

విషయ సూచిక.

యుద్ధ కాండము.

విషయము.

ప. ల.

రాముఁడు హనుమంతుని ప్రశంసించుట	...	305
సుగ్రీవుఁడు రావణచంగు నాశ్వాసించుట	...	307
రాముఁడు లంకానిగరగుర్ధాగులరీతి నడుగ హనుమ వివరించుట	...	310
రామాదులు శివసేనలతోఁ బయనమగుట	...	313
లక్ష్మణుఁడు, శ్రీరాము నూఱడించుట	...	324
లంకయంగు శిరావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట	...	327
మంత్రులు శిరావణుని బొగడుట	...	329
ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పుట	...	331
మంత్రులు రావణుని యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు వలదని నీతిచెప్పుట	...	333
విభీషణుఁడు రాక్షసియింటికిం బోయి దుశ్యకునములఁ దెల్పి నీతను రామున కిమ్మనుట	...	337
సురల మంత్రులతోఁ బాఠముచేయు రావణుఁడు కొలువున కేతెంచుట	...	340
రావణుఁడును సుంతనము సల్పఁ గుంభకర్ణుఁడు తనశక్తిని దెల్పుట	...	343
రావణుఁడు మహాపాద్యునితోఁ దనకుఁ గలిగినకాపమును జెప్పుట	...	343
విభీషణుఁడు సురల రావణునకు హిత ముపదేశించుట	...	351
ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి నెప్పుట	...	354
రావణుఁడు విభీషణు నవమానించుట, విభీషణుఁడు మంత్రులతో నరుగుచు రావణు నకు మంత్రము హితముచెప్పుట	...	356
విభీషణుఁడు రామునొద్దకుఁ బోవుట	...	360
శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రతమని దాని కుదాహరణములగుగాధలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్కొనిరమ్మనుట	...	370
రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁజేయుట	...	376
రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట. విని కుకుఁడనువానిని రావణుఁడు పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట	...	380
రాముఁడు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి వినికి బాణప్రయోగము నేయఁబూన లక్ష్మణుఁడు వలదనుట.	...	384
రాముఁడు బ్రహ్మాస్త్రమును వైవఁ బూన సముద్రుఁడు ప్రత్యక్షమగుట	...	388
రాముఁడు లక్ష్మణునకు మహాసమరమాచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పుట	...	397
రాముఁడు సేనను బన్నఁగా కుకుఁడు దానింజూచి రావణునకు విన్నవించుట	...	399
కుకసౌరణులు కపిసైన్యమును జూచి యావాత్త రావణునకుం జెప్పుట	...	404
రావణుఁడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట, సాతణుఁడు సేనంజూపి చెప్పుట	...	408

	పుట.
భిషయము.	...
సారణుఁడు రావణునకు నేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట	413
రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱువానరుల వర్ణించి చెప్పుట	418
రావణుఁడు శార్దూలాదిచారులను బంపుట, వారు పట్టుపడి విడిసింపఁబడి మరల లంకకువచ్చుట.	422
శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పుట	426
విద్యుజ్జిహ్వఁడు మాయాకల్పితరామశరస్సును ఛేదించి నీతకుం జూపుట	429
నీత రాముని మాయాశరస్సును జూచి విలపించుట	434
విభీషణుభార్య సతమ జానకి నూటడించుట	438
సతమ నీతకు రావణుని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పుట	443
మాల్యవంతుఁడు నీతనిమ్మని రావణునకు నీతిఁ దెల్పుట	446
రావణాసురుఁడు పురరక్షణము నేర్పఱచుట	450
రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట	452
రాముఁడు లంక దర్శించుటకై నువ్వేలాది నెక్కుట	456
శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట	459
రావణ నుగ్రీవుల ద్వంద్వయుద్ధము	462
అంగద రాయబారము	465
యుద్ధారంభము	475
కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయుద్ధము	479
వానర దానవుల రాత్రియుద్ధము	483
నాగపాశబంధము	487
నాగపాశబద్ధులం జూచి నుగ్రీవాదులు శోకించుట	490
నీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులౌ రామలక్ష్మణులఁ జూపుట	495
నీత దుఃఖించుట	497
రాముఁడు కొంత తెప్పటిల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుఃఖించుట	501
రాముఁడు నుగ్రీవుని గిష్కింధకుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు వానరుల నాపి రాము నొద్దకు వచ్చుట	503
విభీషణుని నుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట, గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట.	505
ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	509
ధూమ్రాక్షుఁడు హనుమచేఁ దెగుట	515
వజ్రదంష్ట్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	518
అంగదుఁడు వజ్రదంష్ట్రుని బొలియించుట.	521
అకంపనుఁడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట	524
హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట	527
ప్రహస్తుని యుద్ధము	530
నీలుఁడు ప్రహస్తుని బొలియించుట	535
రావణుని ప్రథమయుద్ధము	541

విషయము.	పుట.
సుగ్రీవుడు రావణుని మార్కొని మూర్ఛిల్లుట ...	545
కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతఁడు రావణుని దూఱుట, దాన నాతఁడు కోపింపఁ గుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట ...	557
రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పట ...	567
రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట ...	571
కుంభకర్ణుఁ డన్నకు నీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధము నేయఁ దీర్చానించుకొనుట...	573
మహాదరుఁడు కుంభకర్ణుని బడలుట ...	581
కుంభకర్ణుని యుద్ధము ...	585
కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట ...	591
సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట ...	594
రావణుఁడు కుంభకర్ణుమృతికై దుఃఖించుట ...	610
మహాదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంత, కాతికాయ, త్రిశిరులయుద్ధము ...	612
దేవాంతక మహాదర త్రిశిరో మహాపార్శ్వల హనుమన్నీలాదులు వధించుట ...	621
అతికాయుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట ...	627
రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట ...	637
ఇంద్రజిత్తు హోమలబ్ధ ప్రహస్తమున రామాదుల మూర్ఛ నొందఁజేయుట ...	639
హనుమంతుఁ డోషధిసర్వతముఁ దెచ్చుట, రామాదులు మూర్ఛఁ దేలుట ...	646
కోతులు లంకను గొల్చుట, తుములయుద్ధము ...	654
అంగదాదు లక్ష్మంపనాదులఁ జంపుట ...	660
హనుమంతుఁడు నికుంభుని బొలియించుట ...	668
మకరాక్షుని యుద్ధము ...	670
శ్రీరాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట ...	672
ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట, రాముం డతనిఁ జంపునుపాయ మాలోచించుట ...	675
ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుఁడు చూచుచుండఁ జంపుట ...	680
హనుమదాదులు రామునిచేత కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభిలయందు హోమము చేయుట ...	685
సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్షణుం డూరార్చుట ...	686
విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్షణుని బంపఁ బ్రార్థించుట ...	692
రాముఁడు లక్షణుని హనుమదాదులతోఁ గూడ నికుంభిలకుం బంపుట ...	695
లక్షణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమముపూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట ...	698
ఇంద్ర జిద్వధోపాయంబుల లక్షణునకుం దెలిపిన విభీషణుని రావణి నిందింప నందుల కారణం దు తేదమిచ్చుట ...	701
ఇంద్రజి లక్షణుల యుద్ధము ...	705
ఇంద్రజిల్లక్షణులు మహాహవంబుచేయుట ...	709
లక్షణుం డింద్రజిత్తుసారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట ...	713
ఇంద్రజిత్తు హతుఁ డగుట ...	718
విభీషణాదులు రామునొద్దకుఁ బోయి యింద్రజిత్తువధిమును దెలుపుట ...	726
ఇంద్రజిత్తుమృతికై రావణుఁడు విలపించుట ...	729
రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట ...	736
రాక్షసాంగనలు విలపించుట ...	740

విషయము.

పుట.

మహాదరాదిమంత్రులతో రావణుడు యుద్ధమునకు బయలుపడెనుట	...	744
విరూపాక్షుడు సుగ్రీవునిచే నీల్లుట	...	748
సుగ్రీవుడు మహాదరునిం బరిమార్చుట	...	751
అంగదుడు మహాపార్శ్వనిఁ జంపుట	...	754
రామరావణ మహాయుద్ధము	...	756
లక్ష్మణమూర్ఖ	...	760
లక్ష్మణుడు మూర్ఖుండి తెప్పిటిల్లుట	...	760
రామరావణులు మహాహవ మొనరించుట	...	770
రాముడు రావణునియశ్వానుల నొప్పించుట	...	773
రాముడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట, రావణునిసారథి తేరుదొలఁగించుట	...	776
రావణుడు సారథిం దిరస్కరించి మరల యుద్ధమునకు వచ్చి రాము ఖుర్కొనుట	...	778
ఆదిత్యహృదయమును రామున కగస్త్యుఁ డుపదేశించుట	...	781
రావణునకు దుర్బిమి త్తములు తోఁచుట	...	786
రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట	...	789
రాముడు రావణుశిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట	...	792
శ్రీరాముడు బ్రహ్మాస్త్రముచే రావణువధించుట	...	795
రాముడు విభీషణు నాశ్వాసించుట	...	795
రావణభార్యలు విలపించుట	...	801
మందోదరి విలపించుట, విభీషణుడు రావణున కగ్నిసంస్కారము నేయుట	...	804
విభీషణపట్టాభిషేకము, రాముడు హనుమంతుని నీతయొద్దకుఁ బంపుట	...	806
హనుమంతుడు రామునివిజయము నీత కెఱింగించి యామెచెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పెను.	...	815
రామాజ్ఞను విభీషణుడు నీత నలంకరించి రామనొద్దకుం గొనితెచ్చుట, ఆనందమున నీత రామచంద్రునిం జూచుట	...	824
రామచంద్రుడు జానకిని బరుషోక్తులాడుట	...	828
నీత రామునకు విశ్వాసము గల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట	...	831
బ్రహ్మదులు విమానారూఢులై రామునిజేరి స్తుతియించుట	...	835
అగ్నిపురుషుడు నీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింప సంతోషమున రాముడు పరిగ్రహించుట.	...	839
శివుడు దివ్యరూపధరుండగు దశరథుని రామునకుం జూపుట	...	841
దేవేంద్రుడు మృతులగు కపుల బ్రదికించి స్వర్గమునకుఁ బోవుట	...	845
రాముడు విభీషణుని పార్థనకు బదులుచెప్పి పుష్పకమును దెచ్చుని యాజ్ఞాపించుట	...	847
రాముడు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యకుఁ బ్రయాణమగుట	...	850
రాముడు నీత కందందలి విశేషములు చెప్పించు నీతకోరినందున సుగ్రీవపత్నులఁ బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట	...	853
రాముడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదినము వసించి వరముఁ బొందుట	...	858
హనుమంతుడు రామాజ్ఞచే గుహునకు భరతునకు శ్రీరామాగమనము దెల్పుట	...	860
భరతునకు హనుమంతుడు రామునిసకలవృత్తాంతమును దెల్పి సంతృప్తుఁడేయుట	...	865
భరతు డు రామున కెగురెగి నందఱును బిలుచుకొని నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట	...	870
రాముడు వ్రతముమాని మంగళస్నాన మొనరించి సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట.	...	876
రామచంద్రపట్టాభిషేకనవోత్సవము	...	881

వీ య నూ చి క.

ఉ త్తరకాండము.

వీ య నూ చి క.

పుట.

మహామునులు రాముని జూడవచ్చుట	...	889
అగస్త్యుడు రామునకుఁ బులస్త్యవంశమును విస్తరించి చెప్పుట	...	893
విశ్రవసునకుఁ గుఱేరుఁడు జన్మించుట	...	896
రాక్షసుల పూర్వవృత్తాంతమును రామున కగస్త్యుండు చెప్పుట	...	899
సుకేతునకు మాల్యవంతుఁడు, సుమాలి, మాలి యనుకొడుకులు పుట్టుట	...	903
దేవతలు శంకరుకడకేగి దానవబాధలఁ దెల్పుట	...	907
మాల్యవంతుఁడు తనతమ్ములతో దేవతలప్రయత్నము దెల్పుట	...	910
విష్ణుమూర్తి మాలిం బొలియించుట	...	914
మాల్యవంతుఁడు మొదలగురాక్షసులు పరాజయ మొందుట	...	920
సుమాలి తనపుత్రికయగు కైకసిని విశ్రవసునియొద్దకుఁ బంపుట	...	923
బ్రహ్మ రావణ మంభకర్ణ విభీషణులకు వరముల నిచ్చుట	...	928
రావణుఁడు లంకనుండి కుఱేరుని వెడలఁగొట్ట నతఁడు పౌరులతోఁ గైలాసమున కేగుట.	...	933
రావణుఁడు మందోదరిని వివాహమాడుట	...	937
రావణుఁడు కుఱేరుఁడు పంపినదూతను దునుముట	...	940
రావణుఁడు కుఱేరునిపై దండెత్తిపోవుట	...	945
రావణుఁడు మాణిభద్రుల నోడించి కుఱేరుని మూర్ఛితుం జేసి పుష్పకంబుంగొని మఠలుట.	...	948
రావణుని నందికేశ్వరుఁడు శపింపఁ గోపంబునఁ గైలాసంబునెత్తి యవమానింపఁబడి శంకరు నుతియించుట	...	952
వేదవతిచరిత్రము	...	958
రావణుఁడు మరుత్తుయజ్ఞమును బాడుచేయుట	...	962
అనఠణ్యరాజు రావణునితోఁ బోరి మడియుట	...	966
నారదుఁడు రావణుని యమునితోఁ బోరుటకుఁ బురికొల్పుట	...	969
రావణుఁడు నాథకుల విడిపించి యమభటులఁ బాశుపతాస్త్రమునఁ జంపి యార్చుట...	...	972
యమునితో రావణుఁడు సంగరముచేయుట	...	977
రావణాసురుఁడు రిసాతలమునకుం బోవుట	...	982
రావణుండు బలిని జయింపఁబోవుట	...	987
రావణుండు సూర్యునిపైకి యుద్ధమును జేయఁబోవుట	...	996
రావణుఁడు మాంధాతతోఁ బోరు నల్పుట	...	997
శంధునితోఁ బోరః బయత్నించురావణుని బ్రహ్మ వారింపుట	...	1003

విషయము.	పుట.
రావణుడు కపిలమహర్షి ని గాంచి యుద్ధము చేయఁబూని యవమానమునొందుట	... 1007
రావణుడు బలవంతముగా స్త్రీలను గొనివచ్చుట	... 1014
రావణుడు మధుపుత్రముపై దండెత్తుట	... 1018
రావణుడు శంభునుగాంచి మోహించుట	... 1023
రావణుడు డమరావతిని ముట్టడించుట	... 1029
జనుంతుడు మేఘనాదునితోఁబోరి మూర్ఖుల నింద్రుఁడు సంగరముచేయఁ బూన రావణుడు మార్కొనుట	... 1034
మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాయుద్ధంబున నోడించి లంకకుం గొనిపోవుట	... 1038
బ్రహ్మ యింద్రుని విడిపించి యింద్రజిత్తునకు వరములొసంగి చనుట	... 1042
రావణుడు కార్తవీర్యుని జయింప మాహిష్టతీనగఠంబున కరుగుట	... 1048
కార్తవీర్యుఁడు రావణుని జయించి పురంబునకుం గొనిపోవుట	... 1053
పులస్త్యబ్రహ్మ కార్తవీర్యునియొద్దకుంబోయి రావణాసురుని బంధము ప్రినిజేయుట	... 1059
రావణుడు వాలిచే భంగపడుట	... 1061
హనుమంతుని జననము	... 1066
బ్రహ్మాదులు హనుమంతునకు వరములిచ్చి మాయుదేవు నలరించుట	... 1073
రాముఁడు భరతాదులతో సభ నలంకరించుట	... 1079
వాలినుగ్రీవుల జననము	... 1081
రావణుడు సనత్కుమారునితో సంభాషించి విష్ణుమహిమ నెఱుంగుట	... 1086
సనత్కుమారుఁడు విష్ణువు రాముఁడై యవతరింపఁగలఁడని వచియించుట	... 1088
అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణునినిశ్చయ మెఱింగించుట	... 1091
రావణుడు శ్వేతద్వీపమున కరుగుట	... 1092
రాముఁడు బంధుసామంతరాజులను బహూకరించి వారిపురముల కనుపుట	... 1101
సుగ్రీవవిభీషణాదులు సంతోషముతో నయోధ్యలో నొక్కసంవత్సరముండుట	... 1104
రాముఁడు సుగ్రీవవిభీషణాదుల గౌరవించి వారిపురములకుంబంపుట	... 1107
కుబేరుఁడు రామునిఁ బుష్పకంబు పరిగ్రహింపఁ బ్రార్థించుట	... 1109
రాముఁడు నీతతో సుద్యానవనమున విహరించుట	... 1111
చారుఁడు రామునితో లోకాపవాదముఁ దెల్పుట	... 1114
రాముఁడు జనాపవాదముం దెలుపఁ దమ్ముల నేకాంతమునఁ బిలిపించుట	... 1116
రాముఁడు లోకాపవాదమునుదెల్పి లక్ష్మణునితో నీత నడవుల విడిచిరమ్మని చెప్పట	... 1118
లక్ష్మణుఁడు నీత నరణ్యములకుఁ బిలుచుకొనిపోవుట	... 1120
లక్ష్మణుఁడు దుఃఖించుచు నీతతో రామాజ్ఞను దెలుపుట	... 1123
లక్ష్మణుఁడు నీత నడవుల డించి దుఃఖించుచు మరల గంగానది దాటుట	... 1125
వాలీకియని నీతను దనయాశ్రమమునకుం దోడ్కొని చని యూఱడించుట	... 1127
నీతకవగతు లక్ష్మణుని సుమంతుఁ డూఱడించి పూర్వవృత్తాంతమును దెల్పుట	... 1130
సుమంతుఁడు లక్ష్మణుని భృగుకాపంబున రాముఁడు నీతను వదలెననిపల్కి యూఱడించుట.	1132

విషయము.

పుట.

లక్ష్మణుఁడు నీతను వాల్మీకిమునిపక్షశాలయందు విడిచినవార్త రామునకుం జెప్పట	...	1135
రాముఁడు లక్ష్మణునకు నృగమహారాజుచరిత్రమును దెల్పి హితమును జెప్పట	...	1137
నృగమహారాజు బ్రాహ్మణశాపము ననుభవించుపద్ధతి లక్ష్మణునకు రాముండు తెల్పుట	...	1139
రాముఁడు లక్ష్మణునకు నిమిషసిగ్ధ సంవాదమును దెల్పి వారివిరోధమును దెలుపుట	...	1141
వసిష్ఠముని దేహప్రాప్తికై బ్రహ్మను బ్రార్థింప నతఁడు ప్రత్యక్షమగుట	...	1143
వసిష్ఠ మిథిలరాజులను జననము	...	1146
యయాతివృత్తాంతము	...	1147
యయాతి పూరుషలన వయస్సునొందుట	...	1150
శ్రీరామచంద్రుఁడు వసిష్ఠాదులతోఁ గొలుపుకూటమును బ్రవేశించుట	...	1152
శునకము శ్రీరామునితోఁ దనవృత్తాంతమును జెప్పకొనుట	...	1154
గృధ్రోలూకోపాఖ్యానము	...	1158
శ్రీరామునికడకు మహర్షులు చనుదెంచుట	...	1164
చ్యవనుఁడు రామునకు లవణాసురునివృత్తాంతమును దెల్పుట	...	1166
రాముఁడు శత్రుఘ్నుని లవణాసురుంజంపి యారాజ్యమును బాలింపు మని చెప్పట	...	1168
లవణాసురుం జంపునుపాయము రాముఁడు శత్రుఘ్నునకుం దెల్పుట		
శత్రుఘ్నుఁడు రామాజ్ఞచే ననులంగూడి లవణాసురునిపట్టణమునకుఁ బోవునపు యే		
శత్రుఘ్నుఁడు వాల్మీకివ్రాసిన గాంచుట		
నీత కుశలపులను కుమారులం గనినవార్తవిని శత్రుఘ్నుఁ డానందపన్న గాళనుం		
లవణాసురుఁడత మాంధాతను జంపినకథను చ్యవనుఁడు శత్రుఘ్నునకుం దెలుపఁగొనితొక్క. ౨౫ 2		
శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురుని నగరములోనికిఁ బోకుండ నిరోధించుట	...	డనిలుఁ డీ
శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిం జంపుట
శత్రుఘ్నుఁడు మధుపుత్రమునఁ బండ్రేండేండ్లుండి రామునిఁజూడ నయోధ్య కరుదెంచుట.	...	1185
శత్రుఘ్నుం డయోధ్యకు మరలివచ్చుట	...	1186
శత్రుఘ్నుఁడు శ్రీరామునిఁ జూచుట, అన్నయాజ్ఞ నొంది మరల మధుపురకింబోవుట.	...	1188
మృతపుత్రునిందెచ్చి బ్రాహ్మణుఁడు రాజద్వారమున నాక్రోశించుట	...	1190
నాథుండు రామునకు బాలునిమృతికి హేతువుం దెలుపుట	...	1191
రాముఁడు దక్షిణదిక్కునఁ దపస్సుచేయు శూద్రునిం గాంచుట	...	1194
రాముఁడు శంబుకుని జంపి బ్రాహ్మణశిశువు బ్రదికించుట	...	1195
అగస్త్యుఁడు రామునకు శ్వేతరాజోపాఖ్యానముం జెప్పట	...	1199
అగస్త్యుఁడు రామునకు నాభరణము దొరికినవిధముం దెలుపుట.	...	1201
దండకునివృత్తాంతము రామునకు నగస్త్యమహాముని చెప్పట	...	1203
దండుఁ డరజను బలాత్కరించుట	...	1205
శుక్రుఁడు దండునకు శాపముసంగుట	...	1206
రాముఁడు మరల నయోధ్యకు వచ్చుట	...	1209
రాముఁడు రాజనూయముచేయఁ బూన భీకరుఁడు నలదనిచెప్పఁగా నంగీకరించుట	...	1210

విషయము

ఓ

లక్ష్మణుఁడు రామునకు స్వత్రాసురునిచరిత్రంబును చెలుపుట	..	1212
ఇంద్రుఁడు వృత్రాసురుఁజంపి బ్రహ్మాత్యముబొందుట	...	1214
ఇంద్రుఁడు డశ్వమేధమున బ్రహ్మాత్యము బాయుట	...	1216
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు నిలోపాఖ్యానము చెప్పుట	...	1218
ఇలుఁడు స్త్రీరూపమునొంది వనమున విహరింప బుధుఁడు కామించుట	...	1220
బుధునివలన స్త్రీత్వమొందిన యిలుఁడు పురూరవసుండను కొడుకును గనుట	...	1222
ఇలుఁడు డశ్వమేధముచేసి యాశ్వరానుగ్రహమున శాపమోక్షమునొందుట	...	1224
అశ్వమునకు వలయుపరికరముల నిర్మింప లక్ష్మణునకు రాముఁడు డాక్షయిచ్చుట	...	1227
శ్రీరాముఁడు డశ్వమేధము చేయుఁబూనుట	...	1229
కుశలవులతో వాల్మీకి యశ్వమేధముఁ జూడఁబోయి వారిచే రామాయణమును బాడించుట.	...	1231
కుశలవులు గానముచేయు రామాయణమును శ్రీరాముఁడు డాకర్ణించుట	...	1233
రాముఁడు రామాయణమునువిని కుశలవులఁ దనకొడుకులనుగా నెఱిఁగి నీత సభలో శపథముచేయునట్లు చేయు మని వాల్మీకిం బ్రార్థించుట	...	1236
వాల్మీకి నీతతోఁగూడి సభకువచ్చి కుశలవులు నీతసుతులగుటం దెలిపి శపథముచేయుదుట	...	1237
రాముఁడు భరతాదులతో నీతసవాదమునకై శపథము నీతచేఁ జేయింపవలయునని వాల్మీకినిబ్రార్థించుట.	...	1240
శ్రీవుల జననము	...	1241
రాముఁడు సనత్కుమారునితో సంభాషించి వినిపింపజేయుఁబూని బ్రహ్మచే నివారింపఁబడుట.	...	1243
సనత్కుమారుఁడు విష్ణువు రామునకు బూర్తిచేసి కొడుకులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట	...	1246
రాముఁడు రామునకు ద్వారాజమిఁదికి భరతుండు నేనతో బయలుదేలుట	...	1248
రాముఁడు శ్వేతఁ గంధర్వులజయించి కొడుకులకు రాజ్యము పంచియిచ్చి రామునికడకు వచ్చుట.	...	1251
రాముఁడు స్మృతనయలను గారుపథదేశముననిల్ప రాముఁడు భరతలక్ష్మణులను బ్రయాణమునుజేయుట.	...	1253
మునిరూపమున నీశ్వరుఁడువచ్చి శ్రీరామునితో రహస్యముగ భాషించుట	...	1254
కాలుఁడు విష్ణుమూర్తివని రామునకుంజెప్పి వైకుంఠమునకు రమ్మనుట	...	1255
రాముఁడు కాలునితో సంభాషించుతఱి దుర్వాసుండు వచ్చెనని లక్ష్మణుఁడుచెప్పుట.	...	1257
రాముఁడు లక్ష్మణుఁడు ద్యజింప నతఁడు వైకుంఠమున కరుగుట	...	1259
రాముఁడు భరతప్రార్థనమురీతిఁ గుశలవులకుఁ బట్టాభిషేకముచేయుట	...	1261
రాముఁడు శత్రుఘ్నునుగ్రీవులు తనతో రా ననుజ్ఞయొసఁగి హనుమద్విభీషణజాంబవదాదుల భూమి నిల్వ ననుజ్ఞ యొసఁగుట	...	1263
శ్రీరాముఁడు వైకుంఠమునకు సకలభిల్లాకవానరులతోడను స్త్రీ బాల వృద్ధులతోడను బయన మగుట	...	1266
రాముఁడు సతయువులో మునిఁగి వైకుంఠమునకుఁ బరివారముతోఁ జనుట	...	1268
ఫలస్తుతి	...	1270

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము - ౧-వ సర్గము.

~*~*~

- క. శ్రీకలితవిపులవక్షా !, పాకారిప్రహితకార్యబద్ధాదర ! నా
నాకర్బురవనదహనా !, శ్రీకంఠహితైకనామ ! శ్రీరఘురామా !.
- తే. అవధరింపు కకుత్స్థభూపాన్వయాబ్ధిశీతకిరణా ! మహాత్మా ! సంశ్రితసమస్త
దేవతానీక ! యవ్వలిదివ్యకథను, భక్తి వినిపింతు వాల్మీకినూక్తిరీతి.

~*~ రాముఁడు హనుమంతునిఁ బ్రశంసించుట. ~*~

- క. ¹అని హను²మంతుఁడు తత్వం, బును దెల్పిన నాలకించి ధూపతి ప్రీతి
గని దానికిఁ జెప్పఁగఁ దగు, ననువున నిట్లనియెఁ దపనునాత్మజుతోడన్. ౧ 1
- చ. హనుమ యొనఁగినట్టి పని ధూరయ గొప్పది యంతకన్న మే
దిని గురుకార్యముండదు మదిం దలపోయఁగ నేరికై నఁ జే
యను దగియుండఁ దూహతునునైన నశక్యము ³పన్నగాశనుం
డనిలుఁడు గూడి యిద్దఱును నబ్ధిని దాటుదు రెంతో పూన్కితోన్. ౨ 2
- క. మరుదాత్మజుఁ డొక్కఁడె సా, గరమున్ దాటు నటుగాన ధరుడుఁ డనిలుఁ డీ
మరుదాత్మజుండు దక్కఁగ, నొరుఁడు మహార్ణవము దాటు నోవఁడు ధరణిన్.
- క. సురజానవగంధర్వుల, కురగులకున్ యతులకును నుగ్రతనులుగా
ధరఁ బరఁగినరాక్షసులకుఁ, బుర మయ్యది దుర్లభంబుపో యెదిరింపన్. ౪ 4
- చ. దనుజవిభుండు రక్షణము తప్పక చేయఁగ నొప్పుచుండు నీ
హనుమయు [నేరిచేతఁ బురమందు నదెట్టిదిగాని విఘ్నముం
గనక] బలంబుపెంపునఁ దగన్ వెనఁజొచ్చి స్వకీయకార్యముం
బొనరిచివచ్చె నింకెవఁడు పోయి సజీవుఁడుగాఁగ వచ్చునే. ౪ 5
- సీ. ఎదిరింపరాకయ యెల్లప్పు డనురులచేత రక్షితయయి చెలఁగులంక
నెవ్వఁడు చొరఁగలఁ డీవాయుజున కిల బలవిక్రమంబులఁ బరఁగి యుపమ
గాంచువాఁ డెవ్వఁడుగలఁడు? విక్రమమునకును బలంబునకుఁ దగినవిధమున
నీతఁడు లంకలో నెంతయు వనభంగముఖకార్యములఁ జేసి మోదమలర

1 యథాన దభిభాషితమ్-అనిమా. 2 ఇట “మ” అనునది గాయత్రియందుఁ బదునేనవ
యక్షణమని తెలియునది. 3 అన్యత్ర గరుడాద్వామోః-అనిమా. గరుడవాయూ మిశిత్యాత రేతా
అయం త్వేక ఏవాతరదిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

తే. భృత్యకార్యం బొనర్చెను ♦ ¹విభునియాజ్ఞఁ

బొందకయె న్నాయమే యిది ♦ పోలినట్టి

పనిని గొప్పదిగాఁ జేసె; ♦ దనవిభుఁ డతి

దుష్కరక్రియఁ జేయ భృత్యునిని బనువ. 2

6

క. పని దానిఁ జక్కనొనరిచి, తనవిభునందున్నప్రీతిఁ ♦ దత్ప్రియకృత్యం

బును నింకఁ జేయు నెవ్వఁ డ,తని ²నుత్తమభృత్యుఁడంచుఁ ♦ దక్షిణిని నూ!.

తే. ఎవ్వఁ డుత్సాహశక్తుల ♦ నెనఁగి విభుని

యాజ్ఞ యైనట్టికార్యంబు ♦ నాచరించి

దాని కనుకూలమయి తనఁజేసి కెంతొ

ప్రియమయిన వేటుపనిఁజేయఁకయ మరలునొ. ౮

8

క. అతనిన్ మధ్యమభృత్యుని, మతియందును నట్టిఁడుగ నె ♦ మాన్యులు మును స

న్నుతిఁజేసి; రెట్టిభృత్యుఁడు, నితరములగు కృత్యవితతి ♦ నెన్నక మదిలోన్.

ఆ. తా సమర్థుఁడయ్యి ♦ ధరణీశుకార్యం బ,తనిమహాజ్ఞ నొందియును నొనరువ
కుండు సధమభృత్యుఁ ♦ డుర్వి నాతండుని, యాద్యులంద్రుఁ;పవనుఁనాత్మజుండు.

క. తనకానతి యిచ్చినయా, పనినంతయుఁ జేసి పతికిఁ ♦ బరమప్రియమా

వనభంగాదికకృత్యం, బును జేసెను సాధుసుగుణముల నలగుటచేన్. ౧౦ 11

క. ³అని నపజయమును గని బల,మునకున్ లాభువము గల్గుఁపోలిక కృత్యం

బును జేయక సుగ్రీవున, కనుపమనంతోష మొదవుఁనట్లుగఁ జేసెన్. ౧౦౪

క. మరుదాత్మజుఁ డిటు లంకం, దదుణిం గని వచ్చుటను నిఁతాంతము నేనున్

⁴బరమబలుం డగునాసో,దరుఁడున్ మద్వంశభవులు ♦ దారుణభంగిన్. ౧౧

తే. ⁵అవమతికి నోర్వఁజాలక ♦ యాత్మహత్య

చేసికొనకుండ ధర్మసంస్థితిని గాంచు

వారమైతిమి; ప్రియతమఁవార్త లిట్లు

పలుకుచున్నట్టి యీగాలిఁపట్టి కివుడు. ౧౨

14

క. అనురాపమా ప్రియంబును, నొనరువకున్నాఁడ ననెడుఁనురుతాపము నా

మనమును దీనత్వంబును, గనఁజేయుచునున్న; దిట్లుఁగా నీతండున్. ౧౨౪ 15

క. మాయనువుల నిలిపెను; డమి, నీయాద్యునకితని కిప్పు ♦ డేను బ్రతికృతిం

జేయందగుకాలం బిది,గో యరుదుగ వచ్చె నీఁడఁగును నేమైనన్. ౧౩ 16

1 అనియు క్తప్రకృతకార్యానుకూలకార్యాంతరకరణేనాపి మహత్కార్యమ్ సంసాధితమ్-అని
వ్యాఖ్య. దీనిభావమే యిట నూచితము. 2 తమాహుః పురుషోత్తమమ్-అనిమా. 3 న చాత్మా లఘు
తాం నీతః-అనిమా. రాక్షసైర పరాజితత్వాత్-అనివ్యాఖ్య. 4 లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః - అనిషూ. 5
ఇందువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మున్నది.

- ఆ. ¹ ఏమి యొసంగువాడ ♦ నెల్లయర్థంబుల, నిడినఁ దాపమాలు ♦ నే యొసంగ
నరయుచున్నయట్టి యాలింగనం బిదె, యఖిల మొసంగినట్టి ♦ దగునుగాక.
- క. అనిపలికి రాఘవుఁడు తేమిఁ, దనయంగములెల్ల సమ్మదంబున నిక్కఱ
జనకజఁ గని పనిసాధిం, చినయమ్మహితాత్తు హనుమఁ ♦ జేర్చె గవుఁగిటఁ.
- క. మనమున రవంతధ్యానం, బునుజేసి రఘూత్తముండు ♦ పూనికఁ దగునా
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వినుచుండఁగ నిట్టులనియె ♦ వే పవనజుతోఁ. ౧౫
- క. వనరాళి దాఁటి లంకం, గని యందుం జొచ్చి సీతఁ ♦ గాంచితి విటు లి
ప్పని చక్కఁగ నెఱవేఱెను, వనరాళిం దలఁచుకొనిన ♦ వాయుతనూజా!. ౧౬
- క. మన మెంతొ విషాదంబును, గనుచున్నది మరలఁ; దగ నఁగాధజలములఁ
దనరుచు దుష్పారంబై, వనరాళి చెలంగుదాని ♦ వనచరు లెల్లఁ. ౧౭ 21
- తే ఒక్కటిగఁ జేరి చక్కఁగ ♦ నుదధిదక్షి
ణతట మేలాగుపొందనొ; ♦ నాకళత్ర
మునకు సంద్రముదాఁటి వచ్చునటు లిచటి
వార్త తెల్పఁగఁబడియె, నీవనచరు లిఁక. ౧౮ 22
- క. సరిదధిపతి నేలాగునఁ, దరియింతుగు? దానికెట్టితంత్రము గలుగుఁ
బరికింపఁ దోఁపదే; యని, యరినూదనుఁ డతులబాహుఁడగురాఘవుఁడుఁ.
- క. హనుమంతుఁ గాంచి పల్కుచు, వనటం గుందుచును జాలఁబ్రాంతుండగుచుఁ
నునమునఁ జింతించుచు నుం, డెను గృత్యం బే దటంచు ♦ నేర్పుచెలంగఁ.

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

శ్లోకం సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట. శ్లోకం

- క. అంతట దశరథసరపతి, కాంతునితనయుండు మోదఁకలితుండగుచుఁ
గాంతావిషయశ్రవణా, త్యంతవిషాదమును బొంద ♦ నగచరవిభుఁడఁ. ౧
- క. లలితగుణాకరుఁ డౌటఁ, బలికె రాఘవునితోడఁ ♦ బటుశోకంబుం
దొలఁగింపఁజేయువాక్యం, బులతో; వీరాధివీర! ♦ భూపలలామా!. ౨ 26
- ఆ. ప్రాకృతుండువోలెఁ ♦ బరితాపమొందెద, వేమి? నీవు మాను ♦ మింక దీని
ధరఁ గృతఘ్నుఁడైన నరుఁడు సౌహృదమును, వదలునట్లు దీనివదలు మనఘ.
- సీ. జనకజవృత్తాంతమును శత్రునిలయంబుఁ దెలిసినపిదప నీతీరున వగ
నొండఁ గారణమ దేమో రాఘవా! నాకుఁ దోఁపకయున్నది; ♦ భూపతిలక!

1 ఏవ సర్వస్వభూతస్తు పరిష్వంగో హనుమతిః-అనిమా. ఇట వాఖ్యాభిప్రాయము సులక్షి
ప్రమని తెలియఁదగు.

- ¹యాగామిగోచరంబగుమతి యలరంగ నీతిశాస్త్రంబును ♦ నేర్చి ప్రాజ్ఞుఁ
డవయియుఁబండితుఁడవయియుఁదగుదువుగనుకశోకముమానుననునఘ! యోగి
తే. పరమపురుషార్థదూషణః పరతః గాంచు
బుద్ధివిడనాడునట్లు నీభూరిపౌరు
షమును దూలించుపాపాత్మకమగునిట్టి
బుద్ధి విడనాడవయ్య యోపురుషవర్య! ౪ 28
- చ. వననిధి నెట్లుదాటనగు ♦ వాసవశత్రునికేతనంబు నే
యనువునఁ గాంచనొన నెడునట్టితలంపును మానవయ్య! న
క్రసికరసంకులంబయినకంధిని దాటదు మేము పూన్కిమైఁ
జని యలలంకకోటలను ♦ జయ్యన నెక్కుదు మంత రావణుఁ. ౫ 29
- క. అనిమొన వధియింతుము; కావునఁ దాపము మానవలయు ♦ బొదలెడుశోకం
బున మది వ్యాకులమై దానిన యుత్సాహంబు చెడును ♦ నృపశాస్త్రాలా!.
- తే. దాన దైన్యంబు గలుగు నద్దానివలన
నగ్ధములు చెడు నన్నియు ♦ నంతెకాక
వ్యసనమును సంభవించు; సహాయ మేమి
యున్నదని చింతఁబూనకు ♦ మో! మహాత్మా! ౬ 31
- క. శూరులు సమర్థులగువారి, వీరులు యోధాధిపతులు ♦ వేపురు గల రా
వీరులు త్వత్ప్రియమునకై, ఘోరాగ్నిం జొరఁగ నూలుకొనుచుండు విభూ!.
- క. ఇది యెటుతెలిసె ననన్ సన్నుద మొందుచు నున్నవీరిమాటలవలనన్
విదితంబే; దృఢతర్కం, బుదయించెడు నామనమున ♦ నోరఘరామా! ౭ ౩౨
- ఉ. పౌరుషమూని నేను దృఢఃపాపమొనర్చినరావణాసురున్
నీరిపుఁ జంపి జానకిని ♦ నీకడఁకున్ గొనివచ్చునట్లు లో
భూరమణా! మనోదృఢము ♦ పూని ననుం బురికొల్పఁగాఁ దగున్
వారిధియందు సేతువును ♦ బాగుగఁ గట్టెడునట్లు లాదటన్. ౮ 34
- మ. దనుజాధీశ్వరుపత్తనంబుఁ గనుచుండం బెట్లు సిద్ధించునో
యనఘా! యాగతి నుత్సహింపుము త్రికూటాఖ్యాద్రిశృంగంబునన్
గననై చెల్విగులంకఁ గాంచఁగనె యాక్రవ్యాదవర్యుండు చ
చ్చినయట్లే మది నిశ్చయింపఁదగు నోశ్రీజానకీనాయకా! ౧౦ ౩5
- క. వరుణాలయమౌచు భయం, కరమై తనరారునట్టిఘనవారిధిలో
గురుతరసేతువు గట్టక, తరమే సేంద్రామరాళి ♦ తత్పురిఁ జూడన్. ౧౧ ౩6
- ఆ. ²దనుజపత్తనంబుదాఁక సేతువు గట్టి, నట్టితటి నె వనచరాళి యిద్ది

¹ మతిమాం చాఘ్రస్త్రి త్పాజ్ఞః పండిత శ్చాసి రాఘవ-అనిమా. మతిప్రాజ్ఞముఖ్యశబ్దము
లకు వ్యాఖ్యకర్తలు ప్రాసినయర్థ మిట వివృతము. ² జిత మిత్యుపధారయ-అనిమా.

జలధి దాటిపోయి ♦ జయము గాంచినదని తలఁపవలయు వేయి♦పలుకులేల.

క. వనచరులు వీరు స్వేచ్ఛం, గొనఁగల రేతనువునైనఁ ♦ గొంకరు యుద్ధం
బున శూరులౌట [లంకఁ, దనుజులతోఁ బెఱికి తేఁగఁ♦వగుదురు శక్తిఁ.]

క. మనుజేశ! దుఃఖనిరతిఁ, గనుచున్ సర్వార్థనాశ♦కంబయి తగు బు
ద్ధిని దీని వదలుమా! జగ,మునఁ బురుషునివిక్రమంబు ♦ పోవు వగవఁగన్.౧౪

తే. ఓమహాప్రాజ్ఞ! పౌరుష ♦ మూనియుండు
పురుషుఁ డిక్కాలమున దేనిఁ ♦ బూనియుండ
వలయునో యట్టిధైర్యంబుఁ ♦ బౌరుషంబు
నాశ్రయింపుము మనకార్య ♦ మగు ధ్రువంబు. ౧౫

40

సీ. శూరులు త్వద్విధుల్ ♦ పూరుషులు మహాత్ము లగపడువిషయమందైన నాశ
మొందినవిషయంబు♦నందైన దుఃఖంబు నొందఁగాఁ దగ దట్టు ♦ లొంద నద్ది
సర్వార్థములకు నాశకమగు; నీవన్న మతిమంతులందును ♦ మాన్యతముఁడ
వఖిలశాస్త్రార్థంబు♦లందుఁ బండితుఁడవు నాయట్టినచివుల♦సాయ మూని

తే. పగతునిం జంపు మిప్పుడు ♦ పార్థివేంద్ర!
యనిని విలుదాల్చి నీవుండు♦నపుడు మ్రొల
నిలువఁ జాలినవాఁడును ♦ గలఁడె ముజ్జ
గముల దీపము చేఁబూని ♦ కలయ వెదుక. ౧౬

41

క. వనచరులెల్లరు చేయం,గను దగునీపని రవంతఁగాని వినాశం
బును బొందలేదు; దుస్తర,వననిధిఁ దరియించి వేగ ♦ వారిజనేత్రన్. ౧౯ 4౨

క. కనఁగలవు రాఘవా! నీ,మనమున నీవఱకుఁ గలయ♦మంగళకరమా
పెనువగ నిక విడువుము క్రుధఁ, గొనఁదగునిశ్చేష్టులైన♦త్తోణీశు లిలన్.౧౯ ౪

తే. విగతభాగ్యులె యగుదురు ♦ వినుము కోప
మూనువానిని గని భీతిఁ ♦ బూనుచుందు
రెల్లవారును మముఁ గూడి ♦ యెంతొ భీతి
కరుఁడు నదులకుఁ బతియునొ♦కడలిఁ దాఁట. ౨౦౪

44

తే. ఏయుపాయము తోచునో ♦ యింక దాని
సూక్ష్మబుద్ధి విచారింపు; ♦ చొరఁగరాని
కడలి నాస్తె న్య మెల్ల నొక్కటిగఁ గూడి
దాఁటె జయ మొందెనని మదిఁ ♦ దలఁపవయ్య.౨౧౪

45

చ. విను మీఁకఁ గామరూపులయి ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునం
గని తనరారునీకపు లఖండశిలాతరువృష్టిచేత నా
దనుజులఁ జంపువారు సుము! ♦ దప్పక యెట్టెటులో యపారమా
వనధిని దాటువార మని ♦ వైరియుఁ జచ్చెనటంచు నెన్నమా!, ౨౩౪

46

క. పలుమాటలేల విజయము, గలుగును దప్పకయె శుభము ♦ గల్పింపంగాఁ
గలిగిననిమిత్తములు తోఁచె లలిత హర్షంబు మదిని ♦ జెందెడునాకున్. ౨౪౫
రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

అయ్యో రాముఁడు లంకానగరదుర్గానులరీతి నడుగ సానుమ వివరించుట. అయ్యో-

- క. కాకుత్స్థుం డగురాఘవుఁ, డాకపినాయకుఁడు మిగుల ♦ ననువునఁ బలుకన్
బ్రాకటసారజ్ఞుండగు, టాకర్ణించుచు గ్రహించి ♦ హనుమకు ననియెన్. ౧
- ఆ. తపముచేతఁగాని ♦ తగ నేతుబంధంబు, నలనఁగాని కడలి ♦ జలవిహీన
ముగ నొనర్చిగాని ♦ మొనసి సంద్రము దాటఁ, జాలువాఁడ నెట్టి ♦ సరణి నైన.
- క. హనుమంతా! దుర్గమముగఁ, గనఁబడులంకాపురికిని ♦ గలదుర్గాళుల్
వినిపింపు మెన్నియుండునొ, ఘన సేనాపరిమితియును ♦ గణతింపఁ దగున్. 3౫
- తే. ద్వారరక్షణకృత్యమే ♦ భంగిఁ జేయఁ, బడుచునుండునొ పురమును ♦ భద్రరీతిఁ
గాఁగ నెన్నెన్నిరీతులు ♦ గా నదెట్టి, పరిఖలాదిగ సాధన ♦ పటలి తగునొ. ౪ 51
- చ. దనుజులగేహముల్ తెలియఁ ♦ దప్పక చెప్పము వింటి ముందె; యై
నను గనినట్లు దానిని వి ♦ నంగను గోరెద; లంకలోనఁ గ
ల్గినయవి యెల్లఁ గాంచితివి ♦ లీలఁగ నున్నవి యున్నయట్లె గా
వున నటులే వచింపు ¹మిఁక ♦ బుద్ధివిలాసము నొంది యుండుటన్. ౫ 52
- క. అనియడిగిన రాఘవుని వ, చనమును విని ²వాక్యవిదులఁ ♦ జతురుండగు నా
యనిలకుమారుఁడు రామున, కనియెను; శ్రీరామ! లంక ♦ యందలిగుఱుతుల్.
- సీ. ప్రాకారపరిఖాది ♦ పరికరనిర్మితి, దానిచే రక్షింపఁ ♦ దగు విధమును,
బలములు దానిఁ గా ♦ పాడురీతియు, రాక్షసులకు రావణునిపైఁ ♦ గలుగుభక్తి
యును, రావణాసురు ♦ ఘన తేజమున లంకకొదవిన భాగ్యంబు; ♦ నుదధిఘోర
తరళ క్షియును, బుర ♦ వర మగులంకలో బలసముదాయవి ♦ భాగ, మట్లె
- తే. వాహనాదులసంఖ్యయు, ♦ వరుస విన్న
వింతునని కపికులముఖ్యుఁ ♦ డెంతోయాదృ
తిని వచించెను నీరీతి; ♦ దనుజులందు
సంతసంబున నుందు రే ♦ చింతలేక. ౯ 54
- క. మత్తిల్లినకరిఘట లా, పత్తనమున నిండియుండు ♦ బహువిన్మతిచే
నుత్తమమై కన్నట్టు ను, హత్తరముగ రథవరములు ♦ నలరుచునుండున్. ౧౦
- చ. దనుజులు గుంపులై యలర ♦ దారుణరీతిగ నుండుగుట్టముల్
వినుతికి నెక్కనుండురిపు ♦ వీరుల కయ్యది దుర్గమంబుగాఁ

గనఁబడుదావౌరముల్ దృఢతఁ ♦ గాంచుచు నాలుగు చూడఁగాఁబడున్
ఘనములుగాఁ గవాటములు ♦ గ్రాలును నాయనకీల లొప్పఁగన్. ౧౧

56

¹తే. గడియమ్రాకులు వానికీ ♦ గడువిశాల

ములుగ నమరుపఁబడియుండు ♦ జెలఁగునన్వి

విపులములుగాఁగ నందును ♦ విశిఖశిలల

వై చుయంత్రము లొప్పు దు♦ర్వారములయి. ౧౨

57

క. పరబలము లొక్కయెత్తున, నరుదెంచిన వాని వైచి ♦ యందుఁ జొరఁగనీ

కరుల మరల్చును నయ్యవి; నురవైరులు పెక్కుచుంది ♦ శుంభచ్ఛక్తిన్. ౧౨౫

సీ. దావౌరంబులందొక్క♦సారి నూర్వరఁ జంపఁజాలి భయంకర♦నరణిఁ బాలించి

నిశితాగ్రములు గ్రాల ♦ నిర్భరంబులునయి తగుపరిఘంబులు ♦ దారుణగతి

శతసంఖ్యలుగ శత్రు♦జాలంబు నడఁపంగనునిచియున్నారు; మ♦హోగ్రరీతి

నలరునాపురిచుట్టు ♦ హోటక ప్రాకార మున్నతమై యొప్పు♦చుండు దుష్ప్ర

ఆ. ధర్మణముగ నం దు♦దారవై దూర్యవి, ద్రునుము లమలమాక్తి♦కములు పద్మ

రాగములును బొదుగ ♦ రంజిల్లుభాగముల్, గలవు; దానిచుట్టు♦గడుబెడఁగయి.

క. సంతతశీతలనలిలా, క్రాంతములయి భీమములుగఁ ♦ గానంబడి యిం

తింతని చెప్పంగను రా,నంతటిలోతునఁ జెలంగు♦నట్టిపరిఖలున్. ౧౨౬

60

క. మీనంబులు నక్రంబులు, గానంబడ వెలయుచుండు ♦ త్కౌపాలక! పెం

పూనినదావౌరస్థలముల, దానిఁ జొరన్ మార్గములు ని♦తాంతము పృథుతన్.

సీ. పరిఖాళిమీఁదుగా ♦ సురుచిరతరఫలకముల నిర్మింపఁగఁ ♦ గ్రాలునాల్గు;

వానిని నవ్వల♦వై చుటకును మఱి వలసినతఱి నమ♦ర్పను దగునటు

లున్నతయంత్రంబు ♦ లొగి నమరుపఁబడి యున్నవి రక్షించు♦నుగ్రదనుజు

లకు గృహంబులు విశా♦లములయి చాలుగావిరచింపఁబడినవి ♦ పరులబలము

ఆ. లెవుడు వచ్చు నప్పుడెల్ల నాయంత్రంబు, లందుఁ గలుగుదారు♦బృందములను

జిమ్మివై చుఁగానఁ ♦ జేర లే రద్దాని,యంత్రము లవి కాచు ♦ నాపురమును. ౧౨౭

²క. విను మందు త్రరమాత్లం, బున దారువినిర్మితమయి ♦ పొలుచునదియె చ

క్కనిరీతి దృఢ మకంప్యం, బునునయి కనుపట్టుదానిఁ ♦ బోల వితరముల్. ౧౨౮

క. కనక స్తంభంబులు పె,క్కు నిలుపఁగాఁబడియె నవ్వి ♦ కుందఁగ నీకే

యనవరతము నామార్గం, బును గాచునగడ్డలోనఁ ♦ బొలుచుచు మిగులన్.

క. దానిని గాపాడెడునా, దానవులకు నూతఁగాఁగఁ ♦ దగువేదిక లె

న్నోనిర్మింపంబడియెన్; భూనాథా! రావణుండు ♦ భూతభయదుడై. ౧౨౯

క. ద్యూతాదికములఁ గలఁగని, చేతం బలరారఁ దనదు♦సేనలఁ గనఁగా

1 త త్రే షూపలయంత్రాణి-అనిమా. శరశిలాక్షేపకయంత్రాణి-అనివాళిఖ్య. 2 ఏక స్త్వ

సంప్రే బలవాన్ సంక్రమ స్సుమహాద్భుతః-అనిమా.

- నేతఁజిన్రమాదమొందక,యే తా నని చేయఁగోరియే యుద్యతుఁడౌ. ౧౯౫
- క. గిరిశృంగంబున నుంట న,గర మయ్యది యెక్కిపోవఁగా సాధ్యం బె
త్తరుణమునఁ గాకయలరును, నురలకుఁ బో నలవిగాదు ♦ శూరప్రవరా. ౨౦
- ¹చ. కనుఁగొన భీతిదం బగుచుఁ ♦ గాననపర్వత వారిదుర్గముల్
కనకవిశాలసాలపరిఁఖామయమౌచును గృత్రిమంబుగాఁ
దనరెడుదుర్గ మిప్పగిది ♦ దానికి దుర్గచతుష్టయంబు పెం
పునఁ దగియుండు; దూరతటఁభూరినముద్రపుయాన్యభూస్థలి. ౨౧ 68
- క. పుర మయ్యది యున్నది సా,గరమును దాఁటుటకు నొకఁగలమార్గంబే
యరయంగ లేదు వార్తలఁ, బరికింప నుపాయము కనుఁపట్టదు రామా!. ౨౧౫
- క. జలమార్గము లంకకు ని,మ్మల వెలసెడు; దేవనగరముం బోలినని
స్తులపుర మది హయనాగం,బులచేతఁ నిబిడనుగుచుఁ ♦ బోరఁ దగనిదై .
- క. కనుపట్టు దుర్జయమునై, ఘనగిరిశృంగమున దుర్గఁకలితంబయి వా
రినిబిడపరిఘావృతమై, కనఁదగియుండును శతఘ్నిఁకలు యంత్రాఘల్. ౨౩ 71
- ఆ. కుమతీయైనదనుజఁకుంజరుపురమును, గరము నలరఁజేయు; ♦ త్కౌసతీంద్ర!
తూర్పుద్వారమందు ♦ దుష్టరాక్షసవీరు, లయతసంఖ్యలుందు ♦ రమితబలులు.
- ²సీ. శూలహస్తలుగాఁగ ♦ శోభిల్లువారు, దురాధర్షులయి సంగఁగాంగణమున
ఖడ్గంబులను బోరఁగలవారు; దక్షిణద్వార నుం, దిభవాజిఁనరరథములఁ
గాల్బలంబులఁ గూడి ♦ కఱకురాక్షసు లొక్కలక్షయున్నా రతులప్రతాపు
లందలియోధు లోయవనీశ! పశ్చినుద్వారభాగంబున ♦ భటులసంఖ్య
- తే. లక్షదశకంబు వార లెల్లరును జర్క
ఖడ్గధరులయి శస్త్రాస్త్రఁగణము నెఱిఁగి
యుందు రయ్యుత్తరద్వారమందు న్యర్భు
దముగ లెక్కింపఁ దగినట్టిదనుజు లుందు. ౨౪ 78
- క. అందుం గొందఱు రథికులు, కొందఱు తురగాధిరోహకులు నగుదు రింకం
గొందఱు నాగారూఢులు,గం దగి కులముఖ్యులగుచుఁ ♦ గడుఁ బూజితులై .
- తే. అలరుచుందు; దురాధర్షులై నయసురు
లందు మధ్యమభాగంబునందుఁ బెక్కు
వేలకొలఁదిగ నున్నారు ♦ వినుము వార
లెల్ల నొకకోటి యుందు రహీనశౌర్య!. ౨౫ 75
- క. సంచారమార్గముల నే, మించినశౌర్యమున వేడ్కఁమిగుల రామా!
త్రుంచితిఁ బరిఘంబుల మా,యించితిఁ గాల్చితిని లంకఁనెల్లఁ దిరుగుచుకా.

1 స్థితాపారే సముద్రస్య దూరపారస్య రాఘవ - అనిమూలము. 2 సర్వే ఖడ్గాగ్రయోధినః - అనిమూలము.

సీ. *సాలంబులం బూన్కిఁ ♦ గూలఁగాఁ ద్రోచితి నాల్గవపాలు దా♦నవభటులను
విక్రమాధ్యుల యము♦వీటికిఁ బంపితి నేయుపాయంబున♦నేనిఁ గడలిఁ
దరియింత; మీవన♦చరులెల్ల నాలంక హతమొనర్చిరయని ♦ యవధరింపు
మంగదద్వివిదులు ♦ నాజాంబవంతుఁడు నల పనసులును సే♦నాపతియగు
తే. నీలుఁడును, మైందుఁడును గంధి ♦ లీల దాఁటి
పోయి పర్వతవనరాజి♦భూరిఖాత
వప్రతోరణయుతముగ ♦ భవనయుతము
గాఁగ లంకను నిటకుఁ దేఁ♦గలరు రామ !. 33

77

క. కానన్ మిగిలినకోతుల,తోనే పనిగలదు నీకుఁ ♦ దొందరగా నీ
సేనలలో ముఖ్యులకును, నానతి యిడి యరులఁ గెలువ♦నగు కాంబున్.
క. పరికించి యంగదాదులఁ, బురికొల్పుచు లంక కరుగఁ♦బోలినరీతిన్
ద్వీరపడి పయనముచేయుము, ధరణీశ! విచారమేల ♦ ధైర్యము గొనుమాం.

మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

—ఊఊ రామాదులు కపిసేనలతోఁ బయన మగుట. ఊఊ—

ఆ. సత్యవిక్రముం డ♦సదృశ తేజుఁడునగు, రాముఁ డనిలతనయుఁ ♦ డేమి చెప్పె
దానినంతయు విని ♦ తగ నిట్టులనియెను; భయదదనుజనగర♦వరముఁ గూర్చి.
క. తెలిసితివి గాదె దానిని, గలవిలపాటొందఁజేసి ♦ కడురయమున నే
విలయంబు నొందఁజేసెదఁ, దలఁపుము సత్యమని దీని ♦ దర్పనమగ్రా!. ౨
క. అని సుగ్రీవునితో ని, ట్లనియెను నీలగ్నమందె ♦ యరుగం దగునం
చని తలఁచెద నాకాశం,బున నడుమన్ భాస్కరుండు ♦ పొలిచెం గంటే!. ౨౪
క. ఈయభిజిల్లగ్నంబున, నే యరుగం దగును విజయ♦మే సిద్ధించున్
బాయక మధ్యాభ్రంబున, నీయర్కుం డుండ జయము♦నే గల్గించున్. 3౪
ఆ. ఈముహూర్తమందె ♦ యే జనుదునయేని
సీత నపహరించి ♦ చెలఁగుదనుజుఁ
డెచటి కేగఁజాలు ♦ నెత్తటి నై నను;
నొక్కయాతురుఁడు మ♦హోగ్రవిషము. ౪
క. తానుగఁ గ్రోలి తదీయా,నూనబ్బాలలకుఁ జిక్కి ♦ నూఱువిధములన్
దా నలజడిఁబడి యమృతము, గానంబడ దాకి ♦ గతసాధ్వసుఁడై. ౪౪
క. జీవించునట్లు సీతయు, నావచ్చుట యాలకించి ♦ నన్ బ్రదుకంగాఁ

81

* బల్లె కదేశః క్షపితః-అనిమాలము. బల్లె కదేశః=సేనాచతుర్థాంశః ఇత్యర్థః- అనివ్యాఖ్య.

- దా వేడ్కనొండు; ను త్తర, నా వఱలెడుతార గుూది¹నంబునఁ జెలఁగెన్.
- క. తారాబల మీదినమున, నారయ బాగున్న దెల్లి ²హస్త గదా! యీ
యారంభమునకు శుభదం, బౌ రయమున నేడె సేన ³లన్నియుఁ బూన్కిన్.
- ఆ. బయలువెడలునట్లు ⁴పాటింపుమీ యాజ్ఞ, శకునవితతి నాకు ⁵సాధురీతి
గానఁబడెడు దనుజ⁶కాంతుని వధియించి, జనకుకన్యఁ దేగ⁷లను నిజంబు. 2
- క. ¹నాదగునేత్రం బిదుగో, మీఁదుగఁ జలియింపఁ జొచ్చె ²మేలుగ దీసన్
నాదగుకోర్కి ఫలించును, గా దీక వ్యర్థమని తెల్పు³కరణి హరినరా! ౩
- ఆ. కార్యకోవిదుండు ⁴కడుధర్మచుతి రాముఁ, డాత్మ వాక్యములను ⁵నావసచర
పతియు లక్ష్మణుండు ⁶బళిబళి యనుచుండ, మరల నినజతోడ ⁷నుందలించె.
- క. చనుఁగాక ముందు నీలుఁడు, వనచరు లొకలక్షనంఖ్య ⁸బలవంతులు వెం
టను రాఁగ మార్గదర్శన, మునకై ; మననీలుఁడు తన⁹ముందటఁ దోఁసన్.
- చ. ఫలములు మూలముల్ గలిగి ¹⁰పావనశీతలవారి కాననం
బులఁ దగి తేనెయుం దొరకు ¹¹భూతలమార్గమునందు వేగ యి
బ్బలములతోడ నేగు; మిఁకఁ ¹²బాపమతుల్ ¹³దనుజుల్ విషాదులం
గలిపి ఫలాళిమూలములఁ ¹⁴గమ్రజలంబులఁ క్రౌర్య మొప్పుఁగన్. ౧౧ 92
- ఆ. పాడుచేయుచుండు ¹⁵ప్రల్లాట కీవును, వార లట్లు చేసి ¹⁶బాధకలుగఁ
జేయకుండునట్లు ¹⁷చేసి కాపాడుమీ!; దనుజు లొక్కవేళ ¹⁸దారుణగతి. ౧౨
- క. వనదుర్గంబుల నిమ్నా, వనితలములఁ గాననముల ¹⁹బలముల మనలం
గని తలపడ నునుతురు గా, వ్రన వానరు లంబరమునఁ ²⁰బోయి నలుదెసల్.
- క. పరికించి రివులు కలరో, పరుగెత్తిరొ యుండలేదొ ²¹పరికింపఁ దగున్;
గరమున సారంబగు వా, నరబల మున్న యెడ నిల్వ ²²న్యాయము సుమ్మి.
- క. మనపూన్కి భయంకరమై, కనఁబడు నందఱును శౌర్య²³కలితులెయయి యి
ప్పని సాగింపందగుఁ గద; వనచరసింహు లొగి వేలు ²⁴వందలు గాఁగన్. ౧౪
- తే. కలిసికొని భూరివారిధి²⁵కరణి నొప్పు
భయదసేనాగ్ర భాగంబు ²⁶బలము మెఱయు
నట్లు నడిపించుకొని పోవ²⁷నగును జమ్ము;
పర్వతాకృతి గజాడను²⁸భవ్యయశుఁడు. ౧౫
- క. బలమున నెంతయు నుర్విం, జెలఁగెడు గవయుండు శక్తి²⁹చేత గవాక్షుం
డలఘుతరదృష్టవృషభం, బులక్రియ సేనలకు ముందుఁ ³⁰బోదగుఁ జమ్మి.
- నీ. ³¹ఎగిరెడువారియం ³²దెల్లఁ దాఁ బెద్దయై తగుముషభుండు ³³తాంతవిక్ర
మమునఁ జెల్వారుచు ³⁴మనసైన్యదక్షిణ భాగంబుఁ గాచుచు ³⁵వచ్చుఁగాక;

97

1 ఉపరిష్టాది నయనం స్ఫురమాణ మిదం మమ-అనిమా. 2 దూషయేయు ర్దురాత్తానః పథి
మూలఫలోదకమ్-అనిమా. దూషయేయుః, విషాది నేతిశేషః-అనివ్యాఖ్య. 3 యాతు వానరవాహి
న్యాయ వానరః స్వనతాపరః-అనిమా.

గంధగజంబట్లుఁగా దురాధర్వుడై జవమున నుతికిని ♦ జాలియున్న
గంధమాదనుఁడును ♦ గపిబలవామపార్శ్వంబును గాచుచు ♦ వచ్చుఁగాక;

తే. నేను నై రాసతము నెక్కి ♦ నిర్జరపతి
యేగునట్లుగ హనుమంతు ♦ నెక్కిబలము
లకు మహోత్సాహ మట్టె కల్లఁగను నడుమ
నరుగుదెంచెద మీకెల్ల ♦ నాత్మ లలర. ౧౯

99

చ. *ధనపతి సార్వభౌమ మనుదంతి కరంబును నెక్కి పోవురీ
తిని యముఁ బోలులత్కణుఁడు ♦ తీవ్రబలంబుల నొప్పునంగదున్
వినుతబలాభిరాముఁ బృథివీస్థలి నున్నతశౌర్య నెక్కియే
చనియెడుఁ గాక; యీబలము ♦ శౌర్యమునం బరికింపుచుం దగన్. ౨౦ 100

సీ. భల్లూకపతి జాంబవంతుఁడును నుపేణుఁడును, వేగదర్శియు ♦ ననెడు వీరు
మువ్వరునున్ బలంబున నొప్పు ధూమ్రుండు బలముల వెనుకటిభాగమరసి
వచ్చుచుందురుగాక; ♦ వరశక్తి ననిపల్కు శ్రీరామువాక్యంబుఁ ♦ జిత్త మలర
వాహినీపతియయి ♦ వనచరపతియయి యలరెడ సుగ్రీవుఁ ♦ డాలకించి

తే. యాజ్ఞ నిడఁ బయనంబు చేయంగ వారి;
కంత సని చేయునుత్సాహ ♦ మతిశయింప
వనచరుల్ కందరంబులఁ ♦ బర్వతశిఖ
రముల విడనాడి యెగిరిరి ♦ ప్రమద మలర. ౨౩

101

క. వనచరపతియౌ సుగ్రీ, వునిచే లత్కణునిచేతఁ ♦ బూజితుఁ డగుచున్
జనియెను దక్షిణదిక్కున, కనుసమధర్మమతియైన♦యారాఘవుఁడున్. ౨౪

క. వనచరులు శతము లతులు, గను గోటులు గాఁగ నొక్కగతి నయుతంబుల్
గను గూడి మత్తగజముల, యనువునఁ దనవెంట రాఁగ ♦ నరిగె నతండున్.

క. చనుచున్నరాము వెనుకొని, వనచరవాహినులు చనియె; ♦ వానరులు మదం
బున ముదముఁ బట్టఁజాలక, యనతనయునిప్రాపుగల్గి ♦ యెగురుచు మిగులన్.

ఆ. గంతు లట్టె వైచి ♦ గర్జిల్లుచున్ సింహ, నాదములను జేసి ♦ యావరమునఁ
బరుగు లట్టె వాటి ♦ సురుచిరఫలములఁ, దినుచు మధువులానితృప్తి గనుచు.

చ. సురుచిరమంజరీనికరఁశోభితవృక్షము లట్టె పెంపునన్
గరములఁ బట్టి యేగి రలఁకాలునిదిక్కున; కందుఁ గొందఱొ
హరులు మదించి యన్యలను ♦ నార్భటిమీఱఁగఁ బైకినెత్తి రిం
కొరులను గొంద టుర్వీబడ ♦ నుద్ధతిఁ ద్రోసిరి స్వేచ్ఛమీఱఁగన్. ౨౫

* అంగదే నైష సంయాతు లత్కణ శ్చాంతకోపహః, సార్వభౌమేన భూతేనో ద్రవిణాధిపతి
శృఙ్ఖలా-అనిమా.

తే. త్రోయఁగాఁ బడి కొందఱు ♦ త్రోసినట్టి
వారి నాక్షేపణము చేసి ♦ రీరసమున
శ కిగలహరులుం దము ♦ త్తమఁ బడంగఁ
ద్రోసినకపుల మరలను ♦ ద్రోసి రట్టె. ౨౯

:07

- క. వనచరులు రాఘవునిచేఁ,తను మన మారావణుని మదంబున స్వేచ్ఛం
గనువానిఁ జంపి యందలి, దనుజులఁ జంపఁదగు నంచుఁ ♦ దమి గర్జిలుచున్ .
- క. చనుచుండి రంత వీరుఁడు, ఘనబలుఁడౌ ఋషభుఁడు, కపి♦కాంతుఁడు నీలుం
డును, గుముదుఁడు, పెక్కండ్రను, వనచరులంగూడిముందు♦వాహిని కెలమిన్ .
- క. అరుగుచు మార్గము నెల్లం, బరిశోధించుచుఁ జెలంగఁ ♦ బగవారికి భీ
కరులౌ రవిసుతలత్క్యణ, లురుబలుఁడౌ రాఘవుండు ♦ నుగ్రశపివరుల్ . 3౧౪
- క. పరివేష్టించుచు రాఁగా, హరిమధ్యమభాగమందు ♦ నరిగిరి; వీరుం
డురుబలుఁడునైన శతబలి, హరివరదశకోటియుక్తుఁ♦డై బలిమిమెయిన్ . 3౧౫
- క. *హరివాహినులను నొక్కఁడె, పరికించుచుఁ గాచుచుండె;♦బలముమెఱయు కే
నరివననగజులు నర్కుఁడు, హరిబలములు నూలుకోటు ♦ లరుదేరంగన్ .

తే. బలమునంతయు నొక్కపాఁర్థ్వమునఁ గాచు
చుండి; రంతట నాసుషే♦ణుండు జాంబ
వంతుఁడును బెక్కుభల్లూక♦వరులు గొలువ
నినజు ముందిడుకొని వెన్క ♦ నేగుచుండి. 3౧౬

113

- క. సేనాపశ్చిమభాగముఁ, బూనిక రక్షించుకొనుచుఁ ♦ బోయిరి; మఱి యా
వానరసేనాధీశుం, డై నిఖిలోత్పతనశాలు♦రం దాధ్యుండై . 3౧౭

114

- క. వీరుఁడునై తగునీలుం, డారయుచున్ నాల్గుదెసల ♦ హరిబలములఁ దాఁ
గారవమున రక్షించుచు, భూరిజవం బొప్పుచుండఁ ♦ బోవుచు నుండెన్ . 3౧౮

సీ. ప్రజఘదరీముఖుల్ ♦ రభసరంభులు ననువీరవానరవరుల్ ♦ వీరు నాల్గు
ప్రక్కలఁ దిరుగుచు ♦ సక్కడికపులను ద్వర పెట్టుచుం బోయి ♦ రురుగతులను
వానరవరు లట్లు ♦ బలములు వెలయంగఁ జనుచును దరులతా♦సముదయముల
నొప్పెడు సహృద్రి ♦ నురీవృధవరమును వికసత్సుమంబుల ♦ వెలయునట్టి

తే. కొలఁకులఁ దటాకముల వనంబులను గనిరి

భీమశాసనుఁడౌరఘు♦వీరునాజ్ఞ

కట్టె భయపడి భూరిసై♦న్య మది నగర

ముఖములను గొల్లఁగొట్టక ♦ మోదమలర. ౪౦

115

- క. ధ్వని మీఱఁగఁ బెనునాదం,బునఁ దగుగురుసాగరంబుఁ ♦ బోలి చనియె; తా

* అక్కచ్చతి బలః పాఠ్యవ్-అనిమా.

మున కుల్లాసము గల్పిం, పను దత్పార్శ్వమున బాహుఁబలసంపన్నుల్. ౪౧

తే. వీరులై యొప్పు వనచతుల్ ♦ సారఘోట
కములు చోదితములయి వేగముగఁ బోవు
కరణిఁ బోయిరి; పురుషకుంజరులు రామ
లత్కణానిలజాంగదుల్ ♦ లలితరీతి. ౪౨

118

క. తముమ్రోయ గొప్పనక్ష, త్రములను గురుకవులఁ గూడుఁరవిచంద్రులు నా
నమలతనుప్రభలను నా, సమయంబున వెలసి; రంత ♦ త్కౌపతివరుఁడై. ౪౨౫

క. నిరతంబు ధర్మమతియై, పరఁగెడురాముండు సహజఁభానుసుతులు త
న్నరుముదమునఁ బూజింపఁగ, సరిగెడఁగి యాముఁగూర్చిఁబూజలములతో.

సీ. అంగదుపై నున్నఁబూలత్కణుఁడు పరిపూర్ణ కాంతుండయిఁపొలిచి స్వతియుఁ
బ్రతిభయుఁ గలవాఁడు ♦ సతతధర్మాత్ముండుఁగావున మానుమపైఁగ్రాలురాముఁ
గని పల్కె శుభవాక్కులను నీవు వేగంబు రావణుఁ బోలియించి ♦ రావణాప
హృతయైన సీతను ♦ నేవునఁ గైకొని సఫలితార్థుఁడవయి ♦ సకలరత్న

ఆ యుక్తయకా నయోధ్య ♦ కొప్పుమీఱఁగఁ బోవఁ
గలవు; భూతలాభ్రతలములందుఁ
గలుగుశుభనిమిత్తములు నీదుకార్యసి
ద్ధులను జూపుచున్న ♦ వొలసి రామ!. ౪౨౫

121

క. అనిలుఁడు మృదువుగ హితముగ, ననుషమనుఖముగనుశుభముఁనగపటచుచుమె
ల్లన నేనవెంట వీచెడుఁ, గను మివిగో మృగవతత్త్రిగణములు కూర్చి. ౪౨౫

తే. మధురనాదంబు లొప్పు నిర్మలమనముల
నలరి శబ్దించుచున్న వీ ♦ యఖిలదిక్కు
లమలములుగాఁ జెలంగెడు ♦ నబ్జమిత్రుఁ
డమలకాంతుల వెలసెడు ♦ నార్య! యిపుడు. ౪౨౬

123

క. శ్రుతినిలయుఁడైన శుక్రుం, డితరక్రూరఁఖగయోగ ♦ మినుమంతయు లే
కతినిర్మలతేజంబున, హితఫలదుం డగుచు వెనుక ♦ నెసఁగెడు రామా. ౪౨౭

సీ. పరిశుద్ధులైన సప్తమునులు కాంతుల నలరి దక్షిణదిశ ♦ కెలమిఁ బోయి
మరలుచు ధ్రువునకు ♦ సరిగఁ బ్రదక్షిణ మానట్లు తిరుగుచు ♦ నలరువార
లిక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్ల కూటస్థుఁడై తనరి రాజర్షియై ♦ ఘనుఁడునొత్తి
శంకుండు మమత విశ్వామిత్రనిర్మితసప్తర్షులం దున్నఁసాధుచిత్తుఁ

తే. డౌ వసిష్ఠునితోఁ గూడి ♦ యమలతేజ
మునఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు ♦ మనకుమేటి

తారయైన విశాఖయుఁ ♦ గ్రూరఖచర

సంయుతయ గాక నఱలెడుఁ ♦ జారుకాంతి. ౫౧౫

125

ఆ. నైర్మతంబు దనుజఃనక్షత్రమునగుమూలాఖ్యతారచెంత ♦ నలరుధూమ

కేతు వట్టె తాఁక ♦ నాతతత వృష్టే, వీడనొందుచున్న ♦ దోడి రామ!. ౫౨౫

చ. దనుజవినాశనంబునకె ♦ తప్పక యాయది యిట్టులయ్యెఁ జా

వునకును సిద్ధమై తగినభూతవితానపుఁదార యట్టివే

శను నొకక్రూరభేచరవిఁలాసమునం బరివీడితంబెయకా

వనములు సత్ఫలావళుల ♦ భాసిలుచున్నవి చూడ విందుగఁ. ౫౩౫

127

క. జలములు రుచిదగ స్వచ్ఛం, బులునై యున్నయవి భూరిభూజవితానం

బులు కాలపుచుర్యాదను, సులలితసుమగంధములను ♦ సొంపుగ నలరుఁ.

తే. ¹తారకామయసంగ్రామఃధరణియందు

నమరసేనలభంగి వ్యూహములు గాఁగ

నున్న యొకపిసైనవృష్టు ♦ లొప్పుచున్న

యవి మహీనాథ! శుభశకుఁనాళి యిట్లు. ౫౪౫

129

క. కనఁబడుచున్నవి వీనిం, గని సంతస మొందియుండఁగా సగు సని రా

మునితమ్ముఁ డన్న యూఱడఁగను బల్కెను; బిదప గొప్పకపిబల మెల్లఁ.

క. ఘననఖదంతాయుధములు, గనుఁగొనభీతిదములొచుఁ ♦ గ్రాలంగా మే

దిని నావరించి పెలుచం, జనియెను; ²వానరులహస్తచరణాగ్రములఁ. ౫౫౫

క. జనియించినట్టిరజ మా, వనజాపునికాంతిఁ గప్పి ♦ భయదంబుగఁ గ్ర

మ్మెను లోకమునం దంతట; వనచరసైనవృ మది మిగుల ♦ భయదాకృతిగఁ.

తే. జలదపటము లంబరతలముఁ గప్పు

నట్లు వనపర్వతాభ్రయుఁక్తాయతయమ

దిశను గలభూమినంతయు ♦ దివిరి యావ

రించుచుం బోయెఁ గనువారు ♦ సంచలింప. ౫౬౫

133

చ. హరిపతిసేన లొక్కమొగి ♦ నందలియేఱుల దాఁటుచుండ ని

ర్భరగతి నీరు స్వేచ్ఛగను ♦ బాఱఁగఁ జాలక వ్యత్యయంబుగాఁ

దిరుగుచుఁ జాలయామడలు ♦ తీవ్రగతిం బ్రవహించె; నక్కవీ

శ్వరుభటు లందు స్వచ్ఛచుగుఁవారిఁ జెలంగు సరోవరంబులఁ. ౬౦౫

134

క. ³కని వానినడుమ దిగియే, చని రవ్వలి కఖిలభూమిఁజప్రతతుల నిం

1 దేవానా మిష వై న్యాని సంగ్రామే తారకామయే-అనిమూ తారకామయే = తారకుఁడను రాక్షసునియొక్క వధసమయమందు, బృహస్పతిపత్నియగుతారకు జం.ద్రుఁడుకొనిపోయినప్పటియు ధమునందు అనియర్థము. 2 కరాగై శ్చరణాగై శ్చ వానరై రుత్థితం రజః-అనిమూ. 3 మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్య క్చ ధశ్చ సావిశత్-అనిమూ.

- డినకొండలు ప్రాప్తింపంగ నడ్డముగఁ జాట్లు దిరిగి ♦ కడచిరి వానిన్. ౬౧౫
- క. సమతలములైన భూములు, తమకుం దోచినపు డెల్లతావుల వ్యాపిం
చి మమత దాటిరి ఫలనం, తములగు వనములును దోచు ♦ దరువులక్రిందన్.
- క. ఫలములఁ దినంగఁ గోరుచు, మెలమెల్లనఁ బోయి రటనఁమీరజవమునం
జెలువారు నక్కపులు భూ, పలలాముని కార్యమునకుఁ ♦ బొరుష మలరన్.
- క. మనముల సంతన మొప్పుం, గను నొకరికి నొకరు శౌర్యఁభునబలములరీ
తిని ముదముఁ జెప్పుకొనుచున్, జని రభియకావనవిలాసఁజములగుచేష్టల్. ౬౧౮

తే. కానఁబఱచుచుఁ బోయిరి ♦ కాననచరు

లైన కవులొక్కకొండలు ♦ పూని పఱచి

రొక్కకొండలు పై కేగి ♦ రుక్కుమిగులఁ

గొంద తెంతయుఁ గిలకిలఁ ♦ గూసి రొకట. ౬౨౫

139

- ఉ. వానరు లొక్కకొంద టిల ♦ వాలములన్ వడిఁగొట్టి రంఘులం
బూనికఁ గొంద టుర్విషయిఁ ♦ బోరునఁ గొట్టిరి కొంద టిందు భూ
జానిపిఱుండఁ బోవుచును ♦ త్కారుహ సర్వతరాజిఁ జేతులం
జానుగఁ జాచి నుగ్గుగను ♦ శౌర్యముమీఱఁ బగుల్చి రార్చుచున్. ౬౬౫

- క. గిరిగోచరులగు వనచరు, లురుతరధరశృంగవితతి ♦ నుక్కు మెఱయఁగాఁ
బరికించి యెక్కి యార్చిరి, హరినాదము లొప్పుఁ జేసి ♦ రందు మిగులఁగన్.

- సీ. ఊరువేగంబుల ♦ నొక్కకొండలు తీఁగజొంపంబులం గూల్చిఁరింపుమిగుల
మిఱిగొంద తెగురుచుఁచులయుచు శిలలను దరువులఁ గైకొని ♦ సురుచిరముగ
నాడిరి భీతిదుఁలైనవానరభటు లందును శతసహస్రాయుతములు
గాఁగఁ గోటులుగాఁగఁ ♦ గవిసి భూమిని సిరి యలరవ్యాపించిరుఁజ్జ్వలనికామ

తే. తేజ మలరంగ నాసేనఁదేవసేన, భంగి గొప్పదిగాఁ దగి ♦ ప్రభునిఁ గూడి
పట్టరానట్టిప్రీతిచే ♦ భాస్కరాత్మ, జాభిపాలితయయి యేగె ♦ ననవరతము.

- చ. అనివయిఁ గల్గునాసలను ♦ నందలు వేగమ పోయి రెప్పు సీ
తను జెఱునుండి ముక్తిగనఁ ♦ దా రొనరింతుమొ యన్న యాతురం
బున నొకయించుకైన మదిఁ ♦ బూనరు నిల్వఁగ; నిట్లు లేగుచున్
వనచరు లెల్ల వృక్షస్పృగఁవారనమన్వితసహ్యభూధరం
బును మలయాద్రిఁ జేరి రొగి ♦ భూపలలాముఁడు రాముఁ డంతటన్. ౭౨౫

తే. మలయసహ్యద్రులందును ♦ జెలఁగునదుల

నిర్ఘరంబుల వనముల ♦ నెమ్మిఁ గనుచుఁ

గడచిపోయెను; గవులు మాఁగర్గమునఁ గల్గు

వకుళతిలకద్రుమములను ♦ భవ్యములను. ౭౩౫

144

- సీ. సింధువారాశోకఁచిత్రచూతంబులఁ గరవీరతిమిశవృక్షములఁ బాడు
చేయుచుఁ బోయిరి ♦ వాయు వేగంబుల నూడుగుచెట్లను ♦ నుగ్రరీతి

నలరుక్మానుగువృక్షః *ముల జువ్వీచెట్లను వటతిందుకంబుల † వరుస మీఱ
జంబూకతరువుల † సాగతరంబులౌ కడిముల నామలః *కములః ద్రుంచు

తే. చు వెసఁ బోయిరి; రమణీయః *శుభ్రశీలల
యందు నలరారుబహువిధాః *యతవనతరు
వులు తదూగుజవంబునఁ † జలన మొంది
వారిపైఁ బూలఁ గురిపించె † గారవమున. ౭౬౫

145

చ. పరినుళముల్ చెలంగుతరుః *పాళిని మందనమీరుఁ డట్టై ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱ భ్రమః *రంబులు పాడుచు వెంటరాఁగ నుం
దరసుఖ మిచ్చునట్లుగ నిఁ *తాంతముఁ దాఁకుచుఁ *జందనక్రియం
బరఁగుచు వీచె; ధాతుగణః *భవ్యముగాఁ దగునహ్యా మయ్యెడక. ౭౮ 146

తే. ధాతునిర్గత రేణుసంఠానములను
వాయుజవఘట్టితంబయి † వనచరగురు
పాహినిం గప్పె నెల్లెడ; † భవ్యశిఖరి
యందుఁ దగుచున్న నెత్తముః *లందు మిగుల ౭౯౫

147

సీ. పుష్పించినమొగలిః *పొదలును దెల్లవావిలిచెట్లు మిక్కిలిః *వేడ్కనించు
చు వసంతమునను బూః *చుగురివెంజలుపూచిగంధపూర్ణములయిః *క్రాలుమొల్లు
పొదలును, జిరిబిల్వః *నదమలతరువులు గంధపూర్ణాఖ్యవృక్షములు కాన్లు
తరువు లిప్పలు మఱిః *వరచుధూకంబులు స్ఫూర్ణకప్రియకాఖ్యః *భూరుహములు
తిలకముల్ నాగముల్ † దివ్యచూతంబులు ముచుళింద పాటలః *ములును గోవి
దారాద్భున, కుటజః *తరువులు శింశుపాతరువులు కాల్యలః *ధవమహీరు
హంబులు మఱియును † నరుణకురవకముల్ హింతాశతిమిశంబుః *లెంతొవింత
గా నొప్పునుసిరికల్ † కడిమిచెట్లును నీలపుష్పగణాశోకః *భూరుహములు

తే. వరుణవృక్షంబు లంకోలః *తరువులు ష్మితి
పద్మముల్ పూచియున్నయీః *పరమతగువు
లెగురుచుక దాఁటుచుం బోవుః *నెల్లకపుల
వలనఁ జీకాకుఁ గనియెను † గలఁగి విడిగి. ౮౪౫

148

చ. సరసులు వాపికల్ మిగులఁ † జల్లనినీరము నిండనుండ భూ
ధరమున నందు నొప్పి సతః *తంబును జక్కువపట్టు లెల్ల నుం
దరముగ నాడఁగా జలపః *తత్త్రిసమూహము క్రౌంచముల్ మనో
హరముగఁ గేళి నల్పఁగ మృః *గావళు లెప్పుడుఁ గొల్చు చుండఁగక. ౮౬ 149

తే. భల్లుకంబులు సింగముల్ † వ్యాఘ్రములును
సింహములు దుష్టగజములు † చెలఁగుచుండ

భయదములుగా నెసంగుచుఁ ♦ బద్ధకుముద

ములును సౌగంధికోత్పలం♦బులు వెలయఁగ. ౮౭౫

150

క. జలములఁ బుట్టెడువుష్పం,బులు పెక్కులుమెఱయుచుండఁ♦బొలుచుచునుండెన్
గలఁచిరి కోఁతులు వానిని, బలుతావుల నందుఁ బెక్కు♦పక్షులు భీతిన్. ౮౮౫

క. వనచరులం గన్నికూయిడె; ననంతరము కీశవీరు ♦ లందఱు నాకొం

డను గలసరసుల స్నానం,బును సల్పి జలంబు లాని ♦ మోదము చెలఁగన్.

తే. కేళి సల్పి కొండొరులపై ♦ లీల నీళ్లు

చల్లుకొనుచును వానర♦వల్లభు లటఁ

బర్వతము నెక్కి మదమునఁ ♦ బ్రబలి యమృత

గంధములగు ఫలంబులఁ ♦ గందములను. ౮౯౫

153

క. మూలమ్ములఁ గునుమమ్ముల, నోలీన్ వృక్షములనుండి ♦ యొక్కటఁ గొనుచుం
జాలం బ్రీతి భుజించిరి; గ్రోలిరి తేనెలను మిగులఁ ♦ గుతుకం బలరన్. ౯౦

¹క. సురుచిరమధుపింగళతను, ధరులగునాకవులు మిగులఁ ♦ దత్పరులయి ని

ర్భరరీతి ద్రోణమాత్రము, పరమంబగు మధువుగల్గు♦పట్టుల నెల్లన్. ౯౦౫

క. వ్రేలాడుచుండువానిన్, జాలఁగ బలమలరఁ బట్టి ♦ సంతృప్తిగ భూ

పాలుండు కనం ద్రాగుచు, నాలంకకు నడిచిపోయి ♦ రంతటఁ ద్రోవన్. ౯౧౫

క. తరువుల విఱచుచుఁ దీఁగలఁ, గరముల లాగుచును గొప్ప♦త్కాధరతతులన్

జరణములఁ బగులఁగొట్టుచు, నరిగిరి; కొందఱు మనోజ్ఞ♦మగు తేనియలన్.

తే. త్రావి మత్తిలి యఱచుచుఁ ♦ దగువిరహిత

ధరణిమీఁదను జనిరి కొం♦దఱు మహోగ్ర

తరువు లెక్కిరి కొందఱు ♦ తరువులపయి

నుండి దిగి; రిట్లు వానర♦యాధవరులు. ౯౩౫

158

క. అంతర మేమాత్రము లే, కంతటఁ జెలువారుచుండ ♦ నవని యదియు సం

క్రాంతపరిపక్వసస్యా,నంతవలెన్ వెలసె; నవ్వు♦నచరులతోడన్. ౯౪౫

159

క. సరసిజలోచనుఁడగురఘు,వగుఁ డంత మహేంద్రశిఖరి♦వల్లభుఁ జేరెన్

దరువరభూషితమా న,గ్గిరిశృంగము నెక్కె విమల♦కీర్తి నృపుఁడు తాన్. 160

తే. దాశరథి యిట్లు లామహేం♦ద్రగిరిశృంగ

మెక్కి ఝషకూర్తనిబిడమై ♦ యుక్కు మిగిలి

యలరుసంబుధిఁ గాంచె; నా♦హరివరు లొగి

సహ్యామల యాద్రివరముల ♦ సరగ దాటి. ౯౭

161

²క. క్రమమున నత్యంతభయం,బమరుల కై నను నొసంగు♦నట్టి భవ్వుల మ్రొ

1 ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః - అనిమూలము. 2 రాహు దమయంతం శ్రేష్ఠః-అనిమూలము.

గుమహాబ్ధిచెంతఁ జేరిరి; యమఁ బరరంజకులమేటిఁగాఁ దగునృపుఁడున్. ౯౮

క. అనుజన్తుని, సుగ్రీవుని, వనచరులం గూడి యద్రివర్యము దిగి య
బ్ధిని జూచువేడ్క నతులము, గను జెలఁగు తదీయతటముఁ ♦ గడువడిఁ జేరెన్.

క. అనిశము సహసోత్థితభం, గనికరధౌతోపలతలఁకలితం బగుచున్
బెనుదూప మలరఁ దగునా, వననిధితీరమును జేరి ♦ వనచరపతితోన్. ౯౯౫

క. పలికెను రాముం డిటు లో, జలజాప్తతనూజ! మనము ♦ సంధ్రముదరికిన్
మెలమెల్లనఁ జేరితి మిదె, తఱఁ పెయ్యదిమున్ను తోఁచెఁ ♦ దగ నిట దానిన్.

తే. మరల నాలోచనము చేయుఁతగుణ మిదియె

నవలితీరంబు గానరా ♦ దరయ నింక

జలనుయముగ నదీపతి ♦ సాగరంబె

కానఁబడియెడు, నుపమలేఁక యిఁక దీని. ౧౦౦

166

చ. అలవియె కాదు దాఁట బలఁమంతయునున్ మనమున్ వసింపనౌ

జలనిధిచెంత నిందె, మనఁసైన్యము వారిధి దాఁటి యెట్లొ య

వ్వలిదరిఁ జేరుమంత్రమును ♦ వైశము చేయుట యుక్తమంచు నా

¹యిలనుత దొంగిలింపఁబడి ♦ యేగుట విహ్వలచిత్తుడై తగన్. ౧౦౨౫ 167

సీ. ఆనందమే లేని ♦ యామహాబాహుండు రాముండు పలికి సంధ్రమును జేరి

యట సైన్యములు విడియంగనౌ ననువార్తవిషయమై వనచరవిభునిఁగాంచి

పలికె నిట్లుని సైన్యములు వేగ నీయబ్ధితటమున విడియంగఁ ♦ దగినరీతి

నాజ్ఞచేయుము దీనియన్వలిదరిఁ జూడనగు నెట్టు లట్టి యూహల నొసర్ప

ఆ. నవసరంబు గల్గినది యెవ్వఁడే గాని, తనబలంబు విడిచి ♦ చనఁగరా దె

చటికినైనఁ బౌరుషంబునఁ దగువన, చరులు తిరుగవలయు ♦ సరభనమున.

కవిరాజవిరాజితము:—

అరులు నిరంతర ♦ మంతరముం గన ♦ నయ్యయితావుల నుండ్రు కపి

శ్వరులు జవంబున ♦ వారలఱోయుచు ♦ వారలకృత్యము లెన్నఁదగున్;

నిరత మటంచును ♦ నీరజనేత్రుఁడు ♦ నెమ్మి వచించిన సూర్యజుఁడున్

వరతరుసంయుతఁవార్ధి తటంబున ♦ వానరసేనల విడియించెన్. ౧౦౬౫ 169

²తే. జలధిచెంత వసించినఁబల మది మధు

పాండుజలమయి సిరిగుల్కుఁరెండవజల

నిధివలెన్ భాసెలెన్; గపినిచయ మబ్ధి

తటవనంబులఁ బొంది యుద్యమ మలరఁగ. ౧౦౮

170

1 సీతాహరణకర్మితః - అనిమూలము. 2 మధుపాండుజల శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః - అనిమూలము.

- క. వననిధియవ్వలితీరం, బును జేరం గోరుచు నటఁ మోదమ్మన నుం
డెను; నావానరు లట దిగు, చునుండుయత్నములఁ బుట్టుఁ శుంభధ్వనియున్.
- చ. వననిధిభూరినిస్వనము ఁ వారకఁ మించి మహాత్తరంబుగా
వినఁబడె; భాస్కరాత్మజుఁడు ఁ వీరుఁడు కావఁగఁ బొల్పుమీఱునా
వనచర సేనయున్ ద్రివిధఁ భంగులుగా దిగి రాముకార్యమొ
య్యన నెఱవేఱునట్టి ఘనఁయత్నము నేయఁగ నుండె నంతటన్. ౧౧౦
- ఉ. వానరసైన్య మయ్యెడఁ, బ్రభంజనధూతతరంగయుక్తమై
గానఁబడంగఁ గాంచుచు నిఁకామముదంబును బొందె; నంతటన్
దానవసేవితం బవలిత ట్టది యింతటిదూర ముండు నం
చేనరుఁ డైననుం దలఁప ఁ నెప్పటి కర్హము గాక యొప్పుచున్. ౧౧౧ 173
- క. వరుణావాసంబయి డు, స్తరమయి యత్తోభ్యమగుచుఁ ఁ జండగ్రహో
త్కరమయి సంధ్యల వృద్ధిం, బరఁగుట భీతికరమగుచు ఁ వార్ధియుఁ జెలఁగెన్.
- సీ. ఘనాఘముల నవ్వుఁ విధమున నలరుచు నలలపొంగున నాడుఁనట్లు మెఱసి
చంద్రోదయమున విఁశాలతలంబును నావరించుచు, ననేఁకాబ్జబింబ
ములు స్రుతిబింబితఁబులు గాఁగఁ జెన్నారి [భంగగ్రములచేత ఁ భవ్యఘన
చందనంబును దీయుఁచందంబునం బొల్చి శశి తనకరములఁ ఁ జందనమును
తే. దిజ్జితంబినులకుఁ బూయుఁతీరునఁ దగఁ], జండవవమానవేగనంఁనక్తఘోర
నక్రతిమితిమింగిలనుగఁణంబు నగుచు, మణివిభాసురవిషధరఁగణయతమయి.
- చ. తనరుచు శింశువారముఖఁదారుణసత్వసమన్వితంబునై
కనఁబడుచుం జొరం దగక ఁ త్కాధరసంఘయుతంబునై పథం
బనునది లేక యానురుల ఁ కాకరమై చెలువారుచుండె; న
వ్వనచరు లాగభీరతరఁవార్ధిని జూచి విషాద మొందుచున్. ౧౧౨ 176
- *క. తరియింప నెట్టులో యని, పరికింపుచు నుండి రంతఁ ఁ బవనచలితదు
ర్భరభంగవితతి, నాగ, మ, కరయుతముగఁ బొంగి క్రిందుఁగాఁ బడుచుండెన్.
- తే. రాత్రి వేళను శీతకఁరప్రభాన్వి
తమయి భాస్వరజలమయి ఁ దహనకణము
లెల్ల వ్యాపించియున్నట్టు ఁ లెనఁగి కానఁ
బడుచు నుండును; మఱియు నంబరము నట్లై. ౧౧౩ 178
- క. సురుచిరహిమజలయుతమై, పరఁగుచు నగ్నికణతుల్యఁభాసురతారో
త్కరకీర్ణంబై మెఱయును; సరిద్విభునియందు నాగఁసంతతులొప్పున్. ౧౧౪
- తే. ఆకసంబు మహాహిగఁణాయతంబు
వనధిసురపథముల సురఁవైరు లుండు

భయదములు గాఁగ రెండును ♦ బరఁగుచుండు

నతిభయంకరములు రెండు ♦ నరసిచూడ ౧౧౮

1౯0

*క. కనుకన్ సంద్రము సురపథమును నన్యోన్యము సమత్వమును బొందుచునుం
డెను గాన వానిభేదము, కనఁబడకయె యుండు; సంతఁ ♦ గడలిజలంబుల్.

చ. కనఁబడె నాకనంబువలెఁ ♦ గంధివలెం గననయ్యె నాకనం

బును గడలిన్ సురత్నములు ♦ పొల్పుగ నుండును దారకాళియుం

గనఁబడునంబరంబునను ♦ గావున నయ్యవి రెండు భేదముం

గనకయె పొల్చె నెవ్విధిని ♦ గాంచిన భేదము గానరాదు నూ! ౧౨౦ 1౯2

సీ. నీరదాళిక్రాంతనిర్మలాభ్రమునకు భంగమాలాక్రాంతవసనిధికిని

భేదమే గనరాక ♦ వెలసెఁ; బరస్పరాహతములై యలలు భయంకరముగ

భేరీనినాదంబువిధమున మ్రోగుచుండెను; రత్నములు జలంబునువెలయఁగఁ

బటునాద మడరంగఁ ♦ బవనాభిహతమయి యేకమా నట్లును ♦ నాకనమున

కుద్గమించెడునట్లు ♦ లుగ్రకోపంబునుగొనియున్నయట్టులు ♦ కనుఁగొనఁబడి

తే. సలిసత్వయుతంబయి ♦ శ్వసనజవన

ముత్థితతరంగముల దివి ♦ తొగిని బ్రాకు

నట్లు జల మెల్లఁ గలవిలమై చెలంగ

నతిశయోత్సాహమునఁ గని ♦ రబ్ధిఁ గవులు. ౧౨౪

1౯3

క. వనచరు లూర్కిధ్వనులన్, ఘనముగఁ జేయుచుఁ జలించుఁగతి నున్నమహా
వనధిని దానిం జిత్తంబునఁ గాంచిరి దాటువిషయములను దలఁచుచున్.

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

అతి లక్ష్మణుఁడు శ్రీరాము నూహించుట. అతి

క. సేనాపతి నీలుండును, బూనిక రక్షకులు వెలయ ♦ భూరిమహాబ్ధిన్

గాననగు సౌమ్యతటమున, సేనల విడియించె నీతిఁ ♦ జెలువారంగన్. ౧ 1౯5

క. అంతట మైందద్వివిదులు, పంతంబున నాల్గుదెసలఁ ♦ బరికించుచుఁ గా

సంతయు భయమును సేనాసంతతి పొందనటు తారు ♦ చరియించి తగన్. ౨

క. కాపాడుచుండి; రంబుధి,దావున నాసైన్య మెల్లఁ ♦ దమిఁ బొదలంగన్

భూపతితిలకుఁడు రాముఁడు, దావునఁ బార్శ్వమునఁ గొల్చుతమ్మున కనియెన్.

క. జనులాడుచుండ్రు కాలము, చనఁగా శోకంబు గూడఁ ♦ జనునంచు; మహీ

తనయను గానని నాదగు, ఘనశోకం బట్లు గాక ♦ కడువృద్ధిఁ గనున్. ౪ 1౯8

* సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేష మదృశ్యత-అనిమా,

చ. జనకజః దెచ్చునట్టి ఘనశక్తిని గూడియు దుఃఖ మొంద నే
లనియెదవేమో? దూరమున ధనాజనకాత్మజ యున్నదంచు నే
గనుటయె లేదు శోకమును ధగంతను రాక్షసుడే హరించె నం
చును వగ నొందలేదు విను! ధగూరత నాతనిఁ జంపఁ జాలుదున్. ౪౫ 159

*క. వనితను దేనేర్తును నో, యనుజా! యాసాధ్వీదా వయస్సనుభవయో
గనిరూఢి నొందకుండఁగఁ, జనుచున్నది వ్యర్థ మనుచుఁజాలిఁ గనియెదన్. ౫

చ. అని పవమానుఁ గాంచి జనకాత్మజ నాప్రియురా లదెచ్చటం
గనునొ నివాస మచ్చటికిఁ ధగక్కునఁ బోయియె వీవు మంత నా
వనిత స్మృశించి నన్నును బ్రభంజన! తాఁకుము దాన మేలు గ
ల్గును; నతి చంద్రుఁ జూడఁగను ధగోరిక నేనును జంద్రుఁ గాంచ దా
న నెలఁతఁ గాంచి నట్లగును; ధనాకొఱకై యటు సేయుమీ దయన్. ౬

సీ. విపులభోగంబుల ధవిషనాడి నా వెంట నడవికి వచ్చిన ధయట్టిసాధ్వీ
తను రావణుండు బల్కిని గొనిపోవంగ వానిని గాల్ప నిర్భరసుశక్తి
గలదియే యయ్య నన్నెలమిని గతిగాఁగ నమ్మి హాప్రాణేశ! ధనన్నుఁ గావు
మని యేడ్చినట్టివాఁకృష్యము నామనంబునఁ, బలువుగ నాటి నిర్భరవిషంబు

తే. ద్రావిదట్లు మదంగసంతతిని గాల్చు
చున్నయది; మత్తభాగ్ని వియోగదారు
వులుగఁ దచ్చింతయే జ్వాలవలెఁ జెలంగి
కాల్చుచున్నది రేయుఁబగలు తనువును. ౮

192

చ. నిను విడనాడి సంద్రమున ధనేను బరుండెద నట్లు చేయఁగా
ఘనముగ మండునీస్తరుఁడు ధకప్తముమీఁద దహించుఁగాని యిం
తని దహింపలేడు; జనకాత్మజ నేనును నొక్కభూమినే
యనుజ! సమాశ్రయించినటు ధతొగద, యిత్తటి నిట్లానర్చినన్. ౯౫ 193

ఆ. వగలఁ బొగులుచున్నవాడను గాన నా
ప్రాణములను గావఁ ధబటుతరమగు
సాధనంబె యగును; ధశక్యమా బ్రదుకంగ
విరహ మొందు నాకు ధవేయునేల?. ౧౦

194

క. జనకజ జీవించియె యా,దనుజపురంబందు నుంటఁ ధదమి వింటిని గా
వున నీళ్లులేనిభూమియుఁ, దనచెంతను సోదకముగ ధధరణి చెలఁగినన్. 195

తే. దాని సాయంబునన్ రవంతయు బ్రదుకును
గాంచినట్లుగ నేను జీవించియున్న

వాఁడ; సుశ్రోణి నుత్ఫుల్లఁ వారి జేక్ష
ణను మహీనుత నాప్రేయఁ సిని దగంగ. ౧౧౫

196

చ. అరుల జయించి యుజ్జ్వలమఁ హామహిమంబున నొప్పులక్ష్మీ నె
వ్వరునను జూడ సంతసము ఁ వర్ధిలునో యటు లెప్పు చూతునో
సురుచిరబింబతుల్యమగుఁ శుభ్రతరోష్ఠము గల్గి పద్మమ
ట్లరుదుగ నొప్పుభూతనయఁ యాస్య మొకించుక పైకి నెత్తుచుక. ౧౨౫ 197

తే. ఆతురుండు రసాయన ఁ మానుభంగి
నేను నధరామృతం బెప్పు ఁ డానువాఁడ;
నాతలోదరి గౌఁగిట ఁ నదుమ నన్నుఁ
బలువులై తాళఫలరీతి ఁ బలసి నుఱియు. ౧౩౫

198

క. ఒండొంటిఁ గలిసి ప్రీతిని, మెండుగఁ గల్పించు చనులు ఁ మిక్కిలి వగచే
నుండెడునాతనువును దమి, నిండంగా సోఁకునొక్కొ ఁ నే నెఱుఁగఁ జూమి!.

క. నల్లనియపాంగములచే, నుల్లసెడ భూమితనయ ఁ యుగ్రదనుజులు
ద్యల్లిలఁ జట్టుకొనఁగాఁ, దల్లడిలుచుఁ బతిగ నేను ఁ దనకుండంగక. ౧౪౫

ఆ. నాథహీనమాడ్కి ఁ నవయుచున్నది గదా, కాచుదిక్కు లేక; ఁ కంజనేత్ర
జనకరాజపుత్రి ఁ సాధ్వీ నాకును దశ, రథునికోడలునయి ఁ రక్కసు లొగి.

క. తనుఁ జట్టుకొనఁగ వారల, కును జక్కి కృశించెడుఁ గద; ఁ కువలయహితురే
ఖనియతిని శరత్కాలం, బున నీలాభ్రములఁ ద్రోసి ఁ పొంగెడు కాంక్షక.

క. వెలువడుగతి నాసీతయుఁ, గలఁవఁగరానట్టి దనుజఁ గణముల నెల్లక
బలువిడిని ద్రోసిపుచ్చుచు, నిలుచునొ నాయెదుట నెపుడు ఁ నెమ్మి చెలంగక.

*క. జనకజ స్వభావముననే, తనుదేహయె దేశకాలఁ తత్వమ్ములు మా
ఱినతఱి నుపవాసమునను, ఘనశోకమునను గృశించి ఁ కడుఁ బడలుఁ జూమి!.

క. డనుజేంద్రుఁడైన రావణు, ఘనవక్షంబున శిలీముఁ ఖము నాటి మహీ
తనయ నదెప్పుడు నేఁ దో, డొని రాఁగలనో యదెప్పుడు వగ లడఁగునో.

క. సురకన్యఁ బోలునతి యా, ధరణిజ సోత్కంఠ యెప్పు ఁ దగ నామెడ నా
దరమునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ, బరమానందాశ్రువులను ఁ ద్వరగ విడుచునో.

క. తరుణీవిరహజమ్మై భీ, కరమగు నీవగను నల్లఁ గా మాసినయం
బరమును విడుచువిధంబునఁ, ద్వరపడి విడువంగఁ దగినఁ తరుణ మది యెదో.

చ. అని సతిఁ గూర్చి నూత్నమతి ఁ యయును దా విలపించుచుండఁగా
వనజహితుం డహస్సు చన ఁ భాసురకాంతులు చల్ల నౌట నొ
య్యనఁ జనె నస్తశైలమున; ఁ కంతట లక్ష్మణుఁ డూఱడింప నా

* స్వభావతనుకా మాసం శోకే నా వశనేన చ, భూయ స్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్య
యాత్ - అనిమా.

వనరుహపత్రనేత్ర బహుభంగుల నెంచుచు దుఃఖిత పుండ
య్యను దగ సంధ్యవార్చెను రఘూత్తముఁ డెంతయు భక్తిమీఱఁగన్. ౨౩
ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬ - వ సర్గము.

అంత లంకయందు రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట.

- చ. సురపశితుల్యవిక్రముఁడు • శూరవరేణ్యుఁడునై మహాత్ముఁడౌ
మరుదధినాథనందనుఁ డః • మాచుషభీతిదకార్య మాత్మపూ
ర్వరమునఁ జేసిపోవఁ గని • రావణుఁ డెంతయు సిగ్గు నొందుచున్
శిరమును సుంత వంచి యటఁ • జేరినమంత్రులతోడ నిట్లనున్. ౧౫ 209
- క. వనచరమాత్రుండగు నా, హనుమంతుఁడు దుష్ప్రధర్ష • మై తగు నాప
త్తనమును లక్ష్యము చేయక, తనదైర్యముమీఱఁ జొచ్చి • తాఁ గనె సీతన్.
- సీ. చైత్యంబునాఁబడు • సమధికప్రాసాద మవనిపైఁ బడియెను; • నాసురవరు
లెందఱొ హతులైరి • యాలంక యంతయుఁ గలఁపంగఁబడియె నొక్కకపిచేత;
నిఁకమీఁదఁ జేయంగ • నేది యుక్తంబగు? మనకెల్ల శుభ మేది? • యెనరుపంగఁ
జక్కఁగా ఫలియించు • సత్కార్య మెయ్యది? పలుకుఁడి! చేసెన • భద్రమెల్లఁ
తే. గలుగుఁ గావుత మీకును, • బలయుతుండ
వైన నీకేల మంత్రమం • చనెద రేమొ?
*చిత్తబలమునఁ దగుయోగ • సిద్ధు లందు
విజయమూలము మంత్రమె • వెలయు ననుచు. ౫ 211
- క. కనుక నె బలయుతులారా!, మనుజేంద్రునివిషయమున నె • మంత్రము చేయం
గను గోరుచున్న వాఁడను; • వినుఁడి లోకమునఁ గనఁ ద్రివిధముగఁ బురుషుల్.
- తే. ఉత్తములు నుధ్య, మాధము • లొప్పుచుండ్రు
వార లందఱుఁ గలిసియె • పఱలుచుంటఁ
దెలియసాధ్యముగాదు వా • రలగుణముల
దోషములఁ గాన నేఁ దెల్పు • దును గ్రమముగ. ౬౫ 213
- సీ. మంత్రనిర్ణయమున • మంత్రుల నిపుణులస్వహిత కాంక్షులఁ గాని • స్వనుఖదుఃఖ
సమభాగులై నట్టి • సఖులను గాని హితమును గోరెడి స్వబాంధవులఁ గాని
కూడి యాలోచించి • కోరి చేయందగు కార్యము నడపుచుఁ • గడఁగి దైవ
మునునమ్మియుండునో • మనుదురుత్తముఁడని యాతని; నొకఁడెతా • నగుచుఁ గార్య
తే. మును దలంచుచు నొక్కఁడె • మననుకొలఁది
దైవమును నాశ్రయించుచుఁ • దగిన కార్య

* మంత్రమూలం హి విజయం ప్రాహు రార్యా మనీషిణః-అనియూ.

మును నొసర్చునొ యెవ్వఁ డాతనిని మధ్య

ముఁడని పలుకుదు రాఝ్యలౌ ♦ మునులు తెలిసి. ౯౫

214

చ. పురుషుఁ డెవండు దోషముల ♦ భూరిగుణంబుల నిశ్చయింప కా

పరముని నాశ్రయింపకయె ♦ పట్టినకార్యముఁ జేయువాఁడ నం

చరయక పల్కి కార్యమును ♦ నంతయుఁ దీర్ప కుపేక్ష చేయునో

ధర నధముం డటం ద్రతనిఁ ♦ దత్వ మెఱింగినపెద్ద లందఱున్. ౧౦౫

215

క. పురుషు లిటు మూఁడువిధములఁ, బరిగణితులె యైనయట్లు ♦ పరిగణితములౌ

ధర మంత్రములు నటంచని, యరయందగుఁ జెప్పువాఁడ ♦ నవ్వానిగతుల్.

తే. మంత్రు లందఱుఁ గడు నై కమత్య మొంది

శాస్త్రమనుదృష్టిఁ గూడి యాసక్తితోడ

మంత్రమును దేని నెంతు రామంత్ర ముత్త

మంబని తలంపఁబడు మహామహులచేత. ౧౧౫

217

తే. కార్యనిర్ణయవిషయమై ♦ కడఁగి మొదట

మంత్రు లన్యోన్యభేదముల్ ♦ మతములందుఁ

గలిగి తుద కై కమత్యంబు ♦ పొలయఁగూర్చు

రట్టిమంత్రము మధ్యమ ♦ మనఁగఁబడును. ౧౩౫

218

తే. సచివు లందఱు తమభావ ♦ మచల మనుచు

దాని సాధింపఁ బూని వాదమును జేయు

చుందురో యైకమత్యంబు ♦ నొందుకోర్కి

యైన లేకుండునో యది ♦ యథమ మంద్రు. ౧౪౫

219

క. మతిమంతులై న మీరు ని,యతిమీఱఁగఁ జక్క నెంచి ♦ యత్యుత్తమమై

హితమగుకార్య మిదంచని, గతనంశయులై యెఱింగి ♦ కడుఁ బూనికతోన్.

తే. నిశ్చయింపుఁడు తద్రీతి ♦ నేను జేయఁ

దగినవాఁడను; మనకు మంత్ర మిఁక నేల

మునిఁగిపోయిన దేమున్న ♦ దనెదరేమొ?

వేలకొలఁదిని వనచరవీరు లుండ. ౧౬

221

క. మనపురముఁ జుట్టుముట్టఁగఁ, జనుదేరంగలఁడు రామచంద్రుఁ డిటకు; ని

వ్వనధిని దాటి యడెట్టులు, చనుదేఁగలఁ డందురేమొ? ♦ సహజయుతుండై.

*క. వనచరులును సుగ్రీవుఁడు, తనవెంటన్ రాఁగ సహజధైర్యము మెఱయన్

వనధిని నెండించియొ యింక నితరపథములనొ సుఖముఁగూఁ దరియించున్.

క. అని నాకుఁ దోచుచున్నది, పని యిది నేఁ జెప్పినట్లై ♦ ఫలియింపఁగఁ బ

త్తనమును వానరవీరులు, చనుదెంచియొ యడ్డుపెట్టుచందము గలుగన్. ౧౮౫

* సముద్ర ముచ్చోషయతివీర్యేణాన్య త్కరోతివా-అనినూ, అన్య త్సేతుబలధాదికం వా కరోతితి-అనివ్యాఖ్య.

క. పురమును నై న్యంబుల నెక్కరణిని గీడొందకుండఁ ♦ గాపాడఁ దగున్
బరికింపుఁ డట్టియూహల, నరగున మీరెల్ల యుక్తిఁ పతురులు గానన్. ౧౯
ఆటవ సర్గము సంపూర్ణము.

2 - వ సర్గము.

అతి మంత్రులు రావణాసురుని బొగడుట. అతి

- చ. దనుజవిభుండు రావణుఁ డుదగ్రబలుం డిటు పల్కఁగా బలం
బునఁ దగునానురుల్ సుమతిఁపూర్ణులు గామిని నీతిబాహువులై
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి రిపుఁదర్ప మెఱుంగక యంజలుల్ తగం
బొనరిచి యాత్మపక్షమును ♦ బూని వచించిరి పొంగువేడ్కలన్. ౧౫ 226
- తే. రాజ! పట్టనశూలముల్ ♦ భ్రాజమాన,పరిఘయష్టులు శక్తులు ♦ పరఁగుచుండఁ
జాలనై న్యము నున కుండ ♦ నేల యీవి,షాద మొందఁగ నీకిట ♦ శత్రుహరణ!.
- ఉ. సేనలు నీకు నేల? యని ♦ సేయఁగ నొక్కఁడ వీవు చాలవే?
దానవనాథ! భోగవతిఁదాపున యుద్ధము నల్పి సర్పసం
తానము గెల్చి తీవు మును ♦ దర్పకవైరినివాసభూమియౌ
యాగవర్యశృంగమున ♦ యక్షసమూహము లెల్లఁ గొల్వఁగన్. 3౫ 228
- క. అలరారు కుబేరునితోఁ, గలహం బొనరించి దేవఁకాండము మెచ్చన్
బలమున లోఁబడునటు లు,జ్జ్వలశౌర్యా! చేసికొంటి ♦ క్షణమాత్రమునన్.
- చ. ధనపతి యాతఁడీశునకుఁ ♦ దద్దయు మిత్రుఁ డటంచు నెన్నికం
గనుచును లోకపాలుఁడయి ♦ గాఢబలుండయి యొప్పుచుండ నా
తనిఁ గడురోష మూని ప్రవిఁదారణచుండు జయించి తీవు; య
క్షనికరమున్ వధించి కడఁకం గొని కొందఱఁ బట్టి యేఁచుచున్. ౫౫ 230
- క. కారాబద్ధులఁ జేయుచు, నీరసమునఁ గలఁచి పుచ్చి ♦ యీవుష్పకమున్
గోరిక శివగిరినుండి వి,హారార్థము తెచ్చి తీ వఁహార్యబలమునన్. ౬ 231
- క. దనుజేంద్రుఁడైన మయుఁ డే,పునఁ బొల్చెడు నిన్నుఁ గాంచి ♦ భూరిభయంబుం
గని మైత్రిఁ గోరి భార్యగఁ, దనతనయ నొనంగె నీకు ♦ దానవనాథా!. ౭
- సీ. వీర్యంబునన్ విష్ణుఁవీఁగుచు నెవ్వరికై న జయింపంగ ♦ నలవిగాక
తనరారుమధువనుఁదనుజుండు నీనహజాతయౌ కుంభీనఁసకు సుఖంబుఁ
గల్పించువాఁడు సంఁగరమున నీకును వశుఁడయ్యె, బాతాళఁవాసులైన
శంఖవాసుకులఁ దక్షకునిని జటినిని గెలిచి వారల స్వవశులను జేసి
- తే. కొంటి; వోదీర్ఘ బాహూ! యఁకుంతశౌర్య!
యరినిఘాదన! చూర్ణీకృతాంగు లయ్య

మరల లేవంగ బ్రహ్మచే ♦ మహితవరము
లంది యక్షయులయి బలాహద్యు లగుచు. ౯

235

క. అతిశౌర్యంబున నిర్జర, వితతిని భయనుండఁ జేయు ♦ వీరులు నగు ను
ద్ధతకాలకేయదనుజు ల, హితులయి తనుబలము నెఱపి ♦ యేకాబ్జ మొగిల్.
క. అని చేసి నీకు వశులై, రన నీ కేటి కిఁక భీతి; ♦ యనురేశ్వర! యెం
దును జూడరాని మాయలఁ, బనివడి నేర్చితివి పెక్కు ♦ భంగులు గాఁగల్గె. ౧౧

క. బ్రలయుతుల లోకపాలురఁ, గలహంబునఁ గ్రోధ మొప్పఁ ♦ గా నోడింపం
గలిగితివి; శక్రుఁ గూడం, గలన జయించితివి పొల్పు ♦ గా న్వర్గమునన్. 236

క. కరితురగరథపదాతులఁ, బరఁగెడుశూరులను భీమ ♦ బలసంయుతులన్
వరుణునితనయుల సంగర, ధరణిన్ గెల్చితివి నీ వు ♦ దారభుజాధ్యాయ! ౧౨ 237

సీ. కాలదండమె భయం ♦ కరమగు మొసలిగ శాల్కలిప్రముఖశ ♦ స్త్రములె వృక్ష
ములుగాఁగఁ గాలుని ♦ బలుపాశమే మహా త్తరతరంగాళిగాఁ ♦ నవనతనయా
భటులెనాగములుగఁ ♦ బరఁగు నాయమ సైన్యసాగరమును జొచ్చి ♦ నంగరమున
యముఁ బాఱఁదోలి జయంబును గొంటి; వాకదనంబున నె లోక ♦ గణము లెల్ల

ఆ. వడఁకె గాదె? యింద్రు ♦ వంటి విక్రమశాలు, రగుచు వీరులై న ♦ యవనిపతులు
ధరణి నెల్ల భూరి ♦ తరువుల మాడ్కిని, నిండియుండి రమల ♦ నీతివిదులు. ౧౩

తే. శౌర్యమున, సద్గుణమున, ను ♦ త్సాహమందు

ననిని రాముఁడు వారిలో ♦ న నెవరికిని

నముఁడు కాఁడు; మహిపాల! ♦ త్కృపతులను

బరమదుర్జయులను నీవు ♦ బవరమందు. ౧౪

238

క. ధరణికి బలియిచ్చితి విఁక, ధరణీశుం డీతఁ డెంత? ♦ తత్తఱపడ కో
సురవైరిసాధ! యుండుము, పరిశ్రమము నీకు నేల? ♦ స్లవగాపభులన్. ౧౫

ఆ. అతులబాహుఁడైన ♦ యాయంద్రజి త్తోక్కఁ, డడరి చంపఁగల్గు; ♦ నాతఁ డీశు
గుటిచి యజ్ఞ మొందు ♦ కోరిక నత్యుత్తమము నొనర్చి దుర్ల ♦ భనుగు వరము.

సీ. పరశివుకరుణచే ♦ బడసెను గద? మఱిశక్తి, తోమర, మీన ♦ సంకులమయి

కీర్ణాం త్రశైవాల ♦ కీర్ణమై మదగజకచ్ఛపనిబిడమై ♦ కమ్రతురగ

మండుకసంతతి ♦ నిండి రుద్రాదిత్యభీకర గ్రాహని ♦ బిడము నగుచు

మఱియు మరుద్వసు ♦ మహితోరగంబయి హస్త్యశ్వరథజలం ♦ బయి పదాతి

తే. పుళినతలసంకులంబయి ♦ భూరిజలధి

వలె భయంకరమయి యున్న ♦ వానవుబల

మునఁ బ్రవేశించి యింద్రు, గై ♦ కొని సురలను

గలవిలంపడఁ జేసి లం ♦ కకును దెచ్చె. ౧౬

242

క. పరమేష్ఠియానతిః శం, బరవృత్తులఁ జంపినట్టివానవు నీవుఁ
గరుణించి విడున దేవో, త్కరవందితుఁ డగుచుఁ జొచ్చెఁ ♦ గాదె? దివంబుఁ
చ తనయుని నట్టి శూరవరు ♦ దర్పసమగ్రునిఁ బోరి కంపుమా
వనచరసేనతోడ రఘువర్ముని రూపడగించు తుద్రుఁడౌ
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తటాలున నిట్టియాపదం
బొనరఁగఁ జేసె దాన వగఁ ♦ బూనఁగ నేల సురారిపూజితా! ౨౪ 244

1 తే. దాని నీమది నెంతమాత్రంబు నునుప
వలదు రాముని జంపంగఁ ♦ గలవు నీవు
శౌర్యమున బాహుబలమున ♦ సాటికాఁడు
నీకు రాముఁడు తలఁపుమా! ♦ నీమనమున. ౨౪౫ 245

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮ - వ సర్గము.

అంత ప్రహస్తాదులు తనుతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పట. ఇంత

క. అని రంత నీలజలదం, బననొప్పెడు రూపమలర ♦ నాహవశూరుం
డును సేనాధీశుఁడునయి, తనరుప్రహస్తుండు పలికెఁ ♦ దగ నంజలితోఁ. ౧

క. నురదానవగంధర్వులు, నురగపిశాచములు పక్షు ♦ లొక్కరు నిను సం
గరమున మార్కొనఁ జాలరు, హరులన నిక నెంత? దానవాధిప! నీకుఁ.

క. మన మెల్లఁ బ్రమత్తులమై, మన కే మిఁక భయ మటంచు ♦ మది నమ్మిక నుం
డినతటి హనుమంతుం డిటఁ, జనుదెంచి పరాక్రమంబు ♦ సలిపి కపటియై. ౨౫

తే. మనల వంచింది పోయె నోదనుజనాథ!

యట్లై లేకున్న నేను బ్రాణాళిఁ దాల్చి

యుండ నావానరుం డిట ♦ నుండి బ్రదికి

యెట్లు పోనేర్చు? నాశక్తి ♦ యెఱుఁగుదు గద !. 3

249

క. 2 వననిధిపర్యంతంబుగఁ, గనుపట్టెడు భూమిఁ గల్గుఁత్యౌధరములయం
దును వనములందుఁ గల యా, వనచరులం జంపువాఁడ ♦ భవదాజ్ఞయయేఁ.

చ. పురమును గాచుచుండెదను ♦ బూనిక నే నికమిఁద, నీకు నా

తరుణిని దెచ్చినందులకు ♦ దావరమైనమహాపరాధ మె

వ్వరుసను వానరోత్తములవంక భయం బిడఁ జాలకుండెడుఁ

గరము ప్రమోదముం గనుచుఁ ♦ గాలము పుచ్చుము దానవేశ్వరా! . ౫ 251

1 హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం విధిష్యసి రాఘవమ్-అనిమా. ఇటఁ దృతీయచతుర్థచరణముల నధికముగా రావణువర్ణనము చేర్చఁబడుట ప్రకృతార్థపోషకమని యూహింపఁదగు. 2 కరోమ్యువానరాం భూమి మాజ్ఞాపయతు మా భవాః-అనిమా.

చ. అన విని దుర్ముఖుం డనెడునట్టి సురారి మహాగ్రహంబునన్
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తిరస్కరణంబు నిట్లుగా
మనకును గల్గఁ జేసె నిదిమాత్రము సై పఁగరాదు లంకనున్
దనుజవ రేంద్రసౌధమును ♦ దా నవమానము నొందఁ జేసెఁగా. ౬౪ 252

తే. అంతఁ బోవక శ్రీమంతుఁడైన విభుని
నవమతింగనఁ బల్కె నీయది త్నమింపఁ
దగదు సుంతయుఁ గాన నిత్తటిని నేనొ
కఁడనె చని వానరావళి ♦ గడుభయమున. ౭౪ 253

చ. వననిధిఁ జొచ్చినన్ నభము ♦ వారక దూటిన నాగభూమికిం
జని యట దాఁగినన్ బ్రబలశౌర్యము పూని వధించి నత్తునం
చనియె; మహాబలుండగుచు ♦ నద్భుతశక్తిని వెల్లుచున్న యా
దనుజుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడు నితాంతము కోపరసంబు పొంగఁగన్. ౮౪ 254

తే. ఘోరమై మాంసశోణితసారభూషి
తనుగుపరిఘంబుఁ గైకొని ♦ తా వచించె;
ననుజనుగ్రీవయుతుఁడయి ♦ యాదశరథ
తనయుఁ డుండంగ నానిశాతరుణుమందు. ౯ 255

క. *మనపురికి భీతితో వచ్చినదీనుండైన హనుమఁచేత నయినదే
మని యుగ్గడింపఁదగు నా,తనితో మన కేమిఫలము ♦ దయ కన్పఁ దగున్.

చ. కనుకనె నే నొకండనె నికామజవంబునఁ బోయి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి తగువానిని రాముని నీమహాయుధం
బున వధియించి వానరులఁ ♦ బొంకము మాపియె వచ్చెదం జూమి!
దనుజవిభూ! మఱొక్కనుడి ♦ తప్పక చెప్పెద నాలకింపుమా! ౧౧ 257

సీ. నాపల్కు నుచితమైనన్ గ్రహియింపు ముపాయకుశలుఁడె తాఁబగఱ నెల్ల
నప్రమత్తుండయియనియందునుజయించుఁ గామగూవులు భయంకరతనులును
శూరులు భీమదృష్టులు నగు రాక్షసుల్ నిశ్చితస్వాంతులై ♦ నిర్భయముగ;
వేలకొలందిగా ♦ విమలమానవరూపములఁ దాల్చి యారామమూర్తికడకు

ఆ. సంభ్రమంబు లేక ♦ నరగునఁ జని; రాముఁ
గని సహోదరుండు ♦ త్కౌపతియును
నైన భరతుఁ డనుపఁగా నిట కే మెల్ల
వచ్చితిమి; మహాత్మా! ♦ సచ్చరిత్ర! ౧౪ 258

క. [మరలి పురంబును జేరెడు, తరుణం బిది వచ్చె వేగ ♦ దయచేయఁ దగున్
బరమాదృతి] ననఁదగు; భూవరుఁ డంతట సేన విడిచి ♦ వైశమ పోవున్.

*కిం వో హనుమతా కార్యం కృపణేన తపస్వినా-అనిమా.

- చ. మన మిటనుండి శూలముల ♦ మర్దనశక్తిని మించుశక్తులన్
ఘనగదలన్ శరావళిని ♦ గార్ముకఖడ్గములన్ ధరించి వే
చనుదము; వ్యోమమార్గమున ♦ సంఘముగా నిలుచుండి భీమశ
త్రునిచయవృష్టిఁ బ్రస్తరవిఠానపువృష్టి నిగుడ్చి శూరతన్. ౧౬౫ 260
- క. వనచరుల వారి నందఱు, జనజేయుద మల్లధర్మునదనంబునకున్;
మనపన్నినకృత్రిమమును, గనఁజాలక నమ్మినంత ♦ త్కౌపాలసుతుల్. ౧౭౫
- ఆ. నీతిమాలి వార ♦ లాతఱిఁ దప్పక, ప్రాణములను విడువఁరాక తప్ప;
దనియెఁ గుంభకర్ణుఁనాత్మజుండును వీరు, డానికుంభుఁ డాగ్రహమ్ము పొంగ.
- క. తనవీర్యము గన్నడ ని, ట్లనియెను రావణుని గాంచి; ♦ యందఱు మీరిం
దు నిలిచి రావణుతో నే, పనిచేయక యుండు గాక ♦ పనిపూని యిఁకన్.
- క. చని నే నొక్కఁడనే రా,ముని లక్ష్మణు వనచరాళిఁముఖ్యుని సుగ్రీ
వుని హనుమంతునిఁ దక్కిన, వనచరుల వధించి వేగ ♦ వత్తుం జుండీ!. ౨౦౫
- క. *అని పలికె; నంతఁ బర్వత,తనుఁడై తగు వజ్రహనుఁడు ♦ తా నాలుకచే
తను నోరు నాఁకికొనుచున్, దనుజేంద్రాదులను జూచి ♦ త్వర నిట్లనియెన్.
- క. మీరెల్ల విగతసంభ్రము, లై రహి న్వేచ్ఛఁగొని పనుల ♦ నాత్మహితములం
గోరి యొనరించుచుండుం, డే రయమున నొక్కఁడ నేగి ♦ యెల్లరఁ గవులన్.
- క. తినివై చెద నిశ్చింతలఁ, గనుమనముల మీర లెల్లఁ ♦ గని మధురూపం
బున నలరుమద్యమును నే,పునఁ ద్రావుచు స్వస్థులగుచుఁ ♦ బొంగెడువేడ్కన్.
- తే. ఆడుచుందురు గాక సహాయతఁ జని
వనచరాధిపు లక్ష్మణు ♦ హనుమ నంగ
దునిని రణదుర్జయుని రాఘవునిని జంపి
వచ్చెదను జూడుడీ! యనే ♦ బరవసమున. ౨౪ 268

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯ - వ సర్గము.

- ఁఁఁఁ మంత్రు లందఱు యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు వలదని నీతి చెప్పట —ఁఁఁఁ
- సీ. అంత నికుంభుఁ డత్యంతబలుండగు సూర్యశత్రుఁడు రభఁనుండు యజ్ఞ
హుండును,ను ప్తఘ్నఁకుండుమహాపార్శ్వఁ డునుమహాదరుఁడనుదనుజవరుఁడు
దుర్ధర్షుఁ డగ్ని కేతుండును రశ్మి కేతుఁడు మహాబలశాలి ♦ కడిది తేజ
మునఁగ్రాలురావణుఁతనయుఁడయ్యింద్ర జిత్తునుబ్రహ్మస్తుండునుఁఘనబలుఁడగు
వజ్రదంష్ట్రుఁడు నట్టివాఁడువిరూపాక్షుఁ డట్టి ధూమాత్తుండుఁనతిబలులగు
తే. నట్టి యతికాయదుర్ముఖు ♦ లనెడివీర
దనుజు లందఱు పరిఘంబులను మహోగ్ర

* శ్రుద్ధః పరిహ స్వక్త్రం జిహ్వాయా వాక్య ముబ్రవీత్ - అనిమా.

పట్టనంబుల శక్తులఁ ♦ బ్రాసశూల

ములఁ బరశ్వధములఁ బూని ♦ బలము మెరియ. 34

269

చ. శరములఁ జాపవర్యముల ♦ శాతమహా త్తరఖడ్గసంతతిం

గరములఁ దాల్చి తేజములు ♦ గ్రాలఁగ రావణఁ గాంచి కోపసం

భరితమనంబు లొప్ప నిటు ♦ పల్కిరి రాముని లక్ష్మణున్ గవీ

శ్వరుఁ బురి నేచినట్టి వనఁచారిని నీచుని వాయునందనున్. ౬

270

క. చని యిపుడె చంపివత్తము; అని పలుకుచు నాయుధాళి ♦ నందుకొనుచు నుం
డిన యలదనుజుల నిల్పుచు, వినయమునం గూరుచుండఁ ♦ బెట్టి నయముసన్.

చ. కరములు దోయిలించి దశఁకంఠునిఁ గాంచి వచించె; ¹నాయనా!

నిరుపమసామదానములు ♦ నేర్పగుభేదమునాఁ జెలంగు ము

వ్వరుసల నీయుపాయములఁభంగి లభింప నశక్యమాపనిన్

బసువతఁ బూని చేయుటకుఁ ♦ బాత్రముతొసమయంబులన్ మహా

పురుషులు చెప్పినార లవి ♦ పోలునటంచు వచించి రార్యులున్. ౮

272

సీసమాలిక:--

²మన మింక సామాదులను బ్రయోగింపమి దండనంబున కిదిఁతటియె గాదు
పగవాఁడు దండ్యుఁ డెప్పుగిదిని గాఁడు రాక్షసనాథ! విషయనంఁనక్తులగుచు
బ్రజ్ఞయె లేకున్నఁవారియందును విరక్తులయందు సామంతఁబలసమాప
హృతులయందును లక్ష్మీ ♦ యెల్లదైవప్రాతికూల్యమునం బోవఁ ♦ గొంకుచున్న

వారియందును మఱి ♦ బాలునియందు వృద్ధునియందు దీర్ఘరోఁగునిసయిఁ దన
దాయచే బలిమిమైఁ ♦ దఱుమంగఁ బడినట్టివానియందును భీరుఁడై నవాని
యందును భీరుకుఁడౌజనునందును లుబ్ధకునందును ♦ లుబ్ధజనని

యందు విరక్తునియందుఁ బ్రాకృతునందు విషయాభిలాషల ♦ వెలయువాని

యందు దేవబ్రాహ్మఁగాళినిందకునందు బహుచిత్తమంత్రుఁడై ♦ పరఁగువాని

యందును దైవోపహాతకునియందును దైవచింతకుఁడయి ♦ తనరువాని

యందు దుర్భిక్షముల్ ♦ న్యసనముల్ బాధింప నడలెడునబలునియందునొకని

యాదేశశముననున్న యాత్ముద్రునందును బహుశత్రుయుతుఁడగువానియందు

¹ అపూర్వపాత్రై స్త్రీభి స్తాత-అనిమా. ² ప్రమత్తే వ్యభియుక్తేషు దైవేన ప్రహృతేషుచ, విక్రమా స్తాత సిద్ధ్యంతి పరీక్ష్య విధినా కృతా-అనిమా. ఈశ్లోకమునఁ బ్రతిపదమున కర్థము తెనుఁగునఁ జేర్చకున్నఁ దేటగ బోధపడదను నూహచే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల సీసీసమాలికయందు ననువదింపఁబడినది. ఎట్లనః ప్రమత్తేషు అనవధా నేషువిషయాస క్షేప్తిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య. ఈయర్థమును దెనిఁగింపక ప్రమత్తునియందన్న నేమిబోధపడును. కాఁబట్టి యీయర్థమంతయుఁ దెనుఁగున నిమిదియున్నదని యెఱుంగవలయు.

- సత్యధర్మంబులఁగతి విడచిన యాదుష్టునందు నఁజ్యైవిధముల
 నీతిశాస్త్రమం ఁ బేతఱ్ఱి నను దప్పకుండఁగ సత్పథమున వెలయు
 సట్టిమంత్రులతోడ ఁ నాలోచనము నేసి తనవిక్రమము చూపఁదగునునదియె
 ఫలియించుఁ బూర్వోక్తపద్ధతుల్ గలవారితోడ సంధియెచ్చేయఁగూడదితర
 ఆ. రిపులతోడ దండఁగితులు నుపయోగపఱుపఁ గూడ దవిధి ఁ ఫలము నొందఁ
 జాలవనుచుఁ బల్కి ఁ సచివులఁ గాంచి యిట్లునియె నీతిశాస్త్రమును దలఁచుచు.
 క. వినుఁ డప్రమత్తు విజిగీ, ఘని, సుస్థిరబలుని, విజితశూరుని జితరో
 ఘని సప్రధర్వు రాముని, నని మార్కొనఁ గోరెదరొకొ ఁ యాత్మల మీరున్.
 క. ¹హనుమయును నదనదీనా, ఘని ఘోరాకృతిని భూరితోయధి నవలీ
 లను దాటి దుష్కరంబగు, ననినొనరిచెఁ దలఁచునట్టి పనియే యిదియున్.
 చ. దనుజవరేణ్యులార! బలదర్పము లత్యధికంబులై తగం
 గనఁబడువై రులందు, నని ఁ గన్గొన కయ్యవి యల్పముల్ గదా
 యనుచుఁ దటాలునం బలుక ఁ నర్థమె మీకు యశస్వియైన రా
 మునిసతి రావణుండు మునుఁముందుగ బల్కిని దెచ్చినాఁడుగా. ౧౨ 276
- తే. ఆజనస్థానముననుండి ఁ యపహరించి, యతని కవకృతిఁ జేసె నీయసురపతియె
 కాని రాముఁ డొనర్చినకార్యమెద్ది, ²ఖరముఖులఁ జంప లేదనెదరొకొమీరు.
- మ. ఖరుఁడే ముందుగ న్యాయమార్గమును దాఁ ఁ గానంగలే కాతనిన్
 మరణం బొందఁగఁ జేయఁ బోవ ననిలో ఁ మార్కొన్నవై రిన్ వధిం
 చె తయంబొప్ప రఘూనవహుండు కలదే ఁ చింతింప దోషం బిదె
 వ్వరుసన్; బ్రాణులు ప్రాణరక్షణ మొనర్పం బాడియానే కదా!. ౧౩ 278
- క. అపకారం బొనరించిన, నృపతికళత్రాపహరణఁమే యనుచిత ము
 ట్లు పరస్త్రీసంస్పర్శన, మపకీర్తిం గల్గఁజేయు ఁ నాయువు నణఁచున్. ౧౪ 279
- క. ధనమును తుయింపఁజేయును, ఘనపాపపరావతారఁకల్ప మ్మగు దీ
 నిని బట్టి చూడ మనకున్, జనకజవలనన్ భయంబు ఁ సమకురు మిగులన్.
- క. తరుణిం బల్కిన్ దెచ్చుట, పరికింపఁగ ముగిసె నింకఁ ఁ ద్వరపడి యామెన్
 మరలన్ విడువన్వలయును, బరమపదార్థంబు విడువఁ ఁ బాడియె? యన్నన్.

1 కృతం హనుమతా కర్త దుష్కరం తర్కయేతవా-అనిమా 2 ఖరవధ ఏవ ప్రథమాపరాధ
 ఇత్యాశం క్యాహ-అనివ్యాఖ్య. దీనినిటఁ దెనుఁగునఁజేర్పకపోయినచో సంబంధముచెడును. ఖరుని
 జంపుట రాక్షసాపకాతము కాదాయను ప్రశ్నమేలేనపుడు “ఖరోయద్యతివృత్తస్తు రామేణానిహ
 తో రణే” అనునది యసందర్భముగాఁ దోచును. కాన వ్యాఖ్యకర్తలు సంబంధమును గల్పించుట
 వాల్మీకిభాషవిరుద్ధముకాదు. వాల్మీకిహృదయము వారికిఁ దెలిసిన ట్లితరులకుఁ దెలియదు. మూలము
 పైన నీయర్థముచేసికొని తోచినట్లు తెనిగించినచో నది వాల్మీకిభాషము కాదని యెవ్వరైన నాత్మే
 ఫించినపు డాకాశమును జూడవలసివచ్చును.

క. కలహము గల్పించెడునే, బలవద్యత్నమును జేసి ♦ ఫలము గనఁగ నె
ట్టులగున్; విక్రమధర్మంబులఁ దగు శ్రీ రాముఁ డట్టిభూపాలకుతోన్. ౧౬॥

తే. నిష్ఫలంబగువై రంబు ♦ నిర్నిమిత్త
మిట్లు కల్పించుకొనుటయె ♦ యెన్న యుక్త
మెంతమాత్రము గాదు వే ♦ యింతి నతని
*కిచ్చి వేయుము నీతికి ♦ హిత మిది యగు. ౧౭

283

క. కరిహయబహురత్నంబుల, నెరసిన లంకాపుర మిది ♦ నృపతియు బాణో
త్కరముల విదళింపక యుం,డ రమణి నాతని కొనంగు ♦ న్యాయము మీఱన్.

ఆ. అప్రధర్ష మైన ♦ యాకపివాహిని, ఘోరభంగిమీఱఁ ♦ గూడి వచ్చి
మనపురంబుఁ జాట్టుకొనక పూర్వమె సీత, రామునకు నొనంగు ♦ రాక్షసేశ!.

క. రామునిప్రియపత్నిని నా, భూమిజఁ గొనిపోయి మనమె ♦ పోల నొనఁగమే
నీమనలంక నశించును, రామునిచేఁ బడుదు గుగ్గ ♦ రాక్షసు లెల్లన్. ౨౦ 286

1 తే. తోడఁబుట్టినవాఁడవు ♦ గూడ దిట్టి
పని యటంచుఁ బ్రసన్నత ♦ గనుట కేను
బ్రార్థనము చేయువాఁడ నా ♦ పలుకొనర్పు
హితము పథ్యమునగుమాట ♦ నేఁ బలికెద. ౨౧॥

287

2 సీ. పనిత నాతని కిమ్ము; ♦ బాహుజతనయుండు శరదుగ్ర భానుని ♦ కిరణనిభము
లై దృఢంబులునున ♦ వాగ్రపుంఖంబులు నయి యమోఘములగు ♦ నాశుగముల
నీమీఁద వై చుచు ♦ నినుఁ జంపఁబూనును గాన రామున కిమ్ము ♦ కాంత నీవు
ధర్మసుఖంబులఁ ♦ దా నాశనముచేయు నాగ్రహంబును వీడి ♦ యతులనుఖము

ఆ. యశము వృద్ధిఁజేయు ♦ నట్టిధర్మముఁ గొను
సుప్రసన్నుడవయి ♦ సొరిది నేను

బల్కినట్లు నేయ ♦ బంధువుత్రాన్వీతు

లమయి బ్రదికియుండు ♦ ము మహి మనము. ౨౩

288

క. కనుకన్ జానకి నిమ్మా!, యనుచు విభీషణుఁడు పల్క ♦ నాదనుజేశుం
డనుజో క్తిని విని యందఱ, ననిపి నిజావాసమునకు ♦ నరిగెం దానున్. ౨౪

తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

* దీయతా మస్య మైథిలీ-అనిమూ. లోపల రాక్షసులం గూర్చి చెప్పినట్లున్నది. ఇట రావణునిం గూర్చి చెప్పిన ట్లర్థమగును. అనఁగా వారిని సంబోధించి చెప్పుచు రావణునిం గూర్చియుఁ జెప్పఁబడెనని తెలియునది. 1 ప్రసాదయే త్వం బంధుత్వాత్-అనిమూలమే పైయర్థమును దృఢపఱుచుచున్నది 2 పురా శరత్కూర్మమరీచి సన్నిభాన్-అనిమూ ఇట శరత్కూలనూర్యునిం జేర్కొనుటకు హేతు వేమనఁగా? శరత్కూలమున నూర్యుఁడు భూమికి సమీపముగనుండును. తులారాశి నీచరాశి యనుట కిదియే హేతువు. కాని నాకాలమున నూర్యకిరణములు తీక్షణములయి సోఁకును అని యెఱుంగునది.

౧౦ - వ సర్గము.

అథా విభీషణః ఉన్నయింటికిం బోయి దుశ్యకునముఁ జెల్పి సీతను రామున కిమ్మనుట

చ. తెల తెలవాఱినంత నునుఁతిం జెలువారు విభీషణుండు ని

స్తులతరధర్మమార్గములఁ దోఁచెడునర్థము నిశ్చయించి కొం

చలఁగుతరంబుగాఁ దగినయట్టి హితంబును సాగ్రజన్ముఁడౌ

ఖలునకుఁ జెప్పఁబూనుభయఁకార్యము చేయఁగఁ బూని యంతటన్. ౧

క. దనుజేంద్రుగృహంబునకుం, జనియెను; నాగృహవరంబు ఁ శైలశిఖరరీ

తిని నున్నతమై, పర్వత, ఘనశిఖరము లట్టిపెనుశిఖరములు వెలయన్. ౧౫

క. నువిభక్తమహాకత్యము, ప్రవినుల, మతివిభవసూరిఁరాజనివాసా

ర్హవరమహావేదికమును, బ్రవరులు ననురక్తు లెల్ల ఁ పనులను నిపుణుల్. ౨౫

క. మతిమంతులునగు సచివులు, సతతముఁ గాపాడుచుండఁ ఁ జంచద్రీతిన్

స్తుతిపాత్రంబై మహారి, వితతోఁచ్ఛాప్తసాళిమలినఁవిపులానిలమై. 3౫

293

తే. శంఖఘోషమహానాదఁసహిత మగుచు

దివ్యవాహ్యస్వనానునాఁదితదిగోఘ

మగుచుఁ బ్రమదాశిసంకులంఁబై, ప్రజల్పి

తజనసంకీర్ణఘంటాఘఁధంబు నగుచు. ౪౫

294

సీ. నిత్కలహాటకఁనిరూప్యహనిబిడమై భూషణోత్తమగణఁభూషితమయి

గాననర్తనములఁ దా నలరాగుట గంధర్వవాసంబుఁకరణి, విభవ

సంయుక్తనుగుట నిర్జరులస్థానమురీతి రత్నసమూహవిఁరాజమాన

మగుట భోగనతియఁ ట్లలరుచు నుండెను సట్టిరావణసౌధ ఁ మావిభీష

తే. ణుండు వీరుండు కాంతినుంతుండు స్వీయ

మైన తేజస్సు కిరణముఁబట్టు గాఁగ

భాస్కరుండు మహామేఘఁపథముఁ జొచ్చు

కరణిఁ దాఁ జొచ్చె నుత్సాహఁకలితుఁ డగుచు. ౭

295

క. నిరుపమతేజం డాతఁ డనురారిపతి కెంతొవిజయఁశుభ మలరుటకై

నురరిపులు వేదవేత్తలు, వరుసం బతియించుమంత్రఁవరముల వినియెన్. ౮

*ఆ. మంత్రవేదవిదులు ఁ త్కౌసురుల్ దధిపాత్ర

ములను మఱి ఘృతాక్షఁతలను బూజి

తులయి యుండఁ గాంచె ఁ బలశాలి యవ్వీభి

షణుండు దనుజనాథుఁసర్వమందు. ౯

297

తే. ఆమహాబాహుఁ డనురసంఘాభిపూజ్యఁ

డగుచు నిజ తేజమున నొప్పి ఁ యంతరమున

* పూజితా దధిపాత్రై శ్చ సర్పిర్భి స్సుమనోత్తైః-అనినూ.

కరిగి సింహాసనస్థుడై ♦ ¹యర్థసాధ
సహజుడగు రావణునకుఁ దా ♦ సల్పె నతులు. ౧౦

298

తే. సాంప్రదాయకములగు నాచారములను
జక్క నెఱిగినవాఁడౌట ♦ జయజయాభి
పూర్వకంబగు నాచారపూజ్యమైన
కృత్యమును సల్పె నన్నకు ♦ హితము మెఱయ. ౧౦||

299

క. దనుజేంద్రదృష్టిసూచితమును గాంచననుణివిలిస్తమును సగుపీఠం
బునఁ గూరుచుండె; నంత విజనమయి సచివై కయుక్తసంస్థానంబై. ౧౧||

క. అలరారుచున్న యాపెను, కొలువున నుహితాత్మక డగుచు ♦ గొలువుండినయా
బలశాలి రావణుం గని, యలఘును హేతువుల నిశ్చితార్థంబగుచు. ౧౨ 301

క. అతిశయహితమై తగువాగ్విశేషం బలుకంగఁ జూనె; ♦ విధిమీఱఁగ భూ
పతియెదుటఁ బల్కఁదగుపద్ధతి నెఱిగినవాఁడు కాలధర్మముఁ దెలియు.

ఆ. ²దేశ మెఱిగి యెట్టి ♦ తీరునఁ గార్యంబు, ననుసరింపఁ దగునా ♦ యవ్విధంబు
నెఱుఁగు లోకమందుఁ నిదిమంచిదిచెడు, గనుచునెఱుఁగువాఁడుగాననతఁడు.

క. తనసోదరు స్తుతివచనము, లను జక్కఁ బ్రసన్నుఁ జేసి ♦ లలితోక్తుల నా
తని కిట్లనియె; సీతయు, మనపురి నెత్తఱిని జేరె ♦ మానితశీలా! ౧౩|| 304

క. అదిమొద లిప్పురి నశుభ, ప్రదములుగాఁ దగునిమిత్తరాజి కలిగెడు
గద! యగ్నిహోత్రమున సన్నుదమొప్పు హవిస్సు మేలిమంత్రయుతముగ.

క. హోమము చేయఁగ నగ్నిక, నామండితమగుచు భూమి ♦ మంతటఁ గప్పం
గా మతిమతి చల్లారుచు, నే మండును గాని మంక ♦ దెప్పటిరీతి. ౧౪ 305

ఆ. వంటప్రాయ్యలందు ♦ వైశ్వానరగృహంబు, లందు వేదపఠన ♦ మువరించు
నట్టితావులందు ♦ ³నాశీవిషంబులు, గనఁబడియెడు భీతికరము లగుచు. ౧౬

క. హోమద్రవ్యంబులకుం, జీనులు పట్టెడిని; బాలు ♦ నేకురవు గదా!
భూమిశ! ధేనువుల నుద్దామగజంబులు గన విమనములై కననౌ. ౧౬|| 308

తే. స్వనము దీనము గాఁగ నశ్వమ్ము లార్చు
చును గడుం దృష్టి నాహారమును గ్రహింప
కున్న వివే యశ్వతరములు ♦ నుష్ప్రములును
ఖరములును రోమతతు లూడఁగా వెతలను. ౧౭

309

క. అనయము నశ్రుజలంబుల, గనఁబడుచుఁ జకిత్స లెన్ని ♦ గావించిన నై
నను ముందఱివలె మనకుం, గనఁబడకున్నయవి చూడఁగాఁ గాకములు.

1 వసందే ధనదానుజమ్-అనిమా. 2 దృష్ట లోకపరావరః-అనిమా. 3 సరీసృపాణి దృశ్యం
తే-అనిమా. నపుంసకత్వ మార్ష మని వ్యాఖ్యాతతే వ్రాసిరి.

సీ. ఎచ్చటఁ గాంచిన ♦ నెన్నియోరీతుల గుంపులుగాఁ గూడి ♦ క్రూరములయిగఁ
చెవులుచిల్లులుపోవఁజెలఁగి కూయుచు విమానాగ్రంబులందునొ ♦ య్యననొకటి
గనుపట్టుచున్నవి; ♦ గ్రద్దలు పురమునఁ బ్రతినద్దమునయందుఁ ♦ బైనఁ బిండు
గట్టియున్నవి; వంచఁకంబులు సంధ్యాద్వయంబునఁ బురిచెంత ♦ కరుగుదెంచి
తే. యశుభరవములఁ గూసెడు ♦ నల్లైమాంస

ము దిను క్రూరమృగంబులు ♦ ను దినదినము

పట్టణద్వారములఁ గనఁబ్రముగఁ జేరి

పిడుగువలెఁ గూయుచున్నవి ♦ పెనురవముల. ౨౧

311

క. దనుజేంద్ర! వీనిఁ బట్టియు, ననయం బివి తెల్పు నపజయము పురదహనం
బున మనకు స్పష్టమైనది, కనుకనె యీయశుభములకుఁగాఁ బ్రాచితమున్.

క. పరికింప సిద్ధపడి రఘు, వరుతగుణిని మరల నీయ ♦ వాంఛించుటయే;
సురవైరినాథ! కార్యపు, నరునల నెఱుఁగకయో, బ్రదుకు ♦ వాంఛనొ నేనున్.

క. పలికినను గాని తప్పుగఁ, బలికితి నని యెన్నఁదగదు ♦ బహుభంగుల ని
మ్ముల నిరతము దుశ్శకునం, బులు గానంబడియె వీనఁ ♦ బొందెడు ఫలముల్.

చ. ఒకరికె కాదు రాక్షసుల యోషలకున్ దనుజాళి కెల్ల లం

కకుఁ గడుభూషణాకృతిగఁ ♦ గ్రాలెడువారికి దివ్యసాధవా

సకలితరాక్షసాంగనలఁసంతతికిం విదితంబె మంత్రమం

దకలుషబుద్ధిశాఙ్గు ప్రహస్తముఖుల్ గలుగంగ నీ విటన్. ౨౪

315

ఆ. పలుకనేల యన్నఁ? ♦ బరమమంత్రులు నీదు

మనసు నరసి దానిఁ ♦ గనుచు నడచు

కొనెడువారు తెలుపఁగను జాలకుందురు

నీకు మాత్ర మేల ♦ యీకృతీయన ౨౪

316

క. అనుజుడను గాన విన్నది, కనినదియుం దప్పకుండఁగాఁ జెప్పఁదగున్
దనుజేంద్ర! నీవు న్యాయం, బును బూని మనస్సునందె ♦ పోలఁ దలఁచుచున్.

ఆ. నిశ్చయించి దాని ♦ నెఱవేర్పఁదగు; నని, యవిభీషణుఁ డట ♦ నగ్రజునకు
*మంత్రితతుల సదుమఁమహితముహితమునొ, వచనమిట్లుపలికె ♦ వాంఛమీఱి.

సీ. దనుజేశ్వరుం డిట్లు ♦ తద్దయఁ హితమయి మహితార్థమై వర్తమానభూత
భావికాలంబులఁ ♦ బరమశుభ ప్రదయి సాంత్యపూర్వమై ♦ యరయ యుక్తి
యుక్తమై తగినసహోదరాలాపాళి విని మహోగ్రాగ్రహమునను మండి
పడుచును దనదగు పట్టును వదలక యాతని కిట్లను ♦ ననుజ! నాకు

ఆ. నెవనివలనఁ గాని ♦ యేభీతి గనరాదు, సీత రామునకును ♦ జిక్కఁబోదు

మరల నెట్టులైన; ♦ మఘవుని దేవాళి, గలిసి రాముఁ డిటకుఁ ♦ గడుజవమున.

క. చనుదెంచిన నామ్రాలను, నని నిల్వఁగఁ జాలఁ డింక ♦ నని యెటు సేయున్

జనకజ నెవ్విధిఁ గైకొను, ననియెను ¹సురసైన్యనాశఁకాతిబలంబున్. ౨౮ 320

ఆ. చండవిక్రమంబు ఁ మెండుగాఁ గల్గిన, రావణుండు నిట్లుఁగనడిఁ బలికె
యా ప్తవాదియైన ఁ యనుజు విభీషణు, నింటి కనిపె బధ్య ఁ మెఱుంగలేక. ౨

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము.

అయ్యి మరల మంత్రలోచనము చేయ రావణుండు కొలువున కేతెంచుట. అయ్యి

చ. దనుజవరుండు రావణుండు ఁ తా సహజంబుగఁ బాపచిత్తుఁడౌ
జనకజయందుఁ బ్రేమము నెఁసంగెడుమోహము దన్నుఁ దద్వశం
బున నునుపంగ మిత్రు లొగిఁ ఁ బొందుగఁ జెప్పిన నీతివాక్యముల్
వినమిని వా రనాదరము ఁ వేయివిధంబులఁ జూప నీశఁ దె
చ్చిన యథుకార్యయోగమునఁ ఁ జింతను బొంది తపించె నయ్యెడన్. ౧ 322

ఆ. మంత్రయోగ్యమా సహాయము దాఁటినమీఁద

ననికేఁ దగినకాల ఁ మంత రాఁగ

సచివమిత్రవర్యఁసహితుఁడై యోజింప

నదియె యుక్తకాల ఁ మని తలంచె. ౨

323

క. దనుజేంద్రుఁ డమ్మహారథుఁ, డనూననరహేనుజాలఁమై విద్రుమపం
క్తిని మణిగణమున భూషితమును శిక్షితవాజియుక్తమును సగురథమున్. 3

క. వలగొని యారోహించెను, వెలసెడు ఘనమేఘరవముఁవిధమున బహుభం
గుల మ్రొయురథము నెక్కుచుఁ, బలాశిసతి వేగ చనె సభకు యోజింపన్.

క. వాలును బలుకయుఁ గొందఱు, దాలిచి సర్వాయుధములఁదగఁ గొందఱొగిన్
దాలిచి రావణముందటఁ, జాలుఁగఁ గ్రవ్యాదవీరఁసత్తములు చనన్. ౪

చ. దనుజులు కొందఱు అంత వివిధంబులుగాఁ గనుపట్టుసొమ్ములం
దనువుల నిండఁ దాల్చి వికృతంబులుగా బహువేషముల్ తగన్
దనుజమహేంద్రస్పృష్ఠమును ఁ దారుణరీతిని బార్శ్వసీనులన్
జనిరి; మదేభజాలముల ఁ శౌర్యములం దగ నెక్కి దానవుల్. ౫

327

క. అరదంబులు నతిరథులును, దురగంబులఁ గొందఱు టెక్కి ఁ తోఁచినరీతిన్
సురుచిరరీతులఁ దేలుచు, నరిగిరి రావణునివెంట ఁ నానభ కెలమిన్. 2 328

క. పరిఘంబులు గదలును దో,మర,శక్తి,పరశ్వధములు ఁ మఱియును బెక్కి
పరికరములఁ దాల్చి మహా,సురు లెందఱొ చనిరి దనుజఁశూరునివెంటన్. ౩

క. రావణుఁ డానభ కరుగం, గావేగమ వేలకొలఁదిఁగా శంఖమహా

రావము లాదిగ వాద్యపు,రావము లొక్కటఁ జెలంగె ఁ రమ్యతమములై. ౪

ఆ. అమృహారథంబు ♦ హరినేమిధాన్వన

మఖిలదిక్కులందు ♦ నావరింప

సిరులు గులుకుచున్న ♦ వరరాజమార్గంబుఁ

బొందె, నవుడు దనుజభవుంగవుసయి. ౧౦

331

క. అలరువిమలాతపత్రము, వెలయుచు నుండె నటఁ బూర్ణ ♦ విధుచందమునన్

గలితహిరణ్మయమంజరు, లలరెడుగర్భములు గల్గి ♦ యండము లగుచున్.

ఆ. మంచినృటికమట్టు ♦ లంచితాకృతు లొప్పు

వెలయుచామరములు ♦ లలి వెలుంగు

చుండెఁ బార్శ్వములను ♦ నుగ్రరాక్షసు లెల్ల

ధరణినుండి భక్తితనరుచుండ. ౧౧

333

చ. కరములు మోడ్చి యాదనుజకాంతు రథస్థుని రావణుం దగన్

శిరములు వాల్చి మ్రొక్కి రటఁ ♦ జేరి పరాక్రమవంతుడై రిపూ

త్కరములఁ జెండురావణుఁడు ♦ కర్బురు లెల్ల జయస్వనంబులం

బరఁగెడు దీవనల్ వెలయుభంగి నుతింపుచు నుండ వేడుకన్. ౧౩

334

క. నురుచిరవిధినిర్మితమై, యరుదగునానభను జేరె; ♦ నయ్యదియు హిర

ణ్యరజతవిపులస్థానో,త్కరమున నలరారుచుండెఁ ♦ దన్తధ్వధరన్. ౧౪

సీ. పరిశుద్ధతరములొ ♦ స్ఫటికముల్ పఱచిన తావులు కనువిందుగా వఱలుచుఁ

గనుపట్టుచుండె; బంగరురంగుపూసిన పట్టువస్త్రము క్రిందఁబఱువఁబడఁగ

నలరారుచుండెను; ♦ *నాటునూర్ల పిశాచములు దానిరక్షణమున నెసంగు

చుండె; నాగురు తేజఁ ♦ డొయ్యన విశ్వకర్మరచితతత్సభామందిరమును.

తే. జొచ్చె; వైడూర్యమయమయి ♦ నురుచిరమయి

తనరుసింహాసనం బొండు ♦ దానిమీఁదఁ

బ్రియకమృగచర్మ మొక్కండు ♦ వెలయ దిండొ

కటియుఁ బాలుపార నానభ ♦ కడు వెలయఁగ. ౧౭

336

క. దనుజేంద్రుఁడు తద్భవనంబును జొచ్చి మహాసనమునఁ ♦ బొందుగఁ గూర్చుం

డెను; నంత నతఁడు శీఘ్రముగను బోవం గలుగుభటులఁ ♦ గని మీ రిపుడే.

చ. చని పురమందుఁ గల్గు దనుజప్రకరంబును దోడితెండు శ

త్రునికరమారణంబు నిఁకఁ ♦ దోడనె చేయఁగ నర్హమైన య

ప్పని యిపుడుద్భవించినది ♦ బాగుగ నిశ్చయ మొప్పు జేయఁగా

మనదనుజుల్ సమర్థు లనుమానము లేదికఁ బొండు మీరనన్. ౧౮

338

తే. రాజధర్మార్థ మగుభంగి ♦ రావణుండు

తమకు నాజ్ఞ యొసంగ నాదనుజు లెల్ల

* తాం పిశాచశతై స్పడిభి రభిగుప్తాం సదాశుభాం-అనిమూ.

చని విహారస్థలంబుల ♦ శయనగృహము

లందు నుద్యానములయందు ♦ నలరువారి. ౧౯౪

339

చ. దనుజుల నిర్భయంబుగను ♦ దా రొగిఁ దోడ్కొని గాఁగఁ లంకలోఁ

గనఁబడుగేహరాజుకిని ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి; వారిచేత నా

దనుజమహేంద్రునాజ్ఞ విని ♦ దానవవర్యులు గొందఁ జిత్తు న్యం

దనవరరాజుఁ గొందఱు నిఁతాంతము క్రొవ్వినఘోటకంబులన్

ఘనగజరాజుఁ గొందఱును ♦ గ్రాలుచుఁ బోయిరి తత్సభం గనన్. ౨౧ 340

తే. కాలినడకను గొందఱు ♦ కడురయమునఁ, జనిరి; రథవాజకుంజరఁనరసగతుల

నప్పురం బప్పు కూడి విఁహంగసంఘ,యు క్తపుష్కర మట్టుల ♦ నొప్పియుండె.

క. దనుజేంద్రు లంతఁ దనువా,హసములఁ బలుయానములను ♦ నంద నిలిపి కా

లినడకల సభను జొచ్చిరి, ఘనగిరిగుహఁ జొచ్చుసింహఁకాండము వోలెన్.

ఉ. దానవనాథుపాదములఁ ♦ దా రొగిఁ దాఁకుచు మ్రొక్క వారలన్

మానితరీతి నత్కృతుల ♦ మన్ననఁ దన్ని పురోహితాదులన్

జానగుస్వర్ణపీఠముల ♦ సంతతవేదపురాణచింతన

శ్రీనిధులన్ గుళాజనవిఁచిత్రతరాసనరాజు భక్తితోన్. ౨౨

343

తే. అన్యులను రత్నకంబళఁమాన్యధరణిఁ

గూరుచుండ నియోగించె; ♦ ఖోణినాథు

శాసనంబున నాతనిఁసరసఁ గూరు

నుండి; రంతట నాసభామండపమున. ౨౩

344

సీ. కార్యనిశ్చయమునఁ ♦ గడుఁబండితులుముఖ్యులగుమంత్రులును,నద్దుఁగాలిమిగుల

నలరారి సర్వజ్ఞులై బుద్ధిచతుస్సులైన యమాత్యులు ♦ నందఱు శత

సంఖ్యలు గూడిరి; ♦ శౌర్యధనాధ్యులు పదుగురు కార్యంపుఁబద్ధతులను

దెలిసి వానికి డేమఁములఁ గూర్ప హోటకమయమైన తత్సభామందిరమునఁ

తే. జేరి [యారాక్షసశ్రేష్ఠుఁ ♦ జిత్రమలరఁ

గొలుచుచుండిరి] చక్కనిఁఘోటకములఁ

బూన్పఁ జెలఁగుచు నవయవంబులు నువర్ణ

చిత్రితములుగఁ దగురథఁశ్రేష్ఠ మెక్కి. ౨౪

345

చ. నిరుపమకీర్తి నొప్పి యతినిర్మలచిత్తము సాధువర్తనా

దరమును బూనియుండ నలఁదానవనాథునిపోదరుండు సా

ధురతి విభీషణుండు తనతో దనుజేంద్రులు రాఁగఁ బోయె మం

దిరమున, కంత నాతఁడు మదిన్ భయభక్తులు గూడి యొప్పుగన్. ౨౫

క. తనపేరు చెప్పి తమి వం,దన మొనరిచె నన్న కట్టె ♦ తారు ప్రహస్తుం

ధును శుకుఁడు వందనము లిడి; రనుజాదుల కాసనములఁ నర్హములఁ దగన్.

క. దనుజేంద్రుఁ డొనఁగె; నక్కొలు, వున నానావిధనురత్నఁ భూషణములఁ జ
క్కనియంబరములఁ చాలించి, దనుజు లగరుముఖ్యవస్తుఁ తతగంధంబున్. 3౦

*చ. తనువులనిండఁ బూసికొని ఁ దానుములం గడుఁ దాల్చియుండఁ జ
క్కనిదగు తత్సువాసనల ఁ గాఢముగా నభ నిండియుండె; నం
త నచట నెవ్వఁడైన నన్యఁతంబును బల్కుఁగ లేదు సద్దుసే
యను బరికింపలేదు తమఁ యాశయముల్ తెలియంగ నన్ననౌ
ధ్వనులఁ బరస్పరం బొకటఁ ఁ బల్కుఁగ నూల్కొన లేదు సుంతయున్. 3౧

తే. ఎల్ల వారును సిద్ధార్థుఁలే యయి తమ
వీర్య మలరఁగ నుండిరి ఁ విభునివంక
దృష్టిఁ బఱపిరి, పిదప బుద్ధిబల మొప్పు
బౌరుషము మీఱ నలరురాఁ పణుఁడు పూన్కి. 3౧౪ 350

తే. శస్త్రములఁ దాల్చి ధీరత ఁ స్వాంతములు ద
గంగ బలవంతులయి యున్న ఁ గర్బు రేంద్రు
లలరునభ వారినడును దేఁవాధిపతివి
ధమునఁ దనకాంతిచేఁ బొల్చె ఁ నమలరీతి. 3౧౪ 351

పదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

—*— రావణుఁడు మంతనము సల్పఁ గుంభకర్ణుఁడు తన శక్తిని చెప్పుట. —*—

చ. అని జయమొందు రావణుఁ డహార్యబలుం డొగి నామహానభం
గని యట నున్నసై న్యపతిఁ ఁ గాంచి భటాధిప! చాపవిద్యయం
దనుపమశక్తిగల్గిన భటావళి నాశ్వకహస్తిపవ్రజం
బును రథికాళిఁ బట్టణముఁ ఁ బూనికఁ గావఁగ నాజ్ఞ సేయుమీ. ౨ 352

క. అని యానతి యియ్యఁగ నా, తనిప్రీతికిఁ బాత్రుఁడైన ఁ తద్భటనాథుం
డును బుద్ధినిశ్చయంబునఁ, దనవిభునానతి యొనర్పఁ ఁ దాఁ గోరి తగన్. ౨౪

క. దనుజేంద్రునిసౌధమునకు, మునుకొని లోపలను బాహ్యఁమునఁ గాపుంచెన్
ఘనయోధుల; సంతఃపురమును గావఁగ సేనఁ గొంత ఁ ముందుగ నిలిపెన్.

చ. బలముల నిట్లు నిల్చి భటఁవారవిభుండగు నాప్రహస్తుఁ డు
జ్జ్వలబలశాలి యాదనుజఁవర్యునిసన్నిధి కేగుదెంచి యి
మ్ముల నిటు పల్కె; సేనలను ఁ ముందుగ సౌధము గావ లోపలన్
వెలుపలఁ గాపువెట్టితిని ఁ విక్రమ మొప్ప స్థిరత్వబుద్ధితోన్. ౪౪ 355

* న చుక్రకు రాన్యత మాహ కర్పిత - అనిమా.

- చ. ఒనరుప యోగ్యమైన పని ♦ నొయ్యనఁ జేయుము; కార్యసిద్ధి నీ
కొనరెడుఁ గాత; మంచనెడు యోధవిభూత్తముపల్కు రావణుం
డనయము రాజ్యనమ్మదము ♦ నారయుచుండెడువాఁడు గావునన్
విని సుఖలాభ కాంక్షల నె ♦ వేడుకఁ గోరి సుహృద్వ్రజంబుతోన్. ౩56
- సీ. ¹క్షరీతి వచియించె; ♦ నెప్పుడు ధర్మార్థకామంబులం దెద్ది ♦ కాంక్షనీయ
మనుసంశయము మనంబునఁ గల్గునప్పుడు వాని సేవించుట వలనఁ గలుగు
నట్టిప్రియం బప్రియంబును సుఖదుఃఖములను లాభాలాభముల హితాహి
తముల నెఱుంగ నత్యంతసమర్థులు గావున మిరిట్టి కష్టవిషయ
ఆ. సంశయములఁ దీర్చఁజాలుదు; రెల్లవిధములఁ జక్క నెంచి ♦ తగినరీతి
మొదలుపెట్టినట్టు ♦ ముఖ్యకార్యంబులు, విఫలమగుట లేదు ♦ వినుఁ డెప్పుడును.
- క. సురపతి రవిచంద్రాదిఖ, చరతారలతోడ దేవనంతతితోడన్
గర మరుదుగఁ గూడి జయేంద్రిరఁ గనుగతి విష్ణుఁ గూడి ♦ నేఁగనుదు సిరిన్.
- క. మునుపే యీవిషయము మీ, కును జెప్పఁ గడంగినాఁడ ♦ ²గుంభశ్రవుఁ డీ
ఘనబలుఁ డప్పుడు నిద్రం, గనుచుండుటఁ జెప్పలేదు ♦ గతవృత్తములన్.
- చ. ఘనబలశాలి శస్త్రధరఁ కాండపురోగతుఁ డీతఁ డాను నా
యనుజఁ డితండు నిద్రగనె ♦ నాత్మల లిప్పుడె లేచినాఁడు; కా
వునఁ దెలుపంగ నత్తఱిని ♦ బూనిన శక్యము గాకపోయె; నం
చని యలకుంభకర్ణుఁ గని ♦ యాజనకాత్మజ రాముపత్నినిన్. ౧౧౫ 360
- సీ. ³ఈసీత మనవార ♦ లెల్లరుఁ జరియించు నండకాటవినుండి ♦ తరుణమునకు
వేచి తెచ్చినవాఁడ ♦ వినవయ్య యన్కుందగామిని నేనెంత ♦ కరుణ వేఁడి
నను నన్నుఁ దేల్చి శయ్యను జేరకున్నది యంగీకరింపదే ♦ నామె విడువ
నగుఁ గదా యనెదవో? యామెకుముల్లోకములయందుసాటియా ♦ వెలఁది లేదు
తే. నాదునాశయ మిదియె యానారి సూక్ష్మ
మధ్య, సుశ్రోణి, శారదఁ మహితచంద్ర
బింబవక్తయు, హాటకఁ బింబతుల్య
యునయి శుభలక్షణాలిచే ♦ నొప్పుచుండు. ౧౩౫ 361
- క. తనశక్తిఁ జూపఁగా మయ, దనుజుఁడు చిత్రముగఁ జేయఁదగు మాయవలెన్
గనుపట్టుచుండు నెఱ్ఱఁగఁ, దనయడుగులు వెలయ నామె ♦ తనరెడుఁ జుమ్మి.
- క. మెత్తనిసమతలపదముల, నత్తరుణి వెలుంగ నామె ♦ నరుణాంఘ్రిల నేఁ
జిత్తం బలరఁగఁ గాంచిన, నుత్తలపాటొందు ప్రేమ ♦ మొక్కవిధమునన్.

² ధర్మకామార్థకృచ్ఛేష యాయ మర్హిత వేదితుష్-అనిమా. ³ గుంభశ్రవుఁడు=గుంభ
కర్ణుఁడు. 3 సా మే న శయ్యా మరోధు మిచ్చ త్యలసగామినీ-అనిమా. ఇట మహేశ్వరతీర్థుల
విశేషార్థము సంక్షిప్తము.

- గనుక సురేశుపాంగడిచి ♦ క్రాలెడునాకు మనుష్యభీతి లే
దనుటయె నిక్కువం బయిన ♦ నందఱు నెంచి విమర్శచేయుఁడీ! ౨౨౫ 371
- క. వననిధియవ్వలితీరం, బున రాఘవులు కప్పిసైన్యముల సుగ్రీవా
దినిఖిలకపినర్యులఁ దో, ఘోని సీతవసించునచ్చొటును దెలియుటచేన్. ౨3
- ఆ. విడిసియున్న వాడు; ♦ విడియుటచేతనే, మనకు భీతియేల? ♦ గనుజులారా!
మిమ్ముఁ జెప్పుఁ డన్న ♦ మేలివార్త వినుండు, సీత నొనఁగకుండ ♦ నీశతీ నని.
- 1క. మనుజేంద్రుల నాయుర్వర, ఘనశౌర్యము మీఱఁ జంపఁగా నెబ్బంగిన్
గనఁబడునుపాయ మది మీ, మనములలో నెంచి చెప్పుడ ♦ మంచిది నాకున్.
- చ. వననిధి దాటుశక్తి రఘువక్త్రుల కిచ్చటిశూరులన్ జయిం
పను భుజశక్తి లేదనినఁ ♦ బార్ధివమిత్రున కేనికైన నుం
డిన నటులంశవచ్చును ననిన్ గడు నంచు వచింతురేమొ యీ
వనచరసంతతిం గలిసి ♦ వార్ధిఁ దరించుచు లంకచేరఁగన్. ౨౨౫ 375
- 2తే. రామునకె కాదు మఱి జగత్త్రయమునందు
నెవ్వనికి సాధ్యమే కాదు ♦ హితనునీషు
లార! కావున విజయంబ ♦ సారభుజుడ
నైన నాకుఁ జెలంగు నంఁచనియె నంత. ౨౬ 376
- 3క. స్మరవికృతిపరీతాత్ముండు రహితబుద్ధియగు నతఁ డిటుల్ పల్కిన నా
పరిదేవనంబు విని నిర్భరకోపము నొంది మిగులఁ ♦ బంతము మీఱన్. ౨౭
- తే. కుంభకర్ణుండు పలికె; నీకోర్కీరీతి
నీవె లోలోన నెంచి యానృపతనయుల
సాయముగనున్న సీతను ♦ సరభ నమున
బల్కిఁ గొని తెచ్చితివి గాదె ♦ పాగువమున. ౨౮ 378
- సీ అప్పు మాతోడ నిట్లుని చెప్పియుండిన యమున యామునమనునద్రొ నొందు
నట్లు నిశ్చింతగ ♦ నాత్మ యుండును గదా యపుడె యోజించిన ♦ నగు ఫలంబ
దేమని యందువా ♦ యోమహారాజేంద్ర! యీమంతనం బెల్ల ♦ నింతిఁ బట్టి
తెచ్చుటకును ముందె ♦ యిచ్చటమాతోడఁ జేసియే యుండినఁ ♦ జిక్కు లేక
తే. చక్క నెఱవేటియుండు; దశవదనా! యె
వండు మునుముందె యోజించి ♦ పరఁగ న్యాయ

1 అదేయాచ యథా సీతా నిర్భ్యా దశరథాత్మజౌ-అనియూ. వాస్తవాధి అవధ్యా వితి
చేదః--అని తీర్పులు. ఈయర్థము పద్యమున “చంపఁగా నెబ్బంగిన్ గనఁబడునుపాయము? అని
కాకుస్వరముగా నన్వయించుకొనవలయు. అపు డాయర్థము స్ఫురించును. అనఁగా రామలక్ష్మణులఁ
జంపఁదగునుపాయము కనఁబడదే, అని రావణునిభావము. 2 నిశ్చయేన జయో మమ-అనియూ న
జయో మమ-అని మహేశ్వరతీర్థలయర్థము. అది యిట విగతజయ మనియు, అసారభుజుడనైన
అనియు నర్థముగ్రహించినఁ దోచునని గ్రహింపవలయును. 3 నిశమ్య పరిదేవితమ్-అనియూ.

మును గనుంగొని యారీతిగను సరపతి

కార్యములఁ జేయునో యట్టి ధైర్యవిభుండు. ౨౯౫

379

క. తనమనసు కార్యనిశ్చయమును బొందుటఁ జింతలేక ధైర్యము వెలయుం
గను దాప మొందకుండును; విను మనుషాయమునఁ గార్యవిధుల నొనరుపన్.

క. విచారితముగ నొనర్చిన, నపవిత్రుల కిడఁగఁబడెడు హవినువిధముగా
నపగతఫలములె యగు మఱి, సపాపఫలదంబులగును ధైర్యము సుమ్మి. ౩౧

*క. మును జేయఁదగినమంత్రంబును గార్యంతమున, మంత్రమునకుం దరువా
తను, జేయఁదగినకృత్యంబును ముందుగఁ జేయఁ గోరుపురుషుండు జగతిన్.

తే. న్యాయ మన్యాయ మిదియని ధైర్యము నెఱుఁగు

వాఁడు గాఁడు సుమీ; బలవంతుడైన

యరిని మార్కొని గెలవరా ధైర్యము యెఱింగి

యతఁడు చపలుండై యొనఁచో ధైర్యనిరీపులు. ౩౨౫

383

ఆ. అవసరంబుఁ గాంచి ధైర్యమునైఁ బడి, క్రిందుపఱితు రట్టి ధైర్యరేంద్ర
మయి యలంఘ్యమైన ధైర్యక్రొంచగిరి రంధ్రమయినవెనుక హంసలరిగినట్లు.

1చ జనకజఁ దెచ్చినట్టిసని ధైర్యము నపాయకరంబె దానినిన్
మును మది నెన్నకే త్వరను బూని యొనర్చితి విట్టిరంధ్రముం
డిన నినుఁ దా నెఱింగియును ధైర్యగుభాగ్యముచేతఁ జంప కా
మనుజవరుండు పోవిడిచె ధైర్యమును విషయ క్తమున్ వలెన్. ౩౪ 385

చ. జరిగినకార్యముం గుఱిచి ధైర్యమునఁ జింత యొనర్ప నేమి యి
త్తరుణమునందుఁ జేయఁదగుదానిని నెంచు మటందువేమి యి
క్కరణి ననర్హకార్యమును ధైర్యమునకే యొనరించినావుగా
యరయఁగ నాకుఁ దక్క నొరు ధైర్యములె దానిని జక్కఁ జేయఁగన్. ౩౪౫

చ. అనఘ! భవద్విపులజము ధైర్యము చంపి విచార మీవు పొం
దనియటు చేయువాడ; విను ధైర్యపులం బరిమార్చి నీమనం
బునఁ గల చింతమాన్పెదను ధైర్యభయంకరులై నవారి నీ
వనిమొనఁ గెల్వఁజాలుదువె ధైర్యము యేమి మహిమపుంగవా! 3౪౫

చ. పరులగువారు దేవపతి, భాను, ధనంజయ, యక్షరా, ల్లరు,
ద్వరుణుల నెవ్వరైన నని ధైర్యముతో నొనరింతు నేను, భూ
ధరసమకాయ మొప్పుగ నుదాత్తమహాపరిఘంబుఁ బూని, భీ
కరతరదంష్ట్రులం బెలుచ ధైర్యముచున్ బవరంబు నేయ నన్
సురపతిగూడఁ గాంచి తనశూరతఁ దక్కి భయంబు నొందుఁగా. ౩౬౫ 388

* యః సశ్చ త్పూర్వకార్యాణి కర్తా న్యభిచిక్షీర్షతి, పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద
నయానయా-అనిమా. 1 దిష్ట్యా త్వం నావిధి ద్ద్రామో విషమిశ్ర మివామిషం-అనిమా.

- చ. మనుజవిభుండు రాముఁ డొకఁమార్గణముం బరఁగించి యింక నొ
 క్కనిశితభాణ మేయఁగను ♦ గాన్తుక మొయ్యనఁ దీడునంతలో
 వినుము తదీయతొ ప్లవగఁవీరుల వారలఁ బట్టి రక్త మొ
 య్యనఁ దమిఁ ద్రాగువాఁడ నికఁనైన మనంబున నూఱిడిల్లుమా! 3౮౫ 388
- సీ. ¹అరివధంబున ననాఁయాసంబుగా నీకు జయముఁ గూర్పఁగ నేనుఁజాలువాఁడ
 నే, రాము మాఱొని ♦ యెలమి లక్ష్మణునిని వనచరవర్యులఁ ♦ బట్టి తినఁగ
 వాంఛింతు, నట్టు లీవరుసఁ గార్యంబును జేయఁజాలుదు నికఁ ♦ జింత యె?
 నాచేత నెట్టు లానరపతి చచ్చును నీకజయంబు నఁజేల్లె నీలుగును
- ఆ. నవల సీత యతని ♦ కవశయా నీవింక, మంచిసురను ద్రాగి ♦ మించు వేడ్కఁ
 గేళి నల్పు మెలమిఁ ♦ గృత్యంబు లెన్నేని, చేసికొనుము చాలఁశ్రీఘ్రముగను.

పండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩ - వ సర్గము.

అతి రావణుండు మహాపార్శ్వనితోఁ దనకుఁ గలిగిన శాపమును జెప్పెట. అతి

- క. అనినం గ్రుద్ధుండగునా,దను జేంద్రుని శాంతచిత్తుఁ ♦ దాఁ జేయంగా
 ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వం, డనూనముగ లోఁ దలంచి ♦ యను నంజలితోఁక.
- ఉ. తేనియఁ ద్రాగఁ గోరి యతిదృష్టమృగాహిసమాకులోగ్రహా
 తాననసీమ కేగి యటఁ ♦ గప్తముమీఁద లభించుఁ దేనెఁ దా
 నానకయుండు నెవ్వఁ డతఁడొఁ గడు మూర్ఖుఁడు సీత నట్లె నీ
 పూనినప్రీతిఁ బట్టి సుఖ ♦ మొందక యుండు టనర్హమాఁ జూమి! ౨ 389
- ఆ. అరులు గలిగియుండ ♦ నవ్వారి గెలువక, యాయకృత్య మెట్టు ♦ లగును జేయ
 ననుదువేమొరిపుల ♦ నణఁచువాఁడవు నీకు,నీశ్వరునకునీశుఁ ♦ డెవఁడు గలఁడు?
- చ. ²కనుకనె నీవు వైరితలఁ ♦ గాలిడి సీతను గూడి ప్రీతినిం
 గనఁదగు, 'సీత నాపయిని ♦ గాంక్షను బూన దటంచుఁ బల్కుదో'

1 వధేన వై దాతశభే స్సుఖావహం జయం త వాహర్తు మహం యతిష్యే, హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియాధముఖ్యాన్ - అనిమా. దీనికి మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసినవిశేషార్థ మీపద్యమునఁ దోచునని యెఱుంగునది. ఎట్లన. చాలువాఁడనే-చేయఁగలనా? (చేయలేను) ఎట్టు లానరపతి చచ్చును? (చావఁడనుట) నీకుఁ అజయము=అపజయము. ఇంక నీవు సకలసుఖంబు లనుభవింపుము. త్వరలోఁ జావఁగలవు అనిభావము. 2 బలా త్కుక్కుటవృత్తేన వర్తస్య సుమహాబల, ఆక్రమ్యక్రమ్య సీతాం వై తథాభుంక్త్వ తమస్వ చ-అనిమా. మునిహృదయంతు కుక్కుటవృత్తే నాన్యత్ర వర్తస్య. సీతాం బలాత్ భుంక్త్వ రత్నస్వ - అని గోవిందరాజులు. ఇచట గోవిందరాజులు కూడ సీతను గాపాడుమా యని రావణునకు హితము మహాపార్శ్వుండు చెప్పిన ట్లథము వ్రాసిన గ్రహింపవలయు.

- ఘనబలశాలి వీవు జనకప్రియపుత్రిక యొల్లకున్న నా
మెను గడుఁ గుక్కుటం బెటుల ♦ మించిన వేడుకఁ బెంటి నాక్రమిం
చునొ యటు పెక్కువారములు ♦ శూరతఁ బైకొని కాంక్ష నొందుమీ!. ౪
- క. మనసునఁ జింతలఁ బాయము, వనితం గొనఁ బిదప భయము ♦ వాటిల్లిన నె
ట్లనియెదవేమో కామంబును బొందినపిదప నుభయము పరఁగునెడలన్. ౪౫
- ఆ. బాధ యేమి?, మీఁద ♦ వచ్చిన రానిమ్ము, నీకు సరకుగాదు ♦ నిలుపవచ్చుఁ
గాదె దానిఁ! గుంభకర్ణుండు బలశాలి, యైన యింద్రజిత్తహార్యగతిని. ౪౬
- క. మముఁ గూడి వజ్రధరుడై, యరురేశ్వరుఁ డరుగుదేర ♦ నని యోర్తుదు యు
ద్ధము సేయలేకయే సా, నుము దానము భేదము ననుమార్గములఁ దగన్. ౪౭
- క. పురుషులు జడతను నేర్పఱచిరి తమ్ముఁడు నీకు మున్ను ♦ చెప్పినవీనిన్
బరిపాటింపక దండమె, పరమోపాయం బటంచుఁ ♦ బరికించి తగన్. ౪౮ 398
- క. పనులను సాధింపుము దీనినె మదిలోఁ దృప్తిగాఁగ ♦ నిల్పు; నికుంభుం
డనినట్టు లచటి కేగుట, యనర్హుచు గు రావణా! మహాబలసారా!. ౪౯ 399
- చ. అరిజను లీమహాపురము ♦ సంతికసీమకుఁ జేరరాఁగ ని
ర్భరతరపౌరుషంబుఁ గొని ♦ వారల నెల్లర నన్తనస్తవి
స్ఫురదురువీర్యయోగమునఁ ♦ బొం గడగంగను జేసి నీవశం
బరుదుగ నొందఁజేయఁ గల ♦ మానురరాజ! యసంశయంబుగన్. ౫౦ 400
- క. అని యిట్లు మహాపాశ్చ్యం, డన రాక్షసరాజు వానియభిహితవాక్యం
బును విని పొగడుచు వానిం, గని యిట్లని పల్కె మది వికాసము పొదలన్.
- తే. ఓమహాపార్శ్వ! నీమాట ♦ కుల్ల మలరె
గలద దొక్కరహస్యంబు ♦ తెలియు మీవు
చాలకాలంబ యయ్యె నాచంద మరయ
నాపురావృత్తమును దెల్పు ♦ నాత్మ నెంతు. ౧౦ 402
- సీ. పూర్వ మంబరమునఁ ♦ బుంజకస్థలయను నచ్చర యోర్తు భయంబు గదురఁ
గనఁబడకుండ నొయ్యన దాఁగి హుతపహుజ్వాళవలెం దగి ♦ బ్రహ్మసదన
మున కేగుచుండంగఁ ♦ గనినాడ నేనంత నాయంగనను బల్కి ♦ నచట నిలిపి
వివసనఁ గావించి ♦ యవలీల భోగించితిని నంత నద్ది వాడినసరోజ
- ఆ. కమ్రనాళ మట్లు ♦ కలఁగి పద్మానను
పరిసరమున కేగె; ♦ బ్రహ్మ కావి
షయము దెలిసె ననుచు ♦ స్వాంతమునం దెంతు
నతఁడు మహితచిత్తుఁ ♦ డౌటవలన. ౧౧ 403

*చ. వనరుహనూతి కోపమునఁ ♦ బల్కెను నన్నును గూర్చి యిట్లు లో
దనుజవరా! యిదే మొదలు ♦ నానుగ నొప్పని యన్యకాంత బ
ల్కిని గొను దేని నీశిరము ♦ మించిననాదువచస్సుచేత నొ
య్యన శతథా విభిన్నచుయి ♦ యప్పుడె కూలెడు శంక లేకయే. ౧౪ 404

క. అని యిటు బలవంతంబుగ, ననుఁ గూరిచి శాప మొనఁగి♦నన్ భీతిలి రా
మునిభార్య సీత బల్కి శయనమును జేర్పంగఁ బూన ♦ నైతిని నుమతీ!. ౧౫

క. వనరాశి కున్నవేగం, బును మారుతగతియు నాకుఁ ♦ బొదలెడు నీవా
ర్తను రాముఁడెఱుఁగఁజౌటను, ఘనబలములఁగూడిరాఁగఁ♦గాంక్షింపఁజూమీ!.

క. గిరిగుహ నిద్రించెడు భీ, కరసింహము నిద్ర లేపు♦కరణిని నిద్రా
దరమునఁ బరుండుమృత్యువు, ద్వరపడి లేపునటు నన్ను ♦ దర్పనమగున్.

తే. ఊర కూరక రేచుచు ♦ నున్నవాఁడె;
తెలివిమాలినవాఁడౌట ♦ దివ్యపౌరు

మంబు నాదని యెఱుఁగంగఁ ♦ జాలకున్న
వాఁడు కావున రానున్న♦వాఁ డిచటికి ౧౭౫

408

క. అని మున్ను రెండునాల్కలఁ, గనుపట్టెను క్రూరభుజగ♦కల్పనిశితబా
ణనికరము నన్తదీయం, బనియైన నెఱుంగఁ డాతఁ ♦ డతిమందుండౌ. ౧౮ 409

సీ. ఇంక వేగంబుగ ♦ నేనుంగు నుల్కలచేతను భీతిల్లఁ ♦ జేయునట్లు
శతసంఖ్యలుగ నాని♦శాతకార్దుకవిచ్యుతాంబకమ్ముల వజ్ర♦మట్టివాని
నిగిడించి భయ పెట్టి ♦ నిలువక పరుగెత్తు నట్లు చేసెద రాము ♦ నతనిబలము
నుద్యదర్కుఁడు తార♦కోరుకాంతులఁ జెండుగతి గొప్పసేనతోఁ♦గదలి నేను

తే. నణచివై చెద; ననిని సహస్రనయనుఁ
డగుశతక్రతువున కై న ♦ నవ్వరుణున

కై న నను గెల్వఁ దరముగా ♦ నయ్యె బాహు
బలమునన్ విత్తనాథుని ♦ గెలిచి నేను. ౨౦౫

410

తే. అతఁడు పాలించునీలంక ♦ నధికశక్తిఁ
గైకొనినవాఁడ నిట్టి య♦ఖండబాహు

* శతథా మూర్ధా భవిష్యతి న సంశయః-అనిమా. అనేన రావణవిషయే రంభానిబంధననశ
కూబరశాపే విద్యమానేపి తస్య ప్రాకృతదేవత్వా చ్చ తచ్ఛాప మనాదృత్య పుంజిశస్థలాయా మపి
ప్రవృత్తం రావణం పశ్చాత్పితామహ శృప్తవాన్ అతఏవ రావణో ప్యనుల్లంఘనీయం పితామహ
వాక్య మే వోక్తవా నిత్యవగమ్యతే-అని గోవింద రాజులు ఇది తెనిగింపఁబడలేదని శంకింప ననవ
సరము. ఇది యుపగాధను దెలుపునూహ. కానఁ గెనిగింపలేదు.

క. శ్రీరామునెదుట నిల్వరు; సారసమిత్రుండు దేవతత్తములు నినున్
గారవమున రక్షింపం, దా రరుదెంచినను దేవతల్లజుతోడ పై. ౬౪ 419

ఆ నీవు కూరుచున్న నెమ్మి నృత్యువు నంక, భాగమందు నున్నభోగిలోక
మంబరంబు సంశ్రయముగాఁగ నొప్పినఁ, జంపితిఱు రామచంద్రుఁడు నిను.

సీ. అనినఁ బ్రహస్తుఁ డిట్లనియె విభీషణ! సురదానవాళిచే నరయ నితరు
లైనవారలచేత; యక్షగంధర్వమహారగేంద్రులచేత నుగ్రగడుడ
తతిచేత నించుకయతిదారుణరణంబునందు భీతియె మాకుఁ బొందరాదు
మనుజుఁడౌ రామచంద్రునివంకనుండి యుద్ధమున భీతియదెట్లుతగఁగలుగునొ

ఆ. యనియె; రాజహితము నారయుమహితాత్ముఁ
డౌ విభీషణుఁడు ధరాధినాథు
ధర్మకామములను దగునర్థమును వీనిఁ
జక్క నెంచువాఁడు సాధుమతియు. ౯౪ 421

క. కనుకఁ బ్రహస్తుం డహితం,బును విభునకుఁ గల్గఁజేయఁ బూని పలికినన్
విని మాఱు పలికె నిట్లని; వినవయ్య! ప్రహస్త! దైత్యవిభుఁడును నీవున్.

తే. కుంభకర్ణమహోదరుల్ కువలయేశు
విషయమై చెప్పినట్టి యీవిపులభాష
ణములు నిష్ఫలములు నశక్యము లధర్మ
మతికి న్వర్లోకగమనంబుమాడ్కి నిజము ౧౧ 423

చ. అనుపమకార్యదత్తుఁడగునారఘరాము వధింప నాకు నీ
కు నిఖిలదైత్యవల్లభులకున్ వనరాశిని దెప్పసాయముం
గననియతండు దాటుటకుఁ గానివిధంబున శక్య మెట్లగున్;
మనుజులు వారు వధ్యులనుమాటను మానుము చాలు నింతటన్. ౧౨

సీ. ధర్మప్రధానకృత్యంబు లొనర్చుచుఁ దా మహారథుఁడయి ధరణినాథుఁ
డగుచు నిత్యైకుసదన్వయజనితుడై విఖ్యాతకర్తుడై వెలసికార్య
దత్తుడై తగునట్టి దర్పనమగుని సంగరకృత్యముల్ చక్క నెఱుఁగ
నమరులైనను జాల రన నిక నీవెంత; వాడులై నతసుపర్వములు నగుచుఁ

తే. గంకపత్రాంకములునయి కడుదురాస
దములునయి పొల్చి రాముండు తగ విడువఁగ
జటులగతి వచ్చునతితీక్షణశరము లెల్ల
గాఁడి నీతనువును జంపఁగలవు సుమ్ము. ౧౪ 425

క. కనుక నె నీవే యీగతి, వినుతిని జేసికొనె దిప్పు విక్రమయుతుఁడౌ
దనుజేంద్రుఁ డింద్రజిత్తును, ఘనబలుఁడు త్రిశీర్షుడైనఁ గాని రణమునన్.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డతనిఁకొడుకౌ నికుంభుఁడు, నీవు గాని రాము ఁ నిర్జరేంద్ర
సముని దాఁకి నిల్వఁజాలరు; దేవాంతకుండు మఱి సరాంతకుండు ఘనుఁడు.

క. ¹అతిరథుఁడు బుద్ధిఘనుఁ డా, యతికాయుఁడు, పర్వతాభుఁడయి దితితనయ
ప్రళతిని మేటియునయి తగు, హితకృత్యుఁ డకంపనుండు ఁ నిక నెవరైనఁ.

క. అని నిల్వఁజాల రారా, మునిముందట; నితఁడు దైత్యముఖ్యుఁడు కార్యం
బును బరికింపక చేయును, మనమున వ్యసనములు తోఁప ఁ మందత నొందెఁ.

చ. అని తలపోసి మేలుగనుఁనట్టిపథంబును జూపి చెప్ప కీ
తనికిని శత్రుభూతలయి ఁ తన్నతి తీక్షణము గాన దానినే
మనమున నెంచి మిత్రతను ఁ మాటలఁ జూపుచు నాతఁ డేగుత్రో
వనె యిటు మీర లేగెదరు ఁ వారక దైత్యవినాశనార్థమై. ౧౭ 430

చ. దనుజవరేణ్య గావణు నుఁదా త్తతరంబగు జేహమొప్ప భీ
తిని గలిగింపఁ జాలుచు నఁతిస్థిరసత్వము వేయి శీర్షముల్
తనరఁగ నున్న రామవిభుఁతల్ల జవై రనుహాహి యావరిం
చినయది దానిఁ దోలి యతిఁశీఘ్రును మీరు విముక్తుఁ జేయుఁడీ!. ౧౮ 431

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ఁ నిపుడు కాలము మించి
పోయె న నెద రేమొ ఁ పుడమివిభుఁడు
చేయరానిపనులఁ ఁ జేయంగఁ బూనిన
నతని పలన మేలు ఁ నందు సఖులు. ౧౯ 432

చ. మనములఁ బ్రేమఁ బూని యొకఁమాటకు వచ్చి బలాత్కరించియై
నను దలవెండ్రుకల్ దిగిచి ఁ నాథుఁ డటంచుఁ దలంపఁ బూన కా
తనిరిపు లెల్ల వెండ్రుకలఁ ఁ దాఁకి జవంబున నీవ్యకుండఁగా
మునుపె బిరాన లాగి పెనుఁభూతము లూనినవానిఁ బోలెఁ గా
వను దగు మంచిత్రోవకును ఁ వారక తేదగు న్యాయ మిద్దియా. ౧౯ 433

²సీ. దనుజేంద్రుఁ డీతఁ డిఁ త్తటి నళియింపఁగఁ గాలమృత్యువుఁబోలి ఁ క్రాలులక్ష్మ
ణుండను మృత్యుకఁగుండగు కడలిచేఁ బ్రచ్ఛాద్యమానుడై ఁ రాముఁ డనెడు
బడబాగ్నిముఖమునఁ ఁ బడసిద్ధముగ నున్నవాఁడు కావున మీరుఁవై శమొకటి
గాఁ గూడి కాపాడఁగాఁ దగు; నీరాజు సీతను రాముని ఁ జేరఁ బనుప
కుండిన నుండ నీయుఁడు, నాదుపలు కిది యీపురికిని మఱి ఁ యీన్యపునకు

1 తథా౭తికాయో౭తిరథో మహాత్మా-అనిమా. 2 సంహరిణా రాఘవసాగరేణప్రచ్ఛాద్య
మాన స్తరసా భవద్భిః ముక్త స్త్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థస్పాతాశముఖే సతః సః-
అనిమూలము. రాఘవసాగరేణ లక్ష్మణసముద్రేణ, కాకుత్స్థస్పాతాశముఖే రామబడబాగ్నిముఖే-
అనివ్యాఖ్య.

ఆ. నితనిమిత్రులకును ♦ నెల్ల రాక్షసులకు
హితము గాన నాదు ♦ మతము వినుడు
మనమె నీతఁ గొనుచు ♦ మహిపుని కడ కేగి
యప్పగింత మంత ♦ నతఁడు కాచు. ౨౧

434

క. అరిఁ జంపవలయునని మే, మరసియె వసియింతు మనిన ♦ న్యాయము వినుడీ
త్వరపడక మంత్రియగు నా, పురుషుఁడు రిపుబలము స్వీయ ♦ భూపుని బలమున్.

తే. చక్కఁ బరిశీలన మొనర్చి ♦ శత్రుసిరిని
సామ్యవృద్ధిక్షయంబుల ♦ స్వనృపుసిరిని
నల్లె నూత్తంపుదృష్టిని ♦ నాత్మ నెంచి
యైక్తము హితంబునగుకార్య ♦ మొనరువఁ దగు. ౨౨

436

పదునాల్గవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ నర్గము.

అంశ ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి పెట్టుట. అంశం.

క. అన నచటి దనుజయోధులకును ముఖ్యుఁడు బలయుతుండు ♦ క్రూరుఁడునగునా
దనుజేంద్ర సుతుఁడు శక్రుని, నని నొంచిన యింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొంగన్.

క. నురదేశికువలె బుద్ధి, స్ఫురణంబునఁ దగినదనుజ ♦ శూరుఁడు న్యాయై
కరతుండు విభీషణుఁ డ, త్తరుణమున వచించినట్టి ♦ తథోక్తులనున్. ౪౪ 438

క. విని యతనితోడఁ దా ని, ట్లనియెను; బినతండ్రి! తుదిని ♦ నాడినవాక్యం
బును నెవ్వ రాదరింపరు, గనుక నిరర్థకము భీతిఁ ♦ గని పల్కినదా. ౧౫ 439

తే. కటకటా! యేమి పలుకి నిఁక్కరణి నీవు
లస్త్యకులమునం బుట్ట కిలన్ మఱియొక
కులమునం బుట్టినాతఁడు ♦ కూడ నిట్టి
1 పలుకు వచియింపఁడే యిట్టి పనికిఁ జొరఁడె. ౨

440

క. అని తనతండ్రిం గని యి, ట్లనియెను నీకులమునందు ♦ నరయ నొకఁడె నా
పినతండ్రి యీవిభీషణుఁ, డనుపమవీర్యంబు బలము ♦ నతిధైర్యంబున్ ౨౪

2 తే. శౌర్యము పరాక్రమంబుఁ దేజంబుఁ దూలి
యున్నవాఁ డంచు, మరల నాపిన్నతండ్రి
కనియె; రాక్షస! భీతాత్మ! ♦ యాన్మపసుతు
లబలు లవ్వార లెంత లక్ష్యంబె మాకు 3౪

442

క. దనుజుం డెవఁడైనను నిటఁ, గనఁబడువారల నొకండు ♦ కడువడి వారిన్

1 సోఽపీదృశం నై వ వదే న్న కుర్యాత్ - అనిమూలము. 2 సత్యేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ
శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా ఛ - అనిమూలము.

గొనఁజాలు బలిగ, మము భీతిని గాంచఁగఁ జేయనేల! ♦ తెలియనినుడులన్.

చ. వినుము జగత్త్రయాధిపతి! నీకుని నిర్జరరాజు శక్రు నే
ననిమొన భూమిపైఁ బడెడు! నట్లుగఁ ద్రోసితి దేవవర్యులన్
గని నను భీతినొంది గుమి! గాఁ బరువెత్తిరి దిక్కు తెన్నికొం
చును మఱి నాల్గుదంతముల ♦ శోభిలునభ్రము వేను ద్రోయఁగన్. ౫ 441

క. వికృతస్వరమునఁ దా నే, లకు నొరఁగెను దద్దశనము! లన్ రెంటిని నే
న కడఁకఁ బెఱికితి దానన్, జకీతమనంబులను దేవ ♦ సత్తము లార్తిన్. ౬ 445

క. నలుదెసలకుఁ బరుగెత్తిరి; బలమారఁగ నురలదర్ప ♦ బలములఁ గూడన్
వెలితి గనంజేసితి దై, త్యులు నన్నుం దాఁకి వగల ♦ నొంది రనిమొనన్. ౭ 446

చ. అనుపచువీర్యముం గలిగి! నట్టి భటాగ్రణి నేను గేవలం
బును నరులైన ప్రాకృతుల ♦ భూపకుమారుల నెట్లు గెల్వలే
నని వచియించె దీ వనియె; ♦ నంత విభీషణుఁ ¹దాయుధాళిఁ దా
ల్చినభటులందుఁ దా నె కడు! శ్రేష్ఠుఁడుగాఁ దగువాఁడు కావునన్. ౮ 447

కవిరాజవిరాజితము:—

నురసతితుల్యుఁడు ♦ శూరవతంసుఁడు ♦ శుభ్రను తేజుఁడు దుర్జయుఁడున్
బరబలకాలుఁ డ! భంగభుజాబల! భాసురుఁడై తగురావణి యీ
కరణి వచింపఁ ద! గన్ విని యర్థము ♦ గాఢముగాఁ గలవాక్యము లీ
వసుస వచించెను; ♦ బాలుఁడ వౌటను ♦ బాగుగ మంత్ర మెఱుంగవు నూ! ౯

క. ఇదిసాధువగు నసాధువె, యిది యగునని నీవు నిశ్చ! యింపఁగఁ దగుశ
క్తిఁ దగినవాఁడవు గా వీ, యదనునకు ²నపక్వబుద్ధి! వైతివి తనయా! ౧౦ 449

క. కనుక నె యాత్మవినాశన, మును గూర్చుచు నర్థహీన! ములు నగు వలుకుల్.
వినిపించితి వారయకయె, దనుజేశున కితని కల్ల ♦ ధరణివులనన్. ౧ 450

³చ. తనయ! సఖాదియు క్తముగఁ ♦ దప్పక నాశన మింకఁ గల్గునం
చని యిపు డేను బల్కు విని ♦ యజ్ఞత దానికి సమ్మతించెదే
కనుక నె పుత్రనామమునఁ ♦ గన్నడుమిత్రుఁడవయ్య వాస్తవం
బునకును వైరివే; జనకు! పోకడ కొప్పినదుష్టబుద్ధివం
చని నిను శిక్షచేయుటకు ♦ సర్వ మదెల్లగు బుద్ధి నెంచినన్. ౧౦౫ 451

సీ. బాలుని దృఢబల! వంతుని సాహసికుని గాఁగ నెమ్మన! మునఁ దెలిసియు
నీనభ కాలోచ! నేచ్చ నేతెంచినవారిచెంతకు నిన్ను ♦ వచ్చునట్లు
చేసినవానికే ♦ చేయంగ దగు శిక్ష; యింద్రజిత్తు! విను ♦ మీవు మూఢుఁ
డవు బ్రగల్భంబులు ♦ వివరించువాఁడవు వినయశూన్యుండవు ♦ విపులబుద్ధి

1 విభీషణ శృష్టభృతాం పరిష్టః-అనిమా. 2 అద్యా ప్యవిపక్వబుద్ధిః - అనిమా. 3 యస్యే
దృశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహః దనుమన్యసే త్వమ్-అనిమా.

ఆ. విరహితుఁడవు ప్రకృతి ♦ యరయఁ గ్రూరంబుగ
నుండు నీకు, దుర్జనుండ వీవు,
కార్య మేదియైనఁ ♦ గడు నెంచి చేయవు
మిగుల దుర్జతి వనఁ ♦ దగుదు వెవుడు. ౧౨

452

క. బాలుండ వౌటఁ దెలియక, ప్రేలుచు నున్నావు మిగులఁ ♦ బెద్దని యగుచున్
జ్వాలలను బ్రహ్మాండము, వోలె వెలుంగుచును గాలుఁ ♦ బోలి బెడగులై.
సీ. యమదండతుల్యంబులై యున్న బాణములను రాఘవుండు నై ♦ వ నెనఁ డనిని
నిలిచి నహింపఁగా ♦ నేర్చు?; నంచని పల్కి యన్నను గన్గొని ♦ యసురనాథ!
ధనరత్నభూషణతతుల వస్త్రంబుల బహువిధమణులను ♦ బరమభక్తి
గొని సీతతోఁగూడఁజని రామున కొసంతయసరాధమును సై పఁనగునటంచుఁ

తే. బ్రార్థనము చేసి దుఃఖంబు ♦ నదలి యిచట
సుఖముగా నుండ మిందలి ♦ శూరులెల్లఁ
బలుకుమాటల వినకుము ♦ నిలువ వివ్వి
యనిని రామునిముందు నా ♦ మనవి వినుము. ౧౩

454

పదునైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౬ - వ సర్గము.

అథ { రావణుఁడు విభీషణు నపహనించుట. } అథ { విభీషణుఁడు మత్తులతో నరుగుదు రావణునకు మరల హితము చెప్పట. }

చ. ¹అనుచు విభీషణుండు హితమై మది కెంతయు నెక్కునట్లు చ
క్కనిగతిఁ బల్కువాక్యమును ♦ గాదన కాన్యతి సంగ్రహించి యా
పని నొనరింపఁగాఁ దగియుఁ ♦ బాపపుఁగల్గిని గాలచోదితుం
డు నగుట రావణుండును గడుం బరుషోక్తుల వాని కిట్లనున్. ౧
క. వెలుపటిశత్రువుతోడ మి,గులఁ గోపమునొందియున్న ♦ క్రూరభుజగిత్తో
గలఁగక నహవాసం బి, మ్ములఁ జేయఁగ వచ్చుఁ గుతలమున నెవఁడైనన్. ౧౫
ఉ. అంతియె కాని మిత్రువలె ♦ నారయఁ దోచుచు శత్రుసత్వ మ
త్యంతము పూనియున్నకుటిఁలాత్మునితో సహజన్ముతోడ నొ
క్కింతయుఁ గూడి యుండఁ జన ♦ దియ్యది సత్యము; రాక్షసాధమా!
సంతత మే నెఱుంగుదును ♦ జ్ఞాతులశీలము నెల్లవారలోన్. ౧౬
సీ. వీరలు జ్ఞాతులౌ ♦ వారలకుం గల్లువ్యసంబులం దమి ♦ నందుచుండు,
తమకులశ్రేష్ఠుని ♦ ధర్మశీలుని గార్యసాధకు విద్వాంసు ♦ శౌర్యయుతుని

455

457

¹ సునివిష్టం హితం వాక్య ము క్తవంతం విభీషణమ్, అబ్రవీ త్పురుషం వాక్యం రావణః కాల
చోదితః - అనిమా. దీనికి విశేషార్థము తనిష్టోక్తియందు వ్రాయఁబడినది. కాని యది యాకాశపం
చాంగమువంటిది. కానఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడలేదు. అది కేవలము మతప్రధానమైనదనియు గ్రహిం
చి మన్నింపవలయు.

జ్ఞాతులు గొప్పగా ♦ నేతటి నెన్నరు పరిభవించురు, జ్ఞాతు ♦ లురుతరముగ
వ్యసనంబు నొందిన ♦ వారు సంతోషంబు నందుచు, దమవార ♦ లధికవృద్ధి
నందిననోర్వక ♦ యుందురు మఱియును దమభావములను బా ♦ హ్యమునఁ దెలియ

తే. కుండఁగాఁ జేసి యనోయ్య ♦ మొక్కరీతి

మైత్రిఁ జూపుచుఁ గ్రూరులై ♦ మంచియదను

గలిగినప్పుడు తా రెల్లఁ ♦ గడఁగి కీఁడు

చేయుచుందురు భయదు లే ♦ యే యెడలను. ౫

458

క. మును సద్భవనంబున ద్వీర, దనికరములు తమ్ముఁ బట్టఁ ♦ దగుపాశములన్

గొనివచ్చిన తమజ్ఞాతుల, కును రక్షకులై న నరులఁ ♦ గొందఱఁ గనుచున్. 459

తే. కొన్నిశ్లోకములం జెప్పె ♦ నన్నమాట

వినినవాడను వానిని ♦ వినుము; నాకు

నగ్నివలనను నితరాయు ♦ ధాళివలనఁ

బాశనికరంబువలనను ♦ భయము లేదు. ౬

460

చ. కరుణయే లేక స్వీయమగు ♦ కార్యమునే గనుఁగొంచు నెప్పుడో

తరుణము చూచి వే మనల ♦ దారుణరీతిని బట్ట నెంచుని

ప్పురుషులయొద్దనున్న కరి ♦ పుంగవు లీనునజ్ఞాతులే భయం

కరములు; చూడ నివ్వీయె ని ♦ కాను ముపాయముఁ జెప్పు వారికిన్. ౭ 461

క. దానిఁ గొని మనలఁ బట్టఁగ, నానరులు ప్రయత్నపడుదు ♦ రారయ శంకన్

గానము సకలభయంబుల, మానంగఁ జేయు జ్ఞాతి ♦ మండలభయముల్. ౮

తే. ¹వీని భరియించుటే కష్టమౌ ననయముఁ

దీక్ష మియ్యది మనకును ♦ దెలిసి యున్న;

దరయ గోవులయందును ♦ సిరియు విప్రు

లందు నిందియనిగ్రహ ♦ మలరుచుండు. ౯

463

చ. పనితలయందుఁ జాపలము ♦ వర్ధిలుచుండును జ్ఞాతులందుఁ ద

ప్పని భయ మున్నదంచు నిటు ♦ పద్యములం బరియించె నంట; నో

యనుజ! తలంప సౌమ్యుడవె ♦ యాదువుగా మఱి జ్ఞాతి వాడు కా

వున నిటు లోకసత్కృతులఁ ♦ బొందుచు సంపద విఱ్ఱివీగి జ్ఞా

తనికరమందు మిన్ననయి ♦ తేజమునం దగు నన్ను నీశ్వరున్. ౧౦

464

క. కని యోర్వఁజాల వీగతి, ననుపమభోగములఁ బొంది ♦ యలరుట నీకున్

మనమున నిష్టము గాదో, దనుజేశ్వర! యిట్లు లనుటఁ ♦ దగునా యనెదో.

చ. సరసిజవత్తమందుఁ దగు ♦ శంబరబిందువు లొక్కరీతి నె

క్కరణిని జేరికుండు నటు ♦ కావురుషుల్ చిరకాలసంగతిం

1 విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః-అనిమా, 2 శంబరబిందువులు=నీటి బొట్టులు.

బరఁగిన మైత్రి నిల్పు; రిటువంటి మహాత్ముని నిన్నుఁ గొల్చి నే

¹చిరసమలుండ నా కెటుల ♦ స్నేహము నిల్వనటంచుఁ బల్కుచో. ౧౧ 466

తే. సుమగతంబగు మకరంద ♦ మమరఁ ద్రావి

భ్రమర మాపుష్పమునను నిల్వకయె పోవు

నట్లు నీవును సుఖముల ♦ ననుభవించి

నాదుఁడేమంటుఁ గోర కున్నావు నిజము. ౧౨

467

చ. జను లతిదుష్టులైనఁ దము ♦ సంతత మోమెడువారలందు స

న్తనను చెలంగ; దట్లయిన ♦ మైత్రిని జేసియు దాని నూను 'త

ట్లనియెదవేమొ హస్తీ జలమందును స్నానము ముందుఁ జేసి యం

త నిజకరంబుచే రజము ♦ దానయి మేనునఁ జల్లుకొంచొగిన్. ౧౩ 468

క. తనతనువుఁ జెఱుపుకొనునటు, లనార్యుఁడగువాఁడు మొదట ♦ నత్తిమైత్రిని జే
సిననుం బిమ్మటఁ దానే, తనమైత్రిని బాడునేయఁ ♦ దలఁచును సహజా! ౧౩

క. వినుము శరత్కాలంబున, ఘనములు జలశీకరముల ♦ గర్జిల్లుచు భూ
మిని గురిసిన వానిన మే,దిని చక్కఁగఁ దడియకుండుతీరునఁ గుజనుల్.

తే. మైత్రి యొనరించినను వారిమాట నమ్మి

యుండఁగా రాదు మేలును ♦ నొందరాదు;

దానవా! మఱియొక్కఁ డిత్తఱిని నిట్లు

పలికియుండిన షణ్ణమునఁ ♦ బాయుఁ దనువు. ౧౪

471

క. ²కులపాంసనుఁడవు చీచీ, తలఁగుము నాయెదుట నుండఁ ♦ దగ విఁసఁ బో పో
పలుమాట లేల యనియెను; గులపాంసనుఁ డి నెడునుడులకున్ గోసి మదిన్.

క. న్యాయమును దాను జెప్పిన, నాయసురుఁడు దానిఁ గొనక ♦ యతిపగుఱోక్తుల్
వేయివిధంబుల నాడిన, నాయాస్థానమున నిల్వ ♦ నాత్మ యలరమిన్. ౧౫

క. ఘనగదఁ జేతం దాలిచి, దనుజుల నల్వరను గూడి ♦ తా నాకాశం
బున కెగిరె; నంతఁ గోపంబున నచ్చట నిల్చి యతఁడు ♦ బుద్ధివిభవతన్.

చ. ³సిరి యలరార నన్నఁ గని ♦ చిత్తమునం దిపుడైన మంచి సె

బ్బర లొగి దోషవో యనుచుఁ ♦ బల్కెను రాక్షసరాజ! భ్రతవై

పరఁగుదు కాన నన్గఱిచి ♦ పల్కఁగ నెంచిన వెల్లఁ బల్కుమీ

తరుణమునందె; యన్నవు గదా! పిత యట్లుగ నిన్ దలంపనా. ౧౬ 475

సీ. మాననీయుఁడవు సుమా! యైన ధర్మమార్గంబున నిల్వక ♦ కదలి తీవు

హితము పల్కిన నాపయిని దోషముం బెట్టి పరుషవాక్యంబులు ♦ పల్కి తీవు

దీనిని మాత్రమే ♦ యేను సైపఁగఁ జాల నోదశానన! నీకు ♦ నేది మేలా

దానినిఁ జక్కఁగాఁదలపోసి హితవాక్యమును జెప్పితిని; గతబుద్ధు లెల్లఁ

1 చిరసమలు=అనేకసంవత్సరములు. 2 అస్తి మహూర్తన భవే త్వం తు ధి క్కులపాం

సనం-అనిమా. 3 గత శ్రీమాన్-అనిమా.

తే. గాలవశమునఁ జిక్కినఁకారణమున

¹హితము గైకొన; రెప్పుడు ఁ హితము పల్కు

చుండువారును దమి వినుఁచుండువారు

సులభముగఁ జిక్కుచుందురు ఁ త్నోణియందు. ౨౦

476

క. ఎది యప్రియమై యుండునొ, యది హితమే యగునయేని ఁ యమ్మాటను జె
ప్పఁ దలంచినవాఁడును న,య్యది హితమని వినెడువాఁడు ఁ నరిది జగమునన్.

తే. సకలభూతసంహారక ఁ మకరుణమ్ము

నయిన యాకాలపాశంబుఁనందుఁ గట్టు

పడి వినాశముఁ గను నిన్నుఁ ఁ గడు దహింపఁ

బడెడుగృహమును బలెఁ జూచి ఁ తడయ కేను. ౨౧

478

క. మన కేల యనుచు నుండక, నినుఁ గావఁ దలంచి హితము ఁ నెఱిఁ దెల్పితి; మం
డినయగ్నివోలె మెఱయుచు, సునిశితములు స్వర్ణరత్నఁశోభితములునై. ౨౨

క. వెలుఁగొందుతీవ్ర బాణం,బుల రాముఁడు నిన్ను నొంపఁ ఁ బూనెడుతఱిఁ గ
న్నులఁ జూడ నెంచ కేనిటు, పలికితి, యుద్ధాంగణమునఁ ఁ బ్రకటబలాఘ్యుల్.

క. శూరులు నస్త్రవిదుత్తము, లారయఁ గాలాభిపన్నుఁలై చెడుదురు సూ

కోరిక సికతానిర్మిత,భూరిలసచ్చేతువులను ఁ బోలి దశాస్యా!. ౨౩

481

²క. గురుబుద్ధి నీకు హితమును, బరికించి యదేమి పల్కుఁ ఁ బాల్పడితినొ యా
సురవర! దాని సహింపుము, నిరతము రక్షించుకొనుము ఁ నినుఁ బలువిధులన్.

చ. దనుజశరణ్యమై యలరి ఁ దానవరాజ్యవతంసమైన ప

త్తనమును దీనిఁ గాచుకొను; ఁ తద్దయు నీకు శుభంబు గల్గెడున్

నిను విడనాడి పోయెనను ఁ నేఁ జనినంత సుఖంబుఁ గాంచుమా

[దనుజవరేణ్య! యింద టిట ఁ దానవు లుండియు వీరిలోపలన్. ౨౪

483

ఆ. హితముఁ దెల్పి మంచిఁదే యగు మంత్రంబుఁ, జెప్పి పాపమందుఁ ఁ జేరకుండ
దానె పూని నిన్నుఁనమి నుద్ధరించును,హృదుఁడు సఖుఁడునీకుఁనెవఁడులేడు.]

చ. అనయము మేలుఁ గోరి వల ఁ దంచు వచించుచునున్న నాదుస

ల్కును గొనకున్నదే మనసు ఁ గొంచెమె యైనను, మృత్యు వల్లనన్

గనఁదగువారు చచ్చి రని ఁ గాదె తలంపఁగ నొను మిత్రవా

క్యనిచయ మట్టివారు విన ఁ రారయ నద్ది హితంబు గావునన్. ౨౬

485

సదునాటవ సర్గము సంపూర్ణము

1 సులభాః పురుషా రాజా సతతం ప్రియవాదినిః, అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతాచ
దుర్లభః-అనిమా. 2 త స్తత్తయతు య వోక్తం గురత్వా ధిత మిచ్ఛతా-అనిమా,

౧౭ - వ సర్గము.

అథా విభీషణుఁడు రామనంద్రకుఁ బోవుట అథా

- క. ¹అని యిట్లు రావణానుజుఁ, డనఘుండగు నావిభీషణాఖ్యుఁడు తనయ
న్నను రావణుఁ గని హితమును, వినిపించుచు నతఁడు దాని ♦ వినమి వగవునన్.
- చ. పరుషము లాడియైనఁ దనభ్రాతను సత్పథమందుఁ ద్రిప్పగాఁ
బరమహితంబు గాదె యని ♦ వై రిబలాదులఁ దెల్పి భీతిలన్
బరుషము లాడి సుంతయును ♦ వానిని గై కొనకుంట నింక నీ
పురుషుఁడు కీడు నొందు నని ♦ బుద్ధిఁ దలంచి తదీయనంగతిన్. 487
- ఆ. విడిచి యవుడె రాఘవఁడు లక్ష్మణుం డున్న, ధరణి కరిగె; నంత ♦ వహనునుండి
తొలఁగి చల్లనై నఁకొలఁకుటోఁ బడఁబోవు, నట్లు సత్వరముగ ♦ నరుగుదెంచి.
- సీ. ²వరరత్న కాంచనాభరణధారణమున నున్నతిఁ బొడవున ♦ నొప్పి యుంట
స్వర్ణాద్రిశిఖరంబుభంగిని దగువాని నమలకాంతిని గూడి ♦ యంబరమున
వనచరు లారామభద్రునిచెంతకు నగుగనిత్తురొ? లేదొ? ♦ యనుభయమున
నంచరించుచు నటఁ ♦ జంచలాకృతి నున్నవాని విభీషణు ♦ వానరు లొగి
- ఆ. ధరణినున్నవారు ♦ తప్పక చూచిరి; [మేఘపర్వతముల ♦ మించి యతఁడు
కాన నగుచు దివిజఁకాంతువిక్రమమునఁ, బరఁగి యాయుధాళిఁబట్టి మిగుల.
- చ. నురుచిరభూషణావళుల ♦ శోభిలుచున్ ఘనశౌర్య మొప్పుఁగాఁ
బరఁగుచునుండె, భీతికరఁపౌరుషముల్ దగ వానిమంత్రులున్
నిరుపమశస్త్రజాలముల ♦ నెమ్మి ధరించి మహావిభూషణో
త్కరమున నొప్పి నల్వరును ♦ గ్రాలుచునుండిరి పుష్కరంబునన్.] 490
- క. అరిజనదుర్ధర్షుండగు, హరివతి సుగ్రీవుఁ డట్లు ♦ లభ్రంబున న
ల్వరుమంత్రులుతానొకఁడును, నరుదెంచుటఁగాంచి నురుచిఁరాత్నకుఁడౌటన్.
- సీ. ³అనలుండు శరభుండు ♦ నట్లు సంపాతియుఁ బ్రభునుండు నాఁబడుఁవారితోడ
వచ్చుచున్నట్టి యభ్రగుఁడైన యాతనిరాక యేలొకొ యని ♦ ప్రాకటమతి

1 ఈయధ్యాయమున నభయప్రదానపద్ధతి వర్ణింపఁబడుచున్నది ఈఘట్టమున గోవిందరాజ ప్రభృతులు ప్రపత్తిమార్గ మాశ్రయించి యాయధ్యాయమునఁ గొన్నిశ్లోకములకు విశేషార్థములు వ్రాసిరి. ఆవి యన్నియుఁ దెనుఁగునఁ జేర్చినట్లైన వీధిపురాణము చెప్పినట్లగు ఇంతియకాక యాయర్థములు కేవల మాహాలచే నిర్మింపఁబడినవి. ఒక్కదృష్టాంతము చూపి విరమించెద శ్లో ఇత్యుక్త్యా పరుషం వాక్యం రావణం రావణానుజః-అనిమా. అనేన శ్లోకేన భగవద్విముఖానాం దేశస్య త్యాజ్యత్వం తత్సంబంధిదేశస్య పతమప్రాప్యత్వం చోక్తమ్-అనివ్యాఖ్య. ఇట్లే యర్థములు కల్పితములు. కానఁ దత్సార మిట గ్రహింపఁబడి కథాసంవిధానభంగకరము గాకుండునట్లు తెనిఁగింపఁబడిన దని గ్రహించుటయేసరసము. 2 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తా మివ శతప్రాదాం, గగనస్థం మహీస్థాస్తే దదృశు ర్వానరాధిపాః - అనిమా. 3 త మాత్మపంచమం దృష్ట్వా-అనిమా. నల్వరు మంత్రులపేరులు వ్యాఖ్యనుండియే గ్రహింపఁబడినవి

విభవృత్తై తగు కపివీరులతోఁ గూడి మంతనం బొనరించె; † నంత నొకము
హూర్త మాలోచించి యుగ్రబలాఘ్యులౌ హనుమదాదులఁ జూచి న్యాయరీతి
తే. నుత్తమంబయి హితమయి † యొప్పుచున్న
వాక్యమును బల్కె; నాయుధవారధారి
యగుచు నల్వరు రాక్షసు † లనుచరులయి
రాఁగ నెదురుగ వచ్చెడు రాక్షసుండు. ౪౪ 492

క. కనుఁగొనుఁ డాతండ్రి యిట, మనలం బరిమార్చుఁ బూని † మహితజవమునన్
జనుదెంచుచున్నవాఁ డిదె, వినుఁ డింతయు శంక లేదు † వీఁ డట్టిండ్లొ. ౫ 493
చ. అని వదిలింప నవ్వనచఁరాధిపుమాటల నాలకించి యా
వనచరవర్యు లందఱును † వైశమ వృక్షములన్ గిరివ్రజం
బును గ్రహియించి పల్కిరి; విభూ! యతివేగమ యాజ్ఞ యిమ్ము నీ
యనుచుతి లేక చేయఁదగ † దారయ నేపనినైనఁ గావునన్. ౬౪ 494

తే. ఈదురాత్ముల వధియింపఁనే యనుజ్ఞ
యిమ్ము సంశయ మేల వీ † రెన్న నల్ప
తేజు లౌటను హతులయి † త్రెల్లువారు
ధరణిపై; నని వారి ట్లుదాత్తభంగి. ౭ 495

చ. పలుకుచునుండ నెవ్వ రెటు † పల్కిన సర్వవిదుండు రాముఁ డి
మ్ముల ననుఁ గాచునన్నహితముం గడు నమ్మి విభీషణుండు న
ప్పలుకుల నెన్న కత్తఱిని † వారిధియు తరతీరమొంది యే
చలనములేని చిత్తమునఁ † జక్కఁగ నిల్చెను నభ్రమందునే. ౮ 496

చ. అనుపమబుద్ధివై భవము † నందినయట్టి విభీషణుండు చ
క్కని సదుపాయముం దెలియుఁ † గావున సంబరసీమనుండియే
వనచరపుంగవుల్ ప్లవగఁవారవిభుండును నాలకింప ని
ట్లనియె ఘహాధ్వనుల్ తనరుఁనట్లుగ స్వార్తియుఁ దెల్లమాగతిన్. ౯ 497

సీసమాలిక:—

*ఆహారనిద్రాభయగ్రామ్యధర్మంబులందు నేనియతిలే † కరయదుష్ట
మైన మార్గంబున † నాదృతిఁ జరియించి సార్థకాహ్వయుఁడయి యఖిలరాక్ష
సాధీశుఁడై తగు † నసురుఁ డొక్కఁడు గలఁ డతనికి నహజఁడ † నతనిభ్రాత
నగు నన్నును విభీషణాహ్వయంబునఁ బిల్చు రలదురాత్ముఁడు రాక్షసాధిపుండు
గర్భవాసాదిదుఃఖింబుల నెఱుంగక పరమపవిత్రయా † పడఁతి సీతఁ
బుష్పాపచయముఖభోగంబులకు నెల్ల నేకాంతభాగమై † యెనఁగి యాయ

1 రావణో నామ దుశ్చ్యుత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరః-అనియూ, ఈమొదలగు శ్లోకములకు
మచితరీతిని వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడిన దని తెలియఁదగు.

యోధ్యకంఠెను జూడ ♦ నుత్కృష్టమై మునిసమ్మతంబగు జనస్థాన మనెడు
 తావున నుండి యత్యంతభక్తుం డగు నట్టి జటాయువుఁ ♦ బట్టి చంపి
 బలిమిని గైకొని ♦ వచ్చి కారాగారమం దుంచినాఁడు; నీతాంగనయును
 వివశయై దీనయై ♦ వికృతవేషంబులఁ దగు రాక్షసాంగనల్ ♦ తన్నుఁ గావ
 వారియధీనమం ♦ దీరితి నున్నది; లోకాభిపూజ్యయై ♦ లోకజనని
 యనఁదగు నీతకు ♦ నవకృతిఁ జేసిన యట్టిపాపాత్ము మాఁయన్నఁ గూర్చి
 సామభేదాదులౌ ♦ సరణులఁ జూపెడు వివిధవాక్యంబుల ♦ విపులభావ
 ములు గల్గు పల్కుల ♦ మును రాముఁ డొసరించి నట్టి ఖరాదివధాదిచిహ్న
 ములచేత నీత రాఁమునకుఁ జక్కని భక్తి మరల నొప్పింపు మీఁమాటవినుమ
 యని యొత్తి చెప్పితి; ♦ వినఁడయ్యె నాపల్కుఁ గాలసంప్రేరితుఁడై లయంబు
 గాంచఁ దలంచెను ♦ గావున దుష్టాత్ముఁ డైన రావణుఁడు నే ♦ సరసి హితముఁ
 బలుకుచునుండఁ జావను గోరువాఁడు వైద్యోక్తి నాలించి యత్యుత్తమమగు
 నౌషధంబును గొనఁనట్లు నాపల్కును నవలీలఁ దృణముగా ♦ నాత్మనెంచె;
 గాని గ్రహింపఁ దాఁబూనఁడయ్యెను; హితమును జెప్పుచున్న నేనునుగఱోర
 భావలఁ గ్రూరరావణుచేత ధిక్కృతిఁ జేయఁగాఁబడి నీచఁసేవకుగతి
 నవమానితుఁడనయి ♦ ¹యంతట నుత్తమపురుషార్థరూపసత్పుణ్యలభ్య
 రామసంప్రాప్తికై ♦ రయమున నసవర్గబాధకరూపాత్మభవశత్ర
 ముల విసర్జించి రాఁమునిఁ గరుణాభిని శరణుఁ జొచ్చితి; వసఁచరగణేంద్ర!
²యధికారభేదమే ♦ యాత్మదలంపక సురనరకాననఁచరముఖవివి
 ధప్రాణులకు నితాంతము సమాశ్రయణీయుఁడయి రఘుకులమున ♦ నవతరించి
 పరమాత్ముఁడయి నిరంతరసమాశ్రయణీయుఁడగు రామునకువేగఁముగ సమస్త
 విధములఁ దన్నె నేవింప నెంచిన నన్నుఁ దెలుపుమా చెంతకేఁతెంచియున్న
 నను విభీషణనామకుని బ్రియదాసుని శరణాగతుని నీవు ♦ జవమునఁ జని
 తెలుపుమా! యని రాక్షసులలోన నన్మతి యైన విభీషణుఁ ♦ డేను శరణుఁ
 జొచ్చితి నని పల్కు ♦ శుభవాక్యముల విని సుగ్రీవుఁ డెంతయుఁ ♦ జోద్యమంది
 జవమునఁ బోయి³లత్క్యణమ్రాలశ్రీరాముఁగాంచిప్రియముననక్షరములెల్లఁ
 తే. దొట్టిలంపడ రావణుతోడఁబుట్టు
 వగు విభీషణుఁ డనెడు వాఁడాత్మనచివు
 లైన నల్వదు రాక్షసు ♦ లరుగుజేర
 శరణుఁ జొచ్చినవాఁ డిట ♦ కరుగుదెంచె. ౧౭

¹ త్యక్తా పుత్రం శ్చ దారాం శ్చ రాఘవం శరణం గతః-అనిమా. ² సర్వలోకశరణ్యా
 య రాఘవాయ మహాత్మనే, నివేదయత మాం క్షీప్రం విభీషణ మపస్థితమ్-అనిమా. ³ లక్ష్మణ స్వా
 గ్రతోరామం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్-అనిమా. సంరబ్ధం ప్రేమభరాత్వరితోదితాక్షరమ్-అనివ్యాఖ్య.

చ. పరజనకాల! చేయఁదగుఁ పద్ధతి యిద్ది యకార్య మిద్ది యం
చరయఁగనైన మంత్రమునఁ యందును సేనలఁ దీర్చువ్యూహమం
దురుతరబుద్ధినిశ్చయము ♦ నొంది యొనర్పఁగనౌ నయంబునన్
బరులరహస్యము దైలియఁ ♦ బంపెడుచారమునందుఁ బూని యె
చ్చరిక మెలంగనౌఁ గపులఁసంతతియందును శత్రులందునున్. ౧౮ 499

తే. ఇట్లు లున్న శుభంబు నీకెపుడు గల్లు;
దానవులు వీరు కోర్కెచంఁదమున రూప
ములు గొనంగలవా రౌట ♦ మొనసి యొరుల
కగపడకయే చరింతు ర ♦ ట్లాటవలన. ౧౮౫ 500

క. ¹కనఁబడకయే యనేకులు, దనుజులు మనచెంత కిపుడు ♦ తా రరుదేరన్
గనిపెట్ట రనుచుఁదలఁచుచు, జనుదెంచియెయుందు; రెపుడు శత్రువు లగుచున్.

తే. కై తవోపాయముల నేర్చి ♦ కడుఁ బరాక్ర
మమున నలరుచు నుందురు ♦ మనము వారి
యందు విశ్వాస మునుపరా; ♦ దనురుఁ డెట్టి
వాఁడు కృత్యము దేనిని ♦ వీఁ డొనరుచు. ౧౯ 502

క. అనియెదవేమో? యీతఁడు, దనుజేంద్రునిచారుఁడౌను ♦ దాఁ గావున నే
మన కితఁ డనుకూలుండుగఁ, గనఁబడి యిటఁజొచ్చితఱినిఁగొంచియుపమచేన్.

క. మన కెల్ల భేదముం గల్గను జేయు నసంశయంబు ♦ కడఁగి యితని క
ప్పని చేయ సాధ్య మగునా, యనియెదవో యట్లు చేయ ♦ ననువుపడనిచోన్.

²క. మన మితనియందు నమ్మక, మును జూపెడు దనుక నుండి ♦ బుద్ధిబలమునం
దనరును గావున ఛిద్రం, బును దగఁ గనిపెట్టి తానె ♦ పూనిక మెఱయన్. ౨౦౫

తే. కొట్టినను గొట్టవచ్చును ♦ నిట్టియెడల, నరులఁ గూల్పంగ వచ్చితి ♦ మతనివంక
నుండి వచ్చిన యాతని ♦ నుజ్జగింప, ధర్మమా! దానబలవృద్ధి ♦ తనరుఁ గాదె?.

³చ. అనుదువో యేమో? మిత్రులకు ♦ నైన బలంబును, గాన నుండు నా
జనులబలంబు వేతనముఁ ♦ జాలగ్రహించెడు భృత్యసద్బలం
బును దగియున్నమూలబలమున్ గ్రహియింపఁగ వచ్చుఁ గాని శ
త్రున కనుబంధమా బలముఁ ♦ దోచినరీతిఁ గొనంగరాదు నూ!. ౨౧ 507

చ. అరిజనులందు నీతఁ డొకఁ ♦ డౌటను వీడఁగ నర్హుఁడే యగున్
బరజనసంగతిం గొనక ♦ వచ్చినవాని గ్రహింపఁ గూడదా?
యరయఁగ ధర్మ మిట్టిదగు ♦ నంచు వచింతువో యేమో? యోవిభూ!
పరుఁడును జాతిరాక్షసుఁడు ♦ భ్రాత భవద్రిపులైన వానికీన్. ౨౨౫ 508

1 అంతర్ధానగతా హ్యేతే-అనిమా. 2 ఛిద్ర మాసాద్య బుద్ధిమాన్-అనిమా. 3 మిత్రుల బలం బైన మూలం భృత్యబలం తథా, శత్రువేత ద్బలం గ్రాహ్యం వర్జయిత్వా ద్విషద్బలమ్-అనిమా.

క. విను మీవు సోదరునిఁ జ,య్యన విడిచియె నాదుచెంత ♦ కగు దెంచితివే
యనియెదవేమో?; వీడన, మనరిపువక్షముననుండి ♦ మంత్రులతోడన్. ౨౩

తే. వచ్చియున్నాఁడు గావున ♦ నిచ్చమిటి
నితనిమీఁదను విశ్వాస ♦ మెట్లు లునువ
వచ్చు?; 'శరణాగతుని వీడ ♦ వచ్చునె యని
యందువో?' రావణాసురుం ♦ డనుప వీడు. ౨౩ |

510

క. చారునికృత్యము చేయఁగ, నోతామా! యిటకు వచ్చి ♦ యుండం జను నీ
వారయ న్యాయవిదగ్ర్యుడ,వే రహి నీవెఱుఁగనట్టి ♦ వే ముండు నిలన్.

క. ఈలాటిమాయకానిని, నేలాగు గ్రహింపఁ దగునొ ♦ యెన్నఁగ వీనిన్
బాలిశువలె నిగ్రహము న, దేలీలగనై నఁ జేయ ♦ నిట యుక్త మగున్. ౨౪

క. అని నాకుఁ దోచుచున్నది; విను! చారునిఁ జంపు టరయఁ విహితమెయనుదో
జనవర! చారునికృత్యం,బును జేయఁగ నితఁడు రాఁడు ♦ పో తలపోయన్. 513

ఆ. కుటిలబుద్ధిచేతఁ ♦ సూరరావణుఁ డంప, నిట్టి వేష మూని ♦ యితఁడు వచ్చి
మాయఁ బూనె; నీవు ♦ మనలక్ష్మణుండును, నమ్మకంబుఁ జూపిఁనం దఱిఁ గని.

క. మనలఁ బ్రహరింపఁ జెంతకుఁ, జనుదెంచినవాఁడు; మనకు ♦ ఛర్మ మితనియం
దును గనఁబడఁ జంపుద మీ,తని నందువో యేమొ,రిపు వఠర్కితుఁడగుచున్.

సీ. ప్రాజ్ఞుఁ డౌటను దనఁపరులసైన్యముఁజొచ్చియంతరమును గాంచిఁయడరిచంపు
వారి నెల్లర, వీడుఁబహుసంఖ్య నేలాగు వధియింపఁగలఁడంచుఁబలుకుదేమొ,
యొకగుడ్లగూబ తాఁనొక్కట నవకాశమును గాంచి వాయసఁములను జంపు
నట్లు చంపును గాన ♦ నాతని కపటంబు గనఁబడకయె యుండుఁగనుక నిప్పు

¹తే. డేమి చేయంగనొ నందుఁవేమొ, వీనిఁ
బట్టి వధియింపనే తగు ♦ వదలిపెట్ట
నితఁడు మారీచువలె హానిఁనే యొనరుచుఁ
గనుకఁ దీవ్రపువండనంబున నితనిని. ౨౬౪

516

క. వీని చతుర్మంత్రుల నిటఁ, బూనిక వధియింపవలయుఁ ♦ బో యేలన? నా
దానవభర్త నృశంసుం,డై నెగడెడు రావణునకు ♦ ననుజుండు గదా. ౨౭

²చ. అనియిటు రామభక్తులగు ♦ నాకపివీరుల కెల్ల నాధుఁడౌ
వనచరరాజు వాక్యములఁ ♦ బల్క నెఱింగినప్రోడ యుక్తముం
గని వచియించు నేర్పటియుఁ ♦ గావున దానయి యొత్తి చెప్పి రా
మునివగు పల్కులన్ వినఁగఁబూనెను మానము దత్తుఁ డౌటచేన్. ౨౮

1 ఐద్యతా మేష దండేన తీవ్రేణ సచివై స్సహ-అనిమా. కేవలనిరసనే కృతే మారీచవ దన
కకారీ స్యాత్-అనివ్యాఖ్య. 2 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మాన ముపాగమత్-అనిమా.

చ. హరిపతివాక్యమున్ విని మహాయశుఁ డౌటను దాను జెప్పు ను
త్తరమును బ్రేమ గల్గుటను † దా వినఁ డీతఁ డటంచు నెంచి య
త్తరుణమునందుఁ జెంతఁ గలఁత త్వవిదు త్తము లొకసీంద్రులన్
వరమతులన్ దగం గనుచు † వాయుజముఃఖ్యుల నిట్లనెం దమిన్. ౨౯ 519

చ. వనచరరా జితం డనురఁవర్యునిసోదరుఁ డౌ విభీషణుం
డనుదనుజున్ గుఱించి బహుఁశార్థము హేతుసమన్వితంబుగాఁ
గనఁబడఁ బల్కు వాక్యము దగన్ వినినారు గదా యసంశయం
బున నిట మీకుఁ దోచినది † పొల్పుగఁ జెప్పనగున్ ముదంబునన్. 30 520

సీ. నన్నతి యొకఁడొకఁడందర్భమునఁ జెప్పుపలుకును విని తాను † బదులు చెప్ప
కూరకుండం దగ † దురుతరసంశయములఁ దీర్చి యుక్తంబు † నిలుపఁ జాలు
బుద్ధినంప త్తిచేఁ † బొలిచి సమర్థుడై శాశ్వత శ్రేయంబు † స్వాంతమందు
వాంఛించునుహృదుండుఁబహుశార్థసంశయమొనఁగూడుతఱినినఁన్యంఁడయైన
నుపదేశమును చేయు † టుచితమే కాన మీరునుజెప్పుఁడిమనఁమునకుఁ దోచి

తే. సంత మాత్రమె యని వారి † ననునయించు

నట్లుగాఁ బ్రశ్న మొనరింప † హరు లతంద్రి

తులు తదీయహితంబు మఁదులను గోరు

వారు గావునఁ బొగడుచు † శ్రీరఘుపతి !. 3౨

521

క. తమతమభావంబుల రామమూర్తితోఁ జెప్పఁదలఁచి † మానితచిత్తా!
గమనింపఁ ద్రి జగముల సీ,దుమదికిఁ దెలియనిది గలుగఁదు తలఁప నెదియున్.

క. తెలిసియును వానరుల కు, జ్వలబుద్ధియుఁ గలదటంచు † వసుధాస్థలిలోఁ
దెలియఁగ నడిగితి విట్లని, కలుషహారా! దీను నరసి † కాచువ్రతంబున్. 33

క. నిరతంబుఁ బూనినాఁడవు, పరమదృఢంబౌను నీదుఁపట్టుదలయు నీ
వతయఁగ శూరవతంసుఁడ, పురుధర్మాత్ముఁడవు చూచి † యొనరుతు వెపుడున్.

క. తనభక్తులదగు నాదర,మును స్మరియించెదవు సాధుఁబుద్ధులయం దుం
చినయంతఃకరణంబునఁ, దనరుదు విఱ్ఱెన్నొ సుగుణఁతతు లలరారున్. 3౪

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య † మలరంగ నీ వుంట నీదుమంత్రులు కార్యఁనిర్ణయమున
మతివిభవంబు సామర్థ్యంబు గలవారు గావుననే యొకొక్కఁడుగఁ దోచి
నది సకారణముగ † ననువదింతురు గాక యాదృతి మెఱయంగఁననిరిమంత్రు
లలరి పల్కుగ వానఁరాళికి యువరాజు గనుక నంగదుఁడు నికామబుద్ధి

తే. విభవుఁ డౌటను నపుడు విభీషణువిష

యమున సుగ్రీవరాములఁయాశయముల

నెఱిగి తాను బరీక్షార్థం ♦ మిట్టు లనియె;

నితఁడు శరణాగతుండె యా ♦ నెన్న నైన. 31

526

క. అరిచెంతనుండి వచ్చిన, పురుషుని నేరీతినైన ♦ బూనికతోడన్

బరికింపఁ దగును సంశయ, పరతను గావుననె వీని ♦ బటుమతిరీతిన్. 31౪

క. మనము పరీక్షింపకయే, చనుదెంచెను గావు మనుచు ♦ సంరక్షింపం

జనునని త్వరపడి నమ్మక, మున కర్హుని జేయఁ గీడు ♦ మూడును దానన్. 32

క. దురితాత్ములు తమభావ మి, తరులకుఁ దెలియనివిధమున ♦ దాఁచుచుఁ దగునం

తరమును గాంచఁగ నెల్లెడఁ, జరియించుచు నుండువారు ♦ నమయమొదవినన్.

తే. నీతిమాలియె కొట్టుదు ♦ రాతతాయు

లగుటఁ గావున దానమహాపద లగు;

నర్థము లనర్థము లివి యం ♦ చాదిభాగ

మందె తగ నిశ్చయించి యం ♦ త్యమున వాని. 3౩

530

క. కై కొనుటా త్రోసివేయుటా, యేకరణిని జేయ హితమొయెఱుఁగనగును నో

లోకేశ! యరయకయె పరు, వే కరుణ గ్రహింపరాదు ♦ విపరీత మగున్. 3౩౪

క. పరునందె నను గుణములు, పరికింపఁగ నైనఁ గొనఁగ ♦ వచ్చును నల్లె

పరునందు దోషముండినఁ, బరిత్యజింపనగుఁ దఱిని ♦ బట్టి హితముగన్. 3౩౫

చ. తలఁపఁగఁ జాలదోషము లు ♦ దారగుణమ్ములు పెక్కులున్నవా

రిలఁ గనరాదుగాఁ దఱుచు ♦ నెట్లు గొనందగుఁ ద్రోసివేయనాఁ

దెలుపు మటందువేమొ? విను ♦ దేవర! యీతనియందు దోషముల్

కలిగిన శంకలేక విడఁగఁ దగు నద్గుణముల్ చెలంగినన్. 3౩౬

533

క. మనమునఁ దగ నెంచి గ్రహిం, పను దగు నని యంగదుండు ♦ పలికిన నమ్మా

టను గొని కార్యము చేయఁగ, ననువుపడనియట్టి సంశయము లుండుటచేన్.

చ. శరభుఁడు చేయఁగా నపుడు ♦ శక్యముగాఁ దగునట్లు లెంచి దా

శరథిని గాంచి యిట్లనియె ♦ త్కాపతిసింహ! విభీషణాఖ్యుని

త్తరుణమునందె గైకొనక ♦ తత్వమెఱుంగుటకై జవంబునన్

గరము చమత్కృతిం గనిన ♦ కాననచారుని దూత సంపనా. ౪౧

535

ఆ. పనిపి నూత్తుబుద్ధి ♦ గను వానిచే నీతి, శాస్త్రహితముగాఁగ ♦ సాధ్వసాధు

వృత్తులను నెఱింగి ♦ చిత్తమునకుఁ దోచు, న్యాయరీతి నవలనా నొనరుప.

నీ. జాంబవంతుఁ డంత ♦ శాస్త్రబుద్ధిని విమర్శించి గుణంబునఁ ♦ జెలఁగి దోష

రహితమై తగినట్లు ♦ రమణీయవాక్యంబు విన్నవింపఁ దలంచి ♦ యన్నరేంద్రుఁ

గాంచి యిట్లనియె; నేకడల విరోధంబు మనపయిం గలిగి వంఁచనయె సహజ

వృత్తిగాఁ దగు పాపచిత్తుఁడు రావణుఁ డఖిలరాక్షసవతి ♦ యగును గాదె!

ఆ. యతనియొద్దనుండి ♦ యరుదెంచె నీతఁడు

వానిఁ బోలి యీతఁ ♦ డాన దుష్టుఁ

డనిన? నితఁడు వచ్చిఁనట్టిదేశము కాల
మును దలంప యుక్తములుగ లేవు. ౪౪

537

క. కనుక నె సర్వవిధంబుల, దనుజుని శంకింప నిపుడు ♦ తగు ననియెను; నం
త నచట మైందుఁడు చెంతకుఁ, జనుదెంచినవాని విడువఁ ♦ జన దెటులైనన్.

ఆ. ఉపమచేతఁ బరుని ♦ నొగిఁ బరీక్షింపంగ
వచ్చు ననుమతంబు ♦ వఱలుచుండ
ననయమును నయము దనంత నిశ్చయమును
జేయఁ జాలుశక్తిఁ ♦ జెలఁగుటఁ గడు. ౪౫

539

క. పలికినదానిని జక్కఁగ, నిలుపుకొనం దగినశక్తి ♦ నేర్పునఁ గనుటన్
బలికె సహేతుకముగ ని,మ్ముల నందఱికంటె యుక్తముగ రామునితోన్. ౪౬

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తా మనమాటల నేమి చెప్పెనో
యని యిపుడే గపిం బనిపి ♦ యాతఁ డెఱుంగని యీవిభీషణున్
మనమున శంకపుట్టనటు ♦ మాటలనేర్పునఁ బ్రశ్నచేయనొఁ
జని మధురంబు గూఢములు ♦ సారముఁగల్గినయట్లు మెల్లఁగాన్. ౪౭

541

చ. పురుషవరేణ్య! యీదనుజపుంగవుఁ డెన్నఁగ దుష్టచిత్తుఁడో
పరమహితుండు యం చరసి ♦ భావమునం దొగి నిశ్చయించి యె
క్కరణి భవన్తనంబునకుఁ ♦ గన్నడునో యట చేయు మంచనెన్;
గరము శ్రుతిస్మృతుల్ చదివి ♦ కాంచినజ్ఞానము చెన్నుమీఱఁగాన్. ౪౮

542

ఆ. మంత్రివర్యుఁడగుచు ♦ మరుదాత్మజుఁడునగు, హనుమ యర్థవంతమై మనోజ్ఞ
మై వినీతమైన ♦ యట్టి హితోక్తిని, బలికె రాముతోడఁ ♦ బంతమూని. ౪౯

మ. మతిమద్వర్యుని నెల్లకార్యముల సామర్థ్యంబు మీఱంగ వా
క్తతి భాషించెడు నేర్పుపొంగఁ దగు నిన్ ♦ దా దేవతాదేశికుం
డతిశక్త్యుద్ధతి మాటలాడినను నేమైనన్ దగన్ మీఱునే
యితరుల్ శక్తులె; తర్కకౌశలముచేనే స్పర్ధచే బుద్ధిశ
క్తి తగుంగా యను నూహ సేచ్చఁగనురీతిం గాక సత్యంబుగన్. ౫౦

తే. పలుకుమా నీమతం బని ♦ పరమకరుణ
మీరు నాయందుఁ జూపిన ♦ గౌరవమును
బట్టియే యిప్పు పలికెద; ♦ బార్థి వేంద్ర!
యర్థము ననర్థమును హిత ♦ మట్లహితము. ౫౧

545

క. కనుఁగొని నీనచివుఁడు గీ, శనిచయవరుఁ డంగదుండు ♦ చక్కఁ బలికె వా
క్కును దానియందు దోషము, కనఁబడుచున్నయది నాకు ♦ త్కృపతితిలకా!.

క. ముచుముందు పరీక్షించియె, యెనరుపఁగాఁ దగినకార్య ♦ మొక్కండును మే
దిని భాసఁగియుండ దెట్లన? మనుజేంద్రునికార్యములకు ♦ మనుజుని నొకనిన్.

- క. మును నిశ్చయింపకున్నను, గనఁబడ దావురుషువలనఁ ♦ గార్యఫలం బా
తనిగుణము, వానిఁ దెలియక, మును వినియోగించుటయును ♦ బోలదు గాదే.
- *క. వినియోగించి గుణంబుల, గనుఁగొనుట పరీక్ష చేసి ♦ క్రమ్మఱఁ గార్యం
బున వినియోగించుటయును, గను నన్యోన్యన్యాశ్రయాఖ్యఁ ♦ గానఁ దగనిదా.
- చ. తెలియక యుండు నొక్కప్రణిధిన్ మన మిచ్చుట నుండి పంపి యి
మ్ముల నటఁ గల్లువార్తలను ♦ బోడిమిగా నెఱుఁగంగ నౌ నటం
చలరుచు నీదుమంత్రి శరభాఖ్యుఁడు వల్కెను గాదే, యద్ది ని
ష్ఫలము నుమీ! సుదూరగతశత్రువునొద్దకు గూఢరీతిగన్. ౫౨౫ 550
- ఆ. చారుఁ డేగి పొంచి ♦ శత్రువర్తనము, నెఱుఁగవచ్చు మనకు ♦ నెదుట బట్ట
బయల నున్నవాని ♦ పరిసరమున కేల, పనుపవలయు దాన ♦ ఫలము లేదు.
- చ. దనుజుఁ డితం డయుక్తమనఁ ♦ దప్పని దేశమునం దకాలమం
దునఁ జనుదెంచె నం చిటకుఁ ♦ దోచినరీతి వచించిరే కదా
మనమున నాకు సత్యముగ ♦ మంచి దిదేతటి యర్హ దేశమే
కన నిదియంచుఁ దోచె నటు ♦ గావునఁ దోచినయంత తెల్పువాం
ఛను గనినాడ దాని విన ♦ స్వాంతమునం దలపోయుఁడి తగన్. ౫౨౬ 552
- *సీ. ఈవిభీషణుఁడు నెంతే దురాత్ముం డధముఁడు నగు రావణుఁ, గడు సుగుణము
లలర నుత్తముఁడవై ♦ తలఁప నుహత్తుఁడవై న నిన్నును, మనమందు నెన్ని
మీయిర్వరందును ♦ మిక్కిలి గల్గిన దోషగుణంబులఁ ♦ దోచినంత
వట్టు విచారించి ♦ వానియం దున్నట్టి సీతాపహరణాదికాతతాప
- ఆ. రాధములను మీ రఁరణ్యమునం దప్పు, ఖరముఖులను జంపి ♦ ధరణి వెలయఁ
జేసినట్టి శౌర్యసిద్ధిని గనుఁగొని, వాని వదలి యిటకు ♦ వచ్చు టరయ. ౫౨౭
- క. అతనికిఁ దగియే యున్నది, మతి నతనికి నెవరియావఁజూనితవృత్తుల్
గతులును దెలియక యుండునొ, హితులగు నాకపులఁ బంపియే యాతనినిన్.
- ఆ. అడుగవలయు ననుచుననువదించిరిగదా, యావిషయముననుమదభిమతంబు
నీతిరహిత మనుచు ♦ నే నిరూపింపఁగఁ, దలఁప యుక్తి దోచె ♦ లలితరీతి. ౫౨౮
- క. మన మతని స్వీకరింపక, మునుపే రావణునివిషయముల సం దేహం
బును బొందక యడిగినచో, మనస్వియగు నతఁడు నిట్టిమాట లడుగుటన్.
- క. శరణము చొరవచ్చిన ననుఁ, బరునిగఁ దలఁచిరొకొ వీరు ♦ పాడియె యని యా
తురమున నందియ మొందిన, వరమతిఁ బోఁగొట్టుకొనఁగ ♦ వలసియె వచ్చున్.

* ఋతే నియోగా త్సామర్థ్య మవబోధ్యం న శక్యతే, సహసా వినియోగో హి దోషవా
న్ప్రతిభాతి మా-అనిమా. నియోగే సతి గుణదోషపరీక్షణ మిత్యన్యోన్యన్యాశ్రయః-అనివ్యాఖ్య.
1 పురుషో త్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణా వపి, దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వావిక్రమం చ తథా
త్యయి-అనిమా. దీనివ్యాఖ్యలోనిభావమే యిట సంక్షిప్తము.

చ. ధరణిప! దుస్సవభావుఁడగు ♦ దన్యువు సావభిమతంబుఁ దాఁచు నె
క్కరణిని నైన నైపుణముఁగాఁ గనుకం దదభీప్సితంబు వే
యరయుట శక్యమే పరిచయంబు చిరంబుగఁ జేసి చక్కఁగాఁ
బరమహితోక్తులం దెలియవచ్చును వేటొకభంగి గాదు నూ!. ౫౯ 558

చ. పరిపరి మాటలాడినను ♦ భావమునం దగు దౌష్ట్యమున్ దురా
చరణపువృత్తినిం దెలుపుఁజాడలు సుంతయు లేవు చూడఁగా
వరమతియే యితం డనఁగ ♦ భాసురవక్తమె నుప్రసన్నమై
పరఁగెడుఁ గాన సందియము ♦ పర్వదు నాకును వీనియందునన్. ౬౦ 559

చ. మనమున శంక లేక తనమాటలు దుష్టత నొందకుండఁ జ
క్కనిగతి వచ్చినాఁడు కనుకన్ శత్రుఁ డంచుఁ దలంపరాదు దు
ర్జననున నొప్పువాఁ డిటులు ♦ రాఁడు విశంకితుఁడై నృపేంద్ర! యీ
దనుజుఁడు వంచకుం డగుచుఁ ♦ దాఁ జనుదెంచిన నెట్లు లందువో?. ౬౧ 560

తే. ముఖవికారము నెవ్విధమునను దాఁచి
నను బయల్పడు దాఁగి యుండు నది చాల
దట్లు గాన మనోభావ ♦ మావికార
మును బలాత్కారమున బయలునకుఁ దీయు. ౬౨ 561

క. విను నిశ్చయ మిది రామా!, ఘనుఁడవు కార్యజ్ఞులందుఁ ♦ గర్తవ్యము నీ
కును దెలియరాని దుండునె!, పని యెది కర్తవ్య మగునొ ♦ బాగుగ దానిన్.

ఆ. తగినదేశమునను ♦ దగినకాలంబునఁ, దగినపురుషులం దుదాత్తరీతి
నుచితముగఁ బ్రయోగ ♦ మొయ్యనఁ జేసినఁ, దగినఫలము నిచ్చుఁదత్తణంబ.

సీ. లంకకుఁ బోవ నిశ్శంక వచ్చిన నీమహోద్యమంబును దుష్టసోదరుఁడగు
నట్టి రావణుని దుర్వాప్యపారమును జూచి ప్రబలుఁడౌ వాలిని ♦ బాణమొకటఁ
జంపినవార్తను ♦ జక్కఁదా విని వానిపదమున సుగ్రీవుఁ ♦ బట్టభద్రు
నిగఁ జేయుటయు విని ♦ నెమ్మి సుగ్రీవునిచందమ్ము గాఁగ రాజ్యంబునందుఁ
దన్నభిషేకింతు ♦ దనుజేంద్రుఁ జంపుదు వను తలం పూనియె ♦ యాత్మబుద్ధి

తే. పూర్వకంబుగ నిట వచ్చె; ♦ బుద్ధిఁ దమకు
శంక గల్గిన రాజ్యకాంక్ష నిట వచ్చె
నన్న యీవార్త నైనను ♦ మున్నిడుకొని
యితని గ్రహియింపవచ్చు నోయినకులేంద్ర!. ౬౫ 564

క. దనుజుని మంచితనంబును, మనమున నాకెంత దోచె ♦ మనుజేంద్రా! దా
నిని జెప్పినాఁడ శేషిం,చినపని నీయందె కలదు ♦ చేయఁగ నింకన్. ౬౫౪

క. విను మితఁడు గ్రాహ్యుఁ డగునో, దనుజుం డనివిడువ నగునొ ♦ తలపోయుమునీ
వన బుద్ధిమద్వరుండవు, గనుకఁ బ్రమాణంబు నీవె ♦ కార్యగతులకున్. ౬౬

పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౮ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రత మని దాని కుదాహరణములగు }
 . గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్కొని రమ్మనుట. }

చ. ¹అని యిటు వాయుజుండు హృదయంబునఁ దోచినయంత పల్కుఁగా
 విని రఘురాముఁ డంతఁ గపివీరుఁడు భానుసుతుండు పల్కువా
 క్కునకుఁ గలంత నొందునుది ♦ కొంకక యప్పు ప్రసన్న మాట మా
 నినిచయసంగతిఁ దగి యనేకకథల్ వినినాఁడు గావునఁ. ౪

567

చ. ఒరు లొనరించుప్రశ్నముల ♦ కొయ్యనఁ జిత్తము మాఱకుండఁగా
 నిరతము నిల్వఁగాఁ దగిననీతిఁ జెలంగెడువాఁడు గాన నా
 హరివరసాధువాక్కులను ♦ నారసి స్వాశయ మెల్లఁ జెప్పునా
 దరమున నిట్లు పల్కె; నిక ♦ దానవు నీతనిఁ గూర్చి సుంతగఁ. ౧౪

568

తే. ²చెప్పఁ గోరిక యున్నది ♦ చెప్పుదాని
 సంతయుఁ నాదుశ్రేయంబు ♦ సభిలషించు
 వారు గావున వినఁదగు ♦ మీర లనుచుఁ
 గోరుచున్నాడ; శరణును ♦ గోరి యెవఁడు. ౨

569

క. చనుదెంచు నాదుచెంత క,తనియం దెంతేని దోషతతియుండిననై
 నను విడువ నిట్టిపని స,జ్జనభూష్యమె యాను నెన్నిసరణులఁ గనినఁ. 3

570

చ. అనఁ గవినాయకుండు మనుజాధిపువాక్యము దాని నెమ్మనం
 బునఁ బఠించి సాధుగతిఁ ♦ బూని విమర్శము చేసి యంత స
 త్యనుపమనీతిమూలమయి ♦ యాదృతి రామునియందు నుంటఁ జ
 క్కనిగతిగాఁ బ్రయుక్తమయి ♦ క్రాలుశుభోక్తిని తేని కిట్లనుఁ. ౪

571

తే. మిగుల దుష్టుఁడుగాని దోషగణరహితుఁ, డేయయినఁ గాని వీనితో నేలమనకు
 దుస్తరంబగు నాపద ♦ దోష వెతలఁ,బడెడు నన్న న దెవ్వండు ♦ వదలి చనునొ.

క. అతఁ డెవ్వనిని దృఙ్గింపక, హితముం గనుసట్టివాని ♦ కెవఁ డత్యాజ్యం
 డతఁ డాను గృతఘ్నుం డీ,క్షితి ననఁ గపినాథుపలుకు ♦ చెవులం బడఁగఁ. ౫

572

ఉ. నూనృతవిక్రముం డగుచు ♦ శోభిలునట్టి కకుత్స్థచంశరా
 ట్నానుఁడు రాముఁ డందఱిని ♦ జూచి మదీయదృఢవ్రతంబు నీ
 భానుసుతుం డెఱుంగకయ ♦ పల్కుఁగఁ బూనెనె యంచు సుస్థితం
 బాననసీమఁ దోషఁగ నృపార్థముగాఁ బలుకంగ నెంచుచుఁ. ౨

574

చ. అనుజుని బుణ్యలక్షణుని ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె నిట్లు శ్రీ
 వనచరరాజు పల్కిన సువాక్యము శాస్త్రములం బరింప కు

1 ప్రత్యభాషత దుర్ధర్ష శ్రుతవా నాత్మని స్థితమ్-అనిమూ దీనికి వాస్తవముగాఁ జెప్పఁదగిన
 యిది మే పద్యమునఁ గనఁబడు. 2 ఈపద్యమునకు మూలమైన 'మిత్రభావేన' యను శ్లోకమునకు
 గోవిందరాజాదివ్యాఖ్యానాభిప్రాయము కేవలకథాసంబంధము కలదికాదు. మతధర్మములు శిష్యున
 కుపదేశించుగురువు చెప్పనట్టివి. కాన నిట వదలవలసివచ్చిన దని యెఱింగి త్సమింపవలయు.

- న్నను గురుసేవసేయని మనంబున నున్నను జెప్పరాదు నూ;
తనదుసహోదరు విడిచి ♦ తా నిట వచ్చుట లోఁ దలంచినన్. ౮ 575
- ఆ. మిగుల సూక్ష్మ మగుచు ♦ మించెడురాడ్డర
మొకటి యున్న దద్దియును జనులకు
వరుసఁ గానఁబడుచు ♦ బ్రత్యక్షముగ మఱి
తొకికముగ నుజనలాలిత మగు. ౯ 576
- క. ధరణీశులయందటియం,దరసిన నది గల్గినదియె ♦ యది తోఁచెడు నీ
తరుణమున నామనంబునఁ, బరికించుచు నికటదేశఁపార్థివు లెల్లన్. ౧౦ 577
- ¹తే. జ్ఞాతులును గవ్వదశ లొగి ♦ సంభవించు
నపుడు ప్రహరింతు రల్లాట ♦ నరులు గానె
పరిగణింపఁగఁబడుదు, రఁసురుఁడు వీఁడు
సోదరుని గొట్టు జ్ఞాతియై ♦ యుంట నిపుడు. ౧౧ 578
- తే. వెతలఁ జిక్కినరావణు ♦ వెదకి కొట్ట
నిచటి కేతెంచినాఁడు లే ♦ కిట్టివ్యసన
కాలమున వాఁడు తనుఁ గొట్టఁగలఁడ టన్న
భయమునను వచ్చియుండును ♦ బలుకు లేల! ౧౨ 579
- క. అనఘులు జ్ఞాతికులంబున, జనియించినవాగునై న ♦ త్కౌపతులు హితం
బొనరించు జ్ఞాతులను దా,మును మన్ననచేయుచుండు ♦ ముదము దలిర్పన్.
- ²క. అనఘులగునట్టి రాజులకును గూడన్ జగము పాపఁగుంభిత మగుటన్
ఘనగుణులగు జ్ఞాతులను, మనమున శంకింపఁదగు సమయమొనఁగూడున్.
- చ. దనుజుని వీఁడు పాయుట కుదంతము నట్లనె యుండనిమ్ము వీ
నిని నిట నేను వీడుటకు ♦ నేరనిదానికిఁ గారణంబునున్
వినుము! వచింతు వీనిని విభీషణు శత్రుబలంబు గానఁ జే
కొనఁ దగదంచు దోషమును ♦ గొప్పగఁ జెప్పితివే నయోక్తులన్. ౧౩ 582
- ఆ. దానియందె నీతిధర్మంబుచొప్పున
వాని నే గ్రహింప ♦ నైన హేతు
వొకటి గలదు దాని ♦ నుద్యమమున నీకుఁ
దెలియఁ బలుకువాఁడ ♦ లలితభణితి. ౧౪ 583
- ³నీ. మనము వీనికులంబునను జనియింపము గనుక నీతనిరాజ్యమునకు నర్హు
లము గాము దానిచేత మనకు రావణునందు వలెన్ వీనియందు వైర

1 వ్యసనేషు ప్రహరార్థ స్తస్మా దయ మిహాగతః - అనిమా. 2 ఏష ప్రాయో నరేంద్ర
జాం శంకనీయ స్తు శోభనః-అనిమూలము లోకే పాపభూయిష్ఠతయా శోభనోపి ప్రాయేణ శంక
నీయః - అనివ్యాఖ్య. 3 న వయం తత్కు లీనా శ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః, పండితా హి భవి
ష్యంతి తస్మాత్క్రాహ్యో విభీషణః-అనిమా. యిట సమగ్రముగాఁ జెప్పఁబడినది.

భావములే చాట ♦ వదలఁడు వీఁడును మనల వీనికి నిరుగునను బొరుగు
నను గలదేశాధి నాథులమును గాము గాన వీఁడును దఱి ♦ గాంచి మనలఁ
బ్రహ్మరింపఁ డితఁడును రాక్షసుఁ డయ్యును మనచేతఁ దనయగ్రజుని వధింపఁ
తే. జేయ నున్నాఁడు కీడును ♦ జేయఁ డట్టి
పనికి బాధక మౌట; దుష్టున కితనికి
నింత యూహ యదెక్కడి ♦ దెట్లు వచ్చు
నందువా? పండితుల్ గల ♦ రసురులందు. ౧౩

౧౩౪

క. కనుక విభీషణునిం గై, కొనఁగాఁ దగు; నట్టిజ్ఞాతికూటము సతతం
బును ననోన్యము వ్యగ్రతఁ, గన కతిహర్షమున నుండు ♦ గాని యొకటిగా.
ఆ. కలిసి మాత్రముండఁగాఁ దలపోయరు, సమయమునఁ బరస్పరము విభిన్ను
లగుదు రితనికంతమందలి ధ్వని బెడి, దముగ వినఁగఁబడెడు ♦ దానినలన. ౧౪
క. దనుజేంద్రువలన నీతని, కనూనభయ ముప్పతిల్లె ♦ నని యెఱుఁగ నగున్
గనుక నితండు స్వరక్షణ,మును గోరియె వచ్చెఁ గొనుట ♦ ముఖ్యము వీనిక.

*తే. దుష్టుడైనను నగ్రజుఁ ♦ దొలఁగకుంట
ధర్మమగుఁ గద యందువా? ♦ ధరణియందు
సహజు లందఱు భరతునిసాటి గారు
నాయనా! తండ్రికిం బుత్రు ♦ లేయెడలను. ౧౫

౧౩౫

క. ననుఁ బోలియుండఁ జాలరు, నినుఁ బోలినసుహృదు లెచట ♦ నెఱి వెదకిననున్
గనఁబడరు ధర్మమతు లి,ట్టి సరోత్తము లుంటయే గడిఁది జగమందున్. ౧౫౪
చ. అని యిటు రాముఁ డాడిన మహామతి ప్రాజ్ఞుఁడు నైన సూర్యనం
దనుఁడు సలత్క్షణం డగుచుఁ ♦ దా నటు లేచి నమస్కరించి న
ద్వినయముతోడ నిట్లను విభీషణు నాతని రావణప్రయు
క్తునిగ నెఱుంగుమా! దనుజకూటము క్రూరము సుమ్ము! రాఘవా!, ౧౬
క. ఉచితజ్వలలో మేటివి, విచపలచిత్తుడవు నీకు ♦ విదితమె సర్వం
బిచటికి వచ్చిన యీతని, నెచటికిఁ జనకుండ నిగ్రహించుటయె తగున్.
క. అని సాకుఁ దోచుచున్నది; యనఘాత్తా! కుటీలబుద్ధి ♦ నారావణుఁ డీ
తనిఁ బంపంగ న్వృత్తంబును దాఁ జాఁచుకొని ప్రీతి ♦ పుట్టించి తగన్. ౧౭

* న సర్వ భ్రాతర స్తాత! భవంతి భరతోపమాః, మద్విధా వా పితుః పుత్రా మ్మహృదో వా
భవద్విధాః-అనినూ. దీనివలన భరతునివంటి సోదరుఁడు, నావంటి పుత్రుఁడు, నీవంటి మిత్రుఁడు
లోకమునఁ గలుగు టరిది యని యర్థము లేలును. కాబట్టి రాముఁడు స్వోత్కృష్టతను బొగడు
కొనియె నని కొందఱుహింతురు. అట్టి భావము గలుగరాదు. సుగ్రీవునకుఁ గలిగిన శంకను బోఁ
గొట్టఁ దలంచి రాముఁ డీవాక్యమును చెప్పెను. యథార్థోక్తియందు స్వప్రశంసారూపదోషమును
భేదనుట స్పృహసమృత మని గ్రహించి యీలాటిశంకల విడువఁదగు.

తే. మనల నమ్మించి దాన నేమటిన నిన్నొ
నన్నొ లక్ష్మణునో కొట్ట ♦ నున్నవాఁడు
కాన మంత్రులతో మృతి ♦ గాంచవలసి
వచ్చు మనకును; గ్రూరరావణున కితఁడు. ౧౯

593

¹క. అనుజుండె కదా?; నమ్మకమును నెట్లునుపంగవచ్చు; ♦ భూపాలక! యం
చని మాటలపొందెఁగిన, వనచరపతి రాఘవునకు ♦ వాక్యవిదునకున్. ౨౦

క. తెలియంగఁ బలికి యూరక, నిలువంబడె; రాఘవుండు ♦ నెమ్మి తనరఁగాఁ
బలికిన యాసుగ్రీవుని, పలుకుల నాత్మను దలంచి ♦ పరిహారంబున్. ౨౧ 595

తే. మది విమర్శించి యత్యంతమంగళకర
వాక్యమును బల్కె నినజుతో; ♦ వనచరేంద్ర !
విను మితం డెంతదుష్టుఁ డై ♦ నను నదుష్టుఁ
డైన నితఁ డేమి కీడు చేయంగఁ గలుగు. ౨౨

596

క. నాకును నాయాశ్రితులకు, నేకీడు నితండు చేయ ♦ నెట్లులైనఁ దగం
డోకీశనాథ! క్రూరతఁ, గైకొనియెడు దనుజయక్షగణమును మఱియున్.

క. ²ధరణిం గల రాక్షసులను, బరికరములఁ గొనక నాకు ♦ స్వాంతంబున భీ
కరులం జంపు నభీష్టము, పరఁగిన నొకప్రేలికొనను ♦ బడలుపఱుపనే. ౨౩

సీ. ధర్మాధికారము ♦ తన కెన్న లేనట్టి పావురం బొక్కటి ♦ పగతుఁడైన
వ్యాధుఁ డొక్కండు న్వహసంబు చేరరా శీతాపనోదనా♦ద్యాతతోప
చారములను శాస్త్రసరణిగా నొనరించి యాకలినిం దీర్ప ♦ నాత్మదేహ
మాంసంబుల నొసంగిమమత భుజింపుమీ యని నియోగించెని♦దండఱకును

తే. వినఁగఁబడినదియే గదా! ♦ వీరవర్య !
యాకపోతమువంటి తిర్యక్కు గూడ
దనకళత్రము హరియించి ♦ తనవనతికి
వచ్చినట్టి వ్యాధునిఁ గొనెఁ ♦ బరమకరుణ. ౨౪

599

క. ననుఁబోటివాఁ డిఁ కేమిగ, నొనరింపఁగవలెనొ మదిని ♦ నూహింపుము నే
ననవలెనే యిట్లని; యింకను వినుమా! కణ్వమునికి ♦ గాదిలిసుతుఁడై. ౨౫

చ. మునిపతియైన కండుఁడును ♦ మున్ను మహత్తరధర్మరూపమై
తనరుచు సత్యముం దెలుపుదాని నొకానొకగాథఁ జెప్పె దా
నిని వచియించెదన్ వినుము ♦ నీవు! హరీశ్వర! శత్రునూదనా!
తనకరయుగ్మమున్ ముడిచి ♦ తన్నును గావు మటంచు వేడుచున్. ౨౬ 601

క. శరణము చొచ్చిన వానిని, బరమక్రూరుఁ డని తనకుఁ ♦ బాటిల్లెడు దు

1 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మాన. ముపాగమత్-అనియూ. 2 అంగుశ్యగ్రేణ తాన్
హవ్యా మిచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర-అనియూ.

స్తరమగు నపవాదంబును, హరింప శత్రువునునైన ♦ నగు గ్రహియింపన్.

తే. అంతియే గాని నొంపరా ♦ దతని నెవుడు;

భయముపడిగాని భీతిచే ♦ బడలినట్టు

లభినయించుచుఁ గాని యాఁయహితవితతి

నుండి యొక్కండు వైరియే ♦ యుండలేక. ౨౮

603

చ. తనమది నెంతయుం బగను ♦ దార్హనుదానిని లోనడంచుకొం

చును శరణాగతుండయిన♦చో గురుశిక్షితుఁ డౌచు నీతి యం

దును గడు నమ్మకంబుగల♦దోషవిదుండు న్వకీయజీవితం

బును విడనాడియైనఁ బనిఁపూని రిపుం దమిఁ గావఁగాఁ దగున్. ౨౯ 604

చ. శరణము చొచ్చువానిఁ దనఁశత్రువుఁ గాచిన నెట్టిభీతి యె

క్తరణిని వచ్చునో యను నిఁకామభయంబునఁ గాని, శాస్త్రవి

స్ఫురదురుభావముం దెలివిఁ ♦ బొందనిహేతువుచేతఁ గాని, యా

యరివలనన్ స్వలాభమును ♦ నాత్మను గోరియె కాని, స్వేచ్ఛచే

గరఁగుమనంబుచే నయినఁ ♦ గాని, నవ్విశక్తికి నర్హమాగతిన్. ౩౦ 605

తే. న్యాయరీతిని వానిని ♦ నరసి కావ

కుండుటయె పాపహేతువా ♦ నుర్వి నెల్ల

వారు నిందింతు; రొక్కఁడు ♦ వైరి యొకని

పరిసరముఁ జేరి వానిని ♦ శరణు చొరఁగ. ౩౧ 606

తే. ¹వాఁడు రక్షింపఁదగుశక్తి ♦ వఱలి కావ

కూరకుండిన శరణార్థి ♦ యుగశత్రు

హతుఁడై యైన నరక్షకుఁ ♦ డాదినుండి

చేసి యున్నట్టి సుకృతంబుఁ ♦ దీసికొనుచు. 3౦ 607

క. దానికి ఫలముగ నాతఁడు, పో నర్హమునైనపదముఁ ♦ బొందును దానే;

గానన్ శరణాగతుఁడగు,వానిన్ రక్షింపకున్న ♦ వచ్చు నఘము నూ! 3౧

ఆ. ²అట్లు కావకుంట ♦ నమరపదంబునఁ, బొందఁజేయ దఘముఁనొందఁ జేసి

నరకమునకుఁ ద్రోయు ♦ నై జయశస్సును, బాడుసేయు వీర్యఁబలము లడఁచు.

క. అని కండుమునీంద్రుఁడు చెప్పినయు త్రమనూనృతోక్తిఁ ♦ బ్రియమున నేనుం

బనిపూని యొనర్చెదఁ న, మ్మునివాక్యము పాపహరణఁమును ధర్మంబున్. 3౨

క. అనుపమయశము నొసంగం,గను దగునది ఫలము నిచ్చుఁకాలంబున దే

వనికాయనేవితంబగు, ఘనపదము నొసంగునదియుఁ ♦ గావునఁ గొనుదున్.

1 ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛే దపక్షితః-అనిమా. 2 అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవిశాశనమ్-అనిమా.

- ఆ. ¹ఒక్కమాటు కావు ♦ మో యయ్య నీవాడ
నార్తి బాధితుండ ♦ ననుచు నన్ను
గోరునేని భూతవారంబువలన నే
భయము గల్గుకుండు ♦ పద్ధతిగను. 33 612
- క. వానికి నభయమొసంగుదు, నానిశ్చయ మిద్ది వ్రత మనంగా నిదియే;
వానరనాథా! నిన్నే, జానుగ వరియించినట్టి ♦ శరణాగతునిన్. 33౪ 613
- తే. ఈవిభీషణుఁ డోడ్మొని ♦ యిటకు రమ్మ
శరణుచొచ్చితి నన్నడై ♦ సంతసమున
నభయ మొసఁగితి, నప్పనియైన దితఁడు
శరణు సొచ్చిన యవ్వభీషణుఁడు కాని. 3౪ 614
- క. అనుజనివేషంబును గై, కొని వచ్చిన దుష్టనుతియుఁ ♦ గ్రూరుఁడు నగు నా
దనుజేంద్రుఁడు గానీ వే, చని తోడ్మొని రమ్మ యెట్టిశత్రుని నైనన్. 3౪౪
- చ. అని యిటు రాముఁ డాడఁ బ్లవఁగాధిపుఁ డల్లన నాలకించి య
ద్దనుజవరేణ్యుఁడైనఁ దమిఁ ♦ దాలించి తోడ్మొని రమ్మ నీవె యం
చని తననమ్మతిం గొనఁగ ♦ నాత్మఁ దలంచుచుఁ జూపినట్టి మై
త్రి నెఱిఁగి లోనఁ బొంగి కులదీపకు రామునిఁ గాంచి యిట్లనున్. 3౪౫
- సీ. ధర్మజ్ఞుఁడవు లోకతతినాయకుండవు పరులకు సుఖముఁ గూర్పంగ నున్న
వాడవు నన్తార్థనర్తివి, సర్వశక్త్యన్వితుండవు నీవు ♦ హర్షదముగఁ
బలుకుట చిత్ర మేభంగిఁ గానగు నీకు సహజమే యిది; నన్ను న్నవమొనర్చి
ఫలమేమి నీకు నిమ్ములఁ గృపగల్గిన నే కదా ఫల మని ♦ యెంతువేమో!
- తే. ²నీమనంబునకే కాక ♦ నీచు నితనిఁ
జంపు మన్న నాయాత్మకు ♦ సైత మితఁడు
శుద్ధుడే యని తోచెడుఁ ♦ జమ్ము నీవు
మానుమయును జెప్పినట్టివాఁకృములఁ బట్టి. 32 617
- తే. ముఖవికాసాదిలక్షణములను బట్టి
చక్కఁగా ననుమానించి ♦ రక్కసుగళ
నినదమునఁ దోచునద్యావమును గ్రహించి
మఱియు నెన్నో విధంబుల ♦ గుఱుతు లెఱిఁగి. 32౪ 618
- క. చక్కఁగఁ బరీక్ష చేసితి, నిక్కువ మిది రామచంద్ర! ♦ నెఱిఁ బ్రాజ్ఞుండై
యిక్కడకు వచ్చి శరణని, మిక్కిలి నిను వేడుచున్న ♦ మేటిదనుజునిన్. 3౪
- క. మాతో సమునిగఁ దలఁతుము, చేతంబున నింక మైత్రి ♦ సిద్ధించెను గా

1 సకృ దేవ ప్రపన్నాయ తవాస్తీతి చ యాచతే, అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా
మ్యేత ద్వృతం మమ-అనిమా. 2 మమ చాప్యంతరా త్తాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణం-అనిమా.

నీతనితో మాకును, నాఁ, బ్రీతుండై వానరేంద్రుఁ విమలోక్తులకుఁ. 3౮౫
 క. శ్రీరాముఁడు వనచరపతి, యారాక్షసుఁ దోడితేరఁ నాగరుడునితో
 సావరాట్టువు వలెఁ దానే, యారక్కసుఁ గలసికొనియెఁ నాదృతి చెలఁగఁ.
 పదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౯ - వ సర్గము.

— యిది రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేయుట. యిది —

- క. రావణుననుజుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడై వఱలు విభీషణుఁ డభయమ్మును రాముం
 డీవిధి నొసఁగఁగ వృష్టుం,డై విభుచెంతకును రాఁగఁ నాతుర మొప్పుఁ.
 క. తనయందు భక్తులగు నా,యనుదరులను గూడి భూమిఁ నటుచూచుచుఁ బ్రా
 క్తనువును వినయంబున వంచి నృపాలునిమ్రోల వ్రాలెఁ శీఘ్రగతి తగఁ.
 తే. ధర్మమతియైన యాసురఁతల్లజుండు
 శరణుఁ గోరుచు నల్వరుఁ డనురరిపులును
 దాను దివముననుండి భూఁజానిచరణ
 పంకజంబులపై భక్తిఁ బడియె నంత. ౨౫ 624
- చ. సురరిపుతల్లజుండు కపిఁశూరులు కూడి యొకేమనంబుతో
 నిరుపమరీతి నుండు సభఁ నింగిని నుండియె వచ్చి రాఘవుం
 బరునిఁ బురాణపూరుషునిఁ భవ్యమతిం గని ధర్మయుక్తమై
 హరిగణహర్షదంబుఁ దగుఁనట్టిదియా పలుకొప్ప నిట్లనుఁ. 3౫ 625
- క. నేరావణునకుఁ దమ్ముండ, నారావణుఁ డచట నన్నుఁ నవమానింపం
 గోరి నమస్తప్రాణుల, కారయ రక్షకుండవొచుఁ నలరెడు నిన్నుఁ. ౪౫ 626
- చ. శరణుని వచ్చినాడ; ఘనఁసంపదలఁ నఖిలఁ బురంబునుఁ
 వరుసఁ బరిత్యజించి తగుఁభంగిని నీవె శరణ్య మంచు నా
 తురమున వచ్చినాడఁ గృపతో ననుఁ గావు, మదీయరాజ్యముఁ
 నిరుపమజీవితంబు మఱిఁ నిశ్చలమౌ నుఖముఁ దలంపఁగఁ. ౫౫ 627
- తే. నీయధీనంబు; లింక నాకుఁ నీదుసేవ
 పరమగతి యంచుఁ బలికినఁ పలుకులు విని
 పరమవాక్కుల నూటటఁ బడఁగఁ బలికి
 యాదరంబున *దృష్టిచేఁ నతనిఁ గాంచి. ౬ 628
- చ. కరుణ వచించె నిట్లు నినుఁ గాచితి భీతి యింకేల? రాక్షసో
 త్కరము బలాబలంబులనుఁ దధ్యముగా వచియింపు నాకు నం
 చు రహితకష్టకర్ముండగుఁడొకఁడనివిభుం డిటు తన్నుఁ గూర్చి యా
 దరమునఁ బ్రశ్న సేయ వినిఁ దానవనాథుబలంబుఁ జెప్పఁగఁ. ౭౫ 629

* లోచనాభ్యాం పిబ స్నివ-అనిమా.

1క. దనుజేంద్రుడు మొదలిడి యిట్లునియెన్; గాజేంద్రతనయ! యారావణుడా
వనజజుఁ డిచ్చిన వరమున, దనుజానురతతికి భూతతతికిన్ మఱియున్. ౮౪

క. అనిమొన గంధర్వులకును, దనుమాడఁ దరంబుగాఁడు; 1 ధూర్తుండగు నా
తనితమ్ముఁడు నాకన్నయు, ఘనవీర్యుఁడునైన కుంభకర్ణుం డలరున్. ౯౪ 631

చ. అనుపసు తేజుఁ డాతఁడు రణావని నింద్రనమానమా బలం
బునఁ బొలుచున్; బ్రహ్మస్తుఁడు; విభుప్రవరా! భటనాయకుండు శం
భునిగిరియందు యుద్ధమున 2 మున్ను బలంబున మాణిభద్రు నొ
య్యనఁ బరుగెత్తఁ జేసె; బవనాత్మజుఁ డీతనిఁ జెప్పియుండుఁ జూ!. ౧౧ 632

సీ. రావణసూనుఁ డరాతిభయంకరుఁ డింద్రజిత్తునువీరుఁ డెల్లవేళ
లను శరసంధానమును జేయువాడౌట నంగుళులకు దెబ్బ 3 లంటకుండ
నల్లెము దొడిగి వీర్యమునఁ బొల్చి యభేద్యకవచంబు ధరియించి 4 కార్ముకంబు
దాల్చియుద్ధంబునఁ దానిల్చియునదృశ్యుడై; యుండు; నదియెట్టులందు వేమొ

ఆ. యాతఁ డగ్నిహోత్రు 5 నతిహోమములఁ దృప్తి
నందఁజేసి యుద్ధమందు నలరు
వ్యూహములకు నగ్నిహోత్రునిమహిమచే
గావరాక వైరిగణముఁ జంపు; ౧3 633

క. ఆతనికి మహాపాహ్నుఁడ, డాతతబలుఁడౌ మహోదరాఖ్యుఁడు గ్రూరుం
డై తగు నకంపనుఁడు వీరేతఁకి సునహాయులును భటేశ్వరులు నుమీ! ౧౪

తే. కామరూపులు దిక్పాలకప్రతిములు
మాంసశోణితభక్షకుల్ 6 మఱి యుదగ్రు
లగుచుఁ బదికోట్లు లంకాపురాంతరమునఁ
గాపురంబున్నవారు రాక్షసులు రామ! ౧౫ 635

క. వీరలతోఁ గూడియె సుర, వైరివిభుం డతఁడు లోకవర్యులతోడన్
బోరెను ధీరుండయి సుర, వీరులతో దిక్పతులను 7 వెన భజించెన్; ౧౬

చ. అనిన విభీషణోక్తి విని 8 యాదృఢవిక్రముడైన రాముఁ డా
త్మను సకలంబు నెంచి బహుమానము మీఱి వచించె నిట్లు లో
యనఘ! విభీషణా! యిట మహాత్తరశౌర్యముచేత రావణుం
డొనరిచినట్టి కార్యముల 9 నొక్కటి నేఁ దలపోయ లెక్కగన్. ౧౮ 637

క. దనుజేంద్రు దశాన్యుఁ బ్రహస్తుని రావణబంధుజనుల 10 దురమున వధియిం
చి నినుం బతిగాఁ జేయుదు, విను మిది సత్యంబు సుంత 11 వృథగా దెవుడున్.

క. దనుజుఁడు ధరణికిఁ జెంతను, గనుపట్టు రసాతలంబు 12 గానీ బలియుం

1 గంధర్వాసురతక్షసాప్ - అనిమా. 2 రావణానంతరో భ్రతా మమ జ్యేష్ఠ శ్చ పితృ
వాన్ - అనిమా.

- డిన పాతాళము గానీ, తనగురువగు బ్రహ్మయుండు ♦ తల్లొకంబున్. ౧౯౫
- క. శరణం బని చొచ్చిన నా, శరణులఁ దప్పించుకొనఁగఁ ♦ జాలఁడు ప్రాణో
త్కరయుక్తుఁడైనఁ బెనునం, గరమున రావణునిబంధు ♦ గణపుత్రులతోన్.
- క. పొరిపుచ్చ కయోధ్యను నేఁ, జొర నిట్లని నాకు మిగుల ♦ శూరులుగా నీ
ధరఁ దగుభ్రాతృత్రితయము, బరికించుచు నొట్టిడుదును ♦ వారిల్లపైనన్. ౨౧
- చ. అనుటయు నెట్టికార్యమును ♦ నైనను లీలఁగఁ జేయఁ బాలుగా
మునిమృదువాక్యముల్ దనుజఃముఖ్యుఁడు ధర్మహితాత్ముఁ డాదృతిన్
విని తలవాంచి మ్రొక్కి యిటు ♦ విన్నవముం దమిఁ జేయఁబూనె నీ
వని దనుజాళిఁ జంపునను ♦ యంబున సాయమొనర్తు నేనుఁ జూ! ౨౨ 642
- క. లంకాపురి నెదిరించెద, జంకక నాశక్తిరీతి ♦ శత్రుబలము నా
బింకముకొలఁదినఁ జంపెద, నింకను నేమాన తన్న ♦ నంతయుఁ బ్రేమన్. ౨3
- క. ఈరీతి మాటలాడెడు, వీరుని నాతనిని రాజఃవీరుఁడు కరుణా
పూరిత దృష్టిం గని తమిఁ, జేరం దీసికొని కరముఁ ♦ జేర్చె గవుఁగిటన్.
- క. తనపిన్నతమ్ము నంతటఁ, గని తుష్టుం డౌచు వేగ ♦ కడలిజలంబున్
గొనిరమ్ము మహాప్రాజ్ఞు ని, తని నాజలమునను దనుజఃతతినాథునిగన్. ౨౪ 645
- ఆ. ఇతఁడు కోరకున్న ♦ నిట్లు చేయఁగ నేనుఁ, దలచినాడఁ గానఁ ♦ దత్తణంబు
యసురవిభునిఁ బ్రీతి ♦ నభిషేక మొనరింపు, మిట్టి పనికిఁ దగుదుఃవీవే నుమ్ము.
- క. అని రాఘవుండు పల్కం, గనె లక్ష్మణుఁడు పతియాజ్ఞఁ ♦ గపిగణముఖ్యుల్
గనుచుండ వారినడుమను, ననువుగ దనుజేంద్రుగాఁగ ♦ నభిషేకించెన్. ౨౬
- ఆ. వేగ రాముఁ డవ్వీభీషణుపై నిట్లు, చూపినట్టి కృపను ♦ జూచి కవులు
హర్ష మలర నటచిఃయామహాత్ముని రాము, బాగు బా గటంచుఁజలికి రంత.
- క. మంతనమున నొకతటి హను, మంతుఁడు సుగ్రీవుఁడు గుణఃమహిమని గీర్త్యా
క్రాంతదిగంతం విభీషణు, నంతనమునఁ బలికి రిట్లు; ♦ సాగిర మెపుడున్. ౨౭ 64౮
- తే. దుస్తరంబగుఁ దలపోయఁ ♦ దోఁప దవధి
వరుణునకు నాటపట్టు, తీవ్రప్రతాపు
లైన యీకవివర్యులఃతోను మనము
దాటఁ గలమెట్టు లీనముఃద్రమును జెపుము. ౨౮ 650
- క. మన మీబలములతోడ న, దనదీపతియైన వరుణఃధామమును జవం
బున నెట్లు దాటఁగలమో, యనెడునుపాయంబు తోఁప ♦ దరిసిన మాకున్.
- చ. అన విని ధర్మవేత్తయగుఃనాదనుజేంద్రుఁడు వారితోడ ని
ట్లనియెను; రాఘవుండు వరుఃకాలయమున్ శరణంబు పొందనా
వననిధి యిద్ది రాఘవునిఃవంశమునన్ గురుకీర్తి గాంచి యు
ర్విని జెలువారు నానగరఃవిశ్వవిభూతము నాత్మజాళిచేన్. 3౧ 652

క. మును త్రన్వంబడి యింతిం,తని చెప్పఁగ రాని కొలఁది ♦ నలరెడు మతిమ.
 ధ్నుఁడైన సముద్రుండును, మనమున నాయుపకృతిని సమస్తమెఱుఁగుఁజూ!
 చ. శరణముఁ జొచ్చినంత నృప♦న త్తముకార్యమురీతి నెంచి యా
 దరమున మేలు చేయుఁ దఱి ♦ దప్పక యంచు విభీషణుండు సా
 గరునియుదంతముం దెలియఁ ♦ గల్గినపండితుఁ డౌటఁ దోచిన
 ట్లరసి వచింపఁగా వినుచు ♦ నాహనుమంతుఁడు వానరేంద్రుఁడు. 3౨౪ 654

* తే. రామలక్ష్మణులున్న యా♦భూమిఁ జేరి;
 రంత విపులతరంబగు ♦ నట్టి గళము
 తనరు సుగ్రీవుఁ డాదృతి ♦ దనుజనాయు
 కునిశుభోక్తినిఁ జెప్పఁ జూ♦నె నిటు లెంచి 33౪ 655

క. తనయంత ధర్మశీలుఁడు, గనుకన్ శ్రీరాముఁ డట్లు ♦ కపిపతి యెఱిగిం
 చిన యాయుపాసనమునకు,ననుమోదముఁ జూపె; రాముఁ♦దంతముదమునన్.
 చ. తనగురు తేజ మెల్లఁ దగ ♦ దతుఁడు తా నగుఁ గార్యముల్ పొన
 ర్పచు నటులయున్ న్యాయమును ♦ బట్టి హరీశ్వురుపల్కు గౌరవిం
 చునటులఁ బ్రీతిమై స్వసహ♦జుం గని సుస్థితపూర్వకంబుగా
 ననియె విభీషణోక్తి మది ♦ నారయ నాకును సమ్మతంబు నూ!. 3౨౪ 657

క. నీకును సుగ్రీవునకును, నాకరణిని సమ్మతంబె ♦ యైనఁ బలుకుమా!
 యాకపిపతి పండితుఁడగు, నీకున్ దగుమంత్రమందు ♦ నేర్పు మిగులఁగన్.

తే. ఏది మీ కిద్దఱకు మది ♦ కిష్ట మగునొ
 దానిఁ దగ నిశ్చయించి నా♦తోను జెప్పుడ;
 యనిన వీరులు వారిర్పు ♦ రంజలులను
 బట్టి రామున కిట్లని ♦ పల్కి రపుడు. 3౮ 659

తే. ఏయుపాయంబు తోచని ♦ యి త్తటి సుఖ
 ముగను గార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగినరీతి
 నివ్విభీషణుఁ డాడిన♦యూపలుకులు
 మాకు నిష్టము లేల కా♦వో కృపాత్మ!. 3౯ 660

క. ఘోరంబయి గురుతరమా, వారిధి నిద్దాని నేతు♦బంధనమున దు
 ర్వారప్రతాపమున నిక, వారింపక లంక కరుగ♦వచ్చునె? తలఁపన్. 3౯౪

క. సుర లనుచులు దివిజగజ్జేశ్వరుఁడును నీశ్రోవ విడిచి ♦ సాధింపఁగ లే

* తత శ్చాఖ్యాతు మాశేభే విభీషణవచ శ్చుభిష్, శుగ్రీవో విపులగ్రీవ స్సాగర స్యోపశే
 శనమ్-అనిమూ. ఇచటఁ జెప్పు నారంభించెనని తోచును. అవలరాముఁ డందులకు సమ్మతించెనని
 యున్నది చెప్పినవిధము లేదని శంకింపరాదు. ప్రాయశముగాఁ గవులశైలి యిట్టిది. చెప్పినట్లే
 గ్రహింపవలయు.

- రురుబలమున లంకను; నో,ధరణీశా! మంత్రశక్తిఁ దగు నీతఁడు నూ! . ౪౦౫
- క. కనుక విభీషణుఁ డాడువ,చనము యథార్థంబె కాన ♦ సరగున నశ్లే
యొనరింపుఁ డింకఁ గాలం,బును నూరక పుచ్చచలదు ♦ భూపలలామా! . ౪౧
- తే. చాలు నాలస్య మి త్తటి ♦ సై న్యములను
గలిసి రావణుఁ డేలులంకకును బోయి
చేరునట్లు ప్రార్థింపుఁ డీసింధువు నని
పల్క శ్రీరాముఁ డంతట ♦ భద్రమతిని. ౪౧
- *తే. సదనదీపతియా వార్ధి♦నాథుతీర
మందు దర్శలు పఱచి తా ♦ నందు వేది
యందు హుతవహుఁడుం బోలె ♦ నలరుమదిని
బవ్వళించెను గార్యంబుభంగి నెఱిగి. ౪౨

664

665

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦ - వ సర్గము.

❧ { రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుఁడు } ❧
పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట.

- క. తగువాత లంకనుండియె, యరుదెంచి సరాక్రమాధ్యుఁడొ శాన్యాలుం
దురువార్ధితీరమునఁ గపి,వరపాలితకీశబలము ♦ వచ్చి విడిసినన్ . ౧
- క. కనుఁగొనియె నేర్పునన్; దు,ర్జనమునఁ దగి రాక్షసులకు ♦ రాజయి బలియై
తనరెడు రావణునకు నా,దనుజుఁడు చారుండు వాఁడు ♦ తగినయుపమతోన్.
- చ. వనచరసేన నెల్లఁ గని ♦ వైశమ లంకకుఁ బోయి రావణుం
గని యిటు వల్కె; నల్లదె యఁగాధముగాఁ దగి యప్రమేయమై
వనధిద్వితీయ మిద్ది యని ♦ పల్కఁగనై కపిభల్లుకాళి లం
కను గబళింప వచ్చెడిని; ♦ గార్జుకముల్ శరవర్యముల్ తగన్ . ౩
- సీ. దశరథభూపేంద్ర,తనయు లిద్దఱు రామలక్ష్మణుల్ సోదరుల్ ♦ లలనయున్న
స్థలమునకున్ రాఁగఁదలఁచియున్నా రటనతులకాంతులఁ గ్రాలు♦నాయరువురు
సంద్రముం జేరి యఁచ్చట నిల్చియున్నాడు;కపిసైన్య మది నలుఁగడల నెట్లు
గాంచిన దశయోజనాంచితస్థలమును సావరించి చెలంగె ♦ నతిజవమున
- తే. దాని తత్వ మెఱుంగఁగాఁ ♦ దగు నృపేంద్ర!
నీదుపంపున దూతలు ♦ నేర్పు మెఱయ
నిప్పుడే చని పారల ♦ నెఱిగి రాఁగ
వలయు; దానము సామము ♦ వలసినట్లు ౬

669

- క. ఈవిషయంబున భేదం, బేవిధమున నెద్ది తగునొ ధౌటిఁగి యొనగుపం
గా వలయు దండమున కట, నేవడువున వీలు లే దహీనబలము నూ!, ౭
- మ. దనుజేంద్రుండగు రావణుండు తదుపంతం బెల్ల నాలించి చ
య్యన నన్యగ్రమర్తి న్వకృత్యమును జేయం జాలఁగా నెంచి; యే
పనినే జేయఁగఁ జాలువారలను దాఁ బ్రాధుండుగా నొప్పు నా
దనుజున్ వీరు శుకాఖ్యుఁ గాంచి సలికెన్ ధాతృర్య మేపారఁగన్. ౮౫ 671
- క. చని నీవు వానరేంద్రుని, ఘను నానుగ్రీవుఁ గాంచి ధ కఠినంబే గా
క నితాంతము మృదువయయిం, పునుగుల్కెడువాక్కులలరఁబూనికమీఱన్.
- క. నామాటలుగా నించుకయే, మీఱక యిట్టులను; హరీశ్వర! వినుమా!
భూమిం బేరొందిన కుల, మా మర్కటములను నీది యశమునఁ బొలుచున్.
- చ. కనుక నకారణంబుగఁ బగం గొనకుండు, మహాబలుండవౌ
టను నిల నల్పమానవుల ధాంభికులన్ గొలువంగ రాదు; పా
వనమగు బ్రహ్మవంశజని ధాసిలు ఋక్షరజుండు వానికిం
దనయుండ వీవు కావుననె ధ తప్పక బంధుండ వౌదు నాకు నూ!. ౧౦ 674
- ఆ. రాము నాశ్రయించు ధ ధేమి లాభము నీకు, నాశ్రయింపకున్న ధ హానియేమి
కనుక నిష్ఫలంబుఁగాఁ దగువై రంబు, తగదు నాకు వాలిఁతగు నఖిండు. 675
- క. దానిం బట్టి సహోదరుఁడౌ ననఁదగు నిన్ను వానఁరాధిప! నాతోఁ
బూనుము నఖ్యము సేయఁగ, జానకీ గొనితెచ్చి తప్పు ధ సల్పితి వనెదో?
- క. మతిమంతుఁడైన నృపనుతు, సతి దొంగిలి తెచ్చినను బొసంగదు దానన్
మతిమంతా! కపినాయక!, క్షితి నేమియు హాని నీకుఁ ధ జేరుము పురినిన్.
- శా. ఆరంభించినకార్య మెట్లుడుగనౌ ధ నం చాడెదో? లంకనాఁ
బారావారసమావృతం బగుటచే ధ వారాశినిం దాటి రా
నేరీతిన్ నరకీశసంతతికీ గా ధ దెన్నంగ గంధర్వదై
త్యారుల్ చేరఁగరాదు వానరులు మఁర్యారుల్ తగన్ జాలునే. ౧౨౫ 678
- చ. అని వచియించినాఁడ నని ధ యాతని కెంతయుఁ జెప్పు మన్న నా
దనుజవరేణ్యునాజ్ఞఁ గొని ధ తత్త్వణ మాశుకుఁ డొక్కపక్షియై
చనఁదగు నంచుఁ దత్తనువు ధ జానుగఁ గ్రాలఁగ నభ్రవీధి కొ
య్యనఁ జని వానరాళిగలఁచుచ్చటికిన్ నడిఁ బోయెఁ బూన్కితోన్. ౧౩౫
- క. వననిధిమీఁదను వినువీ, ధిని బహుదూరమ్ము పోయి ధ తీరంబున ను
న్ననిఖిలపై న్యము గని యా, వినువీధిన యుండి యతఁడు ధ వేడుక మీఱన్.
- *క. తనతోడ దురాత్ముండగు, దనుజేంద్రుండు పల్కినట్లు ధ తప్పక వినిపిం
చెను నుగ్రీవుని గని; యా, వనచరు లమ్మాటలు విని ధ వానిన్ బలిమిన్. ౧౪౫

తే. పట్టుకొని పిడికిళ్లను ♦ గొట్టి పక్ష

ములను విఱుగంగఁ జేయఁగ ♦ నెలమి మింటి

కెగసి ముట్టడి నల్పి ర ♦ శ్లేఘమిఱు

బలిమి నాతనిఁ గైకొని ♦ వార లంత. ౧౬౫

682

క. పడఁద్రోయఁగ నటనుండియె, పుడమిని వేగముగఁ బడియె ♦ భూరికపీంద్రుల్
కడువడిఁ బీడింపంగ శుకుఁడు రామునిఁ బేరుకొనుచుఁ ♦ గొంకక పలికెన్.

క. దూతల వధింప రెవ్వరు, చేతస్ఫులఁ గరుణలేక ♦ చేరి నధింపన్

బ్రీతులయిరి వానరు లిట, నీతటి వల దనుచు నిలుపు ♦ మిఁకఁ జక్కంగన్.

సీ. వ్రభువు వచించిన ♦ పల్కును జెప్పక యెవ్వఁడు స్వయతంబు ♦ నితరులకును

బలుకునో తనకుఁ జెప్పనిమాట చెప్పిన యీదూత వధకన్దుఁ ♦ డగునుజమ్ము;

శుకుఁ డిట్లు చాచి నేడ్చుచుఁ బల్కినట్టి యావచనంబు విని రఘు ♦ వగ్గుఁడతనిఁ

గరుణించి తాడన ♦ కర్కము నొనరించువనచ రేంద్రులఁ గని ♦ యనియె వీనిఁ

¹ఆ. జంపఁ బూనకుఁ డిఁకఁ ♦ జాలు నంచని పల్క

నతఁడు విడువఁబడుచు ♦ నాకపికృత

వీడనమున దృఢత ♦ వీడి తేలిక గని

నట్టిపక్షములను ♦ నభ్రమునకు. ౨౧

683

క. చనఁ జాలి వనచరేంద్రున, కనియెన్ మరలను; హరీశ ! ♦ యతిశయబలమున్
గని శక్తియలర విక్రమమునఁ బొల్పినవాఁడవు కపి ♦ ముఖ్యుఁడవు సుమా!.

క. దనుజుండు లోకరావణుఁ, డనఁబడు వాఁడొను గాదె ♦ యట్లగుటను నే

నును నీవలనం బ్రతిభా,వను గొనకయె పోయినంతఁ ♦ జంపును నన్నున్. ౨౨

ఉ. కావున నేమి చెప్పఁదగుఁ ♦ గార్యము దాని వచింపు మన్న; నా

రావణదూతవాక్కుఁ గపి ♦ రాజు మహాబలశాలి వించు నా

రావణదూతతో ననియె ♦ రామునిమైత్రి ²నదీనసత్వఁడై

నీవిభుచెంత కేగి యవి ♦ నీతుని నాతనిఁ గాంచి యీగతిన్. ౨౩

684

క. నామాటలుగాఁ జెప్పుము, నామిత్రుఁడ వీవు గావు ♦ నాకుఁ గరుణ నీ

పై మరలింపన్ హేతువ, దేమాడ్కిం గనినఁ దోచ ♦ దించుకయైనన్. ౨౩౪

సీ. ³ఉపకారమును నాకు ♦ నొక్కపు డేనియుఁ జేయలే దటుగాన ♦ నేయెడలను

బ్రియుఁడవు గావు నా ♦ ప్రియమిత్రుఁడౌ రాఘవున కీవు నీబంధు ♦ జనులు వైరు

లగుటచే నాకును ♦ బగవాఁడవే యాదు; పుసకార ముండని ♦ మ్మురుబలుఁడను

వానిమిత్రుఁడ నౌట ♦ భ్రాతృతుల్యుండనుగద! యంచుఁ బల్కు దో ♦ కడువిరోధి

ఆ. యైన వాలివోలె ♦ నంతంబు నొందింప, నద్దుఁడ వగు దీవు ♦ హరియునైన

1 స చ పత్రము తూర్భత్వా-అనిమా. 2 తూర్ణ మదీనసత్వః-అనిమా. 3 స చోపకర్తా
౭. సి న మే ప్రియో౭సి, ఆరి శ్చ రామస్య సహానబంధః-అనిమా.

నాపురంబుఁ జొరఁగ ♦ నోపునే యంటివే, నిన్ను నీదుసుతుల ♦ నీబలముల.
క. నీదాయాదుల బంధుల, నే దయయే లేక పూన్కి ♦ నీటొనరింతున్;
నాదగు భూరిబలంబును, గాదనక భవత్పురంబుఁ ♦ గని భస్మముగన్. ౨౫

తే. చేయఁ జాలును; మఱియొక ♦ మాయఁ బూని
వేటు స్థలమునకుం బోవు ♦ విషయమందు
నేమి యొనరింతు వంటివా! ♦ యింక మూఢ!
సురలు సురపతియును వచ్చి ♦ యరసి నిన్ను. ౨౫౪

692

తే. కాచినను, నీవు నెక్కడఁ ♦ గానఁబడక
పోయినను సూర్యద్వారంబు ♦ పొంతనున్న
నల్లె పాతాళమున కేగి ♦ యందు నున్న
రాముచేఁ జావకుండంగ ♦ రాదు సుమ్ము. ౨౬

693

చ. జనపతి వై చు బాణములు ♦ సత్వరమే నినుఁ జుట్టుముట్టి లో
కనిచయమందు రాక్షసులు ♦ గాని పిశాచములైనఁ గాని గా
వను దగునట్టి యాయసుర ♦ వగులు గాయకులైనఁ గాని నా
మనమునఁ జూడ లేరు కృప ♦ మైకొనఁ గావవలంతు రెవ్వరున్. ౨౭

694

తే. వృద్ధుడై యసమర్థుడై ♦ వెలయు నాజ
టాయువును జంపినందున ♦ నే యశంబు
వీర్యవిషయంబునన్ నీకు ♦ వెలయఁ గలదొ;
యతివఁ దెచ్చెడుతఱిఁ జేయ ♦ ననువు గాక. ౨౮

695

క. ఊరకయుండెను గద మా, క్రీశ్రీరాముం డిప్పు డేమి ♦ చేయు ననెదవో
యారమణి విశాలాక్షిని, భూరమణుఁడు రాముఁ డున్న ♦ పుష కాకున్నన్.

క. ఆతనితమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁ, డాతరుణికిఁ జెంతనున్న ♦ యపుడే నీవి
ఖ్యాతబలంబు గనంబడ, నాతఱిఁ దెచ్చితివె? వార ♦ లట లేనియెడన్. ౨౯

క. కొనివచ్చినావు దానన్, గనఁబోవుననర్థ మెన్నఁ ♦ గా లే విసిరో;
ఘనబలుని మహాత్ముని దే, వనికరదుర్ధర్ష రాము ♦ నతివిక్రమునిన్. ౩౦

698

ఆ. నీకు సంతకుం డని యిపుడును నెఱుంగ
వనుచుఁ జెప్పు మనియె; ♦ సంత వాలి
తనయుఁ డఖిలకీశ ♦ తల్లజుఁ డంగదుఁ
డర్కతనయుఁ గాంచి ♦ యనియె నిట్లు ౩౦

699

చ. హరివర! వీఁడు దూతయగు ♦ నయ్య! దురాత్మునిచారుఁడంచు నా
కరయఁగఁ దోచుచున్న దితఁ ♦ డందఱిముందటనుండి యాత్మలో
వరునఁగ నన్తదీయభట ♦ వారము రీతి నెఱింగినాఁడు క
ర్బురునిఁ దగంగఁ గట్టఁదగుఁ ♦ బోవఁగనీయఁగ రాదు లంకకున్. ౩౧

700

తే. ఇద్దియే నాకు నిష్టమై యిప్పుడున్న
యది యనఁగ నంత సుగ్రీవుఁ నాజ్ఞ నొంది
హరులు వినువీధి కెగసి యేయండలేని
పగిది నేడ్యెడు శుకునిని బట్టి కట్టి. 32

701

క. చనకుండఁ జేసి రాగ్రహ,మున మిక్కిలి చెలఁగుకీశముఖ్యులు తన్నున్
గనికరము లేక వీడిం,చిన శుకుండు మహాత్ముడైన యీ శ్రీరాఘవునిన్. 33

తే. వేరుకొని యార్చుచుం బల్కెఁ బృథ్వీనాథ!
నాదుతెక్కలు విఱుచుచున్నారు బలిమిఁ
గరుణ యిసుమంతయునులేక కవులు నాదు
నయనముల లాగుచున్నారు నన్ను గావు. 34

703

తే. ¹నిరపరాధిని నే నొట మరణ మొందు
వాడ నే నిందు జననాదిపరమపదము
నొందుదాఁక నే నెట్టియత్సృగ్రహ
ములను జేసితిని యివ్వ తొలఁగి నన్ను. 35

704

క. నిను బొందుఁ జుట్టి యనియే,డ్యెను; రాముం డవుడు శుకునిచింతను విని నా
నిని జంపనీక దూత ని,తని వదలుం డంచుఁ గీశతతి కాజ్ఞ యిడెన్. 36 705

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౧ - వ సర్గము.

అథ రాముండు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి విసికి బాణప్రయోగము
సేయఁ బూన లక్ష్మణుండు వెలదనుట.

చ. ²వననిధివేలయందు రఘువర్యుండు శత్రునిఘాతనుండు ప్రా
ర్థనమును జేయఁగాఁ గఠినదర్భలు వైచి మహాసముద్రునిం
గని కరయుక్తముల్ మొగిచి కమ్రతరంబయి భోగిదేహ మ
ట్లనుషమమార్దవంబు గల యాత్మభుజంబును దిండుగాఁగఁ గై
కొని తమిఁ బ్రాజ్ఞులుం డగుచుఁ గోరిక మీఱఁ బరుండఁ బూన్కితోన్.

సీ. ³శ్రీరామచంద్రుడక్షిణబాహువు మునుపు కనకరత్నాభరణనికరాంచి
తమయి యొప్పారెడుఁదరుణులు సైరంధ్ర లలిగభీరాళయ లాదరమునఁ

1 ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్తయా వ్యాకుభం కృతం, సర్వం తదుపపద్యేథా జహ్యం చే
ద్యది జీవితమ్-అనిమా 2 దర్భా నాస్తీర్య రాఘవః-అనిమా. దర్భాన్ శత్రుగ్రకుళాన్-అని
వ్యాఖ్య. 3 భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్ట మనేకధా-అనిమా. భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్ట
మితి. రామ సైన్యకదారత్వా త్పరమనారీశజ్ఞేన శ్రేష్ఠపరిచారికా వివక్షితాః-అనివ్యాఖ్య. దీనిచేఁ
బెక్కుమంది భాత్యలు కలరను దుర్వాదము పటాపంచలు కాక మానదు.

- గనక కేయూరముల్ ♦ గ్రాల ముక్తారత్న భూషణంబులతోడ ♦ బొలుచు మాస్త
ములతోడ బహువార ♦ ములుచందనాగురుముఖవస్తు సముదయ ♦ ములనునలుగు
- తే. విడియుఁ బూతలు పూసియు ♦ నింక నెన్నొ
విధమూలం గయిచేయఁగ ♦ వెలయుచుండు
నద్ది పరిమళయు క్తమై ♦ యలరుచుండు
నరుణచందనచర్చల ♦ నందియుంట. 3 707
- క. బాలారుణరుచు లట్లుగ, వాలాయము చెన్నుమీఱి ♦ వఱలును; మఱియున్
మేలై న హంసతూలము, చే లలితంబై నపాన్పుఁ ♦ జేరిన వేళన్. ౪ 708
- క. గంగాజలగతతక్షకు, నంగమువలె లలితమగుచు ♦ నవనితనయదా
మంగళమగుశిరముపయిఁ జె, లంగుచుఁ జెలువారుచుండె ♦ లలితతమంబై. ౫
- చ. అని యుగతుల్యమై రివుల ♦ కార్తిని గూర్చుచు, సజ్జనాళికిన్
ఘనతమమోదముం గలుగఁగా నొనరించుచు దీర్ఘమాచు, నా
వననిధి దాఁకఁ బెంపలర ♦ వర్ధిలు భూమికి నాశ్రయంబుగాఁ
దనరుచుఁ జూడఁజూడ వితఃతంబయి సొంపుల కాశ్రయంబునై. ౬ 710
- సీ. అప్రదక్షిణముగా ♦ నంబుల విడిచెడుతఱిని బ్యాఘాతముల్ ♦ దాల్చియుండు
నదియయి, పరిఘను ♦ ట్లతిదీర్ఘమయి గోసహస్రములన్ బ్రాహ్మణాళి కొనఁగి
నదియయి, విఖ్యాతి ♦ నందినదై యున్న యాదక్షిణభుజము ♦ నతినమర్థఁ
డై న రాముఁడు దిండు ♦ నట్లొనరుచుకొని; మదిలోన నాకిప్పు ♦ మరణ మేని
- ఆ. వనధితరణ మేని ♦ యొనరుఁగా కని పూన్కి
యొప్పఁ జేసికొనుచు ♦ నొగి నియతులఁ
గాయశుద్ధిఁ దాను ♦ గావించుకొని ప్రయ
తుఁడయి మౌన మూని ♦ తోయనిధికి. ౯ 711
- తే. ఎదురుగా శయనించె, ని ♦ క్లేసఁగునియమ
మునను దర్భాసనముగల ♦ మొఱకు నేల
రమణ శయనించియుండఁ ద్రిఃరాత్రము లెటొ
గడచె; నయవిదుఁడై ధర్మకలితుఁ డగుచు. ౧౦ 712
- క. తనరారురాముఁ డీగతి, దినత్రయము నొక్క రీతిఁ ♦ దెంపున శయనం
బును గని సరిద్విభుండగు, వనరాశి నుపాసనంబు ♦ భక్తిని సల్పెన్. ౧౧ 713
- *క. అతిమందమతి సముద్రుఁడు, క్షితిపతి రాముండు నియతి ♦ చెలఁగ విధిని ద
న్నతిభక్తిఁ బూజసేసిన, నతనికిఁ గన్నడక యుండె ♦ నజ్ఞతవలనన్. ౧౨ 714
- క. వననిధిపయి రాముం డంత నించు కాగ్రహముఁ బూని ♦ తనకనుఁగొనలం
దును రక్తిమమ్ము తోఁపఁగఁ, దనచెంగట నున్న చిన్నతమ్ముని ఘనునిన్. ౧౩ 715

క. అనుపమలక్షణుఁ గని యిట్లనియెను; సాగరుఁడు నాకు ♦ నగపడకున్నాఁ
డనుజా! యీతనిగర్వముఁ, గనఁబడెఁ గద! లోకమందు ♦ తమ శాంతంబున్.

తే. తప్పు సైచుట ప్రియవాదితన్ మెలఁగుట
మొదలుగా సాధుసద్గుణంబులు దురాత్ము
లందుఁ జూపిన ననమర్థుఁ ♦ డందు రతని;
నట్టివారికిని నమర్థుఁ ♦ డెట్టి డనెదో? ౧౮౪

717

చ. వినుతులఁ దన్నుఁ దా నె కడు ♦ వింతగ సంస్తుతిఁ జేసికొంచు నె
మ్మనమున నిర్దయం జొనిపి ♦ మాటికి మాటికి వంచకుండెయ్యె
జనులను బాఱఁదోలుచును ♦ సజ్జనదుర్జనభేదహీనుఁడై
యనయము దండనంబు తగు ♦ నంచు నొనర్చుచు నున్న దుర్జనున్. ౧౮౫

క. తెలివి యన లేని జనములు, తలఁతురు శక్తునిగ; ననుజ! ♦ ధరణిని నిందున్
దలపోయ *సామమున నే, బలవంతుండనెడుకీర్తి ♦ బడయం డెవఁడున్. ౧౮౬

సీ. సామముచేతనే ♦ శౌర్యవంతుండను యశమును బడయఁ డేయిగ్గుఁడయిన
ననిమొన సామంబునను విజయంబును బొంద శక్యము గాదు ♦ వూని దండ
నమె వీనికిన్ సాధనము సుమ్ము లత్తుణా! మకరాలయం బిదఁ న్నచ్చరాళి
నిర్భిన్నమకరమై ♦ నిరతనిరుద్ధతోయంబయి యుండనో ♦ నరయ మకర

తే. శవము లెల్లను దేలాడ ♦ సత్వహీన
మగుచు నుండును జూడు; మహాశరీర
ములఁ జెలంగెడు సాముల ♦ బలుతనువుల
హస్తమత్స్యకరంబుల ♦ నడరి నేను. ౧౮౭

720

చ. శరములఁ ద్రుంచివై చెదను ♦ సత్వరమే కనుచుండు లత్తుణా!
గురుశరపంక్తి వైచి యిట ♦ గొప్పరణం బొనరించి శంఖముల్
పరఁగెడు శుక్తికావితతి ♦ పర్వెడు చేపలు గ్రాహముల్ నిరం
తరము భయంబునం బొదలఁ ♦ దాను బయోధియు నార్తి నొందఁగన్. ౧౮౮

క. ఒనరింతు; నోర్పుబలముగఁ, దనరారెడు మీకు నిద్రి ♦ తగునే యనెదో
కనుమా! లత్తుణ! తమనే, యనిశము గల దక్షు నన్ను ♦ ననమర్థునిగన్. ౨౦

క. వనరాళి వీడు తలఁచెను, దనమనమున నీ! తమయును ♦ దగునా యిక నీ
తనియందు; నాకు నింకను, దనరూపముఁ జూపలేదు ♦ తగు సామమునన్. ౨౧

క. అనుజా! చాపము దెమ్మా! యనిలాశనతుల్యములయి ♦ యతిభీతిని గొ
ల్పును దగు శరములఁ దెమ్మా! వనధిని శోషిల్లఁ జేయుఁ వాడను నిపుడే. ౨౧౪

చ. శరముల నీజడాత్మకుల. ♦ సాధుహితంబును జేయ నెంచ కీ
కరణి గభీరతం దనరుగంధిని శోషిల నేను జేయఁగా

* న సామ్నా శక్యతే కీర్తిః-అనిమా. 1 మహాభోగాని మత్స్యనాం కరిణాం చ కరా
నిహ-అనిమా. కరిణాః మత్స్యనాం-గజాకారమత్స్యనామ్-అనివ్యాఖ్య.

- హరిగణ మెల్లఁ గాల్పడల ♦ నంబునిధిం దరియించుఁ గాక; సా
గర మిది ఖోభ మొందక నిఁకామము భీకరమై చెలంగియున్. ౨౨ 725
- క. అతికోపంబునఁ దగు నా, వితతాంబకశక్తిచేత ♦ వెతలం గను; ను
ద్ధతిమీఱఁ గలఁచిపుచ్చెద, హితముగఁ గనుఁగొనుము; నేనుఁనింకత్తణమునన్
సీ. సతతభీకరభంగఁనంతటిఁ జెలఁగియు నన్నిప్రక్కలనున్న ♦ యట్టివేల
లను మీఱకుండు నీవనరాళి బాణముల్ వైచి వేలల మీఱి ♦ ననుధపై ని
బ్రవహింపఁజేసెద; ♦ వనధిరక్షితులైన దనుజులు కావరా! ♦ యనెదవేమొ
యిపుడె మహార్ణవం ♦ బెల్లరాక్షసులతో ఖోభిల్లఁ జేసెదఁ ♦ జూడు మీవె
తే. యనుచుఁ బల్కుచుఁ జాపంబు ♦ నవధరించి
కోపవిస్ఫారి తేక్షణుండ్లై పరఁగుచుఁ
బ్రళయకాలాగ్నివలె మండిఁపడుచు రాముఁ
డతిదురాధర్వుడై యుండె; ♦ నంత మఱియు. ౨౫ 727
- చ. అరిభయదంబుగాఁ దనరుఁనాధనువున్ గ్రహించి లాగి భీ
కరశరపంక్తికిన్ జగము ♦ కంపము నొంద శతక్రతుండు దు
స్తరకులిశంబులన్ విడుచుఁచందమునన్ భయదాంబకౌఘమున్
బరఁగఁగఁ జేసెఁ దేజమున ♦ భాసిలి వేగమునం జెలంగుచున్. ౨౬ 728
- తే. ఆశరంబులు సర్పంబు ♦ లార్తినొందు
నట్లు వనరాళిజలములఁయందుఁ జొచ్చె;
నపుడు విస్తృతభంగాళి ♦ యనిలఘట్ట
నమునఁ బుట్టిన భూరిరఁవమునఁ గూడి. ౨౭ 729
- తే. నక్రమకరసమూహమై ♦ నైజముగనె
భయదమగుఁ గావున మఱింత ♦ భయము దోఁపఁ
జేయుచుండెను; దీరంబుఁ ♦ జేరి పెద్ద
యలలు కొట్టుచునుండె వేలలను వరుస. ౨౮ 730
- క. అలలు కలంగిన శంఖం, బులు ముత్తైపుఁజిప్ప లొకటఁ ♦ బొంగి పయికి రాఁ
బెలుచన్ బాణజ్వాలలు, గలియుటఁ బొగ లెగయ నూర్చిఁగణములతోడన్.
- క. సుడివడుచుండెను బాణము, లడరుచు లోఁ జొరఁగ నందు ♦ నలరుఫణులు చ
ప్పుడు చేయుచు వక్త్రంబులు, కడు వెలుఁగన్ గన్నులందుఁగాంతులుపొంగన్.
- క. కలవిలపాటొందెను, నుజ్జ్వలబలముల వీర్యములను ♦ భాసిలుదనుజుల్
పలువీడల నొందిరి లోపలనుండియుఁ దీవ్రబాణఁపాతమువలనన్. 30 733
- తే. మకరనక్రాన్వితములయి ♦ సకలజంతు
భయదములుగాఁ జెలంగు నావనధిభూరి
వీచులత్యున్నతములయి ♦ వింధ్యశైల
మందరములట్లు వేలకొలంది పరఁగె. 31 734

క. తిరుగుడువడెడుతరంగో, త్కరములు సంభ్రాంతసర్పఃకర్బురతతులా
తురమునఁ దలక్రిందుగఁ బడు, గురునక్రములొప్పజలధి † కొంగలపడియెన్.

త. అనుపమభీమవేగమున † నప్రతిమానధనుస్సు లాగుచున్
ఘనశరపంక్తినిం దొడిగి † కంధినిఁ గూల్చుఁ దలంచుచున్ గ్రుధం
గనఁబడు నూర్పుపిండు వడిఁగఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయుచున్ భయం
బునొసఁగఁ జాలియున్న రఘుఃభూపలలామునిఁ గాంచి యాత్మలోన్. 324

తే. ఇంక నాలస్యమును జేయ † నెల్లజగము
లంతమును బొందు నని నుమిఁత్రాత్మజుండు
బాణమోచన మిఁకఁ జాలు † వందు వలదు
నిలుపుమా యంచు బట్టుకొనియె ధనువును. 33

737

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

—
౨౨ - వ సర్గము.

— ఈ రాముఁడు బ్రహ్మస్త్రమును వైవఁ బూన సమస్త్రుఁడు ప్రత్యక్షునుగుట. —

క. అంతట రఘుభూకాంతుం, డెంతయు నాగ్రహము దోవ † నీవననిధి రాఁ
డింతటికి ననుచు వనధిని, బంతంబునఁ గాంచి సల్కె † భయదోక్తులతోన్.

క. వనధీ! కనుమా! యిప్పుడె, నినుఁ బాతాళంబువఱకు † నే శోషిల్లం
గను జేయువాడఁ మద్విశి, ఖనికరనిర్ద్ధగనలిలఁ కాండం బొప్పన్. ౧ 738

క. పరిశుష్కాకృతితో సా, గర! శోషిశనలిలనత్వఃకణము తగఁగ ని
క్కరణిని దగు నినుఁ జేసెన, నిరతము గురుపాంసుయుక్తుఁనిగఁ గను మింకన్.

చ. సలిలము లింకఁజేయ బలిఁసద్గము దాఁకను శుష్కమానుగా
యలఘుబలంబు లష్ట చనఁనొను మహాశ్రమ మొప్పు నింగినిన్
బలువిడిఁ బోవనొఁ గద! నభంబున నిప్పుడె పొమ్మటందువో
జలనిధి! చాపవిచ్యుతనిశాతశరామితవృష్టి పరవఁగన్. ౨4

741

తే. అద్దియే సేతు వగుఁ గాన † నఖిలకపులు
పాదగతులను నిను దాఁటి † పరతటంబుఁ
బొందఁ గలవారు; దనుజసఁమూహములకు
నాకరంబును నీ వొట † నాత్మలోన. 3

742

క. నాపౌరుషమును బలమును, నేపగిదిగ నుండఁ జాలు † నెన్నఁగ గనుచున్
వే పరికింపక యున్నా, వీపట్టున; నాభయంబు † నెఱుఁగవు నుమ్మి. ౪ 743

క. అనుచు మహాబలుఁ డాతఁడు, వనజాసనదండసనుత † వర్ధిలి భీమం
బును నగు శరమును జేకొని, ఘనకార్తుకమందుఁ గూర్చి † కడు నిష్ఠమొయిన్.

- తే. మంత్రసంయోగమున దాని ♦ మఱియుఁ దీవ్ర
తరముగ నొనర్చి లాగె నెంతయును బూన్కి;
నట్లు జ్యోవల్లికను లాగ ♦ నవని దివము
బ్రద్దలె నట్లు లుండె భూధ్రములు వడఁకె. ౬ 745
- క. తమములు గ్రమ్మెను గడు లో, కమునం దెల్లెడల దెసలు ♦ కాంతిం బాసెన్
నమముగ నెల్లెడల నదీ, నముదయములు కొలఁకు లట్టె ♦ చంచలతఁ గనెన్.
- క. వసజారిభాస్కరులు భీ,తిని దారలతోఁ గుటిలగతిన్ వోయమునం
దునఁ దిరిగి, రప్పు డాకన,మునఁ దమములు గ్రమ్మకొనఁగఁమునుకొని దానన్.
- చ. ఖరకరుకాంతి మందముగఁ ♦ గన్నడ నంబర మప్పు తొప్పె భీ
కరముగఁ బెక్కు లుల్కులు నిఁకామము వెల్లుచునుండఁ గాంతిచేఁ
బరఁగినయట్లు; భీకరరఁవంబుల నభ్రమునుండి భూమిపైఁ
బరిపరి రాలెఁ బిడ్గు లొగి; ♦ వాయువు లున్నతరీతి నొప్పుచున్. ౯ 748
- ఆ. ¹పొగడఁ దగినయట్లు ♦ పొరిపొరి వ్యాపించె
దాన మేఘములును ♦ దనరె నందు;
వాయువులును భూజఁవారంబు విఱుచుచు
శిఖరములను బీడఁ ♦ జెందఁ జేసె. ౧౦ 749
- క. మఱియును వాయువు చెలఁగుచుఁ, జిఱుపర్వతములఁగదల్చెఁజిత్రముదోఁపన్
నెఱి ఘనజలదము లట న, త్తఱినిం గూడుకొని భీతిఁవధ్వను లలరన్. ౧౧
- తే. వై ద్యుతాగ్నులఁ గ్రక్కె నవ్వడువున నవి
యే యశనులయి ధరఁ బడియెను మఱియును
దృశ్యభూతగణంబు లనృశ్యములగు
నాపిశాచాదిభూతంబు ♦ లతిభయమున. ౧౨ 751
- సీ. కంపంబు గదుర నిఁకామభీకరముగ సశనులవలెఁ గడు ♦ నార్చుచు నీలఁ
బడి నిద్ర చెందినఁపగిదిగ నుండియుఁ జింతాకులంబులై ♦ యింతయైనఁ
గదలలేకుండెను; ♦ గడఁగి రాఘవుఁడు బ్రహ్మప్రమ్మ సంధించిఁనంత వనధి
భూత,రాక్షస,సర్పఁపూగంబుతో మహోర్ములతోడ మిక్కిలి ♦ చెలఁగు వడిని
- తే. ²సలిలపూరంబు నెంతయుఁ ♦ గలఁగ నుండె;
నంత వనధిప్రవాహంబు ♦ వింతవేగ
మలరఁ జెలియలికట్ట నొయ్యన గడచుచు
నొక్క యామడ వోయె నత్యుగ్రభంగి. ౧౩ 752
- చ. అరిజనకాలుఁడౌ రఘుకులగ్రాణి రాముఁడు వేల దాఁటి న
త్వరముగఁ బాఱుచున్న యలఁవార్ధిపయిం గ్రుధఁ బూని బ్రహ్మమా

1 ప్రస్తుత శ్చ ఘనా' దివ్యా దివి మారుతపజ్జయః-అనిమా. 2 యోజనం వ్యతి చ
క్రమ జేలా మన్యత్ర సంప్లవాత్-అనిమా. వేలా మన్యత్ర=వేలాం వి నేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

- శరమును వై వడయ్యె; నిటు ♦ చాలఁగ లేచిన యాపయస్సునం
తరముననుండి లేచి నురధామముగాఁ దగు న్వర్ణభూధ్రమం
దరుణుఁడు తోచునట్లు చెలు ♦ వారె నముద్రుఁడు తేజ మొప్పఁగన్. ౧౭
- క. వననిధి దీప్తాన్యములగు, ఘనభుజగవ్రజముతోడఁ ♦ గట్టెడుటను దోఁ
చెను వై దూర్యచణీవర, మన నొప్పెడు కాంతిగలిగి ♦ యందము మిగులన్.
- చ. కనకవిభూషణంబులను ♦ గ్రాలుచు రత్నమయన్రజంబులున్
గనఁబడ రక్తమాల్యములు ♦ కన్రుతరారుణవస్త్రముల్ తగన్
వనరుహపత్రనేత్రములు ♦ భాసిల సర్వసుమాభిరామమై
తనరెడు దివ్యహారమును ♦ దాల్చి శిరంబున నొప్పుచుండఁ దాన్. ౧౮ 755
- సీ. ¹ఖనిజంబుగాఁ దగు ♦ కనకంబుచే జేయఁబడినసొమ్ములను, ద♦ స్తగురుహాట
కాభరణంబుల ♦ నలరుచుఁ దనయందుఁ గల్గినవరరత్న ♦ కల్పితాభ
రణములు చెలువార♦రంజిల్లుబహుధాతువులఁ జెలంగుచుహిను♦భూధ్రమువలెఁ
దగియుండె విపులమై♦తగు వక్షమునఁ దాల్చి యున్నముక్తాహార♦ముగుకళలను
దాల్చి యుండఁగ దదం♦తరమున దివ్యమై నాయకరత్న ముం♦డ నది కొన్తు
తే. భమునకుం దోడఁబుట్టువై ♦ పాటలమయి
వెలయుచుండెను; వనరాళి ♦ విపులభంగ
సంతతులు ఘూర్ణిలం దన♦సహచరంబు
లైన ఘనములు వాయువుల్ ♦ గానఁబడఁగ. ౨౨ 756
- క. తనయందలిగ్రాహంబులు, మనములఁ దగు భీతిఁ దిరుగ ♦ మఱియును దనుజుల్
వనరాళితోడఁ గలఁగఁగ, వినుతంబగు రూప మలర ♦ వెలయుజలములన్.
- ఆ. చెలఁగుచున్న గంగ ♦ సింధువు మొదలగు, హ్రదినీదివిజులు ♦ నగుగుజేర
నెదుటఁ దోచె నమ్మ♦హీశున కయ్యభి; వీర్య మలర రామ♦విభునిఁ గాంచి.
- క. ²మునుముందె తాను శ్రీరా,మునిఁ బిల్చుచు దోసిలోగ్గి ♦ ముగ్ధోక్తుల ని
ట్లనియెను శరపాణిని రా,ముని గాంచుచు, సౌమ్య! రామ♦మూర్తి! నన్నున్.
- తే. లోతు గాకుండు మనెదవా! ♦ వాత,భూ,జ
లాం,బరానిలము లను,భూ♦తాళి యిద్ది
పంచకము శాశ్వతంబయి ♦ పరఁగు మార్గ
మూని స్వీయస్వభావంబు ♦ మానకుండు. ౨౪ 760
- చ. ³కనుకనె నేను లోతుగ ని♦కామము దాట నశక్యమైన రీ
తిని దగియుంట నైజమగు ♦ దీనికి వేఱుగ లోతు లేక లం

1 జాతరూపమయై శ్చైవ తపనీయవిభూషితైః-అనిమా. జాతరూపమయైః-అకరజనువర్ణ
ప్రచురైః-అనివ్యాఖ్య. 2 పూర్వ మామంత్ర్య వీర్యవాన్-అనిమా. 3 తత్స్వభావో మమాప్యేష
య దగా ధోహ మస్థః, వికార స్తు భవే ద్దాధ ఏత తే ప్రవదా మ్యహమ్-అనిమా.

- ఘనమున కర్హ మైనగతిఁగఁ దగియుండుటయే వికారమా
మనవి యొనర్చినాఁడఁ గలఁమాటను నున్నది యున్నరీతిగఁ. ౨౫౪ 761
- క. ¹దీనిం బట్టియె నీకడ, కేనుఁ రానైతి నట్టుఁలే యుండుము నీ
వీనీరును స్తంభింపం,గా నొనరిచి మార్గ మీయఁ గడఁగు మనెదవో. ౨౫౪
- చ. ధరణివరాత్మ జన్మఁడ, పుఁదారమనీషివి ధర్మమార్గ మె
క్కరణిని గాచువాఁడవయి ఁ క్రాలుదు, వేను ధనాశగాని, వ
స్తురతిని గాని, దండనము ఁ తోడనె కల్గెడు నేమొ యన్న భీ
కరభయయుక్తి గాని, పలుఁగ్రాహము లాదిగఁ గల్గుజంతువుల్
పరఁగెడు నాజలంబులను ఁ బాగుగ నిశ్చలరీతి నిల్పినఁ. ౨౬ 763
- క. వానికి బాధయె కల్గును, గానఁ స్తంభింపఁ జేయఁగఁ జాలను; నో
భూనాయక! విను నాచే,నైన సహాయంబు చేయ ఁ నాదృతిఁ గనుదుఁ. ౨౬౪
- చ. బలములు నన్ను దాఁటుతఱి ఁ వారిని బోయెడివారి నెల్ల నా
జలములనున్న గ్రాహముఖిఁసర్వభయంకరజంతుజాలముల్
కలుగఁగఁజేయుబాధలను ఁ గల్గఁగఁ జేయక యుండఁ జేయుదుఁ
బలువిడి వానరుల్ చనెడుఁపట్టున నేతువు గట్టఁ బూనినఁ. ౨౭౪ 765
- తే. మార్గ మొనఁగూడునట్లు సాఁమగులెల్లఁ
జెదరిపోకుండులాగునఁ ఁ జేయువాఁడ;
ననిన రాముఁడు వనరాశి ఁ నట్టై చూచి
వలికె నట్లగునేని నాఁబాణ మిద్ది. ౨౮౪ 766
- క. వినవయ్య! యమోఘం బగు, ధనుస్సునం గూర్చినాఁడఁ ఁ దప్పక విడువం
జను నెందు విడుతుఁ జెప్పుమ, యనుటయు వనరాశి రాముఁడాడినపలుకుల్.
- చ. విని యలతీవ్ర బాణమును ఁ వింతగఁ జూచి స్వకీయవాంఛితం
బొనరుతు నన్నవాక్కులకుఁ ఁ బొంగుటఁ దేజము పొంగుచుండ రా
ముని కిటు వల్కెఁ; జారుతమఁముఁ ద్రుమకుల్య మనంగ నీవలెఁ
ఘనయశముఁ జగంబులను ఁ గాంచిన యొక్కప్రదేశ మోవిభూ!. 3౦౪ 768
- క. నాయందు నలరు నయ్యది, యాయెడకు నుదీచ్య మగును ఁ నిండుకదూరం
బై యున్న దందుఁ బాపులు, నేయెడలఁ దుష్టకర్తఁమే కృత్యముగఁ. 3౦ 769
- చ. ఒనరుచువారు చూచుటకు ఁ నుగ్రముగాఁ గనుపట్టువారు నే
ర్పునను మదీయదివ్యజలఁపూరము ద్రావుచు నుండువార లో
మనుజవిభూ! యరాతులయి ఁ మా రిలలేక చెలంగుచుండు వా
రొనరుచు ఘోరకృత్యముల ఁ నొక్కవిధంబునఁ బొందుచుండుదుఁ. 3౧ 770

1 ఇది పూర్వశ్లోకార్థమే యగుట శ్లోకసంఖ్య అదియే వేయఁబడినది. 2 ద్రుమకుల్య ఇతి
ఖ్యాతో యథా భవాత్-అనిమా.

తే. అట్టి యాభీరముఖుల యామహాను

కరములౌ కృత్యముల సైఁవఁగఁ దగఁ దిఁక

వారిసంస్పర్శనముగూడ యలదు నాకు

నీయమోఘాంబకము వారి యెల్లఁ జంపి. 324

771

క. తనపేరు సార్థకంబుగఁ, గనఁ జాలెడునట్లు చేయఁగఁ దగు నీకు

మనుజోత్తమ! యని వననిధి, తనతోఁ బల్కు విని వీరతల్లజుఁ డంతఁ. 334

క. వననిధి చూపినమార్గంబును బట్టి వెలుంగుచున్న భూరిశరము వై

చెను దానిపైన; నశనిన, మనిశాతశరంబు భూవమండనుఁడు తగఁ. 344

సీ. వైచిన్ధల మది యనుధయందును మరుకాంతారమును ఖ్యాతిఁగాంచె నపుడు

బాణాగ్ర మాభూమిఁ బడి చీల్చుకొని పోవఁ నన్త్యాలమున రసాతలమునుండి

వారి వైకెగసె నావారిచేతన మహాధ్వనియందుఁ గల్గె నాబాణపాత

మున నై నయాకూషము ధరిత్రి వ్రణకూప నుని ప్రసిద్ధిని గాంచెనందుఁ బైకి

ఆ. నగసినట్టి సలిల యెప్పుడువచ్చుచు

వనధిజలముపోల్కిఁ గనఁబడుచును

వెలయుచుండు, బాణ మిలఁ బగిల్చెడుతటి

భయదరవ మొకండు యర్వే మిగుల 324

774

క. ఘోరాంబకపాతముచే, నారాముం డచటఁ బూర్వ యాభీరముఖుల్

దారుణదూపులు తాకిన, నీరమ్ముల నింకఁజేసె నేర్పు మెఱయఁగఁ. 354

క. నీరము లింకుట మరుకాం, తారం బని ముజ్జగములఁ దద్భాగము తా

బేరొందును; విద్వాంసుం, డౌ రాముఁడు త్రిదశనిధమహావిక్రముఁడై. 364

చ. వననిధిసుధ్యభాగమును బాణశుచి దహించి యాస్థలం

బునకు వరం బొసంగె; రఘుభూపలలామునిచౌ వరంబున

ఘనతను గాంచుచు బాణనికాయహితాఖిలవస్తువృద్ధినిం

గని యలతాపు రోగములఁ గానక మూలఫలాన్వితంబునై. 370

777

సీ. మధుయుతంబయి తగి మంచి యాజ్యము పాలు

కలిగి వాసనల మిక్కిలియు నెనఁగు

వివిధమూలికలచే వెలయుచు నీలాటి

భోగ్యపదార్థముల్ పొదల నతము

శుభకరస్థలమయి శోభిల్లె; సాగర

మధ్యభాగం బిట్లు మహితరామ

బాణదగ్ధంబైన వారిధి సర్వశా

స్త్రజ్ఞుడౌ శ్రీరామచంద్రుఁ గాంచి

ఆ. యిట్లు పలికె; సౌమ్య! ♦ యీనలుం డనువాఁడు
విశ్వకర్మనుతుఁడు ♦ వీనితండ్రి
మత్సమానుఁడౌ కు♦మారుఁడు పుట్టు నీ
కని వరంబు పత్ని ♦ కిని నొసంగు ౪౩

778

క. జనియించె నీతఁ డామెకు; వనచరుఁ డీతండు సిరుల ♦ భాసిలుచున్ దం
క్రిని బోలి శిల్పవిద్యల, ఘనుఁడై తగు; సేతు వితఁడు ♦ కడుఁ బూన్కిమెయిన్.
క. నాయందుఁ గట్టుఁగా కితఁ, డేయెడలం గట్టు నద్ది ♦ యించుక యైనన్
నాయందు మునుఁగ కుండఁగఁ, జేయుచు ధరియించువాఁడ ♦ సిద్ధము రామా!
క. తనతండ్రియంతవాఁడయి, కనఁబడు నీతఁ డని చెప్పి ♦ కడలి యపుడె వే
చనియెను గనఁబడకుండఁగ; వనచరుఁడు మహాబలుండు ♦ వార్ధిపలుకులన్.

చ విని తగుభ క్తి లేచి రఘు♦వీరునిఁ గాంచి వచించె, నేను నా
జనకవరాగతంబయిన ♦ శ క్తిని బూని విశాలసాగరం
బున రచియింతు సేతువును ♦ బోలగఁ దత్త్వమె చెప్పెఁ గంధి యం;
చని కపికోటిఁ గాంచి జగ♦మందుఁ దలంపఁగ దండ మొక్కటే. ౪౬౫ 782

చ. పురుషునియందుఁ జేయఁగగుఁ ♦ బో యదియే సదుపాయ మంచు నే
నరసెన నాదుభావ మిది ♦ యకాను గృతఘ్నులయందు నోర్పు, న
క్కరణిన సామదానములు ♦ గావు కనంబటుపంగ నిస్సిరో!
సరిదధి నాయకుం డితఁడు ♦ చాల భయంకరరూపుఁడౌ గదా. ౪౮ 783

నీ. సగరతనూజాత♦సంహర్దితాంగుఁడౌ నైన నాయుపకృతి ♦ నాదరింప
కీరాఘవుఁడు చంపు ♦ నిక నూరకుండిన నను భయంబున సేతువును నొసర్పఁ
గాఁ జూచువాంఛతోఁ ♦ గట్ట స్థలం బిచ్చె; మందరపర్వత♦మందు నాదు
తల్లికి వరమిచ్చెఁ ♦ దమి విశ్వకర్మయుఁ దద్వరంబున నేను ♦ దండ్రితోడ

తే. సమముగా నున్న శ క్తితో ♦ సంభవించి
నాఁడ; నీశ క్తిఁ జెప్ప కిం♦తవట కేల?
యూరకుంటి వటందురో; ♦ యుదధి నాకు

స్మృతివిషయముగఁ జేసె నా♦చేన నిజము. ౫౦

784

*క బిరులు వచింపక నేనే, పరమాకృతి నాదుశ క్తి ♦ బలుకఁ బలికినన్
బిరులకు విశ్వాసం బి, క్కరణి నొసర్పంగఁ దగిన♦కార్యములందున్. ౫౦౫

క. మనముల నిల్పదు; తథ్యము, వినుఁడీ! శక్తుండ సేతు♦విరచనయం దీ
వనచరులు కోర్కెయిండినఁ, జని తెత్తురుగాక వలయు♦సాధనరాశిన్. ౫౦౫

చ. అన విని యంత రాఘవుని♦యానతి నాహరియూధపుల్ ముదం
బున నొకచో శత్రుంబులుగఁ ♦ బొంగుచు వేలకొలందిగాఁగఁ జెం

* న చా ప్యహ మనుక్తు వై ప్రబ్రూయా మాత్మనో గుణాన్-అనిమా. అనుక్తః-అన్యే
నాను కః-అనివాన్ముఖి.

తను గల కాననంబులకుఁ ♦ దా రొగిఁ బోయిరి; పర్యతాభులౌ
వనచరవీరు లంతఁ దరు ♦ వారములకా బెకలించి పూన్కి మై. ౫౩

787

ఆ. ఈడ్చుకొనుచు వచ్చి ♦ యేపున నలుఁడున్న, యాసముద్రభాగ ♦ నుందుఁ జేర్చి;
రట్లు వారు మద్ది ♦ చెట్లను నినుమద్ది, చెట్ల నేఱుమద్ది ♦ చెట్ల మఱియు ౫౩౪ 788

నీ. చంద్రవృక్షముల వంశములను గిరిమల్లి కాద్రుమంబులఁ దాల ♦ గణము దిలగ
తిమిశ్ర, బిల్వంబుల ♦ * దివ్యసుమాన్వితకర్ణి కా రాఖ్యవృక్షముల సప్త
పర్ణద్రుమంబుల ♦ బహువిధాన్త్రుంబుల నట్లె యశోకాహ్వాయములఁ దీసి
కొని వచ్చి యావారి ♦ ధిని నిండఁ జేసిరి వ్రేళ్లతోఁ గొన్నింటి ♦ వ్రేళ్లు విడిచి

తే. కొన్నింటిని నింద్ర కేతువుఁ ♦ గొమరుమిగులఁ

బయికి నెత్తెడుతీరునఁ ♦ బైకి నెత్తి

తెచ్చి నైచి రట్లవ్వన ♦ ధిని నరువుల;

వార లింకను బూన్కిచేఁ ♦ బరుగులిడుచు. ౫౬

789

¹ తే. దాడినుముల, విభీతక ♦ తరుగణములఁ

దాలముల నారి కేశాఖ్య ♦ ధరణిజముల

వకుళ ఖదిరంబులను నింబ ♦ వనుమతీరు

హములఁ దెచ్చి మహాంబుధి ♦ యందు నైచి. ౫౭౪

790

² క. తరువులు ముగియఁగ నవ్వన, చరులు మహాకాయు, లతులు ♦ నత్తులు చని భూ
ధరములఁ బాషాణంబులఁ, గరినిభములఁ బెఱికి యంద్ర ♦ గతులం గొనుచుకా.

చ. చని వనరాశి నైచి; రిటు ♦ శైలములం బడవై వ దానలే

చెను బయికికా జలంబు; లిటు ♦ చివ్వున లేచిన యాజలంబు చ

య్యన నభమందునం దగిలె ♦ నచ్చట నచ్చట; వారిరాశి నా

వనచరు లెల్లడం గలఁతఁ ♦ బాఱఁగఁ జేసిరి కొంక అంతటకా. ౬౦

792

³ తే. సరిగ నుండంగ నూలుయో ♦ జనముల పరి

మితికి నూత్రంబుఁ బట్టి రీ ♦ గతి నలుండు

వారు తెచ్చినవానితో ♦ వరుసఁ గట్టె

వనధియందును నేతు వ ♦ వార్యనియతి. ౬౧

793

* కర్ణికారై శ్చ పుష్పితైః-అనిమా. 1 తాలాకా దాడిమగుల్తాం శ్చ-అనిమా. లోహుఁ గూడఁ దాలవృక్షములు చెప్పఁబడినవి. మూలమున రెండువోట్ల “కుట జై రద్ధునై స్సాలైః” అనియు, తాలాకా దాడిమగుల్తాం శ్చ-అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాన నీరెండుశబ్దములకు చిటుతాటిచెట్లు, తాటిచెట్లు అని యర్థము చేసికొనవలెను. తాలాకా=తూద్రతాలాకా-అనివ్యాఖ్యాత ర్థలు వ్రాసియున్నారు. 2 పర్యతాం శ్చ సముత్పత్త్య యంత్రైః పరిసహంతి చ-అనిమా. యంత్రైః శకటాదిభిః-అనివ్యాఖ్య. 3 నూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్-అనిమా.

చ. అనయము ఘోరకర్ములగుఁనాకపివర్యులు విశ్వకర్తృనం
దనునకుఁ దోడుసేతువును ధివారును గట్టుచునుండి రంత న
వ్వనచరులందుఁ గొందఁ జలఁవారిధిఁ గట్టఁగఁబట్టియున్ననూ
త్రనికరయుక్తదండములఁ ధివారును బూనిరి వేష్కమీఱఁగన్. ౬౨ 794

సీ. కొందఱు శిలలపైఁ ధిగూర్చుండి యుండిరి కొందఱు నీడలఁ ధిగూరుచుండి
యుండిరి, రామునియు త్తరవును బూని నలునకు సాయంబు ధి కలిగినంత
దనుకఁ జేయంగ వంఁకలకొలందిని మేఘసమపర్వతాగ్రసంఁచయముచేతఁ
దృణకాష్ఠములచేతఁ ధి దిట్టంబుగా సేతువును గట్టి; రంత నవ్వనచరు లటఁ
తే. బైన మెత్తగనుండఁ బుష్పములు కొనల
వెలయువృక్షంబులం దెచ్చిఁవేసి కట్టి;
రేనుఁగుల బోలువానరు ధి లేచి గిరుల
వంటి పాషాణముల లీలఁ ధి బట్టుకొనుచు. ౬౪ 795

క. పగుగెత్తుచుండఁ గొందఱు, గిరిశిఖరంబులను వేగఁకేలం గొనుచుం
బగుగిడుచుండిరి చూడఁగ, నరుదుగ; నప్పుడు మహాబ్ధియం దుపలములన్.

ఆ. విసరివేయుచుండఁ ధి బెనుపర్వతంబులఁ
బడఁగఁ ద్రోయుచుండఁ ధి బటురవంబు
గలిగె; నేన్లులట్టి ధి కపులు హర్షంబునఁ
ద్వారను బూని తొలిదివసమునందు. ౬౬ 797

క. జలధిఁ బదునాల్గుయోజనములు సేతువుఁ గట్టి రంత ధి మునుకొని భీతిం
గలిగించుతనుబలంబుల, వెలయుకపీశ్వరులు రామవిభునానతిచేన్. ౬౬౪

క. ఇరువదియోజనములు సత్వరగతి రెండవదినంబు ధి దాటక యుండన్
గరము రచించిరి సేతువు; గురుకాయులు వార లంతఁ ధి గోరిక మీఱన్.

చ. ఇరువదియొక్కయోజనము ధి లేవున మూడవనాడు గట్టి ర
వ్వరుస మహాజవంబుగలఁవారగుటం ద్వారఁ బూని చక్కఁగా
నిరువది రెండుయోజనము ధి లేచి చతుర్థదినంబునన్ రచిం
చిరి; యిటు పంచమాహ్నమున ధి శీఘ్రముగాఁ బనిచేసి యబ్ధిలోన్. ౬౯౪

తే. ఆసువేలాద్రిపర్వంత ధి మమరఁ గట్టి, రట్లె యిరువదిమూడగుఁనామడలను
విశ్వకర్తృకుమారుఁడు ధి నిపులతేజుఁ, డధికబలుఁడు నలుండు కీశాళిఘనుఁడు.

చ. జనకుని బోలి సర్వవిధశక్తులతోఁ జెలువారుఁ గాన న
వ్వనధిని గట్టె సేతువును ధి వైశమ పూర్ణముగాఁగ; నంతనా
ఘనమకరాలయంబునను ధి గట్టిన సేతువు నుందరంబుగాఁ
దనరుచు శ్రీయుతంబగుచుఁ ధి దా వినువీధిని జూడఁ జోద్యమై. ౭౨ 802

క. ఛాయాపథంబుపోలిక, నాయెడఁ జూపట్టె; నప్పు ధి డలగంధర్వుల్

పాయక సురసిద్ధులసము,దాయము మానీంద్రగణము + తచ్చిశ్రంబుక. 23

క. కన వచ్చియుండి రంబర,మున; శతయోజనవిశాలమును వెడలుపు మా
డను దశయోజనమితముగఁ, గనఁబడుసేతువును సురలు + గంధర్వ లొగిక.

క. నలనిర్మితమై యొరులకు, నలవియె గాకుండఁ జేయఁనై యొప్పెను దా
ని లలికా గాంచిరి; వనచరు, లలగుచు నిలు గట్టి దానియందముఁ గనుచుక.

క. ఒండొరుల కభిముఖంబుగ, నిండినవేడుకలఁ గూడి + నింగి దనుకఁ దా
రొండొరులతోడ నెగురుచుఁ, జండధ్వను లలర నంతఃసంబుసఁ బొదలక.

¹అ. చెలఁగుచుండి రొరులు + చేయ నశక్త్యమై, యచ్చెనువును గల్లు + నట్లు చేసి
గగురుపాటు గల్గఁగాఁ జేయు నాసేతు,బంధనమును భూతవారి ముప్పును. 807

క. కనుఁగొనె; వానరకోటులు, ఘనకాయము లొప్పఁ గాంతి + గ్రాలఁగి వారిక
గనుపట్టుసేతుమార్గం,బున దక్షిణతీరభూమిఁ + బొందిరి పలుచక 22 808

²తే. కడువిశాలము దృఢతరఃకల్పితంబు
ననుతలం బకుటిలమును + సాధుతమము
నౌ మహాసేతు వది సంద్రమందు సరిగఁ
బాపటవలెఁ బ్రకాశించె + భద్రనముగ. 2౮

813

క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు + తనమంత్రులతోఁ
బరులవలన నేభయములు, పరఁగకయుండంగ శక్తి + భాసిలుచుండక 2౮౪

క. వననిధిదక్షిణతీరం,బున వానరసేనఁ గావఁ + బూని నిలిచె; నా
వనచరపతి యంతట ని,ట్లని పల్కెను సత్యశౌర్యుఁడౌ రామునితోక. 2౮౫

క. మానుమంతు నెక్కుమా నీ,యనుజుఁడు లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి + సంగదు నెక్కుక
వననిధి యిది మకరాలయ, మనూనమగుఁ జుమ్ము దాట + నతికష్టనమా.

క. కనుకఁ వీరల నెక్కిన, వనచరు లీయిర్వురు మిము + వై శచ వ్యోమం
బున దాఁటింపం గల రన, విని ధర్మాత్తుండు రామవిభుఁ డానుడులక. ౨౮౬

చ. ఘనతరతేజ మొప్పఁగను + గార్తుకముఁ ధరియించి లక్ష్మణుక

వనచరనాథుఁ గూడి సురవర్తమునం గపిసేనకన్న ముం

డనుపమరీతిఁ బోయెఁ బ్లవఁగాళిని గొందఱు సేతుమధ్యభూ

మిని జని రింకఁ గొంద ఆట + మించినవేడుకఁ బార్శ్వసీమలక. ౨౮౭ 814

³తే. చనిరి కొందఱు స్థలము చాఁలనికతమున

జలములం బడి లేచిరి + స్థలము లేక

1 త దచింత్య మసహ్యం చ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ - అనిమా అసహ్యం - కస్యాపి
యత్నావిషయం-అనివ్యాఖ్య. 2 ఆశోభత మహాసేతు స్థిమంత ఇన సాగరే - అనిమా. 3 సులిలే
ప్రపతం త్యశ్యే మార్గ మశ్యే న లేభిరే-అనిమా.

కొండ అయ్యెడ నిల్చిరి ♦ కోతు, లవల

జనిరి కొండలు గరుడులచంద మొప్పు. ౮౩౫

815

క. వినువీధిం జని సాగరమును దాటిరి; భయదరూపములఁ గ్రాలెడునా

వనచరసేనలు సేతువు, ఘనగతిఁ దరియించుచుండఁగా బెట్టినమై. ౮౪

816

క. నినదం బొండు సరిత్పతి, జనితమహాతపము మీటి ♦ చాల నెనఁగె; సం

త నిఖిలవానరవీరులు, వనజాస్తనుతుండు నొకట ♦ వారిధియందున్. ౮౫

తే. నలుఁడు కట్టిన సేతువు ♦ నెలమి దాటి

యవలితటమున మూలఫలాంబునిబిడ

మైన తావున విడిసిరి; ♦ మానివరులు

సిద్ధచారణ, నిర్జరుల్ ♦ చిత్రమగుచు. ౮౬

818

క. ఇతరులకు దుష్కరంబై, యీతిఁ దగు శ్రీరామచంద్రుఁడౌ కృత్యముఁ గని భూ

పతిచెంతఁ జేరి యట శుభ్రతరాంబువులన్ ముదంబు ♦ భాసిలుచుండన్. ౮౭

తే. ¹వేలువేలుగ నభిషేకవిధిని బూని

యొనరిచిరి; భూమిపాల! శత్రునికరముల

గెలుపు మంబుధిపర్యంత ♦ మిలను జాల

వర్షములు చక్క నేలుమా! ♦ వైభవమున. ౮౮

820

క. అని యిట్లు నరసు రార్చితఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రు ♦ నాతని శుభవా

కృనికరములఁ బూజించిరి; మనువంశ విభూషణుండు ♦ త్కృపతి యంతన్.

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౩ - వ సర్గము.

అయ్యి రాముఁడు లక్ష్మణునకు మహాసమరనూచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పట. అయ్యి-

తే. ²తా నిమిత్తజ్ఞుఁడౌ గానఁ ♦ దదవనరము

నందుఁ గొన్ని నిమిత్తంబులం దగఁ గని

వాంఛ నెఱవేఱెనను ప్రీతిఁ ♦ బట్టలేక

యనుజునిం గొంగిటం జేర్చి ♦ యనియె నిట్లు. ౧

822

సి. విమలశీతలజలవినుతమై ఫలముల నలరువనంబుల ♦ వెలయుచోట

మనకు వాసస్థాన ♦ మని యేర్పఱచుకొని బలములఁ బ్రవగంబులెలుఁగుబంట్లు

కొండముచ్చులు నని ♦ కోర్కి విభాగించి తగ గరుడవ్యూహముగను నిల్చి

నిలుతము; తుద్రజనుల యింపఁగఁ జేసి వనచరభల్లూకవరుల కసుర

¹ జయస్వ శత్రున్ నరదేవ! మేదిసీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీ స్సమాః-అనిమా.

² నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః, సామిత్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదంవచన మబ్రవీత్-అనిమా. చితప్రాంతసమర స్యాసన్నత్వాత్-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. వీరులకును భయదఁవిషయమై యున్న యు

ద్ధంబు శ్రీఘ్రముగనె ♦ సిద్ధమాను

ననుచుఁ దోచుచున్న ♦ ననుజా! ¹కలుషములు

గాఁగ వీవఁ జొచ్చె ♦ గాలు లిపుడు. 3

823

క. ధరణి వడంకెడుఁ జము భూ,ధరములయగ్రములు నావిధమునఁ గదలెడున్
దరువులు భూమిని బడియెడు; నరయఁగఁ దోడ్చెలు నన్నె ♦ యాస్పతులందగన్.

క. పరుషములై పరుషధ్వచు, లురుభయదాకృతులు మిగుల ♦ నొప్పు జలనముల్
పరువడిని రక్తబిందూ,త్కరయుక్తిజలంబు గురియఁగఁ జొచ్చెఁ జూచిగా! ౪

చ. ²కను మదె రక్తచందనముఁగఁ గనుపట్టుచు సంధ్య మేఘచం

క్తిని గడుఁ గూడి బెట్టిదవుఁదీరునఁ గన్నడుచున్న దబ్బిమి

త్రునిఘనమండలంబు గన ♦ మాక్షముగా వెలుఁగొందుచుండఁగా

ననలునిజ్వాల లెల్ల నిలయందుఁ బడెన్ ఖరరశ్మినుండియే. ౬

826

క. దీనాకృతు లొప్పుం గడు, దీనరవంబులును జెలఁగఁ ♦ దిక్కుల నెల్ల
భానునిఁ గని మృగపక్షులు, మానసభయవంబులగుచు ♦ మఱి క్రూరములై.

క. వాపోవుచున్న; విందుఁడు, తాసంబును గూర్చెడున్ నితాంతము కాంతిన్
మాపులఁ దూలుచుఁ గంటివె?; యూపగిదిని సూర్యమండలాంతిక మందున్.

సీ. కృష్ణరక్తాంతమై ♦ యెసఁగి లోపల నతిరక్తవర్ణంబయి ♦ వ్రాస్వ మగుచు

నతిభయదంబయి ♦ యప్రశస్తంబయి ప్రళయకాలోన్మనఁపరిధిభంగిఁ

పరివేష మొప్పెడు; ♦ భానుమండల మతినిర్మలమౌ నందు ♦ నీలచిహ్న

మొక్కండు గనఁబడుచున్నది; లక్ష్మణా! పెనురజమ్మునఁ దోఁగి ♦ యనుపమాన

తే. కాంతు లెల్లఁ దొలంగ నక్షత్రరాజి

మలినమయి లోకవిలయంబు ♦ గలుగు ననెడు

నూహ నూచించుచున్న; దో ♦ యురుగుణాధ్య

కాంచుమా! చక్క యోజింపఁగలవు గాన. ౧౦

829

తే. కాకులును జేగలును మఱి ♦ గ్రద్దలాది

యైన పక్షుల నీచఖిగాలి క్రిందు

పఱచ నున్నవి; నక్కలు ♦ భయదములయి

యశుభములునగు రవముల ♦ దిశల నించె. ౧౧

830

క. హరివర,రాక్షసవీరులు, పరస్పరము వైచుకొనెడు ♦ పర్వతశూలా

త్కరఖడ్గపిహితమయి యీ,ధరణి యసృజ్జ్ఞాంసచంకతత మగుఁ జూచిగా! ౧౨

క. ఆలస్య మింకఁ జేయఁగ, నేల! జవం బమర వనచరేశులు మనకుం

1 వాతాశ్చకలుషావాంతి-అనిమా. 2 జ్వలతః ప్రపత త్యేత దాదిత్యా దగ్నిమండలమ్-
అనిమా.

జాలనహాయులున్ రా,గా లంకను జేరరాక ♦ క్రాలెడుదానిన్. ౧౨౪ 832

తే. ముట్టడింపఁగఁ బోవుడము మన మనియె;

ధర్మమతి భూరిసంగ్రామతత్పరమున

జానకీజాని విలు దాల్చి ♦ దానవేంద్రు

పురికి నభిముఖుడై ముందు ♦ పోయె నెలమి. ౧౪

833

క. వనచరపతియు విభీషణుఁ, డనూనబలులై న కీశహర్యక్షులు శ

త్రునికరముఁ జంపునిశ్చయమున గర్జిల్లుచును వెంటఁ ♦ బోయిరి గడఁకన్. ౧౫

*చ. అనుపమధైర్యవీర్యములయందు యశంబును గన్నయట్టి య

వైనచతవీరు లాధరణివల్లభు మోదము నందఁజేయఁగా

మనముల నెంచి వాలముల ♦ మానక త్రిప్పటలోనుగా రణం

బునఁ దమిఁ దెల్పుచేష్టలను ♦ బూనఁగ రాముఁడు సంతసిల్లెఁ దాన్. ౧౬

ఇరుపదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౪ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు సేనను బన్నఁగా శుకుఁడు దానిం జూచి రావణునకు విన్నవించుట. అథ-

క. హరివీరసంఘు నుది భూ,వరుచే పూహంబుగాఁగ ♦ వార్ధితటమునన్

వరున నమర్పంబడి య,త్తరుణమున వెలింగెఁ గాంతి ♦ దళుకొ త్తంగన్. ౧

సీ. శుభతారకలతోడ ♦ శోభిల్లున ట్లబ్జవై రిచే నిర్మితంబై రహిఁ దగు

శారదపూర్ణిమాకారంబుగాఁ గపిసంఘ మొప్పెను; భూరిసాగరంబు

వలె ననంతంబయి ♦ వెలయునాకపిగణవీడితంబయి యిల ♦ బెడదఁ గాంచి

చలియించె; నవ్వల ♦ బలములయ్యవి లంకయం దున్న సేనలఁ మాగ్ధులును

తే. యుద్ధవాద్యమృదంగాదు ♦ లొక్కరీతి

మ్రోగ నారవ మత్యంతమును జెలంగి

గగురుపాటు నొందించుచుఁ ♦ గ్రమ్మ వినియె;

నంత హరియాధనాథు లాఁయతులరవము. 3

837

చ. విని ముద మొంది రాధ్వనికి ♦ వేడుక నొందుచు దాని మించు న

ట్లానరిచి రెంతో పట్టుదల ♦ లొప్పుచు నుండఁగ సింహనాదముల్;

దనుజులు గూడ వానరులు ♦ దారుణరీతిని నార్చి యాకసం

బున ఘనముల్ ధ్వనించునటు ♦ పొంగుచు నుండుట నాలకించుచున్. ౫ 838

క. హరిసేన వచ్చె నని యెంచిరి; రాముం డంత నచటఁ ♦ జిత్రధ్వజభీ

కరమాచుఁ బతాకౌఘము, లరుదుగఁ గన్నడఁగ నొప్పునాలంకఁ గనెన్.

* హరిణాం కర్త చేష్టాభి సుతోప రఘునందనః-అనిమూ. కర్త చేష్టాభి ద్యుద్ధకర్తాదివిషయచే
ష్టాభి ధ్లాంగూల్లోతాపనాదిభిః-అనివ్యాఖ్య.

క. కని మనసు విన్నదనముం, గన సీతం గూర్చి యిట్లుఁగాఁ దలపోసెన్
వనితామణి సాకేతం, బున భోగము లొంది ముదముఁ ♦ బొందుచు నుండెన్.

¹తే. అట్టి యాసీత హరిణశా ♦ బాక్షి యిందుఁ
జేరి యంగారకుఁడు తనఁచెంతఁ జేరి
బాధ కల్గింప రోహిణి ♦ వలెను రాన
ఁగుఁడు చెఱింబెట్టుఁ జింతఁ బొం ♦ దెడును గాదె. 2

841

²చ. అని స్మరియించి వీరవరుఁ ♦ డాతఁజీఁ జింతిలుటే యనర్హముం
చును మదిఁ దోఁప నూర్పులను ♦ సొక్కఁగఁ జేయఁగఁ జాలి వేడిగాఁ
దనరెడు వానిఁ బుచ్చుచును ♦ దమ్ముని లక్ష్మణుఁ జూచి యత్తఁజీ
బొనరుపఁగా హితంబయిన ♦ పోలిక నిట్లని పల్కె ధీరుడై. ౩

842

మ. కనుమా! లక్ష్మణ! విశ్వకర్తయు నగా ♦ గ్రంబందు నభ్రంబు నొ
య్యన సంస్పర్శము చేయు నట్లురుతరం ♦ బై యొప్పుఁ జిత్తంబుచే
తను బోలెన్ రచియింప లంక యిదియున్ ♦ దాఁ గ్రాలెడున్; దీనిలో
ఘనసౌధంబులు వేనవేలు వెలయం ♦ గాఁ జూడఁగాఁ జిత్తమై. ౪

843

క. తెల్లనిమేఘంబులు కడు, నుల్లసిలం గప్పుకొనఁగ ♦ నొప్పు ఖతల మ
ట్లదె చెలువారెడుఁ; బుర, తల్లజ మది చైత్రధము ♦ తగుచందమునన్. ౧౦

క. అనవరతము పుష్పంబులఁ, గనుపట్టువనాళిచేతఁ ♦ గలకలమనుచున్
ధ్వనిసేయుపక్షి తతిచే, తను ఫలముల మెక్కుపరభృ ♦ తంబులచేతన్. ౧౦౪

తే. ఫలములందలి పూఁదేనె ♦ నెలమిఁద్రావి
యున్న భ్రమరాళిచేతను ♦ నొప్పుచున్న
యది; మదించిన కోయిలల్ ♦ కొదమతుమ్మె
దలును వెలయంగ నున్నవఁదులను వీని. ౧౧॥

846

క. చలియింపఁ జేయుచున్నాఁ, డలరుచు శుభ వాయుమూర్తి ♦ యని తమ్మునితోఁ
బలికి రఘువీరుఁ డంతట, నలఘుతగజ్ఞానమున మహామహుఁ డగుటన్. ౧౨౪

క. సేనాసన్నాహంబునఁ, దా నెంతయు నేర్పుగలిగి ♦ తగియుండుటచే

1 అత్ర సా మృగశాబాక్షి-అనిమా. 2 అలిఖంతి మినా కాశ ముత్థితం పశ్య లక్ష్మణ, మన సేన కృతాం లంకాం న గాగ్రే విశ్వకర్తణా-అనిమా. రాముఁ డింతకు మునుపే సీతం దలంచుకొని వగచెను. మరల ధైర్య మూని యిది శోకమునకుఁ దరుణము కాదని యుద్ధోన్ముఖుల దయ్యెను. ఇట్లుండి శత్రుపురమును, దానిమట్టునున్న పూఁదోటలు మొదలగువానిని విద్ధింపెనా? ఇది ప్రశ్న తోపయుక్తముగ నున్నదియో? యని కొందఱు హింతురు. కాని యాయూహ సరిగాదు ధీరోదాత్తులగుపురుషులు చక్కనిపదార్థములను జూచినపుడు దానిని గనులలరఁగాంతురు. దానివైచిత్రమును గొనియాడుదురు. ఇది వారివైజము. శ్రీరాముడో శ్రీమహావిష్ణువు మానుషాచారమును బాటించునేగాని స్వానుభూతిని మఱువఁడు. కాన నిది యసంగతము కానేకాదని యెఱుంగంబగు.

- సేనల నొడ్డుగఁ దీర్పిం,గా నెంచి విధించె నిట్లు ♦ కపిసేనలకున్. ౧౪ 848
- క. అరిదుర్జయుండు వీరుఁడు, హరిగణతల్లజుఁడునైన ♦ యంగదుఁ డిపుడే
హరివరుఁడగు నీలునితో, నరిగి బలాన్వితముగాఁగ ♦ ననువుపడంగన్. ౧౫
- క. సేనావక్షస్థస్థులమునఁ, దా నిల్వఁగవలయుఁ; గీతతల్లజుఁ డగుచున్
జానుగఁ బొల్చెడు ఋషభుఁడు, వానరసైన్యమును గూడి ♦ బలములకెల్లన్.
- ఆ. యాచ్యుపార్శ్వమందు ♦ సరిభీతి లేకుండఁ
గాచుఁ గాక; గంధఃగజమురీతి
దుష్ప్రధర్వుఁ డగుచుఁ ♦ దోరంపుబలమొప్ప
నుండు గంధమాదఃనుండు కడిమి. ౧౬ 851
- చ. తనబలముల్ చెలంగఁ బటుతన్ మనసేనకు సవ్యభాగమం
దు సలిచియుండుఁ గాక; యింక ♦ దుష్టరిపూత్కరబాధ మాన్ప నా
యనుజునిఁ గూడి మూర్ధమునఁయందు వసించెద నేను; వేగద
ర్శిని ఘను నాసుషేణుఁ గొని ♦ శీఘ్రమ కుక్షితలంబుఁ గాచుచున్. ౧౭
- తే. *జాంబవంతుఁడు నిల్వంగఁజనును; వీరు
బుద్ధిచుద్వర్యులై తగి ♦ యిద్ధచరితు
లైనవారు మహావీరు ♦ లైనవారు
భల్లుకష్టవగేశులై ♦ పరఁగువారు. ౧౮ 853
- క. గురుతేజంబున మించెడు, వరుణుఁడు పశ్చిమముఁ గాచుభంగిని బ్లవగే
శ్వరుఁడగు సుగ్రీవుం డీ, హరిసేనాపుచ్ఛభాగ ♦ మరయఁ దగు ననెన్. ౧౯
- క. గరుడవ్యూహముగాఁగ నొ,నరుపంబడి వీరులౌ వనచరవరులచే
బరిరక్షితమై మేఘో, త్కరసంచారమునఁ దగు గఁగనము పగిదిగాన్. ౨౦
- క. హరిసైన్య మద్ది రాజులె; ధరణీధరశృంగముల నుదారతరువులం
గరములఁ దాలిచి వానర, వరు లారక్కసులఁ జంపుఁవాంఛలు పొంగన్.
- క. పురవరమగు లంకకుఁ జనఁ, బరమాహ్లాదమును గనిరి; ♦ వానరవరు లా
ధరశిఖరంబుల వైచియొ, యురుముష్టిప్రహతులనొ, మహోద్యమ మొప్పన్.
- ఆ. లంకఁ బాడుచేయ ♦ నింకఁ జెల్లునటంచు
మనములందు నెంచి; ♦ రనుపమ మగు
తేజ మలర వెలసి ♦ రాజేంద్రుఁ డగురాముఁ
డర్కసూనుఁ గాంచి ♦ యనియె సంత. ౨౧ 858
- క. బలముల నెల్లను నొడ్డుగ, నిలిపెడుపనియైన దింక ♦ నీ వీశుకునిన్
గలఁతంబడువానిని ని,మ్ముల విడువుమ యనిన రామఁమూర్తి నుడువులన్.

* ఋక్షముఖ్యా మహాత్మానః కుక్షీం రక్షంతుతే త్ర యః--అనిమా. ఋక్షముఖ్యపదం వాన
రాణా మప్రసక్తాణామ్-అనివ్యాఖ్య.

- క. ¹విని సుగ్రీవుం డాతని, యనుమతిఁ గొని శుకుని దానిఁ వాధపుదూశన్
జనుమని విడిచె; మహాబలుఁ, డనుపమ తేజుడగు సూర్యుఁ నాత్మజుడయన్.
- క. చనుమన్నఁ గీతతిచే, తను నిడుమలఁబడిన భయముఁ నగుల శుకుఁడు రా
మునియాజ్ఞ విమోచనమును, గని యప్పుడ రాక్షసేంద్రుఁ కడిగుం జనియెన్.
- క. డనుజేంద్రుఁడు నవ్వుచు నే, తనచారుని శుకునిఁ నాచి ఁ దానవ! నీవొ
ఘనపక్షంబులు ఛేదిం, పనుబడి న ట్టిపుడు తోఁచెఁ ఁ బరులెవ్వరెన్.
- సీ. బంధించిరావేమి? వనచరుల్ చపలాత్ములగుటఁ జిక్కినవారిఁ నరయుకుండఁ
గట్టుచు విడుచుచు ఁ నిట్టులుందురుగాన వారిచేతం జిక్కుఁ నడఁగలేదు
గద? యని యడిగి యక్కపిరాజునావార్త కేమియు త్తరము నీకిచ్చె పనిన
శుకుఁడు భయంబున ఁ సొక్కుచు రాక్షసవిధుఁ గనియిటులఁబెక్కిఁ నిన్ననగుచు;
- ఆ. నిచటనుండి కదలి ఁ యేను సాగరమున
నవలిగట్టుచేరి ఁ యర్కతనయుఁ
గాంచి మాధురవాశ్యఁ గణముల సనునయిం
చుచును నీవు చెప్పువచనములను. ౨౮
- క. ఒకదాని వదలకుండఁగ, నకలంబును జెప్పినాడ; ఁ నరగున ననుఁ గాం
చి కపులు మిగులం గ్రుధఁ బూ,ని కడఁగి పైకెగసి వేగ ఁ నింగిని నన్నున్.
- ఆ. పట్టుకొనుటెకాక ఁ బాగుగా ముష్టిఘాతముల నొవ్వఁజేసి ఁ యమునివీటి
కనుపఁబూని; రధిప! ఁ ²యావానరులతోడఁ, బలుకనైన వీలుఁ కలుగదయ్యె.
- ఆ. ఉత్తరంబు వారిఁనుండి కై కొనుట యెక్కరణి నగును? వారి ఁ లుగుతరమగు
కోపయుక్తులు కడుఁ గ్రూరులు. ప్రకృతిచే, నచట సూర్యపుత్రుఁ నానరమున.
- క. ³నిరతంబు గూడి ఖరునిన్, విరాధు సుగ్రుం గబంధు ఁ వెనఁ జంపినభీ
కరశౌర్యుఁడు శ్రీరాముఁడు, పరఁగెడు భార్యనుగొనంగి ఁ బరవన మలరన్.
- క. ఇక్కడకు వచ్చియున్నాఁ, డక్కడిఁదిధనుర్ధగుం డహార్యబలుఁడు దా
నొక్కట నేతువు గట్టియె, యక్కపిబలములను గూడి ఁ యచ్చిం గడఁగన్. ౩68
- క. తరియించి తృణమురీతిగ, నురవైరుల ధిక్కరించి ఁ శోభిలుచున్నాఁ
డు రహిన్ మనచెంతనె; వా,నరభల్లూకములు గిరిఘనసమాశృతులన్. ౩69
- తే. కనబడుచు వేనవేలుగఁ ఁ దనను గొలువ
నలరుచున్నాఁడు వానరు ఁ లఖిలధరణి
నావరించియె యున్నవా; ఁ రసురసైన్య
ములకు నావానరులబలంబులకు నెపుడు. 33౪

1 వానరేంద్రో మహాబలః-అనిమా. 2 నైవసంభాషితం శక్యః-అనిమా. 3 సుగ్రీవసహి
తో రామ స్సీతాయాః పద మాగతః-అనిమా.

క. సురదానవులకుఁ బోలెన్, బరికింపఁగ నంధియ నెడుపలుకు పొనఁగ; దో
సురవైరి నాథ! లంకాపురసాలము దాటి వారు పొంగెడు కాంక్షన్. 3౪౫

తే. వచ్చుటకుఁ బూనియున్నవా రిచ్చతనర
సీతనైన నొసంగుమా! శీఘ్రముగను
రామునకు లేకయున్న సంగ్రామమైన
నిన్ను యీరెంటిలో నేదియేని నీవు. 3౪౬

872

చ. అను శుకువాక్యముల్ విని సురారివిభుండగు రావణుండు చ
య్యనఁ గ్రుధ లోచనంబు లట నగ్నికణంబులఁ గ్రువ్వరింపఁ గా
ల్చునటులు చూచుచున్ బలికె శూరతమీఱఁగ; నిర్జ్వరోత్తముల్
దనుజులు దేవగాయకులు దారొగి నండలు గూడి నాపయిన్. 3౪౭ 873

¹క. అనిసేయంగను జనుదెంచి నలోకంబులను నాకుఁ జేటాదవు భయం
బును గల్గించిన నే సీతనుమాత్ర మొసంగ నూన్యతంబిది వినుమా!. 3౪౮

తే. చక్కఁగాఁ బూచియున్నవృక్షంబుకడకు
నుత్తపట్టనములు వోవుమాడ్కి నాదు
శితశరంబు లదెప్పుడు చేరఁగలవో
రాముచెంతకు నతని శీఘ్రంబె చంప. 3౪౯

875

క. అనిలేమి నూఱకుండిన, ఘనతీక్షణశరంబులెల్లఁ గార్తుకమం దొ
య్యనఁ గూర్చి కొఱవలన్ గజ,మునువలె బాధింతు నెపుడుభూమిశ్వరునిన్.

చ ధరణిపుఁ డావిరాధముఖిదానవులన్ వధియించె నంచు భీ
కరముగఁ దద్బలంబు సరిగా వచియించితివే మహాభటో
త్కరమును గూడి తద్బలము గండదగించెద నుద్యవర్కుఁ డె
క్కరణిని జంద్రతారకలకాంతి నడంచునొ పెంపుమీఱఁగన్. ౪౦ 877

క వననిధికిం గలవేగం, బనిఁబనిగమనంబు నాకు నలవడియె నటం
చును రాముఁ డెఱుఁగఁ డేమియుఁ, గనుక నెనాతోడఁబోరఁగానూల్కొనియెన్.

²క. గరళ యుతాహు లన భయం, కరతూణీశయము లగుచుఁ గ్రాలెడునన్త
చ్చరములఁ గని యెఱుఁగడు రఘు,వకుఁ డట్లాటనె తలంచెబవరముచేయన్.

క. అతఁడింతకు మును నాయ,ద్భుతవీర్యము భీమయుద్ధమున నెఱుఁగఁడు నూ;
సతతము మచ్చాపమె యా,తతవీణియ బాణకోణతతివాయింతున్. ౪౩ 880

సీ. జ్యౌశ్బద్ధతుములన్ము లార్తభీతమహారవంబులు, నతితీవ్రబాణ,తల,మ
హానినాదము లీత్రయంబును మంద్రమధ్యమతార లనఁబడునట్టిస్వరము

1 నైషధీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయా దపి - అనిమూలము. 2 నమే తూణీశయాన్ బాణాన్ సవిషా నివ పన్నగాన్-అనిమూలము.

లరిసై న్యమే మహాః మతస్య త్తరంగ మాసై న్యరంగము చొచ్చి ధ చారువీణ
నరిజనంబులు వినునట్లు వాయింఛెనః, పేయికన్నుల గల నిబుధపతియుఁ

తే. గాని వరుణుండు తానుగఁ ధ గాని యముఁడు

గాని ధనపతిగాని సంఘరముసందు

బాణవహ్నిఁ బ్రయోగించి ధ పరమవీరు

నన్నుఁ జెనకంగఁ జాల రఁదెన్నిగతుల. ౪౫౪

881

ఇరువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౫ - వ సర్గము.

శుకసారణులు కపిసైన్యమును జూచి యానందంబున నున్నట్లు శుకః

క. దనుజవరేణ్యుఁడు దశరథ, తనయులు కపిబలముతో, నుదధి దాఁటుటయున్
విని సిరులలరన్ మంత్రులఁ, గని శుకసారణు లనంగఁ ధ క్రాలెడువారిన్. ౧

తే. పలికె నిట్లని; వానరబలము దున్

రాంబునిధి దాటివచ్చెఁ బూర్వమ్ము వినియుఁ

గనియు నెఱుఁగనిసేతువుఁ ధ గంధి రాముఁ

డివుడు బంధించినాఁడు; నా ధ కివుడు తెలిసె. ౨

888

చ. వనధిని సేతుబంధనము ధ వర్ణ్యమె గట్టినమాట నింక నా
మనము గ్రహింపలేదు పలుమాఱుతలంచిననై న నిశ్చయం
బని, కపిసేన యుండువిధ ధ మంతయు నేనెఱుఁగం దగున్ జవం
బునఁ జని యెవ్వరుం గనఁగఁబోలనియట్లు రహస్యరీతిగన్. 3౪

884

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి కపివర్యులసంఖ్యయు వారివీర్యముం
గనుఁగొని యందు ముఖ్యులయి ధ క్రాలెడు వా రెవరో యటంచుఁ జ
క్కనివిధిచే నెఱింగి నృసంకాంతునిమంత్రుల సూర్యపుత్రమం
త్రినికరముం దగం దెలిసి ధ తీవ్రరణంబున ముందునిల్చువా
రిని బరికించి వారిదగురీతిఁ గనుంగొని మీరు రాదగున్. ౫

885

చ. నిరతము భీకరంబయిన ధ నీరథినిం దగుభంగి సేతు వ
క్కరణిని గట్టిరో ప్లవగఁకాంతులవానగృహంబు లెట్టివై
పరఁగెడునో రఘుప్రవరుపౌరుషయత్నము లాయుధంబు లె
వ్వరుసఁ జెలంగునో యతనిఁబ్రాతపరాక్రమ మెట్టులుండునో. ౬౪

886

* అమాత్య రాఘవ శ్రీమా నబ్రహ్మ చుక్కసారణ - అనఁగా. అత్ర శుకాప్యన్య ఇత్యవ
గమ్యతే - ఇట శుకసారణు లనువారు మంత్రులు. ఇంతకుం బూర్వము పోయివచ్చినశుకుఁడు చాటె
దని తెలియఁదగు.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లుగ మహోద్యమ మొప్పు నెఱింగి రండు; మీ
రున్నత తేజులౌ కపులఁపూహమునందున ధీరుఁడెవ్వఁడో
యెన్నికమీఱఁగా నకల ఁ మేర్పడ నాకెఱిగింప రాఁదగున్
గ్రన్నన నంచు నాజ్ఞనిడఁగఁగ శుకసారణు లట్టె పొంగుచున్. ౮

887

తే. వీరులును గీశయావులుఁనై రయమున
వానరబలంబులం జొరఁబడిరి; పిదప
గగురుఁబుట్టించుచు నచింత్యముగఁ జెలంగు
వనచరబలంబు గాంచుచు ఁ వారు మిగుల. ౯

888

సీ. అచ్చెరువొంది సైఁన్యంబును దానిని గణియింపఁ దెలియక ఁ కలఁగి రంతఁ;
బర్వతాగ్రములందుఁ; ఁ బర్వతభాగంబులందును గుహలయం; ఁ దబ్ధితీర ట్రు
ములయందు నుపననఁములయందు ననులందుఁ జెలఁగుచుఁగొండలుఁజలధిదాఁ
చునుగొంఁదఁబురాఁశినిదాఁటినుఱిగొండఁబ్ధిదాఁటఁదలంచిఁమందుఁగొండ

తే. అవల విడిసియు, విడియుచు ఁ నతులభీమ
రవముల నొనర్చుచుండుట ఁ రాక్షసులకు
సైన్య మద్ది యక్షోభ్యమై ఁ సాగరంబు
కరణిఁ జూపట్టె నచట భీకరముగాఁగ. ౧౨

889

క. ఈరీతిం బ్రచ్చన్నా,కారంబుల వెలయ నున్నఁక్రవ్యాదుల నా
సారణు, శుకు, గురు తేజం. డౌరాక్షస రాజు తమ్ముఁ ఁ డటఁ గనుఁగొనియెన్.

తే. ఇరువురను వారిఁ బట్టి భూవరున కవ్వీ
భీషణుఁడు చూపి యిట్లను; ఁ వీరిఁ జూడు
మరివురంజయ! శ్రీరామ! ఁ యసురనాథు
నచివు లిద్దఱు శుకుఁడన ఁ సారణుఁడన. ౧౩

891

క. ధరణిం దగుదురు లంకా,పురినుండి తదాజ్ఞఁ దలలఁ ఁ బూని యిటకు వ
చ్చిరి మనకొలఁదులఁ దెలియఁగఁ, బరికింపుము చారుల నని ఁ పలుకఁగ నంతన్.

చ. ఇరువురు వారు దుఃఖమున ఁ నింక మృతిం గననైతి మంచు భూ
వరుఁ గని దోసిలొగ్గి తగుభంగి వచించిరి భీతిఁ దూలుచున్;
సుగరిపునాథునాజ్ఞ రణఁశూర! మహాత్మ! నుశాంతచిత్త! మే
మిరువుర మిందునున్న స్థవఁగేంద్రుల నెల్లరఁ గాంచి యెల్లెడన్. ౧౪

893

క. బలములకొలఁది యెఱుంగఁగ, నెలమిని వచ్చితిమి; నాఁగ ఁ నెప్పుడు భూతం
బులకు హితం బొనరించుచు, నిలేశుఁడయి శత్రువునకుఁనే హితుఁడగుటన్.

*క. శ్రీరాముం డంతట శుక,సారణులను వాక్యములను ఁ సంతసమొప్పున్

* అబ్రహీ త్ప్రహసన్ వాక్యం సర్వభూతహి తే తతః-అనిమా. ప్రహసన్-రావణబుద్ధిమాం
ద్యస్తతణాత్ ప్రహసన్-అనివ్యాఖ్య.

- గారవముగ విని రావణు, సారవిహీనమగుబుద్ధిఁనత్వంబులకుఁ. ౧౭౫ 895
- తే. పరిహసించుచు వారితోఁ ♦ బలికె నిట్లు;
బలమునంతయుఁ జూచి మఁమ్ములను జక్కఁ
గాఁ బరీక్షించి పతియాజ్ఞఁ ♦ గార్య మెల్ల
జేయుటయెయైనచోఁ గోర్కి ♦ సిద్ధిఁ గనుట. ౧౮౫ 896
- క. చనుఁడు యథేచ్ఛముగాఁ బుర,మున కింకను జూడ మదికిఁ ♦ బోలినయదియుం
డిన దానిఁ గాంచవచ్చును, వనచరులను జూడ మరల♦వాంఛ గలిగినఁ. ౧౯
- తే. ఈవిభీషణుఁడే మీకు ♦ నెల్లఁ జూపఁ
గలఁడు చిక్కితిమే యిట్లు ♦ కలదె? యింక
బ్రదుకు మాకని సుంతయు ♦ భయము నొంద
వలదు; దూతల న్యస్తౌత్రులగువారి. ౨౦ 898
- క. మనుజేంద్రులు చంపరు మీ,రనఁగ నిరాయుధులు గాన ♦ సంతమునొందిం
పను దగరు గాదె?; యని యా,దనుజేంద్రువిభీషణుఁ గని ♦ దయ నిట్లనియెఁ.
- సీ. చాదులు వీరలు ♦ శత్రుపక్షమువారిసామాద్యుపాయైక♦సరణిఁ దమకు
ననుకూలమగునట్టు ♦ లనయము చేయుదు రై నను నభయమ్ము ♦ నడుగుచున్న
వారు న్యపక్షంబుఁ ♦ బాలింప వైరుల బాధించువారలే ♦ పలుమఱు నను
నభయంబుఁ గోరి రఁజ్ఞాటను వీరిని విడువుమా!; యని చెప్పి ♦ వింతవేష
- తే. ములను దాల్చినవారల ♦ నెలమిఁ గాంచి
పురికి మీరేగి దానవపుంగవుఁడయి
ధనదునకుఁ దమ్ముఁడౌరావఁణునిని గాంచి
పలుకఁదగు నేను జెప్పినభంగినెల్ల. ౨౨౫ 900
- క. ఓరావణ! యేబలమును, గోరిక నీమదిని నమ్ము♦కొని నాసీతఁ
బేరడవి నపహరించితి, యీరణమున బంధుజనులు ♦ నెల్ల బలములుఁ. ౨౩
- క. నీవును న్వేచ్ఛఁగఁ జూపం,గావచ్చును; రేపునే స♦కాలంబున లం
కావరనగరంబును బెం,పావహిలఁ సారతోరఁణాన్వితముగనే. ౨౪ 902
- క. శరవహ్నిం గాల్చెద భీ,కరరాక్షసబలము జముని♦కడ కనిపెద నీ
వరయుము; రేపుదయంబున, హరిహాయుఁ డనురాళిపయిని ♦ నావజ్రంబుఁ.
- క. గురుకోపంబున వైచెడు,కరణి నీపైని సుభట♦కాండముపయి భీ
కరమగు నాక్రోధంబును, బరఁగంజేసెద నటంచుఁ ♦ బలుకుఁడు మీరల్. ౨౫౫
- చ. అని వచియింపఁగా దనుజ ♦ లాశుకసారణు లెంతయేని ధ
ర్మనియతిఁ బెంపుమీఱ రఘు♦రాముని వే జయశబ్దపూర్వకం
బున నులియించి లంకకును ♦ బోయి సురారివిభూత్తముం గనుం
గొని వచియించి రిట్లు కపి♦కుంజరులం బరికించుచుండఁగఁ. ౨౬ 905

- క. దనుజేంద్ర! విభీషణుఁ, డల్లన మముఁ బట్టుకొని వధకు ♦ లక్ష్యముగా రా
మునియొద్దకుఁ జేరిచె నా,యన ధర్మాత్ముండు విక్ర♦మాభ్యుఁడు గానన్. ౨౭౫
- క. దూతలఁ జంపఁగ నిచ్చుం, జేతస్సునఁ బొందఁడయ్యెఁ ♦ జేరి రిపుగణం
బేతీరున నపకృతిఁ దమ, కాతటిఁ గల్గింతు రనుభ♦యంబు గనఁడునూ!. ౨౮
- ఆ. మమ్ము విడిచిపుచ్చె ♦ నమ్మహీనాథుండు, రమకు నాటపట్టు ♦ రాముఁ డతని
యనుజుఁడై న లక్ష్మీకాఖ్యుఁడు నీతమ్ముఁ, డినసుతుండు తేజ ♦ మొనఁగువాఁడు.
- క. సురపతినముండు నగు వా,నరపతి యను వీరు లోక♦నాథులతో న
ల్వరుతుల్యులు శస్త్రాస్త్రము, లరయం దనరారు వార ♦ లతిలోకులునూ!. ౨౯
- క. ¹శూరులు దృఢవిక్రములును, బూరుషసింహులును నొక్క♦పోలిక లంకం
జేరి వినాశముసేయఁగఁ, దానొక్కమహీతలమునఁ ♦ దత్పరులగుచున్. 30
- ఆ. కూరుచున్నవారు ♦ కోఁతులమాటయే, యవలనుండనిమ్ము ♦ హరిహాయనము
తైనవీరు నల్వ ♦ రీనిశాచరపురి, నాలతోరణాది♦సహిత నిపుడె. 3౦౫ 911
- క. పెకలించి మఱొకతావున, నె కడిందిమగంటిమిఁగొని ♦ యేర్పడఁ బెట్టన్
నకలవిధంబులశక్తులు, ప్రకటితమా రామురూపు♦బలుసాధనముల్. 3౧౫
- క. ²పరికించి చూడ నాము, గ్గురిమాట యటుండ నొకఁడె ♦ కొంకక లంకా
పురము నశింపంజేయును, బరాక్రమోపేతుఁ డగుట ♦ బలయుతుఁ డగుటన్.
- క. ³అని మాకుఁ దోఁచె; రాముం, డనూనబలశాలియైన♦నాతనిసైన్యం
బును జంప నిరుత్సాహం, బును గనునటుసేయ మీరు ♦ పూనుఁ డనెదవో?.
- సీ. అంగదనూర్యపు♦త్రాదియుక్తంబగు కపిబలంబును రఘు♦కాంతుదక్షి
ణంపుబాహువితండ♦నందగియున్నయా లక్ష్మణగుప్తంబు ♦ లలితరీతిఁ
దీరుపఁగాఁబడి ♦ భూరితరంబయి తగుదాని నిర్జర♦దానవులకుఁ
గాని యింద్రాదుల♦కేని జయింప నశక్యమే యిసుమంత♦సంశయంబు
[కానఁగాఁబడ; దిట్లు♦గా దశయోజనముల విస్తృతంబుగ ♦ నలరి నూలు
తే. యోజనంబుల పొడువుగ ♦ నుదధిసేతు
వలవరించుట వ్యక్తమే ♦ బలము లవ్వీ
కడలి దాఁటెను; శ్రీరాఘ♦వుఁడును గంధి
దక్షిణతటంబునం బ్రీతి ♦ తనర విడిసె. 33 915
- క. వనచరులు కొందఱింకను, వనధిం దరియించుచున్న♦వారలు దాటం
గను బూనినారు కొందఱు, కన వారికిఁ దుదియె మదికిఁ♦గనఁబడదు విభూ!.

1 ఏకస్థానగతా యత్ర-అనిమా. ఏకప్రదేశం వా గతాః-అనివ్యాఖ్య. 2 వధివృత్తి పురీం
లంకా మేక స్థితిం తు తే త్రయః-అనిమా. 3 సన్వసహాయసూరోపి రామసేనాహననా దనుత్సా
హస్యా త్తత్క్రియతా మిత్యాహ-అనునపతారిక కీపద్యము వ్రాయఁబడియెనని యెఱుంగఁదగు,
ఈభాషము వదలివచ్చి యైవద్య మసందర్భముగఁ దోచును.

చ. ¹అనియొనరించువూన్కి దృఢమై తగ నున్నది సైన్యమెల్ల, నా
వనచరవీరులందఱును ♦ వారనిమోదమునం జెలంగువా
రని యిక్కడ జాలునయ్య! పగనాత్మను బూనకు మోవిభూత్తమా!
జనకజ నింకనైన నృపచంద్రునకుం గ్రుధమాని యీదగున్.

917

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౬ - వ సర్గము.

❧ { రావణుడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట. } ❧
సారణుడు సేనం జూపి చెప్పుట.

చ. అని యిటు సారణుండు హితమై కుశలంబును గూర్చినై న ప
ల్కును భయమింత లే కనినఁ ♦ గ్రూరనిశాచరరాజు దానినిన్
విని బదు లిట్లు పల్కెఁ; గడువంతగ దూరుచు వానితోడ; దే
వనికరమేని దానవులవారము గాని చెలంగి యొక్కటై. ౧౪

918

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, నని సేయఁగ వచ్చినను భయంబును జగముల్
గన ననుఁ జేసిన నీయను, జనకజ నామాట లేల? ♦ సారణ! నీకున్. ౨

919

తే. సామ్యుడవు నీవు కానఁ గీశతతిచేతఁ
గొట్టఁగాఁబడి భీతిని ♦ గుందినాడ
వందుచే నిప్పుడే సీతనాతని కొనఁ
గంగఁ దలఁచుచున్నా వసంగతముగ. 3

920

క. దురమున నను గెల్వంగల, యరి యెవ్వఁడు గలఁడు; భూమినని రావణుఁ డా
శరపతి యీచందముగాఁ, బరుషోక్తులు పల్కి ²సిరులు ♦ భాసిలు చుండన్.

చ. ³వనచరసేనఁ జూచుటకు ♦ వాంఛను బూని హిమంబురీతిఁ దె
ల్లనిదయి భూరితాళములలాగున నెత్తయి యున్న సౌధ మొ
య్యనఁ దమి నెక్కెఁ; జారులగునాశుకసారణు లప్పు వెంటరా
ఘనతరకోప మూని మదిఁ ♦ గాంతసుసౌధమునుండి యంబుధిన్. ౫౪

922

క. గిరులను వనములఁ గాంచెను, నరుదైన త్రికూటపర్వతాంతికభూమిన్
దరుచరు లెల్లను నిండుటఁ, గర మాశ్చర్యమునఁ జూచెఁ ♦ గళవళపడుచున్.

చ. దనుజవిభుం డపారమగు ♦ తద్బలమున్ గణియింపరామి నిం
తని యెఱుంగంగఁ జాలక యహఁ యిది యేమి చమూనమూహమో
యని యల సారణుం గనుచు ♦ నల్లన నిట్లని ప్రశ్నచేసె; నీ
వనచరముఖ్యులందు బలవంతు లనం దగు వార లెవ్వరో. ౮

924

1 అలం విరోధేన శమోవిధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ-అనిమా. 2 ఆరు
కోహ తత శ్రీమాన్-అనిమా. 3 బహుతాళసముత్సేధం రాఫణోఽధ దిద్భుత్తయా-అనిమా.

- తే. శూరు లెవ్వరో? యుత్సాహశోభితులయి
యెల్లతావుల నసీ ముందు ♦ నెవరు నిల్చు
వారలో? వీరిలోన నెవ్వరిపలుకుల
వినునో? సుగ్రీవుఁ డట యూధవిభువకులయి. ౯ 925
- క. తనరారువార లెవరో, వనచరబలనాథు లనఁగఁబడువా రెవరో
వినుపింపు సారణా! చ,క్కనివిధమున నున్నయట్లుగా వినవలతున్. ౯౫ 926
- చ అని యిటు రావణుం డడుగ ♦ నప్పలుకుల్ విని సారణుండు కీ
శనిచయమందు ముఖ్యులను ♦ స్వాంతమునందు నెఱింగి యుంట నా
వనచరవర్యులం దెలుపువాఁడయి యిట్లనియెన్; మహావ్రభూ!
విను మిఁకఁ దెల్పువాఁడఁ గడు ♦ వీరుల నల్లదిగో చెలంగుచున్. ౧౦౫ 927
- *సీ. ఈవానరుఁడు లంక ♦ నేవేళఁ గాంచుచు సింహనాదంబును ♦ జేయుచు వన
చరయూధపాలకుల్ ♦ శతసహస్రంబులు తనుఁ బరివేష్టింపఁగను బరాక్ర
మమున నున్నాఁడు చూడుము; వీనిధ్వనికి నగర మెల్ల భూధరకాననముల
తోడ వనంబులతోడఁ బ్రాకారతోరణములతోడను ♦ వణకుచున్న
- తే. యది; నను స్తకవీశ్వరుండ్డై మహాత్ముఁ
డైన సుగ్రీవుసేనకు ♦ నగ్రభాగ
మందు నున్న వీరుండగు ♦ నతఁడు నీలుఁ
డనెను యూధవిభుండు సుమ్మసురనాథ!. ౧౩౫ 928
- క. వనచరుఁ డల్లదె కనుమా; తనబాహువు లట్టె యెత్తి ♦ ధరణి నిలుచుచుం
డినవాఁడు వీర్యవంతుఁడు, మనపురికభిముఖుఁడునగుచు♦మనలుచుఁగ్రుధచేన్.
- క. కరము విజృంభించెడుభూధరశృంగసమాంగుఁడగుచుఁ ♦ దనరెడు గంటే
సరసిజకింబల్కచ్చవి, పరఁగం ద్వరపడుచుఁ దోఁకఁ ♦ బలుమా టిలపై. ౧౫౬
- క. తాడించుచుఁ దచ్చబ్రము, పోడిమిగా దెనల నెల్ల ♦ బోరుకొలుపఁగా
వాఁడె చెలంగెడు రాజా!, వీఁడే యువరా జనంగ ♦ వెలయున్ మిగులన్.
- ఆ. అంగదుండు వీఁడె ♦ యనికి నిన్బిలుచుచు
నున్నవాఁడు వాలి♦కన్నకొడుకు
తండ్రి కరయ నముఁడు ♦ తనపితండ్రికి
నిరతహితుఁడు శూరవరుఁడు నుమ్ము ౧౭౫ 932
- ¹క. వరుణుం డింద్రునికొఱకె,క్కరణి బరాక్రమముఁ జూపు ♦ త్కౌపతికొఱకై
పరవిక్రమంబుఁ జూపఁగ, నిరతము దలపోయుచుండు ♦ నిశ్చలుఁ డగుచున్.
- చ. విను మను రేంద్ర! యంగదుఁడు ♦ వీర్యము పెంపెనలార నామరు
త్తనయున కెల్లరీతులను ♦ దానుగ నేర్పెను వీనిబుద్ధినిం

* లంకా ప్రవేశతే స్వా సజైలవనకాననా-అనిమా. 1 రాఘవాథే పరాక్రాంత శృక్రాథే
పరుణో యథా-అనిమా. పరాక్రాంతః పరాక్రమితు మద్యతః-అనివ్యాఖ్య.

- గొనియోఁ గదా జవం బలరఁ ♦ గొంకక లంకకు వచ్చి జానకిం
గని చనియో; నృపోత్తమునిఁకార్యవరత్వముఁ బూని యత్తటిన్. ౧౯ 934
- క. ఘనవీర్య మలర నీతఁడు, వనచరవరయూధపతులఁ ♦ బలుపురఁ గొని యే
రును దన్ను జయింపంజా,లనియింతటి భీతికరబలమున నలరుచున్. ౧౯౫
- క. నినుఁ గూర్చి వచ్చుచున్నాఁ; డనయము నవ్వాలినుతునిఁయంతికమున నా
తనివెనుక మహాబలములు, తనవెంటన్ రాఁగ నళుఁడు ♦ తద్దయు నొప్పున్.
- చ. అనియొనరింపఁగా నతఁడు ♦ హర్షము గాంచుచు నున్నవాఁడు నీ
రనిధి నితండ్ల సేతువును ♦ రామునకై రచించినాఁడు; స్వాం
గనిచయ మట్టె నిక్కునటుఁగా నొనరించుచు సింహనాదముల్
పొనరుచు వేచెలంగుచును ♦ భూరిరవంబులు చేయుచుం దమిన్. ౨౧౫ 937
- సీ. ఉన్నతావులనుండి ♦ యుద్ధతిమై లేచి యధికతరామర్ష ♦ మనుదినంబు
తమ్మును బురిగొల్పఁ ♦ దగ విజృంభించుచు నున్నవా రల్లదె ♦ యురుకపు బట;
వీ రనిమొనయందు ♦ నేరి కసాధ్యులు భయకృదాకారులు ♦ పౌరుషమున
నుద్ధతుల్ వీరల ♦ నొక్కెడ లెక్కింపఁ బదినూఱుగోటు లాఁపై నెనిమిది
- తే. లక్ష లున్నారు, మఱియు నిలావతంస
మనఁగఁ దగు చందనవనంబునందు నున్న
వీరవానరు లెల్లరు ♦ వెంబడించి
నలుని యానతి నుందురు ♦ లలితగతుల. ౨౩౫ 938
- క. నలుఁ డొకఁడె లంక నెల్లను, బలములతోఁ గూడి చెఱుప ♦ స్వాంతమ్మున ని
మ్ములఁ గోరుచున్నవాఁ డింక, బలాశనేంద్రా! ప్రచండఁపౌరుష మొప్పున్.
- * తే. రజతసంకాశదేహంబు ♦ రాజిలంగ
యుద్ధచపలత మితిమీఱు ♦ చుండ శ్వేతుఁ
డనెడు వానరుఁ డల్లదె ♦ యశమున జగ
ములను మూఁడింట విశ్రుతుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు. ౨౫ 940
- క. మతిమంతుఁడు వీరుఁడునొ, నతఁడు రణంబందుఁ గలుగుఁనాతురమున భా
నుతనూజునొద్ద కత్యుద్ధతి లంకను బాడుసేయఁ ♦ దగు నిపు డనుచున్. ౨౫
- క. అరుదెంచి యాతఁ డియ్యది, తరుణము గాదనుచుఁ బలుకఁ ♦ దనబలమున ని
ర్భరపౌరుషంబుఁ బూనఁగఁ, దరుణ మిదే యనుచు మిగులఁధైర్యము గలుగన్.
- తే. పలుకుచుం బోవుచున్నాఁడు ♦ బాహుబలము
వెలయఁ దనచోటి; కల్లదె ♦ వీరుడైన
కుముదుఁ డున్నాఁడు వితతసైన్యముల కతఁడు
పాలకుం డీతఁడే పూర్వకాలమందు ౨౬౫ 943

సీ. బహున్యక్షనిబిడమై † పరఁగి రమ్యంబయి గోమతీతీరస్థఁభూమిఁ దనరి
యలరాగు సంకోచఁనాఖ్యపర్వతమున నంతటఁ దిరుగుచు † నచట రాజ్య
మును నేలుచుండెను; † వనచరవీరుఁ డీతఁడు వేయిలక్షలఁ † గడిఁదిబలుల
వనచరులం గూడి † వచ్చియున్నాఁ డిట పీని వాలంబునఁ † గానఁబడెడు
రోమముల్ పొడవులై † కూడి కెక్కుచుఁ బెక్కుబారలకొలఁదిని † బరిధవిల్లు
ననఁ దగి యెట్టినఁమున్య గొన్ని వీతంబులయ్యును గొన్ని శ్వేతాభములయి
గొన్నియు, మఱియునుఁగొన్ని యత్యంత సితంబులై చక్కఁగఁ † దనరుఁజుమ్ము
భయదకార్యచణుండు † వనచరుఁ డీతండు దీనత నొందక † దేని నైనఁ

ఆ. జేయఁ బూనువాఁడు † సిద్ధము సం గ్రామ
మెపుడు గోరుచుండు † నిష్పరమును
దనబలంబుఁ గూడి † తానె మర్దింపఁగఁ
దలఁచుచుండువాఁడు † దనుజనాథ. 30

944

¹చ. కను మవె సింహతుల్యుండయి † కన్నడుచున్ గపిలచ్ఛవిన్ దగం
దనువు వెలుంగ నేత్రములు † తద్దయు దీర్ఘములై చెలంగ లం
కను దహియించునట్లుగను † గన్నులు తెప్పలు మూయకుండఁ జూ
డ్కిని నిగుడించుచుం దనరు † కీశవిభుండగు రంభుఁ డోవిభూ! 31

945

క. వనచరపతి యీతం డో, దనుజవిభూ! వింధ్య మనెడు † ధరణీధరమం
దును గృష్ణగిరిని నహ్యం, బునను సుదర్శనమహీధ్రఁమున నెపు డుండున్. 32

²ఆ. చండవిక్రములును † జండులు శూరులు, నై న వనచరేంద్రు † లనయ మితని
ముదము మీఱి నూటఁముప్పదిలక్షలు, దివ్య తేజములను † దేజరిలుచు. 33

క. పురమును దీనిని గూల్పన్, నిరతము మదులందుఁ గోరి † నెమ్మి తనర వ
చ్చిరి వెంబడించి; దానవ,వర! యెవ్వఁడు చెవులు నిక్కఁబలము మెఱయఁగన్.

³తే. ఆవలించుచునున్న వాఁ † డతఁడు శరభుఁ
డనఁగఁబడువాఁడు సేనల † కధిపుఁ డగును
భీతిలఁడు మృత్యువున కేని † పృథులకలహ
మందుఁ బాఱఁడు ధీరుడై † యలరుచుండు. 34

949

క. తనువు మహారోషంబున, ఘనముగఁ గంపింపుచుండఁ † గా నడ్డముగాఁ
గనుఁగొనుచు ⁴స్వీయవాలం,బును జూచుచు సింహనాదఁమును జేసెడుఁజూ.

⁵క. బల మలరఁగ వేగము ను, జ్వలముగ వెలయంగ సాధ్యఁనం బనునదియే
గలుగని మది సార్వేయా,ఖ్య లలిం జెలువారు శైల † మందెపు డుండున్.

1 నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిగ్భక్ష నిన్వివ చక్షుషా - అనిమా. 2 చండా శృండపరాక్ర
మాః-అనిమా. 3 న చ సంవిజతే మృత్యో ర్న చ యుద్ధా ద్విధావతి-అనిమా. 4 పశ్యన్ లం
గూల మపి చ-అనిమా. 5 రమ్యం సార్వేయపథ్యతమ్-అనిమా.

¹ఆ. బలము మిగుల వెలయునలువదిలక్షల, వనచరేంద్రు లితనివశమునందు
నలరుచుండుదురు విహారులన్ వారలు, వారిశౌర్య మెన్న ధ వశము గాదు.

సీ. ఘనమేఘములు పోలెఁ ధ గడిది శౌర్యంబున నాకాశతల మెల్ల ధ నావరించి
హరినిచయాంతరమందు నిర్జరులలో నింద్రునివిధమున ధ నెనఁగుచున్న
యీతండు పనసవిఖ్యాతయూధేశుండు; సంగరంబును గోరునకలకీశ
ములయంతరంబునఁ ధ గలుగునీతనిమహాధ్వని పెక్కు భేరులధ్వనియుఁ బోలె

తే. వినఁబడుచునున్నయది యదె; ధ ఘనుని నితని

సంగరంబున మార్కొనఁ ధ జాల రెవ్వ

రుత్తమంబగు పారియాత్రోరుగిరిని

నాశ్రయించియె యుండు నీయనఘుఁ డెపుడు. ౪౦౪

953

క. విను మేఘదిలక్షల కీ, శన్యపతు లీయాధనాధన త్తము నిరతం

బును గొల్చుచుండు వారిని, వనచరు లొగి వేటు వేటుబలసి కొలుచుఁజూ.

క. వననిధితటమున రెండన, వననిధియుం బోలె వెలసి ధ భయదం బగుచున్

గనఁబడుచు నుత్సవంబులఁ, దనరెదు బలములను నలరఁదాఁగనుఁగొనుచున్.

²చ. కనఁబడువాని యూధపతిఁగా వినతాఖ్యునిగా నెఱుంగు మో

దనుజవిభూత్తమా! యితఁడు ధ దర్దరపర్వతతుల్యగాత్రుఁడై

వనచరవష్టిలక్షలను ధ బాహుబలాధ్యులఁ గూడి సంతతం

బును గలహంబుఁ గోరుచును ధ బొంగెడు వేడ్క నెసంగుఁ జూడుమా!, ౪౩౪

³తే. నదులలో నుత్తమంబు పర్ణాస, దాని

జలము లతిమధురంబు లాజలములఁ దమిఁ

ద్రావి తత్తీరసంస్థుఁడుదారబలుఁడు

తరమె యీతనివర్ణింప ధ దైత్యనాథ!. ౪౪

957

చ. అనికిని నిన్నుఁ బిల్చుచును ధ నల్లదె శ్రోధనుఁ దున్నవాఁడు కీ

శనిచయనాయకుం డతులనత్వపరాక్రమ మొప్పువానరుల్

తను వకున్ భజింపఁగ నితాంతముదంబున నున్నవాఁడు నూ

వనచరయూధముల్ తగ విభక్తములై తగు పీనిచెంగటన్. ౪౫

958

క. గైరికవర్ణంబగు తను, వారూఢిగ వెలయు సంగరామోదమునన్

భూరిబలదర్పవనచర, పీరులను దృణీకరించి ధ వెలసెడు నదిగో. ౪౬

959

క. అతఁడే గవయుఁడు వనచర, వతంసుఁ దురుతేజ మొప్పు ధ భాసిలి నీపై

కతిశయకోపంబున రా, సతతము దలపోయుచుండు ధ సత్వము పొంగన్. ౪౭

1 ఏతస్య బలిస స్సర్వే విహారానామ యూధపాః-అనిమా. 2 ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూధపః-అనిమా. దర్దరో నామ గంగాసమీపస్థః పర్వతః-అనివ్యాఖ్య. 3 పిబం శ్చదతి పర్ణాసాం నదీనా ముత్తమాం నదీమ్-అనిమా.

తే. ఇతని దెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన

వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ

గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ విలయ మొందు

నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ డసురనాథ!.. ౪౭౫

961

ఆ. యూధపతుల వీరిఁ యూధపశ్రేష్ఠుల, మారుకొనఁగ నిల్ప ♦ నేరికై న

నలవిగాదు భీతిఁదులు గామహపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు. ౪౮౫

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౭ - వ సర్గము.

సారణుఁడు రావణునకు సేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట

క. వనచరు లెవ్వరు శ్రీరా,మునికొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణ

ళిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండుఁ దీరుల వారిన్. ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రమం ♦ దెప్పుడు పెక్కు బారలపొడవులుగఁ దాఁమ్రంబు లగుచు

సితపీతములు నతిఁ శ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి

జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య

కాంతులు విలసిల్లుఁగతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయదఁకర్తుండు హరుఁడు

తే. వాఁడె యూధపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు వోవు

చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడుఁచుండు నేల;

వనచరులు నూర్చు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల

నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెనఁగువేడ్క. ౩౫

964

క. హరువెంట వచ్చుచుందురు; [గురు తేజం డితఁడు వేయిఁగొట్లకపులతోఁ

బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ మదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!..] ౪

క. వనచరపతియౌ నుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ

క్కని సేవకుతొటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ చాల్తురు రాజా!. ౪౫

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజలఁదంబుల పోలిక, నల్లనై న యం

జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్

గనియెడు గాదె యవ్వీ తమఁకంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం

చినను నశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౫౫ 967

ఆ. సత్యశౌర్య ములర ♦ సాగరాపరతీర

మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వీ పర్వ

తములయందుఁ దమి విఁషమ దేశములయందు

నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ. ౬

968

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

తే. ఇతని దెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన

వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ

గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ విలయ మొందు

నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ డసురనాథ!.. ౪౭౫

961

ఆ. యూధపతుల వీరిఁ యూధపశ్రేష్ఠుల, మారుకొనఁగ నిల్ప ♦ నేరికై న

నలవిగాదు భీతిఁదులు గామహపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు. ౪౮౫

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౭ - వ సర్గము.

సారణుఁడు రావణునకు సేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట

క. వనచరు లెవ్వరు శ్రీరా,మునికొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణ

ళిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండుఁ దీరుల వారిన్. ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రమం ♦ దెప్పుడు పెక్కు బారలపొడవులుగఁ దాఁమ్రంబు లగుచు

సితపీతములు నతిఁ శ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి

జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య

కాంతులు విలసిల్లుఁగతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయదఁకర్తుండు హరుఁడు

తే. వాఁడె యూధపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు వోవు

చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడుఁచుండు నేల;

వనచరులు నూర్చు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల

నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెనఁగువేడ్క. ౩౫

964

క. హరువెంట వచ్చుచుందురు; [గురు తేజం డితఁడు వేయిఁగొట్లకపులతోఁ

బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ మదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!..] ౪

క. వనచరపతియౌ సుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ

క్కని సేవకుతొటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ చాల్తురు రాజా!. ౪౫

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజలఁదంబుల పోలిక, నల్లనై న యం

జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్

గనియెడు గాదె యవ్వీ తమఁకంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం

చినను నశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౫౫ 967

ఆ. సత్యశౌర్య ములర ♦ సాగరాపరతీర

మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వీ పర్వ

తములయందుఁ దమి విఁషమ దేశములయందు

నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ. ౬

968

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

శను సురగాయకాంగన కిలన్ దనయుండయి యగ్నిదేవువం

కను జనియించె, నత్తఱిని ♦ గల్గిన ఘోరరణాంగణంబునన్. ౨౦

979

క. సురలకు సాయ మొనర్పంగఁ, బరమకృపాళుండు వహ్ని ♦ పరికించి మహా
సురహంత నితని బడసెను, వరగంధర్వాంగన మది ♦ వాంఛించి తమిన్.

చ. దనుజవిభూ! యితండు కపిత్థల్లజుడై క్రథనుండునాఁగ నొ

ప్పును, ధనదాభిపాలితము ♦ భూధరవర్యము కిన్నరేంద్రసం

ఘనిబిడ మాకుబేరునకుఁ ♦ గమ్రవిహారనుఖప్రదంబునై

తనరుచు జంబువన్ తరువు ♦ తద్దయు నొప్పుగ నున్న యాహిమా

ద్రిని వసియించుచుండుఁ జముఃతేజము శ్రీయును బొంగుచుండఁగన్. ౨౨

క. అనిమొన నీతఁడు తనుఁ దా, వినుతిని జేసికొనఁ డెప్పు ♦ వింతవనచరుల్

తను వేయికోట్లు కొల్వంగను వచ్చినవాఁడు తా నొకండే లంకన్. ౨౩

క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, దురుకపిబలములను గూడి ♦ యుద్ధతిఁ నదిగో

పరికింపు మచట యూధే,శ్వరుఁ డొక్కండున్నవాఁడు ♦ సత్వము పొంగన్.

1. నీ. శంబసాదనుఁడు రాక్షసుఁ డేన్దురూపంబుఁగైకొని బాధలఁ ♦ గల్గఁజేయు

మునులు కేసరియను ♦ వనచరుఁ గని వానివధియింపఁ బురికొల్పుఁవానినతఁడు

వధియించె దానికే ♦ బరమమునుల్ మెచ్చి శౌర్యశాలినుతుండుఁజననమొందు

నట్లు వరం బిచ్చి ♦ రదిమొనలుగఁ గోతులకు నేనుఁగులకుఁ గలహము వైర

మేర్పడెఁ గావున ♦ నీప్రమాధి యనంగఁ దనరుయూధేశుండు ♦ దానిఁ దలఁచు

2. కొనుచు గంగాతీరమున నుండుగజయూధముల బెనరించుచుఁగలయఁదిరుగు

చుండును శ్రమమొంద ♦ కూరక లీలఁగాఁ బోవుచు వైరులఁ ♦ బొంగడంచు

గిరిగుహలం దుండి ♦ కరులను జేబట్టి గిరులను గిరులచేఁ ♦ గరుల మఱియు

తే. దరువులం గొని గజములఁ ♦ గరులచేత

దరువులను గొట్టుచుండు; యూధవతి యితఁడు

గంగచెంతను; నుందరఃత్వాధరోప

మ మగునట్టి యుశీరబీజ మను గిరిని. ౨౭

984

క. సురలోకంబున శక్రుని, కరణిన్ విహరించుచుండుఁ ♦ గపివీరులు వా

నరవరు నీతనిఁ బదికోట్లు రహ్మాన్ నేవించువారలు దనుజనాథా!. ౨౮ 985

చ. ఉరుతరవిక్రమాధ్యులయి ♦ యొప్పుచుఁ బూన్కి తగంగఁ దృప్తులై

నిరతము సింహనాదముల ♦ నింగిని నింపుచు సస్బలాధ్యులై

వరమతులై చెలంగు గురుఁవానరవీరుల కెల్ల మేటియై

పరఁగు నితండు సంతతము ♦ బాహుబలాధ్యుఁడు సుమ్ము రావణా!. ౨౯ 986

1 ఇందలికథ వ్యాఖ్యయం దున్నది మూలమున సంగ్రహముగ నున్నయిందలి యుపాఖ్యానము వ్యాఖ్య ననుసరించి వ్రాయఁబడిన దని యెఱుంగఁదగు. 2 గజాన్ యోధయతే ఐన్యాన్ గిరిం శ్చైవ మహీరుహాన్-గజై ర్వృతాన్ పృతై ర్గజాం శ్చ హంతీ త్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

1క. అనిమొన నీతని గెల్వొం, గను సాధ్యముగాదు ♦ వాతఃకంపితమేఘం
బును బోలి చెలఁగునీతనిఁ, గనుఁగొనుచున్నావు గాదె ♦ కర్బురనాథా!. 30

చ. వనచరవీరువాహినిని ♦ వాతసముద్ధతరేణుజాల మొ
య్యన నరుణాభమై పరఁగి ♦ యంతట నొక్కట నావరించి మిం
చినయది వేగ మొప్పు నిటఁ ♦ జేరఁగవచ్చుటఁ జేసి యాయనీ
కిని గన భీతిదం బగును ♦ గేవలశక్తియుతంబునై తగున్. 31౫ 988

సీ. అసితముఖంబుల ♦ నతిభయదంబులై ఘనబలంబులఁ గూడి ♦ క్రాలుచున్న
లలితగోలాంగూలఁములు సేతుబంధనమును గాంచి సంతోషఁమునను గోటి
సంఖ్యలుగాఁ గూడి ♦ సత్వరంబుగ నేగఁజాలి గోలాంగూలఁసత్తముఁడగు
నట్టి గవాక్షు యాధాధిపునిం జట్టుకొని విక్రమమున లంకను హరింప

తే. వచ్చుచున్నవి చూడుమా ♦ వసుమతీధ
రమున నెద్దానియందుఁ గామముల నొసఁగఁ
జాలి, పుష్పాత్మపట్నఁసమితిఁ గూడి
యున్న ఫలవృక్షములు మించు ♦ చున్నయవియొ, 32౫ 989

చ. సరసిజబంధు వేళిఖరిఁసన్నిధిఁ దత్సమహేమవర్ణుడై
దిరుగుచు నుండునో, మఱియు ♦ దివ్యమృగాళి శకుంతరాజ యే
ధరణిధరాంతికంబునను ♦ దాని రుచిం గని యట్టికాంతిచే
దిరుగుచునుండునో తమిని; ♦ దివ్యమునీంద్రులు యోగసక్తులై. 3౫ 990

ఆ. దేనిసానువులను ♦ దేజగిల్లుచు నుండి
దాని విడువ మదినిఁ ♦ దలఁపకుండు
వారొ, ఫలయుతంబులై రహిఁ గామాలి
నీయఁ జాలు ఫలము ♦ లెపుడు తనర. 3౬ 991

క. తరువులు తేనియ లొప్పఁగ, ధరాధరమునందు నెందుఁ ♦ దద్దయుఁ గలవో
నురలకు నావాసంబై, పరఁగెడు నామేగు వనెడు ♦ సర్వతమందున్. 3౬౫ 992

2క. హరిపతిముఖ్యుండగు కేసరి యీతఁడు తిరుగుచుండు ♦ సంతతమును సం
దరసిన నటువదివేలు శిఖరు లున్నవి రమ్యములును ♦ గనకమయములున్.

3క. అనఘా! రాక్షసులం దీ, వసుపముఁడవుగాఁ జెలంగుఁనప్పగిదిని వా
నినడుమ ముఖ్యతమంబొ, ఘనగిరి మేరువు చెలంగుఁ ♦ గారచనమయమై.

సీ. అందుఁ బింగళవర్ణులగువారు శ్వేతాంగములఁ దగువాడును ♦ లలితతామ్ర
వర్ణాన్యముల్ గలఁవారును, మధుపింగళచ్ఛాయలఁ దగి చెలంగువారు

1 వాతే నే వోద్ధతం మేఘం యమేన మనుషశ్యసి-అనిమూలము. 2 వష్టి ర్గిరిసహస్రాణాం
రమ్యాః కాంచనపర్వతాః-అనిఘా, 3 తేషాం మధ్యగిరిపర స్త్యమి వానఘ రక్షసాః-అనిఘా,

వాఁడికోటలుగలఁ వారును, నఖిరాయుధులునై న యీకపు ఁ లెలమిమిగుల
నాపర్వతవరంబునందు వసింతురు దంష్ట్రాచతుష్కముల్ ఁ తగఁ జెలంగు
తే. సింహముఁ రీతి, దగ్గఱఁ ఁ జేరరాని

వ్యాఘ్రములభంగి, వీరలు ఁ వఱలుచుందు
వహ్నివలెఁ జాల నుగ్రులై ఁ భయదగరళ
యుక్తఫణులట్లు క్రోధంబు ఁ లొప్పుచుండ. ౪౦౫

995

క. ఘనదీర్ఘవారములు తగ, ననుపమమనదంతినికర ఁ మట్టు లలరుచున్
ఘనపర్వతాంగు లగుచున్, బెనుజలదములట్లు ధ్వనులు ఁ వెలయుచు నుండన్.

తే. వృత్తపింగళరక్తాక్షఁభీషణులయి, భీతికరదేహులయి యతిఁభీషణగతు
లొప్పుఁ గంతరవంబు నఁతుగ్రమగుచు, వినఁబడంగఁ జెలంగెడుఁవీర లివుడు.

క. *మనలంకాపురి మర్దిం, ననున్నయట్లున్నవారు; ఁ పరమభుజబలం
బున వీరినడుచు నదిగో, వనచరసతి శతవలి యనుఁవాఁడు చెలంగున్. ౪౩

క. బలశాలి వీర్యశాలియు!, నిలాతలమునందుఁ గీర్తిఁమొనఁగు నితనిపే
రలఘుమతి యితఁడు విజయము, గలుగం దలపోయుచుండుఁగలకాలంబున్.

క. అనిశము రవి నర్పించును; దనసేనలతోడ నొకఁడె ఁ తా నీలంకన్
వనధిం గలుపన్ జూచును, దనుజేంద్ర! యితఁడు శూరఁతల్లజఁడు నుమీ.

తే. పౌరుషంబును మాత్ర మేఁపట్టున విడు
వకయె తగువాఁడు బలశాలి ఁ ప్రకటవిక్ర
మాఘ్యఁ డగు, రామునకు హిత ఁ మాచరించు
పట్టునం బ్రాణముల లెక్కఁపెట్టఁ డితఁడు. ౪౫౫

1001

తే. నలుఁడు నీలుండు గజగవాఁతులు గవయుఁడు
దనుజనాయక! యూధేశు ఁ లనఁగ నొప్పు
వార లొక్కొక్కనికి నిందు ఁ ధీరులైన
భటులు పదికోట్లు చుట్టును ఁ బలసియుందు. ౪౬౫

1002

క. దనుజేశ! వింధ్యపర్వతమున నుండిన తీవ్రవేగఁముల నొప్పిన యా
వనచరు లనేకు లగుటన్, వినుతించుచు లెక్కపెట్ట ఁ వీలుపడదు నూ!. ౪౭

చ. దనుజవరేంద్ర! వానరులు ఁ ధాత్రి క్షణంబునఁ బర్వతాళితోఁ
గనుఁగొనుచుండఁ బూర్ణముగఁ ఁ గాల్ప సమద్ధులు సుప్రభావులై
ఘనగిరితుల్యదేహులయి ఁ క్రాలుచు నుందురు పర్వతంబులం
గొని యవలీల నవ్వలికిఁ ఁ గొంకక వై ప వలంతులే నుమా!. ౪౮౫

1004

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

* నామ్నం పృథివ్యాం విఖ్యాతో నామ్నః శతవరీతి యః-అనిఘా.

౨౮ - వ సర్గము.

-ఁఁఁఁఁ రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱువానరుల వర్ణించి చెప్పెట. ఁఁఁఁఁ-

- క. సారణుఁ డీరీతినిగా, నారావణునకు వచింప ♦ నంతయు విని యా
వీరకపీశ్వరచరితం, బాహుధిగ నెల్లఁ జెప్ప ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧ 1005
- క. దనుజేంద్రునితో శుకుఁ డి, ట్లనియెను బలములను జూపి; ♦ యల్లవిగో భీ
తిని గొల్పు కపిబలంబులు, ఘనను త్తద్విసముల్లు ♦ గాఁ జూడఁగనై. ౧౫
- ఆ. ¹గాంగతటమునందుఁ ♦ గలమట్టివృక్షంబు, లట్లు, తుహినశిఖరి ♦ యందు మద్ది
తరువు లున్నయట్లు ♦ గురుతరకాయంబు, లమరఁ జెలఁగుచున్న ♦ వరసితి గద!.
- క. వనచరులన్ వీరిని మా,ర్క్కని నిల్వఁ దరంబుగాదు ♦ కోరినచందం
బున రూపములం దాల్తురు, వినుతింపం దగినబలము ♦ వీరికి నుండున్. ౨౫
- క. ²దనుజేంద్రదైత్యతుల్యులు, ననిమొన నిర్జరులఁ బోలి ♦ యద్భుతశౌర్యం
బునఁ బొల్తురు; కడువేగం, బును గాంచినవారు దనుజపుంగవ! కంటే. 3
- సీ. విను! వీరు తొమ్మిది ♦ వేలకోట్లుగ నైదువేలకోట్లుగ; నేడు ♦ వేలకోట్లు
గను, బెక్కువేలశంఖములుగ బృందశతములుగ నున్నారు; ♦ దనుజనాథ!
సుగ్రీవునకు మేలు ♦ సొంపుగఁ జేయంగఁ దలఁచుచుఁ గిష్కింధ ♦ నెలమినతని
తోఁగూడి సతత ముండురు; దేవగంధర్వజనితులు మఱియును ♦ జన్మమున నె
తే. కామరూపులు నగుదురు; ♦ కన్యరూప
వయసులం దసమానులౌ ♦ వారి నిరువు
రను దమిం జూచుచున్నావె! ♦ రాక్షసేంద్ర!
వారు మైందుఁడు ద్వీవిదుఁడన్ ♦ వారు నుమ్ము. ౫౫ 1010
- క. ³అని వీరిసాటినేయం, గను దగువాఁ డెవఁడు లేడు; ♦ కవు లిద్దఱు వీ
రనఘులు వనరుహజనిపం,పున సమృతముఁ ద్రావినారు ♦ పొంగెడు కాంక్షన్.
- క. పెనుతేజంబున నీలం, కను దారే పాడు సేయఁ ♦ గాఁ గోరుచు నో
దనుజేంద్ర! యున్నవా రీ, వనచరవీరులకుఁ బార్శ్వ ♦ భాగమునందున్. ౭౫
- ఆ. అద్రితుల్య దేహు ♦ లగు పనికోట్లన,దృటులు బలిసియున్న ♦ వారు వీరు
పర్వతములభంగిఁ ♦ బటు దేహములు తగఁ, గనుచునున్నవారు ♦ మనపురమును.
- ఆ. ⁴నుముఖదుర్ముఖు లను ♦ జొక్కపువీరులు
మృత్యుసుతులు తండ్రి ♦ మించువారు;
మదగజంబుభాతిఁ ♦ బొదలుచు నిలుచున్న
వనచరేంద్రు నతని ♦ గనుదు గాదె? ౮౫ 1014

1 న్యగ్రోధా నివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతో నివ-అనిమా. ఇచట సాలశబ్దము నకు మద్దిచెట్టని యర్థము చెప్పవలెను. “సాలేతు సర్జకార్యైశ్వ కర్ణకా స్సస్యసంవరః” అని యమ రము. 2 దైత్యదానవసంకాశాః - అనిమా. 3 బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతా ఏమృతప్రాశినావుభా-అని మా. 4 మృత్యువుత్రే పితు స్సమా-అనిమా.

- క. వనచరుఁ డీతఁడు కోపిం, చిన సంద్రమునై నఁ గలఁగఁ డి జేయు నితండే
మనపురికి వచ్చి నీతను, గని నీతో మాటలాడి డి గదలి చనియె నూ! ౯౫
- క. ¹మును చూచినావు మరలం, జనుదెంచిన యితనిఁ గనుము డి సారభుజుండై
తనరెడు కేసరి యనఁజను, వనచరునకు తేత్రజుఁ డనఁ డి బరఁగు సుతుండే.
- క. తొలికొడు కీతఁడు వాయువు, వలనన్ జనియించె నన్న డి వార్తగలదు నూ!
యిలలో హనుమంతుం డని, పిలుతురు సజ్జనులు వీనిఁ డి బృధుబలమహితున్.
- క. ²వననిధి దాఁటిన దిశఁడే, తనయిచ్చకుఁ దగినయట్టి డి తనువు ధరించున్
వనచరవర్చుండై బలమున మిక్కిలి వెలసి రూపమున సన్నుతుండై. ౧౧౫
- ఆ. ఎల్లతావులందు డి నేగంగఁ జాలిన, జనకుండై న యనిలుచందమునను
నడ్డగింపరానిదా గతి గల్గియె, సకలకార్యములను డి జక్కఁ జేయు. ౧౨౫
- క. మును బాల్యంబున నీతఁడు, చనుబాలకు నానఁగొనుచు డి సమధికమా త్ను
త్తున బాధితుండై యుదయిం,చునర్కునిం జూచి మహితశూరత్వమునన్.
- క. ఆకలి యుడుగక యున్నది, నా కిత్తటిఁ గాన ఖచరఁనాయకు భానున్
జేకొని భక్షించెద నిక, నాకలి దీరంగ ననుచునాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧౩
- క. ³త్రిసహస్రయోజనంబులు, వెస మేరువునుండి డిగ్గి డి విబుధర్షుల క
ట్లనురులకు ననాధృష్యం, డసమాకారుండు నై న డి యర్కునికడకున్. ౧౪౫
- ఆ. చనుచు నతని తేజమున కోర్చి చెంతకు
నరుగఁజాల కుదయఁగిరివయిఁ బడె
దృఢహనువులు నెలయఁ డి దేజరిల్లెడు నీతఁ
డచటి యశ్శతలమునందుఁ బడఁగ. ౧౫

1023

- క. హను వొకటి నుంత చెడఁజెను, హనుమంతుం డనెడు నామమలరె నితని కం
దున; నాప్తవాక్యమున నీతనివార్త నెఱింగినాడఁ డి దధ్యం బిదిసూ! ౧౬౫
- క. బలరూపసుప్రభావం, బులు వీనికి నిట్టి వనుచుఁ డి బొగడదగా నా
కలవియె గా దొకఁడే యితఁ, డరయక తేజమున లంక డి యంతయు నిపుడే.
- క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, డరయుము దనుజేంద్ర! హనుమయంతికమున భీ
కరమూర్తి శూరవర్చుఁడు, పరఁగుఁ గదా యతనిఁ జూడు డి పద్మనిభాతున్.
- నీ. ఇట్వొకువంశ్యుల డి కెల్లరకును మేటి యతిరథవర్చుండై డి యలరుఁ జమ్ము
విఖ్యాతమే గద! డి విక్రమ మితనిది ఖరవధాదులచేత డి త్త్వాతలమున

1 జ్యేష్ఠః కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః-అనిమూ. కేసరిణః పుత్రః తస్యజ్యేష్ఠజః
పుత్రః-అనివ్యాఖ్య. 2 బలరూపసమన్వితః-అనిమూ. *“హి” యనునది గాయత్రిపదునాటవయత్తు
రము. 3 త్రియోజనసహస్రం తు-అనిమూ. త్రియోజనసహస్రమి త్యనేకయోజనసహస్రోపలక్ష
ణం-అనివ్యాఖ్య. భూమికిఁబైని లక్షయోజనదూరమం దుండఁగా మూఁడువేలయోజనములని చెప్పుట
యసంగతము కాదా యనునాక్షేపమున కిదిసమాధానము కాఁబట్టి తెనుఁగున నిది చేర్పఁబడలేదని
యెఱుంగునది.

- ధర్మ మీతనియందు ♦ నిర్మలస్థితిఁ గాంచుఁ గాని చలింప దె♦క్కరణినైన
నెవ రెంతచెప్పిన ♦ నితఁడు ధర్మంబును దాఁటి వ ర్తింపఁడు ♦ దానవేంద్ర!
తే. వేదములను బ్రహ్మస్త్రంబు ♦ వీరుఁ డీతఁ
డెఱుఁగు వేదజ్ఞులం దీతఁడే యధికుఁడు
బాణములచేత నంబర♦వస్తువులను
గూల్చుఁగలఁ డద్రులను గూడఁ ♦ జీల్చుఁగలఁడు. ౨౦౪ 1027
- క. వినవయ్యా! పెనుక్రోధము, గనుపట్టునొ మృత్యువున ని♦కామ మీతనియం
దును జూడఁబడెడునట్టులె, ఘనపౌరుష మింద్రురీతిఁ ♦ గనఁబడు మిగులన్.
- క. భూనాయకవర్యుండనఁ, గా నెగడిన యితనిసాధ్వీ ♦ త్నాపుత్రి జన
స్థానముననుండి తెచ్చితి, వాన్మృత్యుడే యితఁడు రాముఁ ♦ డనురాధీశా!. ౨౧
- క. ¹అని నేయఁగ నీమీఁదికిఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ ²జాంబూనద ను
గ్నిని గాల్చు నున్న తెఱఁగునఁ, దనుకాంతి చెలంగ రాము♦దక్షిణదిశలోన్.
- ఆ. ³అతివిశాలవక్షః♦మమరఁ దామ్రాక్షుడై, యంగరములుగాఁగ♦నొప్పి నల్ల
నైన కురులు తనర♦నలరువానిం జూడు, మితఁడె లక్ష్మణుం డ♦హీనబలుఁడు.
- క. శ్రీరామునకుం దమ్ముం, డారయఁగాఁ బ్రాణమట్టు♦లన్నకుఁ బ్రియుడై
కోరిచరించును నాతని, చేరువ నయయుద్ధములను ♦ జెందునిపుణతన్. ౨౨
- ఆ. సకలశాస్త్రములను ♦ జక్క నెఱుంగును
బగఱఁగాంచి యొర్పుఁబట్టఁ జాలఁ
డనిని దుర్జయుఁడు జ♦యమును గాంచును బరా
క్రమము వెలయఁ బాలుచు ♦ సుమతి గలిగి. ౨౨౪ 1033
- క. రామునకుం గుడిభుజ ము, ద్దామబలాధ్యుండు బయటఁ♦దగు ప్రాణమునా
రామునకుఁ దగును ననువుల, నేమాడ్కిన్ దాఁవఁడనిని ♦ నీతఁ డతనికై .
- క. దనుజుల నందఱి నొక్కఁడై, యనిమొన వధియింపవలయు♦నని యున్నాఁడో
దనుజేంద్ర! యితఁడు శ్రీరా,ముని సవ్యక్షీతిని దనుజ♦ముఖ్యులు గొలువన్.
- క. ⁴నిలుచున్నవాఁడె తేజము, వెలయంగ విభీషణుండు ♦ వితతభవద్రా
జ్యలలితలక్ష్మీకి నాధుఁడు, తలఁపన్ శ్రీమంతుఁ డగుచు ♦ ధరణి నసముడై .
- ఆ. సార్వభౌముఁ డగుచు ♦ జననుతిఁ గాంచిన
రాముడే త్వదీయ♦రాజ్యమునకు
మనవిభీషణునిని ♦ మమత రాజును జేసెఁ
గాన నతఁడు శౌర్య ♦ మూని కడఁక. ౨౨౪ 1037

! స ఏష రామ స్త్వాం యోద్ధుం రాజన్ సమభివర్తతే-అనిమూలము. ఇటమూలమున పర్త
మానకాల ముపయోగింపఁబడినది గానఁ దెనుఁగున నట్లే యుపయోగింపఁబడినదని తెలియందగు.
2 కుద్ధజాంబూనద ప్రభః-అనిమూ. 3 నీలమంచితమూర్ధజః-అనిమూ. 4 రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజా
హ్యోషవిభీషణః-అనిమూ.

క. అని సేయు నిన్ను మార్కొనఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ త్తౌపతికిని నీ
యనుజునకు నడుమఁ బర్వత, మన నిశ్చలుఁడగుచు నున్న ♦ యతనిం గంటే!

క. వనచరముఖ్యాధ్యక్షుం, డనఁబడు సుగ్రీవుఁ డీతఁ ♦ డని నపజయమున్
గనఁ డెప్పుడు తుహినాచలము నిఖిలగిరులందుఁ దాన ♦ ముఖ్య మగుగతిన్.

తే. యశమునను దేశమునను జ్ఞానాభిజాత్య
ములను బుద్ధిని నెల్లకోఁతులను మించి
వెలుఁగుచున్నాఁడు; ప్రాకారవితతిదుర్గ
మద్రిదుర్గమునై యలఁరారి మఱియు. 30

1040

క. వనవృక్షపరివృతంబై, ఘనశైలగుహాకృతిగను ♦ గన్నడు కిష్కిం
ధను మంత్రియూధపులతో, ననిశము పాలించు చుండు ♦ నందు వసించున్. 31

క. ఇతనిగళంబునఁ గనుమా, శతపత్రశతాన్వితమగు ♦ చారుకనకమా
లతగున్ సురనరులకు నద్భుతముగఁ గననొచు నదియుఁబోలుచున్ మిగులన్.

ఆ. విజయలక్ష్మీ యందు ♦ విలసిల్లు గావున
దీని దాల్చునట్టి ♦ వాని కెందు
నపజయంబు గలుగ ♦ దనిని రాముఁడు వారిఁ
జంపి కనకమాలఁ ♦ జారుతరము. 32

1043

క. కనకాంగిఁ దార, శాశ్వత, వనచరరాజ్యంబు నొసఁగె ♦ భానుసుతున కీ
యనఘునకు; దానవేంద్రా! విను శతలక్ష్మ లగుఁగోటి ♦ విద్యన్నతమై. 33

క. శతకోటినహస్రంబులు, క్షితి శంఖ మనంగ రూఢిఁ ♦ జెల్లు నవియునున్
మతియుతులు శతసహస్రములు తగు మహాశంఖ మని పలుకుదురు రాజా!

సీసమాలిక:—

అవి నూఱు వేలై న ♦ నగు బృందసంజ్ఞకం బవి నూఱు వేలై న ♦ నగును జమ్ము
పృథివియందును మహాబృందమునా నవ్వీ శతసహస్రములై ననంజ్ఞఁ దనరుఁ
బద్ధము, నా నవ్వీ ♦ పరిగణింప నహస్ర శతములై యెనచో ♦ సాధువినుతిఁ
గాంచు మహాపద్మకంబను సంజ్ఞను, నవి నూఱు వేలై న ♦ నగును ఖర్వ
మవి నూఱు వేలై న ♦ నగును మహాఖర్వ మవి నూఱు వేలై న ♦ నగు సముద్ర
మవియునన్ని యెయైననగునోఘమనుసంజ్ఞ యవి నూఱు వేలై ననగు మహాఘ
మిరీతి దనుజేంద్ర! ♦ యెల్లనై న్యేశులకడ వేలువేలుగాఁ ♦ గడిదిబలము
లలరును నూఱుకోటులు నూఱుశంఖముల్ శతదశమితమహాశంఖములును

తే. బృందశతములు మఱిమహాబృందదశశ
తములు, శతపద్మములు, సహస్రముగ నలరు
సమ్మహాపద్మములు విను ♦ మట్లై నూఱు
ఖర్వములును సముద్రముల్ ♦ గలవు నూఱు. ౪౧

1046

తే. అట్లే నూఱు మహాఘంటు ♦ లవ్వీధముగ
 నొక్కకోటిమహాఘంటు ♦ లురుసముద్ర
 మట్లుగ నపారమై చూడ ♦ నలవిగాక
 వెలయు సేనలఁ గూడి విభీషణుండు. ౪౨

1047

క. తననచివులతో సేనల, వినుతిం గను రీతి నడప ♦ భీషణబలముల్
 తనుఁ గొలువ విక్రమంబున, ననుపముఁడై వనచ రేఖఁ ♦ డదె నినుఁ దాఁకన్.
 క. చనుదెంచుచున్నవాఁ; డో, దనుజేంద్రా! మండుచున్న ♦ దారుణఖచరం
 బన, వచ్చుచున్న యీబల, మును గాంచుచు మనకు విజయము గలుగురీతిన్.
 క. అరిజనులచేత నంజయ, మురుసంగ్రామమునఁ గలుగఁకుండునటులుగాఁ
 బరమప్రయత్నమును ని, త్తరుణంబునఁ జేయఁబంపుఁ ♦ దగువారి విభూ!. 1050
 ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౯ - వ సర్గము.

❦ { రావణుండు శార్దూలాదిచారులను బంపుట. వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకు వచ్చుట. } ❦

క. హరియూధపతుల నందఱఁ, బరికించుచు రామభద్రఁపార్శ్వంబున సో
 దరుఁడైన విభీషణుఁ డా, దరమునఁ జెలువారుచుండ ♦ దనుజేంద్రుఁ డొగిన్.
 క. కని రామునికుడిబుజమై, యనివారితవీర్యశాలి ♦ యగు లక్ష్మణ, భీ
 తిని గల్గఁ జేయువిక్రమమున నొప్పుచు సర్వకపివిభుండగు నినజన్. ౨ 1052
 [ఆ. గజుని, మైందు, ద్వివిదు, ♦ గవయు, గవాక్షుని
 వాలిసుతుని, వీర ♦ వంతు, హనుమ,
 దుర్జయుఁడుగ ననిని ♦ దోచెడు జాంబవం
 తుని, సుషేణుఁ, గుముదుఁని, నలు నీలు.] 1053

చ. కనుఁగొని నుంత భీతి మదిఁ ♦ గాంచియు వైరుల మించి యెన్నునా
 దనుజుల సారణున్ శుకుని ♦ నద్దయుఁ గోపము నొంది వార్తచె
 ప్పిన తరువాత వీరు లని ♦ ప్రీతిని బొందక క్రూరవాక్కులన్
 గనుఁగొనుచున్ వచించి వ్యధఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసెను వారి నెంతయున్. 3

ఆ. *తనకు మ్రొక్కి భక్తిఁ ♦ దల వాంచి యున్నయా
 శుకుని సారణునిని ♦ జూచి క్రుధను
 బలుకుఁ దొట్రిలంగఁ ♦ బడఁ స్కూరవాక్కుల
 నిట్లు పలికె దానఁవేశ్వరుండు. ౪

1055

* ఈపద్యార్థము పైపద్యార్థమునే పోషించును. మూలమం దిట్లే యున్నది కాన వ్రాయఁబడియె నని యెఱుంగఁదగు.

- తే. నిగ్రహానుగ్రహములను ♦ నేర్పు మెఱయఁ
జేయఁగ సమర్థుడై యున్న ♦ ఓతివునకును
నతని చెంతను జీవించు ♦ నట్టి సచివు
లిట్లు లప్రియములఁ జెప్పు ♦ తెవుడు తగదు. ౫ 1056
- *క. మనకుం బ్రతికూలురైయై, యని సేయఁగ నెత్తివచ్చు ♦ నరులను మీరి
ట్లనవసరముగా సంగరమున కాదిని వినుతి సేయఁ ♦ బోలునె ? తగునే ? ౬
- తే. రాజనీతిని దెల్పుశాస్త్రంబునందు
సారభూతంబుగా నుండఁ ♦ జాలు భృత్య
కృత్యముల మీర లించుకే ♦ నెఱుఁగ లేక
యున్నవార లిట్లుండుట ♦ నెన్నిచూడ. ౭ 1058
- తే. పెద్దలయి శాస్త్రునీతులఁ ♦ దద్దయఁ దమిఁ
దెలుపు గురువుల మీరలు ♦ గొలుచునదియు!
వ్యర్థమే, చాలకాలంబు ♦ నమలగురువుఁ
గొలిచియున్న నజ్ఞాన మెట్లు లగు ననిన. ౮ 1059
- చ. నిరుపమనీతిశాస్త్రముల ♦ నేర్చిన నందలియర్థభంగులం
గరమెఱుఁగంగ లేదు; కలకాలము జ్ఞానమహాభరంబును
శిరసున మోయువారలకుఁ ♦ జేకురు దానిప్రయోజనంబు క
ర్బురవర ! వట్టివారలకు ♦ బుద్ధిఁ గనంబడకుండు నద్దియు. ౯ 1060
- ఆ. ఇట్టి మూర్ఖుసచివు ♦ లేవేళఁ గొల్చును, నుండ నున్న నేను ♦ నుగ్రరివుల
చేత నెపుడో మృతిని ♦ జెందఁగఁ దగువాడ, నైన బ్రదికినాడ ♦ నావిధికృప.
- క. అనుశాసించితి నని జిహ్వాను వాక్యము దాటినన్ శుభంబు నశుభమున్
వెనువెంటఁ గలుగుఁ గద మీ, రనూనపరుషోక్తు లాడినందుల కిపుడే. ౧౦
- తే. చావు దప్పదు మన కను ♦ సాధ్యనంబు
గలుగలే దేలొకో మీకుఁ ♦ గాననమున
దావవహ్నిని జిక్కిన ♦ తరువులైన
నిలువఁగా వచ్చు నృపదోషముల నొనర్చి. ౧౧ 1063
- క. ఈతఁడు శిష్యార్థుం డని, యేతటి నిర్ణయము తగునొ ♦ యేడ్డెఱ నవుడే
యాతఁ డపరాధిమృత్యువు, వాతం బడుఁ గాని ఓతిని ♦ బ్రదుకఁడు నుండే!
- చ. అరిజనపక్షముం బొగడునట్టి దురాత్ముల వీరిఁ జంపుదున్
ద్వరపడియైనఁ బూర్వము హితం బొనరించిరి వీరు నాకు ని
త్తరుణమునందు నయ్యది క్రుధన్ మృదుతం గనఁ జేసె నెప్పుదిన్
బరఁగుటఁ గానఁ గాచితిని ♦ బ్రాణము లిచ్చితి వీరికిం గృపన్. ౧౨ 1065

* ఉభాభ్యాం సదృశం నామ నక్తు మప్రస్తవే స్థాపః=అనిమా. అప్రస్తవే=అనవసర-
అనివ్యాఖ్య.

క. స్థానభ్రష్టులు గం డో,దానవులారా! చనుండు ♦ తటుకున నిచటన్
గానఁబడఁ గూడ దిఁక మీ,రానాఁ డొనరించినట్టి ♦ యాయువకృతికిన్.

క. మనసు దయం గనుటన్ మిము, సునిశితఖడ్గాభిహతిని ♦ స్రుక్కింపక పొ
మ్మనితిని; గృతస్ములగు మీ, రనిశము నాయెడల మైత్రి ♦ నందనికతనన్.

¹ తే. విడిచిపెట్టుటయే మీకు ♦ బెడిదపుమృతి

వంటిదే యగు, నన విని ♦ వారు లజ్జ

నొంది జయ జయ శబ్దంబు ♦ లొప్ప నతనిఁ

బొగడి యటనుండ కేగిరి ♦ తగుజవమున. ౧౩౪

1068

క. అంతట నాదనుజేంద్రుఁడు, చెంత మహోదరుని గాంచి ♦ శీఘ్రమె యిట క
త్యంతనృపనీతివేత్తల, నెంతయు మతిమంతులగుచు ♦ నెసఁగెడువారిన్. ౧౪

క. చారుల రప్పింపుము నాఁ,గా రావణనాజ్ఞను గొని ♦ కడువడి నతఁడా
చారులఁ బిల్వఁగఁ బంపెను, వారును రాజాజ్ఞఁ బూని ♦ వచ్చిరి వడిగన్. ౧౫

చ. కరముల దోసిలించి రిపుఁకాలుని వాని జయాశివంబులన్

బరినుతి సేసి కొల్వునకు ♦ వచ్చితి మే మని విన్నవించి; రా

సురరిపు వంత భక్తులును ♦ శూరులు మైత్రికిఁ బాత్రులున్ రిపూ

త్కరమునకున్ భయంపడనిఁదైర్యసమగ్రులునైన చారులన్. ౧౬౪

1071

చ. కనుఁగొని పల్కె; మీరిపుడె ♦ త్కృపతియొద్దకుఁ బోయి యందు నా

తనివ్యవసాయ మెట్టిదొ నిఁతాంతము తేల్పిఁ బరీక్షసేయుఁ డా

తనితగు నిశ్చయంబు గనఁ ♦ దద్దయు నల్పమెయైన భీతి నొం

దునటులు సేయఁగాఁదగును ♦ దోడనె, యాతనిసమ్ముఖంబునన్. ౧౭౪

1072

² సీ. సచివులెవ్వరో యందుఁసతతంబు నంతరంగులుగాఁగఁబ్రీతితోఁగలిసితిరుగు

వారుగా నున్నట్టి ♦ వారలెవ్వరో చక్కఁ బరికింపుఁడీ! యట్టి ♦ వారలందు

భేదంబు గన్పడ ♦ భేదింత మెట్లైన; రాముఁ డేరీతి నిద్రను దగంగ

ననుభవించునొ యొంటి ♦ నతఁడు నిద్రించునా జాగరూకుండయి ♦ నకలపరిజ

తే. నావృతుండయి యుండునా; ♦ యాతఁ డొంటి

నిదురఁ గనునేని యనినె చేయఁ దగుఁ జింత

గనుచు మేల్కొని యుండినఁ ♦ గడువడిఁ బయిఁ

బడి వధింపఁగ వచ్చును ♦ బ్రతిభ మెఱయ. ౧౮౪

1078

1 రావణం జయశబ్దేన ప్రతినం ద్యాభినిస్సృతౌ-అనిమా. 2 మంత్రి వ్యభ్యంతరా యేఽ
స్యప్రీత్యా తేన సమాగతాః, కథం స్వపితి జాగర్తి కి మన్య చ్చ కరిష్యతి-అనిమా. దీనికి వ్యాఖ్యా
నమున నున్నయర్థ మంతయు నిట వ్రాయఁబడినదిగాని సొంతకల్పన మినుమంతయుఁ జేయఁబడలే
దని యెఱుంగవగు.

ఆ. ఇంక నేమి చేయ ♦ నెంచుచు నున్నాఁడొ

పట్టణమును నిపుడె ♦ ముట్టడించు

నొక్కొక్క? జాగునేయ ♦ నూహించుచున్నాఁడొ

మాటు వేషములను ♦ మహితగతుల. ౧౯

1074

క. చని మీరు నేను జెప్పిన, వను లన్నియు నేర్పుమీఱ ♦ బాగుగ నొనరిం

చి నిజము గనుఁగొని రావలయును; బండితులైన రాజు ♦ లొక్కవిధమునన్.

క. చారులమూలంబునఁ దమ, వైరులవిధముల నెఱింగి ♦ బవరంబున స్వ

ల్పారంభములను జేసియె, వారల నోడింతు రనుచుఁ ♦ బలికిన నంతన్. ౨౦

సీ. అట్లె చేసెద మని ♦ యావిభుతోఁ బల్కి చారులు హృష్టులై ♦ స్వాంతములను

శార్దూలుతోఁ గూడిఁ సప్రదక్షిణముగ దనుజేంద్రునకు మ్రొక్కిఁ ఘనజవమున

రామలక్ష్మణులున్న ♦ యామహికిం బోయి; రంత, వారలునుదూఁ పాంతరములఁ

గైకొనుచు సువేలఁ కన్రగిరింద్రముచెంత నుగ్రీవుఁడు ♦ వింతగా వి

తే. భీషణుండును గొల్వంగ ♦ వెలయు రాము

నతనితమ్ముని జూచిరి ♦ వితతబలము

రామముఖులను జూడంగఁ నే మనముల

భయము నొందిరి వారి గొల్వ నెటులనుచు. ౨౩

1077

క. బలముల వా రిటు లెల్లడఁ, గలయం దిరుగంగ దనుజఁ కాంతుఁడు ధర్మం

బుల నెఱుఁగు నవ్వీభీషణుఁ, డలవారలు దానవులని ♦ యాత్మ నెఱింగెన్.

క. నురరిపులు వారు బలములఁ, జరియింప యదృచ్ఛచేత ♦ సమధికధర్మా

దరుఁడగు విభీషణుఁడు గని, పరిపరిఁ దర్జించె నందుఁ ♦ బాపమనీషున్. ౨౪

క. దనుజుని శార్దూలుని న, వ్యవచరులకుఁ బట్టి యిచ్చె ♦ వారలు వానిన్

గొనిపోయి చావఁగొట్టెన్, గని రాముఁడు విడిచివుచ్చె ♦ గరుణ దలిర్పెన్.

*క. కరుణాంతరంగుడై రఘు, వరుఁ డితరుల రాక్షసులను ♦ వానరు లతిభీ

కరరీతిఁ గొట్టుచుండఁగ, సరిగాదని విడిచివుచ్చె ♦ జనుఁ డింక ననుచున్. ౨౬

చ. వనచరు లిట్లు వేగమును ♦ బౌరుష ముట్టిపడంగఁ గొట్టఁగా

దనుజులు వార లూర్పులను ♦ చారుణరీతిని బుచ్చుచున్ మనం

బునఁ గల ధీరతన్ వదలి ♦ పోయిరి లంకకు, నెల్ల దేశముల్

గనఁ జరియించి వార్తలను ♦ గైకొని వచ్చుమహానిశాచరుల్. ౨౭

1082

క. బలవంతులు చారులునై, చెలఁగియు ధైర్యమును బాసి ♦ చేరి విభుని ని

ట్టులు వల్కిరి భీకరమగు, బలతతితో రాఘవుండు ♦ వచ్చి కడఁకతోన్. ౨౮

తే. మనసు వేలాచలంబుచెంతను వసించి

యున్నవాఁడు బలంబు లఁత్యున్నతములు

* మోచితా రాక్షసాః పరే-అనిమా.

వానిఁ బరికించి వచ్చితిఁమో నిశాచ

రేంద్ర! యని పల్కి రాచారు ఁ లింపు గులుక. ౨౮

1084

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

30 - వ సర్గము.

శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పట. ఇతి-

క. దనుజేంద్ర! నువేలాచలమునకు సమీపమున నై న్యఁమును నక్షోభ్యం

బును గూడి రాముఁ డుండుట, వినిపింపన్ వారివలన ఁ వినుతులరాకన్. ౧

క. విని యతఁడు సుంతభయముం, గని శార్దూలాఖ్యఁ జూచిఁకడువడిఁ బలికెన్

దనుజా! నీముఖతేజం, బనుదిన మున్నట్టు లుండ ఁ దది యేలయొకో? ౨౪

క. దీనుఁడవై యున్నాఁడవు, దానికిఁ గలహేతు వేమొ ఁ దాగుణకోపం

బూనిన శత్రువులకు నో,దానవవర! చిక్కవు గద ఁ దగనివిధమునన్. 3 1087

క. అరులకుఁ జిక్కినకతమునఁ, బరసేనాతత్త్వ మెఱుంగఁబడకుండినదా?

త్వరగాఁ జెప్పుమ యని కర్బురశార్దూలుండు పలుకఁ ఁ బొంగెడుభీతిన్. 3౪

చ. మనసు చలింప భీతిమెయి ఁ మాటలు తొట్రిల నానురారి యి

ట్లనియెను మెల్లఁగా; వనచఁరావళిగుట్టుల నెల్ల జక్కఁగాఁ

గనుఁగొన వేగువారలకుఁ ఁ గాదు తరంబు; బరాక్రమంబునన్

వనచరు లెల్లఁ గ్రాలుదురు ఁ వారిబలం బసమానమై తగున్. ౫ 1089

ఉ. అంతియ గాదు వారలను ఁ నారసి రాముఁడు కాచుచుండుఁ దా

నెంతయు జాగరూకుఁడయి ఁ యిట్టివిధంబున నున్నవారితో

నింతయు మాటలాడుటక ఁ దెవ్వరికేని దరంబుగాదు నాఁ

బంతమునం బరీక్షకయి ఁ పాటుపడం జనునయ్య! దేవరా! ౫౪ 1090

ఉ. వానరు లెల్ల తావులను ఁ బర్వతసన్నిభగాత్రు లున్నవా

రూనినశక్తి మూర్గముల ఁ నొక్కవిధంబునఁ గాచుచున్నవా

రే నలసేనఁ జొచ్చితి నిఁదింతియె యప్పుడె నన్నుఁ జూచి రా

వానరసేనలోఁ దిరిగి ఁ వారితరం బెఱుంగంగరాదు నూ! ౬౪ 1091

సీ. మనవిభీషణమంత్రు ఁ లనునయమును వీడి బలవంతముగ నన్నుఁ ఁ బట్టుకొనిరి

బహువిధంబుల భూమిఁపైఁ బొరలించిరి మీఁదుమిక్కిలి శక్తిఁమించు కపుల

కప్పగించిరి వారఁలతిబలవంతులై యుండుట ననుఁ గాంచి ఁ యోర్వలేక

పిడికిళ్ల గ్రుద్దియు ఁ బెడిదమ్ముగా జానువులను నొప్పించియుఁ ఁ బొలుచుదంత

ములచేతఁ గొఱికియుఁ ఁ దలములఁ జఱచియు నివ్వీధిం బీడించి ఁ యెల్ల సేన

తే. చుట్టు నను ద్రిప్పి యంగముల్ ఁ సొలసి రక్త

మునను దోఁగఁగ మూర్ఛను ఁ మునిఁగియున్న

నను విచలితేంద్రియుని బట్టుకొని యితండు
చారుఁ డీతఁడు వైరులఁచారుఁ డనుచు ౮౪

1092

క. పలుకుచుఁ గొట్టుచు వేగమె, బలములయం దెల్లఁ ద్రిప్పి ధ పార్థివమణి యే
స్థలమునఁ జెలఁగునొ యచ్చటి, కలగుచుఁ గొనిపోయి, రేనుఁహస్తయుగంబున్.

తే. భక్తి జోడించి రక్షింపఁవలయు ననుచు
నచటఁ జేరితి; శ్రీరాముఁ ధ డాదరించి
కాంచె నంత నదృష్టము ధ గలిగియుంట
బ్రదికి వచ్చితి దానవఁరాజ! నిజము. ౧౦

1094

క. కను మిదిగో రాముఁడు తా,లను గొండలచేత గురుజఁలనిధిని బంధిం
చినవాఁడు సాయుధుండై, చనుదెంచినవాఁడు మిగుల ధ సాహస మలరన్.

క. ఇఁక వే లంకాద్వారము,నకు రాఁగలఁ డామహీశఁనందనుఁ డచటన్
సకలబలంబుల నేర్పును, బ్రకటించుచు పూహమును సుఁపర్ణనికరణిన్.

తే. పన్నియున్నాఁడు చూడ సుఁపర్ణతనువు
వలె నెసంగెడు నయ్యది ధ బలము లెల్లఁ
దన్నుఁ గొలువంగ దయమెయి ధ నన్నుఁ బుచ్చి
లంక కరుదెంచుచున్నాఁడు ధ బింక మలర. ౧౧

1097

క. మును ప్రాకారము వేగమె, తనవశముం జేసికొనుచు ధ దరుణీమణి నీ
తను రామున కొసఁగుము లే,క నిలిచి యుద్ధం బొనర్చుకడఁక మిగులుచున్.

క. ఒనరింపు మీద్వయంబున, మనమునకుం దోఁచినగతి ధ మనలవలదు; నా
దనుజోక్తుల విని తనమన, మున నెంచుచు దనుజవరవిఁభుండును నియతిన్.

క. దనుజున కిట్లను బృథువా,క్కున; సీత నొసంగు మనెదొ? ధ కోరిక గంధ
ర్వనికరము సురలు దానవు, లని నాతోఁ జేసినట్టులై వఁ గడంకన్. ౧౨౪

ఆ. లోక వితతివలన ధ నాకు భయంబులు, గలిగినను నొసంగ ధ వెలఁది రాఘ
వునకు; నంచు బలికి ధ భూరితేజశ్శాలి, దనుజవరుఁడు మరల ధ ననియె నిట్లు.

చ. దనుజవరేణ్య! సౌమ్య! కపిఁతల్లజనై న్యము నెల్లఁ గంటివే!
వనచరులందు శూరులగు ధ వానరు లెవ్వరు? తత్ప్రభావముల్
కనుఁగొన నెట్టి వేరు చెనఁకం దగ కుందురు? వారియాకృతుల్
తనరు నవెట్టు లెవ్వరికిఁ ధ దత్కవు లాత్మజు లేరిపౌత్రకుల్. ౧౨

1102

క. ఉన్నది యున్నట్లుగ నీ, వన్నియుఁ దలపోసి పలుకు ధ మవ్వల నేనా
యున్నతులబలాబలముల, నన్నుతి విని చేయఁదగినఁచంద మెఱిగెదన్. ౧౨౪

క. అని నేయఁ గోరువారల, కును వై రిబలాదికములఁకొలఁది తెలియఁగాఁ.
జనుఁగాదె; యనిన నంతయు, విని *యు త్తమచారుఁడతఁడుఁవిభునన్నిధిలోన్.

క. వినిపింపఁ బూని యీవిధ, మున; సుగ్రీవుండు బవరమున దుర్జయుడై
తనరును బుక్షరజుండను, వనచరునకుఁ బుత్రుఁ డతఁడు † బలవంతుఁడు నూ!.

ఆ. ¹గద్గదునకు సుతుఁడు † కడుశూరుఁ డాజాంబ
వంతుఁ డితనితండ్రి † నెంతో బలవి
భవము లొప్పు నలరువాఁడు ధూముండను
తనయుఁ డొక్కఁడు గలఁ † డనుపముండు. ౨౦౪ 1106

చ. అనిమొన నక్షముఖ్యదనుజావళి నొక్కఁడె చంపినట్టి యా
హనుమయు నేమహాత్మునకు † నాత్మజుడో యలవానరుండు నిం
ద్రునిగురువౌ బృహస్పతినుఁతుం డగు కేసరి యందు రాతనిన్;
ఘనబలుఁడౌ సుషేణుఁ డధిఁకంబగు దర్పముగల్గువాఁడు నూ!. ౨౦ 1107

ఆ. ధర్మనుతియు నొను † ధర్మ దేవతసుతుఁ
డౌ నతండు; సౌమ్యుఁడైన యట్టి
దధిముఖుండు చంద్రుఁతనయుండు; సుముఖిదు
ర్ముఖులు వేగదర్శిఁదూక్షబలులు. ౨౨౪ 1108

క. వనచరరూపంబున న, వ్వనజజుచే సృష్టిచేయఁబడి మృత్యువె నాఁ
గనుపట్టుచుందురు; నిజ, మనఘా! భటవారనాథుఁడగు నీలుండున్. ౨3౪

చ. అనలున కాత్మజుం డగును † నాహనుమంతుఁడు వాయునందనుం
డనఁబడుఁ జమ్ము కేసరికి † నాత్మజుఁ డాతఁడె; యింద్రపౌత్రుఁడౌ
సనిఁ జెనకంగరాని బల † మంది కుమారత నొప్పు నంగదుం
డనితరసాధ్యపౌరుషము † నందినవాఁడు సుమీ! మహాప్రభూ!. ౨౪౪ 1110

సి. అశ్వీతనూజాతు † లతిబలవంతులు మైందద్వివిదులు సమ్మాన్యు లిరువ్వి
రాబలంబులను గఁవాతుండు గజగవయులు గంధమాదనాహ్వండు శరభుఁ
డను నైదుమంది కాఁలాంతకతుల్యులు యమునకుఁ దనుజాతు † తాదు; శిట్లు
శ్రీమంతులై దేవతామండలభవులై యుద్ధకాంక్షల నెప్పు † డొప్పుశూరు

తే. లైన కీశులు పదికోటు † లలరుచున్న
వారు; వీరలపుట్టుకఁపౌరుషాదు
లెల్ల విచియింప నలవిగా † దెన్న నాకు;
ఖరుని దూషణుఁ ద్రిశిరుని † కలనఁ జంపి. ౨౭ 1111

క. తనరెడు రాముఁడు దశరథు, తనయుఁడు రమ్యావయవుఁడుఁతద్దయుఁబ్రాయం

1 గద్గద స్సౌధ పుత్రోఽత్ర జాంబవా నితి విశ్రుతః-అనిమా. పాంచాలీన్యాయేన గద్గ
దేనపోషితత్వా త్తత్పుత్రో జాంబవాన్ తస్య బ్రహ్మణోజ్ఞంభారంభసంభూతత్వాత్-అనివ్యాఖ్య.
జాంబవంతుఁడు బ్రహ్మయాపులింపఁగాఁ బుట్టినవాఁడు, గద్గదుఁడు పోషించినందునఁ దత్పుత్రుఁ
డని చెప్పఁబడినదని తెలియునది.

తే. మంత్రులగు మీరు నీతులఁమార్గ మెఱుఁగు
దానవులు వేగ రాఁదగుఁ డదయ కనుచు
నాజ్ఞ సేయంగ వేగమేయరుగుదెంచి
రంత నాలోచనము చేయ ఁ నతఁడు పూ నె. ౪

1123

తే. అంత దుర్ధృష్టుడైన యాయనురనేత
యరిసమీపించి వచ్చినయవలికృత్య
మేదియో యని తగనెంచి ఁ హితులఁ బంపి
తనకృహమునకుఁ బోయె నెంతయుఁ గలంగి. ౫

1124

సీ. అమృతహామాయుఁడౌనమరవిరోధి మాయఁ నాటితీటి మహాబలుఁడగు
నట్టి విద్యుజ్జ్వహ్వఁనప్పుడె రప్పించి యతనితోఁ బోయె నయ్యన్నమిన్న
సీత యున్నట్టి భూజాతంబుకడ కట దనుజేశ్వరుఁడు మాయలను నెఱుంగు
నాతనిఁ జూచి యిట్లనియె మాయలచేతఁ దరుణిని మోసపుత్తము జవమున

తే. మాయచేత శ్రీరామునిమస్తకంబు
జేసి దానిని, భూరివిచిత్రధనువు
సాయకముతోడఁ గూడినసరణిఁ దీసి
కొనుచు నాచెంత కరుదెమ్ము ఁ చనదు మసల. ౬

1125

క. అన విని విద్యుజ్జ్వహ్వం, డొనరించెన నల్లె యనిన ఁ నురుమోదంబుం
గని రావణుఁ డొకభూషణ, మును వాని కొసంగి దనుజముఖ్యుం డచటన్.

క. బలమలర నశోకవనం, బెలమినిఁ దాఁ జొచ్చె రామునింతిం గనువే
డ్కల నొప్పి, ధనదసోదరుఁ, డలవనమున దీనయగుచునా ర్తిఁ బొగులుచున్.

తే. వగల కేమాత్రమైనను ఁ దగక ముఖము
వాంచి శోకముచేఁ గుంది ఁ వసుధమీఁదఁ
గూగుచుండి మనోనాయకునినె తలఁచు
చును భయంకరదానవవనిత లెపుడు. ౧౧

1128

క. నలుఁగడలఁ గాచుచుండఁగఁ, బలువెతలం గుడుచుచున్నపావనశీలన్
వెలఁదుల మిన్నను జానకి, నలరారు నశోకమందు ఁ నాతఁడు గనియెన్. ౧౨

సీ. * పూర్ణచంద్రాన్యయైఁభూతభయంకర లగు రాక్షసాంగన ఁ లన్వహంబు
తనుఁ జుట్టుకొని యుండఁగను లయకాలమేఘసమావృతాబ్జరేఖయును బోలి
గనుపట్టుచును సుమంఁగళము నిమిత్తమై దాల్చిన కొన్నియుఁ త్తమవిభూష
ణము లలంకృతిఁ జూప ఁ సుమనోలతయు మారుతోద్భూతయై తగఁకున్నరీతిఁ
దిరుగుచు శ్రీరాముఁపరిసరంబును బొందినట్లు లూహించి హర్షాబ్ధి మునిఁగి

* భూషణై రుత్తిమైః కైశ్చిత్తంగకార్థ మలంకృతామ్-అనిమూ,

- తే. యతనిఁ బాసితి నని యెంచి ♦ యార్జి గనుచు
 1వగకు వేటు తెరింగయి ♦ తగి గభీర
 మాట నిశ్చలయై యున్న ♦ యట్టి గంగ
 వలెనె యేమియుఁ దోఁపమి ♦ వెలఁది యుండె] 1130
- క. దనుజవరుం డంతట నీ,తను జెంతను గానఁబోయి ♦ తా హర్షోక్తి
 వినిపించునట్లు గనఁబడి, జనకజఁ గని భృష్టమావఁచనము వచింపన్.౧౩ 1131
- 2ఆ. పూని యిట్టులనియెఁ ♦ బూబోడి! కళ్యాణి !
 సాధువచనములను ♦ జాల నేను
 నెంత వేఁడుకొనిన ♦ నెవనిప్రాపును నమ్మి
 పరుషవాక్యములను ♦ బల్కినావొ. ౧౩4 1132
- క. ఖరుని వధించిన యారఘు,వరుఁ డింతీ! నీదుభర్త ♦ బవరంబున ని
 త్తరుణమున హతుండయ్యెను, దరుణీ యిఁకనై న నాదుఁత త్వమెఱుఁగుమా!
 క. నీకుండిన యాధారము, పోకార్చితి మొదలుముట్టఁ ♦ బొలఁతీ! యిపుడే
 నీకావరము నడంచితి, నీకుం గల వ్యసనమునను ♦ నేవేడకయే ౧౪4 1134
- తే. నాకు భార్యపు కాఁగల ♦ వేకరణిని
 నై న నీయంత నీవె; మూఁధాత్తురాల !
 యిట్టి శ్రీరామువిషయమై ♦ యిపుడు నీకుఁ
 గలుగుబుద్ధిని వదలుమా ♦ ఫలము లేమి. ౧౪4 1135
- క. మృతినొందిన యారఘుకుల,సతితో నిఁక నీకు నేమి ♦ పనియున్నది నా
 సతులకు నాకును గల్యాణి! తమిని నీశ్వరివి గమ్ము ♦ నీ విఁకనై నన్.౧౬ 1136
- సీ. అల్పపుణ్యముగల ♦ యట్టిదానవు గాన నింతపర్యంత మి ♦ ట్టివు పొంద
 నగు పురుషార్థము ♦ నందక యున్నావు పండితమానీ! ♦ పడఁతిమిన్న
 మున్ను వృత్రాసురుం ♦ డన్నగ భేదిచే బాలిసినట్లుగ ఘోరఁముగ భవత్ప
 తియుఁ జచ్చె నాపద్ధతియుఁ దెల్పఁగాఁ దగు వినుమింక రాముండుఁననువధింప
 తే. వానరేంద్రుఁడు తెచ్చిన ♦ వరబలములఁ
 గలిసి వననిధిదరికిని ♦ బలము మెరియ
 వచ్చినాఁడట; యంత నీభర్త కడలి
 యుత్తరతటంబునను జేరి ♦ యురుతరగతి. ౧౪4 1137
- క. పెనుసైన్యంబులు తనతోఁ, జనుచేరం దత్తటమును ♦ సరఁగున బాధిం
 పను బూని నూర్యఁ డస్తా,ద్రిని బొందెడుతటిని విడిసెఁదివిజలు పొగడన్.౧౭

1 విషాదస్య విలక్షణామ్-అనిమా. 2 ఇటనుండి సర్గాంతమువఱకు నందందు మహేశ్వరతీ
 ర్థలవారి విశేషార్థమిం దిమిడింపఁబడినది. ఈవిశేషార్థము నుందరకాండమునఁ జెప్పఁబడినట్టిదియే.
 అనఁగా భార్యాదికబ్ధములకుఁ బూర్వోక్తార్థమే గ్రహింపవలయుననుటయే యిచ్చటంగల సాశము.

- చ. బలములు మార్గభేదమున ♦ బల్విడిఁ దోఁచినచోటఁ జేరి యి
మ్ముల సుఖనిద్రఁ జేందుటయుఁ ♦ బొంగుచు నానడిరేయి మేము చా
రుల నటఁ బంపి వార్తలను ♦ నూఢి నెఱింగితి; మంత రాఘవుల్
విలసిలుచున్న యాబిము ♦ వేగ ప్రహస్తుఁడు భూరిసేనతో. ౨౦ 1139
- క. చని నిశిని జంపి వై చెను, దనుజులు పరిఘములఁ జక్రతతిఁ బట్టి సఖ
ద్దనికరము నయోదండములను శరముల, శూలవితతులన్ బెనుగదలన్. ౨౧
- సీ. యమ్ములఁ బృథుతోమరాళిని, శక్తులఁ, బెనుచక్రమునలంబులను గ్రహించి
వనచరులపయిని ♦ వై చిరి పలుభంగులను బూని యుద్ధంబులన్ విరోధు
లను జేండఁ జాలుచుఁ ఘనుఁడయి కృతహస్తుఁ డయి తగునట్టి ప్రహస్తుఁ డవుడె
పెనుఖడ్గమును గరంబునఁ బూని నిదురించురామునిశీర్ష ముద్ధామరీతిఁ
- తే. ద్రుంచివై చె; విభీషణుఁ ♦ డెంచి యింకఁ
నిలువఁ జనదని భీతిని ♦ నింగి కెగరి
పోవఁ బూనఁగ రాక్షసుల్ ♦ పోయి దైవి
కముగ బంధించి రతని, లక్ష్మణుఁడు కవులు. ౨౪ 1141
- క. నలుదెసలకుఁ బాటిరి యింక, నలసుగ్రీవుండు వనచరాధిపుఁ డివుడా
యిలఁ గంతహీనుడై యిమ్ములఁ బడియే యున్నవాఁడు ♦ ముగ్ధా! వింటే?
- క. హనుమానుఁడు, హతహనుడై, దనుజులచే జంపఁబడియె; ♦ ధరణీతనయా!
యనిచేయఁ జాంబవంతుఁడు, మునుకొన మాదనుజు లతనిమోకాల్చు తెగన్.
- తే. విఱుగఁ గొట్టిరి, భీతికృద్వివిధపట్ట
సములఁ దెగవేయ హతమహీధ్రము విధమున
ధరణిఁ బడియున్నవాఁడు; మైందద్వివిదులు
పృథులకాయులు పరజన ♦ భీతికరులు. ౨౭ 1144
- చ. వనచరవీరు లిద్దఱును ♦ బ్రల్లదమున్ పలుకంగ వీరుతా
దనుజులు తత్కటిద్వయము ♦ దారుణఖడ్గముచేతఁ ద్రుంపఁ జ
య్యన రుధిరప్లుతాంగులయి ♦ యంతట నూర్పులు పుచ్చుచున్ మృతిం
గని; రతివా! మహాత్మరము ♦ గా విలపించుచు నేమి చెప్పదున్. ౩౪ 1145
- క. పనసుండు పనసఫలమటు, లని ఛేదింపంగఁబడియెఁనని బహుబాణా
ళినికృత్తుడై దరీముఖుఁ, డను వనచరుఁ డద్రుగుహను ♦ నూర్చుచుఁ జచ్చెన్.
- క. గురుతేజుండగు కుముదుఁడు, శరవిచ్చిన్నాంగుఁ డగుచు ♦ శబ్దము లేకే
ధరఁ బడియె; రాక్షసుల్ భీకరగతిగా మారుకొనుచుఁ ♦ గడిఁదిశరములన్.
- క. తను ఛేదింపంగ రుధిరంబును గ్రక్కుచు నంగదములు ♦ పోవఁగ నేలం
గన దిక్కులేక యంగదుఁడనఘుఁడు పడియున్నవాఁడు ♦ హతభాగ్యుఁడునూ!.
- సీ. నిదురించువనచరుల్ ♦ మదగజంబులచేతఁ ద్రొక్కింపఁబడి కొందఁబుక్కడంగి;
రరదంబులును ఖిఁద ♦ నరుగంగఁ గొందఱువాయుసమాహతాబ్దములరీతి;

ఘోటకంబులుద్రొక్కఁగొందఱునలఁగియుహతులైరి; మఱిగొందఁజనురు లెల్ల
దముఁజేరి గొట్టంగఁ దాళఁజాలక భయంబున నాల్గుదెసలకుఁ దోవ దనుజు
ఆ. లేనుఁగులను దఱుము దిద్ధసింహములట్లు
వారివెనుకఁ దగిలి యీరసమునఁ
గొట్ట వార లెల్లఁ గూలిరి, గొందఱు
వనధిఁ బడిరి, నింగిఁ దనిరి, కవులు. 334 1149

క. వనితా! భల్లూకంబులు, వనచరనై జమగువృత్తి దావింది ద్రుమా
ళిని జక్క నాశ్రయించిన, వనిమొనఁ బెక్కండ్రు దనుజు లబ్ధితటములన్. 335
క. వనముల గిరులను వెదకుచు, వనచరులను బట్టి మృత్యువదనంబున నొ
య్యనఁ ద్రోసిరి పెక్కండ్రను; వనితా వినుమిట్లు నానుభటు లుద్ధతిచేన్. 336
తే. నీదుభర్తను దత్తెనెన్య దిచయములను
జంపి, రిదె నెత్తుటందోఁగి సాంద్రరజము
సందు మునిఁగిన నీభర్త సుందరశిర
మును దగం దెచ్చినారు మాదనుజు లనుచు. 337 1152

క. వినిపించుచు దుర్ధర్షుఁడు, దనుజేంద్రుండతఁడు దనుజుతరుణిం గని యి
ట్లనె నీత వినుచునుండఁగను; రణరంగముననుండి కడుఁ బ్రీతిమెయిన్. 1153
ఆ. రాముశిరముఁ దానె రయమునఁ గొనివచ్చి
భయదకృత్య మొనరుపంగఁ బూని
వినుతు లడరఁజేసి వెలయు విద్యుజ్జ్వహ్వ
నిటకుఁ దోడి తెమ్మ! యింతి యనిన 338 1154

క. దనుజాంగన చని చెప్పిన, విని విద్యుజ్జ్వహ్వఁడు రఘువీరుశిరస్సున్
ధనువును గొనివచ్చి శిరంబును వంచి నమస్కరించి భూపతి యెదుటన్. 339
క. నిలుచుండె; గొప్పనాలుక, గలిగి నమీషమున నున్న క్రవ్యాదునిను
జ్వలమూర్తి గాంచి రావణుఁ, డలరుచు నిట్లనియె; నీత యంతికసీమన్. 340
తే. రాముశీర్షము నునుపుమీ రమణి నిహత
భాగ్య తనభర్త యంతిమావస్థఁ జక్కఁ
గాంచుఁ గాకని చెప్ప రక్కసుఁడు వాఁడు
గనఁగ నింపైన తన్నస్తకమ్ము నవుడు. 341 1157

క. జనకజముందఱు బెట్టెను, దనుజుఁ డదృశ్యుడయి చనియెదనుజేంద్రుఁడుతాఁ
గొని త్రిజగద్విఖ్యాతిని, గని తేజం బలరఁ గ్రాలు కార్దుకవరమున్. 342
ఆ. నీతఁ జూచి పలికె నీతటి నారితోఁ
గూడియున్న ధనువుఁ జూడు మిద్ది
నీదుపతిది యిదిగొ నెలఁతరో! మర్త్యుడౌ
రామునిన్ వధించి రాత్రియందు, 343 1159

తే. మాప్రహస్తుఁడు తెచ్చె నీ ♦ మస్తకంబు
 ధనువు ననుచు విద్యుజ్జ్వహ్వాఁడును నితాంత
 మోదమునఁ దాను వాని న♦మ్మేదిని నిడి
 జనకరాజతనూభవ ♦ సాధ్వీమణిని. ౪౪౫

1160

క. కనుఁగొని యాశీర్వంబును, ధనువును గని యామె బుద్ధి ♦ తథ్యంబని న
 మ్ము ననుచు నింక నావశమును, వనితా! కమ్మా! యటంచుఁ ♦ బలికె గుబుద్ధిన్.

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౨ - వ సర్గము.

—ఁఁఁ సీత రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విలపించుట. ఁఁఁ

క. తరువాత సీత శ్రీరఘు, నరుశీర్షంబు త్రమమయి ♦ భాసిలు ధనువున్
 బరికించి పవనతనయో, క్త రమణనుగ్రీవమిత్ర ♦ ధర్మంబు తగన్. ౧ 1162

క. తనవిభుఁడగు శ్రీరఘుభూ, పునినేత్రము లతనికిఁ దగి ♦ సొలిచెడు నాన్యం
 బును ముఖవర్ణముఁ గురులను, వినుతశిరోజాంత మట్టె ♦ వెసఁగని యంతన్.

క. నురుచిరచూడారత్నముఁ, బరమార్తింగనుచుఁ గాంచి; ♦ పడఁతియు నిట్లే
 పరమాద్భుతచిహ్నంబులఁ, బరికించిన నదియె తనదు ♦ పతితలయె యగున్. ౨౫

క. అని యెఱిఁగి మిగులదుఃఖం, బును బొందుచుఁ గురరిచంద♦మున నేడ్చుచు రా
 మునిఁ గూర్చి కై కనిందిం, పను వొడఁగెన్ దీనవచన♦పంక్తుల మిగులన్. 3

క. ఓకై కేయీ! కోరిక, నీ కీడేరినదిగావె! ♦ నెమ్మిం గనుమా!
 యీకాకుత్స్థస్థులోద్భవ, భూకాంతుల కెల్ల మోద♦మును గూర్పఁగనై. 3౫

క. వినుతిం గాంచిన రాముం, డనఘాత్తుం డిదిగొ యంత♦మందెం; గలహం
 బె నిజన్యభావముగ నీ, కును దగుట ఫలించెఁ గులము ♦ కూలుట గాఁగన్. ౪

సీ. వినుము కై కా! నాదు♦విభు నారచీరలు కట్టించి నాతోడఁ ♦ గలిసి యడవి
 కంపితివి గద! నీ♦కాకుండు శ్రీరాముఁ డంత విప్రియ మేమి ♦ యలవరించె;
 నసి పల్కి దీనయై ♦ యాసీత వడఁకుచు చిన్నరంభావర♦క్షీతిరుహంబు
 వలె నేలఁ బడియె; నా♦వెలఁదియవ్వలముహూర్తమునకుఁ దెప్పిరి♦త్రాణనొంది

తే. రాముశీర్షము మూర్కొని ♦ రమ్యనయన
 ములను సశ్రువులను గ్రమ్మి ♦ వెలికి బాట
 నిట్లు పలవించె; నక్కటా! ♦ మృత్యువక్త
 బిలముఁ జొచ్చితి నోరఘు♦వీర! నీవు. ౭

1168

క. అరి వధియింపక పురికిన్, మరలను నేననుచుఁ బల్కు♦మాట యిచట ని
 క్కరణి ఫలించెనె రామా!, పరమాత్మా! విపులబాహు♦భానురమూర్తి!. ౭౫

- క. మరణావస్థను బొందఁగఁ, బరికించితిగాదె నేనుఁ ♦ బాపాత్మను భూ
వరచంద్ర! విధవనై తిని; దగుణికి ముందుగ నె భర్త ♦ తా మృతుడై నన్. ౮
- క. సతియందు గుణము లేమియె, మృతికిం గారణమటంచు ♦ నెన్నుదు రాధ్యుల్
హితగుణ! రామా! నేనున్, మృతి సంశయండు నీవు ♦ మృతినొందితి గా.
- ఆ. దీని కై న హేతు ♦ వోనరపాలకా!, నేను సుగుణలేశఃహీననౌట
యె యగుఁ గాని సాధుఁవృత్తినిగనునీడు, దోష మేమి గాదు ♦ ధూర్తహరణ!
- తే. ఒక్కదుఃఖమునుండి వేఁటొక్కదుఃఖ
మును సదా పొందుచుంటి నై ♦ న నిపు డిట్లు
శోకకంధి మునింగితిఁ ♦ బ్రాకటకృప
నెవఁడు ననుఁగాచు? నట్టి నీ ♦ విట్లు లై తె. ౧౦
- సీ. నాయ త్తకౌశల్య ♦ యీయెడ నిర్భాగ్యయేయయి దూడయం ♦ దెలమిఁగాంచు
నావు వివశ్యయై ♦ యార్తి నొందెడురీతిఁ బ్రియతనూజుని నిన్ను ♦ విధివశమునఁ
బోఁగొట్టుకొనియింకఁ ♦ ఋర్ణ దుఃఖమునొందఁగల; దచింత్యోరువిక్రమ! మహా
భవదాయు వభివృద్ధిఁ ♦ బడయును దీర్ఘమైయన్న దై వజ్ఞోక్తులన్నియిప్పు [త్త!
- తే. డన్యతములె యీయె నల్పాయు ♦ వైతి వీవు;
వారి నన నేల యన్యతంబుఁ ♦ బలికి రనుచు
భూతతతి కాదికారణఃభూతమైన
కాలమే తావకీనదు ♦ మ్మర్తములకు. ౧౧
- క. పరివక్వ మొనరుపఁగ నె, క్కరణిని దగుదాని కనువు ♦ గా భావిఫలో
త్కరముల నెఱుంగు ప్రాజ్ఞుని, వరమతి నీవిషయమున నభవ్యంబగుఁ జూ!.
- క. వెతలం దొలఁగించు నుపా,యతతుల నీవెఱుఁగుదువు; నయాగమమునఁ బం
డితుండవు కన్గొనరాకయె, సతతము దగు మృతిని గనితె ♦ స్వాంతభ్రమతన్.
- తే. కమలలోచన! నినుఁ దమిఁ ♦ గాంచి క్రూర
మతిభయంకరమునునయి ♦ యలరు కాళ
రాత్రి కాఁగిటఁ జేర్చి నిర్భాగ్యురాల
నైన నన్నుండి యెడఁబాపె ♦ నక్కటకట!. ౧౨
- ¹క. పురుషవరేణ్య! యతిపృథు,తరబాహూ! దిక్కులేక ♦ తపియించెడు నీ
తరుణిని నను విడిచి యటన్, ధరఁగొఁగిటఁ జేర్చుకొంటిఁ ♦ దమిఁబ్రియనుబలెన్.
- క. కనకాంచితమై నీవొగి, ²ననుఁ గూడి సుగంధమాల ♦ నానాభూషా
ళిని బూజింపఁగఁ దగునీ,ధను వస్త్రత్ప్రియకర మిటు ♦ ధరఁ బడియెఁ గటా!.
- ఆ. నాకు మామగారు ♦ నీకుఁ దండ్రియు నగు, దశరథక్షితీశఃతల్లజుండు
న్వర్గమందుఁ బితృవిసరములతో నుండ, నతనిఁ జేరితి విది ♦ యనఘ! నిజము.

సీ. గురుతరకర్తముల్ ♦ కోరిక నొనరించువారికిఁ బ్రియమయి ♦ వఱలు పదము
నందుండి సుకృతులై ♦ యలరు నీవంశమువారి రాజర్షులఁ ♦ బరమపూజ్య
లను విమానంబునఁ ♦ దనరుచుఁ గనుచుందు; వనఘాత! ¹బాలనై ♦ నట్టి నన్నుఁ
జిలుతప్రాయమున నిఁ ♦ జేరిన దాని నీవేభరింపం దగు ♦ నిట్టి యబల

తే. సహచరిని జూడ వేలొకో? ♦ సరసవచన

ములను బలుకవ దేలొకో? ♦ యలవివాహ

సమయమున మత్కరంబును ♦ సంగ్రహించు

తఱిని నాతోఁ జరింప వ్రతంబుఁ గొనవె? . ౨౦౪

1181

క. స్మరియింపు మింక నీతోఁ, బరమార్తిని బొందియున్న ♦ భార్యను ననుని
త్తరుణమునఁ దోడుకొనియే, యరుగుము; గతిమద్వరిష్ట ♦ యర్థిసురతదా!.

చ. నిను నిడనాడి దుఃఖముల ♦ నిత్యము పొందెడునన్నుఁ బాసి నీ

వనుపమరాజ్యభోగముల ♦ నన్నిటఁ బాయుచు నీజగంబుఁ జ

య్యన విడి యూర్ధ్వలోకమున ♦ కర్తిలిఁ బోయితివేల? మున్ను చం

దనముఖమంగళప్రదపదార్థములఁ గయిసేయ నొప్పుచున్ . ౨౨౪

1183

క. నేనొక్కతినే గౌఁగిట, మానితగతిఁ జేర్ప నలరు ♦ మంచిశరీరం

బోనాథ! యిద్ది గ్రద్దల,చే నీడ్వంబడెడుగాదె ♦ నీ! విధియింకన్ . ౨౩

1184

ఆ. పూర్ణదక్షిణలను ♦ బొల్చు యాగములను, దేవపూజ నల్పి ♦ దివ్యమైన

యాగవహ్నిచేత ♦ నార్య! సంస్కారమ్ము, నేల పొందవైతి ♦ వింక రామ! . ౨౪

క. వనమున కరిగిన మనలో, ఘనుడగు లక్ష్మణుఁ డొకండె ♦ కడునార్తిఁ బురం

బున కరుగం గౌనల్యయు, వనటంగని పుత్రుడతని ♦ భార్య యెచటనో. ౨౫

క. అని యడుగఁ గలదు; లక్ష్మణుఁ,డు నిశాకాలమున రాముఁ డున్ సై న్యములున్

వననిధితటమున నుండఁగ, దనుజులు వధియించి చనిరి ♦ తల్లి! యనుచున్ . ౨౬

ఆ. చెప్పఁగలఁడు; పిదప ♦ నప్పడఁతియు నుపు

నిన్నుఁ జంపుటయును ♦ నన్నుఁ బట్టి

తోడుకొనుచుఁ బోయి ♦ ధూర్తరావణునింట

నునుచుటయును నీదు ♦ జనని విన్న. ౨౭౪

1188

క. హృదయము పగులఁగ నట న,య్యదనుననే విడుచు నిశ్చయముగననువులన్

మదవదరినూదనుండయి, నిదురను జావఁ దగనట్టి ♦ నెఱమగఁటిమిచేన్ . ౨౮

²క. తనరారు రాజతనయుం, డనూనబలుడైన రాముఁ ♦ డబ్బిని నవలీ

లను దాఁటి ఖరముఖులయిన, దనుజుల వధియించి తుదకు ♦ దైవవశమునన్ .

ఆ. దుష్టశీలయైన ♦ తొయ్యలి హేతువు, నను వధింపఁబడియె ♦ దనుజులందు

1 బాలాం బాత్యేన సంప్రాప్తాం భార్యాం మాం సహచారిణీమ్-అనిమా. 2 రామస్వాగత
మత్తీర్య సత్యవాన్ గోష్ఠదేహతః-అనిమా.

- హీనుఁడౌ ప్రహస్తుఁడే నేమి చెప్పుదు, గోవృషదంబువంటి ధనుమతి చంపె. ౨౮
- క. తనకులమును జెఱుపంగా, జనియించిన నన్నుఁ గుమతి ధనుమతసమునఁ జే
కొనె విధిని మోహమునఁగా, వ్రననార్యవతంసుఁడగుచుఁ బాలుచునృపునకున్.
- క. దారయె మృత్యువుగాఁ దగె; నారయ నేఁ బూర్వజన్మ ధనుమ దెవ్వరికో
కోరికఁ గన్యాదానము, నాకూఢిగఁ జేయుచుండు ధనుమ డమర్షన్. ౨౯
- సీ. అంతరాయము చేసి ధనుమతి గల్పించియెయుండును గాన సీ ధనుమతి సర్వ
సంరక్షకుండయి ధనుమతిధులకుఁ బూజకుండైన శ్రీరామఁచంద్రునకును
దారనై యీజని ధనుమతిభోగంబుల ననుభవించెడుకాలఁనుండు దుఃఖ
మందుచున్నాను సుధారిపాలక! రావణాసుర! ననువేగ ధనుమతి
- తే. ముఁడగు రామునిపై ననే ధనుమతి వైపు
మిది మంచిది, భర్తను ధనుమతితోడఁ
గూర్చుమా! ధనుమతిశుభంబు ధనుమతి నిది
గాన సీపని సేయుమా ధనుమతి కింక. 30
- 1194
- క. దనుజా! భర్తృశిరస్సును, దనువును నాశిరముతోడఁ ధనుమతితోడన్
గొనకొని చేర్చుము పెనిమిటి, ధనుమతి నే యనుసరించి ధనుమతి చనియెదన్.
- ఆ. బ్రహ్మముహూర్తమైన ధనుమతి నుండనోప ననాథ
నగుచుఁ గుత్సితముగ ధనుమతి నింకఁ
దండ్రయింట నుండు ధనుమతి వేద విదులైన
బ్రాహ్మణోత్తము లిటు ధనుమతి రొకట.
- 1196
- క. వనితామణు లెవ్వరు భర్తను ప్రీతిని గాంచువారొ ధనుమతి వారికిఁ జ
క్కనికీర్తి నొసఁగు లోకము, లనూనగతి గల్గు ననుచు ధనుమతి వింటిన్.
- ఆ. ధనుమతి, దనుమతి, దాన, సత్య, భర్త, కృతజ్ఞ
తలును, భూతహింస ధనుమతి కునికి
యెవనియందుఁ గలవొ ధనుమతి నట్టిప్రా
ణేశుఁ బాయ గతి యిఁకేమి గలదు?]
- 1198
- చ. అనియిటు లాయతాక్షి జనకాత్మజ దుఃఖనిమగ్నయోచు నే
ద్వేను బతిశీర్ష చాపములు ధనుమతి బల్కఱుఁ గాంచుచున్; గడున్
వనటను నిట్లు పొందఁగను ధనుమతిగాచు భటుండొకండు వ
చ్చి నిలిచి హస్తముల్ మొగిచి ధనుమతి రావణుఁ గాంచి భక్తితోన్. 3౪
- సీ. తాఁ బ్రసన్నునిఁ జేయఁదానవేశ్వర! ధనుమతిపుత్ర! జయింపుమా! పూనిరిపుల
నని పల్కి వందన ధనుమతిమొనరించి వాహినీపతిప్రహస్తుఁడు వచ్చెఁ ధనుమతిమోద
మున నని వచియించి ధనుమతితోత్తమా! మంత్రియుతుండయిననాథిపతిభవత్సు
దర్శనార్థము వచ్చి ధనుమతిసేనును నిల్చి విన్నవించఁగఁ బరిపి ధనుమతివాడు

౯. నన్ను; ననమయమున ♦ విన్నవింపఁగ నెట్లు
వచ్చినాఁడ వనెదో? ♦ సచ్చరిత్ర !
గొప్పకార్య మొకటి ♦ యిప్పు డున్నది చేయ
భర్తృనాజ్ఞఁ గొనఁగ ♦ వలయుఁ గాదే?. ౩౬॥

1200

క. పని యిది ప్రయాససాధ్యం, బని చెప్పందగును గాన ♦ నాదరమున ద
ర్శన మిమ్ము వారి కనఁగా; దనుజునిపలు కాలకించి ♦ దానవపతియున్. 32౪

క. వనము, నశోకాహ్వాయమును, బనివడి విడనాడి మంత్రివరులం గనఁగాఁ
జని యంత రాము విక్రమమును జక్కనెఱింగి సభను మోదం బలరక్ష.

తే. తా. బ్రవేశించి చేయంగఁ దగిన కార్య
మంత మంత్రులతోఁ గూడి యనువదించు
కొనుచు నిశ్చయమును జేసిఁకొని యొనరుపఁ
దగినవట్టును జేసె నత్తరుణముననె. ౩౯

1203

క. దనుజేంద్రుఁడు చనినంతనె, ధనువును శీర్షంబు దృక్పథమునం బడకే
చనియె; నట రావణుఁడు చ, క్కనిగతి గురువిక్రములయి ♦ క్రాలు సచివులన్.

క. కలిసికొని యప్పు చేయఁగ, వలసినకార్యంబులెల్ల ♦ బహుభంగులు గాఁ
దలపోసి నిశ్చయించెను; విలయాంతకతుల్యుడౌచు ♦ వెలయు నతండు౯.రగ

చ. తనకుశలంబై కోరుచు నితాంతబలంబులఁ బొల్చి చెంతనే
కనఁబడువాహినీపతులఁ ♦ గాంచి వచించెను; భూరిభేరులన్
ఘనరవ మిఱయఁ జాలునటు ♦ గట్టిగఁ ¹గోణము లూని కొట్టి సై
న్యనికరముం ద్వరం బిలువుఁ ♦ ²డందుల హేతువుఁ దెల్పుకుండుఁడీ. ౪౩ 1206

చ. బలవిభు లెల్ల నశ్లేయని ♦ పల్కి సురారి మహిశున్నాడ చ్చే
 బలముల నాత్మవశ్యులను ♦ వై శమ యచ్చటఁ జేర్చి వచ్చె నం
 చలరుచు యుద్ధకాంక్షీయగు ♦ నాతని కెంతయు వేడ్క పుట్టఁగాఁ
 దెలిపిరి రావణాసురుఁడు ♦ తేజము పొంగఁగఁ గారించె వారలన్. ౪౪ 1201

ముప్పది రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

33 - వ స్తరము.

••••• విభీషణుభార్య సరమ జానకి నూటడించుట. •••••

తే. అట విభీషణభార్య గుణాధ్య నరమ, జానకిని మోహపరవశఁ ♦ జాలఁ జింత
సేయుదానిని ³ బ్రయనఖఁ ♦ జేరఁ బోయె, నామె విపరీతబుద్ధియై ♦ యప్పుడుంట.

1 స్ఫుటకోణా వా తేనమే-అనిమా. కోణమనఁగా వాద్యదండము. 2 వక్తవ్యం చ నకాత
ణమ్-అనిమా. 3 ఆసనా వాధ వై దేహీం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీం-అనిమా.

5. దనుజవిభుండు మోసమునఁ ♦ దన్నట పంచనసేయఁ జాలఁగా
వనటఁ గృశించుచున్న రఘువర్షునిభార్యను సీతఁ గాంచి చ
క్కని మృదువాక్కులన్ సరమ ♦ గాదిలిప్రేమను నూటడింపఁగాఁ
దనమది నెంచె; నాసరమ ♦ దానవనాయకునాజ్ఞ సచ్చటన్. ౨ 1209
6. జనకునిపుత్రక రక్షేం,చునిమి త్తం బుండె నందుఁ ♦ జొచ్చిన దనుజాం
గనలందుఁ గరుణ గలదియె, గనుకన్ జానకీయు నామెఁ ♦ గైకొనె సఖిగన్.
7. ¹సరమయు గట్టిపట్టుదల ♦ శాంతము గల్గిన యింతిమిన్నయై
పరఁగుట రామునిం గుఱిచి ♦ పల్కలు వేటుగఁ దా భ్రమించుచున్
గురుతరదుఃఖ మొందు సతిఁకోమలగాత్రిని జూచె భూమిలోఁ
బొరలుచు ధూళి గ్రమ్ముకొనఁ ♦ బోలనిరీతిని లేచియున్న యా
తురగవధూవిధంబునను ♦ ధూళి శరీరము నిండి యుండఁగన్. ౪ 1211
- తే. దీనయై యుండె సీతయు ♦ మాసనీయ
చరితయా సరమయు నామెఁ ♦ గరతలములఁ
దాఁకి యూటడిలం జేసి ♦ తాఁ జెలిమిని
దనుజవృత్తాంతమును జెప్పఁ ♦ దలఁచి యంత. ౪ 1212
8. ఇఁక నూటడిల్లుమా! ♦ యింతీ! మనోవ్యధవదలుముభయమునొం ♦ దఁద గుమనను
గలదానవౌట నిఁక్కరణి భీతిలైదు దనుజేంద్రుఁ డిచట నాఁడిన పలుకుల
నీదుపల్కుల నెల్ల ♦ నే సఖిస్నేహంబునను వింటినమ్మ; ²నీవు నట నాదు
చెంతనుండవు గదా ♦ యింత యెట్టులు వింటివనెదవో యాకసఁదుందునొక్క
తే. తరువు వివరంబునందు నే ♦ దాఁగి వింటి;
నతఁడు దుష్టాత్ముఁడే యెట్టు ♦ లాలకించి
తి వని సందియపడెదొ ప్రీతిని నసువుల
పైని నుంపను నీకొఱ ♦ కోనెలంత. 2 1213
9. కనుకన్ రావణవిషయం,బున భయమును మాని వింటిఁ ♦ బూఁబోడి! యా
దనుజేంద్రుఁ డెందుకొఱకై, చనియెనొ త్వరపడుచు నతనిఁ ♦ శంకకుఁగతమున్.
10. ఇచటనుండి పోయి ♦ యేనెఱింగితిఁ జూచి;
మాకుఁ దెలియకున్న ♦ మానెఁ గాని
యురుబలాధ్యుఁ జంప ♦ నుపపత్తియును లేదు
సువిదితాత్ముఁ డగును ♦ ట్లోణివిభుఁడు. ౮ 1215
11. విను మతఁ డంతకోపముఁడు ♦ వెట్టివిధంబునఁ దాఁ బ్రమత్తుఁడై
వననిధిచెంత ను ప్పిఁ గనుఁవాఁడె తటాలునఁ జంప శక్యమే?

1 బడబా మివ పాంసులాం-అనిమా. బడబాం అశ్వస్త్రీయమ్-అనివ్యాఖ్య. 2 ఇంద్రతారికఁ
దెనుఁగునఁ దెల్పుకున్న నసంగతముగానుండును గావఁ దెనిఁగింపఁబడియె నని తెలియునది.

మనుజన్ముగేంద్రుడైన కులఁమండను నాతని నెట్టులున్నఁ జం
పను దరమానె? వానరుల ఁ బాహుబలాధ్యులఁ జంపరాదునూ!. ౯ 1216

చ. తరువుల సంగ్రహించుకొని ఁ దారుణరీతిని బోరువారలా
హరులన నింద్రుచేతను నుఁగావళి యట్టులు రామమూర్తిచేఁ
బరబలబాధ లేని గతి ఁ భద్రముగాఁ బరిరక్షితుల్ గదా
యరసినవారిఁ జంపుటయు ఁ నద్భుతమే యిది వట్టిమాటనూ!. ౧౦ 1217

సీ. వెలఁదిరో! నిడుదలై ఁ వృత్తములుగ నొప్పు భుజములు వెలయంగఁభూరి తేజ
మలరంగ నాయతం ఁ బగువక్ష మొప్పంగ విక్రమంబున ధర ఁ వెలసి ధన్వి
యై సుందరాంగుడై ఁ యతులధర్మాత్ముడై విఖ్యాతినీం గాంచిఁవిబుధనుతులఁ
జెలఁగుచుఁ దనను బదులను రక్షింపఁగఁ జాలి తమ్ముని గూడి ఁ సంతతంబు

తే. కుశలియై నీతివిద్యులఁ ఁ గోవిదుడయి
పరబలౌఘాంతకుండయి ఁ గురుతరబల
పౌరుషంబుల నెనఁగుచుఁ ఁ బరమవిజయ
రమను వెలసినవాఁడు శ్రీఁరాఘవుండు. ౧౨ 1218

క. అరిబలకాలాంతకుఁ డా, పురుషవరేణ్యుండు దనుజఁపుంగనసేనో
త్కరనిహతుఁడు కాలే దో, తరుణీ! యిదినిజముగాదు ఁ తలఁపుముమదిలో.

క. శిరసును జాప మదెవ్విధి, దొరకెనొ యని యందువేమొ ఁ దువ్వమతిసుమా
సురరిపు వనర్హకృత్యుం, డరయఁగ భూతౌఘవైరి ఁ యై జీవించు. ౧౩

తే. నకలమాయల నెఱిఁగిన ఁ జాణ రౌద్ర
కర్ముఁ డట్లాట నినుమోహఁకలితఁ జేయఁ
దలఁచి యీమాయఁ గావించెఁ; ఁ దొలఁగె నీదు
వంత, పొందఁగనుండు శుభములు నిన్ను. ౧౪ 1221

క. నిను లక్ష్మీ పొందఁ గలదో, వనితారత్నంబ! యిది ధుఁగివంబగు మోదం
బును గలుగఁ జేయు ప్రియవా, ర్తను జెప్పెన నాలకింపు ఁ రామువిషయమై.

చ. వనచరసేనతోడ రఘువద్యుండు సంద్రము దాఁటి దక్షిణం
బునఁ దగు భూమిపై విడిసెఁ ఁ బూర్ణమనోరథుడైన *రాఘవుం
డనుజునిఁ గూడి యుండఁ గనులారను గాంచితి నబ్ధిచెంత నా
వనచరరక్షితుం డగుచు ఁ భాసిలువాఁడు సుమీ తలోదరీ!. ౧౫ 1223

చ. కరము జవంబునం జనఁగఁ ఁ గల్గినచారులఁ బంపి రాక్షసే
శ్వరుఁ డటఁ గల్లు వార్తలను ఁ జక్కగ్రహించియై రండటంచుఁ బం
ప రయముమీఱి రాఘవుండు ఁ పంచిన శక్తిని నబ్ధి దాఁటె నా
హరిచయయుక్తుడై యనుచు ఁ నచ్చటివార్తను జెప్పి రాభటుల్. ౧౬ 1224

* దృష్టో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థస్సహలక్షణః-అనిమా.

- క. ఆవార్త వినియె భామిని; రావణుఁ డిపుడాత్మమంత్రి ♦ రమణులతోడన్
దా వివిధగతుల మంత్రం, బావిలమతిఁ జేయువాఁ డటంచుఁ బలుకఁగన్.
- క. బలముల సర్వోద్యోగం, బులవలనం గలిగి భీమముగ నొప్పు రవం
బలరంగఁ దానును సీతయుఁ, గలయన్ విని; రంత సరమ ♦ కడు నానక్తిన్.
- ఆ. దంశఘాతమున నితాంతము మ్రోగు నా, భయదభేరిగురువంబు వినుచు
మధురభాషణముల ♦ మానిని సీతను, గాంచి యిట్టులనియెఁ ♦ గడు నలరుచు.
- సీ. భయశీలవు గద యోషడఁతి మిన్నా! సైన్య సన్నాహమునకు నీసరణి భేరి
భయదమారీతిగా ♦ వాయింపఁబడుచున్నయది సుమా మేఘసమారవంబు
విధముగాఁ దనరి గభీరమై యున్నయా భేరినినాదంబు ♦ వినుము; మత్త
కరులఁ గై సేయుచు ♦ సరదంబులకు గుఱ్ఱములఁ గట్టుచున్నారపలువిధములఁ
తే. బ్రాసములఁ దాల్చి రాతులు ♦ పరమకౌతు
కమున వేలకువేలుగఁ ♦ గ్రాలుచున్న
వారు మోదంబు గనుచుఁ గాల్పలము లచట
నచట సన్నద్ధమగుచున్న ♦ వవిగో సీత !. ౨౩౪
- క. *చతురంగబలంబులు చి, త్రతరంబులుగాఁగఁ జెలఁగి ♦ త్వరఁబాటుచు ను
న్నతముగ నార్చుచు ధ్వనిసం, గత జలపూర్ణాబ్ధిఁబోలి ♦ కడు సంకడిగన్.
- క. నరపతిమార్గంబుల నిం, డి రహిం జెలువారె; మిగుల ♦ నిర్మలశస్త్ర
త్కరములయుఁ జర్మములయున్, వరసర్మములయు ద్వీరదవాజితతులయున్.
- ఆ. అరదములయు భూషితాంగులౌ దనుజుల
వితతులయును గాంతు ♦ లతిశయముగఁ
బెక్కువర్ణములుగ ♦ వెలసి గ్రీష్మర్తువు
నందు నడవిఁ గాల్చు ♦ నగ్నియట్లు. ౨౬
- క. నలుదెసలన్ వ్యాపించెడు, విలాసముగ మత్తహస్తీవితతికిఁ గట్టన్
వెలసినఘంటల మ్రోతయుఁ, బలురథముల నిస్వనములుభయదములగుచున్.
- ఆ. వాద్యనిస్వనముల ♦ భంగి నుండెడు తురం
గాళిహేష లట్టె ♦ యావరించె
వినుము; రాక్షసేంద్రు ♦ ననుసరించు భటాళి
యాయుధములఁ గేల ♦ నందుకొనుచు. ౨౮
- క. కనుఁగొనువారికి గగ్గురు, జనియించెడు నట్లుగాఁగ ♦ సాంధ్రంబగు న
ట్లనువుగ సన్నాహంబుల, నొనరించెడువారు విను మహోగ్రముగాఁగన్.
- తే. పంతలెల్లను దొలఁగు ననంతవిజయ
లక్ష్మీ నీపాలవెలయు నిలాతలమున

* తోయోఘై రివ సాగతః-ఆనిమా.

దనుజులకు భీతిగల్గెడు ♦ తఱియు నిదియె

వచ్చె; రాముఁడు జగదభివంద్యుఁ డగుచు. ౨౯

1235

చ. సరసిజపత్రనేత్రుఁడయి ♦ త్కౌఠలి వెల్లుట రాజ్యలక్ష్మీ యా
దరమునఁ బొందుఁ జుమ్ము; సురతల్లజులందు శతక్రతుండు నాఁ
బరఁగి యచింత్యవిక్రమము ♦ భాసీలఁగా మరుకాననస్థత

స్కరహాననం బొనర్చి కీతిఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడు సరోజలోచనా!. 30

1236

తే. *ఏల జాగొనరించెనో ♦ యిట్టులన్న

రావణుఁడు కానబడమిఁ గ్రోధావిలమతి

యగుచునున్నాఁడు రణమందు ♦ సరివధించి

నిర్జితక్రోధుఁడై పొందు ♦ నిన్ను నిజము. 30౪

1237

చ. అరుల వధించువజ్ర సహజాన్వితుఁడై తనవిక్రమంబు సం

గరమున శత్రుసంతతికిఁ ♦ గన్నడఁజేసెదురీతి లక్ష్మణుం

డురుబలశాలి సన్నిధిని ♦ నుండఁగ రాముఁడు రాక్షసాళిపై

నిరుపమపౌరుషంబు గడు ♦ నేర్పునఁ జూపును నమ్ము మింతిరో!. 30౫

1238

చ. పలికెద విట్టులైన ఫలభంగి యదెట్టులొ నీకు నన్నచో

వెలఁదిరో! వైరికూలఁగనె ♦ వేగమె నీపతి నిన్నుఁ జూడ ని

మ్ముల నిటరాఁ గృతార్థవయి ♦ మోదమునం బతియంకపీఠమం

దలరెడునిన్నుఁ జూడఁగల ♦ నాదరమొప్పుఁగ వేగమే నతీ!. 3౨౪

1239

సీ. కళ్యాణి! భర్త నీ ♦ కడ కరుదెంచి నిన్ గొంగిలింపఁగ మనఃకాంతు నాయ

తోరన్ముఁ గనుచు విభూరస్థలంబున నానందబాష్పంబు ♦ లట్టెవిడువఁ

గలవు; నీపతిఁ బాసి ♦ కడునిడుమలఁ బడి పెక్కుమాసములుగ ♦ నొక్కరీతి

విప్పకయుండుట ♦ వేణి యేకంబుగాఁ బెనఁగొని జఘనంబునను దగంగ

వ్రేలాడు నీజడ ♦ వినుతబలుండగు త్కౌపతి విడువంగఁ ♦ గలఁడు వేగ;

ఆ. యదితపూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పున మెఱయు రా

మునిమొగంబు చూడఁ ♦ గనె భుజగియుఁ

గుబుసమును వదలెడు ♦ సొబగున శోకజ

సలిలము దిగవిడువఁ ♦ గలవు నీవు. 3౨౫

1240

క. సీతా! సుఖార్హుఁడగు నా, భూతలపతి రామమూర్తి ♦ పొంగుచు ననిలో

దై తేయపతిని రావణ, శాతశరంబులను ద్రుంచి ♦ సఫలాద్ధుండై. 3౬

* తర్హి తాదృశః కిమిదానీం విలంబ ఇత్యత్రాహ-అనుదాని కీపద్యపాదము తెనుఁగు. ఈ యవతారికార్థము తెనుఁగునఁ జేర్చుకున్నచోఁ బూర్వోత్తరసందర్భమే చెడు. ఇది తెలియక వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము తెనుఁగునఁ జేర్చరాదన్న దేవానాంప్రియులభావము సత్కవిసమాదృతము కాదని గ్రహించునది.

క. నిను బ్రాణప్రియ వేగంబునఁ బ్రీతింగూడి సుఖము ♦ పొందఁ గలఁడు; మే
దినసన్యయుక్తసన్న్య, ప్రిని విలసిలురీతి మహితఁబిత్తుని రామున్. 32 1242

ఆ. సంతతంబుఁ గూడి ♦ చక్కనివతివిక్ర
మమునఁ బొంగఁగలవు; ♦ త్కాధరవర
మైన మేరువునకు ♦ సంతటఁ దిరుగుచు
మండలగతిహయము ♦ మాడ్కి వేగ. 324 1243

1క. ఒనరించుచు భాస్కరుడై, తనరెడు సూర్యనికృపానిధాను శరణముం
గను మతఁడు ప్రజాతతికిన్, ఘనకారణభూతుఁ డగుటఁగలుములనొసఁగున్.
ముప్పదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

38 - వ సర్గము.

అయ్య సరమ సీతకు రావణుని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పట. అయ్య

చ. దనుజవరోక్తి సత్యమని ♦ తాఁ గడుమోహిత యాచు సీత రా
మునికయి తాపచుందుచును ♦ మోము వికాసముఁ బొసియుండఁ ద
న్మనసు కలంకఁ దేర్చి యనుమానము వాపె 2దివంబు నీటిచే
తను ధరఁ జల్లఁజేసెడువిధంబున నాసురవైరి కాంతయున్. ౧ 1245

సీ. ఏకాలమందు నేయేపని చేయంగఁదగునొ దానినెఱుంగఁ ♦ దగినదాట
సరమయుఁ దనప్రియఁసఖయైనసీతకు హిత మొనర్పఁగఁగోరియెలమి స్థితము
తోఁగూడువలుకులతో నిట్టులను నసితేక్షణ! విను మెవ్వ ♦ రెఱుంగకుండు
నట్లుగా రామునియంతికంబున కేగి త్వద్వాక్యమును జక్కఁ ♦ బలికి మరల
తే. వేగ రాఁగోరెదను దూరభాగ మెట్లు
చనఁగ గలవని యందువా ♦ చాన! నేను
వడి 3నిరాధారమైన యభ్రమునఁ బోవఁ
బవనగరుడులు నావెంటఁ ♦ బాటలేదు. ౪ 1246

చ. అనిపలుకంగ సీతయు మహాత్రిని బొందుచుఁ బల్కుచుండి చ
క్కనిసరసోక్తి కెంతయును ♦ గ్రమ్మట సంతసమంది తీయనై
తనరెడు పల్కులం బలికె; ♦ దప్పక వ్యోమరసాతలంబులన్
జనగల వీవు నాకొఱకు ♦ త్కాస్థలి న్నన్వరికే నశక్యమా
వని నొనరింపఁగాఁ గలవు ♦ బాగుగ నంచని యే నెఱుంగుదున్. ౬ 1247

క. వనితా! నాకుఁ బ్రియంబును, నొనరింపఁగ నీకుఁ గోర్కీ ♦ యుండునయే నీ

1 తమిహ శరణ మభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభవో హ్యాయం ప్రజానామ్ - అనిమా.

2 పృథివీం ద్యౌ రివాంభసా-అనిమా. 3 నిరాలంబే విహాయసి, సమర్థో గతి మన్వేతుం పునో గరు
డోపి వా - అనిమా.

- మనసు స్థిరంబయితగునే, జని రావణచెంత కీవు ♦ సరగున నచటన్. ౧౨౪౮
- ఆ. ఏమి చేయువాడొ ♦ యెఱిగిరమ్మా; దాన
ఫల మదేమి యన్న ♦ ఖలుఁ డతండు
వై రిరావణుండు ♦ క్రూరుండు దుష్టాత్ముఁ
డొటఁ దెలివితేక ♦ యనుదినంబు. ౧౨౪౯
- క. నుర యపుడు త్రావినట్టులు, పరిపరి నను మోసపుచ్చు; ♦ భయదాకృతులన్
నిరతము గావలిఁ గాచెడు, తరుణులఁ గొని యనుదినంబు ♦ దయ యెఱుఁగకయే.
- ¹క. నను దర్శింపం జేయును, వనితా! బెదరింపఁ జేయు; ♦ భయంపడి నేనో
యనుమాన మొంది యున్నా, ననూనమగు నాదుచిత్త ♦ మస్వస్థము నూ!.
- ఆ. వానిభయమువలన ♦ స్వాంతంబు చెదట దుః
ఖమున నీయశోక ♦ కాననమున
సంశయంబు గదుర ♦ సంతాపమునఁ గుండు
చున్నదాన; దనుజుఁ ♦ డుద్యమమున. ౧౨౫౦
- క. వనియే మొనరింపఁగ నే, మనిమోసము నన్నుఁ జేయ ♦ నాత్మఁదలఁచెనో
వనితా యతనిప్రవర్తన, మన నేమో? యెఱిగి చెప్పు ♦ మది యుపకృతియా.
- చ. అని యిటుపల్కు నీతఁగని ♦ యామృదుభాషిణి బాష్పవారిచే
తనె వెతఁ గుండు తన్ముఖముఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతి ²స్పృశించుచున్ వచిం
చె నిటులు; నీకు నివ్విధిని ♦ జిత్తమునందునఁ దోచునేని నేఁ
జనియెద నిప్పుడే యచట ♦ శత్రువువార్త నెఱింగి వచ్చెదన్. ౧౨౫౧
- క. కనుమా! సీతా! యని యా, దనుజాంగన సరమ యిట్లు ♦ దమిఁ జెప్పి జవం
బున రావణచెంతకుఁ జని, తనమంత్రులఁ గూడి దనుజతల్లజుఁ డొకటన్ ౧౨౫౨
- తే పలుకుకొనుమాట లెల్ల నా ♦ పడఁతి వినియె;
నింగితజ్ఞయె యాటచే ♦ నెంతో దుష్ట
బుద్ధియగు రావణుండు చేరుఁ ♦ బూని నిశ్చ
యించుకొన్నట్టి విషయాళి ♦ నెఱిగి యంత. ౧౨౫౩
- క. చనుదెంచె నశోకవనం,బున; కీగతి మఠలివచ్చి ♦ పోయినపని యే
మని తనరాకను గోరెడు, జనకజ ³గతపద్మవీర ♦ సాగరజవలెన్. ౧౨౫౪
- క. కనుపట్టు రామపత్నిని,గనియెన్; మృదుభాషిణియగు ♦ కాంతామణి నా
దనుజాంగన సరమను నా, జనకజ గని కౌఁగిలించి ♦ సంతన మొదవన్. ౧౨౫౫
- చ. అలరెడుపేర్కిఁ దానె తగు ♦ నానన మామె కొసంగి సాధుభా
షల నిటుపల్కె; నిచ్చటను ♦ జానరొ! నీ వ్రపవిష్ట వాచు నా

¹ తర్జాపయతి చాజస్రం భర్తాపయతి చాసకృత్ - అనిమా. ² స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్ - అనిమా. ³ భ్రష్టపద్మా మివ శ్రియమ్ - అనిమా. భ్రష్టపద్మామ్ = పద్మాసనహీనా మిత్యర్థః. అని వ్యాఖ్య. కమలాసనము లేని లక్ష్మీయని యర్థము.

ఖలమతి యశాచుఁ గ్రూరుఁడగు ♦ కర్బురనాథుఁడు తా మనంబునం
దలఁచినకార్యనిశ్చయము ♦ తత్త్వముగా నెఱిఁగింపు నాకికన్. ౧౮
చ. అని తనకేమిచెప్పనొకొ ♦ యాతరుణీచుణి యంచు భీతిచే
తను దనువెంతయున్ వణకఁ ♦ దన్లని ప్రశ్నముచేయు జానకిం
గని సచివాన్వితుండయిన ♦ కర్బురనాథునుదంత మెల్లఁ జె
ప్పను మది నెంచి యిట్లనియె; ♦ భామిని! యచ్చటివార్త లే మనన్. ౧౯

తే. జననియైన కేకేసియు ♦ సచివవృద్ధుఁ
డగు నవిధుండు నిను రాముఁనంతికమున
కనువఁ జక్కఁగఁ దెల్పి రిట్లనుచు; నోయి
దనుజనాయక! నీవు రాఁమునకు సీత. ౨౦

1261

క. కొనిపోయి సత్కృతిం దగఁ, గొనుచుని యి; మ్మట్లు సేయఁ ♦ గోరవయేనిన్
మనుజేంద్రుచి త్తవిక్రమమునకు జనస్థానకృత్యము నివర్తనమా. ౨౧ 1262

చ. జనపతిమాట యేటి కింక ♦ సాగర ముద్ధతి దాఁటి జానకిం
గని దనుజావళిం దునిమి ♦ కార్యము లీగతి రాముభృత్యుడౌ
హనుమ యొకండు చేసెఁ గద? ♦ నారయ మానవుఁ డెవ్వఁడైన ని
ప్పునుల నొనర్చునే ధరణి ♦ బాగుగ నెన్నుమటంచుఁ దెల్పి; రో
వనితరొ! రావణాసురుఁడు ♦ వారలపల్కుల నెన్నఁ డింతయున్. ౨౨

క. ధనకాముఁ డర్థమును బా,యను దలఁపనియట్లు నిన్ను ♦ న్యాయంబున నీ
యను బూనఁడయ్యె; మంత్రులు, దనుజేంద్రుం డిట్లు మదిని♦దలఁచిరికానన్.

క. అనిమొనఁ జాపక నిన్నున్, మనుజేశున కప్పగింప ♦ మైకొనఁ; డిటు బు
ద్ధిని నిశ్చయించుకొను టా,తనిమృతికే హేతు వగును ♦ దధ్యము సుమిక్తా. ౨౩

క. సురవైరులతోఁ దా సం,గరమున మృతినొందినంతఁ ♦ గాని భయమునన్
దరుణి నిను వీడఁ జాలఁడు; వరసితసాయకము లెల్ల ♦ వైచి రణమునన్.

క. ఇందీవరనయనా! విను, సందియమున్ బూనవలదు ♦ శత్రువు రాముం
డొందినక్రుధఁ బరిమార్చియె, నుండరగతి నిన్నుఁ గూడి ♦ శోభిలువురికిన్.

క. చనఁగలఁ డనియెను; నిటులా, జనకజతోఁ బల్కుచుండు♦సమయంబుననే
వినఁబడియె శంఖభేరి,నినదయుతంబగుచుఁ గీశఁనికరారవముల్. ౨౪ 1268

క. ధరణి వడఁకించునట్టులు, కరమరుదుగ వీనులఁ బడఁ♦గా లంకం గా
పురమున్న రాజభృత్యులు, హరిసై న్యారావముల నఁహార్యములఁ గడున్.

క. విని మనపతిదగు దోషం,బున మనకున్ మేలులేదు ♦ పో యని దైన్యం
బున నష్టాజనులయి భీ,తిని గాంచిరి తప్ప దింక మృతి యనుచు మిగులన్.

ముప్పదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౫ - వ సర్గము.

ఘోఘో మాల్యవంతుఁడు నీత నిష్టుని రావణునకు నీతిఁ దెల్పుట. ఘోఘో-

క. అరిసగరవిజయుఁడగు భూ,వరుఁ డారాఘవుఁడు దీర్ఘఁబాహుం డట భీ
కరభేరీశంఖారవ, పరికరములతోడ లంకఁపై కరుదెంచెన్. ౧ 1271

క. దనుజేశ్వరుఁ డంతట నా,ధ్వని విని క్షణమాత్ర మెంచి ఁ తనలో నచివా
ళిని జూడఁ జూడ్కిఁ బరపెను, ఘనబలమున జగము నేఁచఁగలరావణుఁడున్.

తే. క్రూరుఁ డౌట మంత్రులనెల్లఁ ఁ గూర్చి యౌల
గంబు ప్రతినాద మీయఁగ ఁ గర్వమాని
కరము దుర్బుద్ధినే పూని ఁ గర్వభావ
ణముల వారల కీట్లను; ఁ నాకు మీరు. 3౪ 1273

చ. వసనిధి దాఁటి రాముఁ డట ఁ వచ్చుట తద్బలవిక్రమంబులున్
ఘనము లటంచుఁ బల్కితిరి; ఁ కర్ణము లూరఁగ వింటి సంగరం
బునఁ జెడనట్టివిక్రమము ఁ పొంగుచు నుండఁగ నున్నమీర లా
తనిదగు విక్రమంబు విని ఁ ధైర్యము మాని పరస్పరంబు దృ
ష్టిని నిగుడింపఁ జేయుచును ఁ జేయఁగ నేరక మీర లుంటయున్. ౫౪ 1274

తే. నే నెఱుంగుదు ననియె; నాదానవేంద్రు
తల్లికిం బినతండ్రియు ఁ ధరణిఁ బ్రాజ్ఞ
వర్యుఁడును నయి తగు మాల్యవంతుఁ డతని
పలుకులన్ విని యిట్లని ఁ పలికె నీతి. ౬౪ 1275

సీ. ఆనీవుకిని, ద్రయి, ఁ నల్లె వార్తాదండనీతుల శిక్షితుంఁడై తనర్చి
నీత్యనుసారియై ఁ నిత్యము భూపతి యెవ్వఁ డుండునో యాతఁడే ధరణిని
జాలకాలము తాను ఁ బాలించు, నాతఁడే వైరుల నోడించు, ఁ స్వబల మెట్లొ
క్షీణించినన్ సంధి ఁ చేసికొనును, వైరివితతితో స్వబలము ఁ వృద్ధియైన

తే. నరులతోడను ద్వేషించుఁనట్లు కాల
గతులకొలఁది స్వపక్షంబు ఁ గ్రాలునట్లు
చేసికొనుచుండుఁ, గావున ఁ స్థిరతరమగు
భాగ్యమును బొందు దానవవరమహేంద్ర! ౮౪ 1276

క. తనకంటె నధికబలముం, గనుపట్టినవై రితోడఁ ఁ గావించుకొనం
గనువలయు సంధి సముఁడై, నను బగతుఁడు సంధియే యొనర్చుకొనఁదగున్.

క. బలమున నధికుఁడు తానుగఁ, జెలఁగిన శత్రువు నుపేక్షఁసేయ కతనితోఁ
గలహంబు సేయఁదగు ని,ష్పలు కీవుడననేల? యన్నఁ ఁ బలికెద వినుమా!.

చ. దనుజవరేణ్య! శాస్త్రముల ఁ తత్వ మిటుల్ తగుఁ గావునన్ బలం
బున నభివృద్ధి నొంది సృష్టపుంగవుతోడను నీవు సంధియే

- యొనరుచుకొంట నామదికి ధ యుక్తముగాఁ గనుపట్టు; దాన మి
య్యని గతి సంధిగాదు గద ధ యారయఁగా బలవద్విరోధితోఁ. ౧౦ 1279
- ఆ. ఎవతెకొఱకు నమ్మఁహీశునకున్ నీకుఁ, బగయెసంగె నట్టి ధ పడఁతి సీత
నతని కిమ్ము; రాముఁ ధ డధికుఁ డెట్లగునని, యన్న దేవతలు మహర్షు లెలమి.
- క. అనిశము గంధర్వులు రామునకున్ విజయంబు యుద్ధఁమునఁ గల్లఁగ నె
మ్మనములఁ గోరుచు నున్నా, రనూనబలశాలి యాతఁ ధ డగు నటుగానఁ. ౧౧
- ఉ. ఆతనితో విరోధమును ధ నాసురరాజ! పరిగ్రహింప క
త్యాతతవై రిశక్తి మనఁనుందుఁ దలంచుచు సంధిచేసికొ
మ్మితటి నైన; దేవతతు ధ లీగతి రాముజయంబు గోరఁగా
హేతు వదేమొ యన్న సకఁలేశుఁడు బ్రహ్మ సురాసురాలికిఁ. ౧౨ 1282
- సీ. అవలంబములుగ ధర్మధర్మముల రెంటి సృజించినాఁడు నట్లే యవియును
నవలంబభూతంబు ధ లయ్యెను; సత్సృభావులగు నిర్జరులకు ధ వెలయు ధర్మ
మాశ్రయభూతంబె ధ యయ్యె నటంచును వినఁబడుగద; నీచవిషయనిరతు
లనురులు రాక్షసు ధ లనుదినమాశ్రయించునది యధర్మమాఁ ధ గనుక దేవ
- ఆ. తలది ధర్మపక్షఁమల రామునిది యది
యగును గానఁ బ్రబలుఁడౌను జమ్ము
ధర్మ మెట్టితటి నధర్మము నడఁగింను
నవుడు కృతయుగంబె ధ యలరు జగతి. ౧౩ 1283
- క. తరుణమున నెం దధర్మం, బురువయి ధర్మమును ద్రొక్కుఁనో కలియుగ మా
తరుణమునఁ బ్రవర్తిల్లును, బరికింపఁగ దాన నేమి ధ ఫలమని యన్నఁ. ౧౪
- చ. దనుజమహేంద్ర! దిగ్విజయఁతత్పరచి త్తముతోడ లోకముల్
గనుచుఁ జరించునట్లు పరఁకాంతలఁ గైకొనురీతి ధర్మ మొ
య్యన నడఁగించి యెంతయును ధ నాదృతిఁ గొంటి వధర్మ మట్లుగా
వున మనకంటె శత్రువులు ధ భూరిబలాధ్యులె ధర్మ ముండుటఁ. ౧౫
- తే. ధర్మనాశన మేను నధర్మ మూని
చేసినాఁడను గాన నశించియున్న
ధర్మ మూనినసురుల కుదాత్తబలము
గల్గు పెట్టులొ యందువా ధ కర్బురేంద్ర!. ౧౬ 1286
- క. *వెనుకఁ ముందును జూడక, యనుదినము నధర్మమూని ధ యద్దానిని వృ
ద్ధిని బొందఁజేసితి నదియు, మనలం దిగమ్రొంగెడున్ ననుస్తవిధములఁ.
- క. అనుకూలమై సురౌఘం, బునకుం దత్పక్షవృద్ధిఁ ధ బొనరించుచుఁ జ
క్కనిదిగ నున్నది దానఁ, మనకే హానియగుఁ గా దమరులకు వినుమా!.

- క. నేనొనరించు నధర్మం, బానిర్జరులకు నదెట్టు ♦ లభివృద్ధిని బెం
పూని యొనరించు నన్నన్, దానవవర! విషయలోలతన్ సేవ్చుమెయిన్.
- క. సురకన్యల మునిపత్నులఁ, బరమాదృతిఁ బట్టుకొనుచుఁ ♦ బలుభంగుల నె
క్కరణిని దోచిన నట్టులె, చరియించితి వందువలన ♦ జ్వలనప్రతిముల్. ౧౭
- క. మునులు మనస్తాపంబును, గని రెంతయు వారిమహిమ ♦ కడుఁబ్రబలంబౌ
విను పూతాత్ములు ధర్మం, బును వృద్ధిని జేయ మిగులఁ ♦ బూనినమానుల్.
- క. జ్వలనునివలెఁ దన్మహిమం, బులు దుర్ధర్మంబులగుటఁ ♦ బూన్కి దవంబుల్
పొలుపుగఁ జేయుచు శ్రేష్ఠం, బులుగాఁ దగు నప్తతంతువుల నియమమునన్.
- చ. ఒనరిచి యుగ్మలందుఁ దమి ♦ హోమము సేయుచు వేదపాఠముల్
మనములనున్న కోర్కికి నమానముగాఁ బఠియించుచుందు రీ
దనుజుల లెక్కసేయకయె ♦ దన్మహిమంబులు పోవునట్లు చ
క్కనిగతి వేదనాదములు ♦ క్రందుగఁ జేయుచు నుందు రెప్పుడున్. ౨౦
- చ. మును లిటుచేయ రాక్షససమూహము లెల్లను గ్రీష్మమందునన్
ఘనములు పోలె దిక్కులకుఁ ♦ గ్రందుగ నెప్పుడు పాటేపోయెడున్
మును లన నగ్నికల్పులు సముద్రగభీరులు వారు వేల్చునా
యసలునినుండి లేచిన మహత్తరధూమము నాల్గుదిక్కులన్. ౨౧ 1294
- క. చెలరేగి రాక్షసుల యుజ్జ్వలతేజము మ్రింగెడున్; విశాలము లయి ని
స్తులపుణ్యగానులగు సుస్థలముల దృఢనియమముల నెసంగెడు మానుల్.
- క. ఒనరించు తీవ్రతపమున, దనుజులు దపియించువారు ♦ దానవవర! ని
న్నును సురదాననయతౌ, దినిఖిలగురుమూర్తు లని వధింపకయుండన్. ౨౩
- క. వరమును గొంటివి విధిచే, గురుబలవిక్రమము లొప్పఁ ♦ గొంకువడని భీ
కరశౌర్య మలరు నరవా, నరభల్లూకములు పటునినాదములు తగన్, ౨౩౫
- తే. కొండముచ్చులు సేనలఁ ♦ గూడి యిచటి
కరుగుదెంచి చెలంగెడు ♦ నకట! వీరి
వలనఁ జావకయుండంగ ♦ వరములేదు;
వైరు లిచటికి వచ్చినభంగిఁ గాక. ౨౪ 129౮
- క. *దివ్యాంతరిక్షభామము, లై వ్యాధులఁ గల్గఁజేయు ♦ నవియై మఱిఘో
రవ్యాప్తములై పెక్కులు, క్రవ్యాదవినాశనూచకంబులు నగుచున్. ౨౪౫
- తే. వివిధరీతుల నుత్పాతవితతు లట్టె
కానఁబడియెడు వానిని ♦ గాంచి దనుజ

* ఉత్పాతాన్ వివిధాన్ దృష్ట్య ఘోరాన్ బహువిధాన్ స్థా-అనియా. వివిధాన్
దివ్యాంతరిక్షభామభేదభిన్నాన్-అనివ్యాఖ్య.

తతికి నాశనమగు నని ♦ తలఁచువాడ;

వినుము మఱియు విరూపముల్ ♦ విస్తృతములు. ౨౫

1300

క. ఉరుభయదములును నగుజల,ధరములు పరుషస్వనములు ♦ తగ వివరబడఁగాఁ
బురి నంతట వేడిగ నెత్తురులం గురిసెడిని బూన్కి♦తో నేమియొకో?. ౨౬

క. తురగాదివాహనంబులు, నిరతం బేడ్చుచును గనుల ♦ నీరువిడిచెడున్
బరమధ్వజములు రజమునఁ, బరఁగుచుఁ దమవన్నెఁ బాసి ♦ భాసల వేమో.

సీ. దారుణంబులు శుభే♦తరనాదములునగు నక్కలు గ్రద్దలు ♦ నగరమందు
ననిశముఁ జొచ్చుచు ♦ సతిభయంకరముగ నఱచుచుఁగుమిఁగూడె♦ననురరాజ!
పూతనాప్రముఖముల్♦భూతముల్ శ్వేతదంష్ట్రులు పర్వజేయుచు♦సతతముప్రతి
కూలవాక్కులు పలుకుచు నిండ్లఁ గలవస్తువులదొంగిలించుచు♦నెలమిమిగులఁ

తే. బ్రహ్మసంబులు సేయుచు ♦ స్వప్నములను
గానఁబడియెడు నెదుటను; ♦ మానితగృహ
ముల నొనర్చెడు బలికర్తృములకుఁ జేయు
హవిసులను బట్టి తినెడు శ్వానాశులకట. ౨౯

1303

క. ¹గోవులయందు ఖరంబులు, వావిరి పుట్టెడిని; నకుల♦వారముతోడన్
వేవేగ మూషికంబు ల, దేవేశం దిరుగుచుండు ♦ నేమి గతంబో!. 30

క. పిల్లులు పులులం జేరెడు, నెల్లెడ ²శ్వానములఁ గూడి♦యే గ్రామ్యములై
యుల్లసెలెడు నూకరములు, తల్లడ మందెడిని వీని♦తత్వము తలఁపన్. 30౪

క. దనుజులతో నుత్పాతం, బునఁ గలిగిన నరులతోడఁ ♦ బొందుగఁ గూడన్
జనుదెంతురు కిన్నరులో, దనుజాధిప! హేతు వేమో ♦ తలఁపుము మదిలోన్.

క. సితరక్తపాదముల ను,ద్ధతి మించెడు పావురముల♦తతి దైవప్రే
రితమయిదనుజాంతకమా,గతిఁ దెలుపుచుఁదిరుగుచుండుఁ♦గాగృహములలోన్.

క. సరసోక్తులు పల్కఁగ మం,దిరములఁ బెంపంగఁ బడిన♦దృష్టములు మనో
హరములునగు శారికలును, సరసాలాపములు మాని ♦ సంతత మధిపా!.

ఆ. ³వీచి కూచి యనెడు ♦ విషమవాక్కులు పల్కు
చుండుఁ బక్షిమృగము ♦ లొక్కరీతిఁ
బోరి యోడిపోయి ♦ యారసమునఁ గల
హమును మరలఁ గోరి ♦ సముదయముగ. 33

1309

క. పరుగెత్తుచున్న వెంతయు, నరులపయిన్; సూర్యుఁ గనుచు ♦ సధికంబుగ భీ

1 ఖరా గోవుప్రసూయంతే-అనిమా. 2 నూకరా శ్మనకై స్సహ-అనిమా. కుక్కలతోఁ
గూడి పండులు తిరుగుచున్న వనుటచే నూరఁబండులే యనియర్థము చెప్పవలయుఁ గావ “గ్రామ్య
ములై” అని ప్రయోగింపఁబడినదని యెఱుంగవలయు. 3 వీచి కూచితి వాశ్యంత్య శ్మరికా వేశ్మ
నున్ధితః-అనిమా. వీచికూచితి క్రూరం వాశ్యం తీత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

- కరముగ నేడ్చుచునున్నవి; ¹పరుషుండై ముందుడునయి ♦ ప్రగతాంగుండై.
 నీ. కృష్ణపింగళుడునై ♦ కెరలు మృత్యువురాక్షసులగేహములఁ ♦ గాలములనుదప్ప
 కుండఁ జూచెడుగతిఁ ♦ నొగిఁ గనంబడుచున్నవాడు; దానవనాథ! ♦ వరుసనివియె
 గాక యీలాటివి ♦ కడుదుర్నిమిత్తముల్ పలుభంగులం గానఁ ♦ బడెడు సుమ్ము
 విష్ణువే మానవఁ ♦ వేషంబు దాల్చెను రామనామంబున ♦ నీమహీత
 ఆ. లమున ననితలంతు ♦ నుమితవిక్రమమున, వనధిఁ గట్టైఁ జిత్రభంగిఁ గాన
 మనుజమాత్రుఁ డనుచు ♦ మన మెన్నరాదు రా,మునిని గాన నీవఁతనినిగాంచి.
 క. ఒనరించుకొనుము సంధిని, గనుకఁ బ్రధానంబుగాఁగఁ ♦ గనఁబడుకార్యం
 బును గాంచి యింకఁ జేయం, గను దగుకార్యముల నెంచి ♦ కర్తవ్యంబున్.
 క. మనమునఁ దలంచుకొమ్మా, యొనరువుమా! యల్లై; యనుచు ♦ నుత్తములందున్
 ఘనుడయి పౌరుషమునఁదగు, ననుపముఁ డమ్మాల్యవంతుఁ ♦ డప్పలుకులకున్.
 క. దనుజేంద్రునిచిత్తము మృదు, తను బొందకయుంట యింగి ♦ తంబులఁ దానే
 కనుఁగొని యంద తెఱుంగఁగ, వినిపించియె యూరకుండె ♦ విధిగతియనుచున్.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౬ - వ సర్గము.

—ఁజిఁజి రావణాసురుఁడు పురరక్షణము నేర్పఱచుట. ఁజిఁ—

- క. దనుజేశ్వరుండు దుర్మతి, యను మృత్యువశంగతుండు ♦ నుద్ధతుండును నౌ
 టను మాల్యవంతుఁ డాడిన, యనునయవచనములకోర్వఁ ♦ డయ్యెన్ సభలోన్.
 తే శ్రోధవశగతుఁడై యతిఁ ♦ మాక్షభంగి
 బొనులు ముడిచి ముఖంబున ♦ నమలవాక్య
 ములను సైరింపఁ జాలక ♦ మొనసి వృత్త
 నయనుడై మాల్యవంతు వి ♦ నయయుతుఁ గని. ౨ 1316
 క. పరపక్ష మాశ్రయించియె, పరుషంబుగఁ దదనుకూలభంగిగ హిత మ
 ట్టరయక యహితము పల్కితి, చొరదయ్యది శ్రోత్రములను ♦ శుభగతిమీఱన్.
 క. మనుజుఁడు గావున జాతిం, గనినన్ దుర్బలుఁడు మఱియు ♦ గతబలుఁ డొకఁడై
 వనచరుల నాశ్రయించిన, మనుజేశునిరాము మది స ♦ మగ్ధుఁ డటంచున్. 3
 క. తలఁచెదవే; తండ్రియె యా, యలసుని వెడలంగఁ గొట్ట ♦ నడవులనుండున్
 బలములు రాజ్యములే వి,మ్ముల నాతని శ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ ♦ బోలునె చెవుమా.
 ఉ. ²కారణ మేమొ యీతలఁపు ♦ గల్గఁగ నే నన రాక్షసేంద్రుఁడన్
 భూరిభయంకరుండ సురఁపుంగవనంతతి కప్రమేయగం

1 కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళః-అనిమా. ప్రగతాంగుండు=వికలాంగుఁ
 డని యర్థము. 2 హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః-అనిమా.

భీరపగార్తముంకఁ గద ♦ వీరుని నీననుహీనుఁగఁగ నే

కారణ మెంచి చెప్పితివొ ♦ గాని యెఱుంగను దానిహేతువున్. ౫ 1320

సీ. త్వస్సజాతులలోనఁ ♦ కలఁచవీరుండొక్కఁడున్నఁడెయను ద్వేష ♦ మూనియొక్కొ
పగులయం దలరాగు ♦ పక్షపాతముననో, శత్రువు లట్టై ప్రో ♦ త్సాహపఱుప
దానికీఁ జిక్కియో ♦ తగనిరీతిని బరుజోక్తులాడితి వని ♦ యొక్కశంక
గలుగుచున్నది నాకు; ♦ నిలఁ బరప్రోత్సాహమే లేకయుండిన ♦ నిట్లు శాస్త్ర
శస్త్ర మెఱింగి వి ♦ ద్వాంసుఁడు ప్రాజ్ఞుండు నయి తగువాఁ డెవ్వఁడై నసాధు

తే. మతిఁ బ్రభావసనున్వీతు ♦ మాన్యతమానిఁ
బరుషములు వల్కు? నీవన్న ♦ పలుకు సత్య
మే యగుంగాక నరసిజహీన లక్ష్మీ
వలెఁ జెలంగెడు సీత నన్వసమునుండి. ౭౪

1321

క. కొనివచ్చి మరల నారా,మునకున్ భయమంది యూయఁ ♦ బూనుదునే? చి
క్కనివన్నువు లభియించినఁ, గొనక యొసంగుదురె మరలఁ ♦ గుమతులెయైనన్.

చ. వనచరకోటిసంవృతుని ♦ వాసరనాయక లక్ష్మణాన్వీతున్
గనఁగల వింక లంకఁ గొనఁగఁ జనుదెంచినవాని రామునిన్
ననుజవరేణ్య! మన్నిహతుఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొన్నినాళ్లలో
ననిమొన నెవ్వనిం దొడరి ♦ యాత్రిదశావలి గూడ నిల్వదో? ౯౪ 1323

తే. అట్టికూరుఁడు ద్వంద్వయుఁధ్ధాభిరతుఁడు

రావణుఁడు రామభూపతి ♦ రణమునందు

నేల భయమందు?; నని యంత ♦ హితపరుఁ గని

యేల పగుషములాడితి ♦ నిట్లు లనుచు. ౧౦

1324

*క. అనుతాపంబున మఱియి,ట్లనియెన్ శ్రీరాఘవుఁడు భయంబును బొందం
గను జేరిన రెండుగఁ దుని,మిననే నెవ్వరికి లొంగి ♦ మెలఁగఁ దలఁపఁ జూ.

సీ. వినుమిద్ది నాన్వభాషం,బునఁ బుట్టినదోష మిద్ది ♦ పో విడువంబా
లనియది దురతిక్రమ మని, యనఘా! తెలియంగవలయు ♦ నాత్మ దృఢముగన్.

చ. నననిధిసేతుబంధన మువార్యపరాక్రమ మొప్పు రాముఁడే
యుసరిచినాఁడటంచు భయ ♦ మొప్పఁ గదా! మదిసీకు నల్పమీ
వననిధి దీనిఁ గట్టుటయుఁ ♦ బొరుషచిహ్నము గా దెట్టులో
యొసరిచె దీన భీతిఁ గను ♦ టొప్పుదు సుంతయు నిశ్చయంబుగన్. ౧౨ 1327

చ. వనచరసేనతోడ రఘువర్యుఁడు సంద్రముదాఁటి వచ్చి వ
చ్చినయట ప్రాణయుక్తుఁడయి ♦ చేరునె స్వస్థల మింకమీఁద సం
చును శసభంబు చేసెవను ♦ సూన్యతవాక్య మిదాను రాముఁ డే
పునఁ జనువాఁడె యంచుఁ బలు ♦ పోకలఁ బల్కెడు గర్వితాత్మునిన్. ౧౩ 1328

¹క. దనుజేంద్రుని గుపితునిగా, మనమునఁ నగ నెఱిగి శనదు ✱ మంచినుడులు వే
చనియెను నిష్ఫలములుగా, నని లజ్జను బొంది యేను ✱ యనఁ దోసమిచ్చేక.

తే. మాల్యవంతుఁడు సంశయఁమాననమున

నుండి జయ మబ్బునంచు యథోచితముగ

నాశిషము లిడి నెలవంది ✱ యాత్మవసతి

కరిగె; రావణుఁ డంత జఁచుంబుఁ గోరి. ౧౫

1880

క. తనమంత్రులతోఁ గృత్యంబును జక్కఁదలంచి చేయఁ ✱ బూనినపని గూ
దనుజు లిటు చేయనొక గద, యని నిశ్చయమొప్పుఁ జేసి ✱ యప్పురమునకుఁ.

క. అనువమమగు సంరక్షణ,మును జేసి యతండు ద్వారమునఁ దూర్పునఁ జ
క్కనిరీతి నాప్రహస్తుని, గనుచుండఁగ నాజ్ఞ చేసెఁ ✱ గడు నేర్పుమొనుక. ౧౬

సీ. దక్షిణంబున నున్న ద్వారంబునఁ మహావిక్రమాఘ్నముగాఁగ ✱ వెలయుచున్న
యవ్వహోదరుని మహాపార్శ్వనిం గావ నాజ్ఞ చేసెను వగుఁగాళఁ గల్గు
ద్వారంబునం గావఁ ✱ దనయుని నింద్రజిత్తును రాక్షసాఘయఁ క్తుని ఘనబలు
నామహామాయుని ✱ సంతట నియమించె; నుత్తరద్వారమం ✱ దుత్తనుబలు

తే. లైన శుకపారణులఁ గావ ✱ నాజ్ఞ చేసి

తాను నట నుండ నెంచి యాతలఁపు మంత్ర

గణమునకుఁ దెల్పె మఱియు సంగరమునందు

²మధ్యమస్థానమును గావ ✱ మహితబలుని. ౧౭

1888

క. నిరువమమగు పౌరుషమునఁ, బరఁగు విరూపాక్షు దనుజులయు క్తుని నా
కరణి నియమించెఁ గావఁగ; నరసి నిశాచరవ రేణ్యుఁ ✱ డంతఁ బురి కొగి.

³క. ఈవిధమున రక్షణమును, గావించి తనుం గృత్యాఘ్నఁగాఁ నలపొసెక
వావిరి మృత్యుప్రేరితుఁడై వాఁ డంతటను బురిసి ✱ సనువగురీతిక. ౧౮ 1886

తే. కావ నియమించి మంత్రులఁ ✱ గాంచి పోవ

నాజ్ఞ చేయంగ వారు జయాశిషముల

నలరఁ జేయుచు గృహముల ✱ కరుగ నతఁడు

సిరులఁ బెంపొందు సాధంబుఁ ✱ జేరె నెలమి. ౨౨

1886

ముప్పదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

32 - వ సర్గము.

— శ్లోక రాముఁడు వానరసేనావక్షణమును గావించుట. శ్లోక —

క. మనుజేంద్రులు రాఘవు లట, వనచరనాయకుఁడు మఱియు ✱ వాయుతనయుఁ జౌ
హనుమయు భల్లూకేంద్రుం, దనుషముఁడగు బాంబవంతుఁ ✱ డంగదశరభుల్.

1 వ్రీడితో మాల్యవాక వాక్యమ్-అనిమా. 2 మధ్యమే స్థానయే ధ్వజే-అనిమా. 3 కృత
కృత్య మి వాత్సానం మన్యతే కాలవోదితః-అనిమా.

చ. ఘనమతి యావిభీషణుఁ; డఖండబలుండు నుషేణుఁ డల్లె యా
తనిపరివారముల్, మఱియు ♦ దారుణవిక్రముడై న మైందుఁ డ
ట్లనుషములౌ గజద్వివిదు ♦ లాకుముదుండు, గవాక్షుఁ డానలుం
డనితరసాధ్యశక్తియుతుఁ ♦ డౌ పనసుండును దక్కువానరుల్. ౨౪ 1338

చ. అరిపరిపాలితంబయిన ♦ యాపృథివీస్థలిఁ జేరి యందఱున్
వరుసగఁ గూడి లంక యిదె ♦ వాయుజుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టి దీ
కరణిని గాన నయ్యెడిని ♦ గర్భుర, నిర్జర, పన్న గాళికిన్
దరమె జయింప దీనిఁ గనఁ ♦ దద్దయు భీతియె గల్గఁ జేసెడున్. ౪ 1339

తే. మఱియు గంధర్వనాయకుల్ ♦ నెఱి జయింపఁ
గల్గఁ జాలరు రాక్షసకాంతుఁ డెపుడు
పురమునం దిందు నసముడై ♦ పొలిచియుండుఁ
గాన మనకింక జయసిద్ధి ♦ గల్గునట్లు. ౪౪ 1340

క. చక్కఁగ నాలోచింపుం, డిక్కడ గుమిఁగూడి యున్న ♦ యెల్లరు నని వా
రొక్కట నాడుకొనన్ విని, యక్కజముగ నవ్విభీషణాఖ్యుం డంతన్. ౫౪

¹ఉ. వారలఁ గాంచి స్పష్టముగ ♦ భావము వారికిఁ దోచునట్లుగాఁ
జారుతరంబుగాఁ దనరి ♦ సంస్కృతభాషను గ్రామ్యభాషయే
చేరని నత్పదంబులను ♦ జెల్వమరన్ వచియించె నిట్లు; లో
సారమనీషులార! వినఁ ♦ జాలుదురే మదుదీరితం బింకన్. ౬ 1342

క. అనలుఁడు, శరభుఁడు, సంపా, తినామకుఁడు, ప్రఘనుఁడన ట్టితిం బేర్వాసిం
గను నామంత్రులు నల్వరు, చని లంకకు వచ్చినారు ♦ సరగున మరలన్. ౭

క. పతగాకృతులం దాల్చి యహితసైన్యముఁ జొచ్చి నగరమేలాగు సుర
క్షితమగునో దానికి నా, దితిజులు చేసిన మహావిధివ్రజ మెల్లన్. ౮ 1344

²చ. కనుఁగొని వచ్చినారు నృపకాంత! దురాత్ముఁడు రావణుండు ప
త్తనమును గావఁజేసిన విధానము లన్నియుఁ దెల్పినారు మీ

1 వాక్య మగ్రామ్యపదవ త్పుష్కలార్థం విభీషణః - అనిమా. అగ్రామ్యపదవత్ సంస్కృ
తపదవత్ సర్వేషాం స్ఫుటప్రతిపత్తయే స్వదేశభాషాపదరహిత ముక్తవా నిత్యర్థః - అనివ్యాఖ్యి.
దీనిచే సంస్కృతభాష దేశభాషగనుండి ఆయాదేశములలోఁ బ్రాకృతాదిగ్రామ్యపదములు కలిసియుం
డెనని స్పష్టమగుచున్నది. గ్రామ్యభాష నుపయోగించివచ్చో వానరులునుం దెలియకపోవచ్చునేమో
యని విభీషణుఁడు కేవలసంస్కృతభాషనే యుపయోగించె ననుట నిర్వివాదాంశము. సంస్కృత మే
కాలమునను దేశభాషగాదను దుర్వాదము దీనఁ దొలఁగవచ్చును. సంస్కృతము దేశభాషగా నుం
డఁబట్టియే మనవారు సకలదేశములయందుండు వాతలకు స్పష్టముగాఁ దెలియుటకై సంస్కృతభా
షనే గ్రంథములవ్రాసి రనికూడఁ దేలక మానదనిగ్రహింపవలయు. 2 లోఁగా వానరులందఱంగాంచి
విభీషణుఁడు చెప్పినట్లు చెప్పఁబడినది. ఇందు నృపకాంత-అనిరామునిసంబోధించిచెప్పఁబడినట్లు

యనుమతియైనఁ దద్విధుల ♦ నన్నిటి నున్నటు లేను జెప్పుదున్

వినఁదగు; నాప్రహస్తుఁ డతివి స్మృత్యై స్యముతోడఁ బొంగుచున్. ౯౫ 1845

సీ. ప్రాగ్దావీరమున; వీర్యబలముల ననములై తనరారు నమ్మహా♦నరుఁడు మఱియు
నమ్మహాపార్శ్వండు ♦ యామ్యదిగ్దావీరంబునందును, రావణ ♦ నాత్మజుఁడగు
నింద్రజిత్తును దైత్యుఁ ♦ డేవునఁ బట్టనఖిష్టముగ్గరశూలఁకాన్ము కాంచి
తకరులు శూరులౌ ♦ దైత్యప్రధానులు పెక్కండ్రు తనుఁగొల్వ ♦ నుక్కుమిగిలి

తే. పశ్చిమదావీరమందును ♦ బరమనియత

బుద్ధియై యాయుధంబులఁ ♦ బూని డనుజ

సద్భటవ్రజములు తన్ను ♦ సరగఁ గొలువ

రావణుఁడు తానె లంకాపురమునఁ జేలఁగి. ౧౨౫

1846

తే. ఉత్తరదావీరమందును ♦ నున్నవారు

పరులబాధలు పురికి నెక్కరణి నై నఁ

గలుగకుండఁగఁ జేయంగఁ ♦ గర్భురగణ

తల్లజుండు విహాపాక్షుఁ ♦ డుల్ల మలర. ౧౩౫

1847

చ. ధనువులు శూలఖడ్గములు ♦ దాల్చిన రాక్షససేనతోడ, నిం
కను బలశాలురౌ డనుజకాంతులతోడను, గుల్మమందుఁ గా
వను నిలుచున్నవాఁడు; పురఃపర్యమునం దిటు సంవిధాన మొం
దిననురవైరిసేనలను ♦ దెల్లముగాఁ గని మంత్రు లిచ్చుడే. ౧౪౫

1848

క. చనుదెంచినార లిచ్చటి, కనఘాత్తా! రానుచంద్ర! ♦ హస్తినికర మొ
య్యన నెక్కి వేయిమందియు, ఘనరథికులు సయితనంభ్యఁగాఁ దగువారల్.

క. ఇరువదినహస్తములుగాఁ, బరఁగెడు నాశ్వీకులు మఱియు ♦ భటముఖ్యులు భీ
కరమూర్తు లొక్కకోటియు, నిరతము రావణునిఁగొల్వ ♦ నేర్పలులగుచున్. ౧౫౬

క. బలమునఁ బరాక్రమంబున, నిలఁ జేరుం గాంచి క్రూరుఁలే యయి యుద్ధం
బుల నేర్పుగలుగు రాక్షసు, లలరుచు రావణుని గొల్తు ♦ రనుచరు లగుచున్.

క. అనిసేయఁగఁ బదిలక్షలు, ననుజలు పూర్వోక్తవీరతతులం దొక్కొక్క
క్కనికీ, సాయమ్ముగ వే, చనుదెంతురు మనములందు ♦ సమ్మద మలరన్. ౧౬౭

క. అనుచు మహాబాహుండగు, ఘనబుద్ధి విభీషణుండు ♦ గాదిలిమంత్రుల్
ప్రశకుం జెప్పినవార్తల, వినిపించుచు మంత్రుల కట ♦ విభునకుఁ జూపెన్. ౧౬౮

క. వారును బురివార్తల నా, శ్రీరామున కెల్లఁ దెలియఁ ♦ జేసిరి, విదవన్

న్నది. విరుద్ధముకాదా యని ప్రశ్నింపరాదు. తథా తేషు ప్రవాణేషు రాజానిరతోఽప్రవీణ-
అనియు లంకాయాం సచివై స్సర్వాం రామాయ ప్రత్యవేదయత్-అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాఁ
బట్టి శ్రీరామమూర్తి వినుచుండ వాతలంగూర్చి కొంతచెప్పి రామునిం గూర్చియుం బట్టినది యర్థ
ము చేపికొనవలయును.

- సారసపత్రాక్షుండగు, భూరమణునకుఁ హితంబు ♦ బుద్ధిఁ దలఁచుచున్. ౨౦
- క. సిరివెలయు రావణానుజుఁ, దురుముదమున రాముఁ గాంచి♦యోరఘురామా!
సురవైరి రావణుఁడు సం,గరమున యత్నే శు నొంపఁ♦గాఁ దగుకోర్కిన్.
- క. మును వెడలిన సమయంబున, ననుపమవీర్యమున శక్తి ♦ ననిఁ గుండక యొ
ప్పిన విక్రమమున ధైర్యం, బున బలమున నాదుజ్యేష్ఠుఁ ♦ బోలిన సుభటుల్.
- క. ¹చని రఱువది లక్షలనుం,ది నియతి యొప్పారుచుండ ♦ దితిజేంద్రుని వెం
టను; నిట్లు వైరిబలములఁ, గొనియాడితి నంచు మీరు ♦ క్రుధనొందకుఁడీ!
- క. పరులను నిరసించుటకై, యురురోషముఁ బుట్టఁజేయు ♦ చున్నాఁడను గా
ని రిపుల వర్ణించుచు మీ, కురుభయమును గల్గఁ జేయ ♦ నోరఘురామా!
- క. ఫల మేమి రోషమును ని,మ్ములఁ బుట్టింపంగ ననెదొ ♦ మునుకొని యాది
త్యుల నీవు నిగ్రహింపం, గలవాఁడవు వీర్యమున ని♦కామము రామా!.
- క. జతురంగబలంబులతో, వృతుఁడవు రావణునియట్లు ♦ వీరులుగా ను
న్నతబలములఁ దగు కవులను, జతురంగములుగ విభాగ♦సరణి మెరియఁగన్.
- ఆ. ²వీర్పటించి దాన♦వేంద్రుని మధియింపు
మనుచు; రావణుని స♦హజుఁడు పలుకఁ
బరులవిక్రమంబు ♦ భంగింప రాఘవుం
డతనితోడ నిట్లు ♦ లనియె నపుడు. ౨౧౪
- చ. నిరతిశయప్రతాపుఁడగు ♦ నీలుఁడు వానరపుంగవుండు కీ
శరమణసంవృతుండగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ దూరువుద్వారమందు భీ
కరగతి నిల్చి దైత్యబల♦కాంతుఁడుగాఁ దగు నాప్రహస్తుతో
దుర మొనరించు; వాలికి సు♦తుండగు నంగదుఁ డాత్మసేనతోన్. ౨౧౫
- తే. దక్షిణద్వారమున నిల్చి ♦ దర్ప మలర
నమ్మహాపార్శ్వబలయుతు ♦ నమ్మహాద
రుని రణంబున నోర్చుఁ గా ♦ కనిలతనయుఁ
³డప్రమేయబలోన్నతుఁ ♦ డగుటవలన. ౨౧౬
- క. దనుజేంద్రు నింద్రజిత్తును, నని నోర్వంగలఁడు గాన ♦ నగచరవరులన్
గొని పడమటిద్వారంబున, ననిహతపౌరుషముఁ జూప ♦ నరుగన్ వలయున్.
- చ. దనుజుల దానవాళుల ను♦దారమనీషుల బ్రహ్మహానులన్
గని యపకార మెప్పుడును ♦ గాదనకే యొనరించి దానఁ బ్రీ
తిని గని యుద్రబుద్ధియయి ♦ దివ్యవరంబుల బ్రహ్మనుండి కై
కొని పెనుగర్వమూని ప్రజ♦కున్ బెనుతాపముఁ గల్గఁ జేయుచున్

1361

1363

1 అశ్ర మన్యు ర్నక ర్తవ్యో రోషయే త్వం నభీషయే-అనిమా. 2 నిర్తధివ్యసి రావణమ్-
అనిమా. 3 ప్రవిశ త్వప్రమేయాత్త-అనిమా.

దనమదిఁ దోచినట్లు సతతంబు జగంబుల నంచరించు నా
 దనుజవరేణ్య రావణుని * దర్పము పొంగ వధింప నెంచితిన్
 గనుక నన్నెన్యఁడౌ దనుజఁకాంతుఁడు కావలిఁగాంచు నుత్తరం
 బునఁ దగు ద్వారమున్ జొరఁగఁ * బూనెన లక్ష్మణునితోడ నేనికన్. 30
 క. అని చేసెన నాతనితో; వనచరనాయకుఁడు బాంబఁచంతుఁడు దనుజే
 శునితమ్ముఁ డావిభీషణుఁ, డను మువ్వరు నీకు శౌర్య * మలచుచు నుండన్.

తే. *పశ్చిమోత్తరమధ్యమభాగమందు

నిలిచియుందుగు గాక; కోఁతు లిపు డుండు

నట్లు మానుషరూపంబు * నాశ్రయించి

యుండరా దిఁకమీఁదట * యుద్ధమందు. 33

1867

క. మనవానరసేనల నిం, కను నాచేసెడు సుచిహ్నఁకంబులు గ్రహియిం
 పనుదగునే పవి యనఁగా, వనచరు లివ్వార లనుచు * బవరములందున్. 33౪

క. మనకుం దెలియుటకై వా, రనయము వానగులుగానె * యలరాగుటయే
 ఘనచిహ్నము; లిదిగో వినుఁ, డనూన తేజుండు నాసఁహజఁడును నేనున్.

ఆ. ఈవిభీషణుండు * నీతనిమంశ్రులు, సలుపు రిట్లు దురముఁనం దలంప

న వ్రసంఖ్య నలరు * జనులము మేమె న,రాశ్యతులను బరుల * నని వధింప

క. తలఁపఁడు వారము నుడి యని, పలికెన్; మతిమంతుఁడైనభాస్కరకులుఁ డి
 మ్ములఁ గార్యసిద్ధికై యిటు, పలికె విభీషణునితోడ * బరవన మురన్. 3౩౬

ఆ. ఇట్లు పలికె రాముఁ * డెంతయు నింపుగాఁ, దగు సువేలధరణిఁధరతటంబుఁ

గాంచి దాని నెక్కఁగాఁ దలపోసె నె, మ్మదిని వేలుతలఁపు * మానియుండె.

చ. ఘనమతియుం బరాశ్రమము * గల్గినవారలలోనఁ బెద్దయై

తనరు రఘూత్తమందు ప్రమఁదంబునఁ బెద్దదిగాఁ జెలంగు నా

వనచరసేన యాక్షితిని * బద్వచు పెంబడిరాఁగ బైదులన్

దునుము తలంపునన్ జనియె * దోడనె లంకకుఁ జెంతనున్నయా

ఘనగిరిపైకిఁ బత్తనముఁ * గాంచెడువేడుక తత్తటించుగన్. 3౪

1878

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౪ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు లంక దరించుటకై సువేలాద్రి నెక్కుట. అథ

చ. మనమున నానువేలమహిఁమంబును గాంచుచు దానినెక్కువే

డ్కును సహజుండు తోనడువఁ * గా ననురక్తుల ధర్మవేత్తలన్

* న చైన మానుషం రూపం కార్యం మాకిభి రాహితే. అనియూ అనఁగా నింతకుముందు వాన
 రులు మనుష్యరూపములఁ దాల్చియుండిరనియు విఁకమీఁదట నిట్లుండరాదని శ్రీరాముఁ డాజ్ఞ
 వేయ యథారూపముగ నుండిరనియుఁ జేటపడును.

- వనచరరాక్షసాధిపుల ♦ భాస్కరనూను విభీషణాఖ్యులన్
ఘనతరమంత్రవేత్తలను ♦ గార్యగతిజ్ఞులఁ గాంచి ప్రీతితోన్. ౧౫ 1874
- తే. మధురములు నుత్తమములునొ ♦ మాట లొప్పుఁ
బల్కె నిట్లని; మనమెల్లఁ ♦ బలువిధంబు
లైన ధాతుగణంబుల ♦ నలరు నీమ
హీధ్రనర్యముపై నెక్కి ♦ యూనిశ నొగి. ౨౫ 1875
- క. మన మురఁ గడపుదము; దుర్జనమునఁ దనచావుకొఱకు ♦ మామకసాధిన్
జనకజ హరించి ధర్మంబును దెలియక న్విఘ్నవృత్తముల నెంచకయే 3౫
- క. కులగౌరవంబు సుంతయుఁ, దెలియకయుండెడు మదాంధ♦దితిజేంద్రపురిం
గలయం జూశము; రావణుఁ, డలరాక్షసనీచబుద్ధి ♦ నవలంబించెన్. ౪ 1877
- చ. కనుకనె గర్హితంబయిన ♦ కార్యమొనర్చెను; రాక్షసాధమున్
వినుతి యొనర్చినన్ మదిని ♦ వేగను రోషము ప్రజ్వరిల్లెడున్
దనుజుని జంపఁ బూనుకొనఁ ♦ నతత్కృతమంతువుచేత నెల్లరన్
దనుజులఁ జంపఁగానలయుఁ ♦ నప్పదు నీచుని నేమనందగున్. ౬ 1878
- తే. ఒక్కఁ డపరాధ మొనరింప ♦ నొరునిజంప
నేలయన్నను వినుఁ డింక ♦ మృత్యుపాశ
వశగతుండయి యొక్కఁడు ♦ బహుళపాప
కార్యములఁ జేయు నానీచు ♦ కారణమున. ౬౫ 1879
- క. కుల మెల్లను నశియింపం, గలనని; రావణునిపైని ♦ గల కోపమునం
బలుకుచు నీగతిఁ జిత్తంబులఁదగు సానువుల నొప్పు ♦ భూమిధరంబున్. 2౫
- క. ఆరేయిన్ వసియింపం, గారయమున నెక్కెఁ; దోడఁ ♦ గార్తుకశరముల్
పారుషము నెఱవఁ దాలించి, శ్రీరాముని వెంటఁ జిత్తశిఖరిని వేడ్కన్. ౮౫
- తే. లక్ష్మణుండును నిరుతుఁడై ♦ లలితగతుల
నెక్కె; సుగ్రీవుఁడును మంత్రు ♦ లెల్ల రాఁగ
నతని వెంబడి నెక్కె నా♦యసురవర్యుఁ
డా విభీషణుఁడును నెక్కె ♦ నతనితోడ. ౯౫ 1882
- సీ. అనిలతనూభవుం ♦ డంగద, నీల, మైం
న, ద్వివిదాహ్వాయుల్ ♦ శగ గజుఁడును,
గవను, గవాక్షులు, ♦ గంధమాదనుఁడును,
శరభుండు, పవనుండు, ♦ హర, కుముదులు,
యాధవుండగు రంభుఁ ♦ డగుబలుండగు జాంబ
వంశుండును, సుషేణుఁ, ♦ డెంతొబుద్ధి,

* యస్యాపరాధా న్నీచస్య-అనియో, మంతువు=అపరాధము.

బలమున నసముండై ♦ పరఁగెడు ఋషభుండు,

గురు తేజఁజొ దున్నుఁ ఖుండు, మఱియు

తే. శతవలియు, లోనుగాఁ గల్గుఁ శౌర్యభునులు

శ్రీఘ్ర గతులగు నితరులు ♦ శిఖఁగా ము

లై న కోతులు శతసంఖ్య ♦ లారఁబులతి

యుండు గిరినెక్కి రెంతయు ♦ నుబ్బుమీఱి ౧౩౩

1898

*చ. వనచరవార మిట్లు రఘుఁవద్యునిచేంటను గొండ్ల నెక్కి నా

యినగురుసంశరత్నము నుఁహీధరశృంగమునందుఁ బుట్టి

క్కనిసమభూములందుఁ దిరుఁగం దొడఁగెఁ గూడి వేడ్కి వోయ నా

వనచరు లెల్లఁ గొండ్లపయఁ ♦ వర్ధిలి యోజనముగ్గ నుయ్యెన్. 18౩౪

క. చెలరేగి దక్షిణాశను, గలయం గనుఁగొనుచు నెరుఁగఁ నాగిరి కో

తులఁ గూడి వేగ రాముం, దీలాధరము నెక్కి దిరిగి ♦ నెల్ల యెడలఁ దాన్.

నీ. అంతఁ ద్రికూటాచఁలాయతశిఖరంబునందు నా కాశంబుఁవందు శ్రీలు

చున్నట్లు గనుపట్టుఁచున్న లంకాపురంబును గాంచి నెల్లఁబు. ♦ ఘనపురిమది

యత్యంతరమణీయ ♦ మై మనోజ్ఞ ద్వారము నుహానాగిరి ♦ యనునదివి

మై యుండె; నల్లనిఁచుసుగులు ప్రాకారచయముల యందుండి ♦ సాంధ్రసాల

* తే. మొక్కఁ డభినవముగఁ గట్టి ♦ రొక్కొ చురఁగ

నగపడఁగఁ గాంచి రావ్లవఁగాధిఁతులు

మఱియు వానరు లాసురఁగుండలిఁ గని

యనియొనర్చుతమిన్ రాముఁ ♦ దాన్వతిఁ గన. ౧౩౬

1899

క. పెనునాదంబు లొనర్చిరి; వనజావుడు సాంధ్యరాగఁభాసుగుఁ డగుచున్

జనియె నపరాశ కంతటఁ, గననయ్యెన్ దాన్త్రి చంద్రఁగళ లొగి నెండఁ.

చ. వనచరవాహినీశుఁడగు ♦ భానుకులాధరణంబు దానవేం

ద్రునిసహజుండు సన్నుతులఁ ♦ దోరపు వేడ్కిను లూఠిశీయఁగా

దనయనుజన్తునిం గలిసి ♦ తద్దయు వానరయూధనాయకులే

తనుఁ గొలువంగ నాగిరివఁతంసముపైని నసించి హాయిగన్. ౧౩౭

1899

ముప్పదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* తే త్వదీష్టేణ కాలేన గిరి మాయయా కర్వంతి. అనియూ. పద్యమున "యోజనముగ్గ మని చెప్పఁబడినది మూలమువలెను అని గంకింపఁ బరిశేషు. ఆ సర్గమునఁ ప్రథమశ్లోకమున "తదో రామ స్సువేలాగ్రం యోజనద్వయగుండలమ్" అని యున్నదిగాన నాని. అయిదు. తేర్కఁబడిన తని తెలియఁదగు.

3౯ - వ సర్గము.

—ఊఊ శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట. ఊఊ—

1క. హరివీరులు తన్నిశ నా, ధరణీధరమందునుండి ♦ తమిఁ గాంచుచు రా
తిరి పోవ లంకయందలి, పరమవనారామములను ♦ బరికించి రొగిన్. ౧ 1389

తే. సమములై నుందరములు విశాలములును
నాయతంబులు రమ్యంబు ♦ ²లక్ష్మీసుంద
రములునై యొప్పుచున్న యాఁరామములను
గాంచి యానంద మొంది రక్తపులు మిగుల. ౨ 1390

సీ. చంపకాశోకముల్ ♦ సాలతాలంబులు పున్నాగములు చాలఁ ♦ బొలిచియుండఁ
గాఁ దమాలవనముల్ ♦ కడు నిండియుండంగ నాగ కేసరపంక్తి ♦ బాగుమీఱ
నొప్పు హింతాలార్జునోర్వీరుహంబులు నీపముల్ సుమభరనిబిడనప్త
పల్లదునుంబులు ♦ కర్ణికారంబులు తిలకముల్ రమ్యపాటలము లొలయఁ
బుప్పితాగ్రంబులై ♦ పాలుచుఁదీగలుతమ్ముఁ గౌఁగిలింపఁగఁ జిత్రకమ్రపుష్ప

తే. యుతములై రక్తపల్లనయుక్తములయి
తనరు మందారముఖదివ్యతరుయుతనుయి
యలరు ననురావతిం బోలి ♦ యాపురంబు
వెలయుచుండెను వర్యమై ♦ విసులరీతి. ౩ 1391

చ. పురమది నీలశాద్యలవిభూతి నెనంగుచుఁ జిత్రరీతిగాఁ
బరఁగు వనంబులన్ వెలసి ♦ వర్ణనయోగ్యమునై చెలంగె; న
త్తరువులు భూవణాదుల నితాంతము మానవులొప్పునట్లుగా
నుగుచిరగంధముల్ వెలయ ♦ నుందరపుష్పఫలంబులన్ మనో
హరముగఁ దాల్చి చూచుటకు ♦ నందఱుగాఁ దగియుండె నెల్లెడన్. 2 1392

తే. ఎల్ల ఋతుధర్మములతోడ ♦ నెంతొరమ్య
మగుచుఁ దుమ్మెద లింపుగా ♦ నార్వ నచటి
వనము చైత్రరథంబు నందనము నాఁగ
నలరెఁ గన్నులకింపుగాఁ ♦ జెలఁగి మిగుల. ౪ 1393

క. వనములఁ దగు నిర్మరములఁ, గనుపట్టెడు నీరుకోళ్లగములును గోయ
ష్టినికరములునున్ సర్తన,మును నల్పుచుయూరములును♦మోదము నొసఁగన్.

క. ధ్వనిచేయుపరభృతంబుల, నినాదముల వినిరి కీశనివహాధ్యక్షుల్;
వనముల నుపవనముల యం, దనిశము పతంగములు క్రొవ్వి ♦ యార్చుచునుండున్.

క. నిరతము మట్టదపంక్తులు, తిరుగుచునుండును, బికాళి ♦ దివ్యతరువరో
త్కరములను నిండియుండును, నిరంతరము పతంగవిమలనినదమ్ములొగిన్. ౧౦

తే. వట్టదంబులఝంకృతి * నముదయములు

వినఁబడుచునుండు నల్లడలను; మనోజ్ఞ

వట్టదంబులు సేవింపఁ * జాలియుండు

బెగ్గురులు మందపిచ్చుకల్ * బిగ్గ నార్వ. ౧౦౪

1397

క. వనములు తనరారంగా, వనచరు లారామణీయఁ * నై భవములకు

దనువు లొగిఁ బులకరింపం, గనుమిక్కిలి వ్యాఘ్రులగుచుఁ * గవిఁగి చెలఁగుచుకల్.

తే. వీరులును గామహపుత్రై * వెలయుచుంటఁ

దగినరూపంబులం గొని * తద్వనములఁ

జొచ్చి రిట్లుగ ననమతేజులగు వార

లందుఁ జొరఁబడుచుండు నయ్యదనునందు. ౧౦౫

1398

క. అనిలుఁడు నునునఃపరిమళ, మున మున్లుచు ఘ్రాగరింధ్ర * ములకు సుఖంబుం

గనఁజేయుచు వీచెను; నొయ్యనఁ గొండిలు యూధివాగు * లగువారివీనుల్.

చ. వనచరనాథునాజ్ఞఁ గొని * వై శమ భీకరనాథమొప్పుఁగా

వనగతపక్షివారముల * వారక భీతిలఁ జేయుచుకల్ మనం

బునఁ దగు నేనులకు మృగసఃసూహము భీతిలి పాటఁ జేయుచుకల్

దనుజపురంబు కంపము నితాంతము నొందఁగఁ జేయుచుకల్ జవం

బునఁ జనునప్పు పాదముల * భూమిని వశ్యతలంగఁ జేయుచుకల్

జని తల లంకకుక గడుధ్వజంబులఁ జెన్నగుచోటికిక నమి

వనచరపాదసంహతులఁ * బర్వీసధూళి జవంబునకల్ దినం

బును గడు నావరించె, బహుభూతభయంకరరీతి * యెఱుఁగల్. ౧౦౬

1401

చ. వనములయందునున్న ఘనఃభల్లమృగేంద్రవరాహముల్ మనం

బునఁదగు నేనుఁగుల్ మహిషముల్ మృగముల్ * వివీగు లట్టుచె

సిన భయదారవంబులకుఁ * జెచ్చెట భీతిలి పాట నార్థమా

నినదముచేత దిక్కులను * నిండఁగఁ జేయుచు నొక్క పట్టుచుకల్. ౧౦౭

1402

సీ. ఆత్రికూటాద్రిమధ్యమశృంగ మత్యున్నతంబయి సుప్రసిద్ధంబు సగుచు

సంబరంబును దాఁకునట్లు గానంబడి యద్వితీయంబయి * యభూభాగ

ములఁ బుష్పనికురుంబముల సమాచ్ఛాదితంబయి స్వర్ణవర్ణము * మురిసినాఱు

యోజనంబుల పొడ * వొప్పుఁగా విమలమై చాగుదన్వనమయి * శక్త్యనుగుచు

తే. సిరులఁ దనరుచుఁ బెద్దదై * పరిఁగి * పతగ

ములకునుం జేరరానిదై * చెలఁగి మనను

చేతనై న నెక్కఁగరాక * చిత్రరీతి

నుండ నన మర్త్యు లెక్కంగ * నోపువార ౧౦౮

1408

క. ఆపర్వతశిఖరంబునఁ, జూపట్టును లంక దనుజశూరాగ్రణి యం

* దుష్ప్రసిద్ధం శకునై రపి-అనిమా.

- దేవారి పాలకుడుగా, శ్రీపాలితుడగుచు జాలఁ జెలఁగుచు నుండున్. ౨౦
- క. పుర నుయ్యది శశయోజన, పరిమితమగు పొడవుగల్గి ధాసిలి మిగులన్
సిరులన్ ద్రింశద్వోజన, పరిమితమగు వెడలుపు దగఁ బరిమిత మగుచున్. ౨౦౪
- స. శెల్లనిమేఘంబులువలె, నుల్లసిల్లెడు గోవురములు ధాన్యముఁ గడు భా
సిల్లెడు నువర్ణపగణము, లెల్లెఱలన్ రాజతంబు ధాన్యముఁ బరఁగున్. ౨౦౫
- తే. వానకాలంబురాఁగ నా వానును ఘన
నుధ్యమపనంబునాఁ దగు ధాన్యము
రంబు మేఘగణంబుల ధాన్యము
లదియుఁ బ్రాసాదతతివిమానాళి వెలయు. ౨౦౬ 1407
- సీ. అందుచుధ్యమభాగఁ నుండుఁ బ్రాసాదమొక్కండు కాంతుఁ మీఱి క్రాలుచుండు
వేయి స్తంభంబులు ధాన్యము దానికి గైలాసశిఖరంబు ధాన్యము నాక
నంబున వ్యాపించి ధాన్యంబునకు నది భూషణప్రాయమై పొల్పుచుండు
దానవంబులు ధాన్యము గాచుచునుండు ననిశము, రమ్యమై ధాన్యములకాన
- తే. నములచే భూధ్రములచేత ధాన్యములవివిధ
ధాన్యములచేత ధాన్యములచేత ధాన్యములచేత
నుచవనంబులు వెలయుంగ ధాన్యములచేత
గణము కలనానములు చేయఁగఁ బరఁగుచు. ౨౦౭ 1408
- క. పలువిధములైన నృగగణములు తిరుగుచు నుండఁగ వనములు పెక్కులు భా
సిలి రాక్షసగణములు నుజ్జ్వలభూషణయుక్తి గావ ధాన్యములచుండున్. ౨౦౮
- చ. అనిశము సంపదల్ పొదలు ధాన్యధికోన్నతి నొప్పియుండు ప
శ్చనమును దాని రావణుని ధాన్యముగాఁ దగుదాని లక్ష్మణుం
డనుజుఁడు గాఁ జెలంగు నుహిమాధ్యుడు రాముఁడు వేడ్కఁ గాంచె నా
వనచరయుక్తుడై చుదసి ధాన్యమున్ దమి సేయుచున్ గడున్. ౨౦౯ 1410
- క. నురనిభుఁడు వీర్యవంతుఁడు, ధరణీపతిచంద్రుడగుచుఁ ధాన్యముఁ గుం
దరసౌధనిబిడమా పుర, వరమును గని యద్భుతార్థవంబున మునిగెన్. ౨౧౦
- చ. నురుచిరవస్తుసంతతులు ధాన్యముల రక్షకయత్నపూర్ణమై
నిరుపమసౌధ వరములు నిండి కవాటవరంబులున్ మహా
శ్రవరయంత్రముల్ వెలయుఁ దద్దయుఁ బొల్పెడు నట్టి లంక నా
పారిగణయుక్తుడై కనియె నార్యురాముఁడు వేడ్క మీఱఁగన్. 1412

ముప్పదియొమ్మిదవ నర్గము సంపూర్ణము.

౪౦ - వ సర్గము.

అథ రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వముద్దము. అథ

- క. జనకసుతాపతి యంతట, వనచరయాధవులు నన్నుఁ * బరివేష్టింపఁ
గను సుగ్రీవునితో యో, జనయుగ్గవిశాలమైన * స్థలము కంటె. ౧ 1413
- క. తనరారు శైలశిఖరం, బును నెక్కిను; రామఁ డెది * ముఖ్యశిఖరమం
దున నొక్కముహూర్తము నిల్చి నిఖిలదిక్కులను గాంచి * చేనువ నొకచో. 2
- ఆ. అతివిచిత్రమగుచు * నాత్రికూటాద్రిశృం
గమునయందు విశ్వ * కర్తచేత
నిర్మితమయి మిగుల * నిర్మలమగువన
ములను వెలయు లంకఁ * గలయఁ నూచె. ౩ 1415
- క. పురగోపురశిఖరంబున, దురానదుండగుచు నిగుల * ధూన్యంబగు క
ర్పరనాథుఁ డుండ శ్రీరఘు, సరుఁ డప్పుడ * గాంచె జ్వలన * నగ్నలతోడ. 3
- *క. ఇరుభాగంబుల సిగ్గెచా, మరములు, విజయంబు దేలుపు * మానతశుభ్రాం
బరలసితమైన ఛత్రము, పరమప్రమదంబు నింప * భాసిలు వాని. 3 1417
- తే. అరుణచందనలిప్తాంగు * సమలరత్న
భూషణాలంకృతుని హేమ * భూషితాంబ
రుని వినీలాంబున శ్యామ * తనుని, దేవ
పతిని మార్కొనఁ జాలిన * పౌరుషాభ్యు. ౪ 1418
- క. మును వైరావత మొక్కట, నసిమొన దంతముఁ బొడువ * నాడబ్బులచే
తను గల్గినకాయలు అొమ్మునఁ జూపట్టంగ వెలయు * భూగభయనుని. ౫
- తే. మఱియుఁ గుండేటి నత్తురు * మాడ్కి వెలయు
ను త్తరీయంబు చెలువార * వ్యోమమందు
సాంధ్యరాగంబు వ్యాపించి * జలదరాశి
పగిదిఁ జూపట్టు దానవ * పతిని భయదు. ౬ 1420
- చ. వనచరులుక రఘూత్తముఁడు * వానిని గల్గొనుచుండఁగా నె యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి యిటు * ధారణీవాళుఁడు రామమూర్తిని
ల్చినతటి రాజచిహ్నముల * చే వెలుఁగొందుచు నీచుఁ డీతఁ డుం
డ నగు నె యన్నకోపము క * డంగఁగఁ జేయఁగ నూర్జ్వనూనుఁ డొ
య్యనఁ దను చిత్తనత్వముల * నగ్గిరిశృంగమునండి చివ్వున. ౭ 1421
- క. దనుజేంద్రుఁడున్నగోపుర, మునకుక వడి నెగిరెఁ * జన్మమున నిందుకల్లు
నను భీతిలేక యాతనిఁ, గనుచుక సుగ్రీవుఁ డొక్క * మణిముండి తిగ. ౮ 1422

* విజయచ్చత్రకోభిరమ్-అనిమా.

¹ఉ. దానవనాయకుం గొనక ♦ తద్దయుఁ గ్రూరతరోక్తులన్ గ్రుధం
బూని వచించె; నోరి రఘుభూపతి కేను సఖుండ దుర్మతి !
యానిఖిలప్రపంచవిభు ♦ నంప్రిసరోరుహదానుడన్ మహా
మానవనాథునత్వబల ♦ మంజులశక్తిసహాయసంపదన్
నే నిను వీడఁ జాల నిక ♦ నిర్భరపౌరుషమూని తన్నెదన్. ౧౦

1423

చ. అని వచియించి వేగముగ ♦ నాతనిమీఁదికి దాటి చిత్రమా
దనుజవరేణ్యమస్తకని ♦ తాంతవిభానురసత్కిరీటపం
క్తిని గడులాగి యుద్ధతిని ♦ గ్రిందఁ బడంగను ద్రోసి తాను నొ
య్యన ధరవ్రాతె; నిట్లు తన ♦ యంతికముం గడు జేరు నాకపిన్. ౧౧ 1424

²క. కని రావణుండు తా ని, ట్లనియెఁ బరోక్షమునయందు ♦ నైతివి నీవో
వనచరనుగ్రీవుండవు, చనుదెంచితి విపుడు నాదు ♦ సమ్ముఖమునకున్. ౧౨ 1425

క. కనుకన్ హీనగళుండవు, గను గాఁగల వింకమీఁదఁ; ♦ గడువడి నని యా
దనుజేంద్రుఁ డాడి శీఘ్రం, బునలేచి సరోజమిత్ర ♦ పుత్రుని బెలుచన్. ౧౩ 1426

క. కరములను బట్టి యప్పుడె, ధరణిం బడఁద్రోసి హరివతంసుఁడు శూరుం
డరుదుగఁ జెందువిధంబున, నురుగతిఁ దాలేచి బాహు ♦ యుగళిని నతనిన్.

సీ. ధరణిని బడఁద్రోసి; ♦ నిరువురు వారిట్టులొకరి నొక్కరు బిగువొప్పఁ గాఁగి
లించుకొనుటచేత ♦ మించి దేహంబునఁ జెమటలు గాఱ నఖముల జీటు
కొనుటచే నంగములను రక్తమును గాఱఁ గవలనీయక పట్టువదలకుండఁ
బెనచుకొనుటఁ జేష్టలను మాని పట్టును విడువఁగాఁ బుష్పితవిమలకింశు

తే. కాఖ్యభూరుహశాల్మలి ♦ కావనీజ

ముల విధమ్మున నుండిరి ♦ పెలుచ వారు

కరతలారత్నిముష్టిసంఘాతములను

ఖరనఖరములఁ జీటుటఁ ♦ గడఁగి చేసి. ౧౪

1428

క. భరియింపరానివిధమున, నురుబలగువారు మిగిలి ♦ యుద్ధంబును జే
సిరి; వారు భీమజవమునఁ, బురగోవురమునకు నడుమఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్.

తే. మల్లయుద్ధంబు గావించి ♦ యెల్లరుఁ గనఁ

బైకీఁ జిమ్ముచు మరలను ♦ బట్టి లాగు

చును బరస్పరమున్ వంచుకొనుచు నడుగు

లిడుచు నడుమకుఁ బోవుచు ♦ దుడుకుమీఱ. ౧౬

1430

తే. ఒకరిపై నొక్కరుగ్రత ♦ నూని హస్త

ములను వైచి తగం బట్టి ♦ మూర్తుల దృఢ

1 లోకనాథస్య రామస్య సభాదాసోఽస్తి రాక్షస-అనియూ. 2 సుగ్రీవ స్వంపరోక్షంమే హీనగ్రీవో భవిష్యతి-అనియూ. అనఁగా నాకంబుఁబడనప్పుడు సుగ్రీవుండవు. (మంచికంతముగల వాఁడవు) ఇంకఁ గంతహీనుడఁ ఎగుదునని భావము.

ముగను గొంగిటఁ జేర్చియె ♦ దిగిరి నాలు

పరిఖముల యంతరమునకు ♦ సరిగ నిలకు. ౧౬౪

1481

చ. నులువుగ లాఘంబునను ♦ త్రోణిని ముట్టక పైకి దాటి యా
యలఘుబలాఘ్య లొక్కక్షణ ♦ మందునె నిల్చి పరిశ్రమంబునన్
గలిగిన నూన్పులన్ విడిచి ♦ క్రమ్మటఁ గొంగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
మ్ములఁ బయి కేగి భూరికరఁముల్ ఘనపాశములై చొంగఁగన్.

1482

క. తనువుల బంధించిరి యుద్ధనిపుణతన్; బట్టుకలను ♦ దారుణవిక్రాం
తిని నభ్యాసబలంబులఁ, బెనుగర్వముచేత విజ్ఞప్తఁవీగుచు వారల్. ౧౮

1483

క. పులులవిధంబునఁ గలభం, బురీతిని నొకరినొకఁడు ♦ బూనిన బంధం
ప లలితగతులొప్పుగఁ ద్రోవలఁ దిరుగుచుఁబడఁగి రెంఱొ ♦ నాంభలుమీఱన్.

సీ. ఇతరేతరము వార ♦ లేవునఁ గదిసి వక్షంబుల మోదుచు ♦ గాఢతరము
గాఁ గొంగిటం జేర్చు ♦ కంఠిగా నదుముకొనుచుఁ నటాలునఁ బడి ♦ రచటినేల
నంతలోపలనె వా ♦ రట్టలేచి సరస్వరముఁ బట్టి పుకటి ♦ తమఁ బడంగఁ
ద్రోయుచు బహుళదీతులగు సంగరమార్గములఁ బెసంగిరినుకంబులఁజెలంగు
కరులఁ బోలెడు వీరఁవరులు వారిద్దఱు వ్యాధామశిక్షులు ♦ బలముకలిమి

తే. గల్లువారలు గావునఁ ♦ గట్టుగంబ

ములకు సరియగు తనుబాహువుల నడంచు

కొనుచునుండియు నలబడి ♦ గనక యుండి

రాహవంబునఁ బొంగునూహలు చెలంగ. ౨౦౪

1485

క. ఈరీతి చాలకాలము, వారాహవ మొప్పు జేసి ♦ వడి మీఱంగ

బోరన మంశలగతులన్, జేరి వరాక్రమము చూపఁ ♦ జెంగిరి గినుకన్. ౨౧

1క. వా రొకరి నొకఁడు చేగుచు, నేరీతినైన నఁ జంప ♦ నెంచుచుఁ గడు నా

హారమునకుఁ బొంచిన మా, ద్దారంబులభంగి నొంచ ♦ సంశనపడుచున్. ౨౨

క. చలియింప కించుకంఠయు, నిలువంబడి మండలాది ♦ నియతపథములన్

గలన మొనరింప సాగిరి, బలశాలుగు యుద్ధమార్గఁపటుశరశక్తుల్. ౨౨౪ 1488

2 సీసమాలిక:—

వనచరనాయక ♦ దనుజేంద్రు లొయ్యస సవ్యాపనవ్యాది ♦ నకలమార్గ

ములను, వ్యాఘ్రమృగేంద్రఁములవలె నిలువంకవై శాఖ, సనుపాదఁపై వ్రమ్ము

లాళీధ ముట్లె వ్రఁత్యాళీధమండలము లనఁగఁ దగుష్ఠానఁములను నుటియు

గోమూత్రగతివంటి ♦ కుటిలమార్గంబుల నట్టులె యువనర్పఁగావనర్ప

ణములఁ, దివ్యగ్గమఁనముల సవ్యాపనవ్యా క్రమంబులఁ; దన్ను ♦ సరి చెలంగి

నొప్పింపఁ బూనఁ దానును దానివ్యర్థంబుగనుజేయ పరిమోక్షఁమును, జెలంగి

- బదులు నొప్పించుచు ♦ వైరితాడనములఁ బరిహరించెడు నట్టి ♦ వర్జనమును
బగవాఁడు నిలుపంగఁబడ వానిచుట్టునుదగఁ జరించెడు పరిధావనమును
నెదిరించి శత్రువును దలపడు నభిద్రవణమును, దేహంబు ♦ వంచి యొక్క
యంగంబు నిక్కించియడఁగి మంఠాకంబుభంగిఁబై బోవు నాష్టావమును, ద
గంగ ధైర్యంబున ♦ గాఢంబుగాఁ దాకి కేవలాననమును ♦ జేవఁగొనుచు
నిర్భయంబుగ నందు ♦ నిల్చియుండుటయనునాష్టావమును, ముఖ ♦ మట్టెత్తిప్పి
వెనఁజను టను పరావృత్తంబు, నిలుచున్నయట్లెవెన్నకుఁ బోవునట్టిదగు న
పావృత్తమును, వైరిఁబట్టుకొనంగోరి తనువెల్ల వంచి యాతనిపయికిని
జవము మీఁతెడునట్లుఁచనుటనాఁదగు నవద్రుతమును, దనదుశఁత్రువునుగాలఁ
దన్న నాస్యమువంచి ♦ త్వర నెగురుట యనఁజను నవప్లుతమును ♦ శత్రుబంధ
నార్థమై తనకర ♦ మట్టె చాఁచుటయనునట్టి యుపన్యస్త ♦ మరియుఁ దనను
బట్టి యత్నింపంగఁ ♦ బట్టుతప్పించుకొనఁగఁ గేలు చిమ్ముటనంగఁ బరఁగు
నట్టి యుపన్యస్త ♦ మాదియాపథముల మెలఁగుచుండిరి; పోరు ♦ సలుపుచుండ
దనుజనాథుఁడు సోలి ♦ వనచ రేంద్రునకు మాయాబలంబునఁ దనయట్టివారు
ఆ. పెక్కుమంది తోఁచువిధమున మాయను, జూప మొదలుపెట్టె ♦ నాపగిదిని
దా నెఱింగి జయము ♦ తగఁగాంచుశీలంబు, వెలయ భానుపుత్రుఁడలయకవడి.
క. ఆకస్మికముగ నెగిరెను, నాకాశంబునకు దానఁవాధీశుఁడు తా
నాకపి మరలఁ వచ్చుని, దే కరణిని ననుచు నచటనే నిలుచుండెన్. ౨౮
క. ఈరీతి వంచితుండై, యారావణుఁడుండ వానఁరాధీశుఁడు తా
నే రావణుతోనంగర, మారీతి నొనర్చె ననెడు ♦ యశముం గనుచున్. ౨౯
చ. దనుజపతిఁ జయించి రణధర్మము తప్పక వానిఁ గవ్వముల్
గన నొనరించి యున్నతముగాఁ దగు నభ్రపథంబు జొచ్చి రా
మునిఁ గని యంతఁ బార్శ్వమున ♦ మోదము భక్తియు మీఱుచుండ న
వ్వనచరమధ్యసంస్థుఁడయి ♦ భాసిలుచుండె జయోత్సవంబునన్. ౩౦ 1442
చ. తరణిసుతుండు వీరుఁడయి ♦ తత్కృతి నవ్విధిగా నొనర్చి హ
ర్ష రతిని గాంచి యారఘువఁరప్రియనూత్తికి యుద్ధహర్షమున్
బరఁగ నొనర్చి వానరులఁవారము తన్నును బూజసేయ నా
హరిగణమందుఁ జొచ్చెను మహాబలవేగము మీఱఁ జక్కఁగన్. 3౦ 1443

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౧ - వ సర్గము.

అంగద రాయబారము. అంగద

- చ. వనచరనాథునం దవుడు ♦ భాస్కరవంశనుమాక్తికంబు చ
క్కనిరణచిహ్నజాలములఁ ♦ గాంచుచుఁ గొంగిటఁ జేర్చి ప్రీతిని

ట్లనియెను; నాదుసమ్మతిని ♦ సంవన గూగతి సాహసంబుచే
యను జనునే నుహీశులిటు ♦ లద్భుతసాహసస్థిత్యముల్ తమం

తన యొనరింపఁ బూనగు నితాంతము ధైర్యమునూని వేగమే. ౨ 1444

తే. సాహసప్రియుఁడవు నీవు ♦ శౌర్యఘనుఁడ

వందున నె నవ్వీభీషణు ♦ సఖులననచ

రేంద్రబలమును సంశయ ♦ ముట్టులొం

జేసి గూగొప్పతెగువను ♦ తేసితి విటు. 3

1445

*క. నీవిట్లు సాహసంబును, జేవం జేయంగఁ బూన ♦ శ్రీతి మాబొంట్ల

జీవించుట దుర్లభమగు; నోవీరా! యింక నైన ♦ నుద్ధతి మీఱగ. 3౪ 1446

తే. ముందువెన్నలు తలఁప కీచంఁమునను

సాహసంపుఁబనుల్ సేయఁ ♦ జనదు సుమ్ము

బాహుబలమున దుర్భరఁనై రిగణము

నడఁచు నీకును నేడైన ♦ హాని గలుగ. ౪

1447

క. జనకజతో భరతునితో, బినతమ్ములతోడఁ దురుకు ♦ విమోఁబగు నీ

తనువర్యముతో నాకే,వనియుండును? జక్కఁ జెపును ♦ భాన్కరతనయా! ౫

క. సురసతివరుణనమానుడ, పురుబాహుబలంఁ విట్టు ♦ లుగ్రరణముచే

యురతిని జని రాకుండెడు, తరుణంబున నీదుశౌర్యధర్మ మెఱిగియుగ. ౬

నీ. ఏదేని నీకవశ్యతియె గల్గునొ యని సందియమంది నాశపథ మెట్టు

లైనఁ దీర్పకయుండ ♦ నొనె యందున నేనునాత్మజబంధువాహాసయుతముగ

రావణు ననిఁ జంపి ♦ రాజ్యంబునకు విభీషణుని బట్టముగట్టి ♦ సశ్వరముగ

నాయయోధ్యకుఁ బోయియఖిలగాజ్యమ్మును భరితునకొనఁగి శత్రుత్వఁ జక్క

తే. దనువు వదలంగ నిశ్చయఁమును నొనర్చు

కొంటినని పల్కె; శ్రీరఘుకుంజరుఁ డీను

పలుక సుగ్రీవుఁ డతనితోఁ ♦ బలికె నిట్లు

రఘుకులాభరణంబ శ్రీరామ నేను. ౮౪

1450

క. నీపౌరుషముల నెఱిగియు, నీవత్సి హరించినట్టి ♦ నీచదురాత్ము

బాపిని గని యెటుసైతును, భూపవరేణ్య! మటంచుఁబొంగుచుఁ బలుకగ. ౯

క. వీరుండగు సుగ్రీవుని, చారుతరోక్తులను విని యెసంగెడుకాంతి

స్ఫూరుని లక్ష్మణుఁగని యా, శ్రీరాముం డిట్లు పలికెఁ ♦ జత్త ములరంగ. ౧౦

క. మన మీసేనల శీతల,వనముల ఫలరాజిఁ గనిన ♦ వనములకుం గై

కొనిచని యూధవులకు నొ,య్యన వేటుగఁ బంచియిచ్చియరిభయదముగగ.

* త్వత్సహసేస్తదాదీనాం జీవనం నుష్టధిమితీ - అనువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిటఁ శేషంబు
బడినదని తెలియందగు.

- క. గరుడాదిరూపములుగాఁ, బరఁగంగఁ జేసి సిద్ధపడియుండము భీ
కరమై లోకక్షయకర, మురుతరమును నొ భయంబు ♦ నూహింపంగన్. ౧౧౫
- క. కలుగం గలదని తోఁచెడుఁ, దలఁపఁగ నది భల్లుక, హరిదానవవీరా
వళికి వినాశనమును ని,మ్ములఁ దెలిపెడు వీచెఁ బరుషముగఁ బవనుండున్. ౧౨
- చ. ధరణి వడంకుచున్నయది ♦ ధాత్రిధరాగ్రము లల్లలాడెడున్
దరువులు భూమిపైఁ బడెడుఁ ♦ దద్దయు భీకరనాద మొప్పుఁగాఁ
బరుషతరాకృతుల్ గలిగి ♦ వారిధరంబులు శ్వేనముఖ్యభీ
కరతనువుల్ ధరించుచు జగత్ప్రళయంబును దెల్పుజాలి నె
త్తునుచినుకుల్ గలట్టి. గురుతోయములన్ గురియున్ నితాంతమున్. ౧౪
- ఆ. సంధ్య యద్దై రక్తచందన మట్లుగాఁ
గాన నగుచు భీతికరముగాఁగఁ
జూడఁబడెడు నదిగొ ♦ సూర్యమండలినుండి
పడెడు మండుశుచికబలము లట్టై. ౧౫
- క. హీనములగు మృగపక్షులు, దీనాకృతు లొప్ప మిగుల ♦ దీనరవములన్
వీనుల కతిభయదమ్ములు, గా నొనరుచుచున్ సరోజకాంతుని కెదురై. ౧౬
- తే. అఱచుచున్నవి; లయకాల ♦ మందువలెనె
చంద్రుడు నిశెను ననప్రకాశంబు మాని
నడుమ నలుపును రక్తవర్ణంబు చివర
లందుఁ దగఁ గల్గఁ జేయుఁ దాపాతీశయము. ౧౭
- క. పరివేషము హ్రస్వంబై, పరుషం బశుభప్రదంబు ♦ పరికింపంగా
నరుణతరాంతరమునునై, కరముం జూపట్టుఁ బ్రళయకాలవిధమునన్. ౧౮
- క. కను మర్కమండలంబున, ననుజా! నీలాంక మొక్కఁ ♦ డగపడియెడుఁ జ
క్కనితారిలు మలినములై, మునుపటివలెఁ గాక నూత్నముగఁ గనఁబడెడున్.
- క. ఈదుర్నిమిత్తములు గన, నేదో ప్రళయంబు జగతి ♦ కేతెంచెడు నాఁ
గాఁ దగియున్నవి చూడుము; వేదికలను శ్వేనకాకవిత్తులు గ్రద్దల్. ౧౯
- తే క్రిందుగాఁ జేరుచున్న వీరీతి నక్క
లశుభనాదంబులను సాధ్వసావహంబు
లైన యెలుగులఁ జేసెడు ♦ ననుజ! యింక
వనచరుల్ పరివేష్టించి ♦ వచ్చుచుండ. ౨౦
- చ. మన మిదె రావణుండును నమానుషశక్తిని నేలుటన్ జగం
బున నెదిరింపరాకయె యపూర్వమునై తనరారు లంకకుం

- జనుదము వేగ; యంచు గురుఁనత్తుఁడు వీరుఁడునై నరాముఁ డా
యనుజునితోడఁ బల్కుచు మహాచలశృంగమునుండి యిప్పుడే. ౨౧౫ 1464
- క. ధరణికి దిగి ధర్మాత్ముఁడు, ధరణీశలలాముఁ డంతఁ ♦ దనసేనను నె
వ్వరికి నెదిరింపరాకయె, యగుదుగఁ దగుదానిఁ జూచె ♦ నాగిరిక్రిందఁ. ౨3
- క. కాలోచితకృత్యంబులఁ, జాల నెఱింగిన ఘనుండు ♦ త్స్యాపతి తానుఁ
బోలఁగ సుగ్రీవుండును, నోలి మహాస్థవగిసేనఁ ♦ నుత్సాహమునఁ. ౨3౫ 1466
- క. తనరారఁ జేసి యుద్ధంబునకుఁ సమయంబువచ్చె ♦ భూరిబలమునఁ
జనవలయునంచుఁ దానాజ్ఞను జేసెను; దెల్లవాఱుఁబాము చనంగఁ. ౨౪
- క. ఘనబాహుండగు రాముఁడు, ధనువును ధరియించి స్థనగిఁతల్లజు లెల్లం
దనచుట్టు బలసిరాఁగాఁ, జనె లంకాపురముఁ గూర్చి ♦ సరభనగతిగోఁ. ౨౫
- క. దనుజేంద్రుఁడు సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ జౌనీలుఁడు రా
మునివెంబడించి పోయిరి, వనచరవీరుండు నలుఁడు ♦ భల్లుకవిభుఁడుఁ. ౨౫౫
- తే. లక్ష్మణుండును బ్లవగబఁలంబుతోడ
నరుగు దేరంగఁ జనియె; నాతరుణుండు
భల్లుకష్టవగంబుల ♦ బలము మిగుల
గొప్పదిగ మీఱి పెద్దదా ♦ త్తోణి నెల్ల. ౨౬॥ 1470
- తే. ఆవరించియె రాముని ♦ ననుసరించి
చనియెఁ; గుంజరదేహులై ♦ శత్రువార
ణమున నేర్పఱులై సవానరవరు లొగి
తైలశృంగంబులను దరుఁజాలములను. ౨౭॥ 1471
- చ. కరములఁ దాల్చి రామసృవఁకాంతుని వెంబడిపోయి; రట్లుసో
దరులగు రామలక్ష్మణులు ♦ తప్పలముంగొని చాలసేపు త
ద్ధరమును డిగ్గి పోవుచును ♦ దానవనాగుపురంబుఁ జేరి రా
యరిబలనూదనులో; నగర ♦ మయ్యదియుఁ ధ్వజపంక్తి గ్రాలఁగాఁ. ౨౮
- *క. కరము మనోహరమై నుం, వరముగఁ గనువట్టు నుపవఁసంబులతోడఁ
బరఁగుచు నద్భుతతరమగు, వరణము ప్రాకారవరము ♦ భానురరీతిఁ. ౨౯౫
- సీ. పరఁగుచుండఁగ బహిఁద్వారంబు లొప్పంగనర్యభేద్యంబయి ♦ యమరులకును
దుర్ధరమై యుండఁ ♦ దొలఁగక వానరుల్ రామునాజ్ఞనుఱుని ♦ భీమరూపు
లయి తమచోటుల ♦ నరయుచు ముట్టడి సల్పిరి; గురుతరఁతైలకూట
మట్టు లున్నతమగు ♦ నాయుత్తరద్వారమును రాఘవుఁడు పోవఁరునినిగూడి
తే. ధనువుఁ దాలిచి సైన్యంబులను దగంగఁ
గాచుచుఁ ముట్టడించె; నిఁక్కరణి వీరుఁ

డై న రాముఁడు లక్ష్మణుఁ డనుచుఁడయి
యుండ రావణుఁడున్నట్టియు త్తరదిశ. 33

1474

క. కనుఁగొని లంకాపురమహి, మను జూచుచు ముట్టడించె; † మఱి యానురవీ
రుని కాపువలను మించిన, ఘనమగునాద్యారమచటఁ † గడుభయదంబై.

క. వరుణాధిష్ఠితమగు సా, గరమునలెన్ వెలసి శస్త్రఁ † కలితులును భయం
కరఁకాపులునగు రాక్షస, వరులెల్లం జుట్టుముట్టి † పరిరక్షింపన్. 3౪౫ 1476

క. ఘనమై యుండుట నితరులకు నెవ్వరికి ముట్టడింపఁ † గూడక భీతిం
గనఁజేయు చల్పబలులకు, దనుజాన్వితభుజగలోకఁ † తల్లజము వలెన్. 3౫

క. కననయ్యె రాఘవున కొ, క్కనికిం దక్కంగ ధరణిఁ † గన నితరులకున్
దనుజేంద్రపురిని దోర్బల, మున నిల్వఁ దరంబుగాదు † ముందు నిలువఁగన్.

తే. రాముఁ డాద్యారసీమల † రాక్షసభటు
లునిచి యున్నట్టి బహువిధాఁ † యుధసమూహ
ములను బహువిధకవచావళులను గాంచె;
నంత వీరుఁడు నీలుఁడు † హరివిభుండు. 32

1479

క. తూరువుద్యారంబునఁ దా, శ్రీ రాముని నాజ్ఞను నిలిఁ † చియె యుండెను దు
ర్వారులు మైందద్వివిదులు, చేరి తనుం గొల్వఁ బ్లవగఁ † సేనలతోడన్. 32౫

క. ఘనబలుఁ డంగదుఁ డంతట, వనచరవీరులగు గజగఁ † వయులు గవాక్షుం
డును ఋషభుఁడు తనుఁ జేరం, గను యామ్యద్యారమందుఁ † గావలియుండెన్.

క. బలవంతుఁడై నహనుమయు, నలఘుండుప్రమాధి, ప్రఘనుఁ; డట్టిమహావీ
రులు పెక్కుమందిష్టవగే, శులు తనుఁ గొల్వంగ మింటఁ † జూపగు లలరన్. 3౨౫

తే. *వల్చిమద్యారసీమను † బలసియుండె;

నంతను గ్రీవుఁ డాగరుఁ † డానిలసము

లై నహరివీరులం గూడి † యతులరీతి

నడిమిగుల్మంబునం దుండెఁ † గడఁగి యంత. ౪౦౫

1483

క. హరియాధపతులవశమున, గురుబలులగు ముప్పదాఱుఁ † కొట్ల వనచరుల్
పురి ముట్టడించి వనచర, వరుఁ డున్నయెడన్ వసించి † వఱిలిరి పూన్కిన్.

క. రాముని యానతిఁ గైకొని, సౌమిత్రివిభీషణులు వెఁ † నన్ ద్యారములన్
దా మునిచిరి కోటినిగా, భీమకపింద్రులను వేఱుఁ † వేఱుగఁ గడిమిన్. ౪౧౫

క. ఉనిచిరి ముట్టడికై; రా, మునకుం బడమట సమీపఁ † మున నుగ్రీవుం
డును జాంబవంతుఁ బెక్కుర, వనచరనై నికులఁ గూడి † బల మలరారన్.

తే. నడిమి గుల్మమునందుండెఁ; † గడుబలాధున్

లై న యవ్వారోత్తము † లపుడు దంష్ట్ర

* మగ్ధమేఘ స్వయంగుత్తే సుగ్రీవ స్సమతిష్ఠతః-అనిమా.

లొలయ వెలసెడు పెద్దపులులను బోలి

తరుగిరింద్రాగ్రములఁ గొని * తలవడంగ. ౪౪

1487

క. కనిపెట్టియుండి; రంతట, వనచరు లెల్లగును స్వీయవాంఛలులఁ జేసి
కని జూపి నఖరసంస్థలు, ఘనదివ్యాయుధము లన్ని * గ్రాహయనుండుకొ.

తే. ఆననంబులు వికృతంబు * లై చెలంగ

గన్ను లతికోపమున నెఱ్ఱఁగా నెలుంగ

నవయవంబులు బహుళసంస్థాంచితంబు

లై కనంబడ నుండి రాహవముఁ గోరి. ౪౫

1489

క. కరివశకబలులు కొండలు, కరివశకబలయును, వేయిగజములబలముల
పరంగం గొండలు వనచర, నగులుండిరి; సుతయుఁ బ్రవగింపబడుననుండుకొ.

సీ. ఓఘసంఖ్యకుఁ దగు * నుగ్రద్విచంబుల బలములు గల్గుకోఁగలమున, నోఘ
శతసంఖ్య కుపమయా * శౌర్యంబుగల వనచరులు నింశించిని * చరిగిరించు
దగ నంతబలముచేఁ * దగువాగు కొండలు న యుండి; రాబంకయందువాగు
వరున గుంపులుగూడఁశరభముల్ శరభముల్ గుంపుగానొక్కటఁగూడనట్లు
గా భయంకరముగాఁ * గను జిత్రముగనుండి వనచరభట్టాశవములు చేరి

తే. యుండుటను; లంకచుట్టును * నొప్పియున్న

వారిచే నిల కప్పంగఁ * బడినయల్లు

వైఁబయింబడు వనచరఁపం క్రిచేత

నంబరము నిండినట్లుగ * నగవడె నట. ౪౬

1491

క. వనచరభల్లుకవరులట, మును వుంచినవాగు గాక * మునుకొనిగినుకొ
జనుదెంచి కోటిసంఖ్యగ, ననిక్తి ద్వారముల నెల్ల * పరిరి మిడియుకొ.

క. హరివరులు వేలుగాఁ బెక్కురు వారికిఁ దోడ్పడంగ * గోరి మిచటికి
బరమమునంబున వచ్చిరి; ధరణిధరం బద్రి న్లనగఁకనిబిడంబై. ౪౭

1493

చ. కనఁబడుచుండె; ద్వారములఁ * గాంచి చెలంగివమిఁది ఖ్యాతిఁ గాం
చిన యొకకోటి వానరులు * చేరి పురంబును నావరించి; రా
వనచరవీరు లిట్లు తరుఁవారము హస్తములందుఁ దాల్చి లం
కను దగ నావరింపఁ బురి * గాలికినైన నొరంగరానిదై. ౪౮

1494

చ. తనరుచునుండె; భూరిజలఁనప్రతిమానతనూవిలాసులై
కనఁబడి శక్రవిక్రమము * గ్రాలఁగ నొప్పుహాకీశ్వరుల్ పురం
బును వడి నావరింపఁ గని * పూర్వనురుల్ వెఱగంది; రప్పుడా
వనచరసేన రాఁగ గురుఁవార్ధిని దాఁటి జలంబురాఁగ నొ
ప్పనినద మట్లు గొప్పధ్వని * పుట్టును భూతభయంకరంబుగొ. ౪౯

1495

తే. పరుణాశోరణసంయుతపురవర మది, ధరణిధరితావంశములతోఁ * కత్తడిపై
నామహాధ్వని; కంతఁ గీశాధినాథ, రామలక్ష్మణపాలిత * భీముబలము. ౫౦

- క. నురలకు ననురులకై న నె,దిరింపఁగా రాకయుండె; † ధీమంతుండా
ధరణీశ్వరుండు శ్రీరఘు,వరుఁ డిటు విడియించి స్లవగ†బలముల నెల్లఁ. ౫౬౫
- చ. దనుజులఁ జంపఁ బూని యిఁకఁ†దా నొనరింపఁగ నర్హమైన య
ప్పని విషయంబు చక్కఁగను † బండితమంత్రులతోడ దూతనుం
బనుపఁగ నర్హనుం చరసి † వాలికుమారుని దూతగాఁగఁ బం
పను పగ నిశ్చయించి బహు†వారము లాత్మఁ దలంచి యంతటఁ. ౫౬౬
- క. జనకసుతావతి సామా,దినిఖిలతత్వజ్ఞుఁ డౌట † దివ్యనృపతిధ
ర్మనిచయమును న్మరియించుచుఁ,దనమదిఁగృహపొడమవాలి†తనయునిఁబంపఁ.
- క. తనయాట్టు లవ్వోభీషణుఁ, డనుమోదము నొందఁ బిలిచి † యంగదుతో ని
ట్లనియెఁ; సౌమ్యా! యంగన!, వనచరుఁడవుగాన నగర†వర్ణముఁ దీనిఁ.
- తే. శ్రమములేకయె లంఘించి † చనఁగఁగలవు
గాన భయ మించుకంత లే†క దశవదను
పాలికిం బోయి నేను జె†ప్పంగఁ బూను
నట్లు నానల్కులుగఁ బల్కు † మతనితోడ. ౬౦ 1501
- 1శా. ఓరీ! రాక్షస! నీదుసంపదయు నీ†యుర్విశభావంబు నీ
ధీరత్వంబును నంతమొందె నివు డే†తెంచెఁ విదాశంబు నీ
భూరిస్వాంతబలంబు గూడఁ జెడియెఁ † బో నీవు గర్వించి దై
త్యారిత్తాసురమౌనినర్యులను య†క్షాహీంద్రసంఘంబులఁ. ౬౧ 1502
- తే. అచ్చరల భూమివతుల నె†య్యైవిధముల
బాధలం బొందఁ జేసితో † వాని కంత
కును ఫలంబుగ బ్రహ్మయి†చ్చిన వరంబు
వలనఁ గల్గిన దర్పంబు † విలయ మొందె. ౬౨ 1503
- క. ఋత మిది విను మిఁక భార్యా,హృతికై నేఁ గోపమొంది † యిప్పుడు నిన్నుఁ
జతనంబున దండింపఁ, మతినియతిం బూని శౌర్య†మహిమం బలరఁ. ౬౩
- తే. ఈపురద్వారమున నిల్చి † యిట్టులున్న
వాడనే; 2నన్ను దండింప † వచ్చుఫలము
నీకు నేమని యన్నచో † నిన్ను నేనుఁ
జంపఁగా దాన నీపాప†నమితి యడఁగు. ౬౪ 1505
- క. నురమౌనివర్యధరణీ,శ్వరమును లేవదముఁ బొందఁ † జాలుదు రీ వా
వరపదము నొందఁ గల విఁకఁ, ద్వరితంబుగ రమ్ము పాప†తతిఁ దొలఁగింతుఁ.
- క. దనుజాధమ! యామారీ,చుని మాయను నన్ను మఱొక † చోటికిఁ దొలఁగం
గను జేసియే మహా†బల,మును నమ్మి మహీతనూజ†మును దొంగిలితో. ౬౫

1 రుప్తిక్రీకగతైశ్వర్యముమాన్వితృచేతన-అనియూ. 2 ఏవంవిధస్య మమ నియమనేన తప
కం భవిష్యతి త్యక్తాహ-అనివ్యాఖ్య.

- క. కనఁబఱపుము మాయాబలమును దానిన్ నేఁడు నాదుఁముందఱ; నీవా
జనకజ నర్పించి ననుం, గని శరణముఁ జొరవయేని * ఘనవిశిఖములున్. ౬౬
- క. దనుజుం డీలోకంబునఁ, గన నొక్కఁడు లేకయుండుఁగాఁ గావించున్
విను ధర్మబుద్ధి గూతఁడు, దనుజేశవిభీషణుండు * తగున్యా కుమునన్. ౬౭
- చ. శరణముఁ జొచ్చినాఁడు గద * శాశ్వతమౌచ నకంటకంబునై
వరఁగు సురారిరాజ్యమును * భాస్వరనూననుదీనినంగతిన్
ద్వరితముగానె పొందు నిది * తథ్యము మూర్ఖుఁడనై దురాత్మతా
సురదివులే నహాయులయి * శూరత నిన్దొలువంగఁ బాపిన్. ౬౮ 1510
- చ. మనము వశంబుగాక యనుఁమానసచున్విశ్మయ తగంగ నొ
ప్పిన దనుజుండ వీ వికను * బ్రీతిని నొక్కముహూర్తమైన నీ
ఘనతర రాజ్యసంపదలఁ * గాదు దురాత్మక! పొం శైవ్యమో
దనుజ! మదీయవాక్యమును * నప్పకచేసిన నిన్నుఁ గాచెన్. ౬౯ 1511
- క. హిత మిద్ది కానయున్నన్, ధృతిమీఱఁగ శౌర్యమూని * తెని నంగరము
న్నతిఁ జేయుము నాశరముల, మృతిఁ గని పరిశుద్ధమతివిఁయే యగుదుఁసురీ.
క. దురితంబు లెల్లఁ దొలఁగును; దురాత్మకా యట్లుగాక * పోఁచినకీర్తి
జరియింపఁ బట్టివై నీ, వరయ మనోవేగ మూని * యభిలషగములున్. ౭౦
- తే. సంచరించిన నాదువీక్షణపథమునఁ
బడి యనంతర మనువుల * వదలకుండ
నుండఁ జాలవు; హితమగు * నొక్కమాట
నీకుఁ జెప్పెన విను రజఃనీచర! యింక. ౭౧ 1514
- చ. ధరణిని నొక్కరాక్షసుఁడు * నక్కఁడు గావున నీకు నీవె యి
త్తరుణమునందె చేయఁదగు * ధర్మముల ప్లవరక్రియావళుల్
జరవుకొనందగున్ నుతియు * త్యాగలిఁ జూడఁగఁ బోవునది యె
క్కరణిని లేదుగాన సరిఁగాఁ బురమంతయుఁ జూచుకొ బ్బుకన్. ౭౨ 1515
- తే. నాకరంబున నున్నవి * నీకుఁబ్రియము
లైన ప్రాణము లిఁకనంచు * నాదుమచట
ననుచు నక్లిష్టకర్తుఁ డఁయ్యవనినాథుఁ
డనినఁ దారాతనూభవుఁ * డంగదుండు. ౭౩ 1516
- క. తనువు ధరించిన హుతవహుఁ, డన నాకాశమున కగపె * నాశ్రమంతుం,
డనఘుఁడు తేజం బలరఁగఁ, డని త్కణమున ననుజనాథుఁనద్వము నొండెన్.
- చ. దనుజవరేణ్య మంత్రియుతుఁ * దశభవసంబునఁ గాంచె నంతఁ జ
క్కనిగతిఁ; గాంచనాంగదుఁడు * కర్పరనాయకుముందు ప్రాలి యె
య్యన జ్వలితాగ్నిరీతిఁ గన * నై నిలుచుండెను నీవైనామ మా
తని కెఱిఁగించి తానె యలఁదైత్యకులేశుఁడు పానిమంత్రులున్. ౭౪ 1518

- క. వినుచుండఁగ శ్రీరాముని, యనువాదము నెల్లఁ జెప్పిఁనట్టులె వినిపిం
పను బూని యిట్టులనియెన్; దనుజేంద్రా! కోసలేశఁతల్లజుఁ డగుచున్. ౨౫
- సీ. అక్లిష్టకర్ముఁడై ♦ యలరు రామునిదూత నావాలిపుత్రుండ ♦ నంగదాఖ్యుఁ
డను నన్ను వినితివా; ♦ ఘనరఘుకులభూషణమ్ము కొసల్యయా♦నందవర్ధ
నుఁడు నగు శ్రీరాఘవుఁడు నీకుఁ జెప్పంగ దగువల్కులంజెప్పఁదలఁచె వాని
వినవయ్య! క్రూర! ప♦తనమును వెడలి నాయెదుటికి వచ్చి నీ♦వింక ననిని
తే. జేయుమీ! శూరుఁడవు కమ్ము ♦ న్యాయరీతి
నిన్నుఁ గొడుకుల జ్ఞాతుల ♦ నీదుబంధు
వులను మంత్రుల నేఁ జంపఁ ♦ దలఁచినాఁడ
మీకు నేనంతకుండఁ జ♦మ్మి! దురాత్మ! ౨౮ 1520
- క. అనిమొన నీ విలఁ బడఁగా, విను ముల్లోకములు ప్రీతి ♦ వెలయ నుఖం బుం
డును; యత్సులు గంధర్వులు, దనుజులు త్రిదశులును మానిఁతల్లజు లెపుడున్.
- క. ఉరగులు సుఖముండుదు రె, త్తగుణంబుననైన వారి♦దారుణరీతిం
బరికించి యేఁచు నిను ని, త్తగుణంబునఁ జంపువాఁడఁ ♦ దధ్యము నుమ్మి!.
- క. నను సత్కరించి నాభా,ర్యను సీతను నప్పగించి ♦ యడుగులఁ బడవే
ని నినున్ జంపి విభీషణు, దనుజమహారాజ్యవిభవధాము నొనరుతున్.
- చ. అని వచియింపుమా! యనుచు ♦ నారఘురాముఁడు నన్నుఁ బంచె నం
చని యలయంగదుండు ప్లవఁగాధిపుఁ డాడిన రాక్షసేశుఁ డొ
య్యన ఘనకోస మందె నను♦రాధిపుఁ డుగ్రరుడావిలాక్షుఁడై
దనుజుల మంత్రివర్యులను ♦ దాఁ గని వీని దురాత్ము దూతనున్. ౩౧ 1524
- ఆ. పట్టుకొనుఁడు వీనిఁ ♦ గొట్టుఁడు చంపుఁడు, విడువ వల దటంచు ♦ విపులకోప
మడరఁ బెక్కుసారు ♦ లానతియిచ్చెను; దాని నాలకించి ♦ తడయ కవుడు.
- క. జ్వలితాగ్ని తేజసులు దై,త్యులు భీకరతనులు నల్పు ♦ రొక్కట నాకోఁ
తులరాయనితనయుని ని, మ్ములఁ బట్టుకొనంగఁ; గూటమున నచ్చొటన్.
- క. *వీరుండగు నంగదుఁ డతి, ధీరుఁడు గావుననె యరితఁతికిఁ దనబలమున్
నేరువును జూపుటకుఁ దా, వారలు తనుఁ బట్టుకొనెడు ♦ భంగి నొనరిచెన్.
- చ. దనుజుల హస్తయుగ్మమునఁ ♦ దాఁ బతగంబులరీతి నుంచుకొం
చు నపుడు పర్వతాకృతిని ♦ శోభిలు తద్భవనంబుమీఁదికిన్
దనవడి గ్రాలఁగా నెగసె; ♦ దానవవీరులు వారు తజ్జవం
బున విడలింపఁగాఁ బడుచు ♦ బోరన నభ్రమునుండి యార్పుచున్. ౩౬
- తే. ¹రావణుఁడు చూచుచుండఁగ♦నే వడిఁబడి;
రంత విక్రమశాలి గూ♦యంగదుండు

* గ్రాహయామాస తారాయ స్వయమాత్మాన మాత్మ వాన్-అనిమా. 1 తతః ప్రాసాదశిఖరం
శైలశృంగ మివోన్నతమ్-అనిమా.

గిరిశిఖరమున వెలసి మిక్కిలిపొడవుగఁ

గ్రాలు ప్రాసాదశిఖరంబుఁ ♦ గాంచె మించి. ౮౭౪

1529

చ. వనచరుపాదఘాతమున ♦ వారక రావణుఁ డెట్లు చూడఁగా

నని మును వజ్రభేదితమఁ ♦ హాతుహినాచలశృంగమట్టు లొ

య్యన నది బ్రద్దలయ్యె నిటు ♦ లాతఁడు దానిఁ బగుల్చి చక్కఁగాఁ

దనదగునాను మెల్లరకుఁ ♦ దా వినిపించి ధ్వనుల్ చెల్లంగఁగాఁ. ౮౯ 1530

క. ఉరవడి నింగికి నెగ సెగఁ; నురవై రుల కా ర్థిఁ బ్లవనఁ ♦ శూరులకు మునఁ

బు రహిం గూర్చుచు శ్రీరఘు, వరపార్శ్వమునందు వ్రాలెఁ బ్లవగులనడుమఁ.

క. దనుజేంద్రుఁడు ప్రాసాదంబును భగ్నంబగుటఁ గాంచి ♦ భూరిశ్రోధం

బును బొంది వీడొకం డ, య్యను నాబలమల్ల శక్తి ♦ నోడించి వడిఁ. ౯౦

చ. అరుగుచునున్నవాఁడు గఁ! ♦ యారయ నిట్టి బలాధికుల్ హరీ

శ్వరు లొకకొండ అట్లు తమఁ శౌర్యముఁ జూపఁగఁ బ్రాణయు క్తినేఁ

బరఁగుట యెట్లొ యంచుఁ దనఁ భావీఫలంబును గూర్చి యూగువుల్

వరుసగఁ బుచ్చె, నంత నిట ♦ వాలిశనూజుఁడు రాఁ రాముఁడుఁ. ౯౧

ఆ. మోద మొంది సింహఁ నానముల్ చేయువా

నరులు పెక్కుమంది ♦ వరుసఁ గొలువ

నరులఁ జంపఁ గోరి ♦ యనిఁ జేయఁగా నుండె

నచట నానుషేణుఁ ♦ డధికబలుఁడు. ౯౨౪

1534

క. గిరిశిఖరాకారుండై, హరివీరులు కామనూపు ♦ లాదృతిఁ నన్నుం

బరివేష్టింపఁగ నుండెను; బరజనదుర్ధన్యుఁ డశుఁడు ♦ పరియానతిచేఁ. ౯౩౪

తే. తారకారాజులో శశిధరుఁడు తిగుగు

చుండునట్లుగఁ దిరుగుచు ♦ నుండె నాల్లు

ద్వారములఁ గాచుచుఁ; సముద్రంబు చెంతఁ

బురమునుం జాట్టుకొని కపివరులు పూన్కి. ౯౪౬

1536

క. సరిగా నత్మోహిణిశత, మరయఁగ నుండంగఁ జూచి ♦ యశశయబలులె

పరఁగెడు దనుజేశ్వరు ల,చ్చెరువును గొంతు భయంబుఁ జెంది రథీకుల్.

క. శూరులు కొందఱు ననురం, బేరితిని నైనఁ జూడఁ నేయగు నంచుఁ

భూరిముద మంది రటఁ బ్రాకారమునకుఁ బరిభుకుఁ గల ♦ త్యాగ మెల్లఁ.

తే. వనచరావృత మై యుండ ♦ వానరమయ

మైన మఱియొకసాలమ ♦ ట్లనుగులకును

గానఁబడి; దీనులై యుంటఁ ♦ గర్భుగు లవు

డతిభయంబున విస్మృతు ♦ లై తడఁబడి ౯౮

1539

క. పెలుచన హాహాకారం, బులు గావింపంగ భయముఁ ♦ బుట్టించురవం
బులు చెలఁగునుండ లంకన్, గల శూరవరేణ్యులై నకర్బురు లంతన్. ౯౮౫

క. అనిసేయఁగఁ దగు పెనుసా, ధనముం ధరియించి ప్రళయఃతరుణంబున నా
యనిలువిధంబునఁ దిరిగిరి; వనచరులకు భీతినొంది ♦ పౌరుష మలరన్. ౯౯

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౨ - వ సర్గము.

ఐఐ యుద్ధారంభము. ఐఐ

చ. దనుజులు రావణాసురుని ♦ ధానుము చేరఁగఁ బోయి; రంత నా
వనచరయుక్తుఁ డౌచు రఘుఃపర్యుండు లంకను ముట్టడించె నం
చును దెలుపంగ; నాదితిజఃశూరుండు లంకను ముట్టడించినా
రన విని క్రుద్ధుడై పురము ♦ నారయుక్త్యము లెల్ల నూటిగన్. ౧౫ 1542

తే. ద్విగుణముగఁ జేయఁగాఁ బంచి ♦ విమతబలము
నరయఁ బ్రాసాద మెక్కె; యుద్ధాభిలాషు
లగుచు లెక్కింప రాక యాహరివరు లొగి
బురము నెల్లను గాననగిరినముల. ౨౫ 1543

చ. అరుదుగ నిండియుంట నతఁ ♦ డంతటఁ గాంచె; మహీతలంబు నా
హరివరు లెల్ల మ్రింగునటు ♦ లత్తరుణంబున నుంటఁ గాంచి యె
క్కరణిని వీరిమృత్యువును ♦ గాంచఁగఁ జేయఁగ నొనటంచు నా
తురుఁ డయి యెంచె; నిక్కరణి ♦ ధూర్తనిశాచరుఁ డాత్మలోపలన్. ౪ 1544

¹క. చిరకాలము చింతించుచు, బరుషత్వం బూని బుద్ధిపాటవమునఁ దా
నరుదుగ నక్షుల విప్పుచు, హరియాధములన్ నరేంద్రు ♦ నచ్చటఁ గనియెన్.

చ. వనచరసేనలన్ గొనుచుఁ ♦ బార్థివపర్యుండు తాను బూర్వము
న్న నెలవువీడి యాదితిజఃనాయకుప త్తనసాలసన్నిధిం
గనఁ జని సాధుగుప్తమయి ♦ కర్బురసంవృతమై చెలంగు లం
కను గొనియెన్; విచిత్రతర ♦ కమ్రుపతాకమహాధ్వజాళిచే
తను సమలంకృతంబయిన ♦ తత్పురముం గని ²యార్తచిత్తుడై. ౩౫ 1546

చ. జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ సత్వరమే యిటులెంచె నక్కటా
జనకతనూజ యాహరిణఃశాబవిలోచన నానిమిత్తమై
దనుజులు తన్నునొంపఁగ వెతం గడుఁగుందుచుఁ బస్తులుండి చి
క్కి నిరతమున్ బరుండి ధరఁ ♦ గేవల మార్తిని బొందు చున్నదే. ౪ 1547

- చ. అని యిటు ధర్మచిత్తుడగు ♦ నారఁగురాముఁడు పీఠ్యమానయా
జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ చయ్యనఁ గ్రోధనుహగ్నినుండ నా
వనచరులఁ గనుంగొని జవంబున శత్రువులఁ వధింపుఁడీ
యని యపు డాజ్ఞ నేసె; నిటు ♦ లారఁగురాముఁడు భీకరాత్ముఁడై. ౯ 1548
- తే. అశ్రమంబున నేపని ♦ నై నఁ జేయఁ
జాలువాఁడౌటఁ దమకు నాజ్ఞ నిడ వార
లోక్కరోక్కరి మీఱుచు ♦ నుగ్రరవము
లడర ననిసేయఁ బూని రత్యంతనియతి. ౧౦ 1549
- సీ. హరియాధవతులు శై ♦ లాగ్రంబులను వైచికాని ముష్టుల గ్రుద్ది ♦ కాని రావ
ణానురుఁ డేలు నీభాసురపురమును బాడుసేయుదమని ♦ న్వాంతములను
దలపోసి రంత; వాఁరలు గొప్పశైలాగ్రముల శిఖరంబులఁ ♦ బెలుచ నెత్తి
కొనుచును బహుతరుకూటముల్ పెకలించిధరియించియును బ్రవిదారణంబు
- తే. నొనరువఁ సిద్ధపడి; రంత ♦ దనుజనాథుఁ
డట్టె చూచుచునుండ నాహరిబలములు
భాగములు పెక్కుగాఁ జీలి ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియముఁ గూర్ప సాలంబును ♦ వేగ యెక్కి. ౧౩ 1550
- క. కనకచ్ఛాయల వక్త్రము, లనూనచిత్రంబుఁ గూర్ప ♦ నరుణచ్ఛాయల్
గనఁబడ వారలు శ్రీరామునికై ప్రాణముల వీడఁ ♦ బూని కరములఁ. ౧౩||
- క. శిలలను సాలమహీజం, బులఁ దాళంబులను శస్త్రములుగాఁ గొని యు
జ్జ్వలశక్తి లంకపయికిం, బెలుచన చని, రాష్ట్రనంగ ♦ వీరులు పూన్కిఁ. ౧౪||
- చ. తరువులఁ బర్వతాగ్రముల ♦ దారుణముష్టుల నొంచుచుఁ గడు
బురవరసాలకూటముల ♦ భూరివనంబులఁ దోరణంబులఁ
బరివరి నుగ్గుచేసి; రల ♦ భల్లుకవానరు లంత మృత్తుచే
బరిఖల నట్టె రమ్యతరవారిమయంబులఁ బూన్పఁ బూనుచుఁ. ౧౫|| 1553
- తే. దారుత్యణములనుఁ వైచి ♦ దారుణగతు
లోప్పఁగా వానిఁ బూడ్చి; రత్యుగ్రశౌర్య
లైన కొందఱు వానరుల్ ♦ పూని వేయి
మందితోఁ గోటితోఁ గొంతమంది కవులు. ౧౬|| 1554
- క. హరు లొకకొందఱు గడుభీ, కరశతకోటిష్టవంగఁ కాంతులతో నా
వరణము నారోహించిరి, కరివరనమకాయులైన ♦ కపివరు లవలఁ. ౧౭ 1555
- క. కనకమయతోరణంబుల, ఘనతరకై లాసశిఖరకల్పములయి చె
న్నునఁ దగుగోపురముల నొ,య్యనఁజెందుచు సంతసమునఁ నాడుచుమిగులఁ.
- తే. ఎగిరి గంతులు వైచుచు ♦ నిటునటు చరి
యించుచుఁ బొబ్బలిడుచు నొక్కించుకై స

భయములేకయె యాలంకఁపైకిఁ బోయి

రాకపులు కానునూపంబు ఁలలరు చుండ. ౧౯

1557

*క. వినుఁడీ సర్వోత్కృష్టులు, గను రాఘవులున్నవారు ఁకపినాథుఁడు రా
మునికడ నుత్కృష్టుండై, తనరుచునున్నాఁడు భూమిఁధవపాలితుండై. ౨౦
క. అని యిట్లు రవము లొప్పుం, గను లంకావరణమునకుఁ ఁగడువడిఁ జని; రం
దును వీరబాహునలులను, వనచరయూధాధిపులు నుఁబాహువు కడఁకన్.

క. లంకాప్రాకారంబును, బింకం బలరంగఁ గూల్ప ఁవెడలి నురారుల్
సంకటపడఁగా నిల్చిరి, యంకుశముగ రావణాహ్వఁయద్విషమునకున్. ౨౧

తే. అంతియే గాక సేనల ఁకర్తములగు
వనతు లేర్పాటు గావించి ఁవారి పూహ
ములుగ నిల్చిరి; కుముదుఁడు ఁబలముపొంగ
విజయశీలురుగాఁ దగు ఁవీరకపులు. ౨౨

1561

సీ. పదికోట్లు గొలువంగ ఁభవుదిక్కునుండి ప్రాద్భావరంబు గాపాడుఁతలఁపుఁబూని
నిలిచెను; బ్రహ్మసుండు ఁనిర్భరశౌర్యఁ జౌవననుండు వానరఁబలముతోడ
నాకుముదునకు నఁహాయంబు చేయంగ నందె యుండిరి; వీరుఁ ఁడతిబలుండు
నగు శతవలి యప్పు ఁడాగ్నేయముననుండి దక్షిణద్వారమ్ముఁ ఁదాను గావ
నిరువదికోట్ల కఁపీంద్రులతోఁ గూడి యావరించి చెలంగె; ఁనానుషేణుఁ

ఆ. డధికబలుఁడు పితయు ఁనాతార కాతఁడు, వష్టికోటికీశఁసత్తములను
గొనుచు ననురకోణఁముననుండి వశ్చిమ, ద్వార మావరించి ఁతాను నిలిచె.

క. బలవంతుండై న రాఘవుఁ, డలఘుబలోపేతుండై న ఁయాసౌమిత్రిం
గలిసి యుదీచీద్వారము, బలిమిని దా నావరించి ఁవజలెన్ మిగులన్. ౨౩

క. వనచరపతి సుగ్రీవుం, డనిలునికోణంబునుండి ఁయారాఘవుతో
డను నిల్చె; భీమదర్శనుఁ, డనూనకాయుండునౌ గఁవాత్సుం డంతన్. ౨౪

తే. ఒక్కకోటి గోలాంగూలు ఁలొప్పుచుండ

వీర్య మొప్పుగ నారఘుఁవీరుపార్శ్వ
భాగమున నిల్చె; శత్రునిఁబర్హణుండు

బలయుతుఁడు ధూముఁ డొకకోటిఁభల్లుకములు. ౨౫

1565

క. తనుఁ గొల్వ రాముపార్శ్వం, బున నుండెను; వీర్యము బలఁమును బొంగఁగఁ జ
క్కని కవచంబును దాలిచి, ఘనుండై న విభీషణుండు ఁగద కైఁ గ్రాలన్. 3౦

తే. అనికి నాయత్తుండై సచిఁవాళిఁ గూడి

రామచంద్రునికడనుండె; ఁభీమబలులు

* జయ త్వతిబలో రామో లక్షణశ్చ మహాబలః, రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే జాభి
పాలితః - అనిమా. ఈశ్లోకము సుందరకాండమునఁ గొన్నిపర్యాయములు ప్రయోగింపఁబడినది
ఇందును జెప్పఁబడియె. కాన నిది వాల్మీకిమహర్షికవిచంద్రునకుఁ బ్రీతిపాత్రమని తోచును.
ఇంతకన్న రామవిషయకకీర్తన మేమిగలదు?

గజగవాక్షులు గవయుండు ♦ గంధమాద

నుండు శరభుండు కపిసేన ♦ లుండుచోట్ల. 319

1567

క. నిరతము తిరుగుచు వారలు, బరికించుచుఁ గాచుచుండుఁ ♦ వానరవీరో
త్కరములు విడియుటఁ జూచి యనురవాజగు గావయిండు ♦ సారవశమయ్య.

క. దారుణకోపంబున భట, వారములం గాంచి నేగ ♦ వివరము నేయు

మీరలు వెడలం దగునని, వారికి నాజ్ఞనిడ; విధిసఁ జూచ్యము నినును. 320

ఆ. ఆనిమేషముననె ♦ యతిభయంకరసింహ, నా ముగ్ధ నొనర్చి ♦ నెడకోస

ములను జూపి రంత ♦ లలితశశాంకబిం, బంబువగిది శుభ, వర్ణ మున. 321

సీ. భయదనానమ్ములఁ ♦ బర్వఁగాఁ జేయును నెలయు భీము నల్లఁడఁ జూచుట
మునుముండు గొంపోయి ♦ కనకకోణంబున వానిం. మ్రోగనుఁ ధయఁ బూవు
లగుదానవులుఁ తుల్యుగఁ గూడి ముఖనాయువున బూరింప నాజ్ఞవరముల
శంఖముల్ మ్రోసె; రాక్షసులెల్ల నాభిఁ గాలి కాంతులు గలఁ ముంగఁ బర్వ

తే. నసితతనువులతో శంఖవిసరములను

దాల్చి యుండుట విద్యుద్విశతకులతోడఁ

* గొంగపిండులతోడను ♦ గూడియున్న

జలదములరీతిఁ గ్రాలిరి ♦ సైన్యముండు. 322

1571

చ. దనుజవిభూ త్తముండు భటశల్లజనారము సంగరింబు నీ

యను బురికొల్ప సంతసము ♦ నందుచు నాయకానుండుఁ జం

పునఁ జెలరేగు నాభయసఁ భూరిసమున్నచయ్యవహము

ట్లనుసమశక్తిధర్మముల ♦ నప్పుడె పోయె నువోన్ముల్ శిగఁ. 323

1572

చ. వనచరు లంత నామలయఁ భవ్యతటంబులు నానవుల్ గుహరీ

స్వనముల నిండుసట్లు వలుసాగులు భీకరనాదముల్ శుభ్ర

దనర నిగుడ్చి; రావీరసఁ దానవవీరులశంఖసింహవి

స్వనముల దుందుభిధ్వనులఁ ♦ బ్రద్దలువాడె ధరాంశరితముల్. 324

1573

క. కరిఘీంకారంబులతో, దురగమహాహేషిణములతోడ శతాంగ

త్కరనేమిఘోషములతో, నురరిపునానములతోడి ♦ తోడియు దివియు.

క. వననిధులును ఘోషిల్లఁగఁ, దనరెఁ బ్రచంచంబు మిగులఁ భవనిను యనుగుచు

దనుజామరులకుఁ బోలె, వనచరదానవుల శంఖఁ ♦ బచరం బయ్యె. 325

చ. దనుజులు భీకరాంగములఁ ♦ వద్దయుఁ బొల్పును శౌర్యపారము

వనచరపం క్తికిం దెలియఁ ♦ బ్రల్లవముల్ పడు నాడుచు ద్యుకుల

గనఁబడ నొప్పు పెగగదల ♦ వానరులం ప్రహరించి దుగ్ధ

క్తి నికరశూలజాలములఁ ♦ దీప్రపరశ్వధసంహరిం నగఁ. 326

1576

* సబలాకా ఇవాంబుదాః - అనిమా.

- క. వాలితనూజుని సంగదు, శూలిక మార్కొనిసయమునఁచొప్పున శక్తిం
గ్రాలుచు మార్కొని సంగర, మాలిం గావించె నద్భుతాత్మాహమునఁ.
- క. అని నెవ్వరికిని నోర్వం, గనుజాలని విక్రమంబు † గల్గి మెఱయుచుఁ
దనుజేంద్రుఁడౌ విభీషణు, నునమునకుం బ్రియము సేయఁ మాన్యుఁడు ఘనుఁడుఁ.
- తే. ఐన సంపాతి యాప్రజంఘాఖ్యుఁడ నెడు
దనుజు మార్కొనె; మారుతఁతనయుఁడ పు
జంబుమాలిని బొలియింప † సాగి మాడు
కొనియె; నంత విభీషణుండును జవమున. 2
- క. అతిశయమగు కోసంబున, నతిదాగుణ వేగుఁడ న † యామిశ్రమున
జతనంబున మార్కొనియెఁ, బ్రతిలేనిబలంబు మిగుల † భాసిలు గజుఁడుఁ.
- క. అనిచేసెఁ దవనుఁడను నొక, దనుజునితో; భూరిశక్తిధామఁడు నీలుం
డను స్థవగుండు నికుంభునిఁ, గని తలపడియెఁ బ్లవంగఁకాంతుం డంతఁ.
- సీ. ప్రఘనుఁడ౯ దనుజేంద్రు † పైకి లంఘించెను; సిరిగల్లులక్ష్యుఁ † వరినఘాద
నుండు విగూపాక్షు † ఖండింపఁగాఁ బోరె; దుర్భన్నుఁ డిగ్గి కేతుండు రత్తి
కేతుఁడు ను ప్తఘ్నుఁ † డాతతబలశాలి యగు యజ్ఞకోవుండు † నను నలువురు
దనుజులు కలియ నా † జనకజానాభుండు వారిమార్కొని నిల్పె; † నబ్రముష్టి
- తే. యనెడు దానవుఁ డలమైందు † నాద్వివిదుని
నంత నశనిప్రభుండును † ననురవగుఁడు
మారుకొని రాకపీంద్రులు † వారిఁ జంపఁ
బూని తలఁపడి రాహవఁమునఁ జెలంగి. ౧౨
- క. వీరుఁడు రణదుర్ధరుఁడును, ఘోరాకాదుండు న్న స † కుమతిప్రశంసం
డారసి దారుణవేగుం, డై రంజలు నీలుతో † ననిఁ గావించెఁ. ౧౩
- క. ఘనబలుఁడు ధర్మపుత్రుఁడు, ననఘుండును నొ ను మేఘుఁ † వావిద్యున్మా
లిని గదిసి సంగరంబును, నొనరిచె; భయదాంగులగుచు † నొప్పునవచయె.
- క. తక్కిన దనువుత్తులతోఁ, బెక్కుతెఱంగులను గాహుఁవిక్రమ ములర
జక్కఁగ రణ మొనరిందిరి, మిక్కిలి జయకాంక్ష లెవలఁదుగులఁబయిచయిఁ.
- తే. అప్పు డచ్చట వీరుల † వారిదనుజుల
కరయఁగా రోమహర్షణ † మైన తుముల
సంగరంబయ్యె; నాఘోరఁసంగరమున
దనుజనివహంగములనుండి † దారుణగతి. ౧౪
- తే. *కచములే పచ్చికలుగాఁగ † గాత్రనమితి
కావ్యసంచయములుగాఁగ † గడఁగి రక్త

1583

1591

1592

1595

నదులు విస్తారముగఁ బాతెఁ ♦ బొదలుకోప

మున మనం బుగ్రమై తగ ♦ ననిని వేడ్క. ౧౭

1596

క. సురపతి వజ్రంబును గొను, కరణి గదంబూని శత్రు ♦ కాండమ్ముల ని
ర్భరశక్తిఁ జెండు సంగదు, హరివరుఁ గని యింద్రజిత్తు ♦ హర్వోష్పంగఁ.

క. అని సేయుదువే యిఁక నిట, ననుచుం బ్రహరించె; వేగ ♦ మరల సిరిదగఁ
దనుజేంద్రనందనుని నిం, ద్రునిమనుమఁడు కాంచి చాలధూర్తుండగుచుఁ.

ఆ. కనకచిత్రితాంగ ♦ కలితమా రథమును

హరులతోడ గడపు ♦ నతనితోడఁ

జూర్ణముగ నొనర్చె; ♦ శోభిల్లు నావ్రజం

ఘోడు శరత్రయంబుఁ ♦ గూర్చి మించి. ౧౯

1599

క. వనచరపతి సంపాతినిఁ, గని నొప్పింపంగ నతఁడు ♦ కవిసి యతనిపై
నినుమద్దివృక్షపాతం, బునఁ గూల్చెను భేదరాళి ♦ పొగడుచు నుండఁ.

౨౦

సీ. అధికబలోపేతుఁ ♦ డాజంబుమాలియు నరదంబువై నుండి ♦ యాగ్రహంబుఁ
గొని రథగతశక్తిఁ ♦ గొని హనుమంతుని వక్షంబు భేదించె; ♦ వాయుతనయుఁ
డాజంబుమాలిపై ♦ నాగ్రహంబున వేగ యరదంబు మీఁదికి ♦ నట్టె చాఁటి
యటచేత నవాని యరదంబునుం గొట్టె; భయదహాపుండగు ప్రతపనుండు

ఆ. భయదగర్జనములఁ ♦ బాతెను నలుమీఁది

కట్టు పోయి యతఁడు ♦ హస్తలాఘు

వమున మించి తీక్షణబాణత్రయంబున

గాత్రములను జెండఁ ♦ గాఁ జెలంగి. ౨౩

1601

క. దనుజుని నేత్రంబుల నొ, య్యన నలుఁడుం బెఱికివై చె; ♦ నానుగ్రీవుం
డును సేన నెల్ల మ్రొంగ వ, దనముల్ విస్తృతి నొనర్చి ♦ తనరెడు వానిఁ.

తే. ప్రభునుడనువాని నప్తపర్ణద్రుమమునఁ

గొట్టి పరిమార్చె; నితరులకుఁ వధింప

రాని యాయగ్నికేతువు ♦ రశ్మి కేతు

వలరు సుప్తఘ్న యజ్ఞకోవులు గడంగి. ౨౪

1603

క. మనుజేంద్ర రామచంద్రునిఁ, గని శరములనొంచి; రతఁడు ♦ కనలి నలుపురఁ
దనుజుల నగ్నిశిఖోపమ, నునిశితశరములను బూని ♦ సొంపుదలిర్పఁ. ౨౬

ఆ. ఒక్కసాయకమున ♦ నొక్కనిశీర్షంబుఁ

గొనియె నిట్లు దనుజకుట మడఁచి

చెలఁగె; మైందుఁ డట్టె ♦ కలన నావజ్రము

ప్రిని న్వముష్టిఁ బొడువ ♦ దనుజుఁ డతఁడు. ౨౭

1605

క. అరదముతో వాజులతోఁ, బురమున నలరారు కోట ♦ బురుజుపగిది నా

- ధరణిం గూలెను; నూర్పుడు, కిరణంబుల మేఘసంక్తిః గెలఁకువిధమునఁ.
- క. అనిని నికుంభుఁడు నీలాం, జనచయసంకాశుఁ డ్లువగఁ నస్త్రము నీలుఁ
నునిశితమార్గణముల నొం, చెను; గరలాఘవము చాఁగఁజెలఁగఁ గుటియుఁ.
- క. శరశతము నీలుపై నఁ, బరఁగించుచుఁ జూచి నవ్వె, బరరింబున నా
హరివరుఁడు విష్ణుమూర్తికి, సరియగువాఁడౌట ననుజఁశౌర్యముఁ గనుచుఁ.
- తే. అనికుంభునిరథచక్రఁ మట్టెకొనుచు, నతనినా రథశూఁ డ్రుంచెఁ నంతనశని
వజ్రసన్నిభ దేహసంస్పర్శముగల, ద్వివిడుఁడను వానరేంద్రుఁడుఁ తీవ్రశక్తి.
- చ. దనుజులు చూచుచుండఁగ నెఁ దాఁ గ్రుధ నాయశనిప్రభుఁ గనుం
గొని గిరిశృంగ మూని యనిఁ గొట్టెను; వాఁడును బర్వతంబులఁ
బెనఁగెడు నాకపీంద్రుఁ గనిఁ వింతగ వజ్రసమాసభాణముల్
ధనువునఁ బూని వైచి తడుఁదా శ్శరీరముఁ జెంచె నేర్పునఁ. 32౪ 1610
- చ. శరములు మేను నొంప హరిఁన తముఁ జెంతయు నొచ్చి యాగ్రహ
స్ఫురణమునఁ దపించి యొకఁ ట్లేఁగిరుహంబును సానినానుముఁ
గరమునఁ బూని యశ్వరథఁసంయుతుగా వడిఁ జంపి వాశనిఁ;
వరరథసంఘఁజ్ఞై దనుజఁవర్గము తల్లని సంతసింపఁగఁ. 32౫ 1611
- క. కనకాంచితమార్గణములఁ, గొని విద్యున్నాల్లి ప్లవగఁకూటీంద్రు నుపే
ణుని నొంచి మాటిమాటికి, ఘనసింహానినాడ నుట్టెఁ శావించె ననిఁ. 32౬
- సీ. అంత వానరనాథుఁ ఁ దానుపేణుఁడు రథమందునుండిన యుగఁయనుగుఁగొంచి
తాఁగ్రిందనుండుటఁ నలపోసి పెనుగొండ శిఖరంబునైచి విచిత్రమైన
తద్రథంబును జెండఁ; దనుజుఁ డాతఁడు లాఘవముగలవాఁడౌటఁవై శనుఁ గన
గరమున ధరియించి యరదంబుపైనుండి ధరణికి బంఘించిఁ తాను నిలిచెఁ;
- తే. గవివరుండౌ నుపేణుండుఁ కనలి మదిని
బెనుశిలంగొని వెనవెనఁ దనుజుపైకిఁ
జనియె; నిటువచ్చు వనచరఁన త్తముఁ గని
యతనివక్షము నొంచె గఁదాభిహతిని. 32౭ 1618
- చ. దనుజగదావ్రహ్మరమునుఁ దా మది నెన్నక యానుపేణుఁ డా
యనిమొన వానివక్షమునఁ నాశిల పైచె; మహాఘోరంబుతాఁ
కునఁ గడు నుగ్గునూచమయిఁ కుండఁగ వక్షము ప్రాణమచకం
బును విడనాడి నేలఁబడెఁ; బోరున శూరకపీశ్వరాభిచేఁ. ౪౦౪ 1614
- క. దనుజులు విక్రమములఁ బొల్పినవారయి వ్యంప్రయుక్తఁబృంభణమున నా
యనిమిషులచేత దైత్యుల, యనువునఁ జంపంగఁ బడి రఁహార్యబలమునఁ.
- సీ. ఖడ్గముల్ తోమరఁగదలును శక్తులు పట్టనములు గడుఁభగ్నములయి
యరదముల్ విటిగి యుద్ధార్హఘోటకములుహతములై మనకరుఁలంత మొంది

వనచరాక్షసుల్ ♦ వడివడి నిలఁ గూలి చక్రాక్షయుగదండ♦నమితి నేలఁ
బడి, నక్క లెల్లడం ♦ గడఁగి నిండియునుండ నా యోధనంబది ♦ యతిభ యావ
తే. హంబుగానుండె; దేవాసు♦రాహవోప, మానమగు నారణంబున ♦ దానవకపి
తతుల మొండెములందెల్ల♦తావులందు, నెగిరిపడుచుండెనదిఘోర♦ముగఁగనఁబడె.
చ. వనచరు లందు దమ్ము నిటు ♦ వారక చంపుచునుండ దానవుల్
తనువుల రక్తపూరములు ♦ దారుణరీతిని బాటుచుండఁ జ
క్కనిబలమిచ్చు సంధ్యకయి ♦ గాఢరయంబున నిక్కిచూచుచున్
బెనుబవరంబు నొక్కగతి ♦ విక్రమమేది యొనర్చు చుండఁగాన్. ౪౬ 1617
నలువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౪ - ౪ సర్గము.

—ఘోఘ వానశదానవులరాత్రియుద్ధము. ఘోఘ—

క. ఖరకరుఁ డస్తాచలమున, కరిగెను నంతటను వనచ♦రావళిప్రాణో
త్కరములఁ దీయఁగఁ దగురా,తిరి వచ్చెను; వనచ రేంద్ర♦దితిజులు పెలుచన్.
ఆ. ఒకరి నొకరి నొంచు ♦ నుత్సాహముల బద్ధ
వై గు లగుచు మిగుల ♦ ఘోరరూపు
లగుచు జయముఁ గోరి ♦ యప్పుడు పోరాడు
చుండ నద్ది రాత్రి ♦ యుద్ధ మయ్యె. ౨ 1619
క. వనచరులు రాక్షసుండని, వనచరునిన్, రాక్షసులును ♦ వనచరుడని యా
దనుజుని నాఘోరతమ,స్సనఁ దెలియక కొట్టుకొనిరి ♦ శూరత్వమునన్. 3 1620
తే. చంపు మాతనిఁ జేల్పు మిచ్చటికి రమ్ము
పాఱఁగా నేల యని యిట్లు ♦ భయదరీతిఁ
గ్రాలు నాచీకటిని నొక్క♦గతిని దుముల
మైన పెనురవమే విన ♦ నయ్యె మిగుల. ౪ 1621
క. తనువులు నల్లనివై తగఁ, గనకాంచితకవచములను ♦ గ్రాలు దనుజు లె
ల్ల నిశన్ మండెడుగతి నొప్పిన *నోషధివనయుతాద్రి♦బృందములవలెన్. ౫
క. కనుపట్టి; రంత దానవు, లనంతమగు నాతమస్సు ♦ నందుఁ బెనుక్రుధం
గొని మనములు పరవశములు,గ నొప్పుఁగా నత్వరముగఁ ♦ గపిజాలములన్.
ఆ. తనివి దీఱఁ దినుచుఁ ♦ దత్సమరాంగణం
బునఁ జెలంగుచుండ; ♦ భూరికోప
మొంది కోఁతు లంత ♦ నురవడి నెగయుచుఁ
దీక్షదశనములను ♦ దీటుకొలిపి. ౬ 1624

* శై రేంద్రా దీప్తాపధివనా ఇవ-అనిమా.

- క. కనకశిరోభూషణములఁ, గనుపట్టు మహాతురంగఁకాండంబున నా
యనలజ్వాలలగతి నొప్పిన కేతనములను జేల్చి ఁ వృధినిఁ నైవఁ. 2 1625
- క. కనఁబడియెఁ ఘోరంబుగఁ, వనచరు లతిబలులు క్రుధను ఁ బరవశు లగుచుఁ
ఘనకుంజరముల వానిప,యిని నెక్కినవారిఁ గొఱికి ఁ గూడ్చి ధరఁబడిఁ. ౩
- తే.ధ్వజపతాకాంచితరథవిఁతతిని గూల్చి
సంగరంబున రాక్షసఁసైన్యములను
గలఁచి వుచ్చిరి; రామభూఁకాంత లక్ష్మ
ణులును దద్యుద్ధమున బలంఁబులు మెఱయఁగ. ౯ 1627
- తే.చీకటిని జక్కఁగాఁ గానఁరాక యున్న
దనుజవర్జులఁ బెక్కండ్ర ఁ దారుణాహి
సమశరంబులు నైచుచుఁ ఁ జంపి; రంత
హయఖురవ్యూహవిధ్వస్త ఁ మగురజంబు. ౧౦ 1628
- క. గురురథనేమివిఘట్టన,జరజంబు కపీంద్రదనుజఁసమితిక్రనఁగాం
తరనయనంబుల నిండెను; బరికింఁజెడువారి కిట్లు ఁ భయనం బగుచుఁ. ౧౦౫
- తే.గగురుపాటు వుట్టించుచుఁ ఁ గలన సాగు
చుండఁ గడుభయదంబులై ఁ యొప్పురక్త
నదులు ప్రవహించె నచ్చోటఁ ఁ బిదప భేరి
కామృదంగాళివణవభీకరరవములు. ౧౨ 1630
- క. ఘనశంఖవేణుముఖని,స్వనములు తోడ్తోనఁ గలిసి ఁ సాంద్రంబుగ నొ
ప్పెను వింతగాఁగ; సంతట,వనచరమాతులౌచు దనుజభటు లార్వంగఁ. ౧3
- క. దానవహింసితులై యా,వానరు లార్వంగ వారిఁధ్వనులు చెలంగె
మానసభయదములగుచుఁ, దానవభటుశక్తిశూలఁశతులఁ బెలుచుఁ. ౧3౫
- ఆ. మఱి పరశ్వధముల ఁ నఱిముఱి హతులయి
యిలను గూలు వనచఁరులును, వనచ
రేంద్రు లట్టై వైచు ఁ నిద్ధభూభృచ్చృంగ
సంహతాంగులగుచు ఁ సమరభూమి. ౧౪౫ 1633
- తే. పొదలుచున్నట్టి కామరూఁపులగు దనుజ
లుండఁగా బహువిధముల ఁ నొప్పు నాయు
ధములు పూవులు చల్లిన ఁ ట్లమర నద్ది
తెలియఁగా రాక భయదమై ఁ వెలసె నపుడు. ౧౫ 1634
- క. అరుదుగ నెత్తుటఁ దోఁగుచు, బురుదగనుండుటను జొరఁగఁఁబోలకయుండె
బరితో ఘోరంబయి యా,హరిదానవహానినియగు ఁ నారాత్రికడుఁ. ౧౬
- క. అలకాశరాత్రివడువున, బలువిధముల సకలజీవఁవారంబులకుఁ

- విలయకరంబై యెట్టిది, మెలమెల్ల న గడుచునొ యను ♦ మిక్కిలిభీతికొ. ౧౬౪౧
 క. కలిగించె; దారుణంబుగ, వెలసిన యాతమనునందు ♦ విడువక బాణం
 బుల వర్షము కురియించుచు, బలువిడి యారామచంద్రుపై ♦ బడి రనురుల్.
- చ. దనుజులు క్రోధవేగమున ♦ దద్దయు నార్చుచు రామమూర్తిపై
 జనునపు డాస్వినంబు లయఁసంగతిఁ బొంగెడు సప్తవార్ధిని
 స్వినమువలె విసంబడియె ♦ సాధ్వినదంబయి; రామచంద్రుఁ డా
 దనుజులలోన నార్చురను ♦ దారుణవహ్నిశిఖోపమంబులౌ
 ఘనశరముల్ నిగుడ్చి వెఱఁగందఁగఁ జేసె ఊణంబులోపలకొ. ౧౬౪౨ 1638
- సీ. అని దురాధర్వుడౌ ♦ యమశత్రు, వామహాపార్శ్వమహాదగుల్ ♦ ప్రబలుడై న
 వజ్రదంష్ట్రుండను ♦ వాఁడు మహాకాయుఁ డాశుకసారణు ♦ లట్లై మున్ను
 పలికిన యార్చురు ♦ పార్థివసత్తముఁ డలఘుబాణముల మధ్యఁగి మిగుల
 నొప్పింపఁగా వార ♦ లప్పు డార్థణభూమి నిలువంగ నోపక ♦ తొలఁగి ప్రాణ
 తే. ములను దక్కించుకొని; రంత ♦ నలఘుబలుఁడు
 గాముఁ డాచీకటిని విచిత్రముగఁ గనక
 ఖచితములు నగ్నిశిఖలనఁ ♦ గ్రాలుబాణ
 ములను వెలిగించె దిగ్విదిక్కులను మిగుల. ౨౨౪ 1639
- క. [అనియందు రామనామంబునఁ జిహ్నితములగు బాణములు నిండెను] భీ
 తిని గల్గఁజేయఁ జాలిన, దనుజులు మఱి యెవ్వరెవరు ♦ ధరణిపుమ్రొలకొ.
- తే. నిలిచిరో వారలందఱు ♦ జ్వలనునందుఁ
 బడెడు మిడుతలవిధమునఁ ♦ దడయ కంత
 కుని గనఁబోయి; రాన్మృతకుంజరుండు
 కనకపుంఖసహస్రమాధ్గణవరముల. ౨౪ 1641
- క. పరఁగించుచుండ నానిశ, యరుదుగ ఖద్యోతయుక్తయై భాసిలు నా
 వరశారదనిశవలె నా, తరుణంబునఁ జూడనయ్యె ♦ దానవులంతకొ. ౨౪౪ 1642
- క. ధ్వనిసేయఁగఁ గోతులు ని, స్వినము లొనర్పంగ మఱియు ♦ సాధ్విన మెనఁగం
 గను జాలియుండె గురుని, స్వినమది వర్ధిల్లి దిశల ♦ వరుసగనిండకొ. ౨౪౫ 1643
- క. పెనుకందరములఁ గూడిన, ఘనమైన త్రికూటభూధ్ర ♦ కాంతుఁడు ప్రతిని
 స్విన మిచ్చు నట్టులుండెను; బెనుకాయము లొప్పుమిగిలి ♦ వెలయుచునుండకొ.
- ఆ. అంధకార మట్టు ♦ లంగకాంతులుగల, కొండముచ్చు లెల్లఁ ♦ గ్రూరదనుజ
 వితతి నట్టె పట్టి ♦ వెనరెండుకరములఁ, దినఁగ సాగి; రింద్రుఁడునుమఁ డంత.
- చ. తనరిపు వైన రావణిని ♦ దర్పముపొంగ వధింపఁబూని యా
 తని వడిఁగొట్టి సారథిని ♦ దద్రుధఘోటకపంక్తిఁ ద్రుంచె; న
 య్యనువున ఘోరభంగిని భయంకరరీతిని సాగుచుండు నా
 యనిమొన నశ్వసారథియు ♦ తాత్కరభంబు వినాశ మొందుటకొ. ౨౪౬ 1646

- క. కని యింద్రజిత్తు వేగం, బున రథమున్ విడిచి వాలిపుత్రుని మ్రొలన్
గనియె నదృశ్యత నంగదుఁ, డొనరిచిన స్తవ్వార్థమైన ధీమరుకార్యంబున్.
- క. దానిం గని దేవతలును, మానులు రాఘవులు దిశలు ధీమార్పలుకఁగ న
వ్యాసరవర్యునిఁ బొగడిరి; దానవవర్యుని ప్రభావఁదర్పబలములన్. 3౧ 1648
- క. భూతవ్రాత మెఱుంగును; [నాతఁజీ నాయింద్రజిత్తు ధీమని నెవ్వరికే
నేతీఱున దుర్జయుఁడై, భూతాదృశ్యండు నగుచుఁ ధీమంగుచునుండెన్.]
- క. కనుక నె యాశూరుని నొంచిన యంగదుఁగొంచి తుష్టిఁ ధీమెందిరి; పిదపన్
వనచరపతి నుగ్రీవుఁడు, వనచరులు విభీషణుండు ధీమాలితనూజున్. 3౨
- క. పరు నింద్రజిత్తు నొంచుట, కరుదంది నుతించి; రిట్టు ధీమతౌ కృత్యము ని
ర్జరనుత్యము మేల్కొలని, కరము నినాదము లొనర్చి ధీమకొందిరి ముదమున్. 33
- ఆ. భీమకర్కుఁడైన ధీమయామాన్యుచే నిట్టు, లింద్రజిత్తు దనుజు ధీమలెల్లఁ జూడఁ
బరిభవంబునొందిఁభయనకోపము నొందె; నిట్టి సమయనుండుఁధీమనినకులుండు.

కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరులం గని ధీమవల్కెను నిట్లని ధీమవానరరాజును ధీమభవ్యగతుల్
దనరఁగఁ గూడుఁడు ధీమతత్పరచిత్తతఁ ధీమదస్పక యుండుఁడు ధీమదానవరా
ట్టనయుఁడు బ్రహ్మనుధారతపంబునఁ ధీమదాముదితాత్ముని ధీమదైనవిధిన్
బొనరిచి కాంక్షలఁ ధీమబొందెను గావున ధీముజ్జగముల్ వగఁ ధీమబొందుగతిన్.

తే. చేయుచుండును మీకార్య ధీమసిద్ధిగొఱకుఁ
దగినకాలమునన్ వచ్చెఁ ధీమదామృతిఁగన
గాన నాకయి యొర్చి యిఁకాకలమందు
నుండఁదగు మీర లందఱు ధీమనుద్యమమున. 3౬

1654

- క. మనముల విగతజ్వరులై, యనిమొన నుండుఁడని పల్కె; ధీమసంతర్ధాసం
బును గనినపాపమతి యా, దనుజేంద్రుం డింద్రజిత్తు ధీమశచ్చ క్షిమయిన్. 3౭
- క. సునిశితశరముల విడిచె న, శనితుల్యములన్; మనంబు ధీమసమధికరోషం
బును బొంద నింద్రజిత్తు, యనిమొన శ్రీరామచంద్రుఁడనాతనియనుజున్. 3౮
- క. కాకోదరరూపములొ, భీకరశరముల నిగుడ్చి ధీమవెన నంగములన్
జేకాకుపఱచె; మఱియును, నాకర్బురవరుఁడు మిగుల ధీమవ్యాజరణంబున్.
- చ. ఒనరుపఁబూని మాయఁగొని ధీమయొప్పెడు భూతములెల్లఁ జూడ నొ
ప్పనిగతి యుద్ధమందు నరఁపాలకుమారులు మోహయుక్తులై
యనిని వితాకునొందునటు ధీమలద్భుతరీతిగఁ జేయుచున్ మహా
*సునిశితసర్పబంధముల ధీమసోలఁగఁ జేయుచుఁ గట్టివై చెఁ దాన్. ౪౦ 1658

* బబంధ శరబంధేన భ్రాతృరా రామలక్ష్మణౌ-అనియూహము. శరబంధేన వేష్టనదంకనాదినా
నాగమయత్యమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. దనుజుఁడు క్రుద్ధుండై వై, చిన ఫణిబాణములు వుగువఁసింహుల బంధిం
చినఁ బరవశులై సోలిన, మనుజేంద్రులఁ గనిరి కీశఁమాన్యు లపు డనిన్.

*చ. దనుజవిభూ త్తమాత్మజుఁడు ♦ తా రఘువర్యులమ్రోల నిల్చి బా
ధను గనఁ జేయలేక మహిఁతంబగు స్వాంతము గల్లువాఁడు గా
వున నట మాయఁబూని యలఁభూపకుమారులఁ గట్టివై చె నా
నునిశితసర్పబాణముల ♦ త్రోణిపయింబడి యుండునట్లుగన్. ౪౨

1660

నలువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

అథా నాగపాశబంధము. అథా-

చ. బలము ప్రతాపముం గలుగు ♦ పార్థివపుత్రుఁడు వైరితావుఁ దాఁ
దెలియఁగఁ గోరి వానరుల ♦ ధీరుల యూధపతీంద్రులన్ బలో
జ్వలులను గాంచి స్వాశయముఁ ♦ జక్కఁగఁ దెల్పె సుషేణపుత్రులై
బలముల నొప్ప నిద్దటిని ♦ వానరవర్యుని నీలు నంగదున్. ౧౪

1661

క. ఘనబలు సానుప్రస్థుని, వినతుని నాజాంబవంతు ♦ విక్రమమున నొ
ప్పిన ఋషభుని ఋషభస్కం, ధుని శరభుని నీపదుగురిఁ ♦ దోడ నెయరయన్.

క. అరిజనకాలాంతకుఁ డా, ధరణీపతి యాజ్ఞ నేయఁ; ♦ దద్దయు మోదం
బురహిం గాంచుచు భీకర, తరువులఁ గొని యింద్రజిత్తుఁతావుఁగనుఁగొనన్.

తే. దెసల నంతట వెదుకంగ ♦ వెస నభమున

కుద్గమించిరి; జవముల ♦ నొప్పు వార

లైన వానరులన్ వారి ♦ నతసి దనుజ

వరతనయుఁ డస్త్రవేత్తయై ♦ పరఁగుఁ గాన. ౪౪

1664

క. పరమజవంబును గల నిర్భరశస్త్రము లేచి వైచి ♦ వారిజవములన్
బరిపరి వారించెను; భీ,కరవేగము లొప్ప వెలయు ♦ కవు లాయదనన్. ౫౪

చ. దనుజు మహాస్త్రజాలములఁ ♦ దద్దయు భిన్నశరీరులౌచు నా
ఘనముల యంతరంబునను ♦ గ్రాలు దివాకరుభంగి నాతమ
స్సనఁ దగు నింద్రజిత్తుఁ గను ♦ చొప్పు నెఱుంగఁగఁ జాలరై రి; చ
య్యన సమితింజయుం డయిన ♦ యాదనుజోత్తముఁ డంత నీనునన్. ౬౪

సీ. సకలాంగకంబులఁ ♦ జక్కాడఁ జాలిన శరముల రామలఁక్ష్మణుల మిగుల
నొప్పించె; నిట్లుదఁనుజుఁడు క్రుద్ధుండయి విక్రమవంతులై ♦ వెలయువారి

* బబంధ తౌ రాజసుతౌ మహాత్మా-అనిమా. మూలమున నిట నింద్రజిత్తు విషయమున
మహాత్మా యను విశేషణముకలదు. కావుననే తెలుఁగున “మహితంబగు స్వాంతముగల్లువాఁడు”
అని ప్రయోగింపఁబడియె నని యెఱుంగునది.

బాణరూపములగు ♦ ఫణులఁ బ్రయోగింప వారిదేహములు దుర్భరముగాఁగ
నంతరమేలేని ♦ యట్లుండె వారల తుతజమార్గంబుల ♦ సాంద్రరుధిర

ఆ. మొక్కరీతిఁ గాతె; ♦ నుర్వీశతనయులు, వ్రణితదేహులగుచు ♦ వఱలి రఘు
కుసుమయుతపలాశ♦¹కురుహంబు చాడ్చిన, నంత నింద్రజిత్తు ♦ హర్ష మలర.

క. విరిసిన కాటుక ప్రోవనఁ, బరఁగెడు తనుకాంతి వెలయ ♦ భ్రాతల నాయ
ర్వుర కిట్లనియెన్ గనుఁగొనఁ, డరముం గానట్టి స్వీయతనువున మిగులన్.

క. వినుఁ డేను నదృశ్యుడనై, యనిచేయుచునుండ నిర్లఁరాలయపతియై
తనరెడు సురనాయకుఁడున్, ననుఁ జూడఁగఁ జేరలే డనన్ మీ రనఁగన్.

తే. ఎంతవారలు ? కోపాగ్ని ♦ నెనఁగు నేను
గంకపత్రాంచితంబులౌ ♦ కఱకుటన్ము
లను బ్రయోగించి యిప్పుడే ♦ పనువువాడ
యమునిసదనంబునకు మిమ్ము ♦ హర్షమలర. ౧౨

1670

క. అని ధర్మవేత్తలగు నా, జనపతిపుత్రులకుఁ జెప్పి ♦ చయ్యనఁ దీక్షా
శనితుల్యశరవరంబులు, తనువులఁ జొప్పించి యతిముదంబున నార్చెన్. ౧౩

క. విరిసినకాటుకరాళిని, బురుడించి వినీలవర్ణమున నొప్పిన యా
శరగణవిభుఁ డానంగర, ధరణిం గోదండ మెంతోదర్పము వెలయన్. ౧౩౪

క. పలుమఱు సారించుచు ను, జ్వలభీమమహాంబకములఁ ♦ బరఁగించెను వా
రలపైన; మఱియు మర్తంబుల నెఱిగిన యింద్రజిత్తు ♦ పూనిక మెఱయన్.

క. ధరణీంద్రకుమారుల దుర్భరమర్తస్థలములందు ♦ వాడిశరములన్
గరము క్రుధన్ నాటుచు సింహారనం బొనరించె మరల; ♦ నానృపతనయుల్.

క. శరబంధబద్ధులై నం, గరమూర్ధమునందు నొక్కక్షణమాత్రమునన్
బరికింపఁ జాలరై; రా, తరుణంబున భూరిచాపధరులును వీరుల్. ౧౬ 1675

క. మనుజేంద్రునితనయులు నొ, ఘను లారాఘవులు బాణకాండాగ్రములౌ
య్యన నాటి యంగజాల, మ్మును నొవ్వఁగజేయ మర్తములు శరపంక్తిన్.

క. విరియఁగ సోలి చలించుచు, నరుదుగ రజ్జువులు నూడ్చ ♦ నవనింబడు ని
ర్జరనాథకేతనంబుల, కరణిన్ ధరఁబడిరి కీశగణ మార్తిఁ గనన్. ౧౮ 1677

ఉ. వీరులు రామలక్ష్మణులు ♦ వింతగ బాణమయాహిపంక్తిచే
బోరన బద్ధగాత్రులయి ♦ పొక్కుచు నెత్తురుకాటుచుండఁగా
వీరులు పవ్వళించు స్థలి ♦ వేగమ చక్కఁగఁ బవ్వళించి గం
భీత మనంబులం బొగిలి ♦ వీడితులై పడియుండి రెంతయున్. ౧౯ 1678

క. ధరణీశుల గాత్రంబులఁ, గరతలములకొనలవఱకుఁ ♦ గాండంబులచేఁ
బరివరి నవిద్ధమైనది, పరికంపము గాంచ నదియుఁ ♦ బరికింపంగఁ. ౧౯౫

తే. మఱియు భిన్నముగానిది ♦ నెఱి నొకటగు

నంగుళంబైన లేదయ్యె; ♦ నంతఁ గామ

హాపియును గ్రూరుఁడును మఱి ♦ హాపియునగు

దానవుఁడు బాణములు వైవ ♦ ధరణిపతులు. ౨౦౫

1680

క. పరితప్తులైరి వారల,వరతనువులనుండి వ్రస్త ♦ వణమువలననుం

డి రయమున జలము గాఢెడు,కరణిని రక్తంబు మిగులఁ ♦ గాఢె భయదమై.

క. ¹మును పింద్రునిని జయించిన, దనుజుం డాయంద్రజిత్తు ♦ దారుణకోపం

బున వైచిన మార్గణములు, తనువున నాటంగఁ దొలుతఁ ♦ దా రాఘవుఁడుఁ.

క. అనిఁబడియె; మర్తములు నొచ్చిన; నంతట దనుజవరుఁడు ♦ చెలఁగి ఫణిశరా

ళిని వైచి పిదపఁ జక్కని,మొనలు దగఁ రుక్తపుంఖములు నగు తూవుల్.

నీ మఱి వేగముగఁ బోవు ♦ మార్గణంబులు సర్దశరములు గొడ్డలి ♦ కరణి మొనలు

గల భల్లబాణముల్ ♦ వెలయు నంజలివంటిమొనలు గల్గినబాణములునువత్స

దంతతుల్యంబు ♦ తతులు సింహాస్యముల్ గలబాణములుతురంబులునుదనుజ

చాసము క్తములయి ♦ త్కాపాలమాళిగాత్రమును నొప్పించె నంతట నతండు

తే శిథిలముష్టిబంధంబును ♦ జిత్రరత్న

భూషితముఁ బార్శ్వమధ్యమముల నతంబు

నైన కార్దుకమును మాని ♦ యారణాంగ

ణమున శయనించెఁ జేయ నై ♦ నదియె లేమి. ౨౪౫

1684

క. ²శరతల్పమునఁ బగుండిన, పురుషర్షభు రామచంద్రుఁ ♦ బొడఁగని జాలిఁ

దురపిల్లి లక్ష్మణుం డిఁక, ధరణిం జీవింప మనెడు ♦ తలఁపును గాంచెఁ. ౨౫౫

చ. సరసిజనత్రనేత్రు రఘు ♦ చంద్రుని నన్నును నాగబద్ధునిఁ

ధరణిఁ బరుండఁ గాంచి పయి ♦ దారుణబాణము లేచుచుండ దు

స్తరతరశోకముం గనియె; ♦ ధాత్రిఁ బరుండిన రాముఁ గాంచి యా

హరివరు లెల్లఁ జిత్తముల ♦ నందిరి తాపము నిర్భరంబుగాఁ. ౨౬

1686

చ. అనిలనుతాదికీశవరు ♦ లందఱు నొక్కటఁ గూడి నాగబం

ధనమునఁ జిక్కియున్న వరదర్పణ రాఘవులఁ మహార్తులఁ

గనుఁగొని చుట్టుఁ జేరి వెతఁ ♦ గాంచుచు నిల్చిరి చేయఁ దోవమిఁ

మనములు దుగిఖవార్ధిపరిమగ్నములై తగ నుండి రెంతయుఁ. ౨౮

1687

నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

1 క్రోధా దింద్రజిత యేన పురా శక్ర వినిర్జితః-అనిమా. 2 సతత్ర లక్ష్మణో దృష్ట్య నిగో జీవితే భిక్-అనిమా.

౪౬ - వ సర్గము.

అథ నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవానాం శోకించుట. అథ

- చ. వనచరు లంతరిక్షమును ♦ వారకభూమిని గాంచుచున్ గలం
బనిచయవిధగాత్రులయి ♦ పర్వినశాధఁ బరుండియున్న యా
మనుజులరేణులన్ సుగుణఁగూండనున్ సహజన్తులన్ గనుం
గొని రట రామలక్ష్మణులఁ ♦ గూర్చికి నాకగమైన వారలన్. ౧ 1684
- ఆ. వృష్టి గురిసి నిలిచి ♦ వెలయు మేఘమురీతి, నిశిషగాణవృష్టి ♦ నిగుడఁ జేసి
యింద్రజిత్తు దివిని ♦ నెక్కడనో యూగ,కుంభ చచటి కంఠోమునవ్యనుమున.
క. చనుదెంచె విభీషణుఁ డా,వనచరనాచుకునితోడఁ ♦ వానిల శంఖో
మునుపే మైందద్వివిదులు, హనునుత్కుముదులు సుషేణుఁ ♦ డానీలుండున్.
- తే. అంగదుండును జేరి యాఁర్యావతంను
లైన రాఘవులం గాంచి ♦ యార్జి గుండు
చుండి; రాఘవులు చేప్త ♦ లుడిగి మంద
ములగు నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నిలఁ బరుండి. 34 1691
- క. తనువులు శోణితపూరం,బున బ్రుంగఁగ గాణసర్పములు వర్షింగా
వనటం గుందుచు నొకవరి,ఘనఫణు లట్లుగ్గుగములఁ ♦ గడఁగి విడుచుచున్.
- సీ. మందవిక్రములయి ♦ మఱియొక్కవరి చేప్త లుడిగి యంగములెల్ల ♦ నొక్కరీతి
రక్తంబునన్ మున్గ ♦ రంగారు కనకధ్వజంబులవలె నొప్పి ♦ శరనుయములు
గా నొప్పుశయ్యలఁపైనఁ బరుండి రావీగులొక్కఁడరువు ♦ భార మూని
నట్లు కరాంఘుల ♦ నల్లనఁ గవలించుచును శరణుముల్ ♦ తినువులందు
- తే. గాడి యుండంగ యూధవఁగణము తమ్ముఁ
జేరి కన్నీళ్లు వఱదలై ♦ క్షీతిని గాఱఁ
జాట్టునన్ నిల్చియుండ నాఁక్షోణిమీఁదఁ
బవ్వళించియె యుంట నాఁష్టవగవసులు. ౩౫ 1698
- క. కనిరి విభీషణముఖ్యులు, మనముల వెతఁ గుండి; రాసఁగురభూమిని నుం
డి నభంబు దిక్కులను నా,వనచరు లారసియు నెన్నిఁభంగుల నైనన్. ౩౬
- క. దనుజేంద్రు రావణిని మా,యను దాల్చి కనంగరాశ ♦ యులడు నశనిఁ గ
న్గొనఁ జాలకుండి;రటమా,యను దాల్చిన యన్నకొడుకు ♦ నాగావణినిన్. ౩౭
- క. *ఘనబుద్ధి విభీషణుఁ డా,శని వల్లడలం గనంగఁ ♦ డాఁ బూనుచు మా
యను దాల్చి యదృశ్యుండై, తనరంగ నమ్మాయఁగొని యుఁశని నొకచోటన్.
- క. నిలుచున్నవానిఁ గనియెన్; బలమున వీర్యమునఁ గార్యఁభంగి నసముఁడై
కలన నొరుఁ డీడులేకయె, చలఁగుచు వరదానమహిమఁచే నితరులకున్. ౩౮

* తం తు నాయాప్రతిచ్ఛన్నం నాయయైః విభీషణ-అనితూ.

చ కనఁబడకుండ నభ్రమునఁ ♦ గ్రాలుచుఁ దేజమునన్ యశంబునన్
ఘనతరవిక్రమంబున ని♦కాముము నొప్పుచు నున్న యింద్రజి
త్తును గనె నవ్వీభీషణుఁడు; ♦ తోరపుశౌర్యము మీఱఁగా దళా
స్యుని తనయుండు రాఘవులు ♦ త్రోణిఁ బరుంటయు నాగపాశముల్
తనదగుశక్తి వారలను ♦ దద్దయుఁ గట్టియె వైచుటల్ గనెన్. ౧౧ 1693

చ. కని మది నెంతయున్ ముడముఁ ♦ గాంచి సురారులఁ బొంగఁజేసి యి
ట్లని వచియించె; దూషణ ఖ♦రాసురుఁ జంపిన యిమ్మహాబలుల్
మనుజవిభుల్ సహోదరులు ♦ మామకబాణము లంట సోలినా
రనువుగఁ జూడుఁడీ; యిచటి ♦ కాత్రిదశుల్ దనుజుల్ మహర్షులున్. ౧౨౪

తే. ఒకటిగాఁ జేరి వచ్చిన ♦ నురుఫణిమయ
బంధముల వీని వదలింప ♦ వశముగాదు;
వినుఁ డదెవ్వరిపౌరుష♦మునకు నులికి
పాటు గని నాదుజనకుండు ♦ వగలఁ గుండి. ౧౪ 1700

సీ. రాత్రియామంబుల ♦ త్రయమునం దొకయామమైనను నిదురను♦గానమి శయ
నముస్పృశింపకయెకా♦లము పుచ్చుచుండునోయెవనినిమి త్తమై♦యీపురమున
గలవార లెల్ల ని♦మ్ముల వృష్టికాలంబులందు జలంబు ల♦త్యాకులంబు
లైన చందమున దుః♦ఖార్తులై యుండిరో యట్టి రాముని దను♦జాళినెల్లఁ

తే. జంపివై వ నుద్దేశించి ♦ తెంపుమీఱ
నున్న వానిని నేనిదె ♦ యుద్ధమందుఁ
జంపినాఁడను; రామల♦క్ష్మణులు కపులు
నేతుబంధాదు లొనరించి ♦ క్షీతితలమున. ౧౬ 1701

క. కనఁబఱచిన విక్రమములు, చనియెను నిష్ఫలములగుచుఁ ♦ జంచద్రీతిన్
గనఁబడు ఘనములు శరదృతు,వున నిష్ఫలములగుభంగిఁ ♦ బొంగణఁగుటచేన్.

చ. అని వచియించి పార్శ్వముల ♦ హర్షమునం దగు రాక్షసాళిఁ జ
క్కనిగతి మోదమున్ మిగులఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసి కపీంద్రులన్ గడున్
వనచరసైన్యనాయకుల ♦ భాస్కరనూను విభీషణాదులన్
నునిశితబాణజాలముల ♦ సోలఁగఁ జేసె నతండు శక్తిచేన్. ౧౭౪ 1703

సీ. అరిజనకాలుఁడై ♦ యలరు నారావణి నవశరంబుల నీలు ♦ జవముమీఱ
నొప్పించి యవల మైందుని నల్లె ద్వివిదుని మూఁడేసి శరవర♦మ్ములను నొంచి
యామేటి విలుకాఁడు ♦ భీమరూపుండగు జాంబవంతుని యుర♦స్థలమునందు
శర మొందునాటి న♦ర్భరవేగమున నొప్పుహనుమపై జ్వరవ ♦ మలరఁ దీవ్ర

తే. దశశరంబులు వైచె; య♦ద్ధమున నతిజ
వంబుగల రావణియును దే♦జంబు మిగుల

వెలయుచున్న శరభగవాక్షులను నొవ్వఁ

జేసి రెండేసి శరముల * నేసి నడక. ౨౦॥

1704

క. త్వరపడి గోలాంగూలే, శ్వగుండై న గవాక్షు, మఱియు * వాలితనాజుగ

శరములఁ బెక్కింటిని నా, శరవరుఁ డాన్పుచును వైచె * శౌన్యము పొంగగ.

క. బలధైర్యముల నెనంగెడు, నలరావణి యుద్ధరంగ * మంసందుఁ గపిం

ద్రుల నగ్నిశిఖాభములగు, బలుశరముల నొంచి యార్చె * పటురవ మలరగ.

క. గురుబాహుం డారావణి, హరుల * శరసంచయముల * నార్దిం బొందిం

చి రయంబున భయపడఁగా, గరువంబునఁ జేసి నవ్వి * శడుమూద మలరగ.

చ. దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ * దానవులార! చమూముఖంబునఁ

ఘనభయదాహిబంధములఁ * గట్టగ వానికిఁ జిక్కి యుద్ధఁజొ

య్యన నదె రామలక్ష్మణు లహార్యమహావనఁ బొందినాగు మే

దిని బడియున్నచందమును * వృత్తిగఁ గాంచుఁ పటంచుఁ బల్కుగ. ౨౧॥

తే. కపటయుద్ధంబు సేయు రాక్షసులు రావ

ణాత్మజం డొనరించిన * యప్పనికిని

జాల ముద మంది యాశ్చర్య * మోలిఁ గనిరి;

జలదములఁ బోలుచున్న రాక్షసులు పిదప. ౨౨॥

1709

క. మనుజేశ్వరుండు మృత్యువుఁ, గనె సంచుఁ పొంది గొప్పగా నార్చి నళా

ననతనయుని వినుతించిరి; దనుజేంద్రుం డతఁడు మిగుల * వర్చము పొంగగ.

*క. ధర నిట్టటు గదలకయే, పరుండి యూర్పులను వైస * పయలువలుల కా

తరుణమున నున్న యారఘు, వరులం గని చచ్చి రనెడి * స్వాంతము గనియెగ.

క. అని జయశీలుండగు నా, దనుజోత్తముఁ పంతుట * ముఖంబున ననుబా

ళిని నలరం జేయుచుఁ దాఁ, జనియెను లంకను నసదు * జయముం దెలుపగ.

క. ధరణీశులతనువులు ని,ర్భరబాణమయంబులైన * బాహ్వాదిముల్

పరికింపరాక యంగుళు, లరయంగా రక్తమయము * లోట రగాధరగ. ౨౩ 1718

క. కని సుగ్రీవుఁడు భీతిలె; వనటం గుందుచును దుఃఖభారంబుననే

కనులను నశ్రువు లురల వ, సనమున దైవ్యంబు దోచు * దనయ ట్లచటగ. 30

క. వనచరపతి యందుటఁ దాఁ, గనుచు విభీషణుఁడు పలికె; * గపివర! భయముం

గనుట యింకం జాలును నా, ర్తిని బాష్పము లిట్లు విడుచు * వీరి వలలుమా!.

క. కలహము లన్నియుఁ దఱచుగ, నిల నిట్టివియే జయంబె * యెప్పుడు గలుగగ

వలయుననం దగు నియతులు, కలుగవు; ఏరాధిపతి * కపిశులతిలక. 31॥

క. మనకు నదృష్టము కలదే, ననుపమబలులై మహాత్ముల * వీరలు మూ

ర్భను మాని లేవఁగల; రీ,వును ధైర్యము మానియుండఁ * పోలునె చెవుమా!.

* హతా విర్యస్వమవ్యతి-అనిమా.

క. నను వేలు దిక్కు లేకయ, చనుదెంచినవాని ధైర్యఃసహితునిగ నొన
ర్పను జను సత్యము ధర్మంబును నమ్మిచరించునట్టి * పురుషుల కెల్లఁ. 33

*క. కలుగ దపమృత్యుభయమని; పలికి విభీషణుఁడు వేగ * పాణితలమునఁ
జలములు గైకొని యాతని, నులలితశుభ నేత్రములను * సొంపుగఁ దుడిచెఁ.

తే. ధర్మమతి యావిభీషణం * డర్శిలి సరి
మాయఁ గన్గొనఁ జేసి నను సగతుల
ధైర్యమును గల్గఁజేయ నుదకములఁ గొని
దనుజమాయాతిమోహని * స్తరణమునకు. 3౫ 1720

క. అనువగు విషయ జపించుచు, వనచరపతి కనులఁ దుడిచె * భవ్యజలములఁ
దనుజేజ్యఁ దావిభీషణుఁ, డనుకంపఁ బుద్ధిమంతుఁ * డౌనుగ్రీవుఁ. 3౬ 1721

తే. అలరఁజేయఁగఁ దన్ముఖ * మట్టై తుడిచి
యప్పటికిఁ దగినట్టిదా * చొప్పు మెఱసి
పలికె నుగ్రీవుతోడఁ దొట్రిలక యిట్లు;
వనచరేశ్వర! తఱిగాదు * భయపడ నిది. 32 1722

తే. విను మతిస్నేహదోషంబు * నను నిటు పురి
కొలువఁగా నేమిసేయుదుఁ * బలుకు మనెదొ
దాని కిది తఱిగా దిట్టి * తరుణమందు
నదియు మరణంబునకు హేతు * వగును జమ్ము. 32౪ 1723

చ. కనుక నధైర్య మీ ద్దళుల * కార్యవినాశనహేతువౌట దీ
నిని విడనాడి రామవిభుని * శరణంబుగ నమ్మియున్న యీ
వనచరనంచయంబునకు * భవ్యహితంబును గూర్చ నెంచుమీ;
యొనరువఁ జాలవే నటు న * రోత్తముఁ డెత్తఱి మూర్ఖుఁ దేలునో. 3౨౪

ఆ. అంతనటకు రాము * నరసి రక్షింపుమా
మూర్ఖుఁ దేఱినంత * మోహ మంది
యున్న మనల నెల్ల * నన్నదమ్ములు వీరు
గావఁగలరు భీతి * బోవునట్లు. 3౨౪ 1725

క. ధర నిటు శయనించిన రఘు, వరులకు నెప్పగిదిఁ దెల్పి * వచ్చు మరల నం
చురుసంశయ మొందెనో, హరివర యీనాగబంధ * మారయ రాముఁ. ౪౦

క. ఏమియుఁ జేయం జాలదు, త్కృమండనుఁ డంతమొందె * గా యనుశంకఁ
నీమానసమునఁ బూనకు, రామునిఁ దేజస్సు విడువ * రామిఁ జెలంగెఁ. ౪౦౪

క. గతజీవితులకు నీగతి, సతిశయ తేజస్సు గలుగు * టరుదుగదా; నే
మతి నెన్ని చేయఁదగు కృత్యతతులఁ జక్కఁగ నొనర్చు * దనుక హరిపతి! ౪౦

* జల్క్లిష్టన పాణినా, సుగ్రీవస్య కుభే నేత్రే ప్రమహత్త విభీషణః-అనిమా.

- చ. మనమున ధైర్యమూని వగఁ ♦ మానుము నీబల మెల్లఁ బూన్కినిం
గనునటు లూఱడింపు మీఁకఁ ♦ గల్లునె కార్యఫలం బటందువో
వనచరనాథ! యీష్టవగఁవర్యులు న న్గను లెల్ల విప్పి న
న్గొని యలయింద్రజ త్తనుచుఁ ♦ గొంతుచు నాగశభీతుడై నెఱుఁగ. ర. ౨ 1129
- సీ. భయచిహ్నములు చాలఁ ♦ బ్రబలుట నొక్క రిచెవిగోన నొక్కరుఁ ♦ చెప్పుకొనుచుఁ
బరుగె త్తఁగఁ నగుఁ ♦ భంగి రహస్యోక్తులను నాడుకొనుచుంటఁ ♦ గనఁగఁ బడెడు
నిట్టి సేనలకున్న ♦ యట్టిభయంబును జూడఁగఁ దనుచున్న ♦ వాఁడె నేను;
వనచరు లంగఱు ♦ మునుదాల్చి యవ్వలఁ బూలహారంబును ♦ నీలమణియఁ
- ఆ. బాఱవై చునట్లు ♦ భయముఁ న్యజింతుగు
గాక యనుచు దనుజఁకాంతుఁ డతఁడు
భానుతనయుతోడఁ ♦ బల్కి యాశ్వాసింది
పరుగువాఱఁ జూచు ♦ వనచరాళి. రర 1780
- క. కని నేను రావణానురు, తనయుడఁ గా ననుచుఁ బల్కి ♦ తగ నూఱడిలం
గనుజేసె; మహామాయుం, డనఁకగు నాయుంద్రజత్తు ♦ హర్షము పొడలగా.
- క. సేనావ్రజపరివృతుడై, తా నవు డాలంకఁ జొచ్చి ♦ శంద్రి, కడకుఁ జం
పూని చని యోలగంబున, దానవనివహంశరమునఁ ♦ దగు జనకునకుఁ. ర. ౩
- క. వలగొని మ్రొక్కుచును గృతాం, జలియై లక్ష్మణునిరామఁచంద్రునిఁబూన్కి
గలన వధించితి నని ప్రియ, మురంగఁ బలిక రావణానురుఁ డంతఁ. ర. ౪
- చ. దనుజలమధ్యభాగమునఁ ♦ దా విని వైదులు రామలక్ష్మణులే
గనిరి వినాశనం బనుచుఁ ♦ గ్రన్నన హర్షము పొంగుచుండెడి
గ్గన నటనుండి లేచి తనఁగాదిలిపుత్రునిఁ గొరిగిలింది యా
తనితల మూరుకొంచుఁ బ్రమఁదంబున నావిధ మెల్లఁ జెప్పుచూ. ర. ౫ 1784
- క. అని ప్రశ్న సేయుజనకునిఁ, గని రావణి నాగవాళిగణమునఁ దా నా
మనుజేంద్రకుమారుల నొ, య్యస బంధించుటయుఁ జేవ్వు ♦ లాపినవిధముఁ.
- క. తనుకాంతులు మాయం జేసినరీతిని జరిగినట్లై ♦ చెప్పెను; దగువా
త నతండు మహారథుఁడౌ, తనతనయునిమాటలు విని ♦ తద్దయు ముదముఁ.
- క. కని ముదము పొంద శ్రీరా, మునిపలనగా గలుగనున్న ♦ భూరిభయంబుగా
మనమున దిగనాడి తనూ, జనిఁ బొగడెం గొనుకొమున ♦ శుభ వాక్కులచేఁ.

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౭ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁఁ సీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులౌ రామలక్ష్మణులఁ జూపుట. ఁఁఁఁఁ

- చ. దనుజవరేణ్యనాత్మజుఁడు ♦ తాఁ జరితార్థుఁడు నొచు లంకకుం
జనిన యనంతరంబ రఘు♦సత్తమ, నీల, సుషేణ లార్తులై
హనుమయు నంగదుండు కుము♦దాహ్వాయుఁడున్ నలుఁడున్ గవాక్షుఁడున్
వనచరవర్యుఁడౌ గజుఁ డ♦వార్యుఁడు నగ్గవయుండు గంధమా
దనశరభాఖ్యు లద్భుతని♦తాంతబలుండగు జాంబవంతుఁడున్. ౨ 1738
- క. ఘనుఁడౌ ఋషభస్కంధుఁడు, వనచరపూజ్యుండు సత్వ♦వంతుఁడు నయి క్రౌ
లినశతవలియును రంభుం, డనువాఁడును బృథువు పూన్కి♦నరయుచు నుండన్.
- క. తక్కిన వనచరులంపఱు, నొక్కట పూహములరీతి ♦ నొప్పి ప్రబలులై
దిక్కుల నెల్లను గాంచుచు, మిక్కిలి యత్నములు చెలఁగ ♦ మించెడు వగలన్.
- క. తరువులు కరములఁ దాలిచి, పరిపరి నడ్డమును నూర్ధ్వ♦భాగంబును నా
తురతం జూచుచు నొక్కెడ, ధరఁ నృణములు కదల దై త్య♦తతి వచ్చునటుల్.
- క. తలపోయుచు మెలఁకువతో, మెలఁగుచు నుండంగ, నచట ♦ మిక్కిలిప్రమదం
బొలయన్ రావణుఁ డాత్మజ, నెలవునకున్ వీడుకొలిపి ♦ నెమ్మది దోఁపన్. ౪౫
- క. జనకజఁ గాపాడెడు నా, దనుజాంగనలన్ స్వనన్ని♦ధానమునకు రాఁ
గను బిలిపించెను; దనుజాంగనలుం ద్రిజటయుఁ డదాజ్ఞఁ ♦ గదలి రచటికిన్.
- క. చనుదెంచినవారలనుం, గని రాక్షసరాజు హర్ష♦కలితాత్ముండై
యనియెన్ వారలతో నా, తనయుం డారాము నతని♦తమ్మునిఁ ద్రుంచెన్. ౬౫
- క. అను నీవార్తను సీతకు, వినుపింపుం డామె మీరు ♦ వేగమ నాదా
ఘనపుష్పకమునఁ జేరిచి, చని హతులై యున్న మనుజ♦సత్తమయుగమున్. ౭
- ఆ. చూపుఁ; డెవనిదై న ♦ ప్రాపున గర్వించి
నాకు వశ్యురాలు ♦ గాక వనిత
యుండెనో యతండు ♦ ఖండింపఁ బడె నని
దీనిమగఁడు సహజ♦తో నిపుణత. ౮ 1746
- క. కనుక నిఁక సీత సంశయ,మును మాని వెతం దొలంగి ♦ మునుపటివలె రా
మునియాశ మాని తనమ్మదు, తనువును సర్వాభరణవి♦తానంబులచేన్. ౯
- తే. తగ నలంకృతయగునట్లు ♦ తా నొనర్చి
కొనుచు ననుఁ బొందఁగలదు; వా♦ల్లనులు గలుగు
జనకనుత యుద్ధమున మృతిఁ ♦ గనిన రామ
లక్ష్మణులఁ గాంచి తనయాశ♦లను వదలుచు. ౯౫ 1748
- సీ. నాకంటె గతివేఱు ♦ లేకుండుటను మది వెనుకకు మరలించు♦కొనుచుఁ దానె
ననుఁ బొందఁగల దింక; ♦ ననిన దురాత్ముఁడౌ దనుజేంద్రువచనముల్ ♦ వినుచునల్లె

చేయుదు మేమని ♦ చెప్పి వుష్పకవిమానము కడ కేగి రంశటను ననుజ
కాంతలు రావణాజ్ఞను బుష్పకముఁ గొని యాయశోకవనంబునందు నున్న

ఆ. సీతకడకుఁ బోయి ♦ రాతటి భర్తృదుః
ఖార్తయగుచు సుక్కి ♦ యవనిమీఁదఁ
బొరలుచున్నసీతఁ ♦ బుష్పక మెక్కించి
రవల ననుజలలన ♦ లామెతోడ. ౧౩౪

1749

క. అల త్రిజటను నెక్కించి ర,వల రాముని నతనసహజ ♦ బవరంబునయం
దిలఁ జచ్చిపరుండఁగ నా,వెలఁదికిఁ జావుటకుఁ జనిరి ♦ వే తోడ్పొనుచున్.

తే. రావణాసురుఁ డంత హర్షమున లంక
యందు నెల్లెడ ధ్వజపతాకాళిఁ గట్టఁ
గా ననుజ్ఞను జేసి నికామవిభవ
మలరుచుండఁగఁ గై నేయు ♦ నట్లు చేసె. ౧౩౫

1751

క. పురమున నెల్లెడలను రఘు,వరుఁ డాలత్క్రమఁడు కడఁగి ♦ బవరంబున నా
వరతనయుతోడఁ బోదాచు, గురుతరబాణముఁ చేతఁ ♦ గూలిరి నుండి! ౧౩౬

క. అని చాటించెను; ద్రిజటయు,జనకజయును బుష్పకమునఁ జని యిలఁబడి యు
న్ననిఖిలవనచరబలములఁ, గనియెన్ మఱి యందు దనుజఁకాంతు లలడుచున్.

చ. మనముల సంతనంబు దగ ♦ మానితరీతుల నుంటయున్ పగల్
గని హరివీరు లెల్ల రఘుఁకాంతులపార్శ్వములం గలంగుచున్
గనులను బొప్పవూరములు ♦ గాఱఁగ నుండుటయుం గనుంగొనెన్;
జనకజ యంత భూమిషయి ♦ శాస్త్రనభీకగులౌ రఘూత్తముల్. ౧౩౭

1754

మ. శరపీడం గని కత్తళంబులు చనన్ ♦ జానంబులున్ జాటి యా
ధరణిం దూలఁగ సాయకావళుల గాత్తంబుల్ మహర్థింగనన్
శరజాలాంతరమందు బాణమయమా ♦ శయ్యం దగం బవ్వలిం
చి రహిం బొల్పకయుండఁ జూచె వగలం ♦ జిత్తంబు భీతిం గనన్. ౨౦ 1755

చ. జనకజ యందు వీరులయి ♦ సారసవత్త్రవిశాలనేత్రులై
మనుజమహేంద్రులై తనరు ♦ మాన్యుల భ్రాతల నగ్నిపుత్రులై
తనరు విశాఖుస్కంధు నరితప్పక పోలుచు బాణతల్పముం
దును శయనించి వల్లటిలి ♦ ధూళిని బ్రుంగిన వారిఁ గాంచెదాన్. ౨౧ 1756

క. కని యానరవద్యుల నా,ర్తిని బొందుచు దుఃఖపడుచుఁ ♦ దీప్తనినాదం
బున నేడ్చెఁ జాలసే పా,జనకజః యనవద్యదేహ ♦ నతి యావేశన్. ౨౨

ఆ. అసితనేత్రములను ♦ నారఘురాముని
నానుమిత్రతనయు ♦ నవనిఁ బొటలు

చున్న వారిఁ గాంచి ♦ క్రన్నన విలంపించె;
సంత శోకబాష్పహతయు నగుచు. ౨౩

1758

చ. సురలవలెం బ్రభావమున † శోభిలు నారఘవర్యులన్ సహా
దరులను గాంచి చచ్చిరని † తా మదినెంచుచు దుగిఖవాద్ధిలో
నిరతము మున్లుచున్ వికచఃసీరజనేత్రము లాకులంబులై
పరఃగఁగ నిట్లుపల్కెఁ దనఃభాగ్యవిహీనత కాత్మఁ గుందుచున్. ౨౪ 1759

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౮ - వ సర్గము.

—ఁఁఁఁ సీత దుగిఖించుట. ఁఁఁఁ

చ. తనపతి రామచంద్రుఁడు నిఁతాంతబలుండగు లక్ష్మణుండు నా
యని మృతి నొందుటం గనుచు † నాజనకాత్మజ! శోకయుక్తిమై
మనము తపింప జాలిగనుఁమాటల నిట్లని యేడ్చె; సక్కటా
మును ననుఁ గాంచియే సుగుణఃముఖ్యులు భావివిదుల్ మహాత్మకుల్. ౧

క. *సాముద్రికలక్షణముల, నేమంబున నెఱిగినట్టి † నిశ్చితమతు లీ
భూమిని బుత్రిణి, పతియుత, యశా, మానినియీమెయనుచుఁ నాడిరొవూన్కిన్.

తే. అట్టి జ్ఞానులు నీరాముఁ † డంతమొందు
టను నసత్యము చెప్పిరి; † మునుప దెవ్వ
రీమహాత్ముని నాభర్త † నింపుమీఱఁ
గనుచు హయమేధముఖ్యయాఁగముల నితఁడు. ౨౪ 1762

క. ఒనరించుననియు సత్రము,లను గావించునని తగువిఁలానంబునఁ జ
క్కని పల్కులు వల్కిరొ యా, యనఘులు సుజ్ఞాను లీతఁ † డంతంబొందన్.

క. అన్యతము చెప్పినవారే, యనదగుదురు; దైవవేత్తఁతా బ్రాహ్మణు లొ
య్యన నేను వినుచునుండఁ, గను నాసమ్ముఖమునందుఁ † గలకాలంబున్. 3౪

తే. నిత్యమంగళవతియగు † నెలఁత యీమె
యనుచుఁ బల్కిరొ యాజ్ఞాను † అన్యతవాదు
లైరి రాముఁడు హతుఁడౌట; † నేరు నన్నుఁ
గాంచుచున్ వీరభూపతిఁకాంత వగుదు ౪ 1765

తే. ధన్యురాలవు నీవని † తగఁబలికిరొ
జ్ఞాను లవ్వార లీరఘుఁనత్తముండు
హతుఁ డిచటనౌట నన్యతంబు † ననువదించి
నట్టివారైరి గా; యన్తఁదంఘులందు. ౫ 1766

క. సరసిజరేఖ లివే యి,క్కరణిన్ గన్పట్టెడున్ నిఁకామం బిలనీ
సురుచిర రేఖలు గలనుం,దరులు మహారాజునకును † దారలె యగుచున్. ౫౪

* ఊచు ర్లక్షణినో యే మాం పుత్రి ణ్యవిధవేతిచ-అనిమా.

సీ. వారితోఁగూడి యపారలక్ష్మిఁగూర్చు సామ్రాజ్యమునయందుఁ • బాగురీతి
నభిషిక్తలే యాదు రటయన్వినాయఁదు శేరినప్ప ములఁద్యోనోయెఱుంగ;
దార్భాగ్యవతులగు • తరుణు లేలక్షణములఁ గూడి నై ధన్యఁఫలము నొందు
దురొ యట్టి విధములౌ • దుర్లక్షణము లెంక పరికించినను గనఁబడెనున్న

తే. వకట! నాయందుఁ గల్గిన • యఖిలభక్త
లక్షణములు గన నిష్ఫలంబు లయ్యె;
ధ్వజముభేతరబహుచిహ్నఁ • వారయున్
ములగు నీవద్ద రేఖలు • తలఁచి చూడ. ౭౪

1769

తే. పద్మగలనను నీయర్థఁవరమా సాగ
ముగన చెల్లించునని శాస్త్రములఁ గనఁబడె
నిచట రాముఁడు హతఁ డౌట • నివ్వ నాశ
మాత్రమే నిష్ఫలము లయ్యె • చూట లే. ౮

1769

సీ. కుసులు నూత్నంబులునుగుచిరములు సమంబులునయి నల్లఁగఁబోలుదురాఱు
చున్నవి, కనుబొమలొండొంటితోఁగూడ కున్నవి నాదంభులొచ్చు మిగుల
వృత్తంబులై తగి • వెండ్రుకలే లేక వటలెను నిదె పునఁవగున మిగు
దట్టముగాఁ గూడి • తనరాదుచున్నది శంఖమునఁగను • జను నయనయు
గప్రాంతభాలభాగంబులు నయనముల్ పడకరోసువులు గుంభములు నుచి
తంబులై యున్నవి; • తగినట్లు గుంప్తనై పునఁగునఖంబులు • పునాదుచిరి
ములునయి నాచేతిఁకొలఁదికిఁ నగినట్లు ననుములై యున్న వీ • న్ననగాఁ నవి
రళములై ప్రభువులై • లలితనిగుక్కచూచుములై యున్నవి • సొంపుగల్గు
నాభిచుట్టును సమాన్వతిఁ గాంచి యంతరముందు నిన్నంబులుయలుగుచున్న
దురము పార్శ్వంబులు • పగఁగుచున్నవి కంఠంబులు పున నామేనివర్గ నుమల
మణివలె న్వచ్చమై • గణనకు నెక్కుయఁ గనఁబడుచున్న దీతనురూపములు
మెత్తగానున్నవి • మించుశాస్త్రజ్ఞు లీపాదాంగుళంబులు • పదియఁ బాద

తే. తలములును జక్కఁగా నేలఁ • దాఁగి యుంట
నన్ను శుభలక్షణాధ్యగా • నన్నుతించి;
రట్టె పృథులయవాఖ్యరేఖాన్వితములు
కరపదంబులు నడుమ యంతరములేక. ౧౨౪

1770

క. తనదుచు సమధికకాంతిం, గనియున్నవి; విప్రవరులఁ • కన్యాచిహ్న

1 శంఖే శేత్రే కరా పాదా-అనిమా. శంఖే-శేత్రప్రాంత్యధూతిః-లాటవాల్చ్య, అని
వాఖ్య. 2 భాలశబ్దమునకు ఫాలమని దాక్షిణాత్యపాశము. ఈశబ్దము మేదికోశమున భాదివర్గమున
నున్నది ఫాదివర్గమున నెందును కర్పఁబడలేదు. భాం లాతీతి అనివ్యుత్పత్తిచే నిది భాలమేకాని ఫాల
ముకాదని తోచెడు. ఫాలమనట దాక్షిణాత్యపాశ మిల్లుపాధువో పెదకవలయ.

శిని దెలిసినవారలు ననుఁ, గని మందస్థితనుగాఁగ ♦ గణుతించి రొగిన్.

క. పెనిమిటితోడం జెలఁగుచు, ననుపమరాజ్యపవమందు ♦ నభిషేకం బీ
వనిత గనునంచు దైవ, జ్ఞానికర మపు డనియె నది యనత్యం బయ్యెన్. ౧౪

తే. సహజుల వీర లాజనస్థానమందు

నంతటను నన్ను వెదకుచు ♦ నవల నాదు

స్థానము నెఱింగి నాకయి ♦ దాటరాని

జలనిధిని దాటి తుదకు నీస్థలమునందు. ౧౫

1773

క. తుపోయ గోష్ఠదాకృతి, వెలసిన యీదనుజమాయ ♦ విధి ప్రతిహతియుం
గలిగినకతమునఁ బడి రీ,యలఘులు రాఘవులు వారుఁకాస్త్రవరంబున్. ౧౬

క. అనలాస్త్రము నైంద్రాస్త్రము, నసిలాస్త్రము బ్రహ్మశీర్ష ♦ మనునస్త్రముఁ బొం
దినవారుగాదె; యయ్యవి, చనియె నదెప్పటికి విగతసారము లగుచున్. ౧౭

క. మాయఁగొని యింద్రజిత్తని, నేయెడలం గానరాక ♦ యింద్రోపములై
నాయాధారములై తగు, నీయనఘులఁ జంపె నాకు ♦ నెది దిక్కునికన్. ౧౮

క. అని శ్రీరాఘవు దృక్పథమునఁబడిన విరోధి యెంత ♦ మొనగాఁడై నన్
గనువాఁడై న మనోజనమును బ్రాణములుండ మరలి ♦ ముందటిస్థలికిన్. ౧౯

చ. అరుగఁగఁ జాలునే మఱియు ♦ నద్భుతబాహుబలాఘ్యుడై న భూ
వరుఁ డనుజాన్వీతుండయి యభవ్యగతిన్ హతుఁడై దురంబునన్
ధరణిఁ బరుండినాఁడు గద ♦ దాననె కాల మొనర్పరానిదై
బరువగుకార్య మేదియును ♦ బాగుగ నెంచినఁ గానరాదిలన్. ౨౦

1778

తే. దైవమును గెల్వ నెంతయుఁ ♦ దరము గాదు;

జాలిఁ బుట్టించు స్థితిఁ జూడఁ. ♦ జాలియున్న

యత్తగారిని గౌసల్య ♦ నాత్మలోనఁ

దలఁచుకొనునప్పు నామహోదారు రాము. ౨౧

1779

క. ఘనబలశాలిని లక్ష్మణు, నను నాజనయిత్రి నామనంబునఁ దలపో
సి ననున్ దుఃఖం బంతగఁ, గనఁబడ; దాసాధుశీల ♦ కౌసల్య మదిన్. ౨౨

క. వనవానప్రతమును జ, క్కనిగతిఁ బదునాలుగేండ్లు ♦ గావించి ధరా
తనయయు లక్ష్మణరాములు, చనుదే నే నెపుడు చూడఁ ♦ జాలదునొ కదా.

క. అని నిరతము చింతించుచుఁ, గనుచుండును మార్గమనుచుఁ ♦ గామిని యేడ్చెన్
జనకజ యిటు పలవింపం, గని త్రిజట యనంగ నొప్పు ♦ కర్బురసతి తాన్.

తే. పలికె నిట్లని; దుఃఖంపవలదు దేవి, నేడు నీపతి బ్రదికి యున్నాఁడు సుమ్ము
తల్లి! యీయన్నదమ్ము లీధారణీశు, లైన శ్రీరామలక్ష్మణు ♦ లరసిచూడ. ౨౩

క. జీవించి యున్నవారని, భావంబున నమ్మఁ జేయ ♦ స్పష్టములగుచున్

వేవిధముల ననుభూతము, లై వజ్రలెడు కారణములు * నగపడునాకుఁ. ౨౩
 క. వానిం జెప్పెద వినుమా!, నీనాథుఁడు నిహసఁడగుట * నిక్కమెయైనఁ
 మానిని! యోధులముఖములు, గానంబడ విట్లు క్రొధ * లిశము లగుచుఁ.

తే. హర్ష పర్యుత్సుకములుగా * నగపడవిటు;
 జానకి! యీరఘూత్తముల్ * చచ్చియున్నఁ
 బుష్పకం బనుపేర నొప్పుచును దివ్య
 మైన యీవోయమయాన మనూహరీతి. ౨౪ 1786

క. నిను నిట్లు దాల్చియుండదు; వినుము వ్రధానుఁ డగునట్టి * వీరుఁడు హతుఁడ
 యైనయేని యట్టి నేనలు, మనముల నుత్సాహ మహా * మ్రాస్పదించుఁ గడుఁ.

తే. యత్నముల వీడి జలముల * యందు నోడ
 నడపుమానిసి లేనట్టి * నొకరీతి
 యుద్ధములలోనఁ దబ్బిబ్బు * లొందుచుండఁ
 దమకు నాధారభూతుండు * ధరణిఁ బడుట. ౨౬ 1788

చ. వనచరసైన్య మిద్ది బలవంతముగాఁ దగి నొట్టుపాలునుం
 గనక భయంబు నొంకక ని * కామముదంబున రానులక్ష్మణుల్
 గనరు వినాశనంబని త * గఁ వచియించితగాడ నీకు నా
 ఘనులను గాచుచున్నది; ను * ఖంబుగ జ్ఞేయములైన గుర్తుల
 వనరుహమిత్రవంశజులు * వర్ణి తకీర్తులు ప్రాణము క్కులే
 యని మదినమ్మకంబు గన * వమ్మ! రఘువ్రతరుల్ సజీవులే
 కనుఁగొనవమ్మ! మైత్రిమెయిఁ * గాంతరొ! యింకగ నొక్కఁజచ్చుదా
 న; * ననృత మింతదాఁకను మ * నంబున నైన వచింపలేదు నూ!. ౨౮ 1789

క. నే నికముం దెప్పటికిం, గాని యబద్ధమును జెప్పఁ * గఁబాసను నో
 జానకి! పాతివ్రత్యము, చే నుల్లాసమును గూర్చు * శీలవతివినుమా!. ౨౯ 1790

క. కనుకనె నీయం దెంతయు, మన ములరెడు నాకుఁ ద్రిదశ * మాన్యవి తోడ్పా
 టును గని దేవాసురు లే, వున వచ్చిన వీరి గెలువఁ * బోల దనిమొనఁ. ౩౦ 1791

తే. బ్రదికియుంటకు గుర్తులొ * బలముఖప్ర
 సాదముఖలక్షణములను * జక్కఁగాంచి
 యట్టికల నప్పు నేఁగాంచి * యరసి నీకుఁ
 జెప్పితిని మైథిలీ! నే వ * చించినట్లు. 30 1792

క. అనుపమసుమహచ్చిహ్నము, లను వీనిని మెల్లఁగా ని * లాశనయా! నీ
 వ్రను జూడు మూర్ఖమున్దిన, ఘనమతుల * వీరివనన * కాంతి విడదుమా!. 31

* అస్థిరిం నో క్తపూర్వం మే నచనశ్చే జాచన-అనిమా.

- క. ఆయున్ను చెల్లి యనునము, దాయములను బాసియున్న ♦ తనుధారులకే
యేయెడలఁ బ్రాయికంబుగఁ, బాయును ముఖకాంతివికృతిఁబరఁగుం జమ్మి.
సీ. జానకీ! రామలక్ష్యణవిషయంబున నిట్లు శోకంబున ♦ నిందు ముఖవి
కారంబునొందకు♦వారుచచ్చిరటంచుభ్రమను బూనకు మింక♦స్వాంతమందుఁ
గుందుఁ బొందకుమ యీక్షోణీశపుత్రులుజీవించియుంటకుఁ ♦ జెల్లుఁగాని
యది యశక్యమ్ము గా♦దనియె; నింతట సురకన్యకవంటి యాక్షమతనూజ
తే. త్రిజట చెప్పినమాటలతీటు వినుచు, నంజలింబట్టి నీవన్నయల్లె వీరు
బ్రదికియుందురు గాకని ♦ పలికె; నంతటను మనోజవపుష్పకంబును మరల్చి.
క. దీనాననయై తగునా, జానకినిం ద్రిజటతోడ ♦ సరగునఁ బురికి
దానవకాంతలు గొనిచని, యా నెలఁతను ద్రిజటతోడ ♦ నందుండి తగన్.
క. అవరోహింపం జేయుచు, జవమున నావనముఁ జేర్చి ♦ సమధికమగు పూ
న్కి వఱల రక్షించిరి; ది,వ్యవనం బది వివిధవృక్షబహుళం బగుచున్. 31
చ. దనుజమహేంద్రకేళికి నితాంతము యోగ్యము నొచు నొప్పె నా
వనము నశోకనామకము ♦ వారిజనేత్రయుఁ జేరి సంగరం
బున నల రామలక్ష్యణులఁ ♦ బోలఁగఁ జూచినరీతినిన్ మనం
బునఁ బరిచింతసేయుచును ♦ *భూరివిషాదము నొందె నచ్చటన్. 32 1798

నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౯ - వ సర్గము.

అయ్య రాముడు కొంత తెప్పటిల్లి లక్ష్యణుని గాంచి దుగిఖించుట. అయ్య

- క. వనచరతిలకులు సుగ్రీవునితోడం గూడి బలము ♦ పొంగఁగఁ వగియుం
డినవారయ్యును సంగర, మున ఘోరభుజంగబంధముల బద్ధులైయె. ౧
క. ఉరగంబులవలె నూర్పులు, పరిపరి వెలిఁబుచ్చుచున్ విభంగముగా నె
త్తురుగాఱ రామలక్ష్యణు, లురుచిత్తులు భూమిఁబండి ♦ యుండఁగ వారిన్.
క. పరివేష్టించుట వగలం, బరిపూర్ణులు నగుచునుండ; ♦ పరవిక్రముడై
పరఁగెడు రాముండు తదవ, సరమున నహిపాశరూపశరబద్ధుండై. ౨౪ 1801
క. బలవంతుడు ధీరుడునై, చెలఁగుటచే మూర్ఖుఁ దేటె; ♦ క్షీతిఁబడి బాణం
బులు మిగులఁ గ్రుచ్చుకొన నిమ్ముల రక్తముగాఱ దుగిఖమునుబైకొనఁగన్.
తే. దీనవదనంబునం దగి ♦ మాననీయుఁ
డైన తమ్ముని లక్ష్యణు ♦ నపుడు గాంచి
యాతురుండయి విలపించె; ♦ నార్తి నాదు
తమ్ముఁ డని నిర్జితుండయి ♦ ధరఁ బరుండ. ౪౪ 1803

- క. కనుఁగొనుచున్నాఁడ నె యిఁక, జనకజన్మో నేమిఁచి? యొసంగెడు ప్రాణం
బునుగూడ నింక నేటికి, నని వేరసిన యెడల నీసంఘటి పడెతునక. ౫౪
- క. సంపాదించఁగవచ్చును, దెంపున సచివుండఁ యున్నధీనుఁడనగు నీ
తెంపటి లక్ష్మణువంటి నిలింపనముక భ్రాతఁ బొందఁజే నెట్టులెనక. ౬
- తే. అలనుమిత్రను నానందఁజలితఁ జేయు
నీతఁడే మృత్యువును బొందెనేని నేను
వానరులు వీరు చూడంగఁ జూడమును
వదలువాడ; నయోధ్యకుఁ జవ్వంగఁ బోయి. ౭ 1808
- క. జననికిఁ గౌనల్యకు నే, నునిచెచ్చుదు? గైకఁ గొంచి యునుజగులకిది యే
మనిపల్కుదు? నేనొనఁడనె, చనుదునయే గెన్ననుతిని యాడఁ దెలియఁగక.
- చ. యమమున సంతనంపడుచు యానితచిత్త సుమిత్ర, యాశ్చర్యం
గనుఁగొనలేక శద్విధముఁ గ్రన్నన నే వచియింఁగఁ వగక
విని గతవశ్చయై వణఁకి వే శిపియించెడు నావుపోల్కిగా
గను, గురరీవిధంబునఁ నగక గొననేయుచు నుండ నయ్యెడక. ౮౪ 1808
- క. ఏమనుచు నూఱడింతును, నేమని శత్రుఁ యీ గీర్తి యనఁగుభరతు నే
నేమాటలఁ బలుకుదు; న, నేమఱియ కాననమున యేతెంచి తమిక.
- క. పరిచర్యసేయు నాసో,దరు లక్ష్మణు విడిచి యొంటిఁ దరలి పురికి నే
నరిగిన సుమిత్ర నీసో,దరుఁ డక్కడ వచ్చుఁ గాద యా మును నీతో. ౧౦
- క. అనుచు నిటు లుపాలంభిం,చిన నెట్లు నహించి యుందుఁ జి శ్శమున నయో;
మనియుండ నివ్వనడి నిఁక, దను విచ్చటనే శ్విజంతుఁ యింపడి కడఁక.
- క. వనమునకుఁ లక్ష్మణుఁ దో,డ్కొనివచ్చెను దుష్కృతింబుఁ గూర్పంగల యీ
పని నొనరించితినే చీ, యనార్యుఁడను బెక్కుమాట యననేల యింక.
- క. నాకొఱకుఁ గాదె లక్ష్మణుఁ, డీకరణక ధరఁ బనుండి యిప్పు గతాయు
శ్రీకుండ్ల యున్నాఁడని, భూకాంతుం డిడ్చి శిష్యుఁ బొడఁగని యనియెక.
- తే. నేను దుఃఖించుచుండఁగ నీవనిశము
చక్కఁగా నూఱడింతువు యమసుపురికి
నీవు చన నింక వగపాలు నేను గాఁగఁ
బలుకఁ జాలవుగద గుణఁవారిరాళి. ౧౩ 1814
- క. దురమున నెవఁ డిత్తఁగ, గురులను విధియించి వార యామిసి బడిని
ర్భరశక్తిఁ జేసెనో యా, వరవీరుం డీధరిత్ర వైరి హతుండ్ల. ౧౩౪ 1815
- క. పడియున్నవాఁ డయో; యీ,తఁ డిప్పు డిటు రక్తసిక్తఁడనుండై శరముల్
గడునాటియుండ నిచ్చట, బడి గూళరశ్మిగుందు వైరులు నవ్వక. ౧౪

తే. అస్తమయ మొందు భాస్కరుఁడనట్లు వెలయు
చున్నవాఁడు; శరవ్రజ ఁ మొగిని మర్క
ములను నెల్లెడ నాటుటఁ ఁ బలుకనేర
కున్నవాఁ డక్కటా! చెప్పఁకున్న నేమి. ౧౫

1817

*క. ఈతనిదృగ్రాగంబున, నేతనువున నితనికున్న ఁ యీబాధలు నా
చేతస్సనకుం దెల్పెడు, నీతటి, గురుకాంతిగల్గు ఁ నీతం డెలమి. ౧౬ 1818

చ. వనమున కేను వచ్చుతటి ఁ వారక న న్నెటువెంబడించి వ
చ్చెనొ యటు లేను నంతకుని ఁ జేరఁగ నీతఁడు పోవునప్పు డీ
తనివెనువెంటఁ బోయెనను; ఁ దత్పరుఁ డీతఁడు బంధుజాలమం
దనిశము నేమ మూని నను ఁ నాదృతిమీఱఁగ వెంబడించుఁ జూ!. ౧౭

నీ. ఈలాటిమహనీయుఁ ఁ డిపు డనార్యుఁడనగు నాదుర్ణయములచే ఁ మేదిని నిట
దురవస్థ నిట్లు పొంఁదుచునున్నవాఁడయో; విక్రమాధ్యులలోనఁపిరుఁడితఁడు
తానెంతదోషంబు ఁ మానసంబున నొందెనేని నాతోఁ బ్రీతిఁలేని యట్లు
పలుకులనుంగాని ఁ పరుషోక్తులంగాని పలుక నే విన లేదు ఁ పంతమూని

తే. యొక్కతఱినై న; నీవీరుఁ ఁ డుక్కు మిగిలి
కరయుగంబున నొప్పియుం ఁ గరసహస్ర
మునఁ జెలంగెడుకా ర్తవీర్యునిని మించుఁ
బంచశతబాణములు గూర్చి ఁ వైచు నపుడు. ౧౮

1820

క. ధనువునఁ బంచశ తేషువులనుగూర్చి యతండు కరవిఁలాసము మీఱం
గను వైచు నంతలో నీ,యనూనవిక్రముఁడు శరము ఁ లన్ని విమచుఁజూ!. ౨౦

క. కనుకనె బాణాస్త్రములం, దనూనమగుశక్తి నధికుఁ ఁ డాతనికంటె
ఘనమతియకా శతమఖు విశి,ఖనికరములఁ గూడఁ గొట్టఁగలవాఁ డెవఁడో.

తే. అట్టి లక్ష్మణుఁ డతిమృదు ఁ వై నశయ్య
పయిని శయనింపఁ దగినవాఁడయియు నిపుడు
వైరిహతుఁడయి ధరణిపైఁ ఁ బండియున్న
వాఁడు; నే నవ్వీభీషణుఁతోడ నపుడు. ౨౧

1823

క. నినుఁ బతిసేసెద దనుజుల, కని పల్కితి నట్లుచేయ ఁ నైతిఁ గనుకఁ జె
ప్పిన బొంకుమాట తప్పక, ననుఁ గాల్పం గలదటంచు ఁ నానాగతులక. ౨౨

—ॐॐ { రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధకుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు } ॐॐ
వాసరుల నాపి రామునొద్దకు వచ్చుట.

ఆ. పలికి పలికి; వ్లనగఁపతిని సుగ్రీవునిఁ, గని వచించె నిట్లు ఁ వనచరేశ
యీక్షణంబ తరలి ఁ యిటనుండి కిష్కింధ, కరుగఁ దగును నట్లు ఁ లరుగ వేని.

క. నే నిట లేకుండుటయుం, దా నెఱిగి నశాసనుండు * వర్పబలయతుం
డై నిన్నుఁ దరిమి కొట్టును; నూనుని నంగదుని సఖుని * తొరవితతుఁగ.

తే. నలుఁడు నీలుఁడు లోనగు * ఖలజనాంత
కరులుగాఁ దగు కవులతో * నరినధీశు
దాటుమా; హనుమయును యుద్ధమున నొగులు
చేయలేనట్టి కార్యముల్ * చేసినాఁడు. ౨౮౫

1827

సీ. జాంబవంతుండు ఋక్షస్వామి, యాగవాక్షుండు గోలాంగూలఁకూటవిభుఁడు
సమరంబొనర్చిరి * సంతసించితి నేను; నంగిదుండును మైందుఁదాన్వీవిదుఁడు
నని యొనర్చిరి, యుద్ధమును ఘోరరీతిఁ గేసరియు సంపాతియు * సల్పినారు;
గవయ, గవాక్షులు * గజశరభులు మఱియిది నానరివీను * లెల్ల నాదు

తే. విషయమై ప్రాణములన్లెన * విడువఁబూని, సంగరం బొనరించిరి * నకలకీళ
పాలకా! యేమొనర్చిన * నేల? కడికు, * దై నమును మీఱమి న్న్యూల * శరముగాదు.

చ. అరిజననూదనా! వనచరాధిప! నచ్చెలి యెంశమాన, మి
క్కరణి నొనర్పఁగాఁ దగునొ * కాదన కంశటికార్య మీవు ధ
ర్మరతిని గాంచు శీలమున * రాజులువాడవు గాన ధర్మమే
వరుస నశించెనో యనుచు * స్వాంతమున * భయమంది చేసి తి
వరసియె ధర్మమూలముల * నంచు వచించి కపీశ్వరాభిశోగ. ౨౮౫ 1828

చ. వనచరవీరులార! యెటునంటి యవస్థలకై న నోర్చి మి
త్రునివనిఁ జేసినార లింక * దోచిన మట్లు చనుండు నేను మీ
కనుమతి నిచ్చినాఁడ; నన * నాన్లవగేంద్రులు గాముఁ జీడ్వఁగా
విని వగ నటు లెఱువడ * వీడిరి నేత్రజలంబు లాడులె. 30౫ 1830

క. కరమున గగఁ దాలించి యా, తరుణమున విభీషణుండు * శర్పలముని ని
ర్భరశక్తి నిలువరించుచు, స్వరవడి శ్రీరాముఁ డున్నస్థలముం జేరెగ. 30౫

క. నీలాంజనచయమట్టులు, గ్రాలెడతనువునను వచ్చు * క్రవ్యాదవగు
శీలయుతు నవ్విభీషణు, నోలిం గని వ్లవగవయ్య * బుగుబలులయ్యెగ. 3౨

తే. పరుగులెత్తిరి రావణి * మరలవచ్చె
నేమొ యనుభీతి; ప్రేవ్వల * నెల్లమాని
యవగతజ్ఞానులై సమరాంగణరజ
ములను బొరలుచు శరతల్పములఁ బరుండి. 3౨౫ 1838

క. కనుఁగొనరానట్టి యవస్థను బొందిన రాఘవుని * దాఁ గన వచ్చె
దనుజేంద్రుఁ, డంత రాఘవు, లని నిలఁబడి యుండుటయును * నాతనిరాకగ.

ఆ. కాంచి యింద్రజిత్తు ♦ కడఁగి వచ్చెనొ యేమొ
యనెడు శంకనొంది ♦ యనిలహతము
లైన ఘనములట్టు ♦ లతిశయవ్యధనొంది
రట్టి యవసరమున ♦ నార్తులగుచు.]

1835

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

❧ { విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట. } ❧
గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట.

క. అంత మహాతేజుఁడు బల,వంతుఁడు కపిరాజు వ్లవగ♦వాహినులు భయ
స్వాంతముల నపుడు పాటుట, కెంతయుఁ దగుకారణంబు♦నెఱుఁగకత్వరతోఁ.

క. వనచరులం గని తా ని,ట్లనియెన్ మనసేన యిద్ది ♦ యంబువులం దొ
య్యనఁ బ్రతికూలమహానిల,మున హతమా నొకరీతి ♦ మోములయందున్. ౧

తే. దైన్యముం దోఁప వ్యాకులత్వమును గనియె
నేలొకో యని ప్రశ్నింప ♦ నెదుటనున్న
వాలితనుజాతుఁ డంగదుఁ ♦ డాలకించి
వలికె నిట్లని సుగ్రీవుఁకలఁత దీర్ప. ౧౪

1838

సీ. దశరథభూవునాత్మజులు మహాత్ములునగు రాఘవుండు మహాబలుఁడగు
నాలక్ష్మణుండు దేహముల బాణంబులు కడు నాట రక్తసిక్తతనులగుచు
శరత్పములయందు ♦ శయనించి యుండుట గనలేదె నీవిప్లు ♦ కారణ మిది
తప్ప వేటొకటి యిత్తటి లేదు నాన్ వనచరపతి పుత్రువచనములు విని

తే. రఘుకుమారకు లిట్లు ధరంబరుండు
టందులకుఁ గాదు హేతువం ♦ చరయలేదు
భయనిమిత్తము వేటొండు ♦ పరఁగియుండ
వలయు దీనికి నేలన ♦ వరుసవినుము. ౮

1839

క. వనచరులు వీరు వదనము, లనూనదుఃఖమును జూప ♦ నతిభయము తగం
గను లట్టె విప్పి చూచుచు, ననికిం దగుతరుళిలాది♦కాయుధతతులన్. ౮౪ 1840

ఆ. పాటవై చి యెటకొ ♦ పరువెత్తుచున్నారు
కనుము వీర లొకనిఁ ♦ గాంచియైన
సిగ్గుపడక వెనుక ♦ స్థితిని జూడక వేగ
చనుట కుద్యమించి ♦ సాధ్వసమున. ౫౪

1841

క. ధరఁ బడియుండిన వనచర,వరులను దాఁటుచును బోవు♦వార లదిగొ యెం

హారులను నీడుచుకొనుచు, గరగురు దిదియనుచు నుండఁగా నంతటిలోఁ,

క. కరమున భీకరమా గగ, ధరియించి విభీషణుండు † తపనజ నాశీః

పరివర్ధితుఁ జేయుచు రఘు,వరుఁ గాంచెఁ గపివగుండఁ † బరనన ములరఁ. 2

తే. అవిభీషణుఁ గాంచి యాహరిబలములు

భయము నొందుట నెఱిగి గూఁపగిదిఁ బలికె

జెంత నిలుచున్న యాహరిబఁనంతుఁ జూచి

యలవిభీషణుఁ డిదె యట † నగుగుఁజెంచెః ౮

1844

క. హరివరు లీతనిఁ గనియే, పరుగెత్తుచునున్నవాగు † భయమున నశకం

ధరపుత్రుఁ డింద్రజిత్తును, పరిశంకను మిగులభీతి † బసలెను వీరల్. ౯

1845

క. నానాదిక్కులఁ బాటుచు, దీనులునై యున్నవాగు † శేకున నీవీ

వానకుల నిల్వరించుచు, దానపుఁడు విభీషణుండు † ధైర్యము మెఱయఁ.

తే. అరుగుదెంచినవాఁ డిదె † యంజెకాని

యింద్రజిత్తుని మీరెన్న † నేలయనుచుఁ

బలుకుమా; యని నుగ్రీవుఁ † డెరిమిఁ జెప్ప

భల్లుకేశ్వరుఁ డాహరిబఁనంతుఁ డవుడు. ౧౦॥

1847

క. పరుగెత్తుచున్న యావన, చరులకు నడ్డమయి నిల్చి † సరిపోక్కుల నె

ల్లర నూఱడించె; భల్లు, కరమణ నూక్తులను వినుచుఁ † గపివగు లెల్లఁ. ౧౧॥

క. చనుదెంచిన యాతనిఁ గ, న్నొనుచు విభీషణునిఁ గాఁగ † గుఱుడించి భయం

బును మాని యంత సంభ్రమ, మును విడిచనుదెంచి రటకు † మానుఁజటిరీతిఁ.

ఆ. ధర్మచిత్తుఁడైన † దానవపతి యల్ల

దాశరథులదివ్యతనువులందు

శరము లంటియుండు † చందముఁ గని వ్యాకు

లేంద్రియుఁడయి మదిని † నెట్లా కలఁగె. ౧౩

1850

క. కరమున జలములు గొని రఘు,వరు, కనుల్ దుడిచి మిగుల † వగ మనసెల్లఁ

దురటిల్ల నేడ్చె గట్టిగఁ, బరమాస్తుండగుచు నెట్లు † పలికె గలంతఁ. ౧౪ 1851

చ. ఇరువురు వీరు సత్వయుతు † లెంతయు విక్రమధుర్య లున్నజుల్

దుర మొనరింప సంతనముతోఁ దగియుండినవార లౌదు నీ

వరునఁ జెలంగియుండు దురఃపథును నీగతిఁ బొందినాగు క

ర్బురు లిటఁ గూటయుద్ధమును † బూని యొనర్చిసకారణంబునఁ. ౧౫ 1852

క. వీర, లక్ష్మత్రిమనంగర, శూరులు గావున నె వీరిఁబొప్పెఱిగి మహా

క్రూరుఁడు నాభ్రాతృసుతుం, డీరవమునఁ గనటయుద్ధమే యొనరించెఁ. ౧౬॥

క. జనకునికడుపుం జెఱువఁగ, జనియించిన దుష్టబుద్ధి † శక్రుని నోడిం

చినరావణి కృత్రిమబుద్ధిని వంచించెను మహామతిస్థిరులఁ గటా. ౧౭ 1854

చ. శరములు దేహవర్యముల ♦ సాంద్రముగా వడి జొచ్చియుండ నె
త్తురు లొగి గొలుచుండ నిల ♦ దొడ్లుచునుండుట ముండ్రపందుల
ట్లరుదుగనున్నవారు గన; ♦ సక్కట! యెవ్వరివిక్రమంబు నే
శరణమునొంది సంస్థితిని ♦ జక్కగ గాంచగ గోరి యుంటిన్. ౧౭ 1855

క. పురుషవరేణ్యులు వారిరువురు దేహమువీడ నిద్ర ♦ బోయినవారి
త్తురుణమున నామనోరథ, ముగురాజ్యప్రాప్తి గోరుచున్నది చెడియెన్. ౧౮

తే. ఇంక జీవించియున్న నా ♦ కేవిపత్తు
గలుగు నావైరి రావణు ♦ డెలమి దనప్ర
తిజ్ఞనుం దీర్చికొనియెను ♦ దీతెనతని
కాంక్షితంబెల్ల నిప్పటి ♦ కారణమున. ౧౯

1857

చ. అని విలపించుచుండ బ్రవ ♦ గాధిపుడై ఘనసత్వయుక్తుడౌ
వనచరపాలకుం డతని ♦ బాగుగ గొంగిట జేర్చి యిట్లనెన్
విను నునురేంద్ర! ధర్మముల ♦ పృత్త మెఱుంగుదు వీవు రాజ్యమొ
య్యన దమి బొందగ గల వ ♦ హార్యవిభూతి నసంశయంబుగన్. ౨౦

క. ననుజేంద్రునకున్ దత్తను, జనకున్ వాంఛితము తీరు ♦ చొప్పు కలుగ; దీ
ఘనగుజచే రాఘవులకు, నినకులులకు వీరి కంత ♦ మెట్టులు గలుగున్. 1859

క. తెలియంగగు నిది మూర్ఖగ, బలుపలుకులికేల మూర్ఖ ♦ బాసి యనిని వీ
రలు రాక్షసగణములతో, ఖలు రావణుని వధింప ♦ గలరు నిజముగన్.

క. అని శీతలవచనంబుల, దనుజేంద్రుని నూడించి ♦ తనప్రక్క జెలం
గినవాని నుపేణుని మా, నును గని యిట్లనియె; నీవు ♦ మనబలములలోన్.

నీ. శూరుల వానరుల్ ♦ వైరిసిఱ్ఱాదనులగు రామలక్ష్మణు ♦ లన్నదమ్ము
లును మూర్ఖుడేతిన ♦ వెనుక గొందఱిగపివరుల జేకొనిరఘు ♦ వరులగొనుచు
గిష్కింధకరుగుము; ♦ కృత్రిమసంగరమును జేయురావణు ♦ దనయబంధు
సంయుతుని నేను ♦ సమయించి నశియించినట్టి స్వరాజ్యర ♦ మావతంస

తే. మును మహేంద్రుడు తెచ్చిన ♦ యనువు తోచ
జనకజను దీసికొని వచ్చె ♦ వను; నటన్న
వనచరేంద్రునిమాటలు ♦ విని నుపేణు
డిట్లులనియెను; బ్రవగసం ♦ ఘేంద్ర! వినుము. ౨౧

1862

క. నురలకు ననురులకును మును, జరగిన ఘోరతరమైన ♦ సంగరమును నే
నరసితిని; నందు బాణో, త్కరమోక్షణచతురు లగుచు ♦ దారుణబలులై.

1 దృశ్యే శల్యకా విష-అనిమా. 2 గచ్చ క్వం భ్రాతరా గృహ్య కిష్కింధా రామ
లక్ష్మణ-అనిమా. హరిగజై స్సహ లభ్యసంక్షౌ భ్రాతరా గృహ్య గచ్ఛేతి సంబంధః-అని మహేశ్వర
తీర్థులు.

క. శరవిద్యాసండితులగు, నురవై దులు దేవతలను + శుంభన్తాయా
పరిగతులై పలుమాఱు ప్రహరించి; రంశటను గొంద + అనురుల బలులై.

తే. ఆర్తులై రంతఁ గొంద అహార్యబాణ
తతుల మూర్ఖుల మున్గి రంతటను గొంద
అంతమొందిరి పిదప బృహస్పతి గని

వారి బ్రదికింపఁదగు బుద్ధివై భవమున. ౨౭౫

1865

సీ. *మంత్రప్రధానముల్ + మహిశంబులునునగు నట్టివిఃక్రమచేత + సమలమూలి
కలచేత వారల + కలమిఁ జికిత్సలు నొనరించె; నామందులను జవమునఁ
దెచ్చుటకై వీరు + లిచ్చటనుండి సంపాదియుఁ బంపించు + ప్రభృతులై న
వనచరు లాక్షీరవారిరాశికిఁ బోవుదురుగాక ననచరినకుల నట్టి

తే. పర్వతస్థావధంబులు + బహుళకష్ట
సాధ్యములు దెలియంగనా + జనులకితరు
లకును దెలియంగరాకుండు + సకలదేవ
కల్పితములగు సంజీవకరణి మఱియు. ౨౮౫

1866

క. అరుదగు విశల్యకరణియు, బరమములగు వీనిదేవ + వానరులే పో
దురుగాక; శ్రీరవారిధి, సరినధిపో శ్రమముగాఁగఁ + జను విఖ్యాతిక. ౩౦

క. మును నందుం బీయావం, బును జల్మినవాడు దేవముఖ్యుఁ, లచట నొ
ప్పును జంద్రద్రోణము లనఁ, జను గిరు లట నోవధులవి + సతతం బుండుక.

క. నుర లాయకావధముల నా, ధరణీధ్రయుగంబునందుఁ + దాచుంచిరి; కీ
శరమణ! వాయుకుమారుం, డరుగుంగా కచటి కిప్పుడె + యను శంతటిలోక.

సీ. పక్షమహానిలఁనృంబునక మెఱపులతోడఁ గూడంగ + జలదములను
నెగురంగఁ గొట్టుచు + సిద్ధమహార్ణవజలమును బల్లుచు + నిలను గంచ
మొందంగఁ జేసెడునొప్పునఁ జనుదెంచె గరుడఁ దాతనితెక్కలరుదుగాఁగఁ
జలియింపఁ బుట్టిన + శ్వేసనుతాకున నట లంకానుహాద్యీవలలితభూరి

తే. తరువు లన్నియు మూలసంతతులతోడ

నకలశాఖలతోడను + సంద్రమందు

విడిగి పడియెను; సంతట + విపులకాయ

ములను బొల్పుచు నాలంకఁ + గల ఫణితతి. ౩౪౫

1870

క. పెనుభయముం బొందెను నా, వననిధిలోఁ జొచ్చె నపుడు + వారిఁ గలుగుజం
తునికరములు వేగంబుగ, వనచరు లాపిదప భూరిబలసంయుతునిక. ౩౫౫

క. జ్వలియించు హవ్యవాహను, వలె వెలయుచు నొప్పుచున్నవాని గరుడుని
మ్ములఁ గాంచిరి; పిదప మహా, బలులయి పురుషోత్తములగుభాన్కరకులులక.

* గుంపాతిపనసాదయః, హతయస్తు విజానంతి పర్వతే ప్తా మహావిధిః-అనిమా

- క. ఆరామలక్ష్మణులను, భూరిమహాబాణరూపమునఁ బొల్పెడు గం
భీరఫణుల్ బంధించుట, వారక విడనాడి యతఁడు † వచ్చుటెఱుఁగుచున్.
- క. పరుగిడె భయమున; నంతట, గరుడుఁడు కాకుత్స్థులను దఁగంగని వారి
ర్వురు పూజింపఁగఁ దనయిరు, కరముల శశిబింబసమముఁఖముల వెలయుచున్.
- క. కనఁదగియుండినవారల, నునుమోములఁ జక్కఁ దడవెఁను; గరుడుఁ డెలమిన్
దనకరములఁ దడవఁగఁ ద, త్తనువుల వ్రణము లొగి మానెఁ † దత్తణముననే.
- క. వారల తనువర్యములు య,ధారీతిగ స్నిగ్ధకాంతిఁధామములయి చె
ల్వారుచునుండెను; నంతట, వారిరువురకున్ బరాభిఁభవకృచ్ఛక్తుల్. ౩౯
- క. బలవీర్యకాంతు లుత్సాహాలితనుగుణములు సూక్ష్మమగు సర్థంబుం
దెలిసికొనునట్టి జ్ఞానం, బలఘోతరంబైన బు¹ద్ధి † యట్లే స్మృతియున్. ౩౯౪
- క. మునుపటికంటెన్ ద్విగుణము, లనువుగ నయ్యెను; సుపర్ణుఁ † డంతట వారిన్
ఘనవీర్యుల నింద్రోపము,లను లేవఁగ నెత్తి యిమ్ములన్ హృష్టులునై. ౪౦౪
- క. పరిపూర్ణమనోరథులై, వరబలులై యున్న భూపఁవర్యుల నాయి
ర్వురఁ గొఁగిలించుకొనియెన్; గర మనురాగమున నంతఁగరుడునిఁగనుచున్.
- తే. పలికె నిట్లని శ్రీరామఁభద్రుఁ డెలమి;
మీప్రసాదంబునన్ నేఁడు † మే మిరువుర
మింద్రజిత్సంభవంబగు † నీమహార్తిఁ
దొలఁగితిమి ముందువలెనె మాఁబలము లలరె. ౪౨
- 1850
- *క. నినుఁ గనఁ దశరథుఁడను నా,జనకునిఁ దాత నజభూపఁనత్తముఁ గనురీ
తిని నాచి త్తము సంతస,మునఁ దేలెడు; నిట్టిరూపఁమునఁ గనఁబడుచున్. ౪౩
- క. సురుచిరసుమాలావళి, ధరించి యనులేపనంబు † దాలిచి దివ్యాం
బరభూషణసమలంకృత,శరీరమున నున్న నీదుఁచందముఁ గనినన్. ౪౩౪ 1882
- తే. సంతసంబయ్యె సుగుణభూషణ యెవఁడవొ
తెలుపుమా యంచుఁ బ్రశ్నించె † దివ్య తేజుఁ
డై మహాబలశాలియు † నై నయతఁడు
మనమునన్ సంతసం బంది † మహితరీతి. ౪౪
- 1883
- సీ. హర్షంబునం గనుఁలందు బాష్పంబులు ప్రవహింప నిట్లని † పలికె; నోమ
హత్త! కాకుత్స్థ! నే † నన నీకు సఖుఁడను మిక్కిలిప్రియుఁడను † నిక్కముగను
వెలుపలి ప్రాణము † విధమున నొప్పెడువాఁడను గరుడాఖ్యఁ † బరఁగువాఁడ
నే మీకు సాయంబుఁనెఱిఁజేయఁగా వచ్చితిని; గ్రూరకర్ముఁడొదనుజవరుఁడు
తే. తనదుమాయాబలంబున † ఘనభయమును
గలుగఁజేయ నిర్మించు నీఁఖరశరవర

1 ద్ధియునునక్షరము గాయత్రీసప్తదశాక్షరము. 2 యథా తాతం దశశథం యథా౭జం చ
పితామహాష్ట-అనిమా.

పాశబంధము విడిపింప ♦ బలననుగ్రు
లైన యనుదులు, శూరులౌ ♦ దానవులను ౪౭

1884

క. సుసపతితోఁ గూడిన నిర్భగులును గంధర్వు లెఱు ♦ శక్తులుగా రీ
శరగూపనాగములు భీ, కరనంబ్రాలు గలిగి విషము ♦ ప్రక్కుచు మిగులన్.

తే. కాద్ర వేయములయి పొల్చు ♦ గర్భరేంద్ర
తనయమాయావ్ర భానంబు ♦ ననుశరాక్య
తని జెలంగుచు నిన్నుఁ బొంఁదెను రఘునర !
ధర్మవేత్తవు నిత్యనత్యవ్రతుడవు. ౪౯

1886

చ. నిరతము సత్యశౌర్యుడవు ♦ నీవు రణంబున శక్రునామం
దుగుభుజవిక్రముండునయి ♦ యొప్పడు బత్తులుఁ దీర్చుకొంట మీ
యిరువు రదృష్టవంతుల రిఁ ♦ కేమియు మీకు భయంబు లేదు; భీ
కరఫణిపాశబద్ధులయి ♦ త్కాన్తలి మీరు పనుండుమిందుటల్. ౫౦॥

1887

క. వినినంత మిత్రధర్మంబును బాలించుచును నెయ్యిఁమున నిచ్చటికిం
జనుదెంచితి శీఘ్రంబున; వినుఁడీ మిముఁ దీక్షణబాణవిషధరము లిటుల్. ౫౧

ఆ. పాశములుగ నగుచు ♦ బంధింప విడిపించి, తిని; సతంబు మీరు ♦ మనసులందు
నేప్రమాదమొంద ♦ కేయన్తములకుఁ బ్రశస్తిప్రములను పైవ ♦ నర్హరీతి.

క. ఆలోచింపుచునుండుం, జాలంబునఁ గృత్రిమముగ ♦ ననుగులు పోరం
జాలుదు రది నైజం బా, బాలికులకు మీ రనంగ ♦ భవ్యహృదయులై. ౫౨॥

క. ఘనశౌర్యంబున మించుచు, మనములఁ గవటంబె లేక ♦ మహిఁ బొల్తురు మీ
కనుసమబల మియ్యదియోఁ; గనుక నె నవ్వుంగరాదు ♦ కర్బురుల ననిన్. ౫౩॥

క. ఈదృష్టాంతముచేతనె, గూడనుజాలు కుటిలులౌట ♦ నేమియు నవ్వుం
గాఁ దగదని తెలియఁగ నగు; మేదినిపతులార! యనుచు ♦ మిక్కిలిప్రీతిన్.

¹క. బలవంతుఁడు గరుడుండిటు, పలికి మహాస్నేహమాని ♦ బాగుగ నారా
ము లలితముగ నాలింగన,ములఁ దన్నుచు సెలవుఁగొనఁగఁబూనియిటుల నెన్.

క. చెలికాఁడా! శ్రీరామా! పలుధర్మముల నెఱింగి ♦ పగతురదోషం
బులఁగూడం బాటింపక, యెలమిం జాతు గద వారి ♦ నివకులతిలకా! ౫౪

తే. సెలవొనంగఁగ నిన్ను వాంఛించువాఁడ
వచ్చినట్లుగ నేను పోవలయు; వీర!

నాకు నీకును మైత్రి యున్నవిధ మరయ

²నివుడు కుతుకంబు నొందఁగా ♦ నేని? వలదు. ౫౫॥

1895

1 ఏని ముక్త్యా తతో రామం సువర్ణ స్సమహాబలః-అనిమా. 2 నచ కాతూహలం కాశ్యం
భభిత్వంప్రతి రాఘవ-అనిమా.

క. అనిఁ గృతకృత్యుఁడవై నీ, వనుపమమైత్రి యొనఁగూడి ♦ నట్టివిధ మెఱుంగ.
గను గలవు లంకవై నీవు నిశితబాణోర్కిఁ బఱపఁ ♦ బూనుము దానన్. ౫౭౫

తే. బాలవృద్ధులు తప్ప నప్పట్టణమునఁ
గలుగుదనుజుల రావణుఁ ♦ గర్భురేంద్రుఁ
బగతునిం జంపి నీతను ♦ బడయఁగలవు;
రాఘవా! యని భూరివీర్యయుతుఁ డగుచు. ౫౮ 1౬97

సీ. శీఘ్రవిక్రముఁడనై ♦ చెలఁగు గరుత్మంతుఁడిట్లు వచించి భూమిశనుతుల
కవ్వములం బాపి ♦ కపులెల్లఁ జూడంగ వారి కిద్దఱకును ♦ వలగొని తమిఁ
గొఁగిలించుకొని యాగంధవాహునిఁ బోలి యాకాశపథమున ♦ నరిగెనంత
వనచరయూధపుల్ ♦ ఘనులగు రామలక్ష్మణులు విచ్యుతబంధకలితులగుచు

తే. నుండుటం గాంచి సంతోషముప్పతిల్ల, సింహనాదంబులను బూనిచేసి వాల
ములను ద్రిప్పిరి; ముంపటివలె నెహర్ష, ములను భేరులు వాయించిరలఘుగతుల.

క. సురుచిరమృదంగముల న, త్వరముగ వాయించి రట్లై ♦ వనచరు లతిభీ
కరముగ శంఖము లొత్తిరి, పరభయకృచ్ఛింహనాదపటలము పర్వన్. ౬౨౫

*క. ఒనరిచి; రానగయోధులు, వనచరులు పరాక్రమంబు ♦ వైరుల కెల్లన్
గనఁబడగ భుజాస్థాలన, మనేకవారము లొనర్చి ♦ యంతఁ దరువులన్. ౬౩

తే. వరుసఁ బెకలించివానినిగరములఁ గొని, శతసహస్రంబులుగఁ జేరినమరమునకు
నాయితలగుచునిల్చిరయ్యవనరమున, వనచరులు గొప్పనినదంబువఱలునట్లు.

క. అనిశం బార్జుచు దనుజుల, కును భీతిం గల్గఁజేయు ♦ కుతుకము యుద్ధం
బొనరించువాంఛితంబులు, గనఁబడ ద్వారములను నరికట్టిరి పెలుచన్. ౬౪

చ. వనచరు లర్ధరాత్రమున ♦ వారక సింహరవంబు లొప్పు నా
ర్చినఁ దుములన్వనం బదియుఁ ♦ జెచ్చెఱి మీఱుచు వృష్టికాలమం
దనువమమేఘగర్జనము ♦ లట్టులు చాలభయంకరంబుగా
దనుజపురంబునందుఁ దగ్గఁ ♦ దద్దయు వారిలయంబుఁ దెల్పుచున్. ౬౫ 1903

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

—*—
—*— ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట. —*—

క. వనచరు లతిబలవంతులు, ఘనసింహరవంబు లట్లు ♦ కావింపఁగ నా
ధ్వని మిక్కిలి తుములంబుగఁ, దనరన్ రాక్షసులు దనుజతల్లజుఁ డొకటన్.

క. విని రంత రావణుఁడు చ, క్కనిదియు గంభీరమునగు ♦ కపినాదంబున్

* వానరా నగయోధునఁ-అనిమా.

- విని యామంత్రులయంతరమున నిట్లని వల్కె నచినముఖ్యులఁ గనుచున్. ౨
- చ. వనచరవార మొక్కటను ♦ వారిదముల్ తగ గర్జనంబు సే
యునటులు హర్షపూర్ణమయి ♦ యుద్ధతి మీఱఁగ నార్చుచున్న దం
దునఁ బెనుహర్ష ముప్పునీలఁ ♦ దోడ నె యంచును దోచె స్పష్టమే
యనఁదగు లేదు సంశయ మ; ♦ వట్టిదియే కద యెన్నిచూచినన్. 3౪ 1906
- క. ఆనినదంబులచేత నె, యీనతశై వలనిపతియు ♦ నంతయుఁ గలఁతం
దానొందె, నన్నదమ్ములు ,మానవపతిసుతులు తీక్షణమార్గణములచేన్. ౪౪
- తే.బద్ధులై యున్నవా రిట్టిపట్టున నిటు
గొప్పనినదంబు మనకిదిగో వినంగ
నయ్యె నిట్లాటఁ గ్రూరశఃరాభిబంధ
నము వదలెనేమొ యచుశంక ♦ నా కొనవెడు. ౫ 1908
- చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాత్మనచి♦వాళికిఁ దెల్పి సమీపవస్తులౌ
దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ♦ దప్పుక యిప్పుడు వానరాళిగీన్
వనటఁ గృశించుకాల మిటు ♦ వచ్చి చెలంగఁగ వాగు నంతనం
బునఁ దగియుండ హేతు వెది♦పోలునొ దాని నెఱింగి రండొగిన్. 2 1909
- క. అని యాజ్ఞాపించిన నా,తనియానతిఁ గొనుచు యాతు♦ధానులు సంభ్రాం
తిని గని ప్రాకారంబుల,కును నెగఁబ్రాకుచును బ్లవగఁకుంజగుల నటన్. 2౪ 1910
- క. కనిరి మహాత్ముండగు నా, చనచగపతి కాచుచుండ ♦ వర్ధిలువారిన్;
దనుజులు మఱియున్ భీతిక,రనాగిపాశములు వీడ ♦ రాఘవు లెలమిన్. ౮౪
- క. వడి లేచి భాగ్య మలరఁగఁ, బుడమిపయి న్నిల్చి నుఖము ♦ పొంగఁగ నుండం
గడఁగి కని భేదమొందం, గడఁగిరి; వారంత గుండె♦కాయ లదరఁగన్. ౯
- తే.వడిగఁ బ్రాకారమును దిగి ♦ భయమున ముఖ
ములును వెలవెలఁ జోవఁగ ♦ నలఘుగతుల
రావణునిజేరి; రంత నా♦రాక్షసవరు
లెల్ల వాక్యవిశారదు♦లే యగుటను. ౧౦ 1918
- క. దీనముఖులౌచు రాఘవు, లానిశితశరాళి వీడ ♦ హాయిగనున్నా
రూనిన ప్రియమున నని తగఁ,గా నెఱిఁగింపంగ వలసెఁ ♦ గా యప్రియమున్.
- చ. అని తలపోసి యీవిధము ♦ నంతయు నున్నది యున్నయట్లు తె
ల్పును సమకట్టి; నీనుతుఁడు ♦ పాకనిషూదనజేత సంగరం
బున ఫణిబాణపాశములఁ ♦ జోలఁగఁ గట్టి కరంబు లించుకై
నను గదలింపరానిగతి ♦ నై జమహాద్భుతశక్తి జేయఁగన్. ౧౧౪ 1955
- ఆ. అట్లు బాధపడెడు ♦ నాయన్నదమ్ములు, హస్తినతిసమాన ♦ మావరాక్ర
మమున నాగబంధనములు పోవఁగఁ బాశములనుద్రెంచుకొన్న♦యలకరివలె.

- క. కనుపట్టుచున్నవా; రో, దనుజాధిప! యన నితాంతదర్పసమగ్రం
డనుపముఁడు నైన రావణుఁ, డని మొన నున్నట్టివిధము ♦ ననురులు పలుకన్.
- క. విని చింతాశోకంబులు, మనమునఁ బెనఁగొనఁగ మోము ♦ మాడినరీతిం
గనఁబడ సిట్లనియెన్; నా, తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ తా వరములచేన్.
- సీ. కడఁగి సంపాదించఁగడుభయదము లుగ్రములునగుక్రూరఘటానఁ బొల్పు
నట్టి యమోఘంబు ♦ లర్కనమానంబులగు బాణములఁ గొనియాజి బలిమి
బంధించె వారి; నాపగవార లిద్దఱు బద్ధులయ్యుండియు ♦ బంధము క్తు
లై నపక్షమున నీ ♦ దానవసేనకు నాశనమే యంచు ♦ నాకుఁ దోచు
- తే. చున్న దెన్నియొ మాటులు ♦ యుద్ధమందు
నాదువగవారి ప్రాణమానములఁ గొనిన
వాసుకినమాన తేజంబు ♦ భాసిలంగ
నలరుబాణము లయ్యె నిష్ఫలము లకట. ౧౭
- క. అని పల్కి భూరికోపం, బున నహివలె నూర్పుగములఁ ♦ బుచ్చుచు నవా
రినడుగు ధూమాత్రుండను, దనుజవరుం గాంచి పల్కె ♦ దర్పసమగ్రా!.
- క. పెనుగాక్షనస్సైన్యంబును, గొని నీవారాఘవులను ♦ గోతులఁ జంపం
గను వెడలుము త్వరగ నటంచు నాజ్ఞ నిడి బుద్ధిబలము ♦ శోభిలుచుండన్.
- క. పురికొలుపఁగ ధూమాత్రుం, శురుసంతోషమున నతని ♦ కొదవినభక్తి
ధరణిబడి మ్రొక్కి వెడలెను, ధరణిపుసాధంబునుండి ♦ దర్పము పొంగన్.
- తే. ఆగృహద్వారముననుండి ♦ యతఁడు వెడలి
యచ్చటి బలాధిపుం గాంచి ♦ యనినొనర్పఁ
దలఁపుఁ గొన్నాఁడ నేను నాబలము నెల్ల
నాయితము సేయుమా తడయంగ నేల ? ౨౧
- క. అని రావణుననుచుతి నా, దనుజేంద్రుఁడు పలుక వినుచు ♦ దానవబలమున్
వెనుకొని కాచుబలేశుఁడు, తనబలముల సిద్ధపఱచె ♦ దదనుజ్ఞమెయిన్. ౨౨
- చ. దనుజులు భీకరాశ్రవులు ♦ దారుణదర్పులు నొచు విక్రమం
బునకును గుస్తుగాఁ గటులఁ ♦ బొందుగఁ దాల్చినఘంట లొప్పఁ జ
క్కని వివిధాయుధంబులును ♦ గ్రాలు మహాపరిఘాళిముద్గరా
ఘనాబిడహస్తులై తమిని ♦ గర్జిలుచున్ న్వర ధూమ్రనేత్రునిన్. ౨౩
- సీ. పరిఘముల్ గదలును ♦ బట్టసముసలమ్ము లినుపదండములు కై ♦ కొనుచు శౌర్య
గులరుచునుండంగ ♦ ననుసరించిరి; మఱియును భూరిభిండివాలోగ్రభల్ల
ములును బరశ్వధంబులు గ్రాసములుఁ గరంబులఁ గ్రాలవారిదంబుల తెఱఁగున
గర్జించుచున్ గడిగణముల నొంపంగ నాల్గుదిక్కు లనుండి ♦ నామములను
- తే. జెప్పుకొనుచును వెడలిరి; ♦ చిత్రకవచ
ములను చాలిచి ధ్వజముల ♦ వెలసి బహువి

ధాననంబుల నొప్పు ఖఃశాలిఁ బూన్చి
కనకజాలములఁ దగున్యంఁననము లెక్కి. ౨౬

1926

క. దనుజులు కొందఱు వెడలిరి; దనుజులు మఱికొంద రట్లఁ దర్పంబున వ్యా
ఘ్నికరమునలె దురానదు, లనూనవేగమునఁ బోవుఁ నశ్వములవయ్యి.

క. ఆరోహించియె వెడలిరి; ఘోరనుదాకులములైనఁ నఁ కుంజరములవైఁ
జేరి మఱికొందఁ జేరి; గారవ మేపాగుచుండఁ నఁ గా నయ్యదనన్. ౨౭

క. పరుమరవం బొప్పెడు భీకరశూవుఁడు దేవనాథఁకల్పుఁడునగు ని
ర్జరరివుఁ డాధూమ్రాక్షుం, దరదము హేమాధరణముఁ బలుగుచునుండన్.

క. హరివృకముఖముల నొప్పెడు, ఖరములచే నీశ్వఃబడుచుఁ నఁ గ్రుతరంబై
పరఁగన్ దా నెక్కిను; గురు,తరవీశ్వః వశండు బెట్టిఁనముగ నఱచుచున్.

క. ఖరవాహనంబుఁ గడుభీకరశబ్దము నగుచు దిన్యఁకాంతులఁ దగు నా
యరదమువై నెక్కి మహా, నురుల్లెను బలసి రాఁగఁ నొంపు గులుకుచున్.

నీ. పకపక నవ్వుచుఁ నఁ బావని యూధాధిపతియై యేదితఁ నఁ బరఁగునట్టి
పడమటిద్వారంబుఁ పడిఁ జేరె, భీతికృద్విక్రముం దతిఘోరఁవికృతశూవుఁ
డైన యాధూమ్రాక్షుఁ డట్లుగా ననుగంగనాశాశమునయందుఁనతిభయంక
రములైన యట్టి కాఠరణములఁ దెల్పెడు పక్షు లట్లం బయ్యె; భవ్యరథము

తే. శీర్షమునఁ బెనుభీతినిఁ నఁ జెందఁజేయఁ

జాలు గ్రద్దయొకండు తాఁవ్రాలె శనము

లను దినంజాలు పక్షులెల్లను ధ్వజంబు

మొనవయిని వ్రాలె గుంపులుఁగను జెలంగి. 3౧

1982

క. తనువెల్ల రక్తపూరం, బునఁ దడియఁగఁ దెల్లనగుచుఁ భూరితరముగా
గనఁబడుమొండెము వికృత, ధ్వని నేడ్చుచు నతనిచింతఁ ధరణిం బడియెన్.

క. జలదము రక్తము గురిసెను, నిం గంపము నొందెఁ బిడుగుఁలిఁబడురీతిన్
బలురవమునఁ బ్రతికూలా, నిలుఁ దప్పుచు వీరె; నంతఁ నఁ బిలువదిశఁచున్. 32

తే. అంధకారంబు గ్రమ్ముటఁ నవుడు దెనలు

విగతకాంతులు గానుండఁ విషనుములును

దనుజభయదంబు లెంతయుఁ దానుణములు

నైన యుత్పాతములు పుట్టఁ నశఁడు చూచి. 3౪

1985

క. మనమునఁ జింతించెను; నా, దనుజేశునిముందుఁ జనెడుఁ దానవు లార్చి
గని యేరుయుఁ దోఁపమిచ్చే, గనుచుండిరి పాసి; నంతఁ గర్పరవిభుఁడున్.

ఆ. అతిభయంకరుండుఁ నతిబలశాలియు, నై చెలంగుచుంటఁ నానిమిత్త
ములను లెక్కఁగొనకఁబలయుతుల్ దనుజులు, తన్ను బలసికొలువఁనర్పయలర.

క. అని నేయుకోర్కి వెలువడి, పనివడి శ్రీరాముబాహుఁపాలిత మగుచున్
వనచరనికరమయంబై, వననిధివలె నున్న ప్లవగఁవాహినిఁ గనియెన్. ౩౬. ॥

ఏబదియొకటవ నర్గము సంపూర్ణము.

౫౨ - వ నర్గము.

—ఁఁఁఁ ధూమ్రాక్షుఁడు హనుమచేఁ దెగుట. ఁఁఁఁ

క. వనచగు లెల్లను యుద్ధంబును జేయఁగఁ గోరుచుంటి ధూరిభయదశౌ
ర్యుని ధూమ్రాక్షుని, నాలంకనుండి యట వచ్చువానిఁగొంచి ముదమునన్.

క. హరినాదంబు లొనర్చిరి, తరువులఁ గొని ప్లవగవరులు ధానవపతు లా
తురులయి శూలంబులు ముద్గరములు గొని యొకరినొకరు ధారుణభంగిన్.

తే. అట్టై ప్రహరించుకొనుచుండ ధానిరుదెగ
లకును సంకులనమరంబు సకలభూత

భయదముగఁ జెల్లె రాక్షసవర్షు లొకటి

గాఁగఁ గూడి చిత్రములు భీకరములునయి. ౨౪

1941

క. వలువిధములై న పరిఘంబులును ద్రిశూలములు గొనుచుఁబొంగుచు నాకోఁ
తుల నెల్ల యెడలఁ జెండిరి; యిల శకలములై పడంగ నెల్లతనువులున్. 3

చ. వనచరవీరు లంతఁ దరుఁవారముఁ గైకొని త్కౌసమంబుగా
దనుజులఁ గూలనేసి; రల ధానవు లందుల కాగ్రహించుచున్
సునిశితఘోరబాణముల స్రుక్కఁగ నేయుచుఁ గాలహవ్యవా
హననమకంకపత్రనికఁరాభియుతాకుటిలాంబకంబులన్. ౪౪

1943.

క. వనచగులన్ నొప్పించిరి; దనుజులు మఱి భీమగదలు ధగువట్టనముల్
ఘనకూటముద్గరంబులు, గొని కీశులఁ దెంపుమీఱఁ గొట్టుచునుండన్. ౫

క. గురుబలయుతు లొటను వనచరు లుత్సాహంబు రోషసంగతిఁ బొంగన్
దుర మొనరించి రభీతులకరణిన్; దరువాతఁ జ్లవగఁకాంతు లనిమొనన్. ౬

చ. దనుజుల శూలసాయకవిధారితగాత్రులునయ్య జంక కొ
య్యన శిలలం దరువ్రజము నందిరి; వానరవీరు లంత న
ద్దనుజులపైకి వేగముగఁ ధారు చెలంగుచుఁ బోవుచున్ భయం
బును గలిగింప సింహముల పోలిక నార్చుచుఁ బేల్లఁ దెల్పుచున్
గన భయదాకృతుల్ వెలయు కర్బురులన్ బ్రహరించి రెంతయున్. ౮

క. తరుశిలలఁ గొనుచు నవ్వనచరులును వివిధాయుధప్రజంబును గొని క
ర్బురులును దలఁపడఁగా సంగర మాశ్చర్యమును భీతికరమును నయ్యెన్. ౯

ఆ. విజయశాలురై న పీఠవానరులచేఁ గొట్టఁబడిన దనుజకుంభగు లొక
కొంతమందిచచ్చి రంతటఁ గొండలు, క్రక్కుకొనిరి నల్లఁ గళవళించి,

సీ. వనచరుల్ కొండలు + వనజలు సహజములు జన్మించిరి + వనములు
నలియఁగాఁ గొట్టి కొండలఁ గుప్పఁ జేసిరి + వనములు + వనములు
పిండిగాఁ జేసిరి + వనములములు గొట్టి వనములు + వనములు
వనచరుల్ నైచిన + వనములములు గొట్టి వనములు + వనములు

తే. నట్టిఖరములు చూర్ణంబు + వనములు
ములు ధరంబడియున్న + వనములు
ములును గిరితూతనువులై + వనములు
వాయములును వాని రాములు + వనములు. ౧౩

1919

క. ధరంబడియుండంగ భయం, కరముగఁ జూచుట; వనములములు + వనములు
శ్వరు లతివేగంబున భీ, కరముగఁ జూచుట + వనములు. ౧౩

క. వనజలముఖములఁ జూచుట, గను మోములఁ జూచుట + వనములు
య్యన విరిసి క్రింద జారంగను వనములములు + వనములు. ౧౪

క. ధరణీతలమునఁ బడియుం, వన; వనములు వనములు + వనములు
స్ఫురణమున భీమరవములు, వనములఁ జూచుట + వనములు. ౧౫

తే. వజ్రములరీతిఁ గనననంపుచుములగు
కరతలంబులె సాధనకాంక్షములుగఁ
దలఁచఁ దగఁ జూచు; రట్టు లాకావనముల
జవమునం బయిబడ రాగ + వివిధగతులు. ౧౬

1920

క. వనచరులు వారికంటెను, వనజవములఁ జూచుట + వనములు
గని పిడికిళ్లం బొడిచి ద, శవములచే గొట్టి వనములు + వనములు. ౧౭

క. తరువుల మోదియు బొధిం, చిరి; వనములు వనములు + వనములు
నును లోర్వం జాలకయే, వనములములు + వనములు. ౧౮

క. తనబలము లెల్లఁ బొడం, గని వనములు వనములు + వనములు
గను గోరియున్న వనములును హింసించుట + వనములు. ౧౯

క. అని సేయంగను బూనఁగ, వనజలు వనములు + వనములు
వనచరులు కొండ తొర్తిని, గని నట్టుకు గొట్టి వనములు + వనములు. ౨౦

సీ. కొండలువానరుల్ + వనములములు ధరంబడి + వనములు
మురుపరిఘంబుల + వనముల మోదంగఁ గని నొండఁ జూచి + వనములు
తోగి భిండివారంబు + లూని వనములు కొట్టి వనములు + వనములు
వట్టనంబులఁ గొని + కొట్టంగఁ గొండలు వనములు + వనములు
తే. లైరి, కొండలు మూలనంపాతుల ర

నీక్తులై యుండి; రెంతయుఁ + జిత్రగతుల
నరులు కొట్టంగ బలయుక్తు + వనములు
నోర్వఁ జాలక పాటి రోహో యనంగ. ౨౧

1921

- క. దనుజులు పార్శ్వంబులఁ జించిన గుండెలు వగులఁ గవులుఁజ్ఞీతిని బడిరి; శూ
లనికరహతులై ప్రేఁగులఁ, దనువుల వెలుపలికి రాఁగఁ ధరణిం బడుచున్. ౨౨౫
- క. మరణించిరి కొందఱు న,ట్లిరువురు మార్కొనుచు శిలలఁ జృక్షంబుల, భీ
కరశరముల వైచుచు సం,గరమును జేయంగ నద్దిఁ గాఢరవములన్. ౨౩
- క. ఘనభయనముగాఁ జెలఁగెను, ధనువులకుం దగిన యల్లఁత్రాళ్లధ్వనులు చ
క్కనివీణాస్వనములుగాఁ, దనరఁగ * నెక్కిల్లు మిగులఁ ధాళంబులుగాన్. ౨౪
- తే. అలసియుండుటచే మందఁగిలిన పలుకు
లతులగానంబుగా నొప్పఁ నాజిగాన
మెంతయుం జక్కఁగా నొప్పఁ నేచియంత
ననిని ధూమాత్ముఁ డురుచాపమును గ్రహించి. ౨౫ 1962
- క. తనశౌర్య మూని నవ్వుచు, సుశితనారాచములనుఁ సోన గురియుచున్
వసచదులఁ దఱిమె దెసలకుఁ, దనుజేశ్వరి బాధితమయిఁ తదృశ మెల్లన్. ౨౬
- క. కలగుండువడుట మారుతి, పలువిధములఁ జూచి కోషభరమునఁ బెలుచున్
జెలఁచేగి గొప్పశిల ని,మ్ములఁ గరమునఁ బట్టి దనుజముఖ్యునిపైకిన్. ౨౭౫
- క. అరిగెన్ యుద్ధమొనర్పఁగఁ, మరుదాత్మజుఁ డంతఁ బితృనమంబగు శౌర్యం
బు రహిం గన్నడఁ గ్రుధచే, నరుణిమ కనులందు ద్విగుణమై తోఁపంగన్.
- ఆ. ఊచి యూచి దానిఁ నుగ్రుడై ధూమాత్ము
నరదమందుఁ బడెడునట్లు వైచె,
నంత ధూమ్రనయనుఁ డాశిల తనపైకి
వచ్చుచున్నయట్టి వరుసఁ జూచి. ౨౮ 1966
- క. కరమున గద దాలిచి య,య్యరదము విడనాడి వేగఁ యవనికి దిగి యా
ధరణి నిలుచుండె; నాతని,యరనముఁ దచ్చక్రకూబఁరాశ్వయుతముగన్. ౨౯
- క. సధ్వజశరాసనంబుగ, విధ్వంసముగా నొనర్చెఁ బృథుశిల యది; యా
ప్రధ్వంతమహిరసను మిటు, ప్రధ్వంసము చేసి ధరణిఁ బడియె విరుచిగన్.
- చ. అనిలకుమారుఁ డాహనునుఁ యట్లనురేంద్రురథంబు నుగ్గుగా
నొనరిచి స్కంధ శాఖలనుఁ నొప్పు మహీరుహముల్ కరంబునన్
దనరఁగ నిర్జరారులనుఁ దార్కొని యుద్ధముచేసె; నంత న
ద్దనుజులలోనఁ గొందఁ టటుఁ ధాత్రిరుహంబుల మోఁడు నొందుచున్. 30౫
- క. శిరములు పగులఁగ నెత్తురు, నిరతమ్ము న్రవింప మేదినింబడి; రిట్లా
మరుదాత్మజుండు దనుజో,త్కరమును బాఱంగఁ దోలిఁ కడురభసమునన్. 3౧
- క. గిరిశృంగ మొకఁడు గొని యా,శరవర్షపై కడరె; వీర్యశాలియయిన ని
ర్జరవైరి యతఁడు తనపై, కరుదెంచెడు హనుమఁగాంచి యతివేగమునన్. 33

- క. కరమున గదఁ దాలిచి భీ, కరసింహధ్వని చెలంగఁ + గాలిఁజూకుపై
కరిగెన్; ధూమ్రాక్షుఁడు శ్రో, ధరతిన్ బహువంతుకాన్వితంబగుదానిన్. 38
- క. తడయక హనుమశిరంబునఁ, బడవై చొన్; భయనఁజూపఁభావ్యన్లన పైఁ
బడ హనుమంతుఁడు ఘాతముఁ, బడసెన్; మానుతననూనఁబలుఁ డతఁ డంతన్.
- క. దానిన్ లెక్కగఁ గొన కా, దానవుమస్తాంతరమునఁ + వద్దిరిశృంగం
బూని పడవై చొన్; నతఁడ, ద్వానినమాహతిని నంగఁకతి త్నోభింపన్. 39 1974
- క. ధరఁబడియొ వికీర్ణంబొ, ధరణీధర మట్లు వే యఁతం డిటు పడఁ గ
ర్బులులంతట హతశేషులు, నురరిపువతిమృతిని గనుటఁ + జూచి వగవునన్. 39
- క. వనచరులు వెంటఁబడి చం, న నితాంతశ్వరను నధికఁభయమున నాలం
కను జొరఁగఁ బాటి; రటఁ బా, వనియు మహాఘ్నంబు తనదుఁవైరి బలమునన్.
- చ. అని పధియించి రక్తనదు + లయ్యెడఁ బాఱఁగఁ జేసి వైరిఁ జం
పినశ్రమ మొందియున్ దనుఁ గఁపిప్రవరుల్ కొనియాడి పూజలన్
మనములఁ బొంగుమోనమున + మాటికి మాటికిఁ జేయ నెన్ననం
బునఁ దమిఁ గాంచె రక్కసుఁడు + పోవుట లెల్లఁ దలంనుచుం గడున్. 39
- వీఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౩ - వ సర్గము.

— శ్లోక వైచిత్ర్యమును యథాముఖము నుచ్చుట. —

- క. దనుజేంద్రుఁడు రావణుఁడ, యనిమొన ధూమ్రాక్షుఁడెట్లుఁబలంతముఁగనుటన్
విని నిట్టూర్పులు ఫణివలె, దనముఖముల వెడలఁ బనుక్కిఁగంటొండె మదిన్.
- సీ. అతఁడు కోపంబున + నాత్మకలంగఁగ వేడిఁజెట్టూర్పులు + విడుచుచుఁ గడు
బలశాలి శూరుఁడొ + వజ్రదంష్ట్రునిఁ గాంచి పలికి; వీరా పాన్ము + పట్టణంబు
వెలువడి దానవఁబలసరివృతుఁడవై చని దాశరథిరాము + నకలకపుల
నట్లు సుగ్రీవుని + ననిఁ జంపి రమ్మనిపనిచిన మాయావిఁవనుజపరుఁడు
తే. వజ్రదంష్ట్రుండు రాక్షసేశ్వరునిఁ గాంచి
యట్ల నేసెదనని పల్కి + యఖిలబలము
లను దగంగూడి బలనాధుఁబును దనుఁగొలు
చుచును రాజోయె దివినున్న + నురలు కలఁగ. ౪
- చ. కరులును ఘోటకంబులును + గాడిదె లొంటలు కేతవధ్వజో
త్కరవిలసన్త, హరథనిఁకాయము వెంటను రాఁగ జేహమున్
సురుచిరగంధపుష్పములు + శోభిలఁజేయఁగ నంగదంబులున్
వరమకుటంబులున్ గరము + భాసిలుచుండ విచిత్ర, రీతిగాఁ
బరఁగుచుఁ గత్తకంబలకఁ + గార్జున మంది నమాహి రాత్ముడై. ౫

1979

1980

క. వెలువడి పురమును వేగము, కల నొనరువఁ జోయె; సైన్యఁకాంతుఁ డతం డు
జ్వలకేతనసమలంకృతము లలితహేమాభిరామము నగునరదమున్. ౬౫

తే. వలగొనుచు నెక్కె; నాతనిభటులు బహువి
ధాయుధంబులఁ దాలించి యస్థితోమ
రములు శూలంబులును, ముసలములు భిండి
వాలములు పాశశక్తులు యట్టినములు. ౮

1982

తే. ఖడ్గ, చక్ర, పరశ్వధఁగదలు మొదలు
గాఁ గలుగు తీక్ష్ణసాధనఁగణము కరము
లందు వెలుఁగంగ వెడలి రాహవమొనర్పఁ
జిత్రవస్త్రాభిరాములై యెలఁగి కడఁక. ౯౫

1983

క. అనిసేయ సమద్ధులుగాఁ, దనరెడు నాదనుజవరులు యతమిఁ దోమరరా
జని సంకుశంబులం గొని, ఘనమదవిక్రమము లొప్పఁగఁ దగుకరులన్. ౧౦

క. చలియించుపర్వతమ్ముల,వలె నొప్పెడువాని నెక్కి యెలువెడలి; రం
త లలితలక్షణయుక్తంబులు గురుబలయుతము లగుచుఁబోలుచు జవములన్.

క. దనుజులు కొందఁ జిత్తిం,చి నితాంతము శౌర్యమలరఁ జెచ్చెఁజని; రా
దనుజబలంబులు సింహధ్వను లలర విసీలదేహవరభూషణముల్. ౧౧౫

క. కనఁబడఁగ ఘోరతరముగఁ, జన వర్షాకాలమందు యసమధికవిద్యు
ద్భవములు నల్లఁగ నార్చుచుఁగనఁబడునట్లొప్పుచుండఁగఁజుభయదముగన్.

క. నురవైరు లంత యూధే,శ్వగుఁ డంగదుఁ డున్ననగరవరయామ్యమునం
బరఁగెడు ద్వారమునన్ వెడలిరి వారలు వెడలఁగాఁ గలిగె నశుభములున్.

చ. ఘనములు లేని యభ్రమున యాధతరోల్కలు తోచి వారికిం
గనఁబడఁ గ్రిందుగాఁ బడియెఁ యగ్రన్నన నక్కలు నిప్పునుంట లొ
య్యన వడిఁ గ్రక్కుచున్ భయనమాగతి నార్చెను; గ్రూరసత్వముల్
దనుజున కెల్ల మృత్యువును యా రటఁ దెల్పెను స్పష్టమాగతిన్. ౧౪ 19౮౪

క. నురవైరియోధు లానం,గరమునకుం బోవునపుడు యకడు భయమున నా
తురులయి తొట్టెఁబడ సాగిరి; గురుతేజఁడయి నుభటకీర్తితుఁ డగుచున్.

సీ. బలకాలియునునగు యవజ్రసంహృత్తిం డట్టియుత్పాతములఁ జూచియరుతరమగు
ధైర్య మూతఁగఁగొనితారణోత్సాహముగల్గి ముందునకేగెఁగర్భరేంద్రు
లట్లు వచ్చుటఁ గాంచి యావానరేంద్రులు జయశీలురౌట దశదిశలందు
నిండినట్లుగ భూరినిస్వనం బలర సింహధ్వనుల్ చేసి; రయ్యవసరమున

ఆ. భయదహాపయుతులు యభయహేతువులునైన, వానరులకు నట్టిదానవులకు
నొకరి నొకను చంప యుగ్యమించెడువారి, కయ్యెఁ దుములయధఁమట్టితఱిని

క. ఇరుతెగలవార లీర్ష్యుల, గురుసాహసములను మిగులఁ గోర్కెలతో నం

ములను దడువఁ గంకఁములు గ్రద్దలుం గాకు

లట్టె మూగఁ గొండఁ జూర్తిఁ గుంది. ౮౪

2012

క. గోమాయువు లెల్లెడలను, నామాస్కిం బెసెఁగుండఁ జ నతిభయవముగా
భూమిపయింబడియుండిరి; భీమాహవమునఁ గబంధఁచితిమిలు పెలుచన్. ౯

క. భీరుజనంబుల నతిభయ, మానీతిగఁ బుట్టఁజేయుఁ జనిగను నినికే

బోరన నెగసికొ; నంగర, భాగణి న శత్రుని గీతఁచుటయు కవిచన్. ౧౦ 2014

క. కరములు భూరిభుజంబులు, శిరములు శిర, చంద్రములుగఁ జిన్నములు కలే
బరములయి యుండ నుండిరి, భరణి గతప్రాణుఁగునఁ జన భయవముగన్. ౧౧

క. వనచరు లెల్లఁగు మార్కొనె, ననుజుల వధియింపఁచునఁ జిన్నమువిధం
బును జక్క వజ్రదంష్ట్రుఁడ, గనుచుండఁగ భంగపాటుఁ గాంచెన్ మిగులన్. ౧౨

నీ. గురువి క్రమంబునఁ జరఁగునావజ్రదంష్ట్రుఁడ పుంగవముల గీతఁబులుఁజంపు
చుండఁగా వార లత్యుగ్రభయంబునుగాంచి యుంటును నాచిఁ జింఁచురోష
మునఁ దామ్రజేష్టుఁడఁ జనువును గరమునఁ దాలించి వానఁచితిమి భీతి
గనఁగఁజేయుచు రణంబునఁ బ్రవేశించిఁచుండుఁగంఁ శ్రుముఁశంబులగుచు

తే. నకుటిలములగు శిరములుఁ జిన్నవైచి, వారి భేదింపఁచి చిన్నవంతులఁ దీరఁడు
వనచరుల నొక్క యేటునఁచంచన ప్రసనువిధాన్యసంఖ్యల నొంచఁచెనవమర్ష.

*చ. దనుజవిభుండు వానరులుఁ చాగుణబాణములుఁ విసంఘటన్

గనలుచుఁ జేయఁ నక్కుకపిఁశాండము భీతిలి యావ్రహ్మవిభున్

మనుజులు చేరఁబోవునటుఁ మానుగ నంగదు నాశ్రయించె; నం

త నపుడు వాలిపుత్రుఁడు నితాంతభయంబును నెఱవొందుటన్. ౧౬ 2018

క. పరికించి కోపవశమున, నురివై రియుఁ ననను జిక్కిఁ జూడఁగఁ జానెన్

బరిపరిఁ జూచుచు మార్కొనె, హరివరసుదన్తనైనాగుఁ జింతింపఁ గవిచన్. ౧౭

క. హరిమత్తగజంబులు భీ, కరముగఁ బోరాడుభంగిఁ గా నవిగో న

య్యిగువుగు విహరించిరి; యా, తరుణంబున గుఱులుండుఁ దానవపతియున్. ౧౮

క. కరిఁ దోమరముల నొంచెడు, కగణిగ నెవ్వారిశనియుఁ గని మర్మములన్

శిరముల వేయింటను నిర్భరగతిచే నొంచె దర్పభానునఁ దగుచున్. ౧౯

చ. ఘనబలుఁ దుగ్రవీర్యుఁడు నితానుజవుండును నై న యంగదుం

డు నిశితశస్త్రజాలములఁ నొచ్చి శరీరము రక్షింపి

కనబడ వజ్రదంష్ట్రునియిఁ త్తూరుహ ముక్కుఁడు పీచికిఁచె; నా

దనుజుఁడు వచ్చుచున్న యలఁధాత్రగుహంబును గాంచి యాశ్చర్యబోన్. ౨౦

ఆ. ఆతుగుండు గాకఁ యద్వాని శిరములఁ, బెక్కు సునియులుగనుఁ నక్కజముగఁ

ద్రుంచె; నాద్రునుంబుఁతునియలై యిలఁబడె; సంశనసుఁశౌర్యఁమాత్త నెంచి.

* అంగదం సంప్రధానంతి ప్రకాశితి మివ ప్రకాశ-అనియ.

- క. వనచరవర్యుడు పెనుగొండను గొని యద్దానఁ దద్విఁనాశనమగు నం
చనుకొని వైచి మహారవ,మును జేసెను; భయదశౌర్యమునుగల యతఁడన్.
- క. పెనుగిరి తనపై కరుదేఁ, గని సంభ్రాంతుండు గాక ♦ గదఁ జేఁగొని న్యం
దనముననుండి ధరిత్రికి, ఘనజవమున దుమికి నిలిచెఁ ♦ గపివరుఁ డంతన్.
- క. తనరిపుని వజ్రదంష్ట్రుని, ననిమొనఁ దాఁ జేరఁబోయి ♦ యాతనిగదఁ జేఁ
గొనియెను బలవంతంబుగఁ; మును పంగదుఁ డతనిమూర్ధమున నెదివై చన్.
- క. గిరి యద్ది వజ్రదంష్ట్రుని, యరదంబు సచక్రకూబఁరాశ్వంబుగ ను
ర్వరఁ గూల్చె నుగ్గుగా; స,త్వరముగ నాయంగదుండు ♦ బల మలరారన్. ౨౩౫
- క. తరుయు క్తము విపులమునగు, ధరణీధ్రము నెత్తి వజ్రదంష్ట్రునితలపై
నురుగతి వైచెను దానన్, సురవైరియు నల్లఁ గ్రక్కుచున్ మూర్ఛితుఁడై.
- *క. ఉరగమువలె నిట్టూర్పులు, పరిపరిఁ బుచ్చుచు మఱొక్కభయదగదను నా
తురుఁడయి కైఁగొని సంజ్ఞా,విరహితుఁడై క్షణమునేపు ♦ వెల్లగఁ బుచ్చెన్.
- చ. దనుజుఁడు మూర్ఖుఁబాసి తనదాపున నున్నకపీంద్రుఁ గాంచి యిం
తని యనరానికోపమున ♦ నాతనివక్షము నొవ్వఁజేసె నా
పెనుగదవ్రేటునన్; మఱియు ♦ బీరముపొంగ గదం ద్యజించి వాఁ
డనినొనరించె ముష్టిహతి ♦ నంగదు నొంచుచు నంత నయ్యెడన్. ౨౪ 2030
- క. వనచరరాక్షసు లేచి యొకని నొక్కఁడు తన్నుకొనిరి ♦ గాఢంబుగ నా
పెనువ్రేటుల నెత్తుఱిలో, మునుఁగుచునలజడినిమిగులఁబొందుచుమఱియున్.
- ఆ. అతులవిక్రమమున ♦ నంగారకబుధుల, వలెను బొల్పుచుండి; ♦ రలఘు తేజుఁ
డగుచుఁ గీశతలకుఁడగునంగదుం డంత,సుమఫలాళియుతకుఁజము నొకండు.
- క. బల మొప్పఁ బెఱికి యనిమొన, నిలిచెను సురవైరి యల్లై ♦ నిలిచెను మఱియా
యలఘుబలశాలి యంగదుఁ, డలరుచు వృషచర్మపిహిత ♦ మగు ఫలకంబున్.
- సీ. విపులమై, కింకిణీఁవితతిఁ జెన్నాగుచుఁ జర్క్మమొక్కటి సమాఁచ్ఛాదనముగఁ
గలిగియున్నట్టి ఖడ్గంబును బూనంగ నసురయు నల్లై చేనందె వాని;
నిర్వురు వారు జయించెడు నిచ్చలఁ గుపితులై మించెడు ♦ కోరికలను
బహుచిత్రమార్గముల్ పరఁగ యుద్ధము సేయుచును బరస్పరము భీతినిజనింపఁ
తే. జేయునట్లుగ బవరంబుఁజేసి రట్లు, కడఁకమై గొట్టుకొనుచుండఁగా న్రవించె
రక్త మిద్దఱివౌ శరీరములనుండి, పుష్పితపలాశతరువులఁపోల్కి వారు. 3౨
- క. పొలిచిరి మఱియును నంగర,మలఘుబలంబులను జేసి ♦ యలయును ధాత్రీ
స్థలి జానువులవయి జయె,చ్చలఁ గూర్చుండిరి; స్లవంగఁస త్తముఁ డంతన్.
- తే. ఒకనిమేషములోపల ♦ నుగ్రనయనుఁ, డగుచు దండాహతభుజంగఁమట్లు లేచి

* ముహూర్త మభిషిక్తాద్ధో గదా మాలింగ్య నిశ్వసన్ - అనిమా. గదాంతన్యాం - అని
వ్యాఖ్య.

యురుతరంబగుబలమున నొప్పిన్వచ్చు, మగుచునానానీతిచక్కఁగ మెఱయుచు.

క. తనరారుఖడ్గమున నా, ననుజోత్తమునుంనరమగు ధీమను నతిక; నా
య్యన రక్తసిక్తగాత్రం, బునఁ నగునావజ్రసంఘ్నః ధూరిశిర ముటఁ. 384

తే. కోపపరివృత్తనయనమై ధీగొట్టువడుచు

రెండుగాఁ దున్ని నేలను ధీ బండియుండె;

నట్లు లావజ్రదంఘ్నఁడు ధీ హతుఁడగుటను

గాంచి భయమోహితులయి రాక్షసులు వనట. 385

క. వనచరులు తమ్ము వెనుకొని, ఘనతరుళిలలఁ గ్రహించి ధీ కావరమునఁ జం
ప నితాంతము దీనాన్యము, లను దుఃఖించుచును మిగుల ధీ లజ్జను దలలఁ.

ఆ. నుంత వాంచి లంకఁ ధీ జొచ్చిరి; వజ్రము, హత్వబలము లలరు ధీ సంగదుండు
వైరిఁ జంప దేవధారాంతరస్థేంద్రు, వలెను గవులసదును ధీ వతిలెఁ దమిని. 386

ఏబదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౫ - వ సర్గము.

అకంపనఁడు హనుమతో యుద్ధ మునర్చుట

ఉ. అంతట రాక్షసేంద్రుఁ డని ధీ సంగదుచేతను వజ్రసంఘ్నఁ డ
ట్లంతము నొందుటల్ విని కృతాంజలియై తనమ్రాని నిల్చి కా
లాంతకురీతిగాఁ నగుబ్రహ్మస్తు బలాధిపుఁ గాంచి వేగదు

ద్ధాంతసరాక్రముక ఘనతరంబగు లావును గల్గువారయి. ౧౫

2041

క. అని దుర్ధర్షులునై తగు, దనుజులు నకలాత్మశత్రుధర్మ మెఱుఁగు నూ
రు నకంపను మున్నిడుకొని, దనుదురుగా కటిజనమున ధీ శత్రులఁ జంపఁ. ౨

చ. ఇతఁడు పరంతపుండు బలమెల్లను గాచెడివాఁడు సేనకుం

బతి; నమరప్రసిద్ధుఁడగు ధీ వారక యెప్పుడు కోరుచుండు వా

హితమును, సంగరప్రియ ముదెప్పుడు నీతనిఁ బొందియుండు సం

తతమును శత్రుకానననుదారుణహాన్యవహించునై తగు. 3

2048

క. దనుజుం డీతఁడు రాఘవు, లను, భూరిబలాధ్యుఁ గపిబలప్రభు మగ్గి

వునిని జయించి భయంకర, వనచరులను దక్కువారి ధీ పధియించు నని. ౪

క. ఘనబలుఁడు శీఘ్రశౌర్యుం, దునగు ప్రహస్తుండు రావణుని యానతిగ

కొని నన్నాహము గావించెను సేనను వత్సరముగ ధీ జ్ఞంభచ్చక్రి. ౫

చ. దనుజవరేణ్యు లంతఁ దముఁ ధీ దద్బలనాథుఁడు దొండఱింప నా

ధననికురుంబముల్ బహువిధంబులుగాఁ జేలువార వానిఁ గ

1 కృతీయతిథియను వజ్రదంఘ్నఁడు చచ్చెనని రీతిలక్షణము. 2 ఏక గోస్తాచ గోస్తాచ సేతాచ యుధిసమృతః, భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యంత సమతప్రియః-అనియూ. దీని యర్థమే యిటఁ దోచును, పద్యమందలి విశేషములు కల్పితములు కావని యెఱుంగువది.

- కొని భయదాక్షము ల్వేలయఁ ♦ గ్రూరతరంబుగఁ జూడనొప్పి యా
యనికిఁ బ్రయాణ మైరి; తగ ♦ నంత నకంపనుఁ డెంతో వేడుకన్. ౬ 2046
- చ పెనురథ మెక్కి నీరదము ♦ పెంపునఁ గాయము పెద్దదాచు నొ
ప్ప నినద మబ్బమట్లు తగ ♦ భాసురహాటకకుండలంబులున్
దనర ఘనద్యుతిన్ వపువు ♦ తద్దయు నీటును గుల్కుచుండ భీ
తిని గలిగించు రాక్షసులు ♦ తెంపునఁ జట్టును గొల్చి రాఁగ వే
చనియె; గదల్పలేరు సురఃన త్తములే నతనిన్ రణంబునన్. ౮ 2047
- క. *కనుక నె యకంపనుండని, దనుజేంద్రున కతని కాఖ్య ♦ ధరవర్ధిలెన్
వనజాపుని భంగిఁగ నా, దనుజులయంతరమునందుఁ ♦ దా భాసీలెన్. ౯౫
- చ. అతఁ డనిసేయఁగోరి జవ ♦ మారఁగ నందఱఁ గూడిపోవఁగా
నతనిరథంబు లాగెడు మహాశ్వము లప్పు తటాలునన్ గనెన్
వితతముగాఁగ దైన్యమును ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునన్
స్తుతిఁ గను నాయకంపనుని ♦ సుందర వామమహాక్షి యత్తటిన్. ౧౦ 2049
- తే. అదరసాగె; వివర్ణమై ♦ యాననంబు
కనఁబడియె; గంఠరవము గఁగ్గదముగాఁగ
నయ్యె; నంతకుమున్ను న్వఁచ్చాకృతిఁ దగు
వగ లవుడు దూక్షవాతసంభరిత మయ్యె. ౧౧ 2050
- క. మృగములు షక్షులు క్రూరం, బుగను భయంకరముగాఁగ ♦ బోరనఁ గూసెన్
మృగరాజునకుం బలె గొప్పగఁ దగు మూఁపులునువ్యాప్తుఁపౌరుషమలరన్.
- చ. విలసిలు నాయకంపనుఁడు ♦ భీమములై తగు నానిమిత్తముల్
పొలయుట కాత్మ భీతిలక ♦ పోయె రణస్థలి; కట్లు రాక్షసా
వలి గొలువంగ యుద్ధమున ♦ వాంఛను బూని చెలంగి పోవ వా
రల పెనునాద మట్టె వనఁరాశిఁ గలంచున తొప్పె నెంతయున్. ౧౩౫ 2052
- క. వనచరుల పెనుబలం బా, ధ్వనికీన్ మిక్కిలియు భీతి ♦ వడి వృక్షములన్
ఘనగిరుల నాయుధములుగఁ, గొని నిల్చెను ననినొనర్చు ♦ కోరిక సంతన్.
- సీ. రామునిమిత్తము ♦ రావణకొఱకును దమప్రాణముల వీడఁ ♦ దలఁచియున్న
వనచరదనుజులకును మహాకౌద్రుమా సంగరం బప్పుడు ♦ జరగె; నంత
వారలెల్లను భూరిబలవంతులును శూరు లద్రిసంకాశులు ♦ నై చెలంగు
దురుగాన వార లొండ్లొరులఁ జంపఁదలంచి; రతిబలవంతులై ♦ యలరునట్టి
- తే. యిరుదెగలవారు రణమందు ♦ నేవుమీఱఁ, జేయుసింహస్వనావళిఁచేతఁ గోప
మునఁ బరస్పరదర్శనమున నొనర్చు, గర్జనంబులఁ గల్గిన ♦ గాఢరవము. ౧౭౫
- క. వినఁబడియెన్ భయదంబుగఁ, గన నెట్టిగ నున్నయట్టి ♦ త్వరజము నురా

రినికరకీశసదాహతి, జనితంబయి సర్వ దిగ్విజయమునందుఁ గడున్. ౧౮౫

తే. భీమముగ నిండె; గొండొక భూమి తొలి

తనుగు కౌశేయమట్లు సిఠిత్తప్రభవగు

రజము వ్యాపించి యుండుటఁ బ్రథనమందు

వార లొండొరుఁ గనఁజాలఁ రై రి మఱియు. ౧౯౫

2056

క. అని దుమ్ముఁ గ్రమ్మఁగా వర్తనికరము సతాకలు ధ్వజఁ గాఁజెరుగముల్

గనఁబడకుండెను శస్త్రము, లనూనగీతిం బెనంగుఁ నాభటతఱికిన్. ౨౦౫

క. ఆనంకులనమరంబున, నీనున నాగ్నచును నొడుఁగఁ నేవునఁ జంపం

గా సత్వర మభిముఖముగఁ, బో సనుకట్టుచును వేగఁ పోవుచు మఱియున్.

ఆ. మారుకొనుచునుండుఁ మానవసజీబల

దనుజవరునిబలవిఠానమందు

భటుల నిస్వనంబెఁ చటులంబుగా వినఁ

బడియెఁ దోచ నందుఁ నస్తు వెదియు. ౨౧౫

2059

చ. కనఁబడకుండఁ జీకటులుఁ గ్రమ్ముటచేఁ నమవాదొ యన్యులొ

యని తెలియంగ నేరకయెఁ యాకపిరాక్షను లట్టై క్రుద్ధులై

వనచరరాక్షసావళినఁ బాహుబలంబుఁ గొట్టసాగి; రా

దనుజులు వానరుల్ మఱియుఁ దార్కొని చీకటియందుఁ బెల్లుగన్. ౨౨౫

క. పరులను ననువారలనుం, బరిమాల్చుచు నాధరిత్రఁ బలుసారులు నె

ఱ్ఱుదుకాలువలం దడుపుచు, జరణతో భములచే రఁజంబుగఁ జీయన్. ౨౩౫

క. కనఁబడియె భయంకరముగ; ఘనగతి రక్తంబు పాఱఁగా రజమెల్లన్

గనియె నదృశ్యత; నంశట, నని జరిగెడి ధాత్రి శవనఁమాకుల యయ్యెన్.

సీ. హరులును దానవుల్ఁ తరువుల శక్తుల శిలలఁ బ్రాసముల గఁవలను బరిఘ

ములఁ దోమరంబులఁ జెలఁగువిక్రమముల నన్యోన్యమును గెల్పుఁనానలూని

ప్రహరించుకొనుచు బహురము నొనర్చిరి పర్వతాకాయలుఁ భయనకర్తు

లగువానగులు పరిఘాకారములగు బాహువులతోఁ బెనఁగుచుఁ నొగిదనుజుల

తే. యమునిప్రోలికిఁ బంపి; రాఁచునుగు లట్టై

క్రుద్ధులై ప్రాసతోమరఁకూటపాణు

లగుచు దాగుణశస్త్రవఁహారములను

గవులఁ జంపిరి కడఁక నక్కదనమందు. ౨౪౫

2063

చ. దనుజచమూవిభుండగుచుఁ దారుణవిక్రమ మొప్పు నాయకం

పనుఁడు మహాగ్రహంబున నుపర్వభయంకరవిక్రమంబులన్

దనుజులు వానగావళినిఁ దార్కొని చంపఁగఁ జూచి గారవిం

చెను; నవుడాకవీశ్వరులుఁ చెచ్చెటవైరులడాసి పూన్నితోన్. ౨౫౯

2064

చ. దనుజుల చేతియాయుధవిఁతానము వీర్యము పొంగ లాగిఁకొం
చును ఘనవృక్షముల్ వయిచి ఁ మూర్ఛము సేయుచు తొలరువ్వఁచుకొ
దనువులు ముద్దసేయుచును ఁ దారుణయుద్ధ మొనర్చి; రింతలో
వనచరవీరులై ప్రకటఁబాహుబలంబుల నొప్పువారలై. 30

ఆ. అలగుచున్న కుమారులను మైందద్వివి,దులును గోప మడర • ధూర్తదనుజ
 వితత్తిపైకి బొంగు•వేడ్కులఁ బోయిరి; జవము లొప్పు ప్లవగ•సైన్యపు లిటు.

క. సురరిపు సేనాముఖమున, కరిగి విలాసములతో మహావృక్షములకు
దుర మొనరించుచు నాన,ల్వరు దనుజుల గుంపులుగను • బారిపుచ్చి రటకు.

ఏబదియొకవ నర్గము సంపూర్ణము.

౫౬ - వ సర్గము.

❀❀ హానుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట ❀❀

తే. ఆయకంపనుఁ డావానఁగాధినాథు, లట్లుచేసిన గొప్పకాఁర్యమును గాంచి
యుద్ధమునఁదీవ్రకోపంబుఁనొందెనతఁడు, వైరికృతకార్యజనితతీవ్రతరరుషను.

క. తనమేను దెలియకవుడే, ధనుస్సుఁ బలుమాఱు మీటి † తనసారథికి
 ప్లనియెను; బెక్కుకపీఁద్రులఁ, మనదనుజులఁ బెక్కుమంది † మామొక్కనియనిలోక.

క. పరలోకంబున కిప్పుడె, యగుగంగా జేయుచుండ ♦ నగపడెడుఁగదా
త్వరగా నాన్థలి కేయన, యరదము పోనిమ్ము త్వరగ ♦ నల్లదె కంటే 3 2010

క. నా యెదుట సారథీ! గురు, కాయలు బలయుతులు కవులు • త్కారువాగిదులే
యాయుధములుగాఁ జ్ఞాకొని, యే యలరుచునున్నవార • లెంతయుఁగడఁకన్.

క. అని వినుతిం గాంచిన యా, వనచరుల వధింపఁగోరు ♦ వాఁడను వారే
దనుజబలంబుల నంతం,ఋను బొందం జేయువారు ♦ పో తలపోయెన్. ౫

చ. అని రథికోత్తమం డయినఁ మట్టి యకంపనుఁ డప్పు వేగమొ
 వ్వు నరుగుఘోటకంబులనుఁ బాగుగఁ బూన్చిన యారథంబు న
 వ్వనచరు లున్నతావునకుఁ బై శమ తోలఁగఁ బంచి క్రుద్ధుడై
 సునిశితబాణజాలములుఁ బ్రక్కఁగఁ జేసె బలంబు పొంగఁగన్. ౬

క. *దనుజోత్తము కట్టెదుటన్, వనచరులు రణంబున నిలువఁగఁ జాలరనం
గ నిఁకన్ మార్కొనరని చెప్పనేల? తద్భాణవితతి • భగ్నబలులునై. ౬౪

క. పరుగెత్తి రంద్ర అంతట; మహదాత్మజాఁ డురుబలుండు ♦ మానుగ వారిఁ
బరునికీఁ జిక్కి మృతింగను, తరుణంబున నున్నవారిఁ ♦ దనబంధువులకా. ౮

క. కని వానిచేంత కేగెను,, వనచరయూధపులు వీర్యవంతులు ననికే

* కీం పున రోహిద్రు మావావే-అనిమా.

- జనుబెంచిన యాకపివగుఁ, గని హర్షము మనముబందుఁ † గని యావేశఁ,
 క. పరివేష్టించిరి మారుతిఁ, హరియూధవు లశ్వినిక్రమాఘ్నలు నవుదా
 మగుదాత్తజుఁ డేతేరం, బరనుముకంబున నతనిఁ ప్రాపునఁ దాముఁ. ౯॥
- తే. నిలిచి; రంత నకంపనుఁ † డామిఁ బర్వ, తాకృతిం బొల్పి నిల్పినఁ హనుమదైని
 వజ్ర త్రాధరముపయిని † కర్ణధారి, లట్టె గురియువిధించుచు † నంత పెల్లి.
 క. కురియించె; నంత బలసి, స్ఫురణంబునఁ నొలుచు పనసఁభ్రాంతం నట భీ
 కరవై రినిశితబాణో, త్కర మాత్మశరీరముపయిఁ † నెవనడిఁ బడఁగఁ. ౧౦
- క. మనమున లక్ష్మముసేయక, ననుజనివధియిం, మదిని † నలఁచెను; డేదం
 బున మిగులఁ బొలుచు నాపా, వనిబలిమిని భూమి నెల్లి † నెవనెంచుగతిఁ.
 క. చరణము లిడుచుఁ దానవ, నరునిం నలపడియె; నిట్లు † పర జేదమునఁ
 నిరుపముఁడై సింహధ్వని, పరఁగంజేయుచును నెలయు † పావని యంతఁ.
- క. మాపంబున దుర్ధర్షుం, డై పగటిదివాసరాధుఁ † డై వెలగొండఁ;
 గోపమున నంత హరికుల, దీపకుఁ దాహనుచు చెంత † దీపించురిపుఁ. ౧౧
- క. కనుఁగొని యాయుధ మేదియుఁ, దనకరముఁ జేకయుంటఁ † పలపోసి జవం
 బునఁ గొండ నొకఁడు పెకలిం,చెను; వీర్యముపొంగ నొక్క † చేతఁ బలిమిఁ.
- క. గురుశైలం బద్దానిఁ, ధరియించి మహారచంబు † దగునెల్లుగ నా
 ర్చి రయమునఁ ద్రిప్పె; మునునం, గరముననముచిఁ † పధంపఁ † గాఁ గ్రోధమునఁ.
- చ. కరమున వజ్రముం గొని యఖండచరాక్షసు మొప్పు నిర్ణయే
 శ్వరుఁడు రయంబునం జనెడుఁచాడ్పునఁ జేత గిరిఁ ధరించి యా
 తురమున నయ్యకంపనునిఁతో రణముం దగఁ జేయఁబోయె భూ
 ధరశిఖరంబు నెత్తుకొని † తన్నువధింపఁగ వచ్చుపావనఁ. ౧౨
- చ. కనుఁగొని యాయకంపనుఁడు † తాన్ముకనాదము భీతికంబుగాఁ
 దనరఁగ దూరమందె గురుధాత్రి ధరాగ్రము వర్ధచం ద్రబా
 ణనికరముం గడుఁ వయిచి † నాశన మొందఁగఁజేసె; సంబరం
 బుననె మహీధరాగ్రము రిపుప్రహితాంబుఁచూర్చి తాంగమ. ౧౩
- క. ధరఁ బడుటం గని పావని, గురుకోపావేశముండె; † గ్రోధము దర్పం
 బురుగతిఁ బెనఁగొన గురుగిరి, కరణిం బొడవై న యశ్వశక్త్యద్రుమముఁ.
- క. అనిలాత్మజుండు పెకలిం,చెను; నిట్లాశంబు మద్దిఁచెట్టును గొనుచుఁ
 బెనుస్కంధమ్ములు గల దా, నినిబట్టిన సంశయమున † నిక్కి ముదమునఁ.
- తే. పక్కునఁ నప్పుచుఁ ద్రిప్పె † బసరమందు;
 హనుమ యంతటఁ గ్రుద్ధుఁడై † యగుగుచుఁ దన

యూరువుల వేగమున కట ♦ నున్న ద్రుమము
లవనిఁ బడఁ గొల్లద్రొక్కుళ్ల ♦ నవనిఁ బగుల. ౨౨

2089

చ. అరులను జేరి ధీవిభవ ♦ మట్లై బలంబును గల్లునాతఁ డా
తరువున హ స్తినంతతిని ♦ దానిపయిందగువారి, స్యందనో
త్కరమును నందుఁ గ్రాలు రధి♦కవ్రజమున్ మఱియున్ బదాతులన్
బారిఁగొనెఁ; గ్రుద్ధనయమని ♦ పోలిక నాతఁడు రాక్షసావళిన్. ౨౩౪ 2090

క. అనిమొనఁ జంపుచునుండఁ, గని యాతనిఁ జూచి యసుర♦కాండము పెనుభీ
తిని బాటె; వీరుఁడగునా, ననుజుఁ డకంపనుఁడు పవన♦తనయున్ శూరున్.

క. దనుజభయావహుఁ గ్రోధం, బునఁ బైఁబడవచ్చువానిఁ ♦ బోలంగని సిం
హానినాదముఁ గావించెను, బెనుకోపం బడర; సంత ♦ వీర్యము పొంగన్. ౨౫

క. నునిశితతనుభేదనచణ, ఘనబాణచతుర్ద శకముఁ ♦ గై కొనుచు నకం
పనుఁ డాగురువీర్యునిఁ బా,వని నొప్పించెను ధనుర్వి♦భవ మలరారన్. ౨౬

సీ. వీరుఁడౌ పావని ♦ వివిధబాణంబులు వర్షంబు తెఱఁగున ♦ వపువునందు
నాటఁగా వృక్షసం♦తతు లట్టై మొలిచినఁ గనఁబడు శిఖరీంద్ర♦కరణిఁ గానఁ
బడియెను; దీర్ఘకా♦యుఁడు మహావీర్యుండు ధైర్యశాలియునగు ♦ తపననూను
నచివుండు హనుమ యా♦శరముల తాఁకునఁ బూచినట్టి యశోక♦భూజ మట్టు
తే. లరుణవర్ణుండు పొగలేని ♦ యగ్నికరణి, విమలతేజుండునై యప్పు ♦ వెల్లి; వేగ
మఱొకవృక్షంబుఁ బెకలించి ♦ నెఱిదనుజుని, శిరముపగులంగమోఁదెను♦జిత్రరీతి.

చ. దనుజవరుం డకంపనుఁడు ♦ దారుణకోపము నొంది యామరు
త్తనయుఁడు దివ్యచిత్తుఁ డిటు ♦ ధాత్రిరుహంబునఁ దన్నుఁ గొట్ట ను
ర్వినిబడి యప్పుడే యముని ♦ వీటికిఁ బోయెను; నిట్లు లాతఁ డా
యనిఁబడఁ గాంచి దానవులు ♦ నార్తిని దానవనాథు నెంచుచున్. 3౦౪

క. క్షీతి కంపంబున ద్రుమసం, తతులెల్లం గదలునటు వ్య♦ధం బొందిరి; దు
ర్భతు లారాక్షసులు పరా,జతులై వనచరులు తఱునుఁ ♦ జెందినభీతిన్. 3౦౫

ఆ. ఆయుధముల నెల్ల ♦ సందందె వడవైచి, పరుగువాటి రాత్మ♦వత్తనమున;
కట్లుదనుజులపజ♦యమునొందితలవెండు, కలొగి విరియఁబాటఁ♦గఁదడఁబడుచు.

క. తనువులు నేదమయమ్ములు, గను జూపట్టంగ స్వీయ♦గౌరవ మెటకో
చన నూర్పులు విడుచుచుజవ,మునఁ బాటిరి; మఱియువిజయ♦మునుబొందమికిన్.

తే. వగలఁ బొగులుచు మూఢులై ♦ తగఁ బరస్ప
రంబు బ్రహరించుకొనుచు భ♦యంబునఁ బలు
మాఱు వెనుకటిదిక్కును ♦ దేఱిచూచు
చును బురంబును జొచ్చిరి; ♦ దనుజు లట్లు. 3౦౮

2099

క. పురమున కరిగిన పిమ్మట, హరివీరులు ప్రబలులెల్ల ♦ సందొకచోటన్

- సరిగాఁజేరి మరుత్సుతుఁ, బరమవిధిఁ బూజసల్పి * పఱలిరి పిదపఁ. 322
- క. బలశాలి హనుమ చిత్తం, బలరంగ మీసాయమున జయం బది నాకుం
గలిగె నది వేటుగా నను, పలుకులఁ దగినట్లు బదులు * పలుకుచు వారిఁ.
- ఆ. గారవించె విజయఁకలితు లావానరుల్, తనుబొంబుకొని * ననుగ్రహి
చావు తేటపడఁగ * సమధికనాదముల్, చేసి గాధ్యములకు * గాసిఁజేంది. 323
- క. బలవంతులై న యాదను, జలు గూడఁ నపించి, నిలఁనగామఁ ననుకులం
దలపడి చంపి భయంగదు, నలఁకుచరాస్తి, ముని కిహగఁగాంతుకు పనుజుఁ. 324
- క. అనిఁ జంపిన శ్రీవిష్ణువు, ననువున సేనాముఖంబునందూ సనునవై
రిని జంపి వీరశోభం, గని యెంతయు వెలయునుండఁ * గడఁ దేజమునఁ. 325
- చ. అనిలతనూజు సంబరమునందు వసించిన దేవశిల్ మునం
బునఁ గొనియాడి; రంత రఘువుంగవుఁ డాబలశాలి యత్నం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు * నర్కసుతుండును నోనగాఁగ న
వ్వనచరు లందఱుం బొగడి * వర్ధిలఁ జేసిరి గౌరవంగనఁ. 326
- 2105
- ఏబదియాటవ నర్గము సంపూర్ణము.

౫౭ - వ నర్గము.

అథ ప్రహస్తునియధ్యము. అథ

- చ. అమరవిరోధినాథుఁడగు * నాదశక్తింబుఁ డకంఠముండు యు
ద్ధమున వధింపఁగాఁ బడుటఁ * డా విని శ్రోధము నొంది మోముజ్జ
న్యము నినుమంతఁ గాంచఁ దనఁయందలి శ్రీతి చెలంగి నున్న బు
ద్ధినుహితులై న మంత్రులను * దెప్పునఁ జూచెను జింతి నొందుచుఁ. ౧ 2106
- క. దనుజేంద్రుఁ డంత నెమ్మన, మును డిగళాలము విచారిఁమున మగ్నిముగఁ
గను నచివులతో నాలోచన నేసిన పిదప మంత్రఁనయ్యుతుఁ డగుచుఁ. ౧౫
- తే. పగటిపూర్వార్ధమున తేచి * బలముల నెలు
వ్రాహములుగా నమగ్నిరో * యొప్పుమీఱ
నావిధముఁ జూచుటకుఁ బురియందుఁ గలయుఁ
దిరిగె, నాతఁడు రక్షోవిఁనరము లెల్ల. ౨౪ 2108
- క. తనురక్షింపఁగ నొప్పుచు, ఘనసేనావ్రాహ్మణివిహారలింగం బగుచుఁ
గనదురుపతాకలును ధ్వజ, వినిచయముల మిగులఁ గాంతఁబొందు నగరముఁ.
- మ. కని రక్షోవిభుఁ డంత వానరులు లంకావత్తనం బెల్లఁ ద
క్కనిరీతుల్ దగ నావరించుటను బింకం బొప్పుఁగాఁ జూచి య
పుని కావంతయు నోర్వ కియ్య దిటులొప్పం జేయఁగా నొనటం
చును సిద్ధాంతము నేయువేళను బ్రహాస్త్రుఁ యుద్ధవిద్యావిదుఁ. ౪౪ 2110

క. కని యిట్లును సంగరవిధమునఁ బండితుఁ డనఁగ నీవె † ముక్కుడు లగుచున్
మనఃపగఱసేన లీపురమును నాకస్తికముగాఁగ † ముట్టడిసలుపన్. ౫ 2111

క. దానిన్ విడిపింపఁగ రిపు, సేనలు వీడింపుచుండఁ † జెచ్చెఱ దానిన్
మానునటు సేయ యుద్ధము, మానిన నన్యగతి నాదు † మదిఁ దోఁపదునూ!.

క. నిను విడిచిన వేటొకఁడి, పని దీర్చునటంచుఁ జెప్ప † బాగౌనే; యీ
యనుపమకార్యభరంబున, కు సేను నాతమ్ముడైన † కుంభశ్రవుఁడున్. ౬

తే. నాదు సేనాధిపతి వీవు † నాతనూజఁ

డైన యాయొంద్రజిత్తు, మహాబలుఁడగు

నానికుంభుఁడు తగుదుము † గాని యొరులు

మోయఁగాఁ జాల రీభారమును దలంప. ౭

2114

చ. కనుక నె నీవు సైన్యములఁ † గ్రన్ననఁ జేకొని నీదునానతిం
గొని తిరుగంగ నాజ్ఞ యిడి † కోతులు పెంపుననుండుచోటికిం
జని గెలుపొంది రాఁదగును; † సంగర మీవటఁ జేయనేల! చ
య్యన ననిసేయఁగా వెడలి † నంతన చాలును గార్యసిద్ధియౌ. ౮ 2115

క. వనచరు లెంతయుఁ జపలులు, దనుజుల సింహధ్వనులనుఁ † దారు వినినయం
తనె భీతిఁ బాటి పోగల, రని సేయఁగ శిక్షనొంద † నట్టిననచరుల్. ౯ 2116

క. అనయంబుఁ జంచలాత్ములు, కనుకన్ హరినాదము విని † కరులు నిలువఁజా
లనియట్లు నీదు సింహధ్వనివిని సైరింప వారు † తగ రించుకయున్. ౧౦ 2117

క. దనుజోత్తమా! ప్రహస్తా, వనచరబల మట్లు భీతిఁ † బరుగిడ రాముం
డును లక్ష్మణులొడం బ్రభు, తను మానుచుఁ ద్వద్వశంబు † తానొందుఁజుమీ.

¹క. అనిమొన మనకుం గూడం, గనఁ గూడును హాని యట్లు † గావున నద్రా
నిని జేయకుండుటే మే, లని పల్కెదవేమొ బవర † మాపితి మేనిన్. ౧౧

². నీ మనశత్రువులు యుద్ధమును మాన రటుగాన మనకు నవ్వారివ † లన మరణము
కలుగుట నిజము, సం † గర మొనరించినఁ బంచత గల్లునో † మించువిజయ
మే కల్లునో నిశ్చ † యింప సాధ్యముగాదు కావున మరణంబు † కల్లుట యన
సందేహమే, యిట్లు † జన్య మొనర్పక మానినరిపులచే † మనకు విగత

తే. సంశయంబుగఁ గల్గెడు † చావుకంటె

సని నొసర్చినచో సంశ † యముగఁ గల్లు

మృతియె శ్రేయము కాన న † ట్లేని మాని

యుంటకన్న శ్రేయంబగు † యుద్ధ మివుడు. ౧౧

2120

1 నను యుద్ధే ఇత్యాది వ్యాఖ్య కిదిపద్యమని తెలియఁదగు 2 ఆపశ్చంశయితా శ్రేయో నతు నిస్సంశయాకృతా అనిమా. ఈష్టోకార్థభాగమునకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీసపద్య మునఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

- క. ఈ నాయాశయమునకుఁ, దానన! యనుకూలముగనొ * సగఁ బ్రతికూలం
బై నగడురీతిగనొ యె,ద్దానికొ మాకు హితముచుండఁ * నలఁచెదొ గానికొ.
- ఆ. చెప్పు మదియె మాకు * నెప్పుడు హితమును, నుచు గాడు నేంద్రుఁ * పరిపలుకు
నాలకించి నుభట * పాలకుఁ డాప్రహ, స్తుండఁ చాచి వేడ్క * తోడ నవుడు. ౧౨
- క. మును శుక్రుఁ డనురసతితోఁ, జనువొప్పుం బల్కినట్టి * సరణి * నుజవ
ర్యునిఁగాంచి పలికె నిట్లని; విను మోరాజేంద్ర మును విభీషణముఖ్యుల్.
- ఆ. న్యాయశాస్త్రనిపుణు * లై యుంటవారితో మునుకు * బ్రతికూటమున నెఱువి
షయముఁ గూర్చి మిగులఁ * జతురిను నెంచినవారిమోటనిది న * నంబు గాదు.
- తే. అంద టొకభంగిఁగాక యున్యోన్యనుజవి
రుద్ధముగఁ బల్కుచుండ న * రుంతు * మగు
భావమును జూపి నీతమ్ముఁ * డావిభీష
ణుఁడు వెడలి పోవునంత జ * గడము గలిగె. ౧౩౪ 2125
- చ. జనకజ నిచ్చుటే శుభము * చాన నొనంగక యున్న సంగిరం
బును గలుగంగఁ బోవునని * మున్న మసంబున నిశ్చయించితికొ
దనుజవిభూ! యదెట్లు మదిఁ * దప్పవటంచును నెంచియుంటినో
మన మిట దానిఁ జూచితిమి; * మన్నత మిప్పు నెఱుపెనీ ప్రభూ! ౧౩౫ 2126
- చ. పతతము భూషణాదుల నొ * నంగుచు నిర్భరగౌరవ * సెం
యతమగుప్రీతి సాంత్యనయు * తొక్కిని బల్కుచు గారవింతు వీ
వతులితభంగి నన్ను; నిటు * లాదృతిఁ గాంచిన నేను నీప్రియం
బు తఱిని దేనినేఁ దమిని * బొందుగఁ జేయి యుండువాఁడనే. ౧౩౬ 2127
- చ. ధనమును నాదుజీవితము * దారసుతాదులఁ బ్రి * తిఁగాచు న
పునియును నాకు లేదని యభవ్యము దానననాథ. చూడుమా
యనియును నగ్నికుండమున * నన్నెనినువ్రదము * పావిస్సు నీ
కును నయి వేల్పువాఁడ నిది * గో ముద మొప్పుగఁ బూన్కిరిగాఁత. ౧౩౭ ౧౩౮
- చ. అని దనుజేంద్రతోఁ బలికె * యాభటనాయకుఁ డింకి మ్రోలన్మృ
న్న నిఖిలసైన్యనాయకుల * నాదృతిఁగాంచి వచించె నిట్లు; తో
దనుజవ రేణ్యులార! గురు * దానవసైన్యముఁ బిల్వ సంఘాడి
యని మున నిష్టు వజ్ర సదృ * శావృదనూపశిరీముఖంబులకొ. ౧౩౯ 2129
- *చ. వనచరులెల్లఁ జావఁ గపివయ్యల మాంసమునెల్ల మాంసమే
తినుపతగంబు లాదృతిని * దృష్టిగ మ్రుంగి ముండు * బొందుగా;
క నెడు ప్రహస్తపల్కులను * నాభటనాయకు లాలకించి యం
తని వచియింపరాని త్వర * నాపురనుం డెలరానువానికొ. ౧౪౦ 2130

* అదృశ్యులకు మాంసాదా: పక్షిణ: కాశనోపామ: అనియూ. మాంసమే తినుపతగంబు
లగునది మాంసాదా: పక్షిణ: అనుదానికొ దెనుగని గ్రహింపఁజను.

- క. దనుజులతో మేటులఁ జక్కనివిధమునఁ గూర్చి యుద్ధఃకర్తృంబున కొ
య్యన సంసిద్ధ మొనర్చిరి; గన నవు డానగరమెల్లఁ ♦ గజయుతమువలెన్.
- క. ఖరతరనానాయుధముల, ధరియించిన దనుజవీరఃతతిచే నిండెన్
దరుణమునం దప్పుడు కర్బురు లెల్ల ను వహ్నియందుఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.
- సీ. శాంతిహోమంబులఁ ♦ జక్కఁగాఁ జేయుటవలనను బ్రావృణఃవరుల గంధ
పుష్పాలిచే భక్తిఁ ♦ బూజించుటవలన నచ్చటిపవమానుఁ ♦ డాద్యగంధ
సంయుక్తుడై పుష్పఃసౌరభయుతుడయి వీచె నప్పుడు చాలఃవిజయమంత్ర
వరముల మంత్రింపఁబడిన నానావిధపుష్పహారముల నుబ్బిన రణంబు
- తే. సేయ నుద్ధతులయియున్న ♦ జృంభదనుర
వరులు కైకొని దాల్చిరి ♦ సురవిరోధు
లంతఁ గత్తశములఁ దాల్చి ♦ యతులచాప
ములను గరములఁబట్టి యుజ్జ్వలగతులను ౨౩౪ 2183
- చ. జవమున వచ్చి రావణుని ♦ సన్నిధిఁజేరి నమస్కరించి సై
న్యవిభుని నాప్రహస్తుని మనంబుల నొప్పెడు భక్తిఁగొల్చి; రం
త విభునియాజ్ఞఁ గొంచు భటఃనాయకుఁ డప్పుడె భీమభేరికా
రవము నిగుడ్పఁజేసి రుచిఃరాజితశస్త్రము లొప్పుచుండఁగన్. ౨౪ 2184
- తే. అతిమనోహరమై యొప్పు ♦ నరదమెక్కె
న్యందనం బది జవనాశ్వఃసహితమగుచు
శక్తియుతుడైన సారథి ♦ చక్కఁదోల
జలదగర్జనతుల్యనిఃస్వనము పొలయు. ౨౫౪ 2185
- చ. సరసిజవై రిమాడ్కిఁ గడుఃసంతస మిచ్చుచు నూర్వరీతిఁ దే
జరిలుచు, సేమియుం జెనకఃసాధ్యముకాని ఫణిధ్వజంబుచేఁ
బరఁగుచు మంచికప్పునను ♦ భాసీలుచున్ వరచక్రముల్ తగన్
నిరుపమభర్తజాలక వినిర్మితిఁ గ్రుమునై స్వకాంతులన్
ధరఁగలనన్యవస్తువులఁ ♦ దాఁ బరిహాసము సేయునట్టులై. ౨౬ 2186
- క. తనరఁగ నారథవర్యంబును నెక్కుచుఁ దమిని దనుజభూపతి యాజ్ఞం
గొని పెనుసేనలు వెంటం, జనుదేరఁ బురంబునుండి ♦ సరగ వెడలెఁ దాన్.
- క. భటనాథుఁ డిట్లు వెడలఁగఁ, బటుభేరిధ్వనులు వివిధఃవాద్యధ్వనులుం
జటులతరళంఖరవములు, తేటుకున ఘనగర్జనము విధంబునఁ బెలుచున్. ౨౭
- *క. వననిధిఁ బొంగంజేసెడు, ననువున వినఁబడియె; భీకఃరాకారులు భీ
తిని నిచ్చుచూపములు తగు,దనుజులు భయదారవముల ♦ దర్పముపొంగన్.

తే. ఆప్రహస్త్రుఁడు ముందేగఁ జ నతనిఁగూడి

యరిగి; రాకుంభహనుఁడు నఁరాంతకుండు

నవ్విధమున మహానాదుఁ జానమున్న

తుఁడు ననుప్రహస్త్రముఖ్యుఁడత్రుఁడ నలువును. 309

2140

క. అతనిం బరివేష్టించుచు, జతనంబున నరిగి; రంశఁ జ నన్భటనాగుం

డతిజవమున వ్యూహంబుగఁ, గృతినేయంబడిన బల నాకించిన్నుశ్శమై. 31

క. కరియూథనికాశంబై, యరిభయనం బగుచు నుంఁ జ న్నాపై న్యముతోఁ

బరమముదంబునఁ దూరువు, నరణిఁ నెఱలెను; భద్రాఘన శృమఁ డంతఁ.

చ. జలనిధిపూర మట్టుగ నెసంగెడు తద్వలమెల్ల వెంటఁగా

బ్రళయమునందుఁ దీవ్రగతిఁ భాసిలు నాయమురీతిఁ జయ్యఁగా

వెలలెను; నాప్రహస్త్రుఁడునుఁ విరినిశాచు నేగుచుండి యి

మ్ముల నొనరించునాధ్వనికిఁ భూతము లప్పురిచున్న నన్నియుఁ. 334 2148

తే. వికృతరవమున నఱచెను; విశతర క్క, పూర్ణభోజనములయినఁ జేయలెల్ల

నవగతాభ్రనభోమార్గఁ నుందుఁ జేరి, న్యంకనమునకు నపనవ్యఁనరణిఁదిరిగి.

క. అనలజ్వాలల నుమియుచు, వినఁగ భయంకరముగాఁగఁ విశశంబుగఁ గూ

సెను నక్కలు మఱివోయి, బునుండియుల్కా నమూవాఁములునడిఁబడియెఁ.

క. పరుషముగ వీచె వాయువు, పరస్పరము భేటము లొగిఁ బవరముచేయం

ద్వరవడుచు వెలుఁగకుండెను, ఖరగర్జనములను మేఘఁగణములు మిగులఁ.

క. ఒనరుచుచు నతనిదా న్యం, దనముపయిఁ నెల్ల గురిసిఁ శతై న్యముముం

దు నరుగువారిం దడిపెను, గనుచుండఁగ గ్రస్తయుగిఁడుఁ కడుఁ బూసికమ్మె.

తే. అతనిధ్వజమూర్ధమున నక్షిఁగాభిముఖము

గాఁగ వ్రాలుచు, రెండుపక్షముల వనన

మునఁ దగం గీటుకొనుచు నిల్చెను బ్రహస్త్ర

వదనకాంతులు మాసెనుఁ బక్షిఁ గనుట. 335

2149

క. తురగములం దోలుటలోఁ, గరము చమశ్కృతిని ధరిశిఁ గనుసారిధి యా

యరదముఁ దోలుచు సంగర,ధరిత్రిఁ బలునాన్లు చొచ్చిఁ తగినవిధమునఁ.

అ. రథము గడుపునేర్పుఁ రంజిల్లువాఁడయ్య, సపుడు పోవుదుండఁ నశనిహస్త

తలమునుండి పడియెఁదటుకున మునికోల; బయలుపెట్టుకొనిఁ భటవిభునకు.

సీ. వసువులకును దుర్లభమయి భాసురమగుమ భాకాంతిఁ గుశక్షణంబున నశింప

నాప్రహస్త్రుఁడు వివక్షాంగుఁడై సర్గతోత్సాహుఁడయ్యును, ననాఘ్నమునందె

యతనిఘోటకములుఁ గతితప్పి నొత్తలఁబడియె విస్మయింపఁబోగుషములుఁ

బ్రహ్మాతిఁగాంచినఁ భటనాయకుఁడు ప్రహస్త్రుఁడుయ్యఁ మునరింపఁవిడిలిరాఁగఁ

- తే. గాంచి నానాయుధముల ధరించి స్లవగ
బలము లనిసేయసిద్ధమై ♦ నిలిచె; నంత
వనచరులు స్వాయుధములకై ♦ ఘనతరువులఁ
బెనుశీలలఁబట్టి లాగుట ♦ వితతరీతి. ౪౨౪ 2151
- క. గురుతరమై తుములధ్వని, పరఁగెన్; రాక్షసులు మిగుల ♦ భయదంబుగ నం
గరరంగమునం దార్వఁగ, హరివీరులు బొబ్బలిడఁగ ♦ నాయరుదెగలున్. ౪౩౪
- క. ప్రమదమ్ముగ నుండెను; వేగము గల్గి సమర్థులగుచుఁ ♦ గలహమునఁ బరున్
సమయము దొరకినఁ జంపం,గ మదిఁబరస్పరముమిగులఁ ♦ గాంక్షఁజెలఁగుచున్.
- క. ఒండొరులను బిల్చుచు ను,ద్దండభుజావిక్రమముల ♦ దైవాతెడు నా
చండాసురవానరుల య,ఖండధ్వని మిగుల రేఁగి ♦ కడువ్యాపించెన్. ౪౫౨
- చ. కుమతి ప్రహస్తఁడంతఁ దనఁకోర్కి జయింపఁగ నుండ వానరేం
ద్రమహితసేనఁ గూర్చి చని ♦ తామృతి నొందఁగఁ గోరి యగ్నిహో
త్రము శలభంబు చొచ్చెడువిధంబునఁ బైపయి వేగమొప్పు యు
ద్ధమునకు వచ్చునాభటవిధానముఁ జొచ్చె నదృష్టహీనతన్. ౪౬ 2155

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౮ - వ సర్గము.

—ఁఁఁఁ నీలుఁడు ప్రహస్తునిఁ బాలియించుట ఁఁఁఁ

- క. ¹తరువాత నరిందముఁడగు, సరసిజబాంధవకులుండు ♦ జన్యములకు భీ
కరవిక్రముఁడు ప్రహస్తుం, డరుదెంచుట హితులవలన ♦ నాత్మఁ దెలియుటన్.
- మ. బలవంతుండగు వైరినిం గనుటచేఁ ♦ బల్కాఱు వక్త్రంబునం
దెల నవ్వాపు విభీషణుం గనుచు నిట్టిరీతి దీర్ఘాకృతిన్
బలవీర్యంబులఁ బొల్చువాఁడనుచుఁ దోఁ♦పంజేయు వేడెవ్వఁడో
తెలియం జెప్పు మహాబలాన్వీతుని నో♦ధీనుద్వరా! ²దోర్వరా! ౨ 2157
- చ. అనఁగ విభీషణుండు మనుజాధిపువాక్కుల నాలకించి యి
ట్లనియెను; రాక్షసుం డితఁ డహార్యబలుండగు రాక్షసేంద్రునై
న్యనిచయనాయకుండగు ప్రహస్తుఁడు లంకఁ జెలంగుసేనయం

1 తతః ప్రహస్తుం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్, ఉవాచ సస్థితం రామా విభీ
షణ మరిందమః-అనిమా. ప్రహస్తః పూర్వద్వారా నిర్గతః, రామ స్తూతరద్వారా తిష్ఠతిస్త, కథ
మస్యానేకయోజనస్థసాక్షాత్కారః ఉచ్యతే, ఆప్తవచనేన ప్రత్యక్షతుల్యేన-అనివ్యాఖ్య. దీనిననుస
రించియే, హితులవలన నాత్మఁ దెలియుటన్-అనిచెప్పఁబడినదని యెఱింగి మన్నింపవలయు. 2 దో
ర్వరా=మహాభుజుఁడా యని యర్థము.

దు నితనిచెంతనుండుఁ జుము + తోరపువేడ్కఁ నృతీయభాగ మీ
దనుజుఁడు దోర్బలాభ్యుఁడు నితాంతము సంత్రువిదుండు శూరుఁడుగా. 34

సీ. విక్రమంబునఁ జాలవిఖ్యాతిఁ గనినవాఁ డనియెను; మిగుల బలాభ్యమగుచు
నధికరోషము మదుఁడు మిక్కిలిగాఁగ నాహునిఁ గాంచిఁ మాన్పుచున్న
యావానరబలంబు + లతిభయంకరకూపుఁ డతిభీమవిక్రముఁ + డతితరాంగుఁ
డునగు నాభటనాథుఁడు పెనునై న్యముఁ గూడియాన్పుచురాఁగ నెఁనంతజయ
గాంక్షించి వానరగణములపైఁ బడుచున్న గాక్షుని లప్పు + వొప్పుమీఱ [ముఁ

తే. *దాల్చియున్న ఖడ్గంబులు + దారశక్తు
లష్టిబాణశూలంబులు + నట్టి మునల
గడలుఁ బరిఘంబులుం బ్రాసఁగణము బహువి
ధంబులై న వరశ్వధధనువుల్లె. 24

2159

క. తనరారుచుండె నెంశయు; వనచరవద్యులుచు యుద్ధవాంఛలఁ బుష్పిం
చినతరువుల దీర్ఘములగు, పెరుశులను జట్టుకొనుచుఁ + న్నీతిచెంగగా. 34

క. అని నిల్చిరట్లు వానర, దనుజులు పెక్కండు పృథులవర్సంబున మై
కొనువాంఛఁ బరస్పరమును, ఘనశరపాపాణవృష్టిఁ + గల్పించు చొగిగా. 44

క. పెనఁగుచునుండంగా న, య్యని ఘోరశరంబుగాఁగ + నటఁ జూచట్టెగా;
దనుజులు పెక్కుగు యుద్ధం, బున వానరయూధపశులఁ + బాలియించిచొగిగా.

క. వనచగులను జొరుషమున, దనుజులఁ బెక్కంఁ ప్రయమునివర్సమునకుఁ
బనిచిరి; రాక్షసులంతట, వనచరులం దాఁకి బలము + వర్ధిలుచుండగా. 54

సీ. శూలంబులంగ్రుమ్మి + సొరిదిఁ గొందఱఁ జంపి రింగను గొందఱఁ నేచి చక్ర
ముల వధించిరి కీశముఖ్యులఁ గొందఱఁ బరిఘంబులం బూనిమరణమొందఁ
జేసిరి కొందఱ + ఛేదించిరి వరశ్వధంబులఁ గొందఱఁ బుష్పానుశూల
ముఖసాధనంబుల + మోములు పగులంగ ననువులఁ జూసిరి + వెన ధరణిని
గొందఱు వనచరుల్ + గూలిరి; కొందఱు శరముల దగ్గలఁవంద మొప్పుఁ

ఆ. దనువులందుఁ జెనఁగ + దారుణరీతిగ, చిన్నహృదయులగుచుఁ + జెన్నమాని
చచ్చి రింకఁగొంద + టుచ్చఖడ్గముల ద్వీధాశృతాంగులగుచుఁధరణిఁ బడిరి.

క. వనచరు లింకఁగొందఱు, దనుజులు పార్శ్వముల రెంట + దాగుణశూలా
లిని జేర్చి మరణమొందిరి; వనచరు లతిరోపులగుచు + బాహుబలములగా.

క. నలుఁగడలం దిగుగుచు దనుజులఁ బ్రోగుగఁజేసి మార్చి + తోడిజతరిగా
బలుకొండశిఖరములఁజే, నిలఁ గూల్చిరి మోఁడిమోఁడి + యేదినపూన్కిగా.

తే. వజ్రములరీతిఁ దాఁకు నిర్భరశరములఁ
గరతలంబులఁ బిడికిల్లఁ + గడఁగి పొడుచుఁ

బతితదశ నేక్షణులయి యుద్ధతదనుజులు

నోట నల్లను గ్రక్కుచు ♦ నొచ్చినొచ్చి. ౧౬

2167

క. ధరణిఁ బడి; రంత నానం, గరమునఁ గపిదనుజులెల్లఁ ♦ గడునొచ్చిన యా
తరుణమున నార్తరవములఁ, గరము జయంబలర సింహగర్జనములనున్. ౧౭

క. ఒనరించుచుండి రయ్యా, ధ్వనులెల్లం దుములములుగ♦ధరణిఁ బరఁగె; నా
దనుజులు కవులును గోపం, బున నిక్కుచు ఘోరనచురమున నేర్పుతగన్.

క. కనులం ద్రిప్పుచు భయమును, గన కతిఁగోవులయి యుద్ధకార్యంబులఁ దా
రొనరిచి; రంత నరాంతక, దనుజుండును గుంభహనుఁడు ♦ దర్పము పొంగన్.

తే నై జదర్పముగల మహానాదుఁ డాన

మున్నతుండు ననందగు ♦ చున్నవీరు

లాప్రహస్తునిమంత్తు లా ♦ హరిబలములఁ

జంపి రెంతయుఁ బూన్కి నిష్కరుణులగుచు. ౧౮

2171

చ. నలువురు వారు వేగము ఘనంబగు దర్పముపొంగఁ దాఁక్షచున్

విలయము వానరావళికి ♦ వే సమకూర్చుచు నొప్పియుంట ని

మ్ముల ద్వివిదుండు గాంచి బలమున్ గరువంబును భూషణంబుగా

వెలయ నరాంతకాఖ్యుఁడగు ♦ వీరుని నొక్కని దాఁకి యుద్ధతిన్. ౨౦ 2172

క. ధరశిఖరంబున మోదుచు, మరణము బొందించె; రివువిమర్దనచణుఁడై
కరలాఘవమున మెఱసెడు, హరిపతి దుర్ముఖుఁడు గొప్ప ♦ యవనీరుహమున్.

క. కరములఁ బెకల్చి మార్కొని, సురవై రిసమున్నతుఁడును ♦ శూరుని జముమం
దిరమున కనిపెను; దేజ, స్ఫురితుఁడు వేగముననలరు ♦ శూరుఁడుఘనుఁడున్.

క. వనచరతల్లజుఁడునునౌ, వనధిగభీరుండు జాంబవంతుఁడు గోపం
బున రేగి మహానాదుని, ఘనవక్షముఁ బెద్దశిలను ♦ గరము పగుల్చెన్. ౨౨

క. తారుం డంతట గురుధర, నీరుహమునఁ గుంభహనుల ♦ నిర్భరబలు దు
ర్వారబలున్ మార్కొని శిర, మారసి మోదంగ నని గతానుం డయ్యెన్.

చ. అరదముమీఁదనుండిన ప్రహస్తుఁడు తద్విధమెల్లఁ గాంచి స
త్వరముగఁ జాపవర్యమును ♦ దాల్చి యనూయను వానరాళితోఁ
గరము దురం బొనర్చె నతిగాఢముగా; బలయుగ్మమందు నొ
క్కరిపయి నొక్కరుండు వడిగాఁబడి మార్కొని పోరుచుండఁగన్. ౨౪ 2177

క. ఆవర్తమువలెఁ గన్నడు, నావరయుద్ధంబునందు ♦ నారయ నిది యిం
తౌ వర్ణింపఁగ ననఁగా, నేవిధమునఁ దగని కడలి ♦ యేవుమెఱయఁగన్. ౨౪౫

క. ఉప్పొంగునవుడు కల్గెడు, చప్పుడువలె సిన్యనంబు ♦ సైన్యయుగమునం
దప్పుడు గల్గెఁ బ్రహస్తుం, దుప్పతిలెడు కౌతుకమున ♦ నొప్పుచు నంతన్. ౨౪౬

చ. అనిమొనఁ బండితుండగుట * నాకవనంబునఁ గ్రోధమూర్తియై
వనచరులం గఱోరశరఃవర్షమునన్ నిడిముంచి నొంచె; నా
దనుజకపీంద్రదేహములు * దాగుణరీతిని నంగ గాంగణం
బునఁ బడియుండఁ గొండలనఁమూహము గూలినయట్లు లొప్పె నే
దిని యది భీతి నియ్యఁదగి * తీవ్రగతిన్ గుధిరంబు గ్రమ్మఁగాన్. 2180

తే. కన వనంతమునందుఁ బూచినవలాశ
తరునమాక్రాంతధరణినాఁ * ననరె నద్ది;
మఱియు నాయుద్ధభూమియు * మహితఁబదివి
ధమునఁ గానంగనయ్యె న*త్తగుణమందు. 2181

సీ. హతవీరవరశరీరాలు తీరముల్ భగ్నాయుధములు తీర్చగది విడిగి
పడినవృక్షంబులు; * చాతెమర క్తంబుకలువ * యము లుక్మ*స్తంబును న్నీహ
ములు మహాపంకముల్ * పలువిధంబులుగ నంకం గునూడియున్న * మట్టిప్రేగు
లరయ శైవలములు * హతములై పైకిని నగిరెడచంగిచ్చు * లిలునటు చలి

తే. యించుశిగములు మత్స్యమ్ము * లెల్లవ్రేళ్లు
శాద్వలంబులు, గ్రద్ద లంఛగమి, కంక
పక్షులే సారసవిహంగ*వటలి, మేడ
ను ఘనఫేనంబు గననది * నోద్యమయ్యె. 31
2182

క. అనిమొనఁ దాడితులై ని,న్వకముల నొనరించువారి * చప్పుడులే భీ
తిని బుట్టఁజేయు ధ్వనులా, పినునది యగుజలధి కేగుఁ * జల పనలారన్. 31

క. కాపురువదున్తరంబుగఁ, జూచుటెడు నదిని నుభట*సూగు లుపు విటన్
వ్యాపింపఁజేసి; రనురులు, నేపునఁదగు కపులు పృష్టి * యేగినవిగవన్. 314

తే. హంససారససేవిత * మైన యేటి, నతిజచంబున దాఁబడు * పట్టుదున్త
రమగు యుద్ధనుహానగి * మనుతదాఁటి; రంత నాధటవీరు * త్యాగహమున.

క. సరసీరుహారజములచే, నరుణంబగు కొలను దాఁటి * యగుణతనువులం
గరులు గననైన చూడ్పున, హరిదనుజులు యుద్ధభూమి * యనుకై వలినిన్. 314

క. తరియించి యగుణదేహోత్కరముల రాజల్లి; రంతఁ * గనల్లిహస్తుం
డరదముననుండి గాణోత్కరమును విడుచుచును వేగ * కపులను బూన్కిన్.

తే. కసి మనంగుచుచుండంగఁ * గాంచె నీలుఁ
దాభటేశ్వరుడైన వ్రహ్మాస్తుఁ డంతఁ
జెలఁగుచున్నట్టి వాయు విఘ్నముల ఘనాభ
పటలిపైఁ బల్కిమీఱఁగఁ * బడవిధమున. 315
2183

క. తనపైకివచ్చు నీలుం, గని; మూర్యప్రభలవిల్లు * క్రమరథముతోఁ
ఁబనియెను నాతనిమార్కొని, యనినేయఁగ నతిజనమున * నతిశౌర్యమునన్.

- క. విలుకాండ్ర మేటియై తగు, బలాధిపతి యంతః గడిదిబవరంబున నా
బలువింటి లాగు పటుశరముల ముంచెను నీలు; బాణము లవి ఋజువులై .
- క. చాలఁగఁ గోపించిన పెను, వ్యాళంబులఁ బోలి పటుజంబున నరిగా
నీలుని ధాకి మహోద్ధతి, నేలం దగఁ జొచ్చె మేన * నిల్వక యంతః. 32౫
- చ. ఘనతరవీర్యశాలి కపిఁకాంతుఁడు నీలుఁడు వీతిహోత్రుఁడో
యనునటు మండుచున్నవిశిఖావళి తాకిన నాగ్రహించి చ
య్యన నొకవృక్షముం బెఱికి * యట్టై తనున్ వధియింపవచ్చు నా
దనుజుని దుష్ప్రధర్షుని నితాంతబలంబునఁ గొట్టె నుద్ధతిఁ. 3౯ 2192
- క. ననుజేంద్రుఁ డాప్రహస్తుఁడు, వనచరపతినంప్రయుక్తవరతరుహతుఁడై
మనమునఁ గోపంబందుచు, నినదం బడరంగఁ బ్లవగనికరేశ్వరుపై . ౪౦ 2193
- క. శరవర్షము గురియించెను; దరుచరవీరుండు ప్రబలదర్పుఁడు నీలుం
డనివై చు ఘోరబాణోత్కరమును వారింప శక్తిగల్గిమి నంతః. ౪౧ 2194
- క. కనుయుగము మూసికొని యో, రుపననుండెను; నృపభరాజపూనిక వేగం
బున వచ్చి తగ్గు శరదృతు, వున నొప్పెడు వృష్టినోర్చు * పోలికమెఱయఁ.
- క. దనుజప్రహితదురాసద, ఘనశరభయకృత్సువృష్టిఁ * గనులఁ దెఱవ కొ
య్యన నోర్చియుండె; నీలుం, డనుపముబలుఁ డౌట నోర్వ * కాశరహతికిఁ.
- చ. మనమునఁ గోపమూని యొకఁత్కారుహవర్యముచే మనోజవం
బునఁ బగుగెత్తు నాదనుజపుంగవుగుఱ్ఱములన్ వధించె; నం
త నతఁడు భూరిబాహుబలనర్పనమగుఁడు గాన వేగమా
దనుజునిచాప ముద్ధతిని * దాఁగొని రేండుగఁ ద్రుంచివై చుచున్. ౪౪ 2197
- తే. సింహనాదంబుఁ బల్కఱు * నేసె; నంత
దనుజసేనాధిపతి తనధనువు విఱుగ
దారుణంబగు ముసలాయుధమును చాల్చి
యరదముననుండి దుమికె నత్యాగ్రహమున. ౪౫ 2198
- * సీ. వేగంబునం దగి * విపులబలంబున సింహశార్దూలముల్ * చెలఁగునట్లు
సింహశార్దూలవిచేష్టితంబుల నొప్పి విక్రాంతనంతతవిజయులగుచు
నని వెనుదీయక * యమరేంద్రనృత్రానురాభులై వీరులై * యలరుచున్న
బలపతు లిర్వురుఁ * బలువిధంబుల జాతవై రులై రక్తమహ్వారిగాఁగ
- తే. నవయవంబులఁ దడువంగ * నట్టై మత్త
కరులపోలిక మార్కొని * కఠినదంష్ట్ర
లను గడుం గాయములుపడఁగను బలుమఱు
నొరయుచుం గీర్తి బొందెడు * నూహలొప్ప. ౪౬ 2199

- క. తలపడి పోరుచునుండిరి; బలమున నుద్యుక్తుఁడగుచు * బవగమ్మున ని
మ్ముల నాదనుజోత్తముఁడు మునలమును గొని కపిలలాటనరణి నడంచెన్.
- క. దానన్ స్రవించె రక్తము, వానరనరుఁ డంత రక్తఃస్పృశమై
మేను తగంగఁ గోపముఁ, బూని నుహాతరువుఁ గైనిఁబూని బలమునన్. ౫౦
- క. అరివక్షంబున వైచెను; నురవై రియు నరకుగొనక * నూరిత నాభి
కరమునలంబునుగొని యా, హరివీరునిపైకి బాఱె * వధిఁబలమునన్. ౫౧
- *క. తరువాత మహావేగుఁడు, హరివీరుఁడు నీలుఁ డుగ్రఁనుగువేగమునన్
బరుగైత్తివచ్చి వధియిం,చురతిం దగునాప్రహస్తు * నూనినె గనుచున్. ౫౨
- క. పెనుశిల నొకదానిం గొని,యెను; నుటియును యుద్ధకాంక్షి * యెంతయుఁ దగ నే
వున మునలంబును గైకొని, యనిచేయుచుఁ నన్నుఁ డంప * నయదెంచు నరన్.
- క. కని వేగమ యాపెనుశిల, దనుజుని తలపై ననైచె; * దిప్పనయగుం
డును భటపతియౌ నీలుం, డనూనగతి నైనఁ బయవ * ము శిలయదియున్.
- క. తలపైనఁ బడఁగ దానం, డల యప్పుడు శకలములు * వారుణరీతిన్
గలిగించుచుఁ బగిలెను; నా,బలనాయకుఁ డంతఁ గాంక్షి * బలములు చెలఁగన్.
- తే. ఇంద్రియంబులు నళియించ * నిల గతాను
వగుచు విచ్చిన్నమూలనుఁహాద్రుమంబు
పగిది వేగమ గూలెను; * భగ్నమయిన
యాప్రహస్తునితలనుండి * యస్తటిఁ గడు. ౫౫
- 2201
- క. తనువుననుండియుఁ బర్వత,మానుండి నిర్భగము తీవ్రఁముగఁ బాఱెమథం
గిని రక్తము పాఱెను; నా,వనచరపతి యాప్రహస్తు * వధియించంగెన్. ౫౬
- క. వనచరులు చూచుచుండిరి, దనుజవిభూ శ్శమునిస్తన * నిసూర్వము చూ
డనురాక యప్రకంఠ్యం, బునునయి యుండియును మోచమును వీడి కడున్.
- ¹క. పురమునకుం జనఁ దిరిగెను; నురరిపువీరో శ్శముఁడు * ట్తోణింబడఁగాఁ
ద్వరగా నీ రనకట్టకు, నరిగి తగం దాఁకి నిల్వ * కవుడ గలుగుచున్. ౫౮
- క. పెనుకకు మరలువిధంబున, దనుజులు వారెల్ల నిల్వఁదగు శక్తియే లే
మిని బాటి;రిట్టు లావా,హినిపతి హతఁ డౌట నుధటు * లెంతయు నార్తిన్.
- తే. ఉద్యమంబులఁ బాసి మహాగ్రశక్తి
నలరుదానవపతిచెంత * కరిగి పలుకఁ
జాల కప్పుడు మూఁగలఁచంద మొప్పు
నుండి ²తీవ్రశుగభిని * నొగి మునింగి. ౫౯
- 2212

* త ముగ్రవేగం సంకల్ప మాపతంతం మహాకపి, రితి స్పృశ్యత్య ఇత్రాహ మహావేగో
మహాశిలాహ-అనిమా. 1 నేకుబంధం సమాసాద్య విశిష్టం సహం సాధా-అనిమా. 2 తీవ్రశుగభిని
కుక్ + అభి-కోకసాగర మనియర్థము.

క. విరహితసంజ్ఞలవలె నుం,డిరి; యంతట కపివిభుండు ♦ నీలుఁడు జయముం
గరముం గొన్నమహాబలుఁ, డరాతివిధ్వంసనంబు ♦ నవ్విధిఁ జేయన్. ౬౦౪

క. వనచరవర్యులు తమి న,ప్పనికయి వినుతింప మిగులఁ ♦ బ్రమదంబున నా
మనుజవిభూ త్తములం గనఁ, జని వారలచేంతనుండె ♦ సఫలాత్తుండై .

ఏఁబడియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౯ - వ సర్గము.

— ఖఖ రావణుని ప్రథమయుద్ధము. ఖఖ —

చ. ¹వన చరసైన్యనాయకుఁడు ♦ బాహుబలంబుమెయిం బ్రహస్తునిన్
దనుజభటాధిపుం గలనఁ ♦ దాఁ బొలియించి చెలంగ భీమసా
ధనములఁ దాల్చి యంబుధివిధంబున వేగమునం జెలంగునా
దనుజమహేంద్రుసైన్యము విఠాకున లంకకుఁ బాతె నార్తిమై. ౧ 2215

సీ. దనుజవీరులు చని ♦ తమపతికిం బ్రహస్తుఁడు వాహినీపతిఁజ్జేరి బడుట
నీలునిచే నని ♦ సోలుచుఁ జెప్పంగ వారలపల్కుల ♦ వరుసవినుచు
²బలవంతులౌ శత్రువుల నాశ్రయించుట విధియయ్యుఁ గాలునివీటికరుగఁ
దగుతఱి గావున ♦ దారుణకోపంబుఁ బూనె; నారావణుఁ ♦ డానిలింప

తే. పతిసమానుఁడు సేనాధిపతి హతుఁడగు
టను గడున్ విని శోకంబునను మునింగి
యంతఁ గోపాన్వితస్వాంత ♦ మమరఁ జెంత
నలరు రాక్షసభటనాయకులను గాంచి. ౨౪ 2216

క. సురపతి సురభటవీరులఁ, బరికించి వచించుమాడ్కిఁ ♦ బలికెన్; మనకుం
బగుఁడగు రామునిపట్లను, ద్వరపక్షక యువేక్షఁ బూనవచ్చునె చెప్పుడి. 3౪

క. శతమఖుబలముం గూడిన, జతనంబునఁ జెండఁజాలు ♦ శౌర్యమహితు నా
దితిజచమూవుఁ బ్రహస్తుని, మతంగజభటాన్వితముగ ♦ మ్రుందించి రనిన్.

క. కనుకన్ వనచరులని తక్కినవారి నువేక్షచేతఁ ♦ గ్రిందుపఱుపకుం
డనుగూడ, దింక నేనో, మనమున నోర్వంగఁజాల ♦ మార్దురకడిమిన్. ౪

క. వెనుక స్త్రుందుం జూడక, చని వైరులఁ జంపుచున్ విజయముం గొనఁగా
ననికిం బోయెద నల్పులు, ఘనబలులం జంపుచుండు ♦ గానఁ దలంపన్. ౫

1 గతసర్గాంతమునఁ జెప్పబడిన విషయమే మరల నిటఁ జెప్పబడినది. ఇదిప్రాచీనులగు మహాకవులయార మని యెఱుంగవలయు ఇట్లు చెప్పుట నిర్ధరకము మాత్రము గాదు. ప్రకృత కథాబీజభూతము గాన నిది పునరుక్తి గాదని గ్రహించుట సహజము. 2 ఇది వ్యాఖ్యానితప్రాయ మునకుఁ దెనుఁగు.

తే. సంగరక్షోణి యెంతో యాశ్చర్యఃరము
గాఁ గనంబడుచున్న; దిక్కలమందె
దావదహనుండు బావలల * తతి వనంబుఁ
గాల్పురీతిని నాబాణగణముచేత. ౫౪

2221

క. రాముని లక్ష్మణుఁ గీత, ప్రాంతంబును గాల్పుకొని * త్రోవకి నీవుడ
భీనుంబగుసివీర క్తము, చే నూనుగఁ జెప్పి గూర్చు * జిత్త ములరంగఁ.]

క. అని సలికి యింద్రరిపు వా, ననుజేశుఁడు నహనుమాద్భీఁజన్వయుఁ గాంతి
గననై హయరాహాన్విత, మునునయి భూషణవిలాస * ములను మెరియుచుఁ.

క. తనయంతనె గ్రాలెడుస్వం,నన మాగోపించెఁ నిట్లు * దానవనాగుం
డనుచరయుతుడై చనుచుం,డినతిఁటి ఘనశంఖభేరినిసెన్ము లొగిన్. ౭౪

ఆ. పణవముఖములె న * పటువాన్యరవములు
భుజము లప్పళింపఁ * బుట్టుధ్వనులు
సింహనాదములును * జెలఁగుపుణ్యస్తుతు
లలరఁజేయఁ జనియె * ననికి నపుడు. ౮

2225

చ. దనుజవిభూత్తముందు గిరితల్లజముల్ నలె గట్టివొయ మీ
ఘనిచయమట్లు నీలములు * గాఁ నగునూపముగొప్ప, స్వర్గా
యనఁదగు నేత్రము ల్వలయ * నాన్పుచు నొప్పడు గాక్షిణ శ్రముల్
తనుగొలువంగ భూతపతితానయు తేల్వగురీతి రాజులె. ౯

2226

మ. గురు తేజుండగు రావణాసురుఁడు కోర్కెల్ దిూఁట శీఘ్రంబుగాఁ
బురము న్వల్వడి యుగ్రసింధుజలదఁపు్యాహంబునుం బోలె ను
ద్ధరనిస్వానము గల్గి వృక్షగిరులుం * దోరంబుగాఁ జేసులుం
బరమాహ్లానము మీఱఁ దాల్చి యనికిం * జైకొన్నది శంబులుం
గరముం బొల్పెడు నాకపీంద్రబలముం * గాంచెన్ మాహాగ్రంబుగన్. ౧౦

చ. అని నొనరించుచుత్సుకము * నంది ఘటేంద్రనమాన బాహువై
తనరురఘూత్తముండు సిరి * శద్దయునొప్పఁగఁ గంగరక్షిసై
న్యనికర వేష్టితుండగుచు * నారయఁగా నతి హృషీమాచు న
చ్చునిఖిల దేవతారిపుల * స్తామముఁ గాంచి యెసంగువేడి. ౧౧

2228

తే. శప్తధారులమీటియై * నకలవీర, తారతమ్యవిదుండలు * సమగుణక్వి
భీషణుని గాంచి యిట్లనె; * వివిధచిత్ర, శుభతాకాధ్వజాయుధ * తతులతోడ.

సీ. ప్రానశూలాసిశఃస్తవ్రాతములతోడ నై రావతనమాక * నాస్తిగణము
లొన్న నక్షోభ్యమై * యుదనగోడజవృష్టై యుదనీసై న్యమి * పరయ నెది

* సముద్యతల పాదపక్షిలవాస్తవ-అనియ.

దగునొ నా రామునుఁ త్తమవాక్యమును 'శక్రసృశవిక్రముఁడై నఁసరసమతి వి
భీషణుం డాదృతిఁ పిని మహాత్ములును రక్షఃపుంగవులునయిఁ గ్రాలువారి

తే. బలములకొలంది చెప్పంగఁ దలఁచి యనియె;

నల్లదిగొ భూపవర్య! బాఁలార్కుఁ బోలి

యరుణవక్త్రంబుచే నొప్పిఁ మా స్తిమూఁపు

నందుఁ గూర్చుండి తచ్చిరంఁ బదరునట్లు గెల్చె

2230

క. తనుభారంబున నొప్పెడు, దనుజు నకంఠనునిగాఁగఁ దలఁపు; మదిగొ న్యం
దనమెక్కి మృగపతిధ్వజ,మును శక్రధనుస్సమానఁమునగుధనువునున్. గెల్చె

క. అలరఁగ గుణమును లాగుచు, వెలసెడు నుగ్రంపునంతఁవితతిఁ గరివలెన్

వెలుఁగుచునున్న యతం డి,మ్ముల విధివరములనుగన్నఁ ముఖ్యుఁడునుమ్మి! గెల్చె

ఆ. ఇంద్రజిత్తనంగఁ నిలఁబ్రసిద్ధుండగు; వింధ్యశిఖరివోలెఁ విప్రుతదేహుఁ

డస్తగిరివిధమునఁ నన్యులతేజంబుఁ, దగ్గునట్లు సేయుఁ ధైర్యమలర. గెల్చె

క. అలరు మహేంద్రగిరీంద్రము,వలె నిశ్చలుఁ డతిరథుండుఁ బలశాలి యొకం

డలఘురథ మొక్క చాపం, బలరుచుఁ గైదాల్చి విస్తృతాకృతి దానిన్. గెల్చె

క. సారించుచు నున్నాఁడే, శ్రీరామా! విపులతనువుఁ జెందిన యతఁడే

భూరిబలుం డతికాయుఁడు, చేరువ నల్లదిగొ ప్రబలఁసేనాన్వీతుఁడై. గెల్చె 2235

క. తరుణార్కునిచందంబున, నరుణాక్షుండగుచు గంటఁ లధికంబుగ ని

మ్మరనాదము సేయఁగ నొ, కరినెక్కి ఖరధ్వనుల్ తగంగ నటచుచున్. గెల్చె

క. అగుదెంచుచున్నవాఁడే, ధరణీశ! మహాత్ముఁ డతులఁదర్పండు మహా

దరుఁ డీతఁడు నుమ్మి! బంగరుసొమ్ములు చిత్రములుగఁ గ్రాలుచునుండన్.

తే. సంధ్యయందలి యంబుదఁసహితశిఖరి

వలెఁ బ్రకాశించు ఘోటకఁవరము నెక్కి

కాంతులొప్పెడు ప్రానంబుఁ కరమునందు

నలరు వీడు ²పిశాచాఖ్యుఁ డశనిజవుడు. గెల్చె

2238

సీ. విద్యుత్ప్రభంబయిఁ వెలయుచుఁ ¹కింకరవజ్రవేగంబునఁ వలలువాడి

శూలంబు గరమునఁ దాలిచి గిరితుల్యవృషభంబుపై నెక్కిఁ వేగవచ్చు

నీతండు కీర్తిచేఁ ననఁగెడు త్రిశిరుండు, జలదతుల్యాంగుఁడైఁ బలుపుగలిగి

యతివిశాలంబయిఁ యందమై వక్షంబువెలయఁగా ఫణిరాజఁలలితకేత

తే. నము చెలంగ నన్నద్ధుఁడైఁ నారినట్టె, కర్ణములదాఁక లాగి, నికానులీల

మరల నద్దాని విడుచుచుఁమనలఁగ నెడు,వీడుకుంభుఁడు భూపాలఁవిబుధరాజ!.

¹ విభీషణ శక్రసమానవీర్యః-అనిమా. ² ఏషః శనితుల్యవేగః-అనిమా. ³ విద్యుత్ప్రభం

కింకరవజ్రవేగం-అనిమా, కింకరవజ్రవేగమ్-వజ్రవేగా దప్యధిక మిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

చ. కనకము వజ్రముల్ పొదుగఁగా విలసిల్లుచు ధూమయు క్తమో
యనునటు లొప్పు సత్పరిఘం మట్టై కరంబునఁ బూని ఘోరక
ర్తనిచయ మద్భుతంబుగ నఁమానుషశౌర్యముచే నొనర్చు నీ
దనుజబలప్రధానుఁడగు ధానవుఁ డొను నికుంభుఁ డోవిభూ!. ౨౧ 2240

చ. ధనువు శరాలి ఖడ్గములు ధారుణరీతివెలుంగ డెక్కె మొ
య్యన వెలయంగ నొప్పు రథఁగుందు మువంబునఁ గూగుచుండి న్యం
దన మది యగ్నిరీతిఁ దగ ధారుణనూషమునం జెలంగునీ
ఘనుఁడు నరాంతకుండగును ధృతవతినర్య! మహేంద్రవిక్రమా!. ౨౧౪ 2241

తే. అరులు కనఁబడమిని భూధఁగా గ్రములను
శత్రువులుగాఁ నలంచి భుజప్రతాప
మలరఁ బోరాడుచుండు నరాంతకుండుః
చూడు మల్లదిగో కనుఁచూపునందు. ౨౨ 2242

సీ. పలువిధములు ఘోరములునై ననూపముల్ గల్గు శాస్త్రాలోచ్యఃకరిహయమృగ
ముఖములుతగ నేత్రములువివృతంబులైవెలయుభూతములుతఁ న్నలమిఁగొలువ
నలరునీతఁడె దేవతలవర్పహంతయౌరావణుండు హినుకఁరప్రణిమము
నూత్తుకలాకము యుభకరంబునునగుజెలిగొడు గీతనిదివ్యగథము

తే. నందు వెలయుచునున్నదీయమరనైరి, గుగుతరస్వాంతుఁ డెల్లరఁజ్జీవను లొగి
గొలువ భూతాళితోడను ధూడియున్న, యట్టిగుడ్డు నిచగిదిగ నలరువాఁడు.

చ. ఘనమకుటంబుఁ దాల్చి గుచిఁ గ్రాలెడుకుంజలముల్ శ్రవస్సులం
దు నటన మట్టచేయ రుచిఁజో ముఖమెంతయు నొప్పురొఱఁ జ
క్కనితుహినాద్రి వింధ్యగిరిఁకాఁశులఁబోలిక భీమనూపముఁ
దనరఁ జెలంగువాఁ డితఁడు; ధానవవీరుఁడు నుమ్ము భూనరా!. ౨౨౪ 2244

క. శతమఖనమవర్తులయు, దృఢినొంచినవాఁడు తీక్ష్ణధాముని సగిది
క్షీతిఁగ్రాలువాఁడు కనుమా, క్షీతిపాలను హేంధ్ర మనిన ధీరాఘవుఁడు.

క. అరిహంత నవ్వీభీషణుఁ, బరికించి వచించె నిట్లు యళిరే! దనుజే
శ్వరుఁ డీతం డురుతేజ, స్ఫురితుండు ప్రతాపశాలి యోధిలుఁ గాంతిగ. ౨౨౬

చ. ఖరకరునట్లు కాంతుల నికామము వెల్లుచుఁ జేటిచూడరా
కరుదుగ నొప్పుఁ దేజమున యావృతమై తగు కిసిహువ మీ
తరుణమునందుఁ గన్నడు నితాంతము స్పష్టముగాఁగ; రాక్షసే
శ్వరుఁడగు వీనిదేహము విభాసిలునట్లుగ దేవదానవో
త్కరమున నేరిదేహమును గ్రాలదు కాంతివమగ్రమై తగ. ౨౨౮ 2247

క. ఈతనిభటవరులెల్ల ను, హతేజాలు హ్వితముల యాకృతిగలవా
దాతతగిరులం గొనియే, గూతటి యుద్ధంబునేయ నెంచినమేలుల్. ౨౨౯

- ఆ. దీప్తములగు బాణఃదీధితు ల్వేలయంగ, వానిఁ దాల్చియున్నఁవారు; భీమ
తేజఃజ్ఞై న యితఁడు ఁ దీప్యమానభయంక, రప్రతాపదనుజఁరాజి గొలువ.
- క. అతితీక్ష్ణదేహభూత, ప్రతతియుతుండై న యమునిఁభంగి విలసిలెన్
శతధృతివశమున నీదు, ర్కతి నాదృక్పథమునందు ఁ మానుగఁ బడియెన్.
- క. కనుఁగొను మిదిగో భూజా, తను దొంగిలి నాకుఁ గల్గఁ ఁ దాఁజేసిన యి
ప్పెనుక్రోధమ్మును నేసీ, తనివై వెడలించువాఁడ ఁ దారుణభంగిన్. 3౧
- చ. అనియిటు వీర్యవంతుఁడగు ఁ నారఘురాముఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
డనుచుఁడై చెలంగఁగ మఁహావిశిఖంబును లాగి యెత్తి ని
ల్చెను సమరాంగణంబునను ఁ జెందిన వేడుక; సంతరావణుం
డనుపమవిక్రమాధ్యులగు ఁ శాసురవర్యులఁ గాంచి యిట్లనున్. 3౨ 2252
- సీ. జంకునొందక మీరు ఁ చక్కఁగా నగరంపు ద్వారంబులందు, నంఁతర్గతమ్ము
లగుపురద్వారమ్ముఁలందుఁ దత్పార్శ్వంబులందు సుభటులుండు ఁ నట్లు గట్టి
నట్టి చర్యాభవఁనాళియందును నిల్చి చక్కఁగాఁ గాపాడఁ ఁ జాలియుండుఁ;
డిప్పుడు ననుఁగూడి ఁ యీరీతి మీరెల్ల వచ్చియుంటను జూచి ఁ వనచరేంద్రు
లిప్పట్టణంబున ఁ నెవ్వరు లేకున్న చిత్ర మిద్దానిని ఁ జిత్తములను
- ఆ. నెఱిఁగి దుష్ప్రసహమఁయే యయ్యు జనశూన్య
మైన లంకఁ జొచ్చి ఁ యతిజవమునఁ
బాడు నేసి పాఱఁవై తురు కంధిలో
ననుచుఁ బరిజనులకు ఁ నాజ్ఞయొనఁగి. 3౪ 2253
- చ. తను నిటుగూడి వచ్చిన నుఁదర్పల వారల వీడుకొల్పు నా
దనుజులు సావ్యజ్ఞ నొదలలఁ ఁ దాల్చి చనన్ మఱి రావణుండు చ
య్యనఁ బెనుచేప పూర్ణముగు ఁ నబ్ధిజలంబు గలంచుభంగి న
వ్వనచరసాగరౌఘము, నఁవారితరీతి నలంపఁజొచ్చెఁ దాన్. 3౫ 2254
- ఁఁఁ సుగ్రీవుఁడు రావణమార్కొని మూర్ఛిల్లుట. ఁఁఁ-
- మ. దనుజేంద్రుం డిటు తీక్ష్ణబాణధను పుఁద్యచ్ఛక్తిమై దాల్చి చ
య్యన యుద్ధంబును జేయఁ బైఁబడుచు రా ఁ నత్యంతకోపంబునం
గని సుగ్రీవుఁడు భూరిభూమిధరశృంఁగం బొండుఁ జేలాగి యా
తనివై కిం జని మార్కొనెన్; మఱియునున్ ఁ దర్పంబుమై నాతఁడున్. 3౬
- క. తరువితతియు క్తసానూ, త్కరములఁ దగునాళిఖరముఁ ఁ గ్రవ్యాదునిపై
బరవసము మీఱవై చె వి, నరి జవమున; రావణుండు ఁ చక్కఁగదానిన్.
- క. తనపై కడరఁ దటాలునఁ, గని హాటకపుంఖశరనిఁకరమున్ భేదిం
చెను దాని; నిట్లు తరువిత, తినిగూడిన సానువులను ఁ దీప్తమ్ముగుచున్. 3౭

- క. అలరారుశ్చైలశిఖరం, బిలఁ దుశ్శుమురై శశంగఁ + మేచి యమునిశోఁ
దురితంబయి పెనునర్పము, నలఁ నగునొశగము నింట + వృద్ధివుండున్.
- క. ఒనఁగూర్చి శోనచిత్తం, బున వాయునమానవోఁ + మునఁ నగి విద్యు
త్తును బోల మండుచున్ జిన్మనినద్రముఁబోలి మోము + మోశోశగమున్.
- క. కొని సుగ్రీవునధార్థం, బనూననుగుళ క్షి నేచః + ననుశేంద్ర నువ
శనివంటి యాకృతిం నగి, సునిశితనుగు వృష్ణము + శోభిలునదియున్.
- క. దనుజేంద్ర బాహుము క్షం, గని దనమున మృగ్ధునిండు + కింకర ప్రయోగిం
చినశక్తి క్రాంచభూధర, మును జెందినరీసి బ్లవగఁభూమిఁ దాఁకన్. ౪౦
- క. దారుణశక్తి యదిట్టులు, గా రయముఁ దాఁకి చింకఁ + గవీశముఁ నా
వీరుఁడు తచ్చరవీడితుఁ, డై రానంబవరఁ నడ్డి + గుడ్డి కలఁగఁగన్. ౪౧
- క. ధరఁబడియెఁ మూర్ఛితుండై, హరినీనం క్షిల్లు పడఁగ + ననాము గని యు
ద్ధరరావనుడరఁగా నా,ర్చిరిః బోధిక్కుఁబు ధరఁ + దోఁగు మువభుఁచున్.
- క. ¹పెనునంవ్వుఁ నగుగవయుఁడు, ఘనుఁడుగవానిండు శక్తిఁగాయములుకడుం
బెనుపొంద భూధరంబులఁ, గొని నచిరి నలఁననుడఁబుండగుచి కిన్. ౪౨
- చ. అనురవిరోధి యట్టి స్థవఁగాధిపులేసిన హృదంబులన్
నమముగ దృష్టినిల్పి కని + శాశ్వతాగ్రశిఖాశిఁ ద్రుంచి నన్
ధములుగఁ జేసి వారలను + దన్దయు హేనువిదితపుంఖబా
ణములను నొంచె; నాస్థవగఁనాథులు భీనుశక్తియ న శ్లేషన్ ౪౩ 2285
- క. దనుజారిబాణభేదిత, తన్మలై ధరఁబడితిఁ పిఁచు + ననుజనుహేంద్రుం
డనుసమభయకృష్కపిబు,మును బాగావదింపచేత + ముంచెం గడఁకన్. ౪౪
- సీ. ²వీరోత్తములుగాఁగ + వెలయునాచారగుల్ హింసిగుఁలు ముక్కుఁయును దెల్లి
భయమువాపుచుఁగాచు + వాగులేనందునఁబువు గాఁచుఁగుచుఁభయముశల్య
మట్టు మదిన్ నాటి + బిట్టుబాధింపఁగ దనుజనాథాంబుఁ + కిదికి దస్పి
యా ర్తశరణ్యుడై + యలగు శ్రీరాముని శరణుసాచ్చిరి; ధనుఁత్పంతఁ దనుల
ఆ. చిత్తుడై నయట్టి + శ్రీరాముఁ డంకటఁ, బాముఁ గొని కీశఁవదిరిఁ గానఁ
జనియె వేగ యపుడు + సామిత్రి రాముని, పరివరమున కేగి + పరనుభక్తి.
- క. కరములు మోడిచి యెంతయుఁ, బరమాధ్యయుశంబుగాఁగఁ + బరఁగువలుకులన్
బరికించి నలికె; బ్రభువర, పరదారహరించిఁట్టి + పాపిని నశనిన్. ౪౬ 2288
- క. అనిఁ జంపఁ బూజ్యులగుమీ, రనూననుగుళ క్షిచేసి + ననుచునున్నా;

1 గవీశుస్సుదంప్ర:-అనిమా. 2 కిశో ముక్కుఁ పుష్పము వాచాను రామపుత్రుఁ
జగాను-అనిమాలము. శరణాగత్యర్థ ముక్త్యా శంకసన్నిధి మాహ-అని గొలిందగాఁలు కొంత
వ్యాఖ్యప్రాసరి. అది కథకు ననుకూలించినది కాదు. ౩ నను అనియెడల యిందుకొనింపఁబడుటలే
నాపాక నిందుఁ గనఁబడునని యెఱుంగవచ్చును.

- రనయుని నీచుని నీదను, జని నేనే చంపువాడఁ ♦ జము శ్రీరామా! . ౪౭
- క. అనుమతి నిమ్మా! నీదగు, ననుజ్ఞ లేకుండఁ బోవ ♦ నర్హముగాదం
చని వినయంబునఁ బల్కిన, యనుజుని వాక్యములవిని మహామతిగానన్ .
- *క. గురుకాంతి సత్యశౌర్యము, పరఁగంగా నొప్పురామ♦భద్రుండను సో
దర! పొమ్ము నీచుడని నీ, యరి నెంచక యత్న పరుడవై పోవఁదగున్ . ౪౮
- క. శరమొండు గూర్చునట్లుగ, నరికిం గన్నడుచు మఱొక♦యస్త్రముఁ గూర్చున్
గురువీర్యుం డగుటన్ సం,గరమునఁ జిత్రప్రతాప♦కలితుండగుఁ జూ! . ౪౯
- ¹ఆ. ఈతఁ డలిగెనేని ♦ యెల్లలోకంబు లొక్కటిగఁ జేరి యితని ♦ కడిమికోర్వఁ
జాల వించుకయును ♦ సందియం బేలేదు, గానఁ బొరపడకయె ♦ దానవపతి.
- క. దనుజునియందలి లోపము,లను మఱి నీలోపగణము♦లను నరయుము; నీ
కును గల్లువానిఁ బరునకుఁ, గనఁబఱుపక హెచ్చరికను ♦ గల్గి సతతమున్ . ౫౦
- క. ధనువున నిన్నున్ జాగ్రత్తను గాచికొనుమ; యటంచు ♦ దాశరథి వచిం
చిన ²లక్ష్మణుఁ డారాముని, గని గౌఁగిటఁ జేర్చుకొని తగన్ వలగొనియెన్ .
- క. తనివార మ్రొక్కి యుద్ధం,బునకుం జనె; నేన్గుతుండ♦ములకు నమములౌ
ఘనబాహువులందగు రా,ముని తమ్ముడు దీప్తచాప♦ముల భీమముగన్ . ౫౧
- క. కరముల ధరించి బాణోత్కరముల వర్షంబుగాఁగ ♦ త్కౌన్దలముపయిం
గరమడలి భిన్నులై పడు, హరివీరులపైని గురిసి ♦ యార్చుదశముఖున్ . ౫౨
- క. కనుఁగొనియె; మహా శ్రేజం,బునఁ దగుహనుమంతుఁ డనిల♦పుత్రుం డట్ల
య్యనికీన్ లక్ష్మణరాకను, గని నేనుండంగనేల ♦ కవ్వ మితనికీన్ . ౫౩ 2278
- క. అనియెంచి రావణునిబా,ణనికరమును నిలిపి, దనుజ♦నాథునిపైకిం
జనియెన్ ద్వరగా; సన్నతి, యనిలాత్మజఁ డతనిరథము ♦ నటఁ జేరి తగన్ .
- చ. తనయసనవ్యబాహువు నితాంతము పైకినిగుడ్చి దానవేం
ద్రుని నదలించుచుం బలికె ♦ రూక్షముగా; సురదైత్యనంతతిన్
ఘనతరయక్షరాక్షసని♦కాయముచే సురగాయకాళిచే
తను నని జావకుండను విధాతృవరంబును గాంచినావుగా. ౫౪ 2280
- *క. వనచగులవలన సాధ్వీన,ము నీకు నిటఁగల్గు; హస్త♦మును నిదిగో వ్రే
ళ్లును నైదిటఁదగుదానిన్, నినుఁ జంపఁగ నెత్తినాడ ♦ నేనిపు డదియున్ .
- క. నినుఁ జంపి నీశరీరం,బునఁ జిరకాలముగ వాస♦మును జేసెడు జీ

* త మ బ్రవీ న్న హాతేజా రామ స్సత్యపరాక్రమః-అనిమా. 1 తైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో
దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః-అనిమా. ఇచట రామునినోట రావణునిం బొగడించి మహాకవి వాత్సీకి
తనచాతుర్యమును వెల్లడించెను మహాపురుషులు శత్రువునుగూడ గుణమున్నఁ బొగడుదురనుట యిట
గ్రహింపఁ దగినది. 2 రాఘవస్య వచ శ్చుత్వా పరిష్వ జ్యాభిపూజ్యచ-అనిమా. 3 ఏష మే
దక్షిణో బాహుః పంచకాఖ స్సముత్థితః-అనిమా.

- పునిఁ బైకీఁ బంపఁగల నన, దనుజేంద్రుం డంత భీమశర్పుఁడు పూనికొ.
- చ. అనిలజవాక్కులకొ వినుచు + నాగ్రహాయుక్తి నుర క్షనేత్రుఁడై
యనియె మరు తనూజఁగని + యార! కవీ! యిఁక శంక లేక వే
గ నను గరవ్రహ్మరమున + గాసిలఁ జేయుము శాశ్వతంపుఁగీ
ర్తిని గపిఁకొట్టె రావణు నతిస్థిరశౌర్యముఁ బూని యంచు మే
దిని గడియింపు నుంతట నుండిం నలపోయుచు నీదండర్పమున్. ౫౭౪ 2283
- క. నిను నళియింపం జేసెద; నన వాయుకుమానుఁడైన + హనుమయు దనుజే
శునివల్కుల విని రావణ, విను మును నేఁ గొట్టినాఁడ + విక్రమమలరన్. ౫౮
- క. నాపౌరుషంబు నెఱుఁగఁగ, నీవట్టిని నత్తుఁ దలఁపు + మిపుడని మదికిం
జూపట్టునట్లు పలికిన, నాపావనిపలుకులకు మహా తేజంబొ. ౫౯ 2285
- క. దనుజేశ్వరుండు కోవంబును దాల్చి పరాక్రమంబు + పొంగఁ గరతలం
బునఁ బఱచె; దానఁబలుమఱు, మనమునఁజలనంబునొంది + మరుదాత్మజఁడున్.
- క. మతివిభవంబును నెంతయు, నతులిత తేజంబు వెలయు + నట్టిఁడు గానన్
స్థితి నట్లాక్కముహూర్తంబు తగంగని శ్లేఱ్యమూని + పొంగెడు క్రుధచేన్.
- చ. కరతలసంవ్రహ్మరమునఁ + గర్భరనాథుని నొంచె; నంత నా
నురరిపుపాలకుండు కడుశూరుఁడు భూరిబలుండునైన య
మ్మరుదధిపాత్మజుండును నమానుషశక్తిని దన్నుఁ గొట్టఁగా
ధరణి చలింపఁగా గిరివిధంబునఁ దద్దయుఁ జంచలించె దాన్. ౬౨౪ 2288
- చ. అనిమొన నిట్టు లాదనుజఁ + దాహనుమంతునిహస్తతాడనం
బునఁ జలియించుటం గని కపుల్ మునిసిద్ధసురాసుకుల్ ముదం
బున రొదనేసి; రాపిదప + భూరితరంబగు తేజమొప్పునా
దనుజవరుండు తెప్పిటిలి + తత్పవనాత్మజఁ గాంచి యిట్లున్. ౬౨౮ 2289
- *క. వనచరవర! నీవీర్యంబును మెచ్చఁగవచ్చు శత్రువుగనుండితివై
నను మెచ్చువాఁడ బలిరే, యన; హనుమయు నిట్లుపలిక + నాతనితోడన్.
- తే. ఇస్సీరో! నాదువీర్యమిం + కేమి పలుక
నిద్ది యుండిన లేకున్న + నేమి యిఁకను
బ్రదికియున్నాఁడవే యేల + పలుకు మిప్పు;
దొక్కమాటు దురాత్మ! నీవుద్యమమున. ౬౫౪ 2291
- క. ననుఁ బ్రహరింపుము నీవే, నిను వినుతించుకొనెదేల + నే నంతట ము
ష్టిని నిన్నుఁ బొడిచి యమపురమున కనిపెద; ననిన దనుజముఖ్యుం డంతన్.
- చ. హనుమవచించుమాటలకు + నాగ్రహ మూనుచునుండఁ బౌరుషం
బునఁ దగు రావణుండు క్రుధఁ + బొంగుచు నేత్రము లెఱ్ఱవాఱఁగాఁ

దనకుడిచేతిముష్టిని నితాంతజవంబున వై రిఱొమ్ము నొ
య్యనఁ బొడిచెన్; బృథూరమున ధనానివ్రేటుపడం గపీంద్రుఁడున్. ౬౮
క. పలుమఱుఁ జలియించె; మహాబలుఁ డాపవనాత్మజుండు ధండలికచే మూ
ర్ఖిలుటంగని యతిరథుఁడౌ, పలాశనేశుండు పవనుఁపట్టిని ననిలొన్. ౬౯ 2294

తే. చంపరామి నెఱింగి యీశత్రువింక
మూర్ఖుఁ దేఱిన బహుకష్టములు గలుగును
గాన వేగంబ చనుటమేలొనటంచు
నరద మెక్కి నీలునిపైకి ధనరిగెనంత. ౬౯ 2295

మహాస్రగ్ధరః—

దనుజేంద్రుం దుగ్రహపాతతబలయుతుడై ధర్పముపొంగుచుండం
గను భీమవ్యాళరీతిం ధనఁబడి రుచులం గ్రాలుచున్ వై రిమర్తా
ఘనికృంతస్ఫారశక్తిం ధననగుశరమూల్ ధాడఁగానేసి నీలున్
ఘనదర్పున్ వాహినీశున్ ధనలనొనరిచెన్ ధాడదీప్తుల్ చెలంగన్. ౭౦

సీ. హరిచమూపతి నీలుఁ ధడట్లు బాణాళిచే శ్రమమొంది యొకచేత ధశత్రుబాణ
ములను హరించుచుఁజెలఁగి వేఱొకచేతఁ బర్వతాగ్రముఁ గొనిఁబరవసమున
దానవుపై వైచె; ధమానితతేజుడై మతిమదగ్ర్యుండగు ధమరుదధిపతి
తనయుండు సంజ్ఞను ధదాఁగని యనిచేయుకాంక్షతో నంతటఁగాంచియొకట

తే. నీలుతోడఁ బోరాడెడు ధనిఖిలదనుజ
పతినిగని తప్పిపోయెనే ధయితఁ డనుక్రధ
వెలయ నాతనితోడ నొరులవయఁ జని
నట్టివానిపై కడరుట ధయహితమనుచు. ౭౪ 2297

క. నిను మార్కొనమానితి నని,యనియెన్; గురుతేజుడై నయసురేంద్రుఁడు నీ
లునిచే వైవంబడు నా,ఘనశృంగముఁ దీక్ష్ణనస్త్రకాండమ్ములచేన్. ౭౫ 2298

క. తునియలుగాఁ జేసెను మే,దిని బడియెను నదియు; భటపతియుఁ బరవీరా
ళిని జంపువాఁడునుం గా,వున నీలుఁడు తచ్చిఖరము ధభూరిశరములన్. ౭౬ 2299

క. ధరపై శకలములై పడ, నురుతరకోపమునఁ గాంచి ధయగు లయమునం
బరఁగు ధనంజయువలె నా,తరుణంబునఁ జూడనగుచుఁ ధదద్దయుఁ గడఁకన్. ౭౭

క. ఇనుమద్దులఁ జండ్రులఁ బూ,చినమామిడిచెట్ల వివిధఁచిత్రతరమహీ
జనికరముల రావణుపైఁ, దనశక్తియు వెలయ వైచె ధదద్యుద్ధమునన్. ౭౮ 2300

చ. తరువుల వానినెల్లఁ దనఁధర్పము పొంగఁగ రావణుండు భీ
కరశరవృష్టిచే బదులుఁగా వడిఁ ద్రుంచి హుతాశనాత్మజున్
గరము భయంకరమ్ములగు ధకాండములం బరఁగించి నొంచె; న

- క్కరణిని నీరదంబు లొగి + త్కృధరివర్యము పైని నృప్తినిన్
బరఁగఁగఁ జేయునట్లు తను + బాణమున్ మురనైరి గప్పఁగన్. ౭౮౪ 2802
- క. అనలాత్మజుండు తనవగు, తనువును నూత్నముగఁ జేసి + దానవనగుకే
తనమున వ్రాలె; ధ్వజాగ్రంబున వ్రాలిన నీలు నలుల + పుష్పాని నంతన్.
- చ. కనుఁగొని రావణానుగుఁ డఖండనుహాగ్రహమూని నుండి; నా
వనచరనైన నాథుఁ డట + వర్ధిలి సింహారవంబుచేసె; నా
దనుజునిబాణలత్యమును + దాఁగనకుండు ధ్వజాగ్రమందునున్
ధనువుమొనం గిరీటమున + దర్పమునం జరియించునీలునిన్. ౮౦౪ 2804
- క. కని లక్ష్మణుండు రాముఁడు, హనుమయు నాశ్చర్యమొంది; + రంభటఁ జేజం
బునఁ బరఁగు రావణుం డా,వనచరులాఘవము గాంచి + బొవురె యనుచున్.
- క. మనమున నాశ్చర్యంబును, గని యద్భుతమైన యగ్ని + కాండంబును గై
కొనియెం; గోతులు రావణుఁ, డనిఁ గపిలాఘనసునిస్తి + తాత్పర్యం డగుటకున్.
- ఆ. మనములందు హర్ష + మును గని యూర్చిరి, వపునానములకుఁ + గళవళించి
యేమిచేయు మదిని + నించుక తోఁపమి, నూరకుండు నీలు + నుద్ధతికిని. ౮౪ 2807
- సీ. దనుజేంద్రుఁ డంతట + దహనుశరంబును జ్వలనుమంత్రంబున + నంన్మరించి
కేతనాగ్రంబె ని + కేతనముగనున్న యానీలునెంఁగాంచె; + నట్లునూచి
యానుహాతేజఁ డ + య్యనురేశ్వరుఁడు పల్కెనతనితో; నోకివీ! + యడవినుండు
జంతువా పెనుమాయ + సరగున నిద్దాని గని సాధులాఘవంబును గనితిని
- తే. శక్తిగలవాఁడ వేని ర + క్షణముచేసి, కొనుమ నీ ప్రాణములను బెక్కువిధములగు
నీదురూపంబులం గడు + నేర్పుననృజి,యించుచున్నాఁడవై న నేనిపుడు కడఁగి.
- క. శరమిది మంత్రయుతం బీ, తగుణంబున నిన్నుఁ జంపఁనగు విది నీవి
క్కరణి ననురక్షణంబును, బరమాదృతిఁ జేసికొనినఁ + బటుశరశక్తిన్. ౮౭౪
- క. నిన్నుఁ జంపఁగలద టంచున్, దనుజేంద్రుఁడు పల్కి దీర్ఘి + తరణాహువులున్
గనఁబడ మంత్రనమన్విత,మును దీక్షమునై న బాణ + మును నంధించెన్. ౮౮౪
- చ. ధనువున నిట్లుగూర్చి కపి + తల్లజుపైఁ బరఁగించె నగ్నినుం
త్రనియతమైన యస్త్రమది + దారుణరీతి నురంబు గాఁడఁగా
వనచరనైన నాథుఁడు + వహ్నిశరాధుని నద్ధుఁడొచుఁ గే
తనముననుండి నేలఁబడెఁ; + దండ్రీహుతాశనుఁ డొటఁ నశ్శృవన్. ౯౦ 2811
- క. తన తేజోవైభవమున, వనచరభటనాయకుండు + బలము వదలి యు
ర్విని జానువు లాడుకొనుచుఁ, దనశక్తియడంగఁ బడియెఁ; + దాశఁగలేమిన్.
- ఆ. ప్రాణవంచకంబు + పాయ దాతనినుండి
నశగళుండు పిదపఁ + దత్కపి యట

మూర్ఖమునిఁగియుంటఁ డబోలఁ గన్గొని నమ
రోత్సుకంబు పొంగుచుండ మెఱసి. ౯౧౫

2318

క. ఘనమట్లుగ మ్రోగెడు న్యం,దనమున లక్ష్మణునిపైకిఁ డాఁ జనియె జవం
బున; నిట్లు లక్ష్మణుని చెంతను జేరుచు నడుమనున్న డతపనజముఖులన్. ౯౨

క. వారించి యనికి నడుమన్, దా రాజిల్లుచును మిగుల డధరణి వడంకన్
నారిని లాగుచు ధనువును,ఘోరముగా మెఱయఁజేసెఁ డగ్రోధం బలరన్. ౯౩

చ. ధనువు మహాప్రమాణమును డదద్దయు మ్రోగఁగఁ జేయురావణుం
గని గురుసత్వైఁడైన రఘుఁడకాంతుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు ప
ల్కె నిటులు ¹రాక్షసేంద్ర! విను డకీశగణంబులతోడ యుద్ధముం
బొనరుప నీ వనర్హుఁడవు డపొందుగ నాపయి కేగుదె మ్మికన్. ౯౪ 23.6

క. అన దనుజేంద్రుఁడు భీకర, మనూనమును నొరవంబుఁనగు లక్ష్మణుప
ల్కును ఘోరగుణధ్వనియును, విని యుద్ధముసేయనున్న డవీరునినతనిన్.

తే. తారసించి కోపంబున డదారుణార,వంబుతో నిట్లువల్కె; నోఁబాలక! మృతి
నందఁగోరెడు విసరీతఁడైన బుద్ధి, గల్గువాఁడవు నీవిష్టు డగాన నిచట. ౯౫

తే. భాగ్యవశమున నాదృష్టిఁపథమునందుఁ
బడితి విఁక నాశరాళిసంఘర్కమునను
గనలుచుం బోవఁగలవు యఁమునినగరికి
నీక్షణంబుననే యని డయేపుమిఱి. ౯౬

2319

క. పలుకుచు నున్న తసితదం,ష్ట్రులనొప్పుచు నార్చుచున్న డనమదనురారిం
బలుకుల నడలించుచు నిటు,సలికెన్ సౌమిత్రి దనుజఁపాలక! వినుమా!. ౯౭

చ. గురుతరసత్ప్రభావులగు డకోవిదు లివ్విధి నిన్వనంబుచే
యరు సుము; నీవు పాపమతులందు వరిష్ఠుఁడవౌట నిప్పుడి
క్కరణి నుతించుకొంటి; విటఁ డగర్భరనాయక! ²నిర్జనాటవిం
బరసతి భిక్షు వేషమునఁ డబాపమతిం గొనితెచ్చినావుగా. ౯౮ 2321

ఆ. అట్టి నీబలంబు డనరిభయకృత్ప్రతా,పమును బొరువంబు డబాగుగాఁగ
నాత్మ నెఱుఁగు దిప్పు డడంబకములఁ జాప,మును ధరించి వచ్చితిని గడంక.

క. అనిసేయంగను రమ్మా, నిను వినుతించుకొననేల డనీవే యని రా
మునితమ్ముఁ డాడఁ గోపం,బున రావణుఁ డతనిపై ³నుపుంఖశరములన్.

1 అభ్యేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర నవానరాం స్త్వం ప్రతియోద్ధు మర్హః-అనిమా. 2 తప
విజనే యతివేషేణ సీతా మపహృతవతః ప్రతాపమ్-అనివ్యాఖ్య. జానామివీర్యమ్-అనుమాలమున
కిట్లువ్యాఖ్యచేయఁబడినది. ఇట్టియర్థము చెప్పుకున్న జానామి-అనుపదము వ్యర్థమగు. కాఁబట్టి వ్యా
ఖ్యాతల యభిప్రాయము వ్యర్థమనువారిపు డిటు నేమియర్థము చెప్పుదురో. 3 శరాన్ నుపుం
ఖాన్-అనిమా.

తే. నైచె నేడింటి నంత నవ్వడిమగఁడు
కనకచిత్రపుంఖమ్మలై * కడునిశాత
ములగు మొనలొప్పు సాయకంబులను వాని
వడిగ ఖండించె లక్ష్మణై * భవము మెఱసి. ౨౯

2324

క. శరముల విభిన్నతనువుఁ, బరఁగెడు గురుఫణుల బోలి * నైశమ ధర్మపైఁ
దొరుగంగఁ గాంచి లంకేశ్వరుఁ డాగ్రహమొందిమఱియు * వాడిశరములఁ.

క. పరఁగించె; లక్ష్మణుండును, శరతతులను వింటఁ దొడిగి * సరభనముగ భీ
కరబాణవృష్టిఁ గురిసెను; నురారి యపువల్లి యేయు * నునిశితశరముల్. ౧౦౦౫

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి * నలగుచు తురహట్లు క్రాలుచు నుత్తమ * ర్ణికార
మట్లు ధారలనొప్పు * నట్టిబాణంబులఖండించుచుండెను * గాని యించు
కంతైనఁ గలఁగక * యాలక్ష్మణుండుండె; ననుజేతుఁ నంశటఁ * దానువైచి
నట్టిబాణాళుల * నన్నిటి నాతండు ఖండించి నైచుటఁ * గాంచి యతని
శరలాఘవమున కాశ్చర్యమొందుచు మఱియును దీక్షబాణంబులను నుమిత్ర

తే. తనయుపైవైచె; లక్ష్మణుండును దనుజున, తినినధించుటకై వాడి * మొనలుగలిగి
* వజ్రకులిశంబులను బోలె * రఱి యగ్ని, వలె వెలుంగుచునున్నట్టి * బాణతతుల.

క. ధనువునఁ గూర్చి ప్రయోగించెను; రాక్షసరాజు నద్వితీయము * ఖండిం
చెను నట్లు వానిఁ ద్రుంచుచు, ననకుం బరమేష్ఠి మున్ను * వయ నొనఁగంగఁ.

క. వెలయుచు దనచంగట ను, జ్వలకాలానలసమాన * భావలి తగఁగాఁ
జెలఁగెడు నొకబాణవరం, బు లక్ష్మణుని భాగభాగమున నాటంగఁ. ౧౦౦౮

తే. పైచె, నాలక్ష్మణుండు తద్బాణవీడి
తుండయి మాన్తంబునుండి జాజెడుశరాస
నమును నొకభంగి ధరియించి * విమలశక్తి
తగ్గఁ జలియించి మూర్ఛిలి * ధైర్యమూని. ౧౦౦౯

2330

తే. మరల నేరీతినో కేటి * యరిధనున్నుఁ
ద్రుంచె; నీరీతిఁ జావంబు * త్రుంగనున్న
వైరి రావణు నిశితాగ్ర * బాణములను
మూట బరఁగించి నొప్పించె * గోటు మెఱయి. ౧౦౧౪

2331

చ. ననుజమహేంద్రుఁ డాశరవి * తానముచేతను నొచ్చి చంచలిం
చి నియతిమాని మూర్ఛిలి విచిత్రముగా నటులో వృత్తిం దగం
గని సముదగ్ర శక్తియయి * క్రాలుచు జేనవిరోధియై నయా
దనుజుఁడు చిన్నచావుఁడను * బాదుణబాణనిశ్చయగా త్రుండై. ౧౦౧౫ 2332

క. ఒడలెల్ల * మేదస్సునఁ, దడియ * రుధిరావసిక్తతనుఁడై యనిలోఁ

గడఁకఁ మెఱయుచు విధి మును, కడుఁగూరిమిఁదనకునీయఁగఁదనఁచెంతఁ.

క. తనరారుశక్తిఁ గైకొని,యెను; రాక్షసలోకపతి యహీనగతుల నొ
ప్పినదాని విగతధూమం,బునఁ దగు హుతవహునిరీతిఁ ♦ బొలిచెడుదానిఁ.

చ. వనచరవాహినీతతికి ♦ వారకభీతిని గొల్పుచాని నా
ఘనతరశక్తి శీఘ్రముగఁ ♦ గైకొని లక్ష్మణుపై నవైచె; నా
యనుసమశక్తియుం దనను ♦ సంతము నొందఁగఁ జేయవచ్చుటం
గని హుతవీతిహోత్రసను♦కాంతిని గ్రాలుచు భీతిదంబులై
కనఁబడుబాణముల్ వయిచి ♦ గాఢబలంబునఁ గొట్టెఁ గొట్టినఁ. ౧౦౮౫

సీ. వదలక యాశక్తి ♦ వచ్చి లక్ష్మణువిశాలంబైన వక్షస్థనంబుఁ జొచ్చె
సంత మహాశక్తిఁదుంతుఁడై రఘువీరుఁ డగు లక్ష్మణుండు మహా తరమగు
నాసాధనంబుచే ♦ హతినొంది మఱిమఱి ప్రస్థలింఁచెను; సంతరాక్షసేంద్రుఁ
డట్లు విహ్వలుఁడైన ♦ యాలక్ష్మణుంగని జవమున వచ్చి హస్తముల బల్కి

ఆ. నతనిఁ బట్టుకొనియె; ♦ నారావణుఁడు ధైర్య
మున మహా తరుఁడయి ♦ తనరుతుహీన
శిఖరినైన నెత్తఁ ♦ జెల్లిన బలశాలి
యైన నగును మును పమానువగతి. ౧౧౦

2336

సీ. *అం దేక దేశమై ♦ యలగుకై లాసంబుఁ గదలించియున్నాఁడు ♦ గాననట్లే
సాగరాఘావతంసంబయి గంభీరమైన పాల్కడలిని ♦ నాత్మశక్తిఁ
గలఁచిన మందరక్షాధరంబును దాను మును జయించిన దేవముఖ్యులెల్ల
బట్టితెచ్చిరి గాన ♦ బాహువులను బూని యెత్తంగఁ జాలును ♦ నెల్లకులశి
ఖరులలో మేటియై ♦ క్రాలుమేరువునైన నెత్తంగఁ జాలు నదెట్లు లనిన
వాయువే యాగిరివరశిఖరమ్మును గడలిదా కుక్షి లంకనుగ వైచె
గనుక నాతనిజయించినవాఁడు గావున నవలీల నెత్తనా ♦ ననుపమాన
పరిమాణమై మహా తరమయి పొల్చెడు నాజగత్రయమును ♦ నైన నెత్తఁ
జాలు హిరణ్యాక్షుఁడోలిఁ దద్భాగమా వుడమిని జంకలో ♦ నిడుకొనియెను
గనుక నీతం డెత్తఁగను జాలునురలతోఁ గలిసియే యున్నను ♦ గాని రాము
తమ్ముఁడొ లక్ష్మణుఁ ♦ దగురామునందు నాల్గవభాగమై పొల్చుఁఘనుని నెత్తఁ
జాలఁడు భుజములనమరాంగణమునందు నవుడు లక్ష్మణుఁడుబ్రహ్మదయవలన

ఆ దనుజు నొందినట్టి ♦ తచ్చక్తి తొమ్మన, గాడఁగాఁ దలంపఁగను దరంబు

* హిమవాత్తందరో మేరు ప్రైలోక్యంవా సహామనైః, శక్యం భువాభ్యా ముద్ధర్తుం
నసంఖ్యే భరతాసుజం. శక్త్యా బ్రహ్మసి సామిత్రి స్తాడితస్తు స్తనాంతరే, విష్ణో రచింత్యం స్వం
భాగ మాత్తానం ప్రత్యనుస్మరత్-అనిమా. ఈశ్లోకద్వయమునకు వ్యాఖ్యాతలు నిర్వచించిన యర్థ
మిటనీసమాలికయందుఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపవలయు.

ధనువు సంగ్రహించె; † దాశరథియు నంతఁ, బతితవీరవర్యఁపటల మగుట.

క. మనముల భీతిలి యుద్ధం, బున నిల్వక కవులు పాటీఁపోవుచునుండం
గని తాను రావణునిపై, కిని నడరెను; నంత మానుమఁకృతకృత్యుండై. ౧౨౪

క. శ్రీరామునిపరిసరమును, జేరి వచించెన్ దురంబు † నేయఁగ నావీఁ
పారోహించి విరోధిని, మారుకొనం దగునటన్న † త్కృపతి యంతఁ. ౧౨౫

చ. మానుచు వచించినట్టి పలు † కాదృతిమై వినుచున్ బలాధ్యుండై
తనరెడువై న తేయుని ముఁదంబున మాధవుఁ డెక్కునట్లు చ
క్కనిగతి భూరివిక్రమము † గ్రాలఁగఁ బొల్చెడు రాఘవుండు త
ద్వినచరవర్యునెక్కి రథఁవర్యమునందగు వైరిఁ గాంచెఁ దాన్. ౧౨౬ 2350

చ. నిరుపమ తేజుడైన ధరఁణీపతి గావణుఁ గాంచి క్రుద్ధుడై
శరతతిఁ గార్చుకంబుఁగొని † చయ్యన విష్ణువు పూన్కిమై బలిన్
దురమున మార్కొనం దలఁచి † తోరపు వేడుకఁ బోవునట్లు భీ
కరతరవజ్రనాదసమఁగాఢగుణధ్వని పెల్లుమీఱఁగన్. ౧౨౭ 2351

క. దనుజుని మార్కొన నడరెను; మనుజేంద్రుండంత దనుజఁమండను గని యి
ట్లనియెన్ గభీరవాక్యం, బున; నిలునిలు మోనిశొటఁపుంగవ; యింకన్. ౧౨౮

క. విను మింతటియప్రియ మీ,వు నాకు నొనరించి యెటకుఁ † బోయి విముక్తిం
గనఁగలవు? శక్ర, యమ, రవి, వనజాననవహ్నికృత్తిఁవానులకడకున్. ౧౨౯

క. చనినన్ దశదిశలకుఁ బో,యిన నైనను నివుడు నాదుఁదృష్టిఁబడితి కా
వున నింక నెచటికైనం, జనఁ జాలవు మృతియెదక్క † శరణము గలదే ౧౩౦

చ. దనుజగణేశ! యేనినిట † దారుణశక్తిని గొట్టినాడవో
యనుపమశౌర్యఁ డిట్టినచుఁయంబున నీతఁడె నీకుఁజాలఁ జిం
తను గలిగింపఁ గోరి కడుఁదర్పము పొంగఁగ నీకు నీసుతాం
గనలకు మృత్యులై యిదె తఁగం జనుదేఁగలఁ డాజినేయఁగన్. ౧౩౧ 2355

క. నేనన నతఁడే నుమ్మీ, [దానవ! లక్ష్మణుని మిగుల † దర్పంబున నేఁ
బూని ప్రహరించితి ననుచుఁ, బూనకుమా గర్వ, మతని † పొంగడచితిజా.

క. అని నీచేఁ బ్రహరింపం, గనుబడుదునొ? యనెదవేమొ † కర్బుర నీచెం
తను గన్నడు నేనే ను,మ్మని నద్భుతదర్పనులయి † యతులబలులునై. ౧౩౨

తే. మఱి జనస్థానవాసులై † మహిమవెలసి
యు త్తమాయుధములఁ దాల్చి † యొప్పునాచ
తుర్దశసహస్రకర్బురఁధూర్తుల నొగి
బాణముల రూపుమాపిన † వాడఁ బేర్చి. ౧౩౩ 2358

చ. అనియెడు రామువాక్కుల నుఁరారివిభుం డవు డాలకించి ము
న్ననిఁ దనుఁ గొట్టి వే మరల † నాతని మ్రోయుచునున్నభూరివీ

- క. పృథివి బవనాత్మజన్తుః గని + యోర్వక క్రోధము మీఱఁగా లయం
బునఁ దగువహ్నిఁబోలు శరఁముల్ కడఁదీక్ష్యము లేసి నొరఁచె దాక. ౧౩౪౪
- క. ననుజాంబకతాడితుఁ డయ్యును భాననినై జ శేజ + మొక్క నెఱఁగునం
గనువాఁడుగాన నింకను, ననూన తేజమున వెలిఁగి + నద్భుతిరీతిక. ౧౩౪౫
- చ. గురుతర తేజఁజ్జన నృపఁకుంజగుఁ డారఁగఁరాముఁ డప్పు డా
సురశరతాడితాంగుఁడయి + న్ముక్క కయిండిన నాంజనేయు నా
దరమునఁ గాంచి రావణునిఁదర్పము నోర్వక యాగ్రహించెఁ భూ
వరుఁ డరివీరున్యందనము + బాగుగి డగ్గఱి ఘోటకంబులక. ౧౩౪౬ 2361
- ఆ. చక్రములను ధ్వజము + ఛత్రంబు గునుఁతా
కలను సారథిని దఁగంగ మెఱయు
వజ్రశూలఖడ్గఁ బాణముఖ్యాయుధ
ములను జక్కఁగాంచి + వెలయుత కి. ౧౩౪౭ 2362
- క. శితవుంఖసాయకంబుల, గతివై ఖరి యలగునట్లుఁగా న్నచి మహా
న్నతిశక్తిఁ ద్రుంచె వానిని; శతముఖుఁ డతివిరుగ్గు ముగిరి + శతకోటిఁ దగక.
- క. మేరునగోత్రమవక్షము, లానూఢిగఁ ద్రుంచునట్టి; + లారాముఁడు దు
ర్వారమహావజ్రశని, సారలనచ్చరముచే విశాలంబగుచుక. ౧౩౪౮ 2364
- ఆ. బలముగలిగి చక్క + నలగు రావణభుజాం
తరమునొంచె బలము + నరుదుచూప;
నెవఁడు తనతలవయిఁ + బవిఁగాని యశనియేఁ
గాని పడినభయము + గనఁడొ నుంత. ౧౩౪౯ 2365
- *నీ. చలియింపఁడో యట్టిసాంధ్రమహీచరిభావంబు గల్గురాఁవణుఁడు రాము
బాణతాడితుఁడయి + బాధలకోర్వకయూన్ముడై చలియించెఁ; + నతులవీర్య
మున నొప్పియుండియుఁధనువుగరంబునచుండి వేనిడిచె, నశ్శత్రు శత్రునుతిముగఁ
యగురామచంద్రుఁడట్లారావణుఁడుమూర్ఛిసందుచుండుటఁగాంచి + యద్భుత
- ఆ. బ్రబలుసర్ధచంద్రఁ బాణముఁ గొని దాస, సర్కవర్ణమైన + యసురసంఘ
పతికిరీట మట్టె + పలుశకలములుగాఁ, బడఁగ లేసి గొరఁపము నడంచె. ౧౩౫౦
- చ. ధనువును జాఱగా విడిచి + భానుయుతంబగు నత్కిరీటముల్
గనుఁగొనుచుండ భూమిఁబడఁఁగా విషహీనమహాహిహార్తి కాం
తనిఖలహేతియా శుచివిధంబున నప్రభుఁడైన నూర్వరీ
తిని దనకాంతివీడి గతఁధీవిధవుండగు రావణామరుక. ౧౩౫౧ 2367
- చ. కనుఁగొని దిక్కు లేని యలఁకర్పరనాథునిఁ దాని గావ నొ
ప్పును గద యన్నబుద్ధిఁ గొని + పోలవదించెను; రావణా! భయం

1 శతకోటి-అనఁగావృత్తులు. 2 నాటి కచాల రాజు-అనియూ. రాజు అమృతరాజభావస్య
శ్లితః-అనివ్యాఖ్య.

బును గలిగించుకార్యములఁ ♦ బూన్కి నొనర్చితి వంతెకాక నా
కు నధికమిత్రభూతులయి ♦ కూర్చి నొసంగెడు మేటివీరులన్. ౧౪౨ 2368

క. పలువురఁ జంపితి, దానన్, బలుశ్రమముం బడితి వనుచు ♦ భావించి శరం
బుల నిను మృత్యువశమ్మున, కలఘుబలం బలరనుండి ♦ యైన ననుషఁ జూ!.

సీ. విడిచితిఁ గన్బురఁ వితతవిభూ! నీవు సంగరమొనరించి ♦ చాలబడలి
యున్నాఁడ వేను నిఁన్నొప్పితిఁ బోనంగఁ బొమ్మింక లంకకుఁ ♦ బోయి నుంత
విశ్రాంతినిం బొంది ♦ విగతశ్రమండవై సరథుండవై బలుఁచాప మూని
రమ్ము నీ వానంగఁరంబున నేఁజూపుబలముఁ చూచెడుగాక ♦ యలఘుదృష్టి

ఆ. ననుచుఁ బలికె; నిట్లుఁహతచాపహాయనూతుఁడై శరార్ధి తుండయి ♦ హతకిరీట
దర్పహర్షుఁడగుచు ♦ ధరణీశువాక్కుల, వినుచు లజ్జ వేగ ♦ చనియెఁ బురికి.

చ. చని యిటు లంకఁజొచ్చె బలఁశాలి *సురాసురవైరి రావణుం
డనఘుఁడు రాముఁ డంత నిటఁనయ్యనుజన్ముని జేరి సంగరం
బునఁ బడియున్న యాప్లవగఁపూగశరీరములంటియున్న సౌ
ధనములఁ దీసివైచునటు ♦ తానొనరించెఁ బ్రయత్న మేర్పడన్. ౧౪౩౫

చ. సురరిపువైన రావణుఁడు ♦ శూరత దక్కి పరాజితుండునై
యరుగుట కానురాసురమఁహర్షులు దిక్కులు సర్పవర్యముల్
సరిదధిపన్ధభూతతతిఁత్యజలవాసి సమస్తజీవులన్
బరమముదంబునుం గనుచు ♦ భాసిలి రాన్మపుశక్తి కెంతయున్. ౧౪౩౬

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౦ - వ సర్గము.

అథా { కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతండు రావణుని దూఱుట. దాన నాతండు } అథా
కోపింపఁ గుంభకర్ణుండు యుద్ధమునకు వచ్చుట

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దాశరథిప్రహితాంబకార్ధి తాం
గనిచయుఁడై పురంబునకు ♦ గాసిలిపోయి విభగ్నదర్పఁడై
మనమునఁ జంచలించె; నతిఁమానుషవిక్రముఁడైన రాముచే
తను బరిభావమందుటకుఁ ♦ దద్దయుఁ గుందె మహార్తి పైకొనన్. ౧౫ 2373

క. కరి సింహముచేతం బలె, గరుడునిచే సర్పమట్లుఁగఁ బీడితుఁడై
సురవైరి యడలె; మఱియును, సరసిజభవదండములకు ♦ సాటియునగుచున్.

తే. చంచలలరీతి మెఱయుచు ♦ మించురాము
శరములఁ దలంచి వెతఁగుందె; ♦ శాతకుంభ

మయలనత్పరమాననఃసుండితాంగుః

డగుచు నాశండు ననుజులు • నంశఁగాంచి. ౪

2875

క. సురపతితుల్యుఁడైనగు నే, సరమాస్మనిచేతఁ జేసి • నై జబబుంబున్

నిరుసనుశౌర్యముపోవం, బరిసర్జింపంగఁబడితఁ • బుల్కు లింకేలా. ౪౪ 2876

క. సరమేష్ఠిగుఱిచి చేసిన, నిరుసనున త్తనఁ బుదెల్ల • నేటికిఁ జూడన్

ధరణిని వృద్ధింబే నను, సరసిజనంభవుఁడ నాకు • సాధ్వనము తగన్. ౪౫

క. మనుజులవలన న్నీవును, గనునాఁడవు భీషణుని నిఁకాను ముఱుఁగుమా

యని పల్కిన యాఘోరిన,చన మిఘడు ఫలింపె నాకు • జక్కఁగ నకటా!

ఆ. ఏటి కద్ది తప్పు • నూటిగ ఫలియించుఁ, గాని; ముఱుఁగులకుఁ • గాని ననుజ

గణమువలనఁగాని • గంధర్వయుక్షగా,క్షుములవలనఁగాని • నంతతంబు. ౪౬

క. ఉరగాళివలనఁగానీ, మరణములేకుండ మును గఁనుంధవు భక్తిన్

వర మడిగి పొందితిని మృతి, నగులవలనఁ గల్గుకుండ • నాఁడెడగఁ గదా. ౪౭

సీ. ఇత్వాకుకులమున • కెల్ల నాఘుండుగు నసరణ్యుఁ డొకచరి • నని వధింపఁ

బడియె నాచే నవుఁగరికించి నను నాశఁ డొకాక్షపాధమా! • యోకులాంత

కా! దుర్మతి! నమీ!నంబున నినుఁ బుత్రసచివసారథహయఁనహితముగను

హతముచేసెను నానుఁహపుగుఘంఢొక్కఁ డెన్నెన్నొ లంబున • నచతరింపఁ

ఆ గలఁడు నిశ్చిగు మిద్దిఁగా నమ్ముచుని పట్టెఁ

గనుక నతనివంశఁమునను దళర

ధునకు రాముఁడితఁడు • తనయుఁడై జన్మించె

మనుజుఁ డగుచు ననుచు • మదిఁదలంతు. ౪౮

2881

క. మును వేదనతియు నాచే,తను బరిభవనుంది పట్టిఁగఁగుణంబున నా

తనుమధ్య నను శపించెను, గనుక మహాభాగురాలుఁగా నియతయుగాన్. ౫౦

క. అలరెడు నామెయె శాపము, ఫలింపఁగాఁ జీయ జనకఁపార్థివునకు ని

మ్ములఁ గూఁతురుగాఁ బుట్టెను; ఫలియించి యే • నప్పుఁపలుకు లవి యిలన్.

క. గిరిజయు రంభయు నందీ,శ్వసుఁ జావరుగాశ్చర్యయయి • భాసిలుకీర్తిన్

ధర నలగుఘంజకన్ధల,యు రహిఁ దపోవిభవమెల్ల • నొప్పుచునుండన్. ౫౧

క. మును చెప్పినచందముగా, ననూనగతినయ్యెఁ గడుమఁహాత్ములు ఋషు ల

య్యనఘులు పల్కినచందము, గనె సాగుంఁగాని మిథ్య • గా నేరదు నూ!. ౫౨

క. సురవైరులార! శాప, న్వయాపమును జక్క నుడిగి • నై గులగిలువం

దరమగువిషయంబున నె,చ్చరికను దగియింపవలయు • నతతము మీరల్.

ఆ. భటులు తిరుగునట్టి • భాగంబులందు గో,పురశిఖరములందుఁ • బోలుచు గోవు

రములపార్శ్వముల నఁరాతుల బాధలు, గలుగకుంక నుంద్రుఁగాక సతము.

క. అనదృశగాంభీర్యంజై, యసురత్రిదశాళిదర్ప • మహాచును ధర నెం

దనముఁడగు కుంభకర్ణుండు సరసిజాత్మజుఁడు మును దనుక శపియింపన్.

క. తనశౌర్యము దూలఁగ నిద్రను బొందియె యున్నవాఁడతని మేల్కొలుపుం
డనె నిట్లు మహాబలుఁడా, దనుజుండు ప్రహస్తుఁడనినిఁదా మృతిఁ గనుటన్.

తే. తాఁ బరాజితుఁడగుటయుఁ డలఁచి కుంభ

కర్ణుఁ డతిభీమబలుఁడయి డక్రాలుచుంట

నెంచి యిట్లనిపల్కె మీఁదేగి లోని

ద్వారములయందు యత్నంబుఁ డగునొనర్ప. ౧౮౪

2391

క. వనచరు లెక్కకయుండం, గను బ్రాకారంబు లెక్కి డకా వుండంగాఁ

జను; నిద్రాపరవశుఁడౌ, దనుజవరుం గుంభకర్ణుఁ డగు బోధింపన్. ౧౮౫

చ. వనటల నేనుఁ గుంది పలుభంగుల బాధల నొందుచుండ నా

యనుజుఁడు కాలసంహతమహామతియై యెటువంటి చింతయై

నను గన కట్టె హాయిగ దినంబులు నిద్రను బొందుచున్నవాఁ

డని మఱియున్ వచించె నితఁ డన్వహ మిట్టులె చేయు నక్కటా. ౧౮౬ 2392

తే. *ఒక్కవుడు నవమాసము డొక్కతఱిని

నాటు నెల లొక్కసమయంబునందు నేడు

నెల లదొక్కవు డెనిమిది నెలలు గాఁగ

నియతిలే కెప్పు గనుచుండు డిద్రనివుడు. ౧౮౭

2393

నీ. ఆతఁ డీసంగర డమారంభమగుటకు మును నవమదినంబునను దగంగఁ

దత్పూర్వదినమందుఁ డదా సభామండపమున నె యాలోచనమును నొనర్చి

నిదురపోయినవాఁడు డగద కాన నీతని సులువుగా మీరు మేల్కొలుపవచ్చు

గురుబలశాలియాఁకుంభకర్ణునిక్షీ ప్రముగ మేలుకొనఁ జేయుఁడు గురుభుజుఁడు

తే. దనుజముఖ్యుండునగు నాదుననుజుఁ డతఁడు

సంగరంబున వే వనచరుల రామ

లక్ష్మణుల సంహరింపఁగలఁడు నిజంబు

ధ్వజవరంబట్లు రాక్షసవద్యుఁ డయియు. ౧౯

2394

ఆ. గ్రామ్యసుఖరతుండుగా నిద్రబోవుచు, నున్నవాఁడు; చూడ డనుగ్రతరము

గాఁగనున్నయట్టి డకలనునందును రాము, వలన నవజయంబు డగలిగె నాకు.

క. కనుక నె యాతని బోధిం,చిన నించుకయైన మదికిఁ డజింతగలుగ; దో

దనుజవరులార! యీతఱి, ననుజుని లేపంగఁ దగునొ డయని యడుగుదురేన్.

క. కలిగెను వ్యసనం బిట్టులు, గలునున సాయంబుసేయఁగఁ జాలండే

* నవమట్లు ప్రచాప్తాచ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః-అనియ. ఇట గోవిందరాజులు పూర్వ
పరకాండోక్తభంగిని విరుద్ధముగాకుండ సమాధానమును జెప్పుచు నొకపెద్దవ్యాఖ్య వ్రాసిరి. అది తెనుఁ
జునఁజేర్ప ననువుగానితి కానఁ జేర్పలేదని యెఱుంగవలయు.

నిల నింద్రసమానుండై, యలరెడు నాయనుజతోడ * నగుపనియేమో.

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాడ విని * నూనలలాశను నెట్లు మేలుకొ
ల్పను దగునీయకాలమున * బాహుబలాఘ్య నటంచు వ్యాకులం
బును గని కుంభకన్యగృహముం గనఁబోయిరి; రాక్షసేంద్రునా
జ్ఞను గొని వాడు మాంసమును * బాలగమెక్కును నల్లగ్రాగుచున్. ౨౨

సీ. కుంభకన్యఁడు మేలుకొన్నచుప్పుడు వాని శుద్ధాధవాసంగఁ * గోరి వినుల
గంధమాల్పములు భక్ష్యంబులు గైకొని పశ్యింబుగఁబూన్కిఁజనిరి; గొప్ప
బలములఁగగు రాక్షసులు వాగు గునుజదవాగంబుగల్గి, యంతటను యోజ
నాయతంబయి, రన్యఁమై కుంభకన్యని మేని కందిన * మేటిచంద

తే. నాదిసరిమళములు తగునట్లు పొలయ
గుహవలెం బొల్చియున్న యాక్రూరచుజ
నర్తమున కేగి యతని నిశ్వాసములును
వెనుకకున్ నెట్టఁబడుచు నెవ్వధినో నెఱు. ౨౩

2399

క. చని యాగేహముఁ జొచ్చిరి; దనుజులు వారట్లు బహువిధంబుల శుభవ
స్తునికరభానురమై కాంచనకుట్టసుములఁ జెరింగి * చాగుతరంబై. ౨౪

చ. కనఁబడుదానిఁ జొచ్చి యట * గాఢనుషు ప్పిని బొంది భీతికృ
త్తునుఁడగుచున్ బరుండి తగుదాసవసింహునిఁ గాంచి; రంత ని
ద్రను గనునట్టివేళల నితాంతమునుండఁగ నావికారముల్
గనఁబడ నిద్రఁబొందుచును * త్కాస్థలిఁగూలిన శైలనుట్లుగన్. ౨౫ 2401

ఆ. నిద్రనుండి లేచ * నేరనిరీతిఁగా, నున్న యతనిఁ జేరి * మొక్కరీతి
నంద తొకటఁ గూడియట్ట మేల్కొలువఁగా, సాగిరంతసమరసమితియందు.

క. తనువెల్ల నూర్ధ్వరోమా,ళిని దగఁగా నూర్పులను లలిన్ విడిచెడు సా
ముచు బోలి మహాశ్వాసము, లను భీతిని గొలుపుచున్న * లయపతికుల్యుగ్.

తే. పండుకొనియు భయంబుఁ బాల్పడఁగఁ జేయు
నాకృతిం దగ భయదనాసాంతరములు
తనరఁ బాతాళవిపులాస్యమునఁ జెరింగి
శయ్యఁ దాఁకంగ నవయవసమితి మిగుల. ౨౬ 2404

సీ. శయనించి మున్ను దాఁగి యవల నుంచిన మేదోగుధింముల * మేటివాస
నలు గుబాళింపఁ గనకచుయాంగదములఁ దాలించి మకుటంబు * తల ధరించి
పగతురఁ జెందు నన్నలుని రాక్షససింహుఁ గుంభకన్యనిగనుఁగొనుచునుండి;
రంత భీకరసత్వంబు రాక్షసులు వాని ముంపట సంకృప్తి * నొందఁజేయఁ

* తే తు కం వికృతం సు త్తం-అనిమా. వికృతం నిద్రాగతివికారము క్తం-అనిపాఠ్యం.

తే. జాలుమాంసములను మేరుశ్చైలమంత

యైత్తుగాఁ బోసి రాతనియెదుట మఱియు

మృగమహిషనూకరమ్ముల ♦ వగుపలలము

లను మనోజ్ఞాన్నముల రాసులనుగ నునిచి. ౩౨౪

2405

క. నురరిపు లాతనిముందట, మరలను బహువిధమనోజ్ఞ ♦ మద్యము రక్తం

బరుదుగ నించినకడవల, నురారివరు ముందు నునిచిచొక్కఁపుఁబూన్కి. ౩౩౪

తే. ఆవరంతపుతనువున ♦ నమలకుచిర, చందన మలంది పరిమళ ♦ చారువుప్ప

హారములు వైచి బహువిధహారిగంధ, ములను నాతనిఁ గై నేసిరెలమిమీఱి.

చ. దనుజులు శత్రుహంతయుయి ♦ తద్దయు నొప్పెడువానికిన్ నుగం

ధనిచయధూపముల్ వయిచి ♦ దారతనిన్ నుతియించి, పల్కఱున్

ఘనములరీతిగా నఱచి ♦ కమ్రశశాంకుని బింబమట్టు లొ

ప్పిన గురుశంఖవారములు ♦ ప్రీతిగ నొత్తిరి పెక్కురీతులన్. ౩౬

2408

ఆ. అందఱొక్కపెట్ట ♦ నార్చి రాతఁడు మేలు, కొనమి కాగ్రహించి ♦ ఘననినాద

ముల నొనర్చి రెగిరి ♦ రలఘుభుజాస్ఫాళ, నములఁ జేసి; రనురనాథు నతని.

క. కరములఁ బట్టి కడల్చిరి, నురారిమేల్కొలుపువేడ్క ♦ శుంభద్ధవనులం

బరిపరిఁ గావించిరి; త, త్తరుణంబునఁ బక్షులెల్ల ♦ దారుణరీతిన్. ౩౭

2410

క. ధర భేరివణవమహా, త్తరనిస్వనములను గర్జి ♦ తద్ధవనుల భుజో

త్కర మప్పళించురవముల, నురుతరసింహద్ధవనులను ♦ నొక్కటి వినుచున్. ౩౮

తే. దెసలకుం బ్రీతిఁ బాటి సాధ్వనము వదల

కుండుటన్ వ్యోమమున కేగియును భయంబు

వాయుమిన్ వేగ నేలపైఁ ♦ బడియె; మిగుల

శ్రమమునొంది కావించిన ♦ శబ్దములకు. ౩౯

2412

క. అతిశయనిద్రం బొందిన, దితిజవరుం డించుకేని ♦ తెప్పిటిలమిఁ గాం

చి తగ మహత్తరకాయుని, నతనిం గని యనురవర్యు ♦ లందఱొకటిగాన్.

తే. ఇనుపగుదియల రోకళ్ల ♦ నెల్లగదలఁ, గరములం బట్టుకొని; రుదగ్రతరహాపు

లై నవారద్రిశ్యంగాళి నట్టె ముసల, ములను గదలను భూరుహాములను బూని.

సీ. ప్రహరింపసాగిరి ♦ పటుహస్తతలములముద్గరసంతతి ♦ మువ్వలను ద

గంగ భూస్థలిమీఁద ♦ గాఢసుప్తిం జెందునాతని గొట్టి రాఁయసురు తెంతొ

బలవంతులయ్యుఁ గుంభశ్రవునిశ్వాసవాతముచే నిల్వ ♦ వశముగామి

నతనిమోలకుఁ దప్పి; ♦ రంత భయంకరవిక్రములగువార ♦ లీక్రమమున

తే. నెంతయత్న మొనర్చిన ♦ సుంతయైన

నతఁడు మేల్కొనునూచన ♦ లగపడమిని

వగచి యందులకై మఱి ♦ తగినయత్న
ములనొనర్పఁగఁ బూని; యుష్మద్విగతులను. ౪౨

241

క. దనుజులు పదివేవురు చుట్టును దమకు సహాయులయి కడువర్తిల నా
తనిచుట్టు మృదంగంబుల, ఘనభేరీచణవశంఖగణముల నుజ్జీయున్ ౪౩

ఆ. ఏకకాలనుండె ♦ యెల్లకుంభంబుల, మ్రోగఁజేసి; గంధ ♦ గూఢనయను
లగుచుఁ గాటుకవలె ♦ నాకృతినెల్లనై, యెచ్చ యాసునాగ ♦ నొక్కరితి. ౪౩

చ. దనుజవరేణ్యుఁ గొట్టుచు నితాంతము నాగ్గుచు నేలుకొల్పినన్
గనుఁగన విప్పడయ్యె; నిటు ♦ గట్టిప్రయత్నముచేసి కుంభః
ర్జుని నినుమంతలేవుటకు ♦ నోచక యింకను దానినట్టె మిం
చినయతిఘోరయత్నములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ జేయఁగఁ బూని నొక్కటన్. ౪౪

క. కరిఘోటకొవ్వనంతతి, ఖరముల నెక్కించి నొక్కఁగాఁ జేసిరి భీ
కరదండకశాంకుశముల, నుచుగతులను వానిఁగొట్టి ♦ మొక్క తెఱఁగునన్. ౪౫

క. భేరీశంఖమృదంగము, లీరనమున మ్రోగఁజేసి ♦ రెంఁదొబలములన్;
వారవృభుజస్తంభము, లారీతి నుపేంధనమ్మ ♦ లట్టిమునలముల్. ౪౬ 2420

క. పెనుముద్గరములు గైకొని, యనూనబలము త్పేరింగి ♦ నతని నడచి; రా
ధ్వని గురుతరమై లంకా, నననర్వతముఖ్యవివిధభాగములందున్. ౪౭ 2421

క. చెలరేగె నిండి నగరము, పలువిధముల మాటుమ్రోసె ♦ బరమనుషుప్తి
వెలసెడునాదనుజుఁడు కన్నులవిప్పక నిద్రఁబోయె ♦ నగాతనభంగిన్. ౪౮

తే. వేయిభేరులఁ గాంచనవినులదంశ, ములను గొట్టిరి వాగెల్ల ♦ మొక్కలముగ
నొక్కటిగఁజేరి చుట్టును ♦ చిక్కటిల్లి, యేకకాలంబునందు నహీనశక్తి. ౪౯

క. ఏకార్యము లొనరించిన, నాకర్బరచగుఁడు బ్రహ్మ ♦ కగుశాసముచే
నాకటికనిద్రఁ జెందుచు, నాకరణి బగుండె నుండుఁద్రొనఁ గదలకే. ౫౦ 2424

చ. కనుఁగొని వాని రాక్షసులు ♦ గాఢవరాక్రములెల్లఁ బూర్వమే
మనమునఁ గల్గుకోపమును ♦ మందుచునుండిన వారల శక్తి
బెనుక్రుధఁ బూని యాతనిని ♦ భీమగతుల్ దగ లేచ ముష్టులం
గొని ప్రహరించి నిక్రమ ముకుంఠితసాహస ముల్లు చూపుచున్. ౫౧ 2425

క. చెలఁగిరి కొందఱు నిన్వన, ములఁ జేసిరి మిగులశౌర్యమున భేరుల ని
మ్ముల వాయించిరి కేశం, బులఁ బెఱికిరి కొందఱు అనుకంఠంగవ్రచెవులన్. ౫౨

తే. పండ్లబలిమిని గొఱికిరి ♦ పరఁగఁ బోసి
రతనిచెవులందునుం గుంభశతజలముల
నప్పటికిన్ న భూరిని ♦ ద్రాభియుక్త
చిత్తుడై యుంటఁ గదలికఁ ♦ జెందఁడయ్యె. ౫౩

2427

క. భలవంతులు దనుజులు గుది, యల నమ్మెటలన్ గ్రహించి ♦ యాతనివక్ష

స్థలమున నితరాంగములఁ, దలయందును మోది రతులఁదర్పన్పూర్తిఁ. ౫౪

సీ. త్రాళ్లచేఁ జర్కబంధనములచేతను గడుదృఢంబుగఁ గట్టఁబడినయట్టి
బలుశతఘ్నులచేత ♦ నలఘుకాయుండెంతఁ గొట్టఁగాఁబడినను ♦ గొంచెమేని
మేలుకొనండయ్యె; ♦ మేటిగజంబుల వేయింటి నతనిపై ♦ నాయసురులు
తోలిత్రొక్కంజేసిఁరోలినిట్టులుత్రొక్కనతఁడుమేల్కొనియెనఁయ్యవియుఁ జిన్న

తే. పురుగు లంగంబువయిఁ బ్రాకి ♦ పోవునట్లు
లాత్తలోపలఁ దలఁచె నఁయ్యసురులు తను
మేలుకొనజేయవై చెడు ♦ మేటిపర్వ

తముల శృంగంబులను వృక్షఁతతుల నెల్ల. ౫౬౫

2429

క. కరముల గ్రహించి కొట్టిన, సరకుగొనక నిద్రయుడిగి ♦ సమధికమగుతే
త్పరిపీడితుడై స్వాంగోత్కరము విఱుచుకొనుచు లేచె ♦ దటుకుననంతఁ.

తే. భుజగములయట్లు నిడుదలై ♦ భూధ్రశిఖర
ములవిధంబునఁ బలుపున ♦ వెలసి శిఖరి

శృంగసారంబులై వెలసెడు స్వబాహు

పులను గడుఁజూచి బడబను ♦ బోలుముఖము. ౫౬౫

2431

తే. వివృతిఁ గనఁజేసి భయదమా ♦ విధము తోఁప

నాపులించెను; దత్కాలఁమందు నాగ

భువనసమవక్త మది తలఁపోసి చూడ

నలరు సావర్ణి మేరుశృంగఁగ్రసీమ. ౫౬౫

2432

క. సరసిజబాంధవుబింబం, బరుదుగఁ జూపట్టురీతి ♦ నలరారె; మహ

త్తరబలుఁ డాతఁడు వక్తము, సరిగా వివృతం బొనర్చి ♦ సరభసవృత్తిఁ. ౫౬౫

తే. ఆపులింపుచు లేచె నఁయ్యదనున గిరి,నుండి వాయుపువీడిన ♦ ట్లాపై నతని
దీర్ఘనిశ్వాసపవనుండు ♦ తీవ్రవేగమునను వినరెను, నిదుర లేచునపు డతఁడు.

క. నిరుపమకలాపభూషిత, శరీరుడై యుండెఁ గానఁ ♦ జంచత్తను వ

త్తరుణమున వృష్టి గురియుచుఁ, గరము బలాకావృతంబుఁగా జలదంబుల్.

క. వెలసెడుతీరునఁ జక్కఁగ, నలరారెను; మండుచున్న ♦ హవ్యవహుని య

ట్టులు క్రూరములై మెఱుపుల,వలెఁ జలియించుచును దనుజఁవరునేత్రంబుల్.

క. శనిభూసుతు లనుపేరులఁ, దనరుమహాగ్రహములట్లు ♦ దారుణబాధల్

గనఁజేయుచు నొరులకు భీతిని గొల్పుచువెలసె; నంత ♦ దితిజులు పూన్కి.

సీ. బహువిధములయిన ♦ భక్ష్యములను వరాహంబుల మహిషాళి ♦ నతని కర్ప

ణముసేయ దనుజాధిఁనాథుఁ డాగురుబలుఁ డవ్వాని భక్షించె; ♦ నమరనాథు

పగవాఁడుగాఁదగి ♦ పలలాశనవరుండు నగుకుంభకర్ణుఁ డఁయ్యదనునందుఁ

బలలంబు మెక్కి యాఁకలి నెడఁబావుచు దప్పిచే నెత్తురుఁ ♦ ద్రాగుచు మఱి

- తే. బాసలకొలంది మెదడును + వాగుణి నమి
 ద్రాగె; భయమున నొకచోట + దానియున్న
 దనుజు లప్పు డాతందును + ననివిసొంది
 నట్టులెఱుఁగుచుఁ జెంతకు + నరుగుదంచి. ౭౪౫ 2438
- క. శిరములను వాంచి మ్రొక్కుచు, బరివేష్టించి రథా వశనిఁ + బలలాశనుఁడై
 నురవైరియైన యతఁడు నిదురనుబ్బినఁ గొంతవిప్పి + నోడన వానిఁ. ౭౪౬
- తే. మూయుచుండుటఁ గలుతను + బూనియున్న
 నయనములఁ జూపు నిగుడించి + నాల్గుదనల
 దనుజులను నెల్లవారిఁ దాఁ + గనియె; దనుజ
 వర్షుఁ డాకుంభశర్వుఁ డ + చ్చారి నెల్ల. ౭౪౭ 2440
- క. మనమలర నూఱడించుచు, ననుమేల్కొల్పింగ నాను + దార్కొనుటకు నే
 పనియో యను నాశ్చర్యంబును గని యుట్లనియె వారిఁ + బొలుపుగఁగనుచుఁ.
- క. ననులేనందగుకారణ, మన నేదొక యిట్టిదా ప్రయత్నంబున, రా
 జనకుఁ గుశలంబే కద, ననుజేశున కేభయంబు + నగులదుగానే. ౭౪౮ 2442
- ఆ. అట్లుగాకయున్న + నన్యులనుండి భయంబు గలిగియుండఁనగు నిజంబు
 దాని నణఁచుకొఱక + నేనింతనేగను, నిదుర లేవఁదితిని నిటఁ బూని. ౭౪౯
- చ. దనుజవరేణ్య సాధ్వీన ము + దారబలంబునఁ ద్రోసిపున్ను నిం
 ద్రునినయినం గరం బలిగి + త్రుంచెన నగ్ని నశించఁ జేయుదుఁ;
 నను గుగువై న యాదనుజ + నాయకుఁ డిట్లులు న్వంబు కారణం
 బున నిదురించుసోడరుని + బూనిక మేల్కొల్పింపంగఁ బూనునే. ౭౫౦ 2444
- క. కనుకఁ నన్నుఁ మేల్కొల్పినకారణ మున్న దున్న + విధమునఁ జెప్పం
 జను; నంచు మహాబలుఁ డా, దనుజవకుం డనిన వినుచుఁ + దగువిషయమునఁ.
- తే. అనురనాథునిమంత్రి యూ + పాక్షుఁ డనియెఁ
 గరయుగంబును జోడించి; + కర్బులేంద్ర!
 యమరతతినుండి మాకు నేయదనునందు
 సుంతయే భయ మబ్బదు + నుమ్ము నిజము. ౭౫౧ 2446
- క. మనుజులవలనన మాకిపు, డనూనభయ మంకురించి + యయ్యది బాధిం
 పను బూనియున్న; దోడను, జనిరవుంగవ! వచింతు + సత్యము వినుమీ!. ౭౫౨
- చ. మనుజులనుండి మాకిపు డ + మానుషవిక్రమ! సంభవించి లం
 కనుగల సర్వదానవులఁ + గాతీయపెట్టుచునున్న భీతి యే
 దనుజులనుండిగాని గురు + దానవదేవగణంబునుండి గా
 ని నిజ మెప్పు డిప్పుగిని + నిర్భరరీతిని గల్గలేదునూ!. ౭౫౩ 2448
- క. గిరితుల్యకారులు వన, చరులెల్లను లంకచుట్టు + కౌర్యమ్ములఁ బా

- ల్పిరి నిల్చి రడ్డముగ రఘు,వరుఁడును సీతాపహరణఁపరితప్తుండై. ౭౪౫ 2449
- తే. తుములభయమును మాకిట్టు ♦ లమరవైరి
పుంగవా! కల్లఁజేసె; ము ♦ న్నంగనార్థ
మరుగుదెంచిన యొకవనఁచరునిచేతఁ
బురవరంబిద్ది దగ్ధమై ♦ పొడ వడంగె. ౭౪౬ 2450
- క. అనుచరబలములతో నా,తనిచే నత్తుండు తెగియె; ♦ దనుజాళికి నె
ల్లను రాజు దేవకంటకుఁ, డనిహతవిక్రముఁడు నీదు♦నన్నయు ననిలోక. ౭౪౭
- క. సరసిజబాంధవ తేజ, స్ఫురణంబునఁ బొల్పురామఁభూమిశునిచే
నరయ మృతప్రాయుఁడుగా, దురమున విడువంగఁబడియె ♦ దోషదు పలుకక.
- చ. దనుజగణాధినేతకును ♦ దానవదైత్యులు దేవతల్ దురం
బునఁ గడుశక్తి నే పనిని♦బూని యొనర్పఁగఁ జాలకుండి రా
పని నిపు డారఘూత్తముఁడు ♦ బాగుగఁజేసెను బ్రాణసంశయం
బున దళకంఠునిక వదలె ♦ బో యనిచెప్పినఁ గుంభకర్ణుఁడుక. ౭౪ 2453
- క. తనయన్న రావణాసురుఁ, డనిని బరాజయము నొందె ♦ ననియెడుయాపా
తునిమాటల విని కోపం,బునఁ గన్నులు త్రిప్పి పలుకఁ ♦ బూనె నియతిమై.
- క. ఓయాపాతౌ! యిపుడే, యాయటవిచరాళి నెల్ల ♦ నాలక్ష్మణునిం
బాయనిశక్తిని రఘుభూ,నాయకు ననిఁ ద్రుంచి యవల ♦ నాయగ్రజునిక.
- క. కనియెడఁ; గపిశోణితమాం,ననికరమునఁ దృప్తిచేయఁ ♦ జాలుదు దనుజా
ళిని, రామలక్ష్మణుల న,ల్లను నేనే త్రాగువాఁడ ♦ లలితప్రీతిక. ౭౪౮ 2456
- క. *అని యిట్లు గర్వరోషము,లను దోషము వృద్ధిగాఁగ ♦ లలిఁబల్కెడు నా
తనిపల్కులవిని కరయుగ, మును మోడ్చి మహోదరుండు♦మునుగొనుప్రీతిక.
- క. దనుజతతిముఖ్యుఁడయి తా, ఘనశక్తిం దనరువాఁడు ♦ గావునఁ బలికెక;
దనుజేంద్ర! మహాబాహూ!, చని రావణుఁ గాంచి తద్వ♦చనమును వినుచుక.
- తే. గుణములను దోషముల మదిఁ ♦ గోర్కి వివిధ
విధములను జక్కఁ దర్కించి ♦ విమతులనట
మీఁదను జయింపవచ్చు స♦మీకమందు;
నను మహోదరుపల్కుల ♦ నపుడు వినుచు. ౭౪౯ 2459
- క. గురుబలమున వరతేజ, స్ఫురణంబునఁ బరఁగుదనుజఁపుంగవుఁ డంతక
సురరిపులు తన్నుఁ గొలువఁగ, నరుగం దలపోసె నన్న♦యంతికమునకుక.
- క. దనుజులు భయంకరములగు, కనులును బౌరుషము మిగులఁ♦గలుగుదనుజనా
ధునిఁ గుంభకర్ణ మేల్కొల్పి నితాంతజవంబు మీఱఁ♦బృథుమోదమునక.

- తే. ఆశశక్రీవునింటికి + నరిగి; రంత
 వారలెల్లను బోయి యాభర్తనీత
 మందుఁ గూన్చుండినట్టి జేవానికంటె
 గాంచి యంబలిపుటము బంధించి ధ ౨. ౮౯ 2462
- చ. పలికిరి; రాక్షసప్రవర! + బాహులరాక్షసశాలి శమ్ముడి
 మ్ములను నుమ్మ ప్తిఁ బాసి యతిఁమోముతో నటనున్నవాఁడు మీ
 రలు నట కేగువారలొ సరస్రతిభంబనుజ్జన యాశనిఁ
 బిలువఁగఁబంచి చూచుటకు + వేడుకఁ బూనెననో వదింపుఁడి. ౮2 2463
- చ. అన ననుజుండు మేలుకొని + నందుల శాస్త్రఁ బ్రమాదమంది న
 చ్చిన యలదానవావళులఁ + జెచ్చెఱఁ గాంచి వదిలించె నిందు నా
 తనిఁ గనఁగోరువాఁడ విధిఁ + దచ్చక పూజలఁ నన్ని శోదుకొం
 చు నిటకు రండు నాఁగ దనుజుల్ సరి యట్టుల యంచుఁ బెక్కుచున్. ౮౮
- తే. మరలి చనుడెంచి తమవిభుఁమాటరీతిఁ
 గుంభకన్ఠనితోడ; రక్షోవిభుండు
 నిన్నుఁ జూడంగఁ గోరుచు + నున్నవాఁడు
 కానఁ జన నిచ్చగింపు వేగముగ పటకు. ౯౦ 2465
- క. భ్రాతకు నమ్మోదంబును, నీతఁడఁ గల్పింపు నునుచు + నెల్లగు పలుకన్
 భీతికరమహాబాహు వ, రాక్షసులకు జయింపరాని + రాక్షసవరుఁడున్. ౯౦౪ 2466
- క. బలశాలియు నగునాతం, డలరావణునాడ్ల వినుచు + నల్లె యనుచుం
 బలికి శయనంబునుండియె, యలఘుగిరికి శేది న్నావ్వుఁడై నియతిమెయిన్.
- ఆ. ముఖము గడిగికొని ప్రమాదము పొల్పాఱ
 స్నానకృత్యమెల్ల + జరపి పరమ
 భూషణములు మిగుల + భూషితుఁడై పిపా
 సువయియుంట నవుడు + శుభతరమయి. ౯౦౫ 2468
- క. బలవృద్ధిని మిక్కిలిగాఁ, గలిగించెడు మువ్వము వడిఁగాఁ జెందని వా
 రల వేగిరించె; రక్కసు, లలఘుగతిం బోయి రావఁగాడ్జరీతిన్. ౯౧౪ 2469
- ఆ. వివిధమద్యభాండవిశతులఁ గొనివచ్చి, మఱనిచెంత నునిచి + రతఁడు రెండు
 వేలకుంభములను + లీలమై ద్రావి రా, హుసమీపమునకుఁ + బాఱఁదొడఁగె.
- సీ. మత్తుఁడై యుండుట + మువ్వపానంబున నిఁగఁ గొంత ముత్తైక్క + నిర్వతేజ
 మతిబలంబును మీఱ + హర్షంబు చెల్వారనాతండు లయకాలయమునిఁబోలి
 యలరాను; జేవారు + లందఱుఁ దనవెంట ననుజేరఁగా నతఁ + డన్నగేహ
 మునకుఁ బోవుచుఁ బాదములు పెట్టునప్పుడు ధరణిని నడకంగఁదానుజేయ
- తే. చును వడింబోయె; భానుఁడఁవనిని గిరణ
 ములఁ బ్రకాశింపఁ జేయునట్టులు తనురుచి

రాజమార్గంబు మిగులంగ ♦ రంజిలునటు

సేయుచున్ బౌరు లంజలుల్ ♦ చేసి కొలువ. ౯౬

2471

క. పురుహూతుఁడు శతధృతిమం,దిరమునకుం బోవునట్లు ♦ దితిజేంద్రుని మం
దిరమునకుఁ గుంభకర్ణుం, డరిగెన్; బురబాహ్యసీను ♦ నలరువనచరుల్. ౯౬౪

క. గిరిశృంగకల్పుఁ జింతిం,పరానియాకారమునను ♦ భాసిలువానిన్
బరహంతఁ గుంభకర్ణుని, ధరణిపమార్గమునఁ బోవు♦దారుణనయనున్. ౯౭

క. ఆకస్తికముగఁ జూచుట, నాకపులందఱు బలేశు ♦ లయ్యును భీతిన్
జేకొనిరి; కొందఱందున్, భూకాంతు శరణ్య రామ♦మూర్తిం గనఁగెన్.

క. చని యతని శరణుచొచ్చిరి, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ వ్యధితులగుచు నే
లను బడి, రొకకొందఱు భీతిని బఱచిరి జవముమీఱ ♦ దిక్కుల కంతన్. ౯౮

క. కొందఱు నేలఁ బరుండిరి; సుందరమకుటంబుఁ దాల్చి ♦ క్షోణీధరమం
దందముగ వెలయుశిఖరము, చందంబునఁ దనువువెలయ ♦ సప్తాశ్వక్రియన్.

క. తనురుచి యలరుచునుండఁ,గను వృద్ధిం బొందియున్న♦కాయముతోడం
గనుపట్టు కుంభకర్ణుం, గని భీతిలి వనటఁ జనిరి ♦ కవులు దేసలకున్. ౯౯౪

అటువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౧ - వ సర్గము.

అథ రామనితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పట. అథ-

క. ఘన తేజంబున వీర్యం,బునవెలసెడు శ్రీరఘూత్తమముండు కిరీటం
బును దాల్చి మహాకాయం,బునఁ దగునాకుంభకర్ణుఁ ♦ బొడఁగనియె నటన్.

చ. ధరణిధరంబురీతిని నితాంతము స్థూలశరీర మొప్పు నం
బరమును నొక్కపాదమున ♦ వారక యాక్రమణంబుచేయు నా
పురుషవరేణ్య మాధవునిఁ ♦ బోలి కనంబడుచున్ జలంబుతోఁ
బరఁగెడుమేఘును ట్లసితవర్ణమునం దగి భీతిఁ గొల్పుచున్. ౨ 2479

క. కనకాంగదభూషితుడై, దనుజలలాముండునగుచుఁ ♦ దగునాతనిఁ గాం
చెను జాపధరుండై చ,క్కనిదృష్టిని మరల నతనిఁ ♦ గని కపిబలముల్. 3

క. పరుగెత్తసాగె; నవ్వన,చరులటు పరుగెత్తుటయును ♦ జండబలుండా
సురవైరి వృద్ధిఁ గనుటయుఁ, బరికించి సువిన్తయంబు ♦ స్వాంతముఁగ్రమ్మన్. ౪

తే. కని విభీషణు నీరీతి ♦ ననియె నార్య
యోవ్రతాపాథ్య! గిరియట్టు ♦ లొప్పుచు ఘన
తరకిరీటంబుఁ దలపైనఁ ♦ దాల్చి ¹హరిన
యనములొప్పారనున్న యూ♦యసురుఁ డొకఁడు. ౪౪ 2482

1 కిరీటీ హరిలోచనః-అనిమా. హరిలోచనః కపిరేక్షణః-అనివ్యాఖ్య.

క. పురమున విద్యుద్వ్యుతజల, ధరమువలెం గానఁబడు నిశంఢవ్వఁజొ; 1 యు
ర్వరకెల్ల ధ్వజమువలె నొక్కగుఁ డీతఁడు గొప్పగాఁగఁగనఁబడియెడుఁ జా||

చ. వనచను లీతనిం గనుచుఁ † బాఱఁదొడంగిరి చెప్పురీ మహా
తనుధరుఁ డెవ్వఁడో నునుకఁగల్గుజాఁడో దిలిజుండొ యిట్టి
తిని జెలువా నుభూతము యీ † పా దగఁ గానను మున్ను నేను దా
ని నరసి నాకుఁ జెప్పునుని † నేర్పున గామూఁడు ప్రశ్న చేసినఁ. 2 2484

తే. ఇట్లు లక్ష్మివ్యక్తమృదై † యెనఁగురాముఁ
డదుగఁగాఁ బ్రాజ్ఞవసుఁడె న † యూనిభేష
ణుఁ డనుఁ గాకుఁజ్ఞుఁడోడ నీతఁడు నుచోత్త
విశ్రవసునకుఁ బుత్రుఁడై † వెలయుఁ జాన్పా. 3 2485

చ. అనిమొన ధర్మరాజు నమఃసాధిపు గెల్చినవాఁడు విక్రమం
బున ననమానుఁడై వెలయుఁబో యునాయక! కుంభకర్ణుఁడం
చని పిలువంగ నొప్పు నితఁ † దానయ నీశని మంశవాని నే
దనుజుని గాన మీధరిణి † దారుణమౌవుఁడు సుమ్ము వీనిచే. 4 2486

క. దురమున సురానురోగ, వరియక్షులు రాక్షసులును † వ్రాలిన యరికి
న్నరగంధర్వులు విద్యా, ధనులును గుమిఁగూడి నచ్చి † ధరణీశవరా!. 5 2487

*ఆ. భంగమొంది చనిరి; † బలశాలి గూఁకుంభ
కర్ణుఁ డేచి భూరికరమునందు
శూలమును ధరించి † పోలి విరూపాక్షుఁ
డగుచు నిలువఁ ద్రివక్రు † లార్జిగమచు. 6 2488

క. వీనిఁ మార్కొని కొట్టెం,గా నోపక కాలుఁ డితఁడ † కాదగు ననుచు
మానసముల భ్రమియించిరి; దానవుఁ డీతఁడు వ్యభావదర్పుఁడు రామా!.

క. వరదాసమ్మున బలమిది, యనుదుగ నీశనికిఁ గల్గె † నని తలఁవకు; మో
ధరణీశ! రావణాదిక, సురరిపునకులకు బలము † చొప్పుడె నజుచే. 7 2489

చ. దనుజుఁ డిశండు పుట్టఁగ నె † దారుణమౌ బలమొచ్చు తుత్తుచే
తను బరిపీడనొంది బలవర్పము లట్టె కనంబువంగ న
త్వనికర మెన్ని వేలనొ జఘంబునఁ గైకొని మ్రింగినాఁడు; భూ
తనిచయ మిట్లు మ్రొంగఁగ నితాంతభయంబున నెల్లవారలు. 8 2490

క. బలవైరిని శరణుగఁ గని, పలికిరి తద్విషయ మంతఁ † బాకరిపుండు
జ్వలకొపచిత్తుఁడై యా, పలాశనుని దీక్షవద్రాబాధితుఁ జేసె. 9 2491

ఆ. దానఁ జంచలించి † దారుణబల మొప్పు
నీతఁ డాగ్రహమున † నేచి మిగుల

* శూలపాణిం విరూపాక్షః కుంభకర్ణః మహాబలమ్-అనియూ.

నార్యైః ధీయుతుఁడగు ♦ ననురుఁ డతం డార్వ
మునుపె భీతిఁగొన్న ♦ జనులు మఱియు. ౧౫౪

2493

- క. ఈనాదము విని భీతిలి, రీనిష్ఠురదనుజుఁ డంత ♦ నెంతయుఁ గోపం
బూని మహాబలమొప్పం, గా నై రావతము నట్టె ♦ గని దంతంబుకా. ౧౭ 2494
- ఆ. ఊడఁ బెఱికి దాన ♦ నొక్కట మర్దించె, నమరనాథువత్త ♦ మంత నింద్రుఁ
డితనిదెబ్బ కోర్వ ♦ కతికోపమున మండి, పడియె; నంత సురలు ♦ బ్రహ్మమునులు.
- *క. దనుజులు నట్టె విషాదం, బును బొందిరి; ప్రజలతోడఁ ♦ బోయె సురవిభుం
డును బ్రహ్మకడకు నంతట, వనజాసనుతోడ వజ్ర ♦ వారనికినుకా. ౧౯ 2496
- ఆ. ప్రజలతోడఁగూడి ♦ పలికె నీతనిదుష్ట, కార్యరీతి మఱియుఁ ♦ గడఁగి ప్రజలఁ
దినుటదివిజులఁదగ ♦ ధిక్కరించుటయును, మునులయూ శ్రమములఁ ♦ గనిచలమున.
- ఆ. పాడుచేయుటయును ♦ బరకాంతలం దమి, నపహరించుటయును ♦ నాదిగాఁగఁ
గలుగుక్రూరకృత్యములఁ బల్కి మఱియుని, ట్లనిరి; నిత్య మిట్టు ♦ లసురప్రజల.
- సీ. భక్షించునేని స్వ ♦ ల్పంబగు కాలంబులోనె శూన్యంబగు ♦ లోకమెల్ల
నని దేవతలఁగూడి ♦ యమరేంద్రుఁడు వచింప విని చతురాస్యుండు ♦ దనుజవితతి
నంతయు రావించి ♦ యందులోఁ గుంభకర్ణుని గాంచె; నిట్లు లా ♦ దనుజుఁ గాంచి
వనజాసనుఁడుగూడ ♦ భయమందె నంత నారాక్షసుఁ బిల్చి ను ♦ రప్రజమున
- తే. జ్యేష్ఠుఁడై యున్న బ్రహ్మయుఁ ♦ జెంతఁ గూరు
చుండఁగాఁ జేసి మఱిమఱి ♦ యూటడించి
పలికె; విశ్రవనుఁడు లోక ♦ ముల వినాశ
మునకుగా నిన్నుఁ బుట్టించె ♦ బో నిజమ్ము. ౨౪
- 2499
- క. కనుకన్ నీ విదిమొదలుగ, ననయము మృతకల్పుఁడవయి ♦ యవనిని శయనిం
పనుగలవని శపియించెను; వనజజు శాపమున నై జ ♦ బలము చెడంగన్. ౨౪౪
- క. సరభసముగఁ బ్రభువయి చెలఁ, గురావణుని యగ్రమందు ♦ తోణిఁబడియె; నా
సురవైరి తత్తఱిలి యా, సరసిజభవుఁగాంచి పలికె ♦ సదయాత్మ! విభూ!, ౨౫
- తే. చక్కఁగా వృద్ధి నొంది కాం ♦ చనము రీతిఁ
గనఁగ నింపగు నొక్కవృ ♦ థ్నమును జూచి
యది ఫలించెడుకాలంబు ♦ నందుఁ ద్రుంచు
మాడ్కి నయ్యెను నీముని ♦ మనుమఁ డగుచు. ౨౬
- 2502
- క. దినదినము వృద్ధి నొందెడు, ఘను నీతనినిన్ శపింపఁ ♦ గా న్యాయంబే!
వనజభవా! నీవాక్యం, బనృతముగాఁ జాల దట్టు ♦ లౌట నితండున్. ౨౬౪
- క. నిద్రఁ బూనుచునే యుండు ♦ నియత మిద్ది
యైనఁ బవళింప మేల్కొన ♦ నరసి కాల

* ప్రజాభి స్సహ శక్త్యై యయా స్థానం స్వయంభువః-అనియూ,

నియమ మేర్పఱువందగు + సీకు; ననిన
రావణునివల్కులక విని + బ్రహ్మ పలికె. ౨౮

250

సీ. అనురేంద్ర! నీతమ్ముఁ + డాటుమానములకు నల్పంబు గాకుండ + నట్టె నిద్రఁ
బొందుచునొకదినం + బునమేలుకొనుచుండునొక నాఁడుమేల్కొనియురుతరమగ
నాఁకలిఁగొని విన్ప + తాన్ముఁడై ధరణిని జరియించుచుకా గోవ + పరవశుఁడగు
నగ్నిహోత్రుఁడు వోలె + నఖిలలోకంబులు భక్షింపఁగలఁడని + పలికె; ననుర

ఆ. తల్లజుండు నీవ్ర + తాపాగ్నికికా భీతిఁ, గాంచి న్యసఁమొంది + కడఁగి నిద్రఁ
గాంచియున్న కుంభ + కడ్లుని మేల్కొల్పె, నిపుడు భీనుశౌర్యఁ + దీతఁడురామ!

క. తనగృహము వెడలి వీరుం, డనూఁగుగు కోపమూని + యఖిలకవులు మ్రిం
గను వచ్చు వేగ; వీనిం, గని పరుగిడుచున్నవాగు + గాఁ గపు లిపుడుకా. 3౨

క. అనిమొనఁ గ్రుడ్డుండై గుఱా, ననుజఁబ మార్కొన్నయెడలఁ + దానుకవులు వీ
నిని నెటువారింపంగల, రనఘా! యిది యొక్కయంత్ర + మాఁజుడి యిదియకా.

ఆ. పయికి నెత్తఁబడియె + భయపడనల నని
కవుల కెల్లఁ జెప్పఁ + గాఁ జనుఁ గపి
వరులు తెలిసి దీని + భయ మొందకుందు నీ
విషయమున నటంచు + వినులనీతి. 33

2508

క. పలికిన యాదనుజోత్తము, పలుకులను నహేతుముల + భవ్యమ్ముల ని
మ్ముల విని శ్రీరాముఁడు కపి, బలపతియో నీలుఁ గాంచి + పలికెంబ్రీతికా. 3౪

చ. అనలకుమార! నీవును బలవతి పృథ్వీహముగా ననుర్చి లం
కనుగల ద్వారనంతరి నఖండములై తగు నిల్చుతావులకా
గనుఁగొనుచుండుమా జలముఁ + గట్టిపతావుల నాశ్రమించి; యు
ద్ధనిఖిలసాధనంబులగు + దాడుశిలాగిరిశృంగవారముల. 3౬

2510

ఆ. చక్క నేకరించి + యొక్కటఁ గూర్చుమా!, యెల్లకవులు శౌర్య + ముల్లసీల్లఁ
బర్వతములఁ జేతఁ + బట్టి ఖడ్గాదులఁ, దాల్చి యుండ్రుగాక + దగిపరీతి. 3౭

క. హరిసేనాపతికపికుం, జరుఁడునునగు నీలుఁడు రఘు + నత్తమునాజ్ఞం
గరమనురాగమ్మునఁ గొని, హరులకు నట్లే యొసంగె + నాజ్ఞను బిడవకా. 3౮

తే. పర్వతాకారులగు శరభహనుమంతు, లంగదగవాతొ లద్రిశృంగాలిఁగొనుచు
లంకద్వారములకుఁ జని + బింక మొచ్చు, ముట్టడించిరి శ్రీరామఁమూర్తియాజ్ఞ.

సీ. రామువాక్యము విని + భీనుకాయలు జయశీలుల వీరులై + చెలఁగుకవులు
భూరుహంబులఁ గొని + పురబాహ్యాపీఠులఁ దిరుగునుఁబురమునుఁదెంపుమీఱఁ
గాపాడుచుండు రాక్షసుల మర్దించిరి; బహువిధభూధరఁపలలమూని
యలరుచేతులు నొప్పి + యాపురిసన్నిధి నున్నయాకపిబల + ముగ్ధరీతి

ఆ. ధరణిధరముచెంత ధారుణరీతిగా, నావరించియున్న యట్టి భూరి
జలదపటల మట్లు ధాన్ద్రంబుగా వెలింగెను మహాద్యమమ్ముగనబడంగ.

అటువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౨ - వ సర్గము.

రావణుడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పి
యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట.

చ. అనితరసాధ్యవిక్రముఁ డహార్యబలుండు నరాతిదుర్జయుం
డునునగు కుంభకర్ణుఁడు ననూననుషు ప్తిని బొందియుండి యొ
ప్పనితటి లేచుటన్ నిదురఁ ధాయకసోలుచు మద్యపాననం
జనితమదంబు పైకొన నసంఖ్యనురారులఁ గూడి యంతటన్. ౧౪ 2515

క. సిరులన్ వెలసెడు నాభూ,వరమార్గముచేరి నగరవాసులు పుష్పి
త్కరముల సౌధంబులనుండి రమణ గురియంగఁ బోయె నెమ్మి తనరఁగన్.

క. కనకగవాక్షంబులతోఁ, గనబడుచుం గాంతు లలరఁగా నూర్చునిరీ
తిని మెఱయుచును విశాలంబును రమ్యమునైన దనుజపుంగవుగృహమున్.

చ. కనుఁగొని నూర్చుఁ డంబుదనికాయముఁ జొచ్చిన రీతిగాఁగ నా
దనుజవరుండు చొచ్చి యట ధవ్వన వేటొక కక్ష్యలోన నా
సనమునఁ గూరుచున్న ప్రభునత్తము రావణ నాననస్థుడౌ
వనజజా వాసవుండు గనుభంగిని గాంచె బ్రమోద మొప్పఁగన్. ౪

క. సురవైరిగణాన్వితమయి, పరఁగెడు తనయన్నసౌధవరముఁ జొరఁగఁ ద
చ్చరణమ్ములతాఁకున నా, ధరణియుఁ గంపించె; సంత దనుజాగ్రణియున్.

క. తనయగ్రజన్తుసౌధంబును జొచ్చి కవాటవర్యమును దాటి రుచిం
గను పుష్పవిమానంబున, ఘనముగఁ గూర్చున్న దుగిఖకలితుని నన్నన్.

చ. కనుఁగొనె రావణుం డవుడు గాదిలితమ్ముఁడు కుంభకర్ణుఁ డా
య్యనఁ జనుదేరఁ గాంచి కడుహర్షము నొందుచు వేగ లేచి దా
పునకును దోడుకొంచుఁ జనఁ బొంగుచు నాననమందుఁ గూరుచుం
డిన యలరావణాసురుని నిర్భరవిక్రముఁ జేరి భక్తితోన్. 2౪ 2521

తే. కుంభకర్ణుఁడు పదములకుం బ్రణామ
మాచరించి యింకం జేయనైన పని య
దేమి యని ప్రశ్నసేసె నహీనహర్ష
మొంది యారావణుఁడు లేచి యుద్యమమున. ౫౪ 2522

క. తననవాజం గొగ్గిటఁ జేర్చి నితాంతము మోదకలితుఁ ధేయ మనోజ్ఞం

- బును సుందరంబునగు నా, ననవరమును నీరే నశించు + సంహృష్టంధై. ౧
- చ. బలమునఁ జాలమించి నురఁబైరినగుండుగు నింధనస్థుఁడ
ట్లలఘుతరాసనంబున మహావిధనంబునఁ గూగుచుండి క
న్నులు గడునెఱ్ఱినై తగ విఁనూతఁకొనము మించ నన్నతోఁ
బలికెను; నిద్రపోవు నను + వారనియక్క అనోడ నీగతిగా. ౧౦౪ 2582
- క. ననుజేంద్ర! లేనఁ బనిచితి, వనానభయ సేవివలన + నయ్య నెపుడు నీ
కు, నెవండు మృత్యువక్త్రం, బును నొరనున్నాఁడు తలొత్తము వివర మింక
- క. అనుచుం బ్రశ్నించి క్రుధం, గను బెట్టిగ నొప్పుచుండఁగ నానననుం
దును గూగుచున్నయనుజ, న్నుని గని యానంకొనమున నయనంబుల్. ౧౧
- క. పరివృత్తము లగుచుండఁగ, నగుదుగ నదియించె నటు మహాబల! నీవి
వరుసను నవదినములు ని,ద్దుర వోతివి కాంక్షిన్తి + నోచి ఘనముగ. ౧౧౮
- క. కనుకనె నా కాశ్రీరా, మునివలనం గల్గిన భయము నెఱుంగ; విజే
ఘనబలుఁడు దశరథాత్మజఁ, డనూనకిపిసేనలు తిను + నానృతిఁ గొలువ. ౧౧౯
- క. అలనుగ్రీవునితోడం, గలిసి నమున్నంబు దాఁటి + నెడఁకొంఱముగం
బలము గనంబడుచుండ మ,నలను నెమూలముగ మించి + నాశ మొనరువ. ౧౨౦
- తే. తలఁచి యట్టులె చేయుచు + దాఁ జెలంగు
చున్నవాఁడు నుమా! కంధి + నొక్కరీతిఁ
దాను గట్టించి నట్టివధంబు నండె
ముఖముగా వచ్చి యక్కటా! + మోరశేవగ. ౧౨౧ 2588
- క. మనపురమునఁ గల యీయువ, డనముఁ దోటలను నొక్క + వానరమయకం
ధినిగా నొనరిచినాఁ డదె, కనుమా! ముఖ్యశిష్యులైన + శ్రవ్యాదు లని. ౧౨౨
- క. వనచరులచేతఁ జచ్చిరి, వనచరులం దొక్కఁడన + బురమున నృతిం
గని తదృశము క్షయింపం,గ నొకపుడఁ జూడలేదు + గాదిలియనుచా. ౧౨౩
- క. హరివీరుల నొక్కండఁ, దురమున నోడించుట + నోచుదు నాకు
గరము బలాధ్యుడ నీవి, త్తరుణంబునఁ గల్గినట్టి + దాగుణభయము. ౧౨౪
- క. కనుమా! నీవి త్తటి నా, వనచరులం జంపి నగరిఁపరమును దీసిం
బనిఁ బూని త్వరగఁ గావుము, విను నను మేల్కొల్పుటకైఁ విషయముమద్దా
క. నాయైశ్వర్యంబంతయు, నీయెడ నశియించె బురిని + ననఁగుదముజ లి
ట్టియెడరున నశియించుటఁ, జేయంగలవారి తెల్లఁ + నెడినట్లయ్యె. ౧౨౫
- క. బాలురు వృద్ధులు మాత్రమె, యీలంకం గానబడుదు + రిపుడు తఱచుగా
నీలీల లంక నేనును, జాలవగం గుందు తెఱిఁగి + నమధికత్త. ౧౨౬ 2598
- క. పరిరక్షింపుము కార్య మి,తరులకు నిది చేయరాక + దారుణుగు నీ

- కరణి, మహాబాహూ! యీ, తరుణమునకా భ్రాతాకౌఠకుఁ ♦ దగుఁ జేయంగఁ.
- క. అరినూదన మున్నెవు డి, క్కరణిని నీతోడఁ జెప్పఁ♦గాఁ బూనను గా
నిరతము నీయెడ నాకా, దరమును గౌరవము వెలయు ♦ దనుజవతంసా. ౨౦౫
- క. దేవానురయుద్ధంబుల, నీవే పలుసార్లు దివిజ♦నిచయమ్మును బెం
పావహిలఁ దాకి జయల, త్త్వీవిభవముఁ గంటి గాదె ♦ చెలఁగునసురులక. ౨౧
- క. దురమున జయించితివి గా, పరాక్రమము నీది భయద♦భంగి వెలయు నీ
తరుణమున దానిఁ గె కొను, మరయకా భూతాళులందు ♦ నవనీస్థలిలోక. ౨౨
- క. బలమున నీకు సమానము, గలదే సంగర మనంగఁ ♦ గడుహితమగు బం
ధులయందు నీకుఁ బ్రీతియు, వెలయుకా మిగులంగఁ గాన ♦ విను మీమాటక.
- ఆ. హితము ప్రియమునైన ♦ యీయు త్తమంపుఁ గృ
త్యమును నన్నుఁగుటిచి ♦ తగునొనర్ప
రయసమీరుఁ డాశ♦రద్ధునములరీతి
నరిబలములఁ జెండు ♦ మధికశక్తి. ౨౩

2542

అఱువదిరెండవ నర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ నర్గము.

శుంభకర్ణఁ డన్నకునీతి చెప్పి ఫలంబు గావక యుద్ధముసేయఁ
దీర్ఘానించుకొనుట.

- క. దనుజేంద్రుఁడు పరిదేవన, మును జేయుచుఁ బల్కఁగ విని ♦ మోమున నవ్వుం
గనఁబఱచి పల్కె నిట్లని, మును పాలోచనమును మన♦ము నచివనమితిక. ౧
- తే. కలసి చేసినయప్పు డె♦క్కరణి మనము
దోషములు కల్గుననుచు ముం♦దుగనె నిర్ణ
యించితిమె యవ్వ నీకిప్పు ♦ హితులవచన
ములు వినకపోవుటవలనఁ ♦ గలిగెఁ జమ్ము. ౨
- 2544
- నీ. గురుపాతకులకును ♦ నరకమందే పాత మరయఁ దప్పక గల్గు♦నట్లు నీత
నపహరించుటచేత ♦ నతనికి నీవు గావించిన పాపైక♦విహితకార్య
ఫలము నిన్నుం బొందె ♦ నలఘుగతిం జమ్ము సార్వభౌమా! నీవు♦సాంద్రవీర్య
దర్పంబుననె రాము♦తరుణిని దొంగిలినట్టి యీపని మున్నె ♦ యట్టిదొయని
- తే. యెంచవై తివి దానిన ♦ మించుదోష
ముల విచారింపవై తివి ♦ భూమినేలు
నతఁడు మునుచేయఁదగిన కృ♦త్యముల వెనుక
వెనుకఁ జేయఁగఁ దగినట్టి ♦ పనుల ముందు. ౪౫
- 2545
- బనరించునొ యాతఁడు నీ, తి ననీతిని నించుకేని ♦ దెలియనివాఁడొ.

విను తగనియట్టి సమయంబున జేశంబునను బనులఁ + బూని యొనరువఁ. ౫౪

తే. అవ్వ వానివై కల్యము + నిన్వటిల్లు
టను నపాత్రులు వేల్చిన + ఘనహవిన్సు
లట్లు విఫలంబులగు; నెవ్వఁ + డాత్మసచివ
వరులతోఁగూడి యోజించి + పలువిధముల. ౬

2547

*సీ. సిద్ధాంతమును జక్కఁ + జేసికొనుచు మఱి యరిదుర్బలుండగు + నట్టితఱిని
నొనరించు సంగర + ముత్తమమగు, దానువై రియును సమాన + బలు లగునపు
ఁజొనరించునాయుధ + మనఁబడు మధ్యమ, మరిబలాఘ్యంబయి + యలరఁ దాను
బలహీనుఁడయియున్న + నట్లున నొనరించునని యధమంబగు + నట్టి త్రివిధ
కర్తములను వానిఁ + గావించుటకుఁ దగుఁ నట్టియు సాయంబు + నట్టిచనుల
కగు ద్రవ్యసంపత్తి, + నవానిఁ జేయంగఁదగు దేశకాలభే + యముల, వాని
కిని గల్గునంతరా + యనిచయమున కగు ప్రతికార మట్టికా + యములసిద్ధి
యను వీనినై దింటి + యందును జాగరూకత గల్గియుండు నా + త్త్వావిభుండ

తే. నయసథంబున వర్తించు + నరవతియగు
నతఁడె నీతిఫలంబుల + నందు, నెవఁడు
బుద్ధిబలమున మంత్రులఁ + బూన్కిఁగూడి
యెంచి నుహృదులతో విచారించి మఱియు. ౭

2548

తే. నీతికాశ్రమంబుమీఱక + భ్యాతివెలయఁ, గార్యనిర్ణయమొనరింపఁ + గాఁదలఁచునొ
యతఁడె నీతిపథంబును + ననుసరించు, వాఁడు నుము; రాక్షసేశ్వర + భవ్యకీర్తి.

క. తినపూర్వభాగమునఁ జ, క్కనిధర్మము దివిని నడుగు + ఖరకరుఁ డుండం
గను నర్థము సాయంతన, మునఁ గామము సేవచేయఁ + బూనఁగవలయుక. ౮౪

తే. అట్లులేకున్న నొకనమ + యంబునందె, పూని రెండసి జంటగాఁ + బూజ్యభంగిఁ
దగును సేవింపఁగా; దినాం + తమునమూఁడి, టినిని సేవించున దకాల + మునను దీని.

క. తెలియక సేవింపఁగ రా,దిలఁ గేవలకామమునె య + హీనమనుచు ని
మ్ములసేవించిన యాతఁడు, పిలువఁబడు సరాధముఁడను + పేరున నెపుడుక. ౮౫

తే. వీనిలో శ్రేష్ఠమైనట్టి + విపులధర్మ
మును వినుచు సేమహీశుఁడై + వను మహీశు
సంతవాఁడైనఁ దాఁజేయ + నొ పటంచు
నాత్మ నెఱుఁగఁజొ తచ్చరణాదికంబు. ౧౦

2558

* శ్రయాణాం పంచధా యోగం కర్తాణాం యః ప్రపశ్యతి, సచివై స్సమయం కృత్వా స
పశ్యేత్ సర్వతే పథి-అనిమా. ఈశ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థముసమగ్రముగాఁ బాఠ
గీతలులేరి సీసమాళికయైనదని గ్రహించి మన్నింపవలయు.

- దగునని పూనుచు వ్యత్యయ, ముగ ఫలముల నిచ్చుకార్యములఁ జేయంగఁ,
 క. పురికొల్పి యట్లుచేయిం, తురు సతిచే; నట్టిరిపుతఁతులకుఁ వశులై
 పరికింప మిత్తులవలెం, జరియించుచుఁ గార్యములను + శత్రువు లగుచుఁ.
- క. తనసనులయందుఁ దిరిగెడు, మనుబాధములై నయట్టి + మంత్రుల మంత్రం
 బును నిర్ణయించునప్పుడు, గనవలయుఁ బలువిధములుఁగా నూహలచేఁ.
- తే. [అట్టి యసమర్థులగు మంత్రు + లహిణులయ్య
 నేమిచేయుదు ననెనచో + భూమి శత్రు
 వశమునందున్న మంత్రులవలనఁ బ్రోవు
 హింపఁగాఁబడి చనలుఁడై + తెంపు చేసి ౧౦౫
- 2560
- క. పనులను నరసతి చేసిన, మును గ్రాంధనుహిధనరమున వడ్లులుఁ జే
 పునఁ గావించిన రంధ్రం, బును బట్టులు పొందునీతిఁ + బొందుగ రివులుఁ.
- సీ. అవకాశమును గాంచి + యందుఁ బ్రసేశించి యాశనిరాజ్యంబుఁ నాక్రమింతు;
 రేరాజు శత్రువు + నెఱుంగన దుర్మంత్రులను దొంగించి నన్నును సమాహి
 తాత్తుఁడై కాపాడుఁనట్టిపద్ధతి మాని యుండనో యానవుఁ + డురుతరంబు
 లగుకన్యములఁ బొందు + టంతమాత్రమే కాక న్వస్థానవిచ్యుతిఁనరగనొందు;
- తే. ననురనాయక! యూవిషయమున మనకు
 ననుజుఁడైన విభీషణుఁ + డరసి యేమి
 చెప్పెనో దానిఁ గావింపు + చేకురు సిరి
 యద్ది హితమాట న్యాయంబు + నొటఁ బూన్కి. ౨౦౪
- 2562
- క. *నీమనమున నింకేమీ, నేమాడ్కిం జేయుకాండు + యే మున్నయెడఁ
 నేమమునఁ జేయు మన విని, దానుఁ గ్రుద్ధుఁడయి దితిజఁశల్లజుఁ డంతఁ.
- క. కనుబొమలు ముడివడంగ, ననియెను, నోకుంభకర్మ! + యనుజన్ముఁడ న
 య్యును జక్కనియాచారం, బును నడపిచుపూజనీయుఁపాలిక నీవుఁ. ౨౦౫
- క. గుగువును మాన్యుండనునై, ధరణీకుండ నైన నన్నుఁ + దగ కాసింపం
 బరికించె బేల నీతికి, దగుణము కడచనియో గానఁ + దగునుడువులకుఁ.
- ఆ. వ్యర్థమైన శ్రమమెఁయనగతఫలమె యో, పరసి చేయఁ దగినయట్టి పనికిఁ
 దగినపొరువంబు + దప్పుక మాపుమా, యవినయంబు నీతి + యని భ్రమించి.
- క. తెలియకయో చిత్తంబునఁ, తెలివియె శల్లమనొ బలముఁ తెంపును వీర్యం
 బలవడె ననుపొగరుననో, తలఁపఁగ నెట్లయిన నేమి + తగుకార్యంబుఁ. ౨౦౬
- క. చేయక మానితి నింకం, జేయం గాలంబులేదు + చేఁ దప్పిన య
 స్థీయనువునఁ బలికినచో, నేయర్థము గల్గు వ్యర్థమే గద యనుజా!. ౨౦౭
- క. ఇప్పుటి కెయ్యది హితమో, తిప్పక యద్దానిఁ జేయఁ + చలువుము మటి చేఁ

దప్పినపనికై వగవ ర, దెప్పటికిని బుద్ధిమంతు ధ లెల్లజగములన్. ౨౫ 2569
తే. చనినకార్యంబు చనినదే; ధ మనమునందు

నీకు నాయందు నెయ్యంబు ధ నెగడునేని

విక్రమము నీది నీకును ధ విదితమేని

యని యిపుడు చేయఁదగు నను ధ నాశయంబు. ౨౫౪ 2570

*క. నాకుం బోలెను సహజా!, నీకుం దోఁచునదియేని ధ నీశౌర్యముచే
లోకమున నాయనీతిం, జేకూరిన యాయఘంబుఁ ధ జేయుము సరిగన్. ౨౬౪

క. అనిపలికి యిట్టితరుణం,బున సాయము చేయకున్నఁ ధ బోవును నెయ్యం
బని చెప్పఁ దలఁచి యిట్లని,యెను దాఁ బూనుపని యెట్టి ధ దేయై యున్నన్.

క. దాని కపాయము గల్గుట, మానసమునఁ దోఁప దీనుఁమాడ్కి వగచునా
దీనుని దగ్గఱఁ జేరుచు, దా నెవఁ డిల సాయపడునొ ధ తగు మిత్రుఁ డనన్.

క. నీతిం బాసి తడంబడు, నాతటి, నాతని కెవఁడు సహాయము చేయుం
బ్రీతిగలయతఁడె బంధువు, భూతలమున ననియె నిట్లు ధ పొలిచిన కినుకన్.

¹క. ధీరంబును నత్యంతము, దారుణమును నై నయట్లు ధ తనుఁబలికెడు దే
వారిప్రభుఁ గని శ్రోధా, పూరితుఁ డితఁ డయ్యె ననుచు ధ బుద్ధి నెఱుఁగుచున్.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ధ గోమలవచనము

లలరఁ నన్న తుభితఁములగు నింద్రి

యంబు లొప్పఁ గుపితుఁడై యుంటఁ దాఁ గాంచి

యూఱడించుచు నిటు ధ లొప్పుమీఱి. ౨౯౪ 2576

క. దనుజేంద్రా! సంతాపం,బును నిటు పొండు టికఁ జాలుఁ ధ బాలుపగు శ్రోధం
బును బాసి స్వస్థుఁడవుగాఁ, దనరుము; రాక్షససమూహఁధాతీనాథా!. 3౦౪

²తే. ఏను జీవించియుండ నీ ధ వీవిచార

మును మనంబునఁ బూనకు ధ మనఘ! నాకు

నితఁడు సాయ మొనర్పఁడే ధ యేలయనుచుఁ

బరితపించుచున్నావొ యెవ్వరిని గూర్చి. 3౧ 2578

³క. ఆతఁడు నశించునని నీ, వీతటిని దలంపు; మట్టుఁలేయైన నిటన్

భీతిల కిటు పల్కితివే,లా? తెల్పు మటందువో యిలాతలనాథా!. 3౧౪

౩. బంధుభావమునను ధ భ్రాతృవాత్సల్యము, వలన రోషహర్షఁములను దేని

* మహాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు-అనిమూ 1 త మధైనం బ్రవాణం తు
చనం ధీరదారుణమ్-అనిమూ. 2 త మహం నాశయిష్యామి యత్యుతే పరితప్యసే-అనిమూ.
ఆతఁ డనఁగా రాముఁడని సామాన్యార్థము. ఎవరికొఱకు ననఁగా ఏనాకొఱకుఁదపించుచున్నావో
యముచేయలేదని యట్టినేను నశింతునని విశేషార్థము. ఇం దిలాతలనాథా యనుట ఆసమంజసమని
లంపరాదు. మూలమున “పార్థివ” అనియున్నది.

నాశ్రయించియున్న + నరసి నీకేను హి, శంఖుఁ జెప్పఁబయుఁ + దగినరీతి.

1^{సీ}. కరము స్నేహంబునఁ + గ్రాలుబంధువునకు నిట్టిశాలంబున + నేది చేయఁ
దగునొ యాశక్తుక + కరమునే నీవింకఁగననయ్య! యోధీర్ఘ + కరవిలాస!

2^{సమరాగ్రమునను} ల + త్తీణసహిశంబుగా నామునిఁ జంప నశనయ్యచయ
బలముఁబన్ని యు నేగ + పగు శతననుఁ గూడిగను! నుహా! నాహూ! నృ + కాంతునకున

తే. నాకు నంగర మగునన్న + నీకమఱ.యఁ

గా మదానీతశిరమును + గాంచి నీవు

సుఖము నొందుము భూదేవి + నుతయ మదిని

దుఃఖతయగును గాక యా + ము మునుఁగును. 324

258

3^క. అని హతబాంధవులగు నీ, దనుజులు నునముఁగు నన్ను + కముఁ గూర్చెడునా
మను జేంఁద్రనిధనమును జ, క్కనిగీతిం జూపుగాక + క్రవ్యాకనరా! 325 2582

4^క. అనిమొన శక్రువినాశన, మున బంధులు శోకినమూల + మున దుఃఖతులొ
దనుజుల నేత్రాంబువులను, దనుజేశా! తుడిచి నుఖము + ననర నొనరుతుఁ.

1 సద్భక్తం ముక్తు కారేఽన్తికా కర్తం నిర్భీత బంధునా, శక్రుజాం కడనం పశ్య త్రియ
మాణం మయాచోద-అనిమూ. ప్రాసీధికార్థము బుద్ధియు శక్రుకర్తృకం కడన మిత్థర్థాంతరమ్-అని
వ్యాఖ్య. శక్రువగు రాముఁడు చేయఁబుద్ధయను నామమని విశేషార్థము. 2 అద్య పశ్య మహా
బాహో! మయా సమరమార్ధని, హతే రామే సహ భ్రాతృ ప్రపంచం పరగాహి-నీమ్-అనిమూ. తద్దు
నితో రామునిఁ జంపఁబోఁగా నాపైకి రామునికి హామయించేయఁ బరుగిన్మిత్రులఁ జూడుదు.
అనఁగా రాముఁడు చావఁడు. లక్ష్మీబంధును చావఁడు. చేయఁబుద్ధమునకుఁ బోఁగాఁ గనీబలంబులు
నాపై కడగునని యర్థాంతరము. 3 అద్య రామశ్య నిద్ద విష్టో మహా కీలం కణాద్విరః, నుభీధన
మహాబాహో! నీతా భివతు నుఃఖిత-అనిమూ గాననా! నానికు శ్రీ రామునకు యుద్ధముసాగుచుం
డఁగా మదానీతశిరమును వదిల్చుటదీన శిరస్సును జూడుము నుఖమునొందుము. నాశిరసుఁజూచి
నుఖమునొందుము అనఁగా నేను యుద్ధమునకుఁ బోలేనే నుని నాపై నీక నిపుడుగల్గినకోప మపుడు
చల్లాదనని భావము. నీతా భివతు నుఃఖిత, సర్వలోక మాగ్నిశ్వా దితిబాహ-అనివ్యాఖ్య. భూదేవి
నుతయగు నానీతామహాదేవి సర్వలోక జననిగాన నేనును బుష్కరించేగాన నాచావునకుఁజాలదుః
ఖిందు నని దీనివిశేషార్థము. 4 అద్య రామశ్య పశ్యంతు నిఃసం నుకుపాత్పియం, లంకాయాం
రాక్షసా స్పర్శ యేతే నిసాతకాంభవాః-అనిమూ. ఆకును కేంద్ర నిఃసయను, ఆరామకర్తృకమున
నామరణమునని యర్థము. తమబంధువుల మరణంబు దిద్ది నీ అనికఃఖిందు రాక్షసులు నేను
రామునిచే మృతి నొందింపఁబడఁగా ఆనుఃఖమునవీతి అందఱుచచ్చుదున్నామగదా ఇకేటి దుఃఖ
మని సంతపింతురుగాక అని విశేషార్థము. 5 అద్య శోకః శీరాహం స్వబంధునిధికారణాత్, శక్రో
ర్యధి విసాశేన కరో మ్యప్రకృమాత్తనమ్-అనిమూ. ఇందుఁగూడఁ జెయ్యలే. శక్రుకృతమున
నాచావుచేత బంధువులు నశించినందునఁ గల్గిన రాక్షసుల నుఃఖాలంబువులను దుడిచెదనని గ్రహింప
వలయు.

క. కనుమిష్టై; పర్వతాయత, తనువునఁ దగు వనచరేశుఁ ♦ దపనాత్మజు ర
క్తనిషి క్తగాత్రు రవికాం,తిని గూడిన యంబువంబు ♦ తెఱఁగున ననిలోక.

క. పడియుండఁ జూడఁగలవో, *కడిది బలాధ్యా! వధింపఁ ♦ గా వేడుక నె
ప్పుడు గోరుచుండు ననుజులు, తడయక నేనున్ మహాద్భు ♦ తంబగు కడిమిన్ .

తే కాచుచుండఁగ నారఘు ♦ కాంతుఁ డెట్లు
నిను వధింపఁగలండు; నా ♦ మనమునందు
నాత్మహానికి సంతాప ♦ మంద నేను
మృతిని బొందినపిమ్మట ♦ క్షీతివరుండు. ౪౦

2586

క. నినుఁ జంపఁగలఁడు, ముందుగ, నని సేయంగలఁడె? రాక్ష ♦ సాధివ! నీవో
యనుపమవిక్రముఁడవు ను,మ్ము నితాంతము పరులఁజంపు ♦ భుజబలుఁడవునూ!.

చ. దురమొనరింపఁగా నివుడె ♦ తోరవు వేడుకమై ననుజ్ఞ నా
కరసి యొనంగు నన్విడిచి ♦ యన్యునిఁ బంపఁగ నేల? యుండునే
పరుడొకఁ డర్హుఁడందు; బల ♦ వద్వర! నీపగవారి నెల్ల సం
గరమునఁ జంపివై చెదను; ♦ గాలశచీపతిహవ్యవాహనుల్. ౪౧

2588

క. మరు,నర్థప,వరుణులునుం, గరము విరోధంబు బూని ♦ కడఁగి యొకటిగా
దురమొనరింపన్ వచ్చిన, సురవై రీ! యని నొనర్తు ♦ శూరత మీఱన్. ౪౩

చ ధరణిధరాంగ మొప్పఁగను ♦ దారుణదంష్ట్రలఁగూడి తీక్షణమై
పరఁగెడు శూల మూని యని ♦ బాహుబలంబున నేను సింహభీ
కరరవ మొప్ప మార్కొనఁగఁ ♦ గాంచి పురందరుడై న భీతిలున్;
దురమున శస్త్రముల్ వదలి ♦ తోరవు బాహుబలంబు పొంగఁగన్. ౪౪

క. అరులం బ్రహరింపఁగ నీ,ధరఁ బ్రదుకం గోరువాఁడు ♦ తానెవ్వం డా
తురపడక నిల్వఁగలఁడే? సురవై రీ! నాదుమ్రోల ♦ శుంభచ్ఛాపా! ౪౫

ఆ. శక్తి, గదలు, తీవ్ర ♦ శరములు ఖడ్గంబు
నేది లేకయున్న ♦ నేచి వజ్ర
నైన హస్తములనె ♦ యడరిపట్టి వధింతు
నేడు సంగరమున ♦ నీడఁ బోక. ౪౬

2592

క. నరవరుఁడు నాదుముష్టిం, బరఁగెడునుద్ధతికి నోర్చి ♦ బవరంబున భీ
కరశౌర్య మూని నిల్చినఁ, దరువాతఁ దదీయ బాణ ♦ తతు లురవడిచేన్. ౪౭

క. మేనియస్పక్పూరమ్మును, బూనికఁ ద్రావంగఁగలవు ♦ పో నే నుండం
గానేల? నీవుచింతం, బూనంగా నిట్లు దితిజ ♦ పుంగవ! చెవుమా? ౪౮ 2594

* ఈపద్యము దీనితయవాతిపద్యముల కెట్లే విశేషార్థముగ్రహింపఁదగు. నేను గాపాడు
చుండురాక్షసులు బ్రదికియుండుదాక నిన్ను రాముఁడు చంపలేడు. మేము చావఁగా నే నిన్నుఁ
జంపునని భావము.

¹నీ. ఇదె నేను ద్వందరినఁముదయముఁ జంపంగఁబోవనున్నాఁడ! నోఁభూపతిలక! వదలుము శ్రీరాముఁభయమును లక్ష్మణసహితుఁడౌ రాముని ఁ సాంద్రబలుని సుగ్రీవు, లంకను ఁ శూరతఁ గాల్చిన దనుజనిహంత నాఁహనుమ నితర కపులను భూరిసంఁగరమున నిల్చినవారి వధింతునే ఁ బాహుబలము

²తే. కలిమి నను మాట మదినమ్మఁ ఁ గలవె నీకు

ధర నసాధారణము మహాఁత్తరమునైన

యశము వర్ధిలఁ జేసెద ఁ నట్టివాంఛ

గలదు ఫలియింపకుండునే ఁ తలఁపనద్ది. ౫౦౪

2595

క. శతమఖువలనఁ భయమే, గతిఁ గల్గిన బ్రహ్మవలనఁ ఁ గాని గలిగినఁ మతివిభవంబునఁ జెండెదఁ, జతనంబున నేను గ్రోధఁసహితుఁడ నైనఁ. ౫౦౫

క. నురవరులును సాధ్వసమున, ధరణిం బడిపోవుదురు నిఁతాంతభయదుఁడై పరఁగుయముఁ జంపి వై శ్వానరుమ్రుంగెదఁ ద్రొంచివై తు ఁ నక్షత్రములఁ.

క. ధరఁ బడవై చెద నూర్యుని, బురుహూతుని జంపువాఁడఁ ఁ బాలుచుసరిదధీ శ్వరుఁ ద్రాగువాఁడఁ గొండల, నురుబలమునఁబిండిగాఁగఁనొగినొనరుతుఁ జూ!.

క. ఇలఁబ్రద్దలు గావించెద, నలుఁగడలఁ మ్రుంగఁబడుచు ఁ నానాభూతం బులు దీర్ఘకాలనుష్టి, విలసిల్లెడు కుంభకర్ణు ఁ విక్రమ మిపుడే. ౫౦౬ 2599

ఆ. కనునుగాక, ముజ్జఁగంబులు నాకు నా

హారమునకుఁ జాల ఁ వన నని యిఁక

నెట్లుచేయు? నీనేను ఁ నీదెపోయి త్వద్దేతు

కవధమునను ముదముఁగలుగఁ గూర్తు. ౫౦౭

2600

క. అనవరతనుఖము నీకా, జనపతివలనఁ జెలంగఁ ఁ జక్కఁగఁ జనువాఁ డను; రామచంద్రలక్ష్మణులను జంపి యరణ్యహాసులను నొక్కటిగఁ. ౫౦౮

తే. పట్టి భక్షించువాఁడ; నీవెట్లులైన

నిచ్చకొలఁదిని గ్రీడింపు ఁ హితము శ్రేష్ఠ

1 మంచ రామా ద్భయం రాజ౯ హనిష్యామిహ సంయుగే, రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీ వంచ మహాబలమ్-అనియా. పోవనున్నాఁడనో భూపతిలక! వదలుము=అనఁగా నేను నీశత్రువులను జంపఁ బోవనున్నాఁడను. కాన నామాట వదలుకొమ్ము. నేను జీవింపననుట. శ్రీరామునుండి రానున్న భయమును వదలుము. అనఁగాఁ జావక తప్పదుగాన భయంపడి లాభములేదనుట. రామలక్ష్మణసుగ్రీ వాదులు యుద్ధమున నిల్చిన వారివధింతునే? చంపుదునా? చంపలేననుట. 2 అసాధారణ మిచ్ఛామి త వదాతుం మహద్యశః-అనిమూలము. యశము వర్ధిల్లఁజేసెద-అని తెలుఁగు వర్ధిల్లఁజేసెద ననఁగా నీకీర్తిని నశింపఁజేసెదనని యంతరార్థము. పద్ధన మనఁగా చేపించుట యను నర్థముగలదు. 3 వధేన తే దాశరథే సుఖార్థం సుఖం సమాహర్తు మహం ప్రజామి-అనియా విశేషార్థము. త్వద్దేతుకవధ మును=నీవేహేతువుగాఁ గలచావు అనఁగా నీచావుచేత రామున కానందమును గూర్తునని భావము గ్రహింపఁదగు.

మునగు మద్యముఁ ద్రాగుము ♦ మనమునందుఁ

దాపమును బూనకుండు మో♦దనుజవర్య! ౫౬౪

2602

*క. చిరకాలవశంగతయై, పరఁగుమహీజాతఁగూడి ♦ భాసిలురామున్

ద్వరపడి యమునినికేతన, పరునిం గావింప సీత ♦ పరమనుఖదయా. ౫౭ 2603

అటువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౪ - వ సర్గము.

—*— మహోదరుఁడు కుంభకర్ణుని బదలుట. —*—

క. పెనుకాయము భూరిబలం, బును దీర్ఘ భుజంబులును విభూతి వెలయఁజే
య నెఱి విభాసిలు రావణు, ననుజుం డిటు పలుకుచుండ ♦ నప్పలుకులకున్. ౧

క. మనమున మోదం బందక, దనుజుండు మహోదరుండు ♦ తా వచియించెన్
విను కుంభకర్ణ! సత్కుల, మునఁ బుట్టిన నీకు నల్పబుద్ధి యలవడెన్. ౧౪

తే. దిట్టతనమున వెలసియు♦న్నట్టి నీవు
శాస్త్రవేత్తవు గావు ని♦సర్గగర్వ
యుక్తుడవు కానఁ జేయంగ ♦ నొప్పుకార్య
ముల నెఱుంగవు సుంతయు ♦ నలఘుబుద్ధి. ౨

2606

సీ. దనుజేశ్వరుఁడు నయంబును ననయంబును శౌర్యగర్వంబున ♦ స్వాంతమందు
ముందుఁ గల్గెడు దోషమును బరికింపకేయున్నవాఁ డంటి వోయన్న! రావ
ణున కవ్వీ తెలియు నీవనఁ బిల్లఁదనమునగర్వించి యిటుపల్కఁ♦గాఁదలఁచెడు
గాని నయజ్ఞత ♦ గాదు; రాక్షసపతి తా వివిక్తాదిమం♦త్రములకెల్లఁ

తే. దగినదేశంబు కాలంబు ♦ దగనిదేశ
కాలముల వేఱువేఱఁ జ♦క్కఁగ నెఱుంగు
వాఁడు తనకును రిపులకు ♦ వరునవృద్ధి
క్షయము సమతను దెలియు ని♦క్కముగఁ జమ్ము. ౪

2607

ఆ. కనుక రాజు దేశ♦కాలవిభాగాదు, లను నెఱుంగఁ డనుట ♦ యనువుగాద;
దొక్క విక్రమమునె ♦ నిక్కువంబుగఁ బూని, యల్పబుద్ధి మిగుల♦నాశ్రయించి.

* మయాద్యరామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి-అనిమా. రాముని సీతయొడఁబాయనది కాదు. అట్టిరాముని నేను యమునిగృహమునకు విరోధిని గావింపఁగా సీత సీకు ముక్తిదాయని యాఁగాక అని విశేషార్థము పద్యతృతీయపాదమున 'త్వరపడి యమునినికేతన పరునింగావింపెన్-త్వరపడియ=త్వరపడియే, మునినికేతనపరునింగానింపెన్=మహర్షులయందే యాసక్తునిగా శత్రువధ మొనరించి మహర్షులతో నిష్టాగోష్ఠిప్రసంగముల నాసక్తునిగాఁ జేయఁగా నని చమత్కృతిని గ్రహింపవలయు. ఇట్లైనను పైవిశేషార్థమునకు బాధలేదు.

క. తనకంటెఁ బూజ్యులగు సజ్జనులను నేవింపనట్టి ♦ జాల్కునకు నొన
ర్పనురానికృత్యమును జ, క్కనిదని పండితుఁ డెవండు ♦ కావించునిలక. ౫

సీ. మఱియు ధర్మార్థకాముములకు నొక్కొక్కదానికి వేత్వేఱఁ ♦ దగుఫలంబు
లు నియతములు గలఁపనియు ధర్మధర్మములకు సత్ఫలదుష్టఫలములు నియ
తములౌటచేత సీతను జెఱఁగొన్న యధర్మమునకు నిట్టి ♦ దారుణఫల
మబ్బెనంచు వచించి ♦ తట్టి ధర్మార్థకాముములకు వేత్వేఱఁ ♦ నమరుఫలము

తే. లను నెఱుంగఁ బ్రమాణమెందునను గలదె?

యమరపదనారకస్వరూపములయి తగు

నకలఫలములకును గర్మనికరమె ధర

సాధనం బిద్ధియే శాస్త్రసమ్మతంబు. ౬౫

2610

క. ఘనపాపకర్మములకును, గనంబడును మంచిఫలము ♦ గావున సత్క
ర్మనికరమునకు శుభంబని, యు నసత్కర్మముల కశుభ ♦ మొగి ఫలమనుచుక.

ఆ. నియతి యెందులేదు ♦ నిశ్చయం బిద్ధి; ధర్మార్థములు నధర్మ ♦ మట్లనర్థ
ము ననునివ్వ నాలుగును శ్రేయసునె కలిగించు నై న నిందు ♦ నెంచిచూడ.

క. కలుగు నమంగళకరఫలము లధర్మానర్థములకుఁ ♦ బుడమి నొకపు డి
మ్ముల నీరెండింటికి సత్ఫలదుష్ఫలములును గలవు ♦ పరికింపంగక. ౮ 2613

సీ. అంతియకాని యావంతయు సత్ఫలమే కల్గ దనుమాట ♦ యిది యనంగ
త; మది యట్లుండనీ ♦ తలపోయ నిహపరంబుల కుపయోగించు ♦ లలితవిహిత
కర్మములను జేసి ♦ కర్తాభిగతఫలంబులఁ బొందుచున్నారు ♦ పురుషు లిలను
విహితకర్మంబుల ♦ విధియుక్తముగఁ జేయ కీచ్ఛమై గర్మము ♦ లెలమిఁ జేయు

తే. వారుగూడ శుభంబులై ♦ వఱలు కర్మ

ఫలములను బొందుచున్నారు ♦ తలఁప దీన

హితనిషిద్ధకర్మంబు లీవితమను నియ

మము గనంబడ దెందుఁ గామమున కట్టె. ౯

2614

క. ఈమతమును బట్టియె మన, భూమిశుఁడు కామభజనమును జేయుచు ను
ద్దానుసుఖ మొందఁ దగునని, భూమిసుతక బల్కిఁ దెచ్చి ♦ బుద్ధిఁ దలఁచియే.

చ. కనుకనె మేముచేయఁదగు ♦ కార్య మిదం చొగి నొప్పుకొంటి, మీ
దనుజనికాయనాయకుఁడు ♦ దస్యులయందు మదిం దలంపకే

పని నొనరించె సాహసముఁ ♦ బట్టియె దానివచింపు; మన్న చే

సినవని యెగ్గుఁగాదె యని ♦ చెప్పుటలెల్ల నటుండ నిమ్మిఁకక. ౧౦

2616

క. అని నసహాయుడనై నేఁ, జనియెద నాకున్న భూరిసాహసమును గ
న్గొనుమంచుఁ జెప్పితివె, యం,దునుగూడ నసంగతంబు ♦ తోఁచె వచింతుక.

క. మును పెవఁడు జనస్థానంబున నతిబలులై న దనుజముఖ్యులఁ బెక్కం

- ద్రును జంపె నట్టి యారా, ముని నెట్లు జయింపఁగలవు? ♦ పూన్కి నొక్కడవే.
- క. కనుక నయు క్తము నీనుడి,, మును పారాఘవునిచేత ♦ భుజబల తేజో
ఘనులందు జనస్థానం, బున నేయే దనుజవరులు ♦ పూన్కి మెరియఁగన్.
- క. పొలియింపఁ బడిరొ వారల, కులజనితులు రాముఁ డన్నఁ ♦ గొంకుచు భీతిం
గలగుండువడుటఁ గన్గొన, గల విప్పురి నిప్పటికిని ♦ గ్రవ్యాదవరా!. ౧౩
- తే. కాన నీమాట యహితంబ ♦ కాదె; దశర
థాత్మజని క్రోధమూను పంఛాన్య మనుచు
నరయకే నిద్రపోవు మహాహి లేవు
కరణిఁ బురికొల్పుఁగోరెదు ♦ కదనమునకు. ౧౪ 2621
- క. అనిశము తేజంబునఁ దగి, మనమునఁ గ్రుధఁ బూను తఱిని ♦ మహి నెవ్వరి కొ
ర్వను రాక మృత్యు వట్టులు, చెనకం గారాని రాముఁ ♦ జేరు నెవఁ డనిన్.
- చ. అరియగు రాము కట్టెదుట ♦ నాహవభూమిని నిల్వ నిప్పుడీ
సురరిపు లన్తదీయులు విశుద్ధమనస్కులె యయ్యు సంశయా
తురులగుచున్నవారు గనఁ ♦ దోషదు దానికి మాఱు నీకు నీ
తరుణమునందు నొక్కడవే ♦ దాశరథి వడిమిఱి మార్కొనన్. ౧౫
- క. చనుటకు నేమాత్రము నా, మనమొప్పుదు హీనబలుఁడు ♦ మహినిబయిఁబయిన్
ఘనమగుబలమునఁ దగునరి, నని మార్కొని చత్తున నెడు ♦ నాశయ మాత్మన్.
- తే. కలిగి యుండియుఁ బగవాని ♦ నలఁతిగాఁగఁ
దలఁచి యెవ్వఁడు తలవడి ♦ గెలువఁగోరు?
గనుకఁ జావంగఁ గోరినఁ ♦ జనుము; దనుజ
వర్య! మనుజులలోన నెవ్వఁడుగాని. ౧౬ 2625
- క. తనకీడుగఁ గానక యా, వనజనఖశచీశనమత ♦ వర్ధిల్లిన రా
మునితో యుద్ధమొనర్చెద, నని పల్కెదు? సేయుటెట్లు ♦ లప్పని నింకన్.
- చ. అని యిటు కుంభకర్ణునకు ♦ నాదృతిఁ జెప్పి మహోదరుండు వే
దనుజవరాంతరంబున నితాంతము లోకభయంకరాకృతిం
గనఁబడు రావణాసురునిఁ ♦ గాంచి వచించెను; సీతఁ బొందియున్
మనమున నూహలొప్పు బలుమాఱు వచించెదవేల? యిట్లుగన్. ౧౭
- క. ఏతరుణంబునఁ గోరుదు, వాతఱి వశ్యయగు సీత; ♦ యసురేశ్వర! యా
సీతయె నీయొద్దకుఁ దా, నేతెంచుట కొకయుపాయ ♦ మేఁ గనుఁగొంటిన్.
- క. *అది నీకుం బ్రియమే నీ, మదితో వినవయ్య దాని ♦ మఱియొక్కరి నె
మ్మది నాశ్రయింపకుము; నీ, వది యేమని యడుగు దేని; ♦ యద్దవచింతున్.

తే. నే, ద్విజహ్వండు, సంహృది ♦ నీదుతమ్ముఁ

డైన యాకుంభకర్ణుండు ♦ నట్లె యీవి

తర్దనుఁడు నేవురము మేము ♦ దాశరథిని

జంపఁ బోదగునని వురిఁ ♦ జాటఁ బంపు. ౨౨

2680

క. చని యందు శ్రమంపడి రా,మునితోఁ బోరెదము వైరిఁముఖ్యుఁడు నీకా
జనపతి; యాతనితమ్ముఁడు, గనుక నె మే మానృపతియుఁగంబును ననిలోక.

తే. ఓడఁ గొట్టుదుమేని వేఁటొండు మన కు

పాయ మక్కర లేదు నిఁబ్బరము మీఱ

ననియొనర్చిన మనశత్రుఁవపగతాప

జయుఁడె యే నిప్పు తలఁచిన ♦ చందమెల్ల. ౨౩౪

2682

క. ఒనరింతుము; మే మా రా,మునిఁ జంపకయున్న నతఁడు ♦ మొనసి న్వభాణా
ళిని మాతనువుల వ్రయ్యం, గను నెత్తుటఁ దోఁగి జనకుఁకన్నియ నమ్మక.

తే. రామనామాంకితంబులౌ ♦ భీమసాయ

కములతోఁ గూడ నిటకు వత్తుము; రణంబు

నుండి యట్లరుదెంచి యాఁయుర్వినాథ

తనయులగు రామలక్ష్మణులను దగంగ. ౨౩౫

2684

క. అని భక్షించితి మనుచుక, దనుజేంద్రా! తావకాంప్రిఁతామరసయుగం
బునకుక మొక్కుదు మప్పుడు, పనివడిమాకోర్కీదీర్చుఁపరమముదమునక.

చ. దనుజవరేణ్య నొక్కనిమఁదంబునఁ గ్రాలెడు నేన్దుమీఁదఁ జ

య్యనఁ దమి నెక్కఁజేసి హతుఁ ♦ డయ్యె బలావళితోడఁ దమ్ముతో

జనపతి రాఘవుండనుచుఁ ♦ జాటఁగఁ బంపుము పట్టణంబునం

దు; నరినిఘాదనా! యటులఁ ♦ దోరపుమోదము నీవు పూనుచుక. ౨౪

నీ దానికి నిప్పుడు ♦ తార్కాణముగ భృత్యజనులకు భోగ్యవస్తునికరంబు

దానదాసీజనఁతతుల నింకనుగల కామితంబుల నెల్లఁ ♦ గనకచయము

నిప్పింపు; మట్లె నీ ♦ వీరభటులకు మంచివస్త్రమ్ముల ♦ మాల్యములను

ననులేపనంబుల ♦ నమలపేయపదార్థములను నిప్పింపు; నీవెలమి మిగులఁ

తే. ద్రాగుమా! మద్యమును; మనఁదనుజాలెల్ల

రాము నాతనిసుహృదుల ♦ రణమునందుఁ

దినిరి నాఁదగు కింవదంఁతి యిది యట్లె

పురమునక నిండి ప్రఖ్యాతిఁ ♦ బొందినతటి. 3౦

2687

చ. జనకజయున్నతావునకుఁ ♦ జయ్యన నీవును బోయి రాఘవుం

ధనిఁ దెగె నంచు దుఃఖిపడు ♦ నామెమనోవ్యధఁ దీర్చి నన్ను భ

ర్తనుగను నేలుకొమ్మనుచుఁ ♦ దద్దయు నింపుగ నొంటిపాటునన్
మనమున కింపుగల్గునటు ♦ మాటలు పల్కి *ధనంబు ధాన్యమున్. 3౦౪ 2638

తే. ఆమె కోరిన రత్నాదికాఖిలఘన

వస్తువులనిచ్చి లోభంబుఁ ♦ బడయునట్లు

సేయుమా దానవేంద్ర! యా♦సీత కిట్టి

మోసమున దుఃఖసాధ్యనములు గలుగుట. 3౧౪

2639

చ. మును నినుఁగోరకుండియుఁ బ్ర♦మోదము గూర్చెడు భర్తలేమి నీ

కును వశురాలగున్; మదికిఁ ♦ గూర్చెడుభర్త మృతింగనంగ వా

ర్తను విని దానియాశల ని♦తాంతము మాని స్వభావసిద్ధమా

వనితలచాపలంబున న♦వశ్యము నీవశమాను రావణా!. 33

2640

1సీ. సుఖములకే తగి ♦ సుఖముగాఁ బెరిగిన దామెయాటను వగ♦నంది కుంది

యిఁకఁదానుసుఖమందు♦పెల్లనీవలన నేయనియెఱుంగుచుని న్నె♦యాశ్రయించు

నెల్లరీతుల నేను నీయుపాయము బుద్ధిబలముననే యెంచి ♦ భవ్యమనుచు

నిర్ణయించితి సీక ♦ నీవు రాముని దృష్టిపథమునఁ బడిన దుష్ఫలమె కలుగు

నీయుపాయంబున ♦ నిందె నీకోర్కీయు సమకూరఁగలదు యుద్ధము నొనర్చు

తే. వాంఛవదలుము నీవుబ♦వరము మానఁగలుగుసుఖమే విశాలమై♦కానఁబడెడు

భూపవర! యెవ్వఁడై నను ♦ భూవిభుండు,మామకోక్తి నొనర్చినభూమియందు.

క. బలము నశింపక సంశయ,ములఁ బొందక సంగరంబుఁ ♦ బూనికఁ జేయం

దలఁపకయె శత్రువులనున్, గెలుచునయే శాశ్వతమగు ♦ కీర్తిసుకృతమున్.

క. తను మఱిఁ గోరినవనితన్, గనుటవలని సంపదల ని♦కామమనోవాం

ఛను సంతోషంబును గను,ననుచు మహోదరుఁడు చెప్పె ♦ ననునయమెనఁగన్.

అఱువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౫ - వ సర్గము.

—*— కుంభకర్ణనియుద్ధము. —*—

క. విని వానిఁ గుంభకర్ణుఁడు, దనుజా! యిఁకమీఁద నీవి♦ధంబునఁ బలుకన్

జనదంబు భీతి గలుగఁగ, ఘనభణితిం బలికి దనుజ♦కాంతుని నన్నన్. ౧ 2644

చ. కనుఁగొని యిట్లుపల్కె మును♦కాంచినదే గద నాదువిక్రమం;

బనితరసాధ్య మింక దురి♦తాత్మకుఁడై తగు రాము నిప్పుడే

*చని వధియించి నీకుఁగల ♦ సాధ్యనమున్ భయదంబుఁ జెండెదన్

దనుజలలామ! నీవును వి♦దమ్యుడవై సుఖముండుమా పురిన్. ౨

2645

* ధనధాన్యైశ్చ కామైశ్చ రత్నైః-అనిమా. 1 సా పురా సుఖసంపృద్ధా సుఖార్థా దుఃఖ కర్షితా-అనిమా. 2 సోఽహం తవ భయంఘోశస్-అనిమా.

- చ. జలరహితాభ్ర సంచయము ♦ చందమునన్ మహి శూరులెల్ల దు
ర్బలులవిధంబునన్ దగనిభంగిని బల్కరు కార్యభారముల్
గలుగకయున్న యుద్ధమునఁ ♦ గార్య మొనర్చి మదీయగర్జనం
బుల ఫలియింపఁ జేసెనను ♦ బోలఁ గనుంగొనవయ్య! రావణా! 3 2646
- చ. పరు లొగిఁ దమ్ముగూర్చి పలుభంగులఁ బల్కెడు హీనవాక్కులన్
వరమత్తులై న శూరు లెద ♦ వానినహించు తమ్ముఁ దామె య
క్కరణిని నే నుతించుకొనఁగఁ దలపోయెను పౌరుషంబునిం
కొరులకు మాటలం బెలుప ♦ నూహలుచేయరు దుష్కరంబుగాఁ
బరఁగెడు కార్యజాలముల ♦ బాగుగఁ జేయుదు రెంతొలీలఁగన్. ౪ 2647
- సీ. వినుము మహాదరా! ♦ విక్లబులును బుద్ధిహీనులు మేమె గూఁయులను బండి
తుల మనుకొనుచు నీవలె నున్న వారలపలుకులు విని నరఁపాలవర్యుఁ
డిట్టి యాపద నొందెనెప్పుడు రణమన్న భయపడుచున్ బ్రియవాదు లగుచు
రాజు వెల్లెడు కుమార్తముననే పోవుచునున్న మీరింతటి ♦ యుద్ధకార్య
- తే. మును బొసంగఁగ జేసితి ♦ రనయమితని
మిత్రుడని చెప్పుకొనుచు నమిత్రునిగనె
చూచుచుండుట నిట్టి రాజునొగిఁ గొల్చి
యతఁడె మిగులంగ బురి నొనర్చితిరి నుండి! 2 2648
- క. ధనబలములు నశియించెన్, గనుకనె మీవంటివారు ♦ గావించిన యిం
తనరాని దుర్ణయము నిదె, యనిమొన సరిచేయఁ బరుల ♦ నందఱఁ గూల్పన్.
- క. మదిఁ దలఁచి యుద్ధభూమికి, నిదె పోవుచునున్న వాఁడ ♦ నేననుచు బహో
న్మదుఁడును మతిమంతుఁడనై, పొదలెడు కుంభశ్రవుండు ♦ పొంగుచుఁబలుకన్.
- క. విని రావణుండు నవ్వుచు, ననుజన్మున కిట్టులనియె ♦ ననిలో నేర్పుం
గనినాడె వీవు నాయన! మనమంత్రి మహాదరుండు ♦ క్షౌఢతివలనన్. ౯
- తే. భయము నొందినవాడని ♦ పలుక నింత
యైన సంశయమేలేదు ♦ గాన ననుజ!
నాకు నీవంటి సుహృదుండు ♦ ప్రాకటబలుఁ
డెవ్వఁడును లేడు వధియింప ♦ నేగు మరుల ౧౦ 2652
- క. అరివిజయంబును గొనుమా, యరుతరబలశాలి వగుట ♦ నూహించియె నా
కరివలనఁ గల్గు భయమును, బరిమార్తువటంచు లేవఁ ♦ బంచితి నిన్నన్. ౧౧ 2653
- క. నను బాగుచేయఁజాలిన, దనుజులకున్ సుహృదులగు నితాంతసహాయం
బును జేయుకాలమిదె నూ, కనుకనె నీవిపుడు శూలఁకలితకరుడవై. ౧౨ 2654
- క. పాశము కరమునఁ దాల్చిన, యాశమనుని బోలి రిపుల ♦ కనిఁ గనఁబడి వే
యిశత్రువులను గవులను, దాశరథులఁ దినుము తిక్తఁధామనమరుచిన్. ౧౩

- శా. నీరూపంబును జూచినంతఁ బ్రవగాఁగ నీకంబు భీతిఁ వెనక
 బ్రారంభంబును మాని పాటు ననిలో * రాముండు తత్సోదయం
 డీరూపం బిటులొప్పునే యనుచు నెం * తే భీతి భిన్నాత్తులై
 చేరంజాలక యుండువారు చనుమా! * శీఘ్రంబె నీవాజికి. ౧౮ 2656
- *క. అని యిట్లు మహారాజగు, దనుజో త్తముఁ డాదృతిఁ దగ * దారుణబలుఁడై
 పెనుకాయమొప్పు తమ్మున, కనూనవిధ మూని చెప్పి * యాతఁడు రిపులక.
- క. తప్పక జయించునని తా, నప్పుడ మరలక జనించి * నట్లు తలఁచె; ని
 ట్లాప్పినతమ్మునిశౌర్యం, బుప్పొంగుబలంబు నెఱిగి * యుండుటవలనక. ౧౫౪
- క. మనమున సంతృప్తుండ, యెవ్వని నిర్మలచంద్రురీతి * నెనఁగెను; దనతో
 దనుజేంద్రుఁడిట్లు పల్కిన, ఘనతరబలుఁడైన కుంభ * కర్ణుం డంతక. ౧౬ 2659
- క. అతిహర్షంబున ననిచే, యుతలం పొప్పంగఁ బోవ * నుద్యుక్తుండై
 మతిశాలిరావణుఁడు త, న్నతిముదమున సాగనంపు * టరసి పయనమై. ౧౭
- తే. పరనిబర్హణచణమయి * భయదమునగు
 శూలమును వేగఁదాల్చె; నా * శూలవర్య
 మినుముతోఁ జేయఁబడుచు న * హీనదీప్తు
 లలరఁగాఁ దప్తకనకాంచి * తాంగమగుచు. ౧౮ 2661
- మ. పురుహూతాశనితుల్యమై భయదమై * పొల్పొప్పుగా వజ్రమే
 కరణిక మించునొ యట్టిగౌరవముఁ జ * క్కం గాంచి యతౌసురా
 మరగంధర్వమహాహికిన్నరతతిక * మ్రందించి యత్యంత భీ
 కరతేజంబున వెల్లి మాల్యములు ర * క్తచ్ఛాయచే మించఁగక. ౧౯ 2662
- క. నిరతంబు నగ్నికణములఁ, గురిపించుచుఁ దానె రుచి మి * గులఁ దగియుండెక;
 గురుతేజుఁ డసురతల్లజుఁ, డరిరి క్తపిరాజితాంగ * మయి తీక్ష్ణంబై. ౨౦ 2663
- క. పరమమునగు శూలమ్మును, గరమున ధరియించి దనుజ * కాంతునిఁ గని యే
 నరిగెద నొక్కఁడనే యి,ప్పురి నాబలముండుఁ గాక * పోరికిఁ జనినక. ౨౦౪
- క. ననుఁ గని త్నోభంబందెడు, వనచరులం గోపమడర * భక్షించెద; నా
 ననుజోక్తుల విని రావణుఁడను; ముద్గరశూలపాణు * లగు నేనలతోక. ౨౨౪
- చ. అరుగుము సంగరంబునకు * నవ్వనవాసులు బుద్ధివై భవ
 స్ఫురణముసం జెలంగుదురు * పొల్పగు వేగము సాంద్రనిశ్చయం
 బరుదుగ వారికిం గలుగు; * నందున నొంటిగనున్న నెట్లు లె
 త్తరుణమునం బ్రమాదమున * దస్యఁడు నిల్చిన వార లేవునక. ౨౩ 2666
- తే. దంతములఁ జీల్చి చంపుదు; * రెంతొ పూన్కి
 గాన వైరి దుర్ధక్షుల * కర్బురభటు

* ఏవ ముక్త్యా మహారాజః...రాక్షస పుంగవః-అనిమా.

లను దగం గూడిపోమ్ము నీవును దనుజుల

శత్రుసక్షములం దున్న ♦ సకల శవులు. ౨౪

2667

క. మనుజేంద్రతనయులను నేవునఁ జంపుము; వే యటంచుఁ ♦ బొల్పెడుతేజం
బున నొప్పినరావణుఁ డాననంబునందుండిలేచి ♦ సంప్రీతిమెయిన్. ౨౫ 2668

తే. మణిక్యతాంతరమయియున్న ♦ మహితకనక

మాలికను గుంభకర్ణుని ♦ మై నలంక

రించె; మఱియు మహాత్ముడై ♦ మించుకుంభ

కర్ణునకు సంగుళీయక ♦ గణము వరము. ౨౬

2669

సీ. అంగదంబుల నుత్తమాభరణంబులు నబ్జవిరోధి యట్లలగుచున్న

రమ్యమాక్తికపుహాఁరంబును వైచెను; జారుతరామోదసాంద్రములగు

వరపుష్పహారాళి ♦ వరున నొసంగెను కాంతి వెల్లెడు రత్నకమ్రకుండ

లముల నాతనిచెవులకుఁ బెట్టి, సంతటఁ బెనుచెవులనెనంగు ♦ దనుజనాథు

తే. ననుజఁ డాకుంభకర్ణుండు ♦ కనకనిర్మ

తాంగదములఁ గేయూరాళి ♦ సమలపతక

యుక్తమగు నాభరణతతి ♦ నొప్పి సుహృత

దహనుకరణి వెలింగె నితాంతకాంతి. ౨౭

2670

క. దనుజుఁడు శ్రోణీనూత్రం, బున నీలమణుల్ చెలంగ ♦ మును పశ్చుతముఁ గై
కొన వాసుకిఁ జుట్టిన యా, ఘనమందరపర్వతంబు ♦ కరణి వెలింగెన్. ౨౮

చ. అని విశిఖప్రహారముల ♦ నందియు వానికి నోర్చి భారమై

కనకమయంబునై చెడక ♦ గాఢతటిత్ప్రభ లొప్పునట్లుగాఁ

గననయి యున్న మైమఱువుఁ ♦ గప్పుకొనంగ నతండు సాంధ్యమే

ఘనిచయసంవృతాద్రిగణకాంతుని రీతిని బొల్పె నంతయున్. ౩౦ 2672

తే. ఎల్లతావుల సొమ్ముల ♦ నెల్లఁ దాల్చి

కరవిధృతశూలుఁడగు కుంభకర్ణుఁ డాత్రి

విక్రమములకుఁ బూనిన ♦ విష్ణుమూర్తి

వలెఁ బ్రకాశించె నిరుపమభాగణముల. ౩౧

2673

క. బలశాలి కుంభకర్ణుం, డలరుచు నన్నయగురావణానుచుఁ బ్రీతిం

జెలఁగుచుఁ గొంగిట నిడుకొని, వలగొని తల ధరణిసోకభక్తమొక్కెన్.

ఆ. పయనమయ్యె సంత ♦ బలశాలియును మహాకాయుఁ డలఁగునిననకలితుడైన

కుంభకర్ణుఁ డనిని ♦ గోరి ప్రయాణమా, తరుణుండు దనుజతల్లజుండు.

క. అలరుచు నాశీర్వాదం, బులతో నాతనిని బంపె; ♦ భూరిభయదనూ

పులు రథికులు పెక్కురు నిన్తులభేరీశంఖముఖ్యతూర్వరవంబుల్. ౩౪ 2675

చ. ఉరుతరరీతిఁ బర్వ వివిధోత్తమతీక్ష్ణమహాయుధాభిఁ

బరఁగుచు సైన్యయుక్తులయి ♦ భద్రగణాశ్వగణంబుతోఁ బయో

- ధరరవతుల్యనిస్వనయుఁ తంబగు న్యందనపంక్తితోడఁ బో
యిరి రథికోత్తముం డగుచు • నేవునఁ బొల్పెడు కుంభకర్ణుతోఁ. 3౫ 2677
1. నీ. కొందఱు రక్కసుల్ • క్రూరసర్పంబుల ఖరవాజిమృగనాథఁగజమృగముల
నొంటెలఁ బక్షుల • నొక్కరీతిఁగ నెక్కి గురుబలక్రూరుడౌ • కుంభకర్ణు
వెంటఁబోయి; 2. రసురఁబిబుధవిరోధియా కుంభకర్ణుఁడు పూలఁగురియఁ జేయు
చును జౌరులొప్పంగ • ఘనమగుచత్రంబుఁ చాలిచి తీక్షణమా • శూలము కర
తే. మందు ధరియించి ముదమున • నధికుఁడయ్యె
నల్లఁ ద్రావుటఁ దదాప్సఁనలను మఱియు
మత్తుఁడై పయనంబయ్యె; • మత్తులగుచు
నధికబలులయి భయమాపు • లగుచుఁ గడఁక 32౫ 2678
- క. కరముల శస్త్రము లొప్పఁగ, నురుభీతిని బుట్టఁజేయ • నోవునయనముల్
కర మరుణచ్చాయం దగ, గురుకాయము లొప్ప మిగుల • గుంపులుగాఁగఁ.
- క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలెడు కల్పంట్లు తీక్షణఁబులను
శూలపరశ్వధముల నువి, శాలమహాపరిఘములను • జంచద్గదలఁ. 3౯ 2680
- ఆ. చెంతఁ జేరనీక • జేసణీయములయి
యలరుతాటిబోదిఁయలను ముసల
ములను బూని యార్పుఁలొలయ నాతనివెంటఁ
జనిరి; బాహుబలము • ఘనముగఁ దగ. ౪౦ 2681
- చ. తనదగుభూరితేజము విఁతాకు జనింపఁగఁ జేయునట్లు పెం
పునఁ దగ రోమహర్షణముఁ • బుట్టఁగఁజేయు మతోక్కరూపముం
గొని యతఁడేగె యుద్ధమునఁకుఁ; మఱి వట్చతకార్ముకంబుగాఁ
గనఁబడు విస్తృతిం బరఁగి • కాయము భీకరమై చెలంగఁగఁ. ౪౧ 2682
- తే. నూఱువిండ్లంత వెడలుపుఁనుం జెలంగ, శకటచక్రాక్షుఁడై మహాఁత్యధరంబు
వలెఁ గనంబడి దగ్ధసర్వతమురీతి, నీలమై పెనుదేహము • గ్రాలుచుండ. ౪౨
- క. తనవెంటవచ్చు దితిజలఁ, గని చేరంబోయి వక్తఁగహ్వరమును జ
య్యన విప్పి నవ్వె యిట్లని, యెను; మిడుతల నగ్ని తా దఁహించెడురీతిఁ.
- క. హరివరులయూధములఁ గ్రోధరతిఁ నేనిపుడె చంపఁ • దలఁచితి నాకా
హరివీరులడవులందే, చరించు వారౌటఁ గీడు • నల్పరు నాకుఁ. ౪౪
- నీ. మఱియు నాకోతులు • మావంటి క్రీడాపరులకుఁబురోద్వాసఁములను దిరుగు
చుండుట సొగసుగా • నొప్పుచుండును; గాన వారిఁ జంపఁగనేల! • యేరికై నఁ

1 సరై ఎ రుద్రైః ఖరై రశై వైః - అనిమా. 2 వినిర్యయా దానపదేవశత్రుః - అనిమా.
3 పురకోధస్య మూలంతు రాఘవ స్సహలత్కణః, హతే తస్మిన్ హతం సత్త్వం తం వధిష్యామి సంయమ

గనరాని మనపురమును ముట్టడించెడు పనికి మూలము రాముఁడునునుమిత్ర
తనయుండును గద యెవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో వాని ♦ ననివధింతు

తే. నతఁడు నమసినమీఁదట ♦ నతనిదైన

సర్వమును హతమగు; నని ♦ సరఁగఁ గుంభ

కర్ణుఁ డివ్వీధిఁ బల్కి రాక్షసులు కడలి

వడఁకఁ జేయువిధంబునఁ ♦ గడఁగి తమిని. ౪౬౪

2686

క. ధ్వనిఁ జేసిరి బెడిసముగా; దనుజవరుం డతఁడు నునుతి ♦ దర్పమును గె
కొని యునికి నేగుచుండఁ, గను భయదాకృతుల శకునఁగణములు తోఁచె.

క. జలదములు బిడుగులను నుల్కలనుం గడుఁగూడి యట్టె ♦ గార్దభమువలె
వెలసెడు ¹నరుణచ్ఛాయఁ, గలిగి తగె సాగరవనఁకలితవనుధయఁ. ౪౬౪

తే. వడఁకె; నక్కలు చూడఁగ ♦ భయనరూప

ములను నోటను గడఁగి మంఠల నుమియుచు

నార్చె; నపనవ్యగతిమండఁలాకృతులను

దిరిగి కట్టెను బతుల ♦ ట్టరుగుచుండ. ౪౭౦

2689

క. మాలిక లటు గ్రద్దలు పై, వ్రాలెను; దత్సవ్యనయనఁబాహువు లదరె
గ్రాలెడు నుల్క జ్వలించుచుఁ, జాలధ్వనుల్ వరఁగ నాకఁసమునుండి పడె.

క. ఖరకరుఁడు కాంతిహీనత, నరుదుగఁ జూపట్టె, వాయు ♦ వస్తు సుఖముగాఁ
జరియింప దయ్యెఁ గర్బుర, వరుఁడంతటఁ గాలబలవివర్ధితుఁ డగుటఁ. ౪౭౨

తే. గగురు పుట్టించుచుం దోచి ♦ కఠినతరము

లైన యుత్పాతములఁ గాంచి ♦ యాత్మ లెక్క

నేయ కనికేగె; నంతట ♦ శిఖరినన్ని

భాంగుఁ డౌటఁ బ్రాకారంబు ♦ సంఘ్రిలఁదగ. ౪౭౩

2692

క. గురుజవమున లంఘించుచు, నరుదుగఁ బెనుమేఘవితతియట్లు గనఁగనౌ
హరిసైన్యముఁ గనియె; వన,చరు లప్పుడు పర్వతాభుఁ ♦ జంచలనయను.

చ. దనుజుని నాతనింగని వితాకున వాయువిచాలితాభ్రమ
ట్లనుగతభీతులై పఱచి ♦ రంత దిశాతతి; కభ్రతుల్యుఁడౌ
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు నితాంతభయంకరకీశ సైన్య మొ

య్యన జలదంబు భిన్నమగు ♦ నట్లుగ దిక్కుల కేగుచుండఁగఁ. ౪౭౪ 2694

చ. కనుఁగొని సంతసంబునఁ దగఁ ఘనమట్టులు మాటిమాటికి

దనగళ మట్టె యెత్తి నినదంబొనరించెను; మేఘగర్జితం

గే-అనిమా. ఎవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో, ఎవనిచేత నాసమస్తము హతమయ్యెనో వానింజం
పెద. ఏలనఁగా నతఁడు హతుఁడుకాఁగా నతనిసర్వస్వము హతమగుచున్నదని యిందలిభావము.
ఇదియే మహేశ్వరతీర్థలవారి భావము. 1 అరుణచ్ఛాయఁ=అనఁగా స్పష్టముగాఁ గనఁబడని యె
ఱుపుఁదనముచేత ననియర్థము.

బనఁదగి భీతినిం గొలుపు † నాతనియారవ మాలకించుచున్

వనచరు లొక్కకొండలు నిఁవారితులయ్య నికృత్తమాలమై

ఘనరవ మొప్పు సాలతరుఁకాండమునాఁ బడి రుర్వరాస్థలిన్. ౫౭

2695

క. ఘనబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డనుచునుగు గొప్పసరిఘ † మాత్మకరమునన్

గొని తీవ్రసాధ్వసంబును, వనచరులకుఁ గల్గఁజేసి † భటులుం గొలువన్. ౫౭౫

ఆ. ప్రళయమందు నేమిఁపనిచేయఁదగుఁ జెప్పు, మనుచు దండనామఁకాయుధంబు
తనరనున్న యమువిధంబునభయదాంగుఁ, డగుచు రిపులఁ జంపఁనరిగె నంత.

అటువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౬ - వ సర్గము.

అయ్య కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట. అయ్య

చ. అనుపమ కాయుఁ డత్యధికఁమైన బలంబున విజ్ఞప్తిగ నా

దనుజుఁడు పర్వతాభుఁడయి † దారుణరీతిని సాలలంఘనం

బును నొనరించి లంక జవఁమున్ బొలుపారఁగ నిర్గమించి పో

యెను సమరంబుసేయ; నతఁ † డెల్లసముద్రము లట్టై మ్రోగఁగన్. ౧ 2698

తే. అశను లట్టై పడంగ మఁహామహీధ్ర

ములును బగులంగఁ బృథునాదఁములు చెలంగ

సింహనాదము గావించెఁ † జేలఁగి; యాతఁ

డింద్రయనువరుణులకు జఁయింపఁ జంప. ౨౫

2699

చ. అలవియెగాక భీకరమఁహాక్షులతో నటరాఁగఁ గాంచి కోఁ

తులు భయమొంది పాటి; రిటు † తొండఱి దిక్కుల కేగుకోతులన్

బలమున నొప్పుమీఱి కపిఁవర్యుఁడనై తగువాలిపుత్రుఁ డి

మ్ములఁ గని యాగవాక్షు నలు † భూరిబలున్ గుముదాఖ్య నీలునిన్. ౪

తే. పిలిచి యిట్లని పలికె; నిఁస్తులపరాక్ర

మముఁ బ్రశస్తకులంబును † మిమునెఱుఁగక

క్షుద్రకపులనుబోలి మీఁసొంపు దక్కి

యెందుఁ బోయెదరు భయంబు † నిట్లుదాల్చి. ౫

2701

సీ. ఓసామ్యులార! మీఁరుద్ధతి మాని యిట్లరుగుట బాగుగా † దనికి మరలుఁ

డిట్లు ప్రాణమ్ముల † నెల్లఁ గాపాడుకొనెదరేల! సంగరఁనియతి కీతఁ

డైనవాఁడే కాఁడు † వానరులకు భీతిఁ గల్గింపఁ బురుషు నాఁకారముగను

గనఁబడుబొమ్మ యోఁకపులార మనకు నాదనుజులు భీతిఁగూర్చును బ్రయత్ని

తే. మూని యెత్తిన నెఱబొమ్మ † యాను దీని

విక్రమంబునఁ బాడగుఁవిధము సేయఁ

దగుమనకుఁ గాన మరలుఁ డిత్తటి ననంగ;

వారలతికష్టమున నమాశ్వాసితులయి. 24

270

క. ఒకచోటఁ జేరి యందఱు, ప్రకటద్రుమశైలములఁ గరంబులఁ గొనివే
గ కదలి రనికొ; గ్రోధంబు కడుఁ మెఱయంగఁ గవులు ధృనికతోడఁ.

చ. అని నొనరించుకాంక్ష మఱి ధృత్యధికంబగు రోషమూని యె
త్తినమద మొప్ప నాకరుల ధృతిన నాతనిఁ గొట్టిరట్టె; యా
ఘనబలశాలి యగ్రములఁ గ్రాలెడుపూలఁ జెలంగు చెట్లచే
తను బెనుతాలనెత్తయిన ధృతిధరంబుల వారు గొట్టఁగఁ. ౧౦

270

తే. ఇంచుకయు వాడునుం జలియింప కుండె;

నతని తనువు పయింబడి ధృతిశిలలఁ

పుష్పితాగ్రనృక్షంబులు ధృమింబడియె

శకలముఁబాఁగఁ బగిలి యాశ్చర్యగీతి. ౧౧

2701

చ. వనములఁగాల్చు హవ్యవహుధంగి మదంబున మించి నానవుం
డనిమొనఁ గ్రోధయుక్తుడయి ధృద్భుత తేజములం జెలంగునా
వనచరవాహినిం గడఁక ధృతిలఁ జార్జము చేయఁ బూనె; న
వ్యవచరవర్యులందుఁ గడుబాహుబలాధ్వలు కొందఱు త్తఱి. ౧౨ 2706

తే. అతనిచేఁ జిక్కుబడుచు దేహములనిండ

నల్లఁ గాఱంగ ధరఁబడి యెల్లయెడల

నరుణపుష్పద్రుమంబుల ధృట్లుపోల్చి;

రంతఁ గొందఱు కవులు భీతాత్తులగుచు. ౧౩

2707

క. వెనుకకు జూడకయే యొక, వనచరుపై నొకఁడు దాఱు ధృతిచుచు నిట్లా
య్యనఁ బాటిరి; బలవంతుఁడు, దనుజుం డాతండు తమ్ముఁ ధృక్కొని చంపఁ.

నీ. వనచరుల్ కొందఱు ధృతిలో దుమికిరి గగనంబునకుఁ గొందఱుఁతెగసి రందుఁ
గొందఱు భీతిచేఁ గుండినముద్రంబు మును తాము దాటి వచ్చినవధంబు
బట్టిపాటిరి; మోము ధృతి దీనతనొంద మిట్టపల్లములను ధృతిపోయి
రొకకొందఱుఁతటఁనురుభీతి భల్లూకములు గొన్నిభూదహంబులకుఁ బ్రాకె.

తే. గొండలను గూర్చి పరుగెత్తెఁ గొన్ని కడలి

మునిగె నొకకొన్ని గుహలఁ దాఁగె నొకకొన్ని;

కవులు కొందఱు భీతిచేఁ డమఁబడినటు

లుండఁ గొందఱు పాటి రండుండ లేక. ౧౪

2709

క. [హరులొకకొందఱు నేలఁబడిరి కొందఱు స్వాంతములఁ గడింది భయమ్ము
బరఁగఁమూర్ఖులఁగనుచు, నురణమునొందినటులొక్కఁ మాడ్కిగనుండఁ.]

క. కనుఁగొని భంగము నొందిన, వనచరులకుఁ బలికె నిట్లు ధృతి వలదు పరుగిడఁ
వనచరులారా! నిలువుం, డనిచేయుద మింక మరలుఁడని యంగఘోషుఁ.

- ఆ. భంగమొంది యిట్లు † పాటి మహీస్థలిఁ, దిరిగి చూచినను మదిం దలంప
మీకు నిలువనీడ † నేకరణిని జిక్క, దనియె నాకుఁ దోఁచెడిని నిజంబు.
- క. కనుక నిఁకఁ జాలు మరలుం, డనువునఁ బ్రాణముల నెట్టులై నను గావం
గను దలఁతురు కాఁబోలును; వనచరులారా! వినుండు † బాగుగ నింకఁ.
- చ. అనుపమవిక్రమంబుగల † యంధులు మీరలె యాయుధంబులం
గొనక త్యజించి పాటఁగని † కోయని భార్యలె నవ్వవారు చ
క్కనిమరియాదతో బ్రదుకఁగఁ దగువారల కద్ది చావె యా;
మన మనమానవంశముల † మానవిభూషితవ ర్తనంబులఁ. ౨౦ 2714
- క. జనియించినవారము మఱి, మనజ్ఞాతిపరంపర లొగి † మహివిస్తృతిఁ గాం
చినయవి కావున తుద్రులు, చనువిధమున భీతిఁ బాటఁ † జనునే చెప్పుఁడా.
- తే. భీతి విక్రమమును బాసి † యీతెఱఁగునఁ
బాటుచున్నారు గాన మీ † పౌరుషంబుఁ
గాల్పనే మీ రనార్యులే † గాదె?; మున్ను
సభలలో దంభముల్ పల్కి † జనులు మెచ్చ. ౨౧౪ 2716
- క. మిము మీరె పొగడుకొంటిరి, సమంచితము లుగ్రపౌరుషము దెల్పఁగఁ జా
లి మనోహరములునొ నవి, గమనింపుఁ డెచటికి నేగఁ † గపివరులారా!. ౨౨౪
- చ. అనిమొన నెవ్వఁ డోడి తనయంతన ప్రాణములఁ భరించియుం
డునొ యతనిఁ మహాత్ములు గఁడుఁ వచియింతురు భీరువంచు న
జ్ఞనపరిసేవితంబయిన † చారుపథంబును బూనుఁ డార్తిఁగాం
చినఫలమేమి? నాకు నిఁకఁ † జెప్పుఁడు వానరులార! యిత్తటిఁ. ౨౩౪ 2718
- చ. మన మనినుండి పాటిచని † త్కాస్థలి నెందొ వసించి యుండినఁ
గనము చిరాయు వల్పమగు † కాలమె యుందుము, కానఁ బౌరుషం
బున ననిచేసి చంపఁబడి † భూస్థలిపైఁ బడిపోద; మట్టులే
ననితరగమ్యమై తనరు † నట్టి పితామహులొక మందుచుఁ. ౨౪౪ 2719
- క. జని మరలఁ గాంచకుందుము; మన మరిఁ జంపుదుమయేని † మానితకీర్తిం
గనుదుము బ్రహ్మసానం, బునకుఁ మూల్యముగఁ బ్రాణముల విడుత మిటఁ.
- ఆ. మండుచున్న యగ్ని † గండుమీఱిన శల
భములు గాంచి మరలఁ † ప్రాణములను
బోవఁజాలనట్లు † భూవిభు శ్రీరాముఁ
గనుచుఁ గుంభకర్ణుఁడును ననుయుతి. ౨౬౪ 2721
- క. మరలి చనంజాలఁడు; సం,గరమున మన మిందఱిమును † గ్రహ్యాదున కొ
క్కరునకు వెఱచి పలాయన, పరులమెయై భంగమొంది † పాటినయెడలఁ.
- క. మనప్రాణాళిం గాచుకొనినయెడలఁ బూన్కిమెఱయ † నియతిని నార్జిం

చిన కీర్తి యెల్ల సళియిం, చును జుండీ!; యనుచు వాలిఁనూనుఁడు పలికెన్.

క. కనకాంగదుండు శూరుఁడు, ఘనుఁడగు నతఁ డిట్లుపలుకఁగఁ బాటెడు న
వ్వనచరులు శూరనింద్యవ, చనముల నిట్లనిరి; దనుజున త్తముఁ డితఁడున్. ౨౮

తే. మమ్ము మార్కొని భయదమా ♦ మాడ్కిఁ గొట్టె

నిలువఁగా దిది సమయంబు ♦ పలుకులేల

పాటిపోదుము మాకెన్నఁ ♦ బ్రాణము లన

మధురములుగావె యని యిట్లు ♦ మాటలాడి. ౨౯౫

2725

సీ. వనచరుల్ భయదరూపుని భీమనేత్రునిఁదముఁజంపనరుదెంచు ♦ దాన వేంద్రుఁ
గుంభకర్ణునిఁ గాంచి ♦ శ్రోధంబునం జంపుననుభయంబునుబొంది ♦ చనిరిదిక్కు
లకు; నంత నంగదుఁ ♦ డకలువచిత్తుండు భయమునఁ బాటు న ♦ వ్వనచరులను
జక్కనిపల్కుల ♦ సాలవర్వతభేదనాదిక రానుకృత్యములఁ దెలుపు

తే. వాక్కులను వారి మరలించె; ♦ వాలితనయుఁ

డాత్తబుద్ధిబలంబున ♦ హర్ష మొందు

నట్లు పల్కఁగ యూధపు ♦ లందఱర్క

తనయముఖ్యులయాజ్ఞల ♦ వినఁగ నెంచి. 3౨

2726

క. నిలువం బడి రనిసేయఁగఁ, దలఁచుచు; ఋషభుండు శరభతార, కుముద, నీ
లులు, మైందుఁడు, ధూమ్రాఖ్యుఁడు, బలశాలిసుషేణుఁడంత ♦ బరవస మలరన్.

తే. ద్వివిద, రంభ, గవాక్షులు, ♦ వీరుడైన

బననుఁడును, దక్కుఁగలవార ♦ లనినొనరుపఁ

జనిరి వారలతోఁ గూడి ♦ హనుమచనియెఁ

గుంభకర్ణుని మార్కొను ♦ కుతుక మొప్ప. 33౫

2728

అటువదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౭ - వ సర్గము.

అతి సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట. అతి-

క. పెనుకాయంబువఁదగు నా, వనచరు లంగదుని నుడులఁ ♦ బాటించి మృతిం
గను నంత సాహసము నె, మ్మనములఁ గని యుద్ధకాంక్ష ♦ మరలి రనికిన్. ౧

చ. హరివరు లంగదోక్తుల సమాగతమానసశక్తులై తగం

బరిగతవిక్రమప్రకట ♦ బాహుబలాధ్యులునై మనంబులన్

* హనుమంతుఁడు పరుగై మఠలి రావేడు. వారితోఁ జనియె నని వ్యాఖ్యలోనున్నది. వాయుపుత్రుడు వపలాయ్య నిపుత్తః. కింతుఋషభాదిభి ర్నిత్యా కుంభకర్ణేన సహ యుద్ధార్థం విబృత ఇతి శ్లేషః-అనివ్యాఖ్య. ఇది తెనిగింపఁదగినవిషయము కాదని విడువఁబడినదని గ్రహించి మన్నింపవలయు.

- మరణము నొందు నిశ్చయము ♦ మైకొని హర్షముపొంగుచుండ నం
గరమునఁ జచ్చునూహలను ♦ గాథరణం బొనరించి రెంతయున్. 3 2730
- చ. పెనుతనువుల్ చెలంగఁగఁ గఁపిప్రవరుల్ పృథుసానువుల్ మహీ
జనికరముల్ కరంబులను ♦ సాధ్వసముం గలిగించుచుండ వే
దనుజలలాముమీఁదఁ బడఁ ♦ దారు ప్రయత్నముమీఁదఁ బోయి; రం
త నతఁడు దీర్ఘమాతనువు ♦ దర్పము నొప్పుచు నుండఁ గ్రుద్ధుడై. ౪ 2731
- క. కరమున గదఁ గైకొని నం, గరరంగమునందు నాల్గుఁగడలం గవులన్
ధరఁ బడఁగూల్చెను బిండిగః, హరు లాతని దెబ్బకొకటి ♦ ననిమొననార్తిన్.
- తే. ఏడు నెనిమిదినూర్లుగా ♦ నిలనువేలు
గాఁగఁ గూలిరి పొడిపొడిఁగాఁ దనువులు
ప్రయ్య; నాకుంభకర్ణుఁ డఁవార్యకోప
మడర గరుడుండు చెలరేఁగి ♦ యహివితతుల. ౫ 2733
- సీ. తినునట్లు వనచరులను నెనమండ్రను బదుగురఁ బదునాఱువ్విరఁ దగునట్లు
లిరువదిమందిని ♦ నేచి ముప్పదిమందిఁ గరములఁ గైకొని ♦ కరము పిండి
గాఁజేసి భక్షించి ♦ కదనంబునన్ స్వేచ్ఛఁ దిరుగుచుండెను; హరివరు లదెట్లా
యతికష్టమునను ధైర్యంబూని యొకటిగా నందఱుఁజేరి వృతౌద్రహన్తు
- తే. లగుచు యుద్ధాగ్రమున నిల్చి ♦ రంతఁ గీత
తల్లజుండగు ద్వివిదుండు ♦ ధరణిధరముఁ
గరములం బెకలించి త్కాధరశిఖరము
వలెఁ దగిన కుంభకర్ణువైఁ ♦ బౌరుషమున. ౯ 2734
- క. గిరివ్రాలినమేఘమువలె, బరవశమున నడరె; నంతఁ ♦ బైఁబడఁ జని యా
నురవై రిమీఁద వైచెను, ధరణిధర మట్టెవీచి ♦ తరుచరు.లార్వన్. ౧౦ 2735
- చ. ధరమది వానిపైఁ బడక ♦ తద్భటనంఘముమీఁద వ్రాలె; న
క్కరణి నగేంద్ర మద్ది పడి ♦ కర్బురసేనఁ గలట్టి వాజులం
గరుల రథాళిఁ బేరుగల ♦ కర్బురనాథులఁ బిండిచేసె; నా
హరివరుఁ డంత వేటొకమఁహాధరణిధరకూట ముద్ధతిన్. ౧౧ 2736
- చ. దనుజునిపైన వైవ నది ♦ దానవసైన్యమునందె వ్రాలెఁ ద
ద్వ సశిఖరాహతిన్ మృతిని ♦ గాంచెను సారథిపంక్తివాజులున్
గనుఁగొన నాస్థలిన్ రుధిరఁకర్దమమే కనుపట్టె; నంత నా
దనుజులు స్యందనాళిపయి ♦ దారుణసింహరవంబు లొప్పుఁగన్. ౧౨ 2737
- తే. ప్రళయకాలాంతకునిఁ బోలు ♦ బాణములను
బరఁగఁజేయుచు నడరి నిఁస్సనము లొప్ప
నడరు వానరవీరశీర్షాళిఁ గూల్చి
రతి జవంబున మేటిసాహసము పొంగ. ౧౩ 2738

- చ. గురుబలశాలురౌ కవులు ♦ క్రూరతరంబగుచూడ్కితో మహా
తరువులఁ బట్టి లాగి పెను♦దంతిగణంబును వాజులన్ రథో
త్కరమును సుప్రసంతతిని ♦ దానవులన్ దునుమాడి; రంత నం
బరగతుడై మరుత్సుతుడు ♦ పర్వతకూటములన్ జవంబునన్. ౧౫ 2731
- క. నానావిధవృక్షములన్, దానవవరువైనఁ గురిసె; ♦ దర్పబలుండొ
దాననవీరుడు వానిన్, మానుగ శూలమునఁ జెండి ♦ మహిఁబడఁ జేసెన్,
చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గ్రుధ ♦ దారుణశూలముఁ గొంచు నుగ్రమా
వనచరసైన్యముం దఱుమ ♦ వాయుతనూజుడు పర్వతాగ్ర మొ
య్యనఁ బెకలించి పట్టుకొని ♦ యాతనిముందట నిల్చె; నంతటన్
ఘనగిరి పోల్కి భీతికరఁకాయమునం దగు కుంభకర్ణునిన్. ౧౬ 2741
- క. హనుమయుఁ గని కుపితుండై, తనబల మలరంగ దాన ♦ దానవుఁ గొట్టెన్
దనుజేంద్రుడు తద్ధాతం,బున మేదోర క్తనేకమునఁ దనువొప్పన్. ౧౭ 2742
- తే. సుంత చలియించె; మెఱపునా ♦ వింతరీతిఁ
బ్రజ్వలించుచు నురుశిఖరమున నొప్పు
నద్రివలెఁ దగుశూలంబు ♦ నంతఁ ద్రిప్పి
మును కుమారుండు తీవ్రశక్తిని గ్రహించి. ౧౮ 2743
- క. ధరణీధ్రముఁ గ్రౌంచంబును, నరుదుగ భేదించినట్టు ♦ లాహనుమభుజాం
తరమునఁ గొట్టెను; మాగుతి, సురరిపుశూలాభిభిన్నఁశుభవతుండై. ౧౯ 2744
- తే. నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుచుఁ ♦ బాటవంబు
దూల మూర్ఛిల్లుచున్ లయఁకాలమేఘ
గర్జితోపమమై భయంకరమునైన
నారవ మొనర్చె; నంత నయ్యనురవరులు. ౨౦ 2745
- చ. హనుమయు బాధితుండగుట ♦ నారసి యట్టు మహాముదంబునన్
ఘనముగ నార్చి; రంతఁ గపిఁకాండము చాలమనోవ్యధన్ మహా
దనుజనిభీతిచేతఁ బ్రవిఁదారణమున్ విడనాడి పాటి; రం
త నిఖిలకీశనాయకులఁ ♦ దద్బలనాథుడు నీలుఁ డార్భటిన్. ౨౧ 2746
- ఆ. నిలువరించి బుద్ధిబలమునఁ దగుకుంభ, కర్ణమూఁద గిరిశిఖరము వైచె
దాని వచ్చుదాని ♦ దారుణముష్టిని, నిల్పెఁ గుంభకర్ణుఁ డల్పమనుచు. ౨౨ 2747
- క. పిడికిటిపోటున నయ్యది, మిడుగుఱు లడరంగఁ బడియె ♦ మించెడుజ్వాలల్
గడువడిఁ గ్రమ్ముచు నుండం, బొడిపొడియై యద్భుతముగ ♦ భూమిఘల్గిపై.
- తే. లంత ఖుషభుండు, శరభ,గఁవాత్,నీల, గంధమాదను లనువీరు ♦ కపివతంసు
లైదుగురు కుంభకర్ణుపైఁకడరి;భూరి,బలములొప్పమహాకాయఁనలఘుశౌర్య!.

- క. దనుజునిఁ బర్వతములఁ జెట్లను నఱచేతులను బదములను బిడికిల్లం
గొని చుట్టుముట్టి; రంతట, వనచరులప్రహారములను † వాని నతండున్. ౨౬
- క. తనువునకు హాయిగా నుండినవానిగ నెఱిగెఁ గాని † నిర్భరబాధం
గనఁజేయునవిగఁ దలఁపక, యనిసేయం దొడఁగె ఋషభుఁ † నాత్మకరములన్.
- ఆ. కౌఁగిలించుకొనియెఁ; † గపికాంతుఁ డతఁడు త
త్కరనివీడితుఁడయి † కడుభయంక
రుఁడయి యొప్పి నెత్తురును గ్రక్కుచున్ ధరఁ
బడియె; నింద్రవైరి † కడిది బలుఁడు. ౨౮ 2752
- క. వనచరహంతయు నగునా, దనుజేంద్రుఁడు ముష్టినిహతి † దర్పంబున నొ
ప్పినశరభు, నీలుజానుహ, తిని, నఱచేతన్ గవాక్షుఁ † దెంపునఁ గొట్టెన్. ౨౯
- తే. మఱియుఁ గ్రుధఁబూని యాగంధఁ † మాదనుఁ దన
కాలఁ దన్నెను వారు తఁ † ధ్వాతములకు
నతిశయవ్యధనొంది రఁ † క్తాభిషిక్తు
లగుచు మూర్ఖుల మున్లుచు † నార్తులగుచు. 30 2754
- క. ధరఁబడిరి ఛిన్నకింశుక, తరువులక్రియ; నాష్టవంగఁ † తల్లజులు మహా
త్తరమతులు పడుటఁ గని వే, హరివీరసహస్ర మనురు † నని నొంచుటకై. 31
- క. పరుగెత్తి రద్రుతుల్యులు, నిరుపమబలులై న స్థవగఁ † నృపు లందఱు నా
నురవైరిపైకి నెగురుచు, నురవడి దంతములఁ గొఱికి † రుద్ధతిమీఱన్. 3౨ 2755
- చ. వనచరు లామహాంగు నురఁ † వైరిని గోళ్లను గీటి పండ్లచే
తను వడిమీఱఁగాఁ గొఱికి † దారుణముష్టుల నొంచి జానువీ
డనములఁ గందఁజేసిరి; గఁ † డంగి ధరాధరతుల్య దేహుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ప్రఁ † తాపము మీఱఁగ వేనవేలుగన్. 3౪ 2757
- ఆ. కవులు తన్నుఁ గ్రమ్మి † కాఱియపెట్టంగఁ, దరువు లట్టె పెరుగఁ † దనరు గిరిని
బోలివెలిగె; నంత † భూరిబలుండాతఁ, డందఱును గరద్యఁ † యమునఁ బట్టి.
- క. తినసాగె గరుడుఁ డహిగణ, మును దినుచందమున; దనుజఁ † ముఖ్యుఁడు ప్రీతిన్
వనచరుల నాగలోకం, బున కీడగు వక్రవివరఁ † మున వేసికొనన్. 3౬ 2759
- ఆ. ముక్కుసెవుల రంధ్రఁ † ములనుండి వారెల్ల, వచ్చుచుండి రంత; † వారిరాక
నాత్మ నెఱిగి మిగుల † నాగ్రహంబున గిరి, నన్నిభాంగుఁ డతఁడు † సాహసించి.
- క. వనచరులఁ జీల్చి భక్షిం, వనుసాగెం; బ్రళయవహ్ని † పగిది భయదమా
తనువలర నొడలు తెలియక, వనచరమృదుమాంసరక్తఁ † వాహినిచేతన్. 3౮
- క. ధరణిన్ దడువుచుఁ బ్లవగో, త్కరములలోఁ గేళినల్పఁ † గాఁ దొడఁగె; మహా
త్తరబలుఁడు కుంభకర్ణుం, దురువజ్రముఁ గొనిన నిర్జఁ † రోత్తమరీతిన్. 3౯ 2761
- క. పాశహస్తఁడగుచు † భాసిల్లుయముభంగి, కూలపాణియగుచు † శోభిలెనని;

నగ్నిగ్రీష్టకాల ♦ మందు శుష్కారణ్యముల దహించురీతి ♦ బలము మెఱయ.

చ. వనచరువాహినిం బెలుచఁ ♦ బట్టి దహించెను గ్రోధవహ్నిచే;
దనుజవిదారితాంగులయి ♦ తారు భయంబున వేలువేలుగాఁ
జనుచును వాహినీపతి పొ♦నంగమిఁ జాల వికారనాదమున్
వనచరు లట్టెచేసి; రనిఁ ♦ బట్టివధించెను బెక్కురీతులన్
దనుజవరుండు వారలను ♦ దర్పము గన్పడ శూలహస్తైఁడై. ౪౧౫ 2764

సీ. తమ్మిట్లు బాధింపఁ ♦ దాశఁజాలక ఖన్నచిత్తులై శరణుఁ జొ♦చ్చిరి రఘుప్ర
వరు; సంతవారల ♦ వాసవపౌత్రుండు గని పరాజితులయి ♦ గదలుటమదిఁ
దలపోసి యొకభూరి♦ధరణీధ్రశృంగంబుఁ గరమునఁ బూని ర♦క్కనులు కుంభ
కర్ణునిపరిచరుల్ ♦ గడుభీతిఁ గలఁగంగఁ బలుమాటు సింహర♦వంబు నిగుడఁ

ఆ. గుంభకర్ణుపైకిఁ ♦ గొంకక యడరి నం, గరమునందు వేగ ♦ గదిసి యతని
శిరముపై న వైచె ♦ శిఖరంబు నద్దానిఁ; దచ్చిఖరనిహతిని ♦ దనుజుఁ డొంది.

క. పెనుకోపంబున మండెను, దనుజోత్తముఁ డిట్లు మదిని ♦ దారుణకోపం
బును గని కోతులు భీతిల, నినదన్తుడరంగ నాత♦నిపయికి నడరెన్. ౪౨ 2766

ఆ. పరుగువారి యిట్టు ♦ లురుజవంబున వాలి
తనయుపై న శూల♦మును దగంగ
వైచె బలముమీఱఁ ♦ బటుకోపమున; సంత
బలముగలిగి యుద్ధ♦పథముఁ దెలిసి. ౪౩ 2767

చ. పరునివిధంబు లన్నియును ♦ బాగుగ నెన్నఁగఁ జాలుఁగాన నా
హరిహయపౌత్రుఁ డట్లు నిశితాయుధ మట్టె తనున్ వధింపఁగా
బరువడిరాఁగ లాఘవముఁ ♦ బన్ని తటాలున దాటి వ్యర్థమై
ధరఁబడఁజేసి దాని కడు♦దాపున వేగమ వ్రాలి తెంపునన్. ౪౪ 2768

తే. కరతలమ్మున నడఁచెను ♦ బరునివక్ష;
మంతఁ బర్వతమంతటి ♦ యాకృతిగల
దనుజుఁ డాతనిదెబ్బకుఁ ♦ ద త్తటిల్లి
కోపమడరంగ మూర్ఛ మున్లుచు నిలఁబడె. ౪౫ 2769

క. బలశాలి కొంతవడికిం, దెలివిం గని ముష్టినట్టె ♦ త్రిప్పుచు వెడచే
బలిమిని నంగదుఁ బొడిచిన, నిలవ్రా బె నతండు సోలి ♦ యేవుం జెడఁగన్. ౪౬ 2770

చ. హరిహయపౌత్రుఁ డిక్కరణి ♦ నచ్చటవ్రాలిన శూల మద్దియే
కరమున వెల్ల నేగె, లయ♦కాలునిరీతిని గీశనాథుపై
కురువడి వీరుఁడై న వ్లవ♦గోత్తముఁ డాబలశాలి దానవే
శ్వరువనుజుండు తల్లదియ ♦ వచ్చుటఁగాంచి మనోముదంబునన్. ౪౭ 2771

- తే. అట్టై దుమికె; మహాబలుం ♦ డక్కపీంద్రుఁ
డద్రికూటంబుఁ గరమున ♦ నవధరించి
గిరిగిరం ద్రిప్పుచున్ వడి ♦ నరిగెఁ బ్రబలుఁ
డై న యాకుంభకర్ణుపై ♦ కతఁడు మించి. ౫౩౪ 2772
- క. తనపై కడరెడు నుగ్రీ, వునిఁగని వికృతాంగుఁడగుచుఁ ♦ బొంగెడువాంఁఁ
వనచరున కభిముఖుండయి, దనుజేంద్రుఁడు నిలిచెఁ బ్లవగఁతల్లజుఁడంతన్.
- క. వనచరశోణితదిగ్ధాం, గుని గపిభక్షకుని రణముఁ ♦ గోరుచు నిలుచు
న్ననిశాచరుఁ గని యిట్లని, యెను; నీవని వీరవరుల ♦ నెల్లబలమునన్. ౫౫౪
- చ. ధరఁ బడఁగూల్చి దుష్కరము ♦ దారుణమున్ గలభూషణంబునై
పరఁగెడుపోరు సల్పితివి ♦ భవ్యయశంబును బొందినాఁడ వా
హరులను మ్రింగినావు ప్లవఁగావళి మానుము ప్రాకృతుల్ గవుల్
సరియగువారె నీకు దనుజప్రవరా! యిదె చూడు నాదెనన్. ౫౭ 2775
- క. ధరణిధరం బిదె వైచెదఁ, బరమంబగు నొక్కదీని ♦ పాటు సయివుమా
దురమున ననునావనచర, వరువాక్యము సత్యధైర్యఁపరియుతము తగన్.
- క. విని రాక్షససింహుండా, తనితో నిట్లనియె నీవుఁధాతకు మనుమం
డనఁబడువాఁడవు ఋక్షర, జనివుత్రుఁడ వతులపారుఁషుండవు సుమ్మా! ౫౯
- క. ఇన్నియు నీకుం గలవని, మున్నే తెలిసినవి మాకు ♦ ముందుగ నామ్రా
ల న్నీవు పాటపాడెద, వన్నా! యిఁకఁ జాలు ననియె; ♦ నంత రవిజుఁడున్.
- క. తను గుఱిచి కుంభకర్ణం, డనూనపరిహాస మొప్ప ♦ నాడినపలుకుల్
విని వజ్రాశనిసన్నిభ, మననొప్పెడి పర్వతంబు ♦ సతిభయదంబున్. ౬౦ 2779
- క. చలియింపఁజేసి వక్ష, స్థనల మారసి యద్ది పగుల ♦ సరగున వైచెన్
బలమలర వైవఁ బొడవగు, నిలాధరాగ్రంబు దానఁవేజ్య నురమునున్.
- ఆ. తగిలి చూర్ణమయ్యె ♦ దానిని గని కోఁతు, లతివిషాద మంది ♦ రనురులెల్ల
ముదముమీఱి శబ్దఁముల దిక్కులవరంగఁ, జేసి; రంత దనుజఁసింహుఁ డిట్లు.
- చ. ధరణిధరాగ్రఘాతమునఁ ♦ దారుణకోపము నొంది దానభీ
కరమగునాన్యముం దెఱచి ♦ గాఢరవంబు నిగుడ్చుచున్ మహా
త్తరచపలాభశూలము నుదాత్తగతిం జలియింపఁజేసి యా
హరిపతిఁ జంపవైచె వెన ♦ నాతనిపైఁ దనశక్తి యేర్పడన్. ౬౨౪ 2782
- చ. అనిలకుమారుఁ డాక్షణమె ♦ యచ్చటికేగి సురారి దోర్బలం
బున నటు వైవ నూర్యనుతు ♦ పొంగడఁగింపఁగ వచ్చు శూలమున్
గనకనుహారజుష్టమును ♦ గాంచి కరంబుల దానిఁబట్టి పెం
పునఁ దునియంగఁ జేసెఁ దనఁపూర్ణబలంబు గనంబడంగడున్. ౬౩౪ 2783

క. హరితల్లజుఁ డతిముదమున, నరుదుగఁ గాలాయసమయఁనుయి బారువులం
బరికింప నహస్రమునకు, సరియగు భారమున మించఁ ♦ జాలినదానిన్. ౬౪

తే. శూలమును జానువుననుంచి ♦ చూర్ణ మొనరఁ

జేసెఁ; బవమానతనయుని♦చేత నిట్లు

భగ్నమా శూలమును గాంచి ♦ ప్లవగవితతి

యార్చి *నలువెనలకు బాతె ♦ నతిముదమున. ౬౫

2785

చ. వనచరు లెంతొమోదమున ♦ భగ్నమహాసురశూలవర్యముం

గొని ప్రమదంబునన్ మిగిలి ♦ గాఢమృగేంద్రరవంబు లొప్ప నా

యనిలజుఁ బూజచేసిరి; మహాబలుఁ డానురవుంగవుండు మిం

చినవరశూల మవ్వీధిని ♦ జేవఁ దొఱంగి విభగ్నమాటకున్. ౬౬

2786

సీ. మనమునఁ గోపించి ♦ మండుచు లంకామలయపర్వతమునుండి ♦ నియతిశృంగ

మును బెకలించి యావనచరపతిఁ జేరి దాని వైచె; ధరాగ్ర♦దారుణహతి

మూర్ఖిల్లి సంగరభూమి నాతఁడు పడె; సుగ్రీవుఁ డిట్లనిఁజ్జీణి మూర్ఖ

మునుఁగుచుఁబడిన నాదనుజులందఱు ప్రహర్షముననార్చిరి; దనుజప్రవరుఁడు

తే. సంగరంబున ఘోర మాశ్చర్యమునగు

విక్రమముగలవనచరవిభునికడకు

నరిగి యతిభీతికరమగు ♦ ననిలుఁ డబ్బ

మును వలెం బట్టుకొనిపోయె ♦ ఘనబలమున. ౬౭

2787

చ. కనకమహీధరప్రతిమ♦కాయుఁడు దానవవీరుఁ డంత నా

వనచరు భీనుమేఘనిభు ♦ బాహుబలంబున నెత్తికొంచుఁ బెం

పునఁ దగి యున్నతంబునయి ♦ పొల్చెడుశృంగముగల్గు మేరువో

యనునటు భాసెన్; మఱియు ♦ నాదనుజప్రవరుండు వీరుఁడై. ౬౮

2788

తే. నూర్యసుతునెత్తుకొని రాక్షసులు నుతింప

వనచరేంద్రుఁడు పట్టువడెనె యటంచు

నచ్చెరువునొంది నిర్జరు ♦ లవుడుచేయు

ధ్వనుల వినుచును బోయె యుద్ధమును వదలి. ౬౯

2789

చ. హరిహాయతుల్యవిక్రముఁ డహార్యబలుండు శచీశపై రి యా

సురరివుసోదరుం డవుడు ♦ నూర్యసుతున్ గ్రహియించి యాత్మలో

హరిపతి వీనిఁ గైకొనిన ♦ నారఘవద్యులతోఁ జెలంగువా

నరబలమెల్లఁ జిక్కినపె ♦ నాకనుచుం దలపోసె నెంతయున్. ౭౦

2790

చ. వనచరసేన తల్లడిలి ♦ పాటుటయున్ రవినూతి కుంభక

ర్ణునికరమందుఁ జిక్కుటయు ♦ నొచ్చి వెతంగనుచుంటయుం గనుం

- గొని మతిమంతుఁ డాపవనుఁకూరిమివుత్రుఁడు స్వాంతమందు ని
ట్లని తలపోసె; నీవనచఁరాధిపుఁడే యిటు చిక్కెనే కటా. 2౪ 2791
- క. ననుఁబోటి కేమి యిఁకఁ జే,యనగును నాకెదురొనర్పఁ న్యాయమొ నేదా
ని నజస్రము జేయుదుఁ జ,క్కనిరీతిఁగ నొండుసేయఁగఁ దగ దెవుడున్. 2౫
- క. గిరియంతవాఁడనై యీ,నురవైరిం జంపువాఁడఁ శూరత్వమునన్
దురమున నీతనిఁ బిడికిటఁ, బరువంబుగఁ బొడిచి యవయఁవంబులు పొడిగన్.
- క. అని వధియించి కపీశ్వరుఁ, డనుమోదము నొంద వీనిఁదగుబంధంబున్
గనకుండఁగ విడిపించిన, ననిఁ గవులందఱు ప్రహృష్టుఁ ట౯ తొదురు గాతన్. 2౬౫
- క. ఈరాజే సురదనుజను,హోరగు లొక్కటిగఁ జేరి ఁ యుద్ధంబునఁ ద
న్నారూఢిగ గ్రహియించిన, నేరిమి విడిపించుకొనఁగఁ నేర్చును దానే. 2౭౫
- సీ. కపిపతి యితఁడు సంఁగరమున నాకుంభకర్ణుఁడు వైచినఁ ట౯ ధైర్య
హోరమునం జొక్కి ఁ యందుచేఁ దనుఁదానె తెలియకున్నాఁడనిఁతలఁచువాఁడ
నీముహూర్తమునందెఁయితఁడు మూర్ఛను దేరి యీమహాజన్యమంఁదెల్లకవుల
కును దనకును హితఁమని దేనిఁ దలఁచునో దానిఁజేయుంగాక; ఁ ధరణివిభుఁడు
- తే. కష్టములఁ జిక్క భృత్యుండు ఁ కడఁగి వాని
నెట్లొ విడిపింపవచ్చు నే ఁ నట్లుపతిని
నిపుడు విడుపింతునేని యఁహీనవిక్ర
మాఘ్యుఁడగు వీనియప్రీతి ఁ కంత మున్నె? ౮౦ 2796
- క. కీరితియు శాశ్వతముగా, ధారణి నళియించుఁ గానఁ; ఁ దానై శౌర్యం
బీరాజు చూపునని నే, నూరకయుండెదను వేచి ఁ యుద్ధస్థలిలోన్. ౮౧ 2797
- క. పతివచ్చుదనుక నీకపి,తతిఁ బాతెడుదాని సత్పఁథంబును గన న
మ్మతి మాటలాడుచుండెద, నితరమ్మును మాని యనుచు ఁ నెంచిహనుమయున్.
- క. వనచరసైన్యం బద్దా,నిని దిక్కుల కేగనీక ఁ నిలిపెను ధైర్యం
బున; నంతఁ గుంభకర్ణుఁడు, వనచరనాయకుని గదలుఁవాని బలమునన్. ౮౨౫
- చ. కరములఁ జిక్కఁబట్టుకొని ఁ గాఢరయంబున మేడలందు గో
వురములఁ జర్యలందుఁ దమిఁ ఁ బొంగుచు రాక్షసులెల్ల నిల్చి నుం
దరనుమవృష్టులం గురియఁ ఁ దాను బురంబును జొచ్చె; నంత ని
ర్భరబలుఁ డర్కనూనుఁడును ఁ భవ్యసుంగంధజలంబు లాజలున్. ౮౩౫ 2800
- క. దనుజునిపైఁ గురియఁగఁ ద,జ్జనితలనచ్చీతలతను ఁ జిక్కఁగ మేనె
ల్లను దడియుట నృపమార్గం,బును జల్లఁగనుంట సంజ్ఞ ఁ పొలయఁగ నంతన్.
- తే. మెల్ల మెల్ల నఁ గాంచెను ఁ మెలఁకువ; నపు
డమ్మహాత్ముఁడు శ్రమమొంది ఁ యధికకష్ట
మున నదెట్టులొ తెలివొంది ఁ ఘనబలయుతుఁ
డై న యాకుంభకర్ణభుఁజాంతరమున. ౮౪ 2802

- క. తానుండియె లంకాపుర, మానవవిభుమార్గమును గ్రమ్మంబునఁ గనుచున్
దానిట్లు తలఁచెఁ దనలో, నేనిపు డిటు పట్టువడితి ♦ నీచునిచేతన్. ౮౫౪ 2803
- క. ప్రతికారమేమి చేయన్, హితమగు నిత్తఱిని గవుల ♦ కెల్లను నేనే
జతనము సేసిన నిష్టము, హితమునగున్ దాని నట్టులే చేయఁదగున్. ౮౬
- క. ఒనరింతు నిప్పుడే నే, ననియెంచి కపీంద్రుడైన ♦ యర్కభవుఁడు చ
క్కనివాడిగోళ్ల నమరే, శునివై రిశ్రుతిద్యయంబు ♦ శోభిలుదానిన్. ౮౬౪
- *ఆ. అట్టె గిల్లి పండ్ల ♦ నాతనిముక్కును, గొఱికికొనుచుఁ గాళ్లఁగంభకర్ణు
నంసగండదోరున్ ♦ గాంతరములఁ దన్నె, దనకుఁగల్గు బలమునను శ్రమపడి.
చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గపిఁతల్లజుచేఁ దనముక్కు గర్జముల్
పనివడిఁ ద్రుంపఁగాఁ బడినభంగికి దానికిఁ దోడు ప్రక్కలా
తనిచరణాహతిం గనుటఁ ♦ దద్దయుఁ బీడితుఁడౌటకు న్తనం
బునఁ గడునాగ్రహించె మెయి ♦ బోరన రక్తము గాఱుచుండఁగన్. ౮౮
- తే. వనచరునిఁ ద్రిప్పి ధరణిపై ♦ వైచి నలిపె;
భీమబలుడైన దనుజుండు ♦ పిండిసేయ
దనుజులందఱు బహుభంగులను గఠోర
తాడనంబుల నొప్పింపఁ ♦ దాజడియక. ౮౯ 2808
- క. హరిపతి యానుగ్రీవుఁడు, త్వరగా నభ్రమున కెగసి ♦ వనచరు లార్వన్
ధరణీశుఁ జేరె మరలన్; నురవై రిలలాముఁడు బలఁశోభితుఁడయ్యున్. ౯౦౪
- క. తనముక్కు సెవులు తునియం, గను నెత్తురుగాఱ ఝరనిఁకాయయుతంబౌ
ఘనగిరిపోలికఁ గన న,య్యెను; శోణితసి క్తతనుఁ డహీనబలుండున్. ౯౦౪
- ఆ. భీమవిక్రముండు ♦ పృథుకాయుఁడు నగునా, కుంభకర్ణుఁ డంత ♦ ఘోరయుద్ధ
భూమివంకఁ దిరిగి ♦ పూన్కిని మరల యుద్ధంబుఁ జేయనెంచెఁదనమనమున.
- క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలుచుఁ గోపంబు మించఁగా రక్తం బం
గాళిని నిండఁగ సంధ్యా, కాలాంబుదమ ట్లతండు ♦ కడు వెలిఁగె నటన్. ౯౧౪
- సీ. తనచేతినుండి యావనచరనాథుండు తప్పించుకొనిపోవ ♦ దనుజనాథు
తమ్ముండు క్రుద్ధుడై ♦ దారుణాకృతి మీఱ మరల యుద్ధముసేయఁబరుగులెత్తు
చును సాధనమ్ము లేమిని నెంచి భయదమా ముద్గరమునుగొనె; ♦ భూరితేజః
డాకుంభకర్ణుఁ డత్యంతశీఘ్రంబునఁ బురిని వెల్వడి యుగ్రతరముగాఁగఁ
- తే. గనఁబడుచునున్న యక్కపిఁగణము సొచ్చి
ప్రజ్వలించెడు ప్రళయాగ్ని ♦ ప్రజలఁ బోలె
యుద్ధమున మ్రింగఁ జొచ్చె నిట్లురవడిఁ గపి
బలము లోపలఁ జొచ్చి యాకలి వెఱపున. ౯౧౪ 2813

* దదంశ పార్శ్వభుచ కుంభకర్ణమ్-అనినూ. పాదాభ్యాం విదదా రేతి శేషః-అనివ్యాఖ్య.

క. ¹వనచరమాంసము రక్తము, ననువుగఁ గ్రోలంగఁదగు మహాశక్తి మోహం
బునఁ దెలియక రాక్షసులను, వనచరులఁ బిశాచగణము ♦ భల్లుకగణమున్.

క. తినుచుండె; విలయకాలం, బున మృత్యువు ప్రజలఁ ద్రుంచు♦పోలికఁ గపివీ
రనికరముల భక్షించెను; దనుజుం డతికోప మడరఁ ♦ దనపూన్నిగతిన్.

తే. వానరుల రాక్షసులఁ బట్టి ♦ వరుస నొకరి
నిద్దటిని మువ్వరను మఱి ♦ యేచి పెక్కు
మంది నొకచేత గ్రహియించి ♦ డెండ మలర
వదనగహ్వరమున యందు ♦ వైచుకొనుచు. ౯౭

2816

క. తాను మహాబలవంతుఁడు, గానన్ వానరులు గొప్ప♦త్కాధరములచే
మేనున మోదించునున్నన్, వానిన్ లెక్కింప కొక్క ♦ భంగిం దినుచున్.

తే. కపులమేదస్సు నెత్తురు ♦ కడుఁ బ్రవాహ
ములుగ దాడలనుండి యేఁజులుగఁ గాఱఁ
దిరుగుచుండెను; గ్రూరుఁడౌ ♦ సురవిరోధి
తమ్ము భక్షింప నోర్వలే ♦ కుమ్మలించి. ౯౮

2818

క. శరణము శ్రీరాముం డని, పరికించిరి; దనుజుఁ డంత ♦ బహుశక్తుధ వా
నరులం దినుచున్ వేగమ, పరుగె త్తెను వారివెంటఁ ♦ బడి మోహమునన్.

తే. ఏడునెనిమిదివందల ♦ నిరువదిశత
ములను ముప్పదివందలఁ ♦ గలిసి హస్త
ములను బిగియంగఁబట్టి యిమ్ముల నదుముచుఁ
దినుచుఁ బరుగెత్తుచుండె వారిని దఱుముచు. ౧౦౦

2820

క. ²అత్తటి శత్రువురంబుల, మొత్తముగాఁ గూల్చి విజయమును గాంచుగుణా
యత్తమతి సుమిత్రాత్మజుఁ, డుత్తలపడి వారిఁ జూచి ♦ యుగ్రక్తుధచేన్.

క. అనిఁ గావించెను; వీర్యం, బునఁ బొల్చెడు లక్ష్మణుండు ♦ పూర్వామరుమే
నున నాటి నస్తశరముల, ఘనశరముల నట్టె తొడిగి ♦ క్రమ్మఱి నేసెన్.

క. అతిబలుఁడు కుంభకర్ణుఁడు, వితతాంబకవృష్టి దాని ♦ విరియించుచు ను
ద్ధతిలక్ష్మణు మీఱి పరా,హతిధరణియుఁ బగుల³రాము♦ననిమార్కొనఁగన్.

క. చనియెను; దశరథతనయుఁ డ,తని గని రౌద్రాస్త్ర మొకటి♦ధనువున సంధిం
చి నిశితబాణంబుల నా,తనివక్షము గాఢనేసెఁ ♦ దద్బాణహతిన్. ౧౦౪

తే. క్రుద్ధుఁడై సత్వరంబుగఁ ♦ గుంభకర్ణుఁ
డారఘూత్తము పైఁ బడ ♦ నరుగు వేళ

1 చఖాద రక్షాంసి హరీన్ పికాచాన్-అనిమా. 2 పరపురంజయః-అనిమా. 3 రామ మేవా
భిదుద్రావ-అనిమా.

నతనివదనంబునుండి హఠాత్ గివంటి

జ్వాల లొక్కట వెలువడె ♦ భయదరీతి. ౧౦౫

2825

చ. దనుజులలాముఁ డత్తణిని ♦ దత్తరము కృతాస్త్రవిద్ధుఁ డ

య్యను బరమక్రుధం గొనుచు ♦ యుద్ధమునం గవులందఱున్ భయం

బునఁ బరుగెత్త ఘోరరవమున్ జనియింపఁగ నార్చుచున్ జవం

బునఁ బరువెత్తె రాఘవునిఁ ♦ జోరున నొంచెడు వాంఛ మించఁగన్. ౧౦౬

తే. నెమిలియీఁకలుగట్టిన ♦ నిశితబాణ

ములను రాముఁడు తద్వక్షఃమును గడంగి

యచ్చిపోవంగనేయ నాఁయురుబలుండు

పోలెఁ జేనున్నగదయును ♦ నేలఁబడియె. ౧౦౭

2827

క. కరగతఖడ్గాద్యాయుధ, పరికరములు భూతలమునఁ ♦ బడి చెదరె; మహా

త్తరబలుఁడైన యతం డట, నిరాయుధుం డౌట నెఱిఁగి ♦ నియతి దలిర్పన్.

క. చరణంబులఁ బిడికిల్లను, దురమొనరించెను; శరాళి ♦ తోరంబుగ ని

ర్భరరీతి మేనఁ గ్రమ్మిన, నిరంతరాసృక్ప్రవాహః ♦ నిచయయుతుండై. ౧౦౮

క. సెలయేల్లతోడఁ గూడిన, పాలుపగుభూమిధరంబు ♦ పోలిక నొప్పెన్;

గలయం దనువున నెత్తురు, పొలయంగాఁ దీవ్రకోపః ♦ భూయిష్టుండై. ౧౦౯

చ. వనచరభల్లుకాసురులఁ ♦ బట్టి వడిన్ వడి మ్రొంగుచున్ దురం

బునఁ జరియించుచుండె; భయఃముం గలిగించెడు విక్రమంబు నొ

ప్పిన దనుజోత్తముం డగుచు ♦ భీమయమోహముఁ డౌచు దోర్బలం

బునఁ దగి కుంభకర్ణుఁ డొకః ♦ భూరిభయంకరశైలకూటమున్. ౧౧౦

2831

చ. కరమునఁ ద్రిప్పి రామనృపః కాంతునిపైఁ బడవైచె; నద్ది పై

కురవడి రాకమున్నె పురుఃపోత్తముఁ డారఘురాముఁ డేచి యం

తరమున భర్తచిత్రితనిఁ తాంతభయంకర, లక్ష్మ్యభేదనా

తురశరసప్తకంబునను ♦ దోడనె త్రుంచెఁ గపిం ద్రు లార్వఁగన్. ౧౧౧

క. కనకాచలకూటము నాఁ, దనరుచుఁ గాంతులఁ జెలంగి ♦ దర్పమున నా

* వనచరశతద్వయముపై, కిని బొంగుచు నడరఁ గాంచి ♦ కినుకవెలయఁగన్.

సీ. రాఘవుం డుగ్రశఃరంబుల నాతని ధరఁ ద్రెళ్లఁగాఁ జేసెఁ ♦ దత్సమయము

నందు ధర్మాత్ముడై ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ డరి వధియింప నెంచి నిఃస్వరముతోడఁ

దదుపాయముల నెల్లఁ ♦ దగుభంగిఁ దలఁచుచు నిట్లుని పల్కెను; ♦ నీదనుజుఁడు

కోణితవాసనఁ ♦ జొక్కి మత్తుండయి యాండుటఁ గవులనిఁ యును దనుజుల

తే. నియును దెలియఁడు తనవారిఁ నిం బరులను

బట్టి భక్షించుచున్నాఁడు ♦ వనచరవిభు

2834

లందఱును వీని పై నెక్కి యట్టె నిల్చి
యుందుగాక భటేశ్వరు యొప్పురీతి. ౧౧౬

క. బల మలర యధార్హముగా, నలుప్రక్కల నిల్చి ప్రచలనము నందకయే
నిలిచెడు నటు నిల్తురుగాక; లలి నిటు లొనర్ప దుష్టకర్బురుఁ డితఁడున్. ౧౧౭

క. గురుభారపీడితుండై, ధరఁబడు నిక్కాలమందు యదాన నిచటి వా
నగులం జంపక యుండును, ధరణీశ్వర! యనిన నృపతితమ్మునీనుడాలన్. ౧౧౮

క. విని మతిమంతుండగు నా,తనిపలుకులరీతిఁగా ముదంబునఁ గవులె
ల్లను గుంభకర్ణుపైఁ జ,య్యన నెక్కిరి; దనుజవర్యు యడప్పనికి మదిన్. ౧౧౯

ఆ. కోప మడర దుష్టకుంజర మటురేగి, హస్తీపకులఁ జెండు యట్లు వేగ
కవులు ధరణినిఁ బడఁగా విదళించెను; విగళితమగు కీశవితతిఁ గాంచి. ౧౨౦

క. తనమనమున రాముండీ, దనుజుఁడు దుష్టాత్ముఁ డనుచు యదలపోసి మహా
ధనువుం గొని జవమున నా,తనిపైకిం జనియెఁ గ్రోధతామ్రాక్షుండై.

క. వీరుం డారఘరాముఁడు, క్రూరక్షణముల జగంబుఁ యగుల్చునటుల నా
ఘోరాకారుని జూచుచు, వీరకపుల్ కుంభకర్ణు యభీతి వడఁకుచున్. ౧౨౧

తే. వెఱఁగుపడియున్న వారౌట యవిపులమోద
మంది తనుఁజూడఁగా రోష యడర నతనిఁ
జంపఁ బైఁబడఁబోయె; నాత్మవిభుండు
భుజగతుల్యంబుగాఁ గడుఁ యబోలి వెలసి. ౧౨౨

2841

క. ఘనతరగుణయుతమగుచుం, గనకవిచిత్రంబునగుచుఁ యగ్రలెడుచాపం
బును గొని యుత్తమకరవిత,తిని గలతూణీరముల నతిస్థిరభంగిన్. ౧౨౩

క. ధరియించి వనచరుల నిర్భరమోదం బలరుచుండ యభయ మడఁగంగా
గర మాశ్వాసించుచుఁ బా,నరిగెన్ దనుజున్ వధించు యనాశయమొప్పున్.

క. బలశాలి పరమదుర్జయుఁ, డలఘుపరాక్రముఁడునైన యారాముం డి
మ్ముల వానరసంయుతుండై, సలత్కణుండగుచు వెడలె యంగరకాంక్షన్. ౧౨౪

*క. గురుతనుని మకుటధారిని, నరిందముని రక్తసంప్లుతావయవుని దు
ర్భరబలునిఁ గుంభకర్ణుని, హరిభీకరుఁ గాంచె; నంత యనయ్యనురుండున్.

సీ. కుపితదిగ్గజమట్లు యింతల వెదకుచుఁ దఱిమికొట్టుచు ఘోరదనుజపరివృ
తుండయి కనకాంగదుండయి వింధ్యమందరపర్వతాభుండై యధరణిమీఁద
ఘనములు దూరమాధర్గమునుండి వృష్టినిగురియించునట్లు నెత్తురు వదనము
నుండిక్రక్కుచు, నాల్కఁగొగిరక్తమునునాకికొనుచునుశోణితాక్షుడయికవుల

* స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటిన మరిందమం, శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబ
లమ్-అనిమా.

తే. నట్టె మర్దించుచుం బ్రళయమున నున్న

యముని పోలికఁ గనఁబడి యగ్నిరీతి

వెలుఁగు నాగాక్షసోత్తము వింతగఁ గని

చాపగుణమును సారింఁచె భూపవరుఁడు. ౧౨౯

284

ఉ. దానవసత్తముం డపు డుదాత్తరఘూత్తము చాపఘోషమున్

దాను గఠోరరీతి విని దానికి నోర్వక యాగ్రహమ్ము వే

మానసమందుఁ బూని రఘుమండను మీఁదికి నేగె మార్కొనం

గా, నని వాతధూతఘనకల్పుని, ¹వాసుకిభోగబాహునిన్. ౧౩౦౪

284

²చ. ధరణిధరాభు నాదనుజతల్లజఁ డన్ననిమార్కొనంగ స

త్వరముగ వచ్చువానిఁ గని పల్కె రఘూత్తముఁ డిట్లు; రమ్ము క

ర్బురగణపా! విషాదమును బూనకు నన్లనుమా నినుం గొనం

గరమున విల్లుఁదాల్చి శరకాండము లూనియె నిల్చినాఁడఁ జూ. ౧౩౧౪ 284

చ. అమరగణేశవైరి నని నాత్మను నిన్నును నీవె యెన్నఁబో

కుము, రఘురాముగాఁ గుజనకోటిలయాంతకుఁగా నెఱుంగుమా

క్షమ నికఁ గొంతసేపటికె కాయముఁ బాయును నీదుప్రాణముల్;

అమరపదంబు చేరుదువు హర్షము నొందెద వింకఁ జూడుమా. ౧౩౨

చ. అనవిని కుంభకర్ణుఁడవు డాతని రామునిగా నెఱింగి ప

క్కున వికృతస్వరంబుగను గోరిక నవ్వుచు భూరికోపముం

గని కపులెల్లఁ బాఱఁ గపికాంతుల గుండియ లట్టె వీలఁగాఁ

జని రఘువద్యుమార్కొనియె; జక్కనితేజము గల్గునాతఁడున్. ౧౩౩౪

ఆ వికృతముగను మఱియు భీమంబుగా మేఘ

గర్జనంబు పోల్కిఁగాఁ బ్రహస

మొప్ప రాముఁ గాంచి యప్పు డిట్లని పల్కె;

వినుము రామ! భూప వినుతనామ! ౧౩౪౪

2851

క. వనిఁ గన్నడిన విరాధుం,డనుగాను గబంధనాముఁడనుగాను ఖరుం

డను గా నలమారీచుం,డనుగా నయ్యింద్రనూనుఁడనుగాను జూమీ! ౧౩౫

ఉ. నేననఁ గుంభకర్ణుఁడను నిన్ననిమార్కొన వచ్చినాఁడఁ బెం

పూనినవాఁడఁ జూ! యిదిగో యుగ్రము నాయననిర్మితంబునై

గానఁగ భూరివిస్తృతిని గ్రాలెడు నీఘనముద్గరంబు, నే

దీననె మున్ను దానవుల దేవతలం గడునోర్చి గెల్చితిన్. ౧౩౬౪

2858

క. వినుమా! వికర్ణనానుఁడ, నని చుల్కఁగఁ జూడఁబోకు మవివ్వి తెగుటచే

¹ భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్-అనిమా. ఇటు భుజంగరాజు అనఁగా వాసుకి యని

గ్రహింపఁదగు. పెక్కుతావుల నిట్లె చెప్పఁబడియున్నది ² ఆగచ్ఛరక్షోధిపమావిషాద మవస్థితో

మాం ప్రగృహీతచాపః-అనిమా. నిన్నుద్ధరింప నిలిచి యున్నాఁడ రమ్ము. అనిభావము.

తను నాకు స్వల్పపీడయుఁ, గనఁబడకున్నయది యింక ♦ త్కౌపతివర్యా!. ౧౩౭౫
 సీ. ఇత్కౌకువంశమ♦హీపతితిలకమా! మద్దేహమున విక్ర♦మమ్ము నెల్లఁ
 జలకఁగాఁ జూపుమా!♦చూచి యంతటఁ బౌరుషమునీదు విక్రమ♦మమరనాత్మ
 నింతమాత్రంబని ♦ యెఱిఁగి భక్షింఁచెద నిను; ననుకుంభక♦ర్ణునివచనము
 లను విని రాఘవుం♦డును నువుంఖములయి తనరుబాణాళు ల♦తనిపయిఁ గడుఁ

తే. బూన్కి మెఱియంగ వైచె; విబుధవిరోధి
 వజ్రసమవేగములగు నా♦బాణనిహతుఁ
 డై రవంతయుఁ గలఁగక ♦ యార్తినిొంద
 కట్టై నిలిచెను రాముఁ డ♦త్యద్భుతపడ. ౧౩౭౬ 2855

క. శరముల వేనిన పూర్వము, వరసాలద్రుమము లేడు ♦ వానరపతియై
 పరఁగెడు వాలియుఁ ద్రైంపఁబడిరో యాబాణములు మఱి క♦డిందితనువులన్.

తే. వజ్రసమవేగమునను బ్ర♦భావిశేష
 మునను జెలఁగియుఁ గుంభక♦ర్ణునితనువును
 గాసిలం జేయఁగాఁ జాల♦కయె యడంగె;
 నమరపతివై రి యంతట ♦ నాశరములు. ౧౩౭౭ 2857

చ. తనువునఁ జొచ్చి కన్నడమిఁ ♦ దాను శరీరముచేత వానినొ
 య్యన జలధారలం గొనెడు ♦ నట్టులుగాఁ ననుపట్టుచున్ జవం
 బునఁ దనయుగ్రవేగమగు ♦ ముద్గరముం గడుఁద్రిప్పి బాణముల్
 తనను బగుల్పకుండఁగను ♦ దప్పెడునట్లు చరించుచుండఁగన్. ౧౩౭౮ 2858

ఆ. ఊతజలిప్తమగుచుఁ ♦ గ్రతుభోజనులబల
 మునకునున్ భయంబుఁ ♦ గనఁగఁజేయు
 నుగ్రజవము గల్గు ♦ నురుముద్గరము దాని
 ద్రిప్పి కపిబలములఁ ♦ దెరలఁజేసె. ౧౩౭౯ 2859

క. ధనువున రాముం డంతట, సునిశితవాయవ్యనాను♦శోభితమగుచున్
 దనరారునస్త్రమును భీ,తిని గొలిపెడుదానిఁగూర్చి ♦ తిగిచి బలమునన్. ౧౩౮౦

చ. దనుజునిపై న వై వ నది ♦ దారుణభంగి సముద్గరంబుగా
 దునిమెను వానిహస్తమును; ♦ దోడనె వాడు మహాత్తరంబుగా
 స్వనముచెలంగ నార్చెఁ గడుఁ ♦ బర్వతకూటమురీతి నొప్పునా
 తనిదగుబాహు వాయుధయు♦తంబుగ రామశరాభిక్పత్తమై. ౧౩౮౧ 2861

క. హరిరాజసేనలోఁ బడి, హరిభటులను మ్రందఁజేసె; ♦ హతశేషులు వా
 నరభటులు భంగమొందియుఁ, గరము విషణ్ణులయి మిగులఁ♦గష్టముదోఁపన్.

తే. చెంతకున్ జేరి యంగముల్ ♦ వింతరీతి
 షడఁకఁగా రామదనుజుల♦బవర మతిభ

యదమునుం జూచి ర;య్యసుఁరాధివుండు

నస్త్రవిచ్చేదితకరుండై ♦ యార్దుఁ డగుచు. ౧౮౬

2863

తే. అపుడు వినికృత్తశిఖరమైఁనట్టి కొండ

వలెనె చూడంగఁబడి రెండఁవకరమునను

దరువు నొకదానిఁ బెటికి సంఁగరమొనర్ప

నడరె రామునిపై కి నఁత్యద్భుతముగ. ౧౮౭

2864

క. కనకవిచిత్రితబాణం,బును నైంద్రాస్త్రవరమంత్రఁమును గూర్చిన దా

నిని గూర్చి సర్పదేహం,బన నొప్పుచు వృక్షసహితఁమై యుద్యతమై. ౧౮౮

క. పెనురీతిగఁ దగుహస్తం,బును రెండవదానిఁ ద్రుంచె; ♦ భూధరమట్టుల్

గనఁదగునాతనిబాహువు, వినికృత్తం బగుచుఁ బడియె ♦ విశ్వంభరపై. ౧౮౯

క. తిరుగుచు నద్ది ధరంబడి, తరుగిరిపాషాణములను ♦ దనుజుల మఱి వా

నరులను జూర్ణమొనర్చెను; గరయుగ్మము దెగినఁ గుంభఁకర్ణుం డంతఁ.

క. ధ్వనిచేయుచుఁ దనపయికిం, జనుదేరం గాంచి యర్థఁచంద్రాకృతులై

నునిశితములైన బాణము,బను రెంటిని దీసికొని విఁలాసము మెఱయఁ.

క. సురవైరి పాదయుగ్మము, ధరఁబడఁగాఁ ద్రుంచెఁ దత్ప్రదంబులు పడున

త్తరుణమున దిగ్విదిక్కులు, ధరములు కంధరము లబ్ధిఁదనుజపురంబుల్.

క. వనచరరాక్షసబలములు, ననూనవిధి మాఱుమ్రోయుఁనట్లు బెడిదమై

ధ్వనిపుట్టె నొకట; వినికృత్తనిజాంఘ్రికరుండు దనుజఁతల్లజఁ డంతఁ. ౧౯౦

క. తనవక్త్రము బడబాముఖ,మును బోలినదాని వికృతఁముగ విప్పి మహా

ధ్వనిచేయుచు ద్యుగతునిఁ జం,ద్రుని రాహువువోలె రాముఁధూర్తుండగుచుఁ.

తే. తునిఁగిపోవఁగ మిగిలిన ♦ తొడలతోడఁ

దలపడియె;నంత వాడిమొనలు చెలంగఁ

గనకమయపుంఖములతోడఁ ♦ గ్రాలుబాణ

ములను నాకుంభకర్ణుని ♦ ముఖము నిండ. ౧౯౨

2872

క. నినిచెను బాణాపూర్ణవ, దనుఁడగుటఁ మాటలాడఁ ♦ దాఁ జాలక కో

యని యార్చి యెంతొ కష్టం,బున మూర్ఛిలె; నంతరాఘఁవుఁడు క్రుద్ధుండై.

సీ. భాస్కరకిరణకఁల్పంబుగా వెలయుచు బ్రహ్మదండమునకుఁ ♦ బ్రశయకాల

యమునకు నీడయి ♦ యరివినాశనచణంబయి చారుపుంఖమై ♦ యనిలవేగ

మయి నిశితంబయి ♦ యలరు నైంద్రశరంబుఁ గైనందె; వజ్రంబుఁకరణి బెడిద

నుయి, స్వర్ణమయమయి ♦ యతిసుందరంబగుపుంఖమ్ముగల్గి దీఁపులవెలుంగు

తే. భానుహతవహులట్లుగాఁ ♦ బ్రజ్వరిలుచు

శక్రవజ్రశనిసమహా ♦ జవముగలిగి

- యున్న యా బాణమును రాముఁ డుగ్రరిపుని
పైఁ బ్రయోగించెఁ దన బాహుఁ బలముకొలఁది. ౧౫౮౪ 2874
- చ. శరమది తత్కరచ్యుతిని డజానుగ నొంది సధూమదీ ప్తిభా
సురదహనాభమై దిశల డశోభిలఁ జేయుచు వజ్రవజ్రమ
ట్లరుదుగ వీర్యవిక్రమము డలాయతరీతిఁ జెలంగుచుండ ని
ర్జరరిపుమీఁది కేగె; నట డశాతశరంబది పోయి యుద్ధతిఁ. ౧౫౮౫ 2875
- క. మును దేవేంద్రుఁడు వృత్రుని, ఘనశిరసును ద్రుంచినట్లు డత్వాధరశృంగం
బనఁ దగి వివృత్తదంష్ట్రులఁ, గననయి కనుఁగొనఁగఁ దగనిఁకరణి వికృతమై.
- క. చలచారుకుండలంబయి, విలసిలుతచ్చీర్ష ము నట డవేగమ త్రుంచెఁ;
ఖలదానవశీర్ష ము కుం,డలయుగళాన్వీతము త్రిదశఁనాథశరముచేఁ. ౧౫౮౬ 2876
- *తే. కడఁగి ఛేదింపఁగాఁబడి డకడుజవమున
నభ్రగతమయి రాతిరిఁయందుఁ దోఁచి
యావునర్వసుతారలఁయంతరమున
నున్న చంద్రునిభంగిగ డనొప్పెఁ గాంతి. ౧౫౮౭ 2878
- సీ. రామప్రయుక్తశఁరప్రఖండితమయి పర్వతాభంబయి డపరఁగుకుంభ
కర్ణునిశీర్ష ము డత్కాన్థలిపైఁబడఁ దత్పాతమునఁ బురఁదావీరములును
జర్యాగృహంబు లుఁచ్చతరంబుగాఁ దగుప్రాకారమునుధరఁబడియె; మఱియు
నాకుంభకర్ణుదేహం బిలఁ బడుచుండ దానిచుట్టును నిల్చి డమానసముల
- ఆ. భయము తోఁపఁ బరుగుఁవాఱుచు నున్నట్టి, పెక్కుకోట్లకవులుఁనుక్కడంగి;
రంతఁ దుహినశిఖరి డయట్లు గన్నడుదను, జునిశరీర మంబుఁధిని వడిఁ బడి.
- క. పెనుచేఁపల మించుమొ, సల్లను భూరిభుజంగవితతుఁలను జూర్ణముగా
నొనరించుచు నిలఁ జొచ్చెను; ఘనబలుఁడై విప్రదేవఁగణశత్రువునై. ౧౫౮౮ 2880
- తే. దుర్జయుండయి తగినయాఁధూర్తదనుజఁ
డని హతుండయి కూలిన డనవనిగిరులు
చంచలించెను దేవతల్ డసంతసముల
నార్చి, రంతట దేవమఁహర్షి గణము. ౧౫౮౯ 2881
- క. ఉరగులు సురభూతంబులు, గరుడులు గుహ్యకులు యక్షఁగంధర్వులు నం
బరముననిల్చి రఘుక్షీతి, వరముఖ్యుని విక్రమమును డబహుభంగులుగాఁ.
- క. వినుతించిరి ముదమందిరి, దనుజేశ్వరుబంధువులగు డదానవులు తలం
పను ధీరులయ్య నాతం, డనిఁ బడుటకు మిగుల వగల డనంది మనములఁ.
- క. సురవీడితులగుననురులు, ముర్ఖవై రిం గాంచి యార్తి డబూనినకరణిఁ

* కుంభకర్ణ శిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్, ఆదిత్యైఽభ్యుదితే రాత్రామధ్యస్థ
ఇవ చంద్రమాః-అనిమా.

2 'య' యనునక్షరము గాయత్ర్యస్థాదకాక్షరము. ఇచట “కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవో మహాత్మనా, రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్” అనుమూలమున “రాక్షసేంద్రాయ” యనుచోల్ల నవఁగా నిరుపదిన్నాల్లవయక్షరమగు యకారము గాయత్రియని గోవిందరాజులు భిన్నాభిప్రాయమును వ్రాసిరి.

గరము వికారదర్శనముఁగాఁ దగునర్థశరీర మాభయం

కరజలరాశిలోనఁ బడఁగాఁ బయిభాగము లంకద్వారమున్. ౫

2892

ఆ. అడ్డగింప నిట్టు ♦ లారాము తేజంబు, చే నడంగిపోయెఁ ♦ జిత్రరీతి;

ననిన భీమబలముఁనను బొంగుకుంభక,ర్ణుండు తెగినవార్త ♦ శ్రుతులఁబడఁగ.

క. ఉరుశోకంబునఁ గుందుచు, ధరణింబడె మూర్ఛ మునిఁగి ♦ తండ్రి సహజుఁడీ
కరణిం బడుటను ద్రిశిరుఁడు, నరదేవాంతకులు దితిజఁనాథులు మఱియున్.

క. అతికాయుండును శోకార్దితులై యేడ్చిరి; మహిపఁతిప్రభుఁ డగుచున్
హితమే యొరులకుఁ జేసెడు, కృతపుణ్యుఁడు రాఘవుండు ♦ కేవలశక్తిన్.

క. సోదరునిఁ జంపు పెఱిఁగి మహాదరుఁ డాతనికిఁ బ్రియసఁహోదరుఁ డరిరా
టూసిననుఁడు మహాపార్శ్వుఁడు, మేదినిఁ బడి యేడ్చిరిమదిఁమించెడువగలన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట వ్యథన్ స్మృతిలేకయె యుండి యెట్టులో
గని స్మృతిఁ గుంభకర్ణమృతి ♦ కాఠియపెట్టఁగ దీనుఁడౌచు నే
డ్చెను; రిపుగర్వసంహరణఁజృంభితవిక్రమ! హాసహోదరా!

ఘనబల! దైవయత్నమున ♦ గాదిలియన్నను నన్ను నీక్షితిన్. ౯౫

2897

తే. విడిచి యమలోకమునకు నిర్వృతిని గోరి

పోయితివె?; భూరిబలుఁడవై ♦ పొందునీవు

నాకు నాబంధువులకు మనంబులందు

శల్యమట్టులు వీడింపఁ ♦ జాలు వగను. ౧౦౫

2898

క. వెలికిం ద్రోయకయే రిపు, బలములఁ దపియింపఁజేసి ♦ వదలి యిట ననున్
బలశాలీ! పోయెదవే?; యిల నే దేనిని సమాశ్రయించి యనిమొనన్.

క. నురలకు ననురులకును నె, త్తరుణమునందై న నాహృదయమున భీతిం
జొరనీకుందునొ కుడిభుజ, మురుతర మది క్రిందఁబడియె ♦ నొక్కవిధిగతిన్.

తే. ఇంక నేలేనివాఁడ నయితి బ్రదికియు;

దేవదానవగర్వంబుఁ ♦ బోవఁజేసి

మఱియుఁ గాలాగ్నిరుద్రుని ♦ మాడ్కినున్న

యమ్యహావీరుఁ డీసంగఁరాంగణమున. ౧౨౫

2901

క. *మనుజేశుఁడై న యారా,మునిచే నెటు నిహతుఁడయ్యె? ♦ మునుపే ఘనబా
హునకున్ బవినిష్పేషం,బు నొకప్పుడు శ్రమను సుంతఁపుట్టింపంగన్. ౧౩౫

తే. శక్తిచాలకయుండెనో ♦ సాధువర్య!

యట్టి నీవెట్లు రాముసాఁయకము లార్తిఁ

గనఁగఁ జేయఁగ క్షితిఁబడి ♦ గాఢనిద్ర

నందుచున్నావు? చెప్పుమా ♦ యనుజ నాకు. ౧౪

2903

* యస్య తే వజ్రనిష్పేషో నకుర్యా ద్వ్యసనం సదా-అనిమా.

- క. సురగణము లివిగొ మఱానివి, సరములతోఁ గూడి దివిని ♦ సంగరమృతునిన్
సురవైరి నిన్నుఁ గని హర్ష రతిన్ ధ్వని సేయువాడు ♦ రాముఁ బొగడుచున్.
- క. వనచరులు ప్రహర్షంబులఁ, గని యవసర మిట్టు లిపుడె ♦ కడఁగి చొరఁగరా
ని నగరవిలసద్దావరము, లను నెల్లెడ నెక్కుదురు విలాసము మీఱన్. ౧౬
- సీ. ఇది నిశ్చయమ్ము ను; ♦ మ్మిఁక రాజ్యమేల నా కీసీతతోడ నేనెమి చేయఁ
గలను? దమ్ముఁడు కుంభకర్ణుండు లేకున్న బ్రదుకుపై నానక్తియొదవదెవుడు
నాతమ్ము ననిఁజంపిఁన రఘుకాంతుని రాము వధియింపనేని నాబ్రదుకిది యిట
శ్రేయమే గాదు నేజీవించి యుండుటకంటె మృతిం దగఁ ♦ గనుట మేలు
- తే. తమ్ముఁ డెచటికేఁ బోయెనో ♦ తప్ప కిపుడె
యచటికేఁ బోయెదను మత్సహజాని విడిచి
క్షణమెయైనను జీవించి ♦ క్షమ నిలువఁగ
నుత్సహింపను; దేవత ♦ లొక్కరీతి. ౧౭
- క. మును తమకపకారము చేసిన నన్నుం జూచి యిపుడు ♦ సేయుదు రెలమిం
గని యపహాసము; సహజా! యనిఁ దెగితివె యింక నేను ♦ నమరేశ్వరునిన్.
- క. కలనున నెట్లు జయింపం, గలను? మహాత్ముండు మఱానికల్పుం డగుచుం
బాలుపొందువిభీషణుఁ, డిమ్ముల నాకున్ మేలుగోరి ♦ మును పాదృతితోన్.
- ఆ. చెప్పినట్టివల్కు ♦ చెందె సత్యమ్ముగా, నన్ను నిపుడు; దాని ♦ మున్ను నేను
సంగ్రహింపనైతి ♦ సాంద్రమై యజ్ఞాన, మావరించియుంట ♦ సరయక మది.
- క. అనిఁ గుంభకర్ణునకు మఱియును నట్లే ప్రహస్తునకు మహాత్పాతముగాఁ
గను గల్గె మృతి తదాదిగ, ననుజొక్తి గలంగుచున్న ♦ యది నామనసున్.
- క. సిరివెలయ ధార్తికుండై, పరఁగువిభీషణుని నేను ♦ బట్టినపూన్కిన్
బురివెడలించితి నయ్యది, పరిపక్వంబగుచు నాకుఁ ♦ బాపఫలముగన్. ౨౨
- ఆ. సంభవించినదియె ♦ సాంద్రశోకప్రద, మగుచు ననుచు నేడ్చె; ♦ నమరనాథు
వైరి కుంభకర్ణుఁ ♦ డారఘూత్తముచేత, ననినిఁ దెగుట యెఱిఁగియాత్మఁగుంది.
- క. పలుభంగుల నాతనికై, పలవించుచు వగల నోర్వ ♦ భారమగుట, మి
క్కిలి యార్తి సోలి యొయ్యన, నిలఁబడియెన్ గుంభకర్ణుఁ ♦ డిటు చనె ననుచున్.

అటువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౮ - వ సర్గము.

- అతి మహాదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంత, కాతికాయ, త్రిశిరుల యుద్ధము అతిఁ
క. దురితాత్ముఁడు రావణుఁ, డీ, కరణిన్ శోకమునఁ గుంది ♦ కడు నేడ్వంగఁ
గరుణం ద్రిశిరుం డిట్లనియె; రావణా! లోకపాల! ♦ యీబవరమునన్. ౧
- క. *మాతాతమధ్యముఁడు విఖ్యాతపరాక్రముఁడు పొగడఁగా నర్జునఁడె నూ

- యీతరుణమున ననిం బడె, ధాతృగతిన్ సుజను లెట్టి ♦ తరుణమునందున్
క. విలపింపరు మీవలె; నో, యిలాధిపా! ముజ్జగముల ♦ కీవాక్కడ వి
మ్ములఁ జాలుదు విదినిజమాఁ, దలపోయక యట్టి నీవు ♦ తగనివిధమునన్. ౨౪
- తే. ప్రాకృతునిరీతి శోకంబు ♦ పాలఁబడితి, వేల?; నినుఁగూర్చి యాయజుఁడిచ్చినట్టి
శక్తియును, గవచంబును ♦ జాపబాణ, ములునహస్తఖరంబులఁ ♦ జెలఁగురథము.
- క. కలవా; న్యందనవర్యము, జలదస్తనితంబురీతి ♦ శబ్దించుఁగదా
గలవిన్నియు నివిలేకయె, కలనున నొక్కవుడు త్రిదశకర్బురగణమున్. ౨౫
- క. అనితరసాధ్యపరాక్రమ, మున నాయుధమైన లేక ♦ మునుకొని విదళిం
చినవాఁడవు గద నీవిపు, డనూనదివ్యాస్త్రయుతుఁడవై రాఘవునిన్. ౨౬
- క. అనిఁ జెండివై వ నేర్తువు; దనుజేంద్రా! సార్వభౌమ! ♦ తమినుండుమ నీ
వు నగరముననే యుద్ధంబున కేగెదఁ దాక్ష్యుఁ డహిసఁమూహముఁ బోలెన్
- క. నీవై రులఁ బోకార్చెద; దేవేంద్రుఁడు శంబరుఁడను ♦ దితిపునిఁ బోలెన్
గోవిందుఁడు సింహికనుతుఁడై వఱిలెడునరకుఁబోలె ♦ నాహవభూమిన్. ౨౭
- క. రామునిఁ బడవై చెదను, ద్వామబలం బొప్పు; ననిన ♦ దనుజేంద్రుండా
భీమబలుండగు త్రిశిరుం, షామాడ్కిం బల్కు విని మహాహర్షమునన్. ౨౮
- తే. కాలచోదితుఁ డగుట రాఘవుని గెల్వఁ
దరముగాదని తెలియక ♦ తన్నుమరల
జనన మందినవానిగాఁగను దలఁచుకొ
నియెను; ద్రిశిరుండు పల్కవిని కడుఁబూన్కి. ౨
- క. దనుజేంద్రకుమారులు వ, జ్ఞినిబోలినవిక్రమములఁ ♦ జెలఁగుచు ధైర్యం
బుననొప్పు దనుజవర్యులు, మనమున నుత్సాహ మలర ♦ మహితవిభూతిన్. ౨౯
- తే. అనికీఁ బోవంగ నేను నేననుచు నార్చు
చును నరాంతకుఁ డతికాయుఁ ♦ డనుపమాన
కాంతియుక్తుఁడు మఱియు దేవాంతకుండు
తండ్రి కుత్సవ మలరంగఁ ♦ దరలిరంత. ౩౦
- వారంతరిక్షమునఁ జను, వారలు మాయలను మించు ♦ వారు ద్రిదశులం
బోరున గర్వమడంగం, గారయమునఁ జేయువారు ♦ కడుదుర్జయులున్. ౩౧
- బలనంపన్నులు విస్తృత, లలితయశఃకీర్తియుతు లిలాస్థలిని నురా
వళిగంధర్వులు సర్పంబులు కిన్నరు లెత్తివచ్చి ♦ పోరినయెడలన్. ౩౨
- తే. అషజయము వీర లొందినయట్లు విన్న
యదియె లేదందఱును మహాహవవిశార
దులును విద్యాధికులు శాస్త్రముల నెఱింగి
నట్టి ప్రోడలు వరముల ♦ నలరువారు. ౩౩

౨923

౨925

౨927

౨928

చ. సురరిపునాథుఁ డత్తటిని ♦ నూర్యసమప్రభలొప్పఁగారిపూ
త్కరబలమర్దనంబున ని♦కామము శక్తిజేలంగు పుత్రకుల్
నిరతిని జట్టుగొల్పఁగను ♦ నిర్భరశక్తి బలాశగర్వమున్
నిరతముఁ జెండు దేవతలు ♦ నెమ్మినిగూడఁగ నున్న దేవతా
వరువలె భాసిలెన్; మఱియు ♦ వారల నాతఁడు కౌఁగిలించుచున్. ౧౪౫

తే. భూవణంబులఁ గై సేసి♦పాలుపుమీఱు, నాశీషంబుల నలరించి♦యనికీ బంపె;
రావణుండంతఁ దనయుల ♦ రక్షణార్థ, మనుజులై యుద్ధదుర్మదు♦లై చెలంగి.

తే. తనకు నీడయి తగుమహో♦దరుని నట్లై
యమృహోపార్శ్వస్థినిం బంపె; ♦ నతులకాయు
లయిన యారాక్షసులును మ♦హామతియగు
సన్నయయి రిపురావణుం♦డయి తనర్చి. ౧౪౬

2981

క. ఘనుడగు రావణునకు వం,దన మిడి వలగొనుచుఁ జనిరి ♦ దారనిసేయం
గను, గురుబలులౌ దై త్యే, శునిసుతు లాఱుగురు కాంతి♦శోభితులగుచున్.

సీ. ఆయుధంబుల సంప్ర♦హారంబులను మాన్పునాహరిద్రాద్వయ, ♦ మమలచంద
నము, జటామాంసి, కో♦ష్ఠము నశ్వగంధియు, సంపెఁగ రాతిపు♦ష్పము లవంగ
పత్రము, ముస్త, యీ♦పదియోషధులను జక్కనిచందనమ్మును ♦ గమ్రరీతిఁ
గాఁ బూసికొని యుద్ధ♦కాంక్షచే వెడలిరి త్రిశిరోనరాంతకుల్ ♦ తెంపుగల్గు

తే. నట్టి యతికాయుఁ డట్టై దే♦వాంతకుఁడు మ
హోదరుండు మహాపార్శ్వః ♦ డుగ్రశౌర్య
మడర; నంతమహోదరుఁ ♦ డసితమేఘ
సదృశ మైరావతకులసం♦జనితము నయి. ౨౦

1933

క. తనరునుదర్శననాగం,బును నారోహించె; నతఁడు ♦ భూరిలసత్సా
ధనములు నమ్ములపొదలును, ఘన తేజము నలర వెలయ ♦ గజవర్యముపై. ౨౧

*క. ఆరోహించి వెలింగెను, సారసనఖుఁ డస్తైశైల♦సమధిగతుండౌ
తీరునఁ; ద్రిశిరుఁడు రావణు, కూరిమిపుత్రుండు మిగులఁ ♦ గోరికమీఱన్. ౨౨

తే. ఉత్తమాశ్వసమన్విత ♦ మురుతరాయు
ధాన్వితమునగు చక్కని♦యరద మెక్కి
నాయుధంబుల కాంతులు ♦ హరితరము
గాఁ బ్రకాశింప నిస్వన♦కలితరథము. ౨౨౫

2986

తే. ఎక్కి చాపంబుఁ దాల్చిన ♦ యక్కఱోర
దనుజుఁ డప్పుడు విద్యుద్వి♦తతులు నుల్క

గములు నింద్రచాపంబులు † గలిగి కొండ

శిఖరగతమేఘమును బోలి † చెన్నమీతె. ౨౩౪

2937

క. వరరథమందున నాతఁడు, శిరముల మూఁడింటియందుఁ † జెలఁగు మకుటముల్
గరమరుదుగ మూఁడొప్పశి, ఖరములు కనకాంచితములు † గా మూఁడలరన్.

తే. అద్రిరాజం బనందగు † నట్టి తుహిన

శైలమట్లు ప్రకాశించె; † సాంద్రతేజ

మున వెలుంగుచు విలుకాండ్ర † మూఁకలోన

మేటియగు నతికాయుండు † మించువేడ్క. ౨౩౫

2939

క. తనతండ్రి రావణుఁడు నె, మ్మనమునఁ బొంగంగ మిగుల † మంచియరద మె
క్కెను నది చక్రాక్షంబులఁ, గనమిన్నఁ గనొప్పినొగయుఁ † గడుదృఢమగుచున్.

తే. దార్వధన్ధంబు చక్కఁగాఁ † దనరఁ దూణ

ములును బాణాసనంబులు † వెలయఁ బ్రాస

పరిఘములు కత్తులును నిండ † భాసిలంగ

నంత నతికాయుఁ డాత్మలో † నలరువేడ్క. ౨౩౬

2941

క. కనకాంచితమై చిత్రం, బునునగుమకుటంబు మించు † భూషణములు చ
క్కనికాంతివెలయఁ గాంతుల, దనరెడు మేరువన వెలిఁగె; † దారుణబలుఁడై.

చ. దనుజలలామపుత్రకుఁడు † దన్యుకులాంతకుఁడై నురాళితో

డను దగునింద్రుఁబోలుచుఁ గడంగిన రాక్షసులెల్లఁ గొల్వమిం

చెను; నపుడానరాంతకుఁడు † జిహ్వుహయంబును బోలి న్వర్ణకాం

తనిఖిలభూషణాళిఁ దగి † తద్దయు దీర్ఘశరీర మొప్పఁగన్. ౨౩౭

2943

సీ. శ్వేతవర్ణంబునఁ † జెలఁగి మనోవేగమునఁ బొల్చుహయమునె † క్కెనతఁడుల్క

వంటి ప్రాసముఁగొని † భాసురశక్తిఁ జేఁగొని తేజమున వెలిం † గిన కుమారుఁ

డామయూరము నెక్కి † నట్టివిధంబునఁ జెలఁగె; దేవాంతకుఁ † డలఘువజ్ర

భూషితపరిఘంబుఁ † బూని మందరగిరిదాల్చిన యావిష్టు † తనువుఁ బోలి

తే. వెలసె; నంత మహాపార్శ్వఁ † డలఘుతరము

గాఁ గనంబడు గదఁతాల్చి † కదనమందుఁ

గరమునన్ గదఁ దాల్చు యక్షవిభురీతిఁ

దాఁ బ్రకాశించె నతులమా † దర్పమొప్ప. ౩౨౪

2944

క. నుర లప్రతిమభటాళిం, బరివృత్తులై దివమునుండి † బయలువెడల న

ట్లురుబలయుతదనుజులు దుర్భరబలభటయుక్తులగుచు † రయము మెరియఁగన్.

ఆ. పురమునుండి వెడలి † పోయిరి కదనమ్ము, చేయువేడ్క, బలవి † జృంభితులగు

దనుజులొక్కకొండ † టనుమోదముననమ, స్తాయుధములఁ దాల్చి † హస్తగణము.

తే. హయములను మేఘనిస్వన ♦ మట్లు మొరయు

నరదముల నెక్కి వారల ♦ ననుసరించి

చనిరి; బలశాలురై నూర్య ♦ నమరుచులయి

సత్కిరీటములఁ దగురా ♦ తనతనయులు. 3౫

2947

క. నిరుపమకాంతిం దగి యం, బరమునఁ దేజరిలు ఫేట ♦ వారమువలెఁ బొ

ల్చిరి; వారియాయుధంబుల, వరుసలు శారదఘనాళి ♦ వలె సితరుచులన్. 3౬

ఆ. అంచపిండునాఁగ ♦ నలరా రె; వీరులా, దనుజవరులు శత్రు ♦ తతిని గెలువ

వలయు లేక మనము ♦ వారిచేమృతి నైనఁ, గాంచవలయున నెడు ♦ కాంక్షలొప్ప.

క. చని రని నిట్టులు చేయం, గను బూనుచు నంత వీర ♦ కర్బురులు మదం

బున మించి యని నొనర్పం, గ నెంచి యుండుటను దారు ♦ గదలుచుఁ బేర్చిన్.

తే. సింహనాదములను మించి ♦ చేసి యార్చి

శరములను వైచి యా శర ♦ సమితి మరలఁ

బట్టుకొని రప్పు డవ్వారి ♦ పటురవముల

నప్పలింతలఁ జలియించె ♦ నవనియెల్ల. 3౭

2951

క. వారల సింహస్వనములఁ, దారాపథ మట్టె పగిలి ♦ ధరఁబడునట్టె

ప్రారంభంబునఁ గన్నడె; నారాక్షసు లతిబలాఘ్య ♦ లంత ముదమునన్. ౪౦

చ. చని యటఁ బ్రస్తరంబుల విశాలతరువ్రజమున్ ధరించి చ

య్యన ననిసేయ నిల్చిన మహాకపులం గని; రంతవానరుల్

ఘనబలులై గజాశ్వవర ♦ కాండముతోఁ గుమిగూడి న్యందనా

ఘనిబిడకింకిణీశతని ♦ కామవరంబుల మ్రోగుచుం గడున్. ౪౧

2958

చ. కరముల గొప్పయాయుధని ♦ కాయముఁ దాలిచి మండునగ్నినాఁ

బతఁగుచు దీప్తసూర్యువలె ♦ భాసిలురాక్షసు లెల్ల నొప్పఁగాఁ

గరము వినీలమౌ జలద ♦ కాండమురీతిగఁ గూడివచ్చునా

సురులను వారిపై న్యమును ♦ జూచిరి; భూరిబలాఘ్యతా కవుల్. ౪౨ 2951

క. చనుదెంచుచున్న యాబల,మును గని తమభూరివీర్య ♦ మును జూపఁగఁ జ

క్కనితటి చిక్కె నటంచును, బెనుగొండలఁ దాల్చియార్చి ♦ పృథురావములన్.

క. దనుజులఁ గని తారోర్వం, గను జాలక యార్చుచుండఁ ♦ గాఁ; బృథుబలులై

కన భీమరూపులగు నా, దనుజులవ్యూహంబు కపివ ♦ తంసార్భటులన్. 2956

క. విని వారిహర్షమును నో,ర్వను జాలక యతిభయంక ♦ రమ్ముగ నార్వన్

వనచరయూధపులును భీ,తిని గొల్పెడు దనుజబలముఁ ♦ దెంపుమెఱయఁగన్.

ఆ. చొచ్చి చేతులందు ♦ తోణీధరంబులు, గ్రాల శిఖరములను ♦ లీలఁ గూడి

యున్నకొండ లట్టు ♦ లొగి నంచరించిరి; మఱియు వానరులట ♦ మహితశక్తి.

క. తరుశీల ణాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి దురము ♦ గావించెడుని

ర్భరశక్తియుతులు గావునఁ, దరువులఁ బెనుబోదెల్లెఁ ♦ దనరెడువానిన్.

క. కొని పరమక్రోధంబున, దనుజుల మార్కొనుచు నభ్రతలమున భూమిన్
గనుపట్టుచు విహరించిరి; దనుజులు వానరులు గలిసి ♦ దారుణభంగిన్. ౪౮

తే. సంగరం బొనరించిరి ♦ సాధ్వసావ

హంబయిన విక్రమంబున ♦ నలరుకవులు

దనుజుల సై న్యప్రయుక్తబాణనికరమున

దారు వారింపఁ బడియు సంతట నిలువక. ౪౯

2961

క. తరువుల శిలలం గొండలఁ, గురియించి రసమముగాఁగఁ ♦ గోతులు దనుజో
త్కరములు సింహధ్వను లం, బరమున నిండంగఁ జేసి ♦ బవరముచేయన్.

క. ఘోరంబయ్యెను రాక్షసు, లారభటిం బైకొనంగ ♦ నవుడు శిలలచే
వారలఁ జూర్ణము చేసిరి, వీరులు వానరులు మఱియు ♦ వీరదనుజులన్. ౫౦

సీ. కవచముల్ దొడిగి రత్నవరాభరణములఁ దాలించి రథములఁ ♦ దమిచెలంగ
నెక్కినవారిని ♦ నేనుంగులన్ మఱి గుఱ్ఱంబులను నెక్కి ♦ కోర్కెయుద్ధ
మొనరింపఁబూనిన ♦ యుగ్రులఁ గనుఁగొని కవులట్టె యెగిరి భీకరముగాఁగఁ
జంపిరి; మేటిరాక్షసులు పర్వతశృంగములు తమమేనుల ♦ వెలసియుండ

తే. ముష్టితాడనముల నేత్రములు వెలుపలి

కుబ్జియుండంగఁ దిరుగుచు ♦ నుర్వినిఁ బడి

యఱచి; రంతట రాక్షసు ♦ లతినిశాత

బాణములువై చి చంపి రాష్ట్రవగవరుల. ౫౩

2964

క. దనుజులు కొండలు శూలములను ముద్గరములను గత్తులను శక్తిస్త్రా
సనిచయముల వధియించిరి; వనచరులును దానవులను ♦ బవరమునందున్.

తే. ఒకరి నొక్కరునొంచెడు ♦ నూహ లొప్ప

వైరిశోణితద్ధిగ్ధాంగులై రయమున

నవనిఁ బడఁ గూల్చి రొకముహూర్తాంతమున నె

యారణక్షితి యెల్ల ఘోరాకృతిఁ దగి. ౫౪

2966

క. హరిదనుజు లొకరిపై నొ, క్కరువై చిన పర్వతముల ♦ ఖడ్గవితతులన్
బరివృతమై రక్తనదీ, పరికీర్ణయయయ్యె; సంతఁ ♦ బ్లవగభటు లొగిన్. ౫౫

చ. అని నవుడంతటఁ గిరిసమాకృతులై పగవారిఁ జెందుచున్

ఘనసమరాభిమానమునఁ ♦ గ్రాలుచునుండిన దానవాళివౌ

తనువులు నిండియుండె; గపితల్లజు లప్పుడు బాహుసంగరం

బున దనుజులి నెత్తుకొని ♦ భూమిఁ బడంగను వీచి వైచుచున్. ౫౬

2968

క. వారల శూలాయుధముల, ఘోరంబుగఁ ద్రుంచియు నిలఁగూలం దన్నం

- గారాక్షసులును మరలుచుఁ, బోరం బూని రొగి హస్తములఁ బాదములఁ.
- క. కనువారికి నచ్చెరువుగ, దనుజులు నీరీతిఁ బోరి ♦ తద్వానరులఁ
వనచరులతోనె కొట్టఁగ, వనచరులను రాక్షసులను ♦ బట్టి బలిమిమై. ౫౮
- క. దనుజులచేతనె చంపం, గను దొడఁగిరి; రాక్షసులును ♦ గవు లేపునవై
చిన శిలలఁ బట్టుకొని య, వ్వనచరులం గూల్చి రంత ♦ వానరులు వడిఁ.
- చ. దనుజులచేతియాయుధవి♦తానము బల్కిని లాగికొంచు వా
రినె పడఁగొట్టి; రిట్లలఘు♦రీతుల దానవవానరుల్ రణం
బున నితరేతరంబు గురు♦భూధరశూలశరాళి వైచుచుఁ
దనుజులఁ జించుచుం దమి ని♦తాంతహరిధ్వను లొప్పఁ జేయుచుఁ. ౬౦౪
- క. చెలరేఁగుచుండి; రంతటఁ, గలనున గాక్షసులు కవుల ♦ కరతలఘాతం
బుల భిన్నకవచులై తరువులనుండి పయస్సువోలె ♦ భూరితరముగఁ. ౬౦
- క. తనువులనుండి యస్మగ్వాహిని వెడలఁగ నొప్పి; రంత ♦ నేనుఁగుచే హ
స్తిని గుఱ్ఱముచే గుఱ్ఱం, బును రథమును రథముచేతఁ ♦ బూన్కిఁ గపివరుల్.
- క. అనిఁ గొట్టిరి; మఱియు మహా, వనచరు లందఱును హర్ష ♦ పర్ధితు లగుచుఁ
గినుక మనశ్శిలలం గొని,యును బహుశౌఖా త్తములగు ♦ నుర్వీజములఁ.
- క. కరములఁ బట్టియు దనుజో,త్కరముల వధియించి; రపుడు ♦ క్రవ్యాదకపీ
శ్వరులకును జెల్లె నతిభీ,కరనంగర; మంతఁ గ్రుధను ♦ గర్భరవరులుఁ. ౬౦౮
- సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరుబాణంబుల బల్లమ్ములను, తుర♦ప్రముల, నిశిత
శరములఁ గవులపైఁ ♦ బరఁగించుచును వారు వైచిన శిలలను ♦ బాదపముల
ఖండించి; రట్టి సంఘరమున నాల్గుప్రక్కలఁ బడియుండిన ♦ త్కాధరాగ్ర
ములు చిన్నభూరుహంబులు చచ్చిపడియున్న కపిదనుజులునుంట♦గమనమునకు
- ఆ. ననువుగాక యుండె ♦ నాభూమి; తఱుగని, బలముగలుగునట్టి ♦ వనచరులొగి
గర్వహర్షములను ♦ గ్రాలుచుఁ దోచిన, చేప్టలెల్ల నట్టె ♦ చేయుచుఁ గడు.
- క. ప్రవిదారణ మొంది భయం,బు విడిచి రాక్షసులశస్త్ర♦ములఁ గైకొని వే
డ్క విమతులతోడ యుద్ధం,బు వరుసఁ గావించి; రెంతొ♦పొంగెడుకాంక్షఁ
- తే. అట్లు సంకులనంగర ♦ మగుచునుండఁ
గవులు హర్షంబునఁ రేగఁ ♦ గర్భులు లొగిఁ
గూలుచుండుటయుం జూచి ♦ కుతుక మలర
*మునివరులు దేవతలు నార్చి ♦ రనుపమముగ. ౬౧౨

2979

ఉ. అంత నరాంతకుండు పవనాయతవేగముగల్గు ఘోటకం
బెంతయుఁ బ్రీతి నెక్కి నిశితేష్టదశ క్రిని గై ధరించి యా

- వంతయు భీతిలేక విపులార్జ్వల మొందుర్పువంబురీతిగాఁ
బంతము మీఱఁ జొచ్చెఁ గపివర్యమహాబల మార్ఘటించుచున్. ౬౯ 2980
- క. కనదుగ్రప్రాసంబున, వనచరుల నరాంతకుండు ♦ బలము మెఱయఁ జం
పెను నేడునూర్లమందిని, దననేర్పున మించి చీల్చి ♦ దనుజులు పొగడన్.
- క. బలశాలి యింద్రశత్రుం, డలఘుజవం బొప్ప నొకఁడె ♦ హరిపుంగవసే
నల నొక క్షణమాత్రంబునఁ, గలగుండుపడంగఁ జేసెఁ ♦ గదనంబందున్. 20
- *క. మునివరవిద్యాధరు లా, యనిమొన గుఱ్ఱంబునెక్కి ♦ హరిబలమున స్వే
చ్ఛను విహరించుమహాబలు,ని నరాంతకుఁ గాంచి; రంత ♦ నిర్భరశక్తిన్. 20
- ఆ. అతఁడు పర్వతముల ♦ యట్టికవులఁ గూల్చు,చును జెలంగి పోవ ♦ ననిదనుజుని
మార్గమందుఁ గవుల ♦ మాంసశోణితకర్ద,మమ్మునిండియుండె♦ మఱియునతఁడు.
- క. వనచరులు పరాక్రమమును, గనఁబఱుపఁ దలంచుచుండఁ♦గా వారలమా
ర్కొని యాక్రమించి భేదిం,చెను; మఱియు నరాంతకుండు♦చెందినవేడ్కన్.
- ఆ. ప్రజ్వలించుచున్న ♦ ప్రాసంబుఁ దాలిచి
కాననముల వహ్ని ♦ కాల్చురీతిఁ
గపిబలంబు నపుడు ♦ కాలెప్ప; వానరులు వృ
క్షముల గిరులఁ బెఱుకఁ♦గాఁ దలంప. 2౪
- 2986
- క. వారల నంతటిలోనే, ఘోరప్రాసమునఁ గొట్టి ♦ కూల్చఁ బవలన
ధారాహతిఁ గూలెడు నా,భూరిమహీధ్రముల పోల్కిఁ ♦ బొందిరి ధాత్రిన్.
- చ. బలయుతుఁ డానరాంతకుఁడు ♦ వానరసేనలఁ బిండిసేయుచున్
గలనున వానకాలమున ♦ గాలివలెన్ విహరించి స్వేచ్ఛమై
నలరుచు నెల్లతావులను; ♦ నాఘనవీరుఁడు పోవుచుండినన్
నిలిచియెయున్నఁ బైకెగురు ♦ నేర్పున నుండిన నెల్లకీఱులన్. 2౬
- 2988
- తే. పట్టి వధియించుచుండుటఁ ♦ బరుగిడుటకుఁ
గాని నిలుచుండుటకునై నఁ♦గాని కదలఁ
గాని శక్తులుగారైరి; ♦ కమలసఖుని
కరణి వెలుఁగుచు మృత్యువు♦కరణినిఁ దగి. 2౭
- 2989
- క. పరుషమునగు ప్రాసంబున, హరిసేనలు భిన్నములయి ♦ యవనిం బడియెన్;
హరు లంతఁ బవిహతికి నె,వ్వరునను సాటియగు ప్రాస♦ధారాహతికిన్. 2౮
- క. తాళఁగఁ జాలకయే యా,భీలన్వన మడరుచుండ ♦ భీతి నఱచి; ర
య్యాలమునఁ బ్రాసహతిచే, గూలెడు కపిరూపము లొగిఁ♦గుంభినియందున్,
- తే. కులిశహతి శృంగములు వ్రీలఁ ♦ గూలుకొండ
లట్లు కనుపట్టె; గుంభక♦ర్ణాహతులను

మున్న మూర్ఖిల్లి యుండిన ♦ సన్నతబలు

లైన వనచరవీరు లాలోనఁ దెలిసి. ౮౦౪

2992

క. వనచరనాథుని సుగ్రీవునిఁ గొల్పుచునుండి; రంతఁ ♦ బూఘునినుతుఁ డ
య్యని నాల్గుతట్లు చూచుచుఁ, గనియె నరాంతకుని భీతిఁ ♦ గని వెతదోఁపన్.

క. పరుగెత్తుచున్న వానర, వరులను నుదవృత్తి; నట్లు ♦ వాతెడుబలముం
బరికించి హయముమీఁదం, గర మారోహించి ప్రాస ♦ కలితకరుండై. ౮౨౪

క. అరుదెంచునరాంతకుఁ గని, యురు తేజుండగుచు నొప్పు ♦ నుగ్రకరసుతుం
డరసి శచీనాథునివలె, బరాక్రమమునం జెలంగు ♦ వాలితనూజన్. ౮౩౪

క. కని యిట్లు పలికె; నీవును, జని యల్ల దె గుట్టమెక్కి ♦ సకలహరిబలం
బును తోభమందఁజేసెడు, దనుజుని నవ్వీరుఁ జంపు ♦ తత్క్షణమ యనన్.

చ. తనవిభుఁ డిట్లుపల్క విని ♦ తా ఘనసంతతినుండి భానుఁ డొ
య్యన వెలికేగుదెంచునటు ♦ లంగదుఁ డంబుదవారమట్లు చి
క్కనిదగుసేననుండి దుము ♦ కన్ గనుపట్టెను జిత్రరీతిఁగా;

వనచరవీరుఁ డంగదుఁడు ♦ వర్ధిలు దట్టపుఁగొండచాటునన్. ౮౬౪

2997

క. కనకాంగదభూషితుండై, తనరారుట గైరికాది ♦ ధాతుయుతమహా
ద్రినిఁ బోలి వెలిఁగె;నింద్రుని, మనుమండగు నంగదుండు ♦ మహితరుచులచేన్.

క. వెలయుచు గురు తేజంబునఁ, బొలిచి నిరాయుధుఁడు నగుచుఁ ♦ బూనిక నఖదం
ప్త్రలె యాయుధములుగాఁ గొని, పలికె నరాంతకుని కెదురు ♦ పడి నిర్భీతిన్.

చ. నిలునిలు వీర లల్పు లిటు ♦ నీవొనరించెదవేమి? వీరితోఁ
గులిశము రీతిఁ దాకి రుచి ♦ గుంభితమై తగు నీదుప్రాస మి
మ్ముల నిదె నాదువక్షమున ♦ ముందుగ వైపుము నాఁగ నంగదో
క్తులవిని యానరాంతకుఁడు ♦ తోడనె శ్రోధరనంబు పొంగఁగన్. ౮౯౪ 3000

తే. పండ్లఁ బెదవిని గొలుకుచు ♦ ఫణివిధమునఁ
జాలనిట్టూర్పులను బుచ్చె; ♦ సాంద్రకోప
మున నరాంతకుఁ డావాలి ♦ తనయుమీఁది
కిట్టు లడరి జ్వలించుచు ♦ నెనఁగుదాని. ౯౦

3001

నీ. ప్రాసంబుఁ ద్రిప్పుచుఁ ♦ బటువేగమున వైచె; వజ్రసమానమై ♦ వఱలుచున్న
యంగదువక్షస్సు ♦ నయ్యది స్పృశియించి భగ్నమై నేలపైఁ ♦ బడియె; నంత
వాలికుమారుఁ డవ్వరుసను గరుడని కృత్తాహితనువట్టు ♦ లిలనుబడిన
యాప్రాసమునుగాంచి ♦ యటచేతినె త్తి యాతనియశ్వమస్తక ♦ తలముమీఁద

తే. జటచె; నాచేతిదెబ్బకు ♦ శైలసదృశ,మా నరాంతకు ఘోటక ♦ మంతభిన్న
శీర్షమై గ్రుడ్డుపెటలంగ ♦ జిహ్వవెలికి, జాటఁగా *మగ్నతాలువై ♦ ఊమనుగూలె.

చ. తనహాయ మిట్లు చచ్చి యిలఁ ♦ దత్త ణమే పడఁ గాంచి క్రోధియై
దనుజవరుండు ముష్టిఁగొని ♦ దారుణరీతిని వాలినూను నె
త్తినఁ బొడువంగ; నంగదుఁడు ♦ తీవ్రతరంబగు ముష్టిఘాతమొ
య్యనఁ దలవ్రక్కలింపఁగ మహాత్మరమై రుధిరంబు వేడిగాఁ
దనతలనుండి కాఱఁగఁ గ్రుధం బలుమాఱును మండి యంతలోఁ. ౯౫

తే. వశము గామి వినంజ్ఞుడై ♦ బలముగల్గు
వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వానిబలముఁ
దలఁచి యాశ్చర్య మొందె; నితాంతబలుఁడు
వాల్మీకియపుత్రుఁ డంగదుం ♦ డాలమందు. ౯౬

3004

చ. కులిశనమాన వేగమును ♦ క్రోధిధరప్ర తిమానశక్తియుం
గలిగిన ముష్టినిం గొనుచుఁ ♦ గ్రమ్మట నాతనివక్షమందు ని
మ్మలఁ బొడువంగఁ; చా నసురముఖ్యుఁడు వక్షము పిండియకాట ను
జ్వలమగు జ్వాలరీతిఁ బయిఁ ♦ బర్వెడు నెత్తురుధారలం గడున్. ౯౭ 3005

తే. తనువు తడియంగ వజ్రాయుధప్రహార
మున నిలంబడు పర్వతమువలెఁ గూలె
నిట్లు వీరోత్తముఁడు దనుజేశ్వర డనిని
వాలితనయునిచేఁ జచ్చి ♦ వసుధఁ బడఁగ. ౯౮

3006

క. సురపథమున దేవోత్తము, లురుముదమున వానరులు మహోద్యమమున ని
ర్భరశబ్దము గావించిరి, పరులొనరింపంగరాని ♦ ప్రథనమసురతో. ౯౯

చ. ఒనరిచి రాముచి త్తమున ♦ కుత్తమమోదము గూర్పఁజాలు చ
క్కనిదగు విక్రమంబును దగం బవరంబునఁ జూప రాముఁడున్
ఘనతరవీర్యవిక్రమనిఁకామవిభాసురుఁడయ్య నప్పనిం
గనుఁగొని విస్మయంబుగనెఁ ♦ గావున నంగదుఁ డుల్కొనెన్ దమిన్. ౧౦౦

అటువదిలొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౦ - వ సర్గము.

అతి దేవాంతక మహోదర త్రిశిరోమహాపార్శ్వల హనుమన్నీలాదులు పఠించుట. అతి

క. అనిని సరాంతకుఁ డిటుచ,చ్చినఁ గని పౌలస్త్యులగుచుఁ ♦ జెలఁగుదనుజవీ
రనిచయనాథులు త్రిశిరుం, డును దేవాంతకసమాఖ్యుఁడును వగఁ గుందన్.

తే. అమృహోదరుఁ డట్టులె ♦ నెమ్మనమునఁ
గుంది యేడ్చె; మహోదరుఁ ♦ డెందు నెదురు
లేని వీర్యమునం బొల్చుఁగాన మేఘ
సన్నిభంబగు మేటి గజంబు నెక్కి. ౧౦౧

3010

- క. వాలినుతుండయి వీర్యము, చాలంగాఁ గల్గు కీశఁసత్తముపైకిం
దోలెఁ గజమును దోర్బల, శాలియు దేవాంతకుండు ♦ సహజామృతికినై. ౨౪
- క. మనమున శోకము గ్రమ్మం, గను బొక్కుచు భానురపరిఁభుంబును గైఁగై
కొని యంగదుమీఁదికిఁ బో, యెను; వీరుఁడు త్రిశిరుఁ డట్టులే రభసమునన్.
- చ. ఖరకరురీతి భాసిలుచుఁ ♦ గమ్రతనూరుచిఁ బొల్చు ఘోటకో
త్కరమున నొప్పుచున్ వఱలు ♦ కాంచనమా రథమెక్కి యంగదుం
దురమునఁ జంపఁబోయె; వడిఁతోఁ జనుదెంచుచు రాక్షసేంద్రులై
సురవరదర్పహాంతలయి ♦ శోభిలువారలు తన్ను మార్కొనన్. ౪౪ 3013
- క. గురువీటపసంయుతంబగు, తగువాక్కటి వే పెకల్చె; ♦ దగ వీరుండా
హరివరుఁడు దీప్తకులిశము, హరిహాయుఁ డనివై చునట్టు ♦ లార్భటిమెఱయన్.
- క. అతిశయశాఖాయుతమగు, క్షీతిరుహమును వినరివై చె; ♦ జెచ్చెఱ బలిమిన్
దితిజేంద్రునిపై; ద్రిశిరుం, డతులితమయి నల్పమట్టి ♦ యంబకవితతిన్. ౬౪
- క. దేవాంతకుపై వైచిన, యావృక్షము నుగ్గునూచ ♦ మట్టానరింపం
గా వాలితనూజుఁడు గని, తా వాయుపథమ్మునకు నిఁతాంతజవమునన్. ౭
- ఆ. ఎగసె నాకపీంద్రుఁ ♦ డేచినవూన్కిమైఁ
దరుల గిరుల నట్టె ♦ కురిసె వానిఁ
ద్రిశిరుఁ డాగ్రహమునఁ ♦ దీప్తశరంబుల
నడుమఁ ద్రుంచివై చె ♦ గడురయమున. ౮ 3017
- క. పరిఘాగ్రంబున వృక్షోత్కరమున దేవాంతకుండు ♦ తట్టుచునుండన్
శిరముల మూఁడింటింపగు, సురరిపుఁ డంగదునిపై న ♦ సునిశితశరముల్. ౯
- నీ. వైచె మహోదరుం ♦ డేచి క్రుద్ధుండయి గజమును వేగ యంఁగదునిపైకి
నడిపించి వజ్రంబుఁనాఁ దనరారెడు నట్టి తోమరముల ♦ నంగదువృధు
వక్షంబుఁ గని మోఁదె; ♦ ద్వరగల్గునట్టియా దేవాంతకుండు సంఁదీప్తకోపుఁ
డయి యంగదునిమీఁది ♦ కడరి శీఘ్రమ పరిఘంబునఁ గొట్టి వెఁన్మకునుమరలె
- తే. సుప్రతావుండు తీవ్ర తేజుండునై న, వాలితనయుండు దానవవరులు మువ్వ
రొక్కపెట్టునఁ దనవయి ♦ కురవడించి, నను రవంతయు భీతినొందక చెలంగె.
- క. హరివరుఁడు పరమదుర్జయుఁ, దురుతరవేగుండు నగుచు ♦ నొప్పునతఁడు న
త్వరముగఁ బైకెగసి లన, త్కరతలమున ననురుమత్తఁగజము నడంచెన్.
- చ. అనిమొన నాప్రహారమున ♦ నల్లు మహోదరు మత్తహస్తీవా
కను లిల వీడి రాలె నది ♦ గాఢరవంబున నార్చె; నంగదుం
డనుపమవిక్రమం బలర ♦ నాగజదంతము నట్టెలాగి దా
నిని గొని వానిపై కుఱికి ♦ నిశ్చలబుద్ధిని గొట్టె దానిచేన్. ౧౫ 3021

- చ. హరిజరువ్రేటుచేతనె నుఁగారియు వాతవిధూతభూరిభూ
మిరుహమురీతి నంగములు ♦ మించెడువేదన విహ్వలింపఁగా
ధరఁబడి నోటనుండి యతిఁదారుణరీతిని లఘుకట్టి నె
త్తురు వడిఁ గ్రక్కె; నంతఁ గడుఁధూర్తుఁడు బాహుబలుండు శూరుఁడున్.
- ఆ. దనుజవరుఁడు నగుచుఁ ♦ దనరుదేవాంతకుం, డెట్లొ తెప్పిటిల్లి ♦ యేచి ఘోర
పరిఘమట్టె త్రిప్పి ♦ స్థవగేంద్రునిం గొట్టె, దాన వానరేంద్రఁనూనుఁ డిలను.
- క. బోరగిలంబడి తోడనె, ధీరతఁ దెప్పిటిలి లేచెఁ ♦ ద్రిశిరుం డతనిం
దానయమునఁ గని వైచెను, ఘోరశరత్రయము నొసటఁగ్రుచ్చుకొనంగన్.
- చ. వనచరనాథనందనుఁడు ♦ వారక మువ్వుగు మేటిరాక్షసుల్
తను వధియింపఁబూనుటకుఁ ♦ దద్దయు నాగ్రహ మొందె నంత నా
హనుమయు నీలుతోఁగలిసి ♦ యాతనిగావఁగఁ బూని పోయె; నం
త ననిని నీలుఁ డాత్రిశిరు ♦ దారుణమూర్తిని గాంచి యుగ్రుడై. ౨౦ 3025
- క. గిరిశృంగ మొండు వైవఁగ, వరమతి యీదనుజనుతుఁడు ♦ వాడిశరములన్
గిరికూటంబును ద్రుంచె శిఖరమది తద్భిన్నమగుచు ♦ గండోపలముల్. ౨౧
- ఆ. పగిలి విస్ఫులింగఁపటలితో జ్వాలల, తోడ నేలఁ బడియె; ♦ గూడనున్న
తీవ్రబాహుబలుఁడు ♦ దేవాంతకుం డది, గాంచి పరిఘముఁగొని ♦ గాలితనయు.
- క. అనిచేయఁగఁ దలఁపడియెన్; హనుమయుఁ బవనాత్మజన్తుఁడతఁడిటు రాఁగా
గని వాని మీఁది కెగురుచుఁ, దనముష్టిని గులిశమట్లు ♦ తగుదానివెనన్. ౨౩౪
- క. అమరించుకొనుచుఁ దచ్చీర్షమునం దగఁ బొడిచె; నిట్లు ♦ సమధికబలమొ
ప్ప మహితవీర్యము కన్నడ, సమీరతనయుండు గొట్టి ♦ సకలదనుజులున్. ౨౪౪
- తే. వడఁకులాగున సింహనిఁనన్వన మొనరెచ్చె;
నసురవరుడైన రావణు ♦ నాత్మజుండు
ముష్టిఘాతవికీర్ణాత్మఁమూర్ధుఁ డగుచుఁ
బండ్లుఁ గన్నులు వెలుపలఁ ♦ బడఁగ నవుడు. ౨౫౪ 3030
- క. నాలుక వ్రేలాడఁగఁ బ్రాణాళి నెడంబాసి యవనియందుం బడియెం;
జాలబలాఘ్యుఁడు రాక్షస, జాలకముఖ్యుండు దేవశత్రువునగుచున్. ౨౬౪
- క. ఘనుఁడగు దేవాంతకుఁ డా, యని నిహతుం డగుటఁగాంచి ♦ యాత్రిశిరుం డ
త్యనుపమకోపం బడరఁగఁ, దనచెంత మెలంగునీలుఁ ♦ దాఁ గని యంతన్. ౨౭
- ఆ. వక్షముపయి ఘోరభంగిని నిశితాగ్ర, ములగు శరసమూహఁములను గురిసె;
నమ్మహోదరుండు ♦ సతికోపమున మంద, రాద్రి సూర్యుఁ డెక్కుఁనట్లు మరల.
- క. గిరితుల్యమైన నుటియొక, కరినెక్కి రణంబుసేయఁగా వచ్చె; దటి
ద్ధరిహాయచాపయుతాబ్దము, గిరిపై వర్షంబుఁ గురియుక్రియ భూషితుడై.
- క. విలుదాల్చి యమ్మహోదరుఁ, డలనీలుని వక్షమందు ♦ సతితీవ్రశరం

- బుల వర్షముఁ గురియించెను; బలశాలి యతండు బాణవర్షము తనపై. ౨౯
- క. కురియించుచుండఁగా వన,చరబలపతి భిన్నగాత్రజాలుం డగుచున్
దురమున నిట్టటు గదలం, దరంబుగామిం దగం గదలకయెయుండెన్. 30
- క. తెలివొంది యంత నీలుం, డలఘుమహీజాళియుక్తమై తగు గిరి ని
మ్ములఁ బెకలించి మహాజవ, మలరంగా నెగసివచ్చి యగ్గిరితోడన్. 30౪ 3037
- తే. అన్యుహోదరుతలమీఁద యన్యమోదె;
నంత నాతఁ డావ్రేటున యన్యగజము
తోడఁ దానును భగ్నుడై యన్యరపువ్యధ
నంది వజ్రాభిహతి గిరియట్లు ధరణి. 3౦౪ 3038
- క. విగతానుండై కూలెన్; బొగడొందు పితృవృక్ష డిట్లు యపాలిసినఁ ద్రిశిరుం
డుగడుంగ్రుద్ధుండై ధను,వుఁగరంబునఁబూని హనుమఁ బొడఁగనిత్వరతోన్.
- చ. శితశరముల్ నిగుడ్చెన్; గ్రుధఁ జెంది సమీరకుమారుఁ డుగ్రప
ర్వతశిఖరంబు వైచె; బలవంతుఁ డతండును దీప్తబాణసం
తతి నిగుడించి వే తునిమె యదానిని వ్రయ్యలుగాఁగ, వ్యర్థమా
క్షీతిధరకూటముం గనుచుఁ జెచ్చెట రావణునాత్మజన్ముపై. 3౦౪ 3040
- క. తరువృష్టిని గురియించెన్; ద్రిశిరుఁడు ప్రతాపాఘ్నఁ డంత యక్షితిరుహవర్షం
బరుదుగఁ దనపైఁ బడఁగని, సురపథమునయందె దానిచొ ప్పడఁగంగన్.
- తే. వాఁడిబాణంబులను వైచి యవరునఁ జెండి
సింహనాద మొనర్చెఁ జెచ్చెట హనుమయుఁ
బైకి నెగసి క్రుద్ధుండయి యన్యగజము
సింహముద్ధతి మీఱంగఁ జీల్చునట్లు. 3౦౪ 3042
- క. ఖరనఖరంబులచేతఁ ద్రిశిరుని హయంబులను మించి యజీలిచివైచెన్;
సురరిపురాజాత్మజుఁడు త్రిశిరుండు తా శక్తిగొనుచుఁ జెందినకినుకన్. 32౪
- * తే. కాశరాత్రిని గొనినట్టికాలుమాడ్కి, ననిలతనయునిపై వైచె; హరివరుండు
హనుమయా కాశముననుండియట్టెపడెడు, నుల్కవలెవచ్చునాశక్తియుద్ధతిఁగని.
- క. తను నదిస్పృశింప కుండం,గనె దానింబట్టి విడిచి యకడఁగి మహాని
స్వనమొప్పు జేసె;భయదం,బును భాసురమునగుశక్తిఁబూని హనుమయున్.
- తే. విడిచివేయుటఁజూచి యావిక్రమమున
కుబ్ధి వానరు లెల్ల నోహో యటంచు
నంతనంబున నార్చిరి యజలదములను;
నంత దనుజేజ్యుఁ డనఁదగు యన్యత్రిశిరుఁడు. ౪౦ 3046

- క. కరమున ఖడ్గముఁ దాలించి, యురుతరపనమానతనయుఁ యురమునఁ గొట్టెన్
వరవీర్యుఁ డమ్మగుత్తుతుఁ, డురుఖడ్గహతుండు నగుచు † నుగ్రతమెఱయన్.
- క. దనుజునివక్షముఁ గరతలమునఁ జటిచెను; భూరితేజఃమునఁ బొల్చెడునా
దనుజుఁడు దగ్ధతిచే మూర్ఛను మున్గుచు స్రస్తహస్తశరుఁడై పడియెన్.
- చ. ధరణిధరాకృతిం దగిన † తత్కవిపుంగవుఁ డట్లు సోలుచున్
ధరఁబడుచున్న యాదనుజఃతల్లజుచేతఁ జెలంగుఖడ్గమున్
ద్వీరపడి లాగికొంచు గురుఁదానపులెల్ల భయంబు నొందఁగా
హరి నినదంబు చేసె; దనుఁజాధిపుఁ డాధ్వని కోర్వ కొయ్యనన్. ౪౪౫ 3049
- చ. అనిలతనూజుపై కుటికె † నవ్విధి దూకి నవ్వుముప్పిచేత నా
తనిబొడిచెన్; మహాకపివఃతంసుఁడు తగ్ధతి కాగ్రహించి యా
దనుజుఁ గిరీటయుక్తముగఁ † దా వడి బట్టుకొనెన్; మహాగ్రహం
బున మును విశ్వసూపుఁడనఁ † బొల్చెడు త్వష్టకుమారు నింద్రుఁడున్. ౪౬
- క. తలలను ఖండించినయటు, లలరెడు కుండలము లొప్ప † నమలకిరీటో
జ్వలములగు వానిశీర్షంబుల ఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ † బూనిక మెఱయన్.
- ¹సీ. ప్రజ్వలజ్వలనునిఁభంగి దీప్తాక్షులుగలిగి భూమిార్ధమువలె శరీర
మొప్పు వెలుంగు దేవోత్తమవైరియాత్రిశిరునిమస్తకఃత్రితయ మభ్ర
ముననుండి సత్ఫలంబును జక్కఁగాఁ బొంది తరువాతజ్యోతులుఁధరణిఁబడెడు
నట్లు నేలంబడె; † నమరారిఁ ద్రిశిరసు, నమరేశవిక్రముండ్డె న హనుమ
తే. యనివధింపఁగ వనచరు † లతిముదమున, సింహనాదములనొనర్చిఁచెలఁగిరవని
యట్టె చలియించె రాక్షసు † లదరిభీతి, నలుదెసలకును బాటిరఁత్యార్తులగుచు.
- క. అనిని ద్రిశీర్షమహోదరు, లనూనహరివీరనిహతు † లగుటయు నట్లే
మును దుగ్ధస్థులుగాఁ దగు, ఘనదేవాంతకనరాంతఃకక్రవ్యాదుల్. ౫౦ 3053
- తే. అంత మొందుటఁ గని పరఃమాగ్రహుండు
మత్తుఁ డనఁబడు రాక్షసఃమండనుండు
మఱియుఁ గ్రుధబూనె; నాతఁడు † ²మంగళకర
మయి విరాజిల్లి యతిఘోర † మగుచు వెలసి. ౫౧ 3054
- క. ఇనుమునఁ జేయంబడి చ,క్కనిహాటకపట్టమయముఁగాఁ దగి యరదౌ
తనురక్తమాంసఫేనిల,మును నయి యపు డగులరక్తమున రంజితమై. ౫౨
- క. తనయంతనె మెఱయుచు మఱి,యును సందీప్తాగ్రమగుచు † నురుకాంతుల నె
ఱ్ఱినిపూలహారములచే,త నలంకృతమునయి భీతిదంబయి మిగులన్. ౫౩

1 పేతు శ్చిరాం సీంద్రరిపో ర్ధరణ్యాం జ్యోతింషి యుక్తాని యథార్కమార్గాత్-అనిమా.
అర్కమార్గాత్ ఆకాశాత్-అనివ్యాఖ్య. 2 జగ్ర హచ్చిచ్ఛతీం ఘోరాంగదాం సర్వాయసీం శుభా
మ్-అనిమా.

- సీ. ఐరావతంబు మహాపద్మసార్వభౌమములను దిద్దివీరశములకు వెత
జనియింపఁగాఁ జేయుచును విరాజిల్లెడునట్టి గదంగొనె; ననురవర్యుఁ
డైన మత్తుఁడు గ్రుద్ధుఁడై లయకాలాగ్నివలె మండిపడుచును నవనచరాళి
పై కేగెనంతట బలశాలి ఋషభాఖ్యుఁ డారావణానుజుఁడనంతికంబుఁ
- ఆ. జేరఁబోయె నొక్కసారియె యెగిరి; యంతటను గొప్పసేన నదనరనున్న
యతనిముందు నిలిచె నమృతహాపార్శ్వండు, తనదు మ్రోగునున్న వనచరుఁగని.
- క. గిరివలె దగు తద్వపువును, బరికించి మహాగ్రహమున వజ్రసమానం
బురుతరమా గదచే ద, స్థరివక్షమునందుఁ గొట్టెఁ దద్దయుఁ బూన్కిన్.
- చ. వనచరుఁ డాగదాభిహతి నక్షము ప్రీలఁగఁ దత్తఱిల్లి చి
క్కనిరుధిరంబు గాఱఁగఁ దగన్ స్తృతి దప్పెను; వానరేంద్రుఁ డం
త నెటులొ చాలసేపటికిఁ దా స్తృతినంది మహాబలాఘ్యుఁడౌ
దనుజునిఁ గాంచి యాతనిగదం గొనఁగాఁ బరుగెత్తె వేగమే. ౫౮ 3059
- ఆ. భీమగదనుదానిఁ బెఱికికొని బలుమా, అట్టై త్రిప్పి యని మహాబలాఘ్యుఁ
డగుచు మత్తులై నయట్టి భటులఁ గూడి, యున్న యతనిఁగొట్టెనుక్కుమెఱసి.
- చ. తనగదచేతఁ గొట్టఁబడి దానవవీరుఁడు భగ్నుఁడై రణం
బున దళనంబు లొక్కమొగి భూమిని రాలఁగ నేత్రయుగ్మ మొ
య్యన వెలికుబ్బ వజ్రనిహతాచల మట్టులు నేలఁగూలె; నా
దనుజుఁడు నిర్గతాక్షబలదర్పుఁడుగా విగతాసుఁడై జవం
బునఁ బడఁగాఁ దదీయబలముల్ పరుగెత్తెను భీతిచే గడున్. ౬౦ 3061
- సీ. ఉన్మత్తుఁడనెడు మహాదరుఁ డప్పుడు తనభ్రాతృహతుఁ డగుటను గనుఁగొని
పరమకోపము నొంది ప్రళయాగ్నిసమరుచియై తేజరిల్లుచు నంత నతఁడు
వీరుఁడుగావున దారుణగదఁగొని యుగ్రవానరసేన నుక్కుమిఱి
బెనరించుచును గడుభీతికరంబగుదహనున ప్లేర్చుచు దానినడుమఁ
- తే. బాటు తెంచెను; దారుణఁబాహువిక్ర
మాఘ్యుఁడగు నాతఁ డిటుమిఁదికరుగుదేరఁ
గాంచి యచలాకృతిం దగు కపి గవాక్షుఁ
డద్రిఁ గొని వానిపై కేగ నతిరయమున. 3062
- క. వీరుండగునున్మత్తుం, డారీతిన్ శైలవరము నాస్తతలమునన్
దారుణముగ నొప్పఁగఁ దగు, వైరిం జంపంగవచ్చు వానిన్ గిరినిన్. 3063
- చ. కనుఁగొని యాగిరింద్రమును గాఢగదాహతి నూటువ్రయ్యలై
కనఁబడునట్లు సేసె; గపిఁకాంతుఁడు దీర్ఘభుజుండు పర్వతం
బును శకలీకృతంబుఁ గని బుద్ధిని నచ్చెరువంది పల్కఱున్
ధ్వనినొనరించె; నాదనుజతల్లజుఁ డెంతయు నాగ్రహంబునన్. 3064

- క. జ్వలియించుచున్నగదఁ గొని, యలఘుజవం బొప్ప వనచఁరాధిపువత్తు
స్థలమున మోఁదెను వీరుం, డలగదచేఁ గొట్టఁబడి మఁహాఁర్తిం గనుచున్.
- తే. నల్ల గాఱంగ నేలపైఁనం బడియెను, సంజ్ఞ దప్పుటచే; వనఁచరవరేణ్యుఁ
డంతలో మూర్ఛ దేఱియఁయ్యసురశిరముఁ, గరతలంబునఁజఱచెనిఁకామశక్తి.
- క. వీరుఁడు ధరణీధ్రసమా, కారుఁడు నగునాసురారిఁకాంతుఁడు దానన్
దారుణదంతాతులు ధరఁ, జేరంగా వేడినల్ల ఁక్షీతిఁ బడఁ జచ్చెన్.] 3067
- చ. దనుజవరేణ్యుసోదరుఁడు ఁ తద్రణరంగమునందు నిట్లు చ
చ్చిన జలరాశిరీతిఁ దగుఁసేనయు సాధనపం క్తి వీడి చ
క్కని యశమున్ దగ్గఁవిడిచి ఁ త్తౌస్థలి జీవములున్నఁజాలునం
చనుశేమయూహ లొప్పుఁగ మఁహాఁగ్ణవ మొయ్యనఁ గట్టుదాఁటున
ట్లనిమొన నుంప కే పఱచె ఁ¹ నాహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్. ౬౨ 3068

డెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౧ - వ సర్గము.

అతికాయుఁడు యుద్ధమునకువచ్చుట. ఛ్ఞ్

- సీ. తద్వార్తవిని గురుఁతరతేజుఁడై బ్రహ్మదత్తవరుండయి ఁ దనుజవిబుధ
దర్పహంతయునయి ఁ ధరణీధరాకారుఁడై నట్టి యతికాయుఁ ఁ డాత్మబలము
సంగరంబున వినఁ ఁ జాల గగుర్పాటు గలిగించునట్లు తుఁములముగాఁగ
వ్యధిశిమౌటను గాంచిఁవాసనసహవిక్రమాఘ్యతా సోదరుల్ హతులగుటయుఁ
దనపినతండ్రులై ఁ దనుజావతంసులౌ మత్తయద్ధోన్మత్తు ఁ లత్తఱినటు
- తే. నన్నదమ్ములు మృతిగను ఁ పెన్ని మిగుల
నాగ్రహం బొందె; శక్రాదియైన యుతఁడు
²భాస్కరసహస్ర సంఘాతఁభాస్వరమగు
స్యందనం బెక్కి హరులపైఁ ఁ జనియెఁ బూన్కి. ౪ 3069
- క. తలఁదాల్చి కిరీటముఁ గుం, డలములు మెఱయంగ నతఁడు ఁ నారి మొరయ ని
మ్ముల నాత్మనామ మేర్పడఁ, బలుకుచుఁ బంచాన్యరవముఁ ఁ ఁటుగతిఁజేసెన్.
- క. హరినాదంబునఁ దనభీ, కరనామశ్రావణమునఁ ఁ గార్జుకగుణభూ
రిరవంబున నాతఁడు వన, చరులన్ భయపెట్టె; నంత ఁ నకలవనచరుల్. ౬
- చ. దనుజనిభూరిదేహమును ఁ దారొగిఁ గాంచుచుఁ గుంభకర్ణుడే
యనికయి లేచినచ్చెనని ఁ యాతురు లౌచుఁ బరస్పరంబు భీ.

1 ఆహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్-అనునది ప్రకృతార్థపోషకమని యధికముగఁ జేర్పఁబడినది గ్రహింపఁదగు. 2 స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాత మివ భాస్వరమ్ - అనియూ, 3 నామవిక్రవా శేవ-అనియూ,

తిని గడునందఁగాఁ గొనిరి; ♦ తీవ్రగతిం జనుదెంచు నాతనిన్

వనచరయూధనాయకులు ♦ వారిజనేత్రు త్రివిక్రమావతా

రనియతరూపమో యనఁగ ♦ గాజులు యాపయతున్ మహాబలున్. 24 3072

క. కని భయపడి పరుగెత్తిరి; వనచరు లొకకొందఁ జితని ♦ బాగుగఁ గని తోఁ

చని బుద్ధితోడ యుద్ధంబున రక్షకుఁడొ సుమిత్రపుత్రునియన్నన్. ౨౫ 3073

తే. శరణు చొచ్చిరి; తరువాత ♦ స్యందనంబు

నెక్కి పర్వత మట్టాప్పి ♦ యుక్కుమిగిలి

కార్దుకముఁ దాల్చి కాలమేఘంబురీతి

గర్జిలుచునున్న యతికాయు ♦ ఘనబలాఘ్న. ౨౬ 3074

క. కనియెన్ రాముఁడు దూరంబున; నాతనిభూరిదేహమున కాశ్చర్యం

బును బొంది యూఱడిలఁగా, వనచరులను జేసి పంక్తివదనానుజనిన్. ౨౭ 3075

చ. కని యిటుపల్కె; శైలసనుకాయము గల్గి ధనుస్సుఁ దాల్చి లో

చనములు సింహనేత్రముల ♦ చందమునం దగ వేయిగుఱ్ఱముల్

గొనిచను సచ్చతాంగమునఁ ♦ గోరికమీఱఁగఁ గూరుచున్న యీ

దనుజుఁ డెవండు? భూతసముదాయయుతుం డగునీశుపోలికన్. ౨౮ 3076

సీ. కాంతిమంతమ్ములై ♦ కడువాఁడులై యున్నప్రాసతోమరశూలపటలములొగి

గనుపట్టనున్నాఁడు ♦ కాలుజిహ్వలఁబోలి ¹వెలయున్యందనశక్తికలితుఁడుగుచు

విద్యుద్ద్యుతాంబుదవితతినావెలుగుచునున్నాఁడుగడ యెవ్వఁడొక్కొ? వీఁడు;

వీనిచాపములెల్ల ♦ విమలకాంచనపృష్ఠములయి సద్యములయి ♦ వెలసి యింద్ర

తే. చాప మాకసమునుబోలె ♦ స్యందనవర

మును బ్రకాశింపఁజేసెడు; ♦ దనుజవద్యుఁ

డతిరఘండునునయి రవియట్లు వెలుఁగు

నరదమునఁ గూరుచుండి రణాంగణమును. ౨౯ 3077

క. వెలిగించుచు వచ్చెడుఁ గద; పలుకుమ యీదనుజుఁ డెవఁడొ? ♦ భానుసికిరణం

బులఁబోని బాణముల దిక్కులకెల్ల విశాలకాంతిఁ ♦ గూర్చుచు నెమ్మిన్.

క. ²కేతనశృంగగరాహువు, చేతం జెలువారు; నితనిచేతి ధను వదే

యాతతమయి ³త్రిణతము జీ,మూతధ్వనితుల్యసుగుణభూరిరవము నై.

క. కనకాలంకృతవృష్ఠం, బునునయి శతమఖునిచాపమువలెన్ మిగులం

దనరారుచున్నయది; యీ,తనినివ్యమహారథంబు ♦ ధ్వజములతోడన్. ౩౦

1 ఆవుతో రథశక్తిభి ర్విద్యుద్భి రివ తో యదః-అనిమా. 2 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేణ రాహు
శాఖివిరాజితే-అనిమా. 3 త్రిణతమ్ మేఘనిర్హారం-అనిమా. త్రిషు ఆద్యంతయో ర్భృథ్యే
న వతం-అనివ్యాఖ్య.

తే. లలితములయిన యప్పతాకలను గ్రింది
 మ్రానుచేతను దగి చతుర్దానవు లొగి
 సారథులుగాఁగ నొప్పార ధిజలదగర్జ
 నమువలెన్ ధ్వనిచేయుచున్నయది మిగుల. ౧౯

3081

తే. ముప్పదెనిమిది తూణీరములు రథమున
 వెలయుచున్నవి భీతిదములగు చాప
 ములు కనకపింగళజ్వాలతలును మిగుల
 నొప్పుచున్నవి; కనుఁగొను ముద్యమమున. ౨౦

3082

సీ. హస్తచతుష్కమానట్టి పిడుల్ గల్గి కరదళాయుతములై ధి కాంతి గుల్కు
 పార్శ్వద్వయంబున ధి భాసిల్లు ఖడ్గముల్ రెండు రథంబున ధి రెండుప్రక్క
 లను జెలంగెడు; ధీరుఁ ధి డనఁదగు నీతఁడు రక్తప్రసూనహారములఁ గంఠ
 మునఁ దాల్చి గురుశైల ధి మనఁగఁ జూపట్టుచునసితవర్ణుండయి ధి యమునిఁబోలి

ఆ. పెద్దనోరుగల్గి ధి పృథుజలదావృత, భానుఁ బోలి కాంతివఱలుఁ జమ్ము;
 కాంచనాంగదాభిఁ కలితభుజంబుల, నితఁడు వెలయుచుంట ధి నెన్నిచూడ.

క. తుంగములయి తనరారెడు, శృంగంబులఁగూడుతుహినఁ శిఖరి విధమునన్
 రంగారెడు నిర్జరరిపు, పుంగవుఁడో దీర్ఘ బాహుఁ భూషిత! నుగుణా! ౨౩ 3084

చ. నురుచిరనేత్రయుగ్మమున ధి శోభిలు నీతనివక్త మద్దిరా!
 వరతరకుండలంబులను ధి భాసిలుచుంట ¹బునర్వసుస్ఫుటాం
 తరగతపూర్ణ చంద్రమహితంబయి యొప్పెడు; వీనిఁ గాంచి యీ
 హరిగణమెల్లఁ బాఱెడు భియాన్తీని దిక్కుల కద్దె చూచితే. ౨౪ 3085

క. దనుజుం డితఁడెవ్వండు, దనుజేశ! విభీషణా! నితాంతము నాకున్
 వినిపింపు మంచు నడిగిన, ఘన తేజుండైన భూపఁకాంతుని నుడులన్. ౨౫

క. విని గురుతేజుండగు నా, దనుజేంద్రునిసోదరుండు ధి తా నిటు పల్కెన్
 వినవయ్య! రామ! యక్షే, శునితమ్ముఁడు పంక్తివదనఁ శోభితుఁడు ధరన్. ౨౬

క. ²గురు తేజుం డతిశయభీ, కరకర్ముఁడు రాక్షసాళిఁకాంతుం డుత్సా
 హరతుఁడు రావణుఁ డలరును, ధరనతిబలుఁడగుచువానిఁ తనయుఁడతఁడునూ!.

ఆ. వీర్యశాలి యితఁడు ధి వృద్ధసేవి, సమస్తవిద్యలందు మేటి ధి వితతశస్త్ర
 వేత్తలందుఁ దలఁప ధి వీడె యుత్తముఁ డనిఁ, దండ్రియంతవాఁడుఁ తథ్యమిద్ది.

క. కరిహయరథములమీఁదను, సరుదుగ మెలఁగంగ నేర్చి ధి యని ఖడ్గమునుం
 గరమునఁ దాలిచి పోరఁగ, వరచాపముఁ దాల్చి పోర ధి పలఁతియితఁడునూ!.

1 పునర్వ్యంతరగతమ్ పూర్ణంబింబ మివైందమమ్ అనినూ 2 ఇటు రావణుని వర్ణించుట రామున కాతని చరిత్రమును జెప్పుటకుఁ గాదు. అట్టివాని కితఁడు తనయుఁడని చెప్పుటకే యని గ్రహింపఁదగు.

ఆ. సామదానభేదః సరణుల యుక్తిని, మంత్రమందు మిగుల ధమహితుఁ డనెడు
పేగుఁగన్నవాఁడు ధూరమణా! కృషి, విద్యయందు మేటి ధీరవర్య!

క. వీనిభుజాబలమునఁ బెం, పూనియె యీలంక భయముఁ ధూరకయుండున్
నూనుండు ధాన్యమాలికి, వీనిని నతికాయుఁ డండ్రు ధీరవతంసా! 30

ఆ. భావితాత్మఁ డితఁడు ధ్రువ్యాను దపమున
నలరఁజేసి దివ్యములగునస్త్ర
ములను బడసి శత్రువులఁ బాఱఁదోలె; స్వ
యంభు, వితని కాదరాత్మఁ డగుచు. 31

3093

క. నురదనుజులచే మృతియె, వ్యరుసను లేకుండునట్లు ధీర మిచ్చెను; భా
స్కరకాంతియు క్తరథమును, నరుదగునీదివ్యకవచ ధీమగుచు నొసఁగెన్.

క. శతవారము లీతఁడు దేవతలను దానవులఁ జెండి ధూరహుబలమునన్
దితిజుల రక్షించెను; యక్షతతిన్ మాయించె శౌర్యసారము పొంగెన్.

సీ. యుద్ధంబునన్ వీఁడు ధీమంతుం డగు నింద్రునికులిశంబు ధీమశక్తి
స్తంభింపఁగాఁ జేసె ధీమంతుండును నయి ధీమంతుండును నయి ధీమంతుండును
బలవంతుఁడయి రాక్షసుల కెల్లనాథుఁడై ధీమంతుండును నయి ధీమంతుండును
దర్పహంతయు నయి ధీమంతుండును నయి ధీమంతుండును నయి ధీమంతుండును

తే. పుంగవా! వీఁడు కపిసేనధూరిశరము
లను వినాశముచేయక ధీమంతుండును
జవమునం జంపుయత్నము ధీమంతుండును
ననియె నంతట నతికాయుఁ ధీమంతుండును. 32

3096

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి తనధూనురచాపము మ్రోయుఁజేసి భీ
తిని గలిగించునాదమును ధీమంతుండును బల్లఱుఁ జేసె; భీతికృ
త్తునువును చాల్చి ¹నద్రధికతల్లజుఁడై రథనుండుఁ బొల్చునా
తనిఁ గని కీశముఖ్యు లతిదర్పబలుల్ చని రట్ట మార్కొనన్. 33

3097

క. శరభుఁడు మైందుఁడు నీలుం, డరాతిభయదుండు కుముదుఁ ధీమంతుండు
దరువులు గిరిశృంగంబులు, కరముల ధరియించి యెదురఁగఁ జని రనికై.

చ. అనుపమశస్త్రవిత్ప్రవరుఁడై గురుతేజుఁడునైన యాతఁ డా
వనచరు లట్టై వైచుతరఁధూరముఁ గొండలఁ బిండిచేసెఁ గాం
చనసనులంకృతాభినవశాతశరంబుల వైచి; దోర్బం
బునఁ దగి భీకరాకృతిని ధూనిన యాయుతికాయుఁ డంతటన్. 34

3099

క. వనచరుల కభిముఖుండై, ²యినుముననే చేయఁబడిన ధీమంతుండును
చెను వారి నెల్ల; వార ల,తనిబాణసారమున నితాంతార్దితులై. 35

3100

1 రథస్థం రథినాం పరమ్-అనిమా, 2 శరై స్సర్వాయుధై ర్భీ-అనిమా.

క. తనువుల గాయము లొప్పుం, గను నాఘోరాహవమున † గాసిలి తారా
తనికిం బ్రతికృతి నేమియు, నొనరువఁ జాలకయె పోయి యుద్ధము మడఁగె.

చ. దనుజవరేణ్యఁ డాగ్రహము † దారుణమై తగ యావనంబుచే
తను గడుఁగ్రోవ్వీయున్న హరి † తా మృగవారముఁ బోలెఁ దశ్యలం
బును భయపెట్టుచుం గలఁచె; † భూరితనుం డనురేజ్యఁ డబ్బలం
బునడునుఁ దన్ను మార్కొనఁగఁ † బూనినవానిని నొక్కనేని దా
దునుచుఁగఁ బూన కుద్ధతిని † దూణము లూని ధనుస్సుతోడ రా
మునికడ కేగి గర్వమును † బూనినవాక్కుల నిట్లుపల్కె; స్థం
దనమును నెక్కి చాపమును † చాలించి బాణములూని సంగరం
బునకయి నిల్చినాఁడ; రణముం బొనరింప నదెట్టిసీమతో. ౪౪౫ 3102

క. అనిచేయఁగ నుత్సాహం, బును గల్గినవాఁ డెవండో † పూనియివుడె నా
కును యుద్ధమొనఁగుఁ గాకని, దనుజప్రవగుండు బలమఁదంబునఁ బలుకె.

చ. అరిజనహంత లక్ష్మణుఁ డహోర్యపరాక్రముఁ డాలకించి య
ప్పరుషతరోక్తి కోర్వక యఁపారముగాఁ దగుక్రోధమూని క
ర్బురవరుముందఱి దుమికి † నూత్నతరోక్తుల లెక్కచేయ కా
తురమునఁ జాపముం గొనియె; † దూణమునంగల బాణమంతట. ౪౪౬

తే. త్వరగ గ్రహించి దనుజావతంసునెదుటఁ
గార్జ్యకమునారి సారింఁచె † గడుఁ గ్రుధఁ గొని;
యంత లక్ష్మణజ్యోశబ్ద † మతిభయదము
గాఁ జెలంగుచు భూమిని † త్కాధరముల. ౪౪౭

3105

క. సురవర్ణమునకొ దిక్కుల, సరిత్పతుల నిండి రాక్షసప్రకరము నా
తురతం బొందఁగఁ జేసెను; గురుతేజుఁడు పంక్తికంతుకొమగుం డంత.

క. అతిభయదంబగు లక్ష్మణు, వితతజ్యోరవముఁ జక్కఁబిని యచ్చెరువు
మతిఁ బూనె బలముగల్గియు; నతికాయుండంతఁ గుపితుఁడై యతఁడిట్టుల్.

క. తనపై కడగుటఁ గని తీ, వ్రనిశాతాంబకముఁ దాను † గ్రహించి వచిం
చెను లక్ష్మణతో నిట్లని; విసవయ్యా! బాలకుఁడవు † విక్రమములలో.

తే. ఆఱితేఱనివాడ వఁట్రాటఁ బొమ్మ, కాలసదృశుండనగు నన్ను † గదనమందు
మార్కొనఁగ నేలకోరెదు? † మామకకర, ముక్తశస్త్రప్ర వేగంబుఁ భూమినభము.

క. గిరిపతి యాహిమవంతుం, డరయన్ సై పంగఁ జాల † రావంతయు; ని
ర్భరకాలవహ్ని సుఖమగు, సరణిన్ నిద్రింపఁ దెలియఁజాలక దాని. ౫౨

ఆ. ఏల ప్రజ్వరిల్ల † నిప్పు డొనరెచ్చెదు?
ధనువుఁ బెట్టి మరలు † నను దురమునఁ

దాకి ప్రాణములను ♦ దటుకునఁ గోల్పోవ
వలదు; నాకునెదుట ♦ నిలిచి నీవు. ౫౩

3111

చ. మరలి చనంగ నూల్కొనని ♦ మానసముంగలవాడవై న ని
ద్ధరణిని నిల్వ మిందె నుఖి ♦ ధామములై తగుప్రాణముల్ చనన్
ద్వరఁగ యమాలయంబునకుఁ ♦ దప్పక పోయెన; వివ్వె నాదుభి
కరరిపుగర్విసూదనని ♦ కానునిశాతశరంబు లొప్పెడున్. ౫౪

3112

*క. పరశివుని త్రిశూలాకృతిఁ, గర మరుదుగ నలరి తప్తకనకాంచితనుం
దరములుగాఁ దగుఁ జూడుము; సరీసృపాభంబుగా నెసంగు శరమిదే! ౫౫

క. కరమాగ్రహకలితంబగు, హరి, కరివరశోణితంబు ♦ నాసక్తిని నా
తురమునఁ ద్రావెడుగతి నీ, శరీరరక్తంబుఁ ద్రావఁ ♦ జాలుం జమ్మి! ౫౬

చ. అని వచియించి తీవ్రచుగు ♦ నాగ్రహముం గని చాపమందు గూ
ర్చెను భయదాంబకంబును; విదృంభితభూరిబలుగడు చాలఁగాం
తిని జెలువారులత్కణుఁడు ♦ దృఢుఁడుగాఁ దగునాసురారి యా
దనుజమహేంద్రనాత్మజుఁడు ♦ దర్పము రోషము పొంగఁ బల్కినన్. ౫౭

క. విని మిక్కిలి యాగ్రహమున, ఘనగంభీరార్థ మొప్పుఁ ♦ గాఁ దగువాక్యం
బును బల్కె నిటు; దురాత్మా! విను వాఙ్మాత్రమున నీవు ♦ వీరుడ వగుచే?

తే. కార్యమునుబట్టి శూరులు ♦ గానగుదురు

గాని యాత్మవ్రశంసలఁ ♦ గారు; నే ను

జాపనంధితదారుణ ♦ సాయకుడను

గా నిటన్ నిల్చియున్నాడఁ ♦ గాన నిపుడు. ౫౮

3117

క. కనఁబఱపు నీదుబలమును; దనుజా! కార్యం బొనర్చి ♦ తావకరూపం
బును జూపు మీవు నిన్నే, వినుతించుకొనంగనేల? ♦ వీరుడ ననుచున్. ౫౯

క. పౌరుషమెవనికీఁ గలదో, శూరుం డనఁబడు నతండె ♦ న్తుతుల నగునొకో?;
భూరితరాయుధములతోఁ, జారురథంబెక్కినావు ♦ చాపధరుడవై. ౬౦ 3119

క. శరములచే దివ్యాస్త్రోత్కరములచేఁ బౌరుషంబుఁ ♦ గనఁజేయుము ని
ర్జరవైరి! పిదప వాయువు, పరిపక్వమనోజ్ఞ తాళ ♦ ఫలమును గడఁకన్. ౬౧ 3120

ఆ. తొడిమనుండి రాల్చు ♦ వడువుననే నిశి

తాంబకముల నీమహాశిరంబు

ధరణిఁ బడఁగఁ గూల్తుఁ ♦ దప్తకాంచనభూషి

తములు మామకశరతతులు వేగ. ౬౨

3121

సీ. త్వద్దాత్రమునయందు ♦ బాణశల్యాంతరోఽర్థితరక్తమును జాలఁ ♦ దృష్టిమీఱఁ
ద్రావంగఁ గలవు; చిత్తంబున నను బాలుడని తక్కువగ నీవు ♦ గనఁగవలదు

నేను బాలుండనె ♦ యైన వృద్ధుడనైన నని మృత్యువట్టివాఁడనని యెఱుఁగు
బాలుఁడౌ విష్ణు వఁపృట్టునం బూన్కిఁ ద్రివిక్రమాకృతిఁ దాల్చి విశ్వములను
తే. మూఁడిటిని దేవతలు హర్షమునఁ జెలంగఁ
జరణముల మూఁడిటం ద్రొక్కఁ ♦ జాలలేదె?
య నెడు యుక్తియుక్తముఁ బరమార్థమునగు
నాకుమారునిపచనంబు ♦ నాలకించి. ౬౮౪

3122

క. దనుజేంద్రుం డతికాయుం, డనూనకోపమునఁ దీక్షణమగు సాయకముం
గొనియె; మహాత్ములు నిర్జర, దనుజులు గుహ్యకులు భూతతతులు మహర్షుల్.
క. ఆనంగరమును జూచెడు, నాసల విద్యాధరులును ♦ నరుదెంచిరి; వే
యా సురవై రివతంసుం, డాసమయమునందుఁ గోప ♦ మడరఁగ వింటె. ౬౮౫
చ. శరమును గూర్చి ¹యంతరవిశాలనభంబును మ్రింగఁబూనిన
ట్లురవడి లక్ష్మణుం గనుచు ♦ నుద్ధతివై చెను వానిమీఁద; న
త్తరుణమునందు లక్ష్మణుఁడు ♦ దన్యువరాంతకుఁ డుగ్రసర్పభీ
కరసుయి వచ్చు తీక్షణతరఁకాండము సర్ధశశాంకసాయకం
బరుదుగ వైచి త్రుంచె; నటు ♦ లాశర మంతరమందె చయ్యనె. ౬౮౬ 3125
తే. ఛిన్నభోగోరగంబు రీతిన్నిశాత, సాయకచ్చిన్నమగుటను ♦ జక్కఁజూచి
యాగ్రహంబున బాణంబులైదుగొనుచు, వై చెలక్ష్మణుపై; నంత బాణములవి.
క. తను దాకక మునువే రా,మునితమ్ముఁడు వాఁడిబాణముల ఖండించెన్;
దనదీక్షాంబకముల శత్రునిఘాదనుడైన ²భరతుఁడోబుట్టు వనిన్. ౭౦౪
చ. శరము నిట్లు త్రుంచుచు విశాలతరంబగు కాంతి మందున
ట్లరయఁగ నున్న తీక్షణశర ♦ మప్పుడు గైకొని కూర్చి చాపమం
దురుశరవీర్యమొప్పు నతఁ ♦ డొయ్యన లాగి దురాత్మనాతనిం
బారిఁగొన వైచె; శూరుడయి ♦ పొల్చినలక్ష్మణుఁ డిట్లు కాండమున్. ౭౦౭
క. నతపర్వసాయకము నున్నతబలమున లాగి యసురఁనాథునిభాలం
బు తగులఁ గొట్టెను; సాయక, మతిభయదాసురునిభాలమందుఁదగులుచున్.
ఆ. అందు నాటుకొని తదాయతరక్తంబు, చేతఁ దడుపఁబడుచు ♦ శిఖరిమీఁది
వన్నగేంద్రరీతిఁ ♦ బరికింపఁగా నయ్యె; నంత దనుజవర్యుఁ డరిశరమున.
తే. కరము పీడితగాత్రుడై ♦ హరిశరార్ధి
తత్త్రిపురముల నొప్పెడు ♦ ద్వారమట్లు
చంచలించెను; మఱి బలశాలి యతఁడు
తెప్పిటిలి చేయఁదగినట్టి ♦ తీరుఁదలఁచి. ౭౧౪

3131

1 సంక్షిప్త నివ చాంబరమ్-అనిమా. బాణవేగే నాంతరాశ్రిత మాకాశం గ్రసన్నివ-అని
వ్యాఖ్య. 2 చిచ్ఛేద భటానుజః-అనిమా. 3 రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపుకమ్-
అనిమా. త్రిపురద్వారం-అనివ్యాఖ్య.

1చ. మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ త్వాపతిపుత్రక! యిట్లు బాణపా
తనమున మెచ్చుకొని దగిన ♦ దన్యుడవై తివి నాకు నీవటం
చును వచియించి యాస్యమును ♦ సొంపుగ నంచి భుజద్వయంబు చ
క్కని దిటవొందఁ జేసికొని ♦ కమ్రరథంబుననుండి యంతటన్. 2౬౪ 3132

తే. సంచరించె విచిత్రమా ♦ సరణి; దనుజ
స త్తముండంత భీకర♦సాయకముల
నొకటి మూఁడైదు నేడు ♦ నిట్లాప్పుమీఱఁ
గైకొనుచు వింట నంధించి ♦ కడఁగి గుణము. 2౭౪ 3133

క. సారింది లక్ష్మణునిపై, నేరువునన్ వైచె; గనక♦నిచయాంచితముల్
సారములు నైన వుంఖము, లారయఁగా వెలుఁగ మృత్యు ♦ వట్లాప్పి కడున్.

క. నరసిజమిత్రునికరణిన్, విరాజమానంబులగుచు ♦ వెలయుచు దనుజే
శ్వరచాపము క్తములగుచు, బరఁగెడు నాశరము లభ్ర♦పథమునఁ దగుచున్.

తే. అంబరంబును జ్వలియించు ♦ నట్లానరై;
నంత రామునిసోదరుఁ ♦ డాతురపడ
కతనిబాణాళి నెల్లఁ దీ♦వ్రాంబకములఁ
బఱపి నడుచునె ఖండించెఁ ♦ బౌరుషమున. ౨౮౦ 3136

చ. శతమఖవైరి యాదనుజ♦స త్తముపుత్రుఁడు వాఁడిబాణముల్
జుతనము మీఱ శాత్రవని♦శాతశరంబుల ఖండితంబులై
క్షీతిఁ బడుటెల్ల నారసి వి♦జృంభితకోపముతోడఁ జయ్యనన్
శితశర మొండు తీసికొని ♦ శింజినిఁగూర్చి నుతేజ మొప్పఁగన్. ౨౮౪ 3137

క. అరిమీఁదవైచె; నంతట, శరమది పైఁబడఁగవచ్చు ♦ సౌమిత్రిహృదం
తరమునఁ దగిలె; సుమిత్రా, వరతనయుం డిట్లు లనుర♦బాణార్దితుఁడై. ౨౯౪

ఆ. మత్తహస్తీవరము ♦ మదనలిలంబును, గార్చునట్టిరీతిఁ ♦ గాఁగఁ దీవ్ర
రక్త మట్టె విడిచె; ♦ రయమున లక్ష్మణుఁ, డతినమర్థుఁడౌట ♦ నతిబలమున. ౨౯౪

క. తనువున నాటిన బాణం,బును నూడంబెఱికి బాధఁ ♦ బొందక భీతిన్
జనియింపఁజేయు బాణం,బును గైకొనిదివ్యమంత్ర♦మునఁ గూర్చెఁ దగన్.

తే. దాని నాగ్నేయశస్త్రమం♦త్రసమయుక్త
ముగ నొనర్ప శరాసన♦మున నది యపు
డెంతొ జ్వలియించె; ననురేజ్యఁ ♦ డెలమి సౌర
మంత్రమును బూన్కి జపియించి ♦ మహితనియతి. ౩౦౪ 3141

క. కనకమయపుంఖమయి ఫణి, యస నొప్పుచునున్న శరము♦నం దభిమంత్రిం

చెను సౌరమంత్రమును; రా,మునితమ్ముం డగ్నిమంత్రమున మంత్రితమై.

క. అరుదగు నాశరమును వి,స్ఫురదగ్నిజ్వాలలట్లు † పొంగారెడు భీ
కరమూర్తిఁ గాలదండం,బు రయంబున యముఁడువోలె † బూనిక వైచెన్.

సీ. ఆగ్నేయబాణముంఁత్రాంచితంబగు శర మరుదెంచుటను జూచి † యనురవయ్యఁ
డతికాయుఁ డపుడు సౌఁరాస్త్రమంత్రితమైన ప్రజ్వలచ్ఛరమును † వైఁమీఁద
వైచె; నయ్యవి రెండు † భాసురదీప్తాగ్రములయి శ్రోధంబునఁ † జెలఁగుసర్ప
ములపోల్కి నొండొంటిఁ † గలిసినంఘర్షణమునుబొందె; నంతరెండును బరస్ప

తే. రంబు దహియించి పడియె ధ†రణిపయి; నిటు
లవ్వీ శరవర్యములె యయ్య † నతులకాంతు
లట్టె మాయభస్మంబులై † యవనిఁ బడి ర
వంతయైన వెలుంగక † యచటనుండె. ౯౦

3144

క. దనుజేంద్రుం డై పీకం, బనునస్త్రము శ్రోధమొప్ప † నాతనిపై వై
చెను; వీర్యవంతుఁడౌ రా,మునితమ్ముం డైంద్రబాణమున ఖండించెన్. ౯౧

క. రావణనూనుం డాశర, మావిధమున వ్యర్థమగుడు † నాగ్రహమునఁ బెం
పావహిలన్ యామ్యాంబక, పావనమంత్రమున దివ్య † బాణముఁ బూన్కిన్.

తే. చక్క మంత్రించి యంత ల†క్ష్యణునిమీఁద
వైచె; లక్ష్యణుఁ డద్దాని † వాయుబాణ
మునను ఖండించి యాగ్రహంబున జలదము
వర్ష ధారలఁ గురిసెడు † భంగి తోఁప. ౯3

3147

క. దనుజునిపై శరవర్షం,బును దాఁ గురిపించె; నతని † బొంది యవియుఁ జ
య్యన వజ్రాంచితకవచం,బును దాఁకుట మొనలు విలుగ † భూస్థలిఁ బడియెన్.

క. పరవీరహంత నుయశ, నుస్ఫురితుం డాలక్ష్యణుండు † భూరిశరము లి
క్కరణిని వ్యర్థము లగుటను, బరికించి నహస్రబాణ † వరములఁ గురిసెన్.

క. బలశాలి యనుర లక్ష్యణుఁ, డలఘుశరాళులను నాగ్ర † హమునఁ గురిసినన్
గలనున నభేద్యకవచముఁ, గలిగినవాఁడౌట నార్తి † గాంచకయుండెన్.

సీ. అతికాయుఁ డంత స†ర్పాకారశరము ల
క్ష్యణునిపై వై వ నా † శత్రుహంత
యది మర్తమున నాటి † యార్తి నొందింప ము
హూర్తమాత్రము మూర్ఛ † నొంది తెలిసి
ఘనబల మొప్పంగఁ † గాండోత్తమచతుష్క
మున వానిఘోటక † ములను నతని
సారథి వధియించి † వైరి హంత యతండు
శరవర్షముననె ని†ర్జరవిరోధి

ఆ. ధ్వజముఁ గూల్చి వాని ♦ బవరంబునం జంపఁ

బూని తొట్టుపాటు ♦ పొందకట్టె

యతనిమీఁద లక్ష్మ్య ♦ మారసి బాణాళి

వైచి నింగి సురలు ♦ బళిబళియన.]

3151

క. పురుషలలాముఁడు లక్ష్మణుఁ, డరాతి నతికాయు నించు ♦ కంతయుఁ బెనుసం

గరమున నొప్పింపఁగ నె, క్కరణిని దాఁ జాలకుండె ♦ గవచబలమునన్.

క. అనిలుం డంతట నచటికిఁ, జనుదెంచి వచించె నిట్లు ♦ సౌమిత్రి! యీ

దనుజుఁడు పరమేష్ఠివరం, బును బొంది యభేద్యకవచమును ధరియించెన్.

క. కానన్ బ్రహ్మాస్త్రముచే, వీనిం బొలియింపవయ్య! ♦ వేఱువిధమునన్

వీనిం జంప నశక్యం, బౌ నీతఁడు కవచధారి ♦ యతిబలయుతుఁడున్. ౯౯

తే. ఔట నితరాస్త్రములచేత ♦ నని వధింపఁ

దరముగాదని చెప్పె; నంతట మహేంద్ర

విక్రముండగు సౌమిత్రి ♦ విని తదీయ

వచన మజామంత్రమును నట్లు ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౦

3155

క. అనుపమభక్తి జపించుచు, ననూనము నమోఘజవము ♦ నగు బాణంబున్

ధనువునఁ గూర్చెను; లక్ష్మణుఁ, డనుపమనిశితాగ్రమునగు ♦ నా బాణమునన్.

క. ఆమంత్రము గూర్పఁగ నే, ధామనిధియు శీతకరుఁడు ♦ తక్కుగ్రహము లు

ద్దామభయమందె దిక్కులు, భూమియు నంబరము వడఁకె ♦ భూరిభయమునన్.

క. శరము సుపుంఖము వజ్రము, కరణిం జెలువారుదానిఁ ♦ గ్రవ్యాదగణే

శ్వరనూను కాలదూతఁగఁ, బరికింపఁగ నై నదాని ♦ బ్రహ్మాస్త్రముగన్. ౧౦౧

తే. చక్కమంత్రించి దివ్యమా ♦ చాపమందుఁ

గూర్చి యింద్రారిపుత్రునిఁ ♦ గూల్పవై చె

సంగరంబున; లక్ష్మణఁచాపముక్త

మును, నమోఘజవంబునఁ ♦ బొలుచుదాని. ౧౦౨

3159

చ. అనలునిరీతి మండుచును ♦ హాటకచిత్రితవజ్రసారమై

కనదురుచిత్రపుంఖమయి ♦ క్రాలుచునున్న మహాశరంబుఁ జ

య్యనఁ దనుఁ జంపఁగా నడరు ♦ నట్టి మహాకృతిఁ గల్గుదాని నా

దనుజుఁడు చూచెఁ జూడఁగ నె ♦ దానిని గొట్టె శితాంబ కాళిచేన్. ౧౦౩

చ. గరుడునివేగముం గలుగు ♦ కాండ మ దట్లు శితాస్త్రపంక్తిచే

గరము నివారితంబయియుఁ ♦ గ్రమ్మట కారిపుపార్శ్వ మొందె; గ

ర్భురవగుఁ డంత దీప్తయము ♦ పోలిక నుజ్జ్వలమైన బాణమా

వరుసను రాఁగఁ గాంచి తన ♦ స్వాంతమునన్ వెఱపొంద కుద్ధతిన్. ౧౦౪

తే. అష్టి, శక్తి, కుతార, గదాళి, శూల

ములను హాళు లనునాయుధంబులను గొట్టె;

నమ్మహాస్రము జ్వలనునిఁ యట్లు మండు
చును విచిత్రములగు నాయుధనికరముల. ౧౦౬

3162

క. వానిన్ లక్ష్మము చేయక, మానితమకుటాభి రామఁ మంజులశిరమున్
దా నట్టె సంగ్రహించెను, దానవు లాహోయనంగ ఁ దారుణరీతిన్. ౧౦౬౪

క. శిర మది సశిరస్తాణం, బురులక్ష్మణబాణవీడ ఁ నొంది తుహినభూ
ధరశృంగమట్లు వేగము, ధరఁ గూలెను; సొమ్ము లటఁ జెదరి రాలంగన్. ౧౦౬౫

క. హతశేషనిశాచరు ల,య్యతికాయునిపాటుఁ గాంచి ఁ వ్యధితహృదయులై
యతిదీనవదనులై కీ, శతతుల్ తముఁ గొట్ట నోర్వఁ ఁ జాలక వగతోన్. ౧౦౬

తే. వికృతనాదంబునం గూఁత ఁ వెట్టి, రెల్ల
వార లొకచోటఁ జేరి; యఁవ్వల న్వికీయ
భటవిభుం డనిఁ ద్రెల్లిన ఁ భయమునొంది
యుద్ధకాంక్షను మాని వాఁరొప్పు దక్కి. ౧౦౭

3166

క. పురమున కభిముఖులై న,త్వరముగఁ బరుగెత్తి; రవుడు ఁ భయకృద్బలుఁ డా
దురమున దురాసదుం డి, క్కరణిన్ హతుఁడైన హరినిఁ కాయము తమితోన్.

క. విరిసినతామరలవలెన్, బరికింప ముఖంబు లట్టె ఁ భాసిలఁగా భూ
వరమాళితమ్ము నర్చిం,చిరి కోరికయైనజయముఁ ఁ జెందినవానిన్. ౧౦౮

చ. ఘనబలు మేఘకల్పు నతిఁ కాయుని యుద్ధమునందుఁ జంపి నె
మ్మనమున లక్ష్మణుం డలరి ఁ మారుతిముఖ్యకపీంద్రులెల్ల నొ
య్యన దనుఁబూజలం దనునఁ నన్నను గానఁగఁ బోయె దానవేం
ద్రునిమృతి నాలకించి తమితోఁ జెలువారుచు రాముఁ డుండఁగన్.] 3169

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౨ - వ సర్గము.

అథ రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట. అథా-

నీ. లక్ష్మణుం డిట్లుజ్జ్వల త్రేజమున నొప్పి యతికాయుఁ జంపుట ఁ నాలకించి
యుద్వేగమున దనుఁజోత్తముం డిట్లనిపలికె; శత్రువుల నిఁమ్ముల వధించు
నట్టి ధూమాశ్రుఁ డస్త్రాళిధరించినవారిలో నుత్తముంఁడై రహిఁ దగి
చాపంబు దాలిచి ఁ జగముల వడఁకించునట్టి యకంపనుఁ ఁ డావ్రహ్మన్త

తే. కుంభకర్ణులు బలయుతుల్ ఁ కోరుచుందు
రసిని వీరు మహానురు ఁ లరులబలము
లను జయించుచునుందు రేఁదినమునందు
నై న శత్రుతిరస్కార ఁ మన నెఱుంగరు. 3

3170

- క. గురుకాయులు వీరులు భీ, కరశస్త్రాస్త్రముల నెఱిగి ♦ కదనమ్మున ని
ర్జరులను జెండెడువారలు, పరికింపఁగ నిట్టివారి ♦ బవరమునందున్. 3౪ 3171
- ¹క. పని దేనినై నఁ జేయఁ, గను జాలిన రాఘవుండు ♦ కడఁగి వధించెన్
ఘనబలు లితరులు దనుజులు, చనిరి యమాలయమునకును ♦ శత్రునిహతులై.
- చ. ఖరునిని దూషణున్ బాలియఁగఁగా ఘనశక్తిని జేసి కీర్తినిన్
ధరణిని గాంచి వీరులయి ♦ తద్దయు నొప్పిన రాము లత్క్లణున్
గరము బలంబు శౌర్యమును ♦ గల్గిన నాకొడు కింద్రజిత్తు న
ద్వరమున లబ్ధమైన శరఃవర్యములం దగఁ గట్టివైచెఁగా. ౫౪ 3173
- క. సురలకు బలయుతులగు కర్బురులకు గంధర్వయక్షఃపుంగవులకుఁ గి
న్నరులకు నాబంధనములఁ, దరమే విడిపింప నన్నదమ్ము లదెట్లొ. ౬౪ 3174
- క. శరబంధవిముక్తిం గని, దురుతరచిత్రాత్మశక్తియుతిచేతనొ ని
గ్భరమాయనొ మోసముననొ, యరయఁగ నాకెఱుకపడదెయ్యాత్మగటకటా.
- తే. ఎవ్వ రెవ్వరు శూరులై ♦ యెసఁగుదనుజు
లన్తదాజ్ఞను బోయిరో ♦ యనికి వారి
నందఱిని గురుబలులగుహారులు చంపి
వైచి; రిఁకమీఁద నారఘుఃపరుఁ దదనుజు. ౮౪ 3176
- చ. వనచరసేనతోడఁ గపిఃపర్యునితోడ విభీషణాఖ్యుతో
ననిని వధింపఁజాలు నతఁ ♦ డారయ నాకును గన్నడండు; రా
ముని నెదిరించి మాదనుజఃముఖ్యులు మృత్యువుచెంత కేగి రే
మనఁ దగు నొర! రాముని మహాబల మాతఁడె నద్బలాఘ్యుడౌ. ౧౦ 3177
- ²ఆ. అతనియస్త్రవీర్య ♦ మది యెంతగొప్పది ?
వీరుడైన రామఃవిభుఁ డనామ
యుడయి శక్తిమెఱయ ♦ నొప్పునారాయణుఁ
డేయటంచుఁ దలఁతు ♦ నివుడునేను. ౧౧ 3178
- క. అతనిభయముననే కద, యీతీరున నగరవర్య ♦ మిది సంపిహితా
త్యాతతకవాటతోరణమై తాను వికాంతమగుచు ♦ నగపడెడుఁ గటా. ౧౨౪
- చ. కనుక సురారులార! మిముఁ ♦ గాచికొనుండు ప్రమాదమొంద కొ
య్యన నగరంబు నెల్లెడల ♦ నారయుచుండుఁడు, సీతఁ గాచు న
వ్వనమున నెట్టిరీతిగ నెవండు మదాజ్ఞను బొందకుండఁ బో
వను దగదట్టులే వెలికి ♦ వచ్చుటగూడదు నిశ్చయంబుగన్. ౧3 3180
- క. బలములు తగుతావు ల వెం,దలరునొ యందెల్ల మీర ♦ లఖిలబలవృతిం
జెలఁగుచుఁ బలుమఱుతిరుగన్, వలయును మెలఁకువనుగూడిపటుశౌర్యములన్.

తే. అసురులార! సాయంసమయమునఁ గాని

యర్ధ రాత్రమునంగాని ♦ యల్ల దివస

పూర్వభాగమునంగాని ♦ పూర్ణి కపులు

పూనియున్నట్టి శౌర్యంబు ♦ గానవలయు ౧౫

3182

క. వనచరులని నీచముగాఁ, గనరా దవ్వారి శత్రు ♦ గణబలము దురం

బున కాయితమైనదియో, మనవై జనుదెంచునదియో ♦ మనల జయింపన్.

క. ఊరకనిల్చిన యదియో, యేరీతిగ నెప్పుడుండు ♦ నెవ్వీధిఁ గార్య

ప్రారంభము చేయునటం, చారయుఁడీ యనుచు వారి ♦ కాఙ్క్ష యొసంగెన్.

చ. బలయుతులైన యాదనుజ ♦ వర్యులు రావణుఁ డట్లుపల్కున

ప్పలుకుల నాలకించి యటు ♦ పాయక చేసిరి కార్యమెల్ల; న

ప్పలలభుగిందుఁ డిట్లనుర ♦ పాలకులం గని యాఙ్క్ష చేసి చిం

తలు మది నేఁచ దీనుఁడయి ♦ తాఁజనియెం *దనయింటి కార్తితోన్. ౧౮

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణదర్పుఁడు కోపవహ్ని నె

మ్మనమునఁ బ్రజ్వరిల్లఁ బలు ♦ మాటులు స్వాంతజదుఃఖముల్ దలం

పునకును రాఁగ నార్తుఁడయి ♦ బోరున నూర్పులు పుచ్చుచున్ గటా!

యనుచు నిఁకేమి నాకుగతి ♦ యంచును జింతిలుచుండెఁ బై పయిన్. ౧౯

డెబ్బదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

23 - వ సర్గము.

—*— ఇంద్రజిత్తు, హోమలబ్ధబ్రహ్మస్త్రమున రామాదుల మూర్ఖునొందఁ జేయుట. —*—

సీ. అట నతికాయ, దే ♦ వాంతక, త్రిశిరులు మొదలగురాక్షస ♦ ముఖ్యు లనిని

హతులయి రనుచు హా ♦ తావశిష్టులు వేగ చని రావణునకును ♦ మనవి చేసి;

రంతట నారాక్ష ♦ సాధీశ్వరుఁడు వార్త నద్దాని వినుచు దుః ♦ ఖాశ్రు సలిల

సంపరిప్లుతనేత్ర ♦ జాలుఁడై మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ దెలివొంది ♦ యతిభయంక

ఆ. రమగు పుత్రనాశ ♦ నము భ్రాతృవధమును

దలఁచుకొనుచు మిగులఁ ♦ గలఁగుచుండె;

నంత దుఃఖజలధి ♦ యందు నిమగ్నుఁడై

యున్న దీనుఁ దండ్రి ♦ మన్ననఁ గని. ౨౪

3187

క. అతిరథుఁడు రావణానురు, సుతుఁడగు నాయంద్రజిత్తు ♦ శుభతరవాక్సం

తతి నిట్లుపల్కె; నోదితి, సుతనాథా! యంద్రజిత్తు ♦ యోగీష్ఠిలై. 3 3188

తే. బ్రదికియుండఁగ నీవిట్లు ♦ వగలఁ బొంద

వలదు సంగరమున నింద్ర ♦ వైరినగుచు

నలరు నా బాణహతుఁ డెవ్వఁడై నఁ బ్రాణ

ములను నిల్పుకొనం జాలఁ గలఁడె? యెందు?. ౪

3189

మ. వినుమా! యిప్పుడు రాఘవుం డనుజతో ♦ వేవేగ మద్బాణముల్

తనులం జేలుపఁ దీక్షకాంక్షతతు లఁశ్యంతంబు దేహంబునం

దున నెల్లఁ వడినాటఁ బ్రాణముల నిండున్ వీడి నేలంబడం

గను నేజేసెదఁ జూడుమా! దనుజరాఁకాశీతభానూ! తగన్. ౫

3190

క. పౌరుషదై వబలంబులతో రాజులు నీప్రతిజ్ఞఁ ♦ దోరపు వేడ్కన్

గూరిమితనయుఁడనౌ నే, నారసి కావింతు నిశ్చయం బలరంగన్. ౫౪

క. విను మిప్పుడె రాముని నా,తనితమ్ము నమోఘబాణఁతతులం బూరిం

తును, దేవేంద్రుఁడు,యముఁడా,దనుజాంతకమిత్ర,సాధ్య,దహనా,శ్వినరుల్.

తే. చంద్ర,నూర్యులు మును బలిఁచక్రవర్తి

యాగశాలఁ ద్రివిక్రముండు న విష్ణు

పౌరుషమునా నచింత్యమా ♦ పౌరుషము ను

దీయమును జూడఁగలరని ♦ తెలిపి యంత. ౭

3193

క. బలమున నించుక కొఱఁతం, గలుగని యాయంద్రజిత్తు ♦ కర్బురకాంతుం

డలరఁగ నిటుపలుకుచు ను,జ్జ్వలవా యుసమానమైన ♦ జవ మలరారన్. ౭౪

క. నిరుపమములునై తగియెడు, ఖరవరములఁ గట్టియున్న ♦ కన్దురథం బ

త్తరుణమున నెక్కె; ననుపమ,వర తేజం బొప్ప శత్రుఁబలహంతయునై. ౮

క. అరుణస్యందన మట్టులు, పరఁగెడు నాయరదమెక్కి ♦ బవరము చేయం

గరము జవంబునఁ బోయెను; నిరుపమబలశాలి యతఁడు ♦ నెమ్మినరుగఁగన్.

సీ. వెంటనే గురుబలఁవిబుధశత్రువులంద టత్కంతముదమున ♦ నతులధనువు

లను గరమ్ములఁ దాల్చిఁచని; రందుఁగొందఱుగజములఁగొందఱుఁను జవనాశ్వ

ముల నెక్కి యరిగి; రఁత్రయలఘుపరాక్రములగురాక్షసులు కొందఁఁట్రదితుల్య

ములగు వ్యాఘ్రములఁ బిల్లుల వృశ్చికంబుల ఖరముల మఱివివఁధరవరాహ

తే. ములను నొంటెల శ్వాపదఁములను సింహ

జంబుకంబుల హంసల ♦ శశమయూర

ముల నధిష్ఠించి ముద్గరఁములను బ్రాస

ఖడ్గదల గొడ్డండ్రను. ♦ గడఁగి తాల్చి. ౧౧

3197

క. చని రతనివెంట; నాతఁడు, తనవెంట వచ్చువారు ♦ దారుణశంఖ

ధ్వనులం జేయుచు భరీ, స్వనములఁ జేయుచును దనుఁ బ్రశంసింపంగన్.

క. అరిగెన్ దురమొనరింపన్, బరులన్ దురమునను జెండుఁబలరిపురిపు వం

బర మెట్లు పూర్ణ శశిచే, గరము విరాజిల్లునట్లుఁగా నయ్యదనన్. ౧౨౪ ౩:౪9

ఆ. చంద్రశంఖవర్ణఁసద్భవశివచ్ఛత్ర,మున వెలింగెఁ జాపఁముల ధరించు

- నట్టివారలందు ♦ నధికుడై వీరుడై, తనను నిం ద్రజిత్తు ♦ దగినరీతి. ౧౩౫
- క. కనకశలాకాధూషిత, సుమాతరహేనువంశ ♦ సుతిసుంవరమున్
ఘనమునగు చామరద్యను, సున వినరిరి రాక్షసోత్తములు ప్రీతిమెయిన్.
- సీ. [శ్రీమంతుడై సురసింధవిరోధియా రావణుం డింద్రజిత్తావిధమునఁ
బెరుబలంబులను గైకొని వెల్లుమండంగఁ గాంచి యిట్లను; వైరి ♦ గలఁడె? నీకు
నతిగఢశ్రేష్ఠుండు ♦ ననురేకుని జయించినట్టివాఁడవు గదా ♦ యరయ నీకు
మరుజులునా నెంత! య్మానసినిం జంపఁగలవని పలికి యాకర్ష్యరసతి
- ఆ. యాశిషమునఁ దనున ♦ నాశీస్సులను గొని, తేజనులర హస్తివాజిరథప
దాతులెల్లఁ గొలువఁ ♦ దా ననిశ్రీ గాము, నొంచు వేడ్కమిగులమించుచుండ.]
- చ. ఖరకగుఁ బోలి తేజమునఁ ♦ గ్రాలి న్నతాపమునందు లోకమం
దరము నొకండు తుల్యుడనునట్టి మగంటిమిలేని యింద్రజి
త్తుగుగతిఁ బోవుచుండ రవి ♦ యుగ్రమరీచుల నంబరంబునాఁ
బురనుది చక్కఁగా వెలిగె; ♦ భూరిసుతేజుడు శత్రుహంతుడు. ౧౪ 3203
- క. ననుజేంద్రునిపుత్రుడనగు, ఘనుఁ డాయంద్రారి శత్రుగణములు తగునా
యనిసేయుభూమికిం జని, యనుపమరథ మొందఁదలఁచి ♦ యాహోమవిధిన్.
- క. ఒనరింపఁబూని చుట్టును, దనుజులఁ గావలిగ నునిచె; ♦ దహనసమగుచిం
దనరాగునతఁడు శాస్త్రా, క్తనియతి మంత్రైకపూర్వకంబుగ ననలున్. ౧౫
- సీ. పూజించి హోమంబుఁ ♦ దాఁజేయఁగాఁ బూనె; శౌర్యమ్మునం దగునకలదనుజ
వకుండంతథ క్తిచే ♦ సుగుచిరమాల్యగంధములసంస్కృతమయి ♦ శిగుహవిస్ఫుఁ
బేలాల నగ్నిలో ♦ వేల్చెను; సురవైరి కాశపత్రములకుఁగా మహాభి
చారమునకుఁ బరిస్తరణమ్ములకుగా మహోముధంబుల, నుతీయందుఁ దాండ్ర
సమిధలఁగొనుచు వస్త్రము నెట్టినివానిఁ గట్టి కార్షాయసకల్పితమగు
స్రవమును గైకొనె; ♦ త్తోణిని నచ్చటఁ దోమరసంతతితోడఁ గూడు
నట్టితెల్లకుల ♦ నగ్నిపరిస్తరణమును గావించి ప్రాణములఁ గూడి
యున్న నల్లని మేక ♦ నుద్ధతిఁ బశువుగాఁ బట్టి కంఠముఁ ద్రుంచిఁపరఁగువహ్ని
- తే. యందు వేల్చెను; నొకసారి ♦ యనలు మండఁ
జేయఁగా నగ్ని దరికొని ♦ చెలఁగి పొగయె
యనఁగ లేక మహాహ్వల ♦ లలర విజయ
చిహ్నములుగాఁగఁ దోచెఁ దచ్చిత్తమునకు. ౨౧ 3206
- క. అనలుఁడు పూరుషసూపం, బునను బ్రదక్షిణముగాఁగఁ ♦ బాలుచుశిఖిలతో
డను జట్టివచ్చి సుగుచిర, కనకవిభూషణము లొప్పుఁగా నాహవిసున్. ౨౧౫
- క. తానే ప్రతిగ్రహించెను; దానవుఁ డాయంద్రజిత్తు ♦ తదవసరమునన్
మానితమగు బ్రహ్మాస్త్రముఁ, దా నాహ్వనంబు చేసి ♦ ధనువురథంబున్. ౨౨౫

తే. ఇంకఁ దనకుఁ గావలసిన ♦ యెల్లవాని

నందె తానభిమంత్రించె; ♦ నట్టుబతఁడు

వేల్వఁబడునగ్నినుండి యానిధశరమును

జక్కనాహ్వన మొనరుచు ♦ సమయమందు. ౨౩౪

3209

తే చంద్రనక్షత్రఫేచరఁనమితితోడ, నంబరం బెల్లఁ జలియించె ♦ నతిభయమున;

నంత ననలునిరీతిని ♦ గాంతివెలిగి, శక్రతుల్యప్రభావుండై ♦ సమధికుండయి.

క. ఎంచంగరాని మంత్రన,మంచితశక్తిం జెలంగు ♦ నారావణిని

శృంఛలభక్తిని నారా,ధించి మహాఽహ్నిఁ దాను ♦ దివ్యధనువును. ౨౪౪

క. శరరథసారథిఖడ్గము, లరుదగుతురగాళిఁ బడసి ♦ యాకసమున నె

వ్వరికిని గన్నడకుండఁగ, వరశక్తిని జేసికొనియె ♦ బలము లలరఁగ. ౨౫౧

క. తురగరథపతాకాధ్వజ, పరిశోభితమగుచు దనుజఁబల మప్పుడు సె

గరకాంక్షను గర్జించుచు, నరిగె; మహానురులు వార ♦ లతిభయదముగ. ౨౬౬

క. త్వరగలిగి చిత్రములునై, పరిభూషితములును నైన ♦ బాణంబులఁ దో

మరముల నంకుశముల సె,గరమునఁ బ్రహరించి రెల్లఁకపులఁ గడఁకతో.

క. రావణి యంతటఁ గుపితుండై వారలఁ గాంచి పల్కె ♦ నఖిలకపులఁ బెం

పాపహిలఁ జంపఁగోరుచు,వావిరిఁ బోరాడుఁడు దమి ♦ వర్ధిలుచుండ. ౨౮౮

చ. అన విని నిర్జరారులు జయంబును గోరుచు నార్చుచు భయం

బును గలిగించువానరుల ♦ భూరిశరంబులపృష్టి ముంచి; తా

దనుజవరాత్మజుండు నలుఁదట్లను రక్షను లావరింప నా

యనిమొన మీఁడినుండి నిశితాంబకముల్ మునలంబులు గదల్. ౨౯౪ 3216

తే. మఱియు నాశీకబాణముల్ ♦ మ్రాన్పడంగ

వై చి కపులను హింసించె; ♦ వానరుబటు

లతఁడు హింసించుచుండఁగా ♦ నవనిరుహము

లందఱొకటిగఁ గొనుచు నిండ్రారిపయికి 30౪

3217

క. అనిఁ గరినుండని తలఁపక, చని రొక్కట మారుకొనఁగ ♦ శక్రారిబలం

బును గురుతేజము దగఁగా, వనచరులశరీరములను ♦ బాణవిశేతుల. 30౪

తే. శ్రోధమునఁ జించివైచె; నాఁక్రూరదనుజుఁ

డనురు లుప్పొంగునటు లాగ్రహమున నొక్క

శరమున బంచనవసప్తసంఖ్యలైన

వనచరులఁ జంపె నుత్కంఠ ♦ వఱిలుచుండ. 33

3219

క. అని నెంతయు దుర్జయుండగు, దనుజేంద్రనుతుండు వీరశల్లజుఁ డటఁ గాం

చనభూషితములు రవినను,తను జెలఁగెడునవియునైన ♦ తతవిశిఖముల.

క. పూరుల మధియించెను; వానరు లనిఁ దద్బాణవీడఁనముఁ బొంది కళే

- బరములు తునుఁగుచునుండ న, మరమున విజయాశనవుడుఁ మానిభ యమునన్.
- క. నురమధితులై న యనురుల, కరణిన్ క్షీతిఁబడిరి; మేటిఁకవులును నానం
గరమున బాణగభస్తుల, నురుతరముగ వెలుఁగునూర్పుఁడో యనమిగులన్.
- క. చెనకన్ రాకున్న మహా, దనుజునిఁ జంపంగఁ జనిరి; ఁ దారుణకోపం
బున; నంత వనచరోత్తము, లనూనశరవృష్టి భేదిఁతాంగులు నగుచున్. 324
- తే. ధైర్యమును వీడి వ్యధితులై ఁ తత్తటమున
నెత్తుటం దోఁగుచున్ బరుఁగెత్తి; రవలఁ
గవులు కొందఱు శ్రీరాముఁకార్యముకొఱ
కనువులను లెక్కపెట్టక ఁ యార్చి మిగుల. 325
- క. తరుశిలాయధములుగాఁ, గరముల గ్రహించి వెనుకఁ ఁ గాలిడక మహా
త్తరశౌర్యమునన్ మార్కొని, రరయుచు నాయింద్రజిత్తు; నాహరు లవుడున్.
- చ. అనిమొనఁ జుట్టుముట్టి యమఁరారిపయిన్ దరుశై లశ్మంగముల్
ఘనశిల లట్టె వైచిరి; నిఁకామము తేజమునన్ జనంబునన్
దనరేడు నింద్రజిత్తు కపిఁశల్లజు లవ్వీధివై వఁ బ్రాణముం
గొనుతరుశై లవత్సమును ఁ గొంక కడంచెను సాయకంబులన్. 326
- *చ సురపతివై రి యంత రణఁశూరుఁడు గాన హుతాశతుల్యభీ
కరఫణిసన్నిభంబులగు ఁ కాండములం బరఁగించి చించె నా
హరివరసేన; నంత నిశితాశుగముల్ పదునెన్నిదొక్కటన్
బరఁగెడు గంధమాదనుని ఁ బాగుగ నాటఁగనేసి యార్చుచున్. 327
- తే. దూరముననున్న యానలుఁ ఁ దొమ్మిదింట, నొవ్వఁగాఁజేసి వీర్యంబుఁనివ్వటిల్ల
మర్తములనొంపఁజాలెడ ఁ మార్గణముల, నేడిటన్ మైందు నైదింటఁ నేచిగజని.
- తే. జాంబవంతుని దశదివ్యఁసాయకములఁ, ద్రింశనంబకముల నీలుఁదీక్ష్యములును
భయదములు నరలబ్ధముల్ ఁ సరనుములును, నై నశరముల నుగ్రీవుఁనంగదునిని.
- క. వనచరతల్లజు ఋషభుని, ననిమొన నొప్పించి మూర్ఖు ఁ నందఁగఁజేసెన్;
దనుజేజ్యుఁ డవుడు వృద్ధిం, గను కాలధనంజయఁ డనఁగఁ గ్రుద్ధుండై. 328
- క. తక్కిన వనచరవీరులఁ, బెక్కండ్రను నొంచి మించెఁ ఁ బెనుశరముల; నా
రక్కసుఁ డాపెనురణమున, నుక్కున నూర్యాభములయి ఁ యురుజవములునై.
- క. ఆకర్ణాంతము లాగిన, యాకార్ముకము క్తములయి ఁ యలరుశరములన్
వేకవుల బలముఁ గలఁచెను; నాకరణి న్వబాణవితతి ఁ హరిబల మచటన్.
- తే. ఆకులంబయి మూర్ఛిల్లి ఁ యార్తిరక్త
సిక్తమయి యుంటఁ గనుఁగొని ఁ చెలఁగె హర్ష
మునను; గురుతేజమున వీర్యఁమున వరాత్త
బలమునను బొంగు రావణి ఁ యలఘుగతుల. 329

క. శరముల ఖడ్గాద్యాయుధ, వరములఁ ద్వరితముగఁ గురిసి ♦ వానరవీరో
త్కరమును నొప్పించెను నంగరమున స్వభటాళిమీఁదు ♦ గా నుండకయే.

చ. వనచరసేనపై నిలిచి ♦ వారలకుం గనరాక నీలమే
ఘనిచయ మంబువుల్ గురియు ♦ కై వడి భీకర బాణవృష్టినం
త నిగుడఁజేసె; భూధరవి ♦ తానముపోలిక నొప్పునాకవుల్
దనుజశరప్రభిన్నతర ♦ దారుణదేహులు నొచు నెంతయున్. ౫౦ 3235

తే. మాయలను గొట్టఁబడుచును ♦ మానమెడల
వికృతరవమున నార్చుచు ♦ విబుధనాథ
వజ్రసంహతనగరాజ ♦ వారమట్లు
ధరణిఁ గూలిరి రిపు వున్న ♦ తా వెఱుఁగక. ౫౧ 3236

చ. వనచరు లాత్మసైన్యముల ♦ వాఁడిమొనల్ గలసాయకంబు లా
యనిఁ బడుచుండుటే కనఁగ ♦ నైరి వరంబునఁ గన్నమాయచే
తను గనరాక కప్పఁబడి ♦ తాను నభంబున నున్న యింద్రజ
త్తన నెటులుండునో గన రఁసంతయుఁ జాలకపోయి రంతటన్. ౫౨ 3237

క. దనుజేశుండు మహాత్ముఁడు, నునీశితీతీక్ష్ణాగ్రములయి ♦ సూర్యునివలెఁ జ
క్కసికాంతి వెలుఁగుశరముల, ననూనగతి వైచి దెసల ♦ నన్నిటిఁ గప్పెన్.

క. వనచరుల నొంచె; మఱి యతఁ, డనలునివలెఁ గ్రాలుచున్న ♦ యాశూలములన్
ఘనఖడ్గపరిశ్వధములఁ, గన మిడుఁగులు లొప్పు కడశిఖలుపై కెగయన్.

తే. గిరగిరంద్రిప్పి యట్టె ను ♦ గ్రీవుబలము, నందు జడివాన గురిసిన ♦ యట్లు వైచె;
నంత నక్కపియాధపు ♦ లగ్నితూన్య, దనుజవరబాణహతులయి ♦ తనువుల్లె.

తే. భిన్నములుగాఁగ రక్తంబు ♦ వెల్లువలయి
పాఱఁగా పుల్లకింశుక ♦ పాదపముల
వలెను గనఁబడి యూతకై ♦ యిల నొకరిప
యిని మఱొక్కరు వడుచు నా ♦ ర్తిని మునుఁగుచు. ౫౩ 3241

తే. వికృతరవమున నార్చుచుఁ ♦ బృథ్విఁగూలి;
రంతఁ గొండలు తలలెత్తి ♦ యంబరమును
గనచు నయనంబులన్ దీప్త ♦ కాండము లొగి
దగుల నొక్కరిపై నొక ♦ రుగఁ బడుచును. ౫౪ 3242

క. ధరణిం బడియుండిరి; క,ర్బురవర్యుం డింద్రజత్తు ♦ పూనిక హనుమం
తు, రవికుమారుని, నంగదు, హరివరుఁడొ గంధమాద ♦ నాహ్వయుమఱియన్.

నీ. వేగదర్శి, నుషేణు ♦ భీమబలోపేతుఁడగు జాంబవంతుని, ♦ నాగవాత్యు,
మొందుని, ద్వివిదుని, మహితఁడొ నీలని, గజని, గోముఖుని, ని ♦ కామబలుని

- నా కేసరిని, నల్లై ♦ హరిలోము, వనచరపాలు, విద్యుద్వంష్క్రి ♦ బ్రబలుడై న
యట్టిసూర్యానను ♦ నాదధిముఖునిని, బావకాటుని, నలు ♦ బరమబలము
- ¹ఆ. గల్లు జ్యోతిముఖుని, ♦ గపివరుగుముదుని, బ్రాసకూలనిశిత ♦ బాణములను
బ్రహ్మమంత్రయుక్త ♦ భవ్యశరంబుల, నీకపీంద్రవిశతి ♦ నెలమి నొంచె. ౬౧
చ. కనకసుపుంఖబాణముల ♦ గాఢగదాతతి వానరేంద్రులన్
గినుక వహించి నొంచి తను ♦ గేవలశూరునిగాఁ దలంచి రా
మునిపయి లక్ష్మణాఖ్యపయి ♦ భూ రెరవిప్రభ లట్టి తీవ్రకాం
డనిచయ మొక్కరీతి సుర ♦ నాయకవైరినిగుడ్చె నీర్వ్యచేన్. ౬౨ 3245
- ఆ. ఇట్లు లింద్రజిత్తహీనసాయశవర్ష, మేచి కురియుచున్న ♦ నించు కేని
సలిలధారలట్లు ♦ త్కౌపతిరాముండ, తలఁచి లెక్క గొనక ♦ తనమనమున. ౬౨౪
- క. తనచుట్టునున్ననై న్యం,బును గని విస్తయము తోఁచ ♦ బుద్ధిబలమునన్
గని లక్ష్మణు నిట్లనియెను; ననుచా! ²యీరాక్షసేజ్యుఁ ♦ డమరారి తగన్. ౬౩
- క. ఘనమైన బ్రహ్మమంత్రం,బును మదిలో నాశ్రయించి ♦ పొంగుచు హరిసే
నను గొట్టుచు భయదంబగు,చునసేనల గూల్చి వారి ♦ సుధ్యుగతులన్. ౬౩౪
- క. మనలన్ శరముల నొంచెడు; ఘనబలుడై బ్రహ్మతనకుఁ ♦ గా నిల్చిన యా
పెను వరమున నాకాశం,బునఁ దనభయదాంగకంబు ♦ బూనిక మెఱయన్.
- చ. కనఁబడకుండఁ జేసి యది ♦ కారణమై తగ బాణమోక్షణం
బును గడుఁజేయు నీదనుజపుంగవునెట్లనిఁజంప శక్యమా ?
విను మతిమంత! యస్త్రవిది ♦ విశ్వములన్ మహనీయ మిట్టిరీ
తిని దగుదీని పుట్టుకకు ♦ దేవతయై మఱి హేతుభూతుడై. ౬౪౪ 3250
- క. నిరుపమవిభవుండగునా, సరసిజభవుఁ హిను మెన్న ♦ శక్యముగా దె
త్తరుణముననంచుఁ దలఁచెద, వరమతినిం గలఁగ కీవు ♦ బాణవతనమున్. ౬౬
- తే. ఓర్పుకొనుము నాతోఁగూడి ♦ యుద్యమమున;
దనుజన త్తముఁ డీతఁడు ♦ ఘనశఃతతి
నల్లై పరఁగించి దిక్కుల ♦ నఖిలములను
గప్పుచున్నాఁడు చూడుమా ♦ కపిబల మిది. ౬౭ 3253
- ³క. పతితాగ్ర్యశూరగణమై, ట్టితి నంతయు నెలర; దిఠఁడు ♦ చెలఁగుచు బవరం
బు తగం జేయక మనమి,ప్పు తెలివిలేక యనిచేయఁ ♦ బూనక యిచటన్. ౬౭౪
- తే. హర్షరోషంబులను మాని ♦ యవనినిఁ బడి
మూర్ఖుఁ గనియొంటఁ గని రణం ♦ బునను విజయ

1 సూర్యాననం జ్యోతిముఖమ్-అనిమా. ఇంతకుముందున్న కేసరిం అనుపద మార్గ మనివ్రాసిన
వ్యాఖ్యానకర్త జ్యోతిముఖమనుచో నేమియు వ్రాసునందున నాశబ్ద మట్లేయున్నదని యూహిం
పఁబడినది. జ్యోతిర్ముఖుఁ డనుట సామాన్యవిధితముగదా. 2 ఆసా పునర్లక్ష్మణ రాక్షసేంద్రో బ్రహ్మ
స్త్ర మౌశ్రిత్య సురేంద్రశత్రుః-అనిమా. 3 ఏతచ్చ సర్వం పతితాగ్ర్యశూరం-అనిమా.

లక్ష్మీనిం గాంచి మదమున ♦ లంకకేగఁ

గలఁడు నిశ్చయ మిదియని ♦ పలికె నంత. ౬౮

3254

క. అనుజన్తులు తచ్చరములు, తనువులఁ బీడింప నట్లె ♦ ధరఁబడియుండఁ

గని దనుజేజ్యుఁడు మార్షం, బున నచ్చట సింహనాదమును గావించెన్. 3255

క. వనచరసేనను రాఘవు, లను దుఃఖము పాలుచేసి ♦ లఘుగతి దనుజేం

ద్రనియతపాలితయగులం, కను జేరెను సఫలితాత్మ ♦ కాంతుం డగుచున్. ౭౦

జెబ్బదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

2౪ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁ హనుమంతుఁ డోషధిసర్వతముఁ దెచ్చుట. రామాదులు మూర్ఖుఁ దేలుట. ఁఁఁఁ

చ. హరిపతిసేనయంతయును ♦ నయ్యనిఁ గీడ్పడియున్నరాము, సో

దరుఁ గని భీతి మూర్ఛిలెను ♦ దత్సమయంబున జాంబవంతుఁ డా

సరసిజమిత్రపుత్రుఁడును ♦ శక్రునిపౌత్రుఁడు నీలుఁడేమి య

త్తరుణమునందుఁ జేయుటకుఁ ♦ దారు సమర్థులుగాక యుండఁగన్. ౧ 3257

చ. కని మతిమద్వరేణ్యుఁడయి ♦ క్రాలు విభీషణుఁ డాప్లవంగసే

నను భయవిహ్వలంబుఁ గని ♦ నై జములై యతులంబులై న చ

క్కనివచనంబులం బ్లనగఁ కాంతుల నూఱిడిలంగఁ జేయుచున్;

వనచరులార! సాధ్వసముఁ ♦ బాయుఁడు రాముఁడు లక్ష్మణుండనిన్. ౨ 3258

సీ. శత్రుసాయకతతిఁక్షతులయి యవశులై వెఱఁగందినారని ♦ నెతలఁ బడఁగఁ

దగినకాలము గాదు ♦ దానికి నవకాశమే లే దదెట్లన ♦ నీమహీశ

తనయులు బ్రహ్మదేవునివాక్కు నిమ్మెయి గౌరవింపఁగఁ బరుఁ ♦ డీరసమున

వై చినశరములఁ ♦ బరిభవింపఁగఁ బడినట్లున్నవారు వే ♦ ఱరయలేదు;

తే. బ్రహ్మ యాయింద్రవైరికిఁ ♦ బరమకరుణ, సఫలవేగము గల్గునఁప్ర్రంబు దీని

నిచ్చె నీరాజపుత్రకు ♦ లీమహాస్త్ర, వరమునన్ గౌరవింపఁగ ♦ ధరణిఁ బడిరి. ౪

క. కనుకం దీనికి భేదం, బును బొందఁగనేల? యనినిఁ ♦ బూనిక మతిమ

ద్భనుఁడగు వాయుతనూజుఁడు, వనజజనస్త్రమునఁ గల్గు ♦ భక్తిబలమునన్.

ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ మొయ్యన బద్ధుడై

యండి యవల ముక్తి ♦ నొంది, యవ్వ

భీషణోక్తులఁ దగ ♦ విని పల్కె నతనితో;

బలముగలుగు నిక్కఁపులు రణమున. ౫౪

3261

క. హతులై రింకెవరెవ్వరు, ఊతిఁబడియుం బ్రాణములను ♦ జెందినవారో

వెతకుచు నాశ్వాసంతము, దితిజాన్వయరత్నమ! యని ♦ తెలియఁ బలికినన్. ౬

క. అనుజాంబవంతువాక్యం, బును వినుచు విభీషణుండు ♦ భూపతనయులన్
ఘనులైన రామలక్ష్మణులను నడుగక హనుమనేల ♦ లలి నడిగితివో? ౧౯

తే. అనిలజునిపైనఁ జూపిన ♦ యంత నుప్రి
యము హరీశ్వరునందును ♦ నంగదుచయి
రామునందును గాని యా ♦ గ్య! కనఁబఱుప
వైతి వేలొకొ?; యనిన నాయనఘుపల్కు. ౨౦

3274

క. విని జాంబవంతుఁ డిట్లను; దనుజుణి! యింక టుండఁ ♦ దమి వాయుతనూ
జుని నడిగినట్టి కారణముచు దెల్పెన; హనుమ సూరఁముఖ్యుం డొకఁడే.

చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్లలిగి ♦ భాత్రిఁ జెలంగినఁ దక్కువారలీ
యనిమొనఁ జచ్చినన్ విను భఁమం బొకయింశయు లేదు ప్రాణముల్
తనువున నున్నయట్టలె; య♦శిం డొకఁ డుజ్జి శజీవితుండెయై
నునమిటఁ ప్రాణముల్ గనియు ♦ త్కౌన్తలిఁ జచ్చినవారమే నుమీ! ౨౧

తే. దనుజపుంగవ! నాయనా' ♦ యనిలునంశ
వాఁ డగుచు వీర్యమున నగ్ని♦నంటివాఁడు
నయి సమీరకుమారకుండ్లై న హనుమ
యనువులం దాల్చియుండిన ♦ నపుడు మాకు. ౨౩

3277

క. కలుగు నిల జీవితాశయుఁ, బలు కిది సశ్యం బటన్న ♦ వాయుకుమారుం
డెలమిని వృద్ధుండగుచుం, జెలఁగెను నాజాంబవంతుఁ ♦ జేరి నియతిచేన్.

క. చరణంబులకున్ మ్రొక్కెను; వరభల్లూకంబు జాంబఁనంతుఁడు విలన
చ్చరవీడి తేంద్రియుఁడు న, య్యరనుణనే హనుమననుచు♦నొగి మ్రొక్కంగన్.

క. విని తాను మరల జననం, బును జెందినయట్లు తలఁచె ♦ బుద్ధిని; సంతన్
ఘనతేజఁ డతఁడు హనుమం, గని యిట్లని పల్కెఁ బ్లవగఁకాంతా! రమ్మా!

చ. వనచరులం గృపామతిని ♦ బాగుగఁ గావుము; నీకుఁదక్క నీ
వనచరపాలిఁ గానఁదగు ♦ బాహుపరాక్రమ మన్యులందు లే
దనుపమశక్తి వీవు మఱి ♦ యందఱకుం బ్రియమిత్తుఁ డన్నపే
రు నియతి నీకె చెల్లు నిల ♦ రూఢిగ నాపలు కాలకింపుమా. ౨౬౪ 3281

సీ. త్వత్తుల్యుడే యిట్టితఱిఁ బరాక్రమమును గనఁబఱుపందగుఁ ♦ గవులయందు
శౌర్యంబుఁ జూపంగఁ ♦ జాలినవాఁడు నాకగపడలేదు; నీహరిభటులకు
భల్లుకసేనకుఁ ♦ బ్రమదంబు గల్గింపు శరజాలవీడితఁసర్వగాత్రు
లగు రాఘవులను నీయదనునఁదగువిశల్యులను జేయుము; విను♦మొగిఁబథంబు

తే. జలధిదావున మీఁదుగాఁ ♦ జాలదూర
మరిగి హిమవంత మనునగఁవరమునకును

జనవలయు; శత్రునూదనా! ♦ చాలయెత్తు

గలిగి ఋషభాద్రి యొక్క డందు ♦ గనకమయము. ౨౯౫

3282

క. కనఁబడుఁ గైలాసంబును, గననగు నవానిఁ గాంచఁ ♦ గల వోవీరా!

వినుమా! గిరియుక్తాంతరమున నతులప్రభలదీప్తఁ ♦ మునయి చెలఁగుచున్. 3౦౫

¹తే. ఎల్లయోషధులం గూడి ♦ యెనఁగు నోష

ధగిరి యటఁ జూడనగుఁ గపిఁశల్లజగిరి

శృంగమునఁ బుట్టి కాంతులఁ ♦ జెచ్చుమీటి

దశదిశల వెల్లఁజేయుచు ♦ యశమునఁ దగి. 3౧౫

3284

క. కనఁబడు దివ్యోషధు లో, మనఘా! నాల్గందు ననుచు ♦ ననియెన్ మఱియున్

విను మృతులం బ్రదికింపం, గను జేసెడుశక్తి గలిగిఁక్రాయును గానన్ 3౨ 3285

²క. మృతసంజీవిని యనఁగా, క్షీతిఁ బేరుంగాంచె; మఱియు ♦ జీవించిన నె

వ్యితమునఁ దిరుగంపగు నా, వితమున శల్యములఁ దీసి ♦ వేయుచు గానన్.

ఆ. అది విశల్యకరణిఁమునుపేరుఁ గాంచె; న వ్వలను జర్క్ మొక్కఁభంగి నొకటి

గాఁగఁ గూర్చునద్ది ♦ కావున సంధాన, కరణి యనఁగఁ బేరుఁగాంచెనొకఁడు.

తే. ప్రణజనితమైనయట్టి వైవర్ణ్య మెల్లఁ

బోవఁగాఁ జేయు నద్దికాఁపుననె క్షీతిని

దనరు సావర్ణ్యకరణి, యత్తనువు నెల్లఁ

గాంతి నమతను గల్గింపఁ ♦ గలది యదియె 33౫

3288

క. హనుమా! సవమానప్రియ, తనయా! యోషధులనెల్లఁ ♦ నగ నేచు వచిం

చినవానిఁ దీసికొని చ, మృత రావలయున్ గపింద్రు ♦ లార్తులు గానన్.

తే. వారికూటటఁ గల్గింపఁవలయుఁ బ్రాణ

దానమును జేసి; యనెడు నాతని పలుకుల

హరిలలానుము హనుమంతుఁ ♦ డాలకించి

సలిలపూరములను మహాఁజలధికరణి. 3౪

3290

క. బలముల యాధిక్యమునన్, జెలఁగె; మహావీరుఁడును ప్రసిద్ధిని ధరలో

విలసిల్లు హనుమ యప్పుడె, నులలితగతి నాత్రికూటఁశుభగిరిపైకిన్. 3౫

³ఆ. అట్టె దుమికి పర్వతాగ్ర్యంబుఁ బీడించు, చును ద్వితీయగిరివలెనె కనంగఁ

బడియెఁ; బర్వతమది ♦ పావనిపదఘాత, ములకుఁ గలఁగె, మఱియుఁభూమిధరము.

క. కరము నివీడిత మాటన్, బగిభగ్నంగనుయి నిల్వఁబడఁ జాలక తా

1 సర్వాధియతం వీర ద్రక్ష్య స్యాధివ్యతమ్-అనిమా. 2 మృతసంజీవిం చైవ విశల్య కరణి మపి, సావర్ణ్యకరణిం చైవ సంధానకరణింతథా-అనిమా. ఈశబ్దములకు పుష్కలత్యర్థములు వ్యాఖ్యానానుసారమే తెనుఁగునఁ జేర్పఁబడినవి. 3 పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్ అనిమా.

నరయఁగ నశక్తిమంతుని, కరణిం బరికింప నయ్యెఁ ♦ గడు దీనముగన్.

1 క. హనుమత్పదపీడితమా, ఘనగిరిఁ గలభూరుహములు ♦ కపివరువేగం
బున నిప్పుగల్గ మండెను; ననూనశృంగములు రాలె ♦ నణువులపగిదిన్.

ఆ. అట్లు పీడితాంగమయి భగ్నతరుళిలా

తలమునగుచు వడఁకు ♦ ధరణిధరము

నందు యుద్ధమప్పు ♦ డగుచుంటఁ గపులందు

నిలువఁ జాలరైరి ♦ నిశ్చలముగ. ౩౯

3295

క. హరిపతి యురవడి లంకా, పుర మారాతీరిని జూడ ♦ భూరిద్వారం
బు రయమునం జలియింపన్, గురుగృహగోపురము లట్టై ♦ కూలిపడంగన్.

తే. తాను నృత్యముచేయుచు ♦ వమున నుండెఁ;

బర్వతాకృతిఁ దగియున్న ♦ పవనతనయుఁ

డద్రి నవ్వీధిఁ బీడించి ♦ యబ్ధియుతము

గా ధరిత్రిని జలనంబుఁ ♦ గనఁగఁ జేసె. ౪౦

3297

చ. అనిలజఁ డంత నాశిఖరి ♦ నప్పుడె వీడి సుమేరుమందరా
ఖ్యనిఖిలలోకవిస్తృతిని ♦ నందిన కొండలకున్ సమానమై
వినుతిని గన్న వృక్షములు ♦ వింతలుగా బహుభంగులం దగం
గ నెనఁగు నిర్ఘ్నరంబుల విధానిసరోరుహహల్లకంబులన్. ౪౧

3299

తే. మఱియు లతలను రుచిరమై ♦ మహితవిభవ

యుక్తమై దేవగంధర్వయుక్త మగుచు

వప్తియోజనమితనువిశాల మగుచు

మునులు విద్యాధరులు దేవవనిత లెలమి. ౪౩

3299

క. తను సేవింపఁగ నొప్పుచు, ననయము నానామృగవ్రజాన్వితమై యొ
ప్పిన పెనుకందరములచే, తను శోభిలుచున్న 2 మలయధరణిధరమున్.

తే. జలదసంకాశతనుడైన ♦ శ్వసనపుత్రుఁ

డందుఁ గల్గిన గంధర్వయక్షకిన్న

రులను నాకులపెట్టుచు ♦ నెలమిఁ దనువుఁ

బెంచె, సంతటఁ బదములఁ ♦ బెను శిఖరిని. ౪౪

3301

క. బలమునఁ ద్రొక్కుచు మఱి యుజ్జ్వలతరబడబాముఖంబు ♦ సమత గలుగునో
రలరుచుఁ దెఱచి మహాదితి, జల భయపెట్టుటకుఁ బోలె ♦ శుంభత్స్వనమున్.

సీ. నిగుడించెలంకయందఁ గల గాక్షనులెల్ల నద్భుతంబుగ నట్టు ♦ లార్చుహనుమ
నినదంబువిని భయంబున నించు కేనియుఁ గదలంగ లేరైరి ♦ కడఁగి యంత

1 తస్య పేతు ర్నగా భూమా హరివేగా చ్చ జజ్వలః-అనిమా. 2 మలయపర్వతమనఁగా
లంకామలయపర్వతమనియే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

భయదవిక్రముడైన ధైర్యహంత యతండుభక్తిరాఘవునకుఁ బ్రణతులిడుచు
సతనికిఁగా గొప్పదగుకార్యమును జేయఁగాఁ బూనె; జండవేగమున నొప్పు

తే. నతండు ఘణికల్పమా వాల ధైర్యహంత
యెగురఁ బృష్ఠము వంచి, యహీనశక్తి
గలుగఁ జెవులు ముడించి వక్త్రంబు బడబ
ముఖమువలె విస్తృతిని జేసి ధైర్యమునఁ దగి. ౪౯

3203

క. తనమది రాముని నిడుకొని, యనుపమబల మలర నెగిరె ధైర్యహంత
హనుమ కరసక్తివేగంబున నూడిన తరుగణములు ధైర్యధరశిలలున్. ౪౯౫

క. గిరి నిరతమున్నప్రాకృత, హరులును వాయుజునితోడ ధైర్యజవమున ని
ర్భరరీతిఁ జిక్కుఁగాఁ బడి, వసునగ వేగంబు తగ్గఁ బడిరి జలములన్. ౫౦

చ. గరుడసమానవీర్యుడగు ధైర్యగలికుమారుఁడు భోగిభోగమ
ట్లరయఁగ నొప్పుబాహువుల ధైర్యపుడు సాచి దిశాతతిం గడుం
గరముల నాక్రమించునటు ధైర్యన్యాయఁగాఁ దగి మేరునామభూ
ధరవరమున్న దిక్కునను దద్దయఁ గ్రాలు హిమాద్రికిం జనెన్. ౫౧ 3306

క. తనజవమునకుం గలఁగుచు, యెనుభంగము లట్టై యెగుర ధైర్యవిధసలిలజం
తునిచయము చలనమొందం, గనుపట్టుమహాంబురాశిఁ ధైర్యనుచు సతండున్.

క. హరికరవిముక్తచక్రము, కరణిని వేగంబచనియె; ధైర్యదిలితంద్రిన్
గరము జవంబును బోలిన, హరివీరుఁడు భూధరముల ధైర్యవనీజములన్. ౫౨౫

క. సరసుల నదులఁ దటాకో, త్కరమును వరసగరముల నితాంతజనమనో
హరజనపదములఁ గాంచుచు, నరిగెను; బిత్తుతుల్యవిక్రమధ్యుఁడుమఱియున్.

తే. అభ్రపథ మాశ్రయించి వీరరావతంసుఁ
డగుట విగతశ్రముండయి ధైర్యజవమున
నరిగె; మారుతి పవమానుఁడనట్టివేగ
మాశ్రయించి మహాత్ముకార్యంబుఁ దీర్చ. ౫౪౫

3310

క. నినదంబున దిగ్వితతిని, ఘనశబ్దమయంబుగాఁగఁ ధైర్యపిశాచులుం
డొనరించుచు బోయెను; నా, యనిలజఁ డాజాంబవంతుఁ ధైర్యదీనరీతిన్. ౫౫

క. మనమున నెంచుచు లత్యం, బును దాటకయండ వేగమున శ్వసనుండై
చనుచున్ దోడనె హిమగిరి, గనియెన్; బ్రసవణనికరధిలితం బగుచున్.

సీ. బహుశందరంబుల ధైర్యవిల్లుచు నిర్దురాదుల నెసఁగుచు ధైర్యమలమగుచు
శ్వేతాభ్రచయహరిఁ శిఖరాళితోఁ దగి వివిధభూరుహముల ధైర్యంతగఁ దగి,
పర్వతోత్తమమయి ధైర్యసిల్లు తుహినాద్రినొండెను; మిక్కిలి ధైర్యన్నతంబు
లై భయంకరములై ధైర్యులరు నుత్తమశృంగములతోడనొప్పునిస్తులనగంబుఁ

ఆ. జేరి యందు దివిజస్థిమునీంద్రనే, వితములగుచు బావనతరములయి

- యలరు గొప్ప యాశ్రమావళిఁ గాంచెను; ¹బ్రహ్మకోశపదము ధరజతగిరిని.
- క. హరిహాయతపఃపదంబును, హరుఁడు విలాసంబుకొఱకు ధనాశుగమోక్షం
బరసి యొనర్చిన పదమును, సురలుహయగ్రీవుఁ గొలుచు చోటునుమఱియున్.
- తే. బ్రహ్మశిరమును, విశ్రమాధముగ నెలిచి
యున్న మాసాదులయిన నూర్ధ్వనిభటులను;
బ్రహ్మ వజ్రకిమున్నెందు ధవజమిచ్చె
దాని, వైశ్రవణపదంబు ధానుదీప్తి. ౩౩15
- క. మును ఛాయాప్రీతికినై, వనజప్రియు వేడి తగ్గ ధవరమతి నూహిం
చిన విశ్వకర్మ యానూర్ధ్వని సానంబట్టఁ గట్టఁనొప్పెడుతావున్. ౩౩16
- క. సురలెల్ల బ్రహ్మదేవునిఁ, బరికింపఁగ నుచితరీతి ధాసిల్ల మనీ
శ్వరు లేర్పఱచిన చోటును; హరకార్ముఖముండు పదము ధనాతఁడు గనియెన్.
- క. ధరనుండి యధోలోకముఁ, బరికింపఁగ బోవు నావిధరమును మఱియున్;
నిరుపమకైలాసమహీ, ధరహిమవచ్చిలల ఋషభధరణీధరమున్. ౩౩18
- తే. మేరునామక కాంచనధారణీధ
రమును, రాత్రుల భాసిల్లు ధనమలతృణవి
తానముల వెల్లు జ్యోతులఁ ధనరుచున్న
యోషధులు పెక్కులున్న యాధ్యుత్తిమగిరి. ౩౩19
- క. కని నాయువుత్రుఁ డచ్చట, ననలప్రభలం జెలంగు ధనటు లోషధులన్
దనరారు తద్గిరింద్రంబును గని యాశ్చర్య మెఱతొ ధపొందఁచు బిదఁ.
- క. తిరుగుచు నెల్లెడల నతం, డరసె యహోషధుల; శ్వసనుఁనాత్మజుఁడు కపీ
శ్వరుఁ డెన్నో యోజనంబులు, త్వరిపడి దివ్యోషధులను ధాసిలుగిరినిన్.
- ఆ. కలయఁ దిరిగి వెదకె; ధృఢరవర్యము, నందుఁ దనరి చివ్యమైన లతల
వితతి తముగ్రహింపవెదకంగవచ్చెనీ, హనుమయంచు నెఱిగియతులవహిమ.
- క. కనఁబడకయుండె నతనికి, హనుమయు నట్లవ్వయుంట ధాత్మను గోపం
బును బొంది యద్ది దుర్భర, మనఁ దగుటన్ విగుల నార్చి ధయనలాక్షుండై.
- చ. ధరణిధరంబుతోఁ బలికె ధదయు నాదము పొల్పుచుండ; నో
ధరణిధరేంద్రమా! రఘువంతుంసునిపైనను నీకునుం గృపా
దరములు లేకయున్నవి గదా యిదె నీడగు భావమేని నా
కరబల మూని నిన్ బెఱికి ధృస్థలిఁ జల్లెదఁ జూడమా ననున్. ౩౩24

1 స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ-అనిమా. బ్రహ్మకోశమను నాశ్రమము. 2 కైలాస
మగ్ర్యం హిమవచ్చిలంభ-అనిమా. హిమవచ్చిలానా మ కైలాసపార్శ్వ కచ్చిచ్చిలావిశేష-అని
వ్యాఖ్య.

చ. అని యతఁ డంత భూమిరుహః హస్తాగణాన్వితమై సకాంచనం
బును నయి వేలధాతువులు ధౌల్బుచునుండఁగ నుల్లసల్లతా
ఘనఘృణీయుక్తసానువయి ధ్రువుధరాధరకూటముం గరం
బున గ్రహియించి తచ్చిఖరముల్ గడు నల్పము లాకులంపడిన్. ౬౭౫

తే. వేగముగఁ బెల్లగించె; నావీరుఁ డమరు
లనురవరులును లోకంబు ధౌల్బ భీతి
నందఁగాఁ బెల్లగించి యాయద్రినిట్లు
లంబరంబున కెగసి బలాధికుడయి. ౬౮

౩౩26

క. గరుడోగ్రవేగుడై యంబరమున వేగంబు చన నభస్థస్థిదివిజు లా
దరమునఁ దనుఁ బొగడంగ, నరిగె; మరుత్సత్తుడు భాస్కరాభుండగుచున్.

ఉ. భానుసమానకాంతిగల ధన్వతకూటము సంగ్రహించి పెం
పూని నభంబుపై కెగసి యుగ్రమయాఖుని సన్నిధానమం
దాను ద్వితీయభానుడన నాతఁడు చక్కవెలింగె; నమ్మగు
త్సానుడు త్వాధరేంద్రమన ధౌల్భిలుచున్ గిరి నట్ట చేతిలోన్. ౬౯౫

క. ధరియించి వేయి యంచులఁ, గరము విరాజిల్లి యనలుకాంతులఁ దగి భీ
కరమైనచక్రమును జే, ధరియించిన విష్ణు వల్లు తద్దయు వెలింగెన్. ౭౦౫

చ. హనుమకరంబునం జెలంగు నాగిరినుండు మహావధీనువా
ననకు స్వకీయదేహములు చయ్యనఁ బ్రాణయుతంబులౌట న
వ్వనచగు లాతనిం గనుచు బాగుగ నార్చిరి వారిఁ గాంచి యా
హనుమయుఁ గార్యసిద్ధి తగె నంచును బట్టుగ నార్చె నీవిధిన్. ౭౧ ౩330

క. వారల భయదవరంబుల, నాసి లంకాపురస్థులు తక్కునులున్
ఘోరతరంబుగ నార్చిరి; మారుతి బల మలరుచుండ త్వాధరపతిపై. ౭౧౫

క. వనచరసేనామధ్యమ, మున వ్రాలి యటం జెలంగు ముఖ్యకవుల కొ
య్యన వంచి యుత్తమాంగంబును మ్రొక్కి విభీషణునిని మోదం బలరన్.

ఆ. కౌగిలించుకొనియె; త్వాపతితనయు లా, రామలక్ష్మణులు విరాజమాన
ములగునోషధుల దగు లలితగంధంబు, ఘ్రాణరంధ్రములఁ దగంగ నెక్క.

ఆ. వెన విశల్యులై రి వీరవానరు లెల్ల, వానిగంధమునకు మేను లెల్లఁ
బక్క నమరలేచి యుక్కునఁ బొడలిరి; యంతకుమును నిహతులైన కవులు.

సీ. దివ్యోషధులదగు భవ్యగంధము సోక సరజీవనికీగల శక్తివలన
క్షణమున లేచి విశల్యకరణివలనను విశల్యాంగులై ఘనతనొప్పు
సంధానకరణిజా శక్తిని విరుజులై నావర్ణ్యకరణి ప్రశస్తమహిమ
వలన నారాతిరి లలితనిద్రను బొందువాడు లేచినయట్లు వజ్రులుచుండి;

ఆ. రట్లె దనుజులెల్ల ♦ నపుడేలబ్రదుకక
యుండిరనిన? లంక ♦ నున్న దనుజు
లెపుడు కపులతోడ ♦ నేచి యనింజేయఁ
బూని రదియె మొదలు ♦ గా నిరతము. 22౫

3335

క. అనిఁ జచ్చినవారల సంఖ్యను నొరు లెఱుఁగకయె యుండ ♦ నారావణునా
జ్ఞను గపులచేతఁ జచ్చిన, దనుజులను వైచి రయ్యు♦దధి నపు డవుడే.

క. అనిలజుఁ డుదగ్రవీర్యుఁడు, ఘనజవమున నోషధిగిరి♦కడఁకం దుహినా
ద్రిని జేర్చి మరల శ్రీరా,మునితోడం గలిసికొనియె ♦ ముందటిరీతిన్. 22౫

డెబ్బదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

2౫ - వ సర్గము.

— ఊహ కోతులు లంకను గాల్చుట, తుములయుద్ధము. ఊహ —

క. గురుతేజుఁడు సుగ్రీవుఁడు, పరికించి ప్రయోజనంబు ♦ భంగిని భూమి
శ్వరున కది విన్నవించుచు, మరుత్సుతుంజూచి యనియె ♦ మంజులభణితిన్.

క. విను రావణుండు కలనున, ననుజుండౌ కుంభకర్ణుఁ ♦ డాతనితనయుల్
వనచరహతులౌటను నాత్మను నుత్సాహంబుఁ దక్కి ♦ తత్తటపడుచున్. ౧౫

ఆ. ఉన్నవాఁడు గనుక ♦ యుద్ధంబు నొనఁగఁడు
పురము వెడలివచ్చి; ♦ హరులయందు
గురుబలాధ్యు లెవరౌ ♦ పరమజవంబున
నరుగు వార లెవరౌ ♦ యాష్టవగులు. ౨౫

3340

క. [హరితుల్యులౌట దనుజే, శ్వరునావాసంబుఁ గాల్చ] ♦ సాలముపైకిన్
గర మెగసి కొఱవిగములం, గరముల ధరియించి మించు ♦ కడఁకలఁ బురిలోన్.

క. చొరఁబడుదురుగా కనియెన్; ఖరకరుఁ డస్త్రాద్రిఁ జేరి ♦ గాఢముఁ గడుభీ
కరమై యానిశి తొలిజా, మరయఁగఁ గన్నట్టుచుండ ♦ నాహరివీరుల్. 3౫

క. కరములఁ గొఱపులఁ గైకొని, యరిగిరి లంకాభిముఖులు ♦ నై; యంతట వా
నరబలము లుల్కులను సత్వీరముగఁ గేలన్ ధరించి ♦ వచ్చి తఱుమఁగన్.

తే. నలుదెసలనుండి ప్లవగవీరులు తఱిమిన
గుల్మములనుండి నగరంబుఁ ♦ గోర్కిఁ గాచు
చున్న యారక్కనులు పాటి ♦ రొక్కరీతి;
సంత నవ్వినరులు రాజు ♦ నాజ్ఞఁ దలఁచి. ౫

3344

సీ. పురకవాటంబులఁ ♦ బురవీధులందును నట్టళ్ల వివిధచర్యలను మఱియుఁ
బ్రాసాదములయందు ♦ వహ్నిని బెట్టిరి; వేనవేలుగ నిండ్ల ♦ వీతిహోత్రు

- నంటించి దహించి; రంతటఁ గొండలవంటి సౌధంబులు ♦ నరునఁ గాలి
యిలఁ గూలె; వానియం ♦ దెనఁగెడు నగరువు సరసమై తగుహరిచందనంబు
తే. దగ్ధమయ్యెను; మంచిముత్యములు మఱియు
నితరమణులును వజ్రంబు ♦ లతులకాంతి
నలరుపగడంబులును శుభ్రములగు పట్టు
వస్త్రములును గౌశేయముల్ ♦ వరుసఁగావె. ౮౪ 3345
- ఆ. గొఱ్ఱరోమములను ♦ గోమలమేషాది, జంతురోమములను ♦ సరసగతుల
నల్లియున్న కంబళాదులు కాంచన, భూషణములు శస్త్రపుంజములును. ౯
క. తురగాలంకారంబులు, కరికంతవిభూషణములు ♦ కయ్యోళులు, సుం
దరరథభూషణములు భీ, కరభటకవచాళి, వాజ్ఞకరివర్తములు. ౧౦ 3317
- క. ధనువులు ఖడ్గంబులు శిం, జినులును శక్త్యంకుశములు ♦ చిత్రములయి భి
తినిగూర్చు తోమరంబులు, ననుపమరోమాంచితంబులగు కంబళులు. ౧౧
క. చామరములు పులిచర్మము, లామాడ్కిం జారుతరములై కస్తూర్య
ద్దామసుగంధద్రవ్యము, లామంటలఁ గాల్పఁబడియె ♦ నత్తరుణమున. ౧౧౪
క. పురమున ముక్తామణినుం, దరసౌధము లుజ్జ్వలాస్త్రతతి యెల్లెడ భీ
కరరీతిఁ గాల్చె ననలుఁడు; తరుణంబున నపుడు పురవతంసమునందు. ౧౨౪
- సీ. స్వస్తికాదికభేదనరణులను గృహస్థు లగు గాక్షనులకుఁగా ♦ నమరుపఁబడి
నట్టి గృహంబుల ♦ నన్నిటినిం గాల్చె నగ్ని; యప్పుడు లంకయందు హేమ
చిత్రతనుత్రాణమాత్రధారులు, పుష్పహారోత్తమాంబరధారులట్లై
మద్యపానచలాక్షమండితులగువారు, మదవిహ్వలచరులు, ♦ మత్తువలనఁ
- ఆ. బ్రియలయంబరములఁ ♦ బ్రియమునఁ గేలధ, రించి రతినిఁగోర ♦ నెంచువారు;
వైరులందుఁ గోపభరమూనుచారు గ, దాళిశూలఖడ్గహస్తలు మఱి. ౧౨౪
క. పలలంబులఁ దినుచుఁ బయ, స్సులఁ ద్రావుచు లలితములుగ ♦ శోభిలుశయనం
బులఁ బ్రియలతోడ శయనించి లలిన్ నిద్రించువారు ♦ చెచ్చెఱ భీతి. ౧౩
- చ. తనయులఁ దీసికొంచు వగఁ ♦ నద్దయు వేగమ నాల్గుతట్లకుం
జనియెడు వారునై యిటుల ♦ సంకులరీతిగ లంకలోపలం
దనరు నిశాటలక్షలను ♦ దారుణవహ్ని దహించి వారికొ
వ్వనఁ దగి మాటిమాటికిని ♦ బొల్చెను మంటల మిన్నుదాకుచు. ౧౨౪
- సీ. ధనయుతంబులు మహాధననిర్మితంబులు గంభీరతల్పసంకలితములును
జారుతరంబులు ♦ శాతకుంభవినిర్మితములు చంద్రాకృతి ♦ దనరునవియు
నర్థ చంద్రాకృతి ♦ ననురుపఁబడియున్న యవియుఁ బైమేడల ♦ నతిశయోన్న
తిని మించునవియు, రత్ననిచయచిత్రితవాతాయనంబుల ♦ భాసమాన
శయ్యాసనంబులఁ ♦ జారుతరంబులై విలసిల్లునవియును ♦ విసులమణిఖ

- ఆ. చితములును బ్రవాళఃచితశములునునయి, చెఱఁగి తీవ్రరశ్మిఁ ♦ జేరఁ బెరిగి
క్రొంచబర్హిణము ♦ నంచితవీణల, భూషణాళి నినదఃముల నెనంగి ౨౦ ౩౩54
- క. గిరివలె నొప్పెడు సౌధోత్కరము దహియించె నగ్ని; ♦ నహనయుతిని భీ
కరగతి మండెడు లంకా, పురతోరణములు శిఖాభిఃసూతము లగుచున్. ౨౧
- ఆ. వృష్టికాలమందు ♦ విద్వ్యద్యతాంబున, ముఁవిధంబు దోఁప ♦ వెలిఁగె; నంత
నగ్నిచుట్టుకొనఁగ ♦ నాగృహంబులు వజ్ర, వజ్రహతగిరులటు ♦ వసుధఁగూఁత.
- చ. మనముల హాయిఁ గూర్చెడు విఃమానములందుఁ బరుండి నిద్రఁగాం
చు నెలఁతమిన్న లగ్ని యటుఃసోఁకఁ దనూఁత న్నెత్తావున్
దనరువిభూషణంబులను ♦ దారు తటాలునఁ బాఱవైచి యా
ర్తనిననముల్ ఘటించిరి కఠంబు కృపం గలిగించునట్లుగన్. ౨3౪ 3357
- తే. అగ్నిఁ గాలువిమానంబు ♦ లవి త్రియాను
లందు దివ్యోషధివనంబు ♦ లట్టె వెలుఁగఁ
గానఁగాఁబడు తుహినశిఖరిశిఖరము
కరణి దవ్వలకుం గడఁ ♦ గానఁ బడియె. ౨౪౪ 3358
- క. పురిఁ గాలెడు హర్ష్యాగ్రము, లురుదహనార్చులను గూడిఁయుండఁ బలాశో
త్కరములు పూచినరీతిగ, నరుణప్రభలలరఁ జూడఁనయ్యె నరుదుగన్. ౨౫౪
- క. కరితురగంబుల కట్లను, ద్వీరగా రక్షకులు త్రెంచి ♦ వానివిడువఁగాఁ
బరుగెత్త నవ్వో యత్తటిఁ, బుర మయ్యది ప్రళయకాలఃమునఁ గన్గొనఁగన్.
- తే. అలలయురవడిఁ దడఁబడు ♦ నట్టిగ్రాహ
ములఁ గలంగు మహాంబుధివలెఁ జెలంగె;
కట్టు విడువంగఁ బడి భీతి ♦ నట్టె పాఱు
నశ్వమును గని దంతియు ♦ నటుపరుగిడె. ౨౭ 3361
- క. తురగము భీతింబొఱెడు, కరిఁ గని తానార్తినొంది ♦ కడువడిఁ బొఱెన్;
బుర మద్ది కాలుచుండఁగ, నరుణములుగ దానిఛాయ ♦ లబ్ధిఁ బడంగన్.
- క. జలరాశి యప్పు డెట్టుని, జలములతోఁ గూడియున్న ♦ సాగరముక్రియం
జెలఁగె ముహూర్తం బట్లు కవులు లంకకు నగ్నిఁబెట్టి ♦ పొగలెగయింపన్.
- తే. అమృహాపురి యీలోకఃసమందుఁ గలుగు
ఘోరమా ప్రళయంబునఁ ♦ గుంభిని కడుఁ
గాలుచున్నట్లు కన్నడె; ♦ గడఁగి పొగలు
నలుదెసలయందు వ్యాపింప ♦ జ్వలనుడేచి. 3౦ 3364
- క. తనశిఖలం గొల్పఁగ హా, యని యార్చెడు రాక్షసాంగ ♦ నార్థరవముల్
ఘనఁబడియె నప్పు డశయో, జనదూరమునకు మిగుల ♦ సాధ్వసరీతిన్. 3౦౪

చ. దనుజులు కొండ ఆయ్యనలుఁ దారుణవోచుల దేహమున్ జవం
బున దహియింపఁగాఁ బడఁగఁ ♦ బూర్వరమం దవు డుండఁ జాల కొ
య్యన వెలికేగుదేర నహఁ రాతురుతా కవు లట్టి వారిమా
ర్కొని యదలించి; రత్తటిని ♦ గోతులభీకరనాదముల్ కడున్. ౩౧౫ ౩౩66

క. దనుజుల యా ర్తధ్వనులును, వననిధి దశదిక్కులను నవనినిం బ్రతిని
న్వనము గలుగంగ నిండెను; జనపతిసుతులైన రామసౌమిత్రు లటన్.

క. ఇరువురు విశిష్యులై యా, శరబాధలఁ బాసి మదుల ♦ సంభ్రాంతులు గా
క రయమున నుత్తమములగు, శరాసనము లందుకొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగన్

ఉ. అంతట రాముఁ డుత్తమశఁరాసనముం గొని నారి మ్రోగున
ట్లెంతయు శక్తిఁ జేయ దనుఁజేజ్యులకున్ భయమద్ది కల్లఁగాఁ
బంతము మీఱఁ జేయుచు నవార్యముగాఁ జెలరేగె; నంత భూ
కాంతుఁడు చాలఁ గోపమున ♦ గాఢగుణంబును మ్రోగఁ జేయుచున్. ౩౧౬

క. పురహరుఁడు వేదమయమా, శరాసనము మ్రోగఁ జేయుఁచందమునఁ దగెన్;
హరికోలాహలరవమును, గురుదనుజుల యార్తరవముఁ ♦ గుంభినిఁ బర్వన్.

ఉ. వాని నడంచి మించి రఘువర్యుని జ్యాధ్వనియే వినంబడెన్;
వానరు లేచి చేసెడు రవంబును రాక్షసభీతినాదముల్
మానవనాథుజ్యారవము ♦ మానుగ మూఁ డివి దిగ్విజంబునం
దూని చెలంగె; నత్తటిని ♦ నుద్ధతి రాముఁడు శత్రుభీముడై. ౩౨౫ ౩౩71

క. ధనువును మ్రోయించుచు వై, చిన బాణము లట్టై రజతశిఖరము రీతిం
గనుపట్టు పురద్వారంబును జూర్ణముచేసి కూల్చెఁ ♦ బుడమిం బడఁగన్.

సీ. దానవేంద్రులును విమానంబులందును సద్దంబులను రాముశరగణంబు
పడుటయు కన్గొని ♦ పరమసంగరమున కనువగు యత్నంబులను నొనర్చి;
రట్టు లారాక్షసు ♦ లనికి సన్నాహముల్ చేయుచు భీకరసింహనాద
ములు చేయుచుండ నిమ్ముల రాత్రియదికాశరాత్రిచందమ్మున ♦ రాజిలె; నపు

తే. డామహాత్ముఁడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాకపీంద్రు
లను గనుంగొని మీరలు ♦ దనుజవర్యు
నంతిపురమున కాసన్నమైన మధ్య
కక్ష్యకగుచ్ఛారమునుజేరి ♦ కడిమి మెఱయ. ౩౧౫ ౩౩7౩

క. అని యొనరింపుఁడు మీలో, వనచరుఁ డెందెందునున్నవాఁడై నను నా
జ్ఞును దీని మీఱునో యా, తని శాసనదూషకునిగఁ ♦ దలఁచి తటుకునన్.

తే. ఒక్కయెగురునఁ బట్టి మీ ♦ రుక్కడంగఁ
జంపవలయుఁ జూడీ! యని ♦ శాసనంబుఁ

జేసె; మండెడునుల్కలఁ ♦ జేత నూని
యాహారీశగణంబు ద్వాఁగఁగణమున. ౪౩

3375

క. నిలువం బడఁగాఁ గన్గొని, పలలాశనవిభుఁడు క్రోధఁపరవశుఁడయ్యెన్;
గలఁగినమదితో నంగం,బుల నాతఁడు విఱుచుకొనుచు ♦ బోరున నడరన్.

తే. దిక్కు లెల్లను గలఁగె, భీతిని జనింపఁ
జేయు రుద్రుని యవయః♦జృంభితోగ్ర
రోషమెల్లఁ జెలంగుచు ♦ రూపమొంది
నట్లు రావణుఁ డగపడె ♦ నయ్యడనున. ౪౪

3377

క. అనుజుఁడగు కుంభకర్ణుని, తనయులను నికుంభకుంభ♦దను జేంద్రులఁ బె
క్కు నిశాచరులం గూరిచి, చనుఁదని యనికంపెఁ బ్లవగఁసమితిం జంపన్.

తే. కడఁగి యూపాక్షశోణితా♦క్షప్రజంఘ
కంపనులు వారితోఁగూడి ♦ కపులవైకి
నరిగి; రా రావణుఁడు మహా♦త్తరబలులగు
వారినందఱఁ జూచుచుఁ ♦ బలికె నిట్లు. ౪౫

3379

క. ఇటనుండి వెడలునపుడే, పటుసింహారవంబు లొప్పఁ ♦ బ్లవగము లదరం
దటుకునఁ గదలుఁడు విజయం,బటఁ దప్పక గొనుఁ డటంచు ♦ నాజ్ఞాపించెన్.

చ. అని యతఁ డాజ్ఞచేయుటయు ♦ నాదనుజుల్ జ్వలితాయుధంబులం
గొని పలుమాఱు లుద్ధతిని ♦ గోయని యార్చుచు లంకనుండి వే
చనిరి; ప్లవంగకాంతులను ♦ జక్కని యుల్కలరోచులన్ మహా
దనుజకలాపకాంతులను ♦ దద్భటమధ్యగతాంబరంబు నొ
య్యన వెలుఁగంగ నాతమను ♦ లన్నియు జీర్ణము లయ్యె నయ్యెడన్.

తే. అప్పు డుదయించినట్టి తా♦రాధిపరుచి
యు, నుడుకాంతియు, నుభయసై♦న్యోరుభూష
ణముల తేజంబు లభ్రః♦ధము వెలుంగఁ
జేసె; నయ్యెడ వెలుఁగు శశిరుచిగముల ౫౦

3382

క. జ్వలియించుగేహములకాం,తుల భూషణవితతరుచుల♦నున్ వానరసే
నలు దానవసేనలు ను,జ్జ్వలకాంతుల నెల్లయెడల ♦ వఱలెను మిగులన్.

తే. వైకి జ్వాలలు వ్యాపింప ♦ భయదరీతి
మండుగృహముల కాంతు లుద్బండభంగ
చలితసాగరమునను ర♦సాతలంబు
దనుక వ్యాపింప వెలసె నెంతయు జలనిధి. ౫౧

3384

క. చలదంబరదృశ్యపతా,కల మతస్యదృఢుఁచిహ్న♦కలితధ్వజరా
జులఁ గూడి ఘోరరత్నో, బలమయ్యది ఖడ్గరూపఁపరశుతతులచేన్. ౫౩ 3385

తే. భీమహాయకరిరథభటస్తోమ మగుచు, నుజ్జ్వలదీప్తిచూలగఁ దోరుఖడ్గ
కార్ముకప్రాసతోమరఁకలితమగుచు, భయదవిక్రమపారువఁభటయుతమయి.

సీ. ప్రచలితప్రాసమై ఁ రాజితకింకిణీ, శతనాదితంబయి ఁ చక్కమెఱసె;
భటులందు నిరుపమఁభర్తృభూషణలనదృఢజలయి పరశువుల్ ఁ భూరిబలము
గనఁబడఁ ద్రిష్టుచుఁ ఁ బెనుశస్త్రముల నట్లై వడివడిఁ ద్రిష్టుచు ఁ బాణములను
గార్ముకంబుల వెనుఁకం దాల్చి యనిమొన ధనువులు విఱిగిపోఁయిన మరలను

తే. వానిఁ దాల్పంగ నెంచుచు ఁ వరసుచంద
న సుమమాల్యసురావాసఁనాయుతమయి
గాలి వీవంగ నొప్పిరి; ఁ చాలశూరు
లలరి జలదాకృతి ధ్వనింప ఁ బల మ దొప్పె. ౫౭

3387

చ. దనుజుల యబ్బలంబు భయఁదంబయి చూడఁగ నొప్పి వచ్చుటం
గని హరిసేన యత్తఱిని ఁ గట్టిగనార్పుచు వే చలించి పో
యెను దగ మార్కొనంగ; దనుఁజేశ్వరు గొప్పబలంబు నంతఁ జ
య్యన నెగురంగ నూల్కొనుచు ఁ నాహరిసేనలమీఁది కగ్నిపైఁ
జనుశలభంబులట్లు చనె ఁ శౌర్యము సాయముగాఁగనంతట. ౫౮

3388

తే. దనుజభటు లంత నన్యోన్యఁఘనభుజముల
యొరపిడిని దీప్తతరవజ్రఁపరిఘము లొగి
సానఁబెట్టినయట్టులు ఁ చాలఁ గాంతి
వెలుగ నవ్వార లెంతయుఁ ఁ జెలఁగి రవుడు. ౬౦

43౯9

చ. వనచరు లంత యుద్ధమున ఁ వారని కోర్కెలఁ బిచ్చియెత్తెనో
యనఁ దరునంతటిం గొనుచు ఁ నట్టులె ముష్టుల నూనుచుఁ గిరుల్
గొనుచును గొట్టుచుఁ ఁ ధరణిఁ గూలఁగఁ జేయుచు దూఁకుచుండిరా
దనుజులు భీకరాకృతులఁ ఁ దాలిచి మార్కొని వారినంతట. ౬౧

3390

చ. శిరములు తీక్ష్ణఖడ్గములఁ ఁ జెచ్చెఱఁ ద్రుంచుచుఁ గ్రీడసల్పి; రా
హరివరు లేచి రాక్షసులఁవా చెవులొక్కటఁ బండ్లఁద్రెంచి భీ
కరతరముష్టిఘాతములఁ ఁ గ్రన్నన శీర్షములం బగుల్చి ప్ర
స్తరగణసంప్రహారమునఁ ఁ దత్తనువుల్ వడిఁద్రుంచి రంతట. ౬౩

3391

క. వనచరులందుం గొందఱు, దనుజులలో బలము గల్గి ఁ దర్పముఁదగువా
రిని బెక్కండ్రం జంపుచు, ననూనబలవిక్రమముల ఁ నవు డలరి రని. ౬౪

తే. భయదరూపులు రాక్షసఁప్రవరు లంతఁ
గపివరేణ్యులఁ దీప్తఖడ్గములఁ ద్రుంచి;
రయ్యనిని దన్నుఁగొట్టిన ఁ యతని నొక్కఁ
డట్టై కొట్టెను మఱియొక్కఁ ఁ డాగ్రహమున. ౬౫

3393

క. తనుఁ బడఁ ద్రోసినవానిం, దనివిచనం గ్రిందఁద్రోసెఁ ♦ దను నొక్కఁడు తి
ట్టినవాని నొక్కఁడు నిందిం, చెను గొఱికినవానిఁ గొఱికె ♦ చేరి యొక్కఁడనిన్.

సీ. అనియొసంగుమునాకుఁనని, యొకండిచ్చుచునున్నాఁడురణమనిఁయొక్కఁ డిదిగొ
యిచ్చుచునున్నాఁడ ♦ నేనని యొక్కఁడుఁగవ్వము పెట్టుకొనదేల? ♦ చక్కనిలుపు
మనియొకండునుబీరఁమునఁబల్కుకొనుచుండి; రయ్యనిదానవుల్ ♦ హరిబలములు
వస్త్రముల్ వ్రేలాడఁవర్తము ల్దొలఁగంగ నాయుధంబులు జాఱిఁయవనిఁ బడఁగ

ఆ. యష్టిశూలముల మఁహాప్రాసముల ఖడ్గ
ముల గ్రహించి యటఁ దుఁములముగాఁగ
బోర సంగరమది ♦ ఘోరతరంబయ్యె;
నందు రక్కసులు మఁహాగ్రహమున. ౩౮౫

3395

క. హరుల దశసప్తసంఖ్యల, వరుసగ నొకసారి బలిమిఁబట్టి విసరివై
చిరి చచ్చునట్లు; దనుజుల, హరివర్యులు నట్లై చంపి ♦ రందఱిఁ గడఁకన్. ౩౯౫

తే. వసనముల్ కేశముల్ వీడ ♦ వర్తములొగి
వసుధఁ జూర్ణంబులై పడ ♦ ధ్వజము లుట్టె
విఱిగిపడ దిక్కులేకున్న ♦ వీతకృపుల
దనుజులం జుట్టుముట్టి రాఁతరుణమందు. ౪౦౫

3397

డెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౬ - వ సర్గము.

అంగదాదు లకంపనాదులఁ జంపుట. శ్లోకం

క. వీరజనక్షయమై యతి, ఘోరంబుగ సంకులముగఁ ♦ గొనసాగెడునా
భూరిరణంబున నంగదుఁ, డారసి మార్కొనియె భీకఁరాకంపనునిన్. ౧ 3398

క. అతఁ డయ్యంగదుఁ బిల్చుచు, నతిశయకోపమునఁ బెనుగఁదాగ్రమునన్ వి
చ్యుతినొందకుండఁ గొట్టెను, నతఁడు తదాఘాతమునకు ♦ నార్తిఁజలించెన్. ౨

తే. సోలె నంతటఁ దేజంబు ♦ చాలఁగల్గు, వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వైశమగిరి
శిఖర మొక్కఁడు పెకలించిఁచిత్రరీతి, వక్షమునవై వ నార్తుడై ♦ వసుధఁగూలె.

చ. అనిని నకంపనుండు హతుఁడై యిలఁగూలుట శోణితాక్షుఁడుం
గనుచు విభీతుచందమున ♦ గాఢరయంబున నంగదున్ వధిం
పను రథవర్యముం బఱిపి ♦ ప్రాణహరాయతకాలవహ్నితు
ల్యనిశితబాణపుంజముల ♦ నంగదు గాఁడఁగ నేసె నత్తటిన్. ౫

3401

తే. వాలితనయుండు విక్రమఁవంతుఁ డట్టు
లర్థచంద్రాకృతిం దగి ♦ యతిశితాగ్ర

ములయి మంగలకత్తులవలె నెనంగి

కంకపశ్రోసమాగ్రముల్ ♦ గలిగి మెఱసి. ౫౪

3402

ఆ. వత్సదంతములన ♦ వఱలుచు శల్యక, ములను పేనుమిగుల ♦ గలిగి మఱివి
పాఠములన రుచుల ♦ భాసిల్లి వెండియు, బహువిధముల నొప్పుబాణములను.

క. తనువెల్లఁ గ్రుచ్చఁబడఁగా, దనుజుని వరకార్తుకము రథంబును బాణా
ళిని జూర్ణముగాఁ జేసెను, దనుజేజ్యం డంతఁ గ్రోధతామ్రాక్షుండై. ౭

క. పలుకయు, వాలును, గొని యి, మ్ముల నేవియుఁ జూడక జవముననింగికిఁ దాఁ
టె లలిన్, వాలితనూజుఁడు, బలవంతుండగుట మఱియుఁ ♦ బటువేగమునన్.

ఆ. అంబరమున కెగరి ♦ యారక్కనునిహస్తమునఁ జెలంగుఖడ్గమును బలిమిని
సంగ్రహించి యార్చి ♦ సరభసముగవాని, మూపునందు ఖడ్గమునఁగడంక.

తే. యజ్ఞసూత్రంబులాగున ♦ నతనిఁ గొట్టె
నట్లు కపికుంజరుఁడు వేయ ♦ నతఁడు చావ

కుండె నంగదుం డంత మహోగ్రఖడ్గ

మును గరంబున ధరియించి ♦ ఘనరవంబు. ౧౦

3407

క. పలుమఱు చేయుచు ననిలో, పలు నితరమహానురులను ♦ బట్టి వధింపం
జలమునఁ బోయెను; హోటక, విలసితకేయూరుఁ డగుచు ♦ వీరుండగుచున్.

క. దనుజుం డాతం డినుపగ, దను ద్రిప్పుచు వెంటనంటె ♦ దగ నంగదునిన్;
గని యారీతిని వీరుం, డనుపమబల మలర నాయతాక్షుం డగుచున్. ౧౨

క. యూపాక్షుండు ప్రజంఘుం, డేవునఁ దనవెంటరాఁగ ♦ నినుమడియగునా
టోపంబునఁ గడుఁగ్రుద్ధుం, డై పఱపె రథంబు నట్టె ♦ యంగదుపైకిన్.

తే. *శోణితాక్షప్రజంఘులు ♦ శోభిలి తన, రెండుప్రక్కలఁ గలియ నుద్దండరీతి
నవ్విశాఖాఖ్యతారాద్యః ♦ యాంతరస్థ, పూర్ణ శశివలెఁ గపివతి ♦ పొదలుచుండె.

సీ. మైందుండు ద్వివిదుఁడు ♦ మాతులు లౌటనంగదుని రక్షించుచుఁ ♦ గడఁగి తమకుఁ
బ్రతిభటుఁడగు నురవైరిని గనుఁగొన నతనిచెంతనె నిల్చి, ♦ రతులవీర్య
లతిదీర్ఘ దేహులు ♦ నగురాక్షసులు యత్న మమరంగఁ జర్కగ ♦ దాసిధారు
లగుచు వానరులపై ♦ కడరి రాగ్రహమున; నంత మైందద్వివిదాంగదు లొగి

తే. నటఁ దలపడఁ బ్రజంఘయూపాక్షశోణితాక్షులు గగురువుట్టించు ♦ నట్టిరీతి
సంగరముచేసి; రంతఁ గీశప్రవరులు, తరువులను బైన వైవ భీకరముగాఁగ.

క. ఘనబలుఁడైన ప్రజంఘుఁడు, తనఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచె ♦ ద త్తరువుల; నా
వనచరులు వారివౌస్యం, దనహయములమీఁదఁ బర్వతములఁ దరువులన్.

తే. వైవ యూపాక్షుఁ డసదృశబాణములను
వైచి యవాని ఖండించె; ♦ నేచి మైందుఁ

డాద్వివిదుఁడును దనమీఁద ♦ నడరఁజేసి

నట్టి తరువుల శౌర్యవీర్యములు తనర. ౧౯౫

3114

క. ఘనగదను శోణితాత్ముఁ డ,వనిఁబడఁగా నడుమఁ జెండెఁవానిఁ; బ్రజంఘుం
డును బరమర్థనికృంతన, మనూనమును నైన ఖడ్గ ♦ మట్టై కరమునన్.

తే. సంగ్రహించుచు సంగదుఁ ♦ జంపనడరె

నతిజనంబున; గురుబలుఁడైన యాస్త

వంగకాంతుఁడు తనపైకివచ్చు నాస్త

జంఘుఁ గని బలముం జూప ♦ సరభసముగ. ౨౧౫

3116

క. ఇనుమద్దిచెట్టుతో నా,తని మోఁదెను మఱియు నతఁడు ♦ దారుణఖడ్గం
బును గూడిన తద్భుజమును, దనముష్టిం బొడువ నసియుఁధరణిం బడియెన్.

చ. గురుబలుఁ డాస్త్రజంఘుఁడును ♦ గొబ్బున నుత్పలకాంతిఖడ్గమ

త్తురుణమునందు భూమిఁబడఁ ♦ దాఁ గని వజ్రసమానముష్టి భీ

కరగతిఁబట్టి తేజము నిఁకానుము గల్గినవాఁడుగాన నా

హరివరఫాలముం బొడువ ♦ నాగురువీర్యుఁడు చంచలించుచున్. ౨౨౫

ఆ. సోలి కొంతవడికి ♦ సుప్రతాపమునఁ దే,జమున నలరుఁ గానఁ ♦ జక్కఁ దెలివి

మరలఁ బొంది యనురుశిరము ఖడ్గమ్మునఁ, దనువునుండి వాపెఁ ♦ దత్తణంబ.

క. తనపినతండ్రి ప్రజంఘుం, డనిఁబడ యూపాత్ముఁడు గని ♦ యశ్రునయనుఁడై
తనయొద్దబాణములు ముగి,సినకతమున రథము డిగ్గి ♦ శీఘ్రము కినుకన్. ౨౩

చ. కరమున ఖడ్గమూని మదీఁ ♦ గ్రమ్మెడు నీర్ష్యను బైకిరాఁగ న

త్వరమునఁ గోపవేగమున ♦ బాహుబలం బలరార తొమ్మునం

గరమునఁ గొట్టి యాద్వివిదఁకమ్రకపీండ్రుఁడు వానినిం బలా

త్కరణమునన్ గ్రహించె; నిటు ♦ తమ్ముఁడు పట్టుపడంగఁ జూచుచున్. ౨౪

తే. అధికకోపంబునన్ శోణిఁతాత్ముఁ డవుడు

గదను ద్వివిదాఖ్యకీశవక్షమును గొట్టె;

గురుబలాఘ్యుఁడు ద్వివిదుండు ♦ సురవిరోధి

గదను గొట్టినదెబ్బకుఁ ♦ గళవళించి. ౨౯

3122

క. మరలన్ దనుజుఁడు గదఁగొన, నురవడిఁ దా నొడిసిపట్టె; ♦ నురువీరుండై
పరఁగెడు మైందుఁడు కపిబల, వరుఁడా యూపాత్ముఁ గాంచి ♦ బరవసమలరన్.

క. కరతలమునఁ బ్రహరించెను; హరివరులై పరఁగుచున్న ♦ యావీరులతో
దుర మొనరించుచు నానిర్భరవైరులు కొట్టి యిడ్చి ♦ రయమొప్పంగన్.

తే. తలపడం గని యాహరితల్లజులును

వారి నీడ్చుచుఁ బట్టుచుఁ ♦ బోరు నలిపి;

రంత ద్వివిదుండు విక్రమ ధమతిశయిల్ల
నఖములన్ శోణితాక్షునిఁముఖముఁ జేటి. ౩౨౪

3425

క. తలపడి జిఱజిఱఁద్రిప్పుచు, బలమలరంగ వాని నట్టె ధమపై చి మహీ
స్థలమున దేహము పిండిగ, నలయక యొనరించెఁ బినికి ధయట మైందుండున్.

క. కరయుగమున యూపాక్షుని, బరవన మలరంగఁబట్టి ధవాని నలుపఁగా
ధరణి హతుండై కూలెను; నిరుపమవీరాళి యయ్యఁనిని గూలంగన్. ౩౪

క. దనుజవరూధిని సాధ్యన,మునఁ గుంభశ్రవునితనయఁముఖ్యుఁ డలరు ది
క్కునకుం బాటెను; వేగం, బునఁ బరుగిడి వచ్చుస్వబలఁమును గన్గొనుచున్.

ఆ. వారి నూఱడిల్లఁ ధబలికి కుంభుఁడు మహా, వీర్యశాలురగుచు ధవెలయుకపుల
చేత దనుజముఖ్యఁసేన కూల్పంబడు, టపుడు గాంచి తేజ ధమతిశయిల్ల. ౩౬

క. ఒరులొనరుప సాధ్యముగా,నిరణంబును జేయనెంచె; ధనికమాత్మజులం
దరయఁ బ్రధానుఁడు ధన్వీని,కరవర్యుండై న కుంభఁకర్ణుతనయుఁడున్. ౩౭

చ. మనమున శ్రద్ధనూనుచు నఁమస్తవిధంబుల నొప్పుచాపముం
గొని గురుకృష్ణసర్పములఁకున్ సరివచ్చుచు దేహభేదనం
బున కనువై చెలంగు శరఁముల్ పఱపెన్; దనుజేంద్రునుల్లన
ద్ధనువది జ్యాశరావళియఁతంబయి యయ్యెడ భీతిదంబునై. ౩౮౪ 3431

తే. విద్యుదై రావతాహ్వయఁవిపులవజ్ర, చాపమునుబోలెఁ గాంతి నెసంగి యట్టి
విద్యుదై రావతంబుల ధవెలయురెండ,వదగు నింద్రధనుస్సునా ధవఱలె నపుడు.

క. కనకమయపుంఖమై ప,త్రనిచయయుతమగుచు వస్త్రఁరాజత్పత్రా
ళిని గూడియున్నయాశర, మును జెవి దగులంగ లాగి ధమునుకొనుకీనుకన్.

క. వనచరవరుఁడొ ద్వివిదుని, తనువున గాడంగనేసె ధరశృంగమునాఁ
దనరారు ద్వివిదుఁడా శర,మునఁ గొట్టంబడుచుఁ బాదఁములు తడఁబడఁగన్.

ఆ. విహ్వలాంగుఁ డగుచు ధవెన నిలఁగూలెను; మైందుఁడమ్మహానఁమరమునందు
ననుజుఁడై న ద్వివిదుఁడట్లు భంగమునొందఁ,గనిమహాత్మరళిలఁగొనిజవమున

క. అరిపై కేగెను; గురుబల, హరిపతి యాళిలను గుంభఁనంగము పగులన్
సరిగా వైచెను గుంభం, డురుశితపంచాశుగముల ధనొగి వైచి శీఁ. ౪౨౪

క. తునకలు చేసెను దేజం,బున నొప్పెడు కుంభుఁ డంత ధముఖము సరిగ నొ
ప్పినదానిఁ గ్రూరసర్పం, బనఁగాఁ దగుదాని నొకమఁహాసాయకమున్. ౪౩౪

చ. ధనువునఁ గూర్చి యావ్లవగఁతల్లజవక్షమునందు నాటె; నే
ర్పునఁ దనలక్ష్యశుద్ధి కడుఁభూతభయంకరమై చెలంగ నా
సునిశితబాణఘాతమున ధసోలెను మర్కమ నొచ్చుటం జవం
బునఁ ధర డొల్లె విస్తృతిని ధమున్గుచు; నంగదుఁ డద్దిచూచుచున్. ౪౪

- చ. గురుబలులై న మాతులులు ♦ కుంభుని వ్రేటుల మూర్ఛమున్లుచున్
 ధరఁబడు టాగ్రహంబు మదిఁ ♦ దద్దయుఁ బెంపఁగఁ జాపధారియా
 సురరిపుమీఁది కట్టె చనె ♦ త్రోణివడంకఁగ; నంగదుండు భీ
 కరగతిఁ బైకిరాఁగఁ గని ♦ కర్బురపుంగవుఁ డాగ్రహమ్మునన్. ౪౬ 3439
- క. కరినంకుశమునఁ బొడిచెడు, కరణిగ నాయనములై న ♦ గాఢశరములం
 బరఁగించి యొదిటన్ నిర్భరశితబాణత్రయమున ♦ బాధించెఁగడున్. ౪౭
- తే. వీర్యవంతుండు కుంభుఁడు ♦ వివిధనిశిత, దారుణాకుంతధారలై ♦ తనరుకనక
 భూషణాంచితశరముల ♦ రోషమొప్ప, వైచి నొప్పించె నంగదు ♦ వాలితనయు.
- క. తనయవయవముల నాతం, డనూనబాణములఁ గ్రుచ్చి ♦ యార్తినిఁ గనఁజే
 సిన నంగదుఁ డేమాత్రంబును జలనము నొంద కసురపుంగవుతలవై. ౪౮
- క. తరువులఁ బాషాణంబులఁ, గురియించెను; గుంభకర్ణుఁడొడుకు సిరులచేఁ
 బరఁగెడు నాకుంభుఁడు వన, చరతిలకుఁడు వైచిన తరుసంతతి శిలలన్. ౪౯
- తే. చేరరాకుండ నడుమనె ♦ చీల్చి తుమురు
 గానొనర్చెను; మఱియు నక్కపివరుండు
 దారసించి వచ్చుటఁ గని ♦ ఘోరశరయు
 గమునఁ గొఱవుల రెంటును ♦ గరిని బోలె. ౫౦ 3444
- క. కనుబొమలందును నొప్పించెను; దానన్ గాతె నల్ల ♦ చెచ్చెఱి దానన్
 గనుయుగము మూతపడియెను; వనచరతిలకుండు రక్తవాహినిపాఱన్.
- చ. కరమున నేత్రయుగ్మము నిఁకామరయంబున మూసికొంచు న
 తరుణమునందు నించుకయుఁ ♦ దత్తఱి మందకయే ద్వితీయమా
 కరమునఁ జెంతనున్న యొకఁగాఢ మహీజముఁ బట్టె; నద్దియా
 కరముననే పెకల్చుటకుఁ ♦ గామిని వత్తుము నూతచేయుచున్. ౫౧ 3446
- ఆ. కదలునట్లుచేసి ♦ కరమునఁ బెకలించి, నుంత వంగి గజము ♦ త్రోణిరుహముఁ
 బట్టి పెకలుచునటు ♦ బలమునఁ బెకలించె; నింద్ర కేతువట్టు ♦ లెసఁగుదాని.
- తే. మందరాఖ్యమహీధ్రంబు ♦ మాడ్కినున్న
 తరువు నద్దాని నవ్వాలితనయుఁ డేచి
 వైచుచుండంగ రాక్షసవరులు తన్నుఁ
 గాంచుచుండంగ గుంభుఁడు ♦ మించువేడ్క. ౫౨ 3448
- క. తనువునఁ జీల్చెడు బాణముల నేడిటిని గాఢనేసెఁ ♦ బ్లవగతనూజా
 తునిమేన; వ్యధితుడై యా,సునిశితబాణముల కతఁడు ♦ సోలిపడె నిలన్. ౫౩
- *క. మిక్కిలియఱచుచు నాతం, డిక్కరణిని మూర్ఛ మునుఁగ ♦ నెట్టిరివులకున్
 జక్కనిప్లవగేజ్యం డతఁ, డక్కంధిని బడినయట్టు ♦ లని నొచ్చుటయున్. ౫౪

- క. కని కపులావృత్తాంతం,బును రామున కెఱుకపఱుపఁ భూపతియంతఁ
వనచరనాథునితనయుం, డనినొచ్చినవాఁడటంచుఁ † నాలింపఁగనే. ౫౭ 3451
- తే. జాంబవంతుఁడు మొదలగుఁసమధికబలు,లై న యూధాధినాథులఁనంగదునకు
సాయపడ నాజ్ఞ చేసె; నాఁశాసనంబు,విని హరీంద్రులు శ్రోధైకఁవివశులగుచు.
- చ. చనిరి ధనుస్సుదాల్చి కపిఁసగతతిఁజెండెడు కుంభుమీఁది; కం
త నచట నంగదావననిఁతాంతపరిశ్రము లౌచుఁ బూన్కి నా
వనచరయూధపుల్ శిలలఁ † బాదపవర్యములం గరంబులం
గొని క్రుధఁ గన్నులెఱ్ఱిపడఁ † గొంకక కుంభునిపై జవంబునఁ. ౫౯ 3453
- తే. ఉరవడించిరి; శ్రోధంబు † లుట్టిపడఁగ, జాంబవద్వేగదమ్ములు † సకలకపివ
తంసుఁడై న సుషేణుండుఁదర్పమొప్పు, కుంభుపై కేగి కొక్కటఁఁగుతలమదర.
- చ. గురుబలులై న యాష్టవగఁకూటవరేణ్యులు పైకి వచ్చుటఁ
ద్వీరగనె చూచి భూమిరుహఁవారమునఁ జలపూరముఁ వలెఁ
శరతతి వారి నిల్పె గురుఁసత్వులు నయ్యును వార లమ్మహా
సురుశరజాల మాపి చనుఁచొప్పు నెఱుంగక యుండి రత్తఱి. ౬౨ 3455
- క. చెలియలికట్ట సముద్రము,వలె వానిని గడువలేక † వారుండఁగ ని
మ్ములఁ గని సుగ్రీవుఁడు వా,రలు సాయకవృష్టిచేఁ గఁరం బార్తులుగాఁ. ౬౩
- క. కనఁబడుటఁ దెలిసికొని జ్యేష్ఠుని కొడుకగు నంగదాఖ్యఁశూరతమీఱఁ
వెనుక నిడికొంచు వేగం,బున గిరిసానువులఁ దిరుగు † భూరిగజంబుఁ. ౬౪
- క. కని సింహము పైఁబడఁగాఁ, జనుగతి నాకుంభుపైకిఁ † జనియెఁ; మఱియా
ఘనబలుఁడు భూరిగిరులను, నినుమద్దులఁ జండ్రచెట్ల † నితరతరువులఁ. ౬౫
- క. కరములఁ బెకల్చి దైత్యునిఁ, బరిమార్చుకతూహలమున † వైవ సతనిపై
సురపథము నావరించుచుఁ, గరము దురాసదముగాఁగఁ † గన్నడుదానిఁ.
- క. తరువృష్టిని నాకుంభుఁడు, సరిగా సితమార్గణములఁ † జంచద్గతిఁ ద్రుం
చే రహి; మహోగ్రుండై నిర్జరవైరియు గుఱిగవై చు † శాతశరంబుల్. ౬౭
- తే. నయిదెసలఁ జట్టుకొన వృక్షఁము లవి ఘోర
ములుగఁ దనరు శతఘ్నులఁవలె వెలింగె;
వీర్యబలముల సిరులను † వెలయు నాక
వీంద్రుఁ డావృక్షసముదయఁవృష్టి యట్లు. ౬౮ 3461
- నీ. నిష్ఫలంబగుటకు † నెమ్మది నుంతయు వ్యధఁ బూనఁడయ్యె; నఁవ్వనచరేంద్రుఁ
డంత బాణంబుల † నతిదుష్పహంబులఁ దనుఁ జీల్చుచుచున్నవాఁనిని సహించు
కొనుచు వానింజేరిఁకోపంబునఁ వజ్రధనువట్లు మెఱయు వింఁటిని గ్రహించి
విఱిచివై చెను; గపిఁవీరుఁ డంతట వేగ వానిపై దూఁకి యెఁవ్వరున నొరుల

- తే. కెన్న సాధ్యంబుగానట్టి ♦ కృత్యమిట్లు
చేసి శ్రోధంబునన్ మీటి ♦ శృంగవిరహి
తేభమట్లున్న యాదను ♦ జేందుఁ గాంచి
పలికె; ¹నోరినికుంభాగ్ర ♦ భవ! దురాత్మ. 20౪ 3462
- క. శర వేగంబునఁ దగు నీ, వరవీర్యం బద్భుతంబు ♦ వాసవరిపులం
దరయఁగఁ ²బ్రభావవినయము, లరుదుగ రావణునకున్న ♦ యటు దగునీకున్
- తే. బలికిఁ బ్రహ్లాదునకు దేవ ♦ పతికి యక్ష
పతికి వరుణునకున్ సర్వ ♦ గతుల సాటి
యైనవాఁడవు సుమ్ము నీ ♦ వరయ నొకఁడ
వే బలంబునఁ దండ్రికి ♦ నీడుగాఁగ. 2౨౪ 3464
- క. జనియించినవాఁడవు; బలమున శత్రు లఁ జెందునట్టి ♦ భూరిభుజబలం
బున నొప్పువాఁడ పీవే, ధనువును ధరియించి నిల్వ ♦ దారుణరీతిన్. 23 3465
- తే. విను జితేంద్రియునాధులు ♦ గని తొలంగు
నట్లు లమరులుఁ జెనకలే; ♦ రసురనాథ!
బుద్ధిమంతుఁడ వీవు నేఁబోరఁ జూచు
చుండ నీవిక్రమముఁ జూపు ♦ మొప్పునట్లు 2౪ 3466
- క. వరముల బలమున నని నిర్దరదానవనమితిఁ బెద్ద ♦ జనకుఁడు దశకం
ధరుఁడోర్చె; నీదుతండ్రియు, శరీరబల మూని దేవ ♦ నమితి ననురులన్. 2౪౪
- ఆ. నిలుషఁ జాలు నీవు ♦ బలముల నీరెంటి, వారి నిల్పఁజాలు ♦ వాఁడ వాడు
వింద్రజితునికున్న ♦ యిద్ధచావబలంబు, దనుజపతికిఁగల ప్ర ♦ తాపమరయ. 2౪౫
- క. కల వివ్వ రెండు నీకును, బలవీర్యంబులను దనుజ ♦ వహ్యులలో మి
క్కిలియున్ శ్రేష్ఠుఁడ; వింద్రున, కలశంకరునకును బోలె ♦ నని మన కిచటన్.
- తే. కలుగనున్నది భూతాళి ♦ గాంచుఁ గాక, యద్భుతంబుగ; భీతికృ ♦ దతులవిక్ర
ములగు వనచరవీరుల ♦ నిలను గూల్చి, తివిగదా? వీరకృత్య మతిప్రకటము.
- క. ఒనరించి యస్త్రకౌశలమును జూపితి; విచట సమర ♦ మున బెక్కురతో
నని చేసి శ్రాంతి నొందిన, దనుజుని వధియించె నంచుఁ ♦ దగ నాడుటచేన్.
- క. ధర వ్యాపించెడునిందకుఁ, బరమభయంబూని నిన్ను ♦ వధియింపఁగ లే
దరివీర! వీరకృత్యము, సరిగా నొనరించుట నల ♦ సత గంటివిగా. 2౪౬ 3472
- తే. కొంతయలసటనుం దీర్చు ♦ కొని యవతల
నాబలమ్మును జూడు మ ♦ నంగ; నూర్య
తనయుఁ డవమతి గర్భోక్తు ♦ లను దనునిటు
గౌరవింప నికుంభుఁడు ♦ కడురయమున. 2౪౭ 3473

1 నికుంభాగ్రజ! వీర్యం తే-అనిమా. 2 సన్నతిశ్చ ప్రభావశ్చ-అనిమా. సన్నతిః రాక్ష
సేషు వినయః-అనివ్యాఖ్య.

- క. ఘృతమును బోసిన యనలుని, వితమునఁ దేజమునఁ జాలఁవృద్ధిం గనియెన్;
దితిజుం డంతట బాహు, ద్వితయంబునఁ బట్టుకొనియె ఁ వీరునినతనిన్. ౮౦౫
- చ. ఇరువురు వార లంతట మఁదేభములట్లు చెలంగుచుం బర
స్పరపరితాడనంబునను ఁ బల్కఱు నూర్పులు వుచ్చుచున్ బర
స్పరతనువుల్ కరంబులను ఁ బట్టి పెనంగుచు నీడ్చుకొంచు స
గరపరిభేదముం గనుట ఁ గాఢముగా వదనంబులందు వి
స్ఫురదురు ధూనుశావకరుఁచుల్ వెలిబుచ్చుచుఁ బోరుచుండఁగన్. ౮౨ 3475
- క. ఇరువురపదఘాతంబుల, ధరణి పడింగ్రుంకె నుదధిఁతరఁగలు గలఁకన్
బరికంపించెన్; దదనం, తరమున నుగ్రీవుఁ డతని ఁ దారుణరీతిన్. ౮౩ 3476
- ఆ. పైకినెత్తి యడుగుఁభాగంబు గనునట్లు, లతిజవమున సంద్రఁమందుఁ బడఁగ
వినరివై చెఁ దనదు ఁ విక్రమబలములు, తేలియఁబడఁగ; నంత ఁ జలధియందు.
- క. సురవైరి పడుటచే మం, దరవింధ్యనమానముగను ఁ దజ్జలపూరం
బరుదుగఁ బైకుబ్బెను; నిర్జ్వరవైరియు నెగిరివచ్చి ఁ సాంద్రక్రుధచేన్. ౮౪ 3478
- చ. వనచరనాయకుం గదిసి ఁ వజ్రమనందగు ముష్టిచేత నా
తనిగురువక్షముం బొడువ ఁ దాన నురస్థలచర్మమింతఁ జ
య్యనఁ గదలంగ రక్తము మఁహత్తరరీతిని గాఁతె; గాని యా
ఘనతరముష్టిఘాత మతిఁగాఢజవాన్వితమయ్య నొయ్యనన్. ౮౫ 3479
- తే. అతని యెఱ్ఱులసంజర ఁ మట్టెతాఁకి
ప్రతిహతం బయ్యె; తొమ్మునఁ ఁ బటుదనుజుని
ముష్టిఘాతజవంబున ఁ మొదటఁ బుట్టి
నట్టియగ్నిను రేశ్వరుం ఁ డాగ్రహమున. ౮౬ 3480
- సీ. కొండలతెక్కల ఁ గొట్టునప్పుడు మేరువందు వజ్రము తాకుఁనపుడు గల్లు
జ్వాలలవలె నొక్కఁభంగి జ్వలించెను గురుబలుండయి కపిఁకుంజరుండు
నైన యాసుగ్రీవుఁ ఁ డాతనిచేఁ గొట్టఁబడి యాగ్రహించుచు ఁ వజ్రసార
మగు ముష్టిఁ బట్టె వీర్యంబునఁ జెలువారు సుగ్రీవుఁ డంతట ఁ నురుచిరంబు
- ఆ. లగు సహస్రకరము ఁ లాదరింపఁగ రవి, మండలంబువలెఁ బ్రఁచండమైన
యట్టి పిడికిలిని దఁదాయతవక్షంబు, నందుఁ బొడిచె; దాన ఁ నతఁడు మిగుల.
- క. మనమున విహ్వలమందుచు, ననూనపీదనము నొంది ఁ యపగతరుచియై
కనఁబడుననలుని చాడ్చునఁ, దనువును ధరవై చె నపగఁతప్రాణంబున్.
- క. దనుజుం డాపిడికిలిదె, బ్బను యాదృచ్ఛికముగాఁగఁ ఁ బ్రభలవెలుఁగు మే
దినిపుత్రుఁ డిలను నభ్రం, బునుండి పడునట్లు గూలె ఁ భూమిస్థలిపై.

సీ. ముష్టిఘాతమ్ము తొమ్మును గాఁడ భగ్నుఁడై ధరఁ గూలుకుంభునితనువు రుద్రు
చే నభిషన్నుఁడౌ ♦ *చిత్ర భానునిరూప మట్లు వెలింగె; భయంకరప్ర
తాపుఁడౌ వనచరభూపతిచే నిట్టు లని కుంభుఁ డంతంబు ♦ నంద భూమి
పర్వతకాననపటలితోఁ జలియించె నాతనిమరణంబు ♦ నపుడుచూచి

తే. దనుజసంతతు లెల్లను ♦ దారుణభయ
మంది దిక్కిక నేమని ♦ యార్తి నొంది
పౌరుషము వీడి లంకకుఁ ♦ బాటఁ దలఁచెఁ
బతివిహీనముగానుంట ♦ నతిశయా ర్తి. ౯౮

3484

దెబ్బదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

22 - వ సర్గము.

ఐఐ హనుమంతుఁడు నికుంభుని బాలియించుట. ఐఐ

క. తనయన్నయైన కుంభుఁడు, వనచరపతినిహతుఁ డగుటఁ ♦ బరికించి క్రుధన్
గొని కాల్చువగిది నిర్భర, మనఁదగు చూపులను భాస్కరాత్మజునచటన్.

క. కని వీరుఁడౌ నికుంభుం, డనూనభయదంబు నగుచు ♦ యమదండమురీ
తిని గన్నడుచున్ దనుజుల, కును భీతిని బాపఁజాలి ♦ క్రూరతరంబై. ౨ 3486

చ. అనయము పూలదండలను ♦ హరినుచందనముఖ్యచర్చలన్
గని తగునై దుప్రేళ్లు చెలఁగం దగు ముద్రలనొప్పి చక్కనై
యనుసమ హేమపట్టయుతమై వరవిద్రుమవజ్రచిత్రితం
బునునయి చూడనౌ పరిఘముంగొనె హస్తమున న్నికుంభుఁడున్. 3 3487

క. నిరుపమ తేజుండు భయంకరవిక్రముఁడై న యతఁడు ♦ కడుదీర్ఘముగా
నురువక్రమ్ముం దెఱచుచుఁ, బరిఘము శక్రధ్వజంబువలెఁ దగుదానిన్. ౪

తే. గిరగిరంద్రిప్పి యార్చె; నాసురవిరోధి
వక్షుమున రత్నపదకంబు ♦ బాహువులను
నంగదంబులు కర్ణములందుఁ జిత్ర
కుండలసుమహారంబులు ♦ నిండియుండ. ౫

3488

క. ఇతరములగుభూషణముల, వితతియుఁ జెలువారుచుండ ♦ విపులపరిఘ ము
ద్ధతిఁ దాల్చి సింహనాదం, బతిమునమునఁ జేయు నాసురారియు నచటన్.

క. పురుహూతధనుర్విద్యుత్పరియుతమై యుటుముచున్న ♦ పటుమేఘమునాఁ
బరఁగెన్; గురుబలుఁ డాతఁడు, పరిఘాగ్రవిచాలనజనభవ్వద్గతిచేఁ. ౬ 3489

* బభౌ రుద్రాభిషన్నస్య యథారూపం గవాంపతేః-అనిమా. గవాంపతేః సూర్యస్య-
అనివ్యాఖ్య.

తే. ఆవహాదికవాతసంఘాతి చలించె

నది మహాధ్వని మీఱంగ ధనగతమగు

ధూనుమొప్పంగఁ దగునగ్నితో సమాన

మగుచు విలసిల్లె; సంత నయ్యనురవరుఁడు. ౭

3492

సీ. పరిఘంబుఁ ద్రిప్ప నప్పటువేగమునఁ గల్లు నురవడి గంధర్వవరగృహభి

యుతమైన యలకయు ధనుదేవతాగ్రహయుతమగుస్వర్గంబు ధనొప్పుచున్న

యట్టి యశ్విన్యాదికాఖిలనక్షత్రగణము, కుజాదికగ్రహములు శశి

శుక్రాదిగురుతరఘరుచిరకాంతిమద్గ్రహములు వెలయునాకాశమపుడు

తే. దిరిగె; బరిఘంబుఁ గాంతు లాభరణకాంతు

లొలయ వెలసెడు నానికుంభోరుదహనుఁ

డఖిలకపులకుఁ బ్రళయకాలాగ్నిఁ బోలి

చేరరాకుండె నుగ్రుడై చిత్రగతుల. ౧౦

3493

క. వనచరరాక్షసు లంతట, మనముల సాధ్వనము తోఁప ధమహిని జలింపం

గనులేకయుండఁ బ్రబలుఁడు, హనుమయు నిర్భీతుఁ డగుచుననురకు నెద్దురె.

తే. ఉరము విహృతముగావించి యుద్ధతీరగ

నిలిచె; బరిఘోపమములయి వెలయు బాహు

వులు తగ్గ బలమొప్పంగ నలరు దనుజుఁ

డర్కబింబమువలె వెల్లు నాపరిఘము. ౧౧

3495

క. అనువమబలుఁడౌ పవనుని, తనయునివక్షంబుఁ దగులఁ దావై చె; స్థిరం

బును వెడలుపునగు వక్షంబును దాకిన యంత బరిఘము శతవిధములఁ.

తే. తునియలై యాకసంబునఁ గనఁబడి శత

విధమహోల్కలఁ బోలుచుఁ బృథివిఁ బడియె;

హనుమ యావిధిఁ బరిఘంబు నాత్మవక్ష

మునను దగులంగ నించుక తనువు గదల. ౧౩

3497

క. ధరణీకంపంబున భూధరములు చలియించునట్లు తాఁ జలియించె;

గురుతమబలుడై ప్లవగోత్కరసింహమునైన హనుమ ధద్ధతి కచటఁ.

తే. కోపమును బూని తనశక్తికొలఁది ముష్టి

నలవరించెను దేజంబు నధికవీర్య

మలర వాయువువంటి నిస్తులగమనము

గలుగు హనుమయు నాముష్టి గడఁగి యెత్తి. ౧౫

3499

క. దానవుఁడొప్పునఁ బొడిచెను, దానతివేగమున; దాన ధనుజనురంబుఁ

గానఁబడె విగతచర్మంబై నెత్తురు మిగులఁ గాఱ నతిభయదముగఁ. ౧౬

ఆ. అట్టిఘాతమునకు నాతనివక్షమునందు మెఱపువంటి యతిభయంక

- రమగు జ్వాల పుట్టె; † రాక్షసుఁడదాని, కెంతో చంచలించి † యంత మరల.
- చ. మనమున ధైర్యమూని యొకఁమాడ్కి స్తృతింగని దోర్బలాభ్యుఁడౌ
హనుమను వే గ్రహించెను; మహాబలు నిట్లని నానికుంభుఁడౌ
య్యనఁ బయికెత్త లంక నలఁరారు నిశాచరులట్టె గాంచి భీ
తిని గలిగించునాచ్చులను † దిక్కుల నింపిరి సంప్రహర్షులై. ౧౯ 3502
- క. తనునిట్లు లానికుంభుఁడు, గొనిపోవుచునున్న నధికఁకోపంబున ము
ష్టిని వజ్రతుల్యమున నాతనిబొడిచెను బూన్కి ననిలఁతనయుం డచటన్.
- సీ. మారుతాత్మజఁ డిట్లు † లారాక్షసునినుండి తను నిటు విడిపించుఁకొని ధరణిని
నిలువంగఁబడి వేగ † నులర నాతని నిట్లు చంపఁగాఁ బూనె; నిశ్శృంకముగను
ఘనవీర్యమున నొప్పుహనుమమహాయత్నమునవానినిలఁబడంఁగను జవమునఁ
ద్రోసి పిండిగ వానిఁజేసి పై కెగసి తద్వక్షంబునందుఁ దా † బడదుమికెను;
తే *గరయుగంబున నాతనిఁకంధరంబుఁ
బట్టుకొని ద్రిప్పి వాఁడార్వ † భయదరీతి
వాని భైరవశీర్షంబు † వరుసఁ ద్రుంచి
వైచె; సంత నికుంభుండు † బవరమందు. ౨3 3504
- క. నినదం బొనరించుచుఁ జచ్చిన రావణపుత్రుఁ డగుచుఁ † జెలఁగెడు మకరా
క్షునకున్ దాశరథికినిన్, బెనునంగర మప్పుడయ్యె † భీమాకృతిగన్. ౨౪
- క. వనచరులట్లు నికుంభుం, డని నీల్గిన సంతసమున † హరినాదములం
బొనరించిరి దిక్కులు ప్రతి, నినదంబుంజేసెఁ గవులఁనినదంబులకున్. ౨౫
- క. ధరణియుఁ గంపించెను; సంబర మెల్లను బగిలినట్టి † భంగిని మిగులం
బరఁగె భయావేశము కద్యురులకుఁ గడుఁ గల్గె దనుజఁపుంగవుమృతిచేన్.

డెబ్బదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

2౮ - వ సర్గము.

—*— మకరాక్షుని యుద్ధము. —*—

- తే. అనిని గుంభనికుంభుల † ట్లంత మొంద
విని దశగ్రీవుఁ డోర్వక † యనలుభంగి
మండిపడియె; శోకము క్రుధ † రెండు మదిని
బెనఁగొనన్ ఖరపుత్రుఁడై † తనరుఘునుని. ౧౫ 3508
- క. దనుజేజ్యుని మకరాక్షుని, ననుపమబలు దీర్ఘనయను † నాదృతిఁ గని యి
ట్లని పురికొల్పెను సంగరమునకున్; దనయా! మదాజ్ఞ † బూనిబలయుతిన్.
- క. చని రాముని లక్ష్మణున, వ్యవచరులం జంపిరమ్ము; † వారకయని ప

* ఉత్పాటయామాస భైరవం షడతో మహత్ - అనిమా.

- ల్కిన ఖరనూనుఁడు శౌర్యం, బున నేనే యధికుఁడనని ♦ పొంగెడుఁ గానన్.
- క. రావణనాజ్ఞను వినఁగా, నేవదలనిసంతనమున ♦ నే నేగెద ని
ప్తే వైరుల వధియించెద, నీవాకృము రీతిననియె ♦ నిబ్బరమలరన్. ౪ 3511
- క. బలవంతుఁ డతఁడు రావణు, వలగొనుచు నమస్కరించి ♦ భాస్వద్యేష్ఠ
స్థలినుండివెడలె; రావణుఁ, డలరుచుఁ దన కిడినయట్టి ♦ యాజ్ఞను గొనుచున్.
- చ. ఖరతనయుండు చెంతఁదగు ♦ గాఢబలాఘ్నని సై న్యనాయకున్
బరమముదంబు మీఱఁ గని ♦ భద్రరథంబును దేరఁబంపు స
త్వరముగ సేనలం బిలువఁబంపుము; నావిని యట్లె యాభ టే
శ్వరుఁడు జవంబునన్ రథము ♦ సర్వబలంబును జెంతఁ జేర్చెఁ దాన్. 2 3513
- క. తనరథమునకున్ వలగొనుచును దానిం జక్కనెక్కి ♦ శుభగతివేగం
బునఁ దోలు మనుచు సారథి, కొనరంగా నాజ్ఞచేసె ♦ నుద్యమమలరన్. ౫
- సీ. మకరాక్షుఁ డంత నాత్మబలంబులం గాంచిదనుజలారా! మీరు♦దారుణముగ
నామ్రొల వైరిసేనలతోడఁ బోరుఁడీ; దనుజేంద్రుఁడును మతి ♦ ఘనతనొప్పు
వాఁడును నైన రావణుఁడు నల్లని యల్ల రామలక్ష్మణులను ♦ రణమునందు
వధియింపుమని పల్కె; ♦ వచనమద్దానిని దీర్పఁగా నేను నోదితిజులార!
- తే. శరవరంబుల రామలక్ష్మణుల, వనచ, రేశ్వరుని వానరుల వధియించువాఁడ;
సమరమునశూలములవై చిసమధికకపి, బలమునంతయు నెండుకఁజ్జలననలుఁడు.
- క. వరుసఁగ దహించుచాడ్పునఁ, బరిమార్చెద; నన్న నతని ♦ వాక్కుల విని క
ర్బురులెల్ల బలము పొంగఁగ, ధరించి వివిధాయుధములఁ ♦ దదవనరమునన్.
- క. అనికేగిరి; వారందఱు, ఘనదంష్ట్రుల మెఱయువారు ♦ కామంబున నే
తనువును ధరింపఁ జాలుదు, రనూనపింగళనుదృష్టు ♦ లలరెడు వారల్. ౧34
- తే ధ్వస్తకేశులు భీతిదుల్ ♦ దారుణాంగు
లగుచు మదగజములఁ బోలి ♦ యార్చుచు గురు
తనుఁడు గాఢగు మకరాక్షు ♦ దనుజవరుని
బలసి తమి భూమి యద్రువంగ ♦ బవరమునకు. ౧35 3518
- క. చని; రంత నెల్లయెడలను, దనుజులు శంఖముల భేరితతులన్ భీతిం
గనిపింపఁ జేయ వేలుగఁ, బనివడి వాయించి; రహ్మ ♦ భయదరవంబుల్. ౧36
- ఆ. భుజము లప్పళింపఁ ♦ బుట్టుశబ్దంబులు, వెలసె వీనిరవము ♦ విస్తృతముగ
నవనినిండె; నంత ♦ నతనిసారథిచేత, నున్న యా¹ప్రతోద ♦ ముర్వీ బడియె.
- క. మకరాక్షునికేతన మట, వికలంబయి నేలఁబడియె ♦ వింతగ; రథవ
ర్యకలితహయములు పదముల, సకప్రగతిఁ బెట్ట మాని ♦ సరభస మొప్పున్.

క. ఆకులచరణన్యాసము, లై కదలుచు దీనముఖముఁజై బొప్పములన్
వ్యాకులమతిఁ గార్చుచు నని, కై కదలెను; భీకరుండు ♦ కడుదుర్మతియున్.

తే. ఐన మకరాక్షుఁ డారీతి ♦ నరుగునవుడు
పాంసుయు క్తంబుగా గాలి ♦ పరుషముగను
భయదముగ విచె; ఘనవీర్యఁవంతులై న
దనుజు లాయవశకునాళి ♦ తలఁప కవుడు. ౧౯౫

3523

క. ఘనహస్తీమహిషవర్ణము, లనుదగు దేహములు మఱి యిఁలాస్థలి రణరం
గనిచయములఁ దీవ్రగదా, సినికరఘాతముల కోర్చి ♦ చెలఁగుచు నుండన్.

క. అనిచేయునేర్పుతో నే, నును నేనను గర్వమొప్ప ♦ నూతనమోదం
బున నార్చుచు రాఘవులెటఁ, గనఁబడిరోయటకుఁజనిరి♦కడుఁబూన్కిమెయిన్.

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౯ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట

చ. వనచరయాధనాయకులు ♦ వాఁడిటు లంకను వీడి వచ్చుటం
గని ముదమొంది పైకెగసి ♦ గర్వము మీఱఁగ సంగరంబుచే
య నిలిచియుండి; రంత నమఁరాళికి రాక్షసపం క్తితోడ ము
న్నని యయినట్టు లాసురుల ♦ నాకవు లెల్లను మీఱి మార్కొనన్. ౧౫ 3526

తే. కదన మది రోమహర్షణఁము దగనయ్యె;
వనచరులు రాక్షసులు వృక్షఁవారశిలలఁ
బరిఘశూలములను వైచి ♦ పంతమూని
యొండొరులఁ గూల్చి; రసురు లుద్దండవృత్తి. 3

3527

సీ. ఖడ్గశక్తులఁ గుంతఁగదలఁ దోమరములఁ బట్టనముల భిండిఁవాలములను
వజ్రమూర్ధరములఁ ♦ బాశదండంబుల నట్టె నిఖాతాహ్వఁయాయుధములఁ
గవులతో యుద్ధంబుఁ ♦ గావించి; రంతట ఖరవుత్తుఁ డల్లేచి ♦ శరవరముల
వరుసఁ బ్రయోగింప ♦ వానరుల్ వీడితులై మనంబుల భ్రాంతి ♦ నంది సాధ్య

ఆ. సార్థులగుచు పాటి; యారాక్షసులు కవు, లట్లు భీతిఁ బాఱి ♦ నతిముదమున
సింహనాదములను ♦ జెలఁగించి జయముల, వెలసి; రవుడుకవులుఁనలుఁగడలకు.

క. పరుగిడుటయు రాక్షసులటు, హరినాదము లొప్పఁజేసి ♦ యలరుటయును దాఁ
బరికించి రామభద్రుఁడు, శరవృష్టిం బఱపి దనుజఁనమితిన్ నిలిపెన్. ౮ 3529

క. దనుజులు శ్రీరామునిచే, తను వారితు లగుటఁ జూచి ♦ దర్పంబున నా
దనుజేజ్యుఁడు మకరాక్షుం, డనియెం గ్రోధాగ్ని మండి ♦ యారామునితోన్.

క. రామా! నాతో మార్కొన, నీమహిని న్నిల్వ నీకు ♦ నే ద్వంద్వరణం
బామోదంబున నొనఁగెన, నీమహితధనుర్విముక్త ♦ కేషువితతిచేన్. ౧౦

క. నీయనుపంచకమును నిటఁ, దీయించెద; నాజనకు వధించితివి గదా
యాయటవి మరల నీవిటు, నాయెదుట రణంబు చేయ ♦ నై జబలమునన్.

క. నిలుచున్న నిన్నుఁ గనను, జ్వలగతిఁ బైపైని గ్రోధసారము పెరుగం
దలఁచుచునున్నది దుర్మతి! యిలాధిపా! రామ! యప్పుడే గ్రుధ నిన్నున్.

తే. దండకారణ్యమునయందె ♦ తవిలి కాన
కుంటి ననుచు మదంగంబు ♦ లుగ్రరీతి
మండుచున్నవి; రఘుకులమండనా! యి
చట మదీయసుభాగ్యసంసర్గమునను ౧౨౪

3534

క. నాకనులయెదుటఁ బడితివి, భూకాంతా! సింహ మొక్కడు ♦ భూరివిషినమం
దాఁకటఁ బీడితమై తగి, యాకాన మఱొక్కమృగము ♦ నరసెడురీతిన్.

క. నిన్నుఁ జూడఁగోరియుంటిని; కను మిదిగో నాదుబాణగణవేగమునన్
గని మృతి మును నీచే జచ్చినవీరులతోడ యముఁడు ♦ చెలఁగు నగరికిన్.

క. చనఁగలవు; పెక్కుపల్కులఁ, బనియేమిఁక రామ! నాదుపలు కొకదానిన్
విను సర్వలోకములు నీ, యనిమొనఁ గనుఁగొనునుగాక ♦ యాదృతిమనలన్.

తే. అస్త్రములచేతఁగాని గదాయుధంబు
చేతఁగాని భుజంబులచేతఁగాని
పెనురణము చేయ నితరసాధనగణంబు
చేతఁగాని యభ్యాస మీకే తెఱంగొ. ౧౨౫

3538

క. దానిం గొనియే సంగర, మోన్మః! కావింపు; మనిన ♦ నుర్వీపతి యా
దానవునిపల్కులన్ విని, తానయి పైపై నఁ బ్రేలుదనుజాధమునిన్. ౧౨౬

క. కని పక్కున నవ్వుచు నో, దనుజా! నీవొనరుపంగఁదగని పలుకులన్
ఘనురీతి నేల ప్రేలెదు, పనియగునే వానివలన ♦ బాలిశుడనరే. ౧౨౭ 3540

క. అనిచేసి కాని వాగ్బలమునను జయింపఁగఁ గాదు; ♦ మును పయ్యటవిన్
దనుజవరుండై తగు నీ, జనకుఁడు త్రిశిరుండు నత్వసారుఁడు మఱియున్.

తే. దూషణాఖ్యుఁడు మఱియుఁ జతుర్దశముల
వేలు రాక్షసు లనిఁ దెగి ♦ రోలిని; గుల
పాంసనా! పాపమతి! తీక్షణభంగి నాసి
కానఖంబులు గలగృధ్రకాకసమితి. ౧౨౮

3542

క. వంచకములు నీమాంసం, బంచితముగఁ దినఁగఁగల; వహార్యముదమునం
గాంచుము నాపౌరుష మని, మించినతమిఁ బలుక ఖరునిమేటికొమరుఁడున్.

క. మనమునఁ గుపితుండై రామునిమీఁద రణాంగణమున ♦ మొక్కలముగ వై

చెను బాణసమూహంబులు; కనకనువుంభాత్తబాణగణముల వానిన్. ౨౧౫

చ. నిరుపమబాణజాలముల ♦ నిర్భరరీతిని వైచి రాఘవుం
డురుజవ మొప్పు నత్తటిని ♦ నుర్విషయిన్ శకలంబులై పడం
గర మరుదై న శక్తి దగఁగఁగా నొనరించె; ఖరాత్తజన్ముడై
పరఁగుసురారి దాశరథిఁపంతము మీఱఁగఁ దేజ మొప్పుగన్. ౨౨౫ 3545

తే. ఒండొరులఁ దాఁకి భయదమౌ ♦ యుద్ధ మప్పు
డొనరిచిరి; చాపవరములఁనుండి జ్యాల
తలు, కరంబున వింటిదెఁబ్బలు తగులక
యుండఁ దొడిగిన యత్తెముఁనొరయుట నట. ౨౩౫ 3546

క. జనియించిన పెనురవ మొయ్యన నభ్రమునందు వినఁగ ♦ నయ్యె జలదగ
ర్జన మట్లుగ; గంధర్వులు, దనుజులు దేవతలు భుజగఁతతి కిన్నరులున్. ౨౪౫

చ. కనుఁగొనఁగోరి యద్భుతముఁగాఁ దగునాకదనంబు నాకనం
బున వసియించి; రత్తటిని ♦ బూనికమీఱఁ బరస్పరాంగముల్
ఘనశరరాజిఁ గ్రుచ్చుట నిఁకామము తత్సమయంబునం గనం
గను ద్విగుణంబుగాఁ బెరుగఁగఁగాఁ దొడఁగెన్ మఱి పార లిద్దఱున్. ౨౫౫

తే. ఒకరుచేసిన దానికి ♦ నిక నొకటిగఁ
బ్రతికృతిం జేయుచున్ సంగఁరంబు జేసి;
రంత మకరాక్షుఁ డారాఘఁవాంబకముల
నడుమఁ ద్రుంచెను భూపతిఁనాథుఁ డంత. ౨౬౫ 3549

చ. దనుజవిముక్తమార్గణవిఁతానము స్వీయశరాళిచేత ను
ర్విని శకలంబులై పడఁగ ♦ వేగమ ద్రుంచెను; దిగ్విదిక్కులం
గనఁబడె నంబకంబులై యఁఖండముగా మఱి భూమి యెల్లెడన్
గనదురు బాణజాలముల ♦ గాఢసమావృతయకాట నత్తటిన్. ౨౭౫ 3550 .

తే. సుంతయును గానరాకుండె; ♦ సంతట గురు
బాహుఁడౌ రాముఁడుం గ్రుధఁ ♦ బరునిచాప
మట్టె ఖండించి యెనిమిదిఁయంబకముల
నతనిసారథిద్రుంచె నట్లనురురథము. ౨౮ 3551

చ. శరముల నుగ్గొనర్చి మఱి ♦ సైంధవరాజిని ద్రుంచె; సంత నా
సురరిపుతల్లజుం డని విఁచూర్ణరథుండయి నేలనిల్చె; న
ద్ధరణిని నిల్చి భూతసముదాయభయంకరమై లయాగ్నితో
సరియయి మండు శూలమును ♦ శాతతరాగ్రముఁ గేలఁ బూనఁ దాన్. ౩౧

చ. పెనురణమందు నాశరుఁడు ♦ భీకరరీతి జ్వలించుశూలమున్
మనమునఁ గ్రోధముం బ్రబల ♦ మాటికిమాటికిఁ ద్రిప్పి రామువై

- చెను; రిపుహస్తవిచ్యుతిని ♦ జెంది జ్వలించుచు వచ్చుచున్న యా
ఘనతరశూలమున్ నృపతి ♦ కాంతుఁడు వ్యోమమునందె లీలతోన్. 3౨౪ 3553
- చ. శరముల మూఁటఁద్రుంచె; నిటు ♦ తారుసువర్ణమనోజ్ఞశూల మా
ధరణిపుబాణవేగమునఁ ♦ దద్దయుఁ బిండిగనై మహోల్కనా
ధరఁబడె; సంతకార్యమును ♦ దా సులభంబుగఁ జేయురాముఁ డ
క్కరణిని శూలముం దునుమఁ ♦ గాఁ గని యభ్రమునందు భూతముల్. 3౪౪
తే. మేలు మేలనిపొగడె; నాశూల మట్లు
శకలమాటను ఖరునాత్మ ♦ జన్మఁడు గని
ముష్టి బంధించి పైకెత్తి ♦ మ్రొలనున్న
రాము నిలునిలు మనిపల్కె ♦ రాక్షసుండు. 3౬ 3555
- క. అరియట్లు తనదుపైఁ బడ, నరుదెంచుచునుండఁ జూచి ♦ యారాముఁడు భీ
తిరహితుఁడై నవ్వుచు నా, శరాసనమునందుఁ దొడిగె ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్.
తే. ఇట్లు లాగ్నేయశరము నెం ♦ తేని పూన్కిఁ
గార్తుకమునందు సంధించి ♦ కరమువై వ
నద్ది యురమును జీలిచి ♦ యవలఁ జనఁగ
ధరణిఁబడి వాఁడు మృతినొందె ♦ దనుజు లడల. 3౮ 3557
- సీ. మకరాక్షుఁ డిట్లు సమరమునఁ గూలుటఁ గనిరాక్షసులు భూమి ♦ కాంతుబాణ
సముదయార్దితులయి ♦ సరగున లంకకే పరుగువాటిరి; దేవ ♦ పటల మంత
దశరథరాజనం ♦ దనబాణవేగమ్మునను హతుఁడై వజ్ర ♦ మున హతమయి
ధరను గూలిన పర్వ ♦ తమురీతి నిలఁగూలియున్న యాఖరపుత్రు ♦ నుగ్రబలుని
తే. రాక్షసేజ్యుని మకరాక్షు ♦ రమణఁ గాంచి
చనియె నేటికి భీకర ♦ శత్రు వీతఁ
డనుచు మిక్కిలిసంతుష్టి ♦ నంది యభ్ర
మందుఁ జెలువారుచుండె న ♦ య్యదనునందు. ౪౦ 3558

డెబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౦ - వ సర్గము.

❧ { ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట. } ❧
రాముం డతనిఁ జంపునుపాయ మాలోచించుట.

- *చ. అని జయమందు రావణుఁ డ ♦ హోర్యబలుండు ఖరాత్మజన్మఁ డ
ట్లనిఁబడు టాలకించి మది ♦ యందు మహాత్తరకోపమొప్ప దం
తనిచయ మట్టె గీటి ప్రని ♦ దారణమం దిఁక నేమి చేయనా
నని యవుడెంచి యంతట మ ♦ హాత్తరమై శ్రుధ తన్ను ముంపఁగన్. ౧౪ 3559

క. తనయుని శక్రజితుం బని, చెను యుద్ధము చేయఁబోవఁ జితరిపువీరా!
యనుపమవీర్యుల భ్రాతల, ననిలో నారాములత్తఁజాహ్వాయులఁ దగఁ. ౨౫

క. పరిమాగు మిపు మాయం, బరులకు నగపడక గాని ఁ వారికి దృగ్గో
చరుడవయి కాని పోరిన, గురుబలుడవు తలఁప నెదురుఁకొనఁగలఁ డెవఁడే.

తే. అప్రతిమకర్తుడైన యాహరిని గెలిచి
యున్నవాడవు రణమందు ఁ నుర్వి మనుజు
లైన యారాఘవులఁ గాంచి ఁ యాగ్రహమునఁ
జంపకుండుదువే? యేల ఁ శంక నాకు. ౪

3562

చ. అనివచియించు రావణునిఁయానతిఁ గైకొని యజ్ఞభూమికిం
జని విధిమీఱ నగ్నినటఁ జక్కఁగ వ్రేల్చెను సింద్రజిత్తు పా
వననియమంబు పూని శుచి ఁ బాగుగ వ్రేల్వఁగఁ బూన రాక్షసాం
గన లొగి ఋత్విగర్థమయి ఁ గాఢరయంబున రక్తవస్త్రముల్. ౫౫

3563

క. కొనివచ్చి రట్టిహోమం, బునఁ దోమరశరదశముల ఁ పూగము శాస్త్రో
క్తిని దగుపరిస్తరణములు, గను మఱియు విభీతకములఁ ఁ గ్రతుసమిధలుగఁ.

సీ. అరుణవస్త్రమ్ము లఁధ్వరకర్తలకు మ్రువ మినుపదిగనుగూర్చి ఁ యెలమి సింద్ర
వై రితోమరముల ఁ వరుసగ శరపత్రముల నగ్నిచుట్టును ఁ లలిఁ బరిస్త
రణము గావించియుఁగ్రముగాఁగ హోమార్థమయి ప్రాణములఁగూడిఁయలరునీల
వర్ణమేవగళంబు ఁ వదలక భేదించె; నంతట నొకసారి ఁ యట్టెరగులు

తే. పగనె యగ్ని విధూమమై ఁ మిగుల మంట
లెగయఁగా వెల్లె విజయమింకఁ గలుగునని
తెలుపునాచిహ్నములతోడ ఁ దీ ప్తిమెఱసె
నగ్ని యది; తప్తజాంబూనఁదాభ మగుచు. ౯

3565

క. అరయఁగఁ బ్రదక్షిణముగాఁ, దిరుగుచు జ్వాలాన్వితమయి ఁ తేజరిలెం ద
త్తరుణమునఁ బురుషరూప, స్ఫురణమ్మున నగ్ని లేచి ఁ పూతహవిసులఁ. ౧౦

క. తానే పరిగ్రహించెను, దానవవరుఁ డిట్లు శుచిని ఁ తగ వేలిచి యా
దానవనిర్దరరాక్షస, మానసముల కెలమి గల్గు ఁ మాడ్కి భక్తిఁ. ౧౦౫

తే. తర్పణముఁజేసి యద్దానఁ ఁ దా నెవరికిఁ
గనఁబడకయుండు శక్తిచేఁ ఁ గ్రురురథము
దివ్యమగుదాని నెక్కె నాఁతేరు నాల్గు
తురగములఁ బూన్పఁగాఁ బడి ఁ యరుదుగఁ దగి. ౧౧౫

3568

క. సునిశితశరనికరంబయి, తనరుచు నారోపితగురుఁధను వొప్పంగఁ
గనఁబడి వెలసెను; మఱియును, గనకపరిచ్ఛదము గల్గి ఁ కాంతి మిగులఁగఁ.

- తే. అర్ధచంద్రాకృతులును జంఘ్రాకృతులును
మృగములం బోలు నాకృతుల్ ♦ తగువిచిత్ర
ముల నలంకృతనుయి కడువెలసె; నతని
ధ్వజము హాటకమయగురు ♦ వలయయుతము. ౧౩ 3570
- క. నురుచిరవై డూర్యములన్, బరిభాసురమునయి మండుపావకురీతిన్
గరముగ్రంబుగ వెలసెన్; గురుబలుఁ డాయంద్రజిత్తు ♦ కోరికమెఱయన్.
- చ. ఖరకరురీతిగా వెలసి ♦ కమ్రతరంబయి చూడ రాక భీ
కరమును నౌరథంబునను ♦ గంజజనస్త్రమున న్నితాంతమున్
నిరతము రక్షణంబుఁగని ♦ నేర్పున నేరి కసాధ్యుఁడౌచు నం
గరమున గెల్పునే గొనెడు ♦ కర్బరవీరుఁడు గానన త్తటిన్. ౧౪ 3572
- క. రాక్షసమంత్రంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగ నగ్నివేల్చి ♦ యగపడకయె వై
రిక్షయము చేయఁబూనుచు, రాక్షసపురి వెడలి శాంతఃపహితాత్ముండై.
- *క. వనమున నసత్యమునివర,తనువులు చూడంగఁ బడఁగఁ ♦ దాల్చి యిచటఁజే
రిన రామలక్ష్మణుల నిదె, యనిఁజంపి యనీకవిజయ ♦ మంది యరుదుగన్.
- క. జనకుండగురావణునకుఁ, దనివి గలుగనిత్తు; నిపుడు ♦ తండ్రికిఁ బ్రమదం
బునుగల్గ రామలక్ష్మణులను జంపి ధరిత్రీమీఁదఁ ♦ బ్లవగుఁ డొకరుఁడున్.
- ఆ. బ్రదికియుండకుండఁ ♦ బనిపూనిచేసెద; నని యదృశ్యుఁ డగుచు♦నాహవమున
నుగ్రుండై న యాతఁ ♦ డొగిఁ దండ్రి యానతి, నంది క్రుద్ధుఁడగుచు♦నడరి నింగి.
- క. ధనువును శరములు తీక్షణము, లనుపమములు నౌచు నొప్ప ♦ ననికీన్ జనియెన్
ఘనవీర్యులౌచు భుజములు, పెనుపడుచుండంగఁ గాంతి♦పెద్దగఁ దనరన్.
- ఆ. తలలు మూఁడు గల్లు ♦ దారుణఫణులట్టు, లగపడుచును గపిబ♦లాంతరమున
నిలిచి తీవ్ర బాణములవైచు వీరుల, రామలక్ష్మణులను ♦ రక్కసుండు. ౨౦
- క. కని వీరె రామలక్ష్మణు, లని యెంచి న్వకార్తుకంబు ♦ నపు డెక్కిడి వృ
ష్టిని మేఘము వర్షించెడు, ననువున శరధారలప్పు ♦ డనివర్షించెన్. ౨౧ 3579
- చ. అరదముతోడ నాకనమునందె వసించి యదృశ్యుఁడౌచు రా
డ్వరసుతులన్ నిశాతశర♦వారమునన్ గడునొంచె; నిట్లు ని
ర్జరరిపుబాణవేగ మని ♦ రాఘవులం దగఁ గప్ప వారు ని
ర్భరవరచాపయుగ్మమున ♦ బాణములన్ సరిగూర్చి య త్తటిన్. ౨౨ 3580
- క. అనుపమదివ్యాస్త్రబలం,బును జూపిరి; భూరిబలులు ♦ భూపతితనయుల్
ఘనశరవారంబునఁ జ, క్కనిరీతిని వ్యోమపథముఁ ♦ గప్పిన నై నన్. ౨౩ 3581

చ. ఖరకరురీతిఁ గాంతుల నిఁకామము మించెడునస్త్రజాలముల్
శరములు శక్తవైరిని విఁశాలతరాభ్రమునందు నుంట నె
క్కరణి నృశింపకే యడఁగె; ఁ గాంతులమించెడు నింద్రవైరి యం
బరములు గప్ప ధూమసమఁవర్ణతమిస్త్రముఁ బుట్టఁజేయుచున్. ౨౮౫ 3582

సీ. మునుపె నీహారంబుఁ ఁ బోలుచీకటు లావరించియున్నట్టిఁదిఁకసంచయములఁ
గనుఁగొనఁ గానట్లుఁగాఁ జేసె; నారీతిఁ జరియించునప్పు తఁచ్చరగణప్ర
యోగమ్మునంగల్లు ఁ నురుగుణధ్వనిగాని నేమినాదముగాని ఁ భీమతురగ
ఖరనిస్వనముగాని ఁ యొరులకు వినఁబడదయ్యె; నాతనిరూప ఁ మరయఁదోఁప

తే. దయ్యె; గురుబాహువగునాతఁ ఁ డట ఘనాంధ
కారతిమిరంబునందు నాఁసారవృష్టి
కరణి నద్భుతముగ బాణఁగణసువృష్టి
గురిసె; మఱియును సురవైరిఁవరబలమున. ౨౯ 3583

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై రా,ముని సర్వాంగముల భానుఁమూర్తి సమశరా
ళిని వైచుచు నొప్పించెను; మనుజోత్తము లర్కవంశఁమండను లంతన్.

తే. వర్షధారలచేతఁ బఁర్వతము లట్లు
బాణవృష్టుల నొచ్చుచు ఁ భర్తృపుంఖ
నిశితశరముల వైచిరి ఁ నింగిఁ గూర్చి;
కంకపక్ష దళావృతఁకాండము లవి. ౩౦ 3585

క. సురపథమునందుఁ బటుల, కరణిన్ వేగమునఁ బాటి ఁకర్బురునిం దాఁ
కి రహిన్ దన్తర్కంబుల, వరునన్ భేదించి రక్తఁవారిఁ దడియుచున్. 3౧ 3586

క. ధరణిం బడియెను; నిట్లాపురుషోత్తము లరికలంబఁపూగంబున నా
తురులగుచుం దద్యాణవి,సరమును భల్లములఁ ద్రుంప ఁ సాగిరి పెలుచన్.

చ. దనుజుఁ డదృశ్యుడై తము నిఁతాంతము బాణము లేయుచుండు ది
క్కును గనిపెట్టి యచ్చటికిఁ ఁ గ్రూరతరాస్త్రము లొక్కరీతి వై
వను బనిపూని రాశరుఁడు ఁ బాహువిలాసముమీఱ బాణమో
చనమును జేయఁజాలుచు నెఁనంగుమహాతిరధుండు గావునన్. 3౨౫ 3588

తే. ఒక్కచో నిల్వ కాత్తరఁధోత్తమంబు
తోడ సకలాశలకు మాయఁఁగూడి తిరుగు
చరులబాణములకుఁ జిక్క ఁ కాన్యపనుతు
లను శితాంబకములను నొంఁచెను మిగులఁగ. 33 3589

క. వీరులు రాఘవు లట్లరి, వీరకనత్కనకపుంఖఁవిపులశరములన్
ఘోరంబుగ నంగంబుల, భూరిగతిన్ నల్ల గాఱ ఁ భూతభయదులై. 33౫

తే. పుష్పితపలాశములరీతిఁ ♦ బొలిచి; రంత

రవిని సురమార్గమునను నభ్రములు గ్రమ్మి
నపుడు తద్గతు లెఱుంగ రాక పరఁగునటు
లమరవైరియు నెటుచనినదియుఁ గాని. ౩౧౫

3591

సీ. అతనియాపముగాని ♦ యతనిధనుర్బాణములుగాని తద్గతములగు నితర

వస్తువు లెవిగాని ♦ వసుధ నెవ్వరికైనఁ దెలియరావయ్యె; నిమ్మల నతండు
బాణాళి పరఁగించి ♦ వానరశతములఁ బంచత్వ మొందించి ♦ ప్రథనసీమ
యందుఁ బడంజేసె; ♦ నపుడు లక్ష్మణుఁ డతికోపంబునన్ రాముఁగూర్చి పలికె

తే. * నేను బ్రహ్మస్త్రమును వైచి ♦ నిఖిలరాక్ష

సులను ద్రుంచెద; నన్న యాశుభతరాంగ
లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణుఁగని
రాముఁ డిట్లని పల్కె శుభ్రతరభంగి. ౩౧౬

3592

క. ఒకనినిమిత్తము ధరఁగల, నకలానురులను వధింప ♦ స్వాంతమ్మున ని

ట్లు కడుంగోరుట తగవే, యింక వినుమా! యని నొనర్పి కే యున్నజనున్.

ఆ. అనిని దాఁగియున్న ♦ యాతనిఁ; బ్రాంజలి, యైనవాని శరణునందువానిఁ

బరుగువాఱుచున్నవానిఁ బ్రమత్తునిఁ, జంపఁదగదు సుమ్మునహజ! యెపుడు.

క. గురుబల! యీతనినే సం,గరమునఁ జంపంగ మనము ♦ గావంతము దు

ర్భరఫణులఁ బోలి వేగ,స్ఫురణంబున మించు నస్త్రపుంజ మితనిపై. ౪౦

క. పరగింతము; మాయను గొని, యరదముతోఁ గానఁబడక ♦ యభ్రమునందే

తిరిగెడు నీనీచుని దే,వరిపుం గని ప్లవగ పై న్యపాలకు లెల్లన్. ౪౧ 3596

క. బల మలరారఁగఁ జంపం, గల; రీయింద్రా,రిపూన్కి ♦ త్కావివరంబుం

గలయం జొచ్చిననై నను, బలిసద్కము నొందినను దివమునకుఁ జనినన్.

తే. ఆకసంబున కెగసిన ♦ నట్లై యెందుఁ

జొచ్చి కనఁబడకున్నను ♦ శుంభదుగ్ర

మామకాస్త్రాగ్నిదగ్ధుడై ♦ మహిగతానుఁ

డగుచుఁ బడిపోవఁ గలఁడింక ♦ ననియె నిట్లు. ౪౨

3598

చ. గురుమతి నత్ప్రభావుఁ డరికుంజరసింహము రాఘవేంద్రుఁ డి

క్కరణి వచించి భీతికరకర్కుడు భీకరుడైన దానవుం

ద్వారగ వధింపఁగాఁ దగిన ♦ దారుణకృత్యము నెట్లుచేయఁగాఁ

దరమగునంచు నెమ్మదిని ♦ దాను దలంచుచునుండె నంతయున్. ౪౩ 3599

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౧ - వ సర్గము.

అంతః ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుఁడు మాచుచుండఁ జంపుట. అంతః

క. గురుమతి రామునియాశః*య, మరసి గ్రహించుచును రాక్షసాధీశుఁడు నం
గరమును మాని పురంబున, కరిగె నచటనుండి దూరమరయుచు మదిలోన్.

చ. తనురుచి మీఱి శూరుఁడగు ♦ దానవవర్షుఁ డతండు పత్తనం
బును దగఁ జొచ్చుచున్ బలము ♦ పొల్చెడు నుత్తమకుంభకర్ణము
ఖ్యసిఖిలదానవుల్ తెగుట ♦ నాత్మఁ దలంచి యమర్షయుక్తిచే
గను లరుణంబులై తనరఁగఁ బురి వెల్వడి యుద్ధభూమికిన్. ౨

3601

తే. మరల వచ్చెను; గురువీర్యమండితుఁ డమ
రాళికంటకుఁడును బులస్త్యానవవాయ
జనితుఁడు నగు నాతండు రాక్షసగణయుతుఁ
డగుచుఁ బడమటిదాన్వారంబు ♦ నపుడు దాటి. 3

3602

క. చని వీరులైన రాఘవు, లనికి నుహోద్యుక్తు లగుట ♦ నారసి దుఃఖం
బున వారి ముంచి యుద్ధంబును మానఁగఁ జేయ మాయఁబూని కడువడిన్.

క. పరఁగించె దాని నంతట, నరుదుగ మాయైకశక్తి ♦ నవనీసుత న
త్తరుణమునఁ బుట్టఁజేయుచు, నరదంబున నుంచి బలము ♦ లార్భటిమీఱన్.

క. తనచుట్టు నిలువఁగా సీతను జంపం గోరె; దుర్మతంబునఁ దగునా
దనుజుం డెల్లర మోహంబున ముంపం గోరి స్థవగముఖ్యులు గనఁగన్.

చ. జనకజఁ జంపునుద్యమము ♦ స్వాంతమునందునఁ గోరి యెచ్చటన్
వనచరు లుండిరో యటకుఁ ♦ బర్విడె; నప్పురినుండి యింద్రజ
త్తనికిని వచ్చుటం గనిన ♦ యాకపు లెంతయుఁ గ్రుద్దులై రణం
బును గడుఁ జేయఁగోరి కరముల్ శిలలం గొని యొప్పుమీఱఁగన్. ౬౪

తే. మారుకొని; రంతఁ గపిగణమండనుండు
హనుమ మిగుల దురాసదంబైన భూరి
పర్వతాగ్రముఁ గరమునఁ ♦ బట్టి కపుల
యగ్రభాగంబునం జనె ♦ నతనిపైకి. ౮

3607

సీ. హనుమంతుఁ డంత నిండ్రునివైరిరథముపై రాఘవుప్రియురాలి ♦ రాజవదన
విహతనమ్మోదను ♦ వితలై కవేణిని నుపవాసకృశముఖి ♦ నొప్పుదక్కి
యనిశముఁ గట్టిన ♦ యాయంబరముతోడఁ దీనయై యుండిన ♦ మాననీయ
దేహసంస్కార మేతీరున లేకుంట నవయవంబుల ధూళి ♦ యావరింప

* యకారము గాయత్రియందుఁ బందొమ్మిదవయక్షరము. ఇటనుండి పందొమ్మిదవ సహస్ర
మారంభమైనది.

తే. నున్న సీతను గాంచె; నానన్నసీమ

నాతఁడు ముహూర్తమాత్ర మయ్యతివఁ గాంచి

జనకతనయయె యంచు నిశ్చయము చేసి

కొని విషాదంబు నొందుచు మనసునందు. ౧౦౫

3608

క. జనకజను స్వల్పకాలం, బునకుం బూర్వంబె లంకఁ ధ బొడఁగాంచెను గా

ననె యట్లు నిశ్చయించెను; హనుమయు మలద్విగదేహయై దీనయైనై. ౧౧

క. దనుజనిరథమందుండిన, జనకజఁ గని మోము బొప్పజలములఁ గలఁగన్

వనటం గాంచెను; శోకా, ర్తను విహతానందఁ గృపకుఁ ధ దగు నాసీతన్.

తే. ఇంద్రజిత్తునకుం జిక్కి ధ యెలమి దక్కి

యతనిరథమున నుండంగ ధ నవుడు చూచి

యితఁడు రథమున జనకజ ధ నిట్లు లుంచి

తే గతం బేమి యంచు మదిం దలంచి. ౧౩

3611

క. వనచరులం బ్రశ్నించెను; హనుమయు నట నున్నవానరావళితోఁ దా

నును నింద్రజిత్తుమీఁదికిఁ, జనియెను; గపిబలము పైకిఁ ధ జను దేరంగన్.

క. కని యింద్రజిత్తు శ్రోధం, బున మూర్ఛితుఁ డగుచు ఖడ్గమును దాఁ గోశం

బున నుండి పెఱికి జనకుని, తనయదగు శిరంబుఁ బట్టె ధ దారుణరీతిన్. ౧౪

క. అరదంబునఁ దనమాయా, విరచితయై రామ! రామ! ధ విభు! మహితాత్మా!

కరుణింపు మనుచు నేడ్చెడు, తరుణీమణి జనకరాజధనయం గ్రుధచేన్. ౧౫

క. వనచరు లందఱు చూడం, గను గొట్టెను; బవననుతుఁడు ధ కాంతశిరోజా

ళిని వాఁడు పట్టుకొనుటం, గని దైన్యము నొంది బొప్పకణములఁగార్చెన్.

తే. చారుసర్వాంగి రామునిధగారవంపుఁ

దరుణి యాసీత యట్లవస్థను గుడువఁగఁ

గాంచి హనుమ యమర్షము ధ గదుర నసుర

వరునినుతు నింద్రజిత్తుని ధ బాగుగఁ గని. ౧౮

3616

క. పరుషాక్షరములతో ని,వ్వకుసం బలికెన్ దురాత్మ! ధ బ్రహ్మార్షి మహా

త్తరకులజనితుఁడ వయ్యను, సురవైర్యన్వయమునందుఁ ధ జొచ్చితి కానన్.

క. నతి యగు సీతశిరోజ, ప్రతతిని దాఁకితివి దీనఁ ధ బాడగుదువు దు

ర్శతి యిట్లు పుట్టినది కన?, దితిజా! చీ! పాపరతమతివి గనుక నికన్. ౧౯

క. త్వరలోనం జెడిపోదువు, కరుణారహితా! దురాత్మ! ధ కడునీచుండా!

నిరతదురాచారా! పా,పరతపచాక్రమ! యనార్యపథమున నిచటన్. ౨౦

తే. ఇట్టిహీనంపుఁబని చేసి ధ తీవు, దీనిఁ

బాపియే గాని యితరుఁ డెప్పటికిఁ జేయఁ

దో కృపాహీన! యేవలేదో! మదికిని;

గరుణ యపరాధియెడఁ గూడ ♦ దరయ ననెదో?. ౨౦౪

3620

చ. జనకజ స్వాలయంబుఁ బరిచారికలఁ విడనాడి రాజ్యవ
స్తునిచయ మెల్ల వీడి తనతోడఁగు రాముని ప్రావుఁ బాసి యే
యనువున నీకు దోష మిసుమంతయుఁ జేయకయుండఁగా వధిం

పను జతనంబు చేసెదవు ♦ పావుఁడ! యే మొనరించె నేరముఁ. ౨౦౫ 3621

తే. అట్టి మైథిలి సీతను ♦ నంత మొందఁ, జేసి యెటులైన నీ వింకఁజిరముభూమి
బ్రదుకఁ జాలవు గొప్పపాపంపుఁగృతిని, జేయుటం జంపఁదగు దీవుఁసీన్ధ మిద్ది.

క. కనుకఁ నాచేఁ జిక్కితి, దనుజా! కంటకుఁడ వౌటఁ ♦ దప్పక లోకం

బున వధ్యుఁడ వగుదువు కను, కను నీ వీలోకమందుఁ ♦ గడు నీచుఁడవై. ౨౩

ఆ. జీవితములఁ బాసి ♦ శీఘ్రము ప్రేతమ, వగుచుఁ బదియు నాలుగైన జగము
లందు స్త్రీనిఁ జంపిఁనట్టివా రేకుత్సి, తపద మొందువారొ ♦ దాని నీవు. ౨౩౪

క. చని పొందఁగలుగు దంచని, హనుమంతుం డిట్లు పలికి ♦ సాయుధులగునా
వనచరులఁ గూడి క్రోధం, బున రావణిపైకిఁ బూన్కిఁ ♦ బోయెఁ ద్వరతోఁ.

చ. బల మలరారఁ బైఁ బడఁగఁ ♦ బౌరుష మూనియె వచ్చుచున్న యా
బలముల నంజనాతనయు ♦ బాహుబలాఘ్యులు భీతిదుల్ నురా
రుల భటు లప్పు దాకి కడు ♦ రూక్షముగా నని నేసి యంతటఁ
నిలిపిరి; శక్రవై రియును ♦ నిర్భరబాణసహస్ర మొక్కటఁ. ౨౩౫ 3626

చ. ధనువునఁ గూర్చి వైచి యతిదారుణరీతిని వానరౌఘముం
వనటను బొందఁజేసి కపివర్యునిఁ బావనిఁ గాంచి చల్కె ని
ట్లని; హరినాథుఁ డారఘువరాన్వయుఁ డీవును యన్నిమిత్త మీ
దనుజపురంబుఁ జేరితిరొ ♦ తన్మిథిలాత్మజ నిప్పుడే యిటఁ. ౨౩౬ 3627

తే. నీవు చూచుచు నుండంగ ♦ నే వధించు
వాఁడ వనచర! యాసీతఁ ♦ బ్రథమముననె
చంపి యవ్వల రామలక్ష్మణుల దుర్మ
తిని విభీషణు సుగ్రీవు ♦ నిను వధింతు. ౨౪ 3628

క. వనచర! స్త్రీలవధింపం, జన దని చెప్పితివి గాదె ♦ శాస్త్రోక్తముగాఁ
గను, బదు లిడువాఁడను నే, విను మెయ్యది శత్రువులకుఁ ♦ బీడాకరమా. ౨౫

ఆ. అద్ది యెట్టిదైన ♦ నాచరింపం దగుఁ, దప్పకుండఁ గానఁ ♦ దరుణి దీనిఁ
జంపువాఁడ ననుచు ♦ శ్విననజనకుఁ జెప్పి, యప్పు డేడ్చుచున్న యవనితనయ.

తే. మాయచేఁ జేయఁబడిన యమ్మానిని శిత
ధారగల ఖడ్గముం గొని ♦ తనకరమున
నటికె; మిక్కిలి ప్రియదర్శనయుఁ దపస్వి
నియుఁ బృథుశ్రోణియు నగునానెలత నిట్లు. ౩౧ 3631

- క. దనుజోత్తముఁ డగు రావణు,తనయుం డుపవీతమట్లు ♦ తగ నఱికిన మే
దినఁ బడెఁ దుండములై; సీ,తను నీవిధిఁ జేతులారఁ ♦ దాఁ జంపి తమిన్.
- క. దనుజుం డిట్లు వచించెను, హనుమంతునితో నమర్న ♦ నారఘువతిభా
ర్యను జంపినాఁడ నే నిదె, కనుమా! జానకియుఁ దెగియెఁ ♦ గాదే? యిచటన్.
- ఆ. ఇంక మీప్రయత్నమిది యెల్ల విఫలంబె,యయ్యె; ననుచుఁబలికి♦యాతఁడాత్మ
కరయుగమున ఖడ్గపరుషధారను సీత, నట్టెనఱికి హృష్టుఁ♦డగుచు నంత. 33౪
- క. అరదమ్మున నుండియె భీ,కరనాదము పరఁగఁ జేసెఁ; ♦ గడు దావున సం
గర మొనరింపను నిలిచిన,హరు లెల్లను రావణుని ప్రి♦యాత్మజుఁ డెలమిన్.
- క. తననుట్లును దుర్గమువలె, దనుజులు గనుపట్టుచుండఁ ♦ దన్తధ్యమమం
దన నుండి నోరు పెద్దది,గను జేసి యొనర్చిన ధ్వనిఁ ♦ గడు విని రాత్రిన్.
- చ. జనకజ నిట్లు త్రుంచి మది ♦ సంతస మందుచు నుబ్బుఁ గాంచె నా
దనుజవరాత్మజుండు; ప్రమ♦సంబునఁ దేలెడువానిఁ గాంచి యా
వనచరులన్ వివణ్ణులయి ♦ బాగుగ ముందును వెన్కఁ జూడకే
చనిరి సబాష్పనేత్రములు ♦ చాలవిఘోలములై కనంబడన్. 3౩౬

3637

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౨ - వ సర్గము.

హనుమదాదులు రామునిచెంత కేగ నింద్రజిత్తునికుంభిలయందు హామము చేయుట.

- చ. వనచరు లిట్లు లయ్యెశనిభంగి భయంకరమై చెలంగు నా
దనుజునిసింహనాదమును ♦ దా రొగి పించు భయంబునన్ జవం
బున దెసలం గనుంగొనుచుఁ ♦ బోయిరి; వాయుతనూజుఁడున్ భయం
బునను వివణ్ణవక్త్రులయి ♦ పొల్పఱిఁ దోచినరీతిఁ బాటున
వ్వనచరులన్ మహోర్తులను ♦ బల్కె మనంబున ధైర్య మూనుచున్. ౨ 3638
- క. వనచరులారా! మోములు, వనటం గుందంగ మీరు ♦ బవరంబున మీ
ఱిన యుబ్బు దక్కి పాఱం, జనునే? శూరత్వ మిపు డెచటి కేగెనాకో? 3
- చ. అని యొనరింప నేఁ జనుడు ♦ హాయిగ రండు మహాహవంబులన్
ఘనయశ మొందు శూరులకు ♦ గర్భ్యము యుద్ధము వీడి పాఱఁగా;
నను హనుమంతుపల్కులకు ♦ నక్కపు లాత్మల హర్ష మందుచుం
దనువులు వుల్కులం గను నుదారమహీధరశృంగవృక్షముల్. ౫ 3640
- చ. కరములఁ బట్టి నిల్చిరి; తగం గపిసింహులు గర్జనంబులన్
నురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ చొప్పుడు త్రోవను జోయి; రవ్వడా

హరివరుఁ బావనిం గొలిచి ♦ యాతనివెంట నె పోయి రట్టిసం

గరము నొనర్ప; వాయుజుఁ డఖండబలంబున నాల్గుప్రక్కలన్. ౬౪ 3641

ఆ. కవులు చుట్టుముట్టి ♦ కడువడి నడువఁగా

మంట లలరు దహను ♦ మాడ్కి శత్రు

బలములను దహించె; ♦ బ్రశయకాలంబునఁ

బ్రజలఁ జంపు యమునిభంగి హనుమ. ౭

3643

క. వనచరబలపరివృత్తుడై, దనుజులతో సంగరంబుఁ ♦ దా సలిపె; మరు

త్తనయుఁడు క్రుధయున్ శోకం, బును బెనఁగొనవై రియరదమున భూరిశిలన్.

ఆ. పడఁగ వైచె; సంతఁ ♦ బై కేగుదెంచెడు, శిలను సారథియును ♦ శీఘ్రమ గని

తాను జెప్పునట్లుగా నడచుమహాశ్వములను గట్టియున్న ♦ లలితరథము. ౯౪

క. తొలఁగించెఁ గడున్ దూరము, శిల యది యాయొంద్రజిత్తుఁ ♦ జెందక రథమం

దలరెడు సారథిఁ జంపక, ఫలరహితముగాఁగ వైవఁబడి యట ధరణిన్. ౧౦౪

తే. పగులఁ జీలిచిఁగొనుచును ♦ బలిని కేత

నమును జొచ్చెను; బవనతఁనయుఁడు పెనుశి

లను దగన్ వైవ రత్నోబలములు వనట

సందె యాశిల ధరఁ బడునపుడు మిగుల. ౧౧౪

3646

ఆ. దానిక్రిందఁ బడుటఁ ♦ దనువులు నలఁగుట, ముద్దయైరి; ప్లవగముఖ్యు లెల్ల

రవము లట్టె చెలఁగ ♦ రావణిపై కేగి, రట్టె నూలులుగ మహాబలముల.

సీ. గురువీర్యులును భయంకరవిక్రములునగు నవ్వానరులు యుద్ధమందు నింద్ర

వైరిపై గొప్ప మహీరుహంబుల గిరిశిఖరంబులఁ గొని వైచిరి; మఱియును

దరుశైలవృష్టిని ♦ నరులమీఁదం గురియించుచు నార్చుచు ♦ నెన్నొ రీతు

లగురవంబుల మహాహవము రాక్షసులతో నొనరించి; రుద్రవీర్యమునఁ జెలంగు

తే. కవులు సత్తువకొలఁది వృక్షములఁ గొట్ట

భయదరూపులు రాక్షసుల్ ♦ బవరమందుఁ

బొరలి; రంతట స్వబల మాహారిబలార్ది

త మగుటం గాంచి క్రుద్ధుడై ♦ దనుజవరుఁడు. ౧౬

3648

క. కరమున విలు దాలిచి యా, పర సేనలపైకి నడచె; ♦ బహువారము లా

నురవై రివిక్రమము సం, గరమునఁ గనఁబఱచియుండెఁ ♦ గావున నపుడున్. ౧౭

క. బలములు తనుఁ జుట్ట వెసం, గలనునకున్ రాఁగ బాణకాండంబుల ను

జ్వలరీతిం బరఁగించుచుఁ, బొలియించెం గపిమృగేంద్రములఁ బెక్కింటిన్.

ఆ. అతనివెంట నున్న ♦ యసురులు శూలాశ

నులను బట్టసగణములను ఖడ్గ

కూటముద్గరములఁ ♦ గోతుల సత్వంబుఁ

బూని కొట్టి; రంతఁ ♦ బాలుచు హనుమ. ౧౮౫

3651

క. తనబల మలరఁగ బోదెల, ఘనశాఖలఁ జెట్లు శిలలఁ ♦ గైకొని భీతిం
గనఁబఱచు కార్యములఁ జేసిన దనుజులతోడ ననిని ♦ జేసెం గడఁకన్.

ఆ. విక్రమమున వైరి♦వీరుల హనుమంతుఁ, డట్లు లాపి వనచ♦రాళిఁ గాంచి
సరగ నీబలంబు ♦ సాధింపఁ దగినది, మనకుఁ గాదు ఫలము ♦ గనఁగఁ బోము.

క. మన మందఱ మాశ్రీరామునిప్రియ మొనరింపఁ గోరి ♦ ముదమునఁ బ్రాణా
ళిని గూడ నెంచ కుర్వీప,యిని బొరలుచు నెట్టులైన ♦ నెవ్వరికొఱకై. ౨౧౫

క. అని చేయుచు నున్నామా, జనకజ యాసాధ్వీ తెగె న♦సాధుదనుజపు
త్తునిచేత; నీ కువార్తను, జని రాఘవునకును తపన♦జనికీని నిపుడే. ౨౨ 3655

క. తెలుపుద మారామాదులు, తలపోయుచు దీని కేమి ♦ తలఁతురొ చేయన్
గలనున మన మిద్దానినె, కలిసి యొసర్పంగఁ దగును ♦ గాదే యనుచున్.

చ. హనుమ వచించి యవ్వనచ♦రాళిని యుద్ధమునుండి మాన్పి నె
మ్మనమున భీతినే గనని ♦ మానిసి గావున మెల్లమెల్లఁగాఁ
జనియెను సేనలం గలిసి; ♦ శక్రవిరోధి దురాత్ముఁ డౌట నా
హనుమయు రామచంద్రుకడ ♦ కల్లన పోవుటఁ గాంచి తానునున్. ౨౪

తే. *చనియెఁ జైత్యనికుంభిల♦కును నియతిని
హోమముం జేయ; నిశ్లేగి ♦ యుద్యమమున
దేవతాలయ మొంది మ♦దిన్ సుభక్తి
తనర హోమము చేసె శా♦స్త్రవిధి మీఱ. ౨౫

3658

సీ. యజ్ఞభూమిని నగ్ని♦యం దింద్రజిత్తు సవిధిహోమమును మాం♦సమునరక్త
మునను జేయఁగ నగ్ని♦యనుహవిస్ఫులఁగొనిప్రజ్వరిల్లెను;బృహ♦ద్భానుఁడంత
రక్తహోమవిత్పతి ♦ రాజిల్లుచున్ లేచి తీవ్రమ్ముగా మండి ♦ దెసల నంటి
సంజ రంజిల్లు భా♦స్కరుఁ బోలి కనుపట్టె; నంత నింద్రారి శా♦స్త్రానుసార

తే. పద్ధతులఁ జక్క నెఱిగిన ♦ పండితుండు
కనుక దనుజులకున్ మేలు ♦ గలుగ వేల్చె
నంతట నయానయజ్ఞులౌ ♦ నసురులు గను
చుండి రద్దాన లోపంబు ♦ లుంఢ కుండ. ౨౮

3659

ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౩ - వ సర్గము.

ఁగి సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్షణుం డూరార్చుట. ఁగి

చ. దనుజులు వానరుల్ మిగుల ధారుణరీతిని జేయుచున్న యా
యనిని జనించినట్టి తుముఁలారవముల్ విని జాంబవంతుఁ డెం
దునకయియో సమీపమునఁ ధోచిన రాముఁడు పల్కె నిట్టులా
తనిఁ గని; దుష్కరాహవము ధ తా హనుమంతుఁడు చేయునట్లుగఁ. ౧౪

క. మనమునకుం దోచెడు నెట్లన భీకరముగ మహాయుధాళిధ్వనియున్
వినఁబడుచున్నది చెవులకుఁ; గనుకఁ భల్లూకనాథ! కడు వేగముగఁ.

తే. నీదు సేనలతోఁ గూడి ధ నీవు వేగ

చనుము కపివర్యుడైన యాహనుమ యొంటి

సంగరము చేయుచుండుట ధ సాయపడుము

నాఁగ భల్లూకసముదయఁనాథుఁ డట్లు. ౩

3662

క. తనకున్ శ్రీరాముఁడు చేసిన యాజ్ఞను దలను దాల్చి ధ సేనావృతుడై
చనియెను బడమటిదావీరంబునఁ గలహనుమంతుఁకొఱకుఁబొంగెడుకాంక్షన్.

క. వనచరు లెల్లను యుద్ధంబును నొనరిచి యలసి యూర్పుఁపుంజము లెల్లన్
గనఁబడఁ దనుఁ బరివేష్టింపనురాఁ ద్రోవఁ గనె హనుమ ధ భల్లూకపతియున్.

చ. హనుమయు నీలమేఘనిభఁమా తను వొప్ప భయంకరంబుగా
నని నొనరింప నాయితమునై చనుదెంచెడు భల్లూకాళినిం
గనుఁగొని త్రొవనే మరలఁగాఁ దగు వెన్కకు నంచుఁ జెప్పి రా
మునికడ కేగెఁ దాను; *యశఁమున్ విలసిల్లఁగ నున్న యాతఁడున్. ౬

చ. హరిబలముల్ తనుం గొలిచి ధ యార్తిని గుందుచు వెన్క రాఁగ భూ
వరుఁ గనఁ బోయి వేగముగ ధ వంతను బొక్కుచు నిట్లు పల్కె; నో
యరిజనకాల! మేము సమఁరాంగణమందున విక్రమించుచున్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ధ జూచుచు ముందట నుండు నంతలోన్. 2౪ 3666

తే. రావణాసురువుత్రుండు ధ రమణ సీతఁ
బట్టి తెచ్చి రథంబునఁ ధ గట్టి యామె
యెడ్చుచుండఁగఁ జంపె మామెదుట; వైరి
నూదనా! తద్వధంబును ధ జూచి నేను. ౮

3667

చ. మనసు చలింప దుఃఖమును ధ మాటికి మాటికిఁ బైకొనంగ నే
పనియును దోప కివ్వధముఁ ధ బల్కఁగ వచ్చితి; నంచుఁ జెప్ప నా
హనుమనుడుల్ చెవిం బడఁగ ధ నారఘరాముఁడు శోక మొంది యొ
య్యన హతమూలభూమిరుహ ధ మట్టులు మూర్ఛిలి నేలపైఁ బడెన్. ౧౦

క. సురతులున్ దై న యారఁసు, వరుఁ డుర్విం బడఁగఁ గాంచి ♦ వనచరముఖ్యుల్
పరుగై త్తి యచ్చటికి వచ్చిరి నాలుగు దెసలనుండి ♦ శీఘ్రము యార్తిన్. ౧౧

తే. ఉచ్చిఖంబులు మండుచు ♦ నున్న యగ్ని

కరణిఁ దేజంబునం జేరఁగఁ దరంబు

గాని యారామునిం దేర్పఁగఁ సరోజ

కువలయసుగంధిజలములఁ ♦ గురిసి తడుప ౧౨

3670

క. మనమును దహించుదుఃఖం, బున లక్ష్మణుఁ డారఘూత్తముని నస్వస్థున్
దన బాహువులన్ గైకొని, యనియెను; హేతవ్వర్థనువచఁనాళి నతనితోన్.

సీనమాలిక:—

*తండ్రి వాక్యమును సార్థకముగఁ జేయుధర్మపథంబునన్ దృఢఁమనసుతోడ
నిలుచువాడవు మహీశల మెల్లఁ జేఁ జిక్క దానిఁ బోగొట్టిన ♦ తల్లి వంటి
కై కయందును భూమిఁకాంతునియందును మనసునఁ గలుషత్వ ♦ మనఁగ లేని
విజితేంద్రియుండవై ♦ వెలయువాడవు, ధర్మమతివియునగునిన్ను ♦ నతులితమగు
ధర్మము తాను సశ్యముగఁ గార్యపువేళ లేనియట్టిది యగుఁ ♦ గాన వ్యసన
ములనుండి కాపాడఁగలది గాదయ్యెను; నట్లే యధర్మ మర్హమగుసుఖముఁ
బోగొట్టఁ దగినదై ♦ పాలించియు నయ్యదియును లేనిదే కావుననుదురాత్ముఁ
డైన రావణుని సుఖాలిని వారింపఁ జాలకున్నది; రఘునతము! యిఁక
ధర్మ మధర్మము ♦ ధరణి లేవనుటకుఁ గలప్రమాణము లెవ్వి? ♦ గలిగినయెడఁ
ప్రత్యక్షమా! యది ♦ బహుభంగిఁ గాదగు ననుమానమా? శబ్దమనఁగఁదగిన
యట్టిప్రమాణమా? ♦ యని యందువేమొ? ప్రత్యక్షమ్ము గాదెట్లులన్నవినుము
స్థావరజంగమాత్మకపదార్థంబులు ప్రత్యక్షముగఁ గంటఁబడుచు నుండు
మాడ్కి ధర్మము నధర్మంబును దెలియుట లేదు గావున నవి ♦ లేని వనియె
నామనోనిశ్చయం; ♦ బోమహిపాలకా! స్థావరవస్తు వేసరణిఁ దెలియఁ
బడుచున్నదో యట్లు ♦ ప్రతిజంగమపదార్థ మగపడుచున్నదియె గద; ధర్మ
మట్లు, లధర్మము ♦ నగపడుటయే లేదు మఱి యివ్వీ యుండినఁనుహిని స్థావ
రముగనో, నుఱి జంగమముగనో యుండంగవలయు నట్లులులేని ♦ వౌటనవి
ప్రత్యక్షములు గావు ♦ పరమధర్మంబతీంద్రియమయ్యునుండిననయగుణాఢ్య!
నినుఁ బోలు ధర్మచిత్తునకు నాపద లేకయే యుండు దనుజున ♦ కేసుఖంబు
గలుగక యుండును; ♦ లలితగుణాకరా! ఫలము ధర్మాధర్మములకు సుఖము
వ్యసనంబు కాన నవానిని బట్టియే యవి యున్నవని మన ♦ మరయవచ్చు
ననుమానమున నన్న ♦ దనుజేంద్రుడగు రావణాఖ్యుడధర్మయుక్తాంతరంగుఁ

* శుభే వర్తని త్స్థింతమ్ .. ఇత్యాదిన్లోకాప్తకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థము
సమగ్రముగాఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడిన దని గ్రహింపందగు.

డగుఁ గాన వ్యసనంబు ♦ నందంగ వలయును ధర్మంబెయున్నచో ♦ ధర్మయుక్తి
 నలరునీ కివ్వితి ♦ వ్యసనంబు లేకుండవలయు నియ్యవియు నిట్టులుగ లేమి
 ననుమానమునను ధర్మాధర్మములు గల వని చెప్ప వీలులే; ♦ దరసి చూడఁ
 గా నధర్మముఁడౌ ♦ క్రవ్యాదపతికిని వ్యసనమే లేకుండ ♦ గ సుఖ మలరి
 యుండుట ధర్మచిత్తుండవౌ నీకు దుఃఖము గల్గి యుండుటఁ ♦ గనుఁగొనంగ
 నిలను ధర్మ మధర్మఫలము, నధర్మంబు ధర్మఫలంబు నిత్యము విరుద్ధ
 ముగ నిచ్చుచున్నవి ♦ యె గనుక ఫలములఁ బట్టియు నివి యుండవచ్చు ననుచు
 ననుమానమునను సిద్ధాంతమ్ము చేయంగ నలవిగా కున్నది ♦ తలఁచి చూడ
 ధర్మము చేయంగ ♦ ధర్మఫలంబయి తగుసుఖ మబ్బునా? ♦ దారుణ మగు
 నట్టి యధర్మము ♦ నాచరింపఁగ దాని ఫలమగు దుఃఖము ♦ గలుగునొ? యని
 తలఁచెద వేమొ? మిక్కిలి యధార్మికు లెవ్వ రగుదురో యవ్వారికయ్యధర్మ
 ఫలము గల్గునయేని ♦ పరమధార్మికు లెవ్వ రగుదురో వారికి ♦ నట్టి ధర్మ
 ఫలమె కల్గునయేని ♦ పరమధార్మిక సుజనులకు సుఖంబును ♦ గలుగు ననియు
 మఱి యధర్మము సేయు ♦ మనుజులకు దుఃఖ మబ్బు నటంచును ♦ నరయ సిద్ధ
 మగును గదా యట్లు ♦ లగవడకున్నది ధర్మహీనులకు నర్థములు పెరిగి
 కలుగుచున్నది సుఖం ♦ బిల ధర్మనిరతులౌ జనులకు దుఃఖమే ♦ కనఁబడియెడు
 నిట్లు లీఫలము లీ యూరెండిటికి నియతములు గాకుండుటఁ ♦ దరము గాక
 యున్నది సిద్ధాంత ♦ మొకరీతిఁ జేయంగ; రామచంద్రా! యధర్మమునఁ బాపు
 తే. లార్తి నొందుదురేని పుణ్యాత్ము లెల్ల, ధర్మసుఖతు లగుదురేని ♦ దలఁపఁగ వధ
 కర్మరూపముగఁ దగు నధర్మము సుఖ, కర్మరూపముగా నున్నధర్మ మవని.
 *క. జనియించి మూఁడుక్షణములె, గనఁబడునవి గానఁ బదపక్షయమందు; హతిం
 గనునట్టి యధర్మంబే, మనుజుని వధియించుఁ జెపును ♦ మానవనాథా!. ౨౧౫
 క. హతమగు ధర్మము మే లె, వ్యితమున నెవ్వరికిఁ గూర్చు? ♦ విశ్వాధిప! యీ
 గతి సుఖదుఃఖములను నీ, క్షీతి నొనఁగుటఁ గల వవనుచుఁ ♦ జిత్తములలరక.

తే. పలుకు శబ్దప్రమాణము ♦ పాటిగాదు;

కర్మములు క్షణహతినొందుఁ ♦ గాక వాని

చేత నారాధితయగుచు ♦ జెలఁగుదేవ

తయె ఫలప్రదయగునని ♦ తలఁతు వేమొ?. ౨౨

3675

క. జనుఁ డెవఁ డాదేవతచే, తను బాధల నందువాఁడు ♦ తాఁగానీ, యే

రిని బాధ నందఁజేయం, గను చానే శక్తుండగుట ♦ కలుగున యేనిక. ౨౨౫

తే. అదియె పుణ్యపాపంబుల ♦ నవనియందుఁ

దాను జేయించుచున్నదె ♦ యైన యెడలఁ

బాపపుణ్యఫలంబులై ♦ పరఁగు దుఃఖ
సుఖము లాదై వమునె పొందఁ ♦ జూచుఁగాని. ౨౩

3677

తే. చేయువానిని బొందవు; ♦ శ్రీరఘువర!
కర్తృభవమై యపూర్వమా ♦ ధర్తృమై ఫల
ముల నొసంగు నటందువా? ♦ యిల నెటు నను
మానమునఁ చేటపడక యెఁమ్మాడ్కిఁ గనిన. ౨౩|

3678

క. కనులకుఁ దోఁపక శక్రుం, డనలుండను నథ్థవాన ♦ మాదృతిమీఱం
గనఁబఱచు వాక్యములచే,తను గమ్యంబైన సత్తు ♦ తాఁగాక తగ్గ. ౨౩౪

తే. ఉన్నయట్టి యపూర్వమై ♦ యొప్పుధర్త
మునను శ్రేయస్సు మిక్కిలి ♦ గను విహింప
శక్య మెట్లగుఁ?; జెవుమ, యోశత్రుకాల!
నత్పురుషభూషణా! మదాశయము వినుము!. ౨౪

3680

సీసమాలిక:—

*ధర్తృమునం దగు ♦ నిర్తలవస్తువేయున్న ధార్మికుఁడవై ♦ యొప్పునీకు
నశుభ మెన్నటి కెట్టులైనఁ గల్గదు నీవు ధర్మిష్ఠుఁడవయియుఁ ♦ దత్ఫలసుఖ
మును బొంద కీదుఃఖమును బొందినాఁడవు గనుక నాధర్తృమెఁక్కరణి మదిని
దలఁచిన లేదని ♦ తగ నిశ్చయించితి; నింద్రియంబులకు నఁదెట్టులైనఁ
గనరానిదాటఁ జఁక్కని ధర్తృమది పౌరుషమునాశ్రయించి ఫలమునొసంగు
నది చేయనందున ♦ నాధర్తృఫలగూఢ మగుసుఖమెటులబ్బు ♦ ననెద వేమొ?
యటులైన నిరపేక్షమై ధర్తృమేకార్యమును జేయఁజాలని ♦ దనఁగఁ దగును
గనుక నయ్యది యెట్టిపనినైన సాధింపఁ జౌరుష మూతగాఁ ♦ బట్టుకొనఁగ
వలసిన దగునట్టి ♦ భంగిని నియతిమాలినదాట నట్టిదానినె వ్రధాన
మనుచు సేవింపరా ♦ దని నాదునిశ్చయంబగుఁ; గార్యసాధనమందుఁ జౌరు
షమునకు ధర్తృము ♦ సత్వహీనంబగునట్టిదె యెనచో ♦ ననఘ! దాని
మాని యిత్తటిని ధర్తృమునందు వర్తించునట్టులు పౌరుషమందు నడువు;

తే. మరినిఘాదన! సత్యవాక్యమునె ధర్తృ
మందురు గదా మహారాజ్యమందు నిన్నుఁ
బట్టభద్రుని జేసెదఁ ♦ బరమముదము
న ననిచేయకపోయె జనకుఁడు గాన. ౨౭

3681

క. అనృతము పల్కినవాఁడగు, ననుసమకళ్యాణగుణుని ♦ సగ్రతనూజు
నిను వనమునకుం బంపుట, మనమునఁ గృపలేనివాఁడె ♦ మనతండ్రియగు.

క. కనుకఁ జనకుని గట్టం, జనుఁగద; పితృవాక్య మేను ♦ జరపెద ననిచె

* యది సత్సాధ్య తృతాం మఖ్య-అనునీళ్లోక త్రయసమగ్రాథ్య మిట విదితము.

ప్పిన నీవు మొదటివాక్యం,బును బాలింపంగ రాజ్యమును గొని దానన్. ౨౮
 క. జనకునినత్యమ్మును ద,ప్పనివానిగ నేల కట్టు ♦ పలుపవయితినో
 వెనుకన్ జెప్పిన జనకుని, వనయాత్రావిషయమైన ♦ వాక్యము మిగులన్. ౨౯
 తే. సార్థకము చేసితివి గాన ♦ నరయ నీవు
 నత్యమ్మును గొంతపాలించి ♦ నరగఁ గొంత
 చక్కఁ బాలింపవై తివి; ♦ శత్రుభయన!
 వినుము ధర్మ మధర్మముండినవె యైన. ౩౦

3685

*సీ. ఆచరింపందగు ♦ నది ధర్మ మేయనిగాని యధర్మమే ♦ కడఁగి యాచ
 రింపఁగఁ దగునను ♦ రీతిని గాని నియమము లేదప్పటి ♦ ననువగునటు
 లీరెంటిలో జేసి ♦ నేనాచరింపనొనది యెట్టులన ధర్మ ♦ మాశ్రయింపఁ
 దగెనేని వజ్రముఁ ♦ చాల్చు శతక్రతు వింద్రుఁడు మునియయి ♦ యెసఁగువిశ్వ
 తే. రూపునిం జంపి యధర్మ ♦ మాపగిదిని, జేయఁగాఁ దగ దమ్మునిశ్రేష్ఠుఁ జంప
 కయ నవంబును జేయును♦గదయధర్మ,మేయనుష్ఠింపఁ దగునది♦యేని యపుడు.
 క. మునిఁ జంప యధర్మముచే,యను దగ దమ్మునినె చంపఁనొ త్తత్రయధ
 ర్మనియతి నెఱిగిన నింద్రుం,డనఘా! యారెంటిఁ జేసె ♦ నటు గావుననే. ౨౯
 క. నరపతిసమయము మదిలో, నరయుచుఁ దగినట్లు రెంటి♦ననువుగఁ జేయన్
 వరమగు ధర్మాధర్మము,లరహిన్ నియమమ్ముగా ని♦లాపతి యొకటన్. ౩౦
 క. అనువ ర్తింపక యొకదా,నినె వేర్వేలుగను దోఁచు ♦ నియతి ననుష్ఠిం
 చినచో నవిక ర్తను జెఱి,చును గావున నియతిమాని ♦ త్తోణీశ్వరుఁడున్. ౩౧
 ఆ. కాలమునకుఁ దగిన ♦ కరణఁ గార్యమ్ముల
 ధర్మమునకు మఱి యధర్మమునకుఁ
 దగినయట్లు చేయఁదగు; నిన్నుఁ గాంచిన
 నక్కటా యటంచు ♦ నాత్మఁ గలఁగు. 30

3690

క. అనుకూలమైన రీతిని, గని ధర్మాధర్మములఁ ద♦గంజేయుట చ
 క్కని ధర్మ మనుచు నామత, మనఘా! ధర్మము ప్రధాన ♦ మదిగాకున్నన్. 30
 తే. లప్రధానముగా నైన ♦ నద్దినీకుఁ,గలుగ దాధర్మమూలము ♦ వెలయునర్థ
 మట్టి రాజ్యముచేఁ జిక్కి♦నపుడు మాని,వచ్చుటను బోవ నడచితి♦విచ్చమీఱి.
 సీ. మూలము ఛేదింప ♦ నేలీల ధర్మము గలుగుఁ;గొండలనుండి ♦ గలుగునదులు
 ప్రజలనుండి గ్రహించు ♦ పన్నులోనగువానివలననే వృద్ధిని ♦ వరుసఁగనిన
 యర్థమువలన మూ♦లాంతము గాకుండ యజ్ఞముఖక్రియ ♦ లలరుచుండు;
 నర్థహీనుండయి ♦ యల్పతేజుండయి పురుషుఁ జేకార్యముల్ ♦ పూనిచేసి

* యది ధర్మో భవే ద్భూతో అధర్మో వా పరంతప, తన్నహత్వా మునిం పజీ కుర్యా దిజ్ఞాం
 శతక్రతుః-అనిమా. దీనియర్థ మెల్ల నిట వివృతమని యెఱుంగునది.

తే. నన్ను నవన్నియు గ్రీష్మంబు ♦ ననుఁగునదుల
కరణి క్షీణించుచున్నవి; ♦ ధరణి నర్థ
లోపమున ధర్మమరయంగ ♦ లోప మగుట
గాక దోషంబు నయితము ♦ గలుగు రామ!. 33

3693

చ. ధనమును నాశ మొందునటు ♦ తానొనరించినవాఁడు పూర్వ మా
ధనము గలప్పు డన్వహము ♦ తద్దయు హాయిగ వృద్ధి నొంది యా
ధనము నశింపఁగా వెతలఁ ♦ దాశఁగఁజాలకయే సుఖంబు నా
త్మను దగఁ గోరి దానికయి ♦ ద్రవ్యముఁ బాపపథంబు చొప్పునన్. 33౪

తే. తా సమార్జింపఁ గోరును ♦ దాన దోష
ములును గల్గును; నెవరికి ♦ నలరుద్రవ్య
మతనికే మిత్రులందఱు; ♦ నర్థయుతున
కందఱును బాంధవులు సుమీ! ♦ యవని రామ!. 3౪౪

3695

క. ధనమున్న వాఁడె పూరుషుఁ, డనఁబడు ధనమున్నయాతఁ ♦ డగుఁ బండితుఁడున్
ధనయుతుఁడె విక్రమాఘ్యుఁడు, ధనవంతుఁడె బుద్ధిశాలి ♦ ధాత్రీనాథా!.

క. ధనయుతుఁ డదృష్టముం గల, మనుజుఁడు శీలాదికముల ♦ మహితుఁడునగుఁజూ!
ధనమును వదలిన మిత్రా,దినిఖిలముం గానరాదు ♦ తెల్లము రామా!. 3౬

తే. అంతయే గాక దోషంబు ♦ లబ్ధుననుచు
విప్పి చెప్పితిఁగాదె? యో ♦ వీర! రాజ్య
మును విడిచితివి గద? దాన ♦ ఘనగుణమది.
యున్న దని మాన బుద్ధి నీ ♦ కొదవె నొక్కొక్క!. 3౭

3698

సీ. ధనమున్న వానికే ♦ తగనర్థ కామప్రయోజనములు మఱి ♦ యు నితరంబు
లైన వన్నియుఁ జక్కఁనై లభియించును ధనహీనుఁడే శ్రేయ ♦ మునుమనమునఁ
బొందఁగోరిన ధనంబును బొందనెంతయత్నముచేసినను బొందఁ ♦ దరముగాదు
కామహర్షములు ♦ గర్వము ధర్మకోప, శమ, దమంబులు ♦ పరఁగు నివ్వ

తే. ద్రవ్య ముండిన; వినవయ్య ♦ ధనముగల్గ
వానిఁ బాటింప కాత్మఁ గే ♦ వలము ధర్మ
మునె సమాశ్రయముగ నమ్ము ♦ మనుజున కిహ
సుఖము సుంతయు గల్గదు ♦ నుమ్ము రామ!. 3౮

3699

క. విను మైహికసుఖతతి సా, ధనమగు ద్రవ్యంబు వారి ♦ ధరము లొగిని గ్ర
మ్మిన యపుడు సూత్యముఖ్యులు, కనఁబడనటు నీకు నవ్వ ♦ గానఁబడవు నూ!.

చ. జనకునిపల్కు మీఱఁగను ♦ జాల కయోధ్యను వీడి కాననం
బును వసియించి తీవిధిని ♦ బూనిక ధర్మము నాశ్రయించియే.

- ధనమున కాశ్రయంబయిన ♦ ధారణిరాజ్యము మానుకొంటఁ బ్రా
ణనికరముఖ్యయా సతిని ♦ నాఁడు హరించెను రావణుం డటన్. ౪౧ 3701
- ఆ. ఐన దానికేమి ♦ గాని యింకం జేయఁదగిన దేది యనెదొ ♦ త్వత్కృతమున
నింద్రజిత్తుచేత ♦ నివుడు ప్రాప్తించిన, యీమహావిపత్తు ♦ నివుడు నేను. ౪౨
- క. ప్రతికృతిచేఁ బోఁగొట్టెద, యీతినాథా! లెమ్ము; పురుషాసింహామ! సుదృఢ
వ్రత! దీర్ఘవాన్త! లెమ్మా!, మతిమంతుని నిన్ను ధరణి ♦ మహనీయునిగన్.
- తే. తెలియకున్నాఁడ వేమి? యీతీవ్రదుగిఖ
మునకు హేతువేలేదు నీకును బ్రియంబు
చేయుటకె పుట్టి నీచెంతఁ ♦ జేరియున్న
నేను సీతావధంబు విని మనమందు. ౪౩ 3704
- తే. కోప మడరంగ నీయదె ♦ ఘోటకమద
హాస్తిరథములతో దనుజాధివిభుని
తోడ లంకను బాణాళిఁ ♦ జూడు కూల్చు
వాఁడ; సీతావధోదగ్గఁ వార్త వినుట. ౪౪ 3705
- క. మనమునఁ దోచిన క్రోధంబున ధర్మాధర్మములను ♦ బోఁద్రోసితి జ
క్కని విలఁ గాదని నీకిదె, యనఘా! ప్రియమాచరింప ♦ ననిఁ గూల్తుఁ బురిన్.
- ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౪ - వ సర్గము.

- అఖి విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్షణుని బంపఁ బ్రార్థించుట. అఖి
చ. అనుచు సుమిత్రకూర్మిసుతుఁ ♦ డన్నపయిం గడు ప్రీతిగల్గుటన్
బనివడి నూటడించుచును ♦ బల్కలు ధైర్యము చెప్పుచుండఁగాఁ
గనుఁగొని యవ్వీభీషణుఁడు ♦ కార్యమూలం జరపంగ సేనలన్
వినియతి నేర్పఱిచి కడువీరులు నల్లనికాటుకట్లు పొ
ల్చినతనువుల్ వెలుంగ బహుచిత్రమహాయుధధారులై తమిన్. ౧ 3707
- క. తనుఁ గొల్చుచున్నమంత్రులు, దనుజులు నల్వరొగి రాఁగ ♦ దంతినివహయు
క్తిని బొల్చి యూధపతియయి, తనరుసుహాహాస్తివరువిధంబున వచ్చెన్. ౨
- క. తనమనము దుగిఖపూరంబున మున్గు నుహాత్మఁడయ్య ♦ భూపతిరాముం
డును బాష్పాకులనయనులు, గను వనచరులుంట నచటఁ ♦ గాంచె సతందున్. 3
- తే. మఱియు నిత్యైకువంశ్యులొ ♦ త్కౌవిభులకు
సంతసముఁ గూర్చు నమ్మతిమంతు రాముఁ
డార్తి మోహము నొంది యాఁయనుజనంక
ముపయి శయనించియుండ నిమ్ములఁ గనుఁగొనె. ౪ 3710

క. దనుజేజ్యఁ డంత శోకం, బునఁ బొక్కుచు సిగ్గునొంది ♦ భూపతియుంటన్
గని మదిలోనే దుఃఖం, బును గనుచున్ దీనుఁడగుచుఁ ♦ బోలినరీతిన్. ౪౪

తే. ఏమి యిది యంద అచ్చోట ♦ నిట్లు వగచు
చున్నవారని ప్రశ్నింప ♦ నన్నచెంత
నున్న లక్ష్మణుఁ డాదనుఁజోత్తము మొగ
మును గనుంగొని సుగ్రీవునిని గవులను. ౪౫

3712

క. కనుఁగొని యశ్రుజలంబులు, కనులం గప్పంగఁ బలికెఁ ♦ గార్యము నల్ప
ర్థనియతిమీఱఁగ; సౌమ్యా, జనకజ నయ్యంద్రజిత్తు ♦ చంపె నటంచున్.

క. హనుమంతుఁడు వచియింపన్, విని రాముం డివుడు దుఃఖఁవృతచిత్తుండై
గనియెన్ మోహంబు; నటం, చని యింకను నేమొ పల్క ♦ నాయత్తపడన్.

చ. కనుఁగొని యవ్వీభీషణుఁడు ♦ కార్యము మున్నె యెఱింగియుంట నా
తనిపలు కడ్డగించి యను; ♦ ధాత్రివరా! నిజమంచు నెంచి యీ
హనుమ వచించినట్టి పలు ♦ కారయ యుక్తము గాదటంచు నా
మనమునఁ దోచుచున్నయది ♦ మానినిఁ జంపుట కంధి నెండఁజే
సినయటులౌ, నశక్య మది ♦ సీతను జంపిన వార్త యేమనన్. ౪౬

3715

క. గురుబాహూ! దుర్మతియగు, సురరిపునాశయము నాకుఁ ♦ జూపట్టెడు న
త్తరుణీమణిఁ గూఱిచి క,ర్బురపతి వధియించుపనికెఁ ♦ బూనఁడునుమ్మి! ౪౭

ఉ. ఆతనిమేలు గోరి జనఁకాత్మజ రాముని కిమ్మటంచు నే
నాతటి నెంత వేడిన దుఁరాత్ముఁడు నాపలు కాలకింపఁడో
భూతలనాథ! యట్టిఁ డిది ♦ పూనునె? చేయఁగ నమ్మతించునే?
యేతఱి నైన సామమున ♦ నే మఱి దానముచేత నేనియున్. ౪౮

3717

తే. భేదమునఁగాని చూడ నాఁబిడఁ దరంబు

గాదు దండంబుచేత నింక వశె యెట్టు?

లగును?; మఱి కృత్రిమోపాయ ♦ మదియు నెట్టి

దైన శక్యముగాదు భూజానితిలక! ౪౯

3718

చ. విను మీఁక నింద్రజిత్తు తగుఁవీరులు వానరసేన నిల్ప లం

కను గనరామి హోమమును ♦ గ్రమ్మఱ విఘ్నము లేకయుండఁ జే

సిన జయ మబ్బు లేని యెడఁ ♦ జేకురు వంశవినాశనంబుగా

పున మన వానరాళిఁ బనిఁపూనియె మోసము పుచ్చి చయ్యనన్. ౫౦

తే. అట నికుంభిలయను భూమి ♦ కరిగి యందు

నలరు దేవాలయమున హోమాదికృత్య

ముల నొనర్పంగఁ బూనె; నిమ్ముల నికుంభి

తాఖ్యభూమిని హోమంబు ♦ నమలవిధిని. ౫౧

3720

క. ఒనరించి మరలి యరుదెంచునయే నమరులును బూన్కి ♦ సురపతితో వ
 చ్చినవాని మారుకొనఁగా, ననిఁ జాలరు; దానవేంద్రు, ♦ నాత్మజుఁ డాత్మ
 తే. తాను హోమముచేయు న♦త్తటిని గవులు
 విక్రమము చూప హోమము ♦ విఘ్నమగును
 గాన నటుగాకయుండు మాధర్మముఁ దలంచి
 వారి వంచింప నిష్క్రాయఁ ♦ బన్నె నిజము. ౧౮౪ 3722

సీ. అది పూర్తి నొందించు ♦ నంతకు ముందుగ నచటికి సేనాస♦మన్వితముగఁ
 జనుదము; పూరుష♦శాస్త్రుల! యిది మిథ్య దీననే గల్గిన♦ది పరితాప
 మిది దీనిమానుము ♦ నృప! నీవు శోకంబునను స్రుక్కియుండుటఁ♦గనిబలములు
 సంతాపభరమున ♦ నెంతొ కృశించెడు ధైర్యంబు పొదల స్వ♦స్థమతి వగుచు
 తే. నిందె నీవుండు; మాతోడ ♦ నిబ్బలముల
 వాహినీపాలకులఁ గూర్చి ♦ బవరమునకుఁ
 బంపుమా లక్ష్మణుని; నర♦వర్యుఁ డితఁడు
 శితశరముల నాయొంద్ర♦జిత్తు పనిని. ౧౮౫ 3723

క. మానుకొనునట్లు లొనరిచి, యానిర్జరనాథవైరి ♦ ననికిం దెచ్చుం
 గాన నతఁ డంత వధ్యుం,డౌ నజువరమునకు రామ! ♦ యరిజనభీమా!. ౧౮

ఆ. మిగులవాఁడులగుచు ♦ మేలగు పక్షియీఁ,కలను గట్టియుంటఁ ♦ గడుజవంబు
 గలిగియున్న యితని ♦ కాండముల్ క్రూరత, గ్రద్దలాదియైన ♦ ఖగము లట్లు.

క. దనుజేంద్రతనయశోణిత, మును ద్రావంగలవు; దీర్ఘ♦భుజ! మును నముచి
 దనుజేజ్యుఁ జంప వజ్రం,బును వజ్రధరించినట్టి ♦ పోలిక నిపుడుకా. ౧౯౪

తే. ఇంద్రజిత్తును జంపంగ ♦ నీశుభతమ
 లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణునిని
 బంపు; మనుజేంద్ర! పగవానిఁ ♦ జంపువిషయ
 మందు నాలస్య మొనరింప ♦ ననువుగాదు. ౨౦౪ 3727

క. కనుకకా వేగితపడఁదగు, ననఘా! నీవామహేంద్రు ♦ నట్లుగ నీవై
 రిని సురరిపుఁ జంపంగా, ననుజున కాజ్ఞ నిడు కూడ ♦ దాలస్య మిఁకకా. ౨౦

చ. దనుజవరుండు హోమము ని♦తాంతవిధిగా బొనరించి పూర్తిజే
 సినయెడఁ దా నదృశ్యుఁడగుఁ ♦ జిత్రముగా సురదానవాళికె;
 విను మలహోమకృత్యమును ♦ వే పరిపూర్తి నొనర్చి యాతఁడే
 యనికీనివచ్చినకా దివిజు ♦ లైనను బ్రాణములందు సంశయం
 బును గనువారు కావుననే ♦ పూనఁదగుం ద్వర నోఁఁఘూర్షహా!. ౨౧

ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౫ - వ నర్గము.

అథ రాముఁడు లక్ష్మణుని హనుమదాదులతోఁగూడ నికుంభిలకుం బంపుట. అథ-

- క. అనవుడు విభీషణోక్తిని, విని రాముఁడు శోకభారవివశుం డగుటన్
మనసునఁ జక్క గ్రహింపం, గను జాలండయ్యె దానఁ ♦ గలయర్థంబున్. ౧
- క. అరిపురనిఘాదనుఁడు రఘు, వరుఁ డంతం గొంతవడికి ♦ స్వాంతస్థిరతన్
గర మొంది కపులచెంగటఁ, బరఁగుచు దాపునఁ జెలంగు ♦ వాని నుశీలున్. ౨
- చ. కని వచియించె; నోదనుజ ♦ కాంత! విభీషణ! యిష్ట నీవు చె
ప్పినపలు కెద్దియో మరలఁ ♦ బ్రేమను బల్కుము దానిఁ జక్కఁగా
వినవలతున్ మనంబునకు ♦ విస్తృతిమీఱఁగ నెక్కునట్లుగా
నన విని వాక్యనైపుణము ♦ నందిన యాదను జేశుతమ్ముఁడున్. 3 ౮132
- క. పలికినమాటనె మరలం, బలుకంగాఁ బూని దీర్ఘ ♦ బాహూ! వీరా!
బలముల నెట్లేర్పఱుపన్, వలయునటం చీవు నాకుఁ ♦ బలికినరీతిన్. ౪ ౮133
- క. త్వరపడి యారీతినె భూవర! నిల్పితి; గుల్మములను ♦ వరుసగ విభజిం
చి రహిన్ నిల్పితి నెల్లెడ; హరియాధాధీశ్వరులను ♦ న్యాయమురీతిన్. ౫
- క. ఆయావిభాగములయం, దేయేవారలను నిల్పి ♦ హితమో యట్లే
నాయావారల నిల్పితి; నోయతులయశా! యభీష్ట ♦ మొకఁడు గల దిఁకన్. ౬
- ఆ. దాని విన్నవింతు ♦ నేనిష్ట వినుఁడు మీ, రూరకయె మహార్తి ♦ నొందుచుండ
మాహృదయము లట్లే ♦ మండుచునున్నవి, తాపదహనుచేత ♦ దగ్ధములయి. ౭
- క. మీతాపమునకుఁ గారణ, మోతపనకులావతంస! ♦ యూహింపంగా
హేతువిహీనము గావున, నీతీరున వగలఁ గుండ ♦ కిపు డుండఁదగున్. ౮
- క. పరితాపం బిది వైరుల, కురుమోదప్రదము గాన ♦ నోవీరా! న
త్వరముగ వదలుము మోద, స్ఫురణము గైకొనుచు ననికీ ♦ బూనిజతనమున్.
- క. ఒనరింపుము; శ్రీరఘునం,దన! సీతం బొందఁ దగును ♦ దానవులవధిం
పను వలయు ననుచు నీకున్, మనమున వాంఛ గలదేని ♦ మామకభణితిన్.
- క. విను మద్ది నీకు హితముగఁ, దనరాగును; లక్ష్మణుని డి ♦ తఁడు రావణిఁ జం
పను భూరిసైన్యములతోఁ, జనుఁగాక నికుంభిలకు వె ♦ నన్ యత్నమునన్.
- చ. అని జయశీలుఁడై తగు మ ♦ హత్తరకార్తుకుఁ డీసుమిత్రునం
దనుఁడును మండలాకృతిని ♦ చాల్చినచాపమునుండి కృష్ణస
ర్పనికరమట్టి తీక్ష్ణతర ♦ బాణములన్ దనుజేంద్రపుత్రు నొ
య్యన వధియించుఁగాక; యచు ♦ రారి తనూజుఁడు వీరుఁడొక్కటన్. ౧౧౫
- ఆ. తపముచేసి బ్రహ్మ ♦ దయనొంది వరములఁ, బడసి వేల్చి దాన ♦ బ్రహ్మశిరము
నాఁగ నస్త్రవరము ♦ నేగతిఁ బోఁదగు, నరధమును హయాశి ♦ నందె మిగుల.

క. అతఁ డిపుడు స్వీయబలసం, యతుఁడగు చునికుంభిలకునుఁ హోద్యమును బూ
ని తగం జేరెఁ గదా; తత్కృతిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి దానఁ వేజ్యం డెలమిన్.

ఆ. ఆస్థలంబుచుండి ఁ యరుదెంచు నేని నం, గరమునందు మనము ఁ కాలుపురికి
నరుగవలయుననుచు ఁ నాత్మఁదలంపుమా, యో మహాభుజా! రఁ ఘూత్తమ! విను.

సీ. సర్వో కేశుఁడు ఁ శతధృతి వరమిచ్చె నయ్యింద్రజితున కెట్లనిన, నీవు
హోమము చేయంగ ఁ నుద్యుక్తుఁడవయిదానిని బూర్తిచేయక ఁ ఘననికుంభి
లాహ్వయంబైన వటాననీజముమూలమును జేరకయును నుంఁడినతటి యరి
నినుఁ దలఁపడి నీవఁతని జంపఁ బూనంగ హింసించునో వాఁడె ఁ యింద్రశత్రు

ఆ. వైన నిన్ను జంపుఁ గాని యింకెవ్వఁడు, నిను వధింపఁజాలఁ ఁ డనుచు నిచ్చె;
నిట్లు లతనిహోమఁకృత్యమునకు విఘ్న, మాచరించువాఁడె ఁ యవనిజేశ!

క. మతిమంతుఁడై చెలంగెడు, శతమఖురిపునిన్ వధింపఁ ఁ జాలువతని గా
శతధృతి విధించెఁ గావున, క్షీతిజేంద్ర! మహాబలాశ్రయ! ఁ శీఘ్రమ, మాలోన్.

క. దనుజుని నాతనిఁ జంపం, గను నానతి సేయఁదగు నొకని; కాతండ్
యనిఁ దెగ ననుహృజ్జనుఁడౌ, నను జేంద్రుఁడు దెగియెననుచుఁ దలఁపుమురామా!

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని ఁ యారఘురాముఁడు పల్కె నిట్టులో
దనుజవరేణ్య! సత్యగురుఁదర్పముతా! కడురౌద్రుఁడైన యా
దనుజునిమాయ నామదికిఁ ఁ దధ్యము తెల్లను; యబ్జయోనిదై
ఘనమగు నస్త్ర మాతనికిఁ ఁ గల్గుటెఱుంగుదు వాఁడు ప్రాజ్ఞుఁడౌ. ౧౭౪

* తే. మఱి మహామాయ నెఱుఁగును ఁ మహితబలుఁడు

వరుణునింగూడి నిర్జరల్ ఁ వచ్చి యున్ద

మొనరుపన్ వారి మూర్ఖ ముంఁచును నిజంబు;

ఘనయశా! వాఁడు రథ మెక్కి ఁ కడఁగి నింగి. ౧౮

3749

క. తిరుగుచునుండఁగ మేఘో, త్కరములు గ్రవ్వుంగ నూర్యఁగతివలెనే యా
సురవైరిగతి యశక్యము, వరుసన్ దెలియంగ; ననుచుఁ ఁ బలికి యతండున్.

ఆ. దుష్టమతిగ నొప్పు ఁ కష్టదానపుమాయ, వలని బలము మదిని ఁ దెలిసికొనిన
రాముఁ డురుయశోవిఁ రాజమానుండగు, ననుజుఁ గాంచియిట్లుఁలనియెఁదమిని.

చ. వనచరరాజినాయకుని ఁ వాహినినంతయుఁ దోడుకొంచు నీ
యనిలజుఁ డాదిగాఁగలుగు ఁ నట్టి బలేశుల, భల్లుకేంద్రుఁడై
తనరెడ్డు జాంబవంతుఁ గొని ఁ తస్థలముల్ నిను వెంటనంటి రాఁ
జని పలుమాయలం దెలిసి ఁ శత్రుభయంకరుఁడైన దానవేం
ద్రుని మతు నింద్రజిత్తు నటఁ ఁ దోడినె చంపు సుమిత్రనందనా! ౨౨౪ 3752

- తే. ఇల మహాత్ముడు దానవుఁ డే యగుటను
మాయ లెఱుఁగు విభీషణుం డీయనఘుఁడు
మఱియు ననొప్పిటు దెలిసిన డ నెఱుమగండు
సచివయుతుఁడయి వచ్చు నీసరణి వెన్క. ౨౩౪ 3753
- చ. అని రఘురాముఁ డాడ విని యద్భుతవిక్రముఁడైన లక్ష్మణుం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు డనర్హధనుస్సుల సంగ్రహించి రా;
జనపతి సోదరుం డవుడు సంగరయత్నముచేత ఖడ్గమున్
గొని కవచంబుఁ దాల్చి శరఃకూటము గైకొని హేమచాపమున్. ౨౪ 3754
- చ. కరమునఁ బట్టి హర్షము తగ్గఁ దనయన్నపదాంబుజంబులన్
బరమశుభప్రదంబులను భక్తిని గొల్చి నమస్కరించి యీ
కరణి వచించె; మామకము డగఁదగు నీపెనువింటినుండి స
త్వరముగఁ బోవు బాణములు వైరిశరీరము నట్టె చీల్చుచున్. ౨౬ 3755
- క. సరసున హంసలు వ్రాలెడు, కరణిన్ లంకాపురిం దగం బడఁగల; వీ
తరుణమునయందె మామక, వరచాపజ్యావిముక్త బాణము లోలిన్. ౨౭
- తే. అతిభయంకరయాపుఁడై డనట్టి వైరి
తనువుఁ బగులించి చాలరంధ్రములు పడఁగఁ
జేసి వాని మృతిం గనఁజేయఁ గలవు;
కను మటంచు వచించి లక్ష్మణుఁడు కడఁక. ౨౮ 3757
- క. తనుకాంతి వెలయఁగా రా, ముని మ్రోలను నిట్లు పల్కి డమూఘ్నని నావై
రిని వానిబలములను జంపను గోరుచుఁ బోయె నటకుఁ డబటుజవ మలరన్.
- తే. *ఇట్లు లన్నపాదములకు డెలమి మ్రొక్కి
వలగొనుచు నింద్రజిత్తు తన్నెలమిఁ గావఁ
దగు నికుంభిలయను చైత్యతరువుచేత
కరిగె; విక్రమసంపద డనలరు నతఁడు. ౨౯౪ 3759
- క. తనయన్నయాశిషంబులఁ, గొనుచు విభీషణునితోడఁ డగూడి చనియెఁ జ
య్యన రాజపుత్రుఁ; డంతట, హనుమంతుఁడు వానరులు సహస్రంబులుగన్.
- క. తనుఁ గొలువంగ విభీషణుఁ, డనుపచుమతిమంతులైన డయాత్మసచివులన్
గొని లక్ష్మణువెంబడిగాఁ, జని; రాసౌమిత్రి కీశసైన్యము మిగులన్. ౩౦౪
- క. తనుఁగొలిచి వేగముగ రాఁ, జనుచున్ మార్గమునఁ దనకు డసాయముచేయం
గను నిలిచియున్న భల్లుక, ఘనబలములఁ గాంచె; మదినిఁ గౌతుక మలరన్. ౩౧౪
- తే. మిత్రహర్షదుఁడైన సౌమిత్రి దూర
మరిగి పిదప దూరమున పూహము దగంగఁ

* నికుంభిలా మభియయా చైత్యం రావణిపాలితమ్ - అనిమా.

గూర్చి నిలిచిన రాక్షసకూటములను

గనియె; శత్రువులకు లయకాలుఁ డగుచు 33౪

3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బువుఁడు నికుంభిలాన్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్చి పూస్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ♦ కారణమున్ మది నూని దానికిన్. 3౪౪ 3764

నీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రతనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁడై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడౌ ♦ వనచరపతిపుత్రు నంగదు ననిలజుండ్డై న హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండె; బలువిధములుగఁ గానంబడియలఘునిర్
లానేకశస్త్ర కాంత్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణకలిత మగుచు

తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని

జవమునం బొల్చి చీకటిచందమునను

బొలుచు నాశత్రువీరసేనలను జొచ్చె

లక్ష్మణుండు మహాగుణలలితమూర్తి. 3౫౪

3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము.

౮౬ - వ సర్గము.

‘లక్ష్మణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట.

చ. విమలగుణాభిరాముఁడు విభీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు సాధకంబుగ నరాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె; నల్లయదె ♦ త్కావరపుత్రక! చూడు మొయ్యనన్. ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ పటురాక్షసవీ
రులనైన న్య మదియె త్వరపడి, యలయాగము పూర్తి నొందనటు పెంపలరన్.

క. వనచరులు తరుళిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జూతురుగాక; జవంబునఁ లక్ష్మణ! దీనిఁ జంపఁ ♦ బూనుము నీవున్. ౨౪

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైన యెడల రాక్షసతాజతనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చి నట్టి నీవును వాని, హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండ. 3౪

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ, శరములఁ బఱఁగించి యిచటిఁ ♦ సైన్యమ్మును న
త్వరముగ భేదింపు; మహా, పరాక్రమాధ్య! సురారిపట్టిని నితనిన్. ౪ 3770

తే. కపటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్ముఁ
గూరకర్ముని జగములకున్ భయంబు

గూర్చి నిలిచిన రాక్షసకూటములను

గనియె; శత్రువులకు లయకాలుఁ డగుచు 33౪

3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బునుఁడు నికుంభిలాన్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్చి పూస్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ♦ కారణమున్ మది నూని దానికిన్. 3౪౪ 3764

నీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రతనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁడై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడౌ ♦ వనచరపతిపుత్రు నంగదు ననిలజుండ్లై న హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండె; బలువిధములుగఁ గానంబడియలఘునిర్
లానేకశస్త్ర కాంత్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణకలిత మగుచు

తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని

జవమునం బొల్చి చీకటిచందమునను

బొలుచు నాశత్రువీరసేనలను జొచ్చె

లక్ష్మణుండు మహాగుణలలితమూర్తి. 3౫౪

3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము.

౮౬ - వ సర్గము.

‘లక్ష్మణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట.

చ. విమలగుణాభిరాముఁడు విభీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు సాధకంబుగ నరాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె; నల్లయదె ♦ త్కౌవరపుత్రక! చూడు మొయ్యనన్. ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ పటురాక్షసవీ
రులనైన న్య మదియె త్వరపడి, యలయాగము పూర్తి నొందనటు పెంపలరన్.

క. వనచరులు తరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జూతురుగాక; జవంబునలక్ష్మణ! దీనిఁ జంపఁ ♦ బూనుము నీవున్. ౨౪

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైనయెడల రాక్షసతాజ,తనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చి నట్టి నీవును వాని, హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండ. 3౪

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ, శరములఁ బఱఁగించి యిచటిఁ ♦ సైన్యమును న
త్వరముగ భేదింపు; మహా, పరాక్రమాధ్య! సురారిపట్టిని నితనిన్. ౪ 3770

తే. కపటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్ముఁ

గూరకర్ముని జగములకున్ భయంబు

* అస్యానేకస్య మహతో భేదనే యశలక్ష్మణ - అనిమా.

- గర మొనరింతుమా? యనెడు ♦ కాంక్షలనున్న మహాసురాళి భీ
కరగతిఁ జుట్టునన్ నిలిచె; ♦ గాలినుతుండు మహాద్రియో యనన్. ౧౭ 3785
- చ. తను వమరంగ శత్రుతతి ♦ దర్పమడంచు సరాక్రమంబునన్
దనరుచుఁ జూడరానిదయి ♦ తద్దయు భీకరమైన వృక్షమొ
య్యనఁ బయికెత్తి దాన నను♦రావళిఁ గొట్టుచు *నంతకాలమం
దునఁ దగునగ్నిరీతిగను ♦ దోరపుశక్తిని గాల్చి యంతటన్. ౧౮ 3786
- క. పలువిధములై న భూరుహ,ముల న్నాసై న్యమును మిగుల ♦ మూర్ఛను బొందం
గలలిం జేయఁగ; నంతట,బలశాలి సమీరనూతి ♦ పటువేగమునన్. ౧౯ 3787
- తే. అనురసేనలఁ జెండాడ ♦ నాబలములు
గాంచి వేలకొలంది వి♦క్రమము మీఱ
నాతనిం జుట్టుముట్టి; రి ♦ ట్లనురభటులు
పవనజున్ జుట్టుముట్టి గ♦ర్వమునఁ బొలిచి. ౨౦ 3788
- నీ. శూలాయుధుల్ తమ♦శూలంబులను ఖడ్గధరులు ఖడ్గంబుల ♦ నిరుపమాన
శక్తిహస్తులు తమ♦శక్తులఁ బట్టనధరులు పట్టనములఁ ♦ బరిఘ గదలఁ
గరమునఁ దాల్చిన ♦ క్రవ్యాదు లవానిచేతను జక్రముల్ ♦ చేతఁ బూను
వార లాశితచక్ర♦వారంబుచేత వందలసంఖ్యగాఁగ శతఘ్నుల మఱి
- తే. యినుపగుదియల భీతికృ♦త్తనువులఁ దగు
నట్టి గండగొడ్డండ్రను ♦ నట్లై భిండి
వాలముల వజ్రముమ్ముల ♦ నోలి నశని
సమతలంబులఁ గొట్టిరి ♦ శక్తికొలఁది. ౨౩ 3789
- క. అనిలజుఁ డతిశయకోపం,బున వారలతోడ శౌర్య♦మున సంగరముం
బొనరిచె గొప్పగ; నంతట, దనుజేంద్రనుతుండు చూచె ♦ ధరనిభతనునిన్.
- చ. వనచరవర్యునిన్ సమద♦వైరినిషూదను నాంజనేయునిన్
దనుజులరూపుమాపుచు ని♦తాంతము పొల్పుచునుండ; నంతఁ జ
క్కనిదగుపూన్కి సారథిని ♦ గాంచి మహేంద్రరిపుండు పల్కె నీ
తని బొలియింపకున్న మన♦దానవులం బొలియించు నీతఁడున్. ౨౬ 3791
- చ. కనుక రథంబు వే నడుపు ♦ గర్వమునం దగు వీనిమీఁది; కం
చన విని యాతఁ డారథము ♦ నప్పవనాత్మజుపైకిఁ దోలి యే
యనిని జయింపరాని యమ♦రాధిపువైరిని నందుఁ జేర్చె; న
య్యసిలజుచేంతఁ జేరి యను♦రాధిపుఁ డెంతయు దుష్ప్రధర్ముడై. ౨౭ 3792
- తే. బాణ,ఖడ్గ,పరశ్వధ, ♦ పట్టనముల
నతనిశిరమున వర్షించె; ♦ నాభయంక

రాయుధంబుల కోర్చి యాహనుమ మిగుల
మనమునన్ రోష మొప్పంగ ధనియె నిట్లు. ౨౯

3793

క. ఓరావణీ! కుబుద్ధీ! శూరుడవే యైన బలము ధిచూపు బవరమం
దేరీతి వాయుతనయుని, జేరి పిదపఁ బ్రాణములను ధిజెంది యసలికిన్. 30

తే. బ్రదికి పోజాలవీవు; దుర్మతి! యింక నిట
శరములన్ మాని చేతులను రణ మొనరు
పం దగున్ ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ ధిబంతమూని
చేయుదువయేని యప్పుడు ధి నాయురవడి. 30౪

3795

క. ఇంచుక సైపుము దానవ, సంచయమున మేటి వనఁగఁ ధిజాలుదు వనుచుం
జంచలమతిగాకుండె; స, మంచితమతి యావిభీషణానురమణియున్. 31

చ. హనుమను జంపువేడుక శరాసనమెత్తి సురేంద్రవైరి యుం
టను దెలియంగఁ బల్కుచుఁ గడంగి సుమిత్రతనూజుతోడ ని
ట్లని మఱియున్ వచించె; దనుఁజాధిపుముద్దుకుమారుడై సురేం
ద్రుని సమరంబునన్ గెలిచి ధి తోరపుగీర్తిని గాంచి యల్లదే. 3౨౪ 3797

క. అరదం బెక్కి భవద్రిపు, పురుషుడమున హనుమఁ జంప ధి నూహించెడు సం
గరమున సౌమిత్రి! యరి, వరమర్హోద్ధాటనములు ధి భయదంబులునున్. 33

క. పలుసన్ని వేశములు ను, జ్వలములునై తగినఘోరఁసాయకముల ని
మ్ముల వైచి యింద్రజిత్తును, బొలియింపు మటంచుఁబలికెఁబూనికమోఱయన్.

తే. అరి విభీషణుఁ డీరీతి ధి ననిన నమ్మ
హాత్ముడౌ లక్ష్మణుండు మహాద్రికరణి
నలరునాకృతిచేత భయంకరబల
మునను హరినాదమును జేయుచును జెలంగి. 3౪౪ 3800

క. అనికిన్ నన్నద్ధండై, యనుపమరథ మెక్కి హనుమ ధి యంతికమును జే
రినవాని నింద్రజిత్తుని, గనియెన్ మదిలోన రోషఁకలితుం డగుచున్. 3౫

ఎనుబదియావ నర్గము సంపూర్ణము.

౮౭ - వ నర్గము.

ఇంద్రజిద్వధోపాయంబుల లక్ష్మణునకుం దెలిపినవిభీషణుని
రావణి నిందింప నందుల కౌతఁడు తరమిచ్చుట.

తే. అవ్వీభీషణుఁ డిటువలె ధి నతని కెలమిఁ
బలికి సంజాతహర్షుడై ధి పటుశరాస
నముఁ గరంబున ధరియించిఁన రఘువరుని
యనుజుఁ దోడ్కొని నత్వర ధి మరిగె నంత. ౧

3802

- క. దనుజవరుం డించుక యా,తనితోడం గూడి యరిగి ♦ దారుణరీతిం
గనఁబడు పెనువనమును జొచ్చె నచటఁ దద్దోమభూమిఁ ♦ జేరిచి యతనిఁ.
- క. కనఁబఱచి దానిఁ దేజం,బున నొప్పు విభీషణుండు ♦ భూర్యసితఘనం
బన భయవంబుగ నచ్చటఁ, గనఁబడు న్యగ్రోధతరువుఁ ♦ గనఁబఱచి తగఁ.
- క. బలశాలియైన రావణి, బలనూదనవైరి యిచట ♦ బలి భూతగణం
బుల కొనఁగి పిదప వచ్చును, గలహంబున; కంత నతఁడు♦కడు శక్తిమెయి.
- క. భూతవ్రాతాదృశ్యం,డై తనశత్రువులఁ జంపు ♦ ననిమొన బాణ
వ్రాతమునఁ గట్టివై చును, జేతస్సునఁ దలఁచెనేని ♦ ఊతిపకుమారా !. ౫
- చ. హరిహయవైరి యీవటను♦హాధరణీజముఁ జేరకుండ న
త్వరముగ దోర్బలాన్వితుని ♦ వానిని సారథిఘోటకాళితో
నరదముతోడఁ దీక్షణవివిధాంబకముల్ పఱగించి చంపుమా;
కరుణను వీడి యన్న రఘు♦కాంతుని తమ్ముఁ డనూనతేజఁడు. ౬ 3807
- క. తనమిత్రుల కానందం,బును గూర్చెడువాఁడు నగుచుఁ ♦ బొలుచు సుమిత్రా
తనయుం నవాక్య్యంబును, విని యట్లె యొనర్తు ననుచు ♦ విమతునిఁ జంపఁ.
- చ. ధనువును జిత్రరీతిఁ దగు♦దానిని దీటుచునుండె; నంత నా
ఘనబలశాలి రావణీయుఁ ♦ గాన్తుకముం గవచంబుఁ దాల్చి న్యం
దన మనలాభమై వెలసి ♦ దారుణకేతనయు క్తమై తగఁ
గనఁబడె దానినెక్కి; రఘు♦కాంతునిసోదరుఁ డప్పు డుద్ధతి. ౮ 3809
- ను గురుతేజం బలరార సంగరమహా♦క్షోణీస్థలిఁ శాత్రవో
త్కరముఁ మార్కొనుచోఁ బరాజయము నెక్కాలంబునం గాంచకే
సరిగాఁ బొల్చు పులస్త్యవంశజనితుఁ ♦ శక్రానిం గాంచి సం
గరముం జేయఁగ నిన్నుఁ బిల్చెదను సంగ్రామంబు న్యాయ్యంబుగఁ. ౯
- తే. ఒనఁగుమా మాయఁ బన్నఁగ ♦ నుద్యమింప
వలదు; నా విని గురుతేజ ♦ మలర దృఢమ
సంబు గల యింద్రజిత్తు దా♦నవవరేణ్య
నచట నున్న విభీషణు ♦ నపుడు గాంచి. ౧౦ 3811
- క. పరుషోక్తుల నిట్లను; గర్భుర! నీవీపురమునందె ♦ పుట్టి తగంగఁ
బెరిగినవాఁడవు మఱియుం, బరికింపఁగ *నాదుతండ్రి♦భ్రాతవు సుమ్మి. ౧౦౫
- క. పినతండ్రివయ్య నీకుం, దనయుఁడనగు నన్నఁగూర్చి ♦ దారుణకార్యం
బును జేయు పెట్టు న్యాయము?, దనుజుఁడ వయ్యను నజాతిధర్మమునై నఁ.
- తే. తలఁచకే పోయితివి దురా♦త్మా! స్వధర్మ
దూషణా! నీకు నరయ బంధుత్వమయినఁ

* సాక్షా ద్భ్రాతృ పితృ ర్మమ-అనియూ.

గాని స్నేహకులంబులుఁగాని తోడఁ

బుట్టుఁదనమైనఁ గాని చూపట్ట దకట'. ౧౨

3814

సీ. ధర్మమేనియు నియతంబు కాదయ్యెను; దుర్మతీ! స్వజనబంధువుల వదలి
పరులభృత్యుఁడవైతి ఁ బంధువులకు నీదుగతి యకటా! యనికరుణఁగొలుపు
చున్నది సాధువు ఁ లన్న నీస్థితిఁగన్న నిందింపకే పోదు; ఁ నీవు స్వజన
ముల యంతరంబున ఁ నిలుచుట యెక్కడ? నీచులౌ పరులను ఁ నీవే పోయి

తే. యాశ్రయించుట యెక్కడ? ఁ యంతరంబు

వీనిరెండింటి కెంతయో ఁ గానఁబడును

నీమనము తుద్రమకాటను ఁ నీకుఁ దెలియ

కున్నయది యించుకంతయు ఁ నెన్నిచూడ. ౧౩

3815

క. నే నాశ్రయించియున్న మహీనాథులు పూజ్యతాట ఁ నే నీచతయుం

గానఁబడ దందువో? పెరి,మానవు లతిసుగుణయుక్తమతులే యైనన్. ౧౪

తే. స్వజనులున్ గుణహీనులై ఁ తమను గానఁ

బడిన నెట్లైనఁ దమవారె ఁ కడుశుభదులు

పరులు పరులౌదురేగాని ఁ స్వజను లెట్లు

లగుదు; రెవ్వఁడు తనవారి ఁ నవలఁ దోలి. ౧౫

3817

క. పరపక్షమునం జేరునొ, పరులాత్మజనాళిఁ జంపఁ ఁ బదపడి తానే

పరపక్షనిహతుఁడగు; నిర్దరరిపురాజానుజా! నిశాచర! వినుమా!. ౧౬ 3818

ఆ. హోమకృత్య మిద్ది ఁ యీమాడ్కిఁ జెడునట్లు, లితని మట్టికడకు ఁ నిట్లు చేర్చి
తివిగదా? తలంప ఁ నెవఁడైన స్వజనుఁ డీ, కరుణలేని పనిని ఁ గలఁడే చేయ.

తే. నీకు నొకనికె శక్యమాఁనీకతీనత; యనెడునాయన్నకొడుకువాఁక్యముల విని వి
భీషణుఁడు పల్కె నీరీతి; ఁ వినులమతివి,హీన! దుష్టా! నిశాచర! యిట్లు నీవు.

క. తెలిసియు నాశీలంబును, దెలియనియటు తుచ్చవాక్తఁతనిఁ బల్కెదు? నేఁ
దలఁపోయ నీపితృవృత్తఁడఁ, గలహప్రియ! పెద్దనీకుఁ ఁ గావున నన్నున్. ౧౭

క. పరుషము లిటులాడం దగ; దరయ న్నేఁ గ్రూరకర్ములై పొల్చెడుక

ర్భరులకులంబునఁ బుట్టితిని రాక్షసులయట్లు గాక ఁ నే శీలంబున్. ౧౮ 3822

ఆ. కల్లువాడ నద్ది ఁ గాదు క్రూరము శీల, మనెడు నీమదీయమగు గుణంబు

సుజనముఖ్యమగుచు ఁ శోభిల్లు; నాశీల, మెట్టిదో వచింతు ఁ నిపుడు నీకు. ౧౯

క. మనమునఁ గ్రూరంబగునె,పునినైన నొనర్చఁ గాని ఁ పరహింసను జే

యను బూనునయ్యధర్మము, నొనరింపనుగాని వేడ్కఁనొండను జమ్మి. ౨౦

తే. నాదుశీలముఁ గానంగ ఁ మీదగు నడ,వడిక కన్యముగా నుంటివిడిచితి మిము

నిదియె దోషమటందువే ఁ ఁట్టిదోష, మమరు రావణునందు లేదందువేని.

క. తనశీలము వేటగుటన్, ననుఁ దిట్టుచుఁ బొమ్మనియెను; ఁ నాభ్రాతను బా

- సినదానికిఁ గల హేతువు, విను; *ధర్మవిరుద్ధశీలఁవృతమాననుఁడై. ౨౧ 3826
- తే. పాపనిశ్చయుఁడై నట్టి ఁ పంచజనుని, సంగతినిఁ బాప మమరుట ఁ సజ్జనుండు
కరగతంబగు సర్పంబుఁ ఁ బరిహరించి, నట్లు వదలి సుఖంబుల ఁ నందవలయు.
- క. వినుమిఁక హింసయుఁ బరధన, మునుదొంగిలుటయును బరుని ఁ ముగుదనుగ వయన్
మనమునఁ గోరి యొసర్చుట, యును దుష్టాచారము లివి ఁ యుర్విస్థలిలోన్.
- క. చరికింప నివ్వ గలిగిన, పురుషుని మండెడుగృహంబుఁ ఁ బోవిడిచెడురీ
తి రయమున వదలఁ దగు నని, పురుషవరుల్ పల్కుదురిటుఁ పూనిక మెఱయన్.
- క. పరధనము నపహరించుట, పరదారలఁ బొందుటయును ఁ భవ్యమతుల యం
దురుశంక గలిగి యుంటయుఁ, బరికింపఁగ నీత్రయంబు ఁ పాప మనఁబడున్.
- ఆ. నాశమొందఁ జేయు ఁ నరుని నీదోషముల్
దోషములను సుజనఁదూరుఁ డగుచుఁ
ద్యాజ్యఁడేని విద్య ఁ యన్వయముఖముల
గ్రాహ్యఁ డేల యతఁడు ఁ కాఁడనియెదో?. ౨34 3831
- నీ. మునిమహేంద్రుల ఘోరఁముగ వధించుటయును, సర్వనిర్జరులతో ఁ సంగరంబు
గలిగించుకొనుటయు ఁ గర్వకోపంబులు, బద్ధవై రంబును, ఁ బరులశ్రేయ
మునయందు ద్వేషబుద్ధినిఁ బొందుటయునను నీమహాదోషంబు ఁ లెన్న జీవి
తై శ్వర్యముల నాశఁమందంగఁ జేయును; జలదముల్ పర్వతఁములను గప్పు
తే నట్లు లెంతటిగుణములఁనైనఁ గప్పి, నై చు నీతండ్రియును నాకుఁబ్రాతయునగు
రావణుం డిట్టి దోషవిఁరాజితుండు, గాన నాతని విడిచితి ఁ నేను జమ్ము!. ౨౬
- చ. దనుజ! సమీపకాలమున ఁ దానవవాసముగాఁ జెలంగు ప
త్తనమిది దీనియందుఁ గల ఁ దానవులందఱు నీదుతండ్రి నీ
వును హతులౌట నిక్క మిది; ఁ భూరిమదంబునఁ బొల్చి బాలిశుం
డనఁ దగి దుష్టబుద్ధివియు ఁ నై కపటంబునఁ బొల్చు నీ విటన్. ౨౭ 3838
- ఆ. కాలపాశమున నిఁకామము బంధింపఁ, బడితి వట్టులౌటఁవలన నన్ను
నేమి యనఁగ మదిని ఁ నెంతువొయామాట, లాడు; మృతివిపత్తిఁ యాశ్రయింప.
- క. నను నూఱక నిందించినఁ, గననగుఫలమేది? మృతిని ఁ గాంచుట యొకటే
యనుపమఫల మద్దానికీ; దనుజాధను! యింక నీకుఁ ఁ దరు విద్దానిన్. ౨౮
- తే. చేరశక్యముగాదు ధరారములు, ఘనులఁ గాకుత్స్థకులభవులను మహామ
తులను రామలక్ష్మణుల నిట్టులు భయంప, డను నొనర్చితి కాన మేదినిని నీవు.
- క. మనియుండఁ జాలవింకను, మనుజవరుండౌచు శూరఁమండనుఁ డగు రా
మునితమ్ముతోడ యుద్ధంబును జేయుము హతుఁడవగుచుఁబోయియమపురిన్.

తే. యమునిదూతలు చెప్పు కాఁర్యములఁ జేయు

చుండఁ గల; వింక నీబల ♦ ముద్యమమున

గనఁబఱపు మీవు నేర్చిన ♦ ఘనతరాస్త్ర

ములఁ బ్రయోగించి *కాఁజేయు♦ము తగినట్లు. 3౦౪

3838

ఆ. ఇతనిబాణములకు ♦ నిప్పుడు చిక్కి నీ,బలము నీవు గూడఁ ♦ బ్రాణములను
నిలుపుకొనఁగ లేరు ♦ నిశ్చయ మిదిదాన,వాధిపాత్కజన్త! ♦ యహితబుద్ధి !.

ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౮ - వ సర్గము.

—*— ఇంద్రజిత్తుణుల యుద్ధము. —*—

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని ♦ యాయమరాధిపవైరి నెమ్మనం

బునఁ బెనుకోప మొప్ప భయ♦ముం గలిగించెడు ఖడ్గముఖ్యసా

ధనములఁ దాల్చి భూషణవి♦తానమనోహర మౌచు నీలవా

జనికరయుక్తమా రథముఁ ♦ జేరి లయాంతకురీతి నొప్పుచున్. ౧౪

3840

క. అతిదీర్ఘమును విశాలము, నతివేగము గల్గి దృఢము♦నయి భీమమునై

సతతము జయశీలమునగు, నతులితధను వెత్తి యరుల ♦ నడఁచుశరములన్.

తే. అపరిమితముగఁ గూర్చి యత్యంతవేగ

మమరగాఁ బోయి పరుషవా♦క్యములఁ బలికె

నవ్వీభీషణుఁ గాంచి; య♦య్యవనరమున

నరదమును నెక్కి నమలంకృ♦తాంగుఁ డగుచు. 3౪

3842

క. ఘనబలుఁడు మహేష్వాసుఁడు, దనుజేజ్యుఁడనైన యతఁడు ♦ తన తేజముచే

తన భూషితుఁడై వైరుల,తనువులనున్ జెండఁ జాలి ♦ దర్పము పొదలన్. ౪

క. కనకద్యుతియగు పవనుని,తనయునిపృష్ఠమున నెక్కి తగ ♦ నుదయాద్రిన్

గనుపట్టు రవినిఁ బోలుచు, దనరెడు రామానుజన్తుఁ ♦ దాఁ గనుఁగొనియెన్.

క. కనుఁగొని సంరంభంబునఁ, దనవినతంధ్రుని సుమిత్ర♦తనయునిఁ గపివీ

రనికరము నిట్లు పల్కెను; గనుఁ డింక నావిక్రమమును ♦ గాఢబలంబున్. ౫

క. అని నభమునుండి కురిసెడు, ఘనవృష్టిని బోలి సైఁవఁ♦గా రాక ధను

స్సననుండి వెడలు శరవృష్టిని నిల్పుఁడు చూతుఁ గాక ♦ తీవి మెఱయఁగన్.

తే. ఇపుడు నాఘోరబాణమ్ము ♦ లీమహాశ

రాసనమునుండి వెడలి ద♦వానలుండు

తూలరాశిని దహియించు ♦ లీల మీవ

పువులఁ గల్పంగఁ గలవు నిల్పువు మిమునిట. 2౪

3847

* కురువ్య సర్వాయుధసాయకవ్యయమ్-అనిమా.

క. పరుషాంబకముల శూలో, త్కరముల శక్తులను యష్టిఃకాండమ్ములఁ దో
మరముల మీగాత్రంబులఁ, ద్వరపడి భేదించి యమసదనమున కిపు డే. ౮

క. పనిపెద మిమ్మందఱి; నింకను గరలాఘవము మెఱయఁగఱ సంకరమం
దున శరవృష్టిని గురియుచు, ఘనమువలె గర్జిలంగఁ గని నాయెదుట.

ఆ. ఎవఁడు నిల్వఁ జాలు? ధనితకుమును రాత్రి
సమరమందు మీరు ధ సహజ లిగువు
రఖిలకపులు నామహాశనిసమబాణ
ములను మూర్ఛితులయి ధ యిలఁ బడితిరి. ౧౦

3850

క. మనుజా! క్రోధరసంబునఁ, గనుపట్టెడు కాలభుజగఁకల్పుడనగు న
న్నని మరల మామౌనఁగాఁ, జనుదెంచితివార! పొగడఁజనుసాహసము.

తే. అరయ నారాత్రి సంకర ధ మాత్మ మఱచి
పోతివో యమునింటికిఁ ధ బోవఁ గాల
మిపుడు దగ్గఱఁ జేరెనో ధ యేమొ? యనుచుఁ
దలఁచుచున్నాడ; ననుచు నాదనుజవరుడు. ౧౧

3852

క. ఘననిస్వనమునఁ బల్కిన, విని లక్ష్మణుఁ డాస్యమందు ధ భీతివికారం
బును బొందక కోపంబున, ననియెను రావణి గుఱించి ధ యసురా! వినుమా!

క. త్వరగా మము యమునింటికి, నరుగునటుల్ చేయుటాది ధ యగునట్టి సుదు
ష్కరకార్యంబుల వాక్కులఁ, గర మరుదుగఁ జేసినావుఁగాని యొకటియు.

తే. కార్య మొనరించి చూపవు; ధ కార్యములను
వ్యర్థముగ మాటలాడ కెనండు చేసి
నిర్వహించునొ మతిమంతుఁ ధ దుర్వర నతఁ
డగును నీబోటి వాడెట్టు ధ లగు? దురాత్మ! ౧౩

3855

క. పనిదేని నిర్వహింపం, గను జాలనివాడ వీవు ధ త్నమ నెవ్వరికై
నను మము జయింప శక్యమె, దనుజాధమ! యిట్టి నీవు ధ దగనివలుకుల.

చ. అని నొనరించి నీవు మము ధ నందఱి గెల్వఁగ లేనివాడ వ
య్యను నిదె నేజయించెద మహోద్ధతి నంచు వచించుచు మనం
బునను గృతార్థుగాఁగ నినుఁ ధ బోలఁ దలంచెద వక్కటా! తగ
గనుఁగొనలేదె నాదగు నికామపరాక్రమ మంచుఁ బల్కెదో? ౧౪ 3857

సీ. ఆరాత్రియుద్ధంబు ధ నందు సంతర్ధానమును బొందితి వది చోరనికరములు
చేయుమార్గము గాని ధ యేయెడ వీరుల పనిగాదు; నేను నీబాణములకు
లక్ష్మణుఁడనగుఁలాగున నీవు నిత్తగుణంబున నీదునర్ప మెల్లఁ
గనఁబఱపుము వికత్తనములు పలుకంగ ఫలమేమి? యనియిట్లు పలుక; సమర

ఆ. విజయుడైన ప్రబలవీరుఁ డాయంద్రారి, యంత నాలకించి ధ యాత్మభీమ

- ధనువు నట్టె దీటి ♦ దారుణశరముల, వైచె; భీమవేగ♦బాణము లవి.౧౭౪ 3858
- క. ఉరగవిషంబుం బోలుచు, నురునిశ్వాసముల విడుచు♦చున్న భుజంగో
త్కరమట్లు పోయి శ్రీరఘు, పరసోదరుతనువు నాటి ♦ వసుధం బడియె. ౧౮౪
- ¹చ. అనిమొన వేగవంతుడగు ♦ నయ్యమరేశ్వరవైరి సాధుచి
హ్మనికరయుక్తు లత్తుణ మహాజవముంగల బాణపంక్తిచే
తను గడు నొవ్వఁ జేసెను; నితాంతమహాశరవిద్ధదేహుడై
యనుపమలక్ష్మిచే వెలయు ♦ నారఘురామునితమ్ముడ త్తటిక. ౨౦ 3860
- తే. రక్తసిక్తాంగుడై ధూమారహితహవ్య
వహునిభంగిఁ బ్రకాశించె; ♦ వాసవారి
తాను జేసిన కార్యమ్ము ♦ దమిఁ గనుఁగొని
యతఁడు నొచ్చుట మదిలోన ♦ నవధరించి ౨౧ 3861
- క. పెనునాదము గలుగఁగ నా, ర్చెను సింహముఁ బోలి యంతఁ ♦ జెప్పె నతనికి
ట్లని; ²సౌమిత్రి! తెక్కలు, గనుపట్టినవియ శరములు ♦ గను మివి నావె. ౨౨
- ³ఆ. ధనువునుండి వెడలుఁ ♦ దనుధారులయనువు
లను గొనంగ నోవుఁ ♦ గనుక నియ్య
వే గొనంగ నోవు ♦ నిచట నీప్రాణాళిఁ
గనుచునుండు సుఖము ♦ గాంతు వీవు. ౨౩ 3863
- ⁴సీ. సంగరమందునే ♦ సమయంగ నిత్తటి నీతనువుపయిని ♦ బ్రీతిమీఱ
గ్రద్దలగుంపు నక్కలు డేగలును గుంపులుగఁ గూడి యరుదెంచి♦తగినయట్లు
పట్టితినంగల; ♦ విట్టి సదానార్యు ష్మత్రబంధునిఁ బ్రియ♦సహజు నిన్ను
బరమదుర్మతి యగు♦పార్థివుఁ డిపుడు నాచేతనహతునిన♦ప్రీతిమీఱఁ

1 శుభలక్షణం, శుశుభే లక్షణ శ్రీమాన్-అనిమా. 2 పత్రిణ శ్చితధారా స్తే శరా మత్కార్తుకచ్యుతాః, ఆదాస్యం తేఽద్య సౌమిత్రే జీవితం జీవితాంతగాః-అనిమా. తేశరాః-అనువోట తే ఆశరాః అని పదచ్ఛేదము. నిష్ప్రియోజక బాణములని యర్థము. తెనుఁగున తెక్కలు గనుపట్టినవి, యశరములు కనుముఇవినావె-అనఁగా నా యీ బాణములు నిస్సారములని వాస్తవార్థమని తీర్థలు. 3 పూర్వపుఁ బద్యమున నాబాణములు నిరర్థకములని చెప్పఁబడియెఁగదా. ఇఁకనీపద్యమున నీధనుస్సునుండి వెడలునట్టి శరములు, ఇచటక-ఈప్రాణి వే కొనంగ, నోవుక అని యన్వయింపవలయు. అనఁగా నీబాణములు నాప్రాణముల వేగముగాఁ దీయఁగలవని యర్థము. ఇట్లునాప్రాణములు పోవుటను జూచుచుండుము. సుఖము గనఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 4 ఆద్య గోమాయసంఘాశ్చ శ్వేనసంఘాశ్చ లక్షణ, గృద్ధ్రాశ్చనిపతంతు త్వాం గతానుం నిహతం మయా, ష్మత్రబంధుం సదానార్యం రామః పరమదుర్మతిః, భక్తం వ్రాతర మజ్జ్యైవ త్వాం ద్రుత్యుతి మయా హతమ్, విశ్వస్తకవచం భూమా వ్యపవిద్ధశరాసనమ్, హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వా మద్య నిహతం మయా. అనిమా. వాస్తవార్థము. సంగరమందున్ నేన్ సమయన్ = యూద్ధ

తే. గనఁగలఁడు; లక్ష్మణా! యుద్ధమునవధింపఁ, గవచముం దెగఁజావంబుఁ ఖండితంబు
గాఁగగతశీర్ష మైధరఁ ♦ గానఁబడెడు, నీతనువు చూడఁజాలునా ♦ భూతలపతి; ౨౫౫

చ. అని యిటు లింద్రజి త్తోగి నహంకృతితోఁ బరుషంబుగా వచిం
చునుడుల నాలకించి నృపసూనుఁడు హేతువు లొప్ప నర్థముం
గనఁబడువాక్కులం బలుకఁగఁ దొడఁగెన్; గుమతీ! నిశాచరా!
ఘనమగు వాగ్బలంబును నిఁకన్ విడనాడుము చాలు నేటికిన్. ౨౭ 3865

తే. భయదకృత్యంబులను జేయువాఁడ వీవు
వానిఁ బలుకంగనేల? నీబాహుబలము
గనఁబఱచి కార్యములఁ జేసి ♦ కడఁగి దానిఁ
జక్క సాధింపు; మోనిశాచర! దురాత్మ! ౨౭౫ 3866

తే. కార్యములఁ జేసి చూపక ♦ కాటులేల, యూరకూరక పల్కెద ♦ వొక్కరీతి
నీదుకాటులు నిజమని ♦ నేనునమ్ము, నట్టి పనిచేయు మోవురు ♦ షాధమ! యిఁక.

క. పురుషోక్తులనేఁ బల్కక, యు రవంతయు నొరులఁ దిట్ట ♦ కూరక నను నే
ను రహిన్ స్తుతించుకొనకయె, పరిమార్చెద నిన్నుఁ జూడు ♦ పల్కు లిఁకేలా.

క. అని పల్కి మహావేగము, లనూనభయదమ్ములునగు ♦ నైదు శరములన్
గొని యాకర్ణాంతముగా, ధనువును వే లాగి యింద్రదస్యు నురంబున్. 3౦

తే. తగుల నేసె; నుపత్రనంతతులు గలుగ
జవమునం బొల్చియున్న యీశరము లహుల
వలె జ్వలించుచు రావణివక్షమందు
రవికరంబులభంగిని ♦ రాజిలె గడు. 3౧౫ 3870

క. దనుజేంద్రనందనుఁడు రా,మునితమ్మునితీక్ష్ణబాణములు నొప్పింపం
గను గుపితుండై బాణము,లను మూఁడిట లక్ష్య మొప్ప ♦ లక్ష్మణు నొంచెన్.

క. నరరాక్షససింహులుగాఁ, బరఁగెడు సౌమి త్రశక్రవైరు లొకరినొ
క్కరుగెల్వఁ గోరి యటసం,గర మడరుచుఁ జేయ భీమకలహంబయ్యెన్. 33౫

క. ఇరువురు బలవిక్రమయుతు, లిరువురు శౌర్యములఁ జూపు ♦ నిద్ధతనులు వా
రిరువురు వివిధాస్త్రసము,త్కరకోవిదు లొరులు గెల్వఁగా దగనివిభుల్. 3౪౫

మున నీచేతనేఁ జంపఁ బడఁగా, ఇత్తటిన్, ఈతనువుపయినిఁ ఈనాదేహముమీఁద, సదానార్యున్,
అనుచోట సదాన=దానశీలుఁడా లక్ష్మణా, ఆర్యున్ త్పత్రబంధునిన్ ప్రియసహజున్ నిన్నున్=త్ప
త్రియబంధువై ప్రియసోదరుఁడవగు నిన్ను, నాచేతన్ అహతునిన=నాచేఁజంపఁబడకయే యున్న
నిన్ను ప్రీతిమీఱఁగఁ గనఁగలఁడు. పరమదుర్మతి యనుచోట, పరమ్. అదుర్మతి=దుష్టులయందుఁగూడ
మిక్కిలి కరుణగల శ్రీరాముఁడని యర్థము. కానఁబడెడు నీతనువు అన్నచోటఁగానఁబడెడు ఈతనువు
అనివిభాగము. నుగాగమము నిత్యముగాన కానఁబడెడునీతనువని యైనది. కనఁబడుచున్న యీనా
దేహమని యర్థము. అని మహేశ్వరతీర్థులవారు.

- క. అనుపమబల తేజోయుతు, లనూనకోపాతిరేకు ధిః | లగుటను నభ్యం
బునఁ గలగ్రహములు యుద్ధము, నొనరుచులాగునను బోరిఁగ్రముగాఁగన్.
- చ. అనిమొన దుష్ప్రధర్మలగు ధిః | నామహితాత్ములు భీతినొందకే
మును పమరేశవృత్తవిధముం గనుపట్ట మృగేంద్రముల్ దురం
బొనరుచు భంగిఁ బోరిరి; సర్వోత్తమదానవవర్యు లింత భీ
తిని గనకుండ నిల్చి బహుతీవ్రశరాళిని వైచుచుం దగన్. 32 3815
- క. పెనుహర్షంబునఁ బోరిరి; మనుజానురవర్యు లాసమయమున శరముల్
ధనువులు దాలించి యొంజొరు, లను గెల్చుకుతూహలంబులంబూన్కిమెయిన్.
- క. జలదంబులు చక్కంగా, జలమును వర్షించురీతి ధిః | స్పర్ధల బాణం
బుల నొక్క రొకరిపై నిమ్ముల వైచిరి; మఱియుమిగులఁబూనికమెఱయన్.
- క. అనిఁ బండితులగు వారలు, సునిశితశరఖడ్గములను ధిః | శోభిలుశస్త్రా
ళిని దాల్చి తీవ్రబలములఁ, గని వెలసెడు వార లపుడు ధిః కలహప్రియులై.
- ఆ. సమరవిక్రమములు ధిః చాలఁగాఁ బెరుగంగ, శంబరానుగుండు ధిః | శతమఖుండు
సంగరంబుఁ జేయుచందంబునం గొట్టు, చును జెలంగిపోరి ధిః రనుపమముగ.

ఎనుబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౯ - వ సర్గము.

అథ ఇంద్రజిత్తులు మహాహవంబు చేయుట. అథ-

- క. అరికర్మనుఁడౌ శ్రీరఘు, వరుతమ్ముం డంత రుడ్విఃపశుఁడై కాకో
దరము వలెన్ నిట్టూర్పులు, పరిపరివదలుచును దీప్తబాణముఁ బూన్కిన్.
- చ. ధనువునఁ గూర్చి వృత్తరిపుఁడన్యునిపైఁ బఱగించె; లక్ష్మణుం
డనుపమరీతి జ్యోనినద ధిః మట్టు లొనర్పఁగ నాలకించి యా
దనుజవరాత్మజుం డతనిఁ దారుణయత్నముఁ జూచి మోము కాం
తిని విడనాడ లక్ష్మణుని ధిః నిశ్చలదృష్టినిఁ జూచె భీతిచేన్. ౨ 3881
- ఆ. ఆవివర్ణముఖుని ధిః నారావణాత్మజుఁ, గని విభీషణుండు ధిః | కలహమందుఁ
దత్పరుండు గాఁగఁ ధిః దగులక్ష్మణునితోడఁ, బలికె; రావణాత్మభవుని యందు.
- క. కలిగిన ముఖవైవర్ణ్య, దులఁ గన భంగమును గనుటఁ ధిః | దోచెడు మదిలో
పల సంశయంబు లేదిక, నలఘుభుజా! వీనిఁ జంప ధిః నగుఁ ద్వరలోనన్. ౪
- ఉ. కావున నాప్రయత్నముఁ దగం బొనరింపుము; నాఁగ లక్ష్మణుం
డావిధ మెన్ని యగ్నిశిఖలట్లు మహావిషసర్పజాలముల్
గా వివిధప్రకారములుఁగా భయదంబులునైన తీవ్రబా
ణావళులట్టె గూర్చి త్రిదశారిషయిం బఱగించె నేర్పుతోన్. ౫ 3881

మధుమాధవీవృత్తము:—

దేవేంద్రునజ్రనుటు ♦ తీక్ష్ణముగా స్పృశింపం
గా వచ్చు లక్ష్మణుని ♦ కాండము లార్తిముంపం
గా వాసవారియును ♦ గాయములెల్ల నొవ్వం
గా వంతఁ గొంతవడిఁ ♦ గాంచుచు మూర్ఛనొందెన్. ౬

3885

ఆ. ఒకముహూర్తమునకు ♦ నకలేంద్రియంబులు
మరల చిటవునొంద ♦ సురపతిరివుఁ
డార్తిఁ బాసి తెల్వి ♦ నంది వీరుఁడుగాన
నెదుట నిల్చియున్న ♦ నృపకుమారు. ౭

3886

క. కనుఁగొని వీరుని లక్ష్మణు, ననూనకోపమునఁ దాకి ♦ యరుణాక్షుండై
చని యతని దావునకు; ని, ట్లనియెన్ మరలం గఱోర ♦ మగువాక్తతితోన్.

క. నీయన్నయు నీవును మును, పాయాదిమయ్యుద్ధమందు ♦ నహిపాశములం
గాయములను బంధింపఁగ, నాయననిం బొరలుచుంటి ♦ రల నాశక్తిన్. ౯

క. మనముననే మఱచితివా?, మునుపా తొలి దై నయుద్ధమున మీరలు చి
క్కినపరివారంబును శత్రునివజ్రమువంటి నాదుఁ ఘోరశరములన్. ౯౪ 3889

తే. తెలివి దప్పి ధరిత్రిఁ బొరలుచునుంటి
రిగద; యట్టిది నాశౌర్య ♦ మగణితమని
తెలిసియును నీవు నన్ను మరలను మారు
కొనఁగఁ గోరుటఁ దలపోయ ♦ మనమునందు ౧౦౪

3890

తే. అట్టి భంగంబు మఱచితి ♦ వనియుఁ గాని
యమగృహంబునకుం జనుఁ నాశఁ బూని
యున్నవాడవనియుఁ గాని ♦ యొక్కరీతి
స్పష్టముగఁ దోచుచున్నది ♦ స్వాంతమందు. ౧౧

3891

క. విను మీవు మొదటియుద్ధంబున నావిక్రమము మీగులు ♦ పూనికనుం జూ
డని వాడవేని యిప్పుడు, కనఁబఱచెద వెనుక కేగఁకయ నిల్వ్వి మీఁకన్.

చ. అనివచియించి సత్తనిశితాశుగముల్ పఱఁగించి లక్ష్మణున్
హనుమను దీక్షధారలగు ♦ నట్టిదశాంబకముల్ శరాసనం
బునఁ దగఁ గూర్చివై చియును ♦ బొల్పఱఁ జేసెను; బిన్నతండ్రిపై
నినుమడియైన కోపమున ♦ నెంతయు వీర్యము పొంగ నేడ్డెఱన్. ౧౩౪ 3893

క. తనసంరంభము ద్విగుణము, గను జేయుచు లక్ష్మణుద్ధి ♦ గన్నడఁగా నొం
చెను నూఱుబొణముల; నా, దనుజుం డొనఁగించినట్టి ♦ తత్కార్యంబున్.

క. పరికించి రాఘవుని సో, దరుఁ డావురుషోత్తముండు ♦ దాని మనమునం

బరమం బని లెక్కింపక, నురుతరముగ నవ్వె *యిట్టి ♦ దొప్పదు సుమ్మి! ౧౫
 తే. ఎంతమాత్రపుఁబనియగు ♦ నిద్రియనుచుఁ
 బనికి రాదిట్టి దనుచును ♦ బలికి ఘోర
 సాయకంబులఁ గొనివై చె ♦ సత్వరమున
 నింద్రజిత్తునివై రోష ♦ మేపుమీఱ. ౧౫౫ ౩౯౯6

క. అనిమొన మఱియును లక్ష్మణుఁ, డనూనకోపమున భీతి ♦ యన నించుక మో
 మునఁ దోఁపమి నారావణిఁ, గని రాక్షస! వినుము నీదు ♦ కాండము లివియున్.
 ఆ. సత్వహీనములయి ♦ చాలఁ దేలికయయి, తనువునకు సుఖంబు ♦ గను జెలంగు
 చున్న విపుడు సుమ్ము ♦ సన్నుతిఁ గను శూరు, లనికిఁ జొచ్చి యెప్పు ♦ డైనఁగాని.
 క. ఈరీతిం బ్రహరింపరు, ఘోరాహవమందు జయముఁ ♦ గొనఁ గోరెడునే
 శూరులు నీలాగునఁ బ్రవి, దారణ మొనరింప రనుచు ♦ దనుజునిఁ గనుచున్.
 క. పలుకుచు సాయకజాలం, బుల నొంచెను; జాతరూపమున రంజిలునా
 పలలాశను కవచం బి, మ్ముల లక్ష్మణబాణజాలములఁ జార్జితమై ౧౫౫ ౩900
 తే. అంబరమునుండి ధరఁబడు ♦ నట్టి తార, కలవిధంబున రథమున ♦ నలుఁగడలను
 బడియె; నిట్లనిఁ గవచంబు ♦ చెడిశరములఁ, ననువు సుకృతవ్రణంబయి ♦ తత్తజ్జిల్ల.
 క. తనువున నెల్లెడ బాణము, లనూనముగ నాటి యుండు ♦ నావీరుం డా
 దనుజోత్తముండు భూమిరు, హానికరములు మిగులఁ గల్గు ♦ నద్రియటు తగెన్.
 నీ. అతిభయంకరవీరుఁ ♦ డగునింద్రజిత్తు సంగరమున మిగులనా ♦ గ్రహము నొంది
 శరనహస్తమున ల ♦ క్ష్మణు వీరునిన్ నొంచె నాసాయకముల ది ♦ వ్యమగు లక్ష్మ
 ణునికవచంబుఁ గూ ♦ డను శకలంబులై, ధరఁబడె; నిట్టు ల ♦ య్యిరువురు దగ
 నితరేతరప్రతి ♦ కృతులను జేయుచు నొండొరుల జయించు ♦ నూహలఁదల
 తే. పడిరి; సర్వాంగములు బాణ ♦ పటలములను
 భిన్నములుగాఁగ ర క్తసం ♦ నృతశరీరు
 లగుచు నిట్టూర్పు లొలయంగఁ ♦ దెగి తుములము
 గాఁగఁ బోరిరి సమరకాం ♦ తులు పెనంగ. ౨3 ౩903

క. వారిద్దఱును మహాత్ములు, వీరులు సంగ్రామకర్త ♦ వేత్తలు నగుటన్
 ఘోరాంబకజాలంబులఁ, బోరాడిరి చాలసేపు ♦ బూనిక మెఱియన్. ౨౪
 నీ. భీమవిక్రమముల ♦ వెలయునాయుద్దఱు నొండొరుల జయించు ♦ నుద్యమంబు
 చేయుచు శరతతి ♦ చేత నొండొరుల దేహంబుల నించుచు ♦ నతులకవచ
 ములు ధ్వజంబులు చూర్ణ ♦ ములయి ధరంబడఁ బ్రస్తవణంబులు ♦ ప్రబలవృష్టి
 జలముల భూరిని ♦ న్ననముల వదలెడుకరణి మేనులనుండి ♦ గాఢమగుచు

* నైత త్రించి దితి బ్రువన్-అనిమా.

తే. నువ్వరుధిరంబు దొరుగంగ ♦ నుండి; రభ్ర
మందు లయకాలమేఘంబు ♦ లమితవృష్టి
గురియునటు భీమనినదంబు ♦ పరఁగఁజేయు
చును భయంకర బాణవృష్టిని గురియుచు. ౨౬౪

3905

క. అనిచేయుచుండఁగా గడ,చెను బెద్దయుఁ గాల; మట్లు ♦ చేయుచు నుండఁ
వెనుదీయుటయును శ్రమమును,గనఁబడ వాయిర్వరందుఁ ♦ గడుఁ బరికింపఁ.

తే. అస్త్రవిద్యరులైన వాఁరంత మాటి
మాటికిని బూన్కి దివ్యాస్త్రమండలంబు
వైచుచున్ బెక్కుభంగులౌ ♦ బాణవితతు
లంబరము నిండ వైచి రఁయ్యవనరమున. ౨౮౪

3907

క. నరరాక్షసులు ప్రమాదముఁ,బొరయక చక్కఁగను జిత్రముగ శరముల నొం
దొరులపయిన్ వైచుచు దు,ర్భరముగఁ దుములాహవము జఁరపి రట్టితటిఁ.

¹క. ఆయిద్దటిజ్యోనినదం, బాయెడఁగల జనులనెల్ల ♦ నదరిపడంగఁ
జేయుచు వజ్రనిసాతం,బోయన భీమముగ వినఁగ ♦ నొప్పెబెడిదమై. 3౦౪

క. అని నాయిద్దఱు చేయం,గను వోయమునునందు మిగులఁగర్జించుచు నొ
ప్పినదారుణమేఘద్వయ,నినదము వలె గొప్పదైన ♦ నినదము గలిగెఁ. 3౧౪

తే. జయము నొంద దృఢవ్రతులయి చెలంగి
యశమునన్ వెల్లి బలవంతులైన వార
లవుడు హాటకపుంఖశఁరావళికృత
దారుణవ్రణు లయి రక్తధార లొలుక. 3౨౪

3911

²క. కనఁబడిరి భయంకరముగఁ; గనకపుఁ బింజలుగలట్టి ♦ కాండములు రణం
బునఁ దత్తనువులఁ జొరఁబడి,యును నెత్తుటఁ దోఁగి చొచ్చె ♦ నుర్వీస్థలిలోఁ.

సీ. వారువైచిన తీవ్రబాణావళులఁ గొన్నియంబరమునఁ జోవునవుడు నిశిత
శస్త్రసంతతుల సంస్పర్శసంబును బొందె; మఱికొన్ని బాణముల్ గుఱిగ నితర
శరసహస్రములను ♦ జయ్యన బంధించితునిమె; ఘోరాజయుఁదోచె నవుడు
వారుప్రయోగించుబాణసమూహముల్¹ సత్రంబునన్ మండుజ్వలనయుగ్గ

తే. కలితకుశరాశికరణిని ♦ గ్రాలె; నమ్మ
హాత్తులశరీరము లొగి గాఁయములు పడుట
నరుణసుమములఁ దగి యాకులనఁగ లేని
బూరుగును మోదుగు ననంగఁ ♦ బొలిచె నవుడు. 3౬౪

3913

క. వారిరువు రొకరి నొక్కరు, ఘోరాహవమందుఁ జంపుకోర్కెలు మీఱం

¹ ప్రకంపయన్ జనం ఘోరం-అనిమా. ఇచట జనశబ్దము ప్రాణివాచకము. ² అసృజ్మద్ధాశ
వినిష్పత్స్ వివిశు ర్భరణీతలమ్-అనిమా. ³ సత్రే కుశమయశ్చ యః-అనిమా.

39 16

3919

ఎనుబదితోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ సర్వము.

—ఊఊ లక్ష్మణం డింద్రజిత్తునాథధిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట. ఊఊ—

3921

3922

* **పచ్చాణివ మహాగీర్ణ-అనిమా. పచ్చాణి-అశనయః-అనివ్యాఖ్య.**

- ఖడ్గపట్టనములఁ బూన్కిఁ ♦ గైకొని యల, దనుజవీరుల ఖండించి♦రనుపమగతి.
 చ. తనసచివాసురో త్తము లు♦దారమతు గొలువంగ దానవే
 శునియనుజుండు గర్వమున ♦ శోభిలు నేన్దుల మధ్యభాగమం
 దనువుగఁ జూడనొప్పు మద♦హ స్తివిధంబునఁ జూడనయ్యె; నా
 దనుజవరుండు కాలముల♦తత్వవిదు త్తముఁ డౌట నత్తటిన్. ౬౪ 3924
- ఆ. అసురగణముతోడ ♦ ననిచేయ వేడుక,పడెడు వానరులను ♦ గడఁగి మఱియుఁ
 బ్రోత్సహింప నెంచి ♦ బుద్ధిబలంబున, నప్పటికిని దగిన♦యట్లు పలికె ౭ 3925
- చ. హరివరులార! రావణున ♦ కారయ వీడొకఁడే నిజంబుగాఁ
 బరమనహాయుడై చెలఁగు ♦ వానిబలంబులు పోయి వీడె యొ
 క్కరుఁడు మహాబలుం డిచటఁ ♦ గ్రాలు నదేలొకొ మీర లూర కి
 త్తరుణమునందు నుండెదరొ; ♦ దారుణపాపుఁడు వీడు నియ్యనిన్. ౮ 3926
- క. హతుడై నయెడల నవ్వల, దిశిజాధిపుఁ డొకఁడె తప్పఁ ♦ దెగినయదియె యా
 నతనిబల మెల్ల; వీరుం, డతులితబలుఁడౌ ప్రహస్తుఁ ♦ డంతము నొందెన్. ౯
- నీ. గురుబలుండై న ని♦కుంభుండు, కుంభకర్ణుండును మఱియుఁ గుంభుండు పిదప
 నాజంబుమాలి,ధూ♦మ్రాక్ష దానవుఁడు,మహామాలియును దాన♦వాధిపతియు
 నశనిప్రభుండును,♦యజ్ఞకోవుఁడు, తీక్ష్ణవేగుండు, నిఘ్నుండు, ♦ వికలుఁ డట్లై
 సుప్తఘ్ను,వజ్రదంఘ్నులును,సంహోదియుఁ,దపన,ప్రఘాసులు,♦దముఁడుప్రఘనుఁ,
 తే. డాప్రజంఘుఁడు, దుర్ధర్షుఁ, ♦ డగ్ని కేతు
 వట్లై జంఘుఁడు, వీరుడై ♦ యలరుచున్న
 రశ్మి కేతు, విద్యున్తాలి, ♦ రాక్షసులును
 నూర్యశత్రు, ద్విజహ్వలు, ♦ శూరవరులు. ౧౩ 3928
- తే. చక్రమాలి, సుపార్శ్వండు, ♦ శౌర్యఘనులు
 కంపనాకంపనులు, బల♦గర్వయుక్తు
 లై న దేవాంతక, నరాంత ♦ కాహ్వయులును
 సమరరంగంబు నందిందుఁ ♦ జంపఁబడిరి. ౧౪ 3929
- చ. గురుబలవంతులౌ దనుజ♦కుంజరులన్ దురమందుఁ బెక్కురన్
 గరము పరాక్రమక్రమము ♦ గన్నడఁ జంపి మహాంబురాశినిం
 గరముల నీది దాఁటితిరి♦గా; యింక రావణనూను నీతనిన్
 బారిగొనుటెల్ల గోవ్పదముఁ ♦ బోలుచుఁ జల్కనగాదె? మీ కనిన్. ౧౫
- చ. వనచరులార! యీపనియు ♦ స్వల్పముగావున దీనిఁగూడఁ జ
 క్కనిదగు శక్తి జేయుఁడు ని♦కామబలంబున గర్వయుక్తిచే
 ఘనులగు నెల్లరాక్షసు ల♦ఖండజవంబున వచ్చి తాఁకి మీ
 యనుపమశక్తి జంపఁబడి ♦ రారయ నీతఁడె శేష మిత్తటిన్. ౧౬ 3931

తే. ఇంతమాత్ర మెమిరలీఁ యెశజయింప, వలయు; దయమాలినేరఘుఁ వరునికొఱకు
భ్రాతృపుత్రుని నై న నీఁ బవరమందుఁ, జంపివై తును గాని నిఁ న్సంశయముగ.

క. పినతండ్రి నగుచు నాకుం, దనయుండగువాని నింద్రఁ దన్యు నితని నే
నని వధియించుట తగ; దిం, కను నీతనిఁ జంపఁ గోరఁ గా నామదిలో. ౧౭

సీ. కన్నీరు చక్కఁగాఁ ఁ గ్రమ్మి నాచక్షుస్సు నావరించుచున్న ఁ దట్టులొట
వాని మహాబాహుఁ ఁ డైన యీలక్ష్మణుండే వధించును; బ్లవఁ గేంద్రులార!
కూడి మీరంద టీఁ క్రూరాత్మునకు సాయపడఁ జెంతనున్న యీఁ భటుల నెల్లఁ
బొలియింపుఁడనియె; నిఁ న్తులకీ ర్తిమంతుఁడౌ నావిభీషణుఁ డిట్టు ఁ లఘులకవులఁ

ఆ. బ్రోత్సహింప వనచఁ దులు హర్ష ముంబొంది, వాలములను ద్రిప్పిఁ లీల మాటి
మాటి కతులరీతిఁ మహితసింహధ్వనుల్, చేయుచున్ ముదంబుఁ జెందియవుడు.

క. ఘనములఁ గని కేకులు ని, న్వనముల నొనరించునట్లు ఁ పలుభంగుల ని
న్వనములఁ జేసిరి; భల్లూ, కన్యపతి యాతరుణమందుఁ గడుఁ బూన్కి మెయిన్.

తే. సకలసేనావృతుండయి ఁ శౌర్యములర
శిలల నఖములఁ బండ్లను ఁ జెలఁ గుదనుజ
భటుల నొప్పించె; నమ్మహాఁ బలులు దనుజు
లట్లు ప్రహరించుచుం జెలుఁ వారు నతని. ౨౧౪

3936

చ. మనమున భీతి నించుకయు ఁ మాని యనేకవిధాయధంబులం
గొని త్వరఁ జట్టుముట్టి; రిటు ఁ క్రూరమనస్కులు వారు పూనికన్
దనుజులఁ గొట్టుచున్న ఘనఁ దర్పుని భల్లుకనాథు జాంబవం
తుని శరయష్టిసంతతులఁ ఁ దోమరతీక్ష్ణపరశ్వధంబులన్. ౨౩

3937

తే. పట్టనంబుల నొంచిరి; ఁ ప్లవగదనుజ, తుముల సంగరమద్ది క్రుఁ ధులగు దేవ
దనుజసంగరమట్లునిఁ తాంతరవము, గలిగిభీమంబుగానయ్యెఁ ఁ జెలఁ గియవుడు.

చ. ఘనబలశాలియై వెలయు ఁ గాలికుమారుఁడు విశ్రమార్థమై
తనపయినుండి లక్ష్మణుఁడు ఁ తత్సమయంబునఁ గ్రిందికేగుటన్
దనుజులపౌరుషంబుఁ గని ఁ దాని సహింపక వృక్ష మొక్కఁ డొ
య్యనఁ బెకలించి రాక్షసుల ఁ నయ్యని వేపురతోడ మార్కొనెన్. ౨౪౪

తే. ఇంద్రజిత్తిట్లు పినతండ్రి ఁ కెంతొతుముల
సంగర మొసంగి పరవీరఁ నమితిఁ జంపు
నాసుమిత్రాత్మజునిపైకి ఁ నడరె మరల;
నంతటన్ సుప్రసిద్ధులై ఁ యరిహరులయి. ౨౬

3940

తే. వీరులై తగు హరిర్వు ఁ రీరనముల
బాణవర్షంబుఁ గురియుచుఁ ఁ బటుతరగతి

నొకరినొక్కరు నొప్పించి ♦ రుద్రమమున;

వేగవంతులు గురుబలుల్ ♦ విమతహరులు. ౨౭౫

3941

చ. అనుపమవిక్రమాఘ్యులును ♦ నౌ నరదానవనాథనందనుల్

ఘనములచేత వృష్టితగు ♦ కాలమునన్ రవిచంద్రు లొక్కరీ

తిని గనరాకయుండెడు గతిన్ శరపంక్తిని గొంతకాలమున్

గనఁబడకుండి; రిద్దఱును ♦ గ్రమ్మఱఁ బోరుచు నుండున త్తటిన్. ౨౮౫ 3942

సీ. కరలాఘవంబులు ♦ గల్గినవారౌట నమ్ములపొదినుండి ♦ యంబకములఁ

దీయుటగాని సంధించుటయేగాని సవ్యాపసవ్యసంసరణిఁ జాప

ముల మార్చి తమకరంబులఁబట్టుటయుఁగానిశరమోక్షణముగాని♦జ్యాలతలను

జక్కలాగుటగాని ♦ స్థానవిశేషముల్ గలుగంగ నిల్చుటగాని ధనువుఁ

తే. బిడికిటం బట్టుటయుఁగాని ♦ కడఁగి లక్ష్య

మును రివంతయుఁ దప్పకుండను శరముల

వైచుటయుఁగాని కనుఁగొనఁబడకయుండె;

సాపవేగవినిర్ముక్తశరతతు లొగి. ౩౦౫

3943

క. సురపథమును కప్పుటచే, శరములు కన్నడుచునున్న ♦ సరణి విడిచి యొ

క్కొరువుఁడు కన్నడకుండె ని,తరవస్తువుఁ దోఁపకుండె ♦ దద్దయు గనినన్.

చ. దనుజుని రాఘవానుజుఁడు ♦ తార్కొనినప్పుడు గాని రాముత

మ్ముని దనుజుండు మార్కొనుచుఁ ♦ బోరెడున త్తటిఁ గాని యీతఁడీ

తని నని నొంచు నంచు మదిఁ ♦ దట్టకయుండెను; వార లాతురం

బునను బరస్పరంబు గెలుపుం గొను వాంఛల వైచుబాణముల్. ౩౧౫ 3945

తే. ఆకసమునందు నేమా'త్ర ♦ మైన నందు, గలుగకుండఁగనిండఁ జేఁకట్లు గ్రమ్మి

నట్టులుండెను; వారలవగు నిశిత,బాణములు శతసంఖ్యలుఁపరఁగి యవుడు.

క. కలయన్ నిండెను దిగ్విది,శల; సూర్యుం డస్తమించు♦సమయమునఁ దమ

స్సులు సర్వము గప్పెడునట్టులు చీకటి గప్పె నప్పుడు భయదరీతిన్. ౩౨౫

ఆ. రక్తనదులు వేలుప్రవహించెగొప్పగాఁ,బలలమునుగ్రసించు♦భయదమ్మగము

లతిభయంకరముగ ♦ నార్చె నత్తటి భయం,బునను వీవకుండె ♦ ననిలుఁ డట్లు.

క. అనలుఁడు మండకయుండెను; మునివర్యులు లోకనివహాములకు శుభంబుల్

దనరును గాకని పలికిరి, మును పాసంగరముఁ జూచు ♦ ముదమున నటకున్.

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, చని రింకొకచోటి కట్లై ♦ చారణయుతులై

యని దానిఁ జూడనోడుచు; దనుజుం డారీతిగఁ బ్రవిదారణము గడున్. ౩౩

చ. ఒనరుచుచుండ రాఘవునహోదరుఁ డప్పుడు నాల్గుబాణముల్

గొనుచుఁ దదీయనీలతనుఁఘోటకరాజచతుష్కమున్ లప

- త్కనకవిభూషణాంచితము ♦ గాఢఁగ నేసె; ననంతరంబ చ
క్కనిరుచి మించు లక్ష్మణుఁడు ♦ కాంతిని మించుచుఁ జాలఁ దీక్షమై. ౩౯
- తే. పర్వముల నొప్పి తెల్లనై ♦ పరఁగుభల్ల
మొక్కదానిని గొని దానిఁ ♦ జక్క లాగి
యింద్రవజ్రసమానమై ♦ యెనఁగుచుఁ దల
శబ్దమున మించు సాయకాశనిని దాని. ౪౦ 3952
- క. ధనువునఁ గూరిచి లాఘవమున మెఱయుచుఁ జిత్రగమనముల నరదం బొ
య్యన నడుపుచున్న యింద్రజితుని సారథితలను నట్టె ♦ త్రుంచెం గడఁకన్.
- క. ఆయసురేంద్రునితనయుం, డాయదనున సారథి యటు ♦ హతుఁడై నను దా
నే యాపనిఁ జేయుచు నని, చేయుచునే యుండె ధనువుచేత మెఱయఁగన్.
- తే. అతులతేజంబునం బొల్చి ♦ యాతఁ డిట్లు
సంగరము చేయ నాతని ♦ శక్తి గాంచి
యెల్ల వా రద్భుతం పడి; ♦ రేవు మీఱ
నడరి సౌమిత్రి యనురేంద్రునరిని గాంచి. ౪౩ 3955
- క. ఆతనికరములు తురగ, వ్రాతంబునఁ దోలునట్టి ♦ వ్యాపారమునం
దే తగిలియుండుటం గని, యాతని నొంచెన్ మహాశితాంబకవితతిన్. ౪౩౪
- క. ధనువును గరములఁ గైకొనఁ, గని యాతనిఘోటకములఁ ♦ గాండంబులచే
తనునొంచె; లక్ష్మణుం డా,తనియందుం గానఁబడెడు ♦ తచ్చిద్రములన్. ౪౪
- క. కని శరమోక్షణమునఁ జ,క్కని లాఘవ మలరువాఁడు ♦ గావుననే స్వం
దన మెక్కి తిరుగునాతని, మనమున నేభితిలేక ♦ మహితశరములన్. ౪౫
- తే. కరము బాధించె; నింద్రుఁరి ♦ కదనమందుఁ
దనదుసారథి తెగుటయుఁ ♦ దన్నునట్లె
వైరి నొంచుటయును గాంచి ♦ బవరమందుఁ
దనకుఁ గల గర్వమును వీడి ♦ దైన్యమొందె. ౪౬ 3959
- చ. వనచరయాధనాయకులు ♦ వాసవవైరి విషణ్ణవక్త్రుడై
కనఁబడుచుంట మిక్కిలియుఁ ♦ గ్రాలిరి హర్షమునన్ మహాత్ము రా
మునియనుజన్తు స్తోత్రములఁ ♦ బోల నుతించిరి; దానవేంద్రునిం
గనుచుఁ దదీయవిక్రమము ♦ గర్వము నోర్వక యప్పు డేవునన్. ౪౭ 3960
- తే. హరివరుల్ గంధమాదనాహ్వయుఁడు రభసుఁ
డనఘమతియా ప్రమాధియు ♦ నడరి; రట్లు
భయదవీర్యులు బలయుతుల్ ♦ వారు నల్వ
రింద్రజిత్తుని యాటోప ♦ మేఁచ నెంచి. ౪౮ 3961
- క. అరదము లాగెడు ఘోటక,వరములు నాల్గింటి పైని ♦ బడిరి జవమునన్;
గిరిసనుతనులగు నవ్వన,చరవీరులు పై న దుముక ♦ సత్వ మెడలుటన్. ౪౯

- ఆ. తురగము లవి యూఁగి ♦ తోరపుశక్తిని, జూపఁ జాల కెంతో ♦ తాపమంది
తమముఖములనుండి ♦ దారుణరక్తంబు, గాఱుచుండ నుండె ♦ గర్వముడిగి.
- క. తురగము లవి యవయవములు, పరమాకులతం గనంగ ♦ బడలి యనువులన్
ద్వర వీడి ధరణిఁగూలెను; హరివీరులు వార లిట్లు ♦ లాతురగములన్, ౫౦౪
- క. హత మొనరించి రథంబున్, క్షీతిఁ బడఁగాఁ గూల్చి మరలఁజెచ్చెఱ లంఘిం
చి తగన్ నిల్చిరి రాఘవునితమ్ము చెంత; నిటు లశ్వఁనికరము తెగినన్. ౫౦౫
- తే. సారథియుఁ గూలుటయు నట్టి ♦ స్వందనమును
విడిచి ధరణికి లంఘించి ♦ విశిఖవృష్టి
నిగుడఁ జేయుచు లక్ష్మణునిపయి కడరె;
నంత నింద్రోపముఁడు రాఘుఁవానుజుండు. ౫౦౬
- చ. తనపయిఁ దీవ్రబాణముల ♦ దారుణరీతిని వైచుచున్ జవం
బునఁ జనుదెంచుచున్ ధరణిఁ ♦ బొందిన రావణినిన్ రణాంగణం
బున నిశితాంబకంబులను ♦ భూరితరాస్త్రములన్ మహాబలం
బునఁ బరఁగించుచున్ రిపునిఁపొంగు నడంచె గవుల్ బలీ యనన్. ౫౦౭
- తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

3966

౯౦ - వ సర్గము.

— ఇం ద్రజిత్తు హతుఁ డగుట. —

- చ. తురగము లిట్లు గూలుటయుఁ ♦ దోడనె భూస్థలిపై న నింద్రజి
త్తురుతరతేజ మొప్పునటు ♦ లుగ్ధతిచే నిలుచుండి క్రుద్ధుడై
కరము జ్వలించుచుండె; బటుఁకార్జుకముల్ ధరియించియున్న యా
యిరువురు తీవ్రబాణముల ♦ నేచి పరస్పరమున్ వధింపఁ ద
త్తరుణమునందుఁ గోరుచు నుదగ్రపరాక్రమ మొప్పుచుండఁగన్. ౧౪ 3968
- క. వనగజము లట్లు విజయంబునకై మార్కొనిరి; దనుజుఁపూగంబులు న
వ్వనచరబలములు నెల్లెడ, ననిఁ దిరుగుచు నొకరినొక్క ♦ రతులబలములన్.
- ఆ. చంపుచుం జెలంగి ♦ సాహసములఁ దమ, యధిపు విడువకుండి; ♦ రంత నింద్ర
వైరి స్వీయదనుజుఁవారంబులకు నుబ్బు, గలుగ వారి స్తోత్రములను దన్పిఁకి
- క. తానలరుచు నిట్లనె; నో, దానవులారా! వినుండు ♦ తమను ఘనముగా
నానాదిక్కుల నిండెను, గాన నిటన్ నవ్వపరభటనిఁకాయ మిదనుచున్. ౧౫
- తే. తెలియకున్నది భేద మీఁవలిముఖులను
మోసగింపంగ మీరొక్క ♦ మొగిని నిల్చి
పోరుచుండుఁడు నేనిదె ♦ పోయి యరద
మెక్కి వచ్చెద ననిచేయ ♦ నిచటి కెలమి. ౧౬

3972

- క. పురి కేను జన దురాత్ములు, హరు లని నాతోడఁ జేసి ♦ యటుపోవుట కం
తరము గలిగింపకుండఁగ, దుర మొనరుసవలయు మీరు ♦ దోర్బలశక్తి. 2
- క. అరిహంత రావణియుఁ గ, గురులకు నీరీతిఁ బలికి ♦ పోయెఁ బురికి నా
హరులను వంచించి మహా, త్తరరథ మొక్కండు తేగ ♦ ధైర్యనూర్తి. ౩
- చ. అని విజయంబుఁగాంచెడు మహా త్తర తేజుఁడు వానవారియుం
గనకవిరాజితం బగుచుఁ ♦ గాంతమునై తగి ప్రాసఖిడ్గరా
జిని మఱి యుత్తమాశ్వముల♦చే నలరారుచునున్న స్యంవనం
బును హయత త్వవేత్తయయి ♦ సొల్చి హితంబును జెప్పఁజాలి నే
ర్పునఁ దగునట్టి సారథియుఁ ♦ బొంకముగా నడపంగ నెక్కెఁ దా. ౧౦
- క. తనతేజంబున నాస్యం,దనమును వెలుఁగంగఁ జేసి ♦ దానవరాజేం
ద్రునిపుత్రుఁడు కాలునిచే,తను బ్రేరితుఁడగుచు శూర♦దనుజతతులతో. ౧౧
- ¹ఆ.కలిసి లంక వెడలి ♦ కడు వేగమున వచ్చె, శత్రువీరహంత ♦ శక్తవైరి
జవనవాజినికర♦సంశోభితస్యంద,నమ్ము నెక్కి యలరి ♦ నగరము విడి. ౧౧౫
- క. చనువెంచి యవ్వీభీషణుఁ, డనూనబలశాలి రాము♦ననుజుండును నుం
డినచోటుఁ జేరె మార్కొనఁ,గను వేగిరపడుచు; నంత ♦ యణమాత్రమున. ౧౧౬
- చ. అరదము నెక్కు వేడుక మహాహవరంగమునందునుండి యె
ల్లరఁ గనుమూసి యేగి తన♦లంకను జొచ్చి మహారథంబు నె
క్కి రయముమీఱి వచ్చి తము ♦ గెల్వఁగ నున్న ²మనీషివర్యు శ
క్తరిపుని గాంచి లక్ష్మణుఁడు ♦ కర్బురసత్తముఁ డాహరీశ్వరుల్. ౧౩ 3199
- ఆ. విస్తయంబు నొంది ♦ విమతుని లాఘవ
మును నుతించి; రంత ♦ దనుజనాథ
నుతుఁడు కోప మూని ♦ శతనహస్రములుగఁ
గవులఁ గూల్చె బాణ♦గణము వైచి. ౧౪ 3980
- క. సమితింజయుఁడౌ రావణి, యమానుషంబై యహార్యమగు చాపం బా
సమయమున మండలాకృతి, నమరంగఁ జంపసాగె ♦ నవ్వనరుల. ౧౫ 3981
- చ. దనుజుఁడు క్రోధవేగమునఁ ♦ దమ్ము వధించుచునుండ నోర్వలే
క నిఖిలవానరుల్ తమయ♦ఖండపరాక్రమముల్ కలంగఁగా
వనజభవుం బ్రజాపతిని ♦ వంతఁ బ్రజల్ శరణంబు వేడున
ట్లనుపమవిక్రమాధ్యుఁడగు ♦ నారఘవీరుని జేరి రాద్దులై. ౧౬ 3982
- ఉ. సంగరకోపవేగమునఁ ♦ జాల జ్వలించి సుమిత్రనూనుఁడుం
బొంగెడు హస్తలాఘవముఁ ♦ బూనికఁ జూపుచు నింద్రవైరిచే
తం గలకార్దుకంబు నొక♦డారుణబాణముచేతఁ ద్రుంచె; న

- ట్లంగద నొంది యింద్రరిపు ♦ వప్పుడ వేటొకచాపవర్యమున్. ౧౭౪ 3983
- క. ధరియించి యెక్కు పెట్టంగఁ, ద్వీరపడి లక్ష్మణుఁడు మూఁడు ♦ బాణంబులఁ ద్రుం
చె రహిన్ విగతశరానను, సురరిపువుంగవుని గాంచి ♦ శుంభచ్చక్తిన్. ౧౮౪
- ఆ. లక్ష్మశుద్ధి యలర ♦ లక్ష్మణుఁ డాతని, యురమునందు విషధ ♦ రోగవిషము
వలె వెలుంగు పంచ ♦ బాణంబులన్ వైచి, నొంచె; నిట్లు లక్ష్మణుఁడు పూన్కి.
- చ. గురుతరకార్ముకంబునను ♦ గూరిచి వైచిన యాశరంబు లా
శరుతనువుం బగుల్చి యట ♦ సాంద్రతరంబగు నల్ల మున్గి భీ
కరతరర క్తసర్పములు ♦ గ్రాలెడునట్లు చొరంబడెన్ గడున్
ధరణిని; రావణాత్మజుఁడు ♦ తచ్చరముల్ కవచంబుఁ జెండినన్. ౨౦౪ 3986
- తే. వదనముననుండి రుధిరంబు ♦ వదలుచుఁ గడు
సారవంతము దృఢగుణ ♦ సంయుతంబు
నైన కార్ముకవర్యంబుఁ ♦ దాను బూని
హస్తలాఘవమున రాము ♦ ననుజుపైన. ౨౧౪ 3987
- క. శరవృష్టి నిగుడఁ జేసెను, బురందరుఁడు వృష్టిఁ గురియు ♦ పోలిక; నటనా
యరినూదనుండు లక్ష్మణుఁ, డరాతినుదురానదమగు ♦ నాశరవృష్టిన్. ౨౩ 3988
- క. మనమునఁ గలవిలపాటుం, గన కల్లన నుడిపెఁ దీవ్ర ♦ కాండంబుల నొ
య్యన; న త్తటి గురు తేజుఁడు, ఘనరఘుకులనందనుండు ♦ కదలని కడఁకన్.
- క. కలఁతం బొందక వైరికి, నలఘుపరాక్రమము చూపె ♦ నది యద్భుతమై
వెలసెన్ గనువారికి; ని, మ్ముల లక్ష్మణుఁ డంతఁ గ్రోధ ♦ మూర్ఛితుఁ డగుచున్.
- చ అనిఁ దనయస్త్రమోక్షణర ♦ యంబును జూపుచు నందు నున్న యా
దనుజుల నెల్ల నొక్కొకని ♦ దారుణతీక్షణశరత్రయంబుచే
తను వెఱగందఁ జేసి బల ♦ దర్పనమగుని నింద్రజిత్తు నొం
చెను శరపం క్తి; నాదనుజు ♦ జిహ్మఁడు నయ్యెడ నద్భుతంబుగన్. ౨౬ 3991

మహాస్థగర:—

- బలవంతుండై రిపుత్కా ♦ వరుల నడఁచుచున్ ♦ బారుపోదాముండై యి
మ్ములఁ గాంతిం గ్రాలు నారా ♦ మునిసహజుడొగిన్ ♦ భూరిబాణాళిఁ గ్రుచ్చం
గలితక్రోధాత్ముండై ల ♦ క్ష్మణునిశరతతిన్ ♦ గాడఁగా సంతరంబే
తలపోయన్ లేకయుండన్ ♦ దదవనరమునం ♦ దాఁబ్రయోగించె బూన్కిన్.
- సీ. సౌమిత్రియాబాణ ♦ జాలంబు తనునంటఁగా రాకపూర్వమే ♦ ఘోరబాణ
గణములఁ బరఁగించి ♦ ఖండించి యంతట నిలువక ధర్మైక ♦ నిశ్చలమతి
రధికవర్యుఁడు నయి ♦ రాజులుచుండుట నానతపర్వమై ♦ యలరుభల్ల
మును వైచి యింద్రజిత్తునిసారధిశిరంబు ధరఁ బడఁ జేసె; నం ♦ తటహాయములు
- తే. తమ్ముఁ దోలెడు సారధి ♦ ధరణిఁ బడిన
శిక్ష బలిమిని గలఁతను ♦ జెంద కట్లె

మండలాకారములఁ బోయి ♦ మహితరథము

ద్రిప్పె నది గనఁ జిత్రమై ♦ యొప్పె నపుడు. ౨౯౫

3993

చ. అతిదృఢవిక్రముండయిన ♦ యారఘరామునిసోదరుండు త
ద్గతిఁ గని తీవ్రకోపమునఁ ♦ గర్భురు లెల్ల భయంపడంగ ను
ద్గతిఁ దగ వానిగుఱ్ఱముల ♦ దారుణబాణములం గలంచె; న
ట్టితఱిని శక్తవై రియుఁ గడింది బలంబున మించుచుండుటన్. 3౦౫

3994

క. తనరిపుఁ డొనరుచు కార్యం, బున కోర్వక తీవ్ర కోపమును బూనిన యా
తని దశబాణంబుల నొం, చెను సర్పవిషంబుఁ బోలి ♦ చెలఁగి యరుదుగన్.

క. కులిశముతోఁ దుల్యములగు, నలఘుశరంబు లవి రుచిరహాటకకాంతిం
జెలఁగెడు లక్ష్మణు కత్తశ, ము లలిన్ స్పృశియించి విఱిగి ♦ భూమింబడియెన్.

తే. రావణునియాత్మజన్ముఁ డరాతి మేను

నందు భేదింపఁగా రానియట్టి కవచ

మును ధరించినవాడని ♦ మనమునందుఁ

దలఁచి యత్యంతకోపంబు ♦ గలిగి యపుడు. 33

3997

క. పరమాస్త్రవేగమును నా, యరికిం గనఁబఱచుచున్ మహాపుంఖములొ

శరముల మూఁడింటను ద, త్పరతన్ గాఁడంగ నేసెఁ ♦ దన్నిటలంబున్. 3౪

తే. నిటలమున మూఁడుబాణముల్ ♦ నిలిచియుండ

సంగరప్రీతి గలుగు లక్ష్మణుఁడు యుద్ధ

మునఁ ద్రిశృంగాద్రివడువునఁ ♦ గనఁబడియెను;

ఘోరసంగరమున నిట్లు ♦ క్రూరరిపుఁడు. 3౫

3999

క. శరములఁ దనుఁ బీడింపఁగ, నురవడి జ్యాలతిక లాగి ♦ యురుమణిభానుం

దరకుండలరుచిరంబగు, నరాతివక్తమున నాటె ♦ నైదుశరంబుల్. 3౬౫ 4000

క. శూరులు భీమవరాక్రము, లౌరాఘవసహజవాసహారులు దృఢమా

సారముగల విండ్లను గొని, భూరిశరంబులనువైచి ♦ పొంగెడు కాంక్షన్. 32

క. నొంచిరి యొండొరులను; గడు, మించినశౌర్యమున వారు ♦ మేనులు నల్లన్

ముంచినయటు లొప్పుచుఁ బు, స్పించిన కింశుకములట్లు ♦ చెలఁగిరి కడఁకన్.

చ. ఇరువురు చాపధారులయి ♦ యేవుమెయిన్ విజయంబుఁ గోరి యొం

డొరులను దారించుచు మహోగ్రశరంబుల సర్వగాత్రముల్

దురమున బాధనొందునటు ♦ తోరపుఁబూనిక గాఁడనేసి; రా

శరపఠినందనుం డపుడు ♦ సంగరకోపముచేఁ బితృవృన్. ౪౦

4008

చ. కనుఁగొని చారువక్తమున ♦ గాఁడఁగ నేసెను మూఁడుబాణముల్;

దనుజలలాముఁ డింకను నితాంతకఠోరశరత్రయంబు నా

తని మెయి నాటి యందుఁగల ♦ తత్కపివర్యుల నొక్కొక్కరిన్
ఘనశర మొక్కటొక్కటిగ ♦ గాఢగతిం బరఁగించి నొంచె దాన్. ౪౦ 4004

చ. గురుతర తేజుడై దనుజఁకుంజరుడై న విభీషణుండు శ
క్రరిపునివై నఁ గోపము నిఁకామము పొంగఁగ దుష్టబుద్ధియై
పరఁగెడు నింద్రజిత్తురథఁభారవహశ్వములన్ గదాహతిన్
బొరిఁగొనియెన్; ను తేజమునఁ ♦ బొల్చెడురావణివాజిసారథుల్. ౪౨ 4005

ఆ. కూలుటయును రథము ♦ కూడ దింకేలని, ధరణిపైకి దాఁటి ♦ యరదమందు
నున్న శక్తి వైచె ♦ బిన్నతండ్రినిఁ జంప; నానుమిత్రతనయుఁ ♦ డట్టితఱిసి.

క. అడరెడుశక్తి విభీషణుఁ, డడఁగునటం చాత్మ నెంచి ♦ యది గని దానిన్
నడుమనె వాఁడిశరంబులఁ, గడఁగి ప్రయోగింప దశశఁకలములె యయ్యెన్.

క. పెనుచాప మూని దశగళు, ననుజుఁడు క్రుధ, విరఘుడై న ♦ యారావణనూ
నునివక్షమునన్ వజ్రం, బనఁ గఠినస్పర్శములగు ♦ నైదుశరంబుల్. ౪౩ 4006

తే. తాఁ బ్రయోగించెఁ; జక్కఁగఁ ♦ దాఁకఁజాలి
కనకపుంఖములగు సాయఁకంబు లవ్వ
తనువు భేదించుకొనుచు రక్తమున మున్గి
యరుణఘణివరములరీతి ♦ నప్పడొప్పె. ౪౪ 4009

సీ. అంత మహాబలుండుగు నింద్రజిత్తు సంక్రుద్ధుడై సమవర్తి ♦ కొరి యొనఁగి
నట్టి శరవరంబు ♦ నారాక్షసుల యంతరమునందుఁ జేనందె ♦ రాఘవుండు
నిర్భర తేజుండు ♦ నిశ్చలవిక్రముం డట్టింద్రజిత్తు బాణాసనమున
నాసాయకవరంబు ♦ ననువుగఁ గూర్పంగఁగని తనకున్ స్వస్థఁమునఁ గుబేరుఁ
డిఁక ముందురాఁగలఁసకలవృత్తాంతమ్ము లెఱిఁగి దుర్జయమునై యింద్రఁగూడి

ఆ సకలసురులు పూని ♦ సంగరమునకు వచ్చినను దాని తాఁకుఁ ♦ గని భరింప
రాదు గనుక దానిఁరమణ నొసంగియుం, డెను దదంబకంబుఁగొనియెఁ గడఁక.

క. ఇరువురు పరిఘంబులకున్, సరియగు బాహువుల మేటిఁచాపంబుల ని
ర్భరబలముల లాగంగా, మొరసెను గ్రాంచములన్వానఁములవలె నవియున్.

ఆ. వీరులై నవారు ♦ వింటియం దాదివ్య, బాణములను గూర్చి ♦ బలముకొలఁది
గుణములాగుచుండఁ ♦ గోదండములవి తే, జమునఁ బ్రజ్వలించి యమరెనవుడు.

చ. ధనువులనుండి యాశరఁతంసము లత్తఱి ముక్తిఁ గాంచి చ
య్యన వెలిఁగించుచున్ నభము ♦ నాగ్భటిమీఱఁగఁ బోయి మోము మో
మును గదియంగఁ దాఁకె; భయఁముం గలిగించెడు నాకృతుల్ తగం
గనఁబడు నాశరంబులు నిఁకామము దాఁక జనించు నగ్నియున్. ౪౫ 4013

ఆ. విస్ఫులింగములను ♦ వెదజల్లుచును భయం, కరముగాఁ జెలంగెఁ; గాండములవి
యభ్రమందు మిగులఁనానుహగ్రహముల, భంగిఁదాకినూఱుఁపఱియలగుచు.

1క. ధరఁ బడియె; జాతరోషులు, ధరణీశాత్మభవదనుజఃతల్లజనుతు లా
శరము లనిఁ గొట్టువడుటం, బరికించి త్రపాన్వీతులయి ధవరమునందున్.

క. నిలిచిరి; పదపడి లక్ష్మణుఁ, డలఘుతరంబైన వారుఁజాస్త్రము వేగం
బలరన్ గైకొనె; సంతటఁ, గలహంబున నుస్థిరుఁడగు ధర్మరపతియున్. ౫౬

క. అని రాద్రాస్త్రము నంధిం, చెను నయ్యది పోయి మిగులఁ ధిత్తంబగు నా
తనివారుజాస్త్రమును నొక్కనిమిషమునఁ ద్రుంచి వైచెఁ ధిగడు తేజమునన్.

ఆ. సాంపరాయికమున ధి జయమందుచున్ మహా
తేజుడై చెలంగు ధి దితిజవర్యుఁ
డాగ్రహించి జగము ధి సంతము నొందించు
వాఁడువోలె మెఱయు ధి జ్వలనశరము. ౫౮

4018

క. పరఁగించె వీరుఁడగు రఘు, వరుఁడున్ సౌరాస్త్ర మేసి ధి జ్వలనాస్త్రంబున్
ధరఁ బడఁజేసెను; రావణి, గురుశర మది చెడుటఁ గాంచి ధి క్రోధవివశుడై.

చ. తనరిపునాశనార్థమయి ధి దారుణమై తగు నానురాస్త్రముం
గొని పరఁగించె; నాశరముఁ ధి గోరిక వై వ ధనుస్సునుండి చ
క్కని రుచులొప్పు శూలములు ధి 2 గాఢమునుంతులు ఖడ్గముల్ గదల్
ఘనతరకూటముద్గరనిఁకాయపరశ్వధముల్ భయాకృతుల్. ౬౦౪ 4020

క. జనియించి బయలు వెడలం, గనుచు మహాతేజుడైన ధి త్వానాథసుతుం
డని భీమంబై సకలరీ,పునాశకం బగుచు సర్వభూతంబులకున్. ౬౧౪ 4021

క. వారింపరాని యాసుర, భూరితరాస్త్రంబుఁ గాంచి ధి పొంగెడు మదిలోఁ
గోరిక మాహేశ్వరశర, మారభటన్ వైచి దాని ధి నడఁచెం ద్వరఁగన్.

క. ఇరువురకున్ సంగర మా, తగుణంబునఁ దుముల మగుచు ధి దారుణమయ్యెన్
సురపథగతభూతాళులు, ఫరివేష్టించెను నృపాత్మభవు నొక్కమొగిన్. ౬౩

చ. వనచరరాక్షసుల్ పలురఁవంబులతో భయదంబుగా రణం
బొనరుచుచుండ భూతగణ ధి మొక్కట నాకసమందుఁ గ్రమ్మి నె
మ్మనముల విస్తయంపడఁగ ధి మానుగఁ జూచుచునుండ నొప్పె న
య్యని; పితరుల్ మహర్షులు మహాఫణిజాలము దేవవారమున్. ౬౪౪ 4024

క. గరుడులు గంధర్వులు న, ప్పరందరుఁడు ముందు నుండ ధి భూపసుతున కె
వ్వరుసను గీడుం గలుగక, పరఁగుత మని దీవన లిడి ధి భద్ర మొనఁగుచున్.

తే. తన్ను రక్షింప రామునిఁతమ్ముఁ డంత
నగ్నిసంస్పర్శమునమించి ధి యరి నడంపఁ

1 ప్రీతితా జాతరోషి చ లక్ష్మణేంద్రజితౌ తణే-అనిమా. 2 శూలానిచ ముసుంత్యశ్చ-
అనిమా.

జాలునొక కాండవర్యముఁ ♦ జాపమందుఁ

బూన్కి సంధించె నలరంగ ♦ భూతతతులు. ౬౬

4026

సీ. పత్రముల్ మంచివై ♦ భాసిల్ల వృత్తాంగమై సుపర్వంబయి ♦ యమలమయిన
సంస్థితి యొప్పంగ ♦ శాతకుంభవిచిత్రితంబయి యెట్టిభూతంబు నైన
సంతం బొనర్పనై ♦ యతిదుర్నివారమై దుర్విషహ్యంబయి ♦ సర్వదాన
వులకు భీతిదమయి ♦ భూరిదారుణఫణివిషమట్లు తీవ్రమై ♦ వెలసి దేవ

ఆ. సంఘపూజితమయి ♦ శరమది యొప్పును; నున్ను దేవదనుజముఖ్యసంగ
రమున భూరితేజఁ ♦ డమరేంద్రుఁ డాత్మవీర్యమునశక్తి దనర ♦ నాశరమున.

క. దనుజుల జయించె; సమరంబునను బరాజయము సుంత ♦ పొందనిదగు నా
ఘనబాణము నైంద్రాస్త్రంబున నభిమంత్రించి పురుషపుంగవుఁడు క్రుధన్.

క. వరధనువున సంధించెను; బరసంఘవిదారణమగు ♦ వరబాణము విం
ట రయమునఁ గూర్చి లయమగు, తరుణంబున లోకముల విదారింపంగన్.

క. పనిఁబూని యున్న యమువలె, వినుతగుణం బెక్కుపెట్టి ♦ వెన దుర్ధర్మం
బనఁబడు శతాసనము వంచి నియతిమై లాగె; నిట్లు ♦ ¹సిరి మెఱయంగన్.

తే. వెలయు నాలక్ష్మణుం డిట్లు ♦ విశిఖము పెను

ధనువునం గూర్చి కర్ణంబుదాఁక లాగి

తనదు కార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగిన వాక్య

మున వచించెను బాణంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు. ౭౨

4031

²క. శరమా! దశరథరాజు కొమరుఁ డా రాముండు ధర్మమతి సత్యపథ
స్థిరుఁడును బౌరుషమున నెవ్వరునుం దనసాటిలేని ♦ వడువునఁ దగునే ౭౨౪

క. ఈవాసవారి నీవిపుడే వధియింపు; మని లక్ష్మి ♦ నెసఁగుచు వీరుం
డై వఱలి వైరివీరుల, చేవ నడఁచు లక్ష్మణుండు ♦ చెప్పి నియతిమై. ౭౩౪ 4033

ఆ. లక్ష్మ్యమలర నాటి, ♦ శిక్షింపఁ జాలిన, యాశరంబు లాగి ♦ యైంద్రమైన
యస్త్రమంత్రయుక్త ♦ మా గతి సంధించి, వై చె నపుడు శక్తవైరిమీఁద.

చ. శర మది కాంతిమంతమయి ♦ చక్క శిరస్కముఁ దాల్చి సత్ప్రభా
కరమగు కుండలద్యయము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పెడు వాసవారిదా
శిరమును ద్రుంచి దేహమును ♦ జెందఁగ నీయక నేలఁ ద్రోచె; బం
గరువలెఁ జెల్వమీఱు నల ♦ కర్బురుశీర్షవరంబు చయ్యనన్. ౭౬౪ 4035

చ. తనువును వీడి రక్తమునఁ ♦ దద్దయుఁ దోఁగుచు ధాత్రిపై ననే
కనఁబడె; రావణాత్మజుఁడు ♦ కమ్రశిరస్కము కత్తళంబునున్
ధనువును దాల్చియుండి యవి ♦ ధ్వంసము కాఁగ హతుండునై జవం

1 లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమ్-అనిమా. 2 ధర్మాత్తా సత్యసంధశ్చ రామా దాశరథి ర్యది, పాతుడే చాప్రతిద్వంద్వ శ్శరై నం జహి రావణిమ్-అనిమా.

బున ధరవ్రాలె; నత్తటినిఁ ♦ బూర్వము వృత్తుఁడు చావఁగా ముదం

బున నుర లార్చినట్లు కపిపుంగవసంఘవిభీషణుల్ తమిన్. ౪౫ 4036

క. ధరఁ బగుల నార్చి; రంతట, నురలు మహాత్ములగు మానినురనాథులు న
చ్చరలున్ గంధర్వులు న, త్తరుణంబున నార్చి రెలమి ♦ తగ వ్యోమమునన్.

చ. దనుజవరుండు కూలుటయు ♦ దానవసేన లొగిన్ జయంబునే
కను కపివీరు లట్టై తహఁకంబులఁ దమ్ము వధించుచుండఁగాఁ
జనియెను నాల్గుదిక్కులకు ♦ సాధ్వసముం గని; వానరోత్తముం
దనుజులు పాటిపోవఁ గని ♦ తారును వెంటను బాటి చంపఁగన్. ౫౦ 4038

ఆ. తాళలేక సంజ్ఞ ♦ దప్పి యాయుధములఁ, బాటవై చి లంకఁ ♦ బట్టిపోయి;
రనురు లెల్ల భీతులయి పట్టసమ్ములఁ, బరశుఖడ్గముఖ్యపరికరముల. ౫౧

క. ధర వై చి శతములుగ న, త్తరుణంబున నిల్చి దెసలె ♦ తమకుం దిక్కొ
బరికింప ననుచుఁ బాటిరి; హరిబాధితులై న కొంద ♦ అనురులు భీతిన్.

తే. లంకఁ జొచ్చిరి కొందఱు ♦ లవణవార్ధిఁ
బడిరి కొందఱు దాఁగిరి ♦ పర్వతముల
నింద్రజి త్తులు హతుఁడయి ♦ యిలను గూలఁ
గనిన నురవైరు లందు నొక్కండు గాని. ౫౩ 4041

క. కనుపట్టఁ డయ్యె వేలుగ, మునుపుండియు; భానుఁ డస్తమును బొందఁగ నా
తనికాంతులు నిలువక యే, గునటులు తమనాయకుండు ♦ కూలినమాత్రన్.

క. *వరుగై త్తిరి దిక్కులకున్; గురు శేజుం డింద్రజిత్తు ♦ కొంతవడి నిలం
బరిపరిఁ బొరలాడుచు నుర, వరలోకము నందఁ బోయెఁ ♦ బ్రాణములు చనన్.

క. కిరణములు లేని భాస్కరు, కరణిని నిర్వాణపావఁక క్రియఁ దేజం
బు రయమునఁ బోనఁ గూలెను; నురరిపునాథాత్మజుండు ♦ త్రోసిం బడినన్.

తే. వీడ లెల్లను నశియించెఁ ♦ బృథ్వీయందుఁ
బోయె నట్లు లరిష్టముల్ ♦ పూషుఁ డెండఁ
గాయఁ జొచ్చెను; బాపై కఁకర్కుఁ డింద్ర
జిత్తు తెగినంతఁ బాకారి ♦ చెలఁగె మదిని. ౫౭ 4045

క. మునులును నురలును హర్షం, బును బొందిరి; దుందుభిరవఁముల్ నభమందున్
వినఁబడియె నచ్చరల న, ర్తనమున్ గంధర్వగానఁరమ్యధ్వనియున్. ౫౯

క. వినఁబడియె; గ్రూరకర్కుఁడు, దనుజుఁడు హతుఁడైన దేవతలు నుమహర్షం
బును గురియించిరి లక్ష్మణు, వినుతించిరి చిత్రరీతి ♦ వెలసె నదియునున్. ౬౦

* స బభూవ మహాతేజాః వ్యపాస్తగతజీవితః-అనిమా. వ్యపాస్తో విక్షిప్తాంగో గతజీవి
తశ్చ-అనివ్యాఖ్య.

సీ. జలములు మిగుల నిర్మలములై యొప్పెను దెలివొందెసకలదిఁక్కులునుదై త్య
దానవుల్ రోమాంచ ధూనిరి; నర్విలోకభయాపహండగు ధర్మరుండు
హతుఁడై నయంతనే ధయగులు గంధర్వదానవుల్ చేరి యత్తటినినుండి
శాంతసంభాంతులై ధస్వాంతకవ్వమ్ముల మాని విప్రోత్తముల్ ధమహినిఁబ్రీతి

తే. మీఱ విహరింతుగాకని ధమించువేడ్కఁ

బలికి; రంతట హరిసై న్యపతులు శక్ర

వైరి మృతినొందఁ గని రఘుధనునిసహజు

నసమబలుఁ గని కొనియాడి ధరతులనుతుల. ౯౩౪

4048

క. దనుజేజ్యండు విభీషణుఁ, డనిలాత్తజుఁడై తనర్పు ధహనుమయు భల్లు
కనివహపతియును విజయంబును గంటి మటంచుఁడమినిఁబొంగుచుమదిలో.

క. కొనియాడిరి లక్ష్మణు నా,వనచరు లని జయమునంది ధవరుసగ సింహ
ధ్వనులం జేయుచు నార్పుచు, ఘనగర్జనములు చెలంగఁగా లక్ష్మణుని.

క. పరివేష్టించుచు సేవిం,చిరి; మఱియుం గవులు సంతఁసించుచుఁ దోకల్
ధరణిం గొట్టుచు నార్పుచు, గరములఁ దట్టుచును నెల్లఁకవులు వినంగ.

తే. ఉన్నవాఁడు సర్వోత్కర్ష ధముల్లసిల్ల

లక్ష్మణుండని చాటిరి; ధప్లవగు లంత

హర్షచిత్తంబు లొప్ప ధసన్యోన్య మొక్క

మొగి సమాశ్లేషకృత్యంబుఁ ధదగ ఘటిల్ల. ౯౩౭

4052

క. పలుభంగుల లక్ష్మణుగా,ధలఁ జెప్పుకొనిరి; మహేంద్రధదన్యుఁడు తెగు టి
మ్ములఁ జారణాదు లొక్కటఁ, బలుకన్ విని హృష్టులయి నుపర్వులు మరలన్.

చ. దనుజునిఁ జంప నెట్టులగు ధదారుణవిక్రముఁ డాతఁడొఁ గదా
యని యనుమానమొంది సమఁరావని కేగి మహామనీషుఁడై
తనరుచు నెల్లవారలకుఁ ధదాను బ్రియుండయి యొప్పు లక్ష్మణుం
డనితరసాధ్యమై ప్రజల ధకందఱకుం గడుఁ బ్రాణదంబునొ
పని నొనరించుటం గనుచుఁ ధబర్వీరి విస్మయచిత్తులై దివిన్. ౯౪౪

4054

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౨ - వ సర్గము.

అతి విభీషణాదులు రామనొద్దకుఁ బోయి యింద్రజిత్తువసమను దెలుపుట. అతి

క. అనుపమశుభలక్షణుండయి, తను వెల్లన్ రక్తమందుఁ ధదడిసి తగఁగ నొ
ప్పిన లక్ష్మణుఁ డింద్రారిని, సనిఁ జంపి మహాముదంబు ధనాత్మం గనియెన్.

క. విలసిత తేజోవీర్యంబులఁదగు లక్ష్మణుఁడు వాయుపుత్రుని భం

బుల కీశు జాంబవంతుఁ గ,పులనితరులఁ జేర్చుకొని యపుడు బడలికచేక.

తే. అవ్వీభీషణుఁ బావని ♦ హనుమ నూను

కొనుచు రణభూమినుండి రాట్కుంజరుండు

తపనపుత్రకుఁ దున్నట్టి ♦ ధరణి కరిగె

జనము మీఱఁగ; సంత లక్ష్మణుఁడు భక్తి. 3

4057

క. శ్రీరామునకుఁ మ్రొక్కుచు, స్వాగాట్టుసమీపమందు ♦ వాచస్పతి నాఁ
గా రహినిఁ బారతంత్ర్యం, బారూఢిగఁ దెల్పి నిల్చె ♦ సంతికసీమన్. ౪

క. వీరుండగు లక్ష్మణుఁ డా, శ్రీరామునియంతికంబుఁ ♦ జేరి నులువుగా
ఘోరారివధముఁ దెలిపెను, నేరువునన్ భక్తిముఖ్యనియతపదములన్. ౫

క. అంతవిభీషణుఁ డారఘు, కాంతునితో లక్ష్మణుం డఖండమతి యనిన్
వింతగ రావణిమస్తక, మంతము నొందించె ననుచు ♦ నార్భటిఁ దెలిపెన్. ౬

సీ. అంత మహావీర్యుఁ ♦ డౌ రాఘవుండు లక్ష్మణుఁడు శక్రాని ♦ జంపె నన్న
వార్తను విన్నంతఁ ♦ బ్రబలమా హర్షంబునాత్మనుబొందియిట్లనియెఁ; బ్రియస
హోదరా! బాగు నీయుద్ధకృత్యమునకు సంతస మందితి ♦ సమధికమగు
పనిచేసితివి శత్రుఁ పగతుండు చచ్చుట నింక నెల్లరుఁ జచ్చిరే యటంచు

ఆ. నిశ్చయింపు మనుచు ♦ నెమ్మి నింకను వీర్య, వంతుఁడైన యతఁడుఁ సంతసమున
లక్ష్మీచేత వఱలు ♦ లక్ష్మణుశిరము మూర్ఖునుచు సేగ్గునొందు ♦ ననుజ నతని.

క. బలవంతముగాఁ దొడపై, నెలమిని గూర్చుండఁ జేయ ♦ నెంచి గురుకరం
బుల నాకర్షించుచు ని,న్ములఁ గూర్చుండంగఁ జేసి ♦ ముద మొప్పంగన్. ౯

క. అనుజునిఁ బలుమాఱులు చ,క్కనిచూపులఁగనియె; మనుజుఁ కాంతుఁ డతఁడుత
మ్ముని శల్యవీడితుని శ,త్రునిదెబ్బల నూర్పుగములతోఁ దగువానిన్. ౧౦౫

క. కని వగలఁ గుంది తా నా,తనివలె నిట్టూర్పు లడరఁ ♦ దమ్మునిశీర్షం
బును మూర్ఖుని తద్బాధలఁ, గని వానినడంపఁద్వరయుఁ గదురఁగరములన్.

తే. అనుజమే నెల్లఁ దడవుచు ♦ ననునయించి

యనియె నిట్లని; దుష్కరమైన కర్త

మును నొనర్చి చక్కని శుభంబు నొనరించి

తివి గదా నాకు లక్ష్మణా! ♦ ధీరవర్య! ౧౨౫

4065

చ. తనయుఁడు చచ్చెఁ గాన నిక ♦ దానవనాథుఁడు యుద్ధమందుఁ జ
చ్చెననియె యిప్పు డెంచితిని; ♦ జెప్పెద సంత దురాత్ముఁ డైన యా
దనుజవరాత్మజుండు తెగెఁ ♦ దప్పక యింక జయంబు నేనుఁ గాం
చినయటులయ్యె; వీరవర! ♦ చిత్రరణంబున నీవు రావణిన్. ౧౩౫

4066

క. తునిమితివి గానఁ గ్రూరుం, డనబడు రావణునిదక్షిణాస్తము నాభా

గృనియతిని ద్రెంచినట్లే, విను మితఁడే మంచియూఁత ♦ వీర! యతనికిఁ.

క. *హనునుద్వీభీషణులు రణ,మున దుష్కర్మమైన కార్యమును జేసిరి నూ!
దనుజవరుఁడు వీరుండగు, మనవైరి త్రిరాత్రములకు ♦ మడియింపఁబడెన్.

తే. ఎట్టులో శ్రమ మొంది యీ యింద్రజిత్తు

చంపఁబడియెను గాన నీ సమయమందు

శత్రువులు లేనివానిగా ♦ సల్పితి నను

రావణుం డాత్మజుని చావుఁ ♦ దా విని వగ ౧౬

4069

క. పెనుసేనలతో యుద్ధం,బునకున్ రాఁగలఁడు సుమ్ము; ♦ పుత్రవధను దా

విని తపియించుచు సంగర,మున నోర్వొగ రాక మిగులు ♦ మూర్ఖునిఁబూన్కిన్.

క. ఘనసేనాపరివృతు నా,తని సంగరకాంక్షఁ బొదివి ♦ తప్పక మృతినిం

గనఁజేసెద; సౌమిత్రి!, యని సాయము గోరఁదగిన ♦ యట్టిఁడవుగదా?. ౧౮

ఆ. అట్టి నీవు వాసఁవారి వధించుట

వలన నింకమీఁద ♦ వసుమతిసుత

ధరణిఁ బొందుటయనఁ ♦ దగు సులభంబుగా

ననియె; రఘువరేణ్యుఁ ♦ డాదరమున. ౧౮౪

4072

చ. అనుజుని నిట్టు లూఁడిలు ♦ నట్టు లొనర్చుచుఁ గాఁగిలించి నె

మ్మనమున సంతనం బొదవ ♦ మాన్య సుషేణునిఁ బిల్చి పల్కె; నీ

వనఁగఁ జికిత్సలో ఘనుఁడ ♦ వౌదు సుహృజ్ఞనవత్సలుండు నా

యనుజుఁడు లక్ష్మణుండు రణఁమందున దేహము నిండ శల్యముల్. ౨౦

తే. తగిలియుండుటచేత బాధలను గుందు

చున్నవాఁ డీతఁ డిబ్బాధ ♦ యుడిగి యెట్లు

సుఖముగా నుండునో యట్టి ♦ చొప్పునఁ గడు

యత్నమమరఁ జికిత్స చేయంగవలయు. ౨౦౪

4074

సీ. వేగ సౌమిత్రివిభీషణులకు మేనఁగలశల్యములఁ దీయఁవలయు శూరు

లయి తరువులఁ గొని ♦ యనిచేయు భల్లూకవానరభటులకుఁ ♦ గాని యితరు

లెవరెవ రనిచేసి ♦ యిప్పు డమ్ములు గ్రుచ్చుకొన గండ్లు పడుటచేఁ♦గుందువారొ

వారికందఱికిని ♦ వరుసఁగా వేవేగ యత్నంబునన్ సుఖి ♦ మలరఁ జేయు

తే. మనియె; నీరీతి రాఘవుఁ ♦ డనునదింపఁ

గా మహాత్ముఁడు కపియాధఁకాంతుఁ డాతఁ

డప్పు లక్ష్మణునాసికఁ♦యందు మంచి

యోషధిని బెట్టి వానన ♦ యొప్పు జూపె. ౨౩౪

4076

క. దానినువాననచేతన్, మేనునమును నాటియున్న ♦ మేటిశరములున్

* అహోరాత్రే స్త్రీభి ర్వీరః కథం చి ద్వినిపాతితః-అనిమా.

4077

తొంబది శెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

4086

244

దారుణమయి యున్న ♦ తనయుని మృతివార్త

వినినయంత మూర్ఛ ♦ మునిగె మిగుల. ౪౫

4087

చ. దనుజవరుండు వుత్తుని వధంబున ముగ్ధుని మూర్ఛనుండి చా

లనిధృతిఁ జాలసేపటి కిలాస్థలిపైఁ బడియున్న దేహ మొ

య్యనఁ గదలించి లేచి తనయాత్మజుశోకము తీవ్రవేదనం

గనునటుచేయ నింద్రియనిఁకాయము తత్తటమంద నేడ్చెఁ దాన్. ౫౫

4088

తే. అక్కటా! దానవబలముఁఖ్యా! మహాత్మా!

ప్రియతనూజ! మహారథా! ♦ పెంపుగల్గు

నమరనాయకుని జయించిఁనట్టి నీవు

మనుజుఁడగు లక్ష్మణునిచేత ♦ మ్రంది నావె?. ౬౫

4089

¹క. తనయా! నీవే క్రోధంబును గాంచినయెడల విశిఖఁముల నంతకుఁ గా

లుని మందరశృంగములను, గనుమూసినయంతలోనఁ ♦ గడతేర్తుగదా?. ౭

క. మనుజుని లక్ష్మణుఁ జంపుదు,వని చెప్పఁగవలెనె; మఱియు ♦ నాయతబాహూ!

విను మిపుడు నీవు మృతినిం,గని యమునిం జేరినావు ♦ గావున నతఁడున్. ౮

క. అతిశయబంధువుఁ డయ్యెన్; మృతి సంగరమందుఁ గనుట ♦ మించెడు శూర

ప్రతతికి నమ్మతమగు పద్ధతియే ²సురవారమునకుఁ ♦ దగినది యిదియే. ౯౫

చ. కనుక రణంబునం దెగుట ♦ కమ్రసథంబగు శూరపంక్తికిన్

మనమునఁ గోరఁగాఁ దగిన ♦ మార్గము దీనికి శోకమంద; నే

జనుఁ డని స్వామికార్యమును ♦ సల్ప హతుండగు నాతఁ డొందు ను

మ్మనితరసాధ్యనాకమును ♦ నట్టిఁడవౌటను శోక మేటికిన్. ౯౫

3093

క. మునివర్యులు సురగణములు, ఘనులౌ దిక్పాలకులును ♦ గ్రవ్యాదవరుం

డనిఁ దెగియె నంచు విని నె,మ్మనములఁ గలభీతి నెల్ల ♦ మాని నుఖంబున్. ౧౦

క. కని నుఖముగ నిద్రింపం,గను గల; రిత్తురుణమున జగత్త్రయమును గా

నననహితధరామండలమును నాపుత్రకుఁ డొకండు ♦ భూమి వదలినన్. ౧౧

ఆ. శూన్యములుగఁ దోచుచుం గనఁబడకున్న;

వకట! యింక దనయుఁ ♦ డంత మొంద

నంతిపురమునందు ♦ నసురాంగనలయార్త

రవము లొక్కరీతి ♦ వివిధగతుల. ౧౨

4096

క. వినఁగలను శైలగుహలం, దనూనయాధేశస్మృతికి ♦ నాఁడు గజంబుల్

పనివెడు నార్తరవంబుల,యనువున నిఁకనేమిచేయ ♦ నగు నా కకటా!. ౧౨౫

1 నను త్వమిషుభిః క్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతకా వపి-అనిమా. కాలాంతకా యమస్య మూర్తిభేదా-అనిగోవిందరాజులు. కాలః సర్వసంహారకః అంతకః కాలాభిమానీ పురుషః-అనిమహేశ్వర తీర్థులు. 2 సర్వామకగణే స్వపి-అనిమా.

- క. అరినూదనా! సురారుల, పురమును రాక్షసుల నన్నుఁ ♦ బొగిలెడుతల్లిన్
దరుణీమణియగు భార్యను, నరుదగు యువరాజపదము ♦ నఖిలధనములన్. ౧౩
- క. విడనాడి యెచటి కేగితి; కొడుకా! విక్రమధనాధ్య! ♦ తోణిస్థలినిన్
విడిచి యమాలయమునకున్, వడి నే నేగంగ విధిగ ♦ భక్తి మెఱయఁగన్.
- ఆ. ప్రేతకార్యములను ♦ భ్యాసి జేయంగను, దగినవాఁడవుగద ♦ తనయ! యట్లు
గాక పృథ్వీయమ్ము ♦ గా నొనరించితే, నేను జేయునట్లు ♦ నీకు నిపుడు. ౧౪
- చ. తనయవతంసమా! మునుపు ♦ తద్దయు నామదిఁగల్గు శల్యరా
జుని దొలఁగించు నీవిపుడు ♦ చిత్రముగా నలరామలక్ష్మణుల్
వనచరనాయకుండు మది ♦ వారని శల్యములొచునుండఁగాఁ
జనితివె వానిఁ బుచ్చకయె ♦ చయ్యన మమ్మిట పీడి యక్కటా! ౧౫ 4101
- *చ అని యిటు పెక్కురీతుల మహా ర్థిని బొక్కెడు రాక్షసేంద్రు నె
మ్మనమునఁ బుత్రుచాపు వగ ♦ మైకొన మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడయ్యె; నా
వనజహితుండు నై జముగ ♦ వాఁడికరంబులు గల్లువాఁడె యా
తనిని నిదాఘమందు బహు♦దారుణమూ ర్థినిగాఁ గరంబు లొ
య్యన నొనరించునట్లు నుశు♦నంతము కోపనుఁడై న రావణున్. ౧౬ 4102
- తే. మఱియుఁ గుపితుని జేసె; న త్తటిని నతని
భాలములఁ గూడు బొమముడుల్ ♦ ప్రళయమందు
వననిధిని నక్రములపొందు ♦ గనినయలల
వలెఁ బ్రకాశించె నెంతయు ♦ భయదములయి. ౧౭ 4103
- సీ. ఆతండు క్రుధచేత ♦ నాపులింపఁగ వానివదనంబునుండి పూర్వము భయంక
రాకారుఁడౌ వృత్రు♦నాస్యమునుండి బయలు దేరినట్లు లత్యంతతేజ
మున మండుచున్ ధూమ♦ముననొప్పునగ్ని వెల్వడియె; నాతఁడుపుత్రవధముచేత
సంతప్తుఁడై శూర♦సముదయవర్యుఁడయ్యును గ్రోధవశమున ♦ మనమునందు
తే నెంచి సీతను జంపంగ ♦ నిచ్చగించె;
బ్రకృతిచేతనె యెఱ్ఱనై ♦ పరఁగునతని
కన్ను లత్తటి కోపాగ్ని♦కలితములయి
మిగుల భయదంబులై మండె ♦ మించురుచుల. ౧౮ 4104
- చ. అనవరతంబు ఘోరమగు ♦ నాతని యాకృతి గ్రోధవహ్నిచే
తను మఱి తీవ్రమై క్రుధను ♦ దాల్చిన గుద్రునిరూపమట్లు చెం
తనయినఁ జేరరాక తగె; ♦ దైత్యవరేణ్యుఁడు క్రుద్ధుఁడౌట నా
తనినయనాళినుండి బహు♦దారుణరీతిని జూడ నొప్పుచున్. ౧౯ 4105

* పుత్రస్య పున రాధయః; దీ ప్తం సందీపయామాను ర్భువే ౭౪౫మివ తత్తయః-అనిమా.

తే. మండు దీపయుగంబునఁనుండి జ్వాల

తోడనే తైలబిందునఁదోహము పడు

నట్లు లనలంబుతోఁగూడఁ నశ్రుబిందు

వులు ధరంబడెఁ బలువిధంఁబులుగ నవుడు. ౨౩౪

4106

*ఆ. అతఁడు పండ్లు కొఱుకుఁ నప్పుడు కడురవ, ముద్భవించి దనుజుఁ లురుతరఘట
యంత్ర మట్టై త్రిప్పఁనమరునిస్వసమట్లు, వినఁగఁబడుచునుండెఁవితతమగుచు.

క. పెనుకోపంబున లయవ,హ్నినిబోలిన రావణేశుఁ ఁ డేయే దిశలం

గనునో యందందుం గల,దనుజులు భీతాత్ములగుచుఁ దాఁచుకొని రటన్. ౨౩౫

క. పరమక్రుధఁ బ్రళయంబునఁ, జరాచరంబుల హరింపఁ జాలఁదలఁచు భీ

కరయుఁ బోలుచు దిక్కులఁ, బరికించెడునతనికడకుఁ భయపీడితులై. ౨౩౬

చ. దనుజులు పోవరైరి; కడుఁ దర్పనమగుఁడు రాక్షసేంద్రుఁ డా

త్తను క్రుధఁ బూని భీతులగుఁ దానవులం బురికొల్ప నెంచి యి

ట్లనియెఁ దదంతరంబున; నహస్రశరత్తులు దుష్కరంబుగాఁ

గనఁబడునట్లుగాఁ దప మఖండవిభూతిని జేసి భక్తిచేన్. ౨౪

4110

ఆ. నడుమ నడుమ నియతిఁ నుడిగెడు తఱి బ్రహ్మ, నలరఁ జేసినాఁడ; నాతపంబు
కలిమి బ్రహ్మ కరుణఁవలన నాకున్ భీతి, యసురసురలవలనఁబొనఁగదెవుడు.

చ. వనజభవప్రద త్తమయిఁ వారిజమిత్రునిరీతి వెల్లు చ

క్కనికవచంబు నాకలరుఁగఁ యది నిర్జరదానవాళితో

నని నొనరించునప్పుడు మహాకులిశాయతశక్తిపంక్తిచే

తను జెడదయ్యె; నాకవచఁతల్లజమున్ ధరియించి యుబ్బునన్. 30౪

4112

చ. అరదము నెక్కి యుద్ధమునఁ కాయితమై యరుగంగ నన్ను నె

వ్వరు రణవాంఛ మార్కొనఁగఁ వత్తురు? తానె పురందరుండు సం

గరమున మార్కొనం గలఁడె; కర్బురులార సురాసురాళితో

దుర మొన రించుచుండ మునుఁ తోయజనూతియె నుప్రసన్నుడై. 3౨

చ. శరములతో శరాసనముఁ జాలమహత్తరమైనదాని నా

శరవర! కొమ్మటంచుఁ గృపఁసంధిల నిచ్చెను; రాముఁ దత్సహో

దరునిని జంపుకోసమె నితాంతభయంకరచాపవర్యమున్

ద్వీరపడి దానిఁ దూర్యశతఁనాదము లొప్పఁగఁ దెండు పొండనన్. 33౪

ఉ. శూరుఁడు రావణుండు తనఁనూనువధంబునకై తపించుచున్

భూరితరాగ్రహంబు మదిఁ బూనుచు లోనఁ దలంచి యప్పుడా

సారసనేత్ర రాఘవునిఁసాధ్వీని జేరఁ దలంచె; సంతటన్

ఘోరతరస్వభావుఁ డతిఁఘోరతనుండగు దానవేంద్రుఁడున్. 3౪౪

4115

* యంత్ర స్యావేష్ట్యమానస్య-అనిమా. యంత్రస్య ఘట యంత్రస్య దానవైరాపీడ్యమా
నస్య శ్రావ్యమాణస్య-అనివ్యాఖ్య.

క. కనులెఱ్ఱఁగఁ గోపంబునఁ, గనఁబడ దీనుండు నగుచుఁ ♦ గ్రవ్యాదు లొగి
దనయెదుట దీననిస్వన,మునఁ బల్కఁగ వారిఁ గాంచి ♦ మూఢతఁ బలికెన్.

సీ. *నాముద్దుతనయుండు ♦ నాకేశజిత్తు వానరుల వంచింప మనమున నెన్ని
మాయచే సీతను ♦ నాయెడఁ గల్పించి వధియించి యారిత్తవస్తువుఁ గొని
యిదియె మీసీతయం ♦ చెల్లవానరులకుఁ గనఁబఱచినవాఁడు; ♦ గాని నేను
క్షత్రబంధుండగు ♦ త్కృపతి ననుసరించినదయి యున్న యాసీత నిపుడె
హత మొనరించిన ♦ నదియ ప్రియంబగు నాదునాత్మకును దానవులకనియె;

తే. నిట్లు సచివులతోఁ బల్కి ♦ యేవుమీఱ
ఖడ్గ మంకించె వేగంబ; ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మజునిశోకమున మది ♦ యాకులమయి
యుండ నతిశయకోపంబు ♦ నొంది యవుడు. ౩౮౪

4117

చ. అనుపమపుష్పమాలికల ♦ నందముగాఁ దగి నిర్మలాంబరం
బునఁ దనరారు ఖడ్గమును ♦ నాత్మకరంబున నెత్తికొంచు మం
త్రనికరయుక్తుడై తననతీమణు లెల్లను దోడరాఁగ వే
చనియెను సీత యున్నెడకు ♦ సాహస మూని భయంక రాకృతిన్. ౪౦ 4118

చ. దనుజులు రావణుండు చనఁ ♦ దారును సింహారవంబు లొప్పు నా
తనిమది కోపమూనిన విధంబును గాంచి యింకన్ జయించు నీ
యని నని యుబ్బి యొండొరుల ♦ నాదృతిఁ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
ట్లనుకొని; రీమహాత్ముని భయంకరరూపముఁ గాంచి యెంతయున్. ౪౧౪

ఆ. భీతి నొందఁ గలరు; ♦ ఖ్యాతి నొందినయీతఁ
డఖిలలోకపతుల ♦ నని జయించి
నాఁడు గాదె? బహురణంబులఁ బెక్కుశా
త్రవులఁ జంపలేదె ♦ దర్పమలర. ౪౨

4120

క. లోకత్రయరత్నంబులఁ, బ్రాకటతరశ్చక్తి దెచ్చి ♦ వరభోగములిం
పొ కరణిఁ బొందుచున్నాఁ, డీకర్బురనాథుశౌర్య ♦ మీతనిబలమున్. ౪౩

క. ధర నెవ్వరికిం గల; దని, సురరిపులు పరన్నరంబు ♦ సారిదిం బలుకన్
గరము క్రుధన్ మై తెలియమిఁ, బరుగెత్తె నశోకవనికిఁ ♦ బడఁతిం గనఁగన్.

చ. తనకుశలంబుఁ గోరునఖతల్లజు లెంతని యూని చెప్పినన్
వినక మహాగ్రహంబుఁ గొని ♦ వేగ కుజుండు నభస్థలంబునన్

* తదిదం తథ్య మే వాహం కరిష్యే ప్రియ మాత్మనః, వై దేహీం నాశయిష్యామి క్షత్ర
బంధు మనువ్రతామ్-అనినూ. వాస్తవార్థము క్షత్రియులకుఁ బరమాప్తుడగు శ్రీరాము ననుస
రించిన సీతను నిజముగాఁ జంపినయెడల నది నాకప్రియమే. దానవుల కదిప్రియము. కాన నట్లు
కఠఁబఱచెదనని రావణుభావ మని తీర్థలు. పద్యమున “అది అప్రియంబగు” నని పదవిభాగము
చేసిన నాయర్థము తేటపడును. అదియప్రియంబని సామాన్యార్థమున విభజించుకొనఁ దగు.

ఘనతరకోప మూని కడుఁ ♦ గాటియపెట్టెడు వేడ్క రోహిణిం
గనఁ జనునట్లు సీతకయి ♦ క్రన్ననఁ బోయి మహోగ్రరూపుడై. ౪౫౪ 4123

తే. రాక్షసాంగనలుం దను ♦ రక్షణంబు
చేయ నిందింపఁ దగని యాఁక్షీతితనూజ
క్రుద్ధుడై మేటిఖడ్గంబుఁ ♦ గొని జవమున
నరుగుదెంచు రావణుఁ గాంచె ♦ నార్తి గదుర. ౪౫౫ 4124

చ. కరమున ఖడ్గ మూని తనఁగాదిలిమిత్రులు పెక్కురీతులన్
దరుణి వధింపఁ గూడదని ♦ తన్ను గుఱించి వచించుచున్న నా
దర మొకయింతలే కసురఁతల్లజుఁ డెంతయుఁ బూన్కిరాఁగ నా
ధరణితనూజఁ గాంచి మదిఁ ♦ దద్దయు భీతిలి వంతఁ గుందుచున్. ౪౫౬ 4125

క. విలపించుచు నిక్కరణిం, బలికెన్; దుర్జ్మతి యితండు ♦ పటుకోపమునన్
గలఁగుచుఁ బరుగిడుచున్నాఁ, డలాతమటు గాన రాక్షసాధిపుఁ డిచటన్. ౪౫౭

సీ. నను సనాథను ననాథనుబోలె వధియింపనున్నాఁడు; భర్తను ♦ నన్నుతముగ
ననుసరించెడునన్నుఁ♦గని “నాకు భార్యవు గమ్ము రమింపుమాఁకరుణ”ననుచుఁ
బలువిధంబులఁ బురిఁకొలిపి నిరాకృతుండయ్యె నిశ్చయముగ; ♦ నట్టివీఁడు
నేను గైకొనమిచే ♦ మానసంబున నిరాశనుబొంది యాగ్రహంబునువిమోహ

తే. మును బయికొనఁగ ననుఁ జంపఁగను బ్రయత్న
ముననె వచ్చినవాఁ డిదఁగును ధ్రువంబు;
కత్తి చేబూని వచ్చుటల్ ♦ కనఁగ వీఁడు
పురుషసింహుల నానహోదరుల ఘనుల. ౫౦౪ 4127

చ. అనిమొన రామలక్ష్మణుల ♦ నారసి నాకొఱకై వధించువే
డ్కను గొనివచ్చెనేమొ? యకటా! యలరాట్సుతు లస్తదర్శమై
గనుదురొ యేమొ మృత్యువును; ♦ గంటినె నాయటువంటిదాని సీ;
మనమునఁ బాపనిశ్చయము ♦ మానని రౌద్రుఁడు వీఁడు గావునన్. ౫౦౫

క. తనయునిఁ గూర్చినశోకంబున రాము సుమిత్రతనయుఁ ♦ బోకార్పఁగ లే
క నను వధింపఁగ బూనునొ? హనుమంతుం డవుడు చెప్పినట్టి పలుకులన్.

క. మనమున నాలోచన చేయను జాలని దానఁగాన ♦ నాత్మహితము లీ
తని నుడులని విననైతిని; ననిందితను నేను నప్పు ♦ డనిలజునుడులన్. ౫౦౬

క. విని యతనివీపు నెక్కియె, చనియుండిన నాథుఁ డేరి ♦ చక్కనియంకం
బున నుందుఁ గాన దుగిఖంబును దీనిం బొందకుందుఁ ♦ బో; యదితప్పెన్.

చ. అనిమొన రాక్షసేంద్రహతుఁ ♦ డయ్యెను రాముఁ డలంచు విన్నచోఁ
దనయుఁ డొకండె యాట పనితామణి కోసలరాజపుత్రి యే

- పనటఁ గృశించునో యిచటి ధ వార్తయె గుండెఁ బగుల్చు నంచు నా
మనమున నెంచెదన్; మఱియు ధ మానితశీలుని రాముజన్మమున్. ౫౬ 4132
- తే. బాల్యమును యౌవనంబును ధ బరమధర్మ
కార్యముల కనురూపమై ధ క్రాలునత్వ
భావమును నాత్మఁదలఁచి యేధడ్వఁగలదామె;
మఱియుఁ గౌసల్య పుత్రుని ధ మరణము విని. ౫౭ 4133
1౪. స్మృతితప్పినదై శ్రాద్ధం, బతనికి నొనరించి తనయుఁనాశ వదలి వే
హుతవహునియందొ జలసం, యుతకూపమునందొ చొచ్చుఁనూహనిజ మదా.
తే. కుబ్జమంధర! యిస్సిరో ధ కూలిపోవు
గాక; పాపమునందె నిఁక్కముగ మనసు
గలిగి దుర్మార్గురాలయి ధ వెలయుదాని
వలననే యత్తగారికిఁ ధ గలిగె వెతలు. ౫౯ 4135
- చ. అని విలపించుచున్ సరసిఁజారిని బాసి కుజగ్రహంబుచే
తను గడుఁ జిక్కి చింతిలెడు ధ తారను రోహిణిఁ బోలి యక్కటా
యనఁదగియున్నసీతఁ గని ధ 2యంతట రావణమంత్రి చిత్తశు
ద్ధినిదగువాఁడు సంతతమఁతిస్థిరతం దగువాఁడు ధీరుఁడున్. ౬౦ 4136
- తే. మఱియు మేధావియును నయి ధ మహిఁ బ్రసిద్ధుఁ
డౌ నుపార్శ్వఁడు సచివు లిఁయ్యది యసమయ
మనుచు వారింపుచుండినఁ ధ జని దశాన్యు
నంతికముఁ జేరి యతనికి ధ ట్లనియెఁ బేర్చి. ౬౧ 4137
- క. దనుజేంద్రా! సాక్షాత్తుగ, ధనపతికిన్ సోదరుఁడవు ధ ధర్మవిదులలో
ఘనుఁడవు నీవిటుధర్మం, బును బాడొనరించి క్రోధఁమునకున్ లోనై. ౬౨
- క. జనకజ నెట్లు వధింపన్, మనమునఁ గోరెదవు? ధ వీరమండన వేదా
ళిని నేర్చి విద్యలందున్, ఘనపాండితి గలిగి మఖముఁఖస్నాతుఁడవై. ౬౩ 4139
- క. హితకర్తనిరతుఁడవె యై, క్షీతివి స్తృతమైన ఖ్యాతిఁ ధ జెలఁగెడు నీకి
యతివను జంపుతలం వే, వితమునఁ గల్గినది? దనుజఁవీరవతంసా!. ౬౩ 4140
- చ. జనకజ చాలరూపవతి ధ సన్నతశీలయుఁ గాన నీవశం
బున నిఁక నుండునట్టి విధఁముం దలపోయుము నీదుకోప మా
జనపతియందె చూపు; మిదె ధ సర్వసురారిమహేంద్ర! నేఁడు నీ
వని నొనరింప సిద్ధమగు ధ నట్టిప్రయత్నము చేయఁగాఁ దగున్. ౬౪ 4141
- సీ. అసితపక్షంబిది ధ యందుఁ జతుర్దశియగుఁగదా! నేఁడు ప్రయత్నమునకు
మంచిది రేపేయఁమావాన్యయగు నందు సకలవాహినులతోఁఁజక్కఁగూడి

1 నిరాశే నిహతే పుత్రే దత్వా శ్రాద్ధ మచేతనా-అనిష్టా. 2 అమాత్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపార్యో నామ మేధావీ రాక్షసో రాక్షసేశ్వరమ్-అనిష్టా.

విజయమొందుటకయి ♦ వెడలుము; ¹శూరుండవై బుద్ధిమంతుండవై మహార
ధుండవయి ఖడ్గివై ♦ తోరంపురథ మెక్కి దశరథనూనువధమున నీవు

తే. జనకతనయాకృపంగనఁ ♦ జాలు దిట్టు

లివుడు నీతను జంపిన ♦ నేమి ఫలము?

నాఁగ దుర్మతి వీర్యాఘ్నఁడై గఱోరుఁ

డైన యారావణుఁడు సుపార్వాఘ్నఁ డిట్లు. ౬౬౪

4143

ఆ. మిగుల ధర్మయుక్తముగఁ బల్కు నమ్మాట, నాదరించి యింటి ♦ కరిగి యంత
సచివయుక్తుఁ డగుచుఁ ♦ జనియె సభామండ,పమున కేమిచేయ ♦ బాగటంచు.

తొంబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౮ - వ సర్గము.

అయ్యో రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట. అయ్యో-

క. దనుజవరుం డారావణుఁ, డనుపమసభఁ జేరి దీనుఁడై కడు వగతో

డను గ్రుద్ధసింహు ట్లా,యనుపమసింహాసనమునయం దొకరీతిన్. ౧ 4145

తే. కూరుచుండె నిట్టూర్పులు ♦ గూడఁ బర్వ;

నంతటి మహాబలుండగు ♦ ననురవర్యుఁ

డాత్మభవదుఃఖకర్మితుండై బలాధి

పతుల నూఱడిలం జేయు ♦ మతినిబూని. ౧౪

4146

క. కరముల జోడించుచు ని,క్కరణిం బలికెన్; సమస్తగజహయములతో

సరదంబులతో వీరని,కరములతో మీర లెల్లఁ ♦ గదలుం డనికెన్. 3 4147

ఉ. మీరలు రాము నొక్కనిని ♦ మించెడువూనికఁ జుట్టుముట్టి గం

భీరఘనాళి వృష్టితటిఁ ♦ బెద్దగ వృష్టి నిగుడ్చునట్టు లా

సారముగాఁగ బాణములఁ ♦ జయ్యనఁ జంపుఁడు; కాకయున్న నా

భూరమణాంగమున్ సమరభూమిని దీక్ష్యశరాళిఁ జీల్చినన్. ౮౪

4148

తే. హీనబలుండగునారాము ♦ నెల్లి లోకు,లెల్లఁ జూచుచునుండఁగ ♦ నేవధించు

వాడ; నని పల్కుచున్న రావణునిమాట,లాలకించి వేచనున్యందనాళి నెక్కి.

క. పలువిధములైన తమబలములు వెంబడిరాఁగ యుద్ధమున కేగిరి; వా

రలు దేహమ్ముల మాపెడు, బలుసాధనములను బరిఘపట్టనములనున్. ౬౪

క. శరఖడ్గపరశ్వధముల, హరివీరుల మీఁద వైచి; ♦ రావనచరులుం

దరువులఁ గొండలఁ గొని నిర్భరవై రులవైనవైచి ♦ రయము మెఱయఁగన్.

1 హత్యా దాశరథిం రామం భవాన్ ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్-అనిమా. దశరథనూనువధమున-
రామకృతమరణమున ననఁగా రామునిచే నీవుచంపఁబడి రాముని మైథిలిని బొందఁగలవు. వారిసేవ
కుడవు కాఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 2 రావణః ప్రాంజలి ర్వాక్యమ్-అనిమా.

తే. ఉరవడించిరి; భాస్కరుఁనుదయ మాది
గాఁగ వనచరరాక్షసఁగణములకును
నమ్మహాయుద్ధ మధికభయంకరముగ
సాగఁగాఁ జొచ్చెఁ ద్రిదశు లాశ్చర్య మంద. ౮౫ 4152

సీ. వనచరరాక్షసఁవరులు పరస్పర మతివిచిత్రములగుఁ నట్టి గదలఁ
బ్రాసఖిడ్లములఁ బరశ్వధమ్ముల గిరితరువులఁ గొట్టుకొని; రిటు వార
లకుమహాయుద్ధంబుఁ నకలభూతభయంకరముగ సాగఁగ భూరిరజము రేఁగ
నద్దిర క్తప్రవాహమ్మున శాంతించెఁ; గుంజరస్యందనఁకూలములుగ
తే. హయములే మత్స్యములుగ ధ్వజాళిష్పత్తు
ములుగ దేహంబు లెల్లఁ దెప్పులుగ రక్త
నదులు ప్రవహించె; సంతవనచరు లెల్ల
శోణితావగలం దోఁగుఁడ౯ రణమున. ౧౧౫ 4153

చ. ధనుజులవర్తకేతనవిఠానముల౯ రథనాజిభూరిసా
ధనముల బల్కిమె నెగరిఁ తద్దయు దూఁకుచుఁ బైకి నేగుచు౯
గనుఁగొనఁ జిత్రమా విధముఁగా నటఁ బాడొనరించి; రంతటం
జనక హరీశ్వరుల్ దనుజఁసంఘశిరోరుహకర్ణ భాలముల్. ౧౩ 4154

తే. నాసికలనొగిఁ దీక్షదంతములఁ గొటికి
గోళ్ల గీటియుఁ ద్రుంచిరి; కొఁతు లొక్క
దనుజుని౯ నూర్దురేసి మాఁకొన్నుచు ఫలన
హితమహీజముఁ బతులఁవితము తోఁప. ౧౪౫ 4155

తే. మునరి పోరాడి; రంతటఁ వెన గిరింద్ర
నదృశదేహులు రాక్షసుల్ సాధ్వినకర
ములయి పెద్దగనున్న గదలను ఖడ్గ
ములను బ్రాసపరశ్వధఁములను బూని. ౧౬ 4156

క. వచరులం బ్రహరించిరి; దనుజావళి యిట్లు చంపఁ దాళఁగ లేమి౯
జని వే రక్షకుడగు రాముని మఱుగుం జొచ్చెఁ గీశఁముఖ్యబల మొగి౯.
క. అంత మహాతేజుఁడు నృప, కాంతుఁడు విక్రమము మెఱయఁగాఁ జాపంబు౯
సంతనమునఁ గొని తన్బల, మెంతయు ధైర్యమునఁ జొచ్చి యేచినకినుక౯.
క. శరవృష్టిం గురియించెను; ద్వరఁగా రాముండు దనుజఁబలముం గనుచుం
జొరఁబడి భయంకరుండై, శరవహ్నిం గాల్చుచుండుఁనమయమునందు౯.

తే. అంబరంబున గ్రీష్మర్తునందు మేఘు
ములు రవిం బోలె నారామఁమూర్తి ననురు
లంతికంబున కేగంగ ననువుపడక
యుండి; రంతట రాఘవుం ఁ దుద్యమమున. ౧౯ 4160

- క. ఒరుల కశక్యములు భయం, కరతములు నై నయాట్టి ♦ కార్యంబుల నం
గరమున రాముడు చేయఁ గ, నిరి పిదగ్గ ముందుఁ జూడఁ నేర రిసుగులుగ.
- చ. దనుజులు రాముకార్యములఁ ♦ దారు కనుంగొనకుంటె కాక పెన్
వనమున వాయుకృత్యముల ♦ భంగి నెఱింగియు వాయుదూతముం
గనని తేఱంగునన్ నృపతి ♦ కాంతుడు సంగరహస్తలాఘవం
బునఁ బెనుసేనఁ దోలుటయు ♦ భూరిరథంబులఁ జెండుచుంటయున్
గనఁబడుచుండెఁగాని యటఁ ♦ గర్త కనంబడఁడయ్యె వారికిన్. ౨౧ 4162
- సీ. భిన్నమై భిన్నమై ♦ శితశిలీముఖహవ్యవాహననగ్ధమై ♦ భగ్నతరము
నయి శస్త్రపీడితం ♦ బయియున్న సేనను గాంచిరేకాని శీఘ్రమునఁ గృత్య
ములఁ జేయుచున్న రాముని గనలేకుండి. రత్తటిఁ; బంచభూతాత్మకమగు
సంగంబునందలి ♦ యాపరమాత్మను బ్రజ లింద్రియవిషయః ♦ వారమందుఁ
- * తే. ప్రేరకత్వముచే నుండుఁ రీతి నెఱిగి
యతనిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనఁ నట్లు రాముఁ
డంగములఁ బ్రహరింపఁగ ♦ నాశనిస్థితి
నెఱిగిరే కాని కన్నుల ♦ నెఱుంగిరైరి. ౨౩ 4163
- క. శరవేగంబున శ్రీరఘు, వరుఁ డబ్బులములఁ జరించి ♦ వధియింపఁగ న
త్తరుణమున రాక్షసులుత, స్థరణిని నతఁడుండు ననుచుఁ ♦ దలఁచుచు నచటన్.
- చ. కనఁబడురాక్షసున్ నృపతి ♦ కాంతునిగాఁగ భ్రమించి వీడె హ
స్తినికరమున్ వధించెడిని ♦ దెంపున వీడిట రాఘవుండు న్యం
దనవరరాజిఁ జూర్ణముగఁ ♦ దానొనరించెడి వీడుఁగో లన
త్సునిశితబాణసంఘములు ♦ సోకఁగఁ జేసి పదాతివర్గమున్. ౨౪ 4165
- తే. చంపుచున్నాఁడు హయములఁ ♦ జంపుచున్న
వాడటం చార్భటించుచు ♦ భ్రనుసి యచటఁ
గలుగుసాదృశ్యమున నె యొక్కగుని నొకరు
రాముడను కోపమునఁ బరాక్రమము మెఱయ. ౨౫ 4166
- క. దనుజులు పరస్పరము త, మ్మును వారే చంపుకొనిరి; ♦ మూర్ఖులు దనుజుల్
ఘనతరమైన ప్రభావం, బునఁ దగి గాంధర్వ సునఁగఁ ♦ బొలిచి యనమమై. ౨౬
- క. తనరెడునయ్యస్తవరం, బున మోహితులగుచు సైన్యమును గాల్చె హరా
మునిఁ జూడఁ జాలరై; రా, దనుజులు సంగరమునందుఁ ♦ దగునిభ్రాంతిన్.
- తే. కనిరి రామసహస్రములను మరలను, నమ్మహాహవమందె యాఁయననునందె
యొక్కని నె రామునింగని; ♦ రుగ్రమూర్తి, యైన రాఘవుఁడా సేన యందుమిగిలి,

సీ. గతివిశేషములు ♦ గన్పడఁ దిగుగంగఁ గాంచనమయనుగు ♦ కార్త్యకనర
కోటియుఁ దిరుగుట ♦ వాటంబుగాఁ దిప్పుఁబడుచున్న కొఱవియు ♦ వలెనొకటిగఁ
గనఁబడె రాముఁడు ♦ సనఁబడకయెఱుఁపడె; దనువె నాభిగనుస ♦ శ్వేంబె జ్వాల
గను శరంబులె శలా ♦ కలుగను భ్రమియించుకార్త్యకంబే చుట్టు ♦ గ్రాలునేమి
గను జ్వాలతస్వన ♦ మనుషమధ్వనిగను దగుపరాక్రమ మక్షి ♦ ముగను దేహ

తే. కాంతి ప్రభగను దివ్యాస్త్ర ♦ గణమె ధార
గను జెలంగఁగఁ జక్రము ♦ కరణి ననుర
వధ మొనర్చెడు రామునిఁ ♦ బ్రజలు గనిరి
కాలచక్రముగా మహా ♦ శ్శృంఠ మమర. 30

4170

సీ. శ్వసనవేగముగల ♦ స్వందనవర్యమ్ము వేగకొటులు లక్ష ♦ లిగునది పయిఁ
దొమ్మిదియును వేఁ ♦ సమ్మిలి తేధముల్ పదుమూఁడుకొటు లా ♦ పయిని లక్ష
లెన్నఁ బండ్రెండును ♦ నిరువది నేలును రాతులతోఁ గూడి ♦ రాజులెడు మ
హాశ్వముల్ పదికొటు ♦ లట్టినువదిలక్ష లఱువదివేలు మ ♦ హాబలాధ్వ
భటులెన్న నూట న ♦ ల్పదియేను కొటులు నెనుబదిలక్షలు ♦ నిట్లు కామ

ఆ. తనువులై న దనుజ ♦ తల్లజచతురంగ, బలము లగ్నిశిఖిల ♦ వంటి రాము
దారుణాంబకముల ♦ దగ్ధమయ్యెఁ ద్రిపాద, కలితములగుమూఁడు ♦ గడియ లకట.

క. హతశేషులై ప దనుజులు, హతవాజిన్యందనులయి ♦ హతకేతనులై
గతమోదులగుచు లంకకు, సతివేగము పోయి; రప్పు ♦ డాయనిస్థలియున్.

క. కరిహయసుభటులు చావఁగఁ, బరమక్రోధమున నున్న ♦ భవుక్రీడాభూ
మి రహిన్ భయదాయకమై, పరగెన్ విక్రమము భూమి ♦ పతి చూపుటచేన్.

తే. సురలు గంధర్వసిద్ధులు ♦ పరమమాను
లపుడు రామునిశృత్యము ♦ లద్భుతముగ
బాగుబాగని ప్రీతిమై ♦ బలికి నన్ను
తించి; రమ్మహితాత్ముఁ డా ♦ ధీగుఁ డంత. 31

4174

క. తనచెంత నున్న సుగ్రీ, వ్రునిని విభీషణు ననిలభ ♦ వ్రుని భల్లూకేం
ద్రుని జాంబవంతుహరివ, ర్యుని మైందున్ ద్వివిదుఁగాంచి ♦ యొప్పుఁగఁ బలికెన్.

తే. ఊణములో నిట్లు నేనల ♦ గణము రూపు
మూపు టరయంబుగఁ గాదిది ♦ మాయచేతఁ
దగినరీతి నస్త్రము వై చు ♦ చారుణంపు
శక్తిచేతనె యీదివ్య ♦ శక్తి వినుఁడు. 32

4176

క. కలదిల నాకును మఱియును, విలయంబున నీశ్వరునకు ♦ వెలయు నొరులకుం
గలుగదని పల్కె; నింద్రుని, నలె నలరుచు నస్త్రశస్త్ర ♦ వారమహిమచేన్. 33

చ. ఘనుడయి సాధుచిత్తుడయి ♦ క్రాలు రఘూద్రవహుఁ డాశరాళి న
 ట్టనిఁ బడఁ గూల్చి యొప్పుటకు ♦ సయ్యు రేజ్యులు సంప్రహృష్టులై
 వినుతి యొనర్చి రిప్పనిని ♦ విక్రమసంపద నిట్లు చేయ. నిం
 క నెటులు సాధ్యమా నరయఁ ♦ గా ధర నొందులకంచు వేడుకన్. 3౯ 4178
 తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౫ - వ సర్గము.

అథ రాక్షసాంగనలు విలపించుట అథి

సీ. తురగసంఘములు రాక్షసులు వేనవేలుగ హస్తగణంబులు ♦ నట్లుకేత
 నాలంకృతంబులై ♦ యగ్నివలెం గ్రాలునరసముల్ శూరులై ♦ పరిఘగడలఁ
 బూని యుద్ధముచేయఁ ♦ గా నేర్చికాంచనధ్వజచిత్రములచేతఁ ♦ కగి మఱియును
 గానురూపులునయి ♦ భీమబలంబుల నొప్పారురాక్షసు ♦ లొకముహూర్త
 తే. ముననె రాముఁడు వైచిన ♦ కనకభూషి
 తాతిదారుణబాణాళి ♦ సంతమొంది;
 రిట్లు రావణుఁడంపిన ♦ యెల్లభటులు
 చావ హతశేషులైన రాక్షసులు భీతి. 3 4179

క. చని లంకఁ జొచ్చి యందలి, దనుజులతోఁ జెప్ప వారు ♦ తన్మూలబలం
 బనిఁ దెగుట వినుచుఁ గనుచున్, దనుజాంగనలెల్లఁగూడఁ ♦ దారుఁబొగులుచున్.

క. వనటన్ మున్గిరి; దనుజాంగనలంతటఁ బతులు చావఁ ♦ గాఁ దనుజాతుల్
 చనివిలయమొందఁబొంధవు, లనిఁదెగనొకచోటఁగూడి ♦ యార్తి బొగులుచున్.

క. విలపించి రిట్లు; రావణు, చెలియలు శూర్పణఖ వృద్ధ ♦ చెలువు దొలఁగిన
 ట్టులు దగునాకృతి గలదియు, నిలఁ దాఁకం గడువువ్రేల ♦ నింపుగనినదా. ౫౪

తే. ఇట్టి దక్కాననంబున ♦ నెలమి మదను
 నట్లు చక్కనివాడయి ♦ యధికబలుఁడు
 సగుచు సుకుమారుడయి హిత ♦ మఖిలభూత
 ములకు నొనఁగెడు రామునెట్టులుగఁ గనియె. ౬౪ 4183

చ. అనయము లోకనింద్యయయి ♦ యట్లు కురూపిణియైన రాక్షసాం
 గన యిది రాముఁ గోరెనట ♦ కన్రుగుణం బొకటైనలేని దీ
 దనుజ మనోజ్ఞ సద్గుణవి ♦ తానుఁడు రాముఁడు వీర్యశాలి మో
 మున రుచివెల్లువాఁ డిది య ♦ ముగ్ధతరాన్యయె యకాను జూడఁగన్. 2౪. 4184

క. దనుజాంగన యిది రాముఁడు, మనుజుండగునట్టివాని ♦ మదిఁ గోరె నెట
 కనుఁగొనఁగా ముదుసలితన, మునఁ దెల్లనివెండ్రుకలును ♦ ముడుతలును తగన్.

చ. కనుఁగొనరాని రూపమును ♦ గల్గిఁ శూర్పణఖాఖ్య యిద్ది యీ
 దనుజులభాగ్యహీనతను ♦ దానవతల్లజలౌ ఖరాదు ల

య్యనిమొనఁ జావు నొందుటకు ♦ హాస్యముచేయఁగఁ జాలి లోకనిం
దనుగని చేయరానిదయి ♦ నాశకరంబును నై సకృత్యమున్. ౯౪ 4186

క. ఒనరిచె రామునిఁ గోరుచు; ననుజాతనిమి త్త మిట్టు ♦ లనురేశుఁడు రా
మునితోడ వైరముం గొని, యెను గొప్పగ; రావణుండు ♦ హీనమతియునై.

చ. దనుజవధార్థమై నృపతిఁతల్లజభార్యను బల్కిమీఱఁ దె
చ్చెను బలవంతుఁడౌ నృపతిఁసింహునితోడను దీర్పరానిదై
కన నతిదారుణంబగు ప♦గం దనయంతన సంగ్రహించినాఁ
డనుపమలక్షణాధ్యయగు ♦ నాజనకాత్మజ యెన్నిభంగులన్. ౧౨ 4188

క. వీనిం గోరదు మనమున, నైనను; బూర్వమున సీత ♦ నాత్మహరింపం
గా నెంచి వేఁడునాతని, దానవుని విరాధు నొకఁడె ♦ ధాత్రీశుఁ డనిన్. ౧౨౪

క. తునుముట చూచిన మన కా,తనివధ మే పూర్ణమగు నిదర్శనము గదా;
వినుఁడు జనస్థానంబున, దనుజులు పదునాల్గువేలు ♦ దారుణకృత్యుల్. ౧౩౪

చ. అలరుచునుండ వారిఁ గని ♦ యగ్నిశిఖాసదృశాంబకంబులన్
గలనునఁ జంపె; రాముఁ డటఁ ♦ గంజనభోపమబాణసంక్తి ని
మ్ముల ఖరదూషణానురుల ♦ మూర్ఖుని నాత్రిశిరున్ వధించెఁగా
గెలుచును రాముఁడే యనఁగఁ ♦ గృత్య మదే తలఁపంగఁ జాలదే. ౧౫

సీ. మఱియు రక్తమెగ్రోలు♦మనుజాశనుండగు నాకబంధుఁడుయోజ♦నాయతభుజఁ
డయిక్రోధమునను భ♦యంకరంబుగ నార్చుచుండంగఁ జంపె; నిట్లొక్కఁడట్టి
కార్యముచేయుటఁ ♦ గన రాముఁడే గెల్చుననుట కీదృష్టాంత ♦ మరయఁ జాలు;
గురుబలుండయి మేఘిగిరిసమానుఁడు నగునింద్రనందను వాలి ♦ నేచి చంపె.

తే. నిదియు రాముఁడే గెల్చు నహీనశక్తి
ననుటకుం జాలుదృష్టాంత; ♦ మరయదీనుఁ
డగుచు భగ్నమనోరథుం ♦ డగుచు ఋష్య
మూకముననున్న యక్కపి♦ముఖ్య రవిజ. ౧౭౪ 4192

చ. ఘనమతియైన రాఘవుఁ డఖండకపీశ్వరరాజ్య మేలఁగా
నొనరిచె నీయుదాహరణ ♦ మొక్కటి చాలును రాముఁడే జయిం
చునని వచింపఁగా; మఱియు ♦ శుభ్రయశుండు విభీషణుం డొగిన్
దనుజహితంబు నర్థమున ♦ ధర్మమునుం గలిగింపఁ జెప్పినన్. ౧౮౪ 4193

తే. యుక్తమైనది మోహంబు ♦ నొందిరావ
ణానురుఁడు దానిఁ గొనఁడయ్యె ♦ యక్షరాజ
ననుజఁ డవ్వీభీషణమాట ♦ యాలకించి
చేసియుండిన నీలంక ♦ చిత్రతరము. ౧౯౪ 4194

తే. ఆ రనాదంబులను నిండి ♦ యాత్మశాన

మట్టులుండక యుండుఁగా; ♦ నామహోత్తు
చేత గురుబలుఁ డనఁగ విభ్రాతుఁడై న
కుంభకర్ణుఁడు హాసుఁడయి ♦ గూలుటయును. ౨౦౪

4195

క. అని దుర్ధర్షుని నతికా, యుని రావణప్రియతనూజ ♦ నుద్ధతి మీఱి
గను లక్ష్మణుండు దునుముట, యునువినియును రామమహిమ ♦ మురుతరమనుచున్.

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱుఁగకున్నాఁ, డని; రంతట నాకుమారుఁ ♦ డనిఁ దెగియెనటం
చును నాభ్రాతయు మృతిఁ గనె, ననుచున్ నాపతియుఁ జచ్చె ♦ ననుచునిటువలెన్.

క. పురమునఁ గలరాక్షసమం, దిరముల నార్తలయి యేడ్చు ♦ నెలఁతలరవమున్
కరము వినంబడుచుండెను; దరుణులు దుఃఖమున మఱియుఁ ♦ దత్తరపడుచున్.

సీ. శూరుడౌ రాముండు ♦ భూరిగఢంబులఁ గరిహయంబుల భటోత్కరములత్త
లుగ వధించినవాఁడు ♦ తెగి రుద్రుడో విష్ణువో సు గాధీశుఁడై యొప్పునింద్రుఁ
డో యముండోకాని ♦ యుద్ధంబునకు నీట్లు రామహంపంబున ♦ రమణ వచ్చి
మనవారి నెల్లర ♦ మ్రుందించుచున్నాఁడు గాన మనుష్యుండు ♦ గాఁడు రాముఁ;

ఆ. డధికవీరులైన ♦ యట్టి మావా రెల్ల
హతులె యగుటవలన ♦ నాశ జీవి
తమున వదలి యీభ ♦ యమునకుఁ దుదిఁ గాన
కయె యనాథలమయి ♦ కడువగలను. ౨౦౫

4199

క. విలపించుచునున్నారము, పలుభంగుల; శూరుఁడైన ♦ పలలాశవరుం
డలబ్రహ్మయిడిన వరముల, కలిమిని గర్వించి భూమి ♦ కాంతునివలనన్. ౨౬

ఆ. ఇపుడు కలిగియున్న ♦ యీ ఘోరభయమును
దెలియకున్నవాఁడు; ♦ దివిజరాక్ష
సులు పిశాచనంఘు ♦ ములును గంధర్వులు
నితని బారిఁ బడిన ♦ యతని ననిని. ౨౭

4201

క. పరిరక్షింపంజాలరు, దురమునఁ బ్రతితరుణమందుఁ ♦ దోఁచెడుదనుజే
శ్వరునకు నుత్పాతంబులు, పరికింపఁగ నింకమీఁద ♦ భయదము లగుచున్.

ఆ. దుష్టశకునము లొగిఁ ♦ దోఁచి రావణునకు
రాముచేత మృతిని ♦ రయము మెఱియఁ
గలుగుననుచుఁ జెప్పఁగలవు; బ్రహ్మయు రావ
ణుని తపస్సు మెచ్చు ♦ కొని యతనికి. ౨౮

4203

క. దనుజసురరాక్షసులవల, నను భయమే లేవనుచు ఘనంబగు కృపచే
తను వర మిచ్చెను నత్తఱి, మనుజులచేఁ జావకుండ ♦ మనరావణుఁడున్. ౨౯

క. వరమడుగఁ డయ్యెఁ; గావునఁ, దరుణంబున నిపుడు దనుజశ్శల్లజునకుఁ గ
ర్ణురులకు మర్త్యునివలననె, పరఁగెన్ బ్రాణాంతకర ము ♦ భద్రము భయమున్.

క. నందియము లేదు చూడఁగ, నిందులకుఁ; నిర్జ్ఞాని ధూరితి శత్రు
నందుం డిడిన వరంబును, బొందుగ మదిలోనఁ దలఁచి ధూనినకినుకఁ.

చ. దనుజవరుండు దోర్బలము ధీర్జయఁ గల్గుటఁ బెక్కురీతులఁ
ఘనమగు వీడగల్గునటుఁగా నొనరించిన నోర్వలేక య
వైనజఞఁ గూర్చి తీవ్రముగ ధాసిలుచున్నతపంబుచేసె; న
వైనజభవుం డుదారమతి వారితపంబున కెంతో హృష్టుడై 3౨ 4207

ఆ. సురలమేలుకొఱకుఁ బరికించి వారల
నర్థవంతమైన యట్టి సూక్తిఁ
బలికె; నేడుమొదలు ప్రబలరాక్షసులును
దానవులును శాశ్వతముగ మీకు. 3౨౪ 4208

తే. వీడ గల్గింప కెంతయు భీతిగల్గి
ముజ్జగంబులఁ జరియింతు ధీర్జలఁ గని
భక్తిచేయుదు రనియును బలికె; నంత
సురలు దేవేంద్రుఁడును గూడి యరిగి భక్తి. 33౪ 4209

క. పరశివుని ద్రిపురహరుని, సురపాలకు దేవదేవు ధుభనిలయునిఁ గాం
చిరి భూరినుతులనాతని, గరుణాన్వితఁ జేసికొనిరి కడుఁ బూన్కిమెయి.

చ. పరశివుఁ డంత వారిఁ గని పల్కెఁ బ్రసన్నత నిట్లు; రాక్షసో
త్కరముల కెల్ల నంతమును గల్గఁగఁ జేయు వధూలలామ యొ
క్కరిత జనింపఁగాఁ గలదు కల్గును మీకు శుభంబు లామె యి
ద్ధరణిని బుట్టినంతట నె; దానవసంతతి నాశనార్థమై. 3౫౪ 4211

సీ. సురలు పంపినయట్టి సుందరి యీశిత మును దేవతలమృతమును గొనంగ
నాకలి యెటు దానవావళి మా పెనో యట్లు రావణునితో నందఱ మన
లను దినఁగలదు; దుర్జయమును దుర్జయమును గలరావణుం డొనరఁ జేసి
నట్టి దుష్కృతిచేత నతిభయంకరదుఃఖమును నాశ మందఱకునిటు మనకుఁ

ఆ. బ్రాహ్మ మయ్యె; నింకఁ బ్రళయంబు తఱి యము
బారిఁ బడినయట్టి ప్రజలకు వలె
రాముబారిఁ బడిన రాక్షసులకు మన
కభయ మిచ్చునట్టి యమలమూర్తి. 3౮ 4212

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున; వనమున దావవహ్ని పుట్టి పయికొనం
గను నాడు గజమునకువలె, ఘనమగు నీయావదలను గనలెడుమనకు.

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు రక్షకుఁ, డనఘుండు పులస్త్యమునివరాన్వయఁడును నై
తనకు విభీషణుఁ డౌరా, దనకెవ్వరినుండి భయము తగులునొ యతసి.

ఆ. శరణుచొచ్చినాడు చాలంగ నుచితమా
షనిన చేసె; ననుచుఁ బలికి యెల్ల

దనుజకాంత లవుడు † తగఁ బరస్పరబాహు

పులను జాఁచి యొండొ†కులను నార్తి రగ

4215

క. పరిరంభములను జేయుచుఁ, ద్వరపడుచు భయాతిశయము†వలన నలఁగుచున్
బరిదీనలగుచు బిగ్గఱఁ, గర మాక్రోశించి రట్ట † కళవళపడుచున్. రగ
తోంబదియైనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౬ - వ సర్గము.

—ఁఁఁ మహోదరాదిమంత్రులతో రావణుండు యుద్ధమునకు బయలుపెడలుట. ఁఁఁ

క. పురమునఁ బ్రతిగేహంబులఁ, దరుణులు కరుణముగ నేడ్వఁ † దన్నిస్వనమున్
సురవైరి రాజు వినియెను; బర మార్తిని బొంది రనుచుఁ † బరికించె మదిన్.

తే. అంత దీర్ఘనిశ్వాసము † లఱర తుణము

ధ్యానమున నుండి పిదప నత్యంతకోస

మున భయంకరమూర్తియై † కనఁబడియె న

తండు; దశనాళి నోష్ఠంబుఁ † దాఁ గఱచుచు. ౨

4218

తే. క్రోధసంరక్తనయనుడై † క్రూరవిలయ

కాలదహనునిఁ బోలుచుఁ † గడు వెలింగి

దనుజులకుఁ గూడఁ జూడంగఁ † దరముగాక

భయముచే వ్యక్తములు గాని † పలుకు లొప్ప. 3

4219

క. తనచెంత నున్నమంత్రుల, ఘనుల మహోదరుని నగ్ని†కల్పిండగుచున్

దనరు విరూపాక్షుని న, ట్లనుపమబలుడై న యత్తు†హాపార్శ్వస్థినిన్. ౪

క. కనుఁగొని చూపులఁ గాల్చెడు, ననువున నవ్వారితోడ † ననియెన్ పైన్యా

ళిని వేగమ యుద్ధమునకుఁ, జనవలయు మదాజ్ఞ ననుచు † సరగునఁ జెప్పుడీ.

చ. అనవిన వారు భీతులయి † యాతనియానతి నప్రమత్తులౌ

దనుజులఁ బ్రోత్సహించిరి; నితాంశభయంకరరూపులైన యా

దనుజులు మంచిదంచుఁ బ్రవిదారణమందు శుభంబుగల్గ న

త్యనుపమరీతి నాశిషము † లంది రణార్థము పోయి రందఱున్. ౭

4222

తరళము దనుజులంతట న్యాయరీతిని † దానవేంద్రుని గాంచి వం

దనముఖంబు లొనర్చి తేనికీ † దద్దయున్ విజయంబు గ

ల్గను మనంబులఁ గోరుచున్ గరకంజముల్ ముకుళించి చెం

తను వసించిరి; రావణుండు నుదారకోపవశంబునన్. ౮

4223

క. అరిబలము లత్యుపెట్టక, యరుదుగ నవ్వచును నన్యు†హాపార్శ్వమహో

ధరుని విరూపాక్షుని గని, పరమాద్భుతభంగి మీఱఁ † బలికెన్ మిగులన్.

తే. ఇపుడు నాచాపముననుండి ♦ యేగి విలయ

కాలభాస్కరసమములౌ ♦ కాండము లొగి

రామలక్ష్మణులను బిత్త ♦ రాజపురికిఁ

బంపు నిజమిద్ది; రణమునఁ ♦ బగఱఁ జరిపి. ౧౦

4225

క. అరినిహతులై దివంబున, కరిగిన కుంభశ్రవః ప్రహస్తులకున్ ని

ర్జరనాథవైరిఖరులకుఁ, బరమముదం జేను గూర్తు ♦ వైరులకడఁకన్. ౧౧

సీ. మద్భాణనీరద ♦ మండలంబులు గ్రమ్మ నాకాశమును దెన ♦ లఖలనదులు

సంద్రముల్ వెలుఁగంగఁ ♦ జాలకయుండెడు; నిపుడుచాపమునుండి ♦ యేపుమీఱఁ

బత్తయు క్తములగు ♦ పటుసాయకంబులఁ బరఁగించి కపిముఖ్య ♦ బలము నెల్ల

భాగభాగములుగ ♦ భంజించి వచ్చెద; న్యందనంబను వాయు ♦ జవముచేతఁ

తే. జానవార్ధి సముద్భూత ♦ సాయకోర్తి, తతుల వానరసైన్యంబుఁ ♦ దగ మధించి

పంపెదను జమువీటికిఁ; ♦ దెంపుమీఱ, నాదుబాహుబలంబునఁ ♦ బ్రాదిచేసి.

క. అరవిరిదమ్ములు గలచెఱు, వరసి మదద్విపము కలఁచు ♦ నట్లుగ నేనా

యరవిరిదమ్ములవలెనే, యగుదగు నాననము లొప్ప ♦ నగపడువారిన్. ౧౨

తే. వద్ద కేనరవర్చస్సు ♦ పరఁగ నొప్పు

వానరుల సేనలను గూడఁ ♦ బట్టి కలఁచు

వాడ; నని నిష్ఠు వానర ♦ బలపతు లొగి

నాననంబుల బాణంబు ♦ లలముకొనఁగ. ౧౩

4229

క. ధరఁబడి సనాశకమలో, త్కరములు వ్యాపించునట్లు ♦ ధరణిం గాంతిం

బరికింపం దులతూఁగెడు, కరణిం జేయంగఁగలరు; ♦ కలహానిపుణులై. ౧౪

క. తరువులఁ గొని పోరెడు వన, చరులను నేనిప్పు ఞ్చొక్క ♦ సాయకవరముం

బరఁగించి శతము శతముగఁ, బొరిగొందును; యుద్ధరంగ ♦ మున ని త్తటినిన్.

క. తనయులు భ్రాతలు భర్తలు, వనితల కెవ్వర్తులకును ♦ వైరినిహతులై

చనిరో యాస్త్రీలకు నేఁ, గనుజలములఁదుడుచువాడఁ ♦ గడుఁబూన్కిమెయిన్.

చ. అనిమొన నాశరావళుల ♦ నక్కపులన్ వధియించి ప్రాణముల్

చన నెటు లెట్టులో పడిన ♦ సాధ్వీసదాయకవర్షయుక్తి ధా

త్రినిఁ గడుఁ గప్పి కవ్వతరఃకీరిని దానిఁ గనంగఁ జేసెదన్;

గనుఁ డిఁక మాంసముం దినెడు ♦ కాంక్షఁ జెలంగెడు నక్కగుంపులున్. ౧౫

ఆ. గ్రద్ద లితరజంతుఁగణములు తృప్తిగాఁ, దినఁగ నాశరావులను మదీయ

వైరి మాంసములను ♦ వడ్డించి సంతోష, మందఁజేయువాడ ♦ నాదరమున.

క. అరదం బలంకరింపుడు, త్వరగా నాధనువుఁ దెండు ♦ వైశమ దనుజో

త్కరములు మిగిలిన యవి నా, యరదముతో వచ్చుఁగాక ♦ యనిపలుకుటయున్.

క. దనుజేంద్రునివాక్యంబును, వినిన మహాపార్శ్వఁ డచట ♦ వెలయు భటాధీ

శనికరముఁ గాంచి వేగము, దనుజానీకముల వెడలఁ ♦ దగు నిక ననుచున్.

క. తెలుపుఁడని యాజ్ఞనిడె; నా, పలుకులు విని ప్రబలులైన ♦ భటనాథులు సే
నలఁ బిల్వఁగఁ బ్రతిగేహం, బులకుం జని పిల్వఁ ద్వరితముగ భటులెల్లన్.

తే. బయలు వెడలమికిం గ్రోధవశగతులయి
వాడవాడలకుం బోయి ♦ వరుసఁ దిరిగి;
రంతట ముహూర్తమునకు భయంకరాన్యు
లయి భయంకరదర్శనులయి యాటచుచు. ౨౩౪

4238

సీ. అసిపట్టనములు శూలాయుధంబులు గదల్
ముసలాహ్వాయుధములును *ద్విఫల
పత్రాగ్రములు గల్గు ♦ పటుతగాయుధములు
తీక్షణధారలుగల ♦ తీవ్రశక్తు
లురుతరకూటముద్గరములు యష్టాలు
వరచక్రములు మణి ♦ వాడియైన
వరపరశ్వధభిండి ♦ వాలశతఘ్నులు
మణియితరములగు ♦ మహితసాధ

ఆ. నములు చేతులందు ♦ నమరంగ వెడలిరి; వాహినీశుఁడధిపు ♦ పలుకుఁ గొనుచు
నరద మష్టఘోట ♦ కాన్వితమయి నూత, సహితమగుచు నొప్ప ♦ సరగఁ దెచ్చె.

క. తన తేజంబున వెలుఁగుచు, ఘనమగునరవంబు భీతి ♦ కరుఁ డాతఁడు చ
య్యన నెక్కె; నంత రావణుఁ, డనుపమరత్నోబలవ్ర ♦ జాన్వితుఁ డగుచున్. ౨౪

క. అతిశయబలమున నొప్పుచు, క్షీతిభేదించెడు విధంబు ♦ చెచ్చెఱఁ దోఁపన్
మతిమహిమఁ బయనమయ్యెను, సతివేగము; యప్పు డమ్మహాపార్శ్వండున్.

ఆ. అమ్మహోదరుండు ♦ ననిని దుర్ధర్షుడై, తగువిరూపనయనుఁ ♦ డు గడుఁ బ్రీతి
నధిపునాజ్ఞ నొంది ♦ యరదంబు లెక్కిరి; వారుసంతసమున ♦ వఱలుచుంట.

క. ధరభేదించెడు తెఱఁగునఁ, గరము భయంకరముగాఁగఁ ♦ గతినరవము లం
బరమున నిండఁగ విజయా, తురులయి చని రసికి; నుద్ధతుఁడు రావణుడున్.

చ. గురుతత తేజ మొప్పుగను ♦ గ్రూరమహాసురసంఘయుక్తుడై
నిరుపమచాపముం గొనుచు ♦ నిర్భరశౌర్యము పొంగ నంతకుం
డరయ లయంబునం బ్రజల ♦ నందఱఁ జంపెడుపోల్కిఁ జూడనై
యరిగె; మహారథుండయిన ♦ యాదనుజేశ్వరుఁ డుగ్రరూపుడై. 3౧౪ 4244

తే. ప్రజవనాశ్వసమాయుక్తరథము నెక్కి, యేన్ధలంబున రాఘవులెనఁగుచుండి
రట్టి యుత్తరదిక్కున ♦ నసికి వెడలె; నర్కుఁ డష్టవికాంతుడై ♦ యలరకుండె.

క. తమనులు దిక్కులఁ గ్రమ్మెను, క్షుమ ఘూర్ణిల ఘోరపక్షి ♦ గణ మఱచెను వే

* గదాభి ర్ముసలై యులైః-అనిమా. హులైః ద్విఫలపత్రాగ్రాయుధవిశేషైః-అనివ్యాఖ్య.

క్షమ చలియించినరీతిగ, నమరె మహారక్తవృష్టి ♦ నబ్దము గురిసెన్. 33౪ 4246
 క. తురగములు త్రోవలోపలఁ, జరియించుచుఁ గూలఁబడె ధ్వజంబులతుది వ్రా
 లె రయంబున గ్రద్దలు భీ,కరముగ నశుభముగ వంచకవ్రజ ముఱచెన్. 3౪౪
 నీ. దనుజేంద్రువామనయన మదరెను వివర్ణంబయ్యె మోము స్వరంబు తగ్గె;
 నందుండి రావణుఁ ♦ డనిజేయ వెడలంగ నంతంబు నూచించునట్టి చిహ్న
 ము లివి తోచెను నభంబుననుండి నిర్ఘాతసమనిస్వనంబయి ♦ చాల వెల్లు
 నుల్క క్రిందను బడె;నుగ్రంబుగానశుభమునుదెల్పుచునుగృధ్రములుకూసె
 తే. వానితోఁ గూడి యుఱచెను ♦ వాయసములు;
 కాలచోదితుఁ డగుట నీలీలఁ దనకుఁ
 గనఁబడిన దుర్నిమి త్తమ్ములను దలంప
 కతఁడు మోహంబునన్ మృతినంద వెడలె. 3౫౪ 4248

క. బలశాలురై న యాదను,జలరథఘోషమును వినుచు ♦ సారిదిఁ బ్లవగసే
 నలు యుద్ధము చేయంగా, నిలిచెను; దనుజౌఘకీశనికరము లంతన్. 3౬౪
 క. ఇతరేతరజయకాంక్షల, నతికోపంబునఁ బరస్పరాహ్వయముల ను
 ధ్ధతిఁ బిల్చుచుఁ దుములంబుగ, జతనముమీఱంగ రణము ♦ నల్పఁ గడిమిమై.
 చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటఁ గ్రుధం గొని వానరసేనఁ జొచ్చి కాం
 చనమయబాణజాలములఁ ♦ జయ్యన వై చుచు భూరిసంగరం
 బొనరిచె; రావణుండు బలమొప్పుగ నప్పుడు కొంతమందిశీ
 ర్షనికర మట్టై త్రుంచెఁ బటుశాతశరంబులు వై చుచుం గడున్. ౪౨ 4251
 తే. కొంతమందిని మార్కొన ♦ గుండె లట్టై
 నదరఁ గొట్టెను గొందఱ ♦ గదిసి చెవులఁ
 దెగఁగఁ గొట్టెను; రావణుఁతీక్షణసాయ
 కములఁ గొందఱు వనచరుల్ ♦ కదలలేక. ౪3 4252

నీ. ఊర్పులనైనఁ దాఁరొగిఁ బుచ్చఁజాలక హతులైరి కొందఱ య్యాహవమునఁ
 బ్రక్కలు పోవంగఁ ♦ బడిరి, కొందఱతఱల్ భిన్నంబులయ్యె నావిశిఖతతులఁ
 గన్నులు పోయె నక్కపులలోఁ గొందఱ;కంతరావణుఁ డాజి ♦ నరదమెక్కి
 యుండి యేదిక్కున ♦ కుదుకోపమునఁ గనుల్ త్రిప్పుచు నేగునో ♦ తీవ్రసాయ
 తే. కముల వై చుచు నందందుఁ ♦ గలుగు కవులు
 తచ్చరావళి వేగంబుఁ ♦ దారుసైఁపఁ
 జాలకయె పౌరుషము వీడి ♦ నత్వరముగఁ
 బాటిపోయిరి రాక్షసుల్ ♦ పక్కున నగ. ౪౪ 4258

దొంబదియాటవసర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - వ సర్గము.

~~~~ విరూపాక్షుఁడు సుగ్రీవునిచే నీల్లుట. ~~~~

- క. దనుజేంద్రునిచే నత్తఱి, దనువులు తెగి యందు నందు ♦ ధరఁబడియుండం
గను యుద్ధభూమి యెల్లను, వనచరశవములను నిండి ♦ భయదంబయ్యెన్. ౧
- క. శలభంబులు దీప్తుండగు, జ్వలనుని సైఁవంగలేని ♦ చందంబునఁ గోఁ
తులు తాళఁగఁ జాలని య, పులలాశనుతీవ్రశరజ ♦ వము నోర్వకయే. ౨ 4255
- క. పరుగెత్తిరి; మఱియును వన, చరు లానిశితాంబకములఁ ♦ జయ్యనఁ దనువుల్
పరిపీడితంబు లౌటను, బరుషములగు వీతిహోత్తు ♦ జ్వాలలగుములున్. ౩౪
- క. తనువులఁ గాల్పఁగఁ బఱచెడు, వనగజములరీతి సైఁవ ♦ వలనుపడమి ని
న్వనములతోడం బాటిరి; ఘనమేఘంబులను దోలు ♦ గాలివడువునన్. 3౪
- తరల. దనుజనాథుఁడు కీశనేనల ♦ దారుణాంబకసంతతిన్
బెనురణంబునఁ జిమ్మివై చుచు ♦ వేగమే చనుచుండె; నా
దనుజవీరుఁడు వానరాళిని ♦ దానినిన్ బొలియించుచున్
జని త్వరన్ రఘురామచంద్రుని ♦ సన్నిధానముఁ జేరఁగన్. ౫ 4256
- తరల. అనిమొనం బ్లనగేంద్రు లీవిధి ♦ నద్భుతంబుగ భంగముం
గనుచుఁ బాటుచునుంట నంతటఁ ♦ గాంచి గుల్మమునన్ సుషే
ణుని దగన్ నియమించి సూర్యతఃసూజఁ డెల్లరు నద్భుతం
బును గనన్ రణముం బొనర్పఁగఁ ♦ బూనె నెమ్మదిఁ గోరికన్. ౬ 4259
- క. తనసాటి విక్రమాదులఁ, గనినసుషేణునిని బలముఁ ♦ గావఁగ గుల్మం
బున నునిచి పాదపముఁ గొని, చనియెన్ సుగ్రీవుఁ డరి యెఁసంగెడుక్షీతికిన్. ౭
- క. హరినాయకునిన్ యూధే, శ్వరు లంతటఁ దారె యుద్ధ ♦ సాధనముల నా
తరుణమున నీయఁ బెనుభూ, ధరముల వివిధ ద్రుమములఁ ♦ దగఁ గొనిత్వరఁగాన్.
- ఆ. పార్శ్వవృష్ణములను ♦ బలములతో వెంబ
డించి చనిరి; కడుఁ గఁడింది మెఱయ
నాహరీంద్రుఁ డద్భుతాంగబలమ్మున
నార్పుచున్ మహాసుధాళి నపుడు. ౮౪ 4262
- క. అనిమొనఁ గూల్చుచు నుత్తమ, దనుజులపయి కడరె; నంత ♦ దారుణరూపం
బునఁ దగు నాసుగ్రీవుం, డనిలుఁడు విలయమునఁ బెద్ద ♦ వగు వృక్షములన్. ౯౪
- క. ధరఁబడఁ గూల్చెడురీతిని, నరివై రులఁ బిండిచేసె; ♦ నటవిఁ బతంగో
త్కరములపై మేఘము ప్ర, స్తరవృష్టిని గురియునట్లు ♦ దనుజావళిపై. ౧౦౪
- *క. గిరివృష్టిని గురిపించెను, హరినాయకుఁ; డంతఁ గపివధాధీశ్వరుఁ డ
క్కరణిఁ గురిపించువృష్టిని, ధరణీధ్రము లశనిహతిని ♦ దగఁ బగులుక్రియన్.

క. దనుజబలశీర్షంబులు తు,త్తునియలుగాఁ బగిలి ధరణిఁ ♦ దోడనె వ్రాలెన్;
దనుజబలంబులు చయ్యన, వనచరపతిచేత నట్లు ♦ భగ్నము లగుచున్. ౧౨౫

ఆ. హింస నొంది యుచి ♦ యేమియుఁ బ్రతిచేయుఁ
జాల కెంతో యూర్తి ♦ సంక్షయంబుఁ
గాంచుచుండుటయును ♦ గాంచివిరూపాక్షుఁ
డని నహింసరాని ♦ యట్టి ధనువు. ౧౩

4267

క. అనువునఁ గైకొని నామం,బును బల్కుచు రథమునుండి ♦ పాలుపగు వేగం
బున దుమికి గజస్కంధం,బు నెక్కె; నారథికవరుఁడు ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

చ. ద్వీరదము నెక్కి నిస్వనము ♦ భీమముగాఁగ వినంబడంగ నా
హరులవయిం జనెం ద్వీరగ; ♦ నంత నతండు చమూముఖంబునన్
బరఁగెడు వాలితమ్మఁ గని ♦ నై జభయంకరభూరిమార్గణో
త్కరమును వైచి దిక్కులకు ♦ దర్లు సురారుల భీతిఁ బాపుచున్. ౧౬ 4269

తే. తృప్తిఁ గలిగించి నిలిపె; గ♦వీంద్రుఁ డట్లు
లవ్వీరూపాక్షుతీవ్రభాణాలి నొచ్చి
యధికకోపంబు నొందుచు ♦ నతనిఁ జంప
మనమునఁ దలంచె; నంత న♦వ్వనచరపతి. ౧౭

4270

క. శూరుఁడు లక్ష్యము మీఱఁగ, వైరిం బ్రహరించునట్టి ♦ వాఁడౌట మహా
భూరుహమును బెకలించియె, యారాక్షసుపైకి నడరి ♦ యాగజముఖమున్.

క. పరికించి దాన మోడెను; గరివర మది వ్రేటువడుచుఁ ♦ గార్జ్యకమాత్రం
బరుగుచు వెనుకకు నచ్చటఁ, గరమార్పుచుఁగ్రిందఁబడియె♦గళవళపడుచున్.

ఆ. అంతవీర్యవంతుఁ ♦ డావిరూపాక్షుండు, ధరణి వ్రాలినట్టి ♦ కరిని డిగ్గి
జవముమీఱి వృషభ♦చర్మము ఖడ్గంబుఁ, గై గ్రహించి వైరికడకు నిగిడి.

క. స్థిరముగ నిలువంబడు నా,హరివరుపై కరిగి యట్టె ♦ యతిభీతునిగాఁ
గరమొనరించెడులాగున, నరిగెన్ లఘువిక్రమమున ♦ నారవిసుతుఁడున్.

చ. దనుజుఁడు పైకి వచ్చుటకుఁ ♦ దా మదిఁ గోపమునొంది భూరిమే
ఘనిభముహాళిం గొనుచుఁ ♦ గ్రన్నన వేసెను వానిపైన; నా
దనుజవరుండు విక్రమము ♦ తద్వయఁ గన్నడవచ్చుచున్న యా
ఘనశీలఁ గాంచి వేతొలఁగి ♦ ఖడ్గముచేఁ బ్రహరించె నాతనిన్. ౨౩ 4275

దు. బలవంతుండగు రాక్షసేంద్రుఁ డలుకం ♦ బాటించి ఖడ్గంబునుం
దలపై వైవఁగ దాని దెబ్బకు ముహూ♦ర్తం బామహావీరుఁ డా
యిలపై వ్రాలినరీతి మూర్ఖఁ గని య♦ట్లే లేచి వేగంబు దో
ర్జల మొప్పారఁగ నమ్మహాహవమునం ♦ బ్రారంభ మేపారఁగన్. ౨౪ 4276

- ఆ. ముష్టి నలవరించి ♦ దుష్టరాక్షసువత్, నుందుఁ బొడిచె; దాన ♦ నతఁడు కోప
మొంది తీక్షణధార ♦ నొప్పు నాయసిచేత, వనచరేంద్రుకవచమును రణమున.
- క. తునియలుగాఁ బడవై చెను, ఘనమగునావ్రేటునకు నిఁకామం బార్తి
గని సుగ్రీవుఁడు చరణము, లను జూచుకొనుచును బడె నిఁలాస్థలిమీఁదన్.
- చ. ధరఁబడి వేగ లేచి కపిశల్లజుఁ డాకులిశంబువంటిదా
కరతలసంప్రహారమున ♦ గాఢరవంబును గల్గఁ గొట్టఁగా
సురరిపుఁ డట్టు లాకపియు ♦ శూరతఁగొట్టిన దెబ్బ నెట్టులో
నిరుపమశక్తిఁ దప్పునటు ♦ నేర్పునఁ జేసికొనెన్ రయంబునన్. ౨౮ 4279
- తే. ఇట్లు తప్పించుకొని యతఁ ♦ డేవుమీఱ
వనచరేంద్రునితోఁమ్మును ♦ గని పిడికిటఁ
బొడిచె; నవ్వానరేశుఁడు ♦ పిడికిటఁ బొడు
వగను దప్పించుకొని వాఁడు ♦ బదులు తన్ను. ౨౯ 4280
- సీ. ప్రహరింపఁగాఁ గని ♦ పరమకోపంబున నాతఁ డేమఱియుండు ♦ టరసి యట్టె
తన పెద్దయఱచేత ♦ దనుజుభౌలంబునఁ దగునస్థిపైఁ గొట్టె; ♦ దనుజుఁ డంత
వజ్రసన్నిభమగు ♦ వైరితలప్రహారమునకుఁ బ్రసవఁణముననుండి
జలము స్రవించెడు ♦ చందంబునన్ నల్ల గ్రక్కుచు రక్తసిఁక్తతనుఁ డగుచు
- ఆ. ధరణిఁ గూలె; నిట్లు ♦ తనురంధ్రములనుండి
రుధిర మట్టె గాఱ ♦ రోషయుక్తిఁ
గనుల వేగ త్రిప్పుచును నోట నురుగులు
వెడల నల్లఁ దోఁగి ♦ పుడమినిఁ బడి. 3౨ 4281
- క. తనవికృతపుఁగన్నులు మఱి, యను వికృతంబులుగ నొప్పుచుండన్ భీతిం
గనఁ జేయునట్టి దనుజుని, గని రుభయబలమ్ములందుఁ ♦ గలవారెల్లన్. 33
- క. అరియైన విరూపాక్షుం, డురువేదన నెగిరిపడుచు ♦ నుర్వీస్థలిపై
నిరుప్రక్కలఁ బొరలుచును రు,ధిరమున మున్గుచును విన మదింగృహగలుగన్.
- క. ధ్వనిచేయుచుండఁ గాంచిరి, వనచరు; లారీతిఁ బ్రకటఁబలములఁ దగునా
దనుజకపిసైన్యజలనిధు, లనువమగతి నొకటినొకటి ♦ నని మార్కొనుచున్.
- క. చెలియలకట్టల మీఱుచు, జలమున మార్కొన్న భూరిఁజలరాను లనన్
గలగుండుపడుచు నాన్పులు, చెలఁగన్ బవరంబు నట్టె ♦ చేసెఁ గడంకన్. 3౪
- క. హరిషతియు విరూపాక్షుని, నురుబలునిం బొలియఁజేయ ♦ నుబ్బుచుఁ గని యా
హరిసేనలు దుగిఖంబున, సురవైరులుఁ బొరుషములు ♦ సొరిదిఁ జెలంగన్.
- ఆ. గట్టు పొరలి వచ్చిఁనట్టి గంగాప్రవాహము విధంబుతోఁప ♦ నట్టె పొంగి
యొగిఁ బరస్పరంబు ♦ సుద్ధతి మీఱంగఁ, బోరి రాత్కవిజయములను గోరి.
తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౮ - వ సర్గము.

ఊహ సుగ్రీవుడు మహోదరునిం బరిచూర్చుట. ఊహ

క. పెనుసంగరమున నయ్యెడ, వనచరదనుజులభటాళి ♦ వారక యొండొం
టిని జంపుచునుండఁగ జవమున వేనవి సరసులవిధమున క్షీణించెన్. ౧

చ. తనబలముల్ క్షయింపఁ గని ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు నె
మ్మనమున నాభటాధిపతిమండనుఁడైన విరూపనేత్రుఁ డా
వనచరనేతచే బడుట ♦ వారనికోపము రెండురెట్లుగాఁ
గనఁబడ నుగ్రుడయ్యె; గపికాంతులు పౌరుష ముల్లసిల్లుగాన్. ౨ 4289

చ. బలములనెల్లఁ జంప నవి ♦ ప్రక్షయముం గనుచుంటఁ గాంచి యా
బలుదురమందు దైవము విపర్యయమై తనపట్ల నుంట ని
మ్ములఁ దలపోసి చింతిలుచు ♦ మ్రోలఁ జెలంగుచు శత్రుహంతయై
ఖలుఁడగు నమ్మహోదరుని ♦ గర్వయుతుం గని పల్కె నివ్వీధిన్. 3 4290

*క. వీరా! గురుతరబాహూ!, ఘోరంబగు నిట్టితఱిని ♦ గోరిక విజయం
బారూఢిఁ గాంతు నన నా,ధారము నీవనియె నమ్మఁదగు నట్లగుటన్. ౪ 4291

క. అరిసేనలఁ బొలియించుచుఁ, బరాక్రమముఁ జూపవయ్య ♦ భర్తఋణము ని
త్తరుణమునఁ దీర్చుకొనుటయె, సరియగు నొనరింపుమిపుడు ♦ సంగరముఁ గడున్.

చ. అన విని రాక్షసేంద్రుఁడగు ♦ నట్టి మహోదరుఁ డట్లెయంచు న
వ్వనచరసేనలో మిడుత ♦ వహ్నిని జొచ్చెడురీతిఁ జొచ్చె; నా
ఘనబలుఁ డుగ్ర తేజమునఁ ♦ గ్రాలెడువాడయి పొల్చుచుంట నా
తనిపలు కౌదలం గొని నితాంతము స్వీయపరాక్రమంబుచే
తను బురికొల్పఁగాఁ బడుచు ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చె వారితోన్. ౭ 4293

చ. హరులు మహాబలాఘ్నలు భయంకరరాక్షససేనఁ జొచ్చి ప్ర
స్తరముల గొప్పవానిఁ గొని ♦ దానవులకొ వధియించి; రంత సం
గరమున నమ్మహోదరుఁడు ♦ గాఢతరక్రుధఁ బూని యట్టై క
ర్బురనువిభూషితాంబకనఁమూహములం బరఁగించి పూనికన్. ౮ 4294

క. వనచరులపాణిపాదము, లను దొడలను నటికి యయ్యిలాస్థలి నించెన్;
దనుజాంబకార్దితాంగులు, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ భయపడి పెలుచన్.

తే. దెసల కేగిరి; కొందఱు ♦ వెన నధిపతి
నాశ్రయించిరి; కవులపై న్యములు భంగ
మొంది పాటుటఁ గాంచి యత్యుగ్రుడగుచు
నర్కనుతుఁడు మహోదరు ♦ నచటఁ జూచి. ౧౧ 4296

క. గురు తేజము పొంగఁగ నా,యరిని వధించంగఁ బూని ♦ యవనీధర మ
ట్లురుతరమగుఘోరప్ర, స్తరమును గొని దానివై చెఁ ♦ దానవుపై నన్. ౧౨

క. తనపైకి రయముమీఱఁగఁ, జనుదెంచెడు శిలను దానిఁ ♦ జక్కం గని యా
దనుజుఁ డసంభ్రాంతుండై, కననై నఁ దరంబుగాని ♦ ఘనశిలఁ గడఁకన్. ౧౨౪

క. శరములఁ ద్రుంచెను; నటప్ర, న్తరమది యాదనుజశరహఁతంబయి పడియెన్
ద్వరఁ దునియలు వేయిగ నటఁ, గరమరుదుగ గ్రద్ద లెల్లఁ ♦ గళవళపడుచున్.

ఆ. చెదరినేలపై నఁ ♦ జేర వ్రా లెదురీతి;
నట్లు వ్రక్కలై న ♦ యాశిలఁ గని
యర్కతనయుఁ డుగ్రఁమగుకోపమును బొంది
యనిమొనన్ మహీరుఁహంబుఁ బూన్కి. ౧౨౫

4800

చ. కరములఁ బెళ్లగించి యల ♦ కర్బుగుపైఁ బడనేసె, శూరుండై
వరపురనాశకుండగుచు ♦ భాసిలునట్టి మహోదరుం డొగిన్
శరములఁ దానిఁ ద్రుంచె నిటుఁనాలము భూమిఁ బడంగఁ గాంచి యా
హరిపతి క్రుద్ధుండై పరిఘు ♦ మయ్యవనిం బడియుండఁగాఁ గనెన్. ౧౨౬ 4801

క. కని దీప్తంబగు పరిఘం,బును దానిన్ సంగ్రహించె ♦ వూనికమీఱం
దనకరలాఘవమును నా,తనికిం జూపుచును వేగ ♦ దానిచివరచేన్. ౧౨౭ 4802

క. తురగవరంబులఁ గూల్చెను; నురవైరి మహోదరుండు ♦ శూరుం డగుటన్
దురగవిహీనంబగునా, యరదము దిగ నుటికి క్రుద్ధుండై గదఁ గొనియెన్.

క. పరిఘగదాయుధకరు లా,యిరువురు మెఱపులను గూడి ♦ యెనఁగుఘనము ల
ట్లురుజవమునఁ ద్రిప్పుచు సంగరమున గోవుషములట్లుఁగా గర్జిలుచున్. ౧౨౮

క. తలపడి; రంత మహోదరుఁ, డలుకన్ రవికాంతిఁ బోలి ♦ యలగుగదను ని
మ్ముల వైచె నర్కజనిపైఁ, బలశాలి హరీశ్వరుండు ♦ భయదంబగుచున్. ౧౨౯

క. తనపైఁ బడఁగన్ వచ్చెడు, దనుజమహాగదను జూచి ♦ దారుణరుషచే
గను లెఱ్ఱఁబాఱఁ బరిఘం,బు నెత్తి యాగదను దానఁ ♦ బొంగుచుఁ గొట్టెన్.

క. ఆరెండు పరన్నరమును, దారుణముగఁ దాకి పగిలి ♦ ధరణిం బడియెన్;
భూరితర తేజుఁ డాకపి,వీరుం డెల్లెడలఁ గనకఁవేష్టిత మగుచున్. ౧౩౦ 4807

తే. ఘోరమును నైన మునలంబు ♦ భారణి నట
నాయసంబయి పడియుండ ♦ నవుడు గాంచి
దాని గ్రహియించె; నిట్లు లాఁతండు దాని
గొని మహోదరుపై న వై ♦ చెను గడంగి. ౧౩౧

4808

క. దనుజుడు వేరొకగద నా,వనచరపతిపై న వైచె ♦ వసుధంబడె రెం
డును బిట్టుదాకి యవియును, దునకలుగా నగుచు; నంత ♦ దోర్బల మలరన్.

నీ. ఆయుధావళులెల్ల ♦ నవ్విధిఁ జెడిపోవ వారలిద్దఱు మండు ♦ వహ్నియుగము
ఫలఁ దేజమున నొప్పి ♦ యలఘుముష్టులఁబట్టి మార్కొని రఘునఁమరమునంధు

నపజయ మెఱుగక ♦ యరిజనపరితాపకరులగు వార లిరువురును చాకి
తన్నుచుఁ బలుమాటు♦దారుణధ్వను లొప్పఁజేయుచు మఱి యఱచేతులూని
చఱచుచు నిద్దఱు ♦ త్కాన్ధలిఁ బడి వేగ పైకిలేచుచుఁ దమబలముల కొలఁ
తే. దినిగఁ బ్రహరించుచున్ మఱి♦యును భుజముల
నెత్తి వినరుచు శ్రమమొంది; ♦ రత్తటి గురు
జవమునం బొల్చు రాక్షస♦సత్తముండు
చెంత నిల నున్నఖడ్గంబుఁ ♦ జేగ్రహించి. ౨౮ 4310

క. పలుకయును జేతఁ గొనుచున్, దలఁపడఁగా దనుజు మీఱఁ♦దగువేగంబుం
గల నుగ్రీవుం డచ్చటి, పలుకయు ఖడ్గంబుఁ గొనియె ♦ బరవస మలరన్. ౨౯౫
క. భండనశాస్త్రంబునఁ గడుఁ,బండితులౌ వార లుబ్బు♦వర్ధిలఁ గా ను
ద్దండతరాసున్ నెత్తుచుఁ, జండతరక్రోధ మొప్పు ♦ న్వనములు నిగుడన్. 3౦౫
క. ఇరువురు తలపడి; రపుడొం,డొరులపయిం గ్రోధమూని ♦ యొగి గెలువఁగనా
తురపడుచు శీఘ్రగతులం, బరఁగుచు సన్యాసనవ్యభంగిఁ దిరుగుచున్.
క. తలఁపడి పోరిరి; శూరుం, డలఘుజవుండై న రాక్ష♦సాళిఘనుఁడు వాఁ
డలరుపరాక్రమఘనుఁడై, చెలఁగుచు దుర్మతియె గానఁ ♦ జిత్తవికృతిచేన్.

*తే. అప్పు డరిచేతిచర్మము♦నందుఁ జిక్కు
కొనఁగ ఖడ్గము వైచె; నా♦దనుజుఁ డంత
దనదాఖడ్గంబు డాలునఁ ♦ దగిలియుండఁ
బట్టి లాగుకొనుచునుండ ♦ వనచరపతి. 33 4315

క. కని యంతరమును ఖడ్గం,బునను శిరస్త్రాణయుక్తమును గుండలకాం
తినీచయరమ్యమునగు నా,తనిశిరమును ద్రుంచెఁ జాల♦ధైర్యస్ఫూర్తిన్.
చ. తలదెగి నేలపై దనుజ♦తల్లజుఁ డిత్తటి వ్రాలఁ గాంచి యా
బలములు నిల్వకే పరుగు♦వారె; మహోదరునిన్ వధించి దో
ర్బలమున నొప్పు కీశపతి ♦ భవ్యమతిన్ భటయుక్తుడౌచు ని
స్తులరవ మొప్పు జేసెఁ దమి♦తో దశకంధరుఁ డద్ది చూచుచున్. 3౫౫ 4317

చ. మనమునఁ గ్రుద్ధుఁడయ్యె రఘు♦మండనుఁ డాత్మ ముదంబుఁ గాంచె నా
దనుజులు దీనచిత్తులయి ♦ తద్దయు మోములు తెల్లనై భయం
బున మనముల్ తపింపఁగను ♦ బోయిరి; భూరిధరైకభాగ మొ
య్యనఁ బడఁ జిమ్మినట్లుగ మ♦హోదనుజుం బడఁగూల్చి ప్రీతుడై. 32 4318

చ. వనచరసేనయం దవుడు ♦ భానుఁడు న్వప్రభ నప్రధృమ్యుడై
కనఁబడురీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గాంతియు లక్ష్మీయు నెల్ల రాజిలెన్;
వనచరనాథుఁ డంత మతి♦వై భవయుక్తుఁడు సంగరాంగణం
బున విజయంబు నొంది సుర♦పూగము సిద్ధులు యక్షులౌదృతిన్. 32౫ 4319

* లగ్న ముత్కర్షతః ఖడ్గమ్-అనిమా.

క. ధరఁగల భూతంబులు మో,దరతిన్ సంతోష మలరఁ ♦ దనుఁ బొగడంగఁ
గరము వెలింగెను శ్రీరఘు,నరుఁ డౌరా ! యనుచు మోదఁవార్ధి మునుంగఁ,
తొంబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

—
౯౯ - వ సర్గము.

—ఁఁఁఁ అంగదుఁడు మహాపార్శ్వని జంపుట. ఁఁఁఁ

క. వనచరపతిచే సంగర,మునను మహాదరుఁడు మృత్యుఁముఖగతుఁడగున
ట్లనువుగఁ జేయంబడఁగాఁ, గనుచు మహాపార్శ్వఁ డుగ్రఁకల్పఁడుక్రథచే.

క. తనఘనబల ముప్పొంగఁగఁ, గను లరుణంబుగను నొప్పఁగా భయదంబై
కనఁబడునంగదునై న్యం,బును తోభింపంగఁ జేసె ♦ భూరిశరములన్. ౧౫

క. అనిలుఁడు వృంతమునుండియె, యనుపమగతి పండ్లు రాల్చుఁకట్లుగ నతఁడున్
వనచర శూరుల శిరములఁ, దనువులనున్ వదలిపడఁగఁ ♦ దా శరవితతిన్. ౨౫

క. ఒనరించె; దీప్రకోపం,బునఁ గొందఱు వానరుల విభూషితభుజపం
క్తిని మూఁపులఁ బార్శ్వములను,ననుపమబాణములఁజెండె;♦నంతహరివరుల్.

తే. అమృహాపార్శ్వబాణవఁవార్ధి తాంగు
లగుచు భీతివిషాదముల్ ♦ తగఁగ విముఖు
లయి ధరన్ సోలి; రంత మహాభుజుండు
వాలితనయుండు రాక్షసఁబాణతతుల. ౪౫

4325

తరల. తనబలంబులు బాధచేతను ♦ దారుణాహనభీతిచే
మనములందు నిరాశఁ గైకొని ♦ త్కృష్ణలిం బడియుండఁగాఁ
గని నముద్రము పర్వ మప్పుడు ♦ గాధవేగము గాంచురీ
తిని జవంబును జూపసాగెను ♦ దీప్రశక్తి చెలంగఁగన్. ౫౫

4326

చ. సరసిజమిత్రభావితతిఁచందమునం దగి యాయనంబునొ
పరిఘము నొక్కదానిఁ గొని ♦ బాహుబలం బలరార వైచె నా
నురరిపువైఁ బడన్; గుమతి ♦ స్రుక్కుచు దాన విసంజ్ఞఁడౌచు నా
యరదమునుండి క్రిందఁబడె ♦ నాతనిసారథియున్ ధరంబడెన్. ౭౫

4327

క. ఘనబలుఁడై నీలాంజన,తనుఁడై శేజస్వీయునయి ♦ దారుణవీర్యం
బునఁ దగిన జాంబవంతుఁడు, ఘనములగతి నొప్పు భల్లుఁకవ్యూహంబున్. ౮౫

ఆ. వదలి వేగ వచ్చి ♦ వారనిక్రథచేత, భూధశిఖర గుట్టు ♦ పాలుచు వితత
శిలను గై గ్రహించి ♦ చేరి మహాపార్శ్వ, నశ్వరథము లడఁగఁకట్లు వైచె.

క. ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వఁ, డని నందు క్షణంబులోన ♦ నాత్మజ్ఞానం
బును బొంది యంగదుని నొం,చెను బహుసాయకములేసి ♦ శ్రీఘ్రం బలుకన్.

- సీ. ఆమహాపార్శ్వః డయ్యననున భల్లూకపతిజాంబవంతుని ధాణములను
మూఁడింట నురుగితఁ డును నొప్పిఁగా నేసి యాగవాత్సునిఁ బెక్కుఁబమ్మలేసి
నొప్పించె; నయ్యిగ్నఁ దప్పుడు శరపీడితాంగు లొటం గాంచి యంగదుండు
చాలఁగ్రోధంబున ధాన్యసకరమగు పరిఘంబుఁ గైకొనె; బటుజవంబు
తే. గలుగునావాలికొడుకు మిక్కిలియుఁ గోప
మూని యాతనిఁ జంపెడుఁనూహ చెలఁగ
నతఁడు దూరంబునందుంట ధాన్యకిరణ
ములువలెం దగు పరిఘంబు ధాన్యముపొంగ. ౧౪ 4331
- క. కరముల రెంటిం ద్రిప్పుచు, నురుగతిఁ బైబడఁగవై చె; నురుబలుఁడగు నా
హరివరుఁడు త్రిప్పివై వఁగఁ, బరిఘం బది యతనిఁదాకి ధాన్యరయ మలరన్.
- ఆ. అతనిచేతనున్న ధాన్యకయతధను, త్వరముఁ దచ్చిరస్త్ర ధాన్యనినాద
మడర భూమిఁ బడఁగ ధాన్యతేజేసె; నంజీటఁ బ్రతాపశాలిఁపటుబలుండు.
- క. ధీరుఁడునగు నంగదుఁ డవు, ధారాక్షునుఁ జేర నరిగి ధాన్యవేగమునన్
భూరితరక్రధ దానవ,వీరునికుండలవిలాసఁపితతశ్రుతులన్. ౧౬ 4334
- క. కని తన్మూలంబునఁ దల,మునఁ జఱచెను; దీప్త వేగఁమునఁ బటుతేజం
బున నొప్పుమహాపార్శ్వఁ, డనుపమకోపమున మెఱసి ధాన్యతురపడుచున్.
- క. కరమున నొక్కట ఘనతర,పరశ్వధము సంగ్రహించె; బ్రతిదివసం బా
దరమునఁదైలముపూయుటఁ,గరముమహాస్వచ్ఛమగుచుఁగాంతిఁజెలఁగుచున్.
- క. గిరిసారమట్లు దృఢమై, పరఁగ మహాపార్శ్వఁ డట్లు ధాన్యకోపమునన్
హరివరువై వైచెను నా,పరశ్వధము సవ్యబాహుఁఫలకముఁ దగులన్. ౧౮ 4336
- ఆ. వాలికొడుకు లాఘవంబున నాదెట్టి
నట్టె కోప మూని ధాన్యపుడు తనకుఁ
దగులకుండునట్లు ధాన్యపించుకొనియె; నా
యంగదుండు వీరుఁ ధాన్యలబలుఁడు. ౧౯ 4338
- క. జనకునిరీతిఁ బరాక్రమ,ఘనుఁడునునై తనరుచుండుఁ ధాన్యవ వజ్రం
బును బోలి కఠినమగు ముష్టిని గైకొని యట్టె త్రిప్పి ధాన్యచెచ్చెట దానిన్. ౨౦
- ఆ. మర్త్యవేత్త గాన ధాన్యమనుజాశనునివత్తు,మునకు నంతరమున ధాన్యకులిశము
వంటి దానఁ బొడిచె, ధాన్యవరంబునందందు, నతనిపోటుచేత ధాన్యసమరగుండె.
- క. త్వరగాఁ బగులఁగ నాక,ర్బురుఁ డనువుల వీడి ధరణిఁ బొరలెను; బిదపన్
బరమాకులమై యాతని, వహాధినియుఁ బొటఁ జొచ్చె ధాన్యముగదురుటన్.
- క. అనిని మహాపార్శ్వఁడు మృతిఁ, గన రాక్షసుఁ డాత్మగ్రోధఁకలితుండయ్యెన్;
వనచరు లప్పుడు హర్షం,బున బురుజులతోడ ద్వారములతో లంకన్. ౨౪

- ఆ. పగులఁ గొట్టునట్లు ♦ పటుసింహనాదముల్, చేసి రమరులెల్ల ♦ జిష్ణుతోడ
సంతసమున నార్చు ♦ చందంబునం; దరు, వాత సమరనాథ ♦ వైరి యవుడు.
క. దనుజులు కవులును గావించిన సింహరవంబును విని ♦ చెలఁగెడుకోపం
బున మరల నభిముఖుండై, యనిసేయఁగ నిలిచె ధైర్య ♦ మధికముగాఁగన్.
తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁ రామరావణమహాయుద్ధము. ఁఁఁఁ

- సీ. అమృహాసంగరమందు మహాబలుండయి వీరుడగు విరూపాక్షుఁ డవల
నమృహోదరుఁడు మహాపార్శ్వఁడును హతులగుటయుఁగనిరావణాసురుండు
మిగులఁ గ్రుద్ధుండయిమించెడు కడఁకతో నరదంబుతోలుమా యనుచుసార
ధిని హెచ్చరించి యిట్లునివల్కె వానితో; నారాము నతనిసహజుని బొంది
ఆ. నిహతులై న మంత్రినికరముయొక్కయు, ముట్టడింపఁబడినయట్టిపురము
యొక్కదుగిఖములను ♦ నుక్కడగించెద; స్థిరపదంబు నేను ♦ జెందువాఁడ. 3
సీ. *వై దేహీపుష్పసత్ఫలమయి సుగ్రీవజాంబవత్కుముదులు ♦ సాధ్వీనకర
విక్రమాఘ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుమైందద్వివిదాంగద నళసుషేణానిలనుత
గంధమాదను లన్యకవులు ప్రశాఖలు గలదియా రామవృక్షంబు నుమ్ము
దాని కాధారమై ♦ తనరుశాఖాదుల ఖండించువాఁడ సంగరమునందు
తే. ననుచు నతిరథవర్యుడై ♦ యలరురావణాసురుఁడు రథవరమున ♦ నఖిలదిశలఁ
బ్రతిరవంబులు వుట్ట జవమునఁ బోయె, వైరి యగురామచంద్రునిజేరనంత.
క. అనిన్వనమున శైవలి, నీనికరగిరీంద్రవిపిననియుతగజకిటి
త్వానాథముఖిమృగాన్వితమై నిఖిలధరాతలంబు ♦ నందెఁ జపలతన్. 2 4347
క. దనుజేంద్రుఁ డంత భయదం, బసూనదారుణమునొచు ♦ నరిమృత్యువునై
తనరెడుతామసనామక, ఘనాస్త్రమును వైవ నద్ది ♦ కాల్పెం గవులన్. 24
క. నలుఁగడలం ద్రెల్లిరి వా, రలు; బ్రహ్మాయుఁ దానె మున్వరమయి చెలఁగుదా
నిలలిన్ నిర్మించెను ని, స్తులమగు దానిన్ వహించుచొప్పు కలుగమిన్. 25
ఆ. భంగమొంది కవులు ♦ పాఱఁగా ఘోరర
జంబు గలిగె; నిట్లు ♦ సకలకవులు
తచ్చరాళిచేతఁ ♦ దాగు భంగము నొంది
యురివఁ గాంచి రాఘవుండు కడఁగి. 26

4850

* రామవృక్షం తతో హన్తి నీతాపుష్పఫలప్రదమ్, ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబ
వాన్ కుముదో నళః, మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ-అనిమా. ఇచ్చట వాస్తవార్థము సుగ్రీవాదులగు
ప్రశాఖలఁ బొలియించెదననియు రామవృక్షము ముక్తిఫలప్రదమనియు రావణునిభావమనిమహే
శ్వరతీర్థులు.

క. అనికిన్ సన్నద్ధంశ, య్యెను; రాక్షససింహుఁ డంత ♦ నెల్లకపిబలుం
బును బాఱఁదోలి యసజయ, నున నెఱుఁగని రాముఁగొంచె♦న త్తగుణమునన్.

క. అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, మును దినిని నువేర్చుద్రుఁగూడి ♦ మొనయు శచీనా
ధునిపోలిక మెఱయుచుఁ బెను, ధనువును గైఁదాల్చి నిఖిల♦దస్యహరుండై.

తే. అంబరంబును నొఱసెడు♦నట్టు లొప్పి
కమలవత్త్రాయతాక్షుఁడై ♦ కడువిశాల
బాహువులతోడ తాజిల్లు♦వాని నచటఁ

గనియె; సంత మహాతేజ♦మున వెలుఁగుచు. ౧౨౪

4353

క. గురుబలుఁడు రాముఁడు సహో, దరుఁడగు లక్ష్మణునిగూడి ♦ తత్కృపు లటు సంత
గరమున భంగము నొందుట, సరగున రావణుఁడు పైకిఁ♦జనుదెంచుటయున్.

క. కని చిరకాలమునకు నా, తనితో సంగరము గల్గె ♦ దన కనుహర్షం
బునఁ జాపమధ్యభాగం, బును గరమునఁ బట్టి వేగ♦మునఁ బృథుధనువున్. ౧౨౫

ఆ. తివిచి యాకఠోర♦రవమున నిలనెల్లఁ, బగులఁ జేయునట్లు ♦ పటుగుణంబు
లాగుచుండె, నష్ట ♦ జాగుసేయక దాన, వాధిపాంబకముల ♦ సర్కకులుఁడు.

క. పెనుగుణమును మ్రొయించుట, సనూనముగఁ గల్గినట్టి ♦ యారవమునకే
దనుజులు కోఁతులు వందలు, గను మడసిరి; రాజనుతయు♦గ శరపథమునన్. ౧౨౬

తే. రావణుఁడు నిల్చియుండ ద♦ర్శమునఁ జంద్ర

భాస్కరులచెంతనున్న స్వ♦ర్భానునట్లు

లలరె; లక్ష్మణుఁ డాది నా♦యసురవరుని

బలము తెలియఁగవలెనంచుఁ ♦ దలఁచి వేడ్క. ౧౨౭

4358

క. శితశరములతోఁ బోరఁగ, మతిలో నూహించి పెక్కు♦మాఱులు గుణ ము
ద్ధతి లాగి యగ్నిశిఖిల, ట్లతిదారుణములగు పెక్కు♦లమ్ములు వైచెన్. ౧౨౮ 4359

చ. ధనువును బూని లక్ష్మణుఁడు ♦ దారుణశాతశిలీముఖంబు లే

సినతఱినే నుతేజమును ♦ జెందినరావణుఁ డాకసంబునం

దున మరలించెఁ దీక్ష్ణమగు ♦ తూపుగమిం బరఁగించి; యాతఁడున్

దనదగుహ స్తలాఘవము ♦ తత్ప్రమయంబునఁ జూపుచుం దమిన్. ౧౨౯ 4360

తే. లక్ష్మణునితీవ్ర బాణజా♦లమున నొక్క

శరము నొకటను మూఁడగు♦సాయకములఁ

ద్రిశరముల సంబకములఁ బ♦దిం బదింట

నిట్లు ఖండించె నవ్వాని ♦ నేవుమీఱ. ౧౩౦

4361

క. అని జయశీలుఁడు రావణుఁ, డనుపమతత్సాయకముల ♦ నన్నింటిని వే

త్తునుముచుఁ దనునొక్కటి సో, కనియట్టు లొనర్చి యతనిఁ♦గాదనిత్వరతోన్.

క. గిరివలె నిశ్చలుఁడగురఘు, వరుమార్కొనఁ బోయె; నిట్లు ♦ భాస్కరకులు మా

- ర్తురః బొలియించెడు రాముని, పరిసరమున కేగి శ్రోధభారముచేతన్. ౨౧౫
 క. అనుకాతుండై భూనర, నన్నువై శరవృష్టిఁ గురిసె; ♦ వై రివనుజభీ
 కరచాపద్యుతదారుణ, శరధారలు సంయతేక ♦ చను దేరంగన్. ౨౨౫ 4364
- క. కనుఁగొని నివంగయుగ్గం, బునుండి భల్లములఁ దీసి ♦ పూనికమెఱయం
 గను నంతఁ గుపితములు భీ, తిని గల్లఁగఁ జేయునవియుఁ ♦ దీక్ష్యతరములున్.
- క. ఘనకాంతుల మెఱసెడు నవి, యును బాములఁ బోలియున్న ♦ యుగ్రశరములన్
 దునిమెన్ భల్లంబులచేఁ, దనశక్తి చెలంగ; భూపతల్లజుఁ డంతన్. ౨౪ 4366
- క. దనుజోత్తము, రావణుఁ డా, జనపతి; వేవేగ వివిధ ♦ శాతశరములన్
 గనలుచు మార్కొని నొంచిరి; జనపతిదనుజాధిపతులు ♦ శౌర్యముపొంగన్.
- సీ. అప్రతిహతులయి ♦ యాశుగవేగముల్ వారించుచుం జిత్తభంగిఁ జాల
 పర్యంత మలసటఁ ♦ బడలక సవ్యాసవ్యసుండలములఁ ♦ జతురిమ తగఁ
 జరియించుచుం బోరి; రిరువురుయము, దునాతనిగర్వ మడఁచిన ♦ దర్పహరుఁడు
 వోలె భయంకరులై లక్ష్మ్యశుద్ధుల శరముల వదలుచు ♦ సత్వరముగఁ
- తే. దలఁపడుచుఁ బోరుచుండఁగఁ ♦ దదవసరము
 ననుఁ గనుంగొని భూతాళులును భయంబు
 నొందె; వర్షర్తువునను విద్యుత్ప్రతతులఁ
 గలిసి ఘనములు గ్రమ్మిన ♦ కరణిదోఁప. ౨౭౫ 4368
- క. సురపథమున నానావిధ, శరములు వడి నిండె; నాకనంబున బాణో
 త్కరములు వ్యాపించుచు నం, తరములు నందందునుంటఁ ♦ దదవసరమునన్.
- తే. తగ గవాక్షము లలవరింపఁగఁ జెలఁగెడు
 విధమునం జూడఁ దగియుండె; ♦ వేడివెలుగు
 పశ్చిమాశకుఁ జేరంగఁ ♦ బదపడి గురు
 జలదములు లేచి నీటిధారలను గురిసి. ౨౮౫. 4370
- చ. ఘనమగునంధకారమును ♦ గల్లఁగఁ జేసినయట్లు వార ల
 త్యనుపమవేగవంతము లహార్యము లెంతయు దారుణాకృతుల్
 చన ననుకూలమా పగిదిఁ ♦ జక్కనిగృధ్రవతత్రిపత్రముల్
 గనఁబడుచుంటఁ బక్షములు ♦ గల్గినవై నిశితాగ్రముల్ తగన్. ౨౯౫ 4371
- క. తనరుశరంబుల వైచుచు, నని గాఢతమంబునన్ భయంకరసుగురీ
 తిని గన్నడఁగాఁ జేసిరి; మనుజాశనమనుజనాథమండను లంతన్. 3౦ 4372
- క. ఇతరేతరవధకాంతులు, మతులం బర్వంగ వృత్తమఘువులు వోలెన్
 జతనంబుగఁ బోరాడఁగ, నతిభయద మచింత్యుగుచు ♦ నయ్యని తనరెన్.
- తే. మఱి యనాసాద్యమై యుండె; ♦ మహితచావు
 లఖిలశస్త్రాస్త్రకోవిదు ♦ లఖిలశస్త్రు

విద్యరిఘ్నులుగా వారు ♦ వెలయుచుంట

నని సమానంబుగా నుండి ♦ రంత వారు. 3౨

4374

సీ. ఏయేపథంబున ♦ నేవున జరియించిరో యాపథమునుండి ♦ యాయపాఠ
జలధులనుండి శ్వేననజవంబునఁ జరంగములు లేచెడుభంగి ♦ కాండపంక్తు
లట్టె పర్వచునుండె; ♦ నంతట లోకవిద్రావణుం డగునట్టి ♦ రావణుండు
కరమున బాణమో♦క్షణము చేయుచు రాఘవునిలలాటంబునఁ ♦ బూని బాణ

ఆ. పంక్తి గాఁడనేసె; ♦ భయదరావణధను

ర్గళితకువలయాభ♦కాండపంక్తి

యదియు రాముశరము♦నందు నాటిన నాతఁ

డొందఁడయ్యె వ్యథను ♦ డెందమందు. 3౩

4375

చ. గురుతర తేజమున్ రిపుల♦గుండెలఁ జెండెడు వీర్యమున్ నిరం

తర మలరాగుగాఘవుఁడు ♦ దారుణమై తగురౌద్రమంత్రముల్

వరున జపించి యస్త్రమును ♦ బాగుగ రౌద్రము మండఁజేయుచున్

శరములఁ దద్భవంబులను ♦ జాపము లాగుచుఁ గోపయుక్తుడై. 3౪

4376

క. దనుజాధిపువై వై చెను, చనియాబాణములు భూరి♦జలదము నా నొ

ప్పిన రావణుకవచవరంబును వై రివిభేద్యమును సమూహము గాఁగన్. 35

ఆ. తాకి తద్బలమున ♦ దానవునకు నించు,కంతయేని వ్యథను ♦ నపుడు కల్గఁ

జేయఁజాలవయ్యె; ♦ నాయనఘుఁడు సమస్తాస్త్రనిపుణుఁ డౌట♦నంతఁ బోక.

క. మరలను న్యందనగతుఁ గ,ర్బురపతినిం జూచి భాల♦మునఁ బరమాస్త్ర

స్ఫురణమునఁ జాలనొప్పెడు; వరనుం త్రముచేతఁ బొల్చు ♦ బాణమువై చెన్.

క. శరము లవి యస్త్రరూపము, లురుగతి రావణునిశరము ♦ లుర్విఁ బడఁగ న

* త్రరుణమునఁ జేసి యసురే,శ్వరవారితములయి కోప♦భారమువలనన్. 3౬

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచున్న యత్సృగ్రవంచ

శీర్షసర్పము లట్లుగ ♦ క్షీతిని బొచ్చె;

రావణుం డట్లు రాఘవాస్త్రమ్ముఁ జెండి

క్రోధమూర్ఛితుడయి మహాఘోరమగుచు. ౪౦

4381

క. అరిభీకరమయి తగు నా,నురనామాస్త్రమును వై చె ♦ సొరిదిగ దానన్

గరివై రితరక్షుభయం,కరముఖములు గృధ్రకంక♦కాకముఖములున్. ౪౧

సీ. శ్వేనాననమ్ములు ♦ చిత్రవంచకముఖములును దోడేళ్ల మోములును నివృత

ఫణివక్త్రములు నైదు♦పడగలసర్పము లట్టి యాకృతిగల్గి ♦ యలరుతీవ్ర

శరములుమణియుని♦తరబాణములు పెక్కు జనియించిపెడలె; దేజ♦మన మిగుల

వెలయునారావణుఁ♦డలరుద్రుఁబోలుచు నాగ్రహంబును బూనియహివిధమున

నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నురుశస్త్రమహిమమునను ఖరకిటిలపనముల శ్వాస

- తే. మకరకుక్కుటముఖముల ♦ మఱియు నర్ప
ముఖములను దగుసాయక ♦ ములను నన్య
శరములను దారుణాగ్రముల్ ♦ పరఁగువానిఁ
బుట్టఁగాఁ జేసి వైచె రామునిపయిఁ గడు ౪౪౫ 4383
- క. ఆరీతి నానురాస్త్రము, దారుణగతిఁ జెంతఁజేర ♦ దహనాభుండౌ
శ్రీరాఘవుఁ డుత్సాహము, భూరితరం బొచు వెలయఁ ♦ బూనికమీఱన్.
తే. వైచె నాగ్నేయమును నస్త్రవరము; దాని
మహిమమున నగ్నిదీప్తాన్యమిహిరవక్త
చంద్రలపనార్థచంద్రచంద్రముఖములు
ధూమకేతుముఖంబులు ♦ తోచునవియు. ౪౪౬ 4385
- క. తారాగ్రహవక్త్రంబులు, దారుణతీక్ష్ణోల్కలట్లు ♦ తగుముఖములు గం
భీరశటిజ్ఞహవ్యగ్ర, కారములునునై న సాయకంబు లితరముల్. ౪౪౭ 4386
- క. జనియించె; నానురాస్త్రం, బునఁబుట్టిన భయనబాణములు నటు శ్రీరా
ముని పావశాస్త్రసంగతిఁ, గనినంత సహస్రశకలకములయి యండే.
క. విలయము నొందెను; గృత్యం, బులఁ జలకనఁగా నొనర్చు ♦ భూపతి రాముం
డల యానురాస్త్రమును నిష్ఫలముగ నడఁగింపఁ గాంచి ♦ పటురభ నమునన్.
ఆ. కామరూపులైన ♦ కపినాథముఖవీరు, లామహాత్ముచుట్టు ♦ నపుడు చేరి
హర్షమునఁ జెలంగి ♦ యార్చిరి; శ్రీరాముఁ, డమృహాహవమునయందు మిగిలి.
చ. దనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ దారుణబాణము నిష్ఫలంబుగా
నొనరిచి సంతసంబుఁ గనె ♦ నొయ్యన వానరవీరు లందఱున్
మనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ మానితపావకబాణశక్తియుం
గని ముదమొంది యార్చిరి నికామము శత్రుభయంకరంబుగన్. ౪౪౮ 4390
- నూటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౧ - వ సర్గము.

అథ లక్ష్మణ మార్క ఛాం

- క. అనురేఖుఁడు రావణుఁ డ, ట్లనమంబగు నానురాస్త్ర ♦ మనిఁ బ్రతిహతమై
వెన నడఁగఁ గాంచి ద్విగుణిత, మసారమును నై నశ్రోధ ♦ మడరుచునుండన్.
క. ఇతరాస్త్రమును వైవఁగ, మతిలో నూహించె; సంత ♦ మానితతేజం
బు తగన్ రావణుఁడు మయని, హితశాస్త్రంబు భీతికృతాస్థిరంబున్. ౧౫
క. రామునిపై వైవఁగాఁ, దా మది నూహించె; వంతఁ ♦ నచ్చాసమునన్
భీమములు దీప్తములు నుద్దామమహాకులిశ నుట్లు ♦ తగునవి యగుచున్. ౨౫
ఆ. మునలశూలగదలు ♦ వెన జనియించెను; బ్రశయకాలపవనుభంగి వివిధ
దారుణాకృతులయి ♦ తగుకూటపాశము, ద్ధరము లశను లొదవెఁగడుజవమున.

చ. సిరి తగఁ గాంతి పెంపెనఁగఁ ♦ జిత్రమహా స్త్రీవిదు త్తముండుగాఁ
బరఁగెడురాఘవుం డపుడు ♦ భాసురమై పటురూప మొంది యు
ర్వరసకలా స్త్రీవర్యమయి ♦ నర్థిలు నొక్క మహా స్త్రీమేసి యా
సురరిపునాయకావళుల ♦ త్రోవోపయిం బడఁజేసి నుద్ధతిన్. ౫

4395

తే. అద్ది గాంధర్వసునుపేర ♦ నలరు, దాన
నస్తుహాత్ముఁడు రాఘవుఁ ♦ డట్లురౌద్ర
వాళరంబును జెండిన ♦ నురవివోధి

క్రోధతామాత్ముఁడై రాముఁ ♦ గూల్చు మదిని. ౫౪

4396

క. సారా స్త్రీముఁ బరఁగించెను, భూరిజవుం డతులనూత్తు ♦ బుద్ధియునగునా
వీరునిచాపమునుండి మ, హారాజితచక్రములు బయలు వెడలెఁ దగన్. ౬

క. అనుపమకాంతిఁ జెలంగుచు, నినచంద్రగ్రహములట్టు ♦ లెనఁగు విశిఖపం
క్తి నిఖిలదిక్కుల నిండఁగఁ, గన నినశశిభేచరములు ♦ త్తమఁ బదురీతిన్. ౮

క. వెలసెను నారాముం డి, మ్ముల సేనాముఖమునందుఁ ♦ బాలించి దనుజుచు
జ్ఞప్తిలిసాధనముల బాణం, బులచే ఖండించె శౌర్యము గడు మెరియఁగన్. ౯

చ. దనుజవరుండు రావణుఁడు ♦ తన్నహితా స్త్రీముగూడ వ్యర్థమై
చనుటయు రాముమర్తముల ♦ సంఘమునన్ దళతీవ్రబాణముల్
జొనువుచు నొంచె; నంత రణశూరుఁడు రాముఁడు వైరిభీతికృ
ద్ధనువుననుండి వెల్వడిన ♦ దారుణబాణదళాభివిధ్ధుఁడై. ౧౦౪

4400

క. గురు తేజుఁ డౌట దానికిఁ, బరికంపింపకయె నిల్చె; ♦ బవరంబులఁ దా
నిరతము జయమందెడు రఘు, వరుఁ డతివోపమున దనుజవరునంగాళిన్. ౧౧౪

క. పలువిధములైన బాణం, బుల నొప్పించెను; మహీశఙ్ఖం గవుఁ డిటు ల
ప్పలలాశను నొంచిన తటి, నిలాధపానుజుఁడు సాధుహితకరుఁ డంతన్. ౧౨౪

క. అరివీరుల నొంచెడు దు, ర్భరబలమున నొప్పియుంట ♦ రయమునఁ గొనియెన్
శరన ప్తకమును నంతట, గురు తేజుం డతఁడు మదిని ♦ గుతుకం బలరన్. ౧౩

తే. అధిక వేగంబుగల్గిన ♦ యాళరముల
మనుజశీర్షాంకితధ్వజంబును దదీయ
మును శకలములుగాఁగఁ గూల్చెను; మణియును
గురుబలాధ్యుఁడు శ్రీమంతుఁడురుతరమతి. ౧౪

4404

క. ఐనట్టిలక్ష్మణుఁడు తన, మానసమునఁ గల్గుక్రుధను ♦ మండినదుచుఁ బెం
పూనినశరమును నొక్కఁడు, జాన్యనాడం బడర వింట ♦ సంధించి తగన్. ౧౪౪

తే. జ్వలితకుండలమైన రాక్షసవరేణ్యు, సారథిశిరంబు ఖండించె; ♦ భూరినిశిత
బాణపంచకమున ద్విపవరకరాళ, దానవేంద్రధనుస్సు నుద్ధతిని ద్రుంచె. ౧౫

- చ. ధను విటుపోవనున్న తటిఁ ♦ దద్దయు వేగముమీఱి దాటి యా
తనిగురుసైంధవాళి నసిఁతంబగు నభ్రము రీతి శైలమో
యను నటు లంగముల్ తనర ♦ న్యందనవర్యము లాగుచుండు దా
నిని గదచే విభీషణుఁడు ♦ నెట్టన మోఁది వధించె నుద్ధతిఁ. ౧౭ 4407
- ఆ. వేగవంతుఁడైన ♦ విబుధవైరిమహీశుఁ, డశ్వవిరహితమగు ♦ నమ్మహార
థమ్మునుండి దుమికి ♦ ధరణికిఁ దమ్ముని, పయి మహాగ్రహంబు ♦ పర్వ నిలిచె. ౧౮
- సీ. అంతమహాశక్తిఁ మంతుండు విక్రమ, ధనుఁడునౌ రావణుం ♦ డనుపమాన
మయి వజ్రమట్లు చెఁన్నారుచు నున్న శక్తిని విభీషణునిపయిని బ్రయోగ
మును జేసె; లక్ష్మణుండును విభీషణునిచేంతకు నది రాకముం దటనె దాని
బాణత్రయంబున ♦ భంజించె; నప్పటిరణమునఁ గవులయాఁరవము లెసఁగె;
- తే. గనకమాలాభిలంకృత ♦ మనుపమాన
మైన యాశక్తి ముత్తునియలు నగుచును
విస్ఫులింగము లొకరీతి ♦ వెడల నుల్క
వలె జ్వలించుచు దివినుండి ♦ పడియె ధరణి. ౨౧ 4409
- క. తరువాత దానవేంద్రుఁడు, నుచుచిరచందనముఖాభిశోభిత మగుచుఁ
బరఁగుచు యమునకు నైనను, దురాసదం జొచు నొప్పు ♦ దోరపుశక్తిఁ.
- క. చేకొనియె; నద్దినై జ, ప్రాకటతేజమున మిగుల ♦ భాసురమగుచుఁ
బాకారికులిశమటు తగి, యేకరణిం జేరరానిఁదే యయి మిగులఁ. ౨౨ 4411
- క. దనుజేంద్రుఁడు గిరగిరఁ ద్రి, ప్పిన మండుచు ఘోరనూనఁపుధులం బగుచుఁ
గనుపట్టె; నంతలో రా, ముని తమ్ముడు వీరుఁ డార్తి ♦ మునిఁగెడువానిఁ. ౨౩
- క. దనుజవతంసు విభీషణు, మనమున ననుసంశయంబు ♦ మైకొన భయముం
గనియున్నవానిఁ గని యా, తని కడ్డము పోయి నిల్చె ♦ ధైర్యముపొంగఁ.
- క. వీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డంతట, సారంబగు ధనువు లాగి ♦ శక్తిం గేలఁ
సారించుచున్న యార, త్నో రాజుపయిం బృవత్కఁకూటసువృష్టిఁ. ౨౪ 4414
- క. కురిసెను; మహాత్ముఁడగు రఘు, వరుతమ్ముం డతనిపైన ♦ బాణవితతులం
బరఁగించుచుండఁగ నహో, దరునిపయి విక్రమంబుఁ ♦ దాఁజూపంగఁ. ౨౫ 4415
- తే. వీలులేకుంటచేత విభీషణు నని
నొంచుయత్నంబు మాని దనుజవిభుండు
తనసహోదరుఁ దప్పించి ♦ ధైర్యమూని
నిలిచియున్న లక్ష్మణుఁ జేరి ♦ పలికె నిట్లు. ౨౬ 4416
- క. బలముగలవాఁడ ననుకొని, చెలఁగుచు నాతమ్ము నిట్లు ♦ జృంభచ్ఛక్తిం
గలిగినయట్లు తప్పించితి, పలలాశను వీని విడిచి ♦ పటుతరశక్తిఁ. ౨౭ 4417
- క. దీనిఁ నీపయి వైచెద; మానక యాశక్తి మున్ను ♦ మహి నెందఱిసో

- తాను బొలియించి రక్తము,లోనన్ మున్లినది నుమ్ము ♦ లోకనుతంబౌ. ౨౮
- చ. పరిఘము లట్టి నావయిన ♦ బాహువరంబుల వీడి యిద్ది భీ
కరముగ నీదువక్షమును ♦ గ్రన్ననఁ జీలిచి రక్తసిక్తయై
యరుగుచుఁ దావకానువుల ♦ నాదృతిమైఁ గొని యేగఁ జాబునం
చురవడిఁ బల్కి కోపమున ♦ నుగ్రతనుండయి దానవేంద్రుఁడున్. ౨౯ 4419
- క. ఎనిమిదిగంటలతోఁ దగి, ఘననాదమ్ము గలిగి మయఃకల్పితమాయా
జనితంబయి వైరితతిం, దునుముచు వ్యర్థముగ రాక ♦ తోరపుశక్తిన్. 3౦
- క. పరఁగుచు స్వతేజమున భీ,కరముగఁ గ్రాలుచును జెలఁగుఁ ♦ గడువడి దానిన్
గురుజవమున లక్ష్మణుపైఁ, గర ముగ్రుండగుచు వైవ ♦ గాఢరవమునన్. 3౧
- తే. భీమవేగంబునం బొల్చి ♦ వృత్రహరుని,వజ్రమట్లుగ మ్రోఁగుచు ♦ బవరమందు
నున్న లక్ష్మణుపైఁ జనె; ♦ నుగ్రరీతి, వచ్చునాశక్తిఁ గని రఘుఃవరుఁడు మదిని.
- క. *నాయనుజనకున్ మంగళ, మీయెడ నొఁగాక యనుచు ♦ నెనఁగెడు శక్తిన్
వే యడరుదాని గూరిచి,నీయీహాననోద్యమంబు ♦ నిష్ఫలమగుతన్. 33 4423
- తే. వ్యర్థమగుదువుగాక నీవనియె నవుడె;
యంత రావణుఁ డుగ్రుడై ♦ యహిసమాన
శక్తి దానిని వైవ నాశక్తిక్షణము
లోన నెవ్వరినైనఁ గాల్పునది యయ్య. 33౪ 4424
- క. మనమున రాముఁడు వ్యర్థము,గను జేయుట నవుడు భయశఃకలమేని మనం
బున లేక శూరుడై నిల్చిన లక్ష్మణునురమునందుఁ ♦ జేరి మునింగెన్. 3౪
- తే. మిగులజవమున గురుకాంతి ♦ మించుచున్న
యామహాశక్తి ఫణిపతియైన యాది
శేషునాలుకవలెనె విశేషభీతి
కరముగాఁ దేజరిల్లి లక్ష్మణునురమున. 3౫ 4426
- నీ, వడిఁ బడె; నారఘుఃవరుతమ్ముఁడంత రావణుహస్తజవమున ♦ వచ్చి చాల
లోఁతుగాఁ దిగిఱొమ్ము ♦ నాతటి భేదింపధరణిపైఁ బడియె; జెంతనె వసించి
యున్నశ్రీరాఘవుం ♦ డురుతర తేజుండు తమ్ముఁ డంతటి యవఃస్థను గనంగఁ
గనిభ్రాతృవాత్సల్యమున విషణ్ణుండయ్యెనాత్మను; నతఁడు బాహ్మకులాత్ముఁ
- తే. డయి ముహూర్తము దాను జేయఁదగుపనిని
నెంచి వ్రళయాగ్ని భంగిని ♦ మించి మిగుల
నురువడింపఁగఁ బూనె భూఃవరుఁడు దుఃఖ
సమయ మిది కాదటంచుఁ దా ♦ స్వాంతమందు. 3౫౪ 4427
- క. తలపోసి భూమినుత దొం,గిలుటయుఁ దనసోదరుండు ♦ క్షీతిఁ బడుటయు ని

మ్ములఁ జూచుటఁ బట్టియు మిక్కిలి ముత్తముమీఱి మదినిఁగెరలుచు నవుడే.

క. దనుజుని పధించుయత్నం, బుననే యేనుజుక తుములఁముగ యుద్ధముచే

సెను; నెట్లన రాముం డా, యః మొన శక్తిప్రభిన్నుఁడై సోదరుఁడున్. ౪౦

తే. రక్తసిక్తాంగుఁడగుచు నర్పయుత్తకై ల

మట్లు లక్ష్మణుఁ డుండంగ ♦ నచటఁ గాంచె;

నాకపిశ్రేష్ఠు లెల్ల బలాధ్యుఁడై న

దనుజనాథప్రహితశక్తి ♦ దానిఁ బూన్కి. ౪౧

4430

క. ఉరముననుండి ప్రయత్నము, పరమంబుగఁ జేసి విఱుచు ♦ బలము కలుగమిన్
విరహితఫలులై యంతటఁ, గరలాఘవ మొప్పు దనుజఁకాంతుఁ డలుకతోన్.

క. శరములు వైచి కలంచుట, నురుశక్తిని విఱువఁజాల ♦ కుండిరి; మఱియున్
వరశక్తి యద్ది లక్ష్మణు, నురమున్ భేదించి చొచ్చె ♦ నుర్విస్థలిలోన్. ౪౨

సీ. బలవంతుఁ డారాముఁ ♦ డలఘుసంగరముననందుఁ గ్రుద్ధుండయి యతిభయంక
రమగు నాశక్తిఁ గఁరంబులచేఁ బట్టిలాగి వే విఱిచె; నిలాధవుండు
దాని లాగుచునుండుతఱి మహాబలవంతుఁడగు రావణుండు సర్వావయవము
లందు నాటెను సాయఁకావళిమర్తముల్ భేదించుదాని; నాపెనుశరముల

తే. సరకుసేయక రాముఁడు ♦ సహజఁ గాఁగి

లించుకొని నూర్యతనయు గాఁలికొడుకును ని

తరహారీంద్రులఁ గాంచి నాతమ్ము నితని

జాట్టుకొని కపివరులార! ♦ పట్టుదలను. ౪౩

4433

క. పరిరక్షించుచు నుండుఁడు; చిరకాలమునుండి వృష్టిఁ ♦ జిత్తమునందుం
గరముం గోరెడుచాతక, వరపక్షికి ఘర్తము చన ♦ వారిధరంబుల్. ౪౪

చ. కనఁబడినట్లు నేను జరఁకాలముగా మదిఁ గోరుచుందుఁగా

వున నిట నాకువిక్రమముఁ ♦ బొల్పుగఁ జూపఁగఁ గాలమబ్బె ని

య్యని నీకఁ బాపనిశ్చయుని ♦ నాశరవర్యుని వీనిఁ జంపనా;

వనచరులార! మీయెదుటఁ ♦ బల్కెద సత్యముగాఁ బ్రతిజ్ఞనున్. ౪౫ 4435

* తే. ఈక్షణమునందె మీరెల్ల ♦ నీజగమున

రావణాసురుఁడో లేక ♦ రాఘవుండో

యుండకుండుటఁ గనఁగల; ♦ రుర్వినిరువు

రుండ రికమీఁద నని యెఱుఁగుండు మదుల. ౪౬ 4436

సీ. రాజ్యనాశము మాహారణ్యవాసంబును దండకావనపరిధావనంబు

వీతయన్యులచేతఁ స్పృశియింపఁబడుటయుఁ గ్రూరాసురులకుఁజిక్కుటయుబంప

* ఆరాపణ మరామం వా జగజ్జ్యోత్యంక వానరాః-అనియూ.

పరిసరంబున చున్న * గురువనంబులయందు నునుతరదుఃఖాళి * నొందుటయును
నరకంబువలె ఘోరతరమైన యాః క్షణనిపతనంబువలనఁ గలిగిన

తే. యట్టి క్షేళము సర్వమీ యనిని రావణుని వధించి త్యజించెన; * వినుఁ డెవనికిఁ
గాను నేనంగరంబునఁ * గపివతంసు, వాలిని వధించి సుగ్రీవుఁ * బతిగఁజేసి.

క. ఈనిఖిలకపిబలంబుల, నేనిచటికిఁ దెచ్చితినొ మఁతెవ్వరికినిగా
నీనీరనిధికి నేతువు, జానుగ బంధించి దాఁటి * సత్వర మిటకున్. ౫౨

తే. అరుగుదెంచినవాఁడనో * యట్టిపాపి
దానవుం డిప్పు నాదునేత్రపథమందుఁ
బడియె; విషదృష్టిగలమహాఁఫణులదృష్టి
ప్రాణి హరియించునట్లు నాఁబారిఁ దగిలి. ౫౩

4439

క. దనుజుం డీతఁడు ప్రాణములను దాలించి యుండలేఁ డిలాన్థలి నింకన్
వినుఁ డిదె దుర్ధర్షమహావనచరులారా! గిరీంధ్రఁవరశిఖరములన్. ౫౩౪

ఆ. కూరుచుండి నుంత * కొఱఁతలే కిట నాకు
రావణునకుఁ గలుగఁ * బోవు యుద్ధ
మును గనుంగొనుండు; * మునివరుల్ గంధర్వు
లఖిలచారణులు మహాహవమున. ౫౩౫

4441

*సీ. ఈజగత్త్రయమునఁ నెసఁగువారందఱు, రాము రామత్వంబు * గామ మలరఁ
గనుఁగొందుగాక; లోకములందుఁగల చరాచరములు దేవతానముదయమ్ము
లొకటిగాఁ జేరి యీ యుద్ధము సాగిన పద్ధతి నీభూమి * పరిధవిల్లి
నంతవర్యంతమహారహంబు జగమునఁ జెప్పుకొనంగను * జేయఁ జాలు

తే. నట్టికృత్యము నేనె యీ యదనునందు
జేయువాఁడ; నటంచని * క్షీతివిభుండు
తప్తకాంచనభూషితదారుణాంబ
కముల నునమాహితుండయి * కర్బురేశు. ౫౪

4442

క. తలపడి నొప్పించెను; ఘనములు జలధారలను మిగుల * భూమి గురియున
ట్టులు రావణుండు రామునిఁ, దలపడి దీప్తాంబకనముదాయము లొకటన్.

తే. మునలముఖములఁ బరఁగించె; * వెన మహేశ
దానవేశ్వరు లొకరిమీఁద నొకరేచి
వైచుబాణంబు లొండొంటి * వరుసఁ గొట్టు
కొనఁగలుగు ధ్వనితుములమై * తనరె నవుడు. ౬౦

4444

క. కనఁగఁ బ్రదీప్తాగ్రములై, తనరెడు వారలపృష్ఠత * శతయొక్కటిచే
త నొకటి భిన్నంబై యుర్విని నింగినినుండి నడియె * వివిధవిధములన్. ౬౧

* అదృశ్య రామస్య రామత్వం పశ్యంతు మమ సంయోగే-అనిమా.

క. ఇరువురజ్యోవల్లీన్వన, మురుతరమై భూతతతుల ♦ కొగి భయదంబై
యరుదిదియనఁ దగి యుండెను, గురుకాంతుల మెఱయుచున్న ♦ కోదండంబు.

చ. కరమునఁ దాల్చి యాధరణి ♦ కాంతుఁడు రాముఁ డుదారచిత్తుఁడై
శరతతివృష్టి సాంద్రముగఁ ♦ జక్కనిలక్ష్యము నూని పర్వజే
య రయమునన్ సురారిపతి ♦ య ట్లని రాఘవవీడితాంగుఁడై
పరుగిడె వాయుసంహతిని ♦ బాతెడు మేఘమురీతి భీతుఁడై. ౬౩ 4447

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౨ - వ సర్గము.

అథ లక్ష్మణుఁడు మార్చనుండి తెప్పిటిల్లుట. అథ

క. బలయుతుఁడగు రావణుఁ డుజ్జ్వలశక్తిని వై వ దాన ♦ సాంద్రగుధిరథా
రలఁదోఁగి శూరుఁడై దోర్బలలితుఁడు లక్ష్మణుండు ♦ పడియుంట నిలన్.

క. కనిరాముఁడు దుర్మతియగు, దనుజేంద్రునితోడ బెట్టి ♦ దంబుగ యుద్ధం
బును చేసి శరవిమోచన, మును జేయుచునే సుషేణు ♦ మ్రోలఁ గని వగన్. ౨

తే. పలికె నిట్లనిఁ యీవీరుఁ ♦ డలఘుచిత్తుఁ, డసురనాయకుబలిమిచే నవనిఁ ద్రెల్లి
యురగమట్టులు పొరలాడుచున్నవాఁడు, వగలు నాకభివృద్ధియా ♦ భంగినిచట.

క. ఇతఁడన నసువులకంటెను, హితుఁడగు నా కిట్టితమ్ముఁ ♦ డిట రక్తపరి
ష్టుతుఁడయి యుంటను గననా, మతి వ్యాకులమయ్యె నిఁకన ♦ మర మొనరింపన్.

ఆ. కలుగు నెట్లుశక్తి? ♦ కలహంబులన్ శ్లాఘ్య
వర్తనుఁడయి సచ్చుభగుణలక్ష
ణాఘ్యుఁడై న నానహజఁ డితఁడు మృతిని
గనునయే నసువులు ♦ తనువునందు. ౪ 4452

క. నిలిచిన ఫలమే మిఁక? సుఖ,ములు నా కేటికి?; రణాగ్రమున దుర్మతియున్
ఖలుఁడగు రావణుచేఁ గడు, బలయుతుఁడగు నితఁడు నేను ♦ బరిపేక్షింపన్.

సీ. హతుఁడగుటం జూచి యశులమామకవిక్రమము సిగ్గుపడినచోదముననున్న
యది, శరాసనమును ♦ హస్తమునన్ నిల్వకట్టె జాణుచునున్న; ♦ దంబకములు
సారహీనములైన, ♦ వారీతిఁ గన్నులు బొప్పములం దోఁగి ♦ బడలుచున్న
వంతియె గాక స్వప్నావస్థయందు సంచారముచేయంగ ♦ జనులయంఘ్ర

తే. లట్ట వెన్నకు నీడ్చెడు ♦ నట్లు నా క, వయవములు పడిపోయెడు ♦ భంగినున్న
వధికముగఁజింత పెరుఁగుచున్నదివరుషము, గాఁగ నసువులపై నాశ ♦ కదలిపోయె.

క. అని తనకు బహిఃప్రాణం, బును బ్రియసోదరుఁడు నగుచుఁ బోలుచు సుమిత్ర
తనయుఁడు మర్తస్థలముల, ఘనశరములు నాట నార్తి ♦ గలవల పడుచున్.

- తే. ఊర్పులను బుచ్చుచుండంగ ♦ నుద్యమమునఁ
గాంచి దుఃఖాబ్ధిమగ్నుడై ♦ చంచలించె;
నట్టులు విషాదమును బొంది ♦ వ్యాకులేంద్రి
యుడయి విలపించె రాఘవుం ♦ దొప్పుదప్పి. ౯౫ 4456
- చ. అనుజుడై లక్ష్మణుం డితఁ డహార్యబలుండయియున్ మహానురుం
డని వధియింపఁ బొంనుపటఁలాంతరమందుఁ బరుండియుండఁగాఁ
గనుఁగొనుచున్నవాడ గద! ♦ గాన నికన్ నమరంబుచేత నే
వనిగల దీయనుప్రతతి ♦ భార్యయునుండియు నేమి లాభమా. ౧౦౫ 4457
- చ. అనిమొన లక్ష్మణుండు హతుఁడై పడియుండఁగ రాజ్యముండినన్
గను ఫలమేమి? ప్రాణములుగల్గిననేమి? రణంబొనర్చి యే
పని నొనరింతుఁ? జాలు నిక ♦ బాహుబలంబును; *దేశదేశమం
దును మదిఁ గోరఁ జిక్కుదురు ♦ తోయరుహాన్యలు భార్య లెండతో. ౧౧౫ 4458
- క. దొరకుదురు బాంధవులు సో,దరుడగు తమ్ముండు దొరకుఁధరణీరాజ్యం
బరసినఁ గనఁబడ దెందును?, దురమునఁ బడె గాదె యిట్టితొఁబుట్టు విటన్.
- చ. అనివిలపించుచున్ బ్రబలమై తగుదుఃఖముచేత నంగముల్
పెనుగతి విహ్వలింపఁ గృప ♦ పెం పెనలారఁగఁ జేయునట్లు మే
దిని బొరలాడుచున్ దనమదింగల ధీరత పోవ నూర్పులిం
తనివచియింపరానియటు ♦ లార్తిని బల్కఱుఁ బుచ్చుచున్ వగన్. ౧౩౫ 4460
- క. ధరఁ బొరలాడెడు శ్రీరఘు,వరునిం గని వీరుడగుచు ♦ భాసిల్లెడునా
హరివరుఁడు సుషేణుం డా,దరమున నూఱడిలఁ బల్కి ♦ తా నిట్లనియెన్.
- తే. లక్ష్మీవర్ధనుడైన యీలక్ష్మణుండు
కాలగతి నొండలేదు దీర్ఘదృఢబాహు
విలసితా! యేల? యనినచో ♦ వికృతముగను
దగ వివర్ణముగను లేదితనిముఖంబు. ౧౪౫ 4462
- తే. కాంతి యింతయుఁ దలుగదు ♦ గన ముఖమిది
సుప్రభంబయి తనరుచు ♦ సుప్రసన్న
మగుచు నలరారుచున్నది ♦ హస్తతలము
లరుణపద్మములవలెనే ♦ యలరెడుఁ జము. ౧౬౫ 4463
- క. కనుయుగము సుప్రసన్నము, గను జూపట్టెడి; మహీశ ♦ గతజీవితులౌ
మనుజుల కటుతగురూపము, గనఁబడ దాయుస్సుచక్కఁగాఁ గలవారే.

* దేశదేశకళత్రాది దేశదేశచ బాంధవాః, తం తు దేశం న పశ్యామి యత్రభ్రాతా
సహోదరః-అనిమా.

క. కనఁబడుదు రిట్టిమానంబున; లక్ష్మీవర్ధనుఁడయి ♦ పాలుచునితఁడు చా
వును బొందలేదు వీరా!; తనపగతురఁ జంపఁగలయి♦తఁడు ప్రాణయుతిఁ.

తే. బ్రదికియున్నాఁడు దుగిఖంపఁబాదు వీర!
యితఁడు స్మృతిదప్పి తనువు నీయిలను వైచి
యున్న హృదయంబు పలుసులు ♦ నొగి నెగురుచు
నున్న దటుగాన జీవంబు ♦ లున్న వనుచు. ౧౯

4468

క. తెలియుచునున్నది; యని యిటు, పలికి నుపేణుండువాక్య ♦ పటుతనెఱుఁగుటఁ
సులలితహనువులు గల్గిన, యలహనుమను బ్రోత్సహించు ♦ చనియెనిటువలెఁ.

సీ. ఇటనుండి సామ్య! నీవేగి శీఘ్రంబుగ మును జాంబవంతుఁడు ♦ గనుఁగొనునటు
తెలిపినయట్టి గుర్తులుగల్గి శుభమగు నోషధిగిరి కేగి ♦ యుగుతరాద్రి
యాన్యశృంగంబున ♦ నగపడుచున్ శల్యములు లేకయుండఁ జేయలలితతను
కలితయైన విశల్య ♦ కరణిని భద్రము లిచ్చుదానిని మఱి ♦ యింతెకాక
రాజిల్లు నాసువర్ణకరణి సంజీవకరణిని సంధాన ♦ కరణి వీని

తే. వీరుఁడౌ లక్ష్మణుని జీవింపఁజేయు, పనికిఁ ద్వరితముగాఁ దెచ్చు ♦ వరతతిహార!
వానిచేత మహాత్ముఁడై ♦ భూనుతుఁడగు, నితని జీవింపఁజేసెద ♦ నేను గడఁక.

క. అనుచు నుపేణుఁడు పల్కిన, విని శ్రీమంతుండు హనుమ ♦ వేగ తదద్రిం
గనఁబోయి తదోషధి చ, క్కనియాకృతి తెలియరామిఁ ♦ గడుఁ జింతిలెఁ.

క. గురుతేజున కాహనుమకు, ధరశృంగము దీని నే నితాంతప్రాధిం
బరఁగుచుఁ గొనిపోయెద భూ, వహతమ్మున కమితనుఖము ♦ వర్ధిలఁ జేయఁ.

సీ. శక్తిగల్గిన యావిశల్యకరణి మదీయాంశగికరణనమ్మ ♦ దాదిచిహ్న
ములఁబట్టి తర్కింపఁగల దిందెయనితోఁచుచున్నదిల్లెనుపేణుఁ ♦ దొగివచించె
గాన నీశిఖరమే ♦ గావలయును నది; యది నాకుఁ దెలియలే ♦ దని మహోష
ధిని దీసికొనకయే ♦ వనచరవుంగవు నడుగుటకై పోవ ♦ నంతలోన

తే. సమయమేగును గాన లక్ష్మణున కేమొ
హానిగల్గును బౌరుషహీనుఁ డనుచు
నను వచింతు రటన్నఁ జిక్కనిమతి యొకఁ
డుదృవించెను; నంతట ♦ నుగ్రబలుఁడు. ౨౭౪

4471

చ. తనమది నిట్లు లెంచి కపిశల్లజుఁ డెంతయు వేగమొప్పుఁగాఁ
జని యలపర్వతోత్తమము ♦ సన్నిధిఁ జేరి తదీయశృంగమున్
గనుఁగొని మూఁడుసార్లు వడిఁగఁ గదిలించి ప్రభుల్లనృతరా
జనిచయయు క్తమా శిఖరనత్తయముం బెకలించి పూన్కితోఁ. ౨౯

4472

తరల. కరములం బయికెత్తె నంతట ♦ గాఢవిక్రమ మొప్పు నం
బరపథంబుననుండి యాహరివర్యుఁ డున్నతశక్తిఁ బు

ష్కరనుపూర్ణవినీలభీకరఃసాంద్రవారిదమట్టు లా

ధరమహాశిఖరంబుఁ గైకొని ధాను వచ్చె రయంబునన్. ౩౦౪

4473

చ. హనుమయు నట్లు వేగమున ధాగిరిశృంగము రామునొద్దకుం

గొని చని యాహాశీశ్వరులఁకూటమునంతరమందు డించి యొ

క్కనిముస మూరకుండి కపిఁకాంతు సుషేణుని గాంచి పల్కె ని

ట్లని; హరిపుంగవా! యచట ధానాలతచిహ్నము నే నెఱుంగమిన్. ౩౦౪

క. గిరిదక్షిణశిఖరంబును, బరికించియె దీని నిటకు ధావడిఁ దెచ్చితి నం

చురువినయంబునఁ బల్కెడు, మరుదాత్మజ హనుమ నతని ధామంజలభణితిన్.

క. కొనియాడి యాసుషేణుఁడు, చని శృంగము నెక్కి వెదకి ధాచయ్యన దానిం

గని పెకలించి గ్రహించెను; ననిమొనఁ గలవనచరేంద్రు ధాలాశరవరులున్.

క. సురలకునైన నొనర్పను, దరంబుగా నట్టి పవనఁతనయుపనికి న

చ్చేరువొంది; రంత నవాన్, నరవరుఁడు సుషేణుఁ డద్రిఁధానాశిఖరమున్. ౩౦౫

క. పరికించి తదోషధినిం, ద్వరఁగా గ్రహించి నలిపి ధావర తేజుండై

పరఁగెడు లక్ష్మణునాసాం, తరమునఁ బిండెను; మహాద్భుతంబుగ నంతన్. ౩౦౫

సీ. పరవీరహంతయై ధాపరమశల్యవ్రజయుక్తుఁడౌ లక్ష్మణుం ధాదుజ్జ్వలౌష

ధిని దాని మూర్కొని ధాతీవ్రశల్యంబులు వదలుట విరుజుండై ధావసుధనుండి

చివ్వున లేచె; నాఁక్షీతినుండి లేచినయాలక్ష్మణుం గాంచి ధాయులకపులు

బాగుబాగని కపిఁవర్యు సుషేణునిఁ బూజించి; రరివీరఁపూగహరుఁడు

తే. రాముఁ డంతట లక్ష్మణు ధారమ్మరమ్మ

త్వరగ నని పిల్చి వడిఁ గాఱుఁబాష్పములను

గనులు నిండఁగ నేహంబుఁనను నహజుని

గాఁగిలించుకొనెన్ గపిఁకాంతు లలర. ౩౦౬

4479

క. కరములను బట్టుకొని సో, నర! వీరా! నీవు పంచఁతను బొందియు ని

త్తరుణమున నాదుభాగ్య, స్ఫురణమునన్ మరల బ్రదుకుఁచొప్పు గలిగెఁ జూ!.

క. కనుఁగొంటి నిన్నుఁ బ్రీతిగ, విను నీవే మృతిని గనినఁ ధాబృధీవీనుతతో

డను ననువులతో నేపని, యను నాకీకలేదు విజయ ధామొందఁగ నేమా? ౩౦౭

క. అనియిట్లు మహాత్ముండగు, తనయన్న వచించుచుండఁ ధాదడఁబడునుడులన్

వినిపించె ఖన్నుండై రా,మునితమ్ముం డన్నకిట్లు; ధాభూమిశవరా! ౩౦౮ 4482

క. అవితథవిక్రముండవు నీ,వు విభీషణుతోడ దనుజఁభూపతి ననిలొ

జవమునఁ జంపి యొసంగెద, నువితతమగురాజ్యమనుచు ధాశుభతరభణితిన్.

క. వినఁ బ్రతిన చేసి తరుణం, బున నిప్పుడు బలములేక ధాపొరలాడెడు న

ల్పునియట్లు లివ్విధంబున, ననువగునే చెప్పు? విరహిఁతాఘా! జగతిన్. ౩౦౯

తే. నజ్జనులు వ్యర్థమైనట్టి ధాశసథమెవుడు, చేయరుగదా? ప్రతిజ్ఞను ధాజేసి దానిఁ

- జక్క నెఱవేర్చుటే గదా? ♦ శౌర్యలక్ష్మ,ణము;మహాత్మా! మదర్థమైన వగచేత.
 క. జనకజయందును విజయం,బునయందు నుపేక్ష నిట్లు ♦ పొందుట యింకఁ జా
 లును రావణుఁ జంపి ప్రతిజ్ఞను దీర్చుము; చంప్త్యలెల్ల ♦ సాధ్వస మొనఁగన్.
 తే. అఱచుచున్న పంచాస్యము ♦ సంతికమునఁ
 దగిలినట్టి మహాద్విరఃపదంబురీతి
 నీశరపథంబునం బడి ♦ నిర్గతాను
 వితతిగాకుండ బ్రదుకునే ♦ విమతుడైన. ౪౫౪ 4487
- చ. ఖరకరుఁ డాత్మకృత్యముఁ దగంగ నొనర్చి ప్రశాంతి నొందఁగా
 వరుణదిశం జెలంగు గిరిఃపర్యముఁ జేరెడు సంతలోన నీ
 సురరిపు నీదురాత్ముఁ గడుఃశూరతమీఱి వధించు టొప్పు నే
 వరుసగనై న సంచు మదిఃవాంఛను నేఁ గనువాడ నోప్రభూ!. ౪౫౫ 4488
- చ. దనుజమహేంద్రుఁ జంపుటకుఁ ♦ దధ్యముగా మదిఁ గోరుదేని నీ
 వొనరిచినట్టి యీప్రతిన ♦ నొప్పుగఁ దీర్చదలంతువేని నా
 జనకజయందు సమ్మదము ♦ చక్కఁగ నీకును గల్గునేనిఁ జ
 య్యనను మదు క్తి చేయఁదగు ♦ సంచు వచింపఁగ నాదరంబునన్. ౪౫౬ 4489
- నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౩ - వ సర్గము.

—ఁఁఁ రామరావణులు మహాహవమొనరించుట. ఁఁఁఁ

- క. పరవీరఘ్నుండగు రఘు,వరుఁ డాలక్ష్మణుని సాధుఁవాక్యమ్ముల ని
 ర్భరశక్తిమీఱునట్లుగ, శరాసనము నెక్కుపెట్టి ♦ శరములఁ గినుకన్. ౧ 4490
- క. సేనాముఖమునఁ బూనిక, దానవనాయకునిమీఁదఁ ♦ దావైచెను; నా
 మానవభక్షకనేత యొ,కానొకయరదంబు నెక్కి ♦ కాకుత్స్థునిపై. ౨ 4491
- తే. భాస్కరునిపైని రాహువు ♦ పౌరుషమున
 నడరురీతిగఁ బోయె; నట్లసురనేత
 యరదముననుండి నీరద ♦ మంబుధార
 లను గురియురీతి వజ్రోపఃసాంబకముల. ౩ 4492
- క. ఘోరంబుగఁ గురియించెను; శ్రీరాముఁడు రణమునందుఁ ♦ జేరి యవహితుం
 డై రావణుపై వైచెను, దారుణశుచితుల్యకనకఃసామాంబకముల్. ౪ 4493
- క. ధరరాముఁడు నిలుచుండియు, సరదముపై దానవేంద్రుఁ ♦ డలరియు నిటు సం
 గరమొనరించుట సమ మె,వ్యూహనను గా దనుచు దేవఃసరగంధర్వుల్. ౫
- తే. దానవులు పల్కి; రంత నెంతయు ముదమున
 పిరులఁ జెలువొందు దేవతాఃసరురథంబు

నింద్రునానతి మాతలి ♦ హితము మెఱయ

నెక్కి దిగి వచ్చె దివినుండి ♦ యక్కజముగ. ౬

4495

సీ. కనకచిత్రాంగమై ♦ కమనీయకింకిణీశతభూషితంబయి ♦ చారుతరము

గాఁ దగి బాలభా ♦ స్కరురీతి నొప్పుచు వై డూర్యకూబర ♦ వర్ణ్య మగుచుఁ

గాంచనాభరణసం ♦ కలితంబులై శ్వేతచామరాన్వితములై ♦ సరసిజాత

సఖువలె మెఱయుచుఁ ♦ జక్కనివయి యాకుపచ్చనిరంగున ♦ భాసిలి తగి

తే. కనకమయహారముల నొప్పు ♦ కమ్రతురగ

ములు చెలంగుచు లాగ ను ♦ జ్జ్వలనువర్ణ

దండలలితధ్వజంబయి ♦ తనరుచుండె;

నంత నింద్రునిసారథి ♦ యరద మెక్కి. ౯

4496

క. మునికోలం గొని యరదం, బునఁ జెలఁగుచుఁ బలికె రామ ♦ మూర్తిం గని భ

క్తిని బ్రాంజలియై రామా! ఘనబల! శ్రీలలిత! శత్రు ♦ గణభీతికరా!. ౧౦౫

తే. నీకు విజయంబు చేకూరఁ ♦ బాకవైరి

యారథముఁ బంపె మఱియు నీ ♦ యింద్రచాప

మగ్నిసన్నిభకవచ మీ ♦ యదియు సూర్య

నదృశశరములు విమలని ♦ శాతశక్తి. ౧౨

4498

క. శతమఖుఁడు నీకు నొసఁగెన్, జతనంబుగ వీని నెల్ల ♦ త్కౌపాలవరా!

శతమఖుఁడు మున్ను న్యందన, మతులితగతి దీని నెక్కి ♦ యద్భుతరీతిన్.

తే. నేను సారథినై యుండ ♦ నిఖిలదనుజు, లను వధించెను నారీతి ♦ గను మహాత్మ!

నేనె సారథినై యుండ ♦ నెమ్మి నిప్పు, డీయరద మెక్కి రావణు ♦ నితనిఁ జంపు.

చ. అని యిటు పల్కు మాతలిని ♦ నాదృతిమై గనియుండ నారథం

బునకుఁ బ్రదక్షిణంబుగను ♦ బోయి నమస్కృతి నల్పి దేహకాం

తిని శశికాంతిచే వలెనె ♦ తెల్లముగా జగముల్ వెలుంగఁగా

మన మలరంగ నెక్కి నృసంమండనుఁ డంతట దానవేంద్రుఁడున్. ౧౪ 4501

మ. గురుబాహుండగు రాముఁడున్ రణముఁ గోర్కు ల్క్రిఱ జేయంగ సం

గర మప్పట్టున రోమహర్షణముగాఁ ♦ గం దొమ్మిగాఁ జెల్లె; భూ

వరుఁ డారాముఁడు భానురాస్త్రముల సర్వస్వంబుఁ దా నెత్తుదిన్

గరమూహింపఁగఁ జాలువాఁడగుటచేఁ ♦ గ్రవ్యాదనాథుం డనిన్. ౧౫౫

క. తనపై వైచినగాంధ, ర్వనానుకాస్త్రమును దాన ♦ వారించెను జ

క్కని దై వాస్త్రము నయ్య, స్తనిశాతా గ్రమునఁ జెండెఁ ♦ దా లఘులీలన్.

తే. రాక్షసేశ్వరుడై న యా ♦ రావణుండు

పరమకోపంబునన్ మహాభయదమైన

రాక్షసాస్త్రము పైచె ను ♦ రల నృపుపయి;

గనకభూషితతద్భాణా ♦ గణము లపుడు. ౧౬

4504

- క. దనుజేంద్రధనుర్ముక్తిని, గని గురువిషసర్పములయి ♦ కడువడి నారా
ముని మీఁదికిఁ బాతెను ద,న్ఘనభుజగము లాననములు ♦ గడుమండంగఁ.
- సీ. వివృతాననంబులై ♦ వెన జ్వలద్ధృతవహకణములు గ్రక్కుచుఁ ♦ గడుభయాన
కములయి రాముపైఁ ♦ గవినెను వాసుకి సన్నిభస్పర్శముల్ ♦ జ్వలదనూన
భోగముల్ గురువిషపుంజరిబులును నగు నాభుజంగంబులు ♦ నఖిలదశల
విదిశల వ్యాపించెఁ ♦ వే మీఁది కేతెంచు నమ్మహాభుజగవర్తముల రాముఁ
- తే. డట్టై కనుఁగొని యనిలోన ♦ నద్భుతంబు
గనఁబడఁ ఫూరసాధ్వసకరమహాప్ర
భావమా గారుడాస్త్రంబు ♦ వైచే నద్ది
కనకపుంఖంబులై యగ్నికాంతు లలర. ౨౧
- క. నరపతి ధనువును విడుచుచు, నురవడి బహుశరము లగుచు ♦ నురుఫణిరిపులై
సురపథమున హాటకమయ, గరుడపతత్రులయి నేవ్చచ్చఁగాఁ జరియించెఁ. ౨౨
- క. గరుడాకారంబులు కా, మరూపములు నైన నృపతిచుండను శరముల్
గురుజవములొచు నర్పి, త్కరములుగా నొప్పు దనుజకాండవితతులఁ. ౨౩
- క. త్వరలోనె రూపుమాపెను, నురవై రివిభుండు తనదు ♦ నునిశితశర మ
వ్వరుసం బ్రతిహతమగుటం, బరికించుచుఁ గ్రుద్ధుడగుచు ♦ భయదశరతతిఁ.
- క. పెనువర్ష మట్లు కురిసెను, ఘనకార్యం బేని చుల్కఁగాఁ జేసెడు రా
ముని సంత శరసహస్రం, బున రాక్షసవిభుఁడు నొంచి ♦ పూనిక మెఱయఁ.
- క. శరవితతి మాతలిని న, వ్వరుస న్నొప్పించెఁ మఱియు ♦ వాసవునిమహా
త్తరకథ కేతనపటమును, సరిగా లక్షించి యొక్కసాయక మేసెఁ. ౨౪
- ఆ. ఇట్లు సాయకమ్ము ♦ నేసి దానిం జెండి, న్యందనమున కంగఁమైన కేతు
దండవరమునుండి ♦ తపనీయమయచుగు, ధ్వజము రథము నడుమఁబడఁగఁజేసి.
- క. *శరజాలంబున నింద్రుని, తురగంబుల నొవ్వనేసె; ♦ దుర్మతియగు నా
సురవై రిమహాకార్యము, సురగంధర్వులును మఱియు ♦ శుభచారణులుఁ.
- క. దానవులును గని భేదముఁ, బూనిరి; మానీంద్రు లట్టై ♦ బుధనుతిగను నా
వానరవీరవిభీషణు, లానరపతి యార్తుడయ్యె ♦ నని గనిరి వ్యథఁ. ౨౫
- తే. రావణాహ్వయరాహుసంఘస్త్రుడై న
రామచంద్రుని గని బుధఁగ్రహము లోక
బాధగల్గఁగఁ జేయంగ ♦ బ్రహ్మదేవ
తాకమై చంద్రుప్రియమునై ♦ తనరుదాని. ౨౬
- క. వరమగు రోహిణి తారను, బరమంబుగ నా క్రమించి ♦ వదలక నిలిచెఁ;
శరనిధియు ధూమసంయుత, పరివృత్తోర్మియయి మండుభంగిఁ జెలఁగుచుఁ.

4506

4515

* విషేష ద్వైవగంధర్వా దానవా క్షాతజై సహానిమా.

*క. ఖరకరుఁ గుద్ధంబై తా, నరుదుగ న్పృశించునట్టు ♦ లబ్ధి యెగిరె; భా
 స్కరుఁడును మందకరుండై, పరుషతరుం డౌచు శస్త్రవర్ణమురీతిన్. 3౧౫
 క. తనువలరఁ గబంధాంకం, బునునగు నొకధూను కేతువునఁ గూడి కనుం
 గొననయ్యె; గోసలేశుల, కనువగు నక్షత్రమగుచు ♦ ననదృశమగుచున్. 3౨
 తే. ఇంద్రుఁ డగ్ని దేవతలయి ♦ యెనఁగ నున్న
 యావిశాఖను గుజుఁ డవు ♦ డాక్రమించి
 యుండె; దశశీర్షములు తనకొప్ప వింశ
 తిభుజములు పొంగ రాక్షసాధిపతి యవుడు. 33౫

క. కరగతశరాసనుండై, యమదుగ మైనాకశైల ♦ మట్లు కనబడెన్;
 నురవైరి యేచి యిటునంగరమున నిరసించుచుండఁ♦గా రామునకున్. 3౪౫

క. ధనువున బాణంబులఁ గూర్చును గూడ నశక్యమయ్యెన్; ♦ బలుభంగుల నా
 దనుజేంద్రుఁడు నొప్పింపఁగ, మనుజేంద్రుఁడు కోప మూని♦మండుచునంతన్.

ఆ. బొమలు ముడిచి కనుయు♦గమునయం దిండుక
 రక్తిమయుఁ జెలంగ ♦ రాముఁడుగ
 దృష్టి వైరిఁ గాల్చి ♦ నెంచినరీతిగ
 గానబడుచుఁ గ్రోధ♦కలితుఁ డయ్యెన్. 3౬

4522

నూటమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

గిరి - వ సర్వము.

ఊరికి రాముడు రావణునియశ్వాదుల నొప్పించుట. ఊరికి

క. మతిమంతుఁ డిట్లు రాముం, డతికోపము నొంది యుండ ♦ నాతనివదనం
బతిభీతిదముం గని భూ,తతతుల్ భయమొందె భూమి ♦ తాఁ గంపించెన్. ౧
క. తరువులు కదలన్ సింహా,త్కరములు శాస్త్రాలవితతి ♦ తగ భీతిల భూ
ధర మది చలియించె సరి,ద్వరుడైన సముద్రుడట్టి ♦ భంగిఁ జలించెన్. ౨
చ. పరుషనినాదముల్ గలుగు ♦ పక్షులు దారుణమేఘజాల మం
బరమునఁ గీడుగల్గుటకు ♦ వారనిచిహ్నములై న నాదముల్
పరుషముగా నొనర్చుచు స్వభావముగాని గతిం జలించె; భూ
వరుఁ డిటు క్రుద్ధుఁ డౌటఁ బలుభంగులదారుణరీతిఁ జిహ్నముల్. 3౪ 4525
తే. కలుగుచుండుటఁ గని భూతఁగణము భయము
నొందె; రావణుఁడును భీతిఁ ♦ బొందె; శూరు
లై న యాయిర్వు రధికభయంకరప్ర
హరణముల సంగరము చేయు ♦ సవసరమున. ౪౪ 4526

* శ్రీ సత్య సృష్టయో మందరశి ర్నివాకరః-అనిమా.

- క. లోకప్రళయకరంబగు, నాకలహము దేవవితతు ♦ లాగంధర్వుల్
భీకరఘణులును గరుడులు, నాకోణపదైత్యులును మహర్షులు కడఁకన్. ౫౪
- తే. వ్యోమయానంబులందుండి ♦ యొప్పు గాంచు
చుండి; రంత సురాసురుల్ ♦ చండనంగ
రమును దానిని జూచుచు ♦ రామరావ
ణులవయిం గల సమ్మోదముల బలిమిని. ౭
- క. పరమం బగు భక్తిని నివ్వరునం జెప్పుకొని; రందు ♦ బరమముదమునన్
సురవైరులు దశవదనా! దురమునను జయింపు మనిరి ♦ తోరపునుడులన్. ౭౪
- క. అనిమొన విజయముఁ జక్కఁగఁ, గనుమని సురలెల్ల భూమి ♦ కాంతొ బలుక; దు
ర్జనమునఁ దగు రావణుఁ డా,యనిలో నానడుమఁ గ్రోధమంది రఘువరున్.
- సీ. ప్రహరింపఁ గోరి గొప్పఁగఁదగు సాధన మేదని లోపల ♦ నెంచి వజ్ర
సారమై గురుతరశబ్దమై సకలారి నిర్మూలనచణమై ♦ నిర్భరగిరి
శృంగసన్నిభకూటచిత్రమై కనుఁగొన నతిభయంకరమయి ♦ యధికదారు
ణాగ్రమై ధూమయుక్తాగ్నినాఁ దగి మఱిప్రళయానలచయంబుపగిది నొప్పి
శివునిశూలమ్ము మించియు నేరికై నను జెంతకుఁ బోరాక ♦ యంతకునకు
- ఆ. నై న దారసింప ♦ ననువుగాక సమస్తభూతభయదమగుచుఁ ♦ బోలఁజీల్చు
నఱకఁ జాలినదయి నెఱిఁదగుశూలంబుఁ, గొనియెఁ గాల్చునట్లు క్రుధను మిగిలి.
- క. పరమక్రుద్ధుండై యాశరశూరులు చుట్టుఁ గొలువ ♦ సాధ్వీసశూలం
బురు వీర్యంబున నడుమం, గరములఁ గైకొనియె; దీర్ఘకాయం డంతన్. ౮౩
- క. అని నధికక్రోధంబునఁ, గను లరుణములగుచు నొప్పుఁగాఁ బెనుశూలం
బును నెత్తి స్వబలములు ముదమును గనఁగా భీమనినదమును జేసెఁ గడున్.
- చ. దనుజమహేంద్రభీమనినదంబునకున్ దిశలున్ విదిక్కులు
ర్వి నభము వే వడంకె; నటుభీమరవుం డగుచున్ దురాత్ముడౌ
దనుజుని యారవంబునకు ♦ ధాత్రిని గల్గు సమస్తభూతముల్
గనియె భయంబు ఊభమును ♦ గాంచెను వారిధి; యంతలోపలన్. ౮౭
- క. ఘనవీర్యుఁ డలఘుశూలం,బును దాని గ్రహించి భయదముగఁ బొల్పురవం
బును జేసి పరనుముగ రా,మునిగని యిట్లనియె; రోషమున నే నిచటన్. ౮౮
- ఆ. వజ్రసార్ధమగుచు ♦ వఱలు నీశూలంబు, నెత్తినాడ దీని ♦ నీక్షణంబ
యిద్ది నిన్ను నీదుముద్దుతమ్ముని వధిం,పంగఁ జాలు రామ; ♦ బవరమందు.
- క. ఘనుడను నేనని యెంచెడు, మనుజేశా! నిన్నునిపుడె ♦ చుందించి రణం
బున నేనాముఖమునఁ జచ్చిన శూరాసురులలోనఁ ♦ జేర్చు సమముగన్. ౮౯
- క. ఓరఘురామా! యింతుక, యీరణమున నిల్వ నిన్ను ♦ నీశూలమునన్
నే రయమునఁ జంపుదు నని, యారావణుఁ డసురభర్త ♦ యతిభయదముగన్.

- ఆ. పలికి రాముపైన ♦ బలమున వైచె నా, శూలమును; దగంగ ♦ శూల మదియు
దనుజకరవిముక్తి ♦ గనుచు విద్యుచ్ఛిఖా, నదృశశిఖలు చెలఁగ ♦ శబ్ద మొలయ.
- క. ఎనిమిదిగంటలు నిస్వన, మొనరుచుచుండంగ వెలిఁగె ♦ వ్యోమంబున; దా
నిని వీర్యవంతుఁడగు నా, జనపతి జ్వలియించుచుండఁ ♦ జక్కం గనియెన్. ౨౧౫
- ఆ. ఘోరదర్శనమయి ♦ కొంకక వచ్చు నా, శూలవరము నట్టె ♦ చూచి పృథుల
ధనువు బలిమి లాగి ♦ దారుణాంబకముల, వైచెఁ; బ్రళయమందు ♦ భయదరీతి.
- క. జ్వలియించెడు హుతవహునిన్, జలధారల వజ్ర నిలుపుచందంబునఁ బై
కలరుచు వచ్చెడు శూలము, నలఘుతరాంబకము లేసి ♦ యాతఁడు నిలిపెన్.
- చ. జనపతికార్ముకచ్యుతని ♦ శాతశరంబుల శూల మద్ది యా
యనిమొన నగ్ని ప్రజ్వరిలి ♦ యార్భటిచే శలభంబులన్ హరిం
చునటులు బూదిచేసె; నృప ♦ శూరుఁడు రాముఁడు స్వీయబాణముల్
ఘనతరశూలముం దగిలి ♦ క్రన్నన చూర్ణములై నభంబునన్. ౨౪౫ 4543
- తే. కాలిపోవుటఁ గన్గొని ♦ గాఢకోప, మందె; నంతట నారఘు ♦ నందనుండు
పరమకోపంబు నొంది యా ♦ పాకశాస, నాభినిర్మితమయి స్రభా ♦ వాఢ్య మగుచు.
- క. మాతలి తనకై తెచ్చిన, దై తగునాశక్తి నెత్తె; ♦ నలఘుబలుం డా
భూతలవతి యాశక్తిని, నాతతబల మలర నెత్తి ♦ యతిశయనియతిన్. ౨౬
- క. గిరగిరఁ ద్రిప్పఁగ నయ్యది, వరఘంటాకల్పితార ♦ వంబయి లయనుం
దుగుభానురోల్కవలె నం, బర మెల్ల వెలుంగ మిగుల ♦ భాసెలె నంతన్. ౨౭
- ఉ. రామకరప్రయుక్తయయి ♦ రావణశూలముఁ దాఁకె; శక్తి యు
ద్దామమహాయుధంబు తనుఁ ♦ దాఁకిన యాగురుశూల మప్పుడే
భూమిని గూలె బ్రద్దలయి ♦ భూరిగుచుల్ వడిఁ దగ్గిపోవ; నా
రాముఁడు తీవ్రవేగము ల ♦ రాతిభయంకరముల్ నిశాతముల్. ౨౮ 4547
- తే. అశనితుల్యములును నగు ♦ సట్టి బాణ
ములఁ బ్రయోగించి జవమున ♦ వెలయుదనుజు
నశ్వముల నొంచె; నంతట ♦ నతఁడు మఱియు
హస్తలాఘవమున నను ♦ రారి యురము ౨౯ 4548
- క. తితశరగణమున నొంచెను, నతనిలలాటమున నాట ♦ నంబకములు మూఁ
డు తగన్ వైచెను; రాక్షస, పతి సర్వాంగములయందు ♦ బాణము లొకటన్.
- తే. తగులఁగార క్తధారలఁ ♦ దడిసి వుప్పి
తమయిపొల్చు నశోకవృక్షము విధమున
ననిమొనం బొల్చె; నట్లు ను ♦ రారి రామ
సాయకావిధగాత్రుడై ♦ కాయ మెల్ల. ౩౧౫ 4550

తే. రక్తమునఁ జాలఁ దడియ నంఘ్రామమందు
భేదమొందియు నంత మిక్కిలియుఁ గ్రోధ
మంది రామునిఁ జంపు నున్యయుము తనరఁ
దనకుఁ గల్గినశక్తి జూప నవుడెంచె. 31

4551

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౫ వ - సర్గము.

అంత రాముఁడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట: రావణునిసాతధి తేరుఁ దొలఁగించుట. ఉత్తర-

క. అని గర్వితుఁ డారావణుఁ, డనూనకోపమున రాముఁ డలఘుశరతతిం
దను నొప్పింపఁగఁ గోపంబును బొందెం దాను; వీర్యమునఁ బొల్పుటచే.

చ. దనుజవరుండు రోషమునఁ డద్దయుఁ గన్నులు ప్రజ్వరిల్ల న
య్యనుపమసంగరంబున శరాసనముం గడు లాగి బాణపం
క్తిని నిగుడించి నొంచె రఘుధీరుని; నభ్రమునుండి మేఘ మొ
య్యన జలధారలం జెఱువు నంతయు నిండఁగఁ జేయునట్లుగ. ౨౪ 4553

క. వరసాయకములు వేలుగఁ, బరఁగించి నృపాలుతనువు డబాణమయముగాఁ
గర ముద్ధతిఁ జేసెను; భూవరుఁ డటు తన్తుక్తబాణవర్షముచేత. 3 4554

తే. పూరితుండయి నిశ్చలభూధ్రమట్లు
కంపమును బొందకుండెను; ఘనపరాక్ర
ముఁడగు నారాముఁ డని నిలకడను బూని
బాణముల బాణముల నిల్పి పౌరుషమున. ౪౪ 4555

క. దనుజేంద్రుని శరములఁ గయి, కొనియెను రవికరములట్లు; క్రూరదనుజవుం
డును గ్రుధఁ గరలాఘవమును, గనఁబడఁగ మహాత్ముడైన డ్త్యావిభునెదవై.

క. శితశరనహస్తములు వై, చి తగఁ విక్రమము చూపె; ధీతివతి రాముం
డు తనువు నెత్తుటఁ దడిసిన, కతమున నుత్ఫుల్లకింశుకద్రుమము వలె. ౬౪

క. కనఁబడియెను; ఘనతేజంబునఁ దగు నారాముఁ డనురవుంగవుశరపం
క్తిని గొట్టఁబడుచునాగ్రహ, మునలయకాలార్కుచందమునఁగొనెదూపుల్.

సీ. అంత ననోన్య మత్యాగ్రహంబున మించు నారామరావణ డలతులతీవ్ర
శరతమశ్చన్నమా డసంగరంబున నందుఁ గనఁబడకుండి; రక్కాలమందు
వీరుడౌ రఘువతి డవిపులకోపముఁ బొంది దనుజేశుఁ గని నవ్వ డదాదణోక్తు
లను బల్కె నిట్లని; దనుజాధమా! నేను బరిసరంబున లేనితరుణమందు

తే. వివశయై యున్న నాభార్యఁబృథ్వితనయ, నాజనస్థానముననుండి యపహరించి
తివి గదా? యిట్టి నీవెట్లు డధీరుడవగు, దిలను విక్రమ మనఁగ లే డెన్ననీకు.

క. ఘోరారణ్యంబున నేఁ, జేరువలేనట్టితఱిని ♦ జింత మునిఁగి నన్
గోరుచునుండెడు సీతను, స్మారా! బలవంతముగను ♦ గొని తెచ్చితివే.

తే. ఇట్టి దుష్కార్య మొనరించి ♦ యిపుడు నీవు

శూరుఁడను నేననుచు నెన్నుచుం జరించు

చున్నవాఁడవుగద; పరఁయువతులందు

మనసుగల్గిన యోశూర! ♦ దనుజ! నీచ! ౧౨

4561

క. పెనిమిటి సన్నిధి లేనపు, డనయముగా నట్టివనితఁలం దపకృతి దు

ర్జనులవలెం జేసియు నీ, నునమున శూరుండ ననుచు ♦ మఱి తలఁచెదవే. ౧౩

తే. నీకు మర్యాద లేదు విఁసీతి లేదు

సిగ్గునున్ లేదు నడవడిఁచెంది యుండ

దొకవిధంబుగ గర్వంబు ♦ నొంది నీవె

మృత్యువును దెచ్చుకొని మీఁదుఁమిక్కిలి యిటు. ౧౩౪

4563

సీ. శూరునిగాఁ దలంఁచుచుఁ జరియించెదు; శూరుఁడవగుదు కుఁబేరుతమ్ముఁ

డవు బలసంయుక్తుఁడవు నీవు నాభార్యజనకజ దొంగిలి ♦ శ్లాఘనీయు

మును మహాత్తరమును ♦ ననుపమకీర్తిదంబునగు కార్యంబు నిఁట్లానరిచితివి;

గర్వంబునన్ లోకఁగర్హితంబును నహితంబునౌ కార్య ముత్తఱి నొనరిచి

తే. తివి గదా దానికే గొప్పఁదిగఁ గనఁబడు

ఫలము నిప్పుడు పొందుమా; ♦ కలుషబుద్ధి

నిను మహాశూరుఁడనని యాత్మను దలంతు

గాదె నీవే మహాత్తరఁకాననమున. ౧౩౫

4564

ఆ. అతివ దొంగవలెనె ♦ యపహరించెడుతఱి, నీకు సిగ్గులేదె; ♦ నీవు నాదు

పరిసరమున నట్లు ♦ ధరణీతనూజను, బలిమి నపహరింపఁ ♦ దలఁచి యున్న.

క. అనుసనుమత్సాయకముల, వినిహతుఁడవు నగుచు నపుడె ♦ వేడుకమీఱం

జనియుందు నీదుతమ్ముఁడు, ఘనఁబలుఁడగు ఖరునికడకుఁ; ♦ గావురుషవరా!.

క. విను మద్భాగ్యవశంబునఁ, గనఁబడితివి నాకు నెదుటఁ ♦ గాన నిపుడె నిన్

ఘనదారుణశరముల మృతిఁ, గనఁజేసి పరేతరాణ్యఁగరి కనిపెదఁ జూ! ౧౪

క. దనుజా! కుండలముల నొప్పిన సీతల నాదుబాణఁభిన్నంబయి మే

దిని నిందు దుమ్ములోఁ బడి, కొనిపోఁబడుగాక శ్రోష్టుఁకూటాదులచేన్. ౧౫

చ. ధరణిని నీవు గూలఁగను ♦ దావకవక్షముపైని గ్రద్దగుం

వు రయము మీఱ వ్రాలి శరఁపూగకృతవ్రణనిర్గళన్తహ

త్తరగుధిరప్రవాహమును ♦ దప్పియడంగఁగఁ ద్రావుఁగాక; నా

శరములఁ జేల్పఁగాఁ బడుచు ♦ త్కౌశ్ఠలిఁ బ్రాణములేగ వేగమే. ౧౬

4569

ఆ. పడిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ పటుతరజవమున, వచ్చి పక్షు లెల్ల ♦ వై నతేయ

వత్సు లహసులనీడ్చుభంగి నీప్రేగులఁ, బట్టి లాగుఁగాక ♦ బలముకొలఁది. ౨౨
చ. అనియిటు వైరినాశకరుఁ ♦ డారఘవీరుఁడు పల్కుచున్ దురా
త్మునిఁ దనచెంతనే పొలుచు ♦ మూఝుని దీక్షితరాంబకాళి వై
చెను; దనవైరిఁ జంపుటకుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ గోరుచున్న రా
మున కపు డస్త్రశక్తిబలముల్ ప్రమదంబును వీర్య మాయనిన్. ౨౩౪ 4571

తే. ద్విగుణములుగను గన్పట్టె ♦ విదితచిత్తుఁ
డైన యారాఘవునకు ది♦వ్యాస్త్రవితతు
లన్నియును ముందుఁ దోచె; బ్ర♦హ్మ ముసను
భూరి తేజుఁడు రఘుకుల♦పుంగవుండు. ౨౪౪ 4572

క. ద్విగుణితకరలాఘవమునఁ, దగియెన్; దనుజాంతకుఁడగు♦ధాత్రీపతి యా
జగదభిరాముం డతఁ డి,ప్పగిదిని శుభచిహ్నములను ♦ బరికించి నుదిన్. ౨౪౫

చ. దనుజవరేణ్య నొంచెఁ గడు♦దర్పమునన్ మఱియన్; గపీంద్రు లే
సిన పెనుతాలచేత నృప♦శేఖరుసాయకనృప్తిచేత నొ
చ్చిన యలదానవేశ్వరుని♦చిత్తము ఘూర్ణిలఁ జొచ్చె నంత నా
తనికి లయంబు చెంతకును ♦ దారసిలంగను భ్రాంతి నొందుటన్. ౨౪౬ 4574

క. శరముల నర్పివై వైవక, శరాసనము లాగకుండె; ♦ స్వాంత మవశమై
పరఁగుటఁ బ్రతిబాణము లే,సి రామువీర్యము నడంగఁ ♦ జేయక యుండెన్.

సీ. రావణుఁ డేయుశ♦రంబులు శస్త్రముల్ బహుభంగులం గానఁబడుచు ననిని
ఛేదనసంభేద♦నాదికార్యంబుల నొనరింపఁగాఁ జూ. ♦ కుండె మృత్యు
వతనికిఁ జెంతనే ♦ యమరియుండుట; సంత దానవపతి యువ♦స్థ నిటు లొందు
టను గాంచి యతనిన్యం♦దనమునునడుపుసారథిసుంతయేనిసంభ్రాంతిఁగనక
ఆ. యుద్ధఘామినుండి ♦ యొకరీతి మెల్లఁగ, నారథంబుఁ దొలఁగు ♦ నట్లు చేసె
*నతని కింకమృత్యు ♦ వాసన్న మౌనని, తననుసంబునందుఁ ♦ దలఁచె గాన.

నూటయైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౬ - వ సర్గము.

అతి రావణుఁడు సాతథిం దిరస్కరించి మరల యుద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట. అతి
చ. దనుజవరుండు కాలుఁ డొగిఁ ♦ దన్ బురికొల్పఁగ మోహ మొంది యిం
తని వచియింపరాని క్రుధ ♦ నందుటఁ గన్నులు కెంపుగాఁ గనుం
గొనఁ దగియుండ సారథిని ♦ గొబ్బునఁ గాంచి వచించె; దుర్మతి!
నను బలశక్తిహీనుగఁ గ♦నం బరివర్జితవిక్రమాఘ్యగన్. ౧౪ 4577

* శనై ర్యుద్ధా దసంభ్రాంతో రథం త స్యాపవాహయత్ - అనిమా. అటవెలఁదియందలి
ఘోడపాల్గవపాదము 'లసంభ్రాంతః' అను పదస్వారస్యమును వెల్లడించుట కధికముగాఁ జెప్పఁ
బడిన పని యెఱుంగవలయు.

తే. అల్పునట్లుగ భీరువు ♦ నట్లు ధైర్య, హీనునిగ గతతేజుని ♦ గా నొకింత
మాయ తెలియనివానిగ ♦ మహితశస్త్ర, వర్జితునిగాఁ దలంచినీ ♦ స్వాంతమందు.

క. మనమున నలక్ష్యముగఁ జేసి సీకుఁ దోచినటు లీవు ♦ స్వేచ్ఛఁ దిరిగెదే;
నను నడిగి మదీయాశయ, మును గైకొనకే యలక్ష్యముగఁ గన్గొనుచున్.

క. వైరిసమక్షంబున నా, యీరథముఁ దొలంగఁదోలి ♦ యేల యిచటికిం
జేరిచితి? వనార్యా! నా, భూరియశంబుఁ జిరలబ్ధమును వీర్యంబున్. ౪౫

క. ఘనతేజము రావణుడే, యనిమొనఁ బరుగెత్తకుండు ♦ నను నమ్మకమున్
బనిపూని యిపుడు నీచే, తను నాశముఁ బొందె జమ్ము ♦ తగ నవినీతిన్. ౪౬

ఆ. ¹ఖ్యాతపీఠ్యుడై న ♦ యరి యీతఁ డన్యత్ప్ర
రాక్రమములఁ జూపి ♦ రంజిలునటు
జేయఁదగినవాఁడు ♦ నూ! యట్టి శత్రువు
గనుచునుండ యుద్ధకాంతు నన్ను. ౪౭

4582

క. బనరిచితివి కాపురుషుని, గను; దుర్బుద్ధి! మదీయ ♦ కమ్రరథము దీ
నిని మోహంబునఁ దొలఁగిం, చినయది తలపోయ నీదు ♦ చిత్త మ్మరన్. ౪౮

క. అరిసీకు విత్త మొనఁగుచు, బరవశునిగఁ జేసె ననుచు ♦ స్వాంతమ్మున ని
త్తరుణమునఁ దోచె నత్యమె, పరికింపఁగ నిద్ది; యోరి ♦ పాపమనీషా!. ౪౯

చ. హితమును గోరుమిత్రు లిటు ♦ లెప్పుడు సేయఁగఁ బూన రిద్ది శ
త్రుతతికిఁ జేయనర్హమగుఁ ♦ దోడనె చేసితీ వంతెకాని యీ
వితమునఁ జేయనొనె యని ♦ వేషులు చిత్తములొఁ దలంచి స
ద్గతినొనరింపవై తి; చిర ♦ కాలము నొకడ నున్నవాడవే. ౫౦

4585

క. నేనొనరించిన సత్కృతి, మానసమునఁ దోచునేని ♦ మాటాడక యా
భూనాథుఁడు పైఁబడఁగా, దానై గాకుండగను రథంబు జవమునన్. ౫౧

క. మరలింపు; మనుచు నీవిధి, బరువముగా బుద్ధిమాలి ♦ పల్కునతనివై
ఖరి విని హితమతి సారథి, సురశత్రువు నూటడించు ♦ చున్ హితభణితిన్.

తే. పలికె నిట్లని; నేభయం ♦ పడఁగ లేదు
మూఢతనుగాన నను రిపుల్ ♦ మోసపఱచి
విత్తమొనఁగంగ లేదు ప్ర ♦ మత్తుడ నను
సంశయమె లేదు నీదగు ♦ సత్కృతులను. ౧౦౫

4588

క. మనమున మఱువఁగలే దో, ననుజాధిప! స్నేహమును నితాంతము గలవాఁ
డనె; నేనీహితము యశ, స్సును గోరుచు మిత్రత మన ♦ నునఁ బూని తగన్.

¹ శత్రుః ప్రఖ్యాతపీఠ్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః, పశ్యతో యుద్ధలబ్ధోహం కృతః
గాకుండగను రథంబు జవమునన్

తే. నీకుహితమైన కార్యంబు ♦ నేను జేసి
నాడ నప్రియ మయ్యె నెన్న నీది నీకు;
నోమహారాజ! *యేదియే ♦ నొక్కకుండుము

నందు జనియించి కునుకయై ♦ యహితం డగుచు. ౧౨౪

4590

సీ. ఉన్నవాడుంబోలె ♦ నొకరీతి నీహితమును గోరి రథము తెచ్చిన నను గని
కుమతి యీతండని ♦ కొంకక తలఁచుట యుక్తంబుగాదు; మహాన్నతోర్వి
నుండి తరంగిణి ♦ యురువేగమున మరలిన తెఱంగున రణంబున రథంబు
నుండనీయక యిట్లు ♦ చండవేగంబున నరదంబు తెచ్చినయందులకును

ఆ. వినుము కారణంబు ♦ వివరింతు; వీరా! రణాగ్రమందు గొప్పదగు తెగువను
బూని నీవు సమరమును జేసి యలయుట, తెలియవచ్చె నాకు ♦ దెల్లముగను.

క. నీనెమ్మోమున మోదము, నీనెమ్మది దెగువయున్న ♦ నియతియు నెఱుంగం
గానైతి నీరథాశ్వము, లీ నీరథ మీడ్చి యీడ్చియే దీనములై. ౧౨౫

తే. ఎండతగులుటచే సోలి ♦ యింతయేని

బలములేకయె గొప్పదా ♦ వర్షమునకుఁ

జిక్కివట్టి యావులరీతి ♦ జేష్ట లుడిగి

యుండె; నేయేనిమి త్తంబు ♦ లొగిని మనకు. ౧౨౬

4593

క. కనఁబడుచుండెనొ యవి యెల్లను బ్రతికూలముగ దుష్ఫలములుగ నాకుం
గనఁబడియె; మఱియు సారథి, యనఁదగు వాడెన్నఁదగు శుభాశుభములను.

సీ. దేశకాలంబుల ♦ తెఱంగును ముఖమునఁ గల సంతనమ్మును ♦ గలఁక లోను
గాఁగల గుఱుతులఁ ♦ గడఁగి దైన్యము భేదహర్షంబులను దనయధిపునకును
గలబలాబలముల ♦ త్కౌన్తలి నిమ్మమో యున్నతంబో యనియును సమతల
విషమభాగంబుల ♦ విమతులకుం గల యట్టి చిద్రంబుల ♦ నరద మరికిఁ

తే. జెంతకో ప్రక్కగనొ లేక ♦ స్థిరముగ నట

నునుచుటయొ వైరి కభిముఖమునఁ జెలఁగుచు

వెనుక కేగుట యివియన్నియును నెఱింగి

గడువఁదగు న్యందనంబుఁ జక్కనిగతి నని. ౨౦

4595

క. విను వీరా! నీకున్ న్యందనతురగంబులకుఁ గొంత ♦ తడ వూఱుట గ
ల్గు నిమిత్తము దుర్భరమగు, నని కష్టము గల్గకుండ ♦ నరసి మనమునన్. ౨౦౪

క. అరదముఁ దొలఁగించుట యీ, తరుణంబునయుక్తమనుచుఁదలఁచితొలఁగున
ట్లురవడిఁ గొనితెచ్చితి నే, నరయక న్వేచ్చగను దోలు ♦ నంత కుమతినే.

ఆ. ప్రభువ వీవు గానఁబటుతరస్నేహంబు, నూని చేసినాడఁ ♦ గాని వేఱు

* నాస్తి న్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతం, కల్పిల్లఘు రి వానాశ్యో దోష
తో గంతు మత్స్యసి-అనియూ. కల్పితో యత్ర కుతాపి కులే జాతః లఘుః అప్యబుద్ధిః-అనిశ్యాశ్రి.

గాదు; వీర! శత్రుఁగణసూదనా! యిపు, డాజ్ఞ చేయు మెట్టుఁలాజ్ఞ యిడిన.

క. నీసామ్య దిష్ణయప్పును, నేసరిణిం దీర్పఁదగునొ ♦ యెన్ని మదిని నేఁ
జేసెద నల్ల తగినటు, లీసమయమునం దలంచి ♦ హితముగఁ జెపుమా. ౨౩

చ. దనుజలలాముఁ డీనిధి హితంబుగ సారథి పల్కువాక్కులన్
విని పరిహృష్టుఁడై యతని ♦ వే పలుభంగుల సత్కరించి యు
ద్ధనిరతిఁ గొన్న చిత్తమునఁ ♦ దానిటుపల్కెను; సారథీ! రథం
బును వడిఁ దోలుమా యెచట ♦ భూపతియుండునొ యాధరిత్రికిన్. ౨౪

క. అని రావణుండు వైరి శ,నునుపురికిం బంపకుండ ♦ మరలుఁడు సుమ్మి;
యని రాక్షసేంద్రుఁ డాతనిఁ, గని పలికి నుహాముదమును ♦ గాంచినకతనన్.

క. వరనూతునకున్ హస్తాభరణము శుభరీతి మిగుల ♦ భాసిలుదానిన్
గర మర్థి నొనఁగె; సారథి,యు రావణునివాక్య మట్టు ♦ లొప్పుగ రథమున్.

ఆ. వైరి కభిముఖముగ ♦ వడిఁ దోలె; నారీతి
సధిపువాక్యచోదితాత్ముఁడగుచు
హయవరములఁ దోలె ♦ నాసారథియు నంత
నమ్మహారథుఁడగు ♦ నసురవిభుఁడు. ౨౭

4603

క. మనమున సంతోషంబును, గననాస్యందనవరంబు ♦ క్షణమున యుద్ధం
బున రామున కభిముఖమై, యనుపమముగ నిల్చె నమరు ♦ లచ్చెరు వందన్

నూటయాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౭ - వ సర్గము.

—*— అదిత్యహృదయమును రామున కగస్త్యుఁ డుపదేశించుట. —*—

చ. అనిఁ గనువేడ్క దేవనికఁరాన్వీతుఁడై చనుదెంచియున్న చ
క్కని మహిమంబు గల్గు మునిఁకాంతుఁ డగస్త్యుఁడు ఘోరనంగరం
బునఁ గడుశ్రాంతి నొందియును ♦ బూనిక యుద్ధము చేయువేడ్క వ
చ్చిన తనవైరి రావణుని ♦ జెచ్చెట ముందటఁ గాంచి యాత్మలోన్. ౧ 4605

తే. ఈతని జయించు పెట్టాకో ♦ యీతటి నని
చింతలో మున్నియున్న యాక్షేతిపతిఁ గని
యతని యొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె; దీర్ఘ
బాహుయుగశాంచితా! *రామభద్ర! రామ! . ౨

4606

క. ఏనుతిచేతన్ వైరుల, దానవులను గెల్వఁ గలవా ♦ దానిన్ గుహ్యం

బై నెగడి సనాతనమై, మానిసుతంబైన నుతిని ♦ మమత వచింతున్. 3 4607

తే. అద్ది యాదిత్యహృదయాహ్వః♦యంబు దాని
భక్తిఁ బరియింపఁ బుణ్యము ♦ వైరినికర
నాశముంగల్గి జయము సంఠితము గల్గు
నక్షయఫలంబు చేకూరు ♦ నధిశుభము. ౪

4618

తే. మంగళములకు నెల్లను ♦ మంగళంబు
సర్వపూర్వాఘములను నాశనము చేయు
నాధులను వ్యాధులను జెండు ♦ నమితమైన
యాయు వౌనఁగు జప్యంబుల ♦ ననుపనుంబు. ౫

4609

క. ¹ పరమాంతరంగభక్తాం, తరమున వెలుఁగొందువానిఁ ♦ దపనీయకరో
త్కరవిలసితుని నవోదయ, సరిభాసితు దేవవనుజ♦పర మోపాస్మ్యక్. ౫౪

క. నిరతిశయదీప్తిమంతుని, సరసిజరివుసూర్యముఖ్య♦సకలఖచరభా
సురదీప్తిదు బ్రహ్మాండో, త్కరపాలకు నీస్తవమునఁ ♦ దమిఁ గొల్పు మిఁకన్.

క. సురసంఘతనుఁడు నుమ్మి!, పరులను హీనులుగఁ జేయు ♦ పటుసామర్థ్యం
బు రహిం గలాఁడు; రశ్మిల, నిరతము భావింపఁ జేయు ♦ నేర్పటి యితఁడే.

క. దేవాసురగణములఁ ద, త్పాననలోకములఁ దనప్రభాపటలముచే
భావించి రక్షణము శే, యేవేళను జేయుచుండు ♦ హితముగఁ జమ్మి!. 2

క. ఇతఁడే తలపోయంగాఁ, జతురాస్యాకృతీయు విష్ణు♦శంకరరూపుం
డితఁడే రిపువ్రజశోషణ, మతులితముగఁ జేయుఁగాన♦నగు స్కందుండున్. 2౪

² తే. మఱి ప్రజాపతిరూపుండు ♦ మహితవిభవ
మునఁ జెలఁగుచు మహేంద్రుండు ♦ ధనదుఁ డట్లై
లయకరుఁడు గానఁ గాల్గుఁడో♦ను యముఁడగును
శిశు చేయుటచేతనే ♦ క్షేతిప! వినుము. ౮

4615

క. అమృతముఁ బుట్టించుటచే, త మహిన్ సోమాఖ్య నెగడుఁ ♦ దగ జలపతినా
మముఁదాల్చుఁబితరులునునగు; సుమహితులగువనువులితఁడే♦చూడఁగరామా!.

తే. సాధ్యు లశ్వలును మరుద్రృ♦జంబు మనువు
భూచరుడగు వాయువు ♦ పాలుచువహ్ని
యును బ్రహ్మప్రాణవాయువు ♦ ననరు ఋతుని
కరమునకుఁ గర్త యగుప్రభా♦కరుఁడు నగును. ౯

4617

1 ఇచ్చటనుండి మహేశ్వరతీర్థులవారియభిప్రాయ మీషద్యములలో నిమిడియుండునని గ్రహింపవలయును. 2 ఇటఁ బ్రతిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిర్థములు తీర్థులవారి యభిప్రాయానుసారము వ్రాయఁబడినవి.

సీసమాలిక. —

అదితికి నుతుఁడుగ ♦ నవతరించినయట్టియాదిత్యుఁడవు, జగ♦దాదికర్త
 వగుదువు, కర్తము ♦ లాచరింపఁగ జనులను బురికొల్పుచు ♦ ననువమానుఁ
 డవగునూర్పుఁడవు, లో♦కావళి కుసకారమాచరింపఁగ సంబ♦రాంగణమునఁ
 జరియించుఖగుఁడవు, ♦ జగమును సృష్టిచేబోపించుచున్నట్టి ♦ పూషుఁడవు, గ
 భస్తమింతుండువు ♦ భర్తనుమాకృతినలుటచేత ను♦ర్ణసదృశుఁ
 డవు, ప్రకాశించువాఁడువు భానుమూర్తివి, బ్రహ్మాండసృష్టిని ♦ భాసిలుట హి
 రణ్యరేతసుఁడవు, ♦ రహినిఱఁగా దివాకరుఁడవు, మనసును ♦ గడుహరించు
 నట్టియశ్వంబున ♦ నలుగుట హరిదశ్వఁడనఁబడువాఁడవు, ♦ హరిసకల
 కళ్యాణగుణుఁడవై ♦ క్రాలుటచే నహస్పార్శివి, సప్తాహ్వాయాశ్వయుతుఁడ
 వగుటచే లోకంబునందు విఖ్యాతుఁడవగునప్తనప్తివి ♦ తగ నమస్త
 శత్రుమారణమును ♦ సత్వరముగఁ జేయుచక్రము గల్గుట ♦ జగమునందుఁ
 దొడరి మరీచిచుంతుఁడవు, జ్ఞానోత్పత్తికిని బంధకంబనఁ ♦ జను నఘంబు
 నపనయించుటచేత ♦ నవనిని దిమిర్నన్తధనుఁడను నానుంబు ♦ దనరువాఁడ
 వగుదువు, సుఖముల ♦ సంవఱకుం గల్గునట్లుచేయుట శంభుఁడనఁగఁ బడుదు,
 వవనీధవులతోడ ♦ నవనిని ముయ్యేడుమాణులు కొలఁదిగ ♦ మహితశక్తి
 నొనరించుటను ద్వప్త ♦ యనఁబడుదువు, నృతమైన బ్రహ్మాండంబుననువమగతి
 జీవింపఁజేయుటచేత మార్తాండుఁడ, వంతట వ్యాపించు ♦ నట్టియంశు
 మంతుఁడ వగుదువు ♦ మఱి జగదుత్పాదకసమప్టిజీవనికరము గర్భ
 మందుఁ గల్గుటచేత ♦ నలగుహిరణ్యగర్భాఖ్యంశ వగుదు, వీవఖలతాప
 తపులవిశ్రమస్థానమాటను శిశిరాహ్వయుండువు, తన♦యాశ్రితులకుఁ
 బగవారలెవ్వరో ♦ వారికిఁ దాపంబుగలుగఁ జేయుటచేత ♦ నిలఁ దపనుఁడ
 వగుదువు, తేజస్సులఁ గలుగఁజేయుట భాస్కరుఁడవు, వేద♦వారములను
 నుపదేశ మొనఁగుచు ♦ నుంటచే రవివగుదువు, రుద్రునింగనుట వసుమతిని
 నగ్నిగర్భిండున ♦ నలతారుచుందు, వీ వదితిపుత్రుఁడవు, హృ♦దంతరాశ
 మందు సుఖంబు గ♦న్నట్టికారణమున శంఖుఁడ వగుదువు, ♦ సాంద్రతుహిన
 మును, సూర్యరూపంబుఁ ♦ గొని రూపుమూపుటశిశిరనాశనుఁడనఁజెలఁగు దీవు
 తామసాహంకారతనువున సంబరమును సృజించుట నీవు ♦ గనుదు వ్యోమ
 నాథాహ్వయము, తమోనామకగుణభేది, వఖిలవేదంబుల ♦ కంతమును గ
 నినకారణమ్ముచేతను బుగ్యజుస్సానుపారగుఁడని పిల్వఁబడుదు వీవు,
 కర్తఫలాత్మకఁఫునవృష్టిగలవాఁడ వగుటకు ఘనవృష్టి ♦ యనఁబడుదువు
 జలరాశియందున ♦ శయనించుటను నపాంమిత్రుఁడనంగను ♦ మెలఁగుదీవు,
 వింధ్యమురీతిని ♦ వెలసి దుర్గమమగునట్టిసుషుమ్నాఖ్య ♦ మైనమార్గ

మందు శీఘ్రమ్ముగఁ ♦ బొందించుటను వింధ్యవీధిన్ల వంగమ ♦ విమలనామ
ధారిని, లోకవిత్తతిని నిర్మించునంకల్పము నాత్మను ♦ గల్గియుంట
నాతపి వగుదువు, ♦ హరిమండలి వీవు మృత్యువవగుదువు, ♦ మేళనమున
బింగళుండనవు నీవు ♦ వెలయుచునుందువు, నర్వాండములఁ గూడ ♦ సంహరించు
టను సర్వతాపనుం ♦ డనఁబడుచుందువు, కవివి, విశ్వండువు, ♦ నువిమలమగు
నట్టి తేజంబున ♦ నలరుటచే మహాతేజుఁ డనంబడు ♦ దీజగమున,
రంజకుండవు గాన ♦ రక్తుండ వగుదు, సర్వభవోద్భవుండవు, ♦ రమ్యసకల
తారకానక్షత్రతతికిని గ్రహములకధినాథుండవు, వాని ♦ యంతరమున

తే. వటలుచుండుదు, సకలవిశ్వముల కీవే
హేతువగుదువు? తేజస్సు ♦ లెల్ల నీదు
తేజమున డిందుపడుటను ♦ దివ్యమహిత
తేజమున నొప్పువాండవు ♦ దేవదేవ!. ౧౮౫

4618

క. ద్వాదశమండలవర్తీ!, నీదయగల్గినను జాలు ♦ నెమ్మిఁ గరుణకుం
బ్రోది నగు నీకువందన, మోదేవా! యగునుగాక; ♦ యుద్యమ మలరణ. ౧౮౬

సీ. పూర్వపశ్చిమదిక్ష్పాభూధరాంతర్యామియైనవానికి మ్రొక్కు ♦ మానితవిల
సజ్జ్యోతిరాకారసహితులౌ ముక్తుల కధిపతియై, దివసాధినాథుఁ
డగు భాస్కరేశున ♦ కంజలి; జయునకు జయభద్రునకు నమః ♦ స్కారమట్లై
హర్యశ్వసకు నహః ♦ ప్రాంశువునకుఁ బలుసారులు వందన ♦ సముదయములు

తే. వందనంబు లాదిత్యునకుం దమి మఱి
యుగ్రునకు వీరునకు మ్రొక్కు ♦ లొక్కరీతి
నంజలు లొగి సారంగున ♦ కమలకమల
సంప్రబోధునకున్ నమః ♦ స్కారశతము. ౧౮౭

4620

క. నతితతి మార్తాండునకున్, శతధృతిహరవిష్ణువతికి ♦ సతతమ్ము నమ
స్తతులగు సూర్యునకంజలి, స్తుతియగు నాదిత్యవర్చసునకున్ భక్తి. ౧౮౮

సీ. భాస్వంతునకు సర్వభక్షునకున్ మ్రొక్కు రాద్రవపువునకు ♦ రమణ వినతి
తమము నడంచు నుత్తమునకు జేజేలు మఱి హిమఘ్నునకు నమస్సులగును
శత్రుఘ్నునకు నమః ♦ స్కారంబు లమితాత్మునకు జోతలు కృతఘ్నునాశనునకు
నంజలి దేవున ♦ కాదృతి మ్రొక్కులు జ్యోతిషాంపతికిని ♦ జోతలగును

తే. దస్తచామీకరాభుడై ♦ తనరురవికి
వహ్నికే విశ్వకర్తకు ♦ వందనమ్ము
లగుఁ దమోభినిఘ్నునకు లోకాళినాథీ
కిని రుచికి మ్రొక్కులగు మహాత్మునకు నతము. ౧౮౯

4622

క. ఇతఁడే ప్రళయంబున లోకతతిన్ నాశనముచేయుఁ డగడఁగి మరల ని
ర్మితిచేయు దానినే స,వృత్తిఁ బోషించును లయంబు డ మాసిన తఱినిన్. ౨౧౫

తే. కాంతి శోషిల్లఁజేయును డ గాయు నెండ
వాన గురియును, బ్రాణులు డ వసున ను ప్తి
నొందఁగా సంతరాత్మయై డ యొక్కరీతి
మేలుకొనియుండు నీతఁడే డ గ్రాలుశక్తి. ౨౨౫ 4624

సీ. అగ్నిహోత్రమితండె, డ యగ్నిహోత్రులఫలమునునీతఁడేవేదములును మఖము
లును యజ్ఞములఫలంబును నీతఁడే లోకములఁగల్గు సత్కర్మములకు నెల్లఁ
బ్రభువగునీతఁ డీరవియే నియంతయా; నోరాఘవా! విను డ మొక్కమాట
నెవ్వఁడైనను సరే డ యెట్టియాపదలను గవ్వంబులందును డ గాననముల

తే. నిరతభయముల నీస్తుతి డ నియతిని బతి
యించినన్ గ్రిందుపడకుండు; డ నెల్లనుఖము
లబ్బు, నీవును జిత్తంబు డ సమలరీతి
నిశ్చలంబుగఁ జేసి యీనిఖలవిభుని. ౨౩౫ 4625

తే. దేవదేవునిఁ బూజింపు డ దీనిచేత,
దీనినే మూఁడుసారులు డ పూనిక జపి
యించినన్ విజయంబును డ గాంచువాఁడ
వని; మహాబాహువిలసితా! డ యార్తిహరణ!. ౨౪ 4626

క. ఈతరుణంబున నీ వీ,దై తేయుని రావణాఖ్యుఁ డ దప్పక యనిలోఁ
జేతము రంజిలఁ జంపుదు, భూతలనాథా! యటంచు డ మునిపతి యెలమిన్.

క. పలికి యగన్త్యుఁడు వచ్చిన,టులఁ జనియెన్; రఘుపతీంద్రుఁడు గురుతేజం
బలఘుబలంబును మెఱియఁగ, నిలానురోక్తమును నుతిని డ నెలమి వినంగన్.

క. తనశోకము నళియించుట,యును మిక్కిలి హృష్టుఁడగుచుఁదొప్పమెఱియఁ జ
క్కనిమనసున వార్చి శుచిం, గని యాదిత్యుఁ బరుఁ జూచిఁకడుభక్తిమెయిన్.

తే. దీని జపియించి హర్షంబు డ మానసమునఁ
బొంది వీర్యము పొంగఁగ డ భూరిధనువుఁ
దాల్చి నిల్చెను; రాముఁ డంతఁ గలహమున
వైరి యగురావణునిఁ గాంచి డ బలము మెఱియ. ౨౫౫ 4630

చ. మనమున హర్ష మొంది యనుఁమానము మాని సమస్తరీతులన్
దనుజవరేణ్యుఁ జంపుటకుఁ డ దా నచ,స్థితి నిశ్చయించి వే
యని నొనరింపఁ బూనుకొనె; డ సంతట భానుఁడు తన్ను సన్నుతిం
దనిపెడు రాముఁ గాంచి ప్రమదంబున మేను గగుర్పడంగ నా
దనుజుని చావు నాతనికి డ దా నపు డానతి యిచ్చి యంతటన్. 3౦౫ 4631

తే. ¹తనదునుండలమును వీడి ♦ తగ నమర్త్య
 నముదయాంతరమున నిల్చి ♦ సత్వరపడు
 మింక రావణుఁ జంపంగ ♦ నినకులేశ !
 యనుచు రామునకుం జెప్పె; ♦ సంత నచట. 3౧

4682

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము,

౧౦౮ - వ సర్గము.

ఘోఘ రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తోచుట. ఘోఘ

- ఉ. సారథి సంతసిల్లి దనుజప్రభునానతిరీతి నారథం
 భారఘరామునై న్యము ♦ కాతురతం గలిగించునట్టిదై
 భూరినముచ్చితధ్వజనఘాహముగా నలరారి యుండఁగాఁ
 జారుగతు ల్దగ్గ నడిపె ♦ సత్వర మారఘరాముమీదికి. ౧ 4683
- క. అరదం బది చిత్రాలం, కరణయుతం బాచు నొప్పి ♦ గంధర్వమహా
 పురమున వెలయుచు హాటక, వరమాలిక లొప్ప వేగఁవద్దయయుతమై, ౧౪
- క. కలహాచితపరికరవిత, తులనుండి పతాక లలరఁ ♦ దోరపుధ్వజముల్
 వెలయఁగఁ దనయున్నతి ని, మ్ముల సభ్రము మ్రింగ నెంచుఁబో యనునటులై.
- క. ధరణి మ్రోయించుచు నా, పరసేనలఁ జెండఁ జాలి ♦ భాసిలి న్వబలో
 త్కరముల కుల్లానమ్మును, బరఁగంగఁ జేయుచును సభంగుర మగుచు. 3౪
- క. నిరుసమగతి నొప్పెను! భూ, వరుడగు శ్రీరాముఁ డనురఁవల్లభురథ మా
 కరణి శబ్దించుచు భీ, కరరవమున దిక్కులొప్పుఁగలిఁ జేయునదై. ౪ 4687.
- క. తనపైకి వచ్చుచుండఁగఁ, గనియె; మఱియు నృపాలఁకాంతుఁడు రిపువౌ
 దనుజేంద్రు నమ్మహారథమును ²గృష్ణతురంగయుక్తమును నుగ్రంబు. ౫
- తే. భయదవర్చస్సుతోఁ గూడి ♦ పడగ లెల్ల
 మెఱపుఁదీగల రీతిగా ♦ మెఱయుచుండ
 నింద్రునాయుధమట్టుల ♦ నెనఁగు ధనువు
 గనఁబడఁ మేఘసంతతి ♦ గదురవముల. ౫౪ 4689
- క. ఘనవృష్టి గురియుచాడ్చున, నునిశితశరవృష్టి గురియుచుం దనపైకిం
 జనుదేరఁ గాంచి తనదగు, ధనువును ³బాలాఙ్జురీతిఁ ♦ దగ వంచి క్రుధఁ.
- క. కులిశముతాఁకునఁ బర్వతములు బగిలెడునపుడు గలుగు ♦ భూరిరవము న
 ట్టులు చప్పుడు గలుగఁగ ను, జ్జ్వలగుణమునుదీటుచున్వశౌర్యముపొంగఁ.

¹ సురగణమధ్యగతో వచ స్వరేతి-అనిమా. ² కృష్ణవాజినమాయుక్తమ్-అనిమా. ³ బాలా
 శంకరనరం ధనుః-అనిమా.

తే. నిర్జరేంద్రుని సారథిని గని పల్కె
మాతలి! శత్రురథ మదె ♦ యాతతగతి
వచ్చుచున్నది చూడుమా; ♦ వాసవరిపు
వతఁడు మరల మహాజవ ♦ మలరుచుండ. ౮౪

4642

తే. అప్రదక్షిణ మగునట్లు ♦ లరుగుదెంచు
చున్నవాఁడౌట వానికి ♦ యుద్ధమరణ
మందు మతిగల్గినట్లున్న ♦ దట్టులగుట
సరసగతి మీఱ నీవు హెచ్చరికఁ బూని. ౯౪

4643

క. మనరథము వై రియరదం, బున కభిముఖముగను దోలుము మరుత్తు నభం
బున లేచిన ధారాధర, మును జెండెడురీతిఁ జంపఁ ♦ బూనితి వీనిన్. ౧౦౪

తే. దైన్య మొందక భ్రాంతినొందక మనంబు
కలఁక నొందక నీవు వీక్షణము లించు
కంతయేనియుఁ జెదరక ♦ యలరఁ బగ్గ
ములఁ గ్రమంబునఁ ద్రిప్పుచు ♦ లలితరథము. ౧౧

4645

క. త్వరితంబుగఁ దోలుము; వ, జ్విరథంబును నడపి ఖ్యాతిఁ ♦ జెందిన యలనీ
కురుముదమున నీవిషయము, మరలం గఱపంగఁ దగదు ♦ మాటవరునతోన్.

క. అని సేయఁ బూనినాడను, గనుకన్ స్మరియింప నెంతఁ ♦ గానీ జోధిం
పను బూనలేదు నేర్పం, గను దలఁపఁగ లే దటన్న; ♦ త్కౌపతిపలుకుల్. ౧౨౪

క. విని సారథితిలకుం డనఁ, జను నింద్రునిసారథియును ♦ సంతసము మఱిం
తను గని దోలెను నారథ, మును మాతలి యంత శక్తిఁ ♦ బొంగుచునుండన్.

తే. రావణాసురునమ్మహారథము నప్ర, వక్షిణమ్ముగఁ జేయుచుఁ ♦ దనరథంబు
సవ్యగతిఁ దోలఁ దచ్చక్రజనితరేణు, వడ్డముగఁ బర్వ రథికులయంతరమున.

క. దనుజేంద్రుఁ డంతఁ గ్రోధం, బునఁ గన్నులు రక్తవర్ణములు గాఁగ రథం
బున కభిముఖుడై నిల్చిన, జనపతి నొప్పించెఁ దీవ్రసాయకపంక్తిన్. ౧౩౪

సీ. మహితతేజుండగు ♦ త్కౌపతి యంతట వై రిధర్మి తుండయి ♦ భూరిరోష
మున ధైర్య ముప్పొంగ ♦ మున్ను మాతలి తెచ్చినట్టి మహావేగమగుశతక్ర
తునిశరాసనవర్యమును రవిరశ్మలవంటి ప్రభల్గల్లు ♦ వాడి బాణ
ములనుగ్రహించెను; ♦ గలహంబుచేయంగనొండొంటికెదురయి యొకటి నొకటిఁ

ఆ. జంపఁ గోరి బలసి ♦ పెంపున నున్నట్టి, గజరిపులకు వలెనె ♦ కర్బురేంద్ర
మనుజనాయకులకు ♦ ననుపమయుద్ధంబు, చెల్లె; నంత దేవసిద్ధవరులు. ౧౪

క. మునిపతులును గంధర్వులు, దనుజేంద్రునిమరణ మెదలఁ ♦ దమిఁగోరుచు నుం
డినవార తొలు యుద్ధం, బును దానిం జూడ నభ్రమును జేరుటయున్. ౧౫

తే. గగురుఁ బుట్టించుచున్ భయంకరము లగుచు

రావణునినాశనంబును ♦ రామజయముఁ

గానఁ బఱచునుత్పాతముల్ ♦ గనఁబడియెను;

దనుజనాయకురథముపై ♦ నను రణమున. ౨౦

4658

క. కురిసెను పర్జన్యఁడు నె, త్తురుఁ దీక్ష్యశ్వసనవితతి ♦ తోరపువడితో
వరుస నపసవ్యగతితోఁ, జరియించెను గృధ్రము లొగి♦సముదయములుగాఁ.

క. తిరుగుచు నభమున రావణు, నరదం బేదెసలఁ బోవు ♦ నాదిక్కులకే
వరుసన్ వెంటను బోయెను; సరిగా దివసమునఁ గూడ ♦ సాంద్రముగాఁగఁ.

తే. లంక దాసానిపూవట్టులన్ సురక్త, మైన సంధ్యాప్రకాశమ ♦ ట్లావరింప
నాపురంబున్న ధరణి త్రి♦యామయందు, మండుచున్నట్లు కనఁబడెఁజండరీతి.

క. పిడుగులతోడ మహోల్కలు, పడియె మహారవము మిగులఁ♦బ్రతికూలములై
పడునవి రావణునకు నె, క్కుడు భేదము గల్గఁజేసి ♦ కుండఁగఁ జేసెన్. ౨౪

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నచోటం, గనఁబడు మేదిని చలించెఁ ♦ గ్రవ్యాదులు వై
రినికాయముఁ బ్రహరింపం, గను బూనఁగ వారిభూరి♦కరము లొరులచేన్.

క. పట్టుకొనఁబడినయటు గ, న్పట్టెన్; రవికాంతు లెల్లఁ ♦ బచ్చవిగా న
ప్పట్టున నెఱ్ఱఁగఁ దెల్లఁగ, నట్టులె నల్లఁగను దనుజ♦సంగమునందున్. ౨౫

తే. ఒక్కరీతిగ వ్యాపించి ♦ యురుగిరిషయి

ధాతువులరీతిఁ జూపట్టె; ♦ నాతటి నట

గ్రద్దలున్ వెంట రా వంచ♦కములు నోళ్ల

నగ్నికణములఁ గ్రక్కుచు ♦ నసురపతిని. ౨౬

4660

చ. కనుఁగొనుచున్ శుభేతరము ♦ గల్గుటఁ దెల్పుచు నార్చె; వాయు వా

యనిమొన లేచి రావణున ♦ కత్తులు గన్నడకుండ ధూళిఁ జ

క్కనిగతిఁ జల్లుచున్ జవముఁ ♦ గైకొనుచుం బ్రతికూలరీతి వీ

చెను; జలదంబు తద్ధ్వనియుఁ ♦ జేకురకుండఁగఁ దద్బలంబులన్. ౨౭ 4661

ఆ. ఓర్వనలవిగాక ♦ యుగ్రంబులును నయి, భయదరవము లొప్పఁ ♦ బడియెనచట
నొక్కరీతిగాఁగ ♦ నుల్కాశనులు; దిగ్వి, దిక్కులందుఁ దమము♦తెఱపిలేక.

క. చీకటులు గ్రమ్మె; ధూళియు, నాకరణిం గురియుచుంట ♦ నవకాశంబే
యాకసము వంకఁ జూడఁగ, నేకరణిం గల్గదయ్యె ♦ నెవ్వరి కై నన్. ౩౦

*చ. అనిమొన నందు శారికలు ♦ నార్భటిమీఱి రణంబు చేయుచున్
ఘనభయముం బొసంగునటు ♦ గాఢముగా నినదం బొనర్చుచున్

* కుర్వంత్యః కలహం ఘోరం శారికా స్తద్రథం ప్రతి, నిపేతు శృతశ స్తత్ర దారుణం
దారుణా రుతోః-అనిమా.

దనుజమహేంద్రునందనవతంసముపై శతసంఖ్య లొక్కరీ
తిని బడియెన్; మహాసురుని తేరునకుం గల ఘోటకావళుల్. ౩౧

4664

తే. జఘనములనుండి హుతవహుఁజ్వాలలను న
యనము లందుండి యశ్రువులను *సమముగ
నగ్ని నుదకంబు సంతత ఁ మవుడు విడిచె;
నచట నిటు దారుణములు భయవహములు. ౩౨

4665

క. కనదుష్టములునునై తగు, ననేకదుశ్శకునము లొగి ఁ నాతనికిం జా
వును దెల్పుచుఁ గనఁబడియెన్; మనుజేంద్రునకును సమస్తమంగళదములై .

తే. జయము దెల్పెడు నట్టివై ఁ చాలసౌమ్య
ములును నయి యొప్పుశకునరాసులు గనఁబడె
నెల్లతావుల; జయమున ఁ నుల్లసిల్లఁ
జేయుశుభశకునముల నాక్షితిపతి గని. ౩౪౫

4667

క. పరమప్రమదముఁ గనుచున్, సురారి మృతినొందినట్లై ఁ శుభము తనకు న
త్తురుణమునఁ గల్గినట్టులై, పరికించెను; సంత రామభద్రుం డచటన్. ౩౪౬

తే. లక్షణజ్ఞుఁడు కావున ఁ నక్షయముగఁ
దనకు విజయంబు గల్గుట ఁ తగఁ దెలిపెడు
శుభనిమిత్తములం గని ఁ చొక్కపుఁదమిఁ
బులకితశరీరుడై వైరిఁ ఁ గలనామందు. ౩౪౭౫

4669

క. పరిమార్ప మిగుల విక్రమ, మరుదుగఁ గనఁబఱుపఁ బూనియధికసుఖము నా
తరుణంబునఁ గని యింకం, బరుఁ డీల్లు నటంచుఁ దలఁచె ఁ స్వాంతమునందున్
నూటయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౯ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁ రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట ఁఁఁఁ

చ. అరదము లెక్కియున్న దనుఁజాధిపరాముల కప్పు భూరిసం
గరము భయంకరం బయి జగత్తతి కెంతయు నోర్వరానిదై
పరుషమునై చెలంగె; సురఁబాధకుడై తగు రాక్షసేంద్రుభీ
కరబలముల్ గవీంద్రుభటఁకాండము సంగరసాధనాళిచేన్. ౧౫

4671

తే. ఒప్పియుండియు వారలయుద్ధదర్శ
నమునఁ గల్గెడు వేడుకఁ ఁ దమప్రయత్న
ములను విడనాడి యూరక ఁ నిలిచి; రంత
రామరావణు లతిఘోరఁరణము చేయ. ౨

4672

* తుల్య మగ్నిం చ వారి చ-ఆనిమా.

క. ఆయతులై యుండుటఁగని, యాయరువాఁగులఁ జేలంగుఁనందఱు నుభటుల్
పాయక యాయనిఁ గను తమి, నాయతనుతు లొచు విన్మఁయము గని రంతఁ.
సీ. ఆవీరభటులు పెఁక్కాయుధంబులఁ గరంబులఁదాల్చి యనిచేయఁవలయుననుచు
నుండియు నాశ్చర్యఁమొంది యాయుద్ధంబుఁగని పరస్పరము సంఘరము చేయఁ
బూనకుండిరి; మఱి ఁ దానవసేనలు తమవిభుం గపిగణఁతల్లజ బల
ములు రాముఁ గనుచు నిఁమ్ములవిస్తితాత్ములై చిత్రప్రతిమ లట్లుఁక్షితి నిలిచిరి;

*తే. రామ రావణు లిద్దఱు ఁ నామహాహ

వమునఁ దోచు నిమిత్తము ఁ లమరఁ గాంచి
జయము నపజయమును గల్గు ఁ సరగ ననుచు
బుద్ధి నెంచియుఁ గోపంబు ఁ పొంగుచుండ. ౫౪

4674

క. భీతిరహితులై పోరిరి; భూతలపతి జయము గల్గుఁ ఁ బోయనియు; సురా
రాతివిభుండును మృతితన, కాతఱినిం గల్గుననియు ఁ నాత్మఁ దలఁచుచున్.

తే. ధైర్య మూని విక్రమముల ఁ దారుణముగఁ

జూపి; రంతట వీర్యంబు ఁ శోభిలంగ
ననురపతిచాపమున సాయఁకాళిఁగూర్చి
దాశరథిస్యందనోల్లసఁద్ధవజముమీఁద. ౫౫

4676

క. త్వీరపడి వైచెను; నయ్యవి, పురుహూతరథై కశక్తిఁ ఁ బాలుపటి పడియెన్
ధరణీన్ ధ్వజము స్పృశింపకె; ధరణీశుఁడు వీర్యమున నుదాత్తక్రుధచేన్.

చ. ధనువును లాగి రావణునిఁశత్రుతికిం బ్రతిచేయ నెంచె నె
మ్మనమున; భూరిజిహ్వాగముఁమాడ్కి సహింపక రాక స్వీయకాం
తిని జ్వలియించుచున్ మెఱయు ఁ తీవ్రశరంబును వైచె వైరికే
తనమువయిన్; శరం బదియుఁ ఁ దద్ధ్వజమున్ వడిఁ గూల్చి భూమిలోన్. ౧౧

తే. చొచ్చె, ధ్వజ మట్లు భిన్నమై ఁ త్నోణిఁ బడియె;

గురుబలుండగు దానవఁకుంజరుండు
తనధ్వజం బట్లు విఱిగినఁ ఁ గని విరోధి

పౌరుషము నోర్వఁ జాలక ఁ బలము మెఱయ. ౧౨౪

4679

క. ఘనకోపమ్మున మిక్కిలి, యును జ్వలియించెను; మహాక్రుఁధోగ్రుండగుచున్
దనయొడలు తెలియ కుగ్రా, శనిసమశరవృష్టిగ్రక్కు ఁ చందము తగఁగాన్.

క. ధరణీశునిగుట్టములను, బరుషశరంబులను నొంచెఁ ఁ బరమాశ్వము లా
శరతతిఁ బాదస్థలనము, సరియగు గతిభేదమును బొనంగకయుండన్. ౧౩౪

తే. నిలిచియుండుటె కాక నిర్మలసరోజ, నాశహతి నొందినట్లు మనంబు చెదర
కట్టె న్వస్థములై యుండె; నంతరావ, నానురుం డాత్మశరములఁకాహయములు.

* తా తు తత్ర నిమిత్తాని దృష్ట్వా రావణరాఘవౌ, కృతబుద్ధీ స్థిరామన్-అనిమా.

- చ. దనుజవరేణ్యఘోటకవిఃతానము రాముఁడు రామచంద్రు
శ్వనిశర మాసురారిపతి ధానిపరంపరఁ గొట్టుచున్ జవతి
బున నితరేతరంబు బలుఁపూనికమీఱఁ బ్రతిక్రియం గరం
బొనరుచుచున్ మహాగ్రముగ ధియుద్ధముచేయుచు నుండి
ఆ. ఒకముహూర్తకాల ధిముగ్రంబుఁ దుములంబు, రోమహర్షణంబు
పూన్నితోడ జరగెఁభూరియుద్ధము; నుహో, బలయుతుల్ సురారిఁపడి
క. సునిశితశరముల యుద్ధంబును నల్పుచునుండ నసురఁపుంగవుఁ డాత్
దనధ్వజము గూల్చినందుల, కను నరపతిమీఁద మిగులఁ ధిగోపం బి
నూటతోమ్మినవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౦ - వ సర్గము.

అయ్య రాముఁడు రావణునిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించు. అయ్య

- చ. అని నపుడాన్మపాలవరుఁ ధిదాసురభర్తయు నొక్కపూన్నిఁ జే
య నిఖిలభూతముల్ మదులఁయం దొగి విస్మయ మంకురింపఁగా
గనుఁగొనుచుండె; వారలిటు ధిగాంతరథంబులపైఁ జెలంగి యొ
క్కని మఱియొక్కఁ డుగ్రగతిఁ ధిగ్రాలఁగ మార్కొనుచున్ మహాక్రుధన్.
క. శరముల నొప్పించుచుఁ దన, పరునిం జంపంగఁ దలఁచి ధిబలువిడి నొప్పిం
ప రహిన్ వాతల సారథు, లరదంబుల రాకపోకఁలందు నిపుణతన్. ౧౧

తీనొ యాశరము లెల్లఁ ♦ దీప్తయుద్ధంబున సఫలంబు లగుననిసాన్వంతమందు
నమ్మియుండెడునట్టి ♦ విన్దుహితాంబకములు రావణునియందు ♦ నలఘుశక్తి
తే. మాని లఘుశక్తిగలవయి ♦ మ్రాన్పడి యిటు
లుండుటకు హేతు వేమియో ♦ యూహచేయుఁ
దోవకున్న దటంచు నాభూపుఁ డవుడు
చింతిలుచునుండి యంతలోఁ ♦ జింతమాని. 33 4719

క. మనమునఁ బరాకునొందక, దనుజేంద్రునురంబుపై న ♦ దారుణశరవృ
ష్టిని గురిసె; రథగతుండగు, మనుజాశనపతియుఁ గుపితమాననుఁ డగుచున్.
క. అని రామునిపై గదలను, ఘనముసలంబులను వైచి ♦ కడునొప్పించెన్
మనుజేంద్ర దనుజనాయకు, లనుపమగతిఁ దద్ధరాధరాగ్రము మీఁదన్. 34
క. *పెనుక్రోధంబున నంబర,మున కెగసియు ధరణిభాగమును జేరియుఁ బో
రను భూమినభోగిరులను, గనుఁగొనఁ దుములంబుగాఁగ ♦ గగురుజనింపన్.
క. జరగెను భయంకరంబుగఁ, సురదానవయక్షరాక్షసులును బిళాచో
త్కరములుఁ బాములు గన సం,గర మది నప్తత్రియామకంబుగఁ జెల్లెన్.
తే. రాత్రిఁ బగటను నొకముహూర్తంబు నొక్క
క్షణమ యైనను వారల ♦ కదన మింత
యైనను విరామ మొందక ♦ యనుపమాన
మగుచు సాగెను జూడ నత్యద్భుతముగ. 35 4724

చ. దనుజవిభుండు నాదశరధప్రియనందనుఁ డేవుమీఱి ని
ట్లని నొనరింప తేనికీ జయం బింకనైనను గల్గ దేమొ యం
చనుపమబుద్ధివై భవము ♦ నందిన మాతలి సంగరంబుచే
యు నృపతిఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ నూహ చేలంగఁగ సత్వరంబుగన్. 36
నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧ - వ సర్గము.

అయ్యో శ్రీరాముఁడు బ్రహ్మస్త్రముచే రావణు వధించుట. అయ్యో

క. భీరవరేణ్యా! తెలియని, వారివలెన్ దనుజవిభునిభంగిఁ బెనఁగెదే
భూరమణా! మనుజులచే, నీరాక్షసుఁ డనిని దెగుట ♦ యెంచి యమర్తువ్యుల్.
తే. నిశ్చయించినకాలంబు ♦ నేడు వచ్చెఁ
గాన వీనివధంబునకై నియతిని
నిపుడు బ్రహ్మస్త్రమును వైపు ♦ మితనిమీఁద
ననుచు స్మృతిఁ గల్గఁజేసె నా యస్త్రమాత్మ. ౧ 4727

* అంతరిక్షే చ భూమా చ పున శ్చ గిరిమూర్ధని-అనిమా.

- క. మాతలి పల్కినమాటల, నాతటి రాముండు వీర్య ♦ మలగుచునుండన్
జేజస్సున స్మరియించుచు, భీతిల ¹బుసనొట్టు పాము ♦ విధమునఁ దగుచున్. ౨౪
- క. అచుపచుకాంతుల మెఱియుచుఁ, గన నదృశమైన బ్రహ్మ ♦ కాండమ్మును గై
కొనియెన్; భగవంతుండయి, ²యనూనవీర్యమునఁబొల్చి ♦ యనులమహిముడై.
- క. తనరాసున స్తుతిండును, దనకు విరించనుడు కృపను ♦ దయచేసిన దా
ని నమోఘము నగునస్త్రంబును రామున కొనఁగె శత్రు ♦ పూగము నణఁపన్.
- సీ. అమిత తేజుండగు ♦ సబ్బజం డద్దాని నిం ద్రునకై సృజి ♦ యించె మూడు
జగముల నొక్కట ♦ జయమందఁ గోరెడు శత్రునిమిత్తమై ♦ సారమైన
యస్త్రంబు నద్దాని ♦ నలరించి యెనఁగెను; మును దేనితెక్కల ♦ ననిలపతియు
నలుఁగున భాస్కరా ♦ గ్నులు నధిదేవతలై యుందురో దేని ♦ యంగ మంబ
తే. రాభమై మేరుమందరా ♦ ఖ్యావనీధ
రములవలెనె గురుత్వంబు ♦ ప్రబలఁ దగునొ
యట్టి బ్రహ్మస్త్ర మతిభాసు ♦ రాంగ మగుచు
గనకభూషితమును సుపుం ♦ ఖంబు నగుచు. ౩౪
- ఆ. వితతభూతసార ♦ మతులితంబు గ్రహించి, విరచితమయినూర్య ♦ విధమునఁగడు
మెఱియుచుండు; ధూను ♦ మిశ్రిత కాలాగ్ని,వలెను దీప్తభుజగ ♦ భంగిఁ దనకు.
- క. పరనాగాశ్వశతంబులఁ, ద్వరగా భేదించునదియు ♦ దన్యునగరభీ
కరవిలసద్వాఙ్మరంబులఁ, బరిఘంబుల గిరులఁ గూడఁ ♦ బ్రద్దలుచేయన్. ౪౪
- క. నానాదనుజాస్రయుతం,బై నిజతనువొప్ప మెదడు ♦ నందు మునిఁగి యెం
తేనిన్ భీతికరంబై, యానిర్జరనాథువజ్ర ♦ మట్లు దృఢంబై. ౯
- క. గురునాదముకలదై సం,గరముల నేకపట మున్నఁ ♦ గాని విడువ కా
తురమునఁ జెందుచు భూతో,త్కరభయదంబగుచు నశని ♦ కల్పంబగుచున్.
- తే. ఊర్పులను బుచ్చు ఫణిరీతి ♦ నొప్పి గృధ్ర
కంకవళపక్షులకు వంచ ♦ కముల కసుర
గణములకు యుద్ధమందు ని ♦ కామత్మ ప్తి
గాఁగ నాహారమొనఁగుచుఁ ♦ గ్రాలునదియు. ౧౧
- క. అనిలో యమునిం బోలుచుఁ, గన భీకరమగుచు వెలయుఁ ♦ గవులకు మోదం
బును రాక్షసులకు నాశన,మును గల్గింపంగఁ జాలి ♦ ముఖ్యతమంబై. ౧౧౪
- ఆ. అందమగుచుఁ జిత్ర ♦ మయి పలురీతుల, వెలయు వై న తేయు ♦ వితతపక్ష
తతినిఁ గట్టఁబడుచు ♦ సతతంబు లోకాళి,గుందు నుత్తమ మగు ♦ నంబకమయి.
- సీ. ఇత్వోకువంశ్యుల ♦ కెల్ల భయంబునుబో,గొట్టఁ జాలి రి ♦ పువ్రజముల
యశము హరించుచు ♦ నలరుచు రామున కత్యంతహర్ష దం ♦ బై చెలంగు;

1 నిశ్యసంత మి వోరగమ్-అనిమా. 2 అమోఘం యుధి పీఠ్యవాన్-అనిమా. 3 కంకగృ
ధ్రపక్షానాం చ-అనిమా.

నట్టి బ్రహ్మస్త్రంబు ♦ నమ్మహాబలుఁడగు రాముండు గై కొని ♦ ధీమహిమము
వెలయుచు నుండఁగ ♦ వేదో కవిధిచేత మంత్రించి ధనువున ♦ మానితగతిఁ
తే. గూర్చె; నాగురుశరమును ♦ ట్లోణిపిభుఁడు

ధనువునం గూర్చుచుండ భూతమ్ము లెల్ల
భయము నొందె ధరిత్రియు ♦ వడఁకె; రాముఁ
డంత సంక్రుద్ధుఁడై ధను ♦ వట్టె లాగి. ౧౫౪

4739

క. శరవర్యమ్మును దానిని, బరమర్థచ్ఛేదకమును ♦ బరమాయత్తుం
డురుబలుఁడునై న యాతఁ డ, నురపతిపై వై చె; నంత ♦ సునిశితశరమున్. ౧౬

క. నురపతిబాహుచ్యుతిఁ గని, త్వరగాఁ జనువజ్ర మట్లు ♦ దారసిల్ల రా
కురుకల్పాంతయమాకృతిఁ, గరము నివారింపరాక ♦ కడు భీషణమై. ౧౭

మహాస్థగర. చని రఱ్ఱోనాధువక్షఃస్థలిఁ బడియె; జవఃస్థారముం గల్గి పద్మా
ననునస్త్రం బద్ది యంతన్ ♦ సకలరిపుతనూనంతతిన్ నూపుమాపం
గను జాలుం గాన వై వన్ ♦ గతికుదనుజవఃక్షస్థలిన్ దాకి చీల్చెన్;
ఘనమై ప్రాణాంతకంబై ♦ కఠినతరమునై ♦ క్రాలు నాయస్త్ర మంతన్. ౧౮

చ. దనుజునిటొమ్ము నెత్తుటను ♦ దా నొగి మున్గుచు సత్వరంబ యా
తనివగు ప్రాణముల్ గొనుచుఁ ♦ దన్ధృదయంబుననుండి లేచి చొ
చ్చెను ధరణిన్; శరం బదియు ♦ శీఘ్రమ రావణునిన్ వధించి యా
తనిరుధిరంబునం దడిసి ♦ తచ్చవిఁ గ్రాలుచు భీకరాంగమై. ౧౯

4743

క. తనపని యొనరిచి వినయం, బున నంబులపొదిని జొచ్చె; ♦ బురుహూతరిపుం
డును హతుఁడై ప్రాణములను, దనజీవితమును ద్వజించు ♦ తరుణమునందున్.

ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యా పెనుచాపంబు, పట్టువదలి బాణఃపం క్తితోడ
ధరణిఁ బడియెను; భయఃదంబగు జవమును, నతుల తేజముగల యాదనుజుఁడు.

క. అసువులు చన వృత్రాఖ్యం, ననురుఁడు వజ్రమునఁ గూలునట్లుగ వడితో
డ సమరధరణి రథచ్యుతి, నమరులు భయమందఁ బడియె ♦ నానమయమునన్.

క. హతశేషులైన దనుజులు, క్షీతిఁబడిన సురారిఁ గాంచి ♦ స్వీయవిభుండున్
హతుఁ డగుట బెదరి దిక్కుల, కఠిజవమునఁ బాటి; రంత ♦ నాకపివరులున్.

క. తరుహస్తులగుచుఁ బంచా,స్యరవంబులు చెలఁగ రాక్షసాళిని నానం
గరభూమినుండి తోలిరి, నురవై రులు తమవిభుండు ♦ ట్లోణిఁ బడుటయున్.

క. రాముఁడుజయంబునొందుటఁ, దా మొగిఁగనుఁగొనుచుఁగపివిఃతతిహర్ష మునన్
భీమగతిం దము నొంపం, గా మానము దూలి ప్రాపుఃగల్గమి మిగులన్. ౨౦

తే. ఆననంబుల బాష్పంబు ♦ లట్టెచిన్తుఁ
గరుణఁ బుట్టెడురీతి లంకను గనంగఁ
బాటి రతిభీతులై; జయఃప్రభలవెలయు

పానరులు సంప్ర మోదసుఃస్వాంతులగుచు. ౨౧

4750

- క. రామునిజయంబు రావణుఁ, డామెయిఁ దెగుటయును బొగడి ♦ యారవములనే
భూమివడఁకంగఁ జేసిరి, వ్యోమమునన్ శుభరవంబు ♦ లొప్పుచునుండన్. ౨౬౪
- క. నురదుందుభి మ్రోసెను; సత్పరిమళములఁ దాల్చి యనిలఁపతి సుఖముగ న
త్తరుణమున వీచె; రాముని, యరదముపయి దివమునుండి ♦ యలరులగుములున్.
- ఆ. శ్రోయ రాకయుండఁ ♦ దోడ్తోనఁ గురిసెను;
ధరణిఁ గపులనుతులఁతతులె కాక
యంబరమున సుమహిఁతాత్మతౌ దివిజుల
సాధుసాధువాక్యఁనముదయ మొగి. ౨౬౫ 4753
- క. వినఁబడియె భూమియందును; దనుజుఁడు రౌద్రుండు లోకఁతతిభీకరుఁ డ
య్యనిఁ దెగుట దేవచారణు, లనూన మోదంబు నొంది; ♦ రంత నృపతియున్.
- చ. దనుజలలాముఁ ద్రుంచి ప్రమదంబును దాఁ గని స్వీయరాజ్యముం
గొనిన దివాకరాత్మజుని ♦ గోమలగాత్రు మహాబలాధ్యునిన్
వనచరనాథువుత్తుండయి ♦ వ్రాలిన యంగదుఁ బ్రీతచిత్తులై
తనరెడునట్లొనర్చె; నురఁతల్లజు లందిరి సుప్రసన్నతన్. 3౧ 4755
- సీ. దిశలెల్ల నిర్మలఁదీపుల వెలుఁగొందె విమలరీతిని వినుఁవీధి వెలసె
ధరణి కంపింపక ♦ తనరాల్మ వాయువు చక్కఁగా వీచె భాస్కరుఁడు సుస్థి
రవ్రకాశుండయి ♦ రాజిలై; నర్కపుత్రవిభీషణాదులు ♦ తగినమిత్రు
లగు జాంబవన్తులు ♦ లాలత్కుణం గూడి యరిగి రాముఁడు విజయంబు నొంది
- తే. యుంట కెంతయు హృష్టులై ♦ యొప్పుమిగుల
నలరురాముని నియతిఁ బూజాదికముల
నలరఁ జేసిరి; గురుతేజఁ ♦ డగుచు రఘుకు
లాధిపుల కాదృతిం గూర్చు ♦ నానృపుండు. 33 4756
- చ. అని రిపులన్ వధించి తనఁదా శపథంబును దీర్చి చక్కఁగా
వనచరసంఘయుక్తుండయి ♦ వాసవుఁ డయ్యమరాళిఁ గూడి యొ
ప్పినగతి దేవతానుతులఁ ♦ బెంపువహించుచు రామచంద్రుఁ డొ
ప్పెను జగమెల్ల హాయిఁ గని ♦ ప్రీతి వహించుచు నుండ సంతటన్. 3౪
నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౨ - వ సర్గము.

అయ్యి రాముఁడు విభీషణు నాశ్వాసించుట. అయ్యి

- తే. రామనిర్జితుండయి గతఁప్రాణుఁ డగుచు
ధరణిఁ బడియున్న యన్నను ♦ దనుజపతిని
గాంచి వగపెల్లిదంబునఁ ♦ గదలు మది వి
భీషణుం డిట్లు శోకించెఁ ♦ బెంపు దూలి. ౧

- క. వీరా! విఖ్యాతమహాశూరా! సువినీతశాస్త్రశుంభత్వాండి
త్యా! రమ్యతరనుశయ్యై, గారవమునఁ బవ్వళింపఁగఁ దగదు గదా?. ౧౫
- క. అని నిహతుడవై దీర్ఘము, లనుపమములు నై న భుజము ♦ లట్టిటు చలనం
బును గాంచకుండ నంగద, ఘనభూషితములను నిట్లుగఁ జూచి కడున్. ౨
- క. ధరఁబడుట సుంత గదలిన, నరసింహమిత్రాభమగుచుఁ ♦ జంచదీప్తిం
బరఁగెడు ముకుటముతో నీ, ధరఁ బడియున్నాడ వేల? ♦ దనుజవరేణ్యా!. ౩
- క. మును వీరా! యెట్టిఫలం, బనూనముగఁ గల్గు ననుచు ♦ ననువాదము చే
సినవాడనొ యాపలుకులు, మనసిజమోహోవృతమగు ♦ మది నీకగుటన్. 3౫
- తే. ఎంతమాత్రమురుచియింపఁకేచనియెను, దత్ఫలమునేడునీకుఁబొందంగవలసె;
నాప్రహస్తేంద్రజిత్తుల ♦ న్యదనుజాళి, కుంభకర్ణ్యండును నరాంతకుండుమఱియు.
- క. అతిరఘుడగునతికాయుడు, దితిజేశుడ వీవు నైనఁ ♦ దీప్తంబగు ను
ద్ధతిసీతాహరణమున జ, నితమగు పాపంబు నెన్న ♦ నేఱు గాదే. ౫ 4764
- తే. దానికిం దగుఫల మిట్టితఱిని గల్గె; వివిధనీతివితానసేతువు గతించె
ధర్మవిగ్రహ మేగె; సత్వనిధి చనియె, స్తోత్రపాత్రైకవిషయమే ♦ సోలె నకట.
- చ. నరసింహబాంధవుం డివుడు ♦ త్కౌపతిపైఁ బడునట్టులున్ నిశా
కరుడు తమస్సులో మునుగఁగఁ దగునట్టులు వీతిహోత్రుడున్
ద్వరపడి చల్లనెనటులు ♦ భానురశస్త్రవితానధారులం
దరయఁగ మేలుబంతియగు ♦ నట్టిడు వీరుడునైన యీతఁడీ
ధరఁ బడనయ్యె; నాశ్రయమె ♦ తఁ గననేరకయే కృశించుచున్. ౭౫ 4766
- తే. తనదువ్యాపార మెడల నుత్సాహశక్తి
యున్న దయ్యెను; దనుజగణోత్తముడని
నిహతుడై పాంసుదిగ్ధుడై ♦ నిద్రపోయి
నట్టులుండఁగ నిట్టి వీరాధిపతిని. ౮౫ 4767
- తే. కోలుపోయిన ధరనుండఁ ♦ జాలు నేది
యింక; ధైర్యమె చిగురుగ ♦ హితమగుప్రస
హనమె సాధుప్రనూనంబుగను దపంబె
బలముగా శౌర్యమే మూలవిరముగాఁగ. ౯౫ 4768
- క. తనరెడు రావణభూరుహ, మును రాఘవమారుతము సమూలముగాఁ ద్రెం
చెను; దేజంబె విషాణము, గను బూర్వులగణమె వీవుగఁ గనుపట్టన్. ౧౦
- క. ఘనకోపమె తలక్రిందుగఁ, గనఁబడు దేహముగ దయయె ♦ కరముగఁ దగునీ
దనుజేశమత్తగజమును, మనుజాధిపసింహ మొక్కమాడ్కి బలిమిమై. ౧౦౫
- పట్టుకొని చంపి నేలపైఁ ♦ బడఁగ వైచె;
నిక్రమోత్సాహములు విజృంభించినట్టి

జ్వాలలుగ నూర్చులే ధూమఃసంచయముగ

స్వబలమే యుష్ణముగ నుజ్జేఃజంబు చెలఁగ. ౧౧౫

4771

క. వెలసెడు రావణః హనుని, నిలాధిపతియైన రఘుకుఃలేశుఁ డనంగాఁ

జెలఁగెడు మేఘుఁడు చల్లా, రై లలిఁ; నిశ్శేషముగ విఠించి కృత మిదా.

*సీ. దనుజవర్యులెవాలఁమునుమూఁపురమువిషాణములుగాఁదగరిపుఁసమితిగలుషఁ

జాలివైరుల నెల్ల ఁ సమయింప వలఁతియై గంధద్విచంబునాఁ ఁ గ్రాలి విషయ

చాపల మనునదె ఁ శ్రవణచక్షుస్సులై యలరారు రక్షోగఁణాధిపవృష

మని రామశార్దూలఁమున హతమై పడె;నని శోకసంయుక్తుఁ ఁ డగుచు యుక్తి

తే. యుక్తవాక్కులఁ బలుకుచు ఁ నొప్పునర్థ

మిట్టిదని తర్కమున నిశ్చయింప నేర్చి

నట్టి యవ్వీభీషణుఁ గని ఁ యనియె రాముఁ;

దీతఁడు తనవిక్రమము చూప ఁ కితరులవలె. ౧౧౬

4772

క. ధరఁ బడలే దీతఁడు సం,గరమున విక్రమము భయముఁ ఁ గల్గింపంగా

సరిచూపుచు నుత్సాహము, పరఁగఁ భయమెడల నేలఁ ఁ బడియెం గంటే.

క. పరలోకవృద్ధిఁ గోరుచు, ధరణీశ్వరధర్మమందుఁ ఁ దమి నిలిచి రణా

జరమున హతులగు పూరుష,వరులం దలపోసి యిట్లు ఁ వగవఁ దగదునూ. ౧౧౭

చ. శతమఖుతో జగత్త్రయము ఁ సాధ్వస మందెను యేనివిక్రమో

ద్ధతి; కల బుద్ధిమంతుఁడగు ఁ దానవనేత యనింబడంగ ని

వ్యోతమున దుఃఖ మొందుదురె; ఁ వింతయె చావన దుఃఖ మొందుటం

చితరులఁ బోలి పల్కెదవా ఁ యేమొ? జయంబె రణాంగణంబునఁ. ౧౧౮

తే. కలుగుననియెడు నియమ మిఁక్కాలమువఱ

కెప్పుడును బుట్టలేదునూ ఁ హితమనీష!

వీరుఁ డని శత్రువులనైన ఁ విక్రమమునఁ

జంపు రిపుహతుఁ డగు దాను ఁ సత్వమెడల. ౧౧౯

4773

చ. మనమున క్షత్రధర్మ మొకఁమాటు తలంపుము సంగరాంగణం

బున హతుఁడై నురాలయముఁ ఁ బొందుట పూర్వులచేత నుక్తమై

తనరెడు; క్షత్రియావళి మఁతంబునునొఁ; బ్రథనంబునఁ మృతిం

గను ధరణీశుఁగూర్చి పగఁ ఁ గాంచఁగ రాదని శాస్త్ర మెన్నఁజూ. ౧౨౦

చ. కనుకనె శాస్త్రనిశ్చయముఁ ఁ గాంచి జనించిన వార లంతముం

గనుట ధ్రువంబటంచు మతిఁ ఁ గాంచి వగం దగ మాని యింకనే

పని యొనరింపనొనొ యది ఁ బాగుగ నెంచు మటంచుఁ బల్కె; ని

ట్లనిహతవిక్రముండియిన ఁ యూనరనాథుఁడు పల్కె నాతఁడుఁ. ౧౨౧ 4774

* సింహర్షులొంగూలకకు వృషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ, రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్షుః
క్షీతీశ్వరవ్యాఘ్రహతోఽవసన్నః-అనిమూ. సింహర్షః రాక్షసాః-అనివ్యాఖ్య.

తే. శోకసంతపుండగుచు నస్తోకవిక్ర, మాధికుండగు నన్నకు ♦ నవుడు చేయఁ
దగినహితమేదియనియెఱుంగఁగన్పపాల,కునకునిట్లనిపల్కెను; ♦ వినయములర.
చ. చెలియలికట్ట నొంది గురుఁసింధువు భంగము నొందినట్లుగాఁ
గలనున నిన్నుఁ దాఁకి తనఁగర్వము దూలి నశించె నీతఁడే
తొలుత నమర్తనాయకునితోఁ ద్రిదశుల్ తనుమార్కొనంగ ని
స్తులజయ మందె కాని తనఁశూరత పోవఁగ నోడఁ డెప్పుడున్. ౨౨ 4781

తే. దానములు చాలఁ జేసి సంతతము గురువు
లను నమర్త్యులఁ బూజించి ♦ తనివి ననఁగ
భోగములఁ బొంది భృత్యులు ♦ పూర్ణమతులు
గాఁగఁ బోషించి సంతృప్తిఁగా నఖులకు. ౨౨౪ 4782

చ. ధనములనిచ్చి శత్రుసముదాయమునం బగఁ జక్కఁదీర్చి ని
ష్ఠను జ్వలనున్ విధానమున ♦ సంతతహోమములన్ సుతృప్తిఁ గాం
చునటులు చేసి సత్తపము ♦ శోభిల జ్ఞానియు నౌచుఁ గర్కరా
శిని నొనరించి పెంపుఁగనెఁ ♦ జిత్రముగా ధర నట్లుగావునన్. ౨౩౪ 4783

సీ. చక్కనిసంస్కారఁసంయుతిఁ గనఁదగువాఁడై న యీనురఁవై రిపతియుఁ
బ్రేతశ్వ మిట్టొంద ♦ నీతఁడే జేయనౌకృత్యంబునే నీదుఁకృపను బొంది
యొనరింపఁగాఁ గోగుఁచున్నాఁడ; నని యిట్టు లావిభీషణుఁడు కృపావలంబ
నములగు వల్కుల ♦ నమరఁ దెల్పుఁగ మహితాత్ముఁడై బలవంతుఁడై నరాముఁ
తే. డానురారికి సర్వరీయ ♦ మైనయట్టి, సాధుసంస్కార మొనరింపఁజను నటంచు
నాజ్ఞనిడఁబూనియారీతిఁననియె; మరణ, మెప్పుడగునప్పుడే వైరఁమెల్లఁదెగును.
*క.కనుక నె యింకం బగతోఁ, బనియేమియు లేదు; మనకు ♦ వలయుపనియు న
య్యెను నిక సంస్కారంబును, బొనరింపుము తడ వదేల ♦ పూతచరిత్రా. ౨౪౪
ఆ. నీకు నెట్లు దనుజఁనేత యీతఁడు తోడఁ,బుట్టు వగునౌ నాకు ♦ నట్టులె యగు
సోదరుండుమతోకఁడూహింపఁ బనిలేదు,త్వరగఁగృత్య మింకఁవలయుఁజేయ.

నూటపండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౩ - వ సర్గము.

— ఖఖ రావణభూతలు విలపించుట. ఖఖ—

క. అనిపలికె; సంత నచ్చట, దనుజేంద్రుఁడు మహితుఁడై న ♦ దశరథనుతుచే
తను హతుఁ డౌటను విని యా,తనిభార్యలు శోకకర్షితలయి వగచుచున్. ౧

* నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనియా. ఇచట నః ప్రయోజనమ్ అనుచోట నున్న శ్లోక
ద్వాదశాక్షరమగు 'న' యనువర్ణము గాయత్రియం దిరుపదపదగు నక్షరమని గ్రహింపఁదగు. అనఁగా
నిరుపదపదహస్త మారంభమయ్యెనని సాధము. ఇటఁ దెనుఁగున కందపద్యద్వితీయపాదమున "మనకు"
అనుచోటనున్న "న" కారము నః అనుసంస్కృతమునకుఁ బ్రతినిధియని తెలియం దగు.

- చ. వలదని యెంత చెప్పినను ♦ వారలు మానక భూమిఁ బొంతులన్
గొలఁదికి మీఱు నెవ్వగలఁ ♦ గుందుచుఁ దొడ్లుచు ముక్తకేశులై
కలఁగుచు దూడ లంతమును ♦ గాంచఁగ నుత్తలపాటునొందు గో
వులక్రియ సౌధమున్ విడిచిపోయిరి నాథునిఁగాంచునాశలన్. ౨ 4788
- క. ఆరాక్షసకాంత లనుర, వీధులఘోఁగూడ వేగ ♦ వెడలి యుదీచ్య
ద్వారంబున భయదంబయి, చేరన్ గానట్టి యచటఁ ♦ జేరి వగవునన్. 3
- *క. హతుఁడైన పతిని వెదకుచు, క్షీణినాథకుమార! యనుచు ♦ శ్రీరాఘవునిన్
బతి రావణ నాథా!యని, యతిదుఃఖముమీఱఁ బిల్చి ♦ యారవ మెనఁగన్.
- తే. శోణితం బనుపంకంబు ♦ సొంపుఁ గూల్పఁ
గాఁ గబంధాంకమయి యున్న ♦ కలహభూమి
నంతటం బూన్కిఁ దిరిగి; రా♦యతివలు పతి
మరణశోకంబుచేఁ గుంది ♦ మ్రాన్పడి కడు. ౪ 4791
- చ. కనులను నీరునిండునటు♦గా వడి నేడ్చుచు యూధనాథుఁ డొ
య్యన నృతి నొంద నాఁడుగజఁమట్టులు బిగ్గఱ నార్చి; రంత నా
వనితలు వీర్యతేజములు ♦ వర్షము భూరితరంబుగాఁగ న
ల్లనిదగు నంజనంపుగుమి♦లాగున నొప్పుచుఁ జచ్చి భూమిపై. ౫ 4792
- క. పడియున్న భర్తఁ గని రా,పడఁతులు; రణపాంసువితతిఁ ♦ బడుకొనినటు క
న్నడుచున్న ప్రాణనాథుని, పడిఁ గని పరవశలునగుచు ♦ వనట మునుఁగుచున్.
- క. వనలతలు త్రోవఁబడి చ,య్యన ధరణిన్ వ్రాలునట్టు ♦ లాతనిగాత్రా
ళినిఁ బడి; రంతట నందొక, వనితామణి ప్రేమభరము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౬ 4793
- ఉ. రావణుఁ గొఁగిలించుకొని ♦ రామునిచేఁ దెగినాఁడవే? కటా!
యీవిధినంచు నేడ్చె, నొక♦యింతి పదంబులవ్రాలె, గంఠమున్
జేవచెలంగఁ గొఁగిటను ♦ జేర్చి వధూమణి యోర్తు కుందె, న
ప్పావనమూర్తిచావునకు ♦ బాల యొకర్తుక చేతు లెత్తుచున్. ౭ 4795
- చ. ధరఁ బొరలాడె, నొక్కవని♦తామణి చచ్చిన భర్తమోము న
త్తరుణమునం గనుంగొనుచుఁ ♦ దానట మూర్ఛిలె, భర్తశీర్ష మొ
క్కరమణి యంకభాగమునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేరిచిఁగొంచు మోము నా
తురమునఁ గాంచుచున్ దుహిన♦తోయము పద్మము నట్లు నెవ్వగన్. ౮ 4796
- తే. బాష్పవారిని దడుపుచుఁ ♦ బ్రబలరవము
చెలఁగ నేడ్చెను; నిట్టులా♦చేడె లెల్ల
నిహతుఁడై ధరఁబడియున్న ♦ నిజవిభుఁ గని
యార్తలై యేడ్చి యాశోక ♦ మధిక మగుట. ౯ 4797

- క. పరవశలై పతిఁ బేర్కొని, నురవతి యెన్వనికి నెఱచి ♦ చోద్యము గనెనో
పరసుభయంబును గనె నెన్వరికిని యముఁ; డెవ్వఁడతుల ♦ బాహుబలమునన్.
- చ. ధనదుని నోర్చి పుష్పకవృతంసము చేకొనెనో; యెవండు న
న్తులను దేవగాయకస ♦ మూహము నిర్జరులన్ భయంబునన్
మునుఁగఁగఁ జేసెనో రిపుస ♦ మూహభయంకరుఁ డట్టి యిస్తుహ
దనుజవిభుండు యుద్ధమునఁ ♦ దా హతుఁడై యిపు డీవిధంబునన్. ౧౩ 4799
- తే. ఒంటిగాఁ బడియున్నవాఁ ♦ దుర్విహిఁద;
దనుజదేవోరగులవల ♦ సను భయం బ
దెంతమాత్రము నెఱుఁగక ♦ యెవ్వఁడలరు
నతని కొకమర్త్యువలన భయంబు గలిగె. ౧౪ 4800
- క. నురదానవరాక్షసులకుఁ, బరిమార్పఁగ రాని యట్టి ♦ బలశాలి యమ
ర్త్యురిపువిభుండు పదాతిగఁ, బరఁగెడునొక మర్త్యుచేతఁ ♦ బడియె ననిఁ గటా!.
- క. నురయతౌనురులిల సం,గరమున నెవ్వని వధింపఁ ♦ గాఁ జాలక పో
యిరో యాతఁడు బలహీనుని, కరణిన్ మృత్యువునుబొందె ♦ గానొకనరుచేన్.
- చ. అని బహుభంగులం బలికి ♦ యాతనిపత్నులు పొక్కి; రిట్టులా
దనుజనితంబినీనులు ♦ తద్గుణముల్ గొనియాడి దుఃఖమిం
తని వచియింపరాక తగ ♦ నాసురభర్తను గూర్చి యింకనుం
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరుఁగఁ ♦ గా మరలన్ బలవించి రీగతిన్. ౧౭ 4803
- ఆ. హితము నీకుఁ గోరి ♦ యే వచియించెడు, మిత్రవాక్యములను ♦ మేలుఁ గూర్చు
వాని వినక నీవు ♦ జానకీ దెచ్చితి, వామె మృత్యువునకె ♦ యయ్యె నీకు.
- క. దనుజులు హతులై రిప్పుడు; దనుజులు మేమందఱమును ♦ దానవవర! నీ
వును గూల్పఁబడితి మొక్కట; ననుజన్తుఁడు నీకు హితము ♦ నరయునతండున్.
- క. దనుజోత్తముఁడు విభీషణుఁ, డనయము తెల్పెను హితంబు ♦ ననువుగ నట్లై
నను మోహంబున నీచా,వునె కోరి మహాత్ము నతనిఁ ♦ బొగగున సభలోన్.
- క. పరుషము లాడితి; మిథిలా,వరువుత్రిక సీత భూమి ♦ సరునకు భక్తిన్
మరల నొసంగియె యుండిన, నురరిపువంశమున కెల్ల ♦ శుభమూలమనై. ౨౦
- క. తనరారు నీకు మరణం, బనిఁ గల్గకయుండు దాన ♦ నందఱకును ని
ట్టి నితాంతఘోరనూపం,బునఁ దగు నాపత్తు కలుగఁ ♦ బోదుగద! యిటుల్.
- క. అనుజనికోరిక చెల్లిం,చినయట్లగు మిత్రుఁడగును ♦ షీతిపతి రాముం
డును దాన విధవలము మే,మును గాకయె యుండు మిష్ట ♦ ములు నైరులకున్.
- క. ఫలియింపకుండు; నీవ,ట్టులు చేయక ఖలుఁడవయి క ♦ డున్ మూఢుఁడనై
బలవంతంబుగఁ జెఱలో,పల సీతను బెట్టియుంటఁ ♦ బలలొశనులున్. ౨౨ 4810

సీ. నీవు మేమును నొక్క ధీనియతకాలంబున నంతమొందితి; మనురాధినాథ!
 యీకృత్యమెల్ల నీవే స్వేచ్ఛగాఁ జేసినదిలేదు దైవమే యిది యిటులుగఁ
 జేయించుచున్నది ధీతి దైవనిహతుఁడే యరిచేత హతుఁడగునన్యుఁ డట్లు
 కాఁడు; మహాభుజా! కపులకు దనుజులకును నీకు నిట్లు లీఘోరయుద్ధ

తే. మందు నిట్టివినాశ మొయ్యన ఘటిల్లు
 టరయఁగా దైవవిహితమా నింతెకాని
 యితరమేమియుఁ గాదు; లోకతతి దైవ
 మొక్కపనిచేయఁ బూనంగ నుద్యమించి. ౨౮౪

4811

క. ధనబలమునఁ గామంబున, ననుపమవిక్రమముచేత నాజ్ఞను సద్దా
 నిని ద్రిష్టరాదు సుంతయు; నని పలుమాటేడ్చి; రిట్లు లాసురవనితల్. ౨౮౫

తే. దీనలయి దుగిఖమున మహాఽర్తిని గృశించి
 బాష్పపర్యాకులేక్షణపటలలగుచుఁ
 గ్రాంచపక్షులవిధమునఁ గలఁత నొంది
 యట్టె విలపించి రచటవా రట్టువగవ. ౨౮౬

4812

నూటపదమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౪ - వ సర్గము.

అతి మందోదరి విలపించుట, విభీషణుఁడు రావణున కగ్నిసంస్కారము సేయుట. అతి

క. దనుజవరాంగన లీవిధమున వనటం గుండ దుగిఖమున వారలలో
 దనుజేశునకుం బ్రియసతి,యును బట్టపు దేవియునయి యొప్పి యననుయై. ౪

తే. తనరు మందోదరియును భర్తను గనియెను

దీనయై; యందుఁ జింతింప రాని కృత్య

ముల నొనర్చెడు రఘుకులముఖ్యచేత

హతుఁడయిన ప్రాణనాయకు నామె కాంచి. ౧౪

4813

క. వనటం గుందుచు దుగిఖం,చెను; యక్షపసోదరా! యచింత్యగుణాధ్యా!

యనఘ! మహాభాగా! మన,మునఁ గోపంబందు నయనములఁగనుఁగొనినన్.

క. వాసవుడైనను జక్కఁగ, నీసమ్ముఖమందు నిల్వఁజేరఁడు మునులున్

భూసురులును*సుయశంబున, భాసీలు గంధర్వులై న వడఁకుదురు గదా. 3౪

తే. ఇట్టి నిన్నెట్లు నరుఁడు జయించె; నీకు

భయపడుచుఁ జారణులు దిశావ్రజమునకును

బాటిపోయిరి గద యటునంటి నీవు

దనుజనాయక! యని నొకమనుజుచేత. ౪

4814

తే. ఎట్టు లోడితి వోవిభూ ! ♦ యేల దీన
సిగ్గునొంద విదేమిది? ♦ చిత్రరీతి
ముజ్జగంబుల లోఁగొని ♦ మొక్కలమగు
సిరిఁ బ్రకాశించుచును నదెఁవ్వరికి నైన. ౫౪

4819

క. నిలువఁగ రానట్టి మహోజ్జ్వలవిక్రమమున వెలుంగు ♦ వాని న్నినుఁ గే
వలమద్ద్యుఁడు వనగోచరుఁ, డలఘుతరంబైన శక్తి ♦ ననిఁ జంపెనొకో. ౬

సీ. మనుజులు చొరరాని ♦ త్కాస్థలి వసియించి కామరూపుఁడవయి ♦ భీమవిక్ర
ముఁడవయి తగునిన్నుఁ ♦ గడఁగి మనుష్యుఁడౌ నారాఘపుఁడు దురఁమందుఁజంపె
ననునది సరిపడఁనట్టులున్నది; సర్వయుద్ధోపకరణంబు ♦ లొప్పునిన్ను
సంగరాంగణమున ♦ స్ఫారవిక్రమమున నెదిరించి లోఁగొనె ♦ నిట్టు లనుట

ఆ. మనుజమాత్రుఁడైన ♦ త్కాపతియే చేసి,నట్టిసనిగ నమ్మ ♦ ననువుపడక
యున్న దాత్మ నాకు; ♦ మరుజనస్థానమం, నిఖిలదనుజయుక్తు ♦ నాఖరునిని.

క. నీతమ్ముని వధియించిన, యాతఁజేసే యీన్యపాలుఁ ♦ డరయ నరుండే
భూతలమున నని చక్కఁగఁ, జేతస్సున నెఱిగితిని విచిత్ర మిదె కదా. ౭

చ. సురలకుఁగూడ దుర్లభము ♦ చొచ్చుట కెన్నఁగ లంక యిద్ది యీ
పురి మానుమంతుఁ డొక్కగతిఁ ♦ బొల్పెడువీర్యముతోడఁ జొచ్చె నె
త్తుణమునందు నప్పుడె నితాంతభయంబును బొందనయ్యె; భీ
కరులగు వానరోత్తములు ♦ కంధివరంబున సేతు వేర్పడె. ౧౦౪

4823

తే. కట్టినప్పుడె రాముఁడు ♦ కాఁడు మర్త్య
మాత్రుఁడని నేఁ దలంచితి ♦ మానసమున
నట్లుకాక యముండె నిన్నని వధింప
నవ్రతర్కలావణ్యము ♦ నగపడంగ. ౧౦౫

4824

క. జనకజ యాకృతిఁగల మా,యను బన్నుచు రామరూపుఁడై తానే వ
చ్చినవాఁడొ? లేక వాసవుఁ, డనూనబలసార! యిచటి ♦ కరుడెంచి నినున్.

తే. ఇట్లొనర్చినవాఁడొ? యిదెట్లు పొసఁగు?
నని మహేంద్రుఁడు కన్నెత్తియైన నిన్నుఁ
గనఁగ శక్తుండగునె; లోకఁగణముఁ గావఁ
దగునుపాయంబుఁ గూర్చి చింత మదిఁ గాంచి. ౧౩

4825

*క. తనయాశ్రితసంరక్షణ,మున నిరతుండగుచు భూతఁముల చేతన వ
స్తునికర మాత్మఁ గల్గిన, ఘుఁకుడగుచున్ శాశ్వతముగఁగ్రాలుచుమఱియున్.

* వ్యక్త మేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః, అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమా
మహాన్. తమసః పరమా ధాతా శంఖచక్రగదాధరః, శ్రీవత్సవత్ సిత్యశ్రీ రజయ్య శ్శాశ్వతో
ధ్రువః-అనియూ. దీనికి వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన పరమాత్మసార మిటఁ దేటపడునని గ్రహింపఁదగు.

- సీ. జన్మవృద్ధివినాశఃసహితుండు గాక బ్రహ్మాదులకంటెఁ దాఁనధికతముఁడు
నగుచును దమసున ధన్యలివాఁడయి జగముల నిర్మించుఁశక్తి మెఱసి
శంఖచక్రగదాఖ్యఃసాధనములఁ దాల్చి శ్రీవత్సనామకఁబిహ్నుముగల
వక్షస్థస్థుండయి ధన్యతఁబు భాసిల్లుఁగా జయింపంగరాక
తే. శాశ్వతుండయి ధ్రువుఁడయి ధన్యతఁబు నల
రాగు పరమాత్మయే యగు ధన్యతఁబు
డిద్ది నిశ్చయ; మిట్టిపఁరేఖఁ డేల
మనుజుఁడయ్యెనొ యనెదవో ధన్యతఁబు విను వచింతు. ౧౫ 4828
- క. పరమాత్మ సత్యవిక్రముఁ, డరయఁగ నెల్లెడల నుండు ధన్యతఁబు నావిష్ణువె యీ
శ్వరుఁడౌట లోకతతికిం, బరికించి జగద్ధితంబు ధన్యతఁబు వరతేజమునన్. ౧౬ 4829
- క. వనచరసంబుల దే,వనికరముల్ తన్నుఁ గొలువఁ ధన్యతఁబు నా
న్నును బూని మనుజుదేహం,బును దాల్చి సురారినికరఁములఁ గూడు నినున్.
- చ. అని వధియించె నిశ్చయ మిఁదా; మును పింద్రియపంక్తి గెల్చి లో
కనిచయమున్ జయించితివి ధన్యతఁబు నింద్రియముల్ విరోధమున్
మును గలదానిఁ బూని నిను ధన్యతఁబు నొంచెనొ యన్నయట్లు వా
నిని గెలువంగఁ జాలకయె ధన్యతఁబు నీ విపు డిట్లుల యైతి వక్కటా!. ౧౭ 4831
- క. పగనలదు రాఘవునితోఁ, దగురీతిన్ సంతి జేయఁ ధన్యతఁబు నీ
ప్పగ విన్నవె తివి దానికిఁ, దగుఫల మియ్యదనునందుఁ ధన్యతఁబు నినుఁ బొందెన్.
- చ. దనుజవరా! యహేతువుగ ధన్యతఁబు త్రితనూజపయిం బ్రమోహముం
గనితివి దానఁజేసియె ధన్యతఁబు విభూతియు నీవు బంధువుల్
గనితిరి నాశనం బిదియె ధన్యతఁబు ఫలంబు లభించె నీకు; నా
మునిసతియకానరుంధతిని ధన్యతఁబు సతీత్వమునందు మించుచున్. ౨౦ 4833
- తే. చంద్రునిని రోహిణిఁ ధన్యతఁబు జాలమించి
మాన్యయైయున్న సీత సన్మాడ్కిఁ జెలుపఁ
బూని యనుచితకార్య మిప్పొల్కిఁ జేసి;
తామె సతియే సహింపలే ధన్యతఁబు? నిన్ను. ౨౦౫ 4834
- క. విను నాప్రాణేశా! నీ, వనితామణినై న సన్నభవ్యముగా నీ
మనమున నెన్నితివే మని,యనుదును మతి నీవు ధరణిఁకవనియె యగుచున్.
- క. సిరికిని సిరియయి యోర్పును, నునుసంపద భూషణముగ ధన్యతఁబు నొప్పగఁ బ్రాణే
శ్వరవత్సలయై కడుసుం,దరసర్వాంగములతోడఁ ధన్యతఁబు సుముఖయై. ౨౧
- తే. పరమకళ్యాణియైన యాతరుణిమణిని
జానకిని నిర్జనాటవీఠ్యలమునఁ దగు
సమయమున నిన్ను నొల్లనిసతిని గపట
మార్గమును బన్ని తెచ్చి యామానినిఁ దమి. ౨౧౫ 4837

చ. మనమునఁ గల్గుకోర్కి ననుఁమానము లేకయె తీర్పుకోఁ దలం
చిన భవదీయవాంఛితము ♦ సిద్ధిని జెందకమున్నె యాసతీ
ఘననియతిప్ర భావమునఁ ♦ గాలితి విద్ది నిజంబుగా నటం
చనఁ దగుగాదె; నూత్నతరఁమా నడు మొప్పుగ వెల్లు నాసతిన్. ౨౩౪

తే. బలిమిఁ దెచ్చిన యప్పుడె ♦ భన్తమగుట
తప్పెనను నదియే యగుఁ ♦ దావకమహి
మము మఱియు దానిచే నీకు ♦ నమరపతియు
నగ్నిమొదలగు సురలు భయపడి రనిని. ౨౪౪ 4839

సీ. పాపకర్త మొనర్చు ♦ నేవురుషుం డెలఁ దత్పాపఫలములఁ ♦ దానుఁ బొందఁ
దగినకాలము రాఁగ ♦ దారుణతత్ఫలమును నవశ్యమ్ము పొండు నినుమంత
యైన సంశయములే; ♦ దరయఁగా శుభకర్త మొనరించువారికి ♦ నొప్పుమేలు
పాపకర్తలకుఁ దత్ఫలము పాపంబుగఁ గలుగు విభీషణుఁ ♦ డలమహాత్ము

ఆ. రాము నాశ్రయించి ♦ తా మహితసుఖంబు
నొందె నీవు పాప ♦ మొనరుచుట నె
యిట్టిపాపఫలము ♦ నిట నొందితివి; సీత
కంటె నుందరులగు ♦ కామిను లిల. ౨౬౪ 4840

క. కలగు గదా బహుసంఖ్యలు, ఖలుఁడవు గాఁబట్టి కుసుమఁకార్డుకునకు ని
ట్టులు చిక్కితి కావున ని,మ్ములఁ దోఁపకపోయె నీకు ♦ మోహాతురతన్. ౨౭౪

మ. తనులావణ్యకులంబులం జదువునన్ ♦ దన్వంగి యాసీత నా
కును దుల్యంబగుఁ గాని యెక్కు డెటులొఁ ♦ గ్రూరాత్మ! మోహంబు నొం
దినచిత్తంబున నుంటఁ దోఁప దిదియున్ ♦ నీకున్ మఱేప్రాణికై
న నిమిత్తంబులు లేక కల్గదుగదా ♦ నాశంబు చింతింపఁగన్. ౨౯ 4842

చ. జనకజఁ దెచ్చినందున నె ♦ చయ్యన మృత్యు విదబ్బె నీకు; సీ
తను గొనితెచ్చు తెన్నఁ గడుఁదవ్వనకుం జని మృత్యువుం గరం
బునఁ గొని తెచ్చుకొన్నటు విభూ! యివుడయ్యెను; రాముఁగూడి యా
జనకజ వీతశోకయ్యు ♦ జానుగ నింకను గ్రీడ నల్పుఁబో. ౩౦౪ 4843

ఆ. అల్పపుణ్య నగుట ♦ నతిఘోరదుఃఖిసా, గరమునందు నిట్టికరణిఁ బడితి;
మేరుమందరముల ♦ మేటి కైలాసాద్రి, జైత్రరథమునందు ♦ సాధుమతిని.

క. సురనవోద్ధ్యానములను, బరమముదం బలర వీరఁవర! నీతోడన్
సిరివెలయఁ జిత్రమాల్యాం, బరముల ధరియించి నాదుఁవై భవములకున్. ౩౧

క. అనురూపమా విమానం, బు నెక్కి విహరించి దేశముల నెల్లను గాం
చి నితాంతము సుఖసంపద, లను గాంచుచు నుంటిగా విలాసముపేర్చిన్. ౩౩

తే. అట్టి నేనిప్పు డనినీవు ♦ హతఁడ వగుటఁ, గామభోగవిహీననై యుమహినిటు

- లున్నదాన; ననంతభోగోన్నతిఁ గను, నట్టి నేనిట్లు సామాన్యఁనైతి నకట!
- క. ¹కనుక నిసీ! చంచలములు, మనుజేశులసంపద లవి ♦ మండి పొడవడం
గును గాక; రాజచంద్రమ!, యనుపమసుకుమారమగుచు ♦ నతిశుభదంబై.
- చ. కనుబొను లందముం గలిగి ♦ గ్రాలఁగ నీటగు చర్మమొప్పుఁ జ
క్కనిదగు నాన యెంతో దగఁ ♦ గాఁ బ్రభఁ జంద్రున కంఠ మందు నొ
ప్పిన విరిదమ్మికిఁ ద్యుతిని ♦ బెంపువహించెడుతీవ్రరశ్మికిఁ
గనుఁగొన సాటియై యరుణఁకప్రతరాధర మొప్పుచుండఁగన్. 3౫౪ 4849
- క. గిరిశృంగనిభకిరీటం, బరుదుగఁ దగఁ గుండలంబు ♦ లతిశయకాంతిం
బరఁగఁగ నొప్పెడు నీముఖ, మరయఁగ మును పానభూముఁ ♦ లందుమదమునన్.
- ఆ. వ్యాకులంబులై న ♦ యట్టికన్నులతోడ
నలరి వివిధమాలిఁకాభిరామ
మగుచు సుందరమయి ♦ యభిమతనుస్థిత
మొలయఁ జక్కనగుచుఁ ♦ జెలఁగుఁ గాదె? 3౬౪ 4851
- క. ఆమోమే నీదిప్పుడు, రామునిశరభిన్నమగుచు ♦ రక్తనదులలో
నీమాడ్కి మునిఁగి కొవ్వు మహామాంసముఁ జెదర రథవఁరాయతధూర్జి.
- క. మునిఁగి రవంతయు నధిపా!, కనుఁగొన సుందరముగాఁగఁ ♦ గ్రాల దకట! నీ
వనిఁ దెగినన్ వైధవ్యం, బును గల్గఁగఁ జేయుదశయుఁ ♦ బొలిచె నిటులఁజూ.
- ఆ. ఈయవస్థవచ్చు ♦ నెప్పుడై నన నాకు, ననుచు మందబుద్ధి ♦ నొట నేను
దలఁపలేదు; నాదుఁతండ్రి మయుండతఁ, డగుచుదనుజపతిమహామహిముఁడు.
- క. దనుజేంద్రుఁడు నాపతి; నా, తనయుండు మహేంద్రు గెలిచి ♦ దక్షుండనివే
రును గన్ననాఁ డటంచును, మనమున గర్వించుచుండు ♦ మాట లిఁకేలా.
- చ. నను నిరతంబుఁ గాచు పిత ♦ నాథుఁడు పుత్రుఁడు నింకఁగల్గు ద
క్కునిఖిలసైనికుల్ మదము ♦ ఘూర్ణి నొప్పెడు వైరిరాజిమ
ర్దనమునఁ బెంపుఁ గాంచి బలఁదర్పనమగులు శూకులంచు ఖ్యా
తిని దగువారు వారలకుఁ ♦ దెల్లము భీతియై గల్గ దెట్టులున్. ౪౧ 4856
- చ. అని మది నమ్మియుంటిఁ గద; ♦ యాసురవర్య! ప్రసిద్ధులై యిలన్
ఘనమగు సుప్రభావమును ♦ గల్గిన మీకుఁ దలంపనైనరా
ని నియతి నీభయం బిటులు ♦ ²నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే;
దనుజమహేంద్ర! నీతరువు ♦ ధాత్రిధరం బన నున్నతంబునై. ౪౨ 4857

1 ధి గ్రాజ్ఞాం చంచలా శ్చియః-అనిమూ 2 కథం భయ మసంబుద్ధం మానుషా దిద మాగ
తమ్-అనిమూ. ఇచట నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే యని తెనిఁగింపఁబడుట పొరపాటు గాదు. ఈ
శ్లోకముననే “ఏవంప్రభావాణాం” అనియున్నది. కాఁబట్టి మనుష్యశబ్దమునకు ముందు నీచపదము
విశేషణము సమంచితమే యని గ్రహించి మన్నింపఁదగు.

- క. నునుపైన యింద్రనీలం, బన నీలముగాఁ జెలంగి ♦ యంగదకేయూ
రనిచయములు వైడూర్యము,ణినికరయుక్తములు గాఁగ ♦ నెఱి భాస్విన్.
- క. ముత్తైపుహారంబులు న,త్యుత్తమసుసుహారవితతు ♦ లొప్పంగ బెడఁగై
చిత్తము నలరం జేయుచు, నుత్తమసుఖ మిచ్చు కేళు ♦ లొప్పెడు తఱిలోన్.
- తే. మిగులరమణీయమై యుద్ధ♦మేదినులను
దీప్తమై చంచలానయః♦తిని వెలుంగు
ఘనము లట్టు లాభరణాలి ♦ కాంతులఁ గడుఁ
దనరుచుండును గద? యట్టితనువె యిపుడు. ౪౪
- 4860
- క. శితశరతతి నాటుటను గ,రతలముల స్పృశింపనైన ♦ రమ్యముగా కు
న్నతగాఢపరివ్వంగము, జతనమున నొనర్ప నెటులు ♦ సరిపడదుగదే. ౪౫
- సీ. తను విది ప్రాణేశ!♦విను మేదుపంది గాత్రంబున ముండ్లు సాంధ్రముగ నుండు
నట్లుగా నెడము లేకంతట బాణముల్ పొదలుట నరములు ♦ పోయి కపిల
వర్ణమై రక్తంపువఱిగలు పాటుట నరుణకాంతులు గల్గి ♦ ధరణిని బడి
వజ్రము దెబ్బచే ♦ వసుధను గూలిన భూధరవరమట్లు ♦ పొల్చె; నీవు
- తే. బాపురే! మృత్యు వొందుట ♦ స్వప్నమై; మఱి
స్వప్నమనుటయు నిజమె నీవంటిశూరు
నెట్లు చంపంగఁ జాలె భూ♦మిశుఁ డీవు
మృత్యువునకును దలపోయ ♦ మృత్యువవుగ. ౪౬
- 4862
- క. కాలునిబాటికి నిపుడిట, నేలాగునఁ జిక్కినాఁడ ♦ వేచుండు; జగ
జ్జాలగతవసువుఁ బొందుచు, నోలి జగత్త్రయము భీతి ♦ నొందఁ దిరుగుచున్.
- *తే లోకపాలుర నోడించి ♦ వీర శివుని, నెగురఁగా వైచి దృపులనెల్ల నొంచి
విక్రమము నెల్ల దిక్కులవెలయఁ జాటి, జగములకుభీతిఁబుట్టించి♦తగఁగలంచి.
- క. నినదంబుల భూతావళి, మనములు పగులంగఁ జేసి ♦ మఱియును దేజం
బున రిపులు మారుకొనుతఱి, నని లక్ష్యము చేయకే రఁనంతయుఁ గడఁకన్.
- తే. దృప్తవాక్యము లాడుచుఁ ♦ దీప్తకర్ణులైన యౌధుల భృత్యులనాపదలను
బొందకుండఁ గాపాడుచుభూరిసంఖ్య, దనుజవీరుల యతులఁ ♦ దఱిమి చంపి.
- ఆ. అని నివాతకవచుఁను భీతిఁ బరిభవ, మంది దనవశంబు ♦ నొందునట్లు
చేసికొని జగత్ప్రసిద్ధవిభుండయి, యజ్ఞవిశతి విఘ్నమందఁ జేసి. ౫౨
- క. తనవారి నాదరంబునఁ, గొని కాచుచు ధర్మనియమఁకూటంబుల నొ
య్యనఁ బాడుచేసి యుద్ధంబున మామల నెన్నొ పన్నిపొంగెడుకాంక్షన్.
- క. సురనిర్జరరిపుకన్యోత్కరముల సరకన్యకలను ♦ దతబలము తగన్
సూరియించి తెచ్చి స్వజనా,దరుడయి శోకంబు శత్రుతరుణుల కిడుచున్.

* జేతారం లోకపాలానాం త్రైష్టాకం శంకరస్థచ-అనిమా.

- క. లంకాద్వీపము నేలుచుఁ, బొంకముగాఁ దనరు శీర్షఁ పూగంబున ని
శృంకను దహనుని నిడి హో, మాంసునిఁ గావించుటాదియగు కడిదిపనుల్.
- క. ఒనరించి కామభోగము, లను మాకుం జక్కఁ గూర్చి ఁ లలి రిధికవరుం
డునునయి యేనంవిధన, ద్వినుతవ హామహిముఁడగుచు ఁ నెలయుచు ఖ్యాతిఁ,
- చ. తనరెడు నావిభుండు నృపఁతల్లజుచే హతుఁడై ధరిత్రిఁ బం
డినవిధ మేను జూచి విభునిన్ విడనాడి యనుప్రజంబు నే
మని ధరియించినానొ యిది ఁ యారయ నే శిలఁ బోలుదాననం
చును దెలియంగ నయ్యె; విను ఁ శూరవరా! దనుజేశ్వరా! విభూ!. ౫౬
- క. అనుపమము లమూల్యములును, గనసుందరములును నగుచుఁ గ్రాలుపటుపులం
దును బండుకొందుకద? యా, తను విపుడిచ్చటను బ్రుంగ ఁ ధరణిరజమునన్.
- క. అరుణచ్ఛాయం గనుచున్, బరుండి యున్నాఁడవేల? ఁ వజ్రని బెనుసం
గరముల నోడించిన నా, వరతనయుని లక్ష్మణుండు ఁ బాహుబలమునన్. ౫౭
- తే. చంపినప్పుడె వ్యథ మదిఁ ఁ జాలఁ బొలయు
నిలువఁజాలక యుంటిని ఁ నీవు తెగుట
నివుడు కూలితి బ్రదుకు నాఁకింక లేదు;
నీవు జీవించియుండిన ఁ దేవవైరి!. ౫౮
- క. హతబంధుజాలనయినన్, మతి దుఃఖము నాకు లేదు ఁ మఱియుఁ గొడువలే
దతిమోద మిడెడు నీవే, హతుఁడవగుచు నన్నుఁ బాసి ఁ యరిగితి గనుకన్.
- క. చిరకాల మింకఁ గామము, లురుభోగము లెల్లఁ బాయ ఁ నుగుదుఃఖములన్
గర మనుభవింపఁగల నిక, ధరణీశ్వర! దుర్గమమయి ఁ తగ దూరంబై. ౫౯
- క. జానగుచోటికిఁ బోయెద, వీ నను దుఃఖార్తఁ గూడ ఁ నెలమిని గొని పొ
మ్మా నిన్ను నదలి బ్రదుకం, గా నేమాత్రమును జాలఁ ఁ గ్రవ్యాదపఠీ!. ౬౦
- క. నను దీనను విలపించెడు, వనితను దౌర్భాగ్యుడాలి ఁ వంతఁ గుడుచుదా
నిని డించి యిచట నీవే, చనఁ గోరితి వేల? పలుకఁజనదే నాతోన్. ౬౧
- *సీ. కప్పువస్త్రము వీడి ఁ త్కాపఠీ! యీపురద్వారంబు వెడలి పాఁసముల నడచి
యిచటికి వచ్చిన ఁ యీనన్నుఁ గని క్రుధఁ గనినావు గా వేమిఁకారణంబొ?
దారలం దెక్కుడు ఁ దయగలవాడవు నీభార్యలందఱు ఁ నిక్క మిదిగొ
ముసుఁగు వస్త్రంబుల ఁ వెన విడనాడి యంతఃపురంబును విడి ఁ త త్తఱమున

* దృష్ట్యా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మా మిహనవకుఠితామ్, నిర్గతా న్నగరద్వారా త్వదాభ్యమే
వాగతాం ప్రభో-అనిమా. ముసుఁగునస్త్రములేక వివాహితలగు ననితలు బయటికి రాఁగూడదను
నియమ మాకాలమునఁ గూడఁ గలదని గ్రహింపఁదగినది. ముసుఁగునస్త్రము ప్రాచీనకాలమున లేద
నియు, మహమ్మదీయరాజ్యకాలమునుండి యారంభింపఁబడినదనియుఁ బ్రల్లదములు పలుకుచిరిత్రకా
స్త్రవిద్యర్యులమాటలు పాటింపఁ దగవని తెలియలేదా.

తే. వచ్చియున్నాడు చూడునిగా! ♦ వనితలఁ గని కోపపడవేల? క్రీడలఁ ♦ గూర్చినీకు
సాయముగ నుండు నీదారఁజనము లిట్ల, నాథలై చాలనేడ్చుచు ♦ న్నారునుమ్మ!

క. వీరల నాశ్వాసింపవు, గారవమున పున్ననలను ♦ గలవరము పడం
గా రమణా! యొనరింపవు, కారణమేమో యెఱుంగఁ ♦ గదరాజేంద్రా!. ౬౮

తే. ధర్మమందు నానక్తిని ♦ దగిలి మఱి ప
తివ్రతలునయి గురుసేవఁ ♦ దివిరిచేయు
కులవధూమణులను నీవు ♦ కోరి చాల
మంది విధవలఁ జేసితి ♦ మదిఁ గలరుష. ౬౯

4882

క. వారెల్లరు కడుఁ బొక్కుచు, ఘోరముగా నినుశపింపఁ ♦ గ్రూరారుల కీ
వీరీతిఁ జిక్కితివి నీ, చే రమణులు పరిభవంబుఁ ♦ జెంది పొగులుచున్. ౬౯౪

ఆ. పతులఁ జంపునట్టి ♦ పాడుకాలంబున, నేమిశాప మిడిరొ ♦ యివుడు దాని
ఫలము నీకు నిట్లుఁప్రాప్తమైనది విభూ! నతులదుఃఖసలిలఁసరణు లెవుడు. ౬౯

క. ఊరకపడ వెటులై నన్, ధారణి నవి పడునయేని ♦ దప్పక యొకకీ
డారయఁ గల్గక పోదని, నూరిజనుల్ జగమునందుఁ ♦ జొక్కపుభణితిన్. ౬౯౫

క. పలుమాఱు వాడుచుందురు, తలఁపఁగ నీకింపదంతి ♦ ధాత్రీశ్వర! యి
మ్ముల నీవిషయంబున నిట, ఫలియంచెన్ సత్యముగ నె ♦ పలలాశవరా!. ౬౯

క. రాజా! ముల్లోకంబులఁ, దేజముచే నాక్రమించి ♦ తివిరి జగములన్
రాజిల్లుచు వీరాగ్రణి, నాఁ జను పేరూని యిట్లఁనారత మెలమిన్. ౬౯౬ 4887

క. అలరారు నీవు నీచం, బిల నగుస్త్రీచౌర్య మిద్ది ♦ యేలాగున ని
మ్ములఁ జేసితి? మాయాచ్యుగ, ము లలిన్ గృత్రిమపుమార్గఁమున నత్తఱినిన్.

చ. కనఁబడఁజేసి రామజనఁకాంతుని నాశ్రమసీమనుండి య
వ్వనమున కేగఁజేసి రఘుఁవర్యునిపత్నిని సీతఁ దెచ్చితే?
పని యిది గుర్తుగాదె యొకఁభంగిని నీమది భీతిఁ జూప; నే
యనిమొన నైన నొక్కతఱిఁనైనను రాక్షసవర్య! నీయెడన్. ౬౯ 4889

ఆ. పిఱికితనము చూచి ♦ యెఱుఁగ నే నట్టిసీ, భాగ్య మిట్లు చెడుటఁబట్టి యిట్టి
దగునకృత్య మిప్పు ♦ డటుచేయ నది నీవి, నాశమునకు నయ్యెఁనాథ! నిజము.

క. భూతభవిష్యద్వాస్తా, వ్రాతములను వర్తమానఁవా ర్త నెఱిఁగి వి
ఖ్యాతుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు నూనృత, మే తగవచియించునట్టి ♦ హితమతియునునై.

క. ఋతనాది మహాభాగుం, డతులగునీషుండు నాకు ♦ ననుఁగు మఱిఁదియున్
దితిజావతంసుఁడునునయి, క్షీతివెలయు విభీషణుండు ♦ సీతను సాధిన్. ౭౦౪

తే. నీవు తెచ్చుట కొంత చింతించి యూర్పు
గమునుం బుచ్చి నన్నును ♦ గాంచి యేమి

- పలికెనో, యట్లై నీదగు ♦ నలఘుకోప
కామములచేతఁ గల్గిన ♦ కడిఁది వెతల. 21 4893
- చ. దనుజవరేణ్య సంతతికి ♦ దారుణనాశన మిట్లుగల్గె; మూ
లనికరముల్ గడుం జెడఁడు ♦ లాగునఁ జేయు ననర్థ మిద్ది నీ
కని జనియించె నీవలన ♦ నయ్యెను నీవె చెలంగు నీమహా
దనుజకులం బనాథమయి ♦ ధారణఁ గూలఁగఁ జేసి తక్కుటా. 234 4894
- ¹క. బలపౌరుషముల ఖ్యాతిం, గలిగిన నీవంటిశూర ♦ కాంతుఁడు మృతినిం
గలనునఁ బొందుట కేనిటు, పలువిధముల వగవఁ దగిన ♦ పని లే దై నన్. 24
- ఆ. వనిత నగుటఁజేసి ♦ వలదని దై న్యము
బుద్ధియందుఁ దగులఁ ♦ బొగులుచున్న
దాన; నీదుసుకృతతతిఁ బాపరాశిని
గొనుచు బాపగతిని ♦ గనితి వీవు. 24 4896
- చ. నిను నెడఁబాసినందులకు ♦ నే మది దుఃఖము పట్టలేకయే
ననునె గుఱించి చింతిలెద; ♦ నాయక! నీసచివుల్ భవద్ధితం
బును గడుఁ గోరి చెప్పుహిత ♦ బుద్ధులనున్ వినవైతి సోదరుల్
మనమునఁ గల్లు పట్టుదల ♦ మానక యూనివచించు నీతులన్. 25 4897
- క. వినవైతి; వవ్వీభీషణుఁ, డనుపమ హేత్వార్థయుతము ♦ నయి విధివంతం
బును సాంత్యనపూర్వమునయి, తన రెడుపల్కులను బల్క ♦ దానవనాథా! 22
- ఆ. జ్ఞాతి వీవు నావ్యసనమునే కోదురు, వనెడు నిట్టిమాట ♦ లనువచించి
వానిఁ గొనఁగ నీవు ♦ మానితి; మారీచ, కుంభకర్ణు లవుడు ♦ కోరి నీకు. 224
- ²క. నాతండ్రియనఁగఁ జాలిన, ఖ్యాతుండగు మాల్యవంతుఁ ♦ డాదృతి నీకుం
జేతం బలర వచించిన, నీతులు విక్రమచుదంబు ♦ నిన్నొందుటచేన్. 25 4900
- క. వినవైతివి తత్ఫల మి, ట్లనువుగ లభియించె; నాథ! ♦ యసితాంబుదమో
యనఁ దనువు మెఱయఁగాఁ బ,చ్చనివలువం గట్టి మిగులఁ ♦ జారుతరమునై.
- క. కనిపించునంగదంబుల, ఘనకాంతుల మెఱయుచుండు ♦ గాదే యిపు డీ
యనిమొన రుధిరాఘ్నతమై, తనువుండం గరపదముల ♦ ధరఁ జాచి విభూ!. 254
- తే. నిదురఁ గాంచుచు నున్నట్లు ♦ నీవు జేష్టు, లుడిగిపడియున్న వాడ వే ♦ మొవగ నేనుఁ
గలఁగుచుండఁగ మాజేల ♦ పలుకవయ్య, ఘనపరాక్రమశాలియై ♦ కార్యవితతి.

1 న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్ర ఖ్యాతిబలపౌరుషః-అనిమూ 2 మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం
వాక్యం మమ పితృ స్తథా-అనిమూ. మమపితృ ర్తయస్య వాక్యం నశ్రుతమ్-అనిగోవిందరాజులు.
మమ పితృ ర్త్యానితః- అనిమహేశ్వరతీర్థులు ఇటమహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయము గ్రహింపబడినది.
మయుఁ డుపదేశించినట్లు లోపల నెందును జెప్పబడలేదు మాల్యవంతుఁ డుపదేశించినట్లు చెప్పబ
డినది కాన నిట మాల్యవంతుఁ డనుట యుక్తియుక్తముగ నున్నట్లు తోచును. మయుఁడు చెప్పి
నను జెప్పియుండవచ్చును

క. ఒనరింపఁజాలి యుద్ధం, బునఁ బాఱక నిలిచి గెలుచు ♦ ప్రోడయునగుచుం
దనరారుమాల్యవంతుని, తనయాతనయుఁడవు నన్ను ♦ దయఁ గనవేలా?.

చ. ధరఁబడి నీవిటుండఁ బురఁతల్లజమా మనలంక భీతిలే
క రవిమయాఖిముల్ మిగులఁ ♦ గ్రాలుచు నిప్పుడు చొచ్చెఁ గ్రొత్తగాఁ
బంభవ మిట్లు రాఁ గనుచు ♦ బాహుబలంబుల నెల్ల మాని యి
క్కరణిఁ బరుండె దేమొకొ? యిఁ♦కక వడిమిఱఁగ లెమ్ము లెమ్ము; సం
గరముల శత్రుసంతతులఁ ♦ గాలునివీటికిఁ బంప హేతువై. ౮౨ 4905

చ. ఖరకరునట్లుగా రుచులఁ ♦ గ్రాలుచు నిత్యముఁ బూజితంబునై
యరితతిఁ జెండునట్టిదయి ♦ హాటకజాలపరిష్కృతంబునై
సురపతివజ్రమో యనఁగ ♦ శోభిలుచుక గనుపట్టుచున్న నీ
పరిఘము రామబాణముల ♦ బాగుగ వేయిగ భిన్నమై ధరక. ౮౪ 4906

తే. ఇదియె పడియున్న దివుడు; నీవీరణోర్వి
దయితనుం బోలెఁ గాఁగిటఁ ♦ దగినరీతి
నదుముఠొని పండియున్నాడ ♦ వసురనాథ !
దయితగా నటు ననుఁ గాంచి ♦ దయఁ బలుకక. ౮౫ 4907

క. కనులను జక్కఁగఁ జూడక, దనుజేశ్వర! యుండె దేమొ; ధర నిట మృతినిం
గన నీవు నాదుహృదయం, బనఘా! యిది వగఁ గృశించి ♦ యతివేగమునక.

తే. వేయితునకలుగాకున్న ♦ దే యిదేమొ ?
యిస్సీరో; యని విలపించి ♦ యింతిమిన్న
బాష్పపర్యాకులాక్షియై ♦ భర్తయందుఁ
గలుగు నెయ్యము పెంపునఁ ♦ గలఁగిన మది. ౮౬ 4909

క. ఘనదుఃఖిమ్మును బట్టం, గను జాలక మూర్ఛనొందె; ♦ గాంతామణి యా
దనుజేంద్రుపత్ని శోకం, బునఁ గందుచు నట్టై మూర్ఛ ♦ మునిఁగి యచటనే.

తే సంజకెంజాయ నెఱ్ఱినై ♦ సాంద్రమయిన
యసితజలదంబునందుఁ జెన్నారు నూత్న
చంచలాలతవోలె రక్షిపతియుర
మునను బడి వెల్లె; నామయుఁతనయ యట్లు. ౮౮ 4911

నీ. పడియుండునంత సప్తములు చాలఁ దొందరపడి తారు రోదనము చేయు
చును దేవి నామె లేవనుజేసి పల్కిరి; దేవి! రాజులసిరి ♦ తెలివిఁ గనిన
నతిచంచలం బని ♦ యాత్మను జక్కఁగఁ దెలిసినయవి గాదె ♦ పలువిధమ్ము
లైన యవస్థల ♦ నంది మాటుటచేత లోకులస్థితియును ♦ వ్యాకులంబె

ఆ. యనియు నీవెఱుంగు ♦ దై నను వగచెద, వేల? యనుచుఁ బల్కఁ నింతిబాష్ప
సలిలములను నిక్కుఁజనులను దడుపుచు, నారవంబు చెలఁగ ♦ నప్పు డేడ్చె.

- చ. పనితలు బిట్టుగా వగవఁ ♦ బార్ధి వస త్తము. డైన రాముఁ డం
త నచట నప్పిభీషణునిఁ ♦ దాఁగని యీలనాకదంబ మొ
య్యనఁ బురి కేగఁ జేసి యిపు ♦ డన్నకు ను త్తరసత్కియల్ తగం
బొనరుపుమంచుఁ బల్కె; నయః ♦ పుంజవిదుండగు నాతఁ డవ్విధిన్. ౯౨ 4913
- చ. జనపతి పల్కిపట్టి హితః ♦ సాధువచ స్తతి నాలకించి ధ
ర్మనియతిఁ బొల్చువాక్యమును ♦ మంచిమనీష నిదిట్టులే యటం
చును దలపోసి రాఘవుని ♦ చొప్పుననే పనులెల్లఁ జేయనా
నని వినయంబు ధర్మమును ♦ నా పలు కొప్పుఁగ తేని కిట్లునున్. ౯౩౪ 4914
- క. వ్రతధర్మములను వసలిన,యతఁ డీరావణుఁడు క్రూరుఁడగు ఘాతుకుఁడౌ
నతతం బన్యతము పల్కును, నితరసతీసంగమంబు ♦ నితఁ డొనరించెన్. ౯౪
- తే. ఇట్టివానికి సంస్కార ♦ మేనుజేయ, సర్వుఁడను గాను; సోదరుఁడనాకృతిగల
శత్రు వేకాని నాకు రక్షిపతియితఁ, డెపుడుప్రాణులకహితంబె యెలమిఁ జేయు.
- క. గురుగౌరవమునఁ బూజకు, ధరణీశా! యీతఁడగును ♦ దా నర్హుండై
న రహితదోషుఁడు కాడితఁ, డరయంగా నట్టు లౌట ♦ సర్వుఁ డెటులగున్.
- చ. మనుజులు లోకమందుఁ బలుఁమాటులు స్వేచ్ఛఁగఁ గ్రూరుఁ డీతఁడౌఁ
దనదుసహోదరాగ్ర్యునకుఁ ♦ దా నొనరింపఁడు కృత్యమంచు నన్
విని వచియింతు రీతులువ ♦ స్వేచ్ఛ నొనర్చిన దోషజాలమున్
వినుదురయేని మంచిదె విభీషణుఁ డిప్పనిఁ జేయకుంట యం
చని మరలన్ వచింపఁగల ♦ రంచుఁ దగం బలుకంగ రాముఁడున్. ౯౬౪
- చ. పలుకులయందు వై ఖరియు ♦ భాసిల ధార్మికవద్యుఁడైన యా
యిలపతి యవ్వభీషణుఁ డహీనతరోక్తుల నిట్లు చల్క మి
క్కిలియు నతుష్టి నొందుచును ♦ గేవలవాక్యవిదుండుగాఁ గడున్
జెలఁగెడు రాక్షసేజ్యుఁ గని ♦ చెచ్చెఱఁ బల్కె గుణై కభూషణా!. ౯౭౪
- తే. నాకుఁ బ్రియమగుకార్యం బొనర్ప నీవె
తగినవాఁడవు నీప్రభావగతిచేత
జయము నాకిటఁ గల్గె నిశ్చయముగా హి
తమునె నీకు వచింపంగఁ ♦ దగుదు నేను. ౯౮౪ 4920
- చ. దనుజవిభుం డితం డెపు డధర్మ మసత్యము గల్గువాఁడె యాఁ
గననిది నిశ్చయంబగును ♦ గాని గుణంబులు పీనియందు నొ
ప్పును బహుసంఖ్య తేజమునఁ ♦ బొల్చు బలంబునఁ గ్రాలు శూరుఁ డే
యనిమొనలం బరాజయము ♦ నారయ నీతఁ డెటుంగకుండుఁగా. ౯౯౪ 4921
- చ. సురపతిలోనుగాఁ గలుగు ♦ శూరనుచక్రవర్తిచేతఁ గూడ సం
గరముల నోటమిం గనని ♦ గండునుగం డని విందు; మీతఁడౌఁ

గరమునుహాత్తుఁ డాత్మబలఁగరననున్వీతుఁ డెప్పు లోకభీ
కరనినదంబు గల్లునటుఁగా నొనరించుట రావణాఖ్యుడై
పరఁగెను గాదె; యెసఁ బరిఁపలధిగదా? యని పల్క నెంతువో? ౧౦౦౪ 4922

1చ. మరణముదాఁక వైరములు ఁ మానక యుండెడు దానిపైన న
క్కరణిని నుంచుకో దగవు ఁ కార్యములున్ మన వెల్ల నయ్యె; ను
త్తరవిధు లింకఁ జేయుము మఁతంబున నీ కితఁ డెట్లు బంధువో?
యరయఁగ నాకు బంధునగు! ఁ నార్య! విభీషణ! ధర్మవిద్యతా! ౧౦౦౫ 4923

చ. కనుక నె శాస్త్రపద్ధతిని ఁ గద్బురనాథున కీవు చేతులా
ర నియతకృత్యముల్ జరప ఁ రమ్యము వానికి నర్హుఁ డాతఁడొఁ
దనరఁగఁ బాపికిం గ్రియలు ఁ తా నొగిఁ జేసె నటంచు గీ ర్తియుం
గననగు నీకు; నన్న రఘుఁకాంతునిపల్కుల నాలకించుచున్. ౧౦౦౬ 4924

చ. పనితలఁ బంపి యంత మఖిఁవార మొనర్చినవారి కెట్లుచే
యనగునొ యట్లు శ్రద్ధమెయి ఁ నన్నకు నుత్తరసత్కిఁశుల్ క్రమం
బున నొనరింపఁబూనెఁ గడుఁ ఁ బూనిక యాజకులెల్లఁ బద్మకం
బును దగువట్టివేల్లు మనఁముం గరగించెడు గంధవస్తువుల్
గొని మఱియెన్నియో యొకటఁ ఁ గూరిచి చందనదారుసంతతిన్. ౧౦౦౭

ఆ. చితిని బేర్చి పయిని ఁ జిత్తంబు నలరించు, రాంకవాస్తరణముఁబొంకముగను
బఱచి వేదవిహితఁపద్ధతి రావణు, నందుఁ జేర్చి; రంత ఁ ననురపతికి, ౧౦౦౮

సీసమాలిక:—

ఆమ్నాయవిహితమాఁనం త్యేష్టిజరపంగఁ బడియెను బిశృమేధఁముడుగకవిధిఁ
జక్కఁగా వారలు ఁ సాగించి రిట్టులు; యాజకు లాచితి ఁ కగ్నిదిశను
వేదిని గల్పించి ఁ వేదికిఁ బశ్చిమభాగంబునన్ గార్హస్థ్యవహ్ని
నట్టె ప్రాక్కునయందు ఁ నాహవనీయము సంతకు దెస దక్షిణాగ్ని నిట్టు
లాయాస్థలములఁ ద్రేఁతాగ్నుల స్థాపించి; రంతట దధియుక్త ఁ మైనఘృతము
నిండినస్రవమన ఁ నెగడునాయజ్ఞపాత్రముఁ బ్రతిపత్తికై ఁ రావణుచితి
యందువై చిరి; మఱి ఁ యాజకస్రవరులు సోమరాజముఁదెచ్చు ఁ నామహితశ
కటమును దానవఁకాంతుపాదములందు యజ్ఞంబుకొఱకు ధాఁన్యమునుదంచు
నట్టియులూఖిల ఁ మఱిని యూర్వంతరమందును దాగుమఁయములు గాఁగ
నలరుపాత్రంబుల ఁ నన్నింటి నరణిని నుత్తరారణి మఱిఁయను మునలము
నితరపాత్రంబుల ఁ నెల్ల నాయాస్థలంబులనుంచి 1 వేముఁనులు వచించి
నట్టి విధానంబు ఁ నాశ్రయించునుఁ జిత్రయంతికంబునఁ బవిత్రాంగిమైన

1 మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనిమా. 2 శాస్త్రదృష్టిన విధినా
నుహర్షి విహితేనచ-అనిమా.

*రాజగవిని జంపి ♦ రయమున హోమంబుచేసి తచ్చర్తముచేతఁ బూని
ఘృతమునఁ దడిపి యాదితిజేంద్రుపై వైచి; రప్పు డారాక్షసు ♦ లవ్వీభీష
ణసహాయులగుచు మ♦నంబులుచింతలోమునిఁగియుండనుగంధ♦ములనుమాల్చి
ములచేతఁ బలువిధంబులగు వస్త్రాళిచేఁ గై నేసి మోముల ♦ గళితబాష్ప
తే. వారిఁ దడుపుచుఁ బేలాలు ♦ వరుసఁ జల్లి;

రంతట విభీషణుండు శాస్త్రానుసార

ముగ ధనంజయు నిచ్చెను; ♦ దగ నతండు

స్నాతుఁడై యాద్యములగు వస్త్రములతోడ. ౧౧౧౫

4927

క. ఇలవయి దూర్వలఁ దిలలను, సలిలంబుల నునిచి యందుఁ ♦ జక్కనిశ్రద్ధం
దలఁచుచుఁ బ్రేతావాహన, మలయక యొనరించి యుదక♦మతనికి నిడియె.

తే. శిరము సోక నమస్కృతిఁ ♦ జేసి యన్న

భార్యలను నెల్లఁ బలుమాఱు ♦ పట్టణమున

కరుగుడని సాంత్వనోక్తుల ♦ నలరఁ బలికి

వారలను గొనిపోయెఁ బూర్వరముచేర. ౧౧౧౬

4929

చ. వనితలు లంకఁ జొచ్చి; రిటు ♦ వారు చనంగ విభీషణుండు రా
మునికడఁ జేరుచున్ వినయ♦ముం దళుకొత్తఁగ, నిల్చియుండె; నా
జనపతి లక్ష్మణార్కనుతఁడైనయ్యుతుండయి వైరిఁ జంపి వృ
త్తుని వధియించి తేజమునఁ ♦ దోచుపురందరురీతి హర్షమున్
గని యలరాదుచుండెఁ ద్రిజ♦గంబుల బాధలు మానెనం చెదన్. ౧౧౧౭

నూటపదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧౮ - వ సర్గము.

*** విభీషణపట్టాభిషేకము : రాముఁడు హనుమంతుని సీతయొద్దకుఁ బంపుట. ***

క. సమరంబుఁ జూడవచ్చిన, యమరులు గంధర్వదాన♦వాదులు దనుజేం
ద్రు మరణమొందించినరా, మమూర్తిఁ గని ప్రీతి స్వీయ♦మందిరములకున్. ౫

క. చని రాత్తవిమానములప,యి నెక్కి శుభగాథ లెల్ల ♦ నెలమి నొకరితో
డను నొకరు చెప్పుకొనుచును; ఘనభాగ్యముచేత మిగులఁ♦గ్రాలెడువారల్.

ఆ. హర్ష యుక్తులగుచు ♦ నతిభయంకరమగు, దనుజనాథువధము ♦ మనుజనాథు
నతులవిక్రమంబు ♦ హరినగుల్ చేసిన, భూరిసంగరంబు ♦ ఘోరతరము. ౬

సీ. సుగ్రీవుమంత్రంబు ♦ చొప్పు లక్ష్మణునకు రామునిపై నను♦రాగ మెంత
యుండినయదియున♦త్యుగ్రతద్వీక్రమంబునునుమిత్రాభాగ్య♦మునుముదమునఁ

* తత్ర మేధ్యం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః, అను స్తరణికాం-అనిమా. అను
స్తరణికాం రాజగవీం రాజగవీ మాలభ్య తచ్చర్తణా యజమాన మాస్త్యతవంత ఇత్యర్థః-అనిశ్యాఖ్య.

జెప్పుకొనుచుఁబోయి; ధర్మపుడుమహానీయుఁడగురామచంద్రుండుఁ హర్ష మొంది
యింద్రుసారథిఁ గనియొంతయుఁ బూజించి శక్రదత్తము ధనంజయనిభంబు

త. నై న దివ్యరథము ధమాననీయముఁ గొని

పొమ్మటంచు నాజ్ఞఁ ధ బూన్కిఁ జేసె;

శక్రసారథియయి ధ చతురుఁడౌ మాతలి

రామునాజ్ఞ దివ్యరథము నెక్కి. ౪౪

4934

క. సురలోకమునకుఁ దమితో, నరిగెను; సురసారథివరుఁడగు మాతలియున్

సురపురి కరిగిన నారఘు,వరుఁడు మహాహర్ష మాత్మ ధ వర్ధిలుచుండన్. ౪౫

క. తనకున్ సాయము నెంతయు, నొనరించిన యర్కతనయు ధ నురుపరిరంభం

బునఁ దేల్చె; నిట్లు లొనరిచి, యనుజుఁడు పురికొలుప వానధరావళి గొలువన్.

క. చనియెను శిబిరంబునకున్; మనుజేశుం డంతఁ జెంత ధ మనలుచుఁ దేజం

బునఁ గ్రాలు సత్యసంప,న్నని లక్ష్మణుఁ గాంచి పల్కె ధ నూత్నమహామునన్.

క. అనురక్తుని నుపకారం,బును జేసినవాని భక్తముఖ్యుని సౌమ్యా!

మనయావిభీషణునిఁ జ,క్కనిదానవరాజ్యమునకుఁ ధ గడుసంప్రీతిన్. ౪౬

తే. లంకకుం బోయి యభిషేక ధ మింకఁ జేయు

మనఘ! యీరావణానుజుఁడును బురమునఁ

బట్టభద్రుఁడగుటను నేఁ ధ బ్రమద మలరఁ

గాంచుదునయేని నాకోర్కి ధ మించుఁ జుమ్ము!. ౧౦

4939

చ. అని యిటు లామహాత్ముఁ డెద ధ హర్షము పొంగఁగఁ జెప్ప లక్ష్మణుం

డనుమతుఁడై మహాముదము ధ నంది సువర్ణఘటాళిఁ దెచ్చున

ట్టానరిచె; నంతఁ దానిఁ గొని ధ యుత్తమకీశవశంబుఁ జేసి చ

క్కనిజలరాశినీరముఁ దగం గొనిరాఁగ మనోజవంబునన్. ౧౧

4940

క. బలశాలురై న కపివ,ర్వులకానతి యిచ్చె; నంత ధ నురుబలవేగం

బులనొప్పు వానరులు ని,స్తులవిక్రముఁడౌ సుమిత్రధనుతునానతిచేన్. ౧౨

తే. వేగముగఁ బోయి ప్రీతిచే ధ విమలనీర

మును గ్రహించి చెలంగుచు ధ ననున్మమిఱి

వారు రా లక్ష్మణుండు రావణునితమ్ము

నలరుసింహాసనమ్మున ధ నెలమిఁ జేర్చి. ౧౩

4942

క. కలశము నొకదానిం గొని, వెలయుము రాజ్యమున ననుచు ధ విమలజలధిస

జ్జలముల నభిషేకించె; స,కలధర్మవిదూండు భూమిధాంతునియాజ్ఞన్. ౧౪

క. తనమిత్రవారపరివృతు, ననుపసుశుద్ధాత్ము రావణానుజు లంకన్

దనుజులనుధ్యమభాగం,బున వేదోక్తాభిషేకమును జేసెఁ దమిన్. ౧౫

తే. అవ్వీభీషణుఁ డాలంకయందుఁ బట్ట

భద్రుఁడై రాక్షసేంద్రుఁడై ధ ప్రభువయి తగఁ

గాంచి యాతనిమంత్రులు ♦ కడువినయము

గల్గు నారాక్షసులు చాలఁ ♦ గనిరి ముదము. ౧౬౪

4945

చ. దనుజవిభుం డతండు రఘుఁతల్లజడ త్తసురాజ్య మొంది భృ
త్యనిచయమున్ మనోజ్ఞ వచఁనావళిచే నలరించి యంత రా
మునికడఁజేరె; నట్టితఱి ♦ మోదుకలాజమహాక్షతల్ మనో

జ్ఞ నిఖిలపుష్పముల్ గొనుచు ♦ సంతన మొప్పఁగఁ బొరరాక్షసుల్. ౧౮

తే. తృప్తి నొందుచు నారాక్షఁసేశ్వరునకు, నర్పణము చేసిరభివృద్ధిఁకనుగుణముగ
వీర్యశాలిదుర్ధర్మఁడై ♦ వెలయునతఁడు, వానిగ్రహియించిరఘువంశఁవరునకెలమి.

సీ. అతనితమ్మునకు శుభావహమ్ములగునా మంగళవస్తువుల్ ♦ మమత నొనఁగెఁ
గృతకార్యుఁడగుచు నమృద్ధార్థఁడై వచ్చియున్న విభీషణఁనొప్పుగఁ గని
యాతనిప్రియంబునఁకనియె యావస్తువుల్ కొనియె; సంతట రఘుఁకుంజరుండు
తనపార్శ్వమున సంజఁలిని బట్టి నిలిచి యహార్యరూపుండయి ♦ యలరి వీరుఁ

ఆ. డై చెలంగుచున్న ♦ యాహనుమంతుని, గాంచి పలికె; సౌమ్యఁకర్పరేశ్వ
రుఁడగు నితనియాజ్ఞఁగడఁగిలంకకుఁ బొమ్ము, చని యథావిధిగనితనిగృహంబు.

క. అనుమతిఁ జొచ్చి మహీజకు, మనవిజయముఁ జెప్పి యెలమిఁమానస మొందం
గనుజేయుచు వై దేహికి, వనచరపతి నే నుమిత్రఁవరనందనుఁడున్. ౨౩ 4949

తే. కుశలముగ నున్నవార్తలఁ ♦ గూర్చదనుజుఁ
డని యొనర్చి నాచేతనె ♦ హతుఁడగుటయుఁ
దెలియఁబలుకుము; జయశీల! ♦ దివ్యకీశ!

వార్త నిద్దాని సీతకు ♦ వరుసఁ జెప్పి. ౨౪

4950

క. మనమానందరసంబున, మునుఁగంగఁ జేసి జనకఁభూపతినుత యే
మని చెప్పనొ యావార్తను, గొనిరమ్మా మరలి చెంతఁకుం ద్వర యలరన్.

నూటపదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౬ - వ సర్గము.

— { హనుమంతుఁడు రామునివిజయము సీత కెఱింగించి యామె } ఛఱఱ
చెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పుట. —

చ. అని యిటు రాముఁ డాజ్ఞ యిడ ♦ నామరుదాత్మజుఁ డాంజనేయుఁ డా
దనుజవరార్చితం డగుచుఁ ♦ దానట లంకను జొచ్చెఁ; దేజమున్
ఘనముగ నొప్పునాహనుచు ♦ కర్బురనాథునిగేహ మొంది యం
దు నొకమహీజమూలమున ♦ ధూర్తసురారివధూవృతాంగియై. ౧౪ 4952

*క. ఆనందము లేకయె తను, వానెలవునఁ బోషణమున ♦ కగుకృత్యమ్ముల్
లేనిదయి కృశతనుం గనఁ,గా నొక ఖిలఖచరవీడఁగను రోహిణి నాన్. ౨

* సాతంకా మివ రోహిణీమ్-అనియూ. సాతంకాం సగ్రహపీడామ్-అనివ్యాఖ్య.

తే. కూరుచున్నట్టి సీతను ♦ జేరఁ బోయి

కనియె; నంతటఁ దననామమును వచించి

వందనము చేసి యచలుడై ♦ యందు వినయ

సంకుచితగాత్రుడై నిల్చె ♦ సంతసమున. 3

4954

చ. తనుఁ గనవచ్చినట్టి బలదర్పనమగుని పాయుపుత్రునిం

గనుఁగొని సీత మున్నతనిఁ ♦ గాంచిన గుర్తును బట్టఁ జాలకుం

డెను మఱి యాతనికొ మిగుల ♦ నిశ్చలదృష్టిని గాంచి మున్ను వ

చ్చిన మహాసీయుడే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునకొ స్మరియించె హృష్టయై. ౪

చ. హరివరుడైన యాహనుమ ♦ యామెముఖంబు విలాస యుక్తమై

యరుదుగనుంటఁ గాంచి తనకారఘవర్యుఁడు చెప్పినట్టియా

నిరుపమవార్తఁ జెప్పె నిటు ♦ నెమ్మిని; జానకి! లక్ష్మణుండు భూ

వరతిలకుండు భానుజుఁడు ♦ వానరసేనలు పెంపుమీఱఁగన్. ౫

4956

క. దనుజేంద్రుఁ డావిభీషణుఁ, డనూనమోదంబు గనుచు ♦ నటఁ గుశలముగాఁ

దనరారు చున్నవారలు, మనుజేంద్రుఁడు శత్రునిచయమారకుఁడు తగన్. ౬

చ. తనపగవానిఁ జంపి ఫలితప్రియకృత్యుఁడునై వచింపుమం

చనఁ గుశలంబు నీకు; జనకాత్మభవా! దనుజేంద్రుతమ్ముడై

ఘనుడగు నావిభీషణునికామసహాయముచేతఁ *దమ్మునీ

తిని హరిసైన్యపాలకులధీరత రాముఁడు చంపె రావణున్. ౭

4958

సీ. వీరుడౌ రఘుకులవిభుఁడు శత్రువధంబు నొనరించినాఁడు గావున నపార

సంతోషమును బొంది ♦ శాంతమై కృతకృత్యమైన మనంబున ♦ నాదిఁ గుశల

మడిగి నీతోఁ జెప్పుమనె నిట్టు లోదేవి! ప్రియవార్త నీకుఁ జెప్పెదను నిన్నుఁ

గూరిచి ప్రీతితోఁ ♦ గూడియున్నాడను ధర్మముల్ తెలిసినదాన వీవు

తే. భాగ్యవశమున నీవిటు ♦ బ్రదికియున్న

దాన వటు లేనియెడల వ్యర్థమగు నాదు

జయ మిదెల్లను; జనకజా! ♦ సంగరమున

మనకు విజయంబు గల్గెను ♦ గనుక నింక. ౮

4959

చ. మనమునఁ జింత బాసి యనుమానముఁ బూనక స్వస్థవై జయం

బును దలపోయుచుండు మతిఁమూర్ఖుఁడు రావణుఁ డంతమొందెఁజూ

మనపశ మందె లంక యిది ♦ మైథిలి! యున్నది వై రినుండి ని

న్నని విడిపింపఁ బూని యదియకాదనుకం దగునిద్ర లేమిచేన్. ౧౦

4960

క. మనమునఁ దాపం బందుచు, వననిధివరమందు సేతుబంధన మొనరిం

చి నిశాటపతిం జంపెద, ననునాశసథంబు దీర్చునయ్యె వరుసగన్. ౧౧

* లక్ష్మణస్య సయేన చ-అనిమా.

తే. రావణునివాసమకా నగఁగరంబునందు

నున్నదాన నటంచని ధ సన్నతాంగి!

సంభ్రమముఁ బొందవలదు రాక్షసవిభుండు

చచ్చె లంకావిభూతి యీసమయమందు. ౧౨

4962

తే. మనవిభీషణువశమును ధ గనియొ గాన

స్వగృహమునయందు నున్నట్లే ధ భయము గలుగఁ

జాలదని నమ్మి మదిని నాశ్వాసమొందు

మీవిభీషణుఁడు నిను నోయింతి! చూడ. ౧౩

4963

క. కోరుచునున్నాడట కిది, గో రాగలఁడనుచుఁ జెప్పఁ ధ గోరె ననుచు సా

మీరి వచించిన శశినిభ, చారుముఖం బలర నొప్పు ధ జానకి యంతఁ. ౧౪

*క. సంతసము వెల్లి గొనఁగా, నెంతయు వడి లేచి హర్ష ధ మెక్కువయితి త

న్నెంతయును నిల్వరింపఁగ, వింతగ నేపనియుఁ జేయ ధ వీలుపడమిచేఁ. ౧౫

ఆ. ఊరకుండె; సంత ధ మారుతి పలుకని, సీతఁ గాంచి యిట్లుఁచెప్పె దేవి!

చింతసేయు దేమి? ధ చెప్పును నాతోడ, బదులుమాటయేల? ధ పలుక వబల!

చ. అనిలతనూజఁ డిట్లుడుగ ధ నావనితామణి సాధ్వీ ధర్మమం

దునియతి నొందియుండుటను ధ దోడనె పల్కఁగరాని యంత పీ

తిని దడబాటుపల్కులను ధ దిన్నఁగ నిట్లని పల్కెఁ; బ్రాణనా

ధునివిజయంపువార్త వినఁ ధ దోరపుసంతస ముబ్బి రేగుటఁ. ౧౬

4962

తే. ఏపనియుఁ జేయరాకుండ ధ నిప్పుడయ్యెఁ

గాన క్షణమాత్రము వచింపఁగా నశక్తు

రాలనై తి మహాత్మ! యీలీల భర్త

విజయశుభవార్త నెంతయుఁ ధ బ్రయము మీఱి. ౧౭

4963

చ. పలికిన నీకు నే బదులు ధ పల్కఁగ నొప్పెడు మాట నెన్నిభం

గులఁ దలపోసి చూచినను ధ గోరినఁ దోపదు లోకమందు; నెం

తలలితవాక్కు చెప్పినను ధ ద్వచ్చుభవాక్కున కెంతొ తక్కువై

వెలసెడుఁ గాని తుల్యమును ధ వేయివిధంబులఁ గాదు మారుతి! ౧౮ 4969

తే. పలుకు లేకుండుటే గాక ధ పవనతనయ!, సాధువర్తన! నీవిట్టి ధ సరసవాక్కుఁ

బలికినందులకయి తగుపలుకు లేక, పోవుటయె కాదు నీకీయఁబోలు కాన్క.

క. కనఁబడకున్నది భూమిని, ఘనపాతాళమున దేవఁ కాంతునిధామం

బున బంగరు వెండిని ర, త్సనికరమును రాజ్యమును గఁనంబడ దెన్నఁ. ౨౦

చ. అని వచియింప సీతఁ గని ధ యాహనుమంతుఁడు పల్కె దోసిలొ

గ్గి నిలిచి యామెమ్రొలఁ; బటఁకిం బ్రయముఁ హితముం బొసంగఁజే

* ప్రహర్షే కావరుద్ధ సా వ్యాజహార న కించన-అనిమా.

యునెలఁత వీవు భర్తకు మహాన్నతిఁ గాంచుజయంబు గల్గు గా
కని యెదఁ గోరుచుందు వటుఁతాటను స్నిగ్ధనువాక్య మివ్విధిన్. ౨౨౪

క. పలుకంగ నీకె తగు నొండుల కిటు పల్కంగఁ గాదు; నూత్నముగా నిం
పులు గూర్చు నిట్టిబదులుగఁ, బలుకఁ దగినమాట యొకఁడభవ్యమునున్నా!

సీ. సారమై స్నిగ్ధమై భూరిమోదంబును గలిగించునట్టి నీపలుకు వివిధ
రత్నవితతికంటె భ్రమ్య దేవేంద్రపదమునకంటెను విశేషమయి తనరు;
నిట్టిమాటను వినుటే దేవరాజ్యాది సకలవస్తువులు నా కింక లభించి
నట్లు లయ్యెను, నిహితారియై విజయంబుఁ గని సుస్థిరుండై నఁఘనుని రాముఁ

తే. గాంచఁగల్గుటె చాలును! నంచుఁ బలుకు

సతనిమాటను విని జనకాత్మజాత

యాసమీరకుమారుతో నతిశుభమగు

వాక్యమును బల్కె నిట్టు; లోవాయుతనయ !. ౨౨౫

4974

సీ. *ఆకాంక్షయోగ్యత యట్లై సన్నిధియను వాక్యలక్షణముల వరుస నెఱిగి
గ్రహణధారణములఁ బ్రతిపాదనస్మరణముల నూహించుటయు మఱిక్రొత్త
విషయ మూహించుటవిపులార్థమెఱుఁగుటతత్త్వము నాత్మనుదగ నెఱుఁగుట
యను బుద్ధిలక్షణాభిని దెలిసియు సతిమాధుర్యగుణయుక్తి మహితమైన

తే. పలుకు చెప్పంగ నీవె నూపలఁతి; వమల

పరమధర్మగుణుండవు మరుదధిపతి

కెన్న వరపుత్రుడవు నీవు సన్నతింపఁ

దగినవాడవు శ్రమ మోర్వఁ దగినబలము ౨౨౬

4975

క. తనుదార్ధ్యము శాస్త్రమునం, దనుభవము పరాక్రమంబు నతిశక్తియు వై
రినికరము నొంచు తేజంబును సపరాధముల నోర్వఁ జాలెడు ఊమయున్.

తే. వినయసంపన్నతయు ధైర్యమును మొదలగు

సకలకల్యాణగుణములు సంఘములుగ

నిన్నె తగనాశ్రయించుచు వన్నెవెలిగి

యున్నయవి సంశయమ్ము లేదన్న! హనుమ! ౨౨౭

4977

క. వినుతియె గా దిది సున్నా!, యన నాహనుమంతుఁ డధికహర్షంబున భ్రాం
తిని బొందక ప్రాంజలియై, వినయంబున నిలిచి జనకవిభుసుతమ్రాలన్. ౨౨౮

ఆ. పలికె; నీవు పతియె పరమదైవంబుగఁ, దలఁచుదాన వట్టి ధవునిఁ బొసి
వగలఁ బొగిలి చిక్కి వందరి నీయశోకముననుండు నిన్నుఁ గరుణ మాని.

* ఆతిలక్షణసంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితమ్, బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వ మే
వార్హసి భాషితుమ్-అనిమూ. వ్యాఖ్యాత మిట గుఱివితము.

చ. తనువులు భీతిదంబులయి ♦ దారుణరీతిగ నుండ వృత్తి చ
 క్కని తెఱఁగొందకుండ దయ ♦ గల్గనిచి తము లొప్పఁ జూపు లొ
 యైన భయదంబులై వెలయ ♦ నాదృతియే తలపోయనట్టి యీ
 దనుజవరూఢినుల్ మునుపు ♦ దారుణవాక్కులు పల్కినారు నూ!. 3౧౫

చ. కనుక నె నీదునాజ్ఞఁ గొని ♦ కాలునివీటికి వీరిఁ బంపఁగా
 మనమునఁ గోరువాఁడ నిటు ♦ మానితవాక్యము నేను నీకుఁ జె
 ప్పినపనికై వరంబుఁగను ♦ బ్రీతిగ నిప్పని కొప్పుకొమ్ము; శో
 భనతనురాజితా! భయము ♦ వాసి త్వదప్రియ మిట్లుచేయుచున్. 3౨ 4981

సీ. దారుణాకారతా ♦ దనుజాంగనలఁ గ్రిందఁ బడఁదోసి ముష్టుల ♦ బాహువులను
 బ్రహరించి కాలిదేబ్బుల నొంచి జానుప్రహారంబులఁ గలంచి ♦ యన్నిపండ్లు
 రాల నాసికలు కర్ణంబులు ధరఁబడ వెండ్రుక లూడంగ ♦ వివులనఖము
 లను మోము లెల్లఁ జీల్పంబడఁ బీడించి యెగిరి మీఁదను బడియిట్లు చంపఁ
 తే. గోరుచున్నాఁడఁ; గీర్తిని ♦ గోరుదాన, వవనిజా! నీకు నివ్విధి ♦ నపకృతులను
 జేసి దుష్టాత్మలైన యీస్త్రీల నెల్ల, నిట్లు పీడించి నే ♦ వధియింప నెంతు.

చ. అని వచియింపఁ గీర్తిగల ♦ యాజనకాత్మజ సీత యాంజనే
 యునివచనంబులన్ వినుచు ♦ నుత్తమధర్మము నూని పల్కె; నో
 వనచరవర్య! భూవిభుఁడు ♦ పల్కినరీతిఁ బనుల్ పొనర్చి జే
 వనమును జేసి శిక్షకును ♦ బాలయి కష్టము లొంది యొర్చుచున్. 32౫ 4983

తే. నీచకృత్యములను జేయ ♦ నేర్చియున్న
 దాసిజనములయెడ నెవ్వఁ ♦ డీనుఁ బూను;
 యుక్త మిదిగాదు నాభాగ్య ♦ మొప్పు దప్పి
 చెడుటఁ బ్రకృతదుష్కృతి ♦ చేత నాకు. 3౨౫ 4984

క. ఈతర్జనభర్జనములు, చేతఁగిపీడాకరములు ♦ చెందెఁ దొలిజనిన్
 బ్రీతిగఁ జేసినకృత్యము, నీతీరున ననుభవింప ♦ కెటు మాన్పనగున్. 3౩

తే. దానవేంద్రునిదాసీక ♦ దంబమువల
 న నిటు లార్తిని బొందుట ♦ కనువగుతటి
 గలిగెఁ గావునఁ బొందంగ ♦ వలయుననుచు
 నిశ్చయించితి వీరిదం ♦ డింపఁ దగదు. 3౩౫ 4985

చ. కరుణ చెలంగ వీరలను ♦ గావఁ దలంచితి వీరితప్పు ని
 క్కరణి తమింపఁగాఁ దగును; ♦ గాలినుతా! కపివర్య! దానవే
 శ్వరుఁ డపు డాజ్ఞ సేయ బహు ♦ భంగులఁ బీడ లొనర్చి వాఁడు ప్రే
 తరమణుపాలికిం జనినఁ ♦ దప్పని మానినవారునూ! యిటుల్. ౪౧ 4987

క. తమయిచ్చకొలఁది నపరాధము చేసినయట్టులైనఁ ♦ దగు మన్నింపన్;
 సుమహితధివణా! యీవిష,యమునఁ బురాణోక్తి వినఁగ ♦ నొ నెటు లనినన్.

చంపకమాలిక:—

*వనమున వేటకాఁ డొకఁడు ♦ వ్యాఘ్రము తఱ దఱుమంగఁ జెట్టుపై
కిని వెన నెక్కె నందొకఁ డ♦కృత్రిమభల్లుకముండె; వ్యాఘ్రమా
ఘనతరభల్లుకంబుఁ గని ♦ కాననజంతుయముండు వీఁడు గా
వునఁ బడఁద్రోయు వీని ననఁ ♦ బోలఁ దలంచి వచించె నిట్టు; లీ
యనయును నాస్థలంబునకు ♦ నాతురుడై చనుదెంచెఁ గాన నీ
తని విడువంగ నెట్టులగు ♦ ధర్మము పోవదె యెట్టులై న నం
చని నిదురించె; నంతటను ♦ వ్యాఘ్రము వ్యాధునితోడ నిట్లనుకొ
విను నిను జంపకే విడుతు ♦ వృక్షమునుండియె దీనిఁ ద్రోయుమా
యన నతఁ డట్లుచేసె; నది ♦ యంతట నేర్పుమెయిన్ దమాత్తమం
బునఁ గల కొమ్మ నూతఁ గొని ♦ భూమిపయిం బడ కందె నిల్చె నం
త నతని నీకు ద్రోహము నితాంతముఁ జేసినవానిఁ ద్రోయుమా!
యని పలుమాటలు వేడినను ♦ వ్యాఘ్రముతో ననెఁ బెక్కుసారు లీ
యన ననుఁ ద్రోసినకొ విడువ ♦ న్యాయముగా దని శ్లోకమొందు చె
ప్పెను; నిలఁ బ్రాజ్ఞుడెన్నఁడును ♦ బ్రీతిని మాని మహాపకారముం
బొనరిచినట్టివానికిని ♦ బూనఁడు ప్రత్యపకారముం బొన
ర్చును బదు లిద్ది దాని కని ♦ పాప మొనర్చకయుండుటే తగున్. ౪౨౫ 4989

తే. ఇట్టు లుండుట యాచార ♦ మెట్టులేని
దానిఁ గాపాడఁదగుఁ జరిత్రంబె సాధు
భూషణము నజ్ఞనాళికిఁ; ♦ బూతచరిత !
పావులై నను నుజనులై ♦ పరఁగుచున్న. ౪౩ 4990

క. మరణార్హులై న సజ్జనుఁ, డురుకరుణం జూపవలయు ♦ నొక్కమొగిని నీ
వరుసం జేసిన దోషుల, నరయుచు దండింపవలయు ♦ ననునది వృథయా.
క. అనుదువయేమో? లోకం, బునఁ దప్పను జేయనట్టి ♦ పురుషుఁ డొకఁడులేఁ
డనఘా! శాస్త్రముచొప్పునఁ, గనెనకొ దండనములేదు ♦ గద? వీరియెడన్.
చ. దనుజులు కామరూపులయి ♦ దారుణరీతిని లోకహింసయే
కని కని చేసి క్రీడగను ♦ గాలముఁ బుచ్చుచుఁ బాపముల్ ముదం
బున నొనరించుచుండు రది ♦ పోలును దత్కులవృత్తి గాన దం
డనమును జేయ రాదనుచు ♦ నాతి వచించిన నాలకించుచున్. ౪౪ 4993

ఆ. వాక్యనిపుణుడై న ♦ వాయుకుమారుఁ డి,ట్లనియెఁ గీ ర్తిమతియు♦నారఘూత్త
మునకుఁ బత్నియునయి ♦ తనరునాసీతతో; నాశ్రితావనమె మహావ్రతముగ.

* వ్యాఖ్యలోనిగాథ యిటఁ జేర్పఁబడకతప్పనిసరి యని చేర్పఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు.
'న పరః పాప మాదత్తే' యనుమూలమున కీకథను దెనిఁగింపఁకున్నఁ జక్కఁగా నర్థముకాదు కాఁబట్టి
ఈపద్యమునఁ జేర్పఁబడినది.

క. నిరతముఁ గ్రాలెడు నీ వల, ధరణీపతిహాలి యనఁగఁ ♦ దగురామునకున్
గరమొప్పు ధర్మపత్నివి, సరియగు దాంపత్య మిద్ది ♦ త్కాన్తలి సాధ్వీ!. ౪౬౪

ఆ. సకలనుగుణముల యశంబును గన్నావు
దేవి! నాకు బదులు ♦ దేనిఁ జెపుదొ
పలికి సాగనంపు ♦ మల రాముచెంతకు
నరుగ వలయు నన్న ♦ హనుమను గని. ౪౭

4996

చ. జనకజ యిట్లు పల్కె గపిఁసత్తమ! నావిభుఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొనఁ గోరుదాన; ననఁగాఁ బవనాత్మజుఁ డామెవాక్యమున్
విని ముద మొందఁజేయుచును ♦ విస్తృతతేజము పొంగ నిట్లనున్;
జనకసుతా! సతీ! శచియు ♦ శత్రువులం దునుమాడి వచ్చియు
న్ననిఖిలదేవతావిభుని ♦ నాయకునిం గనినట్లు నీవునున్. ౪౮

4997

చ. అరులను రూపుమాపి తగుఁనట్టి సుమిత్రులతోడఁ గూడి సో
దరుఁడగు లక్ష్మణుండు ప్రమదంబునఁ గొల్వఁగ నున్న రామభూ
వరుఁ బరిపూర్ణశీతకరఁభాసురవక్త్రుని జూడఁ బోదు; వం
చురుకళ లొప్ప లక్ష్మీవలె ♦ నున్నమహీసుతతోడఁ బల్కుచున్. ౫౦ 4998

ఆ. ఆజ్ఞ నంది యంత ♦ హనుమంతుఁ డారామ,విభుఁడువెలయుచున్నవిమలధరణి
కతిజవంబు మీఱ ♦ నరుదెంచె జానకి, పలికినట్టిపలుకు ♦ పల్కఁ బూని. ౫౧

నూటపదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౭ - వ సర్గము.

❧ { రామాజ్ఞను విభీషణుఁడు సీత నలంకరించి రామునొద్దకుం గొనితెచ్చుట } ❧
ఆనందమున సీత రామచంద్రునిం జూచుట.

క. అరయ మహాప్రాజ్ఞుఁడు గురు, తరకార్యజ్ఞుండు గాన ♦ ధనువుఁ గరములన్
ధరియించినవారలలో, వరుఁడగు రాముకడఁ జేరి ♦ పలికె హనుమయున్. ౧

క. ఏనెలఁతమిన్నకొఱకై, యీనిఖిలారంభములను ♦ నిట్లొనరుపనై
దానవపతివిజయఫలం, బీనెలవునఁ గలిగెనో యహీనవిభూతిన్. ౧౪ 5001

క. ఆనారీమణి సీతను, గానంగా నొను శోకఁకలిత యగుచు నెం
తేని తపియించుచున్నది, నూ!; నిర్జరనాథతుల్య! ♦ శూరవరేణ్య! ౨ 5002

తే. శోకనంత వృ యగుచు బాఁష్పాకులేక్ష
ణయు నగుచు నుండియున్ నీదుఁజయము వినిన
యంత సంతోష మొందె; ముఁన్నామె నన్ను
నెఱిఁగియుండుట నను నమ్మి ♦ యినకులేంద్ర!. ౩

5003

- క. కృతకృత్యుడై ఫలించిన, హితకార్యుడైన యమ్మహీశతీలకు నా
పతిని నుమిత్రాపుత్రన, హితముగఁ గనఁగోరుదాన ♦ నిపు డని యనియెన్. ౪
- చ. హనుమ వచింప నిట్లు జనకాత్మజనాథుఁడు ధార్మికోత్తముం
డును నగురాముఁ డించుక కనుల్ జలసిక్తములై వెలుంగ నా
దనుజనియింటనున్న వనితన్ గ్రహించిన నిందగల్గుఁ బా
వనమతిఁ బాపహీనయగు ♦ భామిని మానిన దోష మబ్బెడున్. ౫ 5005
- ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ♦ నిపు డని చింతను
బూనియుండె; నంత ♦ భూపవరుఁడు
వేడి యూర్పు లట్టై ♦ వెలయించి చాలఁగ
ధరణిఁ గనుచుఁ దనదు ♦ దాపునందు. ౫౪ 5006
- చ. *ఘననిభుఁడౌ విభీషణుని ♦ గాంచి వచించెను; స్నాతయై నువా
ననగలగంధచర్చలను ♦ జారువిభూషణరాజిచేఁ దగం
గ నలరున ట్లొనర్చి వడిఁగొ నిటకుం గొనిరమ్ము జాగుచే
యను వల; దంచు శ్రీరఘువరాగ్రణి పల్కఁగ రాక్షసేంద్రుఁడున్. 2 5007
- క. త్వర లంకకుఁ జని యంతఃపురమునకుం బోయి తనదుఃపూఁబోడులచే
ధవణిజకుం జెప్పించెను; దరుణీరత్నంబ! జనకతనయా! నీవున్. ౮ 5008
- తే. స్నాతవై యంగరాగంబు ♦ చక్క నలఁది
భవ్యభూషణములఁ దాల్చి ♦ వాహనంబు
నెక్కుమా! నీకు శుభములు ♦ పెక్కు లగును
గాక రాముండు నినుఁ జూడఁగొఁ దలఁచెడు. ౯ 5009
- క. అని చెప్పించిన విని యా, జనకజయు విభీషణుఁ గని ♦ సాధుగుణాధ్యాయ!
దనుజేంద్ర! యిట్టులే భ, ర్తను గనఁ గోరెదఁ గలాపరహితనె యగుచున్.
- చ. అన విని యవ్వీభీషణుఁడు ♦ నట్లనరాదు రఘుప్రవీరుఁ డో
జనకసుతా! భవత్పతియు ♦ త్వేసరిపాలకుఁ డౌను గాన నే
మని వచియించె నాయధిపుఁ ♦ డట్టులె చేయఁగ నర్హమాను నీ
కని వనితాముఖంబున నె ♦ యర్హగతిం బ్రతిచెప్పె: సంతటన్. ౧౧ 5011
- చ. విని జనకాత్మజాత పతి ♦ వేలుపుగాఁ దలపోసి నాథునం
దె నియతమైన భక్తియె మఱింత విభూషణమై చెలంగ నొ
ప్పినసతి గాన నట్లై యని ♦ ప్రీతిని బల్కె; ననంతరంబె యా
దనుజవిభుండు సంతనము ♦ తద్దయుఁ బొంగఁగ నామె కంతటన్. ౧౨ 5012
- సీ. తలయంటఁగాఁ బంచి ♦ తరుణులచే స్నానకృత్యము సలిపి యుత్కృష్టచంద
నాది లేపనముల ♦ నమలనుమంబుల నలరింపఁ జేసి మూల్యంబె లేని

* ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనిమా,

భూవణంబులు చాలఁ ♦ బొందుగాఁ బెట్టించి యతులవస్త్రముగట్టు ♦ నట్టానర్థి
మంచివస్త్రము పఱ ♦ పించి వెలింగెడు శిబికపై నెక్కించి ♦ చేరి పెక్కు

తే. దనుజు లిరువంకలను గొల్చు ♦ చును జనంగ

రామునొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చె; ♦ భూమితనయ

తోడ నావిభీషణుఁడు సం ♦ తోషమెసఁగ

వచ్చుట దివ్యమతి రఘు ♦ వరుఁ డెఱిగియు. ౧౮౪

5018

క. మనమున ధ్యానించుచునుం, డెను; దానవభర్త రామ ♦ నృపతి కెరఁగి ప్రీ
తిని దేవిఁ దోడితెచ్చితి, జనకజ సతి నంచు మనవి ♦ సలిపె నడఁకువన్. ౧౮౫

క. చిరకాలము దనుజాంతరి, పురమున నివసించియున్న ♦ భూసుత యట క
ట్లరుదెంచుట విన్నంతనె, సురవై రిపతిన్ వధించి ♦ త్నోణీతనయన్. ౧౮౬

క. *కొనివచ్చుటకుఁ బ్రమోదం, బును రావణునింట దివస ♦ ములు పెక్కులు తా
వనిత వసించెను గాదే? యనుదైన్యము నిట్టిదాని ♦ నగునె గ్రహింపన్. ౧౮౭

క. అనునట్టి రోసమును బై, కొనుచి త్తముతోడ నుండె; ♦ త్నోణీపతి నె
మ్మనమున సాధకబాధక, ఘనచర్చం జేసి ప్రీతి ♦ గానని మదిలోన్. ౧౮౮

క. తనపార్శ్వంబున నిల్చిన, దనుజేంద్రునిఁ గాంచి పల్కె; ♦ దానవనాథా!
విను సౌమ్యా! నావిజయం, బునందె యానక్తి నీకుఁ ♦ బొదలెడు నెపుడున్.

క. త్వరగా సీతను నాపరి, సరమునకుం దెమ్ము; నాఁగ ♦ త్నాపతిపలుకున్
సురవైరిరాజు విని న, త్వరముగ నటనున్నవారిఁ ♦ బాఱందోలన్. ౧౮౯

తే. తగినవారి నియోగించె; ♦ సాగనుమీఱఁ

గంచుకోష్ఠీషములఁ దాల్చి ♦ కఠినములగు

వేత్రములఁ బూనుటను గడు ♦ భీతిదములు

గాఁ గనంబడు కరములు ♦ గలపురుషులు. ౧౯౦

5020

క. అందుఁ గలవారిఁ బెక్కం, డ్రం దోలుచుఁ దిరిగి; రంత ♦ టను గుంపులుగా
నందుండు వారలం దొలఁ, గం నలుముచు నుండఁ గీత ♦ కాండము లెల్లన్.

తే. భల్లుకంబులు దానవుల్ ♦ పటురయమునఁ

గుంపులుగఁ గూడి దవ్వున ♦ కుం జని; రిటు

వారుచనునట్లు నలుమంగ ♦ న్వన మొకండు

పవనసంస్పర్శనజనితా ♦ ర్ణవరవమటు. ౨౨

5022

క. వినఁబడియె నిట్లు నలుఁగడ, లను ద్రోయంబడుచు నటు తొ ♦ లంగుచు సంభ్రాం

* హస్తో దైన్యం చ రోష శ్చ త్రయం రాఘవ మావిశత్ - అనియూ రావణవిధిపూర్వక
సీతాసమాగమే న హస్తః, రావణవిధివినోషితత్వ మేవ దైన్యరోషయో ర్హేతుః - అనివ్యాఖ్య. ఈ
సావమే యిటఁ గనఁబడును.

తిని బొందు వారలం గ, న్నొని దాక్షిణ్యమున నోర్చుఁకొనఁ జాలమిచేక.

క. వలదని వారించెను రఘు, కులపతి మఱి సత్వరమును ♦ గూడినమదిఁ గ
న్నలచే దహించుపోలిక, నలదనుజేశ్వరునిఁ బ్రాజ్ఞ ♦ నటఁ గన్గొనుచుక.

క. మనమును దూతెడుమాటల, ననియెక; నను లెక్కచేయ ♦ కవ్వలికిని నీ
జనములఁ దోలుచుఁ గ్లేశం, బును బొందం జేసె దేల? ♦ పూనిక దీనిక. ౨౪౫

ఆ. చాలు నింక నిలుపఁజను పేరు నాజను, లంతె కాని యితరు ♦ లగుదు రెట్లు?
తరుణి కావరణము ♦ ధామమ్ములును గాదు, వస్త్రములును గాదు ♦ వరణ మట్లే.

సీ. ప్రాకారములు గాదు ♦ ప్రతిసీరలును గాదు జనులను దోలు రాజనికరార్హ
మర్యాదలును గాదు ♦ మంచివృత్తమే వారి కావరణ మ్మగు ♦ నాత్మజనవి
యోగము లోనగు ♦ నురుతరవ్యసనంబులందు రాజ్యక్షోభమాదియైన
కష్టంబులందును ♦ గలహాభూములయందు నట్లే స్వయంవరమందు యజ్ఞ

తే. మందుఁ బెండ్లిండ్లయందును ♦ సతిన పగుల
కనులకుం దోచుటయు దోష ♦ మనఁగ రాదు;

సీత యిప్పుడు రణభూమిఁ ♦ జేరె మఱి మ

హత్తరచుగు కష్టంబునం ♦ దమరిన దగు. ౨౪౬

5027

క. కనుకనె యీబిడనుం జూచిన దోషములేదు మఱి విశేషించియుఁ జెం
తను నే నుండఁగ దోషం, బనుమాటయె లేదు; రాక్షసాధిప! కానక. ౨౪౭

క. ఈనారిని గొనితెమ్మా, నానికటంబునకు వేగ ♦ నన్ను నుహృత్సం
తానయుతుఁ గాంచుఁ గా కనఁ, గా నృపతల్లజునిమాటఁ ♦ గఠినార్థంబుక.

క. విని కృచ్ఛ్రంబున నున్నది, యనుదానికి సంశయంబు ♦ నందుచు వినయం
బున సీతాదేవిని రా, మునిచెంతకుఁ దోడి తెచ్చె ♦ ముందరయు మదిక. 3౦

తే. అంత లక్ష్మణసుగ్రీవు ♦ లనిలజుండు

రామవాక్యంబునం దనుఁరాగ మామె

పయిని లేకుండఁటయుఁ దోచుటయును మిగుల

వగలఁ బొగిలిరి; మఱియు భూవరున కాత్మ. 3౧

5031

క. తనదారయం దపేక్షయుఁ, గన సుంతయు లేమి మిగులఁ ♦ గఠినత్వమ్ముం
గనఁజేయు నింగితంబులఁ, గని యూహించిరి ప్రియంబు ♦ గలుగమి నతిపై.

చ. జనకజయుక విభీషణుఁడు ♦ సన్నిధి రాఁగఁ ద్రపావళంబునం
దనవగునంగంబుల నితాంతము తాను ముడుంగుకొంచు భ

ర్తను గనఁబోయె సన్నిధికిఁ; ♦ దన్వియుఁ బ్రాణవిభుక గనంగఁజొ

యి నికటమందుఁ జేరి జను ♦ లెల్లను జుట్టును నిల్చియుండుటక. 3౩౫ 5033

తే. సిగ్గుచే మోము గనకుండఁ ♦ జేసి యంబ

రమున నోయార్థపుత్ర! శ్రీరఘుకులేంద్ర!

యనుచుఁ బలుకుచు విలపించె; † నాత్మవిభుఁడె

వేలుపుగ నెన్నుచుండు నా † వెలఁది యచట. 38

5084

క. పెనిమిటిని జూచినంతనె, తనమోమునఁ దెల్వి పొలుగఁ † దమి నొందిననా
భుని నెమ్మోమును గని యిటు, లనూనకృష్ణములనుండి † యైనను మరలన్. 384

క. కనుఁగొంటి నన్న విన్మయ, మునఁ జిరకాలముగఁ గనిన † మోహనరూపుం
గనుచున్నదానఁ గద యను, ననూనహర్షంబు మనము † నం దలరారన్. 385

తే. సహజముగనున్న మైత్రిని † స్వామిమోముఁ

గనియె; సంపూర్ణహిమకర † కాంతలపన

యైన యాసీత యుదితచం † ద్రాభవిభుము

ఖమును జిరకాలముగఁ దాను † గనకయుండి. 386

5087

క. తరుణమున నందుఁ గన్గొని, కర మనురాగంబు నొంది † కడఁగి మనములో
నుదుసంశయములఁ బొసెను, *బరమేశ్వరుఁ గాంచినట్టి † భక్తుని పోల్కిన్.

నూటపదు నేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౮ వ - సర్గము.

— ❧ — రామచంద్రుఁడు జానకిని బరుపోక్తు లాడుట. ❧ —

చ. ధరణిపుఁ డంతఁ బార్శ్వమునఁ † దద్దయు సిగ్గున వంగి నిల్చి యు
న్నరమణిఁ గాంచి నెమ్మనము † నం గలకోపము ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
బరువతరోక్తు లొప్ప నిటు † పల్కె; మనోహరమంగళాంగి! నం
గరమున వైరిఁ జంపి యిదె † కాంతను నిన్ను జయించినాఁడఁజూ !. ౧4

ఉ. పొరువ మూని యీపనులఁ † బాగని చేసితి నంతె కాని నిన్
గోరి యొనర్పలే దిటులు † కోపఫలంబును బొందినాఁడ; నా

వైరి యొనర్చినట్టి యతి † భారతిరస్కరణంబుఁగూర్చి యే

నారసి దానికిం బ్రతిగ † నాహవముం బొనరించి తీర్చితిన్. ౨4

5090

మ. అవమానమ్మును దానిఁ జేసిన రిపుల్ † హర్షంబుతో దేవతా
నివహంబుల్ గన నొక్కసారి కడఁకన్ † నిర్మూలముం జేసితిన్;

* ఈనాలవపాద మధికముగాఁ జేర్పఁబడినది. అర్థస్వారస్యమును బోషించు ననియే దీని హేతువు. ఈవాక్యముచేతఁ జిరకాలమునుండి భగవద్దర్శనము కాలేదే యని యువ్విశ్వాసభక్తుఁడు భగవద్దర్శనముకాఁగా నెట్లు పరమానందము నొందునో యట్లే చిరకాలము కష్టములకుఁ బాలైనదయి దుర్వారగర్వమున విష్టవీఁగురావణుం జంపి నాథుఁడు నాకష్టములఁ దీర్చునా యని తలంచుచుఁ దహతహాపడుచున్న సీత కృతకృత్యుడైన ప్రాణనాయకుం గన్నులారఁ గాంచెను. అను భావ మిట ముఖ్యము గాన నిది యొక్కపగాఁ జేర్పఁబడినదని పెద్ద లూహించి నా యీచాపల్యమును మన్నిం తురు గాక.

- యువతీ! నాదగుపౌరుషంబు ధర నెంతో స్పష్ట మయ్యెన్ శ్రమం
బవలం బోయె; బ్రతిష్ఠఁ దీర్చితని నఁజ్ఞాటన్ *స్వతంత్రుండఁజూ! ౪ 5041
- ఉ. నే నట లేఁ యుండుతఱ్ఱ * నిన్నును జంచలచిత్తుడై న యా
దానవుఁ డేగుదెంచి వితఁతంబగు శృత్రిమబుద్ధిఁ బూనుచుం
దా నిజప త్తంబునకు * దన్యువురీతని గొంచుఁబోయె ని
న్నునియె నాకు దైవగతి * నొందినయాయవమాన మి త్తఱిన్. ౫ 5042
- చ. పురుషుఁడు చేయఁగాఁ దగిన * భూరితరంబగు యత్నయుక్తి నీ
సరణిని దీర్చుకొంటి; ధరఁ * జానరొ! దోషమువచ్చియుండ నే
పురుషుఁడు తేజమున్ వెలయఁ * బోవఁగఁ జేసికొనండా దాని నా
పురుషున కల్ప తేజునకుఁ * బోలఁగ నేపురుషార్థ మయ్యెడిన్. ౬ 5043
- మ వనరాశిం దరియించి లంకను లసఁద్యాహోబలం బొప్ప మ
ర్దనముం జేసి మరుత్సుతుం డితఁడు సంఠరంభించి శ్లాఘ్యంబులౌ
పను లేయేవి మహా త్తరంబులు ఫలింపంజేసెనో యవ్వీ నా
కును బ్రాప్తించిన యీమహావమతినిం * గుందించె నద్దానిచేన్. ౭ 5044
- చ. ఫలమును గాంచె నాపనులు * బాగుగ; సూర్యసుతుండు యుద్ధమం
దలఘుపరాక్రమంబు వెలఁయం గనఁజేయుచు నాహితంబు ని
మ్ములఁ బరికించుచున్ భటసఁమూహముతోఁ దనపడ్డ యా శ్రమం
బులు ఫలియించె న త్తఱిని; * బుద్ధిగుణంబులు లేని యన్ననున్. ౮ 5045
- చ. సరగున వీడి తానె కడుఁసత్వర మొప్పఁగ నాదుచెంత క
త్తరుణమునందు ఎచ్చి తనఁదై న్యము చెప్పుచు నన్నుఁ గూడి భ
క్తిరతిని నొప్పునీఘనుఁ డఁకృత్రిమమూర్తి విభీషణుండు దు
ర్భరముగఁ జేసి నట్టి శ్రమఁపంక్తి ఫలించె నడంచె నావగన్. ౯ 5046
- చ. అని యిటు రామభద్రుఁడు నిఁరాశను దీవ్రముగా వచింపఁగా
విని కటుభావణంబులను * బృథ్వితనూజ మృగీవిధంబునం
గనుయుగమున్ బ్రభుల్లమయి * క్రాలఁగ బాష్పము లట్టె నిండ నుం
డెను; జ్వలియించునగ్నిపయి * నేయియుఁ బోయఁగ మండురీతిగన్. ౧౦
- చ. అనుగతకోపుఁడై న మనుఁజాధిపవర్యున కట్టు లేడ్చు నీ
తను గనినంతఁ గోపము నిఁతాంతము వృద్ధిని బొందె; నాగ్రహం
బునఁ గడు నొప్పి కన్బొమలు * మోమునఁ బెన్ముడిరీతి నొప్పుఁ జెం
తను నిలుచున్న భూమిజను * దాఁ గన నోర్వక చూడ్కిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౧౫

కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరరాక్షసఁవారముమధ్యనుభాగమునం దగు భూసుతతో
ననియె రఘూద్యవాలఁ * డారసి తీక్ష్ణము * నౌ వచనావళి నోసుదతీ!

* ప్రభవా మీహ చాత్మనః-అనిమా. ప్రభవామి స్వతంత్రో భవామి-అనివ్యాఖ్య.

తనకు లభించిన ♦ దారుణనిందను ♦ ధాత్రిని ద్రోయఁగఁ జూచెడునా
 మనుజుఁడు చేయక ♦ మాననిశ్చయము ♦ మైకొని చేసితి నేఁ గడిమిన్. ౧౨౪
 సీ. మునుపు దక్షిణదిక్కు ♦ దనుజులు బలయుతు లిల్వలవాతా పు ♦ లేపు మీఱ
 నా క్రమించుటచేత ♦ నఖిలజంతువులకుఁ జరియింపరాకుండు ♦ సరణిఁ గాంచి
 ధ్యానగర్విఁడై ♦ తనకునగ స్తుయిండు తనతపోబలమున ♦ దనుజవరుల
 నడఁచి సాధించిన ♦ ట్లసురరాజును నేను నిను దొంగలించెనే ♦ యనెడు నాగ్ర

తే. హమున వధియించి సాధింపఁనయ్యె; శుభద

గాత్రి! నేనింతవఱకు నిఁక్కపునఖులగు

వారివిక్రమమువలనఁ ♦ బ్రథనమందుఁ

జేసినట్టి శ్రమంబెల్ల ♦ క్షీతి ఫలించె. ౧౨౪

5050

క. విను మది యంతయు నీకొఱ, కనిచేయఁగఁ బడదటంచు ♦ నాత్మఁ దెలియ నీ;
 ఘనకార్య మిద్ది యేటికొ, యనియెదవో తెలుపువాఁడ ♦ నాచారంబున్.

తే. కాచుకొనుటకు నెల్లెడఁ ♦ గలుగునట్టి

నిందనున్ ఖ్యాతిఁ గాంచిన ♦ సుందరాన్వ

యమునకుం గల్లు నయ్యసఁఖ్యాతిఁ దొలఁగఁ

ద్రోయుటకు నిట్లుచేసితి ♦ రోష మాని ౧౨౫

5052

క. పరగృహవాసంబున నీ, చరితమునుగుఱించి నాకు ♦ సందియము మహా
 త్తరముగఁ గల్లుట నాపరి, సరాగ్రమున నున్న నీవు ♦ చానరొ! తలఁపన్.

తే. నేత్రరోగము గల్లువానికిని దీప

మట్లు మిగులఁగఁ బ్రతికూలఁబై చెలఁగెడు;

వినుము కళ్యాణి! జనకనందిని! కనుక నె

చను మనుజ్ఞ నొసంగితి ♦ సత్వరముగ. ౧౨౬

5054

*క. పదిదిక్కుల నిం దెచ్చట, మది నిల్వఁగఁ గోరునో నమస్తవిధములన్

గదలుమ యచ్చటి కిచ్చఁగ, నుదతీ! పనిలేదు నాకు ♦ నుంతయు నీతోన్. ౧౨౭

చ. నిరుపమవంశమందున జఁగించి వరంబగు తేజమొప్పు నే

పురుషుఁడు చాలనాల్గు పరఁపూరుషు నింట వసించియున్న యా

త్తరమణినిన్ మనంబున నితాంతము మోహము చిందులాడఁగా

మరల గ్రహించు? నీవసురఁమండనునంకతలంబు నందునన్. ౧౨౮

5056

తే. చాలకాలము నిససించి ♦ యోలి నిపుడె

జాతీ వచ్చితి కామదుష్టసుగు చూడ్కి

గలుగు నాతనిదృష్టిఁ దఁగిలితి విట్టి

నిన్ను సదృశభవుఁడనొ ♦ నే నదెట్లు. ౧౨౯

5058

క. పరికింపక గ్రహియింతును?, వరతద్వంశప్రతిష్ఠ ♦ వాంఛించియె నిన్
దరుణీ! సాధించితి ను, ర్వరః బోయినకీర్తి నే మఃరలః జేకొంటిన్. ౨౦౫

సీ. నీపయి నానక్తి ♦ చూపట్ట దేమియు నాకు, నిచ్చటనుండి ♦ నీకుఁ దోచి
నట్టిచోటికిఁ బోవ ♦ నౌను; గళ్యాణిరో! బుద్ధిఁ జక్కఁగ నెంచి ♦ పోలు నిదని
పలికితినే గాని ♦ యలుకఁ జెప్పిన యది, గాదు సీతా! *నీనుఖం బదెట్లా
యట్లు లక్ష్మణునియందె నను భరతునియందె న సరిక్షఃకార్థ మాత్మ

తే. మతిని నిలుపుము వనచరఃత్వోపతియగు

నట్టి సుగ్రీవునందె న ♦ నసురభర్త
యగు విభీషణునందె న ♦ నట్లే నీకు

సుఖముగాఁ దోచు నెట్లు లాఁచోట నిలువ. ౨౩

5059

క. మన ముంపుము; జనకనుతా!, యనుపమరూపంబు గల్గి ♦ యాత్మకు హితమై
తనలెడు నీ వట దనుజే, శునిగృహమున దిక్కులేక ♦ సోలి వసింపన్. ౨౩౫

చ. కనుఁగొని యింతకాలముగఁ ♦ గామవశాత్తుఁడు గాక సైచి యుం
డునె? యని దారుణోక్తులఁ గడుం బలికెన్; బ్రియవాక్యముల్ వినం
గను దగియున్న సీత యిటు ♦ కాంతునినుండియె యప్రియోక్తులన్
విని మును పెన్నఁ డిట్లు పృథివీపతి పల్కి యెఱుంగ కుండుటన్. ౨౪౫ 5061

క. కరిపతికరాభిహతమై, పరికింపము నొంది మిగులఁ ♦ బాలు స్రవింపం
బరమార్తినొందు నల్లకి, కరణిన్ వడఁకుచును బాష్పకణముల విడిచెన్.

నూటపదునెనిమిదవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ నర్గము.

అథ సీత రామునకు విశ్వాసముగల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట. అథ

చ. మనమునఁ బొంగుకోపమున ♦ మండుచు గగ్గురుపాటు నొందఁగా
నొనరుచుచున్ గరోరముగ ♦ నొప్పెడుమాటల నిట్లుపల్కఁగా
విని జనకాత్మజాత తనఁవేడుకలెల్ల నశింపఁ జింతలో
మునిఁగెను; బూర్వ మెన్నఁడును ♦ మోమున నివ్వధిఁ గోప ముబ్బఁగన్. ౧

క. తనపతి పల్కఁగ సుంతయు, విని యెఱుఁగని యాలతాంగి ♦ విపులసభను వే
విని లజ్జావ్రీడితమా, తనమోమును మిగుల వంచె ♦ దదవసరమునన్. ౨

సీ. జనకకుమారియుఁ ♦ దనయవయవములయందె ముడుంగుకొం ♦ చలుఁగులట్టి
పలుకులు మదిఁ జొరఁబడ బాణవిద్యయాగతి బాధ సైవక ♦ కంటినీరు

* లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం యథాసుఖమ్, సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే
విభీషణే-అనిమా. “న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి” యనుస్మృతి ననుసరించి యీచెప్పినవారి యధి
నమున నుండి బ్రదుకుమా యని రామునిభాషముగాని వేఱుగాదని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

- మిగులంగ విడిచెను; ♦ మేదిసీపుత్రిక బాష్పపరిక్లిష్టవక్త మట్టై
కైఁ దుడుచుకొనుచుఁ♦గాంతుని గన్గొని గద్గదవాక్కులఁ ♦ గడువినయము
తే. నలర మెల్లఁగఁ బల్కె; వీఁగఁగ గణ్య! యిట్టిచూటలఁబల్కె దేఁయివ్విత్ర
చారుణంబులుగద? యెట్లుతగు వినంగఁ, బరుషతరములుగావినఁబడెడుఁజుమ్మ.
క. విను ప్రాకృతుండు ప్రాకృత, వనితిను గని పల్కునట్టిభంగిఁ బలుకఁగాఁ
జనునె? మహాబాహూ! నీ, మనమున నెటు తలఁచెదవొకొ? ♦ మానిని నన్ను.
ఆ. అట్టిదానను గాను నాదైన సాధు
చరితముపయిని నీకుఁ గా ♦ శపథమేను
జేయుచున్నాను నమ్ముమా! ♦ చిత్తమందు;
*జగతిఁ గొందఱు వనితలు ♦ పొగరుపట్టి. ౬ 5067
- క. ఒనరించు దురాచారముఁ, గని వనితాజాతియెల్లఁ ♦ గన నట్టిబె యా
నని శంకించుచు నున్నా, వనఘా! నాశీలమును మహామతి మిగులన్. ౬౪
క. పరికించి తెలియుదువయేఁ, గర మీసంశయముఁ బాయఁ♦గాఁ దగు; నాథా!
సురవై రితనుస్పర్శము, జరగుట దోషంబు గానఁ ♦ జయ్యన విడుతున్. ౭
- చ. అనెదవొ యెమొ; యాతరుణఁ♦మందును నే వివశాత్త నొట నా
దనుజునిదేహ మొక్కగతిఁ ♦ దాఁకుట గల్గెను నిచ్చతోడఁ జే
సినయపరాధ మానె యది? ♦ చేకురఁగల్గెనె తప్పు దాన? దై
వనియతిఁ గల్గె దోష మది ♦ వచ్చునె నాపయి కెట్లు చూచినన్. ౮ 5070
- తే. ఇతరులకుఁ జిక్కనట్టి గ్రహింప నలవి
గాని యట్టి మదాత్మ స్వాధీనమయియె
యుండు నత్తటి నీయందె ♦ యుండె నద్ది
యవయవంబులు నితరుల ♦ కగు గ్రహింప. ౯౪ 5071
- క. వానిన్ వదలించుకొనం, గానైతి స్వతంత్రురాలఁ ♦ గాన నతనినే
మేని యొనరింపఁ గలనే; మానద మన మిర్వరము సమానప్రీతిన్. ౯
సీ. చాలరీతుల వృద్ధిఁ♦గ్రాలెడువాంఛలఁ గలసియుంటిమి బహుఁకాల మెలమి
నిట్టి నాశీలము ♦ గట్టిగాఁ దెలిసియేయుండు నట్టులె లేకఁయుండునేని
నిఁకమీఁదఁ దెలియంగ ♦ నెట్లగు? గావునఁ గలకాల మేను నిఁమ్ముల హతనయి
తిని; వీరవర! నన్ను ♦ గనుఁగొన వీరుడౌ హనుమ నంపితి గాదెయట్టితఱినె
తే. నేను లంకనె యుండంగ ♦ నీనదేల?
విడువవై తివి నను; నట్లు ♦ విడిచియున్న
వార్త నే విన్నవెంటనే ♦ వాయుతనయు
నెడుటనే మానియుందునే ♦ యాయసువుల. ౧౨ 5073

* పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారణ జాతిం తాం పరిశంకసే, పరిత్యజే మాం శంకాం తు యో
తేహం పరీక్షితా-అనిష్మా.

క. చిరకాల మిట్టివ్యథ దు, స్తరరీతిని బొందకుండు ♦ దానఁగదా యి

క్కరణి నొనరించి యుండినఁ, బరమప్రాణముల నిట్లు ♦ బహుసంశయముల్.

తే. పీడ నొందింప నిట్లు లీ ♦ భీతిదమగు

నంగరముచేసి నిష్ఫల ♦ స్ఫారయత్న

మిట్లు లొనరింప నవసర ♦ మే కలుగదు

గాదె; మిత్రులకును నిట్లు ♦ కష్టపడఁగ. ౧౩

5075

1క. అనవసరము గాదే? యో, మనుజోత్తమ! యల్పుడైన ♦ మనుజునివలె నీ

వును గోపమె యూని మనం, బున నాస్త్రీత్వంబె చక్క ♦ ముందిడుకొనుచున్.

క. పలికితివిగాని శీలము, దలఁచి పరీక్షింపవైతి; ♦ ధర్మాచారం

బుల నెఱుఁగువాఁడ వౌదువు, లలితగుణా! జనకభూత ♦ లప్రభుమణికిన్. ౧౪

క. తనయ ననువ్యాజ మొకటియె, గననగు సత్యమున కేను ♦ త్త్వానుతను జుమా!

జననము దీనిని బరికిం, చిన నావృత్తమును గూడఁ ♦ జేర్చవుగ మదిన్?. ౧౫

1క. చిన్నతనంబున నుండియు, నన్నును జిన్నతనమందె ♦ నాఁడు హృతవహుం

డెన్నఁగ సాక్షిగఁ గరపీ, డ న్నివొనరించితివి క ♦ డంగినప్రేమన్. ౧౫౪ 5079

౮. అద్దియును బ్రమాణ ♦ మాట కనర్హమై, పోయె; నాదుభక్తి ♦ పూతశీల

మవియుఁద్రోయఁబడియె ♦ నార్య! నీచేతనె, వెనుక కేమి యనుచు ♦ ననుదునిన్ను.

చ. అని పతితోడ నాడుచు మ ♦ హారవమొప్పుఁగ నేడ్చుచుం దనం

తన వెలికేగు బాష్పములఁ ♦ దద్దయు గద్గదకంఠయాచు ని

ట్టనియెను దీనుఁడై మఱియు ♦ ధ్యానపరుండయి చింతనొందు రా

మునిసహజన్తులత్క్యణుని ♦ మో మఱి నెత్తుచుఁ జూచి దీనయై. ౧౭ 5081

క. అనఘా! లక్ష్మణ! నాకుఁ జి, తినిబేర్చుమ యదియె నామ ♦ దిం దగువగకుం

గనఁదగిన మందు వేఱొం, డన రా దర్పమని దాని ♦ యం దే జొత్తున్. ౧౭౪

తే. చొచ్చి ప్రాణమ్ములను వెలిఁ ♦ బుచ్చుదాన

వట్టి యపనాదమున నేను ♦ గొట్టువడుచు

బ్రదుక నొల్ల; నాసద్గుణ ♦ వారమునకుఁ

బ్రమద మొందక గొప్పన ♦ భాస్థలమున. ౧౮

5083

క. ననుఁ బ్రాజేశుండు త్యజిం, చినయప్పు డతనికిఁ బ్రీతి ♦ చేకురఁ జేయం

గను భవ్యమైనగతి యీ, యనలుం జొచ్చుటయె గాన ♦ నట్లొనరింతున్.

చ. అని జనకాత్మజాత విన ♦ యంబునఁ బల్కుఁగ శత్రుసూదనుం

డనఘుఁడు నౌ సుమిత్రతన ♦ యాగ్రణి దై న్యము తన్నుఁ గ్రమ్మ రా

1 లఘునేన మనుష్యేణ స్త్రీశ్చ మేవ పురస్కృతమ్-అనిమా. 2 నప్రమాణీకృతః పాణి రాచ శ్యే బాలేన పీడితః-అనిమా. చిన్ననాటనే ననుఁ బాలుఁడవగు నీవు పెండ్లాడితివే. ఎట్టిపు డనుమాన పడెదవు? చిరకాలము జరిగిన పిదప వివాహమాడిన ననుమానింప నవకాశము కలుగవచ్చు. అది తేజో యని నీతబావము.

మునివదనంబుఁ గాంచె; బలముం బృథువీర్యము గల్గు లక్ష్మణుం

డు నృపతిమోముసంజ్ఞలఁ గడున్ మది నారసి దానిమీఁదటన్. ౨౦ 5085

ఆ. అతని కద్ది యివ్వు ధమని యెఱుంగుచు రాము

ననుమతిని బొనర్చె ధనచటఁ జితిని;

నంతరాముఁ డద్ది ధయర్థము గాదని

వక్త్రపంకజమును ధవంచియుండ. ౨౧

5186

క. జనకజయు రాముననుభవమున మెల్లఁగ జుట్టుఁదిరిగి ధమైక్కి వెలుఁగుచు

డినయగ్నిహోత్రుఁడెంతకుఁ, జనుదెంచెను దనదుశీలధనత్యము లలరన్. ౨౨

1చ. నురలకు బ్రాహ్మణావళికి ధక్షోణితనూజ నమస్కరించి వే

కరయుగ మొగ్గి యిట్లనియెఁ ధగ్రాలెడుభక్తిని నగ్నిచెంత; భూ

వరతిలకంబునుండి యొకధంగిగ నై నను నామనం బదే

పురుషునియందుఁ గాని తలఁపోయఁ జలింపక యుండెనేనియున్. ౨౩ 5088

ఆ. లోకసాక్షియైన ధయాకృతానుఁడు నన్నుఁ, గాచుఁ గాక యెల్లఁకడల; నేను

బూతమైన శీలధమనఁ బొల్చుదాననె, యై రఘూత్తముండు ధన్యాయ మెడలి

క. నను దుష్టబుద్ధిగా నాత్మను దలఁచిన లోకసాక్షి ధదహనుఁడు రక్షిం

చునుగాక యెల్లవిధముల; మనమున వాక్కర్తముల సమస్తవిధములన్. ౨౪

క. ఘనధర్మకదంబమ్ముల, యనూనపద్ధతుల నేర్చి ధయలరెడు శ్రీరా

ముని మాని ప్రవర్తింపక, యనుదిన ముండుదునయేని ధయనలుఁడు నన్నున్.

క. పరికించి సర్వవిధముల, నిరతముఁ గాపాడుఁగాక; ధనిర్మలదీ ప్త్య

త్కరుఁడైన రవియుఁ జంద్రుఁడు, మరుదధినాథుండు దిశలు ధత్వా దేవతయున్.

సీ. పగలునురాత్రియుఁబ్రాకస్సంధ్యయును మఱియపరసంధ్యయునమ్ము ధనమలచరితఁ

గా నెఱింగినమాట ధకడు సత్యమేయైనఁ గృష్ణవర్ణయును రక్షించుఁగాక

సర్వవిధంబుల ధసతతం బటంచును; బలికి యాజానకి ధపావకునకు

వలగొని మదిఁ దనధవపువుపై నాసక్తి యింతయు లేనిదై ధయెంతోభీతి

తే. పుట్టునట్లుగ మండుచుఁ ధబొలుచునగ్ని

యందుఁ జొచ్చెను; నటనున్న ధయఖిలజనులు

బాలవృద్ధులునుంగూడ ధభయము మిగుల

నగ్నిఁ జొచ్చెడునాసీత ధనార్తిఁ గనిరి. ౨౫

5093

2చ. లలితవితప్తకాంచనకధలాపవిభూషితయై నవీనమై

నులలితమై చెలంగి రుచి ధశోభిలు బంగరుచాయ నొప్పుని

1 సత్యపూతయగు సీత యిటఁ జేసినప్రతిజ్ఞ యామె ధైర్యమును తెలియఁజేయునని తెలియఁ దగిన ముఖ్యవిషయ మిట నిదియే. 2 సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా, పపాత జ్వలనం దీప్తం సత్యలోకస్య సన్నిధౌ-అనిమా.

- స్తులతనువల్లితో నవుడు ♦ చూచుచునుండ సమస్తలోకముల్
జ్వలనునిదీప్తమూర్తి నట ♦ జానకి చొచ్చెను రాము నెంచుచున్. 3౦౪
- చ. అనలునియందుఁ జొచ్చెడును ♦ హిపతిభక్తిపరాయణన్ ధరా
తనయను మూఁడులోకములు ♦ దారుణశోకము నొంది కాంచెఁ; జ
క్కనివిమలాజ్యహవ్యమును ♦ గ్రన్నన వేల్చెడునట్టిరీతి నా
జనకజ యగ్నిలోఁబడియె; ♦ జన్నమునం దొగి మంత్రపూతమై. 3౧౪ 5095
- తే. అనిశమును వేల్వఁబడునట్టి ♦ యాజ్యధార
చందమున హవ్యవాహను ♦ నందు సీత
పడఁగ స్త్రీలందఱుం గని ♦ పరమశోక
ముల విలాపముచేసిరి ♦ కలఁగుమదుల. 3౨౪ 5096
- సీ *స్వర్గమందున్న నిర్జరులు భూమిందగు గంధర్వులు ఫణిజగమునఁ బొలుచు
దానవులును స్వర్గతలముననుండి శాపమునొంది నరకకూపమునఁ బడెడు
దేవతనుంబోలెఁ ♦ బావకునందును బడుచున్న యాభూమిపట్టిఁ గనిరి;
జనకజ యగ్నిహోత్రునియందుఁ బడునట్లు వనచరరాక్షసుల్ ♦ వనటఁ దూలి
తే. యద్భుతము గానఁబడునట్లు ♦ లతిరవంబు
చెలఁగ హాహాకృతుల్ గడుఁ ♦ జేసి రిట్లు
సకల రాక్షసదానవ ♦ సత్తములును
దుఃఖపూరితచిత్తులై ♦ తోచి రంత. 3౪౪ 5097

నూటపందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౦ - వ సర్గము.

అతి బ్రహ్మాదులు విమానారూఢులై రామునిజేరి స్తుతియించుట. అతి-

- చ. జను లవుడాడువల్కులను ♦ త్కృపతీచంద్రుఁడు ధర్మచిత్తుడై
వినుచు మనంబు దుఃఖమున ♦ వేఁగఁగ బాష్పసమాకులాక్షుడై
మనమునఁ జింత చేయుచును ♦ మ్రాన్పడియుండెను గొంత సేపు; య
క్షనికరనాయకుం డగుచుఁ ♦ గ్రాలుకు బేరుఁడు పూన్కిమీఱఁగన్. ౧౪
- క. అరికర్మనుఁ డొయముఁడును, సురపతియు సహస్రనేత్రశోభితుఁడగు నా
పురుహూతుండును రిపుభీకరుఁడగు వరుణుఁడు త్రినేత్రకలితుండుగచున్.
- క. సిరివెలయ వృషభ కేతనుఁ, దురుబలుఁడును నైన శివుఁడు ♦ నొగిలోకతతిన్
నిరుపమశక్తి సృజించుచుఁ, బరఁగుమహాజ్ఞానినివహావరుఁడగు నజుఁడున్.
- తే. వీరలందఱు భాస్కరు ♦ విధమునఁ దగు
వ్యోమయానంబు లెక్కి యుద్ధానుభంగి

* దదృశు స్తాం త్రయో లోకా దేవగంధర్వదానవాః-అనిమా. దేవా స్స్వర్గవాసినః గంధర్వాః భూలోకవాసినః దానవాః పాతాళవాసినః-అనివ్యాఖ్య.

దనుజపురిఁ జేరి రామభూధవునికడకు

వచ్చి; రంతటఁ దముఁ గాంచి ♦ భక్తియలర. ౪

5101

క. కరయుగము దోసిలించుచు, ధరణిన్ నిలుచున్నరామధరణీశుని నా

దరమునఁ గనుచున్ హస్తాభరణాలి జెలంగుదీర్ఘబాహువు లెలమిన్. ౫

ఆ. పయికి నెత్తి యిట్లు ♦ పలికిరి; ¹శ్రీరామ,భద్ర! నీవు లోకవారములకుఁ
గర్తవు త్తముడవు ♦ కడుజ్ఞానవిద్యరిష్టుడవు సీత యగ్ని ♦ బడుచునుండ.

క. ఊరకె యున్నాడవు కృప, నీరమణిని గావవలదె ♦ యీవే గాదే

నీరజభవముఖనిర్జర, వారమునన్ శ్రేష్టుడవయి ♦ వఱలుట రామా !. ౬

ఆ. ఇద్ది నీకె తెలియ ♦ కెట్లుపోయెనొ? యష్టవసువులందు నీవు ♦ బ్రహ్మవగుచు
నలరుచున్నయట్టి ♦ యాబుతుధాముడన్, వసువుగాఁగ నున్నవాడ వార్య!

సీ. త్రిజగంబులకును నాదిని గర్త వీవెకా? నీయంతవాడవు ♦ నీవె కావె?
యష్టరుద్రులలో మహాదేవనామంబు గలయష్టముడవు సాధ్యులను దలచ
నై దవవాడయి ♦ యలరెడు నావీర్యవంతుడ వగుదువు; ♦ వైరిహరణ!
యశ్వులు కర్ణంబు ♦ లగుదురు నీకు సూర్యాబ్జులు నేత్రంబు ♦ లఖిలలోక

తే. ములను సృజించుటకు ముందు ♦ బ్రళయమందు

జనిమృతులు లేక నీవెగాఁ ♦ గనఁబడుదువు

సర్వవిదుడవు నయియుండి ♦ నుర్వి నేమి

తెలియనట్టిమనుష్యునివలె నివు డిట. ౯౫

5106

క. జనకజ యగ్నిం బడఁగాఁ, గనుచునుపేక్షింప నేల? ♦ కలదే యీలా

టినియతి యంచని బ్రహ్మ,దీనిఖిలలోకేశు లడుగఁ ♦ దేకువ మీఱన్. ౧౦

తే. ధర్మభృద్వరుడై తగి ♦ ధాత్రిపతియు

నై న యారాఘవుఁడు త్రిదశావతంస

ములను గన్గొని యిట్లని ♦ పలికె నేను;

²దశరథాత్మజుడననియు ♦ ధాత్రియందు. ౧౦౫

5108

సీ. మనుజుండ ననియు నన్నును నేను నీరీతిఁ దలపోయుచున్నాడ ♦ ధన్యులార

యెవ్వఁడనో? నే నదెవ్వరివాడనో! యెందుల కిచటికి ♦ నేను వచ్చి

యున్నాడనో? యంతయును వివరంబుగా భగవంతుడైన యాబ్రహ్మచేష
వలయునంచుఁ గకుత్స్థకులమునఁ బుట్టిన యారాముడడుగ బ్రహ్మవిదులందు

తే. నుత్తముండగు బ్రహ్మయు ♦ నత్తటి రఘు

వరుని గన్గొని పల్కె; భూవరవతంస !

1. ఇచ్చట విశేషార్థములు పద్యములయం నిమిడియున్నవని గ్రహింపవలయు. 2. అత్తానం
మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్, యోఽహం యస్య యత శ్చాహం భగవాం స్తద్భవీశు
మే-అనిమా. దీనివిశేషార్థ మీపద్యమునఁ గలదు.

సత్యవిక్రమ ! వినవయ్య ! ♦ సత్యమేను
బలుకువాడను వినుతులు ♦ గలుగవిందు. ౧౨౫

5109

నీసమాలిక:—

*నారంబు లీ వయఃనంబుగాఁ గల్గి నారాయణుండను ఖ్యాతిఁనంది, లబ్ధ
సకలకాముండవై ♦ ప్రకటకేళీప్రవృత్తుఁడవు గావున జగత్తును సృజించు
టాదియా వృత్తుల ♦ నాటఁగాఁ జేయుచు నిత్యలక్ష్మీయుక్తి ♦ నెఱి తగంగఁ
జక్రాయుధుండవై ♦ సర్వత్రవ్యాపించువాడవై సంద్ర మఁవాత్యదీతిఁ
బ్రళయంబునం బొంగిఁవచ్చుచుండఁగ భూమి నుద్ధరింపంబూనిఁయొక్కకొమ్ము
గలవరాహంబవై ♦ ఖలులయి భూతభవ్యులగు వైరుల నెల్ల ♦ గెలుచువాడ;
హోరాఘవా! మహాఁకారుణ్యవాగాశి! నీవక్షరుండవు, ♦ నీవె బ్రహ్మ
వగుదు, విపర్యాస ♦ మందనివాడవు తొలుతను నడుమను ♦ దుదను నీవు
వర్తించునట్టి శాశ్వతుఁడవు, సర్వలోకముల శ్రేయస్సుల ♦ నమలధర్మ
రూపమునకా నీవె ♦ యోసరమేశ్వరా! సాధించువాడవు, ♦ సర్వవిభుఁడ,
వరయ నాలుగుపురుషార్థంబులను నాల్గుభుజములుగాఁ దగ ♦ బొల్చి శత్రు
వులఁ ద్రుంచువాడవు, ♦ లలితకాలస్వరూపమయిన శార్ఙ్గచాపమును దాల్చు
వాడవు, నీవు సర్వములగునింద్రియములకీశుఁడవు, హృత్కమలశయనుఁడ,
వక్షరక్షరముల ♦ కరయ నుత్తముఁడవు, గుణవిభవంబుల ♦ నణువుమాత్ర
మైన జయింపరానట్టివాడవు, నందకాఖ్యఖిడ్గవరంబు ♦ హస్తమందుఁ
దాల్చువాడవు, నెల్ల ♦ తావుల నుందువు, భూభారమును దీర్చు ♦ ప్రోడ వీవు,
దుష్టుల సమయించి ♦ శిష్టులఁ బ్రోచుచు ధారణశక్తిచేఁ ♦ దనరుదీవు,
దేవసేనాళిపతివి, దివ్యజనపదాదులను బాలింతు, వుజ్జ్వలతరై క
బుద్ధివి, సత్యరూపుండవు, క్షమవును, దమమవు, జగములతతికిఁ బుట్టు
తావవు, విలయసంస్థానమవగుదువు, వజ్రసోదరుఁడవై ♦ వఱలుదీవు
మధువను దనుజుని ♦ మధియించి శ్రుతులను గాపాడినట్టి విక్రముఁడ వీవు,
శక్రునికృత్యముల్ ♦ సరగఁ జేయుదు వీవు, నిరతిశయవిభూతి ♦ నెగడువాడ,
వీనాకు జనకుఁడఁవేయగుపద్మాభుండవు, సంగరంబున రిపుతతి
నంత మొందఁగఁ జేయు ♦ నట్టివాడవు, శరణార్థకృపాదుల ♦ కాకరుఁడవు,
రక్షణోపాయమై ♦ రంజిల్లువాడవే యని దివ్యులైన మహామును లొగి
బలుకుచుందురు; వేయిసరమశాఖాపశృంగముల్ గలిగి యెన్నేనివిధుల
బోధించు జిహ్వలు ♦ పూర్ణంబులై యుండఁ గర్మపద్ధతుల నీకరణిఁ గనఁగ
నెంచు మహర్షభఁమే యగువేదంబ వగుదువు, లోకత్రయంబునకును

* భవా న్నారాయణో దేవః.....ఇత్యాదిశ్లోకములకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థసార
మిందు సమగ్రముగాఁ జేర్పఁబడినదనియు వాసాంతము లేదనియు గ్రహింపందగు.

నాదిక ర్తవును, స్వయంప్రభువును నగుదీవు, ముక్తులకును ♦ నెల్ల నిత్యు
లకు నాశ్రయండవు, ♦ సకలంబునకుఁ బూర్వజండవై మహిమచేసొంపుగనుచు
నుందువు; యజ్ఞమనందగ నీవె; పషట్కారమన నీవె ♦ సంతతంబు
నోంకారమన నీవె ♦ యెగి వేదవేదవిద్యరులు నీజననంబు ♦ మరణము నెఱుఁ
గరు, మఱి నీవనఁగా నెవ్వఁడో యని తెలియరు; నిన్ను యోగిలు సమస్త
భూతంబులందును ♦ బోలవిశేషించి భూసురులందు గోవులకదంబ
మందును దెసలను ♦ సంబరంబునఁ గొండలందు వనంబులయందుఁ గాంతు;
రరయఁగా నీవు సహస్రపాదుండవు, శ్రీభూపుండవు, శతశీర్షుడవగు
దీవనంగ సహస్రదృగ్విరాజితుడవు, పర్వతయుక్తమై ♦ పరఁగు పనుధ
నితరమహాభూతవితతిని ధరియించుచున్నావు రాఘవా! ♦ యుగమైన
దివసప్రళయమున ♦ భువి నాశ మొందంగ సంకర్షణుడవయి ♦ జలములందు
సురలు, గంధర్వు లనురులును నివసించు స్వర్గర్ష్యముల బలిసద్భక్తమును
గుక్షిని ధరియించి ♦ కోరి మార్కండేయమునిముఖ్యులకు నెఱ్ఱాకనఁబడుదువు
వక్షస్థులము నేను ♦ వసుమతీశ్వర! నీకు జిహ్వా, సరస్వతి ♦ చెలఁగు సురలు
పరమాత్మవై న నీభవ్యరూపంబునయందు రోమములయియుందు రెవుడు;
కనుతెప్ప మూయుటయనఁబడు రాత్రి నేత్రములను దెఱచుటయనురుఁబగలు
నీయూర్పులే వేదనికరముల్ పలుమాటలే? నీవేలేని ♦ దేమి లేదు;
జగ మెల్ల నీతనువుగ నుండు వసుధాతలము స్థైర్యమును నీదె ♦ యమరవంద్య!
యగ్నితాపమె కోపమగును జంద్రప్రసాదమె రామ! నీప్రసాదమగుమఱియు
శ్రీవత్సమే నీకుఁ ♦ జెందిన గుఱుతగు; మూడడుగులచేత ♦ ముజ్జగముల
నీవు త్రివిక్రనుపావనమూర్తివై కొలిచి చేకొంటివి ♦ బలియధీన
ముననుండి; మఱియు నాతనిని బంధించి దేవేంద్రునిలోకత్రయేశ్వరునిగ
నొనరించితివి; మఱి ♦ యుర్వీతనూజ గుఱుత లక్షియె యగు ♦ శ్రీవిభుడవు
నీవె, దేవుడవును, ♦ భావికాలంబున జనియించు కృష్ణుండవును బ్రజాధి
పతియును నగుదువు ♦ పాపాత్ముడౌ రావణాసురువధియించు ♦ నానఁ బూని
మనుజదేహంబుఁజొచ్చినవాడవిందునోధర్మభృద్వర! రామ! ♦ దయనుమాకు
నయి యిది నీవూనినట్టి గుఱుతని కృతంబయ్యె రావణుడంత ♦ మందె నింక
సంతుష్టుడవయి నీస్వస్థలమున కుద్గమింపుము రామ! యమేయబలము
తే. నీకుఁ దగు, నీదువిక్రమ ♦ మాకరణి న
మోఘ మగు నీసరాక్రమమును నమోఘ

* నీతా లక్షీ ర్భవాన్ విష్ణు ర్దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః-అనిమా. కృష్ణః భవిష్యత్కృష్ణోని
తారశ్చ త్వ మేవేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

మిట్టి నీదర్శనము వ్యర్థ ♦ మెట్టు లగును
నిను నుతించుట సార్థక ♦ మనఁగఁ దగును. ౩౦

5110

- క. గురుఫలవంతము లే యగుఁ, బరికింపఁగ నీపదాబ్జభక్తులగు మహా
పురుషులు సత్ఫలముల స,త్వరముగ నొందుదురు భూపవర! గుణధామా!.
- క. పురుషోత్తమునిఁ బురాణుని, నిరుపమ తేజస్సమగ్రు ♦ నిను నిశ్చలమై
పరఁగెడు భక్తిఁ దలంచిన, స్థిరభోగము లిందు నందుఁ ♦ జెందుదురు గడున్.
- క. శ్రుతిసిద్ధమై పురాతన, మితిహాసాత్మకమునై న ♦ దిది గావున నీ
నుతిఁ దలఁతు రెవరు వారలు, క్షీతిఁ బుట్టనిపదమునందుఁ ♦ జేరుదు రధిపా.

నూటయిరువదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౧ - వ సర్గము.

అగ్ని పురుషుఁడు సీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింప సంతోషమున
రాముఁడు పరిగ్రహించుట.

- చ. అని యిటు బ్రహ్మ యారఘువరాన్వయమౌళినిఁ గాంచి పల్కుచ
క్కనిశుభవాక్యమున్ వినుచు ♦ నాజ్వలనుండు విదేహరాజక
న్యను దనయంకభాగమున ♦ నానృతిమై నిడుకొంచు లేచి వ
చ్చెను జితినుండి; యాచితిని ♦ జెచ్చెట నట్టిటు త్రోయుచున్ దమిన్. ౧
- చ. మనుజశరీర మొప్ప సతి ♦ త్కాతనయన్ జనకాత్మజాత నీ
తను గ్రహించి వేగ కపిత్థల్లజు లచ్చెరు వంద నుద్గమిం
చెను; దరుణార్కుచందమునఁ ♦ జెల్వ వహించుచుఁ జారుతప్తకాం
చనమయభూషణావళులఁ ♦ జక్కఁగఁ దాల్చి మహారుణాంబరం
బును ధరియించి వంకరగఁ ♦ బొల్చెడునీలశిరోజముల్ తగన్. ౩ 5115
- క. ధరియించినమాల్యము లా,భరణంబులు వాడి వేటుభంగిం గాకే
సురుచిం గాంచుచు ముందటి,కరణిం దగ నిష్కళంకకన్రుహృదయయై. ౩౪
- క. తనరెడుజానకి నొడి నిడు,కొని హవ్యసహుండు గాజకుంజరున కొసం
గెను; లోకసాక్షియగునా, ధనంజయుం డిట్లు పల్కె ♦ ధరణీశునితోన్. ౪౪
- *చ.మును ననుఁ జొచ్చియున్న నృపముఖ్యకుమారిక నీకళత్ర మీ
వనిత యిదో కనుంగొనఁగఁ ♦ బాపము సుంతయు లేనిదాఁ జుమి!
కనుక గ్రహింపుమీ జనకకన్యకయం దఘ మించుకేని లే
దనుచు నెఱింగియున్ గొఱత ♦ యారయా శీలము నొందకుంటకై. ౫౩
- నీ. నాయందుఁ జొచ్చుచంధము నొనరించితె వెంతయాచారరతాంతరంగుఁ
డవు నీత యీమె వాగవచువంబునఁ గాని మనసుచే సంకల్పమునను నేత్ర

* ఏషా తే రామ వై దేహీ పాప మస్యా నవిద్యతే-అనిమా. దీని వాస్తవార్థ మిట సువ్యక్తమని గ్రహింపందగు.

మున నిన్ను మాని యొండునరునియందు వర్తించిన యదిగాదు ♦ దివ్యశీల
యగుఁ జూమీ; సమృత్తి ♦ నందక యతఁడెట్లు కొనిపోయెనందువా? ♦ వనమునందు
ఆ. నీవు లేనితఱిని ♦ నీవనితామణి, దీనయగుచు వివశ ♦ యై నితాంత
భయమునొందియుండఁ ♦ బాసిరావణుఁడాత్మ, విక్రమమునమిగులు ♦ వెడఁగుగాన.
క. జనశూన్యవనమునుండియై, కొనిపోయెన్ బలిమి; నిట్లు ♦ కొని చని సౌధం
బునఁ బదిలముగా నునిచి న్వ, దనుజాంగనాన్ వికార ♦ దారుణతనులన్. 24

తే. చుట్టు కావలియుంచి యట్టెట్టు బాధ
పఱచినను నీమె నీయందె ♦ భావముంచి
త్వత్పరాయణయై యుండె; ♦ దానవుఁ డతఁ
డెంత యాశను గొలిపిన ♦ నెటు లనినను. ౨

5121

క. నిను ధ్యానించుచునుండెను, గన దేపాపంబు నిట్టి ♦ క్రమము శుద్ధం
బునునై న భావముంగల, వనితామణినిన్ గ్రహింపు ♦ బదులనకు మిఁకన్. ౯
క. నే నీకాజ్ఞాపించెద; నానరపతి మాటనేర్పు ♦ సయధర్మములన్
జానుగ నెఱిగినవాడగుఁ, గాన ధనంజయుఁడు చెప్పు ♦ గాదిలిపలుకుల్. ౧౦
చ. విని తనకాంత సాధ్వీయని ♦ వేల్పులముందటఁ బల్కియుంట కా
త్మను మునమొంది యట్టివని ♦ తామణి నిట్లు కలంచితింగదా
యని వెత బాష్పవారినిభృ ♦ తాయతలోచనుఁ డౌచు నూరకే
జనకజ వీడినాడ నని ♦ చాలఁ దపించె ముహూర్త మాత్మలోన్. ౧౧

ఆ. అగ్ని యిట్లు పలుక ♦ నమితతేజుఁడు గాంతి
యుతుఁడు దృఢపరాక్ర ♦ మోగ్రుండగుచుఁ
బరమధార్మికుఁడయి ♦ భాసిలు రాముఁ డి
ట్లనియె; నమరవర్యు ♦ నతనిఁగాంచి. ౧౨

5125

చ. జనకజ ముజ్జగంబులను ♦ జక్కవచింపఁగ నర్హయా నుతిం
గనఁదగు దోషశూన్య యనఁ ♦ గాదననేల నిజంబె యైన యీ
వనిత శుభాత్మరా లసుర ♦ వర్యునియంతిపురంబునందు నుం
డినయదిగా చిరంబు ధర ♦ నిందయుఁ గల్గఁగవచ్చుఁ గావునన్. ౧౩

5126

తే. నేను సీతఁ బరీక్షింపఁ ♦ బూనకయె ప
రిగ్రహముచేసి యుండిన ♦ రీతిఁ గాంచి
జనులు దశరథుకొడుకు కా ♦ మనిరతుండు
బాలిశుండును నగునని ♦ పలుకఁ గలరు. ౧౪

5127

చ. జనకతనూజకుం బలుకఁ ♦ జాలు నెవండిటు లుండఁజెల్లు నం
చనవరతంబు నాపయినె ♦ యాత్మ చెలంగఁగ నామనంబురీ
తిని జరియించుచున్ జనను ♦ తిం గనునంతటి భక్తురాలెయై
తనరు నటం చెఱుంగుదును ♦ దధ్యముగా నుగ్మణైకభూషణా!. ౧౫

5128

తే. సత్యసంశ్రయఁడను గాన ♦ జగములందు
మూట విశ్వాసము చెలంగ ♦ ముగ్ధ యగ్ని
బడుచునుండ నువేక్షును ♦ స్వాంతమందుఁ
జెందినాఁడను నాయతాఁక్షియగు సీత. ౧౬

5129

క. తన తేజంబున రక్షణ,మును గనుచుండునది యిట్టి♦ముగ్ధను మీఱిం
గను జాలునె యాదనుజఁడు, వననిధికిన్ వేల దాట ♦ వశమే యెవుడున్.

క. ధరణీసుత నించుకయు న,మరవై రికిఁ జెనకరామి ♦ మహితగుణధి నీ
తరుణిని మనమునయందును, బరికించి యతండు పరిభ♦వముఁ గనఁజేయన్.

తే. ఇంచుకంతయుఁ జాలఁ డ♦హీనములగు
జ్వాలలన్ మించు నగ్ని నె♦వండు తాఁకఁ
గలఁడు? రావణసౌధంబు ♦ గాంచి యందు

వెలయు నైశ్వర్యముల నెట్లు ♦ విడుచు ననిన. ౧౭

5132

క. దనుజాంతఃపురమునఁ గల, యనూనభాగ్యంబు సీత ♦ కర్ణ మెటులగున్
ఘనమగునాభాగ్యమె యెట్లన నూర్యునికంటె ఛాయ ♦ యన్య మెటులగున్.

క. ఆలాగుననే నాసతి, యీలలనామణియు నన్ను ♦ నెవుడు విడువఁగాఁ
జాలదు ముల్లోకంబుల,లో లలిఁ బరిశుద్ధురాలు ♦ లోలాక్షి యిదౌ. ౧౮

క. కనుకనె యీజనకాత్మజ, ఘనబుద్ధికిఁ గీర్తి విడువఁ ♦ గానియటులు నా
కును విడువరానిదౌ నీ,వనితామణి; మీగు పూజ్య♦వర్తనులు గదా?. ౨౦

క. హిత ముపదేశించుచు నీ,గతి నెయ్యముఁ జూపువారు ♦ గావున మీవా
కృతతులు శుభకరములు నే, నతిశయమోదమునఁ జేయ ♦ నగుఁ దప్పకయే.

చ. అని యిటులారఘూత్తముఁ డ♦జాదులతో వచియించి సద్బలం
బునఁ జెలువారు వారు తన♦పొంకపుఁగృత్యములన్ నుతించుచుం
డ నిరతమున్ సుఖార్హము మ♦నంబు ముదంబునఁ బొంగఁ బ్రేయసిన్
జనకతనూజఁ దీసికొని ♦ సన్నిధికిన్ సుఖమొందుచుండెఁ దాన్. ౨౧

5137

నూటయిరువదియొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౨ - వ సర్గము.

••••• శివుఁడు దివ్యరూపధరుండగు దశరథుని రామునకుంజూపుట. •••••

చ. జనపతి మంగళాస్పదము ♦ చారుతరంబును నై నరీతిఁ జె
ప్పినవచనంబులన్ విని గ♦భీరమనస్కుఁడు శంకరుండు రా
మునివచనంబుకంటె శుభ♦ముం గలిగించెడురీతిఁ బల్కె ని
ట్లని రఘురాముతోడ; ససి♦తాంబుజనేత్ర! మహాభుజా! విభూ!. ౧౫

5138

క. గురుతరవత్సా! శత్రుని,కరశిత్సా! రామచంద్ర! ♦ కార్ముకధరవ

- ర్య! రమానాయక! మావి,స్ఫురభాగ్యమునన్ దురాత్ముఁ ♦ సురరిపువిభునిన్. ౨
- క. అని వధియించితివి గదా, విను లోకంబులకు దనుజుఁ ♦ వీరునివలనం
గనుపట్టివృద్ధిపొందిన, పెనుభయ మనుధావ్వొంత మిపుడు ♦ పృథుబల! యనిలోన్.
- చ. దనుజుని నీవు చెంపుటను ♦ దద్దయుఁ బాసె; మహాబలా! యయో
ధ్యను గనఁబోయి దీనుఁడగు ♦ నాభరతుం దమి నూటడించి నీ
జననిని నిమ్మహాకృతికి ♦ సాంద్రతరంబగుమూలమై యశం
బును గనినట్టికై కను నవ్విపుత్రుని నీకిటు లొప్పగించి నె
మ్మనమునఁ గుందుచున్న యల ♦ మానినిఁ బ్రీతి సుమిత్ర నీ వటన్. ౪ 5141
- చ. కనుఁగొని భూరిరాజ్యము నఖండపరాక్రమ మొప్పుఁగా గ్రహిం
చి నిఖిలమిత్రనంతతికిఁ ♦ జెల్వగు మోదముఁ గూర్చి పుత్రరా
జుని గని యాత్మవంశమును ♦ జేరినకోరిక కాశ్వతంబుగా
గను వెలయించి వాజ్ఞిమఖిఁకార్యముఁ దృప్తిగఁ జేసి భూమిలోన్. ౫ 5142
- *క. అనుపమయశమును గని వి,ప్రనికరమునకున్ ధనంబుఁ ♦ బరమప్రమదం
బున నిచ్చి స్వీయలోకం,బునకున్ రాఁదగును జమ్ము! ♦ భూమిపతీంద్రా! ౬
- క. జననాథ! మనుజులోకం,బున నీకున్ గురువు నయశఁమునఁ బొల్పుచు నుం
డిననీజనకుఁడు దశరథ,జనపతి యిదె వ్యోమయానఁనంగతి నిటకున్. ౭ 5144
- క. అరుదెంచియున్నవాఁ డీ,తరుణంబునఁ జూడు; సిరులఁ ♦ దళుకొత్తెడునీ
ధరణీశుఁడు తనయుఁడవై, యురుగుణములఁ గీర్తిచేత ♦ నొప్పిననీచేన్. ౮
- క. తరియింపఁ జేయఁగాఁబడి, సురలోకము నొందె; నీవు ♦ చొక్కపుఁబ్రేమన్
బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు నమ,స్కరణము గావింపుఁ డనిన ♦ శంకరుపలుకుల్. ౯
- చ. విని రఘురామలక్ష్మణులు ♦ వేడ్క విమానముశృంగమందు నొ
ప్పినపితకుం బ్రణామములఁ ♦ ప్రీతి నొనర్చిరి; భూధవుండు త
మ్ముని సుగుణాధ్యుఁ గూడి ముదఁముం జెలువారఁగ స్వీయకాంతిచే
తను దగి నిర్మలాంబరముఁ ♦ దాల్చిన తండ్రినిఁ గాంచె సంతటన్. ౧౦ 5147
- సీ. వ్యోమయానంబునం ♦ దుత్తమానసమున సలరునుహాబాహు ♦ వాదశరధుఁ.
డాత్మజు రాఘవు ♦ నాత్మజీవితములకంటెను బ్రియతరుఁ ♦ గాంచి మిగుల
హర్షంబు నొందుచు ♦ సంకమ్మునం జేర్చికరముల సాచి వే ♦ కౌఁగిలించు
కొని యంత నతని కిట్లనియెను; రాఘవా! నిను నెడఁబాసినం ♦ దునను నాకు
తే. స్వర్గమును దేవమునికృతఁనత్కృతులును, మెచ్చఁదగినవిగా లేవు ♦ పొచ్చె మిద్ది
కాదు సత్యంబుపై నేను ♦ గడఁక నొట్టు,పెట్టిచెప్పెద; శాత్రవఁబృంద మీవు.

* బ్రహ్మజేభ్యో ధనం దత్వా త్రిదివం గతు మ్హసి-అనిమా. ఇటఁ ద్రిదివమనఁగా వై
కుంఠమని యర్థము చెప్పక తప్పదు. బ్రహ్మదిస్తుతియే యీయర్థము తోఁపఁ జేయును.

చ. అని వధియించి యావనమునందు వసించెడు కాలమెల్లఁ జ
క్కనివిధిఁ ద్రోసి నిండుమదిఁ ♦ గ్రాలెడుమోదముతోడ నుండ నిన్
గనుఁగొనఁ బ్రీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గల్గెను; *మాటలయందు నేర్పునం
దనరు ప్రియాత్మజా! పురముఁ ♦ దాటఁగ నిన్నును బంపు నత్తటిన్. ౧౪౫

తే. కై క యేమేమిమాట లఁకకటను బల్కె

నవ్వి యన్నియు విస్తృతి ♦ సందకున్న

వాత్సభాధించుచు నె యున్న ♦ వన్న; నీవు

లక్ష్మణుండును దమిఁ గుశఁలముగ నుంట. ౧౪౬

5150

క. కనుఁగొని కౌఁగిట నిడుకొని, తనివారఁగఁ గంటిఁ గానఁ ♦ దద్దురిఖంబున్
గనకున్నవాడఁ దుహినం,లునుండి భానుండు విడినఁపోలిక నేనున్. ౧౪౭

తే. దురిఖము క్తుడనై తిని; ♦ ధూతపాప !

తనయవర్య ! యష్టావక్రుఁడను మునివరుఁ

డొకమహానభ యందుఁ గఁహళకుడను

బాడబుని నుద్ధరించిన ♦ వడుపునఁ దమి. ౧౪౮

5152

తే. మహితచిత్తుడవగుచు నాత్మజవరుడవు, నయిన నీవును సత్యపాశాభిబద్ధుఁ
డయిన నన్ను నసత్యదోషాబ్ధినుండి, దాటఁ జేసితివి; పురుషతల్లజమణి!

క. సురవరులే రావణునం,గరమున వధియింపనట్టి ♦ కార్యంబుల న
త్తరుణమున నొనర్చిరె యని, యరసి కనుంగొంటి నిపుడె ♦ యార్యవతంసా!.

క. పరమర్దన! కౌసల్యయు, నరణ్యముననుండి యింటి ♦ కరుదెంచిన ని
న్నురుముదమునఁ గనఁగల ది, త్తరుణమునఁ గృతార్థురాలుతథ్యము నుమ్మీ!.

చ. పురమున కేగి రాజ్యమును ♦ బూనఁగ నీవభిషేకమన్ మహా
త్తరమహానుందుఁ బొల్చి వసుధాపతివై యలరాదుచుండ నె
వ్వరు గనువారొ వేడుకల ♦ వారె కృతార్థులు నుమ్ము; నీపయిం
గర మనురాగముం గలిగి ♦ గాఢబలుండయి శుద్ధవృత్తియై ౨౦

5156

తే. ధర్మవర్తనుడయి ధాత్రిఁ ♦ దగుభరతుని

నీవు కలియఁగఁ జూడంగ ♦ నేనుగోరు

వాడ నప్పని నొనరింపఁవలయు; సౌమ్య !

బుద్ధిశాలి లక్ష్మణుండును ♦ బూతసీత. ౨౧

5157

క. నీవును వనమున వాసము, బావనమతిఁ జేయుచుం గఁపట మిరితయు లే
కీవిధిఁ జతుర్దశాబ్దము, లోనీరా! పుచ్చితిరి మహోద్యమ మలరన్. ౨౨

క. ఒనరించిన ప్రతినయు ఫల,మును గాంచెను దితిజవితతిఁముఖ్యుని యుద్ధం
బునఁ జంపి సురల సంతస,మును గనఁజేసితివి; రిపునఁమూహార్తికరా!. ౨౩

- క. కృతమయ్యైఁ గార్య మెల్లను, వితతంబగు శ్లాఘ్యయశము ♦ వెలయించితి నీ
క్షీతినింక రాజవై సహ,జతతియుతిని నాయు వీవు ♦ చాలం గనుచున్. ౨౪
- క. ధరనేలుమ యంచన రఘు,వరుఁ డామాటలను వినుచు ♦ బద్ధాంబలియై
కరమనురాగంబున ని,వ్వరునన్ నచియించెఁ; దండ్రీ! ♦ వరధర్మజ్ఞా! ౨౪౫
- చ. వనమున కీవు రాఘవునిఁ ♦ బంపుదువేని నినున్ భవత్తనూ
జుని విడనాడువాఁడ ననుచున్ శపథంబును గైకఁ గూర్చిచే
సినతరుణంబునన్ వినితి ♦ శ్రీజనకా! యలకై కయందుఁ ద
త్తనయునియందునుం గరుణ ♦ తప్పక యుంచుము రాజచంద్రమా! ౨౪౬
- తే. ఘోరమగుశాప మది కై కఠిన్ భరతున
కంటకుండెడునట్లు దయమెయిఁ గానఁ
బఱపుఁ; డని కేలుమోడ్చి నిల్వఁబడియున్న
తనయునిం గని దశరథధరణిపతియు. ౨౪౭ 5163
- క. కాని మృత్యునుచు సుమి,త్రానందను గొఁగిలించి; ♦ తాఁ బలికెఁ; గుమా
రా! నీవు రామునకు నా,జానకికిన్ సేవచేసి ♦ సాధుమనీషన్. ౨౪౮ 5164
- తే. నామనస్సున కెంతొ సంతసము గల్గఁ
జేసితివి ధర్మఫలము నిన్ జెందెఁ జుమ్ము;
రాముఁ డలరిన నీకు ధర్మంబు ధర వి
శాలయశము సుఖంబును ♦ జాలఁ గల్గు ౨౪౯ 5165
- తే. గొప్పతనమును నీకుఁ గల్గును; సుమిత్ర
కెలమిఁ గూర్చుకుమార! నీ ♦ వెపుడు రాఘ
వునినె సేవించుచుండుము ♦ గనుదు శుభము
నర్వలోకములకును గుశలముఁ గూర్చు. ౨౫౦ 5166
- క. *నిరతంబుఁ దలఁచు నీరఘు,నరుఁ డీయింద్రాదిదివిజ♦వరులును లోకో
త్కరవాసులు సిద్ధులు మఱి, పరమార్దులు మహితచిత్తుఁ ♦ బరమపురుషునిన్.
- క. వరదుని రామునిఁ గొల్చుచు, నిరతము పూజింతు; రతులనియతా! దేవో
త్కరముల కంతర్యామియు, నిరుపమ మవ్యక్తమునయి ♦ నెగడుచు మిగులన్.
- సీ. షడ్భాచరహిత మక్షరమును నయి తగు నాబ్రహ్మమే రాముఁనాకృతిఁ గొని
యవతరించినదని ♦ యజముఖుల్ చెప్పుదు; రీవు రామునకు నాఁయిలనుతకును
భక్తితో శుశ్రూష ♦ పరసుప్రియంబునఁ జేయుటవలనను ♦ న్యాయధర్మ
ముల నాచరించిన ♦ యలఘుకీర్తిని గాంచితి వని ధర్మాత్ముడై ♦ దీర్ఘబాహుఁ
- ఆ. డైన దశరథుండు ♦ మానియై తనమ్రాలఁ, జేతు లొగ్గి నిల్చి ♦ ప్రీతినున్న
లక్ష్మణునకుఁ జెప్పి ♦ లలనామణిన్ సీతఁ, గని శుభోక్తి నిట్లు ♦ లనుచుఁ బలికె.

- తనయుల భార్యలం గలసి ♦ తద్దయు వేడుక నుండఁ జేయుమీ
నిను నిదె వేడువాడ నిదె ♦ నెమ్మిని గూర్చువరంబు నా కిలక. ౬౪ 5178
- తే. మానదా! కపిభల్లూక♦మండలములు, సుంతయును బీడ లేక యా♦వంతయేని
ప్రణకృతా ర్తిని బొందక♦బలపరాక్రమముల సంపన్నులై యుండ♦మమతనేను.
క. కనుఁగొన గోరెద; మఱియును, వనచరు లెందుందు రందు ♦ వానవ! కాలం
బునుగాని తఱిని ముఖ్యము, లనఁబడు ఫలమూలములు వ♦నావళులందుక. ౮
- క. కలుగక పలయుక నదులు వి, నులజలముల నుండవలయు; ♦ మానకయని యి
ట్టులు మహితాత్ముఁడు శ్రీరఘు, కులమణివచియించునుడులఁ♦గోర్కికవినుచుక.
క. సురపతి ప్రీతిం దగునా, వరవాక్కులఁ బల్కె నిట్లు; ♦ వసుమతినాథా!
కరచరణాదులు పూర్వము, వరుసం జెలువొందునట్టి ♦ భంగి నొనర్పక. ౯౪
- క. మృతులయి పరలోకము సం, గతిఁ గాంచినవారి నెల్లఁ ♦ గడఁగి పునర్జీ
వితులుగఁ జేయఁగవలయును, క్షీతిపా! వర మిద్ది నీవు ♦ చిత్త మలరఁగక.
తే. అడిగితివిగాన నిది గొప్ప♦దగువరంబు
సుమ్ము నేఁ దొల్త నొకమాట ♦ నెమ్మిఁ బలికి
మఱొకపద్ధతిగా నింత♦వఱకుఁ బల్కి
నదియె లే దట్టులౌట నియ్యది ఫలించు. ౧౦౪ 5185
- సీ. దనుజులచేత యు♦ద్ధంబున భేదితకరచరణానన♦కాండులై న
భల్లూకగోవుచ్చ♦వనచరుల్ మరల జీవించి లేవంగల ♦ రంచితముగ;
హరులెల్ల నేబాధ ♦ నందక నిర్వృణులయి బలపౌరుషా♦ధ్యతను లగుచు
నిదురించి లేచునట్లు దగ లేవంగల రందఱు మిగుల నా♦నంద మొంది
తే. తమసఖులతోడ బంధుసం♦తతులతోడ, జ్ఞాతినిజజననికరసం♦సర్గ మొంది
యుండఁగలరు సుఖంబుగ; ♦ నోధనుర్ధ, రవర! వీరు వసించు ధ♦రాతలముల.
క. తరువు లకాలంబుననుక, వరసుమచిత్రితము లౌచు ♦ స్వాదుఫలములం
బరఁగుచు వెలయును నదులును, నిరతము నిర్మలజలముల ♦ నిండి చెలంగుక.
క. వనచరులు గాయముల నుం, డినయంగము లొప్పువాడు ♦ నిర్వృణములుగాఁ
దనరారుతనువు లొప్పం, గను బొల్తు రటంచు దివిజ♦కాంతుఁడు పలికెక.
క. అంతట మృతులగు కపివర, సంతతు లాయుద్ధభూమి ♦ సంగతి విడి సు
ప్త్యంతమున లేచినట్లుగ, వింతగ లేవంగఁ బ్లవగ♦వీరులు వారిక. ౧౧౪
- తే. తారు మృతినొందకుంట నెంతయును వేడ్కఁ
గాంచి యారీతి లేచుట ♦ గలిగె నెట్లు?
వింత యిది యేమి యని చాల ♦ విస్తయంబుఁ
గనిరి శక్రునిదయ బ్రదికిన కవు లొగి. ౧౬ 5190

క. చనుదెంచి రామునకు వం,దనముల నర్పించి; రయ్యదనున సురవరుల్
జనవిభుఁ డిష్టార్థంబులఁ, గని ముదమును బొందుచుంటఁ ♦ గాంచి వినీతిన్.

క. నుతికర్తుడై న యారఘు,పతినిం దొలుదొల్తఁ బొగడి ♦ పలికి రపుడు భూ
పతితమ్ముఁడు వినుచుండఁగఁ; గృతకృత్యుడ వైతి వింక ♦ క్షీతిపతిచంద్రా!

క. చనవయ్య యయోధ్యకు నీ,వనచరుల నివాసములకుఁ ♦ బంపుము నీయం
దనుర క్తయయి తపస్విని,యును నగునీసీత మదిని ♦ నూటడిలంగన్. ౧౮౫

తే. అనునయింపు పరంతపా! ♦ యనుజుఁడు మహి

తాత్తుఁడునగు శత్రుఘ్నుని ♦ నంబలను ద్వ

దీయశోకంబు నొందుచు ♦ న్యాయవృత్తి

వ్రతముఁ బూనిన నీతమ్ము ♦ భరతుఁ గనును ౧౮౬

5194

క. విను మీ వభిషి క్తుడవై, జనులను బౌరులను మిగుల ♦ సంతనమును బొం
దనుజేయు మనుచు సుర లా,జనపతిలక్ష్మణుల యొద్ద ♦ సమ్మతిఁ గొనుచున్. ౨౦

చ. ఖరకరునట్లు కాంతులను ♦ గ్రాలువిమానములందు నెక్కి వే
యరిగిరి స్వర్గసీమ; కట ♦ నారఘరాముఁడు ముద్దుతమ్ముతో
సురలకు మ్రొక్కి వానరుల ♦ శుభ్రయశస్కుల విశ్రమింప న
త్తరుణమునందె యాజ్ఞ యిడె; ♦ దారుణసంగరమందుఁ బూనికన్. ౨౧

చ. అరుల జయించి కీర్తిఁ గని♦నట్టి మహాకపిసైన్య మెల్ల న
త్తరుణమునన్ ముదంబుఁగని ♦ తద్రఘువర్యులపాలనంబునన్
గరమును గాంతివెల్లుచును ♦ గంజవిరోధిని గూడి రాత్రియె
వ్వరున వెలుంగు నట్టులుగ ♦ భాసిలుచుండెను గారవంబునన్. ౨౩

5197

నూటయిరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౪ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁ రాముఁడు విభీషణునిప్రార్థనకు బదులు చెప్పి పుష్పకమును దెచ్చని యాజ్ఞాపించుట. ఁఁఁఁ

చ. వనజభ వాదిదేవతలు ♦ వచ్చి గృహంబుల కేగ నాఁటిరా
త్రిని బరనూదనుం డహిమ♦దీధితి తేజుఁడు నిద్రవోయి చ
క్కనిమది మేలుకొన్నతఱిఁ ♦ గాంచి విభీషణుఁ డంజలిం దగం
బొనగుచుచున్ జయం బడిగి ♦ పూతవచస్సులఁ బల్కె; రాఘవా!. ౧ 5198

సీ. స్నానంబునకుఁ దగు♦జలములఁ గుంకుమాద్యంగరాగమ్ముల ♦ నంబరముల
నాభరణముల ది♦వ్యములగు చందనంబులబహుసుమహార♦ములను సిద్ధ
పఱచియున్నాడను ♦ బద్ధనిభేక్షణలయి చక్కఁ గై సేయ ♦ నర్హలై న
కాంతలు చనుదెంచి ♦ కాచియున్నాగు నిన్ విధివంతముగ కన్దు♦విమలజలము

తే. లను దమిన్ స్నానమొనరింతు ♦ రసఘ! యిద్ది
 నను గృపంజూచుటకె కావు♦నను మదీయ
 వాంఛఁ దీర్పంగ గ్రహియింపు ♦ వానినెల్ల;
 నను విభీషణుఁ గని పల్కె ♦ మనుజవిభుఁడు. ౪

5199

క. దనుజేంద్రా! సుగ్రీవా,దినిఖిలకపివరుల సమ్మతిం బిల్వము మ
 జ్జనమొనరింపఁగ నేలన, వినుమా! గురుబాహుఁడగుచు♦వెలయుభరతుఁడు.

చ. మనమునఁ దోచుచుండు సుకు♦నూగుఁ డతండగుఁ గుఱ్ఱవాఁడు నా
 కు నిఖిలరాజ్యసంపదలఁ ♦ గూర్ప సుఖోచితుఁడయ్యు సద్వృత్తం
 బును గొనియున్నవాఁడు గుణ♦ముఖ్యుఁడు ధర్మమనస్కుఁ డెంతయున్
 వినయగుణై కభూషితుఁడు ♦ విశ్రుతకీర్తియుతుండు శాంతుఁడున్. ౫ 5201

తే. మఱియుఁ బదునాల్గువర్షముల్ ♦ నెఱి జరగఁగ
 నేను బోనియెడన్ వగఁ ♦ బూని యగ్నిఁ
 బడుదునని శపథంబును ♦ బల్కినాఁడు
 మాటఁ దప్పనివాఁడు నా♦నూడ్కి నతఁడు. ౫౪

5202

క. విను మతఁడు లేక స్నానం,బును జేయం జనునె కై కపుత్రుఁ డతఁడు న
 న్నును బాసి ధర్మములనే, యనయము చేయుచును వఱల ♦ నాతనిఁ జూడన్.

క. చనుట తగుఁగాని స్నానం,బును వస్త్రాభరణములను ♦ బూనుట తగునే
 మన మలర కున్న దిందుల; కనఘా! యిదెగా యయోధ్య♦కగుగుపథమునూ.

క. మనమున్నతావు తలఁపం,గ నయోధ్యకు దూరముగనె ♦ గన్నడుఁ గానన్
 జనుటకు మిక్కిలి కష్టమె, యనఁ నగు నీత్రోవఁబట్టి ♦ యరిగెనఁ బురికిన్. ౬౪

చ. అనిన విభీషణుం డనియె ♦ నాతనితో మరలన్; మహాప్రభూ!
 విను మతులవ్రతాప! రఘు♦వీరవరా! యొకనాటిలోనె ని
 న్నొనుచు నయోధ్యఁ జేర్చెదను ♦ గోర్కి శుభంబగుఁగాక నీకు నూ
 ర్యునివలెఁ జక్కగా మెరియు♦చుండెడు పుష్పక మున్న దీయెడన్. ౮౪ 5206

సీ. అదినాకు నన్నయై ♦ నట్టికుబేరుని దగు దాని బలవంతముగనె రావ
 ణాసురుండు గ్రహించె ♦ ననిమొన; నాకుబేరుని నోర్చి దీనిఁ దెచ్చెనుబ్రతాప
 మున నిది యుత్తమంబుచు దివ్యమునునగు వలసినచోటికిఁ ♦ బరుగిడు దన
 మహిమచే దానిని ♦ మాయున్నవచ్చిన నీయక నీకయి♦యే పదిలము

తే. గాఁగ నిటనుంచుకొన్నాఁడ; ♦ ఘనమువోలె
 నంబరమ్మున వోవు దివ్యచుగునద్ది
 యిదియె యిచ్చటనేయున్న ♦ దీపిమాన
 మెక్కియేబాధలేక నీ ♦ వేగఁగలవు. ౧౧౪

5207

క. పురిఁ జేరఁగలవు; ధాత్రీ,శ్వర! స్నానాదులను మాన♦వచ్చుఁ ద్వదిచ్చన్

బరిపరిఁ బ్రార్థింపను; నీ,వరయం బ్రాజ్ఞుఁడవు తెలియ ♦ నది నీకున్నే?. ౧౨

తే. కరుణ నీకును నాపైనిఁ ♦ గల్గునేని

మధుణంబులు భవదీయఁమనమునందు

ననుమతంబులయేని నాఁయందు నెయ్యి

మలరుచుండునయేని నీఁయనుజుఁ గూడి. ౧౩

5209

క. జనకతనూజను గూడియు, వనచరులంగూడి నీవు ♦ వసియింపు విభూ!

మనమారఁ గొలఁదిదినములు, తేని వొంద మదర్శనలను ♦ దగువస్తువులన్.

ఆ. నమ్మతిని గ్రహించి ♦ చనుదు వయోధ్యకు, నవల; నీకు వలయునట్టి పూజ
సిద్ధపఱుపఁ బడియెఁ ♦ జేయ నాలస్యంబు కనుక నాయొనర్చు ♦ కమ్రపూజ.

క. మనమునఁ బూనిక బలములు, వనచరపుంగవులు మిత్రఁవర్యులు నీవున్

గొనవలయుఁ బ్రీతిగా ని, న్ననఘా! నిర్బంధపఱుతు ♦ ననుకొనకు మదిన్. ౧౪

సీ. నామాట విను దనునమ్మకమున నన్ను నుసలాటనమును జేయుటవలనను

నీయందు నాకున్న ♦ పాయనిభక్తిని భృత్యుండనైన నేనిట్లు నిన్నుఁ

బ్రార్థించుచున్నాఁడ ♦ సంతియకాని నీ కాజ్ఞచేసెడువాఁడనయ్య! నాఁగ

నవ్వీభీషణుపల్కు ♦ లాలించి రాముండు ప్రత్యుత్తరం బిట్లు ♦ పల్కె; దనుజ

ఆ. వనచరాళు లెల్ల ♦ వినుచుండ నోసౌమ్య! యరినిఘాదనా! మహాత్మా! నీవు
చేసియున్న యలవిఁచిత్రసాహాయ్యమ్ము, వలనఁ బౌరుషమ్మువలన మఱియు,

క. అనుసమసౌహృదమున నే, ననయము పూజితుఁడ నైతి ♦ ననురాధిప! నీ

వనియెడు నీమాటను నే, వినకయుఁ జేయకయు నెట్లు ♦ విడువం దగుఁజూ!.

చ. వనమున నుండనీక మతివై భవ మొప్ప మరల్చి పత్తనం

బునకును గొంచుఁ బోవుటకుఁ ♦ బూనిక నెవ్వఁడు చిత్రకూటముం

గననరుదెంచెనో మిగులు ♦ కాంక్షను రాజ్యము గొమ్మటంచు నే

యనఘుఁడు మ్రొక్కి వేఁడ నట ♦ నట్లొనరింపఁగఁ బూన నైతి నో. ౧౫

తే. అట్టి నాప్రియసోదరుండైన భరతుఁగనఁగఁ ద్వరపెట్టుచున్నదిమనసునన్ను;
వినుము కౌసల్యను నుమిత్రఁననుపమాన, యశముగల్గినకై కేయినాదరమున.

క. గురువుల వసిష్ఠముఖులను, బరమసఖులఁ బౌరవితతి ♦ వారితనయులన్

బరికించి చూడవలెనని, త్వరపడుచున్నయది నాదు ♦ స్వాంతము మిగులన్.

క. దనుజేంద్ర! నానిమిత్తం, బనూనపుష్పకవిమాన ♦ మతిజవమునఁ దే

రను బంపు కొలఁది దినములు, మన మలరఁగ నుందమన్న ♦ మానితధిషణా!.

క. వనవాసము నొనరిచి జడమున రాకున్నయెడఁ జొత్తుఁ ♦ బూని యనలునం

చని శపథము పల్కిన నా,యనుజుని మది నెఱిగియు నిటనగు నెటునిల్వన్.

క. మన సొప్పునె యటుచేయఁగ, దనుజేంద్ర! విభీషణా! ముదంబున నాకి

మ్మునుమతి నీ వీపుష్పక,మును నొసఁగుటఁ బూజితుఁడనై ♦ ముదితాత్ముఁడనై.

క. అనఘా! కోపము చేయకు, పనుపుము వేగమున నన్నుఁ ♦ బరమాదృతి ని
మృనుమతి; నంచు రఘూత్తముఁ, డనుమాటల రాక్షసేంద్రుఁడాలించి తగఁ,

చ. త్వరపడి పోయి పుష్పకము ♦ భాసురమై తగుదానిఁ గొంచు భూ
వరుకడఁ జేరె; నయ్యదియు ♦ భర్తృమయంబులు చిత్రరీతులం
బరఁగెడు నవ్వియై తనరు ♦ భాసురరూపము లొప్పుఁగా మనో
హరములుగాఁ దనర్చుచుచిఁరాంతరమాండపముల్ చెలంగఁగన్. ౨౪ 5222

సీ. వైడూర్యవేదికల్ ♦ భాసిల్ల రజతప్రకాశంబు వెలయఁ జిక్కనివి శ్వేత
వర్ణంబులును నైన ♦ ధ్వజములు గ్రాలఁబతాకలు వెలయంగ ♦ దప్తకనక
మయహర్ష్యములు తగఁ; ♦ మానితకనకపద్మములు వ్రేలాడుచునమరియుండ
ముత్తెపుజాలకములు నొప్పు జిటుగంట లెల్లెడలను నొక్కఁయెడఁబృథుతర

తే. ఘంటలును రాజిలంగ నిఁకామరమ్య
రవము సర్వత్ర వ్యాపింప ♦ సువిమలమయి
తనరుచుండెను; సురళిల్పి ♦ యనుపమాన
ముగను నిర్మించె న్వర్ణాద్రిఁమూర్ధమువలె. ౨౫ 5223

తే. రజతముక్తామణిప్రభాఁరంజితములు
గాఁగ బహుహర్ష్యములు లోనఁ ♦ గలుగ నద్ది
స్ఫటికచిత్రాంగములుగలభాగములను
నమరి వైడూర్యవర్యాసఁనములఁ దనరి. ౨౬ 5224

క. వెలలేని మహాస్తరణంబుల నలరారుచును శత్రుఁపుల కేరికినిం
గలవిలపాటొందింపఁగ, నలవియుఁ గాకే మనోజఁవాధికజవమై. ౨౭ 5225

క. తనరారునావిమానంబును దెచ్చి విభీషణుండు ♦ భూమిశలలా
మునకున్ భక్తి నమర్పణ,మును జేసి యటం జెలంగు ♦ ముదమున నిలిచెన్,

నూటయిరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౫ - వ సర్గము.

ఁఁఁఁ రాముఁడు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యకుఁ బ్రయాణమగుట. ఁఁఁఁ

క. అంత విభీషణుఁ డాభూ,కాంతునకుం బుష్పమాలిఁకాభూషితమై
వింతగఁ దగు పుష్పక మా,చెంతఁ దగుటఁ జూపి యిట్లు ♦ చెప్పె నడఁకువన్.

క. కరముల మోడిచి నంగిన,కరణిన్ నిలుచుండి త్వరయుఁ ♦ గదురఁగ నీ కిం
కరుఁ డేమి చేయఁదగు నన, గురుతేజుఁడు రాముఁడు నృపఁకుంజరుఁ డెలమిన్.

క. తనచెంతనున్న తమ్ముఁడు, వినుచుండఁగఁ బలికె స్నేహఁవిస్తృతిఁ గనువా
క్కునఁ జక్కవిమర్శించుచు, దనుజేంద్రా! పూన్కిమీఱఁదర్పము మెఱయన్.

- మ. పనిసాధించినవారు వానరులు చెప్పన్ బ్రీతి వర్ధిలెడున్
గనుకన్ రత్నమహార్ఘభూషణములన్ ♦ గ్రవ్యాదవర్యా! ముదం
బునఁ బూజింపుము వారి; నిర్జరగణంబుల్ గెల్వలేనట్టి లం
కను యుద్ధంబుల వెన్నదీయక యవక్రస్ఫారశక్తున్నతిన్. ౪౫ 5239
- ఆ. వీరు తోడుపడుటఁ ♦ జేరి జయించితి, మంతె గాని మఱొకఁ ♦ డరయ లేదు
నీకు లంకయబ్బు ♦ టీకపిసాహాయ్యముననె; యిట్లుకార్యమును దృఢముగ.
- క. కొఱతయె లేకుండంగా, నెఱవేర్చిన వీరినెల్ల ♦ నెమ్మి ధనములన్
గుఱుతుపడన్ రత్నంబుల, మఱియు నితరభూషణముల ♦ మన్నన మీఱన్.
- ఆ. కోరి యొనఁగి వీరిభూరిప్రయాసంబు, సార్థకముగఁ జేయవయ్య! నీవు
మానదుడవు కృతము ♦ మానుగ నెఱుఁగుదు, గానగౌరవార్హులైనకవుల.
- క. అలరింతు వేని వీగును, ఫలితమనోవాంఛలగుచుఁ ♦ బ్రమదసుఖములం
జెలఁగుదురు; మఱియుఁద్యాగము, గలవాడవటంచుదానకలన సుహృదులన్.
- క. ఒనఁగూర్చుకొనుదు వంచుఁ గృపను జెలఁగుదు వనుచు యశముభాసిల్లఁగనొ
ప్పినవాడ వంచుఁ దలఁతురు, జనులెల్లను గాన నీకు ♦ సమధికహితమున్.
- క. దీనిం దెల్పితి నంతియె, కాని తగన్ శాసనంబు ♦ గావింపఁగ లే
దోనిఖిలరాక్షసేశ్వర! య్తా నేతయెయైనఁ బ్రీతి ♦ సంధిల్లంగన్. ౪ 5236
- చ. మనమున కింపుఁ బెంపఁదగు ♦ మంచిగుణంబులులేక క్రోధమే
యనవరతంబుఁ బూనుచు రవంతయుఁ దాలిమి లేక హింసచే
యునొ యతనిన్ భటోత్కరము ♦ లొయ్యనఁ బ్రీతిని మాని సంగరం
బున విడనాడుఁ గాన భటపుంగవులం దనుపంగ నొఁ జూమి!. ౯ 5237
- క. అని. రానుచంద్రుఁ డాడిన, విని కవులకు నెల్ల రత్నవితతాత్థములన్
దనవిభవమునకుఁ దగినటు, లనూసభాగములు చేసి ♦ యాదృతి నొనఁగెన్.
- చ. హరివరు లెల్ల రత్నవివిధాంబరభూషణరాజిఁ దృప్తులై
పరమముదంబునుం గనుట ♦ బాగుగఁజూచి రఘూద్వహుండు నుం
దరమగు పుష్పకంబున నితాంతయశంబున మించి లజ్జచే
శిరమును వంచి చెల్వమరు ♦ సీతను నంకమునందుఁ జేర్చుచున్. ౧౧ 5239
- క. నిరుపమవిక్రమసంపదఁ, బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు చాపవరముం గొని తో
నరుదేర నెక్కి; నిటు భూవరుఁ డాపుష్పకము నెక్కి ♦ వానరగణమున్. ౧౨
- సీ. అతులవీర్యుండగు ♦ నట్టి సుగ్రీవుని నవ్వీభీషణుఁ గని ♦ యాదరమునఁ
బలికె నిట్లని; మహావనచరులార! మీ కనుఁగుమిత్రుడ నగునట్టి నాదు
కార్య మిద్దానిని ♦ గావించితిరి మీకు ననుమతినొనఁగితిఁ ♦ గనుక మీర
లిచ్చానురీతిగా ♦ నేగంగఁ దగును మీవానస్థలములకు; ♦ వైరిహరణ!
- తే. మిత్రవర్య! సుగ్రీవాఖ్య! ♦ మించు వేడ్క, నలరుమిత్రుండుచేయంగఁనై నపని న

ధర్మభీరువ వౌట నెంతయును జక్కఁ, జేసితివి గానఁ గపివరఁసేనఁ గూడి.

*క. అనుపమగతిఁ గిష్కింధకుఁ, జని నుఖ ముండుము; నురారిఁసత్తమ! నేనీ
కు నొసంగ స్వీయమగు లంకను నేలుచుఁ బంక్తికంఠఁకరణి నొరులకుఁ.

తే అపకృతులఁ జేసి రాజ్యంబు ఁ లపహరింప
కిందె వసియింపు; మింక దేవేంద్రుఁ డాది
యైన నుర లెత్తివచ్చిన ఁ నలవిగాదు
నిన్నుఁ జెనకంగ; నికమీఁద ఁ నేను వేగ. ౧౬౪

5248

క. అరిగెద నాజనకుఁడు నేపురమున వసియించె నటకుఁ ఁ బోవఁగ మీరల్
గరుణ ననుజ్ఞను నాకి, త్తరుణమున నొసంగుదు రని ఁ తమిఁ గాంక్షింతుఁ.

క. మిమ్మెల్ల వీడుకొనియెద; నెమ్మదిగా నుండుఁ డనుచు ఁ నృపతి పలుకఁగా
సమ్మద మలర విభీషణుఁడమ్మిహి రాత్మజుఁడు దోర్బలాఘ్యలు కవులుఁ. ౧౭

క. కరములు జోడించి మహీవర! మేమెల్లర మయోధ్యవై భవమును గాం
చురతిం గలవారల మాదరమునఁ గొని పొమ్ము నీవు ఁ తండ్రీ! యచటఁ. ౧౮

క. జనపదముల కేమియు బాధను జేయక వనములందు ఁ స్థానీయములం
దును నెచ్చరికం దిరిగెద; మనఘా! రాజేంద్రతనయ! ఁ యతివిభవమునఁ.

సీ. పట్టాభిషేకసత్ప్రయనులఁ దడిసిన నినుఁ జూచి కౌసల్యకును సమస్క.
రించి వేగంబ యేతెంచువారము మానివాసంబులకు నని ఁ పల్కి రిట్లు
లావిభీషణభాస్కరాత్మజు లఖిలవానరులును వేడ నానరపతియును
ధర్మాత్ముడుఁ సిరిఁ ఁ దనరినవాఁడును నౌట వారలఁగాంచి ఁ యనియె; నేను

ఆ. భరతముఖ్యులై న ఁ బంధువులను మిమ్ముఁ
గలిసి యాయయోధ్య ఁ నెలమిఁ జొచ్చి
ప్రియము నొందఁగంటిఁ ఁ బ్రియమున కంటెను
ప్రియతరంబునయి లభించె నిపుడు. ౨౨౪

5248

క. వనచరులను గూడి జవంబున నుగ్రీవా! విమానమును నెక్కుము మం
త్రినికరయుతుఁడవుగా నో, ననుజేంద్రా! యెక్కవయ్య ఁ తమిఁ బుష్పకముఁ.

చ. అన విని సత్వరంబుగ నె ఁ యారవిసూనుఁడు వ్యోమయానముఁ
ఘనతరముఁ గపీంద్రబలఁకాండముతోడ విభీషణుండు మం
త్రినికరసంయుతిఁ వెలయు ఁ దీప్తుల నెక్కిరి; యక్షరాజవా
హనవరమా విమాన మది ఁ యందఱు నెక్కఁగ రామునాజ్ఞచే. ౨౫ 5250

౩. ఎగసె నాకసమున; కిసవంశతిలకుండు, హంసయుక్త మగుచుఁ నమలకాంతి
వెలయు. నావిమాననిలయమ్మునఁ రాముఁడతిశయముగ హర్షములగుచుండ.

* స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయాదత్తే విభీషణ - అనిమా. దీనిచే విభీషణుని రాజ్యము
సరింపజేయు నానఁ బూనకుమా యని రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చెనని గ్రహింపఁదగు.

క. సురలు నుతింపఁ గుబేరుని, కరణిం జనియెన్; నుపర్వఃకల్పితమగునా
వరయానంబునఁ గూర్చుం,డిరి నుఖముగ దనుజకీశఃనికరతదధిపుల్. ౨౭౫

నూటయిరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౬ - వ సర్గము.

❧ { రాముఁడు నీత కందందలి విశేషములు చెప్పుచు నీతఁగోరినందున నుగ్రీవ } ❧
పత్నులఁ బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట.

చ. అనుమతి రాఘవుం డొసఁగఁ ♦ నాపరమోత్తమదివ్యయాన మొ
య్యనఁ బవనాభిధూతమగు ♦ నట్టిఘనంబువలెన్ విను త్తలం
బున కవు డుద్గమించి జవఁముం దగఁ బోయెను; రాఘవుండు పో
వునవుడు నాల్గుదిక్కులకుఁ ♦ బొంకముగాఁ దనదృష్టిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౫ 5253

ఉ. చందురు నెమ్మొగంబుగల ♦ త్సానుతఁ గాంచి వచించె; జానకీ!
సుందరమై త్రికూటమన ♦ త్తోణిఁ బ్రసిద్ధిని గాంచి శంకరుం
డందముమీఱి నున్నరజఃతాచలమో యన నొప్పునీనగం
బందును గూటభాగమున ♦ నద్దియె లంకఁ జెలంగుఁ జూడుమా!. ౨౫ 5254

క. ఇది విశ్వకర్త నిర్మిత!, మిదిగో జనకాత్మజా! యఃపీనపలలమున్
మది భీతిఁగొలుపు నల్ల బు,రదవలెఁ దగియున్నసంగఃరక్షితి సుష్మా!. 3౫

చ. వనచతరాక్షసుల్ గలిసి ♦ బాహుబలంబులఁ బోరి చాలమం
ది నిహతులై రిసూ! యిచట; ♦ దివ్యవిలోచనరాజితా! యిటన్
వనజభవప్రసాదమున ♦ వాంఛలు గూర్చునరంబు లొంది లో
కనిచయబాధకుం డయిన ♦ కర్బురనాథుఁడు రావణుం డనిన్. ౪౫ 5256

తే. నీనిమిత్తమె తెగియె నాఁచే నితాంత
బాణదగ్ధాంగుఁడై యదె ♦ పండుకొన్న
యట్టు లున్నాఁడు; కుంభకఃస్థాఖ్యుఁ డిచటఁ
దెగియె నిందె ప్రహస్తుండు ♦ దివిజతఁ గనె. ౫౫ 5257

క. హనుమంతుఁడు ధూమాక్షుని, నని నిందె వధించి వుచ్చె; ♦ నల్లై నుపేణుం
డును వీర్యబుద్ధు లొప్పుఁగ, ఘనవిద్యుత్కాలిఁ జంపెఁ ♦ గను మాక్షితినిన్. ౬౫

క. మనలక్ష్మణుండు రావణ,తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ దర్పంబునఁ ద్రుం
చెను నిందు; వికటుఁ డనఁబడు, దనుజుని నంగదుఁడు చంపె ♦ దారుణరీతిన్.

సీ. అవనిజా! దుర్ధర్షుఁ ♦ డగువిరూపాక్షుండు నల్లై మహోదరుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు
దర్పసమగ్రుఁడై ♦ తనరుమహాపాశ్శువ్వి డాయకంపనుఁడు నిం♦దందు బలయు
తాసురుల్ కొండలు ♦ హతులై రి; రావణభార్య మందోదరి ♦ పరమదుఃఖ
మున వేయిమందిగాఁ♦దనసవతులు సాశ్రుజలముఖంబులఁ జుట్టుఁనిలిచియుండఁ

తే. బెనిమిటిం గూర్చి యేడ్చిన ♦ పృథ్వి యిదియె;

యోవరానన! యిచట నీ♦యుదధితీర్థ

మును గనుము మేము సాగర♦మును దరించి

తన్ని శాభాగ మిట నుంటి ♦ మెన్నికొనుచు. ౧౦౪

5280

క. మును సగరపుత్రు లేచిన, కినుకం ద్రవ్వంగ నల్లి♦కేవలము మహ

త్తును గాంచె నట్టిదగు నీ,వననిధిపయి నిన్నుఁ బడయు ♦ వాంఛ దగంగఁ.

తే. నలునిచే నేను గట్టింప ♦ నలఘురీతిఁ

గనఁబడెడు సేతు వదె చూడు ♦ వనజనేత్ర!

మిగులదుష్కరమగుచును ♦ దగును జాన్ము;

జనకతనయా! యపాంపతి♦స్థాన మగుచు. ౧౦౫

5262

క. తలఁపఁగ నక్షోభ్యంబగు, జలనిధి యిదె చూడు నిలువ♦స్థలములు నడుమఁ

గలుగవు భంగమ్ముల గర్జిలుచుఁ జెలువారుఁ జాన్ము ♦ సీతా! యిందుఁ. ౧౦౬

తే. ముత్తియపుఁజిప్పలుఁ శంఖ♦ములును వెలయు;

హనుమ దీనిని దరియించు ♦ నపుడు విశ్ర

మార్థమై దీని భేదించి ♦ యట్టై లేచి

నట్టి మైనాకమును హాట♦కాంగముగను. ౧౦౭

5264

సీ. జలధిమధ్యమమున ♦ నలఘుసేతువుమీఁద నిటవానరబలంబు ♦ లెల్ల విడిసి

యుండెను జా!; మహా♦త్తుండగు జలనిధియందు సేతువునాఁగ ♦ నమరు నిద్ది

ముల్లోకములచేత ♦ నెల్లవ్వు పూజింపఁ దగినది మఱి పవి♦త్రతర మగుచు

ఘోరపాపంబులఁ ♦ గూల్పఁగఁ జాలెడు; *నంబ్వధిష్ఠాతయై ♦ యలరుచున్న

తే. యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁ డ♦య్యవసరమున

నిందుఁ దనునొంపఁ గొపంబు ♦ నొంది యున్న

నాకు నట్టై ప్రసన్నుడై ♦ ప్రాకటతను

వొప్ప నగపడె; జానకీ! ♦ యుర్వి నిందు. ౧౦౮

5265

క. దనుజవిభుండు విభీషణుఁ, డనఘుం డీతండు నన్ను ♦ ననువుగఁ గనియెఁ;

జనకతనూజా! యిదిగో, యనువచుములు చిత్రములును ♦ నగు వను లొప్పఁ.

తే. రమ్యముగ నూర్యపుత్రువు♦రంబు గానఁ

బడెడుఁ గిష్కింధ కను మిందు ♦ వాలి నేను

జంపినాఁడను; నా విని ♦ సాధ్వీ మున్ను

వాలిపాలితమగువుర♦వరము దాని. ౧౦౯

5267

* అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరో త్ప్రభుః - అనిమా. ఇట మహాదేవశబ్దము సముద్ర పరమని వ్యాఖ్యాతి లండఱు సర్థము చెప్పిరి. కథాసంవిధానము ననుసరించియు నది సమంజసమే. కాన నిట 'నంబ్వధిష్ఠాతయై యలరుచున్న యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁడు' అని తెనిగింపఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ప్రణయయుక్తసాధ్వసకని, మున రామునిఁగూర్చి వినయమున నిట్లని ప
లెను; రాజోత్తమ ! యసఘా!, వినుమా! తారాదికీశవిభుపత్నులతో.

తే. ఇతరకీశేంద్రసతులతో ♦ నెలమిఁ గూడి
నీవు నేనును రాజధానియయి యలరు
నాయయోధ్యకుఁ బోవంగ ♦ నాత్మఁ గోరు
చున్నదానను; నా భూవఁదోత్తముండు. ౨౦

5269

చ. జనకజప్తార్థనంబు విని ♦ సమృత్తి మీఱఁగ నట్లె యశాను గా
కని బదు లొత్తిచెప్పి ప్లవఁగాధిపుపత్తనసీమఁ జేరి చ
క్కనియొకచోటఁ బుష్పకముఁ ♦ గమ్రుతరంబును నిల్పి వానరేం
ద్రుని గని యిట్లు పల్కె; నిటఁ ♦ దోచుప్లవంగమరాజి కాదృతిక. ౨౧౫

చ. జనకజకై కళత్రములఁసంగతి రాఁదగు నయ్యయోధ్య కం
చును వచియింపు; మీవు బలఁశోభిత! వానరనాథ! భార్యలం
గొని చనుదెమ్ము సత్వరము; ♦ కోరిక సీతకు నిద్రె సుమ్ము పోఁ
జను నిఁక నంచుఁ దేజమున ♦ శాశ్వతసంపద నొప్పురాముఁడుక. ౨౪ 5271

క. వనచరపతితోఁ దత్పరి, జనములతోఁ బల్కె; సంత ♦ సరభసముగ నూ
ర్యునినూనుఁ డంతిపురమున, కనుమతుఁడై పోయి తార ♦ నటఁ గని పలికెక.

క. చనుదెమ్ము నీవు విక్రమ, మునఁ దగుమనకీశసంఘముఖ్యులసతులం
గొనుచు నయోధ్యకు రాఁదగు, నని సీతా దేవి కోర ♦ నామెప్రియమ్ముక. ౨౫౫

ఆ. తీర్ప నెంచి రఘుపతియు నాజ్ఞ యిడె నాకు
జాగొనర్పవలదు ♦ సకలవాన
రాంగనలను గూడి ♦ యరుగుద మాయయో
ధ్యకును; బురము దాని ♦ నరసియందు. ౨౬

5274

క. జనపతివిభుఁడౌ దశరథు, ననుంగుఁబత్నులను గాంచి ♦ యరుదెంతము; నా
వనచరపతివాక్యంబును, విని సర్వాభరణములను ♦ వెనఁ దాల్చి తమిక. ౨౭౫

క. తారయు వానరకాంతలఁ, జీరి వచించె రయంబ ♦ శ్రీకలితవిభూ
షారమ్య లగుచు భర్తలతో రాఁదగు మీరలెల్లఁ ♦ దొయ్యలులాశా!. ౨౮౫

క. ననుఁ గూడి యయోధ్యకుఁ జ, క్కనిరీతిక వచ్చి యందుఁ ♦ గలచిత్రములం
గనుఁగొని నాకు మనఃప్రియ, మును జేయఁగవలయుఁ బొరఁముఖ్యులతోడక.

ఆ. జానపదులతోడ ♦ జానకీనాథుండు, పురముఁ జొచ్చుటను బ్రభుమణియైన
దశరథేంద్రునతులఁ ♦ దదనంతభాగ్యంబుఁ, గాంచి వత్తమనఁగ ♦ గపిలలనలు.

సీ. తారవచించు నుత్తమవాక్యముల విని తమ కాజ్ఞగా నెంచి ♦ త్వరను బూని
మంగళస్నానాదిమహితవిధానంబులను నలంకృతలయి ♦ జనకతనయఁ
గనుకోరికలఁ బుష్పకమునకు నెలమి బ్రదక్షిణంబుగఁ బోయి ♦ తారఁగూడి
యెక్కిరి తారెల్ల; ♦ నిటు వార లెక్కంగఁ బైకి వేగమ లేచి ♦ పరమగతిని

- ఆ. నద్ది ఋశ్యమూక ♦ మనుగిరిచెంతకు, నరుగ నీతఁ గాంచి ♦ మరల రాముఁ
డనియె; భూధ రేంద్ర ♦ మగు నిది కాంచన,ధాతునికరభూషి ♦ తంబ యగుట,
క. కన విద్యుద్వృజయుతమా, ఘననముదయ మట్లు మనకుఁ ♦ గన్పడియెడు దీ
నిని జూడుము; సీతా! యిట,వనచరపతితోడఁ గలియు ♦ భాగ్యము గలిగెన్.
ఆ. వాలిఁ జంప నిచటఁ ♦ బ్రతిన పూనితిఁ; జిత్ర,కాననముల నొప్పు ♦ మాననీయ
పంప యనెడు సరసు ♦ సొంపుగఁగన్పట్టుఁ, జూడు మిదిగొ నేను ♦ శుభతరాంగి,
క. నినుఁ బాసి మిగులదుఃఖం,బునఁ బలవించితిని నిచటఁ; ♦ బాలఁతీ! శబరిం
గనినాఁడ ధర్మచారిణి, ననుపమయోగప్రవీణ ♦ నాతటముననే. 3౬ 5282
తే. యోజనాయతబాహులై ♦ యొప్పుచున్న
యాకబంధుఁడు నాచేత ♦ నంతనుంబె
నిట; జనస్థానమునను బఁజీంద్రుఁడై న
యాజటాయువు నివసించు ♦ నలరుబోఁడి! 3౭ 5283
చ. కనుకనె శ్రీసమగ్రమయి ♦ క్రాలుననన్నతి మట్టిచె ట్టిదే
కనఁబడుచుండెడున్ గను మఖిండవనన్నతిచెంత నందె యో
వనితరొ! క్రూరుఁడైన దశవక్త్రునితోడ జటాయు వృద్ధతిన్
బెనఁగెను నీనిమిత్తమయి ♦ పెంపున ఘోరతరంబుగా నతీ! 3౮ 5284
క. వరవర్ణినీ! బలంబున, ఖరదూషణరాక్షసులను ♦ గడువీర్యమునన్
బరఁగెడు త్రిశిరుని*లక్ష్యము, సరిగా భేదించుబాణ ♦ జాలంబులతోన్. 3౯
తే. నేను జంపితినోయెందు ♦ నూనగాత్రి!, యాచుననివాసమైనట్టి ♦ యాశ్రమమిదె
కన్యమ!; శుభదర్శనంబునై ♦ కడువిచిత్ర,మైనమనవర్ణ శాలయిం ♦ సలరుఁజమ్ము!
చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దా నిను మోసమునన్ హరించె నో
వనరుహనేత్ర! యిచ్చటనె; ♦ నర్ణ్యవినిర్మలవారిపూర్వమై
కనఁబడుగౌతమీనది ని ♦ కామశుభప్రద మౌచుఁ జూడుమా!
కను మదిగో యగస్త్యముని ♦ కాంతుని యాశ్రమ మోతలోదరీ! ౪౦ 5285
ఆ. అదె మహాత్ముఁడైన ♦ యానుతీక్షణమునీంద్రు
నాశ్రమంబు రుచుల ♦ నలరుఁ జూడు;
మోమనోజ్ఞగాత్రి! ♦ యుద్ధతరిపుదర్ప
నాశకుఁడు సహస్ర ♦ నయనుఁ డెలమి. ౪౧ 5286
క. చనుదెంచెనొ యెచటికి నా,మునిపతి శరభంగుఁడున్న ♦ భూమి యిదియె, యా
తనియొ శ్రమచుదె యాపద,మున నెమహాంగుండుదనుజ ♦ ముఖ్యుఁడు నగుచున్.
క. తనరు విరాధుఁడు నాచే, వినిహతుఁడై చనియె యక్ష ♦ విభులోకమ్ముం
గన; సింహమధ్యమా! యినె,చునమున్నమహర్షి సంఘ ♦ మహితాశ్రమముల్.

సీ. ఇట మానికులపతి ♦ యనవహ్నినమ తేజఃజ్ఞై నయత్రిమునీంద్రః ♦ డలరువాఁడు;
ధర్మచారిణీయగు ♦ తాపసి నననూయ దర్శించితి విట సుంధరతరాంగి
యదె పర్వతశ్రేష్ఠ ♦ మగుచిత్రకూటంబు భాసిల్లుచున్నది ♦ పద్మనయన!
కై కకుమారుండు ♦ కాంక్షతో నను సుప్రసన్నునిఁజేయ నెచ్చటికి వచ్చె

తే. నాస్థలం బిదె; యల్లదె ♦ యతివిచిత్ర
కాననంబులదవ్వునఁ ♦ గనఁబడియెడు

యమున, శ్రీమంతమగుచు మును మన మున్న
యాభరదావృజానాశ్రమం ♦ బంతికమున. ౪౭

5291

విలసిల్లుచుఁ గనఁబడియెడు; విలాసినీ! త్రిపథగయయి ♦ విష్ణుపదజయై
చెలఁగెడు గంగానది యిదె, పలువిధముల పక్షులు తటభాగము లందున్.

తే. చెలఁగుచుండఁ బ్రపుష్పితములగు విపిన
ములను నలరారుచున్నది; ♦ లలన ! యిదియె

శృంగి బేరపురోత్తమ ♦ మిందె గుహఁడు
వచ్చె మనయంతికమునకు ♦ సచ్చరితుఁడు. ౪౮

5293

జనకసుతా! కనంబడెడుఁ ♦ జక్కనియూపము లెన్నొ చాలుగాఁ
గను సరయూసమాఖ్య నది ♦ కమ్రువిచిత్రతరువ్రజంబుఁ బూ
చిన విపినంబు లీనదికిఁ ♦ జెల్వుగ నొప్పుఁ దటంబులందు, మా
జనకునిరాజధానియగు ♦ చక్కని పత్తన మదై చూడనొ. ౪౯

5294

తే. మనము మరల నయోధ్యను ♦ గనెడుభాగ్య

మలర వచ్చితి మల్లాట ♦ నమలభక్తి

వందనము చేయుమా! యన ♦ వనచరపతి

దనుజపతియకా విభీషణుఁడును నితరులు. ౫౦

5295

త్వీరపడి లేచి మంగళదధర్మనమై బెడఁగై యయోధ్య నాఁ

బరఁగుపురంబు గాంచి; రది ♦ పాండురహర్మ్యకదంబయుక్తమై

సురుచిరభూరికక్ష్యలను ♦ సొంపులఁ గాంచుచు మేటియేనుఁగుల్

తురగములున్ నితాంతమును ♦ దోఁప మహేంద్రపురంబునాఁ దగెన్. ౫౧

వనచరులు సాంద్రసౌధములను వన్నెలు గులుకుచున్ విలాసము మీఱం

గనఁబడుచున్న యయోధ్యను, గని రెంతయు లేచిలేచి ♦ కడుఁ బూనికలన్.

నూటెగువదియొకవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౭ - వ సర్గము.

ఊహ రాముఁడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదినము పసించి వరముఁ బొందుట. ఊహ

తే. *అంతఁ బదునాలుగై నహోయనము లట్లు
నిండఁగా లక్ష్మణునియగ్రజుండు చైత్ర
శుక్ల పక్షమియందు నిస్తులతపోవి
భూతిగల్గు భరద్వాజు ధ్యాతయశుని. ౧

5298

ఆ. చేరఁ బోయి నియతుఁడై రాముఁ డతనికి, వందనంబు చేసె; ధక్తి నిట్లు
లాతపోధనునకుఁ నభివాదనముచేసి, యోమహాత్మ! యాయఁమోధ్యయందు,
క. వినుచుందువా? నుభిక్షంబు ననామయము భరతుండు ధూని వ్రజాపా
లనమున నెచ్చరికను బొందునుగాదే? తల్లులుం బ్రదుకుఁ గనువారే? ౨
క. అని యడుగ మహాత్ముండగు, మునిపతిశ్రీ రాముతోడ ధూనిదంబున ని
ట్లనియెనుస్థితపూర్వముగా; ననుజుఁడు భరతుండు ధూనియందుమునుఁగుచు.

తే. జడలు దాలిచి పాదుకల్ ధూనిమితేడు
గాఁ దలంచుచుఁ బ్రజలను ధూనిచు; భవ
దాగమనమును గోరుచు ధూనియెన్న
వాఁడు గృహమున తేమమె ధూనితుల! ౪౫

5302

సీ. అరినిషూదన! తండ్రియూనతి నొనరించు కోరిక ధర్మమే ధూని నార
చీరలు దాలిచి ధూనితయు సౌమిత్రి వెనువెంట రా రాజ్యమును విడుచుచు
గహనంబునుం బొందికమ్రభోగంబుల విడనాడి మఱియుఁగాల్పడకలఁద్రది
వమును బాసిన నురవర్యునిఁబోలుచు సర్వస్వమును మాని ధూనిసాంద్రనియతి.

ఆ. బూని వచ్చినపుడు ధూని పొగిలె నాచిత్తంబు
మూలఫలములఁ దినఁ ధూని జాలు నెట్లు
లనుచు; నిపుడు రిపుల ధూని నడచి కార్యంబులఁ
బరిడఁ జేసికొనుచుఁ బ్రాభవమున. ౭౫

5308

క. వరమిత్రబంధువులతో, నరుదెంచిన నిన్నుఁ గాంచి ధూనితిశయమోదం
బరుదుగ మదాత్మ పొందెను; ధరణీశా! నీకు నచటఁ దగినసుఖంబుల్. ౮౫

క. పంచవటియందుఁ గల్గుట, మించిన దుగిఖము లధర్మమిత్రువలనఁ బ్రా
పించుట నెఱిగితి మదిలో; నెంచఁగ ధర్మమునఁ బ్రీతి ధూని నెసఁగెడు నీకు.

క. వినుము జనస్థానంబున, దనుజులతో మిగులఁబగయు ధూని దగులువడుటనీ
వును ఘోరమూర్తులగు నా, దనుజుల ఖరముఖుల బాహుధర్పస్ఫూర్తి.

క. అనిఁ జంపుటయును, ఘనులగు, మునులను ధర్మమును గావఁబూని చరింపం
గను సాధ్వీని నీజానకి, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ధూని మోసమున.

* పూర్ణే చతుర్థ శేషే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః, = పంచమ్యాం చైత్ర శుక్ల పంచమ్యాం-
అనిమా.

ఆ. అపహరింపఁ దలఁచు ♦ టల్లై మారీచుండు

మాయఁ బూని మృగము♦మాడ్కి పచ్చు

టయును, సీతయపహృ♦తయు నగుటయు, వన

మందు నా కబంధుఁ ♦ డగపడుటయు. ౧౧

5808

క. అంతటఁ బంపాఖ్యసరః, ప్రాంతంబున కేగుటయును ♦ భాస్కరుసుతుతో

నెంతయు సఖ్యముగల్గుట, యంతట నవ్వాలి నొక్కయమ్మున నీవు. ౧౨

క. పొలియించుటయును సీతం, గలయన్ వెదకుటయు, హనుమ♦కడఁగి జవమునన్

జలనిధి దాఁటియె లంకను, నలఘుపరాక్రమముతోడ ♦ ననలునినోటన్. ౧౩

క. పడవేయుటయును; నీయీ, పడఁతియునికి తెలిసినంతఁ ♦ బటుశక్తిని మిం

చెడు నలుచే నేతువు నా, జడనిధిఁ గట్టించుటయును ♦ శక్తిమెఱయఁగన్. ౧౪

చ. వనచరయాధవుల్ ముదము ♦ వర్ధిల లంకను గాల్చినట్టిరీ

తిని, సురకంటకుండగుచుఁ ♦ దేకువ మించినరావణుండు చ

య్యన సుతమంత్రి బాంధవమ♦హాబలవాహనపంక్తితో దురం

బున వధియింపఁగాఁ బడిన ♦ పోల్కియు బ్రహ్మముఖామరోత్తముల్. ౧౫

క. నినుఁ గానవచ్చుటయు నా, యనిమిషపతి వరము లొనఁగి♦యరుగుటయును* నే

ననుపమతపోబలంబునఁ, గనినాఁడం జమ్ము!; దివ్య♦కార్తుకధారీ!, ౧౬ 5813

క. వరశస్త్రధరణ! నేనును, వర మొనఁగెద నడుగు మేను ♦ వాంఛించినయీ

సురుచిరపూజంగొనుమా, యరుగం దగు తే పయోధ్య ♦ కతిమోదమునన్.

చ. అన విని ధీవిలాసుఁడు నృ♦పాత్మజఁ డమ్మునివాక్యమున్ శిరం

బున గ్రహియించి తమ్మునకు ♦ ముందుగ దూతను బంప నెంచి మీ

యనుమతినే యొనర్తునని ♦ హర్షమునన్ వచియించి తా వరం

బును నడుగంగఁ బూని ముని♦పుంగవుతో నిటు పల్కె వేడుకన్. ౧౭ 5815

క. మునివర్య! యయోధ్యకు నేఁ, జనుమార్గమునందు వృక్ష♦షండ మసమయం

బునఁ గూడ ఫలములను మధు,వున నొప్పుచునుండవలయుఁ ♦ బూతఫలంబుల్.

తే. అమృతకల్పంబులయి రుచు ♦ లలర బహువి

ధములుగా నుండవలయు వ♦రమును దీని

నిమ్ము నా కనియడుగ న♦ట్లే చెలంగుఁ

గాకయని పల్కి నంత న♦నోకహములు. ౧౮

5817

క. సురపురిఁ గలపాదపముల, కరణి సమృద్ధంబు లగుచుఁ ♦ గానంబడియెన్

హరు లయ్యయోధ్యఁ గానఁగ, నరిగెడునామార్గమందు ♦ హారితరములై.

తే. యోజనత్రయవర్యంత ♦ మొక్కరీతి

నెట్లుచూచిన నిష్ఫల♦వృక్షతతులు

* సర్వం మమైత ద్విదితం తపసా-అనియూ.

ఫలయుతము లయ్యె నుమహీనములు నురుచిర

పుష్పసంయుక్తము లగుచుఁ ♦ బొలిచె మిగుల. ౨౦౪

5319

క. తరువులు శుష్కము లొప్పెను, నురుచిరపత్రములతోడ ♦ సోనలుగ మధూ
త్కరములు గురిసెను నావన, చరవుంగవు లంత హర్ష ♦ సాంద్రహృదయులై.

క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁబడ దివ్యంబులైన ♦ కమ్రఫలంబుల్
మనసార వేలకొలఁదిగఁ, దినుచున్ స్వర్గమునుబొందు ♦ తీరునఁ బొదలన్.

నూటయిరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౮ - వ సర్గము.

❧ { హనుమంతుఁడు రామాజ్ఞ చే గుహనకు భరతునకు } ❧
శ్రీరామాగమనము దెల్పుట.

క. జనపతియు నయోధ్యాపురమును మదిలోఁదలఁచుకొనుచు ♦ ముందిఁకఁ జేయు
గను దగినపని యదేమో?, యనియాలోచించె; నిట్లు ♦ లాత్తుఁ దలఁచుచున్.

*చ. వనచరవుంగవుండయిన ♦ వాయుకుమారునిఁ జేరఁ బిల్చి యి
ట్లనియె; నయోధ్యలో నృపగృహంబున నందఱు డేమమే కదా ?

యని తెలియందగున్; మఱియు ♦ నట్టులె పోవుచు శృంగిబేరప

త్తనమును జేరి యం దలరు ♦ ధర్మవిదుత్తమునిన్ నిషాదపున్. ౧౪ 5323

క. వనగోచరు గుహఁ బ్రీతిని, గని నేనే చెప్పినట్లుఁగాఁ గుశలంబున్
వినిపింపు; మతఁ డరోగంబునఁ గుశలముగాఁగ నేనుఁ ♦ బురికిన్ మరలన్. ౨౪

క. చనుదెంచుచున్నవార్తను, వినినంతనె నన్నుఁ బాసి ♦ వెతఁ గుడిచెడుఁ గాఁ
పుననాచింతనువిడుచుచు, మనమునఁగనఁగలఁడుముదము ♦ మాన్యుడతఁడునూ!.

తే. ఆతఁ డాత్మనమానుడై ♦ సట్టి సఖుఁడు;

మారుతీ! యాగుహంబు సన్న్యదము నొంది

చక్కఁగా నీవయోధ్యకుఁ ♦ జనుసథంబు

భరతుకుశలంబు నీకుఁ దెల్పుఁగలఁ డతఁడు. ౪౪

5326

సీ. నావచనంబుగ ♦ నాతమ్మునకు నాదుకుశలంబు వినిపింపు ♦ కోర్కి నీవు
వనవాసమును దీర్చి ♦ జనకుని సత్యంబు నెఱవేర్చి లక్ష్మణుని సతియైన
జనకజనుం గూడిఁచనుదెంచితిని డేమముగ నంచువచియింపు ♦ ముమటియడవి
బలవంతుడైన రావణుఁడు సీతను గొనిపోవుట సుగ్రీవుఁడొప్పున నేను

ఆ. జేయుటయును సతనిఁజ్యేష్ఠుఁడౌ వాలిని, సంగరమున నేను ♦ జంపుటయును
సీత వెదకుటయును ♦ జేరరాక యపారమైన జలధిదాటి ♦ యవలి కేగి. ౭

చ. జనకజ నీవు గాంచుటయు ♦ సత్వరమే యరుదెంచి యానువా

ర్తను వినిపింప నందఱము ♦ తద్వసరాశినమీపభూమికిం

జనుటయు నబ్ధిదర్శనము ♦ సాగరమం దొగి సేతుబంధనం

బును మఱి నేను రావణుని ♦ బోర వధించుటయుం గ్రమంబుగఁ. ౮౪

క. వినిపింపు మఱియు వరుణుడు, వనజభవుండౌ ననంగ ♦ వాసవుఁ డటని

చ్చినవరముల తెఱఁగును శం, భునికరుణం దండ్రితోడఁ♦బొ త్తనురుటయుఁ.

క. భరతునకుం జెప్పుము; నిర్జ్వరపతిరిపుతోడ వాలి♦సహజునితో నే

నరుదెంచితిఁ జెంతకునని, మరుదాత్మజ! సౌమ్య! తెలుపు♦మందమృదూక్తిఁ.

తే. ఇట్టివార్తను వినినప్పు ♦ డెట్టి యాకృ

తిని ధరించునొ నన్నుఁ గూ♦ర్చినవిషయము

లందు నింగితచేష్టాదు ♦ లతనియందు

నెట్లు గనఁబడునో వాని♦నెల్ల నీవు. ౧౧౪

5331

క. పరికించి తెలిసికొనఁదగు;, భరతునితో రాఘవుండు ♦ పరులగణములం

బారిపుచ్చి సాధుయశమును, నిరుపమమును బొంది కోర్కి♦నెఱి ఫలియింపఁ.

క. బలవంతులై న మిత్రులఁ, గలిసి సమీపించి యిదిగో ♦ కదలి యిటకు ను

జ్జ్వలరీతి వచ్చుచున్నాఁ, డలఘుగుణా! యంచుఁ బలికి ♦ యవ్వల నీవుఁ. ౧౨౪

నీ. భరతునియానన♦వర్ణంబుచేతను దృష్టి భాషణముల ♦ నీవు భరతు

వృత్తాంతముల మఱి ♦ యింగితంబుల నెల్ల నున్నవి యున్నట్లు♦బొగినెఱుంగ

వలయును నీయందు ♦ భక్తఁ జెలంగెడు భరతునిరీతుల ♦ నరయనేల

యందువో? యెల్లప్పు ♦ డఖిలకానుసమృద్ధమయి కరిహయముల♦స్యందనముల

తే. గ్రాలి వంశపరంపరా♦గతమునయిన

రాజ్యమును నేరిచిత్తం బ♦పూజ్య మేల

యని త్యజింపఁగఁ గోరు? నా♦యనుజమాట

పలుకఁగా నేల? గుణమణి♦కలితుఁ డతఁడు. ౧౨౪

5334

క. *మనమున రాజ్యముఁ బాలిం,పను గాంక్ష యెసంగ నేమి♦పనియొనరుచు నా

తనిచేష్ట లెఱిఁగి నే నే,పనిచేయఁగవలయుననుచుఁ ♦ బలికెదొ హనుమా!.

క. ననుఁ జిరకాలమ్మునకుం, గని నాయం దెట్లు ప్రీతిఁ ♦ గను భరతుఁడు తా

ననుపమరాజ్యం బేలం,గను గోరునయేని సర్వ♦కామభరితమై. ౧౩

5335

క. తనరారునెల్ల భూతల,మును నేలుంగాక తండ్రి ♦ మును పభిషేకం

బును నాకుఁ జేసి ముదమును, గనఁ జాలకపోయె నేను ♦ గనుదును దానిఁ.

తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున ♦ భూమినెల్లఁ

బాలనము చేయఁగలఁడు; పా♦వని! మదీయ

* ఇది యువతారికకుఁ బలుఁగని గ్రహింపవలయు.

నన్నిధిని రాజ్య మాతండు ♦ సంగ్రహింప
నున్న బుద్ధినిశ్చయముల ♦ నొగి నెఱింగి. ౧౬

5338

చ. మనమున రాజ్యముం గొనెడు ♦ మాడ్కిగఁ దోచిన నిందునుండి మే
మును బురిచెంతఁ జేరుటకు ♦ ముందె జవంబున మమ్ముఁ జూడ రా
జను; నటు లేని పక్షమున ♦ స్పర్శనపుత్రక! యందె నిల్వమా
యని ప్రతికూలభంగిఁ దన ♦ కానతి నారఘురాముఁ డీయఁగన్. ౧౭ 5339

చ. ¹అనిలతనూజఁ డంత మనుజాకృతిఁ దాలిచి వే యయోధ్యకుం
జనుటకు నుత్సహించె; నిటు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి యమ్మరు
త్తనయుఁడు ²సర్పవర్యమును ♦ దాగ్రహియింపఁగఁ గోరి దానిపై
కనుపమ వేగ మొప్ప వినఁతాత్మజఁ డేగెడునట్టు లొక్కటన్. ౧౮ 5340

ఆ. అంబరమున కెగసి ♦ యతివేగమునఁ బోయె;
వీర్యమలరుచుండఁ ♦ బిత చరించు
పథమునందు నరిగి ♦ ³ఫణివరస్థానమై
శుభకరంబునగుచు ♦ సొబగుమీఱి. ౧౯ 5341

క. గంగాయమునాతటిసీ, సంగమ మనఁ బరఁగుచున్న ♦ స్థలము గడచి యు
ప్పొంగుతమి శృంగిబేరమ, నం గడుఁ జెల్వమరు పత్తనంబును జేరెన్. ౨౦

తే. అందు గుహఁ గని హర్షంబు ♦ నంది శుభము
గాఁ దగిన వాక్యముల నిట్లుఁగా వచించె;
సత్యవిక్రముఁడును గకుత్స్థకులభవుఁడు
నీకు సఖుఁడును నగు రామఁనృపతి యిపుడు. ౨౧ 5343

క. అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, వనితామణితోడఁగూడి ♦ పలుకుము క్షేమం
బని చెప్పె; భరద్వాజుని, పనుపున నీపంచమినిశఁ ♦ బరమముదమునన్. ౨౨

ఆ. అందె గడపి యెల్లి ♦ యరుదేరఁ గలఁడు సు
మృతనిఁ జూడగలవు ♦ హర్ష మొదవ
సత్వరంబ; యనుచు ♦ శ్వసనపుత్రుఁడు మహా
తేజఁ డధికవేగఁదీపితుండు. ౨౩ 5345

క. పలికి జగన్తోదదమయి, విలసిలు రామాగమనము ♦ వినిపింపంగా
వలసిన భాగ్యము నాకుం, గలిగెఁ గదా యనుచును ⁴బులఁకయుతకచుండె.

క. గిరివిసిననదులమహిమలఁ, బరిసాటింపకయె యభ్రఁపథముల కెగసెన్;
బరశుధరుండగు రాముని, వరతీర్థము మార్గమందు ♦ వాలుకిని నదిన్. ౨౪

1 మానుషం ధారయన్ రూప మయోధ్యాం త్వరితో యయా-అనిమా. 2 గరుత్మా నివ
వేగేన జిఘృక్షన్ భుజగో త్తమమ్-అనిమా. 3 భుజగేం ద్రాలయం శుభమ్-అనిమా. 4 సంప్రహృష్ట
తనూరుహః-అనిమా.

తే. ఖ్యాతిఁగన్నట్టిగోమతిఁయ నెడునదిని, భయదమౌభీమసాలాఖ్యఁవనము, బహువి
ధములనొప్పారు సస్యమ్ముఁలమరనున్న, కోసలాఖ్యదేశంబులఁ డగోర్కి నందు.

క. కనఁబడు ప్రజలను గనియెను; వనచరకుంజరుఁ డతండు డ బహుదూరము చ
య్యనఁ జని నందిగ్రామం, బునకు సమీపమునఁ బుష్పఁములఁ దగుతరులన్.

చ. కనుఁగొనె; నాద్రుమంబులు నిఁకామము ప్రీతిని నెల్లవారలుం
గనునటులుండుఁ గానఁ దమఁగాదిలిపుత్రులతోడ స్త్రీలు వృ
ద్ధనికరమండుఁ గ్రీడల సతంబును నల్పుచునుందు; రావనం
బునఁ గలవృక్షముల్ నురవిభ్రుప్రియనందనవృక్షసంతతిన్. ౨౬౫ 5350

తే. అర్థపతిచై త్రరథవనఁమందు నలరు
తరువరంబులఁ బోలి యెంతయును వెలయ;
*నాయయోధ్యకు ఘటికాద్వయప్రయాణ
మునకుఁ దగినంత దవ్వనఁ డదనువునందు. ౨౭ 5351

తే. నారచీరలు కృష్ణాజినకృతవస్త్రములు చెలంగఁగ నాశ్రమమున వసించి
చిక్కి రామునిరామికి డ మిక్కిలి వగ, పొంది దీనుండునై జడల్ఁపూని నియతి.

సీ. భ్రాతృవ్యసనమున డ వపువు కృశింపఁగఁ బంకదిగ్ధాంగుడై ఁఫలము లట్లై
కందమూలంబులుఁనుం దనకశనంబులుగ దాంతుడై దృఢంబుగఁ జెలంగు
తాపసవృత్తిని డ ధర్మముల్ నలుపుచుఁ బొడువుగా జడలగుంపులు తగంగ
వల్కలాజినములఁ డ బైన నెట్టులొ కస్పకొని వాఙ్మయమమును డ దనర భావి
తాత్కుడై బ్రహ్మార్షి డ కమరు తేజంబున నలరుచు శ్రీరాముఁ డ డాదరమున

తే. నిచ్చి పోయినపాదుక డ లెదుట నునిచి
వసుధఁ బాలించుచున్ జతుర్వర్ణముల ప్ర
జలను సుంతయు భీతిలే డ కెలమి నొందఁ
గాచుచుండెడుభరతుని డ గనియె నచట. 3౧ 5353

చ. అతనిని జాగరూకులయి డ యాత్మవిశుద్ధిని గాంచునున్న మం
త్రితతులునుం బురోహితులు డ తెంపునమించెడు వాహినీశులున్
జతనముమీఱఁ గొల్పుచును డ సర్వవిధంబుల భూమి నేలు స
న్మతివిభవంబునన్ విభుని డ మానితు రాముని లోఁ దలంచుచున్. 3౧౫ 5354

తే. కావిరంగులవస్త్రముల్ డ గట్టి యుండి; రట్లు గట్టంగఁ గారణ డ మరయ వారు
రాజపుత్రుం డతండు చీరవసనములఁ, దాల్చియుండఁగఁదారు నాధర్మరతుని.

తే. వదలి మంచివస్త్రంబుల డ వరునఁ గట్టి
సకలభోగంబులను బొందఁ డ జనదటంచు

* శ్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయః-అనిమా. శ్రోశమాత్రే ఘటికాద్వయమాత్రే-అనివ్యాఖ్య. అనఁగా రెండుగడియలు నడువఁదగినంత దూరము అనిభాషము.

- నాశలను మాని యతనినే ♦ యాశ్రయించి
కాచియుండిరి రామురా ♦ కను ముదమున. 33 5356
- చ. అనిలజుఁ డంత ధర్మవిదుఁ ♦ డొచు మఱొక్కశరీరమున్ ధరిం
చిన యలధర్మమట్లుగ శు ♦ చిం నరికొల్పి శరీరముం ద్యజిం
పను దలపోయునాభరతుఁ ♦ బావను గాంచి కరంబు లొగ్గి యి
ట్లనియెను; దండ కాఖ్యవన ♦ నుందునఁ జీరజటాధరుండుగాఁ
దనరెడు నెవ్వనిన్ గుటిచి ♦ తద్దయు నీవిటఁ జింతనొందెదో? 34 5357
- క. ఆరాముఁడు తనకుశలము, గారవమున నీకుఁ జెప్పఁ ♦ గా ననుఁ బనిచెన్;
శ్రీరాముని ప్రియవాత్తా, సారము వచియింతు దాని! సంగతివలనన్. 35
- తే. దారుణంబైన యిట్టిచిం ♦ తను ద్యజింపఁ
గలవు వినుమీ ముహూర్త మం ♦ దెలమి నన్న
యైన రామునిఁ గూడుదు ♦ వాఘనుండు
రావణుని జంపి తనదుభా ♦ ర్యయగు సీత. 36 5359
- క. మరలం బడసి ఫలించిన, వరకాంక్షలతోడ బాహు ♦ బలవిక్రములై
పరఁగెడు మిత్తులతో నిదె, యరుదెంచుచు నున్నవాఁ డ ♦ హార్యప్రీతిన్. 37
- క. గుగు తేజుఁడు సౌమిత్రియు, నరుదెంచుచున్నవాఁడు ♦ యశమున మిగులం
బరఁగెడు సీతయుఁ గోరిక, లరుదుగ ఫలియింపఁగాఁ బ్ర ♦ హర్షము మిగులన్.
- తే. అమరపతిఁ గూడుశచివలె ♦ నాత్మవిభునిఁ, గలిసివచ్చుచున్నదో ♦ యలఘుచిత్త!
యనుచుఁ బావనిపలుకంగ ♦ నన్నయందు, వత్సలుండగుభరతుఁడ ♦ వాస్తత్త కాత్త.
- తే. హర్షమును బట్టఁగా లేక ♦ యట్టై నేలఁ
బడెను మిక్కిలిహర్షంబు ♦ వఱలు మూర్ఛ
మునిఁగె నీవార్తకే యిట్లు ♦ మూర్ఛవోయె
నింక రాముఁడె కనఁబడ ♦ నేమి యగునొ. 38 5363
- క. భరతుఁడు సిరివెలయఁగ న, త్రుణంబున క్షణములోనఁ ♦ దా లేచి నుహ
త్తరముదము నొనఁగువాత్తను, వరుసం బల్కెడు మహాత్ము ♦ వాయుతనూజన్.
- తే. తెప్పిటిలి కౌగిటం జేర్చి ♦ యప్పటివగ
నవలఁ దోయియుచుఁ బ్రీతిమ ♦ యంబులై న
బాష్పములచేతఁ బావని ♦ వపువుఁ దడిపె;
నంత హనుమంతుఁ గని యిట్లు ♦ లనియె నతఁడు. 39 5365
- చ. మనమున నీతఁడొనె యొక ♦ మర్త్యుఁ డటంచును సంశయించుచున్
వినుతగుణా! కృపానిలయ! ♦ విస్తృతిఁ గాంచిన ప్రీతి నిట్లు వ
చ్చిన దివిజండవో? యిటకుఁ ♦ జెల్వమరంగ నరుండవో? యెఱుం
గను బ్రియవాత్త లాడెదవు ♦ కన్రుతరంబుగ నోమఘామతీ! 40 5366

తే. ఇట్టిప్రియతనువార్తల ♦ కేను గాన్కఁ
గాఁగ గోలకులను నూఱు ♦ గ్రామములను
జారుకుండలములఁ దాల్చి ♦ సాధువినుత
శీలముల మించి ముఖము శశివలె మెఱయ. ౪౨౪

5367

క. కనకచ్చాయయు నాసిక,యు నూరువులు సుందరతను ♦ నొప్పుగ వెలయం
గను సర్వాభరణంబులఁ, దనువులు సొంపుగ రహింపఁ ♦ దగినకులంబున్. ౪౩

క. జాతియుఁ గల్గి చెలంగెడు, నాతులఁ బదియూర్వరను మనం బలరన్ వి
ఖ్యాతిని బెండ్లాడఁగ సం,ప్రీతిని నేనిత్తు ననుచుఁ ♦ బృథ్వీశజుఁడున్. 5369

చ. వనచరపీరునిన్ గుఱిచి ♦ వర్ణ్యముగా వచియించి యద్భుతం
బనఁదగు రామునాగమన ♦ మాతనినుండి యెఱింగి యన్ననుం
గనుఁగొనువేడ్క యుబ్బఁ గపి ♦ కాంతుని గన్గొని హర్ష మట్టె నె
త్తునమునఁ బట్ట కుబ్బఁ బవ ♦ మానతనూజునితోడ నిట్లనెన్. ౪౫

5370

నూటయిరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౯ - వ సర్గము.

అథ భరతునకు హనుమంతుఁడు రామునిసకలవృత్తాంతమును చెల్పి సంతుష్టుఁ జేయుట. అథా-

చ. గురుతరకాననంబునను ♦ గొంకక పెక్కుశరత్తు లుండి భూ
వసుఁడయి నాకు నాథుఁడయి ♦ భాసిలురాఘవునిన్ గుఱించి యి
త్తరుణమునందు వింటిఁ గద ♦ *ధాత్రి మనుష్యుఁడు నూఱువర్ష ముల్
వరుసగఁ బ్రాణయుక్తుఁడయి ♦ వర్ధిలెనేఁ గను మోదమున్ గడున్. ౧౪ 5371

క. అను నీనానుడి సత్యమె, యని నాకుం దోఁచుచున్న ♦ దని పవనజుఁడున్
మును సంగ్రహముగఁ దెల్పిన, వనచరరాఘవులమైత్రి ♦ వరుసం దెలియన్.

చ. మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మానధనా! కపిరాజితోడ రా
మున కెటు మైత్రిగల్గెఁ గత ♦ మున్ వినఁగోరెద నేప్రదేశమం
దున నది దేనికై గలిగెఁ? ♦ దోరపువేడుకఁ బ్రశ్న చేయునా
కనఘ! యథార్థరీతి ముద ♦ నుండ వచింపుము మైత్రి పేర్కిచేన్. ౩ 5373

చ. అని వచియించి మానితతి ♦ కర్మముగాఁ దగు నాసనంబు నా
తని కిడ రామమూర్తిచరితంబు వనంబున నైనఁ దానిఁ జె
ప్పను దలపోసి యాభరతుఁ ♦ బావనుఁ గాంచి మరుత్తనూజుఁ డి
ట్లనియె; విభూ! భవజ్ఞునని ♦ కాదృతి మీజనకుండు ప్రీతిచేన్. ౪ 5374

సీ. వరము లొసంగుట ♦ వానికై యడవికిఁ బంపఁగాఁ బడుటయుఁ ♦ బౌర్ణిమండు
రాముఁ బాపిన వగ ♦ రయమునఁ జచ్చుట రాజగేహమునుండి ♦ రాజదూత

* ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి-అనినూ.

లీయయోధ్యకునిన్నుఁ నీయనుజునితోడఁ గొనివచ్చుటయురాజ్యమునుగ్రహిం
దలఁపక నీవునుఁ దన్యుహంతవు సజ్జనాదృతధర్మంబుఁ నాశ్రయించి

తే. చిత్రకూటంబునకుఁ జోయిఁ శ్రీరఘుపతి

రాజ్యమును గైకొనంగఁ బ్రార్థనము సల్పు
టయును రాముండు తండ్రిమాటనె గ్రహించి
దాని నొల్లక వదలంగఁ బూనుటయును. 24

5375

తే. అన్నవగుపూజ్యపాదుకఁ లంది నీవు, మరలివచ్చుటయు నను నీచరిత మెల్లఁ
దత్వముగ నీకుఁ దెల్లంబఁ తరలినీవు, పాదుకలు గొంచు నరిగినఁ బార్థివనుత!

క. తరువాతివార్త నంతయు, వరుసగ వచియింతు; మరలఁ బత్తనమునకీ
వరుగఁగ నపూర్వపురుషులఁ, బరికించుట నచటి పక్షి వారమృగతతుల్. 25

క. కలయం బరుగిడఁగా ని,మ్ములఁ బరితాపంబుఁ దరుణమున నిటఁ గనిన
ట్లు లలిం దోచెను; నంతట, నిలాధవుండును మహావనేభయుతంబై. 26

తే. పులులు సింగంబులును మృగంబులు వెలయఁగ

భయదమై నిర్జనంబునౌ వనము మిగుల

విస్తృతంబును నగుదాని వేగ చేరె;

రాఘవులు సీతతో మహారణ్యమందు. 27

5376

క. చనుచుండ విరాధుండను, ఘనబలుండౌ రాక్షసుండుఁ క్రందుగ శబ్దం
బును జేయుచు నడ్డముగాఁ, గనఁబడియెను వారిముందుఁగా; నీరీతిన్. 28

క. ఘననాదం బొనరించుచు, దనబాహువు లెత్తి రాఁగఁ దలక్రిందుగ నా
తనిఁ బట్టియెత్తి గర్తంబున నార్చెడు మదగజంబుఁ బోలెను వారల్. 29

తే. పడఁగవై చి స్థాపించి రఘుడు సహజులు

రామలక్ష్మణు లటు దుష్కరమగు కార్య

మును సమాప్తము నొందించిఁ చని తదీయ

నిశనె కమనీయశరభంగుని పదమునకు 30

5377

క. చని రంతట; శరభంగుండు, మునిపతి దేవతలలోకమున కేగంగాఁ

గని సత్యపరాక్రముండగు, జనపతి యటనున్న మౌనిశక్రుల కెలమిన్. 31

తే. వందనం బిడి యటనుండిఁ నుందరమగు

నాజనస్థానమును జేరె; నంతఁ గొంత

కాలమున కచ్చటికి వచ్చెఁ గరినచిత్త

యైన శూర్పణఖాహ్వయఁ యంతలోన. 32

5378

క. రామునియానతిఁ గైకొని, భీమబలుండౌ సుమిత్రప్రియపుత్రుండు

ద్దామంబగు ఖడ్గము గొని, యామానిని ముక్కుఁ జెవుల నట్టె యడంచెన్.

ఆ. అంత భయదకర్షులగు రాక్షసులఁ జతుర్దశసహస్రములను దా నొకండె

- మానితాత్ముడై న ♦ త్కృపతి రాముండు, యమునికడకుఁ బంచె ♦ నాస్థలమున.
- క. దనుజులు వారందఱు చ,య్యన నొక్కటిగాఁ జెలంగి ♦ యారామునిపైఁ
జనుదేర నర్థయామం,బున నిశ్చేషముగ వారిఁపొం గడఁగించెన్. ౧౮౫ 5387
- చ. అనిశము దండకావసతుఁలై తపముల్ గడుఁబొడొనర్చుచున్
ఘనబలవీర్యముల్ వెలయఁ ♦ గ్రాలెడు నాపదునాల్గువేలమం
దిని రఘురాముఁ డేవున వధించెను సంగరరంగమందు; వా
రని నొకముద్దయైరి దనుఁజాధిపుఁడౌ ఖరుఁ డీలై నచ్చటన్. ౨౦ 5388
- క. దనుజాంగన శూర్పణఖ య,తనిచే వికృతాంగి యగుచుఁ ♦ దద్దయు మూర్ఖం
బుననొప్పుఁ గానఁ దనవా,రనిఁ బడినం బోయె రావఁణాసురుకడకున్. ౨౦౫
- సీ. దానివార్తను విని ♦ దానవనాథుండు పనుపఁగా నాతనిఁయనుచరుఁడగు
మారీచుఁడనువాఁడు ♦ ఘోరరాక్షసుఁ డట్టై రత్నమయాంగమ్ముఁగ్రాల నొక్క
మృగరూపుఁడై వచ్చి ♦ మేదినీతనయకుఁ దనయాట చేలోభఁమునుగలుగఁగఁ
జేసె; నంతట రాముఁజేరి సీతయు సీమృగంబును బట్టుము ♦ కమ్రరూప
- తే. మిద్ది యుండిన మనస్థలం ♦ బిదియు నౌర
యెంతరమణీయమై మదిఁకింపుఁ బెంపఁ
జాలునో; యన రాముండు ♦ చాపమాని
పరుగువాతెడు దానితో ♦ నరిగె వనిని. ౨3 5390
- క. పరుగిడుదానిం బట్టఁగఁ, దరముం గా దింక ననుచు ♦ దానిస్థితిని దా
నరయుచు నానతపర్వము, గురుతరమును నై న యొక్కఁకోలం గూల్చెన్.
- క. వినుమో సౌమ్యా! రాముఁడు, వనమున కాజింకవెంటఁ ♦ బరుగిడుటయు నా
తనిఁ జూడ లక్ష్మణుండును, జనుటయు రావణుఁడు తగినఁనమయ మిదనుచున్.
- ఆ. ఆశ్రమంబుఁ జొచ్చె; ♦ సంగారకగ్రహ, మడరి రోహిణినినిఁవడి గ్రహించు
నట్లు బలిమిమీఱి ♦ నవనిజనుం బట్టు,కొనియె; నామెకష్టఁమును గని యట.
- క. రక్షింపఁ బూని వచ్చిన, పక్షిజటాయువును జూచి ♦ బవరంబున వాఁ
డాక్షణమ చంపె రావణుఁ, డాక్షితిసుత బలిమిఁ బట్టి ♦ యతివేగమునన్.
- క. చనియెను; బర్వతములునాఁ, దనువులు తగ బుశ్యమూకఁధాత్రీధ్రము మీఁ
దను వసియించిన కపివరు, లనూనగతి సీతఁ గొనుచు ♦ నరుగుదనుజవున్.
- క. కని రచ్చెరు వందుచు; నా, దనుజుండు మహాబలుండు ♦ తతవేగమునం
జని లంకఁ జొచ్చె; నంతటఁ, గనకమయాత్యంతశుభదఁకమృగృహమునన్.
- సీ. ఛనిచి యాశ్వాసిరిచె ♦ మనమున కింపైన పలుకుల; సీత యాపలుకుల మఱి
యారాక్షసునిఁ దృణఁమట్టులుగా నెంచి యాతఁ డశోకవఁనాంతరమున
నునుపఁగా నుండె; నావననుండు శ్రీరాముఁ డామాయలేడినిఁహతమొనర్చి
యాశ్రమమును జేరిఁయందు సీతను జటాయువునుగానకవృథఁనొందె; మిగుల

తే. నంత సౌమిత్రితోడ గామావనీశుఁ

డరిగి పితృసఖుడైన గృధ్రాధిపుఁడు

హతుఁడయినరీతిఁ గనఁబడఁ ♦ నతనికగ్ని

నిడి మనోదుఃఖమునఁ దనఁపడఁతి వెదకి. 31

5391

క. గోదావరితటమునకున్, మోదము నొడఁగూర్చు బుష్పముల నలరుచు నా
మేదినిఁగల వనములకును, నాదరమున వచ్చెనేమొ ♦ యానతి యనుచున్.

ఆ. తిరిగి తిరిగి వెదకె ♦ మరల నాసోనరు, లన్తుహావనంబు ♦ నందుఁ జనుచు

నొక్కయెడఁ గబంధుఁనుగ్రరాక్షసుఁ జేరి; రంత సత్యశౌర్యుఁడగుజనపతి.

తే. ఆకబంధునిమాటల ♦ నాలకించి

ఋశ్యమూకగిరిం జేరి ♦ యిననుతుఁడగు

నట్టిసుగ్రీవునిం గాంచె ♦ నంతవార

లిద్దఱును జేరకయె ముందె ♦ యెలమి యొదవె. 32

5400

క. మునుపే సుగ్రీవుని నా,తనియగ్రజుడైన వాలి ♦ తనరాజ్యమునుం

డి నితాంతబలము మీఱి,గను వెడలం గొట్టి యుండె ♦ గడుఁగ్రూరుండై.

క. వనచరపతి రఘువీరులు, మనములఁ గల భావములను ♦ మఱి చెప్పుకొనం

గను వారిమైత్రి దృఢతం, గన రామునిబాహుశక్తి ♦ గపివరుఁ డనిలో. 33

క. గురుబలుని మహాకాయుని, హరినాథుని వాలిఁ జంపి ♦ యా రాజ్యంబున్

బరమమును సంగ్రహించెను, హరివక్రులు పట్టమునకు ♦ నాతనిఁ బలికెన్.

క. ఒనరించి యతనిఁ గొల్పిరి; జనకజ వెదకింతు ననుచు ♦ శపథము పలికెన్

వనచరపతి రామునితో; వినుతాత్ముఁడు స్లవగసంఘవీరుం డంతన్. 34

తే. ఆజ్ఞ చేయంగ సీతయున్నట్టి నెలవు

గనుఁగొనంగను బదికోట్లు ♦ కవులు వెడలి

రెల్ల దిక్కులకున్; సీత ♦ నెఱుఁగఁ బంపఁ

బడినకవులందు మేము పఠ్యతవరమయి. 35

5405

క. అలరారు వింధ్యయందే, పలువిధముల వెతల గుహను ♦ బడియుండఁగ నో

జలజాప్తవంశభూషణ! సలలితగుణ! కాల మెంతో ♦ జరగెన్ మాకున్.

తే. ఆజటాయువునగ్రజుం ♦ డధికవీర్య

ఘనుఁడు సంపాతి రావణుం ♦ డను సురరిపు

నింటియం దున్న దాసీత ♦ యిప్పు డనుచుఁ

బలికె; నేనంత నాబంధువులు కలంగి. 36

5407

క. వెత నొందుచుంటి మంతట, మతిధైర్యంబునను నే నఁమానుషశక్తు

ద్ధతి నూఱుయోజనము లా, యతిగలసంద్రమునుదాటి యనురుగృహమునన్

తే. ఆయశోకవనంబునఁ యందు నొంటి

నుండి కాశేయపరిధాన ఁ మొప్ప మలిన

యగుచు నానందమును బాసి ఁ యాత్మవిభుని

యందు దృఢమగుభక్తిచే ఁ నలరి యుండ. ౪౨౫

5409

క. కనుఁగొంటి సీత; నేనా, వనితామణి శాస్త్రరీతిఁ ఁ బ్రశ్నించితి నిం

దను బొందని యానుందరి, తనవృత్తాంతమును దెల్పఁ ఁ దమిఁగని యాత్మక.

తే. ఆమెకుఁ గుర్తుగా రాముఁనంగుళీయ

కము నొసంగితి; నామెయు ఁ ననులరత్న

మును నభిజ్ఞానముగ నిచ్చి ఁ చన ననుజ్ఞ

నియ్య నేవనముఁ బల ఁ మెనఁగుచుండ. ౪౪

5411

సీ. పాడొనరించి తఁ త్పాలకులను జంపి యింద్రజిత్తును బోర ఁ నట్టు లితని

జక్కించుకొననగుఁనక్కటా యనునంశయముఁబొందఁ జేసియఁయ్యసురనేతఁ

గనువేడ్క బ్రహ్మాస్త్రఁమునకు పశుండనై పోయి రావణునకు ఁ బుద్ధిచెప్పి

లంకను గాలించి ఁ బింకముమీఱఁగాఁ జనుదెంచితిని శ్రమ ఁ మనఁగ లేక

యెట్టికార్యముఁ జేయుఁనట్టిరామునిఁ గని యతులకాంతిని బొల్పుఁనమ్మణివర

తే. మిచ్చినాఁడను రోగార్తుఁ ఁ డింక బ్రదుకఁ

జాల ననునంత కష్టమా ఁ కాలమందు

నమృతపానంబునక బ్రదు ఁ కందునట్లు

భార్యకుశలంబు విని హర్షఁపరవశుఁడయి. ౪౬

5412

క. ధర జీవింపం దలఁచెను; సురరివునగరమున కేగఁ ఁ జూచి ప్రయత్నం

బురుతరముగ నొనరిచి లయ,తరుణంబున లోకవితతిఁ ఁ దగఁ గాల్పంగక.

క. చెలరేగు నగ్నిహోత్రుని,వలె రావణుఁ జంపఁ బూని; ఁ వార్ధిదరికి సే

నలఁ గూడి పోయి యబ్ధిని, నలునిక సేతువును బంధఁనం బొనరింపక. ౪౭

క. ఆనతి యిడి దానిపయిక, వానరబలములను గూడి ఁ వార్ధిఁ దరించెక;

వానరవరుఁ డానీలుఁడు, దానవబలపతిఁ బ్రహస్తుఁ ఁ దా వధియించెక. ౪౮

తే. కుంభకర్ణుని రఘువంశ్యఁకుంజరుండు, రామభద్రుండె చంపె నింఁద్రరివుండె న

తత్తనూజుని సౌమిత్రి ఁ తా వధించె, రావణునిఁ గూల్చె నాజిలోఁరాఘవుండె.

సీ. సురపతియములును ఁ వరుణశివుల్ బ్రహ్మయును స్వర్గవాసీయై ఁ యొప్పుదశర

థావనీశ్వరుఁడు నొఁయ్యన వచ్చిశ్రీమంతుఁడై నరామునకు నెఁయ్యమునవరము

లొనఁగి యారిపుభీకఁరోగ్రమూర్తిని నుతియించిరి దేవర్షు ఁ లెల్లమునులు

వరము లిచ్చిరి వారిఁవరములఁ గైకొని సర్వకపీశ్వరఁసమితిఁ గూడి

తే. మృతులు బ్రదుకుట సంతోష ఁ మతిశయమ్ము

గాఁగఁ బొందుచుఁ దగఁ బుష్పఁకంబు నెక్కి

వచ్చెఁ గిష్కింధ కతఁడిట్లు ♦ వచ్చి గంగ
పరిసరమున భరద్వాజ♦పదమునందు. ౫౨౫

5417

తే. ఉన్నవాఁ డిప్పు పుష్యర్థ ♦ యోగముగల
యెల్లి యేవిఘ్నములు లేక♦యే యతనిని
గానఁ గల వీవు నా, సత్య♦మై నితాంత
భావబోధకమగు కపి♦పల్కు వినుచు. ౫౩

5418

క. అనుపమముదమునఁ గరయుగ,ము నొగ్గి నాకాంక్షే తార్థ♦ములు చిరకాలం
బునకుఁ ఫలించె నని ముద,మును గూర్చెడురీతి వాక్య♦మును వినిపించెఁ.

నూటయిరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩౦ - వ సర్గము.

❧ { భరతుఁడు రామున కెదురేగి యందఱను బిలుచుకొని } ❧
నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట.

క. పరవీరహాంతయై తగు, భరతుఁడు ఋతవిక్రముండు ♦ పరమానందం
బు రహిఁ గూర్చుమగుత్సుతు,నిరుపనువాక్కులకు మిగుల♦నెమ్మింగనుచుఁ.

క. తనయనుజుని శత్రుఘ్నునిఁ, గని యిట్లని యాజ్ఞ చేసెఁ; ♦ గడువడి నరులె
ల్లను శుచులై కులదై వము,లను నగరచతుష్పథంబు♦లను మోదమునఁ.

క. వరచందనసుమమాలోయ,త్కరముల వాద్యములఁ జక్కఁ♦గా విధిఁ బూజిం
తురుగాక ¹స్తోత్రవితతులఁ, బురాణములఁ గోవిదులయి ♦ పొలిచెడునూతుల్.

²క. పురిఁగలవై తాళికులు న,గరమున వాదిత్రపటుతఁ ♦ గాంచిన వారుఁ
నిరుపమన ర్తనగీతము,ల రహిఁ దగుగణికలుఁ వి♦లాసము మీఱఁ. 3 5422

తే. చంద్రనిభమైన రామునా♦స్యంబుఁ గనఁగ
నిపుడె చనుదెంతుగా; కని ♦ యెంతొప్రీతి
నాజ్ఞ చేయఁగఁ బరవీర♦హాంతయైన
యతనితమ్ముఁడు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాదరమున. ౪

5424

క. భృతిజీవులఁ బెక్కండ్రను, శతశతములుగాఁగఁ బిల్చి ♦ సత్వరముగ భూ
పతిరాకఁ దెల్పి మీ రిఁక, జతనము మీఱంగఁజేయ♦జను నీరీతిఁ. ౫ 5425

క. నందిగ్రామమునుండియె, సుందరమగుపురముదనుక ♦ శుభపథములఁ జే
యం దగుఁ జక్కఁగఁ బల్లము,లందుఁ మృత్తికను ద్రోసి ♦ యనువగురీతిఁ.

సీ. విషమస్థలమ్ముల ♦ వేగమ సరిచేయఁదగు, మిట్టభూములఁ ♦ ద్రవ్వి పాఱ
వై చి సమంబుగా ♦ నఱలునట్లుగఁ జేయుఁ; డవ్వల హిమశీత♦లాంబువులను

¹ నూతా స్తుతిపురాణజ్ఞాః - అనిమా. ² సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికా శ్చాపి సంఘశః
అనిమా.

దడిపి యామిఁద సంఠతటఁ బుష్పలాజలు చల్లుఁడు, మఱికొంద ఁ టుల్లసిల్లు
ధ్వజములఁ బురవరోఁ త్తమమగు మనరాజధానియందు మహాపథములయందు
తే. నెత్తుదురుగాక, రవియుదఁ యించువఱకు

ధామముల నెల్ల వరపుష్పఁదామములను

గమ్రములుగ నొనర్తురుఁగాక రాజ

¹మార్గములయందు శతసంఖ్యఁనునుజు లెలమి. ౮

5427

చ. అరుదుగఁ బంచవర్ణకము ఁ లై తగుముగ్గులు పెట్టి చాలనుం
దరములుగా నొనర్పుఁ డని ఁ తానపు డాజ్ఞ యొసంగె; సంత భూ
వరవనితల్ మహాసచివఁవారము సేనలు వారిభార్యలున్
ధరణిసురుల్ మహాపతివిఁతానము సంఘములోనిముఖ్యులున్. ౯

5428

తే. గుంపులుగఁగూడి రామునిఁ ఁ గోర్కి గనఁగ

వెడలుదురుగాక యని భరఁతుఁడు ననుజ్ఞ

చేయ నందఱు వెడలిరి; ఁ క్షీతిపుమంత్రు

లైన ధృష్టిజయంతులు ఁ నవ్విజయుఁడు ౧౦

5422

తే. అర్థసాధకసిద్ధార్థ ఁ లయ్యశోక,మంత్రపాలసుమంత్రులు ఁ మదపుటేనుఁ
గులు నువర్ణవిభూషితఁమ్ములుగ నెనఁగ, వానిపై నెక్కి వెడలిరి ఁ వై భవమున.

సీ. భూపాంతరంగులై ఁ పాలుచుకొందఱు, నడుములకు బంగారుమోఁకులనుగట్ట
నలరుచు²మగయేనుఁగులను గూడినయాఁడుగజములపై నెక్కి ఁ కదలి;రంత
మఱియు మహారథుల్ఁమనుజులు కొందఱువాజిసంక్రాంతముల్ఁభానురములు
నగు రథంబుల నెక్కి ఁ యరిగిరి; ప్రాసశ క్త్యష్టులఁ గరముల ఁ నంది భటులు

తే. ధ్వజపతాకలఁ గరములఁ ఁ బట్టితూరగ,దశశతంబులపై నొప్పఁ ఁ దగుపురుషులఁ
గలిసియున్నపదాతులు ఁ నెలమి వేలు,గాఁ జెలంగుచు రా వీరఁకాండ మేగె.

క. సరపతిదారలు యానో,త్కరములతో రామజననిఁ ఁ గౌసల్యను నా
దరమున నుమిత్ర ముందుగ, నరుగంగాఁ బంచి తారు ఁ నరిగిరి వెనుకన్. ౧౪౫

క. కై కేయీసహితంబుగ, భూకాంతునిభార్యలెల్లఁ ఁ బొంగెడుకాంక్షన్
వే కదలి పోయి చేరిరి, శ్రీకలితుని రామచంద్రుఁ ఁ జిత్తము లలరన్. ౧౪౬

1 ఎనిమిదవశ్లోకము మొదలు తొమ్మిదిన్నరశ్లోకమువఱకు నున్నవి, మూడవశ్లోకము తర్వాత
సంధవలయుననియు, నిటనుండుట ప్రమాదమనియు గోవిందరాజులు వ్రాసిరి. ఏలయనఁగా నాల్గవ
శ్లోకమున శత్రుఘ్నుఁ డాజ్ఞాపించిన ట్లున్నది ఇవట వెడలుదురుగాక యని భరతునాజ్ఞగాఁ గా
నంబడుట యసందర్భమని వారిభావము. మక్కికిమక్కిగాన నున్నట్లైతెనిగించితిని. వారు వ్యాఖ్య
య నట్లే వ్రాసిరి గాని యట్లుండుట మేలనిమాత్ర ముపపాదించిరి. “స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా”
యన్నవాడను గాన మార్పక నాంధ్రీకరించితి నను నాభావమును గ్రహించి మన్నింతురుగాక.

2 ఘగజాభిః కరేణుభిః-అనిమా.

- క. కనుఁగొన నందిగ్రామం, బునకు నయోధ్యాపురంబు ♦ పొందువదలి వే
జనులెల్ల భరతుఁడెంతకుఁ, జని; రాచతురంగములగు ♦ సైన్యము లెల్లఁగన్.
- క. అరిగెడుతటి నుత్తమహాయ, ఖురశబ్దములు రథనేమి ♦ కోటులధ్వనులున్
వరిశంఖదుందుభిధ్వను, లురవడి భూమిం గదల్చి ♦ యొప్పెన్ మిగులన్.
- సీ. ధర్మాత్ముడై ప్రాజ్ఞుఁడై తల్లజుండయి యుపవాసాళిఁ గృశియించి ♦ భ్రాతృకొఱకు
ననిశంబు వగచుచు ♦ నతిదీనుడై నారచీరలు నజినముల్ ♦ గారవమున
ధరియించి భరతుండు ♦ హరినకుమారులహర్షంబునుం గాంచి ♦ యలరుచుండె
గాన నుత్తమవిప్రుఁడై కలితుడై వైశ్యులు నాయాయినంఘంబులందు ముఖ్యు
తే. లును దనుం జట్టుకొనిరాఁగ ♦ ఘనులయితగు
నావసిష్ఠాదిమంత్రులు ♦ నమలఁమాల్వ
మోదుకంబులఁ గైకొని ♦ ముదముమీఱ
వెంబడిం జనుదేరంగ ♦ విమలరీతి. ౧౯
- క. భేరిశంఖరవమ్ములు, బోరుకొనన్ వందిజనులు ♦ పొంగుచుఁ దగుకై
వారములు చేయు చుండఁగ, శ్రీరామునిపాదుకలను ♦ శిరసున భక్తిన్.
- క. ధరియించి శ్వేతమాలోయ్, త్కరమునఁ దగులెల్లగొడుగు ♦ త్కాపార్హములై
వరహోమదండములు భా, నురములు నగుచామరముల ♦ సారిదిం గొనుచున్.
- క. తనహితులు సునుంత్రాదులు, చనుదేరఁగ రాముఁగూర్చి ♦ చనియెను; పటఁ బా
వనిఁ గని భరతుం డూరక, యె నిలిచి యిట్లనియె; నీకు ♦ నెన్నఁగ హనుమా!
- క. వనచరులకు సహజంబుగఁ, గనఁబడుచలచిత్తత యిటఁ ♦ గలుగదు గద యా
ర్యుని వైరిసూదనుని రా,మునిఁ గాకుత్స్థునిఁ గనంగఁ ♦ బోలదు నాకున్.
- క. వనచరులు కానుగూపులు, మునుముందుగ వచ్చుచిహ్నా ♦ ములు గూడన్ నా
కును గానరాకయున్నవి, హనుమంతా! హేతువేమొ? ♦ యడిగెద నిన్నున్.
- చ. అనిభరతుండు తన్లుఱిచి ♦ యాడిన నాహనుమంతుఁ డప్పుడి
ట్లనియెను సత్యవిక్రమమహాత్వములందగు నానరేంద్రుతో;
వనచరరాఘవేశ్వరులు ♦ వచ్చుటకుం దడవౌట యేలొ చ
క్కనిగతి విన్నవించుటకుఁ ♦ గాఁ దలపోయుచు నీతియుక్తుడై. ౨౦
- తే. ఆభరద్వాజమానిదయం దగుప్ర, జములు నిరతము సుఫలపుష్పముల నెసఁగి
వట్పవంబులు మత్తిల్లి ♦ సాంద్రనాద, నులరఁజేయఁగఁ దేనియలవని దొరఁగ.
- క. తనరుచు నున్నవి గావున, వనచరు లవ్వారి బొంది ♦ వరమోదంబున్
గనుచున్నా, రరిసూదన!, జనపతి కావాసపుండు ♦ సంతత మవనిన్. ౨౧
- చ. వనచరు లుండుతావులను ♦ బాదసముల్ ఫలియించియుండునం
చును వరమిచ్చినాఁడు రుచిశోభితమూర్తి మునీంద్రుఁ డాదృతిన్.

- జనపతికిఁ భటావళికిఁ ♦ జారుతరంబుగ వృక్షరాజిచ
క్కనిచుధు వొప్పు సద్గుణము ♦ గ్రాలెడువిం దొనరించి నాఁడునూ!. ౨౬ 5445
- చ. కనుక నె వానరుల్ తనివి ♦ గల్గఁగఁ దేనియ లాని పండ్లనుం
దినుచుఁ బ్రహర్ష మొప్పుఁగ నతిస్థిరసత్వము మీఱ నార్చుటల్
వినఁబడుచున్న విత్తతిని ♦ వీరకపుల్ తగుగోమతీనదిన్
జనవర ! దాఁటుచుందు రని ♦ స్వాంతమునం దలపోసెదన్ విభూ!. ౨౭ 5446
- ఆ. అదిగొ పైకిఁజిమ్ము ♦ నాపెనుధూళివర్షమును గనుము దీన ♦ సర్వకపులు
*వాలుకిని దరింప ♦ వచ్చుచున్నారని, తెలిసికొంటి; నాకథ లిపు డెలమి.
- క. రమణీయసాలవనవృక్షములం గదలించువారు♦గా నుందు రటం
చు మదికిఁ దోచెడు జాగిటు, లమరెను జూ!; యల్లయదిగొ♦యతివిమలంబై.
- తే. శశధరునితోడఁ దుల్యమై ♦ సమధికరుచు
లలరువుప్పకమను వ్యోమ♦యాన మచట
దవ్వునం గనఁబడియెడు ♦ ధాత దీని
మనసుచేతనె గల్పించె ♦ ననుచు వింటి. ౨౮ 5449
- క. అనఘుఁడు రాముఁడు రావణు, నని బంధుయుతంబుగాఁగ ♦ హతమొనరిచి దీ
నిని బొందినాఁడు; తరుణా,ర్కునివలెఁ గాంతులను మిగులఁగొమరారునదై.
- క. మనరామువాహనంబై, తనరారెడు దీని బ్రహ్మాదయను గుబేరుం
డును బొందె మనోవేగం,బునఁ బోవం జాలుఁ జమ్ము ♦ భూపకుమారా!. 3౦౫
- క. దీనిపయి వీరులకు రఘు,నూనులు విక్రమగుణైక♦శోభితులు తమిన్
జానకియు భూరితేజుం,డై నెగడుకపీశ్వరుండు ♦ ననురవిభుండై. 3౧౫ 5452
- తే. వినయగుణభూషణుఁడగు విభీషణుండు
గూరుచుండిన వా రదిగో యయోధ్య
కరుగుదెంచు చున్నారని ♦ యనఁ దరుణులు
స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులు ♦ చెలఁగి యచట. 3౨ 5453
- క. మనరాముం డిదె చనుదెం,చె నటంచుం బలుక నవుడు ♦ చెలఁగురవము నిం
గిని ముట్టె; వార లందఱు, ఘనకరిహయరథముల దిగి ♦ త్కౌన్తలియందున్. 33
- క. నిలుచుండి యాకసంబున, విలసిల్లెడు చంద్రుఁ జూచు♦విధమునఁ గాంతిం
జెలఁగెడు విమానగతు ను,జ్జ్వలమూర్తిని గనిరి రామ♦భద్రుని సంతన్. 33౫
- చ. భరతుఁడు సంప్రహర్షమున ♦ భ్రాత నెనుర్కొనె ముందు భక్తితోఁ
గరములు మోడ్చి నిల్చి సరిగఁ జనుదెంచితి వన్నమాట రీ
తి రఘువరేణ్య! యంచు రఘుధీరునిఁ జక్క నుతించె; సంతటన్
భరతుని యగ్రజుండు రుచి♦భాసురదీర్ఘచునోజ్ఞ నేత్రుండై. 3౪౫ 5456

* వాలుకి=ఒకనది.

క. మనసున శతధృతినిర్మిం, చినపుష్పకమున పసింబి ♦ చెలఁగె ద్వితీయుం
డనఁబడు నింద్రునిరీతిఁగ; ననంతరము మేరువందు ♦ నలరెడు రవికిన్. 3౫

తే. వందనము చేయురీతి నాభరతుఁ డెలమిఁ
బుష్పకంబుపయిం దగి ♦ పూజనీయుఁ

డై న రామునకున్ నియతాత్మఁ డగుచు

మ్రొక్కె; నంత మరాళాంగములఁ జెలంగి. 3౬౪

5458

క. నిరుపమములైన వ్రతిమల, నరుదుగ నొప్పారి వేగ ♦ మతిశయ మగుచున్
నురుచిరమై తగ నలరెడు, వరపుష్పక ముద్ది రామభద్రునియాజ్ఞన్. 32౪

చ. భరణికి వ్రాలె; నంత రఘుశతల్లజుఁ డాభరతున్ ముదంబునం

గరముల నెత్తి పుష్పకముఖంబున నెల్లరు చూడ నున్నఁగా

భరతుఁడు సత్యవిక్రముఁడు ♦ భ్రాతృసమీపము నొంది ప్రీతితో

మరల నమస్కరించె; రఘుమండనుఁ డంతటఁ బిన్నసోదరున్. 3౨౪ 5460

క. చిరకాలదృక్పథగతున్, భరతుని దమి నెత్తి యంకభాగమ్మున ని

ల్పి రమణఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెను; భరతుం డంతట నుమిత్రపట్టిని భక్తున్.

క. తన కనురక్తిని వందన,మును సల్పినవాని మోదమునఁ గౌఁగిటఁ జే

ర్చి నితాంతభక్తి ¹జనకజఁ, గని మ్రొక్కి న్వనామమొప్పఁగావచియించెన్.

సీ. భరతుఁడు సుగ్రీవు ♦ భల్లూకపతి జాంబవంతు నంగదుని నశ్యంతతేజ

మైందద్వివిదులను ♦ మాననీయుని నీలు నాబువభుని నలు ♦ నలరుచున్న

గంధమాదన గవాక్ష శరభ సనసుల ఘనునుషేణుని బిగ్గఁ గౌఁగిలిండు

కొని గారవించె; నావనచరుల్ కామరూపులుగాన మనుజాకృతుల ధరించి

తే. యుండినందున భరతుని ♦ నొప్పుమీఱఁ

గాంచి పరిహృష్టులై డేమ ♦ మంచితముగ

నడిగి; రంత మహాతేజఁ ♦ డగుచు ధార్తి

కోత్తముఁడునై న భరతుండు ♦ నురుముదమున. ౪3౪

5468

చ. వనచరనాథుఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు నో

యనుపమచిత్త ! మానలువురా సహజన్ముల కెల్ల నీవు చ

క్కనిసహజుండవైతివి ²జగంబున మంచిమనస్సుతోడ నే

జనుఁ డుపకారియౌ నతఁడె ♦ చాలు సఖుండని చెప్పఁగాఁ జూచి. ౪౫ 5464

క. అరియగు నపకృతి చేసిన, నరుఁ, డపకారంబె లక్షణం బరికగుఁజూ;

ధరణిని నంచున్ మఱియును, భరతుండు విభీషణుఁగని ♦ పలికె హితముగన్.

1 అభివాద్య తతఃప్రీతో భరతో నామ చా బ్రవీత్-అనిమా. 2 సాహృదా జ్ఞాయతేమిశ్రీ
మపకారోఽరిలక్షణమ్-అనిమా.

తే. మాయదృష్టముచే నీవు ♦ మారఘుపతి
కెంతొ దుష్కరకృత్యంబు ♦ లెన్నొచేసి
సాయపడితివిగా యని ♦ సంతసమునఁ

బల్కె; శత్రుఘ్నుఁ డారఘుఁపతికి మ్రొక్కి. ౪౭

5466

క. తనయగ్రజుఁ డగులక్ష్మణుఁ, గని వందన మాచరించి ♦ త్కృపుత్రికకుఁ
వినయమున మ్రొక్కె; సంతం, బెనువగఁగృశియించిదీనఁవృత్తిఁగుడుచుచుఁ.

క. తనరాకఁ గోరుచుండెడు, జననిం గౌసల్యఁ జూడఁగాఁ జని నీవుఁ
వనమున కరుగం జనవని, ననుఁ బల్కిన వినక పోయిఁనాడం దల్లి! ౪౮

తే. దాని క్షమియింపుమా యని ♦ మానసంబు

కలఁకఁ దీరెడునట్లుగా ♦ గారవమునఁ

బలికి తత్పాదముల కొగి ♦ వందనంబు

సలిపి యంత సుమిత్రకు ♦ నెలమి మ్రొక్కి. ౪౯

5469

క. *దనుజవధ హేతువుగ ధా, త్రినిగీర్తిం గన్న కైకఁ ♦ దివిరి గనుచు మ్రొ
క్కెను; సంత నితరజననుల, కును వందనమాచరించి ♦ కోరిక మీఱఁ. ౫౦

క. గురువయి పురోహితుఁడనై, పరమాత్ముఁడనౌ వసిష్ఠఁపాలికిఁ జని యా
దరమున మ్రొక్కెను; సంతటఁ, బురజను లారాముఁబ్రీతిఁపొంగంగనుచుఁ.

సీ. నీకు స్వాగతమగుఁ ♦ గాక యాయతభుజా! కౌసల్య మదిఁ దమిఁగల్గఁజేయు
సాధుమతీ! రానుఁచంద్రా! యని కరంబు లొగ్గి పల్కిరి; పౌరు ♦ లురుకరాంజ
లులను సరోజకుఁట్యలములవలెఁ బెక్కువేలఁ బట్టిన రఘుఁవీరుఁ డలరి
కనియె; ధర్మాత్ముడై ♦ తనరునాభరతుండు మునురామభద్రుఁడఁబ్బిననుపాదు

తే. కలను జేకొని నరపతిఁకాంతుడై న

రాముపదములఁ దొడిగెఁ దా ♦ నేమమొప్పు;

సంతఁ బ్రాంజలియై యిట్టు ♦ లనియె నన్నఁ

గని మహీపాల! నీరాజ్యమును గడంగి. ౫౩

5472

క. నాయొద్ద దాచినందున, న్యాయంబుగఁ గాచుచుండి ♦ నయమున నిదిగో
యీయెడల నప్పగించితి, నోయధిపా! యీయయోధ్య ♦ కొప్పుగ మరలఁ.

క. అరుదెంచి భూమిపతివై, యరుతరసంపదలఁ బొంది ♦ యుండుటఁ గంటిఁ
నరవర! నాయీజన్తము, సరిగాఁ గృతకృత్య మయ్యె; ♦ జక్కనికొర్రుల్.

తే. ఇపుడు ఫలియించె; గోశంబు ♦ నెల్లధాన్య

శాలలను బత్తనంబును ♦ సైన్యములను

గనుము నీదుప్రభావంబుఁననె దళగుణ

ములుగ నిప్పుడు పెంపొంది ♦ బెలసె నివీయు. ౫౫

5475

* అభిషాద్య సుమిత్రాం చ కైకేయాం చ యశస్వినీమ్-అనిమా, యశస్వినీం. రావణజయ
స్య తిష్ఠాల్పాత్-అనివ్యాఖ్య.

క. అనిపలుకుచున్న భరతుని, యనుసమగుణ భ్రాతృభక్తుఁ డనచ్చటఁ గని యి
ట్లనుజునిగుణములఁ గనమికి, వనచరులు విభీషణుండుఁ బాష్పములు గడుఁ,

తే. విడిచి పొగడిరి; శ్రీరాఘఁడు ముదమున
భరతుఁ దొడమీఁద నిడుకొని ఁ బలయుతుఁడయి
యవ్వీమానంబుతో భరఁతాశ్రమమున
కరిగె; నిట్లు నందిగ్రామ ఁ మపుడు చేరి. ౫౮

5477

చ. జనపతి దాను సైన్యయుతిఁ ఁ జక్కఁగఁ బుష్పకమున్ మనోహరం
బును దిగి భూమిపై నిలిచి; ఁ పూజ్యవిమానము గాంచి యిట్లనున్
ధనపతివాహనంబవయి ఁ తద్వహనాదృతినుండు మే నను
జ్ఞ నొసఁగితిన్ యథేచ్ఛముగఁ ఁ జక్కఁగఁ బొమ్మనె; నంత నద్దియున్. ౫౯

తే. ఉత్తమోత్తమ మాటచే ఁ నుర్వీనాథు
నానతిం బొంది ధనదాలఁయమును జేరె
నుత్తరపుదిక్కుఁగాఁ బోయి; ఁ యత్తటి రఘు
వరుఁడు వజ్ర బృహస్పతిఁచరణములకు. ౬౦

5479

ఆ. వందనంబుచేయు ఁ భంగిగ ననుసూపుఁడగు వసిష్ఠమునికీఁ ఁ దగ నతి యిది
యతఁడు దాను మిగుల ఁ సర్వాసనంబుల, నధివసించి రెలమిఁయలరుచుండ,
నూటముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము,

౧౩౧ - వ సర్గము.

శ్లోకము { రాముఁడు వ్రతముమాని మంగళస్నానమొనరించి } శ్లోకము
సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట.

క. భరతుం డంజలిఁ బ్రీతిన్, శిరమునఁ గీలించి కైక ఁ చెలఁగుచు నుండన్
నిరతంబు సత్యవిక్రమ, పరికీర్తితుఁడైన రామఁభద్రునకనియెన్. ౧ 5481

క. జననికీఁ గైకకు మోదం, బును గల్పించితివి రాజ్యఁమును నాపయిఁ బె
ట్టినకారణమున, నేవిధ,మున నాకిచ్చితివో యట్లై ఁ ముదమున నేనున్. ౧౨

ఆ. దీని మరల నిచ్చి ఁ తీరుచుకొనుచున్న, వాఁడఁ గృత్య; మీవు ఁ వలదనఁ దగ
దే నయోధ్యనుండి ఁ యెల్లభోగంబులఁ, బడయ నేలు మీవుఁవసుధన నెదో?

సీ. అడిగి నప్పుడె రాజ్య ఁ మర్పింపు మందువో బలమునఁ దగువృషఁభంబుతాను
మోయఁగాఁ దగుభారఁమును లేతదూడపైవై చిననదిగొప్పఁబరువుమోయఁ
జాలనిరీతి నీఁ నేల నేలందగు బలశాలి వగునీవు ఁ బరువు దీని

నాపైననే పెట్టిఁనన్ మోయఁజాలఁ జూ; యింతపర్యంత మెట్లీవు మోయఁ

తే. జాలినాడ వటందువో? ఁ సమధికజల, పూరనంభిన్నమగుకట్ట ఁ నీరువదల
గడ్డిమొదలగువాని నాఁకట్ట నిలుప, శక్యమే కాని యట్లు రాజ్యమిది రామ!

- క. పలువిధములై న చిద్రం, బులఁ దగు; మంత్రావనప్రముఖరాజగుణం
బులచే చిద్రములను ని, మ్ములఁ గప్పనియెడల నిల్పఁ ♦ బోలదు సుష్టి! . ౮
- క. వినుమా నావలెనే నీ, వును గుణముల లోకములను ♦ బాలువుగఁ దగ లోఁ
గొనఁగల వందువో యేమో?, వినుతాశ్వముపోలె ఖరము ♦ వే చనఁగలదే?
- ఆ. హంసవలెనె కాకి ♦ యభ్రపథంబున, కెగురఁ జాలనట్టు ♦ లేను వైరి
హరణ! నిన్నుఁ బోలి ♦ యవనిభారము మోయఁ, జాలఁ జుమ్ము; భార ♦ సహనమునకు.
- క. నీవసమర్థుడ వై నన్, నావలనన్ జేవఁ గల్గి ♦ యవసీభరణం
బీవే చేయుచునుండుమ!, యీవిధమున నందువేమో? ♦ యినకులతిలకా! .
- సీ. అంతర్నివేశన ♦ మందు వృక్షము నాట నది పెద్దదయి యెక్క ♦ నలవిగాక [ము
గురుతరస్కంధముల్ ♦ పరఁగఁగొమ్ములు పెద్దవై యొప్పుఁగాఁ జూచి ♦ యనుఁగు ఫల
లను బొందకే నశించునయేని యదినాటినట్టి ఫలంబు నా ♦ యకున కమర
నట్టుగా దశరథుం ♦ డధ్వర మొనరించి నినుఁ గాంచె నీవు భూ ♦ మిని దగంగఁ
- తే. బాలనము చేయకున్నఁ దత్ఫలము నతఁడు
పొందకుండును గద యిట్టి ♦ పోల్కి నోమ
హాభుజా! త్వన్నిమి త్తమే ♦ యని తెలియుము;
గనుక నరపతివై భక్తు ♦ లను బ్రకృతుల. ౭౪ 5489
- క. మము నేలుము; నీవభిషే, కమునం బాలుపొందుచుం బగట దీ ప్తరుచుల్
విమలగతిం గన్నడ నొ, వ్పు మిహిరుగతిఁ దేజమెంతో ♦ పాలుచుచు నుండన్.
- క. కనుఁగాక నిన్ను లోకము, మనుజేంద్రా! వివిధములగు ♦ మంగళరవముల్
తనరన్ నృత్యము సల్పెడు, వనితల కాంచీలనద్దగ్ధవంబులు మఱియున్. ౯౪
- తే. నూపురంబులవై న ధ్వజుల్ మనోజ్ఞ
గీతశబ్దంబులను రఘు ♦ క్షీతిప! మేలు
కొనుము; నక్షత్రచక్ర మే ♦ దనుకఁ దిరుగు
చుండునో భూమి యెందాఁక ♦ నుండఁగలదో. ౧౦౪ 5492
- తే. అంతకాలము నీవు రాజ్యాధిపత్య, మొంది యుండుము రాజ్యేచ్ఛ ♦ నొంద నేను;
నాఁగఁ బరపురజేత భూ ♦ నాథుఁ డతఁడు, పలికినదివినికొనుదునట్టులెయటంచు.
- క. పరమాననంబుఁ జేకొన, భరతుండును గూరుచుండె; ♦ బదపడి శత్రు
త్కరహంత లక్ష్మణానుజఁ, డరసి త్వరం బిల్వఁబంచి ♦ యానతిచేయన్. ౧౨౪
- తే. డొరకులు లాఘవముననుభిముగఁగృత్య, మొనరుపంగల్లువారు తటిని నెఱింగి
శ్శ్రువర్ధనులును రఘు ♦ సత్తములకుఁ, గృత్యములు సల్పిరంతట ♦ నెలమి మిగుల.
- క. తొలుతన్ భరతుం డవ్వల, బలశాలి నుమిత్ర పెద్ద ♦ పట్టి పిదప నా
జలజాప్తసుతుఁడు కపిపతి, యలఘుగుణుండో విభీష్ణానురపతియున్. ౧౪
- క. స్నానము చేసిరి; రాముఁడు, జానుగ శోధితజటుండు ♦ స్నాతుండు విచి

త్రానూనమాల్యధరుఁడును, నై నెఱిఁ జందనమలంది ♦ యనులతనుండై. ౧౪౫
 క. మేలై నవస్త్రములనుం, దాలిచి తేజస్సుచే నితాంత మలరుచున్
 గ్రాలెడుసింహాసనమున, బాలిం గూర్చుండె జనులు ♦ ప్రమదము నొందన్.
 తే. వీర్యవంతుఁడు నిత్యోక్తు విమలవంశ, నర్థనుండు శ్రీమంతుండు ♦ భానురుఁడును
 నై న శత్రుఘ్నుఁడునుచుహీ ♦ జానియైన, రామునకులత్క్యణునకు భరతునకునొగి.
 క. సకలాలంకారంబులు, ప్రకటంబగు వై భవమున ♦ భవ్యములుగ నే
 వశతతిచేఁ జేయించెను; సకలనృపస్త్రిలు మంచి నావంతములు తగన్. ౧౪౬
 క. జనకజకుఁ దారె మది కిం, వును గూర్చెడు భూషణములు ♦ పొదిగి రుచిరరీ
 తిని గై నేసిరి; సంతటఁ, దనయునిపైఁ బ్రేమ మధికతమమై పొలయన్. ౧౪౭
 తే. అలరుకౌసల్య హృష్టయై ♦ యాత్మజునకు
 సఖులుగా నున్న యవ్వనచరుల భార్య
 లకును సందఱకును నువిలాసరీతి
 సాధ్వలంకారముల నిచ్చె ♦ సరసమతిని. ౧౪౮

5502

తే. అంతశత్రుఘ్నునాసతి ♦ నంది యాసు
 మంత్రుఁడను సారథియును ననుస్తములగు
 సవయవంబులు చక్కఁగ ♦ సమరియున్న
 న్యందనం బాయితము చేసి ♦ యచటఁ జేర్చె. ౧౪౯

5503

క. గురుబాహుఁడు ఋతవిక్రమ, విరాజితుఁడు రాముఁ డంత విమలం బగుచున్
 సరసిజసఖమండలమటు, సురుచిరమగున్యందనమును ♦ జూచి శుభగతిన్. ౧౫౦
 క. ఆరోహించెను; బ్లవగమ, హీరమణుఁడు హనుసు స్నానకృత్యము మిగులం
 గోరికతో నొనరిచి శృం, గారములై *దివిజలోకగవసనములునాన్. ౧౫౧
 క. తనరారు నంబరంబుల, మనమలరం గట్టి చెవుల ♦ మంజుళములుగాఁ
 గనుపట్టఁ గుండలంబులు, తనువులు వెలయంగఁ ద్రిదశతల్లజురీతిన్. ౧౫౨ 5506
 చ. కననయి తారయోధ్యకును ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి; సూర్యపుత్రుచ
 క్కనివనితల్ వరాభరణకాంతులతోఁ దగి కుండలంబులున్
 గనదురుకాంతిఁ బెంపెనఁగి ♦ కర్ణములం దులకింపఁగా నయో
 ధ్యను గనుకౌతుకంబునను ♦ దారొగిఁ బోయిరి; రాజమంత్రులున్. ౧౫౩
 క. మునిపతిఁ బురోహితు వసి, ఘ్నుని గూడి మహోత్సవమును ♦ శుభగతిఁ జేయం
 గను దగు మంగళవస్తువు, లను సమకట్టఁ దగునని విలాసము పొంగన్. ౧౫౪
 తే. ఒకటఁ దలపోసి; రట విజయుఁడు నశోకుఁ
 డానుమంత్రుఁడు తలపోసి ♦ యధిపునకును

బురికి వృద్ధికరంబుగఁ ♦ బరఁగునట్టి

కృత్యములు నల్పఁగా నపు ♦ డెంచి మునిని. ౨౮

5509

సీ. కనుఁగొని యిట్లని ♦ రనఘ! మహాత్ముఁడౌజనపతికిని జయాఁర్హునకు రాఘ
వున కభిషేకార్థ ♦ మనుపమశుభ వస్తువుల ననుకట్ట నఁర్హులరు మీరె;
యని మంత్రు లందఱుఁటఁజెప్పి రామునిఁ జూచుమనములఁజనిరి మరలఁ
బురము వెల్వడి; యంత ♦ సురపతియాసహస్రాక్షుఁడు హరియు క్తఁగుగురథంబు

ఆ. నెక్కి పోవురీతి ♦ నేపాపమెఱుఁగని, యారఘూర్షహండు ♦ న్యందనోత్త
మమును నెక్కిపత్తఁనమునకుఁజనియె; రా,మునకుభరతుఁడెలమిఁచునమునఁదగ.

క. అరదముఁ బగ్గములం గొని, త్వరగా నడిపించె; రుచిసిఁతచ్చత్రముఁ దాఁ
గరమునఁ శత్రుఁఘ్నుఁడు కొని, శిరముపయిం బట్టె నంతఁ ♦ జెలఁగెడువేడ్కఁ.

తే. మ్రాల నిలుచుండి లక్ష్మణుఁ ♦ డోలి రాను

చంద్రశిరమున వ్యజనంబుఁ ♦ జక్క వినరు

చును గ్రహించెను, సితరుచిఁశుభ్రమగుచుఁ

దనరు వాలన్యజనమును ♦ ఘనత మీఱి. ౨౯

5512

క. డనుజేశుండు విభీషణుఁ, డనుపమమగు మఱొకదాని ♦ నాచామరముం
గొనియె; వ్యోమతలంబున, మునులు మరుద్గణము లమరఁముఖ్యులుప్రీతిఁ.

క. రామునివరకృత్యంబుల, వేమాఱు దలంచు చుండ ♦ విపులమృదురవం
బామోదప్రదమై తగి, భూమిఁ వ్యాపించె; బ్లవగఁముఖ్యం డగుచుఁ. ౩౦

క. గురుతేజుఁడునగు రవిజుఁడు, ధరణీధరతుల్యమైన ♦ తనువునఁ దగుకుం
జరమును *శత్రుంజయమును, గర మనురాగమున నెక్కిఁకడువడిఁ జనియె.

క. వనచరులు నరాకృతులం, గొని సర్వాభరణములను ♦ గోరికమెఱయం
గను దాల్చి నవనహస్రము, లనుపమములునైన కరుల ♦ నపు డెక్కి తమి.

క. చని; రంతఁ బురుషతల్లజుఁ, డనఁఘ్నుఁడునగు రామచంద్రుఁ ♦ డతులమహాశం
ఖనినదములు జనులు ముదంబునఁ జేయుమహానినాదఁములు చెలఁగంగ.

క. భేరినాదంబులు గడు, బోగుకొనన్ సౌధరాజఁపూగముచేఁ జె
న్నరు నయోధ్యకుఁ బోయెను; శ్రీరామునిఁ బట్టభద్రుఁజేయుముదమున.

చ. మును పురి కేగి వస్తువులు ♦ మున్నగువానిని గూర్చి రామచం
ద్రుని కెదురేగుదెంచిన గురుప్రముఖుల్ సచివుల్ రథంబునం
దనపరివారముం గలిసి ♦ తద్దయు రాజులు సుందరాంగ మొ

ప్పును జనుదెంచురాఘవుని ♦ భాసురవక్త్రుని సత్కృపాకరు. ౩౩

5519

క. అతిరథవర్యునిఁ గాంచిరి; మతిమంతులు వారలంత ♦ మైకొనుప్రీతిఁ

క్షీతినాథుఁ జయజయశ,బ్దతతుల నలరింప బదులు ♦ పల్కి యతండు. ౩౪

- ఆ. తమ్ము గారవింపఁ ♦ దద్భాగిత్యయుక్తుని, వెంటఁ జనిరి; వృద్ధ♦విప్రతతులు
సచివవరులు ప్రకృతి ♦ సమితియుఁదనుఁగొల్పఁ, దారకాన్వితామృతకరుఁబోలి.
- క. వెలుఁగొండె రాముఁ; డంతట, నులలితతూర్యములఁ బూని ♦ సొంపుగ నాడం
బులఁ జేయువారు తాళం, బులఁ గొట్టెడువారు భద్ర♦ములఁ దగుపాటల్.
- సీ. పలుకువారును మఱి ♦ నులలితస్వస్తికవాద్యముల్ వూనిన♦వారు ముందు
చనఁగఁ దానుంబోయెఁ; ♦ గనకాక్షతలుదాల్చిపుడుషులుగోవులు♦నిరుపమాన
సౌందర్యగర్వైక♦సాంద్రతా కన్యలుమోదకహస్తుతా ♦ మేదిసీసు
రులును రామునిముందుఁ♦జెలఁగుచుఁ బోయిరి; నుగ్రీవునకుఁగల♦శుభతరమగు
- తే. సఖ్యమును వాయువుత్రుని♦సత్ప్రభావమునుగపీంద్రులు సంగర♦మునునొనర్చి
నట్టికృత్యంబు దనుజబ♦లాతిశయము, నన్విభీషణుసంబంధ ♦ మారఘుపతి.
- క. తనమంత్రులకుం జెప్పెను, విని యావృత్తాంత మెల్ల ♦ విన్ద్యమును నె
మ్మనముల నయోధ్యలోఁ గల, జనులెల్లరు గాంచి; రంత ♦ త్కౌపతిమణియు.
- తే. తనదువృత్తాంతమును జెప్పుచును మనమునఁ
*దుష్టియుం బుష్టియుంగల ♦ శిష్టజనులు
నిండియున్నయయోధ్యను ♦ నెమ్మిఁ జొచ్చె;
నంతఁ బురజను లాత్మగే♦హములయందు. ౪౧
- తే. పొడవుగా నెత్తి నిల్పిరి ♦ కడఁగి ధ్వజము
లిట్లు లిట్వోకువంశమహీశు లెల్ల
వాస మొనరింప రమ్యమై ♦ నటలు తండ్రి
గృహముచెంతకుఁ జేరె నా♦నృపతిమణియు. ౪౨
- క. తరువాతఁ రఘునందనుఁ, డురుమతి శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డొప్పుమెఱసి నుం
దరమగుపితృసౌధము న,త్వరముగ దరియంగఁ జొచ్చి ♦ తద్దయు భక్తి. ౪౩
- సీ. తనతల్లికిని నుమి♦త్రకును గై కేయికి వందనములు నల్పి ♦ భరతుధార్మి
కోత్తముఁగని మహో♦ర్థోపబృంహితములౌపలుకుల మృదువుగఁ ♦ బలికె నిట్లు;
ముత్తైముల్ వై డూర్య♦ములు చెక్క రాజిల్లియుద్యానవనమున♦నొప్పియున్న
సౌధరత్నముఁ గపి♦త్కౌపతికిం జూపు మందు వసింపనౌ ♦ నతఁడు; నాఁగ
- ఆ. సత్యవిక్రముండు ♦ సరసచిత్తుఁడు భర,తుండు దానిని విని ♦ తోరపుఁదమి
వనచరేశుహస్త♦మును బట్టుకొని యట్టి, సౌధమునకుఁ జేర్చె ♦ సంభ్రమమున.
- క. పరిచరు లాశత్రుఘ్నుని, కరసంజ్ఞం దై లదీన♦గణముల శయనా
స్తరణంబులఁ గైకొని న,త్వరముగ నటఁ జేరి; రిట్లు ♦ వనచరవతియు. ౪౪
- తే. సౌధమునఁ జొచ్చినంతఁ దేజమున మించు
రాముప్రియసోదరుండు భ♦రతుఁడు సూర్య

తనయునిం గాంచి యిట్లునిఁదొన నృపాల
రాము నభిషేకమునకుఁ ద్వారపడి నీవు. ౪౮

5530

క. పనుపుము దూతల; వనఁగా, విని సుగ్రీవుండు రత్నఁజితతిఖచితముల్
కనకఘటంబులు నాలుగు, వనచరులకు నల్వరకును ఁ వరుస నొనఁగుచున్.

తే. పలికె వానరవరులార! యెలమి రేవు, తెల్లవాఱక మునుపె మీఁరెల్ల నాల్లు
సంద్రముల నీగు పావనఁజై పలినుల, జలములనునించుకొనివచ్చిఁసంభ్రమమున.

తే. ఎదురుచూచుచునుండుఁడీఁయిచటననుచు, నాజ్ఞ నిడవారణోపముఁలై మహాత్ము
లైన వనచరవర్యులు ఁ వైనతేయు, కరణి జవమొప్పువారలు ఁ గాన వేగ. ౫౧

క. చని రంబరమార్గంబున; హనునుంతుఁడు జాంబవంతుఁ ఁ డాబువభాఖ్యుం
డును వేగదర్శియను నీ, వనచరు లంభగిప్రపూర్ణఁభర్తఘటములన్. ౫౨

ఆ. తెచ్చి రంత వారు ఁ దివ్యనదీపంచ, శతజలములఁ బట్టి ఁ సంతసమున
నరుగు దెంచి; రంత ఁ నలఘుబలోపేతుఁడౌనుషేణుఁడెంతోఁయాదరమున.

క. తూరుపుసంద్రమునుండి మహారత్ననువర్ణఘటము ఁ సంభగిపూర్ణం
బారామునకయి తెచ్చెను; సారబలుండైన యాబుఁషభవనచరుఁడన్. ౫౩

ఆ. దక్షిణాబ్ధినుండి ఁ తపనీయకలశంబు, నిండ జలము నించి ఁ దండి రక్త
చందనవిటపాభిఁసంయుతముగఁ జేసి, సత్వరముగఁ దెచ్చె ఁ సంతసమున. ౫౪

క. గవయుఁడు మారుతవిక్రముఁ, డవుటం బడమటఁ జెలంగు ఁ సంబుధిభవశీ
తవిమలజలముల మణికుం, భవరమునన్ నించి తెచ్చెఁ ఁ బటువేగమునన్. ౫౫

క. గరుడానిలవిక్రముఁడును, వరధర్మమనన్కుఁ డఖిలఁవరగుణఖనియుం
బరహంతయునగు నళుఁడు, త్తరజలధిజలంబుఁ దెచ్చెఁ ఁ దాఁగలశమునన్.

క. వనచరు లిటు తెచ్చిన పా, వనజలముల నిఖిలమంత్రిఁవగులు సుమిత్రా
తనయుండగు శత్రుఘ్నుఁడు, కని రామునిఁ బట్టభద్రఁకలితునిఁ జేయన్. ౫౬

క. తరుణం బిదియని తలఁచుచు, బురోహితుం డనమశక్తిఁపూజ్యుఁడు నగుచుం
బరఁగు వసిష్ఠునకును బంధురాజుకినిఁ దెల్పి; రంతఁ ఁ దోరపువేడ్కన్. ౫౭

శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహాత్మ్యము. ౫౮

చ. మునిపతియై మహాత్ముఁడయి ఁ భూసురసంయుతుఁడై చెలంగునా
యనఘుఁ డరుంధతీపతియు ఁ హర్షమునన్ జనకాత్మజాతతో
ఘను రఘురామచంద్రు మణిఁకల్పితపీఠమునందుఁ గూరుచుం
డు నటు లొనరెచ్చి విప్రులు కడుం గడు దీవన లిచ్చు చుండఁగన్. ౫౯

ఆ. అంతటన్ వసిష్ఠుఁ ఁ డావామదేవ, కా, శ్యప, సుయజ్ఞ, గౌతమఃఖ్య, లెలమి
గ్రాలువిజయమునియుఁ, గాత్యాయనుండు, జా, బాలియుననుమానుఁలోలిఁగూడి.

క. మును పప్తవసువు లమరే, శున కభిషేకంబు చేయుఁచొప్పున విమలం
బును జారుపరిమళాన్విత, మునగు పయస్సునను బురుషఁముఖ్య రఘుపతిన్.

- క. అగుదుగ నభిషేకించిరి; తరువాతఁ బుత్విజులును ♦ ధాత్రీనుకు లా
దరమునఁ గన్యలు మంత్రులు, పురజనులును యోధవరులు ♦ పొంగెడు వేడ్కఁ.
- సీ. అభిషేక మొనరించి ♦ రంత వసిష్ఠాదు లాగృతిమైఁ గోర ♦ నగుగుదెంచి
నట్టి నల్వరగు లోఁకాధిపు లన్యదేవత లొకటిగఁ గూడి ♦ వైభవమున
నంబరంబున నిల్చి ♦ యతినిర్మలములగు సర్వావధీరసఁ నారములను
నభిషేక మొనరించి; ♦ [రాదికాలంబున బ్రహ్మార్షితమయి ♦ పరఁగు నేదా
ఆ. మనువు దేనిచేత ♦ మును సభిషిక్తుఁడ, య్యోనా తదీయచంశఁముననుఁగలుగు
క్షీతిపు లెల్ల దేనిచే నభిషిక్తులై, యుండిరో నుహార్హ ♦ ముజ్జ్వలంబు. ౬౩
క. వితతమణిమనోజ్ఞంబును, సతిశయశుభదంబునైన ♦ యట్టి కిరీటం
బు తగ్గఁ బంగరుతో నున్నతము నమూల్యంబు నగుచు ♦ నైజన్పూర్తిఁ.
- క. తనరుచు నానావిధవస్తునికరముల వెలసి మిగులు ♦ సుందరరత్నా
ళిని జిత్రితమై తగు సభ, ననూసనుణిపీఠవర్యఁచుం దుంచి తగ్గఁ. 654
- తే. క్రమము తప్పక పూజించిఁ యనులచిత్తుఁడగు వసిష్ఠుండు బుత్విజుఁలఁజలమునులు
నక్కిరీటంబుతో రాముఁ నాదరమున, నప్పు డభిషేక మొనరించి] ♦ రట్టితఱిసి.
- క. మంగళసితాతపత్రంబుం గరమునఁ గొనుచు రాముఁ మూర్తికిఁ బట్టెం
బొంగుచు శత్రుఘ్నుండు కపి, పుంగవుఁడగు సరసిజాప్తఁపుత్రుం డంతఁ.
- క. తెల్లని వింజామరచే, మెల్లఁగ వీచెను ముదంబు ♦ మించ దనుజరా
డ్వల్లభుఁడైన విభీషణుఁ, డల్లన శశిసన్నిభముగ ♦ నలరెడుదానిఁ. ౬౪
- తే. ¹వేలు వింజామరనుబూని ♦ వినరె; నిందు,
పనుపునఁ వాయుదేవుండు ♦ తనరుచులనె
వెలసి శతపుష్కరంబగు ♦ విమలకనక
హారమును రామచంద్రున ♦ కప్పు డొనఁగె. ౬౫
- చ. అనిలుఁడు తన్ను నిర్జరగఁకాధిపుఁ డింకను హెచ్చరింప ర
త్ననికరసంయుతం బగుచు ♦ నాయకరత్నవిభూషితంబునై
తనరుచు ముతైముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయు నొప్పెడు హార మిచ్చె; న
మృదుజవిభుండు తత్కృతిని ♦ మండితుఁడై యలగారు చుండఁగఁ. ౬౬
- తే. సురలుగంధర్వలెంతయుఁ శుభముగలుగఁ, బాడిర్పర్తుండు శ్రీరామఁ భద్రుఁడనుచు
నస్సరసలాడి; రత్తఱి ♦ నవనియందు, సన్యములుపండెదరువులుఁ సత్ఫలముల.
- క. అలరారెం బుష్పంబులు, నులలితవాసనల మించె ♦ ట్తోణీసతి శ్రీ
లలితుఁడు ²రాముం డత్తఱి, నిలానురేఖులకు లక్ష ♦ నిచ్చెఁ దురగముల్.

1 మాలాం జ్వలంతీం పుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్, రాఘవాను దదౌ వాయు ర్వాస
వేన ప్రచోదితః-అనిమా. 2 సహస్రశత మశ్వానాం ధేనూనాంచ గవాం తథా-అనిమా. ఇట్టి
లక్షగుఱ్ఱములను భూసురుల కిచ్చెననుచో నొకనాణెములని కొందఱు భ్రమ చెప్పుదురు. అది యుక్తి
యుక్తమే కావచ్చును.

- తే. అవుడె ప్రసవించియున్నట్టి ♦ యాల లక్ష
వృషభములు నూలు భూసుర♦వితతి కొనఁగె
మరల ముప్పదికోట్ల హే♦మమయనిమ్మ
ముల నమూల్యాంబరముల సొమ్ముల నొసంగె. 2౦౪ 5556
- చ. సరసిజమిత్రరశ్మిల నె♦నంగుచు రత్నవినిర్మితంబునై
నిరుపమమై మనోజ్ఞమయి ♦ నిర్మలమై తగుభర్తహార మా
హరిపతి కిచ్చె భాస్కరకులాభరణంబగు రామమూర్తి; యా
దరమున వాలిపుత్రునకు ♦ ధైర్యసమగ్రున కెంతో వేడుకన్. 2౧౪ 5557
- తే. వజ్రవైడూర్యమణిగణ♦భాసురంబు,లై న కేయూరముల నిచ్చె;♦నవనిజాత చు.
కవుడురాముండుహృష్టుడై ♦యమలరత్న,ఖచితమయిచంద్రకిరణసం♦కాశమగు
- *క. ఉత్తమతమమయి కాంతుల, నత్తటి సభనెల్లఁ గ్రమ్ము ♦ నట్టి యసమమా
ముత్తైపుహారము నిచ్చెను,దుత్తనయున కిచ్చునను ని♦రూఢమనీషన్. 23౪ 5559
- చ. జనకజ భర్తయాజ్ఞకయి ♦ స్వాంతమునం ద్వరఁ బూని యంత నా
తనిసమనుజ్ఞనొంది ప్రమ♦వంబున దివ్యములొచు నెమ్మనం
బునకు ముదంబు నెంతయును ♦ బొందుగఁ గూర్చెడు రెండువస్త్రముల్
ఘనమణినిర్మితాభరణ♦కాండముఁ బావని కిచ్చె వేడుకన్. 2౪౪ 5560
- చ. తనకుఁ బ్రియుండు నిర్భరము♦వంబున నిచ్చినహార మట్టె యా
జనకజ కంఠమందు రుచి♦జాలము మించఁగ నుండఁ దీసి య
వ్వనచరవారముం గనుచు ♦ భర్తృసభీష్ట మెఱుంగఁ గోరి యా
తనిఁ బలుమాటు చూచె; రఘు♦తల్లజుఁ డింగిత వేత్త గావునన్. 2౫౪ 5561
- క. ధరణికుమారికభావముఁ, బరిపరిఁ బరికించి యిట్లు ♦ పలికెన్ సుదతీ!
నిరుపమబలవిక్రమములు, స్థిరమతిముఖశుభగుణములు ♦ చెందు నెవనికో.
- తే. ఎవఁడు నీకాత్మసంతృప్తి ♦ నిచ్చినాఁడొ, యట్టివానికి నీహార ♦ మాదరమున
నొసఁగుమా;యనిపల్కనా♦యుత్పలాక్షి,హారమునుదానినిచ్చెనా♦యనిలజనకు.
- క. సితజలదయుక్తమా ప,ర్వత మట్టులు చంద్రకిరణ♦వారమువలెనే
సితరుచులమిగులు హారము, మతిమంతుఁడుహనుమతాల్చి♦మఱియువెలింగెన్.
- సీ. అంతఁ బరంతపుఁడగురామచంద్రుండు మైంద, ద్వివిద, నీల ♦ బృందనాయ
కులకు వారలు మదిఁ ♦ గోరినయట్టులు గుణవిశేషములను ♦ గూడియున్న
వస్తువుల నొసంగె; ♦ వనచరవృద్ధులు మఱియు వానరపతుల్ ♦ మహితరీతిఁ
దగినట్లు భూషణ♦తతుల వస్త్రంబుల నలరింపఁబడి; రంత ♦ నశ్రమమున
- ఆ. నెట్టికార్యమైన ♦ నేపున నొసరించు, రాముఁ డసురసంఘ♦రాజునకును

వనచరేంద్రునకును ♦ హనుమకు జాంబవంతునకు నితరులైన ♦ వనచరులకు.

క. పరువులకుం దగినట్టులు, వరరత్నము లాదియైన ♦ వస్తువితతు లే
వరుసగా గోరిన నటు లా,దరమున నొసంగంగ వారు ♦ తపిచెలుగంగఁగ. ౮౨

క. తమతమనెలవులకుం జని; రసిలొత్తులు వనచరేంద్రు ♦ లండలు నుహనీ
యమతియగు రామునభిషే,కమహమ్మును జూచి మ్రొక్కి ♦ కడువినయమునఁ.

క. అనుమతులై కిష్కింధకుఁ, జని; రాకపితల్లుజుడగు ♦ సప్తాశ్వసుతుం
డును రామునియభిషేకం,బును గని బహుమతుల నొంది ♦ పోయెం బురికి.

సీ. [సర్వకామంబు లొసంగి శ్రీరాముండు పూజింప] *రాక్షసపుంగవుడగు
నావిభీషణుడు తదాజ్ఞను గైకొని కులధనంబును దాను ♦ గొనుచు లంక
కరిగె; రాముండిట్టులఖిలవై రులఁజంపిగురుయశంబును బొంది ♦ పరముడగుచు
దుష్టుల శిక్షించి ♦ శిష్టుల నలరించి రాజ్యంబు నెల్లను ♦ బ్రమదమలరఁ

తే. జక్కఁ బాలించె; ధర్మవత్సలుఁడరాముఁడఖిలధర్మవిదుండు యనుజుడైన
యానుమిత్రాత్మజునిగాంచి యనియె; నీవు,ధర్మవిదుడవును నావది ♦ ధరణిపతులు.

క. మునుపటివారలు దోర్బలమున నేలుచునుండినట్టి ♦ భూమిని దీని
ననుఁ గూడి యేలు మీవును, మనజనకపితామహుడిమాన్యులు పూర్వుల్.

క. ధరణీశులు ధరియించిన, ధరణీభారంబు దీని ♦ దమి నీవును ను
స్థిరయావరాజ్యమును గొని, పరిపాలింపంగఁ దగును ♦ భవ్యమనీషఁ. ౮౩

క. నేనెట్లా నీవు నట్లే, పూనం దగు ననియె; భూపపుంగవుఁ డిటు త
న్నానిన ముదమున నీవికఁ, బూనఁదగున్ యకావరాజ్యముననిమ్మదూక్తి.

* లబ్ధ్యా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయా ద్విభీషణః-అనియూ. ఇచట కులధనమనుపదము
నకు శ్రీరంగవిమానమని గోవిందరాజులు సంప్రదాయార్థమును జెప్పిరి. కులధనమనఁగా లంకారా
జ్యమే యర్థమనియు, నుత్తరకాండమున రామావతారసమాప్తికాలమున రామమూర్తి విభీషణునకు
శ్రీరంగవిమాన మిచ్చినట్లు చెప్పఁబడియున్నదనియుఁ బద్మపురాణమున నిట్లే చెప్పఁబడియున్న
దనియు మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసిరి. ఈభేదమును సరిచేయుట శక్యమగు పనికాదు. బుద్ధిమంతు
లాలోచించుకొని యెవరికి సరిపడినది వారు గ్రహించుటయే యుక్తము. గోవిందరాజులే తనవ్యా
ఖ్యలో “విభీషణ కులక్రమాగతం లంకారాజ్య మితి కేచిత్” అని వ్రాసియున్నారు. ఇందుఁ
గొన్నిప్రక్షిస్త్యోక్తము లున్నవనియుఁ గాఁబట్టి యవి త్రోసివైచి పద్మపురాణమునకు యశాం
తరవ్యవస్థయని యర్థముచెప్పిన గోవిందరాజమతము నిలుచునని మఱికొందఱు. సత్యమునకు తీర్థుల
వారియర్థమే సరియైనదని తోఁపకపోదు. ఈచిక్కులు నాకేల యని యాపదమే పద్యముననుచితి.
బుద్ధిమంతులు ఎవరికెట్లు సరిగానున్న నాయర్థమును గ్రహింపవచ్చును. ఈరెండింటివలనను శ్రీరా
మునిరామత్వమునకు విభీషణునిభిక్తత్వమునకు హానిలేదు. కుష్టు సుద్దులతో లాభములేదని గ్రహిం
తురు గాక.

- 1 తే. ఆనతిచ్చిననుక బ్రయం ♦ మార నెంత, యనునయించిన లక్ష్మణుం ♦ డల్లె యనక
యుండెనంతమహాత్ముడ ♦ యుద్ధవిభుడు, భరతు భీష్మ కుడ జేసెనా పవమునందు.
- ఆ. అంతః బాండరీక ♦ మశ్వమేధము వాజ, వేయ మితరములగు ♦ పృథుమఖములు
ధరణినాథమాళి ♦ తాఁ బలుమాటులు, చేసె మానులలర ♦ భాసురముగ. ౮౯
- క. ధరణీశుడు పదివేలగు, శరత్తు లారాజ్యమేలి ♦ చక్కనియశోవ్
త్కరముల గురుదక్షిణలను, బరమములగు నశ్వమేధ ♦ భవ్యక్రతువుల్. [భుడు
తే. 1 శతమునొనరించెనిట్టులా ♦ జాను బాహు, వులును బలుమూఁపులునుగల ♦ భూమివి
లక్ష్మణానుచరుండయి ♦ లలితరీతి, విక్రమంబునఁ బాలించె ♦ బృధిన్ నెల్ల. ౯౦
- సీ. ధర్మాత్ముడగు రఘు ♦ తల్లజుడత్యుత్తమమగు రాజ్యముఁబొంది ♦ మమతమిత్ర
బాంధవులను జ్ఞాతి ♦ పటలంబునుం గూడి బహువిధాధ్వరముల ♦ సరునఁ జేసె;
రాముండు చక్కఁగా ♦ రాజ్యంబుఁ బాలింపవై ధవ్యదుఃఖము ♦ భామినులకుఁ [త;
గలుగదయ్యెను, వ్యాళ ♦ ములభయంబును, రోగభయమునుబొందరా ♦ ప్రజలొకిం
తే. యపుడులోకంబునకాదొంగ ♦ లనఁగఁగలుగ, రై రదెట్టి యనర్థమే ♦ యైన నెవనిఁ
దాఁకకుండెను, నుంశయుఁ ♦ దారున్మద్ధు, లుండిమర్భకులుమృతీని ♦ నొందఁగనరు.
- చ. 1 కనుక నె ప్రేతకార్యములఁ ♦ గానరు చేయఁగ; సర్వముకా ముదం
బును గనుచుండు, మానవులు ♦ భూస్థలి ధర్మరతికా జెలంగి యొ
క్కనిపయి వైరముం గనఁగఁ ♦ గారణ మొక్కనికుండ రాముమో
మును గని దాన వాడు రఘు ♦ భూషణుమోమని మాని దాని నె
వ్వనములఁ బ్రీతిఁ గాంతురు న ♦ మన్తవిధంబులఁ వృత్తులై యిలక. ౯౫ 5578
- చ. జనపతి రాజ్య మేలుతటి ♦ సర్వజనుల్ పదినూర్ల వర్షముల్
మనుగడఁ గాంచి రోగ మను ♦ మాటయె లేక 1 సహస్రపుత్రులకా
గని గతశోకులై సుఖముఁ ♦ గాంచిరి; రాముండు రాజ్యమేలఁగా
జనులు నిరంతరంబు తమ ♦ స్వాంతములం గడుఁ బ్రీతిమీఱఁగక. ౯౬౪
- క. రాముండు రాముండు శ్రీరఘు, రాముండని రామచంద్ర ♦ రమ్యకథలనే
వేమాటు చెప్పుచుండఁ, గా మహి శ్రీరామమయము ♦ గాఁ దగియుండెక. ౯౭
- చ. తరువులు స్కంధముల్ విపుల ♦ తక దగ నెప్పుడు పూయుచుకా ఫలో
త్కరముల నొప్పుచుండె; జల ♦ దంబులు కాలము తప్పకుండఁగా
ధరణిని వృష్టిదానమునఁ ♦ దద్దయుఁ దన్నుచునుండె; వాయువుల్

1 స్వాత్మ నా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రి రుపైతి యోగమ్-అనియూ. ఇట లక్ష్మణుండు రామువాక్యము నంగీకరింపకుండుట మూర్ఖత్వమునఁ గాదనియు, అన్నను సేవించుట తప్పఁ దక్కిన యధికారములు తనకువలదనియు నిశంతరై కాంతసేవయే యతనిభావమనియు గ్రహింపఁదగు. 2 ఆజానులంబబాహు స్స మహాస్కంధః ప్రతాపవాక్-అనియూ. 3 రామ మేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసకా పరస్పరమ్-అనియూ. అన్యోన్యనిర్హులనవైరే సత్యపి రామముఖం వ్లానం భవిష్య తీతిమత్వా పరస్పరం నాభ్యహింసకా-అనివ్యాఖ్య. 4 ఇచట సహస్రశబ్దము బహుత్వపర మని గ్రహింపట యుక్తము;

- నిరతసుఖాస్పదంబును ♦ నిచ్చలు వీచుచునుండె; బ్రాహ్మణుల్. ౯౮౫ 5581
- చ. ధరణిప, వైశ్యశూద్రులు, స్వధర్మము దప్పక లోభయుక్తి నే
వసునను బొండుకే మిదిని ♦ వారనితృప్తిని గాంచు చుండి; రా
దరమున రాముఁ డేలుతటి ♦ ధర్మరతుల్ వరధర్మనిష్ఠులున్
నిరతము సత్యవాదులు న♦నిందితమంగళలక్షణాఘ్యులున్
బరహితులున్ సుశాంతు లతిభవ్యమనీషులునై నరుల్ కడున్. ౯౯౫ 5582
- తే. వెలసి యుండిరి; సోదను ♦ లెలమిఁగొలువఁబడునొకండునహస్రసంవత్సరములు
శ్రీయుతుండయి రాముండు ♦ చేసె ధరణి, పాలనంబును ధర్మతత్పరమతియయి.
సీ. ఆదికావ్యంబు ధన్యము యశస్కరమును రాజులకున్ జయప్రదమునాయు
రారోగ్యదంబు వేదార్థసంయుతమును నగు దీని రామాయణాఖ్యకృతిని
వాల్మీకి రచియించె ♦ భవ్యంబుగా మును; దీనినిఁ జదువునో ♦ వీనులలర
నెవ్వండు వినునొ యాహితమతిపాపాళిముక్తుఁ డౌ శ్రీరామమూర్తిదయిన
తే. యతులపట్టాభిషేకంబు ♦ నావరమున, విన్నయెడఁ బుత్రకామున ♦ కెన్నరాని
సత్సుతుల్ గల్గుదురు, విత్తసంచయమును, గోరువారికి ద్రవ్యంబు ♦ గూడునిజము.
క. ధరణివిభుండును వినునే, నరివీరుల నొడిచి భూమి ♦ సంతయుఁ బొందున్;
దరుణులు విందురయే రఘు, వరుఁ గౌసల్యయును, గైక ♦ భరతాహ్వయునిన్.
ఆ. లక్ష్మణుని సుమిత్ర ♦ లలిమీఱఁ గన్నట్టు, లాయువెక్కుఁడు గల ♦ యట్టి సుతులఁ
బడయుదురు ప్రమోద ♦ సరమనుఖంబులఁ, గనుచునుండ్రుమిగులఁ ♦ గాంతివెలయ
క. శ్రమముం బొందకయే కా, ర్యములన్ సాధించు రాముఁ రమ్యవిజయ మె
ల్ల మహిం బ్రతిపాదించెడు, సుచుహితరామాయణంబు ♦ శుభమతివినినన్.
క. అమితాయు వొందు; వాల్మీకిమహర్షి కృతంబు మాని ♦ కీర్త్యము వేదా
ర్థముఁ దెలిపెడు నీ తొలికావ్యము నెవ్వఁడు శ్రద్ధ గలిగి ♦ యాదృతిమీఱన్.
క. జితకామక్రోధుండయి, యతిశయ మోదమున వినిన ♦ యాతం డాప
ద్వితీని దాటును జక్కఁగ, తీతి నెవఁడు విదేశమందుఁ ♦ జేరియె యున్నన్.
తే. మరల బంధువులనుగూడు ♦ మహిని నిండె
రాఘవానుగ్రహమ్మున ♦ రమ్యవాఁళ
లన్నియును బొందు; దీని రామాయణమును
జక్కఁగా విన్న సురలుహర్షముఁ గనుదురు. ౧౦౦౫ 5590
- సీ. ఇంతమాత్రమెకాక ♦ గృహమునవసియించి కార్యంబులకును ♦ విఘ్నములఁగూర్చు
దేవతాగణములు ♦ తీవ్రభూతంబులు శాంతంబులగు; రామచంద్రుగాథ
విన్నమాత్రమ్మునఁ ♦ బృథ్వీశుఁ డెల్ల భూసుండలంబు జయించు, ♦ మఱి విదేశ
గతుఁడు త్నేమంబుగఁ ♦ గ్రమ్మఱి స్వస్థానమును జేరు; నార్తవధుమును గనుయవ
తే. తులొగివిన్న సద్గుణులఁబుత్రులనుగనుదు; రతిపురాతనమీయితి ♦ హాసమాటవ్ర.
దీనిఁబూజింపఁజదావంగమానవులకుఁ, బాపసంఘంబునశియించు ♦ భద్ర మొద

- క. ఆయువు చాలఁ దగున్ రామాయణమును త్రిత్రయు లొగిఁ నొడలలుధరన్
 రాయఁగఁ మ్రొక్కి వినంకగుఁ, జూ! యనినీసుమనివలన ♦ శుంభశృక్తిన్. ౧౧౧౫
- క. తనయప్రాప్తియు భాగ్యం, బును నప్పక కల్లు శంక ♦ పూనవలదు; దీ
 నిని బూర్ణముగా నిశ్చయం, బును వినినం జదువ రాఘవభ్రుండు వానిపయిన్.
- క. అనిశము ప్రీతుండయి యుం, డును; రాముడె యాది జేవుఁ ♦ డు సనాతనుఁడున్
 ఘనభుజుఁడు ప్రభుఁడు నారా, యణుఁడున్ హరియైన విష్ణుఁ నగు నట్లగుటన్.
- క. కరుణించిన నఖిలార్థము, లరుదుగ నెచ్చును; మహార్థఁ నగు కార్యము శ్రీ
 వరుచరితము మంగళదముఁ,; బరమంబగుభక్తి వినెడుఁ వాఁడు ధరిత్రిన్. ౧౧౧౮
- చ. తనదుకుటుంబవృద్ధి ధనఁ ధాన్యవివృద్ధిని గాంచు మోదమున్
 మనమున కెచ్చు స్త్రీల నసఁ మానవిలాసినులన్ వినాహమా
 ననుసమమా సుఖంబుగను ♦ నాత్మను గోరిన కోర్కులొందు మే
 దినిగల సర్వకామములఁ ♦ దృష్టిగఁ బొందును రాముసత్కృపన్. ౧౧౨౫

తే. ఆయురారోగ్యయశముల ♦ నందఁ జేయు
 మంచినోదరలాభంబు ♦ మించఁ గూర్పు
 బుద్ధి సుఖముల నభివృద్ధిఁ ♦ బొందఁ జేయుఁ
 దేజమును గల్గఁజేయు నీ ♦ దివ్యగాథ !. ౧౧౨౬

5597

క. కనుకనె యభ్యుదయంబును, గనఁగోరెడు సాధుజనులు ♦ కడు నియమముతో
 డను దీనిన్ వినవలయును; వినుఁడీ! నరులార! పూర్వఁవృత్తం బిదియకా.

తే. భద్ర మిడుఁగాక మీకెప్పు ♦ భక్తితోడ
 నమ్మకముగల్గి పారాయఁణమును జేయుఁ
 డీశుఁడగు విష్ణుమహిమంబు ♦ వృద్ధిఁగాంచుఁ
 గాక జగమున నసదృశఁఖ్యాతి మించి. ౧౧౨౭

5599

క. దీనిన్ భక్తిని విన్నను, దీనిమహార్థమును సన్మతిని గైకొనినన్
 మానసములఁ బ్రమదంబును, బూనుదురు సుపగ్న లనయఁమునునరులయెడన్.

క. రామాయణమును వినినన్, నేమంబునఁ బితరులెల్ల ♦ నెమ్మిం గనువా;
 రామహితభక్తి నీశ్రీ, రామునిగాథను మహర్షి యమృతకృతిఁ దమిన్. ౧౧౩౫

తే. ఎవరు వ్రాయుదురో వార ♦ లెల్లఁ గామ
 ములను బొందుచుఁ బరలోకఁమునకు నరిగి
 న్వర్గమున సర్వకాలంబు ♦ వాస మొప్పుఁ
 జేయుదురు నిశ్చయం బిది ♦ శ్రీహరికృప. ౧౧౩౫

5602

నూటముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

క. మానీతమర్త్యగూపా, మానితకరుణాభిపూతః మంజూలాపా
మానియతసుకృతసురపా, మానీతిప్రహితవినుతః మానిషహీపా.

చ. సరసిజనూతి జేవపతిః సన్ననిసంతసాధుసన్నతి
స్ఫురదభిరామ! వేదతతిః పూజితమోక్షదద్యనామ! నుం
దరచిధామ! దీనజనః తాపరిపాలనకామ! సత్కృపా
కరగుణదామ! యోగిజనః కన్యహృదంబుజధామ! నిశ్యమా!

మాలిని. నిరుపమగుణహారా ధన్వంతరీతానేకశూరా
శరధికృతనివాసా ధన్వంతరానందహాసా
దురితతిమిరమిత్రా ధూతదైతేయగోత్రా
సురుచిరకమలాక్షా నూరిరక్షైకదీక్షా.

సీ ఇది మహీసురకులః విదితకాశ్యపమానిగోత్రజానస్తంబః నూత్ర, శ్రీతి
పురసుంధరీపరః కరుణాత్తనంస్కృతాంధ్రః విత్వవై భవ, ప్రధితకీర్తి
జనసుంచివంశాబ్ధిః చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్ర, వినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్తః తాండవకృష్ణాపరాభిధేయార్యజనాళిభజన

తే. నిరతశేషాద్రిశర్కప్రణీతమైన
యాంధ్రరామాయణంబున ధన్వంతరీసుఖము
లోనఁగి విజయంబు సమకూర్చు యుద్ధకాండ
మవని నాచంద్రరవితారమై చెలంగు.

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

ఉత్తరకాండము - ౧-వ సర్గము.

~*~*~

క. శ్రీరమ్యసుగుణశోభా, పారావారా! మునీంద్రః వారాద్భితవ
త్సారనయుగళా! సీతా, శ్రీరమణీకృతవిహార! ధ శ్రీరఘువీరా!

~*~*~ మహామునులు రాముని జూడవచ్చుట. ~*~*~

క. విను మవ్వలివృత్తాంతం, బును సర్వసురారినాశః మును జేసి యశం
బునః ¹ప్రాప్తరాజ్యః డగు రా, మునిచేంతకు వచ్చి రెలమి ధ మునివగులెల్ల

చ. మనముల రామచంద్రమహిః మంబు నెఱింగినవారు గాన నా
తని నుతియింప లక్ష్మణునిః ధ దద్దయు నూక్తుల సంస్తుతింపః జ
య్యన నమరేంద్ర దిగ్విసతు ధ లై న మహాత్ములు కౌశికుండు స
ర్వసుతుఁడు గాలవుండు మునివర్యుఁడు గార్గ్యుఁడు రైభ్యనాముఁడు. ౧౪

ఆ. వఱలుకీర్తి యాయః వక్రీతుఁ డట్టె మే
ధాతిధికి నుతుండు ధ తత్త్వవిదుఁడు
కణ్వఁ డతులయశముః ధ గ్రాల వర్ధిలు చున్న
చ్యవనుఁ డనఁగఁ బరఁగు ధ నట్టిమునులు. ౨

3

సీ. దక్షిణదిశినున్న ధ తపసులు భానురుల్ నముచిన్వస్త్యాత్రేయః నాము లవలఁ; [చి
బ్రముచియునత్రియుః నుమాఖుండు విముఖుండు నయ్యగన్త్యునిగూడి యరుగుదెం
రట్టులె పశ్చిమః మందున్న ²కవషి పృషడ్గు ధౌమ్యులు మునిసత్తముఁడగు
రాధేయుఁడును శిష్యః రాజితో వచ్చిరి; గౌతముండు వసిష్ఠ ధ కశ్య పాత్రి
మునులు విశ్వమిత్రుఁడును జమదగ్ని భరద్వాజులను మునిరాజు లేడు

తే. గురు మహాత్ములు వచ్చి రుత్తరమునందు
సతతవాసంబు చేయుచు ధ సమధికమగు
మహిమ నొప్పారుదురు; సర్వః మాను లిట్లు
జ్వలననమతేజ లఖలశాస్త్రజ్ఞువగులు. ౩౪

4

క. శ్రుతులను సాంగములుగ స, మ్మతి నెఱింగినవారు ప్రీతః మానసులును నై

¹ ప్రాప్తరాజ్యఁడగు-అనుచోఁ దొలియక్షరమగు “ప్ర” యనునది గాయత్రియం దేకవిం
శత్యక్షర మని తెలియందగు : మృకండు కవషి ధౌమ్యః-అనిమహేశ్వరతీర్థలపాఠము.

- ప్రతిహారిమూలముగఁ దనఁ జతనము దెలువంగఁ దలఁచిఁ శాంతము చేలఁగఁ.
- ఆ. కూరుచుండి; రంతఁ ♦ గోరి యగన్త్యండు, ద్వారమందునున్న ♦ వానిఁ గాంచి
మునులమైన మేము ♦ చనుదెంచి యుండుట, దాశరథికిఁ దెల్పఁ ♦ దగుదు వీవు.
- చ. అన విని ద్వారపాలకుఁ డహార్యతపోధనుఁ డౌనగన్త్యన
న్తునివచనంబు రీతిఁ ద్వరఁ ♦ బూని మహామతియైన రామునిం
గనఁ జని యింగితజ్ఞుఁడయి ♦ కన్తునయజ్ఞుఁడు దత్తుఁడు జిరం
తనగురుశీలయుక్తుఁడును ♦ ధైర్యయుతుండును నౌట నేర్పునఁ. ౯౫ 7
- ఉ. వున్నమనఁటిచంద్రుఁ డనఁ ♦ బొల్చు ముఖద్యుతి నొప్పు రాము సం
పన్నునిఁ గాంచి మీకడకు ♦ భవ్యమతుల్ మును లెల్ల రాఁగ న
భ్యున్నతుఁడౌ నగన్త్యముని ♦ యద్యు మొప్పఁగ వచ్చియున్నవాఁ
డన్న వచస్సు శ్రోత్రములయందుఁ బడన్ రఘురాముఁ డాదృతిన్. ౧౦౫
- తే. బాలనూర్యనమప్రభుల్ ♦ పరమమాను
లగుగుదెంచుట కానంద ♦ మతిశయిల్లు
ద్వారపాలకుఁ గని యిట్లు ♦ పలికె; మునులఁ
బనువు మిచటికి మర్యాద ♦ గనఁబఱచుచు. ౧౧౫ 9
- చ. అన విని ద్వారపాలుఁ డవు ♦ డాదృతి వారల లోని కేగుఁడి
మునివరులార! యన్న మునిఁముఖ్యులు లోనికి నేగి; రంత నా
జనపతి వారిరాకఁ గని ♦ నత్వరమే యెదురేగి దోసి లా
గ్ని నిలిచి పాద్యుర్ఘ్నము నొగిన్ దమిమీఱఁగ నిచ్చి యంతటన్. ౧౨ 10
- ఉ. ధేనువు నిచ్చి సాదరమతిం బ్రణమిల్లి వరాననంబులన్
దా నవు డేర్పడం దెలిపె; ♦ దన్తునివర్యులు స్వచ్ఛచిత్రితం
బై నెఱి విస్తృతిం జెలఁగి ♦ యర్హముగాఁ దగి * కర్మ లోపలన్
బైన మహాజనంబు గడు ♦ నందముగాఁ దగునాననాపళిన్. ౧౩ 11
- క. కనుఁగొని యథార్హవిధిచే, ననుపమసంప్రీతి రాము ♦ నాదృతిఁ గనుచున్
మును లెల్లఁ గూరుచుండిరి; మనువంశవిభూషణుండు ♦ మానుల నెల్లన్. ౧౪
- చ. వరుసఁగ వారివౌ కుశలఁవార్తలఁ జక్కఁగఁ బ్రశ్నచేసి యా
దరమున శిష్యసంఘములఁ ♦ దత్పరిచారకులన్ మహాదర
స్ఫురణము మీఱి ఖేమమును ♦ సుస్థితవాక్కులఁ బ్రశ్నచేయ భూ
సురమును లెల్ల వేదములఁ ♦ జొక్కవుఁబాండితిఁ గల్గి యుండుటన్. ౧౫
- తే. రాము నీక్షించి నూనృతరమ్యవాక్కు
లొప్పుఁ బల్కిరి; దీర్ఘ బాహు! రఘూద్య

హా! మహాత్మక! కుశలంబె ♦ యలరె మాకు
మాయదృష్టవశంబున ♦ నీయయోధ్య. ౧౭

14

చ. అరుల నడంచి ట్లేమమున ♦ నంపఱఁ బ్రోచుచు నున్ననిన్ను ని
త్తురుణమునందుఁ గంటిమి; నితాంతపురాకృతభాగ్యరేఖ నా
సురరిపు ¹లోకరావణుని ♦ శూరుని రావణుఁ జంపి తీవు; నీ
కరయఁగఁ బుత్రపౌత్రయుతుఁడై తగు నాజగదేకవీరునిన్. ౧౮

15

చ. అనిఁ బొలియించుటన్న నొక ♦ యబ్బురమే యని తోచుఁ; జాపముం
గొని త్రిజగంబులం గలఁవఁ ♦ గోరుదువేని జయింపనోవు; దీ
వనుషమశక్తి నీవిషయమందొక సంశయ మింత లేదునూ;
దనుజులఁ జంపి జానకిని ♦ ధర్మమనీషు సుమిత్రనందనున్. ౧౯

16

ఆ. నీకు హితమె కోరు ♦ నిర్మలాత్ముని లక్ష్మణుని వినీతుఁ గూడి ♦ యనుపమాన
విజయలక్ష్మిఁ గూడి ♦ విలసిల్లు నినుఁ గంటి, మిచటమాయదృష్టమెన్నఁదరమె.
క. జననులకు సోదరులకున్, మనములు వికసిల్లి వంశమండనుడవు గాఁ
దనరారు నిన్నుఁ గనుటే, యనుపమమోదంబు మాకు ♦ ననవరతంబున్. ౨౦

సీ. దుర్ధర్షుడౌ ప్రహస్తుండును వికటుండు నలమహోదరవిరూపాక్షు లాయ
కంపనుఁ డనఁబడుక్రవ్యాదు లనిమొనఁ దెగిరి నీదైన యదృష్టమహిమ;
దేహప్రమాణంబు ♦ దేనికన్నను జగంబున నెక్కువే లేదొ ♦ యనుపమాన
భీకరమగునట్లు ♦ వెలయునట్టి శరీరమలరు నాకుంభకర్ణాహ్వయుండు

తే. తెగియె నీచేత నిద్రి యదృష్టమె యగుఁ;
ద్రిశిరుఁ డతికాయుఁ డట్టులె ♦ తెగిరి, మఱి న
రాంతకుం డనువాఁడు దేవాంతకుండు
బలపరాక్రము లనిఁ దెగిపడిరి గాదె ౨౩

17

క. ఘనబలులు భీమదర్శను, లనుపమశౌర్యమున నొప్పునట్టి నికుంభుం
డును గుంభుండు కుంభశ్రవ,నునితనయులు తెగిరి కాదె ♦ ఖోణీశ! యనిన్.

క. సమరంబున నీదునదృష్టమునన్ ²గాలాంతకయమనంకాశులుగా
క్షమఁ దగు యుద్ధోన్మత్తుండు మత్తుండును యజ్ఞకోపుఁడును నీచేతన్. ౨౪

తే. మఱియు ధూమ్రాక్షుండును లసన్తహితసాయ
కాగ్నిఁ బడఁజేయఁ బడిరి గా; ♦ యసురవీరు
లై స వీరెల్ల శస్త్రాస్త్రహస్తులగుచుఁ
గదనమును ఘోరముగఁ జేయఁగాఁ జెలంగి. ౨౬

22

క. పితృపతితుల్యాంబకసం,తతిచే జంపంగఁ బడుట ♦ తగినయదృష్టం
బె తలంపఁగ శ్రీరామా;,, దితిజేంద్రునితోడ నీకుఁ ♦ దీప్రతరముగన్. ౨౬ 23

తే. ద్వంద్వయుద్ధంబు చెల్లంగ ♦ దానవారు

లకు నవధ్యుఁడుగాఁగ బలంబుచేత

నలరు రావణుఁ జంపి జయంబు గంటి

వది యదృష్టంబు గాదె? మహాత్మా! తాను!. 224

24

చ. (విను దశకంఠుఁ డీల్లుటన ♦ విస్తయ మంతగఁ గాక యుండు నా

తనితనయుండు చచ్చుటయె ♦ తద్దయు విస్తయదాయకంబు మా

మనముల నెన్నఁ గాలమె సమస్తవిధంబుల ధిక్కరించె నా

తని ననిఁ దోచుచున్నయది ♦ దాగుణరూపుఁడు వాఁడు రాఘవా!). 25

తే. అని బరాభవ మింతయు ♦ నాదశాన్యు, నకు రణంబునఁ గల్గె ననంగ విని న
దెప్పుడును లేదు కాలంబుతప్పెనతని, కందులకెద్వంద్వయుద్ధమట్లమరెరామ!.

సీ. రావణియును సనురంబునఁ బోరెను; జచ్చి రిద్దఱు నదృష్టమున నట్లు
కాలంబు పరుగిడుకరణిఁ బైఁబడనచ్చు నాయింద్రజిత్తుసాయకముఖమునఁ
బడక లక్ష్మణుఁ డుండె ♦ భగవదాశయమట్లు విజయంబునీమ్రాలవెలసెరామ;
యింద్రజిద్వధము మే ♦ మెల్లర మాలించి సంతసించితిమి నిశ్చయము సర్వ

తే. భూతములకు నవధ్యుఁడై ♦ పొలిచి భూరి

మాయ ధరియించి యున్న యమర్తనాథ

జిత్తు నాతనిఁ జంపుటచేత విస్త

యంబు మిక్కిలి గల్గె మామండఱకును. 36

27

క. ఈకర్బురశూరవరుల్, గాక యింకం గామనూపకలితులు పెక్కం

ద్రో కాకుత్స్థా! నీదగు, ప్రకటభాగ్యమునఁ దెగిరి ♦ ప్రథనమునందున్. 39

క. వీరా! పుణ్యము సౌమ్యము, నై గాజిలు నభయదాన ♦ మమరావళికిఁ

శ్రీరంజిల భాగ్యంబున, ధారణి వర్ధిలుదు వీవు ♦ దన్యుహరుఁడవై. 33 29

ఆ. జయము నీకుఁ గల్గె ♦ సంతోష మయ్యె మా, కనుచుఁబల్కుభావితాత్మలైన
మునులవాక్యములను ♦ విని నువిస్తయమునఁ, జేతు లొగ్గి పలికె ♦ శ్రీరఘుపతి.

చ. పరమపవిత్రులార! గురుపౌరుష మొప్పుడు కుంభకర్ణ భీ

కరతనుఁడైన రావణునిఁ ♦ గాదని రావణి నెన్న నేల? యు

ర్వరఁ గడు వీర్య మొప్పు భటపాలకుఁడైన ప్రహస్తు నన్యుహో

దరుని విరూపనేత్రుఁడను ♦ దానవవీరుని మత్తనామునిన్. 34

31

తే. మఱియు నున్నతుఁడను దైత్యమండను దుర

మందు నొప్పు దేవాంతకు ♦ నట్లె యాస

రాంతకుని గురువీర్యులై ♦ యలరువీరి

వదిలి రావణి నుతియించి ♦ పలుక నేల?. 32

32

సీ. అతికాయుఁ ద్రిశిరసు ♦ నాధూమ్రలోచనఁ వీర్యాధికుల వీరి ♦ విడిచి రావ
ణిని నుతింపఁగ నేల? ♦ మునులార! యాతనిడగు ప్రభావం బెట్టి ♦ దతనిబలము
విక్రమ మెట్టిది? ♦ విషయ మెద్దానిని గొని రావణునికంటె ♦ గొడుగుఁ బెద్ద
యని పల్కుచున్నార; ♦ లది నేను వినఁదగునట్టిదె యైనచో ♦ *నాజ్ఞ గాఁగ

తే. మదిని దలఁపక విజ్ఞప్తి ♦ మాడ్కిఁ దలఁచి
యది రహస్యముగాకున్న ♦ ననువదింపుఁ
డేను వినఁగోరినాఁడ, దేవేంద్రు నెట్లు
లాతఁడు జయించె వరముల ♦ నందె నెట్లు. ౪౦౪

893

క. జనకుని మించిన బలమును, దనయుం డేలాగుపొందె ♦ దశకంఠం డా
తనికంటె నల్పబలుఁడౌ, నని చెప్పఁగ హేతు వెద్ది ♦ యారసి చెప్పుడి ౪౧

చ. జనకుని మించి పుత్రుఁ డెటు ♦ సంగరమందు జయించె నింద్రు నా
దనుజుఁడు నద్వరంబులను ♦ చా నెటు లెవ్వనినుండి పొందె నో
మునివర! యంచు మానిగణముఖ్యు నగస్త్యుని జూచి ¹ప్రశ్నచే
సిననను నాదృతిం గనుచుఁ ♦ జెప్పుము సర్వము వానివృత్తమున్. ౪౨

895

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

—*—*— అగస్త్యుఁడు రామునకుఁ బులస్త్యవంశమును విస్తరించి చెప్పుట. —*—

చ. అనిన మహాత్ముడై తనరు ♦ నట్టి రఘూత్తమువాక్య మాదృతిన్
విని గురు తేజుడై న మునివృద్ధుఁడు కుంభభవుం డగస్త్యుఁ డి
ట్లనియె; రఘూద్వహా! వినుము ♦ ²యాతువరుండగు రావణుండు భూ
వినుతబలాధికుండయిన ♦ వృత్తము నాతని భూరితేజమున్. ౧౪

896

చ. అరుల వధించినట్టి విధ ♦ మాతఁ డవధ్యుఁడు శత్రురాజి కె
క్కరణిగ నయ్యెనో వివృతిఁగా వచియించెద; వానియన్వయ
స్ఫురణము జన్మరీతియును ♦ బూన్కివరంబుల నెట్లు గాంచెనో
వరముల నెవ్వ రిచ్చిరో విభాసుర తేజ! వచింతుఁ జక్కఁగన్. 3

897

చ. మునుపు కృతాఖ్యమైన యుగముఖ్యమునన్ రఘురామ! బ్రహ్మకుం
దనయుఁడు తాఁ బ్రజాపతి పితామహతుల్యుఁడు బ్రహ్మమానియై
తనరుఁ బులస్త్యనామకుఁడు; ♦ ధర్మసుశీలతలందుఁ దద్గుణ
ళిని నుతియింపఁగాఁ దరమె ♦ లీలయె నూ! తప మట్టిమానికిన్. ౪౪

898

* న ఖ ల్యాఙ్గాపయామి వః-అనిమా. 1 తత్ప్రచ్ఛ త శ్చాస్య మునీంద్ర సర్వమ్-అనిమా.

2 యాతువరుండు=రాక్షస శ్రేష్ఠుఁడు. యాతురక్షసీ-అని అమరము.

- ఉ. ఆతనివై భవంబు గలఁయన్ వినుతించు టదెట్టు లన్న వి
ఖ్యాతపితానుహాత్మజని ధ యం చని చెప్పుటె చాలుఁ గాని యిం
తే తగు వై భవం బసఁగ ధ నెట్లగు; నాతఁడు బ్రహ్మపుత్రతన్
బ్రీతిదుఁడై సురావళికి ధ విశ్వహితుండునునై మహాత్ముఁడై. ౩ 89
- చ. సురుచిరసద్గుణాఘ్యుడయి ధ ట్లోణిని సద్గిరియంచు విస్తృతిం
బరఁగెడు మేరుభూమిధరఁపార్శ్వమునన్ దపమాచరించుని
ర్భరికుతుకంబునన్ జనియె; ధ బాననమాతృణబిందునాశ్రమం
బరుదుగ నొప్పు నందుఁ దనఁయాత్మ ముదంబును బొంద నాతఁడున్. 2 40
- సీ. ధర్మాత్ముడగుచు స్వాధ్యాయనియతి నిందియంబులుతగఁ దపంబచటఁజేయు
చుండంగ నయ్యాశ్రమోర్వికిఁ జని సురకన్యలు పన్నగఁకన్య లలరి
రాజర్షి కన్యకాఁరాజియు నచ్చరల్ విఘ్న మొనర్చిరి ధ విపులనియతి;
కెట్లన నాకన్య ధ లెల్లఁ గ్రీడింపఁగ నాప్రదేశముఁ జేర ధ నరిగి రద్ది
- తే. తలఁప నర్వర్తుసుఖముల ధ వెలసి రన్య, కాననంబయి తనకును ధ గాన నిత్య
మందు విహరించువేడుకఁనరుగుచుండి; రాప్రదేశమురమణీయఁమైవెలయుట.
- క. మునిపతిపులస్త్యుఁ డచ్చట, ననుపమనియమంబుఁ బూని ధ యాశరమేశున్
మనమున నిడి తప మొనరుపఁ, గని వారలు కొంతమంది ధ కలనాదములన్.
- క. పాడుచు నాడుచు వీణెలఁ, బోడిమి మీటుచుఁ దపంబుఁ ధ పూనినమునికిన్
గూడని విఘ్నము నవ్వరి, బోఁడు లనిందితలు చేయఁధ పూనిరి మిగులన్. ౧౧౫
- క. తననియమంబును జెఱుపఁ, గను పూనినవా రటంచుఁ ధ గడుఁ గ్రుద్ధుండై
ఘన తేజఁ డామహాముని, యనియె; న దేశన్య మామఁకాంతికమునకున్. ౧౨
- క. నను గాంచ వచ్చునో యా, వనజేక్షణ తాల్చు గర్భఁభారంబును; నా
విని యామహాత్మువాఁడ్యిం, బును నాకన్యకలు బ్రహ్మఁమునిశాపమునన్. ౧౩
- క. కలుగును దప్పక గర్భము, పలు కిది సత్యం బటంచు ధ భయపడి యాను
స్థలముం జేరుట మానిరి; పలు కది తృణబిందురాజఁపతిమునిసుతయున్.
- క. వినదయ్యె; గాన నిర్భయ, మున నయ్యాశ్రమపదంబు ధ ముదిత ప్రవేశిం
చి నిరతి విహరించుచు నటఁ, దనచేడియ లొకతుకయును ధ దన కగపడమిన్.
- తే. ఒంటినుండియె విహరించుఁచుండె; నట్టి
కాలమున గురుతేజుఁడై ధ క్రాలు నాపి
తామహాత్ముజుఁ డాపులఁస్త్యసురమాని
వరుఁడు సత్తపసునఁ దానె ధ భావితుడయి. ౧౧౫ 48
- క. ఒనరిచె స్వాధ్యాయంబును; వనజేక్షణ యంత వేదఁవరనిస్వనమున్
వినుచుఁ దపోనిధి నమ్మునిఁ, గని యప్పుడె పొందు దేహఁకలితయు నగుచున్.
- ఆ. వ్యక్తగర్భభార ధ మలరుచు నుండంగ, నిద్రి యేమటంచు ధ నింతి తనదు

- గర్భదోష మెఱిగి ♦ కలవిలపాటాంది,దానివిధ మెఱుంగఁ ♦ దలఁచి తరలి.
- క. తనతండ్రియాశ్రమమునకుఁ, జని నిలిచెన్; సిగ్గుతోడఁ ♦ [జాన యవనతా
నన యాచు నుండ] నావిధిఁ,గనఁబడు తనతనయ నచటఁ♦గని తండ్రియనెన్.
- క.[నిను నెవ్వఁడు శపియించెను?, గను లెఱుఁగక విప్రియంబుఁ♦గావించితి వె
వ్వని కెవనిచెంత కేటికిఁ,జనితి వచట నేమి ఫలము ♦ జరగఁ గుమారీ!.] 52
- క. తరుణుల కవివాహితలకుఁ,గర మర్హముగానిది గద ♦ గర్భం బిది యె
వ్వరుసం దాల్చితి వమ్మా, సరిగా నెఱిగింపు; మనినఁ ♦ జానయు వగతోన్. 53
- క. జనకుఁ దపోధనునిం గ,న్దొని దైన్యము దోషఁ బలికెఁ ♦ గొంకు మనమునన్
గన కంజలిబంధంబునఁ, జనకా! కారణ మెఱుంగఁ ♦ జాల నిజముగన్. ౫౪
- క. తను విది యేవిధి గర్భం,బును దాల్చెనొ; తొలుత నేను ♦ మునివర్యుడనం
గను జాలి భావితాత్మం, డనఘుఁడు నగు నప్పులస్త్వః♦నాశ్రమవరమున్. ౫౫
- క. కన నేగితి నట న్వసఖి,జనమును వెదుకంగ; నచట ♦ నఖ యొక్క తెయుం
గనఁబడకపోయె నిధిధిఁ, గనఁబడియెను గర్భ మేమి♦కతమో యెఱుఁగన్.
- క. రూపవిపర్యాసం బిది, యీపగిదిగఁ గానఁబడఁగ ♦ నెంతయు భీతిన్
నీపరిసరమును జేరఁగ, నీపగిదిన్ వచ్చితి నని ♦ యింతి పలికినన్. ౫౬ 57
- చ. ధరణిపమానిస త్తముఁ డు♦దాత్తతపఃవ్రతిభావిశేషనుం
దరతనుఁ డంత నెమ్మదిని ♦ ధ్యానయుతంబగున ట్లానర్చి మా
నిరమణకృత్య మెల్లఁ దననిర్భరశక్తి నెఱింగి; మానిభూ
వరమణి భావితాత్ముఁడు వి♦భానురతేజుఁడు తద్వనంబునన్. ౫౮ 58
- క. మును పొసఁగినట్టి శాపం,బును జక్క నెఱింగి తనదు♦పుత్రికనుం దో
డ్కొనిపోయి పులస్త్యునితో,ననియె; మహాత్మా! మహాగుణాన్విత యిదినూ!.
- ఆ. నాకు నాత్మజాత ♦ నారీశివోమణి, తానె కోరి వచ్చెఁ ♦ దమిని గాన
భిక్ష దీనిఁ గొనుము ♦ వేవేగ సత్తపో,నియతి నింద్రియములు ♦ నెఱి కృశింప
- క. అనవరతనియమముల నొప్పు నీకు శుశ్రూషణంబుఁ ♦ బూని యెప్పుడు చే
యును నిస్సంశయ మని యిటు, తనమ్రోల వచించురాజతపసిపలుకులన్.
- క. అనుపమధర్మహితంబుల, విని యాకన్యను గ్రహింప ♦ వేడుకపడి యి
ట్లనియెను; గాని మ్మట్లులె, మునివర్య! యనంగ మోదమున నాతండున్. ౫౯
- క. తనపుత్రి యథావిధిగా, మునిపతికిఁ బులస్త్యునకును ♦ బొంగి యొనఁగి య
ల్లనఁ జనియె స్వాశ్రమంబునఁ, కనుపమసుగుణముల నామె ♦ నాత్మేశ్వరునిన్.
- క. నిరతము రంజిలఁజేయుచుఁ, బరితోషమునన్ వసించెఁ ♦ బఠించెంత; ననం
తర మాపుల స్త్వమునిపతి, తరుణిమణిశీలవృత్తతకు ముద మందెన్. 60 64
- క. ఈరితి హర్ష మొందుచుఁ, జారుమహాతేజుడైన ♦ సంయమి ప్రీతుం
డై రమణిఁ గాంచి పలికెన్; నారీమణి! నీదునద్గుణశ్రీ కాత్మన్. 61 65

క. పరిశుష్టుఁడనై తిని ని, త్తరుణంబున నన్నుఁ బోలు ♦ తనయు నొనఁగెదన్;
దరుణీ! యాపుత్రుఁడు మన, యిరువురవంశములకీర్తి ♦ నెంతయుఁ బెంచున్,

తే. వంశక ర్తయునగుఁ జమ్ము ♦ వరతనూజుఁ
డతఁడు పౌలస్త్యనామకుంఁడొ; *నదెందు
చేత వేదంబు నేఁ దగఁ ♦ జెప్పు వినియె
నందున నతండు విశ్రవుం ♦ డనఁగఁ బరఁగు. 3౨౪

67

క. సుంతయు సందియ ముండదు, కాంతా! యన నామె మదినిఁగడు హర్షంబున్
గాంతునిపైఁ బెనుభక్తియు, నింతయనన్ రాక తనర ♦ నేగె గృహంబున్.

ఆ. అచిరకాలమునకు ♦ నంత నాతన్వీయుఁ
గనియె విశ్రవసునిఁ ♦ దనయు; నతఁడు
మూఁడులోకములను ♦ గూడ విశ్రుశకీర్తి
ధర్మములు చెలంగ ♦ నిర్మలమతి. 3౪

69

చ. శ్రుతులను నేర్చి జంతుతతిఁ ♦ జూచినఁ బీతి చెలంగు చుండ సం
తతసమగర్భియై నియమతత్పగుఁడై కడుశీలవంతుఁడై
పితృసముఁడై తవంబునను ♦ బెంపు వహించుచు విశ్రవుండు మా
నితతిని బూజ్యుఁడై యలరె ♦ నిర్మలమా యశ మావరింపఁగన్. 3౫

70

రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

—ఊఊ విశ్రవసునకుఁ గుబేరుఁడు జన్మించుట. ఊఊ—

క. తరువాతఁ బులస్త్యమునీ, శ్వరుసుతుఁడొ విశ్రవసుఁడు ♦ సన్తునియుఁ దప
శ్చరణంబున కుద్యతుఁడై, పరమంబగు నియతిఁ దండ్రిభంగిం గొనియెన్. ౧

క. నూనృతమె పలుకుచున్ శాం, తానూనాచారములును ♦ సావధాన్యంబున్
మానసశుద్ధియు నొప్పఁగఁ, దా నేభోగములయందుఁ ♦ దగులక మఱియన్.

క. నిరతము ధర్మపరాయణుఁ, డురుతరమతివిభవుఁడునయి ♦ యొప్పఁగ జగతిం
బరమంబగు తద్వృత్తముఁ, బరికించి మనోముదంబు ♦ భాసిల్లంగన్. ౨ 78

క. మునివరుఁడు భరద్వాజుఁడు, తనపుత్రిక భార్యగాఁగఁ ♦ దా నిచ్చె మహా
మునికిన్ విశ్రవసునకున్, వనితామణి శీలనుగుణవర్ణిత యగుచున్. ౩ 74

తే. దేవవర్ణిని యనఁగ నింతియును దనరె;
నాభరద్వాజసుత నిట్టి ♦ లర్థిఁ గొనుచు
విశ్రవసుఁడు సంతానంబు ♦ వేగ పడయు
కోరికను బూని యద్ది చేకూరు నట్లు. 3౪

75

చ. మనమున నెంచి శ్రేయ మనఁమానము గల్గఁగ లోఁ దలంచి యిం
తని వచియింపరాని ముదఁ ♦ మందుచు మానివిభుండు విశ్రవుం
డనుపమ తత్కళత్రమునఁయందు సువీర్యనమన్వితున్ సుతున్
గనియె మహాద్భుతాకృతిని ♦ గల్గినవాని శమాదినద్దుణున్. ౫

76

క. మనుచుండు కల్గ నాతని, జననసమయభేదరాళిఁసంపత్తిని గ
న్గొని సంప్రహృష్టుడై యాతనిభాగ్యం బనదృశముగఁ♦దనరెడు ననుచున్.

తే. మదిఁ దలంచెఁ బులస్తు యందు; ♦ మతియు నతఁడు
శ్రేయము నొసంగు సద్బుద్ధిఁ ♦ జింతచేసి
ధనవిభుండు కాఁగలఁడు సఁ త్తనయుఁ డీతఁ
డనుచు దేవర్షులను గూడి ♦ యాత్మ నెంచి. ౬౪

78

సీ. *విశ్రవస్తుల్యుడై ♦ వెలయుట విశ్రవసున కాత్మజుం డొటఁ♦దనయుఁ డీతఁడు
శైశ్రవణుండనఁ ♦ బరఁగు విశ్రుతుండగు ననియె; సంశట నాతఁ♦డనుదినంబు
వృద్ధిని గాంచుచు ♦ వెలసి తపోవనంబున కేగి నేయి పోఁసిన హుతవహు
కరణిఁ దేజంబు నిఁకామము వెలయఁగ వృద్ధి నొందెను; మతిఁవిభవుడై న

తే. యాతఁ డయ్యాశ్రమపదంబుఁసందె యుండి
యొక్కనాఁ డిట్లు మది నెంచె; ♦ నురుతరనియ
తిని దగ్గఁ ధర్మమునె చేయుఁడు నిఁక నదియె
పరమగతి దానిమించిన ♦ దరయ లేదు. ౧౦౪

79

చ. అని తలపోసి వేయి యగు ♦ హామనముల్ తప మూని చేసె నా
వనమున; నిట్లుగా నియతి ♦ వారనిపూన్కి భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లు సత్తపము ♦ గాఢముగా నొనరించె; సంత హా
యనములు వేయియున్ గడువ ♦ నవ్వల నయ్యయి వృత్తులం దమిన్. ౧౧౪

తే. తానె కల్పించుకొనియె; నుఁ♦త్తమహగు విధి
జలము కొన్నాళ్లు త్రాగుచు ♦ శ్వసనఁ గొంత
కాల మాహారముగఁ గొంతఁకాల మేమి
తినక యొకయబ్ద మట్లు చింతింప కెలమి. ౧౨౪

81

సీ. వేయి వర్షంబు లీఁవిధమునఁ బుచ్చెను; దప మిట్లు చూడంగ ♦ దారుణముగఁ
జేయువై శ్రవణుని ♦ చెంతకు శక్రాదిసురగణంబులఁ గూడి ♦ పరమహర్ష
మునధాతయదు దెంచిఁవినుతిచేయఁగఁదగునయ్యాశ్రమపదంబుఁసందుఁజొచ్చి
యిట్లని పల్కె; నోఁహితమతీ! నువ్రతా! వత్సా! భవత్కత్కఁవై భవమున
తే. కెంతయును దృప్తి నొందితి ♦ నింక విరము
నడుగు మేలగు నీకు వఁరార్హుఁడవుగఁ

* యస్తా ద్వైశ్రవసోఽపత్యం సాదృశ్యా ద్వైశ్రవా ఇవ, తస్తా ద్వైశ్రవణో నామ-తనిమా.

దోచె మామది మాకు హితుఁడవు నీవు;

నాఁగ వై శ్రవణుఁడు శతానందుఁ బరము. ౧౫౪

82

క. తనయాశ్రమమునకున్ వచ్చినవానిం గాంచి మ్రొక్కి • చిత్తము హర్షం
బునఁ దేలఁగ భగవంతా! వినుమా! లోకేశ! వరము • వేడుక నీయన్. ౧౬

క. మనమునఁ గోరుదువేనిన్, ధనరక్షణమందు నాకుఁ • దగు నిచ్చ కృపం
గొని ఫలియింపఁగఁ జేయుమ; యనఁ బరితుష్టాత్ముఁ డగుచు • నజ్ఞజుఁడంతన్.

క. సురగణములతో నట్లే, కరుణించితి ననుచు హర్ష • కలితుం డగుచున్
బరికించి యతని కిట్లనె, మరలన్ దిక్పాలు సుగుణ • మండను నొకనిన్. ౧౭

తే. నాలుగవవాని సృజయింప • నామనంబు

నందు నెంచితి నింద్రయ • మాప్పతులకుఁ

దగినపద మిచ్చితిని నీకు • దానివంటి

పద మొసంగెద నీప్సితం • బొదవు దాన. ౧౮

86

చ. కనుకనె నీవు దానిఁ గొనఁ • గాఁ జనవయ్య నిధీశతన్ మనం

బునఁ దలపోరన ట్లొదవు • పో; వరుణేంద్రుపరేతరాజుల

ట్లనువమలోకపాలకుఁడ • వై యింక నాల్గవ లోకపాలకుం

డను యశ మొందు దీవు; మఱి • యర్కనమానముఁ బుష్పకాఖ్యమున్. ౧౯

తే. ఈవిమానము యానార్థ • మిత్తు నీకుఁ

గొనుము త్రిదశులతోఁ దుల్య • తను గను మింక

నీకు శుభమగు మేమెల్ల • వే కదలెద

మాత్మవసతులకున్ వచ్చి • నట్లు వత్స! ౨౦౪

88

క. వరయుగళము నీకొనఁగుట, వరయం గృతకృత్యులమయి • నట్లే యనుచున్
సురగణముతోడ శతధృతి, యరిగెన్ స్వస్థానమునకు • నవ్వని సంతన్. ౨౦౫

చ. వనజభవాదు లిట్లుగ నభిష్టస్థలమార్గమునందుఁ బోవ నా

ధనపతి దోసిల్లొగ్గి ప్రయ • తంబగు నాత్మ చెలంగఁ దండ్రినిం

గనుఁగొని పల్కె నివ్వధి; నఖిండపితామహునత్కృపన్ వరం

బును మదిఁ గోరినట్లుగను • బూజ్యపదాంబుజ! పొందినాఁడఁ జూ. ౨౩ 90

ఉ. ఉండెడుతావు నాకు నమః • రోత్తముఁడైన హిరణ్యగర్భుఁ డా

ఖండలపూజ్యుఁ డాజ్ఞ నొనఁ • గం దది యేలొక? కాన నీవు నే

నుండఁగ నర్హుమా వసతి • నొప్పుగ నెంచి యనుగ్రహింపు నే

నుండెడుతావు జంతువున • కొక్కవుడే నీనుయితవీడినున్. ౨౪౪ 91

91

ఆ. కల్గఁ జేయకుండఁ • గా నుండఁ దగు ననఁ, దనయుమాటలు విని • మునివరుండు
విశ్రవనుఁడు ధర్మ • విదుఁ డిట్లు పల్కె నో, సాధుధిమణ! విను వ • చనము దీని.

- చ. కలదు త్రికూటసర్వత సుఖిండతరాయితీకూటజాల ము
జ్జ్వలతరయాశ్యసింధుతటఁనన్నిధిఁ దద్గిరిమీఁద దేవవ
ర్యలలితసత్తనం బన మహాద్భుతరీతి విశాలగోవుర
స్థలమయి లంకనాఁ బరఁగుఁ డ జారుతరంబుగ నోకుమారకా!. ౨౬౪ 93
- క. మును విశ్వకర్మనిర్మిం,చెను రాక్షసు లుండఁదగినఁజ్ఞీతిపయిఁ బొగడం
గను దగు నమరావతివలెఁ, గనకప్రాకారసుపరిఁభాయంత్రములన్. ౨౭ 94
- క. అలరు నది శస్త్రముల ను,జ్జ్వలకాంతిని గాన నందు డ సంవాసము నీ
కలఘుముదం బిడు వత్సా!, కలుగదు సంశయము నీసుఖములకు నందున్.
- సీ. పుర మది కనునీయఁతరమయి పిలసిల్లుఁ దోరంపుఁ గనకవై డూర్యతోర
ణాలంకృతం బగు డ నది విష్ణుమూర్తిభయార్దితులగు దనుజాళు లెల్ల
వర్జింప శూన్యమై డ పరఁగుచు నున్నది; దనుజు లందఱు రసాఁతలము నొంది
నందున జనశూన్యఁమయి నాయకుఁడు లేక భాసిల్ల కున్నది డ పరమసుఖము
- తే. గలుగఁజేయును గావునఁ డ గదలి యచటి
కరుగుమా! పుత్ర! దోష మే డ మందు లేక
బాధ యేమియు లేక నివాసయోగ్య
మనుచు ధర్మాత్ముడగు తండ్రి డ యనువదింప. ౩౧౪ 96
- క. అనుపమమును ధర్మిష్ఠం,బును నగు వాక్యంబును విని డ భూధరమూర్ధం
బున నున్న లంక రాక్షసు, అనుపమమోదమ్మునన్ సహస్రము గొలువన్. ౩౨
- తే. అచిరకాలంబునకె భవఁదమలశౌన,నమున రాక్షసనికరపూర్ణమయి తనరు
నన్నపితృవాక్యమునకుఁబ్రహ్మ మొంది,ధర్మమతియయిరాక్షసఁతతులఁగూడి.
- క. ధనపతి సుఖముగ వాసం,బును జేసెన్ సాగరంబె డ భూరిపరిఖగాఁ
దనరారు లంకలో; నం,త నతం డపు డప్పు తనదుఁధర్మమతి తగన్. ౩౪ 99
- క. వనజాసనుఁ డొసఁగిన య,య్యనుపమపుష్పకవిమాన డ మాధారముగాఁ
జని తల్లిదండ్రీ నడఁకువ, యనురాగము నొప్పుఁ గనుచు డ నరుగుచు నుండెన్.
- క. సురగంధర్వనుతుండయి, సురనారీన్మత్తములను డ శోభిలు సన్తం
దిర మొప్పుఁ గాంతి రవివలెఁ, గర మలరుచుఁ జనియొదండ్రీఁకడకర్ణపుఁడున్.

మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

ఁఖిఁ రాక్షసులపూర్వసృష్టాంతమును రామున కగస్త్యుండు చెప్పెట. ఁఖిఁ

- చ. అని యిటు పల్కుకుంభభవుఁనప్పులుకుల్ విని విన్మయంబు నె
మ్మనమునఁ దోఁప సూర్యకులఁమండమఁకొ రఘురాముఁ డప్పు డి

ట్లనియెను, లంకలో దనుజు ♦ లంతకు మున్ను వసించి రెట్టు లం
చనితలయూచి నుస్థితము ♦ హరితరంబుగ మోమునం దగ్గఁ గ 102

¹స్త్రీ. త్రేతాగ్నితుల్యమా ♦ దేహమ్మునన్ మించునయ్యగ స్త్యమునీంద్రునంతఁదృష్టి
మెఱయంగఁ బలుమఱు ♦ మించువేడుకఁ గాంచిపలికె; నోభగవంతఁ పరమవీర
యావహంబగు వాక్య ♦ మీవిధమున వింటి మును లంక రాక్షసులనుదినంబు
పాలింప నుండె నన్ ♦ పలుకు విన్నప్పుడు కలుగకయు నై నిఁకామసంశ

తే. యమ్ము; రాక్షసు లప్పులఁ స్త్యాన్వయమునఁ
గలిగినట్లుగ వింటిని ♦ గాదె? యిపుడు
వేటొకరినుండి రాక్షసుల్ ♦ వెలసి రనుచుఁ
దెలుపఁబడియెను మీచేత ♦ నెలమిమీఱు. ౪ 103

తే. రావణునికంటెఁ గుంభకఁర్ణప్రహస్త, వికటనామాసురులకంటెఁ విమతహరణ
పటువులై న దశాస్యసంభవులకంటె, వాడుబలవత్తులుగాఁగఁ వఱలువారొ.
క. వారలపూర్వుం డెవఁడో? పేరెద్దియో! వానిదై న ♦ పృథుబల మనఁగా
నేరీతి నలరునో? దను, జారియు నేతప్పుచేత ♦ ననురుల నెల్లన్. ౫ 105

చ. పురి నట నుండఁగూడదని ♦ పూని రసాతలసీమ కేగున
ట్లురుతరళ క్తితోఁ దఱిమెఁనో? వివరించి నమస్తవార్తలన్
గరుణను దెల్పు మోయనఘ! ♦ కాశుక మయ్యె విసంగ నాకు ని
త్తురుణమునందు సంశయవిఁతానము నామదిఁ దోచుదానినిన్. ౬ 106

²ఆ. భానుఁ డంధకారఁపటలంబుమాయించు, నట్లుతొలఁగఁజేయఁనయ్య! యనుచు
నర్థవాక్యపదజ మైన సంస్కారాభి, చండితమయి యలరుఁమాట పలుక. ౭ 107

³క. విని యాశుభవాక్యంబును, మునిపతి సుదిలోన సర్వఁము నెఱింగియు నుం
త నెఱుంగనివానివలెన్, ననునడిగెడు నని రవంత ♦ నవ్వు జనింపన్. ౮ 108

తే రామునిం గాంచి పల్కెఁ; బూర్వము విరించి
పద్మసంభవుఁ డంబరఁప్రముఖములను
వరుసమీఱి సృజించి యంభస్సుల నటు
పుట్టఁగాఁ జేసి కాపాడఁ ♦ బూని యవల. ౯ 109

ఆ. జంతువుల సృజించె; ♦ సరగున నయ్యవి, యేమి చేయవలయు ♦ నింక ననుచుఁ
బలుకుచును బిపాస ♦ పటుతరతుత్తును, బీడచేయ వానిభీతిఁ గనలి. ౧౦ 110

క. తమజనికేహేతు వగునా, కమలాసనునిన్ విసీతి ♦ కన్నడఁ జేరెన్
మమతన్ నవ్వుచు సంతటఁ, గనులజుఁ డాభూతములను ♦ గాంచి మృదూక్తిన్.

1 త్రేతాగ్ని సమవిగ్రహమ్-అనిమా. 2 సంస్కారాలంకృతం శుభమ్-అనిమా. సంస్కార
లంకృతం పదవాక్యార్థసంస్కారముతమ్-అనివ్యాఖ్య. 3 ఈఁద్విస్తయమాన స్తమ్-అనిమా. ఈఁ
ద్విస్తయమానః=సర్వజ్ఞోఽప్యజాన న్నివ పృచ్ఛ తీతి విస్తీతమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. వినుఁ డోభూతములారా!, వనముల యశ్శమ్ముమీఱఁ ♦ జాలింపుఁ డటం
చని బహుమానము తోఁపంగను బలికెను; [భూతములును ♦ గమనజుషలుకుల్.

క. వినియు ట్టుధానిష్టములై, వనముల నహ్వానిఁ గొనఁగ ♦ వాంఛించెను గొ
న్ని, నియతివదలక జలముల, ననయము రక్షింతు మనుచు ♦ నబ్జజనాజ్ఞా. ౧౨

ఆ. పలికెఁ గొన్ని భూతములు బ్రహ్మాయును వాని
యాశయం బెఱింగి ♦ యపుడు వానిఁ
దత్పరతను గాంచి ♦ ధాతవృద్ధసంయుత
ముగ వచించె నేరుపు గడు మీఱ ౧౨౪

114

*ఆ. యక్షధాతు వలరు ♦ భక్షణార్థంబునఁ, బాలనార్థ మొనఁగఁ ♦ జాలు రక్ష
ధాతు వట్టు లగుటఁ ♦ దర్శింప యక్షణమునను యక్షనామమునఁ జెలంగు.

క. పరఁగును రక్షశృబ్దము, పరిపాలన మొప్పుఁ జేయ ♦ బాగనుటను] మీ
రరయఁగఁ గొందఱు జలములఁ, బరిరక్షింతుము తగంగ ♦ భవదాజ్ఞ మెయి.

క. అని కొందఱు, భక్షించెద, మని కొందఱు పల్కితి రిట ♦ నాకలిగొనియున్
గన కాకలి పల్కిన భూతనికరములు నాదుపల్కుఁ ♦ దమిఁ గొనఁగఁదగున్.

సీ. జలముల మేము రక్షణము చేయుదు మని యేభూతములు పల్కె ♦ నిచట నవ్వె
రాక్షసు లనెడు పేరం దగి యుండనొ, భక్షింతు మే మని ♦ పల్కె నెవ్వె
యవి పిల్వఁగాఁబడు ♦ యక్షులన్ పేరున, నని యాజ్ఞ చేసె; నా యబ్జభవుఁడు
పల్కి యీవిధి తనపద్ధతిఁ దా నేగె; నంతట సోదరులై న హేతి

తే. యను బ్రహేతియు రాక్షసు ♦ లొక్కరీతిఁ

బ్రభువు లారాక్షసుల కై రి ♦ పరసిషాద

నులును మధుకైటభ ప్రతీక్షులును గాఁగఁ

దనరి వారిద్దఱును మహాత్తురులు నై రి. ౧౨౪

118

క. వనమున కేగెఁ బ్రహేతియు, ఘనతపముం జేయుకొఱకుఁ ♦ గా ధర్మమతిన్
వినుతచరిత్రుఁడు హేతియుఁ, దినమది యత్నంబు చేసె ♦ దారక్రియకై. ౧౨౪

ఆ. అతఁడు కాలభగినియయి భయావహాయయి

యాహ్వాయమ్మునను భయమును దానిఁ

బెండ్లియాడె దానె ♦ పృథుతరనుతి; యంత

దనుజవిభుఁడు హేతి ♦ తన్వీయఁడు. ౧౨౫

120

క. కనియెను విద్యుత్కేశుం,డను తనయునిఁ బుత్రవంతులగు వారలలో
ఘనుఁ డీతండను విఖ్యాతిని గనియెం దాను; నట్టిధీరునినుతుఁడున్. ౨౦ 121

క. అతిశయదీప్తార్కనిభుం, డతులిత క్షేజుండు సలిలఁగుంతరమున నుం
డి తగం గన్నడునబ్జము, వితమున నర్ధిలై శౌర్యవిస్తృతి మెఱయన్. ౨౦౪

* యక్షేతి భక్షణే ధాతు స్తథా రక్షస్తు పాలనే-అనిమా.

- చ. తనయుడు భద్రయావనముః ♦ నాఁ గని రాక్షసవద్యుడై తనం
తన గురుశౌర్య మొప్పఁగ నితాంతము రాజుఁ గాంచి హేతి యా
తనికిని బట్టిఁ గూర్చుప్రసాదంబును బొందె; ననంతరంబ యా
ననుజవగుండు హేతి నుతఁ ♦ దారయుతుం బొనరించుకోరికన్. ౨౧౫ 123
- క. తనురుచి సంధ్యాశుభ్రును, వనితామణి సంధ్యతనయ ♦ వరలక్షణయు
క్తను సాలకటంకట యవఁగను బరఁగెడుదాని నుతఁనికయి వరియించెన్. ౨౩
- క. రానూ! విద్యుత్కేశున, కామహిళామణి నొసంగఁనగు వరుఁడు మహా
ధీమంతుఁ డనుచు సంధ్యయుఁ, దా మదిఁ దలపోసి యొసఁగెఁదనవుత్రికనున్.
- సీ. అంతవిద్యుత్కేశుఁడను రేంద్రుఁడాసంధ్యతనయామణింగళత్రముగ్రహించి
పొలోమితో దేవసతివిహరించెడుగతిని గ్రీడించె; రాఘవ! యిటువలె
గొంతకాలం బేగఁ ♦ గోమలి యాసాధ్వినాలకటంకట ♦ జలధివలన
ఘనరాజగర్భంబు ♦ గనునట్లు లప్పతివలన గర్భముఁ దాలె; ♦ వరుసదాని
తే. గర్భ మయ్యది జుధరఁగత్భతుల్య, కాంతి యలరార వెలసె నాఁకాంతమంద
రాత్రికిం బోయి యగ్నిజంబై న యైశ, గర్భమును గంగ వదలినకరణిఁ బ్రీతి.
- క. కనియెను దనయుని; నందే, తనగర్భమునుండి పడినతనయు మఱచి యా
వనితయు నురతప్రియయై, పెనిమిటితోఁ గ్రీడ నలిపెఁ ♦ బెంపెనలారన్. ౨౮
- క. వనితావిస్మృష్టగర్భము, ఘనశబ్దసమస్వరమయి ♦ కన్పతరంబై
తనరారె నందుఁ బుట్టిన, తనయుఁడు శరదర్కరుచిరతన్ గన్పడియెన్. ౨౯
- క. పిడికిలి తనవదనంబున, నిడుకొని మెలమెల్ల బాలుఁ ♦ డేడ్చెను నపు డీ
శుఁడు సర్వమంగళాంబయు,తుఁడు వృషభాగూఢుఁ డగుచుఁ ♦ దోయదవీధిన్.
- క. అయ్యగుచు శిశు వేడ్చెనునా, స్వరము వినంబడఁగ గిరిజఁసహితుండై క
ర్బురనూనుఁ డేడ్చు చుండుటఁ, బరికించెను; వానిఁ జూచి ♦ పార్వతి కరుణన్.
- చ. పరశివు వేడె నంతఁ వనభార్య వచించినమాట నెంచి యా
దరమున నాపురాంతకుఁడు ♦ తద్దనుజాత్మజుఁ దల్లితో వయ
స్సురణమునన్ సమానునిగఁ ♦ జూడఁగ నొప్పెడునట్లు చేసి ని
ర్జరత నొసంగె నవ్యయుఁ డఁరాతినిఘాదనుఁ డక్షరుం డటన్. 3౨ 131
- చ. పురము నొసంగె నభిమునఁ ♦ బొల్పుగ నొప్పెడునట్టిదాని భూ
ధరతనయాప్రియంబుఁ బరితఃసరిపూర్ణము చేయువేడ్క నీ
శ్వరియును గాక్షసావళికిఁ ♦ జక్కనిదౌ వర మిచ్చె నెట్లసన్
ధర నిఁకమీఁద రాక్షసనితంబిను లెల్ల మదుక్తిరీతిగన్. 33 132
- క. కనుదురు సద్యోగర్భంబును బ్రసవము తత్క్షణమునఁ ♦ బొలుచు జననితో
డను దుల్యమా వయస్సును, దనయునకుం గల్గియుండుఁ ♦ దధ్య మ్మిది యా.

తే. అనియె; నంత సుకేశుఁ డఁజ్యుంబవరము

చేత గర్వించి యద్భుతఁశ్రీనమ్మద్ది

గాంచి ప్రభువగు హనునిప్రకృత సుబుద్ధి

యీతఁ డనియెన్నఁ దగినట్టు ఁ లెనఁగి మఱియు. ౩౪౫

184

క. నిరతము భక్తిపరుండై, పురవర మంబరగతంబుఁ ఁ బొంది తమిఁ బురం

దరుఁబోలి సంచరించెను, హరకరుణాప్రాప్తభవుఁడై సుస్థిరుఁడై. ౩౪౬

185

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

అని సుకేశునకు మాల్యవంతుఁడు, సుమాలి, మాలి యనుకొడుకులు పుట్టుట. అని

క. వరలబ్ధు సుకేశుని భాగ్యరతుం గని గ్రామణియను ఁ గంధర్వఁడు భా
స్కరతుల్య దేహుఁడై, పరఁగు నతని కొక్కపుత్రి ఁ భాసిలురామా!. ౨

క. దేవవతి యనన్ రెండవ, శ్రీవలె విఖ్యాతయగుచుఁ ఁ జిత్తజుశరమే
గావలె ననఁదగు రూపము, యౌవనమును వెలయ నొప్పు ఁ నట్టి తనూజన్.

క. దనుజశ్రీవలె ధర్మంబున నిల్చె సుకేశునకుఁ బ్రమోదంబున; నా
వనితయు వరలబ్ధమహాధనునిం బ్రియుఁ బతిని బొంది ఁ తద్దయు వేడ్కన్.

చ. ధనమును గాంచి నిర్ధనుఁడు ఁ తా మదిఁ బొంగెడునట్లు తుష్టినిం
గనియె; సుకేశుఁ డాతరుణిఁ ఁ గాముకళత్రముఁ బోలుదాని నే
యనిశముఁ గూడి యంజననుఁహాగజసంభవ మొందియున్న హ
స్తినిచయనాయకుండు సునుఁతిం దనచేడియఁ గూడి నేడుకన్. ౪౫

139

తే. అలరు నట్లు ముదంబును ఁ నందియుండె;

నంత నాదేవవతియందు ఁ నాసుకేశుఁ

డాత్మజుల మాల్యవంతుని ఁ ననురవరు సు

మాలి బలశాలియయినట్టి ఁ మాలి దనుజు. ౫౫

140

సీ. త్రేతాగ్నిసంకాశఁ దేహులఁ ద్రిణయనసముల మువ్వరను రాక్షసవరులను
గనియె; నానుతులు లోకత్రయమట్లు లవ్యగులై త్రేతాగ్నుఁబట్టు లుండి
యత్సహ మనుశక్తియును బ్రభుశక్తియు మంత్రశక్తియుననుఁమహితమంత్ర
ములు మూఁడు మహిని నుజ్జ్వలీరీతిఁ బొల్చెడువడువున నుగ్రులై ఁ వాతపితృ

తే. ములును శ్లేష్మము ననెడు పేరులను దనగు

నామయంబులరీతి భయంకరులయి

యలరి రిట్లు సుకేశునిఁయాత్మభవులు

మువ్వరు త్రేతాగ్నిసమతేజఃములఁ దనర్చి. ౬౫

141

క. దినదినము వృద్ధి నొందిరి, కనుఁగొనియు నువేక్షచేయఁగఱ రోగము లె
ట్లనయము వృద్ధిని మిగులం, గనునో యటు లనమములగుఁకాంతిస్ఫూర్తి.

క. జనకుండు తపోబలమునఁ, గనియె నరప్రాప్తిబుఁకమైశ్వర్యం
బని యెఱిగి మేరుభూధర, మునకుం గృతనిశ్చయములయి ఁ భూరితపంబు. ౧౫

చ. ఒనరుసఁ బోయి; రగ్గిరి నఁహోగ్రములౌ నియమంబులన్ మహా
దనుజులు వారు గైకొనుచు ఁ దారుణమై తగి భూతసంఘభీ
తిని గలిగింపఁ జాలి నియఁతిన్ గడు రాజులు సత్తపంబుఁ జే
యను నపు డూని; రంత దనుఁజాధిపు లెంతయుఁ బూన్కి మీఱఁగన్. ౧౦

తే. సత్య మార్జవ మములన్ ఁ సమధికగుణ
ములను గూడుచు దుష్కరఁములును నగుచు
వెలయుతపములచే లోకఁములను మూఁడఁ
టిని దపింపఁగఁ జేయుచు ఁ మనుజవితతి. ౧౧

145

క. సురలను సనుగుల నెల్లన్, బరమా ర్థిని బొందఁ జేసి ఁ బహుదుష్కరమై
పరఁగఁ దపం బొనరించిరి; తరువాతన్ లోకవిభుఁడు ఁ ధాతయుఁ బ్రీతిన్.

చ. అనుపచుమా విమాసమునఁయందు వసింపి సుకేశపుత్రులన్
గనికర మొప్పఁగాఁ బిలిచి ఁ కాంతమృదూక్తిని బల్కె నిట్లు; మీ
కును వరదుండ నైతి మదిఁ ఁ గోరిక యేమొ? యనంగ నింద్రము
ఖ్యనిఖిల దేవతాయుతుని ఁ నబ్జజు వారలు గాంచి భక్తితో. ౧౨ 147

చ. వరదునిగా నెఱింగి తమఁవర్షము లెల్ల వడంకు భూరుహా
త్కరములు నాఁ జెలంగఁ బలుఁకంగఁ దొడంగిరి చేతు లొగ్గి; యో
పరమకృపామహార్ణవ! తపంబునఁ దృప్తిని బొంది మాకు స
ద్వరము నీయఁగాఁ దమిని ఁ వచ్చితివేని మదీయవాంఛలన్. ౧౩ 148

సీ. విను మజేయులమయి ఁ విమతులను జయించి చిరజీవులమయి యేఁచింత లే
యొకఁడ నొకరుగూడి ఁ నొందుచు నభివృద్ధి నుండఁగా వరములఁనొనఁగవలయు;
ననెడు సుకేశునిఁతనయులఁ గని యల్లె యగుఁ గాక యని; విభుండాత్మలోక
మున కేగె; బ్రహ్మ విప్రనికరవత్సలుం డగుగంగ రాత్రించఁరాధిపతులు

తే. వారలంతట విధివత్తవరముల గత
భయులుగా నొప్పి త్రిదశులఁవరుసఁ బూర్వ
సురుల బాధింపఁ దొడఁగి; రఁమగులచేతఁ
జంపఁ బడుచు మానీంద్రులఁసమితి మఱియు. ౧౪

149

క. సురలును జారణులును ద, ప్పురయుచుఁ గాపాడునట్టి ఁ యధిపుఁడు లేమిన్
నిరయస్థులైన మనుజుల, కరణిగ నుండంగ; దనుజఁకాంతులు దీప్తి. ౧౫

క. అలదుచు శిల్పివరుం డనఁ, బాలుపారెడు విశ్వకర్మ ఁ బుధనుతుఁ గృత్యం

బుల నవ్యయుండగు సుకృతిం, గలువహగుం గాంచి తృప్తిపడదలుకొనంగ

చ. పలికిరి తాఘవా! యిటులు; ♦ భవ్యతరోజసుఁ దేజమున్ మహా
బలమును గల్గి యాత్మగురుఁపౌరుషముం గలవారలందు మి
క్కిలి యశ మొంది దిక్కులను ♦ గెల్చి చెలంగెడు దేవతాళికిన్
గల హృదయేప్పితంబు లొనఁగంగల దివ్యలనద్భవంబులన్. ౧౯ 152

ఆ. కట్టి యిచ్చునట్టి ♦ ఘనుఁడ వీవే కావె, గాన గురుమనీష! ♦ కడు జవమున
మాకుఁ గట్టి యిమ్ము ♦ మహితసౌధములను; శీతశైలమేరుఁశిఖరులందు. ౨౦

క. మందరమును భూధరవర,మందును నీయిచ్చ దేనియందుం గలదో
యందు నుపేశ్వరగేహ మ,నం దగు సౌధంబు సన్తనంబున నివుడే. ౨౦

క. ఓనరించి యొసఁగుమా! చ,క్కనిరీతి ననంగఁ జిత్తకౌశల మలరం
గను దగిన విశ్వకర్తయుఁ, దనభుజసారంబు మెఱచు ♦ దనుజేశ్వరులన్. ౨౧

క. కని పలికె మీరు వసియిం,పను దగు తావుల వినుండు; ♦ పర్వత మొకఁ డుం
డును దక్షిణవార్ధితటం,బునయందుఁ ద్రికూట మనఁగఁ ♦ బొల్చెడురుచులన్.

ఆ. మఱి నువేల మనఁగ ♦ మహి నొప్పు భూధర
మొండు గలదు దానియండ నిండ్రుఁ
డలరి యుండునట్టి ♦ యమరావతిని బోలి
యుండు మీకు వాస ♦ మొప్పు నందు. ౨౩ 157

సీ. ఈపర్వతములందు ♦ నెందైన నుండనౌ దనుజులారా! భూమిధరమునడుమ
నలరుకూటంబున ♦ నంబుదం బనఁగి యలరారుదానియం; ♦ దరయఁ బక్షు
లకునైనఁ బోవఁదగక *టంకవిచ్చిన్నదిక్పతుష్కంబయి ♦ తేజరిల్లు
నచ్చోట ముప్పది ♦ యామడ లంతటి విస్తీర్ణ మారీతి ♦ విమల మగుచు

తే. యోజనశతాయతంబునై ♦ యొప్పునట్లు
కనకవరణావృతంబయి ♦ కనకతోర
ణావృతంబయి లంకాహ్వయమునఁ బరఁగు
పురము శక్రాజ్ఞ చే నేను ♦ బూర్వ మొకట ౨౫ 158

క. కరకౌశలము గనంబడ, వరమణిఖచితంబు నగుచు ♦ భాసిల్లుగృహో
త్కరముల నలరఁగఁ గట్టితి, సురరిపువరులార! యందు ♦ శుభతమరీతిన్. ౨౬

ఆ. ఎవరిబాధ లేకయే యుండఁ నగుఁ గాన
నట వసింపుఁ డింద్రుఁ ♦ డాదియైన
యమరు లాదరమున ♦ నమరావతిని బొంది
నటు దురూహయైన ♦ యట్టి లంక. ౨౭ 160

క. దనుజసమూహోవృత్తులై, మనమున నేశంక లేక ♦ మహితోత్సాహం

* టంకచ్చిన్న చతుర్దిశి-అనిమా,

- బున నుండుఁ డరుల నొంచుచుఁ, గనకుండఁగ శత్రువీడఁ ♦ గలకాలంబుఁ.
 క. సిరు లలరఁగ నివసింపుఁడు; పరమాద్భుతరీతి నంచుఁ ♦ బలుకు నతనివా
 క్పరిపాటిని విని రాక్షస, వరు లంతట లంక కేగి ♦ వై భవ మలరఁ. ౨౭౫ 162
- క. దనుజసహస్రానృతులై, గన దుష్ప్రసహులును నగుచుఁ ♦ గ్రాలుచు మోదం
 బున నివసించిరి; రామా, వినుతంబై హేమగేహ ♦ వితతం బగుచుఁ. ౨౮౫
- క. కదలింప నశక్యంబై, పొదలెడు ప్రాకారసంక్తి ♦ భూరిఁరిఖయుఁ
 మదికిఁ బ్రమోదం బొనఁగం, గఁ దగఁ రాజిల్లు లంకఁ ♦ గర్భరవర్యుల్. ౨౯
- క. సుర లమరావతి నొందిన, కరణీ గురువై భవములఁ ♦ గ్రాలుచు నివసిం
 చిరి; స్వేచ్ఛమీఱ నీవిధి, సురవై రులు కాపురంబు ♦ సొంపుగఁ జేయఁ. 30
- సీ. ఆసమయమ్మున ♦ యందు నర్కదయను గంధర్వి బహుధర్మ ♦ కలితచిత్త
 యలరారుచుండె; నా ♦ యశివ ప్రీ శీ కీర్తి నన్ని భద్యుతిగల ♦ సాధువుత్రి
 కాత్రయంబును బ్రీతిఁ ♦ గాంచె; రాక్షసజాతి గానిదయును నామె ♦ కన్యకలను
 జ్యేష్ఠక్రమంబునఁ ♦ జెలఁగి యాకర్భరవరులకు సంపూర్ణ ♦ వై భవమున
 తే. మించు చంద్రునివలె నొప్పు ♦ మృదుముఖముల
 నలరు నారీమణుల నిచ్చె ♦ నసురవరులు
 ముగురు గంధర్వకన్యకల్ ♦ ముగురు ప్రీతిఁ
 గాచుచుండిరి; నర్కద ♦ కన్యకలను. 33 166
- క. *దనుజేంద్రులకుఁ హర్షం, బున నుత్తరనానుధేయ ♦ మునఁ బొల్పెడు తా
 రను పెండ్లియాడ నిచ్చెను, దనుజాధిపు లాను కేశ ♦ తనయులు రామా!. 33౫
- ఆ. పెండ్లియాడి వారిఁ ♦ బ్రేమమీఱఁగఁ గూడి
 యచ్చరలను గూడి ♦ యమరు లెట్లు
 విహరణంబు చేసి ♦ రహరహంబును నల్లె
 క్రీడ నల్పి; రంత ♦ క్షీతితలేంద్ర !. 3౪ 168
- క. తనుజితరతియై నుందరి, యనఁ బరఁగెను మాల్యవంతు ♦ నంగన, యతఁ డా
 వనితామణియందుం గని, యెను దనయులఁ దద్విధంబు ♦ నెఱిగింతు విభా!.
- తే. యజ్ఞకోపాఖ్యుఁడును విరూ ♦ పాక్షదుర్ము
 ఖాహ్వయులు వజ్రముష్టియు ♦ నల్లె మత్తుఁ
 డనెడువాఁడు నున్మత్తుండు ♦ నతిబలాధ్యుఁ
 డైన సుప్తఘ్నుఁ డనువార ♦ లైరి నుతులు. 3౬ 170
- క. అనలాహ్వయమునఁ బరఁగెడు, తనయయు నుందరికిఁ బుట్టె ♦ ధరణీనాథా!
 దనుజేంద్రుఁ డాసుమాలికి, వనితామణి కేతుమతియు ♦ భార్య యగుఁ గదా.
- క. పరిపూర్ణ శశినిభానన, తరుణులలో మేటి యగుచుఁ ♦ దనపతిప్రాణో

త్కరమున కంటెను మిక్కిలి, యు రాగమునఁ దన్నుఁ జూడఁనొప్పెనురామా!.

క. దనుజేంద్రుఁ డానుమాలియుఁ, గనియెఁ గుమారులను బుత్రిఁకలదీర్ఘభుజా!
విను మెఱిఁగించెదఁ గ్రమముగఁ, దననతియం దంత నతఁ డుఁదారగుణులనున్.

సీ. ఆత్మజన్ములఁ బ్రహఁస్తాకంపనాఖ్యుల వికటాఖ్యుఁ గాలకాఁర్తుకుని దండుఁ
డనువాని ధూమ్రాక్షుఁ; నతిబలశాలియై యలరుసుపార్శ్వ, సంహ్రాదిఁ బ్రభును;
భాసకర్ణుండనఁ ♦ బరఁగువారల మఱి వుష్పాత్కటాఖ్యచేఁ ♦ బాలుచుదాని
నమలశుచిస్థితఁ యగు కై కసిని నట్లై కుంభీనసిని గనెఁ ♦ గూఁతులఁ దమి;

తే. మాలియును రాక్షసునిభార్య ♦ మహితకూష;
వసుధయన నొప్పు గంధర్వి ♦ వారిజాక్షి
యక్షసుతతోడ నుద్దియై ♦ యలరుఁ జారు
నయనశోభను గనుచు బలియని మెచ్చ. ౮౨౪

174

క. విను మానుమాలియనుజం, డనురాగము మీఱ భార్యయందుఁ బడసె స
త్తనయుల నెఱిఁగించెద నో, మనుజాధిప! వినుతనకలఁమంగళనుగుణా!. ౮౩౪

క. అనిలానలసంపాతులు, ఘనుఁడై తగు హరుఁడు వీరు ♦ కడు సుగుణయుతుల్
మనయవ్విభీషణునకున్, మనసునకున్ బ్రీతిఁ గూర్చుఁమంత్రులు రామా!.

క. మా లేయులై న వీరలు, చాలబలాఘ్యులు మహారిశమనులు నగుచుం
గ్రాలిరి; మాలిప్రముఖులు, పాలితదనుజాళు లగుచు ♦ బహుపుత్రకులై. ౮౪౪

చ. దనుజులఁ గూడి శక్రముఖఁదర్పనమగ్రనిశాచరారులన్
మునులను నాగదానవులఁ ♦ బూనిక మీఱఁగఁ గష్ట పెట్టుచున్
ఘనగతి గాలి మించి త్రిజఁగంబుల నడ్డములేక స్వేచ్ఛఁగాఁ
జనుచును మృత్యువట్లు పృథుఁసంగర సీమలఁ దేజ మొప్పఁగన్. ౮౫౪ 178

క. వరదానగర్వితులుగాఁ, బరఁగుచుఁ గ్రతుకార్యములకు ♦ భంగము తారే
యరయుచుఁ జేయుచుఁ బొల్చిరి, ధరణీశా! వారిఁ జెనకఁదలఁపరు సురలున్.

ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬-వ సర్గము.

అథ దేవతలు శంకరుకడ కేగి దానవిభాగాఁ జెప్పుట. అథ

చ. దనుజులు తమ్ముఁ జంపుటకు ♦ దారుణభంగిని బూన నొచ్చి యా
మునులను సత్తపోధనుల ♦ ముం దిడుకొందు సుపర్వు లెల్ల భీ
తిని గని యామహేశ్వరుని ♦ దేవవిభున్ శరణంబుఁ గోరఁగాఁ
జని; రట వెండికొండపయి ♦ నర్వసుపర్వసుపూజితాంఘ్రియై. ౧ 180

సీ. జగములఁ బుట్టింప ♦ సమయింపఁగాఁ బెంపఁ గర్తయై, పుట్టువు ♦ గనక పొల్చి
యవ్య క్రూరుఁడై ♦ యఖిలలోకాధారుఁడయి పరముండయి ♦ యఖిలమునకుఁ

దానె గురుండయి ♦ దర్పకాంతకుండయి త్రిపురహరుండయి ♦ త్రిణయనుండయి
పొల్చెడునట్టి యాభూతనాథుం గాంచి యరిజలిం బట్టి యిట్లనిరి భీతి

తే. గదదోక్తుల; భగవంత! ♦ కామహరణ!

యాను కేశునితనుజాతు ♦ లజనివరము

లంది గర్వించి యెల్లర ♦ ననిశ మేచి

బాధ చేయుచునున్నారు ♦ పరమపురుష!. ౪

181

చ. సురరిపు లీవిధిం గడంగి ♦ స్రుక్కంగ జేయంగ మానివాసముల్

కర మశరణ్యరీతిఁ గని ♦ కాంతము లయ్యును దిక్కులేనివె

పరఁగెను; స్వర్గపత్తనము ♦ బాగుగఁ బ్రోచెడు సర్వదేవతే

శ్వేరుఁడు పదచ్యుతిం గనియె ♦ వారలు కంతముఁ బట్టి త్రోయుటకా. ౫ 182

క. సురపురిఁ గ్రీడించెద రా, శరపీఠులు మఱియు నేనె ♦ చక్రిని దేవే

శ్వేరుఁడైన హరుఁడ నేనే, పరమేష్ఠియు నేనె దేవపతియును నేనే. ౫౫ 183

ఆ. యముఁడ నేనె వరుణుఁ ♦ డనువాఁడు నేనె నే, నబ్జవైరి నర్ముఁ ♦ డనఁగనేనె

యనుచు నొక్కఁ డొక్కఁ ♦ డబవరదానద, ర్పితులు గానదనుజపతులునతము.

చ. అనిమొన దుష్ప్రధర్నులయి ♦ యూడునుఁ బాడుచు నున్నవార లా

దనుజుల సేవకుల్ మఱియు ♦ దారుణరీతులఁ బల్కుచుందు రా

దనుజభయాత్తులైన మముఁ ♦ దప్పక ప్రీతి గ్రహించి కావవే

¹తను వశివంబుఁ చాల్చి సురదనుల వారలఁ జంపు మోవిభూ!. ౮ 185

ఆ. అభయ మిమ్ము మాకు; ♦ ననిదేవతలు వేఁడ

నీలలోహితుండు ♦ నిఖిలసురులఁ

గాంచి ²యాను కేశకర్పరతనయులు

తనకు భక్తు లగుటఁ ♦ దలఁచి మదిని. ౯౫

186

చ. తనయులవంటివార లనిఁ ♦ దన్వృతీనిం గలిగించు పెట్టులం

చును దలపోసి యిట్లనియె ♦ నూనృతవాక్కుల; భక్తులార! నే

నని నలదానవోత్తముల ♦ నర్హము గాదు వధించు పెన్ని మీ

కును దగునట్టి మంత్రమును ♦ గొంకక చెప్పెద నాలకింపుఁడీ!. ౯౫ 187

క. దనుజుల వారలఁ జంపెడు, ఘనుఁ డెవఁడో యెఱుకపడఁగఁ ♦ గల దద్దానకా;

జనుఁ డిట్టి సముద్యోగం, బును గైకొని దివిజులార! ♦ మునివరయుత్తులై. ౧౦౫

క. శరణుని విష్ణువుఁ బరమే, శ్వేరునికా దర్శించి వెతలు ♦ వావుఁ డనుచు శ్రీ

పరుఁ గోరుఁ డావిభుండును, బరిమార్చును వారి నెల్లఁ ♦ బొరుష మలరకా. ౧౧

1 అశివం పపు రాస్థాయ జహి దైవతకంబకాకా-అనిమా. 2 సుకేశం ప్రతి సాపేక్షః-అని
ము. కేశస్య స్వాశ్రితత్వాత్ కర్మత్రవధానాచిత్త్య ఇత్యాశంక్యే త్యాహ-అనివ్యాఖ్య.

- క. దనుజాధములను మర్యాదను మిక్కిలి మీటి యున్న ♦ దర్పయుతుల నే
ననిఁ జంపెదఁ గ్రుద్ధుఁడనై, మనములనురలార! భయముమానుఁడుమీరల్.
క. అనియిటు ప్రభవిష్టుం డా, జనార్దనుఁడు విష్ణుమూర్తి ♦ సాంద్రకరుణఁ బ
ల్కిన నిర్జరు లాదేవుని, వినుతించుచు నేగి రెంతో ♦ వేడ్క వసతికిఁ. ౨౨
క. తరువాత మాల్యవంతుఁడు, నురవశ్యులయ్యుద్యమంపుఁ ♦ జొప్పును విని సో
దరులను వీరుల నిర్వరఁ, బరికించి వచించె నిట్లు ♦ ప్రౌఢిమ మెఱయఁ. ౨౩

ఁజ్జి మాల్యవంతుఁడు తనతమ్ములతో దేవతలప్రయత్నముఁ దెల్పుట. ఁజ్జి

- ఉ. సోదరులార! దేవమును ♦ లొక్కటఁ గూడి మహేశుఁ జేరఁగాఁ
బోఁదగునంచుఁ బల్కికొని ♦ పోయి క్రుధణ్ మనలన్ వధింప నెం
తే దగువాఁడు శంకరుఁ డహీనధరుం డని శంభుఁ గాంచి న
మ్మోదము మీఱఁ ద్రవ్వంబకుని ♦ మ్రోలును నిల్చి వచించి రివ్వీధిఁ. ౨౪ 208
క. వరదానబలోద్ధతులై, పురహరణ! నుకేశదనుజపుత్రులు ముగు రు
ర్వర భీతిలేక తరుగుచు, బరభీరతనువు లొప్పఁ ♦ బరిపరి మమ్మున్. ౨౫
ఆ. కరుణ యింత లేక ♦ గాతీయపెట్టుచు, నున్నవారు దేవ! ♦ యుగ్రభీతి
గలుగఁ జేయుచున్న ♦ కఠినరాక్షసతిర, స్కృతుల మగుటచేత ♦ నిండ్లయందు.
క. మేము వసింపఁగఁ జాలక, యీమెయి నిట వచ్చినార ♦ మీఁక మాహితమున్
గామహారా! నుది నెంచుచు, నే మర్దింపుము మహాత్మా! ♦ విషధర! యీశా!
క. అరులను హంకారమ్మునఁ, బరిమార్చెడువాఁడ వీవె ♦ పటుహంకృతి నీ
నురవై రుల దహియింపుము, కరుణాకర! యంచు వేడఁగా నప్పలుకుల్. ౨౬
*క. విని యంధకనూదనుఁ డాత్మను సంతసపడిక కరము ♦ మస్తకమును నే
వను బూని విదల్చుచు నిట్లనియెను; నురలార! రాక్షసాధిపు లనిలోన్. ౨౭

తే. నా కవధ్యులు కాన మంత్త్రంబు మీకుఁ
జెప్పువాఁడను వారలఁ ♦ జెండువానిఁ
దెలియనగు దానఁ; జక్రగదలను దాల్చి
కరము లొప్పంగ రిపుజనకాళుఁ డగుచు. ౨౮

209

- క. వీతాంబరంబుఁ దాలిచి, శ్రీతరుణీప్రియుఁడు నగుచుఁ ♦ జెలఁగు హరిని సం
ప్రీతిని శరణముఁ గనుఁడి, యీతరుణమునం దనంగ ♦ నీశ్వరుపలుకుల్. 30
చ. విని నుర లాహరోక్తమగు ♦ విస్తృతమంత్రము మంచి దంచు నా
యనఘుని దర్పకారిని మహాత్ముని మ్రొక్కుల సంతసంబునుం
గన నొనరించి యంత మురఘస్త్యునద్యముఁ జేరి చెప్పి రా
తనికి సమస్తమున్; హరియుఁ ♦ దద్దయు నార్తిని గన్నవారలన్. 31 211

* శిరః కరం చ ధున్వాన ఇదం వచన మబ్రవీత్ - అనియూ. ధున్వాన ఇతి సురోక్తస్య
సహృదౌద్యోతనమ్ - అనివ్యాఖ్య.

క. శతమఖముఖ్యులఁ గని యా, దితిజుల నెల్లఁగను నే వధించెద మీరల్
గతతావు లగుచు నుండుం, డతీశయమోదమున నంచు ♦ నాదృతిఁ బలుకన్.

క. సుర లరిగిరి, భయభీతులఁ, బరిరక్షించెదను దేవవైగుల నెల్లం
బరిమార్తు నంచుఁ బ్రతినను, హరి యొనరిచెఁ గాన దాన♦వాధిపులారా!.

క. మనమున దీనిఁ చలంపుఁడు, వనజాక్షునిబాధ గనక ♦ వర్తిలు పెట్టా
మును పాహిరణ్యకశిపుం, డనుపమబలులై న దేవతారులు కలనన్. 33

సీ. హరిచేతఁ దెగిరి; మహాభుజుండై తగు నక్కాలనేమి సంహృద నముచు
లును రాధయను ఖ్యాతిఁదనరినరాక్షసాంగనకుఁగుమారుడై ఘనబలాఘ్న
డై నరాధేయుండు ♦ నారీతి బహుమాయి యనువాఁడు ధార్మికుండై నలోక
పాలుడన్ కర్పర♦పతి యమశాస్త్రునుల్ హర్దిక్యఁడునుశంభుఁడను దనుజుఁడు

తే. మఱి నికుంభకుఁడను నిట్టి ♦ మహితనత్వ

బలననుగ్రనిశాచరపతులు దాన

పులును రణమున హరిఁ దాకి ♦ గెలుపుఁ గొనుట

వినఁగఁ బడలేదు; తలపోయ ♦ వీర లెల్ల. 3౬

215

క. క్రతుశతముల నొనరించియు, హితఫలములఁ బొంది మాయలెల్లఁదెలియఁగాఁ
గృతనర్వశస్త్రశిక్షకు, లతిభయదులు శత్రువులకునై ఘనమతులై. 32

చ. అనిమొన వేనవేలుగ నురాధిపుఁడౌ హరిఁ దాకి యంతకుం
గనఁ జని రీచరిత్రమును ♦ గాఢముగాఁ దలపోసి యేవిధం
బునఁ బనిచేయ ట్లేమమును ♦ బొందుదుమో యటు చేయఁ బూనుఁడి
మనల వధింపఁ బూను హరి ♦ మ్రందఁగఁ జేయ నశక్య మెట్టులున్. 3౮

చ. అనిన సుమాలి మాలియును ♦ నన్వచనంబుల మాల్యవంతుఁ డి
ట్లని వెత నూని పల్క విని ♦ యన్నను గాంచి వచించి రిట్టు; ¹లిం
ద్రుని భగుఁ డర్యముండు గని ♦ తోరపువేడుకఁ బల్కునట్టు; లో
ఘనధివణా! యభీష్టములఁ ♦ గాంచితి మిచ్చితి మెల్లయార్థముల్. 3౯ 218

క. చక్కఁ బరించితి మాదృతి, మిక్కిలి భాగ్యములఁ గూర్చి ♦ మేలని పొగడన్
దిక్కుల నేలితి మాయువు, నిక్కముగ నపారము గద? ♦ నిర్తలకీర్తి!. 219

తే. ఆమయంబులు తగులనియట్టు లొప్పు

కాయములఁ బొందితిమి, సరిగా న్నవధర్మ

మెల్ల జరపితి; ²మతోభ్యంమే యనఁ దగి

శస్త్రవీచికమగు దేవసాగరమును. ౪౦ 220

220

¹ ఊచతు రాభ్రితరం జ్యేష్ఠ మశ్వినా విని నాసః మ్-అని పాఠాంతరము గలను. భగంశా వివ
వాసవౌ-అను పాఠము తఱచుగాఁ గావఁబడు. భగంశౌ=అనఁగా భగుఁ డర్యముఁడు నను సూర్య
మూర్తిభేదదేవతలు. ² దేవసాగర మతోభ్యం శస్త్రోర్తిం ప్రవిగాహ్య చ-అనిమా.

- క. లీలఁ బ్రవేశించితి మరి, జాలంబులఁ బాఱఁదోలి ♦ సరి యెవ రనుచుం
గ్రాలితిమి గదా? మృత్యువు, గ్రోలఁ గలదె ప్రాణవాయు ♦ కూటము దేవా!.
- క. హరిహరిసురపతిశమనులు, దురమున మనశ్చక్తిచేతఁ ♦ దొలఁగక నిల్వొం
దరమని తలఁతుగె; భీతీ, బడఁగెత్తుదు రట్టి మనకు ♦ భయ మెట్టు లగున్.
- క. మనకును హరికిని ద్వేషం, బసఁ గలుగదు హేతు వేమి? ♦ యందులకున్, శ్రీ
శున కపకారము నుంతయు, మనవంకం గల్గ దెపుడు ♦ మాట లిఁకేలా? ౪౩
- చ. మనసగ వారిదోషమున ♦ మూఢపుచి త్తము చంచలించెఁ గా
వున మన కెల్లనై న్యములఁ ♦ బ్రోగు నొనర్చి సురారివీరులం
గొని కడునై కమత్యమునఁ ♦ గొంకక దేవతలన్ వధింత మా
యనిమిషులే కదా మనల ♦ నంతము నొందఁగఁ జేయఁ బూనుటల్. ౪౪
- చ. అని యిటు హెచ్చరించి ముగు ♦ రాయతనశ్వులు సై న్యముక్తులై
యని యొసరింపఁగాఁ దగిన యట్టి తెఱంగు పొనంగె నంచుఁ జ
క్కనిగతిఁ జాటఁ బంచి బలఁ కాంతుల నెల్ల బహూకరించి చ
య్యన నలజంభవృత్తదనుఁ జాధిపసేనలు వోలెఁ బూన్కితోన్. ౪౬ 225
- క. సురపురి కేగిరి పెనుసం, గరమొనరింపంగ; భూపఁ కాంతా! రామా!
సురవైరు లిట్లు నిశ్చయ, పరులై యుద్యోగ మలరఁ ♦ బటునత్వములన్. ౪౭
- తే. తనువు లప్పుడు వెలుఁగొందఁ ♦ దరలి చనిరి;
రథములను నెక్కి వారణేంద్రములఁ గూడి
*గిరిసమానంబులగు సాధుఁ శూరగములను
ఖరనృపభరాజ; నుష్టాశిఁ ♦ గడఁగి యెక్కి. ౪౮ 227
- సీ. శింశుమారముల నాశీవిషంబులఁ గచ్చపంబుల మకరమీఁనంబుల గరు
డోపమంబులు గాఁగ ♦ నొప్పు పక్షుల సింహములను వ్యాఘ్రంబులఁ భూరిరోష
ముల నొప్పు పందిగఁముల నృమరంబులఁ జమరీమృగంబుల ♦ సరభసముగ
నెక్కి లంకాపురం ♦ బొక్కటఁ బాసి రాక్షసులు నిర్భరబలఁగర్వు లెల్ల
- ఆ. సురలతోడఁ బోర ♦ సురపురి కేగిరి; భూతము లెవి లంకఁపురమునందుఁ
గాపురంబుచేయుఁ ♦ గడుభయనూచకం, బులగు చిహ్నములనుఁ బోలఁ గాంచి.
- క. పుర మిద్ది వినాశముఁ గను, కరణిని గన్నట్టై ననుచుఁ ♦ గనలి హృదయముల్
పరిచలనము నొందఁగ నె, న్వరునం జూచినను గుందు ♦ వదలక యుండెన్.
- చ. అరదము లెక్కి యిట్లు లనుఁ రాధిపు లెల్లరు వేనవేలుగాఁ
బరుగిడుచుండి రాదివిజఁవారముఁ గూల్చుతలంపుచేత; ని
క్కరణిఁ బ్రయత్నపూర్వకమాఁగాఁ జనువారికి మార్గమందె దు
ర్భరములుగాఁగ దుశ్శకునఁ వారము లప్పుడు తోచె ముందటన్. ౫౨ 230

* హయై శ్చ గిరిసన్నిభై :- అనిమా,

తే. తమ్ముఁ గాలము పురికొల్పు ♦ చారుణభయ
మును గనంబడఁ జేయుచు ♦ భూతము లొగి
విషమసంస్థానములనుండి ♦ వికృతరూప
ములను బొల్పుచుఁ దోఁచెను ♦ విలయ మనఁగ. ౫౩

231

క. భూమిని నా కాశంబున, నామెయిఁ గన్నడుచు రాక్ష.సానీకము లు
ద్దామాహవమునఁ దప్పక, యే మృతిఁ గను నంచుఁ దెలుపుచీగతిఁ దోఁచెన్.

సీ. అంబుదంబులు పర్వి ♦ యస్థుల నుష్ణరక్తంబును వర్షించెఁ; ♦ గంధి హద్దుఁ
దాఁటెను భూరిభూ.ధరములు చలియించె నట్టహాసమ్ముల ♦ నాచరించు
చును మేఘునిస్వనంబును బోలు ధ్వని గల్గ నాడుచు భూతసహస్రములొగి
బై పయిఁబడుచుండె ♦ భయదదర్శనముల నక్కలును దారుణముగఁగూయ

తే. సాగె; గ్రద్దలపిండు విశాలభాగ, మాక్రమించి ముఖంబుల ♦ నగ్నికణము
లట్టె పడుచుండ నంబరమందు వారి, పై నలాతచక్రంబునఁ ♦ బర్వి తిరిగె.

క. అరుణచరణయుక్తములై, పరఁగి కపోతములు భీతిఁ ♦ బరుగిడఁ దొడఁగెన్
ద్వరపడి శారిక లక్ష్మే, పరుగిడఁ గాకములు నభ్ర.పథమునఁ జనుచున్. ౫౨౪

తే. *అఱచుచుండెను బిల్లులు ♦ నట్లై ద్విపము
ఖములు ఘోషించుచుండె రక్కసులు చాల
బలమదంబులు గల్గినవార లౌట

నన్తుహోత్పాతములను లక్ష్యంబు గొనక. ౫౨

235

తే. పాశములఁ గూర్చి మృత్యువు ♦ పట్టి తమ్ము
నీడ్చుచుండుటఁ జనుచుండి ♦ రిది యసమయ
మని తలంపక; యప్పుడు ♦ దనుజవరుల

కందఱకు ముందు నుత్సాహ ♦ మతిశయిల్ల. ౫౨౪

236

క. ఘనబలులు మాల్యవంతుం, డనఁగ నుమాలియును మాలి.యనఁగ నలరు నా
దనుజేంద్రులు క్రతువులకున్, ధనంజయులరీతి నుగ్ర.తం జని రంతన్. ౬౦

చ. దనుజులు మాల్యవచ్చిఖరితల్లజమున్ సతతంబు నాశ్రయిం
చినగతి మాల్యవంతు సర.సీరుహసంభవు నిర్జరుల్ వలెన్
ధన మిడు దాత యాచకులతండమురీతి సమాశ్రయించి; రా

దనుజవరేణ్యవాహినులు ♦ దారుణమేఘరవంబుచాడ్పునన్. ౬౧

238

క. ధ్వని చేయుచు విజయేచ్ఛలఁ, జనియెన్ మాలియును భూరి.సైన్యముదానిన్
దనశక్తి నడుపుచుండెను; వనజాత్ముడు దనుజవరులు ♦ వాసవుపురినిన్. ౬౨

తే. పట్టుకొన నెంచి వచ్చుట ♦ పాడి తప్పి
యుద్ధతిని బూని యుండుట ♦ యొక్క దేవ

* బిడాలా వై ద్విపాదయః-అనుపాఠము వ్యాఖ్యానకర్త లంగీకరించినది. మార్జాలావై ద్విపా
ధికాః-అనుపాఠముకూడఁ గలదు.

దూతవలనను విని మదిఁ ♦ బ్రీతిఁ గొనియె
యుద్ధమును జేయఁ దగునను♦నూహ నపుడు;. ౬౩

240

చ. మనమున యుద్ధనిశ్చయము ♦ మాధవుఁ డివ్వీధిఁ జేసి దివ్యమై
తనరి సహస్రసూర్యరుచి♦ధానుముగాఁ గనుపట్టుచున్ జయం
బును గలిగించు సత్కవచ♦మున్ ధరియించి క్షయంబులేని బా
ణనికరపూర్ణతూణముల ♦ నై జవిలాసము మీఱుచుండఁగన్. ౬౪

241

సీ. మూఁపుల బంధించి ♦ భూరిఖడ్గముఁ దాల్చి శ్రోణీసూత్రముగట్టి♦సాంపుమీఱ
శంఖగదాచక్ర♦శార్ఙ్గముఖాయుధవరములఁ గరములఁ ♦ బట్టి శైల
సంకాశుఁడై పక్ష♦సత్వంబునన్ మించు వైన తేయుని నెక్కి ♦ వాసవాది
సురలను గావ నా♦శరులను ద్రుంపంగఁ జనియె వేగంబునఁ ♦ జక్రపాణి;

తే. యిట్లు తాన్మున్యనిమూఁపుపై ♦ నెక్కి శ్యామ
వర్ణమున దేహ మొప్పంగఁ ♦ బచ్చనిరుచి
నలరు నంబరమును దాల్చి ♦ హరి మెఱపులఁ
గూడి మేఘము స్వర్ణాద్రి♦కూటముపయి. ౬౬౪

242

క. విలసిల్లెడుచాడ్చున ను,జ్వలన్చోచి స్తతి వెలింగె; ♦ నకలమునినుప
ర్వులచేత సిద్ధగంధ,ర్వులచే ఫణివర్యయక్ష♦రుద్రులచేతన్. ౬౭

243

క. వినుతింపఁబడుచుఁ జక్రా,సినిశాతమహాయుధములు ♦ జృంభచ్ఛాపం
బును శంఖముఁ గరములఁ దా,ల్చి నిశాచరసైన్యములను ♦ జేరెం బ్రీతిన్.

చ. గరుడునిపక్షయుగ్మమునఁ ♦ గల్గినవాయువుచే బలంబు లా
తురపడఁ గేతనంబులును ♦ దూల మహాస్త్రము లిందు నందు సం
గరధరణిం బడంగ నుర♦కాంతవిరోధులసేన లఘు *ప్ర
స్తరములు దూల నీలమను♦శైలమువోలెఁ జలించె నెంతయున్. ౬౮

245

ఆ. పలలర క్తపంక♦పరిదూషితములు యు,గాంతవహ్నిసన్ని♦భాంగములును
నుగ్రములును నైన ♦ యురుతరాయుధముల, హరినినొంచిరరిస♦హస్రములని.

ఆటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭ - వ సర్గము.

❧❧❧ విష్ణుమూర్తి మాలిం బొలియించుట. ❧❧❧

క. హరిగిరి నారాక్షసజల,ధరములు శరవృష్టినిన్ ని♦తాంతధ్వను లం
బరమున మ్రోయఁగ ముంచిరి, గురుమేఘము లమితవృష్టిఁ♦గురిసి గిరివలెన్.

* చచాల తద్ధాక్షసరాజసైన్యం చలోపలో నీల ఇవాచలేంద్రః-అనియూ.

- తీని బొందఁ జేయులాగున; ధ్వని నద్దానిని వినంగ ♦ దానవసేనన్. ౧౧ 260
- చ. తురగసమూహముల్ నిలువఁ ♦ దోఁసమిఁ బాతెను, గర్వమేది కుం
జరములు నిల్చె, వీరు లొగి ♦ స్యందనవిచ్యుతి నొంది త్రైల్లి రు
ర్వరపయి; నంతఁ దీవ్రతర♦బాణము లావరచాపవిచ్యుతిం
ద్వరితములై సుపుంఖములు ♦ వజ్రనిభాస్యము లొప్పుచుండఁగన్. ౧౨ 261
- చ. దనుజులఁ ద్రుంచి చొచ్చె షీతి; ♦ దారుణశార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతంబులౌ
సునిశితసాయకంబు లనిఁ ♦ జోద్యముగా దనుజులఁ ద్రుంప వ
జ్రనిహతపర్వతాళివలె ♦ రాక్షసు లారణభూమిఁ గూలి; రం
త నచట విష్ణుచక్రనిహతంబులు రాక్షసభూరిగాత్రముల్. ౧౩ 262
- తే. త్రొత్తనెత్తుడు ప్రవహింప ♦ నత్తటి వ్రణ
ములు గనంబడఁ బర్వత♦ము లొగి స్వర్ణ
ధాతువుల నొప్పుగతిఁ గనఁ♦దగి చెలంగె;
శంఖరాజరవంబును ♦ శార్ఙ్గరవము. ౧౪ 263
- క. హరి యొనరించెడు పెనుహుం, కరణనినాదంబు దనుజ♦కాంతులరవమున్
ధర వినఁబడకుండఁగ మ్రింగె రయంబున; నంతలోనఁ ♦ గేశవుఁ డాజ్ఞన్. ౧౫
- చ. దనుజులకంతనాశములఁ ♦ దచ్చరపంక్తిని, జంచలంబులౌ
ధనువుల నట్టిదౌ ధ్వజవి♦తానము, స్యందనపంక్తిఁ, దూణరా
జిని, దగు కేతనావళులఁ ♦ జెచ్చెట శాతశరాళి వైచి భూ
మిని బడునట్లు చేసె; మఱి ♦ మిత్రునినుండి మహోష్ణగోచులున్. ౧౬ 265
- తే. జలధినుండి తరంగముల్, ♦ శైలవరము
నుండి నాగేంద్రములు, మహోద్దండజలధ
రంబునుండియు సలిలధా♦రలును వెడలు
భంగి హరిచాపనిర్ముక్త♦బాణతతులు. ౧౭ 266
- క. త్వర వెడలె శతసహస్రము, లరుదుగ, శరభములచేత ♦ హరివర్యములున్
హరిచేతన్ ద్వీరదంబులు, ¹ద్వీరదతతిన్ వ్యాఘ్రములును ♦ బెద్దపులులచేన్.
- తే. చిటుతపులులును నవ్వాని♦చే శునకము, లట్లై శునకాళిచేఁ బిల్లు ♦ ²లట్టిపిల్లి
గములచేసర్పములును, నా♦గములచేత, నెలుకలును బాఱఁజేయున♦ట్లేచియనిని.
- ఆ విజయకాంక్షనున్న ♦ విష్ణువుచే దితి, తనయవరులు పూన్కిఁ ♦ దటుమఁబడిరి
కూడ ముట్టఁబడిరి♦కొందఱు, మఱికొందఱు, అందె చంపఁబడిరి; ♦ హరియు నవల.
- చ. దనుజుల నిట్లు చంపి మధు♦దానవసూదనుఁ డెంతొ హృష్టుడై
తనదగుపాంచజన్యము ను♦దారరవంబును నొత్తెఁ ³దోయధం

¹ ద్వీతజేన యథా వ్యాఘ్రః - అనిమా. ² మార్జారేణ యథా సర్పః-అనిమా. ³ తోయ
దం సుతరా డివ-అనిమా.

- బును సురరాజు గర్జనము ♦ భూరితరంబుగఁ జేయ నాజ్ఞయి
చ్చు నటుల; నంత రాక్షసనిఁగూడనసాయకభీతి నొందుచున్. ౨౩ 270
- చ. సునిశితశంఖనాదమున ♦ సోలుచు భగ్నమనోరథంబునై
దనుజబలంబు లంకకు నిఁతాంతజవంబునఁ బోవఁజొచ్చెఁ ని
ట్లనిమొన నాత్మసైన్యముల ♦ నాహరి సాయకశక్తి నొంప నె
మ్మనముల భీతిఁ గాంచుచు నఁమానుషపౌరుష మెల్లఁ బోవఁగన్. ౨౪ 271
- క. పరుగెత్తుచుండఁ గన్గొని, శరవర్షమునన్ సుమాలి ♦ చక్రధరుని సం
గరమున నిల్పెను సేనలఁ, బరిమార్చక యుండునట్లు ♦ పౌరుష మలరన్. ౨౫
- చ. అనిమొనఁ జక్రపాణి నతఁ ♦ డంబకపంక్తి హిమంబు తీవ్రభా
నునిబలఁ గప్పె, రాక్షసులు ♦ నూత్నబలంబులఁ బెంపుమీటి యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి పటుఁడైర్వము నొందిరి; రోష మూని తే
జును బలముం జెలంగ దనుఁజుల్ మరలన్ బ్రతుకం దలంపఁగన్. ౨౬౪
- తే. ఆసుమాలియుఁ బటునాద ♦ మడర హరిని
మార్కొనియె; నిట్లు పూన్కిని ♦ మధుమధనుని
వైకిఁ జని *లంబమానమై ♦ భవ్యమైన
భూషణము దీసి వైచి పెంపునఁ గరంబు. ౨౭ 274
- క. చలియింపఁ జేయుచుం గరి,నలె నప్పుడు ప్రీతి నార్చెఁ ♦ బటువిద్యుత్తుల్
గలమేఘముపోలిక; నా,జలజాతుం డంతఁ గ్రోధఁసాంద్రుం డగుచున్. ౨౮
- చ. కనదురురత్నకుండలముఁగూఁ దసరారుచుఁ దచ్చిరంబు, ని
స్వనమును జేయుచుండఁ దనఁన త్వముఁ బైపయిఁ బొంగుచుండ నా
తనిరథచోదకుండయిన ♦ దానపుశీర్షముఁ ద్రెంచె నశ్వముల్
పనివడి యీడ్చి భ్రాంతిఁ గని ♦ పాలకహీనము లొట నంతటన్. ౨౯ 276
- సీ. భ్రాంతంబులౌ తడఁశ్వము లిట్లు చెలరేగిరథముఁద్రిప్పఁగ మహాఁరాక్షసుండు
స్వందనంబున నుండిఁసంచరించుచునుండె నతిశయభ్రాంతేంద్రియాశ్వవితతి
చెలరేగ ధృతినుంతఁగలుగనినగువలె; నాయశ్వములఁద్రుంచెఁహరియు; నంత
నమ్మహాబాహుని ♦ హరిని సుమాలిజా తద్రథంబును ద్రుంచి ♦ దారుణాంజ
- ఆ. కముల నలగువానిఁ ♦ గని మాలియును సాయ
కాంచితమయి యొప్పునట్టి చాప
మూని పౌరుషంబు ♦ మూర్తీభవించిన
ట్లడరె మార్కొనంగ ♦ నతులగతిని. ౩౦ 277
- చ. హరి నిటు దాఁకి చాపవర ♦ మంతట నద్యము చేసి చారుక
ర్బురపరిభూషితాంబకనఁమూహము వైచిన నద్ది క్రౌంచభూ

- ధరమును జొచ్చునటుల విధంబున నాహరిఁ జొచ్చె; మాలి యి
క్కరణిని వైచు సాయకనిఁకాయముచేఁ బరిపీడితాంగుడై. 31 278
- క. మురవైరి చలింపక సం, గరమున నిలువంగఁబడియెఁ ♦ గడుధీరత; ను
స్థిరనుతి యింద్రియగణముల, నిరతమ్ము జయించినట్టి ♦ నిత్తులు మనుజున్.
- తే. ఆధు లేమియు బాధింపఁనట్లు దనుజ
శరము లేమియుఁ జేయంగఁ ♦ జాలవయ్యె;
సంతటన్ భూతభావనుండ్డై న హరియు
జ్యాన్వసంబు నిగుడ్చి యాఁయునురపైన. 334 280
- క. అరినూదనుండు గావున, శరనికరము మాలి నొంపఁ ♦ జాలినదానిన్
బరఁగించె; సంబకము లవి, వరవజ్ర తటిత్సమానఁభాసురములుగన్. 34 281
- తే. మాలి దేహంబు నొంది కఁమ్మునిరుధిరముఁ
ద్రావెఁ బాములు క్షీరంబుఁ ♦ ద్రాగునట్లు;
చక్రి యీరీతి నమ్మాలి ♦ జన్యవిముఖుఁ
జేసి దేవత లెల్లను ♦ జెలఁగుచుండ. 352 282
- చ. కరముల శంఖచక్రములు ♦ కార్ముకవర్యగదల్ వెలుంగ నా
యరిమకుటధ్వజంబుల నుఁహాధనువున్ దురగంబులన్ లన
చ్చరములచేత భూమిఁ బడుఁచందముగా నని చేసె; సంతటన్
విరఘుఁడు మాలి శౌర్యమునఁ ♦ బేర్చి గదాయుధహస్తుడై తగన్. 364
- చ. అరదము డిగ్గి భూధరముఁనగ్రమునుండి మృగేంద్రమట్లుగాఁ
బరుగిడి పక్షి నాయకునిఁభాలము నాగదచేత నొంచె ¹నీ
శ్వరు యమునట్లు పజ్రమున ♦ శైలము నింద్రునిరీతి; సంతఁ గ
ర్బురవరు నాయుధాభిహతిఁ ♦ బొంకము దూలి ఖగేశ్వరుం డనిన్. 374 284
- చ. అతిశయ వేదనాతురత ♦ సంగము క్రుంగఁ జలించి చక్రియు
ద్ధతి యడుగంటఁ జేసె; నిటు ♦ దానవనాథుఁడు మాలి శూరతం
బతగవరేణ్యు నొంచుటయుఁ ♦ బద్మదళాక్షుఁడు నూరకుంటయున్
దితిజులు చూచి యాగుటయు ♦ దిక్కుల నిండెను దన్ని నాదముల్. 40 285
- ఉ. దానవు లెల్ల హర్షమున ♦ దాగుణరావము లట్లు చేయఁగా
దానవవైరి వాసవునిఁతమ్ముఁడు చక్కఁగ నాలకించి పెం
పూని పరాజ్ఞులుండగుచు ♦ నొప్పు తొలంగిన పక్షి నాయకుం
దా నపు డాదరించి కనుఁదమ్ముల శ్రోధశిఖల్ వెలుంగఁగన్. 41 286
- చ. గరుడునిసాధ్వసం బుడిపి ♦ క్రమ్మఱ నాతఁడు చక్కనుండఁగా
గురుతరశక్తిఁజేసి ²యనిఁ ♦ గొంకియు మాలిని జంపు నిచ్చచే

1 స తయా గరుడేశాన మీశాన మివ చాంతకః-అనిమా. 2 పరాజ్ఞుభో పృథ్వీస్థ హరే
శ్చక్రం జిహ్వాంసయా-అనిమా.

బరగఁగఁ జేసె జక్రమును; ♦ బార్ధివసత్తమ! రామచంద్ర! యా
నిరుపమచక్ర మత్తటిని ♦ నిర్భరభాస్కరమండలాభమై. ౪౨

287

ఉ. కాంతుల నాకసంబు వెలుఁగంగను జేయుచు భీషణాంగమై
యంతటఁ గాలచక్ర మిదె ♦ యంచుఁ దనుం గనుఁగొంచు రాక్షసుల్
చింతిల మాలిమస్తకముఁ ♦ జేర్చె ష్టితిస్థలి నొక్కవేటునన్;
వింతగఁ జక్రకృత్తమయి ♦ భీషణమై దనుజేశుశీర్షమున్. ౪౩

288

ఉ. నెత్తురువాహినుల్ వెడల ♦ నింగి సురల్ తమిఁ బొందఁ బూర్వమ
త్యుత్తమమా సుధారసము ♦ నొక్కటఁ ద్రాగెడురాహుమస్తకం
బెత్తిన వేడ్కఁ ద్రుంప నది ♦ యెట్లు ష్టితిం బడె నట్టిభంగిఁగా
నత్తటి ధూళి బ్రుంగె; నవు ♦ డయ్యమరేజ్యలు సంప్రహృష్టులై. ౪౪

289

తే. కలిగియున్నబలంబులఁగొలఁది సాధు
సాధు వంచను శబ్దముల్ ♦ సకలదిశలఁ
బర్వఁ జేయుచు నార్చిరి; ♦ పటుసుదర్శ
నమున మాలి యడంగుట ♦ సమరసీమ. ౪౫

290

క. కని మాల్యవత్సుమాలులు, దనుజానీకములతోడఁ ♦ దద్దయు శోకం
బున లంక కేగఁ జొచ్చిరి; వినతాతనయుండు కరుణ ♦ విష్ణువుచేతన్. ౪౬

తే. ఊటడింపంగఁబడి పూర్వ ♦ మొప్పునట్లు
తనరి తనగురుపక్షవాతమున దనుజ
వితతిఁ బాటఁగఁ దోలె వివృద్ధకోప
చిత్తుడయి; యంత దనుజులఁ ♦ జెలఁగి హరియు. ౪౭

292

సీ. మార్కొని యుద్వృత్తిఁమహితచక్రంబున నాననంబులఁద్రెంచి♦యార్భటించి
గదచేత వక్షముల్ ♦ గడఁగి పిండిగఁ జేసి యట్లైలాంగలమను♦నాయుధమునఁ
గంతముల్ ఛేదించి ♦ త్కృతలంబున నించి మునలంబునన్ శీర్ష♦ములఁ బగుల్చి
ఖడ్గంబునుం బూని ♦ గాత్రంబులం జెండి బాణజాలంబులఁ ♦ బడలు పఱచి

తే. యందటికి నన్నిరూపులై ♦ యాహవంబు
చేయరాక్షసబలములు ♦ చేయునట్టి
దేమియును లేక రాక్షసు ♦ లెల్ల నింగి
నుండి పడి రబ్ధిజలముల ♦ నొక్కమాటు. ౪౮

293

చ. హరియు ధనుర్విముక్తచటుఁలాంబకవజ్రతతిన్ మహాసురో
త్కరముఁ గలంచె దానవులు ♦ గాసిలి ధూతవిముక్తకేశులై
దురమునఁ జంచలాలతలు ♦ తోరముగాఁ గనుపట్టు మేఘముల్
నిరుపమవజ్రసంహతిని ♦ నిల్వక యిట్టటు పాటుకై పడిన్. ౫౦

294

క. చని; రిట్లు బాణతతు లొయ్యన వేషంబులను బాప ♦ నాత్మాశ్రము తె

ల్లను నేలఁ గూల ఛత్రము, లనూనగతి భిన్నములయి ♦ యవనిం బడఁగఁ.

తే. ప్రేగు లెల్లను వెలికి రా ♦ భీతి లోల

నేత్రములు గానఁబడుచుండ ♦ నిఖిలదనుజ

బలము లున్యత్తనిభములై ♦ పాఱఁదొడఁగె;

నంతసింహార్దితద్విషఁసంతతివలె. ౫౧

296

చ. కరులును రాక్షసుల్ కలఁగి ♦ గాఢగతిం బరువెత్త నార్వఁగా

హరియును వెంటఁ దాఁకుచుఁ ద♦నంతన పిల్చుచు బాణజాలముల్

త్వరపడి వై వ నవ్వితము ♦ బాధల నొందఁగఁ జేయ నాత్మభీ

కరశరజాలముల్ వదల ♦ త్కాన్ధలి నయ్యవి నిండి యుండఁగఁ. ౫౨

297

క. దనుజాళికాలమేఘము, లనిలాహతకాలఘనము♦లట్లుగఁ జలియిం

చెను; జక్రప్రహరణములఁ, దనువులు తెగ శీర్షములును ♦ ధరణిని రాలఁ.

క. పెనుగదవ్రేటుల చుర్తము, లనూనరక్తమున బ్రుంగ ♦ నసివ్రేటులచే

తను రెండుగఁ జీల్చింబడి, తనువులు కన్నడఁగఁ బగ్వఁతంబులపోల్కిఁ. ౫౩

క. వరమణికుండలహారము, లురుతరగతి వ్రేలుచుండ ♦ నొక్కమొగిన్ నీ

లరుచుల్ గలమేఘము లనఁ, బరఁగు మహానురులు నేల♦వై బైవై నఁ.

ఆ. పడుచునుండ నీలపర్వతంబులు నేలఁ, బడెడుచందమయ్యె ♦ బార్ధి వేంద్ర!
రామచంద్ర! యట్టు ♦ లామధునూదనుఁ, డరుల నెల్లఁ గలఁచె ♦ నాహవమున.

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮ - వ సర్గము.

— యిట్లు మాల్వవంతుఁడు మొదలగు రాక్షసులు పరాజయ మొందుట. యిట్లు —

చ. వెనుకొని పద్మనాభుఁ డిటు ♦ వీరసరౌఘముఁ ద్రుంప నెల్లచోఁ

గనుఁగొని మాల్వవంతుఁడు వ♦గన్ హతశిష్టులఁ గూడి సంగరం

బును విడనాడి యింటికిని ♦ బోవఁ దలంచెను వేల దాటి యం

బునిధియుఁ బోవుచందమునఁ ♦ బొంగెడు మాధవు సంతఁ జూచుచున్. ౧

మ. అరుణాక్షుండఁగు కోప మూని మకుటం ♦ బల్లలనం ద్రిప్పుచున్

బురుషశ్రేష్ఠుని బద్మనాభుని రణంబున్ జేయుచున్నట్టి భీ

కరరూపుం గని యిట్లు వల్కెఁ; దగునే ♦ *కంజాక్ష! నారాయణా!

నిరతంబై తగు తుత్రధర్మ మనుచున్ ♦ నీ వేల యూహింపవో?. ౨

308

చ. తెలియవు యుద్ధధర్మములఁతీరు రణంబును మాని పోవుదు

ర్బులులను మమ్మఁ బ్రాకృతునిభంగి వధించెదు వెంటనంటి; యే

* నారాయణ వ జానీషే తుత్రధర్మం సనాతనమ్-అనియూ.

- ఖలుఁడు పరాజ్ఞుఁడుండయి వంగం బరుగైతెడు వైరిఁ జంపునో
తలఁప నతండె హంత యన ♦ ధాత్రిని బిల్వఁబడున్ జనార్దనా! 3౪ 304
- చ. అతఁడు సమస్తపుణ్యముల ♦ నారసి చేసెడువార లొందు న
ద్గతియన నొప్పు న్వర్గమును ♦ గాంచఁగ లేడు; దరంబు చక్రమున్
వితతగదన్ గరంబులను ♦ వేడుకఁ దాల్చిన నీకు నంగరే
చ్చ తనరినన్ ద్వదీయమగు ♦ శౌర్యము దోర్బలమున్ సమస్తమున్. ౪౪ 305
- చ. కలిగినయంతవ ట్టిదిగొ ♦ కాలు గదల్పక నిల్చువాఁడ ని
మ్ముల ననిఁ జూపవయ్య! యని ♦ ముందుగ నిల్చిన మాల్యవంతు ని
శ్చలగురుమాల్యవచ్చిఖరి♦చాడ్చునఁ గాంచి వచించె నిట్టు; లా
బలరిపుసోదరుండయిన ♦ పంకజనాభుఁడు విక్రమంబునన్. ౬ 306
- చ. సురలను మీరు మార్కొనుచు ♦ స్రుక్కఁగఁ జేయఁగ భీతి నొంది యె
క్కరణిని దిక్కులేక ననుఁ ♦ గావు మటంచును వేడ వారి కా
దరమునఁ గొంక కే నభయదాన మొసంగితి రాక్షసాళి సం
గరమునఁ జంపువాఁడ నని ♦ కర్బురవర్య! వరం బొసంగితిన్. ౭ 307
- ఉ. దానినె కాచువాఁడఁ; బ్రమదం బిడుకార్యము దేవతాళి కె
ద్దో నిజ మద్ది నాకును మహా త్తమమై యనురాజికంపె నిం
పై నెగడున్ ద్వరం జనుచు ♦ నల్ల రసాతలసీమ నిల్చినన్
దానవులైన మిమ్ము రణదర్పము పొంగ వధించి తీరెదన్. ౮ 308
- ¹చ. అని యిటు లాపరాజ్ఞుఁలు ♦ నందఱఁ జంపినపాపముల్ ప్రతి
జ్ఞను నెఱవం దలంచుటను ♦ సద్గతిభంగకరంబు లెట్టునో
ననియెడు భావ ముట్టిపడునట్టులుగా వచియించు పద్మనా
భుని సురపాలకుం గ్రుధను ♦ బొల్చెడు రక్తనరోజనేత్రునిన్. ౯౪ 309
- క. కని మాల్యవంతుఁ డాతని, ఘనబాహ్వంతరము నొంచె ♦ గాఢతరంబై
తనరారుశక్తిచే; నా,దనుజేంద్రుం డిట్లు బాహుదర్పం బలరన్. ౯ 310
- క. పరఁగించిన యాశక్తియు, నిరుపమఘంటాస్వనంబు ♦ నిర్భరమై యొ
ప్పు రమేశువక్షమున జల,ధరమున మెఱసట్లు పొల్చెఁ ♦ దదవసరమునన్. ౧౦.
- ²క. హరి శక్తిధరప్రియుఁ డం,బురుహేక్షణుఁ డనురుశక్తి ♦ భూరితరంబున్

1 అథ పరాజ్ఞుఁడవధదోష స్వప్రతిజ్ఞాపాలనప్రవృత్తిస్య నాస్తీత్యాహ-అనునవతారికయథా
మింగుఁ జేర్పఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు. 2 తత స్తా మేవ చోత్కృప్య శక్తిం శక్తిధరప్రియః-
అనిమా. శక్తిధర శ్శివః స ప్రియో యస్య-అని తీర్థలు. శక్తిధరప్రియః - సుబ్రహ్మణ్యప్రియః
మాహేశ్వరార్చనం చిత్వం-అని గోవిందరాజులు భేదాభిప్రాయముల నొందిరి. రాముఁడు కుమార
స్వామిచెలికాఁ డనుట సమంజసము గాదు. బహుపురాణసమ్మతమగు నీశ్వరప్రియత్వమే సరిగా
నున్నట్లు తోచెడు.

- గర మాత్మశక్తి దానినె, నురుతరగతిఁ బైకి లాగి యుగ్రానుకువై. ౧౦౪
- ఆ. వినరివై చె; స్కంబఁవిత్స్పృష్టశక్తి నా, నదియు హరికరచ్యుతాంగి యగుచు
దనుజునల్ల నట్టై ఁ త్రాసఁగాఁ గోగుచు, నతులగతుల నిగిడె ఁ నంబరమున.
- ఆ. అంజనాఖ్యమైన ఁ యచలంబు మాహేంద్రి, కోరినట్లు నిగిడి ఁ హారత్న
భాసమానమైనఁపటుదనుజేంద్రస, త్నమున నశని గిరిశిఁఖరమున వలె. ౧౦౫
- క. అతిజవమున వ్రాలెను; నా,దితిజుఁడు తచ్చక్తిభిన్నఁదివ్యకవచుఁడై
క్షీతిఁబడియెమూర్ఛ గ్రమ్మఁగ, మతివిభవముతోఁపనవుడెఁమరలస్త్వతిఁగన్.
- చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గడుఁదైర్యము మీఱి మహాచలంబు నాఁ
గనఁబడి కంటకప్రతతిఁ ఁ గ్రాలుచు నాయనమై వినీలమా
ఘనతరశూల ముద్ధతిని ఁ గైకొని మాధవువక్షమందు వై
చెను; సమరప్రియుం డగుచుఁ ఁ జెచ్చెఱి నింద్రసహోదరుం గ్రుధన్. ౧౦౬
- తే. పిడికిటన్ నొవ్వఁజేసి యాఁవెడఁగుదనుజుఁ
డొక్కధనువంతదవ్వు తా ఁ నొదిగె వెనుక;
కంత నంబరముననుండి ఁ యద్భుతముగ
మేలు మే లను శబ్దంబు ఁ మించె మిగుల. ౧౦౭
- చ. హరి నిటు నొంచి యంత వినఁతాత్మజు నొవ్వఁగఁ జేసె; దాక్ష్యుఁ డ
క్కరణిని నొంచుదానవునిఁ ఁ గన్గొని క్రోధము నొంది పక్షవా
తరయమునం బ్రభంజనుఁడు ఁ తద్దయు నెండినపత్రరాజి ని
ర్భరముగఁ దూలఁ జేయుగతిఁ ఁ బాఱఁగఁ జేసె; సుమాలి యంతటన్. ౧౦౮
- ఆ. వై నతేయపక్షఁవాతవిద్రావితు, నన్న మాల్యవంతు ఁ నచటఁ గాంచి
స్వబలములను గూడి ఁ చనియె లంకాపురి, కభిముఖుండు నగుచుఁనవమతిఁగని.
- చ. గరుడునిపక్షవాతమున ఁ గర్వము నీడి తొలంగితిం గటా
దుర మిఁకఁ జాలు నంచుఁ దనఁతో వెనుకంజల వేయు రాక్షసా
త్కరములతోడ లంకకును ఁ గ్రమ్మటి సిగ్గునఁ బోయె; నోమహీ
వర! రఘునందనా! దనుజఁవర్యులు శ్రీహరిచేత నివ్విధిన్. ౨౦
- నీ. పెక్కుసారులు హతఁవీరులై చేడ్పడి సంగరంబున నపఁజయము గల్గఁ
జేయఁగాఁబడి; రిట్లు ఁ శ్రీహరితోఁ బోరఁజాలక వారెల్ల ఁ సాధ్వీసార్ది
తులునయి లంకలోఁ నిలువంగ నొల్లక భార్యలతోఁ గూడ ఁ పటురయమునఁ
బాతాళమునయందు ఁ వసియింపఁ బోయిరి; ప్రఖ్యాతవీరులై ఁ పరఁగునట్టి
- తే. వార లెల్ల సుమాలిని ఁ బ్రభువుగాఁగఁ
గొలిచి సాలకటంకటాఁఖ్యలలితతర
వంశమును బొంగఁజేయుచు ఁ వఱలుచుండి;
రాఘవంబున నీచేత ఁ నసురవరులు. ౨౩

- క. హతులైరో యెడ రెవ్వరు, క్షీతిపైఁ జౌలన్త్య లనఁగ ♦ స్థిరకీర్తిని ను
స్మతముగఁ బొందిన యాయా, దితిజేంద్రులు వారెవారె ♦ స్థిరవిభవాధ్యాయ!
- ఆ. మాలిమాల్యవత్సు♦మాలులు పౌలస్త్య, కులజులకును దలఁపఁగూటవురుషు
లగుచుఁ బ్రబలులగుచు ♦ నారావణునికంటె, సకలవిధములం బ్రశస్తతరులు.
- చ. *దనుజుల వారలం ద్రిదశ♦దన్యులఁ జంపఁగ శంఖచక్రముల్
ఘనగదయుం గరంబులఁ దగఁగ వెలుఁగొందు మురారి తప్ప నిం
క నెవఁడు చాలు?; నీవనఁగఁ ♦ గంజదళాక్షుఁడు దేవనాయకుం
డనఁదగు నాననాతనుఁడ ♦ వౌదువు రాఘవ! మాట లేటికిఁ. ౨౬ 324
- క. మాయాగృహీత దేహుఁడ, వీయసుగులఁ జంపఁబూని ♦ తిట్లు ప్రభుఁడవై
యేయెడల నజేయుఁడవై, పాయక గతధర్మములను ♦ బాదుకొలుపఁగఁ. ౨౭
- క. అనుకూలమైన కాలం, బున నాలస్యంబు చేయఁ ♦ బూనక జన్మం
బును గనుచు ధర్మరక్షణ, మును జేయుచు శాస్త్రవపధ♦మునఁ దగు పూన్కిఁ.
- క. ఓనరించుచు శరణాగత, జనవత్సలుఁడవుగ నొప్పి ♦ తమఁ బొల్తువు రా
మ! నినుం బొగడం దరమే; దనుజులయుత్పత్తి దీనిఁ ♦ దధ్యముగాఁగఁ. ౨౮
- తే. ఆనుపూర్విగఁ దెల్పితి ♦ నవనినాథ
సత్తమా! రావణాసురు♦జన్మము నిఁక
వానితనయులయుత్పత్తి ♦ వానిమహిమ
మెల్లఁ దెలిపెద వినవయ్య! ♦ యినకులేశ!. ౨౯ 328
- క. చిరకాలంబు సుమాలియుఁ, జరియించె రసాతలమునఁ ♦ జక్రిభయమునం
గరమార్తినొందుచుఁ గ, ర్బురులెల్లనుదన్నుఁ గొలువఁ♦బొగులుచు నెదలోఁ.
- క. తనయులు వారలతనయులు, తనతో నుండంగఁ జక్రి ♦ తఱిమినకతనఁ
మనుజేంద్ర! యవుడు లంకను, ధనవతి నివసించి యుండెఁ ♦ దగినవిధమునఁ.

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯ - వ సర్గము.

—*— సుమాలి తనపు త్రికయగు కైకసిని విశ్రవసునియొద్దకుం బంపుట. —*—

- చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ♦ చక్రిభయంబును నుంత వాసిక
ర్బురపతియకా సుమాలియును ♦ బొంగెడువేడ్క రసాతలంబు వా
సి రమణ మర్త్యలోకమును ♦ జేరి చరించె సమస్తదిక్కులఁ;
నిరుపమనీలవారిదవి♦నిర్మలదేహము చెన్నమీఱఁగఁ. ౧ 331
- తే. తప్తకాంచనకుండల♦దీప్తు లొలయ
బద్ధమును బాసి యొప్పు శ్రీ♦వలెఁ జెలంగు

* భవా స్మారాయతో దేవ శ్చరుర్భాహు స్ససాతనః-అనిచూ.

పుత్రికను గైకసిని గూడి ♦ భూమి నెల్లఁ
దిరుగుచు నొకానొకప్పుడు ♦ ధరణి నొకట. ౨౪

332

చ. తనజనకుం బుల స్త్యనుత♦తల్లజు విశ్రవసున్ మహీనురున్
గనుఁగొనుకాంక్షమీఱఁగ ని♦కామవిభూతిఁ జెలంగువుష్పకం
బును దమి నెక్కిపోవు సుర♦పుంగవునంతటివాని యక్షపున్
ధనదుని దాఁ గనుంగొనియె ♦ దారుణపావకసూర్య తేజునిన్. 3౪

333

తే. స్వేచ్ఛఁ జనువానిఁ గనుఁగొని ♦ యెంతొ విస్త
యమునఁ బాతాళమున కేగి ♦ యసురహితముఁ
గోరి మతిమంతుఁ డౌటచే ♦ సారతరఫ
లంబు గలుగంగఁ జింతించె ♦ లలితరీతి. ౩౫

334

క. దనుజులు విమలశ్రేయముఁ, గనఁజాలు నుపాయ మెద్ది? ♦ కార్యం బెది చే
సిన వృద్ధి నొందువారమొ, యని మదిఁ దలపోసి యాతఁ ♦ డాత్మతనూజన్. ౩౬

తే. ¹కై కసిని బిల్చి యిట్లని♦కర్బురపతి, యా సుమాలి వచించె; నో♦యాత్మజాత!
తగినవరునకు నిన్నియ్యఁ ♦ దగిననచుయ, మిద్ది యలరా రెయావన♦మిపుడునీకు.

సీ. పాణినంగ్రహణంబు ♦ ప్రార్థించినం దిరస్కార మొనర్తువో ♦ వారికోర్కి
నీ వని భీతిల్లి ♦ నిన్నెవ్వ రడుగరు; మే మెల్ల నీచేయు♦మేలున నిలఁ
బ్రభ్రాతి నొందఁగా ♦ వాంఛించువారము ధర్మబుద్ధులమాటఁ♦దనయ! నీవు
భార్గవిపతె సర్వ♦పావనగుణయుక్త వింక నొక్కటి గల ♦ దేమి యనినఁ

తే. ²గన్యకుం దండ్రియాట ని♦క్కముగ దుగిఖ
కరము; మర్యాదఁ గాంక్షించు ♦ పురుషులకును
నందఱకు నేవరుండు క♦న్యనువరించు
ననుట తెలియంగఁ బడమి నో♦యనుఁగుఁదనయ!. ౯

337

క. జననీవంశముఁ దనప్రియ, జనకునీవంశంబుఁ దాను ♦ జక్కనివరునిం
గొని కాపురమ్ము చేసెడు, ఘనవంశముఁ గోరుచుండుఁ ♦ గన్య సువృత్తిన్.

తే. ఎట్లు చారిత్రభంగ మీ♦యింతి కిలను
గలుగకుండునో యనుచు నీ♦కులము లొగిని
సంశయము నొందుచుండు; నో♦సాధుశీల!
యట్టి నీ విప్రు మునివర్యుఁ♦డై యెసంగి. ౧౦

339

చ. అనుపముఁడై ప్రజాపతికు♦లాభరణంబుగఁ బుట్టి విశ్రవో
వినుతమహాహ్వయంబుఁ గని ♦ వృత్తిని భ్రాతృని గన్న మేటినిన్
గనఁ జను మీవె యన్యుహితుఁ ♦ గాంక్షలు పొంగ నరింపు మోసుతా!
ధనపతి యెట్టివాఁడో యటు ♦ తా రలరారుచు నూర్య తేజులై. ౧౧౪

340

1 పుత్రి! ప్ర దానకాలోఽ యం యావనం తే ౭ తివర్తతే-అనిమా. 2 కన్యాపితృత్వం
దుఃఖం వా సర్వేషాం మానకాంక్షికామ్-అనిమా.

తే. చెలఁగుతనయులు నీకును ♦ గలుగువారు
సంశయం బింతయును లేదు ♦ సాధుశీల!;
యనిన నాకన్య తండ్రివా ♦ క్యమున నూను
గౌరవంబునఁ గైకొని ♦ కదలి యవుడె. ౧౨౪

341

క. మునినియతిని విశ్రవనుం, డనూనతపమాచరించు ♦ నావనమునకుం
జనియెను; దదవనరంబున, మనుజేంద్రా! యప్పుల స్త్య ♦ మకానితనయుఁడు. ౧౩

తే. అగ్నిఁ బ్రణయించి హోమకా ♦ ర్యంబు జరపు
చుండె నాయాంతి తనతండ్రి ♦ చండవిక్ర
మాదులఁ ఖ్యాతుఁడౌనుగా ♦ యతనీతనయ
నౌట నే గౌరవార్హునె ♦ యగుదు ననుచు. ౧౪

343

క. జనకునియందలి గౌరవమును నమ్మి చతుర్థశుచిని ♦ బోలి వెలుఁగునా
ముని *దారుణమగు నత్తఱి, గనఁబోయి తదీయపదయు ♦ గనికటమందు. ౧౫

ఆ. ఆననమును వంచి ♦ యవని నంగుష్ఠాగ్రమునను మరల మరల ♦ నొనర రాచు
చుండె; బూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పునఁ దగుమోము, గల్గి సుకటియైన ♦ కాంతఁజూచి.

క. పరమోదారుండై ముని,వరుఁ డిట్లను స్వీయదీప్తి ♦ భాసురుఁ డగుచు
నరసిజలోచన! యెవ్వని,వరపుత్రివి నీవు కార్య ♦ భారము దేని. ౧౬

346

చ. మనమునఁ బూని నన్ను బహు ♦ మానము మీఱఁగఁ గాంచవచ్చితో;
పని యిది హేతు విద్ది యని ♦ పల్కు యథార్థము భద్రమకాను నీ
కని వచియించు మకానికీ గృ ♦ తాంజలియై యిటు పల్కె; నోమునీ
శనికరపూజితా! తెలుపఁజాల మదాగమనప్రవృత్తుల. ౧౭

347

క. అనుపమమగు మీమహిమం,బుననే నాయభిమతంబుఁ ♦ బోల నెఱుఁగఁ జా
లినవారు మీరు యొక్కట, వినిపించెద బ్రహ్మమకాని! ♦ విశ్వనుతయశా!. ౧౮

చ. జనకునిశాసనంబుననె ♦ చయ్యన వచ్చితి మిమ్ముఁ జూడ, న
జనములు కై కసీ యనుచుఁ ♦ జక్కఁగఁ బిల్తురు, నేను జెప్పనొ
ప్పినవిషయంబు లివ్వె యింకఁ ♦ బ్రీతిని దక్కిననాయుదంతము
మునివర! నీవె యారయఁగఁ ♦ బోలు మహాత్ముడ వౌట నం చన. ౧౯

మ. తరుణీవాక్యము నాలకించి మదిలో ♦ ధ్యానించి తద్వార్త నా
దరణం బొప్ప నెఱింగి యిట్లనియె నో ♦ తనీవ్వి మదాత్తేభసుం
దరగంభీరగతి! యెఱుంగఁబడియెం ♦ ద్వచ్చి తపీధీలన
త్పరమాహ్లాదకరప్రవృత్తి యిదె చెప్పం బూనితిం బ్రీతిచే. ౨౦

350

క. నానలనం బుత్తులఁ గనఁ,గా వలచినదాన వీవు ♦ కాని మ్ముటులే
భావజకేళిని దేలం,గా వచ్చు నటంచుఁ బెండ్లి ♦ కార్యము జరపె. ౨౧

351

* సా తు తాం దారుణాం శ్లో మచింత్య పితృగౌరవాత్ - అనిమా.

తే. పరిణయంబాడి శాస్త్రాక్షవద్ధతి నిటు
లామెతోఁ గ్రీడనల్పుచు ♦ నమలధర్మ
మతియయిన విశ్రవసుఁ డీట్లు ♦ మరలఁ బలికె
భార్యఁ గైకసినిం గాంచి ♦ ప్రమద మలర;. ౨౨

352

ఉ. దారుణమైన కాలమునఁ ♦ దన్వి! ననుం గనవచ్చి తీవు త
త్కారణ మారయం గలుగఁ♦గాఁ దగినట్టి ఫలంబుఁ దెల్పెదన్
సారసనేత్ర! పుత్రులను ♦ జాలఁగ దారుణకృత్యులన్ మహా
దారుణరూపులన్ సశత♦దారుణచి త్తజనప్రియాత్ములన్. ౨౩

353

ఆ. క్రూరకర్షులైన ♦ ఘోరరాక్షసులను, గనుదు వీవు చారు♦కటివిలాసి
నీ! యనంగ నామె ♦ యాయు త్తమసావ్సంత, భర్తఁ గాంచి మ్రొక్కి♦పలికెనిట్లు.

సీ. బ్రహ్మవాదివి నీవు ♦ భగవంతుఁడవు గాన నిట్టి నీవలననే ♦ యిట్టి క్రూర
కర్షులౌ తనయులఁ ♦ గన నొల్ల నావయి దయఁ జూపఁ దగునని ♦ దార యిట్లు
ప్రార్థింప నమ్ముని♦పతియును మరల నిట్లనియెను రోహిణి ♦ నాత్మదారఁ
గని పూర్ణశశి పల్క♦కరణి; నోశుభవక్త్రజలయహా! కడవటఁ ♦ గలుగఁబోవు

తే. తనయుఁ డస్తత్కులాచారమునకుఁ దగిన
వాఁడు ధర్మాత్ముఁడునునయి ♦ వర్ధిలంగఁ
గలఁడు; నా విని యాముని♦కాంత సుంత
యాఱడిలి యుండె; గాల మ ♦ స్త్రాక్కరీతి. ౨౪

354

క. ఒకకొంత గడచె సంతట, సకలజగత్తోభకరు ద♦శగ్రీవుని భీ
తికరాకారుని రక్కసు, వికటసుహృదంష్ట్రుఁ దనయు ♦ వింశతిభుజునిన్. ౨౫

క. అరుణోష్ఠ దీప్తమూర్ధజ, నురుతరముఖు నంజనాద్రి♦యొప్పున నలువై
షరఁగుకళేబరమునఁ దగు, గురుమూర్తిని గాంచె నట్టి ♦ కొడుకు జనింపన్.

తే. పలలభక్షకములుగాఁగఁ♦బరఁగు నక్క, లగ్నినుంటలుకబళంబు♦లట్టులుమిసె
దిరిగె నపసవ్యగతులను♦దీనవక్త్రములను వలయంబులుగ భయ♦ముగలుగంగ.

*చ. ఘనములు రక్తముం గురిసి ♦ గాఢరవంబు భయంకరంబుగా
వినఁబడఁగా ఖరధ్వనులఁ ♦ బెల్లుగఁ జేసెను; వ్యోమమందు న
వ్వనరుహబాంధవుండు రుచి♦భానురుఁడై యలరారకుండె, మే
దిని బడియెన్ మహోల్క లొగి ♦ దిద్దిర భూమి చలించె నెంతయున్. 3౧

చ. అతిభయదంబుగా వినరె ♦ నత్తటి వాతము, లెట్టివారియు
ద్ధతికిని తోభముం గనక ♦ తాను జెలంగు సముద్రుఁ డార్తుడై
మతివిభవంబు దూలఁ బలు♦మాటును తోభము నొందె; నంత నా
నుతునకు బ్రహ్మతుల్యుఁడయి ♦ శోభిలు విశ్రవసుండు నెమ్మదిన్. 33

355

- యను తల్లిమాటఁ జక్కఁగ, విని శూరుండైన యతఁడు ♦ వేడుకమీఱఁ. ౪౪
- క. కనియెను నతులామర్షం, బును నంతఁ బ్రతిజ్ఞ చేసెఁ ♦ బూని ధనవున
ట్లనుసమ తేజముఁ గాంచం, గ నిట్లు వచియించెఁ దల్లిఁ ♦ గైకసిఁ గనుచుఁ.
- తే. అంబ! సత్యము వచియింతు ♦ సన్నతోడ, సముడనోయధికుండనో ♦ సరగనగుడు
నతుల తేజంబునం గాన ♦ నాత్మఁ గల్గు, తాపమునుమానవన్తు! యి ♦ త్తరుణమందు
- చ. అని యిటు లూఱడించి మది ♦ నందినకోపముచేత నప్పుడే
యనుజులఁ గూడి దుష్కర మి ♦ దౌ ననఁ జాలు తపంబు చేయ నె
న్తునమున నిశ్చయించుకొని ♦ మామకవాంఛను స త్తపంబుచే
తనె యిట నొందువాడ నని ♦ తద్దయు యత్నము చేసి యంతటఁ. ౪౭౫
- క. తనకోరిక ఫలియింపం, గను జేయు తపంబుఁ జేయఁ ♦ గా గోకర్ణం
బను నాశ్రమమున కేగెను; , దనుజేంద్రుం డంత నచటఁ ♦ దమ్ములతోడఁ.
- ఆ. ఉగ్రవిక్రముడయి ♦ యుగుతసం బొనరించి, దానిచేత నప్పి ♦ తామహుండు
మోద మందఁ జేసె ♦ నాదయానిధి జయా, వహవరముల నిచ్చి ♦ వఱలఁ జేసె
తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦-వ సర్గము.

అతి బ్రహ్మ రావణకుంభకర్ణ విభీషణులకు వరముల నిచ్చుట అతి

- చ. అన విని రామచంద్రుఁడు మ ♦ హామునితో నను నన్నదమ్ము లా
వనమున నుండిరో యెటులు ♦ భద్రదమా తపమాచరించిరో
వినవలతుఁ మునీంద్ర! యన ♦ వేడుక మీఱ నగ స్త్యమాని యి
ట్లనియెను బ్రీతమానసుని ♦ నారఘరామునిఁ గాంచి యోవిభూ! . ౧౫ 379
- చ. గురుబలులై మహావ్రతముఁ ♦ గోరి యొనర్పఁగఁ బూని యానహో
దరులు మహోగ్రధర్మములఁ ♦ దా రొనరించెడు వేడ్కఁ జొచ్చి రా
ధరణిని; గుంభకర్ణుడట ♦ ధర్మపథస్థితుడై మహామతిఁ
నిరతము నిల్చి గ్రీష్మమున ♦ నిశ్చలభక్తిఁ దపంబు చేయుచుఁ. ౨౫ 380
- క. పంచాగ్ని మధ్యమంబున, నంచితగతి నిల్చి వృష్టి ♦ యవనిఁ గురియఁగాఁ
గాంచి తదీయజలంబున, ముంచుచుఁ దన మేను సంప్ర ♦ మోదము మెఱయఁ.
- క. వీరాననంబు గైకొని, యారీతిఁ శిశిరకాల ♦ మందు నియతిమైఁ
గోరి జలాంతరమే యా, ధారంబుగ నయుతసంఖ్యఁ ♦ దగువత్సరముల్. ౪౫
- తే. తపమొనర్చెను ధర్మతత్పరత నియత
మానసుండయి సత్సథ ♦ మూని యిట్లు
... కుంభకర్ణుం డొనర్ప; నె ♦ క్కొను ముదమున
నన్విభీషణుఁ డతిశుద్ధుఁ ♦ డగుచు నియతి. ౫౩

సీ. ధర్మచిత్తుండయి ♦ ధర్మపరుండయి తనపాద మొక్కండు ♦ ధరణి నిల్పి
యెదువేలేండ్లు నియమము తప్పకయుండఁ నపమొనర్చెనుదాని ♦ కపరిమితము
దము నొంది యచ్చరల్ ♦ తగ నాట్యమాడిరి తోభిల్లియును దేవకూటమతని
పయిఁ బుష్పవృష్టిని ♦ బరఁగంగఁ జేసిరి; తరువాతఁ బంచవత్సరసహస్ర

తే. ములు దినేశ్వరుఁ గనుచు నిర్మలహృదయము
వెలచు సావధాన్యధృతచిత్తవిషయఁ డగుచు
నూర్ధ్వమస్తకబాహుఁడై ♦ యొక్కపాద
మవని నిల్పియె తపము చేయంగఁ దొడఁగె ౮

384

క. సురలకు నందనమున నెక్కరణిని గాలంబు జరగఁ ♦ గ్రవ్యాదవరుం
దురుమతియునౌ విభీషణుఁ, డరాతిహారుఁ డిట్లు నియతుఁడై తపమూనన్.

తే. జరగఁ బదివేల యేండ్లంతః ♦ సహజు లట్లై, దశగళుండు గ్రమై నట్టి తపముచేయఁ
బూని యాహారమేమియు ♦ మానివేయి, వత్సరములుండి వేయవత్సరముతుది.

క. తనశిర మగ్నికి నాహుతిఁ, గను జేయుచు నిట్లు నియతి ♦ గడలుకొనఁగ వాం
ఛను బూని తపము చేయఁ, గను దొమ్మిదివేలయేండ్లు ♦ గడచె శిరములున్.

క. అనలునకుఁ దొమ్మి దాహుతి, గను జేయఁబడియె; నంతఁగడుఁబూన్కిఁ దపం
బును జేయఁ బదనవేయియుఁ, జనుదెంచెను బదవశిరము ♦ జ్వలనున కెలమిన్.

తే. ఆహుతిగ నీయ భేదింప ♦ నాత్మఁ దలఁచు నవసరంబునఁ గిన్నరదివిజమాని
వరులతోఁ గూడి పరమేష్ఠి యగుదుడెంచి తత్తపంబునకుంబ్రీతచిత్తుడగుచు.

క. మనమున మెచ్చితి నీతపమునకు దశగ్రీవ! వత్స! ♦ భూరినియతిచే
ఘనమగు నీతప మనుచున్, దనకరుణం దెలియపఱచె ♦ దశవదనునకున్. ౧౩

క. వర మడుగుము ధర్మజ్ఞా!, త్వరపడి నీమదిని గల్లువాంఛ యెదియొ నేఁ
గరుణ నొసంగెద నీదగు, పరిశ్రమం బిద్ది కాదు ♦ ఫలరహితముగన్. ౧౪

చ. అనిన దశాన్యుఁ డెంతయును ♦ హర్షము పొంగెడునాత్మతోడ నా
వనరుహసంభవాంఘ్రివరః వారిరుహంబులు సోక మస్తకం
బును దగ వంచి మ్రొక్కి పరిపూర్ణమనోరథ మబ్బు నాకు నం
చనుపమహర్ష గద్గదనమన్వితవాక్కునఁ బల్కె నివ్వేధిన్. ౧౫

392

చ. వనరుహసంభవా! జగతి ♦ వర్ధిలు ప్రాణుల కెల్ల సంతతం
బును మృతినుండి తప్ప నొక ♦ పోలిక వేటుభయంబు గల్గ దే
మన నిమృత్యుతుల్యుడగు ♦ నట్టి విరోధియు లేడు గాన నే
మనమున నిర్జరత్వమును ♦ మంచి దటంచుఁ దలంచి కోరెదన్. ౧౬

393

చ. సరసిజనూతి రావణుడు ♦ స్వాంతమునం గల కోర్కెఁ దెల్పు ని
క్కరణి వచించె; వత్స! దశకంధర! సర్వవిధంబులందు ని

ర్జరతయు నీకుఁ గల్గదు వఱరం బటు లియ్యఁగఁ గాదు నాకును
వరము నుతోక్కఁ డారసియె ♦ వాతక కోరుము దాని నిచ్చెదన్. ౧౭ 394

క. అని లోకకర్త యీవిధమునఁ జెప్పిన చారువాక్యమును విని పరమే
ష్ఠిని గాంచి ముందు నిలువఁగను బడి దోసిలి యెసంగఁగా నతఁ డనియె,

సీ. గరుడోరగులచేత ♦ గంధర్వదైత్యరాక్షసులచే యక్షనిర్జరులచేతఁ
జావకుండఁగ నాకు ♦ శాశ్వతా! లోకేశ! వర మిమ్ము వీరి కవధ్యుడనయి
సంచరించెద; నింక ♦ క్షమగల్గు నితరజంతువులందు సుంతయేఁదోచకుండుఁ
జింత నా కెభ్యంగిఁ ♦ జెలఁగి నేమానుషాదినిఖిలప్రాణులఁ ♦ దృణము లట్లు

ఆ. తలఁచువాఁడ దేవతతిపూజితా! భయం

బనఁగ లేదు నాకు; ♦ ననుచు నిట్లు

దశవదనుఁడు పల్క ♦ దాశరథీ! ధర్మ

మతి పితామహుం డమర్త్యయుతుఁడు. ౨౦౪

396

చ. విని దనుజేంద్ర! నీవు నను ♦ వేడుకఁ గోరినయట్లే యాను నీ
మనమున మోద మందు మని ♦ మన్ననతో మఱియున్ వచించె; నిం

కను గల దొక్క పల్కు వినఁగాఁ దగు నీ కది మేలుఁ గూర్చు నో

దనుజవరేణ్య! పావకహుతంబులు నీతల లెల్లఁ జక్కగన్. ౨౧౪

397

క. అనఘా! పూర్వవిధంబునఁ, గనఁబడి యలరారు; మఱియుఁ ♦ గ్రవ్యాదవరా!

*విను మొక్క వరము నిచ్చెదఁ, గన నద్ది దురాసదంబుఁగాఁ జెల్వారున్. ౨౪

చ. మనమున నెట్లు కోరుదువా ♦ మామకవాక్యముచేత నట్ల నీ

తను విది యొప్పుచుండుఁ జము ♦ దానవనాయక! యంచుఁ బల్క న

వ్వనజవిభుండు చెప్పినటు ♦ పంక్తిగళాన్యము లెల్లఁ బూర్వరీ

తిని నలరారె మొల్చి కడు ♦ దీప్తుల మించుచుఁ జిత్రరీతులన్. ౨౬

399

తే. ఇట్లు దశకంఠునకు వర ♦ మిచ్చి బ్రహ్మ

యంతట విభీషణునిఁ గాంచి ♦ యమలవాక్కు

లలర నిట్లని పల్కె; నాయన! నితాంత

ధర్మబుద్ధివి సువ్రతతత్పరుఁడవు. ౨౭౪

400

క. వర మడుగును యనిన న్విని, నిరతము ధర్మాత్ముఁ డగుచు ♦ నెగడును గానన్

సురపాలకునకు నతు లిడి, సుదుచిరగుణరశ్మివిధునిఁచొప్పునఁ దగుచున్. ౨౯

చ. అలరి వచించె నిట్టులు కృతార్థుఁడ నోభగవంత! నాకు ని

మ్ముల వర మీయ వచ్చితివి ♦ మూలము లోకుల కెల్ల నీవెఁగా

తలఁప జగద్గురుండవు నితాంతదయన్ ననుఁ జూతువేని కో

ర్కుల నొనఁగంగఁ జిత్తమునఁ ♦ గోరుదువేని వరంబుఁ గోరెదన్. 3౦ 402

- క. పరమాపదలం బొందిన, తరుణంబుననై న ధర్మః తత్పరమగుచున్
 . బరఁగెడునటు నాచి త్తముఁ, గరుణింపుము ధార్మికుండుఁకడు ఘనుఁడు గదా.
- *క. విను శిక్షితంబు గాకయె, వనజభవా! నాదుచి త్తవత్తనమునకున్
 గన నర్హంబైనవిధం, బున బ్రహ్మస్త్రంబుఁ బ్రమదమున నా కిమ్మా. 3౧ 404
- సీ. బ్రహ్మచర్యాదికాశ్రమముల నెట్లెట్లు నాబుద్ధి వానిఁ బొందంగఁ గోరు
 చుండునో యందందు • నురుతరధర్మిష్ట యగునట్లు వరమియవయ్య, తత్త
 ద్ధర్మధర్మంబుల • నరసి పాలించెద; భగవంత! వర మిదె • తగఁ బరమ ము
 దారము నత్యంతధర్మయుక్తంబునం చని గోరితిని హితమాట; జగతి
- తే. ధర్మమం దనురక్తులౌ • నిర్మలులకు
 సుంత దుర్లభ ముండదు • శుభగుణాధ్య!;
 యనిన సుప్రీతుఁడయి బ్రహ్మ • యవ్వభీష
 ణునకు నిట్లని చెప్పె నోయనఘ! వినుము. 33 405
- క. మన మీవిధమున ధర్మం, బున సలరుచు నీకుఁ గల్గె • బుధనుత మగుచున్
 గనుక వరం బిటు గోరితి, ననూనగతి నట్లె నీకు • నగు సాధుమతీ!. 3౪ 406
- క. అరినూదనా! విభీషణ!, సురరిపుకులమందు జనియుఁ • జొప్పడియును ధ
 ర్మరతిన్ నీచి త్తం బి, క్కరణిం బాలుపొందె దానఁ • గడు నలరితిఁ జూ!. 3౫
- క. ఒనఁగితి నమరత్వము నీ, కసమానవరంబుగాఁగ; • నంచని మది నిం
 పెనలారువేడ్క వీడ్కొని, బెనరుహజని కుంభకర్ణుఁవిషయముఁ గనఁగన్. 3౬ 407
- చ. మనమున నెంచి యాతనికి • మానసవాంఛయుఁ దీరునట్లు తాఁ
 జని వర మీయ నెంచు వనజప్రభవుం గని నిర్జరుల్ భయం
 బునఁ గరముల్ ముడించి నురఁపూజితపాదసరోరుహ! మహా
 దనుజుఁడు వీఁడు దుష్టమతి • దర్పనమగ్రుఁడునై చెలంగుటన్. 3౭ 409
- చ. వరముల నీయ నెంచకుము • వానిభయంబున లోకజాల మె
 క్కరణి భయంబులం గనునొ • కావుము దేవ! యటంచు నిర్జరే
 శ్వరులను వేఁడుచుండునొ భవన్మతి కెంతయుఁ గ్రొత్తగాదుగా;
 పరమకృపాకరా! యితఁడు • పాపమనీషుఁడు నందనంబునన్. 3౮ 410
- తే. సంచరించెడు నస్పరస్పృహకంబు
 నింద్రుననుచరదశకంబు • నెంతమంది
 యో మహర్షులు మానవు • లొక్కరీతి
 నేడ్చుచుండఁగ మ్రింగె నింకేమి గతియొ. 3౯ 411
- క. వరములఁ బొందనితఱి ని, క్కరణిం గావించె నితఁడు • క్రౌర్యంబుమెయిన్
 వరములనే పొందినచో, నరసి జగత్త్రయము మ్రింగు • ననురుఁడు వేడ్కన్. 3౯

- క. వరదంభంబున వీనికి, గురుతరమోహంబు నీవు ♦ కూర్పుము దేవా!
నిరతోపకృతియు లోకో, త్కరములకొ దీన సమ్మతం బితనికి నౌ. ౪౦ 413
- తే. ఇదియె వీనికి శిక్షయై ♦ యెనఁగుఁ జుమ్ము
*చారురుచిసాంద్ర! యనుచు నిర్భరులు తెలుపఁ;
బద్ధసంభవుఁ డగుబ్రహ్మ ♦ సద్దనయనఁ
బద్ధమాలిని శారదఁ ♦ బత్నిఁ దలఁచె. ౪౧ 414
- చ. మనమున నివ్వీధిం దలఁప ♦ మానిని శారద పార్శ్వసీమఁ దోఁ
చెను; బతివ్రక్కనన్ నిలిచి ♦ చేతుల నొగ్గి వచించె నిట్లు లో
వనరుహసంభవా! యిదిగో ♦ వచ్చితి నేపనిఁ జేయ నాజ్ఞయో
యనినఁ బ్రజావిభుండు తనఁ మంగనఁ గన్గొని యప్పు డిట్లనున్. ౪౨ 415
- క. దనుజేంద్రునివదనంబున, వనజాక్షీ! వాణి! దేవ♦వాంఛ యెటులొ య
ట్ల నిలుపుమా! యన వాణియుఁ, జని నిల్చెను వదనమందు; ♦ సరసిజభవుఁడున్.
- క. కోరు మహాబాహూ! మది, నారసి నీకిష్ట మెదియొ ♦ యన బ్రహ్మవచ
స్సారము విని యద్దనుజుం, డీరీతి వచించె దేవ♦తేశ్వర! నాకున్. ౪౩ 417
- తే. పెక్కుసంవత్సరములు సంప్రీతి నిద్ర
పోవ నాకిష్ట మనిన; నా♦దేవవర్యుఁ
డట్లె యగునని వరమిచ్చె ♦ నమరు లజఁడు
సంతసించిరి వదలెను ♦ శారదయును. ౪౪ 418
- చ. శతధృతిఁ గూడి దేవతలు ♦ చయ్యన సంబరవీధి కేగ భా
రతి తను వీడిపోవ రఘు♦రామ! దశాస్యునహోదరుండు న్వ
స్థితిఁ గనఁ దెల్వీయందుఁ; గును♦తిందగు నాతఁడు చింతనొండె దుః
ఖతుఁడయి యిట్టి మాట నను ♦ గీడ్పఱుపం దగునట్టు లక్కటా. ౪౫ 419
- ఆ. మోమునుండి యెట్టు ♦ లీమెయి వెడలెనో, మోసపుచ్చఁబడితి ♦ నే నురవ
విశ్రాంతిచేత, బ్రహ్మ♦వెంబడి వచ్చిన, వారుగారె త్రిదశ♦వర్యు లిటకు. ౪౬ 420
- ఆ. ఏమి చేయువాడ ♦ నింకఁ గార్యము తప్పె
ననుచు వగలఁ బొగిలె ♦ సంత నిట్లు
వరము లొంది మిగుల ♦ భాసిల్లుచున్ సహో
దరులు ముగురు నొకవిధమునఁ గూడి. ౪౭ 421
- క. అరిగిరి శ్లేష్టాతకవస, మురుసుఖవంబంచు నందు ♦ నొక్కవిధమునం
గరము విహారము నల్పిరి, వరములచేఁ గలుగు శక్తివై భవ ములరన్. ౪౮

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము.

ఋషి { రావణుడు లంకనుండి కుజేరుని వెడలఁగొట్ట నశఁడు పారులతోఁ గైలాసమున కేగుట. } ఋషి

- చ. వరముల నొంది పౌత్రు లిటు ♦ వర్ధిలుచుండుట తా నెఱింగి న
త్వరముగ నాగలోకమును ♦ బాసి సుమాలి భయంబు వీడి క
ర్బురులను గూడి వచ్చెఁ దనఁపుత్రియు నామెకుమారు లుండు నా
ధరణికి; వానివెంట నె నితాంతపరాక్రమయత్నముల్ తగన్. ౧ 423
- ఆ. అతనిమంత్రులై నఁయట్టి మారీచప్ర, హస్తలును మహోదఁరాహ్వయుండు
వితతబలముచేత ♦ వెలయు విరూపాక్షుఁ, డట్టె వెడలి రమరు ♦ లడలునట్లు. ౨
- క. తనమంత్రులై న బలవ,ద్దనుజులతోఁ గూడి ప్రీతిఁ ♦ దరలి దశాస్యుం
గని కౌఁగిలించి యీవిధి, ననియే సుమాలియును; నోదఁశాస్యా! వత్సా! 3
- క. చిరకాలచింతితార్థము, నిరుపమమా నీయదృష్టఁనియతి లభించెన్
సురలందు మేటి, త్రిభువన, పరిపాలకపూజ్యుఁడు నగు ♦ పరమేష్ఠిదయన్. ౪
- తే. ఇట్టివరమును బొందితి ♦ వింతె చాలుఁ;
బృథులబాహూ! కలంగి మేఁమెల్ల నెవని
భయమునన్ లంక వే విడి ♦ పఱచి నాగ
భువనమును జొచ్చినారమో ♦ పొంక మెడల. ౪౫ 427
- క. దనుజురెన్నెన మాధవు, ఘనభయమది తొలఁగిపోయెఁగా, పలుమరు నా
తనిచేఁ బరాజితులమై, వినుతగుణా! స్వామయముల ♦ విడిచి భయమునన్.
- ఉ. అందఱ మొక్కచోఁ గలిసి ♦ యూర్తి రసాతల మాశ్రయంబు గాఁ
గం దగు నంచుఁ బాఱితిమి; ♦ కర్బురవాసముగాఁ జెలంగుచున్
నుందరసౌధహర్ష్యముల ♦ శోభిలు లంకయు నన్నదీయమై
యెందును సాటిలే కలరు ♦ నిప్పుడు బుద్ధిబలంబుపెంపునన్. ౪౬ 429
- చ. ధనపతి నీకు నన్న తనఁతండ్రియనుజ్ఞను దానియందు న
త్యనుపమభోగము ల్గనుచు ♦ హర్షముతో నివసించియున్నవాఁ
డనఘ! మహాభుజా! యెటులఁనై నను దానిని బూన్కిమాన కొ
య్యన మన మాక్రమింపఁ దగు ♦ నయ్యది యెట్టు లటన్నఁ జెప్పెదన్. ౪౭
- తే. సామదానమ్ములను గాని, ♦ శౌర్యమునను, గాని, మన మాధనేశునిఁగదలఁజేసి
కై కొనుట లెన్న; నీవు లంకకు విభుండ, వగుదు వేసంశయమ్ములేదం తెకాక.
- నీ. మాకెల్లఁ బ్రభుఁడవై ♦ ప్రాకటబలదర్పముల నొప్పుచుం గ్రాలఁగలవు; వత్స!
యడుగునఁ బడిన యీయసుకులసంశంబుఁ బైకెత్తఁగాఁదగు; ♦ వంశ మిద్ది
నీయందె యాశతో ♦ నిలిచియున్నది ప్రతిష్ఠను గాంచు వేడుక; స్వామి వనినఁ
ప్రభువే యన్నను మాకుఁబరగతి యన్నను నీవే కావేయొందుఁనిలుచుతావు

తే. కలుగ దించుక యని యిట్లు ♦ పలుకుతల్లి
 దండ్రీమాటల నాలించి ♦ దశవదనుఁడు
 ధనదుఁడగు మాకు గురుఁ డిట్లు ♦ తగదు నీకుఁ
 బలుక నని తాతయాశయములను మాన్చె. ౧౧౫

432

క. దనుజేంద్రుఁడు బలశాలియు, ఘనకీర్తియునైన యతఁడు ♦ కడఁక నిటులు ప
 ల్కినమాటచేఁ దిరస్కృతిఁ, గనియంతసుమాలియించు ♦ కయుఁబలుకఁడునూ!

క. మనుమనియాశయ మిది యని, దనమదిఁ జక్కంగ నెఱిఁగి ♦ తగ దిఁకఁ బలుకం
 గను నంచు నూరకుండెను; వనమున నటఁ బంక్తిగఱుఁడు ♦ వసియింపంగన్.

చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ♦ శాస్త్రహితంబుగ నిట్లు పల్కు క
 ర్బురవరు నానశాసనుని ♦ బొందుగఁ గాంచి నకారణంబుగా
 నరసి ప్రహస్తుఁ డొక్కతఱి ♦ నల్లన నిట్లని పల్కె రాణ్ణయ
 స్ఫురణము మీఱ; దీర్ఘభుజశోభిత! మోదశకంఠ! మోవిభూ!. ౧౧౮ 435

క. మును తాత వినఁగ నీచెప్పినమాట యసంగతంబు ♦ పృథ్విని నెందున్
 గనినన్ సౌభ్రాత్రము శూరనికరమున కెన్న లేదు ♦ రాక్షసనాథా!. ౧౧౯

సీ. వినవయ్య! యీపల్కు ♦ మునిపతియగుకశ్యపునకుభార్యలుగలఁరనఘమతులు
 భగినులు పరమరూపంబులఁ దగువార లదితియు దితియునాహ్వయముల
 నలరువారలు; వారలందు నయ్యదితియుఁ ద్రిభువనేశ్వరులయి ♦ తేజరిల్లు
 తనయుల నవిజాలఁ ♦ గనియెను, దితియును గశ్యపాత్మజులను ♦ గాంచె నుతుల

తే. దైత్యులగు నానుతులకు నిత్యంబు నిలువ
 నగర మీలంక సాధువనములతోడ
 జలధితోడను బర్వతసమితితోడ
 నిశ్చయింపంగఁబడియెఁ జూ ♦ నిఖిలనుగుణ!. ౧౨౪

437

చ. ధరణిని నిందు నిల్చి వరధర్మవిదగ్ర్య! మహామతీ! నిరం
 తర మురు తేజముల్ వెలయ ♦ దానవు లొప్పిరి; విష్ణు వంత సం
 గరమున శౌర్య మొప్పునటు ♦ కర్బురవద్యులఁ జంపి యెందునున్
 సరి యన లేని లోకములఁ ♦ జక్కఁగ శోభిలువాని మూఁటినిన్. ౧౨౫ 438

క. సురలకు నిచ్చెను; నీ హొక్కరుఁడవె చేయంగ లేదు ♦ గద ద్రోహము సో
 దరునకు నిర్జరదానవ,వరాచరితమార్గ మిద్ది ♦ వఱలుం జువ్వి!. ౧౨౬ 439

క. కనుక న్నాపలు కియ్యది, మనమున యుక్తం బటంచు ♦ మైకొని చేయం
 జనుఁ గార్య మిట్టు లని చెప్పినయాతనిమాట లెల్ల ♦ విని మోదమునన్. ౨౦

క. తనమది నెంచి ముహూర్తము, దనుజేంద్రుం డతఁడు చేయఁదగు నశ్రయం
 చని పల్కె; సంతపీర్యం, బున నొప్పు దశాసనుండు ♦ పొంగెడుతమితోన్.

తే. ఆప్రహస్త్రుడు తనకు నేయహమునందుఁ
దెలిపెనో మార్గమును దాని ♦ నెలమి నవుడె
దానవుల నెల్లరం గూడి ♦ తద్వనంబుఁ
జేరె; నంతఁ ద్రికూటసంస్థితిని గాంచి. ౨౨

442

క. ధనవతిచెంతకు దూత్యం, బునకుఁ బ్రహస్త్రునిని వాక్యములు పల్కెడు నే
ర్చున నొప్పువానిఁ బంపుచు, దనుజేంద్రుం డతనితోడఁ ♦ దా నిట్లనియెన్.

క. చనుము ప్రహస్తా; వేగమె, దనుజేజ్యుని విత్తవాధుఁ ♦ దగఁ గని నీవి
ట్లనవయ్య నాదుమాటగ, ననూనసామాదిగాఁగ ♦ నలరు తెఱఁగునన్. ౨౪

క. మంతిమంతులై న దానవ, వితతికి నీలంక మున్నె ♦ విధి యేర్పఱచెన్
హితమతికి నీకు నద్ది వ, నతియయ్యెం గాదె తగదు ♦ సామ్యా! నిలువన్. ౨౫

తే. అతులవిక్రమ! యద్దాని ♦ నరసి నాకు, నీ వొసంగిన నాకును ♦ నెమ్మి తనరు
ధర్మమును గాచినట్లుగఁ ♦ దగుదువీవు, ధర్మపాలనమునుజేయ ♦ ధనద! యనుము.

చ. అనినఁ బ్రహస్త్రుఁ డట్లై చని ♦ యర్థవిభూతమపాలితంబుగాఁ
దనరెడు లంకఁ జేరి సతతంబు ధనంబున యాచకాళి నె

మ్మనములు తృప్తిచే నలరు ♦ మాడ్కి నొనర్చు కుబేరుఁ గాంచి యి

ట్లనియెను; సువ్రతా! సుమహి ♦ తాయతబాహువిలాస! యోవిభూ!. ౨౭ 447

తే. సర్వశాస్త్రవిచక్షణా! ♦ సాధుశీల!, త్వత్సహోదరుఁడగు దశవదనుఁ డనుప
వచ్చినాఁడను దూతను ♦ నిచ్చటికిని; శాస్త్రసారంబు లెఱిగిన ♦ నరసమతివి.

చ. కనుక నె నాదువాక్కు వినఁ ♦ గాఁ దగుఁ బ్రాజ్ఞవరా! ధనేశ! మీ
యనుజుఁడు పంక్తికంఠుఁ డిటు ♦ లాడుమ యంచు వచించె నట్టు లే
మనవి యొనర్తు; రమ్యము, సుమాలిముఖాఖిలవిక్ర మోల్లస
ద్దనుజవరేణ్యపాలితము ♦ తా మును లంక యి దెన్న మాదె యా. ౨౯

చ. మనవి యొనర్తు నట్లగుట ♦ మామకమైతగు నీపురంబు లం
కను దయచేయుమంచు నిను ♦ గాదిలిసోదరు విశ్రవస్సుతున్
ఘనమతి వేడువాఁడ నిదె ♦ కామము నాయది దీనిఁ దీర్పఁగాఁ
జను పలు కిద్ది సామమయి ♦ సజ్జనపూజ్యమునొఁ దలంపఁగన్. 3౧

450

చ. అని యిటు రావణోక్తిగఁ బ్రహస్త్రుడు పూన్కి వచింప విశ్రవ
స్తనయుఁడు చక్కఁగా విని నితాంతము వాక్కులఁ బండితుండు గా
వున నిటు పల్కె నాతనిని ♦ బొల్పుగఁ గాంచి; పురంబు దీని మ
జ్జనకుఁడు నా కొసంగె దనుజప్రజశూన్యముగాఁగ నొప్పుచున్. 3౨

451

తే. దానమానాదిసద్గుణతతులచేత

యక్షులెల్లరు ననుఁ గూడి ♦ యరుగుదెంచి

యున్నవా రిందు; దశకంఠుఁ ♦ డున్నయెడకుఁ

బోయి పల్కుము దానవా! ♦ నాయనుమతి. 33

452

- సీ. నాదగురాజ్యంబు ♦ నగరంబు దీని నోప్పథులబాహూ! నీవు ♦ నెలమి ననుభ
వింపుము శాస్త్రవఃవిహితంబుగ, మఱి యవిభక్తముగనె రాజ్యమును నాడు
వనుజాలమును గాంక్షఃవర్ధిల్లననుఁగూడియనుభవించుటలెన్నఁయనుచుఁబల్కు
మని దూత నటు పుచ్చి ♦ ధనపతి జనకునియంతికంబున కేగి ♦ యతులభ
తే వందనం బిడి రావణుఁవాంఛ నెల్ల
గురువునకుఁ దెల్పుఁబూని యోఁగుదువరేణ్య!
దశవదనుఁ డంపె దూతను ♦ దానవాళి
భుక్తపూర్వము నా కిమ్ము ♦ పురము ననుచు. 3౬౫ 458
- క. ఎది యాచరింపఁదగు నీ,యదనున నే ధర్మరీతి ♦ నానతి యిమ్మా
సదమలహృదయా! యన భూ,మిదివిజముని విశ్రవసుఁడు ♦ మిక్కిలినీతి. 3౭౫
- క. తను వేడుచుఁ బ్రాంజలియై, మనమున నేచింత లేక ♦ మహితవిచారుం
డునునయితగుతనయుని నా,ధనదునిఁ గని యిట్టు లనియె ♦ దయ యొప్పార. 3౮౫
- క. వినవయ్య నాదువాక్యముఁ,దనయా! గురుబాహుబలుఁడు ♦ దశవదనుం డా
య్యన నాచేంత వచించెను, బని యిటు గాదంచు నేను ♦ బలుభంగులుగ. ౩౯౫
- క. భీతిల్లునట్లు పల్కితి, నాతఁడు దుర్మతియె యనుచు ♦ నరసియె ధర్మం
బాతతమర్యాదను నీ, వీతఁడె జెడఁ జూచితి వని ♦ యెనఁగెడుక్రుధచే. ౪౦౫
- క. పలుమరుఁ బల్కితి; శ్రేయం, బలఘుతరంబైన ధర్మ ♦ మలరెడురీతి
బలికెద వినుమా!; *దుర్మతి, ఖలుండునౌ నాతఁ డబ్జఃగర్భవరముల. ౪౧౫
- క. ఒడ లెఱుఁగక గురుమాన్యులఁ, గడుఁ దలఁపఁ డెఱుంగఁ డేమిఁకారణ మనన
య్యెడ నే నిచ్చినశాపము, కడు దారుణమైన ప్రకృతిఁగల్గ నొనర్చె. ౪౨౫
- క. కనుక మహాబాహూ! చ,క్కనిరీతి గిరింద్రమైన ♦ కైలాసమునుం
గనఁ బొమ్మందు నివాసం,బును జేయు, సహానుచరనఁమూహుఁడ వగుచు. ౪౩౫
- క. పురమును లంకఁ ద్యజింపుము, పరమగిరింద్రంబునందుఁ ♦ బావనగతుల
నిరుపమయై మందాకిని,తరంగిణీప్రవరయాగుచుఁ ♦ వనరుచునుండు. ౪౪౫ 461
- సీ. నవితృసంకాశకాంఁచనపంకజంబులఁ గుముదోత్పలంబులఁ ♦ గొమరుమిగులు
నితరనుగంధిపుష్పతతిఁ బొల్పెనఁగు నుత్తమవారితో నది ♦ యమరియుండు;
నందు నిర్జరవరు, ♦ లచ్చరల్, గంధర్వు లురగులు, కిన్నరు ♦ లురుముదముల
విహరణవాంఛల ♦ వెలయుచు నిరత మాయంభన్సులం గ్రీడఁలాడుచుండు
- తే. గాన నందుండఁ దగు నీకుఁ ♦ గడుఁ గఠోర
దనుజుఁ డగుదశకంతుతోఁ ♦ దగడ వైర
మద్ది చేకొన లాభంబు ♦ నందు టరిది
యతఁ డలభ్యవరంబుల ♦ నజానివలన. ౪౫౫ 462

- క. కర మరుదై నతపంబున, నొరులకు నందంగరాని ♦ యొప్పునఁ గనుటల్
వరతనయా! యెఱుఁగుదు గద; త్వరగాఁజనుమనఁగఁ దండ్రి ♦ వచనముభక్తిన్.
- క. విని తండ్రియెడలఁ గల్గిన, ఘనగౌరవమున నతండు ♦ కదలి యమాత్యుల్
తనదారపుత్రులు బుర,మునఁ గల యెల్లరును తాఁగఁ ♦ బూనికమెఱయన్.
- క. ధనవాహనములఁ గైకొని, చనియె; బురం బద్ది విగతజనమై మునుపుం
డిన పొల్పు దూల శూన్యము,గ నయ్యె నోరామచంద్ర! ♦ కడువేగమునన్.
- తే. యోజనంబులు ముప్పదై ♦ యొప్పు నాయ
తమున నలరారు పుర మది ♦ త్వరగ నిర్జ
నమును నిర్భయమును నైనఁ ♦ బ్రమద మొప్ప
నాప్రహస్తుఁడు వేగంబ ♦ యరిగి యచట. ౪౭౪ 466
- క. తనమంత్రులు తమ్ములు గొల్వ నితాంతప్రీతి నొప్పువాని దశముఖున్
గని మహితాత్మా! విచుమా!, యని యిట్లని పల్కె; ధనదుఁ ♦ డతిభీతుండై.
- క. చనియెను లంకాపత్తనమును విడిచి పురంబు శూన్యముగ నున్నది; మ
మ్మును గూడి ప్రవేశింపుము, దనుజులధర్మంబు నెఱవఁ ♦ దగు నని పలుకన్.
- క. అనుజన్ములతో బలవా,హనములతో లంకఁ జొచ్చె ♦ నలరి ప్రహస్తుం
డును వెంట రాఁగ; లంకయు, ధనదుఁడు విడనాడి పోవఁ ♦ దా శూన్యముగన్.
- తే. కానఁబడుచును సువిభక్తః ఘనపథముల
నలరుచుండె; నద్దాని దేవారి చేరె
స్వర్గమును జేరుదేవేంద్రుభంగి; నంత
దనుజులభిషేక మొనరింప ♦ దశవదనుఁడు. ౫౧ 470
- చ. పురమునఁ దా వసించెఁ గడుఁ ♦ బొంగుచు నంతట నీలవారిదో
త్కరరుచిఁ గ్రాలు రాక్షసు లఖండపరాక్రము లెల్ల నిండ నా
పుర మలరారె; విశ్రవసుపూజ్యసువాక్కులఁ గల్గు గౌరవ
స్ఫురణమునన్ గుబేరుఁడును ♦ సొంపయి చంద్రవినిర్మలంబునై. ౫౨౪ 471
- క. అరుదుగాఁ జెలంగునట్టి కైలాసంబు,నందు సౌధరాజి ♦ నలరునట్లు
పురముఁ గట్టఁబంచి ♦ సురపురి శక్రుండు, వోలెఁ దా వసించె ♦ లీల మెఱయు.

పదునొకాండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

అథ రావణుఁడు మందోదరిని వివాహమాడుట. అథ

- క. అనుజాతాన్వితుండై యా,దనుజేంద్రుఁడు పట్టభద్రతం బొంగుచు యో
జన చేసె భగిని శూర్పణఖ నెవ్వరికి నిత్తు ననుచుఁ ♦ గాంక్ష చెలంగన్. ౧

ఆ. కాలకేయుడైన ♦ క్రవ్యాదనశ్చన, కాత్కభగిని బ్రీతి ♦ నలరి యొసంగె
దానిభర్త పేరఁ ♦ దనరు విద్యుజ్జిహ్వఁ, డనఁగ; నంత నాదశాననుండు.

చ. అనుజ నొసంగి యిట్లు మృగ ♦ యార్థము కానల సంచరించుచున్
గనియె మయాఖ్యదానవుని ♦ త్కౌపతినాయక! కన్యకానహ
యుని; నతనిం గనంగ మది ♦ నొప్పెడప్రీతిని బల్కె నిట్టు; లో
యనఘ! మనుష్యులున్ మృగము ♦ లారయలేని మహావనంబునన్. 34 476

తే. హరిణశాబకనయన నీ ♦ యంగనామ
ణిని సహాయంబుగాఁ గొని ♦ నిలిచి యున్న
వాఁడ పెవ్వఁడ వీవు? దుర్భరము కాన
నిందు వసియింపఁ గారణం ♦ బేమొ యనిన. ౪

476

చ. తను నిటు ప్రశ్నచేయు సురదన్యునిఁ గాంచి మయుండు పల్కె; నో
దనుజవరా! మదన్వయకథావిధ మంతయు నీకుఁ దెల్పెదన్
వినఁదగు; హేమనాఁ బరఁగు ♦ విశ్రుతరూప యెసఁగునే కదా
వనితను దాని నచ్చరను ♦ బంకజనేత్రను బూర్వ మీవునున్. ౬ 477

క. వినియే యుందువు దానికి, నను భర్తను జేసి రెల్ల ♦ నాకులు దివిజే
శునిఁ బొలోమికివలెనే; వనితామణి దానియందు ♦ వాంఛలు మిగులన్.

సీ. పంచశతాబ్దముల్ ♦ పరమనుఖంబులఁ బడసితి నవల నాభూమినియును
దివిజకార్యమును బూర్తింజేయఁ బదుమూఁడు వర్షంబు లేగె నవ్వలఁ జతుర్ద
శాబ్దంబు దాఁటిన ♦ నాహేమకొఱకుఁగా హేమమయంబయి యెసఁగు వజ్ర
వై దూర్యచిత్రితంబై దగు పురమును గట్టినాడను మాయఁ ♦ గైకొని తమి;

ఆ. నందు హేమలేమి ♦ నతిదుఃఖితుండనై, దీనుడనయి యుంటిఁ ♦ దెఱవరాక
యున్న నాసుపుత్రి ♦ మన్నన మీఱఁగాఁ, దీనిఁ గొని పురంబు ♦ దాని వదలి.

క. ¹వనమున నిందున్నాడను; దనయామణి యిద్ది నాదుతన్వీకడుపునన్
గనికరమునఁ బెంపంబడె, దనుజేంద్రా! దీని కెవఁడు ♦ తగువరుఁ డనుచున్.

చ. ²తనయను గూడియే వెదుక ♦ ధర్మ మటంచుఁ దలంచి దానికై
చనియెదఁ గన్యఁ గన్న పిత ♦ చాలఁగ దుఃఖము లొందు మానకాం
క్షను దగునేని లోకమునఁ ♦ గల్గినదే కద యిద్ది; కన్యయే
జనకుని వంశమున్ జననినంతతి సంశయ మొందఁజేయుఁ జూ. ౧౧4 481

క. తనయులఁ బడసితి నిర్వుర, వనితామణివలన నేను, ♦ బ్రథముఁడు పేరం
దనరెను మాయావి యనన్, విను మవ్వల దుందుభియును విశ్రుతుడయ్యెన్.

1 ఇయం మమాత్తజా రాజన్ తస్యాః కుత్సా విపర్ధితా-అనిమా. 2 కన్యాపితృత్వం దుఃఖం
హి సర్వేషాం మానకాంక్షితామ్, కన్యా హి ద్వే కుతే నిత్యం సంశయే స్థాప్య తిష్ఠతి-అనిమా.

- చ. తెలిపితి నింతవట్టును మదిన్ దలపోసి యథార్థ మెల్ల నేఁ
దెలియఁగఁ గోరినాఁడను నుధీవర! యెవ్వఁడ వీవటంచు ని
న్నెలమి; నటంచుఁ బల్కెడు నహీనమతిన్ మయుఁ గాంచి యీవిధిం
బలికె దశాననుండు తగుభంగిని, దానవవర్య! నేననన్. ౧౪ 483
- క. తనయుఁడఁ బొలన్పునకున్, జనసుత! నాపేరు విను దశగ్రీవుఁడు నా
జను లందురు విశ్రవసుం, డనుమాని మదీయజనకుఁ డగుఁ జువ్వుతఁడే.
- తే. వనజభవునకు మూఁడఁబాఁడు నాఁగ
వానివార్తల నాలించి డబ్రహ్మమాని
తనయునింగా నెఱింగి యాత్మను బ్రమోద
మందె మయదానవుం; డంత డనాత్మజాత. ౧౫ 485
- క. మనమునఁ దలఁచెను నాతని,కి నిచ్చుటయె చాల మేలు డకీర్తియుఁ దగు నం
చని; యప్పు డాత్మహస్తంబున నాదశకంఠహస్తమును గొనుచుఁ దమిన్.
- క. మోమునఁ బ్రహసన మొప్పఁగ,నీమాడ్కింబలికె రాక్షసేంద్రుఁడుమయుఁ; డీ
మామకతనయను రాజా! హేమకుఁ దనుజాతఁ గాఁగ డనెఱుఁగం దగుఁ జా.
- తే. కన్య మందోదరి యనంగఁ డగ్రాలు దీని
భార్య గాఁగ గ్రహింపు మోయార్య! యనిన
నట్లె యగుఁగాక యనుచు దశాస్యుఁ డనియె;
నంత శ్రీరామచంద్ర! యాయడవియందె. ౧౬ 488
- క. అనలుని మండెడు నట్లుగ, నొనరించి కరగ్రహణము డనొగి విధిగాఁ జే
సెను; రామా! మయుఁ డాతని,జనకుం డిడినట్టి ఘోరశాప మెఱిఁగియున్.
- తే. కులము పై తామహం బిద్ది డయలరుఁ గీర్తి
నంతె చాలు నటంచుఁ గన్యక నొనంగి
చాల యద్భుతశక్తిచేఁ డగ్రాలు శక్తి
నిచ్చె నద్ది యమోఘమై డయెసఁగు నెందు ౨౦ 491
- క. నిరుపమతపమున మయుఁ డానరశక్తిని బడసె దాని డవైచియె నీసో
దరు లత్కణు మూర్ఛితుఁ జేసె రామ! నీవెఱుఁగుదు వదిఁచెప్పెద మీఁదన్.
- క. ఈరీతిన్ లంకేశుఁడు, దారపరిగ్రహము చేసి డతనపురవరముం
జేరి సహోదరులకునున్, దారలఁ గూర్పంగ మదిని డదలఁచి ముదమునన్.
- నీ. వైరోచనునిపుత్రిఁకారత్నమునకుఁ దాఁ బుత్రియై సద్గుణభూషితయయి
తనరి వజ్రజ్వాల డయను పేర రాజిల్లు కన్యక నాకుంభకన్ఠునకును
భార్యగా నొనరిచెఁ డబరసుకృపాచిత్తుఁ డగుచు గంధర్వనామకుఁడు నగుచు
నలరారు శైలూషఁనాత్మజ ధర్మజ్ఞ సరమను నావిభీషణున కింతి

తే. గాఁగ నొనరించె; నాపేరు ♦ గలిగె నెట్లొ

తెలియఁ బలికెద నాకన్య ♦ కలుగునపుడు

తల్లి మానసకాసార♦తటమునందు

నుండె మేఘోదయం బప్పు ♦ డొప్పెఁ గాన. ౨౪౫

493

క. సర సది కన్యకయుండిన, ధరణీపర్యంత మట్టె ♦ తాఁ బొంగెను సుం

దరరీతి నలరుకన్యయుఁ, బరిదేవన మట్టె చేసె ♦ భయము గదురుటన్. ౨౪౬

తే. తనయ యేడ్చుట నాలించి ♦ తల్లి స్నేహ

మున వెసం జనుదెంచి యిం♦కను సరోవ

రంబ! పొంగకు మనెడు స♦ర్థంబు గలుగ

నింక 'మా వర్ధయన్వ' యం♦చెన్ని యింతి. ౨౪౭

495

*క. పలికినకతమున నామం, బలరెను జూ సరమ యనఁగ ♦ నవ్వల సహజ

న్తులు రావణాదు లెంతయుఁ, జెలఁగిరి క్రీడావిశేష♦సిద్ధులఁ గనుచున్. ౨౪౮

క. దారాన్వితులై మువ్వురు, చారుత గను నందనమున ♦ సాంద్రక్రీడన్

గోరెడు గంధర్వులగతి, గా రమ్యక్రీడ సల్పఁ♦గాఁ దొడఁగిరి నూ!. ౨౪౯ 497

క. కనియెను మందోదరి మేఘనాదుఁ డన నొప్పు పుత్రు ♦ గాఢబలాధ్యున్

జననాథ! యింద్రజిత్తని, యనుదురు మీ రెల్ల; నతని ♦ నాహవభీమున్. ౨౫౦

చ. జననము నొందునప్పుడె యె♦నంగెడు శక్తిని రావణాత్మజుం

డనుపమభూరినాదమున ♦ నబ్జసమూహముఁ బోలి నించె లో

కనిచయ మాధ్వనిన్ జడతఁ ♦ గాంచెను లంకయు, దాన రావణుం

డొనరిచె మేఘనాదుఁ డన ♦ నొప్పు నితండని నామధేయమున్. ౩౦౫ 499

తే. అతఁడు రావణుభవ్యమా ♦ నంతిపురము

నందు వరయువతులు తన్ను ♦ నరసి ప్రోచ

దారుసంఘన్నవహ్నివి♦ధమున వృద్ధి

నొందెఁ దలిదండ్రు లామోద ♦ మొందునట్లు. ౩౧౧

500

పండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩ - వ సర్గము.

—*— రావణుఁడు కుబేరుఁడు పంపిన దూతను చూచుముట. —*—

చ. సరసిజసూతివా క్కెటులు ♦ సంభవ మొందెనొ దానియాజ్ఞ చే

గురుతరహాపముం గొనుచుఁ ♦ గోరి తనంతనె కుంభకర్ణుఁ గ

ర్బురవకుఁ బొందె నిద్ర భయ♦ముం గలిగించెడునట్లు లంక నా

తరుణమునందు; నన్నను ని♦తాంత బలాధ్యునిఁ గాంచి యొక్కటన్. ౧ 501

* సరో మా వర్ధయస్వేతి తత స్సా సరమాభవత్ - అనియూ.

ఆ. కుంభకర్ణః డనియోః ♦ గుదియించెడిని నిద్ర
నన్ను దానవేంద్ర ! ♦ నాకు నిద్రఁ
బొంద నాలయంబు ♦ నిం దమర్పఁగఁ బంపు;
మనిన నాదశాస్యుఁ ♦ డాదరమున. ౨

502

క. పనియందు నేర్పుగల శిల్పినికరములఁ బిలువఁ బంపి ♦ వే నిర్మింపుం
డు నిశాంతము నిద్రకు; నా, విని వారలు విశ్వకర్మ ♦ విధమున సంతక. 3

క. కైలాససన్నిభంబౌ, నాలయముం గట్టి రందు] ♦ నది వెడలుపునం
గ్రాలెను యోజన మంతది, యై లలిఁ దద్విగుణమైన ♦ యాయత మలరక.

క. కనఁదగి బాధావిరహిత, మనూనసుఖదాయకంబు ♦ నయి గృహ మొప్పెన్;
గనకస్ఫటికమయంబులు, ఘనములు చిత్రమ్ములగుచుఁ ♦ గడుఁ గ మ్రములై. ౪౪

క. అలరారెడు స్తంభోత్కర, ములచే వైడూర్యరత్న ♦ ములఁ గట్టిన మె
ట్టులచేఁ జిరుగంటలచేఁ, బాలుపొందెను దద్గృహంబు ♦ పూజ్యతమముగన్.

తే. దంతనిర్మితతోరణ ♦ తతులచేత, స్ఫటికవజ్రసువేదికా ♦ పటలిచేతఁ
జెలఁగి సర్వసుఖంబులు ♦ గలుగఁ జేయఁ, జాలునట్లు గట్టించె ద ♦ శవదనుండు.

క. 'అనిశము సుఖదంబై యెందును గాంచిన సాధువుగ నె ♦ తోఁచుచుఁ బుణ్యం
బును బొందఁ జేయు స్వర్ణా, ద్రిని గల గుహయట్లు మిగుల ♦ దివ్యంబగుచున్.

క. తనరారునాగృహోత్తమ, మును జొచ్చి పరుండి నిద్రఁ ♦ బొందెను దితిజేం
ద్రునితమ్ముఁడు తత్కాలము, చనియెను వేలకును వేల ♦ సంవత్సరముల్. 2

క. ఆనిద్రనుండి లేవక, యే నెమ్మిం గన్నరీతి ♦ నెసఁగెను; నిటు లా
దానవుఁడు నిద్రపోవం, గా నిజవిక్రమము తీవ్ర ♦ గతి మెఱయంగన్. ౮ 510

క. మునిదివిజుల గంధర్వుల, ననిమొన మామొనచు నట్లై ♦ యత్నుల నెల్లన్
బనిపూని దశగ్రీవుఁడు, తనకున్ దాసులుగ నుండఁ ♦ దాఁ జేసెఁ గ్రుధన్.

క. విను మింకను రామా! నం, దనముఖముల నుపవనములఁ ♦ దద్దయు హర్షం
బును గల్గఁజేసి చిత్రము, గ నొప్పు వానిన్ హరించెఁ ♦ గ్రార్యము మెఱయన్.

చ. కరులు తరంగిణీవ్రజముఁ ♦ గాఢీయపెట్టెడునట్లు వాయువుల్
తరువుల నూఁచుచందమున ♦ దారుణవజ్రము భూరిపర్వతో
త్కరములఁ ద్రెంచుచాడ్పునను ♦ ధ్వంసముచేసెను గ్రీడవోలెఁ గ్రో
ధరతిని నిమ్మటంబులను ♦ దానవనేత సురల్ తపింపఁగన్. ౧౦౪ 513

చ. ధనపతి ధర్మవేత్తయయి ♦ తాను జెలంగి కులానురూపమా
తనదునువృత్తముం దలఁచి ♦ తమ్మునివృత్తము నట్లు లుంటయున్

1 సర్వత్ర సుఖదం నిత్యమ్ - అనివ్యాఖ్యానకర్త లంగీకరించినపాఠము. సర్వర్తుసుఖదం నిత్యం
అనునొకపాఠముకూడఁ గలదు.

- మనమున నెంచి భ్రాతృతను ♦ మానితరీతిని జూపఁ గోరి దూ
తను దశకంఠుచెంతకు హితంబును దెల్పఁగఁ బంపె లంకకున్. ౧౨౫ 514
- తే. అతఁడు లంకాపురిం జొచ్చి ♦ యవ్వభీష
ణుని గనుంగొన ధర్మంబు ♦ ననునరించి
యతని సత్కారములఁ దన్ని ♦ యాగమనము
దెలుపుమా యని ప్రశ్నించి ♦ లలితభణితి. ౧౩౫ 515
- క. ధనపతియు జ్ఞాతులయు శివమును జక్కఁగఁ బ్రశ్నచేసి ♦ ముదమున నతనిం
గొని సభయం దాసీనుని, దనుజేంద్రునిఁ జేరఁబోయి ♦ తా నాతనికిన్. ౧౪౫
- క. కనఁబటచెఁ బంక్తికంఠునిఁ, ధనపతిదూతయును స్వీయ ♦ దారుణతేజం
బున వెల్లుచున్న దనుజేశుని గాంచి జయాశివముల ♦ సొరిదిఁ బొగడుచున్.
- ఆ * ఒకముహూర్త మూర్తకుండి పరార్థ్యాస్త
రణము వెలయఁ గాంతి ♦ రాజిలంగ
నలరు నాపనమున ♦ నధివసించిన దశ
కంఠతోడఁ బలికెఁ ♦ గన్ముభణితి. ౧౫౫ 518
- సీ. దానవేంద్రా! నాకు ♦ ధనపతి దెల్పిన వార్త సర్వంబు నే ♦ బలుకువాడ
నద్ది మీయన్నయే ♦ యనువదించిన దంచుఁ దలపోయఁగాఁదగుఁ; ♦ బలుక దేమి
యనిన, నిద్దటకు సామ్యా! నృత్తకులములు నదృశంబు లగుఁజుమ్ము ♦ సాధురీతి
నింతదాఁకను సాగె ♦ నిద్ధచారిత్రసంగ్రహము చేయంబడెఁ ♦ గాన నింక
- తే. సాధుధర్మవ్యవస్థితి ♦ శక్యమేని
చేయఁదగు, నన్న నౌట నేఁ ♦ జెప్పువాడ
ధర్మములఁ గొన్ని నాపల్కుఁ ♦ దమి గ్రహింపు
నందనోద్యానమును నీవు ♦ డెంద మలర. ౧౬౫ 519
- క. సుర లెల్లన్ వాపోవఁగఁ, బరిభగ్నముఁ జేసియుంటఁ ♦ బరికించితి నే
వరమునులను జంపుటయున్, బరమార్తిని బొంది వింటిఁ ♦ దవృత్కృత్యములున్.
- క. సురలకు నుద్వేగం బన, వరతము గల్గించె వింటి ♦ వరుసగ నేనున్
సురవైరినాథ! నీచే, నిరాకృతుఁడ నైతిఁ గాదె ♦ నిర్దేతువుగన్. ౧౭౫ 521
- క. దానంబున మర్యాదల, మానితులగు బాంధవులు విమానార్హులుగా
దానవవృత్తిని గొను నీ, చే నిరతము బాధితులయి ♦ చేడ్పడి రకటా!. ౧౮౫
- తే. నేను హిమగిరిపృష్ఠంబుఁ ♦ గానవచ్చి, తిని గదారాద్రమగు వ్రతమునుదగంగ
నాశ్రయించి ధర్మంబుల ♦ నాచరింప, నియతచిత్తుండనై జితేంద్రియఁడనగుచు.
- క. పరశివుఁడు పార్వతీయుతుఁ, దురుకరుణామూర్తి యందు ♦ నొప్పుగ నాచే
వతభక్తిజూడఁగాఁబడె; సురవిభుఁడు త్రయీమయుండు ♦ శుభదుండొకటన్;

- తే. అతని దర్శించుతఱి దేవిఁయందు నాదు, సవ్యనేత్రంబు న్యాపించెఁసాధ్వినకల
మంగళాలయ యెవతయొ ఁ పొంగువేడ్క, నిట్టులున్నదటంచు నేఁనెలమిమీఱి.
- క. ఇతరంబగుకారణ మే, వితమునఁ బరికింపలేదు ఁ విశ్వేశ్వరునం
గతి పార్వతి యనుపమమై, చ్యుతియన లేనట్టి రూపశోభితయగుచున్. ౨౩
- ఆ. అలరుచుండె నీశుఁనంతికంబున; నంత, దేవి దివ్యనుహినుఁచే విదగ్ధ
మయ్యె నాదుసవ్యఁమగు నక్షి రేణువి, ధ్వస్తమైన జ్యోతిఁవలెనె యచట
- ఆ పింగళత్వ మొందెఁ ఁ బిసప నే నటనుండి, కదలి విస్తృతమయి ఁ క్రాలు శిఖరి
యన్యతటమునందు ఁ నబ్జమ్ము లష్టోత్త, రశతములు నిరంతఁరవ్రతమ్ము. ౨౪
- క. ఒనరించితి నియమం బిది, యనూనవిధిఁ బూర్ణమైన ఁ నందు మహేశుం
డనఘుఁడు దేవుఁడు ప్రీతిం, గను మనమున హృష్టుఁడగుచుఁగనిసనుఁబలికెన్.
- క. పరదేవినిరీక్షణమున, నురుపింగళతం జెలంగెఁనో నయనం బీ
కరణిని గావున సువ్రత! పరమకృపాచిత్తుఁడనయి ఁ పరఁగితి నీపై. ౨౫ 530
- క. అనుపమధర్మజ్ఞా! నీ, వొనరించిన యీతపంబు ఁ నోహా మేలం
చును మెచ్చితి మదిఁ బ్రీతిం, గనినాఁడను వ్రతము దీనిఁ ఁ గడఁకన్ నేనున్.
- *క. ఒనరించితి నీవును జేసినవాఁడవు విత్తనాథ! ఁ క్షీతి నీరీతిన్
ఘననియమంబున నిటు దీ,నిని జేసినవాఁడు లేఁడు ఁ నిజ మిది నుమ్మీ! ౨౬
- క. ఇరువురమే తప్ప మఱే, పురుషుండును జేయలేదు; ఁ పూర్వము నేనే
నిరుపమమగు నీవ్రతమును, ధరణిం బుట్టించినాఁడఁ ఁ దగునియమమునన్.
- క. ధననాయక! యట్టివ్రతం,బును జేసినవాఁడ వౌటఁ ఁ బూనుము నాతో
డను మైత్రి నెఱప, సౌమ్యా! ఘననియమం బొప్పుఁ దపముఁగావించితిను!.
- క. గెలిచితి వింద్రియవారం,బుల ననఘా! సఖుఁడ వైతి ఁ పో నా కింకన్
గులపాలక! నాదేవియుఁ, గలఁగి భవత్సవ్యనేత్రఁకమలము మహిమన్. ౨౭
- క. తనరూపము గాంచినకత,మునఁ గాల్చెను గాదె యింక ఁ ముందిది ధాత్రిం
దనఁగారుఁ గీర్తనీయం,బును రమ్యము నగుచు సుంత ఁ పొగులకు మాత్మన్.
- నీ. పెంపొందు నేకాక్షిఁపింగళాహ్వయమును శాశ్వతంబుగ నీదుఁసవ్యనేత్ర
మనియె; నిట్లాశంకఁరునిసఖిత్వముఁ గాంచి తదనుజ్ఞ నొంది స్వస్థానమునకు
వచ్చితి నే నిందు ఁ వరుసఁగ నీపాపనిశ్చయంబును వింటి ఁ నీవు పూను
కార్యం బధర్మమై ఁ కన్నట్టుచున్నది, కులదూషణంబునై ఁ వెలసెఁ గాన
- తే. దాని మానుము చిత్తంబు ఁ ధర్మయుక్త
ముగ నొనర్పుము, దేవతల్ ఁ మునివరులును
ద్వద్వధోపాయమును గూర్చి ఁ తలఁచుచున్న
వారు గావున మానఁగాఁవలయు నీవు. ౩౨

* మయా చైత ద్వితం చీర్ణం త్వయా చైవ ధనాధిప, తృతీయః పురుషో నాస్తి యశ్చరే
ద్విత మిద్యశమ్-అనిమా.

క. అని ధనపతిమాటలుగా, వినిపించెను చూత! వాని ♦ విని దశముఖుడు
గనియెం దీవక్రోధం, బును వెంటనె దానిచిహ్నములు పై నొప్పెన్. 33

*చ. పటపట పండ్లు గీటి గురు ♦ బాహువు లుద్ధతి నప్పళించి య
ప్పటికి సుర క్తకాంతిఁ గను ♦ పట్టెడు సత్కులతోడ నిట్లనున్
బటుతరరోవ మొప్పు నిటు ♦ వంటి దురుక్తుల నీవ్రభుండు చె
ప్పటయును నీవుపల్కుటయుఁ ♦ బొందుగ వింటిని మాట లేటికిన్. 34 539

క. మాయన్న నిన్నుఁ బంపఁగ, నీయెడకున్ వచ్చినాఁడ ♦ వీవు తగదురా
యోయధమా! యిట్లాడఁగ, నాయన చెప్పినది హిత మ ♦ దగునే? నాకున్.

క. ధనరక్షకుఁ డగు నాతఁడు, నను నీతినమన్వీతుని నొ ♦ నర్పం బూనన్
గన నిద్రి నాకు హితమనఁ, జనునే? యీ నెపముచేత ♦ శంకరుచెలిమిన్. 35

తే. యక్షసతి చేయుచుండుట ♦ యాదరమునఁ
దెలిపినాఁడవు మూర్ఖ! యీ ♦ పలుకు లెల్ల
విని ఊమింపను మన సొప్ప ♦ దనుచు మఱియుఁ
బలికె; నోదూత! భ్రాతృయం ♦ చలుక గొనక. 36 542

సీ. ఊమియించినాఁడఁజూ ♦ చాలకాలముగురువతఁడు జ్యేష్ఠుఁడునాకు ♦ ననుచుఁగరుణ
నిప్పుడు నీవన్న ♦ యీపల్కువిన నది పోయెఁ గ్రొత్తగ బుద్ధి ♦ పొలిచె నాకు
బాహువీర్యంబె నా ♦ కూహింప సాయమై యుండ ముజ్జగముల ♦ నుక్కడంతు
నీముహూర్తమునందె ♦ యేను నీరాజునిమిత్తంబుగాఁ బూన్కి ♦ మించి లోక

తే. పాలకుల నల్వరను యమ ♦ పట్టణమున
కనిపెదను జూడు నాశక్తి ♦ యనుచుఁ బలికి
ఖడ్గమును జేతఁ బూని యి ♦ క్కడకు వచ్చి
హితము బోధించెదవె యంచు ♦ నేపుమీఱ. 37 543

చ. కరమున ఖడ్గ మూని యిది ♦ కార్యము కాదని యెంచ కట్టె దు
స్తరతరఖడ్గపాతమున ♦ త్కృష్ణలిపైఁ బొరలాడుచుండ భీ
కరుఁడగు రావణుండు వడి ♦ గా నొనరించెను చూత; సంతటన్
దురితమయాత్తులై చెలఁగు ♦ ధూర్తుల రక్కసులం బ్రియంబునన్. ౪౦ 544

తే. విలిచి తినుడని యాతని ♦ వీన్గు నొసఁగె;
నంత స్వస్థ్యయనాహ్వయం ♦ బైన కార్య
మొనరిచి రథంబు నెక్కి లో ♦ కనిచయజయ
మాత్మఁ గాంక్షించి పోయె నా ♦ యన్నపురికి. ౪౧ 545

పదమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౪ - వ సర్గము.

ఋషి రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తిపోవుట ఋషి-

- క. దనుజేంద్రుండు మహోదరుఁ, డనఁగఁ బ్రహస్తుండు సారఁకాఖ్యుండు శుకుం
డును మారీచుండు ననఁగను ధూమ్రాక్షుం డనఁగఁ గ్రాలు సచివులన్. ౧
- చ. అని నొనరింపఁ గోరుచు నహార్యబలోత్కటులైన వారలన్
దనుజులఁ గూడి *శ్రీయలర ధారుణకోపమునన్ జగంబు లొ
య్యన దహియింపఁ బోవునటు లాధననాయకుఁ డున్నచోటికిం
జనియె; ముహూర్తమాత్రమున ధనవనోపననాద్రివారమున్. ౨౪ 517
- క. పురములను దాటుచున్ సత్వరముగఁ గైలాసశిఖరితల్లజమును జే
రె రహిన్ దద్గిరినుండిన, సురయోనులు యత్ను లపుడుఁశూరవతంసున్. 3
- క. దనుజేంద్రు ధనదసోదరు, ననిచేయుఁగ మిగులఁ గోరు ధనాని గిరికిం
జనుదెంచిన దశవదనుని, విని మంత్రులఁ గూడి వచ్చె వేడుక ననుచున్. 3౪
- క. అని యెఱిగి యక్షవరు లాతనిమ్రోలన్ నిల్వలేక ధనపతి వసియిం
చినచోటికిఁ జని యాతని, కనుజనియాశయము లెల్ల నభివర్ణింపన్. ౪ 550
- చ. ధనపతి యుద్ధమున్ సలుపఁ దద్భటసంతతి కాజ్ఞ యిచ్చె, నం
త నచటఁ బొంగి యాభటులు తద్దయుఁ బూనికఁ బోయి; రంత నా
ధనపసురారిసేనలకుఁ దద్దయు నభిఁ జెలంగు ఖోభమ
ట్లనుపమనంగరమ్ము తగె నద్రిఁ జలింపఁగఁజేయుపోలికన్. 2 551
- తే. యక్షరాక్షససంకులంబైన యుద్ధ, మపుడు చెల్లెను దశకంఠఁననుఁగుమం త్రు
లెల్ల ఖోభించి; రట్టి యుద్వృత్తిమీఱు, యత్నులం దాకి నిల్వలేనట్టివారి.
- క. తనమంత్రుల వాహినులను, గని హర్షము మీఱి ధ్వనులఁగావించుచుఁ దాఁ
జనియెను గ్రోధము పొంగన్, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు దర్పము వెలయన్.
- చ. దనుజవరేణ్యమంత్రు లతిధారుణవిక్రము లంతఁ బోక యీ
నునఁ బెనఁగంగఁ బూనుటయు శూరులు యత్నులు వేయిమంది యె
క్కని ననురేంద్రమంత్రిని నికామరణోత్సుకుఁ దాకి పోరి; ర
య్యని దశకంఠరుండు ముసలాసిగదాపరిఘాయుధంబులన్. ౧౦౪ 554
- ఆ. శక్తితోమరముల శత్రుసేనల నొచ్చు
నట్లుచేయుచును మహాగ్రహమున
సేన లందుఁ జొచ్చె; మానక యాతఁ డు
చ్చావసములను బుచ్చు కీనుఁ బూని. ౧౧౪ 555
- క. పరసేనల వధియించుచు, గురుధారలఁ గురియుచున్న ధూరపయోదో
త్కరముంబోలుచు శరభీ, కరవృష్టిని ముంచె యక్షగణముల నెల్లన్. ౧౨

* శ్రీమాన్ క్రోధాల్లోకాన్ దహన్నివ-అనిమా.

క. పైనడరి యక్షవీరు ల, నూనాంబకవృష్టిఁ గురియ ♦ నూత్నోత్సాహం
బూని వ్యథం బొందకయే, దానవపతి నిల్చె వీర్యదర్పము లలరన్. ౧౨౫557

చ. జలదము లొక్కరీతి గురుశైలముపైఁ బెనువృష్టి నించినం
దలఁగక కొండయుండుగతిఁగా నతఁ డొప్పుచు మువ్వబుద్ధియై
చెలఁగుటఁ గాలదండమని ♦ చెప్పఁగఁ జాలు గదాయుధంబు ని
మ్ముల ధరియించి యక్షులన♦మూహముఁ జొచ్చి పరాక్రమంబునన్. ౧౩౫

చ. యమునిగృహంబుచేరునటు ♦ లంపుచు; శుష్కతృణంబుఁ జొచ్చి యు
ద్యమమున విస్తరిల్లుచు హు♦తాశనుఁ డొప్పెడురీతి నెందుని
ధ్వములను గాల్చు నగ్నినలె ♦ దారుణవాతయుతాగ్నిపోల్కి బా
ణములను గాలెచ్చె యక్షులగ♦ణంబుల రావణుఁ డాహవంబునన్. ౧౪ 559

ఉ. దానవనాథునంత్రులును ♦ దర్పము లొప్ప మహోదరాదు లె
ట్లేని వధింప నొ ననుచు ♦ నెంచి కుబేరభటాళి ¹నుంజయే
కానఁ బడంగఁ జేయఁగను ♦ గాఢమాదుద్గతి నంబుదావళుల్
కానఁగ రాక క్షీణతను ♦ గాంచువిధంబున యక్షు లయ్యెడన్. ౧౬ 560

సీ. కొందఱాయుధహతిఁ ♦ గూలిరి, భగ్నాంగులై కొందఱాయునియందుఁ బడిరి
మృతులయి, కొందఱు♦ద్ధతబాణహతులయి యతితీక్ష్ణదంతాళి ♦ నట్టె మౌఢ్య
ములను గీటుచు భూమి♦తలమున శయనించి; రతిభీతిఁ గొందఱు♦నోయ్యదేహ
ములనుసమాశ్లేష♦ముల నొక్కటిగఁ జేర్చియాయుధములభూమి♦యందువదలి

తే. కూలములు నీటితాఁకునఁ ♦ గూలునట్లు
సంగరంబునఁ బడిరి యక్షప్రవరులు;
²ధరణి యుద్ధంబు చేయుచు ♦ దారుణాంబ
కములఁ బ్రాణము లొగిఁ బోవఁగాఁ ద్వరపడి. ౧౮౫ 561

క. సురలోకమునకు గుంపుగ, నగుగుచు యక్షుల్ చెలంగు ♦ నవనరమున సంగ
రమును జూచెడు మానీ, శ్వరులకు నంతరము కానఁబడదయ్యె దివిన్. ౧౯

చ. తనమొన లిట్లు భంగ మతి♦దారుణరీతిగఁ బొందియుంట నా
ధనవతి గాంచి బాహుబల♦దర్పము లొప్పఁగ నక్కటా! బలం
బున నసమానుతా భటులు ♦ పోరున నిట్లయిరే యటంచు య
క్షునిచయవీరులన్ బనిచె ♦ సంగరకౌతుక ముల్లసిల్లఁగన్. ౨౦ 562

చ. శరణము గమ్ము వీరవర! ♦ శత్రువగార్దితులై రణంబునన్
బరిభవ మొందుచున్న భట♦వారవరేణ్యుల కంచు నొక్కనిన్

1 అల్పవశేషా స్తే యక్షాః కృతా వాన్తై రివాంబుధాః-అనిమా. 2 యుద్ధతాం పృథివీ
భరణి-అనిమా.

- నిరుపమవిక్రమక్రముని ♦ నిర్జరవీగుని బోనివాని స
త్వరముగ నాధనేశ్వరుడు ♦ తా ననికిం బనిపెం గడుం గ్రుధన్. ౨౧ 564
- మ. అనిలోఁ జేడ్పడి యక్షనాయకులు శౌర్యం బేది తా రేగనుం
డిన యక్కాలమునందు యక్షతతినిర్ణీతస్థలిం జేరి రా
ధనపప్రేషితయక్షునై న్యవిభుఁ, డుద్యత్కౌతుకం బొప్ప వ
చ్చెను యుద్ధంబున కాతనిం గనుచు నాసేనల్ ముదం బొందఁగన్. ౨౨
- తే. అతఁడు సంయోధకంటకుం ♦ డనఁగఁ బరఁగు
ననిమొనం జొచ్చి యాతం డహార్యశక్తి
స్వబలముల నేచు *మారీచుఁ ♦ జక్రనిహతి
నొంచె విష్ణువు మును వానినొంచినట్లు ౨౨౪ 566
- క. గిరినుండి పడియె నాతఁడు, ధరణిని బుణ్యంబు తఱుగఁ ♦ దత్తురపురినుం
డి రయంబునఁ బడు మర్త్యుని, కరణిన్ మారీచుఁ డాత్మగర్వము దూలన్.
- తే. ధరణినుండి ముహూర్తమాత్రమున స్త్రుతిని
గలిగి తా లేచి మారీచుఁ ♦ డరిగి తీవ్ర
సంగరముచేసె నాతనిశక్తిఁ దూలి
యక్షపతి భీతిఁ బరుఁగిడె ♦ నంతలోన. ౨౪ 568
- క. కనకవిచిత్రాంగంబుగఁ, గనఁబడి వై దూర్యరజతకలితం బగుచున్
జను లెవ్వ రాజ్య లేకయె, చనరాక భయంకరభటసముదయయుతమై. ౨౪౪
- ఆ. అలరుచున్న తోరణాంతర మాదశ
వదనుఁ డట్టై చొచ్చె; ♦ వారిరాకఁ
గాంచి రానుచంద్ర ! ♦ యంచితగతి నూర్య
భాను వనెడు ద్వారపాలకుండు. ౨౪౫ 570
- క. ఘనశక్తి నడ్డగించెను; , జనరా దిందనుచుఁ బల్కి ♦ సరభపగమనం
బును వారింపఁగ నింతయు, దనుజేంద్రుడు సరకుఁ గొనక ♦ దర్పం బలరన్.
- క. నిలువకయె పోవుచుండఁగ, ఖలుఁ డీతం డనుచు యక్షకాంతుఁడు గ్రుధచే
బెలుచం దోరణ మపుడు పెకలించి యాదనుజవర్యుఁ ♦ గడు నొప్పించెన్.
- క. తోరణసంతాడితుడై, ధారలుగా రక్త మొలుక ♦ ధాతుద్యుతు ల
వ్వారిగ స్రవింప నొప్పెడు, భూరితరంబైన శిఖరిపోల్కిఁ గనఁబడెన్. ౨౪౬
- సీ. శైలకూటాభమై ♦ గ్రాలెడు తోరణంబునఁ గొట్టఁబడి నుంతయును జలింపఁ
డయ్యెను; శ్రీరామ! ♦ యబ్జజం డిచ్చిన వరములమహిమచేఁద్వరఁగ నతఁడు
తత్తోరణంబుచేతనె యక్షవర్యుని ద్వారపాలకు మోఁదె ♦ దాన యక్షుఁ
డటఁ బడియెను జార్ణమై యంగములురాల; , నంతటయక్షులాయసురవర్యు

* తేన చక్రణ మారీచో విష్ణు నేవ సమాహతః-అనిమా.

ఆ. విక్రమంబుఁ గాంచి ♦ వెన భయపీడితు
 లగుచు నదుల గుహల ♦ నాయుధాలి
 వదలి శాంతులయి వివర్ణాస్యలై చొచ్చి
 రింకఁ జంపు మమ్ము ♦ నీతఁ డనుచు. 3౧॥

574

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ సర్గము.

❧ రావణుఁడు మాణిభద్రుల నోడించి కుబేరుని మూర్ఛితుం జేసి
 పుష్పకంబుం గొని మరలుట. ❧

చ. అనిమొన భీతులై పఱచు ♦ యక్షుల వీరుల వేనవేల నా
 ధనపతి కాంచి యక్షగణతల్లజుడై తగు *మాణిచారునిం
 గని యిటుపల్కె; యక్షవర! ♦ కానిపథంబున నంచరించు పా
 పనిలయు నీదశాస్యుఁ దగుభంగిని జెండుము నేర్పుమీఱఁగన్. ౧॥ 575

క. శరణము కమ్మా త్వర సం,గరరంగమునందు యక్షకాంతులై యయ్యున్
 నురవై రిభీతులయి యి,క్కరణిం బరుగిడెడు నాదుగణపాలురకున్. ౨ 576

క. అని యాన తిచ్చినం గ్రన్నన దానిన్ భుక్తిశిరమునం దాల్చి దురం
 బున దుర్జయుఁడను నామం,బును గాంచిన గురుభుజుండుపొంగెడుకాంక్షన్.

తే. మాణిభద్రుండు ధనపతిమంత్రి నాల్గు
 వేలయక్షులతోఁ గూడి ♦ విక్రమించి
 సంగరము చేసె; నాభటనముదయములు
 గదలు, ముసలంబులును, బ్రాసగణము మఱియు. 3॥ 578

తే. శక్తితోమర,ముద్గర,నముదయములు
 కరములం గ్రాలుచుండ రక్కసులఁ దాఁకి
 పటుతరంబగు బలమున ♦ బడలువడఁగఁ
 జేయుచున్ జొచ్చి రనిఁ జేయుసేసలందు. ౪ 579

చ. కరశరలాఘవంబు లొగిఁ ♦ గన్నడఁగాఁ దుములాహవంబు భీ
 కరగతిఁ జేయుచుండఁగ నీకామబలంబున నొక్కయక్షుఁ డా
 శరుఁ గని యుద్ధ మిమ్ము బలశాలివయే నన రక్కసుండు సం
 గరమను భిక్ష యిచ్చితిని ♦ గైకొను ర మ్మిఁకఁ జూత మం చనన్
 బరవస మొప్ప శ్రేయములభంగిగ లాఘవ మొప్పుమీఱఁగన్. ౫ 580

ఆ. తుములయుద్ధమందుఁధూర్తుఁడొక్కఁడుపిల్వ,నిచ్చయింపయుద్ధమిప్పు డనుచు
 నొక్కరుండు పల్కుఁజక్కనై నిల్వమం,చొక్కరుండుపల్కునుక్కు మిగుల.

* ధనాధ్యక్షో మహాయక్షం మాణిచార మథాబ్రవీత్ - అనిమా. మాణిచారః మాణిభద్రః -
 అనివ్యాఖ్య. మాణిభద్రునకు మాణిచారుఁడనియు నామము గలదు.

- క. అని తుములంబుగ జరగం, గను వేడుక నిర్జరులును ♦ గంధర్వులు చ
కన్యనిజ్ఞాననిధులు నాఁ జను, మునులును జనుదెంచి వోయిముఁమున నిల్చి తగన్.
- సీ. కనుఁగొని విస్తయంఁబును బొంది రెంతయా; నంతఁ బ్రహస్తుండు యక్షవరుల
వేయి మందిని జంపె ♦ వేయిమందిని మహోదరుఁడు వధించె దుఁద్రాంతబలుల;
నతికోపమును బొంది యతిదురాత్ముండగు మారీచుఁ డొకక్షణఁ మాత్రమున నె
యక్షసహస్రద్రవ్యంబును వధియించె న్యాయంబు వదలక ♦ యక్షు లెల్లఁ
- *ఆ. జేయు యుద్ధమేడ? ♦ మాయాబలాశ్రయం, బై నిశాచరకృతఁమైన యుద్ధ
మేడ? రామచంద్ర! ♦ యినకులదీపక!, యట్టు లౌట దనుజు ♦ లధికు లనిసి. ౯
- క. దనుజేజ్యుఁడు ధూమాత్సుఁడు, చని తగ నమ్మాణిభద్రు ♦ సమధికబలుఁ దాఁ
కి నిశితమునలంబున నా,తనివక్షముఁ గాంచి మోఁదె ♦ దాన నతండున్. ౯౫
- క. చలియింపక గదఁ గైకొని, యలఘుతరంబైన శక్తి ♦ నాధూమాత్సుం
జలమున నొప్పించిన ని,మ్ములఁ దల పగులంగ దనుజఁముఖ్యులు వగవన్. ౧౦౫
- ఆ. విహ్వలించి యతఁడు ♦ వే ధరఁ బడియెను; రణమునందు నోటఁర క్తమొలుక
నట్టె యొరిగియున్న యాధూమ్రనయనునిఁ, గాంచి మాణిభద్రుఁగడఁగిచంప.
- క. పరుగిడెను దశగ్రీవుఁడు, త్వరపడి చనుదెంచుదనుజఁవరు, బయవై శావ్
నరుఁ బోలువానిఁ గ్రుద్ధునిఁ, బరికించి కుబేరమంత్రిఁవర్యుఁడు పూన్కిన్.
- క. చనుదెమ్మా ఫల మబ్బెడు, ననిశ క్తిత్రయము వైచి ♦ యాతని నొంచెన్;
దనుజేంద్రుం డత్తణి నా,తనిముకుటస్థలము సద్గఁదాహతి నొంచెన్. ౧౩౫
- సీ. తద్గదానిహతి నాతనిదై న ముకుటంబు ప్రక్కకు నొరిగెను; ♦ బ్రథమ మిట్లు
చేయుచు దనుజేంద్రుఁడాయెడఁ దన్ను నామాణిభద్రుఁడుతీవ్రఁమార్గణముల
నొవ్వఁగాఁ జేసిన ♦ నొచ్చినయట్లుండ కలరారె నదిమొద ♦ లాకుబేర
మంత్రివర్యుఁడు పార్శ్వఁమౌళి యనంబడె; బవరంబునన్ మాణిభద్రుఁడిట్లు
- ఆ. మతిమహత్వ మేగఁ ♦ జ్యోతిఁ గని విముఖుఁ డై
యుండ దనుజవర్యు ♦ లొక్కపెట్టు
నార్వఁ దద్రవం బహార్యంబునన్ నిండె;
నంత మాణిభద్రుఁనపజయంబు. ౧౬
- క. విని ధనపతి రావణుచే, ననిఁ బడుయక్షులసహస్ర ♦ మందుం గని య
క్షనికరము లెల్ల వెంటం, జనుదేరఁ బురంబు వెడలి ♦ చనుదెంచె గ్రుధన్.
- క. ధనపతి గదఁ దాలిచి చెంతను శంఖము పద్మ మనఁగఁ ♦ దగు నిధులకు నే
ఘను లధిదేవతలో వా, రనునయమునఁ గొల్చి రాఁగ ♦ నాహవకాంక్షన్.
- తే. ప్రోవృపదశుక్రు లనఁబడు ♦ భూరిశక్తి
యు క్తసచివులు వెంటరా ♦ నొప్పుమీటి

దూరమున నున్న రావణుఁ ♦ జేరఁబోయి

తండ్రి యిచ్చిన శాపము ♦ తగిలియుంట. ౧౮౪

592

క. తనయందు జ్యేష్ఠగౌరవ, మునుపని సోదరునిఁ గాంచి ♦ యొప్పుమనసుతో
ననియో; బైతామహాకుల, మునకుం దగినట్లు దుష్టబుద్ధీ! దనుజా!. ౧౮౫

క. నే నెంతో యొత్తి చెప్పితిఁ, గాని మదుక్తంబు గొనవుఁగా పాపాత్మా!
దీనికి ఫలంబు వెనుకన్, గానంబడుఁ జామ్ము నీకే ♦ కడుఁ గ్రూరంబై. ౨౦

తే. పూజ్యపూజావ్యతిక్రమభూరిదోష

మునకుఁ బరిపాకమును జక్కఁ ♦ బొంది నిరయ

మొందినప్పుడు నీమది ♦ కొప్పుఁ దెలియఁ

గలదు; మోహంబుచేత నొక్కండు భువిని. ౨౦౪

595

క. అన్నములేనికతంబున, నెన్నక విష మట్టె ద్రావు ♦ నెఱుఁగం డదియుం

దన్నుం జంపెడు నని విష, మన్నమువలెఁ గాక పక్వమాతరుణమునన్. ౨౧

తే. పలువికారంబులను బెట్టఁ ♦ గలఁగి యపుడు

తాను జేసినకార్యంబు ♦ తప్పటంచు

దానిఫలమును గంటి నిఁ తఱి నటంచుఁ

దెలిసికొను వాడు; దానిచే ♦ ఫలము గలదె. ౨౧౪

597

సీ. ధర్మయుక్తంబుగఁ ♦ దనకునే యొకదైవ కర్తృకంబున నీకుఁ ♦ గలిగె నిట్టి
గ్రూరత్వ మిందులఁకున్ దేవతలు నిన్నుఁ గొనియాడరనుటయైఁననుదెలియవు
మహిని నెవ్వఁడు పితృమాతృభ్రాతృప్రభృతులను దేశికులను ♦ దూలనాడి
యవమతి నొందించు ♦ నతఁడు ధర్మనివశంగతుఁడయి తత్ఫలమతిశయముగ

తే. నందుఁ గాంచు; నశాశ్వతఁమైన తనువు

నందు నమ్మిక గలిగి యత్యంతశుద్ధ

మైన తపము నార్జింపనియతఁడు వెనుక

మూఁఘుడై చచ్చి తనకర్మమునకు గతిని. ౨౪

598

క. కనుఁగొని తపియించును జా; విను ధర్మమువలన రాజ్యవితతధనములం
గను సుఖము, నట్లధర్మంబున దుఃఖము గల్గుఁ; గానఁ ♦ బొరిసుఖములకై.

క. ఒనరింపవలయు ధర్మంబును బాపము విడువవలయు ♦ భువిఁ బాపఫలం
బును బొందందగు నీయాత్మను దుఃఖముగాదె ఫలము ♦ దానికిఁ గుమతీ!. ౨౬

తే. కాన నాత్మాపఘాతార్థమై నరుండు

మూఁఘుడై చేయు బహుపాపములను; సాధు

బుద్ధిరహితున కెవనికే ♦ నిర్ధరణిని

జనకముఖసేవలేక స్వేచ్ఛగను నుమతి. ౨౬౪

601

క. కలుగదుపో; దైవంబే, యిలఁ జర్యలఁ గలుగఁజేయు ♦ నెవఁడైన విధిన్

- దొలఁగక దాన హతుండగుఁ, జెలఁగుచు నేకర్కములను ♦ జేయునొ తానై .
 తే. అట్టిఫలము నెపొందు;ని♦య్యవనియందు,బుద్ధిబలరూపముల,విత్త♦మునుదనయుల
 శౌర్యధీరత్వములమహా♦శక్తినుహేను,ముల స్వకృతపూర్వకర్కరా♦నులవలన నె.
 క. ఫలములఁ బొందుదురు మను,ష్యులు; నీమతి యిట్టిరీతి ♦ నొదవుటచేతన్
 గలుగును నరకము తప్పక, కులపాంసన! నిర్ణయ మిది ♦ కుమతులకె గదా? ౨౯
 త. ఖలుఁడ వౌట నిన్నుఁ ♦ గని మాటలాడఁగాఁ,జన;దటంచుఁబలికి♦ధనదుఁ డనుర
 వర్యుడెంతనున్న♦బలదర్పులగు మంత్రి,వరుల నొంచెఁ దీవ్ర♦బాణతతుల. 3౦
 క. ధనపతిఁ గనుఁగొని రామా!, యనుపమబలయుక్తులయ్య ♦ నామారీచా
 దినిఖలమంత్రులు దీనతఁ,గను మోములఁ దొలఁగి చనిరి ♦ కడు వేగమునన్.
 మ. ధనదుం డంత గదాభిఘాతమున నా♦దై త్యేంద్రమూర్ధంబుఁ జ
 క్కనిలక్ష్యంబుగఁ గాంచి మోఁదుటయుఁ ద♦ద్వైతంబుచే నొవ్వ కా
 దనుజగ్రామణి సుంతయేనియును ద♦త్థానంబునే వీడ కుం
 డెను; వారంతఁ బరస్పరంబు యశమున్ ♦ నిల్పంగ లో నెంచుచున్. 3౧
 క. ఇతరేతరంబు శస్త్ర,ప్రతతుల నొప్పించుచున్ వి♦రామము గనకే
 చ్యుతి నొందక విహ్వలులై ,యతితరమగుబడలికలను ♦ సందక యచటన్. 3౨
 తే. ఒకరి నొకరు జయింప ను♦ద్యక్తు లగుచు
 నని నమర్ష మునుం జేసి ♦ రవుడు ధనదుఁ
 డార్చి యాగ్నేయ మనెడు ది♦వ్యాస్త్ర మట్టై
 మార్చి సంధించి దశవక్త్ర♦గర్వ మడఁవ. 33
- 609
- క. అడరించె నంత దశవద,నుఁడు వారుణదైవతంబు♦నున్ దీవ్రమునొ
 గడిఁది మహాస్త్రముచేఁ దా, నుడిపెను దచ్చక్తి బలము ♦ లోహో యనఁగన్.
 చ. దనుజవిభుండు తత్ప్రహిత♦దారుణమంత్రయుతాస్త్ర మిట్లుగాఁ
 జనునటు చేసి కృత్రిమపు♦జన్యము చేయఁగ *రాక్షసార్హమై
 తనరెడుమాయఁ గైకొని శత♦తంబులు వేలును గాఁగ రూపముల్
 కనఁబడఁ జేసి యార్చె; దశ♦కంఠుఁ డొకప్పుడు వ్యాఘ్రరూపమున్. 3౪
 తే. గిరివరాహజీమూతసా♦గరమహీరు,హాదిరూపంబులను దైత్య♦యక్షరూప
 ములనుగొని కానఁబడియెను♦బలువిధమ్ము,లై నరూపంబులను జేసె♦నద్భుతముగ.
 క. కనఁబడ కుండె నొకప్పుడు, కనఁబడుచు నె పొగడుచుండె ♦ గడుఁగ్రూరముగా
 నని యిట్లు సాగ నంతటఁ, దనకు మహాస్త్రం బనంగఁ ♦ దగునొక్కగదన్. 3౫
 చ. కరములఁ ద్రిప్పి యక్షగణ♦కాంతునిమూర్ధముపై న మోఁదె; న
 క్కరణి గదాభిఘాతమునఁ ♦ గాయము నొవ్వఁగ విహ్వలించి భీ

- కరముగ నల్ల గాఱఁగను ♦ గంపము నొంది నిశ్చ త్తమూలమై
తరువరమా నశోకమువిధంబునఁ ద్రెల్లై ధనేశుఁ డుర్వీపై. 3౮ 614
- చ. ధనపతి యిట్లు మూర్ఛిలి నితాంతము విస్మృతిఁ గాంచఁ బద్మము
ఖ్యనిధిసురుల్ వగం బొగిలి ♦ యాతని వేగమ నందనాఖ్యమా
పనమును జేర్చి యాశ్రమముఁ ♦ బాపిరి శీతలనత్కియాదులఁ;
దనుజవిభుండు యక్షపతిఁ ♦ దా నని గెల్చి ప్రహృష్టచిత్తుడై. 3౯ 615
- ఆ అతనిపుష్పకము జయాయంకముఁ గై కొనె, నావిమానవర్య ♦ మమలమాక్తి
కప్రజాభినిబిడఁకమనీయహారాభి, శోభితంబు మిగులఁనుందరంబు. ౪౦ 616
- సీ. సర్వకాలంబును ♦ సమధికవాంఛల నొసఁగఁ జాలినఫలఁవిసరములను
రాజిల్లు భూగుహఁరాజంబు లొప్పంగఁ గాంచన స్తంభసంకలిత మగుచు
వై డూర్యతోరణఁభాసమానంబయి కామగమంబుగాఁ ♦ గ్రాలి కామ
రూసంబునై గురుఁపాపహరంబునై తగు మనోజవమునఁ ♦ బొగడఁబడుచు
తే. నాకసంబునఁ బోనేర్చి ♦ యనులరత్న కనకసోపానములఁ జెన్నుఁగొంచి తప్త
భర్తమయ వేదికలుగల్గిఁబహువిచిత్రశిల్పముల నక్షయంబయిఁచెలఁగిమఱియు,
క. సురలను మోయంగాఁ దగి, నిరతము దృక్పిత్తములకు ♦ నిశ్చలనుఖిము
బరమంబు నిచ్చుచు విధి, పరినిర్మితమై యెసంగి ♦ భక్తివిధములఁ. ౪౩
- ఆ. అతివిచిత్ర మగుచు ♦ సఖిల కామప్రద, మగుచుఁగాంతమయి మహార్హ మగుచు
నాతిశీతమగుచు ♦ నాత్యుష్ణమగుచు శుభంబు సర్వకాలఁభవనుఖదము. ౪౪
- క. దనుజేంద్రుఁ డవ్వీమానం, బును పీర్యవినిర్జితంబుఁ ♦ బొంగెడుకాంతృ
గని యెక్కి త్రిభువనంబులు, తనవశములెయయ్యె ననుచుఁదలఁచెఁగుమఱియై,
క. ఘనతరదర్పంబున నా, ధనపతి నిట్లనిజయించి ♦ తాఁ గైలాసం
బుననుండి దిగియె దానవు, లనూనరీతులు నుతింప ♦ నాత్మ నలరుచుఁ. ౪౫
- క. తన తేజంబున విజయం, బు నీవిధిం గాంచి శౌర్యఁమున నొప్పుచుఁ జ
క్కనిహారకిరీటంబులు, తనకుఁ హర్షంబు నీయఁ ♦ దద్యానంబుఁ. ౪౬ 617
- తే. హర్షమున నెక్కిసభయందుఁనలడుహుతవ, హునివిధంబున రాజిల్లిఁతనవిభవము
దేవతలు చూచి మెచ్చున ♦ ట్లావిధమున, నద్రిదిగియే గెయతులుఁవ్యసనమందఁ
పదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౬ - వ సర్గము.

అథా { రావణుని నందికేశ్వరుఁడు శపింపఁ గోపంబునఁ గైలాసంబు నెత్తి } అథా
యవమానింపఁబడి శంకరు నుతియించుట.

- క. తనయన్నఁ గుబేరుని ని, ట్లనిమొన నోడించి రాక్షసాధీశుఁడు చ
య్యన స్కందుం డుదయించిన, వనమును శరవణ మనంగ ♦ భాసిలుదానిఁ. ౧

- క. కనఁజనియె; నంతటం ద,ద్దనుజాధీశ్వరుఁడు రుద్రుడై వత మగుచున్
వనరుహమిత్రమరీచులఁ, గనదురురూపంబు నొటఁ ♦ గమ్రతరంబై. ౧౫
- క. రెండవసూర్యునిరీతిగ, మండెడునటు తోచుచున్ సమస్తశరణ ము
ద్దండమునై శరవణ మనఁ, గొండాడం బడుచునున్న ♦ కొండను గనియెన్.
- క. శరవణమును నామంబునఁ, బరఁగెడు నాకొండ నెక్కి ♦ భవ్యతరవనాం
తరమును గాంచెను; నచ్చట, వరపుష్పక మరుగకే నభంబున నిలిచెన్. 3
- సీ. పుష్పకం బచ్చటఁ ♦ బోవకుండుటఁ గాంచి కామగం బిద్ది యిక్కరణి నగతి
తను బొందె నేమొకో ♦ యని దశగ్రీవుండు సచివులతోనెంచి ♦ సమధికమగు
నాత్మేచ్ఛరీతిగా ♦ నగుగ నీపుష్పక మేలొకో నిలిచిన ♦ దీగిరిపయి
నివసించి నట్టి యేనిశ్చలమతి యిట్టి కార్య మొనర్చెనో ♦ గాక వేఱు
- ఆ. గలదె యనుచు నుండ ♦ లలితబుద్ధిన్ఫూర్తి
వెలయుచుండ మంత్రి వితతి నిపుణఁ
డై చెలంగుచున్న యిట్టి మారీచుండు
దశవదనునిఁ గాంచి ♦ తా వచించె. ౫౫
- ఉ. దానవనాథపుష్పకము ♦ తా నిఁకమీఁదటఁ బోవకుండఁగా
మానుట కేదొ కారణము? ♦ మంచిది యుండక బో దదెట్లనం
గా నిపు డీగిరీంద్రమునఁ ♦ గ్రాలెడుశృంగమునందు నున్న యీ
మానవవాహనుండు స్వవిమానము సాగకయుండఁ జేసెడిన్. ౬
- తే. ఇట్టి యద్భుతమాకర్మ ♦ మొన్న నతని
దే యటంచుఁ దలంచెద; ♦ నిట్లుగాక
యున్న ధనదుని దక్క నింకొకని నొరుని
నీవిమానము గొనిపోవ ♦ నెంచ దేమొ ? ౭
- క. కనుకనె ధనపతి లేమిని, జనకున్నది గిరిని దాఁటి ♦ సహజగతి నటం
చనుచుండఁ గృష్ణపింగళ,తనుడై వామనుఁడు నగుచుఁ ♦ దా ముండియునై.
- తే. వికటుఁ డొచుఁ గరాళుడై ♦ వితతబలుఁడుఁ
బ్రహ్మభుజుఁడును నగు నంది ♦ రాక్షసేంద్రు
పార్శ్వమునఁ దోచి యిట్లని ♦ పలికె భవుని
యనుచరుండొట శంకలే ♦ కతనిఁ గాంచి;. ౯
- క. దనుజేంద్రా! దశవదనా!, వెనుకకుఁ జను మింక నిందు ♦ విషమాక్షుఁడు గౌ
రిని గూడి క్రీడ సల్పెడు, *దనుజులకున్ రాక్షసులకు ♦ దానవులకునున్. ౧౦
- క. గరుడులకు భుజంగములకు, గురుబలులౌ యక్షవీరకుటమునకు ని
ద్ధరఁ గల్గు భూతతతికి శిఖరి యిద్ది యగమ్యముగను ♦ గావింపఁబడెన్. ౧౦౫

డై న నంది వచించిన ♦ నవుడె దేవ

దుందుభులు మ్రోసె నుమవృష్టి ♦ తోచె నవుడు. ౨౧

645

చ. వరబలుఁ డాదశౌననుఁడు ♦ వర్షము పుష్పమయంబుగాఁగ నం
బరముననుండి యుప్పతిల ♦ వారక దుందుభు లెల్ల మ్రోగ శం
కరపదభక్తువాక్యము తగఁ గుదియింపఁగ వాని నెల్లఁ గా

వరమున లెక్కచేయకయె ♦ పర్వతమున్ వడిఁ జేరి యిట్లునున్. ౨౨

646

తే. గోపతీ! పుష్పకవిమాన ♦ మీసగిదిగఁ, బోవకుండఁగఁ జేసె నీభూధరంబు
కారణం బేమొ దానికై ♦ గడఁగి దీనిఁ, బెల్లగించెదఁ జూడుమద్వీర్యమిచట.

క. అనుదినము శంకరుం డీ, ఘనగిరిపయి నేప్రభావకలితుండయి కే

ళిని నల్పునొ రాజువలెన్, గనఁ డిదె సాధ్వసము చెంతఁ ♦ గలదనియాత్మన్.

క. కనుఁగాక దాని నిఁకమీఁద ననుచు నీరీతిఁ బల్కి ♦ దశకంఠుండున్

దనబాహువులం ద్రిప్పుచుఁ, జొనిపెన్ భూధరముక్రింద ♦ శూరత పొంగన్.

చ. కరముల నిట్లు చొప్పటిచి ♦ త్కూధరవర్యముఁ దూఁగునట్లు ని

ర్భరతరశక్తిఁ జేసె; గురుఁపర్వత మయ్యది యట్టె లేచి య

త్తరుణమునన్ వడంకె నిటు ♦ ధాత్రిధరంబు వడంక నద్ది మం

దిరముగనుండుశంకరుని ♦ దేవవిభున్ భజించునిర్జరుల్. ౨౫

650

క. పరికంపించిరి; శివునుం,దరి పార్వతి పర్వతంబు ♦ తత్తట¹పడుచోఁ

గరము భయంపడి వడఁకుచు, హరుఁగొఁగిటఁ జేర్చెదానెఁ యాతురమొప్పున్.

చ. తననతి సత్వరంబుగను ♦ దన్నిటు గొఁగిటఁ జేర్ప శంకరుం

డనఘుఁడు దానికారణము ♦ నాత్మ నెఱింగెను సర్వవేత్త కా

వునఁ గడు నవ్వుచున్ దనుజఁభూరిపరాక్రమ మెల్లఁ గాంచి చ

క్కనియొకయాటరీతిగ ముఁఖింబున నుస్మిత మంకురింపఁగన్. ౨౬

651

మ. చరణాంగుష్ఠముచే పిలాసముగ నాఁత్కూభృద్వృతంసంబు ను

ర్వరఁ జేరన్ వడి నొత్తఁ బీడితములై ♦ రక్షోభుజంబుల్ ధరా

ధరవర్యంబు పయిం బడంగ ధరణీధాత్రిధ్రమధ్యస్థలిన్

బరమార్తిం గనె; దానవేంద్రసచివఁవ్రాతంబు లట్లాటకున్. ౨౮

653

చ. మనముల విస్మయంబుఁ గని ♦ మాటు వచింపఁగ నోడియుండి; రా

దనుజవరుండు రోషమునఁ ♦ దత్కృతదోఃపరిపీడనంబునన్

గనలి మహావిరావమును ♦ గ్రన్ననఁ జేసె ద్రిలోకముల్ చలిం

చెను దదుదీరితధ్వనికిఁ; ♦ జేడ్పడి మానవు లెల్ల నత్తటిన్. ౩౦

654

క. ధ్వనియిది యెటు గల్గెనొ యని, మనముల భీతిల్లి లోకమండలివిలయం

బని తలఁచిరి దేవత లా,ధ్వనిచే నంతుబ్బు లగుచుఁ ♦ దమమార్గములన్. 3౦

1 'పడుచో' అనుపదమునందుఁగల 'చో' అనునక్షరము గాయత్రియగునదిరెండవ యక్ష శము.

క. చని రప్పుడె పయనంబై; ¹ఘనవర్వతరాజి పగిలెఁ ♦ గరులార్తిని గ
ర్జనము లొన ర్చెను బలుమరు, నసూననత్వములు గల్గునట్టి ప్రముఖులు.

తే. పెక్కుపర్యాయములు ధ్వనుల్ ♦ పిక్కటిల్ల
నార్చి రిది యేమి ప్రళయమో ♦ యంచు జలధు
లటై కలఁగె వసుంధర ♦ యతిశయముగ
వడఁకె; నాగగంధర్వులు ♦ భయము మిగుల. 31

657

క. చనువార లటై నిలిచిరి; ²దనుజేంద్రామాత్యు లెల్ల ♦ దారుణకులిశం
బునఁ బిండిచేయు విలయం, బని తలఁచిరి త్రోవలందు ♦ నరుగుచు భీతి. 33

క. నురనాథప్రభృతులు మో, దరహితులై నిల్చి; రంతఁ ♦ దధ్వని విద్యా
ధరులును సిద్ధులు యత్నో, త్కరపూజ్యులు వినుచు నేమిధ్వనియిదియనుచు.

తే. వెఱఁగుపడి; రంత దానవవీరుమంత్రు, లార్చుచున్నవిభుం గాంచియభవునీల
కంఠునిం బార్వతీపతిఁ ♦ గరము తృప్తి, నందఁజేయుసుహృదేవుఁడతఁడెదిక్కు.

క. శరణం బతఁడే యొరుఁ డొక్కరుఁ డీయిల లేడు నతులఁ ♦ గరుణారాశి
బురహు నలరింపుము స్తుతి, వరముల దిక్కివె యనుచుఁ ♦ బలుకుము రాజా.

క. కరుణానీరధి కావునఁ, బరితుష్టుండగుచు నిన్నుఁ ♦ బాలించు ననన్;
బరికించి వారిపల్కులఁ, బరిపూర్ణ వృషధ్వజున్ స్వభావమహితునిన్. 35

సీ. సామమంత్రంబుల ♦ సాధునుతి ప్రతతులను నుతించుచుఁ ♦ బలుకులనె న [లోగి
మన్గరించుచుఁ గృపామహితాత్మ! కావవేయనుచు నార్చుచున్న³ యబ్దము
వేయి గతించె; నీవిధమున నలరింప సంప్రహృష్టుండయి ♦ శంకరుండు
శైలాగ్రముననుండి ♦ చరణపద్మాంగుష్ఠమును లేవనెత్తి యాదనుజబాహు

ఆ. వులకుఁ బీడమాన్పి ♦ పలికె; శ్రీరాఘవా! దశవదనుని గాంచితమిని బొంది
నాఁడ నీవిషయమునన్ ⁴నీదువీర్యశౌం, డీర్యములకు మదిని ♦ నేను మెచ్చి.

క. కరుణన్ నినుఁ గాపాడితి, ధరణీధర మాక్రమింపఁ ♦ దత్పిడ నిరం
తరమున్ ధ్వనిచేసితి భీ, కరముగ; లోకత్రయంబు ♦ కలగుండుపడన్. 37

క. ధ్వనియొనరించితి వీలో, కనిచయముల్ మాఱు మ్రోయఁ♦గా భీతిల్లం
గను జేసితి వక్కారణమున వీరా! రావణాహ్వమున నికమీఁదన్. 38

క. ధర వర్ధిల్లుము; దేవా, నురయత్నులు మఱియు జగతి ♦ శోభిలు నితరుల్
పరికీర్తింతురు రాక్షస, వర! నిను రావణుఁడునాఁగ ♦ వర్ధిలు పేరన్. 39

658

1 ఇందధికపాతశ్లోకములకు సంఖ్యవేయఁబడియున్నదని యెఱుంగవలయు. వ్యాఖ్యలేకు
టయే అధికపాతమనియెఱింగించును. 2 మేనిరే వజ్రనిష్పేషం తస్మామాత్యా యుగక్షయే-అనిమా,
3 సంవత్సరసహస్రం తు రుదతో రక్షసో గతమ్-అనిమా. 4 ప్రీతోఽస్తి తవ వీర్యా చ్చ శౌ
ండిర్యా చ్చ దశానన-అనిమా. శౌండిర్యాత్ ధైర్యాత్-అనివ్యాఖ్య.

తే. లోకరావణుడవు నీవు ♦ నీకరణిని, శబ్దమొనరించువార లిజ్జగతి లేరు;
నాయనుజ్ఞను బొంది దానవవరేణ్య! కోరినట్టులు చనవయ్య ♦ భూరిగతిని.

చ. అని యిటు శంకరుండు ప్రియమారగఁ బల్కఁగ నాలకించి యి
ట్లనియెను దేవదేవ! కరుణాకర! ప్రీతుడ వైతివేని నా
కును వరమిమ్ము నిన్నిపుడు ♦ కోరెద నిర్జరరాక్షసాలిచే
దనుజులచేత గుహ్యకవితానముచే నురగాలిచేతను. ౪౩౪ 668

తే. ¹మఱియు గంధర్వవితతిచే ♦ మహితబలులు
నెవరొ యవ్వారిచే నని ♦ ²నిటు వధింపఁ
బడక యుండఁగవలయు నాపల్కు దీని
సార్థకము చేయవయ్య మహాత్మ! దేవ! ౪౪ 669

చ. మనుజుల లెక్కచేయ నొకమాడ్కిని నాకును భత్యులౌట వా
రనిమొన నిల్వలేరు విబలాంగులు పారలు; బ్రహ్మ నాకు ని
చ్చెను జిరకాలము బ్రదుక ♦ శ్రీగళ! కొంత గతించె దాన నిం
కను జిరకాలము బ్రదుకఁగాఁ దగుఁ గాన గతంబు నాయువు. ౪౪౫

తే. మరల దయచేయవయ్య! యమాధవా! త్వ
దీయశస్త్రమునా విని ♦ యాయుమేశుఁ
డాత్మఖిడ్గముఁ జంద్రహాసాహ్వయము నొ
సంగె గతమైన యాయు వొసంగె మఱియు. ౪౪ 671

చ. హరుఁడు వచించె నిట్టులు మదస్త్రము దీని నవజ్ఞచేయకే
నిరతము చూడవయ్య! మది ♦ నిల్వక దీని నవజ్ఞచేయ మా
పరిసరసీమఁ జేరు నిది ♦ పర్వన సంశయ మింత లేదు; నా
సురరిపునాయకుండు రిపునూదనుఁ డాహరుఁ డిట్లు తానుగ. ౪౫ 672

తే. ఆహ్వయము రావణుం డని ♦ యాదరమునఁ
బెట్ట సంతోష మింపొంద ♦ నట్టె లేచి
శంకరునకు నమస్కారసమితిఁ జేసి
పుష్పకం బెక్కిచనియెను ♦ భూమిఁ దిరుగ. ౪౬ 673

చ. ధరణిఁ జరించుచు గడఁగి ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు భూ
వరులకు విక్రమాధ్యులకు ♦ బాహుబలంబున బాధఁ గూర్చుచు
దిరిగెను స్వేచ్ఛ దిక్కుల విదిక్కుల; నంతట యుద్ధదుర్మదుల్
నిరుపమతేజులై న ధరణీపులు కొందఱు శౌర్యమొప్పఁగ. ౪౭ 674

ఉ. ఆతనియాజ్ఞమీటి సుభటాదులతో నళియించి రంతట
భూతలనాథు లింగితము ♦ పోల నెఱింగినవారు కొందఱా

1 రాక్షసై ద్గుహ్యకై రాక్షసై ర్యే చాస్యే బలవత్తరాః-అనిమూ. 2 ఇటు వధింపఁబడక
యుండఁగవలయు=అనఁగా నిట్లు కొట్టఁబడకుండునట్లుగా ననిభావము.

నిన్ను బోలినతరుణుల ♦ కెన్నదగదు;

తండ్రి యెవ్వఁడు నిన్ను బిల్చు ♦ దనయ యనుచు. ౫

684

చ. అనుపమమంగళాంగి! యథు ♦ మంటదు నీమదియందుఁ జక్కనై
కనఁబడు నీమొగంబు, నిన్ను ♦ గాంతనుగా విధిఁ బొంది యెవ్వఁ డీ
తనువిభవంబుఁ గొల్లగొనుఁ ♦ దత్పురుషుండె ధరిత్రిఁ బుణ్యభా
క్కని వచియింప నందియము ♦ లారయఁ గన్నడకున్న విత్తటిన్. ౬

685

క. నిన్ను గూర్చి ప్రశ్న మివ్వధ, మునఁ జేసెడునాకు సర్వమును దెల్పు శ్రమం
బనయం బిది యేమిటికో, వినవేడుక యయ్యె ననుచు ♦ వివరింపంగన్. ౭

చ. దనుజవరేణ్యప్రశ్నమును ♦ దత్తరుణీమణి సద్యశంబునుం
గనిననుహాత్మురాలు విని ♦ కన్యకగావున సాధుశీలయై
వినుతతపంబె చారుతర ♦ విత్తముగాఁ గల యామె యాతనిం

గని విధి నాతిథేయమును ♦ గ్రక్కునఁ దా నొనరించి యిట్లనున్. ౮ 687

సీ. బ్రహ్మార్షియై మహాప్రభగల్గి శ్రీమంతుడై బృహస్పతికిఁ బ్రియాత్మజుడయి
మతివిభూతిని బృహస్పతితో సమానుడై తగుకుశధ్వజునకుఁ ♦ దనయ నేను,
మహితాత్ముడై వేదమంత్రముల్ సంతతంబు జపించునాకుశధ్వజున కొకట
వాఙ్మయకన్యనై ♦ ప్రభవిల్లితిని గాన నను వేదవతి యని ♦ ఘనుఁ డతండు

తే. పిలిచె; సంతట దేవవర్షులును యక్ష

గరుడ, గంధర్వ, రాక్షసు ♦ లురగపతులు

వచ్చి నాతండ్రిఁ గాంచి యీవారిజాక్షి

గోరి వచ్చితి మిమ్ము మాకుం దరుణిగ. ౧౦

688

చ. అని వచియింప నాజనకుఁ ♦ డానురనాయక! నన్ను నీయకే

పనిచెను, దానికారణముఁ ♦ బల్కెదఁ జక్కఁగ నాలకింపు; నా

జనకున కాయమర్త్యపతి ♦ చక్రియె యల్లుడు కాదగున్ మఱొ

క్కనికి నొసంగఁ జాల నికఁ ♦ గన్యక నన్నతలంపు రాజిలున్. ౧౧

689

క. కనుకనె లోకత్రయపతి, వనజాక్షుండైన చక్రి ♦ వరియించును నా
తనయామణి నను నాశయ, మును బూనియెయొరునకీయఁ ♦ బూసకయతఁడున్.

తే. ధర్మమతిగాన విష్ణునిఁ ♦ దలఁచుచుండె;

నద్దివిని బలదర్పితుండై సురారి

పతియునగు దంభుడనువాఁడు ♦ పరమకోప

పరవశుండయ్యె; గానఁ బాపమతి యతఁడు. ౧౩

691

క. జనకుడు నిద్రింపఁగ నా, దనుజుఁడు నడిరేయి వచ్చి ♦ దారుణపాపం

బునకుం బొల్పడి చంపెను; దనపతి మృతినొంద నాదు ♦ తల్లివగచుచున్. ౧౪

చ. తనవిభు నార్తనాదములు ♦ తద్దయు మ్రోయఁగఁ గాఁగిలించుకొం

చనుపమపుణ్యరాశియయి ♦ యగ్నిని బొచ్చి త్యజించె దేహ; మా

జనకునివాంఛ యల్లునిగఁ ♦ జక్రీని గాంచుటయే గదా యటం
చును మదిలోఁ దలంచి యది♦నూనృతమై తగునట్లుచేయఁగన్. ౧౫ 693

క. దనుజవిభూ! మది నెంచితి, జనకుఁడు మృతిఁ జెందఁ గాంచి ♦ స్వాంతాభీష్టం
బును దీర్పఁజాల కివ్వీధ,మునఁ జచ్చె, గదా యటంచుఁ ♦ బొగులుచు నేను.

క. [మృతిచెందిన నేమాయెను, బిత్తుకాంక్షనుదీర్పఁజనును♦బ్రియమున ననుచు]
హితశపథం బొనరించుచుఁ, జ్యుతిలేనితనం బొనర్పఁ ♦ జొచ్చితి నిందున్. ౧౬

క. పలికితి నావృత్తాంతముఁ, గలిగిన యంతయును నీకుఁ ♦ గ్రహ్యాదవిభూ!
తలఁపఁగ నారాయణుడే, చెలఁగం దగు భర్తయగుచు ♦ క్షీతిపయి నాకున్.

క. పురుషోత్తమునకు నే నతి, నరయఁగ నింకొకఁడు భర్త ♦ యగువాఁడు మనో
హరుఁడు జగంబున లేఁ డిది,స్థిరమగు; నారాయణుని బతిం బడయంగన్. ౧౭

క. ఘోరంబగు నియమంబును, నీరీతిం బూనియుందు ♦ నిచటఁ బులస్త్య
శ్రీరాజదన్వయోద్భవ! యోరాజా! నేను నిన్ను ♦ నొగి నెఱుఁగుదుఁ జా.

క. జగముల మూఁడింటను జ,క్కఁగ సాగెడువార్త లెల్లఁ ♦ గాంతు మదిని నే
బొగడొందుతపోబలమున, ఖగవాహనుదివ్యపాద♦కములనుభక్తిన్. ౧౮ 699

చ. అన విని సంతోషింతుఁడు మహావ్రత మూనిన కన్య నామెనుం
గనుఁగొని పుష్పకంబు డిగి ♦ కామశరవ్రజపీడితాత్ముడై
యనియె; మృగాక్షి! చారుకటిహారిణి! నీకిపు డిట్టిబుద్ధి క
ల్గను గతమేమి యం చెదఁ దలంపఁగ గర్వితవంచుఁ దోఁచెడిన్. ౨౧ 700

తే. వయసుచెల్లినవారికే ♦ వఱలుఁ బుణ్య,సంచయము ప్రాధవయసున♦మించువారి
కర్మకులకుఁబ్రకాశింప ♦ దమలసుగుణ,సంయుతపు నీవుపల్కగాఁ♦జనునెయిట్లు.

క. భువనత్రయసుందరివం,చు వినుతిచేయంగ గుచుల ♦ శోభిలుభీరూ!
ప్రవిమలయశావన మిత్తటి,ని వఱలు నీకెంతొ కాంతి♦నిం గూర్చునదై. ౨౨

క. నే నన లంకాపతి నై, దానవులకు విభుఁడ నగుచు ♦ దశవదనుఁ డనం
గా నొప్పువాఁడ యశముల,చే నిత్యము వెలయువాఁడ ♦ శ్రీనిలయాంగీ!. ౨౩

చ. కనుకనె నాకు భార్యవయి ♦ కాంక్షలు తీఱఁగ నర్వభోగముల్
మనసున కెక్కఁ బొందుము; సమస్తజగత్పతి విష్ణువంచు నీ
వనితివి గాదె యేని నిపు ♦ డాతఁడు వీర్యమునం దపంబునన్
ఘనబలభోగజాలములఁ ♦ గాఁడు సమానుఁడు నాకు సుందరీ!. ౨౪ 704

క. కోరితి వాతని నేలొకొ; భీనూ! నా నాలకించి ♦ వేదవతి మహా
ధీరాజిత, యిట్లనకుమ, యోరాక్షసరాజ! యనుచు ♦ నొప్పుగఁ బలికెన్. ౨౫

సీ. ఎల్లెడ వ్యాపించి ♦ యెల్లలోకములకు నధిపతియయి విను♦తార్చితాంఘి
పంకజండయి, యొప్పుపద్మాక్షునిన్ నీవు దక్కఁగా మతిమంతుఁ ♦ డొక్కడైన

నవమానపతిచునే; యని వేదవతి పల్క నాగ్రహంబున దశాస్యానురేంద్రుఁ
డాత్మకరంబున ♦ నాకన్యభవ్యమూర్ధజములఁ బట్టె; నద్దనుజుఁ డిట్లు

ఆ. తనదుమూర్ధజములఁ ♦ దాఁకిన నోర్వక

వేదవతియుఁ గ్రోధవివశ యగుచు

నంతదాఁకఁ ద్రెంపె ♦ నాత్మకరంబున

¹నమె హస్తముజ్జ్వలఁబడియట్లు. ౨౮౪

706

క. మెఱయుచుఁ గేశంబుల నా,తటి రెండుగఁ జేసె; నంత ♦ దారుణరోషం
బఱిముఱి వృద్ధిం బొందఁగఁ, గఱకునిశాచకుని వానిఁ ♦ గాల్చువిధమునన్.

శే. అగ్నిఁ బ్రణయించి దేహంబు ♦ నందు వేల్చ

నిశ్చయము చేసికొని మ్రోల ♦ నిల్చియున్న

యతని కిట్లని పల్కె; నోయసుర! మూర్ఖ!

యోయనార్యా! మనంబున ♦ కొప్పు మాని. 3౦౪

708

క. ననునవమానించితి నిం,కను నే బ్రదుకంగ నెంచఁ ♦ గనుక నిచట నీ
వును జూచుచుండఁ జొచ్చెద, ననలునిఁ; బాపాత్ముఁ డవగు ♦ నసురా! నీచేన్.

క. ఏకారణమున నవమతి, నీకరణిం బొందితినొ మహీస్థలి నిచటన్

నీకంతలుంతనార్థం,బై కడువడిఁ బుట్టుదాన ♦ నసురా! మరలన్. 3౧

710

ఆ. నెలఁతచేతఁ బాపనిశ్చయుండై తగు,నట్టి పురుషుఁ డంతఁమందునట్లు

చేయఁబడుట శక్యమే యెడలను గాదు, శాప మిచ్చి నిన్నుఁ ♦ జంపఁ జనును

²క. ఘనతప మెల్ల నశించును; విను మూర్ఖా! నేను మిగుల ♦ విధిఁ జేయుతపం

బును, దత్తము హతమునునయి,తనరెడుపుణ్యంబునుంతఁతగియుండినచోన్.

క. దానిబలంబున ధర్మం, బూనినమహనీయునకు మహాత్తమునకు నే

మానితవృత్తి నెసంగెడు, మానసమున నలరునుగుణఁమండితనుతనై. 3౨

క. జనియింతు నయోనిజనై, యని శపథం బొప్పుఁ జేసి ♦ యతిశయముగ మం

డినజ్వలనుఁ జొచ్చె దేవత, లనూననుమరాశివృష్టి ♦ నాసాధ్వీపయిన్. 3౩౪

క. కురిపించిరి ముదమున నం,బరతలముననుండి; [యంత ♦ భామామణియున్

మరలం బుట్టెను లంకా,పరిసరమునఁ బంకజమునఁ ♦ బద్మనమభయై. 3౩౫

చ. దనుజవిభుండు దాఁ గొనియెఁ ♦ దత్కమలంబును బూర్వరీతి నం

దనుపమరీతి నొప్పు హరిఁజాక్షిని గాంచి సరోజగర్భమో

యనఁదగు కాంతిచే నలరు ♦ నొర! యిదంచు గ్రహించి యింటికిం

జని సచివోత్తమా! యిదిగొ ♦ చక్కనిలేమ యటంచుఁ జూపినన్. 32 716

క. తరుణీలక్షణములయం,తరములఁ జక్కఁగ నెఱుంగు ♦ దనుజవరుం డా

¹ అసి రుహిత్యా కర స్తస్యాః-అనిమా. ² కాపేత్వయి మయోత్సృష్టే తపసశ్చ వ్యయో
భవేత్-అనిమా.

తరుణిం గని దశవదనునిఁ, బరికించి నచించె; దనుజఃపర్యా! వినుమా! 324

తే. ఇట్టి సుశ్రోణియే నీదు ♦ నింట నున్న
మృతిని గల్పించు; నన విని ♦ యింతినపుడే
యర్ణవంబున వైచె నా♦యన్నమిన్న
ధరణినిం బొంది జనకుఁ డధ్వర మొసర్ప. 325

718

క. హలముఖమున దున్నఁగ నా, యిలనుండియె వైకి లేచె] ♦ నీనుదతియె భూ
పలలాముండగు జనకున, కిలాధిపా! పుత్రి యనఁగ ♦ నెసఁగెం జమ్మి! 326

క. వనితామణి యామెయె నీ, కనువగు భార్యగఁ జెలంగె ♦ నామె కమల, నీ
పును విష్ణుమూర్తి వగుదువు, ననాతనుఁడ వీవు రామచంద్రా! వినుమా! 327

చు. మును తా వాని వధింతునన్నశపథంబుం దీర్పఁగా నెంచి యా
వనితారత్న మమానుషం బగుచు దేవస్తుత్యమా త్వద్బలం
బును న్యాయంబుగ నాశ్రయించి ఊతిభృద్భూపాభు నారావణు
మును క్రోధంబునఁ జంపియున్న యతనిన్ ♦ బోకార్చెఁ జా! రాఘవా! 328

ఆ. ఇట్లె మరల మరల ♦ నీమహాభాగ వేదవతి మర్త్యలోకధామమందు
జనిని గాంచఁగలదు ♦ సాధుహాలాననో, త్కృష్టభూమియందు ♦ నిద్ధరీతి. 329

.క. అనలశిఖోపమయై మే, దినిఁ బుట్టంగలదు నుమ్ము; ♦ దేవనుతా! యా
వనితయె కృతయుగమున నొ, ప్పెను జక్కనియాహ్వానమున ♦ వేదవతియనన్. 330

క. దనుజుని వానిం జంపం, గను ద్రేతాయుగమునందుఁ ♦ గలిగె మహాత్ముం
డన నొప్పు జనకునన్వయ, మున సీత యనంగ భూపముఖ్యా! రామా! 331

క. సీతాముఖమునఁ బుట్టుట, సీత యనం బిల్చి రెల్ల ♦ ఊతిజనులు జగ
ద్వాతఖ్యాతచరిత్రగ, సీతయుఁ జెలువొందె జమ్ము ♦ శ్రీరఘురామా! 332

పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౮ - వ సర్గము.

అతి రావణుడు మగుత్తుయజ్ఞమును బాడుచేయుట. అతి

చ. అనలునియందు వేదవతి ♦ యవ్వధిఁ జొచ్చిన రావణుండు చ
య్యనఁ జనియెన్ విమానవర ♦ మాన్యతి నెక్కి యనంతఁ గ్రుమ్మరన్;
*జనుచు నుశీరబీజ మన ♦ త్కాలలనాతిలకంబు నాఁగ నొ
ప్పిన యొక దేశమందు సురబృందము గూడి యజించుభూపతిన్. ౧ 726

క. కనియె మరు త్తనువానిని, దనుజేంద్రుం; డంత నచట ♦ ధరణీసురదే
వనిచయుములతో ధర్మము, ల నెటింగిన బ్రహ్మచాని ♦ లలితపథమునన్. ౨

* ఉశీరబీజ మాసాద్య-అనిమా. ఉశీరబీజమితి దేశనామ-అనివ్యాఖ్య.

- క. సురగురువునకున్ దమ్ముం, డురునియమనమన్వితుండు ♦ హుతవహ తేజ
స్ఫురితుండు సంవర్తుం డ,ధ్వరమును జేయించుచుండె ♦ దా నధిపతియై. 3
- చ. దనుజునిరాకఁ గాంచి వర♦దానముచే నని దుర్జయుండు గా
వున సమరంబు గూడదని ♦ భూరిభయంబున వానిఁ గాంచ కొ
య్యనఁ దను కిచ్చవచ్చినటు ♦ ల త్తతీఁ దాల్చిరి రూపముల్, తముం
గనుఁగొనరానియట్లు; సుర♦కాంతుండు తాలై మయూరరూపముల్. ౪ 729
- క. సమవర్తియు వాయసరూ,పముఁ దాలెను దొండయట్లు ♦ పరఁగెఁ గుబేరుం
డు మహితహంసాకృతిఁ బా,శముఁ దాల్చిన దిగ్విభుండు ♦ నరగునఁ బూనెన్.
- నీ. తక్కిన దేవత ♦ లొక్కొక్కరూపంబుఁ దాల్చి; రంతట మహా♦దనుజుఁ డాతఁ
డశుచియా సారమే♦యంబుఁ జొచ్చినయట్లుయజ్ఞ వాటముఁజొచ్చె♦నరినిషూద
నా! రాఘవా! దేవ♦తారివిభుం డట్లు చొరబడి యటనున్న ♦ క్షోణివిభునిఁ
గనుఁగొని నాకు సం♦గరభిక్ష నిమ్ము లేకున్న నోడితి నని ♦ యొప్పుఁ దప్పి
- తే. చెప్పుమా; యన్న నమ్మరు ♦ త్తప్పు డతనిఁ
గాంచి నీ వెవ్వఁడ వని ప్ర♦శ్నించె నవల
నపరిహాసంబుగాఁ బల్కె ♦ జంభభేది
వైరి; భూపాలకా! నీవు ♦ భయములేక. ౫ 731
- క. ఆదర మింతయు లేకయె, నాదర్పము తెలియ కే ధ♦నపతి కరయఁగా
సోదరుడనై న రావణుఁ,గాఁ దెలియక నన్నుఁ బల్కు ♦ గర్వితు నిన్నున్. ౬
- క. కనుఁగొని ప్రీతుఁడ నైతిని; వినుమీ ముజ్జగములందు ♦ విక్రమమున న
న్నను మార్కొని యపజయముం, గనఁ జేసి విమాన మిద్ది ♦ గైకొను నన్నున్.
- క. తెలియనినాఁ డెవ్వండే, గలఁడే నీ వొక్కరుడవు ♦ గాక మఱియు నా
బల మెఱుఁగనివాఁ డుండునె; పలికితి వెటు లనెడుదనుజ♦పాలకు నతనిన్.
- క. కనుఁగొని మరుత్తు వపు డిట్లనియెను; నీకంటె బెద్ద♦యగు విత్తవిభుం
డని నోడె నీవు మార్కొనఁ, గను ధన్యుడ వీవె కావె ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౧
- క. కలఁడే నీకుం దుల్యుండు, గలఁడే శ్లాఘ్యుండు ముజ్జగంబుల [విను మి
మ్ములధర్మము చెడ నడపిన, యలఘుక్రియ శ్లాఘ్య మెట్టు ♦ లగు దనుజేంద్రా!.
- క. జనములు మెత్తురె దానిన్, గన లోభముతోఁ జలంగు♦కార్యమ్ము జగం
బున శ్లాఘ్య మెట్టు లగు, దుర్జను లొనరుచు నట్లు జ్యేష్ఠ♦సహజునిననిలోన్.
- ఆ. పాటఁదోలి జయము ♦ పాటించి శ్లాఘించు,కొనెద వేల!] పూర్వ♦జనిని నీవు
దోషరహిత మగుచుఁ ♦ దోచెడు ధర్మముల్, చేసి నద్వరములఁజెందితి వని.
- క. వినియుంటిని, నీ విప్పుడు, ధనదుని సోదరుని నోర్చి ♦ తత్పుష్పకమున్
గొనినాఁడ సంచుఁ బల్కితి, వసయము గడ యశ్రుతంబె ♦ యగునిది నాచేన్.

- చ. నిలువుము కొంతసే పిచట ♦ నే జనుడెంచెద నన్నుఁ దాఁకి దో
 ర్బలమునఁ బోరి యోకుమతి! ♦ ప్రాణయుతిన్ మరలన్ గృహంబునం
 గలపరిచారముం గనఁగ ♦ గాఢగతిం జనలేవు, సాయకం
 బుల శితభర్తృపుంఖముల ♦ భూరిగతిం బరఁగించి ని న్ననిన్. ౧౮౪ 740
- క. పని పెన యముప్రోలికి నం, చనుపమకోపంబు నొంది ♦ యంతటఁ జాపం
 బును దాల్చి సాయకంబుల, ధనువున సంధించి రణము ♦ దానవుతోడన్. ౧౮౫
- క. ఒనరించుకొతుకంబునఁ, జనుచుండం గాంచి యప్పు ♦ సంవర్తుం డా
 తని నడ్డగించి స్నేహం, బునఁ దగు పల్కులను బల్కుఁ ♦ బూనె నియతిచేన్.
- క. మునిపతి యోటను నెమ్మన, మున నధ్వరధర్మ మెంచి ♦ భూపతి నతనిం
 గని నావాక్యము వినఁదగు, నని యెంచితివేని యుద్ధ ♦ మర్హం బెటుతొ. ౧౮౬
- క. సంగర మిత్తటి నీకు నొ, సంగదు శుభ; మొకటి వినుము ♦ సత్రం బిదియా
 సంగజహరదై వత మీ, సంగరదంభమునఁ జక్క ♦ సాగకయున్నన్. ౧౮౭ 744
- క. కులమును దహించుచును; జ, మ్మలఘమఖివ్రతము చేయు ♦ నతనిమనమునం
 గలుగం దగునే క్రోధము, సలుపందగు నయ్య వ్రతియు ♦ సంగర మవనిన్.
- చ. అని యొనరించుచో జయము ♦ నందుట సంశయ మెల్లకాలమున్
 దనుజుఁ డితండు దుర్జయుఁడు ♦ ధాతృవరంబులఁ గాంచినాఁడు; నా
 విని గురు వాక్యమున్ నృపతిఃపీరపరుండగు నమ్మరుత్తు చ
 య్యన సశరంబుగాఁ దగు శఃరాసనసర్యము డించి గ్రక్కునన్. ౧౮౮ 746
- ఆ. వెనుక మరలి వచ్చి ♦ మనము సావ్యస్థ్యంబున
 నలరఁ గ్రతువు చేయ ♦ నపుడు కడఁగె;
 *సంత నాతఁ డోడ ♦ నంచు శుకుండను
 దానవుండు దిశలఁ ♦ దారసిల్ల. ౧౮౯ 747
- క. అజితుండగు మారాజే, విజయంబును గాంచె ననుచు ♦ విపులముదమునన్
 గజిబిజిగ నార్చె; సంతట, విజయప్రమదంబు చెలఁగ ♦ వేడుక పడుచున్. ౧౯౦
- సీ. యజ్ఞ వాటముఁ జొచ్చి ♦ యందధ్వరముఁ జూడవచ్చియుండినమునిఃపరులఁగనిసి
 భక్షించి వారల ♦ వర్షరక్తంబున సంతృప్తుడై పరిఃపరులఁ గూడి
 రావణుం డేగె ధఃరాస్థలిఁ గ్రమ్మర; సంతట వాఁ డేగు ♦ టరసి యింద్ర
 ముఖులై న నిర్జరఃపూజ్యులు తా రూనియున్న రూపంబుల ♦ నొగి వదలుచు
- తే. స్వస్వరూపంబులం దాల్చి ♦ వారు తమకుఁ
 బ్రాణదానంబు చేసిసఃభంగి నలరు
 జంతువులఁ గాంచి యిట్లని; ♦ రంత నింద్రుఁ
 డలరి నీలబర్హంబునఁ ♦ జెలఁగు నెమలి. ౧౯౧ 749

* తత స్తం నిర్జితం మత్స్యా ఘోషయామాస వై శుకః-అనివ్యాఖ్యాత లంగీకరించినపాఠము.
 వై దిః-అనియొకపాఠము కలదు.

- చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె మదిఁ ♦ గ్రాలెడుహర్షమునన్ మయూరమా!
 విను ముపకార మీవు కడు ♦ వేడుక ధర్మవిదుండ వౌటఁ జ
 క్కనివిధిఁ జేసి తిప్పుడు ఖి ♦ గప్రముఖుండవు గాన నీకు నె
 మ్మనమునఁ బ్రీతి నొందితిని ♦ మామకనేత్రసహస్ర మెంతయున్. ౨౩౪ 750
- క. తనరారఁగలదు బర్హం,బున నీకున్ నేను వర్ష ♦ మును గురిపింపం
 గను బూనఁ బ్రీతిలక్షణ, మనూనమగు సమ్మదంబు ♦ నందఁగలవు నూ! ౨౪
- క. అని నెమిలికి వర మిచ్చెను, గనికరమున దేవనికర ♦ కాంతుఁడు; రామా!
 మును నీల బర్హ మే యుం,డెను బర్హికి నిర్జరాఘ ♦ నేతవరమునన్. ౨౫ 752
- తే. చిత్రరీతిగ నవుడు పొ ♦ ల్చెను; యముండు
 తనరు ప్రాగ్వంశమున నిలి ♦ చిన బలిభుజ
 మును గనుంగొని కాకమా! ♦ మనము ప్రీతి
 నందె ప్రీతుఁడనైన నే ♦ నాదరమున. ౨౬౪ 753
- క. వినిపింతుఁ బ్రాణు లీజగ,మున నాచే వివిధరోగ ♦ ములఁ బీడింపం
 గనుబడుచునుండు నితరము,లను బోలి విపత్తుఁ గన క ♦ లరుదువు నీవున్. ౨౭
- తే. నేనుఁ బ్రీతుండ నై తిని ♦ గాన నీకుఁ,గలుగకుండును రోగముల్ ♦ వలదు శంక
 నావరంబున మృతిని గ ♦ న విఁక నీవు, నరులు చంపినచో మర ♦ ణంబు గనుదు.
- తే. ఇతరరోగాళిచే నీకు ♦ మృత్యు వంట
 దింక నాలోకముననున్న ♦ యెల్ల నరులు
 తుదృఢ్యార్దితులగువారు ♦ ఖోణి నీవు
 చక్క భుజియింపఁ గనుదురు ♦ చాలఁ దృప్తి. ౨౮ 756
- తే. కనుక నాలోకమున నున్న ♦ మనుజులకొఱ
 కవని నెవ్వారు పిండంబు ♦ లర్థి నిడుదు
 రవ్వీ నీవు భుజింపంగ ♦ నలరుఁ దృప్తి
 యిందుఁ గలవారి కెల్ల న ♦ హీనరీతి; ౨౯౪ 757
- క. వరుణుం డంతట గంగా,తరంగిణీతోయములను ♦ దమిఁ గేళుల నా
 తురతం గను హంసంబును, బరికించి ఖగేంద్ర! నాదు ♦ పలుకులు వినుమా!.
- క. ప్రీతితోడఁ జెప్ప ♦ నీతటిఁ బూనితి; సౌమ్య! నీదు దేహ ♦ చారువర్ణ
 మబ్జమండలాభ ♦ మగుఁ జమ్ము నీతను,చ్చాయ శుద్ధఫేన ♦ నమతఁ గాంచు.
- చ. అనయుము నాశరీరమగు ♦ నంబువులం దమి నొంది కాంతమా
 తనువు చెలంగ నొప్పుదువు ♦ తద్దయుఁ బ్రీతిని బొందుచుందు వీ
 యనువున నాదుప్రీతిఁ గను ♦ మంచు వచించెను; ¹రామచంద్ర! హం
 సనికర మంతకున్ మునువు ♦ చక్కని నీలపుఁజాయ మించఁగన్. ౩౨౪ 760

- సీ. పాండురవర్ణంబు ♦ పరఁగుచుండఁగ నుండె నమలపక్షములు నీలాగ్రనయ
తములు, భుజాంతర ♦ మమరును బాలతృణాగ్రవర్ణంబుగ; ♦ నంత ధనదు
1డ ద్రిపై నున్నట్టి ♦ యాతొండఁ గనుఁగొని, కనకవర్ణముపోల్కిఁగ్రాలువర్ణ
మిచ్చెద నీకు నే ♦ నెలమి నీశీర్షంబు కనకకాంతిని బొల్పు ♦ ననవరతము
తే. నక్షయంబయి; యీహేమ ♦ మట్టి వర్ణ, మలరునీకును నాప్రీతిగలిగియున్న
కారణంబున; నని వరఁగణము వాని, కిచ్చి యజ్ఞోత్సవమునుసంతృప్తిమీఱ.
క. వరమునికరుణ నదెట్లొ, పరిపూర్తిం గనఁగ రాజుపరమాదృతి నా
సురవరులఁ బంప గృహముల, కరిగిరి వారెల్ల వచ్చిఁనట్లు విభీతి. 3౬౪
పదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౯ - వ సర్గము.

అనరణ్యరాజు రావణునితోఁ బోరి మడియుట. అంశం

- చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట మహాత్ము మరుత్తు జయించినాఁడ నం
చని నొనరించు కోర్కెని ధరాధిపు లేలుమహాపురంబులం
గనుఁగొనఁ గోరి పోయె; నడిఁగా నిటు పోయి మహేశవర్చులన్
ఘనబలులన్ జలేశసురఁకాంతసమానులఁ బిల్చి యుద్ధతి. ౧౪ 768
- ఆ. యుద్ధభిక్షు నొసఁగుఁ ♦ డోడితి మనియైనఁ
బలుకు డిద్ది నాకుఁ ♦ గలుగు నిశ్చ
యంబు లేకయున్న ♦ నరుగఁడు రావణుఁ
డనుచు, విడువఁ డిట్లు ♦ లనుచుఁ దలఁచి ౨౪ 764
- క. 2మనమున నిశ్చయ మెట్టులొ, గనుఁడని పలుకంగ; భీతిఁ ♦ గనకుండియుఁ జ
క్కనిబుద్ధి విరాజిల్లియు, ననుపమధర్మంబుఁ దెలియు ♦ నట్లొప్పియును. 3౪
- క. గురుబలము గల్గి యుండియు, ధరణీశ్వరు లెల్లఁ గూడి ♦ తగ నెంచి మహా
వరబలగర్వితుఁ డగుటను, బరికించి పరాజితులమె ♦ బవరమునందు. ౪ 766
- క. అని పలికిరి; 3దుష్యంతుం, డనురాజును సురధభూవుఁ ♦ డాగాధిగయుల్
ఘనకీర్తి పునూరవసుఁడు, దనుజేంద్రా! యోడితిమని ♦ దగఁ బల్కిరి సూ!.
- క. వారల మాని యయోధ్యను, జేరి మహాసురుఁడు శక్రుఁ ♦ చే రక్షితమా
భూరిసురాలయమట్లు మహీరమణునుహేంద్రుఁడేత ♦ నెసఁగువిభూతి. ౬
- క. పరిపాలితమై తనరెడు, పురము నయోధ్యాహ్వయంబుఁ ♦ బొడఁ గని దేవే

1 కృకలాసం గిరౌ స్థితమ్-అనిమా. 2 తత స్త్వభీరవః ప్రాజ్ఞాః పార్థివా ధర్మనిశ్చయాః, రాజాన స్సుమహాబలాః-అనిమా. 3 దుష్యంత స్సురభో గాధిర్దయో రాజా పునూరవాః-భిన్న భిన్న కాలవర్తినోపి దుష్యంతాదయః స్వస్వకాలే రావణం ప్రతి జితత్వవాదం వరదానా దుక్తవంతః-అనిమా. దుష్యంతాదినామములుగలరాజులు రావణునికాలమందుఁ గూడ నుండిరిని తెలియందగు.

- శ్వరనమబలు ననరణ్యునిఁ, బరికించి దురంబు నొనఁగు ♦ పార్థివ! యనియెన్.
- క. అనిఁ జేయుశక్తి లేదే, ననరణ్యా! యోడినాఁడ ♦ నని పల్కుము; నా
పను పిది యనియు వచించిన, విని పాపాత్ముని సురారి♦వీరునిపలుకుల్. ౮
- క. అవమతిఁ గల్గించుటచేత వడిన్ సంక్రుద్ధుఁ డగుచు ♦ దానవుతో ని
ట్లు వచించెను దనుజేంద్రా!, ప్రవిదారణకాంక్ష నీకుఁ ♦ బరఁగునయేనిన్.
- తే. ద్వంద్వయుద్ధం బొసంగితి ♦ త్వరగ నీవు, సవరికరుఁడవు గానిల్వఁ♦జనునుజుమ్ము
సర్వసంసిద్ధుఁడనయి నే ♦ జన్యమునకు, వత్తు నంచని పల్కె నా♦వసుధనేత.
- సీ. మునుపె రావణశౌర్యమును వినియుండుట బలవిక్రమంబులఁ♦బ్రబలియున్న
యానరేంద్రునిభటు ♦ లారావణునిఁ జంపువాంఛలఁ బరికర♦వారములను
గైకొని వెడలిరి; ♦ కరు లొక్క పదివేలు తురగముల్ లక్ష స♦త్వరముగాఁగఁ
జను రథంబులు పెక్కు ♦ సంఖ్యభటేంద్రులు పెక్కువేలుగనొప్పి♦యొక్కరీతి
- ఆ. బయలువెడలె; నిట్లు ♦ బలములు భూస్థల, నూవరించి యప్పు ♦ డనికి రాఁగ
సరథభటము గాఁగఁ ♦ జనుదెంచునరపతి, బలములకును దనుజ♦బలములకును.
- క. జరగెను నంకులసంగర, మురు భీతిని గల్గఁజేయ ♦ నొప్పి యవుడు త
ద్ధరణీంద్రరాక్షసేంద్రులు, పరమాద్భుత మొంది చూడఁ ♦ బౌరుష మలరన్.
- చ. ధరణిపతీంద్రునై న్యములు ♦ దానవనాథుబలంబుతోడ సం
గర మొనరించి వేగమ ని♦కామహుతంబగు ద్రవ్య మగ్నిలోఁ
ద్వరగ నశించునట్లు చెడె ♦ దారుణసంగర మిట్లు చేసి ని
ర్భరబలవిక్రముల్ మెఱచు ♦ రాజలియున్ ధరణీశనదృటుల్. ౧౮ 775
- ఆ. మండుచున్నయగ్ని♦కుండంబునం జొచ్చు, శలభగణముపోల్కి ♦ శత్రువీర
వరుల నోర్వలేక ♦ వసుమతి శయనించి; రంత సుహృతహవ్య♦మగ్నియందు
- క. త్వరగ నశించెడులాగునఁ, గరమాశ్చర్యంబుగాఁగ ♦ గండడఁగె; మహీ
వరుఁ డిట్లుగ నశియించెడు, పరిబాధితభటులఁ గాంచి ♦ పరిఖిన్నుండై. ౧౯౫
- క. *జలనిధిలోఁ బడి యెట్టులు, సలితాఘవిరాజితములు ♦ శైవలినులు తా
రలరక యడంగులాగున, బలములు నశియించె ననుచుఁ ♦ బటుకోపమునన్.
- చ. సురపతి చాపవర్య మన ♦ శోభిలుకార్ముక మంది జ్వాలతన్
బరిపరి లాగుచున్ నృపతి♦వర్యుఁడు తీవ్రరుడావిలాత్తుండై
సురరిపునాథు మార్కొనఁగ ♦ శూరతఁ బోవఁగ నడ్డమై మహా
త్తరముగఁ బోరి రాయసుర♦తల్లజమంత్రులు విక్రమంబునన్; ౧౮ 779
- సీ. సారణశుకులును ♦ మారీచుఁడును బ్రహస్తాదులు ననరణ్యు♦నధికతీవ్ర
బాణజాలములచే ♦ భగ్నాంగులై పాటి; రాతురంబునఁ బాటు♦నట్టిమృగము

* మహాత్మ్యం సమాసాద్య పనాపగళతం యథా-అనిమా. వనం జలం తత్పూర్ణనదీశతం
అగ్నిహస్తాః-అనివ్యాఖ్య.

లను బోలి; యంతటఁ మనుజేంద్రుఁ డిత్తోకుకులనందనుఁడు మదిఁగోపముని
రావణుమొక్కని ఁ చేవ బాణాష్టశతంబుల నొప్పించెఁ ఁ దచ్చిరముల
తే. జలదములనుండి వారిధాఁరలు గిరింద్ర
శృంగమునఁ బడి యేమియుఁ ఁ జేయఁ జాల
నట్లు లాబాణములు దనుఁజాధిపతిని
గుందుఁ బొందంగఁ జేయక ఁ కూలె నిలను. ౨౧౫ 780

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటను ఁ దారుణకోపము నొంది యానృపుం
గని యఱచేత మస్తకము ఁ గాఢరయంబున నొంచె దానిచే
తనె కడు నొచ్చి యాతఁడు రథంబుననుండి మహిం బడెం ద్వర్ణ
దనువు చలింపఁగా వివశఁతన్ మృతి చెందిన రీతి నంతటన్. ౨౩ 781

తే. పిడుగుపాటునఁ గాలుచు ఁ వృక్షరాజ
మడవిఁ బడునట్లు లిలఁబడు ఁ నతనిఁ గాంచి
రావణుఁడు నవ్వి యిత్తోకుఁరాజ! యనుచుఁ
బిలిచి విచియించె నాపై న ఁ నలుకఁ బూని. ౨౪ 782

క. తలపడితివి దానికి నిటఁ, గలిగెనొకో ఫల మదెట్లుఁగా మనుజేంద్రా!
కలుగఁడు ముజ్జగముల ని,మ్ముల ద్వంద్వాహవము చేయఁబూనునతఁడునూ!

చ. అనుపమభోగజాలముల ఁ నందుచు నాదగుదోర్బలంబునున్
వినవొకొ యంచుఁ బల్కురణఁవీరుని రావణుఁ గాంచి ప్రాణముల్
చనునటులున్న యానృపతిఁసత్తముఁ డిట్లని పల్కె మెల్లఁగా;
దనుజ! యిఁకేమి చేయఁదగు ఁ దర్పము చెల్లుట నీరణావనిన్. ౨౬ 784

క. ¹దురతిక్రమమూఁ గాలము, పరికింపఁగ నే జయింపఁబడలేదు సుమీ
దురమునఁ దనుఁ దా వినుతులఁ, బరితృప్తిం జెందునట్టి ఁ పాపాత్మునిచేన్. ౨౭

ఉ. కాలము మోసపుచ్చె ననుఁ ఁ గారణ మైతివి నీవు నే నిఁకం
బోలఁగ నేమి చేయఁదగుఁ ఁ బోవఁగ నున్నవి ప్రాణముల్ దురం
బోలి నొనర్చుచోఁ బఱచి ఁ యోడినవాఁడను గాను దుర్మతీ!
బాలిశ! పోరుచుండియె భవచ్ఛరసంగతి నిట్టులైతిఁ జూ! ౨౮ 786

నీ. ఇత్తోకుకులమున ఁ కెల్ల నీవాక్యంబు లవమతి నిచ్చుట ఁ నరసి నేను
బల్కెద నొకమాట ఁ ²భక్తి నిచ్చితినేని హోమంబు చేసితిఁనే మఱియును
దపము సల్పితినేని ఁ దగురీతిఁ బ్రజలను బాలించితినియేని ఁ పల్కునాది
సత్యంబె యగుఁగాక; నిత్యంబుమహితంబె యైనయీయిత్తోకుఁమానితాప్య

1 కింశక్య మిహ కర్తుం నై కాలో హి దురతిక్రమః, న హ్యహం నిర్జితోఽఽహః! త్వయా
చాత్మ ప్రశంసినా-అనియూ. 2 యది దత్తం యది హుతం యది మే నుకృతం తపః, యది గుప్తా
ప్రజా స్సమ్యక్తదా సత్యం ఏవోఽస్తు తే-అనియూ.

- తే. యమున దళరథభూపతి ♦ కాత్మజన్ముఁ
డగుచు రాముం డనంగఁ బుట్టఁ గలఁ డింక
నతఁడె నీప్రాణములఁ దీయునట్టివాఁడు
నాఁగ జలధరభూరిస్వనంబురీతి. ౩౧ 787
- క. సురదుందుభి మ్రోగెను నం,బరతలముననుండి పుష్పవర్షము గురిసెన్
నరపతి శాపం బిడున, త్తరుణంబున; నంతలోన ♦ ధాత్రీపతియున్. ౩౨ 788
- క. తనువును వదలి త్రివిష్టపమున కేగె నరేంద్రుఁ డిట్లు ♦ భూమిఁ బడిన నా
తనిఁ గాంచి విక్రమంబున, దనుజేంద్రుం డచట వాసి ♦ తా స్వేచ్ఛఁ జనెన్.
పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦-వ సర్గము.

ఘోఘా నారదుఁడు రావణుని యమునితోఁ బోరుటకుఁ బురికొల్పుట. ఘోఘా

- చ. తిరుగుచు భూమిపాలకతఃత్తిన్ బెగ డొందఁగఁ జేయుచున్ నరో
త్కరములఁ జంపుచున్ మునివతఁతునుని *నారదు మేఘసన్నిధిన్
బరఁగెడువానిఁ గాంచె సురవైరివిభుం డొకనాఁడు; భక్తి నా
దరమున నంత నిట్లనియె ♦ దానవనాథుఁడు, రావణుండఁ జూ! ౧ 790
- క. మునివర్యా! మ్రొక్కెద మీ,కును గుళలమె, దర్శనంబు ♦ కోరిక నీయం
జనుదెంచు టదృష్టమె నా, కనఘా! యాగమన హేతు ♦ వరయఁ దలఁచితిన్. ౨
- చ. గురుతర తేజఁడొచు మునికుంజరుఁడై తగునారదుండు వి
స్ఫురదమితప్రభుండు దనుజుం గని మేఘముచెంతనుండి యి
క్కరణి వచించె; బుష్పకము ♦ గ్రాల మహావిభవంబుతోడ సుం
దరగతిఁ బోవనున్న సురదన్యువిభూ! క్షణ మాగుమా యిటన్. ౩ 792
- క. దనుజేశ్వరుండవు విశ్రవ,నునినుతుండవు వంశమునను ♦ జొప్పడుమర్యా
దను బొందిన ఘనుండవు గా,వునఁ బ్రీతుండ నైతి మెచ్చఁ బోలును నిన్నున్.
- క. దనుజుల గెల్వఁగ విష్ణువు, మును పొనరిచినట్టి కృత్యములకు సమముగా
దనుజేంద్రా! గంధర్వా,దినిఖిలశత్రువుల నీవు ♦ తెం పొప్పంగన్. ౪ 794
- తే. ఇపుడు బాధించుచుండుట ♦ కేనపార,త్పత్తి నొందితి; నే నీకు ♦ నించుకంత
చెప్పఁబూనితి వినఁగ నీచి త్తమందు, వాంఛగలదేనివినవయ్య ♦ వైరిహరణ!.
- చ. విని తరువాతఁ జేయఁదగు ♦ విక్రమకృత్యము నాకుఁ దెల్పు చ
క్కనిదగు శ్రద్ధ పూని వినఁగాఁ దగు ముందఱ; దేవతాళికే
ననిమొనఁ జంపఁగాఁ దగ కహార్యబలంబున నొప్పువాఁడ వీ
వనఁగ నిదేటికో నరుల ♦ నందఱఁ జంపెద వాహవార్ధివై. ౭ 796

* ఆసనాద ఘనేతస్మిన్-అనిమా.

తే. ఎపుడు నృత్యవశంగతఁ ♦ మీనునుష్య
 వితతి యయ్యెనొ యప్పుడె ♦ హతమె నుమ్ము
 దాని మరల వధించుట ♦ దగదు గాదె;
 దనుజసురవరయక్షగం ♦ ధర్వులకును. ౮

797

క. నురలకు తాక్షనులకు నె,క్కరణిని జంపంగఁ దరము ♦ గాక వెలయు నీ
 వరయక మనుజుల నొంచుట, పరికింప ననర్హ మనుచు ♦ భావింతు నెదన్. ౮౪

సీ. శ్రేయస్సులొనఁగూడఁ ♦ జేయుకార్యంబుల నొసరింపఁగా బుద్ధిఁ ♦ గనక గొప్ప
 వ్యసనంబులం గూడి ♦ వ్యాధిశతంబులచేతను జరచేతఁ ♦ జేడ్చుచును
 గలవిలపాటొంది ♦ యిలఁ గల్లు మనుజుల నెవ్వఁడు హింసించు ♦ నెఱుకలేక;
 నిరతం బనిష్టముల్ ♦ పొరిపొరి రాఁ గుందుమనుజుల నోడించి ♦ యనిని గీర్తి

తే. బొందఁగోరును నన్తతి ♦ నొందువాఁడు; *క్షుత్తిపాసాజరాదుల ♦ సోలియున్న
 దగుటచేక్షియమాణంబె ♦ యగునిరతము, దుఃఖశోకసమ్మూఢమై ♦ తోచుఁ గాన.

క. మనుజౌఘము బాధింపం, జన దిఁక నాజోలిమానఁ ♦ జను; గురుబాహూ!
 దనుజేంద్రా! మనుజుల నిఁకఁ, గనవయ్యా! కరుణ; మఱియుఁ ♦ గడుదుఃఖములన్.

చ. అనయముఁ బొందుచున్ నుఖము ♦ లంబై వైల మెఱుంగలేకయే
 కనుఁగొనఁ జోద్యమా గతిని ♦ గార్యములఁ జూచుచుచున్ ధరం
 గనఁబడువారి కేది గతి ♦ గన్నడకుండును; మర్త్యలోకమున్
 గను మొకచోట వాద్యముల ♦ కమ్రవంబును నృత్యరీతులున్. ౧౨౪ 801

క. వినఁబడు ఘనతరమోదం, బున మర్త్యులు పొంగుచుంట ♦ బోలఁ గనఁబడున్
 దనుజేంద్రా! యింకొక తా,వునఁ గన్నులనుండి నీటి ♦ బొట్టులు వరుసన్. ౧౩

తే. ధారలుగ నొచుఁ గాఱఁగా ♦ దారుణనుగు
 వ్యసనమునఁ గుండియున్నవా ♦ రగపడుదురు;

జనకమాతృసుతస్నేహ ♦ మునను దార

బంధువులపయిఁ గల మైత్రిఁ ♦ బడలువడుచు. ౧౩౪

803

తే. మోహితంబయిధ్వస్తమై ♦ మొక్కలమగు, క్లేశజాలంబునంజిక్కి ♦ క్రిందుపడెడు.
 మర్త్యలోకం బటంచునీ ♦ మదినెఱుఁగవు; చాలుఁజాలునునీదువి ♦ జయములింక

క. విను మోహనిరాకృత మీ, జను లుండెడు లోక మిద్ది ♦ చంచచ్చౌర్యం
 బున నొంపఁబడఁగ నయ్యో, చనునే గెల్చితివి దీని ♦ సామ్యా! దనుజా!. ౧౪

క. అనుమాన మింతయును లే; దనూనబలసార! మనుజు ♦ లందఱు ²యమసా
 దనమునకుఁ దప్పకుండఁగఁ, జనువారె; పుల స్త్యవంశ ♦ సరిదధిపతీ!. ౧౬ 806

తే. పరపురంజయ! యప్పితృ ♦ పతిని లోక, భీకరుని యమనామునిఁ ♦ బృథుపరాక్ర
 మమునఁజెండుము, ధర్మఁడు ♦ సమరనుందు, నోడిపోయిన జగమెల్ల ♦ నోడి నట్లె.

- క. కనఁబడ దించుక సంశయ, మని పల్కిన రాక్షసేంద్రుఁ డనుపమతేజం
బున వెల్లుచున్న నారదుఁ, గని వందన మాచరించి డ కడుమోదమునన్. ౧౭౪
- *క. పలికెను బక్కున నవ్వుచు, గలహప్రియ! దేవమానిఁగణనాథ! నురా
వళికిని గంధర్వుల కి,మ్ముల మేలును గోరు దీవు డ ముద మొందితిఁ జూ!. ౧౮
- క. చననున్నవాఁడ విజయం,బును గోరి రసాతలంబుఁ డ బొంగుచు నద్దా
నిని గెల్చిన భువనత్రయ,మును గెల్చినయల్లె యగును డ బో భుజశక్తిన్.
- క. నురలను ఫణులను నే నం,గరమునయం దొప్పుమీఱఁఁగా గెల్చి మమున్
గరుణింపు మనుచు వేఁడెడు,కరణిగ నొనరించి యవలఁ డ గంధివరంబున్.
- క. అన్మృతముకొఱకు మధించెద, నమధికయత్నంబుమీఱఁ డ సాధుమునీంద్రా!
కమనీయగానలోలా!, తమయానతి యే మటన్న డ దశకంతునితోన్. ౨౦౪
- క. మునివరుఁడై భగవంతుం, డనఁబడు నారదుఁడు పల్కె డ ననురేంద్ర! జయం
బును గోరి రసాతలమున,కును బోయెద ననుచుఁ బల్కి డ కోర్కెచెలంగన్. ౨౧
- క. అరిగెదవు వేఱుత్రోవను, బరికింపఁగ హేతు వేమొ డ పల్కుము; విను క
ర్బురనాథ! శత్రుకర్షణ!, దురూహముగ నొప్పుఁ జమ్ము డ త్రోవ యిది యిటన్.
- క. చను ధర్మరాజపత్తన,మున కీమార్గంబు యుద్ధమున దుర్ధర్షుం
డన నొప్పు యముఁడు నా విని, దనుజేంద్రుఁడు పక్కున నగి డ దర్పముపొంగన్.
- క. శారదఘనవర్ణుని నా,నారదుఁ గని యిట్లు పల్కె డ నాకార్యము చే
కూరెను యము గెల్చితి నని, మీరెంచుఁడటంచుఁ బల్కెఁమించెడువేడ్కన్.
- చ. మునివర ! మర్త్యలోకమును డ బూనికఁ బ్రోవఁగ నాత్మ నెంచి చ
క్కనికృప చూపినార లటుఁగావున దిక్పతులన్ జయింతు నే
ననుచుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసితి నహార్యబలోద్ధతి దాన నింక నే
జనియెద ధర్మరాజు ననిఁ డ జంపఁగ దిక్కులఁ గీర్తి నింపఁగన్. ౨౪ 817
- ఆ. ఎందు నూర్యపుత్రుఁ డ డేవున నివసించు, నట్టి దక్షిణాశ డ కరుగువాఁడ
నోమహాత్మ! క్రోధ డ మూనిన నే జతుర్దిగధిపతుల ననిని డ దెంపుమీఱ.
- క. మారుకొని విజయ మందెద, శూరత నని శపథ మట్టె డ నురలు వినంగాఁ
గోరియె యొనరిచినాఁడను;, నారదమానీంద్ర! కావునన్ యమపురికిన్.
- క. అరిగెద యము మార్కొనియెద, దురమునవిజయంబుఁబొందిఁత్రోఁచెదమీదొ
పరిసరమునఁ బ్రాణిసము,త్కరమునకుం ద్లేశ మిడెడు డ కాలుని కింకన్. ౨౬
- .తే. మృత్యువును బొందఁజేసి నే డ మించువాఁడ
ననుచు వలగొని మ్రొక్కి దశాననుండు
హర్షమున మంత్రులం గూడి డ యరిగె దక్షి
ణాశనుం గూర్చి; యంతట డ నంబరమున. ౨౭౪ 821

క. గురు తేజఁడు నారదముని, వరుఁ డొక్కక్షణంబు ధ్యానఁదై భవమున ని
ల్చి రహిణి విధూమపావకు, కరణిణి దీపించి యిట్లుఁగాఁ జింతించెన్. ౨౮

*సీ. ఆయుస్సు క్షీణింప ♦ నఖిలజగంబులు నింద్రాదులగు సురఁలెల్లఁ గ్లేశ
మొందింపఁబడుదురో ♦ యొగి నేయమునిచేత; నట్టి కాలుండెట్లుఁలపజయంబు
నొందును? బ్రాణుల ♦ కొనర స్వేద తస్వకృతములకున్ సాక్షిఁయే యగుచును
రెండవహవ్యవాహుండన నలరునో, యెవనిచే లోకంబు ♦ లెల్ల లబ్ధ

ఆ. సంజ్ఞములయి కదలఁ ♦ జాలునో, యెవ్వని
భీతి ముజ్జగములు ♦ భ్రాతి వదలి
పరుగులిడునొ యట్టి ♦ భానుతనూజుని
యమునిఁ గూర్చి కర్బుఁరాధిపతియు. ౩౧౫

823

క. చనుచున్నవాఁడు తానుగ, ననిచేయ విధాత, ధాత ♦ యఘము సుకృత మె
ల్లనుదానె యగుచుఁ ద్రిజగము, లనుగెల్చిన యమునిదోర్బలవిలాసుఁగృతిన్.

క. గెలువం బూనె నదెట్టులొ, పలాశనాయకుఁడు; సర్వభంగుల యముఁడే
యిలఁ గార్యసాధకుండగుఁ, దులువ యితం డెట్టి కోర్కెఁతో యత్నంబున్.

క. ఒనరించునొ యము గెల్వఁగ; మనము మహాహర్ష పూరమగ్నంబుగ నొ
ప్పను యమలోకమునకు నేఁ, జనియెద, యమదాన వేంద్రసంగర మెల్లన్.

క. కనుఁగొనియెద నేయత్నం, బున రావణుఁ డబ్జమిత్రపుత్రుని గెలువం
గను బూనునొ వరగర్వం, బున నీతఁడు పోవఁ బూనెఁ ♦ బో యమపురికిన్.

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

—
౨౧ - వ సర్గము.

—ఘఘ రావణుఁడు నారకుల విడిపించి యమధటులఁ బాశుపతాస్త్రమునఁ జంపి యార్చుట. ఘఘ

చ. అని మది నెంచి నారదమహాముని తీవ్రగతిన్ నభంబునన్
దనుజుఁడు పల్కినట్టి నుడి ♦ తాఁ జని సౌరికిఁ జెప్పుకోర్కెతోఁ
జనియె యమాలయంబునకుఁ; ♦ జక్కనిధర్మముఁ బూని సాక్షిగా
ననలుని ముందు నిల్పుకొని ♦ యాదృతిఁ బ్రాణు లదెట్టికృత్యముల్. ౧౫ 828

క. ఒనరించినారొ వారల, కనువగు ఫల మనుభవించు ♦ నట్లుగఁ గూర్పం
గను చూచువాని శమనునిఁ, గనియెన్; నారదుని మానికాంతుని ఘనునిన్.

క. కనుఁగొని యముఁ డర్హాసన, ము నిచ్చి యర్ఘ్యంబు ధర్మముగ నిడి యారీ
తిని బల్కె; దేవగంధ, రవనికర సంసేవితాంఘ్రిఁరాజీవయుగా. ౩ 830

* యేన లోకాస్త్రము స్సేంద్రః క్లిశ్యంతే సచరాచరాః, క్షీణే చాయుషి ధర్మేణ స కాలో
జ్యేష్ఠే కథమ్-అనిష్టా.

- సీ. మునినాయకా! తేమము గద, లోకంబున ధర్మము చెడదుగద, మహనీయ!
మీరు వచ్చుటకు నేమి గలదో హేతువు, నా విని మహితుడౌ ♦ దేవమాని
పలికె నిట్లని ధర్మపాలకా! వివరింతు వినవయ్య కారణంబును మఱియును
దానికిని బ్రతివిధాన మెయ్యదియొ చేయంగఁ దలంపుమా ♦ యర్హతనయ!
తే. వీడె పేర దశగ్రీవుఁ ♦ డోడిపోవ, నిన్ను సమరంబునం జేసి ♦ నీవు దుర్జ
యుడ వటంచుఁ దలంపక ♦ యుగ్రశక్తిఁ, దనకు వశ్యునిగాఁ జేసికొనఁ దలంచి.
- క. చనుదెంచెడు నీవిక్రమ, మును దెలియం; డిదియె బీజముగ నేను జవం
బున వచ్చినాడ రాజా!, విను నిన్నుం గాలదండవితతాయుధునిక. ౬౪ 832
- క. దనుజుడు కాఁ డెవ్వండై, న నేమిచేయంగలండు; ♦ నానాధర్మ
ప్రనియతమనసా! శమనా!, యని యిటు మాట్లాడుచున్న ♦ యవసరమందుక.
- క. దూరంబునఁ బుష్పకమవు, డారయ నుదయించు నూర్యునట్లాప్పి కడుక
భారాజితమై కన్నడె, నారావణుఁ డెక్క నుజ్జ్వలంగాం బగుచుక. ౮ 834
- తే. ఆప్రదేశము పుష్పకాయతరుచులను
వితిమిరముగాఁ జెలంగె నవ్వేళ నదియు
నంతికము చేర వచ్చె; నాయసురవర్యుఁ
డచ్చ టచ్చటఁ గనియె భూతాళి నెల్ల. ౯ 835
- చ. ఒనరిచియున్న పుణ్యముల ♦ కున్నతపాపమహాంబురాశికి
గనఁదగునట్టి తుల్యఫలకాండముఁ బొందుచునున్నవారి; నిం
కను దనుజేంద్రుఁ డొక్కయెడఁ ♦ గాంచెను ధర్మనిసైన్యపంక్తుల
దనుజులతోడ; నంత నొకతట్టున భీకరరూపయుక్తులై. ౧౦౪ 836
- తే. ఉగ్రులై గాఢరవముల ♦ నొప్పఁజేయు
యమునిదూతలు ప్రాణుల ♦ నటవధించు
చు మహార్తులఁ బొందించుచు జెలంగఁ
దాళఁజాలక ప్రాణివితాన మార్తి. ౧౧ 837
- సీ. ఆక్రోశ మొనరించి ♦ యయ్యయో యనుచుండఁ
గొందఱు వినరాని ♦ క్రూరశబ్ద
ముల నేడ్చుచుండఁ; బుర్వులు దేహములఁ జొచ్చి
యంగము ల్విదళింప ♦ నార్చుచుండ
దారుణాకృతు లొప్పు ♦ సారమేయంబులు
కఱవంగ బాధకు ♦ గాఢరవము
లొక్కకొందఱు చేయుచుండంగ, నొకకొంద
ఱందందు శ్రుతులకు ♦ నహితములయి
- తే. భయమునుం గల్గఁ జేసెడు ♦ పల్కు లొప్పు
జేయుచుండంగఁ గనుగొనె; ♦ జెప్పరాని

రీతిగా శోణితోదకంబై తనన్బు

వై తరణి యను క్రూరశైః సలినియందు. ౧౩౫

836

క. దూతలు సంతోషంబునఁ, బ్రేతములం ద్రోలి మరల ♦ వెలికిఁ దివియుచున్
జేతన్బులు దుఃఖింపఁగ, నాతటిఁ జేయుటయుఁ జూచె ♦ నద్దశముఖుఁడున్. ౧౪

సీ. పెనములలోనఁ గాల్చిన వేడియినుకపైఁ బొరలింపఁగొందఱు ♦ బోరుమనఁగ,
నసిపత్రవనమున ♦ యందుఁ జొప్పింపంగ నంగముల్ తెగఁగొందఁటయనఁగ
రౌరవం బనెడు నాఁరకమందుఁ బడఁద్రోయఁ దాళఁజాలకకొందఁటోలియేడ్వ
మౌరశై వలినిలో ♦ బోరన ముంపంగఁ గొందఁ తాబాధకుఁ ♦ గుంది వగవఁ

తే. దీప్రమా త్సురధారలఁ ♦ ద్రెంపఁబడిన

యవయవంబులు బాధల ♦ నార్తి నొంప

నేడ్వఁ గొందఱు, మఱికొంద ♦ తెంతొ దప్పి

జలము వేడఁగ దొరకమి ♦ సందడింప. ౧౪౬

840

క. ఆకలి కన్నము దొరకమి, నేకతమునఁ గళవళించి ♦ యేమి యనుటకున్

గాక శవాకృతిఁ గృశులై, యాకలికిన్ దీనులై న ♦ యట్టిమనుజులన్. ౧౪౭

తే. వర్ణముల్ చెడి కేశముల్ ♦ వదలఁబాటి, యున్న వారల, *మలములను గ్రహంక
ములను దాల్చిన యట్టివాఁడల వివస్తు, లై నవారలఁ బరుగెత్తునట్టివారి. ౧౪౮

క. కనియెను రావణుఁ డాపథ,మున వేలకు వేలుగాఁగఁ ♦ బొగిలెడువారిన్
గనుచుం బోవుచు నొకచో, మనుజులఁ బుణ్యాత్మకులను ♦ మహితవిభవులన్.

సీ. చారువిమానముల్ ♦ సంతసంబున నెక్కి వాద్యనిస్వనములు ♦ భవ్యగీత
ములును జెలంగఁగాఁ మోదంబునంబొంగుపుణ్యాత్మకులనుగాంచెఁ భూమినొకట,
గోదానములు చేసి ♦ గోవులపాల్ ద్రావియలరువారలఁ జూచె ♦ సందునొకట,
నన్నదాతలుగాఁగ ♦ నవనిమించిన వారలన్నముల్ దినుచుంటఁనచటఁ గనియె

తే. గృహములన్ దానములు చేసి ♦ గృహములందుఁ

జక్కనిసుఖంబు లొందుచు ♦ సంతసమున

నలరువారలఁ గనియె, నందందు రావ

ణాసు రేజ్యుఁడు యనుపురియందు నెలమి. ౧౪౯

844

క. కనకము ముక్తామణులను, దనివారఁగ దానమిడిన ♦ ధన్యులు వానిన్
ఘనభూషణుగాఁ దాల్చుచు, మనములఁ బొంగంగఁ జూచెఁ మఱియొకచోటన్.

క. గురుబాహుఁడైన కర్పూర,వరుఁ డొక్కెడ ధార్మికప్ర ♦ వరులను దేజ
స్ఫురణమున నొప్పుచుండఁగఁ, బరమముదం బొప్పనొక్క ♦ పట్టునఁగనియెన్.

ఆ. స్వీయదుష్కృతముల ♦ చేత వధింపఁగాఁ, బడుచు ముందు కంటఁబడినవారిఁ
బ్రబలుఁడైన దనుజుఁడవర్యుండు విడిపించె, విక్రమమున నిట్టివిధి తగదని. ౧౫౦

క. దనుజేంద్రుఁ డిట్లు వారల, ననూనదయమీఱి ముక్తి ♦ నందఁగఁ జేయన్
గనిరి ముహూర్తసుఖంబును, మనమున నెంచని దిదంచు ♦ మంచిదెయనుచున్.

క. బలవద్దనుజేంద్రునిచే, ఖలులగు నాపాపు లిట్లు ♦ గా మోక్షంబున్
జెలువారఁ గాంచఁగా వా,రలఁ గాంచుచునున్న ధర్మ ♦ రాజానుచరుల్. ౨౩౪

చ. అతిశయకోప మూని దను ♦ జాధిపు మార్కొనఁ బర్వ లెత్తి; రు
ద్ధతి నిటు లేగి నిక్కుల ను ♦ దారముగా ధ్వని బర్వనట్టు లా
ర్చి తగనిరీతి నిచ్చటను ♦ జేసితివే పనియంచుఁ బల్కుచున్
జతనముమీఱి మార్కొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగఁగ సాహసంబునన్. ౨౪౪

చ. పరుగునఁ బోయి పుష్పకముఁ ♦ బ్రాసములం బరిఘాళి భూరిము
ద్గరముల శూలతోమరవి ♦ తానములన్ వరశక్తులన్ మహా
త్తరగతి ముంచి రొక్కమెయిఁ ♦ దారు శతంబులు వేలుగాఁగ నం
గర మొనరింపఁ జుట్టుకొని ♦ గాఢబలంబులు చూపువేడుకన్. ౨౫౪ 851

తే. యమునిభటు లంత లెక్కింప ♦ ననువుగాని
భంగిఁ బటువీర్యముల సంగ ♦ రాంగణమున
వెనుకకుం బోవకుండెడు ♦ విక్రమమున
మారుకొని తావణుం గెల్పు ♦ నీరసమున. ౨౬౪ 852

చ. తరువుల వైచి శైలముల ♦ దారుణభంగిని నింపి ప్రాస ము
ద్గరముఖభీకరాయుధవి ♦ తానములం బడఁ గ్రుమ్మి; రంత భీ
కరబలులైన యాభటులు ♦ గాఢరయంబునఁ బుష్పకంబు న
త్తరుణమునందు భగ్నముగఁ ♦ దా నొనరించిరి పౌరుషంబునన్. ౨౭ 853

క. కనకమయంబగు శృంగం, బున మేఘము లావరించు ♦ పోలికగా ధ
ర్మనివీరభటులు పుష్పక, మునకున్ నలుదెసల నిల్చి ♦ భూరిక్రుధచేన్. ౨౮౪

క. పుష్పకాసనములఁ ♦ బొలుచు తత్ప్రాసాదముల వేదికాంగణ ♦ మ్ములను దోర
ణావళిఁ బాడుగా ♦ నపుడు చేసిరి మధువ్రతములు పుష్పసం ♦ తతిని గ్రోధ
మొప్పినఁ బాడుగ ♦ నొనరించునట్లుగ; నాదిత్యవాసార్హ ♦ మైన యవి
మాన మానుభటవి ♦ తాన మారణమున భంజింపఁగాఁ * బటు ♦ బ్రహ్మతేజ

తే. మునఁ దనర్చుట నక్షయ ♦ మనఁగ నలరె;
నంతరావణమంత్రు లి ♦ చ్చానుసార
ముగను బలమున్నదాకను ♦ దెగి రణంబు
చేయుచుండిరి రావణుం ♦ డేయుచుండె. 3౧౪ 855

క. దనుజేంద్రమంత్రు లాయోధనమున రక్తాబ్ధిమగ్న ♦ తనువులతో శ
స్త్రనికరహతులగు చుండియుఁ, దనివొందక పోరి రట్టి ♦ తరుణమునందున్.

* భిష్యమానం తథై వాసీ దక్షయ్యం బ్రహ్మతేజసా-అనిష్ఠా.

- తే. ఇరుదెగలవారు సంగర ♦ మేపుమీటి
చేయుచుండంగఁ జూడంగఁ ♦ జిత్రమగుచుఁ
దోఁచె, యమదానవేంద్రము♦త్రులు చెలంగి
పోరుచుండిరి; యమభటు ♦ లీరనముల. 33 857
- చ. ¹దనుజగణేంద్రమంత్రినము♦దాయముతో ననిసేయ మాని శ్రో
ధనిరతి రావణాసురుని ♦ దార్మిని శూలము లట్టై వైచి వృ
ష్టిని నిగుడంగఁ జేయుచును ♦ జేరిన మేఘము లట్లు చుట్టునుం
గనికర మింత లేక పటు♦కాండము లేయుచుఁ బోరి రంతటన్. 34 858
- ఉ. వీరభటప్రహారముల ♦ వింతగ రక్తనదీప్రవాహముల్
భూరిభయంకరంబుగను ♦ బొంగుచు దేహము ముంప నంగముల్
సారములేనిచందమున ♦ జర్మరితంబులుగాఁగఁ బుష్పసం
భారముతో నశోకతరు♦వర్యము తోఁచెడురీతి నొప్పుచున్. 35 859
- చ. దనుజవరుండు శ్రోధమున ♦ దారుణశూలగదాసినంఘమున్
ఘనతరళ క్తితోమరని♦కాయముఁ బ్రాసశరాళిఁ బ్రాణముల్
గొనుమునలంబులన్ శిలల ♦ గొప్పనుహీజములన్ భటాల్పిపైఁ
దనభుజశక్తి యస్త్రసము♦దాయబలంబును మీఱి వైచుచున్. 36 860
- క. అనిఁ జేసెను దరుశిలలును, గనదస్త్రము లొక్కపెట్టఁ ♦ గాలునిసైన్యం
బున వృష్టిపోల్కిఁ బడియెన్, గనుఁగొనఁగా దారుణమయి♦కడువేగమునన్.
- క. నురవైరి ప్రయోగించిన, శరసంతతిఁ జెండి యస్త్ర♦సంతానంబున్
బరిమార్చి ఘోరరాక్షస,వరు రావణు వేసవేల ♦ బాణంబులచేన్. 37 861
- తే. వరున నొంచిరి కాలుని♦భటులు చెలఁగి;
యాతనిం జుట్టుముట్టి మే♦ఘాళి పర్వ
తమువలెన్ భిండివాలనం♦తతిని శూల
ముల నిరుచ్చావ్వినునిగఁ జేసి ♦ రలుకఁ బూని; 38 862
- క. దనుజేశ్వరుండు కవచం,బును శోణితపంకదిగ్ధ♦మూర్తి యగుటఁ జ
య్యనఁ దీసి వైచి ²పుష్పక,మున నుండక నిల్చెఁ గ్రుధను♦భూష్టలిమీఁదన్.
- చ. ధనువులఁ గేలఁ బట్టుకొని ♦ దారుణబాణము లట్టై కూర్చి మే
దినిపయి నిల్చి విస్తృతిని ♦ దెప్పునఁ బాసి యిదేమి వీర లీ
యని నను నొంచువారె యను ♦ సర్థము దోఁప ముహూర్తమాత్రమున్
దనమది నెంచి క్రుద్ధుడయి ♦ దారుణరీతి యముండునాఁ దగెన్. 39 863
- చ. సురరిపునాయకుం డపుడు ♦ శూలియె దైవముగాఁ జెలంగ ని
ర్భరతరళ క్తిచే నెనఁగు ♦ పాశుపతాస్త్రమె యిప్పు వైవ నౌ

1 అమాత్యం స్తాంస్తు సంత్యజ్య-అనిమా. 2 స పుష్పకం పరిత్యజ్య పృథివ్యా మవతిష్ఠత,
తత స్స కార్త్యకీ బాణీ పృథివ్యాం రాక్షసాధిపః-అనిమా.

- సరిజనకాలమృత్యు వది ♦ యం చొగిఁ గార్తుకమందుఁ గూర్చి కా
వరమున జ్యోనినాదమును ♦ బర్వఁగఁ జేయుచుఁ బండ్లు గీటుచున్. ౪౨ 866
- చ. నిలువుఁడు నిల్వఁ డంచుఁ గడు ♦ నిర్భరనాదము గల్గఁ బల్కి య
ప్పలభుగీశ్వరుండు గురు♦బాహువు లట్టె విదిర్చి జ్యాలతన్
బెలుచ ధ్వనింపఁ జేసి తన♦విక్రమ మేర్పడ నట్టె దీటి య
బృలువిలుకాఁడు కార్తుకర♦వంబున దిక్కులు పిక్కటిల్లఁగన్. ౪౩ 867
- సీ. ఆదివ్యశరము న♦య్యంతకాంతకుఁ డుగ్రుడై త్రిపురంబుల ♦ నడఁగఁ జేయ
వైచినగతి నట్టె ♦ వైచె వారలపయి; బొగలేని హుతవహు♦మూర్తిఁ బోలి
యున్న యారావణు♦నుగ్రూపమునె యాశర మపై తాలిచి ♦ చంచదుగ్ర
రశ్ములఁ జెలఁగి ఘు♦ర్తమునఁ గాననమును దహియించునగ్నిచం♦దమునమెఱసి
తే. జ్వాలలం గ్రుమ్మరించుచు ♦ సత్వరముగ
*దానవానుగతంబయి ♦ తత్ఫలమునఁ
గలుగు పొదలను దరువుల♦గముల నీఱు
చేయుచుం బరుగెత్తె నో♦హో యనంగ. ౪౪ 868
- చ. అనుపమతచ్ఛరార్చులకు ♦ నాయమనై న్యము లెల్ల భస్మమై
యనిఁ బడె, దావదగ్ధవిత♦తావనిజాకృతి; నంత మంత్రులున్
దనుజులు తన్నుఁ గొల్వ భయ♦దంబగు విక్రమ మొప్ప గొప్పదా
నినదము వెల్వరించె ధర♦ణి వడఁకించెడునట్టు లుగ్రుడై. ౪౫ 869

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

. ౨౨ - వ సర్గము.

ఁఁఁ యమునితో రావణుఁడు సంగతము చేయుట. ఁఁఁ

- ఉ. ఆనినదంబు కర్ణముల♦యందుఁ బడన్ రవిసూనుడౌ యముం
డౌ నిది మోదనాదము జ♦యంబును గాంచెను దానవుండు నా
సేన నశించె నంచెటిఁగెఁ ♦ జిత్తమునం; దిటు లెంచి క్రోధమున్
బూని సుర క్తనేత్రుడయి ♦ పొల్చి రణం బొనరించువేడుకన్. ౧ 870
- చ. అరదము తెమ్ము వేగముగ ♦ నాయితముం దగఁ జేసి నూత ! నం
గరమున కన్న, నూతుఁడు ని♦కామజవంబున ఘంటికారవం
బరుదుగ నొప్పునున్న రథ ♦ మద్భుతరీతిని బొల్చుదాని భీ
కరగతి నొప్పుదానిఁ గడఁకన్ గొనితెచ్చి వచించె తేనితోన్. ౨ 871
- మ. గురు తేజంబునఁ బొల్చునాయముఁడు సం♦కోచంబు లే కంత న
య్యరదం బెక్కెను; బాశముద్గరములన్ ♦ హస్తంబులం దాల్చి భీ

* క్రవ్యాదానుగతం రణే-ఆనిమా.

కరరూపంబున మృత్యువట్టె నిలిచెన్ ♦ గాఢప్రమోదంబునన్
సరసీజాఘ్నిపుత్రుమ్రాల; నదియే ♦ సర్వప్రపంచంబులన్. 34

872

క. విలయం బందఁగఁ జేయును, గలఁగక యవ్యయమునొచుఁ ♦ గ్రాలుం జుష్టి
యలమృత్యు; పంతఁ బార్శ్వస్థలి దూపముఁ దాల్చి కాల♦దండము నిలిచెన్.
తే. అదియే యమునకు సాధనం♦బై స్వతేజ
మున ధనంజయురీతిగఁ ♦ దనరి దివ్య
మగుచు నొప్పును న్యందన♦మందు నదియు
నిరుపమానంబుగాఁ దగి ♦ నిలిచె నంత. ౩5

874

సీ. యమునిపార్శ్వంబున ♦ నలగారె గాలపాశంబులు భయదరూ♦పంబు లగుచు
జాతవేదనునిసం♦స్పర్శమువలె నొప్పి తనుధారియైన ము♦ద్గరము నిలిచె;
నంతట లోకత్ర♦యం బాకులంబయ్యె, నమగులు వడఁకిరి ♦ యమునిఁ దీప్త
కోపమొందినవాని ♦ నాపగిదిం బోవ నున్నవానిం. గాంచి ♦ యన్నిలోక

తే. ములు తపించెను; నూతుఁ డి♦మ్మలరథంబు
పయిని గూర్చుండి రుధిరప్ర♦భలవెలుంగు
నశ్వములఁ దోలె నార్చుచు ♦ ననురవయ్యఁ
డున్నచోటికి నతిజవ ♦ మొప్పునట్లు. ౪

875

క. హరిహరాయనంకాశములౌ, తురగము లవి మననుకంఠెఁ ♦ దోరపుజవమున్
బరఁగంగ యమునిఁ జేర్చె స,మర మపుడగుచుండునట్టి ♦ త్కాన్ధలమునకున్. ౫

*చ. అరదము మృత్యుసంయుత మ♦హార్యము లోకభయప్రదంబునై
పరఁగి వికారరూపమున ♦ భాసిలుటం గని దానవేంద్రుపా
ర్శ్వరతిఁ జెలంగుమంత్రులు నె♦నన్ భయమందుచుఁ బాటి రట్టె భీ
కరబలులయ్యుఁ గ్రోధమును ♦ గాంచియుఁ జేయఁగలేక యార్తులై. ౧౦

ఆ. అల్పసత్వ లగుట ♦ నతిభయ మాత్మల
డిందుపడఁగఁ జేయుటం దదీయ
దర్శనమున స్మృతియుఁ ♦ దప్పుటఁ బాటి రా
యోధనంబు చేయ ♦ నోప మనుచు. ౧౧

876

క. తనమంత్రు లఖిలదిశలకుఁ, జనుచుండుటఁ జూచి యాద♦శగ్రీవుఁడు లో
కనికరభయదంబగు నా,వనజాస్తకుమారురూప♦వై ఖరిఁ గనుచున్. ౧౧4

క. అరదము లోకభయప్రద, మురుతరమగు టరసి ట్కోభ ♦ మొందక నిలిచెన్
సురవైరి మదిని భయ మే,వగునన్ జొరరామిఁ బోయె ♦ వచ్చినశ్రోవన్.

శా. అంతన్ దండధరుండు తీవ్రగతి న♦య్యాదిత్యవిద్యేషి న
త్యంతక్రోధము మీఱఁ జూచి యిఁక నీ♦ధాత్రిన్ మనన్ వచ్చు దు

- రాంతుం డీయముఁ డంచు నెంచకయె సంఘ్రామంబు చేయంగ ని
శ్చింతన్ వచ్చితివే యటంచు మదిలోఁ ♦ జింతించి యుత్సాహియై. ౧౩
- ఆ. శక్తితోమరముల ♦ సరగున వైచెను, దనుజవర్యమర్థతతులు వాని
తాఁకునం జలించెఁ; ♦ దద్ధతికిన్ మర్త్యములు గలంగి నల్ల ♦ మునుఁగ నతఁడు.
- క. ఘోరంబౌ తద్బాధకు, నోరుచుకొని నిలిచె వజ్ర ♦ మొగి బాధింపన్
భూరిమహీధర ముండెడు, తీరున] నిటు రావణుండు ♦ స్థితిఁ గని యంతన్.
- చ. శరములపిండు నాయముని♦నన్దనవర్యము పైని వృష్టి ని
ర్భరగతిమీఱఁగా జలధఃరంబులు భూన్ధలి నించుమాడ్కిఁగాఁ
గురిసె; శ్రరంబు లయ్యవియు ♦ ఘోరతరంబగు వజ్రచుట్లు భీ
కరములుగాఁ జెలంగి యటఁ ♦ గాలునిఁ గన్నడకుండ నిండినన్. ౧౬ 884
- చ. ధరణిధరంబు మేఘములు ♦ దారుణరీతిని బెక్కువర్ణముల్
పరఁగఁగఁ గప్పుచందమున ♦ భాసితె నయ్యముఁ డాశరాళిలోఁ;
ద్వరపడి ధర్ముఁ డాశరవి♦తానము నప్పుడు లీలవోలె భీ
కరశరసంహతిన్ మరలఁ♦గా నొనరించి మహోగ్రమూర్తియై. ౧౭ 885
- ఉ. ఘోరశరంబులన్ రిపుల♦కూటము నొంచు నతండు నొంచె నా
వైరిని;] నంతఁ బోక రిపువక్షమునన్ గురుశక్తి సాయకా
సారము నించె దానికిని ♦ జయ్యన మాతొనరింపఁ బూనియున్
భూరితదీయబాణహతిఁ ♦ బొందుటఁ జేడ్పడియుండె సుంత తాన్. ౧౮
- క. అరిజనకాలుఁడు కాలుఁడు, శరముల నొప్పించె నిట్లు ♦ జరగెను బెనునం
గర మేడురాత్రు; లాసుర,వరుఁ డోడక మూర్ఖఁ గనక ♦ బవరము నలిపెన్.
- సీ. యమరాక్షసుల కంత ♦ నయ్యెను దుములయుద్ధము, వారలిర్వురు♦ద్ధతులునౌట
విజయకాంతులు నౌట ♦ విపులాహవమునందు వెనుకంజవేయని ♦ వీరు లౌట
నొక్కరీతిగఁ బోరి; ♦ రుగ్రంబుగాఁ బోరువారలవిక్రమం ♦ బారయంగ
దేవగంధర్వులు ♦ పావనమతులై న మునులును సిద్ధులు ♦ వనజసూతి
- తే. ముందు నిడుకొని వచ్చి తా ♦ రందు నిల్చి
చూచుచుండిరి; యమరాక్షసులు కడంగి
సంగరము నిట్లు చేయంగ ♦ జగముల కది
ప్రళయముగఁ దోచుచుండె; నా♦రావణుండు. ౨౨ 888
- క. సురనాథాశనినిభవశా, వరచాపము మ్రోయఁజేసి ♦ బాణముల నం
బరము నిరంతరమగున, ట్లురవడి నాయమునిమీఁద ♦ నుద్ధతిఁ బఱపెన్. ౨౩
- సీ. శరచతుష్కంబుచే ♦ శమనునిమృత్యువు, దారుణబాణస♦ప్తకముచేత
నతని, సారథి బాణశతసహస్రంబున యమునిమర్త్యంబుల ♦ నడలఁ జేసె;
దానికిఁ గోపించు ♦ తపననూనునివదనమునుండి క్రోధధ♦నంజయుండు
వెలువడె నిశ్శాన్వస♦ములతోడ జ్వాలాళి మెఱయంగ జవమున ♦ మెఱపురీతి;

తే నట్టి చిత్రంబు చూచి రాఁయమరదనుజ

రాక్షసులు క్రోధవహ్నిచే ♦ నీక్షణంబ

వై రిబలముల దహియింపఁ ♦ గోరె నీతఁ

డనుచుఁ దలపోయుచుండ నఁయ్యనసరమున. ౨౬౪

890

తే. కాలమృత్యువు లిరువురు ♦ గాఢకోప,యుక్తులై సత్వరోద్యమ ♦ మొప్పుజేయ
సిద్ధముగనుండి;రంతటఁ♦జెలఁగిమృత్యు,వట్టెకోపంబుదీపింప ♦ యమునిఁ జూచి.

చ. ననుఁ ద్వరఁబూని పంపు మరి♦నాయకుమీఁదికి సంగరంబునన్

దునిమెద నీమహారిపుని ♦ దోడనె; నేఁ జనఁ గాచువారు లే

రనుట యెఱుంగు దీవు నిది ♦ యాను స్వభావము నాకు వైరులం

దునుముట పూర్వ మెందఱినో ♦ దున్నితిఁ గాదె పరేతనాయకా!. ౨౬౫

నీ. సిరిచేత నెంతయు ♦ గరువంబుఁ గన్నట్టి యాహిరణ్యకశిపు ♦ వానముచియు
శంబరాసుగుఁడును ♦ సంహృదియును, ధూమకేతు*వినంధులు♦ఖ్యాతబలియు
దంభనాముండగు♦దైత్యుండుదనుజేంద్రుఁడగువృత్తుఁడునుబాణుఁ♦డనెడుదను

డలై కార్తవీరుం ♦ డనువాఁడు సరకాఖ్యుఁడామధుకై టభు ♦ లఖిలశాస్త్రజ్ఞఁ

తే. వేత్తులైన రాజర్షులు ♦ వితతపన్న,గములు గంధర్వులాయుర♦గములు, దైత్య
యక్షులుక మానిరాజన్య ♦ లచ్చరలును,నాబలంబున జీవితాంతంబు గనుట.

క. కనుఁగొనుచుందువుశమనా!, వినుము యుగాంతంబునందుఁ♦బృథ్వీయు జలధుల్
గను క్షయము నాకతంబున, ఘనపర్వతనదులు తరుని♦కాయము లెల్లఁ.

తే. పేరుకొంటిని గొందఱ♦వీరు గాక, బలయుతులు దుష్ప్రధర్షులు ♦ పలువు రట్టె
నాదుశక్తి నంతంబుఁ గ♦న్నార లీని,శాచరుం డెంత వీనిని ♦ జంపు తెంత. 33౪

చ పనువుము సాధువర్య! దితి♦పట్టిని వీని వధించి వచ్చెదన్

ననుఁ గని యెట్టివాఁడె యయి♦నన్ బ్రదుకం గలవాఁడె? ధర్మవి

ద్భనుఁడవు నీ వెఱుంగనిది ♦ కల్లునె; నేఁ గనఁగా ముహూర్తమై

నను బ్రదుకం డెవం డిదియు ♦ నాదుబలస్తుతి గాదు దేవరా!. 3౩౫

896

ఆ. ఇది యనాదిసృష్టి♦యే యని తలపోయఁ

జనును నాస్వభావ ♦ మనఁగ నిదియె;

యనిన సుప్రతాపుఁ ♦ డగు యముం డమ్మాట

విని వచించె నిట్లు ♦ లనుచుఁ గడఁక. 3౩౬

897

చ నిలువుము మృత్యువా! యితని ♦ నేనె వధించెద నీక్షణంబునం

గలుషచుయాత్తుఁడొ నితనిఁ ♦ గాంచిన నాగ్రహ ముబ్బి పొరైడున్

విలయము నొందునట్టి దశ ♦ వీనికిఁ గల్గె నటంచు నేత్రముల్

జ్వలనునిరీతి గ్రోధమునఁ ♦ జాలఁగ నెట్టిఃబడన్ మహోగ్రుఁడై. 3౩౭

898

* వినంధి ధూమకేతు శ్చ-అనిముఖ్యపాతము. సంహృది ధూమకేతుశ్చ-అనిపాశాంతరము ఈ రెండుశేరులు నిట్లఁ జేర్పఁబడినవి.

క. భానుతనూజుఁడు యముఁ డా,దానవుఁ జంపంగఁ బూని ♦ తనకరమున నెం
తేని గ్రుధఁ గాలదండముఁ, దా నందె నమోఘ మగుచుఁ ♦ దగునదిరామా!.

ఆ. దానిపార్శ్వమందె ♦ దారుణరీతిని, బొల్చు కాలపాశములు బృహత్స్వ
సంఖ్య నిల్పఁబడియె ♦ జ్వలనసంస్పర్శసం, కాశముద్గరంబు ♦ గ్రాలు నచట.

చ. తనువు ధరించి ముద్గరము ♦ దర్శనమాత్రముచేతఁ బ్రాణిజీ
వసముల లాగుచుండు నది ♦ వాంఛను దాఁకినఁ జెప్ప నేల? దా
నిని గడుఁ బూన్కి వైచినను ♦ నిర్గతజీవునిఁ జేయుచుండు; సం
త నతఁడు కాలదండమును ♦ దాఁకిన నయ్యది యట్టై మండుచున్. 3౯౫ 901

క. దనుజుని గొల్చెడురీతిని, గనఁబడియెన్; యముఁడు తాఁకఁగఱ భూరిబలం
బున నమ్మహనీయశరం,బు నితాంతము విస్ఫులింగముల నెగఁజిమ్మెన్. ౪౦౫

చ. దురమున నున్న యెల్లరును ♦ దోడనె యుజ్జ్వలకాలదండమున్
సురరిపుఁ జంపఁగా యముఁడు ♦ శూరతఁ గైకొన భీతినొంది ని
ర్భరగతిఁ బాటి; రంత సురఃపారము లెంతయు ఖోభ మందె ని
క్కరణిని నూర్యసూతి దశఃకంఠుని జంపెడుకాంక్ష పొంగఁగన్. ౪౨ 903

చ. కరమునఁ గాలదండమును ♦ గ్రక్కునఁ గైకొన నాత్మరూప మా
సరసిజసూతి కన్బటచి ♦ సాధువచన్తతి నిట్లు పల్కె; భా
స్కరతనయా! మహాభుజ! యఃఖండతరాసమవిక్రమా! నిశా
చరు నితనిం గఠోరతరఃసాధన మియ్యది వైచి యిత్తటిన్. ౪౩ 904

క. చంపకు చంపకు మీతని, కింపారఁగ నేను వరము ♦ లిచ్చితిఁ ద్రిదశుల్
చంపఁగఁ జాలరు ని న్నని; తెంపున నోత్రిదశవర్య! ♦ తీవ్రక్రుధచేన్. ౪౪

క. దనుజుని నీవిటఁ జంపినఁ, జను నానుడి వ్యర్థమగుచుఁ ♦ జండాంశునుతా!
విను నీచే నావచనం, జన్మతముగాఁ జేయఁబడఁగ ♦ నర్హమె చెవుమా! ౪౪౫

తే. ఎవఁడు నావచనంబు నన్మతము చేయు
నతఁడు మనుజుండె యైనను ♦ నమఁకుడైన
ద్రిజగముల నన్మతములుగఁ ♦ దెంపు మెఱయఁ
జేసినట్లెను శంకలే ♦ జేసరణిని. ౪౫౫ 907

సీ. మత్ప్రియాప్రియజంతుమండలవిషయమై యాగ్రహంబొందిన ♦ యట్టి నీవు
కాలదండము వైవఁ ♦ గడు రౌద్రమై జగత్త్రయభయావహమయి ♦ దారుణగతి
స్వవిషయభూతులౌ ♦ సకలప్రజలఁ దనవాతఁ బెట్టుకొనుచు ♦ భాస్కరనుత!
యిద్ది యమోఘమై ♦ యెనఁగి మహాభీతికరమయి వైవ నెల్లర వధించు

తే. దీని మృత్యుపురస్కృతం ♦ బైనదాని, మున్ను నేను నృజంబితి ♦ నన్నుతాత్మ!
దనుజుతలపైన వైవఁగాఁగదగదు దీని, శాంతమూర్తివి నాదువఁచనమువినుము.

క. దీనిని వైవఁగ నెవ్వం,డైన ముహూర్తంబు బ్రదుకఁ ♦ డట్టి శరము నో

భానుసుతా! యిదివైచిన, దానవుఁ డీతండు మృతిని ♦ దాఁ గనకున్నాఁ. ౪౯
క. మృతిఁ గాంచిన నట్లైన న, నృతమగు నాపలుకు గాన ♦ నీహేతువుచే

దితిజునిఁ జంపఁగఁ బూనిన, యతులీతసాధనము దీని ♦ యను! ధర్మపతి! ౪౯౫
క. ఉపసంహరింపు వై వకు, మిపు డీతనిపై న; సత్యమే యెప్పుడు ధా
త పలుకు ననియెడి కీర్తిని, దపనాత్మజ! నిలుపవయ్య! ♦ ధాత్రీస్థలిలో. ౫౦౫
తే లోకములమేలు కోరుదే ♦ నీకరణిని

జేయుమా! యంచుఁ బల్కిన ♦ నాయుదార
ధర్మచిత్తుఁడు యముఁడు విధాతఁ గాంచి
భక్తిమీఱఁగ నివ్వెడి ♦ బల్కె నపుడు. ౫౧ 912
తే. ఇదిగో నీకాలదండంబు ♦ నిపుడే నేను, వై వ మానితి స్వామివి ♦ నీవె నాకుఁ
గాదె నీయాజ్ఞ విడువంగఁ ♦ గల నెయిప్పు, డేమిచేయంగవలయునే? నింకమీఁద,
చ. పరములఁ గన్నదర్పమున ♦ వర్ధిలు నీదశకంఠ నేను సం
గరమునఁ జంపకున్న నిటఁ ♦ గాఁదగు కార్యము లేదు నాకు నో
సరసిజజన్మ! యీదనుజఁజాల్కుఁడు న న్లనకుండునట్లు నే
నరిగెదనంచుఁ బల్కుచు రథాశ్వయుతంబుగఁ దా నదృశ్యుడై. ౫౩ 914

క. పరమేష్ఠిసెలవుఁ గైకొని, యరిగె; దశకంఠఁ డంత ♦ యము గెల్చిన సు
స్థిరకీర్తిఁ జెందినటులే, పరమానందమున నాత్మఁ ♦ బరికించి తగ్గె. ౫౪ 915

ఆ. పుష్పకంబు నెక్కి ♦ పోయె యమాలయ
మపుడే వదలి; యముఁడు ♦ హర్ష మొందె
బ్రహ్మమొదలు దివిజఁవారయుతుండయి
చనియె నారదుండు ♦ స్వర్గమునకు. ౫౫ 916

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౩ - వ సర్గము.

అథ రావణాసురుఁడు రసాతలమునకుం బోవుట. అథ

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డిట్లనురథశల్లజు ధర్ము ననిన్ జయించి తా
నని నొనరించినట్టి విజయావహ కార్యము నెన్నుకొంచు మి
త్రనికరముం దమిం గనియె; ♦ దారుణరక్తపరీతగాత్రు సా
ధనవరజర్ఘ్న రీకృతుని ♦ దానవసేతను గాంచి రాక్షసున్. ౧౫ 917
క. చనుదెంచి చేరువకు నిం, తనరాని మహాద్భుతమున ♦ నలరారుచు నా
తని జయమున వర్ధిల్లంగను జేయుచుఁ జారుపుష్పకంబునఁ గడఁగె. ౨
క. మారీచుఁడు లోనగునుర, వైరులు రావణునితోడ ♦ వై భనమలరం
గా రంజిల్లుచు నెక్కిరి, వారల సాత్త్వితులఁ జేసె ♦ బల్కుల నతఁడున్. ౩

- ఉ. అంత రసాతలంబుఁ జొర ♦ నాదనుజేశ్వరుఁ డెంచి దైత్యునం
క్రాంతము సర్పసంఘపరి♦రాజితమున్ వరుణాభిరక్షితా
సంతమునౌ పయోనిధి న♦నంతవిభూతిని జొచ్చె దైత్యుల
త్యంతము మోదమంద; నిటు ♦ లబ్ధిని జొచ్చి యనంతరంబునన్. ౪ 920
- క. వాసుకిపరిపాలితమై, యేసరణి నెదుర్పరాక ♦ యెనఁగునగరమున్
శ్రీసంతతజాప్తమును స,రీస్యసయుగ్ధోగవతిపు♦రీతిలకంబున్. ౪౫ 921
- క. కనుఁగొని యందలిఫణులన్, దనవశమున మెలఁగఁజేసి ♦ తరలి ప్రమోదం
బున ¹మణిమతియను పురికిం, జనియెన్; దనుజేంద్రులందు♦సాంద్రవిభూతిన్.
- సీ. బ్రహ్మ యిచ్చినసదస్వి♦రంబులచేఁ గ్రాలి కీర్తియశంబు ల♦కృత్రిమములు
గాఁ దగ రాజల్లి ♦ క్రవ్యాదవీరులై తగునివాతకవచ♦దర్పవీర్య
లస్పరంబున నుందు ♦ రవ్వారిఁ బిల్చెను సమరంబుచేయ దశవదనుండు;
వారు బలాధ్యులై ♦ బహువిధసాధనయుక్తులై యుద్ధమం ♦ దొప్పునట్టి
- ఆ. మదము గల్గి వెడలి; ♦ రిదె వచ్చితి మటంచు
బలికి; రంత శూల♦ములఁ ద్రిశూల
ములను బట్ట సాసి♦కులిశ పరశ్వధ
ములను గ్రుమ్మఁ బూని ♦ రొలయువేడ్క. ౭౪ 923
- క. దనుజులు రాక్షసులును దా,ర్కొని యనోన్యంబు గెల్చు♦కోర్కెల యుద్ధం
బును జేయుచుండఁగాఁ గడ,చెను ²వర్షం బొందు నుంత♦చెందక కొఱఁతన్.
- క. ఇరువీడులందుఁ గన నొ,క్కరికై నను గెలుపుగాని ♦ గరువ మెడలి సం
గరమునఁ బొఱుటగానీ, జరగక యని యొక్కరీతి ♦ సాగుచు నుండెన్
- సీ. ముజ్జగంబులయందుఁ ♦ బోవ సమర్థుడై దేవదేవుండయి ♦ పావనుడయి
తనరు విధాత యాతరుణంబునన్ హంసవర్యోధమగు యాన♦వరము నెక్కి
యవ్యయుండగుటఁ దా ♦ సచటికి వచ్చెను జవ మొప్పు; నయ్యెడ♦సాగుచున్న
రణకర్తమును నిల్చి ♦ రాక్షసవరుల నివాతకవచులను ♦ బరమహర్ష
- ఆ. మునఁ జెలంగి పిల్చి ♦ యనియె వృద్ధుడు పితా
మహుడు భానవిదుడు; ♦ మాన్యులార!
దశవదనుడు వీడు ♦ దనుజామరులకు న
జేయుఁ డగును జాండి ♦ యేయెడలను. ౧౧౫ 926
- క. సురదానపు లొక్కటియై, పరాక్రమించినను మీరు ♦ బవరంబునఁ జా
వరు మీకు నేను బూర్వము, వరముల నిచ్చితిని గాదె ♦ వరమతులారా !.
- ఆ. కనుక మీనఖిత్వ ♦ మనుకూల మితనికి
వనుచుఁ దోచె నాకు ♦ ననుఁగుమిత్రు

లోక్కరీతిఁ గూడి ♦ యుండ సర్వార్థముల్
కలుగు సంశయంబు ♦ గలుగ దిందు. ౧౩

928

క. అనినంత నగ్నినాక్షిగ, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ ధాతృననుజ్ఞం
గొని వారలతో నఖ్యం,బును జేకొనెఁ బ్రీతి మిగులఁ ♦ బొందె మదిలో.

క. పరమేష్ఠి చనియెఁ; దదనం,తరము దశాన్యుండు దనుజుఁతల్లజులగుత
త్పరపాలకు లర్చింపం, గర మామోదమున నందుఁ ♦ గడపె శరత్తుఁ. ౧౪

క. తనపురికంటె విశేషిం,చిన నుఖముల నందుఁ బొంది ♦ చిత్తముపొంగె
దనుజు లొకొక్కరు వేటొ,క్కనికే బోధించుచిత్ర♦గతు లగుమాయల్.

క. వినుచుఁ గ్రహియించెను జ,క్కనిరీతిని నొకటి కొదువఁ♦గా శతమాయల్
మనమున ధరించి యవ్వలఁ, జనియెఁ జలనాథుపురము♦నరణిం గనుచుఁ.

క. చనుచుండి యశ్శనామం,బునఁ గడుబెడఁగై న నగర♦మును గనె నందుఁ
ఘనబలముల మెఱయుచుఁ ద,క్కినవారిని లెక్కఁగొనక ♦ కృత్రిమయుతులై.

క. తనరారుకాల కేయులు, కనదున్నతవిభవయుక్తిఁ ♦ గ్రాలఁగ వారిఁ
గని యుద్ధమునకు రమ్మన, దనుజులు వారెల్ల రాఁగఁ ♦ దా బలమొప్పు.

తే. వారి వధియించి శూర్పణ♦ఖారమణుని
భూరిబలుని విద్యుజ్జహ్నుఁ ♦ గోరి వైరి
బలము నాల్కను జాపి యి♦మ్ముల గ్రహించి
తినుచునుండఁగఁ గన్గొని ♦ తెంపుచేసి. ౧౭

929

సీ. సోదరిపతి వీఁడు ♦ గాదె యం చెన్నక ఖడ్గముచేతఁ ద♦త్కంఠ మట్టి
తెగవేసె; తుణమున ♦ నగణితబలశాలి వాని వధించి దో♦ర్బలము మెఱయ
నాల్గువందల దైత్య♦నాథుల ననిఁ జంపి యవ్వలఁ జని సితా♦భ్రాభమగుచుఁ
గైలాసమును బోలి♦క్రాలుచు దివ్యమా వరుణాలయముఁ గాంచె;♦వరుననందుఁ

తే. బాలు చక్క స్రవింపఁగా ♦ భాసురముగ
నలరుచుండిన సురభిని ♦ హర్షమలరఁ
గనియె నద్దాని పాలచేతనె జనించి
ధరణి క్షీరోద మనెడు సా♦గరము వెలయ. ౨౦

930

ఆ. *ఎలమి నందు గోవు♦షేంద్ర వరారణిఁ
గనియె శీతరశ్మి♦గణము మెఱయ
నట్టి రాత్రి నాథుఁ ♦ డగుచంద్రుఁ డందుండి
యుద్భవించెఁ గీర్తి ♦ యొప్పుచుండ. ౨౧

931

క. పరమర్షులు తత్సేనం, బరుదుగ నిత్యంబుఁ ద్రావి ♦ యాగోవు మహా

*:దదర్శ రావణ స్త్రీ గోవుషేంద్రవరారణిమ్-అనిమా. గోవుషేంద్రస్య మహాపుషభస్య
వరారణిం సాహస్రాతరమ్-అనివ్యాఖ్య.

- దరమునఁ గొల్పుచు జీవిం,తురు పీయూషంబు దానఁ ♦ దోఁచెం గాదే. ౨౩
- ఆ. స్వధయై భుక్తిగాఁగఁ ♦ జను పితరుల కగు,స్వధ జనించె దాన ♦ జనులు దేని
సురభియనుచుఁ బ్రీతి ♦ శోభిల్లఁ బిల్తురో, యట్టి కామధేను ♦ వచట నుండ.
- చ. దనుజవరుండు దానికిఁ బ్రదక్షిణ మొప్పఁగ వందనంబుఁ జ
క్కినివిధి నద్భుతాహవము♦గా నొనరించి భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడుచున్ బలావళులు ♦ గావఁగ జీవనధార లెన్నియో
యనిశము పొల్పుచుండఁ దగు♦నట్టినిధంబునఁ జెన్నుమీఱుచున్. ౨౪ 940
- క. శరదభ్రనిభంబగుచున్, వరుణాలయ నుచట వెలయఁ ♦ బరమముదమునన్
బరిపరి మెచ్చుచు నెంతయుఁ, బరికించి దశాననుండు ♦ బరవస మొప్పన్.
- సీ. కావలియున్న బలావళి మార్కొని కొందఱ వధియించి ♦ కొంక కట్టె
వారు తన్ మార్కొని ♦ బాణజాలంబుల నొప్పింపఁ జొచ్చి దనుజవరుండు
వారిఁ గన్గొని యిట్లు ♦ పలికె మీరాజుతో నారాకఁ దెలుపుఁడీ♦భూరిబలుండు
రావణుం డిపుడు సంగ్రామకాంక్షను వచ్చెయ్యుద్ధంబుచేయుమా♦యుద్ధమునకుఁ
- తే. జాల వే యోడినాఁడ నిం ♦ కేల యనుచు
నై ననుం జెప్పుమనుడు భయంబు గల్గ
దతని కంజలి చేసిన ♦ ననుచుఁ, బలుకు
నంతలో నాగ్రహ మ్మూని ♦ యతులబలులు. ౨౫ 942
- క. వరుణునితనయులు తత్సుతు, లురుబలనాయకులతోడ ♦ నొక్కమొగిని వ
చ్చిరి గొ,వుష్కరులను ని,ర్వరు సేనాపతులు భీకరులు దురమందున్. ౨౬
- చ. ఘనబలముల్ తముం గొలువఁ♦గా నుదయించు సరోజమిత్రుఁడో
యన వెలుఁగొంది కామగతు ♦ లద్భుతరీతిఁ జెలంగ నున్న స్యం
దనగణ మొప్పఁగా దనుజ♦నాథుని మార్కొని; రంత దారుణం
బనుపమరోమహర్షణము♦నా నమరంబు పొసంగె నత్తటిన్. ౩౦ 944
- చ. వరుణునిపుత్రు లెల్ల సుర♦వైరివిభుం దగురీతిఁ దాకి ర
త్తరుణమునందుఁ దత్సచివ♦తల్లజు లెల్లను దానవేంద్రు భీ
కరసచివాళితో దుర మఖండముగా నొనరించి; రంత నా
వరుణునిసేన లెల్ల క్షణ♦భంగము నొంది నశించె నంతటన్. ౩౧ 945
- చ. బలములు క్షీణతం గనుట ♦ వారలు గాంచి మహానురాంబకం
బులఁ గడుఁ బీడ నొంది రణ♦ముం బొనరించుట మాని వేగమే
యిలపయి కేగుదెంచి దను♦జేశునిఁ బుష్పకమందుఁ గాంచి భూ
తలముఁ ద్యజించి నత్వరరథంబుల నంబర మొంది యంతటన్. ౩౩ 946
- తే. తుల్యమా స్థాన మొందుటఁ ♦ దుములయుద్ధ
మయ్యె ననోనన్య మత్తటి ♦ నమరదనుజ

సంగరముఁ బోలి యానభఃస్థస్థలమునందు

వరుణతనయులు పిదప సంభ్రమముమీఱి. 3౪

947

చ. అనలునిబోలు బాణముల ధాదనుజేంద్రుని నొంచి సంగరం
బున కీకఁ బూనకుండువిధముం బచరించి ప్రమోదచిత్తులై
ధ్వనుల నొనర్చి రద్ది బహుధా దెసలందుఁ జెలంగె; నంత నా
దనుజవరుండు నొచ్చుటను ధాను మహోదరుఁ డాత్మ నెంచుచున్. 3౬

ఉ. దారుణకోప మొంది రణధర్మము నూని యిక్కేటి లోకముం
చారసి మృత్యుభీతిఁ గన ధర్మ దురం బొనరింపఁ బూనె; న
వీరుఁడు వారి మాక్కిని విభీతిని గామగతుల్ చెలంగఁగా
మారుత మట్లు పోవుహయఃపండలమున్ వధియించె నేర్పునన్. 3౭ 949

క. గదచేత నిట్లు పితృపతి, సదనమునకు వానిఁ బనిపి ధర్మంబున ను
న్నదుఁడై వారల యోధుల, నదయత నూర్వీణును జంపి ధర్మబుద్ధిచేన్.

క. విరధుల సంగరతలమున, వరుణాత్మజులఁ గని యార్చెఁ ధర్మబుద్ధురముగ; ని
ట్లురవడిమీఱి మహోదరుఁ, డరిహయసారధుల స్యందఁనావళిఁ గూల్చున్.

క. ధరణిం బడియెను; బిదపన్, వరుణాత్మజు లెల్ల నని విభగ్నరథములన్
బరికించి వదలి యపు డం, బరమున నిలుచుండి వ్యథల ధర్మబుద్ధి పూర్ణున్.

ఆ. ఆత్మశక్తి నిట్లు ధర్మబుద్ధి లలరి మహోదరుఁ, దాఁకి చాపములకు ధర్మబుద్ధి గుణము
లట్టె కూర్చి భీకఁరాంబకములు వైచి, యతని నొంచి విడిచి ధర్మబుద్ధిరమున.

ఉ. రావణుపై కీ బోయిరి దురంబున నాతని నొంచువేడ్కచే
నావరుణాత్మజన్తులు మహాత్మరరోషము పొంగ గుంపుగాఁ
జేవ; ధనుశ్చ్యుతంబులగు ధర్మశరావళి వజ్రమో యనం
గా వరపుంఖయుక్తము నికామరణోత్సుక ముప్పతిల్లఁగన్. ౪౨ 954

చ. ఘనములు భూధరేంద్రమును ధర్మగతి గురియింప నొచ్చి యా
దనుజవిభుండు క్రోధమున ధారుణనేత్రము లొప్పుగా లయం
బున ననలుండువోలె శరముల్ గురియించుచు వారిమర్మముల్
పనివడి నొవ్వజేసె; భటపంక్తిని గూల్చె ధదుగ్రతన్ వడిన్. ౪౪ 955

సీ. అంతట మాన కయ్యనురనాథుఁడు విచిత్రంబులౌ ముసలముఁదగినమితలు
భల్లశతంబులఁ ధర్మబుద్ధుల శక్తితతుల శతఘ్నుల ధారుణములు
గాఁ దగు తోమరఁగణముల దుర్ధన్వుడై వైచె వారిపై ధర్మబుద్ధి
వారును దురమున ధర్మవరకుంజరంబులు వష్టిహాయనములు ధర్మపియున్న.

తే. యవ్వ పంకంబునం జిక్కి ధర్మబుద్ధులీతిఁ
గుంది; రవ్వార లార్తిని ధర్మబుద్ధులీతిఁ

- పటుపరాక్రమశాలి రావణుడు జలద
మార్చునటు లార్చె గొప్పగా ♦ హర్ష మొదవ. ౪౭౪ 956
- ఉ. అంతట మాన కయ్యసురుఁ ♦ డావరుణాత్మజులన్ గలంప న
త్యంతరవంబుమీఱ బహు♦భాయతసాధనరాజి వైచె; సం
క్రాంతశరాంగులై జలద♦రాజి నిరంతరధార లొప్ప దు
ర్దాంతపువృష్టి నించెడువి♦ధంబునఁ బైపయి బాణజాలముల్. ౪౮౪ 957
- క. పరఁగించురావణుని దో,స్ఫురణంబున కాగ లేక ♦ త్రోణిని మూర్ఛా
పరవశులై పడి రెల్లరు; దురమునఁ బడియుండఁ గాంచి ♦ తోడనె వారిన్.
- ఆ. రణమునుండి మంది♦రమ్మును జేర్చిరి
సేవకులు; బలంబు ♦ చెలఁగ రావ
ణాసురుండు భటుల ♦ నటఁ గాంచి వరుణున
కెఱుకపఱపుఁ డిప్పు ♦ డేగి మీరు. ౫౦ 959
- చ. అనఁ బ్రహసాఖ్యమంత్రి యను♦రాధిపతిం గని యిట్లు పల్కె నో
దనుజవరేణ్య! ముందుగఁ బి♦తామహులొకమునందు గానమున్
విన వరుణుండు పోయెఁగద ♦ వేడుకఁ బిల్చెద వీవు సంగరం
బునకను, రాజు లేనియెడఁ ♦ బోలునె యీవిధిఁ బిల్చు టారయన్. ౫౧౪
- క. పనిలేక నీవు పిల్చితి, వనఁదగు నీశ్రమము నిష్ఫ♦లారంభంబే
విను మతిని వీరపుత్రకు, లని యొనరిచి యోడిపాటి ♦ రనియు నెఱుఁగవో.
- చ. వరుణునిమంత్రి యిట్లనఁగఁ ♦ బట్టఁగరాని ముదంబునన్ మహా
సురుఁడు స్వనామకీర్తులను ♦ త్రోణిని దిక్కుల నెల్లతావులన్
విరివిగఁ జాటఁబంచి కడు ♦ వింతగ నాద మొనర్చుచుం జనెన్
వరుణుని యిట్లు డాఁకి తన♦వచ్చినత్రోవను బట్టి యేపునన్. ౫౪ 962
- క. తనపురిఁ గన్గొను వేడుకఁ, జనియె నభోమార్గముననె ♦ నకలదనుజులున్
దనుఁ గొల్వ విజయఘోషం,బును జేయుచుఁ జారులేగఁ♦బొంగెడుకాంక్షన్.

ఇరువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

* అధికపాఠసర్గములు.

౧ - వ సర్గము.

అథ రావణుండు బలిని జయింపఁ బోవుట. అథ

- చ. మనమునఁ దోచుహర్షమున ♦ మామకకీర్తిని వింటిరే యటం
చును దశకంఠు డార్చుచును ♦ జోద్యముఁ గాంచుచుఁ బోవుచుండ నా

* ఇటనుండి యైదుసర్గములు వ్యాఖ్యాతలు అధికపాఠములని వ్యాఖ్య ప్రాయక పదలిరి. గృంథమున ముద్రింపఁబడినవని పదలఁజాలక రామాయణమున నింకొక్క శ్లోకమున్నను దెనిఁగించి కృతార్థుడను గాఁ దలంచుకొన్నవాడను గానఁ దెనిఁగించితిని.

తనిసచివుండు హర్షమునఁ ♦ దాఁ బలుకంగ నెలేక వెంట రాఁ

జనుచు మహాసురుల్ గొలువఁ ♦ జయ్యన నశ్శవురంబుఁ జూడఁగన్. ౧ 964

ఆ. మరలఁ జనియె యుద్ధమదమునఁ బూర్వ మె

చ్చటను జూచియుండెఁ ♦ జారుతరము

భాన్వరంబునై న ♦ పరమసౌధంబును

ముత్తియంపుహారములఁ జెలంగి. ౨

965

సీ. చాదువై డూర్యరత్నోరుతోరణరాజి బెడఁగయి యెల్లెడ ♦ వేదికలను

దనరారి హాటక ♦ స్తంభంబు లొప్పార స్ఫటికనజ్రంబుల ♦ భాసురముగఁ

జేయంగఁ బడినట్టి ♦ చిత్రసోపానముల్ వెలయంగఁ గింకిణీవితతు లొప్ప

భవ్యాననంబుల ♦ భాసురంబై దేవసతిభవనంబు నాఁ ♦ బరఁగి యాగృ

తే. హంబు కనుపట్టఁగాఁ బ్రతాపాధికుండు

దశవదనుఁ డట్టై చూచి యు ♦ త్తమగృహం బి

దెవ్వరిదొ చూడ సౌమ్యమై ♦ యివ్వధమునఁ

గానఁబడియెడుఁ గనులకుఁ ♦ గమ్రమగుచు ౩

966

క. మేరువొ మందరనగమో, నా రాజిల్లుచును నొప్పె ♦ నాదునుదికి నీ

భూరిగృహంబు గనుంగొను, కోరిక జనియించెఁ గానఁ ♦ గొంకక యిపుడే ౬

క. చనుమా! ప్రహస్త! నీవటఁ, గనుఁగొనుమా! యెవరిదొక్కొ ♦ కాంతగృహం బి

ట్లనుపమమై కనఁబడియెడు, నన విని యాతండు చిత్తమని యాగృహమున్.

చ. కనుఁగొని యందుఁ జొచ్చి యటఁ ♦ గానక యెవ్వరి; దీనిహేతు వే

మని తలపోసి ద్వారముఁ బ్రహస్తుఁడు దాటి మఱొండు కక్ష్యనుం

గని యటఁ జొచ్చి యాకరణిఁ ♦ గక్ష్యల నేడిఁటి దాటి మీఁదటన్

గనియెను పావల సుజ్జ్వలముఁగా నలరారెడుదాని నంతటన్. ౭

969

క. దానికురంగటఁ బురుషుని, దానవవరుఁ డట్టై చూచెఁ ♦ దత్పురుషుం డా

మానవభక్షకుఁ గని ముద, మూని ప్రహాసంబు చేసె ♦ నొక్కవిధమునన్. ౮

తే. ఆమహాహాసము విని ప్రహస్తుఁ డప్పు

డూర్ధ్వరోమాళియగుచు మహోగ్రరీతి

మండు నాజ్వలనడును హేమమయ మాలి

కాభిమండితుడై యున్న యట్టిపురుషు. ౯

971

క. కనియెను; పురుషుం డాతఁడు, వనజాపునిరీతిఁ గాంతిభాసురుఁ డగుచున్

గనరాకయె ప్రత్యక్షము, మునివలె నందుండె; ననుజమఖ్యుం డంతన్. ౧౦

క. ఆవార్తను దెల్పినచో, రావణుఁ డేకార్యమును ద్వారం జేయునొ యం

చావృత్తాంతముఁ దెల్పెడు, భావంబున నురలి చేరెఁ ♦ బ్రభుసంతికమున్. ౧౧

క. చేరి దళాననునకుఁ బ్రియ, మారఁగ నవ్వార్త నెల్ల • నాతఁడు తెలుపం
గా రావణుండు కన్గొను, కోరికఁ బుష్పము డిగ్గి • కొంకక మదిలోన్. ౧౧
తే. లోనఁ జొర నెంచెఁ జందురు • నూని తలను
గాటుకను బోలి తనుకాంతి • కానఁబడఁగ
భయదరీతి నప్పురుషుండు • వానియెదుట
నిలిచె; ద్వారంబు నిండ నుజ్జ్వలతనువున. ౧౨

975

సీ. అతఁడు జ్వాలాజిహ్వఁడై భయానకుడయి
యరుణాక్షుడగుచు శ్వేతాస్యుడగుచు
బింబోష్ఠ మలరారఁ • బ్రియమున నున్నట్టు
లూర్ధ్వరోముండయి • యురుభయంబు
గలుగఁజేసెడు నాసికయు గ్రాలఁ గంతంబు
కంబుతుల్యంబుగఁ • గానఁబడఁగ
గురుహనుండయి శ్మశ్రుకూటంబు గూఢమై
యలర నిగూఢాస్థికలితుడగుచు

తే. దంష్ట్ర లట్టె ప్రకాశింప • దారుణాకృ
తిని వెలుంగు నప్పురుషుని • దనుజవిభుఁడు
కనియె; నాతఁడు ముసల మొక్కండు లోహ
మయమునుం గొని ద్వారంబు • మమతఁ జేరి ౧౩

976

ఉ. కావలికాచుచుండె; నురఁకాండవిరోధియు నమృహాత్మునిన్
జేవఁ జెలంగువానిఁ గనఁ • జిత్తము వేగ వడంకె రోమముల్
వావిరి నిక్కియుండెఁ దనువై భవ మెల్లఁ దొలంగి భీతిచే
భావ మడంగఁ గరిపమున • వర్ణము మాటినయట్టు కన్నడెన్. ౧౪

977

చ. తనమది దుర్నిమిత్తములు • తద్దయుఁ దోచిన రామచంద్ర! యా
దనుజవిభుండు చిత్తమున • దాఁ దలపోయుచునుండె; నంత నా
తనిఁ గని యమృహాపురుషఁతల్లజఁడే యిటు పల్కె; నేమి నీ
మనమున నెంచువాడ వనుమానము లేక వచింపు మిష్టమున్. ౧౫

978

క. ఆలస్యం బొనరింపకు, మేల యిటం జొచ్చినావొ • యెఱిగింపుము నీ
కాలము నాతిథ్యంబుగ, నోలి మహావీర! నేనె • యొనఁగుదుఁ జుమ్మి. ౧౬

క. అని మరలఁ బలికె నోహో, దనుజేశ్వర! చక్క వినుము • ధర్మాత్తు బలిన్
గని యాతనితో యుద్ధంబును జేయుదొ లేక నన్ను • బొంగెడుకాంక్షన్.

క. మారుకొని వీర్యమొప్పఁగ, బోరుదువో తెలుపు మనినఁ • బూరుషవర్యుం
డారీతిఁ బల్క మరలను, నారావణ దేహమందు • నాసమయమునన్. ౧౭

తే. గగురుపాటు జనించె; నిక్కరణి నుండ
దైర్యమూని యాశరపతి • తగ వచించె

నీగృహంబున నున్నవా ♦ రెవరొ తెలుప

వయ్య వాగ్విద్యరేణ్య! నెయ్యమున నీవు. ౨౦౪

989

క. అని నొనరించెద నే నా, తనితో నీ వెంచి నట్లే ♦ దైర్యముతో నా
విని యాపురుషుఁడు మరలన్, దనుజేంద్రునితోడఁ బలికె ♦ దారుణభంగిన్.

చ. దనుజవిభుండు కాపుర ము♦దారవిభూతిని జేయుచుండు నిం

దనుపమనత్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు వదాన్యశేఖరుం

డనఘుఁడు సద్గుణాకరుఁడు ♦ హస్తమునం దలరారు పాశముల్

గనఁబడ నొప్పు నాయముని♦కై వడి దుర్జయుఁ డెట్టివారికిన్. ౨౧౪

990

క. బాలార్కునివలెఁ దేజము, గ్రాలఁగ యుద్ధంబులం బ♦రాజయ మన నే

కాలముననై నఁ బొందక, పాలితదీనుండు నగుచుఁ ♦ బటుబలయుతుడై. ౨౩

సీ. దుర్జయుండయి నుంత ♦ ధూర్తుండుగాక యెప్రియములుపల్కుచుఁ♦బ్రీతిమీఱ
*గురువిప్రహితుఁడయి ♦ సరగునఁ గృత్యముల్ విభజించిచేయుచు♦విపులనత్య
మలరఁ గాలంబు నిమ్ముఁ గార్యములఁ జేయఁ గోరుచునత్యవాక్కులనెప్పి
శుభదర్శనుండయి ♦ శూరుడై డతుడై తనరిసావ్యధ్యాయతత్పరుఁడు నగుచు

తే. సకలగుణరత్నజలధియై ♦ ప్రకటశక్తి

వెలయు బలిచక్రవర్తి యీ♦లలితసౌధ

మందు నివసించుచున్నవాఁ ♦ డమర భుజగ

భూతమునిసంఘములు తన్నుఁ ♦ బొగడుచుండ. ౨౬

991

క. నురభూతభుజగతతిచే, నిరతము భయమనఁగ నెఱుఁగ♦నేరఁడు బలియా

పురుషనరేణ్యునితో సం,గర మెట్లొనరుతువొ తెలియఁ♦గా నేరఁ జూచి.

మ. బలితో యుద్ధముఁ జేయుకొర్కి మదిలో ♦ భావింప నీకున్నచో

బలినిం జూడఁగఁ బొమ్ము లోపలికి నీప్రాగల్భ్యముం జూపి ని

స్తులనత్వా! యనిఁ జేయవయ్య! బలముల్ ♦ తోడ్తోడ నేతేర దో

ర్బల ముప్పొంగఁగ నాలసింప కను నప్పల్కుల్ చెవిం జొచ్చినన్. ౨౭౪

తే. పదితలల్ గల దానవపతియు లోనఁ

జొచ్చె నాతని సెలవొంది ♦ శూరవర్యుఁ

డైన బలియున్నచోటికి ♦ నాబలియును

దశవదనురాకఁ గని ప్రమదంబు పొంగ. ౨౮౪

992

చ. ఒనరిచె నట్టహాసమును ♦ హోయని నవ్వెను సూర్యరీతిగాఁ

గనుఁగొనరాని తేజమునఁ ♦ గ్రాలుచు నాదనుజేంద్రుఁ డుండి యం

త నిఖిలవిశ్వరూపుఁడయి ♦ తా నలరారుటఁ బంక్తికంఠు నొ

య్యనఁ గర మట్టె చాఁచి తనయంకతలంబును జేర్చి యంతటన్. 3౦ 990

- చ. పలికె దశాస్య! దీర్ఘభుజ! ♦ భావమునం నలరారు నెట్టికో
 ర్ములు చెవుమా ఫలించునటు ♦ కొంకక చేసెద, నేల వచ్చితో
 తెలుపుము దాఁపకుండ నని ♦ ధీరవరేణ్యుఁడు తన్నుఁ గూర్చి య
 బ్బలి యిటు పల్క రావణుఁడు ♦ పల్కెను; వాగ్వీభవంబు పొంగఁగన్. 3౧౫
- క. వినియున్నవాఁడఁ బూర్వంబున నిను నారాయణుండు ♦ పూనిక బంధిం
 చె నటంచు మహాభాగా!, విను మే నాబంధములను ♦ విడిపింతుఁ దగన్. 3౨
- క. ఆపనికి నేను జాలుదు, నీపల్కున సంశయం బ ♦ దెన్నఁగ లే దో
 పాపహరా! ద్వారంబున, నేపురుషుని గంటినో యఃపీనబలయుతున్. 3౨౫
- ఆ. అతనిఁ దెలియ నేను ♦ నాత్మఁ గోరెద నన, బలియు నవ్వె యిట్టుఁపలికె; రావ
 ణానురేంద్ర! యెవని ♦ నడిగితివో విను, మతనిరీతి నెల్ల ♦ ననువదింతు. 3౪
- సీ. శ్యామాంగుఁడై ద్వారఁమందున్నపురుషుండెనారాయణుఁడులోకఁనాయకుండు
 వినవయ్య యతనిచేతనె దానవేంద్రులు బలవత్తురులగు శూఁరులు నితరులు
 వధియింపఁబడిరి; దోర్బలశాలియైన యాతనిచేతఁ బూర్వు లంతకును బూర్వు
 లెండతో లోఁబడి ♦ యేవేళ నుండంగఁ జేయంగఁబడిరి; నన్నాయనఘుఁడె
- తే మున్ను బంధించె శమనుఁడే ♦ యెన్న నతఁడు
 దాటరాదు తదాజ్ఞ నెత్తఱిని నైన;
 ధాత్రి నాతని నెవ్వఁడు ♦ ధైర్య మూని
 తలఁచు వంచింప రావణా! ♦ తెలుపవయ్య! 3౩౫
- క. భూతతతిఁ హరియించెడు, నాతఁడు ద్వారప్రదేశఁమందు వసించున్
 ధాతయు భువనేశ్వరుఁడును, ఖ్యాతిగ నాతండ్రి కర్త ♦ కారయితయుఁ జూ!.
- క. పరమాత్ము నతని నెఱుఁగవు, నురవైరివ! నీవు నేను ♦ నూనృతముగఁ ద
 ద్వారహాప మెఱుఁగఁ జాలము, పరముం డతఁ డెన్నభూతభవ్యభవుండున్. 3౪
- ఆ. ప్రభువు కలియు నతఁడే ♦ పాటింపఁ గాలంబు
 తత్సర్వరూప మగును ♦ ధరణిఁ గల్గు
 భూతతతులఁ జంపు ♦ భువనత్రయమునకుఁ
 గర్త యతఁడె సుమ్ము ♦ భర్త యతఁడె. 3౫
- క. స్థిరచరభూతంబుల నా, పురుషుఁడె చంపంగఁ జాలుఁ ♦ బోకార్చి తుడిక
 ధరఁ బుట్టించును మరలన్, బరిపూర్ణుఁడు తునయు మొదలు ♦ పరఁగ వతనికిన్.
- క. కరణము కారణమునునై, పరఁగుచుఁ గర్తయును నగుచు ♦ భాసిల్లుఁ జూమీ
 పురుషుం డాతఁడె దనుజేశ్వర! యిష్టము నొనఁగు నతఁడె ♦ భక్తుల కెల్లన్.
- క. హుతమైనపదార్థము నా, మతిమంతుఁడె కుడుచుచుండు ♦ మహితవిభూతిన్
 ధీతి కతఁడె నాయకుండగు, నతఁడె నుమీ ధాత గోష్ఠయన నొప్పారున్.
- ఆ. ఇట్టి గొప్పభూత ♦ మీజగత్ప్రియమున, వెదకి చూడ లేదు ♦ వినుము నీవు

నేను మనకుఁ బూర్వః¹లై న వారెవ్వరో, వారి కెల్ల నతఁడె [♦] ప్రభువు నుష్టు
 *క. రశనను గైకొని యెవ్వధిఁ, బశువును బంధించి నిలువఁబడఁ జేయుదురో
 పశుతుల్యులై న మనలం, బశువతి యాతండె కాచు [♦] బలము మెఱయఁగఁ,
 నీ. దనువృత్తశుకశుంభు [♦] లనువారు, మఱి నిశుం

భాఖ్యుండు చంభుండు [♦] నట్లెకాల
 నేమియుఁ బ్రహ్లాదుఁ [♦] డామాడ్కి వై రోచ
 నుఁడు బలి కాలకే²యుఁడును దార
 కాఖ్యుండు ముచుకుందుఁ³డనుదానవుఁడు వివ
 ర్ధనుఁడు హిరణ్యాక్షుఁ [♦] డనుఘనుండు
 మధుకై⁴టభులును ధూ⁵మసురవై రియు శంబ
 రాహ్వయుండును యమ⁶శౌర్జనులును

తే. గంసకై టభమృదువు ల⁷ఖండవిక్ర, మాధువ్యలింకెందఱోమహా⁸ర్హమగుతపము
 చేసి రట్టై ప్రకాశించి [♦] రీసుమీఱి, విక్రమంబును జూపిరి [♦] ¹వృష్టి నిడిరి. ౪౬

చ. క్రతుశతమున్ విధిన్ సలిపి [♦] కాంక్షలఁ బొందిరి భూరిభక్తిచే
 నతులితమాతపంబుఁ గడు [♦] నద్భుతరీతిని జేసి యోగమం
 దతిశయనిష్ఠయుం గలిగి [♦] యాత్మ విశుద్ధముగాఁ జెలంగ సం
 తతగురుభాగ్య మొప్ప షీతిఁ [♦] దారు నుఖంబులఁ బొంది యెంతయున్. ౪౭

క. అతిథుల కిచ్చుచు విద్యా, చతులను దనరారి నుతుల⁹మాడ్కిం బ్రజల్
 హితముగఁ బోషించుచు నే, షీతిపతు లాత్మానురక్తి [♦] జెందుదురో తగ్గఁ.

క. వారలఁ గాపాడుచు రిపు, భూరమణు¹⁰ యుద్ధమందుఁ [♦] బొంక మడఁచుచున్
 శూరులుగా నొప్పుచు నని, నారయ లోకముల సమత [♦] నంద కలరుచున్. ౪౮

తే. అభిజనోపేతులై వార [♦] లస్త్రశస్త్రవిద్యలం దాటి జేయుచు [♦] విగ్రహంబు
 లందు వెనుకంజ వేయక [♦] యమరరాజ్య, మేలఁగాఁ గోరి దేవతా¹¹జాలము నని.

క. వేలకువేలుగఁ దఱుముచు, శ్రీలలనం బ్రీతిమీఱఁ [♦] జెంది వెలయుచున్
 గ్రాలిరి గద! సురవిప్రియ, మోలిం గాంక్షించి తమకు [♦] నొప్పెడివారిన్. ౪౯

క. పరిపాలించుచు భోగో, త్కరముల నాసక్తి మిగులఁ¹²గా మత్తులునై
 ఖరకరుఁ డుదయించెడు నా, తరుణంబున వెలయురీతిఁ [♦] దారు వెలుగుచున్.

క. సురలకు భీతి జనించెడు, సరణిన్ నర్తించి రనుట [♦] సత్యమె గద; యా
 సురవైరుల నారాయణుఁ, డరసి యుపాయంబు పన్ని [♦] యణఁచెం గడఁగఁ.

క. హరి యందఱఁ బుట్టించును, హరియే మృతి నొందఁజేయు [♦] నవ్వలఁ దానే
 పురుషోత్తముండు తనలోఁ, గర మరుదుగ మోడమందుఁ¹³గాలముఁ గనుచున్.

* పశుం రశనయా యథా-అనిమా. ఈపద్యోత్థరాశ్ధము దీనివివరణమే యనితెలియండగు.
 1 శాంతి వర్షంతి చైవహి-అనిమా.

- చ. దనుజవరేణ్య! మత్కథితః॥దానవు లందఱుఁ గామరూపియా
వనజదళాక్షుదోఃపటిమఁ ♦ బౌరుషముల్ చెడఁ గూలి రట్టై, యే
దనుజులు దుష్ప్రధర్వు లన ♦ ధాత్రిఁ జెలంగిరొ యట్టి వారలే
యనిమొన విష్ణుశక్తిఁ గని॥నంతనె చెప్పక పాటి రాద్దులై. ౫౫౫ 1013
- క. నిలువంబడి రణమొనరుపఁ, దలఁచినవా రెల్లఁ జనిరి ♦ ధర్మపురికి శ్రీ
లలనాపతిచక్రాయుధ, మలరుచుఁ ద మ్మావరించి ♦ యందఱఁ ద్రుంపఁ. ౫౬
- చ. ¹అని యిటు పల్కి యబ్బలియు ♦ నాదశకంఠునిఁ జూచి యింక ని
ట్లనియె; నదే కనంబడెడు ♦ నాస్థలమందుఁ బ్రదీప్తపావకుం
డనఁదగి చక్ర మొక్కఁడు, మహాబలశాలివి నీవు దానిఁ జే
కొని త్వరనాదుపార్శ్వమునఁకుం జనుదెమ్ము ప్రియంబు గూర్పఁగఁ. ౫౬౫
- క. తరువాత నావిముక్తికి, నురనాయకునిఁ జయించు ♦ చొప్పరసి వచిం
తు రయంబున గురుబాహూ!, నురవైరీ! చేయవయ్య! ♦ శుభకృత్యంబుఁ.
- చ. అన విని రావణుండును మహాబలశాలియె గాన హాసముం
బొనరిచి యాస్థలంబునకుఁ ♦ బోయె నదెచ్చట ²దివ్యకుండలం
బనుపమకాంతి నొప్పుచు మహాత్తరమై యలరారుచుండెనో
కనుఁగొని లీలచేఁ దనయఁఖండబలంబును గానుపింపఁగఁ. ౬౦ 1017
- చ. కరములఁ బట్టి యూఁచె నది ♦ త్కృధర మట్లు చలింపకుండె నె
వ్వరునఁ గదల్పఁ జాలక యవార్యబలంబునఁ బూన్కి నింకనుఁ
బరమముఁ జక్రముఁ గదలుపం దలపోసెను లజ్జచేత న
త్తరుణమునందు నొక్కయెడఁ ♦ దత్పరమాభరణాంశ మొయ్యనఁ. ౬౧
- తే. పైకి లేచినయంతనె ♦ పడియె నేల
రావణుండు శరీరంబు ♦ రక్తవారిఁ
దొప్ప దోఁగంగ మూలంబు ♦ ధూర్తపరశు
ధార నఱుకంగఁ ద్రెల్లెడు ♦ తరువురీతి. ౬౨ 1019
- చ. దనుజవరుండు భూమిఁ బడఁ ♦ దత్సచివుల్ నభమందు నయ్యయో
యని పెనుశబ్ద మొప్పు వెత ♦ నంది యొనర్చిరి; రావణుండు చే
తనను ముహూర్తమాత్రమునఁ ♦ దాఁ గని లేచి వడంకుమేనితో
మనమున సిగ్గు దోఁపఁగను ♦ మై వినయంబున వంగియుండఁగఁ. ౬3 1020
- క. కనుఁగొని బలి యిట్లను; నో, దనుజేశా! రమ్ము చాలు ♦ దర్పం బింక నే
వినిపించెద సర్వము నీ, ననుపమబల మూని యెత్త ♦ నది లేచెఁ గదా!. ౬౪
- తే. మణివిభూషితకుండలం॥మండన మిది
నాకుఁ బూర్వము పుట్టిన॥నాకవైరి

1 ఏత దృహీత్వా గచ్ఛ త్వం మమ పార్శ్వం మహాబల-అనిమా. 2 యత్ర స్థితం మహా
ద్దివ్యకుండలం శఘనందన-అనిమా.

కర్ణభూషణ మగునది ♦ త్తయము లేక

యలరు నిచ్చోటఁ బడియె నీయది మహాత్మ !. ౬౫౪

1022

సీ. మఱియొక రత్నాభిమండితభూషణ మొక్కపర్వతమున ♦ నొప్పునాను

తటమునఁ బడియె మకుటమును జేదినామీప్యంబునం బడె ♦ మేదినిపయి

సంగరంబును జేయునమయంబునన్; హిరణ్యకశిపునిదియా నహార్యవీర్యుఁ

డాతఁడు నాతాత ♦ కగును బూర్వుఁడు వానిఁ జంపంగ నెవ్వరు ♦ చాలరని

తే. వ్యాధిమృత్యుద్వయంబున ♦ భయములేక

యతఁడు వర్ధిల్లుఁ బగలందు ♦ నట్లై రాత్రి

యందు సంధ్యాద్వయంబునయందుఁ జావు

పొందకుండ వరంబును ♦ బొందె నతఁడు. ౬౫౫

1023

తే. ఆర్ద్రమగువస్తువునఁ గాని ♦ యట్లై శుష్క

వస్తువునఁ గాని యేశస్త్రవరముచేతఁ

గాని యేయస్త్రమునఁగాని ♦ వాని కంత

మొందకుండఁగ విధివర ♦ మొకఁడు గలదు. ౬౫౬

1024

క. తనవుత్రుడైన ప్రహ్లాదునితో వాదంబు గల్గెఁ ♦ దుది నద్ది భయం

బును గల్గెఁ జేయునదియై, కొనసాగెను; వాద మిట్లు ♦ కొంకక చేయన్. 20

తే. సకలలోకభయంకరప్రకటశక్తి

ధీరుడైనట్టి విష్ణుమూర్తియును సర్వ

దృశ్యుడైన ప్రహ్లాదుని ♦ ధీరుఁ గావఁ

బూని నరసింహరూపంబుఁ ♦ దాను గొనియె. 2౧౫

1025

క. కనులను జూచినదంతయు, విను రావణ! కలఁత నొందె ♦ వీరుని దనుజేం

ద్రుని నాహిరణ్యకశిపుని, దనకరములఁ బట్టి తిగిచి ♦ తనయంకమునన్. 2౨

తే. జక్క నిడుకొని నఖముల ♦ నుక్కుచెడఁగఁ

జించి చెండాడె నాతఁడే ♦ చిత్రరీతి

ద్వారమందున్నవాఁడు సూ ♦ వాసుదేవుఁ

డాతఁడె నిరంజనుండునై ♦ యలరువాఁడు. 23

1026

చ. సురతతి నాదిదేవుడయి ♦ శోభిలు నాభగవంతుతత్త్వమున్

వరుసగఁ జెప్పువాడ వినువాంఛ యెసంగునయేని పల్కెదన్

బరమమనోజ్ఞభావమున ♦ వార్తను దానిని నీమనంబునన్

నిరతము నిల్పఁగాఁ దగును; ♦ నిర్జరనాథుల వేలసంఖ్యలన్. 2౪

1027

క. సురలను బదివేపుర నం, బరగతమునిసప్తకమ్మ ♦ బహుసంఖ్యల నా

పరమేశుఁడు వశగతులుగ, నురుశక్తి నొనర్చె లీల ♦ నొప్పెడు పోల్కిన్.

క. తొలుతన్ ద్వారస్థలమున, నిలిచిన యాతండె యట్టి ♦ నిర్భరశక్తిం

జెలువారువాఁడు; నా విని, పలికెన్ బలితోడఁ ద్రిదశవైరియుఁ గడఁకన్.

సీ. మృత్యువుతోడఁ బ్రేఁతేశ్వరుండుకృతాంతుఁడొకఁడుండఁజూచితిఁనుద్యనుము
భయము గల్పించురూఁపమునఁ జెల్వారుచునుజ్జ్వలజ్వాలలుఁడై యొప్పిపాశ[న
హస్తుఁడై యూర్ధ్వరోమావళియై తగువరుణుని గాంచితిఁ; బటుతరముగ
దంష్ట్రలు వెలయుంగఁ దగినవిద్యుజ్జ్వహ్వా సర్పవృశ్చికరోమసంజ్ఞల, మఱి

ఆ. భీమవేగుఁ డగుచు ♦ వెలయు రక్తాక్షుని
సర్వసత్వభయదు ♦ గర్వయుతుని
గాంచినాఁడ నతఁడు ♦ కమలమిత్రునిబోలి
దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు ♦ దురములందు. ౧౦౩౨

1032

క. మరలింపరాక పావుల, ధరణీశులఁ జెండి మెఱయు; దర్పంబున నా
సురవైరిని మార్కొని సం,గరమున జయమందినాఁడఁ ♦ గమ్రగుణాధ్యా!

ఉ. వారిని గాంచినప్పుడును ♦ బాహుబలంబున భీకరంబుగాఁ
బో రొనరించు నప్పుడును ♦ బుట్టదు భీతియుఁ జింతయున్ మదిన్;
గారణ మేమొ యీపురుషఁకాంతుని నేఁ దెలియంగఁ జాల కి
ట్టరయుచున్నవాఁడఁ దెలియన్ వినిపింపుము దానవేశ్వరా! ౧౦ 1034

చ. అన విని యవ్వరోచనునిఁయాత్మజుఁడౌ బలి రావణాసురుం
గనుఁగొని యిట్లు పల్కె; వినఁగాఁ దగు నీతఁడు లోకనాయకుం
డనఁగన్ భాతనాఁగ హరి ♦ యవ్యయుఁ డంచుఁ బ్రభుండటంచు న
ద్వీనుతిని గాంచు నోదనుజఁవీర! యితండె యనంతుఁడౌ జమీ. ౧౧ 1035

సీ. నారాయణుండును ♦ నరసింహమూర్తియుఁ గపిలుండు విష్ణువు ♦ కమ్రదీప్తి
ఋతుధాముఁడునుధాముఁడతిభయంకరరూపుఁడప్పాశహస్తుండుఁహతరిపుండు
ద్వాదశాదిత్యునిఁభన్నూర్తి, యవ్యయుం డసితజీమూతతుల్యాంగుఁ డమర
నాయకుండును, బురాణపురుషోత్తముఁడును నిర్జరోత్తముఁడును ♦ నిర్మలుండు

ఆ. భ క్తజనహితుండు ♦ భవుఁడు జ్వాలామాలి
గురుభుజుండు యోగి ♦ క్రూరహరుఁడు
జగములను ధరింపఁ జాలునీతఁడె సృజి
యించువాఁ డితండె ♦ యెలమిమీఱ. ౧౨ 1036

1036

క. కాలుండై లోకమ్ముల, నోలిన్ హరియించుచుండు ♦ నురుబలుఁ డితఁడే
పాలకుఁడు యజ్వ యజ్ఞము, జ్వాలలనుం గ్రక్కుచున్నచక్రము సతమున్.

చ. కరమునఁ దాల్చువాఁడు హరి ♦ కంజవిలోచనుఁడౌను దేవతో
త్కరమయుఁ డల్లె భూతసముదాయమయుండు జగన్తయుండు వి
స్ఫురతరూపధారియయి ♦ శోభిలు జ్ఞానమయుండునౌ మహ
త్తరతనుధారి దీర్ఘభుజఁధారియగున్ బలదేవుఁడై తగున్. ౧౩ 1037

1037

ఆ. వీరహంత యితఁడె ♦ వీరచక్షుష్కంతుఁ
డవ్యయుండు జగములందు గురువు

క. నిరుపమ కేయూరయుగాం, తరభానురపతకహారుఁ ♦ దతర క్తమనో

హరచందనదిగ్ధాంగునిఁ, గరముల వేయింటఁ దగఁ బ్రకాశించువిభుఁ. ౮౫

తే. ఆదిదేవు నాదిత్యు సప్తాశ్వవాహ, నుని ననాద్యంతమధ్య లోకనిచయముల

కెల్ల సాక్షిగ నున్నట్టి ♦ యీశ్వరునిని, నిర్జరప్రభు భాస్కరు ♦ నీరజావు. ౮౬

క. కనుఁగొని దానవనాథుం, డనూనరవి తేజమున మహార్తిం గని యు

న్ననిఖిలభటనాథుఁ బ్రహ,స్తుని గని యిట్లనియె నోయి ♦ శూరవరేణ్యా!. ౮౭

చ. చని రవిఁ గాంచి నాదయినశాసనమున్ వినిపింపు మిట్టు లా

వనరుహమిత్రుడైన గ్రహవర్యునితో దనుజేశ్వరుండు వ

చ్చెను సమరంబుఁ గోరి యిదె ♦ చేయుము సంగర మీవు చేయవే

ననిని జయింపఁగాఁబడితి ♦ నంచు వచింపుము సత్వరంబుగన్. ౮౮

1052

తే. ఒక్కపక్షంబు వీనిలోఁ ♦ జక్క నెంచి

కైకొను మటంచుఁ బల్కుమా ♦ కదలు మింక;

ననినఁ దద్వాక్యమును శిరంబున ధరించి

భాస్కరునియంతికమునకుఁ ♦ బటురయమున. ౯

1053

క. చని పింగళునిన్ దండిని, గనియెన్ ద్వారమ్మునందుఁ ♦ గ్రాలెడివారిన్

వినిపించె రావణుని మాజ్ఞను సర్వము వారి కంత ♦ సైన్యవిభుండున్. ౧౦

క. నిలిచె మతేమియుఁ బల్కుక, జలజాప్తమరీచిజాలసంతప్తుండై

పలుకుల వానిం గైకొని, చెలఁగెడుమోదమున దండి ♦ చేరెన్ రవినిన్. ౧౦౫

ఆ. భక్తిమీఱ మ్రొక్కి ♦ ప్రల్లదుండగు రావణునిప్రతిజ్ఞఁదెలిపె ♦ దనుజవిభుని

పలుకులెల్ల దండివలనఁ జక్కఁగ విని, శ్రీనరోజమిత్రఁశేఖరుండు. ౧౧

*క. తనబుద్ధినెంచి యాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె; దండి ♦ కడు రయమొప్పున్

జని గెల్పు మతని లేదే, నని నోడితి నంచుఁ బల్కువయ్య నియతిచేన్. ౧౨

క. మనమున నీకెటు తోచునొ, యనఘా! యభ్యంగిఁ జేయనగు; నేఁ గలం

బును బుచ్చఁ జాలవృథగా, నను మాన్యునిపల్కులఁ గొనియరిగి దనుజతోన్.

తే. పలికెనూర్యోక్తి నెల్ల నెభ్యంగితనకు, నర్కుఁచొగిఁదెల్పె నట్టులేయప్పలుకుల

దండివలన నెఱింగి యుద్దండరీతి, విజయఘోషంబుచాటించివెడలె నతఁడు.

అధికపాఠము రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

—ఁఁఁ రావణుడు మాంధాతతోఁ బోరుసల్పుట. ఁఁఁ

చ. వనజహితుం ద్యజించి చని ♦ స్వర్ణమహీధరదివ్యశృంగమం

దనుపమవిక్రమం బలరునట్లుగ నానిశిఁ బుచ్చి చంద్రుతో

* బుద్ధిపూర్వం దివాకరః, గచ్చ దండిన్ జయ పైవనం నిర్జితోఽస్తీతి వా నద-అనియూ.

నని నొనరింపఁ బోయి కమఁలారియెసంగెడు లోకముం గనుం

గొనియె; నటన్ రథంబుపయిఁ ♦ గోమలదివ్యసుమాభిమండితున్. ౧౫ 1160

తే. దివ్యచందనలిప్తాంగు ♦ దేవకన్య, కాభిసేవితుఁ జంద్రుని ♦ నంబరమున

నరుగువానినిగనియె; నా♦యన్మృతకిరణుఁ, డచ్చరలతోడరతిసుఖం♦బనుభవించి.

సీ. చుంబనసుఖములఁ ♦ జొక్కి మేల్కొనుచున్న చంద్రుని దేవవై ♦ రీంద్రుఁ డట్ట

కనుఁగొని సంతోష♦కలితుఁడై యచ్చోట నిల్చి పర్వతు ముని♦నికరనాథుఁ

గనియె; దశగ్రీవుఁ ♦ డనఘు మహాత్ముని నాతనిఁ గాంచి యిట్లనియె దేవ

మానీంద్ర! స్వాగతం ♦ బే నిదె ప్రశ్నించెదను నాయదృష్టంబునను నిచటికి

తే. వచ్చితిరి మీరు, రథ మెక్కి ♦ వఱలు నీతఁ

డెవ్వఁడో యపుర స్తతు ♦ లెల్లఁ గొలువ

¹విగతమందాక్షుఁడై యిట్లు ♦ వెడలినాఁడు

భయము సుంతయు నెఱుఁగని♦పాటుపడుచు. ౫౪

1062

చ అన విని పర్వతుం డనియె ♦ నర్హమతీ! విననయ్య! ²వత్స! యీ

తనిచరితంబు పర్వమును ♦ దధ్యముగా వివరింతు; నీతఁ డ

త్యనుపమమా తపోనియతి ♦ నన్నిజగంబుల గెల్చె, బ్రహ్మనున్

దనమహిమా³ రేకమునఁ ♦ దద్దయు మోదము నందఁజేసెఁ జా!. 2 1063

తే. ఎద్ది సుఖములఁ గూర్పంగ♦నెనఁగుచుండు, స్థానమైయట్టిమోక్షపదంబుఁ జేరఁ

జనుచునున్నాఁడు లోకముల్ ♦ శౌర్య మొప్పు, నీవు గెల్చినరీతి నీ♦పావనమతి.

క. అనుపమతపమున లోకము, లను గెల్చెను; బుణ్యయుగిన్♦లాపంబున సో

ముని ద్రావి పోవుచుండును, ఘనమతు లేశంక మదిని ♦ గాంచక స్వేచ్ఛన్. ౯

క. శూరుండవు సత్యవ్రత, ధీరుండవు గాన నొక్క♦తెఱఁగు వచింతున్

గోరిక వినఁదగు నియమో, దారులు వీరెల్ల సాధు♦త త్వజ్ఞవరుల్. ౯౫ 1066

తే. కాన వీరలవిషయమై ♦ క్రౌర్య మూన

రెట్టివారైన నని పల్కె ♦ నింతలోన

నరద మొక్కండు పెనుకాయ ♦ మలర దీప్త

మగుచు జాజ్వల్యమానమా ♦ నంగమొప్పు. ౧౦

1067

క. గీతంబుల వాదిత్ర, వ్రాతంబుల నలరుచున్ జ♦వంబునఁ జనఁగాఁ

బ్రీతిం గని రావణుఁ డో, తాతా! యీరథము నెక్కి ♦ తగువిభవమునన్. ౧౧

క. చనువాఁ డెవ్వఁడో విలస, త్తనువున నలరారుచున్ స♦తంబును మ్రొల్క

మన మలరఁ గిన్నరులు చ, క్కనిగానముచేయఁ ద్రిదశ♦కాంతలు పేర్చిన్.

తే. ఆడుచుండనునోహరం♦బైనకలిమి, నరుగుచున్నాఁడువీఁ డెవ్వఁ♦డయ్య యనిన

మునివరుండైనపర్వతుం♦డనియె; నితఁడు, శూరుఁడుగ్రాహవములను♦గోరు మదిని.

1 నిగ్జఞ్జన సంయాతి ధయస్థానం నవిరదతి-అనిమా. 2 శృణువత్స యథాతత్త్వమ్-అనిమా.

- చ. అనిని మరల్పరా దితని ♦ నాహవరంగములందు సాయకా
 శిని దనువెల్లఁ జీల్పఁబడ ♦ లీలయవోలెఁ బెనంగెఁ; బుణ్యమూ
 ర్తి నితని సాధుకీర్తిని నతిస్థిరచిత్తుని ¹స్వామిమేలునే చే
 యను దవయంగమున్ వదలి నట్టి మహాత్మునిగా నెఱుంగుమా!. ౧౩౫ 1071
- క. ఇతఁడే సంగరముల నుద్ధతులగుపరవీరవగుల ♦ దారుణబాణ
 ప్రతతుల సేనలతోఁ జం,పి తగన్ జిహ్వతిథియగుచుఁ ♦ బ్రియ ములరారన్.
- క. చనుచున్నవాఁడు తనమన,మునఁ దోఁచినచోటికేగు ♦ పుణ్యం డితఁడౌ;
 వనితలు సర్తనగీతము,లను జక్కఁగఁ గొల్ప నితఁ డలరు దనుజేంద్రా!. ౧౩౬
- చ. అస విని రావణుం డనియె ♦ నమ్మునిఁ గ్రమ్ముట; నీతఁ డెవ్వఁడో
 చనియెడు సూర్య తేజమునఁ ♦ జక్కఁగ దివ్యరథంబుతోడ నా
 విని యులపర్వతుం డనియె ♦ వీరవరా! వినవయ్య! యల్లదే
 కనకవిమానమందుఁ దమిఁ ♦ గ్రాలు మహాత్ముఁడు కాననయ్యెడున్. ౧౩౭
- క. సురవనితాయుక్తుండై, పరిపూర్ణ సుధాంశునిభలఁపనుడై తగువాఁ
 డురుతరకాంచన మద్ధుల, కరుదుగ నిచ్చినమహాత్ముఁ ♦ డనుచు నెఱుంగుమా!.
- క. అతిచిత్రాభరణాంబరుఁ, డతులిత తేజస్వి దివ్యఁమకా యానమునన్
 గతివై ఖరినజ్జననం,గతిచేఁ జనుచున్నవాఁడు ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౪ 1076
- క. అనుపల్కుపర్వతోక్తిని, విని రావణుఁ డిట్టు లనియె ♦ విశ్వనుతా! యీ
 చనుచున్నరాజులందున్, ననుమార్కొని సంగరం బనం దగుపూజన్. ౧౫
- ఆ. నాకు నొసఁగునట్టి ♦ నరనాథవర్యుండు, భూరితేజఁ డొకఁడు ♦ వీరవరుఁడు
 కలఁడె వేగ పల్కఁగఁ దగుధర్మజ్ఞ!, ²తండ్రి వనఁగ నీవె ♦ తలఁప నాకు.
- చ. అని పలుకంగ రావణునహంకృతి నాత్మఁ దలంచి యిట్లనున్
 మునిపతి పర్వతుం; డసురఁముఖ్య! మహీధరవర్య! స్వర్గసీ
 మను వసియింపఁ గోరుదురు ♦ మాన్యులు వీరలు సంగరంబు చే
 యను దలపోయ రీనృపతు ♦ లాహవకాంక్షయె నీకుఁ గల్గినన్. ౨౧ 1079
- మ. వినవయ్యా! దశకంధరా! జగతిలో ♦ విఖ్యాతుఁడై చిత్రమా
 ల్యనిబద్ధాంగుఁడు చిత్రభూషణసువస్త్రాలంకృతుం డున్నతుం
 డనఘుం డేడగుద్వీపముల్ మనిచి యుఁడ్యదీప్తి ప్రిచే నొప్పుచున్
 మనుజేంద్రేంద్రుఁడునాఁగ నొప్పు నిలలో ♦ మాంధాతృనామంబునన్. ౨౨
- ఉ. సంగరభిక్ష యిచ్చు దనుజప్రవరా! యని పర్వతుం డనం
 బొంగుచు రావణుం డనియె; ♦ భూపతి యెందు వసించు మానిరా
 ట్పుంగవ! నాకుఁ జెప్పు వెనఁ ♦ బోయెద నానృపుఁ డున్నచోటి కిం
 కం గలదయ్య! దీని కధిఁకంబగు పండువు నాకు నెత్తటిన్. ౨౪ 1081

1. స్వామ్యుద్ధే త్యక్తజీవితః-అనిమా. 2. ధర్మజ్ఞ పితా మే త్వం హి పర్వత-అనిమా.

- చ. అన విని పర్వతుండు దనుజాధిపుఁ జక్కఁగఁ గాంచి యిట్లనున్
 విను యువనాశ్వపుత్రుఁ డతివీరుఁడు రాజవరేణ్యుఁ డాతఁ డా
 య్యన నిల నేడుదీవుల మహాబ్ధియె సీచుగఁ గల్లువాని నే
 ర్పునను జయించి యిత్తటిని ♦ బోయెడు స్వర్గమునున్ జయింపఁగన్. ౨౫
- సీ. అనునంతలోన మహాబాహుఁ డారావణాను రేంద్రుఁడు బ్రహ్మయాదరమున
 నొసఁగినవరముల ♦ నురుగర్వ మడరంగఁ గాంచె నయోధ్యాధిశాంతు వీరు
 మాంధాతృనాముని ♦ త్కాపతివర్యుని నేడుదీవుల స్వేచ్ఛఁ నేలుఘనుని
 స్యందనంబును నెక్కిఁ చనువానిఁ దేజంబుననుజెలంగెడువానిఁగనకమయము
- తే. చిత్రము నమూల్యమునయి సంసిద్ధిదంబు
 నైన భాసురహారంబుఁ ♦ బూని దివ్య
 తనువునం బొల్చువాని నత్యంతరమ్య
 హారగంధాభిరాముని ♦ నమలమతిని. ౨౮
- క. కనినంతనె దశవదనుం, డనియెను; సంగరము నాకు ♦ నాతిధ్యముగాఁ
 గ నొసంగు మోన్మపాలా!, యనురావణుఁ గాంచి నవ్వియాతఁడు పలికె.
- చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్నిలువ ♦ దానవనాయక! యెంచవేని న
 న్ననిమొన మార్కొనంగఁ జనునంచు వచించెడురాజుపల్కులన్
 విని దశకంతుఁ డిట్లనుఁ; గుబేరుని నప్పతి ధర్మునిన్ జయిం
 చినతటి భీతినొంద నిక ♦ క్షీత్యధిపున్ నరు నిన్ను మార్కొనన్. 30 1085
- తే. కలుగఁబోవునొ భయ మోరి! ♦ ఖలవిదారి
 యనుదశగ్రీవునకు, నంచు ♦ నాగ్రహమున
 నతని డహియింపఁబూని న ♦ ట్లాజ్ఞ చేసె
 సమరదుర్తదులయి పొల్చు ♦ సచివులకును. 3౨
- క. దనుజేంద్రనాజ్ఞఁ గైకొని, మనుజేంద్రునిపై న దుష్టమతులగుమంత్రుల్
 నునిశితశరతతివర్షంబును గురిసిరి స్మారు లగుటఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్, 33
- చ. శరములు మేను సోకఁగనె ♦ చండబలంబున నొప్పుభూధవుం
 డురుతరకంకపత్రముల ♦ నొక్కక్షణంబునఁ బ్రాణపంచకం
 బరయక తీయువానిఁ గొని ♦ యారజనీచరముఖ్యులన్ మహా
 దరశుకసారణాహ్వయుల ♦ దర్పసమగ్రుని నాప్రహస్తునిన్. 3౪
- క. మారీచు నయ్యకంపనుఁ, గోరి విరూపాక్షు నొంచె; ♦ త్కోణీశవరున్
 మాదుకొని యాప్రహస్తుఁడు, ఘోరాంబకపంక్తివృష్టిఁగురిసెన్ మిగులన్.
- తే. శరము లవ్వి శరీరసంస్పర్శనంబు, చేయకుండఁగ నటికె విచిత్రరీతి
 శాతశరముల; మాంధాతృచక్రవర్తి, యంత విడువక వారిపై ♦ నడరి కడకె.

సీ. భల్లంబులును భిండిఁ వాలభునుండికల్ తోమరంబులు వైచిఁ భీమపావ
కుడు శలభంబులఁ బొడవడంచినయల్లు నొవ్వఁజేసెను; గ్రుధఁ నివ్వటిల్లు;
నంతట మానకఁ యాప్రహస్తునిఁ బంచతోమరంబుల నొంచిఁతోడ నె నృపుఁ
డద్రుల భేదించుఁ నవ్వజ్రమో యనునట్టి ముద్గరమునుఁ నాయుధమును

తే. గిరిగిరం ద్రిప్పి క్రౌంచభూఁధరము స్కందుఁ
డట్టె పగులించువిధమునఁ నతిజవమున
వైచె రావణురథముపైఁ బడఁగ వజ్ర
పాతమట్లు రథంబుపైఁ బడియె నదియు. 3౯

1091

క. దానం జలియించి మహా,దానపుఁ డటఁ బడియెఁ దేవతల్లజుధ్వజమో
నా నిర్గతతేజుండై; మానవపతి ప్రీతుఁ డగుచుఁ మహిమము వెలయన్. ౪౦

క. బలమున నుప్పొంగెను, జం,ద్రులసత్కాంతులను సాగఁరంబునఁ గలనీ
రలరారెడు క్రియ రత్నో,బలములు హాహారవములఁ బడలి యసువులన్. ౪౧

ఆ. విడిచినట్లె యుండిఁ వెన రావణుం జుట్టు, ముట్టి నిలిచె; నంతఁ నెట్టకేల
కతఁడు తెల్వి నొందెఁ నంత లోకవిరావ,ణుండు రావణుండుఁ గండు మిగిలి.

క. నరపతిదేహము సునిశిత,శరములఁ బీడించి యతనిఁనృందనమును ద
త్తురగముల నొంచె దోర్బల, మురుతరముగఁ గన్పడంగఁ నుద్యమ మలరన్.

చ. అరదము పోయినన్ మఱొకఁనృందన మెక్కి నృపుండు ఘంటికా
పరమరవంబునఁ బ్రబలుఁ భాసురశక్తిని వైచె రావణా
సురుపయి దోర్బలంబు తగ, శోభిలుశక్తియు సూర్యకాంతియో
నిరుపమదావపావకునిఁ నిర్భరమై తగు మంటయో యనన్. ౪౪ 1096

క. కరము వెలుంగుచు నరపతి,కరవిచ్యుతిఁ గాంచి నిగుడఁగా నాశక్తిన్
సురవైరి శూలమున నిర్భరవిక్రమ మలర *మిడుతఁ బావకురీతిన్. ౪౫

తే. భస్మముగఁ జేసి యమదత్తఁబాణ మట్టె
చాపమునఁ గూర్చి గుణరావఁసంకులముగ
వైచె; దద్బాణఘాతంబుఁ వపువు నొంప
మూర్ఛితుం డయ్యె మాంధాతృభూవిభుండు. ౪౬ 1098

చ. కనుఁగొని యాప్రహస్తముఖఁకర్బురవర్యులు సంతసంబునన్
ధ్వనులను దిక్కుల న్నెఱపిఁ దారుణరీతిగ నార్వసాగి; రా
మనుజవరేణ్యఁ డొక్కక్షణఁమాత్రమునన్ మును పొప్పురీతిఁ దె
ల్విని గని దుష్టమంత్రు లటఁ వేడ్క సుతింపఁగఁ బొంగుశత్రువున్. ౪౭

క. కనుఁగొని యాతనివరిచరు, లనూన ముదమంది యుండుఁ టారసి మది బొం
గునితాంతకోపమున శత్రునికరదుర్ధర్మ డగుచుఁ దోచి కడంకన్. ౪౮

* పతంగ మివ పావకః-అనిమా.

- తే. *పుష్పవత్సుల్యతనుకాంతి ♦ పొంగఁ జాప, మంది భీకరశరవృష్టి ♦ నానిశాప
రేంద్రబలములఁ బీడించె; ♦ నృపునిచాప, రవముచేతను సాయక ♦ రవముచేత,
క. కలఁతం గను పాథోనిధి, వలె రాక్షససేన లెల్ల ♦ భయమున మిగులం
జలియించె; నంత నిర్వుర, బలములు మార్కొనఁగననియు ♦ భయదంబయ్యె,
చ. చెలఁగెడుక్రోధ మొప్ప గురు ♦ చిత్తము లత్తటి నందడింప ని
స్తులజయకాంక్ష లుప్పతిల ♦ క్షోణివిభుం డనురేంద్రుఁ డప్పు డు
జ్వలశరచాపఖడ్గములు ♦ భానురరీతి వెలుంగ వీరులై
తలవడి పోరి; రంత నృప ♦ తల్లజుఁ డాసురవీరుఁ బూన్కితోక. ౫౨౫ 1108
- క. నరవతిని రావణుండును, శరవృష్టిని ముంచి; రట్టె ♦ సమధికకోపం
బిరువుర వ్యాపించెను నా, తరుణంబున సాంద్రమగుచు ♦ దారుణమగుచు,
క. ఇతరేతరవిజయేచ్ఛల, నితరేతరతీవ్ర బాణ ♦ వృష్టిఁ దనువు లు
ద్గతరక్తధారలను దే, వతతుల్ గనఁ జీల్పఁబడెడు ♦ భంగిగ నుండె. ౫౪
- చ. ధనువునఁ గూర్చి రాద్ర మను ♦ దారుణమంత్రపురస్కృతాస్త్రము
దనుజవరేణ్యుఁ డుద్ధతిని ♦ ధాత్రివిభూత్తముపైని వైచె; నా
జనవతి యగ్ని బాణమును ♦ జాపమునన్ వడిఁ గూర్చి దానిచే
తనె మరలించె రాద్రశర ♦ తల్లజమున్ సురలెల్ల మేలనన్. ౫౫ 1106
- సీ. దశవదనుండు గాంధర్వమహాస్త్రంబుఁ బరఁగించె, మాంధాతృ ♦ ధరణివిభుఁడు
వారుణాస్త్రంబున ♦ వడి దాని మరలించె; నంత ధాత్రిపతి ♦ యసురవరునిఁ
జంపువేడుక భూత ♦ చయభయావహమగు బ్రహ్మాస్త్రమును జేతఁ ♦ బట్టుకొనియె;
రావణుండును శంక ♦ రప్రసాదంబునఁ బడసినఘోరరూ ♦ పమగు పాశు
- తే. పతమహాస్త్రంబు తైగ్రలోక్య ♦ భయద మట్టె
కరమునం బట్టె; వారిట్లు ♦ కరములఁ గొని
నట్టి యస్త్రంబులం గాంచి ♦ యఖిలభూత
ములును జలియించె; శంకరుం ♦ డెలమి మీఱ. ౫౬ 1107
- క. వర మిచ్చె రావణున క, పురమాస్త్రము వశగతమయి ♦ భాసిలునంచున్
నిరువమసాధన మయ్యది, కరమునఁ గ్రాలంగ ముజ్జ ♦ గంబులు మిగులన్. ౫౮
- తే. వడఁకె స్థావరజంగమ ♦ ప్రాణితతులు
కలఁత నొందెను; సుర లెల్లఁ ♦ గళవళించి
రిదియె ప్రళయం బటంచు నా ♦ గేంద్రు లెల్ల
తలఁచి; రత్తరుణంబున ♦ ధ్యాననియతీ. ౫౯ 1108
- క. కని యావృత్తాంతంబును, మునివర్యులు గాలవాహ్వ ♦ మునఁ దగునతఁడు
ఘనుఁడు పులస్త్యుఁడు వేగమ, చనుదెంచిరి వారికడకు ♦ సంగరమాపన్.

- క. చనుదెంచి నరపతిం గ,న్లొని తగునే యిట్టు లీవు ♦ ఘోరాస్త్రంబున్
గొనఁ జాలు నింక నం చా,తని మాన్పి యనంతరంబ ♦ దనుజేశ్వరునిన్. ౬౦
- క. పరిహాసోక్తుల నిపు డీ,ధరణీశుని గెల్వఁగలవె? ♦ తా నపజయ మే
వరుసను గనఁ డీతఁడు నీ,పరాక్రమము చాలు నింక ♦ బవర ముడుగుమీ.
- క. అని పల్కి వారి కిర్వుర,కును సఖ్యముఁ గూర్చి చాలఁ ♦ గుతుకంబున వే
చనిరి యథాగతపథమున, మనముల హర్షంబు పొంగ ♦ మహితగతులచేన్.

అధికపాఠము మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

ఘోర చంద్రునితోఁ బోరఁ బ్రయత్నించు రావణుని బ్రహ్మ వారించుట. ఘోర

- క. ధరణీసురమానులు చన, సురవై రివిభుండు తన్ను ♦ శూరునిగా న
త్తుణమున నెంచి తనపరి, చరులెల్లను దోడరాఁగఁ ♦ జనియె నవలికిన్. ౪
- సీ. పదివేలయామడల్ ♦ పరఁగుమరుత్పథంబును దొల్తఁ బుష్పకంఁబునఁ జెలంగి
దాటి యవ్వల బలదర్పముల్ మెఱయంగ సర్వసద్గుణములఁ ♦ జాలఁగ్రాలు
హంస లేన్థలమున ♦ నగుదార నుండునో యలమరుత్పథము, నవ్వలనుమెఱయ
దానిని వేగంబ ♦ దాఁటెను దశయోజనాయతంబగు నద్ది ♦ యంచు లెక్క
- తే. పెట్టఁబడుచుండు నటనుండుఁ ♦ బెనురవముల
నలరు సితవారిధరవర్యములు త్రివిధము
లగుచు *నాగ్నేయములు పక్షజాహ్వాయములు
బ్రాహ్మములు నాఁగఁ బేరులు ♦ వఱలుచుండ. ౪
- క. తరువాత వాయుమార్గము, గురుజవమున దాఁటె నద్ది ♦ కొమరారు నను
త్తరమై మూడవదగుచును, నిరతము చారణులు సిద్ధనిచయము లందున్.
- క. మన మలరఁగ నివసింతురు, గన నది పైదాని యట్లై ♦ గ్రాలుఁ బ్రమాణం
బున; నంతఁ జతుర్థంబగు, ననిలపథం బుత్తరించె ♦ నారావణుఁడున్. ౫
- చ. అనవరతంబు భూతతతు ♦ లందు వినాయకుఁ గూడి క్రీడ న
ల్పును, దదనంతరంబ గురుపుష్పక మెక్కియె పంచమంబుగాఁ
దనరెడువాయుమార్గమును ♦ దాఁటె సహస్రదశప్రమాణయో
జనముల నొప్పు నద్దియును ♦ సర్వసరివ్వర గంగ యచ్చటన్. ౭౪
- తే. అలరుచుండును గుముదాదు ♦ లై న నాగ
ము లటఁ గుంజరతతు లెన్నొ ♦ చెలఁగుచుండు
శీకరంబులఁ జల్లుచుఁ ♦ జెన్నుమీఱ
నవ్వ గంగాజలంబులయందు నతము. ౮౪

1115

1118

1119

* ఆగ్నేయాః పక్షజాః బ్రాహ్మః స్త్రివిధా ఇతి సంస్కృతాః-అనిమా.

క. మునుఁగుచుఁ దేలుచుఁ బుణ్యం, బును జక్కఁగ నేకరించుఁ పోలిక నుండుఁ;
విను రామచంద్ర! యాకరు, లనవరతము తొండములను ♦ నవలికిఁ జిమ్మఁ.

¹క. అనిలుం డాజలమును దట, మునకుం బడునట్లు వీవ ♦ ముగ్ధతరములై
గనఁబడుకుంజంబులఁ బడఁగ నదియె హిమరూప మగునుఁగా శ్రీరామా!

సీ. అవ్వల నాటవఁదగు వాయుమార్గంబు వేయియోజనముల ♦ వెలయుదానిఁ
జొచ్చె నాదానవఁశూరుండు గురుతరదివ్య తేజా! రామ! ♦ తేజరిల్లు
పుష్పకాహుఁడై ♦ పొదలు నచ్చోటనే గరుడుండు సతతంబు ♦ క్రాలుశ్శక్తి
జ్ఞాతిబాంధవగణఁసత్కృతుండై; యంత వేయియోజనముల ♦ విస్తరిల్లు

తే. సప్తమంబగు పవమానఁసత్పథంబు
నొందె; నచ్చట ఋషులెల్ల ♦ నుండు రెలమి
నవలఁ బదివేలయోజనాఁయతమరుత్ప
థమ్ము సప్తమసంఖ్యాక ♦ మమ్మహితుఁడు. ౧౩

1122

క. కనఁబోయె; నందు గంగయు, ననిశము స్థితిఁ గాంచుచుండు ♦ నాకాశసరి
త్తనుఖ్యాతి దేవపథమున, ²ననిలుఁడు ధరియింపఁగా మహావేగంబున్. ౧౪

చ. గురుతరనిస్వనంబునఁ దగుం బృథివీవర! రామచంద్ర! యం
బరమున నవ్వలన్ గుచుల ♦ భాసిలుచంద్రునివానలోక మా
దరమునఁ దెల్పువాడఁ బ్రమఁదంబు నొసంగెడువార్త యద్ది, త
త్పరమున లోకమొండు సుఖఁభావుకముల్ దగఁ బొల్పుచుండుఁ జా!. ౧౫

తే. అద్ది యెనుబదివే లగుఁనామడలను
విస్తృతిం గాంచు నందుండు ♦ విధుఁడు భేచ
రాళి. తారాగణావృతుం ♦ డగుచు సతని
³శతశతనహస్రరశ్మలు ♦ వితతములుగ. ౧౬

1125

తే. అతనిమండలముననుండి ♦ యఖిలలోక
ములను భాసిల్లఁజేయు, సకలనుఖముల
సత్వముల కెల్ల నిచ్చుచు ♦ జగతి మించు;
నంతఁ జంద్రుండు దశకంఠఁ ♦ నచటఁ గాంచి. ౧౭

1128

క. శీతాగ్నిని దహియింపఁగఁ, జేతస్సున నెంచి నట్లు ♦ చిత్రగతుల నా
దై తేయవిభుని ముంచెను, ఖ్యాతహిమప్రభల నొక్క ♦ క్షణమాత్రమునన్.

1 తతః కరికరా దభిప్రేక్షం వాయునా లోలితం భృశమ్, జలం కుంజేషు పతితం హిమం భవతి రాఘవ-అనిమా. 2 వాయునా ధార్యమాణా సా మహావేగా మహాస్వనా-అనిమా. 3 శతంశత సహస్రాణి రశ్మయ శ్చంద్రమండలాత్-అనిమా. ఈచంద్రలోకము మర్త్యలోకమునకుఁ బ్రకాశమునిచ్చునట్టి చంద్రలోకము గాదని యెఱుంగునది

చ. దనుజవరేణ్యమంత్రులు ¹నితాంతహిమాగ్నికే దాళలేక భీ
తిని బరిపీడితాంగులయి ♦ దిక్కిక రావణుడంచు నెంచి; రం
త సచట దండనాయకుడు ♦ దుఃపారమనీషుడు నౌప్రహస్తుడ
ర్తని జయశబ్దపూర్వముగ ♦ దేవరిపూత్తముఁ గాంచి యిట్లనున్. ౧౯ 1128
క. దనుజేంద్ర! శీతరశ్మిలఁ, దనువులు కంపించె బోవఁ ♦ దగ దిక్ మరలం
జను నిటనుండియె చంద్రుని, ఘనహిమరశ్మిలను దనుజగణముల కెల్లన్. ౨౦

తే. సాధ్వసం బావహించెను ♦ స్వాంతములను;
వీడు రాజేంద్ర! తనకాంతి ♦ వితతి శీత
కరుడు నాబడు దహనునికరణి నితని
యంతరంగంబు వర్తిల్లు ♦ నంచు దలఁతు. ౨౦౪ 1130

చ. అనెడు ప్రహస్తువాక్యముల ♦ నాదనుజేశ్వరుఁ డాలకించి యిం
తని వచియింపరానిదగు ♦ నాగ్రహ మూని శరాసనంబుఁ జ
య్యనఁ జలియింపఁ జేసి కతి ♦ నాయతరావముతోడ దానఁ జ
క్కనిగుణ మట్టై కూర్చి ²శరకాండములం బరఁగించి నొంపఁగన్. ౨౧౪

చ. శతధృతి యీవిధంబుఁ దన ♦ చక్కనిమానసమందుఁ గాంచి యు
ద్ధతుఁ డితఁ డంచు నెంచి త్వరఁ ♦ దా నటఁ జేరి దశాన్య! విశ్రవ
స్సుత! గురుబాహురాజత! విశుద్ధమనస్సునఁ బొల్పుచంద్రుఁ డీ
హితమతి నొంపరాదు చను ♦ మిచ్చటనుండక వచ్చినట్లుగన్. ౨౨౪ 1132

చ. శరముల నొంపరా దితని ♦ సర్వజగత్ప్రియవర్తనుండు స
త్కరుడు ద్విజేంద్రుఁ డిట్టిఘనుఁ ♦ గాతీయపెట్టఁగ నేల! మంత్ర మా
దరమున నిచ్చువాడ నది ♦ తప్పక ప్రాణము దీయు భీతినిన్
గరము తొలంగఁ జేయు నది ♦ కమ్రమతిన్ స్మరియించువానికిన్. ౨౪ 1133

తే. మృత్యుభయమును దొలఁగించు ♦ మేలుఁ గూర్చు
ననిన నంజలి యిడి రావణాసురుండు
పలికె; సంతృప్తి నాపయి ♦ నలరునేని
నే ననుగ్రహ్యుడ నగుదునేని తండ్రి!. ౨౫౪ 1134

సీ. ఈదగునేని మంత్రేశ్వరు నా కిష్టే ధార్మికోత్తమ! నుమంత్రంబు దాని
జపియించి సకలనిర్జరులందు నిర్భయుండనయి వర్తించెద ♦ వనజగర్భ!
దానవులందుఁ ద్రిదశులందుఁ బతులయందు నామదిని భయంబు లేక
యుండఁగా వలెనంచు ♦ నొగిఁగోరుచుందును; గాననిష్కామంత్రమోనితాంత

తే. ధర్మబుద్ధీ! మహాత్మ! మీదయను నాకు
భయము గల్గదు నా విని ♦ బ్రహ్మ పలికె

1 స తు శీతాగ్నినా శీఘ్రం-అనిమా. ఇట శీతాగ్నియనఁగా శీతబాధ యని యర్థము చేసి
నవలెను. 2 నారాచై స్తం హ్యపీడయత్-అనిమా.

మంత్ర మొనఁగెన నీకు నీమంత్రవరముఁ

బ్రాణములు పోవునట్టివిఁపత్తునందు. ౨౮

1185

- క. ఉపయోగింపం దగు నం, చిపుడే వచియించువాఁడ ♦ నెప్పుడు దానిన్
జప మూని చేయకుము దైత్యపతీ! శుభదంబు మంత్ర ♦ మది యగుఁగానన్.
తే. అక్షసూత్రము గొని దానినమలభక్తి, జపము చేయుము నీ కపజయములేడు
జపము మానిన సిద్ధింపఁదపరిమితను, ఫలదనుయ్యును; వినుమింకఁబరమనియతి.
క. ఆమంత్రము వచియించెద, నోమాన్యా! దాని నొక్కఁమొగిఁ గీర్తింపన్
భీమాహవముల విజయం, బేమియు సందియములేకఁయే గల్గుఁ జూచి. 30
సీసమాలిక:—

దేవదేవేశ! యోదివిజానురసమస్కృతా! మహాదేవ! వందనము నీకు
భూతభవ్యా! హర! ♦ భూరిపింగళనేత్ర! బాలుండ వగుదు రూపమున వృద్ధ
వలె నుండుదువు, నీవువై యాఘ్రవసనచ్చదుఁడవ, ల్లె యారుణేయుఁడవు, త్రిజగ
ముల కీశ్వరుఁడవు, విభుండవు, హగుఁడవు, హరితనేమివియుగాంతాగ్ని వనలు
డవు, లోకపాలకుఁడవు, లోకశంభుండ, నల్లె మహాభుజుఁ ఁ డనఁగ నీవె
యోమహాదేవేశ! ♦ యోమహాశూలీ! మహాదంష్ట్ర! కాలంబు ♦ నగుదు వీవు,
కాలరూపివి, నీలకంఠుండవు, మహాదరుఁడ వీవు, దేవాంతకుఁడవు, వేద
మయుఁడవు, మఱియునవ్యయుఁడవు, పశుపతివగుదువు, శూలంబుహస్తమందు
బట్టియుందువు, నేత, ♦ వట్టివిధంబున గోష్ఠవు, శివుఁడ వగుదువు, హరివి వి
జిటి, ముండియు, శిఖండి, పటుయశుండు, లగుడి యననొప్పుదువు, నీవెయఘలగణ
భుఁడవు, సర్వాత్మవు, ♦ భూతేశ్వరుండవు, సర్వభావనుఁడవు, ♦ సర్వదుఁడవు
సర్వహారివి, మఱి ♦ స్రష్టవు, గురుఁడ, వవ్యయుఁడవు, ధూర్జటివియు, బినా
యనఁబడువాఁడ, వోయఘలేశ్వరా! దేవుఁడవు, కమండలుధరుండువు, మహాత్త!
మాననీయుండవు, ♦ గానప్రియుండవు, ప్రణవస్వరూపివి, ♦ పార్వతీశ!
యర్హణీయుండవే ♦ యగుదువు, సామవేదగుఁడవు, మృత్యువధగుదు, మృత్యు
దూతవు, పారియాత్రుఁడవు, సువ్రతుఁడవు, బ్రహ్మచారి వనంగఁ ♦ బరగు దీవు
యోగివి, గృహి వన ♦ నొప్పుదు, వీణాపణవతూణవంతుఁడ ♦ వవుదు వీశ!
యమరుఁడ వీవె, యోయఘలేశ! దర్శనీయుఁడ వీవె, బాలసూర్యునివిధమున
భాసిల్లువాఁడవు ♦ భగవంతుఁడవు శ్మశానములఁ జరించెద ♦ వ్రమకుఁ బతివి,
శత్రుంజయుండవు ♦ జ్వరహర్త వగుదువు పాశహస్తండువు, ♦ భానుదంత
పాతనుండవు మఱి ♦ భగనేత్రహర్తవు స్రళయకాలస్వరూపంబు నీవె
యల్కాముఖుండవై ♦ యొప్పువాఁడవు నీవెయగ్ని కేతుఁడవీవెయమలమునివి,
దీప్తుండ వగుదువు ♦ దివ్యరూపుఁడవు విశాంపతి వన నీవె ♦ సర్వభంగు
లను సగుర్గుఁడ వీవె ♦ యగఘాత్త! యున్మాదమోహగగరుఁడవు ♦ భూరిదివిజ

వతివి వామనుడవు ♦ వామదేవుడవు ప్రాగ్దక్షిణ్యుఁడనువేరఁ ♦ దగుదు వీవె
చక్రహస్తుండవు ♦ సకలచమూ స్తంభచుడవు ప్రతిష్ఠంభఁనుడవు సర్వ
కాలరూపివి ఋతుఁకర్తవు మఱి ఋతువపు మధుతాక్షుండ ♦ వపుదు వీవు
మధువపు శ్రీకరఁమహనీయమూర్తివి శ్రితజనాననుఁ డనఁ ♦ జెలఁగు దీవు
జగముల సృజియించు ♦ సరసిజయోనివి కర్త వజ్రఁడ వీవె ♦ కరుణ మెఱియు
పురుషుండ వగుదువుఁపో శాశ్వతుం డీతఁ డనఁగవానస్పత్యుఁడనఁబడుదువు
వర్జ్యత్రయుఁడు భూతఁభావనుండు త్రినేత్రుఁ డఖిలధర్మాధ్యక్షుఁడనఁగ నీవె
పరికీర్తితుడవు శ్రీపాలకా! యోవిరూపాక్ష! భాన్వయుతతుల్యప్రభా! మ
హాత్మకా! బహునేత్ర! యఖిలదేవేశ్వరా! యభిదేవ! తుహినప్రభాంకితజట!
పూర్ణేందుతుల్యాస్య! ♦ పూర్ణకృపాధ్య! సర్తక! లాసక! శరణ్య! రమ్యరూప
సర్వదేవాత్మకా! ♦ సాధునుబ్రహ్మణ్య! సర్వభూతనివాస! ♦ సర్వబంధ!
మోచకా! వంచక! ♦ మోహన! సర్వైకధారీ! వరోత్తమ ♦ ధాతృరూప!
భక్తసంఘాభీష్టవారప్రదా! హరి శ్శశురాజిత! ధనుర్మహిత యనఁగఁ
బరమాత్మ! లోకాధిపతి! సనాతన! యని పిలువంగఁ బడుదువు ♦ ఖిలజనహర!
యనెడునీనామాప్తఁకాధికశతసంఖ్య నేను వచించినదీని నుత్త
మమును బాపహరము ♦ సమలఫలప్రదంబును శరణార్థులకును శరణ్య
మును దశగ్రీవ! నీవును భక్తి జపియింపు మరివినాశక మిద్ది ♦ యగునటంచుఁ
దన్తంత్రమును బ్రీతిఁదనుజేంద్రునకొసంగిక మలోద్భవుఁడు శాశ్వతమగునాత్మ
తే. లోకమున కేగె; దానవలోకభర్త

బ్రహ్మచే నిట్లు వరములఁ ♦ బడసి మరలఁ

దిరుగఁ బూనుచు హర్షంబు ♦ దీటుకొనఁగ

దుష్టమతి మాన కాత్మకుఁ ♦ దోచినట్లు. ౫౨౪

1139

క. చరియించుచు మార్గంబున, ధరణీశమహర్షి దివిజతల్లజకన్యో

త్కరమును గంధర్వులనూ, త్నరుచిరయశావనముగల్గు ♦ తరుణులఁ బట్టెన్.

అధికపాఠము నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

ఁఁఁ రావణుఁడు కపిలమహర్షిని గాంచి యుద్ధముచేయఁ బూని యవమానము నొందుట. ఁఁఁ

చ. [సరసిజనూతి యూపగిది ♦ సద్వరమున్ దశకంఠనామక

ర్బురపతి కిచ్చి వే న్వపదముం గనఁ బోవఁగ గావణుండు స

ద్వరములఁ బొంది పూర్వగతి ♦ వైభవ మొప్పు జరించుచుండె] ని

క్కరణిని గొంతకాలము నిఁకామముదంబున లోకజాలమున్. ౪

1141

క. కనుచుం బొరుషమును తీ, విని జూపుచు లంక కరిగి ♦ వేడుక మరలన్

జని జయ మందెడుకాంతను, ననపురమును వెడలి సచివతతి గొలువంగన్,
 క. పడమరదిక్కున రాజులు, కడలికి జనె; దానినడుమఁ ♦ గలదీప్తిపమునన్
 బడబానలనిభదీప్తులు, గడు మెఱయ మహాత్ముఁ డొకఁడు ♦ కనఁబడెనంతన్.
 క. నిరుపమకనకచ్ఛాయలఁ, బరఁగెడు దేహంబుతోడ ♦ బ్రహ్మర్షి యొకం
 డురుతరతప మొనరుచుచున్, బరికింపఁగ నయ్యె నొకఁడె ♦ పంక్తిగఘనిచేన్.

ఆ. ప్రళయకాలమందు ♦ భాసిల్లు ననలుందు
 పైకి లేచినట్లు ♦ భయదరూపుఁ
 డగుచుఁ గానఁబడియె ♦ నతఁడు దేవతలందు
 దేవవిభుని మాడ్కిఁ ♦ దేజరిలుచు. ౨౪

1145

సీ. గ్రహములలోన భాస్కరునిచందంబున మృగములఁ బంచాస్యముగతినేనుఁ
 గులలోన దేవేంద్రకుంజరోత్తమమట్లు సర్వతంబుల మేరుపర్వతంబు
 భంగి వృక్షములఁ ♦ బారిజాతమురీతిఁ గ్రాలునాపురుషునిఁ ♦ గర్భరపతి
 కుండంబు నడుమ నుద్దండంబుగా వెల్లు ననలునిరీతిగా ♦ నమరువానిఁ

తే. ¹గమ్రబహువిధరవముల ♦ గర్జనంబు
 చేయువానిని లంబహస్తాయతభయ
 దుగి మహాజను భూరినంష్ట్రుని వికటుని
 గంబుకంఠుని బింగాక్షకలితు ఘనుని. ౨౫

1146

తే. మఱియుఁ గైలాసశిఖరంబు ♦ మాడ్కి నున్న
 తాంగు మండూకకుక్షి రక్తాంబుజాన్యుఁ
²బద్ధపదతలు భీమరూపంబుగల్గు
 వాని గురుకాయు గురుతరస్వనుని మునిని. ౩౪

1147

క. అనిలుని మనమును వేగంబున నోడించిన మహాత్ము ♦ భూరిభయదమూ
 ర్తిని నాబద్ధనిషంగుని, గనదుద్యచ్ఛామరాఘకలితుని నమలున్. ౩౫ 1148

క. జ్వాలాళిపరిక్షిప్తుని, నోలిం జిలుగంటగుంపు ♦ లొక్కమొగి ధ్వనుల్
 చాలఁగఁ జేయఁగ నొప్పెడు, శ్రీలలితుని ³గర్భరసరసిజమాలికలున్. ౪

క. తనవక్షంబున రాజులఁగను ఋగ్వేదంబు భంగిఁగఁ జూడఁగనై
 కనకసరోరుహమాలిక, లనూనరుచి మించఁ దాల్చునట్టి మహేశున్. ౫

క. కనకాచలనన్నిభు నా,మునివర్యుని సంజనాఖ్యభూమీధ్రమునఁ
 దనరారు పంక్తికంఠుఁడు, కని యుద్ధముఁ జేయఁబూనఁగఁ దగు ననుచున్.

చ. తనసచివాళితోడను నితాంతబలంబున శూలశక్తులన్
 ఘనతరయప్తిపట్టసనికాయములన్ ధరియించి రావణుం

1 గర్జంతం వివిధై ర్నాదైః-అనిమా. 2 పద్మపాదతలం భీమమ్-అనిమా. 3 కర్భరము =
 స్వర్ణము.

జనితరనాద మొప్పు మదియందు భయం బొకయింతలేక నా

రౌను; ముని, వ్యాఘ్రముం గనిన ♦ సింహముపోలికఁ బెంపుమీఱఁగన్. ౧౧
క. శలభముఁ గనుదంతీంద్రము, వలె ఛాగము గాంచుమేరు♦పర్వతము క్రియన్
జెలఁగెడు నదివేగముగను, జలనిధిగతి నప్రకంప్య♦నత్వం డగుచున్. ౧౨
క. పురుషుం డాతఁడు దితిజే, శ్వరుఁ గని యిట్లనియె; నీకు ♦ శ్రద్ధయు మది సం
గరమునఁ గలదే నిప్పుడె, పరిమూర్చెద, చువ్వుమతివి ♦ పరికింపంగన్. ౧౩
ఆ. అనియె; ¹నంత రావణునివేగమునకంటె

వేయిమడుఁగు లెక్కు♦వే యగు జవ
ములు సహస్రములు స♦కలలోకభయదముల్
గానఁబడియె మాని♦కాంతునందు. ౧౪

1155

సీ. గ్రహములపంక్తినాఁ ♦ గ్రాలె నాతనిదృష్టి యద్భుతంబుగ నట్టి♦యవసరమున
దంతముల్ గొఱుక ను♦ద్భవమగుచప్పుడు యంత్రశబ్దమువలె ♦ నతిభయంక
రముగ నత్తఱిఁ బర్యే; ♦ నమలధర్మము తపం బఖిలజగత్సిద్ధి ♦ కాశ్రయములు
గానుండునవి ముని♦కాంతు నూరుద్యయముననొప్పెరుగగుఱిఁ♦గనఁబడియెను
తే. బంచశరుఁ, డట్టులే కటిభాగమందుఁ, జెలఁగి రంత విశ్వేదేవతలు మరుత్తు
లతనిశీర్షస్థలంబున♦యందుఁ దగిరి, వసువు లెనమండు మధ్యమభాగమందు.
క. కనఁబడి రాతనికుక్షిన్, వననిధు లొప్పారె, దెనలు ♦ పార్శ్వస్థములై
తనరారె, సర్వసంధులఁ, గనఁబడియెన్ మారుతములు ♦ కడుఁ జిత్రముగన్.

తే. పృష్ఠభాగమునందును ♦ బితరు లలరి
రతనిహృద్భాగమున బ్రహ్మ ♦ యవుడు తోఁచె
బావనములగు గోభూను♦వర్ణదాన
ములు తదీయలోమాశ్రితంబులుగ నొప్పె. ౧౫

1158

క. హిమగిరియు హేమకూటంబు మందరము మేరుభూధ్ర♦మును ²నరుండొ బ్ర
హ్మమునీంద్రునస్థిసంభూ,తములుగఁ జూపట్టె నట్టితరుణమునందున్. ౨౦
క. ధరణియు వక్షస్థస్థిమై, పరఁగె శరీరంబునను సభము వ్యాపించెన్
వరమునిశరీరసంధుల, నరుదుగ సంధ్యాద్యయంబు ♦ నగపడి వెలసెన్. ౨౦౪
సీ. జలదమ్ము మేహన♦జనితమై యలరారె బాహువులందును ♦ బరఁగి రవుడు
ధాతృవిధాతలు, ♦ తద్ధస్తములభగపూషాహ్వయులు వుట్టి ♦ పొలిచి; రంత
నాయతాక్షంబగు♦నై రావతము, శేషవాసుకికంబళా♦శ్వతరు లల్లె
కర్కోటకుఁడు ఘణి♦కాంతుఁడై తగుధసంజయుఁడు తక్షకుఁడనఁ ♦ జాలునతఁడు
తే. మఱియు నుపతక్షకుండును ♦ మానికరజ
ములను దగ నాశ్రయించి యి♦మ్ములను ఘోర

¹ తథా వేగసహస్రాణి సంశ్రితాని త మేవహి-అనిమా. ² నరం తు తం. సమాశ్రిత్య-
అనిమా.

విషము వెడలంగఁ గ్రక్కుచు ♦ వెలసి, రగ్ని
వదనమున, రుద్రులున్ స్కంధభవులు నైరి ౨౪

1161

తే. పక్షమాసర్తువులు దగు ♦ భవ్యదంష్ట్ర
లందుఁ; గుహుననఁబడుచున్న ♦ యమవనయును
నాసయందును, దానిరంధ్రములయందు
వాయువులు తోఁచె గళమున ♦ వాణి దేవి. ౨౫

1162

క. కనఁబడియె సరస్వతీయనఁ, జను నామెయె; నశ్వీదేవసంజ్ఞలు చెవులం
దునఁ దోఁచిరి, శశిభాస్కరు, లనూనతన్నేత్రభూతు ♦ లైరి, రఘువరా! ౨౬

తే. వెలసె వేదాంగములు బహువిధములై న
యజ్ఞములును సువృత్తవాక్యములు దేజ
మఖిలసిద్ధులు తపము లయ్యవనరమునఁ
దన్నరాకృతిమునివరుతనువునందె. ౨౭

1164

చ. కనఁబడఁ గాంచి రావణుఁడు ♦ కార్దుకము క్తశిలీముఖంబులన్
మునివరు నొవ్వ నేయ జనముం గనరాఁగ నతండు లేచి యో
దనుజశిశూ! క్షణంబు నిలు ♦ దర్పము చూపుదుగాని యంచు నా
తనిఁ *దనముష్టిఘాతమునఁ ♦ దద్దయు నొంపక నుంత నొంచినన్. ౨౮ 1165

క. మునివర్యముష్టిఘాతంబున పక్షము నొవ్వఁ బంక్తిముఖుఁ డిల వ్రాలెన్
దనుజునిపాటున కోర్వక, తనపైఁ బడవచ్చుదనుజతతి నిజశక్తి. ౨౯ 1166

చ. పరుగిడఁ జేసి యమ్మునియు ♦ భాసురసంకజమాలికామనో
హరగురువత్సుఁడై కదలునద్రివిధంబున ఋక్తయోగతిన్
బరఁగి సమీపదేశమున ♦ వైరిభయంకరరూపమా గుహం
తరమును జొచ్చె; మేలుకొని ♦ దానవనాయకుఁ డాత్మమంత్రులన్. 30 1167

ఆ. తా నె పిలిచి యిచటి ♦ మాని యెచ్చటి కేగె
నోవ్రహ్మస్త! చెవుమ ♦ యోశుకాఖ్య!
చనియె నెట కతండు ♦ సారణా! చూచితే
యతనిజాడ ననిన ♦ ననిరి వారు. 31 1168

క. ఆనరుఁ డీయెడ నిర్జర,దానవదర్పై కహరుఁడు ♦ తగ గుహఁ జొచ్చెన్
నా నతఁడు వేగ ఖడ్గముఁ, జే నందె సువర్ణుఁ డహిని ♦ జేకొనుభంగిన్. 3౨

చ. కరమున ఖడ్గ మొప్ప భయకంపితదేహుఁడు గాక శ్రీఘ్రమే
యరుదగు దానిద్వారమున ♦ నల్లనఁ జొచ్చె దురాత్ముఁ డౌట; న
త్తురుణమునందుఁ దద్బిలముఁ ♦ దానటు చొచ్చి తదంతరంబునన్
బురుషుల సంజనాచలముఁ ♦ బోలు వినీలతరాంగులన్ గనెన్. 3౪ 1170

సీ. కేయూరములఁ దాల్చిఁ యూయధపాణులై శూరులై యరుణంపుఁ హారములను
రక్తచందనమును ♦ రనుణీయముగ నొప్పనంగుళీయకనుహాఁ రాదిభూష
ణాభిమండితదేహులై యుండఁగాఁ గాంచె; నందు సంప్రీతిచే ♦ నాడుచున్న
మూఁడుకోటులమహాత్ములఁ గాంచె; వారలు నిత్యోత్సవంబుల ♦ నెగడి శాంత
తే. సాధ్వసులునయి విమలులై ♦ జ్వలనతేజు
లగుచు విహరించుచుండి రట్లలరువారి
భీమవిక్రముఁ డాసురవీరుఁ డచట
ద్వారముననుండియే కాంచె ♦ భయముమాని. 3౬౫

1171

1క. నరు లాత్రికోటిసంఖ్యలు, పరభయమే లేక స్వేచ్ఛఁ ♦ బాడుచునుండం
బరికించె మునియుఁ దొలి యెక్కరణిం గన్నడియె నట్లుగా వారెల్లఁ. 32

క. మునితుల్యదేహములఁ జ,క్కనికాంతుల మెఱసి రూపకలన బలమునఁ
గన నేకంబుగఁ గన్నడు,చును విక్రమ మేకరీతి ♦ శోభిలుచుండఁ. 3౮ 1173

సీ. నాల్గుభుజంబుల ♦ నరుల మహోత్సాహులను గాంచె తావణుఁడు నిటు వారిఁ
గాంచి గగుర్పాటుఁ ♦ గని బ్రహ్మవరమును గాంచినందున వేగ ♦ క్రమ్మఱంగఁ
గలిగె; నంతట నటఁ ♦ గవ్రుభుజంగళయ్యను శయనించిన ♦ యట్టిఘనుని
బాండురంబు నమూల్యవస్తువై తగుకౌస్తుభంబున భాసిలువానిఁ గనియెఁ;
తే. బురుషుఁ డాతండు శయనించి ♦ భుజగరాజు
తన్ను సంతటఁ జుట్టి యుద్ధండరీతి
నలర దివ్యాంగరాగముల్ ♦ హారములును
నాభరణజాలములు మెఱయంగ నొప్పి. ౪౧౫

1174

చ. సురుచిరనస్తధారిణియు ♦ శుభ్రతరాంగియు నై త్రిలోకసుం
దరతరభూషణంబునయి ♦ తద్దయు మించెడు సాధ్వీ చారుచా
మరమును దాల్చి హస్తమున ♦ మానితలీలల నందు నుండె; నా
తరుణియె లక్ష్మీ పద్మయనఁ ♦ దద్దయు లోకవిమోహనాకృతిఁ. ౪3

1175

ఆ. అలరుచుండె; నంత ♦ నాచారుహాసినిఁ, గాంచి హర్ష మొంది ♦ కద్దురేంద్రుఁ
డాత్మ నానుసాధ్వీ ♦ నతులసింహానన,స్థను గ్రహింప నెంచి ♦ దర్ప మొప్పు.

క. తననచివు లెవ్వరేనియుఁ, దనచెంతను లేకయున్నఁ ♦ దా దుర్మతి కా
వున 2గరములఁ బట్టఁ దలం, చెను మన్మథపరవశైకచిత్త మలరుటఁ. ౪౫

క. నిదురించునర్పరాజముఁ, బొడలుచు గ్రహియింప నెంచు ♦ పోలికఁ గాలం
బదయతఁ బురికొల్పఁగ జ,క్రిదయితఁ జేకొనఁగఁ జాంచె ♦ గేలాతురుడై.

తే. అందు శయనించియున్న మహాభుజుండు
3పావకావకుంతితుఁ డయి ♦ పరఁగుచక్రి

1 తిస్త్రః కోట్యో మహాత్మనః-అనిమా. 2 హస్తైర్గ్రహీతుం తా మైచ్ఛత్-అనిమా. 3 పావ
కావకుంతితః-అనిమా.

యామె గ్రహియింపఁ బూనుట ♦ నాత్మ నెఱిగి
కప్పుకొనియున్నవస్త్రంబు ♦ కడకుఁ ద్రోసి. ౪౬౫

1179

క. దనుజేంద్రుని గన్గొని చ, క్కనిరీతిగ నవ్వె; నతని ♦ గాటపుఁ దేజం
బున నందీపుండము లో, కని చయరావణుఁడు చాలఁ ♦ గలఁతం గనుచు. ౪౭౫

క. మునిఘ్రాణదీర్ఘ వాతం, బున మూలముఁ ద్రెంప భూజ♦ము పడెడునటు వ్రా
లెను భూమిపై న నాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె మౌని♦కాంతుఁడు ప్రీతి. ౪౮

క. దనుజశ్రేష్ఠా! లెమ్మా, గన ని త్తటి! మృత్యుముఖముఁ ♦ గమలజవర ముం
డిన కతన బ్రదికినాఁడవు, చను తావణ! యిపుడు లేదు ♦ చావిట నీకు. ౫౦౫

చ. అన ఊణలబ్ధసంజ్ఞఁడయి ♦ యారజనీచరవీరుఁ డద్భుతం
బును గలిగించు విక్రమము ♦ సొంగఁగ నామహితాత్ముఁ గాంచి నం
తనె మది భీతి చేరుటయుఁ ♦ దా నిలనుండి యదెట్లొ లేచి యి
ట్లనియెను రోమహర్షణము ♦ నందిన మేను చెచుర్చుచుండఁగ. ౫౧ 1183

నీ ప్రళయానలునిపోల్కి ♦ భాసిల్లి శౌర్యసంపన్నుండ వగు నీ వె♦సఁడవా చెపుమ
సకల దేహాంతర♦స్థాయీవై తగు దేవదేవుఁడవో నేను ♦ దెలియఁ జాల
నని దేవకంటకుం ♦ డయి దుర్మతియునైన రావణుం డాడిన♦బ్రహ్మనంబు
మోమునం దోఁస, జీ♦చూతగంభీరవాక్కుల నిట్లు పల్కె- నో♦క్తారదనుజ!

తే. యచిరకాలంబునందె శౌ♦ర్యమున నేను
నిను వధించెద నాచేతఁ ♦ గనుదువు మృతి
ననిన దశకంఠుఁ డతిభక్తి ♦ నంజలి యిడి
పల్కె నిట్లని చతురాన్యు♦పల్కు-ననిన. ౫౨౫

1184

*క. నే నిల మృతిగనువాఁడను, గా నోమహితాత్మ! మునుపు ♦ కల్గినవాఁడే
మానుగఁ బుట్టుకఁ గనువాఁడే నీక మత్తుల్యశూరుఁ♦డే లేఁ డెందు. ౫౩౫

క. సురలందుఁ గూడ లేఁ డో, పరమాత్మా! బ్రహ్మవరముఁ ♦ బాటింపనివాఁ
డరయంగ నెట్టివీరుఁడు, ధరణి లేఁ డింతవట్టు ♦ తథ్యము స్వామీ! ౫౩౭

క. పరిహారము లేదా యజ, వరమునకుఁ బ్రయత్న మెట్టి ♦ భంగి నొనరుపం
దరమే గాదు జగత్త్రియి, సరసిజభవువరముఁ ద్రిప్పఁ ♦ జాలు మహాత్ము. ౫౩౮

క. కనఁ జాలకున్నవాఁడను, వినవయ్య! సురాధినాథ♦విబుధుండై నన్
గన మది సాధ్వీస మటులై, నను నీచే మృత్యుయె గల్గి♦నన్ మేలుగదా? ౫౪౫

క. ఇతరునివలనన్ నాకున్, మృతి గల్గక యుండుఁగాక ♦ యెపుడై ననుమ
న్మృతి నీచే నైన నదా, షీతి శ్లాఘ్యతరంబు నుమ్ము ♦ కీర్తికరము నా. ౫౪౯

* ప్రజాపతే స్తు వచనా న్నాహం మృత్యువశంగతః, నహి జాతో జనిష్యేవా మత్తుల్యో
వా సుశ్యేపి-అనిమా.

సీ. అని భీమవిక్రముం ♦ డై నయారావణుం డాదేవదేవుని ♦ యంగమందు
సచరాచరంబగు ♦ జగముల మూడింటిఁ గనియె వనాద్దిత్యులును మరుత్తు
లారుద్రగణములు ♦ నశ్వదేవతలు సిద్ధావళి పితరులు ♦ యసుధనదులు
నర్ణవగిరినదు ♦ లఖిలవిద్యాధరుల్ శ్రుతులు త్రేతాగ్నులు ♦ వితతతార

తే. లెల్ల గ్రహములు గంధర్వు ♦ లుల్లసితెడు
నంబరము సాధ్యచారణ ♦ లఖిలవేద
విదులు మునివర్యు లాఫణివితతి గరుడు
లింకనుం గల దానవు ♦ లెల్లనురలు. ౬౩

1 90

తే. మఱియు రాక్షసులును దైత్యులండలంబు
నూత్నరూపంబులం గొని ♦ శోభిలిరల
శయనసంస్థుని యఖిలవర్షముల; ననిన
ధర్మచిత్తు నగస్త్యుని ♦ దాశరథియు. ౬౪

1191

క. కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను; మునివర! ద్వీపస్థుఁడగుచుఁ బాలుచువురుషుఁడా
తనిచెంత మూఁడుకోటులు, కనఁబడు నవ్వార లెవరొ ♦ కరుణం జెపుమా.

క. పురుషుం డట శయనించిన, నిరుపమదేహాన్వితుండు ♦ నిర్జరదైత్యో
త్కరదర్పహరుం డెవ్వఁడొ, వరమునిచంద్రా! వినంగ ♦ వాంఛ యలరె జూ.

చ. అనుటయు రామువాక్యమును ♦ హర్షమునన్ విని యాయగస్త్యుఁ డి
ట్లనియె; వచించెదన్ రఘువరాన్వయభూషణ! యాలకింపుమా
వినవలతేని ద్వీపమున ♦ వేడ్క వనించిన యాననాతనుం
డనఘుఁడు దేవదేవుఁడు మహాత్ముఁడునొ కపిలుండునాఁ జనున్. ౬౭

1194

తే. అతఁడె నారాయణుండగు ♦ నాదిదేవుఁ
డలరు శంఖగదాచక్రముల ధరించి
భూతతతికి విధాతయై ♦ పొలిచి హర్త
యగుచు నాద్యంతహీనుఁడై ♦ యవ్యయుఁడయి. ౬౮

1195

సీ. అచ్యుతుండై విష్ణువై శాశ్వతుండయి తనరారు సతనిముం దటను నృత్య
మును సల్పువారలు ♦ ఘనులు దేవతలు నూ! తేజఃప్రతాపముల్ ♦ దివ్యరూప
మలవడునవ్వార ♦ లానరరూపుఁడొ కపిలతుల్యులు గాఁగఁ ♦ గ్రాలువార
లనతికోపుండగు ♦ నతఁడు చూచినమాత్ర పాపనిశ్చయుఁడయి ♦ పరఁగుదనుజుఁ

తే. డచట బూదిగఁ బడఁడయ్యె ♦ నధిప! రాను!

భిన్నగాత్రుండునై యట ♦ వితతగిరివి
ధమున భూమిని బడియెను ♦ దారుణవచ
నాంబకంబుల నాదైత్యు ♦ నమృహీతుఁడు. ౭౦

1196

క. త్వరపడి భేదించెను; భూవర! రామా! ఘాతుకుఁడగు ♦ నాఁడు రహస్యం

ఆ. కన్యకలును బుష్పకంబున వందల, కొలది గూడి వగలఁ ♦ గుంది; రంత
దీర్ఘ కేశనిచయ♦ దేదీప్యమానలై, కమ్రదేహములను ♦ గ్రాలు సతులు. ౬

క. పరిపూర్ణచంద్రవక్త్రులు, స్ఫురదుద్యతీప్తినకుచలు ♦ పాలుపగు ¹వజ్రో
త్కరవేదికాంతరప్రభ, లరుదుగఁ దగు నట్టిలలన ♦ లయ్యనురునిచేన్. ౬౪

ఆ. బలిమిఁ బట్టుకొనఁగఁ♦బడిరి; న్యందనకూబ
రాభములగు శ్రోణు ♦ లమరు వారు
నిర్జరాంగన లన ♦ నీటుగుల్కెడువారు
తప్తకనకరుచులఁ ♦ దనరువారు. ౭

1209

క. మనములఁ బొంగెడువగలన్, ధనంజయార్చిస్సమాన♦దారుణశుక్లం
జనితమహాతాపంబులఁ, దనువల్లిక లట్టై వాడఁ ♦ దా రేడ్చి రొగిన్. ౮

తే. వారినిశ్శాన్తసవాయువు♦చే రయమునఁ
బుష్పకం బెల్ల తావులఁ ♦ బొక్కి మండి
యగ్నిహోత్రంబునాఁ దగె ♦ నావిమాన
మగ్నిహోత్రనిరుద్ధమై ♦ నట్లై వెలసె. ౯

1211

క. దనుజేంద్రువశమునం జిక్కి నితాంతము శోకములను ♦ గ్రిందువడుచుఁ జ
క్కనిమోములు దీనత్వముఁ, గనఁ జూపులు నట్లై కాఁగఁ ♦ గాంతామణులున్.

తే. ఊడ శాబ్దవయస్సుచే ♦ శోభిలుచును
సింహవశగతమృగముల♦చేష్ట లొప్ప
నేడ్చుచుండి; రందొకనారి ♦ యెంతో యార్తిఁ
దనను దనుజుండు తినునేమొ ♦ యనుచు వగచె. ౧౧

1213

క. ఒకయంగన దుఃఖంబున, వికలమనం బొప్ప దనుజువీగుండు ననుఁ జం
పక మానఁడంచుఁ దలఁచెను, నకలనితంబినులు శోక♦జలధి మునుఁగుచున్.

క. తలిదండ్రుల భర్తల భ్రాతలఁ దనయులఁ జిత్తములను ♦ దలఁచుకొనుచు ని
ప్పులఁ బొరలాడెడు విధమున, నిలఁ బొరలిరి చాలవగల♦నేడ్చుచు మఱియున్.

¹చ. తనయుండు నన్నుఁ గానక నితాంతము చింతలఁ జిక్కి యెవ్విధిన్
మనఁగలఁడో, ననుం గనిన ♦ మాతయు భ్రాతయు శోకసాగరం
బుననె మునింగి పోవుదురు ♦ పో యకటా నిజదైవతంబు భ
ర్తను నెడఁబాసి యెట్లు మను♦దాన దురాత్మునిచెంత, నేనికన్. ౧౪

1216

క. అని విలపించుచు మృత్యువు, మనమున ధ్యానించి తల్లి! ♦ మానుగ నీచెం
తను జేరునట్లు నన్నుం, గొనిపోమ్మా యముగృహమున♦కున్ గడుదయతోన్.

1 తథా వజ్రవేదీమధ్యసమప్రభాః-అనిమా. 2 ౧౪-వ శ్లోకమునుండి యొకస్త్రీ దుఃఖించి నట్లు “హాకథన్నకరిష్యామి” అనిచెప్పి ౧౭-వ శ్లోకమునుండి బహువచనమునఁ జెప్పఁబడినది. అనఁగా నంధులు కలిపి దుఃఖించు వట్లనిభావము.

- క. తొలిజన్మమున నెట్టులొ, యలఘుతరాఘం బొనర్ప ♦ నయ్యెనొ లేడే
నిల నిట్టి క్రూరమితీచే,తులఁ బడి దుఃఖాబ్ధినుందుఁ ♦ ద్రోయబడుదునే.
- క. కనఁ జాల నింక దుఃఖం,బున కీర్దానికిని నంతఃమును మదిలోనన్;
జని యిది నీ! నీచంబగుఁ, గనఁగలదే సారమిందుఁ ♦ గలయ వెడకినన్. ౧౬౪
- క. జని యిది బుద్బుధతుల్యం, బనఁ దగినది మనుజలోక ♦ మన్నిఁటికంఁపెన్
జను నధమాధమ మనఁగా, మనుజుఁడు ధర్మాత్ముఁ డిందు ♦ మన కగపడునే.
- ఆ. జగము లెల్లఁ బాడు ♦ తగ మన కిందొక్క
బంధు వైన లేడు ♦ బలయుతుఁడగు
నీదురాత్ముచేత ♦ నెల్లదుర్బలబంధు
జనులు తెగిరి కాచుఁజనుఁడు లేడు. ౧౮
- క. శారక లాఘుదితాగ్నుని,చే రయమునఁ బొదుగఁబడి విఁచిత్రంబుగఁ దే
జోరహితములగుకై వడి, నీరావణుఁ డట్టు త్రుంచె ♦ నీనున మగలన్. ౧౮౪
- క. బలవంతుఁ డీతఁ డొటం, బొలియించు తెఱంగులేడు ♦ పో దుర్వృత్తి
దలపోసి తన్నుఁ దానే, ఖలుగాఁ దలఁపం డిదేమి ♦ కాలమహిమమో. ౧౮౫
- తే. దుష్టబుద్ధికి వీనికి ♦ దోఃపరాక్ర
మం బనూనము పరులనిఁతంబినులను
బలిమిఁ బట్టుట దుష్కర్త ♦ మిల మహాఘ
మితఁడు పరకాంతలను గూడ ♦ నెంచుకునుతి. ౨౦౪
- క. కనుక వధూకృతమరణం,బును బొందఁ గలం డటంచుఁ ♦ బూనికమీఱన్
వనితారత్నము లార్తుల, మనములు గలఁగంగఁ బలుక ♦ మంచి దిటు లగున్.
- క. అని తెల్పునట్లు దుందుభి,నినదమ్ములు సర్వై నట్లై ♦ నింగిని మోదం
బున నిల్చి పుష్పవర్షం,బును గురియఁగఁజేసి రావిఁబుధు లత్తఱినిన్. ౨౨౪
- ఆ. లలన లిట్లు వనితఁలవలన నృతిఁ గల్గ, శాప మిడిన దనుజఁనత్తముండు
నిష్ప్రభుండుగాఁగ ♦ నిల్చెఁ బతివ్రత, లవుడు పొగులునట్టు ♦ లనురవిభుఁడు.
- క. మనమున నిర్గతమోదుం, డనూన తేజోవిహీనుఁ ♦ డయ్యె; నవల నా
వనితామణు లిటు లేడ్వఁగఁ, జని లంకాపురముఁ జొచ్చె ♦ శౌర్యముపొంగన్.
- చ. దనుజులు తన్ను స్తోత్రములఁ ♦ దన్నఁగఁ బూర్వర మిట్లు చొచ్చి చ
క్కనిసుఖమబ్బు నింక ననుఁకాంక్ష చెలంగఁగ నుండునంత; నా
తనిసహజస్వయే మిగుల ♦ దారుణరూపము గల్గి స్వేచ్ఛగాఁ
దనకు లభించురూపమున ♦ ధాత్రిఁ జరించెడు నింతి పొక్కుచున్. ౨౫ 1229
- క. చనుదెంచి యన్నపదముల,కును మ్రొక్కి మఱింత వెతలఁ ♦ గుండెడునాళు
ర్పణఖను లేవఁగ నెత్తి ద,యను భూని మృదూక్తులొప్పఁనతిశాంతముతోన్.

తే. ఊరిడించుచు బలికె; *నేమో వచింపఁ
బూని యేడ్చెడు సోదరీ! ♦ ముందు నేమి
వగలకుం గారణమొ యిట్లు ♦ వచ్చి నాదు
పాదములపయిఁ బడనేల! ♦ పలుకు మింక. ౨౬౫

1231

చ. అన విని బాష్పరుద్ధనయఁ నాంబుజయై దనుజేంద్రుఁడై లి
ట్లనియె; మహాబలుండవయి ♦ యన్నవునై తగు దీవు నాపతిం
దునిమితి, వందుచే మదికిఁ దోఁప దదేమియు భర్తలేమి న
న్ననుదురు భర్తృహీనయని ♦ యార్తి మునింగితి దాన నే నిటన్. ౨౭౫ 1232

సీ. కాలకేయులు వీరఁ కాంతులు బలవిక్రమాఘ్యులు పదియు నాల్లనవేలు
తెగిరి నీచేత నాతీవ్రాహవంబునఁ బ్రాణాధికుండగు ♦ భర్త తెగియె
బలశాలి యాతఁడు ♦ భ్రాతృపు నీవు నా కరికల్పుండవయి యిట్లతనిఁ దునిమి
నాడవు సహజాత ♦ నాకున్న దొక్కతె యనియైనఁ దలపోయ ♦ వక్క టకట!

తే. కాన నీచేత నేను నిక్కముగఁ దెగిన, దాన నే యైతి బంధువై ♦ తనరు నీదు
కుమతిచేత వైధవ్యదుఃఖమును బొంది, తిని మహార్తిని దాని నేననుభవింతు.

క. దనుజేంద్ర! సోదరీపతి, యనువుగ రక్ష్యుండు నమరఁ ముందు నతనినిన్
దునిమియు సిగ్గును బొందవు, మనముననిటు చేయుటెల్లఁ మంచియొ తెలియన్?.

చ. అని యిటు లేడ్చుశూర్పణఖ ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి సాం
త్వనవచనంబులం దనిపి ♦ తా నిటుపల్కెను సామపూర్వకం
బనఁదగురీతిఁ; జాలు నిక ♦ నార్తిని బొందఁగ లాభ మేమియుం
గనఁబడ దొక్కమాట వినఁగాఁ దగు నిన్నిక సర్వకాలమున్. 33౫ 1235

క. దానంబున మిక్కిలి బహు, మానంబునఁ దన్నువాడ ♦ మహిళామణిరో!
నే నన జయకాంక్షలు మది, నూనఁ బ్రమత్తుండ నగుచు ♦ నొక్కవిధమునన్.

చ. శరముల వైచుచున్ రిపులఁ ♦ జంపుచు నుండుదుఁగాని యుద్ధమం
దొరులను స్వీయులం దెలియ ♦ నోసహజాతరో! యుద్ధదుర్మదన్
శరతతివై చువానిఁ గని ♦ నైఁపక చంపితి నీదుభర్తగా
నరయఁగఁ జాల నైతి నటు ♦ తొట విచారము నొంద నేటికిన్? 3౬ 1237

క. ఇక్కాలంబున కనువగు, నెక్కార్యము చేయవలయు ♦ నెఱిగింపుము నే
నక్కఱగా నొనరించెద, నక్కార్యము నీహితంబు ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్.

తే. అనుపమైశ్వర్యయుతుడయి ♦ యలరు ఖరుని
నాశ్రయించి తత్సన్నిధి ♦ నలరు మింక
నతఁడు నీకన్నయగుఁ గాదె, ♦ యతివ ఖరుఁడు
పదియు నాల్గువేలగు నురవైరులకును. 3౭

1239

- క. పతియై వారల నడువఁగ, మతి నీవేమైనఁ గోరు ♦ మంచి దొనరుతున్
గృతకృత్యపు గన్తుని యన, నతఁ డద్వైతఁడు విక్రమాభ్యుఁ ♦ డగునతఁ డిలలొన్.
- క. పినతల్లికిఁ బుత్రుఁడు ఖరుఁ, డనుమానం బేల? నీదు ♦ నాదేశంబున్
గొనసాగించును సోదరి!, యనూనబలయుక్తుఁడగుచు ♦ నాతఁడు త్వరగన్.
- క. చను నా దండకమనఁబడు, వనమును బాలింప నతని ♦ బలముల కెల్లన్
దనుజేంద్రుఁడు దూషణుడే, చను నధిపతిగాఁగ వీరు ♦ సాంద్రబలులునూ.
- *క. మును క్రుద్ధుండగు భార్గవుఁ, డనయం బీతావు రాక్షు ♦ సావాసము కాఁ
జనునంచు శాప మిడియెన్, గనుకనె మనవార లుండఁ ♦ గలరు ధృవముగన్.
- తే. దండకారణ్యమునఁ బినతల్లికొడుకు
ఖరుఁడు దితిజాధిపతియయి ♦ నిరత మీవు
చెప్పినట్టులె నెప్పుదిఁ ♦ జేయఁగలఁడు
నాతిరో! యని వల్కి సై ♦ న్యములఁ బంపె. ౪౧

1244

- సీ. పదునాల్గు వేలన ♦ దృటులను దోడ్కొని ఖరుఁ డప్పుడే దండకావనంబు
నకుఁ బోయె, నాసేన ♦ లొకభంగిఘోరమానాకారములుగల్గి ♦ యరిగెఁ బెలుచు
ఖరుఁ డెందు భీతిలేకయె గ్రాలుచుండుట నాసై న్యములతోడ ♦ నరిగి యండు
నిష్కంటకంబయి ♦ నెగడురాజ్యంబును బాలించె, నంత రావణునిచెల్లె
- తే. లె న శూర్పణఖయు నందు ♦ నధివసించెఁ
బ్రీతయై; తనమాటకు ♦ నేతటి ఖరుఁ
డడ్డు చెప్పక చేయంగ ♦ ననురు లెల్లఁ
దనపలుకు చేయుచుండ ను ♦ ద్దామభంగి. ౪౪

1245

ఇరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౫ - సర్గము.

— ఖఖ రావణుఁడు మధుపురముపై దండెత్తుట. ఖఖ —

- ఉ. రావణుఁ డిట్లు ఘోరవన ♦ రాజి నొసంగి ఖరున్ న్వసోదరిన్
దా వెనఁ బంపి హృష్టుఁడయి ♦ దారుణ మౌచు నికుంభిలాఖ్యచే
భూవినుతంబునై పరఁగు ♦ భూరితరోపవనంబుఁ జొచ్చెఁ బెం
పావహిలంగఁ డమ్ములును ♦ నాతనితోఁ జని రెంతొ వేడుకన్. ౧౫
- తే. లంకచెంగట నది యక ♦ లంకమగుచు
నలరు; నట యూపశతముల ♦ వెలసి చైత్య

1246

* సహి శస్త్రో వనోద్దేశః క్రుద్ధే నోశనసా పురా, రాక్షసానా మయం వాసో భవిష్యతి నసం
శయః - అనితూ. ఈశ్లోకము వ్యాఖ్యగలపు స్తకమున లేదు. కథానుబంధముగా నున్నందున బుద్ధ
కాంతముం దున్నదానిని దెనిగించితిని.

ములవిరాజిల్లుచున్ సంపదలఁ జెలంగు

నట్లు చేయంగఁబడు మఖం ♦ బరసి యతఁడు. 3

1247

క. కనె నందు మేఘనాదునిఁ, దనయగ్రతనూజు శత్రుతరుదావాగ్నిన్
ఘనతరకృష్ణాజినధరు,నిని గుళయుఁ గమండలువును ♦ నియతిం గొనుచున్. ౪

క. తనరారువానిఁ గన్గొని, చని బాహువు లట్టై చాఁపి ♦ చక్కనియాలిం
గన మొనరిచి తృప్తుండై, తనయా! యిట్లుండనేల? ♦ తత్త్వము నాకున్. ౫

క. ఎఱిఁగింపవలయు ననఁగాఁ, దఱి యెఱిఁగి వచింపనేర్చుధన్యుఁడు ఘనుఁడున్
మఱియుఁ దపోవిభ్రాజితుఁ, డెఱిఁగింపఁగ నర్హుఁ డగుచు ♦ నెనఁగెడుకవియున్.

క. దనుజేంద్రుని నారావణుఁ, గని యజ్ఞసమృద్ధికొఱకుఁ♦గా నిట్లనియెన్;
వినవయ్య! దానవేంద్రా!, పని యిద్ది యుపక్రమింపఁ ♦ బడువిధ మెల్లన్. ౬౪

ఆ. తెలుపువాఁడ నీకుఁ ♦ దేట తెల్లంబుగ, నీతనూజుఁ డితఁడు ♦ నియతి నస్త
యజ్ఞములను జేసె ♦ నవివిస్తృతములయి, యలరె వానివేరు ♦ లనువదింతు. ౭

నీ. ఆది నగ్నిప్రోమ ♦ మశ్వమేధంబు నవ్వల భూరికాంచనలలితదక్షి
ణలనొప్పుయజ్ఞ ము♦వ్వల రాజనూయంబు వఱలు గోమేధంబు ♦ వైష్ణవంబు
నొనరించె; నితఱి ♦ నురుతరనియమముల్ తగ మహేశ్వరదేవతాకమైన
యజ్ఞంబు చేయంగ ♦ నాసక్తిఁ గని పూనె నది దుర్లభంబునూ♦యందు వరము

తే. లీశ్వరుం డిచ్చెఁ దానె యహీనకరుణ
నితరుణమందె వరము లుపేక్షియనినఁ
గామగంబగు రథ మొందు ♦ కదలుచుండు

సంతరిక్షంబునం దది ♦ యడ్డులేక. ౯౪

1253

క. దేనం జీకటి పుట్టునొ, దానవవర! ¹తామసియనఁ♦దగు మాయను, బెం
పూని వరంబులఁ బడసెన్, దీనిం గొన సంగరంబు ♦ తీవ్రముగాఁగన్. ౧౦౪

ఆ. సాగుచుండునపుడు ♦ శత్రువుల్ సురలైన
నసురులైనఁ జూడ ♦ నలవిగాక
యుండు, నెచట నీతఁ ♦ డుండునొ యాగతి
తెలియఁ బడదు గాన ♦ వెలయు నిద్ది. ౧౧

1255

క. శరములచే నక్షయమయి, పరఁగెడు తూణీరయుగము ♦ బవరంబుల నె
త్తరుణముననైన దుర్జయ, మరిభీకరమైన పటుశరాసన మితఁడున్. ౧౧౪

క. కొనియెన్ శంకరువలనన్, విను శత్రుధ్వంసకముగ ♦ వెలసెడునస్త్రం
బును బొందె నిట్టివరముల, దనుజేంద్రా! వడసె నీదు♦తనయుం డిచటన్. ౧౨౪

తే. యజ్ఞమిద్ది సమాప్తిని ♦ నందు నిపుడునిన్నుఁ జూడ నిరీక్షించి ♦ యున్నవాఁడు

నీతనూజుఁడు నావిని ♦ నెమ్మిఁ గనక పలికె దళవదనుం; ¹డశోభన మిది యగు

తే. దీన శత్రువు లింద్రాదు ♦ లూను నియతి

ద్రవ్యముల నర్చితులు గాదె ♦ రమ్ము చాఁచు

జేయఁదగ దిది యోవుత్ర ! ♦ చేసినంత

చాలు, నాతోడ రమ్ము విశ్వసుతనుగుణ !. ౧౮౫

125

తే. అనుచు నింటికిఁ గొనిపోయె ♦ నాత్మజన్ము;

ననుజు లెల్లను వెంబడి ♦ నరిగి రంతఁ

బుష్పకమునుండి వేగమ ♦ పూవుబోఁడు

లను దమిఁ దింపె వారెల్ల ♦ వనటఁబొంది. ౧౮౬

126

క. అనయము బాష్పసమాకుల,తను నేత్రమ్ములను సొంపు ♦ దప్పఁగ రక్షో

దనుజామరులకు రత్నము, లనఁ దగి లక్షణసమన్విఁతాంగలతికల్తె. ౧౮౭

క. పలువిధములైన భూషణ,ముల స్వీయామలను తేజఁముల వెల్లుచు ని

ప్పుల బ్రుంగినట్టు లార్తిని, బొగులుచు నందుండి రట్టి ♦ పొలఁతుల నెల్లఁ.

సీ. కన్నీరుసతతంబు ♦ మున్నీరుగా నొప్ప నేడ్చెడువారల ♦ నెట్లా యొకటఁ

గాంచి విభీషణుం ♦ డెంచి ధర్మనుగీష నిట్లని పల్కె; నఁహీనధర్మ

మలరువాశ్యంబుల ♦ నన్నను గని యశం బర్థంబు కులము మహాత్మ!యివుడె

నశియింపఁ జేసి దుర్యశమును గల్పించునిట్టి యాచారంబు ♦ నేల చేయఁ

తే. బూనినాడవొ జ్ఞాతుల ♦ కై న నిద్రి, మంచి దెట్లగు నీబుద్ధి ♦ నెంచి యిట్లు

తిరుగుచున్నాడ విట్టి యతివల నెల్ల, వారిబంధుల బెవరించి ♦ బలముకలిమి.

క. పరవనిత లనుచుఁ దలఁవక, స్మరబాధితచిత్తుఁడవయి ♦ చంచద్గతి నీ

తరుణులఁ దెచ్చితి రావణ!, పరికింపును! యిద్ది తగినఁపనియో కాదో. ౨౦

క. నిను మీటి మధుసమాహ్వయ,దనుజుఁడు కుంభీనసిని నిఁతాంతబలమునఁ

గొనిపోయె ననఁగ రావణుఁ, డనియె, విభీషణ! యిదేమి ♦ యన్యాయంబో.

తే. మధువనం జను దోర్బలఁమండితుండు

తెలుపుమా! యెవ్వఁడో మదిఁ ♦ దెలియఁబడదు

నాఁగ సంక్రుద్ధుఁడై రావణవిభుఁ జూచి

యిట్టులనియె విభీషణుం ♦ డిద్ధరీతి. ౨౧౫

1266

క. పరదారలఁ జేఱఁబట్టిన, పరమాఘదకర్తమునకు ♦ ఫల మిటఁ గలిగె

సురవైరినాథ! వినుమా, పరికింపుము మది నిదెట్టి ♦ పాపకృతియొకో. ౨౨

సీ. మన కెన్న నెవ్వండు ♦ మాతామహుండగు నాతని కన్నయో ♦ యసురవర్యుఁ

డగుసుమాలికిఁ బెద్దఁదై మాల్యవంతుఁ డ౯విఖ్యాతినొందుచుఁవృద్ధఁబ్రజ్ఞఁ

డును నగుఁ గద? మనఁజననికే జ్యేష్ఠయై పుష్పొత్కటాహ్వయంబునఁదనకుట

యెఱుఁగుదు కాదె నీవింతియె కాక యస్తన్తాత కెన్న జ్యేష్ఠపితయెన

- తే. యట్టి యార్యుండు మాతామహాగ్ర్యుఁ డగును
గాదె, తత్పుత్రికాపుత్రికయగుఁ జుమ్ము
సాధ్వీ కుంభీనసి యనంగఁ ♦ జను నుకన్య
మనకుఁ గలపినతల్లి కాత్మజయుఁ గలదు. ౨౪౫ 126౩
- క. అనలోద్భవయగు నామెయు, ననలయనం బరఁగు; మనకు ♦ నారయ ధర్మం
బున స్వనయగు నామెనె మధు,దనుజుఁడు చెఱఁబట్టెఁదనదు♦దర్పముపొంగన్.
- క. తనయుండు మేఘనాదుఁడు, ఘనయజ్ఞం బొకటి చేయఁ♦గాఁ బూనెను నే
నును వారిమధ్యభాగం,బున నిష్ఠను భక్తి మెఱయఁ ♦ బూనినతటినిన్. ౨౬౫
- క. అనుజుండు కుంభకర్ణుఁడు, తననిద్రాగృహమునందుఁ ♦ దత్పరమతియై
దనుజేంద్రా! శయనించెను, దనుజేజ్యుఁడు మధువు తనదు♦దర్పస్ఫూర్తిన్. ౨౭
- ఆ. మంత్రివరుల నెల్ల ♦ జంత్రపుబొమ్మల,కరణి నుండఁ జేసి ♦ సురరిపులను
బింక మణఁగఁదన్ని♦ప్రియతమసౌధాంత,రమున నున్నయింతి♦మనుతఁగొనియె.
- క. విని యీవా ర్తను నావల,నను నీవిక శాంతినే గొ♦నందగుఁ, జంపం
గను దగఁ డాతఁడు రావణ; యనుజను నొకవరున కీయ♦నగు భ్రాతలచేన్.
- తే. ఐన నీదుష్టకర్త మి ♦ ట్లీనితాంత,పాపఫలము నొసంగె ని ♦ ట్లీపగిదిగ
నిప్పుడే దుష్టఫలముల ♦ నిచ్చె నిద్ది, విదితమయ్యెఁ గదా పృథి♦వీతలమున. 3౦
- క. అనిన విభీషణువల్కుల,విని యాత్మకృతాఘకృత్యవితతిని నొంపం
గనుబడి తప్తాంభస్సులఁ,గనుపట్టెడు సాగరంబుగతి ను గ్రుండై. 3౧ 1275
- తే. అనుపమానకోపంబున ♦ నక్షు లెల్ల
నరుణములుగాఁ గనంబడ ♦ నవుడు పలికె
నరదమును సిద్ధపఱపుఁ డీ♦యాహవమున
కెల్ల శూరులఁ బిలిపింపుఁ ♦ డీయదనున 3౨ 1276
- చ. అనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మహారణశూరులు రాక్షసోత్తముల్
ఘనతరసాయకాదులను ♦ గైకొని వాహనరాజి నెక్కి యుం
డను జను, రావణుం డనుచు ♦ నన్ను నెఱింగియు భీతిలేక క
న్యను గొనిపోయినట్టి మధు ♦ నానురు నీచుని నిష్టై చంపెదన్. 33౫ 1277
- చ. దనుజుని బీచమార్చి సురతల్లజునిన్ రణమందు నోర్వఁగాఁ
జనియెద మిత్ర సంయుతిని ♦ స్వర్గపురంబును ముట్టడింపఁగా
ననిమొన నింద్రు నోర్చి త్రిదశాలయ మొయ్యన నావశంబునం
దును మెలఁగంగఁ జేసి కృపతో శతమన్యునినందునిల్పుచున్. 3౪౫ 1278
- చ. మరలి పురంబుఁ జేరెదను ♦ మామకశక్తి త్రిలోకవిస్తృతిం
బరఁగ జగద్విశాలమగు ♦ భాగ్యము గల్గఁగ సేవ్చుమీఱఁగాఁ
దిరుగుచునుండువాఁడ నని ♦ తెల్లముగాఁ బలుకంగ దానవే
శ్వరునిమహాజ్ఞఁ బూని బహుసాధనము ల్గొని యుద్ధకాంక్షచేన్. 3౫౫

తే. నాల్గు వేలయడౌహిణుల్ ♦ నాకవిజయ
మందుఁ గల్గు పేరాశచే ♦ నపుడె తరలె;
వారి కెల్లను దాన వేశ్వరునియగ్ర
తనయుఁడౌ మేఘనాదుఁ డుద్ధామశక్తి. 3౬౪

1280

క. పరిపాలకుడై ముందుగ, నరిగెన్; దశవదనుఁ డబ్బలాళినడుమ ని
ఘోరసాధనములఁ గైకొని, యరిగెన్ దనయన్న వెనుక ♦ నద్భుతశక్తి. 3౬౪

తే. కుంభకర్ణుండు నడచెను ♦ గ్రూరకర్త, విరహితస్వాంతుడై న విభీషణుండు
ధర్మమతిలంకయందుండి ♦ ధర్మముల నె, యాచరించుచుఁ బురినిదానరయుచుండె.

సీ. అమృతహాళాగుతా ♦ ననురులు మధుపురం. బునుగూర్చి వేగమ ♦ పోయి; రరద
ములతోడ దంతింద్రములతోడ, ఖరసంతతులతోడ హయములతోడనుష్ట
ములతోడ నతితీవ్రములగు సర్పంబులతోడ నంబరము సంధు గన లేక
యుండంగఁ జేయుచు ♦ నొక్కమొగిం బోయి; రమరులతో వైరమవధరించి

తే. వేనవేలుగ రావణ ♦ వెంబడించి
వెనుకనే పోయి; రంత నావీరవరుఁడు
దశగళుం డేగి మధునిసత్తనముఁ జొచ్చి
యతనిఁ గానక తోఁబుట్టు ♦ వచటనుండ. ౪౦౪

1283

క. కనుఁగొనియెను; గుంభీనసి, యును సాధ్వీన మూని వడఁకి ♦ యొయ్యన దనుశేం
ప్రనిపాదంబులపైఁ బడి, యెను దోసిలిఁ బట్టి యాశఁ ♦ డేమను ననుచున్.

ఆ. ఆమె లేవ నెత్తి ♦ యేమియు భయ మూన, వల దటంచు దనుజవర్షుడైన
రావణుండు పల్కి ♦ రాజీవనేత్ర! యే, నేమి సాయ మిడఁగ ♦ నిపుడు పలయు.

చ. అన విని యామె యిట్లను మహాబల! దానవనాథ! నాయెడన్
మనము ప్రసన్నమేని బహుమానము మీఱఁగ నాపతి మధుం
డనఁబడు దానవేజ్యుని మహాహవమందు పధింపకుండఁ గా
చిన ననుఁ గాచినల్లె యిల ♦ స్త్రీలకుఁ గల్గెడు దుఃఖరాశిలో. ౪౪ 1286

తే. తలఁప వైధవ్యదుఃఖంబె ♦ దారుణంబు
దానికే భీతి నొందెద ♦ దానవేంద్ర!
వినుము కులకాంతలకు నిట్టి ♦ భీతిఁ బోలు
భయము వేటొందు గానంగఁబడదు నిజము. ౪౫

1287

చ. ననుఁ గని భీతి నొందకుము ♦ నాప్రియసోదరి యంచు నీవె మ
న్ననఁ దగ మాటలాడితివి, ♦ నాథుని నాకు ననుగ్రహింపు మం
చని యిటువేడ నాపలుకు ♦ నాదృతిఁ గైకొని నీదువాక్కున
త్యనియతి నొందఁజేయునున ♦ హర్షము నొంది చళాన్యుఁ డాత్మలో. ౪౬

తే. నంతసం బంది నిలుచున్న ♦ సహజః జూచి
యెందు నీభర్త మెలఁగెడు ♦ నిపుడె చెపుమ!
యతనితోఁ గూడి స్వర్గజయంబుకొఱికు
నరుగఁ దలఁచితి నీవయి ♦ నలరుకరుణ. ౪౭

1289

క. దనుజునిఁ జంపక విడిచితి, మనమున భయము నవలదు; ♦ మానిని! యనఁగాఁ
జని యామె నిద్రవోయెడు, తనపతి జోధించి మది నిఁతాంతముదమునన్.

క. పలికెను బ్రాణేశునితో, బలదర్పనమగుఁ డౌచు ♦ భాసిలుదళవ
కృలలితుఁడు రావణుం డిదె, బలువిడిఁ జనుదెంచె మదిని ♦ భయ మూనకుమీ.

క. సురలోకమును జయించెడు, పరమప్రమదంబు మీఱి ♦ భవదన్వితుడై
యరుగంగఁ దలఁచె సాయం, బురుమతి నొనఁగంగఁ దగుదు ♦ వోప్రాణేశా!.

చ. కనుక స్వబంధుయుక్తముగఁ ♦ గ్రన్నన సాయ మొనర్పఁ బొమ్మ మి
త్రునకు సహాయకాంక్షికిని ♦ రూఢి తగం దనచేతనైన య
ట్లనువుగ సాయమియఁదగు ♦ నన్నఁ దలొదరివాక్యరీతులఁ
విని మధు వట్టె సాయపడు ♦ వేడ్కను దాఁ జని న్యాయరీతిగఁ. ౫౧ 1293

క. దనుజేంద్రుని రావణునిం, గని ధర్మము తప్పకుండఁగఁ బూజించెన్
మనమలరఁ బూజలం గొని, తనచెల్వలిగేహమున నితాంతము ప్రీతిన్ ౫౨౫

౪. పగలు జరపి తీక్ష్ణభానుఁ డస్తంగతుఁ, డగుడు సుఖనమ్మద్ది ఁ నలరి రేయిఁ
జక్కఁ బుచ్చి యవలఁజనఁబూనె, మధుదను, జేజ్యుఁ డతనితోడఁ నేగె నంత.

క. చని దశకంఠుఁడు దేవేం, ద్రునితో సరిపచ్చు మహిమతోఁ గైలాసం
బును జొచ్చి ధనదువాసం, బునె న యగ్గిరిని విడిసె ♦ భూరిబలయుతి॥ ౫౫

ఇరువదియోదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౬ - వ సర్గము.

❖❖❖ రావణుడు రంభను గాంచి మోహించుట. ❖❖❖

క. ఆగిరిపై దళకంఠుడు, తీరగెల జొంపములనడుమ ♦ తెన్నెర పొలయం
గాఁ గడునలరుచు బలముల, వేగమ విడియించి పృథుల ♦ వీర్యము పొంగె. ౫

క. దినకరుఁ డస్తమహీధ్రముఁ, దనకాశ్రయముగఁ జనంగఁ ♦ దా విడిసె ముదం
బును గూర్చుచుందుఁ, డుదయిం, చెను శైలనమానకాంతి ♦ చెల్వారంగణ.

క. నానాప్రహరణసాధన,మై నిఖిలబలంబు సంద్ర ♦ మట్లు విపులత
గాననయి సు ష్టి జెందెను, దానవపతి విపులబాహు ♦ దర్పము పొంగె. ౨౪

సీ. శైలమూర్ధంబున ♦ శయనించి యంతట విధునిపాదోపశో ♦ భితములైన
భోగార్హతమధర్మ ♦ ములఁ గాంచె; నచ్చటి కర్ణి కారాపూర్ణ ♦ గహనములను

దివ్యకదంబనం॥దీప్తకాననముల వికసితనరసిజ॥వితతి మిగులు
గంగానదీజల॥కణములఁ జంపకాశోకపున్నాగాభి॥శోభితవన

తే. ములను మందారతరువుల ॥ లలితచూత

పాటలంబుల లోధ్రాఖ్య॥పాదపముల

నర్జునములఁ బ్రియంగునృ॥క్షౌళిఁ గేత

కములఁ దగరంబులన్ దగు॥కాననముల. ౫

1800

తే. నారికేళప్రియాళుప॥నసమహీజ

ములను దక్కినతరువులఁ ॥ బొలుపు గాంచు

వనములందు మనోహర॥వైభవముల

నలరుతావుల మదనార్తు ॥ లగుచు మిగుల. ౬

1801

క. అనుపమనుధురస్వరములఁ, గన మోదము నింపునట్టి ॥ కంఠంబులతో

ననురాగము తగఁ గిన్నరు, లనూన చిత్తప్రమోద ॥ మలరువిధమునన్. ౭

తే. చక్కఁగాఁ బాడి రెలుగెత్తి; ॥ సారమద్య

మదనురక్తాక్షులై సాధు॥మద్యపాన

మత్తు తాచు విద్యాధరుల్ ॥ మానినులను

గూడి క్రీడించి రెంతయుఁ ॥ గుతుక మలర. ౮

1803

క. వినఁబడియెను మధురస్వరమున నచ్చరపిండుగాన॥మును యక్షగణ

శునిమందిరమునఁ జేయఁగ, ననుపమఘంటాస్వనంబు ॥ నట్లు హితముగన్. ౯

సీ. మధుమాధవనుగంధ॥మహిమము ల్వేలయంగఁ దరువులు పవననం॥తాడితంబు

లయి యాగిరీంద్రంబు ॥ నభినవవాసనాభూయిష్టముగఁ జేయు॥పోల్కిఁ బుష్ప

ములఁ గురిపించెను; ॥ సులలితమకరందమునఁ బుష్పరజమున ॥ మునిఁగి చాచ

గంధంబుఁ దమితీఱఁ ॥ గైకొని రావణు కామంబు నభివృద్ధిఁ॥గాంచఁ జేయు

తే. చును నితాంతము వీచెఁ బ॥వనుఁడు; నవుడు

స్పర్శనుఖమును గల్గింపఁ ॥ జాలి; యంతఁ

బాట వినుటను, రుచిరపు॥వృతతికలిమి,

వాయుశైత్యంబునన్ శైల॥నరగుణముల. ౧౧౫

1805

క. రేయియు నత్తటి వఱలుట, నాయబ్జవిరోధి యుదయ ॥ నుందుట సుమహా

కాయబలదర్పయుతుఁ డగు, నాయనురేంద్రుఁడు స్థరాంబ॥కాభిహతుడై.

క. స్థరదేవవశంగతుడై, పరమార్తిని నూర్పు లలరఁ ॥ బలుమాఱులు సం

దరయఁగ లేకుండఁగఁ బుచ్చి రమాసోదరునిఁ జంద్రుఁ ॥ జెచ్చెఱఁ గనియెన్.

చ. దనుజవిభుండు మన్మథుని॥దారుణబాణనికృత్తదేహుడై

వనజవిరోధిఁ గాంచి పలు॥భంగుల బాధల నొందుచుండఁగా

ననుపమవస్త్రభూషణము ॥ లంగమనోరమతన్ మఱింత హే

చ్చు నటు లొనర్పఁ, బూర్ణశశ॥శోభితబింబనమానవక్తయై. ౧౧౬

1808

తే. అచ్చరలమిన్నయై తగు ♦ నట్టిరంభ
దివ్యచందనము నలంది ♦ దివ్యపుష్ప
హారములఁ దాల్చి రుచిరమంధారపుష్ప
భూషితానీల కేశీయై ♦ పాలుపుమిగుల. ౧౪౫

1309

సీ. నురతోత్సవమునకై ♦ త్వరపడుచును, నయనాభిరామంబయి ♦ యతిపృథుత్వ
మును గాంచి యొడ్డాణమునుజక్కఁ దాల్చుటనలరారుజఘనమయ్యతను కేశి
వర్ధకమగుచుండ, ♦ భవ్యషడర్తుపుష్పావళి కృతమనోహరకలాప
భూషితదేహయై ♦ పోలఁ దలంచిననవయవసంపద ♦ నమలభూష

తే. ణముల చారుత నై జసౌంధర్యమునను, వఱలు వేటొకశ్రీదేవిభంగి నలరె
మఱియుఁదోయయుతాభ్రముమాడ్కినల్లనై నవస్త్రంబుఁ బైఁగప్పుగానెసంగ.

*చ. వనజవిరోధిబింబనిభ ♦ వక్త్రము చెన్ను వహింపఁ గార్తుకం
బునకును గన్బొమ్మల్ సచుతఁ ♦ బూని శుభంబులుగాఁ జెలంగ, నూ
తనతరపల్లవంబులనఁ ♦ దద్దయు హస్తయుగంబు మార్దవం
బునఁ దగ హస్తహస్తములఁ ♦ బోలినయూరువు లొప్పు మీఱఁగన్. ౧౮

క. తనదునొయారము చూచెడు, జనులకు నబ్బరము నీయఁ ♦ జంచద్దనుజేం
ద్రునిసేనామధ్యంబునఁ, జనుచుండెను రంభ; దనుజసత్తముఁ డంతన్. ౧౯

చ. కనుఁగొని యావధూమణిని ♦ గామమహాంబకబాధితాత్మఁడై
తనమదిఁ గల్గుకోరికను ♦ దత్తఱపాటున నేగురంభ నొ
య్యనఁ గయిఁబట్టి సిగ్గుపడు ♦ నాయబలామణిఁ గాంచి పల్కె మో
మున స్థితమంకురింప; విరిబోడిరో! యెచ్చటి కేగఁ బూనితో. ౨౦ 1312

క. ఫలసిద్ధి దేనిఁ బొందం, దలంచి యిటుపోవుచున్నదాననా, తరుణీ!
యిల నెవ్వనికి నదృష్టము, ఫలియించునో? నిన్నుఁ బొందుభాగ్య మెవనినో.

క. సరసిజకువలయవిలస,త్పరిమళ మొప్పారుచుండ ♦ భాసిల్లు త్వదా
స్యరసంబు నమృతరస మా,దరము తగం ద్రాగునట్లు ♦ త్రాగుచుఁ దృప్తిన్.

క. కనునట్టి మహాదృష్టం,బును గాంచెడువాఁ డెవండో? [పొలఁతీ! పూర్ణేం
దునిబోలి చారుకువలయ,నునయనములు గల్గి మిగుల ♦ సుందర మగుచున్.

క. తనరారు నీముఖంబున, ననుపమరీతిం జెలంగు ♦ నమృతంబును శ
క్రుసిబోలి త్రాగు పుణ్యం,బును జేసినవాఁ డెవండో ♦ పొలఁతీ! చెవుమా]

తే. కనకకుంభనిభంబులై ♦ యనుపమాన
మంగళము నీయఁ జాలి కనంగ సందు
గానరాకుండఁ బెరిగి నిక్కముగ బలిసి
యున్న నీచెన్నుగవయు నోయన్నమిన్న!. ౨౩౫

1318

* యస్యా వక్త్రం శశినిభమ్-అనిమా. ఈయర్థముగలపదమే పదునాల్గవశ్లోకముననున్నది.

తే. ఎవ్వని యురస్థలంబును ♦ బువ్వలుతుఁడు

మొచ్చుకొనఁ గ్రుట్లు యోశని♦సచ్చరితము

ఫలము నొందంగఁ జేయునో, ♦ బాల! ¹కనక

చక్ర సన్నిభమై తగి ♦ చాల బలిసి. ౨౪

1319

క. కనకమయదామయుక్తిం, గని రుచులన్ మించు నీజఃఫునరూపంబై
తనరారు స్వర్గము నదే, ఘనుఁ డెక్కఁ గలఁడో చెపుమ! ♦ కమ్రేందుముఖి!

క. నను మించుపురుషుఁ డీక్షీతిఁ, గనఁ గలఁడే? యశ్వదేవఃకాంతులు విష్ణుం
డును బోలుదురే నను నో, కనకాంగీ! యిట్టిసన్నుఁ ♦ గాదని యిచ్చన్. ౨౫

చ. అరిగెద వేలొకో? తెలియ, ♦ నయ్యది మంచిది గాదు; చాలనుం
దరమయి యాశిలాతలము ♦ నాతిరో! యొప్పెడు విశ్రమింపుమా
వరమతి నెన్న నన్నిగులు♦వాఁడు ప్రభుండన ముజ్జగంబులన్
దరమె కలండనంగ నను ♦ ధన్యుని జేయుము మాట లేటికిన్. ౨౬

1322

ఉ. చానరొ యంజలిం గొని విశాలయశంబున మించునీమహా
దానవభర్త వేఁడెడు, నితాంత మడంకువ మీఱి నిన్ను నన్
మానసమందు ²రాజులకు ♦ త్కృపతి యంచు జగద్విధాతయం
చూనినప్రీతిఁ గైకొనుమ ♦ యోకమలాయతనేత్ర! యిత్తటిన్. ౨౭

1323

చ. అన విని రంభ యిట్లనుఁ గృతాంజలియై తనునల్లి కంపముం
గనఁ గరుణింపు మిట్లు పలుకం దగునే? దశకంఠ! నాకు నీ
వనఁగ గురుండవౌదు; విటు ♦ లార్థిని బొందెడు నాతిమిన్నలన్
గని కరుణించి చారలను ♦ గావఁగ నర్హుడ వీవు శూరత్. ౨౮

1324

నీ. ధర్మంబునన్ నేను ♦ దాన వేశ్వర! నీకుఁ గోడల సత్యంబుఁ ♦ గూర్చిపలుకు
చున్నాను; నా విని ♦ యొప్పుగఁ దనపాదములనె గాంచుచునధోముఖగ నున్న
రంభను గన్గొని ♦ రమణ నిట్లని పల్కెఁ; దనకరస్పర్శంబునను నితాంత
రోమహర్షము గన్న ♦ యామహిళామణిఁ గనుఁగొని నాతనూజునకు నీవు

తే. భార్యవే యైన న్నుషయనఁ ♦ బడుదు వీవు;

తరుణిరో! యన్న రంభ తథ్యంబటంచు

నుత్తరం బిచ్చి మఱి పల్కె; ♦ నోసురారి

పుంగవా! ధర్మమున నీదుపుత్రునకును. ౩౨

1325

క. మనమలరించెడువత్నిని, విను నీకున్ భ్రాతయగుచు ♦ వెలసెడు యక్షే
శునకుం బ్రాణప్రియతరుఁ, డనఁబడు తనయుండు గలఁ డహార్యబలుండున్.

తే. ముజ్జగంబుల సత్కిర్తిఁ ♦ బొదలఁ జేసి

యలరు నలకూబరుండు నా ♦ వెలయుచుండు

నతఁడు, ధర్మంబునక విప్రుఁ డగును వీర్య
మునను త్కత్రియుఁడగుఁ గ్రోధమున దహనుఁడు. 3౪

1327

సీ. టౌంటిని వసుధకు డ సముఁడగుఁ జమ్ము; నే నతనికోరికఁ దీర్చి డ నాత్మఁ దలఁచి
సంకేతరీతిగాఁ డ జనుచున్నదాన నాదిక్పాలతనయుండు డ దివ్యకీర్తి
యతని నుద్దేశించి డ యతులితభూషణజాల మిద్దాని నేఁ డ దాలిచితిని
బరునిపై నుంత నాభావంబు వ్యాపింప దతనిపైఁ బొలసిన డయట్లు నిజము

తే. గాన స్నుషయను సద్బుద్ధి డ నూని సత్య
మాత్మఁ జింతించి విడువంగ డ నర్హ మిపుడు;
శత్రునూదన! యూతఁ డఽస్మద్రతికయి
యుత్సుకుండయి యిత్తఱి డ నుండుఁ దమిని. 3౭

1328

క. మన మాఘనునకు ధర్మంబున నిశ్చలరీతిఁ బొల్పుఁ డ బుత్తుఁ డతఁడు నీ
కును గాన సతనికార్యంబునకు విఘ్నంబుచేయఁ డ బోలదు నీకున్. 3౭౫

క. నను వదలుము సజ్జనహిత, మనఁదగుమార్గమునఁ బొమ్ము డ ఖ్యాతి తనర నో
దనుజేంద్ర! మాననీయుఁడ, వనుపమగతిఁ బూజ్యుఁడవు మహాత్మా! నాకున్.

క. నే నట్లే లాలనీయను, మానుగ నీ కనిన వినయమంజులతరమై
వీనుల కింపగు నట్లుగ, దానవపతి పల్కెఁ ద్రిదశతరుణీమణితోన్. 3౮ 1331

1 తే. నీకుఁ గోడల నౌదునుఁడనేనటంచుఁ, బల్కితివి గాదె, యిది యేకపత్నులైన
పురుషులందుఁ గ్రమంబగు డ సురల కిద్ది, శాశ్వతాచార మిద్దియేఽస్వర్గమునను;

క. పతి యప్పరలకు లేఁ డీ,క్షీతి వారొక్కరుని బతిగఁ డ జేనొనుటయు లే
దతివా! చాలును రమ్మని, రతిపైఁ గలత త్తఱమున డ రావణుఁ డంతన్. ౪౦౫

చ. కరములఁ బట్టి యాయతివ డ కాదనుచుండ శిలాతలంబునుం
ద్వరపడి చేర్చి కాముఁడు నితాంతము తన్ను రతిక్రియార్థమై
పురికొలుపంగఁ గేళికిని డ బూని మనోరథ మెల్లఁ దీరఁగాఁ
దరుణిని బొమ్మనెన్; సురనితంబినియున్ దనుజేంద్రము క్తయై. ౪౨ 1334

తే. భ్రష్టమాల్యవిభూషణరాజి యగుచు, 2 మత్తదంతావళాక్రీడమథితయైన
శైవలిని బోలి యాకులభావ మూని,యలకలును శీర్షజంబులఁగలఁగిచెదఱ.

క. వేపితకరపల్ల వయై, యాపడఁతియు నోర గాలి డ యట్టై వినర సం
తాపము గను నునులతవలె, నాపట్టున నలఁగి కలఁగి డ యట్టై వడఁకుచున్.

ఆ. సిగ్గుపడుచు భీతిచే మోము వాడంగ, దోసి లొగ్గి బ్రదుకు డ నాన మాని
నాతిమిన్న యట్టై డ నలకూబరునిపాలి, కరిగి పడియె నతనియంఘ్రిలపయి.

1 స్నుషాస్తి యదవోచ స్త్వ మేకపత్ని ష్వయం క్రమః, దేవలోకస్థితి రియం సురాణాం
శాశ్వతీ స్థితా-అనిమూ. 2 గజేంద్రాక్రీడమథితా-అనిమూ

- ఉ. కోమలిదా నవస్థ నలఁకూబరుఁ డయ్యెడఁ గాంచి సన్మతిన్
 బ్రేమముతోఁప నిట్లనియెఁ; ♦ బ్రేమసి! యిట్టి యవస్థ నీకు రా
 నేమి కతంబా నాపడము ♦ లివ్వెడి బట్టుకొనంగ హేతువే
 మో మదిఁ దోఁప దంచనఁ దఁబోవరి యూర్పులపిండు పుచ్చుచున్. ౪౫౫
- క. తనువల్లి కంప మొందంగను దోసిల యొగ్గి నాథుఁ ♦ గాంచి గీరింద్రం
 బున సాగినవృత్తాంతం, బును సర్వము నిట్లు చెప్పఁ ♦ బూనె వగచుచున్.
- సీ. ప్రాణేశ! విను మల్లఁపం క్తికంతుఁడు స్వర్గపురి కేగుచున్ భటఁపరివృతుఁడయి
 యిట్టి యవస్థ నా ♦ కిప్పుడె కల్గించె; నినుఁ గూడువేడుక ♦ నేను వచ్చు
 చుండితిఁ బాపాత్ముఁ ♦ డొక్కెడ ననుఁగాంచె, నరినిషూదన! యాతఁడట్టెనన్నుఁ
 గరముల బిగఁబట్టి ♦ తరుణి! యెవ్వతెనని ప్రశ్నించె, నేనున్నఁవార్త నిజము
- తే. గా వచించితి దనుజుండు ♦ కామమోహ
 ములకుఁ దనయాత్మ చిక్కుటఁ ♦ బలుకు లే న
 దెంత హితముగ నాడిన ♦ నించుకయును
 వినకపోవుట మది నెంచి ♦ వినయమలర. ౪౫౬
- క. దనుజేంద్ర! నన్నుఁ గోడలి, గ నెఱుంగఁగఁ దగునటంచు ♦ గాటపుభక్తి
 గనఁబఱచి వేడితిని నా, మనవిని గడఁద్రోచి బలము ♦ మహిమము వెలయన్.
- ఆ. ననుఁ దిరస్కరించెఁ ♦ గనుక నీవిషయమై
 మదపరాధములను ♦ మాన్యశీల!
 సైఁసఁ దగుదు వీవె ♦ సౌమ్య! కాంతలకును
 బురుషులకును బలముఁ ♦ బోలు శక్తి. ౪౫౭
- క. కనఁబడ దింకెద్దియు; నన, విని వై శ్రవణాత్మజుండు ♦ వితతక్రోధం
 బున రంభకు రావణుఁ డటు, లొనరించిన యవకృతుల మహోద్ధతి మదిలోన్.
- *క. తలపోసి ధ్యాసగురుని, వలనుండి తదీయకర్తృసంతతి నాత్మన్
 గలయంగ నెఱిగి ఊణమునఁ, గలవిలపాటొంది వగచుఁకామినిఁ గనుచున్.
- క. ఘనరోషతామ్రదృష్టుల, దనుజేంద్రునికృత్య మెదుటఁ ♦ దాఁ గనినవిధం
 బునఁ జూచి తీసికొనియెం, దనకరముల జలము ధనదఁతనయుఁడు త్వరగన్.
- చ. కరముల వారఁబట్టి తమఁకంబునఁ జేసిన రాక్షసేంద్రుడు
 స్తరకృతి లోఁ దలంచుచు యథావిధిఁ గార్యముఁ దీర్చి రావణా
 సురునకు శాపమిచ్చుచును ♦ త్తోణిని జల్లె జలంబు నట్టె భీ
 కరగతి మీఱ; నోతరుణి! ♦ కామము నొందని నిన్ను బల్కిమై. ౪౫౮ 1346
- ఆ. చేయరానిపనికిఁ ♦ జే నంటి యీడ్చెను, గాదె యందువలనఁ ♦ గాంతఁ గామ
 మూనకున్నదాని ♦ దానవుఁ డాతండు, పొందఁజాలఁ డింకఁ ♦ బొలఁతిమిన్న!

1 ఉ. ఎత్తటిఁ గాముబాణముల ♦ కింతయు నోర్వక కామలైన యా
బిత్తలులక బలోద్ధతిఁ గుఁవృత్తిని బట్టునొ రావణాసురుం
డత్తటిఁ దచ్చిరంబులు సహస్రముగా శకలంబులొచు వి
చ్చిత్తిని గాంచి భూస్థలిని ♦ జేరునుగా కని శాపమిచ్చినక. ౫౬౪

1318

సీ. ఆశాపమును జ్వలితాగ్నిసన్నిభమును వినినంత దుందుభిస్సనము లొప్పు
నట్లు చేసి, రమర్త్య ♦ లంబరంబున నుండి సుచువృష్టి గురిసెను ♦ గమలజాదు
లైన దేవత లెల్ల ♦ హర్షించి రెంతయు 2 విశ్వగతుల్ దను ♦ జేశ్వరుమృతి
యును లోఁదలంచుచు ♦ మునులును బితరులు సంతోష మందిరి ♦ శక్రవైరి

తే. 3 రోమహర్షణ మిడఁ జాలు ♦ నామహాత్మ్య
శాపమును జక్కఁగా విని ♦ చాన లెవరు
తన్నుఁ గోరరొ వారిని ♦ దాఁకఁ గూడ
దనుఁడు దలపోసి చింతించె ♦ నయ్యదనున. ౬౦

1349

తే. అతఁడు చెఱఁగొన్నవనిత లత్యంతహర్ష
మును గనం జాలి ప్రియభర్త ♦ లను దలంచు
చుండి రానలకూబరుఁ ♦ డుగ్రశాప
మిచ్చె ననువార్త చెవులను ♦ జొచ్చుచుండ. ౬౧

1350

ఇరువదియాఱవ నర్గము సంపూర్ణము.

౨౭ - వ నర్గము.

— ఊఊ రావణుఁ డమరావతిని ముట్టడించుట. ఊఊ —

క. తరువాతఁ బంక్తికంధరుఁ, డురుతరకై లాసనామ ♦ కోర్వీధరముం
ద్వరితగతి దాఁటి సేనా, పరికరుడై విక్రమంబు ♦ వ్యాపింపంగక. ౧

1351

క. సురలోకముఁ జేరంజని, యె; రయంబున వచ్చుదాన ♦ వేళుని పై నోయ్
త్కరజనితశబ్ద మప్పురిఁ, బరఁగెక గడు మధ్యమాన ♦ వార్ధిరవము నాక. ౨

చ. విని దశకంఠరాక మది ♦ వృత్రహరుండు భయంబు నొంది యా
సనముననుండియే వడఁకి ♦ చయ్యనఁ బిల్వఁగఁ బంచి యట్లు వ
చ్చినసురసంతతిం గనుచుఁ ♦ జేరఁగ వచ్చినదావ్దశార్కరు
ద్రనికరవిశ్వసాధ్యవను ♦ రాజమరుత్తులఁ జూచి యిట్లనుక. 3౪

1353

శా. వచ్చెం బంక్తిగళుండు యుద్ధము నొనర్పక స్వర్గముం బట్టఁగా
నిచ్చో మీరలు దుష్టరాక్షసుని యు ♦ ద్వృత్తి న్నివారింపఁ జం

1 తస్మా త్స యువతీ మన్యాం నాకామా ముపయాస్యతి-అనిమా. 2 జ్ఞాత్వా లోకగతిం
హ్యం తస్య మృత్యుం చ రక్షసః-అనిమా. 3 తం శాపం రోమహర్షణమ్-అనిమా.

- చచ్చండాశుగముఖ్యసాధనములన్ ♦ శౌర్యంబు గాన్పింపఁ బెం
పెచ్చం గూర్పుఁడు నాఁగ యుద్ధమును దే♦వేంద్రోపముల్ నిర్జరుల్. ౪౫
- చ. అని నొనరించుశ్రద్ధఁ గొని ♦ యాయతసత్వము లొప్ప యుద్ధసా
ధనములఁ గూర్చి; రంత నుర♦భామముఁ బట్టెడువేడ్క వచ్చు నా
దనుజనరేణ్యునుద్ధతికిఁ ♦ దా భయమంది మహేంద్రుఁ డప్పుడే
వనజదళాక్షుఁ జేరఁ జని ♦ వాక్కుల దీనత దోఁప నిట్లనున్. ౬ 1355
- ఉ. దానవకాలరుద్ర! గురు♦దర్పసరాక్రమశాలి రావణుం
డానతవైరి నాపురము ♦ నాత్మవశంబుగ నిల్పఁ గోరుచున్
దానవసైన్యయుక్తుఁడయి ♦ తాఁ జనుదెంచెను యుద్ధకాంక్షియై
నే నొనరింప నొపనిని ♦ నీవె వచింపు దయాపయోనిధీ!. ౭ 1356
- చ. వరములఁ బొందినాఁడనని ♦ వాఁడు మహోద్ధతి విట్టివీఁగెడున్
వరములె లేకయున్న బల♦వంతుఁ డదెట్లుగఁ బద్మయోనియే
వరముల నిచ్చె వానిఁ దగు♦భంగి యథార్థములై చెలంగున
ట్లురుమతిఁ జేయఁగాఁ దగు ను♦రోత్తమ! యెంచి వచింపు కృత్యమున్. ౮
- సీ. నముచివృత్తబలులు ♦ సరకశంబరులును బ్రహ్మసరంబులఁ ♦ బడసియున్న
నాచేతఁ బడిరొ యే♦నయమున, నట్టులే యొనరింపు మిప్పు డో♦హోయనంగ;
దేవదేవేశ్వరా! ♦ దివ్యసరాక్రమా! మధునూదనా! నిన్ను ♦ మాన నొరుని
చేత నాతఁడు మృతిం ♦ జెందఁడు సచరాచరంబగు నీప్రపం♦చంబునందు
- ఆ. గతి పరాయణంబు ♦ గనఁబడఁ డిప్పుడు, నీవు దక్క లోక♦నికరనాథ!
పద్మనాభ! లోక♦పాల! నారాయణా!, శాశ్వతా! రమేశ! ♦ చక్రధారి!. ౧౦౫
- క. జగముల స్థాపించితి వీ, జగములఁ బాలింప నన్ను ♦ శక్రుని సురనా
ధుగఁ జేసితి సృష్టించితి, జగముల సచరాచరములఁ ♦ జక్రి! మహాత్మా!. ౧౧౫
- క విలయము ప్రాపించెడు తఱిఁ, గలుషహారా! నిన్నె పొందఁ ♦ గల వీభూతం
బులు గానఁ దత్త్వమెఱుఁగం, బలుకుము దేవేశ! నాకు♦స్వయముగఁగృపతోన్.
- చ. కరమునఁ జక్ర మూని సుర♦కాండపతీ! యల రావణానురున్
దురమున మార్కొనం దలఁతొ ♦ తోరపువేడుక నీ వటన్నని
ర్జరపతివాక్కులన్ విని ను♦రప్రభుఁ డామధుదానవారి యి
క్కరణి వచించె సాధ్వీనముఁ ♦ గాంచితినం చిపు డెన్నఁ బోకుమా!. ౧౨
- చ. వినుము వచింతుఁ గార్యమును ♦ వృత్రహారా! యలరావణుండు సం
జనితవరప్రభావగురు♦శక్తియుశుండయి గ్రాలుచుంట దే
వనికరకర్బురాళికిని ♦ బాహుబలంబున సంగరంబుఁ జే
సినను జయింపఁ జంప నిటఁ ♦ జెల్లి దదృష్టములేమి నుంతయున్. ౧౩ 1362
- తే. అతఁడు దుర్వృత్తుఁడును సమ♦రాంగణమున
దుర్జయుండును సగుఁ గానఁ ♦ దోచి నట్లు

బలముకలిమిని సర్వధా ♦ పావకృత్య

ములను జేయుచు నున్నాఁడు ♦ పలుకు లేల? ౧౫౫

1363

౩. తనయాన్వితుఁడై యాతం, డొనరుచు దుష్కృత్యవితతి ♦ నొప్పుగ నాత్మన్
గనుఁగొంటి; దేవతాధిప!, యని చేయుము చక్రమూని ♦ యంటివి గాదే?

౪. పలు కది వింటి; ని త్తఱిని ♦ బాపమనస్కుని గావణాసురున్

బలము చెలంగ మార్కొని యభంగరణంబును జేయఁ బూనఁ జూ;

కలహమునందు శత్రువును ♦ గాలునివీటికిఁ బుచ్చ కెప్పుడున్

జలరుహనేత్రుఁ డింటికిని ♦ జాలఁడు దా మరలన్ సురేశ్వరా!. ౧౫౬ 1365

౫. అని వధియించుకొర్కి ఫల ♦ మందుట దుర్లభ, మబ్బయోని యి

చ్చిన వరపంజరం బనురుఁ ♦ జేరఁగ నీయ దదేరినైనఁ గా

చును జము; దేవనాథ! రణశూరుని నాతని నేను జంప నె

ట్లనువుపడున్ మహామహిమ ♦ నవ్విధ మిప్పుడె నీదుసన్నిధిన్. ౧౫ 1366

౬. తలపోసినాఁడ నే రాఁగలకాలమునందు మృతిని ♦ గల్పించెద నీ

పలలాశనునకు నెట్లనఁ, దెలిపెద నొక్కింత నమరఁధీరుని వీనిన్ ౧౬ 1367

౭. తనయులతో సేనలతో, ననిఁ జంపెద దేవతలను ♦ హర్షముఁ గనఁగా

నొనరుతు దానికిఁ గాలం, బనుకూలం బగుచు వచ్చు ♦ నప్పుడు కడఁకన్. ౨౦

౮. సురపరిపాలకా! వినుము ♦ చొక్కపునత్య మెఱుంగఁ బల్కితిం

ద్వరపడి నీవు పోయి మదిఁ ♦ ద్రానము నొందక దేవతాళితో

దురమొనరింపు మిప్పటికిఁ ♦ దోడ్పడరాదు మహాబలుండవై

పరఁగుట నీవె మార్కొనుము ♦ భావి నడంచెద నేను రావణున్. ౨౧ 1369

౯. అని వచియింప మాధవునిఁ యానతిఁ గైకొని యింద్రుఁ డేమి తోఁ

పని మదిఁ బత్తనంబునకు ♦ వచ్చి సురావళి కాజ్ఞ చేయ నా

తని పనుపూని రుద్రవసుఁతల్లజు లశ్వమరుత్తులున్ మనం

బునఁ జెలరేఁగుక్రోధములఁ ♦ బోయిరి యుద్ధము చేయువేడ్కలన్. ౨౨ 1370

౧౦. ఆదిత్యు లట్టె యుద్ధాభిలాషులఁ గొని పురినుండి వెడలి కర్బురుల నెల్ల

మార్కొని; రట్టి సమయమున రాత్రియుఁ గడచుట రాక్షసగణము లెల్ల

నంగరం బొనరింప ♦ శబ్దమొక్కటి పుట్టె నది తెల్పె భయదమా ♦ నాహవంబు

జరగుచుండుట; నంత ♦ సురవైరిపాలకుభటు లెల్ల వీర్యముల్ ♦ ప్రబలునట్టు

తే. లొక్క రొక్కనిఁ జూచుచు ♦ యుద్ధభూమిఁ

గనుచుఁ బరుగెత్తి రెలమి నొక్కజముగాఁగ;

నంత నిర్జరసేనలయందు తోభ

మడరెఁ గర్బురసైన్యంబు ♦ లుడుగ కడర. ౨౩ 1371

౧౧. దనుజానీకము దుర్జయ, మని తోచుట, నక్షయంబు ♦ నని యేర్పడుటన్

- మనముల దేవతలకు నింతనరాని వితాకు గలిగె ♦ నంతఁ దుములమై, ౨౫
- క. సురకద్బరులకుఁ బెనుసం,గర మప్పుడు జరగె, భీతి♦కరమై మేఘో
త్కరరవ మట్టులు బహురణ,పరికరఘాతోత్థరవము ♦ బహురీతులుగఁ. ౨౬
- చ. అని యిటు సాగుచుండు నను♦జాధిపునానతి మంత్రు లుగ్రరీ
తిని దనువుల్ చెలంగఁ గడుఁ ♦ దృపులు భీకరు లౌచు సంగరం
బును నొనరింప నుల్కొనిరి; ♦ పొంగి ప్రహస్తానికుంభు లయ్యకం
పనశుకసారణుల్ మఱియు ♦ బాహుబలాధ్యుఁడు ధూమకేతువుఁ. ౨౭
- సీ. మారీచుఁడును జంబు♦మాలి మహాపార్శ్వ లన్తుహోదరుఁడు సం♦ష్టాదుఁ డట్టి
దాగుణాకృతి మహా♦సంప్రభుటోదరు లన్తుహోహ్రాదవిరూ♦పాక్షయజ్ఞ
కోపనుష్టఘ్నులు ♦ క్రూరదూషణదుర్ముఖ ఖరులుత్రిశిరుండు ♦ క్రాలునూర్య
శత్రుమహాకాయ♦సంజ్ఞులు నతికాయుఁ డాకరవీరాత్ముఁ ♦ డానరాంత
- తే. కుఁడును దేవాంతకావ్యాయుఁ ♦ డడరి పోరి;
రిన్తుహోబలదర్బుల ♦ నెల్లఁ గూడి
గురుతరంబగు వీర్యంబు ♦ నురుబలంబు
నొప్ప రావణ మాతామహుఁడు నుమాలి. 3౧
- చ. అనిమొనఁ జొచ్చి దేవతల ♦ నంపఱఁ దీవ్రతరాహవోగ్రసా
ధనతతి నొంచి గాలి జల♦దంబులఁ దోలెడునట్లు తోలె నె
న్తునమునఁ గల్గుక్రోధమున; ♦ మచ్చర మూని సుమాలియివ్వధం
బునఁ దము నేఁచ భీతిఁ గొని ♦ పోయిరి దిక్కులకెల్ల దేవతల్;.] 33 1876
- శా. పంచాస్యంబు భయంకరాభృటి దగం ♦ బైఁబడ్డ నల్పంబులై
యెంచఁ నత్వములేని జంతుతతు లెఁజ్జేగుం ద్వరం బూని, య
ట్లంచద్బాణము లేయుచుం దఱుమ న♦య్యాదిత్యు లత్యాగ్తులై
పంచత్వంబు గనంగ నొనొ యనుచుం ♦ బ్రాణాళిపై నానచేఁ. 33 1877
- క. పగుగిడ సాగిన నయ్యవ,సరమున వస్వస్త్వకమున ♦ సాంద్రబలుండై
యరుదుగఁ దగుసావిత్రుఁడు, దురమునకుం జొచ్చె మిగులు ♦ దోర్దర్పమునఁ.
- స్తగ్ర. స్ఫారక్రూరాహవోద్య♦త్పరికరయుతులై ♦ బాహుసారంబు పొంగ
వీరుల్ దఁ గొల్చి రాఁగఁ ♦ వినుతుల నడఁపఁ ♦ విశ్వవిఖ్యాతరీతిఁ
జేరె యుద్ధాంగణంబు ♦ శితశరవితతిం ♦ జెండి దైత్యాళిఁ గూల్చె
ఘోరంబౌ నాకృతిం గై ♦ కొని నృగతతులం ♦ గూల్చుసింహంబునాఁగఁ.
- ఆ. అట్లె భూరివీర్యులై నయాదిత్యులు, త్వష్ట పూషయనఁగ ♦ వఱలువారు
భయము నుంతలేక♦బలములతోఁగూడి, యుద్ధసీమఁ జేరి♦రొక్కమొగిని. 3౬

చ. దనుజులకీర్తినాశనముఁ ♦ దద్దయు గోరుచు యుద్ధమందు నె
వ్వనికిని లొంగకున్న సురఃవర్యులకున్ దనుజాళికిన్ దురం
బనితరసాధ్యమా నటు భయంకరమై యటఁ జెల్లె; రాక్షసుల్
పనివడి ఘోరభంగిఁ దగుబాణముఖంబులఁ గ్రుచ్చి యెంతయున్. 32౪

క. సురలను సంగరభూమిని, వరవిక్రమ మొప్పు నున్న ♦ వారలఁ బూన్కిన్
గరువంబు పొంగ నొప్పించిరి శతము సహస్రములుగఁ ♦ జేరి యటచుచున్.

క. జరలేనివార తొటన్, బరమశ్రోధమున వచ్చి ♦ వైఁబడి దితిజే
శ్వరుసేనలబలదర్పము, లరుదుగఁ దగువాని నొంచి ♦ రతి తేజమునన్. 3౨౫

తే. ఉడుగ కంతట వివిధమహోగ శస్త్ర
ములను జెండుచు యమపురఃమునకుఁ బంపి

రసురభటులను గొందఱు; ♦ నట్టినమయ

మందు రామా! సుమాలి యత్యాగహమున. ౪౦

1384

క. పలువిధములై న సాధనములఁ గైకొని యడరి దివిజఃముఖ్యునిపై న్యం
బుల నెల్లఁ దీవ్రసాధనములచే నొప్పించి జలదఃముల నుద్ధతిచేన్. ౪౧

క. విదళించువాయు వట్లుగ, గుది గ్రుచ్చినయట్లు ప్రాసఃకుంతంబులఁ గ్రు
చ్చి దగం జెల్లాచెదతై, విదిక్కులకుఁ బాటఁజేసె ♦ విక్రమ మడరన్. ౪౧౪

చ. సురలును బాణవర్షమున ♦ శూలహతిన్ బరిపీడితాంగులై
త్వరపడి యొక్కచోట నిలువంగను జాలక పాటఁజొచ్చి; రి
క్కరణి సుమాలిచేత సురఃకాండము నొచ్చియుఁ బాటియున్ మహా
త్తరముగ బాధితం బగుటఁ ♦ దా మది నెంచి యపారకోవుడై. ౪౩

1387

తే. అప్టముండగు వను వవాఃర్యప్రతాప, మొప్పు సావిత్రనామకుం ♦ దుగ్రవీర
భటరథాన్వితుడయి సురఃవారములను, నొంచునట్టిసుమాలినిమించువేడ్క.

క. ఘనతేజ మలర వారిం,చెను యుద్ధమునందు; నంతఁ ♦ జిత్రతరముగా
నని సాగె గగుర్పాటును, గనువారలు గాంచునట్లుగా ఘోరముగన్. ౪౪

క. సమరంబున వెనుదీయని, సుమాలిసావిత్రు లట్టై ♦ స్ఫురదుగ్రమహో
త్తమబాణభిన్నతనులై, యనుర్త్యరాక్షసులు విస్తృయం బొందంగన్. ౪౫

చ. అని యొనరించుచుండఁగ మహామతి యవ్వసు వట్టై పొంగుచున్
సునిశితబాణజాలముల ♦ స్రుక్కఁగఁ జేసి సుమాలి నంతటం
దనియక *పన్నగాకృతిరథంబు ముహూర్తములోనఁ ద్రుంచె; నా
తనిశితసాయకప్రహతిఁ ♦ దద్రధవర్యము చూర్ణమై పడెన్. ౪౬

1391

చ. అరదముఁ ద్రుంచి తృప్తిఁ గన ♦ కావసు వంతటఁ దదవధార్థమై
కరమున సంగ్రహించె గదఁ ♦ గాంతిని మించెడుదాని నుగ్రమై

* నిహతః పన్నగరథః అనిమా.

- పరఁగుచుఁ గాలడండమనఁ ♦ బైఁబడ నుండెడుదాని నంతటన్
 సురరిపుమ స్తకంబు సరిఁచూచి జవంబున మోఁదె నుద్ధతిన్. ౪౮౫ 1392
- క. అనుసమగద యది యుల్కయె,యన నొప్పి సుమాలిశీర్ష ♦ మందుఁ బడియె నిం
 ద్రునిచేత విముక్తంబై, స్వనమలర మహాశనియు నఁచలమునఁ బోలెన్. ౪౮౬
- చ. పెనుగద పైఁ బడంగఁ నల ♦ పెళ్లునఁ జేల సుమాలి భూమిఁ జ
 య్యనఁబడె నొక్క యెమ్ముకయు ♦ నందలిమాంసము మస్తకంబునుం
 గనఁబడదయ్యె సుంతయును ♦ గన్నడె భస్మము రాశినాఁగ నా
 దనుజుఁడు తీవ్రమా నశనిఁతాఁకున భూగుహ మట్లుగాఁ బడెన్. ౫౧ 1394
- చ. దనుజునిపాటు గాంచి యట ♦ దారుణయుద్ధ మొసర్చురాక్షసుల్
 మనముల భీతినొంది వగ ♦ మైకొన నార్చుచుఁ బాటిపోయి రొ
 క్కనిగతి నొక్కఁ డారయక ♦ గాఢరయంబున యుద్ధభూమియం
 దున నిలువంగఁ జాలకయె; ♦ తోడ నె యాతఁడు నచ్చునం చొగిన్. ౫౨౫
- ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౮ - వ సర్గము.

❧ { జయంతుఁడు మేఘనాదునితో బోరి మూర్ఖుని నిండుడు } ❧
 సంగరంబుచేయఁ బూన రావణుఁడు మార్కొనుట.

- క. సమరంబున సావిత్రుఁడు, సుమాలినిం జంపి నూత్నఁ ♦ చూర్ణంబుగఁ జే
 సి మఱియు బలముల నెల్ల ను, నమోఘబాణముల నొంప ♦ నానైన్యంబుల్.
- క. పరుగెత్తుచుంటఁ గన్గొని, సురరిపుచటినంగనుండు ♦ గోగుఁడు నట సం
 గరమున నిలువంబడి భట,వరులన్ మరలించె బాహుఁబల మొప్పంగన్. ౨
- ఆ. మేఘనాదుఁ డిట్లు ♦ మిక్కిలి భీతిల్లు, బలములను నగంగ ♦ నిలిపి కామ
 గంబు నగ్నివర్ణఁకలితమ్ము నొరథ, మెక్కి యతిరథుం డఁహీనశక్తి. ౨౫ 1398
- క. సురసేనలఁ జొచ్చెను న,త్వరముగఁ గాఱడవి హవ్యఁ ♦ వహుఁ డుద్ధతుఁడై
 చొరఁబడులాగున మండుచు; శరశతులం దాల్చి శౌర్యఁ ♦ సారము పొంగన్.
- క. అనిచేయఁ జొచ్చునాతనిఁ, గనినంత సుసర్వభటనిఁ ♦ కాయము దెసలం
 గనుచుం బాటెను; సాధ్వస,మున నొక్కండైన నతనిఁ ♦ మ్రోల నిలువకే. ౪౫
- చ. దురమున రావణాత్మజుని ♦ తోరపుశక్తినిఁ దాళఁజాలమిన్
 సురలు భయార్తులై పఱచుఁచొప్పుఁ గలంచి యను ర్త్యసేవలన్
 సురపతి గాంచి యిట్లనియె ♦ శూరత; భీతిని బొంప నేల స
 త్వరముగఁ బాఱనేల? యిదె ♦ వచ్చెడు నాతనయుండు నిల్వడి! ౫౫ 1401
- తే. *సంగరంబుల వైరులఁపొంగడంను, నాగుమారకుఁ డీమేఘఁనాదు మారు

* ఏష గచ్ఛతి మే పుత్రః యద్ధార్థ మపరాజితః-అనిమా.

- పరిజనులున్ బలావళులు ♦ పంతమనిఱుఁగఁ గొల్పుచుండఁగన్. ౨౧ 1410
- ఆ. నురలపై కిఁ బోయె ♦ గురునాగ ముఁదరంగ; నంత నిండుఁ దాజయింతుఁడెటన్
పోవు టెఱుఁగ కా ర్తిఁబొంది పాఠెడునుర, లను వగంగఁ గాంచిఁ ఘనబలమున,
- క. తనసారథియగు మాతలి, గని యరవము ¹నత్వరంబుఁగాఁ గొని రమ్మ
యని యాజ్ఞ చేసి మాతలి, యును దివ్యము శత్రుభయద ♦ మురునినదంబున్.
- క. అనుపమమును నగుస్యందన, మును సిద్ధము చేసి వేగఁముగఁ దెచ్చినఁ దా
ని నధిష్ఠించెను, సారథి, యు నెక్కఁగా స్వాంతవేగ ♦ మొప్పెడుదానిన్. ౨౪
- చ. ²అరదముచుట్టు నిల్చి భయదార్భట లొప్పఁగఁ జంచలాద్యతుల్
సరఁగఁగ ముందు వాయువులు ♦ పాఱఁగఁజేయఁగ మేఘముల్ మహ
త్తరముగ నార్చుచుం జనియె; ♦ దత్తరుణంబున దేవతాధిపుం
డరుగఁగ నాడి రచ్చరలు ♦ హర్షముమీఱ జయంబుఁ గోరుచున్. ౨౫
- క. నానావాద్యధ్వనులును, జానుగ గంధర్వవరులఁజయశబ్దంబుల్
వానిముఖంబుల వెడలం, గా నప్పుడు మోగఁగఁజేయఁగా నాదిత్యుల్. ౨౬
- తే. సాధ్యవసురుద్ర వాయువుల్ ♦ నకలయుద్ధ
సాధనంబులతోఁ గూడఁ ♦ జనిరి దేవ
తాధిపునివెంటఁ; బవమానుఁ ♦ డతిశయము
గాఁగ వీచెను భానుండు ♦ కాంతిఁ బాసె. ౨౭
- 1416
- క. ధరఁబడియె మహాల్కలు త, త్తరుణంబున వీరుఁడైన ♦ దశకంఠుఁడు భీ
కరమూర్తి దివ్యతరమా, నరదముఁ దా నెక్కెఁ బూర్వ ♦ మాస్యందనమున్.
- క. తనదుచమత్కృతిమీఱఁ, గను శిల్పివరుండు విశ్వకర్త యొసరిచెన్;
గన రోమహర్షణము నిడు, పనునర్పము లొక్కమొగిని ♦ భీకరఫణముల్ ౨౮
- ఆ. పై కిఁ గానఁబడఁగ ♦ భాసిల్లె; నయ్యర, దమున వానియూర్పుఁగములు పెలుచ
నగ్నిరీతి మండ ♦ నని భయదంబుగాఁ, దనరునారథంబు ♦ దనుజు లెల్ల. 30
- క. శూరనిశాచరు లారథ, మేరీతిన్ బాధనొంద ♦ కెనఁగఁగఁ జుట్టుం
జేరి నిలుచుండి రాప్రవి, దారణమున కేగి రట్లు ♦ దశముఖుఁ డలుకన్. 3౧
- చ. నురపతిఁ జేరఁబోయెఁ దనఁనూనుని యుద్ధము చేయ మాన్చి తా
నరదముఁ దోలఁ బంచి త్రిదశాధిపు మార్కొనఁ బోయె; దండ్రీ సం
గరమున కేగ రావణియుఁ ♦ గ్రమ్మటి యూరక నిల్చియుండె, న
త్తరుణమునందు సాగె నురదానవరాజకిఁ బోరు ఘోరమై. 3౨ . 1421
- క. ఘనములు నృప్తినిగుడ్చెడు, ననువున శత్రుములవృష్టి ♦ సమరదనుజు లొ
క్కనియతిఁ గురిపించిరి పూ, న్కిని దగుకుంభశ్రవుండు ♦ కినుక చెలంగన్. 33
- క. పలువిధసంకరసాధన, ములతో దుష్టాత్ముఁ డగుటఁ ♦ బో రెవ్వరితో

1. రథ స్సముపసీనుతామ్-అనిమా. 2. తతో మేఘ రథే తప్తి స్తటిత్వంతో మహాస్వనాః-అనిమా.

- నలుపం దగునో తెలియక, నిలుచుండెన్; మఱియు నతఁడు ♦ నిర్భరశక్తిన్.
 తే. దంతములచేత బాహుపా♦నములచేత, శక్తితోమరసాయక♦నమితిచేతఁ
 దోచినట్టులు సురతతి ♦ నేచుచుండె, నెచ్చు తెచ్చుట దివిజాళి♦యేపు చూపు.
 సీ. అంత రుద్రులు భయ♦దాకృతు ల్వేలయంగ నొక్కటిగాఁ జేరి♦యుగ్రదనుజు
 నాతని మార్కొని ♦ యస్త్రశస్త్రంబులఁ దనువెల్లఁ జించిరి ♦ కనఁగఁ గుంభ
 కర్ణుండు వ్రణగణ♦కలితదేహుండయి రక్తధారలు మహో♦గ్రముగఁ బాఱఁ
 జంచలాస్తనితఘో♦షములతో వర్షించు జలదనుట్టులు తగి ♦ యలరె; నంతఁ
 తే. బవనగణములతో సుర♦వరులు పోర
 దనుజబలములు తీవ్రసా♦ధననికాయ
 బాధితాంగులునై యట్టె ♦ పాఱఁ దొడఁగి
 రందుఁ గొందఱు భిన్నాంగు ♦ లై పొదలిరి. ౩౮౫
- 1425
- క. తనువుల శరములు చొర వా,హానములపై నట్టె పడిరి ♦ న్యందననాగా
 లిని నుష్ట్రంబుల ఖరముల, ఘనఘణిహాయశింశుమార♦గణములఁ గిటులన్.
 త. మఱి పిశాచవదన♦మండితమృగముల, నెక్కియున్న యోధు ♦ లొక్కరీతి
 నమరు లేచి నొంప ♦ నట్టె కొందఱు వానిఁ, ¹గొంగిలిండుకొనిరి♦కరవరముల.
 క. సురశరతాడితతనువుల, సురవైరులు చచ్చి యందె ♦ త్రోణిఁ బడిరి; త
 త్తరుణమునఁ జిత్రకర్తము, కరణిని రణసంప్లవంబు ♦ కర మలరారెన్. ౪౦౫
- క. ధరణీస్థలి హతులయి క,ద్బురు లెల్లను బడుచునుండ ♦ భూరితరంబై
 పరికింప భయదమ్మై యా,తరుణంబున రక్తవారి♦ధారలు పర్వన్. ౪౨
- త. వానియందుఁ గంక♦పక్షులు గృధ్రముల్
 వరునఁ దిరుగుచుండ ♦ బాణములను
 మొనఁగు లొప్ప యుద్ధ♦ముఖమున నది యొండు
 పాఱఁ జొచ్చె ఘోర♦భంగిగాఁగ. ౪౩
- 1430
- క. తరుణమ్మున నందుఁ గ్రుధా,తురుడయి దశకంధరుండు ♦ తోరపుశక్తిన్
 సురలెల్లఁ జెలఁగి దనుజులఁ, బరిమార్పఁగ స్వీయబలము ♦ బలువిడి వ్రుందన్.
 చ. కనుగొని దేవసంఘములఁ ♦ గాలునివీటికిఁ బుచ్చుకోర్కెఁ దెం
 వున బలసాగరాంతరము ♦ భూరిబలోద్ధతిఁ జొచ్చి బాణముల్
 ధనువులఁ గూర్చి నిర్జరవి♦తానము నొంచుచు నింద్రుఁ జేరె; నా
 దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి మది ♦ ధైర్యము పొంగ సురేంద్రుఁ డత్తఱిన్. ౪౫
- క. ధ్వను లెల్లదిశలఁ బర్వఁగ, ధనుగ్ధుణము లాగి మాటు ♦ ధ్వనిచేయఁగఁ జే
 సెను దిక్కుల; నంత శరా,నన మిటు కయిఁ దాల్చి ²దనుజ♦న త్తముతలపై.

మ. అనలాదిత్యసమాస తేజము మహానృత్య తీవ్రబాణాలిఁ జ
 క్కనిలత్యంబున వైన; రావణుఁడు నుగ్రస్ఫూర్తిఁ జాపంబులం
 గొని మ్రొయించి శరాళివృష్టి రిపునిం గ్రోధంబునన్ ముంచె నిం
 తనరానట్టి భుజాబలం బలర నయ్యారే యనం బూన్కితోన్; ౪౮

ఆ. ఒకరి మించుకోర్కి ♦ నొక్కరు పోరంగ, బాణవర్ష మట్టె ♦ సర్వ నిండు
 కయును దెలియకుండె ♦ త్కౌనభంబులఁ గల, వస్తువితతిఁ దనుముపర్వెనపుడు.

ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౯ - వ సర్గము.

అథా మేఘనాదుః డింగ్రుని మాయాయుద్ధంబున నోడించి లంకకుం గొనిపోవుట. అథా

క. తను మంతఁ బర్వ రాక్షసు, లనుర్భు లాయోధనుందు ♦ సతిబలములఁ గౌ
 ర్యము మీఱఁ బరస్పరము జ,యముఁ గోగుచుఁ జేసి రెల్ల ♦ రార! యనంగన్.

*చ. అనిమొన నిట్లు దేవబల ♦ మాసురభూరిబలంబు నొంపనం
 దున దశమాంశమే మిగిలె ♦ దోడనె తొమ్మిదిపాళ్లసేన పో
 యెను యమపత్తనంబునకు; ♦ నిట్లు తమోనుయయుద్ధమందు నా
 దనుజనుపర్వ లొక్క మొగిఁ ♦ దాఁకి సరస్పరదర్శనంబునుం
 గనకయె పోరి; రింద్రుఁడును ♦ గర్భరనాథుఁడు వానిపుత్రుఁడున్. 3 1437

తే. ఆతమస్సున మోహంబు ♦ నందకుండి
 రితరు లేమియుఁ గానక ♦ యేపు చూపు
 చుండి; రివ్వీధిఁ దనబల ♦ ముగ్ర దేవ
 తతులచేఁ జంపఁబడుట కాదనుజపతియు. ౪ 1438

చ. మనమునఁ గ్రోధ మొంది యొక ♦ మాడ్కి పుహత్తగరీతి నార్చి న్యం
 దనమున దుష్ప్రధర్షుఁడయి ♦ తాఁ జెలువొందెడు సూతుఁగాంచి యి
 ట్లనియెను; వైరిసి న్యముల ♦ కంతముఁ గూర్ప రథంబుఁ దోలు; మొ
 య్యన బలమధ్యభాగమున ♦ కార్తిని గూర్చెడు నీనురావళిన్. ౬ 1439

చ. కరము చెలంగువిక్రమము ♦ కన్నడఁగా బహుభీకరంబులై
 పరఁగెడు సాధనంబులను ♦ బంపెద నిష్ఠ యమాలయంబు కాఁ
 పురముగ నుండ; నేనె సురపుంగవు యక్షవిభున్ బరేతరా
 డ్వీరుణులఁ జంపువాఁడ సురవర్గములం బొలియించి యంతటన్, ౭ 1440

తే. వారిపై నధికారంబు ♦ వఱలఁజేయు
 వాఁడ; నాత్మవిషాదంబు ♦ వలదు చేయఁ

ద్వారగ నీన్యందనంబును ♦ బఱపు మచటి

¹కిప్పలుకు రెండుమాటులె ♦ యేను నీకు ౮౫

1441

క. తెలిపెద సుపర్వవరబల, ముల మధ్యస్థలము రథముఁ ♦ బొందఁగ నీ వి
మ్ములఁ దోలుము; మన ముండెడు, స్థలమిది నందనవనంబు ♦ సన్నిధియగుఁజూ.

ఆ. ఉదయపర్వతంబు ♦ మొదలు దాఁకఁగ నున్న, దీబలంబుగాన ♦ నీవు దాని
వఱకు నన్నుఁ జేర్పు ♦ వారక యన విని, హయములనుమనోజ ♦ వాంకితముల.

క. త్వరగాఁ జన సంజ్ఞను న, త్తరుణంబునఁ జేసె వై రి ♦ దారుణసేనాం
తరమునఁ బాఱఁగ సారథి; సురపతి యపు డసురనాథు ♦ చొప్పెఱిగి మదిన్.

చ. అరదమునందె యుండి రణ ♦ నుందుఁ బరాక్రమ మట్టె చూపుని
ర్జరులను గాంచి యిట్లనియె; ♦ జక్క వినుండు సుపర్వలార! యి
త్తరుణమునందు నామదికిఁ ♦ వట్టినదాని వచింతు ²రావణా
సురుననువుల్ చెలంగునటు ♦ శూరతఁ బట్టుకొనంగ యుక్తమా. ౧౩ 1445

ఆ. ఇదిగో వీఁడు వాయు ♦ వేగున ప్లేగెడు, న్యందనమ్ము నెక్కి ♦ స్వబలయుక్తుఁ
డయి ప్రవృద్ధవీచి ♦ శుయి పర్వముల నొప్పు, వార్ధివోలె వచ్చు ♦ వాడుకడఁక.

చ. అనిమొనఁ జంపరా దితని ♦ నబ్జభ వాత్తనరంబు లొంది జం
కనునది లేక యొప్పెడిని ♦ నట్లగుటన్ భుజనార మేర్పడం
గ నితనిఁ బట్టఁగా వలయుఁ ♦ గావున యత్నముమీఱ నుండుఁ డీ
తని బలశాలిఁ బట్టుటయె ♦ ధర్మము ముజ్జగముల్ నుతించెడున్. ౧౪ 1447

చ. బలియను దానవేంద్రుని జ ♦ వంబున లోఁగొని నందునన్ జగం
బులు ననుఁ గొల్చుచున్నయవి ♦ భూరితరాఘుని వీని నడ్డగిం
చి లలిఁ జెలంగ విక్రమము ♦ సిద్ధిని బొందఁగఁ జేయనెంచితిన్
గలఁగక విక్రమింపుఁడని ♦ క్రమ్మటి రావణుఁ డున్నభూమినిన్. ౧౫ 1448

ఆ. వదలి యొండుదెసకుఁ ♦ గదలి యచ్చటనున్న
దనుజవరుల భీతిఁ ♦ గనఁగఁ జేయు
చును రణంబు చేయు ♦ చును బొల్పె; సురశర
వృష్టి వేగ మాసు ♦ రేంద్రుఁ డోర్చి. ౧౬ 1449

క. సురవిభును త్తరభాగముఁ, బరికించి యవార్యశక్తి ♦ వర్ధిలఁ జొచ్చెన్;
సురపతియు దక్షిణంబునఁ, బరాక్రమింపంగఁ జొచ్చెఁ ♦ బట్టువల దగన్. ౧౭

సీ. శతయోజనంబులు ♦ చాలుగా సురసేన లొప్పఁగా దనుజేంద్రుఁ ♦ మద్యమమున
జొరఁబడి యచ్చటి ♦ సురవీరవితతిని శరవర్ష మున ముంచె; ♦ శతమఖుండు

¹ ద్వీః ఖలు త్వం బ్రవీ మ్యద్య-అనిమా. ² జీవ శ్చేవ దశగ్రీవ స్సాధు రక్షో నిగృహ్యతామ్-అనిమా.

- దనుజేంద్రు బాణవిఁదారితస్వబలంబుఁ గని మరలించి స్యంఁదనము నుంత
సంభ్రాంతి నొందక ఁ శక్తి పొంగఁగఁ దాఁకె; నాసమయంబునఁననురదాన
తే. వులు శతక్రతుఁ డట్టు లేఁపున దశాస్యు
మారుకొని నొంచుటం జూచి ఁ నుందితి మిదె
యనుచు నార్చిరి; గావణి ఁ యంతఁ గ్రోధ
మూర్ఛితుండయి స్యంపనఁమును జనమున. ౨౨ 1451
- క. ఉగుశక్తి మెఱయ నెక్కి య,మరసై న్యమునందుఁ జొచ్చె ఁ మరల నతిభయం
కరరీతి నొప్పె బల మది, పరికింపఁగ దుర్జయముగ ఁ భాసిల్లుటచేఁ. ౨౩
- క. గిరిశుఁడు మున్ను తపంబునఁ, గరుణాత్ముం డగుచు నియ్యఁగా నొప్పిన శాం
బరినామకపటవిద్యను, సరగున ధరియించి భూతఁజాలంబునకుఁ. ౨3 1453
- క. కనఁబడక బాణవర్షం,బున ముంచెను దేవసై న్యఁమును బిదప నతం
డనుమాన ముడిగి తజ్జవ,ము నాపి దేవేంద్రుఁపైకిఁ ఁ బోయెం గడఁకఁ.
- చ. నురపతి యంతరిక్షమున ఁ శోభిలువై రికుమారుఁ గాన కా
తురపడి దివ్య తేజమునఁ ఁ దోచినపాకనురారి కెల్చి వి
స్ఫురతరనద్యశంబు గను ఁ ప్రోడయె గావున వీనిచేత ని
త్తరుణమునందు నేమియగు ఁ దానవనాథునిఁ బట్టు టొప్పగుఁ. ౨౪ 1455
- చ. అని తలపోసి రుద్రతతి ఁ నర్కులనుఁ వసురాజిఁ గూడి వే
చని యలదీప్సతుల్ శనకు ఁ సాంధ్రబలంబులతో నహాయులై
తనరఁగ రావణాసుగుని ఁ దారుణదూపునిఁ గాంచి బాణవృ
ష్టిని నిగుడించి నొంచి వెసఁ ఁ జెంతకుఁ జేరి తురంగమంబులఁ. ౨౬ 1456
- క. సారథిని జంపి రథగతు, నారావణుఁ జక్క నొంచి ఁ యట్టై బలమునఁ
జేరి రశనాళి బద్ధం,గా రయమునఁ జేసి దేవఁకాంతుఁడు ప్రీతిఁ. ౨౭
- తే. సింహనాదం బొనర్చెఁ డఁతేన లెల్ల
రావణుఁడు పట్టుపడుటకు ఁ రంజిలుమది
చెలఁగి యార్చిరి తద్ధ్వని ఁ చేరె దెసల;
నిట్లు లారావణాసుగు ఁ నెఱమిఁ గొనుచు. ౨౮ 1458
- క. నురపురి కేగఁగఁ దలఁచిన, తరుణంబున ననురసేన ఁ తల్లడపడుచుఁ
బరుగిడఁ జొచ్చెను; రావణి, యుగుశక్తి చెలంగ నార్చి ఁ యుద్ధతిమిఱఁ.
- క. త్వరపడి యెచ్చట నురపతి, దురమొనరుచుచుండె నచటఁ ఁ దోచి శతమఖుఁ
బరికించి బాహువీర్య,స్ఫురణంబునఁ బొల్పుచున్నఁనురలను గనియెఁ. 30
- ఆ. కని విముక్తకవచుఁడునయియు వా రేమి, తన్నుఁ జేయలేమి ఁ నెన్ని యింద్రు
సారథిని హయాళి ఁ భూరినాయకముల, నొంచి బాణవృష్టి ఁ ముంచె నింద్రు.

అరదముఁ దృజించి మాతలిఁ, ద్వరపడి విజనాడి దేవతావతి నిజకుం
జరవరము నెక్కి రావణిఁ, బరికింపఁగఁ జొచ్చె నెందు ధవర్తిలు ననుచున్.

౪. దనుజవరాత్మజుండును నితాంతము మాయను బన్ని వారికిన్
గనఁబడకుండఁగా నభమునన్ వసియించి శతక్రతున్ మహా
నునిశితబాణజాలముల ధనుక్కుఁగఁ జేసి యితండు శ్రాంతినిం
గనియె నటంచు నెంచి కడఁకన్ నిజశౌంబరిచేతఁ జక్కఁగన్. ౩౫ 1463

తే. అతని బంధించి స్వీయసైన్యములఁ జేర్చి
రావణాసురు బంధనరాజి విడిచి
పుచ్చి యింద్రుని గ్రహియించి ధివోజ్ఞఁ జొచ్చె;
నంత రణబద్ధుడగు నింద్రు ధివచటఁ గాంచి. ౩౬ 1464

౫. బలమునఁ గొనిపోయెడు నా,తులువను గన నేమిచేయఁ ధివోజ్ఞయె యమ
ర్త్యులు చింతించిరి చేయం, గలకార్య మిఁకేమి యనుచుఁ ధివలవిలపడుచున్.

౬. అమరపతి జయించిఁసట్టి యానమితిం జ,యుండు కానరాకఁయున్నవాఁడు
విద్య గలిగియున్న ధివృద్ధశ్రవుండును, మాయచేతఁ జిక్కెఁసే యటంచు. ౩౭

౭. మనముల నెంచుచు నుండఁగ, ఘనకోపము నొంది దేవగణములు శరవృ
ష్టిని ముంచి రావణుని మార్కొని రాతఁడు వసువితతి మధుత్తుల నురలన్.

౮. తను మార్కొనువారల నొ,య్యనఁ గాంచియు నేమిచేయ ధివప్పుడు తాఁ జా
లనివాఁ డౌటను యుద్ధం,బున నిల్వఁగ లేకయుండె ధివారిశరహతిన్. ౪౦

౯. జనకుని బాణఘాతగతఁసత్వుని శ్రాంతుని యుద్ధభూమిలోఁ
గనుఁగొని మేఘనాదుఁడు నికామవరాక్రమ మొప్పఁ బల్కె నా
యన! యిఁక రమ్మ సంగరజయంబును గాంచితి మేల యాహవం
బనితరవిక్రమంబు వెలయం జనుటొప్పును లంక కిత్తటిన్. ౪౧ 1469

తే. ఇంచుకేని విచారంబు ధివపు పొంద
నేల! నీకీర్తి జగములఁ ధివల వెలసె
స్వస్థుడవు గమ్మ దేవతాసైన్యములకు
మూఁడు లోకములకును బ్రభుం డెవండొ. ౪౨ 1470

౧౦. ఆయింద్రుఁడు దర్పము చెడి, నాయస్త్రమహత్త్వమున రణంబునఁ జిక్కెన్
బొయక దివిజులు దర్పము, మాయఁగఁ జనుచున్నవారుమరలిభయమునన్.

౧౧. మనమునఁ దోచుమాడ్కి రిపుమండలరాజ్యములైన లోకముల్
గొని సుఖరీతి నేలుచును ధివారిక లెల్ల య బొందుమా! విరో
ధినికరమున్ బరాక్రమవిధిన్ వశవర్తి గాఁగఁ జేసితిన్
గనుక రణంబు వ్యర్థమగుఁ ధివదే శ్రమంపడనేల? యిత్తటిన్. ౪౪ 1472

- క. అనురావణివాక్యంబుల, విని దశకంఠండు రణము ♦ విడిచి నురబలం
బుననుండిఁమరలిసావ్యస్థ్యముఁ, గనితనయునిమెచ్చుకొనియెఁ ♦ గడుఘనుఁడనుచున్,
సీ. రణవిముఖుండయి ♦ రావణుండు త్తనుజేజుఁ డారాక్షసధీరుఁ డాత్మ
జానిమాట లాదృతి ♦ విని చాలప్రియమంది యిట్లని పల్కె; నహీనబలము
గలవారుచేయువిక్రమకృత్యములఁ జోలు త్వత్పరాక్రమమున ♦ ధన్యమయ్యె
మత్కులం బన్వయఁమానవివర్ధనకృత్య మియ్యది; బల ♦ మెనఁగ దేవ
ఆ. పతియు దేవతలును ♦ బరిభవ మందంగఁ
జేసి తీవు కీర్తి ♦ భాసిలునటు;
స్యందనంబునందు ♦ నమ రేశు నునుపుము
దనుజవరులు గొల్వ ♦ తనయ! యింక. ౪౭౪

1474

- క. చనవయ్య! పత్తనంబున, కనుచరమంత్రులను గూడి ♦ యరుదెంచెద నే
నును హర్షంబునఁ బొదలుచు, ననూనసారంబుపొంగునట్లు వెనుకనే. ౪౮
చ. అన విని సైన్యముల్ గొలువ ♦ నాదశకంఠునినందనుండు చ
య్యన దివిజేశుఁ గైకొని ప్రహర్షముమీఱఁగ నాత్మసౌధ మొం
ది నిఖిలకర్బురేంద్రుల నతిప్రియ మొప్పఁగఁ బుచ్చి వీర్యముం
గనఁబడ నింద్రుఁ గట్టి కడఁకక విడియించె నన్వర్తరీతిగన్. ౫౦

1476

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

30 - వ సర్గము.

అయ్యో బ్రహ్మయింద్రుని విడిపించి యింద్రజిత్తునకు వరము లొసంగి చనుట. అయ్యో

- క. నురవతి రావణుతనయుని, పరాక్రమంబునకుఁ జిక్కి ♦ పట్టుపడుటచే
నుర లెల్ల బ్రహ్మచేంతకు, నరిగిరి దుఃఖంబు ముంప ♦ నత్యార్దులునై. ౧ 1477
చ. వనజభవా! మహేంద్రుఁడు జవంబున రావణువుత్రు చేతఁ జి
క్కెను వర మిచ్చి నీవు ఖలకృత్యుని రావణు నేరిచేతఁ జా
వును గనకుండఁ జేసితివి ♦ భూతవిభుండగు శంకరుండు నా
తనితనుజాతుడై ప్రబలదర్పమునం దగువాని కాదృతిన్. ౨౪ 1478
ఆ. మాయ నొనఁగె, వాని ♦ మఘవుఁ డేరీతిని
నంగరంబునందు ♦ జయము నొంద
కుండఁ జేయఁ గలుగుఁ ♦ జండమాయాబలుం
డతఁడు గాదె; దేవ! ♦ యఖిలనాథ!. 3 1479

- క. నురలును మీవరముల నెక్కరణి జయింపంగఁ గలరు ♦ గావున నీవే
పురుషూతుని విడిపింపుము, పరమాత్మ! ప్రజావతీ! యహార్యమహిమచేన్,

ఆ. ఇదియె మొదలుగాఁగఁ ♦ బొదలు లంకేశుండు

విక్రమమున లోకవినుతుఁ డగుచు

నెట్టులైన మాకు ♦ నేమి నీభక్తుని

దేవనాథు ముక్తు ♦ నీవె యుక్తి. ౫

1481

చ. ఒనరుపవయ్య! నా విని సురోత్తము నార్తి నెఱింగి వారలం

గొని వడి లంకఁ జేరి సురకుంజరుఁ డుండినచో పెఱింగి యా

దనుజమహేంద్రు నాత్మజవితానయుతుఁ సహజాళిమండితుం

గని గగనంబునన్ నిలిచి ♦ కమ్రవచస్తతి నూఱడించుచున్. ౬౫

1482

చ. సరసిజసంభవుం డనియోఁ ♦ జాలును రావణ! వత్స! నెమ్మదిం

బరమముదంబుఁ గంటిని భవత్పుతుఁ డాహవరంగమందు నె

క్కరణిని జూపె విక్రమము ♦ గాఢతరంబగు తృప్తి దానిచేఁ

బరఁగె మదీయచిత్తమున ♦ బాపురె యాతనిశౌర్య మిట్టిదే? ౭

1483

తే. నీనమానుఁడొ లేకున్న ♦ నిన్ను మిగులఁ

జాలువాఁడొ కుమారుండు ♦ సకలజగము

లను స్వతేజంబునన్ వశంబున మెలంగఁ

జేసి కొంటివి ప్రతినయు ♦ సిద్ధి నొందె. ౮

1484

క. మనమున నీశౌర్యమునకుఁ, దనయా! ప్రీతుండ నైతిఁ ♦ దనయుఁడు నీకం

పెను ఘనుఁడు బాహుబలమున, ననుపముఁ డీతండు దానవాధిప! వినుమా!.

ఆ. ఇంకమీఁద నీతఁ ♦ డింద్రజిత్తును సేర, జగములందుఁ బరఁగఁ ♦ జాలుఁ జమ్ము

దుర్జయుండు బలయుతుండును రిపుహంత, యునగు నింకనీదుతనయవరుఁడు.

చ. తనయుని నాశ్రయించియె ముదంబున దేవతలన్ వశంబునం

దునుపఁగఁ జాలి తీవు త్రిదశోత్తముఁ బాకరిపున్ మహేంద్రుఁ జ

య్యన విడిపింపవయ్య! తగు ♦ నయ్యది దీర్ఘభుజా! సుపర్వు లా

తనిపరిముక్తిఁ గాంచి ప్రమదంబునఁ బోదురుగాక యిండ్లకున్. ౧౧౫

1487

చ. శతధృతి యిట్లు పల్క సురసత్తమవైరి మహాపరాక్రమో

ద్ధతుఁ డిటు పల్కె యుద్ధములఁ ♦ దాను జయంబునె గాంచువాఁడుగా

సతతము నుండు వేడ్క సురసత్తమ! నాకమరత్వ మిమ్ము దై

వతపతి ముక్తిఁ గోరిన సుభవ్యవరం బిది గోరెదన్ విభూ! ౧౨౫

1488

క. జలజాసనుఁ డాతనితోఁ, బలికెను సర్వామరత్వవాంఛ వరమయేఁ

గలుగ దది యెట్టిప్రాణికి, నిలపయి నెక్కాలమందు ♦ నెంచిన నైనన్. ౧౩౫

తే. బలముగల్గిన యాచతుష్పదము లభ్ర

గతులు గల్గినపక్షులు ♦ నితరజంతు

వులును దగుగుల్మతృణలతోఁపలమహేధ్ర

ములును దక్కినజంతురానులును ధరణి. ౧౪౫

1490

క. విను మొక్కదాని కొక్కటి, యగయము భయమందుచుండునట్లాట నదె ..
వ్వనికని భయంబు లేదని, యనగా పందటికి నది సహజమై తగుట.

క. సతగములు పశువు లభ్యున్నతజేజముగల్గు భూతనాయకులును బ్రా
ణితతియును సాధ్వసంబును, సతతము గనుచుండు గిద్ది సజము జగ.

క. ఎండినభూరుహమునకున్, బండినపర్ణంబునకును బతనభయము లే
కుండునె స్థావరచరముల, కుండదొక్కో భయము సతత మోరిపుహరణా!

క. మరణాంతము లీజగమునఁ, జరములు స్థావరము లెల్లి; శాశ్వతములు లే
నరయు మన బ్రహ్మవాక్యముఁ, బరికించి మహేంద్రజిత్తు భక్తి యలరఁగ.

క. సురపథమున నున్నవిభుం, బరమేష్ఠిని గాంచి బాహుబలరాజతుండ
సురవైరి యిట్లు పల్కెను, బురుహూతుని మోక్షణంబు పోలునయేని.

మ. వినవయ్యా! చతురాస్య! నానగునునోవృత్తి లసస్సిద్ధినా
కనుకూలంబయియుండ నొప్పు నిపుడే హవ్యంబులన్ నిత్యపా
వనమంత్రంబులఁ బూజచేసి యవలున్ వైరిప్రతానంబు గె
ల్పెను నేఁ బోవఁగ నశ్వయుక్తరథ ముల్లాసంబునన్ రాదగున్. ౧౯౫ 1496

ఆ. అనలునుండివెడలు నాదివ్య రథ మెక్క, నమరభావ మొప్పునగును నాకు
నిదియె వరము చాల యిష్టంబు తప్పక, యొసఁగవలయు దీనినోమహాత్మ!

చ. అనలునియందు వేల్వఁబడునట్టి మదుజ్జ్వలహోమకృత్య మొ
ప్పనివిధి సంతరాయములఁ బాడగునేని రణంబునందు నా
శనము పొసంగు నాకు నిలనర్వవరంబులనుం దపంబు చే
తనె గద పొందఁగోరుదురు ధాతరొ! నిర్జరభావ మట్టులే. ౨౨ 1498

ఆ. నేను విక్రమమున నీనిర్జరత్వంబుఁ, బడయఁ గోరినాడఁ బరమకరుణ
నీయఁ దగునటన్న నాయబ్జజుం డల్లె, యగునటంచుఁ బలుక నమరపతిని.

క. ఒనరించె బంధముక్తుని, గను దేవత లేగి రట్టి కాలంబున నో
జనవర! రామా! యింద్రుం, డనుపమదివ్యప్రకాశ మపుడు నశింపన్. ౨౪

క. దీనుండై చింతాయుత,మానసుడై తేజ ముడుగ మాటాడకయే
ధ్యానపరుండై యుండెను, దా నబ్జజుం డతనిఁ జింతఁ దాల్చినవానిన్. ౨౫

క. కని పల్కె బ్రహ్మదేవుం, డనఘా! యిది యేమి దుఃఖ మందెదు మున్నీ
వొనరిచితివిదుష్కర్తంబును దుష్కర ముద్ది హేతువును విను మింకన్.

నీ. అమరేంద్ర! నాచేత నాదికాలంబున నెందఱో ప్రజ లొగి సృష్టిచేయఁ
బడిరి వారికి నేకవర్ణంబు భాష యు నేకరూపము చూడ నెనఁగియుండె
గానివిశేషంబు గానరా దిందుఁ యును లక్షణమునందు వినుము పిఁప
నేకాగ్రనునమున నేను వారఁ గూర్చి చక్క నెంచితి నాప్రజలవితతిని

తే. గొంతయేని విశేషంబుఁ ♦ గూర్పుఁ దలఁచి

వనిత నొకతుక నిర్మించితిని బ్రజలకుఁ

గలుగు నవయవములయందు ♦ లలిత మెద్ది

యగునొ యద్దానిఁ గైకొంటిఁ ♦ దగిన దనుచు. ౨౮౫

1563

*క. అనుపమరూపగుణంబుల, నొనరిచితి నహల్య యనెడునువిద; హలమునాఁ
జను వైరూపము తద్భవ, మనఁ జనుగా హల్య మనఁగ ♦ నతినింద్యమునూ!.

క. వనితకు దేనికి హల్యం, బనఁబడు నింద్యంబు లేదొ ♦ యందుననే యా
ఘనవేణి యహల్యయనం, గను గ్రాలెన్ నామమునను ♦ ఖ్యాతిన్ మిగులన్.

క. మనమున నీయది యెంచియె, చను నీమె యహల్య యనఁగ♦క్షమయం దని పే
రును బెట్టినాఁడ నిట్లా, వనితామణి సృష్టి చేసి ♦ వరుఁ డెవఁ డనుచున్. 3౧

క. సురనాథా! చింతించితి, వరునగ నత్తఱిని నీవు ♦ వనిత నెఱుఁగు; దా
తరుణిని స్థానజలంబున, పురందరా! భార్యగాఁగఁ ♦ బోలు నటంచున్. 3౨

సీ. తలపోసితివి నీవు ♦ తరుణి నామెను నే మహాత్ముఁడౌ గౌతమాహవ్యాయమహర్షి
కిల్లడఁగా నుండ ♦ నేర్పఱచితిఁగాని బహువర్షములకు నామహితచిత్తుఁ
డామె నాకర్పించె ♦ నాతనితపమును జక్క నెఱింగియే ♦ స్థైర్యమునను

నాయంట నుంచితిఁ ♦ బాయనినియతిచేఁ దపము నొనర్చి యత్తపమునకును

తే. ఫలము గాంచెను గౌతముఁ ♦ డలరి యప్పు

డే నొసంగితిఁ గొనుమని ♦ యానెలంత;

నంత నమ్మాని యామెతో ♦ నర్హరీతిఁ

గ్రీడ నల్పుచునుండె నాఁరీమణి నిటు. 3౩

1508

చ. మునికిని భార్యగా నొసఁగ ♦ మోములు వెల్వలఁ బోవఁగా నిరా

శను సుర లేగి; రంతఁ గ్రుధ ♦ స్వాంతమునం గని నీవు కామబా

ణనికరవీడితుండవయి ♦ నారిని బొందఁగఁ గోరి యమ్మునీ

శునియుటజంబుఁ జేరితివి ♦ చూచితి వాతరుణీలలామమున్. 3౬

1509

ఆ. చెలఁగునగ్నిహోత్రుశిఖివోలె నాతన్వి, యులరుచుండె; నంత ♦ నామె నీవు
మన్మథార్తిఁ గాంచి ♦ మన్మథువు నొంది సా,ధ్వసమునొందునట్లుఁపల్కితవుడు.

క. మునిపతియు నిన్ను నాశ్రమ,మునఁ గనియెన్ దేవసంఘముఖ్యా! యంతన్
మనమునఁ దీవ్రక్రోధం,బును బొంది నితాంతతేజఃమునఁ బొల్పుటచేన్. 3౭౫

సీ. శపియించె నిన్ను నోశక్ర! దశాభాగవిపరీతభావంబు ♦ వెలయునిన్ను

గని; యేల నాదుపత్నిని బెదరించితో భయ మింతయును లేక ♦ పాకవైరి

* హలం నామేహ వైరూపం హల్యం తత్ప్రభవం భవేత్, యస్తా న్నవిద్యతే హల్యం తే
నాహార్యేతి విశ్రుతా-అనిమా.

యక్కారణంబున ♦ నరులకుఁ జిక్కుదు వీభావమే నీవు ♦ నిచటఁ జూపి
నది, సర్వమనుజుల♦యందుఁ బ్రవర్తిల్లఁ గలదు సందేహంబు ♦ గలుగ దిండు
తే. రాజదోషంబుచేతనె ♦ ప్రజలు చెడుదు
రింతె కాక యధర్మమా ♦ నిది ధర్మి
వృద్ధిఁ బొందును చలచూపి ♦ యిట్టి పాప
మునకు నెవ్వఁడు కర్తయ్యె ♦ జనుఁ డతండు. ౮౧ 1512

క. కను నర్థఫలంబును ద,క్కినయర్థము నిన్నుఁ బొందుఁ ♦ గేవలపాపం
బనఁ జను నిది; స్థానిరమై, తనరారుపదంబు నీకుఁ ♦ చక్కదు శక్రా! ౮౨

క. మును నీవే యొనరించిన, ఘనమైన యధర్మయుక్తిఁ ♦ గలిగిన దిట్టి
పని; యేదే నొనరించినఁ, దనరారును దానిఫలము ♦ తప్పక శక్రా! ౮౩ 1514

తే. నీకు శాసం బొసంగితి ♦ నేను నిట్లు
లనుచు గౌతముఁ డప్పుడే ♦ యమరనాథ!
నీకుఁ దెలిపెను; దరువాత ♦ నాకశత్రు
మును గనుంగొని నిందించు♦చును మునిపతి. ౮౩౪ 1515

క. తనతపము బల్కి నిట్లని,యెను దుర్ణయరాల జనుల ♦ కెలమిని బుట్టం
గను జేయుచారుదూషం,బునఁ గ్రాయంబునను నీవు ♦ పొల్పుచు మిగులన్.

క. పురుషుల నాకర్షించుచుఁ, బరమవిలాసమున నాదు♦పావనగహనాం
తరమున నాశ్రమనన్నిధిఁ, బరఁగితి వట్లాట నీవు ♦ పాపమతివె యై. ౮౩౫ 1517

క. ఈపని నొనరించితి వో, హోవడఁతీ! చేతనత్వ ♦ మొయ్యనఁ జనఁగా
నేపగిదిఁ గదలకుండఁగఁ, జూపట్టనిరీతి నుండు ♦ ట్లోణిన్ శిలగన్. ౮౩౬ 1518

ఆ. ఒంటరిగనె యుండు ♦ మోసి నీవు మనోజ్ఞ,రూపవతివి గాక ♦ రూప మిద్ది
యఖిలప్రజలు పొంది ♦ యలరారుదురు గాక, సంశయంబు లేక♦చాన!యింక.

క. అనుపమరూపము దీనిం, గని విభ్రమ మొందనయ్యెఁ ♦ గాదే యటుగా
వున నిట్టులుండు మనఁగా, విని యాతన్వంగి సాధు♦వృత్తయె గానన్. ౮౩౭

చ. మునిపతి సాంత్యనోక్తితతి ♦ మోదము నొందఁగఁ జేసి మూర్ఖతన్
మునివర! యింద్రుఁ డిట్లు నను ♦ బూనిక ధర్మిత చేసెఁగాని నె
మ్మనమునఁ గామ మూని యిది ♦ మంచి దటంచును గాదు కాన నో
యనువమ తేజ! నీవు కృప♦నందుట యుక్తముగాదె యంచనన్. ౮౮ 1521

చ. విని మునినాయకుండు పది♦వేలవిధంబుల నాత్మనెంచి యి
ట్లనియె; మహార్హ తేజుఁడు మ♦హారథుఁ డారవివంశమాక్తికం
బనఁగఁ జెలంగి రాముఁడను ♦ నాహ్వయ మొప్పుగ నొక్కరా జిలన్
జనిఁ గనుఁ గాననంబునకుఁ ♦ జూనరొ! యూతఁడు రాఁగలందునూ! ౮౯

తే. బ్రాహ్మణప్రియమును జేయ ♦ వనజనయనుఁ

జ్ఞ మహాబాహువై తగునట్టి విష్ణు
వొందు మనుజాకృతిని నెప్పు ♦ డువీద! నీవు

కనఁగలవొ యమ్మహాత్ముని ♦ ననుపమాను. ౫౦౫

1523

క. పావనమనీష వగుదువు, నీ వొనరిచి నట్టి పాప ♦ మీయది మాపం

గా వలఁతి యమ్మహాత్ముడె, యావిబుధార్చితుని బూజ ♦ నలరించి నతీ!. ౫౧

క. ననుఁ జేరఁగ రాఁగలవని, మునిపతియును మరలఁ బలికె ♦ బూజ్యమతివె యై
ననుఁ గూడియుండఁ గల వని,యును బల్కి మునీంద్రుడేగఁనుటజంబుపకుఁ.

నీ ఆయహల్యయు మునీం ♦ ద్రాంగనయాటచేఁ గఠినతపంబును ♦ గాననమున

నట్లు వసించియే ♦ యనువున నొనరించె; నీదుసంగతిచేత ♦ నెలకొను గురు

పాపయు క్తిని శిలాఁరూపంబుఁ దా నొంది యట్లు సద్వృత్తమునఁనామెయుండె;

నదియాదిగాఁ బ్రజ ♦ లనుపమలావణ్యమున నుల్లసిల్లిరి ♦ మునిపతి గురు

తే. శాప మొనఁగిన తర్వాత ♦ సర్వవాత్త

లవని వ్యాపించె నీచేసిఁనట్టి యఘము

నంస్తరింపుము సురనాథ! ♦ స్వాంతమందు

దాన శత్రువు గ్రహియించెఁ ♦ బూని యిట్లు. ౫౧౫

1526

క. ఇతరంబగు హేతువ దె,వ్వితమునఁ గా దిద్ది నిజము ♦ వృత్తారీ! నీ

వు తగఁ వైష్ణవమఖమును, మతివిభవము పేర్కెఁ జేయు ♦ మహితనియతిచేఁ.

క. పరిశుద్ధమనస్కుడవై, మరలఁ ద్రిదివంబుఁ జేరి ♦ మహితవిభూతిం

బరఁగంగ లావు పెనునంగరమున నీవుత్రకుండు ♦ గనఁడు మరణముఁ. ౫౨

చ. మనుమని గొంచు నార్యకుండు ♦ మాట్పఱచెఁ జలరాశిలోన నా

విని సురనాయకుం డవుడు ♦ విష్ణుని బ్రీతిలఁ జేయు సధ్వరం

బును విధి నాచరించి సురఁపుంగవధామము నొంది పూర్వరీ

తిని దివిజావళిఁ మనిచెఁ ♦ దేజము వెల్లుచునుండ నేపునఁ. ౫౩

1529

ఆ. ఇద్ది యింద్రజిత్తు ♦ నేవుఁ దెల్పెడుగాథ

చక్కఁ దెల్పినాఁడ ♦ త్కౌపతీంద్ర!

కారణమున దీనఁ ♦ గ్రతుభుగ్వీభుం డని

నోడఁ జేయఁ బడియె ♦ చూడు రామ!. ౫౪

1530

క. ఒరులను బల్కఁగ నేటికి, సురపతిగతి యిట్లులయ్యెఁ ♦ జము నా విని య

చ్చేరు విది యని రాఘవు లి,ద్వరు పల్కిరి; దనుజవానఁరులు మునిపల్కుఁ.

నీ విని యద్భుతం బిది ♦ యని రంత నవ్వీభీషణుండు శ్రీరాముపార్శ్వముననుండి

యిట్లుని పల్కె; భూఁమీశ! యాశ్చర్యము గల్గింపఁ జాలిన ♦ గాథ యతివు

రాతన మిది యిప్పు ♦ చేతస్సనం గడుఁ బొదలునట్లుగ నయ్యె ♦ బుధవినుతుండు

మునియగస్త్యుండు చక్క ♦ వినిపించె నే నిది కనులారఁ జూచితి ♦ వినితి నిప్పు

తే. రామ ! యీరీతి నాయన్న ♦ రావణుండు
 లోకకంటకుఁడుగఁ బుట్టె ♦ వీరకమెరియ
 నతనికొడు కట్టిఁడయ్యె దే ♦ వాధిపతిని
 గెలిచె నన ¹మానివతియును ♦ బలుక మానె. ౩౩౫

1532

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౧ - ౪ సర్గము.

— ఊహ రావణుండు కార్తవీర్యుని జయింప మాహిష్టతీనగరంబున కరుగుట. —

చ. గురుతర తేజుఁడై ఓతీసఁకుంజరుఁడై తగు రాఘవేంద్రుఁ డ
 బృరపడి యాయగ న్త్యమునిభూపతికిం బ్రణమిల్లి యిట్లనున్
 మరల; మహాత్మా! క్రూరుఁడయి ♦ మానుషభక్షకవర్యుఁడై నిరం
 తరపరహింసకుండు నయి ♦ ధాత్రిఁ జెయింగిన రావణుం డొగిన్. ౧౫ 1533

చ. ధరణిఁ జరింప నత్తఱిని ♦ ధాత్రినురోత్తమ! లోకజాలముల్
 విరహితశూరసంఘములు ♦ విచ్యుతధర్మములై యుడంగెనో
²ధరణిపుఁడేని త్త్రయవతఁసకుఁడేని సెబాను రావణా
 నుగు నని దాఁకి నిల్పఁ గలఁశూరుఁడు కల్లఁ డొకో వచింపుమా. 3౫ 1534

ఆ. అట్లు లేకయున్న ♦ హతవీర్యులై రాజులెల్ల నడఁగినారొ ♦ యెంతో మించు
 నట్టి యస్త్రవితతు ♦ లాగాజులను విడి, యరిగె నొక్కొ యెచటికై నమాని.

క. ఏటికి ధరణీశులు త,ద్ధాటికి నిల్వంగ లేక ♦ తా రపజయమే
 మాటికి మాటికిఁ బొందిరొ, తేటగ నెఱిఁగింపు మానితిలకా! యనినన్. ౪

చ. విని రఘువర్యువాక్యమును ♦ విప్రమునీంద్రుఁడు సుస్థితంబు మో
 మునఁ దొలకాడ బ్రహ్మ మును ♦ భూతవిభుం గని పల్కినట్టు లి
 ట్లనియెను; రాజన త్తమ! మహాత్మా! ధరేంద్రుల నిట్లు లేచుచున్
 దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తాఁ జరియించె ధరాతలంబునన్. ౬ 1537

క. తిరుగుచు నివ్వధి నొకతఱి, సురపురతుల్యప్రభావశోభిత యగుచున్
 బరఁగెడు మాహిష్టతీయను, పురిఁ జేరెన్ దానిచుట్టుఁపాలుపుమెరియఁగన్.

క. హుతవహుఁడే ప్రాకారా,కృతిగా నలరారు నెపు డఁహీనరుచులతో;
 ఓతీపతి ప్రతాపగరినున్, హుతభుక్తుల్యుండు గాఁగ ♦ నొప్పుచునుండున్.

సీ. ³ఆపురంబున సాయఁకానలకుండంబునందు నెప్పుడును విహార మొప్పుఁ
 గాఁ జేయునర్జునఁఖ్యాతాగ్ని యలరారు; నతఁడుహైహయలవంశభరణము

1 ఇత్యుక్త్వా విరరా మాసా పగ స్త్యః కుంభసంధవః-అనిమా. 2 రాజానా రాజమాతో నా తదా నాత్ర కశ్చన-అనిమా. రాజా నా రాజమాతో నా అక్షత్రయోపి ప్రభుర్వా కశ్చన నాసీత్-అనివ్యాఖ్య. 3 అర్జునో నామ యత్రాగ్ని శ్శరకుండే శయ స్సదా-అనిమా.

బలశాలియు నగుచు ♦ భాసిల్లు నేదివసంబున దానవ♦స్వామి యుద్ధ
కాంక్షతోఁ బురి నరికట్టఁగాఁ బోయెనో యాదివసంబున♦యందే రాజు
తే. సర్వదామలజలకేళి ♦ నారిమణులఁ
గూడి చేయంగ నరిగె నెఁకొనుకుతూహ
లమున; రావణుఁ డంతట ♦ నమరుయుద్ధ
కాంక్షతో రాజు లేడు నికృముగ ననుచు. ౯౪

1510

క. విని యాతనిమంత్రులనుం, గని యిట్లని ప్రశ్నచేసె ♦ త్కౌపతియగు న
ర్జునుఁ డెచ్చట నున్నాఁ డా,తనికిఁ వేగముగఁ జెప్పఁ ♦ వగు నానుచులన్.

చ. దనుజవిభుండ రావణుఁడ ♦ త్వద్ధరణీశునితోడ సంగరం
బును గడుఁ జేయుకాంక్ష బలముల్ గొలువంగను వచ్చినాఁడ నా
మనమునఁ గల్గుకోరికను ♦ త్కౌపతి కున్నది యున్నయట్లై మీ
రనుమతిఁ జెప్పఁ డన్న విహితాత్ములు పండితు లై న వా రొగిన్. ౧౨

1512

చ. సురరిపునాథ! యిత్తటిని ♦ తోణివిభుం డగునర్జునుండు పూ
ర్వరమున లేడు; నాఁగ నిటు ♦ పౌరులవాక్యము నాలకించి భూ
వరుఁడు స్థలాంతరమ్మునకుఁ ♦ బాతె నటం చెద నిశ్చయించి య
ప్పురమును బాసి యాతుహినభూధ్రసమానము వింధ్యశైలమున్. ౧౩

సీ. కాంచె నయ్యది మహాఘనమట్లు వ్యాపించి భూమి బ్రద్దలుచేసి ♦ పోల వెలికి
వెడలివచ్చినయట్లు ♦ విలసిల్లి యంబరంబును దాఁకుచున్నట్టి ♦ పోల్కి పెరిగి
యుండఁగా నారావణుండు కన్గొనియె; నయ్యదివరంబు సహస్రశిఖర
సంయుతంబయి హరిసంభ్రాంతకందరం బగుచుఁ బైనుండి యహార్యగతిని

తే. గ్రిందఁ బడు శీతలాంభస్సులం దగంగ, నట్టహాసం బొనర్చెడు ♦ నట్లు లొప్ప
నమరదానవగంధర్వ ♦ లచ్చరలును, గిన్నరులు స్వేచ్ఛమీఱంగఁ ♦ గేళి సల్ప.

క. సురపురమో యన నొప్పుచు, నరుదగు నత్యుచ్చ్రయమున ♦ నలరారుచు ని
ర్భరరీతిఁ బాటునదులన్, బరఁగెడు *స్ఫాటికజలంబు ♦ భాసిల్లంగన్. ౧౪

క. చలియించునాలుకల నుజ్జ్వలరీతిఁ జెలంగు భోగ♦వారంబులతో
నలరారు ననంతఁడు నా, విలసిల్లుచు నగ్గిరియును ♦ వేడుక నించెన్. ౧౫

తే. అంబరమ్మును దాఁకంగ ♦ నట్టె పెరిగి
దరులపిండులు వెలయంగ ♦ గిరివరేణ్య
మచట హిమగిరితుల్యమై ♦ యక్షివితతిఁ
జల్లఁగాఁ జేయఁ జూచుచు ♦ నుల్ల మలర. ౧౬

1547

క. దానికిఁ జెంగట సర్కవ, నా నలగుచుఁ బల్కిమాబ్ధి♦నాధునిఁ గలయం
దా నరుగునేటిఁ గనియెన్, దానవనాథుండు మది ముదంబునఁ బొదలన్.

క. చలదుత్పలదళముల నిర్మలజలముల, మహిషతతి¹ చఃసరమృగములు భీ
తిలఁ జేయుసింహానముదయ,ములుపులులునుహస్తాపూగఁములు బుడములున్,

తే. దప్పిగొని యెండ వేడికిఁ ♦ దాళ లేక
యట్టై మడుగులలోఁ బడి ♦ యటునిటు పొర
లాడ జలములు వెలికేగఁ ♦ జూడఁబడుచు
నురుగుగములఁ గోపించిన ♦ కరణిఁ బొలిచి. ౨౦

1550

తే. చక్రవాకకారండహంసముల మఱియు
వారికుక్కుటముల మాతృసారసముల
నెల్లెడల నావృతంబయి ♦ యెసఁగుదాని
వికచతరుకృతశేఖరఁవితతిఁ దాల్చి. ౨౧

1551

సీ. చక్రవాకదవ్యయఁస్తనములఁ జెలువొంది పులిననుశ్రోణియై ♦ పాలుపు గాంచి
హంసాళిమేఖలఁదై తనరారుచు నుమరేణులిప్తాంగ ♦ మమర నెసఁగి
యనుపమఫేనమఁయాంశుక మొప్పార సలిలావగాహనంస్పర్శ మొప్పు
నుత్పలగుచి రేక్షఁబోజ్జ్వలవక్త్రయై యలరాదునర్హచాఖ్యను సరిల్ల

తే. లామఁ గన్గొని చాగువిలాస మొప్పుఁ
బుష్పకము డిగ్గి మదికెక్కు ♦ పూవుఁబోడిఁ
జేరువిధమునఁ జెంతకుఁ ♦ జేరి దాని
భూరినుమశోభితంబగు ♦ పులినమందు. ౨౪

1552

చ. దనుజవిభుం డమాత్యులును ♦ దానును జల్లఁగఁ గూరుచుండి హ్ర
దిని యిది గంగయే యనుచు ♦ దివ్యతరంబుగ సంస్తుతించి దా
ని నెలమిఁ గారచినందులకు ♦ నిత్యముదంబును బొందె; నంత మో
మునను బ్రహ్మసమొప్పు ననుఁమోదము నొందెడుమంత్రముఖ్యులన్. ౨౬

క. మారీచాహ్వయు శుకునిన్, సారణుఁ గని యిట్లు పలికెఁ ♦ జంచద్రశ్శి
స్ఫారమునఁ గాంచనంబుగ, ధారణితల మెల్లఁ జేసి ♦ తా ననదృశుడై.

తే. తీక్ష్ణతాపకరుండయి ♦ తిగ్గరశ్శి
యంబరంబున నడిమిదానంశ మొందె;
²నేను నిటఁ గూరుచుండుట ♦ దా నెఱింగి
చంద్రువలెఁ జల్లనై నాఁడు ♦ నచివులార! ౨౮

1553

క. వినుఁ డీనర్మదఁ గలజీవనముల శీతలము పుష్పఃపారసుగంధం
బును గల్గి శ్రమము వాపుచు, ననిలుఁడు నాభీతిచేత ♦ నల్లనవీచున్. ౩౦

1 మహిషై శ్చపరై స్సింహైః-అనిమా. 2 మా మాసీనం విదిత్వేహ చంద్రాయతి దివా
కరః-అనిమా.

క. ఈనర్కద తటినీమణి, జానగుప్రీత్యతిశయంబు ♦ సమకూర్చుచు సం
లీనర్ముషపత్రిపీచుల, చే నాత్మభయంబుగన్న ♦ స్త్రీవలె నలరెన్. 30౪ 1556

*చ. అనిమొన నింద్రతుల్యసక ♦ లావనినాథుల శస్త్రసంతతిన్
దనువులు సప్రణంబులయి ♦ తాపము నొందఁగ దివ్యచారుచం
దనరసయుక్తి భంగిఁ గడు ♦ నల్లను దోఁగితి రట్టు లౌట మీ
రనుపమనర్కదాజలము ♦ లందు సుఖంబుగ స్నాన మాడుడీ!. 30౫ 1557

క. శర్కద నిరతమ్మగునీ, నర్కద పారంబులేని ♦ నానావిధ దు
ష్కర్కధ్వంసిని గావున, నిర్కలమతి స్నాన మిందు ♦ నిశ్చలభక్తిన్. 3౧ 1558

క. ఓనరింపుడు గురుతరపద్మనికరములు మోములందుఁ ♦ దనరఁగ మదముం
గని యొప్పునాగములు గం, గను గాంచినయంత దిగెడు ♦ కరణిని మీరున్. 3౨ 1559

ఆ. దీనఁ గ్రుంకులిడుచుఁ ♦ దీప్తపాపంబులఁ, బాపుకొనుడు; నేను ♦ భవ్యపులిన
మందు నిచ్చట శర ♦ దిందుసమంబుగ, నలరుతావునందు ♦ నర్హరీతి. 33 1560

క. సురుచిరపుష్పోత్కరములఁ, బరమేశుఁ గపర్ది సకల ♦ భావవిదుని శం
కరుఁ బూజించెద మెల్లఁగ; వరభక్తి నటన్న దనుజ ♦ వల్లభుపలుకుల్. 3౪ 1561

తే. వినినయప్పుడె సారణుం ♦ డును శుకుండు
వాహినీనాయకుండును ♦ వరుసమీఱ
నామహోదరధూమాత్ము ♦ లధికభక్తి
నర్కదానది ముగ్ధిరి ♦ శర్కద యని. 3౫ 1562

చ. దనుజగ జేంద్రసంతుభిత ♦ దారుణరూపము గల్గు నాలస
ద్భుతనది వామనాంజనము ♦ ఖంబులు దిగ్గజముల్ సురావగం
గని యవలీలఁ జొచ్చునటు ♦ గాఢరయంబున ముగ్ధి; రంతటన్
దనుజులు నందుఁ గ్రుంకి బల ♦ దర్పము లుల్లసిలంగ నయ్యెడన్. 3౬ 1563

ఆ. వెడలి వచ్చి దనుజవిభుని బూజకును గా, వలసినట్టి పుష్ప ♦ ములను దెచ్చి;
రంత హృదయమగుచు ♦ నతినిర్మలమ్మగు, నభ్రకాంతి నలరు ♦ నట్టిచోట. 3౭

క. వరసుమములు తుణముననే, ధరాధరమురీతి నిల్పఁ ♦ దగియెను బుష్ప
త్కరమయగిరి యిది యనఁ గ, ర్బురు లివ్వీధిఁబుష్పములను ♦ బ్రోగుగ నెఱపన్.

చ. అమరవిరోధినాయకుఁ డ ♦ హార్యబలోద్ధతుఁ డంత నర్కదా
ఖ్యమహితనన్నదీమణిని ♦ గాఢతరంబగుప్రీతిఁ గ్రుంకె నా
యమరతరంగిణిం జెలఁగు ♦ నగ్గజరాజము నట్లు; లంత ని
క్కమయిన భక్తి లేచి విధి ♦ గా జపియింపఁగ నొప్పుమంత్రమున్. 3౮ 1564

తే. వరుస జపియించి దరిఁజేర ♦ వచ్చి నిల్చి
యార్ద్రవస్త్రంబు విడిచి ధౌ ♦ తామలాంబ

రమును ధరియించియున్న యాఁరాక్షసపతిఁ
గాంచి దోసిలు లొగ్గి రాక్షసులు నిల్చి. తగ

1567

క. కొలిచిరి తగ్గతమానస, ములఁ దనువును దాల్చినట్టి ఁ భూధరములు నా
లలిఁ బాడుచు నాడుచు దోర్బాములు గనఁబడఁగ నిల్వఁబడి రత్తటినిఁ.

ఉ. [దానవనాయకుం డవుడు ఁ దర్పకశాత్రవలింగవర్యమున్
మానస మోద ముప్పతిల ఁ మాటికి మాటికి నన్నుతించుచున్
దాను సుగంధపుష్పసముదాయములన్ బలిధూపదీపనం
తానములన్ నువాద్యనినదంబుల నెంతయుఁ బూజచేయుచున్. ౪౩౪ 1569

తే. వలసినపుడు ఘృతక్షీరములఁ బెరుఁగున
సిద్ధజలములఁ దగ నభిషేక మొప్పు
జేసి కౌశేయము లిడి సంసిద్ధనామ
శతకమున సంస్తుతించి విశాలభక్తి. ౪౩౫ 1570

సీ. పూజించె నప్పు డాఁభూతేశలింగంబు బహురత్నభూషణభవ్యమగుచు
నలరారె; నాలింగ ఁ మనుషసుప్రీతిచేఁ బూజించి కార్యంబుఁ ఁ బూను భక్తు
నకుఁగార్యసిద్ధిఁ దప్పకయిచ్చుచుండఁను; విధిగఁబూజంపకఁ నేవ్వచ్చుఁ బూన్కిఁ
బూజంపఁగా మృత్యువును దెచ్చి పెట్టును దుర్మతియయి యెట్లుతోచినట్లు

తే. రావణుడు పూజచేయునో ఁ పాననమతు
లగు మహర్షులు దేవత ఁ లాక్షణంబ
యతసిమ్మతిఁ గోరుదురు రావఁగాసురుండు
మత్తుడై విధి నెడఁబాసి యత్తటి నట. ౪౩౬ 1571

క. తనకుం దోచినయట్టులు, ఘనమూర్తిని పూజచేసెఁ;] ఁ గదలు నెచటి కా
దనుజుండు వెంటనె వరకాం, చనలింగము భక్తిఁ గొనుచుఁ ఁ జను నటుగానఁ.

ఆ. ఇసుకనడుమను శ్రీపార్వతీశులింగ
మొప్పునట్లుగ స్థాపించి ఁ యప్పు డమల
చందనంబునఁ బరిమళఁసాంద్రకునుచు
ముల సమర్పించె నట్లు నిస్తులసుభక్తి. ౪౩౭ 1573

ఉ. అంతట సజ్జనార్తిహరు ఁ నయ్యభవున్ హరు శంకరున్ సురా
క్రాంతపదాబ్జు బస్త్రిపుఖండకృతాభరణాభిరాము దు
ద్వాంతసురారిగర్వహరు ఁ రమ్యగిరింద్రనివాసు సర్వలో
కాంతకుఁ పూజచేసి తనహస్తములం దమిఁ బాఁపి మ్రొక్కి డెన్. ౪౩౮

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

39 - వ సర్గము.

అథ కాత్తవీర్యుడు రావణుని జయించి పురంబునకుం గొనిపోవుట. అథ

- చ. సురరిపునాథుఁ డెచ్చటను ♦ శుభగ్రురీచివిభూషణున్ మహే
శ్వరుఁ గొనియాడుచున్ మిగులు ♦ భక్తిని బూజలఁ దన్నుచున్ దమిన్
హర! హర! పార్వతీరమణ! ♦ యంచు స్మరించుచునుండె, నంత నా
ధరణికి దూరమందుఁ బ్రభుఁతల్లజుడై జయశాలివర్యుడై. ౧౪ 1575
- సీ. మాహిష్మతీపురఁ నుండనవాసియై యర్జునుం డనఁబడు ♦ నాహ్వయమునఁ
దనరుచుండెడి రాజుఁతరుణీమణులఁ గూడి నర్కదాజలముల ♦ నలినవిలసి
తంబులఁ గేళినిఁతాంతమోదంబునఁ జేయుచుఁ జట్టును ♦ స్త్రీలు నడుమఁ
దానును నిలిచి నిఁస్తంద్రవిహారంబు సలుపఁగ రేణుకాఁసమితినడుమ
- తే. నలరుకుంజరపతియట్లు ♦ వెలయుచుండి
తనదు వేయికరంబుల ♦ తత్త్వబలము
నెఱుఁగఁగఁ గోరి యడ్డంబు ♦ చఱచి దాని
నడ్డగించెను నర్కద ♦ యతిరయంబు. ౪ 1576
- తే. కాత్తవీర్యునిదోస్సమాఁక్రాంత యగుచుఁ
బడమరకు నేగఁ జాలక ♦ పావనజల
మప్పు డొడ్డుల ముంచుచుఁ ♦ జప్పుడులను
గలుగఁజేయుచుఁ దూర్పుగాఁ ♦ గలఁగి పాతె. ౫ 1577
- చ. చెలఁగెడుమీసనక్రములఁచేతను దర్భలచే నుమాళిచే
వెలయుచు నానదీసలిలఁవేగము వృష్టినిగుడ్చుకాలము
ట్లలరె; నదీరయంబదియు ♦ నర్జునుఁ డేపున వెన్కకంపి న
ట్టులు దనుజేంద్రపూజకుఁ గడుంగడుఁ గూర్చినపుష్పనంతతిన్. 2 1578
- ఆ. ఒక్కసారి ముంచె; ♦ నుద్ధతుడగు రావణానురుండు పూజఁయర్థమాత్ర
మాటయును దలంప ♦ కానియమంబును, వదలి యిద్ది యేల? ♦ వచ్చె నిటకు.
- క. అని కాంతయైన నర్కదఁ, గనియెం బ్రతికూలయగుచుఁ ♦ గన్నడుప్రియనుం
గనినట్లు; పిదపఁ బశ్చిమమును గనఁగన్ జలధిపూరఁముగఁ గన్నడుచున్. ౩
- క. వరుసన్ వృద్ధిం గాంచుచుఁ, దరంగిణీవేగ ముద్ది ♦ తాఁ దూర్పునకున్
బరుగిడుచుండఁగఁ గనె; నా, తరుణంబున దెసలకుం బతత్రులు పరువన్.
- ఆ. ఒగి స్వభావమైన ♦ యుపరమమును బొంది, నిర్వీకారయైన ♦ నెలఁత పోల్కి
సలరు నదిని గాంచె ♦ నారావణుం; డంత, శుకుని సారణునిని ♦ బ్రకటదృష్టి.
- క. *కని దక్షకరాంగుళిచే,తను శబ్దము కలుగునట్లు ♦ తాఁ బిల్చి రయం
బున నిట్లు తూర్పుదెసకుం, జనుకారణ మేమొ తెలియఁజను ననునూహల్.

- క. కనఁబడఁగ నాజ్ఞఁ జేసెను; దనుజులు సోదరులు వారు ♦ దర్పనమగ్రుల్
ఘనపథమునఁ జరియింపఁగను జాలినవారు మిగుల ♦ గర్వగ్రంథుల్. ౧౧౫
- క. పరుగె త్తిరి పడమర దెసఁ, బరికింపఁగ యోజనార్ధ ♦ పర్యంతము ని
ర్భర తేజంబునఁ జని యటఁ, దగుణీనంయుతుని గేళి ♦ దనరెడువానిన్. ౧౨
- క. నరపతివయ్యని విభుఁ గాఁ, చిరి; సాలమహీరుహంబు ♦ చెన్నునఁ దగి యా
ధరణీపతిపాథస్సులఁ, బరికీర్ణ శిరోజుఁ డగుచు ♦ భామాయుతుడై. ౧౩౫
- సీ. మదనునాకారంబు ♦ మాడ్కి దేహంబొప్పుఁగా మదరక్తాంత ♦ క్రమనయనుఁ
డగుచుఁ దరంగిణి ♦ నాయత బాహుసహస్రంబునం బూని ♦ యడ్డగించి
యరిమర్దనత్వంబు ♦ నగపడఁ బాదసహస్రంబునన్ తోణి ♦ నావరించు
శైలంబుపోలికఁ ♦ జానలు నూత్నయావనముల రాజిల్లు ♦ వారు వేయి
తే. మంది తనచుట్టునుండంగ ♦ మదసమగ్ర
మగుక రేణుసహస్రంబు ♦ తగఁ జెలంగు
హస్తినాయకుఁ బోలి చెల్వమరుచుండ
వారివిహరణలోలుడై ♦ వఱిలుచుండ. ౧౬
- 1587
- క. మనమున కత్యాశ్చర్యం, బును గల్గఁగఁజేయు నతని ♦ బొడఁగని దనుజేం
ద్రునిచారులు శుకసారణు, లనూనగతిమీఱి వచ్చి ♦ యావృత్తంబున్. ౧౭
- క. తెలుపఁగఁ బూనిరి విభునకుఁ; గలఁ డొక్కఁడు భూరిసాల ♦ కాయుండు నదీ
జలములఁ బోనీయక తా, నిలిపెను దోశ్శక్తి గేళి ♦ నెలఁతలఁ దేల్పున్. ౧౮
- తే. అతనిబాహుసహస్రదుఃస్థాంబువగుచు
నదియుఁ గడలియుద్ధారసంఘతతినమాన
భూరిఫేనంబులన్ దాను ♦ బుట్టునట్టు
చేయుచున్నది దానవశేఖర ! యని. ౧౯
- 1590
- క. పలికెడుశుకసారణులన్, బలాశ నేశుండు గార ♦ వమ్మునఁ గని భూ
పలలాముఁ డర్జునుండే, తలఁపఁగ నీతం డటంచుఁ ♦ దలపోసి మదిన్. ౧౯౫
- ఆ. శివునియర్చనంబు ♦ చేయుట చాలించి, యుద్ధలాలనుడయి ♦ యరుజవమున
నరుగు నతని కెదుట ♦ సతిచండవాయువు, వినరె ధూళిగ్రమ్మ ♦ వెన నఱిచుచు.
- క. జలదంబులు రక్తాంభ, స్సులతోడం గూడి యప్పు ♦ సురవైరిని భీ
తిలఁజేయ నార్యై నొక్కట; బలాశ నేంద్రుండు యుద్ధ ♦ వాంఛ మిగులఁగన్.
- తే. తనకుఁ బ్రియమంత్రులగుమహా ♦ వరుఁడు శుకుఁడు
సారణుండు మహాపార్శ్వ ♦ సంజ్ఞఁ డట్లై
ధూమ్రనయనుండు వెంట రాఁ ♦ దోయపూర
మెచటఁ బుట్టెనొ యచ్చటి ♦ కేగె గడఁక. ౨౨౫
- 1594
- క. త్వరగ నె బలవంతుండగు, సురవైరివిభుండు పోయి ♦ శుంభద్ధృదమున్
బరికీర్ణ జలముఁ గాంచెను, శరీర పుంజనముదీతి ♦ సాంద్రద్యుతులన్. ౨౩౫

- క. తనరారుచుండ నయ్యెడ, వనితా సంయుతు గరేణుఁ వారయుతంబౌ
ఘనగజమనఁదగువానిని, మనుజేంద్రుని గార్తవీర్యుఁ డమహితవిలాసుఁ. ౨౪
- చ. కనుఁగొని రాక్షసప్రభువు ఁ గాఢరుడు గ్రతరాక్షిజులుఁడై
తనబలగర్వదర్పముల ఁ దన్యుమహీపతి యెట్టివాఁడొ క
న్గొనకయె రాజమంత్రులను ఁ గూర్చి వచించె గభీరవాక్కులఁ;
చనుఁ డిదె మంత్రులార! నృపఁ నత్తమునిం గని చెప్పుఁ డివ్వీధిఁ. ౨౬ 1597
- చ సమరముఁ గోరి రావణుఁడు ఁ చయ్యన వచ్చె నటంచు, నన్న నా
యమరవిరోధివాక్కు విని ఁ యర్జును మంత్రులు సంగరార్హ బా
ణములను దాల్చి యోదనుజఁ నాయక! రావణ! మేలు మేలు యు
ద్ధమునకు నర్హ కాలము నిఁతాంతము లెక్కిడి వచ్చినావు సూ!. ౨౮ 1598
- సీ. ఎవ్వఁడు మత్తు స్త్రీఁవృత్తు యుద్ధమునకు రమ్మని పిల్చునో యట్టిఁ యధము నుర్వి
నత్పుగుఘలు గాంచి ఁ నతతంబు భ్రాణహత్యను జేసినట్లుగాఁ ఁదలఁచుచుండ్రు
వనితాయుతుండయి ఁ వారి కేళిం దేలువాని నర్జును నెట్లు ఁ బవరమునకుఁ
బిలిచెద వీవు మఁ త్తిలి యాఁడునేన్గుల నడుమరాజులుహస్తినాథుఁ బెద్ద
౩. పులి రణంబు చేయఁ ఁ బిలిచెడురీతిగాఁ, నోదశాన్య! సైఁప ఁ నొప్పు నిపుడు
రాత్రి యెట్లొ గడవు ఁ రణసముల్లాసంబు, గలుగునేని రేవుఁత్తాపతీంద్రు
క. అనిచేయం బిల్వము; నె,మ్మనమున యుద్ధాతురంబు ఁ మైకొను నేనిఁ
దనుజేంద్ర! మమ్ముఁ జంపియె, చనఁగల వాయుర్జునాఖ్యుఁసన్నిధి కనినఁ.
క. దనుజేంద్రునిమంత్రులు చ,య్యన నర్జునుమంత్రివరుల ఁ నయ్యదనున మా
క్కొని కొందఱఁ గొట్టిరి నె,క్కొనునాఁకలిఁబూన్కిఁదినిరిఁకొందఱఁ బెలుచఁ.
*తే. హలహలాశబ్ద ముదయించె ఁ సంతలోనఁ
దత్తటంబున నర్జునఁధరణీవిభుని
యనుచరులు రావణునిమంత్రులను గడిమిని
దాఁకి రంతటఁ దుములయుఁద్ధంబు చెల్లె. 3౪౫ 1602
- క. శరతోమర త్రిశూలో,త్కరముల శూలముల వజ్రఁకాండంబులఁ గ
ర్పరపతిమంత్రులఁ జెండుచుఁ, ద్వరపడి పై దుమికి రయ్యఁవసరమునందుఁ.
క. మనుజేంద్రయోధ వేగం, బనూనరీతిం జెలంగె ఁ నతిభయదంబై
కన నక్రమీనమకరం, బనుపమమునైన న యబ్ధిఁయాఘోషము నాఁ. 3౬౫
౪. అనురవహ్యమంత్రులగు ప్రహస్తఁడు శుక
సారణు లొగి రాజఁసైన్యములను
దేజములను గాల్చి ఁ దీపించి; రీవిధి
ననురపతి యమాత్యు ఁ లార్భటించి. 3౭౫ 1605

- క. బలమూలందునుముటవిక్రమములఁబొల్పుట ద్వారమందుఁబొలుచుభటులొగ్గ
సలిలక్రీడాతురుఁడౌ, నిలేకునకుఁ దెల్పి, రంత * నీ రణవార్తల్. 3౯ 1606
- క. విని భయపడకుండు మీరని, వనితలకుం జెప్పి తటిని * వారి వెడలి గం
గను గ్రుంకి వెడలునంజన, మను హస్తీవిధంబు లోఁప * నానమయమునఁ.
- చ. కనఁగ భయంకరంబయిన * క్రౌర్యముతోఁ గనులెంతొ యెట్లునై
తనరఁగ నల్లునానలుఁడు * దాగుణలొకలయాగ్నిరీతి నొ
య్యన భయదాగులక వెలసె; * నప్పుడె హేమమయాంగదుండు న
జ్జననుతుఁ డద్దునుండు గదఁ * జంపకరంబునఁ బట్టి యే డైఱక. ౪౧ 1608
- క. పరుగిడె దనుజులఁ జెండఁగ, నరుణాంశుం డంధకార * మడఁపఁ గవియు స
ట్లురవడి; * గరవిత్నేపమె, కరణంబుగ నలగు తీవ్ర * గద మెరియంగ. ౪౨
- క. గారుడవేగం బొప్పుగ, నారవసుతి భీకరముగ * నఖిలదిశలనుం
బారావారరవంబన, జోరన వ్యాపింప దుమికె * బొంగుచు నంతక. ౪౩
- క. నరపతి చనుమాగ్గంబును, నరికట్టి సరోజమిత్ర * సదృశము వింధ్య
ఖ్య రహిం బొల్చెడు గిరివలె, గరమున ముసలంబు గ్రాలఁ * గా భీకరుడై.
- క. అనిమొన నకంపుఁడై యొప్పిన యాభటనాయకుండు * వృథుతరబలుఁ డం
చు నుతులఁ గన్నప్రహస్తుఁడు, మనుజేంద్రునియెదుటనిల్చె * మండుచునలుక.
- సీ. మదమున నిక్కుచు * మూర్ఛుగు బెడరంగ నొప్పుప్రహస్తుఁడ * త్యుగ్రుఁడగు
లోహనిబద్ధమై * యూహింపఁగాఁ గాలదండాకృతిని బొల్చి * బెండుపడని
శక్తిని దగిన ము * సలమును ద్రిప్పుచు గార్తవీర్యునినువ * ట్టుంబుఁ జక్క
గుఱిలించి వైచెను * గ్రోధ ముట్టిపడంగ; సంతఁజోవక యార్చె * సతిభయం
- తే. రముగ మేఘంబుకరణి స * య్యమలసాధ
నాగ్రమందు నశోకపు * స్పృశి యట్లు
లగ్ని యునయించె సురరిపుఁ * డద్ది విసరు
తఱిని వైరిని దహింపఁ * దలఁచె ననఁగ. ౪౬ 1610
- ఉ. అత్తఱి గార్తవీర్యును * బాధిపుఁ డాముసలంబు రాఁగ న
త్యుత్తమబుద్ధి నై పుణము * నొప్పుగఁ గన్నడ దానిఁ జెండఁ జే
నత్తిన భీతికృద్దద స * హాగ్యచరాక్రమశాలి గాన; ని
ట్లత్తఱి దానిఁ జోనడఁచి * హైహయవీరుఁడు సత్వీరంబుగ. ౪౭ 1614
- క. పెనుగద గిరిగిరఁ ద్రిప్పుచు, దనవేయికరంబులందుఁ * దగున ట్లది యొ
క్కనిమేషమునం దిగుఁగ, దనుజేంద్రునిపైకి దుమికె * దారుణభంగి. ౪౮
- చ. చని జనమొప్పు నాగదను * శత్రువు నొంపఁగ వజ్రవజ్ర తా
డనమున శబ్దమొప్పుగ వ * డంకుచుఁ గూలునుహీధరంబు నా

- దనుజవరూధినీపతియుఁ ♦ దద్దదతాఁకున నేలఁ ద్రెల్లై; నా
తనిగతిఁ గాంచి భీతిఁ బ్రవిధారణరంగము వీడి యత్తటిన్. ౪౯౫ 1616
- క. మారీచుండును శుకుండును, సారణుండు మహోదరుండు ♦ చంచద్బలగం
భీనుండు ధూమాత్రుండును, దూరమునకుఁ బోయి రేమిఁతోఁచక యంతన్.
- చ. తనసచివుల్ తొలంగుటయు ♦ ధాత్రిఁ బ్రహస్తుండు ద్రెల్లి యుంటయుం
గనుఁగొని రావణుండు నృపఁకాంతుని నర్జును దాఁకె నుద్ధతిన్;
గనఁదగియుండె నయ్యని యఖండ*సహస్రకరుండు విక్రమిం
చినతటిఁ జేతు లిర్వదియుఁ ♦ జెల్వమరందగువాండు మార్కొనన్. ౫౧౫ 1618
- ఆ. అతిభయంకరముగ ♦ నవుడని చూపట్టై, గగురుపాటు చాలఁ ♦ గల్లునట్లు;
కలఁగి సాగరములు ♦ క్రన్నన మార్కొన్న, కరణి నట్టై లేచి ♦ త్కాధరములు.
- సీ. అని చేయఁ బూనిన ♦ యనువునఁ, దేజంబు గ్రాలునాదిత్యుల ♦ లీల, లోక
ములఁ గాల్చునగ్నులఁనలె, మదమెత్తినగజములునొకయాఁడుఁగజముకొఱకుఁ
బోరాడురీతిని ♦ బొంగి మార్కొనెడువృషభములరీతి నిఁస్వనము లొప్పు
మార్కొను మొగుళులఁమాడ్కి, బలోత్కటపంచాస్యములుపోరుఁభంగిఁగోప
- తే. మడరఁదార్కొన్న యారుద్ర ♦ యములలేవనర్జునుండును రావణుండాత్మగదల
సాయముననొండొరులమించుఁసంతసముననొకరినొక్కరునొంచిరఁత్యుగ్రభంగి.
- చ. శతమఖువజ్రఘాతముల ♦ సాంద్రభయంకరరీతులన్ మహా
క్షీతిధరముల్ సహించుగతిఁ ♦ జిత్రగదాప్రహతుల్ సహించి రా
క్షీతిపతి రావణాసురులు; ♦ జిష్ణుపవిధ్వనులం బ్రతిశ్రుతుల్
జతనము మీఱఁ గల్లుగతి ♦ శాతగదాద్వయఘట్టనంబులన్. ౫౬౫ 1621
- క. కలిగెఁ బ్రతిశ్రుతు లెల్లెడ, నిలేశుగద యట్టై దానఁవేంద్రునివత్.
స్థలమునఁ బడి మిడుఁగురులం, గలిగించుచుమెఱపుఁదీఁగఁగమినభమువలెన్.
- క. కనకచ్ఛాయను గూర్చెను; దనుజేంద్రునిగదయు నట్టై ♦ ధరణీశునితొ
మ్మును దాఁకి భూరిపర్వత,మునఁబడు నుల్కవలె నయ్యెఁ ♦ బోరున నంతన్.
- తే. అర్జునుండును భేదంబు ♦ నందఁడయ్యె
దానవేంద్రుండు నాత్మభేదమును బొందఁ
డయ్యె, నవ్వారిసమరంబు ♦ నబ్బలి సుర
నాయకుల యుద్ధమట్లు దఁనరె సమముగ. ౬౦ 1624
- క. శృంగంబులచే వృషములు, పొంగుచు, దంతములచేత ♦ భూరిగజము లు
త్తుంగక్రోధంబునఁ దాఁకం గల్గినరీతి దనుజఁకాంతనరపతుల్. ౬౦౫ 1625
- ఆ. ఒకరి నొకరు నొంచి ♦ రుగ్రగదాహతి; నంత నర్జునుండు ♦ సుంతయేని
బెండునడకయున్న ♦ భీకరదనుజేంద్రు, నట్టై చూచి మిగుల ♦ నాగ్రహించి.

* సహస్రబాహో స్త ద్యుద్ధం వింశద్బాహో శ్చ దారుణమ్-అనిమా.

- చ. తన యనుసంక్తి నొక్కగతిఁ ♦ చాల్చి గదన్ వెనఁ ద్రిప్పి వైరిని
గని న్తనహధ్యభాగమునఁ ♦ గ్రన్తన మోఁదిన నాగదాయధం
బును వరజానసంజనితఁభూరిబలుండగు రాక్షసేశుతా
మ్మునఁ బడి దుర్బలాకృతిని ♦ బొంది ద్విధాప్రవిభక్తమై వడిన్. ౬౩ 1621
- క. ధరఁబడియె గదాహతిచే, సురరిపు వొక విల్లునట్టు ♦ త్రోసి వెనుకకుం
ద్వరగాఁ బోయెను నాడెడు, కరణిన్ బెండువడె; నంత ♦ త్ప్రపతివరుఁడున్.
- ఆ. అతఁడు చంచలించు ♦ టారసి జవమున
గనుడుఁ డేచి పన్నఁగంబుఁ బట్టు
కరణి నెగిరి పట్టె ♦ గాఢబలంబున
వేయిబాహువులను ♦ విప్పి యపుడు. ౬౪ 1629
- క. బల మట్టె కనఁబడఁగ నుజ్జ్వల తేజము మెఱియ దనుజఁవర్యుని మును పా
బలి నారాయణుఁ డలమిన, చెలువున బంధించె సురలు ♦ సిద్ధులు పొగడన్.
- క. దనుజుఁడు బంధింపంబడఁగ నె చారణముఖ్యు లెల్లఁ ♦ గడుమోదంబుం
గని మేలుమే లటంచున్, మనుజేంద్రునిశీర్షమున నుఁమమ్ములు చల్లన్. ౬౫
- సీ. వ్యాఘ్రంబు మృగమును ♦ బట్టినకై వడిఁ బంచాన్య మొకదంతిఁ ♦ బట్టునట్లు
దనుజేంద్రు బంధించి ♦ ధాత్రీశ్వరుం డార్చె హర్షంబుమీఱఁగ ♦ నంబుదంబు
కరణిని బలుమఱు ♦ కర్చురేంద్రుఁడు పట్టునడుటను గని తనఁబలము లెల్ల
వెంబడి రాసుంత ♦ విహ్వలంబును మాని యాగ్రహంబునఁబాతెఁనవనివిభుని
- తే. పైకి వేగ ప్రహస్తుండు; ♦ బలము లిట్లు
పైనఁ బడుచుండ నత్తటి ♦ వర్షముతటి
నబ్ధిపైఁ బడుమేఘంబు ♦ లట్లు గానఁ
బడియె; నంతట దనుజులు ♦ పటురవముల. ౬౬ 1632
- చ. నిలు నిలు మెందుఁ బోగలవు ♦ నిర్జరవైరిని బట్ట శక్యమే
బల మీఁకఁ జాలు వే విడువు ♦ పార్థివ! యం చొగిఁ బల్కుచున్ సము
జ్జ్వలమునలాళిశూలముల ♦ సాహస మొప్పుఁగ మొత్తి; రంత దో
ర్బలమున శత్రుహంతయయి ♦ భాసిలునర్జునుఁ డట్టె నవ్రుచ్చున్. ౬౭ 1633
- క. తనవైనఁ బడకముందే, దనుజులయాయుధము లెల్లఁ ♦ దా గ్రహించెన్;
మనమునఁ దొందరలేకయె, ఘననిశితఠదాయుధములఁ ♦ గైకొనియె వెన్.
- క. సురవై గుల మోఁది త్వరం, బరుగెత్తఁగఁ జేసె భూరిఁబాయువు మేఘో
త్కరమును వలె దనుజుల ని,క్కరణిన్ భయపెట్టి భూపఁకాంతుం డంతన్.
- క. రావణునిం గైకొని మి,త్రావృతుఁడై పురముఁ జేరె; ♦ నవనీసురులున్
జావనమతులగు పౌరులు, వావిరి కునుమాక్షతలను ♦ బైఁ జల్లంగన్. ౬౮

*క. పురుహితనన్నిభుం డా,ధరణీశ్వరమాళి, దేవతల్లజుడు బలి
బరిపంథి గెల్చి దేవన,గరమును జొచ్చెడువిధంబుఁగఁ జొచ్చె దమిన్. 2౫
ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

33 - వ సర్గము.

పులస్త్యబ్రహ్మ కా ర్తవీర్యనియోద్ధకుం బోయి రావణానురుని
బంధవిముక్తుని జేయుట.

- న. అనిలుని గై గ్రహించునటు ♦ లాదశకంఠునిఁ గార్తవీర్యుడన్
జనపతి పట్టి కట్టెనని ♦ స్వర్గపురంబున నిర్జరుల్ తమం
తన వచియింపఁగా వినియె ♦ దాను బులస్త్యమునీంద్రుఁ; డంతఁ బా
త్రునిపయిఁ గల్లున్నహమునఁ ♦ దోరపుధైర్యము గల్గియుండియున్. ౧౫ 1638
- క. కంపించి పం క్తిగళు విడు,పింపంగఁ గార్తవీర్యఃపృథ్వీపతి పా
లింపం దగు మాహిష్మతిఁ, బెంపునఁ దగుదానిఁ జొచ్చుఁప్రియ మలరారన్.
ఉ. అంబరవీధిఁ జొచ్చి మహిఁమాధికుఁ డమ్మునియుం బ్రభంజనా
భంబగు సద్గతు ల్పొదలఁ ♦ బట్టణవర్యముఁ జేరఁబోయె శ్రే
ష్ఠంబగు చిత్తవిక్రమము ♦ సాధుతమంబయి యొప్పుచుండ; నం
తం బరిశుద్ధవర్తనుఁడు ♦ తన్నుని కాంచెను సంతసంబునన్. 3 1640
- క. అమరావతితో నీడయి, విమలమనోహృష్టపుష్టఃవితతమనుజమై
యమరెడుమాహిష్మతినగ,రముఁ జొచ్చెను స్వర్గపురము ♦ బ్రహ్మయుఁబోలెన్.
చ. కమలనఖుండు కల్పడక ♦ త్కాస్థలిపైఁ జరియించుమాడ్కి న
భ్రము విడి క్రిందికిం దిగిన ♦ బ్రహ్మమునీంద్రునిఁ జూడరాని తే
జమున వెలుంగువానిఁ గని ♦ చక్క నెటింగియె ద్వారపాలకుల్
గమనవిశేషముల్ మెఱయఁగఁ జని తెల్పిరి భూమిభర్తకున్. ౫ 1642
- క. మునిపతియైన పులస్త్యుఁడు, చనుదెంచె నటంచు రాజఃసత్తముఁడు వినం
గనె దోసి లొగ్గి మునివ,ర్యున కెదురుగఁ బోయె భక్తిఁయొప్పుచునుండన్. ౬
తే. అర్ఘ్యమధుపర్కములఁ గొని ♦ యతనివెంటఁ
బోయెను బురోహితుఁడు వాసఃపునకు వెనుక
నరుగు గీష్పతిచాడున; ♦ సంత రాజు
నుద్యదర్కునిచందాన ♦ నొప్పువాని. 2 1644
- చ. తను గన వచ్చుచున్న మునితల్లజుఁ గాంచుచు సంభ్రమించి యీ
శునిఁ గని మ్రొక్కు దేవవిభుఁచొప్పున వందన మొప్పఁ జేసె; నా
మనుజవిభుండు భక్తిమెయి ♦ మానికీ బాద్యము నర్ఘ్య మట్లె చ
క్కనిమధుపర్క మిచ్చి తమి ♦ గగ్గురుపాటు చెలంగుపల్కులన్. ౮౫ 1645

* ప్రవిశేష తాం పురీం బలిం నిగృహ్యైవ సహస్రలోచనః-అనిమా.

తే. పలికె నిట్లని; యిత్తటి ♦ భద్రదాన
దక్ష! మానీంద్ర! యమరప ♦ తనముగాఁగఁ
జేయఁబడెను మాహిష్మతి ♦ చెలఁగి నిన్నుఁ
జూడరాని తేజంబును ♦ గూడు మునిని. ౯౪

1646

క. కనుటను ధన్యుడనై తిని, మును నేఁ జేసిన వ్రతంబుఁ ♦ బొందెను ఫలమున్
జననము సఫలంబయ్యెను, ఘనతపము ఫలించె మాని ♦ గణదేవేంద్రా! ౧౧

క. సురగణనంద్యములౌ త్వచ్ఛరణంబుల కేను మ్రొక్కఁ ♦ జాలితఁ గానన్
బరిపూర్ణ కాంతుఁడనె యి, త్తరుణంబున; రాజ్య మిద్ది ♦ తావక మయ్యెన్. ౧౨

తే. వీరె పుత్రులు భార్యలు ♦ వీరె మేము
నెల్ల నీవారమే చేయ ♦ నేమి గలదొ
తెలుపుమా యాజ్ఞ చేయఁగాఁ ♦ గలరు మాకు
బ్రహ్మమానీంద్ర! మీరని ♦ పల్కుటయును. ౧౨౪

1649

చ. అనలునికృత్యముల్ జరగు ♦ నయ్య! యథావిధి ధర్మ మాదరం
బునఁ గనుచుందువే, తనయుఁ ♦ బోలిక సేవకరాజ మన్ననం
దనువుదువే కదా, యనుచు ♦ ధారణిపాలకు సైహయాధిపా
ద్ధునుఁ గని ప్రశ్నచేసి మునిసోముఁడు నాతఁడు పల్కె నివ్వీధిన్. ౧౩౪ 1650

చ. సరసిజపత్రలోచన! విశాలశరచ్ఛశితుల్యవక్త! యో
సరవర! నీభుజాబల మసంతము రావణునిన్ జయించు ట
బృరమగుఁ గాదె? యేదనుజాభూరిబలంబున కెంతొ భీతిసా
గరమున వాయువున్ గదలఁగా వెఱచుం గద యెల్లవేళలన్. ౧౪౬ 1651

సీ. అట్టిదుర్జయుఁడు దశాననుం డనిమొన బంధింపఁబడియె నీబలముకలిమి
నతఁడు నాకుం బొత్తుఁడగు వానియశ మెల్లఁ ద్రాగితి వీవును ♦ రావణుని
బట్టె నంచనుపేరు ♦ భాసిల్లఁజేసితి వెల్లలోకములందు; ♦ నివుడు నీవు
నామాట లాలించి ♦ నాపొత్తు దశకంఠ నాయనా! విడిపింపు ♦ న్యాయబుద్ధి

ఆ. నను పులస్త్యుపల్కు ♦ లాలించి యిండుక
బదులు పల్క కవుడె ♦ పార్థివేంద్రుఁ
డసురనాథు విడిచె ♦ హర్షంబు గనినట్లు;
పంక్తికంఠ నిట్లు ♦ వదలి యంత. ౧౭౪

1652

క. అనుపమదివ్యాంబరముల, ననూనభూషణవితతిని ♦ నమలినహారా
ళిని రావణుఁ బూజించుచు, *ననలునికడ హింసమానునట్టివిధమునన్. ౧౮

ఆ. సఖ్యమాచరించి ♦ త్త్వాసురమానికీ, నందనంబు లిడుచుఁ ♦ బార్థివుండు

* అహింసకం సఖ్య ముపేక్ష్య సాగ్నికమ్-అనిమా.

మరలిపోయె; బ్రహ్మమహానియు విడిపింప, *విక్రమంబు గలుగు ♦ విబుధవైరి.

ఆ. అతిథిపూజ లంది ♦ యధిపుండు గౌగిటఁ, జేర్చ నోటమికి న్వ♦చి త్తమందు
సిగ్గుపడుచుఁ బోయె; ♦ శీఘ్రంబ పౌత్రుని, బంధముక్తుఁ జేసి♦బ్రహ్మానుతుఁడు.

క. మునిపతియు నౌ పులస్త్యుఁడు, చనియెఁ బితామహునిలోక♦న త్తమమునకున్
విను రామా! రావణుఁ డి, ట్లని నర్జునుచేత భంగ♦మందెన్ జమ్మి. ౨౦౪

తే. అప్పులస్త్యునివాక్కుచే ♦ సతఁడు మరల

బంధముక్తిని గాంచెను ♦ బలయుతులకు

బలముగలవారివలననే ♦ బంధనంబు

గలుగుచుండును శ్రీ రామ! ♦ లలితసుగుణ!. ౨౦౫

1657

క. తనశ్రేయంబును గోరెడు, జనుఁ డెవ్వఁడు గాని పరులఁ ♦ జంపం జన దో
జనవర! యవమానింపం, గను జనదు న్వహాని దానఁ ♦ గలుగుం జమ్మి. ౨౧

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తాను సహస్రకరావమానముం

గనియును మైత్రిఁ గాంచి కడు♦గర్వమునన్ నృపరాజుఁ జంప మే

దినిఁ జరియింపఁ జొచ్చెఁ దన♦తీవ్రపరాక్రమ ముల్లసిల్లఁగా

మనుజపతుల్ తనుం గదియ ♦ మ్రందఁగఁజేయుచు దోర్బలంబునన్. ౨౩

ముప్పదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

34 - వ సర్గము.

—ఁఁఁ రావణుఁడు వాలిచే భంగపడుట. ఁఁఁఁ

మ. కృతవీర్యాత్మజుచేత నివ్వీధి విము♦క్తిం గాంచి రక్షోవిభుం

డతివీర్యంబునఁ బొల్చినట్లు మదిలో ♦ హర్షంబు మీఱంగ ను

ద్ధతుఁడై భేదము మాని భూమిఁ దిరిగెన్; ♦ దత్కాలమం దుర్విలో

దితిజుండేని మనుష్యుడేని బలసం♦దీప్తుడు రాజిల్లఁగన్. ౧౪

1660

మ. వినినంతన్ దనుజాధిపుం డరిగి వే♦వే యుద్ధముం జేయర

మ్మని పిల్చున్ బటుదర్పమొప్ప; నిటు ల♦త్యంతప్రతాపంబుఁ గై

కొని యుద్వృత్తిఁ జరించుచుండి యొకటన్ ♦ గొంకింతయున్ లేకయో

చని కిష్కింధను వాలిపాలితరుచి♦స్ఫారన్ బురిన్ గాంచుచున్. ౨౪

1661

చ. ఘనతరహేమమాలికను ♦ గ్రాలెడు వాలిని యుద్ధ మొప్పఁ జే

యను వడిఁ బిల్చె రమ్మనుచు; ♦ నంతట వానరరాజమంత్రి తా

రను గని పెంచినట్టి జల♦రాజుతుఁ డీడ్చుఁడు తారనాముఁ డా

దనుజవరేణ్యు సంగరము♦దంబున వచ్చినవాని సత్తఱిన్. ౪

1662

చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె నురఁకాండవిరోధిపతి! ప్లవంగరా
జనుపమదై ర్యశాలి సమఁరాంగణమందు నినుం దగంగ మా
ర్కొని నిలువంగ నో పెడు, నఁకుంతసాహసుఁడై చెలంగు, నా
యనిమిషరాజనందనుఁ డఁహార్యబలాభ్యుఁడు వాలి యిత్తటిన్. ౪౫ 1663

చ. పురమున లేడు నీయెదుటఁ ♦ బూనిక నిల్చెడుశక్తిగల్గువాఁ
డరయఁగ నెవ్వఁ డింకఁ ద్రిడఁశాధిపసూనుఁడు తక్క; నట్టిదు
ర్భరబలశాలి వాలియును ♦ వార్ధిచతుష్కమునందుఁ గ్రుంకి భా
న్కరునకు నర్హ్యమిచ్చి తగ ♦ సంధ్య నుపాసనమొప్పఁ జేయఁగన్. ౪౬

మ. అరిగెం గాన ముహూర్తమాత్ర మిట నీ ♦ వత్సంతమోదంబునన్
ద్వర వర్జించియె నిల్వమా యతఁడును ♦ వచ్చున్ రణం బిచ్చుఁ; గ
ర్భరనాథా! యివె యస్థిపంజరము లీఁపూగంబు శంఖాఘపాం
డురవర్ణంబయి మించు సంగరమునన్ ♦ నూత్నోత్సవం బొప్పఁగన్. ౨

శా. ¹వాలిన్ మార్కొనవచ్చురాజు లని దుఁర్వారప్రతాపంబునుం
గ్రాలం బొల్చెడు వాలిచేఁ బడి రివే ♦ త్కానాథశల్యంబు లిం
కేలా మాటలు రావణా! నుధను నీవే త్రాగినట్లైన న
వ్వాలిన్ మార్కొనఁ బూనిన ట్లయినచోఁ ♦ ద్వజ్జీవితం బిత్తటిన్. ౪౭ 1666

శా. అంతంబుం గను విశ్రవస్సుత! జగఁద్వ్యాపార మత్యద్భుతం
బింతం తే యని చెప్పరాదు కనుమా ♦ యాలాటివ్యాపారమే
వింతై యొప్పఁగ నీవు వాలిఁ దొడరన్ ♦ వేగంబ యే తెంచితే
యంతంబుం గనువాఁడ వొక్కక్షణమే ♦ యవ్వాలినిం జూడఁగన్. ౯

చ. ²నిలువుము దుర్భరంబగును ♦ నీగగుజీవిత మంతమాత్రచే
నిలువఁగ నొల్లకే యిపుడె ♦ నీవు మృతిం గనఁగోరెదేని య
బ్బలయుతుఁ డున్నదక్షిణాపుఁభాగమునందగు సంద్రముం గనన్
జలమునఁ బొమ్ము నీవయిన ♦ సర్వమనోరథముల్ ఫలించెడున్. ౧౦ 1668

చ. ధరణికి వచ్చియున్న రుచిఁధాముని మాడ్కిని బావకాశృతిం
బరమరుచిన్ వెలుంగు కపిఁవల్లభుఁ జూడఁగలాడ వచ్చటన్
నురరిపునాథ! యంచు ఘృణిఁశోభితుఁడై తగుతారుఁడన్న నా
శరపతి చప్పరించుచును ♦ శంక యొకింతయు లేక యాత్మలోన్. ౧౧ 1669

చ. తనవిభుని న్నుతించెఁ గద ♦ తారుఁడు వీడు భయంబు నామనం
బునఁ గలుగంగ, నట్లయినఁ ♦ బోయెద దక్షిణవార్ధి కందు నొ

1 యదా మృతరసః పీత స్త్వయా రావణ రాక్షస, తదా వాలిన మాసాద్య తదంతం తప
జీవితమ్-అనిమా. 2 అథవా త్వరసే మర్త్యం గచ్ఛ దక్షిణసాగరమ్-అనిమా.

క్కనిఁ గనవచ్చు సాయమును ♦ గల్గదు వాలికి నందు నోర్వ నా
తని నుకరంబు నా కగును ♦ దప్పక పోయెద నంచు నెంచుచున్. ౧౧ 1670

చ. బలములఁ గూడి దక్షిణపు♦వార్ధికిఁ బుష్పక మెక్కిపోయె; నా
యిలఁ గనకాద్రిరీతిగ నహీనతనుద్యుతిఁ బొల్చి బాలపూ
షలలితవక్త్ర మొప్పుగను ♦ సంధ్య జపింపఁగ దత్పరుండుగాఁ
జెలఁగెడువాలినిం గనియెఁ ♦ జిత్రమరీచుల నొప్పుచుండఁగన్. ౧౨ 1671

చ. కనుఁగొని యంజనాద్రిగతిఁ ♦ గ్రాలునురారివరుండు పుష్పకం
బును డిగి యొంటినున్న కపిపుంగవు వేగమె పట్టనెంచి మే
దిని బదశబ్ద మించుకయుఁ ♦ దేటపడంగను జాలకుండురీ
తిని జనియెన్; గపీంద్రుఁడు యధృచ్ఛగఁ గన్నులవిప్పి యత్తటిన్. ౧౩ 1672

క. పాపాభిప్రాయంబున, నాపగిదిం దన్నుఁ బట్ట ♦ నరుదెంచెడు న
ప్పాపాత్తు రావణుం గని, యేవున నించుకయుఁ ద్వర నదెవ్విధి మదిలోన్.

క. పొందక నియమొల్లంఘన,ముం దగఁ జేయకయె శశకమున్ గ్రహియింపన్
డెందమునఁ గోరుసింగము, చందంబునఁ బాముఁ బట్టుచక్రీరథగతిన్. ౧౪ 1673

క. తనుఁ బట్టవచ్చురావణు, మనమున నిర్లక్ష్యముగ నమానుషశౌర్యం
బునఁ దలఁచుచు రారా ర,న్యునియే జపియించుచుండె ♦ నాతఁడు మఱియున్.

క. పాపమతిం దను వంచనఁ, బ్రాపించి గ్రహింపవచ్చు♦వాఁడు గదా, యి
ట్లేవున వచ్చెడు దుష్టుని, శ్రీపతివైరిని మదంబుచెడునట్టి విధిన్. ౧౫ 1674

1క. చంకలఁ జేతులఁ జొన్నియె, బింకంబున నన్నుఁ బట్టుప్రీతిని జేరం
జంకించి యదిమి కరముల, పొంకముఁ జెడ నట్టె లేచి ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

క. అరిగెదఁ దక్కినరత్నా,కరముల మూఁడింట స్నానకార్యము జరపం
బరమాశ్చర్యము కల్గెడు,కరణిన్; నాచంకలందుఁ ♦ గడుదీనుండై. ౧౬ 1675

2క. ఊరుకరాంబరములు నే, భూరిగతిం బోవుచుండఁ ♦ బొలుపు విడువఁగా
ధారణిఁ బడ నుంకించెడు, తీరున వ్రేలాడ వైరి ♦ దితిజేశ్వరునిన్. ౧౭ 1676

చ. గరుడుఁడు పన్నగంబుఁ గొని ♦ గాఢగతిం బరుగెత్తుచుండు న
త్తరుణమునన్ బలం బెడల ♦ ధైర్యము దూలఁగ వ్రేలుపాము నాఁ
గరములఁ జిక్కియున్న దశకంఠునిఁ జాతురుగాక యెల్ల వా
రరుదుగ నంచు నివ్వెధిని ♦ నాత్మఁ దలంచుచు మానముద్రుడై. ౧౮ 1680

క. చరణధ్వని వినఁబడు నా,కరణిం జెవియొగ్గి నినుచుఁ ♦ గడు నియతిని భీ
కరమూర్తి గ్రాల వేదోత్కరమంత్రంబుల జపింపఁగా సాగె మదిన్. ౧౯ 1681

తే. భ్రాంతి నొందక పర్వతేంద్రంబువోలె

గనులయటమొడ్చు సొగసుఁగాఁ ♦ గానఁబడఁగ

నుండెఁ నొక్కరి నొక్కరు ♦ చండబలము

వెలయ గ్రహియింప నెంచెడు ♦ వేడ్కమీఱి. ౧౯

1682

క. హరిరాక్షసపార్థివు లా,తరుణంబున యత్నములను ♦ దర్పబలములన్

బరిపూర్ణు లౌట నుండిరి; సురవైరియుఁ జెంతఁ జేరి ♦ శుంభద్గతిచే. ౧౯

చ. చరణనినాద మించుకగ ♦ శత్రు వెలుంగఁగఁ బట్టఁ జాఁపె భీ

కరకరపంక్తి; రానణుని ♦ గాంచక ప్రాజ్ఞుఁడయ్య నక్కపీ

శ్వరుఁడు పదధ్వని న్నికటఁశత్రువుఁ జక్కఁ దలంచి పట్టఁగాఁ

గరములఁ జాఁచె నంచెటిఁగి ♦ గాఢబలంబు చెలంగుచుండఁగన్. ౨౦ 1684

క. గ్రహియించెఁ బక్షీనాయకుఁ, డహిఁ బట్టెదురీతి; నంత ♦ నారాక్షసు దు

ర్వహునిన్ దనుఁబట్టు ప్రియా,నహునిన్ గ్రహియించిష్టవగఁవర్యుఁడుపూన్కిన్.

క. కఠౌంతరమున వ్రేలెడు, రక్షఃపతితోడ నెగిరె ♦ రయమున దివికిన్

వీక్షించువార లెల్లను, సాక్షాద్విసతానుతుండె ♦ చనెడు నురుగతిన్. ౨౧

చ. అని తలపోయుచుండ నవు ♦ డక్కపినాథుఁడు చంకలందుఁ జి

క్కి నఖములన్ దనున్ మిగుల ♦ గీతెడు రావణు నాత్మహస్తముల్

ఘనబల మొప్పఁగా నదిమి ♦ గాతీయపెట్టుచు గాలి తోయదం

బును గొనిపోవులాగునఁ గుఁబుద్ధిని నై గొనిపోయె నొక్కటన్. ౨౨ 1687

ఉ. దేవవిరోధి సిగ్గుపడి ♦ తేకువ పోవఁగఁ బోవుచుండుటల్

వావిరిఁ గాంచి వానిసచివప్రవరుల్ విడిపించుకాంక్షలం

గావర మొప్ప నార్చుచు నఖండరయంబున వెంటఁ బాటి; రా

దేవపతి ప్రియాత్మజుఁడు ♦ దృప్తనిశాచరు లొక్కపెట్టునన్. ౨౩ 1688

మ. తనవెంటం దగులంగ వాయుసథమఁధ్యస్థానగుండై తగెన్

వనజాపుండు పయోదమాలికల నభ్రవాప్యపుండై వెల్లురీ

తిని; నంతం దనుజేంద్రమంత్రులు సముఁ త్తేజంబునం బోవు నా

తనిఁ జేరం జనఁజాల కంబరమునం ♦ దద్వాళి యెందో చనన్. ౨౪ 1689

చ. అతనికరోగువేగమున ♦ కాగక దీనతనొంది నిల్చి; రు

న్నతగిరులై నఁ దజ్జవమునం గడు పెన్నకు నెట్టఁగాఁబడున్

గృతపల్లాస్పగంగులగు ♦ కేవలదానవమానవాదు లే

గతిఁ జనఁజాలువారు బ్రదుకం దలపోసినవారె యైనచో; ౨౫ 1690

ఆ. పక్షిగణములట్లు ♦ పటవంగఁ జాలక, వెనుక కొదుగునట్లు ♦ చనియె; నంతఁ
బల్చిమోత్తరేంద్రభాగనముద్రము, లందు వరుసఁ గాల ♦ మరుగకుండ. ౨౬

క. అనుపమవిధి సంధ్యావం,దన మొనరిచి భూతవితతి ♦ తనుఁ బూజింపం

గను భేచరాళి పొగడం, గను మెఱసె నచెట్టులన్న ♦ త్కౌపతి! వినుమా. ౨౮౫
చ. దనుజునిఁ గక్షలం దదిమి ♦ తత్పరుఁడై వసుణాశఁ గల్లునా
వసనిధిలో మునింగి యట ♦ వారిచి చక్క జపించి యుత్తరం
బునఁ దగునబ్ధి కేగె నలఁపూర్వసుపర్వునిఁ గూడి పెక్కుయో
జనములు చిత్తవాయువుల ♦ సాంద్రజవంబును మీఱ సద్గతుల్. 30 1693

చ. చని చని యుత్తరాబ్ధిఁ గని ♦ చంకను శత్రువు వ్రేలుచుండ నం
ధ్యను జపియించి రావణునుఁ హంగము లీలయ వోలె మోయుచుం
జని మఘవద్దిశఁ వెలయు ♦ సాగరముం గని క్రుంగి వార్చి యిం
ద్రునితనయుండు వాలి యరిఁతోడ నె యంబరవీధి నొయ్యనఁ. 3౨ 1694

తే. పఱచి కిష్కింధ కేతెంచె ♦ బరమనియతి
సాగరచతుష్కమం దిట్లు ♦ సంధ్యవార్చి
రావణోద్వహానశ్రాంతుఁడై వరకపి,
స్వనగరోపవనంబున ♦ వ్రాలె నవుడు. 33౫ 1695

క. బిగఁబట్టిన తనదాకర, యుగమును సడలించి దానఁవో త్తముని విము
క్తుఁగఁ జేసి ప్రహాసము చ, క్కఁగ మోమునఁ జిందులాడఁగఁగ మ్రొక్కి.

ఉ. ఎచ్చటినుండి వచ్చితివొ ♦ యిచ్చటి కిత్తటి దానవేంద్ర! యే
ముచ్చట దీర్ప నెంచియొ ప్రఁమోదము నామది నుబ్బఁ జెప్పుమా
యిచ్చటఁ గల్లుకార్యము నఁదెట్టిదియే నొనరింపఁ జూతు నాఁ
గ్రచ్చట రావణాసురుఁ డఁఖండతరంబగు విస్తయంబునఁ. 3౪౫ 1697

క. శ్రమలోలనిరీక్షణుఁడై, యమరేంద్రారాతి యిట్లు ♦ లనియెను గీశో
త్తను! జిష్ణుతుల్య! దనుజో, త్తముఁడను గావణుఁడ నే మృథంబును జేయఁ.

క. మనమునఁ గోరియె వచ్చితిఁ, గనుక నె నీచేతఁ జిక్కి ♦ కరములదా నం
దున నల్లితి నీదోర్బల, మన నహహావీర్యునఁగ ♦ నబ్బా యనా. 3౬౫ 1699

తే. నీదుగాంభీర్య మట్టిదే ♦ నిశ్చయంబు
నేను నీచేతఁ బశువట్లు ♦ నిఖిలజలధు
లకును ద్రిప్పంగఁ బడితి నిట్లు కడువేగ
మేమియుఁ శ్రాంతిపొందని ♦ యేపు మీఱ. 3౮ 1700

క. ననుమోయుచు నాల్గై తగు, వసనిధులకుఁ బోవుశక్తిఁ చఱలు నెరని? కొ

క్కనికిఁ నీకుం దక్కను; జను నిద్ది యఁసూనువమగు ♦ శౌర్యము నుమ్మా!.

క. [నురదై త్యదనుజరాక్షస, వరులందును ఫణులయందు ♦ బలమున నీవే
పరికింపఁగ నధికుండవు, తరమే నినుఁ బోల నొకఁడు ♦ ధాత్రీస్థలిలోఁ.] 1702

క. నినుఁ బోలుగతివిశేషం, బనిలునకుఁ మనసునకు ఖఁగాధిపునకుఁ గ
ల్లును గాని యొరులకును లే, దనఘా! త్వద్గతియె వాని ♦ నన్నిటి మించుఁ. ౪౦

ఉ. కంటిని నేను నీదగు నఖండబలంబును గీశవుంగవా!

వింటిని మున్నె దానికిని ♦ వృద్ధిగఁ గన్నడుచున్న దిప్పు డో

కంటకనాశకా! శుచిముఖంబున నీదగు సఖ్యముఁ జిరం

బుంటకుఁ గోరువాడ నిది ♦ యొప్పదె నాకుఁ బవిత్రరీతిగఁ. ౪౧

1704

ఉ. *దారలు పుత్రులుం బురము ♦ ద్రవ్యము రాష్ట్రము భోగభోజనా

గారముఖంబు లెల్లఁ బ్లవఁగప్రవరా! యవిభక్తముల్ నిజం

బారయ నీకు నాకు నన ♦ నప్పుడె యగ్నిని మండఁజేసి దు

ర్వారబలాఘ్న లిరువ్వును ♦ భ్రాతృత నొందిరి ప్రీతిమీఱఁగఁ. ౪౨

1705

సీ. ఇతరేతరాలింగఁనతతుల నలరుచు నన్యోన్యలంభితఁహస్తులగుచు

హరిరాక్షసేశ్వరు ♦ లప్పుడె కిష్కింధఁజేరిరి మార్వంబు ♦ చిత్తములను

నిండఁగా సింహముల్ ♦ కొండగుహం జొచ్చుకరణి; నంతట దశఁకంఠుడందు

సుగ్రీవుఁ డుండెడుఁచొప్పున నొకమాన మావృతిఁ గడపి యత్యంతత్పః

తే. నలరి యత్తఱిఁ దనచెంత ♦ కగుగుదెంచి

నట్టి లోకత్రయోత్సాదఁనాన్ధులె న

యాత్మసచివులతోఁ గూడి ♦ యరిగె; నిద్రి

రావణునిపూర్వవృత్త మోఁరామభద్ర! ౪౩

1706

చ తొలుతనె వాలి రావణునిఁతోరపుగర్వ మడంచి మించి య

వ్వల శుచిమ్రాల భ్రాతృతను ♦ బావనరీతిని బొందెఁ జమ్ము భూ

సులిత! రామచంద్ర! కపిఁసాలకుదోర్బల మింతయంచు నే

ర్పలర వచింపరాదు తగ ♦ నయ్యది యుప్రతిమానమై యిలఁ. ౪౪

1707

క. విను మట్టివాలి నీచేతను దెగియెఁ శలభ మెట్లు ♦ దహనునిచేఁ జా

వును గూర్పఁబడెడుతీరున, నినకులపాథోధిచంద్ర! ♦ హితగుణసాంద్ర! ౪౫

మున్నదిన్లావ సర్గము సంపూర్ణము.

3౫ - వ సర్గము.

—ఁఁఁ హనుమంతునిజననము. ఁఁఁఁ

చ. అని వచియించుమానివతి ♦ సంతకదిగ్వసతిఁ మహాత్మునిం

గని రఘురాముఁ డాత్మఁ దనుఁకంబున నంజలిఁబట్టి యర్థముం

గనఁబడఁగా నడంకువ తఁగఁ వచియించెను; వానిదౌబలం

బనఁకుఁ దళాన్యుకంఠుఁ దెలియంబడె నత్యధికంబె యం చొగిఁ. ౧౫

1709

క. వీరలకంఠును వాయుకు, మారునిదోర్బలము చూడ ♦ మహితంబని నే

నారసి నిశ్చయపడమును, జేరితి; శౌర్యంబు బలము ♦ శీఘ్రగమనముఁ. ౧౬

* దా యనునక్షరము గాయత్రి యిరుపదిమూడవయక్షరము.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లు పురుఁహూతనుతా! వివరింపవయ్య!; నా
కెన్నిదినాలనుండియొ మఁహేష్టము చిత్తమునందుఁ గల్గె నం
చున్నతిమీఱ నాడునునుఁజోత్తము హేతుయుతోక్తు లెల్ల వి
ద్యన్నుతుఁడైన మహాని వినిఁ వాయుకుఞ్చూరుని మ్రొల నివ్విధిన్. ౧౩౫

తే. పలికె రఘురాముతోడ నివ్వరున; రామ
చంద్ర! నీవన్నయీనుడిఁ నత్య మహాను
బలగతులఁ జిత్తమునఁ దలఁపంగ మానుమ
వంటివాఁ డిల లేడ దెవ్వఁడును దలఁచ. ౧౩౬

1722

చ. అరిజనకాలుఁ డీయనిలుఁనాత్మజుఁ డాత్మబలం బి దిట్టిదం
చరసిననైనఁ దేటపడఁనట్టులుఁగాఁగ నమోఘవాక్కులౌ
వరమును లెల్ల శాసముచుఁ బల్కిరి పూర్వము కానఁ దా బల
స్ఫురణము నొందియున్ బలముఁచొప్పు నెఱుంగఁడు శ్రీరఘూత్తమా!.

చ. వినుతమహాబలా! నృపతిఁవీర! పఘూత్తమ! రామచంద్ర! పా
నని యితఁ డాత్మబాల్యమునఁ వారక చేసినకృత్యజాల మిం
తని వివరింప శక్య మెటుఁతౌ నది చిన్నతనంబుచేతనే
యొనరిచె నంచు నెంచఁదగుఁ నొప్పుగ దాని వినంగ నీమదిన్. ౧౩౭ 1724

ఉ. కోరిక గల్గినట్లయినఁ గొంకొక యింతయు లేక తెల్పెనన్
భూరనుణా! మనస్సు నొకఁపొలిక శ్రద్ధఁ గనంగఁ జేయుమా
సారతదీయకృత్యతతిఁ జక్కఁగ నే వివరింపఁ బూనితిన్;
మేరుమహీధరం బొనుఁ మించును సూర్యవరాత్తశక్తిచేన్. ౧౩౮ 1725

తే. అందుఁ గేసరి యలరి రాఁజ్యంబుచేయు
నతఁడె యీతనితండ్రియాఁ నతనిపత్ని
యంజనాహ్వయఁ దగుఁ బతిఁ కఖిలవాంఛ
లను నొనంగుచుఁ గీర్తిచేఁ ఘనతఁ గాంచి. ౧౩౯ 1726

చ. అనిలుఁడు గాంచె నావతఁయం దొకపుత్రుని నుత్తమున్ దనం
తన లభియించు నద్గుణవిఁతానముచే నలరారువాని; నం
జనయును శాలిశూకసమఁసన్నతపింగళకాలయుక్తునిం
దనయునిఁ గాంచి యాశిశువుఁ దన్పఁగఁ బండ్లను దెచ్చుకోరికన్. ౧౪౦

చ. వనముఁ కేగె; నీసుతుఁడుఁ సర్వతపీమను నల్లఁ గాన కిం
తనఁ దగనట్టి యాఁకలినిఁ నాపఁగఁజాలక శాధనొంది రో
దనమును జేసె రెల్లుపొదఁ దారుణరావము చేయుస్కందుఁడో
యన; నపుడే జపాసుమనఁమాంగుఁడు భానుఁడు తూర్పుకొండపై. ౧౪౧

క. ఉదయించుచుండె నాతని, మదిఁ దోచెడుత్సుత్తునలనఁ మాంచిఫలం బీ

- యదనున నాకుం గన్నడె, గద యని ఫలలోభమున నిఁకామజవమునన్. ౨౩
చ. అరుణగభ స్తిపై కెగ సె; ♦ నత్తటి బాలదివాకరుం డనం
బరఁగెడుమూర్తి గాంచి కడు ♦ బాల్కడుగాఁ దగునంజనాత్మజుం
డరయక బాలభాస్కరుని ♦ నాదృతిమై గ్రహియింపఁ గోరి యం
బరపథమధ్యభాగమునఁ ♦ బర్వులుపెట్టుచునుండె నెంతయున్; ౨౪ 1730
- సీ. బాలత్వమున గాలిపట్టి యూరీతిగాఁ బరుగెత్తుచుండ దేవతలు దాన
వులుయక్షులెల్ల నాత్మలవిస్మయము నొందిరెంతయునుటియువాఁరిట్లుతలఁచి;
రీతనివలె వాయు ♦ వేగంగఁజాలఁడు వినతాత్మజునకును ♦ మనసునకును
గతి యిట్టిరీతిగాఁ ♦ గల్గదు పావని యుత్తమాభ్రంబున ♦ నుగ్రవేగ
తే. మునసు బరుగెత్తుచున్నాఁ డిఁతనికి నిట్టి
విక్రమజవంబు లిప్పుడె ♦ వెలయుచున్న
వింక యశావనబలమొంద ♦ నెట్లు లొప్పు
నొక్కొక్క; వేగం బటంచు వా ♦ రొగిఁ దలంప. ౨౫ 1731
- చ. తనయుఁడు వ్యోమమార్గమునఁ ♦ దద్దయుఁ బర్విడ వాయుదేవుఁ డా
తనివెనుకం దమిం బఱచె ♦ దాగుణభానుమరీచిదాహభీ
తిని గనకుండఁ గాచుచును ♦ దృష్టిగ మంచును బోలి చల్లనై
దనయునిపై న వీచుచు నిఁతాంతజవం బలరార నంతటన్. ౨౬ 1732
- తే. అంజనాత్మజుఁ డెన్నో సహస్రయోజ
నములు వ్యోమమ్మునందు జనకబలంబు
నను శిశుత్వంబునం బోయి ♦ వనజమిత్రు
చెంతఁ జేరెను ఫలమను ♦ చింతచేత. ౨౭ 1733
- చ. దినపతి యంత నీతనికిఁ ♦ దెల్లముగాదు మదీయసన్నిధిం
గనుఁగొన వచ్చినం దనువు ♦ కాలు నటంచును బాలుఁడౌటచే
నని తలపోసి కార్య మిట ♦ నొగద యీతని కంచు నెంచి యా
తని నిజరశ్మిదగ్ధునిగఁ ♦ దా నటఁ జేయకయుండెఁ బ్రీతితోన్. ౩౦ 1734
- తే. ఏదీనంబున నూర్చు గ్రహింపఁ బవను
నాత్మజని యేగె నభ్రంబునందు నాది
వసమునన్ రాహు వర్కునిఁ ♦ బట్ట వచ్చె;
నంత నర్కురథంబుపై ♦ నడరు నసుర. ౩౧ 1735
- క. కరములఁ దాఁకెను శ్వేసనుని, వరతనయుం డంతమాత్ర ♦ భయపడి శశిభా
స్కరమర్దనుఁడౌ రాహువు, త్వరపడి పరుగెత్తె నింద్రు ♦ భవనంబునకున్. ౩౨
- చ. పరుగిడి రోషమొప్పు గురుభాలమునన్ భుక్తుక్రియల్ దగన్
సురగణసంయుతుం డగుచు ♦ శోభిలునింద్రుని సింహికాసుతుం

దురుభయదాక్షుఁ డగుచు ♦ నుద్ధతిఁ బల్కె; బలాఁతకా! నురో
త్కరవర! వృత్రదానవవి♦దారక! యాఁకలి నాకుఁ దీరఁగన్. 33

1737

తే. చంద్రు నర్కుఁ బ్రసాదించి ♦ సరగ వారి
నన్యునకు నిచ్చినాఁడవే♦మయ్య!; నేను
బర్వ మీదిన మాటను ♦ భాస్కరుని గ్ర
హింపఁగా వచ్చితిని నిర్జ♦రేశ! యవుడె. 34

1738

క. అరుదెంచి యన్యరాహువు, సరసిజమిత్రుని గ్రహించె ♦ జయ్యన నా ని
ర్జరనాయకుఁ డారాహువుఁ, బరికించి తదుక్తుల విని ♦ త్వరపడి యంతన్. 35

క. తనయాసనమును విడి లేచెను, గాంచనమాల యెదను ♦ జిత్రతరంబై
తనరారఁగ నై రావతము నెక్కె; నాదంతినర్య♦ము పుదము పొలయన్. 36

సీ. కైలాసకూటంబు♦కరణి నొప్పారుచు దంతచతుష్కంబు ♦ వింతగ్రాల
బహువిధాలంకార♦భాసురంబయి మహోన్నతముగా నలరి క♦నత్సువర్ణ
ఘంటాట్టహాసంబు ♦ కడు మించుచుండంగఁ జెలువారె; నట్టిదా♦లలితగజము
నెక్కిముందుగ రాహు ♦ వేగుచునుండంగఁ బావనితోఁ గూడి ♦ భానుడున్న

ఆ. యచటి కేగె నింద్రుఁ ♦ డంత రాహువు శత
క్రతుని భాసి జనము♦కలిమి నూర్చుఁ
బట్ట నేగె; నిట్లు ♦ పర్వతకూటంబు
కరణి వచ్చు నతనిఁ ♦ గనియెఁ గపియు. 37

1741

చ. కనుఁగొని భాస్కరున్ విడిచి ♦ గాలికుమారుఁడు మంచిపం డిదే
యని తలపోసి సింహికప్రి♦యాత్మజు రాహువుఁ బట్టుకోర్కి మై
కొన మరలన్ నభంబునకుఁ ♦ గొంకక వే యెగనెన్; రఘూత్తమా!
వనరుహబాంధవున్ వదలి ♦ వచ్చెడుమర్కటడింభకోత్తమున్. 38

1742

క. కని రాహు వాత్సల్యసం,బురు బ్రక్కకుఁ ద్రిప్పి వాయుపుత్రుని గనకిం
ద్రుని గావుము నాకున్ ది,క్కన నీవే యనుచుఁ బొగడె ♦ నాతురమొప్పున్.

క. రమ్మింద్ర! యింద్ర! యనుచు భ,యమ్మునఁ బలుమాటులఱచె;♦నంతకుముందే
యమ్మఘవుఁ డతనియాక్రో,శమ్మును బరికించి తెలిసి ♦ స్వరమున్ మరలన్.

క. విని యిట్లు లనియె భయముం, గనకుము నేనితనిదైన ♦ గర్వ మడంపం
గను బూనెద ననియెను; సం,త నచట నై గాతంబు ♦ తనకుఁ గనఁబడన్.

క. మరుదాత్మజుఁ డాత్మ మహా,త్తరఫల మిది నాకు దొరకెఁ ♦ దప్పక దీనిం
ద్వరగా భక్షించెద నం,చరయుచుఁ బరుగెత్తె నాద్వి♦పాధివుఁ బట్టన్. 39

సీ. ఐరావతముఁ జంపు♦నాశతోఁ బగుగిడు నాతనిసూప మ♦య్యదనునందు
శక్రాగ్నులంబోలి♦చాలఁబ్రకాశించె నొకముహూర్తము; పురు♦హూతుఁడంత
నివ్వధిఁ బరుగెత్తు ♦ నవావ్యయపుత్రునిఁ గని మహాకోపంబు ♦ గ్రమ్మ నాత్మ
హస్తాంతము క్తమకా♦నట్టి వజ్రంబునఁ గొట్టె; సంతట నింద్ర♦కూరవజ్ర

తే. తాడితుండయి పావని ♦ తద్గిరింద్ర
మందుఁ బడియెను బడునప్పు ♦ డతనివామ
హనువు నొచ్చెను; బాలుఁడౌ ♦ తనకుమారుఁ
డట్లు పవిభూతవిహ్వలుం ♦ డగుచుఁ బడిన. ౪౭౫

1747

చ. అనిలుఁడు దేవనాథుపయి ♦ నాగ్రహ మొందెను; లోకముల్ శివం
బును గనఁజాలకుండునటు ♦ పూనికఁ బ్రాణులలోన వెల్లు నా
యనిలుఁడు స్వప్రచారమునె ♦ యంతట మాని గుహప్రవేశ మొ
య్యన నొనరించె నాత్మతన♦యాన్వితుఁడై వగపెల్లు ముంపఁగన్. ౪౮

తే. ప్రజలవిఘ్నాత్రపవమును ♦ బరమపీడ, గల్లునట్లుగ బంధించి ♦ గాలిదేవుఁ
డఖిలభూతాళి నరికట్టె ♦ నమరనాథుఁ, డెట్లు వృష్టిని బంధించు ♦ నేపుమీఱ.

ఆ. అనిలుఁ డాగ్రహింప ♦ నఖిలభూతంబు లు, చ్ఛాన్వనవిరహితంబు♦లై నమస్త
సంధిబంధనముల ♦ జడభూతులై బారు,వు లనఁ గదలకుండి ♦ రిలను దిశల.

సీ. నిష్క్రియంబయి ధర్మ♦నిచయవర్జితనుయి వేదపాఠము హోమ♦విధియు లేక
త్రైలోక్య మావాయు♦దారుణాహవమున నిరయస్థమైనట్లు ♦ నిశ్చలముగ
నుండె; సంతట మహో♦ద్యోగంబునం బ్రజల్గంధర్వదేవతా♦కాండములును
దనుజులు మనుజులు ♦ ధాతను జూడంగ నుఖియించుకోర్కెలు♦సారిది నడఁగ

తే. వగలఁ బొగులుచుఁ బోయిరి ♦ వరుసఁ జేతు

లొగ్గి యాధాతను గని మహోదరనిభ
ములగునుదరంబు లొప్ప నిట్టులు పలికిరి;
షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్న! ♦ సకలనాథ! ౫౩౫

1751

క. నాలుగువిధములఁ బ్రజలను, హేలాగతిఁ బుట్టునట్లు ♦ లీ నొనరిచి తిం
కేలా మాయాయువులకుఁ, గాలజ్ఞా! పవను విభునిఁ♦గాఁ జేసితివో. ౫౪౫

చ. అనిలుఁ డతండు ప్రాణముల ♦ కారయ నాయకుఁ డయ్యెఁ గాని యో
వనరుహసంభవా! యిప్పుడు ♦ వాస మదెచ్చటఁ జేయువాఁడొకో
కనఁబడకున్నవాఁడు *కల♦కంతుల నంతిపురంబునందు నుం
చినగతి బందిచేసె మముఁ ♦ జిత్రమిదౌఁ గద? యట్లు కావునన్. ౫౫౫ 1753

చ. శరణము నీవె మా కనుచుఁ ♦ జక్కఁగ వాయువు వీడచేయ నీ
పరిసర మిట్లు చేరితిమి ♦ పాపఁగలాడవు దుగిఖి మీవు, ను
మ్మరసి నదాగతిప్రభవ♦మా కడు దుగిఖిము దీనిఁ బాపవే
పరమకృపార్ద్రచిత్త! యని ♦ ప్రార్థన మొప్పుఁగఁ జేయ ధాతయున్. ౫౬౫

క. సురపతి తా నొటను నిర్దరముఖ్యులభాషణములఁ ♦ జక్కఁగ విని యి
క్కరణి మిము నొంచుటకు నో, సురలారా! కారణంబు♦చొప్పుడు ననుచున్.

చ. మరల వచించె నిట్లు విధి; † మారుతః డాగ్రహ మిట్లు లూనఁగా
నురముఖులన్ మిముం గలఁచి † చోద్యముగా నిటు లడ్డగింపఁగా
సరియగు కారణంబుఁ గనఁ † జాలితి, దాని తెఱంగుఁ దెల్పెనన్
1 వరనుతులందు శాంతమును † బాగుగ నిల్పి వినుండు దానినిన్. ౫౮౫

ఉ. ఆతనియాత్మసంభవమ † హాత్ముని నింద్రుఁడు పర్వతంబునన్
ఘాతము నొందుచున్ బడఁగ † గాఢపవిం గవియించి నొంచె దు
శ్చేతముగల్గు రాహువు వ † చించినమాటల నాబకించి యి
ట్లీతఱిఁ గార్యమున్ జరప † నేడ్వెట నాశ్వసనుండు శక్రుపై. ౫౯౫ 1757

చ. ఘనతరకోప మూనె వినఁ † గాఁ దగు; దేహము లేక వాయువిం
తన దగనట్టి శక్తి చెలు † వార శరీరములందుఁ జొచ్చి చ
క్కనిగతిఁ బ్రోచుచుండుఁ దను † కాండము వాయువు లేక యుండినం
గనఁబడు దారురీతి; నిఁక † గాలియె ప్రాణము శర్మ మద్దియె. ౬౦౫ 1758

క. వాయువె ప్రాణాధారము, వాయువె సర్వంబు సతఁడు † వదలిన సుఖమే
యే యెడలం గన్పక నిఁక, నీయెడ జగములకు నాయు † వే యనఁదగుచున్.
తే. నకలమునకు నాధారుడై † ప్రకటశక్తి, యైనవాయువు వదలె మి † త్తుందువేత
నూర్పులనుబుచ్చనేరక † యుద్యమముల, మాని కాష్ఠకుడ్యంబుల † మాడ్కిమీరు.

క. నిలిచితిరి గాన మన మిఁక, నలవాయువు తనరుచోటి † కరుగుద మతఁడే
వలువిధముల మీకున్ బా,ధలఁ బుట్టఁగఁ జేసెఁ గాదె † తథ్యం బరయన్.

క. కనుకన్ బననుఁ బ్రసన్నుని, గను జేయకయున్నఁ జెడుట † గల్గును సురప
ర్యుని నతని సంతసంబును, గనఁజేసిన సుఖము గల్గుఁ † గా నురలారా!. ౬౩౫

క. అని వల్కి ప్రజలతో నా,వనదుహజని దేవభుజగ † వర్యులనుం దో
డ్కొని గంధర్వులు గుహ్యకు, లనుచరులై రాఁగఁ జనియె † నాగిరిగుహకున్.

చ. అనిలుఁడు వజ్ర తాడితుని † నాత్మజఁ గైకొని యెందుఁ బోయెనో
ఘనగిరికందరంబునకుఁ † గ్రన్ననఁ బోయిరి వారలెల్ల; నం
తన 2 నలనూర్య హేమసను † తం గను దేహరుచిన్ జెలంగి చ
క్కనిముఖ మొప్పుఁ దప్పఁ దన † గాదిలితండ్రితొడం బరున్న యా
తనయునిఁ గాంచె బ్రహ్మయును † దద్దయు వేడుక యుల్లసిల్లఁగన్. ౬౪౫

తే. యక్షగంధర్వదేవర్షి † యాతుధాన, సహితుడై యాకుమారుపై † బక్కునికృప
బొలయఁగాఁ జేయుచూడ్కులఁ † బోలఁజూచె, దేన నెల్లరబాధలు † మానిపోవు.

ముప్పదియైవవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౬ - వ సర్గము.

ఁజ్జి బ్రహ్మాదులు హనుమంతునకు వరము లిచ్చి వాయుదేవు నలరించుట. ఁజ్జి

చ. వనరుహసూతిరాకఁ గని ♦ వాయువు పుత్రవధార్దితుండు న
య్యను బహువేగయుక్తుడయి ♦ యొప్పెడుభక్తిని లేచెఁ జేతులం
దనయుని గొంచుఁ; గుండలవత్తంసము లొక్కమొగిం జనింప * నె
త్తినఁ గలహారము ల్గదల ♦ దివ్యవిభూషణరాజి యూఁగఁగాఁ. ౧౫ 1766

తే. మూఁడుపర్యాయములు గోత్రమును వచించి
చక్కఁగఁ బ్రదక్షిణంబుగ ♦ సాగిలఁబడి
మొక్కి ముమ్మాలు తత్పాదములకుఁ; [ద్రిగుణ
రూపునకుఁ ద్రియుగునకుఁ జిద్రూపునకును. ౨ 1767

క. శ్రుతిరూపునకుఁ శక్తి, త్రితయునకుఁ ద్రిలోకపతికిఁ ♦ ద్రిసమయునకు ను
న్నతధామత్రితయునకుఁ, హితదాతకు మ్రొక్కువాఁడ ♦ నే నిట భక్తిఁ.

క. అని మ్రొక్కి యతులశక్తిని, వనరుహసంభవునిఁ గాంచు ♦ భక్తిప్రీతుల్
తనరఁగ శిశువుం గైకొని, చనియెఁ బరమేష్ఠి యలరు ♦ చక్కటి కంఠఁ.] ౪

క. పరమేష్ఠి యాదరంబునఁ, గరయుగమున నిమిరె శిశువు ♦ గాలియొడయనిం
బరమాదరమున లంబా,భరణప్రతిభాసమానభవ్యకరములఁ. ౫ 1770

క. శ్రుతివేత్తయైన పరమేష్ఠి తగఁ స్పృశియించె; నంతఁ ♦ జిత్రంబుగ వా
క్పతి హస్తస్పర్శనమున, హితజలసేకమున నన్య ♦ మేవిధి నలరుఁ. ౬ 1771

క. అనిలజుఁ డాకరణిని మూర్ఛను బాసి యనుప్రకాండరమృతనుం డ
య్యెను; వాయు నంత జీవితమును గాంచినకొడుకుఁ గాంచిముదమలరారఁ.

సీ. సర్వభూతావళిసన్నిరుద్ధంబగు నాత్మశక్తిని స్వేచ్ఛ ♦ నలరఁ జేసె;
వాయునిరోధంబు ♦ వాసినయంతనే ప్రజ లెల్ల మునుపటి ♦ భంగిఁ జెలఁగి
శీతవాతాదిబాధాతతి లేకయే కమలంబు లెల్లడఁ ♦ గ్రాల నొప్పు
పద్మినులం బోలి ♦ పరమముదం బొంది; రై శ్వర్యవీర్యముల్ ♦ యశము శ్రీయు
జ్ఞానవైరాగ్యముల్ ♦ మానుగ నీయాలు యుగ్మత్రయంబున ♦ నొప్పుచుండు

ఆ. నివ్వీ యాటు గల్గి ♦ మువ్వీధమూర్తుల
లోఁ బ్రధానుడగుచు ♦ లోకములె గృ
హంబుగాఁ జెలంగు ♦ నాశతానందుండు
సురలఁ గాంచి వాయుశుభముఁ గోరి. ౭౫ 1773

క. సురరాజా! జలనాథా!, పురహరణా! విత్తనాథ! ♦ పొందుగ మీరే
పరికించి విషయ మెఱిగెడు, వరమతు లల్లెనఁ బెద్దవాడను గానఁ. ౮౦

క. హిత ముపదేశించెద నా,మతిఁ గలయూహలను మీరు ♦ మన్నించి వినుం

* మాళిస్త్రక్తపనీయవిభూషణః-అనిఘా.

- డిశ్శడర్భకుఁ డై నను నీ,మతిమంతుఁడు ముందు మీకుఁమంచిగలుగఁగన్. ౧౦౫
- క. ఒనరించుఁ గార్యములఁ గావున నీతని కిండు మీకు ఁ బుద్ధికి హితమం
చును దోచిన వరముల, నీ,యనిలుఁడు సంతృప్తి నొందు ఁ నట్టులుగాఁగన్.
- చ. అన విని వేయిగన్నుల మఁహావిభుఁ డెంతయుఁ బ్రీతినొంది చ
క్కనిముఖకాంతి యొప్ప రుచిఁ ఁ గ్రాలుకు శేశయహార మిచ్చి యి
ట్లని వచియించె; నాకరముఁనం దలరా రెడు వజ్రమేను వై
చిన నొకచెంప వక్రతను ఁ జెందెను గావున లోకమం దిఁకన్. ౧౩ 1777
- క. హరివరుఁ డీతఁడు హనుమ,ద్వరనామముఁ గాంచఁగలఁడుఁవరము మఱియునే
బరమాదరమున నిచ్చెదఁ, బరమంబగు నద్ది వినుఁడు ఁ వరమతులారా. ౧౪
- తే. ఇద్దిమొదలుగ నావజ్ర ఁ మితనిఁ జంపఁ
జాలకుండెడుఁ గా కన; ఁ సరసిజావుఁ
డమలరుచి ధావంతనాశకుం ఁ డనియె నాదు
తేజమునను శతాంశంబుఁ ఁ దృప్తిమీఱ. ౧౫ 1779
- క. ఇతనికి నొసఁగెద శాస్త్రప్రతీతిని బఠియించు శక్తి ఁ పరఁగు నితనికు
న్నతమోద మూని యత్తటి, హితబోధ మొనర్చు విద్యఁలెల్లం దెలియన్.
- ఆ. దేన వాగ్మీయగునొ ఁ దాని బోధించెద, నితనితో సమానుఁ ఁ డీజగముల
శాస్త్రదర్శనమున ఁ సత్యంబు గల్గక, యుండుఁగాక యనుచు ఁ నుగ్గడింప. ౧౬
- క. వరుణుం డంతటఁ బల్కెను, వర మిచ్చెన నయుతములగు ఁ వర్ష శతము లీ
ధరణిని మను నీపావని, మరణము నాపాశమునను ఁ మఱియు జలములన్. ౧౭
- క. కనఁడంచుఁ బల్కె; యముఁ డిట్లనియెను నాదండఘాతఁమందిన మృతినిం
గనకుండఁగలఁడు రోగము,లను బొందకయుండఁగాఁ గలఁడు నిత్యంబున్.
- క. అనిమొన నవిషాదం బీ,తనికిం గల్గెడునటంచుఁ ఁ దమి వర మిచ్చెన్;
ధనపతి మద్గద యీతని, తనువునకు నపాయ మిడదు ఁ తథ్య మ్మనుచున్. ౧౮
- క. వరమిచ్చె నంతఁ గృప శం,కరుఁ డెల్లరఁ గాంచి మామఁకంబగునస్త్రో
త్కరముననే నానుండియు, మరణం బీతనికి లేదు ఁ మహి నెప్పటికిన్. ౧౯
- చ. అన విని పద్మయోని యవు ఁ డర్థి లి నిట్లను బ్రహ్మదండరా
జని గడు నొచ్చియున్ మృతిని ఁ జెందకయుండెడుఁ గాక యాయువుం
గని చిరకాలమున్ బ్రదుకుఁ ఁ గా కని పల్కెను; విశ్వకర్మయున్
ఘనమతి శిల్పివర్యుఁ డలఁగాలికుమారుని ధీరచిత్తునిన్. ౨౦ 1786
- క. బాలార్కతుల్య సన్నత,శీలుని గని మత్కృతములు ఁ చిత్రములునై
గ్రాలెడు దివ్యాస్త్రనుశ,స్త్రాళియు మృతి నీయఁజాల ఁ పని నీతనికిన్. ౨౩ 1787
- క. చిరకాలజీవియగు నీ, పురుషలలాముం డటంచుఁ ఁ బొంగుచుఁ బలికెన్;
దరువాత జగద్గురువౌ, పరమేష్ఠియు దేవవర్యఁపరిభూషితునిన్. ౨౪ 1788

- చ. అనిలజః గాంచి నెమ్మదిని ♦ హర్షముః బొంది సమీరుతోడ ని
ట్లనియెను; వాయుదేవ! భవ♦దాత్మజః డింక నమిత్రకోటి కా
ర్తిని గలిగించి సాధ్వసముః ♦ దీప్తముగాఁ గలిగింపఁ, జాల మి
త్రనికరమోదదుండగుచు ♦ రాజులఁగాఁ గలఁ డెంతో ఖ్యాతిచేన్. ౨౬ 1789
- క. అనిమొన నజేయుఁడగు నింకను విను మాతండు కామ♦గమనుఁడు రూపం
బును గోరినట్ల పొందంగను శక్తిఁ జెలంగువాఁడు ♦ కాఁగలఁ డిలలోన్. ౨౭౪
- తే. కామగుండగు, వ్యాహత♦గతియుఁ గాక
యలరి కీర్తిమంతుండగు ♦ ననుచు మఱియుఁ
బలికె; రావణు ననిని జంపంగఁ దగిన
వగుచు రామునిప్రీతిక♦ర్హంబు లగుచు. ౨౭౪ 1791
- క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁజేయను జాలియున్న♦కార్యంబులనే
యొనరుచు యుద్ధంబున నీ,తనయుం డని పల్కి నన్ని♦ధానంబునకున్. ౨౮౪
- క. మరుదధివుఁ బిల్చి త్రిదశో,త్కరయుతుఁడై గౌరవించి ♦ క్రమ్మటి చనియెం
బరమేష్ఠి యథాగతముగ; మరుత్తు తనవుత్తుఁ జేర్చె ♦ మందిరమునకున్. ౨౯౪
- క. వరములఁ బొందినవిషయముఁ, బరమాదృతి నంజనకును ♦ బల్కి యభేచ్ఛన్
మరుదధివుఁ డేగె రామా!; వరముల నీలాగుఁ బొంది ♦ పవనజఁ డాత్మన్.
- క. బలమున మిక్కిలి పొంగుచు, జలనిధివలె నొప్పె; నంత ♦ శ్వసననుతుం డ
త్యలఘుబలుండై మునివ,ర్యులయాశ్రమరాజయందు ♦ నూహ చెలంగన్.
- నీ. తాఁ బ్రవేశించినా♦ధ్వసమింతయును లేకజ్వలనత్రయంబు*స్రు♦గ్భాండములను
వల్కలాజినతతి ♦ వరున విచ్చిన్నంబు భగ్నంబు మఱియు విధ్వస్తముగను
జేయుచు శాంతాత్మ♦లై యమోఘతపంబు నొనరించువారల ♦ కొక్కరీతి
నపకారమును జేసె; ♦ నం దిట్టి బహువిధకర్తృములను జేయఁ ♦ గడఁగె బలిమి
తే. కలిమి సంతట మునివరుల్ ♦ కపివరునకు
బ్రహ్మదండతతిన్ మృతి ♦ రాకయుండ
బ్రహ్మ వర మిచ్చె నంచుఁ దపఃప్రభావ
ముల నెఱింగి శాంతంబును ♦ బూని రొకట. 3౪౪ 1796
- క. తనతండ్రియైన కేసరి,యును వాయువు కార్య మిట్టు ♦ లొప్పదు చేయం
గ నటంచు నిరోధించిన, ననిలజఁ డవ్వారిపల్కు ♦ లాత్మఁ గొనకయే. 3౫౪
- క. తనయిచ్చకొలఁది చేయుచు, మునులకు శ్రమమొప్పుఁ జేసె; ♦ మూర్ఖుండితఁ డే
వున నిట్లు చేయఁదగునే? యని భృగ్వౌన్యన్వయభవులై న మహర్షుల్. 3౬
- క. అతిశయితక్రోధంబున, మతి నిల్చినమన్యుయై కి ♦ మంచి దితని యు
న్నతి మాన్పు శాప మిడుటయె,హితమప్పుడటంచుఁజక్క♦నెంచుచుఁ బూనిన్.
- ఆ. దేని నాశ్రయించి ♦ మౌనుల నుమ్మిట్లు, బాధ లొందఁజేయు♦వాడవో, ప్ల

* స్రు గ్భాండా ప్యగ్నిహోత్రాణి-అనిమా.

- సంగమా! త్వదీయః బల మిద్ది మాశాప, బలముచేతఁ దెలియఁ బడక యుండు.
 క. చిరకాల మెఱుఁగఁబడకయె, పరఁగెడు నద్దాని నొకరు ధావం బలర
 బరినుతిఁ జేయుచుఁ దెల్పిన, పరునన్ వర్ధిల్లుఁ జుమ్ము ధావంబుభంగులుగన్.
 క. అని శాపమిడిన వాయువు, తనయుం డీతండు మానితపముబలిమి న
 ద్వినుతాత్మ బలము శౌర్యం, బును దగ్గిన వారియుటజములయందె తగన్.
 తే. మృదులభావంబు నూనియె ధావంబు మెలఁగఁ జొచ్చె;
 నంత ఋక్షరజోనాముఁడైన కపియు
 వాలినుగ్రీవులకుఁ దండ్రీ ధాన్యరాభుఁ
 డఖిలవానరపతి యయ్యె ధావంబులకీర్తి. ౪౦ 1803
- చ. హరిగణనాయకుం డతఁ డహార్యబలుండయి కీశరాజ్యముం
 జ్జరతరకాల మేలి మృతిఁ జెందెను శ్రీరఘురామ! మంత్రవి
 ద్వురులగు మంత్రు లెల్ల షీతివల్లభుఁ డుర్వరఁ బాసి యేగినన్
 హరిపతిసత్పదంబునఁ దదాత్మజు వాలిని జ్యేష్ఠు నిల్పుచున్. ౪౧ 1804
- తే. అతనియువరాజ్యపదమునఁ ననుజుడైన, యట్టి సుగ్రీవు నిల్పిరి; హనుమ కర్క
 తనయుతోఁ భేదమే లేక యనుపమాన, మగుచుఁ గృత్రిమమొందని యట్టిమైత్రి.
 క. అనిలునకున్ జ్వలనునితోఁ, గనఁబడునఖ్యంబుకరణిఁగా బాల్యమునుం
 డి నియతముగ నేర్పడె; నీ, హనుమయు మునిశాపముననె ధావంబులంబున్.
 ఆ. ఇంత యనుచు నెఱుఁగఁ; డంతట వాలిను
 గ్రీవులకు పిరోధి మావహితైఁ
 దనకు మిత్రుడైన యనిలజుబల మంత
 యంచు నర్కతనయుఁ డాత్మయందు. ౪౪ 1807
- క. తెలియనికతమునఁ దను నిమ్ముల వాలియుఁ బాఱఁదొల ధూమిఁ దిరుగుచున్
 దొలఁగుచు నుండెను మారుతి, యలఘుతరంబైనయట్టి ధావంబులంబున్.
 క. మనమునఁ దెలియఁడు రామా! యనిలాత్మజు డీతఁడు మునిగఁజాయతశాపం
 బున బలము తెలియకుండుట, నని సింహము దంతివర్య ధావంబులంబున్. ౪౫
- ఆ. నిలిచియుండఁ జూడ ధావంబు గన్నడునట్టు
 లుండు; విక్రమమున ధావంబు నురుతరమగు
 యొప్పుశౌర్యమున మహాత్మాహమునఁ బ్రతా
 పమున శీలమున నయమున మఱియు. ౪౬ 1810
- క. అనయమ్మున మాధుర్యం, బున గాంభీర్యమున ధైర్యమున లోకమునన్
 హనుమత్సమానుఁడుండునె? గనఁబడు నెటు? లధికుఁడింకఁ ధైర్యస్థలియందున్.

సీ. ¹పూర్వము పవనునిపుత్రుఁ డీతండు వ్యా
కరణంబు గ్రహించుచు ♦ కాంక్షచేత
సర్కాభిముఖుఁడయి ♦ యనుసరించుచు వెన్నఁ
జనుచుఁ బరించుచు ♦ సమధికార్థ
మును గ్రహించుచు మనంబున దానిఁ బదిలంబు
గను నిల్చుకొనుచుఁ దూర్పునఁ జెలంగు
నద్రివర్యమునుండి ♦ యస్తాద్రివఱ కేగు
చుండెను; మతియు నుద్ధండమగుచు
తే. నలరుచుండ; నష్టాధ్యాయి ♦ యనఁ బరఁగెడు
నూత్రరాజుఁ దదర్థంబుఁచొప్పుఁ దెలుపు
గ్రంథమును వార్తికంబును ♦ గమ్రభావ్య
మును సమగ్రప్రకరణంబుగను గ్రహించె. ౮౫

1812

క. విను రామా! వ్యాకరణంబున నీతనితోడ సమతఁ ♦ బూనునతఁడు లే
డని చెప్ప నొప్పు ఛందస్సున నితరములైన విధులఁచొప్పెఱుఁగుటలోఁ.
క. అనుపముఁ డీతఁడు రామా! వినుమా లోకములఁ గల్గు విద్యలను దపం
బున దేవగురుఁ నవ్వసు, ఘనుఁ డీవపనాత్మజుండు ♦ కడు దత్తుండౌ. ౮౬
క. ²వ్యాకృతినపకంబున నె, న్నే కళలను బండితుఁడగు ♦ నీతఁడు నిక నో
భాకాంతా! విధి కాఁగలఁ, డీకరణిఁ మించు నీదుఃకృప పొలయుటచేఁ.
క. ప్రళయంబున వీచీవిత,తుల భూమిని ముంచఁదలఁచు ♦ తోయధియెదుటఁ
విలయంబున సర్వజగం,బులఁ గాల్పం దలఁచునగ్నిఁముండుట మతియుఁ.
ఆ. విలయకాలమందుఁ ♦ చిత్తపతినన్నిధి
నిలువఁగూడ నట్లు ♦ లిల సమీర
తనయునెదుట నిలువఁ ♦ దగువాఁడు గలఁ డెవ్వఁ
డరయ రామచంద్ర! ♦ హతపరేంద్ర!. ౯౦

1817

ద. అనిబఱఁ డింకనుం గలుగునట్టి కపీంద్రులు మైందనీలు ల
ర్కునితనయుండు తారుఁడును ♦ గూఢబలద్వివిదుండు రంభుఁడుఁ
వనచరవద్యుడై బలము ♦ భాసల నొప్పెడు నానలుండు నిం
కను మనయంగదుండు సురకాండముచే భవదిష్టసిద్ధికై. ౯౨

1818

1 సనూత్రవృత్త్యర్థపదం మహార్థం ససంగ్రహం సాధ్యతీ వై కపీంద్రః-అనిమా. దీనింబట్టి
కావ్యాదులు వ్యాకరణము పతంజలిభాష్యము తర్వాత రచింపఁబడినట్లు కొందఱు అనుకుదురు.
పతంజలిభాష్యమునకుఁ బూర్వము భాష్యమే లేదని వీరికి స్వప్నమున దయ్యముచెప్పినదియ. కా
స్త్రము పురాతనముగాన నాకాలపు భాష్యమని గ్రహించిన నీలాటి యసందర్భప్రసంగమున కవ
కా మండకపోవునుగదా. 2 సోయం నవవ్యాకరణార్థవేత్తా బ్రహ్మ భవిష్యత్వసి తే ప్రసాదాత్-
అథా.

తే సృష్టి చేయంగఁబడిరి నూ! ♦ పృథ్వినాథ !

గజగవాక్షులు గవయుఁడన్ ♦ కపియు ఋషభుఁ

డట్టై జ్యోతిర్ముఖుండు ఋషాధిపుండు

భల్లుకంబులతోడ నీపనిని దీర్చు. ౫౩

1819

క. ధరఁ బుట్టింపఁబడి; రో, [ధరణీశా! దేవవితతి ♦ దర్పంబున దే

వరిపుండగు రావణు సం,గరమునఁ ద్రుంపంగ భూమి♦గతులై రిట్టుల్. ౫౩౪

ఆ. విషయ మిద్ది నేను ♦ వివరించినాఁడ నీ,కవులు భూమిఁ దిరుగఁగలుగఁజేతు
వింతవట్టు] నన్ను ♦ నిట్లు ప్రశ్నించితి, వేను దెల్పినాఁడ ♦ నెఱిగి నంత. ౫౪

క. అనిలజునిబాలభావం,బున జరగినవార్త నెల్లఁ ♦ బొందుగ నాచే
తను గీర్తింపఁబడె; సం,చును మాని వచింప వినుచు ♦ తోణీశ్వరుఁడన్.

తే. అతనితమ్ముఁడు వానరు ♦ లసురవరులు

పరమవిస్తయమును బొంది ♦ పరమకరుణ

భావనిం జూచి; రంతట ♦ బ్రహ్మమాని

వర్యుడైన యగస్త్యుండు ♦ స్రభు మహేంద్రు. ౫౫౪

1823

క. రాముని గని యిట్లనియెన్, భూమిశా! మిమ్ముఁ గంటిఁ ♦ బూజ్యతరముగా
నీమాడ్కిని భాషించితి, స్వామీ! సెలవిమ్ము పోవు♦వాఁడ వసతికిన్. ౫౬

చ. అనుటయు నుగ్ర తేజుఁడగు ♦ నమ్మునివాక్కుల నాలకించి న

ద్వినయము దోఁప నంజలి విధిన్ గరయుగ్గము రాజులంగ ని

ట్లనియె; మహాత్మా! మీదయిన ♦ యాగమనంబున దర్శనంబునన్

జని ఫలియించె దేవతలు ♦ సంతస మందిరి తండ్రి తాతలున్. ౫౭౪ 1825

ఆ. నకలబంధువులును ♦ సంతుష్టులై రి; నా

మనివి దీనిఁ గొనుచు ♦ మదినిఁ దోచు

స్పృహను నేను బల్కఁజేయంగఁ దగినకా

ర్యంబు నానిమిత్త ♦ మాదరమున. ౫౮

1826

క. ఒనరింపఁ దగును; జౌరుల, జనపదవానులను బ్రీతి ♦ సంధిల్లఁగఁ జ

క్కనిరీతి స్వకార్యమ్ముల, నునిచి యిటన్ జేరినాఁడ ♦ నుద్యమ మలరన్. ౫౯

క. క్రతువుల నొనరించెద ను,న్నతయుష్కన్తహిమ మద్ది ♦ నన్ను సకలబం

ధుతతుల నలరింపఁగ; నా, క్రతువులను నదస్యులుగను ♦ గండు కరుణమై.

క. గురుతరతపఃప్రభావము, లరుదుగ మీయందుఁ దోచు ♦ నట్టైట మహా

దరమున నను రక్షింపఁగఁ, బరిగ్రహింపుఁడు నదస్యవరు లగుటకుఁగాన్.

ఉ. నేనును సత్తపోనియతి ♦ నిర్గతకల్మషజాలుడై మహా

మానులునైన మిమ్ము దృఢమానితభక్తి సమాశ్రయించి పెం

పూనఁగఁ జేయు మీకరుణ ♦ నొప్పి మనస్సులు మొందువాఁడ; నో

మానివరేణ్యులార! క్రతుమండలవూర్తిని జేయునంతకున్. ౬౨

1830

- క. మీరెల్ల నొక్కచోటను, జేరి వసింపంగ వలయు ధీతి నిట ననఁగా
సారతరవ్రతనియతులు, నై రాజులు నాయగన్తుఁ ధాదియగుమునుల్. ౩౩
- ఉ. రామునిసాధువాక్యతతి ధ రంజిలుచి త్తము లొప్ప వించు న
ట్లేము వసించువార మిట ధ నెప్పుడు యాగమొనర్తురో రఘు
స్వామివరా! సువార్త యది ధ వచ్చినతోడనె, యంచుఁ బల్కి యా
భూమినుపర్వమానులును ధ బోయిరి వచ్చినరీతి; సంతటన్. ౩౪ 1832
- చ. జనపతి యామహాత్ములకు ధ సాధుపథంబున మ్రొక్కి సాగనం
పెను; మునులేగ రామవృధిఁపీపతి విస్మితుఁడై తదర్థమే
మనమున నెంచుచుండె నొకఁమాడ్కిని; భాస్కరుఁ డస్తభూధరం
బును గన నేగ రాఘవుఁడు ధ భూపతులం గవులన్ యథాదృతిన్. ౩౫ 1833
- ఆ. పనిపి శాస్త్రవిహితఁపద్ధతిగా సంధ్యవార్చి భూమిపాలఁపర్యఁ డంత
రాత్రి సంతిపురికి ధ రంజిల్లుమదితోడఁ, జనియె సుఖసుఖ ప్తిఁ ధ గనెడునూహ.
ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

32 - వ సర్గము.

— యిది రాముఁడు భరతాదులతో సభ నలంకరించుట యిది —

- క. జనపతి విదితాత్ముఁడు ధ, ర్కనియతి నభిషేకరూపఁమహా మొందెనొ యే
దినమున నానిశ పౌరుల, కనూనహర్షంబు నిడుచు ధ నల్లన గడపెన్. ౧ 1835
- క. తొలిరాత్రి సాగనంపెడు, నలనాల్గవ జామునందు ధ నవనీపతి ని
మ్మల నిద్రలేపు వందులు, నలలితమతు లపుడు రాజఁసాధమునందున్. ౨
- ఆ. నిలిచి మధురకంఠఁములఁ దగు కిన్నరు, లనఁగ సాధుబోధ ధ లందియుంట
నియతిమీఱ హర్షఁనిర్భరచి త్తము,లను సుఖ ప్తిఁ గన్న ధ మనుజవిభుని. 3
- క. వినుతించిరి సౌమ్యా! వీరనికరవినుతా! మహాత్మ! ధ రామశశాంకా!
జననీప్రీతివివర్ధన!, జననాథా! మేలుకొమ్ము ధ సమయము కానన్. 3౪ 1838
- తే. నీవు నిద్రింప జగ మెల్ల ధ నిద్రవోవు;
గాన మేల్కొమ్ము నీదువిక్రమము విష్ణు
విక్రమనమానమగు భవఁద్విమలరూప
మశ్వీరూపాధికంబుగా ధ నమరుఁ జమ్ము. ౪౪ 1839
- *క. మతివిభవంబునను బృహ,స్పతితుల్యుఁడ వీవు బ్రహ్మఁసముఁడ వటంచున్
హితముగ వర్ణింపం దగు, ధీతితో ధీమయందు సమతఁ ధ జెందుదు రామా!.
- చ. సరసిజమిత్రుఁ దేజమున ధ సాధుజవంబున వాయుదేవునిన్
బరమగభీరభావమున ధ వారిధి మించినవాఁడ వీవు శం

* బుధాభి బృహస్పతే స్తుత్యః ప్రజాపతిసమా హ్వసి-అనిషూ.

కరువలె నప్రకంపుఁడవు ♦ కంజవిరోధిని సౌమ్యతన్ నిరం
తరము జయింపఁ జాలుదువు ♦ ధాత్రి భవాదృశమేదిసీపతుల్.

1841

క. మును లేరు పుట్టఁబోవగు; నిను నొంప నదెవ్వఁడేని ♦ నేరఁడు ధర్మం
బున నిశ్చలమతివై తగు, దనయమ్ము ప్రజాహితుఁడవె ♦ యగుదువు గానన్.

క. నినుఁ గీర్తియు లక్ష్మియు నో, జననాథా! విడువకుండు; ♦ శాశ్వతవానం
బును జేయును నీయం దా, వినుతశ్రీధర్మము లొగి ♦ విశ్వాసమునన్; ౮౫

చ. అని యిటు వందు లాన్మపతి ♦ నాదృతిమై వినుతింప నూతు లొ
య్యన మధుర స్తనంబులను ♦ హరిపదంబుల నన్నుతించి; రా
జనపతి స్తోత్రనాదములఁ ♦ జక్కఁగ మేల్కొని యూర్ధ్వభాగమం
దనుపమశుభ్రనస్తయుతి ♦ నందినశయ్యను బాసి యంతటన్. ౧౦

1844

చ. హరి ఫణిశయ్యనున్ నదలి ♦ యల్లన లేచెడునట్లు లేచె; నా
ధరణిపుఁ డట్లు లేవఁగ ముదంబున సేవకు లృప్తై నీరునుం
బరికరరాజినిం గొనుచు ♦ వచ్చిరి వేలకు వేలుగాఁగ; భూ
వరమణి యెల్లకృత్యముల ♦ వైశమ తీర్చి కృశాను వేల్పుచున్. ౧౨౫

1845

క. పరమం బిత్వోక్తుమహి, వరసేవితమునగు దేవభవనంబును జే
రి రయంబున నట దేవోత్కరపితృభూనుదులఁ బూజఁ ♦ దన్నుచు విధిగన్.

నీ. పరిజనుల్ వెంట రా ♦ బాహ్యకత్యంతరంబును నిర్గమించె నాభూషవర్య
సపురోహితులగు నాసచివులు మహితాత్ము లనునరించిరి వసిష్ఠాదు లష్ట
దీప్యమానాగ్నులతీరున; మహితాత్ములగు బహుజననాథు ♦ లారఘూత్త
మునిపార్శ్వసీమను ♦ బొల్చిరి శత్రుని ననురులు సేవించునట్లు; భరత

తే. లక్ష్మణులును శత్రుఘ్నుండు ♦ లలితయశులు
వేదములు మూఁడు నవమున ♦ వెలసినట్లు
శ్రీరఘూత్తముప్రక్క నిల్చిరి సుభక్తి
గొలుచుకొరిక లాత్మలఁ ♦ బొలయుచుండ. ౧౭

1847

చ. జనపతి కొల్వకూటమును ♦ జయ్యనఁ జేరఁగఁ బోవఁ గింకరుల్
చని రఘురాముపార్శ్వమున ♦ సాంద్రముదంబున మోము లొప్పుఁ జ
క్కనిగతి నంజలుల్ తనరఁగా బహారీతులఁ గొల్చియుండి; రా
వనచరనాయకుల్ బలము ♦ వర్ధిలుచుండఁగ వేడ్కమీఱఁగన్. ౧౮

1848

* తే. కామగమనులు నర్కజాంఘదముఖు లవు
డిర్వదియె సంఖ్యగలవా రహీనవిభవు
లుగ్రతేజంబులం బొల్చి ♦ యుర్వి నాథుఁ
గొల్చి; రంత విభీషణాఖ్యుండు ఘనుఁడు. ౧౯

1849

క. తనమంత్రులు నల్వరు తన్ననురక్తిం గొల్వ గుహ్యకాధిపుని ధనే
శుని గుహ్యకరాజివలెన్, జననాథు మహాత్ముఁ గొల్చె ♦ సంతస మొప్పున్. ౨౦

తే. వేదవృద్ధులు సత్కులుల్ ♦ విమలచిత్తు

లైన పౌరులు నేర్పరు ♦ లాటఁ దలలు

వంచి రామునకున్ మ్రొక్కి ♦ వరుసఁ గొల్చి

రట్లు సచివాదినయుక్తుఁ ♦ డగుచు నృపుఁడు. ౨౧

1351

క. ఘనులగు మునినాయకులున్, జనపతు లతివీర్యు లటవిచరులును దనుజుల్
తనుఁ బరివేష్టింపఁగ మా,నినికరసంయుక్తుడైన ♦ నిర్జరపతి నాన్. ౨౨ 1352

క. అలరారుచు దేవేంద్రునిఁ, గలవిలపాటొందఁజేయు ♦ కమాకృతిచే
జెలఁగుచు నెల్లరు చక్కఁగఁ, గొలువునఁగూర్చుండియుండఁగుతుకంబలరన్.

ఆ. మధురకథలు సాధుమానులు ధర్మసంయుక్తిఁ దెలుపుచుండఁ నొగిఁ బురాణ
గాథ లెల్ల వినుచుఁ ♦ గమనీయరూపుండు, నిండు కొల్వచేసె ♦ నేర్పుచెలఁగ.

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము ౧ - వ సర్గము.

ఁఖఁఖ వాలిసుగ్రీవులజననము. ఁఖఁఖ

చ. మునివరు నయ్యగన్యుఁ గని ♦ భూపతి యిట్లుని పల్కె నంజనా
తనయునిగాథ వింటి మునితల్లజ! ఋక్షరజుండు వాలి కా
తని యనుజన్ముడై రిపుకదంబము నేఁచెడు నర్కసూరికిన్
జనకుఁ డటంచుఁ బల్కితిరి ♦ సంతసమయ్యె మదిన్ నితాంతమున్. ౧ 1855

క. జనని యదెవ్వరొ నాకున్, మునివర! తెలుపంగలేదు ♦ ముదమొప్పెడుఁ ద
జ్జననీనామము వినఁ జ,క్కనిరీతిం దెల్పవయ్య! ♦ త్కాసురవర్యా! ౨౪ 1856

చ. అనురఘురామువాక్కు విని ♦ యమ్మునిసాధుఁడు పల్కె నిట్లుగా;
విను రఘురామ! యిక్కథను ♦ వింతలఁ గొల్పెడుదాని సంతయున్
మునిపతి నారదుండు మదిఁ ♦ బొల్పెడువేడుక మామకాశ్రమం
బున కరుదెంచి చెప్పెనిది ♦ పొల్చును వీనుల కింపుఁ గూర్చుచున్. ౪ 1857

ఉ. నారదుఁ డొక్కనాఁడు జతఁనంబున నాయుటజంబుఁ జేరె నే
గారవమొప్ప నాయనఘుఁ ♦ గాంచి యథావిధిఁ బూజఁజేసి గం
భీరవచస్తతిన్ వినెడువేడుక నాసన మిచ్చి యిచ్చటం
జేరుట నాదుపుణ్యములు ♦ సిద్ధిని బొందెను నేటి కోమునీ! ౫౪ 1858

క. అని పల్కి నీవు ప్రశ్నించిన యీగాథను దగంగఁ ♦ జెప్పవె నాకం
చును బ్రశ్నించితి, ధర్మం,బునఁ బొల్చు మనంబుగల్గు ♦ పూజ్యం డౌటన్. ౬

- చ. ననుఁ గని యిట్లు పల్కె మునిఁనాయక! చెప్పెన నాలకింపుమా
ఘనగిరి మేరునానుమునఁ ♦ గాంచనసూపము నొంది లక్ష్మీకే
జనకగృహంబు నా నలరుఁ ♦ జక్కఁ శృంగిలఁ దానియంతరం
బున సకలామగార్చనలఁ ♦ బొంది వెలుంగుచునుండు నెప్పుడున్. 2 1860
- సీ. అందు నూతామడఁలంత విస్తీర్ణంబు గల్గి దివ్యంబయి ♦ కాంతమగుచు
నలరుచు బ్రాహ్మియా ♦ నట్టియు త్తమసభయొప్పుచుండును బద్ధఁయోనినాల్గు
మోములవేలువు ♦ మూర్తులలో నాదియనఁ దగు బ్రహ్మ యంఁదలరుచుండు
యోగంబు సేవించుఁచుండ నాతనినేత్రములనుండి రసమొండు ♦ గలిగిజాతై
తే. గరములన్ బ్రహ్మ గైకొని ♦ కలిగె నిద్ది
యేలొకో యని చర్చించి ♦ యిలను నదలె
సృష్టికర్త గూర్చితిని ♦ క్షీతిని విడున
నశ్రుకణమున నద్దాన ♦ నలరెఁ గపియు గం 1861
- చ. జనిఁ గనినంతనే కపిని ♦ సారససంభవుఁ జానరించి ప్రి
తిని గలిగించు వాన్యవితఁతిన్ మహితాత్ముఁడు బ్రహ్మ పల్కె; నో
వనచర! యీవిశాలగిరివర్యము చూడుము దేవవర్యు లిం
ననవరతంబు నుండుదురు ♦ హరిగిరింద్రమునందు నియ్యెడన్. ౧౧౫ 1862
- క. పలువిధములై నమూలంబుల ఫలములఁ దినుచు నిరతఁమును నాచెంతన్
జెలఁగుచు నుండుము; నీవి,మ్ముల నీస్థలమందు వానఁమును నాచెంతన్. ౧౨౫
- ఆ. కొంతకాల ముండఁ ♦ గొడువ లేనట్టి శ్రే
యంబు నొందఁజాలు ♦ దనుచు బ్రహ్మ
పలుకఁ గీశపతియు ♦ జలజోద్భవునిపల్కు
లాలకించి దేవతాధిపతిని. ౧౩౫ 1864
- క. కనుఁగొని భక్తిని దత్పన, వనజంబులు శిరము సోక ♦ వందనములు చే
సి నియతిని లోకకర్తను, ఘనునిం దొలిదేవుఁ గాంచి ♦ కడువడిఁ బలికెన్.
- క. దేవర యాజ్ఞాపించిన, యావిధమున మెలఁగువాఁడ ♦ నన్తఁచ్ఛ్రీయః
పావనఫలదంబగుఁ గద, భావింసఁగ శాసన మిది ♦ పంకజసూతీ!. ౧౪౫ 1866
- చ. అని వినయంబునన్ బలికి ♦ హర్షమతిన్ బరమేష్ఠి శాసనం
బునఁ జని సాధువుష్పఫలఁపూగము లెప్పుడు గల్గు భూజరా
జని దగు మేరుపర్వతముఁ ♦ జేరి పితామహాబుద్ధిదోర్బలం
బున వనసీమ నందు ఫలఁమూర్ఖతాశనుడై యథేచ్ఛఁగన్. ౧౫౫ 1867
- సీ. ఒకచోటఁదేనలఁనొకచోటఁబహువుష్పముల గ్రహియించుచుఁ♦జెలఁగివ్రతి
నమునందు సాయంతఁనమునఁ బితామహునన్నిధి కేగుచు ♦ సంగ్రహించి
నట్టిసుమంబుల ♦ నమలఫలంబుల దేవతాధీశ్వరుఁదివ్యపాద
ములకు నర్పించుచుఁ ♦ బోవుచు వచ్చుచు గిరి బహురీతులఁ ♦ దిరుగునతని

ఆ. కాల మొక్క కొంత ♦ గడచె నివ్వధిఁ గొంత, కాలమేగఁగీశఁకాంతుఁ డొక్క
తఱిని దప్పిచేతఁ ♦ దద్దయుఁ బీడింపఁ, బడియె రామచంద్ర! ♦ పార్థివేంద్ర!.

చ. చని చని యు త్తరంబున విఁశాలముగాఁ దగు మేరుశృంగమం
దు నిఖిలపక్షిసంఘములు ♦ తోరపువేడుక నుండఁ దేటఁగాఁ
గనఁబడువారి చల్లఁగను ♦ గ్రాల మనోహరమా సరస్సునుం
గనియెను; ద త్తటంబున స్వఁకంబగు * కేసరజాల మెంతయున్. ౨౧ 1869

తే. గాలితాఁకునఁ జలియింపఁగా నిలిచెను;
దత్తరస్సున నాత్మవఁక్త్రంపుఛాయఁ
గనియె; సంతర్జలంబునఁ ♦ గానఁబడు ని
తం డెవండాకొ యితఁడు నాదన్యువె యగు. ౨౨ 1870

క. రూపము కడుఁ గొప్పదిగా, నీపట్టునఁ దోచుచున్నదే యని కడఁకన్
గోపముమీఱఁగఁ జూచెను; రూపం బది తన్నుఁ బోలి ♦ క్రోధమునొందన్.

చ. ఇతఁడు మదీయశత్రువగు ♦ నిట్టిమహాగ్రహ మూనియున్నవాఁ
డితనిని దుష్టభావమున ♦ నీగతి మించెడువానిఁ జంప కే
గతి విడువంగనొ; ననుచు ♦ గాఢరుడావిలమానసంబునన్
జతనముమీఱ నెంచి సహజం బగువానరచాపలంబునన్. ౨౪ 1872

ఆ. పైకి నెగిరి దుమికెఁ ♦ బ్లవగేంద్రుఁ డాహ్రద, చుందు దానిఁ జంపుఁనాశయమున
జలములందు మునిఁగి ♦ చయ్యన నాతఁడు, పైకి లేచెఁ గానఁబడమి వైరి. ౨౫

క. ఆతరుణమునందే యో, పాతనువున నాతఁ డొప్పె ♦ త్ప్రాపతినాథా!
చేతోహరియనందగు, నాతనువు విలాసయుక్తి ♦ నలరెన్ మిగులన్. ౨౬

సీ. అతిశయలావణ్య ♦ మలరార విస్తీర్ణ జఘనయై భ్రూవిలాసమునఁ జెలఁగి
నీలకుంచితకేశఁజాలముల్ మెఱయంగ సస్తితవక్త్రంబు ♦ చారుతరము
గాఁ గనంబడుచుండఁ ♦ గమనీయతరపీనకుచయుగళంబును ♦ గొమరుమిగుల
ఋజుయష్టిలతకమ్ర, రీతి నొప్పెడుగతి మంగళప్రదయన ♦ నుహిత యద్ది

తే. హ్రదతటంబున వెలసె; నాఁరమణి యుష్ట
కాంత త్రైలోక్యసుందరి ♦ కమలరహిత
యైన లక్ష్మీవిధంబున ♦ నంబుజారి
చంద్రికయుఁ బోలి విమలయై ♦ సరనగతిని. ౨౭ 1875

క. కనువారిచిత్తముల కా, ర్తిని గల్గఁగఁజేయ జాలి ♦ దివ్యతనువునన్
వనజాలయఁ బార్వతి వాణిని బోలుచు దివ్యకాంతిఁ నిచయముచేతన్. ౨౮

క. నలుదెసల వెలయఁజేయుచు, నిలిచె సటన్; దేవవిభుఁడు ♦ నిఖిలజగత్సృ
ష్టిలలితుఁడై తగు శతధృతి, కలుషహృదంఘ్రిదవ్యయంబుఁ ♦ గడుభక్తి తగన్.

* చలతేజఃసర మాత్మానం కృత్వా తగ్య తపే స్థితః-అనిమా.

తే. చక్కఁగాఁ గొల్చి మరలి యానరణి స్వర్గ

పురికిఁ బోవంగ వచ్చె నాతరుణముందె;

యప్పుడే భాస్కరుండు వియత్తలమునఁ

దిరుగుచున్ వచ్చె నెందు నింతియుఁ జెలంగు. 3౧౫

1878

చ. వనమున దేవనారివలె ♦ వర్ధిలు నాతనుమధ్య వెల్ల దే

వనికరనాథభాస్కరులు ♦ వచ్చి కనుంగొని రేకకాలము

దనితరదృష్టరూపమున ♦ నందుఁ జెలంగెడు నాతలోదరిన్

మనసిజతాపముం గనిరి ♦ మానినిఁ గాంచిన యంత నిర్వరున్. 33

1879

తే. తుభితసర్వాంగులై శతకోటిహస్తుఁ

డబ్బమిత్తుండు చిత్రమా ♦ నౌర! యిట్టి

తన్విరూపంబటంచును ♦ దలఁచి త్యక్త

డై యులై; రంత నింద్రుచి ♦ త్తంబు కలఁగి 3౪

1880

క. చ్యుతిఁ గాంచెను రేత స్సానితంబినీశీర్షమందు ♦ నిల్చె నదియు నీ

గతి నాలేమను బొందక, శతమఖుఁ డపగతమదుండు ♦ చయ్యన నయ్యెన్.

చ. వనితయు నింద్రకాంక్షమెయి ♦ వానరనాథు మహాబలాన్వితున్

గనియె నమోఘవీర్య మది ♦ గావునఁ బుత్రుఁడు నట్టివాఁడుగాఁ

దనరెను వాలరాశిఁ బడెఁ ♦ వన్యనబీజము గాన వాలి నాఁ

ననయునిపేరు లోకమునఁ ♦ డద్దయు విస్తృతి నొందె రాఘవా! 3౬౫ 1882

క. సరసిజమిత్తుండును రతి, వరునశమున వర్తిలుటను ♦ వనితగళమునన్

బరమాదృతి బీజమునుం, చె రమాణినిం గూర్చి శుభముఁ చెందువచనమున్.

ఆ. ఒక్కదానినై న ♦ నక్కడఁ బల్కక, యూరకుండె రవియు; ♦ నుడిగె మోహ

మతని కంత బీజ ♦ మాననితాగళ, మందుఁ బడినఁ దనయుఁ ♦ డప్పు దొదపె.

క. ధరణిని సుగ్రీవుం డనఁ, బరఁగెఁ దనూజుం డతండు ♦ పటువీర్యమునన్

గర మద్భుతరీతిని ని, ర్వురుతనయులు చెలఁగి రగచతులు బలయుక్తుల్. 3౯౫

చ. సురపతి యంత నాత్మజుని ♦ శూరునిగాఁ దలపోసి యాకపీ

శ్వరునకు స్వర్ణమాలికను ♦ సాధుగుణోన్నతి నొప్పుదాని న

క్షరముగ నుండుదాని నిడి ♦ స్వర్ణమా చేరఁగఁ బోయె; నంత భా

స్కరుఁడును స్వాత్మజన్తునకు ♦ నర్వవిధంబులఁ దోడ్పడన్ నృపా! ౪౧ 1886

క. హనుమంతుని మతిమంతాని, గనఁబఱచి నభంబుఁ జేరఁగాఁ జనియె; నిశా

వనితామణి మెలమెల్లనఁ, జనఁగా నుదయించెఁ బద్మసఖుఁ డట్టితటిన్. ౪౨

చ. వనితగ మాటియున్న కపివర్యుఁడు పూర్వమురీతిఁ గీశతం

గనియె; యథాప్రకారమగు ♦ కన్యకపితృము నొంది యంతలో

గనియెను గామరూపులయి ♦ గాఢబలీన్నతులై యెలంగు నా
తనయులఁ బింగళేక్షణుల ♦ దన్యుభయంకరులన్ ముదంబునన్. ౪౩౪ 1888

ఆ. అమృతకల్పములగు ♦ సట్టి తేనెలఁ దెచ్చి
తనయులకు నొసంగెఁ ♦ దదవసరము
నందు ఋక్షరజనుఁ; ♦ డంతఁ దత్తనయులఁ
గొనుచు బ్రహ్మకడకుఁ ♦ జనియెఁ బ్రీతి. ౪౪ 1889

చ. శతధృతి పుత్రయుగ్మయుతు ♦ సంతసమున్ మది లజ్జయున్ దగన్
హితమును గోరి వచ్చిన యహీనబలాధుని వానరేంద్రు ను
న్నతి మెఱయంగ నూఱడిల ♦ నై జమతిప్రతిభావిశేషసం
గతి నొనరించి పల్కెఱును ♦ గ్రన్నన నిర్జరదూత నొక్కనిన్. ౪౬ 1890

క. పిలిచి మదీయాజ్ఞను మం, గళకరకిష్కింధనామ ♦ కంబగు పురి కి
మ్ములఁ జని గురుతరమగుచుం, బాలుపొంది యనేకగుణవిభూతులఁదగుచున్.

ఆ. అలకు నందుఁ బెక్కు ♦ హరియూధములు తగుఁ;
గామరూపులగుచుఁ ♦ గపివరేణ్యు
లందు నుండు రత్న ♦ సందోహ మలరారు
దానిఁ గనుము వేగ ♦ తరలిపోయి. ౪౮ 1892

సీ. పుణ్యాపణంబులఁ ♦ బాలుపొంది యతివిశాలంబయి దుర్గము ♦ లను జెలఁగుచు
నాలుగుజాతుల ♦ నోలి నొప్పుచు విశ్వకర్మనిర్మితమయి ♦ కమ్రతరము
నై తగు కిష్కింధ ♦ యనుపుర మయ్యది; మన్నియోగంబునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జని
హరిపతి నీతని ♦ నాత్మజయుక్తుని నభిషేక మొనరింపు ♦ మందు యూధ

ఆ. పాలకులను మఱి యుఁ ♦ బ్రాకృతకపులను, బిలువనంపి దేవతలను జేర్చి
యాయతాసనంబు ♦ నందుఁ గూర్చుండఁగాఁ, జేసి కపివరేణ్యుఁ ♦ జేయు మితని.

క. కనినంతనె మతిమంతు ని,తని వారలు సేవకులయి ♦ తమ కధిపతిగాఁ
గను దలఁతు రెల్లవేళల; నని విధి యానతియొసంగ ♦ నాకపి యలరన్. ౫౨

ఆ. అమరదూత ముందు ♦ హరిపతిచనుచుండ
శుభపురంబు దానిఁ ♦ జొచ్చి గుహను
బోలి యున్నదానిఁ ♦ బాలుపొందు పవనవే
గమునఁ జేరి కీశ ♦ కాంతు నందు. ౫౩౪ 1895

క. వనజజనానతి సింహా,ననమున నలరంగఁజేసి ♦ త్నాపాలకు లే
యనువున నభిషిక్తులుగాఁ, దనరుదురో యావిధమునఁ ♦ దగువిభవమునన్.

తే. మంగళస్నాన మొనరించి ♦ మహితపూజ
లందఁగాఁ జేసి నృపుఁ జేసె; ♦ సంత సతఁడు

బద్ధముకుటుండు శ్రీపరిభాసమానుఁ

డఖిలమణిగణభూషితుం ♦ డగుట నపుడు. ౫౫

1897

క. హరిగణముల కధిపుండై, పరిపాలన మొప్పుఁ జేసె ♦ బ్రవగవితతి యీ
ధరణిని వార్ధిదీప్తో, త్కరమున వసియించు నెద్ది ♦ దానికిఁ బ్రభువై. ౫౬

తే. *వాలినుగ్రీవుజనకుండై ♦ వఱలు ఋక్ష

రజనుడని చాటఁ బంచె నిం ♦ ద్రప్రభాక

గులకుఁ దల్లియుఁ దండ్రీయుఁ ♦ దలఁప నితఁడె

యని స్మరించిన శుభమగు ♦ నవనినాథ !. ౫౭

1899

క. వినిపించినఁ దా వినినను, మనమునఁ గలవాంఛితములు ♦ మానితరీర్తి

గను సిద్ధి దీనిమహిమను, నని నారదుఁ డప్పు చెప్పె ♦ నవనీనాథా !. ౫౮

ఆ తెలిపినాడ నీకుఁ ♦ దెల్లంబుగాఁగ నీ, కథను దత్త్వముగను ♦ గవుల జనన
మును హరీశ్వరులయి ♦ భూమిపై భ్రాతని, బడసినట్టి విధము ♦ పార్థివేంద్ర !.

అధికపాఠము, ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

అఖిల రావణుడు సనతు, మారునితో సంభాషించి విష్ణుమహిమను నెఱుంగుట. ఉత్తర

క. అని యిటు పౌరాణికగా, ధను బావనతరము మాని ♦ తల్లజుడు వచిం

చిన విని సోదరయుతుండై, జనపతి పీఠుండు రామ ♦ చంద్రుడు మిగులగా. ౧

ఆ విన్నయంబు నొంది ♦ విబుధమునీంద్రునిఁ

గాంచి యిట్లు పలికె; ♦ గాథ యిద్ది

పుణ్యతరము వింటిఁ ♦ బాలుపోందు మీశ్వరఁ

బరమకౌతుకంబు ♦ భాసితె నుది. ౨౪

1903

క. జననము కపిసోదరునిది, విన వినఁ జిత్రంబుగాఁగ ♦ వెలసెడు సురరా

ట్టును భాస్కరుండు తేజం, బున మెఱయుచుఁ గపివరులుగఁ ♦ బుట్టిరి గాడే.

క. కనుకన్ వీరలు వెలయుట, యనఁ జిత్రం జేమి యుండ ♦ దారయ ననగా

విని బ్రహ్మముని యగస్త్యుఁడు, ఘనబాహూ! వృత్తము చిర ♦ కాలజమిదియో.

చ. కలదొక వేఱుగాథ యది ♦ గ్రాలు పురాతనమై మనోజ్ఞమై;

ఖలుడని పిల్వఁగాఁబడెడు ♦ కర్బురనాథుఁడు రావణుండు మీ

లలన నదేల దొంగితెనొ ♦ లక్ష్మణపూర్వజ! యావిధంబు నే

దెలిపెద శ్రద్ధయుంచి వినఁ ♦ దృష్టియు మోదముఁ గల్గు దానిచే. ౬ 1906

* ఇంద్రప్రభాకగుఁకుఁ దల్లియుఁ దండ్రీయు-అనఁగా నింద్రనూర్యశే ఋక్షరజసునిఁ
దవయులై పుట్టిన భావము. ఈవిషయము ద్వితీయసర్గమునందు శ్రీరాముని ప్రశ్నమునఁ దేటపడఁ
గలదు.

క. మును కృతయుగమున బ్రహ్మకుఁ,దనయుండు సుతేజసుండుఁధన్యుఁడునగుచున్
వసజాపురీతిఁ గ్రాలుచుఁ, దనరారు సవత్కుమారుఁ ఁదా నొకచోటన్. ౭౪

చ. కనియెను రావణుండు సురఁకాండనమస్కృతుఁ జూచినంతనే
వినయముతోడ మ్రొక్కి మదిఁవేడుక దోసిలి యొగ్గి సత్యవా
క్కునఁ జెలువొందు మానిగణఁకుంజరు నాతనిఁ జూచి యిట్లనున్;
మునివర! దేవతావితతిఁముఖ్యుఁడు లోకములందు శ్రేష్ఠుఁడున్. ౯ 1968

క. బలవత్తురుండు నెవ్వఁడు, గలఁ డెవ్వని నాశ్రయించిఁ కర్పరులను వై
రుల దేవతలు జయింతురొ, యిల నిత్యము జనులు భక్తిఁనెవనిఁ గొలుతురో.

క. ఎవ్వనిఁ గూర్చి యజింతురొ, యెవ్వని ధ్యానింతురొక్కొఁయెలమినియోగుల్
అవ్వభునిఁ జక్కఁ దెల్పును, యెవ్వని వినఁ బాపజాల ఁ మేగునొ వెలికిన్.

క. మునివర్య! తపోరాశీ!, యన రావణహృద్గతంబు ఁ ధ్యాననియతదృ
ష్టిని జూచి మహాయశుఁడౌ, మునిపతి ప్రేమమున దనుజఁముఖ్యా! వినుమా.

చ. అని యిటు పల్కె; లోకముల ఁ నద్భుతశక్తి నెవండు తాల్చునో
జననవిధం బదెవ్వనిది ఁ చక్క నెఱుంగఁగఁ జాలకుందుమో
వసజదళాక్షుఁ డవ్యయుఁడు ఁ వాసవముఖ్యసురాళిచేత నా
దనుజులచే నమస్కృతుఁడు ఁ తథ్యము విష్ణువె దానవాధిపా! ౧౩ 1912

సీ. జగముల సృజయించు ఁ శతధృతి యెవ్వని నాభిపంకజజనఁనంబుఁ గనెనొ
యతనిలోకముల మహాశక్తి నెవ్వండు వుట్టించెనో లోకఁపుంజ మెల్ల
స్థావరజంగమాత్మక మేనిశక్తిచే నిలిచియున్నదొ దేవతలు సతంబు
విధిగ నధ్వరముల ఁ వేల్తురో యెవ్వనిప్రీతికై, యెవని సంప్రీతిమెఱయ

తే. నాశ్రయింతురొ, 'యెవ్వనిఁయాదరమున
నమృతపానము చేసిరో, ఁ యఖిలమర్హ్య
లెవని ధ్యానింతురో, యోగు ఁ లెవనివేద
పాంచరాత్రపురాణాళిఁ ఁ బరమనియతి. ౧౪ 1913

క. మనముల ధ్యానింతురొ; యజ్ఞనిచయముల వేల్తురో; విశాలయశుఁడు పా
వనకీర్తి యెవఁడు దితిజుల, దనుజుల రాక్షసుల నింకఁ ఁ దగు సురరిపులన్.

చ. అనిమొనఁ దా జయించునొ మహాత్ముఁడు శ్రీపతి సర్వదేవతా
వినుతుఁ డతండా యొప్పు ననువిప్రమునీంద్రుని వాక్యవర్యమున్
విని దనుజేశ్వరుండు మది ఁ వేడుక లూరఁగ మ్రొక్కి మానివ
ర్చుని భజియించుచుం బలికె; ఁ నోమహితాత్మక! యోగిపుంగవా! ౧౫

సీ. దైత్యరాక్షసులును ఁ దనుజు లింకను గల్లు సురవైరు లామహాశూరుచేత
హతులయి యేగతిఁనంధువారలొ తెల్పు, మెవ్వరు తెగిరొ యాఁయీశుచేత;

సన మఱానినాథుఁ డిట్లునియె రావణుఁ జూచి చనుజు లెవ్వరు దేవతాహతులగు
దురొ, వార లేచేయదురు స్వర్గమును, బరిభ్రష్టులై యందుండి వసుధఁబుట్టు
తే. చుందు; రాత్రియపూర్వాగ్నితోరుపుణ్య
పాపసుఖదుఃఖములచేత ధవముఁ గనుచు
మృతిని బొందుచు నుందు; రేయే నురారు
లాజనార్దనుచేత నుహోత్తుచేత. ౨౧

1916

తే. చక్రధారలఁ బూనికఁ ధంపఁబడుదు
రో మహాపుణ్యతనులయి యొప్పువార
లెల్ల వైకుంఠమును బొంది గూఱు లగుచు
వేలయుచుందురు రావణా! విమలు లగుచు. ౨౨

1917

క. హరికగుక్రోధము చూడఁగ, నరత్యుమె యగు నటంచు వరముని పలుక
నురవైరినాయకుఁడు విని, పరమప్రమగంబు నొంది భక్తి వెలయఁగన్.
క. హరియున్న లోకమును నేఁ, గర మరుదుగఁ బొందు పెట్టు కదనము నాకున్
సిరిపతితోఁ గల్గు నదే, కరణి నటం చాళ్లలోనఁ గడుఁ దలపోసెన్. ౨౩
అధికపాఠము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - న సర్గము.

అథ సనత్కుమారుడు విష్ణువు రాముడై యనతరింపఁగలఁడని వచియించుట. అథ

క. మనమున నిట్లు దురాత్ముఁడు, చనుజేంద్రుఁడు రావణుండు తలపోయుట న
మ్మునిపతి యెఱింగి యాగతి, ననియె మహాబాహురాజతాంగా! నీకున్. ౧౫
క. దుగ మొనఁగూడును గోరిక, లరుదగురీతిన్ ఫలించు నల్లాట నికన్
బరిపరిఁ దలఁపక నుఖిన్, చరియింపుము; నీవు కొంతననుయం బిలలోన్. ౨
చ. అన విని యామహాభుజుఁడు హర్షము పొంగ మహోత్తు నామునిం
గనుఁగొని యావిధిం బలికెఁ గ్రన్లుట; నాతని కెన్న లక్షణం
బన నది యెట్టి దా తెఱఁగు నంతయుఁ జెప్పుము; మఱానివుంగవా!
యన దనుజేంద్రవాక్కు విని యమ్ముని సర్వము నీకుఁ దెల్పెదన్. 3౫ 1922
చ. వినుముని యిట్లు సల్కె; నురవీరరిపూ! పరమాత్ముఁ డాననా
తనుఁడు జగత్ప్రభుఁడు నురతల్లజుఁ డెల్లెడ నుండువాఁడు; వ్య
క్తిని గనకున్నవాఁడు నగుఁ గేశవుఁడే యని నమ్ము మాతఁడే
యొసరిచె నీచరాచగనుఁ యోగిని మూఁడుగ నాత్మశక్తిచేన్. ౪ 1923
సీ. ఆదినారాయణం డాతఁడే భూమిని, సంతరితుమున సర్పాలయమునఁ
బర్వశంబులయందు వనముల స్థావరములను గ్రామవ్యూహములను నగర

ములనిండియుండును ♦ మూర్తియొంకారంబునత్యంబుసావిత్రి ♦ క్షమయునతఁడె
యగు ధరాధరధరుం ♦ డయి దేవుఁడతం డనంతనామంబున ♦ సంతతంబు

తే. విశ్రుతుండగు; నూర్చుండు ♦ విధుఁడు యముఁడు

కాల మనలుండు వాయువు ♦ బాలుఁ డబ్బ

భవుఁడు పరమేశ్వరుండును ♦ బగలు రేయి

యుభయసంధ్యలు నాతఁడై ♦ యొప్పుఁ జమ్ము. ౮

1924

చ. వెలుఁగఁగఁ జేయుఁ దానె కడు ♦ వేడుక వెల్లును నిండియుండుని

మ్ముల గ్రహియించు లోకములఁ ♦ బుట్టఁగఁ జేయును జంపు నేలు శ్రీ

లలితుఁడు దండనంబును విలాసముగా నొనరించుఁ గ్రీడలక

నలువును లోకనాథుఁడయి ♦ శాశ్వతుఁడై భవనాశహేతువై. ౯

1925

తే. విష్ణు వగుచుఁ బురాణుఁడై ♦ వెలయు నితఁడె;

పెక్కుమాటల నింకేల ♦ నొక్కఁడైన

హరియె తైలొక్యమగు చరాచరము నెల్లఁ

గలయ వ్యాపించి యుండును ♦ గర్భరేంద్ర !. ౧౦

1926

సీ. కువలయదళములాగున శ్యామవర్ణాంగుఁ డగుచుఁ గింజల్క మట్లరుణమైన

యంబరం బలరార ♦ నభ్రంబునందుఁ బ్రావృట్కాలమునఁ దటి ♦ ద్విలసితమగు

జలదంబురీతిగా ♦ వెలయుచు; శ్రీమంతుఁడై నరదాంగుఁడై ♦ యంబుజారు

ణాక్షుఁడై శ్రీవత్స ♦ మాయతోరస్సునఁ గ్రాల శీతాంశులక్షణము గల్గి

తే. *మెఱిపు లంబుదములనుండి ♦ మించునట్లు

నమరరూపిణి లక్ష్మీయు ♦ సంతతంబు

తచ్చరీరంబున నె యుండు ♦ దలఁప నతఁడు

గనఁగ నురల కళక్యుఁడౌ ♦ దనుజనాథ !. ౧౩

1927

క. నురవైరులు పన్నగులును, బరికింపం జాల రతనిఁ ♦ బరమేశుఁ డదె

వ్వరిసి గృపం జూచునొ యా, పురుషుఁడె యాతనిగనంగఁ ♦ బోలునుజమ్మి !.

తే. యజ్ఞఫలములఁ దసముల ♦ నఖిలదాన

ములను యాగంబులను సిరి ♦ వెలయు నతఁడు

గన నశక్యుండు; విను మిఁకఁ ♦ గర్భరేంద్ర !

తద్గతప్రాణచిత్తులై ♦ తగినభక్తి. ౧౪

1929

క. వసజాక్షవరాయణులై, యనిశము వర్తించువారి ♦ కాతఁడు ప్రీతిం

గనఁబడు జ్ఞానాగ్నిని బా, పనిచయమును గల్పువారిఁ ♦ బాలించుఁ జామి.

క. వారికె కన్నడు రావణ., వారిజదళ నేత్రు శ్రీశు ♦ వై కుంతుని నీ

వారసి కనఁదలఁచితివే, నారీతి వచింతు విసుమ ♦ యది యొప్పినచోక. ౧౭

* సంగ్రామరూపిణి లక్ష్మీ - ఆనిమా.

తే. శృతయుగం బేగఁ ద్రేత నా ♦ నెనఁగు యుగము

రాఁగఁ దన్ముఖమందు ను♦రలకు మర్త్య

లకును హితమొనఁ గూర్ప ని♦లావతిస్వ

రూపమునఁ బుట్టఁగలఁడు సం♦తాపహరుఁడు. ౧౮

1982

సీ. ఇత్సౌకున్మవులకు ♦ నెల్ల నెన్వఁడు విభుం డగుఁ జమ్ముదశరథుం♦డనెడు రాజ
తత్సానుఁడై మహా♦త్తర తేజుఁడై రాముఁ డనుపేరు దాల్చిత♦గును బులన్త్య
వంశవర్ధన! బుద్ధి♦బలములఁ దేజంబునను బరాక్రమమున ♦ వినుతుఁ డగుచు
గురుతరబాహువై ♦ వరసత్వవిభవుఁడై యోధున భూమినా ♦ నొప్పు జమ్ము

తే. భానురీతి దుష్ప్రేక్ష్యుఁడై ♦ బవరములను

శత్రువులఁ జెండఁగలఁడు శ్రీ♦నరసింహాక్షుఁ

డాదినారాయణుండె రా♦మాహ్వాయమునఁ

బుట్టఁగలఁడు ప్రభుత్వంబు ♦ పొదలునట్లు. ౨౧

1988

చ. జనకునిచేత నాతఁడును ♦ సాధుమనస్కుని భ్రాతఁ గూడి ధ

ర్మనిరతచిత్తుఁడై గురుతరంబగు దండకకాననంబునన్

దనసతిఁ గూడియే తిరుగుఁ ♦ దత్సతి సీత యనంగ నొప్పు నో

దనుజవిభూ! యదృష్టవతి ♦ తత్సతి లక్ష్మీయే సీతనాఁబడున్. ౨౨

1984

క. జనకున కామెయె వుత్రిక, యనఁబడు ధరనుండి యొదవె ♦ నాసుదతి జగం

బున నసమానసుగూఢం,బున వెలసెడు లక్షణములఁ ♦ బొలుచు నసమయై.

తే. ఛాయ యెడఁబాయకే వెంటఁ ♦ జనెడురీతి

జంద్రికయు శశి వీడని ♦ చందమునను

రామునెడఁ బాయ దామహా♦రణ్యమందు

శీలమందు నాచారమం ♦ దాలతాంగి. ౨౩

1986

క. వినుతింపంబడుగుణముల, ననుపమయే యగును ధైర్య ♦ మలర సుదతి గో

దనుజేంద్ర! రవికి రశ్మిగ,తిని నేకత్వమునఁ దగువిధిం గనుపట్టున్. ౨౪

1987

క. వినిపించితి నీవార్తను, దనుజేశా! విడువకుండఁ ♦ దగుభంగి సనా

తనుఁడై యవ్యయుఁడై జే,వనికరవతియైన చక్రి♦హార్తల నిచటన్. ౨౬

చ. అని యిటు లామునిప్రవరుఁ ♦ డాడిన విక్రమనంపదంధుఁ డా

దనుజవిభుండు రామన్మవతల్లజ! నీయెకఁ దాఁ బగం గొనం

గను దలపోసి యెంచె నిటు; ♦ త్కాసురమాని వచించె నీవిధం

బున నిది చక్క నున్నయది ♦ భూమిఁ జరించెద న్వేచ్ఛమీఱఁగన్. ౨౭

క. హరితోఁ బగఁ గొనియెద నం,గర మొప్పును నాకు నట్టి♦గతియైన నటం

చురుతరముగ నెంచుచు హ,ర్షరతిం జెలువారె మదిని ♦ రావణుఁ డనుచున్.

- క. మునిపతి చెప్పినకథ విని, జనపతి నేత్రద్వయంబు † సంతసమునఁ బొం
గను శీర్షచాలనంబును, గనఁబడ నాయుర్థ మాత్మఁ † గడుఁ జింతించెన్. ౨౯
- ఆ. కథను వినినకొలఁది † గాథహర్షమువిస్మయమునుబొడలఁగా నయనయుగంబు
వెలయ జ్ఞానివర్య! † వివరింపుమా పూర్వతరచరిత్రములను † మరల నాకు.

అధికపాఠము, మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణుని నిశ్చయ మెఱింగించుట. ఊహ

- క. అన విని కుంభప్రభవుఁడు, ఘనతేజుఁడు పృథుయశుండు † త్కౌపతిఁ బ్రణతుం
గని బ్రహ్మ యీశునకుఁ జెప్పినరీతిని బల్కె సత్యవిక్రమ! రామా!. ౧ 1943
- క. తరువాతీకథం జెప్పెదఁ, బరమప్రమదంబు మీఱఁ † బల్కులవానిన్
ద్వీరపడ కాలింపునుటం, *చురుముదమున హెచ్చరించి † యొకపరి నేనున్. ౨
- క. వినినాడ గాథ చానిని, వినినట్లుగ జరిగినట్లు † వివరించెద నం
చనుపమమోదంబున రామున కిట్లని తెల్పెఁ బూజ్యబుద్ధి యలరఁగన్. 3
- క. గురుబాహూ! దుర్మతి యా, సురరిపునాథుం డతండు † త్కోణీసుత ని
ష్కరుణన్ దొంగిలె నిందుల, కురుమతియోజించియిదియెఁము క్తమటంచున్.
- క. మును పాగిరివర మని ఖ్యాతిని గాంచిన మేరువున నతిస్థిరయశుఁడౌ
మునిపతి నారదుఁ డీగాథను దెల్పెను నాకు బాహుదర్పవిభూషా!. ౫ 1947
- క. సురగంధర్వులు సిద్ధోత్కరమును మునివర్షులు వినఁగా శిష్టకథన్
ధరణీశా! నారదుఁ డావరతేజుఁడు స్థితము తోఁపఁ † బల్కెం జమ్మి. ౬
- క. మానాభిభూషితా! భూజానీ! శ్రీరామచంద్ర! † చారుతరంబై
గానంబడు తేజముగల, యానారదుఁ డనువదింప † సట్టికథ యిలన్. ౭ 1949
- క. పాపాఘముల నడంచుచు, నేపారును చాని వినుము † నృపవర! దేనిన్
శ్రీపతి హితమును విని మునిభూవులు సురతల్లజులును † మునిపతి నతనిన్. ౮
- తే. హర్షపర్యాకు లేక్షణులై వచించి
రిట్లు మీ రిట్లు చెప్పిన † యీసుగాథ
నెవరు విందురొ చెప్పుదురొ † యెలమిఁ బుత్ర
పౌత్రయుతులయి సురభూమిఁ † బడయఁగలరు. ౯

1951

అధికపాఠము, నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

అంధుల రావణుడు శ్వేతిద్వీపమున కరుగులు. అంధు-

క. విన మవ్వలినార్థల నో, జననర! రావణుడు డతండు ♦ త్కౌస్తలి నెల్లన్
దనివారన్ దిరుగుచు జ.గు,మును గోరుచు శూరదనుజ♦ముఖ్యులతోడన్. ౧

తే. దైత్యదాసవరతోవి♦తతి నెవండు, బలయుతుండని తనచెవి ♦ బడునొ నాని
నంగరాధియు బలదర్ప♦శాలిదనుజ,న త్తముడుపిల్చు జేయుమా♦జగదమనుచు,

క. తిరుగుచు నీగతి సేవ్చుగ, ధరణీస్థలి నెల్ల రామ♦ధరణీశా! యా
పరమేష్ఠిచెంతనుండియె, యరుదెంచెడు నారదముని ♦ నభ్రమునందున్. 3

చ. ఘనముల వెన్ననున్న ముని♦కాంతుని రెండవ యంశుమంతుడే
యనఁదగువానిఁ గాంచి యతి♦హర్షము పొంగఁగఁ జెంత కేగి వం
దనము నొసర్చి కేల్తొగిచి ♦ తా నపు డిట్లనె రావణుండు; న
న్తునిపర! పెక్కుసాన్లు మదిఁ♦బోలినయట్లుగ శక్తిమీఱఁగన్. ౪౫

1955

తే. బ్రహ్మలోకంబు మొదలుగఁ ♦ బరఁగులోక
జాలములఁ జూచియున్నారు ♦ నకలలోక
ములను బలవంతులగువారి ♦ మునిగజేంద్ర!
తెల్పుమా! వార లెవ్వరొ ♦ తేటపడఁగ. ౫౫

1956

క. వారలతో మార్కొనఁగాఁ, గోరెద నాయుచ్చకొలఁది, ♦ త్రోణిం దగున్
వ్వారలఁ దెల్పుము మఱి య,వ్వారలు లోకాంతరముల ♦ వఱలిననైనన్. ౬

చ. అనుటయు నారదుండును దు♦రాత్మునిమాటల లోఁ దలంచి యొ
క్కనిముస మట్లె ధ్యానమును ♦ గ్రన్నస నల్పి నచించె నిట్టు; లో
దనుజగజేంద్ర! పాల్కడలి♦దాపున ద్వీప మదొందు రాజులున్
ఘనతరమాచు నచ్చటను ♦ గన్నడుమానవు లుగ్ర తేజులై. ౭౫

1958

సీ. చంద్రసంకాశులై ♦ సాంద్రబలోపేతులై మహాకాయులై ♦ యతులవీర్య
మొప్పార మేఘగ♦ర్జ్వోరునిన్వనములు గలిగి తోడ్పడఁశక్తి ♦ నలరి ధైర్య
మొప్పఁగాఁ బరిఘభా♦హువులు చెన్నరార నుందురు తద్దీప్తివ♦మందు దనుజ
పుంగవా! నేఁ గంటి ♦ పాలుపుగ వారలబలవీర్యయుక్తుల ♦ భాసమాన

తే. తనువు లలరారు వారి ని♦త్తఱిని నీవ, దెవ్వరిని గోరితివొ వార ♦ లెల్ల నందు
హసమును జేయుచున్నారు ♦ వైభవమున, ననెడునారదుపల్కుల ♦ నాలకించి.

చ. పలికెను రావణుండు ముని♦పార్థివ! యచ్చటిద్వీపమందు దో

ర్భుమున నిట్టివారలుగ ♦ భాసిలువార లదెల్లు పుట్టిరో

యలఘుమతుల్ చెలంగఁ దగు ♦ నమ్మనుజోత్తము లెల్లఁ దెల్లనై

వెలసెడు ద్వీపమం దచట ♦ వేడుక లూరఁగ నుండు తెట్లొకో. ౧౧౫

1960

- తే. ఈసుహ త్తరవృత్తాంత డ మెల్లఁ బ్రీతి, నారదా! మాసిపుంగవ! డ నాకుఁ దెల్పు
మీజగం బెల్లఁ జూచితి డ విద్ది నీకుఁ, గరతలానుబంబుగఁ డ గానఁబడును. ౧౨౪
- క. అనినఁ రావణునకు నా, ముని యిట్లను; వార లెల్ల డ మురహాగుభ క్తి
దనరి యనన్యనునంబుల, ననిశ మ్మొప్పుదురు విప్రు డ లందును భ క్తుల్. ౧౩౪
- ఆ. భూసురార్చనలను డ బొంగుచు నొనరింతు, రేకమూ ర్తియందె డ హృదయభావ
ములు తగంగ వారు డ పొలుతురుదను జేంద్ర! చక్రియందెమాన డ సములుదగులు.
- క. హరిన క్తప్రాణులునై, హరినే సతతంబు గొల్చి డ యాదీప్యమునఁ
నిరతము వసియించెడు భా, గ్యరతిం దొలిపుణ్యకర్త డ గణమున వారల్. ౧౪౪
- తే. కాంచఁగల్గిరి నూ! శార్ఙ్గ డ కార్తుకమును, వంచి శ్రీహరి సంగర డ వసుధ నెవరిఁ
ద్రుంచెనోచక్రయు క్తిసం డ దుఁవసించు, భాగ్యమునుగల్గియుందురు డ వారలెపుడు.
- చ. క్రతుతతి సత్ఫలంబులను డ గాఢతపంబుల సంయమంబులఁ
వితతములై న దానముల డ వేడుకఁ జేసిన యాఫలాళినం
గతిని దదీయలోకమును డ గాంచి యటఁ సుఖయింపలేరు నూ;
దితిసుతవర్య! యం చనెడు డ దివ్యమునీం ద్రునివల్కు లత్తటిఁ. ౧౭౪ 1966
- చ. విని దశకంఠుఁ డెంతయును డ విస్తయ మంది హృదంతరాళమం
దనఁ జిరకాల మెంచి మునిఁతో వచియించెను నేను బోయి యా
మనుజులతోడ సంగర మఁమానుషశ క్తి నొనర్చువాఁడ నా
కనుమతి యిమ్ముటంచుఁ బ్రియఁ డ మారఁగఁ బల్కి తదీయసమ్మతిఁ. ౧౮౪ 1967
- క. శ్వేతదీప్యమునకు సం, ప్రీతిని రావణుఁడు చనియోఁ డ బ్రియమున మునియుఁ
జేత సొప్పఁగ నద్భుత, మై తగు నారణము చూడ డ నచటికె యరిగెఁ. ౨౦
- క. ముని యాతఁడు రణకేళిం, గన నిత్యము నెంచుచుండుఁ డ గదనము చూడం
గనె ప్రీతి యతని కెక్కుడు, గనుక నె ముం దరిగె; సంతఁ డ గ్రవ్యాదుండుఁ.
- చ. దనుజులఁ గూడి భూరితర డ దారుణసింహానినాదముల్ ప్రీతి
ధ్వను లఖిలాశలఁ వెడలు డ భంగి నొనర్చుచుఁ బోయె; బూర్వమే
మునిపతి యేగియున్నపనఁ ముం గనుకోర్కి మహాయశుండు గా
వున బలముల్ తనుం గొలువ డ భూరిబలంబు తగంగఁ బొంగుచుఁ. ౨౧౪
- తే. ఎద్ది సురలకు దుర్లభ డ మే యయితగు, నట్టి శ్వేతమహాదీప్య డ మంతఁ జేరె;
దానిదివ్య తేజంబున డ దానపతి, పుష్పకంబందు వడఁకంగఁ డ బూనె మిగుల.
- సీ. అనిల వేగమున సఁమాహతంబయి వాతహత మేఘసముదాయ డ మట్లు నిల్వఁ
జాలక యుండె; దఁత్సచివులు రాక్షసుల్ జాతసాధ్వసులయి డ చక్కఁ గనఁగ
శక్యమే గాక విశాల తేజంబున నలరునాదీప్యవఁ ర్యంబుఁ గాంచి
ప్రభువులై రావణుఁ డ బరికించి పల్కిరి; దనుజేంద్ర! జడులపోల్కిని గనంగ

తే. నగుచు గతసంజ్ఞలనుయి యః త్యంతహీన, మైనవిజ్ఞానమొప్పు నీయవని నిల్వఁ
జాలకున్నార మింకెట్లు ధనంగరంబు, చేయఁజాలుదుమో మేముఁచెప్పఁగలమె.

*చ. అని వచియించి యాదనుజుఁ ధండలు పాటిరి; రావణుండునుం
గనకవిభూషితం బగుచుఁ ధ్రువలెను పుష్పకయానవర్య మొ
య్యన విడనాడె నాదనుజుఁ ధ్రువని బాటినయంతఁ; బుష్పకం
బును బరుగెత్తె నాయనురఁపుంగవుఁ డొక్కఁడె భీమరూపుడై. ౨౭౪ 1973

క. శ్వేతద్వీపముఁ జొచ్చెను, నాతటి, సయ్యెడకుఁ జేరినంతన నొకచో
భీతమృగేక్షణ లుద్ధదతు, నాతనిఁ గనుఁగొనిరి; యొక్కఁయతివయు నందున్.

ఉ. మోమున నుస్థితం బొలయ ధిందుగ నాతనిఁ గై గ్రహించి యిం
దేమి కనంగ వచ్చితివో ధర్మపదఁ జెప్పు మెవండ వీవు! నిన్
ప్రేమను గన్నవాఁ డెవఁడు? ధింతగ నిన్నవఁ డంపె నంచు నా
భామిని పల్కఁ గ్రుద్ధుడయి ధంతమునన్ దనుజేంద్రుఁ డిట్లనున్. ౩౧౪ 1975

క. దనుజేంద్రుడ విశ్రవసుని, తనయుడ రావణుడనంగ ధరణిఁ బరఁగుదున్
జనుదెంచితి నీస్థలమున, కని చేయం గోరి యెవ్వఁ డగపడఁ డిందున్. ౩౧౪

చ. అని యిటు పల్కురావణుడుఁరాత్తుని నాతనిఁ జూచి నవ్వుచున్
వనితలు పల్కిరి ట్లలరి ధావనము లొప్పుఁగ; నంత నందులో
వనిత యొకర్తు శ్రోధమున ధానిని గైకొని లీలచేతఁ జ
య్యన నిటు త్రిప్పుచున్ జెలులఁయంతరచుందుఁ బడంగఁ జిమ్మె దాన్. ౩౧౪

ఆ. క్రిందఁబడఁగఁ జిమ్మి ధరణిమున నొక్క
చెలిని బిలిచి యిట్లు ధరికె నీవు
కీటకమును దీనిఁ ధాటింపు మిది పుర్యే
ధ్రువము సంశయంబు ధింప దిందు. ౩౧౪ 1978

క. అని పల్కిన వింశతిభుజు, దనుజుని నీలాంబనననుఁతను దశకంఠున్
వనితలు కై నుండి కరం, బునకున్ నడిపించి కవ్వఁములపాల్సేయన్. ౩౧౪ 1979

చ. బలముల విట్టిపీఁగు నురఁవై రివిభుండును బండితుండునై
వెలసెడు రావణుండు తను ధింతగ నింతులు త్రిప్పుచుండ నొ
క్కలలనహస్తముం గఱచెఁ ధాంతయు రోషపరీతచిత్తయై
వెలిబుడఁ జిమ్మి గాఢమగు ధింపఁ గై విజలించు నుండుఁగన్. ౩౧౪ 1980

చ. పురు గిది యొక్కటా! కఱచెఁ ధింప నిను సంచసేయుక్కయింతి ని
మ్మరచుగు కీట మియ్యదని ధింపము నొందుచు దానిఁ జిమ్మె సం
బరమున కవ్వడే బరికె ధింప నఖంబులఁ దత్కరంబుఁ గో
పరతిని బొంది యాయువిద ధింపయై యాయది క్రూరకీటమా. ౩౧౪ 1981

క. అనుచున్ విదలించె జవం,బున హస్తము దాన దానఁపుడు భీతుండై
వననిధిజలములయంతర,మునఁ బవనినిర్భిన్నభూధ్రఁమువలెం బడియెన్. ౪౦

క. వననిధిజలములలోఁ బడి, మునిఁగియుఁ బైకెట్లా చేరిఁ మూర్ఖుఁడు గానన్
వనటం జెందక యుండెను; జననాథా! యాతఁ డిట్టిచందమున నటన్.

క. ప్రమదలచే శ్వేతదీప్తి,సమునందున్ నిగ్రహింపఁబడి యిట్టులు హ
స్తములం ద్రిప్పంబడియెను, సుమహితతేజుండు మానినురపతి యంతన్.

క. అనురేంద్రుని ధర్మితుఁ గని, యసమానాద్భుతము నొందిఁయాడుచుఁ దమిచే
హసనపరుం డయ్యెను; నో,యనురాంతక! రామచంద్ర! యవ్వల వినుచూ!.

చ. జలనిధినీరమందుఁ బడిఁ చారుశిరోజము లార్తి నొందఁగాఁ
గలఁగుచు యామృతీరమునుఁ గర్బురనాథుఁ డెట్లా చేరి య
గ్గలమగు శక్తితోఁపఁగ జగంబుల నెల్ల జయించితిం గదా
గలుగదు వానియం దిటులుఁ గాథభయం బినుమంతయేనియున్. ౪౪ 1986

తే. అబల లౌట స్వభావమేఁ యల్పవీర్య, మలరుచుండుట నట్టివాఁరలకుఁ జూడ
నిది విరుద్ధము లోకమంఁదిందుఁ గల్గు,మానవుల్ ప్రభవిష్ణువుల్ఁచుదిఁదలంప

నీ. వనితాస్వరూపంబుఁ పటలనుండెడు వీర లద్భుతశక్తిచేఁ నలరుచుండు
రివ్వారలనె యమ్మునీశ్వరుఁ డప్పుడు చెప్పెను నేబలఁ మొప్పువారిఁ
గాంచి యుద్ధము చేయఁగవలెననినిశ్చయించెఁగాఁబోలునంఁచెంచి యాత్మ;
నవ్వనంబున వారిఁయాచారములఁ గాంచఁ దిరుగుచునుండి యాధరణి నొకట

తే. బ్రహ్మతనయు మహాత్మునిఁ బ్రభువు యోగి
వర్యు జాజ్వల్యమానతఁపరి ప్రభావ
మున వెలుంగుచు సమిధలఁ ననలుపోల్కి
నలరెడుసనత్కుమారు నిర్మలమనీషు. ౪౮

1988

క. కనియెను బీఠంబునఁ జ,క్కనిరీతిగఁ గూరుచున్నఁ కమ్రతనుని నా
వననిధిదక్షిణతీరం,బున గుహలో నున్నవానిఁ బుధనుతచరితున్. ౪౯

చ. కని కరము ల్కొగిడ్చి తమఁకంబున వందనరాజిఁ గూర్చి న
త్యనిరతిఁ గాంచి బ్రహ్మమునియై తగు నాతనిఁ బ్రశ్నచేసె ని
ట్లని; భగవంత! లోక మిదిఁ యాది న దేసుహనీయుచేత ని
ట్లనువుగ సృష్టిచేయఁబడెఁ నర్హు లిటన్ వసియింతు రెవ్వరో!. ౫౦ 1990

క. జ్ఞానివరా! మానివరా!, భ్యానింతువు బ్రహ్మ మీవుఁ తగురీతి నిటం
గానంబడువిషయంబును, మానుగ నెఱిగింపు నాకుఁ మదిఁ గల్గుకృపన్. ౫౧

తే. సర్వవేత్తవు నీవౌటఁ జక్క నాకు, వార్త నిద్రానిఁ దెల్పుమాఁబ్రహ్మమాని
వరుడ వని వింటి నా వినిభాసమాన,తేజుడగునామునీంద్రుండుఁదివ్యదృష్టి.

చ. దనుజవరేణ్యహృద్గతముఁ ♦ దా నవు డారసి చాల నవ్వె యి
ట్లనియెను; యుత్ర కా! విను చరాచరమై తగులోకజాలమున్
దనదగుదిన్యశక్తిని సతంబు ధరించునొ యెవ్వఁ డట్టి యా
వనజదళాక్షునిం దెలియు ♦ వారెవ రీధర దానవో త్రమా! ౫౩

1998

తే. ఎవనియుత్పత్తి నెవ్వరే ♦ నెఱుంగఁజాల
కున్నవారమొ యెవ్వని ♦ నొప్పుమీఱ
వేదవేత్తలు పురుషుని ♦ వినులకూపుఁ
దనునునకుఁ బైన నున్నట్లు ♦ తలఁచువారొ. ౫౪

1994

సీ. ఆదిత్యగూపుని ♦ నజరుని బరమాత్ము నీశ్వరుఁగా వచియింతురొ మును
లెవ్వని, బ్రహ్మఁడు ♦ నెవ్వనినాభిని బుట్టె నాబ్రహ్మ విబుధవకుండు
జనకుండు నా కగు ♦ శంకగుండు భవుండు కైలాసనిలయుండు ♦ కాలకంఠఁ
డెవనిక్రోధమున నరిభవ మొందునో దేవతలు యజ్ఞమున విధియలర నెవని

ఆ. నాశ్రయించి వ్యాఘ్రులై యమృతంబును, ద్రాగువారొ దనుజతతులఁజెంది
యెవనిశ్వాసవా యుభవ మొందు వనితలు, నిన్నువిజయుఁబట్టి సన్నతముగ.

క. వనధిజలంబుల వైచిరొ; దనుజులు దైత్యులును నిర్భతితల్లజులు నదె
వ్వనిశక్తి వీర్యయుతు ల,య్యను జంపంబడిరొ దనుజులుద్ధతు లగుచున్.

తే. కామగూపులు భుజబలగర్వయుతులు
నయ్య నెవ్వని మార్కొన ♦ నవు డిశక్తు
లో, జగత్పతియగు నాతఁ ♦ డొప్పుమీఱ
జగము నిద్దానిఁ గల్పించె ♦ సాధురీతి. ౫౬

1991

క. జగ మిది నజ్జను లుండఁగఁ, వగినట్లుగ స్పష్టమయ్యెఁ ♦ దన్కహితునిచే
జగదధిపుని నారాయణు, నగభేదిప్రముఖవినుతు ♦ నాతని సతమున్. ౬౦

క. జను లెల్లఁ బరాయణులై, యనూనభక్తిం జెలంగి ♦ యర్చింతురు; భూ
తనికరసుందున్ దేవం, బనునదియే లేక యోగ ♦ మాధారముగన్. ౬౦౫

ఆ. పంచయజ్ఞములును ♦ బర్హదళాక్షుని, భక్తిఁ దన్నుచుండు ♦ పరమనియతి
నిందునుండువార ♦ లేకాంతులయి మహా, సత్వులగుచు మిగుల శ్రద్ధగలిగి.

క. వసియించుచున్నవారో, యనురేంద్రా! మఱియు వేదసుండు గురుతరా
ద్ధసహితపురాణసంతతి,ని ననుంజనపాంచగ్రాశ్మని చయమునందున్. ౬౧

క. వినుతింపఁబడునొ యెవ్వం, డనుషమనుగు సాంఖ్యయోగసుండు మునులచే
తను నెవ్వఁడు భ్యానింపం, గనుబడు నెవ్వనిఁ గూర్చి ♦ క్రతువులయందున్.

తే. హోమ మొనరింతురో యమర్తులును మునులు
హరిని భగవంతు నెవ్వని ♦ నాదరమున

మనములన్ నిల్పి కొలుతువో ♦ మధునిగైట

భాఖ్య నెవ్వఁడు చంపెనో ♦ యతని జనులు. ౬౩౪

2003

క. పరికింపం దలఁతురు నూ!, సురవై రీ! శతధృతియును ♦ శుభగుణరత్నా
కరు నతని నెఱుంగఁ జాలఁడు, ధరనెవ్వం డెఱుంగు హరి నతని లోకవిభున్.

క. నారాయణు జగదవన, ప్రారంభుని దైవ మనుచు ♦ నతఁడే ముక్తిం
జేరం జను, సంశయమే, యారసినన్ లేదు దాన♦వాధిప! వింటే. ౬౫ 2005

చ. అనెడు మహర్షి వాక్కులను ♦ హర్ష యతాత్మ గ్రహించి దేవమా
నిని గని రావణుం డనియె ♦ నెమ్మిని; దేవుఁ డెట్లు కన్నడున్?
వినఁబడు భూమి నెట్లు? కడు ♦ వేడుక నెట్లులు క్రీడ చేయు? నా
తనిఁ గనులారఁ జూచెడువిధం బది యెయ్యది? నాకుఁ జెప్పుమా. ౬౬ 2006

ఆ. ఎంత కాలమునకు ♦ నెట్టితపంబున, నీజగత్తు నోమునీంద్ర! నేను
జేరఁగలనొ దానిఁజెప్పుమా మీ కెల్లఁ, దెలిసియుండుఁ గాదెఁతెల్లముగను.

*చ. అనుటయు సస్పృహంబయిన ♦ యాతనివాక్కును వాగ్విశారదుం
డనఘుఁడునైన మౌని విని ♦ యాత్మబలంబున వెల్లువాఁడు గా
వున వచియించె నతైఱుగఁ ♦ బొందుగ నిట్లు; సనాతనుండు వ్య
క్తిని గనినట్టివాఁడు తన♦తేజమునన్ వెలుఁగొందువాఁడునై. ౬౮౪ 2008

నీ. నచరాచరంబగు ♦ సకలప్రపంచ మెవ్వనిచేత వ్యాప్తమై ♦ వఱుచుండు
నట్టిమహాత్ముడై ♦ యలరారు నాతండు, ధర నభ్రమునను బాతాళమునను
బర్వతవనముల ♦ వార్ధుల నదులను వెలుఁగొందు, రాత్రివఁగలు నతండె
యుభయసంధ్యలునాఁగఁనొప్పు నాదేవుండె, నరసిజాపుఁడుయమచంద్రవరుణ

తే. కాల విధి రుద్ర శుచి శతక్రతుముఖులును
భూర్భువస్వర్లగంబులు ♦ పొలుచు నోంకృ
తియును గాయత్రి యట్లై సంధ్యయు నతండె
పర్వతంబును చాల్చినప్రభు వతండె. ౭౨౪ 2009

క. విను మాతండె యనంతుం, డనఁబరఁగుచు వెలయుచుండు ♦ నవ్విధి మండున్
ఘనవృష్టి నిచ్చు వీచు భువనములనుం ద్రాగు నార్చు ♦ వైభవ మలరన్.

ఆ. పొందు దేనినైనఁ ♦ బొడవడంచు దహించు
జగములను సృజించుఁ ♦ జక్కఁ బ్రోచుఁ
జంపు నతఁడె దైత్యసంతతిఁ గాల్చును
నిలువకుండఁ జేయు ♦ నియతిమీఱ. ౭౪ 2011

క. సురలును దైత్యులు పన్నగ, వరులును గనఁజాల రతని ♦ భక్తి నలరి యె
వ్వరి నతఁడు కరుణఁ గాంచునొ, పురుషుం డాతండె కాంచుఁబోపరమేశున్.

* ఆకర్ణ్య సస్పృహం తస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః-అనిమా

తే. తన్దతప్రాణులై మఱిఁ శత్రురాయ, ణులును బరిశుద్ధులును దన్దతులునునగుచు
జ్ఞాననిర్ధూతకల్పవజ్రాలు రిగుచు, నలరువారలు చేర శక్య మిది నుమ్ము. ౭౩
క. పురుషోత్తములే తాదృశ, నిరుపమసద్గుణులు సతము ధన్వందగు నీ
ధరణిని నకామకృత్యులు, పరిదగ్ధానుర్న పాపపటలులు మఱియున్. ౭౪
ఆ. తానుసమును జెండి ధన్యులై యెవ గుండు, రట్టివార లుండ నర్హమిద్ది
యిందుఁ జొచ్చువార లెన్నఁడు మరలని, యట్టు లీపురంబు హరికరుణను.

తే. వెలయుచుండు వినస్వతుఁ డలఘక్రీర్తి
మనువుతగువానిపాలనమునను నిర్వ
దెనిమిదవదగు యుగమున ధనుజవర్య !
వైష్ణవాకృతితో నీవు వసుధ దీని. ౭౫

2016

క. చేరంగల వీమాత్రమే, యారసి చెప్పుంగ నాకు నగు వినుటకు నీ
కోగావణ! యర్హంబగుఁ, గోరిక లీజేగు లెమ్ము కొంకకు మింకన్. ౭౬
క. నే నీకుం జెప్పినగతి, మానుగ నీవాంఛిశంబు మహి నీడేరున్
దానవనాథా! యని యిటు, మానినచింపంగ మ్రొక్కి మానసమందున్.
నీ. ఇట్టులే కాఁదగు నిఁకమీఁద నా కని బలములఁ గూడి శంకలను గనక
లంకకుఁ జనియె; నీలాగు నారణ్యముని జరగినకృత్యంబు సర్వ మెలమి
నీక్షించి వే చని యక్షీణముగ వెల్లు మేరుసర్వశమున మించు నభను
జొచ్చి కూర్చున్నట్టిశుభమూర్తి బ్రహ్మను గని మ్రొక్కి దేవతలునువినంగఁ
తే. బంకజాసను మ్రోల నీవాత్తఁ జెప్పెఁ;

బావనంబైన యీగాథఁ బ్రహ్మనూతి
విని మునిం గాఁగిటం జేర్చి యనియె భూత
భావిన ర్తమానంబుల వార్త లెఱిగి. ౭౭

2019

క. వినుతంబగు మహిమను గాంచి న బ్రహ్మ నచించె నిట్లు చెప్పెద వినుమా
మునుపే హిరణ్యకశిపుం, డిసఁబడు ననుజుండు కల్గె నాతం డితఁడే ౭౮
క. వరదానముల నవధ్యక్షఁ, బరమస్రమదమునఁ బొంది బహుయోగములన్
బరినుతుండై చెలఁగెను; గ, గుర్బరపతి యాశండు మహిమఁ బొల్పెడువానిన్.
క. సరసిజనాభు నధోక్షజు, హరినిన్ సరసింహరూపు నానభయందున్
గరువంబునఁ దిట్టె ననంతరమున నాదేవపతియు ధర్పము పొంగన్. ౭౯
చ. కరములఁ బట్టి యాదనుజకాంతు నఖంబులఁ జీటి చంపె నా
తరుణమునందు రక్త మొగిఁ దాఁకుట దానవునేత్ర మెఱ్ఱనై
పరఁగె; నృసింహమూర్తయును భావిజనిన్ మనుజుండుగాఁ దగున్
మరణము దాన నొందునని మాటికి మాటికి నెంచె నాత్మలోన్. ౮౦
ఆ. దివ్యచక్షు వగుట దేవదేవుం డిట్లు, లాశ్మ నీశ్చయించె న్యాయరీతి;
నప్పు డానృసింహుఁనంకస్థలంబున, నున్న దనుజనాథుఁ డొప్పు దప్పి. ౮౧

- క. మెలమెల్లనఁ బల్కె నఖం,బుల జేఱంబడుటఁ జిత్తము విభిన్నంబై
కలవిలపాటును గూర్పంగ, విలయము గనఁబోవుచుండి ♦ విహ్వలఁ డగుచున్.
- క. దీనుండై కరయుగ్మము, శ్రీనాథునివంకఁ ద్రిప్పి ♦ చింతఁ బలికె; జాం
బూనదకేశాంతా! వై, శ్యానరసమలోచనా! నృశంసవిరోధీ! ౮౯౫ 2020
- క. కులిశనఖస్పర్శా! యుజ్జ్వలసింహసువక్త్ర! నీకు ♦ వందన మిదిగో
ఖలహరణా! మధుకైటభ,విలయకరా! విపులతీవ్రవిక్రమ! శౌరీ! ౯౦౫
- క. ననుఁ గావు త్రికాలపతీ!, నినుఁ గావుమటంచు నిపుడు ♦ నిశ్చలమతితో
మనవి యొనర్చెద ననుఁ జం,పిన దనుజత మనుజతయును ♦ విలయమునొందున్.
- క. చేరెద నీరూపంబున, శ్రీరమ్యముగాఁ జెలంగి ♦ సిద్ధనికరముల్
చేరంగ వెలయు లోకము, శ్రీరమణా! కరుణ నన్నుఁ ♦ జేర్చుము దానిన్. ౯౧
- చ. అని యిటు వేడు దైత్యవిభు ♦ నాదృతిఁ గాంచి త్వదీయవాంఛితం
బును నెఱవేర్చు నంచుఁ బ్రియముం గనుపట్టంగఁ దా వచించి హం
సనికరయుక్తమై విమలసాంద్రరుచిం దగి చారుకింకిణీ
ధ్వనియుతమా విమానమునఁ ♦ దాఁ జనియెం బరమేశుఁ డంతటన్. ౯౩
- సీ. ఆతఁడే రావణుం ♦ డనుమహానురుడయ్యెఁ దద్భావభావితతనుఁడు గాన
రాక్షసవిధిచేత ♦ నీక్షితిఁ దిరుగుచు సకలకృత్యముల నసాధుపథముఁ
గైకొని యొనరింపఁగా నాగె; లోకములను బాడుచేయఁగ ♦ మనము వాని
కుద్యమించుచునుండు ♦ నొగిఁ దృతీయాకృతిమనుజలోకంబునమరలఁదాల్చుఁ
- తే. జక్రి పథియించు నంతట ♦ సాధుసేవి
తమగు నాద్యోపవరముఁ బొందంగ నర్హుఁ
డగును మాని వచించినయట్లు వైష్ణ
వమగు తేజంబు నొంది భూవరమహేంద్ర! ౯౫౫ 2031
- క. కనుఁగొంటి దివ్యదృష్టిని, జననాథా! యిందె యుండి ♦ సర్వ మెఱుంగఁ జా
లినశక్తి నాకు నున్నది, గనినది సర్వంబు చక్కఁగాఁ దెల్పితిఁ జా! ౯౬
- క. పరమేశ్వరుడవు నీవే, నిరతము నినుఁ గొల్చువారు ♦ నెమ్మిఁ గనుదు రీ
చరితము పవిత్రతర మె,వ్వరు దీనిం బ్రతీదినంబు ♦ భక్తి చెలంగన్. ౯౭ 2033
- ఆ. నారదోక్త మనుచుఁ ♦ గోరి పఠింతురో, వారు పరమగతిని ♦ జేరువారు;
వైష్ణవమగు నీప్రబంధమ్ము సర్వపాపములఁ దూలఁగొట్టఁ ♦ బరమసుఖము.
- క. ఒనఁగూర్చు దీని ననిశం,బును వినుదురొ వారు పాపముక్తిని మిగులం
గనుదురు; జ్ఞాతిన్మరతయు, ఘనకులజని, విప్రతయును ♦ గలుగున్ రామా!.
- క. వినుమింకను సర్వజ్ఞత,యును గల్గును సంశయంబు ♦ లూహించిన తే
వనఘా! యీగతి శతధృతి, వనజాసనుఁ బొగడి మదిని ♦ వైష్ణవభక్తిన్. ౧౦౦

తే. తన్మయుండయి యాదేవతలను బనిపి
తనదు లోకంబుఁ జేరె నామునిపతియగు
నారదుఁడు మేరుపృష్ఠంబుఁ ♦ గోరి తిరిగి
నానివాసంబుఁ జేరె భూజానితీలక!. ౧౦౧

2037

క. నను ద్వానశాత్తుకుని గాం,చను విచ్చినమానిపతిని ♦ సంతసమున న
ర్చనముల వందనముఖముల, ననువొందఁగఁ బూజసేయఁనలరుచుమునియున్.

క. ననుఁ గరుణఁ బెంపునొందిం,సను గోరియె తెలిపె దీనిఁ ♦ బార్థివవర! నే
నును నీయజ్ఞంబునఁ బా,వనతమ మని తెల్పినాఁడ ♦ భక్తి చెలంగన్. ౧౦౩

ఆ. అమృత మిద్ది యోమఁహాబాహుభానురా!, మీరువినఁగ నిందుఁజేరియనుప
దించినాఁడ దుర్త్తతియనఁగఁ దగు రావ,ణానురేశుఁ డీమఁహాశఁ బూని. ౧౦౪

చ. జనకజ దొంగిలించె మది ♦ జ్ఞానము గల్గియె నీకరంబుచే
తనె మృతినొందఁ గోరి మధుఁదానవనూదనుఁడై సుదర్శనం
బును గద శంఖముం గొనుచుఁ ♦ బొందుగ నొప్పు పరాత్పరుండు నీ
వనియె యెఱుంగుదున్ సురనఁగార్చితపాదుఁడ వీవె రాఘవా!. ౧౦౫ 2041

ఆ. శార్ఙ్గి చక్రి ఖడ్గి ♦ సర్వవేదాత్తుకుం, డప్రమేయుఁ డంబుజాత్ముఁ డగుచు
సిరుల వెలయుచుండు ♦ శ్రీవత్సలాంఛనుం, డఖిలయోగివర్యుఁడనఁగ నొప్పి.

క. తనభక్తుల కభయంబును, ననయముఁ గృపచేయునట్టి ♦ యావిష్ణువె నీ
వనినన్; రావణుఁ జంపం,గను మనుజతఁ బొంది తీవు ♦ కల్మషహరణా!.

క. నారాయణుండ నే నని, యారయకున్నాఁడ వేల? ♦ యాశ్రితరక్షా
శార! మహాభాగా! సుర,వారాద్భిత! మాయఁ దాల్చి ♦ వసుమతి నిన్నున్.

క. వనజాత్మునిగా నెన్నక, ననులన్ మూసికొనియున్న ♦ కారణమేమో
వనజాసనుండు గుహ్యుల,కును గుహ్యుఁడ వీవటంచుఁ ♦ గోరి వచించెన్.

సీ. త్రిగుణుండవన నీవె, ♦ త్రిపదాత్మకుండనఁగను, ద్రివేది,త్రిధాముఁ,డనఁగనీవె
త్రైవిద్యుడవు, క్రూరఁదనుజమర్దనుడవు, కాలత్రయాత్మక! ♦ కర్మరూపుఁ
డవు, త్రిలోకములు మూఁడవు, విక్రమంబులనాక్రమింపంబడెఁనమరహితము
గోరిన నీచేత; ♦ నారీతి బలిబంధనము చేసితివి గాన ♦ నమరపతికి

తే. సనుజుడ వలన్న యాహ్వాయంబును గనితివి

నదితిగర్భంబునం బుట్టిసట్టి విష్ణు
వాసనాతనుడవునైన ♦ హరివి నీవె

జగములను గావఁ గంటివి ♦ తగ మనుజత. ౧౧౧౫

2046

చ. జననము నొందు పెందులకొ ♦ చక్కఁగ నాపని దీర్పఁగాఁబడెన్

జనవర! దేవకార్యము పొనంగెను; బాపమనీషుఁడైన యా
దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణకర్ముఁడు బొంధవాళితోఁ

దనయులతోడ యుద్ధమనఁ ♦ దానకశక్తిని జచ్చె రాఘవా!. ౧౧౨౫ 2047

- చ. సురలు ముదంబు గాంచి రిదె ♦ ట్లోణినురుల్ మును లాత్మలందు ని
 ర్భరమగు సంతసంబు గని ♦ రంజిలుచుం జరియించుచున్నవా;
 రరుదుగ శాంతి నొందె జగఁమంతయు, దీనికిఁ గారణంబు నీ
 కరుణయె గాదె దేవవర! ♦ కప్రుగుణా! రఘువంశభూషణా!. ౧౧34 2048
- తే. సీత లక్ష్మీయె గద వసుఁధాతలంబు
 నుండి యుదయించె నీకొఱ ♦ కొప్పుమీఱ
 జనకునింట వసించె విశ్వంభ రేశ!
 దనుజపతి లంకఁ జేర్చి మాతగను పెంచె. ౧౧35 2049
- క. శ్రీరామా! పృథుకీర్తి!, సారతరంబైన గాథఁ ♦ జక్కఁగ దీనికొ
 నారదముని *చిరకాలము, ధారణ జీవింపఁజాలు ♦ ధన్యుఁడు నాకుకొ. ౧౧౩౬
- క. మును చెప్పె రావణున కా,ననత్కుమారుండు పల్కుఁచందంబున నీ
 కును దెల్పితి సర్వంబును, జనుఁ డెవ్వఁడు గాథ దీని ♦ శ్రాద్ధములందుకొ. ౧౧౩౭
- క. ధరణీసురసన్నిధి జ్ఞా,నరతికొ విసిపించు నోదఁన మది యమృతమై
 పరిపూతమునై పితరుల, కరుదగు సంతృప్తి నిచ్చు ♦ నవనీశవిభూ!. ౧౧౩౮ 2052
- చ. అనుచు సగ స్త్యమాని యిటు ♦ లాడిన రాముఁడు వుండరీకలో
 చనుఁడు సహోదరాన్వీతుఁడు ♦ సాంద్రముగాఁ గనుపట్టు విస్తయం
 బును గనె సూర్యపుత్రముఖఁభూరిబలాధికవానరోత్తముల్
 దనుజవరుల్ విభీషణయుఁతంబుగ నచ్చేరువొంది రెంతయుకొ. ౧౧౩౯ 2053
- సీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియఁవై శ్యులు శూద్రులు ధర్మయుక్తులుగాఁగ ♦ దనరి హర్ష
 సంపుల్లనయనులై ♦ సాంద్రభక్తిని గాము సంతృప్తిమీఱంగ ♦ సాధుదృష్టిఁ
 గొంచుచుండిరిమునిఁకాంతుఁడై నయగన్యుఁడారాముఁజూచియూఁయమలగాథ
 సంతయుం దెల్పితి ♦ నాదృతి నినుఁ గంటి బూజలఁ గైకొంటిఁ ♦ బోయెదనిక
- తే. మునులతోఁ గూడి యని రామఁజనపతీంద్రు
 నాజ్ఞఁ గైకొని పోయె మహర్షియుక్తి;
 ననుజులం గూడి జనకునిఁతనయతోడ
 సంతసం బందె రాముండు ♦ స్వాంతమందు. ౧౧4౦ 2054

అధికపాఠము, అయిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౮ - వ సర్గము.

అయిదవ సర్గము సంపూర్ణము. అయిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

- క. గురుబాహుఁడు రాఘవుఁ డి,క్కరణిం బ్రతిదినము పౌరఁగణము జనపద
 స్థిరవసతులఁ గార్యము లె,వ్వరుసను జేయంగ నగునొ ♦ పద్ధతి దానికొ. ౧

* ఋషిజ్ఞా దీర్ఘజీవినా-అనిమా.

క. అనుమతి యొనఁగుచుఁ బ్రోచెనుః, దినములు నొకకొన్నిచన మిథిలకధిపతియై
జనపతివద్యుండై తగు, జనకుని గని ప్రాంజలియయి ♦ చక్కఁగఁ బలికెన్. ౨

¹ఆ. నీవె నాకు నుగతి ♦ నీచేతఁ గాలింపఁ,బడితి మేము తీవ్రభంగిఁ జెలఁగు
యుష్మదీయతేజ ♦ మొప్పుట దానిసా,యమునఁ జంపఁ గంటి ♦ ననురవద్యు.

తే. మఱియు నిత్యైకు మైధి ♦ త్నాపతులకు
వియ్యమందుట మొనలగు ♦ విషయములను
ప్రీతు లసదృశము లని విభ్యాతి నొందె
గాన మీరిక నాయుచ్చు ♦ కన్తపూజ! ౪

2058

క. కరుణం గైకొని మీపుర,వరమునకుం బోవు టొప్పు ♦ భరతుఁడు మీకున్
బరిచదుండై వచ్చును మీ,పరిసరమును బాయకుండ ♦ బలములతోడన్. ౫

చ. అన విని యట్లయసాసనుచు ♦ నాజనకుండు వచించె నిట్లు; పీ
తిని గనినాడ నిన్నుఁ గని ♦ తృప్తిగ నీ వొనరించు పూజలం
గొని నయశస్థలిం గనుచుఁ ♦ గోరిక మీఱఁగ నీ వొనర్చుచ
క్కనిమరియూదచే, మఱియు ♦ త్నాపతివర్య! మనర్థమై తగన్. ౬౫ 2060

²తే. కూర్చియున్నట్టి రత్నముల్ ♦ కుతుక మలర
నన్నిటిని నాకుమారికి ♦ నానరమున
నిచ్చువాడ నటంచని ♦ యెలమి నొనఁగి
హర్షమతి రాముసేవొంది ♦ యతని నిలిపి. ౭౫

2061

క. సిరు లలరఁగ జనకుండు స,శ్వరముగఁ బురి కరిగె; నిట్లు ♦ తనమామను బం
పి రహిన్ గైకేయుని నా,భరతునిమాతులునిఁ గాంచి ♦ భక్తివినయముల్.

చ. కనఁబడఁ జేతు లొగ్గి రఘుఁకాంతుండు పల్కెను రాజ్య మిద్ది యే
నును భరతుండు లక్ష్మణుండు ♦ నూతనమోదము నందడింప నీ
కును బరిచర్యచేయుదుము ♦ త్నోణివిభూ! గతి మాకు నీవె యా
దనయము వృద్ధరాజు పురఁమందుఁ దవ్విదర్థముగాఁ దపించెడున్. ౮౦౫ 2063

చ. పురమున కేగు టొప్పు నిక ♦ భూధన! లక్ష్మణుఁ డేవుమీఱఁగా
వరభటయుక్తి మీవెనుక ♦ వచ్చును విత్తము రత్నరానులున్
వరునగఁ గొంచు నంచుఁ దమి ♦ వర్ధిలఁగాఁ బలుకన్ యుధాజితుం
డురుతరహర్ష మొంది యిటు ♦ లొప్పుచు జేయఁగ నంచుఁ బల్కుచున్. ౮౨౫

క. ధనమును రత్నంబులు మా,కు నిచ్చుచని నీవె యుంచుఁకొమ్మా యవి ని

1 భవతా పాలితా వయస్, భవతి స్తేజ పోగ్రణ రాజుజో నిహతో మయా-అనిమా. రెండవపాదమున మేమని బహువచంబునకు లక్ష్మణాదులతోఁ దాననియు, వత్సరపాదమునఁ జంపఁ గంటి నని యేకవచనక్రియకుఁ గర్త దా ననియు నెఱుంగఁదగు 2 యాన్యాయాత్మాని రత్నాని మదర్థం సంఘితాని నై-అనిమా.

న్ననువుగ నేవింపం దగు, నని రాముఁడు భక్తి వందనాదులఁ దనుపన్.

ఆ. కేకయాధిపుండు ♦ కాకుత్స్థు వలగొని, లక్ష్మణుండు వెంట ♦ లలితవిభవ
మొప్పుచుండ రాఁగ ♦ నురుగతిఁ జనఁ బురి; కంతవృత్త ననుజఁ ♦ కంతమొంద.

క. సురపతి విష్ణువుఁ బంపిన, కరణిన్ గేకయమహీశుఁ ♦ గదల ననిపి భూ
వరమణి యకుతో భయుడై, యరిహరుడై మిత్రుడైన ♦ యాకాశిపతిన్.

సీ. ధన్యాత్ము నాప్రతర్దననాముఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లుని పల్కెఁ ♦ జిత్తమలరఁ;
బ్రీతి మాపట్ల మీ ♦ రీతిఁగి గనఁబఱచితిరి సౌహార్దంబు ♦ నతిశయముగఁ
గనఁబడె మీయందుఁ; ♦ గడఁగి కార్యముపట్ల భరతునితోఁ గూడి ♦ పాటుపడితి
రిత్తిఁ రమ్యమై ♦ యెసఁగుకాంతుల మించి సంతతాలంకృతి ♦ సాంద్రమగుచు

తే. నలరు వారాణసీపురి ♦ కరుగఁదగును

మిమ్ముఁ గనఁగోరుఁ బౌరలోకమ్ము గాన

ననుచు నాననముననుండి ♦ యట్టై లేచి

యాదరంబునఁ గౌఁగిట ♦ నదిమిఁకొనుచు. ౧౮౪

2068

క. జనపతి నాతనిఁ బంపెను; వినుతప్రియవర్తనుండు ♦ విమళహరుఁడు నౌ
జనపతికౌసల్యానం,దనుఁ డంతట రాము నాజ్ఞఁ ♦ దాఁ గైకొనుచున్. ౧౯౪

క. పురి కేగెను గాశీపతి, యరిభయమే కనని శూరుఁ ♦ డాదృతి కెంతో
పరిహృష్టుండై; యంతటఁ, బరమాపుని గాశిపతిని ♦ బంపి ముదమునన్.

క. ధరణీశులఁ ద్రిశతము నా,దరణము చెల్వారఁ గాంచి ♦ ధన్యము మధురా
క్షరమునగు వాక్యమును భూ,వరమాళి వచించె నిట్లు ♦ పార్థివులారా!. ౨౦౪

క. కనఁబడె నవ్యగ్రప్రీతిని నాయెడ మీర లునుచు ♦ తెఱఁ గిట మీచే
తను రక్షింపంబడె నా, ఘనయాగము మీకు ధర్మ ♦ కరుణాదరముల్. ౨౧

క. ఋతమును నియతములై తగు, హితమగు మీసాయమున నఁహీనతరముగా
క్షీతిఁ దెల్లమైన తేజము,గతి నాకృత్యంబు చక్కఁగా నెఱవేఱెన్. ౨౩

తే. దుర్జతియు దుష్టబుద్ధియు ♦ దుష్టబలుఁడు

నైన రావణుఁ డను నల్పదానవుండు

తెగియె హేతువె నేను, మీఁతేజ మొకఁడు

సాయ మద్దాన నాతండు ♦ సమసె నిజము. ౨౪

2074

చ. జనకునిపుత్రికన్ మదిని ♦ సాధ్వీన మింతయు లేక దొంగిలిం

చెను దనుజాధముండు క్షీతిఁ ♦ జెందినవార్తను దీని మీరలున్

విని యనిచేయ నెంచుటయు ♦ వింటిని మాభరతుండు తెల్పఁగాఁ

గనఁబడె మీకృపారస మఖండము నాపయి నుంచుటల్ తగన్. ౨౫౪

క. భరతుండు మీకుఁ జక్కని, కరణిన్ మర్యాదచేయఁగా నుంటిరి మా

- పురిఁ జాలకాల మిఁక మీ, రరుగం దగు రాజ్యపాలనాదృతులు గదా!
 చ. అన విని హర్ష చిత్తముల ♦ నందఱు సల్పి రసృష్టవంతులే
 యనఁగవారు మీరు విజయంబు చెలంగెను దేవునత్కృప
 గనితిరి రాజ్యమున్ మరల ♦ త్నాతనయన్ భగవంతుడే యొసం
 గెను మరలన్ విరోధి యడ ♦ గెన్ రఘుమండన! వైరిఖండనా!. 2077
- సీ. ఇదిమాకువాంఛితం ♦ బిదియెమీకుంబ్రీతి యత్యుత్తమంబంచుననఁగవలయు
 విజయ మొందిన నిన్ను ♦ వేడుకఁ గంటిమి వైరి జంపితివి నీబాహుశక్తి
 గార్య మియ్యది చక్కఁగా సాగె సమునీవు వినుతించెదవుగుణవిమలచిత్తు
 డవు గావునం బొగడంగ నన్నుడ వీవె వినుతి కర్పలమె? మేమనఁగ రాను!
- ఆ. సెలవుపొంది నగరములకుఁ బోయెద మేము
 మనసునందు నునుపు ♦ మమ్ము నెల్ల
 మిమ్మఁ దలఁచుచుందు ♦ మిన్నుహి నున్నంత
 కాల మింకఁ దావకమగుకరుణ. 304 2078
- క. ధరణీన్ వర్తింతుము గురు,తరబాహు! మాపయిన్ సతం బునుపుడు స
 త్కగుణన్ నా విని యట్టులె, ధరణీశ్వగులార! యనుచు ♦ దాశరథి యనన్.
- ఆ. హర్ష మొంది వార ♦ లంజలి బంధించి, సయనమునకు సెలవు ♦ పడసి పూజ
 లర్హరీతి నొంది ♦ యాత్మ దేశంబుల, కరిగి రెలమి రాముఁ ♦ డనుపఁ గదలి.

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౯ - వ సర్గము.

- శ్రీమద్రామాయణములో నయోధ్యలో లొక్కసంవత్సర ముండుట. శ్రీమద్రామాయణములో నయోధ్యలో లొక్కసంవత్సర ముండుట. శ్రీమద్రామాయణములో నయోధ్యలో లొక్కసంవత్సర ముండుట.
- క. ధరణీశు లొక్క మొగిఁ గా, రరుగుచుఁ బృథివీతలంబు ♦ నదురఁగ రామా
 సరమున హర్ష మ్మలరఁగఁ, బురములకుం బోయి రమలబుద్ధులు వెలయన్.
- క. భరతునియానతి శ్రీరఘు,నరుకొఱ కత్తోహిణులు సవాహనములుగాఁ
 బురమున నునువంబడె నం,గరచరిగరయూతము లగుచుఁ ♦ గడుఁ బూనికతోన్.
- చ. కనుఁగొనఁ జాలమైతిమి నికామరణోద్ధతు రామచంద్రు నా
 దనుజుని నంగరాతురుని ♦ దారుణయుద్ధము చేయ రండు మీ
 రని భరతుండు పిల్వఁగ మహాత్తరవాహనశస్త్రముఖ్యముల్
 కొని యిట వచ్చినార మొకకొంకును బొందక సంతనంబునన్. 34 2088
- క. చనుదెంచినచని నిష్ఠు, సునఁ జను రాక్షసులఁ జంపె ♦ నని రాముం డా
 దనుజులఁ బార్థివు లంతం,బును జేసి రటన్న కీర్తి ♦ పొదలెన్ ధరణీ. ౪
- ఉ. రామునిబాహువీర్యమున ♦ రాక్షసబాధల నొందకుండ ను
 ద్దామత లక్ష్మణుం డడరి ♦ దను్యులఁ జంపఁగ నాల్గుసంద్రముల్

సీమలుగాఁగ నేభయముఁ ♦ జెందక యుందు మిఁకంచు భూరిసం
గ్రామపుఁబూన్కిమాని తమఁకంబున గాథల నిట్లు పల్కుచున్. ౫

2085

చ. చని చని పత్తనంబులను ♦ సాంద్రవిభూతిని జొచ్చి రామహా
జనపతు; లంత హర్షమున ♦ సర్వధనంబుల ధాన్యరాజి ర
త్ననిచయయుక్తి నొప్పి వినుఁతంబులు గాఁదగు పత్తనంబులన్
గని ముదమారఁ జొచ్చి రఘుఁకాంతునికై బహురత్నసంతతిన్. ౭

2086

తే. కూర్చి కాన్కలుగాఁ దమఁకుం జెలంగు
వాంఛలను బంపి; రొక్కద్రవ్యంబె కాక
యశ్వవాహనమదగజఁస్యందనముల
భవ్యచందనముల మహాభరణములను. ౯

2087

సీ. ముక్తాప్రవాళాదిఁముఖ్యరత్నంబుల దానదాసీజనఁతతుల, మఱియు
బహువిధాజావికఁపటలంబు నొసఁగిరి; వాని సుమిత్రసంభవు లిరువురు
భరతుండు గైకొని ♦ వచ్చి యయోధ్యను జేరి రీగతి బహుధారణీశ
దత్తంబులగు కాన్క ♦ లత్తజీ గొనివచ్చి రామున కెలమి నర్పణముచేయ

తే. వానిని గ్రహించి సంప్రీతి ♦ వర్ధిలంగ
మిగులసాయ మొనర్చిన ♦ మిహిరతనయు
నకు విభీషణునకుఁ దక్కిన కపివరుల
కాయుపాయనముల నిచ్చె ♦ నధిపుఁ డవుడు. ౧౩౪

2088

క. అని చేయఁ దోడుపడి యే,వనచరు లాత్మీయబాహుబలముల నెల్లం
దనకై యర్పించిరొ యా,ఘనులకుఁ దద్రత్నవితతిఁ ♦ గాన్కఁగ నొసఁగెన్.

చ. జనపతి యిచ్చినట్టి రుచిఁజాలమహార్హ విభూషణాదులం
గొని కపిరాక్షసుల్ తలలఁ ♦ గూర్చిరి కొందఱు చేతులందుఁ జ
క్కనిగతిగా ధరించిరి నిఁకామముదంబునఁ గొంద, అంత నా
యనిలజు నంగదుం బిలిచి ♦ యంకతలంబునఁ జేర్చి ప్రీతితోన్. ౧౩౬

2090

తే. అమృహారఘుఁ డతులవీఁర్యాన్వీతుండు
కమలపత్రాక్షుఁ డారాముఁ ♦ డమలవాక్య
ములను సుగ్రీవుతో నిట్లు ♦ పలికె నీతఁ
డంగదుఁడు నీకుమాగుఁ డీయనిలనుతుఁడు. ౧౩౪

2091

తే. నీకు సచివుండు హితకారి ♦ నాకుఁ గాన
మన్ననల కర్హు లే గద ♦ మామకమగు
కాన్క యిది నీ వొసంగినఁకరణియె యగు
సనుచుఁ దాను ధరించిన ♦ హారములను. ౧౩౪

2092

క. ఒలిచి మహాయశుఁ డాయుజ్జ్వలభూషణరాజిఁ గూర్చె ♦ శ్వసనజయువరా
జులకు మహార్హము లివి వీ,రలు తగుదురు వీనికనుచు ♦ రాముఁడు సభలోన్.

సి. అంతట గురువీక్షణై న యూధేశుల నలనీలకుముదాహ్వయిలను, గేన
రిని గంధమాదను బనన, నుషేణుల వీరులొ మ్నెందదన్వివిదుల, బాంబ [ని
చంతుని, వినతు, గవయు, గవాతుని, ధూమ్రు, నావలీముఖు, బ్రజంఘాహ్వయ
సన్నాదు, నాయుండ్రజాను, దరీముఖు దధిముఖు, గరుణ నేత్రముల వారి

ఆ. ద్రాగునట్లు కాంచి తగుభంగి మధురమై
కరుణ వెలయువల్కుగమిని బలికె;
సఖులు మీరు నాకు సహజులు మీ దేహ
మెన్న నాశరీరమే యనఁదగు. ౨౨౪

2094

క. నను నుద్ధరించితిరిగా, వనచరులారా! పయోధివలె నె దురంతం
బనఁదగు కష్టమునుండియె, యని మఱియుం బలికె; భాస్కరాత్మజుడెన్నఁ

ఆ. మిన్నుఁ బోలు సాధుమిత్రులు గల్గుట, ధన్యుడయ్యె ననుచుఁదమి చెలంగఁ
దగినరీతి వారి కగణితమూల్యాభారణములను నురత్నరాజి నిచ్చి. ౨౫

చ. అలరుచుఁ గొంగిలించె; మరియాదను మిక్కిలి పొంది యిట్లు లా
కులగిరినన్ని భాంగులగు క్రోతులు తత్పురమందు మంచితే
నెలఁ బలలాళి మూలముల నిర్మలసాధుఫలంబులన్ గడున్
వెలసెడు కోర్కెతో ననుభవించుచు హాయిగ నుండ నంతటన్. ౨౬ 2097

తే. గడచె నొకనెల కొడువలేకయె ముహూర్త
మట్లు వారలు శ్రీరామునందు భక్తి
యలరఁ దలఁచిరి క్షణమని యంతఁ గామ
రూపులగువారితో రామభూషవరుడు. ౨౭

2098

చ. దినములు వుచ్చె నంతసముఁ దృప్తియు మించఁగ; నంత రాక్షసుల్
ఘనతరవిక్రమాఘ్యులయి క్రాలెడు భల్లుకముల్ నృపేంద్రుడై
తనరెడు రాముఁ గూడి ప్రమదంబున నుండ ద్వితీయమాస మొ
య్యనఁ గడచెన్ ద్వితీయమను నాయదియే శిశిరర్తువై తగున్. ౨౮ 2099

సీ. అభిషేకమగునమయంబు మొదలుగాఁగ గణియింప శిశిరాఖ్యఁ గాంచినట్టి
కాల మయ్యదిచక్కఁగా రెండవదియయ్యె; హర్షంబుమీఱంగనగచరులును
దనుజులు నిత్యోకుఁఘనునగరంబున సంతోష మలరంగ సకలనుఖము
లనుభవించుచు నుండ జనపతియును వారి నాదృతి గాంచుచుహర్షకరము

తే. లై న తత్కృత్యములఁ గని యాత్మమోద
మందుచుఁ గొంతయే లేనియట్లు వారి
నరసి పోషించుచుండె వారాపురమున
నెలమి గాలంబుఁ బుచ్చి రహీనభూతి. ౨౯౪

2100

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౦ - వ సర్గము.

అతి రాముడు సుగ్రీవవిభీషణాదుల గౌరవించి వారిపురములకుం బంపుట. అతి

చ. వనచరభల్లు కేంద్రులును ♦ వారల సేవకు లావిభీషణా
దినిఖిలరాక్షసుల్ పురిని ♦ దృష్టిగ నుండఁగ వర్ష మేగె; నా
జనపతి యర్కపుత్రుఁ గని ♦ సాధుతరంబుగ నిట్లు పల్కె; నో
వనచరనాథ! సాధుగుణభాసుర! నీపురి కింక నేగుమా!. ౧౫ 2101

క. నుర లసుగులు నీపురమును, దురమున సాధింప రనుచుఁ ♦ దోచెడి సచివో
త్కరయుతుడ వగుచురాజ్యము, నరిహీనముఁ బ్రోవవయ్య! యాహ వభీమా!.

సీ. అంగదుపైఁ బ్రేమ ♦ మధికతరంబుగా నునుపుము, పవనునితనయు నలుని
గురుతరదోర్బలుఁ ♦ గుతుకంబునం జూడుమా నుషేణుని నీదుఁననుఁగుమామ
వీరుడౌ తారుని ♦ ఘోరారిభీముడౌ కుముదు, దుర్ధర్షుడై ♦ కొమరుమిగులు
నట్టి నీలుని శూరుఁడై నట్టి శతవలి మైందుని ద్వివిదుని ♦ మహితవిక్ర

తే. మాధ్య గవయుని గజుని గ♦వాత్సు శరభు
గంధమాదను ఋషభు విక్రమము పేర్క
వినతుడగు జాంబవంతుని ♦ గనుము ప్రీతి
యలర గురుబాహుభూషణా! ♦ యర్కతనయ!. ౬ 2103

క. ఘనమతులగు నీవీరులె, యనిమొన నాకొఱకుఁగాఁగ ♦ నర్పించిరి ప్రా
ణనికరముగానఁ గరుణం, గనుచుండుము విప్రియంబుఁ ♦ గనఁబఱపకుమా. ౭

చ. అని పలుమాటు కౌఁగిట మహాప్రమదంబునఁ జేర్చి సత్కృపం
గనుఁగొని యవ్వీభీషణుని ♦ గమ్రవచస్సులఁ బల్కె; ధర్మమే
యనిశముఁ గొల్చువాడ వని ♦ యాత్మనెఱుంగుదు నిన్ విభీషణా!
చని యనురాలయంబయిన ♦ సత్పురి లంకను గావుమా! యికన్. ౮౫ 2105

చ. పుర మది యాకుబేరునకుఁ ♦ బూర్వము వాసముగాఁ జెలంగె నా
పురమునె రావణుండును గుఁబుద్ధిని గైకొని యేలె నద్ది యి
త్తరుణమునందు నీదయిన ♦ ధర్మయుతంబగు పాలనంబునం
బరఁగెడుఁ గాక ధర్మమును ♦ బాయకుమా శ్రమముల్ పొనంగినన్. ౯౫

క. మతిమంతులైన రాజులు, చ్యుతియన లేనట్టిభంగి ♦ నుర్వి మనుతు రు
న్నతిమీఱి నిశ్చయం బిది, మతి నీవును నర్కసుతుడు ♦ మన్ననమీఱన్.

క. అనుదినము నన్ను స్మరియిం, పను జనుఁ బరమప్రమోదభంగి యనఁగ ని
ట్లనువర్తించినఁ గద మే, దిని సార్థకమాను సన్కఠిం గని చనుమా. ౧౧

చ. మనమున నేవిచారమును ♦ మానుము నా రఘురామువాక్యమున్
విని దనుజర్జ వానరులు ♦ వీరుని భూపతి మేలు మే లటం

చును బలుమాటు ప్రీతిమెయి ♦ స్తోత్రమొనర్చుచుఁ బల్కిరిట్టు; లో
ఘనభుజభూషణా! సుమతి♦గా యిది చక్కఁగ నెన్ని చూచినన్. ౧౨ 2109

తే. వీర్య మియ్యది యద్భుతం ♦ బాహ్యవినుత
మిట్టి పల్కులమాధుర్య ♦ మెట్టు లితరు
లందుఁ గనఁబడుఁ బరమేష్ఠి♦యందుఁ దక్క
ననుచు దనుజర్జు వానరు ♦ లనువదింప ౧౩౪ 2110

చ. హనుమ నయంబు దోఁవ విన♦యానతకంధరుడై రఘూద్రవహుం
గని యను, నాదున్నేహము ని♦కాసుము నీయెడ శాశ్వతంబుగాఁ
దనరెడుఁ గాక, భక్తి నియతంబయి యొప్పెడుఁగాక నామనం
బనయము నీపదాబ్జముల♦యందె యచంచలమై పొసంగుతన్. ౧౫ 2111

చ. ధరణిని నీకథామృతము ♦ ధాత్రివిభూత్తమ! యెంతకాల మె
ల్లరకును హృదయమై తగఁ జెలంగునొ ప్రాణము లంతదాఁక నె
వ్వరునను గవ్వము ల్లనక ♦ వర్తిలుచుండెడునట్లు నాకు నీ
వరము నొనంగఁగా వలయు; ♦ భవ్యతరంబగు త్వచ్ఛరిత్రమున్. ౧౬ 2112

1 తే. నిరతిఁ బరియించి చివర నోధరణినాథ!, మచ్ఛరిత్రము నస్సరోమండలంబు
పాడుదురుగాకయిట్టిదా♦వరముగూడఁ, గుణదయచేయ వేత్రిజ♦గత్ప్రభుమణి!

సీ. దానిఁ జక్కఁగ విని ♦ నేను మహోత్కంఠ నీనుచర్యామృత ♦ మానదీరఁ
గైకొనియెదను మేఘపులేఖ ననిలుండువలె; నంనుఁబలికెడు♦వాయుతనయుఁ
గని యాదరమున నాననసీమనుండి చయ్యన లేచి కౌగిట ♦ నదిమి యట్లు
పలికె; నట్లగుఁ గాక ♦ పరమకవీ! నుంత సంశయ మ్మనలేదు ♦ త్కాతలమున

తే. మచ్ఛరిత్రము వర్తిలు♦మాడ్కి నంత
కాలమును నీయశంబు నిక్కముగ వెలయుఁ
దనువు దీనిని గైకొని ♦ ధాత్రి మనుము
మఱియు నొకమాట వినవయ్య! ♦ మాన్యచరిత!. ౨౦౪ 2114

2 ఆ. ఎంతదాఁక జగము ♦ లివి యుండునోనాదు, కథయు నెంతదాఁకఁగ్రాలుచుండఁ
గలదొ యంతదాఁక ♦ కపివర! వర్తిల్లు, మీవు నానిమిత్త ♦ మేవుమీఱ.

క. ఒనరించిన యొక్కొక పని, కనఘా! నీ కిచ్చువాడ ♦ ననువులు పోకుం
డను వరము, నరుడు తా జేసిన యుపకృతి యూపదలను ♦ జెండునయేనిన్.

ఆ. పాత్రుఁ డనఁగ వతఁడె ♦ పరఁగు; నంచనియంతఁ, గంతసీమయందుఁగ్రాలిచంద్ర
సన్నిభముగ వెలసి ♦ చక్కని వైడూర్య, తరళమైన హార♦వరముఁ దీసి. ౨౩

1 యచ్చైతచ్ఛరిత్రం దివ్యం కథాం తే రఘునందన, తన్నమాప్సరసో నామ శ్రావయేయ
ర్నరర్షభ-అనిమా. 2 లోకా హి యాన త్స్యాన్యంతి తావ త్స్యాన్యంతి మే కథా, ఏకైక సోపకా
స్య ప్రాణాన్ దాస్యామి తే కపే-అనిమా.

- చ. అనిలజుకంఠసీమ నిడె; † నంతట దివ్యతరై కహరమున్
హనుమయుఁ దాల్చి శీతరుచి † యల్లన శృంగమునన్ వెలుంగఁగాఁ
గనఁబడు శీతశైల మనఁగ నలరారెను; రాముఁ డిట్లు చె
ప్పిన నుడి నాలకించుచుఁ గఁపిప్రవరుల్ ముద మావహిల్లఁగన్. ౨౪౪
- క. శిరముల రాఘవుశ్రీకర, చరణంబులఁ బట్టుకొని యెఁసంగెడు వేడ్కం
గరము చెలంగిరి; భానుజుఁ, దురుముఁదమున రానుచంద్రుఁ నురమునురమునన్.
- ఆ. వీడచేయునట్లు † వేడుక నాలింగ, నంబు చేసికొనియె † నయవిదుండు
దనుజనాథుఁ డట్లై † తమిఁ గౌఁగిటం జేర్చుకొనియె, రామునంతటనుగపితతి.
- క. కను లొగి హర్షజలంబుల, ముచుఁగన్ దుఃఖించి విడువ † బుద్ధి పొడమకుం
టను నిల్చె నపుడు వారల, కను లశ్రువు లట్టై క్రమ్మఁగ మూఢులు నాన్.
- తే. చేతనంబులు లేనట్లు † చేప్త వెడల, నిలిచి యమ్మాన్యు సెలవొంది † లలితభణితి
నతఁడు గౌరవ మొనఁగంగఁ స్వామియముల, కరిగి యంగమువీడునట్లరిగిరా ర్తి;
- చ. దనుజులు కీశభల్లుకవఁతంసులు శ్రీరఘువంశవర్ధనున్
మనుజలలాము రాముని నఁచున్కరణంబులఁ దృప్తుఁ జేసి యా
తనివిరహంబు నేత్రజలఁధారలతోఁ దులదూఁగ నెట్టులో
చనిరి పురంబు వీడి యొకఁచక్కటికిం దనునట్లు లేడుతోన్. ౨౪౫
- 2123
- నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౧ - ౪ సర్గము.

అయ్యి కుబేరుఁడు రామునిఁ బుష్పకంబు పరిగ్రహింపఁ జార్చిరించుట. అయ్యి

- చ. జనపతి దీర్ఘ బాహుఁ డిటు † సర్వకపీశ్వరభల్లు కేళులన్
దనుజులఁ బంపి తమ్ములును † దాను సుఖంబుగ నుండి; రంతటన్
నవ్వున మొకఁ డంతరిక్షమున † జన్మముఁ గాంచి మనోజ్ఞమై కడున్
వినఁబడెఁ బ్రొద్దు వ్రాలుతటి † వీరుఁడు తమ్ములతోడ నుండఁగన్. ౨
- 2124
- తే. సౌమ్య! శ్రీరామ! నన్ను † సౌమ్యదృష్టి
గాంచుమా ద్రవ్యనాథువాఁక్యంబురీతి
నరుగుదెంచితిఁ బుష్పకం † బనఁగ బరఁగు
దాన మీయాజ్ఞ గైకొని † నేను బోయి. 3
- 2125
- చ. ధనపతి చెంతనుండ ననుఁ † దాను గుబేరుఁడు చక్కఁ జూచి యి
ట్లనియె, మహాత్ముఁడౌ రఘుకులధిపుఁ డాయనురేంద్రు రావణున్
మనుజనికాయభక్షకు నఁమానుషవిక్రముఁ జంపి నిన్ జయిం
చెను దురితాత్ముఁ డాయనురఁశేఖరుఁ డిల్లుటచేత నామదిన్. ౪
- 2126
- క. పరమప్రీతి జనించెను, సురరిపు వాతండు మిత్రఁ నుతబాంధవసో

దరయు క్తుడై యశంగెన్, బురవరమగు లంకయందు ♦ భూపతివరుచేన్. ౭

ఆ. నిర్జయింపబడితి ♦ నీ విక నాసౌమ్య

మోయుచుండు మదియె ♦ మునము నాకు

నాజ్ఞ యిచ్చువాడ ♦ నతిశయకామ మీ

యదియె నాకుఁ గాన ♦ నగుగు మిపుడె. ౭౪

2128

క. జనపతి రఘునందను లో, కనిచయరక్షకుని మోయఁ ♦ గల్గితి వదియె
యనునమకార్యము మదిఁ జింతను బూనక యచటి కరుగఁ ♦ దగునని పలికెన్.

మ. వినుతస్వాంతుఁడు యక్షనాయకుఁడు నన్ ♦ వీక్షించి యిట్లాజ్ఞ చే

సిన మీచెంతకు నేగుదెంచితిఁ బ్రతీక్షింపం దగుం బ్రీతిచే

ధనదాజ్ఞం గొని నర్వభూతముల కుద్ధామప్రభావంబునం

గనరాకుండఁ జరింతు నీచయిన యాజ్ఞం బూని భూమిశ్వరా! ౯ 2130

మ. అనినం బుష్పకవాక్యముల్ వినుచు నుద్వద్బాహుశౌర్యంబునన్

గననై మించెడు మేదిసీశ్వరుఁడు శృంఘారంపుదృష్టిం గనుం

గొని యూరీతిని వచ్చినందులకు సంకోచంబునుం బొంద కి

ట్లనియెం బుష్పకనయ! స్వాగతము నీకొ సంతసం బందితిన్. ౧౧ 2131

క. ధనపతి యానతి యిచ్చుట, నను సాధ్వారభంగ ♦ నామకదోషం

బనునది పొంద; దటంచున్, జనపతి వచియించి పుష్పసముదయములచేన్.

తే. లాజలను మంచి ధూపములను బ్రయమునఁ

బుష్పకంబును బూజించి ♦ భూరిభాహుఁ

డవనిపతి పోయి రమ్మ నా యాత్మఁ దలఁచి

నప్పుడరుదేరఁ దగునని ♦ యాడి మఱియూ. ౧౩౪

2133

క. చనునపుడు సిద్ధులను జనమునఁ దాఁకికు మెట్టిచందమున నీవలనన్

గనఁ గూడదు వారలు బాధను నేవచ్చెగ నరుగుమింకఁ ♦ దలఁచినయెడకున్.

చ. అని వచియించి యర్చనల ♦ నాదృతిఁ దన్నినఁ బుష్పకంబు రా

మునివచనంబురీతి మనముం దనివొందగఁ జేయు దిక్కునం

జనియెను; బుష్పకంబు మదిసంతసమందుచుఁ బోవ రామునిం

గని భరతుండు భక్తిసుయిఁ ♦ గైయుగశంబును మోడ్చి యిట్లనున్. ౧౭

సీ. విబుధాత్మగల నీవు ♦ విశ్వంబు పాలింపఁగా సమానువసత్వగణము గానఁ

బడియెడు నెట్లనఁ ♦ బలికెద నొకమాస మయ్యనే దానికే ♦ నామయంబు

గలుగదు జీర్ణమై ♦ యలరని నశ్వములకుఁ గూడ మృతియె గల్గదు మహాత్మ!

రోగమే లేక నాదులు ప్రసవింతుకు పురుషులు సంతోషపూర్ణతనువు

తే. లను జరింతుకు పురవాసు ♦ లనుదినంబు

హర్షమునె పొందుచున్నాడు ♦ నర్జ మేది

మంచితరుణమొ యవుడె సమంచితముగఁ

గురియుచున్నది సుధవోలెఁ ధగుతలమందు. ౨౦

2136

చ. అనిలుఁడు స్పర్శమందు సుఖ ధమబృదులాగున మంగళంబు గ

ల్గను నిరతంబు వీచెడిని; ధగల్గవలె న్నిరతంబి విట్లుగా

నని ప్రజ లెల్ల పౌరులును ధహర్షమునం బలుకంగ వింటి నం

చని భరతుండు సాధువచఁనావళిఁ బల్కిన నాలకించుచున్. ౨౨

2137

క. ధరణీశుఁడు రాముం డి, క్కరణి సదా గల్గవలయుఁధగా కని మోద

స్ఫురణము గని సత్పాలన, మరుదుగఁ గావించుచుండె ధనార్యులు మెచ్చున్.

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౨ - వ సర్గము.

అయ్య రాముఁడు సీతతో సుద్యానవనమున విహరించుట. అయ్య

చ. జనపతి హేమభూషితముఁ ధజారుతరంబును నై న పుష్పకం

బును మరియాదఁ బంపి క్షీతిఁపుత్రికతోడ నశోకనామకం

బునఁదగు నిష్కుటంబునకుఁ ధబోయె; వనం బది చూతవృక్షచం

దనముల రక్తచందనవఁనంబుల నెంతయు జానుమీఱుచున్. ౧౪

2139

సీ. అగరువృక్షము లిప్ప ధలా దేవదారువుల్ చంపకాశోకవృక్షములు చారు

పున్నాగతరువులు ధపొలుచు వేగినచెట్లు పొగలేని యగ్నియఁనఁగఁ జెలంగు

పారిజాతములు నీవములు లొద్దుగచెట్లు సప్తసర్ణములు వానంతములును

నాగ కేసరము లఁనఁటులు మందారంబు లమలలతాసమూధహములు తనర

తే. భాసిలుచుఁ గర్ణికారాఖ్యఁవనము లచ్చ

కనకకాంతుల నీనుచుఁ ధగ్రాలఁ గురవ

కప్రియంగుకదంబముల్ ధక్రమ్మియుండఁ

గోవిదారంబు లెల్లెడఁ ధగొమరుమిగుల. ౨

2140

క. ఫలములఁ దగు నేచేడులు, విలసితపాటలము లెంతో ధవేడుకగాఁ గ

న్నులపండువుగాఁ గ్రాలఁగ, ఫలములుకునుమములు నిండఁబరఁగుతరువులన్.

చ సురుచిరదివ్యగంధరసఁశోభితపల్లవరాజి నట్టి యం

కురముల మించి వృక్షములఁకూటము నాటఁగ నేర్చినట్టివా

రరుదుగ దేవతావనముఁలందువలెన్ వెలయింప నొప్పు న

త్తరువులచేత శోభిలెడు ధతద్విన మెంతయుఁ జూడ రాజిలెన్. ౭

2142

సీ. చారుపల్లవపుష్పఁసమితిచే నలరారి ¹మత్తవత్సదత్తఁమంజులమయి

పరభృతవత్సదఁబహువర్ణపక్షీనంకులమయి పెక్కువంఁదలుగ నొప్పు

1 మత్తభ్రమరసంకులైః, కోకిలై శృంగరాజై శ్చ నానావర్ణై శ్చ పక్షిభిః-అనిమా.

చిశ్రమాశద్రునుఁ శేఖరంబులు మించి, యన్వసం బలరారె; ఁ నందుఁ గొన్ని
తరువులు హాటకఁ తరువులవలెఁ గొన్ని యగ్నిశిఖాకృతి ఁ నట్లె కొన్ని

తే. యంజనాకారముగ నొప్పె ఁ నమలమాల్య
ములకుఁ దగి కొన్ని పుష్పముల్ ఁ లలితపరిమ
ళములఁ దమతావుఁ దెల్పుచు ఁ నమరె; నందు
బహువిధాకారములఁ దీర్చుఁ బడి చెలంగి. ౧౦

2143

చ. నిగుపనువారిపూర్ణములు ఁ నిర్మలరత్న విచిత్రభంగులు
నుగుచిరకాంతులఁ వెలయు ఁ చొక్క-పుస్పాటికకుట్టిమంబులు
గుగుతరచంకజోత్పులనుఁ గుంభిశముల్ నరచక్రవాకర
మ్యరవవిరాజితంబులును ఁ హర్షనహంసనినాదితంబులు. ౧౧

2144

ఆ అలగువానకోయిలలు చక్కఁగాఁ గూయ
వెలయుచుండునవియు ఁ లలితతగువి
తతులు తీరములను ఁ నశశపుష్పాశ్రయము
లయి చెలంగ మించుఁ నవియు నుటియు. ౧౨

2145

క. పలువిధములైన సాలంబులు శీతగ్రాచనినహఁముల నొప్పెడు తా
వులనుఁ మించెడునగులు, వెలయఁగ నాయుపవనంబు ఁ వేడ్క నొనంగె.

క. వనమున నందొకచోటఁ, ఘనతర నై నూర్యమణినిఁ కాయమురీతిం
గనఁబడుపచ్చికబయలులు, మనమునకుం బ్రీతి నీయ ఁ మఱియు నెసంగె.

చ. తరువులు పూచియుంకఁగ నదాగతి పైఁ బ్రసరింపఁగా నుమో
త్కరములు గాలి మూలములఁ దావున శయ్యకుఁగాఁ జెలంగుప్ర
స్తరములపై ని నింక నవి ఁ తారలతోఁ గనువట్టుచున్నయం
బరమునలెం గనంగనయి ఁ భాసిలుచుండె విచిత్రరీతిగఁ. ౧౩

2148

క. నురపతి నంకనము వలెఁ, బరమేష్ఠినిర్మితగుఱు ఁ భాసిలు నాచె
శ్రరథముగీతిఁ శ్రీరఘువగునుద్యానంబు వెలసె ఁ భవ్యతరంబై. ౧౪

2149

క. పలువిధములైన గూసన, ములఁ దీఁగెల జొంపములనఁ మూహములను మి
క్కిలి మించునశోకంబును, లలితగతిం జొచ్చె నాయఁ లాపతినతితో. ౧౫

క. కునుమస్తబకయుతంబై, యనమానవిభూతి నలరు ఁ నాననముపయి
వననంబుఁ బలుపరాజులఁగ ననుంచితరీతి రాజఁ కాంతుఁడు సతియు. ౧౬

ఆ. కూగుచుండి; గంతఁ ఁ గోమలికయిఁ బట్టి
చెంతఁ గూగుచుండఁ ఁ జేసి శుద్ధ
మానసమును గూర్చు ఁ మైరేయనుధు విచ్చె
శచియు నుధను బతి కొనంగునట్లు. ౧౭

2152

- సీ. వివిధమాంసంబుల † విమలచిత్రఫలంబులను గింకరులు చక్క † మనుజుపతికి
నాహారమున కిచ్చి † రప్పుడె; నృత్తగీతములనేర్పఱులయి † ధన్యనూప
మున నొప్పుబాలికల్ † జనపతిముందటఁ బానమదంబునఁ † బరఁగి యాడి;
రంతఁ రంజిలఁజేయు † నట్టి శ్రీరాఘవుఁ డమలధర్మాత్మకుం † డతులభూషి
- ఆ. తాంగుఁ డట్టులాడు † నామనోహరరూపములఁ జెలంగు నంగఁనలను వ్రీతి
నందఁ జేసె యుక్తమగు దానములచేత; నచట సీతతోడ † నలరున్మపతి.
- క. పరమాస్తరణంబునఁ దగి, యరుంధతీయుక్తి నలరుఁనట్టి వసిష్ఠుం
బుగుడించుచుఁ దేజంబున, నరుదుగ రాజ్యలై నమరు † తొరా యనఁగన్. ౨౩
- చ. జనపతి సంతనం బలర † జానకి నచ్చరమిన్నవంటి చ
క్కనితనుసంపదన్ వెలయుఁకాంతను రంజిలఁజేసెఁ జక్కఁగా
ననుదిన మాయమర్త్యు లటు; † లందుఁ దమిన్ విహరించు జానకి
జనపతి దేవదేవులకు † సాంద్రసుఖావహమై యజన్రమున్. ౨౪ 2155
- ఆ. మంగళంబు నిడు నమయ మిది శిశిరంబు, చాల గడచె; నిట్లు † సరసకేళిఁ
దేలు వారి కట్టికాలంబునకుఁ బది, వేలయేండ్లు వయసు † వేగ చెల్లె. ౨౫
- ఆ. శిశిర మదియుఁ జక్కఁజెల్లె భోగదమయి; జనపతీంద్రుఁడు దివఁసమునమొదటి
భాగమందు ధర్మభంగుల నెఱిగిన, వాఁడు గాన దానివరుసఁ దీర్చి. ౨౬
- క. మిగిలిన దినభాగము తా, నగణితభూతిం జెలంగుఁనంతఃపురమం
దు గడిపె జానకియుం దన, మగనివిధంబునను ధర్మమహితపథమునన్. ౨౭
- క. సురకార్యంబుల నొనరిచి, పరమప్రమదమున సాధుభక్తి శ్వశురులన్
నిరతము పూజించెడు న, వ్యరుసం బూర్వావ్హమందు † వదలనికడఁకన్. ౨౮
- తే. పూజలం దన్నుచుండె; నాపూవుఁబోడి
యంతట విచిత్రసువిభూషణాంబరములఁ
దాల్చి రాముని సేవింపఁ † దా నరుగును
శచి మహేంద్రుని సేవింపఁ † జనువిధమున. ౨౯ 2160
- చ. కనకవిభూషణావళులఁ † గ్రాలుచు మంగళమూర్తిమీఱి వ
చ్చిన జనకాత్మజాతఁ గని † చిత్తమునం బ్రమదంబు నొంది చ
క్కనివిధి నున్న దా నవనికాంతుఁడు రాముఁడు పల్కుచుండు; నం
త నొకట శ్రోణిభారమునఁ † దద్దయు మించుచు వచ్చువత్సనిన్. 3౦ 2161
- చ. సురసుతఁ బోలుదానిఁ గని † చొక్క పువ్రీతిని జానకి! మనో
హరతనుభానురా! యలరె † నౌర యపశ్యము నాకు నేటి కీ
వరుస; నికేమి గావలయు † వారక తెల్పుము తెచ్చి యిత్తు నుం
డరి! యన సుస్థితం బలర † ధాత్రికుమారి వచించె భర్తతోన్. 3౧ 2162

* శ్వశూణా మకరో త్పూజాప్-అనిమా.

సీ. ప్రాణేశ! జాహ్నువీఁగరిసరంబున నున్న యుగ్ర తేజంబులఁ దనొప్పుమునుల
వౌ తపోవనములఁ దననువొందఁ జాడంగఁదలఁతు నయ్యవి పవిత్రంబులౌట;
నందలిమాను లహారహంబు ఫలమూలభక్షకులై యుండువారు గాన
వారల నత్పాదఁవారిజంబులఁ గొల్చి యుండనౌ ననెడి యీయొక్కవాంఛ

తే. మనమునం దున్నయది యొక్కఁదినమె యైన
నందు నివసింపఁ గోరెదఁ దనమరవంద్య!
యందు ఫలమూలములఁ దినఁ దనభిలషింతు
ననిన నక్లిష్టకర్ముఁ డయ్యవనిపతియు. 3౧౪

2165

క. కానిమ్మా యొనరించెద, నే నిట్లే యని ప్రతిజ్ఞఁ దనృపతి యొనరుపం
గా నెలఁచి తనుఁ జెలంగెను; జానకితో మరలఁ బల్కెఁ ద్వాపతి ప్రీతి. 3౧౫

క. మనమున సంతన మందుము, చనవచ్చున్ రేపె నుంతఁ దనశయము నెదఁ
గనకుండు మనుచు మైథిలి, మన మూఱడిలంగఁ బలికిఁ దనానము గనుచున్.

తే. ఒకముహూర్తము ధ్యానించి యువిద యిట్టి
వాంఛఁ దెల్పెనె యేమని వరుసఁ దలఁచి
చింతచే వ్యాకులంబగు చిత్త మొప్పు
మధ్యకత్యంతరం బొందెఁ దనానధనుఁడు. 3౧౬

2166

నలువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౩ - వ సర్గము.

అతి చారుఁడు రామునితో లోకాపవాదముఁ దెల్పుట. అతి

చ. తననఖిలెల్లఁ గొల్వఁ బ్రమదంబున హన్యకధావిచక్షణుల్
మన మలరంగఁ జేయునటుఁ దనూటఁ బల్కెడు పండితుల్ తనుం
గనఁ జనుదెంచి కొల్వ నటఁ ద్వాపతినగ్నఁడు కూరుచుండె నా
ఘనమతులందునన్ విజయ, తాళ్య, పింగళ, కాళియాహ్వయుల్. ౧౪ 2167

సీ. మధుమ త్తకుటులును మాగధ భద్రులు దంతవక్తనురాజుఁ దెంతో ప్రీతి
నలరంగ బహువిధములగుకథల్ పరిహాసయుక్తంబు లొనట్లు పల్కి
రాఘవు చిత్తంబుఁ రంజిల్లఁ జేసిరి; నమ్మోదమున రామచంద్రుఁ డట్టి
గాథల వినుచు నొక్కకథ వచించెడుశతే నిట్లు లనియె భద్ర! పురమందు

తే. జనపదంబుల నాదువిషయము నెట్లు
నలుకుచుందురు జానపదులును బౌరు
లవనిజాతను గూర్చియుఁ దానుమిత్ర
పట్టి యగులత్కణం గూర్చి భరతుగూఱిచి. ౧౫

2168

క. అనుజండగు నాశత్రుఁ ఘ్నుని గూరిచి కై కఁ గూర్చి ♦ నూతనమగురీ
తిని బల్కుచుందురో యే, నుని వాసిన్ దాఁపకుండ ♦ ననువుగఁ జెపుమా. ౬

క. నూతనరాజ్యము నొందిన, భూతలపతి కెఱుకపడఁగఁ ♦ బోలును వార్తా
వ్రాతం బన విని భద్రుఁడు, చేతస్సంశయము నొంది ♦ చేమోడ్పు తగన్.

క. పలికె మహాత్మా! నగరం, బుల మిమ్ముం గూర్చి పౌరఃపూగము శుభగా
థలఁ బల్కుచుండు మఱి దశ, గళవధసంప్రాప్తవిజయః గాథను మిగులన్. ౭౪

క. మనపౌరులు నిత్యం బో, జననాథా! పలుకుచుండు ♦ చక్కఁగ ననఁగా
విని భద్రుఁడొడ నిట్లని, యెను; రాముం డోయి భద్ర! ♦ యీవిషయమునన్.

క. వినిపింపు మున్నదున్న, ట్లనవద్యముగా నమగ్న ♦ మని మఱియు ననున్
మనవారు శుభాశుభరీ, తిని బల్కెడుమాట లెల్లఁ ♦ దేటపఱచినన్. ౯ 2173

తే. మంచికార్యములను జేసి ♦ మానివేయఁ

దగినపనులను మానంగఁ ♦ దగును గాన

నిర్భయంబుగ నేచింత ♦ నీవు గనక

పల్కుమా పౌరులును జానఃపదులు చెలఁగి. ౧౦౪

2174

క. పలుకుదు రేమని పాపో, క్తులు వానిని వినఁగ నాకుఁ ♦ గోర్కి కలదు నం
చలరారు నురుచిరోక్తులఁ, బలికిన భద్రుండు వానిఁ ♦ బాటించి మదిన్. ౧౧౪

క. కరముల నొగ్గి నచించెన్, గురుబాహుని రాముఁ గాంచి ♦ క్షోణీశవరా!
పురజనులు పల్కుచుండెడు, కరణి శుభాశుభములైన ♦ కథల వచింతున్. ౧౨౪

ఆ. చత్వరముల విపణిఁ శాలల బాటల, వనములందును నుపఃవనములందుఁ
బలుకుచుండు రిట్లు ♦ వార్ధి బంధించెను, మున్ను చూడలే దఁ దెన్నఁజైన. ౧౩౪

క. నురలకుఁ గూడ దురాసద, మరయఁగ నీకార్య మానుఁ దారివరుఁడు దు
స్తరబలుఁడు దురాధర్వుఁడు, పరికింపఁగ రావణుండు ♦ బలయుతుఁ డగుచున్.

క. అనిఁ బడియె భల్లుకేంద్రులు, వనచరులును రాక్షసులును ♦ వశవర్తులునై
తనమాటయందె మెలఁగిరి, దనుజేంద్రుని రావణుని నిఁతాంత మడంపన్.

చ. ధరణికుమారికన్ విగతి ♦ దారుణదుఃఖను రావణుండు సం

గరమున నీల్గినం గొనుచుఁ ♦ గాతీయపెట్టునమర్షఁ బాసి యీ

పురమున కేగుదెంచె; రఘుఁపుంగవుచిత్తము మెత్తనఁ గదా

తరుణిని గూడునానుభముఁ ♦ దా నది నెవ్వధిగాఁ దలంచెనో. ౧౬

2180

చ. దనుజవరుండు పూర్వము నిఁతాంతబలం బలరార జానకిం

దనతొడమీఁద నుంచుకొని ♦ దక్షిణభాగమునందు వెల్లుప

త్తనమున కేగి యందొకట ♦ దస్యుఁడు నాఁగ నశోకనామకం

బునఁ దగువృక్షవాటికను ♦ బొంగెడువేడుక నుంచి రాక్షసి

జనవశయై మెలంగునటు ♦ చక్కఁగఁ జేయఁడె దుష్పథంబునన్. ౧౭౪

2181

- మ. పరునింటన్ నివసించియున్న తరుణిన్ ♦ బాగంచుఁ దా నెంచె భూ
నగుఁ డేమాత్ర మయు క్తమంచుచు నలంఘనం డింక నింటింట నుం
నరు లేతప్పు లొనర్చినం గ్రుధ దగ్గన్ ♦ దండింప నొనే మహీ
వరుఁ డేరీతిని గార్యముల్ నడుపు నాభంగిన్ బ్రజల్ చేయనొ. ౧౯ 2182
- చ. అని యిటు పెక్కురీతుల మహాత్మ్య! వచింతురు నాగరుల్ తమం
తన మఱి పల్లెలందును జనంబు లిదే పలుకంగఁ జొచ్చి; రం
చు పలుకుల్ చెవిం బడఁగి ♦ నానరదేవుఁడు చాల నార్తిఁ బొం
దినయటు లుండి మిత్రులగు ♦ ధీరుల వారలఁ గాంచి చింతతోన్. ౨౦౪
- తే. పలుకు లియ్య వీరీతిఁగఁ ♦ బ్రబలె ధరణి
నింక నెట్లుగ నడువనొ ♦ నెఱుంగఁ జెప్పుఁ
డన్న వారెల్లఁ బృథ్విపై ♦ నట్టె శిరసు
లలరఁ బడి వందనంబులు ♦ సలిపి యనిరి. ౨౧౪ 2181
- చ. పలు కిది యెల్లెడన్ బ్రబలె ♦ బానురు లాడుదు రిట్లు నుంతయే
నలఁపరు మంచిచెడ్డలవిధం బిది యంచును సంశయంబు లే
కలయక పల్కుచుందు రని ♦ యాసఱు లాడినరీతి నెన్నుదిం
దలఁచి రఘూద్వహుండు నఖిలజ్ఞుల జు లేగ ననుజ్ఞ నిచ్చుచున్. ౨3 2185
- నలువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

రర - సర్గము.

ఘోర రాముఁడు జహననాదముం దలుపఁ దమ్ముల నేకాంతమునఁ బిలిపించుట. ఘోర

- చ. తనచెలికాంఠఁ బంపి గుణధాముఁడు కార్యముచేయువై ఖరిన్
మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ మాట యిదిట్లు జనించెనే యహ
యని పరమార్తి ద్వారమునయందు నసించెడు సేవకుం గనుం
గొని యిటు పల్కె; సాధుగుణగుంభిణు లత్కణుఁ బ్రీతిపాత్రునిన్. ౧౪ 2186
- క. ఘనభాగ్యుని భరతుని నా,యనుజుం డపరాణితుండునయి తగు శత్రు
ఘ్నుని దోడితెమ్మ వేగమ, యన రామునివాక్యజాల ♦ మాదృతిమీఱన్. ౨
- చ. విని శిరసానహించి భటవీరుఁడు దోసిలి యొగ్గి చిత్తమం
చని చని యానుమిత్రతనయాగ్రజు లత్కణుఁ గానఁబోయి యా
తనిపదనంబు చొచ్చి నృపశత్రుజుఁ డిప్పుడు మిమ్ముఁ జూడఁగో
రె ననుచు దోసిల్లోగ్గి మృదురీతి మహాత్మునితో వచించుచున్. 3౪ 2188
- క. త్వరగా దర్శనమున కో,ధరణీశకుమార! పోవఁదగు నన నట్లే
యరిగెద నని రామాజ్ఞను, శిరస్సునం దాల్చి రథము ♦ చెచ్చెట నెక్కెన్. ౪౪
- చ. అరదము నొక్క రామునిగృహంబున కేగ; రథంబుమీఁద న
ట్లగెరిడు లత్కణుం గనుచు ♦ నాభటవీరుఁడు వేగ పోయి యా

భరతుగృహంబుఁ జేరి యతిభక్తి గృతాంజలియై యడంకునన్
ధరణివిభుండు మిమ్ముఁ గనఁ డాఁ దిలపోసెడు నంచుఁ దెల్పినన్ ౬౪ 2190

౪. భరతుఁడు రాఘవానుమతిఁ బల్కెడు ద్వాన్ధునిపల్కు లెన్ని యా
దరమునఁ గాల్పడం జనియెఁ డత్తణమే; బలశాలి యాతఁ డి
ట్లగుగుటఁ గాంచి లక్ష్మణుప్రియానుజుఁ డున్నెడ కేగి భక్తితోఁ
గరముల మోడ్చి రాఘవునికాంక్షను దెల్పె వినీతుడై తగన్. ౮ 2191

౫. చనుదెమ్మా! రాముఁడు నిన్, గన నెంచెడు లక్ష్మణుండు డకడువడి మీఱన్
జనియెన్ భరతుం డేగెను, ఘనకీర్తి! నీవు రమ్ము డకడువడి ననఁగన్. ౯౪

౬. ఆసనంబునుండి యట్టై లేచి ధరిత్రి, బడి నమస్తతులను డభక్తి నల్పి
రాముకడకుఁ బోయె; రయమున ద్వాన్ధుని, భటుఁడు వేగ పోయిపలికె నిట్లు.

౭. అనుజులు వచ్చి వాకిట మహావినయంబున నున్నవారు నా
విని రఘునందనుండు మది డవేచెడు చింతను బ్రంగి మోము వా
ల్చి నిలిచియున్న యాభటుని డశీఘ్రమ తమ్ములఁ దోడితెమ్మటం
చనునయ మొప్పఁ బల్కి సహజావళి నాకును జీవితంబు నూ! ౧౩ 2194

తే. నాబహిఃప్రాణములు వారె డనాకుఁ బ్రియులు
వారె కావునఁ దోడెమ్ము డవైశమ యన
నతఁడు చని చెప్ప రాజాజ్ఞ డనంది శుక్ల
వస్త్రధారులు వినయతత్పరులు నగుచు. ౧౫ 2195

౮. భరతాదులు మువ్వురు చొచ్చిరి రాముని చారుసాధనీమ; నచట భూ
వరుమోము రాహు వేచం, గర మార్తిం బొందు చంద్రుకరణి గనఁబడన్.

౯. ద్యుతిబాసిన సంధ్యానమ, యతపనురీతిం గనంగనై న రఘువిభున్
జ్యోతిలేని బాష్పపూర్ణా, యతనయనుని ధీబలాధ్యు డనన్నను ధీరున్. ౧౭

౧౦. విరహితరుచియగు పద్మము, కరణిం దగుమోముతోడఁ డగలవిలపడుభూ
వరుఁ గాంచి నత్వరంబుగఁ, జరణంబులు తలల సోకు డచంద మ్మలరన్. ౧౭౪

ఆ. వందనములు చేసి డయంద ఆచ్ఛట నిల్వఁ
బడిరి; రాముఁ డంత డబాష్పములను
విడిచి యూరకుండి, డవిభుఁ డంతలో వారిఁ
గొంగిలించుకొనుచుఁ డగళవళించె. ౧౮౪ 2199

౧౧. ఆసనములఁ గూర్చుండుం, దోసమధికశూరులార! డయొప్పుగ మీరే
నానర్వన్యము జీవిత, మేనరణిం గనిన నన్య డమిరకం గలదే. ౧౯ 2200

౧౨. మీ రార్జించిన రాజ్యం, బీరీతిగ నేలువాడ డనెల్లవిధములన్
మీరలు శాస్త్రవిచక్షణు, లారయఁగా బుద్ధిమంతు డలగుదురు గాదే. ౨౦౪

క. ననుఁ గూర్చి సకలవిధములఁ, గనుయఃగ్గము దెఱచి వెదుకఁగఁజనుననుచు
జనపతి తనదువిచారం,బును దెల్పిన రామువాక్యమును జక్కంగఁ. ౨౧

తే. తెలియఁ జాలక యాసోదరులు కలంగి
మనసు లుద్విగ్నము లగుచు ♦ జనపతిదగు
నాశయం బిది యని తెలియంగరామి
బదులు చెప్పక యుండి రప్పట్టునందు. ౨౨

2203

నలువెదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు లోకాపవాదమును చల్పి లక్ష్మణునితో సీత నడవుల విడిచి రమ్మని చెప్పట.

సీ. ఆసనమ్ములయందు ♦ నారీతిఁ గూర్చుండి దీనచేతస్కులై ♦ తెల్లవోయి
యున్నతమ్ములఁజూచి ♦ మన్నయిట్లనిపల్కె మోమెండఁగా; భ్రాతృముఖ్యులార!
మీకు శుభంబగుఁ ♦ గాక నామాటల నాలకింపుఁడు చిత్తమందు వేటు
గాఁ దలంపక శ్రద్ధగా వినుం డిత్తటి నాభార్యయైన జానకివిషయము

తే. నందుఁ బౌరులచిత్త మెట్లలరెనొక్కొ
తెలిసికొనుఁ డింకనైనఁ బౌరులును జాన
పదులు పల్కెడు నపవాదవాక్కులు విన
మనసు గలఁగెడుఁ ద్రుంగెడు ♦ మర్తములును. ౪

2204

క. [జనపకముల సగరంబుల, జనకజచారిత్రమందుఁ ♦ జక్కనియంకం
బును గల్పించిరి కుసుతులు, చనునే యాలించి వాని ♦ సైఁపన్ నాకుఁ.]

క. జననం బిత్వౌకుకులం,బున నాకుం గల్గె నాదుపూర్వులు పూజ్యుల్
జనకునినన్వంశంబున, జనియించెను సీత సుగుణసముదయ మొప్పు. ౫

క. తెలియుదురు గదా కానన,ముల మే ముండంగ దనుజముఖ్యుఁడు సీతన్
బలవంతమ్ముగఁ గొని చన, నలఘుబలం బొప్ప నేను ♦ ననిఁ జంపుటయుఁ. ౬

చ. దనుజ వధించి యచ్చటనె ♦ ధాత్రికుమారిక లోఁ దలంచి యి
ట్లని తలపోసినాఁడ ననుఁరాలయమందు వసించియున్న యీ
జనకజ నెట్లయోధ్యకు నెనంగెడువేడుకఁ గూడి పోవనౌ
నని యటమీఁద నాతరుణి ♦ యగ్నిని జొచ్చెను బ్రత్యయాథమై. ౭ 2205

క. వినియే యుందురు మీరలు, జనకజ శుచిఁ జొచ్చె ననుచు ♦ సౌమిత్రి! నీ
కనులారఁ జూచితివి గద, దనుజులు నిర్జరులు చూచి ♦ తగుఁ దగు ననుటల్.

ఉ. వింటివి గాదె యగ్నియును ♦ విశ్వ మెఱుంగఁగఁ బావనాంగి వా
ల్గంటి యిదౌ సుసాధ్వియనఁ ♦ గాదె నభంజననుండి వాయు వి

ట్లంటయుఁ జంద్రసూర్యులు మహాముని నిర్జరసన్నిధిన్ మనః
కంటకమాటఁ బాపమనఁ డగంత యెఱుంగదు నా విచించుటల్. ౯౫

క. వినియుందువు గద గంధ,ర్వనిర్జరులచెంత నిట్టిభంగి జరగుటల్
కనకాంగి సాధుశీలయె, గనుకనె యాలంకయందుఁ డగడుమోదమునన్.

క. సురనాథుఁడు జానకి నా,కరమున నర్పించె నేనుఁ డగమిని మదిలోఁ
బరిశుద్ధఁగా నెఱుంగుదు, నిరుపమకీర్తిం జెలంగు డనెలతయు సతమున్.

ఆ. ఇన్నివిషయములను డమున్ను పరీక్షించి, నాతి నిటకుఁ దెచ్చిఁనాడ నిపుడు
కలిగినట్టి దూఱు డకళవళింపఁగఁ జేసె, నకట! హృదయశల్యమగుచునన్ను.

ఉ. పౌరులదూఱు గొప్పదయి డపర్వెడుఁ బల్లెలయందుఁ గూడ నీ
పౌరులపాటయే వెలసె డబాగుగ నెవ్వని దుర్యశంబు లీ
ధారణిఁ బాడఁగాఁబడునొ డతన్నినదంబు చెలంగుదాఁక నా
పూరుషుఁ డేగు నీచమగు డభూమికి నిశ్చయ మిద్దియాఁ గదా. ౧౩౫ 2214

ఆ. అమరవరులు దుర్యశమును నిందింతురు
కీర్తి లోకవినుతికిం దగియెడు;
నెల్లపనులు మహిమ డనెనఁగుపెద్దలు చేయఁ
బూనుదురు యశంబుఁ డబొందఁ గోరి. ౧౪౫ 2215

క. నే నపవాదభయంబున, మానుదు నాజీవితంబు డమటియున్ మిమ్మున్
మానవసింహులఁ బాయుదు, జానకి నిఁకఁ జెప్ప నేల డసాధువులారా! ౧౫౫

క. కనుఁగొనుఁడు శోకసాగరమునఁ బడి తపియించువాని డముం దిట్టివిధం
బున దుఃఖము నే నెన్నఁడు, గనినదియే లేదు దీనికంటెఁ బెనువగల్. ౧౬౫

క. ధరణిం గల్గవు; లక్ష్మణ! త్వరపడి యుదయమున రేపె డదరలుము రథమా
ధరణిజతో నెక్కుము వే, తరలి నుమంత్రుండు రథముఁ డదగువడిఁ దోలన్.

క. మనదేశము నవ్వల గం,గను దాఁటు మనంతరమునఁ డగ్రాలుతటమునన్
మునిపతియగు వాల్మీకిము,నినివాసము చెన్నుమీఱు డనిర్మల మగుచున్. ౧౮

క. సురవాసం బట్లది యె, వ్వరునను గన నసదృశముగఁ డబరఁగుఁ దమన నా
నిరుపమవీచీసంయుత,తరంగిణీతీరమందుఁ డదగు నదియందున్. ౧౯౫ 2220

మ. జనశూన్యంబగు భాగమందు ధరణీజాతన్ దగన్ డించి వే
చనుదెమ్మా! శుభ మొప్పు నీకు మదిలో డనందేహముం బొందఁగాఁ
జన దిప్పట్టున మాఱు చెప్పఁ దగ దేఁచందంబునన్ సీతఁ గూ
ర్చినపల్కుం బలుకంగరాదు చనుమా డశీఘ్రంబుగా లక్ష్మణా!. ౨౦ 2221

క. ఇది తగు నిది తగదని యీ, యదనునఁ బల్కంగ నీకు డనర్థము గాదీ
యది చేయరాని దని ప,ల్కెదవే నవీతి కల్గుఁ డగినుకయుఁ బొడమున్.

తే. ప్రీతి నాసయి నుంచునే ♦ నీతటి నిది

నుంచి దిది చెట్టకుచి చెట్టు ♦ నెంచనలదు

నాదు పాసములాన ప్రాణములయాన

బదులు పలుకకు నునుచు నొ ♦ ట్టిదియె యిడితి ౨౧౫

2223

సీ. ఎవ్వరైనను నన్ను ♦ నీచిషయంబున ననునయింపంగఁ బూనుకొనెద రట్టి
వాకు నాకహితులే ♦ యేనీతిఁ దలఁచిన మనభీష్టఘాతుకుల్ ♦ మాట లే?
నను గౌరవింతురే ♦ ననుఁ జెప్పినది చేసి ప్రేమింతురేని మాతేమి పలుక
కుండ నీతను గొని ♦ యుగ్రకాననముల విడిచి రాదగు నాజ్ఞ ♦ విడువకుండ

తే. మునుపె నానోడఁ బల్కె నీజనకతనయ

జాహ్నవీతిగమునఁ గల్లు ♦ సన్న్యసియుట

జముల విహరింపవలయుఁ గామ మిది నాకు

ననుచుఁ గావునఁ దీర్పంగ ♦ నగును దాని. ౨౧౬

2224

క. అని సల్కుచుఁ గాకున్లుంగ, డననరతాశ్రుప్రపిహితమగు నక్షియుగం
బున ధర్మమతిని శోకంబున హృదయముకలఁగ నొక్కఁ మొగివెతఁబడుచున్.

తే. అనుజలం గూడి నిట్టూర్పు ♦ లట్టె భూరి

భుజగ మట్లుగఁ బుచ్చుచుఁ ♦ బోయె లోని

కట్టె సోదగు లత్యార్తి ♦ నలబడిఁ గని

యాత్రియామను బుచ్చి రేమనక యెట్లా. ౨౬

2226

సలునదియైదన సర్గము సంపూర్ణము.

ర౬ - వ సర్గము.

అతి లక్ష్మణుఁడు నీత నరణ్యములనుఁ బిలుచుకొని పోవుట. అతి-

క. చనియొఁ ద్రియాసు యదెట్లా, జనవిభుసోదరుఁడు నగలస్వాంతము దూలం
గను మో మెండఁగ సారథి, గని పల్కె మహీశునాజ్ఞఁ ♦ గళవళపడుచున్.

క. అరదము నుందరముగ హయ,నరములతోఁ గూర్చి చక్క ♦ భాసిల్లెడు నుం
దరరత్నమయాసనమును, ధరణిజక్షై యేర్పఱుపుము ♦ ధరణిపునాజ్ఞ. ౨

చ. జనకజ పుణ్యోర్తములఁసంగతిఁ బాయనిమానివద్యులం
గనుఁగొన నాశ్రమంబులకుఁ ♦ గ్రన్ననఁ బోవఁ దలంచె నేను న
మ్మునియుటజంబులన్ విడువఁ ♦ బోలును వేగ రథంబు గట్టు; మం
చనిన సుమంత్రుఁ డట్లె యని ♦ యర్హహయంబులఁ బూన్చి చక్కఁగన్. 3౪

క. సురుచిరమై సుఖశయ్యా, పరియుతమై రమ్య మగుచు ♦ భాసిల్లెడు నా
స్తరణంబున నొప్పుచు నుం,దరముగ శోభిల్లుఁగా రథంబు నొనర్చెన్. ౪

చ. అరడము దెచ్చి మిత్రగణహర్షద! స్యందన మిద్ది సిద్ధమై
పరగె ననంతరక్రియను ♦ బాయక చేయుము నాగ లక్ష్మణుం
డురుతరదుఃఖవేదనల ♦ నొందుచు నుండియు భూపతీంద్రుమం
దిరమును జొచ్చి సీతగని ♦ దీనత నిట్లని పల్కె మెల్లగన్. ౫౪ 2231

క. కోరితి వంట యోతల్లీ!, భూరమణుని వర మొకండు ♦ మునిపల్లెలకుం
జేరువుమా జానకి నని, శ్రీరాముం డాజ్ఞ నాకు ♦ జేసెను గానన్. ౭ 2232

సీ. గంగచెంతను జక్కఁగా నొప్పునాశ్రమముల నిన్ను రామాజ్ఞఁదలఁచి విడిచి
వచ్చెద నే మానివరులుండు రచ్చోట నయ్యాశ్రమములు పుణ్యంబొసంగఁ
జాలియుండును నిన్ను ♦ జయ్యనఁ గొనిపోయి విడిచి రాదగు నని ♦ విన్నవింప
మహితాత్ముడైన లక్ష్మణుపల్కు లాలించి యధికసంతోషంబునంది గమన

ఆ. మునకు నుత్సహించె ♦ ననుపమరత్నముల్
వస్త్రములును మునులపత్నులకు నొ
నంగఁ గొనుచు సీత ♦ చయ్యనఁ బోనంగఁ
బయనమయ్యె నామె ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౪ 2233

క. మునిపత్నుల కీవస్తువులను భక్తి నొసంగుదాన ♦ లలితము లీర
త్ననికరములువస్త్రంబులు, మునిసతులుగ్రహించిమోదమునుగనుదురొగిన్.

చ. అన విని లక్ష్మణుండు వినయంబున నట్లె యొసంగవచ్చు నం
చని రథ మెక్కజేసి జనకాత్మజతోడఁ బ్రయాణమయ్యె; స్యం
దన మది వేగ పోయె హయతల్లజముల్ పరువెత్తుచుండ రా
మునిదగునాజ్ఞ స్వాంతమును ♦ ముంపఁగ దానినె సంస్కరించుచున్. ౧౨౪

మ. చనుచుండన్ సిరిఁ బెంచు లక్ష్మణునితో ♦ స్వాంతంబు దూలంగ ని
ట్లనియెన్ జానకి; పెక్కురీతులను జిహ్వాంబుల్ మహాదుష్ఫలం
బును నీయందగు నట్టివే కనఁబడం ♦ బూనెన్ మదంగంబు కం
పనముం బొందెడు దక్షిణాక్షి యిదె కంపంబుం గనం జొచ్చె నా
మన మస్వస్థతఁ దూలుచున్నయది మోక్షాపాలపుత్రోత్తమా!. ౧౪౪ 2236

సీ. ఒకప్రక్క నొత్సుక్యమొకవంకనధృతియు నతిశయంబులుగాఁగఁనమరెమదిని
బుణ్యాశ్రమంబులఁ ♦ బొడఁగను నాకాంక్ష యంతకంతకుఁ దగ్గునట్టు లున్న
దోషపులులోచనా! ♦ యుర్వి శూన్యంబుగాఁ గన్నట్టుచున్నదికొలమందు
భ్రాతృవత్సలుడవు ♦ పరమచిత్తుండవు కుశలమే? మీయన్నకును వచింపు

తే. సుత్తులకు నింకనుం గల్గఁను త్తములకు
క్షేమమే గద! చక్కఁగా ♦ నేమి దాఁప
కుండ వీరవరా! తెల్పు ♦ మొగిఁ బురమున
జనపదంబున నెల్లరకును శుభంబె?. ౧౭ 2237

- చ. అని యిటు పల్కి దేవతల ♦ నంజలినిం గొని వేడె; లక్ష్మణుం
 కును జనకేంద్రపుత్రిక గడున్ వచియించిన యర్థ మెన్ని యా
 జనకజ కట్ట మ్రొక్కి తనసావంతము దూలుచునుండినన్ ముదం
 బును గనినట్లు లెల్లరును ♦ మోసముతోఁ జెలువారువారలే. ౧౮ 2238
- చ. అని వచియించి గోమతి మహానదితీరముఁ జేరి యాశ్రమం
 బున నివసించి యాదినముఁ ♦ బుచ్చి స్రభాతమునందు లేచి నూ
 తుని గని లక్ష్మణుం డనియెఁ ♦ దోడనె వాజులఁ గట్టి న్యందనం
 బు నడుపు జాహ్నువీసలిలముం దలఁ చాల్పఁగ నొప్పు నా కింకన్. ౨౦ 2239
- క. గిరివరమగు హిమగిరిపైఁ, బరమేశుఁడు త్ర్యంబకుండు ♦ పావనగంగన్
 శిరమున ధరించుచాడ్చునఁ, బరమప్రమదమునఁ చాల్తు ♦ భవహర మనుచున్.
- క. అన విని నుమంత్రుఁ డతిజవ,మున మనమును మించు వాజ్ముఖ్యంబులఁ గ
 ట్టెను నాల్గింటిని నవ్వల, జనకజఁ గని దోసి లొగ్గి ♦ సాధ్వీనుణిరో!. ౨౧
- క. అరదము నారోహింపుము, పరమప్రచుడంబు నిచ్చు ♦ పావనగంగం
 ద్వరఁ జేరుద మన నామెయు, నరదము నతఁ డన్నయట్టు ♦ లారోహించెన్.
- క. జనకకుమారిక లక్ష్మణుఁ, డనఘుండు నుమంత్రుఁ డట్టె ♦ యరదము నెక్కం
 జనియె రథం బది; యాయత,నునయనయగు జనకరాజఁసుతయునరుగుచున్.
- క. ఏనోనాశిని గంగం, గానం ద్వగివడెను చిత్తఁకంజముతోడం
 చా నాదినార్థ మేగిన, మానతభాగీధియు నమానుషశక్తిన్. ౨౩ 2244
- క. అలరారుచుండఁగను గాం,చె లక్ష్మణుఁడు జహ్నుతనయఁ ♦ జెచ్చెఱఁ గని భీ
 తిలఁ జేయఁజాలు రవమున, విలాసమును జేసె నీత ♦ వింతగ నతనిన్. ౨౪
- క. పరమాతుడునిం గాంచుచు, ద్వరపడి ధర్మజ్ఞ! యేశ్వఁడగుకారణముం
 బరికింపఁ జాలఁ జెప్పుము, చిరాభిలషితంబు దేవసిద్ధవినుతమున్. ౨౫ 2246
- క. భాగీరథీజలంబగు, నీగంగాతీర మొంది ♦ యిటు లేడ్వొంగ
 నోగుణరత్నాకర! చెపు,మా! గలదే గారణంబు ♦ టంచున్ మఱియున్. ౨౬
- ఆ. నంతనంబుగల్గు ♦ నమయంబునన్ విషా
 దమును గూర్చె దేల? ♦ త్వరగఁ జెపుమ
 లక్ష్మణా! యటంచు ♦ లలన వచించుచు
 మఱియుఁ బలికెఁ దనదుఁమఱిఁదఁ గూర్చి. ౨౭ 2248
- క. అనయము రామునిపార్శ్వం,బున వర్తిలువాడ వీవు ♦ పురుషర్షభ! ని
 న్ననఘుం డామహితాత్ముం, డనియెనొ యేమేని పలుకు ♦ మవిధ మెల్లన్.
- తే. రెండుదినములనుండి యీఁరీతిశోక
 ముందుచున్నాడ వేటికో ♦ యారఘుపతి

నాకుఁ బ్రాణాళికంటె నెంతయు సధికుఁడు
నేనె వగనొందలేదుగా ♦ నీవు నిట్లు. ౨౮

2250

క. బాలిశుఁడవుగా నిటఁ గా, నేలా! గంగాతటంబు ♦ నిద్దాని సము
ల్లీలకా దాఁటింపుము ముని,జాలంబులఁ జూపవయ్య ♦ చయ్యన నాకుఁ.

చ. మునులకు దివ్యవస్త్రముల ♦ ముఖ్యతరాభరణంబులకా ముదం
బునను సుభక్తి నిచ్చి పదముల్ తల సోకఁగ మ్రొక్కి యొక్క రే
యి నట వసించి పోవుద, మహీనజవంబున నాయయోధ్యకుఁ
వినుము గుణాధ్య! నామనము ♦ వేడుక నొందెడుఁ జూడ రామునికా. 30

చ. సరసిజపత్రనేత్రు, ఘనుఁ ♦ జారుతరాంగుని సింహవత్సు భీ
కరరిపుకాలు మానిజనకమ్రహృదజ్జనివాసునిం గృశో
దరు నభిరాము రాము జనతాప్రియు వేగమ చూడ నామనం
బురుతరమోదముం గనెడు ♦ నోరఘనందన! యంచుఁ బల్కినకా. 3౧ 2253

చ. విని నయనంబులం గలిగి ♦ వింతలు గూర్చెడు నశ్రుబిందువుల్
గనఁబడకుండఁ జేసికొని ♦ క్రన్ననఁ బిల్చెను నావికాళి రా
మునిప్రియసోదరుండు రిపుఁమూర్తిలయాంతకుఁ; డంత నావికుల్
జనపతిపుత్ర! నొక యిదె ♦ సర్వసుఖాకర మాచు నొప్పెడుకా. 3౨ 2254

క. అని దాశులు భయభక్తుల, వినిపించిరి చేతు లొగ్గి ♦ విమలతరతరం
గనిచయదు స్థరయా గం,గను దాటఁగ నొక నెక్కి ♦ కడువడి దాటెకా.

నలువదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౭ - వ సర్గము.

అట్లు లక్ష్మణుఁడు దుఃఖించుచు సీతతో రామాజ్ఞను దెలుపుట. ఇట్లు

సీ. అంతట విస్తీర్ణమైన యానొకను బోయవాం ద్రెంతయుఁ ♦ బూన్కి దెచ్చి
చూపిన ముదమంది ♦ త్రోచీకుమారిక ముందుగ నెక్కించి ♦ యందుఁ దాను
సారథియును జక్కఁ ♦ గూరుచుండెను; శోకసంతప్తుడౌచులఁత్తఱుఁడునడువుఁ
డింక నొక నటంచు ♦ నెట్లొ యాజ్ఞాపించె; నవలియొడ్డునఁ జేర్చి; రంతవారు

తే. గంగ నివ్వధి దాటి యభంగశోక, మంత కంతకు నుప్పొంగ ♦ నవలియొడు
నందుఁ దిగి చేతులొగ్గి బాష్పావిలస్వ,రముననిట్లనిపల్కెరాముమహిషిగన్.

చ. మనమున భూరిశల్యమను ♦ మాడ్కిని నానతి యూర్వఁ డిచ్చె నో
జనకకుమారి! యయ్యదియు ♦ సంతత మేఁచెడు, నీనిమిత్తమై
జను లింక నన్నుఁ జెప్పకొనఁ ♦ జాలువిధంబు ధరిత్రిఁ గ్రమ్మ నే
మనఁగల నింతకంటె మృతి ♦ యన్నివిధంబుల శ్రేయమే యగుకా. ౪౫ 2257

- చ. మరణము దీనికంటెఁ గడు ♦ మంచి దటంచుఁ దలంతు నిట్టిజా
పరువపుఁగృత్యమందు నరఁపాలుఁడు నన్ను నియుక్తుఁ జేసె నె
వ్వయినను లోకనిందితము ♦ భారము చెప్పఁగఁ గార్య మిద్ది యో
ధరణీకుమారి! నానయిని ♦ దప్పక సత్కృప నుంచుమా యిఁకన్. ౫ 2259
- క. మనమునఁ గోపముఁ బూనకు, మని యేడ్చుచు దోసిలోగ్గి♦యవనిం బడియె;
జనకజ నువ్రత యెంతయుఁ, గనుఁగవ బాష్పములు గ్రమ్మఁగఁబ్రాంజలియై.
- క. తనకున్ మరణముఁ గోరుచు, వినయమునన్ వేడువాని ♦ విహ్వలమతియై
కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను; మనమునకుం దెలియలేదు ♦ మాటయదేమో?.
- క. తెలుపుము లక్ష్మణ! దాఁచక, గలవిలపాటాందు నిన్నుఁ ♦ గాంచిన నీకుం
గలుగదు సావ్యస్థ్య మ్మని యిమ్ముఁ దోచెడు, డేమ మెట్లు ♦ భూపతి కలరున్.
- క. అనియుం దోచెడు భూపతి, నిను నేమే శాప మిచ్చి ♦ నిందించెనె? యీ
వనటం గుండఁగ నేలా?, వినిపింపుము దాఁచకుండ ♦ వినుతౌఘహరా!. ౯
- ఆ. అజ్ఞ చేయుదాన ♦ నన విని వై దేహిఁ, గాంచి దీనుడగుచుఁ ♦ గళవళించి
మోము వాంచి బాష్పముల భూమిఁ నడుపుచు, నిట్లుపలికెనో♦మహీశపత్ని!.
- చ. జనకమహీశపుత్ర! సరి♦వత్ప్రతిభాషితమైన దుర్యశం
బును నతిదారుణంబు వినె ♦ భూపతి నిన్ను గుఱించియే పురం
బున మఱి పల్లెలందు నది ♦ బోరన నిండెను; దాన నెప్పునం
బునఁ బరితాప మంది ననుఁ ♦ బొమ్మని యానతి యిచ్చె నివ్వీధిన్. ౧౧౫
- *ఉ. ఆవచనంబు లన్నియు మహాత్మరభేదము నీయఁ జాలెడుం
గావున నీదునన్నిధిని ♦ గ్రమ్మఱఁ జెప్పఁగఁ జాల; వానినే
భూవిభుఁ డాత్మ నుంచుకొని ♦ పొంగునమర్షను బృష్ఠసీమనున్
దేవిరొ! నిల్పె; గాన నృపఁతీవ్రనదండను నిన్ దృఙ్చించె జా!. ౧౨౫ 2265
- ఉ. ఇంచుకయేని దోష మెన ♦ నంచిన నీయెడఁ గానరాదు ప్రా
పంచికనింద యిద్ది యిటు ♦ పర్వెన నంచు గ్రహింపు వేఱుగా
నంచకు మాశ్రమాంతముల ♦ నీయెడ ని నివ్వడనాడి పోవనౌ
నంచితరాజశాసన మిదాఁగన దీనిని మాన నెట్టులా. ౧౪ 2266
- తే. గర్భవతివిగఁ జూపట్టు ♦ డ్కాతనూజ
నిన్ను నిట డించి పోవంగ ♦ నేరకున్న
వాడ నై నను జాహ్నవీ♦వరతటమున
బ్రహ్మమానులదా తపో♦వనము చెలఁగు. ౧౫ 2267
- చ. పరమపవిత్రమై మిగుల ♦ భవ్యములై తనగారు నద్ది శ్రీ
కరముగఁ జూడనొను గనుకన్ గ్రుధిఁ బూనకు మాత్మలోన; నిం

దరయఁగ మానివర్యఁడు మహాత్ముఁడు మత్పితృపితృఁడు నిరం
తరమహితాత్మకుండు గుణధన్యుఁడు కీర్తియుతుండు యోగియున్. ౧౬౫

క. కరుణానీరధియునునగు, తరుణీ! వాల్మీకి; దత్పఁనచ్చాయను నీ
పురుసుఖము లొంది యుపవాసరతిం గని నిశ్చలమగుఁసావంతము వెలయున్.

తే. ఇందు నివసింపు జానకీ! యేమిచింత
యును మనస్సునఁ బొందక యనుజపతిని

సతివి గావున మది నిల్పి సతము నిల్వ

మలరఁగలవు శ్రేయస్సు లోయంబ! నీకు. ౧౮౫

2270

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౮ - వ సర్గము.

అట్లు లక్ష్మణుఁడు సీత నడవుల డించి దుఃఖించుచు మరల గంగానది దాటుట. అట్లు

చ. అని యిటు లక్ష్మణుండు పరుషాకృతి నొప్పెడుపల్కు చెప్పఁగా
విని జనకాత్మజాత కడు విహ్వలచిత్తముతోడ నట్టే మే
దిని బడియెన్; ముహూర్త మిటు దీనత మైకొన నుండి మెల్లఁగా
మనమున సంజ్ఞ దోషఁగను మానిని బాష్పసమాకులాక్షియై. ౧౫ 2271

క. దీనయునయి లక్ష్మణుతో, జానకి యిట్లనియె; దుఃఖసంతతి పొందం
గా నాతనువు సృజించె శతానందుం డోనుమిత్రయనుఁగుఁగుమారా!. ౨౫

చ. కనుకనె నాకు దుఃఖములు గల్గుచు నున్నవి మీఁదమీఁద మే
దిని నిటువంటిపాపము మదిం దలపోయ నొనర్చినట్టి యా
మనుజుని వింటిమే తనదుమానిని బాసినవారు గల్గిరే;
వనితలలోన సాధ్వీయను భవ్యయశంబును బొందు నేనునున్. ౪ 2273

౩. విడువఁబడితి నిపుడు విభుచేత నక్కటా!

మున్ను రాముపాదములఁ గొలుచుచు

నాశ్రమమున నుంటి నైనను దుఃఖముల్

గలఁవ వంత నొంది యలసీతి గద. ౫

2274

క. జనవినుత! యట్టినే నీ, జనరహితస్థలి నదెట్లు చరియింతును? నా
మనమునఁ గల్గెడు దుఃఖంబు నెవ్వరికిఁ జెప్పుకొనుదుఁ బొగు లడఁగంగన్.

క. మునులకు నేమని చెప్పుదు, ఘనపాపం బిద్ది యిట్లుగాఁ జెందె నటం
చును, నేపాప మొనర్చితి, జనపతి యేకారణమునఁ జయ్యన విడిచెన్. ౭

క. ధరణీశుఁ డతఁడు మహితుఁడు, సరగున నన్నేల విడువఁ జాలెనొ నే నీ
పరమనదీజలముల ని, త్తరుణంబున నదలిపెట్టుదానం దనువున్. ౭౫ 2277

తే. రాజనంశంబు చెడిపోవు; ♦ రామనకును

జాలదుష్కీర్తి గల్గు : ♦ త్క్షణ ! వచింపు

మేమి చేయుదు నీయాజ్ఞ ♦ యే శరణము

*దుఃఖభాగిని నను వీడి ♦ మార మరుగు. ౮౪

2278

చ. జనపతియాజ్ఞ పై నిలుపు ♦ స్వాంతము, నావచనంబుగాఁగ ని

ట్లనుము వినీతి నత్తలకుఁ ♦ బ్రాంబలిన్ తలవంచి వందనం

బును బలుమాఱు చేసినటు ♦ పోయిన తోడనే పల్కు; టేమము

జనపతితోడఁ జెప్పుము విశాలయశశ్శరనజ్జభానురా !. ౧౦

2279

తే. ఎల్లవారికి వందన ♦ మేను జేసి, నట్లు వచియింపు; ధర్మమం ♦ దభిరతుండు

పార్థి వేండ్రుండు గాన నీపలుకులెల్ల, నతనితోఁ జెప్పఁదగు; నిట్టులనుమునీవు

క. పరిశుద్ధ యనుచు జానకి, నరయుము తత్త్వంబుఁ బరమమౌ భక్తి నిరం

తరము భవద్ధిత మెచ్చుచు, జరణాబ్జము లాశ్రయించుచుచందము మదిలో.

క. తలపోయనయ్య! యమశా, బులకు భీతిల్లి సరులపొందుఁ గనని యీ

యలఘువనంబులఁ ద్రోచితి, విలాధిపా! లోకనింద ♦ యిట్లు గలుగుట.

చ. వనములనుండఁ బంపు టిది ♦ స్వాంతమునం దలపోయ మంచిదే

యనఁదగు నీవు సల్కినది ♦ యంతయుఁ బథ్యమె, దుర్యశంబుఁ ద్రో

యను జనునంచు నేఁ దెలియునట్లుగఁ జెప్పెదఁ గాని నాకు నీ

వె నిరతముం దలంపఁదగు ♦ దెల్లవిధంబుల దిక్కటం చొగి. ౧౩౪

2283

తే. ధర్మమార్గంబుఁ దప్పని ♦ ధరణివిభుఁడు

చెప్పఁదగునట్లు నీవును ♦ జెప్పితి విపు

డెన్న సోదరులందు నీ ♦ వున్నరీతి

పౌరులం దుప్పఁదగు ధర్మపరుడ నగుట. ౧౪౪

2284

క. పరమం బగు నీధర్మస్థిరచిత్తం బిట్టి నగుటఁ ♦ జెందితివి మహీ

వర! సాధుయశంబును నుర్వరఁ బౌరుల ధర్మయుక్తిఁ ♦ బాలింపంగ. ౧౫

క. జనపతికిం దగునట్లే, యొనరిచితివి దీని కేను ♦ నొందను వగ నా

తనువును లెక్కింపను నీ, జనాసవాదంబుఁ బెక్కుసారులు తలఁతు. ౧౬

క. పతియే దైవము తలఁపఁగ, సతులకు గురుబంధువులనఁ ♦ జాలు నతండే

సతియే ప్రాణప్రియుఁడౌ, నతివలకుఁ దదాజ్ఞ చేయఁనాఁ దొలుతొలుత.

సీ. అని నాదునుడులుగా ♦ నాదుము విభుతోడ సనిపల్కి గుటియునిట్లనియెనన్న

గర్భిణి లక్ష్మణా! ♦ గనుఁగొన కీవు పొమ్మింటికి; నని యిట్లు ♦ లేడ్చి పల్కు

జానకినిం గాంచి ♦ దీనచేతనుఁడయి తలయిల సోకంగఁ ♦ దాను మ్రొక్కి

లక్ష్మణుం డేమిసల్కును జాలకుండి యింకొకసారి భక్తిమై ♦ నుర్వితనయ

తే. కును బ్రదక్షిణవందనమును వగచుచు

నాచరించి మహాధ్వని యట్టై పర్వ

నేడ్చుచు ముహూర్త మట్లుండి యిట్లు లనియె

బరమకళ్యాణి! యేమేనిఁ బల్కులున్న. ౨౦౪

2288

క. పలుకుము నీరూపము నో,యలఘుగుణాధ్యా! *యదెప్పుడై నను గనఁగాఁ

దలఁపంగలేదు యుష్మద్విలసితతనువల్లి నీదుఁవిమలపదములన్. ౨౦౫

2289

క. కనినాఁడ; రాము వీడిన, నిను వనమున నుంక నెట్లు యే జూతు సతీ!

యని పల్కి వందనం బిడి, చన నుద్దేశించి సీతఁచరణాబ్జములన్. ౨౦౬

2290

క. మనమున నెన్నుచు నావను, దనసారథితోడ నెక్కెఁ; ద్వర నావికుఁ డా

తనిఁ జేర్చె సవలియొడ్డును, జనకజ యున్నట్టిచోటుఁ జక్కఁగఁ గనుచున్. ౨౦౭

ఆ. మదిని శోకభార యదయతఁ దనునొంప, మూఢుపోల్కి దుఃఖమున రథంబు

నెట్లా యెక్కి వేగ యేగుచుఁబలుమాటు, లట్టెనురలినురలి యామెఁగనుచు.

క. జనకజ యిట్లు లనాథగ, వనములలోనుండఁ దగు నె? వనటం గనుచున్

అని పలవించుచు నవ్వల, వనటం బడి పొరలుచున్న వసుమతికన్యన్. ౨౦౮

క. కని పరతీరంబున రా,మునితమ్ముం డేడ్పుతోడఁ బోయె, నచట స్వం

దన మిటు దూరముగాఁబో,యినఁగనుచునుమిత్రతనయుఁహితగుణనిలయున్.

సీ. పలుమాటు స్వందనపద్ధతిఁ జూడంగ నుద్విగ్నయైన యాఁయుర్వీతనయ

మనమున శోకంబు మైకొనె; నంతట వ్యథ యెంతో భారమై యట్టై పర్వ

నేడ్చుచు నాసాధ్వీ హితయశోరాజిత తనభర్తఁ గనక యింతటఁ ద్యజింప

నొను బ్రాణాళి నంచని లోఁ దలంచుచు సాధుమయూరనిస్వనము లెపుడు

తే. వినఁగఁబడుచున్న కానలో జను లెవరును

గానరామిని దుఃఖంబు గ్రమ్మకొనఁగ

నింక నాగతి యేమని యెలుఁగుమిగుల

నార్తిమై నేడ్చె జానకి యాతురమున. ౨౦౯

2295

నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౯ - సర్గము.

అథ వాల్మీకిమని సీతను దనయాశ్రమమునకుం దోడ్కొని చని యూఱడించుట. అథా-

చ. జనకజ యేడ్చుచుండ విని సంయమిపుత్రకు లాతురంబునం

జని భగవంతు హల్మీకిని సాధుమనస్కుని సత్తపోరతిం

గనిన మహాత్ముఁ గాంచి తమకంబున వందన మాచరించి యా

వనమునఁ దారు చూచినది వారక తెల్పిరి దీనచిత్తులై. ౧౪

2296

* దృష్టపూర్వం న తే రూపం పాదౌ దృష్టౌ మయా నఘే-అనిమా,

క. మునినర్యా! రోదనని, నవన మొక్కఁడు వినఁగవచ్చెఁ ♦ జయ్యన మేముం
జని కంటి మామెఁ బూర్వం, బునఁజూచియువినియు నెఱుఁగఁమునిజంబిదియా,
తే. ఏమహాత్మునిభార్యయో ♦ యింతిమిన్న
భాగిని బోలియున్నది ♦ భాసురాంగ
యయ్య వికృతాన్యమై భీతి ♦ నందినట్లు
లేడ్చుచున్నది భగవంత. ♦ యేమొకాని. 3

2298

క. ననితానుణి నామెను జ, క్కనినగుణం గావరయ్య ♦ కాంతామణి భూ
మిని బడియె దివమునుండియె, యగ్గి తొలఁచెన మేము గంగ ♦ యంతికసీమన్,
క. వరనారి యోగ్గు దుఃఖా, తురియె యున్నయది; మేము ♦ తొయ్యలియేడ్పుం
బరికించి పోయి చూచితి, ముగుశోకచరా మణయయి ♦ యొక్కతె యచటన్,
సీ. దుఃఖశోకములకుఁ ♦ దోయజాక్షి యనర్థ యయ్యనుదీనయై ♦ యటవి నొకతె
దిక్కు లేనట్టిచా ♦ తెఱఁగున నేడ్చెడు; నామెనుర్యాంగన ♦ యానని మదిఁ
దోచకున్నది కానఁ ♦ దోచనె సత్కారమునఁ నన్నఁదగు మాని ♦ వినుత! యామె
మనయాశ్రమమ్ముచెంతనె మిమ్ము దిక్కిని నన్నియున్నది రక్షఁబంబుచేయు
తే. వారిఁ గోరెడు నాసాధ్వీ ♦ వైశను చని
కానఁదగు నన్న శిష్యుఁ ♦ పాననోక్తు
లొకరించి స్వబుద్ధి నట్లరసి ధర్మ
విద్యఁగుడు జ్ఞానచతుస్సు ♦ విమలమణియు. 2

2301

క. కరుణావార్ధియునగు నా, వరముని యాత్మణు నగుగు ♦ వారె దరుణి యే
ధరణి నసింఁచెనొ యచటికిఁ, బరుగిడి రామకానివెంట ♦ పటువులు కడఁకన్, 5
క. ఘనమతి వాల్మీకి యాస్థలి, మునకుం జని నియతిఁ బాదఁములు గడుగుకొనం
గను దగిన యస్థ్యమును గై, కొని జహ్నువిన తటమునఁకుం జని యచటన్,
చ. కనుఁగొనె సచ్చటన్ జనకఁకన్యను రామునిసత్కళ త్రమున్
మునిపతి దీరయై నగచు ♦ ముగ్ధ యనాధయునైన సాధ్వీ సీ
తను వగపెల్లిదంబున నెఁతాంతము చిక్కినదాని, నంత ని
ట్లనియె మనోజ్ఞ వాక్కులను ♦ నాహరిణాక్షిని గాంచి మెల్లఁగన్. 10 2304
క. తన తేజంబున మోదం, బురు గనఁజేసెడు ప్రయత్నఁమునఁ నోసాధ్వీ!
జలనాథుఁడైన నశరభు, ననుంగుఁగోడలవు గాదె ♦ యారఘుపతికిన్. 11
ఆ నీవు ధర్మవత్ని ♦ వావరజ్ఞాఁ యా, జనకధరణిపతికిఁ ♦ ననయవు గద?
స్వాగతంబు నీకు ♦ నోగజగామినీ!, సాధ్వీ యోగవృష్టిశక్తిచేత. 12 2306
క. నీవిటకు వచ్చువిధమును, బాసనమతి వీ పటంచు ♦ భావించితి ని
న్నీవనికే బంపు పెందుల, కోవారిజనేత్ర! తెలిసె ♦ నొగి మన్తతికిన్. 13

క. తెలిసెను దత్తవం బెల్లను, జలజాక్షీ! ముజ్జగముల ♦ జరగువిధము నేఁ
దెలియుదు జ్ఞానంబున నేఁ, బలికెద నొకవాక్య మిపుడు ♦ పావనశీలా! ౧౩౪

తే. సత్తపోలబ్ధచక్షుస్సు ♦ శక్తిచేత

నిన్ను ననఘాత్కగా మది ♦ నెన్నినాఁడ

నమ్ము నామాట మైధిలీ! ♦ నాదుచెంతఁ

జక్క నివసింపుమా మన ♦ శ్శాంతి వేలయ. ౧౪౪

2309

సీ. నాయాశ్రమమున క♦నతిదూరమున మునిపత్నులు దపమును ♦ బరమనియతిఁ
జేయుచునున్నారు ♦ సీతా! నినున్ వారు తమపుత్రికను బోలె ♦ మమతమీఱఁ
బోపించుచుందురు ♦ పోవిడు చింతల నిదె యర్హ్య మిచ్చెద ♦ నిపుడు గొనుమ
విస్త్రబ్ధవై మది ♦ విగతజ్వరపునయి నీయిల్లుగాఁ దల♦పోయుచు నిట

తే. నిర్విషాదంబున నీవు ♦ నిల్వ మించు

కంతయైనను గోపంబు ♦ నందవలదు

నాఁగ వాల్మీకిమునివచ♦నములను విని

పరమసంతోషమును బొంది ♦ ధరణిపుత్రి. ౧౬

2310

క. చరణంబులు భక్తిని దన, శిరస్సుసోకంగ మ్రొక్కి ♦ చేతులు జోడిం
చి రయంబునఁ బల్కెను మీ, పరిసరమున నుండు ననుచు ♦ భావము పొంగన్.

క. విని మాని ముందు నరుగఁగ, జనకజ వెనువెంటఁ దాను♦జనియె; మునివరున్
జనకసుతాయుతు నెంతయుఁ, గని మునిపత్నులును మోద♦కలితాత్మలతోన్.

ఉ. చెంతకు వచ్చి యిట్లనిరి ♦ చేరితి రెంతయొ కాలమాయె మీ
రింతకు వచ్చుటే శుభము ♦ లెంతయు నబ్బెను స్వాగతంబు, మీ
కెంతయు భక్తి నిచ్చెద మహీనతపోనియతా! మునీంద్ర! మే
మింతటఁ జేయనై న పని ♦ యేమొ యెఱుంగఁగఁ జెప్పఁడీ యనన్. ౨౦

చ. విని ముద మంది వాల్మీకియు ♦ వింతగ నిట్లని పల్కె; సీత యా
జనవిభుఁడై న రాఘవుని♦సాధ్వీ యిటం జనుదెంచె నీమెయే
యనుపమ తేజఁడౌ దశరథ♦భావనిపాలునికోడలా విదే
హానృపతిపుత్రి కామణియు ♦ నౌ నియతవ్రత పుణ్యశీలయున్. ౨౧

2314

క. ఏపాపం బెఱుగదు సతి, యీవడఁతిం బతి త్యజించె ♦ నిక నీయడవిన్
గాపాడవలయుఁ గాదే, యేపగిదిగనై నఁ గాన ♦ నీపనిఁ గొంటిన్. ౨౨

2315

క. వినుఁడీ యీమెను స్నేహం,బున మీరెల్లరును నేనుఁ ♦ బూనితి నని యీ
పని సాగవలయు నని ప్రేమను సాయ మొనర్పవలయు ♦ మానిని గావన్.

క. మీరెల్ల నాకు మిక్కిలి, గౌరవమును నలరఁజేయఁ♦గాఁ దగుదురటం
చీరితిఁ బల్కి పలుమఱు, శ్రీరామునిపత్ని నిల్పి ♦ చెందినవేడ్కన్. ౨౩

2317

క. అతులయశుఁడై న యమ్ముని, పతి తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ వటువులతోడన్
క్షీతితనయ యాతపస్విను, లతిశయమోదమునఁ జూడ ♦ నందుండఁ దమిన్
నలుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

- అతి నీతన్ వగచులక్ష్మణుని సుమంత్రుఁ డుగ్మడించి పూర్వసృతాంతమును బెల్పుట. ౪౪
చ. నురనది దాఁటి లక్ష్మణుఁడు ♦ త్రోణికుమారిక యాశ్రయంబు నా
తురయయి చొచ్చు టారసి విధుంతుదదుఃఖముచేత స్వాంత మె
వ్వరునను జూచినన్ వ్యధను ♦ బర్హి కృశించుటఁ జంచలించె; న
త్తరుణమునందు సారథి నుచారమనన్ము సుమంత్రు ధీరునిన్. ౧౫ 2319
- *చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె జనకప్రియకన్యకవంకఁ గల్గుచిం
తను రఘురాముఁ డెట్లుకలి ♦ తాఁ జలియించెనొ చూడు సారథీ!
విను మిఁక దీనికంటె నుది ♦ వేఁచెడు దుఃఖ మొకండు రామచం
ద్రునకును గల్గఁబోదు గద ♦ తోయరుహానన సత్యశీలయున్. ౨౪ 2320
- తే. జ్ఞానవిదుఁడై న జనకుఁడన్ ♦ త్నాపతీంద్రు
తనయ సద్గుణమణియయి ♦ తనరు నీత;
యామె విడనాడె నీచింత ♦ కథిక్మైన
చింత యొక్కటి గల్గునే ♦ క్షీతిపమణికి. 3 2321
- నీ. జానకి నెడఁబాయుఁ ♦ బాలఁ డెన్నఁటికై న నాయన్న యని మది ♦ నమ్మియుంటి
నెడఁబాపె నీనాఁటి ♦ కెన్నఁడుఁ గూకని పగిది దై వము; దీని ♦ బాగుగ మది
దలపోయఁగా దై వతంత్రమే బలనత్తర మటంచుఁ దోచె సారథివరేణ్య!
నురలను గంధర్వవగులను రక్కసులను దానవుల నెవ్వఁ ♦ డనిని మించి
తే. సొలియఁ జేయంగఁ జాలునో ♦ భూవుఁ డతఁడు
దై వమును మించఁ జాలక ♦ యీవిధమునఁ
గార్య మొనరించె; మును దండఁకావనంబు
నందుఁ బదునాలు గబ్దంబు ♦ లాగ్గుఁ డగుచు. ౫౪ 2322
- క. జనకాజ్ఞ నిలిచె దారుణ, వన నుది విజనంబు నుమ్ము ♦ వసుమతితనయన్
వని నుండఁ బంపె నేఁ డిటు, జనపతి కిదె దీర్పరాని ♦ సంతాప మగున్. ౬౪
- క. దానిని మించిన దిదియో, జానపదులు పౌరు లిట్టిచందంబున నే
మేని పలుకంగ నమ్ముట, యో నిద్రి నృశంస మీవె ♦ యరయుము మదిలోన్. 2

* దృష్ట్యులు మైథిలీం నీతా మాశ్రమం స ప్రవేశితామ్-అనియూ. దీనిచేత లక్ష్మణుడు కొంతదూరముపోయి యట నిలిచి నీత యాదోటు వాసి ఋషితోఁగూడి పోవుచుండఁగాఁ జూచె నని గ్రహింపఁదగు.

చ అనిశము హీనమై తనరున్సర్గముఁ బల్కెడు పౌరు లెట్లు చె
ప్పిన నటు చేసె భూవిభుఁడు ♦ పృథ్వీ యశోహర మిద్ది సారథి !
వనమున నుంచెఁ గాదె సతి ♦ వానవుపత్నిని బోలు సీత నే

జనుఁ డిఁక ధర్మమార్గమును ♦ జనుగఁ బూనిక నాశ్రయించెడున్. ౮ 2825
క. జనపతి కిదియే ధర్మం, బని తోఁచెనొ; యనుచుఁ బల్కు ♦ నాలక్ష్మణుఁ గాం
చి నియతి నాతనినుడులన్, విని ప్రాజ్ఞుఁడు సారథియును ♦ విమలమనసుఁడున్.

తే. పూర్వవృత్తాంతవిదుఁడునై ♦ పౌలుచు నాను
మంత్రుఁ డిట్లని పల్కె లక్ష్మణ! జనకజఁ
గూర్చి సంతాపమును బొందఁకుము తెలిపెద
వినుము కారణ మిద్దాని ♦ కని తగంగ. ౧౦

2827

క. మీతండ్రిమ్రొల నొకపరి, ధాతకు సరిపోలు విప్రతల్లజు లని రో
భ్యాతయశోరాజిత! యీ, సీతాపతి రామమూర్తి ♦ క్షీతి ననముండై. ౧౦౫

క. తనరారియు దుఃఖములనె, యనిశము పొందంగఁ గల్గు ♦ నల్పవిభవ మీ
తనికిం గల్గును ధ్రువ మిది, విను గురుబాహు! గుణైకవిభ్యాతుఁ డగున్.

క. తనమిత్రుల నెడఁబాయును, జనకజనుం బాయు భరతశత్రుఘ్నులఁ బా
యును లక్ష్మణు నెడఁబాయును, ఘనుఁడగు రాముండు చాలఁకాలంబునకున్.

తే. ఇట్టి కృత్యంబులను జేయు ♦ నిద్దయశముఁ
గాంచునని పల్కి; రిట్టివాఁకృత్యమును వినిన
దశరథావనిపాలుండు ♦ తాను వినియు

ననుఁ గనుంగొని యిట్లనియెను, మహాత్మ! ౧౧

2831

క. పలుకకుమా! యీవిప్రుల, పలుకులు లక్ష్మణునితోడ ♦ భరతునితో ని
మ్ముల శత్రుఘ్నునితో నని, పలికెన్, దుర్వాసువాక్యపద్ధతిఁ గొనుచున్.

క. నే నొకఁడఁ గాదు పౌరులు, మానీంద్రుండౌ వసిష్ఠమంత్రివరుండున్
భూనాథుఁడు నుండెడుతటి, భూనిర్జరమాని పల్కె ♦ బుధనుతచరితా!.

చ. జనపతి మానివాక్యమును ♦ జక్కఁగఁ దా విని నన్నుఁ జూచి యి
ట్లనియెను నూత! యీవచనమం దొకయింతయునైనఁ బల్కుఁగాఁ
జనదు మతెచ్చటన్, బలుకఁ ♦ జాలుదువే నపకారమాను జ

న్తునియెను; భూమిపాలకునిఁకూర్చి శిరంబునఁ దాల్చి నేనునున్. ౧౧౫ 2834

ఆ. ఎవరితోడఁ గాని ♦ యీమాట పల్కక, యుంటి నామనమున ♦ నుర్విసురుల
పలుకు వ్యర్థమానె ♦ పరికింప ననియెంచి, యూరకుండినాఁడ ♦ నోగుణాధ్య!

సీ. సౌమ్య! లక్ష్మణ! వాక్యజాలమియ్యదినీకుఁ డెలుపంగఁ దగ దై నఁదెల్పినాఁడ
వినుటకు శ్రద్ధ నీమనమునఁ గలదేని వినవయ్య తెల్పెద ♦ విభుఁడు నాకు
నొకరహస్యముఁ జెప్పెఁ ♦ బ్రకటింపరాదని నియమం బొనర్చెనుఁ నేను దానిఁ
దెల్పెద; విధి దురతిక్రమం బొగద యీదుఃఖ మీశోక ♦ మిట్లు గల్గఁ

ఆ. దగినకారణంబు ♦ దాత్పర్య మేపారఁ, దెలుపువాఁడ సోదరులకు దానిఁ
జెప్పుకుండవలయు ♦ నెప్పగిది నటన్, నతనిపల్కు విని తదర్థ మెన్ని. ౧౯
క. పలుకు మదెన్వరితో నేఁ, బలుకను జము నమ్ము మనఁగఁ ♦ బరిపంథిగణం
బులకుం గాలుండగు నుజ్జ్వల తేజుని కతని కీట్లు ♦ పలికె నయమునన్. ౨౦
వఁబదియవ నర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ నర్గము.

శ్లోకము { సుమంత్రుఁడు అత్తుణుని శృంగుకాపంబున రాముఁడు } శ్లోకము
సీతను పదల నని పల్కి యూహించుట.

- క. నూతుఁడును సుమిత్రతనూ, జాతుం డీటు పల్కి నతని ♦ స్వాంతము నత్య
ఖ్యాతంబని యెన్ని ముని, వ్రాతేరితవాక్య మిట్లు ♦ పల్కెఁ దెలియఁగన్. ౧
క. మును దుర్వాసుం డనఁగా, మునిపతి యొకఁ డలరు నత్రి ♦ మునిపుత్రుఁ డతం
డనుసమ తేజుండు వసి, ఘ్నుని పుణ్యాశ్రమమునందుఁ ♦ బొక్కపునియతిన్. ౧౫
తే. వానకాలంబునందు నెవ్వరునన్దెన
యతులు దిరుగఁగరా దట్టు ♦ తొట నట్టి
వ్రతము వార్షిక్యమును దాని ♦ జతన మొప్పుఁ
జేయఁగాఁ బూని యందు వసించె నియతి. ౨
- క. ఘనయశుఁడు నీదుజనకుం, డనుసమ తేజుఁడు మహాత్ముఁడై న వసిష్ఠం
గనఁ గోరి తానె యచటికిఁ, జనియె; నటన్ బన్యమిత్రసంకాశుండై. ౩
- క. అనలుఁడు మండడుచాడ్పునఁ, దన తేజము ప్రజ్వరిల్లఁ ♦ దగువాని వసి
ష్ఠుని నువవిష్టుని నాతని, కిని బార్శ్వమునందు నట్టి ♦ తీతిసురమానిన్. ౪ 2342
- క. కని యామానియుగంబున, కును వందన మొప్పుఁ జేసి ♦ కోరిక ఫలియిం
చినమాడ్కి నుండె వారును, జనపతిఁ బూజించి యతుల ♦ సంతోషమునన్. ౫
- ఆ. స్వాగతంబు పల్కి ♦ యానన మర్పించి
పాద్య మొసఁగి మూలఫలముఖముల
నలరఁ జేసి; రంత ♦ నమ్మానివరులతో
నివ్వకథలఁ గడపె ♦ నింతసేపు ౬ 2344
- క. సరసిజమిత్రుం డభ్రాం, తరమునకుం జనినదనుకఁ ♦ దత్కథ లెల్లన్
జరగె నొకగాథ చెప్పెడు, తరుణంబున నీదుతండ్రి ♦ తగువినయమునన్. ౭
- క. కరములు మోడిచి యలభూ, నురమానివతంసు సత్రి ♦ సుతు దుర్వాసున్
వరమతిఁ గని యిట్లనియెన్, బరమతపోరాశి వీవు ♦ పరికింపంగన్. ౮ 2346
- ఆ. ఎంతవఱకు సాగు ♦ నీమత్కులం బింక, నాయు వెంతనాదునగ్రజనకు
మిగిలినట్టిసుతుల ♦ మితీయాయువును నెంత, రామునకుఁ దనూజరత్నములును.

క. కలుగుదురే యాయువు వారల కెంత? కృపన్ వచింపు ♦ రానున్న దదె
ట్టులొ నావంశపుగాథల, నిల నెందాఁకను వసించు ♦ నీకుల మనఘా! ౯

క. అనిపల్కు నృపతివర్యునిఁ, గని యాతనిప్రశ్న మెన్ని ♦ కమనీయకుచిన్
దనరా రెడుదుర్వాసుం, డనునయ మొప్పార నిట్టు ♦ లనియె క్షీతిపుతోన్. ౧౦౫

మ. విను రాజేంద్ర! వచింతుఁ బూర్వయుగస♦దవృత్తాంత మొక్కప్పు డా
దనుజామత్త్యుల కయ్యె సంగరము దు♦ద్ధాంతంబుగా నందు నా
దనుజుల్ దేవత లేచి దోర్బలమునన్ ♦ దమ్మున్ వధింపంగఁ జ
య్యిన నార్తి భృగుపత్నిఁ జేరఁ జని పుత్రాళిన్ దయన్ గావుమా. ౧౧౫

చ. అని యభయంబు వేడ భయమందకుఁ డంచు సురారిభీతి మా
న్నిన నట నిర్భయంబుగను ♦ నిల్చిరి వారలు, మానిపత్ని యా
దనుజులఁ గావఁ బూనుటను ♦ దా సురవర్యులచే నెఱింగి యా
వనరుహలోచనుండు సురవర్యవిభుండు మహాగ్రహంబునన్. ౧౨౫ 2351

క. సునిశితచక్రంబున నా, మునిపత్ని శిరంబుఁ ద్రుంచె ♦ భూరిక్రుధ నా
మునిపతి పత్నివధంబును, గని భృగుకులసద్యశంబుఁ ♦ గాచెడుకడఁకన్. ౧౩౫

క. త్వరపడి రివువంశార్దను, హరినిన్ శపియించె; నోజనార్దన! నాసుం
దరిఁ జంపఁదగని దానిని, ఖరతరచక్రైకధార ♦ గర్వము పొంగన్. ౧౪౫ 2353

తే. క్రోధమూర్ఛితుఁడ వగుచుఁ ♦ గూల్చినావు
గాదె? యాకారణంబున ♦ త్కౌన్దలమున
జనన మందుము; మఱియు నీవు నట భార్య
విడిచి తద్దుఃఖమును జాలఁ ♦ గుడువఁ గలవు. ౧౫౫ 2354

క. చిరకాల మట్టులుండుము, మురహర! యని శాపమిచ్చి ♦ ముని యంతట శ్రీ
వరు శక్తి నెన్ని శాపముఁ, బరుషంబుగ నిచ్చితినని ♦ భావించి నుదిన్. ౧౬

చ. మునిపతి దేవదేవుని విభున్ బరమేశ్వరు భక్తిమీఱఁ జ
క్కనివిధి సర్పనాభిరతిఁ ♦ గమ్రమనస్కునిఁ జేసె; జక్రి యా
తనిదగువూజకున్ మది ముదంబును బొంది వచించె, నిట్టు లో
మునివర! లోకరక్షణముఁ ♦ బూని యొనంగితి వీవు శాపమున్. ౧౭ 2356

ఆ. నే గ్రహించినాఁడ ♦ నీ విచ్చినట్టి యీ, శాపము; నన మాని ♦ చక్రి కిడితిఁ
గాదె శాప మనుచుఁ ♦ గడు మూఢతను గాంచి, కదలకుండె సంజ్ఞఁ♦గాననట్లు.

క. హరి కిచ్చినశాపము నిర్భరమగు చీకటిగఁ దోవ ♦ బరమర్షి యు నా
కరణిన యుండెను, మానీ, శ్వరు లేడ్వరు భృగుని గాంచి ♦ సాంద్రకరుణచేన్.

క. అతని వినంజ్ఞన్ బాపిరి, గతశాపార్తుండు మానికాంతుం డంతన్
క్షీతినురమానుల వారల, నతిభక్తిని బూజచేసి ♦ యనియెం గడఁకన్. ౨౦

క. ననుఁ గావుఁడు శాపానల, మున ముంచితి విష్ణుమూర్తి ♦ బుధనుతుఁ డదృ
ధను గంటి దానిఁ బావుం, డన నాతని వాక్యము విని ♦ యమ్మునివద్యుల్. ౨౧౫

చ. హనుఁడు విరించి శక్రముఖు ♦ లానుహనీయుని సన్నతింతు రా
మురహను నాదిపూగుషుని ♦ మోచమసస్కుని సన్నతింపు మో
నరముని! యన్నఁ నన్వచన ♦ భంగిని జక్రి నుతించె నమ్మునీ
శ్వరనుతుఁడై రమాధిపతి ♦ వచ్చెను వేగమ మానిచెంతకున్. ౨౨౫ 2861

1 చ. వనరుహ నేత్ర శాపమున ♦ బాధితుఁడై మునిపూజ చేసె నా
మునిఁ గని ప్రీతిమీఱ భయముం గనఁ బోకు మునీంద్ర! శాపముం
గొనియెడ సూన్యశం బిది యగున్ ద్విజవాక్యము గాన నంచు నా
తనికిని శాపసంగతిని ♦ దాపము పొందకయండఁ జేయుచున్. ౨౫ 2862

తే. మునిపుశాపంబు గ్రహియించె ♦ ముద్దగముల
కార్తిఁ బాపడునది యని;] ♦ యననినాథ!
యిట్లు హరి భృగుశాపంబు ♦ నిద్ధ తేజఁ
డయ్యుఁ బ్రాగ్జన్మమున నొందె ♦ పందుచేత. ౨౬౫ 2863

క. తనయుండ్ల నీయింటన్, జనియించెన్ రాముఁ డనఁగ ♦ జగముల మూర్ఖ
గనియెన్ బ్రతిష్ఠ శాపము, నను గనఁదగు ఫలము నీతఁ నయుఁడుగను నృపా!.

తే. పాలకుండయి రాముండు ♦ చాలకాల
మేలుఁ జూ గూయయోధ్యను ♦ నింతిఁ బాసి
చాలకాలంబు గడపును ♦ సకలనుఖన
మృద్ధులం గాంచి సోదరు ♦ లెల్ల నలర. ౨౯ 2865

క. నదివేల యేండ్లు న్నాపైఁ, బదినూలులు రాజ్య మేలి ♦ సరమంబగు న
త్పనమున్ నై కుంతంబును, ననయుఁడు చేరంగఁ గలఁడు ♦ త్ప్రపతివర్యా! 30

క. జననాథ! రామచంద్రుం, డనుపనుదక్షిణబత్ డి ♦ హయమేధములం
బొనరుచు రాజకులంబులు, ననువొందఁగ నిల్పు ధరణియందుఁ గడంకన్.

2 క. తనయుల నిర్వారఁ గాంచును, జనకజయగు నీతయందు ♦ సంతతి యదియన్
జనియించు వేఱుతావున, నని సమ్ము నయోధ్యయందు ♦ నది గల్గదు నూ!

క. జనకజతనయుల రాఘవుఁ, డనూననంపడలతోడ ♦ నలరునయోధ్యం
డనివొంది పట్టభద్రుల, నొనరించు నటంచు; నిట్లు ♦ లోసామిశ్రీ! 33 2869

క. నిరుపను తేజండు మునీ, శ్వరుఁ డాదుర్వానుఁ డిట్లు ♦ వంశచరిత మా
దరమున గతాగతంబును, ధరణీశున కల్లు పల్కె; ♦ దగుపద్ధతిచేన్. 3౪

1 వనరుహనేత్ర శాపమున=అనఁగా విష్ణువున కిచ్చిన శాపముచేత నని యర్థము గ్రహింప
వలయు. 2 ద్వౌ తు పుత్ర ధివిష్యేతే సీతాయాం రాఘవస్య తు, అన్యత్ర న త్వయోధ్యాయాం
సత్త్వ మేత న్న సంశయః-అనిమా.

- చ. మునిపతి యిట్లు చెప్పి మునిముఖ్యుని వసిష్ఠుని గూడి యుండె; నీ
జనకుఁడు మౌనినాయకుల ♦ సంతస మొప్పుఁగఁ బూజఁ జేసి వం
దనము లొనర్చి దీవనలఁ ♦ దాఁ గొని వేగ యయోధ్యఁ జేరె; గా
థను మునినాయకేరితముఁ ♦ దత్పరతఁ వినినాఁడ నప్పుడే. ౩౫౪ 2371
- ఆ. వార్త యిద్ది మౌనివర్యసంప్రోక్తంబు, తప్పకుండ సాగు; ♦ దాని మదిని
నిలిపి యున్నవాఁడ ♦ నే నింతదనుక; ని,ల్లాటఁ దాప మంద ♦ నౌనె? నీకు
క. జనకజను రాఘవుని గూర్చిన చింతను మదిని నీవు ♦ చేర్చక దృఢరీ
తిని వెలయవయ్య రాఘవ! యనుచు సుచుంతుండుపలుకు♦నవాక్యములఁ.
క. విని పరమాద్భుత మిదియా, నని సంతోషంబు నొంది ♦ యగు మేల్కేలం
చు నతఁడు వచింప రథ మొయ్యన సాగఁగ నస్తమించె ♦ నర్కం డంతఁ.
తే. అంత నానూతలత్కణు ♦ లందు నున్న
కేశిని యనంగఁ దగు నేటికెలన నిలిచి
యెట్లా యారేయినిం బుచ్చి ♦ రెదలఁ బొదలు
నధికచింతల వేఁగుచు ♦ నార్తి గనిరి. ౪౦ 2375

ఏబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౨ - వ సర్గము.

- అట్లునను నీతను వాల్మీకిమునిపర్ణశాలయందు విడిచినవార్త రామునకుం జెప్పట. ఉఱుఱు
నీ. ఆ కేశినీతీర♦మందు రాత్రిని బుచ్చి తెల్లవాఱఁగ వార ♦ లల్లనల్లఁ
బయనమై పోయి; రా♦పగిదిఁ బోవఁగ నర్థదివనంబు గడువ నా♦ధీరవరుఁడు
రత్నసంపూర్ణమై ♦ రాజులైదు నయోధ్య నలరుజనాళి ను♦జ్జ్వలమునై న
దానిఁ బ్రవేశించె; ♦ దీనుడై సౌమిత్రి మతిమంతుఁడయ్య రా♦మజనవిభుని
తే. పాదపద్మములకు మ్రొక్కి ♦ పలుకువాడఁ
బోయివచ్చినవార్తల ♦ భూమితనయ
చింత లిట్టివటంచు నేఁ ♦ జెప్పువాడ
ననుచు నీరీతిఁ దలఁచుచు ♦ నరిగి యతఁడు. 3 2376
- క. అనుపమశశిబింబమె యిది, యన నొప్పెడు రాముసౌధ ♦ మంతట నెదుటం
గనఁబడ ద్వారముకడ న్యం,దనమును దిగి దీనుడయి మ♦నంబు గలంగఁ.
క. *ధరణిం జూచుచుఁ బొచ్చెను; బరిజను లెవ్వార లతని ♦ వలదనక మహా
తురమును బొందిరి వగచే, ద్వరగా లత్కణుఁడు రామ♦ధరణీకాంతుఁ. ౫
క. కనియె నతండును దీనుఁడు, జనకనుతారతుఁడు నగుచు♦స్వాంతము దూలం
గను దెలివొందక యుండెను, దనయాననచుందు నశ్రు♦ధారలు జాటఁ.

చ. కని యిటు లత్కుణుండు పదఃకంజము లాత్మశిరంబు సోక వం
నన మొసరించి తొట్రిలఱచు ♦ దై న్యము తోఁపఁగఁ జేతు లొగ్గి యి
ట్లనియె సమాహితుం డగుచు; ♦ నార్యవరా! తమయాజ్ఞ మస్తకం
బున ధరియించి నట్టడవి ♦ భూమిజ డించితి గంగనన్నిధిన్. ౭౪

2380

తే. అందు వాల్మీకియాశ్రమం నుండుఁ జాల
శుద్ధమగు భూస్థలంబున ♦ శుభతనుమగు
నట్టి యాచారమును గని ♦ యశము వెలయ
నలరు జానకి విడిచితి ♦ నడలు సతిని. ౮౪

2381

క. చనుదెంచితిఁ బడతలములఁ, గని సేవ యొనర్ప; నింకఁ ♦ గలదె వగచినన్
జననాథ! దై వగతి యి, ట్లని దెలిసినవారు గలరె? ♦ యారయ నెందున్. ౯౪

తే. మిమ్ముఁ బోలిన మహితాత్ము ♦ లెమ్మెఱు నీటు
నంటి విషయంబులందును ♦ వగవ రెప్పు
డెల్ల ¹సృష్టి క్షయాంతమై ♦ యెనఁగు నుభ
యంబు పతనాంతమయి యుండు ♦ నవనియందు. ౧౦౪

2383

సీ. అవసీశ! సంయోగ ♦ మనునది విప్రయోగాంతమై తగు మరఃకాంత మగును
జీవితం బనునది ♦ కావునఁ బుత్రులయందు భార్యలయందు ♦ ననుఁగుమిత్రు
లందు ధనంబుఁ యందు నెక్కువ తమి యనుపరా దెన్నఁడే ♦ నొక్కమాటు
విప్రయోగము సంభవించును నిశ్చయం; ²బాత్తుచే నీ వింక ♦ నాత్మజక్కఁ

ఆ. గను నశంబు చేసికొను మనమన గుది, నట్లె చేయఁదగును ♦ నన్నిలోక
ములను గెల్వవచ్చుఁ భూమిశ! యట్లైన, నాత్మ శోక మనున ♦ దరయ నెంత.

క. విను మిట్టివిషయములలో, నినుఁ బోలు మహాత్ము లెల్ల ♦ నియతి విడిచి మో
హనిరతిఁ బొందగు పొందిన, జనాపవాదంబు మరలఁ ♦ జనుదెంచుఁ జూచి.

చ. ధరణిజ యేనిమి త్తచుయి ♦ దారుణకాననసీనుయందు దు
స్తరమగుచోట నుంపఁబడెఁ ♦ సస్పృశ యాయపవాదమే పురిన్
మరలను గల్గు దీన సనుఁమానము నుంతయు లేదు రాఘవా!
స్థిరమగుధైర్య మూని మదిఁ ♦ జెందినశ్రద్ధను జింత దీనినిన్. ౧౧౪

2386

ఆ. వదలు మిద్ది బుద్ధివై భవంబును బాడు
చేయుఁగానఁ దాప ♦ మీయెడ నిఁకఁ
బూనవలదు; పురుషఃపుంగవా! యని మహా
మతి సుమిత్రనుతుఁడు ♦ హితము వెలయ ౧౭

2387

¹ సర్వ క్షయాంత నిచయాః పతనాంతా స్సముచ్చయాః, సంయోగ విప్రయోగాంతాః
మరణాంతం చ జీవితమ్-అనిమా. ² శక్త స్తవ మాత్మనా ౭త్తానం వివేతుం మనసా మనః-
అనిమా.

- క. పలికినఁ గాకుత్స్థుఁడు మి, త్రులపయి వత్సలతఁ బూను † తోఁబుట్టువు ని
స్తులచిత్తుఁ గాంచి యిట్లని, పలికెం బరమాదరమునఁ † భవ్యమనీషా!. ౧౭ 2387
- క. నీవన్నయట్టులే మది, నావహిలున్ హర్ష తృప్తు † లస్తన్నతి నీ
వీవిధి నస్తచ్చాసన, మేవరునను గొడువలేక † యే సాగంగన్. ౧౮ 2389
- క. ఒనరించితి గద నిర్వృతిఁ, గనియె న్నాచిత్త మింకఁ † గళ్యాణమతీ!
మనమున సంతాపము ని,ల్పను జాలదు మంచినుడులఁ † బల్కితి వీవున్. ౧౯
ఏఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౩ - సర్గము.

అథ రాముఁడు లక్ష్మణునకు నృగమహారాజచరిత్రమును దెల్పి హితమును జెప్పట. అథ-

- చ. అనుపమలక్ష్మణోక్తుల మహాద్భుత మందుచు నాలకించి యిం
తని వచియింపరానిదగు † హర్షము నొందుచు నిట్లు పల్కె; నో
యనుజవరేణ్య! త్వాదృశమహాత్ముఁడు బంధువు దుర్లభుండె యా
ననఁ జను నీవిపత్తునమయంబున లేఁ డనియే వచింపనొ. ౧౪ 2391
- ఉ. నామది నున్నపద్ధతి నొనర్చెడువాఁడవు నీవె నన్నతీ!
నీమహానీయలక్షణము † నేన యెఱుంగుదు సామ్య! యి త్తటిన్
నామన మెవ్విధంబున జనంబులఁ గావఁగ నెంచెనో వినం
గా మది నుత్సహించెదనొ † కన్రుగుణాకర! యోనహోదరా!. ౨౪ 2392
- క. వినిపించెద నాభావము, విను మట్టులె చేయు మెట్టివిధమున నాల్లే
దినములు పౌరులకార్యము, నొనరింపక వెతల నిట్లు † లున్నాఁడఁ జామీ!. 3౪
- క. కనుక న్నామర్తంబుల, జనకృత్యము చేయనట్టిచందము భేదిం
పనుదొడఁగెఁ బిల్వబంపుము, జనులఁ బురోహితుని మంత్రి † న త్రములఁ ద్వరన్.
- క. ఏయేకార్యములకుఁగా, నేయే మానవులు వచ్చి † యెటు లున్నారో
యేయింతులు నాకొఱకై, యేయే వాక్కులను జెప్ప † నెంచెడువారో. ౫
- క. వారలఁ దోడ్కొని రాఁదగుఁ, బౌరులకార్యముల నెట్టి † పాలకుఁడు దినం
బారసి చేయక యుండునొ, ఘోరంబగు నిరయమందుఁ † గూలు నతండున్.
- క. అనుమాన మింతయును లే, దనఘా! యీవిషయమందు † నని మఱియు ననున్;
మును కీర్తిధురంధరుఁడౌ, జనపతి నృగనామకుండు † సత్యవచనుఁడున్. ౭
- చ. కలఁ డొకరాజశేఖరుఁడు † త్కృష్ణలి నేలుచు; నాతఁ డొక్కనాఁ
డలఘుభుజాబలుండు ప్రియ † మందుచు వత్సలతోడఁ గోటి గో
వుల బహుచిత్రరత్నపరిభూషితకాయములన్ ద్వీజాళి కి
మ్ములఁ గొనుమంచు నిచ్చెఁ గడు † మోదమునన్ గ్రహియించి రెల్లరున్. ౮

* నిశమ్య పరమాద్భుతం, సుప్రీత శ్చాభవ ద్ద్రామా వాక్యం చేద మువాచ హ-అనిమా.

తే. పుష్కరములందు భక్తిచే భూరినకి

ణల నొనంగెను; రాజేంద్రుఁ డలయ కెట్టు

లిచ్చుచుండఁగ నొక్కనాఁ డెట్లా గోన

మూహముననుండి యొకగోవు డమోసపుచ్చి. ౮౪

2399

సీ. ఉంఛవృత్తిని గాల డ మొకరీతి గడపుచు నాహితాగ్నియునయి డ యతిదరిద్రుఁ

డగు భూనురేజ్యున డ కది యూయఁబడియునచ్చెను; భూనురుందును డ జిత్తమందు

గలవిలపాటొంది డ కడునాఁకటన్ నుక్కి యాపు నామూనోట్టనరయుచు నడి

యెందుఁ గన్నకమికి డ నెంతయు వగచుచుఁ 1 గొన్నియెం డ్దీరీతి డ త్తోడివెడకి

తే. కనఖలగ్రామమున కేగి డ త్తాదివిజుని

యింటిలో 2 జీర్ణవత్సయై డ యెట్టిరోగ

ములకుఁ జిక్కకయున్న యా డ లలితధేను

పురు న్వకీయముఁ గాంచె నా డ భూనురుందు. ౧౧

2400

చ. కని తననామధేయమును డ గాదిలిప్రేమను చెల్పి వేగ పి

ల్చెను శబలా! యటంచు నిఁకఁ డ జెచ్చెర రమ్మని యంచు; ధేను వా

తనిగళనాదమున్ వినఁగ డ ధాత్రిసునుం డతఁడే ముదంబునం

బెనిచెను మున్ను త న్ననుచు డ వింతగఁ దాఁ దలపోసి యంతటన్. ౧౨ 2401

క. ధరణీనురుని తుధాన్తుని, బరిపూర్ణదయానమేతుఁ డ బావక తేజున్

బరికించి వెంటఁ జనె, నా, ధరణీదేవుండు ముందు డ త్వరఁ జనుచుండన్. ౧3

చ. కనఖలవాసియా ద్విజుఁడు డ క్రష్ణున నాశబలాఖ్యగోవువెం

టను జనెఁ బాలకుండె యగుటం ననధేను నదెవ్వఁడో జవం

బునఁ గొనిపోయె నంచుఁ దనఁబుద్ధిఁ దలంచుచు, నంత నిట్టు లా

తనివెనువెంటనే యరిగి డ తద్ద్విజుఁ గాంచి వచించె నీవిధిన్. ౧౪ 2403

తే. ధేను విది నాది నృగమహీఽజుని దాన, మిచ్చె నాకొక్కనాఁడు, డ నాకిచ్చెనతఁడె

దీని నంచని గూరీతి డ మాన కిన్పు, గుద్ధతిని బండితులు నయ్యున్ నుగ్రుషను,

క. కలహించి రంత నావా, క్కలహము పెనుపొందె; నవల డ త్తాదివిజులు వా

రలు రాజుచెంత కేగిరి, పలువిధములఁ గ్రోధవాక్యఽపటలము లొప్పన్. ౧5

సీ. ధరణీశునాజ్ఞ నొంఁదంగ లేకయె ద్వారసీనుయందే నిల్చి డ చెప్పఁ జాల

నంత రోషము నొంది డ యాద్విజుల్ మహితాత్ములతితాపత ప్తులఽత్యంతఘోర

వాక్కులహులు నొచుఁ డ బల్కి రిట్లని నృపా! యర్థికార్యంబుల డ నాదరించి

తీర్పంగఁ బూనక డ ద్విజులకు దర్శనం బీయక యున్నాఁడ డ విట్టు లొట

ఆ. భూతములకు నెల్ల డ నేతటిఁ గనఁబడ, నట్టివాఁడ వగుచు డ నవని నింక

నూనరిల్లి వగుమఁయొగిఁ 'బెక్కు వేలేండ్లు, పెక్కు శతములుండుఁ మక్కరణిని.
క. ధరణీరంధ్రంబున నూ, సరిల్లి వయి యుండఁగలవు ఁ త్తానాథ! నిరం
తర మంత వాసు దేవుం, డురుకీ ర్తియుతుండు వుట్టు ఁ నొకకులమందున్.

తే. యదుకులం బది యొప్పారు ఁ నవని నతఁడె
విష్ణువౌ నాదిపురుషుండు ఁ విశ్వనాథుఁ
డతఁడె ని న్నుద్ధరించువాఁ ఁ డస్తదీయ
శాపముననుండి, శాపమోఁక్షంబు నవుడె. ౨౦

2408

క. కలుగంగఁ గలదు పరమే, శులలితకృప విష్ణు వతఁడు ఁ త్తోణీభారం
బు లయము నొందింపఁగ ని, మ్ముల నరుతోఁ గూడి యిలనుఁబుట్టఁగలఁడు నూ.

౨చ. కలియుగ మేగుదెంచు ననఁగా గురువీర్యులు వార లిద్ద ళీ
యిల జనియింపఁగాఁ గల రఁహీనరుచుల్ తగ నంచు నివ్వీధిన్
బలికి మనోజ్వరంబు చన ఁ బ్రావృణ నొక్కనిఁ బిల్చి చాలదు
ర్బలయగు వృద్ధధేనువును ఁ బాయనిభక్తి నొసంగి రంతటన్. ౨౩౫ 2410

క. జనపతి బ్రావృణశాపం, బును వారలు చెప్పినట్టిఁ పోలిక నొందెన్
గన విన భయదంబగు నో, యనుజా! కార్యార్థు లెల్ల ఁ నార్తిం గనినన్. ౨౪

క. నరపతి కావదఁ బొందును, బరికింపఁగ నేను దోషఁపటలము నోసా
దర! పొందఁజాలఁ గావునఁ, ద్వరగా దర్శన మొసంగఁ ఁ దగు నర్థులకున్.

క. సరిగాఁ బాలించినచో, ధరణీపతినుకృత మొందు ఁ ద్వారము కడ నీ
వరయుము కార్యార్థి జనున్, ద్వరఁ బంపుమ దెవ్వఁడున్నఁబహుమానముగన్.

ఏఁబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౪ - వ సర్గము.

ॐ { నృగమహారాజా బ్రావృణశాపము ననుభవించుపద్ధతి } ॐ
లక్ష్యునకు రాముండు తెల్పుట.

చ. అని యిటు రామచంద్రుఁ డన ఁ నాకథనున్ వినఁగోరి లక్ష్యుం
డనియెను దోసి లొగ్గి ఘనఁమై తగు తేజముగల్గు రాముతో
జనవర! కొద్ది తప్పునకు ఁ శాపము విప్రులు కాలదండమే
యనఁదగుదాని నానృగమఁహావనిజానికి నిచ్చినంతటన్. ౨

2414

1 బహువర్ష సహస్రాణి బహువర్ష శతానిచ-అనిమా. 2 ఉత్పత్త్యేతే మహావీర్యా కలా
యుగ ఉపస్థితే-అనిమా. ఇట శ్రీరాముండు కలియుగమున జరగనున్న వార్తను దెల్పుట యసంద
భ్యముగఁ దోచు. కాన నంతకుమున్ను జరిగినకలియుగవార్తను దెలిపెనన్న నీశంక నిస్తరించును.
రామావతారము భిన్నభిన్న కాలములయందుఁ బెక్కులు గలవని పురాణములు ఘోషించుచున్నవి.

క. జనపతి దానిన్ విని యే, నుని తలఁచెనొ తన్నుఁ గూర్చి యననీనురులన్
ఘనకోపముతుల నేమని, వినయమునన్ వేడుకొనెనొ యివరింపఁదగున్. 3

క. అని లక్ష్మణుండు వినయం, బునఁ బ్రశ్నింపంగ రాఘవపుండు పల్కె ముదం
బున సౌమ్య! యథాతత్త్వం, బును దచ్చరితంబు రాజముఖ్యం డంతన్. 4

తే. శాపవిక్షతుఁడయి ద్విజుల్ యచనుట చక్క
నెఱిగి పరితాపమును బొంది యహితముఁ గోరు
పౌరులను మంత్రులన్ బిల్వఁ బనిచి తనవు
రోహితుని బిల్చి యిట్లునె యనూహచెలఁగె. 5

2417

చ. కనులను బాష్పధార లొగి యగ్రస్తుంగ నోమహితాత్మలార! చిం
తను గనినాఁడ నాతెఱుగు యదాపక నే వచియింతుఁ డక్కఁగా
వినుఁ డింక నారదుండు మునిఁ పృథ్విహరుండగు సర్వతుండు నిం
తనివచియింప సాధ్యపడఁనట్టి భయంబును నా కొనంగుచున్. 6

2418

క. సురపురికిం బోయిరి వా, గునుతరియోగంబుఁ బూని యొప్పుటఁ గనరా
కరిగిరి వాయువువలె; నీ, తరుణంబున రాజ్యమునకుఁ దగినకుమారున్. 7

క. కనియున్నవాఁడ వసుఁడనఁ, జనుఁ గాదే యాతఁ డితఁడె యచ్యుత రాజ్యం
బును దాల్చుంగ నభిషేకం, బును జేయుఁడు నాకుఁ గాఁగ యభివరంబున్.

ఆ. శ్రవ్వఁ బంపుఁ డద్ది యగురీతి సుఖముగా, నుండనలయు శిల్పు యొప్పుమీఱ
నందునుండి నేను యనవనీనురోక్షశా, పంబు ననుభవింపవలయుఁ జుండ్.

సీ. వర్ష బాధలు లేక యనియింపఁగాఁ దగి యొకటియు హిమబాధ యొందకుండ
నుండఁగాఁ దగినట్లు యొకటియు గ్రీష్మతాపంబునొందకయుండవసతిఁ గూర్చి
నొకటియు నీరీతి యుండనొ రంధ్రముల్ శిల్పివర్యులు చక్కఁ జేయవలయు
ఫలవృక్షములు పుష్పపటలంబునం దగునట్టి తిలగెలు చుట్టు యనమరుపఁదగు

ఆ. ఛాయమిగుల నొసఁగె యజులు గుల్మినులును
పొదలుచుండవలయు యమనముఁ గూర్చు
జాలినట్లు చుట్టు యగ్రాలఁగావలయు నం
దే వసించియుండు యనివుమీఱ. 8

2422

క. కాలము పరిపక్వంబై, చాలసుఖం బిచ్చుననుక యశ్వభ్రంబులయం
దే లలి నుండెద వాసన, లోలిం గ్రస్తుంగఁ జాలు యనురువుప్పములన్. 9

క. నిరతము గై చేయందగు, ధరణీవివరముల వానిఁ; దరువులు లతలున్
వరుస నొకయోజనార్థము, సరిగా నిల్పింగఁదగును యజ్ఞనులారా! 10

చ. అని తనకెల్లుగా సుఖము యల్పమొ యవ్వధిఁ జేయఁబంచి స
త్తనయుని జూచి నిత్యమును యధర్మముగాఁ బ్రజ నేలవయ్య! 11

త్రనియతధర్మము వదల ♦ రాదుగదా ద్విజు లెట్టి శాపవ
హ్నిని గురిపించిరో యెఱుఁగు ♦ దీవును తద్విధ మాత్మ నెంచుచున్. ౧౪

క. జను లెట్టి కోపమును బొందిన నీవున్ శ్రోధమును ముదిరి గూర్చక పా
లన మొనరింపంగాఁ దగు, ననుఁ గూరిచి చింతిలకు మునంబున నెవుడున్.

క. నే నిట్లు వ్యసనమును గనఁగా నొనరిచె నేర్పుకాఁడు ♦ కాలుఁడు వినుమా
మానవుఁడు పొందఁగాఁ దగు, వానిం దప్పకయె పొందు ♦ వనుమతిలోనన్.

ఆ. పోవఁదగినయెడకుఁ ♦ బోవును లభియింపఁ

దగినవానిఁ బొందుఁ ♦ దనకు వచ్చు

వగను గాని మంచిఁదగు సుఖమును గాని

విను మఱొక్కమాటఁ ♦ దనయవర్య !. ౧౭

2428

క. మును జన్మాంతరముల నే, నొనరించితి ఘోరపాప ♦ మొక్క మొగిసి నీ
జనిఁ బొందుచున్నవాఁడను, గనుక విషాదంబుఁ బూనఁగాఁ దగ దింకన్.

చ. అని వచియించి యాన్యగథ♦రాధివుఁ డాత్మసుఖంబుఁ గూర్చున్

వ్వినవివరంబులందుఁ దను ♦ వింతగ నందఱుఁ జూడఁ జొచ్చె; నం

త నతఁడు రత్నసంతతిని♦తాంతవిభూషితభూమిరంధ్రమం

దనుపమరీతి శర్మముల ♦ కాలయమై తగునట్టు లొప్పుటన్. ౧౯

2430

ఆ. అందునుండి తనకు ♦ నమ్మహీనురు లిడి, నట్టి శాపఫలము ♦ ననుభవింప

వారిశ్రోధ మెన్ని ♦ యీరీతిఁ జేసితిఁ, గాదె యనుచు మదిని ♦ గలఁతపడుచు.

ఏఁబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౫ - వ సర్గము.

ఈ రాముఁడు లక్ష్మణునకు నిమిషస్మృతసంవాదమును చెల్పి వారివిశోధమును దెలుపుట. ఈ

చ. అని వచియించి శ్రీరఘుకులార్గ్రణి రాముఁడు తమ్ముతోడ ని

ట్లనియె సృగక్షీతీశ్వరుని♦దా పెనుశాపము విస్తరించి చె

ప్పిన వినినాఁడ వింక విను ♦ వేడుకఁ గల్గిన నొండుగాథఁ జ

క్కనివిధిఁ జెప్పువాఁడ ననఁగా వచియించెను లక్ష్మణుం డొగిన్. ౧౫ 2432

చ. ధరణివరేంద్ర! చిత్తము ముదంబు నొనంగెడునట్టి గాథలన్

బరఁగదు నాకుఁ దృప్తి వినఁ ♦ బట్టుదలం గొనుచుందు నన్న సో

దగుపలుకుల్ చెవిం బడఁగ ♦ ధర్మవరేణ్యముగాఁ జెలంగి య

చ్చెరువగుగాథ నాతనికిఁ ♦ జెప్పఁదొడంగె రఘూర్షహుండునున్. 3 2433

మ. విను మిత్వాకుకులంబునందు మహిమన్ ♦ విఖ్యాతిఁ బొందె మే

దినిఁ బండ్రెండవపుత్రుఁడై నిమియనన్ ♦ దేజంబునం బొల్చి కా

- చెను; వీర్యంబున ధర్మమందు యశముం ♦ జెందన్ మహిపాలుఁ డ
య్యనఘం డింద్రపురోపమంబు బహురత్నాధ్యంబుఁ బూర్వర్యమున్. ౪౫
తే. గౌతమునియాశ్రమముచెంతఁ ♦ గట్టఁ బంచి
వై జయంతాహ్వయముఁ బెట్టి ♦ వాస మొప్పు
జేసె న్వక్రతపురంబునఁ ♦ జెందె; నతఁడు
యశము రాజర్షి యనఁ గాంచె ♦ సంత నొకట. ౨౩౫ 2435
- చ. మనమున నెంచె నాజనకుఁమానన మట్టె ముదంబు నొంద నే
ననిశము యజ్ఞ దీక్షఁ గొన ♦ నౌ నది దీర్ఘమఖంబునాఁగఁ జ
క్కనివిధిఁ గీర్తిఁ గాంచఁదగుఁ♦గా యని యమ్మనుపుత్రుడైన యా
జనకునిఁ బిల్వఁబంచి మునిఁసత్తముడైన వసిష్ఠమౌనినిన్. ౭౫ 2436
- తే. పిలువఁబంచి వరించెను ♦ బృథుయశుండు
పూర్వపుఁబురోహితుండని ♦ భూనురర్షి
యనుచు, సంతట నిత్యోక్తుఁభునుఁ డతఁడు
నత్రిభృగుమౌనివర్యుల ♦ సంగిరసుని. ౯ 2437
- క. క్రతురక్షకుఁ బిలిపించెను, క్షీతిసతి యంతన్ వసిష్ఠుఁ ♦ జేర నతం డు
న్నతిమించు నృపున కిట్లను, క్షీతిపా! వరియించె మొదట ♦ జిష్ణుఁడు నన్నున్.
- తే. అధ్వరము చేయఁగాఁదగుఁనందునీవు, హోతగానుండఁదగునంచుఁనొప్పఁబలికె
నొప్పుకొంటిని గావున ♦ నుర్విసాధ! యంతదాఁకఁ బ్రతీక్షింప ♦ నౌను నీకు.
- క. అని పల్కిచనియె సమ్మని, యనంతరముఁ గౌతమాఖ్యుఁ ♦ డగుమౌనివరుం
డును బూర్తిచేసె నావని, మునిపతియగు నావసిష్ఠఁభూనురుఁ డంతన్. ౧౧
- సీ. తన తేజ ముప్పొంగఁసనిమిషవతి మఖంబును బూర్తిచేసె; సంతనిమిషృపుడు
తద్విప్రవరుల ముదంబున బహుమానమునఁ దృప్తిపఱచి స్వీయనగరమున
కంతికభాగమం ♦ సధ్వరంబును జేయ నైదువేలేండ్లు నియతిని బూని
యుండె; వసిష్ఠుండు ♦ దండితాంతశ్శత్రు వమ గేంద్రుఁ డొనరుచుఁయజ్ఞ మెల్లఁ
- తే. బూర్తి నొందించి హోత్రంబుఁ ♦ బూన రాజు
కడకు నేతెంచె; నేనిందఁ ♦ గాంచని ముని
వచ్చి గౌతమపూరితాధ్వరము దానిఁ
గనియె సంతటఁ బెనుకొవఁమునఁ జెలంగె. ౧౪ 2441
- క. సరసిజయోనితనూజుఁడు, వరమౌని వసిష్ఠుఁ డంత ♦ వసుధేశ్వరుఁ జూ
చురతిన్ ముహూర్తకాలము, ధరణీశుగృహాంగణమునఁ ♦ దా వసియించెన్.
- తే. ఆదిత్యంబున నిమియు నిద్రాదరిత
దేవతాపహృతుండయి ♦ తెల్వి లేక
యుండె మునికి మహాకొవ ♦ మొప్పె దాన
దర్శనం బీయఁ డీరాజు ♦ తనకు ననుచు. ౧౫ 2443

చెను; వీర్యంబున ధర్మమందు యశముం ♦ జెందన్ మహిపాలుఁ డ
య్యనఁబుం డింద్రపురోపమంబు బహురథాధ్యంబుఁ బూర్వర్యమున్. ౪౪
తే. గౌతమునియాశ్రమముచెంతఁ ♦ గట్టఁ బంచి
వై జయంతాహ్వాయముఁ బెట్టి ♦ వాన మొప్పఁ
జేసె న్వక్యతపురంబునఁ ♦ జెందె; నతఁడు
యశము రాజర్షి యనఁ గాంచె ♦ నంత నొకట. ౪౫ 2485

చ. మనమున నెంచె నాజనకుఁమానన మట్టె ముదంబు నొంద నే
ననిశము యజ్ఞదీక్షఁ గొన ♦ నొ నది దీర్ఘమఖంబునాఁగఁ జ
క్కనివిధిఁ గీర్తిఁ గాంచఁదగుఁ♦గా యని యమ్మనుపుత్రుడైన యా
జనకునిఁ బిల్వఁబంచి మునిఁనత్తముడైన వసిష్ఠమానినిన్. ౪౬ 2486

తే. పిలువఁబంచి వరించెను ♦ బృథుయశుండు
పూర్వపుఁబురోహితుండని ♦ భూనురర్షి
యనుచు, నంతట నిత్యోక్తుఁభునుఁ డతఁడు
నత్రిభృగుమానివర్యుల ♦ నంగిరసుని. ౪౭ 2487

క. క్రతురక్షకుఁ బిలిపించెను, క్షీతిపతి యంతన్ వసిష్ఠుఁ ♦ జేర నతం డు
న్నతిమించు నృపున కిట్లను, క్షీతిపా! వరియించె మొదట ♦ జిష్ణుఁడు నన్నున్.

తే. అధ్వరము చేయఁగాఁదగుఁనందునీవు, హోతగానుండఁదగునంచుఁనొప్పఁబలికె
నొప్పుకొంటిని గావున ♦ నుర్విసాధ!, యంతదాఁకఁ బ్రతీక్షింప ♦ నొను నీకు.

క. అని పల్కిచనియె సమ్మాని, యనంతరముఁ గౌతమాఖ్యుఁ ♦ డగుమానివరుం
డును బూర్తిచేసె నాపని, మునిసతియగు నావసిష్ఠఁభూనురుఁ డంతన్. ౪౮

సీ. తన తేజ ముప్పొంగఁననిమిషవతి మఖంబును బూర్తిచేసె; నంతనిమిషపుఁడు
తద్విప్రవరుల ముఁదంబున బహుమానమునఁ దృప్తిపఱచి స్వీయనగరమున
కంతికభాగమం ♦ నధ్వరంబును జేయ నైదువేలేండ్లు నియతిని బూని
యుండె; వసిష్ఠుండు ♦ చండితాంతశ్శత్రు నమగేంద్రుఁ డొనరుచుఁయజ్ఞమెల్లఁ

తే. బూర్తి నొందించి హోత్రంబుఁ ♦ బూన రాజు
కడకు నేతెంచె; నేనిందఁ ♦ గాంచని ముని

వచ్చి గౌతమపూరితాధ్వరము దానిఁ

గనియె నంతటఁ బెనుకొపఁమునఁ జెలంగె. ౪౯ 2441

క. నరసింజయోనితనూజుఁడు, వరమాని వసిష్ఠుఁ డంత ♦ వసుధేశ్వరుఁ జూ
చురతిన్ ముహూర్తకాలము, ధరణీశుగృహంగణమునఁ ♦ దా వసియించెన్.

తే. ఆదిభంబున నిమియు నిద్రాదరిద్ర

దేవతాపహృతుండయి ♦ తెల్వి లేక

యుండె మునికి మహాకొప ♦ మొప్పె దాన

దర్శనం బీయఁ డీరాజు ♦ తనకు ననుచు. ౫౦ 2442

క. నిమిశాపంబున నాదేహము పోవఁగ వాయుగూఢఁ ♦ మందితి గద దే

హము పోవ నెల్లప్రాణుల, కమరును బహుదుఃఖరాను ♦ లంబుజజన్తా! ౭౪

సీ. సకలకార్యంబులు ♦ సమయు నద్దానిచేఁ గావున నాకింకఁ ♦ గాయ మొండు
దయచేయనయ్య నా ♦ ధాశ న్వసుంభవు బ్రహ్మ సత్తేజుండు ♦ పలికె నిట్లు
బోనుకీర్తిఁ గలుగ ♦ మద్దానుమైన మిత్రావసుణజముగాఁ ♦ వనరు తేజ
ముచు బొందవయ్య నీ ♦ నన నయోనిజుఁ గవు గాన నిప్పుడుగూడఁ ♦ గాయ మట్టి

తే. దగును ద్విజన శ్లామా! ధర్మ ♦ మగణితముగఁ

బొందఁగల్గుదు వంతటఁ ♦ బూర్వరీతి

నాదుచెంతకు రాఁగల ♦ వోదయాత్మ!

యనఁ బ్రవక్షేణవందన ♦ మాచరించి. ౧౧

2454

క. నరసింహసంభవు నానతి, వరుణాలయమునకుఁ బోయె ♦ వరుణపదవి భా

స్కరమూర్తిభేదమిశ్రుం, మనుజేజుం డొంది వెలయు ♦ చుండెం గడఁకన్. ౧౨

తే. వార లిన్వయ చేసెనే ♦ భూరిరాజ్య

మొక్కరుం బోలె నేలుచు ♦ నుండి; రంతఁ

బాలకడలియు వారిదై ♦ వఱలె దేవ

వినుతులం బొందుచుం గీర్తి ♦ వెలసి రవుడు. ౧౩

2456

చ. ఇరువురు వాగు రాజ్యము నహీనవిభూతిని బ్రోచుచుండ నా

శరుణమునందు నూర్వశి నితాంశనుగాత్రి సభిజనంబుతోఁ

బరచుతనూవిలాసమున ♦ భాసిలుచున్ వరుణున్ సరిత్పతీ

శ్వగుఁ గనవచ్చె; హాసమునఁ ♦ ప్రాథత మించినదాని నచ్చరన్. ౧౪ 2457

చ. కని వరుణుండు క్రీడల నికామముఁ దేలుచునుండు నూర్వశిన్

మనమున హ్నిమంది బహుఃసూనమునన్ సరియించె; నిండుచం

ద్రునిని వాసిండు మోము నరఃకోయదప్రశ్నసమాననేత్రముల్

తనులతసాంపు న్వాంతము నితాంశము లొంగఁగఁ జేయ వేడుకన్. ౧౫

క. నురతక్రీడలఁ జేలఁగ, వరుణుం డాశించె నంత ♦ వనితామణియుం

గరములు జోడించి మహా,వరమున నీరీతిఁ బల్కెఁ ♦ దగువినయమునన్. ౧౬

క. ననుఁ దొల్ల మిత్రుఁ డాదృతిఁ, గనఁజేసి వరించె దానె ♦ గాదన వళమే

యనఁ గంపరృశరార్ధిత, మనస్కుండై వరుణుఁ డిట్లు ♦ మానినిఁ బల్కెన్. ౧౭

సీ. ననుఁ గూడిక్రీడింపఁగను నొల్లకున్నచో నుశ్రోణి సత్కాంతిఃశోభితాంగి

నిన్నుఁ గాంచుచు వాడుఁ జెప్పి తొంగ నాయాశేజ మిచ్చట ♦ ననఁగు దేవ

నిర్మితకుంభముం ♦ వర్తిలి నెఱవేఱ నగలెద దాన నానాంభితంబు

కొనసాగు ననుటయుఁ ♦ గోమలి యాలోకపాలునివాక్యంబు ♦ లాలకించి

తే. పరమమోదంబుతో నిట్లు ♦ పల్కె నీదు
కాను మిట్టగునేని యుద్ధామమామ
కాంతరంగంబు నీయందు ♦ నలరుఁ జుమ్ము
భావమును గూడ నీయందె ♦ పరఁగియుండు. ౨౦

2461

క. తను విది మిత్రునిచే యగు, నను నూర్వశి పల్కు లెన్ని ♦ యవ్వకుఁబండున్
ఘనమై యద్భుతమై తగు, ననుపనువీర్యంబు మండునగ్నిశిఖవలెన్. ౨౧

క. తనరార దానిఁ గుంభంబున వనలెను నూర్వశియును ♦ బోయెను మిత్రుం
గనువారఁచ నంత నాతఁడు, వనితామణి దానిఁ గాంచి ♦ పలికెన్ గ్రుధచేన్.

చ. తొలుతనే నే వరించితిని ♦ దొయ్యలి! యట్టి ననుం ద్యజించి యి
మ్ముల మఱియొక్కనిన్ మదిని ♦ బొందితి వెంతయు దుష్టవృత్తివై
కలుషము నాదుశ్రోధమునఁ ♦ గల్గఁగఁ జేయఁగ నయ్యెదీన మ
ర్త్యులభువనంబునన్ గడవు ♦ టొప్పును నీ కింకఁ గొంతకాలమున్. ౨౪

నీ. బుధునకుఁ బుత్రుడై ♦ భూపాలమానియై కాశీపురంబున ♦ కీశుఁ డగుచుఁ
దనరువురూరవఁసునకు భార్యవు గమ్ము దుర్మతీ! నీ విట్టి ♦ దోష మిచట
నొనరించితివి కావున నటంచువచియించియాకుంభమునయందె♦యాత్మవీర్య
మును వినర్జించె; నావనితయు నాదోషమున శాపమొంది చయ్యనఁ బురూర

తే. పునికడకు నేగి యాలోకమునఁ బురోత్త
మమయి తనరుప్రతిష్ఠాన ♦ మమరనగర
సన్నిభంబయి యొప్పుంగ ♦ సాధువిభవుఁ
డైన బుధపుత్రునిం గాంచె ♦ నందు నింతి. ౨౭

2465

*క. కని యాతని వరియించెను, మనుజేంద్రుం డతఁడు ప్రీతి ♦ మహిళామణి దా
నిని బత్నిగఁ గైకొని సత్తనయుని నాయువును గాంచె ♦ దర్పనమగున్. ౨౮

తే. అతనితనయుండె నహుషుఁ డహోర్యబలుఁడు
శతమఖద్యుతి; మున్ను నిర్జరవిభుండు
వజ్రమున వృత్తునిం జంపి ♦ భ్రాంతుఁ డగుచు
శతసహస్రాబ్దములు పిశాచంబుకరణి. ౩౦

2467

క. చరియించె నట్లు నహుషుఁడె, సురపురిఁ బాలించె శక్తిశోభితుఁ డగుచుం
దరుణీమణి యూర్వశి యీ, కరణిన్ శాపమునఁ దాను ♦ గళవళపడుచున్. ౩౧

ఆ. కమలలోచనములు ♦ కన్రుదంతంబులు, వెలయఁ జాలవర్షములు ధరిత్రి
సుభ్రువై చెలంగి ♦ ట్రోణి శాపాంతంబు, నంది యింద్రపురికి ♦ నరిగె నవల.

ఏఁబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౭ - వ సర్గము.

~*~*~ వసిష్ఠమిథిలరాజుల జననము. ~*~*~

- చ. అనుటయు దేవగాథవలె ♦ హర్షము నించుచు నద్భుతంబుగాఁ
దనరెడు నాకథన్ విని ముదంబున నెంతయు నోలలాడి రా
ముని గని లక్ష్మణుం డనియె; ♦ భూపవరా! తనువుల్ త్యజించి యా
మునిసృధివీశ్వరుల్ మరలఁ ♦ బూనిరి దేహము లెవ్విధంబునన్. ౧౫ 2470
- ఆ. దేవనమ్మతులగు ♦ దివ్యమునియీతి, పాలకులచరిత్ర ♦ మోలి వినఁగ
నెంతనంబు గల్గెఁ ♦ జక్కఁగఁ జెప్పుమా, యనఁగ నత్యశౌర్యుఁడైననృపుఁడు.
క. విని నహజన్మునిప్రశ్నం, బును దానికి నుత్తరంబుఁ ♦ జోల వచించెన్
వినుమా! మహనీయ వసి, ఘనిచరితముఁ గుంభమందు ♦ సొంపు నలిర్పన్. 3
- సీ. ఆమహాత్ములవీర్య ♦ మట్టులు విడువంగఁ బడినయంతనె ఋషివర్యులున్న
తాయతప్రభ లొప్ప ♦ నందుండ్లియిద్వగుజనియించిరందాద్యుఁడననగప్త్యుఁ
డొప్పారె నాతఁడట్లుద్భవం బొంది మిత్రుని గాంచి నే నీకుఁడనయుఁడనెటు
లగుదు నంచని పల్కి ♦ యటు పాసిపోయె; నా తేజ మూర్వశిని మదిందలంచి
విడిచెఁ గుంభమున మిశ్రుఁడు పూర్వ మంత నద్దాన జనించెనామానియందె
- తే. వరుణ తేజంబు విడువఁగాఁ ♦ బడియె దాని
కంటె ముందుగ నొకకొంత ♦ కాల మరుగఁ
బుట్టె మిత్రవరుణనంభఁపుండు మాని
యావసిష్ఠుండు తేజంబు ♦ లానరింప. ౬౫ 2473
- క. విను మిత్రౌకుకులంబున, జనియించినవారి కెల్ల ♦ స్వర్దైవత మా
యనఁఘండే; యిత్రౌకువు, ఘనతేజం జివ్విధమునఁ ♦ గల్గినవానిన్. 2౫
- క. మునివర్యు ననిందితకీ, ర్తిని గాంచి పురోహితునిగఁ ♦ దివిరి వరించెన్
మనపుట్టుక కాతఁడె యో, యనుజా! కారణము యజ్ఞ ♦ మాదృతిఁ జెప్పెన్.
తే. సౌమ్య! లక్ష్మణ! యామహానత్వశాలి
యగు వసిష్ఠుని వృత్తాంత ♦ మాను నిర్ది
యింక నిమి దేహ మొందెనొ ♦ యెట్లు దానిఁ
జక్క వివరింతు; నంత నాత్మాపతి నిమి. ౯ 2476
- క. కని మును లందఱు యజ్ఞం, బును జేయం దొడఁగి దేహమును దానిని జ
క్కనిరీతిని గాపాడిరి, యనుపనుగంధప్రసూనహారాదులచేన్. ౧౦౫ 2477
- క. నిరతము పూజించుచు నా, పురజనభృత్యులను గూడి ♦ పొల్పుగ నాయ
ధ్వరమును బూర్తి నొనర్చిరి, పరమప్రచందంబు నొంది ♦ భాసెలుభృగువున్.
తే. పలికె నిట్లని పార్థివా! ♦ పరమతృప్తి
నందినాడను బ్రాణంబు ♦ లంగమునకుఁ

గూర్తు సంచన దేవతల్ ♦ కుతుక మంది

ప్రాణముల నొందు నిమిత్తోడ ♦ బల్కి రిట్లు. ౧౨

2479

క. వర మడుగుము రాజర్షీ!, నిరతము నీప్రాణవితతి ♦ నిల్వం దగు నెం
దు రహిణ జెప్పును యనునా, నురవాక్యం బాలకించి ♦ చోద్యము తనరణ.

తే. అతనిప్రాణంబు లీరీతి ♦ ననియె దేవ, వర్యులార! వినుండు నా ♦ వాంఛితంబు
సర్వభూతనయనముల ♦ సంచరింతు, నిదియె నా వాంఛితం బనఁ ♦ ద్రిదశు లెల్ల.

క. సరిసరి యట్లే యుండుము, చరింపఁగాఁ గల్గు దీవు ♦ సతతము జంతూ
త్కరనయనంబుల వాయువు, కరణిణి రూపంబు తనరఁ ♦ గా నికమీఁదణ.

సీ. నీనిమి త్రంబయి ♦ నేత్రంబులు నిమేషధర్మంబుఁ దారు నొం ♦ దంగఁ గలవు
వాయురూపంబున ♦ వసుధఁ జరింపంగ విశ్రమార్థముగ న ♦ విధిముగ నవి
యుండు నిమేషంబు ♦ లొకరీతిఁ జెలువార; నని పల్కి దేవత ♦ లరిగి రెట్లు
వచ్చిరో యాదారిఁ ♦ బట్టి, యంతట మౌను లాతని దేహంబు ♦ నందు నరణి

తే. నొక్కదానిని స్థాపించి ♦ యుడుగ కట్టె
మథనమును జేయఁ జొచ్చి రఁ ♦ మ్మాడ్కిఁ జేసి
మంత్రహోమంబులం జేసి ♦ మహిమ వెలయు
తనయు నానిమివతికయి ♦ జనన మొంద. ౧౩

2483

క. అరణిని మధించుచుండఁగ, వరమతియు మహాతపుండు ♦ వఱలె నతఁడె పో
ధరణిణి మిథియను ఖ్యాతిని, బరమంబును గాంచె మథన ♦ భవుఁ డగుకతనణ.

ఆ. మిథి యనంగ నొప్పె ♦ మేదిని జననమ్ము, నందుటణ జనకమ ♦ హాఖ్య గాంచెఁ
దా విదేహ జనని ♦ దద్దయుఁ గనుట వై, దేహుఁ డనఁగ నామ ♦ ధేయ మందె.

క. వినుమా విదేహరాజే, జనకునకుం బూర్వుఁ డగును ♦ సత్తేజనూన్భు
ర్తిని మిథి యలరెను మైథిలుఁ, డనఁబడె నాతండె సద్గుణాలంకారా!. ౨౦౫

క. మ్రునిధరణీశులసంభవ,మును జక్కఁగఁ జెప్పినాఁడ ♦ మునివరశాపం
బును భూపశాపమును జయ,మును బొందినజాడ యిదియె ♦ భూపకుమారా!.]

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౮ - వ సర్గము.

ఐతి యయాతివృత్తాంతము. ఐతి

చ. అని యిటు పల్కు రాఘవు మహాత్మునిఁ దేజముచే జ్వలించువా
నిని బరవీరహంతయయి ♦ నిర్భరవిక్రమ మొప్ప వెల్లునా
యనఘుఁడు లక్ష్మణుండు గని ♦ యల్లన నిట్లనియెన్ నృపోత్తమా!
కన విన నద్భుతం బగును ♦ గాదె విదేహునిగాథ యొంతయున్. ౧౫

2488

తే. ఇది పురాతనమేయగు ♦ నెన్న నిమి వ
సింహసంవాదసూపమై ♦ చెలఁగుగాధ
చాల వినుతింపఁ దగినది ♦ త్కత్రియుండు
నిమి మహాసూరుఁ డధ్వర♦నియతి మించు. ౨౪

2489

తే. అట్టివాఁడయ్య మహనీయుఁ ♦ డగునసింహ
మునివిషయమందు శాంతిని ♦ బూనఁడయ్యె
ననఁగ లక్ష్మణుతో నిట్లు ♦ లనియె సర్వ
రంజకుండయి తనరు శ్రీ♦రామమూర్తి. ౪

2490

క. తనశఘ్నుఁడు సత్తేజం, డనుపసువిజ్ఞాని యనెడు ♦ నాదరమున నో
నును జేంప్రకుమారా! యిఁక, విచుమా! త్కను యెల్లరకును♦వెలయదు సుష్టి,
సీ. ఆరయ దుస్సహంబగును రోషం బిది నయయాతియు తొంతుఁ♦డగుచునెట్లు
సత్వాసుగుండయి ♦ చక్కఁగ ధర నేలె నావిధం బెఱిఁగింతు ♦ నవధరింపు;
ననావభూషణికి నం♦కనుఁడు యయాతి నాఁబొరనర్థనుఁడు పా♦వనయశుండు;
కల రాతనికి భార్యలలరెడు సూపంబు గలయిర్వురందు నొ♦క్కత సుపూజ్య

తే. దనుజవగుఁడైన వృషపర్శ్వ♦తనయ యగును
బేరు శర్దిష్ఠ యింకొక్క ♦ ప్రేయసి మహి
తాత్మఁడొ శుక్రునకుఁ బుత్రి ♦ యామె చారు
తనువిలాసిని సింహమ♦ధ్వమయు సగును. ౫

2492

క. వనితామణు లాయుర్వురు, గని రాత్నజులను సుసూప♦కలితుల నందున్
దనయుఁడు పూగుఁడు వృషప,ర్శ్వనిగునుమఁడు; దేవయాని♦పుత్రునిఁగనియెన్.

తే. అతఁడు యదునన నొప్పె య♦యాతి క్షుల
నుగుణములఁ బూరుఁ డంతయు ♦ నుభగఁ డనుఁగుఁ
బుత్రుఁడును నయ్యెఁ దండ్రిని ♦ బోలుసూప
మలరుచుండెట పిసయూదు ♦ లవారి యుంట. ౧౦

2494

చ. జనకుని ప్రీతిపాత్రుఁడయి ♦ సత్వీయుతుండయి పూరుఁ డొప్పుటం
గని యదు వాత్సఁ గుంది కడఁకం జని తల్లిని గాంచి యిట్లనెన్;
జననిరొ! భాగ్గవాన్వయవి♦శాలనముద్రమునందు లక్ష్మీ నా
జననము నొందినావు మునిసత్తముఁ డాతఁడు వంశకర్తయున్. ౧౧ 2495

తే. ఎవరికై నను గవ్వంబు ♦ నిడనికర్త
ముల నొనర్చునవాని సత్కులమునందు
జనిని గాంచియు సవమానమును సుదుస్స
హమును హృద్గతశోకంబు ♦ నణఁచి నీవు. ౧౨

2496

క. చరియించుచున్నదానవు, ధరణీశుఁడు రాక్షసేంద్ర తనయాస క్తి
జరియించుఁ గాక స్వేచ్ఛగఁ, జరకాలము మనము నిక శుచింజొత్తమిటన్
క. ఈయవమానము నోర్వఁగ, నోయంబా నీకు సిద్ధమున్నయెడల ని
మ్మా యనుమతి నే జొచ్చెద, వే యగ్ని సహింపఁ జాల ♦ విషమం బగుటన్.
క. మరణము నొందెద సంశయ, మరయఁగ లేదింక ననెడు ♦ నాత్మజుపలుకుల్
పరమార్తి వినుచు నేడ్చెడు, వరతనయునిఁ గాంచి బుద్ధివైభవము చెడన్.
చ. జనకుఁ దలంచె నాత్మ మునిసత్తముఁ డింగిత వేత్తయైన యా
వినుతయశుండు భార్గవుఁడు ♦ వేగ సుతామణి తన్ స్మరించుటల్
మనమున నెన్ని వచ్చె బహుమానముమీఱఁగ దేవయాని నిన్
గనుఁగొనఁ గోరి; యంతఁ దమకంబును బాసి శవంబురీతిగన్. ౧౬ 2500

తే. చూడఁదగియున్నపుత్రిక సాబగుఁజూచి, కారణంబేమొయిట్లుండఁ గానటంచుఁ
బలుక నందీప్తతేజఁడౌ ♦ భార్గవమునిఁ, దండ్రుఁగని దేవయానిక్రుధ్ధవచించె.
చ. అనలుని నొండె దీప్తమగునట్టి మహావిషమొండె జొత్తు మ్రిం
గను దలపోయుదున్ జలముఁ ♦ గ్రన్ననఁ జొత్తును బ్రాణపంచకం
బును నిలువంగఁ జాల నను ♦ బొందినదుఃఖ మెఱింగియున్ మదిన్
జనక! తలంపకుంటి విది ♦ సాధుపథంబు యెఱుంగ నక్కటా!. ౧౭ 2502

తే. తనయయవమానమును దుఃఖమును దలంపు
వృక్షదోషంబునంజేసి ♦ వృక్షజీవు
లెల్లఁ గష్టంబు నొందుట ♦ యిలను గలదు
ధరణిపతి నిన్ను లెక్కింపఁ ♦ దలఁపఁ డకట. ౨౦ 2503

క. నను నవమాసించెను నా, జనకుని నినుఁ జూచి యైనఁ ♦ జక్కనిమర్యా
దను జూపఁ డక్కటా! యనఁ, దనయావాక్యమ్ముల విని ♦ దారుణభంగిన్. ౨౧

సీ. శ్రోధహుతాశనఁ బాధితాత్మండయి నహుషనందనుఁ గాంచి ♦ నయముమీఱఁ
బలికె నిట్లని, హేతువులు లేకయుండఁగ దుర్బుద్ధినిం బూని ♦ ధూర్తురీతి
నవమతి నల్పితి ♦ వార నాయెడఁ గాన నతిశయజరచేత ♦ నంగ మెల్ల
జీర్ణింపనుందువు ♦ చెచ్చెఱ నని పల్కి తనయ నాశ్వాసించి ♦ మునివరేణ్యుఁ

తే. డాత్మభవనంబుఁ జేరె; మహాయశంబు
వెలయ, భార్గవుఁ డిన తేజఁ ♦ డలుక నవని
పతిని నీరీతి శపియించి ♦ పట్టి నూఱ
డించి యిలు చేరె శుక్రుండు ♦ మించుశక్తి. ౨౪ 2505

ఏబదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౯ - వ సర్గము.

అథ యయాతి పూయనన వసుస్సు నొందుట. అథ

- చ. ధరణినురర్చి కోవమునఁ ♦ నన్ శపియించు తెటింగి యార్తుడై
జరఁగిని యాతురుం డగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ బుత్రు యదున్ వయస్సునం
బరఁగెడువానిఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను; ధర్మ మెఱుంగు దీవు శ్రీ
కరయశ మొందినపు కనుకన్ జర నొది గ్రహించు టొప్పగున్. ౧౫ 2506
- క. మనముఁ భోగేచ్ఛయు విరతిని బొందదు మరల వయసుఁ ♦ దృష్టిగ నాకుం
డినగాని విషయగతవాంఛను దీర్చుకొనంగలేను ♦ నత్యం బిదినూ! ౨౫
- తే. అనుభవించెన స్వేచ్ఛగాఁగఁగలకామ,ములనుదరు వాతఁబొందెదఁమునలితనము
ననఁగఁగమ్మాట లాలించి ♦ యతనికాతఁ,డిట్టలని చెప్పెనుత్తర ♦ మెన్ని మదిని.
- క. తనయులలో నీకుం బ్రియుఁ, డనఁగాఁ జనుపూరుఁ డిప్పు ♦ డాదరమునఁ గై
కొనుఁగాక నీదుజర నో,జనపాలక! నేను గార్యఁసంతతివలనన్. ౪ 2509
- *క. సన్నిధి నుండియు వెలుపల,కు న్నడవంబడితి నెవఁడు ♦ కోరిక నీతో
సన్నిపనులందు నిల్చునొ, సన్నిధిభోజనమునందు ♦ సైతము కడఁకన్. ౫ 2510
- తే. అంతమాత్రమే గాక భక్ష్యంబుఁ బేయ
మెవనికేన్ స్నేహముఁ ను నీ ♦ విచ్చువాఁడ
వట్టి పూరుండె కొనుఁగాన ♦ యిట్టి జరను
నాఁగి విని పూరుఁ గాంచి భూనాథుఁ డనియె. ౬ 2511
- క. జర సన్నదీయమును నో,గురుభాహూ! నాకునుఖముఁ ♦ గూర్పం గొనుమా
దరమున; నను పితృవాక్కును, బరికించి కరంబు లొగ్గి ♦ పలికె నతండున్. ౭
- క. జనకా! ధన్యుడ నీశా,ననము నొనర్పంగ నేను ♦ జాలినకతనన్
ఘనతానకకరుణకు నే, ననఁఘా! పాత్రుండ ననిన ♦ సత్తజాపలుకుల్. ౮ 2512
- చ. విని ముదమంది యాజరను ♦ వేమె పూరునియందు నిల్పిహ
ర్ష నిరతుడై యయాతి కడు ♦ రాజలి తాఁ దరుణుండె యాచు యా
గనికరముల్ పొనర్చి చిరకాలము భూమినిఁ జక్క నేలి యె
పనిని గొఱంత లేక జనఁవర్ణితుడై నుఖముండి యంతటన్. ౯ 2514
- క. చిరకాల మేగఁగా నొక,తరుణంబునఁ బూరుఁ గాంచి ♦ ధరణీపతి యీ
కరణి వచించెన్; బుత్రక!, పరమాదృతి నీవయస్సు ♦ బహుభంగులుగాన్. ౧౦
- సీ. ధర్మకృత్యంబులఁ ♦ దగిలనుఖంబుల నుపయోగపఱచితి ♦ సుర్విఁ గల్లు
నుఖములఁ బొందితి ♦ సుతవర్య! నాజర నీయందు నుంచితి ♦ నేను మరల
దానిఁ గైకొనియెదఁ ♦ దనిసితి ననుమంత కొఱఁతయే నిక లేదు ♦ కోపలేశ
మైనను లేదునూ! ♦ హర్షంబు నొందితి నయాజ్ఞ దాటకయే యొనర్చి

* బహిష్కృతోఽహ మధీభు సన్నికర్షాచ్చ పార్థివ-అనిమా.

- తే. తట్లు గావున నభిషేక ♦ మాచరింతు
ననుచు నహుషాత్మజుండు య♦యాతి తనయుఁ
బూరునిం బ్రీతునిం జేసి ♦ పొంగుక్రుధను
దేవయానీసుతుం జూచి ♦ తీవ్రభంగి. ౧౩౪ 2516
- చ. పలికెను; రాక్షసుండ విటఁ ♦ బట్టివిగా జనియించినాఁడ వో
కలుషమయాత్మ! న న్వదలఁగఁ దగనట్టి యఘంబు నీవుగా
నిలఁ దగియెన్ మదాజ్ఞఁ దృణ ♦ మెట్లుగఁ జూతురొ లోకు లట్లుగఁ
దలఁచి తిరస్కరించితివి ♦ దాన నృపత్వము నీకు లే దిలన్. ౧౩౫ 2517
- క. గురుభూతుని దండ్రిని నన్, బరమాదృతిఁ గనక తృణము♦భంగిఁ దలఁచి నీ
వరయక తిరస్కరించితివి రాక్షసులు యాతుధాన♦వీరులు నీకున్. ౧౩౬ 2518
- క. తనయులుగా జనియింతురు, విను దుష్టమతీ! కులంబు ♦ వింతగ నిది చం
ద్రునివంకనుండ దిఁక నీ,వనూనపాపాత్ముఁడవుగ ♦ నలరుటకతనన్. ౧౩౭ 2519
- తే. నీకుఁ దుల్యంబుగా నుండుఁ ♦ గాక; యనుచుఁ
బలికి వంశవివర్ధను ♦ భవ్యయశునిఁ
బూరు నరపాలునిగఁ జేసి ♦ భూపతి ముని
యాశ్రమముఁ జేరెఁ దప మందు ♦ నాచరింప. ౧౩౮ 2520
- క. చిరకాలమందుఁ దపమును, బరమంబగు భక్తిఁ జేసి ♦ పరమపదము ను
స్థిరమును జేరెను నాహుషుఁ, డురుక్తిర్తి యయాతి; కీర్తు ♦ లొప్పెడురీతిన్.
- తే. ధరణిఁ బాలించెఁ బూరుండు ♦ ధర్మనిరతుఁ
డతులయశమునఁ గాళిరా♦జ్యంబునందుఁ
దాఁ బ్రతిష్ఠానపురమునఁ ♦ దమి వసించి
ప్రజలు జనరంజకుండని ♦ ప్రస్తుతింప. ౧౩౯ 2522
- సీ. యదు వంతటన్ వేల ♦ యాతుధానులఁ దనయులఁబుట్టఁగాఁజేసె♦లలితవిభవ
మంతరింపఁగ దుర్గ♦మాకృతిఁ దగు క్రౌంచవనమున త్కౌపాల♦వంశమునకుఁ
దాను జెందకయుండె ♦ మానిశాపము నిమిమార్పఁ జాలనియట్లు♦మానివర్యుఁ
డగుశుక్ర శాపంబు ♦ నాయయాతియుఁబొందె(సర్వధాజగమున♦క్షమయెదుర్ల
- తే. భము యశోవర్ధనంబు శ్రోధము నుదారు
ణము తలంపఁగఁ గీర్తి యశమును గూల్చుఁ
గాన శాంతియుతుండగు ♦ మానవుండు
కోపమును జిత్తుమునఁ బూనఁ(గూడ దెవుడు.) ౨౩ 2523
- క. వినిపించితి లక్ష్మణ! నీ, కనూనమహితాత్ములై న ♦ యార్యులచరితం
బును సర్వకార్యపరులగు, మనుజుల కాదర్శనమును ♦ మానుగ నిచటన్. ౨౩౪

తే. అనుసరింతుముదోవంబుఁ బందకుండ, నృగునివలెఁ గాకమనమనిఁ నృవుఁడు రామ
చంద్రుఁ డభినవలావణ్యఁ శాలి పలుకఁ, దారకలు మెల్ల మెల్ల నంతట నడంగె.
ఆ. అరుణకిరణర క్తయయి పూర్వదిక్పతి, కుసుమరసవిము క్తకోమలాంబ
రమును నప్పుకొన్న ఁ రమణ విరాజిల్లె, సంతఁ దెల్లవారె ఁ వింతరీతి. ౨౫
ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము. ౧ - వ సర్గము.

అధ్యక్షమద్రామాయణము వసిష్ఠానుతోఁ గొలువుకూటమును బ్రవేశించుట. అధ్యక్ష
చ. తెలతెలవేఁగినన్ నృపతిఁ ధీనుఁడు రాముఁడు వుండరీకనే
త్రులలితుఁ డర్హకృత్యములఁ ఁ నప్పక తీరిచి ధర్మరక్షణం
బలగుచుఁ జేయ వచ్చె నభ ఁ కంత పసిమ్మఁడు కాశ్యపుండు వి
ప్రులు మఱికొంతమంది నచిఁపుల్ పురవాసులు వచ్చి రొక్కటన్. ౨ 2527
క. వ్యసహారంబులు దీర్పఁగ, నవిధానము లొప్పు మంత్రిఁ సత్తములును ధ
ర్మవితానవేత్తలగు భూ,దివిజులు చనుదెంచి రాక్షిఁతిప్రభుఁ గనఁగన్. ౨౪
క. నీతిజ్ఞులె నె పెద్దలు, భూతలసతిగొలుపు చూడఁ ఁ బోయిరి సభయున్
స్థి శీంఠ్రవగుణసభల్, భ్యాతిం దా మించి వెలసె ఁ ననుపమ మగుటన్. 3౪
క. జనులకు నేవిధి బాధిం, సనికృత్యము లొప్పుఁ జేయు ఁ పార్థివతిలకుం
డెప్పుడు రాముఁడు కొలువున, సనుజుని లక్ష్మణునిఁ జూచిఁ యాదృతిఁబలికెన్.
తే. వినుతశుభలక్షణా! రఘుఁవీర! దీర్ఘ
బాహుభూషిత! సోదరా! ఁ బయలనెవ్వ
రెట్టి కార్యములను గోరి ఁ యేగుదెంచి
యున్నవారో కనుంగొను ఁ మునుతరకృప ౨౫ 2531
చ. అనిశుభలక్షణుండయిన ఁ యానహజన్ముఁడు ద్వారసీనుకుం
జని సరపాలుతో మనవి ఁ నల్పంగ నచ్చి వారలెవ్వరె
స నిచట నున్నవారె జనఁవాధుఁడు రమ్మనె సంచుఁ బల్క నే
జనుఁడును బల్కఁ డత్తటిని ఁ జక్కంగ రాముఁడు రాజ్య మేలుటన్. ౩ 2533
తే. ఆధులే వ్యాధులేని యాఁయదనుస నిలఁ
గాసరాకుండుటం, బని ఁ గలదు సాకు
నిట్టిదని చెప్పుకొనఁగ రా ఁ రెన్వలేని
రాముఁ డభిరతిఁ బూనిక ఁ రాజ్య మేల ౪
క. పరివర్షసన్యయై భూ,తరుణీసుణి యోషధులవిఁతానము చెలఁగన్
బరఁగెంజక్కఁగ; బాలుం, పరయఁగ మృతిఁ గొనఁడుతరుణుఁ ఁ డటుమధ్యముఁడున్.
క. మృతిఁ గనరు ధర్మమును వి,చ్యుతిఁ బొందకయుండ రాముఁడొప్పుగ నేల్

క్షీతిఁ గలుగ దెట్టిబాధయు; మతిమంతుఁడు నృపతిసంఘఁ మండనుఁడెలమిన్.

తే. కొలువుకూటంబుఁ జేరంగఁ ♦ గొడువ యిద్ది
కలదు నా కని పలుకంగఁ ♦ గల నరుండు
కానరాఁ డొక్కఁడైన లక్ష్మణుఁడు మరలి
కరము లొగ్గి మహిపతిఁ ♦ గాంచి పలికె. ౧౦

2536

క. ద్వారమ్మున లేఁ డొక్కఁడు, పౌరుఁడునాఁ గరుణ తోఁపఁ ♦ బార్థివమణియా
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుతో, నీరీతిం బలికె మరలి ♦ యేగుము శ్రద్ధన్. ౧౦౫

క. పరికింపుము కార్యార్థుల, సరిగా నీతిం దలంచి ♦ త్కాస్తలి నేలన్
బరికింపరా దధర్మము, ధర నెందే రాజభీతిఁ ♦ దత్పరిజనముల్. ౧౦౬ 2538

క. పరిపాలింతురు చక్కఁగ, శరములనే విడువ నవి ♦ శత్రునికరమున్
మరణము నొందించి ప్రజోత్కరమును గాపాడునట్లు ♦ గా గురుబాహూ!.

క. మనుజులఁ గావఁగఁ బూనుము, చని మరలం గాంచి రమ్ము ♦ చక్కఁగ ననఁగా
విని సౌమిత్రియు మరలన్, జని ద్వారప్రాంతమందు ♦ శ్వాసముఁ గనియెన్.

క. కని యిద్ది మరల మరలం, దనుఁ గొట్టినరీతి నేడ్వ ♦ దయమెయిఁ జేరం
జని వీర్యచంతుఁ డాతం, డనియెను శ్వాసంబ! యేల? ♦ యాక్రోశింపన్. ౧౦౭

క. నను నమ్మి చెప్పుమా నీ, మనమునఁ గలదుగిఖ మనిన ♦ మానితవృత్తిం
దనరారు లక్ష్మణుం గని, శునకం బిట్లనియె నుడులు ♦ చోద్యం బిడఁగన్. ౧౦౮

తే. ¹సర్వభూతశరణ్యుడై ♦ సాధ్వీసంబు
నిడెడుకార్యంబుఁ జేయక ♦ కడఁగి యభయ
దాతయగు రామచంద్రుని ♦ దాపునందె
తెలుపుకొన నుత్సహించెదఁ ♦ దేటపడఁగ. ౧౧

2543

చ. అనుటయు రాఘవుం గనఁగ ♦ నాతఁడు లోపలఁ జొచ్చి మంగళం
బునఁ దగు కొలువకూటమునఁ ♦ బొల్చెడు భూపతి కద్ది చెప్పిన
ట్లనువుగఁ జెప్పి రామవిభుఁ నానతి ద్వారముచెంతఁ జేరి యి
ట్లనియెను, శ్వాసమా! నృపతి యాజ్ఞను ర మ్మిక లోనికిన్ వడిన్. ౧౦౯

క. తెలుపందగు విషయంబును, తెలుపుకొనన్ వచ్చు భూపతి ప్రవరునితోఁ
గొలువున నా విని లక్ష్మణు, పలుకుల నిట్లనియెఁ గుక్క ♦ భవ్యపథమునన్.

తే. ²దేవభవనంబు నృపతిమం ♦ దిరము విశ్రు
నిల్లు నిన్వానియందు వహ్నియు మహేంద్రుఁ

1 భయే స్వభయదాత్రే చ తస్మై వక్తుం సమత్సహే-అనిమా. 2 దేవాగారే నృపాగారే
ద్విజవేశ్తను వై తథా, వహ్ని శ్శతక్రతు త్తైష సూర్యో వాయుశ్చ తిష్ఠతి, నాత్ర యోగ్యా
స్తు సౌమిత్రే యోనీనా మధమా ఐయమ్-అనిమా.

డర్కవా యువు లుందు రః ట్లాట నీచ

జాతినగు నేను లత్తణా ! • చనదు చొరగ. 204

2516

క. నరపతియనఁగా ధర్మ, నవ్వుచూపుడే యగును గాదె? • సత్యనచనుడై
దురమున సమర్థుడై భూ, భరతుండై నీతివిదుఁడు • దాంతుఁడు నగుచున్.

నీ. పాశ్చాత్యసవమును • జన్మఁగా నెఱుఁగుచు సర్వజ్ఞుడై మఱి • సర్వదర్శిముఁ
యగుచు రంజలఁజేయు • సర్వారలందాద్యుఁడగుచు రాముఁడు పొల్పు • సతఁడెస
డాతఁడె న్ముత్యువొ • సతఁడెను బేరుఁడొ. తండెయముఁడునిం • ద్రాగ్ను లతఁడె
నరుణామ్మ లాతఁడె • భాసుర తేజుఁడొ గావున లత్తణా ! • నీవె పోయి

ఆ. విష్ణువింపు మతఁడు • విభుఁ డొట నాతని, యాజ్ఞ లేక చొరగ • ననువుపడదు
దీనజనులఁ బ్రోచు • తెఱఁ గాతఁ డెఱుఁగును, గానఁ దెలుపవయ్య! • కన్రుతేజ!

చ. అన విని లత్తణుండును మహాద్యుతి గావునఁ గొల్వకూటముం
గనఁ జని విష్ణువించె నిటు • త్తాపరిపాలక! మాతృచి త్రమో
దనియతవర్ధనా! భవదు • దారితరాజ్ఞను నేను దెల్ప నా
శునకము ద్వారముందె మిముఁ • జూడఁగ నున్నది కార్యసిద్ధికై. 22 2549

క. అన విని శ్రీరాముం డి, ట్లనియెం గార్యంబు దెలుప • సరుదెంచిన యా
శునకము శ్రీఘ్రంబుం • ర, న్నునుమా! చెంత కిచ్చి • డతిహర్షమునన్. 23

అధికపాఠము, ఒకటన సర్గము సంపూర్ణము.

2 - వ సర్గము.

—••••• శునకము శ్రీరామునితోఁ దనన్పొందుమును జెప్పుకొనుట. —•••••

క. ధరణీశునియాసతి విని, త్వరిగాఁ జని లత్తణుండు • శ్వాసముఁ బిలువం
బరుగిడుచు వచ్చె నది శ్రీ, ననునకు సద్దానిఁ జూపె • వచ్చె నటంచున్. 1

చ. కనుఁగొని శ్వాస మాదృతిని • గ్రహింప బల్కె వివక్షితార్థమున్
మనమున భీతిలేక యొక • మాటయుఁ దావక చెప్పుకొ మ్మటం
చన విని రామభూపతిక • నాత్మశిరంబును భిన్నమైనదా
నిని వడిఁ జూపి యిట్లనియె • నీవు ప్రభుండవు కర్త వన్నిటన్. 3 2552

క. భూతములం బాలింపఁగ, నేతటి నేర నప్పుచేయ • నెఱిగి విధిహితం
బై తగు శిక్ష నొనర్పఁగ, భూతలవతి వీవ తగుదు • పో సత్యముగన్. 4

క. జనములు నిద్రించుతఱిన్, జనపతి మెల్కొనియె వారి • సంరక్షించున్
వినుతంబగు నీతిని గా, చును ధర్మము చెడకయుండు • త్తోణీశ్వరుడె. 5

చ. నరపతిప్రోవకుండిన జనంబులు చత్తురు వేగ కావునన్
ధరణివిభుండె కర్త సతతప్రియపాలకుడై న తండ్రియా

నరయఁగఁ గాలమా యుగము ♦ నాతఁడెయా జగ మెల్ల నాతఁడే
నరిగ ధరింప ధర్మమునఁ ♦ జాలును దాననె యెల్లమానవుల్. ౬ 2555

క. పరిస్పర్ధి నొందుదురు నూ!, చరాచరంబైన యిట్టి ♦ జగ మెల్లను దా
ధరియించుఁ గాన ధర్మమె, పరమంబగు శత్రురాజి ♦ పరుగిడు దానన్. ౭

క. మనుజుల రంజిలఁ జేయుచు, జనపతి ధర్మంబు గావఁ ♦ జను నందుననే
తనరును ధర్మంబని సజ్జను లాడిరి గాన నితఁడె ♦ సకలాధిపుఁడౌ. ౮ 2557

తే. పరమధర్మం బితండె సత్ఫలముఁ గంటి
ధర్మమునఁ బొందరానిది ♦ తలఁప లేదు
ధరణీనంచుఁ దలంచెద ♦ దానదయలు
సజ్జనుల పూజ వ్యవహారఁసరణి యందు. ౯ 2558

క. అకుటిలభావము నొందుట, సకలక్షత్రియుల కెన్న ♦ శాశ్వతధర్మం
బిఁక రాముఁడె గురుధర్మముఁ, బ్రకటగతిం గాచుచుంటఁ ♦ బరికించితిఁగా.

సీ. రామచంద్రా! పరఁరాజభయంకరా! సువ్రతా! నీవె యీఁక్షోణీఁ గల్గు
సట్టిప్రమాణంబులందుఁ బ్రమాణభూతుఁడవు నీధర్మంబు ♦ తోఁచె నాకు
సజ్జనాచరితమై ♦ సతతంబు వెలయుట; ధర్మములకు నీవె ♦ భామ మరయ
సద్గుణమ్ముల కీవు ♦ సాగరోపముఁడవు తెలివియే లేని నేఁ ♦ దెలిసినట్లు

తే. పలుకఁ జొచ్చితి నేమేమొ ♦ పరమభక్తి
శిరను వంచి నమస్కరించెదను నీకుఁ
గోప మొందకు మీలాగు ♦ కుక్క పల్కె
నంచుఁ బలికెడు దానివాఁకృముల వినుచు. ౧౦ 2560

చ. క్షీతిపతి పల్కె నేమిపని ♦ చేయఁగనౌ వడిఁ బల్కు నమ్మకం
బు తగును నీకు నాఁగ విని ♦ భూపతితో నిటు పల్కెఁ గుక్క; భూ
పతివర! ధర్మయుక్తిగనె ♦ పాలన మొప్పఁగఁ జేయు దీవు సం
తతమును ధర్మముం దెలియఁ ♦ దద్దయుమోదము నొందు దర్శిలిన్. ౧౧ 2561

క. శరణమె ధర్మంబని నీ, వరయుదు వద్దాన భయము ♦ లన్నియుఁ దొలఁగున్
ధరణీశ! మనవిచేసెద, జరగినకృత్యంబు వినుము ♦ చక్కఁగ నింకన్. ౧౨ 2562

చ. కలఁ డొకభిక్షు వాఘనుఁడు ♦ త్కాసురగేహమునన్ వసించు ని
మ్ముల సకలార్థసిద్ధులను ♦ బొందిన యాయతి యొక్కఁడేని త
ప్పలయని నన్నుఁ గొట్టె నిదె ♦ యు త్తమము స్తకమందు; హేతువే
కలుగదు దాని కారయఁగ ♦ గాఢతరంబుగ నేచె న న్నిటన్. ౧౩ 2563

చ. అన విని ద్వారపాలకుని ♦ నప్పుడె పంపి రఘూద్వహుండు భి
క్షుని సకలార్థకోపిదుని ♦ క్షోణిసురేజ్యుని బిల్వఁ బంచె; సం

త నతఁడు తీవ్రతేజఁడు ఘనద్యుతి రామునిఁ గాంచి భూపతి!

యనఘ! ననుక నభాస్థలికి ♦ సాదృతిఁ బిల్వఁగబంచినారుగా. ౧౮ 2564

క. పని యేమొ తెల్పుఁ డన విని, జనపతి యాభిక్షువుఁ గని ♦ చక్కనిస్తీతిం
గనఁబఱచి పల్కె; భూసుర!, శునకముఁ బ్రహరించి తేల! ♦ చోద్యము గాడే.

తే. ఏమి యపకృతి నీకు నీయిది యొనర్చె

దండమునఁ గొట్టఁ దగినట్లు; ♦ దారుణమగు

క్రోధమే ప్రాణహరమగుఁ ♦ క్రోధ మెన్న

మిత్రముగఁ గానఁబడెడు నమిత్ర మగును. ౨౦౪

2566

సీ. అతితీక్షణమగు ఖడ్గ ♦ మనఁ క్రోధమే నుమీ సకలంబు మ్రుచ్చిలఁజాలుఁక్రోధ

మరయఁ దపంబులు ♦ యజ్ఞదానంబులు భక్తి జేసిన నవ్వీ ♦ భస్మములగుఁ

క్రోధంబునం గానఁ ♦ క్రోధంబు విషవాడఁగాఁదగు నింద్రియఁగణము చాల

దుష్టమౌ నదియును ♦ దొందఱగాఁ బోలు నశ్వేములట్లు ధైర్యముననరుడు

తే. తాను సారథికృత్యంబుఁ ♦ దగును జేయ, నింద్రియములకుఁ గన్నడు ♦ నెట్టివస్తు

వద్దికనిపెట్టి మెలఁకువ ♦ నవనిదేన!, నుననుచే వాక్కునం గర్తృమునను దృష్టి.

క. కనిపెట్టి చక్క నడువం, జనునతనికి శ్రేయ మబ్బు ♦ శత్రువు కనరాఁ

డనుమానింపందగు దానినిఁ గాంచఁగ లేడు ధరణి ♦ నిర్జరవర్యా! ౨౦౫ 2568

తే. క్రోధదారుణఖడ్గంబుఁ ♦ గొనఁగిరాదు

కరమునం దాల్ప వధియించు ♦ గనఁబడినది

యెల్ల దురనుష్ఠితంబగు ♦ నెవనిచిత్త

మంతకంట విరోధి యీయవని లేడు. ౨౦౬

2569

క. మనుజుఁడు వినీతవినయుం, డనఁబరఁగినఁ బ్రకృతి యతని ♦ నాకర్షించుకొ

విను మాఛ్ఛాదించినఁ బ్రకృతిని నది కార్యంబులందుఁ ♦ దేకువ నొందుకొ.

తే. మార్పు నొందదు దాచినమాత్రమునన

యని రఘూద్యహుఁ డాడిన ♦ మనుజులకును

గష్టమిడు కర్తృములఁ జేయఁ ♦ గడఁగని పతి

పలుకు లాలించి యాద్యౌజప్రపంచం దించి. ౨౦౭

2571

క. రామునితో నిట్లనియెకొ, భూమిశా! కోపకలితఁబుద్ధిని నేనే

యీమాడ్కిఁ గొట్టితిని విను, మామాన్య! కారణంబునొగి నెఱిగింతుకొ.

సీ. భిక్షార్థ మివ్వీట ♦ వీధులఁ దిగుగొను నుంటినే సత్తతి ♦ నొక్కభిక్ష

మేని నొ కొదవదయ్యెను వీధినిలుచున్న యీశాన్వసమునుగాంచి యేగుమవల

సంటిని స్వేచ్ఛగా ♦ సరుగుచు నీకుక్క దారి కడ్డంబుగాఁ ♦ దాను నిలిచి

యుండ నాకలిగొని ♦ యుండినవాడను గానఁ క్రోధంబున ♦ నేను దీని

తే. గొట్టినాడను రాజేంద్ర! ♦ క్రూరకర్త

మిద్ది యపరాధి నేఁ గాన ♦ నెంచి శిక్ష

- నాకు విధియింపుమా దండనమును బొంది
నరకభయము క్షీఁ గందు భూనాథచంద్ర! 30౪ 2573
- చ. అన విని యానభం గలుగునట్టి మహాత్ముల నేమి పాచితం
బని రఘురాముఁ డాదృతిని ♦ నందఱఁ బ్రశ్న మొనర్చి యెట్టిదం
డన మిపు డీయఁగాఁ దగు మనంబున నెన్నుఁడి యర్హశిక్ష చే
సినఁ బ్రజ లెల్ల రక్షితులు ♦ చెచ్చెఱఁ బల్కుఁడటన్న నానభా. 3౨ 2574
- ఆ. అంగిరసుఁడు, కుత్సుఁ, ♦ డాభృగుకాశ్యపు, లవ్వసిఘ్నఁ డింక ♦ నర్హధర్మ
పాతకులగు మంత్రివర్యులు పౌరులు, నింకఁ గలుగు పండితేంద్రు లెల్ల.
- చ. మనమున నెంచి యెంచి పలుమాటులు చక్కఁగ నిశ్చయించి యి
ట్లనిరి వధింపఁగాఁ దగఁ డిలామరుఁ డంచు మహాత్ము లెల్లఁ జె
ప్పిన వినియుందు మేము పృథివీవర! క్షత్రియధర్మ మిట్లులే
తనరును నాఁగ రాముఁ డిది ♦ తథ్యము గావున నెంచి పల్కుఁడి! 3౪౪ 2576
- క. అనినన్ మును లారసి యిట్లనిరి మహీపాలకుండె ♦ యర్హుఁడు దండిం
పను నీవు విశేషించియు, ఘనబుద్ధివి త్రిజగములకుఁ ♦ గర్తవు నీవే. 3౫౪
- క. అనువుగ దండింపను నీ, వనూనశక్తిం జెలంగు ♦ దరయంగ ననా
తనుఁడవు విష్ణువు నీవే, యని పలుకుచు నుండ శాసన ♦ మవు డిట్లనియెన్.
- చ. ధరణిప! తృప్తి నొంది సతతంబును నాయెడఁ బ్రీతి నొందుదే!
వర మొకఁ డీయఁగా దగు ధ్రువంబుగ నాకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి తీ
వురుకరుణాధ్య! యేమి వలయుం బని చెప్పుము దానిఁ దీర్తు నే
నరసి యటంచు దానికయి ♦ యాదృతి వేడగ నెంచితిం జామీ! 3౭౪
- *క. దేవాగారపతిత్వం, బీవిప్రున కిమ్ము చాలు ♦ నిదియే వరమా
భూవల్లభ! నాకు ననం,గా విని శ్రీరాఘవుండు ♦ త్వాదివిజనకున్. 3౮౪
- సీ. కాలాధిపత్యంబు ♦ కఠినశిక్షగఁ గోరి శునకంబు చెప్పినచొప్పున నవు
డభిషేక మొనరించి ♦ యావిప్రు గజమూర్ధమున నెక్కఁ జేసి చక్కనివిధులను
బూజింపఁగా మంత్రిపుంగవు లాశ్చర్యకలితులై యిట్లని ♦ పలికి రవుడు
వర మిద్ది కుక్క కోధరణీశ! యిచ్చితి రిదిశాప మెట్లా నహీనతేజ!
- తే. యనఁగ విని రామచంద్రుఁ డిట్లనియె మనము
దీనికారణ మెఱుంగము ♦ శాసన మెఱుంగు
దాని నడిగెద నంచని ♦ తానె ప్రశ్న
మొప్పఁగాఁ జేయ, నిట్లని ♦ చెప్పె నదియు. ౪౨ 2581
- క. నరవర! నేఁ గులపతిన్, చిరకాలం బుంటి నచట ♦ శిష్టాన్నం బా
దరమునఁ దినుచున్ సురభూ,సురపూజలయందుఁ జాల ♦ శుభచిత్తుఁడనై. ౪౩

తే. ప్రవృత్తును బంచి పెట్టుచుఁ ♦ నగినరీతి, దేవతాద్రవ్యరక్షణం ♦ బావిధమునఁ
గాచుచున్ శీలవిసయముల్ ♦ గ్రాలుచుండి, నర్వసత్వహితుండనై ♦ సంచరించి.

క. చిరకాలము నిద్రపిత్తి భూ,నర! యధమాధను మటంచుఁ ♦ బలుకం దగుదు
స్తరమైన యాయనస్థను, గరము విచారమునఁ బొందఁ ♦ గల్గితి నిచటన్. ౪౪౫

సీ. నాపలెనే ద్విజ♦నాథుఁ డీతఁడు కోధసంయుతుం డచ్చటఁ ♦ జనఁగవలయు
నెవఁడు కోధం బూని ♦ యెపుడు నృశంసుడై యసగతధర్ముడై ♦ యనుపలబ్ధి
విద్యుడై యుండు నా♦విప్రుండు సదునాల్గు జన్మంబులందు దు♦స్తరతరాఘ
కూపంబునం బడి ♦ కుందును గావునఁ గౌలపత్యం బ దే♦కాలమందు

తే నిష్టపడకుండునుజనుల ♦ కెల్ల నెవఁడు

సరకమునను సమస్త బాంధవయుతముగ

గరుగఁ గోనునొ దేవతా♦యతనపతిగఁ

జేయఁడని వానిఁ గనుణాధ్య! ♦ శ్రీరఘునర. ౪౪౬

2585

క. ధేనువ్రాతంబులవయి, భూనిర్జరవితతిపైనఁ ♦ బూనుచుదగుఁ జ
మ్మి నేఁ జెప్పినయధిక్పతి, భూనాథా! క్షీతిసురస్వ♦మున్ సురధనమున్. ౪౪౭

క. సనితాబాన్ధవప్రవృత్తి, బు నెవ్వఁడే దొంగిలింపఁ ♦ బూను నతఁడు మి
త్రనిచయయుశుడై నాశం,బును గను, సురభూసురస్వ♦మున్ రఘునాథా!

క. పరికింపక కై కొను నా,నరుఁ డొందును వీచి యనెడు ♦ సరకంబును దు
స్తరమైదాని; మది నే,సురభూసురవిత్తరాశి ♦ నులువని కొనఁగన్. ౪౪౮

క. తలఁచునొ యాతఁడు ఘోరం, బుగ్గుశరంబైన నరక♦మందుం బడు; భూ
సలలామా! యనుశునకపుఁ,బలుకులు విని విస్తయమునఁ ♦ బార్థివపతియున్.

తే. నేత్రయుక్తము వికసింప ♦ నెట్లు బొదలె

శాస్త్ర మా రామచంద్రునా♦జ్ఞను శిరంబు

నందుఁ దాలిచి తేజంబు ♦ పురఁ జనియె

వచ్చినట్టులె; కుక్కుయు ♦ నెదనుతి పగ. ౪౪౯

2590

క. తనజాతిని స్మరియించును, జన్మము మాత్రముఁ నపయ♦శంబుఁ గనుచుఁ గా
శిని నివసించెను బ్రాక్కుశ,ముఁ కెంతయు మాత్రయందుఁ♦బొగులొదవంగన్.

అధికపాతము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - సర్గము.

అథ శ్రీరఘునాథోపాఖ్యానము. అథ

క. తరువాత నొకనాంబున, సరతసుఖం బబ్బుచోట ♦ నివసించె మనో

హర్షోద్ధ్రలూకంబులు, ధరణీధరనికటనుందుఁ ♦ దద్వీస మలరున్. ౧ 2591

- చ. తరునికరంబు రమ్యముగఁ ♦ దద్వనసీమ వెలుంగుచుండు దు
స్తరనది యొందు సంతతము ♦ చక్కఁగఁ బాటుచునుండు సింహముల్
గురుతరభల్లుకంబులును ♦ గుంపులుగాఁ దగు వ్యాఘ్రసంతతుల్
కరము భయంకరంబులయి ♦ క్రాలుచునుండుఁ జెలంగుఁ బక్షులున్. ౨ 2593
- చ. పికములు కూయఁ దుమ్మెదలు ♦ పెంపు దలిర్పఁగ ఘోరకృతుల్ మనో
జ్ఞకముగ నల్ప గూబయును ♦ జక్కనిగృధ్రము చాలపర్వముల్
సకలసుఖంబు లిచ్చుటకుఁ ♦ జాలిన యావనమందు నుండఁగా
నొకదినమందుఁ బాపమతి ♦ నొప్పెడు గృధ్ర ములూకసద్దమున్. ౩ 2594
- చ. తనదని వాదులాడుటకుఁ ♦ చార్కొనె; నయ్యది వుండరీకలో
చనుఁ డఖలేశ్వరుండు రఘున త్తముఁ డయ్యెడనుండు నచ్చటం
జని యిది దేనిదో యనుచుఁ ♦ జక్కఁగఁ జెప్పుకొనంగ నాతఁ డొ
ప్పినగతిఁ దీర్చు నీతగవు ♦ వేగమ పోవున మంచు నత్తటిన్. ౪ 2595
- చ. మనముల నిశ్చయించుకొని ♦ మండెడుకోపము నీర్వ్యయుం దగన్
జని రఘురామచంద్రుఁ గని ♦ స్వాంతము లాకులతం గనంగ నా
తనిచరణారవిందములఁ ♦ చాకి నమస్కృతి నల్పి యోర్వలే
మిని నితరేతరంబు మది ♦ మించెడుక్రోధరసంబు పొంగఁగన్. ౫ 2596
- క. నిలుచుండె; నంత గృధ్రము, పలికెన్ దేవానురులకుఁ ♦ బతి వీవె ఖగం
బులమగు మాకుం జెప్పఁగ,వలెనే ప్రభు వీవె యనుచు ♦ వసుధానాథా!. 2
- క. గురుశుక్రలకంఠె మతి,స్ఫురణంబున శ్రేష్ఠుడవుగ ♦ శోభిలుదువు నీ
వరయఁగ నెల్లరవగు నంతరముల నెఱుఁగంగఁ జాలు ♦ దత్తుడవు సుమీ.
- సీ. కాంతిచే శశిమించఁగఁ జాలుదువు నీవు సూర్యచందంబునఁ ♦ జూడరాని
యట్టి తేజంబున ♦ నలరుచునుండువు గౌరవంబున హిమఃత్క్రాధరమున
కెనయగుదువు సంద్రమును బోలుగాంభీర్యమలరులో కేశులయందు యముని
చందంబునం జండశాసనుండవు నీవు శమమున నిలతోడ ♦ నముడ వరయ
- ఆ. ననిలుసాటిచేయ ♦ నర్హుడ వతిజవ
మునను సత్వయోగమున గురుడవు
యశముగల్గువాడ ♦ వతిదుర్బయుడ వీవె
విజయశాలి వగుచు ♦ వెలయు దీవు. ౧౦ 2599
- క. అనుపమశాస్త్రాభిజ్ఞుడ, వనూనబలశాలి వీవ ♦ యగుదువు రామా!
మనవి యొనర్చెద దీనిన్, వినవలయు మహీనుహేంద్ర! ♦ వినుతగుణాధ్యా!.
- చ. నిలయము నేను గట్టుకొన ♦ నిర్భయరీతి నులూక మిద్ది యి
మ్ముల గురుబాహువీర్యమున ♦ భూషవరా! హరియించె దాని నా

- కలవియె పోర నీవె యిపు ♦ డాలయహర్తను శీత చేయుమా
 చెలఁగెడు సత్కృపాభ్యుదయ ♦ చెప్పఁగ నేర నిఁకేమి యంచనన్. ౧౨ 2601
- క. విని యిట్లనియె నులూకం, బనఘా! శశిమూర్త్యవజ్ర ♦ యమధనదులనుం
 డి నరేశుఁడు ఘోర్బునుగా, ననుజత యిసుచుంతె దేవమయుఁడ వగుదునూ!
 క. నారాయణుఁడవు నీవనఁగా తాజిల్లుదువు చాలఁగా సౌమ్యత నీ
 చాగుముఖంబునఁ జెప్పఁ, నారయ సోమాంశభవుఁడ ♦ వౌటఁ దెలుపుచున్.
 తే. కోప మొందఁగ దండింపఁ ♦ గూర్చి నీయఁ
 భావభయముల మాన్పింపఁ ♦ బ్రభుఁడ వీవె
 దాతనయి హర్తవగుచు నుద్దామగోష్ఠ
 వగుచు నింద్రుఁడవయి నీవె ♦ యలగు దెవుడు. ౧౬ 2604
- క. భూతవ్రాతంబు లవే, యేతటి నై నం గలంప ♦ నెంచిన నిల నే
 రీతిక శక్యముగాకయె, భూతలవె! తేజమునను ♦ బొలుతు శుచి యనన్.
 క. లోకము వెలుఁగిం శేముట, నాకనులాపునివిధంబు ♦ నారయఁ గను దో
 భూకాంత! ధనదతుల్యుఁడ, వో కడు నధికుండువో మహోన్నతిఁ గనఁగన్.
 క. ధనపతిచెంత నె వత్తయుఁ, వనగున్ నీయందు సిరిసతంబును వెలయున్
 ధనదుఁడు కోపంబున నొప్పును గోపము లేక నీవు ♦ పొల్తు ధనదత్. ౧౮ 2605
- తే. సర్వభూతనముండవు ♦ స్థావరిములు
 చరములగుభూతముల్ నిన్ను ♦ సముఁడ వనుచుఁ
 దలఁచు శక్తువునందు మిత్రులవయి నొక
 విధముగా నీదున్పృష్ఠియు ♦ వెలయుఁ జుమ్ము. ౧౯ 2608
- సీ. ధర్మంబుచేత నిశ్చయంబు శాసించువు వ్యవహారమందుఁ దప్పదు గద విధి
 యెచన్దైఁ గోపింతు ♦ మృత్యు వాతనివంశఁబదుగిడుచుండును బార్థివేంద్ర!
 కావున యముఁడనఁగాఁ గీర్తి నొందుదు వమితవిక్రముఁడవే ♦ యాదు వీవు
 మనుజశ్వ మనుసది ♦ మనుజేశ నీయందుఁ గరుణారసముఁ జూపఁగాఁదగినది
 ఆ. పలుకవచ్చు; భూతములయందు క్షమఁగల్గి
 యలగు దీవు శరణ ♦ మనఁగ లేక
 దుర్బలుండు నగుచుఁ ♦ దోచుమానవునకు
 బలము ప్రభువే కాఁడఁ ♦ లలితశీల! ౨౦ 2609
- క. నయననిహీనున కీవే, నయనము గతి లేనియట్టి ♦ నరునకు గతినీ
 వె యగుదు మా కెల్లను మతి,నియతా! నాగుండ వీవె ♦ నృపతివరేణ్య! ౨౧
- చ. విను మీఁక నీవు నాదయిన ♦ విన్నవ మో జనపాల! గృధ్ర మొ
 ప్పనివిధి నాదుగేహమును ♦ బల్కిని బొచ్చిన దంతెకాక నా
 కనిశము బాధఁ గూర్చెడి, మహాగుణ! దేవమనుష్యులందు నీ
 వె నియతశాస్త్ర వాదు వని ♦ యేమియుఁ బల్కకయున్న రాముఁడున్. ౨౨ 2610

క. విని దానివాక్యములు చ,య్యన మంత్రులఁ బిల్వఁబంచె ♦ నంత జయంతుం
డును ధృష్టియు సిద్ధాద్ధుం, డనుమంత్రియు విజయనాముఁడగు సచివుండున్.

తే. ధర్మపాలుఁడు రాష్ట్రవర్ధనుఁ డశోకుఁ
డానుమంత్రుండు ననువార ♦ లర్కవంశ
సత్తముండగు రాముని ♦ సచివు లతని
జనకునకుఁ గూడ వారలే ♦ సచివు లెపుడు. ౨౬౪

2613

తే. నీతియుక్తులు గురుమతుల్ ♦ నిఖిలశాస్త్ర
కోవిదులు ప్రీతియుక్తులు ♦ కులఘను లిల
మంత్రనయకోవిదులు గాన ♦ త్కౌవరుండు
వారలను బిల్వఁబంచి పుష్పకము నాత్మ. ౨౭౪

2614

క. తలఁపఁగ నది రాఁగా వారలతో నద్దాని నెక్కి ♦ రయమునఁ జని కా
నలనున్న యానివాసము, నులువుగఁ గని వాని నడిగె ♦ సుస్థిత మొప్పున్. ౨౯

తే. గృధ్రమా! యీగృహంబు నీ ♦ వెన్నియేండ్ల
క్రిందటం గట్టితివి శంక ♦ డెందమందుఁ
గల్గుకుండ వచింపుమా ♦ కారణంబు

నెఱుఁగుదే నత్తముగ నంచు ♦ నృపుఁడు పలుక. 30

2616

క. విని గ్రద్ద యిట్లు పలికెన్, జననాథా! ధరణి మనుజునంతటిజననం
బును గాంచి యాక్రమించిన, దినంబునుండియె గృహంబిదియిచటనలరున్.

చ. అనిన నులూక మిట్లను గృహం బిది పాదపసంఘశోభితా
వని తగె నద్ది యాదిగను ♦ భవ్యముగా నలరారు రాఘవా!
యన విని రాముఁ డానభను ♦ నంతటఁ గాంచి నిజంబు గన్గొనన్

మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మంజులవాఙ్మహిమంబు గన్నడన్. 33

2618

చ. *అనిశము వృద్ధు లుండని దా నభ యెట్టులు? ధర్మమున్ వచిం
పనియెడ వృద్ధు లాదు రెటు? ♦ పావనసత్యవిహీనమైనచో

ననఁబడు నెట్లు ధర్మమని? ♦ యద్దియు వ్యాజము గల్గునట్లు చె

ప్పిన నది సత్య మెట్లగును? ♦ బృథ్విని గీర్తిని గాంచు నెవ్వధిన్?, 3౪

2619

తే. సభ్యు లెవ్వరు విషయంబుఁ ♦ జక్క నెఱిఁగి
యూరకుందురొ తెలిసిన ♦ దొక్కయింత

యైనఁ బల్కక వారెల్ల ♦ ననృతవాదు

లనఁగఁ బరఁగుదు రని పెద్ద ♦ లనఁగ వినమె?. 3౫

2620

తే. విషయ మెఱుఁగఁగఁ బ్రశ్నించు ♦ విధ మెఱింగి

పల్కకుండునొ క్రుధచేత ♦ భయముచేతఁ

* న సా సభా యత్ర న సంతి వృద్ధాః వృద్ధా న తే యే న పదంతి ధర్మమ్, నా౭సౌ ధ
ర్మయత్ర న సత్య మస్తి న త తృత్యం యచ్ఛలే నానువిధమ్-అనినూ.

గామనంయు క్తిచేతనే † గాని వరుణ
పాశబద్ధాత్మజౌను దశ్పుక యతండు. 31

2621

క. ఒకవర్షము గడువంగా, నొకపాశము వనలఁ బూను † చుండును గాన
బ్రకటింపవలయు సత్యము, వికలమణి దాని నెప్పు † వీడం జనునే. 32

చ. అన విని రామచంద్రునకు † నానచివుల్ బదు లిచ్చి రిట్లు లో
జనవర! గూయులూకము నిజంబు వచించెను గృధ్రవాక్యముం
గొనఁ నగ నంచుఁ దోచెడిని † తోణివిభుండవు గాన నీవె తీ
చ్చునకుఁ బ్రమాణభూతుడవు † భూపతియే గతియంద్రు పండితుల్ 33

క. రాజాశ్రయలే ప్రజలయి, గూజగతి నెలయుచుండు † నృపుడె స్థిరతః
భ్రాజితధర్మము నరపతి, యేజనులకు దండనంబు † నిడునో వారల్. 34

క. యమపాశము క్తులై వును, వసుండనులె యాచు నీచ † సరణికి జనకే
ప్రమనము నొందుదురనియెడు, సమాత్యనూ క్తులనువినుచు † నారాముడను.

చ. వినుడు వురాణసంతతిని † విస్తృతమై తగు నర్థ మేను జ
క్కనిగతిఁ దెల్పువాడ; హేమ † శాంతుడు నూన్యఁడు తారణోత్కరం
బును ధరణీధరంబులును † బొల్పుగునట్టి వనంబులు గడుం
గనబడ నొప్పునంబరము † సంధిమహాదలపూర్ణమా తటి. 35 2626

క. చర మన సచరం బసఁగాఁ, బరఁగెడు తైగ్రిలోన్య మబ్ధి † పయనున మునుఁగ
గిరివరమగుమేరువునాఁ, బురుషుం డొకఁ డొప్పె నప్పు † పొలుచురుచులచే.

క. తొలుదొలుత లక్ష్మితో నీ, యి విష్ణువృజరరమందె † యింపుగ నడఁగె
నలిలరుహాతుం డాధర, విలాసమున సంగ్రహించి † విసులాంబుధీని. 36

తే. చొచ్చినిద్రించెఁజరకాల † మిచ్చుచచ్చి, నల్లుభూతాత్ముడగు దేవుఁ † డతఁడెయిట్లు
విష్ణుమూర్తినిద్రింపంగ † వేధయశని, జనిరమునుజొచ్చినంతనా † సరణియడఁగె.

నీ. మార్గంబు లేకుంట † మది నెఱింగియె బ్రహ్మ యోగపగుండుగా † నొప్పి యంత
విష్ణునాభిని హేమ † విమలాబ్జ మువయింపఁ దన్వార్గమున విధి † తా వెలువడి
యోగియై ప్రభువయి † యురు తేజమునఁ బొల్చి నృప్తిచేయఁగ మది † నిచ్చయింది
వృధ్విని వాయువు † వెలయించి భూనుహవ్రాకంబుతోఁ గూడఁ † బర్వతముల

తే. ధరణి బుట్టించి వానియంతరములందుఁ

బ్రజల సర్పంబులను జరా † యుజముల నుతి
యండజంబుల నృజయించె † నతులసి యము
కలిమిచేతఁ జనుత్కృతి † వెలయారీతి 37 2630

క. ఆతనికర్ణమలంబుల, నాతటి మధుకై బభు లను † నట్టి దనుతనూ
భాతులు గురువీర్యులు ఘో, రాతతదేహులును గల్గి † రరిదుర్జయులై. 38

- క. దనుజులు వారు ప్రజేశునిఁ, గని క్రోధావిష్టులైరి ♦ కడుజవ మొప్పం
గను వారు బ్రహ్మమార్కొనఁ, గను బరుగిడి; రంతనార్చెఁ♦గమలభవుండున్.
- క. ఆరవ మది వికృతంబై, ఘోరంబై పరఁగె నట్టి ♦ కూయి వినుచునే
వా రిరువురు హరియొద్దకుఁ, జేరిరి మర్దింప బాహు♦చేష్టలు వెలయున్. ౫౦౪
- క. హరి చక్రప్రహరణమున, మరణము నొందించె నప్పు ♦ మధుకైటభులన్
దరువాత వారిమేద, స్ఫురణంబున వెలయఁజేసె ♦ త్రోణిని నెల్లన్. ౫౦౫
- తే. మరల శ్రీహరి లోకై కధరణుఁ డంతఁ, జక్క శోధించి మేదినీఁస్థలము నెల్ల
వృక్షసంపూర్ణమగునట్లు ♦ వెలయఁజేసె, నోషధులుసర్వసన్యంబు♦లొక్కరీతి.
- క. ధరణిని వేర్వేయిగ నా,తరుణంబున నుద్భవించె ♦ దానవమేద
స్ఫురణంబున జనియించుటఁ, బరఁగెన్ మేదిని యనంగఁ♦బ్రధితయశమునన్.
- క. కనుక నులూకగృహంబే, యని తోఁచెడు నాదుమదికి ♦ నరయఁగ గృధ్రో
క్తినిఁ బట్టి తలఁచినన్ గృధ్రనికేతన మిద్ది కాదు ♦ తథ్య మ్మిదియకా. ౫౦౬
- క. కావున గ్రద్దకు డండన,మే వలయున్ బాపబుద్ధి ♦ నిది పరగృహమున్
జేవం గైకొనియెను నొరు, జీవనహానిగను బీడఁ ♦ జేయు సతంబున్. ౫౦౭
- ఆ. దుర్వినీతమగుచుఁ ♦ దోచినరీతిగా, సంచరించు ననెడు ♦ సమయమందు
నంతరిక్షసీమ ♦ నావిర్భవించెఁ జక్కఁగను వార్త యొకటి ♦ కడుజవమున.
- క. ధరణీశా! వధియింపకు, పరమతపోబలముచేత ♦ భాసిల్లు మునీ
శ్వరుశాపయుక్తిఁ గ్రాలెను, నరవరుఁ డీతండు తొలిజననమునఁ జమ్మిన్.
- క. గౌతమమునిశాపంబున, నీతం డొగి దగ్ధుఁడయ్యె ♦ హితకాంక్షి యగున్
నీతానాథా! శూరుం, డీతఁడు సత్యైకవాది♦యే యగుఁ జమ్మిన్. ౫౦౮
- ఆ. బ్రహ్మదత్తుఁ డనఁగఁ ♦ బరఁగును బరిశుద్ధ
వర్తనుండు రామ ♦ బ్రహ్మాణుండు
మునుపు త్రోవఁ జోవు♦చును భోజనముఁ గోరి
యితనియిల్లు చేరి ♦ యిట్లు పలికె. ౫౦౯
- క. శతవర్షంబులు చక్కఁగ, హితభుక్తిం గూర్చవలయు ♦ నృపనత్తమ! నా
క్షీతిపతి పాద్యం బర్హ్యం, బతనికి భక్తిని నొసంగి ♦ యూదర మొప్పన్. ౫౧౦
- చ. మనమున కింపుఁ గూర్చుదగు ♦ మాంసము నాదినభుక్తికై ముదం
బును గలిగించునందు మునిఁముఖ్యునకున్ నమకూర్చె; నంత నా
మునిపతి క్రుద్ధుఁడై యవుడె ♦ భూపతి కార్తిదశాప మిచ్చె; నం
త నతఁడు బ్రహ్మాణోత్తముని ♦ దారుణచిత్తునిఁ గాంచి యిట్లనున్. ౫౧౧
- తే. వలదు వల దిట్టి శాపంబు ♦ బ్రహ్మహాని
ధర్మవేత్తవు తెలియక ♦ తప్పు చేసి

- తే. భార్గవప్రముఖద్వీజఃవరులఁ ద్వరగఁ
బిలుచుకొని రమ్మ నా నతం ♦ డలగుచుఁ జని
ద్వారపాలుని కాజ్ఞను ♦ బలుక నతఁడు
శిరమునం దాల్చి యపుడు దోఁసిలిని బట్టి. ౬ 2655
- సీ. ధర్మమూర్తులఁ దపోఁధనులను మానుల రాముచెంతకును జేఁర్పంగ వారు
నీవీయ తేజంబునఁ ♦ జెలువారుచును శతసంఖ్యగా శ్రీరాముఁసభకుఁ బోయి
రామహాత్ములు నుతీఁధాంబుసత్కృతపూర్ణకలశముల్ రాజిల్లు ♦ కరము లొప్పు
ఫలముల వరమూలఁములఁ గాన్కఁగాఁ బెట్టి యాశీర్వదింపఁగా ♦ నారఘువతి
- తే. వాని గ్రహియించి ప్రీతిచే ♦ వఱలి వారి
కిట్లు వచియించె నోమహాఁర్షీ శులార!
యాసనము లివె మీకర్హఁమై తనరెడుఁ
గూరుచుండుఁడు నాదగుఁకోర్కి దీర్ప. ౧౦౫ 2656
- చ. అను రఘురామువాక్కుల మహాదృతి మీఱఁగ నాలకించి యా
మునివరు లెల్ల హేమమణిఁభూషితమానిగణార్హ వీరరా
జని దమిఁ గూరుచుండ రఘుఁశేఖరుఁ డట్లుపవిష్టులై న యా
మునులను గాంచి హస్తములు ♦ మోడ్చి సుభక్తిని బల్కె నీవిధిన్. ౧౨౫
- ఉ. మీ రరుదెంచినట్టి పని ♦ మేలుగఁ దెల్పుఁడు శంకలేక నేఁ
గోరికఁ జేయువాఁడఁ దమఁకుం గల కార్యము లేను జేయువాం
ఛారతిఁ బూనియుందుఁ గద ♦ సంతత శర్మము మీకుఁ గూర్ప నే
నారయుచుందు రాజ్య మిది ♦ యంతయు నాదగు జీవితంబునున్. ౧౪ 2658
- తే. మీకుఁగా వినియోగింతు ♦ మేదిసీను
రార్థమే గద? యీరాజ్య ♦ మరయ నృపుల
కలరు సత్యముగా దీని ♦ ననుమతింపుఁ
డనఁగ విని మంచి దిది మంచి ♦ దనుచుఁ బలికి. ౧౫ 2659
- సీ. యమునాతటంబున ♦ నలరు నామునివరు లమితమోదంబున ♦ నాత్మవశ్యు
లగుట నిట్లని పల్కి; ♦ రవనీశ! సర్వంబు మాకుఁ గల్గెను మఱి ♦ యేకడ నిటు
లుండదు రాజ్య మిట్టాదవపు సుఖసంపదలు; బలశాలురౌ ♦ ధరణిపతులు
చాలమంది గతించి ♦ రోలిఁ గార్యపుశౌరవముఁ బట్టి యిట్టిశఁపథము వారు
- తే. చేసియున్నట్లువినలేదు ♦ భూసురర్షి, గౌరవము వేర్కొని గారణం ♦ బారయకయె
ప్రతిన నీరీతిఁ జేసితి ♦ వతిశయమగు, శక్తిగలవాఁడ వగుట నోఁత్యాపతీంద్ర!.
- క. ఒనరింతు వెట్టికార్యంబు నైన నేనంశయంబు ♦ బూనక పెనుభీ
తిని బొంది యున్న మముఁ జ,క్కనిరీతిం బ్రోవఁదగుదుఁగా శ్రీరామా!. ౧౮
అటువదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౧ - న సర్గము.

అథ చ సమం దు రామునకు బహుశునివృత్తాంతమును చెప్పుట. అథ

చ. అని మునులాడ నారఘుకులాగ్రణి మికిటు భీతిఁ గల్గఁజే
సిన పని యేదో తెల్పుఁడన ♦ శ్రీచతితుల్యుఁడు రామమూర్తి చె
ప్పిన విని భాగ్యవం డనియె ♦ వ్రీతి దగఁ; వినుఁ డింతభీతి వు
ట్టినయలకారణంబును గ♦డింది విచారము దేశ మొందఁ జే
సినదగు హేతువుం దెలియఁ ♦ జెప్పెనఁ జక్కఁగ శ్రీరఘూత్తమా. ౨ 2662

చ. శృతయుగనుండు మున్ను పృథివీశ్వరి! దోర్బలశాలి లోలకుఁ
సుతుఁడయి జ్యేష్ఠుఁడై వెలుసె ♦ గూరశిఖామణియా మధుండు ను
న్నతఁడును ప్లానియె సుఖతియై పరిరక్షకుఁడై చెలంగె దే
వతలు మహాత్ములం చతఁడు ♦ భక్తిని వ్రీతిని నిల్పె వారిపై. ౪ 2663

చ. అనుచువీర్యనంపదల ♦ నాతఁడు పొల్చియు ధర్మతత్పరుం
డను యశమొంది గూశ్వరుని ♦ నాత్మను నిల్పి శరత్తు లెన్నియో
చనునటు సాంద్రభక్తి దగ ♦ సాధుతపం బొనరించె; నాతపం
బునకును వ్రీతుఁడై పరశివుండును వచ్చె వరంబు లీయఁగఁ. ౫ 2664

క. దనుజునిపైఁ గలమోగం, బున నదృశమా నరంబు ♦ భూతేశుఁ డొనం
గెను విను మది యెట్లనఁగఁ, దనశూలమునుండియొక యు♦దాత్తాయుధముఁ.

క. జనియింపఁ జేసె శూలం, బన నదియుఁ ఖ్యాతి నొందె ♦ నదృశవీర్యం
బును సాంద్రతేజముం దగఁ, గ నద్ది చెలువారె మహిమగల్గు హరుండుఁ.

తే. అతని కద్దాని నిచ్చి యిట్లనియెఁ వ్రీతి
యలర, మత్ప్రీతికరమగు ♦ నట్టిధర్మ
మిద్ది యొనరించితివి ధాత్రి ♦ నెనఁగె నతుల
మగుచు దీనికిఁ బ్రసవంబు ♦ నందినాఁడ. ౭ 2667

క. కనుకఁ శూల మొసంగెన, నను త్తమంబొచు నిద్ది ♦ యలరారెడు నో
దనుజవరా! త్రిదశుల వి, ప్రనికరముం గాంచి నీవు ♦ పగఁ బూనకుమీ. ౮

ఆ. ఎంతదాఁక నుండు ♦ వీరీతి నందాఁక, నీవశముననుండు ♦ నీవరాయు
ధంబు తప్పుదేని ♦ దానవ! యారీతి, నాశ మొందఁగలవు ♦ నామహాజ్ఞ. ౯

క. పరుఁ డెవఁడు గాని విగత, జ్యేష్ఠుఁడై యుద్ధంబు చేయ ♦ వచ్చునొ వానిం
బరిమార్చి శూల మిది నీ, కరమున భాసిల్లఁగలదు ♦ క్రమ్మఱ దనుజా!. ౧౦

చ. అని యిటు లావురాంతకుఁ డహర్యకృపఁ వర మీయ దానిఁ బొం
దినమధుదానవేశ్వరుఁడు ♦ దేవపతిం గని మ్రొక్కి భక్తిని
ట్లనియెను శూల మిద్దియె మ♦నన్వయజాతుల కెల్ల వశ్యమై
తనర ననుగ్రహింపుఁడు నతంబును దేవవిభుండ వీవెకా?. ౧౧ 2671

- చ. అనుటయు భూతనాయకుఁడు ♦ హరిశుచిం దగుశంకరుండు లో
కనికరనాయకుం డనియెఁ ♦ గా దిటు మామకసత్కృప్తైకపా
త్రుని నినుఁ జిన్నపుచ్చుటయుఁ ♦ దోఁపదు యుక్తమటంచుఁ గాన నీ
వనుకొనునట్లు గాక ఫలఁనుంచగఁ జేసెద నీదుకోరికన్. ౧౩౪ 2672
- క. విను నీతనయున కొకనికె, యనూనశూల మిది వశ్యఁమగు నని వై వం
గను జాలు; నీతనూజా,తునికరమున శూల మిద్ది ♦ తోఁచునొ పెలుచన్. ౧౩౫
- ఆ. అంతదనుక నాతఁ ♦ డఖిలభూతానధ్యుఁడై చరింపఁగల్గు ♦ ననిన మధుఁడు
వరము నిట్లు శంభుఁకరుణ నత్యద్భుతమును గ్రహించి గేహఁమునకు వచ్చి.
- క. తనుకాంతి వెల్లఁజేయుచు, ననిశము సంతోషపరనఁశాత్తుం డగుచుం
డెను గుంభీనసి తత్సతి, యనూనసౌభాగ్యయుక్త ♦ యగు రఘుభూపా! ౧౩౬
- సీ. మాల్యవంతుండనుఁమహితాత్మపుత్రియకా ననలయన్ భామినిఁయలరు నామె
విశ్వావనునినతి ♦ విశ్వమంగళరూపఁ గుంభీనసిని గాంచెఁ ♦ గూఁతు నామె
రావణునకుఁ జెల్లఁలై వన్నె కెక్కె నావనితనె మధువనుఁవాఁడు లంక
నుండి రావణుఁ డింట ♦ నుండనితటిఁ గొనిపోయె నాతరుణికిఁ ♦ బుట్టె దారు
- తే. ణాకృతిం దాల్చి వీర్యశౌర్యములు తనరఁ
బొల్పె లవణాహ్వయంబుతో ♦ భువనగర్హి
తాచరణమున దుర్బుద్ధియై సతంబు
పాపకృత్యములను జేయఁ ♦ బాలుపడియె. ౧౪ 2676
- చ. తనయుఁడు దుర్విసీతుఁడయి ♦ దారుణకృత్యము లొప్పఁ జేయఁగాఁ
గని పటుకోప మొందియు నిఁకామము శోకమునం దపించియుం
దనయుని నేమియుం బలుకఁ ♦ దా మది నెంచక యూరకుండె; నం
త నతఁడు రాజ్యమున్ వదలి ♦ నర్పకనాశకశూలవార్తలన్. ౧౫ 2677
- తే. సుతునకున్ దెల్పి కరమునఁశూలముండు, దనుక నేశత్రు బాధలుఁదాఁకవనుచు
వరము గలదని తెల్పి తావరుణలోకమున వసించెను; లవణుఁ డంత నిజశక్తి.
- క. హరుశూలాయుధమహిమన్, గురుతరబలశాలి యయ్యుఁ ♦ గొంకక దుర్బు
ద్ధిరతుండై త్రిజగంబులఁ, బరితాపము నొందఁజేయుఁ ♦ బల్కు లిఁకేలా!.
- క. తరుణులను విశేషించియె, పరితాపం బందఁజేయు ♦ బ్రహ్మమునుల నా
తురమొందఁ జేయునాతని, గరువము శూలంపుశక్తి ♦ గ్రాలు నిటువలెన్. ౨౧
- క. అని తెల్పి వింటివి గదా?, మనుజోత్తమ! లవణదనుజఁమాట యిఁకన్ మా
కును దిక్కు నీవె పూర్వము, మునివరు లత్యార్థు లగుచు ♦ భూపాలకులన్.
- క. శరణము వేడిరి వీరా!, ధరణీశుం డొక్కఁడైన ♦ దర్పంబున నా
సురవైరి బాధ మాన్పెడు, వరుసం బల్కినదిలేదు ♦ వరగుణసాంద్రా!. ౨౩
- చ. సురరిపునాయకుం డగుచు ♦ శూరుఁడునై తగు రావణుండు సో

గరసుతబంధువాహనయుఁశంబుగ నీకగు శక్తిఁ గాంచలే
 క రయమునన్ మృతిం గనియెఁ ♦ గాదె, నుహాపురుషా! త్వదన్య నీ
 ధరణిని రక్షకున్ భయఁదానవహంతఁ గనంగ శక్యమే. ౨౪

2683

తే. దనుజభాధల నోగ్వంగఁ ♦ గరము గామి

వచ్చి, రము మిఁచెంత ♦ కిచ్చననరఁ

మమ్ముఁ గాపాడవచ్చు భయమ్ము వాపి

యనుచు నుతియును బల్కి రిట్లనుచు మునులు. ౨౪౫

2684

క. శైలిపితిని సాధ్వనమ్మాను, గలిగించిన కారణములఁ ♦ గావున నీ వి

మ్ములఁ గానఁ గగును మౌనులఁ, బొలియింపుము లవణదనుజఁముఖ్యుని దుష్టున్.

అఱునదియొకటవ నర్గము సంపూర్ణము

౬౨ - వ నర్గము.

అఱుగముఁడు శక్తియును బాణాసురుం జంపి యాకాశ్యమును బాలింపుమని చెప్పట. ఉత్తర

చ. అన విని యామునీశ్వరుల ♦ నాదృతిఁ గాంచి రఘుప్రవీరుఁ డి

ట్లనియెను దోసిల్లాగ్గి లవఁగానునుఁ జేసి భుజంచుఁ జర్య యె

ట్లనువుగ నిశ్చయింప నగు ♦ నాయనుగుం డెటు నంచరించు నా

విని మును లెల్ల నిట్లనిరి ♦ వృద్ధిని బొందినవానివార్తలున్. ౧౫

2686

క. శైలుపం దలఁచుచు రామా!, పలుగాకి యతండు స్వేచ్ఛఁబరఁగుచు నత్వం
 బుల నెల్లఁ దినుచుఁ శ్రీతి ము, చూఁచిను నుంతయునుశంకఁనంబొందఁడెదన్.

క. విను మాచారము కౌన్త, స్థానిశము నుధువనమునందు ♦ నాతం డుండున్

జననాథ! పులులఁ బంచా, న్యనికరముల నేనుఁగల నహస్రంబులుగన్. 3౫

సీ. మనుజులఁ జంపి చక్కనిపాక మొనరించి భక్షించుచుండును ♦ బగలు రేయి

యప్పు డప్పుడు యుక్తు ♦ నలమటఁ బొందించి నశ్వంబులం దిను ♦ సకలవిలయ

కాలంబునన్ భయంకరకాలుఁ డాన్యంబుఁ దెఱచినరీతి సంతృప్తిమీఱ

వదనంబుఁ దెఱచి యేవస్తువునైనను మ్రొంగుచు నుండును ♦ మేదినీశ!

తే. యనఁగ విని ప్రీతియు క్షుణ్ణఁ ♦ యారఘుశ్శే

తీశుఁ డిట్లను నధియింతు ♦ నెన్న నులువు

గాఁగ, భయ మొందకుఁడు మునిఁకాంతులార!

యని ప్రతిజ్ఞను జేసి యమ్మానుల ఘనుల. ౬౫

2689

క. అనునయవాక్యంబులచేతను దృష్టిం బొందఁజేసి ♦ తనసోదరులన్

జనులను గని రఘునందనుఁ, డనియె నడవ్వండు లవణుఁనని వధియించున్. 2

తే. ఆతఁ డెవ్వనిపాలగఁ ♦ నతులదీర్ఘ, బాహువౌ భరతుండు దోర్బలము పోదల

నలరుశత్రుఘ్నుఁ డీయిర్వఁ ♦ రందు నెవ్వఁ
డతనిఁ బొలియించు ననవిని ♦ యాభరతుఁడు.

మ. దనుజుం జంపుదు నే మదంశ మతఁడౌ ♦ ధాత్రీశ్వరా! యంచుఁ జ
క్కనిధైర్యంబును శౌర్యముం బొదల నిఁక్కంబైనరీతిన్ వచిం
చిన శత్రుఘ్నుఁడు హేమపీఠగతుఁడై ♦ చేమోడ్పుతో లేచి యి
ట్లను ధీరుండయి పొల్చు నీతఁడు నయోధ్యన్ ధర్మచిత్తంబునన్. ౧౦౫

క. వనములకు మీరు పోయిన, జనముల నలరించునట్టిచందంబున నే
లెనుగాన నీదుసేవను, మనమునఁ గలతాప మడఁచి ♦ మనుధర్మమునన్. ౧౧౫

క. పరిపాలించెను గావున, భరతుఁడు కృతకృత్యుఁడయ్యె ♦ బహుదుఃఖములన్
ధరణీశ! నిన్నుఁ దలఁచుచు, ధరణీన్ శయనించి మిగులఁ ♦ దాపం బందెన్.

క. నందిగ్రామమ్మున మును, కందములను మూలములను ♦ గాదిలిమోదం
బందినగతి భక్షించుచుఁ, గుందుచు నీరాక నతముఁ ♦ గోరి జటియున్.

తే. నారచీరలు ధరియించి ♦ కోరి నీదు
సేవ యొనరించె భరతుండు; ♦ సేవకుఁడను
నేను నుండఁగ మరల నీమానితాత్ముఁ
బంపఁ గష్టములం బొందుఁ ♦ బార్థివేంద్ర! ౧౧౫

2696

చ. అన విని రాఘవుం డనియె ♦ నట్లగు నోప్రియసోదరా! మదా
జ్ఞను గొని కార్యసిద్ధిఁ గను ♦ చయ్యన నామధుదానవేంద్రుప
త్తనమున రాజ్యమేలు, మిడె ♦ దానికి ని న్నభిషిక్తుఁ జేసెదం
జను; భరతుండు నిచ్చటనె ♦ చక్కనిశర్మము లొందు చుండెడిన్. ౧౧౬

సీ శూరుఁడ వౌదువు ♦ సారిది విద్యావంతుఁడవు సమర్థుఁడవు కడంగి పోర
వలఁతివి; రాజ దేవ్వఁడు శత్రుఁబొలియించి మఱొక రాజునునిల్పఁమదినిగొనక
యుండునోనరకంబునొందునాతఁడు; గానఁ బాపనిశ్చయుఁడయిపరఁగులవఱు
జంపి యారాజ్యము ♦ నింపుగా ధర్మంబుఁ దప్పక పాలింపు ♦ ధైర్యమూని

ఆ. యుత్తరంబు దీని ♦ కొకరీతిఁ బల్కుకు, *చిన్నవారు పెద్ద ♦ లన్నమాట
తప్పకుండవలయు ♦ నెప్పటి కని వసి,ప్రాదియుక్తిఁ జేసె ♦ నధిపు నతని. ౧౧౭

అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ సర్గము.

అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము. అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

చ. అని యిటు రాఘవుండు ప్రియమామారఁగ రాజును దన్నుఁ జేయ నె
మ్మనమున సిగ్గు నొంది యనుమానము నొందుచు వీర్య మొప్పు నా

* బాలేన పూర్వజన్మజ్ఞా కర్తవ్యా నా త్ర సంశయః-అనిమా.

యనఁజుడు లక్ష్మణానుజఁ జహార్వబలుం డీటు సల్పె మెల్లఁగా
జననర యిం గధర్మము పొంగుం గు నటంచును దోచె నిత్యతీర్థ. ౧౫ 2691

తే. జ్యేష్ఠు లుండఁగి ధరణిఁ గినిష్ఠులకును
రాజ్య మొప్పున వెలియం • రాసియున్న;
దోమహాశ్వుక ! మీయది • యుగ్మ శాస
నముదా? చేయఁనగియె యుం • వసని నెవుడు. ౨౪

2700

క. దురతిక్రమమై తగు నో, ధరణీశ్వరి! శాసనంబు • తావకముగదా?
పరవీరవర్పహరణా!, నయన • నీవనిన వేడ • వారమువలనన్. 3౪

2701

క. వినియుంటి ధర్మవర్ధతి, జనవర! మధ్యముఁ జెఱుంగుం • జక్కఁగ లవణు
జనదూషకుఁ జంపుదు నే, నని ననియెన్ గాదె దాని • నగునే? త్రోయన్.

సీ. బదులు లల్కితి నేని • పరమదుర్గతి గల్గు జ్యేష్ఠుండు నీచెంతఁ • జెప్పియుండ
దానికి బదులుగ • నేనేమి పలుకుదుఁ బల్కినచో నాకుఁ • బరమలోక
సంప్రాప్తి లేకుండుఁ • జక్కనిధర్మంబు గాకయె యుండు ని • క్కముగ రామ!
భరణుఁ మండుగ నేను • బదు లొకకీర్తిగాఁ బలుకంగఁజాల మీ • పరిసరమునఁ

తే. బద్ధవాఁ డుండఁగా నేను • బిన్నవాఁడ
నాట రాజ్యంబుఁ గొనఁజాల • నభుము నొంది
శిక్షదానికిఁ దగినది • చెంపఁజాల
మానదా! రానుచంద్ర! యోత్స్నాసతింద్ర! 2౪

2703

చ. అనచరశంబు నీదయిన • యానతిఁ పప్పుక చేయువాఁడ నో
జననర! మన్నిమి త్తమయి • చక్కనిధర్మము వీడఁ బోకుమం
చని మహితాత్ముఁడై తగిన ప్రియానుజఁ దుద్ధతవై రిసూదనుం
డన విని రానుచంద్రుఁ డతిహర్షము పొంగుచు నుండ న త్యతీర్థ. ౯ 2704

క. భరణున్ లక్ష్మణుఁ గన్గొని, ధరణిన్ బూర్పుంగవలయుం • దమ్ముని నభిషే
కరమానుహోత్సవమునకుఁ, బరికరముని నిపుడె కూర్చుం • వలయుం బ్రీతిన్. ౧౦

క. పురుషవరేణ్యుని సోదరుఁ, బరదుర్జను లచణరాజ్యపాలకుఁగా ని
త్తగుణంబునఁ జేసెన మహా, బురోహితుని బొరజనులఁ • బూజ్యలమటియన్.

సీ ఋత్విజులను విచారించి శార్యము చేయ నేర్పరులైన మం • త్రిప్రముఖులఁ
బిలువించుమా నేను • బలికినరీతిగా నస రాజశాసన • మాదలలను
ధరియించి లక్ష్మణభరతులు తద్రీతిఁ జేసిరి పట్టాభి • షేకవస్తు
పురో • బురోధను • నలమి ముందినులొని రాజగేహంబును • బ్రాహ్మణవరు

తే. లవుడు చొచ్చిరి భూపతు • లావరమున
వచ్చి రంత మహోత్సవం • బచ్చటఁ గొన
సాగె శత్రుస్సృసకు శాంత • నాధుచిత్తు
భకును రాముండు పొరగ • ణంబు లలర. ౧౪

2707

- క. అంతట నభిషిక్తుండై, యెంతయు శత్రుఘ్నుఁ డలరె ♦ నినుచందమునన్
వింతగ సేంద్రక్రతుభు, క్షంతతిలో రాజ్య మొందు ♦ స్కందునిరీతిన్. ౧౮
- క. పరహితకార్యరతుండొ, ధరణీశుఁడు పిన్నతమ్ము ♦ దానవవిలస
ద్ధరకున్ బతిగాఁ జేయఁగఁ, బురజనులున్ వేదవిదులు ♦ భూనురవరులున్.
- క. అలరిరి కౌసల్యనుమి, త్రలు కైకయు నింకఁ గల్లు ♦ ధరణీశుని దా
రలు మంగళకరకృత్యం, బులఁ జేసిరి సౌధమందుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్. ౧౯
- క. మును లాయమునాతీర, స్థనికేతను లున్నతమతి ♦ శాలురు లవణుం
డని నీల్గె ననుచుఁ బొగడిరి, జనపతి శత్రుఘ్నుఁ బతిగ ♦ శాసించుటచేన్. ౧౮
- ఆ. పట్టభద్రుడైన ♦ పరహంత శత్రుఘ్ను, నంకసీమఁ జేర్చి ♦ యవనివిభుఁడు
తేజ మతనియందుఁ ♦ దృష్టిగ నించుచుఁ, బలికె నిట్లు మధుర ♦ భాషణముల.
- క. పరపురనిబర్హణా! యీ, శర మతిదివ్యంబు నీ కొ ♦ సంగెద లవణున్
దురమున దీనం జంపుదు, పురుకీర్తినిఁ బొందఁజాలు ♦ దోరఘృత్రా!. ౨౦
- చ. సురలును దానవుల్ మఱియు ♦ శూరశిఖామణులైన రాక్షసో
త్కరములు విష్ణుమూర్తిఁ గనఁగఁ దగుశక్తిని గాంచలేదొ యా
పరుఁడు స్వయంభువుండు మును ♦ పార్థివన తమ! క్షీరవార్ధివి
స్ఫురతరయోగనిద్రఁ గొని ♦ పొల్పుగఁ దా శయనించె నత్తటిన్. ౨౧ 2714
- క. భూతము లెవ్వియు విష్ణుని, నాతనిఁ గనఁజాలకుండె ♦ నతఁడు రిపుజన
వ్రాతభయంకరమూర్తిని, నాతటి సృజియించె నీను ♦ హాశర మనఘా!. ౨౧౫
- క. దుష్టాత్ముల శిక్షింపఁగ, శిష్టులఁ బాలింప నెంచి ♦ శ్రీహరి కోసా
విష్టుండయి యీశరమును, సృష్టిచమత్కార మొప్పు ♦ సృజియించెఁ జమి!. ౨౧౬
- క. దనుజులు మధుకైటభు లో, జననాథకుమార! దనుజున తమములు తమం
తన * పెరుఁగ లోకములఁజే, యను బూనినహరియు వారి ♦ నాగ్రహమొప్పున్.
- క. శరమున దీనం జంపెను, సురవైరుల మధువునాఁగ ♦ శోభిల్లెడు భీ
కరమూర్తిని గైటభునిన్, సురణము నొందించి దీన ♦ మహితవిభూతిన్. ౨౧౭
- క. లోకంబుల నిర్మించెను, శ్రీకాంతుఁడు దీని, నేను ♦ సీతకొఱకుఁగా
నాకర్బురేంద్రు రావణు, భీకరబలశాలిఁ జంపు ♦ వేడుక ననిలోన్. ౨౧౮ 2719
- చ. శరమును దీని వైవఁగను ♦ స్వాంతమునం దలపోయలేదు; భీ
కరశర మిద్ది వైవఁగ జగంబులు భీతిలు హానిఁ జెందునం
చరసియె మానినాడ, వినవయ్య! నహోదర! యీశ్వరుండు భూ
తరముణుఁ డంబికాపతి యు ♦ దారతరంబగు శూలవర్యమున్. ౨౧౯ 2720
- క. కర మర్థి నిచ్చెఁ గాదే, యరినాశకమంచుఁ బూర్వ ♦ మామధువునకున్
సురవైరి యతఁడు దానిని, గరువంబున నింట నునిచి ♦ కడు న్వేచ్ఛమెయిన్ ౨౨

తే. తిరుగుచుండును దానిని ♦ బరమభక్తి
 బూజచేయుచునుండును ♦ బాలుచుశక్తి
 దానిఁ బూజకయే దిగ్విధాన మెల్లఁ
 దిరుగు న హారకాంక్షయై ♦ దితినుతుండు. ౨౭

2722

చ. అని యొనరింపఁ బూని యెవఁ ♦ జేసెను బిల్చినమాత్ర శూలముం
 గొని మధుదానవుండు కడుఁ ♦ గ్రూరత వైరిని బూదిచేయుఁ; గా
 వ్రస నిట నీవు శూలమును ♦ బూజక యాతఁడు పోయియున్న చొ
 ప్పును మది నెంచి ద్వారమునఁ ♦ బూనిక నిల్చి ధృతాయుధుండవై. ౨౮
 క. ననుజుని బురిఁ జొరసీయక, యనిచేయుము గేహమునకు ♦ నాతఁడు చొరకుం
 డన నిల్చి పిల్చు యుద్ధం, బును జేయఁగ రమ్మటంచుఁ ♦ బురుషవరేణ్య! ౨౯
 క. అని చేయ నతఁడు వచ్చును, గనుక లవణాఖ్యుఁ జంపఁగాఁ గల వసఘా!
 వినుమా! వేటొకరీతిని, ననుజుని జంపంగరా దతఁ డవధ్యుఁ డగుక. 3౦
 తే. నేను జెప్పినయట్లుగా ♦ నీవు చేసి, తేని లవణానుగుండు దుర్జాని చచ్చు;
 శూలమున వచ్చు బాధలఁచొప్పు దెల్పి, నాడ లవణునిదగునాశఁనమును సరిగ.
 క. తెలిపితి శ్రీమచ్ఛంకరుఁ, డలఘతరంబైన శక్తి ♦ నలరును గానక
 విలయకరంబగు నాతని, సలు కది చెల్లింపవలయుఁ ♦ బల్కు లిఁ కేలా! 3౧

అటువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౪ - వ సర్గము.

అతిశయమునకు రామాజ్ఞ చే మనులం గూడి లవణానురునిపట్టణమునకుఁ బోవుట. ఉత్తర

క. అని పల్కి పిన్నతమ్ముని, ననూరీతులను బొల్పు ♦ సాశిషములచే
 దనువుచు మఱియుం బల్కెను, ననుజా! ననుఁగొనుము ముందుఁ హరిరథములగ.
 నీ. అవి ల్లువేలు నీ ♦ కమరు నాయంబుగ వా స్తివర్యములు సహస్రయుగము
 పై నశతంబును ♦ బలసి వచ్చును వెంట నిలిచినతావుల ♦ నిఖిలవస్తు
 వులతోడఁ గంగల్లు ♦ వెలయుచునుండును, నట సర్తకులు వెంట ♦ నడచువారు
 శస్త్రకాంచసనియుఁతంబును వస్త్రముల్ వాహనంబులు ధనఁవ్రజముఁగొనుచు
 తే. నరుగుమా హృష్టపుష్టమై ♦ యతులబలము
 వెంట నరుదెంచుఁ జక్కని ♦ విమలభావ
 ణముల వారల చలరింపు ♦ నరపతివర!
 2 వనముందును న్రవ్యముల్ ♦ గడఁగ నగునె? ౩౨

2729

క. పనితెలు బొంధవు లుండిను, వసములలో నుండుతఱిని ♦ పరమిశ్రులు భృ
 త్యనికరములు నుందురు చెంతనె కావున వారిఁ దగువిధంబునఁ గనుమీ.

1 శ్రీమతి శృతికంఠస్య కృత్యం హి గురతి క్రమమ్-అనిమా. 2 న హ్యర్థా స్త్రీ త్యంత
 నచ దారా న బాంధవాః-అనిమా.

తే. హృష్టజనసంభృతంబయి ♦ యెనఁగు గొప్ప
బలముఁ గొనిపోమ్ము లవణుని♦ననము చొచ్చు
తరుణమున సీవె చాపంబు ♦ కరమునందుఁ
గ్రాలఁ జొరవయ్యె! నిన్నటఁ ♦ గాంచువారు. ౭

2731

క. అని చేయ వచ్చెనని తమ, మనములఁ దలపోయకుండు ♦ మాడ్కి నరుగుమా
దనుజుఁడు నినుఁ గని సంశయ, మును బొందకయుండవలయుఁ♦బూజ్యప్రతిభా!.

క. అనుమానింపక యాతఁడు, వనమున నుండంగఁ దాఁక ♦ వచ్చిన రిపుచే
తను దప్ప వేటున్ముత్యువు, గన రా దాతనికి శత్రు♦గణకాలయమా!. ౮

క. ఆతనిదర్శనమునకే, భూతలపతి పోవు నతఁడె ♦ పో లవణునిచే
నాతఁడే జంపంబడు; నీ, వోతమ్ముడ! గ్రీష్మసమయ ♦ మొకవిధి నేగఁ. ౯

తే. వార్షికంబగు కాలంబు ♦ వచ్చుతఱిని, వానిఁ జంపుము తగినది ♦ యాను వాని
కద్ది; మానివ రేణ్యుల ♦ నందఱఁ గొని, నీదు సేనలు ముందుగాఁ♦బోదగు నిఁక.

సీ. గ్రీష్మకాలము భూరిరిపునాశ కా! నుంత మిగిలి యుండంగ నీ ♦ వగణితబల
యుతుఁడవైమిగులఁబు♦ణ్యోదకంబులనొప్పుగంగనుదాఁటింపఁ♦గాదగుఁజము;
బలముల జాహ్నవీ♦వరతటంబున నిల్చి జాగరూకుఁడవయి ♦ చాప మూని
నులభగతిం జని ♦ శూరత చెలువార నాతనిఁ బొలియింపు ♦ మనుచు రాముఁ

తే. డాజ్ఞ చేయంగ శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మబలము
లను దదీశులఁ బిలిపించి ♦ యనియె; ముందు
నిలువఁ దగునట్టి తావుల ♦ నెమకి యందు
బాధ యేరికి లేకుండ ♦ వలయు నిలువ. ౧౪

2736

చ. అని యిటు లాజ్ఞ చేసి తన♦దౌ గురుసైన్యముఁ బోవఁ బంచి చ
క్కని విధి మీఱఁ దల్లులకు ♦ గాఢతరంబగు భక్తి మ్రొక్కి రా
మునకుఁ బ్రదక్షిణం బిడుచు ♦ మ్రొక్కి తదంఘ్రిలు నెత్తి సోకుటే
యనుపమభాగ్యమం చరసి ♦ యాజ్ఞను బొంది యరీంద్రకాలుఁడై. ౧౬

ఆ. భరతలక్ష్మణులకుఁ ♦ బ్రణమిల్లి దోసిలి, పట్టి యావసిష్ఠుఁ ♦ బరమమునిని
వేడ్కఁ జాట్టుఁ దిరిగి ♦ విధిహితవందన, ములు పొనర్చి వెడలె♦బలయుతుఁడయి.

చ. కరితురగాధ్యమా బల మఖండతరంబగుదాని ముందుగా
నరుగ ననుజ్ఞ యిచ్చి తన♦యన్నపదంబులఁ గొల్చుపొంటె నా
దరమున మానముం గడపి ♦ తత్ప్రహితాశిషముల్ గ్రహించి న
త్వరగతిఁ బొమ్మటంచు గుణ♦ధాముఁడు పల్కఁగఁ బోవ నెంచె దాఁ. 2739

అటువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౫ - సర్గము.

అథ శత్రుస్సంధౌ వాల్మీకిమానిం గాంచుట. అథా-

- చ. బలముల నిట్లు ముందుగ నె ♦ పంపి పురంబున మానముండి దో
 ర్భు ములరంగ నొక్కగుడె ♦ పార్థివచంద్రునియాజ్ఞఁ బోయె; ని
 ట్లలగుగతిఁ ద్వీరాత్రముల ♦ సంతరభాగమునన్ వసించి ని
 ర్మలమయి పుణ్యవంబుల యి ♦ రాజులు వాల్మీకియాశ్రమంబునన్. ౨
- క. కనుగొని యు త్తముఁ బుణ్యాశ్రమి నా వాల్మీకిఁ గాంచి ♦ తోరపుభక్తి
 బ్రణతుల్ నెల్పును ముదిమొస, పోయెన్ భగవంతు! మీమహాశ్రమసీమన్.
- క. నివసించుగోరెనను మా,నిన రేణువులకార్యమునకె ♦ నేఁ జనియెద; రే
 పు నగుణపాలిపదిక్కున, కవిశతనవ మొప్పుఁ బోదు ♦ ననుపల్కులకున్. ౪
- క. మునిసమ్యక్మ వాల్మీకియు, మునిమొద మంది నవ్వి ♦ మహిమాఘ్యంజ్ఞ
 ఘనకీర్తి యలర వెలసెను, జగ విజికిన్ నావృతంబు ♦ సరగునఁ జెప్పెన్. ౫
- సీ. రఘునంశజనితులౌ ♦ గాజుల కిది స్వీయామైన యాశ్రమమగు ♦ మాననీయ!
 యానందం బిడె పాద్యః పర్వవంబునదిగొసంశయమొందకే కొనుశత్రుహరణ!
 యన నాని గ్రహియించి ♦ మునిమూలంబుల ఫలముల భక్షించి ♦ పరమశ్రుతి
 నందె శత్రుస్సంధి; డి ♦ స్థామనిపూజకు నలది యిట్లని పల్కె; ♦ నార్యవర్య!
- ఆ. యాశ్రమంబుచెంత ♦ యజ్ఞసమృద్ధిచి
 హ్నములు తోచుచున్న ♦ వవి యెవరివి?
 తెలుపుమన్న సతనిఁ పలుకులు నాలించి
 యిట్లు పలికె, వినుము ♦ హితమనీచు! ౬౫
- క. మును పిది యెవ రొనగునఁ జక్కఁగరీతిం జెలఁగెనొక్కా ♦ కన్తుగుణా! మీ
 కును బూర్వండు నుదాసుం, జనుభూపతి యలరు, సతని ♦ కాత్మజుడొదవెన్.
- ఆ. వీరసహుఁ గనంగ ♦ విఖ్యాతమొకంబు, వాని కయ్యె; ధర్మ ♦ వర్తనండు
 వీర్యయుక్తుఁ డతఁడు ♦ విశతగతిన్ వేల, నలుపు నానఁ బూనె ♦ త్వావతిసుత!
- చ. వనమున నొక్కచో నెలమిఁ ♦ బర్వులు వెట్టును మాటిమాటికిన్
 దనుజయుగంబు నేవచ్చుమొయి ♦ దారుణరీతిఁ జరింపఁ గాంచె; నా
 దనుజులు వ్యాఘ్రరూపులయి ♦ తద్వనసంస్థమృగ వ్రజంబులన్
 దినుచును దృష్టినిం గనక ♦ ద్రిష్టుచుండిరి భక్షణేచ్ఛచేన్. ౬౬
- చ. ధరణిపుఁ డానురారులను ♦ దారుణరూపులఁ గాంచి గూఢ్యుగో
 త్కరముల నెల్ల మ్రంగి మృగఁ కాంక్షిహీనముగా వనంబుఁ జే
 సెరి గద? యంచుఁ గ్రోధంతిఁ ♦ జెంది మహేశువు నారిఁ గూర్చి యె
 క్కరుని వధించి క్రోధమును ♦ గ్రన్నవ వీడి విహీనభేదుడై, ౬౭
- క. దనుజశవంబును జూడఁగి, మనుజేంద్రుని పతని దనుజమర్దను గనియా

* విజ్వతో విగతాపర్షః-అనియ.

- దనుజునిమిత్రుఁడు తాపంబును మిక్కిలి పొంది పలికె ధూపతితోడన్. ౧౫
- క. వినవయ్య! యనపరాధుని, దనుజుని నామిత్రు నీవు ధారుణబాణం
బున నేల చంపితివో యథు,మును జేసితివేల? దాన ధూపా! నీకున్. ౧౬
- తే. చేయువాడఁ బ్రతిక్రియ ధీమౌడ నని
యందె కనఁబడకుండె; నాయవనినాథుఁ
డాత్మపురి కేగెఁ జరకాల ధీమట్టు గడువ
తనయునకు రాజ్య మిచ్చి యుత్తమపదమును. ౧౭ 2751
- క. కనఁగోరి యుండె; నీచెంతనె యజ్ఞము చేయునానఁ ధూలై వసిష్ఠుం
డును నశ్వమేధును క్రతువును దానిం గావ బుద్ధిఁ ధూనెం బ్రీతిన్. ౧౮
- క. చిరకాలము సాగెను నధ్వర మయ్యది పరమలక్ష్మీధానుర మగుచున్
సురయజ్ఞతుల్యమై భూవరతనయా! యజ్ఞ మిట్లు వరుసఁ జెలంగన్. ౧౯
- సీ. అధ్వరాంతమున నాయనురుఁడు తొలివై రమునుదలంచుచువసిష్ఠునితనువునఁ
బొడనూపి యిట్లని ధీమట్టు నీయజ్ఞంబు పూర్ణమౌ తరుణంబు నిర్ణయింప
నిదె వచ్చె మాంసయుక్తేష్టభోజన మిట్లు నాకుఁ గావలయు భూనాథ!దాని
నిప్పింపు మెంతయు నెన్నకు మది నన బ్రహ్మరూపంబునఁ బరఁగుదనుజు
- ఆ. వచన మాలకించి పలికె సంస్కారకు,శలము గొనుము విప్ర,సత్తమ! యని
వంటచేయువానిఁ బరికించి సామిషం, బగు హవిష్య మితని కభిమతముగ.
- క. మన మతితృప్తి బొందం,గను వే సమకూర్పవలయు ధూనురుఁడు మనం
బునఁ దృప్తి నొందఁ జాలదె, యన విని రాజేంద్రునాజ్ఞ సలజడి గనుచున్.
- క. విని నూదుఁడు చిత్తమురీ,తినె చేసెద నంచు రాజు తెల్పినరీతిన్
జని వంట చేసె సంతట, దనుజుఁడు నూదాకృతిని నితాంతము పొల్పెన్.
- క. మనుజునిపలలము వంటక,మునఁ గూరిచి రాజుతోడ ధూప! హవిష్యం
బును సామిషముగ స్వాదువు,గను జేసితిఁ దెచ్చినాడఁ ధూనురుకొఱకై.
- చ. అనుటయు భూధవుండు మదయంతియనంజను భార్యఁగూడి యా
మునిపతికిన్ వసిష్ఠునకు ధూర్ఘ్నుఁడు రక్కసుఁ డిట్లు చేసె నం
చును దలపోయఁ జాలమిని సొంపుగ దానిని నుంచె నందు నా
మనుజుపలంబుఁ గాంచి మునిమండనుఁ డాగ్రహపూరితాత్ముడై. ౨౭ 2758
- క. పలికెన్ రాజా! యీనర,పలలము నా కిడితి విట్టి పలలమె నీకుం
గలుగం గల దిక్ సంశయ,ములఁ బొందక దానిఁ దినఁగఁ బోలును నీకున్.
- చ. అని శపియింప వీరసహుఁ డాగ్రహ మూని ముని శపింప జ
య్యన నుదకంబులన్ గొనియె హస్తమునం దది చూచి భార్య యా
తని వలదంచు నిల్చి ప్రభుతల్లజ! యియ్యది యొప్పునయ్య! యీ
జనపతిసత్కులంబునకు సన్నుని యీతఁడె ట్టేడు చూడఁగన్. 3౦ 2760

- క. నురతుల్య తేజ నీతని, గురువును శపియింపఁ జన్నె ♦ క్రోధ ముడుగు మీ
తరుణమున నంచుఁ బల్కినఁ, దరుణీమణిమాలల విని ♦ త్యక్తాగ్రహుడై. 31
- క. అనుచుకొనెనుయంబయి, ఘన తేజోబలయుతమయి ♦ క్రాలెడుతోయం
బును దాని ధర్మనుతియై, తపఃపావములంప విడిచె ♦ దజ్జలయుక్తి. 32
- క. చరణము లవి కల్పవతం, బరఁగెను దత్ప్రభృతి రాజవక్త్రుఁ డతఁడును
స్థిరకీర్తి క్రాంతనానుం, బరయం గల్పావపాదుఁ ♦ ఉన వహియించె. 33
- క. యిదియె విన్నతంబయి, ధారణఁ జెలువారె నంత ♦ దారయుతుండై
కోరికఁ బలుమలు నశు లిడి, ధారణీమరమానిఁ గాంచి ♦ తా వచియించె.
- చ. మునిపతి వేవ మూని యొకఁఁఁ మూర్ఖుఁడు మాయను బన్ని చెప్పినన్
వినితిని గాని నేఁ జెలిసి ♦ విశ్రుతయోరతా! మహాత్మా! త
ప్పొనగువలేదు నా నృపతి ♦ యొప్పుగఁ జెప్పెడుమాట నెన్ని యా
దరుజునిచా వికారముచు ♦ దానవు డెంచి నచించె నీగతి. 34 2765
- చ. పురుషవరేణ్య! రోషమును ♦ బూని నచించిన నాదువా క్కదే
వరుసను వృథమై చనదు ♦ ద్వాపశవర్షము లేగినంత నీ
పరుషతరై కళావిఫలఁపద్ధతి తా నె శమించు నీకు నీ
వరము నొసంగినాఁడ గతిఁవార్తల నాత్మఁ దలంపకుండుమా. 35 2766
- చ. అన విని శత్రుశాలుఁడగు ♦ నానరపాలుఁడు మానిశాసమున్
బనినడి యట్లు పొంది తగుఁవాత స్వరాజ్యము పూర్వరీతిఁ జ
క్కనివిధిఁ బొంది తాఁ బ్రజల ♦ గాఢమునంబునఁ బ్రోచె; నాతఁ డ
ట్లానరిచినట్టి యజ్ఞమహిఁమోజ్ఞ వైభూతల మద్ది రాఘవా!. 36 2767
- ఆ. ఆశ్రమంబుచెంత ♦ నలరాగుచున్నది; నీదు స్రశ్శమునకు ♦ నే నదు త్ర
రము నొసంగినాఁడ ♦ రఘుకులభూషణా!, యనిన మానివర్యు ♦ ననుపమోక్తి.
- క. విని పార్థివవర్యుని చ, క్కన గాఢ నెఱింగి మానిఁశాంతునితోడం
జని సర్గశాలఁ జొచ్చెను, మనుకులభూషణుఁడు మ్రొక్కె ♦ మానీశునకున్.
- అటువదియయినవ సర్గము సంపూర్ణము.

E.E. - సర్గము.

- అథానీత కుశలవులను కుమాదులం గనినవార్త విని శత్రుఘ్నుఁ డానందించి పయనమగుట.
- క. ఏగాత్రి, గాముతమ్మాఁడు, చేరెఁ దదాశ్రమముఁ బ్రీతి ♦ నీతయు వంశో
ద్ధారకపుత్రద్వయమును, నాగాత్రియె కనియె మాని ♦ హర్షము నొందె. 1
- ఆ. అర్ధరాత్రసమయఁమందు వాల్మీకికి, మానిబాలకు లొగి ♦ మంచివార్తఁ
జెప్పుకొర్కె వచ్చి ♦ నీత పుత్రులఁ గాంచె, ననియెఱుంగఁజెప్పిఁరంతమునియు.

యమునతీరమందె ♦ యాశఁ జేడుదినంబు, లరిగి మౌనివరుల ♦ యాశ్రమముల.
 క. నివసించె బుణ్యక్షేత్రము, సువిమలమానసులు వారు ♦ శుభ తేజులు భా
 ర్గవముఖ్యులతని మోదం, బవిత్రధముగఁ బొందఁ బూజ ♦ లమరించి తమిన్.
 ఆ. లలితకథలఁ జెప్పి ♦ యలరింపఁ గాంచను, డనెడుపేర నెగడు ♦ నాచ్యవనుడు
 మొనలుగాఁ జెలంగు ♦ మునులతో గాత్రి, బహువిదోదకధలవఱిపుచ్చె.
 అటువదియూటవ నర్గము సంపూర్ణము.

౬౭ - వ స్కంధము.

అట్లు బహువిద్యుడు మాంధాతను జంపినకథను చ్యవనుడు శ్రుక్మునకుం చెలుపుట. ఇట్లు
 నీ. పలురీతులగు నశ్శుభలఁ జెప్పఁగా రాత్రి గడచుచుండఁగ శత్రుకాలుఁడైన
 రక్షుశాంతు ననుజం డి ♦ గాతీయా వాని బలముఁ నచ్చూల్చి ప్రభావమువినఁ
 గాంక్షించి చ్యవనునిఁ గాంచి ప్రశ్నించె; నామాయుధంబున నెవ్వరంత మొంది
 రెవ్వ రీశుకంబు ♦ నెఱుంగక ద్వంద్వ సుద్ధంబును జేసిరి ♦ దనుజతోడ;
 వే ననఁగ నుహితాశ్వు శత్రుఁబుడ ♦ గని నుహర్షి
 భూరిశేజుడు పలికె నిహ్వల్కి లవణు
 చరితముల లెక్క పెట్టఁగాఁ ♦ జూల నైవ
 వినుచు ! యిహ్వంబువంశైశ్వర్యవీరుఁ డొందు. 3.

2784

క. దనుజుని మూర్కొని పొలిసెను, గన విన నది చింతఁగూర్చుఁ ♦ గమ్రతరాయో
 ధ్యను బలవంతుఁడు యుననా, శ్వనిశంకయుఁడు మున్ను ప్రోచె ♦ శుభతరరీతిన్.
 ఆ. మూఁడు లోకములను ♦ భూరియశంబున, మించునతఁడు వీర్య ♦ మంచితమ్ముఁ
 నుహితకీర్తి యల్లు ♦ నూంధాశృనకుఁ దగు, సతనిఁబొగడఁదరమె యజనకై న.
 చ. ధరణి సమన్తభాగములఁ ♦ దాఁ బరిపాలనశక్తి మీఱ నా
 నరవరుఁ డేలె; నంత నొక ♦ నాఁడు దిలంబు జయించఁ గోరి వే
 యగుగ నొనర్చె యత్నముల ♦ సకథ తెల్లను నాలకించి ని
 ర్దులు తదీశుఁ డొంది రతి ♦ సాధ్వినమున్ మనముల్ చలించఁగన్. 2 2787
 క. సురలోకమ్ము జయించఁగ, నరిగెన సురసంఘంబు ♦ సర్ధాసనమున్
 నిరుపనురాజ్యగ్ధంబును, వశిష్ఠ క్తిం గొనుదు ననుచుఁ ♦ బ్రతిన యొనర్చెన్.
 చ. అట్లు యటులాడి న్వర్గమున ♦ నప్పుడె తా విజయేచ్ఛఁ బోవఁగాఁ
 దనచుదిఁ బాకకాననుఁడు ♦ ధాత్రిశశేంద్రుని సాసనిశ్చయం
 బు నెఱిగి సాంశ్వపూర్వముగఁ ♦ బూజ్యశిరోస్తులఁ బల్కె నిట్టు; లో
 జనవర! మర్త్యలోకమును ♦ జక్కఁగ నేలెడువాఁడ వీ వనన్. ౯ 2789

* సకాంచనాద్య ద్వివిధి సృజితః-అనియూ. కాంచనేతి చ్యవనస్య నామాంతరం, సభాగ్ధ
 వాద్య రితి సాకాంతరం-అనివ్యాఖ్య.

- చ. పురుషవరేణ్య! యాధరణిఁ ♦ బోల వశంబున మెల్లఁ జేయ కి
త్తరుణమునందె నిర్లరపదంబును గోరితి వేలఁగా నిదే
ధరణి యదెఱ్ఱు సర్వమును ♦ దృద్వశవర్తినిగాఁ జెలంగునో
ధరణిప! * దేవరాజ్యమును ♦ తృద్బలవాహనభృత్యయైక్తితో. ౧౦౪ 2790
- ఆ. వశముచేసికొనఁగ ♦ వచ్చునంచని యింద్రుఁ, డిట్లు పలుకభూతఁలేంద్రుఁడనియె;
నింద్ర! భూతలమున ♦ నెందు మచ్చానన, మునకు నడ్డుగలదొ♦వినఁగవలయు.
- చ. అన విని వేయిగన్నుల మహాప్రభు విట్లను భూపచంద్రమా!
విను లవణాసురుండు మధు♦వీరుతనూజుఁడు పొల్చుచుండువాఁ
డన మధునామకాటవిని ♦ నన్వహ ముండును వాఁడు నీదు శా
సనమును మీఱినాఁడుగద ♦ చక్కఁగ నెన్నుము నీమనంబునన్. ౧౩ 2792
- క. అని యిటు విప్రియవాక్యంబును వేగన్నులవిభుండు ♦ పొందుగఁ బలుకన్
విని సిగ్గునొంది తనమో,మును వంచి నచింపకుండె; ♦ భూపతి యంతన్. ౧౪
- క. అను రేంద్రుననుమతిం గొని, యమంశమందాతముననె ♦ యాస్యం బెత్తం
గ మదిఁ దలంపక యీలో,కమునకుఁ జనుదెంచె మరల ♦ త్నాపతితిలకా! ౧౫
- క. చనుదెంచి యమర్షను నె,ర్చునమున ధరియించి భృత్య♦మండలిసేనా
జనములు వాహనములు తోఁ, జనుదేరన్ మధుతనూజుఁశౌర్య మడంపన్.
- చ. మనమున నెంచి ఘోరరిపు♦మండలకాలుఁడు రాజు విక్రమం
బున లవణాసురున్ గనఁగఁ ♦ బోయెను సంగరకాంక్షఁ బొంగఁగాఁ
దనపరిచారకుం బనిచె ♦ దానవుచెంతకు వాఁడు పోయి యా
దనుజునిఁ గంచి విప్రియము ♦ తన్మనసుం గనఁ బల్కె; సంతటన్. ౧౭ 2796
- క. సురవైరి లవణుఁ డాభూ,వరుదూతను దినియె; దూత ♦ వైశమ రామిన్
బరికించి క్రోధమతియై, ధరణీశుఁడు బాణవృష్టి ♦ దానవు ముంచెన్. ౧౮
- చ. దనుజుఁడు నవ్వీ భూమిపతి♦తల్లజు నిస్సలు రాలఁ జూచి యీ
శునికృపఁ గన్నశూలమును ♦ శూరత పొంగఁగఁ గై గ్రహించి భూ
పుని బొలియింప వై చె నిదె ♦ పోయి బలాన్వీతు శత్రుఁ జంపుమా
యనుపమశూలమా! యనుచు; ♦ సంతట నయ్యది జ్వాల లొప్పఁగన్. ౨౦
- క. బలవాహనములతో భూ,పలలాముని క్షణములోన ♦ భస్మముచేసెన్;
అలదనుజుచెంత నెప్పటి, వలె శివశూలంబు నిల్చె ♦ వరమహిమమునన్. ౨౧
- సీ. జనపతి యీరీతి ♦ సబలపాహనుఁడయి విలయమొందెను; శూల♦బలమిటువలె
సనుపమానంబుగ ♦ సప్రమేయంబుగ నలరారు; రేపుద♦యమున నీవు
లవణుని జంపంగ♦లవు సంశయంబులే దగృహీతశూలుని ♦ నతని మారు
కొన జయంబొదవు ని♦క్కువ మిద్ది, లోకంబులకు మేలు నీకృత్య♦మకలుషంబు

తే. దెలియఁ జెప్పితి నీ కల ♦ వృత్తలవణు

నీర్యమును నూలమునకున్న ♦ వితతశక్తి

దెలియఁగగునని మాంధాత్యనిలయ సుట్టి

యశుభ ఫలములు నీమ్రాల ♦ సంశయించు. ౨౫

2800

స. వినవయ్య శక్తిఁ బ్రభాతం, బుల నణుం జంపు దీవు ♦ బుద్ధిని శంకం

గలకుము నాకుం జూడఁగ, జనవర! పొడనూన దివుడు ♦ సంశయలవము.

క. నూలంబుచేతఁ బట్టిక, యాలనణుం దానిపాధి ♦ యై వచ్చును నీ

వాలోన నశనఁ జంపుము, గ్రాలెడు నీయశము దిశలఁ ♦ గలకాలంబు. ౨౬

అలునదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౮ - సర్గము.

అది శక్తిఁ గల్గియుండు లాదాసుయని ననియులొనికెం బోకుండ నిరోధించుట. ఉత్తం

చ. అని యిటు లానుచున్నాను జయంబును గోనుచు సుంగళాశివం

బు నీదుచుఁ జెప్పు గాథలను ♦ భూవతిపుత్రకుఁ దాటింపఁగా

జనియెను గాత్రః యంత రవి ♦ చామతరంబగు తూర్పుకొండ నె

క్కును దమిఁ బూను కాలమున ♦ గాథనరాక్రమదాన వేశుఁడు. ౧౫ 2803

చ. పురముననుండి తా వెడలె ♦ భుక్తికి నై; యపు డర్కవంశ్యభూ

వరుఁ డరికాలుఁ దాయమున ♦ నావానసైన్యయుతం దరించి యా

శరవరుఁ డొనాపురిని ♦ జక్కఁగఁ గంచి ధనుర్వరంబు భీ

శరతరహస్తముందు వెలుఁగం బురివాకిట నిల్చె వీరుడై. 3

2804

తే. ఇట్లుగా దినపూర్వాగ్ధ ♦ మేఁగఁ గూర

క్కుడొ దానవేజ్యండు ♦ కడఁగి పెక్కు

వేలప్రాణిభరంబుఁ దా ♦ విపులశక్తి

మోచికొని వచ్చె శుద్ధాధ ♦ యేనుచుండ. ౪

2805

సీ. చనుడంచి శ్పశభూరిఁ చావహస్తుండయి దారుకాయుధములఁ ♦ దాల్చి ద్వార

సంస్థితుండయియున్న ♦ శక్తిఁ గల్గి నీ మఁగొనిగూయాయుధముననీఁ వేమిచేయ

నీల విట్టి యాయుధంబులఁ బెక్కు వేలను బూనిన మనుజాధఁములను నేను

భక్షించినాడను ♦ బలరె రోవంబున నీకుఁ గాలము వచ్చెఁ ♦ గాక, నాకుఁ

తే. బూర్ణగయ్య నాహరింబు ♦ పూరుమాధ

నూఁ గలఁగి గల నీనోడఁ ♦ నాయపా

వక్త బలమును జొచ్చినఁ వాడఁ పీవె

వెడలఁ గలవెట్లు? పలుకుమా! ♦ వెడఁగునుచుజ! ౭

2806

* పురుషాదులు, ఇచ్చి తేలినున రండు విప్రులుములు మూలమున నున్నవి.

- చ. అని యిటు పల్కుచున్ నగుచు ♦ హర్షము మీఱఁగ మాటిమాటికిన్
దనుఁ గనుచున్న యాలవణు ♦ దర్పసమగ్రుఁడు గామతమ్ముఁడుం
గనుఁగొని రోషతామ్రముఖి♦శంజుఁడుగాఁ దనరారి యశ్రువా
రిని విడిచెన్; మహోగ్రమగు♦రీతిని గ్రోధము వెల్పరింపఁగన్. ౮౪ 2807
- ఆ. అత్తుహోత్తుదేహ♦మందుఁ దేజోమయములగు కాంతు లట్టై ♦ వెలికి నరిగె
దాన మఱియుఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుఁడయియిట్లు, పలికెనతనితోడఁ♦బంత మాని.
- క. దనుజా! దుష్టచుతీ! మా,ర్కొని ద్వంద్వాహవము చేయఁ ♦ గోరితి శ్రీరా
మునకున్ ధీమంతున కే, ననుజుడ దశరథునినుతుఁడ ♦ నర్కకులజుడన్.
- క. విను మే శత్రుఘ్నాహ్వాయమును గాంచినవాడ నిత్యమును వైరులఁ గా
లుని వీటికిఁ బంపుదు ని, న్ననిఁ జంపఁగ వచ్చినాడ ♦ నట్లగుట నిటన్. ౧౧
- సీ. ద్వంద్వయుద్ధముఁ బ్రవి♦దారణకాంక్షీనౌ నాకొనంగుము నీ వ♦నంగ సర్వ
జీవవై రివి గానఁ ♦ జేరితి నినుఁ జంప జీవించి పురి కింకఁ ♦ జేరలేవు;
నా విని దనుజుండు ♦ నవ్వుచు 'శత్రుఘ్నుఁ గనుఁగొని దుర్జతీ! ♦ కాలనశము
చేత నిచ్చోటికిఁ ♦ జేరితి నాతల్లి తోడఁబుట్టువునకుఁ ♦ దోడఁబుట్టు
- ఆ. వగును రావణుండు ♦ హతమతీ! నీచాత్మ!, యాఁడుదానిమిషను♦నంతమొందె
నతఁడు రాముచేత ♦ నావిధమే విని, యతనివంశనాశ ♦ మాత్మ సైఁచి. ౧౪
- క. ఊరక యుంటి; నవజ్ఞును, నీరీతిం జేసె మాకు ♦ నెంచక రాముం
డోరిదురాత్మా! నే ననఁ,గా రాజులఁ జంపినాడఁ ♦ గ్రాలెడుశక్తిన్. ౧౫
- క. అవమానించితిఁ గొందఱి, నవనీశులఁ దృణము లట్లై ♦ యరయఁగ భూత
ప్రవిమలకీర్తులు రాజులు,ను వర్తమానులును ముందు ♦ నుతిఁ గనునృపులున్.
- తే. తెగినయట్లై సంభావింపు ♦ దృష్టతాజ
తనయ! యుద్ధంబె కోరు నీకును నొసంగి
నాడ సంగ్రామ మింక ఊణము నిలువుచు
యాయుధము తెచ్చునందాఁక ♦ యాత్రపడక. ౧౭ 2814
- క. నాయాయుధమును దెచ్చెద, నీయూహిత మెల్లఁ దీర్తు ♦ నింక నిలువుమా
²నాయన! శత్రుఘ్నా! యన, నాయవనీశ్వరకుమారుఁ ♦ డాతనితోడన్. ౧౮
- తే. నాయెదుట నుండ కెట్లు చ♦నంగవచ్చు
శత్రు వొక్కండు స్వేచ్ఛగఁ ♦ జనఁగ నతని
యుద్ధమర్త మెఱింగిన ♦ యిద్ధతేజుఁ
డూరకే పోవనీయంగ ♦ నొప్పుకొనునె?. ౧౯ 2816

1 శత్రుఘ్నా వీర్యసంపన్నో రోషా దహూ) ణ్యవర్తయత్ - అనిమా. 2 నాయన - ఈవిశేష
ణము సాభిప్రాయమని తెలియఁదగు.

క. శెలివియె లేకయె యెవ్వఁడు, ఖలుండగు తనదాయకు నవఁకాశమిడునొ యా
యిలనాఁకుఁడు కాపురుషుని, నలఁ గా హతుండగును బుద్ధిపాటవ మెడలన్.

చ. కనుక నె చూడఁగాఁ నగిన ఁ కన్నురసమృతం జూడు మిప్పుడే
నుశితబాణబాలము లనుప్రకరంబులఁ బీల్చి నిన్నుఁ బం
పును యుగేహముం గడఁగి ఁ భూతభయంకర! వైరి వీవు పా
పనిచయము ర్థ నర్హునిఁ పావనునై రివి గానఁ జంపెదన్. 2818
అఖనిదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౯ - ౪ సర్గము.

శత్రుఁడు మృత్యువును జంపెను. శత్రుఁడు

క. అని యిట్లు నుహ్మింఁడు గా, మునిసోదకుఁ డాగ్రహమునుఁబూని యనునుడుల్
విని శ్రోధమున నిలునిలు, మని యిటుండు చిల్కి నరమునగదఁ గరంబున్.
క. పెనుచుచుఁ గటకటశబ్దం, బును నంశములందు మిగులఁ ఁ బుట్టఁగ గర్వం
బునఁ జేయుచు శత్రుఁఁడని, నని చేయఁగ రత్నటందు ఁ నాతురపడుచున్. ౨
క. పిలిచెం బలుమాటలు; ని, ట్లునుచుఁ కను బిల్చుచున్న ఁ యాదనుజునిదో
ర్బలశాలి రాక్షసాంశకుఁ, డిటునునీషుండు లక్ష్మణానుజుఁ డలుకన్. ౩
క. కని ఘోరదన్వియందో, నని నువమునఁ దలఁచి యిట్లు ఁ లనియెన్; శ్రీరా
మునిశమ్మఁడు శత్రుఁఁడని, ననుబాధను! నీవు మున్ను ఁదర్పము మెఱయన్.
ఆ. చంపినట్టి యుగర ఁ జనులట్లు చావఁడు, నిన్నుఁ జంప వచ్చి ఁ నిల్చినాఁడు
గాన నాదుతీత్రఁకాండములం జచ్చి, యరుగు మీవు యముగృహమున కింక.
చ. అని నిను నేను జంపఁ మహామును లుర్విసుగుల్ సుధీజనుల్
కనుదురుగాక రావణు నఖండబలంబునఁ జంప నేవతల్
కనుఁగొనినట్లు; మచ్చగముఁఖంబులతాఁకున నీవు మృత్యువుం
గని ధరణిం బడంగఁ బుడఁ ఁ గల్గును క్షేమము పల్లెలందునున్. ౬ 2824
సీ. మద్యాహునిష్కాంశఁమహితవక్త్రాననసాయకం బిల్లు యుష్మద్ధృదయముఁ
జొరఁబడు భాన్క రాంశవులు వర్షంబును జేరినయట్టులు ఁ చిత్రభంగి;
సన విని లవణు ఁత్యాగ్రహంబునఁబొల్చి గురుతరతరువొందుత్వరగఁ బెఱి
శత్రుఁఁడు భూరివత్సంబును నొప్పించ నైవఁగా నడుమనె ఁ బాణములను
తే. శతశకలములుగాఁ జెండఁ ఁ శత్రుకర్ష
మును గనుంగొని తనకృత్యము దెడిపావ
మరల బహుపాదపంబులఁ గురియఁ జేసె
బలము మెఱయంగ శత్రుఁఁడు పై గడఁక. ౯

* యమస్య గోహాభిముఖం పి హుం కథం ప్రాగ్విస్య చ రాఘవస్య-అనిమా.

- చ. తనపయి కేగుదెంచు బహుదారుణపాదపరాజి మూఁడు తీ
వ్రనిశితబాణపుంఖముల; † వానిని గొన్నిటి నాల్గుబాణముల్
గొని యొకకొన్నిటి; టీతని † గూలఁగఁ జేసి శరై కప్పి నా
దనుజునివక్షముం దడిపె † దర్పము పొంగఁగ దాన నైరియున్. ౧౧ 2826
- క. చలియింప కట్టహాసం, బొలయ విలాసమున వృక్ష † మొందు పెఱికి వే
తలవగుల మోఁదె దానం, జలితాంగుం డగుచు మూర్ఛ † సౌమిత్రి కనెన్.
- తే. ఇట్లు శత్రుఘ్నుఁ డిలఁ బడ † నెనఁగె మాని
దివిజగంధర్వముఖులదా † దీనరవము
వైరి ధరణిని బడియుంట † వాని మృతుఁగఁ
దలఁచి యవకాశముండియు † దానవుండు. ౧౩ 2828
- క. తనయింటికిఁ బోఁడయ్యెను; ఘనశూలము తెచ్చుకొనఁగఁ † గాని, తలఁపఁడ
య్యెను జచ్చె వైరి యంచని, యనుమానములేక యాతఁ † డలరుటకతనన్.
- చ. తనమది లక్ష్మణానుజుఁడు † దప్పక చచ్చె నటంచు నెన్ని యా
దనుజుఁడు భక్షణార్హముల † దారుణజంతువులన్ జవంబునం
గొని చన నెంచునంతట నె † ట్లోణివరుం డొగిఁ దెల్పి నొంది బా
ణనికరహస్తైఁడై నిలిచె † నాకవిరోధికి నడ్డమై తగన్. ౧౬ 2830
- క. ద్వారమునకు నడ్డముగా, నారీతి న్నిలిచి దివ్య † మగుచు సమోఘం
బై రాజులు నుత్తమశర, మారసి తేజమున మండు † నట్టి తనువునన్. ౧౭ 2831
- క. ఘోరంబగుదానిని దు,ర్వారముదీచులను దెసల † భాసిలఁ జేయం
గా రామునితమ్ముఁడు గొని, సారము వజ్రననంబు † చంచద్గతియున్. ౧౮ 2832
- తే. మేరుమందరతుల్యమై † మించుచర్వ,ములను దనరి యజయ్యమై † వెలసి రక్త
గంధదిగ్ధాంగమై పత్ర † కలితమగుచు, దనుజపర్వతకులిశమై † తనరుచుండ. ౧౯ 2833
- క. అరుదుగ నట్టిశరంబును, బరికించి గ్రహించె; నిట్లు † భాసుర తేజ
స్సురణమున మండునాశర,వరమును గని భూతవితతి † భయముం గనియెన్.
- క. సురలును గంధర్వులు నిర్భరవైరులు నచ్చరలును † సాధుమునీంద్రుల్
గరము భయం బందిరి నం, గరదర్శనకాంక్ష నున్న † కంజజ నమగుల్. ౨౦ 2834
- క. కని దేవేశా! వరదా!, యనుపనుకరుణాలవాల! † యఖిలజగంబుల్
కనునే ప్రళయంబును లేక నిఖిలయుగం † యము గల్గఁ † గలదే? చెప్పుమా. ౨౧ 2835
- చ. మును పిటు తోఁచు భీతి జగ † ముల్ కనియుండఁగ లేదు దేవతల్
వనజభవా! భయంబు గను † భంగి జగత్తయ మబ్బురీతి క
ల్గినవిపరీతమున్ వినఁగ † లేదు కదా! వివరించి చెప్పుమా
యన విని దేవవాక్యముల † నాపరమేష్ఠియు నిర్జరాళితోన్. ౨౩ 2837
- క. అప్పుడు కల్గిన త్కోభము, తప్పక వివరించి చెప్పు † దగునని దయతో

- నప్పురమేష్టియు నిట్లని, చెప్పెన్ నుధుగో క్తివాక్యఃపిద్ధి చెలంగన్. ౨౪౫
 క. అనురవగుండు లవణుని, వెనఁ జంపఁగ గామసహజఃవీరుఁడు జ్యోవ
 ల్లి సమర్పించిన నాయక, నానశృతతేజమున వెలసె ♦ నాశరకాంతిన్. ౨౫
 సీ. మీరెల్ల మూఢత ♦ నీరీతిఁ జెంటిరి శర మిద్ది లోకై కఃసాక్షియగుచుఁ
 బూర్వశముండయి ♦ పాలించు నాశనినగుఁ దేజోమయంబయి ♦ దివ్యమగుచు
 నలగు నద్దాస భయం బిట్లు నెల్లెను మధుకై టభాఖ్యుల ♦ మ్రందఁజేయఁ
 బుట్టించె నన్నహఃపుగుమండు దీనిని దేజోమయంబు నాదివ్యమూర్తి
 ఆ. యెఱుఁగు నొకఁడుమాత్ర ♦ మిది మహాత్మాంశగు
 నతనిపూర్వతనునె ♦ యెఱుఁచు దీన
 రాముసోదగుం డి ♦ రాతని జంపెడు
 గనుఁడు దాని మీగు ♦ చనుఁ జెటికి. ౨౬
- 2840
- క. వీరుం డీశశ్రుంగుఁడ, భూరికాక్రముని దాన ♦ వుని లవణాఖ్యున్
 ఘోరాహవముఁ జంపెడు, తేగుం డెచ్చోటి కనుచు ♦ జెప్పుతధృతిన్. 30
 క. కని నూతనిచలుగుమన్, విని నేవత ల్లు నెచట ♦ వీరులు ఘోరం
 బచఁ కనుగతి నిల్చిరొ మే,దిని దానిం జూడఁ జనిరి ♦ తేజము లలరన్. 3౦౫
 చ. శర మది దివ్యమై మిగుల ♦ శాశముఖంబయి రామచంద్రసో
 దరకరధాదిశంబగును ♦ దాగుణరీతిని బొల్చియుండఁ జూ
 చిరి దివిజో శ్తముల్ సకలఃపిద్ధులు భూశములన్ లయానలుం
 డునుగతి వేచెనోయనెడు ♦ నూనాగతో నుదిఁ దోచుభీతితోన్. 3౧౫ 2843
- క. నుర లాకాశంబున నిండిత శశ్రుంగుండు నున్న ♦ నియతిం గడుభీ
 కరసింహుఁడ మడరఁగ, నురగిపున్ నుదిలఁ దేలి ♦ చూచి యమర్షన్. 3౨౫
- క. రా రెన్నని పిల్చుచు నతి, ఘోరమ్ముగ నడరఁ గాంచి ♦ కోధము పొంగన్
 తేరెం జెంతకు లవణుఁడు, వీరుఁడు సామిత్రి యంశ ♦ వితతధనువున్. 33౫
- క. అకణ్ణాంశము లాగుచు, నాకర్బుగుమరము గుటిగ ♦ నప్పుడె విడిచెన్
 భీకరశరమును దానిని, వీరన్ జని యద్ది కనుజఃవీరుమరంబున్. 3౪౫ 2846
- ఆ. నగులఁ జీల్చి చొచ్చెఁ ♦ గూతాశలోకంబు, నిబుధపూజితమయి ♦ వెలయునట్టి
 యాశరంబు మరల ♦ నాతనిచెంతకు, సగుగుదెంచి చొచ్చె ♦ నమ్ములపొది. 3౬
- క. గుగు తేజఁడు లవణుఁడు శ,చ్చరనిభిన్నాంగఁ జగను ♦ శక్రాయుధభీ
 కరధానాహతభూద్రము, కరణిన్ ధరఁ గూలె దేవఃగణములు పొంగన్. 3౭
- సీ. దివ్యకూలం బది ♦ దివిదాది లవణుండు ధరఁ గూల సర్వభూతములు చూచు
 చుండంగఁ జనియె నాఖండపరశువుని యంతింబున కప్పు; ♦ డంత దేవ
 మునులు గంధర్వసిన్ధునికర మచ్చగల్ గుమిఁగూడి రఘుకులఁకుంజరుఁగని
 యిది యదృష్టంబు మాకిది యదృష్టంబని వినుతించి రార్పులు ♦ వెలయునట్లు

- క. సురపురనంకాశంబై, పరఁగెన్; తే త్రములు సన్యఃబహుళము లగుచున్
బరమామోదము నిడుచుం, గరము విరాజిల్లె నృప్తి ధ గల్గెన్ సరిగన్. ౯౫
- ఆ. విగతగోగ మగుచు ధ వీరభటాకీర్ణ, మగుచు రాముతమ్ముఁ ధ డలరిప్రోవ
నర్థచంద్రసమత ధ నందుచు నుమునతి, రమున సౌధముఖ్యఃరాజితమయి.
- క. తనరుచుఁ జత్వరములచే, తను విషణులచేత నృపవధవితతిచేతన్
ఘనమై వర్ణచతుష్టయ, మున వ్యాపారముల మిగులఁ ధ బొల్పుచు నలరెన్.
- క. ననుజుడు మునుపాలింపం, గను శోభిలకున్న తన్నఃగరమును శ్రీరా
మునిసోదరుండు నిర్మల, ఘనసౌధవిరాజితంబుఁగా నొనరించెన్. ౧౨ 2861
- క. పలువిధములై న సౌధం, బుల నానావర్ణజనులు ధ పొలుపుగ నుండెన్
బలశాలి చేసి యేలెన్, లలితారాసుములఁ జెఱువుఁగన్ జెన్నెసఁగెన్. ౧౩
- క. సురుచిరపదార్థములచేఁ, గరము విరాజిల్లి సురనిఃకాయమనుష్యో
త్కరనిబిడంబై సురపురి, కరణెన్ జెఱువారి విషణిఃకాంతం బగుచున్. ౧౪
- క. పలుదేశంబుల నుండియుఁ, జెఱువారెడువేళ్ళ వచ్చి ధ స్థితిఁ గాంచి ధనం
బుల సేకరించి వణిజులు, విలాసముల నొప్పుచుండ ధ వేడుకఁ గనుచున్.
- క. ధనసంపన్నంబై యొ, ప్పిన పత్తన నుల్లఁ జొచ్చి ధ పృథుకీర్తి యనం
దనరినశత్రుఘ్నం డ, త్యచువమహర్షంబు నొందె ధ నాత్మన్ మిగులన్. ౧౫
- చ. పురమునఁ గొంతకాలము విభూతి నెనంగుచు నుండి రాఘవే
శ్వరుచరణాబ్జముల్ గనఁగ ధ ప్వాంశమునం నలపోసి నేటివ
త్సర మిది ద్వాదశం బగుచుఁ ధ జక్కనిరీతి నెనంగ నింక నే
నరుగుట యొప్పునంచు నమఃరాధిపపత్తన మట్ట లొప్పుచున్. ౧౬ 2866
- క. జనవితతి రమ్యమా న, త్తనమును గాలింపఁ జాలు ధ ధన్యుల నియామిం
చి నృపతి యన్ననుఁ జూడఁగ, మనమునఁ నలపోసి సంప్రమదముప్పొంగెన్.

జెబ్బదియవ నర్గము సంపూర్ణము.

౭౧ - నర్గము.

శత్రుఘ్నం డియ్యున్న మహా నయ్యట. శత్రుఘ్నం

- క. తరువాతం బండ్రెండవ, శరత్తునన్ బత్తగానుఁజన్తుఁ డయోధ్యా
పురమునకుభృత్యసుభటో, త్తరయునుఁజ్జెవెడలె రాముఁ ధ గనుఁగొనుతమితోన్.
- క. అనుమోదంబునఁ దోడను, జనుదెంచుడు మంత్రిముఖుల ధ సకలబలములన్
జన దీక దూరము చనుదే, ర నని శతాశ్వములఁ గూడి ధ రథ మెక్కి చనెన్
- క. మును చనుదెంచినచందం, బును లెక్కిడుకొనుచు మాసఃములు నేడు పథం
బునఁ బుచ్చి యెనిమిదవ నెల, చనుచుండ మహారథుండు ధ శత్రుఘ్నండున్.

సీ. వాల్మీకిమానిభూఁపరుని యాశ్రమమున కరుదెంచి యందుండఁ జనునటంచు
నన్యునిపదములఁ జభివాదమును జేసి యతఁ డొసంగినపాద్యఁమర్ఘ్యముఁగొని
బహువిధమధురోక్తిఁభరితగాథాసహస్రముల నాతఁడు చెప్పఁ సమధికమతి
యలరఁగావనియె; నాఁ యమలమునీంద్రుండు పలికెనిట్లని; మహాఁపరువహృదయుఁ

తే. డైన లవణాసురుం జంపిఁ తది సుదుష్క
రమగుకృత్యంబు వెయ్యెల? యరఘుకుమార!
యతనిచేతనె నబలవాఁహనులు కొంద
ఱవనినేతలు నిహతులై యరనిని మున్ను. ౨౪

2871

క. గురుతరబాహూ! యాతఁడు, దురాత్మకుం డట్టియనురఁ ద్రుంపంబడెఁ బా
పరతుం డాలవణుం డో, పురుషర్షభ! లోకభయముఁ పోయెన్ ద్వరగన్. ౨౪

క. భూరిభవత్తేజంబున, ధారణి బాధయు నడంగెఁ దవ్వజ్జ్యేష్ఠునిచే
నారావణుండు గూలెన్, ఘోరాకాగుం డతండుఁ క్రూరుండు గదా? ౨౪

క. దనుజేంద్రుఁడు లవణుం డాతనికంటెం గ్రూరతముఁడుఁ తదవధఁ గావించి
నవాఁడ విద్ది గొప్పది, యనఁ దగుకృత్యంబు వుణ్యఁ మలరెన్ నీకున్.

క. సురలకు దీనం గల్గెను, బరమప్రచుదంబు భూతఁపటలమ్మునకున్
ధరణికిఁ బ్రీతి యొనర్చితి; సురపతిసభనున్న నేనుఁ శుభతమదృష్టిన్. ౧౦

క. మీయుద్ధంబును గాంచితి, నాయెడనే యుండి ప్రీతిఁ మలరెన్; శత్రు
ఘ్నా! *యసుర మృత్యు వొందుట, నీయెడలన్ ముద్దుగొనుదుఁ నేశీర్షంబున్.

చ. అని వచియించి ప్రీతి యలఁరారఁగ నాతనిమస్తకంబు నా
మునిపతి ముద్దు వెట్టుకొనిఁ మోదము చూపుచు మార్గ మిద్దియే
యని యతిథిప్రియంబయినఁ యర్ఘ్యము చేసి తదీయసేనకున్
మన మలరంగఁ దృప్తియగుఁమాడ్కిని విందొనరించె నేర్పునన్. ౧౩ 2877

సీ. శత్రుఘ్నుఁ డర్హభోఁజనమునఁ బ్రీతుఁడై యాశ్రమాంతరమునఁయందు గీత
మాధుర్యమునఁ దగుఁ మానితశ్రీరామచరితంబుఁ దా వినెఁ సక్రమముగఁ
దంత్రిలయాదియుఁతంబయి త్రిష్ఠానకరణాన్వితంబయిఁ పరఁగి సంస్కృ
తమయి లక్షణసంయుఁతంబయి సమతాళవిలసితంబయి మునిఁతలకరచిత

తే. మైన శ్రీరామచరితమ్ముఁ నాదరమున
వినుచు నాయక్షరమ్ములుఁ మునుపు జరగి
నట్టి కథ నెల్ల నిజములై యలరఁ జేయ
విగతసంజ్ఞుడై యశ్రువుల్ విడుచుచుండి. ౧౬౪

2878

క. తను వెఱుంగ కొకముహూర్తంబును మూర్ఛం గాంచి యొక్కఁ పోలిక నిట్టూ
ర్పును బుచ్చి యట్టె యుండెను; మనమొప్పఁగ నంతవినియెఁమరలనతండున్.

* ఉపాఖ్యానమి తే మార్ధిక్ సేహ వై శిషా పరా గతిః-అనిమా.

- క. గీశంబుని బ్రాహ్మ్యత్వం, బేతెఱఁగునఁ జెప్పఁబడియె ♦ నిపుడు జగగుస
 క్లేశోఁచె నంత సుభట, వ్రాతము నాగీతసరిణి ♦ బాగుగ వినియెన్. ౧౮
- క. మోముని వంచి సుహార్తిని, దా మొందుచు సతని శూరతల్లజు లిది యే
 మేమో యాశ్చర్యంబని, తా మొందొందుకును జెప్పుతద్రవ మలరెన్. ౧౯
- క. ఇదియేని యెందు నుండితి, మిది న్వన్నమునందుఁ దోఁచె ♦ నేమో! నిజమా!
 యిది మున్ను చూచినారము, నద యట్లే వింటి మిపుడు ♦ కడుఁ జిత్రముగన్.
- క. గానము న్వన్నంబున మన, కీ నొవునఁ దోఁచె నొర ♦ యిది యచ్చెరువే
 యానని శత్రుత్వనితో, మానన యట్లనిరి; దేనఁ మానీశ్వరునిన్. ౨౧ 2883
- తే. బ్రశ్న చేయుము చక్క నర్థంబు దీనిఁ
 దెలియఁగాఁ దగు నన విని ♦ యలరి కుతున
 మట్టె కాంచి; వారల ♦ నరసి పలికె
 సిట్టి ప్రశ్నము చేయంగ ♦ నెట్లు తగును? ౨౨ 2884
- చ. మునిచగుఁ బ్రశ్న చేయువిధముం గఁగరాదు నుదిం దలంచి చూ
 చినఁ గడు నద్భుతంబు లిటఁ ♦ జెప్పఁగ శక్యముగాని యట్టులే
 తనరెడుఁ గాతుకంబున నఁతాంశము పొల్పెడు నిన్ముహమునీ
 శుని నడుగంగ రా ననినఁ ♦ తోఁగివిభుం గని వార లట్లయా. 2885
- క. అని పలికిరి శత్రుత్వంబు, తనబాముని నిర్రపోవఁ ♦ దాఁ బంచి మునీ
 శుశుక్లు వంశన మిడి తాఁ, దనియె నివాసమున కాత్మ ♦ శంకం గనుచున్.

జిబ్బదియొకటన నగ్గము సంపూర్ణము.

2.౨ - న నగ్గము.

అథ { శత్రుత్వముఁ బ్రశ్నముని జాము. అన్నయాత్మ నొంది } అథ
 ముని వాగ్దాపురికిం పోవుట.

- క. పురుషులలాముం దాతఁడు, పరుండఁ దచ్చి శ్మ మొక్కభంగిఁ గనక యా
 తురపడుచుండుట నిర్రయఁ, బరమాణువుపాటియైనుఁ ♦ బట్టకయుండెన్. ౪
- క. అనుపగుగానుచరిత్రం, బును బలుఁబలు చింతచేయఁ ♦ బూనెను; గానం
 బునఁ దగుశబ్దము మధురం, బును సంప్రదయయతమును ♦ బూజ్యతమమునై.
- క. అలరాఁదే దాని విఁగఁ, మొమెల్ల రాత్రి గడిచె; ♦ మేల్కొని యంతన్
 గలఁగినునితోఁ గృత్యం, బుని సోదయకములఁ దీర్చి ♦ మునిపతిచెంతన్. ౨౪
- క. నిలువఁబడి దోసిలొగ్గుచు, బలికెన్ భగవంతుఁ రామభద్రునిఁ గనని
 మ్ముఁ గోరెడుమది యనునుతి, బలికిన నేవకులఁ గూడి ♦ పయనమొనర్తున్.
- చ. అన విని శత్రుతాపనుని ♦ నారఁబురామునిసోదరుం గనుం
 గొని ముని కొఁగిలించి రఁబుఁకుంజరుఁ జూడఁగఁ బొమ్మ నావుడున్

- మునికి ననుస్కరించి రథము మున మొప్పగ నెక్కి చారుకాం
తిని దగి యాయయోధ్యకు సతిత్వరగాఁ జనె జ్యేష్ఠుఁ జూడఁగఁ. ౨ 2891
- క. చని యిత్తోకుకులోద్భవుఁ, డనఘుఁడు శ్రీమంతుఁ డిట్టు † లతిరమ్యంబై
కననగు వురిఁ జొచ్చెను*గాం,తిని మించెడురాముఁ గాంచఁదివురుచు సంతఁ.
- క. అనుచరమంత్రిగణావృతుఁ, గనె రాముని మంత్రివర్యకలితు శచీనా
ధుని గాంచినట్లు వినయం,బునఁ బ్రాంజలియాచు భక్తి † మ్రొక్కి రఘుపతిఁ.
- క. జ్వలితాంగుని మహితాత్ముని, సులలితనేత్రాబ్జు నిత్యశూరుని గనుచుం
బలికెఁ రాజేంద్రా! మీ,పలికినగతిఁ గృత్య మెల్లఁ † బంతం బలరఁ. ౯౪
- క. ఒనరించినాఁడ లవణుని, బనిపితి యమపురికిఁ బురముఁ † బాలించితి సం
దును బండ్రెం డేడులు మి,మ్మును వదలి వసించినాఁడఁ † బోలని మదితోఁ.
- సీ. వసియింపఁ జాల భూవర! మిమ్ము విడనాడికాకుత్స్థ! పటుశౌర్యకలిత! యాజ్ఞ
దయచేయు మిందుండఁ † దగునని తల్లిని విడిచినవత్సంబు † విధమున నట
నుండితి; నా విని † యుర్వీశుఁ డాతనిఁ గౌగిటం జేర్చి యీకరణిఁ బలికె;
బొందకుము విషాదమును వీర! యయ్యది క్షత్రియచరితంబు † కాదు గాన
- ఆ. విప్రవాసమందు † విహ్వలింపరు రాజు, లఖిలమనుజు లెలమి † నసిత మొక్క
గతిని గప్తము లొగిఁ † గలుగకుండఁగఁబ్రోవఁ,దగినవారు క్షత్రధర్మ మిద్ది.
- క. తలఁచినయప్పుడు న న్లన, నెలమి రావచ్చు నిటకు † నిందుండి దినం
బులు కొన్ని వుచ్చి మధురకుఁ, గలఁగని మదిఁ బోవవచ్చుఁ † గమ్రగుణాధ్యా!
- తే. ప్రాణములకంటె నెక్కుడై † పరఁగు దీవు
సంశయం బించుకయు లేదు † సమధికముగ
రాజ్యమును బ్రోవఁగాఁ దగు † రాజులకును
ధర్మ మిది యాట నీ విట † నిర్మలగుణ!. ౧౬ 2898
- క. నివసింపు మేడుదిసములు, జవమున నవ్వలఁ జనంగఁ † జను మధురకు నో
సువిమలధిషణా! భృత్యులు, జవనాశ్వము లెల్లఁ దోడఁ † జను దేరంగఁ. ౧౭
- చ. అనుటయు రామచంద్రవచనావళి ధర్మయుతంబు నొట నె
మ్మనమున కిరవుఁ బెంప విని † త్కృపతితో నతిదీనుఁ డొచు నేఁ
జనియెద యుమ్మదాజ్ఞ శిరసా వహియించుచు సంచుఁ బల్కి రా
మునినికటంబునందుఁ దమిఁ † బుచ్చెను నేడు నిశల్ క్షణంబుగఁ. ౧౮
- క. తరువాత రామునానతిఁ, దరలం దలపోసి సత్యధర్ముని మహితా
త్ము రఘుకులోద్ధారకు భూ,వరు వేడుచు లక్ష్మణునిని † భరతుని భక్తిఁ. ౧౯౪
- ఆ. పయనమునకు వేడి † భవ్యరథం బెక్కి
వారుతోడ నెలమి † దూరమునకు

టాలసెఁ దప్పదీయపాలనము ♦ నోర్వీక పోయెద మింక మృత్యువే
చలమున మమ్ముఁ బొందెఁ గద? ♦ చాలు నుఖిం బింక నీదురాజ్యమున్. ౧౩౫

శ్రీ. బాలు సంతంబు నొందింపఁ ♦ జాలు రాము

నధీవునిగఁ బొందితిమి నిశ్చయముగ ¹రాజ

పాపములఁ జిక్కి చత్తురు ♦ ప్రజ లవిధిగ

రా జనద్వృత్తి మెలంగినఁ ♦ బ్రజలు ధరణి. ౧౫౪

2914

క. అంతము నొందుదు రిది య,త్యంతము దుఃఖ మ్మోసంగునది యతరుణమం
దంతముఁ గూర్చుట పాలన, మెంతయు నన్యాయమనుచు • నెన్నఁగవలయున్.

క. అనుచితకృత్యంబుల నే, జనపదములఁ బురములందు † జను లొనరుతురో
జనులందు మరణ మొందుదు,, రనూన విధి రక్షణంబు † నరయునొ యెచట.

తే. కాలకృతమృత్యువే కల్లుఁ ♦ గాని యిట్ల, కాలమరణంబు గల్గ దే ♦ కరణిఁగాని
 స్పష్టమిది భూపవర్యుడో ♦ షంబు సంశ, యంబులే దింతయైనన ♦ త్యం బిదాను.

క. పురమున జనపదమున నీ, వరుసను శిశుమరణవిషయః పార్త కలిగెనం
చురునాదంబునఁ బలుమఱు, నరపతినిం గూర్చి నిజతనయుఁ డెల్పె వగఁ.

దేబ్బదిమూడవ స్కంధము పరిపూర్ణము.

28 - వ సర్వము.

❦❦❦ నారదుండు రామునకు బాలునిమ్మతికి హేతువుం చెలుపుట. ❦❦❦

క. కరుణమ్మ దుఃఖశోక, స్ఫురణమ్మను నైన విప్రపుంగవునేడున్
నరపతిచూడామణి రఘు, వరుఁ డెంతయు నాలకించె ♦ వంత గదురంగన్. ౧

చ. విని రఘురాముఁ డాత్మ వగఁ పెల్లిద మావఁగ లేక మంత్రులై

ఘనమతులా వసిష్ఠముని కాంతుని యోగిని వామదేవుఁ ద

క్కినమునిమంత్రిపౌరులను ♦ గేవలతత్త్వము తెల్పువారిఁ జ

య్యనఁ బిలువంగఁ బంచెను, మహాత్ము వసిష్ఠునిఁ గూడి వార లా

జనపతిః జేర వచ్చిరి ప్రశస్తమతుల్ చెలువాగుచుండఁగన్. ౨౪

2920

శే. వచ్చి రఘురామ! వర్తిల్లు ♦ వరయశంబుఁ

గాంచి యంచోగి పల్కరి ♦ కాశ్యపముని

వామ దేవమార్కండేయః॥ నామమనులు

గౌతముండు జాబాలిమాన్ద్యల్యమునులు 34

2921

1 రాజదోషై ర్విపద్యంతే ప్రజా హ్యవిధిషాలితాః, అసద్వృత్తే తు నృపతా ఏకాశే మ్రి
యతే జనః-అనియ్య. 2 తథా తు కరుణం తస్య ద్విజస్య పరిదేవితం, శుక్రావ రాఘవ స్సర్వం దుఃఖ
భోకసమన్వితమ్-అనియ్య.

- క. నారదుడును చీతంబులఁ జేరిరి రాఘవుఁడు లేచి ♦ చేరం జని యిం
పారఁగ నందఱు మిడి కర, నారసముల సంజలిగను ♦ సంధించి తమిన్. ౫
- సీ. పోగులు మంశ్రులు ♦ పరిమావరంబుఁ నగినట్లు గూర్చుండఁ ♦ దాను బీఠ
మందు నాసీనుఁడ ♦ యశునాదీ ప్తిం బొప్పువారలఁ గాంచియా ♦ బ్రావ్తాణవగఁ
దెలుప నారెల్లను ♦ దీక్షుఁడు రామునిపలుకు లాలించిరి; ♦ పరమబుద్ధి
గాఁజేతుండయిన నా ♦ గురుఁ డిట్లునచియించెమునులనన్నిధిశుభం ♦ బునుహితంబు
- తే. నైః భంగిని గాజేంద్ర! ♦ యసమయమున
బాలుఁ డీలెను నదావృత్త ♦ లుకించి
బదులు చేయంగఁ బూనుము ♦ విదితయశుఁడ
నై చలంగుట శ్రీరామ! ♦ యతులనాను! ౮౫ 2923
- క. విను మొకనా ర్థం దెల్పెన, మును కృతయుగమందు విప్రముఖ్యులె తపమున్
మనుశాస్త్ర కీర్తి నబ్బుదు, నవఘా విప్రేశగుఁడు ను ♦ హాగ్న తపంబున్. ౯౫
- క. ఒకరింబఁ డొక్కఁడై నను, విను మోరాజేంద్ర! ధ్వాని వి స్మృతిగల యా
ఘనయుగమున నష్టావం, విను నావనణంబె లేక ♦ యగురు దపంబున్. ౧౦
- చ. కలుగ వకాలస్మశ్శ్రువులు ♦ కల్గవు రో ము లాయుగంబునన్
జెలఁచు చు నుత్తర నాక్కగతి ♦ సిద్ధులఁ గంచుచు దీక్ష జీవితం
బులఁ దిరుచుందు; రంశ నొక ♦ పోలికఁ ద్రేతయు వచ్చె సత్తతీన్
గలిగినను స్త్రీ లుత్థవించి కానయుతాత్మ్యులు నుమ్ము రాఘవా! ౧౧ 2926
- క. నొలిజన్మమున నొచ్చి, యలఘాశస్త్ర క్తి క్షతి ♦ యవ్రాతములున్
లిగెను వీర్యతపంబుల, నొలిజని నవాగ్ర పూజతులు రాజేంద్రా! ౧౨
- క. విను మీశ్రేతాయుగము, మనుజులు ధర్మాశ్శ్రులెరి ♦ త్కాసురులు ధరా
వననక్షగాజచంద్రులు, వి రెంశయుఁ బ్రాగ్యుగీయ ♦ కాంతిశపములన్. ౧౩
- తే. రెండుయఁ ములఁ దుల్యమై ♦ యుండు వీరి
కశులసీర్యముశీల మొక్కఁ ♦ డధిక మిందు
వీర లిగుర్గితును నొక్క ♦ విషయ మినుదు
కలదు జెప్పెన వివచరున్! ♦ త్కావతేంద్ర! ౧౪ 2929
- సీ. నర్మచక్రువ్యయ ♦ నాంధాభిపూరితధర్మముల్ చక్కఁగా ♦ స్థాపితంబు
లయ్యెన్ శంబున ♦ మనుధర్మం బొందు జెలసె సన్జానంబు ♦ పోలిసె నొక్క
పాద మధర్మంబు ♦ పరఁగె నందో పృథ్వీయందు; నధర్మంబు ♦ నాశ్రయింపఁ
దేదమ్మ నుండుమా! ♦ రాజ పూర్వుల కల్ల జీవనోపాయంబుఁ ♦ జింతసేయ
- తే. ముఁగ్గుతం బసృతంబును ♦ గలుగుఁ జూడ
మాత్రమే తక్కిదియెల్లు ♦ మానితంబె
పాదమాత్ర మధర్మంబుఁ ♦ బాయద్రోచి
యసృతమును వీడి నిర్మలు ♦ లైరి వాసు. ౧౫ 2930

క. అస్మత్ము సధర్మమును మే,దిని లేకుండంగఁ జేసి ♦ దీర్ఘాయువు న
మనుజులు పొందిరి సత్యంబు సధర్మము సుంతయేని ♦ పూనక మనుజుల్.

తే. మంచికర్తృంబు లొనరించి ♦ యంచితమగు

సత్యధర్మానురక్తిచేఁ ♦ జాలఁ గ్రాలి

యశముఁ గాంచిరి; త్రేతాహ్వాయమునఁ బరఁగు

నీయుగంబున బ్రహ్మణు ♦ లెల్ల నృపులు. ౧౯౫

2932

క. అనుపమతపముం జేయఁగను దొడఁగిరి సేవచేయఁ♦గాఁ బూనిరి త
క్కినవారు వైశ్యశూద్రుల, కనువగు శుశ్రూషయనెడు♦నది ధర్మముగన్.

క. చరణజులు విశేషించియుఁ, బరిచర్యలు చేయుచుండు♦వారు మిగతభూ
సురముఖ్యవర్ణములకున్, దరువాతన్ నరుల కన్యత♦ధర్మేతరముల్. ౨౨౫

ఆ. వృద్ధి నొందఁ జొచ్చె ♦ నెట్టులో పాదమా,త్రముగనున్నయదియుఁ♦దనరెరామ
తా ద్వితీయపాద♦ధర్మేతరముఁ గూడి, యట్లనత్య మలరె ♦ నంతలోన. ౨౩

సీ. ద్వాపరయుగమనఁ ♦ దత్కాల మలరారు నీత్రేత గడచిన ♦ నెనఁగు నదియె
నం దధర్మ మసత్య ♦ సుభివృద్ధి నొందును దత్కాలమున వైశ్యతతిఁ దపంబు

పొందును; శ్రీరామభూపాల! యారీతిగా యుగత్రయమున ♦ త్తాసురాది

వర్ణత్రయంబుఁ దపం బొందు ధర్మంబు నారీతినే పొల్పు ♦ నందు ధర్మ

ఆ. మంఘ్రిజులను బొంద ♦ దాకుల మవనిపై, నాల్గవవయి యుంట ♦ నరవరేణ్య!
శూద్రులందుఁ దపము ♦ శోభిల్లుఁ గలియందు,నం దధర్మమధిక ♦ మాఁ దలంప.

క. ద్వాపరమందున ధర్మం, బాపాదజులందె యధిక♦మై యురిడును నో
భూపాల! యాయుగంబున, నీపాలనమందునున్న ♦ యిల నికటమునన్. ౨౪

చ. చరణభవుండు సత్తపము ♦ సల్పెడు దుర్మతియై తదీయమా

పరమతపోబలంబుననె ♦ బాలుఁ డితండు మృతిం గనెన్ మహీ

వరువిషయంబునం దెవఁడు ♦ వారక కార్యము చేయుచుండుఁ ద

త్పురమునఁ గాని యత్తపము ♦ పొల్పు దరిద్రత కాలవాలమై. ౨౫ 2938

క. నరపతి యాతఁడు వేగమ, నరకంబున కేగుఁ బాలనముఁ జక్కఁగ శా
స్త్రురతిం జేయనికతమునఁ, బురుషనరా! రామచంద్ర! ♦ పొలుపుగవినుమా!.

క. మనుజులు పఠించినం జ,క్కని నియతిం దప మొనర్పఁ♦గా సత్కర్మం
బును జేసిన వష్టాంశంబును సత్పాలనముచేయు ♦ భూపతి పొందున్. 3౧

క. కృతకర్మంబున భూతల,పతి యాటవయంశ మొందు ♦ భాగ్యము గని యు
న్నతధర్మంబునఁ బ్రజల్క, హితముగ నెటు ప్రోవకుండ ♦ నిల వర్ధిల్లున్. 3౧౫

ఆ. అట్లు ప్రోవకుండు ♦ నాశండు నాల్గవ, యంశమొందుఁ బాపమందుఁ జమ్ము;
పురుషవర్య! నీదు ♦ ధరణిని వెదకుమా, దుష్కృతంబు చేయు ♦ దుష్టనరుని.

* తపోఽతస్యంత తే సర్వే శుశ్రూషా మపరే జనాః-అనిమా.

క. దానికి యత్న మొనర్చుము, గాఢబడఁ ధర్మస్పృహఁ డ్లాస్థలి యాయ
 న్నూనును జంపుగ బ్రాహ్మణ, నూనఁ జీవితము పొల్చు డ్లాఁజీశేంద్రా! 38
 దెవ్విది నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౫ - సర్గము.

అథ రామోఽపి దక్షిణదిక్కునఁ దమస్సుచేయు ముద్రానిం గాఢమట. అథ

- క. నారదువాక్యంబును నంభీరార్థం బమృతసగుము డ్లా విని హర్షంబున్
 భూరనుణుఁ డొంది బత్తుణు, గారవ మలగారఁ బలికె డ్లా గరుణ యలరఁగన్
- క. అనుచా! సౌమ్యా! వేగను, చని బ్రాహ్మణ నూఁజింపు డ్లా సద్వృత్తుఁ డాతం
 డెఁగఁగఁడు నగ నొందంగఁ, జన దాశిశుతనువు నూనె డ్లా జక్క నునువుమా.
- ఆ. పాత్రమునకు నూనె డ్లా భద్రంబుగా నింపి
 దానియందు శిశువుతనువు నుపిచి
 సరిమళములఁ దైలఁ పాత్రమ్మనం జేర్చి
 తనువు చెడకయుండఁ డ్లా దని నొనర్చ ౩ 2946
- చ. తను వది యెవ్విధంబునను డ్లా దాగుణరీతిఁ గలఁగఁ రాక యుం
 డను జను భేద మింశయుఁ గలఁబడ కుండఁగఁ జేయు పెట్ల యా
 చని నొనరింపు; మంచును న్నపాలకఁ డానతి యిచ్చి బత్తుణుం
 గనదురుసాధుబత్తుణునిఁ కాయుని బంపి మునుస్సండునన్. ౪ 2947
- క. తలఁచెను బుష్పకమును జవ, మలరఁగి రమ్మనుచుఁ గీర్తిఁ ముశములఁ దగు భా
 పలలాముఁ డంశ నయ్యది, నిలాసగతి మీఱ నచ్చె డ్లా విభునాజ్ఞ మెయిన్. ౫
- చ. కనకవిభూషితంబగుచుఁ డ్లా గ్రాలెను పుష్పక మింగితజ్ఞమై
 తనకుటచే ముహూర్తమునఁ డ్లా రఘురామునిచెంతఁ జేరి యి
 ట్లనియె; ననుస్కరించి వసుధాధిప! నీకగునాజ్ఞ వచ్చితిన్
 బని యెదియేని చించి నవశ్యముఁ చేయుదుఁ గింకరంశ నాన్. ౭ 2949
- చ. నురుచిరపుష్పకోక్తులను డ్లా డ్లాఁజీవిభుం డొగి నాలకించి భూ
 నురమునివర్యనంతతికి డ్లా శోభిల్లు భక్తిని మ్రొక్కి యొక్క నా
 దరమునఁ బుష్పకంబు; రఘుశల్లుఁ డాయతనాపతూణముల్
 పరకరవాలముం గొనుచుఁ డ్లా జాడజుఁ జంపఁగఁ బోవుచుండగన్. ౮ 2950
- క. పురరక్షణం బొనర్పఁగ, భరతుని బత్తుణుని వీరవశ్యుల నునిచెన్
 బరమాద్భుతరీతిఁ జనె బడ, నురదిక్కుల వెదకె నొక్కఁ మాడ్కిఁ గడంకన్.
- క. హిమవత్సంవృతమై పొల్చు మహిశదిక్కులను నానిఁ వొప్పు వెదకి పా
 పము నుంతయేని కానక, యను రేండ్రి విదిశకుఁ బోయి డ్లా యందెల్లెడలన్. ౧౧
- చ. కనుఁగొని పావనాచరణఁ కాంతమునై ముకురంబురీతిఁ జ
 క్కనిదయి యొప్పు నాదెసను డ్లా గానక శూద్రమునిన్ యమాశనుం

- గనుఁగొన నందుఁ బోయె రఘుఁకాంతుఁడు పుష్పకయుక్తి వింధ్యనా
మనియతభూధ్రపార్శ్వమున ధూనితమైన సరస్సు నొక్కెడన్. ౧౩ 2953
- ఆ. కనియె దానిచెంత ధునతరతప మూని, యున్నవాని మునినిఁ నూర్ధ్వముఖుని
నందుఁ గాంచె సిరుల ధనలరారు శ్రీరాముఁ, డంత నతనిఁ జేరఁనరిగి యచట.
- క. ఉత్తమతపోవ్రతాదరు, నత్తపసిని గాంచి యిట్టు ధనియె; మహాత్మా!
యిత్తటి ధన్యుఁడవే యిపు, డుత్తర మీవలయు నేకుఁలోద్భవుఁడ వొకొ.
- సీ. దృఢవిక్రమా! వ్రతాఽభీనచిత్తా! నేను గౌతూహలంబున ధీతటి నినుఁ
బ్రశ్నచేసితి దశఽరథభూమిపాలకు తనయుండ శ్రీరాముఁ ధనెడువాఁడ
నే ప్రయోజనము నీవిపు డొందఁగోరితో స్వర్గలాభ మొ వేటుఁవాంఛితంబొ
దుష్కరంబని నాకుఁ ధోచెడు నీతపం బేవరంబును బొంద ధనంచి యిట్లు
- తే. తపము సల్పుచునున్నావొ ధాని వినఁగఁ
గోరి యడిగెద నెవ్వనిఁ ధూర్చి యిట్టి
వ్రతముఁ బూనితొ తెల్పుమా ధ్రావ్తాఁడవొ?
క్షత్రియుఁడవొ? తృతీయవంశభవుఁడవొకొ? ౧౭ 2956
- క. చరణభవుండవొ? సత్యా, దరమున వచియింపు శుభము ధగ నీకు మహా
త్తర మాను నూనృతము నుస్థిరతపమునకంటె సమృతఽసిద్ధిప్రదమా. ౧౮
- చ. అని యిటు రాఘవుం డడుగ ధామునివర్యుఁ డవాక్కిరుండు రా
మునకు స్వజాతియుం దపముఁ ధూనఁగ నేటికొ యావిధంబుఁ బ
క్కనిగతి నిట్లు చెప్పె, దనఁగాదిలిపూనిక వీడ కట్టులే
జనపతివర్య! యంచు మది ధనంతస మెంతయు నొప్పుచుండఁగన్. ౨౦ 2958

దెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౭ - వ సర్గము.

ఁకొక రాముఁడు శంబుకుని జంపి బ్రాహ్మణశిషువు బ్రదికించుట. ఁకొక

- చ. ఒరులకు బాధచేయని మహాత్తమకర్తము లాచరించు భూ
వరుఁ డిటు ప్రశ్నచేయుటయు ధవంచినశీర్షము నట్లె యుంచి యా
చరణజమాని యిట్టులనె; ధశంబుకనాముఁడ శూద్రజుండనో
గురుతరకీర్తిరాజత! రఘుప్రవరా! తనుయోగ మొప్పుగన్. ౧ 2959
- తే. కోరినాఁడ దేవత్వంబుఁ ధగొంకి మిథ్య, పల్కువాఁడను గాను దేవతలలోక
మేజయింపఁగఁ గోరితిఁ నేను శూద్ర, వంశజుఁడ ఘోరతపము సల్పంగ నిచట.
- క. వరనియతి నున్నవాఁడను, దరుణం బింకయును రాదు ధానికి నను నా
చరణజుని గాంచి ఖడ్గము, నిరుపమకాంతుఁడృజ్జ్వలంబుఁనృపతియుఁ గొనుచున్.

- క. శిరమును ఖండించెను నా, శరుణగుబున; నిట్లు నొందఁగఁగతి వసి తెగిన ని
ర్జరపతి సహస్రముఖా, మరనయ్యల మేలు మేలు ♦ త్కృపితవర్యా! ౪౫
- క. అని వినుతించిరి పలుమా, అనూనసునువృష్టి గురిసె ♦ నతిపరిమళయు
క్తిని నాయుప్రోద్బలమునఁ, ననబడియెన్ నాల్గుదెసలఁ ♦ గడువడిఁ బడఁగన్.
- చ. సుర లెన వార్ష మంది రణఃకూరుని సత్యసరాక్రమున్ షీతీ
శ్వరపతి రామచంద్రుఁ గని ♦ సౌమ్య! యొసర్చితి దేవకార్య మి
త్తగుణమునందఁ జక్కఁగ; నితాంతమునంబున మే మొసంగు నీ
వరము సరిందమా! గొనుము ♦ వాంఛను దెల్పుము తీర్తు మిత్తటిన్. ౭౫
- క. చరణజుని స్వర్గభాక్కుగఁ, బరికించియె కాకయుండఁ ♦ బార్థివవర! నీ
వరుదుగఁ జేసితి వను నిర్జరవాక్కుల నాటించి ♦ రాముఁడు భక్తిన్. ౮
- క. కరయుగము మోడ్చి శ్రద్ధా, వరములు చెలువార వృత్తఁగనుజహరుఁ బురం
దరునిన్ సహస్రలోచనుఁ, బరికించి వచించె దేవఃవర! నీవు సురల్. ౯ 2966
- క. నాయెడఁ గరుణానుతులే, నాయననీసురకుమారుఁ ♦ ఉపగతజీవుం
డియెడఁ బ్రాణయుతుండై, సాయక తండ్రికిని బ్రీతిఁసాత్తుం డగుతన్. ౯
- క. వర మిది మదీప్సితము స, త్కరుణన్ నొనఁగఁగి డిదియె ♦ గాదే నా ణో
సురలార! మనవచారము, పరఁగట నావిప్రనుతుఁడు ♦ బాలుం డయ్యన్.
- సీ. మరణించె నేకకుఁమారుఁ డావిప్రున కాతఁ డకాలాంత ♦ మందెఁ గాన
నొతనిఁ బ్రదికింపుఁ ♦ డిదియెఁమీకుశుభంబువాక్కునశ్యంబయిఁభాసిలునటు
చేయుఁడీ నేఁ బురి ♦ షీతీసురవసుతోడ బ్రదికించువాఁడ నీ ♦ పట్టినంటి
దానిని జెల్లింపుఁ ♦ డోనిర్జరేశ్వరులార! నా రఘు రాము ♦ గారవమునఁ
- తే. గాంచి వార్షంబు వృద్ధిని ♦ గాంచునట్లు
బదులు పల్కిరి దేవతావరులు కూడి
వగవు మానుము కాకుత్స్థ! ♦ బాలుఁ డాతఁ
డిదినమి జీవములఁ బొందె ♦ నెలమి మిగుల. ౧౩౫ 2969
- క. తనబంధువులం గూడియె, మన మలరం దిరుగఁవాఁడు ♦ త్కృపాల! యిటం
దునిమితి వెప్పుడు శూద్రుని, గనియెం బ్రాణముల నచట ♦ క్షణమాత్రమునన్.
- తే. శుభము నీ కగుఁ గార్యము ♦ సారిది మేము
నీకు సమకూర్చుచుందుము ♦ భూకళత్ర!
సద్యశోరాజితా! యగఁస్త్యమునిచెంత
కరుగవలయును బ్రహ్మర్షి ♦ యతఁడు నియతి. ౧౩౬ 2971
- క. వ్రత మొనరింపం బూనెను, షీతి నొంపక యద్ది ద్వాదశశరత్తులు సు

- స్థితి సాగె నింతకాలం, బతుఁ డొగి *జలశయ్య నుండె ♦ నధికశ్రద్ధా. ౧౭
- క. కనుక నె యామానీంద్రునిఁ, గనఁబోయెన మతని మోదఁలితుం జేయన్
జననాథ! నీవు నమ్మునిఁ, గని మ్రొక్కుట మే లటన్న ♦ గారన మలరన్ ౧౮
- క. చనుదెంచెద నిప్పుడె యం,చని వారలతోడఁ బలికి ♦ హాటకమయమై
తనరారువుప్పకం బె,క్కెను; దేవత లంత విమలఁకీర్తులు చెలఁగన్. ౧౯
- తే. వ్యోమయానంబులను నెక్కి ♦ రాముఁ డవుడు
వెంట రాఁ బోయి, రామునిఁపీరునాశ్ర
మమున; కంతఁ దపోధనుం ♦ డమలకీర్తి
యాయగన్తుఁడు వారల ♦ యాగమనము. ౨౦
- 2975
- క. కని వారి యథావిధిఁ బూజనముల నలరించె దేవఁస త్తము లాపూ
జను గొని యాతనిఁ దగున,ర్చనముల ముదమొందఁ జేసి ♦ చనిరి యధేచ్ఛన్.
- క. సురవరు లీవిధిఁ దమయను,చరు లెల్లను వెంట రాఁగ ♦ స్వర్గమునకు స
త్వరగతిఁ బోయిరి; రఘుభూ,వరతిలకుఁడు ఘృష్ణకంబు ♦ వసుధం దిగఁగన్.
- ఆ. అవతరించి మునికి ♦ నాయగన్తునకు వం,దనము లాచరించి ♦ యనల తేజఁ
డాతఁ డిచ్చునట్టి ♦ యాతిధ్యములఁ గొని, యధివసించె నందు ♦ నాదరమున.
- క. అనుపమతపోధనుం డా,మునిపతి యత్యుగ్ర తేజఁమునఁ బొల్పుచు నా
జనపతి కిట్లను; స్వాగత, మనూనగుణసాంద్ర! యోమఁహాత్మా! యిటకున్.
- క. చనుదెంచితి నాభాగ్యం, బనఁదగు నిద్రాని సద్గుణావళి నీయం
దు నెగడుఁ గావున బహుమతిఁ, గనుచుందును నిన్ను నేనిఁకామం బాత్మన్.
- ఆ. అతిథి పూజనీయుఁ ♦ డనుదిన మాత్మయం,దలరుచుండు నతఁడెఁయమరులెల్లఁ
జరణభవుని జంపి ♦ సద్యశంబున వెల్లు, నీదురాక పలికి ♦ రాదరమున. ౨౬
- క. ధరణీసురపుత్రుని మృతుఁ, బరిగతజీవితుని జేసి ♦ భాసిల్లితి వో
ధరణీశవుంగవా! రా,తిరి యిది యిటఁ బుచ్చఁదగును ♦ దృప్తి మెఱయఁగన్,
- క. పురికిఁ బ్రభాతంబున నీ, వరుగంగా వచ్చు సేవ్చ ♦ నరిగెడుయానం
బరుదుగ నొప్పుట రామా!, పరమాత్ముడ వీవు లక్ష్మీపతి వరయంగన్. ౨౮
- క. నారాయణుడవు నీయం,దే గాజ్యం బెల్ల నుండు ♦ నెల్లర కీవే
యారయఁ బ్రభువపు ప్రాక్తన,పూరుషుడవు సౌమ్య!వినుముఁవూర్వయ్యైకటన్.
- సీ. ఆభరణం బిది ♦ యావిశ్వకర్తచే నిర్మితంబయి కాంతిఁనిచయదివ్య
మయి దివ్యతనువుచేఁనరుదగు తనకాంతి వెలయుచుండును; గాన ♦ విశ్వనాథ!
గ్రహియింపుమా నాకుఁగల్పింపు ప్రియమును దత్తవస్తువు ప్రీతిఁతనర మరల
దానము చేసినఁ ♦ దత్ఫలమనుపమ మిద్దాని ధరియింప ♦ నీవె తగుదు

తే. వధిరఫల మొండఁ జాలుదు; ♦ నమరనాథ

ముఖులఁ దరియింపఁ జాలుదు ♦ భూమిపాల!

గాన నీ కిచ్చువాడను ♦ దీనిఁ గొనుము

చిత్ర మాభరణ మ్మిది ♦ చెలఁగువేష్ట. 33

2985

క. జ్వలియించుసూర్యుడో? యన, వెలసెడు ను మ్మిది యనిన ♦ విని శ్రీరాముం
డలఘురథశ్రేష్ఠుఁడు రాజులధర్మము లోఁ దలంచి ♦ సొంపగుభణితీర్. 34

క. దానము నృతిగ్రహంబును, భూనిర్జగులకును దగును ♦ భూపతిని గదా?

నే నెట్లు సంగ్రహింతును, భూనిర్జగుసొమ్ము పాపము గదా? కొనినన్. 35

చ. అన విని యాయఁ నృత్యమని ♦ యానృతి రామునిఁ గాంచి యిట్లనన్;

జననర! బ్రహ్మభూతనుయి ♦ నాధుశరంబగు నానృతంబునన్

జనులకు రాజు లేడు సురసంశతి కింద్రుఁడు లేడు గాన నా

జను లధిపాలునిం బడయు ♦ న్వాంతములం బగు నిన్ను వేడినన్. 36 2988

చ. శతముఖు దేవకోటికిని ♦ నత్ప్రభువుం దిమిఁజేసి తీవు; మ

ర్వతతికిఁ బాలకుండుగ విరాజిల్లువానిని జూపవే యటం

చతిశయధ క్తి వేడి పరమాత్మ! నృపాలుని బూజ నేసి పా

పతకులఁ బొయువార నుని ♦ వారలు శోరి వచించి రీగతిన్. 37

2989

చ. ధరణివిభుండు లేకయె మునంబును గాంచఁగఁ జాల మేము భూ

వరుఁడె నుపూజ్యుఁ డు; పరవారవచ స్తతు లాలకించి యా

దరమున నుత్తమార్థము నెవం దలపోసి శ్వదాజ్ఞ చేత నా

నరసిజసూతి యింద్రముఖసర్వదిగీశులఁ బిల్చి యిట్లనన్. 38

2990

సీ. కరుణించి మీయందుఁ ♦ గల్గినతేజంబు నందు భాగం బొనంగం దగు నన

వారు తేజస్సుల ♦ భాగ మిచ్చిరి బ్రహ్మ తుమ్మె నద్దానిన ♦ తోచె నొకఁడు

క్షువుఁడన; నతనికిఁ ♦ గూర్చి నింద్రాదుల యంశంబులను మనుజులి కిచ్చె

విభుగాఁగ, నంతటవిబుధేంద్ర భాగంబుతోడ భూమిం గూర్చెఁదోయవిభుని

తే. భాగమును గూర్చి దేహంబు ♦ పరఁగునట్లు

చేసెఁ గౌబేరభాగంబు ♦ చే వనువును

బ్రజల కిచ్చెను యమునిజా ♦ భాగమునను

బ్రజల శాసించు నరపతి ♦ రమ్యరీతి. 39

2991

క. సురపతిభాగంబుననే, నరభూషణ మలగుదానిఁ ♦ బరమాదృతి ని

ర్జరపతి యజ్ఞాంశమ్మును, బరిగ్రహముచేయురీతిఁ ♦ బాధివముఖ్యా! 40 2992

తే. కై కొనుము దీని నీకు మేల్ ♦ గలుగు నన్ను

నుద్ధరింపుము నా, మునిఁనూక్తుల విని

పరమధార్మిక మిది యని ♦ నిరుపమాన

మైన యాభరణము దాని ♦ మానవపతి. 41

2993

క. నిరుపమభూషణ మని తాఁ, బరిగ్రహించెను; నృపుండు ♦ వరభూషణ మా
దరమునఁ జేకొని తద్విధ, మరయంగాఁ గోరి యిట్లు ♦ లనియెన్ మునితోన్.

సీ. అద్భుతాకృతితోడ ♦ నలరారు నీయది యేరితి వచ్చె మీ ♦ కెవ్వఁ డిచ్చెఁ
గొతూహలంబయ్యె ♦ త్కాసురమానీంద్ర! యతులక్ష్మీరీ! మిమ్ము ♦ నడుగువాఁడ
నాశ్చర్యములకు నీ ♦ వన్ననో నిధి వాడు వనుచుఁ గాకుత్స్థుఁడీట్లడుగ మాని
యిట్లని చెప్పె; రాజేంద్ర! యీవిషయంబు విను విన్నవించెద; ♦ మునుపుత్రేత

తే. యనఁబడు యుగంబు గడచెడు ♦ నదనునందు

నీవనంబున రమణీయమై వఱిలెడు

భాగమం దిందు దానపూర్వముగఁ గంటి

నచ్చెరు వొనంగె దానినే ♦ ననువదింతు. ౫౨

2౪95

దెబ్బదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

22 - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకు శ్వేతరాజోపాఖ్యానముఁ జెప్పట. ఉతి

క. మును త్రేతాయుగమున నో, జనవర! వన మొందు బహువిశాలంబయి యో
జనశతపరిమితమై పక్షినికరమృగవర్జితమయి ♦ చెలఁగుచు నుండెన్. ౧ 2996

క. వన మది నిర్మానుషమై, కనఁబడ నుత్తమతపంబు ♦ గావింపఁగ నే
వన మద్దానిం జేరితి, ననఘా! *నాదనుచు మోద ♦ మలరారంగన్. ౨ 2997

క. ఫలమూలంబుల వృక్షం,బుల సుస్వాదంబులగుచుఁ ♦ బొలుచు మధువులన్
జెలఁగెడునవ్వనరూపముఁ, బలుకంగ రాకయుండెఁ ♦ బార్థివముఖ్యా! 3

సీ. దానియంతరమందు ♦ మానితసర సొండు యోజనాయతమయి యొప్పియుండె
హంసకారండవాద్యఖిలపక్షులు స్వేచ్ఛ విహరించుచుండెను ♦ విమలపద్మ
ములు నుత్పలంబులు ♦ చెలువారుచుండెను శైవలంబులు మాహాశ్చర్యరీతిఁ
గనఁబడుచుండె నుఖంబుగా నివసింపఁ దగియుండె విమలమై ♦ సొగసుమీఱ

తే త్కోభ మింతయు లేక పక్షులు వెలయఁగ

నలరుచుండెను; నద్దాని ♦ యంతికమున

నాశ్రమం బొందు చిత్రమై ♦ యతిపురాణ

మగుచుఁ బుణ్యతమంబయి ♦ యందమలర. ౬

2999

చ. మునిజనహీనమై యదియుఁ ♦ బొల్పుగ నొప్పుచునుండె, రామ! యం

దును నివసించినాఁడఁ దమిళో నొకరాతిరి గ్రీష్మమందు, నం

త నినుఁడు తూర్పుకొండపయిఁ ♦ దా నుదయింపఁగఁ బూన లేచి చే

యను దగినట్టి కృత్యముల ♦ నాదృతి సల్పఁగఁ బూని శ్రద్ధతోన్. 2౪ 3000

క. నగనునకు నేని నందు; న, బరమై వున్నంబు నగుచు ♦ శవ మొందు మహా
త్తరీతిఁ గానఁబడియెన్; ధరణీశ్వర! యాశనంబు ♦ తనవనరమునన్. ౮

సీ. సంక్తిభేదమున ♦ బలవంతునియ నరొవరమయూత్రయముగఁ ♦ బరఁగుచుండఁ
దనుకాంతి యెంతయుఁ ♦ గననగుచుండెను; జింతించితిని దీని ♦ సిద్ధి యెట్లు
లనుచు ముహూర్తము ♦ నునమున నారీతిఁ నలఁచుచు దానిన ♦ త్తటమునందు
నుంటి నీచిత్రమెట్లొ యని; యంతలో నద్భుతవర్చనం ♦ బై నిరుపమ

తే. మగుచు నత్యున్నతంబయి ♦ యంబరమునఁ

గానఁబడియె విమానంబు ♦ వప్రహంస

సంయుతంబయి చిత్తైకజవముగలిగి

యందు నతిసూచనంతుఁడై ♦ యలరె నొకఁడు ౧౧

3002

క. సురపురి వసింప నన్వర, పునఃపుం శుద్ధాన సురలఁపూజోడులు నుం
నరగతులఁ నన్నుఁ గొల్వఁగ, వరభూషణగుచిగుఁ డగుచు ♦ భాసిల్లె నృపా!.

ఆ. తనువలసములను ♦ నగునంపలు కొంక, అమలగేయములను ♦ నద్భుతముగఁ
జాడి; రంతఁ గొంక ♦ జూడిరి వీణాది, వాద్యములను నేర్పు ♦ వఱలుచుండ.

క. కొండలు వాయించిరి నాటి, కొండలు సంశోషనులరఁ ♦ గోయని ధ్వని యిం
పొందఁగఁ జేసిరి నృత్యము, కొండలు స్వేచ్ఛగను జేయఁ ♦ గోరిరి రామా!.

క. తరుణులు కొండలు నుంకర, హిరణ్యదండములఁ గాంతి ♦ ననఁగుచుఁజంద్రుం
బుగుడించు చానురంబులఁ, పరములఁ గైకొనుచు వినరఁగా మొదలిడఁగన్.

తే. పుండరీ కేశుణంబులఁ ♦ బొలుపుమీఱు

నతనిమో నుట్టు వికసించె; ♦ సంత నతఁడు

సింహాపీఠ విడిచి యచ్చెగురు శోచ

విమానంబు దిగి నచ్చి ♦ యాశనమును. ౧౨౪

3007

క. తినియెను శ్రీరామా! నేఁ, గనుచుంటి ననంశరంబ ♦ కడఁగి యతఁడు క్రొ
వ్వినమాంస మెల్ల స్వేచ్ఛగఁ, దిని నదిసుం జేరి యచటి ♦ దివ్యనలిలమున్.

తే. విధియుతంబుగ స్పృశియించి ♦ వే విమాన

మెక్కఁ జోవుచునుండ నే ♦ నన్ని యతని

దేవసంకాశు న్వర్తిని ♦ భావ మురఁ

గాంచి యిట్లంటి; నోభూమిఁకాంత! రామ! ౧౨౫

3009

క. సురసంకాశా! యెవ్వఁడ, నరయఁగ నాహార మిద్ది ♦ యతిగర్హితమై

పరఁగెడుదాసిం దింటివి, కడుఁజించి నచింపు దీనిఁకారణ మెల్లన్. ౨౦

3010

క. ఎవనికి నీయాహారము, చవిగా నుండునో గలదు? ♦ నవ్వగ్గాయతు

1 స్వర్గాయతుల్యసంకారఁడేతాసమానమై శ్రేష్ఠుడు దేహము కలవాడ అని యర్థము.
దేవసమత-అనిమా.

- ల్యవరాంగ! చిత్ర మయ్యెడి, జవమున వినిపింపు దీనినత్యంతబెల్ల ౨౧ 3011
 క. వినఁగోరెద నాహారం, బనఘా! యోగ్యంబు గాది దంచున్ దోచెన్
 గనఁగ శవం బిది యెట్లీ, వనూనముదమారఁ గొంటి ద వరునయ్యెఁ జూచి.
 చ. అన విని స్వర్గగామియగు ద నాతఁడు స్వాంతమునం గుతూహలం
 బును గని సత్యవాక్యములఁ ద బొందుగఁ దద్విధ మెల్లఁ జెప్పె; నో
 జనవర! యావిధంబు వినఁ ద జాలఁగ నచ్చెరువై కనంబడున్
 విను వచియింతు నాతని నువృత్తము సర్వము విన్నరీతిగన్. ౨౨ 3013

డెబ్బదియేడవ నర్గము సంపూర్ణము.

౭౮ నర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకు నాభరణము దొరకినవిధముఁ చెలుపుట. ఇతి-

- చ. అనుటయు నాదువాక్కు విని ద యాదివిజాలయగామి ప్రీతి న
 న్గని శుభవాక్కు లివ్వె యని ద కై యుగమున్ ముకుళించి రామ! యి
 ట్లనియెను; బ్రాహ్మణోత్తమ! *నుఖాసుఖవృత్తము నాది దాటఁగా
 ననువుపడంగ రాని దిదియౌ వచియించెద నాలకింపుమా. ౧ 3014
 క. అడిగితివిగావఁ దప్పక, నుడివెద; వై దర్భనానునతభూవిభుఁ డొ
 క్కఁడు కీర్తిశాలి గలఁ డా,తఁడె నాజనకుండు మున్ను ద తనరు విభూతిన్.
 తే. అతనిపేరు నుదేవుఁడాయనఘుఁ డేజ,గత్రయంబున వీరైక్యఁ ధునుఁడు; భార్య
 లిరువురాతని కొప్పుదుఁ రెలమి నొక్క,పత్నికొకఁడుగ నాత్మజఁ ద్వయముగలిగె.
 క. వారలలో జ్యేష్ఠుఁడ నో,ధారణిసుర! శ్వేతుఁడనఁగఁ ద దగుదు సురధుఁడున్
 భూరిపరాక్రముఁ డనుజుఁడు, సారయశోరాజుతుండు ద తొంటియుతుండున్. ౪
 క. జనకుఁడు సురపురి కేగఁగ, జను లెల్లరు నన్ను నృపుని ద సరగునఁ జేయన్
 మనిచితి ధర్మపథంబున, జనులను శ్రద్ధాదరముల ద తమ చెలువారన్. ౫
 చ. మనుజులు ధర్మమార్గ మణుఁమాత్రము తప్పక యుండఁ బ్రోచుచుం
 డ నొకనహస్రవర్షములు ద నాపరిపాలనమధుఁడెల్లె బా
 వననియమా! ద్విజప్రవర! ద వారక యట్టిల నేలు నేను నొ
 య్యన నొకహేతువుం దలఁచి ద యాయువు గన్గొని మృత్యు వెన్నుచున్. ౬
 ఆ. చాలు నింక రాజ్యలీల లంచుఁ దలంచి, యావనంబుఁ జేరి ద మృగపతత్తి
 వర్జితముగఁ జొరఁగఁ ద బడనిదిగను గను,పట్టఁ గాంచినాఁడ ద బ్రహ్మమాని!.
 క. సర సిది శుభతమమై నా, కరుదుగఁ గన్పట్టఁ దపము ద నతినియమమునన్
 జరపం జూచ్చితి రాజ్యము, పరిపాలింపంగ సురధు ద భ్రాతను నృపుఁగన్. ౭

* మ మైతత్సుఖదుఃఖయోః, దురతిక్రమణీయం హి-అనిమా.

- క. ఒనరిచి యభిషిక్తుని భూ, జనులకు నన్నించి యింగు ♦ సగనతటమునన్
మనమున నియతిం దగఁ దన, మును జేసితిఁ బాలకాఁము మనీషివరా! ౯
- సీ. మూఁడువేలేం డ్లిట ♦ మునివన్య! తపము నీగురుతరవనమునఁ ♦ గోర్కిమీఱ
నన్యదుష్కరముగ ♦ నాచరించితి; నంత ననుసమవిధి లోకమునకుఁ జనితి;
స్వర్గభూతుండనై ♦ సాధుతపశ్శక్తి పలరిన ట్టుత్పిపానలు సతంబు
బాధింపఁగాఁ జొచ్చెఁ ♦ బరమమునీ! నాన వ్యథి తేంద్రియుండనై ♦ యాజగత్త్ర
- తే. యాధిపుని బ్రహ్మఁ గాంచి యిట్లంటి నేవ! ట్టుత్పిపానావినర్జితఁ ట్లోని యిద్ది
బ్రహ్మలోకంబునాఁ బడుఁ ♦ బ్రాగ్జనికృత, కర్మ మెట్టిదో నాకిందుఁగలిగెఁటుత్తు.
- క. అనవరతంబు పిపాసయు, జనియించెను గాన నాకుఁ ♦ జక్కనిభోజ్యం
బును జెప్పుమా పితామహ! యన బ్రహ్మ పచించె నిట్టి ♦ లారసి నాతోన్.
- తే. స్వాదులై తగు నీదు మాంసమును నీవె
యనుదినంబును భక్షింపు ♦ మననినాథ!
యదియె యాహారమగు నీకు ♦ నాత్మతనువుఁ
జక్కఁ బోషించుచుం దవం ♦ బక్కజముగ. ౧౮౫ 3025
- క. ఒనరించితి కాదే యో, జననర! నాట నిది నీజసత్తమ మయ్యున్
గనునే యంకురతను గా, వున దానినె తినుము మున్ను ♦ పొందవు తృప్తిన్.
- క. వన మది నత్వనిషేవిత, మనుసమఫలమూలనికరముగు నందు వసిం
చిన నీవును భిక్షార్థిగఁ, జనుడెంచిన యతికిఁ జిత్తసన్నుత మలరన్. ౧౮౬ 3027
- ఆ. భిక్ష మిడక యుంటి ♦ నత్తయగుగునగి, యనితలంచవైతి ♦ వతులతపము
నల్పినాఁడ వట్టి ♦ చందమ్ముగావున, స్వర్గవాసమైన ♦ సంతతంబు. ౧౮౭ 3028
- క. నిను ట్టుత్పిపాన లేచెడు, గనుకనె పోషించినట్టి ♦ కాయంబును జ
క్కనిగుచిగల్గినదానినె, గొను మాహారముగ సుధను ♦ స్త్రోలినరీతిన్. ౧౮౮
- తే. తృప్తి బొందుచు నుండుముదివ్య తేజఁ, పొనగ స్త్యనుహమునియరిజనులకు
దుష్ప్రధర్మఁడు వచ్చు విధూతకష్ట, బాలుఁడవగుదు వీవు తత్సమయమందె.
- క. ముని యతఁడు దేవనమునయ, మును నరియింపంగఁ జేయఁ ♦ బోలు సుశక్తిం
దనరారుఁటుత్పిపానల, వనటం బడు నిన్నుఁ గూర్చి ♦ పలుకన్ వలెనే. ౧౮౯
- క. గురుబాహూ! నిన్నతఁడు, తరియింపం జేయఁ జాలు ♦ ధన్యుడనియె; నా
సురతల్లజవాక్కుల విని, పరమవిగర్హితము నాదు ♦ నపువుం దినుచున్. ౧౯౦
- క. అనుదిన మీరీతిని నే, వనికన్ వచ్చుచును మరల ♦ స్వర్గంబునకున్
జనుచున్నవాఁడ వర్షము, లనేకములు చెల్లె నిట్టి ♦ లంగము దినఁగన్. ౧౯౧
- చ. తను విది క్షీణ మొందదు ముదంబును బొందదు చిత్త మోమహా
మునివర! యిట్టికష్టములఁబొందెడు న స్థగుణించి కష్టరా

శిని దొలఁగించి కావు మిటఁ ♦ జేర నగన్ముఁ డొకండు శక్తుఁ డ
న్యనకు నగమ్య మియ్యది ద్విజోత్తమ! నన్నుఁ దరింపఁజేయఁగన్. ౨౪ 3034

1క. కొను మీయాభరణంబును, మునిపర! కరుణింపు నవ్వర్ణమును ద్రవ్యము వ
స్త్రనిచయము భక్ష్యభోజ్యము,లను నీయది యాభరణములను దగ నిచ్చున్.

తే. బ్రహ్మమానీంద్ర! కోరిన ♦ వాంఛితముల, నొనఁగువాఁడనుభోగాళి ♦ నొనఁగువాఁడ
నుద్ధరింపుము కరుణింపు ♦ మోముహాత్మ! యనిన నాన్వర్ణివగుపల్కు ♦ లాలకించి.

క. తరియింపఁజేయఁగా నా,భరణం బిద్దాని మిగుల ♦ భానురము మహా
దరమున గ్రహియించితి నే, బరిగ్రహింపఁగ నె యతని ♦ ప్రాక్తనువచటన్. ౨౫

క. వెన నశియించెను రాజ,ర్ని సత్తముం డట్లు తనువు ♦ చెచ్చెట నశియిం
ప సురపదంబునకుం జని,యె సంతనం బొప్పుచుండఁ ♦ దృఘుం డగుచున్. 30

క. ఆతనికొఱకై దీనిని, భూతలనాథా! గ్రహించి ♦ పాలువుగ దానిన్
జేతం బొప్పుక యుండిన, నీతరుణము దాఁక నేను ♦ నిందుంచితిఁ జా!. 30౫

ఆ. దాని నీకు నొనఁగఁ ♦ దగునని యెంచితి
నిదియుఁ జూడఁ జిత్త ♦ మొదవు రామ!
యతఁడు భూతపావుఁ ♦ డై సుఖంబుగఁ దన
పదముఁ జేరఁబోయె ♦ బార్థివేంద్ర!. 3౧౫

3040

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౯ - వ సర్గము.

— ❧ —
❧❧❧ దండకునివృత్తాంతము రామునకు నగస్త్యమహాముని చెప్పట. ❧❧❧

క. ఆయద్భుతతమవాక్యము, నాయవనీసురమునీంద్రుఁ ♦ డట్లు పలుకఁగా
నాయవనీశుఁడు విన్తయ, మా యెడఁ దోషంగ మరల ♦ నమ్మునివరుతోన్. ౧

క. గౌరవ మలరఁగ నిట్లను, 2 ఘోరంజగు తద్వనమున ♦ తోణీశుఁడు దు
ర్వారతపం బొనరువఁగా, నేరీతి పృగద్విజాళి ♦ యెనఁగక యుండెన్. ౨

క. మనుజవిహీనంబయి త,ద్వన మలరకయుండఁ దవము ♦ వై దర్భుఁడు చే
యను బోయె నెట్టు? లయ్యది, వినవలతుం దత్త్వ మెల్ల ♦ వివరింపు మునీ!. 3

సీ. అనుచుఁ గౌతూహల ♦ మలరంగ రాముండు, ప్రశ్న చేసినముని ♦ ప్రవరుఁ డగుచు
బరమ తేజస్వి యీ ♦ భంగిని వచియించె; మును కృతయుగమున ♦ మనుజనాథ!
దండధరుండు శా ♦ స్తయు మనుసంజ్ఞుండు నయి యుండె నాతని ♦ కాత్మజన్ముఁ
డిత్వాకువన నొప్పె ♦ హితమతి కులవర్ధనుఁడు కీర్తిశాలి యా ♦ తఁడు మహాత్మ!

1 ఇదం తావ త్సువర్ణంచ ధనం వస్త్రాణి చ ద్విజ, భక్ష్యం భోజ్యంచ బ్రహ్మ శేషదా త్యా
భరణానిచ-అనిమా. 2 భగవం స్తద్వనం ఘోరం తప స్తప్యతి యత్ర సః-అనిమా.

తే. యతని జ్యేష్ఠుని దుర్జయు ♦ నధిపుఁ జేసి
రాజ్య మేలుము ధరిఁ గల ♦ రాజవంశ
ములకుఁ గర్తవు నీవు కావలయు ననుచు
సనిన నట్టులె చేసెన ♦ ననుచు నతఁడు. ౬

3044

క. స్రుతిన యొనర్చెను రామా!, పిత దానికి మోస మంది ♦ పెంపు మిగుల నీ
గతిఁ బల్కె మరలఁ దనయా!, యతిశయమోదంబుఁ గంటి ♦ నట్టిఁడవగుమా,
ఆ. సంశయంబు లేదు ♦ సకలవంశములకుఁ, గర్తవగుదు దండ ♦ కలనఁ బ్రజలఁ
గావు హేతు వుండు ♦ కయ నండు మిడకుము, తప్పుచేయు మనుజు ♦ తతులయందు.
క. మనుజేంద్రుఁ డవఁడు నండన, మును జక్కఁగ నునుచున్వర్గ ♦ మునుబొందునతం
డిని పెద్దలు చెప్పిరి; కావునఁ బుత్రక! యత్నవకుండ ♦ వుగ నుండఁదగున్. ౯౪
క. పరమము ధర్మంబు గదా, ధరిగిం జేసెవాగు దానిఁ ♦ దలఁపుము మది నం
చురునుతి మను వాత్సజులకుఁ, బరమగతిం జెప్పి వార్ష ♦ పరిపూర్ణుండై. ౧౦౪

తే. శాశ్వతంబగు పద్మ ♦ సంభవునచ
మొందె; ద్రిదివంబు మను విట్టు ♦ లొంద నంత
వాత్సజుండగు నిత్యోకు ♦ వమిత ఫేజ
మలరఁ దనయులఁ గాంచు తెట్లనును నుదిసి. ౧౧౪

3049

క. ఆలోచించెను; బిరవన్, జాలుగ బహుకర్త తతులఁ ♦ జక్కనిశ్రద్ధా
లోలుండై యుసరిచి నుక, బాలశతుల్యులను బుత్ర ♦ వరులం గనియెన్. ౧౨౪

తే. ధర్మమతియై యుత్సాకు ♦ ధరిగివిభుఁడు
తనయులం గాంచె వారిలో ♦ మనుజనాథ!
కట్టకడపటితనయుండు ♦ కడువిమూఢుఁ
డిశ్యతవిద్యావరిశ్రముం ♦ డొట సతము. ౧౩౪

3051

క. తనయగ్రజులం గొల్పుచు, జనిబొందుచు నుండె వాని ♦ తండ్రియె దండుం
డిని పేరు పెట్ట సతనకి, మసమునఁ దలపోసి యల్ప ♦ మతియను నూహన్.

తే. తప్ప కితనికి దండుప ♦ తనము దేహ, మందుఁ గలుగంగఁ గలదని ♦ యట్టిపేరు
పెట్టి యతిఘోర దేశం బ ♦ పెట్టి దిశని, కుండఁ జాలిదని యాత్మ ♦ నూహచేసి.

*క. కనఁజాలక రిపుకాలుఁడు, జనపతి యాతండు వింధ్య ♦ శై వలమధ్యా
వని గాంచి యందు నాతని, నునిచెం దదాద్ర్యమందు ♦ నొడయం డనుచున్.

సీ. పర్వతరమృత ♦ ద్భాగంబునన్ దండు సరవతిగాఁ జేసి ♦ పుర మను త్త
మమును నిర్మించె; నా ♦ త్కృపతి తన్నామమును మధుమంతమై ♦ భూరికీర్తి
నందు, నియ్యదియంచు ♦ ననువదించెను; దరువాతవండుఁడుభృగు ♦ ప్రవరుడై న
శుక్రు సాచార్యుఁగా ♦ నువ్రతు వరియించె, నిట్లు లావండుఁ డ ♦ హీనతేజుఁ

* వింధ్యశైవలయొక్క ధీర్వ రాజ్యం ప్రదా దరిందను-అనిమా.

తే. డైన శుక్రుని గూడి రాజ్యంబు చేసె
హృష్టమనుజవికీర్ణమై యింద్రరాజ్య
మట్లు చెలువారె; దండుఁ డయ్యనని నింద్రు
కరణిగాఁ బాలనము చేసె యనయశమున. ౧౯

3055

క. మనుతనయుండౌ దండుం, డనూనశక్తిం జెలంగు యనయశననుతో
డను గమ్రరీతి రాజ్యంబు నేలె ధర్మైకమార్గమునఁ బ్రజలొప్పన్. ౧౯౪

తే. రాజ్య మయ్యది విస్తృతిఁ యూజ్య మగుచు
నలర గురునాశయమురీతి యనమరవిభుఁడు
స్వర్గ మేలినయట్లు రాజ్యంబు దానిఁ
బాలనము చేసె ధర్మతత్పరుఁడు నగుచు. ౨౦

3057

డెబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౦ - వ సర్గము.

—ఁ— దండుఁ డరజను బలాత్కరించుట. —ఁ—

చ. అని వచియించి కుంభభవుఁ యడారఘరామునిఁ గాంచి వెండి యి
ట్లనియె; గథాప్రపంచ మొకఁ డాదృతి నే వినిపింతు భూధవా!
వినఁదగు; దండుఁ డాతఁ డట యీ సోధివిహీనరీతి నె
మ్మనమున శాంత మూని బహుశ్రీనము మీఱఁగఁ బెక్కువర్షముల్. ౧౪

క. ధరణిం బాలించెను; నొక, తరు గాబున నతఁడు శుక్రుఁ డామమ్ము మనో
హరమును బొందెను జైత్రం, బరుదేరఁగ మనమునందు యార్షము పొదలన్.

చ. కనుఁగొనె దండుఁ డందు మునిఁకన్య ననుత్తమరూపఁ గాననం
బున విహరించుదానిఁ గనఁ యబంకముగా నలరారుదాని; సం
త నతఁడు మన్తఘాంబకనిఁతాంతతర్ధితుఁడై కుబుద్ధియై
తనదగుధైర్య మెల్లఁ జెడ యదగ్గఱ కేగి వచించె నీగతిన్. ౨౬

3060

క. ఎందుండి వచ్చితివి నీ,విందుల కోసెకతాభఁ హితసుశ్రోణీ!
పొందుగఁ జెప్పు మదెవ్వరికిం దనయవు మన్తఘాత్రుఁకృతతాఁవుడనై. ౨౭౪

క. నినుఁ బ్రశ్నించితి దరుణీ! యని పల్కెడు మోహమత్తు యనతని మదనా
త్తుని గాంచి భార్గవునిస, తనయయు ననునయము దోషఁ డా నిట్లనియెన్.

నీ. భార్గవుతనయను యవరముని యాతండు పరులకు నెవ్వీధి యబధకల్గ
కుండు కర్తంబుల యనొగి జేయువాఁడు నూ! యరజ నాపేరుజ్యేష్ఠాత్మజాత
నగుదు నే నతనికి యనాశ్రమ మందిందు వసియించుదానను యవసుమతీశ!
బలవంతముగ నన్ను యబట్టఁ జూడకు, పితృవశనౌటఁ దండ్రియే యవరఁగునీకు

ఆ. గురువుగాఁగ, నీవు యక్షోణీమర్షికి, శిష్యుఁడవు గదా? విశిష్టచరితుఁ

డతఁడు క్రుద్ధుడైన ♦ వ్యసనం బసంతంబు, గల్లఁ జేయుశక్తి ♦ గలఁడునుమ్ము.

క. గురుతరతపఃప్రభావ, స్ఫురణంబున వెలయు సతఁడు ♦ నుమ్ము; వసుమతీ
శ్వర! నన్ను బొందఁ గోరికి, పరఁగునయే నీదు మదిని ♦ భార్గవు నసమున్.

క. నాతండ్రి మహాద్యుతి సం, ప్రీతిని నొనరించి నీవు ♦ వేడుము మార్గం
బీతటి నింకొక్కటి కల, దే? తలఁపఁగ ధర్మవిహిత ♦ మెద్దియు రాజా!. ౧౦౫

తే. అట్లుగాక యధర్మంబు ♦ నాశ్రయించి
నట్టులైన ఘోరాఘ మొఁమ్యనఁ బొసంగు;
భార్గవుం డాగ్రహించిన ♦ భస్మమిలుగు
లోకములు మూఁడు వేలుపలుకు లిఁకేల?. ౧౦౬

3066

క. జనకుని నీవె యూచించిన నిష్కలుషాత్మ! నీకుఁ ♦ జెచ్చెఱ నన్ని
చ్చు నటంచుఁ బల్కు రజను, జనపతికామాస్త్రములకుఁ ♦ స్వాంతముతూలన్.

క. శిరమును దగులఁగ నంజలి, పరఁగించి నునంబు తను నవశ్యము దుష్కృ
త్యరతికిఁ జొప్పఁగఁ బలికెన్; దగుణ! దయ చూపి నన్నుఁ ♦ దగుఁగావంగన్.

క. కాలక్షేపము చేయకు, మోలనా! నీనిమిత్త ♦ మొగి ననుతతి నీ
వేళ నశియించుఁ గావునఁ, బాలం గృహయించి ప్రోవు ♦ చంద్రనిభాస్యా!. ౧౦౭

క. నినుఁ గూడిసంత న్మృతి య,బ్బిన నబ్బుం గాక యొక్క ♦ వేళ దురంతం
బనఁనగు శాపము గల్గిన, వనితా! వా కగును గాక ♦ వై శమ నన్నున్. ౧౦౮

క. తగుణ! పొందుము నిను నస, వరతవన! నేవించువానిఁ ♦ బ్రద్యుమ్నాస్త్రో
త్కరవిహ్వలు నన్నుని యా, శునపడి సయాశన్నమిన్న ♦ దోషటుత తగన్.

క. పల దిది తగదని చెప్పిన, బలయుతుఁ డొటన్ మహీశుఁపట్టి యతఁడు నా
లలనం బట్టి రతిక్రీ, నలఁ దేలం దొడఁగ న్నగుఁ డడంపఁగఁ బెలుచన్. ౧౦౯

క. ఈరీతి నట్లు నండుఁడు, ఘోరాస్థింబు చేయఁగూడని రీతిన్
గోరి యొసఁగించి చయ్యనఁ, శేరెన్ మధుగుంశపురముఁ ♦ జెలఁగెడువేడ్కన్.

క. అరజాలలనయు నాశ్రమ, సరిసరమున నేడ్చుచుండె; ♦ బ్రాహ్మణవరుడై
పరమతపస్వీయునయి నిర్భరతుల్యుఁడనైన తండ్రిఁ జాడం గనఁగన్. ౧౧౦ 3074

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము.

— ఈ శుక్రఁడు దఁడునను శాప ముసంగుట. —

చ. నురముని తీవ్ర కేజఁజగు ♦ శుక్రఁడు కూఁతుచరిత్ర మెల్ల నా
తురపడి శిష్యుఁ డొక్కఁడుఁ ♦ శోడినె తొప్పఁగ వానితోడ స
త్వరముగ నాశ్రమంబునకు ♦ వచ్చె తుధార్మిని జాలఁ దూలుచున్
ధరణిరజంబు దేహమునఁ ♦ దద్దయుఁ గప్పడు పుత్రికామణిన్. ౧౧ 3075

- క. అరజను దీనను గాంచెను; నరుణరుచుల్ తన్నుఁ గ్రమ్మఁ నలరక తేజో
విరతిం బ్రత్యూషంబున, నురుతరముగఁ గాంచుచున్నఁ జ్యోత్స్నవిధమునన్.
- క. తనతనయ బెండుపడి యే,మనఁ జాలక యుండఁ గాంచెఁ నాతండు తుధా
ర్తిని బొందియుంటచే మిం,చెను రోషము ద్విగుణగుగుచుఁజిత్రగతులచేన్.
- సీ. మూఁడులోకంబులఁ గూడ నొక్కెత్తున దహించునట్టిచంఁదమున నద్ది
యడరఁగా శిష్యులఁ కనియె నీరీతిగా; నవిజితాత్తుండయి యవనిపతిత
నంది గర్వించుచుఁ నతిశయాధర్మంబు గావించె, దండుఁ డిఁక్కాననమున;
నయ్యది ఘోరమై యాగ్రహించిన యగ్ని శిఖివోలెఁ జూడంగఁజెప్పఁ దగని
- తే. యట్టి యాపత్స్వరూపమై యమరె; దుష్ట
బుద్ధియగు నీతనికి మృత్యుఁపు పరిసరము
నకు వెసం జేరె, గాన నీనరపతి కడు
మండునగ్నిశిఖిం దాఁకఁ మదిఁ దలంచె. ౫
- 3078
- చ. కన విన రాని పాపమును గాదన కీతఁ డొనర్చె నిట్టిరీ
తిని జెడుబుద్ధి యందులకుఁ దృప్తిగఁ బొందఁదగున్ ఫలంబు పా
పనిచయకర్తముల్ ఫలము బాగుగ నీయక పోవునే ధరన్;
గనుకనె యేడురాత్రములఁకాలమునందు నభృత్యబంధుడై. ౬
- 3079
- క. తనపాపకర్తముల నాత్మను దలఁచుచు నంతమొందుఁ దండుఁడు శతయో
జనపరిమితతద్దేశంబును, శుక్రుఁడు చేయుఁ గాకఁ బూదిగఁ బెలుచన్. ౭
- ఆ. సర్వసత్వములును స్థావరంబులు స్థావరంబులును బాంసువర్షమున నశించుఁ
గాక దండువిషయ మేకడ నెందాఁక, నమరు నంతదాఁకఁ నన్తదాజ్ఞ. ౮
- తే. పాంసువర్ష పరీతమై పరఁగుచుండఁ
గలదు నప్తదినంబులఁ కాల మింక;
ననుచుఁ గ్రోధాగ్నితప్తుడై యాస్థలమున
నున్న జనములఁ గాంచి యిట్టొప్పఁ బలికె. ౧౦
- 3082
- క. స్థల మిది వాసార్హము కా, దలఘుజవం బొప్పఁగా స్థలాంతరమునకున్
వెలలుఁడు చింతిల్లక యని, పలికెను శుక్రోక్తుల విని బ్రహ్మణు లెల్లన్. ౧౧
- క. ఆయాశ్రమంబు వదలి త,దీయాటవి కంతికమున దివ్యస్థలమున్
రోయుచు సుస్థలమును గని, యాయవసిం గట్టుకొనిరి యాశ్రమపంక్తుల్.
- చ. మునిపతి యెల్లమానులకు ముక్తిని నచ్చట నిచ్చి యొందు తా
వున నరు లెల్ల నుండుటయుఁ బొందుగఁ గూతును గాంచి యిట్లనెన్;
వనితరొ! యీపదంబుననె వాన మొనర్పు నమాహితాత్మవై
వన మిది యోజనంబు లొక వందకు నూటిగనొ సరస్సుగన్. ౧౩
- 3085

- క. సుకచిరకాంతిం బొల్పెడు, నగజా! యిటఁ గాల మొక్క యనువునఁబుచ్చు;
 పరిణామి యొప్పును కాటం, బహుదేంచును నీదునుగతి యాధారముగన్. ౧౪
- క. నినుఁ నూడి నీనుఁదనఁ, మున నుండెడు భూతముల సమూహంబులకున్
 గగనాకుండడు నృశిర్నపు, నీ కాంగీ యాత్రియానుకాటమునందున్. ౧౫
- ఆ. పాంసునన్ మోత యిది పద్మాస, బాధ నొందకుండ యటలు నతము;
 నీ గంఠంబులకు యిది చక్కఁగ విని, బ్రహ్మచారినిపలుకు యత్రద మని.
- క. మనమున దుఃఖించుచు నట్లు నె యుండెదనంచు బలికె యాశుక్రనితో;
 మునిపతి యాశించు వేదాక, నామున శ్రమము పట్టె యనిచి వసించెన్.
- క. అంతట వండుసిరాజ్యం, బంతయు బుభృత్యవాహానాన్వితముగ నం
 త్రాంశంబయ్యెను శుచిదు, ద్రాంశజ్వాలను న పరాత్రములందున్. ౧౬
- క. మునిపతి చెప్పినచొప్పున, జనపక మది యెల్ల భక్త సాత్కృతమైనన్
 గనుపట్టె రాజ్య మది నిర్భనుజంబులు సౌఖ్యమైన మాడ్కిన్ రామా! ౧౭
- తే. వింధ్యశైవలగినిధ్యవినిశిశుగు
 దేశ మయ్యది శ్రీరామ యివ్యమాని
 శాసనశమున వికృతినం నక్తుమయ్యెన్
 నదిమొదలు నంకికారణన్ మనఁగ నెగజె. ౧౮

3092

- క. మునులు నసించినతా నది, జననాథా! యదియె మొదలు యక్షాస్థలమున నొ
 ప్పును జన్ము జనస్థానం, బనఁగా; పృథ్వాంశ మిద్ది యంతయు నీకున్. ౧౯
- క. వినిపించఁబడియె యిచ్చె, మనము వినియోరి భూపమండన! ప్రశ్నిం
 చిననాకవు నానికి నొయ్యం జెప్పిననాకవ బదులు యార్షము గనుమీ
- తే. ఇంక నంధ్య నుపాసింప హితము నుమ్ము
 ననుయ మిది యందులకుఁ దగి యనురే వీరె
 మానివడు తల్లి జలపూర్ణ మహిత కుంభ
 హన్తులై యర్థ్యములచేత నకుఁగిడు. ౨౦
- క. పరిశృప్తి నొంకఁ జేయుచు, ననుచుభక్తి జపించు నియతిం గని, రా
 దరమున వారలతో భాస్కరుఁ గొల్పుట యుక్తమనుచు యానురమునియున్.
- తే. రాను! రఘుకులవారిధి నోను! సూర్యుఁ
 డస్తమింపంగఁ జోయెడు నట్లు లాట
 జలము లుండెనుచోటికిఁ జనుము జలము
 లను స్పృశింపుము సూర్యుఁ గొల్పంగ భక్తి. ౨౧

3095

3097

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౨ - సర్గము.

—ఉత్తర కాండము మకల నయోధ్యకు వచ్చుట. ఉత్తర—

చ. అన విని మానివాక్యముల † హర్షము నొంది రఘూద్యహుండు సం
ధ్యను గొలువంగ, నచ్చర లహర్నిశముం గొలువంగఁ బుణ్యమై
తనరుసరోవరంబునకుఁ † దానపు డేగి జపం బొనర్చె; నె
ట్లన జలమున్ స్పృశించి యపరాద్రికిఁ బోయెడునూర్య భక్తిచేన్. ౧౫

తే. శాలిచి పశ్చిమసంధ్యను † గోర్కి దనరఁ
దా నుపాసించి మహితాత్ముఁడైన కుంభ
భవుని యాశ్రమమును జేరవచ్చె; సంత
నమ్మనీంద్రుఁడు కందమూలంబు లవుడు. ౨

3099

క. పలువిధములైన లతలను, సులలితశాల్యస్పములను † శుభగుణునకు భూ
పలలామునకున్ భుక్తికి, సలఘుతరప్రీతిఁ గూర్చె † సంత నతండున్. 3 3100

క. అన్ముతోపమమగు నాయ,న్నముఁ జక్కఁగ ననుభవించి † సరవతినంతో
షముఁ దృప్తి నొందియారే,యి మునీంద్రునిచెంతఁగడపె † నెలమి మిగులఁగన్.

సీ. అరినిషూదనుఁడైన † యారాఘవుఁడు తెల్లవాఱఁగా లేచి సద్భక్తిఁ గాల్య
కృత్యంబులం దీర్చి † హితమతి నాహ్నికకృత్యంబు జరపి మునీంద్రుతోడ
గమనంబునకు నాజ్ఞఁ † గరుణింపుఁడనివేడ నూహించివందనఁమ్రోగినొనర్చి
కుంభసంభవ! మునిఁతోణీశ! పురి కేగ నానతి వేడెద † సనుమతింపుఁ

తే. డేను ధన్యుఁడ మీకృప † నిందుఁ గంటి
గానఁ గృతకృత్యుఁడను మహామానిచరణ
దర్శనముచేయఁ గంటి నాత్మను బవిత్ర
ముగ నొనర్చుకొనన్ వత్తుఁ † దగినయవుడు. 2

3102

చ. అని యిటు లాకకుత్స్థకులుఁ † డాదృతిఁ బల్క మహద్భుతంబుగాఁ
గనఁబడువాక్య మద్ది విని † కస్రమతిం బరితుష్టుఁ డౌచు నా
మునిపతి యాతపోధనుఁడు † మోమున సుస్థిత మాడ నిట్లనున్
జనవర! యద్భుతం బగుచుఁ † జాల ముదం బిడు నీనువాక్కులన్. ౪ 3103

క. వినినాఁడ ముదముఁ గంటిని, మనుకులవారిధిశశాంక! † త్కృపతివర! భూ
తనిచయముల నీవే పావనమూర్తివి క్షణము నిన్నె † వరునం బ్రీతిన్. ౯

క. కనఁజాలుదురో వారలె, యనఘులు పావనమనన్ము † లగుదుగు స్వర్గం
బున కేగఁ జాలుదుగు పూ,జను బొందం దగినవారు † సత్యము నుమ్మీ! ౧౦

క. ఘోరంబగుదృష్టిని ని,న్నేరై నం జూతురేని † యేవున యముఁ డ
వ్వారిన్ దండించి మహా,రౌరవమునఁ ద్రోయుఁ జమ్ము † రాఘవరామా!.

క. పరిశుద్ధుండవు శ్రీరఘు,వర! భూతగణంబులందుఁ † బరికింపఁగ నీ

- ధర నిన్నుఁ దలఁచినంతనె, సరమం బగుసిద్ధి నొందు ♦ భవములయందున్.
- క. చనవయ్య! శ్రోవ దోషం, బును బొందఁ భీతిలేన ♦ పూజ్యతరంబై
కనబడు నవ్య గ్రుండనై, జనులను బాలింపవయ్య! ♦ చక్కనిరీతిన్. ౧౨౪
- క. గతి నీవె యెల్లవారికి, నతిమానుషుఁడవు మహాత్మా! ♦ యన విని వినయో
న్నతి దోసి లొగ్గి వలగొని, క్షీతిసురముని నయ్యగస్తున్ ♦ సేవించి తమిన్. ౧౪
- తే. స్రాజ్ఞుఁడొ రాఘవుఁడు మానినతిని భక్తి
గొలిచి పుణ్యాత్మవలన నిఁమ్మల మహాశి
వములఁ గైకొని యందున్న ♦ సాధువరులఁ
గొలిచి యవ్యగ్రుండై మునం ♦ బలరుచుండ. ౧౫
- క. కనకాలంకృతపుష్పకము నెక్కెఁ నల్లగుచున్న ♦ భూపతివరు రా
ముని నాశీర్వచనంబులఁ, దనిపిరి మును లెల్ల రట నిఁతాంతప్రీతిన్. ౧౬
- నీ. అమరులు దేవేంద్రు, నర్పించువిధమున నంబరతలమున ♦ నమలపుష్ప
కమునందు నున్న భూఁకాంతుని గాంచిరి మును లెల్లఁ; గనకవిభూషితమగు
పుష్పకవరనుందుఁ ♦ బొలుచునారాముండు జలధరాగమమునఁసలిలదముల
చెంతనున్నట్టి శశివిధంబునఁ బొచ్చె నర్థదినంబున ♦ నొప్పవుండు
- తే. పురమునకుఁ బోయి తనసౌధఁవరముచందు
మధ్యకక్ష్యను దిగియె నామాడ్కిఁ బుష్ప
కంబు దిగి కామగంబయి ♦ కాంశతరము
నైఁ దానిని బొమ్మని ♦ యాజ్ఞ చేసి. ౧౯
- క. చను నీకు శుభంబగు నం,చన సయ్యని నేవచ్చ నరుగ ♦ నచ్చట ద్వారం
బుననున్న భటునితో నిట్లను లక్ష్యణ భరణుఁ బిల్వ ♦ మతివిక్రములన్. ౨౦
- క. నారాకఁ దెలుపు, నారలు, భూరిరయం బొప్పు రాఁగఁ ♦ బూనుదురని గం
భీరోక్తుల నాసతి యిడ, ద్వారస్థుఁడు పోయె నాజ్ఞఁ ♦ దలఁగొని యంతన్.
- ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

3110

3112

౮౩ - వ సర్గము.

అతి రాముఁడు రాజనూయము చేయఁబూన భగవంతు వలదని చెప్పఁగా నంగీకరిండుట.

- క. చని యశఁడు భరణలక్ష్యణులను గిని రామోక్తులను నెఱలమిఁ దెలుపంగా
విని వారు రాఁగ నవ్వా, ర్తను దెలిపెను భూమిపావఁతంనున కంశన్. ౧
- క. కని ప్రియుల భరణు లక్ష్యణు, ననుగాగమఁతోడ వారి ♦ నెల్లిన నాలిం
గనమున రంజిలఁ జేయుచు, జనపతి గూర్చిఁ బలికె ♦ నహజన్ముత్తోన్. ౨
- చ. ఒనరిచినాడఁ జక్కఁగ మహాత్తమభూసురకార్య మేను నిం
కను వరధర్మసేతువును ♦ గమ్రగతిం బరిరక్షణంబు చే

యను దలపోయువాడ; నది ధిక్షయ మవ్యయమంగు నామనం
బునఁ దలపోయువాడ నిదె ధి యఘమోచనమార్గ మారయన్. ౩౪

తే. ధర్మమునె సంస్కరించుట ధి తగినపనియె
యింక నాయాత్మభూతులై ధి యెసఁగు మిమ్ము
ననుజులం గూడి రాజసూయంబు చేయఁ
దలఁతు నయ్యది శాశ్వతధర్మము గద. ౩౫

311b

సీ. శత్రునూదనుడైన ధి మిత్రుడన్ భూపతి రాజసూయమున నిర్మలుని నగ్ని
సంతృప్తి నొందించి ధి సత్వరంబుగ మిత్రత యనఁగఁ బడు సత్పదంబునొందె;
రాజసూయ మొనర్చి రాజన్యఁడౌ పాశధరుడు పొందెను బ్రీతివరుణపదముఁ
జంద్రుండు ధర్మశాస్త్రంబుల నెఱిగినవాడౌట ధర్మైకపథముచేత

తే. రాజసూయంబుచేసి సర్వజగములకుఁ
గీర్తిపదమైనలోకంబు ధి నార్తిహరము
శాశ్వతంబును బొందెను; ధి సహజలార!
యీదినమునందె ననుఁ గూడి ధి యెసఁగువేడ్క. ౮౪

3119

క. పరికించి ధర్మమున్ మది, నిరుపమమాశ్రేయమెట్లు ధి నిల్చునొ మనకం
చరసి నయుక్తికముగ మీ, రురుతరధర్మంబు చెప్పు ధి టొప్పుం జుండీ! ౮౫

చ. అనుటయు వాగ్విశారదుడు ధి ప్రాంబలియై భరతుండు పల్కె ని
ట్లని; పరమాత్మ! ధర్మమనునయ్యది నిల్చును నీదుచిత్తసి
మను సకలోర్వి నీదయిన ధి మానితశాసనమందె నిల్చు నిం
తని వచియింపరానిబల ధి మట్టిదె విక్రమ మెన్న నీదెయకా. ౧౦౪

3121

క. గురుభావూ! నిన్నున్ భూవరు లెల్లను దేవత లొగి ధి బ్రహ్మను బోలెన్
ధరణీపతిశేఖరునిగఁ, బరమాత్మునిగాఁ దలంచువారు సతంబున్. ౧౦౫ 3122

క. నిను మేముఁ దలఁచురీతిగఁ, జను లెల్లను దండ్రుగాఁగ ధి స్వాంతంబులయం
దనవరత మెంచుచుందురు, ఘనబలశాలీ! ధరిత్రి ధి గతి నీవె కదా! ౧౦౬

తే. ప్రాణులకు నీవె సతతసంత్రాణరూపుఁ
డవు గదా!; యట్టి నీవె భూమివరనాశ
కరమయిన యజ్ఞ మిది చేయఁగాఁ దొడంగు
ఔట్లూ? నృపవంశములు నశియించుఁ జుమ్ము. ౧౦౭

3124

సీ. శ్రశి రాజసూయాఖ్యనవ మొనరించిన తరువాతఁ దారకానుగుని యుద్ధ
మందు దెప్పరమగు ధి నని చేయ నయ్యె; హరిశ్చంద్రుఁ డీయజ్ఞరీతిచేత
క్షత్రియవంశనాశనభూతయుద్ధంబు. చేయఁగా వలసె; నిశ్చింతనున్న
వరుణుడే యీనుహాధ్వర మొనరించి యద్దాని యంతమ్మున ధి దారుణమగు
ఆ. సంగరంబు చేయ ధి జలచరసంతతి, మ్రందె జమ్ము; పరుల ధి డెందమలరఁ

- క. జేయునట్టిసమయః జేయుశక్తుం డిద్ది, చేయ ఘోరయుద్ధం మామొడఁ దగ్గ,
 క. దానఁ భూతాలి చెడఁగఁ, భూనాయక! రాజనూయఁమును జేయంగా
 నానాభూతంబులకును, మానక నాశనము గల్గుఁమాట నిజంబౌ]. ౧౯ 3126
- క. క్రతు విది చేసిన రాజ, ప్రతతులకుం బొనువంబు ఁ భాసిల్లును వి
 చ్యుతి గల్గు దాన భూతవి, తతికిం గోపంబు చాల ఁ దారుణము గదా?. ౨౦
- చ. నరసగుణాఘ్య! శక్తుగణఁనంతతభీకరవిక్రమా! మహా
 పురుష! నృపాలశేఖర! విభూతి నెనంగును నిన్నుఁ గొల్చి వి
 న్తరయశమొందియున్న నృపఁనంతతిఁ జంపఁగరాదు; బుద్ధిమ
 ద్వయఁడవు చక్క నంచి రఘుఁవంశ పరిశ్రముఁ గాంచి యిత్తటిఁ. ౨౧
- క. భూతవ్రాతములకు హిత, మేతీరున నగునొ దాని ఁ నంచుము నీవే
 భూతములకు నెల్లను గతి, గూతటి నద్దానిఁ ద్రుంప ఁ నేలా! చెవుమా!.
 చ. భరతుఁడు సాధురీతి సుధఁవర్ణము పరివ్రయిల్లు పల్కుఁగా
 నిరుపనుసత్యవిక్రముఁడు ఁ నీరజమిత్రకులోద్వహుండు భూ
 వరపతి యాలకించి మది ఁ వర్ధిలు హర్షరసంబు ముంపఁగాఁ
 గరము వెలింగె; సంత రఘుఁకాంతుఁడు కై కకుమారు సద్గుణుఁ. ౨౩ 3130
- చ. కనుఁగొని యిట్లు సల్కె నుది ఁ గాఢమునంబును బొందినాడఁ దృ
 ప్తిని గనినాడ నీదునువఁదేశము మేలని తోచె ధర్మయు
 క్తిని గని గూనుడుల్ వెలసె ఁ దివ్యములై హితదాయకంబులై
 జనపతిపుత్ర! గూఢరణిఁ ఁ జక్కఁగఁ బ్రోచుటఁ దెల్పుచుఁ గడుఁ. ౨౪
- సీ. ధర్మజ్ఞ! నీవచఁవ్తతి నూతఁగాఁ గొని క్రతునరంబయి మామఁకప్రియకర
 మయి యొప్పు రాజనూయంబును మానితి; లోకపీడాకర ఁ మేకరణిని
 నగుకార్యమును దెల్పి ఁ నలనువారలు మానగు లత్తుణాగ్రజా! తగశుభంబు
 హితమును నగువాక్యఁమే బాలకుఁడు చెప్పగ్రహియింపఁదగుననికలదు నీతి
 తే. బుద్ధిమద్వర్య! నీవాక్యఁము విహితంబు
 శుభము హితదాయకంబునై ఁ శోభిలుటను
 నే గ్రహించితిఁ దత్కృతు ఁ వింకఁ జేయు
 యత్నమును మానెదక విలయద మగుటను. ౨౫ 3132

ఎనుబదిమూడవ నర్కము సంపూర్ణము.

౮౪ - వ నర్కము.

అత్తుణుఁడు రామునకు నృత్రాసురునిచరిత్రంబును దెలుపుట. అత్తు-

- చ. అని యిటు కై కయాత్మజుఁడు ఁ నారఘురాముఁడుఁ బల్కు లత్తుణుం
 డను నిటు రామునిం గని మహామతిభూషణ! యశ్వమేధమం

చను క్రతు వొండు పాపముల † నన్నిటిఁ గూల్చును బావనంబుగాఁ
దనరును దానిఁ జేయఁదగు † దావకచిత్తము సమ్మతించినన్. ౨

3133

తే. దుష్టరం బది సర్వక్రతువరమగును
బూర్వవృత్తము వినఁబడు † భూమిపాల!
మహితచిత్తుఁడు వాసవుం † డహితనూద
నుఁడు మహాబ్రహ్మహత్యచే † దడవు డస్సి. 3

3134

క. తరువాతన్ హయమేధా,ధ్వరమునఁ దత్పాపముక్తి † దా నొందె గదా?
గురుబాహూ! విను దేవా,సురసంయోగంబు చెడిన † సురరివులందున్. 3౪

క. దితిజుఁడు వృత్రాఖ్యుఁడు సమ్మతుఁడై రాజ్యమ్ము చేసె † త్కృపాలక! వి
స్తృతి నూలుయోజనమ్ముల, మితిఁ దత్తిగుణోచ్ఛ్రితంబు † మే నతని కగున్.

క. అనురాగంబున మూఁడుభు,వనముల స్నేహమునఁ జూచు † వాఁడౌట నతం
డనురంజకుఁ డన నెగడెను, విను మతఁడు కృతజ్ఞుఁ డఖిల † విషయములందున్.

తే. ధర్మవేత్తయు సద్బుద్ధిఁ † దనరువాఁడు
నగును గాననె శ్రద్ధయు † నమర ధర్మ
పాలనంబునఁ బృథ్వీ గా † పాడె నట్టి
వృత్తుఁ డఖిలవసుంధర † వెలయఁ జేయ. ౬

3138

క. ధర కామంబులఁ బిదుకుచుఁ, బరమాద్భుతరీతిఁ బొల్చె; † బ్రసవఫలములున్
వరమూలంబులు రనయుతి, ధరణిన్ విలసిల్లె నట్టి † తరుణంబందున్. 2 3139

తే. ధరణి దున్నకయే పండు † ధనము చాల, గల్గియుండును నాతని † కాలమందు
సద్భుతంబుగఁ గన్పడు † నవనితలము, భాగ్యయుతమయివృత్రాను † భవితమగుచు.

క. ఒకనాఁ డాతండు తపం, ఒకలుషమతిఁ జేయుగోర్కె † నంది యనుషమం
బు కదా యంచును జగతిన్, సకలశ్రేయఃప్రదాన † చణమంచుఁ దగన్. ౪౪

తే. ఇతరనుఖ మెల్ల మోహంబు † నిచ్చు నంచుఁ
దలఁచి పెద్దకుమారుని † నిలిపి రాజ్య
పాలనంబునఁ బౌరుల † నోలి నడిగి
మధుర కీర్త్యులఁ డితఁడను † మాట దెలిపి. ౯౪

3142

క. సురలకుఁ దాపం బిడు నిర్భరతపముం జేయఁ బూనె; † వాసవుఁ డాక
ర్భురనాథు నియతి నెమ్మదిఁ, బరికించి సరోజనేత్రుఁ † బరమాత్ము హరిన్. ౧౦౪

క. కన వై కుంతమునకు వే,చని మ్రొక్కి వచించె నిట్లు; † చక్రధరా! యో
దనుజవిరోధీ! వృత్తుం, డనుదనుజుఁడు తపము చేయ † నాత్మనియతిచేన్. ౧౧౪

తే. జగము లన్నింటినిం దానె † చక్క నాక్ర
మింపఁగాఁ బూనె బలమున † మించు నతఁడు

ధర్మనుతి గాన నేవానిఁ ♦ దాఁకి విజయ

నుంనఁగాఁ జాల నింక నాఁయసుర మరల. ౧౨

8144

క. వ్రతమూని తపము చేయఁగ, దిత పేంద్రుని వశ్యములగుఁ ♦ ద్రిజగంబులు నీ
వతిని మహోదాయుని సురి, తటిన్తెరి నుపేక్షచేయ ♦ ధర్మమె చెపుమా?. ౧౩

క. మనమున నీవే శ్రోధం, బును గాంచిన వృత్తుఁ డుండఁ ♦ బోఁడు ధరిత్రిన్
ననజాక్ష! జగంబుల్ప, ననురాగము పొదలఁ జేయ ♦ నగు నికనైనన్. ౧౪

క. నిను విభునిఁ బొంది లోకము, లనుననుఖసంపదలకు ♦ నాకరములుగాఁ
డనరెడఁ గాక; మహాత్మా! యనుగ్రహం నీయమర్హులం దున్నఁదగున్.

క. నీ వానరంబు చూపిన, నీవిశ్వము శాంతమగును ♦ నెనఁగు సరుజమై
యోవిశ్వనాథ! నిన్నే, దేవత లిడ వేడువాడు ♦ తిస్తత్వరతోన్. ౧౫ 8148

తే. వృత్తు వధియించి సాహ్యా మీఁబిబుధులకును

జేయుమా సంశయంబు నీఁచేయుపాయ

ముననె మే మున్నవారి మీఁపని గొలుగులకు

శక్యమే గాదు వేసెంబి ♦ సాయపడుము. ౧౬

8149

ఎనుబదిన్నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౫ - వ సర్గము.

అతి ఇంద్రుడు వృత్తులనుం బంపి ప్రహ్లాదాత్మను బొందుట. అతి

చ. అనవిని లక్ష్మణోక్తులకు ♦ పరిహారముఁడు మోనమంది యి
ట్లనియెను; వృత్తుఁ జంపి మహాధ యంతయు నాకుఁ జెప్పుమా
ఘనశరచిత్త! యంచు నిపుఁ కాలుఁడు రాముఁడు పల్క లక్ష్మణుం
డనుపమగాధ దాని నిటు ♦ లొరిసి చెప్పఁగఁ బూనె శ్రద్ధతోన్. ౨ 8150

చ. వినుము నరేంద్ర! యింద్రుఁ డిటు ♦ వేడిసఁ వద్యచనంబు నిర్దరుల్
వసట వచించువాక్కులను ♦ వారిడనాభుఁడు శ్రద్ధమీఱఁగా
విని శతమన్యుముఖ్యులను ♦ నిద్రుశిష్యుదులన్ దగంగఁ గ
న్గొని యిటు పల్కె; వృత్తుఁడు వికోపముఁడొ నని యెంచినాడఁజూ!. 3

క. కనుకన్ వృత్తునివై నా, మన మనుకంపాంతరంగఁమండల మగుచున్
చనరెడఁ గావున నిత్యతః, గనులి ధనత్ప్రీతికొఱకుఁ ♦ గాదు వధింపన్. ౪

తే. మీకు సుఖసంపదలు గల్గు ♦ మేలుచేయు, టద యవశ్యము నాకగునట్లుగాన
వృత్తుఁ జంపుచుపాయంబు ♦ నేను జెప్పు, వాఁడ సద్దాని వినిచేయఁవలయునట్టె.

సీ. నా తేజమును జగఁన్నాయకత్వము దాల్చు సద్దానిఁ ద్రివిధమైయలరఁజేయు
వాఁడ సద్దానిచే ♦ వాసవుం డావృత్తుఁ జంపంగఁ గలుగునంశం బొకండు

వానవునిం బొందుఁదై వ్రతీయమే వజ్రమునుబొందు మూడవదనఁగ నొప్పు
సంశంబు భూమిని ధాన్యయించును దానవృత్తునిఁ జంపు దేవేశుఁడనుచుఁ
తే. బలుకు నావిష్ణుమూర్తి భావలను వినుచు
సమరు లట్లనె యగు సంశయంబు వలదు
దానవాంతక ! నీకు ముదంబు గలుగు
ననురవధమును గోరుచు ధనుగుదు మిఁక. ౮౪ 3154

క. పరమోదారా! నీదగు, వర తేజముచేత నింద్రు ధజియింపుము స
త్వరముగ ననుచున్ శతమఖి,పురోగములు నొచు దేవపుంగవు లెల్లఁ. ౮౫

క. చనియెందు నృత్రనామక, దనుజుఁడు నివసించు నట్టి ధారుణవనమున్
గని చొచ్చి యావరించిరి, వనమున నట స్వీయకాంతిభాసురు ఘనునిన్.

చ. దనుజగణేంద్ర వృత్తుని నితాంతము మండెడు నగ్నిరీతి లో
కనిచయమున్ దహించు గురుకాంతినమగ్నుని సంబరంబు నొ
య్యనఁ దపియింపఁ జేసెడు మహాత్తర తేజునిఁ జూచినంత భీ
తిని గని రాయమద్భుత లెద ధీరత యెచ్చటికో వెనక జనన్. ౧౧౪ 3157

చ. ఇతని వధించు పెట్టు? లితఁ డెట్లు పరాజితుఁడనొ యంచు నీ
గతిఁ దలపోయుచుండ సురకాంతుఁడు వజ్రము కేలఁ బట్టి యా
దితిజునిశీర్షముం దెగఁగ ధీరత వై చెను; దాన మస్తకం
బతులము ఘోరరీతిఁ దగునట్టి మహర్షులఁ గాల వహ్నియున్. ౧౧౩ 3158

క. తలఁ జెందురీతి వజ్రం, బలఘుగతిం బైనఁ బడిన యంత శిరంబు
జ్వల తేజము పడె భూమి,స్థలమున లోకములు సాధ్వసంబును బొందన్.

ఆ. తగినరీతి విబుధతల్లజుఁ డావృత్తుఁ, జంపి ఘనయశుండు సకలలోక
ములకుఁ బైననున్న యలఘుతమనును, జేరఁ బోయె మదినిఁజింతఁగలుగ.

క. సురనాథుఁ డిట్లు చనఁగా, గురుతరమగు బ్రహ్మహత్య ధూడం జనె నా
తురముగఁ బైకొని యది యా, పురుహూతుని కుండఁజేయఁబూననతండున్.

క. అనయము దుగ్ధించుచు నుండెను; శత్రువు తెగిన దేవనిచయము పురుహూ
తుని గానక యనలునితోఁ, జని లోకత్రయమహేశుఁ జక్రిని భక్తిన్. ౧౧౭

క. కని పలుమఱు పూజించుచు, వనజాక్ష! నీవె గతి భువనముల కెల్లన్
జనకుండవు భూతగణా,వనమునకై విష్ణు వనఁగఁ బరఁగితి సుమ్మి. ౧౧౮

చ. దనుజుని జంపె నీదగు నితాంతను తేజము బ్రహ్మహత్య యిం
ద్రుని గడు నేచుచున్నయది తోప దుపాయము మాకు మోక్ష మిం
కను గరుణింపవే త్రిదశకాండవతీ! యనివేడ వారివా
క్కును విని యిట్లు పల్కె హరి ధోమలవాక్కుల మోద మబ్బఁగన్.

- క. సను నిండ్రుడు పూజించెడుఁ, గనుకన్ బురుహూతుబాధఁగాటింపక యుం
డను జేయువాడే నిఁకఁ బా,ననహాయమేధంబుఁ జేయఁవలయు నతండున్.
- క. మరల నుహేంద్రత్వము నిర్లభనాథునిఁ బొందు సాధ్వఁసం బించుకయున్
బరికింప లేక యుండును, సురిలార! యటంచుఁ జక్రి ఁ శుభతరభణితిన్.
- తే. అన్యుతథారలు గురిసెడుఁనట్లు పలికి
వారి సంశృప్తి నొందించి ఁ నానుదేవుఁ
డమరనినుతుఁఁ బొందుచు ఁ నాత్మలోక
మును దగం జొచ్చె దేవతల్ ఁ చనిరి తమిని. ౨౨

3167

ఎనుబదియైవవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౬ - న సర్గము.

అథ ఇంద్రుఁడవశ్యమే, యన బ్రహ్మహత్యను బాముఁ. అథ

- చ. అని యిటు వృత్తువజ్రమున ఁ నాయనురేంద్రుడు త్రుంచుటల్ వచిం
చిన రఘురాముసోదరుఁడు ఁ శ్రీయుత శేజుఁడు లక్ష్మణుండు గా
ధను బరిశిష్టభాగమును ఁ దా వచియింపఁగ నెంచి యిట్లనున్;
జనవర! దేవభీకరుఁడు ఁ చాలఁ బరాక్రమశాలి వృత్తుఁడున్. ౧౫ 3168
- క. దురమునఁ దెగుటయు దివిజే, శ్వరుఁ బొందెను బ్రహ్మహత్యఁశక్తుండు మహా
నురుఁ జంపిసాపంబునఁ, గిరిము వికారంబు నొంది ఁ కలవలపడుచున్. ౨
- క. స్మృతిఁ బొందఁడయ్యె నెప్పటి, వితమున; నట్లట నశఁడు ఁ విశ్వాతీత
స్థితి నొంది వినంజ్ఞుండై, మతిపాటనమింత లేక ఁ మ్రాన్పడియుండెన్. ౨౫
- క. ఈరీతిఁ గొంతకాల మ, సారథ నంకుచితదేహ ఁ సగ్గుము గతి నా
భూరితరపాపవీడితుఁ,డై రాజ్యము తోలఁగ నుండె ఁ నట నెచ్చటనో. 3
- చ. సురపతి నప్తసత్వఁడయి ఁ చోటు గనంబడకుండ దాఁగఁగా
ధరణియు నప్తశుల్యయుయి ఁ తద్దయు నెండిన కాసనంబులన్
గరము వికాసముం జెనఁగఁ ఁ గ్రాలకయుండె; జగంబు లన్ని యా
తురమును బొందుచుండెను నందుల్ జలపూర మడంగఁ గన్పడెన్. ౪ 3172
- సీ. జలదముల్ గుఱుకాయఁమూలఁ బొల్చె హ్రదములునట్లకన్పడియెనఁత్యాళిక్షోభ
మును బొందె నృప్తియే ఁ గనఁబడకుండెను; ఊగించుచున్న నిశ్రీకలోక
ముఁగొంచి నురలునిఁహ్వఁమాననంబులమునునిష్ఠామూర్తిచెఁప్పినవిధమున
హయమేధమును జేయఁసగుననిపూనిరి మును లుపాధ్యాయులుఁముందునడువ
- తే. నిండ్రుఁ డతిసాధ్వసంబున ఁ నెందునుండె
నచటికిం బోయి మోహితు ఁ సమరనాథు

బ్రహ్మహత్యాపరీతాత్ముఁ బలవిహీనుఁ

గాంచి యాతనితోఁ గూడి ఁ క్రతు వొనర్ప. ౮

3173

క. పూనిరి మహితాత్ముండగు, నానిర్జరనాథు బ్రహ్మహత్య యడఁగఁగా
నానిర్మలహయమేధము, గానంబడె శ్రుతిహితముగఁ ఁ గడుఁ జిత్రముగఁ. ౯
తే. అధ్వరంబు సమాప్తినిఁబట్లంద బ్రహ్మహత్య యాయమలాత్ముని ఁ నమరవిభుని
బాసి చెంతనె నిలువంగఁబడివచింపు, నాకు నుండంగఁ దగినస్థానంబు నింక.

క. అన విని సంతుష్టులు ప్రీతిని గాంచిన దేవతలు సత్తిస్థిరబుద్ధుల్
తనరఁగ నిట్లని వల్కిరి, వినుమా యోబ్రహ్మహత్య! ఁ వివరింతు మిఁకఁ.

తే. నీదుతనువు చతుర్భాగఁనియతిఁ గనఁగఁ

జేయుమా ముందు నీబాధ ఁ చెప్పురాని

దగును నా దేవవాక్కుల ఁ నాలకించి

మహితులౌ వారిపల్కులు ఁ మంచి వనుచు. ౧౧౫

3177

క. తనమది నెంచుచు నింద్రుని, తనువున నివసింపరామిఁ ఁ దలఁచి పలికె ని
ట్లని వారితోడ; నాల్గుగ, నొనరించెద నాదుతనువు ఁ నోసురలారా!. ౧౨

సీ. ఒక్కయంశంబున ఁ నురుజలసంపూర్ణనదులందుఁ బక్షముల్ ఁ నాల్గువారి
కములనఁబడువానిఁ ఁ గడపెదఁ బుణ్యాత్ము లగువారలం గాక ఁ యపగతసుక్ష్మ
తాత్పులదర్పంబు ఁ హరియించుదాననై స్సానార్థమరుదెంచుఁజనులయందుఁ
గామచారిణినయి ఁ క్రాలుచు నుండెద; ధర నొకయంశంబుఁ ఁ చాల్చి సర్వ

తే. కాలముండెద నింద్రునిఁకాయమందు, వసతి లేదింకఁ గావునఁ ఁ బలుకుదాన
సత్యచాక్ష్తమతొక్కయంశమునవనిత, లందువా సంబుఁగల్పించుఁకొందు నేను.

క. వనితలు ప్రాయంబునఁ జ, క్కనిరీతిని బొల్చువారుఁగా నుందురు వా
రిని గాంచి వసించెద నే, ననవరతము గాక నియత ఁ మగు కాలమునఁ. ౧౧౫

తే. నే వసించెద మూడగు ఁ నిశలు మాత్ర

మవుడు తద్దర్పమును నేను ఁ సపహరించి

పురుషసంయుక్తి లేకుండఁ ఁ బూన్కిఁ జేయు

దాన మీ రొప్పవలయు నుద్యమము దీని. ౧౧౬

3181

క. ధరణీసురహంతకులై, నిరతము సత్యేతరముగ ఁ నియతిగ దూషిం
తురౌ వారిఁ దురీయాంశత, నుడలారా! పొందుదాన ఁ శూరత మెఱయఁ.

చ. అన విని నిర్జరుల్ పలికి ఁ రాత్తఁ దలంచినయట్లై చేయు మీ
వసుషనుశక్తిఁ గార్యముల ఁ నన్నిటిఁ దీర్తువు గాక స్వేచ్ఛగా
నని వచియించి దాని విడి ఁ యాదృతిఁ బ్రీతియఁ దోప నింద్రు వం
దనములఁ దన్ని రాతఁడు గతజ్వరుడై యలరారె నెంతయుఁ. ౧౧౭ 3183

తే. వేయిగన్నులనాథుండు ఁ విశ్వపాల, నమును బూనంగ లోకంబు ఁ లఘురీతిఁ

బొడలె సద్భుతసంకాశః ముగః సదీయ, యజ్ఞ ముగః గౌరవ మ్యంద్రః డాచరింప.
 తే. తురగ మేధప్రభావంబు • శోచు నిట్లు
 రఘుకులార్ణవచంద్ర! శ్రీరానుచంద్ర!
 యోనుహాభాగ! మోనరింపు • ముగతరముగ
 నశ్వమేధంబు బహుః క్షీణాధ్వగంబు. ౨౦

3185

చ. అని ముగిసి యత్కలుండు నీవ • నందముగాఁ గని యుత్తమంబుగాఁ
 గనఁబడు చాక్రముం బలుఁడఁగా నుహితాశ్వుఁడు శక్రతుల్యమై
 యనుచును మైన విక్రమము • నద్భుత శేషము గల్గు రాఘవుం
 డనుజుని బుద్ధి కెంతయును • వాన్వము నొందునుఁ బుష్టి నొందె దాన్. ౨౧

ఎనుబదియాటవ సర్గము సంపూర్ణము

౮౭ - వ సర్గము.

అతి శ్రీరాముడు : క్షుణ్ణునకు విహితాశ్వానము చేర్చుట అతి-

చ. గురుతర శేజుఁడై నృపతిఁ కుంజగుఁడై రఘువంశదీపమ్మ
 పరఁగెడు వాగ్వీశారదుఁడు • భానుకులాభరణంబు ప్రీతి నో
 దనుహిత మెన్ని యోపునుపఁశల్లజ. నీచనంబు నూనృత
 స్ఫురణము • వృత్రఘాతమును • భూరిశర శ్రుతిసశ్చలంబునున్. ౧౪ 3187

క. వినినాఁడు ముఖం బట్టిదె, మచఁ జను; వినఁబడుచు గాదె • యార్య' మునువు చ
 క్కని శేజుఁడై సర్వముఁ నను శ్రద్ధాయుఁ బొలిచె నశని • యాత్మజుఁ డున్వీక్ష.

నీ. బాష్టీశ్వరుండును • బరనాథార్థికుండును, శ్రీ, గుఁతుండును నయి • వెలఁగు నిలుఁడు
 సవ్యశం బుగార • నగావీరముఁ గన నశమున నుంక న • వాగ్వవిక్ర
 మమునఁ జేసికొని నశ్వనిఁ బ్రజాను బుశనముఁ గా భావించి • చక్కనివిధి
 రాజ్యంబుఁ బాలించె; • రాజేంద్రు నాతని నిగుఁ మోదాఁడౌ • నిర్గరులును

తే. గురుబలాఘ్యులు దై శేయఁ కుంజగుఁడును
 నాగరాక్షసయక్షగంధర్వులు సశ
 తంబుఁ బూజించుచుందు రశ్వంశబాధఁ
 దొలఁగఁ జేసెడు భూపతి • యీయఁ పెటంచు. ౨౪ 3189

౬. ఆతఁడు శోపించినచో, భీతల్లుఁ ద్రిశోకముఁబాచ • వీర్యంబున న
 త్యాతతధర్మంబున నా, భూతలచిత మనముఁ గుమఁ • బొలిచె నునుతియై.

౭. మఱి బరమోదాదుండు, విశవయశం బుది భూఁడు • వెలసె; హహీశుం
 డశఁ దొకపర్వాయము గుది, రతఁ గగు నొకశాన వేటఁరత ముదిఁబొలయన్.

* వృత్రఘాత మశేషణ వాజమేధం చ యత్ - అనియూ.

చ. అనుసమచై త్రమాసమునయందు బలంబులు సేవకాళి హా
హాసములు తోడ రా శతసహస్రముగా మృగసంతతిఁ బలం
బునఁ బొలియించె; వేటతమి ధృతిఁ పొందక యుండెను దృష్టి యెంతకుఁ
జనపతి యస్తుహోత్తుఁడు యశంబున మించఁగ నెంచి యాత్మలోక. ౯

చ. చనిచని యామహోత్తుఁడు నిశాతశరంబులచే మృగాళులం
దునుముచు నేయరణ్యమున ధూర్తవిరోధి యముండు స్కందుఁ డ
త్యనుపమశక్తి యుద్భవము సందెనొ యాస్థలి జేరఁబోయె; నా
వనమునఁ బార్వతి నుదతి భద్రదుఁడొ శివుఁ డెంతో వేడుక. ౧౦౫

క. సంతోషపఱచుచుండెను, వింతగ ననుచులు వేనవేలుగఁ గొలువ
గ్రాంతరిపుం డాతఁడు తన, కాంతను సంతోషపఱుపఁగా స్త్రీతనువు. ౧౦౬

తే. తాను గ్రహించి గోపతిధ్వజుఁడు చెంత
నలరుపర్వతనిర్మల మందు వేడ్క
నుండె; నావనభూమి సత్యగ్రవురువ
సత్వములును బులింగవృక్షములుగూడ. ౧౦౭

3195

క. వనితలవలె నయ్యెను; నా, వనినున్న మృగాళు లెట్లు వనితాసంజ్ఞం
దనరాఁరె; నట్టియవనరమునఁ గర్దమపుష్పదైవ భూపతి యిలుడు. ౧౦౮

క. శరముల మృగములఁ జంపుచు, నరిగెను దద్వనము జేర సంత నతఁడు త
ద్ధర వ్యాశమృగపతత్రిని, కరములు స్త్రీరూపములను గ్రాలుచునుండ. ౧౦౯

క. కనుగొనె నంతటఁ దానును, ననుచులును వనితలైరి యట్లుగుటను నె
మ్మనమునఁ దలంచి శోకంబును మిగులం బొంది కృత్యమును దద్విధము. ౧౧౦

క. హరకృతమని యెఱిగి మహా, త్తరభయమును బొందె; నంతదైవంబు మహా
శ్వరు శితికలఁగు గవద్దని, శరణ్యుఁగాఁ గోరి భృత్యసముదయయుతుడై. ౧౧౧

క. చని భవుని మఱుఁగు జొచ్చెను, జనపతి నాయులుని గాంచి శంకరుఁడు వరం
బును గరుణించెడు దైవము, తనమోమున నుస్థితంబు తగ సతితోడ. ౧౧౨

తే. కర్దమప్రియసందనా! ధృత్రియముని
వర్య! ఘనబలరాజితా! వరనియమవి
భానురా! సౌమ్య! లేలెమ్ము సరము బురువ
తను వదలి వేటు సరము బొంకఁగను గోరు. ౧౧౩

3201

క. అస విసి శోకార్తుండై, తనకోరిక శంకరుండు ధగదని పలుక
విని భవునివలన వేటొక, టనఁదగు వరమును వరింప నాత్మ దలఁపమి.

ఆ. వగలఁ బొగిలి నృపతివగ్యుఁడు పార్వతి, కెరఁగి హృదయపూర్వకేష్టభక్తి
నిట్లు వినుతి చేసె నీశాని! వరదాన,దక్ష! లోకజనని! ధన్యచిత్త! ౨౨

క. నిను దర్శించుట సఫలం, బనఁ జనుగద! యట్లుగావ నాదృతి నన్నుం

- గనుఁగొని కావుమ యన నా,తనిహృన్దశవాంఛ నెఱిఁగి ♦ ధరణివిభు మునిఁ.
- క. కరుణాదృష్టిం గన్గొని, హరుసన్నిధి నెట్లు పలిక ♦ నతిశుభదోక్తఁ
గిరిశునిసన్ముతచే నో, ధరణిశా! యాశుఁ డర్థఃతనుఁడొను గదా? ౨౪ ౩20౭
- క. సగ మేను గాన నన్నొక, సగమే యాచింపు వనితఁచంద మ్మొకఁకొం
తగఁ బురుషాకృతిఁ గొంతగఁ, దగుకాలము గోరుకొనుము ♦ తలఁచినరీతిఁ.
- క. అని యన్ముతమురీతిం నగి, యను తనుంబైనవాక్య ♦ మంబ పలుకఁగా
విని సంతోష్టనావృంతం,బున కాజేంద్రుండు పలికె ♦ బొంగెడువేడ్కఁ.
- సీ. దేవీ! ప్రసన్ననైతివయేని నే నూపవిభనంబుఁకా సాటి ♦ విశ్వమందు
లేక మాసం బొందుఁలీలాకురంగాక్షి నై యొక్కమాసంబు ♦ నందుఁ బురుష
తను గని యుండెద ♦ ననుమతింపును యిట్లులన రాజువాంఛితంబును నెఱింగి
పార్వతి రుచిరాస్యఁపద్మయై యిట్లనఁ నీవు కోరినయట్లుఁగా వరంబు
- తే. నిచ్చితిని రాజవర్య ! నీ ♦ వెపుడు పురుష
తను గనంజులుదువో యపు ♦ తన్విభావ
మును స్మరింపఁగఁ జాలవు ♦ ననితనై న
యపు పురుషతయును దెలియంగ లేవు. ౨౫ ౩208
- క. అని పలికె సంత నాతఁడె, జనవసుండ్ల మాస ముండె ♦ జగములలోఁ జ
న్మనిననఁగెన వనితయునై, తనరే నిళా దేవియనఁగఁ ♦ దా నొక నెలలోఁ.

అనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౫ - సర్గము.

అతి ఇలుచు స్త్రీగణము నొంది వనమున విహరింప బుగ్గెడు కొమించుట. అతి-

- క. అని యిట్లు లిఖినివిషయం, బురు దెల్పుడు గాథ గానుఁమూర్తి తెలుపఁగా
విని భరతిలక్ష్మణులు మన,మున విస్మయింపగుచు హస్తముల నొగ్గి తమిఁ.
- క. రామునితో నెట్లని రా, భూమిశుని నుహితచిత్తు ♦ బుధనుతుని విసం
గా మది త్వరపడియెడు నో, రామా! విసవలతు మేము ♦ రాజ పరితముఁ.
- క. సరపతి దుర్గతి యనఁదిగు, తనఁగూనంబు నొంది ♦ ధర వర్తించెఁ
బురుషుండై యేవృత్తిని, బరిగ్రహించెఁ మహేశవర ! తెల్పఁగదే ? 3
- చ. అనుటయు సంతసంబు గని ♦ మాయనుజన్ములు తన్ను వేడఁగా
విని రఘురాముఁ డెంతయును ♦ విస్తృతమా కథ దానిఁ జెప్పెదఁ
జనపతి యెట్లుగాఁ దిరిగి ♦ త్తాన్ధలి విధ మెల్లఁ జెప్పెదఁ
వినుఁ డిటు లామహేశ్వరుఁడు ♦ వింతగ నుందరనారియై యటఁ. ౪౫ ౩213
- క. అనుచరులును వనితలునై, తనుఁ గొల్పఁగఁ దవ్వనమును ♦ దాఁ జొచ్చి విహ

- రనిరతిఁ జరియించెను నా,వన మున్నతతరులతానిఁ బద్ధం బగుచున్. ౫౪ 3214
- ఆ. అలరుచున్న నందు ♦ నామతపద్మద, లాక్షీయైన యిలయు ♦ సంఘిగతిని
దిరిగె వాహనాళిఁ ♦ దేకువ విడినాడి, గిరివిశాలతరవిఁవరములందు 2 3215
- సీ. ఆకాననంబున ♦ నద్రికిఁ జెంతనె బహువిధఖగళలఁపటల మొలయ
నురుచిరప్రఖ్యమై ♦ శోభిల్లు సరసాండు వెలయుచుండెనుదానిఁ నిలయుఁ గాంచి
యందుఁ జంద్రాత్మజుండ్లై నట్టి బుధుని దేహచ్ఛాయ నలరారుఁనతని నుదిత
సంపూర్ణచంద్రునిఁచందంబునం దగువానిఁ దపస్సూర్తి ♦ వఱలువాని
- తే. జలములకు మధ్యనుంబగు ♦ స్థలమునందు
దుష్కరంబగు నియతిచేఁ ♦ దోచువాని
యశమునందగువాని వయస్సురితునిఁ
- * గామకరుఁ గాంచె మది యెల్లఁ ♦ గళవళింప. ౧౦ 3216
- చ. సరసును జొచ్చి కాంతలయు ♦ చారుతనుద్యుతు లొప్పుచున్న య
ప్పురుషులఁ గూడి యాకొలను ♦ బొంక మడంగఁ గలంచె విన్మయా
తురమున; నంతటన్ బుధుఁడు ♦ తొయ్యలి నయ్యెడఁ గాంచి యెంతయున్
స్థరశరపీడితుండగుచు ♦ స్వాంతము నూలఁ దపించె నామెయున్. ౧౧ 3217
- చ. జలములలోన మున్లుచును ♦ జక్కనిచేడెలఁ గూడి తేలుచున్
బొలసెడుకోర్కి నుండ; శశిఁపుత్రుఁడు గూపమునన్ ద్రిలోకకాం
తలను జయించి యొప్పునల ♦ తన్విశుభాకృతిఁ గాంచి చిత్తమం
దలఘువిచారముం గనియె ♦ సంగనవార్త నెఱుంగఁ గోరుచున్. ౧3 3218
- క. సురకాంతల మించెడు నీ,తరుణీమణి యెవతెయొక్కొ ♦ ధాత్రింగన ని
ర్జరనారులందుఁ బన్నగ,తరుణులయం దనురవరనిఁతంబినులందున్. ౧3౪ 3219
- తే. అచ్చరలయందు నిట్టిదా ♦ నాకృతిఁ దగు
నింతి మును పెన్నఁడును జూచి ♦ యే నెఱుంగ
నెవతయో యీమె యితరుఁ డీఁయింతిఁ గొనక
యున్న నా కుద్దియా నిక ♦ నెన్న నేల?. ౧౪ 3220
- క. అని చింతించుచు జలములకు నడుమఁ జలియించి యట్టె ♦ కోరిక పొంగన్.
జనుదెంచెఁ గూలమునకా,ఘనుఁడౌ శ్రమమునకుఁ బోయెఁ గాంతామణులున్.
- చ. జలకము లాడి యాడి కడుఁసంతస మింపెనలార నాశ్రమ
స్థలమున కేగుదెంచుటయుఁ ♦ జక్కని ధర్మ మొనర్చు నాబుధుం
డలతరుణీగణంబు గనె ♦ నాతని వారలు గాంచి రంతటం
గలిగెఁ బరస్పరంబు తమి; ♦ కాంతల నందఱఁ గాంచి యాదృతిన్. ౧౬ 3221
- తే. పలికె నిట్లుని ధర్మాత్మఁ ♦ డలఘుమతియు
నగు బుధుఁడు కాంతలార! యీయంగనాతి

అకము నోక నయంబున • అలనందు

మేటి ను న్నిదే! యట చచ్చె • నేటి కవుడు? ౧౭

3223

స. ఎఱిగింపున నాకు • నెల్లవా ర్థం నెంచుకొంతయ • వచ్చుచేయక యనుటయు
శోధనాన్య మాళించి • సొంపు గుల్కె యెట్టి యక్షరంబులుగల • యాపలుకుల
కెంతయు నలది వా • రెల్ల మృగా క్షుల బలికె నిట్లని, మునీ! • అలన యీమె
ప్రభుని మీ ముందు • క్ష్యంతి బొందెను ననిశంబు భర్త లేకటవియందు
ఆ. మమ్మఁ గూడి తగును • జమ్మ నా వనస్థ పదము లలరుచున్న • పలుకులవిసి
యాశ్శత కీచేశ • నావ నియరు ని, వ్యస గ్రహించి దాస • యతులశక్తి.

క. ధరావీభవాన్త నెల్లను, బరమాద్భుతమగ నెఱింగి • వనితల వారిం
గర ముక్తి బలికె; నాని, నాని డోవా మాత్యులార! • వానం బిచటన్. ౨౧

క. ఒనరింపఁడు కింపుగుమాం, గపలయి గాగినిశటమున • గడు రయమున మా
లనిచ. మము • బక్షంబుల, ననూనాప రాజుఁ దినుచు • ననుదిన మెలమిన్.

ఆ. మీద కింపుగుమల • జాను నాపు భర్త
లనుగె బళయఁగలగు • వినఁ డటన్
శశిమమాదచుకు • చంకంబున్ నూటి
యధిపతించి రిద్రి • మందుఁ ద్విష్టి ౨౪

3227

నిమబదియేనిమనన స్థము సంపూర్ణము.

౨౯ - ౩ వర్ణము.

అథ యథావత్ స్త్రీన్వ ముండిన యిలుఁడు పురాణసుంధను కొడుకును గనట. అథ

క. భరతుఁడు లక్ష్మణుఁడును కింపుగుజోప్ప త్తిని నెఱింగి • భూరితరంబౌ
పరమాద్భుత మియ్యది యని, ధరావీభవాన్త ననిరి • తగువినయమునన్. ౧

క. విశ్వాయు కంఠిరగాథను నా శ్రీరామమూర్తి • ధన్యయశుం డి
ట్లనియెను కథర్థమె మునమున, మునని శోపోయుఁ గాన • గాథను దానిన్.

తే. వినఁడు తెల్పున నారీతి • వనిత లెల్ల, గిన్నరీహపములఁదాల్చి • యన్నగేంద్ర
మును గామవికారంబు • గనుచు నుండ, గామనీచుణి లావణ్యఃఖనిని నిలను.

క. కని నవ్వుచు నిట్లనియెన్, వినుమో మదికింపు మోము • వెలసెను లేమా!
వనబారి చంద్రుఁ డనఁగా, వనియుందువు గాదె యులుగు • విధున కతనికిన్.

క. తనయండ నేను భక్తిం, గను మామగ నమ్మఁ జూచి • కాంతునిగాఁ గై
కొనుము నగారోహ! యన, విని న్నిగవనిముఖందు • విగతనఖయున్. ౪౫

1 విద్యా మాచ క్తిం పుట్టి మాచ క్తి కతి స ద్విజ్ఞాననినూ. 2 కథమామన ధర్మాత్మ
అనినూ.

తే. ఒంటి నుండుట నాయితః యుగతరాంగి
కాంతిః జెలువారు చంద్రునిః కమ్రనుతుని
గాంచి యిట్లుని పల్కె; నేః ధ గామచరిని
నీకువశవ ర్తినిగ నైతి ధ నెమ్మి నివుడు. ౫౪

3233

క. మనమున ననుఁ గోరితివే, ననూనసువిలాస మనుర ధ సర్వసుఖముల
గను కోర్కీరీతి ననుఁ గొని, యను నద్భుతపద్ధతిఁ గు ధ నాపచనంబు. ౫౫

చ. విని మది హర్ష మంది మునిఃవృత్తహరుండగు సోమనందనుం
డనుపమ కేళిలోలుడయి ధ యాయితః గూడి నుఖించె; మాధవా
ఖ్యనుదగు మాస మొందు తమి ధ నావనితాసుఖయుక్తి నున్న యా
తనికి క్షణంబుగాఁ గడచెఁ ధ దద్దయుఁ గాముకుడై చెలంగుట. ౫౬ 3235

సీ. అంత మాసం బొక్కఁ ధ డారీతిఁ గడచిన నాయితండును బూర్ణుఁ ధ డై నచంద్రు
ననుకరించెడు నాస్య ధ మలరారఁ బురుషుడై శయనంబునుండియెఁచక్క లేచి
శశినందనుని జలాఃశయమందుఁ దపమును నలుపుచుఁ బైకి హఃస్తంబు లెత్తి
యాలంబనములేక ధ మలరారఁదాఁ గాంచియిలుఁడిట్లుగాఁబల్కె ధ నెలమితోఁస;

తే మునివరా! దుర్గసుంబగు ధ భూధరంబుఁ
జొచ్చితిని సేవకులతోడఁ ధ జూడఁ బడరు
నాదుసేవకు లెం దేగిఁనారొ? చెవును
యనఁగ నష్టసంజ్ఞుండగు ధ నతనిపలుకు. ౧౧౪

3236

క. విని చంద్రనందనుఁడు చక్కనివాక్కున నూడిలెడుఁ గతి శుభరీతి
వినిపించె నిట్లు లోనృప! యనుచరులఁ తాలవాన ధ యంతముఁ గూర్చె.

తే. ఆశ్రమంబున నిందు నీ ధ నతులవాత
సాధ్వసాగ్నుడవై యుండి ధ శయనమంది
తివి గదా; యూరిడిల్లుము ధ “వేఁస్తు భద్ర
మన్వహ” మ్మంచుఁ బల్కి యిట్లనియె నురల. ౧౧౫

3238

క. మనమున భీతిం బొందకు, మనఘా! విగతజ్వరుండవై ఫలమూలా
శనమున యథాసుఖంబుగ, వనమున నిట నుండవయ్య ధ వసుధాధిపతీ! ౧౧౬

చ. అన విని యామహీపతి నఃమాశ్వసిక్షుండయి సేవకుల్ మృతిం
గనుటను దీనుడై యతనిఁ ధ గాంచి వచించె; ద్యజింతు రాజ్య మే
ననుచరు లెల్లఁ జావ క్షణ ధ మైన పసింపను రాజనామముం
గని భగవంత! యాజ్ఞ యిడఁగఁ దగు నర్హుడ నేను దానికి. ౧౧౭ 3240

క. తనయుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు మానీ! యనఘుఁడు నుయశుండు నాకుఁ నలరునతం డే
పున నాదురాజ్య మేలును, ఘనుడై శశిబిందు వనఁగఁ గ్రాలెడుఁ జచ్చి.

శే. నాదుగాజ్యమునకా నాకా ♦ వేది భృశ్య, నార లెల్లను జెలువార ♦ భూరితేజ!
 వారి విషనాసి యిందుండ ♦ గోరనాన, నంచు బల్క కుమయ్యమ ♦ హత్త! నీవు.
 చ. అని యిటు రానచంద్రుడ ♦ నాశశివుశ్రకుఁ డిద్భుతోక్తు లా
 త్యున విని సాంశ్యపూర్వముగ ♦ నాశని కీట్లను; నిందు వాసమున్
 జను నిఁసించ నిబాల్కొనుచు ♦ త్నౌపరిపాలక! కార్దమేయ! నీ
 మునుముఁ దాచుము ♦ నకు ♦ మానభినుండవు గాన నొప్పనా. ౧౯౫ 3243

శే. అక్కసంశయకంబె యిం ♦ దుండు మంత
 హితము నీ కొనరింటు నా ♦ నృపుఁడు బుధుని
 నొనుటకుం బ్రస్తుముగ గూర్చు ♦ చచ్చుకర్క
 ముల నొర్చునివానిగాఁ ♦ జెలిసి యాత్మ. ౨౦ 3244

శే. అశనిచలుకుల నాలించి ♦ యాతపిన్వి
 చల్మిస్తబ్దులె యాచని ♦ వాసయెచ్చు
 తేయఁగా నామనోనియెను ♦ స్థిత్య మొంది
 పట్టిమాసంబు ముగియుంచు ♦ నశనిఁ గూడి. ౨౧ 3245

క. పురుషుల నొందిన మాసము, ధర్మశుఁడు ధర్మమార్గ ♦ శశ్వరుఁ డగుచున్
 జరపున్ గాలము నిలు లా, ధర్మిణి నిసించి చంద్ర ♦ తనయునివలనన్. ౨౨

శే. నచనుమాసంబునందుఁ దాచుమునిఁ గనియె
 వాసునుశ్రోణి యాదులుగా ♦ జని యశండు
 పాల్పును బురూనినుండవన ♦ బుట్టిసంశ
 నిశయు భర్తృమాన్తంబున ♦ నెలమి చరవి. ౨౩ 3247

క. ఉనిచెను బుధననువ్వుఁడు, ఘనబలుఁ డాశనయుఁ డలరె ♦ గాంతినిబుధుఁడా
 శుఁయుని గాంచునుఁ నృప్తి, గని పురుషీభూతుఁడైన ♦ త్నౌపతి నిలునిన్.

అ. వశ్యగాంధరనుయి ♦ భాస్వి నాశిష్ట, మాసనుశుల ధర్మ ♦ మహితకథల
 నాత్మవే శ్యగాఁ ♦ నలకించుచుండెను, అంత లెల్లఁ బాయుఁ ♦ జిత్తమలర. ౨౪

ఎనులదిశొప్పునవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ సర్గము.

అట్లు ఇటుఁ డవ్వఁగోని చేసి యాత్మగోష్ఠి హవన శాసమానము నొందుట. అట్లు

చ. అని గర్భుగాముఁ డెద్దుతన ♦ రావహమె తగు గాథఁ జెల్పినన్
 విని గురుకిర్తిఁ గన్న ర్కణావీగుఁడు కేకయరాజపుత్రుఁగా
 తనయుఁడు అత్తుఁడు చనువంబున నిట్లని పల్కి; రాశశాం
 కుని నుశుఁ డిట్లు లాగుభను ♦ గోరిక న్న మొకండు మెల్లఁగన్. ౧౫ 3250

* బుధ స్తు పురుషీభూతం స పై సంవత్సరాంతరం-అనిమా.

- క. జరపిన యనంతరం బే, కరణిం గథ చెల్లెఁ జెప్పఁగఁ దగుఁ దత్త్వం
బరసి యనన్ మధురోక్తులఁ, బరమోదం బలరఁ దన్నుఁబ్రశ్నింపంగన్. ౨౫
- క. విని యలరి వారి కిట్లని, వినిపించెం గర్దమాఖ్యఁవిమలాత్మనిపు
త్తునిగాథ; నిట్లు పురుషతఁ, గనినట్టి యిలాఖ్య శూరఁగణనుతుఁ గనుచున్.
- చ. నిరుపనాబుద్ధినంపదయు ♦ నిర్భరశక్తియుఁ గల్గు నాబుధుం
దురుతరకీర్తిశాలియుయి ♦ యొప్పుట నానృపుశాపముక్తి నే
కరణి నొనర్పనౌ ననుచుఁ ♦ గ్రమ్మట నెంచి మహాత్ములౌ మునీ
శ్వరులను రాఁగఁ బంచె వరశక్తియుతాత్ముల యోగశాలురన్. ౪ 3255
- నీ. సంవర్తనామకుఁ ♦ జ్యననుని భృగుపుత్రు ననఘు నరిష్టనేమినిఁ బ్రమోద
నాహ్వయు దుర్వాసు ♦ నఖిలవేత్తల నారిఁ బిలిపించి వాక్యరీతుల నెఱుంగు
బుధుఁడు మిత్రుల మునిపుంగవులం గాంచి వచియించె నీరీతి; ♦ వసుమతీశు
డీగురుబాహు వీయిళుఁడు కర్దమనుతుం డని మీరెఱుంగుదు ♦ రట్లు లౌట
- తే. నితనికే పరితాపం బహీనతరము, కలిగె నద్దానిఁదొలఁగించి ♦ కన్రయశము
కలుగునట్లులు గావింపఁగఁ దగు నన, వార లేమియొపల్కు నవసరమందు.
- క. అరుదెంచెఁ గర్దమమునీ, శ్వరుఁ డచటికిఁ దేజమలర ♦ సమహావిప్రో
త్కరుఁడై యాతని వెన్నొని, యరుదెంచినవారిని వినుఁ ♦ డతిశుభమలరున్.
- తే. క్రతువుల స్తవవట్కారు ♦ లతుల తేజుఁ
డైన యోంకారమానియు ♦ నరుగుదెంచి;
రంత వారెల్ల నితరేతఁరాభిదర్శ
నమున సంహృష్టులై మహీనాథుఁ గూర్చి. ౯౫ 3256
- క. హితకాములు గావున నే, వితమున నీశాపముక్తి ♦ వెలయు ననుచుఁ బ
ల్కుతటిని గర్దమమునిపతి, సుతునకు శ్రేయస్సు గోరి ♦ శుంభదృఢితిన్. ౧౦౫
- క. మునివరులారా! నానుడి, వినుఁడీ! యీపార్థివునకు ♦ వితతశ్రేయ
స్సును గూర్చి పలుకువాడను, ఘనభైషజ్యంబు వేఱు ♦ గన్నడ దెదియున్
- చ. పరముఁడు శంకరుండు సురపాలకుఁ డావృషభధ్వజుండె భూ
వరునకు మందుగాఁ దగినవాఁడు తురంగమమేధ మొక్కఁ డీ
తరుణమునందుఁ జక్కనిది ♦ దానిని వీడిన నన్యమైన య
ధ్వరము ప్రియంబుగాదు వృషభధ్వజ నాతనిఁ దృప్తుఁ జేయఁగన్. ౧౨
- నీ. మనమందఱముఁ గూడి ♦ మఖివరం బద్దాని దుస్తరవ్రతముఁ బ్రశస్తతరముఁ
బార్థివుహితముఁ గూర్పంగ యజింతము; నా విని యెల్లభూదేవమాను
లతని కిట్లని పల్కి ♦ రశ్వమేధంబున నీశు నారాధింత ♦ మిది తగినది
సంవర్తుడను మునీశ్వరుశిష్యుఁ డరిపురంజయుఁడు మరుత్తనఁ ♦ జను మునిపతి

తే. యశ్వమేధాధ్వరంబున ♦ నభవుఁ దృష్టి
నొందునట్లుగఁ జేయించె ♦ నుద్యమమున
నధ్వరం బది బుధునిదా ♦ నాశ్రమంబు
చెంతఁ జక్కఁగ సాగె విచిత్రరీతి. ౧౫

3260

క. హరుఁ డాయధ్వరవరమునఁ, బరమప్రమదంబు నొంది ♦ భవ్యయశంబు
ధరణిఁ జెలయింపఁగ న,ధ్వర మది సంపూర్ణమైనఁ ♦ దా హృష్టమై. ౧౬

క. చనుదెంచి యిలునిసన్నిధి, మునిసత్వం గాంచి యజ్ఞమున దీనం దృ
ష్టిని బొందినాఁడ మీభ, క్రిని మెచ్చితి బ్రహ్మమునితఃప్రియ మింక. ౧౭

క. ఒసరింపఁ దగును నిత్యజీ, జనవిభునకు శుభముఁ బ్రియముఁజనఁగద చేయం
గను గోరుఁ డనఁగ నాముని, ఘను లెల్ల మహేశునూక్తిగణముల్ వినుచు. ౧౮

తే. పలికి రెంతయు శ్రద్ధచే ♦ నిలుఁ డితండు
పురుషుఁడయియే ప్రవర్తిల్లి ♦ భూతనాథ
కరుణనీయంగఁ దగు నిదె ♦ వర మటన్నఁ
బ్రీతి నద్దాని నొనఁగె నా ♦ పృథ్వీపతికి. ౧౯

3264

క. వర మిట్టు లొనఁగి యాశం, కరుఁ డంతర్ధాన మొందె ♦ గాఢరుచుల్ భూ
నురులకుఁ గన్పడకుండఁగ, హరుఁ డేగఁగ నధ్వరంబు ♦ సొంతంబైన. ౨౦

క. వరయోగదృష్టిగల యా, వరవిప్రులు నచ్చినట్టి ♦ భంగిం దగఁ జో
యిరి రాజు బాష్టికంబును, నరగున విడనొడి మధ్యఁజనపదమందు. ౨౧

క. అనుపమనుభవం బని యెంచి నినాసము చేసెఁ గీర్తి ♦ చెలువారఁగఁ బ
త్తనముఁ బ్రతిష్ఠానాహ్వయ, మును గట్టఁగఁ బంచి మంత్రిముఖ్యులతోడ. ౨౨

ఉ. తాను నసించె బాష్టిపురఁతల్లజనుండు మహారీనూననుం
డైన ధర్మినినాయకుఁ డహార్యుఁడనా శశిబిందునామకుం
డానతథావతివ్రకరుఁ ♦ డాదృతిమై నివసించె; నావ్రతి
ష్ఠానమునం దిలుండను వ్రజావతిపుత్రుఁడు దోర్బలంబున. ౨౩

3268

ఉ. ధారణిపాలనంబుఁ గులధర్మము లేవియుఁ నప్పుకుండఁగాఁ
జారుతరంబుగా జరపె ♦ సంతతధర్మరతుండు గాన నా
భూరమణుండు కాలమునఁ ♦ బూద్యతరంబు నను శ్శమంబునా
సారససంధ వామలవిశాలపరంబును బొందె సంతట. ౨౪

3269

తే. ఇలునినుతుఁడొపుహారవ ♦ సోమ మిగు
నావ్రతిష్ఠానపత్తనం ♦ బల్లె యేలె;
బురుషన త్తములార! యాశురగమేధ
మహిమ మిట్టిది యనుచు మీఁమది నలుఁగుఁడు. ౨౫

3270

క. తరుణీభూతుండగు భూ,వగుడయ్యెను బుగుషుడుగను ♦ వసుధాస్థలి న
ధ్వర మిద్ది యాచరింపఁగఁ, బరమార్థము గల్గునంచు ♦ వర్ణించు శ్రుతుల్.
తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ సర్గము.

అశ్వమునకు వలయుపరికరముల నిర్మింప లక్ష్మణునకు రాముఁ డాజ్ఞయిచ్చుట. ఇళి
చలని యిటు రామచంద్రుఁడు నుహ త్తర తేజుఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
గని వచియించె ధర్మయుతిఁ ♦ గాంచినపల్కుల; నవ్వసిష్ఠమా
నిని ఘను వామదేవుని ననింద్యచరితుని గాశ్యపాఖ్యుఁ డో
డ్మొని యిట కేగుదెమ్ము మఱి ♦ క్షోణీనురర్పి ని దివ్య తేజనిన్. ౧౪ 3272
సీ. జాబాలినిన్ ద్విజసత్తములన్ హయమేధంబుఁ జేయింప ♦ మిగులశక్తి
గలవారిఁ డోడ్మొని ♦ కడువడి రమ్ము; వారలతోడఁ దలపోసి ♦ రమ్యలక్ష
ణాభిరామము యజ్ఞహయమును శ్రద్ధతో విడిచెద నంచన్న ♦ వినుచునలఘు
విక్రముండగు రఘువీరుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుం డరిగి యిలాదివిజలఁ.

తే. దోడుకొని వచ్చి రాఘవుతోడఁ దెల్పె;
భూనురుల్ దేవసన్నిభుఁ ♦ బూతమతిని
బాదవందనధన్యుడై ♦ పరఁగువాని
వైరిదుస్సాధ్యవిక్రము ♦ శ్రీరఘువరు. ౧౫ 3273

క. దీవించిరి; ప్రాంజలియై, భూవిభుఁ డాద్వీజలఁ జూచి ♦ పొంగుచు మదిలోఁ
బావనహయమేధముఁ దాఁ, గావించుకుతూహలమును ♦ గాంచి వచించెన్. ౧౬
శా. శ్రీరామోక్తుల నాలకించి గిరిశున్ ♦ శ్రీకంఠునిన్ వేడి యిం
పారన్ దత్కృతువర్యముం బొగడి చేయన్ శ్రేయముల్ గల్గు నా
గారీశుండు ప్రసన్నుఁ డౌననుచు నిక్కంబున్ వచింపంగ గం
భీరార్థంబగు వారివాక్కు విని యాపృథ్వీశుఁ డత్యాదృతిన్. 2౪ 3275

తే. తురగమేధంబు చేయంగఁ ♦ దోచు శుభము
లనుట కెంతయు నానంద ♦ మంది వారి
యనుమతిం బొంది సౌమిత్రి ♦ కనియె; నీవు
త్వరగ సాధుసుగ్రీవు నుదాత్తమతిని. ౨౫ 3276

క. క్రతుకార్యము చేయింపఁగ, జతనంబుగ రమ్మటంచు ♦ జంఘాలుర వే
గ తగం బంపుము వానర,వితతులతోఁ గూడి మఖమువేడుకఁ జూడన్. ౨౬

క. కృతనిశ్చయులౌ కపులను, హేతులను జతగూడి రమ్ము ♦ తృప్తిగ దీనిన్
గ్రతువర్యము చూడం దగు, వితతసహాయంబు నాకు ♦ వెలయున్ నీతోన్.

సీ. భద్రంబు నీకగుఁ ♦ బరమముదంబున వ్రంగదు గంధవహత్తజన్ము
నలుని నీలునిని బాటలుని గవాక్షుని గజఁ బనసుని నింకఁ ♦ గలుగుహరులఁ

• బిలువుము నే వారిఁ ♦ బిలిచినఁచుట్టుగాఁ గొండఁచుచ్చులలోన ♦ దండిమగఁడు
నాహానంబునుగల్గి ♦ చతురుఁడై నగవాఱు భల్లు కేశునిధూమ్రుఁబలముతోడఁ
తే. బిలువుమా హంబనంతుని ♦ విక్రమాభ్యు
బిలువు మాదృతి యూఁధేంద్రు ♦ వినతుఁ గేస
రిని గవయు నధిపక్తుని ♦ వినయమహిమ
సరయ వాన కార్యములయందె ♦ సనుసనాని. ౧౩

3279

తే. వీరు శత్రులి మైంఁద్యోవిదుల గంధ
నూరనుని వీరబాహుఁడై ♦ మాన్యుఁడునగు
నానుబాహుని నింకను ♦ నచటఁ గలుగు
కవులఁ బిల్వము హయమేధఁకంబుఁ బూజ. ౧౪

3280

క. దనుజులను గాదాచనులను, గొనుచు విభీషణుఁడు రాఁగఁ ♦ గోరితి యజ్ఞం
బును నూచి పిన్దనుంబున, సమసమకీర్తి నహోయ ♦ మాదృతిఁ జేయఁ. ౧౫
క. ధర్మశివులు నుహితులు నధ్వర కాంక్షులు సానుచరవిఁతానులు నగుచున్
నిరసవమును నూజఁగ వత్తున గాక నుదిచ్చు దీర్పఁ ♦ దోడనె ప్రీతిఁ. ౧౬

తే. ధర్మమున శ్రద్ధ గలిగి ♦ ధర్మణిదివిజ
వరుల దేశాంతరస్థితి ♦ నిటలువారి
శ్వమేధము మాడంగ ♦ నాచరమునఁ
బిలువుమా లక్ష్మణా! నాకుఁ ♦ బ్రయముఁ గోరి. ౧౭

3283

క. మునుల మహాత్ముల సుతేన, ధనులను బిల్వంగఁ దగును ♦ [ధాతృపదమునం
దును స్వర్గనుందు సెవసిం, చిత్ర మకానులఁ గళ్యపాది ♦ సిద్ధర్షులతోఁ. ౧౮
క. దారితో శిష్యులతో, గోరిక దీర్పంగ రాఁగఁ ♦ గోరితి నని య
వ్వారిం బిలుపింపును యే, ధారిణి నుండినను రాఁగఁ ♦ దగు మానివరుల్. ౧౯

చ. ప్రశ్నుఁడ నుండి శాస్త్రములఁచొప్పు నెఱింగినవారి శిష్టన
న్యతిఁను బుల్కువారి నుహిఁపం దనగారిసవారిఁ బిల్వమా
హితవిధి సిద్ధసాధ్యుల నహిసశపస్థిరులైనవారి నీ
శ్రతుపరవర్షఁ ర్థము నిఁకామమునంబునఁ బిల్వ లక్ష్మణా! ౨౦

3286

తే. శ్రీయమిమాంసవేత్తఁ ♦ వ్యాకరణవి
దులను బిల్వము; సూత్రధాతుల నకులను
నర్తకులఁ బాహాసకఁనాయకులను
బిలువుమా యజ్ఞమునయందుఁ ♦ శ్రీశ నింప. ౨౧

3287

క. గోమతివరనదీఁకూటంబునందున్న నైమిశమనెడు వనంబునందు
యజ్ఞ పాటముఁ గట్టి ♦ నగు లక్ష్మణా! యద్రి పనమపావనతపోఁపనము నుమ్ము
శాంతిఁ బుంబులు ♦ చక్రి గోనోరింబు నగు నెల్లెడల నందు ♦ ధర్మణిదివిజ
వరులకుఁ బిలువుమా ♦ నిరతంబు వందలకొలది ధర్మజ్ఞులై ♦ చెలఁగుమునులు

- తే. పరమపావనమైన యధ్వరము దీని, ననుభవింతురు గాక యావనమునందు
దుష్టిఁ బుష్టిని బొంది యధేష్టముగను, గారవం బంది వచ్చినవార లెల్ల. ౨౪౫
- క. చనుదురు గాక పురంబుల; కననూయులు నగుచు ధర్మ మాదృతిని నెఱిం
గినవాఁడ వౌట జనముల, మన మలరం జేయునట్టి మాడ్కిఁ బిలుపునూ.
- ఆ. బలిసినట్టి లక్షవరవృషభంబులు, తండులములు మోయుఁ దగి వెలువడ
వలయుఁ దిలలు ముద్గములు మోసికొనిపది, వేలవృషభములును లీలమెఱయ.
- క. చనవలయు ముందు నులవలు, మినుములు చణకములు నుప్పుమించినగతిఁగై
కొని గోనెఁబెద్దు లేగం, జనవలయున్ ముందు ముందు శత్రుబలహగా!.
- క. కనకంపునాణెములు వెండి నాణెములు చక్కఁ జూచి నేర్పున నొకకో
టిని నూలుకోటులను గొని, చనవలయున్ భరతుఁ డచటి సవనస్థలికిన్.

తే. శ్రోవ నడుమను బణ్యవీధుల నమర్చు
దగును నటన ర్తకులు నుండఁ దగును వంట
చేయువారును బ్రాథమో స్త్రీలు మెలఁగ
వలయు నట్లేర్పఱింపుమా నులలితముగ. ౨౯

3293

- చ. భరతునితోడ సైన్యములు పౌరులు పల్లియలందు నున్న స
త్పురుషులు బ్రాహ్మణోత్తములు పోవలయున్ భయభక్తు లొప్పు కిం
కరులును గోశపాలకులు కమ్మరి కొయ్యలు చెక్కువాఁడు స
త్వరగతి గుంపుగా మునుపె ధర్మముతప్పక పోవఁగాఁ దగున్. 30౫ 3294
- క. జననులు నాదునహోదర, వనితలు హాటకతనుత్వభానురయగు నా
వనితయు దీక్షానిరతిం, గనుపండితు లరుగఁ దగునుగా భరతునితోన్. 3౧౫
- ఆ. వీరి నెల్ల ముందుఁజేరుప భరతుండు, పృథుయశుండు నాకుఁ బ్రీతిదుండు
చనును గాక రాజసమితికిఁ దగుగేహ,ములు నొసర్పఁ దగును వలసినట్లు.
- క. జనపతులసేవకులకున్, జనుఁ దగు గేహళిఁ గట్టఁ జక్కఁగ నని యా
జనకకుమారీనాథుఁడు, పనిచెన్ సోదరుల కెల్లఁ బరమప్రీతిన్. 33 3297

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౨ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధము చేయఁ బూనుట. ఛఛఁ

- క. భరతాగ్రజుఁ డీరీతిగఁ, బరికరముల నెల్ల సిద్ధపఱుపఁ బనిచి న
త్తురగమును గృష్ణవర్ణము, పరఁగఁగ నల్లతీణముల భాసిలుదానిన్. ౧
- క. ధరణిఁ బ్రదక్షిణ మొనగుప, ధరణీశుఁడు విడిచి యశ్వతంత్రంబున సో

- నగు బుద్ధులు ముద్విగ్ధులు, పరివృతతునిం బింపి యజ్ఞఃపాటంబునకున్. ౨ 3299
- చ. చని గురు బాహు వానపృథుఁడఁ ♦ చాచు నచ్చెనునై న దానినిం
గనుఁగొని హన్తి ముం గనియఁ ♦ స్వప్రగుణాన్వితఁడు ధర్మరక్షకుం
సేనఁబుఁడు గానుచంద్రుఁ డెఱ ♦ యధ్వరకృత్యము నందు నైమిశం
ముఁ నసియింపఁగాఁ జనుని ♦ భూపతి లెల్లను నచ్చి యచ్చటన్. 3౪ 3300
- తే. కానినల నచ్చి కొల్వంగ ♦ నూనినుశుఁడు
చక్కఁగా వారిఁ బూజించి ♦ నళలవిధము
లైన పరికరములతోడ ♦ నలగుపటగృ
హములు వారల నివసించి ♦ ననువు పఱచె. ౪౪ 3301
- క. అనుచునుతోడి భూపతి, అనూనపటవేళ్లములను ♦ హాయిగ నుండన్
జనపతి వారిని కన్నంబును వస్త్రము బాగునన్తు ♦ వులఁ బానములన్. ౫౪
- క. భరితుఁడు శత్రుఁబ్బండును, బరమావృత వారి కీయఁ ♦ బంచిన నటుచే
సిరి వాగు భక్తి ప్రీతియుఁ, గరిము విరాజిల్లు నట్లు ♦ గా పట్టితటిన్. ౬ 3302
- చ. ఘనమెల్ల నే గీతులు విధర్తనపుత్రునితోడఁ గూడి రా
మునివగు శాననంబుఁ గొని ♦ భూసురనగ్యులకున్ నమస్కృతుల్
పొనరిచి వారిరక్షణముఁ ♦ బూనఁగ; నంత విభీషణుండునున్
ననుజనికాయయు క్తుఁడగు ♦ దానుణ శేజులుగాఁ జెలంగుచున్. ౭౪ 3304
- క. గుగుతపముఁ జేసిన భూ,సురమానూల కల్లఁ దాఁ గుఁ సుమహారములన్
నిరతముఁ బూజించుచు న,ధ్వరవాటమునందు నుండఁ ♦ దత్సమయమునన్.
- సీ. ఈరీతి నాయజ్ఞః ♦ మేకవిధంబున నిహితచర్యఁ గూడి ♦ వెలయుచుండె;
వాయుచర్య పౌరుషీ ♦ యభిరక్షణంబున నధ్వంశరము లేక ♦ యనుదినంబు
జరిగు నుండెను; రాజస శైముఁగొ గాము నత్యుత్తమంబగు ♦ నధ్వరంబు
నపగలేవిఘ్నమై ♦ చుతిశయిల్లుచుచుండె నన్యశబ్దంబె యా ♦ హయనుఖమున
- తే. విసంబుడగుండె; నేచ్చగా ♦ జనులు మాకు
నిమ్ము మిమ్ముని వేడి వా ♦ రెల్లు శృంగీ
గనుదురో యట్లు యచ్చుచుఁ ♦ గనుగమీట
వారి నరయుచునుండి రాధరతములులు. ౧౦౪ 3306
- క. బెల్లముతోడ జేయంబడి, యుల్లంబున కింపుఁ గూర్చుచున్న వివిధరీ
త్యుల్ల సితభక్త్యములనే, కొల్లులుగా నిచ్చుచుండ ♦ గోదీదివిజుల్. ౧౧ 3307
- క. పరమానందముఁగనుచుం, డిరి; యాచకు లెట్లనెఱిసి ♦ నెమ్మి తర సీ
వరనన్నపు శావలే నని, పరిమాన్యంబు గడుగువాఁగొ ♦ పలు కది వెడలన్. ౧౧౪
- తే. కుణముగాని యానన్యంబు ♦ పరిగలుండు
వనచరులు దానవులు కోర్కె ♦ పన్నువులును

వాని నొసఁగుచు నుండి రధ్వరమునందు

నందు మలినుండు దీనుండు ధాతురుండు. ౧౨౪

3309

క. ధనహీనుండును వెదకినఁ, గనరాకయె యుండె; హర్షః కలితజనులు గ
ల్గిన రామునియాయజ్ఞం, బనూనవిధి సాగె ననమః మై యాతటినిన్. ౧౩ 3310

సీ. స్థిరజీవులై మహాః తరబుద్ధిమంతులై చెలఁగుమహద్గులు ధాతురీతి
సాగునాయజ్ఞంబు ధాతురీతి చక్కఁగఁ గన్గొని మున్నెప్పు డీయజ్ఞమునకు సాటి
యగునశ్వమేధంబు ధాతురీతి నవని సాగఁగలేదు నిశ్చయం బని ధాతురీతి నెమ్మి నందె
యుండిరి; కనకంబు ధాతురీతి నొందఁగాఁ గోరిన నది యబ్బు, విత్తార్థి ధాతురీతి ధనము

తే. దొరకు, రత్నార్థియైనచో ధాతురీతి వరములులను

బొందు, రజతంబు గోరిన ధాతురీతి నొందు దాని,

నద్వములు వేడ నయ్య వాఁడుణమునందె

పొందు, వస్త్రము లడిగినఁ ధాతురీతి జెందు వాని. ౧౨౫

3311

క. అనిశం బిచ్చుటకై పో, నినవస్తుప్రతతి గొప్ప ధాతురీతి శిఖరివలెం గా

ననగున్; సురనాథాంతక, ధనదాపోనాథయజ్ఞ ధాతురీతి గనమే? ౧౨౬ 3312

తే. దీని కవ్వ సమాన మేఠీటున నగు? నంచు మానులుదలఁచిరి; హరులు దనుజు
లర్థులకు వస్త్రధనముల ధాతురీతి నన్నమును ద, గంగసంపూర్ణహస్తులై ధాతురీతి పొంగువేడ్క.

క. మన మలర నొసఁగుచుండిరి; జనపాలకసింహుఁడగుచు ధాతురీతి శత్రుభయదుఁడై
వినుతగుణాకరుఁడగు రా,మునియజ్ఞ మ్మొక్కవత్స ధాతురీతి ముగఁ గొనసాగెన్. ౧౨౭

తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౩ - వ సర్గము.

శుశలవులతో వాల్మీకి యశ్వమేధముఁ జూడఁ బోయి వారిచే రామా
యణమును బాడించుట.

చ. జనవతిపుంగవుండు రఘుఁనత్తముఁ డీకరణిన్ మహాద్భుతం

బనుపమ ముత్తమంబునగు ధాతురీతి నధ్వర మాదృతిఁజేయుచుండ శి

ష్యనికరసేవితుండు మునిఁనత్తముఁ డాదికపీంధ్రుఁ డద్ది చూ

చునెలమి వచ్చె; దివ్యమయి ధాతురీతి చూడఁగ నద్భుతమైనదానినిన్. ౧౪ 3315

క. కనుఁగొని వాల్మీకియు నె, మ్మనమున నానంద మంది ధాతురీతి మఖివాటముచెం

తను బర్ణశాల నిర్మిం, చెను శిష్యులతోడ నటవఁసించెను వేడ్కన్. ౨ 3316

చ. పరమమునీంధ్రుఁ డచ్చటనె బ్రాహ్మణమానిగణావృతుండునై

ధరణిపపూజతుండునయి ధాతురీతి తా వసియింపఁగ రాజపుత్రకుల్

త్వరపడి యన్నమూలఫలఁవై భవయుక్తములైన బండ్ల ని

ల్పిరి మునిభానమందు; మునిఁసీరుండు మంజులతేజుఁ డాదృతిన్. ౩౪ 3317

3317

- త. అశ్వనేత్రయాలు ♦ నలరానునునమున, నట పసింది తనదు ♦ సంతికమున
నున్న శిష్యముగిము ♦ నెన్ని విగారలుపోయి, శ్రద్ధనెలయ మాని ♦ నభలయందు.
- క. శ్రీరామాయణ మల్లను, బాసతిరిల్లున ఫక్కి ♦ జక్కిగల బాడుం
డా హాసమోదమున చక, చానిపురం గాంచి మాని ♦ వర్షుడు మఱియున్.
- క. పరివర్తనామినివిల్లి, శ్కరవాసములందు న్నపక ♦ భములందు మహి
శ్వరిపసతుల రిభ్యల రిభ్యు, వరిభవకదావినుందు ♦ బాడగవలయున్. ౬
- నీ. యజ్ఞక్రియల్ దగు ♦ నట్టిశాస్త్రుల మందు ఋత్విజుల్ తగ విచా ♦ రించుపట్ట
నేను నియ్యది చా ♦ గేనుమ్మ శగునట్లు పాడడీ చక్కని ♦ భంగి మెఱయ;
నశ్చలారా! గిరి ♦ పరిమందు జనియించి న్నాదుశరంబులై ♦ బహుళములయి
నెలయు నీచరిత్ర ♦ ఫలముల భగించి గాన మొప్పుడె ♦ క్కరణినై న
- శే. శ్రీమముఁ బొంగకుడీ; మూల ♦ సమీపలము
లను గెడుం దిని బాహుస్థ ♦ లంబుకల దగు
మన యుటజముననే యుండి ♦ చని పరిచ
చుందుడీ భూమిపా ♦ డుంబురగాట. ౭
- క. విజగోరి కూనుచుండి, మునులం నూన్పుండి చినగ ♦ ముదముం గనినన్
వినిపించు డీకథాన్యున, మును నొనునది రంభ్యనగ ♦ ములు దినమందున్. ౮
- శే. మాధురవాక్కులతోడె ప్ర ♦ మాణాచుళున, నన్ని బద్ధంబుగా నేను ♦ మున్ను చెప్పి
నట్లుగాఁ బాడడీ శివారణ ♦ యున కర్థ, కాంక్షునధిచొన్పకుండుఁ డె ♦ కరణినై న.
- క. ఫలముల మూలంబుల నె, స్థులఁ గలముఁ గడపునట్టి ♦ మునులకు ద్రవ్యం
బుల నేమిఫలము! రాముం, డెలమిని మీ రెనరివుత్తు ♦ లేర్పడఁ జెవుడీ.
- క. అని యడిగినచోఁ దొప్పడ, ముని కీర్తనకర్త కేము ♦ ముఖ్యం తేవా
సినియతచనవాచ్యుల నున్, జనపశుదై నంబు చుండి ♦ నకలజనులకున్. ౯
- నీ. ఇవియు నానోడ్లంబులవ శంక్తు లివాపి మున్నెన్నెడున్ విన ♦ కున్నయట్లు
చక్కని భాయిని ♦ నమకూర్చి మృదులమా, నానసంవ్యాప్తి నొం ♦ దంగఁజేసి
నాధ్వనలజ్జ లేచంచంబునం బొంప కలది నంతే పరా ♦ మాయణాది
గా నుగ్రంబగు ♦ గ్రంథంబుఁ బాడడీ యితరస్థులంబుల ♦ నెట్టులుందు
- శే. రట్టు లుండక జనచరిత్రాంతికమునఁ
జాలమర్యాదగాఁ బాడఁజను నతండు
తండ్రి భూతాళి కెల్లను ♦ ధర్మక్షితి
నరయ నట్లాట మీ రిచ్చ ♦ రాదరమున. ౧౦

3321

3326

1 న యాస్యధ శ్రమం విజ్ఞాన కలయిత్యా కలానిజై-అనిమా, 2 లోభ శ్చాపి న కర్తవ్య
స్వలోపి భవకాంక్షయా-అనిమా.

క. రేపటిప్రభాత మాదిగ, నేపట్టుననేని శ్రద్ధయే యూతగ నా
భూపాలునికథఁ బాడుం, దేవద్ధతి నే వచింపఁ నెలమి వినితిరో. ౧౫౫ 3327

తే. అట్లు తంత్రీలయాన్వితంబై మనోజ్ఞ
మైన రామాయణంబు నెఱయ్యమునఁ బాడుఁ
డనుచు బహుభంగులం బల్కి యామునీంద్రుఁ
డమలచిత్తుండు మానంబు యాశ్రయించె. ౧౬ 3328

క. జనకనుతాతనయుల నా, ముని యుపదేశించినట్లు యజ్ఞం
బొనరించెడు చోటికిఁ జయ్యనఁ బోయిరి; *శత్రుహరణులౌ నాసహజుల్.

చ. చని యిటు లాసహోదరులు యన్తుని చెప్పిన కాంతనుంగళం
బును నొడఁ గూర్చుభావలను యొంకముగా వచియించి రశ్వీనుల్
ఘనుడగు భార్గవుం డెలమిఁగాఁ దెలుపఁ గ్రహియించినట్లు లా
మునిపతివాస మందె నుఖముల్ దగ నిద్దురఁ బొందుచున్ నిశన్. ౧౯

తొంబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౪ - ౪ సర్గము.

అథా కుశలవులు గానము చేయు రామాయణమును శ్రీరాముఁ డాకర్షించుట. అథా-

క. తెలతెలవేగినఁ గృత్యం,బులఁ దీర్చి కుశుండు లవుఁడు యజ్ఞతనుహుతో
జ్వలవహ్నియట్లు వెలుఁగుచు, నెలమి మునిపంచినట్లులే తద్గాథన్. ౧

క. నురుచిరగతిఁ బాడిరి; భూ,వరమాళియుఁ బూర్వమానివరనిర్మితమై
సరసంబై పతనార్హ,స్వరసంయుతమై మనోజ్ఞ సరణి వెలయుచున్. ౨

ఉ. గానము చేయుఁగాఁ దగి నికానుముదం బొనఁగూర్పఁ జాలి తం
త్రీనియతిం దనర్చి లయఁరీతిని బొల్చి ప్రమాణబద్ధమై
మానసపద్మముం జెలఁగుమాడ్కి నొసర్చెడుగాథ దాని నా
మానిమహేంద్రశిష్యు లనుమానము లేకయె పాడుచుండఁగన్. 3 3333

క. వినియెన్ రాముఁడు చక్కఁగ, మన మానందాంబురాళిమగ్నం బగుటన్
జనపతి యజ్ఞాంతంబున, మునివరులం బొరవరుల యభూపతివరులన్. 3౪ 3334

క. సరసమతులై న సూర్య,త్కరమును బొరాణికులను య్త్వాసురవృద్ధో
త్కరమును వ్యాకరణజ్ఞుల, స్వరలక్షణవేత్తలయిన యసాధుద్విజులన్. ౫

సీ. లక్షణవేత్తలై యవిదుల్ గా నొప్పు గాంధర్వులం బొరఁగణమునందుఁ
బెద్దలౌ వారలఁ దద్దయు నేర్పుచే బాదాక్షరసమాసపద్ధతులను
జక్క నెఱింగిన చతురుల సిద్ధాంతులను గ్రియాకల్పంబులను దెలిసిన
వారల సాధుకావ్యములందుఁ బొండితిఁ దగినవారలభావతత్త్వమెఱుఁగు

* నిర్జగతు రరిందమా-అనిష్ఠా.

శే. వారి నింగితవేత్తతాఁ వారి హేతు,వాదుతా వారి నాచారఁపరతఁ గనిన
వారి వచనంబులుందు నేర్పఱులుగాఁగఁ, ననరువారినిఛందస్సుఁతత్త్వవిదుల.

క. పలువిధములౌ పురాణం,బుల నెఱిగినవారి వేదఁములఁ బఠియింపం
గలవారిఁ జిత్రకర్తం,బుల నెఱిగినవారి వృత్తఁముల నూత్రములఁ. ౮౫

తే. చక్క నెఱిగిన ప్రాడలఁ శాస్త్రవిదుల, నీతివేత్తల వేదాంతఁరీతి నెఱుఁగు
సంక్షిప్తులఁ తత్ప్రబోధనఁపదులునైన, జ్ఞానులఁ బిల్వఁగాఁ బంచిఁనభనుజేర్చి.

క. బాలున గాయకవగుల ను,శీలురఁ బిల్వఁగఁ బంచెఁ సిద్ధమునులు భూ
పాలుగు వారలపాటల, నాలించి తదీయఁహాసఁ మాదృతిఁ గనుచుఁ. ౧౦

క. కనులం ద్రావెడుపోలిక, జనపతినిఁ బాలుకులనుఁ జక్కఁగ మఱియుఁ
గని యిట్లు దెప్పుకొని రొక్కని కొక్కగు తత్సభఁ దఁగఁ మధురోక్తిఁ.

చ ఇరువురు వీర నీక్షితిమఁహేంద్రుని రామునిఁ జూచిఁట్లులే
నరిగఁ గనుంగొనంబడుచుఁ జక్కనిఁహువున నున్నవార లీ
యిరువురు సోదగుల్ జటలఁనే ధరియింపక చారునొక్కలాం
బరములఁ గట్టకున్న రఘుఁవద్యుఁడు పాడిన యట్టిరీతిగఁ. ౧౨

3341

క. కనఁబడుదురు భేదం నే, మని చెప్పఁగ నచ్చు? వీరిఁ నరయఁగ బింబం
బుననుండి బింబ మునయిం,చిఁరీతిగ రామునుండిఁ చెలఁగినరీతిఁ. ౧౨౫

క. పరికింప నొకటం చీ, వరుసను శ్రుతిహితముగాఁగఁఁ బల్కుచునుండఁ
ఇరువురు మునిశిష్యులు రఘు, దుగాధను దివ్యభగీతిఁ బాడఁగఁ బూనఁ.

క. అతిమానుషగాంధర్వం, బతిమధురం బగుచు నప్పుఁ జలరె; నచట నం
స్థితిఁ గిన్న శ్రోత లెవ్వ, రతిమానుషగానమును సమాదృతి వినుచుఁ.

క. పొందగు నంతృప్తి నదే, చంపంబున; సంత మొదటిఁసగ్గము మునిగా
దృఢంచారకుఁడౌ నారదుఁ, డందంబుగఁ జెప్పఁ బూర్వఁ మద్దిమొదలుగఁ.

తే. పాదఁ జొచ్చిరి వాల్మీకిఁ పల్కినట్లు
లిరువదియె సర్గ లాదినఁ మెలమిఁ బూర్తి
యైన సవరాష్ట్రమున రాముఁ ఁ దావరమునఁ
బల్కె వింశతినర్గసంఁధవముదమున. ౧౬.

3346

క. కొనుఁడి పదునెనిమిదివే, లని లెక్కింపంగఁ బడినఁ హాటకముల నో
మునిశిష్యులార! యింకే, మనముఁగ గలదేని పాంఛఁ మానక చెవుఁడి!

క. అని యడిగి వీరి కిచ్చుని, యనుజన్తునితోడఁ బలుకఁ నాలత్తులుఁ డా

* ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాఁ-అనిమా, ఇంతిసుముం దైదవి శ్లోకమునందు పారాణికాం శ్చబ్ద
విదః-అనియన్నది. పారాణికు లనఁగాఁ బురాణమునందలి యార్థమును జెప్పువారనియు, పురాణ
జ్ఞాఁ-అనఁగాఁ బురాణముల నెఱింగినవారనియు గ్రహించునది.

- కనకముల వేటువేటుగ, ఘనమోదం బంది యీయఁగ నానహజల్. ౧౮'
- చ. కనుఁగొని యానువర్ణముల ♦ గాఢతరంబగు విస్తయంబునుం
గని గ్రహియింప కిట్లనిరి; ♦ కాననవానుల మేము మూలముల్
వనముననున్న పండ్లు దిను ♦ వారము హాటక మిద్ది యేల! యే
పనికి వ్యయించువార మని ♦ పల్కినమాటల నానభాసదుల్. ౨౦ 3349
- సీ. కాతూహలమునఁ జక్కఁగ నాలకించుచు విస్తయం బొందిరి ♦ విభుఁడు నట్లే
యాశ్చర్యరసమగున్ ♦ డయ్యె; నంతట రాముఁ డానహజన్తుల ♦ నాదృతిఁ గని
కావ్యసంశ్రవణని ♦ కామమోదంబున వారియాగమనంబు ♦ భూరి తేజ
మలరఁగాఁ బ్రశ్నించె; ♦ నర్భకులార! యీకావ్యప్రమాణసంఖ్యయని యెంత
తే. యెంతవఱ కిందునం గథ ♦ యెఱుఁగనగును ?
గర్త యెవ్వఁడో యీభూరి ♦ కావ్యమునకు
నమ్మహాముని యెందుండు ? ♦ ననిన రాము
పలుకు లాలించి వారలు ♦ పలికి రిట్లు. ౨౩౪ 3350
- క. మునిపతి వాల్మీకియె యీ, ఘనకావ్యంబునకుఁ గర్త ♦ కమ్రచరిత మె
ల్లను దీని మీకుఁ దెల్పం, జనునని మాకాజ్ఞఁ జేసె ♦ నన్నుని యతఁడే. ౨౪
- క. క్రతుశాలచెంత నున్నాఁ, డతులితతేజం డతండ్ర ♦ యాదృతి నెందుం
బ్రతిలేని యిట్టికావ్యము, మతివిభవ మ్మలరఁ జేసె ♦ త్కాపాలవరా!. ౨౪౪
- క. ఇరువదినాలుగువే లని, పరిగణితము శ్లోకసంఖ్య ♦ ¹భార్గవుఁడు మునీ
శ్వరుఁడగు వాల్మీకియె భూ,వర! సర్గంబులను ²నైదువందలు గాఁగఁ. ౨౫
- ఆ. ³పరమనియతిఁ జేసెఁ ♦ బరఁగు నుపాఖ్యాన, శతము కాండములిట ♦ వష్టసంఖ్య
వెలయు నేడవదిగ ♦ వితతమా నుత్తర, కాండ మిలునిచరిత ♦ కడపటి దగు.
- క. ఒనరిచె నీరీతిగ నా, మునిపతి మాగురువు చరితము భవత్కథ ను
మ్మనఘా! యీకావ్యేశ్వరు, ఘనచరిత మ్మిందుఁ జక్కఁగ నలరారున్. ౨౬
- ఆ. జీవితంబునందుఁ ♦ జెలఁగుశుభాశుభ, మిందు వర్జితంబు ♦ నుందరముగ;
నోమహారథా! మహోజ్జ్వలవిక్రమా!, దీని వినఁగఁ గోర్కొఁ ♦ బూనుదేని.
- క. మనుజేంద్ర! యశ్వమేధంబు ననంతరమందు సుఖముఁ ♦ బొందునమయమం
దునఁ దమ్ములతోఁ జక్కఁగ, వినఁ దగు నన రాఘవుండు ♦ విని యానుడులన్.
- క. వినినట్లే చేయఁ దగునం, చని వారలఁ బోవఁ బంచె ♦ ననుజులు మోదం
బున వాల్మీకి మహాముని, గనఁబోయిరి; రాముఁ డంత ♦ త్కాసురయుతుఁడై.
- క. గురుబుద్ధులై న క్షత్రియ,వరులం దాఁ గూడి యజ్ఞ ♦ వాటంబున కా
దరమునఁ దద్దానమనో, హరతకు సంతోషపడుచు ♦ నరిగె నుముఖుఁడై. ౩౦౪

1 భార్గవేణ తపస్విని-అనిమా. 2 పంచస్థశతానిచ-అనిమా. 3 ఉపాఖ్యానశతంచైవ-
అనిమా. ఉపాఖ్యానశత మిలోపాఖ్యానాంతమ్-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. తాళములు మిగులఁ ♦ ననరి సస్వరశబ్దయు క్తనుగుచు సర్గయుక్తి నొప్పి
తంత్రియలఁ జక్కఁ ♦ నగి వ్యంజనాన్వితమైన దాని వినియెనవనివిభుఁడు.
తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౫ - వ సర్గము.

అథ { రాముఁడు రామాయణమును విని దుశం. లఁ దనకొడుకులనుగా నెఱిగి } అథ
సీత సఖిల శపథముచేయునట్లు చేయుమని వాల్మీకిఁ బ్రార్థించుట.

మ. జననాశ్రుం డిటు లద్భుతంబయిన యాసంగీత మత్యావృత్తి
వినుచుఁ జూచిఁజూచులం గడపఁ బృథ్వీనాథుతోఁ గూడి యా
తనిసానుంతులు వానరుల్ విని ప్రమోదం బొంది; రారాముఁ డా
తనయావ్వంవ్వముతల్లి సీత యని గీతం బందె యెంచెన్ మదిన్. ౧౫ 3861
మ. పరివత్సధ్యనుమందు సీతసుతులే ♦ వా రంచుఁ దా నెంచి యీ
వరణి బల్కెను; బ్రిన్నతమ్ము రిపుసంఘాతాంతకుఁ బావని
వరధర్మజ్ఞు విభీషణుఁ బగులఁ జంపం జాలి విఖ్యాతుఁడై
ధరణిం బొల్చు నుషేణుఁ గాంచు] మది నింశం బొంది యాలింపఁగన్. 3
క. పరిశుద్ధవ ర్తనుల భూవరభక్తుల దూతలఁ జనంబునఁ బిల్వం
బరిదనులఁ బంపి వారలు, త్వరపడి రా నిట్టులనియె ♦ వాంఛ చెలంగన్. 3౫
చ. నిరుపమబుద్ధియై తగి మునిప్రవరుండయి కావ్యకర్తయై
పరఁగెడు వాల్మీకిం గనుచుఁ ♦ బల్కితి నే నని నాదుపల్కుగాఁ
బరహితతత్పరా! దివిజవారము మెచ్చఁగఁ జాలు సీత నా
తరుణిని బిల్వబంపుఁ డని ♦ తద్దయు భక్తిని బల్కుఁగాఁ దగున్. ౫ 3864
క. పరిశుద్ధవ ర్తనంబున, విరహితపాపముల దాను ♦ వెలయునయేనిన్
బరివత్తున నిట మానీ, శ్వరునాసతి సీత తనదు ♦ స్వాంతవిశుద్ధిన్. ౫౫ 3865
ఆ. పలుకుఁ గాన; మానిపరమేశుఁ డిమాట, కేమిపలుకు సీత ♦ యింగితం బ
బట్టులుండు దాని ♦ నెఱిగి వేగము తల్పుఁ, డిల్లి జనకపుత్రి ♦ యెల్లరు విన.
సీ. పరివత్తునదుమ శపథముఁ బల్కుంగాక తనయాత్మశుద్ధి నంపఱు నెఱుంగ
నాయాశయముఁ దీర్ప ♦ నన రామునాసతి దొబ్బునవాక్యకన్యంబు ♦ తేటపడఁగ
నాలించి యద్భుతం ♦ బంది యాదూతలు చని రెందు వాల్మీకిముని వసించు
పర్వ శాలకు ♦ సరిగి మహాత్ముని ప్రబోధాభిన్మమభాతి నొప్పు
తే. నామునిం గని ప్రణమిల్లి ♦ యతిమృదుతను
మధురతను గాంచు రామునిమాట లెల్ల
భక్తి విజ్ఞప్తిఁ జేసి; రాబ్రహ్మమాని
భూరితేజోవిరాజితమూర్తి వినుచు. ౧౦౫ 3867.

- క. *రామునిమనోగతంబును, దా మది నూహించి సువిహితంబుగఁ బలికెన్;
భూమిశునాజ్ఞరీతిగ, నామె వచించున్ శుభంబు ధనగు మీకెల్లన్. ౧౧౫
- క. పనితలకుఁ బలియె దైవం, బనుటయె తథ్యంబు గాన ధనట్లె జరగు నీ
పనియన వేగముగల యా, జననాయకుదూత లరిగి ధనభ శ్రీరామున్.
- క. కని మనవి చేసి రాఘన,మునివాక్యము లెల్ల సంత ధనాదంబున నా
జనపతి కాకుత్స్థుఁడు విని, మునివర్యుని నెన్ని యచటి ధనముల నృపతులన్.
- క. పరికించి పలికి రేపే, ధరణీసుత శపథ మిందుఁ ధనా జేయు మునీ
శ్వరు లెల్ల శిష్యయుతులై, సరపతు లనుచరులఁ గూడి ధనాతిప్రతిజ్ఞన్.
- క. వినుదురు గాక మతెవ్వరు, జనకాత్మజ చేయఁబోవు ధనశపథంబు వినం
గను గోరువారొ వారలు, చనుదెంతురు గాక విగతసంశయ లగుచున్.
- చ. అని యిటు లామహాత్ముఁడు ధరాధిపుఁ డాడిన నెల్లమౌనులున్
విని యది మేలుమే లనుచు ధనిశ్రుతనాదముతోడఁ బల్కి; రా
జనపతు లారఘూ త్తముని ధనన్నతి జేసిరి సద్గుణంబు లి
ట్లనఘము లెల్ల నీచుననునందె యెసంగె నటంచు మెచ్చుచున్. ౧౬ 3373
- క. పలికిరి; తరువాత మహీ,శలలాముఁడు రాఘవుండు ధనానకి రేపే
తొలిజామున శపథంబును, బలికెడు నని వారి నెల్లఁ బంపె వసతికిన్. ౧౭
- చ. అని యిటు లారఘూ త్తముఁ డహార్యతరక్రతుకర్త రాడ్వీభుం
డనుపమబుద్ధిశాలి జనకాత్మజ చేయు ప్రతిజ్ఞ రేపె యా
నని తెలియంగఁ బల్కి సుమహాత్ముల మానుల రాజముఖ్యులన్
బనిచె నివాసశాలలకు ధనాస్వంతమునం గల కోర్కె పొంగఁగన్. ౧౮ 3375
- తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౬ - వ సర్గము.

- ❧ { వాల్మీకి సీతతోఁ గూడి సభకు వచ్చి కుశలపులు సీతసుతులగుటం జెలిపి } ❧
శపథము చేయ ననుజ్ఞ యిచ్చుని ప్రార్థించుట.
- క. ఆరాత్రి గడువ నుదితుం,డై రవి యలరార రఘువరాన్వయతిలకుం
డౌ రాముఁడు క్రతువాటము, చేరం జని తేజ మలర ధనధమునితతిన్. ౧
- క. పిలువంగఁ బంచె సంతట, సలఘుతరఖ్యాతినలరు ధనట్టి వసిష్ఠుం
డలకాశ్యపజాబాలులు, ఖలహరులగు వాసు దేవకౌశికమునులున్. ౧౫ 3377
- తే. దీర్ఘతవుఁడు దుర్వాసుండు ధనివ్యతేజఁ
డగుపులస్త్యుఁడు భార్గవుఁ ధనతులకీర్తి

* ఏలం భవతు భద్రం వో. యథా వదతి రాఘవః-అనియ్య.

శాలి మాన్యుఁడటల్లెఁ + శక్తి వాగు
నాహ్వాయులును మార్కండేయుఁ + సఖలవేత్త. 3

3378

సీ. గంగుఁడు చ్యవనుండు + ఘనుఁడు శతానందుఁ డాభరదావజుండు + నగ్నిపుత్రుఁ
డగు సుప్రభుండు మహాత్ములౌ నారద పర్వతుల్ గౌతమఃపరమహాని
శాత్రాయనుండు సంగస్త్యసుయజ్ఞులు నింకను మహితులై + యెనఁగుమాను
లత్యంతహర్షాత్తు + లగుదెంచి రెంతయు బలపరాక్రమములఁ + బ్రబలులైన
తే. వనచరానుగు లావార్త + వినెడుతమిని, వచ్చి; రెల్లరుక్షత్రియఃవైశ్యశూద్ర
లట్లు వేరుకు వేలుగా + సఖలదేశ, వాను లగుదెంచి రాసీత + వచ్చుననుచు.

క. ధరణీసుగు లావృతిమై, నగుదెంచిరి క్షాననిష్ఠులై కర్తృరతిం
బరఁగిన కోవిదు లెల్లను, ధరణీసుతశిష్యధము వినుతమి పైకొనఁగన్. ౪౫

క. చనుదెంచి సర్వకము నిల్చినగతి నిశ్చలముగాఁగ + జేరి సభను జ
న్మనిరీతిఁ గూరుచుండుట, విని యావార్తను మహర్షి + వీరుఁడు కడఁకన్. ౪౫

ఉ. జానకీతోడ వచ్చె; మునిఃసత్త్వము వెంబడి మోము వంచి యా
మానిని దోసిల్పొద్ది రఘుఃపండును రామునిఁ బ్రాణనాయకున్
మానసమందు నెంచుచు నమానుషశక్తిఁ జెలంగియున్ గళ
స్వానము బాష్పకుద్ధమయి + చాలఁ గృత్యము నొంద వచ్చెఁ దాన్. ౧౧

క. వసజానను వెంబడిగాఁ, జనుదెంచెడు శ్రుతివిధమున + సన్నని వాల్మీ
కిని వెన్నొని వచ్చిన యా, జనశబఁ గని యెల్లవాగు + నంతోషమునన్.

తే. మేలు మేలని పొగడిరి; + చాలదుఃఖ
వివశమతులౌచు జను లెల్ల + విహ్వలించి
యక్కడ యని యార్వంగ + నారవంబు
దెనల వ్యాపించె; సంత జనసమితి నట. ౧౩

3384

క. రాముని గొందఱు మెచ్చిరి, ధూమిజ నుతియించి రందుఁ + బొక్కుజనులలో
ధీమంతులు కొందఱు మఱి, యామాడ్కిన్ రాము సీత + సఖలస్తుతులన్.

క. తనిపిరి కొందఱు శోకంబునఁ గుందిరి కొందఱు అందు; + బుధనుతుఁడు సభ
జనముల నడుమన్ జానకి, వెనువెంటన్ రాఁగఁ జొచ్చి + వీరుని రామున్.

క. కని యిట్లనియె గభీర,ధ్వని యలరఁగ రామచంద్ర! + ధరణీసుత నా
ధునుతచరిత్ర త్వచంగన, జననవాచిమున నీవు + శంకితమతివై. ౧౫ 3387

చ. వసముల నుండఁ బంప మునిఃసర్వశశీలయు నాదునాశ్రమం
బునకు నమీపభాగమున + భూరిలతావృతకానసాంతరం
బున విడనాడి లక్ష్మణుఁడు + పోయిన నయ్యెడ నుండె, నుల్లస
ద్భవయశ! రామచంద్ర! త్రిజగత్ప్రియకృత్యమహాదరా! విభూ! ౧౬

క. లోకాపవాదసాధ్వస, మీకరణిం బొందినాడఁడఁ ♦ విట్టి యనఁసు ని
 న్నీకాంతామణి సంశయ, మేకరణిని బొందకుండఁ ♦ నిత్తరుణమునన్. ౧౬౫
 క. శపథ మొనర్చెడుఁ గావున, నృపవర్య! యనుజ్ఞ యి మ్మహీనబలమునన్
 రిపుకులనాశనశక్తిని, వ్యవగతపాపమున మిగుల ♦ పఱలెడుతనయుల్. ౧౭

1 తే. వీర లిరువురు కవలు దుర్వారవైరి, గర్వనిర్వాపణాంచదఁఖండశక్తి
 రాజితులు జానకీదేవిరమ్యగర్భభవులు నీవుత్రకులు నుమ్ము ♦ పార్థివేంద్ర!.

చ. ఋత మిది నీదుమ్రాల వివరించితి; నేను బ్రచేతనుం డనన్
 క్షీతిని బ్రసిద్ధుడైన మునిజిష్ణునకుం దశమాత్మజుండ నూ
 నృతము వచింతుఁ గాని మది ♦ నెప్పుడు నే ననృతంబు నెన్న నీ
 నుతులు భవత్తనూజులు విశుద్ధమతుల్ సుగుణాధ్యులు త్తముల్. ౧౯ 3392

2 తే. పెక్కు వర్ష సహస్రముల్ ♦ పృథుతపంబుఁ
 జేసినాడను గాన నీసీతయందు
 దోస మినుమంత యున్నచో ♦ నాసమస్త
 సత్తపఃఫల మెల్ల నిష్ఫలమె యగును. ౨౦

3393

ఉ. జానకి శూన్యపాపయయి ♦ సాధుచరీత్రయె యయ్యెనేని నే
 మానితరీతి వాక్కునను ♦ మాననకాయయతిన్ బ్రశస్తినిం
 గానఁగఁ జేసియున్న యనఁఘంబగు సాధుతపఃఫలంబు న
 న్నూనును గాక జానకియె ♦ యొప్పునిదైన గడంగెడుం జమి. ౨౧ 3394

క. విను మనసు వృష్ణనుంబుగఁ, దనరిన పంచేంద్రియములఁ ♦ దగ నెంచియె నీ
 తను వననిర్ఘ్న రసీనును, గనఁబడఁగ విశుద్ధ యనియె ♦ గ్రహియించితిఁజూ. ౨౨

క. పరిశుద్ధ సాధువర్తన, విరహితపాపయును శుద్ధవితతమతియునౌ
 ధరణీశ! భర్తృదైవత, ధరణీసుత యీమె సూన్యతం బిదియైనన్. ౨౩

క. జనుల యపవాదభీతిం, గనినట్టి భవత్సమీపగతభూమిని నీ
 మనమునకుఁ బ్రత్యయంబును, గనుపట్టఁగఁ జేయఁ బల్కుఁగలదు శపథమున్.

తే. తా మహాభాగ యయ్య నుత్తమయు నయ్య

భర్తృవ్రతము ననుష్ఠింపఁ ♦ బరమముదముఁ

బొందినది గాన నీ వన్న ♦ పోల్కి శపథ

మొనరుచున్ రాఘవా! సత్యమునె దలంచి. ౨౪

3398

3 చ. ధరణీప! శుద్ధభావమునఁ ♦ దాను జెలంగియు దివ్యదృష్టిచే
 బరఁగిన నేను జెప్ప జనవాదభయంబున నాకులాత్మయె

1 ఇమా తు జానకీపుత్రా వుభౌ చ యమజాతకౌ, మతౌ తవైవ దుర్ధర్షౌ సత్య మేత ద్భ్రష్టి
 మి తే-అనిమా. 2 బహువర్ష సహస్రాణి తపశ్చర్యా మయా కృతా, నోపాశ్చీయాం ఫలం తస్యా
 దుష్టేయం యది మైథిలీ-అనిమా. 3 తస్మా ధియం నరవరాత్తజ శుద్ధభావా దివ్యేన దృష్టివిషయేణ

బరమపతివ్రతాశ్వామున ♦ భాసిలు నంచు నెఱింగి నీవు భీ
కరననసీమకుం బనునఁగ నట నున్నది నాదుచెంగటన్. ౨౪౫

3399

తొంబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - న సర్గము.

శ్రీరాముడు లోకాపనాదమునన్ శపథము నీతచే జేయింపవలయునని
వాల్మీకిని బ్రార్థించుట.

క. అని యిటు వాల్మీకి నచిం,చిన రాముడు దోసిల్పొగ్గి ♦ నీతను గీర్తిం
గని వెలయుదాని నభిలో, గని యిట్లని పలికె సాధుఁగంభీరోక్తిన్. ౧ 3400

చ. నిరతము ధర్మపక్షకుల ♦ నేన్నచు బ్రహ్మవిదుత్తముండు నా
ధరణిఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచి మహిఁతంబగు యోగరతిం జెలంగు నో
వరగుమునీంద్ర! నీవగు నఁపాపపుఁ బల్కులఁ బ్రత్యయంబు ను
స్థిరముగ నామదిం దనను; ♦ నీతయు మున్నమరాళినన్నిధిన్. ౨ 3401

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయమును గెల్గఁ బ్రతిజ్ఞ చేసె ♦ మునివర! యటుగా
వున నింటికే గొనివచ్చితి, జనాపవాదంబు మిగుల ♦ తుమఁ బ్రబలుటచేన్.

క. జానకి విషనాడితి; నో, మానివరా! లోకభీతిఁమ్రై గలువంబున్
లేనిదె యని మది నెఱిగియుఁ, గానలకుం బంచినాఁడఁ ♦ గావున మీరల్.

క. సైరింపవలయు నేనీ, వారి మహాపూర్వకముగ ♦ జానకియెడలన్
భూగిశరంబుగఁ జేసిన, గౌరవహీనంపు నింక ♦ త్త్వానురమానీ! ౪౫ 3404

క. కనలగు నీతఃకులఁ గుశ,లవును నాతనయు లనుచు ♦ లలి నెఱుంగుదు;మా
నివరా! యాసభ నడుచును, బ్రవినులహృదయాబ్జ నీత ♦ ప్రతిన యొనరుపన్.

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయము నెగడున స్థానగుపంగ ♦ మునివర! తలఁపం
జను; నన రామునియాశయ, మునెఱిగినురన త్తములుప్రఁమోదహృదయులై.

క. వసజానను ముం దిమకొని, చనుదెంచిరి శేజ మలర ♦ శక్రాదులు త
జ్జనకద శపథము చేయన్, వినువేడుక యలరి వారిఁవెంటన్ వసువుల్. ౭

సీ. ఆదిత్యులును రుద్రు ♦ లశ్వేదేవతలును గంధర్వులును మరుఁదగ్గణము లచ్చ
రలు నాధ్యు లనెడునిర్దగులు విశ్వేదేవతలు దేవమానులు ♦ లలితనాగు
లట్టులె గనుదులు ♦ ననువమయశమున నలరుసిద్ధులు హర్షఁమొలయ నీత
శపథంబు వినఁగోరి ♦ చనుదెంచి రింపఱు;వారల రాకను ♦ వరునఁ గాంచి

తే. నురలు మానులు వచ్చుటఁ ♦ జోద్య మంది

మరలఁ బల్కెను శ్రీరఘుఁమండనుండు;

మయా ప్రవిష్ట, లోకాపనాదకలుష్యితచేతినా యా త్యక్త త్వయా ప్రయతమా నిధితాఽసి
శుద్ధా-ఆనిమా.

దేవవరులార! మునులార! ♦ దివ్యమాని

పాపనోక్తులచే గల్గె ♦ బ్రత్యయంబు. ౧౦౫

3408

క. ఐనను నాయమేధంబున, మానిముఖుల్ గూడియున్న ♦ మహితసభను సీ
జానకి శుద్ధయె యని నా, మానసమునఁ దోచుఁ గాక ♦ మరల వృథముగఁ.

చ. అని రఘునాయకుం డనఁగ ♦ నల్లన మంగళదివ్యభూరివా
సనలు చెలంగఁగాఁ ద్రిదశఃస త్తముఁడౌ పవనుండు నెల్లెడఁ
జనములు మోగ మొందునటు ♦ సంచరణం బొనరించె నందు; నా
యనిలునితాఁకు నొంది జను ♦ లద్భుత మిద్ది యచింత్యమం చొగిఁ. ౧౨౫

క. తలఁచిరి బహువిధరాష్ట్రం, బులనుండి జనవ్రజంబు ♦ మును కృతయుగమం
దలఘుగతిఁ వచ్చెడునటు, వెలసిరి వారెల్ల నట్లు ♦ వింతగఁ గూడఁ. ౧౩

క. కని సభ నొకసర్వాయము, జనకజయుఁ దపస్వినులకు ♦ శాస్త్రోక్తముగా
వినుతింపఁబడిన వస్త్రం, బును గామాయంబుఁ దాల్చి ♦ భూమిని దల్లిఁ. ౧౩౫

ఆ. వివర మెనఁగునట్లు ♦ వేడ నధోదృష్టి, పొలయఁ జేయుచును విమలముఖంబు
వంచి దోసి లొగ్గి ♦ యంచితభణితి ని, ట్లనియె నెల్ల మనుజు ♦ లాలకింప. ౧౪

—ఁఁఁ సీత సభలో శపథము పలుకుట. ఁఁఁఁ

చ * మనమున నెప్పుడేని రఘు♦మండను రామునిఁ దప్ప నన్యు నొ
క్కని నయినఁ వలంపకయ ♦ త్కృష్ణలి నుండినమాట సత్యమే
జననిరొ! భూమి దేవి! పతి♦సంగతి వీడిన కష్టముల్ తొలం
గను వివరంబు నాపయిని ♦ గల్గిన ప్రీతిని నిమ్ము వేగమే. ౧౪

3414

శా. శ్రీరాముఁ రఘువర్యు నన్వహము నా♦చి త్తంబునఁ వాక్కులఁ
గారాబంబులఁ జేయుకర్తముల ని♦క్కం బీశుఁగా నెంచి నే
నారాధించుట సత్యమేని జను ల♦త్యాశ్చర్య మందంగ నా
శ్రీరాజీవదళాక్షుపత్ని యిడుతఁ ♦ జేయూత శ్వభ్రాకృతిఁ. ౧౬

3415

ఉ. రామునికంటె వేఱగు న♦రప్రవగు మది నే నెఱుంగ నం
చీమహితస్థలిఁ నిలిచి ♦ యే నిటు పల్కినమాట సత్యమే
భూమి నుదీయవాంఛితము ♦ పొల్లుగఁ జేయక తా బిలంబు నెం
తో మనుతం జెలంగి యిచ్చు ♦ డొప్పుగ నిచ్చెడుఁ గాక యాయెడఁ. ౧౭

చ. అని యిటు మూఁడుమాటలు మహానియతిఁ శపథంబు పల్కి యా
జనకజ యూరకుండ నొక♦చందమునఁ గన నద్భుతంబుగా
ననువమమై యను త్తమము♦నై కడుదివ్యమునై చెలంగు నా
నన మొకఁ డుద్భవించె జనసంఘము లొక్కటఁ జోద్య మంగఁగఁ. ౧౮

* యథాహం రాఘవా దవ్యం మనసాపి న చింతయే, తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం దాతు

- ఆ. అమితవిక్రమమున ♦ నలరామనాగముల్, ఫణములన్ ధరింపఁబడుచు దివ్య
మైన యాకృతిని నుహారశ్శభూషిత, మై చెరింగె చీత ♦ మద్ది యంత. ౧౯
- చ. ధరణీయు దివ్య హవముచు ♦ దా నటఁ దోచి నుహారసంబుపై
వరగుణసాంధ్ర, జానకిని ♦ వర్ణితచి శ్శను న్నాగతోక్తులం
బరిగతభేదమై తనగు ♦ భంగి నొప్పుచు స్వీయబాహులన్
గర నునుగాగ ముట్టిపడఁ ♦ నొగిలఁ జేరిది యంకలుం గనన్. ౨౦ 3419
- ఆ. కూగుచుండఁ బెట్టఁ ♦ కూడియి సింహాన, నమున నిట్లు చేర్చి ♦ నాతిమిన్న
నరసగతిని గొని ర ♦ నాతలంబును నొచ్చె, ట్లు లోని కరుగు ♦ నవసరమున.
- క. నుర లెల్లఁ బుష్పవృష్టిం, గుడిపించిరి నీతప్తివఁ ♦ గొదవసజనియ;
ట్లుగునాధువాక్యముల నం, బర మెల్ల ధ్వనింప నేక ♦ భంగి నొనరుపన్. ౨౧
- చ. ధ్వని యది గుండ్ల పుష్టున నిఁబంబును భూమిని నిండె; మేలు మే
లనుచును నొక్కఁ మహితఁమూఁ గన నీవగు తీల మిద్ది యం
చును బహుశీసులం బొగమఁచున్ నభగుందున నున్న దేవశల్
న్వనములఁ జేసి గాజ కఁబాత నపాతలసీమ కేఁగన్. ౨౨ 3422
- క. నుర లీగతి హర్షంబున, బరమాద్భుత నుంది ధ్వనులఁ ♦ బరవఁగఁ జేయన్
ధర యజ్ఞవాటగతముని, వసు లెల్లను మురుజపాలఁవశ్యులు నగులున్. ౨3
- క. మనములఁ దోచెడు విస్మయ, మున నేమియుఁ బల్కవేక ♦ మూర్ధములు చలిం
పను బొలిచిరి బొన్తులవడు, వుఁ ; ఁతట నంతరిక్షఁ ప్రాప్తప్రాణుల్. ౨౪ 3424
- తే. సాసరంబులు మణియును ♦ జంగమములు
దానవులు దీర్ఘతనువులఁ ♦ చగురబాత
లాలయంబులు భుజగమ్లు ♦ బద్భుతంబు
నందె; కొందఱు హర్షించి ♦ రద్ది చూచి. ౨౫ 3425
- క. ధ్యానపరాయణులై యట, మానవచగులందుఁ గొంతఁమది నిలిచి రా
మానవవతి శ్రీరాముని, మానసములు పొగులఁ గనిరి ♦ మణికొండ అటన్.
- క. జనకజఁ గాంచి యచేతను, లనఁచగి చిశ్రంపుబొన్తు ♦ లట్లుండిరి; భూ
మిని నీత చొరఁగ నొయ్యనఁ, గని యానధనున్న మురుజఁగణములు వగలన్.
- ఆ. కలఁగినట్టి చిత్తములను ముహూర్తమా, శ్రంబు నిలిచి రట్ట ♦ తన్ముహూర్త
మఖిలజగము లార్చి ♦ నంది మూర్ఖుల బొంది, నట్లు లుండఁ గదలఁనట్టులంత.
- తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ నర్గము.

శ్రీరాముడు జానకకై శోకించి భూదేవిని భస్మముచేయఁ బూని
బ్రహ్మచే నివారింపఁబడుట.

- క. జనకజ యట్లు రసాతలమును జొచ్చుటఁ గాంచి కవులు ♦ మునులును శ్రీరా
మునిసన్నిధి మేల్తేలని,యును, గటకటయంచుఁ బల్కి ♦ కుద్విగ్నులునై . ౧
- క. నరపతి యంతట నొదుం,బరదండం బూతగాఁగఁ ♦ బట్టుకొని నిరం
తరబాష్పధార నీక్షణ,నరసిజములు కలఁకఁబాట ♦ నన్ననిధ్వనితోఁ. ౧౪
- క. మోమును వంచి వ్యధాకుల,మా మదితో నింత యనఁగ ♦ ననువుపడని చిం
తామాధ్యంబునఁ దోచక, యేమియు ననలేకయుండె ♦ నేడ్పు గదురఁగఁ.
- మ. చిరకాలం బిటు చింతచేఁ గలఁగుచున్ ♦ జిత్తంబు నిశ్చేష్టతం
బొరయన్ బాష్పము లేకధార లగుచున్ ♦ భూమిం బ్రవేశింప ని
ర్భరశోకంబును గ్రోధముం బెనఁగొనం ♦ బల్కెన్ మహాదీనుడై;
భరమై యిప్పు డపూర్వశోక మిది నా♦స్వాంతంబుఁ గుందించెడున్. 3౪
- ఉ. నే నిటు చూచుచుండ ధరఁణీసుత నాదగు భాగ్యలక్ష్మి నా
జానకి భూమిలో నడఁగె; ♦ సాగరవర్యముఁ దాటి మున్ను లం
కానగరంబునన్ దనుజఁకాంతుని జంపి మహార్తి మున్ను నా
మానినిఁ గంటిఁ బ్రీతిమెయి ♦ మామకదోర్బలశక్తితోడుగఁ. ౪౪ 3433
- చ. నురలును మానివర్యులును ♦ జూచుచు నుండఁగ నగ్నిశుద్ధయా
తరుణిని నేనయోధ్యకు నితాంతముదంబునఁ దెచ్చుకొంటి నీ
తరుణమునందు నిచ్చటనె ♦ తా నడఁగెం గద నభ్యులార! మీ
రరయుఁడు నాదుశక్తి నిట ♦ నట్టులు పూర్వము నేను బూనికఁ. ౫ 3434
- ఉ. దానవనేతఁ జంపి వనితామణిఁ దెచ్చిన నా కళకళమే
పూనిక భూమి తోడుకొనిపోయిన సీత మరల్చుటల్ కనం
గా నొక నోధరారమణి ♦ క్రమ్మఱి నాదయితామణిన్ వగం
బూనిన నాదుచిత్తమున ♦ భూరితరక్రుధ పుట్టకుండఁగఁ. ౫౪ 3435
- మ. మరలం దెచ్చి యొసంగు మిట్టిపనికిన్ ♦ మా తొడ్డి నీవున్న వి
స్ఫురరోషంబుఁ గనంగఁజేసెదఁ జమి ♦ పూర్వంబె నారోషముం
బరమాశ్చర్యము నొంది చూచితివిగా ♦ పంతంబు నీకేల? యో
ధరణీ! యత్తవు నాకు నేనునక శ్రోధం బింత వారించితిన్. ౬ 3436
- చ. జనకుఁడు నాకు మామ మును ♦ సత్కృతుకార్యమునన్ హలంబు చే
గొని నిను దున్నుచున్ బడసెఁ ♦ గోమలి సీతను; గాన మేదిసీ!
*జనకజ నాకుఁ జూపు మది ♦ శక్యము గాదని తోచెనేని న
న్ననువుగఁ ద్రోవఁ జూపి దయఁతాంఠికమున్ వడిఁ జేర్పు మిత్తటిన్. ౭౪

- మ. బలవంతులను నానెవృష్టమున నే + వానంబు గానితను నా
దలచా తెలియఁ గూడిఁ విష్ణునయితా. + చాలించ నాలస్య ము
ర్జిత సేతం గోనెమ్ము జానకీనెయి + నీలక మదిగ గోరొచుక
గలఁతం బొందితి మోవావారిసిధి నీ + క్కం చే నొగిన్ మున్గితక. ౮౪ 341
- మ. ధరణి యున్నది యున్నయట్లు సేలనంబుల్లు నాప్రేయసిక
వ్వరిగఁ దోడ్కొని విచ్చ నా శోనఁగు మంజులం జేయనే నిన్ను భూ
ధరసంఘంబులతో ననావలెనా + నర్పించు బంగంగ ని
ర్భరబాణంబుల నేలుచేసెనను + నే + రామంజన యునచోక. ౮౪ 345
- క. ధరణి నీ బాధాః మా, వ్వరినే కః శలం నల్లతావుల జలమే
నలకం నలయఁ జమ్మి, పరిమాద్భుతశ్రేణు బాధఁబడిఁగాన యికక.
- చ. బ్రహ్మకవికృతము ధరణిసృష్టమ మోగెఁ జేసి దని నా
వికవిధలోలం గలిపిపాడెద యక్షణ. చాలవిద్యము
భువనవివాచుకింబుఁ వ్వరిగఁ గోనెనమ్ము; భయంబులేక మే
దనఁ గుటులున్న దీక్షణమ + దీక్షులంబును పెరిగి నైచెదక.] ౧౧ 344
- చ. అని యిటు లానకుత్సన్నమహితావ్వయవార్తనిశానినం జిజం
శుఁగొను శ్రద్ధశోకిముల + భీమతరింబంగి బాల్కు; నాశనక
మ; మున సద్భవంబు నలుఁమాత్రము తీరియ దుఃఖవార్తలో
మునఁగినవానిగా నెతఁగి + మోమున దీక్ష తి వోలు బ్రహ్మయక. ౧౨ 3442
- చ. సురిగణయు శుక్ల జలిక + సునతః శ్రీవృందా రామ! నీనె యి
క్కిరిగెని దీనుధంగిన నీ + కామగురువృథఁ బొందవచ్చునే?
సురిలకు మున్ను చెప్పినది + చొక్క ముగా నుడిగో న్నరంభా నీ
నిగుణమపూర్వభావమాను + నేగురుయక స్థితియంపు ముక్తకణిక. ౧3౪
- నీ. శత్రు వర్జన! నాహ + నత్యవిభానురజా హూ! నాహత్య! నీ + రమరూప
మనః స్థితింబంగఁజేయఁ + బూన నత్య శ్రివరాజును దుర్భగ్దై + యలరు నీదు
మంజుళదగు బద్ధమ న నున్న స్థితి నీవు నలంపు మీ + త్తిరుణమంతె;
జానకీ గూసీశ + నాధ్వ యభిన్నత్వమునఁ గగు శ్రీదేవి + యనుపమాన
- తే. పరివా పాదని నీ + పాదం నియగు; నీమ నీయాశ్రమంబను + నిట్టితపము
జలియ నైష్టవ; నసాధి + వాన్య మున్ద; నందు నురిల నీనంగతి + నొందఁగలదు.
- క. వినుమా సంశయి లేశం, బును బంగంకు విష్ణుబోగ + మునయందే న

సంభవతః నాం కృతస్త్రిం విమమృతం నీ స్థితిః, నాశయిష్యాత్మహం భూమిం స్య
మాపో భవం త్వహ-అనిమా, నీ రామంజనీ యునచోక-అన్నది మూలార్థమును సార్థకము చేయు
నది కావున సధికముగాఁ జేర్పఁబడినదని యాహుఁగలదు.

- ల్లును గాని యీసభాంతరమునఁ గల్గదు సరిగమంబు ♦ మునినుతచరితా!.
- క. నాపలుకుజాడ లెఱుఁగుము, యీపరివస్తృధ్యమున నె ♦ యీకావ్యమె చూ
నీపావనచరితామృత, మేపారం గ్రోలఁ జేయ ♦ నెనఁగు నసమమై. ౧౭ 3446
- క. కావ్యములలోన నుత్తమ, కావ్యంబై వేదసార♦కలితం బగుచున్
భవ్యంబై సాంగముగా, దివ్యకథారసము నెల్ల ♦ దెల్పుం జుమ్మి. ౧౭౪
- తే. సంశయం బింతయును లేదు ♦ జన్మము మొద
లఖలసుఖదుఃఖసేవన ♦ మంతముగను
దెలుపుఁ గాఁగల కృత్యముల్ ♦ తెలుపఁదగిన
యుత్తరాహ్వయకాండ మా♦యోగివరుఁడు. ౧౮౪ 3448
- క. ఒసరించె నాదికావ్యం, బసఘా! యీకావ్యమా స♦మంచితగాథల్
నినుఁ గూర్చియె యలరారెడు, ననుపమతావకయశంబు ♦ నవనిం జాటున్.
- తే. కావ్యములలోన నెల్ల రా♦ఘవుఁడు తప్ప
సద్యశంబును బొందఁగాఁ ♦ జాలఁ డెవఁడు
మున్ను తెలిపితి దేవత ♦ లున్నతటిని
నీకు నీవార్త లెల్లను ♦ నేను రామ!. ౨౦ 3450
- క. ఇది దివ్య మద్భుతాకృతి, యిది సూన్యతవాక్యసంఘ ♦ మిది యజ్ఞానా
స్పదరహితమంచు నెఱుఁగుము, విదితం బీకావ్య మెల్ల ♦ విబుధవినుతమై.
- క. పురుషవరేణ్యా! నీవన, నిరుపమధర్మాభినిరతి♦నిం దగు జేవే
శ్వరుఁడవు భవిష్యగాథను, బరమాదృతి మీఱ వినుము ♦ ప్రమదముగల్గున్.
- క. అనుపమకీర్తి! రామా, యణమునఁ దగు శిష్టగాథ ♦ హరితరంబై
తనరెడు నుత్తరకాండం, బనుపేరున; మునులఁ గూడి ♦ యద్దానిఁ దగన్. ౨౨
- క. విసవయ్య! భూరి తేజా!, యనుత్తమంబైన కథను ♦ నన్యలు దీనిన్
విసఁ దగరు తాజమునినై, తనరారెడు నీవె విసఁగఁ ♦ దగుదువు వీరా!. ౨౩౪
- చ. అని యిటు లాదృతిం బలికి ♦ యంబుజసంభవుఁ డెల్లలోకసం
జనితసుకీర్తి దేవముని♦సత్తములం గుమిఁగూడి రాఁగ నా
త్మనియతనాసభూమికి న♦మానుషమూర్తిని రాము నెంచుచుం
జనియెను; యజ్ఞ వాటగత♦సాధుమతుల్ మహనీయకీర్తులున్. ౨౪౪ 3455
- తే. బ్రహ్మలోకార్హులును నగు ♦ పరమమాను, లావిరించిని సెలవీయ ♦ నడిగిమరలి
రాభవిష్యమహాగాథ ♦ నాలకింప, రాముఁ డున్నట్టి యాయధ్వ♦రమున కెలమి.
- క. నిరుపమకీర్తిని జక్కఁగ, ధరణిని నింపంగ నిల్వఁ ♦ దా రొప్పఁగ వ
చ్చిరి; వారివెనుక వసుధాం,తరమున వెలువడియె నొక్క♦ధ్వని యసదృశమై.
- క. రామా సంతాపంబును, నీమెయిఁ బొందంగ నేల? ♦ యిట్టిపనికిఁగా
*నామార్తాండతనూజుఁడె, యశా మాననికారణంబె ♦ యంచుఁ దలఁపుమా.

- చ. జనకజర గోచరదేని ధర ♦ సల్పిన యత్న మిదెల్ల వ్యర్థమై
చను; మరలఁ ధరిత్రిసుత ♦ ధౌన్యలిఁ గాంచుట దుర్లభంబు నీ
నినితయు విష్ణులోకమున ♦ వాసముచేయుచు నీదురాక నె
ర్చునముగఁ గోనుచున్నయది; ♦ మర్త్యమునక నుఖ మెల్ల నెప్పుడుక. ౨౮౫
- క. మనుజులఁ బొందఁగఁ జేయును, వినుము: స్వధాలోకముందుఁబితరు లమితభో
జనులును నృప్తిం బొందఁ, విను జేయుచునున్న దామె ♦ గాదే! రామా! ౨౯
- నీ విష్ణునై తగునీదు ♦ వినునతఁడుంబున నిరతంబు లత్తియె ♦ నెమ్మి నుండు
స్వర్గవాసంబునఁ ♦ బరఁగుసిద్ధులతల నెసియించుచుండు నాఁవారిజాక్షి
కావున నై దేహిఁ ♦ గాంచునాకాంక్షను వలయుమా! శ్రీరామ! ♦ వసుమతీశ!
జానకీసుతులఁ గుశలవులఁ జూడమా వాల్మీకికిఁజేయు శుభంబు సత్య .
- శే. మునుగాకాన్యంబుఁ జక్కఁగా ♦ వినఁగఁ దగును
గాఁదగినకార్యముల నెల్లఁ ♦ గనఁబడచెడు
ను శ్రరావ్యయకాండంబు ♦ నొగి వివంగఁ
వగు ననుచు బ్రహ్మ వచియించె ♦ దాని వినుము. 3౨౫ 3461
- చ. అని యిటు భూమి పద్మజని ♦ యాడినచెల్లుల నాలకించి చ
క్కనివి శుభానవాంబులును ♦ గాఁదగునంచుఁ నలంచి శేజముం
దనరఁగ వాల్మీకిం గని యుదారితరంబగు పూన్కి నెట్లనుక;
మునివర! ప్రహ్లాలోకమునఁ ♦ బొల్పు మహమ్మలు వేడ్క మీఱఁగక. 3౪
- క. వినఁ నలంచినాడు శివ్యం, బఁదగు భాగంబు ను శ్రరావ్యయకాండం
బును గాన నెల్లినండియె, వినిపింపం దగును దాన ♦ విస్తృతి మీఱక. 3౪౫
- క. అని శ్రీరాముఁడు చిల్కిన, విని యట్లే చేయువాడఁ ♦ విశ్వసుతా! యం
చును బల్కి నెలలఁ దోడ్కొని, చనియెను వాల్మీకి కర్ణశాలకు సంతక. 3౫
- ఆ. అచటిజనుల వదలి ♦ యామాని యరుగంగ
జానకిఁ గుటించి ♦ నాంద్రశోక
మునఁ దపించి లోకమునఁ గల్గు నపవాద
భయము నొందఁ గడచెఁ ♦ బటికి రేయి. 3౬౫ 3465

తొంబదియెనిమిదవ సర్గము, సంపూర్ణము.

FF - సర్గము.

అతి శ్రీరాముఁడు దివ్యమేగమును బూర్తిచేసి కొడుకుతో నయోధ్యను ప్రవేశించుట. అతి

- క. అనుగతనంతాపభరంబుఁ రాత్రిని గడపి భానుఁమూర్తి తొలినగం
బునఁ దోఁప మునులఁ బిలువం, బనిచి కుమారులను బిల్వఁబంది కొలువునక.

- క. అనుమానపడక చక్కంగ, వినిపింపుడు గానభణితి ♦ వేడుక నని చె
ప్పిన నంత మహిమచే దగు, మునివర్యులు కూరుచుండ ♦ మోదముపొంగన్.
- క. ఉత్తరకాండము కుశలవు, ల త్తటి జక్కంగఁ బాడి; ♦ రంతట రాముం
డు త్తలపాటున జానకి, చిత్తమ్మనఁ దోచువగల ♦ ట్టితి జొచ్చుటచేన్. ౨౪
- క. నూన్మతవై భవమునఁ దన, మానస మొప్పంగ సీత ♦ మానక చనె నం
చాన్మపుడు తలఁచి దుఃఖము, చే నెంతయుఁ గలఁగిపూర్తి ♦ జేసెంగ్రతువున్.
- క. క్రతుపూర్తిచేసి శ్రీరఘు, సతి సీతను గానలేక ♦ పాడటినగతిన్
ఁగితి యెల్లఁ దోఁపఁగా న, న్నతి శాంతిం బొందక వగ ♦ మానకయుండెన్.
- క. సరపతుల నందఱం గపి, వరులను భల్లూకవనుజ ♦ వరులను మనుజో
త్కరముల మర్యాద తగన్, ధరణీపతి సంపె వినయధనుడై ప్రీతిన్. ౫

తే. ధరణిదివిజుల కెల్ల విత్తంబు లొసఁగి
పనిపె; నీరీతి హయమేధమును నొనర్చి
విధిని బరిపూర్తి నొందించి ♦ విభుడు సర్వ
రాష్ట్రవాసులఁ బంపి విశ్రాంతి లేక. ౫౪

3472

- చ. తరుణిని జత్తసీమ నిడి ♦ తద్గతభావుడునై యయోధ్యకుం
ద్వరపడిపోయె వెంబడి సుతద్వయ మొయ్యన రాగ; నిశ్చితా
ధ్వరుడయి నెమ్మనంబునను ♦ దారను వేటొకదానిఁ గోర కా
పరమపతివ్రతామణినె ♦ భావమునందు సతంబు నెంచుచున్. ౭౪ 3473

- క. ప్రతినవమున భార్యార్థము, హితకారిణి జనకతనయ ♦ యెప్పగిదిఁ దగున్
బ్రతికృతిఁ గాంచనమున ను, న్నతిమీఱి నొనర్చుకొనుచు ♦ నైజమహిమచేన్.
- క. దశవర్ష సహస్రంబులు, దశరథతనయుండు భక్తితాత్పర్యములన్
యశ ముర్వి నిండ హయమే, ధశతములను జేసె బహుళ ♦ దక్షిణ లిడుచున్.

సీ. అశ్వమేధముల సంఖ్యకుఁ బదిరెట్లుగా బహుదక్షిణాన్విత ♦ వాజపేయ
ముల నొనరించె; నిమ్ముల గోళతంబుల బహుధనంబులభక్తివ్యయ మొనర్చి
కీర్తిని గోరి యగ్నిష్టోమముల సతిరాత్రంబులం దక్కు ♦ క్రతువరముల
నొనరించె; సిరిచేత ♦ నొప్పునారాఘవుం డిట్టులు మహిమచే ♦ నెసఁగి ధర్మ

తే. తత్పరుండయి త్రియతల్లజుడయి
ధరణి బాలించుచుండంగ ♦ జరగె గాల
మెల్ల కపిరాక్షసులు మహాభల్లుకములు
రామశాసనమును స్వశీరములఁ దాల్చి. ౧౧౪

3476

- క. పరిపాలించిరి రాజ్యము, ధరణీశులు ప్రతిదినంబు ♦ ధర్మంబున శ్రీ
కరు రాము మోదమందెడు, కరణిం జేయుచును భూరికరుణాత్మకులై. ౧౨

ఉ. కాలము తప్పుకుంట జనఁ కాండము మెచ్చఁగ నృప్తి నిచ్చుచున్
 గ్రామము ఖ్యాతి మెఱుంగఁ జూడఁ గాంచె నుభిక్షముగాఁ ననర్చె నా
 కాలము; నిక్కురైల్లను నీఁకామము న్వచ్చుముగాఁ ననంబడెన్
 మేలుగు; హస్తపుష్పములు • మించి పురంబులు గ్రామముల్ తగెన్. ౧౩

చ. ధరణి చక్కఁబుట్టువులు • తప్పును నావధులు ప్రాణికోటు లా
 మిగమును బొంకఁ జేయుచును • నోచున యుండెను; గానుచంద్రుఁడా
 భరణిని బ్రోచుకాలము • వానుఁబొప్పి మదేది గాని యే
 మనయ దోచుకుండ; జగఁవచ్చి తన్ను తగ రామునంబవల్. ౧౪

3479

ఆ. గాఁకాఁక మిల్లు • నాచు నాచామ, శిల్లి కీర్తిధువ్య • తనయపాత్ర
 పహారము నను న్నఁబాఁగములు • నొంది, యుండి ధరణి నవలె • నొక్కనాడు.

జే. ఆమెనెంట నున్నాఁడు • నామెంట, భగవంతుని కై కేయియు • ధరణివదలి
 కీర్తిని నిల్పి పోను రిప్పిమనిధి, కర్తములు జేసి న్వరైకఁధామమునకు.

క. సురపురి వశిష్ఠుఁడ నుండెను, కరుణలు మువ్వఁగను భర్తఁదాపున నెంతో
 సిగ గలర మోవముం బని, గురుతరధరై నసిద్ధి • నొందితి మనుచున్. ౧౭

క. వారల గుఱించి రఘుభూ,దానకులాస్రణి యశంశఁదానంబులఁదా
 నోడిమి నొనర్చి భూసుర, వారంబులకుం కపట్యఁకగులుకు భక్తిన్. ౧౮ 3483

చ. విశకులు గూర్చి నక్కఱియు • బంపు నహించునుఁ జేసె నందు న
 శిశువుదానయోగములు • నిత్రశరంబులు నశ్శరాసులున్
 బిశకులు దేవవర్యులు • నీతిని బొంకఁగఁ గోరి యిచ్చె; నీ
 గతి నిలు బెక్కుగన్ములు • కన్నసుబంబుల పృథ్వి బొంకఁగన్. ౧౯

జే. అభిమన్యులను జేసి • యుభయధి
 ములు నొనర్చుచు ధర్మముల్ • మూర్తి నొంది
 ధరణి నురాగవట్టుగా • భాస్ర జేలె
 రాజచంద్రుండు శ్రీరఘురామమూర్తి. ౨౦

3486

శంకరమొదటిసారి సర్వము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - న సర్గము.

— ఈ రామాద్వైత గోవింద్యునివలెఁగి రాముండు నీవనో బతులుదేరుట. —

చ. గడచెను సర్వమోవకరఁకాలము కొంత, యనంశరంబ యా
 పుకమివిభుండు గానువుడు • పుత్రయుతుండు యి కొల్వినేయున
 వృదు చనుదెంచెఁ గేకమనృపుం దనుచంగను నక్షుకోహితుం
 దుదువతిసూర్యఁ బల్లఁగ మహోన్నతిమించెడు రాముపాలిక్. ౧

3486

- తే. కేకయుండు యుధాజిత్తు ♦ శ్రీకలితుని
నంగిరఃపుత్రు గార్గ్యను♦హర్షి సమిత
తేజునిం బంపుచో రఘు♦ధీరునకు న
యుతతురంగంబులం బ్రీతి ♦ మొప్పుచుండ. ౨ 3487
- క. వరరత్నకంబళంబుల, నురుచిరచిత్రాంబరముల ♦ శుభతమరత్నా
భరణంబుల నొగిం బంపం, గర మనురాగమున వానిం ♦ గైకొని మునియున్.
- క. అరుదెంచి తనదురాకను, నరపతికిం దెలుపఁగ ముని♦నాథునిరాకన్
బరమాదృతి విని కేకయ,ధరణీశుఁడు మాతులుండు ♦ దయ చెలువారన్. 3౪౮౮
- చ. పనిపిన యామహాధనము ♦ భవ్యతురంగమముఖ్యవస్తువుల్
విని యనురాగ మొంది రఘు♦వీరుఁడు తమ్ములఁ గూడి క్రోశముం
జని ముని నాతిధేయముల ♦ శత్రుఁడు గీష్పతిఁ బూజచేసిన
ట్లనువుగఁ బూజచేసి యతఁ ♦ డాదృతిఁ జూపినవస్తుసంతతిన్. ౫౪ 3490
- క. కని భక్తిని గైకొని య,మ్మునిపతితోఁ గుశలపూర్వముగ మాతులుఁ గూ
ర్చినవార్త లడిగి యుపవి,ష్టుని ముని గురు తేజు గార్గ్యఁ ♦ జూచి నృపతియున్.
- చ. మునివర! మాతులుండు ప్రియ♦మున్ జెలువారఁగ నేనిమి త్తమై
పనిపెనొ మిమ్ము, దేవగురుభంగిని బొల్చెడు మీరు నాగృహం
బున కరుదెంచినంతఁ బరిపూతమె యయ్యెను జన్మమన్న; రా
మునిపలు కాలకించి తమి ♦ పొంగఁగ గార్గ్యమునీంద్రుఁ డిట్లనున్. ౮ 3492
- సీ. వాగ్విదు త్తమ! రఘు♦నర్య! కార్యమురీతి వినిపింతు మీమామ ♦ విన్నవించి
నట్లుగ; గురుబాహు♦వగు నాయుధాజిత్తు పలికె నీరీతి, నప్పలుకులు విని
యట్లు చేయుము మది ♦ కదిసరిపడినచో; గంధర్వరాజ్య మొక్కండు గలదు
ఫలమూలబహుళమై ♦ పరమశోభనమయి సింధునదీపార్శ్వ♦సీమలందు
- తే. వెలయుచుండును యుద్ధకో♦విదులు సాయు
ధులును నగు భూరిగంధర్వ ♦ లెలమి దాని
నేలుచున్నారు వారల ♦ కెల్ల రాజు
తనరు శైలూషుఁ డనువాఁ డు♦దారబలుఁడు. ౧౧ 3493
- *చ. తనయులు వానికిం గలరు ♦ దారుణసత్వులు మూఁడుకోట్లు భూ
వినుతచరిత్ర! వారలను ♦ విక్రమ మొప్ప జయించి తత్పురం
బును గొని యేలవయ్య! శుభ♦ముల్ దగు దాన మఱొందురీతి నా
జనపద మేలరాదు గురు♦సత్వులు వారయి పొల్పుచుండుటన్. ౧౨౪ 3494
- క. గురుబాహూ! యావిషయము, సరియనియే తోఁచెనేని ♦ సాధింపుము నే
నరయ నహితంబు పల్కను, ధరణీశా! యనియె, నన్నఁ ♦ దదృణితులకున్. ౧౩౪

* శైలూషస్య సుతా వీరాస్తిస్యః కోట్యో మహాబలాః-అనిషూ,

చ. మనమున హర్ష మొంది ధర్మమునందు గట్టులె చేయువాడనం
చని భరతుం గనుంగొనుచు ♦ నాన్పతి దోసిలి పట్టి మానితో
ననియె; మహాత్మా గూనహజు ♦ లాభరతాత్మజు లిష్టకాదు రీ
తనయులు సేవచ్ఛేదనంబున నుందురు నిశ్చమాభ్యుతై. ౧౫౪ 3496

1 తే. తక్షువువృత్తులను పేర్ల ♦ దక్షువాద
భరతుమాతులుఁ డివ్వారీ ♦ బరతుమోద
మలర రక్షింప ధర్మాత్ము ♦ లుచు భరతు
ముందు నిడుకొని సన్నటముఖ్యుల గొని. ౧౭

3497

క. ఆగంధర్వకుమారుని, నేగతి నట నుంపనీయ ♦ కేచినబలిమి
బాగొప్ప దేశ మేలుదు, కేగతి ధర్మంబు ధరణి ♦ నెసగు ననమమై. ౧౭౪

క. పురములు రెండున నిర్మింతును దేశవిభాగ ములర ♦ దోడనె వారి
భరతుఁ డట నిల్చి నాకడి, ననుడెంచుచు ధర్మబుద్ధి ♦ యలరుచు నుండె.

చ. అని యిటు పల్కి యాభరతుఁడనాత్మజనాహిను లెల్ల నెన్నొన
జనఁడగునంచు నాజ్ఞ యిడి ♦ చక్కనివేళ యివంచు నప్పుడే
తననహజాత్మజన్ములకు ♦ దర్పనమగ్నుల కెంతో పేర్చి ద
జ్ఞనపననాయకత్వ మింక ♦ శాశ్వతముగని శాస్త్రగ్రీహక. ౧౮౪ 3500

క. ఒసరిచె నభిషేకముఁ జక్కనితాగాబలము గల్గెఁగూడ గగువేళ
మునిపతి గాస్యని ముందిచు, కొనిభరతుఁడపున్కి నపుడె ♦ కొడుకులుబలముల్.

క. తనవెంట రాగఁ జనియెన్; ఘనబల మది యింద్రుఁడొడ ♦ గదలుదివిజనే
నను బోలి నగరమును నిడి, చనియెన్ భరతుండు మాండు ♦ చనుచుండ వడి.

క. నురలకును దురాధగము, గర ముద్దానంబు నగుచుఁ ♦ గదలి చనఁగ నా
యునుబలమువెంట మాంనా, వనమున గగుభూతములును ♦ వరలెం బూన్కి.

తే. సకలరక్షన్ములు రామునహజుఁడొడ
నరిగి రక్షంబుఁ గ్రోతెడు ♦ బలంబు బూని
భూతవిశతులు మాంసంబు ♦ పొన్ను గోరి
దారుణాకారములతోడ ♦ దరలిపోయె. ౧౯౩ 3504

నీ. గంధర్వపుత్రులకప్రమాంసంబును దిగ్గోర సింహముల్ ♦ దృష్టములును
వ్యాఘ్రవరాహాదులంబరంబునఁ బోవు పక్షులు వేలుగాఁ ♦ బరువు లిడియె;
బలములకుఁ ముందు ♦ భయవాక్యములతోడ నీడ్చి జంతువు ♦ తేగుచుండ
బట్టింబు లాబలము లేబొధలుఁ గలకండ్ల మాగ్గంబు ♦ గడచి చనియె;

1 భరతస్య మహా వీరా తక్షుః పుష్కల విచ-అనిమా 2 అనుజగ్తు ర్ని భరతం రుధిరస్య
సిపాసవః, భూతగ్రహశ్చ బహవో మాంసభిక్షా స్సుదారుణాః-అనిమా.

తే. హృష్టపుష్టజనావళు ♦ లెసగ నున్న
కేకయాన్వాయరాజ్యమ్ము ♦ వీకఁ జొచ్చి
యందుఁ దనరాసు సంతృప్తి ♦ కాత్త నలరె
సంత భరతుండు సేనల ♦ కధిపుఁ డగుచు. ౨౫౪

3505

నూటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౧ - వ సర్గము.

అథ { భరతుఁడు గంధర్వుల జయించి కొడుకులకు రాజ్యము పంచి యిచ్చి } అథ
రామునికడకు వచ్చుట.

క. విని గార్గ్యసహితుఁడై వచ్చిన వార్తల కాత్త నలరి ♦ సిరులవెలయు నా
జనపతి కేకయాన్వాయుఁడు, మనమున సంతోష మంది ♦ మంత్రియుతుండై. ౧

క. పరివారముతోఁ ద్వరపడి, యరిగెన్ మేనల్లుఁ గూడి ♦ యఖిలబలము ల
చ్చెరువుగఁ దోడనె రాఁగా, నురుతరమాయాబలమున ♦ నొప్పెదురిపులన్.

తే. కామరూపులగంధర్వకాంతులను జ
యించువేడుక సంతట ♦ నేపుమీఱ
నాయుధాజిత్తుతోఁ గూడి ♦ యభ్యరతుఁడు
విక్రమంబున గంధర్వవిషయములకు. 3

3508

క. చని బలములతో నగరంబున కల్లంతననె నిల్వఁ ♦ బొంగి మహాయో
ధనకాంతులు గంధర్వులు, విని భరతునిరాక భూరివీర్యం బలరన్. 3౪

క. హంకారంబులను ధనుష్టంకారంబులను దిశల ♦ శబ్దము గలుగన్
బింకములతోడ మార్కొని, రింకం బోవచ్చు నెచటి ♦ కీతటి ననుచున్. ౪

క. జరగెను దుములంబగు సంగర మప్పుడు గగురుపాటు ♦ గల్పించుచు భీ
కరరీతిఁ గానఁబడుచున్, బరస్పరజయంబు లేక ♦ బలి యనఁదగుచున్. ౪౪

తే. సస్త్రరాత్రము లీరీతి ♦ జయము లేక
సంగరము చేయుచుండంగ ♦ శక్తిఖడ్గ
చాపములు గ్రాహములు గాఁగ ♦ సతతరక్త
ధార లంబుప్రవాహసంతతులు గాఁగ. ౫౪

3512

క. మనుజాంగకములు నదిలోఁ, గనువట్టెడు వస్తువులుగఁ ♦ గ్రాలునదులు పా
తను సర్వదిశల; సంతట, ఘనబలుఁ డాభరతుఁ డట్లు ♦ కడుఁ గ్రోధమునన్.

చ. ధనువున సంత్యకాలమున ♦ దారుణరీతి జ్వలించు నగ్నియే
తనకధిదై వతంబుగను ♦ దార్కొను సస్త్రముఁ గూర్చి శత్రురా
జుని వధియించు నూహఁ గొని ♦ చెచ్చెఱ మంత్రపురస్సరంబుగాఁ
దనరెడుదాని వైచె నది ♦ తద్రిపుజాతము నాక్షణంబునన్. 2

3514

క. తనకాలపాశములు నయ్యని బంధింపంగ వార ధీమానంవర్త
 ప్రానియశధారలు కోర్వక, చని సంశయపురముఁ జేర ధీమానంవర్తముగన్. ౮
 తే. తనములో నుండకొట్ట భీకరవిరోధ
 వగులఁ ద్రుంపఁగ న్దాసి ధీమానంవర్తము గాంచి
 విన్నయము నొంది రీలాటి ధీమానంవర్తము లిట్లు
 లైతిగా యంచు నన్యమాధీమానంవర్తమునకు. ౯

3516

చ. పగు లిటు లంశ మొంకఁ బరిఁపంధియె లేమని గేకయాసుతుం
 దుగుబుజాలి యాభరతుఁ ధీమానంవర్తము రెండుపురింబు లందు భూ
 నరసుణియాజ్ఞ నేర్పరిచి ధీమానంవర్తము నొప్పునందు నుం
 చె, రమణ స్వీయపుష్పమును ధీమానంవర్తము గలపేర్తి పొంగఁగన్. ౧౦

3517

తే. తక్షణాయను పురమునఁ ధీమానంవర్తము నెను
 తనయునిం బుష్కలానతి ధీమానంవర్తము
 బుష్కలుని నుంచె పంధిర్విధూమ రెండు
 గా విభాగించి రత్నసంఘాతితముగన్. ౧౧

3518

క. ధనపూర్ణములుగ పులియుత, వనపూర్ణంబులుగ నొప్పి ధీమానంవర్తములు రెం
 దును స్పర్శఁ బూని గుణవితతిని మించుదు గుచిరములయి ధీమానంవర్తములునై.

తే. కృత్రిమవ్యవహారంబు ధీమానంవర్తము లేక, కులవచనంబుల మానాళి ధీమానంవర్తము; విషణి
 వీధులను బాగుమీటిను విస్తృతఁగని, సౌధపార్శ్వస్పృహంబులఁ నమతమీటి.

క. ప్రాసాదవిమానంబుల, భాసిలి జేనాల మముల ధీమానంవర్తము రుచిరం
 దై నకలనన్యసంయుతి, చే నమధక మగుచుఁ జూడఁ ధీమానంవర్తముగన్. ౧౨

తే. తాళవంజులతోగఁగఁ మామముఖ్య
 తిగునికరకోటితంబయి ధీమానంవర్తము పురవి
 యమునఁ దియల నుంచి పంఠాబ్జము లట
 నుండి గామానుజుండఁ తోఁదోయ్యన్నతుండు. ౧౩

3522

క. చనుదొంచ నయోధ్యను గామని నానందచేక్క పుగులఁబొంగఁగ సౌధం
 బున నుచ్చవానుచంద్రుని, గమఁగొని నాన్ద్రాంగమిటఁగ ధీమానంవర్తము కదు భక్తిమెయిన్.

క. తను మౌంఠినధర్మంబున, గనుచుట్టును గామఁ జూచి ధీమానంవర్తము
 యని మ్రొక్క నానవునివలె, పుచ్చు శృంగ శృంగ నమఁగఁగా వినిపించెన్.

క. తనయుల బుద్ధియుగ్మంబున, నునుపటయును న్నవివితతి ధీమానంవర్తము
 ప్పిన రాఘవుండు నెత్తునమునఁ బ్రీతిం బొంది మెచ్చె ధీమానంవర్తము డంతన్.

నూటయొకటవ నర్థము సంపూర్ణము.

౧౦౨ - ౪ సర్గము.

అక్షణతనయులను గారుపథదేశమున నిల్ప రాముఁడు భరతలక్ష్మణులను } ఖాఖా
బ్రయాణమును జేయుట.

క. తనయత్నము ఫలియించిన, దని తమ్ములతోడఁ గూడి యామోదంబుం
గని యద్భుతమై పొల్చెడు, ననూనవాగమృత మొప్ప యనె లక్ష్మణుతోడ.

సీ. నీకుమారులు వీరు యిఖిలధర్మవిదుత్తములు చంద్ర కేత్యంగదులు పటిష్ఠ
విక్రమాధ్యులు గాఁగ వెలయుచు నున్నారలటుగాన నభిషేక మాచరింతు
రాజ్యంబుఁ బాలింప రమ్య దేశం బొండు నిర్ణయింపుం డది నెమ్మి నిడఁగఁ
జాలి యనంబాధమై లలి నొప్పనా మనబాలకులనుండి మనుజుపతుల

తే. కేని మున్యాశ్రమంబుల కేని బాధ
కలుగకుండంగవలయు నట్లలరు దేశ
మొకటి తెల్పుండన నివసి యరుతరంపు
భక్తి భరతుండు నన్నతోఁ బలికె నిట్లు. ౮౪

3527

క. నిరుపద్రవంబు రమ్యము, సరసజనాకీర్ణమునయి యక్షమఁ గ్రాలు మనో
హరవస్తునిబిడమై సాధురతిం దగు కారుపథముతోయనమృద్ధి. ౮౫ 3528

క. పుర మాదేశంబున నో, ధరణీశ్వర! యంగదునకుఁ దగు నిర్తింపఁ
నురుచిరశశికాంతమనో, హరనగరము చంద్ర కేతు యను తనయునకు. ౮౬

క. ఒనరించి యందు వారల, నునుపం దగునంచు భరతుఁ డొప్పుగఁ బల్కు
విని రాముఁ డద్ది తగినదె, యని తాను గ్రహించి దేశ మది చారుమతి.

తే. చక్క విభజించి యంగదు సాధుమతిని, నందునుంచెను, నంగదీ యాఖ్యపురము
తన్ని వాసమునం బొల్చె దాశరథియు, బరహితంబగుకృత్యతత్పరుఁడుగాన.

ఆ. చంద్ర కేతువునకు శౌర్యధుర్యునకు ని, తాంతధర్మమతికిఁ దగిన దనుచు
మల్ల దేశమందు మహిమచే దగుపుర, మొక్కఁ డూహచేసి యునిచె నందు.

క. అది చంద్ర కాంతపురమన, విదితంబయి స్వర్గపురికి వేయిమడుగు లొ
ప్పదమున నధికంబై తగె, దదనంతర ముల్లములను దాశరథు లొగి. ౮౭

క. పరమప్రీతిం గాంచిరి, పరదుర్జయు లగుట వారు పరికించి యనం
తర మభిషేక మొనర్చిరి, వరతనయుల కిర్వురకు స్వభావహితులకు. ౮౮

క. ఈరీతి నాకుమారుల, కారాముఁడు రాజ్య మొసఁగి యరుగుం డని పెం
పారం బల్కుచు నంగదు, మారాభుని బల్చిమంపు మహి కరుగంగ. ౮౯

తే చంద్ర కేతువు తద్భాగజనపదమున
కరుగఁ దగువంచు బల్కె; నా యంగదునకు
దోడుగా లక్ష్మణుఁడు భరతుండు చంద్ర
కేతువునకు సాయముగ నేగిరి ముదమున. ౯౦

3536

- క. చని యంగదీయపశ్చనమున సంవత్సరము నిల్చి భూరిబలుండై
శనయ్యుడు రాజ్యం బేలంగఁ, నిని నులియయోధ్యఁ జేరెఁజ్జ్వాపతిగనంగఁ
- చ. భరతుడు వత్సరంబు నటఁ భౌగవ మూని తనూజుఁ జేలంగఁ
బరమమునంబుం గని నిభాసుర శేజుడు వీడు గాన నే
బురమున కేగనచ్చునని భుద్ధి నలంచి యయోధ్యకేగి భూ
సరనుణిపాన కంజముల భక్తిని గొల్పుచునుండఁ బ్రీతితో. ౧౪ 3538
- చ. భరతుడు లక్ష్మణులడు రఘువన్యనిపాకము లాశ్రయించుటే
నిగుపమమాప్రశం బనుచు భక్తిదూరుండు నలంచి ధర్మత
త్పరులయి కాలమేగిననిధంబు నెలుంగక యుండి; రంత నీ
వసునఁ బడౌ సహస్రములు భక్తి ము లేగ ముహూర్తముల్లుగఁ. ౧౫
- క. పురజనులశార్యములు న, వత్సరమున నిచుగొనుచు బూర్ణధన్యమనసులై
సిరి నగి శేజము లొప్పంగఁ, బరంగిరి శార్యముల నిలను బ్రథితలునగుచు.
- తే. అధ్వరంబుల నానూతు భార వేల్చి
నెలయు శ్రేతాగుల్లులు లుఁజ్జ్వలనదు
తులను నెలుంగొందుచు సోకఁగలుగుదు
పోలిచి గాకాలమున జను భారముల్లు. ౧౬ 3541

నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౩ - ౪ సర్గము.

- అథా మనిగూఢమున నిశ్చయించి ప్రియమితో హన్యముగ భాషించుట. అథా
- క. చిరకాలము ధర్మపథ, స్థిగులుగి పవ్వారలకును జెల్లె ననల నీ
శ్వగుఁ డొకమునివేషంబును, ధరియించి యయోధ్యఁ జేరిఁదవ్వరస్థలిని. ౧
- క. నిలుచుండి ధైర్యమునఁ నగి, పొసవవ్యక మొప్పు నున్న భీరు సుమిత్రా
లలనాతనయని లక్ష్మణు, నులలిశనుతి నచట నుండిఁ జూచి మహాత్మా! ౧౫
- ఆ. కార్యగౌరవమున భక్తిపాఠానో మాట,లాడ వచ్చినాడఁ నధిపతికిని
దేలువు నాదుగాక భక్తింబుగాఁ బురా,శనమునీంద్రు నానతిని గ్రహించి.
- క. చనుదెంచితి దూతనుగా, నను జెప్పుము రామునర్చనము చేయంగా
బనిపూని సచ్చిశిని జామి, యని నమ్మాటని నాశ్చఁ జూరి యతండు. ౩
- క. త్వరపడి శ్రీరామున క, వ్వరమునిశార్యంబుఁ దలియఁ బటచె; నృపవరా!
పరనుప్రమోదకరధర్మరతా! లోకశ్రేయకఁరాజత్కిరీ! ౪౫ 3540
- చ. సరసిజమిత్రతుల్యునిఁజాలి శపాధనుఁ డొక్కదూత నీ
పరిసరసీమఁ జెప్పఁదగు భావణముల్ నలవంచు వచ్చె; నా

- ధరణివిభుండు లక్ష్మణుని ♦ తన్వచనంబుల నాలకించి స
త్వరముగ నమ్మహామహుని ♦ ధన్యమునీశ్వరుఁ దోడి తె మ్మనన్. ౬ 3547
- చ. విని రఘురాముసోదరుఁడు ♦ వేగమ పోయి న్వదేహకాంతులన్
గనుఁగొనఁ బ్రజ్వలజ్వలనఁకల్పుఁడుగాఁ దగి లోక మెల్ల నొ
క్కనిమిషమాత్రఁ గాల్చునటు ♦ క్రాలుమహర్షిని తోడి తెచ్చె నా
మునియును రామచంద్రు ద్యుతిఁమూర్తిని గాంచి మనోజ్ఞవాక్కులన్. 24
- క. నరవర! వర్ధిల్లుమ! యని, పరమాదృతిఁ బల్కె; రామభద్రుఁడు తేజ
స్సురితుఁడు పాద్యం బర్హ్యం, బురుభ క్తి నొనంగి కుశలఁమొప్పునె?మీకున్.
- క. అని ప్రశ్న చేసి కనకా,ననమునఁ గూర్చుండఁ జేయ ♦ సమధికయశుఁడై
తనరారి వాగ్విదు త్తముఁ, డనఘుఁడునగు నమ్మునీంద్రుఁ ♦ డట గూర్చుండన్.
- తే. స్వాగతంబె మునీశ్వరా! ♦ యాదరమునఁ
బల్కుమా దూతకృత్యంబు ♦ వైశమ యని;
రాజసింహుఁడు పల్క విభ్రాజమాన
తేజఁ డామునివర్యుఁ డాధీరుఁ గాంచి. ౧౧ 3551
- క. ఇరువురమే యుండఁగ ని, త్తరుణంబున నాదురాక ♦ తగుఁ జెప్పంగా
*ధరణీశ! యన్నదుక్తుల, నరుఁ డెవ్వఁడు గాని వినఁ గన్ వధ్యుండొ. ౧౨4
- ఆ. ఇట్లు చేయఁ బ్రతిన ♦ నిపుడు చేయుదువేని, నే వచించువాఁడ ♦ నీకు నాదు
రాక యనిన నట్లై ♦ రాముఁడు శపథంబు, చేసి లక్ష్మణునకుఁ ♦ జెప్పె నిట్లు
- క. ద్వారముకడ నీ వుండుమ, యేరిని రానీయఁ గూడ ♦ దిగువుర మిచటం
జేరుదుము నుమ్ము మా నుడు, లేరై నన్ వినఁగ రా దఁహీనగుణాధ్యా! ౧౨౫
- క. వినినన్ మముఁ జూడంగఁ, జనుదెంచి నఁ జంపు నట్లు ♦ శపథము నేఁ జే
సినవాఁడ ద్వారమం దే,మనుజుని నుంపకుము నీవె ♦ మరియాద తగన్. ౧౨6
- ఆ. నిలువు మంచుఁ బలికి ♦ నెమ్మి నాతం డుండ, నింకఁ జెప్పవయ్య ♦ శంక లేక
యోమునీంద్ర! మదిని ♦ నొప్పినదానిని, జంకుపడక నాదు ♦ స్వాంత మలర.
- నూటమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౪ - వ సర్గము.

- ఊఊ కాలుఁడు విష్ణుమూర్తిపని రామనకుం జెప్పి వై కుంతమునకు రమ్మనుట. ఊఊ—
- చ. అన విని యామునీంద్రుఁ డవు ♦ డారఘరామునితోడ నివ్వీధం
బునఁ బలికెన్; మహాత్మ! నృపఁపుంగన! యెందుల కేను వచ్చినాఁ
డనొ వినవయ్య! తెల్పెదఁ గడంగి పితామహుఁ డంపె నన్ను నో
జనవర! పూర్వభావమునఁ ♦ జక్కఁగ నెన్నుమ యాత్మజుండఁ జా!. ౧౫ 3551

* య శ్శృణోతి నిర్దేశేద్వా స వధోఽభివితా తవ-అనిమా.

- సీ. నీమాయచేతనే ♦ నిర్మింపఁబడితిని సర్వహరుండను ♦ శమనుఁ డనఁగ
నలరువాఁడను బంక♦జాకరుం డఖలేశుఁ డిట్లని పల్కె; న♦హీనతేజ!
జగములఁ బాలింప ♦ సమయం బొనర్చితి పూర్వము నీమాయఁ ♦ బూని లోక
ములఁ బుట్టఁ జేసితి ♦ వలజలగాళిలోఁ బవళించి పుట్టించితివి తొలి నను;
తే. నవల నుదకాళిఁ బవళించి♦నట్టి నాగు, నయ్యనెంతుని బుట్టించి♦తాత్త్వమాయ
నవలగురుబలముల నొప్పు♦నట్టి యిర్వురను మహాదానవుల జలం♦బుననె నీవు
క. జనియింపఁ జేసితివి వా, రనుపమదోర్బలము మీఱ ♦ నమరి మధువనం
గను గైటభుఁ డనఁగాఁ దగి, రసఘా! యవ్వారియన్లు ♦ లంతటఁ బర్వెన్ ౫౪
క. గిరినికరాంచితమగు నీ,ధరణియు నవ్వారిపేరఁ ♦ దగి మేదినినాఁ
బరఁగెను; రవివలెఁ బొల్పెడు, వరనాభినరోగుహమునఁ ♦ బరమకరుణచేన్.
క. నను బుట్టించితి నంతట, వనజాక్ష! నృప్తిచేయు ♦ పని యెల్లను నా
పనిగా నిడఁబడియెను నే, ననూనతద్భార మూని ♦ యంతట నిన్నున్. ౭౪

తే. జగములకు నెల్లఁ బతివని ♦ సంతతంబుఁ
గొల్పుచుంటిని; భూతాళి♦కోర్కు లొనఁగు
నాకుఁ దేజస్సు నిమ్మ శ్రీ♦నాథ! యనుచు
వేడుచుంటిని; నవ్వల ♦ విశ్వరూప! ౮

3562

- సీ. ఆసనాతనభావ♦మందు దుర్ధర్మఁడవయి నీవు భూతాళి ♦ కభయ మిడుచు
విష్ణుత్వ మొందితి ♦ విశ్వనాథా! యంత నదితిగర్భంబున ♦ నమలతేజ
మలరఁ బుట్టిన యింద్రుఁ ♦ డఖలజగంబులఁ బాలింప నతనికిఁ ♦ బటుసహాయ
మొనరింప నెంచితి ♦ పుగ్రదైత్యులబాధ నంది తపించెడు ♦ నఖలభూత

తే. ములను గాపాడ రావణుఁ ♦ గలనఁ జంప
మనుజుతను గంటి వీకృత్య♦మున గతించె
బదునొకొండు సహస్రముల్ ♦ వత్సరములు
కొఱతలేకుండఁ జాలదే? ♦ క్షోణివనతి. ౧౧౪

3563

- క. వనజాక్షుండవు నీవే, మనోమయాత్మజుఁడ విష్ణు ♦ మనుజుతకు గతిం
చెను బూర్ణాయువు దీనన్, గనుమా కాలంబు దీతెఁ ♦ గద యని యింకన్.

తే. ఇంకఁ గొంతకాలంబు నీ ♦ విల వసించి
ప్రజలఁ బాలింపఁదలఁచినఁ ♦ బరమముదము
నంది వసియింప వచ్చునం ♦ చనియె బ్రహ్మ;
యెంచుమా యిందుఁ జేయంగ ♦ నేది హితమొ. ౧౧౮

3565

- క. సురలోకజగీషయె యి, త్తరుణంబునఁ గోరు దేని ♦ ధన్యులు గద? ని
ర్జరులు సుఖింతురు విగత,జ్వరులై విష్ణునగు నీదు♦సన్నిధి మిగులన్. ౧౧౯ 3566

క. అని యిట్లు బ్రహ్మవాక్యం,బును గాలుఁడు తెల్ప హాస♦మున మోము చలం

గను సర్వహారణమును నె,మ్మనమునఁ గాంక్షించి నృపతిఁ మండనుఁ డనియెన్.
క. సురపూజ్యుని వాక్యంబును, బరమార్థము వింటి దానఁ ఁ బరమామోదం
బు రహిం జేకూరె మహా, త్తరమోదము నీదురాకఁ ఁ దనరె మహాత్మా! ౧౭

తే. ముజ్జగంబులకుం గార్యములు ఫలింప
జనన మొందితి మేలగు ఁ ననఘ! నీకు
వచ్చెదను మర్త్యభూమికి ఁ వచ్చినట్లు
మరల నిజధామమునకు బ్రహ్మానుడీరీతి. ౧౮

3569

క. మనమున నున్నదియే నీవున దెల్పితి నీదురాకఁ ఁ బొంగె మనము యో
జనలేదు నుంతయున్ నా, కనఘ! సురకార్య మిట్లు ఁ సార్థక మయ్యెన్. ౧౯

క. వనజాసనుండు చెప్పిన, యనువునఁ గార్యంబు చెల్లు ఁ నఖిలము శమనా!
చనవయ్య! శంకయించుక, యును మనమునఁ బొందకుండ ఁ నున్యమ మలరన్.

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౫ - వ సర్గము.

అథ యథామఁడు కాలనితో సంభాషించుతతీ దుర్వాసుండు వచ్చెనని లక్ష్మణుండు చెప్పట యథా

క. అని యిట్లు రామరుద్రులు, మనమునఁ గలభావములను ఁ మన్ననతో నా
వనజాసనోక్తి గావం, గను బల్కుచునున్నయట్టి ఁ కాలమునందున్. ౫ 3572

క. మునిపతి దుర్వాసుఁడు వచ్చెను రామునిదర్శనంబు ఁ చేయఁగ ద్వారం
బున; కంత లక్ష్మణుండు వం, దనములు నల్పెను భయంబు ఁ తా నొంది విధిన్.

క. రామానుజుఁ గని యిట్లను, నామకానివరుండు వేగ ఁ యవనీశుని శ్రీ
రాముని జూపుము కోరిక, నామదిఁ గల దద్ది తీర్చు ఁ నాథుఁ డతండే. ౬

చ. అన విని లక్ష్మణుండు పరఃసంత మునీంద్రుని వందనంబులం
దనిపి వచించె నీగతిని ఁ ధాత్రిసురోత్తమ! కార్య మెద్దియో
వినవలతుం బనేదయిన ఁ వే యొనరింపఁగఁ జాలువాడ నా
మనుజవిభుండు కార్యభరఃమగ్నుఁడు గాన క్షణంబు నిర్విమా. ౮ 3575

చ. విని యిటు పల్కు నానృపతిఁ వీరకుమారునిభాషితంబు నా
మునివృషభుండు క్రోధరసఃమున్ వెలివుచ్చుచు నేత్రవహ్నిచే
తను దహియించువానివలె ఁ దాగుణవాక్కుల నిట్లు పల్కె; నా
పనుపున రామభద్రునకు ఁ వై శమ తెల్పుచు నాదురాకనున్. ౧౫ 3576

తే. ఈక్షణంబున నారాక ఁ నెఱుకపఱుప
నిష్ఠపడ వేని రాజ్యంబు ఁ నీపురంబు
రామునిం గూడ శపియింతు ఁ రామునంత
తిని నినున్ భరతుని సంతఁతిని విడువక. ౭

3577

- క. మనమునఁ గల్గినక్రోధంబును నిల్పఁగఁ జాల ననుచు † మునివతి ఘోరం
బు నిశాతవజ్రకల్పంబును నగు వాక్యమును బల్క † మోముకలంగఁ. ౮
- సీ. మనమున నిట్లు లఘ్నక్షణుఁడు చింతించె; నీముని నిశ్చయంబి దఁమోఘ మరయ
నాకు నొక్కనికె యానరపతి మాటను జాఁటిసందులకు నంతంబు గలుగుఁ
గాని యందఱ కది † కల్గక యుండెడు; నని చక్కఁగా నెంచి † యవనివతికి
పిన్నవించెను మునివృషభునాగమనంబు విని తమ్ముమాట నావిభుఁడు కాలు
ఆ. సాగనంపి భక్తిసాంద్రుడై యెదురేగి
యత్రితనయుఁ గాంచి † యగ్నివోలె
దనదు తేజమునను † దగ వెల్లు నమ్ముని
కెరఁగి దోసిల్లాగ్ని † హితము మెఱయ. ౧౧
- 3579
- క. తెలుపుము మునినాయక! యిమ్ముల వచ్చిన కార్య మేమొ † ముందుగ నన న
ప్పలు కాటకించి మునివతి, యలరుచు నిట్లనియె సూన్యతాదృతమనసా! ౧౨
- తే. ధర్మవత్సల! విననయ్య! † తపము చేయ
వేయి వర్షము లయ్యె నే † వితతదీక్ష
మొదలుపెట్టి, యాదినమున † కది ఫలించె
వలతు నిష్టభోజనము నీవలన నేను. ౧౩
- 3581
- చ. అన విని రాఘవుండు కడు † హర్షము మీఱఁగ భోజనంబు న
మ్మునినడుకొర్కిరీతిగను † ముందుగ సిద్ధము చేయఁబంచి యా
తని కెఱిగించె; నంత నమృతం బసఁగాఁ దగు నిష్టభోజనం
బునఁ గడుఁ దృప్తి బొంది *రఘువుంగవు మెచ్చుచు నాతఁ జేగఁగఁ. ౧౪
- క. తనయాశ్రమంబునకు నా,ముని చన లక్ష్మణుని యన్న † మును కాలునితోఁ
దనచేసిన శపథంబును, మనమున యోజించి దుఃఖఁబుగ్నుండయ్యెఁ. ౧౫
- సీ. కాలువాక్యంబులఁ † జాల లోఁ జింతించి దుఃఖాబ్ధిచుగ్నుడై † తోఁప కూర
కుండి యాపద్ధతి † యురుభయంకరరీతిఁ గప్పడ స్తరియించి † కడుఁ దపించి
దీనాననుండయి † మానసం బుత్తలపాటాంవఁ బలుకక † పార్థివేంద్రుఁ
డొకకొంతసే పూరకుండి కాలునివాక్యపద్ధతి మరల నుస్వాంతమందు
- తే. నంచి కార్యంబు లేదని † మించువగలఁ
బొగిలి లక్ష్మణకూర్కిని † బొగడి యేమి
చేయఁ దోఁపమిఁ దల వాంచి † యాయనూన
యళుఁడు చింతానముద్రమఁగ్నాత్మఁ డయ్యె. ౧౬
- 3584
- నూటయైవ నర్గము సంపూర్ణము.

* సాధు రామేతి సంభాష్య స్వమాశ్రమ ముపాగమత్, తస్మి న్నతే మునివరే-అనిమా.

౧౦౬ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు లక్ష్మణుఁ డ్యజింప నతఁడు వై కుంతమున కరుగుట. అథ-

[క. మనమునఁ గలవిలపాటును, గనుచున్ మూకత్వ మొంది ♦ కడు నిట్టూర్పుల్
గనఁబడ నశ్రువు లొప్పఁగఁ, *దనుఁ దా నే తిట్టుకొనుచుఁ♦దహతహృదుచున్].

తే. మోము వాంచి దీనుండయి ♦ సోమురీతి

జలకణము లొక్క మొగిఁ బడ ♦ జాలినొందు

రామునిం గాంచి లక్ష్మణుం ♦ డీమెయిఁ దగఁ

బలికె మధురతరంబగు♦భంగి మెఱయ. ౨

3586

క. గురుబాహూ! నాకొఱకై, పరమంబగు తాప మొందఁ ♦ బనిలేదు మహీ
శ్వర! కాలగతులు పూర్వమె, నరులను బంధించి యుంచు ♦ నా విందుముగా.

క. నను విడువుము శపథంబును, జననాయక! చెడక యుండు♦చందంబునఁ గా
వను జను శపథము దీర్పని, మనుజులకున్ నరక మబ్బు ♦ మాట లిఁ కేలా?.

క. కలదే నాపైఁ బ్రేమము, పలుకక నన్నుం డ్యజింపు ♦ పరమకరుణగాఁ
దలఁచెద నందియ మందకు, మిల ధర్మము నిల్పుటొకఁడె♦ హితముమహాత్మా!.

చ. అని యిటు లక్ష్మణుండు పరమాద్భుతరీతి వచింప మంత్రులన్
ఘనమతులౌ పురోహితులఁ ♦ గ్రన్ననఁ బిల్వఁగఁ బంచి రాముఁ డా
ర్తిని దనయంగముల్ కలఁగఁ ♦ దేకువమాలి వచించె వారితోఁ;
దనకును రుద్రమూర్తికి యథావిధి సాగినవృత్త మార్తుడై. ౩౪

3590

తే. నడుమ దుర్వాసురాకయుఁ ♦ గడఁగి యతఁడు

శపథమును జేయుటయుఁ దెల్ప ♦ సచివవర్యు

లును బురోహితపుంగవులును వినియును

బలుక కుండ వసిష్ఠుఁ డుజ్జ్వలతనుండు. ౩౫

3591

క. మనమునఁ జింతించి వచించెను; గాంచితి శాస్త్రరీతి♦చే గగ్గురుపా
టును బొందఁజేయు వార్తను, వినిపించెద మీకు సాగు ♦ విరహం బింకన్. ౩౬

క. అనుజుని కూటమి వదలం, జను నీకు మహాయశంబు ♦ తమ గల్గిన యో
జననాథ! వదలుమా నీ,యనుజుని కాలంబు ప్రబలమై తోఁచెడుఁ జా!. ౩౭

క. పరిపాలింపుము శపథము, ధరణిని నద్దానిని వృథా చేసిన ను
ర్వర ధర్మము విలయంబగుఁ, జరాచరం బెల్ల ధర్మసంతతి నలరున్. ౩౮

ఆ. అద్ది చెడిన నదియు ♦ సంతంబు గను దేవ

మునులు చెడుదు, రమలము గద ధర్మ

పథము దానిఁ గాంచు ♦ పద్ధతియే మేలు

శంకయేల! విడువఁ ♦ జను ననుజుని. ౩౯

3595

- క. పుగుమనగా! ముజ్జగములం, బరిపాలన ముప్పు జేయఁజేసెదలె గొను సో
దరులత్తులు విఁనామము, సురుసుతలు స్వప్నములుఁ సారెది నొసర్పక. ౧౨
- క. బ్రాహ్మణ సంచుము సద్గుణ, భువియగు సామ్రాజ్య గాయఁ గాదని తలపో
యను జన్మి దేనికార్యం, బునశయి త్వరితములు తెన్నుఁ భూపాలములే! ౧౩
- చ. అనుజాన్మిషేనఁ గల్లు ఘనఁహర్షమునకొ శేషభంబు మాఁగఁగాఁ
జరునె! నీకున్నవంశముఁ సాగరించంద్ర! స్రుతిజ్ఞ నీనె మా
నిన నృపధర్మ మల్లుఁ జేయఁ నిష్కలముఁ నీవ గాజ్యపాలనం
బనఘ! ప్రతిజ్ఞ నీను మఁహాటవి నెంచుడ తంత్రి మూతిలేక. ౧౪ 8598
- క. ఇది ప్రశస్తిమీమ కాదే, ముదిలని నీయుఁ మహా స్థితిమునఁ బొల్పిన యా
ప్రిదిగేశవముఁడు నశెరింగు, నీవఁక సత్యంబు మానఁజు గదా? రామా!.
- క. నిను వివనాపినశోకంబునఁ గదా? స్వప్నంబుఁ జేసెఁ భూపతి నీ వా
తనిరీతి సత్యశిష్యుం, ననువేనును గాంచులదె? యాన్యగణములే! ౧౬ 8600
- నే. నీదుమందరిభూధరఁపారి నుండు, నీదుసత్యశి మ్లుటఁ నిజబజగము
లలరఁగా లత్తులుని బిఁచునయ్యె. సత్య, పాలనంబున వృద్ధిఁబడయవయ్యె!.
- చ. అని యిటు లానభాభవనఁనుందు సత్యములు మచ్చ ధర్మముకొ
గనఁబడఁగా వసిష్ఠమునిఁకాంతుఁడు ల్మిషు లగించి యా
యనుజని గాంచి రాముఁ డేలుఁ లార్చి వడించఁ; న్యసించినాడని
స్మనుచుధర్మహానియగుఁ నన్న భయంబున లత్తుఁ యింక. ౧౮ 8602
- క. చుచుమా తిఁచినశీలగ, విను నడలుట చంపుటయునుఁ విజ్ఞు లొగి నవం
బని తలఁతురు నా విని రాముని వాక్యము బాష్పపూరిఁమునఁ గనులొప్పక.
- క. అత్తులు నంజన మొసరిచి, యి యోల స్థితి లాగుఁనే యని మదిలో
నన్నుచు నంటికే బోవక, స్త్రీన్నక సరిమూశిటంబుఁ గానం జనియెక. ౨౦
- చ. చని సరియూపదించి గనుచుఁ సాధునాతం గనిమొల్పిచ్చి నె
ల్లనమున రామునిం గనుచుఁ మాటలు ల్మిషి యింద్రియంబులకొ
ననశనందు నుండఁడు విఁభంబున యోగము పూని యూర్పులై
నను వెలిబుచ్చ కందు నవిఁనాశన మూడది మాత్మ సంచుచుక. ౨౧ 8605
- నే. అత్తులంబు సనాతనఁ మమలశిరిము
బ్రహ్మ నవ్య క్తశి స్త్యంబుఁ వాసాదేవ
గొనునీమునగఁ తిసహుఁడఁ మామహాత్మ్యం
దాత్తఁ జరించఁ బూనికఁ యలగుచుండ. ౨౨ 8606
- క. అనువమయోగసమాహిత, మనసున నశ్శాస్త్రనయ క్తుఁ మహానీయుని నా
తని నచ్చరులును శక్రా, దినభువనర్షరులు మానఁభీరులు గనుచుక. ౨౩ 8607
- క. కురియించిరి నునువృష్టిని, బరమం దాతండు మనుజునరల కదృశ్యం

దురుసత్వండు తనతను, వరుదుగ గ్రహించె శక్తుఁ డాతనిఁ బ్రీతిఁ.

క. కొని చనియె స్వర్గమున; కా, వనజాక్షుచతుర్థభాగఁవరము సురపదం
బున కే తెంచుటఁ గని సుర, లనూనహర్షంబు పొంది యర్పించి రొగిన్.

నూటయాటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౭ - వ సర్గము.

అయ్యో రాముఁడు భరతప్రార్థనమురీతిఁ గుశలవులకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుట. అయ్యో

క. అనుజాని లక్ష్మణు నీరీ,తిని ద్యాగము చేసి నెమ్మదిని *వగ శోకం
బును గదురఁ బురోహితు మం, త్రినికరమును బొరవకుల ధీరుం డంతఁ. ౧

క. పిలిపించి వారితో నీటు, పలికెన్; ధర్మాత్ముడైన ధరతుని నీతో
సలదేశంబుల నేలఁగ, నలఘుతరప్రీతిఁ జేయఁనగుఁ బతి గాఁగన్. ౧౫ 3611

తే. ఇప్పు డభిషేక మొనరువ యిచ్చగింతు
నీయయోధ్యకుఁ బతిఁజేసియే వనంబుఁ

జేర నరిగెద; వస్తువుల్ సిద్ధపఱపుఁ

డింకఁ గాలంబుఁ బుచ్చరా యిచ్చుడె నేను. ౨౪

3612

చ. వనమున కేగువాఁడ గురుభావుఁడు లక్ష్మణుఁ డేగె నెట్టు, లా
తనిగతి నొందువాఁడ నని ధారణిభర్త వచింపఁ బొరు లా
ర్తిని దలలొగ్గి మ్రొక్కి యతిఁదీనత సత్యము దూలినట్టు లుం

డ నపుడు రామువాక్కులకడంకకు మూర్ఛిలి యానభాస్థలిన్. ౪ 3613

క. భరతుఁ డొకకొంతసేపటి, కురుదుఃఖము మిగులఁ దెలిసి యుర్విని గొను నా
దరమును బూనక యిట్లను, ధరణీశా! పల్కువాఁడఁ దధ్య మ్మిచటన్. ౫

తే. సత్యమును సాక్షిగా నేను శపథ మిపుడు

చేయుచున్నాఁడ స్వర్గంబు సిద్ధ మిదిగొ

యనిన నే నొల్ల నిను వీడినట్టులైన

రాజ్య మే గోరుదునె రఘురామ! యింక. ౬

3615

క. వీరే కుశలవు లిపు డీ, ధారణి బాలింపఁ గట్టఁ దగుఁ బట్టంబున్

భూరమణ! కోసలమునకుఁ, దా రాజగుఁ గుశుఁడు నాదుతాత్పర్య మిదా.

తే. ఉత్తరంబగుకోసల యొప్పు లవుఁడు

పాలనము చేయఁగాఁ దగుఁ ద్వరగఁ బోవు

దూత లేగి శత్రుఘ్నుని దోడితేర

గాఁ దగున్, దూత లీరీతిగా ననఁదగు. ౭౪

3617

- క. మనఃపయసము స్వర్గంబున, కని యాలస్యంబు చేయ ♦ కచటు వదలి ర
మ్మని పల్కఁ జనును నాభర, తుని పల్కుల నాటకించి ♦ తోరపువగలఁ. ౮౪
- క. పౌగులు మోముల వంచుచు, భూరితరంబైన చింతఁ ♦ బూన నసిష్ఠం
డీరీతిఁ బల్కె; వత్సా! భూరనుణా! రానుచంద్ర! ♦ పురజను లెల్లఁ. ౯
- చ. ధరణిని దూలినారు జనఃతాహృదయేప్పిశ మాత్మ నంచి యా
దరమున దానిఁ దీర్చునగుఁ ♦ నప్పక వారిల కప్రియంబు లే
వరునను జేయఁగాఁ నగదు ♦ వారిలకోరిక యెట్లొ దాని భూ
వర! వినునున్న నమ్మనిని ♦ భక్తిఁ గనుంగొని లేచి రాముఁడఁ. ౧౦ 3620
- ఉ. పౌరులఁ గాంచి యుట్టసియెఁ; ♦ బల్కుఁడు నే నొనరింప నర్హమై
ధారణి శాస్త్రవీతికిని ♦ దా నెఱుఁగె ననిగుడ్డమైన య
ట్లారసి తెల్పుఁడీ! యనిక ♦ నాపురవాసులు పల్కి నిట్లు లో
ధారణినాథ! నీ వరుగు ♦ ధాత్రికి వత్తుము తచ్చు కే మొనిఁ. ౧౧ 3621
- చ. పురజనులందుఁ ప్రీతియును ♦ బొల్పగు న్నహము మీకుఁ గల్గిఁ
ధరణిఁ దృజించి పుష్కలను ♦ దారలఁ గూడి భవశృంగంబు నా
దరమునఁ బొందఁ గోరుదుము ♦ దాని గ్రహింపఁగ నొను రాను! నీ
వరుగుపథంబు నత్తపమునందు వనంబయినఁ మనోజ్ఞునా. ౧౩ 3622
- సీ. దుర్గమంబై నను ♦ స్వర్గతుల్యంబగునదిగాని జలధయ ♦ ధ్వునఁ దలఁప
మాకు నిష్ఠంబగు ♦ నేకడ నేగిన వత్సుము మము నీడ ♦ వలనుగాదు
ప్రభువు నీవే కాద ♦ పరమగతియు నీవే సలప్రీతియును నీవే ♦ సాధుడై వ
తము నీవే మాహృద్గతంబగు కాంక్షయు నీవే మే ముల్లును ♦ నీపరిసర
- తే. మున వసింపఁగఁ దలఁఁతుము; ♦ చనుదు మమ్ము
వలననుచుఁ బల్కు నని యిట్లు ♦ పలుకుచున్న
పురజనులన్పూర్ణ భక్తికిఁ ♦ బొంగి యట్లు
చేయవచ్చు నటంచని ♦ శ్రీతిపుఁ డనియె. ౧౫ 3623
- క. అని యిట్లు పలికి తనదు గ, మన మాదిఁ నుంచ యనుచు ♦ మది నంచి తనూ
జాని గుశుని గోనలంబున, కు నుత్తరపుఁగోనలమునఁ కును లవు నునునఁ. ౧౬ ౪
- క. తనమదిని నిశ్చయించుచు, దినమున నందే కుమారధీదుఁ కి భిషే.
కనితాంతమహము గల్గఁగ, నొనరిచె నాపురమొండఁ యొప్పు ముగయఁగఁ.
- చ. తనయుల సంసమందా నిడి ♦ తాను దృఢంబునఁ గొనిరించికొం
చును శిరముల్ మహాదృతిని ♦ సొంపు నగఁ స్ఫులియించి యంత స్యం
దనములు వేయి యెన్గు లయుఁతంబును లక్షహయంబులఁ ధనం
బును దమిఁ దుల్యరీతిగను ♦ భూవరుఁ డిచ్చెను బూన్కిమీఁఁగఁ. ౧౯

క. ధనముల రత్నంబుల నొప్పినపురముల వారి కొనఁగెఁ బృథుమోదరసం
బున నొప్పుజనము లలరఁగ, ధనపతినగరంబునాఁగఁ దనరెడువానిన్. ౧౯౫

క. తనయుల నిర్వురఁ బంపెను, జననాథుఁడు నృపులఁ జేసి ధన్యునఁ బ్రీతిన్
జనములఁ బాలింపఁగ వీరనిచయపూజ్యులను ధర్మరంజితతనులన్. ౨౦

తే. ఇట్లు లిర్వురఁ దనయుల నిలకుఁ బాల
కుల నొనర్చి శత్రుఘ్నునిఁ బిలువ దూత
లను మహావేగవంతులఁ బనిచె భరతు
వాంఛితమురీతి నానరవర్యుఁ డంత. ౨౧

3629

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - సర్గము.

❧ { రాముఁడు శత్రుఘ్నునుగ్రీవులు తనతో రా ననుజ్ఞ యొసఁగి హనుమ
ద్వీభీషణజాంబవదాదుల భూమి నిల్వ ననుజ్ఞ యొసఁగుట. } ❧

ఉ. రామునియాజ్ఞఁ బూని రఘురామునితమ్ముని గాంచువేడ్క ను
ద్దామబలాతివేగముల ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధిని గన్న దూత లా
భూమిపతీంద్రుఁ డున్నెడకుఁ బోయిరి త్రోవను జాగుసేయకే
యామధురాపురంబును ద్రియామల మూటను బొంది యచ్చటన్. ౧౫ 3630

తే. అరినిషూదను శత్రుఘ్నునందుఁ గాంచి,వృత్త మెల్లను డెల్పి; రవీరవరుఁడు
లక్ష్మణత్యాగమును నృపలలితు ప్రతిన,కుశలవాభిషేకంబును గోరి ప్రజలు.

చ. అనుగమనంబు వేడ నృపుఁ డట్టులె చేయఁగ నమ్మతించుటల్
తనయులలోన జ్యేష్ఠుఁడయి దర్పయుతుండును నొ కుశాఖ్య విం
ధ్యనికటమందు భాగ్యములఁ దద్దయు నొప్పు కుశావతీపురం
బున కథినాథుఁ జేయుట లవుండను చిన్నకుమారు వీరునిన్. ౪ 3632

క. శ్రావ స్తి యనుపురంబున, కావిధమున రాజుఁ జేసి యభిషేకము నా
భూవిభుఁడు చేయుటయు విని, యావిధముననయ్యయోధ్యయందలిప్రజలన్.

క. తనతోడ రాఁగ ననుమతి, జనపతి యిడి నిర్మనుష్యసంకీర్ణగఁ జే
యను దలఁచుట భరతుండును, దనతో రా న్వర్గమునకుఁ దరలఁదలఁచుటల్.

తే. వినియె సర్వము నూతలు విస్తరించి
తెలుప నాదూత లివ్వీధిఁ బెల్పి యూర
కుండ మహితుండు శత్రుఘ్నుఁ డురుజవమున
రమ్మనిన వారిపల్కుల నెమ్మది గొని. ౩౫ 3635

సీ. ఘోరాతిఘోరమై కులసంక్షయంబగు వార్తకు నెంతయు వనట నొంది
ప్రజలను రావించి పరమమునీంద్రుడై కాంచనాహ్వయమునఁ గ్రాలు నట్టి

తనభువోహితూఁ బిల్చి • శద్యా ర్థలను యథావిధిగ నెఱింగించి • విమలమతుల
నన్నుఁ గూడి తా • పొంగు నలంచుట శేలిపి వారిల నమ్మఁతిని గుమార
తే. ముగళముఁ కభిషేకంబు • నొప్పుఁ జేసి

నుభువను సుఖానావుఁడను గుఁమానులందు

సన్మృతము శ్రేష్ఠఘాతీ నా • నలను చిన్ని

తనయునకు నైదిశం బనఁగగు పురంబు. ౯౫

8636

క. పరిచాలించఁగ నెచ్చి చు, ముగఁ గలు నాహితుఁ బంచి • తోడనె వారి

గురొ కెచ్చి భవము నట్లునె, యునువునకు నొసంగి వారి • కెల్ల తెఱఁగులన్.

తే. ధర్మముఁ జెల్చి నుభువనుఁ • కర్మలింగ, త్రేష్ఠపశ్రుసుబాహుని • జన్మతనయు
నైదిశంబును పురమున • జూలగులుగ, నుంపనియమించి తాఁగోవఁ నుద్యమించి.

క. అరకం జూరంబు శా • శో, నగు నేరఁగఁ బంచి గాముఁ నంతికమున కా

తూదఁబయి చని ననుఁగొనియెన్, బగ నేష్టిముఖార్చి తాంఘ్రీ • పంకజ రామున్.

క. డ్వలియించుచున్న పానము, నలెఁ జేజనున్న • నొప్పు • వానిని ధర్మం

ముఁ దెల్పు మునుఁబు • డం, గలిసి నుహానూత్నమైన • ట్టెమాంబరమున్.

క. ధరియించి యునువానిన్, బరమాకృతిఁ గాంచి భ • క్తి • వందన మిడుచున్

గరిముఁ నుకుళించి నశే, శ్వగుళో నిట్లనియె ధర్మ • వశ్శృతఁడగన్. ౧౩

క. తనయుఁ కభిషేకించితి, కలఁఘా • నిరుజేంద్రియుండ • నైతిని నీతోఁ

జరుచేర నిశ్చయించితి, కని యొలుఁగుము నేలుగీతి • ననఁ బూనకుమీ!.

క. జ్యోతిఁగూడ నొసంగితి, మూనికృప నన్నుఁ జూచు • మోరఘునాథా!

నా కశని యవిష్కృతార్థి, మా నచింతం నలించి • మహివుఁ డతనితోన్. ౧౬

క. చనుచున్న సన్నుఁ గూడి ను, యునుగా! చింతితమున • ననియె; నవుడె రా

మునవాక్కు. ముగియకుండుం, గనె న్వచ్చాహువులైన • కపివరు లెల్లన్. ౧౭

తే. భట్టుకంబులు గాతన • వక్త్ర లక్ష్మి, శివయు ముండిడుకొని నచ్చి • రసఘు లిట్లు

నేననేలుగ శ్రీరామ • విభునిఁ జూచి, న్వక్తముఁ శాశనిం గూడి • చనఁగఁ బూని.

క. చనుదంచి న్వయగోగం, మునకుం జన నుక్తమిండు • భూపాలునుగిం

గని; గంశ జేవశనియులు, మునిగంధర్వాశ్శజులు • భూపతి దివికిన్. ౧౮

క. అగుగం నలంచుట శేలిసియె, యునుదంచిన వారి లెల్ల • నభినాదనముల్

నగనుక్రితి నొనర్చి, కరి మూర్తిం బల్కి రిట్లు • కపిరాక్షసులున్. ౨౦ 8647

కపివరునకీర్తి రానూ!, నుభురినిన్ నిన్నుఁ గూడి • చొత్తుము మము నీ

ధర విడిచి మీరి లేగనఁ, పుగుమాంశకకండముననె • పటుకోపమునన్. ౨౧

తే. నుమ్ము దండించినట్లు నె • న్నుదుఁడ నలంచి

యిట నశింతుము నా విని • యెలుమి నవ్వి

యట్ల కానిం డటంచు నొ • యధిపుఁ డనియె;

సంత నుగ్రీవుఁ డాధూప • కాంతు వీరు. ౨౨

8649

- చ. కనుఁగొని వందనంబు లిడి ♦ కమ్రవచస్సుల హృద్గతార్థమున్
మనవి యొనర్చె నిట్లు; రఘుఁమండన! వీరుని సంగడున్ బుగం
బున కభిషిక్తుఁ జేసి నినుఁ ♦ బూనికఁ గొల్వఁగ వచ్చినాఁడ నీ
యనుగమనంబె కోరితి దృఢాత్మ నటంచును లోఁ దలంపుమా. ౨౪ 3160
- చ. అన విని యన్యచిత్తముల ♦ నారసి రంజిలఁ జేయు రాముఁ డి
ట్లనియెను వానరేంద్రుఁ గని ♦ యాతని నెయ్యము లోఁ దలంచి; యో
వనచరనాథ! మిత్రుఁడవు ♦ బంధులకన్నను నీవె యెక్కుఁడం
చును మది నెంచినాఁడ, నినుఁ ♦ జూచిన సంతస మబ్బు నానుడిన్. ౨౫
- క. నినుఁ గూడక నురలోకంబును సంతకు మించు స్థానమును బొందఁ దలం
పను జుమ్మటంచు సంతట, వనచరభల్లూకదనుజఃపారమునుడులన్. ౨౬
- క. వినుచు విభీషణు నాదృతిఁ, గని మధురము మృదువునైన ♦ కమ్రవచనమున్
వినిపించె నిట్లు; ధరణిన్, మనుజులు చెలువారుదనుక ♦ మహిమ వెలయున్.
- క. తనువును చాల్తువు నీవును, దనుజేంద్రా! భూరివీర్య! ♦ ధరణి వెలయుదాఁ
కను లంకనుండి రాజ్యంబును బాలన మొప్పఁ జేయఁ ♦ బూనుముసౌమ్యా!
- క. దినకరశశధరు లుర్వీయుఁ, గను స్థితి నెందాఁక నాదుఁకథ యిల నెందాఁ
కను బొల్చునొ నీరాజ్యం, బనఘాత్తా! యంతదనుక ♦ నలరున్ స్థిరమై. ౨౯
- చ. అనుపమమిత్రభావమున ♦ నాజ్ఞ యొనర్చితి, నాదుశాసనం
బును గొని యీవిధిన్ నడువఁ ♦ బూనుట లెన్న నిరంతరంబు ధ
ర్మనిరతి నీప్రజాతతిని ♦ మన్ననమీఱఁగఁ బ్రోచుచుండు మే
మనకుము నాదువాక్కునకు ♦ నన్యవిధంబగురీతి నోనఘా!. 30 3166
- సీ. మతియు వేటొక్కండు ♦ మాటను జెప్పెద సన్నతి! ¹యిత్తోకుఁజనపతులకుఁ
గులదై వతంబయి ♦ విలసిల్లు నాజగన్నాథు వాసవముఖ్యఁనాకీవితతి
పూజ్య నారాధింపఁ ♦ బూనుము సర్వదా; యన విని రామువాఁత్యంబు నట్లై
యొనరింతు నని శిరంబునఁ దాల్చె నాజ్ఞను; రాక్షసముఖ్యుడై ♦ రమ్యగుణవి
తే. భూషితుండయి పొల్చు విభీషణునకు, నివ్వధిం దెల్పి హనుమంతు ♦ నిర్ధతేజఁ
గాంచి యీవిధిఁ బల్కెనోఁగాలితనయ!, ²బ్రదికియుండఁబ్రతిజ్ఞనుఁబల్కితీవు.
- క. దానిని వృథచేయకుమా, నానిర్మలగాథ జగమునను నెందాఁకన్
మానితరీతిఁ జెలంగునొ, వానరవర! యంతదనుక ♦ వర్ధిలవయ్యా!. 3౪ 3169
- క. మనమున నిరంతరప్రీతిని బొందుచు నాదునుడిని ♦ దివిరి ప్రపంచం
బున విస్తరిల్లఁ జేయుచు, మనవయ్యా! సాధుమనుజుండలనుతులన్. 3౫
- చ. అని రఘురాముఁ డెంతయును ♦ నాదృతి సన్నతి నెంచి పల్కినన్
విని సుమహాప్ర మోదమున ♦ విన్నప మివ్వధిఁ జేసెఁ జాలఁ బా

1 ఆరాధయ జగన్నాథ మిత్తోకుకులదై వతం, ఆరాధనీయ మనిశం సర్వై ర్దైవై స్సవాసవైః-
అనిమా. 2 విషయము యుద్ధకాండమున వ్రాయఁబడినది కాన నిటవ్రాయఁబూనలేదని గ్రహిం
చునది. 2 జీవితే కృతబుద్ధి స్త్వం మా ప్రతిజ్ఞా పృథా కృథాః-అనిమా.

సనచుగ నీచరిత్రము నువర్జితమై ధర నంతదాక స
 జ్జను మదిం జెలంగెడునొ + సాధుతనుంబగు యువ్వదాజ్ఞ చేక. 324 ౧660
 ౧. అంతదాక నుందు + సననీస్థులంబున, నని నచింత; రాముఁ + సంత బ్రహ్మ
 తనయు బాంబవంతు + నినుతుని నృధ్యుని, గాంచి రాజ్య చల్కి + గారవమున.
 ౨. నుంకరనూపంబునఁ దగు, మైందిద్వివిదులను బ్రహ్మ + మాంసజుఁ డనం
 గం దగు బాంబవదాదుల, బృంహమా గా నొప్పించుచునీరు, కెలమి. 32
 3. కలియుఁ ము వచ్చునందాక లలిక జవించియుండఁగఁ నగునని సొం
 చుర నచియించి మిగిలిన, యలకపిభట్లూకవిశతి + నానృతి మీఱక. 324
 ౪. కనుగొని ననుఁ గూడి యొగిం, జనుదెండీక మీకు నలదు + సంశయము మనం
 బునఁ గోరినకోరిక యిది, యని తోఁచెడినంచు వారి + నందఱఁ బనిపెక.
 నూటయెనిమిదవ నగ్గము సంపూర్ణము.

౧౦౯ - ననగ్గము.

శ్రీరాముఁడు కైకకుమారులకు సకలస్థానవాసముతోడను
 శ్రీరామనృధ్యుతోడను బయనమగును.

౧. తెలతెల వేగిన నారఘు, కులపతి ఘనయశుఁడు విపులకోమలవత్తు
 స్థలరాజితుండు పుల్లక, నులచిత్రాతుండు రాజునుండనుఁ డెలమి. ౧ ౧665
 ౨. పరమపవిత్రు నసిమృని, బురోహితుని గాంచి చలిక + భూదివిజలతో
 నురుచిరిదీ ప్తివిరాజితుఁ, బరముని ద్రేతాగ్నినామఁ + గౌవకుఁ గొనుచుక. ౧4
 ౩. చనవయ్య! ముందుగా మఱి, యనుచునదావజనేయఁ యజ్ఞచ్ఛత్రం
 బును దీప్యమానమును గొని, చనఁదగును మహాపథమున + నరభన మొప్పుక.
 4. అసనఁ దేజస్వియా + నవ్వసిష్ఠమునీంద్రుఁ డాగామునానతి + ననవశేష
 ముగ విధిపూర్వకముగ మహాస్థానానకంబగు ధర్మంబుఁ + గడఁగి చేసె;
 సంత నూత్తంబగు + సంబరమును దాల్చి తా బ్రహ్మ నంతయుఁ ధ్యానయుక్తి
 నలరించి రెండుచేతులచేతఁ గుళును గ్రహియించి శ్రీరఘుఁకాంతుఁ డట్ట
 తే. చనియె నరయూనదీతరమును గుఱించి; నుంశయేనుచ్చరింపకఁ నుఖములందు
 మననుఁ జొన్నకనిశ్చేష్టుఁడనఁగ బొల్చి, గృహమువెలువడఁ బ్రజ్వలఁదిననికర
 చ. శివనపతికత్పార్శ్వమున + సారననంకుతహస్తయై రమా [ని.
 పవిత్ర జలంగె నవ్యమగు + పార్శ్వమునం వనురాగ మొప్ప ప్రీ
 యచుతగుణేవతంసము విహారముచేసెమనల్లు గొల్చుచుం
 జనియె; పనేకరీతుల నొనంగుశరంబులు వస్త్రసంశతుల్. ౭4 ౧669
 ౫. అనుసగు మాయతమును నగు, ధనువును బురుషాకృతులను + దాల్చిచనియెరా

1 యావత్కలిక సంప్రాప్త ప్రావీణ్యత సువదా-అనిమా. 2 రామస్య దక్షిణ పార్శ్వ సు
 త్పత్తి రూపానితా-అనిమా.

మానిఁ గొల్పుచు వేదంబు ల,వనిసురరూపములఁ దాల్చి ధవ మెనఁగఁ.

తే. అఖి రక్షణియైన గాయత్రి యట్లే, మోంకృతియును వషట్కారముర్విపతిని
ననుసరించి వెసంజ నె, నంతఋషులు, భూసురులుచిత్తములయందుఁ బొంగుకాండ
క. చనిరి మహాత్ముని శ్రీరం,ముని గూడి ను రేంద్రస్థానమునఁ దగుద్వారం
బును భేదించి ప్రవేశిం,వను గోచుచు, నంతఁ బ్రీతివనితామణులు. ౯ 3672

తే. అంతిపురమును నిడనాడి యాత్మవృద్ధ, బాలదాసీజనంబుల నోలిఁ గూడి
సేవకులు వండు లెల్లను శ్రీపదంబుఁ,గోరవారలఁ దోడ్కొని శ్రీరఘువరు.
క. మనమున నెన్నుచుఁ బోయిరి, తనయంతఃపురముతోడఁ దమ్మునితోడన్
జనియెను భరతుం డగ్నులఁ, గొని నియమం బొప్ప భూపకుంజరుతోడన్. ౧౧

సీ. అంత మహాత్ములై నట్టి బ్రాహ్మణు లెల్ల నగ్నిహోత్రములతో నాత్మదార
తనయబంధువులతోఁ దన్మహిపతిఁ గూడి చని; రంతమంత్రులు సకలభృత్య
తనయబాంధవ,పశుతతులతో సేవకవితతితో సంతోష మతిశయముగఁ
బొంగుచుండఁగ రామభూపతివరుఁగూడి చని;రంతఁబ్రజ లెల్లనాధుహృదయు

తే. లగుచుఁ దృప్తజనావృతు లగుచు రాము,నద్గుణారంజితులుగాన సరసగతుల
నతనిఁ గొల్పుచుఁబోయిరి; యట్లువనిత,లెల్లఁబుగుషులుపశుపక్షులెల్లరాఁగ.

క. గతకల్కమై శ్రీరఘు,వతితోడం బోయి; రంత వానరవరు ల
ప్రతిమప్రమదంబున స,న్మృతమునఁ బుష్టియును దుష్టి మానుగ నొలయన్.

క. కిలకిల యనఁబడు శబ్దం,బులతో శ్రీరాముఁ గొల్చు బుద్ధులతోడం
జెలఁగుచుఁ జని; రాయందఱఁ, గలయంగా వెదుక దుఃఖకలితుండొకఁడున్.

క. దీనుఁడు వ్రీడాకలితుఁడు, గానంబడఁ డొక్కఁడైనఁ గాని తలంపం
గా నందఱు హర్షంబున, మానసములు పొంగఁ జిత్రమంజులభణితిన్. ౧౭

తే. పెండ్లి కరిగినచందానఁ బ్రియవచనము,లొక్కరీతిగఁబల్కుచు నోలిఁజనిరి;
జానపదులందుశ్రీరామచంద్రుఁడిట్లు,బయలువెడలుటఁ గనుగొనువాంఛమీఱ

క. చనుదెంచి కాంచిరో యా,జను లెల్లను రాముఁ గూడి స్వర్గంబునకుం
జని రానందంబున, నా,జనులును బౌరులును గీశసమితియు నెలుఁగుల్. ౧౮

క. పరమప్రమదము భక్తియు, సరిగా మది నొప్పు రామ చంద్రువెనుకఁ బో
యిరి, శ్రద్ధమీఱ! భూతో,త్కర మెయ్యదదృశ్య మగుచుఁ గ్రాలునొపురిలోన్.

క. ఆయా భూతము లెల్లను, నాయధిపుఁడు స్వర్గమునకు నరుగ వెడలఁగాఁ
బాయక వెంబడి భక్తిం, బోయెను; శ్రీసద్గుణాభిపూరితు రామున్. ౨౦

తే. కనిన స్థావరములు ఘనచరజంతువుల్, స్వర్గమునకుఁ జనియె సంతసమున;
నాయయోధ్యయందు నరసింహ నతీసూక్ష్మ,జంతు వొకటియైనఁ జక్కఁ గనిన

క. ఆపురి నూన్పులఁ బుచ్చఁగ, నేపగిదిని లేకయుండఁ + నెలమినరిగె నా
భూమిలోఁ దిర్యక్కులు, శ్రీవతి యని నుది నెటింగి + చెచ్చెఱఁ జనియెన్.
నూటతోన్మొదవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౦ - న నర్గము.

అప్పుడు నూన్పులఁ బుచ్చఁగ, నేపగిదిని లేకయుండఁ + నెలమినరిగె నా
భూమిలోఁ దిర్యక్కులు, శ్రీవతి యని నుది నెటింగి + చెచ్చెఱఁ జనియెన్.
నూటతోన్మొదవ నర్గము సంపూర్ణము.

క. పరిమళగంధమ్ముల భానురములుగా నొప్పి పుణ్యశోభితములుగాఁ
బరఁగెడు వాయువు లొలసెన్; నురతితినిన్పుక్తిపుణ్యఁనునావృప్తి తగ్గెన్. ౧

క. తనచే శ్రీతియయి పావనజలముల నొప్పుమీఱు + భవ్యతమనదిం
గనియెను సరయు వనంగా, వినిర్మలభ్యాతిఁ గగిన + విశ్వచవిత్త్రు. ౨ 8696

నీ. అకులావ స్థితుఁ + యలగుఁ దిం గంచి ప్రజాతో భూతవాఁరంబుతోడ
నచటి కేగెను; సంత + నంబుజసూతియకా వనమేష్టి దేవతాఁవారముక్తుఁ
డయి యాముహూర్తంబులోండె దేవమునుహితచి శంబుల + త్కృపతింద్రుఁ
గను వేక్క రా రిఁగఁకాంతుఁడు చెలువాగు నలమున కే తెంచెన్వర్గమునకు
తే. రాముఁ డగుగవిమానవర్గముఁజూచునాఁడు, కోటలో ప్పార దేవతాఁకుంజగులొగి
వచ్చి రాబ్రహ్మ వెనుకొని, భవ్య శేష, నుంబరంబున వ్యాపించె + ననువసుముగ.
క. తను శేషస్ఫులతోడం, గుమిగూడిఁ పుణ్యకర్మఁకూటంబులతో
ననురు దినోకను లభ్యవ, భమునక నిలువంగి నద్ది + తగఁ జేలువారెన్. ౩

క. పరిమళగంధమ్ముల భానురములుగా నొప్పి పుణ్యశోభితములుగాఁ
బరఁగెడు వాయువు లొలసెన్; నురతితినిన్పుక్తిపుణ్యఁనునావృప్తి తగ్గెన్. ౪

నీ. తూన్యకతనిన్వనంబులుఁకుంబురుముఖ, సం స్థపములునుగంధర్వఁనమితినుతులు
సప్పురలగానములుచెలుఁవారునాంజ, సరియువుదలంబుశ్రీ రామఁచంద్రుఁడవుడు.

క. పరిణంబుల స్పృశియించెను, సరిసేదభవుఁ డంత గగనఁసంస్థుఁ డగుచున్
బరిమాన్వృతి నెట్లనియెను, బరి సుఖ! రామచంద్ర! + భవాత్మ! హరీ!! ౫

క. శుభము గల్గెఁగాద + చ్యుతినాశి! యస్మిన్మమఁ గంటిమెలమిఁయమరరమ్ము
నురలఁ బోలుచున్న + శూరసోదరులతో, స్వయతనువుఁ గొనుముశ్రీనివాస!

క. మనమున దేనిని గోరుదొ, తను వాల్మీయమును దానిఁ + నమిఁ గొనవయ్యా!
వినుతంబు నై వ్యవమునగు, తను వదియే కాద? శాశ్వతంబయి యలరున్. ౬

క. పరిమాకాశం బసఁగా, నిరతిమః శ్రుత్యుక్త మగుచు + నెగడునది కదా?
పరిమాత్మ గోరగతినై, పరఁగుడు నిను నెఱుగె రెట్టి + వ్రజలును దేవా!.

నీ. ప్రాకృతిగ్రహ మాయ + పరమవిశాలాక్షీ తనరుఁ గాదే! నీవు + దాని మాన
జింతింపరాక యశ్యంతమహాభూతమన నొప్పి యక్షయుండనఁ జెలంగి
యజగుండవై యుందు; + వందుచే నీమదిఁ గోరిన యశ్యంతఁకోమలాంగ
మును దానిఁబొందుమాఁభూరి తేజ! యంచువచియింపఁగాబ్రహ్మఁవాక్కులవిని

- తే. యట్లు చేయంగ నెంచిను హామతియగు, రాముఁడాత్మవైష్ణవశరీరంబుఁజొచ్చె
ననుజయుతుండయి; యంతసు హాత్మువిష్ణు, నుయునినతనినర్చించిర మర్త్యలెలమి.
- క. మరుదధిపసాధ్యశతమఖి, పురోగమాదిత్యవహ్ని పూజ్యమునులు న
చ్చరలును గంధర్వులు ఫణి, గరుడులు యక్షులునువనుజ కాంతులుదై త్యుల్.
- ఆ. సకలరాక్షసులును సాధుసాధ్యునువాద, ములను బూర్ణకామములను హర్ష
ములను జెలఁగి స్వచ్ఛముగఁ బాపదూరము, గను నెనంగుదివికిఁ జనిరిపిదప
- క. గురుతేజఁ డంత విష్ణువు, సరసిజభవుఁ జూచి పలికెఁ జను లిదె నాతో
నరుదెంచిరి వీరికి భా, నురలోకం బొందు వేగఁ చూపు వసింపన్. ౧౬౫ ౩౪౭౩
- క. ననుఁ గూడి మైత్రిఁ బాయక, చనుదెంచిరి సాధునుతులుఁ జను లతిభక్తుల్
నను నమ్మి వదలి రాత్మలఁ, గనుకం గాపాడవలయుఁ గాదే వీరిన్. ౧౬౬
- చ. అనుటయు విష్ణువాక్యము మహామతియా పరమేష్ఠి చక్కఁగా
విని జగదాకరుం డగుటఁ విష్ణువుఁ గూర్చి వచించె నట్లు లీ
జనులు భవత్కృపాలవము శాశ్వతభక్తిని బొందినారు గా
వుననె సుఖాలయంబగుచుఁ బూజ్యతరంబగు లోక మొందఁగన్. ౧౬౭
- ఆ. తగినవారు వీరుఁ ధన్యులు సాంతాని, కాఖ్యలోక మొప్పుఁ నట వసించు
వారు; పశుపతత్రివారమైనను నినుఁ, దలఁచి ప్రాణముల వదలునయేని. ౧౬౮
- క. అవికూడను సాంతానిక, నువిమలలోకంబునందుఁ జొచ్చి వసింపున్
భవనాశక! యను నంతటఁ, బ్రవిమలరూపముల నెల్లప్రజలు మహిమలన్.
- తే. బ్రహ్మలోకంబు మీఁదటఁ బ్రహ్మగుణము, లోప్పునాలోకమునకేగిరప్పు డఖిల
కవులుతమతమ దేవాంశకములఁబొంది, రట్లేభల్లుకములునొందెనభవునాజ్ఞ.
- క. వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనరుహసఖులోక మొందెఁ వారక దివిజుల్
కనుచుండఁ దనకు జనకుం, డనఁదగు రవియందుఁ జేరె; నంతట నితరుల్.
- ఆ. గోప్రతారమనెడుఁ గొప్పతీర్థంబున, మునిఁగి రామముఖులుఁ ఘనతరమగు
సంతసమునఁ బొదలిఁ చని రందు మున్గిన, వార లంగములనుఁ వదలియవుడె.
- సీ. వ్యోమయానంబులఁ దామెల్ల నలరుచుఁ జనిరి తిర్యక్కులుఁ శతము సరయు
వున మునింగినయంతటనె భానురాంగము లలరార స్వర్గంబునందె; సంత
స్థావరంబులునుఁటిఁ చరములు చూడ దివ్యాదివ్యవపువులఁ సమరులవలె
వెలుఁగుచు సరయువుజలముల మునింగిన యంతనే దేవత్వ మలవడంగ
- తే. నాతటిని వచ్చి యున్నట్టి యఖిలకవులు, భల్లుకంబులు రాక్షసుల్ పావనజల
మందుఁ దమతమతనువులఁ నట్టె వదలి, స్వర్గమున కేగి; రంతటఁ బద్మభవుఁడు.
రామునే యాశ్రయించి యుద్దామభక్తియలర వచ్చినవారలఁ సర్వపదము
లందు నిల్పినమ్మాదంబుపొందిసురలఁ, గూడిస్వపదంబునకుఁబోయెవేడుకలర.

నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧ - వ సర్గము.

అయ్యో ధీమత్తీ. ధీమత్తీ

- క. అని యిటు లు త్తర కాండం, బును గూడిన గూనుకావ్యమును బ్రహ్మాది
 స్మృతమునౌ రామాయణమును వాల్మీకియే రచించె * మోదం బలరణ. ౧
- క. తరువాత విష్ణుమూర్తియు, నురపూజితలోకనుందు * శుభతమరీతి
 గరము ప్రతిష్ఠితుడై యా, నరమునఁ బాలించె లోకతతులం గడఁకణ. ౧౫
- తే. భువనములమూటవ్యాపించిపొలుచు నెవ్వఁ, డామహావిష్ణు వేవచ్చెనారయింత
 కాలమునకంచు దేవనికాయములును, సిద్ధగంధర్వులును మోదసిద్ధి గనుచు.
- చ. అనవరతంబు రాముకథ * నాయతభక్తిని వించుఁ బాడుచు
 ఘనతమపార్వముం గనిరి * గావున నీకథ యాయు విచ్చుఁ బా
 పనిచయతూలనహిం యన * భాసిలు, భాగ్య మొసంగు వేదరా
 శిని నరిపోలు నట్లగుటఁ * జిత్తమురంజిలఁగా వినం నగుణ. 3౪ 3711
- తే. శ్రాద్ధములయందుభక్తినిజదువునట్లు, చేయఁగాఁనగుఁబుత్రుల * సిద్ధిఁగోరిత్వరగ.
 చదువఁబుత్రుఁడులభియించు * ననుదిధన, మునుమదింగోరఁగాఁబొందు * ధనము
- క. దీనిం బాదము చదివిన, చో నిఖిలాభమును చొలఁగు * తోణి నెవఁడు పెం
 పూనిన గర్వంబుమెయి, మానక యనుదినము పాపమండలి చేయణ. ౫౪
- తే. రాముకథయందు శ్లోకమాత్రంబు చదువఁ
 బావరాసులు తొలఁగు; నెవండు చదువు
 నాతనికి వస్తు కనకమ్ము * లమర నిచ్చి
 తృప్తి చేయంగఁ నగు, వాఁడు * తృప్తి గనిన. ౫౫ 3114
- క. నుర లెల్లఁ దృప్తిఁగాంతును, నరమాముష్యంబు నొనఁగు * భవ్యము నగుచుణ.
 బరిచితమా రామాయణ, మునుభక్తి బలించునాతఁ * దున్నతి మెఱయణ.
- క. తనయులతోఁ బాత్రులతోఁ, దనివారఁగ నిందుమీఁదఁ * దద్దయుఁ బొలుచు
 మనుజేంద్రవానరమ్యం, బును గొప్పదియౌ నయోధ్యపుర మది జగతిణ. ౮
- తే. పెక్కు వేలవర్షంబులు * దిక్కు లేక, యుండియుషభుని బ్రభువుగా * నొందివెలసె;
 నిద్రి యాఖ్యానమాయుష్యమిచ్చుదీని, భావిఫలములతోఁగూడ * బ్రహ్మమాని.
- తే. ఉత్తరంబగు కాండంబు * నొప్పుమీఱి, గాఁ బ్రచేతనుపుత్రుండు * కమభణితి
 నొనరిచె బ్రహ్మయునుదాని * నొప్పుకొనియె; నశ్వమేధసహస్రంబు * లాచరింప.
- క. ఘనవాజపేయములు స్త్రీ, తిని నయుతము చేయ నెట్టి * దివ్యఫలము గ
 ల్లునౌ యిందొక సర్గము నే, మనుజుఁడు పరియించు దాని * మానకపొందుణ.
- నీ. పుణ్యతమంబులై * పొప్పుప్రయాగాది సత్త్వికములు మఱి * జహ్నుకన్య
 మొదలుగాఁ గల సగి * న్ముఖ్యంబులును నై మిశ్రాదీవనంబును * నట్ల ధరణి
 సలరు కురుక్షేత్ర * మాదియాక్షేత్రలును భక్తి సేవించఁ * గ నెడు పుణ్య
 మీపుణ్యతమగాథ * నెలమితోఁ బరియింపఁ వినఁగను, హత్తి, మును నెవందు.

- తే. భాస్కరగ్రహణంబున ♦ భక్తిమీఱఁ
గాఁ గురుక్షేత్రమున నిచ్చి ♦ కనుఫలంబు
దాని రామాయణంబును ♦ బూని చదువఁ
గాంచు సత్యము తలఁపంగఁ ♦ గా దనృతము ౧౩ 3720
- క. ఫల మట్టిది రామాయణ, మెలమిం జదువంగఁ గలుగు ♦ నీయిరువురు తు
ల్యులు శ్రద్ధమీఱ రాముని, నులలితగాథన్ వినంగఁ ♦ జొప్పడు నతఁడున్.
- క. చనుఁ బాపవిముక్తుండై, వనజాక్షుని లోకమునకుఁ, ♦ బ్రాక్కావ్య మిదా
మునిభాషితంబు పూర్వంబున వాల్మీకి బ్రహ్మయాజ్ఞఁ ♦ బూని రచించెన్.
- చ. అనవరతంబు భక్తిమెయి ♦ నాదృతి శ్రీరఘురాముగాథనున్
వినిన మనోజ్ఞవైష్ణవము ♦ వీతమలంబును నైన దేహమున్
గను; దనయుల్ కళత్రమును ♦ గాథతరంబగు భాగ్యముం దనం
తన యభివృద్ధి నొందు; నియతంబగు చిత్తసమాధి నొందుచున్. ౧౬ 3723
- క. వినఁదగుఁ బఠింపఁగాఁ దగు; ఘనమగు నీకావ్య మెన్న ♦ గాయత్రియె యా
ననుపమమగు దీనిని జది, వినచో ననపత్యుఁ డొందుఁ ♦ బృథునుతుల నిలన్. ౧౭
- క. ధనహీనుఁడు ధనముం బొం, దును బాపవిముక్తుఁడౌను ♦ దోడనె పాపం
బొనరించు మర్త్యుఁ డొకపద, మును జదివిన యంతమాత్ర; ♦ భూమిస్థలిలోన్.
- సీ. ఎవఁడు నిత్యము భక్తి ♦ నీరాము కథవినుఁజదువునాతఁడుకల్మషములఁ బాసి
దీర్ఘాయువును బొంది ♦ దీపించు; శ్రేయంబు నొందనెవ్వఁడు కోరుఁడెందమందు
నాతఁడు విమలకావ్యంబును దీనిని బఠియించి శ్రీరాముఁ ♦ బరముఁ దలఁపఁ
గాఁ జను; నిత్యంబు ♦ త్కాసురేజ్యులచేతఁ జదివింపఁదగు దాని ♦ శ్రద్ధ వినఁగఁ
- తే. జను నదెవ్వఁడు శ్రీరఘుస్వామినకల, చరితమునుజక్కఁబఠియింపఁ ♦ జక్రిలోక
మునకు నిస్సంశయంబుగఁ ♦ జను నతండై, కాక యాతని తండ్రికిఁ ♦ గల్గు నద్ది.
- క. ఆతనిజనకుఁడు తాతయు, నాతనిజనకుండు నిల్లె ♦ యందఱు వనజా
క్షాతతలోకము నొందుదు, రీతెఱఁగున కేమిశంకఁయే లేదు ధరన్. ౨౨
- క. వురుషార్థచతుష్టయమును, బురుషోత్తముఁడైన రాఘవుని శాశ్వతన
చ్చరితం బొసంగుఁ గావునఁ, బరమంబగు దీని యత్నఁపరుఁడై సతమున్. ౨౩
- క. మనుజుండు వినం దగు; రా,ముని గాథను భక్తి నెవఁడు ♦ భూరిముదమునన్
వినునో పదమును బాదం, బును నాతఁడు పద్మయోనిఁముఖ్యపదంబున్. ౨౪
- చ. కనఁ జను నంతె కాక యటఁ ♦ గంజజుతో నరిగాఁగఁ బూజలం
గొను నిరతంబు; నివ్వీధిని ♦ గోరిం బూర్వచరిత్ర మిద్ది మీ
కనుపమసాధునుంగళము ♦ లన్ని యొసంగును గాన విష్ణువై
తనరెడు రాముభక్తి సతఁతంబు నెసంగుచు నుండుఁ గావుతన్. 5730
- నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

- చ. ననజభవాదిదేవపతిః వారదునూహానిజప్రభావ! పా
వనివరిపూతమస్తకవిభానురదివ్యపదాబ్జ! నజ్జనా
ననచరతంత్ర! యోగిజనః సర్లిశనుంసరనాను! పార్వతీ
వనియతమిత్ర! భక్తజః బాంధవ! శ్రీరఘువంశభూషణా!.
- సీ. ఇదిచుహీనురకుః విదితకాశ్యపమాని గోత్రబావస్తంబః సూత్ర, శ్రీత్రి
పురనుంసరీవరః కరుణాత్తనంస్కృతాంధ్రశివత్వవై భవః ప్రథితకీర్తి
జననుంచినం శాబ్ధిః చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధసర్వసుపుత్రః వినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్తః తాంఢపశ్చష్టాచగాభిధేయార్యజః పాలిభజన
- తే. నిరతశేషాద్రిశర్క వ్రణేశమైవ
యాంధ్రరామాయణమున సాధ్యాత్మికాది
శాంతులు ఘటించః తేయుచు సాఖ్యదాయి
యైనయు శ్రీరకాంఢ మింపార నెలయు.

—
ఉత్తరకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీశ్రీశ్రీ

ఆంధ్ర గ్రంథములు

— వచన గ్రంథములు. —

ప్రతి 1-కి ర్వు. అ.

ఆంధ్ర వచన భాగవతము, ద్వాదశ		
స్కంధములు, ఒకే సంపుటం	9	0
„ మూడు సంపుటములు	10	8
ఆంధ్ర వచన భారతము—		
„ ఆదిసభాపర్వములు	3	0
„ ఆరణ్యపర్వము	3	0
„ విరాటోద్యోగపర్వము	3	0
„ భీష్మద్రోణపర్వములు	4	8
„ కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వ		
ములు	3	0
„ శాంతిపర్వము	4	8
„ ఆనుశాసనికము మొదలు		
స్వర్గారోహణపర్వము		
వరకుగల సంపుటము	4	8
ఆంధ్ర వచన వాల్మీకి రామాయణము,		
2 సంపుటములు (అచ్చు)		
ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రసంగ్ర		
హము	1	12
ఆంధ్ర కవిత్వచరిత్ర, బసవరాజు		
అప్పారావుగారిది	1	12
శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి		
ఆంధ్ర కవిజీవితములు	4	0
అరేబియన్ నైట్సుకథలు	1	4
న్యాయవిచారము, ప్రహసనం	0	4
తులసీదాసు రామాయణము	8	0
తిలకుగారి నెక్యూరిటీ కేసు,		
ఉపన్యాసములు	0	14

ప్రతి 1-కి ర్వు. అ.

ద్వాదశోపనిషత్తులు, వచనం	8	
భారతరమణీమణులు, 1 భా	10	12
డిటా రెండవ భాగము	0	10
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	0	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము,		
నూతనముద్రితము	6	0
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరి	0	8
పంచతంత్రము, వచనము,		
సులభశైలి	0	8
నవనాథభక్తులచరిత్ర	2	0
నీతిరత్నాకరము	0	8
సంగ్రహరామాయణము	0	12
సంగ్రహభారతము	1	4
సంగ్రహభాగవతము	1	4
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	1	12
పతివ్రతలచరిత్రలు	2	0
దక్కనుపూర్వకథలు	2	0
భోజునికథలు	0	8
హితోపదేశము, సులభశైలి	0	12
భోజకాళిదాసకథలు, 1 భా	0	12
„ 2 భా	0	12
తెనాలిరామలింగనికథలు,		
జీవితము	0	6
సంస్కృతనాటకకథలు	1	8
దశకుమారచరిత్రము	1	8
మదనకామరాజుకథలు,		
చక్కనికూర్పు	0	14

ప్రతి 1-కి రూ. అ.		
రాజ శేఖరుడు, గోపాలుడు	0	8
విక్రమార్కునికథలు	0	8
చార్ దర్విషకథలు	0	8
తాతాచార్యులకథలు	0	6
వైద్యులకథలు	0	4
జేతాభునికథలు	0	8
వీరాంగనలు	0	12
పరమానందశిష్యులకథలు	0	3
నలుగురుమంత్రులకథలు	0	4
అయిదుగురుదొంగలకథలు	0	6
రేచుక్కపగటిచుక్కకథ	0	3
సత్యసేనవిజయము	0	4
ఋషులచరిత్ర	0	8
పురాణగాథలు I	0	12
„ II	0	12
బాజీరాయని చరిత్ర	0	14
రఘుపంశకథ	0	8
విక్రమార్కుచరిత్ర	1	0
వివేకానందవిజయము	2	0
పరిష్యావినోదకథలు	0	12
ఈసబునీతికథలు, 1-వ భా॥	0	6
డిటా 2-వ భా॥	0	8
పంజాబుఅల్లరి	0	8
కుకన పులికథలు	0	6
మర్యాదరామన్నకథలు	0	3
మైరావణచరిత్ర	0	1
షేక్స్పియర్ సాటుకకథలు	1	8
అనంతపాగరము, బుక్కరాయ		
సముద్రచరిత్ర	0	12
ప్రహ్లాదచరిత్ర, ప్రతిమలతో	0	6
శకుంతల	0	6

ప్రతి 1-కి రూ. అ.		
నల	„	0 8
సావిత్రి	„	0 6
హరిశ్చంద్ర	„	0 8
● నవలలు. ●		
నీతారామము		1 4
వివస్వతి, నవల		0 8
మదాలస	„	(అచ్చు).
సుజనరంజని	„	0 8
విజ్జలదేవి	„	1 8
ఉన్నాదిని, నవల		0 4
రాధారాణి	„	0 4
అస్తమయము	„	1 8
దుర్గేశనందని	„	0 12
కపాలకుండల	„	0 12
లక్ష్మణ	„	0 12
టిప్పసుల్తాన్	„	1 8
లీల	„	0 6
రాజర్షి	„	1 0
తారాబాయి	„	0 14
దిలారామ	„	1 4
కోవలన్ కన్నకి		0 12
మనోహరి	„	0 14
శ్రీరబాల	„	0 8
అనందమక	„	0 12
లాలాబాయి	„	0 8
ఆంధ్రరాష్ట్రము	„	1 8
రోషినార	„	0 12
బాలాదిత్య	„	2 0
దేశభక్తుడు		1 0
శంభుతోనొకనాటిసమావాసం		0 4
చంద్రగుప్తుడు, నవల		2 8